

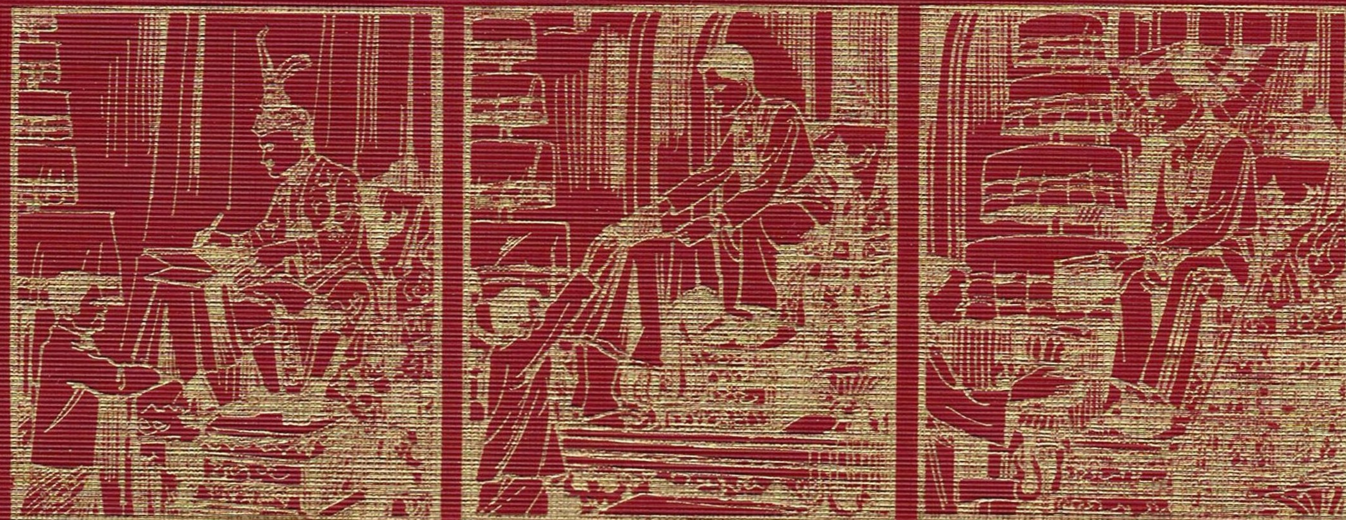
หนังสือพิมพ์ **รวมข่าว**

สำนักพิมพ์ **รวมการพิมพ์**

๔๓ ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย

โดย "อิเทศกรณีย์"

สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย
ตั้งแต่ ร.ศ. ๑๓๐ จนถึงยุคปัจจุบัน

เหตุการณ์ทางการเมือง
๔๓ ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย

โดย อิเทศกรณีย์

สารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย
ตั้งแต่ ร.ศ. ๑๓๐ จนถึงยุคปัจจุบัน

เหตุการณ์ทางการเมือง
๔๓ ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย

โดย วิเทศกรณีย์

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
อันเป็นสัญญลักษณ์แห่งการปกครองประเทศ

คำนำ

ในการเขียนประวัติศาสตร์การเมือง นับตั้งแต่ได้มีการปฏิวัติเมื่อ ร.ศ. ๑๓๐ จนถึงยุคปัจจุบันนั้น ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้อ่าน และอนุชนรุ่นหลัง ได้ดุลย์พินิจพิจารณาว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหลังการปฏิวัตินั้น มีสารัตถะสำคัญประการใดบ้าง และเป็นเพราะอันใดบ้านเมืองจึงตกอยู่ในมรสุมอันยุ่งยากตลอดมา ความปรารถนาที่จะได้เห็นบ้านเมืองสงบสันติ มีความเจริญก้าวหน้า และเสถียรภาพในทางการเมืองและเศรษฐกิจนั้น กลายเป็นความล้มเหลวและผิดหวัง นับตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นต้นมา เรื่องราวและเหตุการณ์มีแต่ความเลวร้ายยิ่งขึ้น เสถียรภาพทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นไปในระบบเผด็จการ หรือระบบประชาธิปไตยหาจริยะธรรมมิได้ นักการเมืองต่างก็แสวงหาอำนาจ แสวงหาเกียรติ แสวงหาความร่ำรวยใส่ตนโดยมิได้คำนึงถึงชาติ ประเทศ เอกราช เสถียรภาพ และประชาชน ความไม่มีอุดมคติ ความไม่มีมรรยาททางการเมือง ความปราศจากจริยะธรรม เป็นมูลเหตุอันใหญ่หลวงก่อเกิดความระส่ำระสายทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ทั้งของประเทศและประชาชน และความเลวร้ายดังกล่าวนี้จะเป็นสาเหตุอันนำพาให้เกิดขึ้น ความเลวร้ายทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

เราเชื่อว่า สารคดีประวัติศาสตร์การเมืองเล่มนี้ จะเป็นภาพพจน์ให้ผู้อ่านได้ประจักษ์ว่า ความเป็นมาแห่งประชาธิปไตยของเราในอดีต และปัจจุบัน จะเป็นสาเหตุอะไรให้เกิดขึ้นในอนาคต เราเชื่อว่า ไม่ว่าจะเป็นการปกครองในระบบใด รูปใด ลัทธิใด นั่นไม่เป็นความสำคัญเลย แต่ความสำคัญมันอยู่ที่ว่า นักการเมืองของเรามีสปิริตสูงเพียงพอหรือไม่ มีอุดมการหรือไม่ มีมรรยาททางการเมืองหรือไม่ ทำไปเพื่อชาติ หรือทำไปเพื่อตัวเอง หรือทำไปเพื่อความอยากดังเมื่อนักการเมืองยังไม่รู้ว่า ความเป็นนักการเมืองคืออะไร ต้องมีการเสียสละอย่างไร และมุ่งมั่นเพื่อชาติอย่างไรแล้ว ความปั่นป่วนผันผวน ความวุ่นวายอลเวง หรือความเป็นอนาธิปไตย ก็จะเป็นทางที่จะหลีกเลี่ยงไปมิได้

ไม่มีประเทศใดในโลก ประเทศชาติและบ้านเมืองจะเจริญก้าวหน้าได้ ถ้าประเทศนั้นมีชนชั้นปกครองแสวงหาอำนาจ แสวงหาความร่ำรวย แสวงหาเกียรตินิยม เพื่อประโยชน์ตนเอง เรายังไม่มีผู้นำที่เสียสละอย่างนักการเมืองต่างประเทศ เรายังไม่มีคนอย่าง วิลเลียมพิตต นายกรัฐมนตรีอังกฤษ และลินคอล์น ประธานาธิบดีสหรัฐ เรายังไม่มีคนอย่างฮิตเล่อร์ สตาลิน เมาเซตุง ซึ่งเขาทำเพื่อชาติ เพื่อประเทศ เพื่อเอกราช และเพื่อประชากร แต่เรามีแต่นักการเมืองคอบโกย กินโกง และคอรัปชั่น เหตุการบ้านเมืองจึงได้เป็นไปดังที่ท่านเห็นอยู่ในขณะนี้

สารคดีการเมืองเล่มนี้ จะเป็นกระจกเงาบานใหญ่ให้ท่านแลเห็นภาพพจน์การเมืองในอดีต ปัจจุบัน ว่าได้เป็นมาในรูปใด และท่านจะได้รู้ว่า นักการเมืองที่จะมาแก้ไขปัญหาการเมือง หรือปัญหาสังคมได้นั้น เขาจะต้องมีอุดมการดังได้กล่าวมาแล้ว

สารคดีการเมืองเล่มนี้ อาจมีสิ่งบกพร่องและผิดพลาด เพราะเรามีโอกาสค้นคว้าด้วยเวลาอันจำกัด ถ้าเป็นไปเช่นนั้น กรุณาตักเตือนทักท้วง ถ้าการจัดพิมพ์ในคราวหน้าเราจะแก้ไขให้ถูกต้องต่อไป

ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วยความเคารพอย่างสูง

“วิเทศกรณีย์”

คณะกองบรรณาธิการ

พิมพ์ครั้งแรก
29 เม.ย. 18

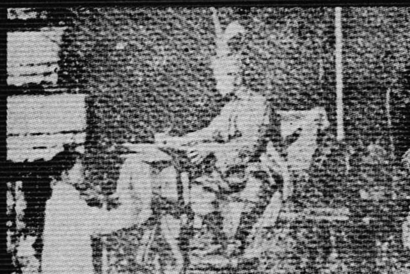
น.ส.พ. **รวมข่าว**

สำนักพิมพ์ รวมการพิมพ์
2/17-18 หน้าไปรษณีย์บางซื่อ ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี
โทร. 850245
จัดพิมพ์เผยแพร่ทั่วราชอาณาจักร

- คัดเลือกจัดสรรพิมพ์เฉพาะตำราสารคดีที่มีคุณค่า
- ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ
- เพื่ออนุชนรุ่นหลังจะได้ใช้เป็นบันไดศึกษาค้นคว้า
- แก้ไขจุดเสื่อมเสียทางการเมืองให้เป็นผลดีต่อไป

ราคา 250 บาท

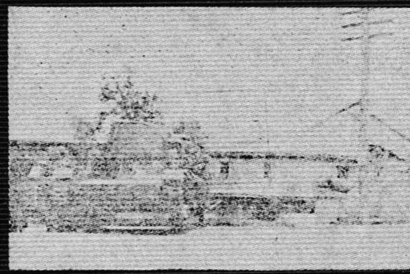
พิมพ์ที่สำนักพิมพ์โรงพิมพ์รวมการพิมพ์ 2/17-18 หน้า ป.ท. บางซื่อ กรุงเทพ ฯ
นางแพรวพรรณ อังคุสิงห์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2518

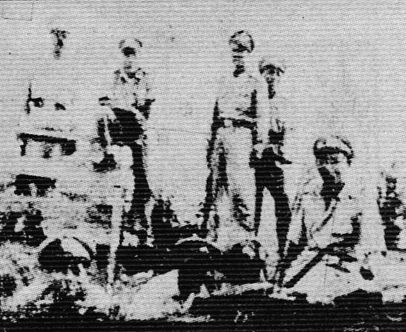
ภาพเหตุการณ์การเมือง 43 ปี

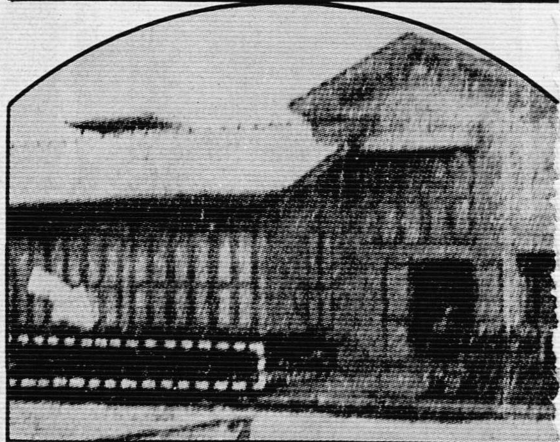

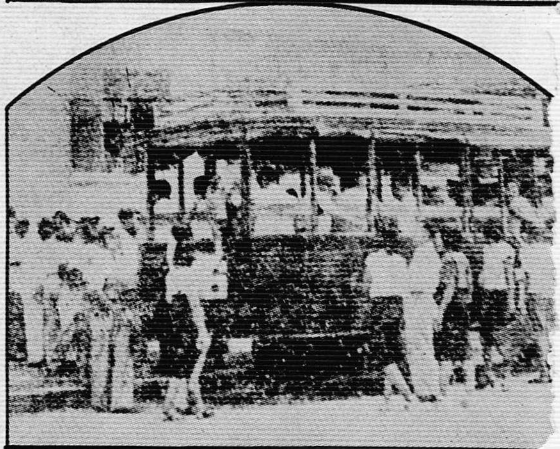

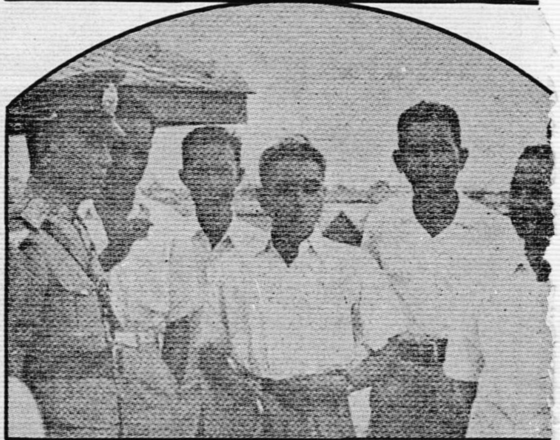

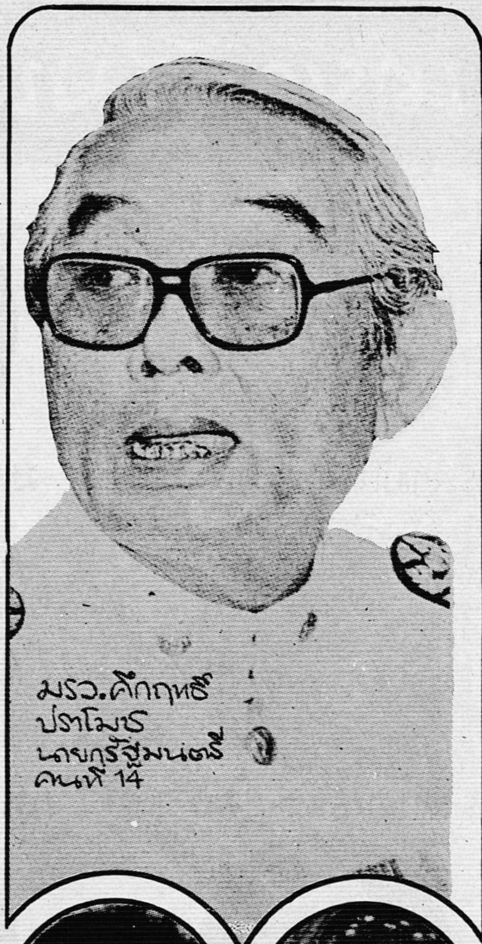

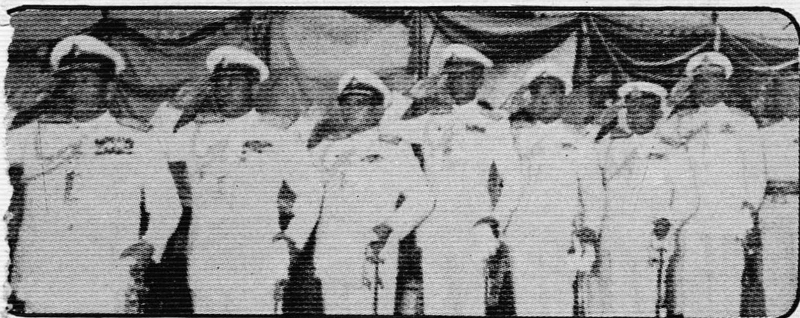
หารล้นริมพระที่นั่ง

มรว.คึกฤทธิ์
ปราโมช
นายกรัฐมนตรี
คนที่ 14

นายกรัฐมนตรีของไทย

พระยามโนปกรณ์นิติธาดา

ม.ร.ว. เสนีย์ปราโมช

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

พระยาพหลพยุเสนา

นายปรีดี พนมยงค์

นายสัญญา ธรรมศักดิ์

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

นายควง อภัยวงศ์

นายพจน์ สารสิน

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

นายทวี บุญยเกตุ

พลโท ถนอม กิตติขจร

ลำดับความเป็นมาของ รัฐบาลไทย

●

ชุดที่ ๑ : มหาอำมาตย์เอก พระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ ถึง ๙ ธันวาคม ๒๔๗๕ รวมเวลา ๕ เดือน ๑๒ วัน *สาเหตุที่ออก* เพราะได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเสร็จแล้ว เป็นการลาออกตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ

ชุดที่ ๒ : พระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ — ๑ เม.ย. ๒๔๗๖ รวม เวลา ๓ เดือน ๒๑ วัน *สาเหตุที่ออก* ปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา

ชุดที่ ๓ : พระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๑ เม.ย ๒๔๗๖—๒๐ มิ.ย. ๒๔๗๖ รวมเวลา ๒ เดือน ๒๐ วัน *สาเหตุที่ออก* ถูกรัฐประหาร โดยพระยาพหลพลพยุหเสนา และพวก

ชุดที่ ๔ : พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๔ มิ.ย. ๒๔๗๖—๒๕ ธ.ค. ๒๔๗๖ รวมเวลา ๖ เดือน *สาเหตุที่ออก* ลาออกเพื่อให้มีการเลือกตั้ง

ชุดที่ ๕ : พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๖ ธ.ค. ๒๔๗๖—๒๑ ก.ย. ๒๔๗๗ รวมเวลาประมาณ ๙ เดือน *สาเหตุที่ออก* รัฐบาลแพ้เสียงในสภา

ชุดที่ ๖ : พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๒ ก.ย. ๒๔๗๗--๙ ส.ค. ๒๔๘๐ รวมเวลา ๑๐ เดือน ๑๗ วัน *สาเหตุที่ออก* เพราะการแพ้เสียงเรื่องการจำกัดยางระหว่างประเทศ

ชุดที่ ๗ : พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๙ ส.ค. ๒๔๘๐—๒๐ ธ.ค. ๒๔๘๐ รวมเวลา ๔ เดือน ๑๑ วัน *สาเหตุที่ออก* ลาออกเรื่องการซื้อขายที่ดินพระคลังข้างที่

ชุดที่ ๘ : พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๑ ธ.ค ๒๔๘๐—๑๑ ก.ย. ๒๔๘๑ รวมเวลา ๘ เดือน ๒๑ วัน *สาเหตุที่ออก* ยุบสภาในกรณีที่สภารับหลักการให้แก้ไขข้อบังคับการประชุมของสภาฯ

ชุดที่ ๙ : จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๑๖ ธ.ค. ๒๔๘๑—๖ มี.ค. ๒๔๘๕ รวมเวลา ๔ ปี ๒ เดือน *สาเหตุที่ออก* ลาออกเพราะการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี

ชุดที่ ๑๐ : จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๗ มี.ค. ๒๔๘๕—๒๔ ก.ค. ๒๔๘๗ รวมเวลา ๒ ปี *สาเหตุที่ออก* ลาออกเพราะแพ้คะแนนเสียง เรื่องพระราชกำหนดจัดสร้างนครบาลเพชรบูรณ์และพุทธบุรีมณฑล

ชุดที่ ๑๑ : นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๑ ส.ค. ๒๔๘๗ — ๑๗ ก.ค. ๒๔๘๘ รวมเวลา ๑ ปี *สาเหตุที่ลาออก* ลาออก เพราะมหาสงครามโลกสงบลง

ชุดที่ ๑๒ : นายทวี บุญยเกตุ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๓๑ ส.ค. ๒๔๘๘—๑๗ ก.ย. ๒๔๘๘ รวมเวลา ๑๗ วัน *สาเหตุที่ออก* ลาออก เพราะเปิดโอกาสให้เสนีย์เป็นนายกรัฐมนตรี

ชุดที่ ๑๓ : ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๑๗ ก.ย. ๒๔๘๘—๒๔ ม.ค. ๒๔๘๙ รวมเวลา ๔ เดือน *สาเหตุที่ออก* ยุบสภา เพื่อกวาดล้างพรรคพวกจอมพล ป.

ชุดที่ ๑๔ : นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๓๑ ม.ค. ๒๔๘๙—๑๘ ม.ค. ๒๔๘๙ รวมเวลา ๑ เดือน ๑๘ วัน *สาเหตุที่ออก* ลาออกเพราะแพ้คะแนนเสียงในสภา เรื่องแพ้ญัตติของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์

ชุดที่ ๑๕ : นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๔ มี.ค ๒๔๘๙—๘ มิ.ย. ๒๔๘๙ รวมเวลา ๒ เดือน ๑๔ วัน *สาเหตุที่ออก* ลาออกตามวิถีทางประชาธิปไตย ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙

ชุดที่ ๑๖ : นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๑๑ มิ.ย. ๒๔๘๙- ๒๑ ส.ค. ๒๔๘๙ รวมเวลา ๒ เดือน ๑๐ วัน *สาเหตุที่ออก* ลาออก เพราะไม่สามารถขจัดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของประชาชนเกี่ยวกับกรณีสวรรคต ร. ๘ ได้

ชุดที่ ๑๗ : พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๓ ส.ค. ๒๔๘๙—๓๐ พ.ค. ๒๔๙๐ รวมเวลา ๙ เดือน *สาเหตุที่ลาออก* ออก เพราะการเปิดอภิปรายนโยบายทั่วไปของพรรคประชาธิปัตย์

ชุดที่ ๑๘ : พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๓๐ พ.ค. ๒๔๘๐—๘ พ.ย ๒๔๘๐ รวมเวลา ๕ เดือน *สาเหตุที่ออก* รัฐประหาร

ชุดที่ ๑๙ : นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๑๐ พ.ย. ๒๔๘๐—๖ ก.พ. ๒๔๙๑ รวมเวลา ๓ เดือน *สาเหตุที่ออก* ลาออกเพราะมีการเลือกตั้งใหม่

ชุดที่ ๒๐ : นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๑ ก.พ. ๒๔๙๑—๗ เม.ย. ๒๔๙๑ รวมเวลา ๑ เดือน ๕๑ วัน *สาเหตุที่ออก* ถูกจอมพล ป. จี้ให้ออกจากตำแหน่ง

ชุดที่ ๒๑ : จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่วันที่ ๘ เม.ย. ๒๔๙๑—๒๔ มิ.ย. ๒๔๙๒ รวมเวลา ๑ ปี ๒ เดือน *สาเหตุที่ออก* ลาออกเพราะประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ๒๔๙๒

ชุดที่ ๒๒ : จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๕ เม.ย. ๒๔๙๒—๒๘ พ.ย. ๒๔๙๔ รวมเวลา ๒ ปี ๗ เดือน *สาเหตุที่ออก* รัฐประหารตัวเอง

ชุดที่ ๒๓ : จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๙ พ.ย. ๒๔๙๔—๕ ธ.ค. ๒๔๙๔ รวมเวลา ๗ วัน *สาเหตุที่ออก* ให้ประธานสภาเลือกนายกรัฐมนตรีถาวร

ชุดที่ ๒๔ : จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๖ ธ.ค. ๒๔๙๔—๒๔ มี.ค. ๒๔๙๕ รวมเวลา ๓ เดือน ๑๗ วัน *สาเหตุที่ออก* ลาออกเพราะประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๔๙๕

ชุดที่ ๒๕ : จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐมนตรีตั้งแต่ ๒๔ มี.ค. ๒๔๙๕—๒๕ ก.พ. ๒๕๐๐ รวมเวลา ๑๑ เดือน *สาเหตุที่ออก* ลาออกเพื่อการเลือกตั้ง

ชุดที่ ๒๖ : จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๑ มี.ค. ๒๕๑๐—๑๖ ก.ย. ๒๕๐๐ รวมเวลา ๕ เดือน ๑๖ วัน *สาเหตุที่ออก* ถูกจอมพลสฤษดิ์ฯ รัฐประหาร

ชุดที่ ๒๗ : นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๑ ก.ย. ๒๕๐๐—๒๖ ธ.ค. ๒๕๐๐ รวมเวลา ๓ เดือน *สาเหตุที่ออก* ลาออก หมดวาระตามรัฐธรรมนูญ

ชุดที่ ๒๘ : พลโทถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๑ ม.ค. ๒๕๐๑—๒๐ ต.ค. ๒๕๐๑ รวมเวลา ๙ เดือน ๒๐ วัน *สาเหตุที่ออก* ลาออกเพราะจอมพลสฤษดิ์จะเข้ายึดอำนาจ

ชุดที่ ๒๙ : จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๙ ก.พ. ๒๕๐๒—๘ ธ.ค. ๒๕๐๖ รวมเวลา ๓ ปี ๑๑ เดือน *สาเหตุที่ออก* ถึงแก่อสัญกรรม

ชุดที่ ๓๐ : พลเอกถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๙ ธ.ค. ๒๕๐๖—๖ มิ.ย. ๒๕๑๒ รวมเวลา ๕ ปี ๒ เดือน ๒๗ วัน *สาเหตุที่ออก* ประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี ๒๕๑๑

ชุดที่ ๓๑ : จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๗ มี.ค. ๒๕๑๒—๑๗ พ.ย. ๒๕๑๔ รวมเวลา ๒ ปี ๘ เดือน ๑๐ วัน *สาเหตุที่ออก* ทำการรัฐประหารตัวเอง

ชุดที่ ๓๒ : จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๑๘ พ.ย. ๒๕๑๔—๑๔ ต.ค. ๒๕๑๖ รวมเวลา ๑ ปี ๑๐ เดือน ๒๕ วัน *สาเหตุที่ออก* ถูกขับไล่โดยนักศึกษาและประชาชน

ชุดที่ ๓๓ : นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๑๔ ต.ค. ๒๕๑๖—๒๒ พ.ค. ๒๕๑๗ รวมเวลา ๗ เดือน ๗ วัน *สาเหตุที่ออก* ลาออกเพราะแก้สถานการณ์เศรษฐกิจไม่ได้

ชุดที่ ๓๔ : นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๗ พ.ค. ๒๕๑๗—๑๕ ก.พ. ๒๕๑๘ *สาเหตุที่ออก* เพราะประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. ๒๕๑๗

ชุดที่ ๓๕ : ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๑๕ ก.พ. ๒๕๑๘ ถึง ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ลาออกเพราะสภาไม่ไว้วางใจ

ชุดที่ ๓๖ : ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๑๘ ถึงปัจจุบัน

● ● ●

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

– ๒๑ –

ประชุมสภาเป็นครั้งแรก

– ๒๒ –

ลาก่อน ! ชาวสยาม

– ๒๓ –

การปฏิวัติกองทัพบก

สารบัญ

หน้า

– ๒๔ –

หลวงประดิษฐ ฯ
วางโครงการเศรษฐกิจ

– ๒๕ –

โครงการเศรษฐกิจ
ของหลวงประดิษฐ ฯ

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

— ๒๘ —

พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมูนิสต์พุทธศักราช ๒๔๗๖

— ๒๙ —

กรรมสนองกรรม

— ๓๐ —

— ๓๑ —

บันทึกพระบรมราชวินิจฉัย เรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐฯ

สารบัญ

หน้า

หมวด ๑

หมวด ๒

หมวด ๓

หมวด ๔

หมวด ๔

บทที่ ๒

บทที่ ๓

บทที่ ๔

บทที่ ๕

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

– ๕๕ –

– ๕๖ –

– ๕๗ –

– ๕๘ –

– ๕๙ –

– ๖๐ –

– ๖๑ –

– ๖๒ –

– ๖๓ –

ประหารชีวิตพวกกบฏ

สารบัญ

หน้า

– ๖๔ –

เรียกร้องอินโดจีนคืน

– ๖๕ –

โคโนเอะ

– ๖๖ –

โตโจเป็นนายกรัฐมนตรี

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

สารบัญ

หน้า

– ๑๐๙ –

ภาคผนวก

รัฐบาลยุคปัจจุบัน

สารบัญ

หน้า

พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช พระองค์ทรงประกอบไปด้วยทศพิธราชธรรม ราชจรรยานุวัตร จักรวรรดิวัตรอย่างบริบูรณ์ จึงได้รับการเทิดทูนสักการะจากประชากรทั่วประเทศ และเป็นมิ่งขวัญอันสำคัญของชาติ ชั่วนิรันดร

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ก็เป็นอีกพระองค์หนึ่งที่ทรงคุณธรรมอันล้ำเลิศ ไม่ผิดแผกแตกต่างไปจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนั้น พระองค์จึงได้รับการเทิดทูนสักการะบูชาจากพสกนิกรของพระองค์อย่างสูง ไม่ว่าในสถานะการณ์ หรือเหตุการณ์ใดๆ อันเลวร้ายจะเกิดขึ้นขอให้พระองค์ทรงนิรันตรายชั่วพระชนม์ชีพของพระองค์

- ๑ -

เหตุการณ์ก่อนปฏิวัติ ในประเทศสยาม

ก่อนที่จะเขียนเรื่องราวแห่งการปฏิวัติในประเทศสยาม ผู้เขียนใคร่จะให้ผู้อ่านได้ทราบถึงเรื่องราวและเหตุการณ์ก่อนที่จะมีการปฏิวัติในประเทศสยาม เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ไว้บ้างว่า เป็นเพราะเหตุผลกลใด หรือมีสมุหฐานมาอย่างไรประเทศสยามจึงได้มีการปฏิวัติโค่นล้มบัลลังก์พระราชวงศ์จักรี

ก่อนที่จะมีการปฏิวัติขึ้นทั่วโลก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสยามนั้น เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของโลก ทั้งนี้นับตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๖, ๑๗, ๑๘, และ ๑๙ ซึ่งในศตวรรษดังกล่าวนี้ ได้มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นการใหญ่ มีนักคิด นักประดิษฐ นักวิทยาศาสตร์ได้พยายามคิดค้นเครื่องจักรกลนำมาใช้แทนแรงงานมนุษย์ ส่วนในด้านการปกครองนั้น ก็ได้มีทั้งนักปรัชญาเช่นรุสโซ วอลแตร์ และนักนิติศาสตร์เช่น แมล็กสโตน วูลฟ์ บุคคลเหล่านี้ ได้พากันให้ทรรศนะและความคิดเห็นเป็นคัลลองทำนองเดียวกันว่า "อำนาจอธิปไตย" หรืออำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน หาใช่เป็นของกษัตริย์หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งก็หามิได้ นักรัฐศาสตร์ นักนิติศาสตร์ ทั่วโลกยอมรับหลักการดังกล่าว

นี้เป็นเอกฉันท์ ด้วยอิทธิพลของนักคิด นักปรัชญา และนักนิติศาสตร์ในศตวรรษดังกล่าวแล้ว เป็นผลอันทำให้เกิดการปฏิวัติขึ้นในทางการเมืองลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นลัทธิประชาธิปไตย หรืออีกนัยหนึ่ง จากอำนาจสูงสุดที่กษัตริย์ใช้ปกครองอยู่หลายต่อหลายศตวรรษมานั้น อำนาจอธิปไตยหรืออำนาจสูงสุดกลับมาเป็นของปวงชนในระบบประชาธิปไตยชนิดต่าง ๆ ขึ้นในโลก

การเปลี่ยนแปลงของยุโรปในศตวรรษที่ ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, และเหตุการณ์หลังมหาสงครามโลกครั้งที่ ๑ ก็มีส่วนช่วยผลักดันให้ลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์สิ้นสูญภินท์พังไปด้วย

นอกจากนี้ ยังมีเหตุการอื่น ๆ อีก ช่วยสนับสนุนเสริมให้เกิดการปฏิวัติขึ้นในเอเซีย กล่าวคือ การรุกรานของพวกจักรพรรดิ์นิยม กล่าวคือ

นักประวัติศาสตร์ได้บันทึกนามของบุคคลผู้หนึ่งไว้อย่างโก้หรูหราถ้าจะพูดว่า เขาเป็นบุคคลแรกที่กระทำให้พวกจักรพรรดิ์นิยมมารุกรานเอเซียหรือมารีดมาไถเอเซีย หรือมาทำให้เอเซียเริ่มมีความสนใจต่อคำว่า "ปฏิวัติ" (Revolution) เขาบุคคลผู้นั้นก็คือวาสโกดากาม่าท่านผู้นี้ ได้นำเรือมาสำรวจจนถึงทวีปเอเซีย เมื่อ พ.ศ. ๒๐๔๑ การสำรวจของวาสโกดากาม่าในครั้งกระนั้น นักประวัติศาสตร์ทั่วโลกถือว่า เป็นที่มาอันแท้จริงแห่งความสัมพันธภาพแห่งยุโรปและเอเซีย และนักประวัติศาสตร์ยังถืออีกด้วยว่า เป็นบ่อเกิดแห่งการรุกรานในทางการเมืองและเศรษฐกิจในเอเซีย และเป็นแนวโน้มให้เอเซียคิดโค่นล้มราชบัลลังก์เพื่อดำเนินการปกครองตามแบบอย่างของยุโรป

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าทวีปเอเซียมีอาณาเขตอันกว้างใหญ่ไพศาลเหนือกว่ายุโรปถึง ๒ เท่า ทวีปเอเซียมีอาณาเขต ๑๗,๐๔๕,๐๐๐ ตารางไมล์ สำหรับยุโรปนั้นมีอาณาเขต ๓,๘๕๐,๐๐๐ ตารางไมล์ และยิ่งไปกว่านั้น ทวีปเอเซียเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอันมหาศาล มีวัตถุดิบนานาชนิดที่ยุโรปไม่มี โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัตถุดิบในเมืองร้อน ส่วนมากมีเกือบทุกชนิด และยุโรปก็มีความต้องการมาก เป็นต้นว่า เครื่องเผ็ดร้อนส่วนมากมีเกือบทุกชนิดเป็นต้นว่าเครื่องเผ็ดร้อนมีพริกไทย กานพลู อบเชย ขิง ข่า ใบชา เพชรพลอย ไข่มุกข์งาช้าง แพรกำมะหยี่ผ้าต่าง ๆ

และที่ประเสริฐไปยิ่งกว่านั้น ทวีปเอเซียเป็นบ่อเกิดแห่งปรัชญาศิลปกรรม วัฒนธรรม ตลอดจนบุคคลที่ยุโรปกราบไหว้เคารพบูชาอยู่ทุกวันนี้นั้น ก็มีกำเนิดเกิดมาในเอเซียนี่เอง คือ พระพุทธเจ้า, พระเยซู, มหะหมัด, ขงจื้อ เป็นต้น

บุคคลอีกคนหนึ่งที่ทำให้เกิดการรุกรานขึ้นในเอเซีย ทำให้เอเซียกลายเป็นทาส ทำให้เอเซียสิ้นสูญเอกราช สิ้นสูญอธิปไตย สิ้นสูญอิสระภาพ และทำให้เอเซียกระตือรือร้นสนใจกับการปฏิวัติเขาผู้นั้นคือ

"มาร์โคโปโล"

เมื่อ พ.ศ. ๑๘๑๘–๑๘๓๘ มาร์โคโปโล ชาวเวนิชได้ใช้เวลาอันยาวนานท่องเที่ยวอยู่ในทวีปเอเซีย แล้วต่อมาเขากลับไปยังมิตุภูมิ มาตุภูมิของเขา พร้อมด้วยการแพร่ข่าวถึงความมั่งคั่งสมบูรณ์ของเอเซีย ซึ่งทำให้ชาวยุโรปสนใจ และมีความมั่นใจอย่างหนักแน่นว่าทวีปเอเซียจะต้องเป็นทวีปที่มีความสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติอย่างมาร์โคโปโลกล่าวอย่างแน่นอน

อีกคนหนึ่งที่ต้องทำให้ตะวันออกถึงกับสะอื้นไห้ เขาผู้นั้นก็คือ "ยอห์นพั่นลินสุโซเตน" เป็นชาวฮอลแลนด์ ซึ่งภายหลังที่ได้กลับจากตะวันออกแล้ว ได้เขียนหนังสือไว้เล่มหนึ่ง เขาได้พรรณนาสาธยายถึงความมั่งคั่งสมบูรณ์ ๆ ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ อันมีคุณค่ามหาศาล ความข้อนี้ คลบันดาลให้ชาวยุโรปตื่นเต้นกันยกใหญ่ และก็มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเดินทางมาแสวงหาความร่ำรวยจากชาวเอเซีย

อย่างไรก็ดี ก่อนที่วาสโกดากาม่า จะได้ดำเนินการเปิดสายเดินเรือใหม่ไปสู่อินเดียนั้น เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ว่า ในปี พ.ศ. ๒๐๙ อเล็กซานเดอร์มหาราชแห่งเมสิโดเนียได้ยกกองทัพมารุกรานเอเซียเป็นครั้งแรก โดยการรุกรานเปอร์เซีย (ปัจจุบันเรียกว่าอิหร่าน) จนถึงอินเดีย

จากนั้น จะเป็นไปในทางเศรษฐกิจ ทางศาสนา ทางการเมือง ทวีปเอเซียกลายเป็นแหล่งรองรับการรุกรานของพวกจักรพรรดิ์นิยม (Imperialism) ตลอดมา และปัจจุบันนี้อิทธิพลของจักรพรรดิ์นิยมก็ยังคงมีอยู่กับบางประเทศ แต่เป็นไปในรูปละเมียดละไมอ่อนโยนกว่าในยุคอดีต

ผู้เขียน ขอกล่าวเรื่องราวย่อ ๆ ของจักรพรรดิ์นิยมเข้ามาล่าตะวันออกพอสังเขป เราจะได้กล่าวถึงเรื่องนี้โดยละเอียดในหนังสืออีกเล่มหนึ่งให้ชื่อว่า

"เมื่อจักรพรรดิ์นิยมล่าตะวันออก"

พ.ศ. ๖๐๓–๖๔๕ ชาวโรมัน ได้มาค้าขายกับจีน โดยใช้อินเดีย (ยุคพระเจ้ากนิสกะ) เป็นแหล่งกลาง

พ.ศ. ๑๔๓ พวกคริสเตียน สาขาเนรตอเรียน เริ่มเดินทางมาเผยแพร่ศาสนาในประเทศปลายบูรพาทิศ

พ.ศ. ๑๘๑๘ มาร์โคโปโลชาวเวนิช เข้ามาในยุคกุบไลข่านเรืองอำนาจ

พ.ศ. ๒๔๐๑ วาสโกดากาม่า ได้แล่นใบมาสู่อินเดีย

พ.ศ. ๒๔๐๙ ชาวปอร์ตุเกสเหยียบดินแดนจีน

พ.ศ. ๒๐๘๙ ชาวฮอลันดา เข้ามาตั้งสถานีการค้าในประเทศปลายบูรพาทิศ

พ.ศ. ๒๑๓๐ กองเผชิญโชคของฮอลันดา มียอห์นสันลินสุโชเตน เป็นประมุขได้เข้ามาขนโภคทรัพย์จากประเทศต่าง ๆ ในเอเซีย

พ.ศ. ๒๑๔๕ กรรมการบริหารปกครองแห่งสหรัฐเนเธอร์แลนด์ ได้ส่งเสริมให้องค์การค้าทั้งหลาย ของฮอลันดา รวมเข้าเป็นบริษัทใหญ่ ในนาม "บริษัทอินเดียตะวันออกแห่งดัช"

พ.ศ. ๒๑๔๓ เรือรบอังกฤษก็ซัลโวญี่ปุ่นอย่างรุนแรง

พ.ศ. ๒๒๓๒ ปอร์ตุเกส ก็คุมกองทัพเรือมาโจมตีมะละกา

พ.ศ. ๒๓๓๐ ฝรั่งเศสมาถึงญวน และเริ่มคุกคามญวน

พ.ศ. ๒๓๘๓ อังกฤษเริ่มคุกคามบีบคั้นจีน ด้วยสงครามฝิ่น

พ.ศ. ๒๓๙๕ อังกฤษเริ่มรุกรานพม่า

พ.ศ. ๒๓๙๐ ฝรั่งเศสล่วงล้ำเข้าไปในไซ่ง่อน แล้วแผ่อิทธิพล ครอบคลุมโคชินไชนา และเขมร

พ.ศ. ๒๔๒๘ อังกฤษเริ่มรุกรานพม่า และเอาพม่าเป็นเมืองขึ้น

ร.ศ. ๑๑๒–๑๑๓ ทั้งฝรั่งเศสและอังกฤษเริ่มคุกคามไทย ไทยต้องเสียอาณาเขตไปหลายหัวเมือง

จะเป็นไปในทางการเมืองก็ดี จะเป็นไปในทางการค้าก็ดี จะเป็นไปในทางการศาสนาก็ดี หากถ้ายุโรปถือเอาความสัมพันธไมตรีกับชาวเอเซียอย่างตรงไปตรงมา ด้วยความเสมอภาค ด้วยความยุติธรรม ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ไม่ใช้การขู่เข็ญ หรือใช้อิทธิพลบังคับด้วยประการต่าง ๆ แล้ว ความสัมพันธไมตรีทั้งหลายทั้งปวงก็จะดำเนินไปด้วยความสวัสดิภาพราบรื่น และคงไม่มีเหตุการณ์ หรือสถานการณ์อันเลวร้ายอะไรเกิดขึ้น จนเป็นเหตุให้มีการอาฆาตพยาบาท และมีการนองเลือดเกิดขึ้น หลังมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลง การคุกคามของยุโรปและสหรัฐอเมริกายังมิได้สิ้นสุดลง ประเทศล้าหลังในเอเซีย ยังคงถูกคุกคาม และถูกรีดไถอยู่ ซึ่งก็แน่ละ เพื่อความเป็นเอกราชในทางการเมือง ในทางเศรษฐกิจ ในทางศาล ในทางการทหาร และในนโยบายการต่างประเทศ เราควรยืนหยัดลุกขึ้นต่อสู้อิทธิพล ของพวกจักรพรรดิ์นิยม เพื่อการยึดมั่นนโยบายการพึ่งตัวเอง การช่วยตัวเอง การเป็นตัวของตัวเอง การปรับปรุงตัวเอง หรือใช้นโยบายที่เรียกว่า

"Self Fufficiancy Policy"

เป็นหลักชัยในการวางมาตราการในหลักการต่างๆ ของประเทศ

พวกจักรพรรดิ์นิยมเริ่มทำการรุกรานล่าตะวันออกมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๐๐–๒๔๕๐ การรุกรานของกลุ่มจักรพรรดิ์นิยม ทำให้ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียเริ่มไหวตัว ที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ประเทศของตนให้เป็นประชาธิปไตย แบบเดียวกันกับยุโรป

ประเทศแรก ที่มีการไหวตัวรู้เท่าทันเหตุการณ์ ก็คือประเทศญี่ปุ่น พระเจ้าจักรพรรดิ์แห่งญี่ปุ่น พระองค์ทรงเห็นเหตุการณ์อันไกล ได้ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชากรของพระองค์ เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๓๒ จากนั้น ญี่ปุ่นก็ได้พยายามปรับปรุงตัวเองจนสามารถรบชนะจีน และรัสเซีย ทำให้ชาวจีนผู้รักชาติ กลุ่มหนึ่งมี ดร. ซุนยัดเซ็น เป็นหัวหน้า ก็เริ่มทำการปฏิวัติโค่นล้มราชบัลลังก์ราชวงศ์แมนจู ซึ่งพระราชวงศ์นี้ได้ปกครองประเทศจีนมา ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๑๘๗–๒๔๕๕ รวมที่พระราชวงศ์แมนจูปกครองประเทศจีนมานานถึง ๒๖๘ ปี มาสิ้นสุดยุติอวสานลงในยุคสมัยกษัตริย์ซ่วนทุ้ง หรือพระเจ้าปูยี อันเป็นพระราชวงศ์แมนจูองค์สุดท้าย ต้องสละราชสมบัติ เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๕

นอกจากนี้ยังมีการปฏิวัติใหญ่ ในประวัติศาสตร์อีกประเทศหนึ่ง การปฏิวัติครั้งยิ่งใหญ่ และสุดแสนสยดสยองยิ่ง ก็คือ การปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสในปี ค.ศ. ๑๗๘๙ เป็นการปฏิวัติที่หฤโหดที่สุด พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ และพระนางมารีอังตัวเนต ถูกพวกปฏิวัตินำไปปลงพระชนม์อย่างสยองขวัญ การปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส ทำให้ราชบัลลังก์ทั่วโลกเริ่มหวั่นไหวและเริ่มมีปฏิกิริยา แก่ราชบัลลังก์ขึ้นทันที

การปฏิวัตินองเลือดที่สาหัสสากรรจ์ไม่แพ้การปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสก็คือ การปฏิวัติของพรรคบอลเชวิค เมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๗ ในรัสเซีย ยิ่งทำให้บัลลังก์ของกษัตริย์เริ่มสั่นคลอนหวั่นไหวไปทั่วโลก

สถานการณ์ของโลก หรือการวิวัฒน์แปรผันของโลก อันนับว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งนั้น ก็คือ หลังจากมหาสงครามโลกครั้งที่ ๑ คือในปี พ.ศ. ๒๔๗๔–๒๔๗๕

– ๒๔๗๖ ตรงกับปี ค.ศ. ๑๙๓๑ – ๑๙๓๒ – ๑๙๓๓ เป็นปีที่มีการตกต่ำในทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงฉกาจฉกรรจ์ ประเทศทั่วโลกเรียกการตกต่ำครั้งนั้นว่า "Worlds Depression"

การตกต่ำทางเศรษฐกิจครั้งยิ่งใหญ่มหาศาลนี้ ได้แผ่ขยายไปทั่วโลก แรก ๆ ความตกต่ำครั้งนี้ ก็เพียงแต่ได้อุบัติขึ้นในประเทศที่มีการเกษตรล้าหลังก่อน เช่น ประเทศบราซิล โปแลนด์ คานาดา อาเจนตินา เมื่อเกิดภาวะวิกฤติการณ์หนัก ๆ เข้า ก็กระจายแผ่กว้างไปยังประเทศที่มีอุตสาหกรรมรุ่งเรือง เช่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส อังกฤษ ญี่ปุ่น เริ่มเกิดภาวะเงินฝืดอย่างรุนแรง หรือเรียกตามภาษาเศรษฐศาสตร์ว่า "Deflation"

แน่ละ "Worlds Depression" หรือ "Deflation" ที่เกิดขึ้นในสหรัฐหรือยุโรป มันจะต้องลามปามข้ามน้ำ ข้ามทะเลมาก่อความโกลาหลวุ่นวาย ขึ้นในประเทศสยามอย่างไม่มีปัญหา เพราะโลกเราทุกวันนี้ ย่อมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ทั้งในทางตรงและในทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นไปในทางการเมือง ทางการค้า ทางการเศรษฐกิจ หรือในทางใด ๆ

ความตกต่ำในสหรัฐและในยุโรป ก็มีส่วนที่ทำให้ประเทศสยามมีวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นด้วย ประเทศสยามเริ่มเกิดภาวะเงินฝืด รายได้ของประเทศเริ่มตกต่ำบริษัทห้างร้าน เริ่มล้มลุกคลุกคลานคนว่างงานมีอยู่ทั่วพระราชอาณาจักรชาวนาหลายจังหวัด ได้เข้ามาร้องทุกข์ต่อพระปกเกล้า ฯ ให้งดเก็บอากรเช่านาชั่วคราว พระเจ้ากรุงสยามก็จนปัญญาที่จะแก้ไข เมื่อหาทางออกอะไรไม่ได้ ก็ดุลย์ข้าราชการออก ลดเงินเดือนข้าราชการลงยุบกองทหารบางส่วน

และนี่เอง ที่มาหรือสมุหฐานของการปฏิวัติในประเทศสยาม

-๒-

การปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐

อันสืบเนื่องมาจากยุโรปและ สหรัฐอเมริกา ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบ การปกครองจากลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบบปรมิตตาญาสิทธิราชย์บ้าง มาเป็นระบบมหาชนรัฐก็มี บางประเทศก็เป็นเผด็จการ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของนานาชาติดังกล่าวนี้ เป็นข้อมูล หรือสาเหตุประการหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดการปฏิวัติขึ้น ใน ร.ศ. ๑๓๐

นอกจากนี้เป็นด้วยว่าคณะผู้ก่อการปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ เป็นผู้มีความสนใจต่อความเคลื่อนไหวของโลก และมีความใส่ใจต่อการศึกษา บุคคลกลุ่มนี้ มีความคิดเห็นในทรรศนะและอุดมคติของเขาว่า การปกครองระบบราชาธิปไตย หรือองค์พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจสูงสุด หรือทรงใช้อำนาจ "นิติบัญญัติ, บริหารบัญญัติ, อำนาจตุลาการ" โดยเอกเทศนั้นเป็นการพ้นสมัยเสียแล้ว รังแต่จะเป็นลูกตุ้มถ่วงความเจริญก้าวหน้า ไม่อาจนำพารัฐไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ดังเช่นนานาประเทศ และคณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ ได้เห็นประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและอเมริกา และความเจริญก้าวหน้าของญี่ปุ่นที่ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน โดยที่พระเจ้าจักรพรรดิ์แห่งญี่ปุ่น ได้ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่พสกนิกรของพระองค์ จนญี่ปุ่นมีความเจริญก้าวหน้าในทางอุตสาหกรรม การเกษตร การพาณิชย์ การศึกษา การทหาร ฯลฯ เจริญทันเทียมแก่ยุโรป และกลายเป็นประเทศมหาอำนาจไป

ด้วยเหตุนี้คณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ จึงมีความปรารถนาอย่างรุนแรงที่อยากจะได้เห็นบ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้าทำนอง เดียวกันกับนานาอารยะประเทศกะเขาบ้าง จึงได้ร่วมกันคิดทำการปฏิวัติรัชกาลที่ ๖

สาเหตุในอันที่จะโค่นราชบังลังก์อีกประการหนึ่งนั้นก็คือว่า ภายในราชสำนักของพระมงกุฎเกล้า ฯ เต็มไปด้วยความฟุ้งเฟ้อหาสระอันใดมิได้ ข้าราชการบริหาร และพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งใกล้ชิดสนิทสนมกับพระองค์ ก็ทรงโปรดปรานประทานความดีความชอบด้วยยศถาบรรดาศักดิ์ ส่วนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และเต็มไปด้วยหิริโอตัปปะธรรมและมีความเป็นตัวของตัวเอง มีความเชื่อมั่นในตัวเอง กลับมิได้รับความเมตตาอารีย์ตอบแทนคุณงามความดีแต่อย่างไร สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการบริหารก็ตั้งหน้าตั้งตาแต่ที่จะประจบสอพลอ แม้ที่สุดพวกที่มีหน้าที่ฟ้อนรำทำเพลง ก็กลับได้ยศถาบรรดาศักดิ์และเป็นที่โปรดปรานให้เข้าเฝ้าโดยใกล้ชิด

ความไม่สม่ำเสมอ และเป็นธรรมดังกล่าวนี้ เป็นที่วิพากษ์ วิจารณ์กันเอิกเกริกเกรียวกราว ทั้งในพระราชสำนัก และนอกพระราชสำนัก

และนี่ก็เป็นมูลเหตุแห่ง การปฏิวัติใน ร.ศ. ๑๓๐

สมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ เสด็จขึ้นครองราชได้เพียงปีเดียวเท่านั้น ก็มีผู้คิดร้ายหมายโค่นราชบัลลังก์ เพื่อเปลี่ยนรูปการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองในระบบมหาชนรัฐ บุคคลที่เป็นหัวหน้าขบวนการปฏิวัติครั้งนี้ นั้นก็คือ ร.อ. ขุนทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์) ร.ต. เหรียญ ศรีจันทร์ ร.ต. เนตร์ พูลวิวัฒน์ ร.ต. จรูญ ษะตะเมศ ยังมีบุคคลอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก

คณะบุคคลดังกล่าว ได้มีการปรึกษาหารือกันหลายครั้งหลายคราว แต่โอกาสและจังหวะยังมิได้อำนวยให้ ได้คอยโอกาสและจังหวะอยู่ด้วยความร้อนรน, และวันหนึ่งโอกาสและจังหวะก็มาถึง กล่าวคือ ในวันที่ ๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๔ เป็นวันที่ล้นเกล้าล้นกระหม่อม ร. ๖ จะเสด็จกลับจากการซ้อมรบจากพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

ก่อนที่ได้กำหนดวางแผนการณ์สังหารโหด ร. ๖ นั้น คณะผู้ก่อการปฏิวัติ ต่างก็ให้สัตย์สาบาลต่อหน้าพระพุทธรูปว่า จะมีความซื่อตรงจะไม่คิดคดทรยศหักหลัง หรือแพร่งพรายความลับต่าง ๆ ให้บุคคลภายนอกทราบเป็นอันขาด ไม่ว่าจะมีสถานการณ์อันเลวร้ายประการใดเกิดขึ้น

เมื่อได้มีการให้สัตย์ปฏิญาณว่าจะซื่อตรงจงรักภักดีต่อกัน เสร็จสิ้นพิธีลงแล้ว ที่สุดก็ได้กำหนดตัวผู้ที่จะสังหารโหด เพื่อให้เป็นไปโดยความเป็นธรรม ได้ให้มีการจับเบอร์กันว่าใครจะเป็นผู้สังหารโหดพระองค์มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะพระองค์เสด็จกลับจากพระราชวังสนามจันทร์

ใครจะเป็นผู้เสี่ยงชีวิตเข้าทำงานครั้งนั้น เมื่อได้จับเบอร์กันแล้ว ผู้ที่จะเป็นผู้สังหารโหดได้แก่ ร.อ. หลวงสินาดโยธารักษ์ (ยุทธ คงอยู่) เป็นผู้ที่จะทำการปลงพระชนม์พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ต่อจากนั้น แผนการณ์ของคณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ ก็จะดำเนินไปตามแผนการณ์ คือ ทำการจับกุมคุมตัวพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่รวมทั้งเสนาบดี ปลัดทูลฉลองไว้เป็นประกันพุทธพระองค์ และทุกคน

แผนการณ์ปฏิวัติครั้งนี้ นับว่าเป็นแผนการณ์ที่ค่อนข้างจะรุนแรงมากอยู่ทีเดียว และมีความรุนแรงไม่แผกผิดไปกว่าการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส หรือการปฏิวัติในรัสเซียจากพวกบอลเชวิค และเป็นการปฏิวัติที่ก้าวไปไกลเกินกว่าการศึกษาของประชาชน และการปฏิวัติครั้งนี้เป็นการเสี่ยงอันตรายอยู่มากทีเดียว

ในการประชุมใหญ่ของคณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ ซึ่งเป็นเวลาจวนเจียนที่จะลงมือทำการปฏิวัติอย่างเอาชีวิตชีวาของตนเองเป็นเดิมพันนั้น เพื่อให้เกิดความแน่ใจไม่คดเคี้ยวคิดเบี้ยวต่อกัน ได้ชักชวนให้คำปฏิญาณสาบาลตัว ถึงกับดื่มน้ำสาบาลให้เป็นที่แน่นอนและมั่นใจได้ว่า ทุกคนจะทำงานเพื่อชาติเอกราช เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและเพื่ออุดมคติ จะไม่มีการทรยศหักหลังซึ่งกันและกันเป็นอันขาด

เพื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าคณะ ร.ศ. ๑๓๐ ได้ให้คำปฏิญาณสาบาลตัวก่อนจะทำการปฏิวัติไว้อย่างไร จึงขอนำเอาคำปฏิญาณของคณะปฏิวัติมาลงไว้ดังนี้

"เราทั้งหลายเป็นผู้ก่อการด้วยกัน ต่างก็ได้คำนึงกันอยู่ก่อนแล้วว่าผลสำเร็จที่สุดนั้นย่อมเป็นการยากมากนัก เพราะได้เคยเห็นผลของการปฏิวัติมามากต่อมากนักแล้ว ซึ่งส่วนมากหากประเทศอื่นก็ดี เมื่อปรากฏว่ามีการปฏิวัติกันขึ้น คณะก่อการครั้งแรกมักจะถูกจับกุม หรือไม่ก็ได้รับการทรมานและถูกประหารชีวิตเสียก่อนงานจะสำเร็จ โดยมากมักเป็นอยู่เช่นนี้ แต่อย่างไรก็ดี แม้ว่า พวกก่อการปฏิวัติยุคแรกจะเพลี่ยงพล้ำลง หรือได้รับโทษอย่างแสนสาหัสนั้นก็ตาม แต่ก็ยังมีพวกหลังคิดการสืบเนื่องต่อกันไป และผลก็มักจะสำเร็จหรือเข้าทำนองที่ว่า

"น้ำน้อยน้อยฝอยกระเซ็นอยู่เป็นนิตย์ ย่อมพังอิฐพังหินดินสลาย
มอดน้อยน้อยค่อยแคะแทะไม่วาย ย่อมทำลายไม้เคร่าเสาโตโต"

จากนั้นคณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ ก็ดื่มน้ำสาบาลอย่างมิได้สะทกสะท้านหวั่นไหวมาตแม้นว่า ตัวเองจะตระหนักดีว่า จุดจบของตัวเองจะเป็นไปอย่างไรในอนาคต อนาคตจะดีหรือร้าย อนาคตจะเป็นอย่างไร อนาคตจะมีอะไรเกิดขึ้น มันเป็นของคนอ่อนแอเท่านั้นที่คิดถึงเรื่องนี้ เมื่อจะทำแล้ว ก็ไม่ต้องคิด เมื่อคิดก็อย่าไปทำ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้มีทั้งความสมหวัง และผิดหวัง มีทั้งความสำเร็จ และความไม่สำเร็จ มีทั้งดังและมีทั้งดับ เพราะฉะนั้น เหตุการณ์จะเป็นไปในทำนองใดนั้น ให้อนาคตเป็นตุลาการดีกว่า

ในบัดนั้น ทุกคนร่าเริงหรรษาเพราะต่างก็รู้ดีอยู่ว่า เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์โลก เหตุการณ์ของการปฏิวัติในประวัติศาสตร์นั้น มีพฤติการณ์เป็นมาอย่างไร ต่างก็ไม่สนใจอะไรทั้งสิ้น มีแต่พูดกันถึงเรื่องความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติและประชาชน พูดถึงเรื่องการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส พูดถึงเรื่องความก้าวหน้าของญี่ปุ่น พูดถึงเรื่องการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยของ มองเตสคิเออร์ นักปราชญ์ฝรั่งเศส พูดถึงการพัฒนาเศรษฐกิจว่า เป็นปัจจัยอันสำคัญ และที่สุดก็มาพูดกันว่าการปฏิวัติทางการเมือง เป็นกุญแจอันสำคัญในการพัฒนาประเทศ

อาจจะเป็นด้วยบุญญาภินิหาร หรือจะเป็นด้วยอะไรก็ตาม หรือจะเป็นด้วยยังมิได้ถึงพระชะตากรรมอันน่าอนาถทำนองเดียวกันกับการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส เมื่อปี ค.ศ. ๑๗๘๙ หรือยังไม่เป็นไปตามการปฏิวัติในรัสเซียหรืออาจเป็นด้วย สมาชิกคณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ ไม่ซื่อตรง ไม่มีปณิธานที่แน่วแน่ ไม่มีอุดมคติ หรือสปิริตของนักปฏิวัติ หรืออาจเกิดความเกรงกลัวในพระราชอาชญาแผ่นดิน หรือตัวเองยังจงรักภักดีต่อพระราชบัลลังก์อยู่ หรือจะด้วยประการใดนั้นก็ตามสมาชิกผู้ทรยศต่อสัตย์สาบาลร่วมกันนั้นก็คือ ร.อ. หลวงสินาด โยธารักษ์ มือปืนมัจจุราชผู้หวังพิชิตพระมงกุฎ ฯ กลับทรยศกับมหามิตรผู้ร่วมคิดด้วยกัน ได้นำเอาความลับและแผนการณ์สังหารโหด เข้ากราบทูลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ และโดยฉับพลันทันทีนั้น กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ จึงรีบเสด็จไปกราบทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

ในเวลาต่อมา โดยที่คณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ ไม่ได้คาดคิดมาก่อนว่า จะมีเพื่อนทรยศหักหลังเช่นนั้น ก็คอยฟังข่าวการกระทำของ ร.อ. หลวงสินาด โยธารักษ์อยู่ด้วยความกระวนกระวาย แต่กลับตรงกันข้าม ระหว่างที่คอยเวลาสังหารโหดว่าจะเป็นไปในรูปการณ์ใดนั้นก็กลับปรากฏว่า พรรคพวกคณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ ได้ถูกจับกุมโดยสิ้นเชิง

มันเป็นความผิดพลาดอันใหญ่หลวงที่คณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ ได้รับบทเรียนจากมิตรสหาย และก็เป็นการถูกต้องที่เขาได้พยากรณ์ตัวเองว่าการปฏิวัติครั้งแรกนั้น อาจสำเร็จได้ยาก

การปฏิวัติจะเป็นไปด้วยดี จะต้องมีทรรศนะที่ตรงกัน จะต้องมีอุดมคติที่ตรงกัน จะต้องมีลัทธิทางการเมือง และลัทธิทางเศรษฐกิจที่ตรงกัน แต่ ร.อ. หลวงสินาด โยธารักษ์ ไม่เอาไหนเลย เหตุการณ์จึงกลับกลายเป็นไปในทางร้าย

ที่สุด พวกผู้ก่อการร้ายต่อราชบัลลังก์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้รับโทษานุโทษไปตาม ๆ กัน และโดยพระมหากรุณาธิคุณของพระมงกุฎเกล้า ฯ แทนที่จะทำการประหารชีวิตแก่บุคคลเหล่านั้น กลับได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษลงมาเป็นแต่เพียงจำคุกตลอดชีวิตเท่านั้น

นี่คือ โศกนาฏกรรมของคณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ เป็นผู้เปิดโรงความวิบัติขึ้นเป็นครั้งแรก และมันก็เป็นคำปฏิญาณอันศักดิ์สิทธิ์ที่พวกเขากล่าวว่า

"การปฏิวัติในครั้งแรกนั้นผู้ก่อการปฏิวัติจักถูกจับกุมคุมขัง และได้รับการทรมานด้วยประการต่าง ๆ"

ก็เป็นความจริง ดังบุคคลเหล่านั้นพยากรณ์ทุกประการ

มีอะไรบ้างหรือ ? ท่านที่รัก มันจะยืนยงคงกระพันอยู่ชั่วฟ้าและดิน กรุงโรมเคยรุ่งโรจน์มาครั้งหนึ่ง แต่แล้วก็ดับไป พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ แห่งฝรั่งเศส พระราชวงศ์แมนจู และพระราชวงศ์โรมานนพแห่งรัสเซีย ก็ต้องบรรเลงเพลงโศกนาฏกรรมตามบทบาทและลีลาของโลกทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเปลี่ยนแปลงเข้าหาสัจจะธรรม ถ้าเช่นนั้น มันจะมีอิทธิพลอำนาจอันใด ที่จะยืนหยัดอยู่ในโลกชั่วนิรันดร ถ้าสิ่งนั้นมิได้มีลักษณะเป็นสัจจะธรรม

-๓-

ลางร้ายใกล้ปฏิวัติ

การปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ ได้ถึงจุดจบพบจุดดับไปแล้ว ด้วยการตัดสินจำคุกตลอดชีวิต ต้องทนทรมานไปตามกรรม และเป็นของธรรมดาเสียเหลือเกินว่า การเข้าคุก หรือได้รับทุกข์เวทนาประการใดนั้น มันเป็นเรื่องธรรมดาของนักปฏิวัติหรือนักต่อสู้เพื่อชุมชน

แต่ก่อนที่เราจะกล่าวถึงการปฏิวัติเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เราจะขอกล่าวลางร้ายใกล้การปฏิวัติเสียก่อน ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็แล้วแต่อัธยาศัย เพราะไม่มีใครห้ามความคิดของใครได้ ทุกคนมีเสรีภาพที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อ ที่จะศรัทธาหรือไม่ศรัทธา ที่จะเคารพหรือไม่เคารพ มันเป็นสิทธิของบุคคลที่ไม่มีใครจะบังคับได้

ใกล้ ๆ กับการปฏิวัติเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ จะระเบิดตูมตามโครมครามขึ้นนั้น ได้มีปรากฏการณ์อันแปลกประหลาดมหัศจรรย์อุบัติขึ้น ปรากฏการณ์อันลึกลับมหัศจรรย์ ประการแรกนั้น ได้แก่ปรากฏการณ์ของดาวหางได้ปาฏิหาริย์ขึ้นเมื่อเดือนเมษายน ๒๔๗๕ ดาวหางดวงนี้ส่องแสงจรัสฟ้าเป็นลำยาว หัวของมันพุ่งไปทางทิศตะวันออก ปรากฏอยู่บนแผ่นฟ้าหลายทิวาราตรีกาล ราษฎรชาวสยามวิปโยคโศกศัลย์ เพราะการเงินฝืดเคือง หรือเกิดโรคเงินฝืด (Deflation) หรือเกิด "Worlds Depression" หรือเกิด "วิกฤติการณ์ในทางเศรษฐกิจ (Econo mic Crissis) ชาวสยามได้แหงนคอดูดาวหางขึ้นกลางนภา ด้วยหัวใจอันระรัวตันสั่น ทำไมเขาจะไม่อกสั่นขวัญหายเล่า ไม่ว่าจะเป็นครั้งใดคราใด ถ้าดาวหางเกิดขึ้นกลางนภาเรศร์แล้วมันก็จะต้องมีเหตุการณ์ในทางร้ายอุบัติขึ้นเสมอ ก็ดูแต่เมื่อคราวครั้งรัชกาลที่๕ เถอะ ปรากฏว่าเจ้าดาวหางลางร้าย ก็ปรากฏการณ์บนท้องฟ้าเหมือนกัน แล้วในที่สุดไม่สู้จะช้านานนักหรอก รัชกาลที่ ๕ ก็เสด็จสวรรคต และยังขึ้นที่ไหนต่อที่ไหนอีกหลายครั้ง ก็ปรากฏว่ามีเหตุร้ายเกิดขึ้นแทบทั้งสิ้น

ถ้าดาวหางเกิดขึ้นบนท้องฟ้าแล้ว จะปรากฏรเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

ดาวหางเกิดขึ้นกลางนครเรศร์ จะบอกเหตุว่ากษัตริย์จะตัดษัย หรือไม่บุคคลสามัญจะบัลลัย เหตุการณ์ใหญ่จะอุบัติในปัฐพี

ด้วยความหวั่นไหวใจระทึกนึกกลัวเหตุร้ายจะกล้ำกลายมาสู่ตน ประชาชนชาวสยามยาววิปโยค ก็พากันโจษจรรย์แซ่แซดไปทั่วกรุง แล้วก็โจษขานวิจารณ์กันไปต่าง ๆ นา ๆ พอจะสรุปข่าวโจษจรรย์ได้ว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จสวรรคต บ้างก็วิจารณ์ว่า ข้าวจะยากหมากจะแพง บ้างก็ว่าจะเกิดโรคห่าขึ้นกลางเมือง ล้วนแล้วแต่ได้วิพากษ์วิจารณ์กันเรื่อยเปื่อยไป ความรู้สึกนึกคิดของตน

ข่าวโจษจรรย์ของราษฎรเหล่านั้น มันเป็นความจริงมาแล้วแต่ในกาลอดีต และยังเป็นจริงอยู่ในปัจจุบัน เพราะหลังจากนั้นไปไม่นานเท่าใดนัก คณะราษฎร์อันมีพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช นายพันเอกพระยาฤทธิ์อัคเนย์ นายพันโทพระประศาสน์พิทยายุทธกับพวก ได้ทำการยึดอำนาจไว้ได้เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

ข่าวล่ำลืออื้ออึงเอิกเกริกเกรียวกราวฉาวโฉ่นี้ พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงทราบด้วยความปริวิตก เพราะเกรงว่าข่าวอันเหลวไหลไร้สาระนี้ จะเป็นเหตุอันนำมาซึ่งความไม่สงบภายในประเทศ ดังนั้น พระปกเกล้า ฯ จึงได้ให้เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยออกข่าวปรับความเข้าใจแก่ราษฎร และได้อธิบายให้เข้าใจว่า ดาวหางนั้นเป็นปรากฏการณ์แห่งธรรมชาติ สำหรับในด้านดาราศาสตร์นั้น หาได้มีความหมายไปในทางอื่นทางใดไม่ และยังกล่าวด้วยว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพละกำลัง และยังมีพลานามัยอันสมบูรณ์ดี ดวงพระเนตรก็ได้รับการศัลยกรรมจากนายแพทย์ผู้ชำนาญ นับว่าพระเนตรของพระองค์ดีขึ้นมาก สุขภาพร่างกายของพระองค์ก็แข็งแรงสมบูรณ์ ไม่ทรงอาพาธเจ็บไข้แต่ประการใด ดังนั้นที่มีข่าวเล่าลือว่า พระองค์จะเสด็จสวรรคตนั้น จึงเป็นไปไม่ได้และเป็นข่าวลืออกุศล เชื่อถือไม่ได้

เพื่อให้ราษฎรคลายความวิตกกังวล หรือมิให้เชื่อเหตการณ์อันเหลวไหลไร้สารัตถะ พระเจ้ากรุงสยาม จึงได้ว่าจ้างนักดาราศาสตร์ชาวเยอรมัน มาอธิบายเรื่องของดาราศาสตร์อันเกี่ยวแก่ดาวหางให้ชาวสยามฟังว่า มันไม่มีส่วนเกี่ยวข้องอะไรกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในโลกมันเป็น

ไปโดยธรรมชาติของมัน แต่ถึงกระนั้นก็ดีราษฎรชาวสยาม ก็ยังไม่ยอมเชื่อ เพราะเขาเหล่านั้น ได้ประสพเหตุการณ์ในเรื่องดังกล่าวนี้มาแล้ว เช่นก่อนจะเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งสุดท้ายก็เกิดสูรย์ขึ้นกลางนักคเรศร์เช่นเดียวกัน

ยังมีข่าวลือในทำนองอกุศลอีกข่าวหนึ่ง อันเป็นข่าวไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าดาวหางขึ้นกลางนคเรศร์เท่าใดนัก ข่าวอกุศลดังกล่าวนี้ก็คือ เมื่อสร้างสพานปฐมบรมราชานุสรณ์เสร็จใหม่ ๆ ข่าวนั้นเล่าว่า คืนหนึ่งปางดึกสงัดอากาศเย็นยะเยือก ลมโกรกอย่างแรงเสียงสุนัขหอนเย็นยะเยือกเข้าหัวใจ บนสพานปฐมบรมราชานุสรณ์ (สพานพุทธ) เงียบสงัดไม่มียวดยานหรือมีคนเดินไปมาบนสพานนั้น ในขณะนั้นมีราษฎรแถวนั้น เห็นคนแต่งตัวขาวโพลนไปทั้วร่าง บ้างก็ว่าแต่งตัวราวกับชีปะขาวอะไรเทือกนั้น เห็นเดินออกจากสพานพุทธด้านฝั่งพระนคร แล้วเดินไปตามสพานพุทธ ไปหายลับลงปลายสพานพุทธฝั่งธนบุรี

ข่าวนี้ ราษฎรก็ล่ำลือโจษจรรย์เป็นข่าวใหญ่เหมือนกันบ้างก็ลือว่า เป็นวิญญาณของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก บ้างก็ว่าเป็นวิญญาณของพระเจ้าตากสินมหาราชบ้างก็ว่า ปรากฏการณ์ครั้งนี้เป็นศุภนิมิตแห่งพระราชวงศ์จักรี จักจะเจริญก้าวหน้าวัฒนาสถาพรชั่วกาลนานบ้างก็ว่าไม่ใช่เป็นศุภนิมิตรหรอก แต่มันเป็นทรนิมิต หรือเป็นลางร้ายแก่ราชวงศ์จักรีต่างหากล่ะ

หมายความว่าใครมีความคิดเห็นอย่างไร ก็ว่ากันไปตามเพลงมัน

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้การวิจารณ์ต่อไปอีกว่า พระราชวงศ์จักรีจะหมดอำนาจวาสนาเมื่อครบ ๑๕๐ ปี คำพยากรณ์นี้ เขาว่าสมเด็จพุฒาจารย์โตวัดระฆังเป็นผู้พยากรณ์ แต่ข้อเท็จจริงประการใด ผู้เขียนไม่รับรอง

กระแสข่าวทั้งมวลที่ได้กล่าวนี้ ทำให้พระเจ้ากรุงสยามปวดพระเศียรเวียนพระพักตร์ไปกับการวิจารณ์เหล่านั้นด้วย

ก็จริงอยู่หรอก พระเจ้ากรุงสยามทรงหวาดระแวงอยู่เสมอว่า มิวันใดก็ต้องวันหนึ่งบ้านเมืองของพระองค์จะมีการปฏิวัติเกิดขึ้น พระองค์ไม่ต้องการที่จะเห็นเหตุการณ์เกิดขึ้นในประเทศสยามอย่างฝรั่งเศส หรือรัสเซียทรงจินตนาการอยู่เสมอว่า อยากจะพระราชทานกฎหมายรัฐธรรมนูญให้แก่ปวงชนปกครองกันเอง แต่ก็มีขุนนางบางท่านทัดทานเอาไว้ว่าราษฎรยังโง่จะปกครองตัวเองไม่ได้ ความดำริห์ของพระองค์ก็อันตรธานไป.

เหตุการณ์แห่งการปฏิวัติเมื่อ ร.ศ. ๑๓๐

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

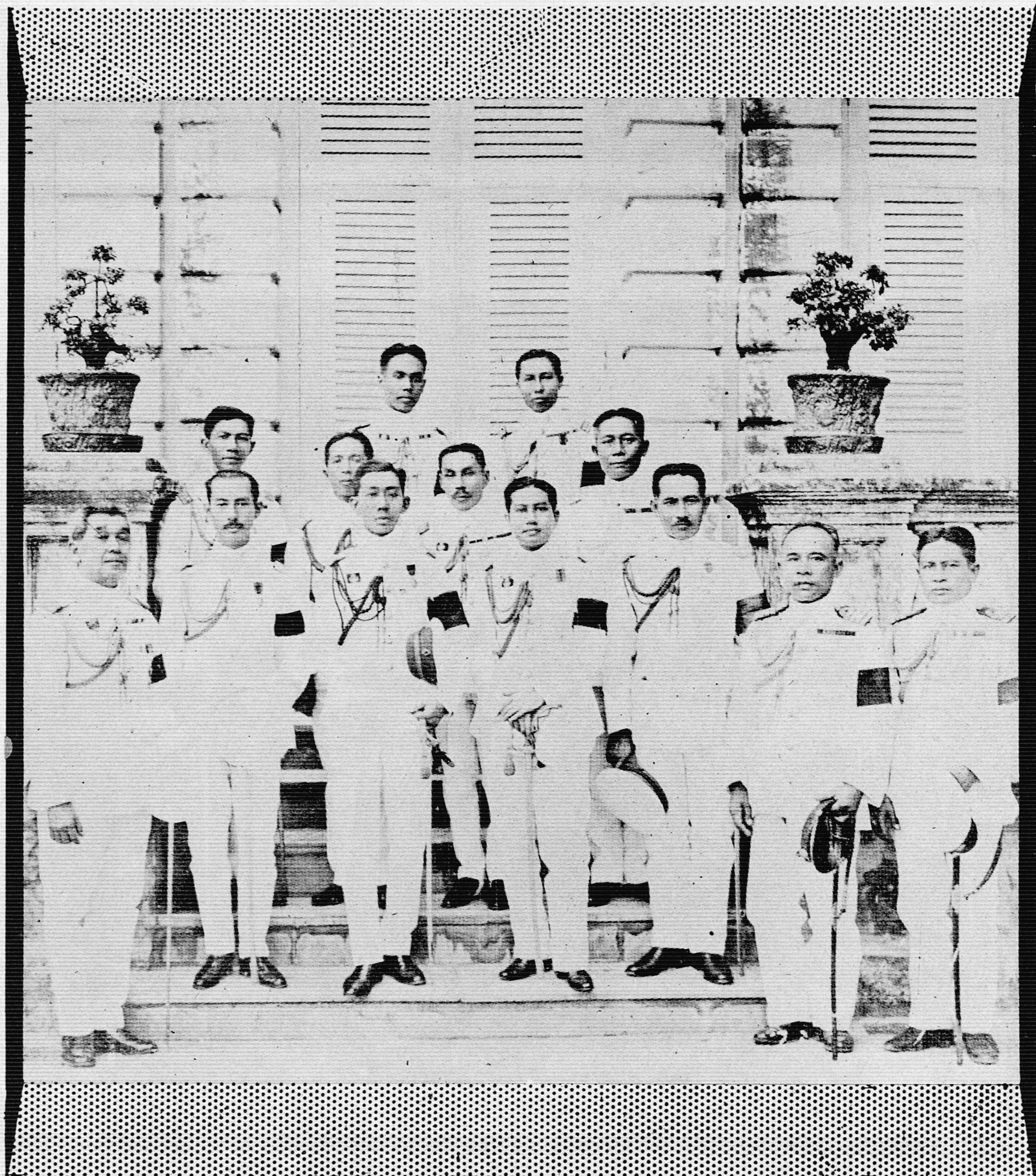
ขณะที่พระองค์ขึ้นทรงครองราชย์นั้น ได้เกิดเหตุอันสำคัญในประวัติศาสตร์ขึ้น
โดยมีนายทหารกลุ่มหนึ่งที่มีหัวรุนแรง คิดทำการปฏิวัติในระบบมหาชนรัฐ
แต่พระองค์ทรงทราบเสียก่อน คณะปฏิวัติจึงถูกจำคุกตลอดชีวิตทุกคน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระองค์ทรงเครื่องในฐานะจอมพลแห่งกองทัพเรือสยาม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
กับพระนางเธอลักษมีลาวัณ

ภาพที่ท่านเลเห็นอยู่นี้ คือคณะนายทหารรักษาพระองค์ ซึ่งมีบทบาทอันสำคัญ
ในการปราบปรามพวกปฏิวัติ ร.ศ.๑๓๐ อันเป็นการปฏิวัติสังหารโหด
หรือปลงพระชนม์ชีพแบบบอลเชวิคในรัสเซียหรือฝรั่งเศส

คณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ มีแผนการณ์สังหารโหด

กลุ่มคณะนายทหารที่ท่านแลเห็นอยู่นี้นั้น คือ คณะนายทหาร ร.ศ. ๑๓๐
ซึ่งมีความปรารถนาอย่างรุนแรงที่จะให้ประเทศมีการปกครองในระบบมหาชนรัฐ

การปฏิวัติครั้งที่ ๒ เปิดฉากอีกครั้งในสมัยพระปกเกล้า

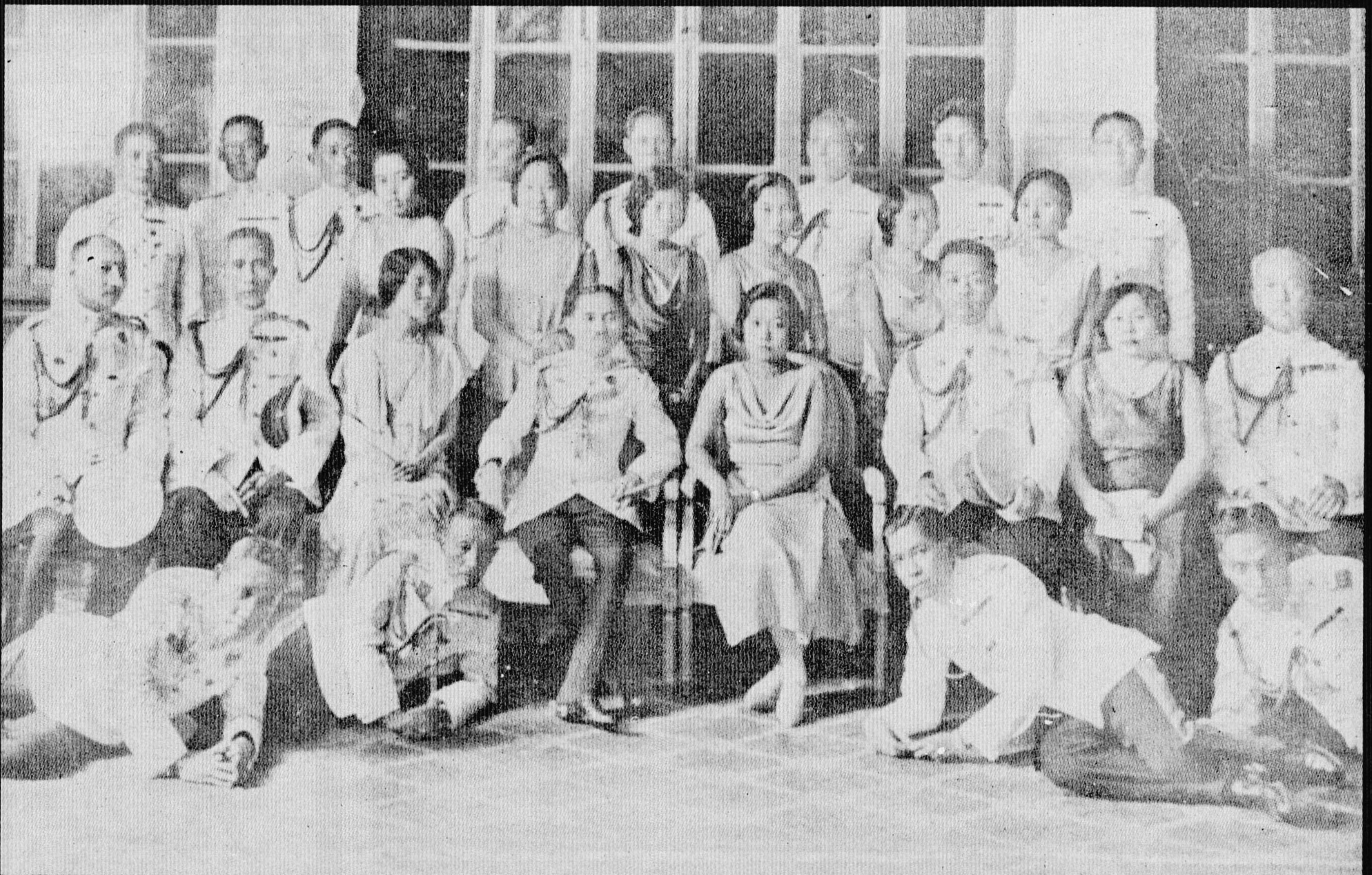
พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ เกิดเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก พระองค์ต้องยุบ
กรมกองทหารและลดเงินเดือนข้าราชการ จากเหตุนี้ บุคคลคณะหนึ่งเรียกตนเองว่าคณะราษฎร์
จึงเข้ายึดอำนาจการปกครองไว้ได้ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และอภิรัฐมนตรี

บนจากซ้ายไปขวา : สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้า ฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงวรเดช
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, สมเด็จเจ้าฟ้า ฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

ล่าง : พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์,
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ

รูปที่ท่านเห็นอยู่นี้ คือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พระนางเจ้ารำไพพรรณี
พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชบริพารทั้งหลาย ในขณะที่พระองค์ยังมีอำนาจอธิปไตยสมบูรณ์
ที่เรียกว่า "สมบูรณาญาสิทธิราชย์"

กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

ผู้รักษาพระนคร ประธานอภิรัฐมนตรี และรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย ถูกคณะราษฎร์ไปจับกุมพระองค์ได้ที่วังบางขุนพรหม และนำเอาพระองค์มากักขังไว้ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม พร้อมด้วยบุคคลสำคัญอีกหลายคน เพื่อเป็นตัวประกัน

-๔-

เริ่มงานสมโภชพระนคร

จะเป็นเพราะผู้ใดใครก็ตามได้พยากรณ์ไว้ว่า "พระราชวงศ์จักรีจะหมดอำนาจเมื่อครบ ๑๕๐ ปี" หรือจะเป็นเพราะเหตุใดก็ตาม ในที่สุดงานเฉลิมฉลองครบครอง ๑๕๐ ปี ซึ่งพระราชวงศ์จักรี ได้ปกครองประเทศสยามมานั้น ก็ได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อวันที่ ๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ งานมหกรรมสมโภชครั้งนี้ นับว่าเป็นงานใหญ่โตมโหฬารสมพระเกียรติทุกประการ นอกจากงานสมโภชพระมหานครแล้ว ยังมีการเฉลิมฉลองอนุสาวรีย์พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และสพานปฐมบรมราชานุสรณ์เข้าด้วยอีกงานหนึ่ง จึงนับว่าเป็นงานอันเกรียงไกรมโหฬาร ยิ่งกว่าการจัดงานใดที่แล้วมาในงานอดีต และก็เป็นวาระสุดท้ายของการจัดงาน จากราชตระกูลใด ๆ อีกด้วย

ในการจัดงานมหกรรมสมโภชอันยิ่งใหญ่ในครั้งนี้ ได้จัดให้มีงานมหรสพขึ้นหลายอย่างหลายชนิด และมีการประดับประทีปโคมไฟสว่างเจิดจ้าไปด้วยแสงไฟหลากสีกรุงเทพพระมหานครกลายเป็นเมืองแมนแดนสวรรค์อันน่าพิศมัย และที่อนุสาวรีย์พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกด้วยแล้วได้ประดับประดาไว้อย่างวิจิตรตระการตาน่าทัศนาเป็นอย่างยิ่ง ส่วนสพานปฐมบรมราชานุสรณ์ก็เช่นกันได้มีการประดับประดาดวงประทีปโคมไฟ ดูแพรวพรายเจิดจ้าสว่างไสวสง่างามเป็นอย่างยิ่ง

ประชาชนทั่วพระราชอาณาจักร ได้พากันหลั่งไหลมาจากทิศานุทิศอย่างชนิดมืดฟ้ามัวฝน เรือแพนาวาในลำน้ำเจ้าพระยา ที่คลองหลอด คลองมอญ และคลองอื่น ๆ ปรากฏว่าจอดอยู่อย่างแน่นขนัดไปหมด เพื่อมาชมงานอันยิ่งใหญ่มโหฬารในครั้งนี้

ตามถนนสายต่าง ๆ ในกรุงเทพ ฯ มีประชาชนยัดเยียดกันที่สุดอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนเลยในประวัติศาสตร์ ที่บริเวณท้องสนามหลวงด้วยแล้ว ยิ่งแออัดยัดเยียดกว่าที่อื่น ๆ ท่ามกลางความสับสนอลหม่านของประชาชน มีผู้ปล่อยข่าวว่าจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นในงานนี้ ประชาชนพากันแตกตื่น ทำเอาตำรวจต้องรักษาการณ์กันอย่างเคร่งเครียด

ข่าวอกุศลที่โจษขานแพร่สะพัดอยู่ในขณะนั้น อาจเป็นเพราะว่านายพลเอก พระองค์เจ้าบวรเดช อดีตเสนาบดีกระทรวงกลาโหม จะคิดทำการปฏิวัติโค่นล้มพระราชบัลลังก์พระเจ้ากรุงสยาม และมีข่าวลือกันเอิกเกริกเกรียวกราวว่า จะเปลี่ยนการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบ "Aristocracy Dictator Ship" (อมาตยาธิปไตย) การปล่อยข่าวครั้งนั้นว่า เป็นกุศโลบาย และกลยุทธของพระยาพหล ฯ พระยาทรงสุรเดช ทั้งนี้เป็นความประสงค์ที่จะให้รัฐบาลในยุคนั้นมีความเข้าใจไขว้เขว และปิดบังอำพรางการคิดปฏิวัติของตัวเสีย ประการสำคัญที่สุดก็คือว่า ต้องการที่จะให้ทหารและตำรวจอดตาหลับขับตานอน เพื่อระแวดระวังเหตุการณ์ร้ายที่จะอุบัติขึ้น

การปล่อยข่าวครั้งนี้นับว่าได้ผล ทางราชการโดยเฉพาะพระยาอธิกรณ์ประกาศ อธิบดีกรมตำรวจปักใจเอาว่า ถ้าหากจะมีการปฏิวัติเกิดขึ้นในระหว่างการจัดงานสมโภชพระนครแล้ว จะเป็นใครมิได้เลยนอกจากพระองค์เจ้าบวรเดช เหตุผลที่พระยาอธิกรณ์ประกาศปักใจเชื่อลงไปเช่นนั้น ก็มีเหตุผลอยู่ว่า พระองค์เจ้าบวรเดชอดีตเสนาบดีกระทรวงกลาโหม ได้ทรงลาออกจากเสนาบดีกระทรวงกลาโหม เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๔๗๔ เรื่องอันเกี่ยวกับขอเลื่อนขั้นเงินเดือนนายทหารจำนวน ๙๓ คน ปัญหาเรื่องนี้ได้นำขึ้นมาเสนอเสนาบดีสภาพิจารณา แต่ที่ประชุมไม่อนุมัติ เรื่องนี้จึงตกไป เพราะเป็นการขัดกับระเบียบการที่ใช้ออกเป็นคำสั่งไปแล้ว ห้ามมิให้เลื่อนขั้นเงินเดือนแก่ข้าราชการทั้งปวง เพราะเกิดภาวะเงินฝืด หรือ "Deflation"

พระองค์เจ้าบวรเดชทรงเสียพระทัย จึงได้ตัดสินพระทัยกราบถวายบังคมลาจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหม ทางสำนักงานราชเลขาธิการ แล้วในที่สุด เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ผู้สำเร็จราชการรักษาพระนครในบัดนั้น จึงได้ส่งราชโทรเลขกราบถวายบังคมทูลพฤติการณ์ไปยังพระเจ้ากรุงสยาม ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา พระเจ้ากรุงสยามได้มีพระราชโทรเลขมาจากสหรัฐอเมริกา ถึงผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร ให้ออกได้ตามความ

ประสงค์ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายพลโท พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอลงกฏ เสนาธิการทหารบกในขณะนั้น เป็นเสนาบดีแทนพระองค์เจ้าบวรเดช

ในการพ้นตำแหน่งของพลเอกพระองค์เจ้าบวรเดชครั้งนี้เห็นทีว่า ผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร คงจะหวั่นเกรงอิทธิพลของพระองค์เจ้าบวรเดชอยู่บ้างไม่มากก็น้อย และผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร ก็ทรงตระหนักดีอยู่แล้วว่า พระองค์เจ้าบวรเดชมีความมักใหญ่ใฝ่สูง มีความทะเยอทะยาน (Ambition) อย่างแรงกล้า และพระองค์เจ้าบวรเดชชอบทำอะไรตามใจตัว และทรงเชื่อถือสมรรถภาพและประสิทธิภาพของตัวเองมากเกินไป และดูเหมือนว่าเป็นเจ้าองค์เดียวเท่านั้นที่มีความฝักใฝ่และนิยมชมชื่นในระบบประชาธิปไตย

จากสิ่งแวดล้อม และพฤติการณ์ดังกล่าวมานี้ จึงทำให้รัฐบาลในยุคนั้นแน่ใจยิ่งขึ้นว่า ข่าวลือจะมีการปฏิวัติในวันเฉลิมฉลองวันครบ ๑๕๐ ปีที่พระราชวงศ์จักรีปกครองประเทศสยามมานั้น เห็นจะเป็นพระองค์เจ้าบวรเดชนี่เอง นายพลตำรวจโท พระยาอธิกรณ์ประกาศ อธิบดีตำรวจ ได้ส่งสายลับออกดมกลิ่นไอของการปฏิวัติ ตลอดจนการเคลื่อนไหวของพระองค์เจ้าบวรเดช และนายทหาร ๕๓ คนที่พระองค์เจ้าบวรเดชขอให้ขึ้นเงินเดือน แต่ก็ผิดหวังไม่เห็นมีการเคลื่อนไหวใด ๆ เกิดขึ้นเลย พระองค์เจ้าบวรเดช ก็ประทับอยู่ในพระราชวังอย่างปกติ ส่วนนายทหารที่ใกล้ชิดกับพระองค์เจ้าบวรเดช ซึ่งคาดหมายว่าจะร่วมกันคบคิดทำการปฏิวัติก็ปราศจากวี่แวว หรือมีการเคลื่อนไหวด้วยประการใดทั้งสิ้น ข่าวลือว่าจะมีเหตุร้ายในวันสมโภชพระมหานคร พลโทพระยาธิกรณ์ประกาศ อธิบดีกรมตำรวจจึงเห็นว่าเป็นข่าวเหลวไหลไร้สาระหาความจริงอะไรมิได้เลย

-๕-

เสด็จแปรพระราชฐาน

ในบัดนั้น งานเฉลิมฉลอง ในวันครบรอบ ๑๕๐ ปี ที่พระราชวงศ์จักรีได้ปกครองประเทศสยามมา งานสมโภชนี้ยังมิทันที่จะเสร็จสิ้นลง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชประสงค์จะเสด็จพระราชดำเนิน แปรพระราชฐานไปทรงประทับแรม ณ พระราชวังไกลกังวล สาเหตุที่พระองค์ต้องนิราศพระนครระหว่างที่งานสมโภชยังคาราคาซังอยู่ ทั้งนี้ทั้งนั้น ก็สืบเนื่องมาจากพระองค์ทรงประชวรพระหฤทัย และทรงพระอิดโรยพละกำลัง ประกอบด้วยขณะนั้น ประเทศสยามฟ้าฝนมิได้ตกต้องตามฤดูกาล จึงทำให้ประเทศสยามร้อนอบอ้าวไปทั่วทุกมุมเมือง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงมอบภารกิจ และการรักษาพระนครให้ไว้แก่เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ประธานอภิรัฐมนตรีสภา และเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้น เป็นผู้รักษาพระนคร

ที่สุด ... การเสด็จพระราชดำเนินแปร พระราชฐานไป ประทับแรม พระราช ไกลกังวล ก็ได้เริ่มขึ้นวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เวลา ๑๑.๑๕ น.

อ๋อ...!แน่ละ ข่าวการเสด็จแปรพระราชฐานครั้งนี้ ก่อให้เกิดความตื่นเต้นอย่างขนานใหญ่แก่พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา และพันเอกพระยาทรงสุรเดช พันเอกพระยาฤทธิ์อัคเนย์ พันโท พระประศาสน์ พิทยายุทธ ซึ่งตลอดระยะเวลานั้น ได้พยายามหาช่องทางที่จะทำการปฏิวัติอยู่เสมอมา

และเมื่อได้ทราบว่า พระปกเกล้าฯ ทรงแปรพระราชฐาน ก็เปิดโอกาสและช่องทางในการปฏิวัติยิ่งขึ้น

ในวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ เวลา ๑๑.๒๕ น. พระเจ้ากรุงสยามผู้ทรงอาภัทอัปภาคย์ พระองค์มีความปรารถนาที่จะได้เห็นประชาธิปไตย ในรูปสมบูรณ์แบบ แต่ตลอดระยะเวลาที่พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญนั้น ก็มีแต่การปกครองในรูปของคณาธิปไตย และเอกธิปไตยทั้งสิ้น จนพระองค์เหลือที่จะทนทานในการเป็นหุ่นให้คณะราษฎร์เชิดเล่นตามความพอใจ จึงได้สละราชสมบัติ ซึ่งเราจะกล่าวถึงเรื่องนี้ในโอกาสต่อไป

ในวันเวลาดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยพระบรมราชินี ก็ทรงเสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่ง พรั่งพร้อมไปด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้น้อย มีเสนาบดีและปลัดทูลฉลอง ได้เสด็จออกพระราชวังดุสิต ด้วยพระพักตร์อันเผือดซีด เพราะพระองค์ได้ตรากตรำ ในการจัดงานเฉลิมฉลองครั้งนี้อย่างหนัก และตามติดด้วยรถยนต์พระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี และปลัดทูลฉลอง ทั้งนี้ พระองค์มิได้ทรงเฉลียวพระทัยว่า อีกไม่ช้าไม่นานนี้แล้ว พระราชวงศ์จักรีที่ได้กระทำพิธีบวงสรวง ขอความเจริญพัฒนาสถาพรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพระสยามเทวาธิราชเจ้า จงช่วยปกปั๋กรักษาอภิบาล อย่าให้เกิดการกุลียุคคุกเข็ญ ดังเช่นคำพยากรณ์นั้นเลย มันได้วิโยสานต์ลงแล้วในไม่ช้านี้

รถยนต์พระที่นั่ง ได้แลนมาถึงสถานีสวนจิตรลดา พระเจ้ากรุงสยามและพระนาง-รำไพพรรณี พระบรมราชินี ก็เสด็จจากรถยนต์พระที่นั่ง แล้วก็ตรัสโอภาปราศรัยแก่พระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดี ปลัดทูลฉลอง และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงได้เสด็จประทับขึ้นรถไฟพระที่นั่งด้วยพระราชหฤทัยอันอิตโรย เพราะโรคหฤทัยกำเริบมากขึ้นทุกที

พอได้เวลา ๑๑.๓๐ น. พระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ก็ได้เสด็จออกจากสถานีรถไฟสวนจิตรลดา ท่ามกลางเสียงไชยโยเป็นครั้งสุดท้ายในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

รถไฟพระที่นั่งได้แล่นเต็มฝีจักร ท่ามกลางเสียงไชยโยตลอดระยะทาง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชินี ทรงโบกพระหัตถ์ด้วยความเกษมเปรมปรีดี

รถไฟพระที่นั่ง ได้ใช้เวลาในการเดินทางครั้งนี้เพียง ๑ ชั่วโมงกับ ๓๐ นาที ก็ถึงจังหวัดนครปฐม

ที่สถานีรถไฟจังหวัดนครปฐม พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพย์อาภา ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม พร้อมด้วยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ผู้น้อย พ่อค้าและประชาชน ได้มาคอยรับเสด็จกันที่สถานีรถไฟอย่างหนาแน่น ต่างก็เปล่งเสียงไชยโยต้อนรับอย่างอึงคนึงกึกก้อง

จากนั้น พระเจ้ากรุงสยามและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ก็เสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่งตรงไปยังพระปฐมเจดีย์ ทั้งสองพระองค์ทรงจุดธูปเทียนสักการบูชาด้วยความศรัทธาเลื่อมใสเสร็จจากนั้นพระองค์ ก็เสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่งเพื่อไปในงานราชพิธีพระราชทานธงประจำกองลูกเสืออิสระที่ ๑ จังหวัดนครปฐม เมื่อเสร็จจากราชพิธีประทานธงประจำกองลูกเสือแล้วก็เสด็จพระราชดำเนินไปประทับในพระราชวังสนามจันทร์

เมื่อพระองค์ได้ทรงพักผ่อนพอสมควรแล้ว ก็เสด็จออกจากพระราชวังสนามจันทร์เมื่อเวลา ๑๕.๐๐ น. และถึงหัวหินเมื่อเวลา ๑๘.๔๐ น. ของวันนั้น

พระองค์พร้อมด้วยพระบรมราชินี ทรงเกษมสำราญพระราชหฤทัยอยู่ที่พระราชวังไกลกังวล จนการปฏิวัติเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

-๖-

คณะราษฎร์

"คณะราษฎร์" ข้าพเจ้าหมายถึงบุคคลคณะหนึ่ง ซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะล้มล้างระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และแล้วนำเอาระบบประชาธิปไตยมาใช้แทน โดยจะทำการปฏิวัติทางการเมือง และการปฏิวัติทางเศรษฐกิจให้มีสภาพดีขึ้นบุคคลกลุ่มนี้ มีวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายไม่รุนแรงเช่นคณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ เขามีความปรารถนาและต้องการจะให้มีการปกครองตามระบบรัฐธรรมนูญ โดยมีกษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ ต้องการให้มีประชุมแห่งรัฐสภาเพื่อปรึกษาหารือกิจการบ้านเมืองอย่างแบบนานาอารยะ ประเทศต้องการให้ประชาชนพลเมืองมีสิทธิมีเสียงในการปกครองประเทศ ต้องการให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพเท่าเทียมกันตามกฎหมายและธรรมชาติ ตามทฤษฎีและทรรศนะของนักปรัชญาในศตวรรษที่ ๑๗ --๑๘ จะเร่งรัดปรับปรุงการศึกษา จะประกันความอดอยากยากแค้นของราษฎร โดยจัดขบวนการทางการเมืองและทางเศรษฐกิจให้มีประสิทธิภาพ จะวางโครงการเศรษฐกิจ โดยมิปล่อยให้ราษฎรอดอยากปากแห้งดังที่ได้เป็นอยู่ในขณะนั้น จะไม่ปล่อยให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ หรือมีชีวิตเป็นไปอย่างยะถากรรมตามเรื่อง รัฐบาลจะเข้าทำการช่วยเหลือหาวิถีทาง

เมื่อสรุปวัตถุประสงค์ของคณะราษฎร์แล้วก็คือ จะสร้างสรรค์เสถียรภาพทางการเมือง จะสร้างสรรค์เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ จะสร้างสรรค์เสถียรภาพของสังคม ตลอดจนกาลคลัง การศึกษาให้เป็นไปตามคัลลองในระบบประชาธิปไตย

บุคคลสำคัญ ของคณะราษฎร์ในการพลิกแผ่นดิน หรือทำการโค่นล้มพระราชบัลลังก์พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยปราศจากเลือดแม้แต่หยดเดียว เพียงแต่ได้มีการบาดเจ็บกันขึ้นเพียง

เล็กน้อยเท่านั้น เมื่อนำมาเปรียบเทียบการปฏิวัติในนานาประเทศ เช่นการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส การปฏิวัติในประเทศจีนสมัยพระราชวงศ์แมนจู การปฏิวัติในรัสเซียในปี ค.ศ. ๑๙๑๗ และการปฏิวัติในอังกฤษในรัชสมัยพระเจ้าชาลส์ที่ ๑๔ แล้ว นับว่า การปฏิวัติในประเทศสยามได้กระทำกันอย่างเรียบร้อย เป็นที่น่ามหัศจรรย์อย่างยิ่ง

คณะราษฎร์บุคคลแรกก็คือ พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ท่านผู้นี้ เป็นบุคคลที่น่าสงสารที่สุด ท่านเป็นคนซื่อ มีความบริสุทธิ์ใจต่ออุดมคติ เป็นผู้มีปณิธานแห่งความปรารถนาอยู่ประการเดียวในการปฏิวัติ คือ ต้องการให้ประเทศไทยมีการปกครองระบบประชาธิปไตย ต้องการเห็นบ้านเมืองเจริญก้าวหน้า ไม่คิดฝันในเรื่องการเป็นใหญ่เป็นโต ไม่คิดกอบโกยหรือแสวงหาลาภยศสรรเสริญแต่อย่างไร ไม่ปรารถนาแสวงหาความมั่งมีศรีสุข ไม่ต้องการอำนาจ ท่านทำเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ ทำเพื่อเป็นเกียรติภูมิ ท่านเสี่ยงชีวิตก็เพราะความต้องการประชาธิปไตย ไม่ต้องการอย่างอื่นมากไปกว่านั้น เป็นนักปฏิวัติที่ข้าพเจ้าต้องขอปรบมือ ประ-ชาชนชาวอังกฤษปรบมือให้แก่วิลเลี่ยมพิตต นายกรัฐมนตรีคนเดียวของอังกฤษที่เป็นนายกรัฐมนตรีนานเพียงใด ความเจนจบก็มีมากขึ้นเท่านั้น ประชาชนชาวอเมริกาปรบมือให้แก่ ยอร์ชวอชิงตัน และลินคอล์น ในฐานะที่มีมรรยาททางการเมืองอย่างสูง ในภาวะมีสปิริตเป็นนักประชาธิปไตยอันสมบูรณ์

ก็ในทำนองเดียวกัน ชาวไทยผู้เคารพประชาธิปไตยก็พร้อมที่จะปรบมือให้แก่พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาในฐานะที่เป็นนักประชาธิปไตยที่มีสปิริตสูง ถ้าจะมีนักประ-ชาธิปไตยการเมือง นักประชาธิปไตยเศรษฐกิจ นักประชาธิปไตยวัฒนธรรม คนใดของไทย เป็นนักประชาธิปไตยครบทั้ง ๓ ประการนี้แล้ว คนนั้นหรือบุคคลนั้น ควรจะเป็นพลเอกพระยาพหล ฯ ยิ่งกว่าบุคคลใด ๆ ทั้งสิ้น

ชีวิตทางการเมืองของเชษฐบุรุษ ก็มีความสำคัญก็แต่เพียงเป็นนักปฏิวัติผู้ยิ่งใหญ่และมีมรรยาททางการเมืองหาผู้ใดเสมอเหมือนได้อยาก ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีเพียง ๒ สมัยเท่านั้น ท่านก็ลาออก ไม่ต้องผูกขาดอำนาจ ไม่ต้องการเป็นผู้ยิ่งใหญ่ และไม่ต้องการอะไรทั้งสิ้น สิ่งเดียวเท่านั้นเป็นสิ่งที่ท่านปรารถนา สิ่งนั้นคือขอให้ประเทศสยามมีการปกครองในระบบประชาธิปไตย.

-๗-

ชีวประวัติพระยาพหล ฯ

พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เกิดเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๐ (วันพฤหัสบดี แรม ๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีชวด เวลา ๓ นาฬิกา กับเศษ ๒๕ หรือ ๓๐ นาที ยังไม่แน่) ที่บ้านหน้าวัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) จังหวัดพระนคร

พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา มิได้เป็นผู้มีชีวิตและความเป็นอยู่ทำนองกับลินคอล์น ฮิตเล่อร์ มุสโสลินี หรือรัฐบุรุษผู้ยากจนทั้งหลาย เพราะบรรดามหาบุรุษดังกล่าวนามมานั้นล้วนแล้วแต่ได้รับพรสวรรค์ แห่งความยากจนกันมาอย่างโชกโชนทั้งสิ้น บุคคลดังกล่าวจึงเข้าใจหลักปรัชญาแห่งชีวิต หรือหลักปรัชญาแห่งการต่อสู้ดี

แต่ชีวิตของพระยาพหลพลพยุหเสนา หาได้มีพฤติการณ์ดังเช่นมหาบุรุษที่ได้กล่าวนามมานั้นไม่ แต่บิดาของพระยาพหล ฯ เป็นนายทหารผู้ทรงเกียรติ ชีวิตและความเป็นอยู่มิต้องทำให้เชษฐบุรุษต้องดิ้นรนกระเสือกกระสนเหมือนบรรดามหาบุรุษทั้งหลาย บิดาของพระยาพหล ฯ คือพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา (กลีบ พหลโยธิน) มารดาคือคุณหญิงจับ ตระกูลพหลโยธินมิใช่เป็นตระกูลที่ยากจนค่นแค้น บิดาของพระยาพหล ฯ นั้น ดูเหมือนจะมีความทะเยอทะยานคล้าย ๆ กับวิลเลียมพิตต (พ่อ) คือมีความปรารถนารุนแรงจะเป็นวิลเลียมพิตตอย่างพ่อ พ่อได้เป็นนายกรัฐมนตรี ก็ปรารถนาที่จะให้ลูกได้เป็นไปเช่นนั้นบ้าง จึงได้พยายามอบรมสั่งสอนบุตรให้มีความทะเยอทะยาน (Ambition) ให้เกิดความมุ่งมั่นใฝ่ฝัน เกิดปณิธานหรือจุดหมายแห่งชีวิต (Aim life) ขึ้นในอนาคต เพราะว่าเด็กชายพจน์ พหลโยธินเพียงมีอายุ ๓ ขวบเท่านั้น บิดาก็เริ่มให้เด็กชายพจน์ร่ำเรียนเสียแล้ว

การศึกษาในชั้นต้นนั้น บิดาผู้ปรารถนาให้บุตรเจริญสถาพรในกาลอนาคต ก็เริ่มสอน ก.ข ไว้บนกระดานดำ (กระดานที่ทำด้วยดินหม้อผสมกับน้ำข้าว) ก่อนที่บิดาของเด็กชายพจน์จะไปทำงาน เมื่อได้กลับจากราชการในตอนเย็น ก็มักจะมาทวนถามว่าจำได้หรือไม่ ถ้าสามารถจำได้ ก็ให้อัฐ ๒ ไพ (ราว ๆ ๖ สตางค์เวลานี้) ถ้าจำไม่ได้ก็จัดการลงโทษเป็นการตอบแทน ทำอย่างนี้เป็นนิจสินมา

เมื่อมีอายุ ๕ ปี บิดาผู้ปรารถนาจะเห็นบุตรมีความรุ่งโรจน์ในอนาคต ก็ได้ส่งไปเรียนหนังสือไทยที่บ้านแม่ครูจู ตอนนี้ เด็กชายพจน์เริ่มเรียนหนังสือมูลบทบรรพกิจของสุนทรภู่นักกวีเอกของไทย ท่านได้เรียนหนังสืออยู่กับครูจู จนสามารถอ่านออกเขียนได้ และในขณะที่ท่านกำลังเรียนอยู่นั้น ไทยเรากำลังมีข้อพิพาทอยู่กับฝรั่งเศส เหตุการณ์ดังกล่าวนี้คือ เหตุการณ์อันวิปโยคในครั้ง ร.ศ. ๑๑๒ ฝรั่งเศสพยายามจะกลืนไทยทั้งประเทศ แต่ก็กลืนเข้าไปไม่ถนัดนัก ก็เพราะมุขบุรุษผู้ดำเนินรัฐประศาสโนบายของประเทศในยุคนั้น ได้ดำเนินนโยบายอย่างสุขุมคัมภีรภาพ เรามิได้แข็งข้อเหมือนพม่า เรามิได้เป็นปฏิปักษ์เยี่ยงญวน แต่เราดำเนินนโยบายคล้ายกับญี่ปุ่น คือนโยบายอนุโลม มิใช่นโยบายปฏิโลม คือเราโอนอ่อนผ่อนผันทุกประการ เพื่อการอยู่รอดและความเป็นเอกราชของชาติ ในตอนที่ฝรั่งเศสส่งเรือรบเข้ามาทางปากน้ำเจ้าพระยาเมืองสมุทรปราการได้เกิดการยิงต่อสู้กันขึ้น จากเสียงปืนกรวญครางกัมปนาททางปากน้ำเจ้าพระยาเมืองสมุทรปราการนั้น นัยว่า เด็กชายพจน์ก็ได้ยินเสียงปืนครวญครางกึกก้องนั้นด้วย แต่เสียงปืนนั้น คงจะไม่ทำให้เด็กชายพจน์เกิดความรู้สึกอย่างใดเป็นแน่เพราะท่านยังอยู่ในวัยเด็กมาก

ในวัยเด็กนี้ บิดาของเด็กชายพจน์ไปไหนมาไหนด้วยเสมอ ๆ ความประสงค์เห็นจะเป็นเพราะว่าเพื่อให้ลูกได้รู้ ได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นวัตถุและบุคคล เป็นการฝึกหัดให้เด็กกล้าหาญ ให้เด็กใช้ความสังเกต ให้เด็กรู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี ให้เด็กรู้จักใช้ความนึกคิด เพราะเด็กจะมีความฉลาดปราดเปรื่องได้นั้น การได้รู้ได้เห็น หรือที่เราเรียกกันในปัจจุบันนี้ว่า "ประสพการณ์" เป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด

บิดาของเด็กชายพจน์ นอกจากจะมีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการทหารแล้ว ยังมีความรู้ในทางจิตวิทยาอีกด้วย นับว่า บิดาของเด็กชายพจน์มีความสามารถในการอบรมลูกคล้ายกับบิดามารดาของมหาบุรุษทั้งหลาย เช่นมารดาของฮิตเล่อร์ มุสโสลินี ดิสราเอลลี ส่วนบิดาของมหาบุรุษเช่นบิดาของฮิตเล่อร์และมุสโสลินีไม่เคยมีความปรานีแก่ลูกเลย จึงได้สร้างสรรค์อัจฉริยะภาพแห่งความเข้มแข็งให้แก่บุคคลเหล่านี้อย่างสมบูรณ์

จากประวัติศาสตร์และจากชีวประวัติของบุคคลสำคัญ บิดา–มารดา มีบทบาทและมีส่วนสำคัญมาก สำหรับชีวิตแห่งความก้าวหน้าของบุตรในอนาคต สตาลิน เป็นผู้เรืองอำนาจขึ้นมาได้ก็เพราะมารดา แต่บิดาของเด็กชายพจน์ผิดแผกแตกต่างกว่าบิดาของมหาบุรุษทั้งหลายในโลก ข้าพเจ้าได้อ่านชีวประวัติมหาบุรุษ และบุคคลสำคัญ ๆ ในโลกมามาก เกิดหาไม่ได้เลยที่บิดาเอาใจใส่ต่อบุตรเช่นบิดาของเด็กชายพจน์ มีแต่ทารุณกรรม ใช้งานเยี่ยงทาส เฆี่ยนตีอย่างมิได้ปรานีปราศัย

ความแตกต่างในการอบรมบ่มชีวิตดังกล่าวนี้ จึงเป็นธาตุปัจจัยสร้างสรรค์สถาปนาวิญญาณของเชษฐบุรุษให้เป็นบุคคลที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ตนเอง แต่ขาดลักษณะประการสำคัญไปประการหนึ่งคือ "ความเข้มแข็ง" อันเป็นบุคคลิกลักษณะประการสำคัญที่สุด และต้องผูกไผ่ต่อประโยชน์แห่งชุมชน

ด้วยความปรารถนาจะให้บุตรสุดที่รักดังดวงใจ มีชีวิตก้าวหน้าในกาลอนาคต ดังนั้นบิดาของเด็กชายพจน์ พอมีอายุได้ ๘ ขวบ หรือ ๙ ขวบ บิดาก็นำเอาเด็กชายพจน์ไปฝากขุนอนุกูลกิจวิธร (มหาหนอ) อาจารย์ใหญ่โรงเรียนจักรวรรดิราชาวาส ตอนนี้แหละ นับได้ว่าการศึกษาเป็นไปตามแบบฉบับนับว่าดีขึ้นหน่อย เพราะการศึกษาที่แล้วมา ไม่ใคร่จะถูกต้องตามทฤษฎีนัก

โศกนาฏกรรมแห่งชีวิตเป็นครั้งแรกได้เกิดเมื่ออายุของท่านได้ ๑๑ ปี โศกนาฏกรรมครั้งนั้น นับได้ว่าเป็นโศกนาฏกรรมครั้งยิ่งใหญ่ในชีวิต บิดาที่เคยให้ความเมตตาปรานี ทั้งความอบอุ่นอุปถัมภ์ค้ำชูต่าง ๆ ได้พลัดพรากจากไปไกลแสนไกล เป็นการจากที่จะไม่มีโอกาสจะได้พบเห็นกันอีกเด็กชายพจน์สะอึกสะอื้นร่ำไห้แทบว่าชีวิตจะขาดดิ้นสิ้นลมปราณ เขาต้องสูญเสีย

ร่มโพธิ์ร่มไทรไปเสียแล้วเพราะในโลกนี้ หรือจะเป็นโลกไหน ๆ ก็ตาม ถ้าจะมีผู้ชายหรือผู้หญิงสักคนหนึ่งมารักเขา ให้ความกรุณาแก่เขา เสียสละเพื่อเขา ชายผู้นั้นหรือผู้หญิงผู้นั้นก็คือบิดามารดาของเขานั่นเอง จึงไม่มีปัญหา ความเศร้าโศกเสียใจครั้งนั้น เป็นความเศร้าโศกเสียใจครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิต

เมื่อบิดาได้ถึงแก่อนิจกรรมไปแล้ว และในปีเดียวกันนั้นเอง เด็กชายพจน์ก็สอบได้ชั้น ๑ ครั้นแล้วเขาก็ออกจากโรงเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาส เพราะความปรารถนาใคร่จะเป็นศิษย์ของพระครูสังฆวินิจ (เลื่อน) ณ วัดพิชัยญาติการาม (วัดพระปรางค์เหลือง) โดยท่านผู้นี้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นญาติทางมารดาเลี้ยงเป็นผู้ซึ่งนำไปฝาก

ระหว่างเป็นศิษย์พระนั้น ได้เข้าศึกษาอยู่ในโรงเรียนสุขุมาลลัย สอบได้ถึง ๔ ชั้นของสนามหลวง และสอบได้ชั้น ๓ ของสนามมกุฏราชวิทยาลัย (วัดบวรนิเวศน์)

จากการศึกษาชั้นต่าง ๆ ของเจ้าคุณพหล ฯ แสดงให้เห็นโดยเด่นชัดว่าท่านมีความสามารถในการศึกษาได้รวดเร็วมาก ตรงกับทฤษฎีของปีทกิน นักจิตวิทยาคนสำคัญของอังกฤษที่ได้ให้คำนิยามความคำว่าอัจฉริยะในหนังสือที่เขาเขียนว่า บุคคลที่เป็นอัจฉริยะนั้น มีการเรียนรู้ได้รวดเร็วเป็นอย่างดีเลิศ

น้ำตาของเด็กชายพจน์ต้องหลั่งไหลรินอีกครั้งหนึ่ง นั่นคือการฌาปนกิจศพแห่งบิดาของเขา เมื่อเขาเห็นศพบิดา ภาพในอดีตก็เกิดขึ้นในมโนภาพของเขาทันทีภาพที่บิดาจูงมือเขาไปในสถานที่ต่าง ๆ ภาพที่บิดาเฝ้าพร่ำสอนให้เขาเป็นคนดี และสอนให้เขาอ่านหนังสือ ตลอดจนภาพบิดาของเขาให้ความรักและเอ็นดูแก่เขาอดีตแห่งความหลังเหล่านั้น ทำให้เขาโศกสลดเหลือที่จะพรรณนา เพราะนับตั้งแต่บิดาสิ้นชีวิตไปแล้ว เขาจะหาความรัก ความเมตตากรุณา จากใครที่ไหนกันเล่าความรักของพ่อเป็นความรักที่สะอาดบริสุทธิ์ ละมุนละไม เยือกเย็นและอ่อนโยนเป็นอมตะชั่วนิรันดรไม่มีความรักจากใครหรอก ที่จะสะอาดและบริสุทธิ์เหมือนความรักจากพ่อ

เมื่อการปลงศพบิดาได้ผ่านพ้นไปแล้ว นายพันตรีหลวงศิลปสารสราวุธ (นพ พหลโยธิน) ผู้เป็นพี่ชาย และในขณะนั้นท่านดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๔ ทหารม้า ก็ได้จัดการโกนจุกให้น้องๆ ตามที่บิดาผู้ล่วงลับไปแล้วสั่งเสียไว้ เด็กชายพจน์ก็เป็นน้องอีกคนหนึ่งที่เข้าพิธีตัดจุกตามประเพณีโบราณด้วย เสร็จจากการโกนก็อุปสมบทเป็นสามเณรเพื่อเป็นบุพการีแก่บิดาที่ได้ล่วงลับดับขันธ์ไปแล้วท่านบวชอยู่ ๗ วัน ก็ลาสิกขาบทจากวัดกัณยาณมิตร

จากนั้น คือวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้ขึ้นทะเบียนเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก โดยความช่วยเหลือเกื้อกูลของพี่ชาย คือพระยาพหลโยธิน ซึ่ง ณ บัดนั้น ท่านเป็นพระยาฯ ศรีณรงค์วิชัย ตอนนี้ อายุของท่านได้ ๑๒ ปี นับว่าชีวิตได้รับการก้าวหน้ามาเป็นลำดับๆ ไม่มีอุปสรรคกีดกั้นขัดขวางแต่ประการใดเลย

การเข้าศึกษาโรงเรียนนายร้อยนั้นท่านได้ศึกษาในชั้น ๒ ได้รับพระราชทานเงินเดือนเดือนละ ๒ บาท กินเบี้ยเลี้ยงอีกวันละ ๒ สลึง ครั้นสอบไล่ได้ชั้น ๔ ได้รับพระราชทานเงินเดือนๆ ละ ๔ บาท เบี้ยเลี้ยงตามเดิม

สถิติการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย ดังจะได้กล่าวเล่าให้ฟังดังต่อไปนี้นั้น แสดงถึงอัจฉริยะแห่งการศึกษาได้เป็นอย่างดีว่า ท่านเป็นผู้มีอัจฉริยะในการศึกษาเพียงใด

สอบได้ชั้น ๒ เลื่อนขึ้นชั้น ๓ เป็นที่ ๘
สอบได้ชั้น ๓ เลื่อนขึ้นชั้น ๔ เป็นที่ ๖
สอบไล่ได้ชั้น ๔ เลื่อนขึ้นชั้น ๕ เป็นที่ ๔
สอบไล่ได้ชั้น ๕ เลื่อนขึ้นชั้น ๖ เป็นที่ ๑

สถิติการศึกษาของท่าน เหมือนสถิติการศึกษาของนโปเลียน มหาราช คือก้าวหน้าไปจนถึงที่สุด ข้าพเจ้าเชื่อว่า พระยาพหลฯ เป็นผู้ที่มีความกระเหียนกระหายต่อการศึกษาอย่างแรงกล้า หรือคงจะขลุกอยู่กับตำหรับตำราเหมือนอย่างนโปเลียนเป็นแน่แท้ เพราะบุคคล

ที่เป็นใหญ่เป็นโตเช่นลินคอล์น มุสโสลินี รีโอโดร์ โรสเวลท์ ก็รักการอ่านเป็นชีวิตจิตใจทีเดียว

การสอบชั้น ๕ ขึ้น ชั้น ๖ เป็นการสอบชิงทุนของหลวง เป็นโอกาสอันงดงามที่ได้รับทุนการศึกษาจากรัฐบาล ให้ไปศึกษาวิชาการทหารในยุโรป ประเทศที่พระยาพหลฯ จะไปศึกษาวิชาการทหารนั้น คือประเทศเยอรมันนี เป็นที่ประจักษ์แจ้งกันดีอยู่แล้วว่า วิชาการทหารในประเทศเยอรมันนีนั้น เป็นที่นิยมกันที่สุดในยุโรป ตอนนั้นท่านมีอายุเพียง ๑๖ ปีเท่านั้น นับว่าอยู่ในวัยฉกรรจ์เต็มที่ บุคคลในวัยเช่นนี้ ย่อมเป็นวัยที่เต็มไปด้วยความฝันอันเจิดจ้า ความปรารถนาใฝ่สูง ความทะเยอทะยาน แน่ละ การไปศึกษาวิชาการทหารในยุโรปครั้งนี้ย่อมจะเป็นทั้งความภาคภูมิและความดีใจเป็นอย่างยิ่ง

ในวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๔๔๗ นับว่าเป็นวันที่ตื่นเต้นที่สุดในชีวิต เพราะตัวท่านเองก็มิได้คาดฝันมาก่อนว่าจะเป็นคนโชคดีถึงขนาดนั้น

การเดินทางไปศึกษาวิชาการทหารในเยอรมันนีครั้งนี้ ท่านได้เดินทางไปพร้อมๆ กับพลตรี ม.จ. นิลประภัศร เกษมศรี และพลตรีหม่อมเจ้าวงศ์นิรชรเทวกุล การเดินทางจากเรือเดลีไปถึงสิงคโปร์ แล้วต่อจากนั้นก็จะโดยสารเรือปรินส์เรเยนต์ หลุยต์อีกทอดหนึ่ง

พระยาพหล ฯ ได้เดินทางไปถึงกรุงเบอร์ลินราว ๆ กลางเดือนธันวาคมต่อจากนั้นพลโทพระยาชลยุทธโยธิน เป็นผู้นำไปพักที่สถานทูตสยามอยู่หลายวัน เพราะเป็นฤดูตรุษฝรั่ง (คริสต์มาส) เมื่อสิ้นวันคริสต์มาสแล้ว จึงได้ย้ายออกจากสถานทูตไปอยู่สำนักศาสตราจารย์ฟอนเตอร์เน่ เพื่อฝึกฝนภาษาและวิชาบางประการ สำหรับสอบเข้าชั้น ๖ ในโรงเรียนนายร้อยทหารบกที่เมืองโครสัปลิสเตอร์เพลเด ต่อมาได้มีนักเรียนไทยที่ส่งไปศึกษาใหม่ๆ ให้อยู่ร่วมกันมากๆ ในสำนักนั้นก็แออัดยัดเยียดเต็มที่ ดังนั้น พระยาพหลฯ กับนักเรียนบางคนจึงได้ไปอาศัยอยู่กับศาสตราจารย์พอลอาเส ณ สำนักศาสตราจารย์พอลอาเส พระยาพหล ฯ ได้ศึกษาลัด ๒ ปี จากนั้น จึงสามารถสอบเข้าโรงเรียนนายร้อยทหารบกที่เมืองโครส์ปลิสเตอร์เพลเดได้ ท่านศึกษาอยู่ในชั้น ๖ และต้องเรียนอยู่ในชั้นนี้ถึง ๒ ปี ทั้งนี้ เพราะท่านอ่อนในภาษา เมื่อย่างเข้าปี ๓ จึงได้เลื่อนขึ้นชั้น ๗ และสามารถสอบไล่ได้ดังใจปรารถนา ที่สุดก็ได้เป็นนักเรียนทำการนายร้อยในปลายปีนั้น

รวมเวลาที่เรียนอยู่ในโรงเรียนนายร้อยทหารบกเยอรมัน เป็นเวลา ๓ ปีเต็ม ๆ

ถ้า จะสังเกตบุคคลิกลักษณะของพระยาพหล ฯ แล้ว พระยาพหล ฯ มีความทรงจำอย่างมหัศจรรย์ยิ่ง ซึ่งก็เป็นลักษณะ ของอัจฉริยะอีกข้อหนึ่งที่ปี่ทกินนักปราชญ์ชาวอังกฤษได้นิยามไว้นอกจากนี้ พระยาพหล ฯ เป็นบุคคลที่มีวิริยะมานะอย่างสูง อันที่จริงนั้น ในข้อนี้ท่านได้มีอุปนิสัยมาแล้วตั้งแต่อยู่โรงเรียนนายร้อยทหารบก คือสามารถเลื่อนอันดับขึ้นเลื่อน ๆ ลักษณาการเช่นนี้ เป็นข้อพิสูจน์อยู่อย่างชัดแจ้งแล้วว่า พระยาพหล ฯ มีความกระเหียนกระหายในการศึกษาอันแรงกล้าเหมือนรัฐบุรุษ และอัจฉริยะบุคคลทั้งหลายในโลก สัญญลักษณะดังกล่าวมานี้ เป็นการแสดงออกให้ตระหนักถึงความเป็นอัจฉริยะภาพของท่าน

หลังจากที่ได้สำเร็จวิชาการทหารบกจากประเทศเยอรมันนีแล้ว ท่านก็ได้รับคำสั่งให้ไปประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๔ ซึ่งเจ้าหลุยส์โปลด์ผู้สำเร็จราชการของบาวาเรียเป็นผู้บังคับการพิเศษ กรมนี้ตั้งอยู่ ณ เมืองมักเดบอร์ก รับราชการอยู่ในกองร้อยที่ ๓ แห่งกองพันที่ ๑ ซึ่งเป็นกองพันปืนใหญ่กระสุนวิถีราบขนาด ๗๗ ม.ม. ท่านได้รับราชการอยู่ในกรมนี้เป็นเวลา ๙ เดือน คือเริ่มเข้ารับราชการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๓–๒๔๕๔

จากนั้น ผู้บังคับบัญชาของท่าน ได้ส่งตัวท่านเข้าโรงเรียนรบที่เมืองเม็ตซ่า (เมืองป้อมซึ่งตกเป็นของฝรั่งเศสภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑) ท่านได้ศึกษาอยู่ในโรงเรียนรบด้วยความมานะบากบั่นอย่างยิ่ง จนจบหลักสูตรและสอบไล่ได้ และกลับมาสำรองราชการอยู่ในกรมกองเดิมอีกประมาณ ๓ เดือน แล้วก็ได้เลื่อนยศขึ้นเป็นนายร้อยตรีของกรมนั้น เมื่อได้เป็นนายทหารแล้ว ท่านได้ถูกย้ายมาประจำอยู่ในกองร้อยที่ ๖ และต่อมาอีก ๑ ปีได้ย้ายไปประจำกองร้อยที่ ๔ แห่งกองพันที่ ๒ กรมทหารปืนใหญ่ที่ ๔ กองพันนี้ เป็นกองพันปืนใหญ่กระสุนวิถีโค้งขนาด ๑๕๐ ม.ม.

ขณะที่ ท่านประจำกรมทหารบืนใหญ่อยู่นี้ ผู้บังคับการได้นำไปรายงานตนเองต่อจอมพลผู้เฒ่าฮินเดนบูร์ก ประธานาธิบดีเยอรมัน (ในขณะนั้นมียศเป็นพลเอก มีตำแหน่งเป็นแม่ทัพน้อยที่ ๔ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น การไปรายงานตัวครั้งนี้ได้รับการปฏิสันถารเป็นอย่างดีเลิศจากฮินเดนบูร์ก ต่อมาเมื่อฮินเดนบูร์กได้ลาออกจากราชการแล้ว ทางการจึงได้แต่งตั้งพลเอกซิกฟอนอาร์มินมาเป็นแม่ทัพน้อยที่ ๔ แทน

ในขณะที่ท่านรับราชการอยู่ในกองทัพบกเยอรมันนั้น ท่านได้เคยไปซ้อมรบในกองทัพน้อย ๒ ครั้งยิ่งกว่านั้น ท่านยังเคยทำการซ้อมรบใหญ่อันมีพระเจ้าแผ่นดินเยอรมัน (วิลเฮล์มที่ ๒) เป็นผู้อำนวยการรบ ๑ ครั้ง ในการซ้อมรบทุก ๆ ครั้งนี้ พระยาพหล ฯ ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างสุดความสามารถ ทั้งนี้เพื่อเป็นเกียรติของชาติ และทั้งเป็นเกียรติของตัวเองด้วย

ด้วยอิทธิพลแรงผลักดันดังกล่าวนี้ ทำให้พระยาพหล ฯ ต้องแสดงความสามารถอย่างสุดฝีไม้ลายมือผลแห่งการปฏิบัติในการรบครั้งนั้น ท่านได้รับความชมเชยจากผู้บังคับการกรม ซึ่งยืนสังเกตการณ์อยู่ด้วยความพอใจ และการแสดงของนายทหารไทยเป็นที่ถูกอกถูกใจมากเพราะแสดงให้เห็นถึงความสามารถไม่น้อยไปกว่านายทหารเยอรมันเหมือนกัน

ความมานะพยายาม ความอดทนเป็นบุคคลิกลักษณะประการสำคัญที่สุดสำหรับท่าน ท่านไม่เคยย่อท้อต่ออุปสรรค เป็นบุคคลที่มีความมุมานะอย่างฉกาจฉกรรจ์คนหนึ่ง ท่านไม่เคยให้ความอ่อนแอมีอิทธิพลเหนือจิตใจของท่าน และชาวเยอรมันในขณะนั้น ยึดถือหลักปรัชญาของนิทเช่ที่ถือว่า คนที่มีความเข้มแข็งเท่านั้น ประเทศที่มีความเข้มแข็งเท่านั้น จึงจะสามารถยืนหยัดอยู่ในโลกได้ด้วยความสง่าผ่าเผย ปรัชญาของนิทเช่พลอยฝังอยู่ในจิตใจของท่านด้วย อาจเป็นด้วยหลักปรัชญาของนิทเช่ก็ได้ ทำให้ท่านสร้างอุดมคติขึ้นว่า "ชาติเสือต้องไว้ลาย ชาติชายต้องไว้ชื่อ" จึงสร้างสรรค์ให้ท่านมีพลังใจอันเข้มแข็ง

ครั้งหนึ่ง เมื่อท่านยังศึกษาอยู่ในโรงเรียนทหารบกเยอรมัน ท่านมักได้รับการตำหนิติเตียนหลายต่อหลายครั้งว่า วิชาประวัติศาสตร์นั้นท่านยังอ่อนมาก อาจเป็นเพราะว่าท่านมีความสนใจในวิชาประวัติ ฯ น้อยเกินไป เมื่อได้รับการติเตียนบ่อย ๆ เข้าเช่นนี้ และก็เป็นการติเตียนของชาวต่างประเทศด้วย ยิ่งเป็นเครื่องยั่วยุให้ท่านเกิดความมุมานะยิ่งขึ้น หลังจากนั้นท่านก็เริ่มอ่านวิชาประวัติศาสตร์เป็นการใหญ่ เพื่อเป็นการพิสูจน์ตัวเองให้ผู้บังคับการทราบ

ว่า ในโลกนี้มันไม่มีอะไรยากเกินไปนักหรอก หากทว่าเรามีความปรารถนาอย่างแรงกล้า สิ่งที่มันยากมิใช่อะไรอื่น มันเกิดขึ้นจากความอ่อนแอ ความท้อถอย และขาดพลังใจในการต่อสู้ สำหรับพระยาพหล ฯ ไม่เคยหวาดหวั่นอุปสรรค มีอุปสรรคมากเท่าไรก็จะสร้างความเข้มแข็งให้มากขึ้นเท่านั้นท่านทราบปรัชญาแห่งชีวิตข้อนี้ดี จึงนำเอาปรัชญาข้อนี้มาปรับปรุงตัวเองอย่างขนานใหญ่ จนท่านสามารถประวัติศาสตร์สากลได้คะแนนดีที่สุดแม้แต่ผู้บังคับการโรงเรียนที่เคยได้ตำหนิติเตียนท่าน ก็อดแสดงความแปลกประหลาดออกมามิได้เห็นว่าพระยาพหล ฯ เป็นคนมีมานะบากบั่น มีความปรารถนาอันแรงกล้า และไม่ยอมแพ้พ่ายต่ออุปสรรค ด้วยความพอใจ ท่านผู้บังคับการถึงกับเดินไปตบหลังพระยาพหล ฯ เป็นการแสดงความชื่นชมยินดีในความพากเพียรอุตสาหะของท่านที่ท่านไม่ยอมให้ใครประณามได้ ยิ่งกว่านั้นผู้บังคับบัญชายังกล่าวสดุดีชมเชยในความพยายามอุตสาหะต่อหน้าคณะกรรมการ เกียรติภูมิอันนี้ ทำให้พระยาพหล ฯ ภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถลบล้างคำประมาทดูหมิ่นให้สิ้นไปจากท่านผู้บังคับการ

บุคคลที่จะเป็นใหญ่เป็นโต เป็นมหาบุรุษ เป็นบุคคลสำคัญ หรือจะมีชีวิตในอนาคตอันเรืองรองผ่องใสมักจะมีศุภนิมิต หรือมีเหตุการณ์ประการใด ประการหนึ่งมาบอกให้ทราบถึงความรุ่งโรจน์ในอนาคต อย่างเช่นนโปเลียนมหาราช ก็มีศุภนิมิตหรือลางดีอุบัติขึ้นหลายครั้ง เป็นต้นว่าบิดาของนโปเลียน โปนาปาร์ต ก่อนตายนั้นเขาพร่ำเพ้อรำพรรณถึงแต่นโปเลียนจนกระทั่งสิ้นลมปราณ บุตรคนอื่น ๆ มิได้รำพึงรำพรรณถึงเลย ฯ ผู้เขียนชีวประวัติของนโปเลียนกล่าวว่านั้นเป็น ศุภานิมิตที่จะบอก ให้ทราบถึงความ เป็นใหญ่เป็นโตในอาคตของนโปเลียน

แม้แต่ในโรงเรียนนายร้อยทหารบกของฝรั่งเศส ผู้ที่เป็นอาจารย์ของนโปเลียนเองก็ยังได้กล่าวสรรเสริญ และพยากรณ์โชคชะตาชีวิตของนโปเลียนไว้อีกด้วยว่า

"นโปเลียน เป็นชายหนุ่มที่มีชาติและนิสัยคอร์สิการ์ เขาจะได้เป็นใหญ่เป็นโตในภายภาคหน้า ถ้าเหตุการณ์อำนวยให้"

มุสโสลินี ผู้นำแห่งอิตาลี ก็มีสัญญลักษณ์ปรากฏการณ์ให้ประจักษ์มา ตั้งแต่ครั้งเยาว์วัยด้วยเหมือนกัน ไม่มีใครเข้าใจว่าเป็นเพราะเหตุใด บิดาของมุสโสลินีจึงเอาชื่อของเบนนิโต อันเป็นชื่อของนักปฏิวัติเม็กซิกันมาตั้งชื่อให้กับมุสโสลินี นี่ก็ต้องนับว่าเป็นศุภนิมิตอันประหลาดมหัศจรรย์ที่บ่งบอกถึงความเรืองรองจรัสแห่งชะตาชีวิตของมุสโสลินี ยิ่งกว่านั้นขณะที่บิดาของมุสโสลินีนำตัวมุสโสลินีไปฝากโรงเรียนประจำ ครูเห็นบุคคลิกลักษณะของมุสโสลินีเข้าแล้ว ถึงกับจ้องมองด้วยความสนใจ แล้วครูคนนั้นกล่าวแก่บิดาของมุสโสลินีว่า

"เด็กคนนี้ มีอะไรดีอยู่ในตัวมากมาย"

พระเจ้าตากสินมหาราชและพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก อันเป็นมหาบุรุษของไทยก็มีศุภนิมิตปรากฏการณ์เกิดขึ้นเหมือนกัน

ดังเช่นครั้งหนึ่ง จีนแสคนหนึ่งได้พยากรณ์ว่า จะเป็นคนใหญ่คนโตในอนาคตก็เป็นจริง ๆ

พระพุทธองค์ ก็มีปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเหมือนกัน จนถึงนับอาสิตดาบสพยากรณ์ว่า ถ้าหากทรงครองราชย์ จะเป็นพระมหาจักรพรรดิอันยิ่งใหญ่ของโลก ถ้าสละโลกีย์ออกบวชจะได้เป็นศาสดาจารย์เอกในโลก

สำหรับพระยาพหล ฯ นั้น ก็มีปรากฏการณ์หรือศุภนิมิตทำนองเดียวกันกับมหาบุรุษทั้งหลายในโลก ขณะที่พระยาพหล ฯ ยังรับราชการอยู่ในประเทศเยอรมัน พระยาพหล ฯ ได้ให้หมอดูโชคชะตาชีวิต นักโหราศาสตร์ชาวเยอรมันพยากรณ์ว่า

"จะเป็นบุคคลที่คิดการใหญ่โต และงานสำคัญของชาติ กับจะได้เข้าไปอยู่ในวังใหญ่ด้วย"

คำพยากรณ์ ของโหรเยอรมันเป็นความจริงทีเดียว เพราะหลังจากกลับจากประเทศเยอรมันแล้ว และกลับเข้ารับราชการในประเทศสยามแล้ว พระยาพหล ฯ ก็เริ่มคิดการใหญ่คือการโค่นล้มพระราชบัลลังก์แห่งพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

นับว่าเป็นศุภนิมิตอันประหลาด ศุภนิมิตดังกล่าวนี้ไม่มีใครทราบว่า มีอำนาจและอิทธิพลอันใดดลบันดาลให้เกิดขึ้น ถ้าจะมีเหตุการณ์ดีร้ายอะไรเกิดขึ้นแก่โลก และชีวิตบุคคลสำคัญ ๆ จึมักจะเกิดปรากฏการณ์เกิดขึ้นให้ทราบล่วงหน้าอยู่เสมอ นับว่าเป็นเรื่องแปลกและมหัศจรรย์เอามากทีเดียว แต่ท่านผู้อ่านจะเชื่อหรือไม่นั้น ก็แล้วแต่ศรัทธาปสาทะของท่าน

ในปลายปี พ.ศ. ๒๔๕๕ พระยาพหลฯ ก็ได้รับคำสั่งจากเสนาบดีกระทรวงกลาโหมให้ลาออกจากกองทัพเยอรมัน ทั้งนี้ ก็ด้วยจุดประสงค์ที่ว่า ต้องการให้พระยาพหลฯ ไปศึกษาวิชาช่างแสงยังประเทศเดนมาร์ค

ก่อนจะออกเดินทางไปศึกษาวิชาช่างแสงยังประเทศเดนมาร์คนั้น ท่านได้ศึกษาภาษาเดนมาร์คที่เบอร์ลิตซ์สะกูล ในกรุงเลอร์ลินจนมีความรู้ในภาษาเดนมาร์คพอใช้การได้ การเดินทางไปศึกษาวิชาช่างแสงเดนมาร์คครั้งนี้ ท่านได้ไปพักพาอาศัยอยู่กับ ร.อ. แฮร์เตล เป็นบ้านอยู่ในโรงเรียนเฟร์ดริคสะแบร์กละล๊อตในกรุงโคเปนเฮเก้น ตอนนี้ท่านเริ่มศึกษาวิชาขั้นต้นเพื่อเตรียมเข้าศึกษาในโรงเรียนเทคนิคชั้นสูงของเดนมาร์ค

ผู้ที่ประสาทประสิทธิ์วิชาการต่าง ๆ ให้แก่ท่านนั้น มีอยู่ดังนี้

๑. นายพันโท ควีร์ฟ้อร์สฮันเส้น
๒. นายร้อยเอก เทอร์สเล็พ
๓. นายร้อยโท บาสเล็พ
๔. นายร้อยโท แอร์ฮอฟ

การศึกษาในประเทศเดนมาร์ค มิได้เป็นไปตามความต้องการคงศึกษาอยู่ได้เพียงปีเดียวเท่านั้น และในขณะนั้น ก็จวนจะสอบเข้าโรงเรียนเทคนิคชั้นสูงแล้ว แต่ท่านก็ต้องจำใจกลับประเทศสยามด้วยความเสียใจ เพราะเสนาธิการทหารบก ทูลกระหม่อมจักรพงษ์ ได้มีคำสั่งให้กลับ สาเหตุที่ได้มีคำสั่งให้กลับสยามครั้งนั้น ก็สืบเนื่องมาจากที่ท่านอยู่ในประเทศเยอรมันนี ท่านได้รับเงินจากรัฐบาลไม่พอใช้จ่าย และเมื่อเดินทางไปศึกษาวิชาช่างในประเทศ

เดนมาร์ค กลับถูกลดจำนวนเงินลงครึ่งจำนวนที่ได้รับอยู่ในเยอรมันนี ท่านจึงทำหนังสือขอเงินเข้ามาในกระทรวงกลาโหม เสด็จในกรมหลวงนครชัยศรี เสนาบดีกระทรวงกลาโหม ทรงเห็นพ้องด้วย และตั้งพระทัยว่า จะเพิ่มให้ตามคำขอ แต่พระองค์สิ้นพระชนม์ลงเสียก่อน ฝ่ายพระยาพหลฯ และเพื่อนนักเรียนได้ทำหนังสือร้องเรียนเข้ามาอีก ทำให้ทูลกระหม่อมทรงกริ้วมาก ถึงออกคำสั่งเรียกนักเรียนเดนมาร์คกลับทั้งหมด แล้วส่งนักเรียนชุดใหม่ออกไปเรียนแทน ยิ่งกว่านั้น ทูลกระหม่อมจักรพงศ์ ยังทำการประณามอีกด้วยว่า นักเรียนพวกเก่าถือว่าเป็นนายทหารเยอรมันมาแล้ว จึงได้หัวแข็งนัก

เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ พระยาพหลฯ ก็เดินทางกลับประเทศสยาม ด้วยความรันทดสลดใจ แน่ละ ความไม่พอใจอันเกิดขึ้นจากพฤติการณ์ของเสนาธิการทูลกระหม่อมจักรพงศ์นั้น ย่อมจะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอนทีเดียว เพราะเป็นพฤติกรรมที่ปราศจากเหตุผล ไม่เป็นธรรมและค่อนข้างจะหนักไปในทางเป็นคนเจ้าอารมณ์ แต่ก็เป็นเรื่องธรรมดาในระบบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์มักจะถือเอาความพอใจมากกว่าเหตุผล

เมื่อได้กลับมายังประเทศสยามแล้ว พระยาพหลฯ ก็ถูกส่งออกไปประจำการกรมทหารบกใหญ่ที่ ๔ จังหวัดราชบุรี เป็นการแปลกไม่น้อยที่นายทหารได้ไปศึกษาวิชาการในต่างประเทศ แต่กลับถูกส่งไปประจำการยังต่างจังหวัดผิดกับนายทหารคนอื่นๆ ที่ได้สำเร็จวิชาการทหารจากต่างประเทศมาแล้ว ทางราชการทหารก็จะบรรจุในกรมเสนาธิการทหารบกบ้าง ประจำกรมเจรต่างๆ บ้าง และประจำกรมทหารในกรุงเทพฯ บ้าง ดูเหมือนจะมีนายทหารที่สำเร็จวิชาการทหารจากต่างประเทศ ที่ได้มีคำสั่งให้ไปรับราชการทหารในต่างจังหวัดก็มีอยู่แต่ก็พระยาพหลฯ คนเดียวเท่านั้นพฤติการณ์เช่นนี้ ทำให้พระยาพหลฯ คิดไปว่า เป็นการกลั่นแกล้งมากกว่า

พระยาพหลฯ ได้ออกเดินทางไปรับราชการทหารยังจังหวัดราชบุรีด้วยความไม่พอ**ใจนัก** แม้ว่า พระยาพหลฯ จะมีจิตใจหนักแน่น เข้มแข็ง สักเพียงไหนก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถระงับความขมขื่นไว้ได้ เพราะเห็นว่าเป็นการกระทำไปด้วยอคติแท้ๆ

พระยาพหลฯ เริ่มเข้ารับราชการ เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้รับยศเป็นร้อยโท ชั้น ๓ กินเงินพิเศษ (ค่าวิชาที่ศึกษามาจากต่างประเทศอีก ๑๐๐ บาท รวมเป็นเงินเดือนๆ ละ ๑๙๕ บาท

ในเดือนเมษายน ๒๔๕๘ ได้เลื่อนขั้นเงินเดือนขึ้นรับ ในอัตราร้อยโทชั้นหนึ่ง กับเงินเพิ่มพิเศษอีก ๑๐๐ บาท รวมเป็นเงินเดือนๆ ละ ๒๑๕ บาท

แล้วต่อมาในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ทางราชการสั่งย้ายไปรับราชการในตำแหน่งผู้บังคับกองร้อยที่ ๒ ในกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๒ ซึ่งตั้งอยู่ตำบลบางซื่อ กรุงเทพฯ

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๐ ท่านได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงสรายุทธอิสรสิทธิ์ และเลื่อนขั้นรับอัตราร้อยเอกชั้น ๒ กับเงินเพิ่มอีก ๑๐๐ บาท รวมเป็นเงินเดือนๆ ละ ๒๔๕

สถานการณ์ของโลกในกาลบัดนั้น กำลังอยู่ในสถานการณ์อันร้ายแรง ด้วยคดีฆาตกรรมอาชดุคเฟอร์ดินานด์ อันเป็นราชนัดดาของเอมเปอเรอออสเตรีย การฆาตกรรมครั้งนั้นออสเตรียกล่าวหาว่า ประเทศเซอร์เบียจะต้องรับผิดชอบอย่างเต็มที่ เพราะผู้สังหารโหดเป็นชาวเซอร์เบีย การกระทำครั้งนั้นนั้น ได้รับการสนับสนุนจากเซอร์เบียด้วย แต่รัฐบาลเซอร์เบียปฏิเสธ ไม่ยอมรับคำขาดอย่างใดๆ ทั้งสิ้นด้วยเหตุนี้ประเทศออสเตรีย จึงได้ประกาศสถานะสงครามกับเซอร์เบีย

นี่คือมูลเหตุของมหาสงครามโลกครั้งที่ ๑ ระหว่างสัมพันธมิตรฝ่ายหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่งก็มีออสเตรีย ตุรกี เยอรมันนี ฮังการี ไทยได้เข้ากับสัมพันธมิตร และประกาศสถานะสงครามกับเยอรมัน ออสเตรีย ฮังการี ในวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ ด้วยการประกาศสงครามนี่แหละทางราชการทหารจึงได้มีคำสั่งให้พระยาพหลฯ ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยบัญชาการกองรักษาการ ทำการอารักขาสถานทูตเยอรมันในกรุงเทพฯ แต่ได้ทำหน้าที่อันนี้อยู่ไม่นาน ครั้นต่อมาในเดือนสิงหาคม ๒๔๖๐ ท่านได้รับคำสั่งให้ย้ายไปเป็นผู้บังคับการกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๙ จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้รับราชการอยู่ต่อมาจนถึงเดือนเมษายน ๒๔๖๑ ก็ได้เลื่อนขั้นเงินเดือนขึ้นรับอัตราร้อยเอกชั้น ๑ กับเงินเพิ่มอีก ๑๐๐ บาทรวมเป็นเงินเดือนๆ ละ ๒๖๐ บาท

ปีนั้นเอง ท่านได้นำกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๙ ไปร่วมทำการซ้อมยิงปืนใหญ่กับกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๕ ในความบังคับบัญชาของพันตรีหลวงตะบะฤทธิ์รงค์ ที่สนามยิงปืนใหญ่โคกกระเทียม การซ้อมยิงปืนใหญ่ครั้งนี้ขึ้นอยู่ในความอำนวยการของพลตรีหม่อมเจ้าทศศิริวงศ์ ผู้บัญชาการกองพลที่ ๕

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๑ พระยาพหลฯ ได้รับคำสั่งให้ย้ายกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๙ ไปตั้งที่ดงพระราม ท่านประจำการอยู่ที่ดงพระรามประมาณ ๘ เดือน ก็ได้รับคำสั่งให้ย้ายกลับเข้ามาเป็นผู้บังคับการกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๒ ตำบลบางซื่อ

ในวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๖๒ ท่านได้รับคำสั่งให้เลื่อนยศเป็นพันตรี

๑ มกราคม ๒๔๖๒ ท่านได้รับคำสั่งให้ไปราชการในกรมจเรทหารปืนใหญ่ในกระทรวงกลาโหม ทั้งนี้เพื่อเตรียมเนื้อเตรียมตัวที่จะออกเดินทางไปรับราชการ ณ ประเทศญี่ปุ่น เนื่องในการสับเปลี่ยนหน้าที่กับพลตรีพระยาอินทรวิชิต ซึ่งในขณะนั้นได้เป็นหัวหน้าไปทำการตรวจรับปืนใหญ่ อันเป็นราชการพิเศษ ณ ประเทศญี่ปุ่น การไปราชการพิเศษครั้งนี้ของพระยาพหลฯ นอกจากจะเป็นการตรวจรับปืนใหญ่แล้ว ทานยังได้ ใช้โอกาสนั้นไปดูกิจการทหารต่าง ๆ ของกองทัพบกญี่ปุ่น เช่นไปดูการฝึกซ้อมยิงปืนใหญ่ การฝึกหัดเข้าสนามยุทธของทหารปืนใหญ่ญี่ปุ่น กิจการและระเบียบการทหารภายในกรมกองหลายแห่ง

อันเหนือไปกว่าสิ่งนี้ที่ทำให้พระยาพหลฯ ตื่นเต้นมิใช่น้อย ในความเจริญก้าวหน้าของญี่ปุ่นในขณะนั้น จากชัยชนะของญี่ปุ่นในเกาหลี ค.ศ. ๑๘๙๔–๑๘๙๕ และจากชัยชนะรัสเซีย ค.ศ. ๑๙๐๔–๑๙๐๕ และจากการปกครองระบบรัฐธรรมนูญ อันเป็นการเริ่มต้นมาในปี ค.ศ. ๑๘๗๓ ความก้าวหน้าของญี่ปุ่นทั้งในด้านการปกครอง การเศรษฐกิจ การทหาร การศึกษา ฯลฯ ได้รุดหน้าไปยิ่งกว่าประเทศใด ๆ ในตะวันออก ในฐานะที่พระยาพหลฯ ได้เคยผ่านยุโรปมาแล้ว ย่อมจะมีความเข้าใจในลัทธิต่าง ๆ ของการปกครองที่ใช้ปกครองกันอยู่ในยุโรปและเมื่อท่านมาเห็นสภาพการณ์ของเพื่อนบ้านพัฒนาก้าวหน้าเทียมทันแก่ยุโรปเช่นนี้ ทำให้ท่านต้องใช้ความคิดอย่างหนักในความเจริญก้าวหน้าประเทศของท่าน ประกอบด้วยพระยาพหลฯ มี "Ambition" รุนแรงคนหนึ่งที่อยากจะได้เห็นประเทศชาติก้าวหน้า จึงทำให้ท่านมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะให้ ประเทศสยามมีการปกครองทำนองเดียวกับญี่ปุ่นบ้าง

เรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกเช่นนี้คือ ขณะที่ญี่ปุ่นประจำการพิเศษอยู่ในประเทศญี่ปุ่น วันหนึ่งพระยาพหล ฯ ได้เห็นอนุสาวรีย์รัฐบุรุษญี่ปุ่นผู้หนึ่ง รัฐบุรุษผู้นี้ก็คือ บารอน ไซโก (Saigo) รัฐบุรุษผู้นี้ เป็นผู้รวบรวมกำลังจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินประเทศญี่ปุ่น โดยดำเนินนโยบายปราบปรามโชกุน เมื่อได้ปราบปรามโชกุนเสร็จแล้วก็จัดการอัญเชิญพระเจ้าแผ่นดินให้อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ หลังจากที่ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองประเทศแล้วประเทศญี่ปุ่นก็เจริญก้าวหน้าเป็นประเทศมหาอำนาจในภาคตะวันออก ความจริงพระยาพหล ฯ มิได้รู้จักวีรบุรุษนักประชาธิปไตยผู้นี้มาก่อนเลย แต่เมื่อได้เห็นอนุสาวรีย์อันสง่าผ่าเผยมีบุคคลิกลักษณะบุคคลิกภาพ อันงดงามสง่ายิ่งทำให้พระยาพหล ฯ ชักเลื่อมใสศรัทธา และอยากรู้ความเป็นมาแห่งอนุสาวรีย์ดังกล่าวนั้น จึงได้ถามชีวประวัติกับล่ามประจำตัวของท่าน

นายร้อยเอก อะมะทัตสุ ล่ามประจำตัวได้ชี้แจงจารไนยเรื่องราวของอนุสาวรีย์ไซโกให้ฟังโดยละเอียด แล้วเสริมท้ายว่า

"รูปนี้คล้ายคลึงกับตัวท่านมากทีเดียว บางทีต่อไปในภายภาคหน้า ท่านอาจจะเป็นอย่างนี้บ้างกระมัง"

คำสรรเสริญเยินยอ จะเป็นเพราะนายร้อยเอกอะมะทัตสุ ตั้งใจจะเยินยอหรือมีอำนาจลึกลับมหัศจรรย์อะไรดลใจให้พูดไปเช่นนั้น เราก็ไม่มีญาณวิเศษอะไรจะไปทราบได้ แต่ก็เป็นการแน่ละ นโปเลียนมหาราช เคยถูกเยินยอเช่นนี้มาแล้ว ลินคอล์นก็เคยฝันจะเป็นอย่างยอร์ชวอชิงตัน มุสโสลินีก็เคยฝันจะเป็นอย่างนโปเลียนและซีซ่าร์ ก็ทำนองเดียวกัน พระยาพหล ฯ ก็ได้รับคำชมเชยเช่นนี้มาหลายต่อหลายครั้งเหมือนกัน ในการที่พระยาพหล ฯ ได้รับการยกย่องเช่นนั้น อาจเกิดความประทับใจ หรือเกิดมโนอุปาทานขึ้นในความรู้สึกก็อาจเป็นได้ ที่จะเลียนแบบ หรือเอาอย่างมหาบุรุษไซโกบ้างก็ได้ เพราะพระยาพหล ฯ มิใช่เด็กหนุ่ม ยศพันตรีในยุคนั้นนับว่าเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ทีเดียว เมื่อพระยาพหล ฯ ได้เห็นอนุสาวรีย์ไซโก วีรบุรุษผู้สร้างรัฐธรรมนูญให้แก่ญี่ปุ่น และคำสดุดีสรรเสริญของร้อยเอกอะมะทัตสุ เข้าด้วยอีกแรงหนึ่ง

เช่นนี้ จึงไม่น่าจะมีปัญหาอะไรหรอกว่า พระยาพหล ฯ คงจะเกิดความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างรุนแรงมาตั้งแต่บัดนั้น และเมื่อหลังมหาสงครามโลกเสร็จสิ้นลง ทั่วยุโรปและเอเชีย ได้มีการปฏิวัติกันขึ้นหลายประเทศ เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้ คงจะทำให้พระยาพหล ฯ เกิดความรู้สึกในทางเป็นปฏิปักษ์ต่อระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างมิพักสงสัยมโนภาพของพระยาพหล ฯ ในขณะนั้นเห็นจะไม่มีอะไร นอกจากจะมีแต่คำว่าประชาธิปไตย เท่านั้น

ความก้าวหน้าของญี่ปุ่น การยึดอำนาจของ ดร. ซุน ยัดเซ็น และการเป็นมหาชนรัฐของเยอรมัน เป็นมูลเหตุประการสำคัญในการปฏิวัติในประเทศสยาม

หลังจากที่ได้เพ่งพิศอนุสาวรีย์ และได้ตระหนักถึงวีรกรรมของไซโกแล้ว พระยาพหล ฯ ก็ได้ไปกับล่ามในการซ้อมรบ เมื่อเสร็จจากการซ้อมรบ ก็ได้มีการตรวจพลสวนสนาม พระยาพหล ฯ ได้มีโอกาสขึ้นม้าเข้าขบวนตามเสด็จพระยุพราชญี่ปุ่นไปในการตรวจพลสวนสนามครั้งนี้ด้วยนี้ พอพระยาพหล ฯ กระโดดขึ้นหลังม้าเท่านั้น กางเกงข้างซ้ายก็ขาดแควกที่ตรงหน้าขาซ้าย และในทันทีทันใดนั้น ท่านต้องใช้มือบีดรอยกางเกงขาด คงใช้มือขวาถือบังเหียนแต่ข้างเดียว แต่ก็เป็นคราวเคราะห์ดีมาก ไม่มีใครรู้เรื่องราวอันหน้าขบขันนี้ จึงมิได้ทำให้ท่านเกิดความอัปยศอดสู ในท่ามกลางของผู้มีเกียรติทั้งหลายเหล่านั้น

เหตุการณ์ตอนนี้ได้ผ่านไปอย่างมิได้มีอะไรเกิดขึ้น เมื่อเสร็จจากการตรวจสวนสนามแล้ว เศรษฐีของญี่ปุ่นคนหนึ่งก็เชื้อเชิญพระยาพหล ฯ ด้วยสันถวมิตรเศรษฐีคนนี้นั้น เป็นหลานของบารอน ไซโก วีรบุรุษประชาธิปไตยที่พระยาพหล ฯ เริ่มสนใจนั่นเอง การได้เรียนรู้ถึงชีวประวัติ และวีรกรรมของท่านผู้นั้นแล้ว ทำให้พระยาพหล ฯ มีความปรารถนาอย่างรุนแรงจะไปตามคำเชิญนั้น เพราะอยากจะได้ทราบเรื่องราวของวีรบุรุษนี้ให้ละเอียดยิ่งขึ้น เป็นการแสดงออกอย่างแน่ชัดทีเดียวว่าวิญญาณการปฏิวัติของไซโก เข้าไปมีอิทธิฤทธิ์อิทธิพลดลใจพระยาพหล ฯ เสียแล้วแต่ท่านจะไปอย่างไร เพราะกางเกงที่ท่านสวมใส่อยู่นั้นมันขาดตอนที่กระโดดขึ้นหลังม้า ครั้งตามเสด็จยุพราชญี่ปุ่น พระยาพหลจึงปรารภว่า

"ผมจะไปตามคำเชิญ ในการรับประทานอาหารเลี้ยงของสมเด็จยุพราชไม่ได้เสียแล้วเพราะกางเกงผมขาดตอนที่โดดขึ้นม้า"

ร้อยเอกอะมะทัตสุ คงจะเกิดความขบขันไม่มากก็น้อย กับเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นกับพระยาพหล ฯ เช่นนั้น แต่เพื่อจะแก้ปัญหาอันนี้ให้ลุล่วงไป ร้อยเอกอะมะทัตสุ ได้ตรึกตรองอยู่ครู่หนึ่ง แล้วเขาจึงไปยืมเสื้อหนาวตัวหนึ่งของเพื่อนนายทหารผู้หนึ่งมาคลุมให้ แล้วพูดกับพระยาพหล ฯ ว่า

"ถ้าใครถามท่านก็ให้บอกกับเขาว่า ท่านทนอากาศหนาวในญี่ปุ่นไม่ไหวก็แล้วกัน"

แล้วร้อยเอกอะมะทัตสุ บอกแก่พระยาพหล ฯ ต่อไปว่า

"ผมมีความชอบพอกับนายพันโทบารอน ไซโกเป็นอย่างดี เมื่อได้ถึงบ้านของบารอนไซโกแล้ว ผมจะได้ออกปากขอยืมกางเกงของผู้พันมาให้สวม ถึงแม้จะมีแถบสีแดงขนาดเล็กติดอยู่ที่กางเกง ก็เห็นจะไม่มีใครสังเกตได้ว่า เป็นกางเกงเครื่องแบบของไทยหรือญี่ปุ่น เพราะสีผ้าเป็นสีกากีแกมเขียวคล้ายคลึงกันมาก"

จากนั้น พระยาพหล ฯ กับร้อยเอกอะมะทัตสุ ก็พากันไปยังบ้านเศรษฐีดังกล่าว ท่านเศรษฐีได้ต้อนรับ พระยาพหล ฯ เป็นอย่างดี หลักจากรับประทานอาหารแล้ว ล่ามก็บอกความประสงค์กับนายพันโทไซโก ถึงความประสงค์ ในการที่จะต้อนรับประทานเลี้ยงของสมเด็จยุพราชพันโทบารอนไซโก ทราบถึงเจตนารมณ์ดังนั้น จึงได้นำพระยาพหล ฯ ไปในห้องนอนของเขา แล้วหยิบเอากางเกงสีกากีแกมเขียว ซึ่งเป็นเครื่องแบบของญี่ปุ่นส่งให้ พระยาพหล ฯนำเอากางเกงนั้นมาสวม มันช่างน่ามหัศจรรย์เสียจริง ๆ กางเกงตัวนั้นสวมใส่กันได้พอดี

เมื่อพระยาพหล สวมเครื่องแต่งกายออกมาจากห้องพันโทบารอน ไซโก ร้อยเอกอะมะทัตสุ จ้องมองพระยาพหล ฯ อย่างฉงนฉงาย เพราะเขาก็มิได้นึกมิได้ฝันเหมือนกันว่า กางเกงของบารอน ไซโก จะมีส่วนสัดเท่ากับพระยาพหล ฯ พอดี ด้วยความรู้สึกนึกไปว่า นายทหารของไทยคนนี้ต่อไปในอนาคต จะต้องมีพฤติการณ์เยี่ยงไซโกอย่างแน่นอน ไม่ว่าจะเป็นรูปร่างหน้าตา แม้แต่กางเกง ก็สามารถใช้สับเปลี่ยนแทนกันได้อย่างแปลกปลาดมหัศจรรย์ จนไม่สามารถที่จะทำให้ร้อยเอกอะมะทัตสุ อดกลั้นความรู้สึกไว้ได้ จึงกล่าวว่า

"ท่านสวมกางเกงตัวนี้ได้เหมาะเจาะจริงๆ น่าแปลกประหลาดมหัศจรรย์แท้ๆ ต่อไปภายหน้าท่านคงจะได้เป็นบารอนไซโกแน่ ๆ"

สิ่งใดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ย่อมมีกระแส หรือปรากฏการณ์บางสิ่งบางอย่างมาให้ทราบล่วงหน้าเสมอ คราวที่เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งสุดท้าย เมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ก็เกิดสุริย์ขึ้นที่กรุงศรีอยุธยา เมื่อคราว ร. ๘ จะถูกลอบปลงพระชนม์ก่อนหน้าที่จะถูกลอบปลงพระชนม์เล็กน้อย ก็เกิดดาวหางขึ้นกลางนภา ดาวหางดวงนี้ขึ้นอยู่หลายวัน จากนั้นมาไม่กี่วัน ร. ๘ ก็ถูกลอบปลงพระชนม์ คราวที่มีการกบฏพระองค์เจ้าบวรเดช ฝูงมดยกทัพโยธาเข้าโรมรันพันตูกันอย่างขนานใหญ่ เมื่อคราวจอมพล ป. จะสูญเสียอำนาจให้กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็เกิดสุริย์ขึ้นเหมือนกัน

ปรากฏการณ์ ที่จะบอกให้พระยาพหลฯ ทราบว่า จะเป็นใหญ่เป็นโตในอนาคตนั้น ได้ปรากฏเหตุการณ์มาเรื่อยๆ แม้แต่ในดินแดนต่างประเทศ ที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว

แน่นอน ! พระยาพหลฯ เป็นบารอน ไซโกจริง ๆ แต่เป็นบารอน ไซโกแห่งประเทศไทย กล่าวคือท่านได้เป็นหัวหน้าคณะราษฎร์ เข้ายึดอำนาจการปกครองแผ่นดินจากพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในเดือนเมษายน ๒๔๖๔ พระยาพหลฯ ก็เดินทางกลับจากประเทศญี่ปุ่นเข้ารับราชการประจำกรมทหารปืนใหญ่ รับอัตราพันตรีชั้น ๒ กับเงินเพิ่มพิเศษ ๑๐๐ บาท รวมเป็นเงินเดือนๆ ละ ๓๒๐ บาท

วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๖๕ ได้รับอัตราพันตรีชั้น ๑ กับเงินเพิ่มพิเศษ ๑๐๐ บาท รวมเป็นเดือนละ ๓๖๐ บาท

วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๖๖ ได้เลื่อนยศเป็นพันโท และรับเงินเดือนพันโทชั้น ๓ กินเงินเพิ่มพิเศษ ๑๐๐ บาท รวมเป็นเงินเดือน ๆ ละ ๔๐๐ บาท

วันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๔๖๖ ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์ เป็นพระยาสรายุทธสรสิทธิ์

วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๖๘ ได้รับเงินเดือนอัตราพันโทชั้น ๒ กับเงินเพิ่มพิเศษ ๑๐๐ บาท รวมเป็นเดือนละ ๔๔๐

วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๖๙ ได้รับคำสั่งให้ย้ายไปเป็นผู้อำนวยการแผน โรงเรียนทหารปืนใหญ่ที่โคกกระเทียม จังหวัดลพบุรี

วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๐ ได้รับอัตราพันโทชั้น ๑ กับเงินเพิ่มพิเศษ ๑๐๐ บาทรวมเป็นเดือนละ ๕๐๐ บาทและย้ายไปรับราชการในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการทหารกรมยุทธศึกษาทหารกบ

วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๑ ได้เลื่อนยศเป็นพันเอก

วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๔๗๑ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาพหล ฯ เป็นองครักษ์เวร

จากสถิติการเลื่อนขั้นเงินเดือน และบรรดาศักดิ์ จะเห็นได้ว่าพระยาพหลได้รับราชการมาด้วยความอุตสาหะพากเพียร และเป็นที่ไว้วางใจแก่ผู้บังคับบัญชา แม้แต่การเสด็จประพาสชะวา เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๔๗๒ ก็มีพระราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาพหล ฯ ตามเสด็จพระราชดำเนินในคราวประพาสสิงคโปร์ ชะวา และบาหลี ในหน้าที่ราชองครักษ์ประจำ

เมื่อพระปกเกล้า ฯ เสด็จกลับมาถึงพระนครแล้ว พระยาพหล ฯ ก็ได้รับพระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์ชั้น ๔ กับตำแหน่งพระบรมนามาภิไธยย่อชั้น ๒ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๓ ได้รับเงินเดือนอัตราพันเอกชั้น ๒ เดือนละ ๕๕๐ บาท

วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๗๓ ได้รับคำสั่งให้ย้ายไปเป็นจเรทหารปืนใหญ่

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๔๗๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาพหลฯ ไปประจำอยู่กับคณะทูตที่เข้ามาเยี่ยมพระนคร ซึ่งมีท่านยองเดียร์เดอกราฟฟ ผู้สำเร็จราชการเนเธอร์แลนด์อินเดียเป็นหัวหน้า ทั้งนี้ ต้องนับว่า เป็นราชการพิเศษด้วยเหมือนกัน และเนื่องในราชการพิเศษครั้งนี้พระยาพหล ฯ ก็ได้รับตราออเรนจ์นัสเซาน์ชั้น ๓ ด้วย

วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๔ ได้รับเงินเดือนอัตราพันเอก ชั้น ๑ เดือนละ ๖๐๐ บาท ได้รับเพียงเดือนเดียวก็ถูกลดคือเบิก ๖๐๐ บาท แล้วหักออกเสีย ๕๐ บาท คงได้รับเพียง ๕๕๐ บาท ทั้งนี้ก็เพราะสถานการณ์เงินของประเทศเริ่มตกต่ำ

วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๔๗๔ ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นพระยาพหลฯ

บุคคล ชั้นหัวหน้าอีกท่านหนึ่งก็คือ พันเอก พระยาทรงสุรเดช พระยาทรง ฯ เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ และได้สำเร็จวิชาการทหารจากประเทศเยอรมันทำนองเดียวกันกับ พระยาพหล ฯ บุคคลผู้นี้มีความสำคัญมากในการปฏิวัติ ในขณะนั้น ท่านผู้นี้มีตำแหน่งเป็นอาจารย์โรงเรียนนายร้อยทหารบก มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย เป็นที่ยำเกรงแก่พวกเจ้าและผู้บังคับบัญชาทหาร ในฐานะที่ท่านผู้นี้จะแก่ไปในด้านความรู้หรือเป็นเจ้าแห่งทฤษฎีอยู่สักหน่อยชอบค้นคิดและการ ค้นคว้า และมีความเชื่อมั่นในตัวเองอย่างสูง เห็นจะด้วยบุคคลิกลักษณะข้อนี้กระมัง จึงทำให้พระยาทรง ฯ เป็นคนเคร่งขรึม ไม่สู้จะกว้างขวางนัก มักจะเป็นคนขี้ระแวงและชอบให้คนเยินยอสรรเสริญ ลักษณะโดยทั่วไป เป็นบุคคลที่ชอบยกตนข่มท่าน แม้แต่พระยาพหล ฯ และหลวงพิบูลสงคราม ก็เคยถูกพระยาทรงฯ ดูหมิ่นมาแล้วด้วยเหตุนี้เอง พระยาทรงฯกับหลวงพิบูลสงความมักเข้ากันไม่ได้ และเรื่องนี้เองทำให้พระยาทรงฯ ต้องหม่นหมองจนตาย

แต่อย่างไรก็ดี ในการปฏิวัติครั้งแรกนั้น พระยาทรง ฯ เป็นพลังอันสำคัญในการยึดอำนาจจากพระปกเกล้า ฯ

อีกท่านหนึ่ง ที่มีส่วนอันสำคัญในการปฏิวัติเป็นผลสำเร็จครั้งนี้ท่านผู้นี้ก็คือ พันเอก พระยาฤทธิ์ อัคเนย์ ท่านผู้นี้เกิด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ นับว่าอายุอ่อนกว่าพระพหล ฯ และพระยาทรง ฯ

พระยาฤทธิ์ อัคเนย์ ไม่เคยได้ไปร่ำเรียนวิชาการทหารในต่างประเทศแต่ด้วยความอุตสาหะวิริยะภาพ และถือเอาความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ตั้ง จึงเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้ากรุงสยาม และพระบรมวงศานุวงศ์ และเจ้านายในขณะนั้น

ชีวิตของพันเอกพระยาฤทธิ์ อัคเนย์ ก็เป็นอีกคนหนึ่งที่ได้ประสบโชคชะตากรรมดลบันดาลให้ชีวิตยับเยินไม่ผิดอะไรกับพระยาทรงฯ การปฏิวัติที่ได้เอาชีวิตเข้าแลก ไม่ได้ช่วยให้หรือสร้างประโยชน์อะไรให้เกิดขึ้นแก่ตัวเองเลย กลับทำให้ชีวิตของนักปฏิวัติผู้นี้มืดมน และได้ประสบพบกับความลำเค็ญอย่างหนัก และได้พบกับความระทมขมขื่นของชีวิตมิได้แตกต่างกับพระยาทรงฯ เลย พอหลวงพิบูลสงคราม เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีถูกหลวงพิบูล ฯ คุกคาม พระยาฤทธิ์ อัคเนย์ ก็ต้องออกนอกประเทศไปด้วยความขมขื่นเขาได้โดยสารเครื่องบินไปยังมลายูในดินแดนต่างประเทศนั้นเอง พระยาฤทธิ์ ฯ ต้องเผชิญสถานการณ์อันหนักหน่วงเกี่ยวแก่การครองชีพ พระยาทรงฯ ได้รับความลำเค็ญอย่างไร พระยาฤทธิ์ฯ ก็รับเช่นนั้น

โดยธรรมดาแล้ว พระยาฤทธิ์ อัคเนย์ ไม่ได้มีความสนใจอะไรกับการเมือง ท่านมิได้มีความทะเยอทะยานใฝ่สูงอยากเป็นใหญ่นายโตอะไรกับเขาเลยท่านชอบสงบ และมีความสนใจก็แต่เฉพาะกิจการทหารเท่านั้น

ในการที่พระยาฤทธิ์ อัคเนย์ ได้ร่วมคบคิดทำการปฏิวัติกับพระยาพหลฯ และพระยาทรงฯ นั้น ก็ด้วยสาเหตุที่ว่าพระยาพหลฯ และพระยาทรง ฯ หลวงประดิษฐมนูธรรมได้มาพยายามชี้แจงหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย ให้ท่านฟังว่ามีประโยชน์แก่บ้านเมืองอย่างนั้นอย่างนี้และว่าไม่มีประเทศใด บ้านเมืองใด จะเจริญก้าวหน้าไปได้ถ้าหากการปกครองนั้นยังอยู่ในรูปลักษณะราชาธิปไตย หลวงประดิษฐ์ฯ พระยาพหลฯ พระยาทรงฯ ได้ช่วยกันชี้แจงเพิ่มเติมว่าหลายประเทศในยุโรปและก็หลายประเทศในเอเซียได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบประชาธิปไตย กันหมดแล้ว ประเทศเหล่านั้น กลับมีความเจริญ ก้าวหน้าจนกลายเป็นประเทศมหาอำนาจประชาชนก็มีสิทธิ์มีเสียงในการปกครองตัวเอง อำนาจอธิปไตย หรืออำนาจสูงสุดของประเทศก็จะกลับมาเป็นของปวงชนและประชาชนก็จะมีสิทธิเสรีภาพ เสมอภาพ ภราดรภาพเท่าเทียมกันข้ากับเจ้า บ่าวกับนายก็หมดสิ้นไป เราจะมีรัฐสภา มีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินโดยมีกษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ จะวางโครงการเศรษฐกิจของประเทศขึ้นจะส่งเสริมการศึกษาให้ก้าวหน้า จะหางานให้ราษฎรทำจะมิปล่อยให้ราษฎรอดอยากและว่าการปฏิวัติครั้งนี้ จะไม่มีการกระทำใด ๆ รุนแรงถึงกับเลือดราดสาดแผ่นดินอย่างเช่นฝรั่งเศสหรือรัสเซียเว้นแต่ที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้จริงๆ เท่านั้น จึงจะกระทำขึ้น

เมื่อ สรุปรวมความแล้วทั้งพระยาพหลฯ พระยาทรงฯ หลวงประดิษฐ์ฯ ได้ชักนิยายทั้งห้า ตัญหา ๑๐๘ มาบรรยายให้พระยาฤทธิ์ อัคเนย์ต้อง O.K. ด้วยทุกประการ

หัวเรี่ยวหัวแรงอันสำคัญในการปฏิวัติครั้งนี้ อีกคนหนึ่งก็คือหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นผู้มีบทบาททางการเมืองตั้งแต่เริ่มแรก จนกระทั่งบัดนี้ และหลังจากวัน "มหาวิปโยค" ผ่านไปแล้วความสำคัญของท่านผู้นี้ก็เริ่มรุ่งโรจน์ขึ้น ได้มีผู้เขียนเรื่องราวต่าง ๆ ของท่านมากมายก่ายกอง ล้วนแล้วแต่สดุดีผลงานต่างๆ ที่ท่านได้กระทำไว้ ด้วยเหตุนี้ เราจะกล่าวถึงประวัติของท่านผู้นี้ให้ละเอียดสักหน่อยดังต่อไปนี้.

-๘-

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม หรือนายปรีดี พนมยงค์ บุคคลผู้นี้เป็นนักอุดมคติคนหนึ่ง นับตั้งแต่วันปฏิวัติเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นายปรีดีหรือหลวงประดิษฐ์มนูธรรม มีอุดมคติในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจอย่างไร ก็ยังคงอยู่อย่างนั้น เขาประกาศตัวของเขาเองว่า เขาเป็น "Radicul Socialists" ตลอดชีวิตในทางการเมืองของเขานั้น ไม่มีทางที่จะเป็นอย่างอื่นนอก 'Radicul Socialists"

เขาจะเป็น "Radicul Socialists" หรือ "Communism" หรือ "Collectivism" หรือ "Sociallism Agraire" หรือ "Cooperatism" หรือจะเป็น "Revolution Naires" อะไรก็ช่างเขาเถิด แต่ท่านผู้นี้ก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้ยื่นโยนการปกครองระบอบประชาธิปไตยชนิดหัวสรวมมงกุฎ ท้ายสรวมหัวมังกรให้แก่ไทย เขาเป็นพลังสมอง หรือ "Brain Trusts" (ขุมปัญญา) ของคณะราษฎร์ แน่ละ ถ้าไม่มีเขาร่วมอยู่ด้วย ก็ไม่แน่นักว่า สถานการณ์ทางการเมืองจะเปลี่ยนโฉมหน้าไปอย่างไร ปัญหาการเมืองต่าง ๆ ในระยะนั้น นายปรีดีได้แสดงให้เห็นถึงความจัดเจน และความสุขุมคัมภีรภาพอย่างเยี่ยมยอด ด้วยความสันทัดจัดเจนดังกล่าวนี้ ปัญหาทางการเมืองต่าง ๆ ได้เป็นไปโดยเรียบร้อย

นายปรีดี พนมยงค์ เป็นชาวพระนครศรีอยุธยา อันเป็นเมืองอดีตแห่งประวัติศาสตร์ เขากำเนิดเกิดมาเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๔๔๓ ปัจจุบันนี้เขามีอายุ ๗๔ ปีแล้ว เขาเกิดเดือนเดียวกันกับคาจารย์อาร์ลมาร์คซ์ ผู้สร้างคัมภีร์ถล่มนายทุน เป็นบุตรสุดที่รักของนายเสียงและนางลูกจันทน์ อันมีนิวาสถานบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอเมืองกรุงเก่า จังหวัดพระนคร

ศรีอยุธยา นอกจากนายปรีดี พนมยงค์ จะเป็นบุตรสุดสวาทของนายเสียงและนางลูกจันทน์แล้ว ก็ยังมีน้องชายร่วมอุทรณ์เดียวกันอีกคนหนึ่ง คือนายหลุย พนมยงค์ ยิ่งกว่านั้นนายเสียงยังมีภรรยาน้อยอีกคนหนึ่งชื่อปุ้ย และภรรยาน้อยคนนี้ก็ยังให้กำเนิดบุตรชายอีกคนหนึ่งชื่อนายกลึง พนม-ยงค์ หรือหลวงอรรถกิติกำจร

การศึกษาชั้นต้นของนายปรีดี ก็คือเข้าศึกษาจากโรงเรียนตัวอย่างของมณฑลพระ-นครศรีอยุธยา เมื่อได้เรียนจบจากโรงเรียนตัวอย่างของมณฑลพระนครศรีอยุธยาแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ได้แสดงให้เห็นถึงแววแห่งความฉลาดปราดเปรื่อง มีพรสวรรค์ในการศึกษาเป็นพิเศษ

ในเรื่องของการศึกษานี้ ข้าพเจ้าเคยกล่าวมาแล้วว่า ผู้มีความกระเหียนกระหายในการศึกษาอย่างแรงกล้านั้น เป็นการแสดงออกของการเป็นอัจฉริยะ จะเห็นได้จากบุคคลสำคัญ ๆ ของโลก เช่น ลินคอล์น อดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาตลอดชีวิตของลินคอล์น เขาเคยเข้าโรงเรียนไม่เกินกว่า ๑ ปี ส่วนหนังสือสำหรับอ่านและศึกษา เขาได้มาจากที่ไหน ลินคอล์นเคยเล่าว่า เขาเดินไปยืมหนังสือจากคนโน้นบ้าง คนนี้บ้าง ซึ่งอยู่ระยะห่างไกลจากบ้านของเขามาก ตามปกติ ภายในกระท่อมของเขานั้น มีการก่อไฟด้วยท่อนไม้ใหญ่ให้ลุกโชนอยู่ตลอดคืน บางครั้งเขาอ่านหนังสือโดยอาศัยแสงไฟที่ก่อนั้นมีรอยแตกอยู่ตามลำท่อนไม้ที่ใช้เป็นฟืน และลินคอล์นมักจะอาศัยรอยแตกนี้เป็นที่เสียบหนังสือ ในตอนเช้าเวลามีแสงสว่างพอสำหรับอ่าน โดยมิได้รอให้เสียเวลาชักช้า เขาจะกลิ้งตัวไปบนเตียงปูด้วยใบไม้ของเขง เขาจะขยี้ตาแล้วต่อจากนั้น เขาก็จะดึงหนังสือออกจากรอยแตกของท่อนไม้ แล้วเริ่มอ่านด้วยการเอาจริงเอาจัง

มุสโสลินี เป็นนักอ่านหนังสือจัดคนหนึ่ง มุสโสลินีอ่านหนังสือในคอกวัว อ่านนวนิยายต่าง ๆ ของวิคเตอร์ฮิวโก ขณะที่วัวกำลังและเล็มหญ้าอยู่กลางทุ่งนา

ครั้งหนึ่ง ขณะที่มุสโสลินีกำลังอ่านหนังสืออยู่ ตำรวจมาจับตัวเขา เพื่อเอาตัวไปเข้าคุกฐานโอษฐภัย เขาพูดกับตำรวจว่า

"โปรดคอยให้ผมอ่านบทนี้จบเสียก่อน แล้วผมจะไปกับท่าน"

ธีโอโดร์ โรสเวลท์ อดีตประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา เป็นผู้ขยันขันแข็งในการทำงานคนหนึ่ง เขาเป็นผู้ผ่าฟืนทั้งหมดสำหรับใช้ภายในบริเวณแห่งคฤหาศน์ของเขา เขาโยนมัดหญ้าแห้งในนา ปะปนกับพวกรับจ้างทำงานตามทุ่งนา

ธีโอโดร์ โรสเวลท์ ชอบอ่านหนังสือมาก ในระหว่างที่เขาเป็นประธานาธิบดีแห่งสหรัฐ และพักอยู่ในทำเนียบไวท์เฮาส์ เขาหาเวลาอ่านหนังสือเป็นจำนวน ๑๐๐๐ เล่ม และอ่านอย่างละเอียดละออที่สุดเสียด้วย

เมื่อเขาออกเดินทาง เขามักจะมีหนังสือฉบับกระเป๋าของเช็คสเปียร์ และรอเบอร์ตเบอรนส์ติดมือไปด้วยเสมอ มีอยู่ครั้งหนึ่ง ขณะที่เขากำลังตรอกตราวัวในรัฐดาโกตา เขานั่งลงข้าง ๆ กองไฟอันริบหรี่ แล้วอ่านหนังสือเรื่องแฮมเล็ตของเช็คสเปียร์ดัง ๆ แต่ต้นจนจบ ระหว่างการเดินทางผ่านป่าทึบของประเทศบราซิล เขาใช้เวลาตอนเย็น ๆ อ่านหนังสือของกิบบ๊อนเรื่อง "ความเสื่อมและความล่มจมของจักรวรรดิโรมัน"

ในชีวิตของคาร์เนดี เขาเข้าโรงเรียนเพียงเวลา ๔ ปีเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นก็ตาม เขาก็สามารถเขียนหนังสือได้ถึง ๘ เล่มเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ชีวประวัติ และวิชาเศรษฐศาสตร์

เขาสามารถท่องจำโคลงของรอเบอร์ตเบอรนส์ เท่าที่นักกวีผู้นี้ได้เขียนขึ้น และเขาสามารถว่าปากเปล่าได้ตลอดเรื่อง แม็คเบ็ธ แฮมเล็ต พระเจ้าเลียร์ โรมิโอจูเลียต และตลอดเรื่องเวนิชวานิช

อันสืบเนื่องมาจากนายปรีดีมีแววสนใจในการศึกษาเยี่ยงมหาบุรุษในโลก นายแสงผู้เป็นบิดา ผู้มองเหตุการณ์ไกลว่า ลูกหัวแก้วหัวแหวนคนนี้ มีท่วงทีจะเป็นขุนน้ำขุนนางในกาลข้างหน้า และก็อยากจะได้เห็นลูกมีอนาคตอันรุ่งเรือง อันเป็นเรื่องธรรมดาของบิดามารดาทั้งหลายในโลก ดังนั้น นายแสงผู้มองกาลไกล ก็นำเอาบุตรสุดที่รักให้ไปเรียนต่อใน กรุงเทพ ฯ โดยได้นำเอานายปรีดี พนมยงค์ มาฝากไว้กับมหาบาง วัดเบญจมบพิตร โดยเรียนหนังสืออยู่ในวัดนั้น

การศึกษาของนายปรีดีนับว่าอยู่ในเกณฑ์ดี ขยันขันแข็งต่อการเรียน และเป็นเด็กที่ไม่ค่อยชอบในการเที่ยวเตร่เหมือนเด็กทั้งหลาย จะเห็นเขาขลุกขลุ่ยอยู่กับตำราเรียนตลอดเวลา และบางครั้งเขาชอบใช้ความคิดอยู่แต่ลำพัง ไม่มีใครทราบว่า เขาใช้ความคิดอะไร

ด้วยความทะเยอทะยาน (Ambition) และเพื่อความก้าวหน้าในอนาคต นายปรีดีได้เข้าศึกษาวิชากฎหมาย และในเวลาเดียวกันนั้น เขาเข้ารับราชการเป็นเสมียนกรมราชทัณฑ์ ชีวิตตอนนี้ของนายปรีดี เป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยความพากเพียรมานะ ใครจะไปเที่ยวหาความสนุกสนานเบิกบานใจที่ไหวก็เชิญตามสบายเถิด แต่สำหรับตัวเขานั้น กำลังก้มหน้าก้มตาดูตำรากฎหมายอยู่ด้วยความสนใจ มันไม่มีอะไรหรอกที่จะไม่สำเร็จ ในเมื่อมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า และมีความมานะอย่างสูง มิช้ามินาน นายปรีดีก็เป็นเนติบัณฑิตสมกับความปรารถนา

จากนั้น รัฐบาลก็ส่งไปศึกษาวิชากฎหมายยังประเทศฝรั่งเศส อันเป็นประเทศแห่งประวัติศาสตร์ในการปฏิวัติ ด้วยความทะเยอทะยานและมุมานะ อันเป็นคุณลักษณะพิเศษของนายปรีดี เขาก็สามารถสอบได้เป็นด๊อกเตอร์กฎหมายฝรั่งเศส และยังสอบไล่ได้ชั้นปริญญาสูงสุดในทางเศรษฐศาสตร์ด้วย

ระหว่างที่นายปรีดีกำลังศึกษาวิชากฎหมายอยู่ในกรุงปารีสนั้นเอง เขาเริ่มมีความสนใจกับการเมืองขึ้นมาทันที จากการศึกษากฎหมายและวิชาเศรษฐศาสตร์ชั้นสูงของเขานั้นทำให้เขามีความคิดเห็นไปในทางสังคมนิยม การปฏิวัติในฝรั่งเศส การปฏิวัติในรัสเซีย การปฏิวัติในจีนยิ่งเป็นการกระตุ้นเตือนให้นายปรีดีสนใจในการปฏิวัติมากขึ้น และเขากับนักศึกษาด้วยกันในฝรั่งเศส มักจะประชุมปรึกษาหารือถึงเรื่องการปฏิวัติกันอยู่เสมอ ในกลุ่มเพื่อนฝูงนั้นเขาถูกยกย่องว่าเป็นอาจารย์ เพราะมีความรู้ในทฤษฎียิ่งกว่าคนอื่น

เห็นจะเป็นเพราะว่านายปรีดี มีความรู้และความสามารถยิ่งกว่าคนอื่น ๆ นายปรีดีจึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกสโมสรนักเรียนต่างประเทศในกรุงปารีส ซึ่งในขณะนั้น หลวงพิบูลสงคราม และนายควง อภัยวงศ์ ขณะนั้นเป็นนักศึกษาอยู่ในฝรั่งเศส และเป็นสมาชิกสโมสร ซึ่งมีนายปรีดีเป็นนายกอยู่ด้วย

เนื่องด้วยนายปรีดี พนมยงค์เป็นนักกฎหมาย และศึกษาในวิชาเศรษฐศาสตร์ ตลอดจนมีความสนใจในการบ้านการเมืองอยู่ด้วย เมื่อคนหนุ่มเหล่านี้สนทนาปราศรัยกัน มักชอบถกเถียงกันถึงเรื่องการเมืองเสมอ เป็นต้นว่า ทำไมประเทศสยามจึงยังไม่เจริญ ทำไมการศึกษาเราจึงล้าหลัง ทำไมการเศรษฐกิจของเราจึงยังไม่ดีขึ้น และเรื่องที่นำมาอภิปรายอย่างเผ็ดร้อนรุนแรงก็คือ เรื่องเจ้านายและเรื่องความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ อันเกิดขึ้นจากพวกเจ้า ที่สุดก็วิจารณ์การปกครองลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทยว่า เป็นการปกครองที่ล้าหลัง เป็นอุปสรรคขัดขวางต่อความก้าวหน้าของประเทศ ถ้าหากตราบใดประเทศสยามยังมีการปกครองแบบนี้อยู่แล้วประเทศสยามจะเป็นประเทศที่ล้าหลังที่สุดในโลก

การกล่าววิพากษ์–วิจารณ์ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ว่าเป็นลัทธิป่าเถื่อนและเป็นลัทธิทำนาบนหลังคนจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องทำลายให้หมดสภาพไป

การร่วมวงสนทนา ไม่ว่าจะเป็นในร้าน หรือในสโมสร แม้แต่ที่เรสเตอร์รองแห่งหนึ่งแห่งใดในกรุงปารีส รู้สึกว่าบุคคลกลุ่มนี้ปีศาจการเมืองเข้าสิงสู่เสียแล้ว

ที่สุดเหตุการณ์ก่อหวอดเพื่อทำการปฏิวัติ ล้มล้างอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็มีขึ้น เมื่อมีเหตุการณ์ประการหนึ่งมาเป็นแรงผลักดัน เหตุการณ์ประการนั้นคือ

เรื่องมีอยู่ว่าท่านอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส คือพระองค์เจ้าจรูญ กฤษดากร ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์พระองค์หนึ่ง เชื้อพระวงศ์พระองค์นี้มักจะมีอุปนิสัยชอบใช้จ่ายเงินทองฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย แต่บังเอิญไปใช้เงินเบี้ยเลี้ยงของนักศึกษาเข้า เลยนักศึกษาทำหนังสือยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ว่าท่านอัครราชทูตเชื้อพระวงศ์พระองค์นั้น เมื่อถูกนักศึกษาฟ้องร้องกล่าวโทษพระองค์ดังนั้น ทรงกริ้วโกรธนักศึกษาเหล่านั้นอย่างสุดขีด และเข้าใจว่าพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้คงจะมิใช่ใครอื่น คงจะเป็นนายปรีดีอย่างแน่นอน เพราะเป็นหัวโจ๊กนักศึกษาอยู่ในขณะนั้น

ด้วยเหตุนี้แหละ จึงได้ทำรายงานกราบทูลพระปกเกล้า ฯ เข้ามาในประเทศสยาม กล่าวหาว่านายปรีดี พนมยงค์กล่าวร้ายใส่ความพระองค์ ทำให้เกิดความเสื่อมเสียพระเกียรติและพระบรมวงศ์ศานุวงศ์ เป็นการสมควรที่จะเรียกนายปรีดีกลับประเทศสยามเสียที

ข่าวที่จะให้นายปรีดีกลับประเทศสยามนั้น ได้ล่วงรู้ไปถึงหูบิดาของนายปรีดี บิดาของนายปรีดีร้อนใจมาก เพราะมีความหวั่นเกรงไปว่า อนาคตของลูกจะมืดมน จึงได้รีบเดินทางเข้ามาในกรุงเทพ ฯ และทำฎีการ้องทุกข์ คัดค้านอัครราชทูตที่ฟ้องนายปรีดีนานาประการ ด้วยทศพิธราชธรรม และพระราชจริยาวัตรอันดีงาม ของพระปกเกล้า ฯ จึงให้ทำการสอบสวนเรื่องราวต่าง ๆ ว่าเป็นความจริงหรือไม่ประการใด

ผลแห่งการสอบสวนปรากฏว่า นายปรีดี พนมยงค์ และนักศึกษาเหล่านั้นเป็นฝ่ายถูก ดังนั้น นายปรีดีจึงพ้นข้อหา และได้มีโอกาสศึกษาจนเป็นผลสำเร็จ

ผลจากที่ได้มีการคอรัปชั่น ในสถานทูตกรุงปารีสในครั้งนั้น ปรากฏว่า พระเจ้ากรุงสยามได้มีพระกระแสรับสั่งให้ปลดข้าราชการประจำสถานทูตออกเสียหลายคน

เหตุการณ์ที่ได้อุบัติการณ์ขึ้นในครั้งนี้ ทำให้นายปรีดีมีความเจ็บแค้นคุกรุ่นอยู่ในอก จะเป็นด้วยเหตุนี้ละกระมัง นายปรีดี จึงได้จงเกลียดจงชังพวกเจ้านัก

เมื่อเสร็จการศึกษาแล้ว นายปรีดีก็ได้เดินทางกลับประเทศสยามเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๑ และทางราชการในบัดนั้น ได้บรรจุให้นายปรีดีเข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์ในโรงเรียนกฎหมายมีหน้าที่บรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและกฎหมายปกครอง การบรรยายกฎหมายนี้นายปรีดีมักจะสอดแซกความคิดเห็นในทางการเมือง ลัทธิทางเศรษฐกิจ การปฏิวัติในประเทศต่าง ๆ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเขาทำกันอย่างไร มีประโยชน์อย่างไรแก่บ้านเมือง และว่าถ้าประเทศไทยมีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแล้ว ประเทศชาติบ้านเมืองจะเจริญก้าวหน้าดีกว่านี้ ประชาชนก็จะมีสิทธิเสรีภาพ เสมอภาคภราดรภาพยิ่งกว่าที่ได้เป็นอยู่ในขณะนี้

ปรากฏว่า มีลูกศิษย์ลูกหามีความคิดเห็นสอดคล้องต้องด้วยกับอาจารย์เป็นจำนวนมาก และยินดีจะร่วมเป็นร่วมตายถ้าอาจารย์จะคิดปฏิวัติ และถ้าอาจารย์จะลงมือเมื่อไร ก็ขอให้บอกด้วย ยินดีเสี่ยงชีวิตร่วมด้วยอาจารย์ทุกเมื่อ

ในขณะที่นายปรีดี เพาะพันธุ์แห่งการปฏิวัติอยู่ในโรงเรียนกฎหมายนั้น นายปรีดีก็ได้ทำการติดต่อประสานงานกับพระยาพหลฯ พระยาทรงฯ พระประศาสน์พิทยายุทธ หลวงพิบูลสงคราม หลวงโกวิท อภัยวงศ์ นายประยูร ภมรมนตรี ได้มีการประชุมปรึกษาหารือปัญหาต่าง ๆ กันอยู่เสมอ บางครั้งก็นัดกันไปประชุมที่บ้านนายประยูร ภมรมนตรี หลังสถานีรถไฟสามเสน บางครั้งก็ไปประชุมกันที่บ้านพระยาทรงฯ ที่บ้านพักสะพานควาย หรือไม่ก็ไปบ้านพักในกรมทหารปืนใหญ่ รักษาพระองค์ ซึ่งเป็นบ้านของพระยาฤทธิ์อัคเนย์ ใกล้บริเวณสถานีรถไฟสามเสน

นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านกฎหมาย และเป็นด็อกเตอร์ในวิชาเศรษฐศาสตร์ชั้นสูงแห่งมหาวิทยาลัยกรุงปารีส จึงได้ถูกที่ประชุมมอบหมายให้เป็นผู้ร่างคำแถลงการณ์ ร่างรัฐธรรมนูญชั่วคราว และศึกษาปัญหาต่าง ๆ อันเกี่ยวแก่เสถียรภาพทางการเมือง ทั้งภายในและภายนอกประเทศ รวมทั้งว่าจะทำอย่างไร เมื่อการยึดอำนาจได้แล้ว จากผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร ที่จะทำให้นานาชาติรับรองรัฐบาลใหม่ด้วย

-๙-

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ผู้มีบทบาทและลีลาในทางการเมือง นับตั้งแต่ได้โค่นทำลายการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ลงแล้ว เขาเป็นผู้แสดงบทบาทละครการเมืองแห่งประชาธิปไตยยิ่งกว่าใครในกลุ่มแห่งนักปฏิวัติด้วยกันนั้น เห็นจะไม่มีใครเกินไปกว่า จอม-พล ป. หรือหลวงพิบูลสงครามเป็นแน่ บุคคลผู้นี้ผู้สร้างชีวประวัติอันเกริกเกียรติในยุคนั้น และในท่ามกลางหัวเลี้ยวหัวต่อ ระหว่างประชาธิปไตยกับสมบูรณาญาสิทธิราชย์กำลังมีปฏิกิริยาจะถอยหลังเข้าคลองดุจเดิมต่อไปนั้น และแล้วประชาธิปไตยอันเปรียบประดุจทารกที่พึ่งสอนเดิน ก็ถึงซึ่งอวสาน พระยามโนปกรณ์นิติธาดานายกรัฐมนตรี ปิดสภา และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ ประวัติศาสตร์ทางการเมืองตอนนี้ ระบบประชาธิปไตยถูกคุกคามจากผู้ฝักใฝ่ในลัทธิรอแยลลิสต์อย่างหนัก นายปรีดี พนมยงค์ ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมูนิสต์ เป็นลูกศิษย์คาร์ลมาร์คซ์ และที่สุด ก็ถูกเนรเทศออกนอกประเทศ พระยาพหลฯ บุรุษผู้ทรงคุณธรรมทางการเมืองชั้นเลิศ ถูกมัจจุราชคำรามคำรณอยู่รอบด้าน แต่แล้วจอมพล ป. ก็เป็นกำลังอันสำคัญในการปฏิวัติครั้งที่ ๒ ต่อจากนั้น บุคคลผู้นี้ก็มีชีวิตอยู่ในท่ามกลางอันตราย คล้ายกับมุสโสลินี และฮิตเล่อร์ เขาถูกลอบทำร้ายหลายต่อหลายครั้ง แต่พระยามัจจุราชหาอาจทำอันตรายกับเขาได้ไม่ เขาปลอดภัยมาได้อย่างประหลาดมหัศจรรย์แทบทุกครั้ง เช่า เขาถูกนายพุ่ม ทับสายทองยิงด้วยระยะเผาขน ก็มิได้เป็นอันตรายอะไรมากนัก เขาถูกนายลี บุญตา คนขับรถไล่ยิงในบ้านพัก ป.ต.อ. ก็ปลอดภัยอีก เขาถูกวางยาพิษ แต่ก็ไม่เป็นอันตราย แต่อย่างใด เขาเป็นมนุษย์ประหลาดคนหนึ่ง ที่มัจจุราชไม่อาจทำอันตรายเขาได้ ทำนองเดียวกันกับฮิตเล่อร์ ผู้นำเยอรมัน

๑๔ กรกฎาคม ๒๔๔๐ **วันนั้นเป็นวันอันสำคัญวันหนึ่ง และเป็นวันสำคัญในประวัติศาสตร์ยุคใหม่ด้วย เพราะเขามีส่วนสร้างประชาธิปไตย และสร้างชาติประเทศมาอย่างโชกโชน**

วันนั้น เมื่ออรุณจะเบิกฟ้าอยู่รำไร นางสำอาง ผู้เป็นภรรยายอดพิสวาทของนายขีด ขีดตะสังคะ ก็ได้ให้กำเนิดเด็กน้อย ณ บ้านแพ ปากคลองบางเชน อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี สิ่งที่ก่อให้เกิดความฉงนสนเท่ห์กับผู้ที่ได้มาชุมนุมกันอยู่นั้น ต่างก็จ้องมองดูลักษณะอันแปลกประหลาดที่ปรากฏการณ์ต่อเด็กน้อยในขณะนั้น กล่าวคือ เด็กที่นอนดิ้นกระแด่ว ๆ เอามือตะเกียกตะกายอากาศอยู่เป็นพัลวันนั้น มีลักษณะที่แตกต่างกว่าเด็กทั้งหลายในโลก คือมีหูต่ำกว่านัยน์ตา ซึ่งบุคคลทั่วโลกมีหูเหนือกว่าตาด้วยกันทั้งสิ้น ปรากฏการณ์อันประหลาดเช่นนี้ ทำให้คนเหล่านั้นเกิดความพิศวงไปตาม ๆ กัน เป็นความเข้าใจของบุคคลเหล่านั้นว่า เด็กที่ร่างกายผิดแผกแตกต่างกว่าเด็กทั้งหลายในโลกเช่นนี้ คงจะเป็นสัญญลักษณ์บอกให้ทราบถึงอนาคตของเด็กคนนี้ว่า จะเป็นเด็กที่มีอนาคตอันรุ่งโรจน์ ด้วยเหตุนี้ บิดาและมารดาจึงได้ขนานนามว่า "เด็กชายแปลก"

นอกจากเด็กชายแปลก จะมีรลักษณะผิดแผกแตกต่างกับมนุษย์ทั้งหลายในโลก อันเป็นศุภนิมิตมงคลแล้ว จีนแสผู้หนึ่งเมื่อได้เห็นรลักษณะของเด็กชายแปลกเข้าแล้ว ก็พยากรณ์ชีวิตอนาคตของเด็กชายแปลกว่า จะเป็นคนใหญ่คนโตในอนาคต ปรากฏการณ์อันมหัศจรรย์ดังกล่าวนี้ ไม่ได้เกิดแต่เพียงเด็กชายแปลกเท่านั้น แม้แต่พระยาพหล ฯ ก็ได้มีปรากฏการณ์ในทำนองนี้มาแล้วเช่นเดียวกัน แม้พระเจ้าตากสินมหาราช และพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ก็ได้รับการพยากรณ์ในทำนองเช่นนี้เหมือนกัน

ตามทฤษฎีแห่งจิตวิทยา หรือ "กฎแห่งการชดเชย (Law of Compensation) กฎข้อนี้หมายความว่า บุคคลที่ประสบอยู่ในสถานะของร่างกายไม่สมประกอบ หรือมีร่างกายพิกลพิการ หูหนวก ตาบอด มีร่างกายผิดแผกแตกต่างกว่าบุคคลทั้งหลาย บุคคลใดก็ตามตกอยู่ในสถานะเช่นนี้ กฎอันนี้จะช่วยให้ค่าชดเชยทางจิตใจสูงขึ้น เช่นมีความทะเยอทะยานอย่างแรงกล้า มีความมานะอย่างรุนแรง มีมโนภาพ (Imagination) สมาธิ (Concentration) มโนมยิทธิ (Will Power) อย่างมหัศจรรย์

เด็กชายแปลก ก็เป็นบุคคลหนึ่งซึ่งจัดอยู่ในจำพวก "อัจฉริยะไม่สมประกอบ" เพราะเด็กชายแปลกเป็นเด็กขี้โรคโรคามาแต่เล็กแต่น้อย และแถมยังมีร่างกายผิดปกติด้วย นักปราชญ์ทางจิตวิทยากล่าวว่า บุคคลที่เกิดมาไม่สมประกอบเช่นนี้ ก่อให้เกิดปมด้อยขึ้นในทางจิต จากปมด้อยนี้แหละ เป็นผลเสริมสร้างให้เกิดปมเด่น (Superiority Complex) ปมเด่นจะช่วยปลดอำนาจจิตให้เกิดขึ้นอย่างรุนแรงด้วย

เมื่อเด็กชายแปลก สมควรที่จะได้รับการศึกษาแล้ว บิดามารดาผู้ปรารถนาให้บุตรเฉลียวฉลาดขึ้นก็จัดการส่งเด็กชายแปลกเข้าศึกษายังโรงเรียนเขมาภิรตาราม เด็กชายแปลกแม้ว่าบิดามารดาจะเป็นลูกชาวสวนแต่ดูจะมีพรสวรรค์อยู่ในตัวเอง เขามีความขยันหมั่นเพียรและเอาใจใส่ต่อการศึกษาทำนองเดียวกันกับมหาบุรุษทั้งหลายในโลก มีสมองว่องไว ความทรงจำดี เป็นคนชอบสังเกต และบางครั้งบางคราวเขาก็นั่งดูทิวทัศน์ธรรมชาติอยู่ด้วยความอภิรมย์ เขาชอบคิด ชอบฝัน ไม่ชอบการเที่ยวเตร่อย่างหัวหกก้นขวิดเหมือนเด็กหนุ่มทั้งหลาย

เมื่อสำเร็จจากโรงเรียนเขมาภิรตารามแล้ว บิดามารดาก็ส่งเด็กชายแปลกเข้ามาเรียนต่อในกรุงเทพ ฯ เมื่อสำเร็จการเรียนจากกรุงเทพ ฯ แล้วเด็กชายแปลกก็กลายเป็นเด็กหนุ่มขึ้นแม้ร่างกายจะดำไปหน่อยจะคล้ำไปนิด แต่ทว่า ก็มีบุคคลิกลักษณะผ่าเผย ท่าทางสุภาพอ่อนโยนเยือกเย็น และบางครั้งก็ดูเคร่งขรึมไป

ในสมัยของเขานั้น เครื่องแบบทหารเป็นเสน่ห์ และมันช่างเต็มไปด้วยความสง่าผ่าเผยกว่าเครื่องแบบใด ๆ ในยุคนั้น ถ้าใครมีโอกาสสรวมเครื่องแบบทหาร คาดกระบี่อันมีแสงประกายวาววับ จะเป็นติดเนื้อต้องใจของเพศตรงกันข้ามอย่างยิ่ง จะเป็นเพราะอะไรก็ตามเขามีความพิศมัยในเครื่องแบบทหารอย่างเหลือเกิน บางครั้งเขาเห็นนักเรียนนายร้อยเดินผ่านหน้าเขาไป จะยืนมองด้วยความปีติยินดี

ภาษิตของฝรั่งข้อหนึ่งที่พวกฝรั่งนิยมใช้กัน และถือเป็นหลักชัยแห่งชีวิต ภาษิตข้อนี้ก็คือ

"ถ้ามีความปรารถนารุนแรงในความปรารถนาอะไร ก็ต้องมีความสำเร็จอย่างนั้น"

ด้วยความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะสรวมเครื่องแบบทหารอันสง่างาม เขาก็ได้สรวมจริง ๆ

ระหว่างที่เขาศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อยทหารบก เขาหมกมุ่นอยู่กับตำหรับตำราขยันหมั่นเพียรอย่างเป็นบ้าเป็นหลัง ในโรงเรียนนายร้อยนั้น ไม่มีใครเกลียดเขา เขาเป็นคนสุภาพอ่อนโยน ใจคอกว้างขวาง เห็นอกเห็นใจเพื่อนฝูง และไม่มีลักษณะของการยกตนข่มท่าน หรือถือเนื้อถือตัวแต่ประการใด ลักษณะเหล่านี้ พวกเพื่อน ๆ พากันเกรงอกเกรงใจเขามาก

หลังจากได้คร่ำเคร่งอย่างทรหดอดทนอยู่เป็นเวลาหลายปีในโรงเรียนนายร้อย ครั้นแล้วมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ เขาก็สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย และก็หลังจากนั้นก็ถูกส่งไปประจำการอยู่ที่กองพลที่ ๗ จังหวัดพิษณุโลก ที่จังหวัดพิษณุโลกนี้เอง นายร้อยตรีหนุ่มวัยฉกรรจ์ ท่าทางขรึม ๆ และเต็มไปด้วยความสง่าผ่าเผย ก็ถูกศรกามเทพปักอุระเข้าอย่างจังกล่าวคือเขาได้พบหญิงคนหนึ่งแห่งโรงเรียนมิชชั่นผดุงนารี หญิงคนนั้นมีทรวดทรงราวกับเทพธิดาวีนัส กระจุ๋มกระจิ๋มพริ้มเพราน่าเอ็นดูกิริยาท่าทางก็ละเมียดละไมไฉไลยิ่งนัก ร้อยตรีแปลก ขีตะสังคะ เพ่งพิศเทพีผู้เฉิดโฉมด้วยหัวใจอันระทึกมันอาจจะเป็นด้วยบุพเพสันนิวาสหรือชาติปางก่อนเคยเป็นคู่ครองกันมาก็ได้ ทั้งสองเมื่อได้ประสบตากันเท่านั้น รักย่อมเข้าใจในรักและภายหลังจากนั้นไม่นานนัก นายร้อยตรีหนุ่มก็มีมาดามละเอียดไว้เป็นคู่ชีวิต

นายร้อยตรีหนุ่ม คงรับราชการด้วยความขยันหมั่นเพียร แม้ว่าจะมีภรรยาแล้วก็ยังฝักใฝ่ต่อการศึกษาอยู่อย่างเดิม มาดามละเอียด เป็นหญิงที่ละเอียดละออ และรู้จักการประหยัดและรู้จักศิลปะในการเอาอกเอาใจสามี รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา ไม่ใช่เป็นหญิงที่เต็มไปด้วยแรงแห่งทิฐิมานะโดยไร้เหตุผล ดังนั้นความรักระหว่างหนุ่มสาวคู่นี้ จึงเป็นไปอย่างสวัสดิภาพราบรื่น ไม่มีทีท่าจะแสดงให้เห็นว่า ความรักระหว่างหนุ่มสาวทั้งสองนี้จะถึงซึ่งอาการอับปางลงไป ทั้ง ๆ ที่พ่อเทพบุตรเมื่อกลายเป็นผู้ยิ่งใหญ่ขึ้นแล้ว ก็ละเมิดอำนาจอธิปไตยของมาดามอยู่บ่อย ๆ

ต่อมามิช้ามินานร้อยตริแปลก ขีตะสังคะ ก็ได้รับเลื่อนยศเป็นนายร้อยโท ตอนนี้เอง ความเฉิดฉายไพโรจน์ก็เริ่มแสดงออก เขามีโอกาสเข้าไปศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการในโรงเรียนเสนาธิการนี้เอง เขาก้มหน้าก้มตาอย่างขนานใหญ่ในการดูตำหรับตำราจนเขาสามารถสอบไล่ได้ที่ ๑

นาทีทองแห่งชีวิตได้เปิดช่องทางให้เขาอย่างงดงาม กล่าวคือทางราชการทหารได้ส่งเขาไปศึกษาวิชาทหารในประเทศฝรั่งเศส อันเป็นต้นกำเนิดแห่งการปฏิวัติ อันเป็นต้นกำเนิดคำว่า เสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพในประเทศฝรั่งเศสนั่นเอง เขาได้รู้จักกับนายปรีดี พนมยงค์ นายควง อภัยวงศ์ และนายประยูร ภมรมนตรีตอนนี้เอง เขาเลยกลายเป็นผู้ร่วมคิดโค่นราชบัลลังก์พระปกเกล้า ฯ ไปอีกคนหนึ่ง ตลอดเวลาที่เขาอยู่ในกรุงปารีส เขาก็เริ่มวางแผนการณ์คิดทำการปฏิวัติเรื่อยมา เมื่อกลับจากประเทศฝรั่งเศสแล้ว เขาก็ประชุมปรึกษาร่วมมือกับพระยาพหล ฯ พระยาทรง ฯ พระยาฤทธิ์ ฯ พระประศาสน์ ฯ และบุคคลอื่น ๆ อย่างใกล้ชิด

-๑๐-

วางแผนปฏิวัติ

ข่าวการเสด็จแปรพระราชฐานของพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยแปรพระราชฐานจากกรุงเทพพระมหานครสู่พระราชวังไกลกังวลหัวหิน เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๔๗๕ นั้น ข่าวนี้ ทำให้เกิดความตื่นเต้นอย่างมากแก่พระยาพหล ฯ และพระยาทรงสุรเดช รวมทั้งผู้คบคิดกันโค่นบัลลังก์พระปกเกล้า ฯ แน่ละ มันเป็นวันอันสำคัญของประวัติศาสตร์ ที่โลกจะได้บันทึกไว้เป็นอนุสรณ์ของการปฏิวัติ

และก็อาจจะเป็นวันรุ่งอรุณของประชาธิปไตย แสงทองแห่งเสรีภาพ ความเสมอภาคที่มนุษย์ทั่วโลกปรารถนาต้องการ ทำนองเดียวกันกับอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส แม้แต่ประเทศจีนเพื่อนใกล้เรือนเคียงที่ได้ขับไล่ราชวงศ์แมมจูเตลิดเปิดเปิงไปเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๑๒ ได้ส่องแสงรัศมีอันประเทืองเรืองรองอยู่ในจินตนาการของ คณะปฏิวัติทุกคนพร้อมที่จะเผชิญเหตุการณ์ทุกสิ่งทุกอย่างอันจะบังเกิดขึ้นแก่ชีวิตของตน แม้ว่าสิ่งนั้นจะเป็นความตาย หรือความสูญสิ้นแห่งอิสระภาพ

หลังจาก ที่พระเจ้ากรุงสยามได้นิราศพระมหานคร ไป เมื่อ วันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น ในระยะแห่งนาทีทองนี้ คณะราษฎร์หรือคณะปฏิวัติ ได้เร่งจังหวะให้มีการพบปะหารือกันยิ่งขึ้น ในการประชุมวางแผนการณ์ปฏิวัตินี้ ที่ประชุมไว้ตกลงเป็นเอกฉันท์ร่วมกันว่า ในวันที่จะทำการปฏิวัตินั้น ให้วางแผนการณ์จับผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร คือพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต และพระบรมวงศานุวงศ์รวมทั้งเสนาบดี และปลัดทูลฉลองกระทรวงต่าง ๆ อีกทั้งผู้บังคับบัญชาทหารที่สำคัญ ๆ เช่น เสนาบดีกระทรวงกลาโหม

คือ พลโทพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอลงกฏ, กรมหมื่นเทววงศ์วโรทัย เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ, พระองค์เจ้าธานีนิวัต เสนาบดีกระทรวงธรรมการ, พระองค์เจ้าศุภโยคเกษม เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ, เจ้าพระยาพิชัยญาติเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ, เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม, กรมพระยากำแพงเพชรอัครโยธิน เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม, กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กรมพระนริศฯ พระยาสีหราชเดโช เสนาธิการทหารบก และนายพลตำรวจโท พระยาอธิกรณ์ประกาศ อธิบดีกรมตำรวจ เป็นต้น

เป้าหมายอันสำคัญยิ่งในการจับกุมตามแผนการณ์นี้ คือต้องพยายามจับกุมเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งในขณะนั้น พระองค์ดำรงตำแหน่งอันสำคัญหลายตำแหน่ง เช่น เป็นผู้รักษาพระนคร เป็นประธานอภิรัฐมนตรี เป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย นอกจากนี้ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ยังเคยเป็นผู้บังคับการทหารราบที่ ๑ รักษาพระองค์ และเป็นเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ กระทรวงกลาโหม พระองค์เป็นที่ยำเกรงและรักใคร่ของบุคคลทั่วไป ด้วยเหตุนี้และ พระยาพหลฯ และพระยาทรงสุรเดช ตลอดจนผู้ร่วมก่อการ ซึ่งมีความคิดเห็นร่วมกันเป็นเอกฉันท์ว่า จะต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะจับกรมพระนครสวรรค์วรพินิตเป็นองค์ประกันให้ได้ เพราะอย่างน้อยเมื่อได้จับพระองค์ท่านไว้เป็นประกันแล้ว ก็อาจจะทำให้พระปกเกล้าฯ พะว้าพะวังพระทัยในการปฏิบัติรุนแรงแก่คณะปฏิวัติ รวมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ก็ไม่อาจจะกระทำการรุนแรง ในเมื่อชีวิตของพระองค์ท่านนั้น อยู่ในการบีบบังคับของคณะปฏิวัติ

ในการจับกุมบุคคลสำคัญ ๆ และพระบรมวงศานุวงศ์นี้ คณะราษฎร์ได้ลงมติยืนยันว่า ให้หลีกเลี่ยงการใช้อาวุธ อย่างมากที่สุดเท่าที่สามารถจะกระทำได้เพราะการปฏิวัติครั้งนี้ ไม่ได้มีความมุ่งหมายจะใช้การปกครองระบอบมหาชนรัฐไม่ต้องการทำลายสถาบันกษัตริย์ แต่มีความปรารถนาที่จะให้องค์พระมหากษัตริย์ลดพระราชอำนาจลงมาอยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญอย่างแบบอังกฤษที่มักจะกล่าวกันติดปากว่า "The king can do no Wrong" คือกษัตริย์ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญนั้น พระองค์ทรงทำอะไรไม่ผิด เพราะพระองค์ไม่ได้ทรงทำอะไรเลย พระองค์เป็นแต่เพียงประมุขของชาติ เป็นมิ่งขวัญของประชาชนเป็นที่เคารพสักการะของประ-

ชาชาติและประการอันสำคัญที่สุดก็คือว่า ในขณะนั้นบ้านเมืองเต็มไปด้วยโรคเงินฝืด หรือเศรษฐกิจตกต่ำ (Worlds Depression) คนว่างงานเต็มบ้านเต็มเมือง คณะราษฎร์จึงมีความปรารถนาอันแรงกล้า จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ เพราะในขณะนั้นรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็หมดปัญญาที่จะแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้นนอกจากจะคิดรีดเลือดเอากับปู ด้วยการคิดเก็บภาษีอีกหลายชนิด

ในการวางแผนใช้กำลังในการปฏิวัตินั้น พระยาทรงสุรเดชเสนาธิการผู้วางแผนปฏิวัติ และพระยาพหล ฯ พระยาฤทธิ์ พระประศาสน์ ฯ หลวงพิบูลสงคราม ได้คร่ำเคร่งในการปรึกษาหารือกันอย่างหนัก ปัญหาต่าง ๆ ได้นำมาปรึกษาหารือกันอย่างละเอียดละออที่สุด เพราะการกระทำครั้งนี้ ถ้าหากว่าพลาดพลั้งลงไปแล้ว มันก็จะต้องเป็นอย่างการปฏิบัติเมื่อ ร.ศ. ๑๓๐ นั่นเอง

ผลแห่งการประชุม ตกลงให้ใช้กำลังตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ อย่างเด็ดขาด และแน่นอน

เพื่อบรรลุเป้าหมาย และให้เป็นไปตามแผนการณ์ ได้แบ่งงานสายต่าง ๆ เช่นพันเอกพระยาทรงสุรเดชผู้วางแผนการปฏิวัตินั้น จะต้องพยายามใช้อุบายหลอกลวงให้ผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร และอธิบดีตำรวจ นายพลตำรวจโท พระยาอธิกรประกาศ พระองค์เจ้าอลงกฏเสนาบดีกระทรวงกลาโหมในขณะนั้น ไม่ให้เกิดความคลางแคลงหรือเกิดความสงสัย ในการเคลื่อนไหวทางทหารที่จะมีขึ้นในตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ด้วยเหตุนี้พระยาทรงสุรเดช จึงได้ดำเนินนโยบายตบตาโดยได้มีประกาศเป็นทางการว่าจะได้มีการฝึกยุทธวิธีแผนใหม่ ทั้งนี้จะใช้กำลังจากหน่วยต่าง ๆ สมทบด้วยโดยจะมีการสมมุติเหตุการณ์ตามหลักยุทธวิธีทางทหาร ในการฝึกยุทธวิธีแผนใหม่นี้ ทางกรมยุทธศึกษาทหารบก อันมีพระยาทรง ฯ เป็นคนสำคัญ ได้มีคำสั่งติดต่อให้บรรดากรมกองทหารต่าง ๆ ส่งผู้แทนมาประชุมอย่างพร้อมเพรียงกัน

กำลังปฏิวัติครั้งนั้น พอที่จะเชื่อถือได้ว่า เป็นหน่วยกำลังที่แน่นอนนั้นก็คือ ทหารปืนใหญ่ ๑ กองพัน ทหารหน่วยน้อยภายใต้การบังคับบัญชาของพันเอกพระยาฤทธิ์อัคเนย์ หน่วยนี้รับรองว่า ถ้าหากมีเหตุการณ์อันสลักสำคัญอะไรเกิดขึ้นแล้ว จะเป็นกำลังที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เพราะผู้บังคับบัญชาแต่ละคนของหน่วยนี้ เป็นส่วนมากได้ร่วมกันคบคิดทำการปฏิวัติครั้งนี้ด้วย

อีกหน่วยหนึ่งนั้นก็คือ นักเรียนนายร้อยทหารบก ซึ่งในขณะนั้น โรงเรียนนายร้อยทหารบกขึ้นอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ พันโท พระเหี้ยมใจหาญ เป็นผู้บังคับการโรงเรียน สำหรับพระยาทรงสุรเดช ก็เป็นอาจารย์ใหญ่ฝ่ายทหารอยู่ ซึ่งพระยาทรง ฯ มั่นใจเป็นหนักหนาว่ากำลังส่วนนี้ เมื่อถึงคราวคับขันหรือจำเป็น ก็คงจะนำมาใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

ส่วนทหารเรือนั้น ผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารเรือ ซึ่งร่วมคิดการปฏิวัติอยู่ด้วย มีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ หลวงศุภชลาศัย และบุคคลสำคัญอื่น ๆ ในกองทัพเรือ ก็รับปากเป็นมั่นเป็นเหมาะว่า ในวันนั้นจะต้องนาทหารพร้อมด้วยอาวุธ มายังลานพระบรมรูปทรงม้าอย่างแน่นอน

นอกจากนี้ นายพันตรี หลวงทัศนัย นิยมศึก และนายร้อยโทชัย ประทีปเสน นายร้อยโททวน วิชัยขัทคะ ทั้งสามคนนี้ รับรองอย่างแข็งขันและเด็ดขาดว่า จะนำเอารถถังแบบต่าง ๆ เช่นรถถัง "อ้ายแอ๊ต" มาใช้การในวันนั้นด้วย

สำหรับผู้ที่เป็นพลเรือนเช่นหลวงประดิษฐมนูธรรม ก็ให้เริ่มร่างคำแถลงการณ์ ร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญ การปกครองประเทศชั่วคราวเอาไว้ ในการนี้ปรากฏว่า เพื่อมิให้รัฐบาลในบัดนั้นสงสัยในพฤติการณ์ต่าง ๆ เพราะในขณะนั้น อธิบดีตำรวจ พลตำรวจโท พระยาอธิกรณ์ประกาศ ได้ทราบระแคะระคายอยู่บ้างแล้วว่า จะมีผู้คิดทำการโค่นราชบัลลังก์ ได้ส่งสายลับสืบสวน เรื่องนี้อย่างเคร่งเครียด ดังนั้น คณะราษฎร์ จึงทำอะไรด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง ด้วยการปิดบังอำพราง หลวงประดิษฐมนูธรรม จึงลงเรือลอยลำในแม่น้ำเจ้าพระยา ทำทีประหนึ่งว่าตากอากาศพักสมอง แต่แท้ที่จริงแล้วกำลังร่างรัฐธรรมนูญ และใช้ความคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น

สำหรับหลวงโกวิท อภัยวงศ์ หรือหัวหน้าพรรคประชาธิปปัตย์ พร้อมด้วยนายวิลาศ โอสถานนท์ นายประยูร ภมรมนตรี นายประจวบ บุนนาค น.ต. หลวงนิเทศ กลกิจ บุคคลดังกล่าวนี้ มีหน้าที่อันสำคัญในวันปฏิวัติก็คือ ตั้งแต่เวลา ๔ น. เศษเป็นต้นไป ให้เริ่มตัดสายโทรเลข–โทรศัพท์ ทั่วพระนครและธนบุรี

แผนการณ์อันแนบเนียนและแยบยลอีกประการหนึ่งของคณะราษฎร์ก็คือ ให้มีการเกาะตรึงพวกเจ้านายและเสนาบดี รวมทั้งผู้บังคับบัญชาทหารคนสำคัญ ๆ ว่า บุคคลดังกล่าว

ได้มีการเคลื่นไหวไปที่แห่งใดบ้าง หรือเสด็จไปประทับ หรือพักแรมในที่ใด ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ที่จะได้รู้ว่า ก่อนรุ่นอรุณของคืนวันที่ ๒๔ มิถุนายนนั้น บุคคลเหล่านี้พักอยู่ที่ไหน เพื่อการปฏิวัติจะได้เป็นไปตามแผนการณ์

สำหรับทางทหารเรือนั้น หลวงนาวาวิจิตร หลวงสังวรณ์ ยุทธกิจ และผู้ร่วมก่อการในกองทัพเรือ ก็ตระเตรียมแผนการณ์ที่จะเข้ายึดกองทัพเรืออยู่อย่างเคร่งเครียดเหมือนกัน

ในคืนของวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น พระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิ์อัคเนย์ พระประศาสน์พิทยายุทธ และสมาชิกคนอื่น ๆ ได้รอเวลาที่จะทำการตามแผนการณ์อยู่ด้วยความกระวนกระวาย และตื่นเต้น เพราะเขารู้ดีอยู่ว่า การทำงานใหญ่โตเช่นนี้ ถ้าไม่โด่งมันก็ต้องดับ และถ้ามันไม่ดับมันก็ต้องโด่ง เหตุการณ์ของ ร.ศ. ๑๓๐ ยังเป็นเหตุการณ์สด ๆ ร้อน ที่เพิ่งจะผ่านไปไม่นานนัก มันจะเป็นอย่างไร มันจะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นนั่น มันเป็นเรื่องของอนาคต ไม่มีใครจะทราบได้ แต่จะเป็นอย่างไรก็ช่างมัน ถ้ายังมีความกลัวอยู่ ก็เป็นนักปฏิวัติไม่ได้ และก็ไม่มีรางวัลหรือโชคลาภอะไร เกิดขึ้นกับใครในเมื่อบุคคลนั้นไม่กล้าทำอะไร

แต่สำหรับคณะราษฎร์ ทุกคนได้ตัดสินใจโดยเด็ดขาดแล้ว จะเป็นหรือตาย จะร้ายหรือดี จะโด่งหรือจะดับ ไม่มีนักปฏิวัติคนใดในโลกเขาคิดกันดอกทุกคนขอมอบชีวิตให้เป็นประโยชน์แก่ชาติและประเทศ เหตุการณ์ข้างหน้าจะเป็นอย่างไรนั้น ไม่มีใครคิดถึงมันเลย

การปฏิวัติครั้งนี้ ต่างก็ให้ปฏิญาณกันว่า อย่าได้แพร่งพรายขยายความลับให้ลูก เมียของตนได้ทราบเรื่องราวเป็นอันขาด เพราะถือว่าเป็นธรรมชาติของผู้หญิง ไม่อาจจะปกปิดความลับไว้ได้ หรืออาจสร้างความปริวิตกกังวลให้แก่ครอบครัวโดยใช่เหตุ ดังนั้น ในการปฏิวัติครั้งนี้ ทุกคนเก็บเป็นความลับโดยทางครอบครัวมิได้ทราบเรื่องราวอันน่าวิตกนี้เลย

-๑๑-

ปฏิวัติ

วันแล้ววันเล่า ที่พระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิ์อัคเนย์ พันโทพระประศาสน์ พิทยายุทธ คอยแล้วคอยเล่าก็ได้มาถึง วันนั้นต้องถือว่าเป็นวันอันสำคัญของชาติวันหนึ่ง ที่อำนาจอธิปไตยได้เปลี่ยนมือจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นการปกครองตามคัลลองประชาธิปไตย แต่ก็เป็นประชาธิปไตยแต่ในนามเท่านั้น แต่โดยนิตินัยและพฤตินัยแล้วหาได้มีอะไรที่ไม่เป็นการสมควรที่จะเรียกว่าประชาธิปไตย เพราะนับตั้งแต่วันเปลี่ยนแปลงการปกครองมาจนถึงทุกวันนี้ ประเทศไทยไม่เคยได้รัฐธรรมนูญอันเป็นของปวงชน รัฐธรรมนูญทุกฉบับ ถ้าไม่เป็นคณาธิปไตย ก็เป็นเอกาธิปไตย เราไม่เคยได้รับสิทธิเสรีภาพเสมอภาพ ภราดรภาพกันอย่างจริงจังเลย ภาพในประเทศก็มีแต่การปฏิวัติ รัฐประหารกบฏจลาจล ตลอดเวลา ๔๐ ปีเศษ นักการเมืองขาดสปิริตในความเป็นประชาธิปไตย ขาดมารยาทหรือจริยะธรรมในทางการเมือง ขาดอุดมคติ อุดมการณ์ที่จะเป็นนักการเมือง สร้างเทรดดิชั่นอันอัปลักษณ์ มิได้มีจิตใจที่จะทำประโยชน์เพื่อชาติบ้านเมือง ไม่ว่าใครจะขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี ก็สร้างระบบทรราชนานาปการขึ้นภายในประเทศ สร้างระบบเผด็จการ เพื่อกุมอำนาจโดยเด็ดขาด แต่พฤติกรรมเช่นนั้นมิได้ทำไปเพื่อปวงชน แต่ทำไปเพื่อตนเอง และบริวารพรรคเข้ากอบโกยกินโกง สร้างระบบอภิสิทธิ์ทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจ จนมีความร่ำรวยมหาศาล มีข้าวของเงินทองนับพันล้าน เสถียรภาพทางการเมืองไม่เคยมีในรูปลักษณะที่เป็นไปในทางถูกต้อง เสถียรภาพทางเศรษฐกิจล้มเหลว เพราะ

บุคคลกลุ่มดังกล่าวเข้าไปแทรกแซง จนสถานะเศรษฐกิจมิได้เดินไปตามคัลลองของมันผู้ปกครองประเทศไม่มีอุดมคติที่แน่ชัดว่า จะใช้ลัทธิเศรษฐกิจในระบบไหน จะเป็นเสรีนิยมก็ไม่ใช่จะเป็นสังคมนิยมก็ไม่เชิง จะเป็นชาตินิยมก็เหลวอีก ดูเหมือนจะเป็นพวกตูนิยมมากกว่าพวกอื่น เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ จึงเหลวแหลกปล่อยให้มีการขูดรีดกันอย่างทารุณ และตัวเองก็ขูดรีดด้วย ประชาธิปไตยประชาคม (เศรษฐกิจ) ยุ่งเหยิงปั่นป่วนจนบอกไม่ถูก ก็กลายเป็นประชาธิปไตยแบบไทย ๆ และเศรษฐกิจแบบไทย ๆ ไปแม้ในปัจจุบันนี้สถานการณ์อันเลวร้ายในทางเศรษฐกิจยิ่งวุ่นวายกันใหญ่ นับว่าเป็นโศกนาฏกรรมของชาวไทยทั้งมวล ที่มีผู้นำที่เห็นแก่ตัวเองอย่างชั่วร้าย

วันอันสำคัญวันนั้น หรือวัน "เฮงซวย" วันนั้น เป็นวันศุกร์ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ตรงกับวันแรม ๖ ค่ำ ปีวอก จุลศักราช ๑๒๙๔ วันนี้ เป็นวันสำคัญของประเทศสยาม เพราะในวันนั้น มีบุคคลกลุ่มหนึ่งเรียกตนเองว่า "คณะราษฎร์" ได้เข้ายึดอำนาจการปกครองแผ่นดินจากพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ได้ โดยปราศจากเลือดแม้แต่หยดเดียว นับว่าเป็นมงคลนิมิตอันประหลาดมหัศจรรย์ ซึ่งไม่มีประเทศใดในโลกจะทำการปฏิวัติกันได้เรียบร้อยดังเช่นประเทศสยาม การปฏิวัติครั้งนี้ ได้รับการสดุดีทั่วโลก

ก่อนที่จะรุ่งอรุณของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ คณะราษฎร์ อันมีพระยาพหล ฯ พลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิ์อัคเนย์ พระประศาสน์พิทยายุทธ หัวหน้าผู้นำในการปฏิวัติ ก็เริ่มแผนการณ์ที่ได้กำหนดนัดหมายกันไว้โดยทันทีทันใด ทุกคนกัดกรามแน่นพร้อมที่จะเข้าเผชิญสถานการณ์อันเลวร้ายทั้งปวงที่จะเกิดขึ้น แล้วก็ยกมือนมัสการพระสยามเทวาธิราช สิ่งศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์ทั้งหลายในโลกขออิทธิพลบารมี จงพิทักษ์รักษาและดลบันดาลให้ประสบผลความสำเร็จในการกระทำ เพื่อประเทศชาติบ้านเมืองในกาลครั้งนี้ด้วยเถิด

ท่ามกลางแห่งความเย็นยะเยือกตอนใกล้รุ่ง เสียงไก่ขันดังมาแต่ไกลลมใกล้รุ่งโชยเฉื่อย และเสียงจิ้งหรีดยังครวญครางวังเวงจับใจประสานเสียงกับรองเท้ากระทบพื้นในบริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า ดังอยู่มิได้ขาดระยะ นั้นหมายความว่า การปฏิวัติของคณะราษฎร์เริ่มต้นแล้ว และคำพยากรณ์ที่ว่าอีก ๑๕๐ ปีพระราชวงศ์จักรีจะสิ้นอำนาจนั้น มันกำลังใกล้ความจริงเข้ามาแล้ว

กำลังส่วนหนึ่ง อันอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของพันเอกพระยาฤทธิ์อัคเนย์ พรั่งพร้อมด้วยอาวุธเต็มอัตราศึก ก็นำกำลังทหารเดินย่ำกันมาเสียงดังสนั่นหวั่นไหว เดินตรงไปพระบรมรูปทรงม้าหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม ได้เป็นไปอย่างเรียบร้อยตามแผนการณ์ที่ได้กำหนดนัดหมายกันไว้ทุกประการ ไม่มีเหตุการณ์ประการใดมาขัดขวาง

ทางด้านทหารเรือ มีนายนาวาตรีหลวงสินธุ์สงครามชัย เรือเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นาวาตรีหลวงศุภชลาศัย ก็ได้นำทหารเรือมายังบริเวณหน้าพระบรมรูปทรงม้าโดยเรียบร้อยเช่นเดียวกัน

สำหรับกำลังอันสำคัญอีกส่วนหนึ่งนั้น ก็ได้แก่กำลังของรถถัง ทั้งขนาดเล็กและขนาดกลางกำลังรถถังเหล่านี้ เหมาะมากสำหรับใช้ในการจับเจ้านาย และการต่อสู้ต่าง ๆ ถ้าหากว่า....ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงจากการนองเลือดได้กำลังส่วนนี้ ร.อ. หลวงทัศนัย นิยมศึกผู้มีเลือดนักสู้ร้อนแรงที่สุดในกลุ่มนักปฏิวัติด้วยกัน ซึ่งเป็นทหารอยู่ในหน่วยรถถัง และรับรองว่าจะนำเอารถถังมาใช้ในครั้งนี้ และได้เป็นไปตามแผนการณ์ที่น่าปลาบปลื้ม โดยหลวงทัศนัยนิยมศึก ได้นำเอาขบวนรถถังส่วนหนึ่งมายังลานพระบรมรูปทรงม้า อีกส่วนหนึ่งได้ส่งไปตามจุดต่าง ๆ ที่ได้ตกลงกันไว้

ทางด้านพลเรือนมีหลวงโกวิท อภัยวงศ์ ผู้ได้รับปริญญาในวิชา "Civil Engineer" แห่งมหาวิทยาลัย "เซนตรัล ลิยองเนส" แห่งฝรั่งเศส หรือพวกเราในปัจจุบันนี้ มักจะชอบเรียกท่านผู้นี้ว่า นักเสรีนิยม คือปล่อยให้การเศรษฐกิจเป็นไปตามบุญตามกรรม เป็นหัวหน้าสาย โดยมีพลพรรค หรือลูกมือดังต่อไปนี้คือ นายบรรจง ศรีจรูญ นายประยูร ภมรมนตรี ร้อยเอกหลวงวิเทศกลกิจ นายยิน สมานนท์ นายยล สมานนท์ นายประจวบ บุนนาค ฯลฯ

บุคคลกลุ่มนี้มีหน้าที่อันสำคัญในการปฏิวัติครั้งนี้ก็คือ ให้ออกตระเวนทั่วพระนครและธนบุรี ก่อนเวลา ๑๕.๐๐ น. ไปเที่ยวทำการตัดสายโทรเลข–โทรศัพท์ ทั้งนี้ ก็เพื่อตัดการสื่อสารสัมพันธ์เสียทั้งสิ้น เพื่อมิให้ผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร และผู้บังคับบัญชาทหาร ไม่สามารถสั่งการติดต่อกันได้ หรือติดต่อโทรเลขกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้น พระองค์ทรงประทับแรมอยู่ ณ พระราชวังไกลกังวลหัวหิน

ในขณะนั้น กำลังส่วนต่าง ๆ ทั้งทหารบก ทหารเรือ ข้าราชการพลเรือน รวมทั้งบุคคลที่พระยาพหลพลพยุหเสนา และพระยาทรงสุรเดช ได้ใช้ออกไปสกดรอยติดตามการเคลื่อนไหวของพระบรมวงศานุวงศ์ และบุคคลสำคัญ ๆ ทั้งฝ่ายทหารบกและทหารเรือ ตลอดจนสายลับ ได้กลับมารายงานพฤติการณ์ ตั้งแต่วันที่ ๒๓ มิถุนายน เวลา ๑๘ ๐๐ น. จนถึงเวลาก่อน ๐๕.๐๐ น. ทั้งนี้ เพื่อทราบว่า พระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร และพระบรมวงศานุวงศ์ และบุคคลสำคัญในด้านการทหาร ทรงประทับอยู่หรืออยู่ ณ ที่แห่งใด เพื่อสะดวกแก่การจับกุมคุมตัวเอาไว้เป็นองค์ประกันต่อไป

ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า ปรากฏว่าขณะนี้ทหารมาชุมนุมกัน ๖ เหล่า พร้อมด้วยรถถังขนาดกลางและขนาดเล็ก รถยนต์บรรทุก ซึ่งได้มาจากพระยาฤทธิ์ ฯ และปืนเล็กปืนกลเบา ปืนกลหนักได้จัดเตรียมและแบ่งหน้าที่กันไว้อย่างเรียบร้อย เพื่อรอเวลาเคลื่อนที่จากจุดรวมพลไปสู่จุดหนึ่งจุดใดที่มีเหตุร้ายเกิดขึ้น

ภายใต้ร่มไม้บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า แสงสว่างอันสลัว ๆ จากแสงไฟฟ้า ณ บริเวณแห่งนั้น และใกล้จะรุ่งอรุณขึ้นมาทุกที เสียงไก่ขันกระชั้นถี่ยิ่งขึ้น แสดงว่า ใกล้พระอาทิตย์จะทาบฟ้าแล้วนั้น ภายใต้ร่มไม้แถบนั้น จะเห็นบุคคลกลุ่มหนึ่งเป็นเงาดำตะคุ่ม กำลังยืนปรึกษาหารือกันอยู่อย่างเคร่งเครียด บุคคลกลุ่มนี้คือ พระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิ์อัคเนย์ พระประศาสน์พิทยายุธ รวมทั้งนักปฏิวัติคนอื่น ๆ ด้วย

พระยาพหล ฯ ทอดสายตาดูแถวทหารที่ยืนอยู่อย่างแน่นขนัด หน้าลานพระบรมรูปทรงม้า ด้วยความภาคภูมิใจยิ่ง ทุกสิ่งทุกอย่างเสร็จสิ้น ตามแผนการณ์ทุกประการ ไม่มีอะไรเกิดขลุกขลักขึ้นในเวลานั้น มันตลอดปลอดโปร่งอย่างมหัศจรรย์ ซึ่งทุกคนพากันเข้าใจว่าเหตุการณ์อย่าง ร.ศ. ๑๓๐ คงไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน

พระยาพหล ฯ หันไปถามพระยาทรงสุรเดชในฐานะผู้วางแผนการปฏิวัติว่า

"เรียบร้อยหรือยังครับ เราจะดำเนินการได้หรือยัง"

พระยาทรงสุรเดชตอบว่า

"ก็มาพร้อมทุกหน่วยแล้ว กำลังรอการเคลื่อนที่เท่านั้น"

แล้วพระยาทรง ฯ หันไปถามพระยาฤทธิ์อัคเนย์บ้างว่า

"ของคุณละมากันเรียบร้อยแล้วใช่ไหม"

พระยาฤทธิ์ ฯ พยักหน้าบอกว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามที่พูดกันไว้

ดังนั้น พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งถูกสถาปนาให้เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ เมื่อได้รับรายงานว่า ทุกสิ่งทุกอย่างได้เป็นไปโดยเรียบร้อยแล้ว ก็เดินออกจากภายใต้ร่มไม้อย่างมีความมั่นใจในความสำเร็จครั้งนี้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างเต็มไปด้วยความราบรื่นอย่างคาดไม่ถึง ตามติดด้วย ๓ ทหารเสือ และกลุ่มผู้ก่อการทั้งหลาย พระยาพหล ฯ เดินไปหน้าแถวทหารเหล่านั้นด้วยความปลาบปลื้มยินดี พอถึงหน้าแถวทหาร พระยาพหลก็กล่าวคำปราศรัยกับทหารเหล่านั้นว่า

เพื่อนทหารทั้งหลาย

ในการที่เราได้มาร่วมชุมนุมกันที่นี่ ขอเรียนให้เพื่อนทหารทราบว่า บัดนี้ บ้านเมืองและประเทศชาติของเรากำลังประสบความวิปโยค คือการเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ การเงินฝืดเคือง คนว่างงานมีอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง และพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดุลข้าราชการออก ลดเงินเดือนข้าราชการลง ยุบกองทหารลง รวมทั้งได้มีการปลดทหารประจำการลงเป็นจำนวนมาก และเลวร้ายไปยิ่งกว่านี้ ชาวนาจังหวัดต่าง ๆ ได้ทำฎีการ้องทุกข์ขอเลิกเก็บอากรเช่านา

ในปีนี้ เพราะฝนแห้งแล้งทำนาไม่ได้ ท่ามกลางสถานการณ์เศรษฐกิจตกต่ำ การเงินฝืดเคืองนั้น ข้าพเจ้าได้ทราบมาด้วยความเศร้าสลดใจว่า รัฐบาลของสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ร่างพระราชบัญญัติเก็บภาษีอากรแก่ราษฎรขึ้นหลายชนิด ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นการทารุณร้ายกาจแก่ราษฎรอย่างร้ายแรง รัฐบาลก็ยากจนถึงกับดุลข้าราชการออก แล้วประชาชนเล่า ก็มีความค่นจนไม่แผกผิดไปกว่ารัฐบาลเหมือนกัน การมาเก็บภาษีอากรแก่ราษฎรในยามเช่นนี้หาบังควรไม่

และโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ไม่สามารถแก้ไขภาวะเศรษฐกิจตกต่ำได้ ปล่อยให้อาณาประชาราษฎร์และประเทศชาติประสบโชคชะตากรรมไปตามลำพังตนเอง หาได้คิดหาทางแก้ไขบูรณะบ้านเมืองให้ดีขึ้นไม่ ปล่อยให้ชาวไร่ชาวนาและเศรษฐกิจการค้าเป็นไปตามบุญตามกรรม เหตุการณ์ที่ได้เป็นไปเช่นนี้ ก็สืบเนื่องมาจากการปกครองด้วยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือองค์พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจการปกครองด้วยพระองค์เอง ใครจะคัดค้านหรือออกความคิดเห็นอย่างไรมิได้ทั้งสิ้น การปกครองด้วยอำนาจเด็ดขาดแบบนี้ ในยุโรป เอเซีย เกือบจะไม่มีอยู่แล้ว ท่านทั้งหลายคงได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่านประวัติศาสตร์มาแล้ว คงจะได้ทราบว่า ทั้งในยุโรปและเอเซีย ก็ได้มีการปฏิวัติล้มล้างอำนาจระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่เป็นอย่างโกลาหลวุ่นวายเช่นประเทศญี่ปุ่น พระเจ้าจักรพรรดิ์เห็นดีเห็นชอบ จึงได้พระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ปวงชนให้ปกครองกันเอง พระเจ้าจักร-พรรดิ์แห่งญี่ปุ่นทรงลดพระองค์ลงมาเป็นกษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ ประเทศจีนก็ได้โค่นพระราชบัลลังก์แมนจูลง รัสเซียก็มีการปฏิวัติล้มล้างพระราชวงศ์โรมานน๊อฟ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๑๗ ประเทศดังกล่าวนี้ แต่เดิมทีก็เป็นการปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือกษัตริย์มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอย่างประเทศตะวันตก หรือจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ถือประชาชนเป็นใหญ่ ใช้อำนาจอธิปไตยโดยทางสภาผู้แทนราษฎร ปรากฏว่าบ้านเมืองของเหล่านั้น เจริญก้าวหน้าไปด้วยดี เช่นญี่ปุ่น ฝรั่งเศส อังกฤษ เป็นต้น

เมื่อความเป็นจริงและเหตุการณ์เป็นอยู่เช่นนี้ การที่เราจะปล่อยให้บ้านเมืองวุ่นวายปั่นป่วน และเป็นไปตามยถากรรมนั้น เป็นการมิพึงบังควรอย่างยิ่ง

ในการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ เรามิได้มีความมุ่งหมายจะมุ่งทำลายองค์พระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์อย่างประเทศรัสเซีย หรือเปลี่ยนเป็นมหาชนรัฐก็หามิได้ เรายังคงมีองค์พระมหากษัตริย์อยู่เช่นเดิม เป็นแต่เพียงว่าองค์พระมหากษัตริย์นั้นทรงสถิตย์เสถียรอยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญอย่างประเทศอังกฤษ จุดมุ่งหมายอันใหญ่ยิ่งของคณะปฏิวัติก็คือ จะแก้ไขภาวะแห่งความตกต่ำในทางเศรษฐกิจ จะวางโครงการเศรษฐกิจให้มีคนทำงานทั่วประเทศ จะจัดสรรเสถียรทางการคลังให้ดีขึ้น จะส่งเสริมการศึกษาให้แพร่หลายและกว้างขวางยิ่งขึ้น ตลอดจนประกันสวัสดิภาพของสังคมให้เป็นไปโดยความยุติธรรม

เพราะฉะนั้น เพื่อนทหารและพี่น้องทหารทั้งหลาย ในการที่ได้มาประชุมร่วมกันในวันนี้ ต้องถือได้ว่าเป็นวันศุภนิมิต และเป็นวันอันสำคัญของประวัติศาสตร์ ที่เราจะต้องร่วมกันเป็นร่วมกันตาย ร่วมกันกู้ชาติ กู้ประเทศ เพื่อทำการปฏิวัติพลิกแผ่นดิน โดยเข้ายึดพระมหานคร และจับตัวเจ้านายและบุคคลสำคัญไว้เป็นประกันเพื่อประเทศชาติ จึงหวังว่าเราจะต้องช่วยกัน เพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองและเอกราช ตลอดจนเสรีภาพของปวงชนทั้งหลาย ขอให้ทุกคนจงปฏิบัติการโดยเคร่งครัด เพื่อประเทศชาติและบ้านเมืองของเราที่จะอยู่รอดต่อไป

-๑๒-

คำแถลงการณ์ของคณะราษฎร์

ราษฎรทั้งหลาย

เมื่อกษัตริย์องค์นี้ ได้ครองราชสมบัติจากพระเชษฐานั้น ในขั้นต้นราษฎรบางคนได้หวังกันว่า กษัตริย์องค์ใหม่นี้จะปกครองให้ร่มเย็น แต่การก็หาได้เป็นไปตามที่คิดหวังไม่ กษัตริย์คงทรงอำนาจเหนือกฎหมายตามเดิม ทรงแต่งตั้งญาติวงศ์และคนสอพลอไร้คุณความรู้ให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ๆ ไม่ทรงฟังเสียงราษฎร ปล่อยให้ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต มีการรับสินบลในการก่อสร้าง ซื้อของใช้ในราชการหากำไรในการเปลี่ยนราคาเงิน ผลาญเงินของประเทศ ยกพวกเจ้าขึ้นไปสิทธิพิเศษมากกว่าราษฎร กดขี่ข่มเหงราษฎร ปกครองโดยขาดหลักวิชา ปล่อยให้บ้านเมืองเป็นไปตามยะถากรรม ดังที่เราจะได้เห็นจากความตกต่ำในทางเศรษฐกิจ และความฝืดเคืองในการทำมาหากิน ซึ่งพวกราษฎรได้รู้กันอยู่ทั่วไปแล้ว รัฐบาลกษัตริย์เหนือกฎหมายมิสามารถจะแก้ไขให้ฟื้นฟูขึ้นได้

การที่แก้ไขไม่ได้ก็เพราะรัฐบาลของกษัตริย์นี้มิได้ ปกครองประเทศ เพื่อราษฎร ตามในที่อื่น ๆ เขากระทำกัน รัฐบาลของกษัตริย์ได้ถือเอาราษฎรเป็นทาส (ซึ่งเราเรียกว่าไพร่บ้างขี้ข้าบ้าง) เป็นสัตว์เดรฉาน ไม่นึกว่าเป็นมนุษย์ เหตุฉะนั้นแทนจะห่วงราษฎร กลับพากันทำนาบนหลังราษฎร ระเห็นได้ว่าภาษีอากรที่บีบคั้นเอาจากราษฎรนั้น กษัตริย์ได้ตัดเอาไว้ใช้ส่วนตัวปีหนึ่งเป็นจำนวนหลายล้านบาท ส่วนราษฎรสิกว่าจะหาได้แม้แต่เล็กน้อย แทบเลือดตากระเด็น ถึงคราวเสียเงินราชการภาษีใด ๆ ถ้าไม่มีเงินรัฐก็ยึดทรัพย์หรือใช้งานโยธา แต่พวกเจ้ากลับนอนกินกันเป็นสุข ไม่มีประเทศใดในโลกจะให้เงินเจ้ามากกว่านี้ นอกจากพระเจ้าซาร์ และพระเจ้าไกเซอร์ เยอรมัน, ซึ่งชนชาตินั้นได้โค่นพระราชบัลลังก์เสียแล้ว

รัฐบาลของกษัตริย์ได้ปกครองอย่างหลอกลวง ไม่ซื่อตรงต่อราษฎร มีเป็นต้นว่าหลอกว่าจะบำรุงการทำมาหากินอย่างโน้นอย่างนี้แต่ครั้นค่อย ๆ ก็เหลวไปหาได้ทำจริงจังไม่ มิหนำซ้ำกล่าวหมิ่นประมาทราษฎรผู้มีบุญคุณเสียภาษีอากรให้พวกเจ้าได้เห็นว่า ราษฎรยังมีเสียงการเมืองไม่ได้ เพราะราษฎรยังโง่คำพูดของพวกรัฐบาลเช่นนี้ใช้ไม่ได้ถ้าราษฎรโง่ เจ้าก็โง่เพราะเป็นคนชาติเดียวกัน ที่ราษฎรรู้เท่าไม่ถึงเจ้านายนั้น ไม่ใช่เพราะโง่เป็นเพราะขาดการศึกษาที่เจ้านายปกปิดไว้มิให้เรียนเต็มที่ เพราะเกรงว่า เมื่อราษฎรได้มีการศึกษาก็น่าจะรู้ความชั่วร้ายที่ทำไว้และคงจะไม่ยอมให้ทำนาบนหลังคน

ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่า ประเทศเรานี้เป็นของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎรเป็นผู้ช่วยกันต่อสู้ ให้ประเทศมีอิสระภาพพ้นมือจากข้าศึก พวกเจ้ามีแต่ชุบมือเปิบ คอยแต่รวมทรัพย์สมบัติไว้ตั้งหลายร้อยล้านเงินเหล่านี้เอามาจากไหน ก็เอามาจากราษฎรเพราะวิธีทำนาบนหลังคน บ้านเมืองกำลังอัตคัดฝืดเคือง ชาวนาและพ่อแม่ ทหาร ต้องทิ้งนาเพราะทำไม่ได้ผลรัฐบาลไม่บำรุง รัฐบาลไล่คนออกอย่างเกลื่อนกลาด นักเรียนเรียนเสร็จแล้วและ ทหารปลดกองหนุนแล้ว ไม่มีงานทำต้อง อดอยากไปตามยะถากรรม เหล่านี้เป็นผลของรัฐบาล ของกษัตริย์เหนือกฎหมายบีบคั้น ข้าราชการผู้น้อยนายสิบและเสมียนเมื่อได้ออกจากงานแล้วไม่ให้เบี้ยบำนาญ ความจริงควรเอาเงินที่เขารวบรวมไว้ มาจัดบำรุงบ้านเมืองให้คนมีงานทำ จึงจะสมควรที่สนองคุณราษฎร ซึ่งได้เสียภาษีอากรให้พวกเจ้าร่ำรวยมานาน แต่พวกเจ้าก็หาทำอย่างใดไม่ คงสูบเลือดกันเรื่อยๆ ไป เงินมีเหลือเท่าใดก็เอาไปฝากต่างประเทศ คอยเตรียมหนีเมื่อบ้านเมืองทรุดโทรมให้ราษฎรอดอยาก การเหล่านี้ย่อมชั่วร้าย

เหตุฉะนั้น ข้าราชการทหารและพลเรือนที่รู้เท่าไม่ถึงการกระทำอันชั่วร้ายของรัฐบาลดังกล่าวแล้วจึงรวมกำลังกันตั้งเป็นคณะราษฎร์ขึ้น และได้ยึดอำนาจของรัฐบาลของกษัตริย์ไว้แล้ว คณะราษฎร์เห็นว่า การที่จะแก้ความชั่วร้ายนี้ได้ ก็โดยที่จะต้องจัดการปกครองโดยมีสภา จะได้ช่วยกันปรึกษาหารือหลาย ๆ ความคิด ดีกว่าความคิดเดียว ส่วนผู้เป็นประมุขของประเทศนั้น คณะราษฎร์ไม่ประสงค์จะแย่งชิงราชสมบัติ ฉะนั้นจึงได้ขอเชิญให้กษัตริย์องค์นี้ดำรงตำแหน่งต่อไป แต่จะต้องอยู่ใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินจะทำอะไรโดยลำพังไม่ได้ นอกจากความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร คณะราษฎร์ได้แจ้งความประสงค์ให้กษัตริย์ทราบแล้วเวลานี้ยังอยู่ในความรับตอบ ถ้ากษัตริย์ตอบปฏิเสธหรือไม่ตอบภายในกำหนด

จะโดยเห็นแก่ส่วนตนว่าจะถูกลดอำนาจลงมา ก็จะได้ชื่อว่าทรยศต่อชาติ และก็เป็นการจำเป็นที่ประเทศจะต้องมีการปกครองอย่างประชาธิปไตย กล่าวคือประมุขของประเทศจะเป็นบุคคลสามัญ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นอยู่ในตำแหน่งตามกำหนดเวลา ตามวิธีนี้ราษฎรพึงหวังเถิดว่า ราษฎรจะได้รับความบำรุงอย่างดีที่สุด ทุก ๆ คนจะมีงานทำ เพราะประเทศเราเป็นประเทศอุดมสมบูรณ์อยู่แล้วตามสภาพ เมื่อเราได้ยึดเงินที่พวกเจ้ารวบรวมไว้จากการทำนาบนหลังคนตั้งหลายร้อยล้านบาท มาบำรุงประเทศขึ้นแล้ว ประเทศจะต้องเฟื่องฟูขึ้นเป็นแม่นมั่น การปกครองซึ่งคณะราษฎร์จะพึงกระทำคือ จะต้องจัดวางโครงการณ์ อาศัยหลักวิชาไม่ทำไปเสมือนคนตาบอด เช่นรัฐบาลที่มีกษัตริย์เหนือกฎหมายทำมาแล้ว หลักใหญ่ ๆ ที่คณะราษฎร์วางไว้มีอยู่ว่า

๑. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง

๒. จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกันลด น้อยลง ให้มาก

๓. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำจะวางโครงการณ์เศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก

๔. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่ให้พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่)

๕. จะต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อมีเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก ๔ ประการดังกล่าวข้างต้น

๖. จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

ราษฎรทั้งหลาย

จงพร้อมใจกันช่วยคณะราษฎร์ให้ทำกิจอันจะคงอยู่ชั่วดินฟ้านี้ให้สำเร็จ คณะราษฎร์ขอให้ทุกคนที่มิได้ร่วมมือเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลกษัตริย์เหนือกฎหมาย พึงตั้งอยู่ในความสงบ และตั้งหน้าทำมาหากินอย่าทำการใด ๆ อันเป็นการขัดขวางต่อคณะราษฎร์ การที่ราษฎรช่วยคณะราษฎร์นี้เท่ากับราษฎรช่วยประเทศและช่วยราษฎร บุตรหลาน เหลน ของ

ตัวเอง ประเทศจะมีความเป็นเอกราชอย่างพร้อมสมบูรณ์ราษฎรจะได้รับความปลอดภัย ทุกคนจะต้องมีงานทำ ไม่ต้องอดอยากทุกคนจะต้องมีสิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพ พ้นจากการเป็นไพร่ เป็นข้า เป็นทาสของพวกเจ้า หมดสมัยพวกเจ้าจะทำนาบนหลังคน สิ่งที่ทุกคนพึงปรารถนา คือความสุขความเจริญอย่างประเสริฐซึ่งเรียกเป็นศัพท์ "ศรีอาริย" นั้นก็จะบังเกิดขึ้นแก่ราษฎรทั่วหน้า

ตอนจะใกล้รุ่งอรุณของวันนั้นเอง พระยาพหลพลพยุหเสนาและพระยาทรงสุรเดช ก็ได้บัญชาการให้หน่วยต่าง ๆ เคลื่อนกำลังเข้ายึดสถานที่อันสำคัญ ๆ และส่งรถถังไปไว้ตามจุดต่าง ๆ ตามแผนการณ์ เช่นที่บางซื่อสะพานนพวงศ์ และจุดยุทธวิธีอื่น ๆ ที่พิจารณาเห็นว่าสำคัญ ๆ ส่วนตามสถานที่เอกอัครราชทูตประจำอยู่ในประเทศสยามครั้งนั้น ก็ได้ส่งให้ทหารไปทำการอารักขาไว้อย่างแข็งแรง เพราะว่า ถ้าหากให้ความปลอดภัย หรือให้ความอารักขาไม่ดีแล้ว ถ้ามีเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้นแก่เอกอัครราชทูต หรือทรัพย์สินใด ๆ ก็จะกลายเป็นปัญหาการเมืองระหว่างประเทศเกิดขึ้นการแทรกแซงต่าง ๆ ก็จะติดตามมา จะกลายเป็นเรื่องใหญ่ และนำมาแห่งความพินาศล่มจมแก่ประเทศ ด้วยเหตุนี้ คณะราษฎร์จึงได้ให้ความคุ้มครองสถานเอกอัครราชทูตนานาชาติอย่างเต็มความสามารถ

ได้กล่าวแล้วว่า การยึดพระมหานครครั้งนั้น การจะลุล่วงสำเร็จไปเพียงใด แค่ไหนนั้น ย่อมขึ้นอยู่แก่การจับกุมผู้สำเร็จราชการรักษาพระนครและพระบรมวงศานุวงศ์ รวมทั้งข้าราชการที่มีตำแหน่งอันสำคัญ ๆ ในด้านการทหาร ถ้าสามารถเกาะกุมคุมตัวบุคคลเหล่านี้ไว้ได้หมดแล้ว ก็เป็นอันว่า การปฏิวัติครั้งนี้เป็นไปโดยราบรื่นปราศจากอุปสรรคใด ๆ มาขัดขวาง

ในการจับกุมกรมพระนครสวรรค์วรพินิต เพื่อไว้เป็นหลักประกันนั้น ได้กล่าวมาแล้วว่าเป็นเรื่องอันสำคัญและใหญ่ยิ่ง เพราะพระองค์ทรงมีอำนาจเด็ดขาดในการสั่งข้าราชการในขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประทับแรม ณ พระราชวังไกลกังวลหัวหิน นอกจากนี้ พระองค์ยังเป็นที่เคารพนบนอบแก่ข้าราชการทั่ว ๆ ไปอีกด้วย ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ดังนั้น เป้าหมายอันสำคัญก็อยู่ที่การจับกุมผู้รักษาราชการแห่งพระมหานครไว้ให้ได้ไม่ว่าจะมีสถานการณ์ดีเลวร้ายอะไรเกิดขึ้น

ในตอนใกล้รุ่งอรุณของวันที่ ๒๔ มิถุนา การส่งทหารเข้ายึดจุดสำคัญ ๆ ก็ได้กระทำกันอย่างสายฟ้าแลบ เพราะถ้าชักช้าไป ฝ่ายตรงกันข้ามอาจรู้ตัวและเตรียมการต้านทานก็ได้ จึงได้ปิดฉากเริ่มต้นกันอย่างรวดเร็ว ตามแต่ละหน้าที่ ๆ ได้แบ่งกันไว้ รถถังคันหนึ่งโดยมีพันตรีหลวงพิบูลสงคราม เป็นหัวหน้า ก็พุ่งปราดออกจากลานพระบรมรูปทรงม้า วิ่งตรงแน่วไปยังวังบางขุนพรหม อันเป็นที่ประทับของกรมพระนครสวรรค์วรพินิต และยังมีรถถังคันอื่นอีกไปเชื้อเชิญกรมพระนริศร ฯ และอภิรัชมนตรีทุกพระองค์ อีกทั้งบุคคลสำคัญทั้งในด้านการทหารและพลเรือน

เหตุการณ์อันสำคัญที่ควรจะนำมากล่าวเล่าให้ฟังก็คือ ในขณะที่พันตรีหลวงพิบูลสงคราม ได้เข้าไปเชื้อเชิญเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต นั้นบังเอิญนายพลตำรวจโทพระยาอธิกรณ์ประกาศ อธิบดีกรมตำรวจ ขัดขวางการจับกุมของหลวงพิบูลสงคราม โดยการชักปืนขึ้นจะยิงหลวงพิบูลสงคราม แต่ก็ถูกคณะราษฎร์ยิงโต้ตอบจนถึงกับต้องยอมจำนน

ที่สุด เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ วรพินิต เมื่อทราบความประสงค์ของการมาจับกุมพระองค์เช่นนั้น ก็ทรงยอมมอบพระองค์ และเสด็จไปกับรถถังพร้อมด้วยพระยาฤทธิ์อัคเนย์และหลวงพิบูลสงคราม

ในการจับกุมครั้งนี้ นอกจากกรมพระนครสวรรค์วรพินิตแล้ว ยังมีบุคคลสำคัญ ๆ ดังกล่าวคือ

๑. พลโท พระยาสีหราชเดโชชัย
๒. พลตำรวจโท พระยาอธิกรณ์ประกาศ
๓. พลโท พระยาเฉลิมอากาศ เจ้ากรมอากาศยาน
๔. พลตรี พระยาพิชัยสงคราม แม่ทัพที่ ๑
๕. พลตรี หม่อมเจ้าวงศ์นิรชรเทวกุล เจ้ากรมตำรวจภูบาล
๖. พันเอก หม่อมเจ้านักขัตมงคลกิติยากร ผู้ช่วยเสนาธิการฝ่ายยุทธการ
๗. พันเอก พระยารามณรงค์ ผู้บังคับการทหารช่างที่ ๑ ร.อ.
๘. พันตำรวจตรี หลวงอัศวินศิริวิลาศ นายเวรกรมบัญชาการ กรมตำรวจภูธร.

-๑๓-

กรมพระกำแพงเพชร
อัครโยธิน หนี!

ท่ามกลางของการจับกุมคุมตัวกรมพระนครสวรรค์วรพินิต และพระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนบุคคลสำคัญทั้งในวงราชการทหาร และตำรวจนั้นปรากฏว่า กรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน เสนาบดีกระทรวงพานิชย์คมนาคม ได้หลบหลีกการจับกุมไปได้อย่างหวุดหวิด ทั้งนี้ก็สืบเนื่องมาจากว่า พระองค์ได้ทราบเรื่องราว และเหตุการณ์ของการปฏิวัติ เมื่อตอนใกล้รุ่งอรุณเบิกฟ้า พระองค์จึงรีบรุดหลบหนีไปอย่างรวดเร็ว

ในการหลบหนีของกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน จะมีพฤติการณ์เป็นไปอย่างไรนั้น หนังสือพิมพ์ "กรุงเทพ เดลิเมล์" ได้รายงานข่าวการเคลื่อนไหวไว้โดยละเอียด เพราะฉะนั้น ผู้เขียนจึงขอนำเอารายงานข่าวการเสด็จของกรมพระกำแพงเพชรฯ มาเสนอท่านผู้อ่านดังต่อไปนี้

ทางราชการจังหวัดนครปฐม ได้ทราบเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็ต่อเมื่อรถไฟขบวนพิเศษของกรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน เสนาบดีกระทรวงพานิชย์คมนาคม ได้เสด็จไปถึงจังหวัดนครปฐม เมื่อเวลา ๑๒.๑๐ น.

หนังสือพิมพ์ "กรุงเทพ เดลิเมล์" ลีลาข่าวต่อไปว่า

ขบวนรถที่กรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน เสด็จไปนั้นมีรถจักรดีเซลพ่วงรถโบกี้๑ คัน และรถนอน๑คันกับมีรถจักรตัวเปล่าอีก๑คัน แล่นเป็นรถนำทิ้งระยะห่างกันประมาณ ๑ กิโลเมตร

ทั้งนี้เพื่อความมุ่งหมายกลัวเกรงไปว่า อาจจะมีเหตุระเบิดขึ้นระหว่างทาง ในขบวนรถนี้มีกรมพระกำแพงเพชร อัครโยธินและพระชายา หม่อมเจ้าวรจิรากร วรวรรณ กองโฆษณากรมรถไฟหลวง พร้อมด้วยพวกเจ้านายที่กองต่อสายโทรเลข ทดลองสายโทรเลขว่าเส้นทางที่ตรงไหนบ้าง

เมื่อกรมพระกำแพงเพชร ฯ เสด็จถึงจังหวัดนครปฐม ได้ให้ขุนมรรคา ฯ เจ้าหน้าที่กรมทาง รีบไปทูลพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐมให้ทรงทราบเหตุการณ์ และให้จัดการระมัดระวังโดยกวดขัน กับได้ขอกำลังตำรวจไปสมทบกับขบวนรถไฟ เพื่อรักษาพระองค์

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ผู้ว่าราชการจังหวัดได้เรียกนายพัน-ตำรวจโท พระรามอินทรา ผู้บังคับการตำรวจภูธรมณฑลราชบุรี ซึ่งกำลังให้การเป็นพยานโจทก์ในคดีหลวงสิทธิ ฯ ตอนตอบพระยาวินัยสุนทร ทนายจำเลยให้การไปได้ไม่เท่าไร ร.ต.อ. หลวง-ฤทธิ์ สรไกร ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม วิ่งไปบอกพระรามอินทราที่ศาล ศาลอนุญาตให้พระรามอินทรา ไปเฝ้าพระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ ตามความประสงค์

ศาลจังหวัดนครปฐม ก็เลยถือโอกาสปิดศาลในทันทีทันใดนั้นเอง เจ้าหน้าที่ตำรวจนำหลวงสิทธิเทพการ นายเย็น นายสุน จำเลยส่งเข้าเรือนจำไป

พระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ และพระรามอินทรา ได้เข้าเฝ้ากรมพระกำแพงเพชร ฯ แล้วต่อจากนั้น พระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ ได้ใช้สถานีรถไฟนครปฐมเป็นกองบัญชาการสั่งปิดสถานที่ทำการรัฐบาลทุกแห่ง พร้อมด้วยระดมกำลังตำรวจ และนักเรียนตำรวจพร้อมสรรพด้วยอาวุธปืน และลูกเสือ นักเรียนรุ่นโต ๆ ตลอดจนข้าราชการทุกคนที่มีอาวุธปืน ไปคอยรักษาเหตุการณ์ตามจุดต่าง ๆ อันสำคัญ ๆ

พระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ ได้สั่งให้ตำรวจกองเมืองประจำอำเภอนครไชยศรีรักษาสะพานเสาวภาผ่องศรี สะพานข้ามแม่น้ำนครไชยศรี เพื่อป้องกันเหตุระเบิด

พระรามอินทรา ผู้บังคับการตำรวจมณฑลราชบุรี ได้สั่งให้ตำรวจรักษาเหตุการณ์ทั่ว ๆ ไปว่า ถ้าพบปะทหารเรียกให้หยุด และถ้าไม่หยุดให้ตรวจค้น ถ้าขัดขืนก็ให้ยิง และยังได้สั่งให้นักเรียนนายร้อยตำรวจไปประจำพระองค์กรมพระกำแพงเพชร ฯ ๒๔ นาย

ขบวนรถพระกำแพงเพชรฯ ได้เคลื่อนที่จากสถานีนครปฐมเมื่อเวลา ๑๒.๓๐ น.

ขบวนรถพระกำแพงเพชรฯ ได้เคลื่อนขบวนไปทั้งนี้ ได้มีขบวนรถไฟพิเศษจากกรุงเทพฯ ตามไปถึงสถานีฉิมพลี เมื่อเวลา ๑๓.๐๐ น. พร้อมด้วยทหารเพื่อเชิญเสด็จกรมพระกำแพงเพชรฯกลับ และเมื่อทราบจากสถานีฉิมพลีว่า ตามไม่ทันแล้วรถไฟที่ตามก็กลับ

กรมพระกำแพงเพชร ฯ เสด็จไปอย่างไรนั้นหนังสือพิมพ์ "กรุงเทพเดลิเมล์" ลือข่าวต่อไปว่า

เมื่อเวลา ๐๔.๐๐ น. ของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ กรมพระกำแพงเพชร ฯ กำลังประทับอยู่ที่บ้านแห่งหนึ่งที่ถนนสุริวงศ์ กำลังบรรทมให้หมอนวดพระองค์ด้วย พอทหารนำรถยนต์หุ้มเกราะไป จะเชิญพระองค์ที่วังบ้านดอกไม้ มหาดเล็กก็รีบไปเฝ้าทูลให้ทราบเหตุ–การณ์ เมื่อกรมพระกำแพงเพชร ฯ ทรงทราบเช่นนั้น ก็ได้เสด็จไปที่วังบ้านดอกไม้ ทหารได้ทราบว่ากรมพระกำแพงเพชรฯ อยู่ที่สุริวงศ์ก็ตามไปแต่ก็ไม่พบ ทราบจากบ้านสุริวงศ์ว่าเสด็จกลับแล้ว จึงรีบไปที่วังอีกคราวนี้ พอทหารเข้าหน้าวังกรมพระกำแพงเพชร ฯ ก็เสด็จออกหลังวังแอบประทับอยู่ที่โฮเต็ลราชธานีถึง ๒ ชั่วโมงแล้ว จึงได้เสด็จรถไฟไป

-๑๔-

คณะราษฎร์ยื่นอัลติเมตั้ม

หลังจากที่คณะราษฎร์ ได้ทำการจับกุมผู้สำเร็จราชการ รักษาพระนคร อภิรัฐมนตรีทุกพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดีและปลัดทูลฉลอง และบุคคลสำคัญ ๆ ทั้งในด้านทหารและตำรวจไว้โดยเรียบร้อยแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ในด้านการใช้กำลังต่อต้าน จึงนับว่าหมดสิ้นไป ปัญหาต่อไปก็คือ เพื่อให้การปฏิวัตินี้ เป็นไปโดยสมบูรณ์ทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัย หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าให้เป็นการถูกต้องสมบูรณ์ คณะราษฎร์จึงได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันในการที่จะอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ทรงประทับแรมอยู่ที่พระราชวังไกลกังวลหัวหินให้พระองค์นิวัติกลับคืนเข้าสู่พระมหานครเพื่อดำรงทรงเป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน

ด้วยเหตุการณ์นี้ ที่ประชุมคณะราษฎร์ จึงได้แต่งตั้งให้นายนาวาตรี หลวงศุภชลาศัย ผู้บังคับเรือรบหลวงสุโขทัย นำหนังสือกราบบังคมทูลขออัญเชิญสมเด็จพระปกเกล้าฯ เสด็จกลับสู่จังหวัดพระนคร เพื่อเป็นกษัตริย์ใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ดังมีสำเนาข้อความดังต่อไปนี้

พระที่นั่งอนันตสมาคม

วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยคณะราษฎร์ ข้าราชการทหารพลเรือน ได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ได้แล้ว และได้เชิญเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์มีสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เป็นต้นไว้เป็นประกันถ้าหากคณะราษฎร์นี้ถูกทำร้ายด้วยประการใด ๆ ก็จะต้องทำร้ายเจ้านายที่รักษาไว้เป็นการตอบแทน

คณะราษฎร์ไม่ประสงค์ที่จะแย่งชิงสมบัติแต่อย่างใด ความประสงค์อันยิ่งใหญ่ก็เพื่อจะมีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จึงขอเชิญใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทกลับคืนสู่พระนครและทรงเป็นกษัตริย์ต่อไป โดยอยู่ใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินซึ่งคณะราษฎร์ได้สร้างขึ้น

ถ้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทตอบ ปฏิเสธก็ดี คณะราษฎร์ก็จะได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินโดยเลือกเอาเจ้านายพระองค์อื่นที่เห็นสมควรขึ้นเป็นกษัตริย์

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา
พันเอก พระยาทรงสุรเดช
พันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์
พันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ

หลังจากที่คณะราษฎร์ ได้ให้นายนาวาตรี หลวงศุภชลาศัย ผู้บังคับเรือรบสุโขทัย ออกไปอัญเชิญพระปกเกล้า ฯ ให้ทรงนิวัติกลับคืนเข้าพระมหานคร เพื่อดำรงพระองค์เป็นกษัตริย์ใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน

ในเวลาเดียวกันนั้นคณะราษฎร์ ก็ได้ออกประกาศและคำสั่งเพื่อประโยชน์ในการรักษาเสถียรภาพทางการเมือง และอำนาจที่ได้ช่วงชิงไว้ได้ คำประกาศมีดังนี้

ประกาศของผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร

ด้วยตามที่คณะราษฎร์ได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ได้ โดยมีความประสงค์ข้อใหญ่ ที่จะให้ประเทศสยามมีธรรมนูญการปกครองแผ่นดินนั้น

ข้าพเจ้าขอให้ทหาร ข้าราชการและราษฎรทั้งหลาย จงช่วยกันรักษาความสงบ อย่าให้เสียเลือดเนื้อของไทยกันเอง โดยไม่จำเป็นเลย

(ลงนาม) บริพัตร

คำประกาศแก่บรรดาข้าราชการทั้งปวง

ตามที่คณะราษฎร์ได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ โดยมีความประสงค์ข้อใหญ่ที่จะให้ประเทศสยามมีธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน และบัดนี้สมเด็จพระพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรม ฯ ก็ได้ลงพระนามรับรองคณะนี้แล้ว ผู้รักษาพระนครจึงสั่งข้าราชการทั้งหลายทุกกระทรวงทบวงกรมให้มาปฏิบัติราชการตามเคย ผู้ใดละทิ้งหน้าที่จะต้องมีความผิด

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

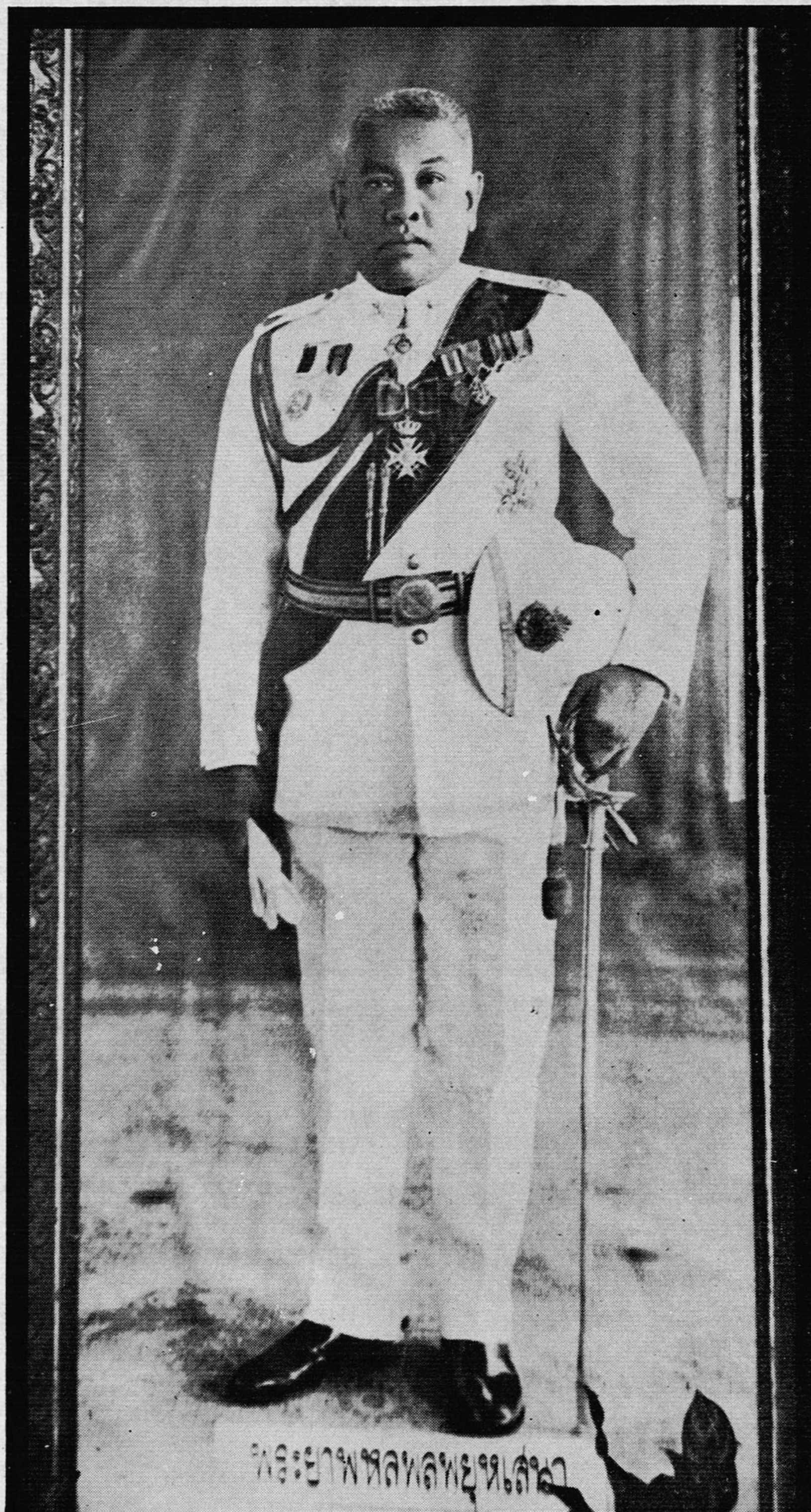
(ลงนาม) พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา

ประกาศเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์

ขอประกาศแก่เจ้าของและหนังสือพิมพ์ทุกฉบับว่า หนังสือพิมพ์ที่ออกนับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป จะต้องนำต้นเรื่องมาให้ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ก่อนที่จะพิมพ์เจ้าของและผู้จัดการหนังสือพิมพ์ใดขัดขืน ผู้รักษาพระนครจะใช้อำนาจที่มีอยู่ยึดและยึดโรงพิมพ์ทันที

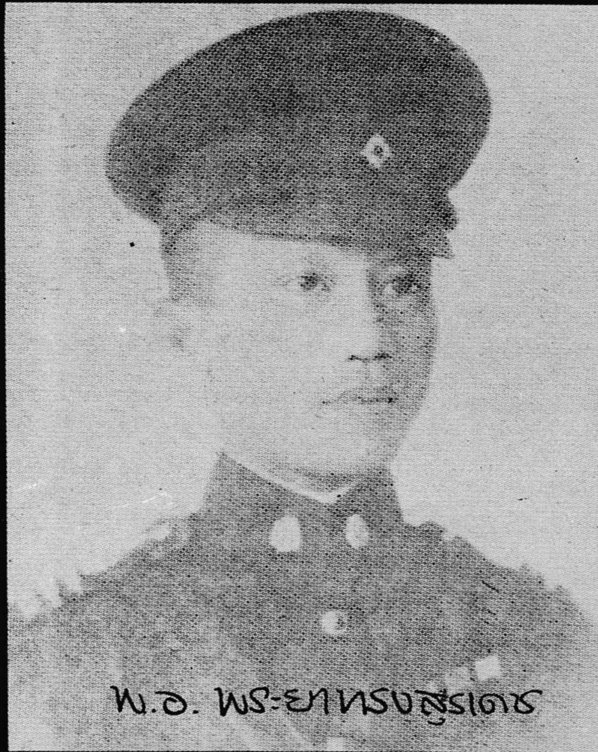
ประกาศมา ณ วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา

พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร์ ได้เข้าทำการยึดอำนาจจาก กรมพระนครสวรรค์วรพินิตไว้ได้ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นการปฏิวัติที่ทั่วโลก ยกย่องสรรเสริญว่า เป็นการปฏิวัติที่เป็นไปโดยเรียบร้อย ปราศจากเลือดแม้แต่หยดเดียว

สามทหารเสือแห่งคณะราษฎร์

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช

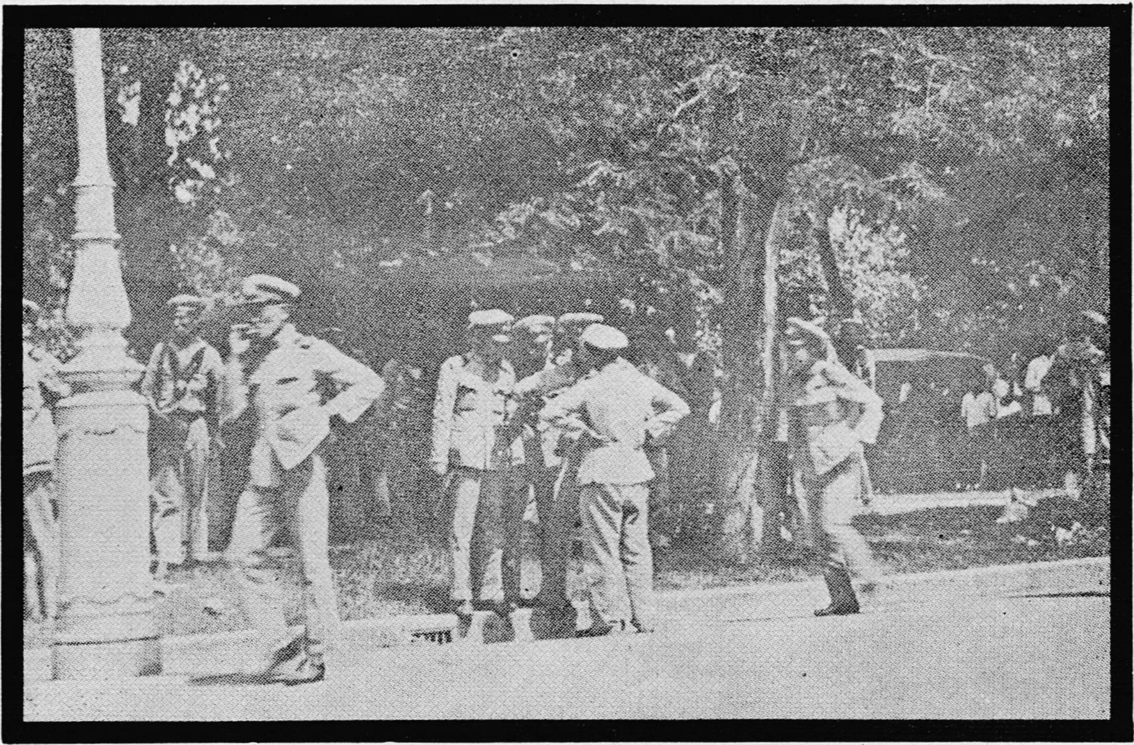
พ.อ. พระยาฤทธิ์อัคเนย์

พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ

พระยาทรงสุรเดชเป็นเสนาธิการวางแผนการณ์ปฏิวัติ พระยาฤทธิ์ฯ เป็นกำลังส่วนสำคัญในการใช้กำลัง ส่วนพระประศาสน์ฯ นั้น เป็นมันสมองแห่งการปฏิวัติ

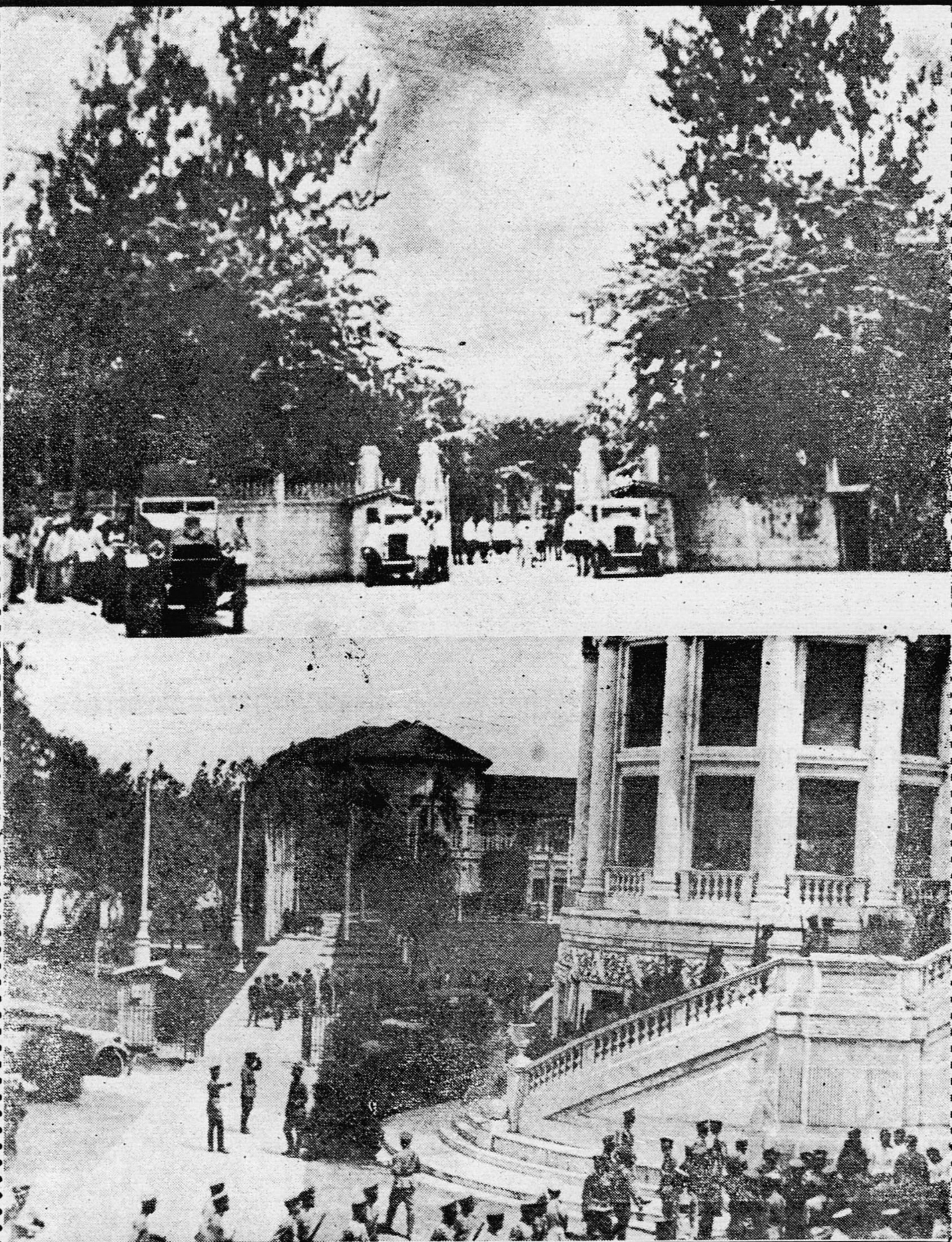
เมื่ออำนาจการปกครองประเทศตกอยู่แก่หลวงพิบูลสงคราม บุคคลทั้ง ๓ ต้องถูกขับออกนอกประเทศ พระยาทรงฯ ไปตายที่เขมรด้วยความทุกข์ทนอย่างยิ่ง

ในตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ทั้งคณะทหารบกและทหารเรือ
กำลังรักษาความสงบอยู่ด้วยความเข้มแข็ง ทั้งนี้เพราะเกรงฝ่ายตรงกันข้ามจะต่อต้าน

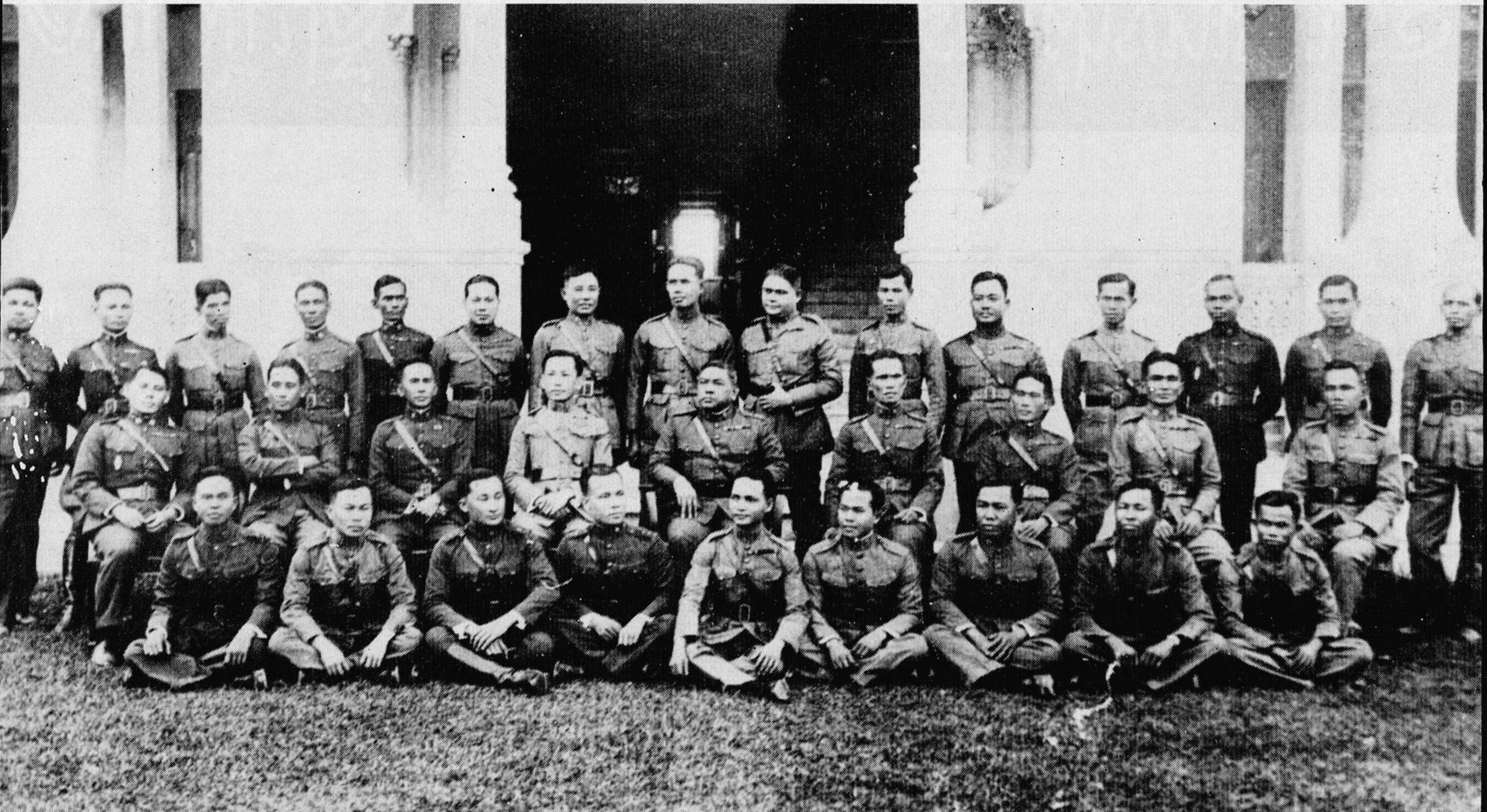
หลังจากได้จับกรมพระนครสวรรค์วรพินิต ผู้รักษาพระนคร และบุคคลสำคัญๆไว้ได้
แล้ว พ.อ. พระยาพหลฯก็ให้ทหารส่วนหนึ่งออกตรวจสถานการณ์เพื่อรักษาความสงบ

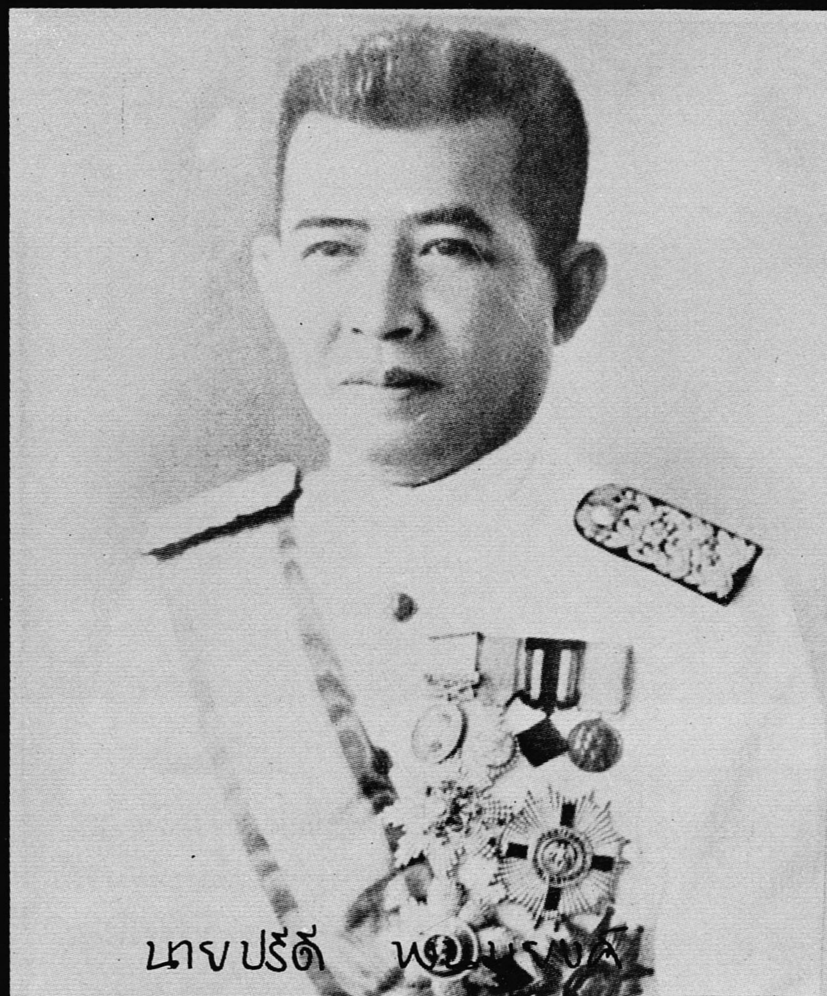
นี่เป็นภาพเหตุการณ์หลังการปฏิวัติ เมื่อ 24 มิถุนายน ๒๔๗๕ คณะราษฎร์ ได้ใช้กำลังทหารเรือ ทหารบก และนักเรียนนายร้อยทหารบก เข้าทำการระแวดระวังรักษาความสงบอย่างสุดความสามารถ

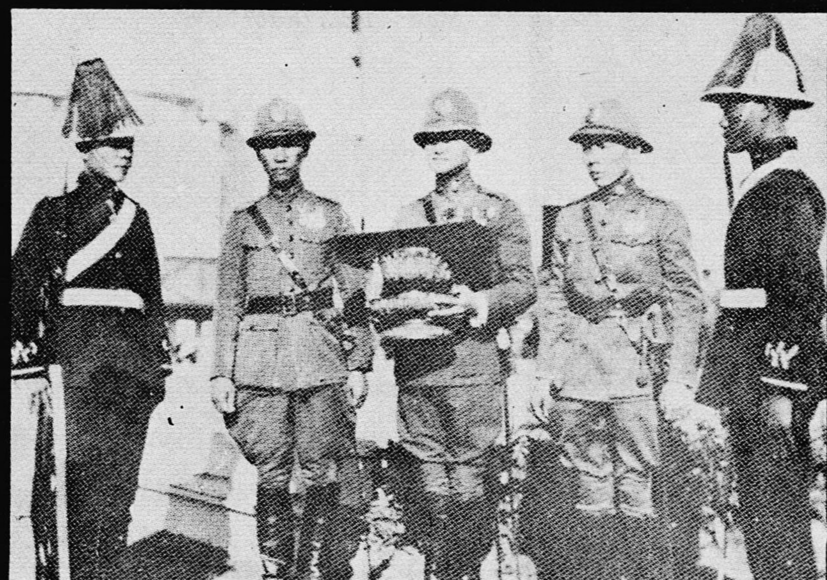
คณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองฝ่ายทหารเรือ

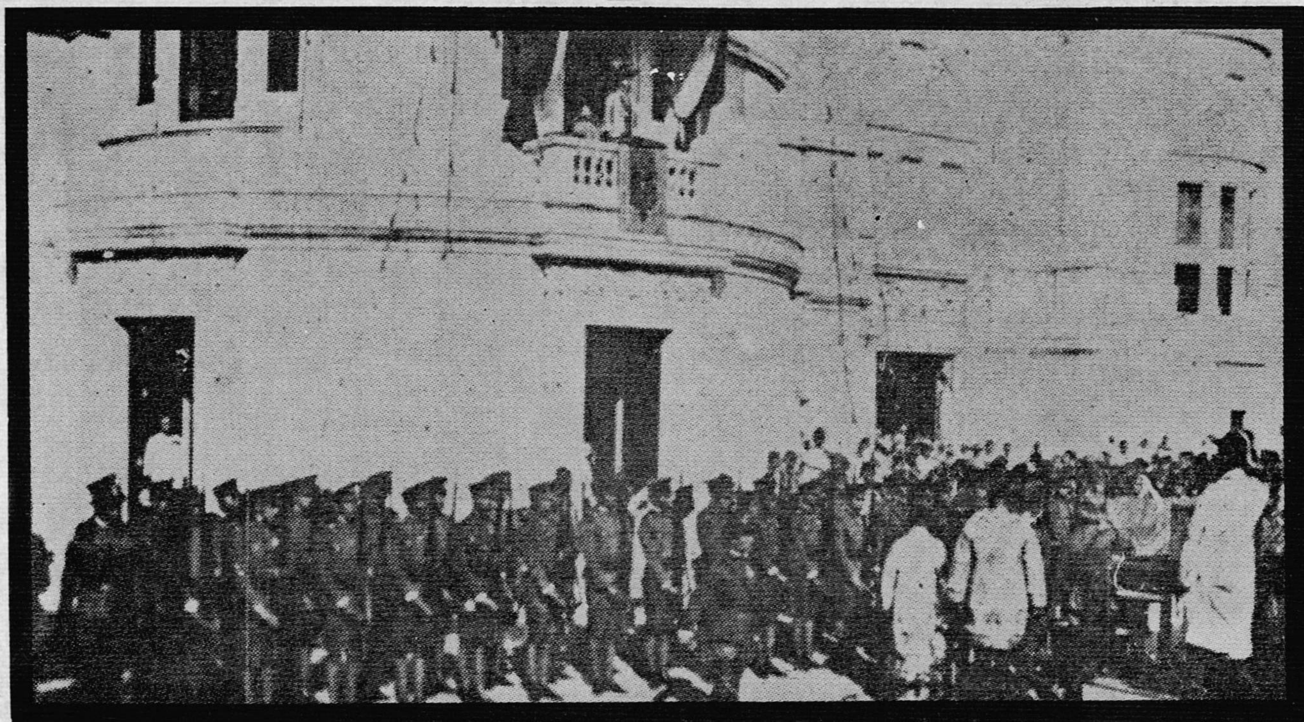
คณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองฝ่ายทหารบก

นายปรีดี พนมยงค์ มันสมองในทางการเมืองของคณะราษฎร์ และเป็นผู้ร่วมปฏิวัติในวันที่๒๔มิถุนาด้วยคนหนึ่ง และเป็นบุคคลที่มีบทบาทในทางการเมืองในเวลาต่อมา กล่าวคือ เขาตั้งขบวนการเสรีไทยกู้ชาติ ร่างคำประกาศสงครามเป็นโมฆะ เป็นหัวหน้ากบฏวังหลวง แล้วลี้ภัยไปอยู่ปักกิ่ง ปัจจุบันอยู่ในฝรั่งเศส

ทหารส่วนหนึ่งเอารัฐธรรมนูญไปถวายพระปกเกล้าฯ ลงปรมาภิไธย เพื่อใช้ปกครองประเทศต่อไป

พระปกเกล้า ฯ กำลังกล่าวคำปราศรัย อันเกี่ยวแก่พระองค์ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ว่า ขอให้ คณะ ราษฎร์ จง ดำเนินให้เป็นไปตาม อุดมการณ์ที่มีปณิธานอยู่

ภาพนี้ เป็นภาพที่พระปกเกล้า ฯ ทรงพระราชทาน รัฐธรรมนูญ ให้ แก่ สภาผู้แทนราษฎร เพื่อใช้เป็นมาตรฐานการปกครองประเทศต่อไป

-๑๕-

ประชุมเสนาบดีและปลัดทูลฉลอง

แม้ว่า การยึดอำนาจการปกครองประเทศ จะสำเร็จเสร็จสิ้นไปแล้วก็ตาม แต่ทว่า ความสมบูรณ์ในการเป็นรัฐโดยถูกต้องตามกฎหมาย ระหว่างประเทศนั้น ยังหาได้อยู่ในสภาพอันสมบูรณ์โดยแท้จริงไม่ เพราะพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ยังมิได้ตอบคำขาด หรือการยื่นอัลติเมตั้มของคณะราษฎรไม่ ตลอดจนการบริหารราชการในบัดนั้น ก็ยังมิได้เป็นระเบียบเรียบร้อย หรือมีเสถียรภาพแต่ประการใด และสิ่งที่คณะราษฎรหวั่นเกรงอยู่เป็นอย่างมากก็คือ การแทรกแซงของนานาชาติอาจจะฉวยโอกาสเอาในระยะบ้านเมือง เกิดความปั่นป่วนวุ่นวาย วิกฤติการณ์ โดยการอ้างเอาสถานการณ์ของประเทศเต็มไปด้วยวิกฤติการณ์ ไม่น่าจะเป็นที่ไว้วางใจแก่ทรัพย์สินและชีวิต ของบุคคล ต่างด้าว ชาวต่างแดน อันได้มา พำนักพักพิง และมีอาชีพอยู่ในประเทศขณะนั้น

เพื่อเป็นการซ้อมความเข้าใจในกลไกและวิธีการต่าง ๆ ในการบริหารประเทศทั้งภายในและภายนอก คณะราษฎรจึงได้เชิญเสนาบดี ปลัดทูลฉลองมาประชุม เพื่อความเป็นสวัสดิภาพทั้งในด้านการบริหาร การรักษาความสงบ และการติดต่อสัมพันธภาพกับนานาประเทศ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อเวลา ๑๖.๐๕ นาที ของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

ในการประชุมเสนาบดี ปลัดทูลฉลองครั้งนี้ ทางฝ่ายคณะราษฎรก็มี

๑. พันเอก พระยาพหลพยุหเสนา

๒. พันเอก พระยาทรงสุรเดช

๓. พันเอก พระยาฤทธิ์อัคเนย์

๔. พันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ

๕. พันโท พระเหี้ยมใจหาญ

๖. พันตรี หลวงพิบูลสงคราม

๗. พลเรือตรี พระยาปรีชาชลยุทธ

๘. พลเรือตรี พระยาศรยุทธเสนี

๙. นาวาตรี หลวงสินธุ์สงครามชัย

๑๐. หลวงประดิษฐ์มนูธรรม

๑๑. นายชิม วีรไวทย เป็นผู้จดรายงานการประชุมครั้งนี้

ทางด้าน ฝ่ายรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพยะเจ้าอยู่หัวนั้น มีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑. พระวรวงศ์เธอ กรนหมื่นเทววงศ์วโรทัย เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ

๒. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ เสนนาบดีกระทรวงธรรมการ

๓. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศุภโยคเกษม เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

๔. พระยาพิชัยญาติ เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ

๕. เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

๖. พระยามโหสถ ปลัดทูลฉลองกระทรวงยุติธรรม

๗. หม่อมเจ้าวิมมาทิตย์ ระพีพัฒน์ ปลัดทูลฉลอง กระทรวงเกษตราธิการ

๘. พระยาราชนิกุล ปลัดทูลฉลอง กระทรวงมหาดไทย

๙. พระยาวิทยา ปริชามาตย์ ปลัดทูลฉลอง กระทรวงธรรมการ

๑๐. พระยาประเสริฐสงคราม ปลัดทูลฉลอง กระทรวงกลาโหม

๑๑. พระยาศรีวิสารวาจา ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ

๑๒. พระยาพิพิธสมบัติ ปลัดกระทรางพาณิชย์คมนาคม

พระยาพหลฯ เปิดการประชุม

เมื่อ เสนาบดีและปลัดทูลฉลอง ได้มาประชุมพร้อมเพียงดีแล้ว พันเอกพระยาพหลฯ หัวหน้าคณะราษฎร์ ก็ได้กล่าวคำปราศรัยเป็นคนแรก มีใจความว่า

ในการที่ได้เชิญเสนาบดีปลัดทูลฉลองมาประชุมในวันนี้ ก็เพื่อที่จะปรึกษาหารือถึงกิจการ ซึ่งจะต้องประชุมร่วมกัน และขอให้หลวงประดิษฐ์มนูธรรม เป็นผู้แถลงแทนคณะราษฎร์

หลวง ประดิษฐ์มนูธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายและวิชาเศรษฐศาสตร์ เป็นมันสมองทางการเมือง หรือ "**Braintrusts**" (ขุมปัญญา) ของคณะราษฎร์ ได้ลุกขึ้นแถลงอย่างเปรื่องปราดราวกับรัฐบุรุษ ผู้ชำนาญทั้งในวิชาการและประสพการณ์ และสามารถทำให้การประชุมเสนาบดีและปลัดทูลฉลอง ได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อยเป็นอย่างดียิ่ง

หลวงประดิษฐ์มนูธรรมยืนขึ้นโค้งคำนับท่านเสนาบดี และปลัดทูลฉลองด้วยความนอบน้อม แล้วก็กล่าวว่า

ท่านเสนาบดีและปลัดทูลฉลองผู้มีเกียรติ

บัดนี้ คณะราษฎร์ ได้ยึดอำนาจการปกครองไว้ได้แล้ว และได้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์ มาประทับ ณ ที่นี้แล้ว ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นประกันความปลอดภัยของคณะ คณะหาได้จะมุ่งร้ายที่จะทำการทารุณแต่อย่างใดไม่ ระหว่างที่ท่านประทับอยู่ คณะราษฎร์ก็ได้แสดงความเคารพสิ่งสำคัญที่คณะราษร์ประสงค์ ก็เพื่อที่จะต้องการให้ประเทศสยามได้มีธรรมนูญการปกคอง จึงได้ถวายบังคมทูล เชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็กลับพระนคร เป็นกษัตริย์อยู่ใต้ธรรมนูญการปกครอง ต่อไป

ธรรมนูญการปกครองจะได้จัดทำขึ้นเร็ว ๆ นี้ แต่ในเวลานี้เป็นการจำเป็นที่คณะราษฎร์ จะต้องมีอำนาจเหนือพลเรือน เหตุฉะนี้จึงต้องมีคณะผู้รักษาพระนคร ฝ่ายทหารส่วนธรรมนูญการปกครองนี้ คณะได้เตรียมร่างขึ้น และจะได้นำเสนอสภาผู้แทนราษฎร์โดยเร็วที่สุดที่สามารถจะทำได้

สภาผู้แทนราษฎร์นั้น ตามปกติควรจะไรับเลือกตั้งตามความเห็นของราษฎร์ แต่ยังจะทำโดยเร่งรีบยังมิทัน จึงได้คิดว่าในขั้นต้นนี้ จะมีบุคคลที่ได้มาร่วมความคิดกันครั้งนี้เป็นสมาชิกชั่วคราวก่อน ซึ่งจะอยู่ในตำแหน่งเวลาอันเร็ว แต่รู้สึกว่าผู้ร่วมคิดครั้งนี้ แม้จะ

ได้รับการศึกษามาบ้าง อย่างไรก็ดี คณะก็ยังเป็นเด็กหนุ่มอยู่เป็นส่วนมาก จึงปรึกษาหารือกันในวันที่จะเชิญผู้ใหญ่ในทางราชการ และผู้ที่ประกอบอาชีพในทางอื่น ๆ ซึ่งเป็นผู้เห็นแก่ชาติบ้านเมืองมา เป็นสมาชิกร่วมในสภาด้วย ต่อไปในสมัยที่ ๒ คือเมื่อบ้านเมืองเรียบร้อยแล้ว ก็จะได้ให้ราษฎรเลือกตั้งผู้แทนเข้าเป็นจำนวนเท่ากัน ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะระวังให้นโยบายของรัฐได้ดำเนินไปเพื่อราษฎร์ และในสมัยที่ ๓ คือ เมื่อราษฎร์ได้รับการศึกษา ซึ่งจะได้กำหนดตามหลักสูตรใหม่มีจำนวนเกินกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนพลเมืองทั้งประเทศ และไม่เกิน ๑๐ ปี ราษฎร์ก็จะได้เลือกผู้แทนของตนฝ่ายเดียวเท่านั้น ไม่ต้องมีผู้แทนคณะราษฎร์ กำกับความคิดอันนี้จะได้เสนอสภาเพื่อการหารือกันต่อไป

เพราะฉะนั้น คณะราษฎร์จึงขอให้เสนาบดี และปลัดทูลฉลอง ช่วยกันรักษาความสงบ และขอให้ช่วยแจ้งไปยังพนักงานกรมกองต่าง ๆ ที่ขึ้นอยู่ ให้ปฏิบัติการไปตามเดิมสิ่งใดเป็นงานเคยปฏิบัติ ก็จะพิจารณาให้เสนาบดี และปลัดทูลฉลองกระทำไป สิ่งใดเป็นปัญหาทางนโยบาย ที่จะต้องรับความเห็นชอบจากคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะต้องทำโดยด่วนก็คือ กิจการที่เกี่ยวกับการต่างประเทศว่า รัฐบาลชั่วคราวใหม่นี้ ไม่คิดจะล้างผลาญชีวิตและสมบัติของคนในบังคับต่างประเทศ สิ่งใดที่เคยได้กระทำมา ตลอดจนสัญญาทางพระราชไมตรี ก็จะได้ดำเนินต่อไป ขอให้ช่วยกันระวังรักษา อย่าให้มีการแทรกแซงของต่างประเทศได้ไม่ว่าในประเทศใด ๆ ปัญหาในการต่างประเทศ คณะการเมืองต่าง ๆ ก็มีความเห็นลงรอยกัน ทุกประเทศอื่นย่อมไม่เกี่ยวข้องกับกิจการภายในของอีกประเทศหนึ่งตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ภายหลังสงครามมานี้ ที่ได้มีสันนิบาตชาติขึ้น การแทรกแซงไม่ใช่นโยบายของสันนิบาตชาติ แต่อย่างไรก็ดี การแทรกแซงของต่างประเทศนั้น ถ้าหากมีขึ้นย่อมเป็นการกระทบกระเทือนของคนไทยทุกชั้น ไม่ว่าจะเป็นเจ้านาย หรือราษฎร์สามัญจะถือว่ายุ่งแต่เฉพาะราษฎร์สามัญไม่ได้

เมื่อ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ได้แถลงจุดแห่งความมุ่งหมายให้เสนาบดี และปลัดทูลฉลองทราบจบลงแล้ว กรมหมื่นเทววงศ์ วโรทัย เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศได้ลุกขึ้นแถลงว่า

"**ก่อนอื่น** อยากจะทราบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงตอบมาว่าอย่างไร ในเรื่องรัฐบาลใหม่นี้"

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม "ในเวลานี้ ยังไม่ได้รับคำตอบ แต่การแจ้งให้ทูตทราบ เป็นปัญหาของชาติทั้งหมด ไม่ใช่เฉพาะซึ่งจะต้องจัดการโดยเร็วที่สุด หากเกี่ยวข้องกับธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน เพาะเกรงว่าอาจมีการแทรกแซงเกิดขึ้นได้อาศัยประเทศเราเป็นประเทศเล็ก"

พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นเทววงศ์ วโรทัย ทรงแถลงว่า

"การแทรกแซงในเวลานี้เข้าใจว่ายังคงไม่มี"

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม "อย่างไรก็ตาม การแจ้งให้คณะทูตทราบถึงกิจการ และทางดำเนินของรัฐบาลใหม่ เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องกระทำไปโดยเร็วที่สุด หรือให้ประเทศทั้งหลายทราบถึงความประสงค์ อันดีของรัฐบาลใหม่ได้ตั้งขึ้น"

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเทววงศ์ วโรทัย "จะแจ้งถึงพฤติการณ์ที่ได้เป็นไป อันไม่เกี่ยวแก่การขอให้รับรอง หรือจะขอให้รับรองรัฐบาลใหม่ด้วย"

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม "ต้องการให้รัฐบาลรับรองรัฐบาลใหม่ด้วย"

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเทวงค์ วโรทัย "การขอให้รับรองรัฐบาลใหม่นั้น ถ้าเป็นการขอร้องให้รับรอง "Dejvre" แล้วก็จะต้องได้รับตอบจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสียก่อน หรือมิฉะนั้น ข้าพเจ้าก็ลาออก"

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม "ขอให้แจ้งไปว่า เวลานี้เสนาบดีได้ทำการไปตามความเห็นชอบของคณะราษฎร์ และให้แจ้งวิธีดำเนินการของรัฐบาลใหม่ต่อสถานทูตทุกประเทศ"

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น เทวงศ์ วโรทัย "จะแจ้งให้คณะทูตทราบต่อไป"

พระยาพหลฯ "ในเรื่องนี้ได้คิดกันมานานแล้ว และได้พยายามจะใช้วิธีอันละม่อมที่สุด ซึ่งจะใช้วิธียอดเยี่ยมกว่านี้ไม่ได้"

พระยาศรีวิสารวาจา "ถ้ารัฐบาลชั่วคราวระวังอย่างเต็มที่แล้ว การแทรกแซงคงไม่มี"

หลวงประดิษฐ์ฯ "เรื่องการจัดรักษาความเรียบร้อยของประชาชนนี้ ทางคณะราษฎร์ได้จัดการทุกทางที่จะมิให้เหตุร้ายเกิดขึ้น โดยในกรุงเทพ ฯ ผู้รักษาตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ ได้จัดการระวังอย่างเต็มที่ ส่วนตามหัวเมือง ก็ให้ท่านปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย แจ้งไปให้ทางฝ่ายบ้านเมืองรักษาความสงบเรียบร้อยไปตามเดิม"

พระยาพิพิธสมบัติ "เวลานี้มีกิจการบางอย่าง ซึ่งปลัดทูลฉลองไม่มีอำนาจลงนาม เพราะเสนาบดีมิได้มอบอำนาจไว้ให้"

หลวงประดิษฐ์ฯ "ตามที่เข้าใจในเรื่องระเบียบการปกครองเห็นว่า เมื่อเวลาเสนาบดีไม่อยู่ ปลัดทูลฉลองมีอำนาจเซ็น แต่ถ้าปลัดทูลฉลองไม่ได้รับมอบอำนาจจากเสนาบดีไว้ ก็มีอำนาจทำได้โดยคำสั่งของคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร"

การประชุมเสนาบดี และปลัดทูลฉลอง ได้เป็นไปอย่างเรียบร้อย ทั้งนี้ก็เพราะว่าด้วยความชำนิชำนาญทั้งในทางทฤษฎีและปฏิบัติของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม จนเสนาบดีและปลัดทูลฉลองไม่สามารถจะคัดค้านได้ และก็ไม่สามารถจะประวิงหรือดำเนินนโยบายรีไว้ทอ (รอไว้ที) ของคณะราษฎร์ได้ แม้ว่าเสนาบดีและปลัดทูลฉลองจะใช้กลยุทธกุศโลบายในทางใดๆ เพื่อหน่วงเหนี่ยวประวิง แต่ในที่สุดด้วยเชาว์ปัญญา และความสามารถอย่างยอดเยี่ยมในทางการเมืองของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ก็เล่นเอาเสนาบดีและปลัดทูลฉลองต้องยอมจำนนทุกประตู

แน่ละ ! ถ้าคณะราษฎร์ปราศจากหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ขุมปัญญาในทางการเมือง และในทางเศรษฐกิจเสียแล้ว สถานการณ์ทางการเมืองในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อจะลงเอยกันด้วยรูปไหน แบบไหนและอย่างไรนั้น เป็นเรื่องที่น่าคิดอยู่มากทีเดียว

-๑๖-

โทรเลขตอบคณะราษฎร์

ท่านผู้อ่านได้ทราบแล้วว่า คณะราษฎร์ ได้ให้นาวาตรี หลวงศุภชลาศัยผู้บังคับเรือรบสุโขทัย ไปทำการอัญเชิญสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เสด็จกลับคืนเข้าสู่พระมหานครโดยเรือรบสุโขทัยนั้น คณะราษฎร์ได้ยื่นคำขาดให้ตอบภายใน ๑ ชั่วนาฬิกา มิฉะนั้นแล้ว จะหาว่าทรยศต่อชาติ และจะได้พิจารณาแต่งตั้งกษัตริย์พระองค์อื่นเป็นกษัตริย์ใต้ธรรมนูญต่อไป

พระเจ้ากรุงสยามทรงมีน้ำพระทัย และมีความพอใจในการปกครองระบอบนี้อยู่แล้ว เมื่อคณะราษฎร์ได้ทำการปฏิวัติภายใต้เจตนารมณ์อุดมการของพระองค์เช่นนี้ จึงไม่มีอะไรที่พระองค์จะทรงขัดขวางพฤติกรรมของคณะราษฎร์ และพระองค์ก็ทรงจินตนาการอยู่ตลอดเวลาที่จะทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ปวงชน แต่มีขุนนางบางท่านคัดค้านเอาไว้ว่า ราษฎร์ยังโง่ ยังปกครองตนเองไม่ได้ ความดำริของพระองค์ก็ต้องหยุดชงักลง

ดังนั้น ในวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๗๕ พระเจ้ากรุงสยามจึงได้ตอบการยื่นคำขาดของคณะราษฎร์ ดังมีข้อความต่อไปนี้

สวนไกลกังวล

วันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

ถึง ผู้รักษาการณ์พระนครฝ่ายทหาร

ด้วยได้ทราบความสำเนาหนังสือที่ส่งไปยังกระทรวงมุรธาธรว่า คณะทหารมีความปรารถนาจะเชิญให้ข้าพเจ้ากลับพระนคร เป็นกษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ข้าพเจ้าเห็นแก่ความเรียบร้อยของอาณาประชาราษฎร์ ไม่อยากให้เสียเลือดเนื้อกันนี้ เพื่อจัดการโดยละม่อมละมัยไม่ให้ขึ้นชื่อได้ว่า จลาจลเสียหายแก่บ้านเมือง และความจริง ข้าพเจ้าก็

คิดอยู่แล้วที่จะเปลี่ยนแปลงในทำนองนี้ คือมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองตามรัฐธรรมนูญ จึงยอมรับที่จะช่วยเป็นตัวเชิด เพื่อคุมโครงการตั้งรัฐบาลให้เป็นรูปตามวิธีเปลี่ยนแปลงตั้งรัฐธรรมนูญโดยสะดวก เพราะว่า ถ้าข้าพเจ้าไม่ยอมรับเป็นตัวเชิด นานาประเทศคงจะไม่รับรองรัฐบาลใหม่นี้ ซึ่งจะเป็นความลำบากยิ่งขึ้นหลายประการ ความจริงตัวข้าพเจ้าเอง ก็ทราบอยู่แล้วว่ามีอาการทุพลภาพ และไม่มีลูกสืบวงศ์สกุล และจะไม่ทนงานไปนานเท่าใดนัก ทั้งไม่มีความปรารถนามักใหญ่ใฝ่สูงให้เกินศักดิ์ และความสามารถที่จะช่วยพยุงชาติของเราให้เจริญเทียมหน้าเขาบ้าง พูดมานี้ เป็นความจริงเสมอ

ประชาธิปก ปร.

ต่อไปนี้ เป็นรายงานของหลวงศุภชลาศัย ที่คณะราษฎรได้ให้เป็นตัวแทนคณะราษฎร์ นำการยื่นคำขาดไปให้พระปกเกล้า ฯ อนุวรรตน์ตามเจตนารมณ์ของคณะราษฎร์ บัดนี้หลวงศุภชลาศัย ได้รายงานเหตุการณ์มายังผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร มีข้อความและรายละเอียดดังนี้

ด่วนมาก

พล. ร.ต. พระยาปรีชาชลยุทธ ผู้รับตำแหน่งแม่ทัพเรือ พระที่นั่งอนันตสมาคม กรุงเทพ ฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์จะเสด็จโดยรถไฟพระที่นั่ง ซึ่งเป็นการสมพระเกียรติยศ และอีกประการหนึ่งในเรือไม่เป็นทางสำราญพอ ได้มีลายพระหัตถ์ตอบความประสงค์ของผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารทุกประการแล้ว ขอให้จัดถวายตามความประสงค์

ลงนาม น.ต. หลวงศุภชลาศัย
ผู้บังคับการ ร.ล. สุโขทัยชั่วคราว

หลังจากได้รายงานเหตุการณ์ ให้ผู้รักษาการณ์พระนครฝ่ายทหารเป็นครั้งแรกแล้ว ต่อมาผู้บังคับการเรือรบหลวงสุโขทัย ได้รายงานเหตุการณ์เข้ามาอีก ดังนี้

สถานีวิทยุทหารเรือ รับวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๗๕ เวลา ๑๐.๐๐ น.

จาก ร.ล. สุโขทัยที่ ๒ วันที่ ๒๕ เวลา ๑๐.๕๐ น,

เรียน พระยาพหล ฯ ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร พระที่นั่งอนันตสมาคม

กระผมได้ลงนามกำกับโทรเลข ๓ ฉบับ เป็นพยานเรื่องขอให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จกลับพระนครโดยรถไฟวันนี้ พร้อมกับกรมพระกำแพงเพชร ฯ ที่หัวหินเหตุการณ์เรียบร้อย

น.ต. หลวงศุภชลาศัย

แล้วต่อมา หลวงศุภชลาศัย ผู้บังคับการเรือรบหลวงสุโขทัย ได้รายงานเหตุการณ์เข้ามาอีกว่า

เรียน พ.อ. พระยาพหล ฯ ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

พระที่นั่งอนันตสมาคม

กระผมได้รับหนังสือจากสมุหราชองครักษ์แจ้งว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเสด็จสู่พระนครโดยลำลอง ไม่มีกองทหารตามเสด็จ

น.ต. หลวงศุภชลาศัย

ท่านผู้อ่านที่เคารพ ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่แท้เที่ยง ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่แน่นอน พระเจ้าจักรพรรดิ์อาจกลายเป็นยาจก และยาจกอาจกลายเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ์ เศรษฐีอาจกลายเป็นขอทาน และขอทานอาจกลายเป็นเศรษฐีไปก็ได้ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า โลกนี้คือโลกแห่งความเป็นอนิจจัง โลกแห่งลครชีวิต มีทั้งโศกาอาดูร มีทั้งหัวเราะและร้องไห้ มีทั้งความผิดหวังและสมหวัง มันเป็นเรื่องราวของโลกีย์วิสัย ไม่มีใครในโลกจะหลีกเลี่ยงเสียมิได้ หากยังวนเวียนอยู่ในโลกแห่งความเป็นอนิจจัง

๑๗

การเสด็จนิวัตกลับพระนคร

ในการที่พระเจ้ากรุงสยาม ยอมรับเป็นกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน และทรงมอบพระองค์อยู่ภายใต้อาณัติของคณะราษฎร์ ทั้ง ๆ ที่พระองค์ในขณะนั้น ก็เป็นเอกราชเสรี มิได้อยู่ภายใต้คอนโทรลของพวกปฏิวัติก็หามิได้ ในการที่พระองค์ทรงยินยอมอนุโลมตามความประสงค์ ของคณะราษฎร์นั้น ถ้าหากนำมาพิเคราะห์วิจัย อาจเป็นเพราะว่าพระองค์ทรงทราบประวัติศาสตร์แห่งการ ปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส เมื่อปี ค.ศ. ๑๗๘๙ การปฏิวัติครั้งนั้น เป็นการปฏิวัติที่รุนแรงเหี้ยมโหดที่สุด พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ และพระนางเจ้ามารีอังตัวเนต ถูกนำพระองค์ตัดพระศอด้วยอาวุธกิโยติน ส่วนการปฏิวัติในรัสเซีย โดยพวกบอลเชวิค อันมีเลนินเป็นหัวหน้า เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๑๗ นั้นมีพฤติการณ์หฤโหดทารุณไม่แตกต่างเท่าใดนัก ในการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส พระเจ้าซาร์และพระบรมวงศานุวงศ์ ถูกพวกบอลเชวิคยิงสิ้นพระชนม์อย่างสยดสยอง และอีกทั้งในขณะนั้นก็ปรากฏว่า ในยุโรปและอเมริกา ได้พากันเข้ายื้อแย่งอำนาจจากกษัตริย์มาเป็นอำนาจแห่งประชาคม

สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ ดังได้กล่าวเล่ามานี้ พระเจ้ากรุงสยามย่อมตระหนักประจักษ์แจ้งในพระราชหฤทัยดีว่า การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นับวันแต่จะเสื่อมถอย และสุดสิ้นอวสานลงไปทุก ๆ ทีเท่านั้น ประกอบกับที่พระองค์ทรงประทับศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยกรุงปารีส และมหาวิทยาลัยอีตันในประเทศอังกฤษ พระองค์ได้เห็นความก้าวหน้า

ของประเทศที่ได้ใช้การปกครองตามรูประบอบประชาธิปไตย ล้วนแล้วแต่มีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างดีแทบทั้งสิ้น แม้แต่ประเทศญี่ปุ่นก็รุ่งโรจน์ก้าวหน้าจนกลายเป็นประเทศมหาอำนาจไป และถ้าหากพระองค์จะได้ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ปวงชน เหมือนจักรพรรดิ์แห่งญี่ปุ่น พระองค์ยังจะมีบุญคุณแก่พสกนิกรของพระองค์ และยังจะได้เป็นกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ การปกครองแผ่นดินต่อไป ด้วยเหตุนี้ เมื่อพระองค์เถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ก็เคยดำริจะทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญ การปกครองแผ่นดินให้แก่ชาวไทยมาครั้งหนึ่ง แต่ก็มีขุนนางชั้นผู้ใหญ่ท่านหนึ่งคัดค้านเอาไว้ จึงทำให้พระราชดำริของพระองค์ต้องชงักไป

อีกประการหนึ่ง ในการที่พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยอมอนุวรรตน์ตามความประสงค์ของคณะราษฎร์ก็เพราะเหตุว่าในขณะนั้น คณะราษฎร์อันมีพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา พันเอก พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิ์อัคเนย์ พันโทพระประศาสน์ พิทยายุทธ ได้จับกุมตัวพระพี่ยาเธอ กรมพระนครสวรรค์ วรพินิจผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร อภิรัฐมนตรี ปลัดทูลฉลอง และพระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนบุคคลสำคัญ ๆ ไว้ได้หมด ถ้าหากจะคัดค้านหรือต่อต้าน ก็เกรงไปว่า พวกคณะราษฎร์อาจทำลายชีวิตพระบรมวงศานุวงศ์อย่างฝรั่งเศสหรือรัสเซีย ดังที่คณะราษฎร์ได้ยืนยันความประสงค์ข้อนี้ไว้แล้ว และประการสำคัญที่สุดก็คือ จะมีกองพันใดในต่างจังหวัดจะให้ความสนับสนุนแก่พระองค์บ้าง เพราะบรรดาขุนศึกชั้นมันสมองก็ถูกจับไว้จนหมดสิ้น การที่จะต่อต้านคณะราษฎร์นั้น ดูเป็นหนทางค่อนข้างจะมืดมน

ด้วยเหตุนี้เอง พระเจ้ากรุงสยาม จึงทรงเห็นว่าควรอนุโลมดีกว่าแข็งข้อต่อต้าน เพราะจะไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย นอกจากการเสียเลือดเนื้อและชีวิตลงโดยเปล่าประโยชน์ส่วนพระองค์เองก็ไม่แน่ว่าจะเป็นอย่างไรพลานามัยก็ไม่สมบูรณ์ ส่วนกำลังที่พระองค์มีอยู่ในขณะนั้น คือ ร. พัน ๓ จังหวัดเพชรบุรี และทหารรักษาพระองค์อีกเล็กน้อย นับว่ามีกำลังน้อยมากไม่สามารถที่จะป้องกัน และรักษาพระองค์ได้

แปลว่าไม่มีทางใดที่จะขัดขืน และยืนยันแข็งข้อต่อคณะราษฎร์ จึงทรงยินยอมทุกประการตามที่คณะราษฎร์ปรารถนา

ในวันที่พระเจ้ากรุงสยามจะเสด็จนิวัติคืนสู่จังหวัดพระมหานครนั้น ปรากฎว่า ที่สถานีรถไฟหัวหิน คับคั่งไปด้วยประชาชนมาดูเหตุการณ์ด้วยความสนใจ แม้ว่าขณะนั้นดวงอาทิตย์กำลังใกล้ที่จะอัสดงคตแล้วก็ตาม พระเจ้ากรุงสยามได้เสด็จออกจากพระราชวังไกลกังวลด้วยรถยนต์พระที่นั่ง พรั่งพร้อมด้วยผู้ตามเสด็จเป็นอันมาก สมเด็จกรมพระสวัสดิ์ วัฒน์วิศิษฐ์กรมหลวงสิงห์วิกรมเกียงไกร เสนาบดีกระทรวงกลาโหมในบัดนั้นนอกจากนั้นก็มี กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน พร้อมด้วยพระชายา และพระราชโอรสและธิดา รวมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์อีกหลายพระองค์อีกทั้งข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ที่ได้ตามเสด็จเมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ ก็ได้ตามเสด็จกลับกรุงเทพ ฯ พร้อมกับพระเจ้ากรุงสยาม

ในการเสด็จกลับคืนสู่พระมหานครครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ชุดจอมพลทหารบก สีกากีแกมเขียวส่วนสมเด็จกรมพระสวัสดิ์ฯ กรมพระกำแพงเพชรฯ ฉลองพระองค์อย่างพลเรือน

เวลา ๑๙.๔๕ น. ขบวนรถไฟพิเศษ อันประกอบไปด้วยพระที่นั่งตราครุฑ และโบกี้คันอื่น ๆ ประมาณ ๑๐ โบกี้ ก็แผดเสียงคำรณคำรามดังสะท้าน แล้วก็ค่อย ๆ เคลื่อนออกจากสถานีรถไฟหัวหินอย่างช้า ๆ ท่ามกลางเสียงไชยโยของประชาชน ณ บริเวณแห่งนั้น

อ้า !... ท่านผู้อ่านที่รัก ชีวิตก็เหมือนลคร ลครก็เหมือนชีวิต เรากำลังเล่นลครกัน ถ้าใครยึดว่าชีวิตเป็นเรื่องจริงจังจนเกินไป ก็เข้าใจในเรื่องชีวิตน้อยเกินไป มันเป็นธรรมชาติของโลกธรรม ๘ ประการ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้คือ มีลาภ ไม่มีลาภ, มียศ, ไม่มียศ, นินทา, สรรเสริญ, สุข, ทุกข์, เป็นเรื่องประจำของผู้ที่ยังไม่สิ้นกิเลศ ตัณหา อุปาทาน

รถไฟพระที่นั่งได้ใช้ผีจักรเต็มความสามารถ ทุกสถานีที่รถพระที่นั่งผ่านจะได้ยินเสียงไชโยดังกึกก้องตลอดทางที่รถไฟพระที่นั่งผ่านไป ที่สุดรถไฟพระที่นั่งก็เดินทางมาถึงสถานีรถไฟสวนจิตรลดา เมื่อ ๒๔.๓๖ น.

ณ สถานีสวนจิตรลดาในขณะนั้น ปรากฏว่ามีประชาชนมาคอยรับเสด็จกันอย่างล้นหลาม และก็มีเจ้าหน้าที่ทั้งทหารบกและทหารเรือสะพายอาวุธยืนระวังสถานะการณ์อยู่ด้วยความเข้มงวดกวดขัน เพื่อระวังเหตุการณ์ร้ายอันจะอุบัติขึ้น ประชาชนส่วนมากอยู่ในอาการสงบเสียงไชโยเงียบกริบ มีเสียงแต่ถอนหายใจยาว และเสียงกบเสียงเขียดคร่ำครวญขึ้นในยามดึกเท่านั้น

นอกจากประชาชน จะมารอรับเสด็จกันอย่างล้นหลามแล้ว ก็ปรากฏว่าในยามดึกของคืนนั้น มีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงวังหลายท่านเช่น เจ้าพระยาวรพงศ์ พิพัฒน์ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ พระยาเทวาธิราช พระยานิพนธ์ พจน์นาถ พระยาบำเรอภักดี พระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียรเป็นต้น

สำหรับสถานีหัวลำโพงนั้นมีทหาร ทั้งทหารบกและทหารเรือพร้อมด้วยอาวุธทำการรักษาการณ์อยู่อย่างเข้มแข็ง แต่ละคนหน้าตาเหี้ยมเกรียม คอยระวังรักษามิให้ผู้ใดเข้าไปในบริเวณสถานีรถไฟเป็นอันขาด

เมื่อรถไฟพระที่นั่ง เทียบชานชลา สถานีรถไฟ สวน จิตรลดาราว ๆ ประ มาณ ๕ นาที ปรากฏว่าพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบรมราชินีพระนางเจ้ารำไพพรรณี ก็เสด็จลงจากรถไฟด้วยพระพักตร์อันหม่นหมอง เสียงไชยโยระทึกกึกก้อง เสียงการเป่านกหวีดอันเป็นสัญญาณของตำรวจ และการปฏิสันถารโอภาปราศรัยที่พระองค์เคยได้ปฏิบัติมาแต่กาลก่อน ด้วยอัธยาศัยไมตรีนั้น แต่บัดนี้เสมือนหนึ่งว่า ไม่ได้มีการเสด็จของในหลวง ณ บริเวณสถานีรถไฟสวนจิตรลดาเงียบสงัดคล้ายป่าชัฏป่าช้า ประชาชนจ้องจับสายตาไปยังพระปกเกล้าฯ พระบรมราชินีด้วยหัวใจอันสะเทือนสะท้าน พระองค์ทรงโอภาปราศรัยกับพระบรมวงศานุวงศ์ และบรรดา

ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ผู้น้อยพอเป็นพิธีแล้วก็ทรงพระราชดำเนินไปขึ้นรถยนต์ พระที่นั่งพร้อมด้วยพระบรมราชินี ภายใต้การอารักขาของคณะราษฎร์อย่างแข็งแรง มุ่งตรงไปยังที่ประทับ คือวังสุโขทัย

ส่วนพระบรมศานุวงศ์ที่ติดตามมาด้วยก็เสด็จกลับวังทุกพระองค์โดยที่คณะราษฎร์มิได้เกาะกุมคุมตัวแต่อย่างไร ทั้งนี้ก็เพราะว่า ไม่มีความสำคัญอะไรในการที่จะควบคุมตัวไว้

ที่สถานีรถไฟหัวลำโพง ปรากฏว่ารถไฟมาถึงชานชลาสถานี เมื่อเวลาประมาณ ๐๑.๐๐ น.

ในทันทีทันใดที่พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอลงกฏรองเสนาบดีกระทรวงกลาโหมและติดด้วยพระยาพิชัยสงครามผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ ภายใต้เครื่องแบบทหารก้าวลงจากรถด้วยกิริยาท่าที่อันสง่าผ่าเผย และกำลังจะเดินออกจากสถานีรถไฟหัวลำโพงไป แต่ยังมิทันจะได้เดินออกไป ทหารบกและทหารเรือติดดาบปลายปืน อยู่ในท่าเฉียงอาวุธ ภายใต้การบังคับบัญชาของนายเรือเอกผู้หนึ่งก็เดินตรงเข้าไปเชื้อเชิญท่านรองเสนาบดีกระทรวงกลาโหม และท่านผู้บัญชาการ ทั้งสอง ท่านมิได้มี การขัดขืน ประการใด ยอมขึ้นรถโกดังไปกับทหารโดยดี และได้นำท่านทั้งสองไปเก็บไว้ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม

๑๘

ผู้แทนคณะราษฎร์เข้าเฝ้า

ภายหลังจากที่พระเจ้ากรุงสยามได้เสด็จกลับคืนเข้าสู่พระมหานคร ตามเจตน์จำนงของคณะราษฎร์ดังที่ได้พรรณนาสาธยายมาแล้วนั้น ต่อมาในวันรุ่งขึ้นเวลา ๑ นาฬิกาของวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๗๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ให้มหาเสวกเอกเจ้าพระยาวรพงศ์ เสนาบดีกระทรวงวังไปยังที่ตั้งกองบัญชาการผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร เพื่อแจ้งให้แก่คณะราษฎร์ทราบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตกลงให้คณะราษฎร์เข้าเฝ้าที่พระราชวังสุโขทัยได้ตั้งแต่บ่าย ๑๑.๐๐ น. เป็นต้นไป

เมื่อคณะราษฎร์ ได้รับแจ้งความเช่นนั้น คณะราษฎร์จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเพื่อเข้าเฝ้าถวายเอกสารบางประการ คณะกรรมการที่คณะราษฎร์ได้แต่งตั้งขึ้นนั้นประกอบด้วย

๑. พล. ร.ต. พระยาศรยุทธเสนี
๒. พันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ
๓. พันตรี หลวงวีระโยธิน
๔. อ.ม. หลวงประดิษฐ์มนูธรรม
๕. ร.อ.อ. ประยูร ภมรมนตรี
๖. นายจรูญ ณ บางช้าง
๗. นายสงวน ตุลารักษ์

พอได้เวลา ๑๑.๔๕ น. คณะกรรมการชุดนี้ พร้อมด้วยรถเกราะปืนกลหนัก ก็ครวญครางเสียงกึกก้องนำหน้ารถยนต์ของผู้แทนคณะราษฎร์ ก็พุ่งตรงไปยังวังสุโขทัย อันเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ณ หน้าพระราชวังสุโขทัยนั้นเอง พระยาสุริวงศ์ สมุหพระราชมณเฑียร ก็ได้ทำการปฏิสันถารต้อนรับผู้แทนคณะราษฎร์เป็นอันดีแล้วเชื้อเชิญให้ผู้แทนคณะราษฎร์ คอยรอรับเสด็จอยู่ที่ท้องพระโรง ส่วนพระยาสุริวงศ์ ฯ ได้เดินขึ้นไปบนพระราชตำหนักชั่วครู่ แล้วกลับลงมาแจ้งแก่ผู้แทนคณะราษฎร์ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เชิญให้เข้าเฝ้ายังท้องพระโรงอีกครั้งหนึ่ง ขอให้ไปรออยู่ ณ ที่แห่งนั้น

คณะผู้แทนคณะราษฎร์นั่งรอรับเสด็จอยู่ไม่นานเท่าใดนัก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จประทับยังท้องพระโรง

เมื่อผู้แทนคณะราษฎร์เข้าเฝ้าทูลถวายเอกสารอันสำคัญ ทันใดนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จยืนขึ้นรับรอง แล้วทรงตรัสด้วยความปิติยินดีว่า

"ขอยืนรับรองคณะราษฎร์ด้วยความยินดี"

แล้วพระองค์ทรงตรัสด้วยความไม่พอพระทัย ในการที่ผู้แทนคณะราษฎร์เอารถถังติดตั้งปืนกลหนักมาบีบบังคับพระองค์เช่นนั้น พระองค์จึงทรงตรัสว่า

"เอารถถังมาทำไมกัน ถ้าไม่เอารถถังกลับไป ฉันจะไม่ยอมเจรจาด้วย"

เมื่อเหตุการณ์เป็น ฉะนั้นผู้แทน คณะราษฎร์ จำต้องสั่ง ให้รถถังกลับ ยังกองบัญชาการของคณะปฏิวัติ

จากนั้น หลวงประดิษฐ์มนูธรรม อันเป็น "Braintrusts" ของคณะราษฎร์ ได้ขออภัยโทษในการกระทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ นับว่าเป็นการกระทำไปโดยมิได้

มีเจตนาจะหมิ่นพระบรมราชานุภาพแต่ประการใด แต่มีความปรารถนาดีอย่างยิ่ง ที่อยากจะได้เห็นประเทศชาติบ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้า จึงได้คิดทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยให้มีองค์พระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญปกครองแผ่นดิน

ในที่สุด หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ก็ได้นำเอาร่างพระราชกำหนดนิรโทษกรรมที่ได้ตระเตรียมไว้แล้วทูล ฯ ถวาย ดังมีข้อความในพระราชกำหนดดังนี้

พระราชกำหนดนิรโทษกรรมในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินพุทธศักราช ๒๔๗๕

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้า ฯ เจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศแจ้งความทั่วกันว่า

การที่คณะราษฎรคณะหนึ่ง ซึ่งมีความประสงค์อันแรงกล้า ฯ ในอันที่จะแก้ไขขจัดความเสื่อมโทรมบางประการของรัฐบาลสยามและชาติไทยให้หายไป และจะพากันจรรโลงสยามรัฐและชาติไทย ให้เจริญรุ่งเรืองวัฒนาถาวรมั่นคงเท่าเทียมกับชาติ และประเทศอื่นต่อไปจึงพากันยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ ด้วยความมุ่งหมายจะให้มีธรรมนูญการปกครองแผ่นดินเป็นข้อใหญ่ แล้วได้เรียกร้องไปยังเราเพื่อให้เราคงดำรงเป็นกษัตริย์แห่งสยามต่อไป ภายใต้การปกครองแผ่นดิน ทั้งนี้แม้ว่าการจะเป็นไปโดยขัดกับความพอพระทัยพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์และขัดใจสมาชิกในคณะรัฐบาลเดิมก็ดี ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องเป็นไปเช่นนั้นในทุกประเทศไม่ว่าเจริญรุ่งเรืองแล้วเท่าไร ๆ ก็ไม่อาจจะต้องก้าวล่วงการนี้เสียได้ ถึงกระนั้นเมื่อปรากฏเป็นประวัติการณ์ครั้งแรกของโลก ที่การได้เป็นไปโดยราบรื่นปกติมิได้รุนแรง

และแม้จะ จะมิได้อัญเชิญพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการบางคนมาประทับไว้ในพระที่นั่งอนันตสมาคม ก็เพียงเพื่อประกันภัยของคณะ และเพื่อให้การลุล่วงไปเท่านั้น หาได้ทำการประทุษร้าย หรือหยาบหยามอย่างใด ๆ และมิได้มีความมุ่งหมายจะกระทำเช่นนั้นด้วย ได้แต่บำรุงรับไว้ด้วยดี สมควรแก่พระเกียรติทุกประการ

อันที่จริง การปกครองด้วยวิธีมีพระธรรมนูญการปกครองนี้ เราก็ได้ดำริอยู่ก่อนแล้ว ที่คณะราษฎรนี้กระทำมาเป็นการถูกต้องตามนิยมของเราอยู่ด้วย และด้วยเจตนาดีต่อประเทศชาติ อาณาประชาชนแท้ ๆ จะหาการกระทำหรือแต่งเพียงเจตนาร้ายแต่น้อยก็หามิได้

เหตุนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชกำหนดไว้ดังนี้

มาตรา ๑ พระราชกำหนดนี้เรียกว่า "พระราชกำหนดนิรโทษกรรมในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินพุทธศักราช ๒๔๗๕

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชกำหนดนี้ ตั้งแต่ขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยเป็นต้นไป

มาตรา ๓ บรรดาการกระทำทั้งหลายทั้งสิ้นเหล่านี้ ไม่ว่าบุคคลใด ๆ ในคณะราษฎรนี้ หากว่า จะเป็นการละเมิดกฎหมายใด ๆ ก็ดี ห้ามมิให้ถือว่าเป็นการละเมิดกฎหมายเลย

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕

ประชาธิปก ปร.

จากนั้น หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ผู้เป็นขุมปัญญาหรือ "Brain trusts" ของคณะราษฎร ก็ได้นำเอาร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวมาอ่านให้พระเจ้ากรุงสยามฟัง พระเจ้ากรุงสยามมีความสนพระทัยมาก พระองค์ทรงตั้งพระทัยฟังหลวงประดิษฐ์ ฯ อ่านอย่างเอาจริงเอาจัง เพราะพระองค์ทรงคาดไว้ว่า เค้าโครงร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คงจะเป็นเค้าโครงร่างรัฐธรรมนูญที่มีนิตินัยและพฤตินัยเยี่ยงนานาอารยะประเทศ เช่นอย่างแบบอังกฤษที่เรียกว่า "Parliamentary Democracy" หรือเป็น "Democrytics" อย่างประเทศที่มีการปกครองแบบนี้ทั้งหลาย พระองค์จึงทรงพยักพระพักตร์เป็นตอน ๆ เพราะมีความเห็นสอด

คล้องต้องด้วยที่หลวงประดิษฐ์ ฯ อ่านให้ฟัง แต่ก็บางครั้ง พระขนงของพระองค์ย่นยู่เข้าหากันอย่างใช้ดุลย์พินิจอย่างหนัก เมื่อพระองค์ทรงฟัง ๆ ไปแล้ว ก็กลับกลายเป็นเค้าโครงร่างรัฐธรรมนูญ "หัวสวมมงกุฎ ท้ายสวมหัวมังกร" ตอนต้น ๆ ก็มีทีท่าจะเป็นประชาธิปไตยดีอยู่หรอก แต่ตอนท้าย ๆ ฟังไป ๆ ไม่เอาไหนเลย - เป็นการผิดพระราชประสงค์ที่ได้ทรงนึกคิดเอาไว้แต่แรก พระองค์ทรงคาดคิดเอาว่า ในโครงร่างรัฐธรรมนูญนั้น คงจะให้สิทธิเสรีภาพเสมอภาค ภราดรภาพ แก่ประชาชนโดยตรงทีเดียว ไม่ใช่อำนาจอธิปไตยซึ่งหลุดลอยไปจากพระองค์แล้ว จะกลับไปอยู่กับคณะบุคคลที่เรียกว่า "คณาธิปไตย" แล้วจะเรียกว่าเป็นประ-ชาธิปไตยกันได้อย่างไรเล่า ? ถ้าจะเรียกกันให้ถูก ก็อาจจะเรียกได้ว่า จากเอกาธิปัตย์ไปสู่คณาธิปัตย์นั่นเอง

เมื่อหลวงประดิษฐ์ ฯ อ่านเค้าโครงร่างรัฐธรรมนูญ "หัวสวมมงกุฎ ท้ายสวมหัวมังกร" จบลงแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับสั่งด้วยพระทัยฉงนฉงายว่า

"**เอ๊ะ** ! รัฐธรรมนูญอะไรของแก ฉันฟังแล้วไม่ค่อยเข้าใจเลย ขอให้ฉันได้ตรวจดูให้แน่นอนเสียก่อน เพราะรู้สึกว่ามันสลับซับซ้อนเหลือเกิน"

ที่สุด โครงร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ก็ต้องหยุดชงัก เพราะพระเจ้ากรุงสยามไม่ทรงยอมลงพระปรมาภิไธย ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า เป็นกฎหมายอันสูงสุดของประเทศ เป็นความจำเป็นอยู่เองที่พระองค์จะต้องใช้ความใคร่ครวญพิจารณาโดยความรอบคอบและสุขุม เท่าที่พระองค์จะทรงกระทำได้

ต่อจากนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงดุลย์พินิจพิจารณาอย่างหนักหน่วง พระองค์ไม่เข้าพระทัยเลยว่า เป็นเพราะเหตุใด คณะราษฎร์จึงมิได้ให้สิทธิเสรีภาพในการปกครองตัวเองแก่ประชาชนชาวสยามโดยตรงเลยทีเดียว แต่พระองค์ทรงไตร่ตรองทบไปทวนมา ก็มีความเห็นใจคณะราษฎร์อยู่บ้างเหมือนกัน ที่ได้ช่วงชิงอำนาจมาใหม่ ๆ อาจจะ

ต้องรักษาอำนาจ รักษาเสถียรภาพ และการปกครอง ตลอดจนความสงบเรียบร้อยทั่วประเทศ เพื่อการสถาปนาระบอบประชาธิปไตย ให้ดำรงคงอยู่ ด้วยพระราชหฤทัย ทรงมองการณ์ไกล จึงได้ทรงพระปรมาภิไธย รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนั้น

และในวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ทรงรัฐบาลก็ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกขึ้นในประเทศไทย

ท่านผู้รักประชาธิปไตยทั้งหลาย ท่านเข้าใจว่า เราจะเป็นประชาธิปไตยกัน เช่นนั้นหรือ? เราจะมีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน อันมีทั้งนิตินัยและพฤตินัยเป็นของปวงชนกระนั้นหรือ? เราจะมีนักการเมืองที่มีอุดมคติ เพื่อประชาชนเช่นนั้นหรือ ถ้าท่านเข้าใจเช่นนั้น เป็นการเข้าใจผิดอย่างมหันต์ ตลอดจนเวลา ๔๒ ปี รัฐธรรมนูญอันเป็นของปวงชนไม่เคยมี เสรีภาพก็ไม่เคยได้ ประชาธิปไตยก็กลายเป็นมหาประลัยมหาวิปโยค มหาพิลาปร่ำไห้ ภายในประเทศเต็มไปด้วยการปฏิวัติรัฐประหารกบฏจลาจล คอรัปชั่น ฯลฯ ใครเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี ก็พากันร่ำรวยเป็นเศรษฐี มหาเศรษฐี มีแต่พวกเปรต พวกอสุรกายใจทราม ขึ้นบริหารปกครองประเทศ ทำให้ทั้งการเมือง การเศรษฐกิจ ศิลธรรม วัฒนธรรม ระส่ำระสายวุ่นวายทั่วไป และแม้แต่ในปัจจุบันนี้

-๑๙-

ตั้งประธานกรรมการราษฎร

เมื่อได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวไปแล้ว เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ ปัญหาอันใหญ่ยิ่งที่คณะราษฎรจะต้องขบคิดกันหนัก ก็คือปัญหาที่จะต้องพิจารณาคัดเลือกบุคคลขึ้นเป็นประธานคณะกรรมการราษฎร์ (นายกรัฐมนตรี) ขึ้นบริหารประเทศ ปัญหานี้เป็นปัญหาสำคัญที่คณะราษฎร์จะต้องใช้วิจารณญาณอย่างสุขุมคัมภีรภาพ บุคคลที่มีบุคคลิกลักษณะอันสมควรจะเข้ารับตำแหน่งนั้น ควรจะเป็นบุคคลที่มีความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย และต้องมีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดีเลิศในปัญหาการเมือง และการปกครอง อีกอย่างหนึ่ง ก็ควรจะเป็นบุคคลที่เจ้านายไม่รังเกียจเดียดฉันท์ คุณสมบัติ และบุคคลิกลักษณะประการสุดท้ายก็คือ ต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความนิยมนับถือจากข้าราชการทั่วไป

ในที่ประชุมแห่งคณะราษฎร ได้มีการอภิปรายถกเถียงกันอย่างหน้าดำหน้าแดง ว่าควรจะเชิญท่านผู้ใด ใครที่ไหน เข้ารับตำแหน่งอันสำคัญนี้

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พันเอกพระยาพหล ฯ ซึ่งเป็นหัวหน้าในการปฏิวัติครั้งนี้ ได้เสนอพลเอก พระองค์เจ้าบวรเดช อดีตเสนาบดีกระทรวงกลาโหม เป็นประธานกรรมการคณะราษฎร์ ในการที่พระยาพหล ฯ ได้เสนอเจ้านายพระองค์นี้ ก็มีเหตุผลอยู่ว่าพระองค์เจ้าบวรเดช เมื่อครั้งยังดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหม พระองค์เจ้าบวรเดช ได้ทรงลาออกจากเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๔๗๔ ซึ่งในขณะนั้น พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกำลังประพาสและประทับเพื่อรักษาพระเนตรอยู่ในสหรัฐอเมริกา ด้วยเรื่องขอเลื่อน

ชั้นเงินเดือนให้แก่นายทหาร ๙๓ คน เมื่อนำเข้าสู่ที่ประชุมเสนาบดีสภา กลับต้องได้รับการพ่ายแพ้มติในที่ประชุม การพ่ายแพ้ครั้งนี้ ทำให้พระองค์เจ้าบวรเดชน้อยพระทัยเป็นอันมาก จึงได้ลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหม ทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้น พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกำลังประพาสและรักษาดวงพระเนตรอยู่ในอเมริกา

พฤติกรรมของอดีตเสนาบดีกระทรวงกลมโหมครั้งนี้ เป็นที่สมอารมณ์ของนายทหารชั้นผู้น้อย และชั้นผู้ใหญ่เป็นอันมากในกองทัพบก สำหรับตัวพระยาพหล ฯ เอง ก็เกิด "อินเตอร์เรสท์" เจ้านายเชื้อพระวงศ์พระองค์นี้อยู่ในใจเลยสร้างมโนภาพลม ๆ แล้ง ๆ ในอุปทานของตัวขึ้นเองว่า พระองค์เจ้าบวรเดช เกือบว่าจะมีเชื้อสายในราชตระกูลแต่พระองค์เจ้าบวร-เดช ก็มีสปิริตเป็นนักประชาธิปไตยที่น่านับถือ จึงทำให้พระยาพหล ฯ คนซื่อ เกิดความเชื่อถือเคารพหนักแน่นยิ่งขึ้น ความเชื่อถือในเจ้าพระองค์นี้เป็นครั้งแรกก็คือ เมื่อพระองค์เจ้าบวรเดชได้เรียกตัวพระยาพหล ฯ ไปพบและได้กล่าวถึงเรื่องประชาธิปไตยว่าพระองค์เจ้าบวรเดชมีความปรารถนา อย่างแรงกล้า ให้ประเทศสยามมีการ ปกครอง ระบอบ ประชาธิป ไตยอย่างนานาประเทศ โดยที่จะให้กษัตริย์ทรงอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ แต่พระองค์เจ้าบวรเดช ไม่มีความประสงค์จะให้ทำการนี้อย่างรุนแรงแบบฝรั่งเศส หรือรัฐเซีย หรืออย่างในประเทศจีน เพราะพระองค์เจ้าบวรเดชไม่ต้องการให้คนไทยต่อคนไทยรบราฆ่าฟันกันเอง ต้องการให้ทำโดยละมุนละม้ยคือบัวไม่ให้ช้ำน้ำไม่ให้ขุ่น ความประสงค์ของพระองค์เจ้าบวรเดชนั้น อยากจะให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และผู้น้อย นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอให้ทรงพระ-มหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ ปวงชนทำนองเดียวกันกับจักรพรรดิ์แห่งญี่ปุ่นและแนะนำให้พระยาพหล ฯ ไปเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยดีอย่างนั้น ดีอย่างนี้

พฤติการณ์นานานับประการของพระองค์เจ้าบวรเดช ทำให้พยะยาพหล ฯ เกิดความศรัทธาปสาทะในตัวพระองค์เจ้าบวรเดชมาก จึงทำให้พระยาพหล ฯ เสนอพระองค์เจ้าบวรเดชเป็นประธานคณะกรรมการราษฎร์ หรือเป็นนายกรัฐมนตรี ต่อที่ประชุมคณะราษฎร์

ปรากฏว่า การเสนอเจ้านายเชื้อพระวงศ์พระองค์นี้ มีเสียงคัดค้านอย่างรุนแรง เสียงที่คัดค้านนั้นเป็นส่วนมากมีความเห็นพ้องกันว่า พระองค์เจ้าบวรเดชนั้น แม้ว่า จะมีความ

เลื่อมใสศรัทธาประชาธิปไตยสักเพียงใด ก็อย่าลืมเสียว่า มีเชื้อสายเป็นเจ้าอยู่หัว คงจะต้องรักพวกพ้องและเชื้อสายเดียวกัน นอกจากนี้เสียงที่คัดค้านนั้นยังกล่าวว่าพระองค์เจ้าบวรเดชนั้นพระองค์เต็มไปด้วยความทะเยอทะยานใฝ่สูงมักชอบทำอะไรตามความพอพระทัย ของพระองค์ไม่ยอมฟังเสียงคัดค้านของผู้อื่น และผู้ก่อการเกรงหนักเกรงหนาว่า พระองค์เจ้าบวรเดชจะนำเอาลัทธิเผด็จการอมาตยาธิปไตย "**Aristocracy**" มาใช้ แล้วที่สุด ผู้ก่อการก็มีหวังคอหลุดจากบ่าไปตาม ๆ กัน หรือก็ไม่ติดคุกติดตรางทรมานทรกรรมไปตลอดชีวิตจะดับขันธ์ และข้อที่ไม่น่าจะสนับสนุนพระองค์เจ้าบวรเดชก็คือว่า พรงองค์เจ้าบวรเดชเป็นเจ้าอยู่เต็มตัว และคำแถลงการณ์ของคณะราษฎร ก็ประณามพวกเจ้าเสียจนไม่มีชิ้นดี ถ้าไม่ขืนไปตั้งพระองค์เจ้าบวรเดชเป็นประธานคณะกรรมการราษฎรเข้าแล้ว ทั้งประชาธิปไตยที่คณะราษฎรปรารถนา และชีวิตของตัวเองอันน่าหวงแหน ก็จะอวสานลงพร้อม ๆ กัน

คำคัดค้านเหล่านี้ มีเหตุผลพอฟังได้ ทำเอาพระยาพหล ฯ มีตาหูสว่างไสวขึ้น ถ้าหากที่ประชุมแต่งตั้งพระองค์เจ้าบวรเดช บางทีประชาธิปไตยก็อาจถึงกาลกิริยา หรือไม่ก็ต้องหลั่งเลือดสังเวยบวงสรวงเจ้าแม่เทพีแห่งประชาธิปไตยของสยาม ก็อาจเป็นได้

บุคคลต่อมาที่ถูกเสนอในที่ประชุมคณะราษฎรก็คือ มหาอำมาตย์โท พระยามโนปกรณ์นิติธาดาบุคคลที่เสนอท่านผู้นั้นก็คือ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม เหตุผลในการที่หลวงประดิษฐ์มนูธรรมเสนอพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นประธานคณะกรรมการราษฎรก็อาศัยเหตุผลที่ว่า พระยามโนปกรณ์นิติธาดาเป็นถึงเนติบัณฑิตอังกฤษ เป็นอธิบดีศาลฎีกา เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับพระบรมวงศานุวงศ์เป็นอย่างดี ยิ่งกว่านั้นเมื่อคราวเกิดปัญหาเงินฝืด (**Deflation**) ขึ้นในประเทศไทย เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๗๒–๒๔๗๕ พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ได้เคยแสวงความเห็นออกมาว่า ให้ตัดเงินปีพระบรมวงศานุวงศ์ลงเสียบ้าง ประการสำคัญที่สุดที่หลวงประดิษฐ์ ฯ ต้องการก็คือว่า ต้องการเอาพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นเครื่องมือประสานรอยร้าวระหว่างเจ้านายกับคณะราษฎรให้กลมเกลียวสนิทสนมดุจดังแก่ก่อนมา

จะด้วยเหตุนี้กระมัง ? หรือจะด้วยเหตุอื่นใดไม่ทราบ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม จึงได้เสนอพระยามโน ฯ เป็นนายกรัฐมนตรี จัดรัฐบาลบริหารประเทศต่อไป

การเสนอความคิดเห็นของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ปรากฏว่าไม่มีใครคัดค้าน เป็นอันตกลงกันว่า ที่ประชุมคณะราษฎรมีความคิดเห็นร่วมกันเป็นเอกฉันท์ เป็นการสมควรที่จะให้พระยามโน ฯ เป็นนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศต่อไป

ในคืนวันเดียวกันในวันปฏิวัตินั้นเอง พระยาพหล ฯ จึงให้คนไปเชิญพระยามโน ฯ มาพบกับคณะราษฎร ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมเมื่อพระยามโน ฯ ได้มาพบตามคำเชิญแล้วหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ผู้เป็น "**Braintrusts**" ทางการเมืองของคณะราฎร์ จึงแจ้งความประสงค์ให้พระยามโน ฯ ทราบว่า ในการที่คณะราษฎร์ได้เชิญท่านมาพบในครั้งนี้ ก็สืบเนื่องมาจากว่าที่ประชุมของคณะราษฎร์มีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า ท่านเจ้าคุณมีความเหมาะสมที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีในวาระเริ่มแรกของการปฏิวัติและชี้แจงต่อไปว่า คณะราษฎร์ไม่ประสงค์จะเป็นรัฐบาลเสียเอง อยากจะให้ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีตามธรรมนูญชั่วคราว จะเป็นการขัดข้องด้วยประการใดหรือไม่

พระยามโน ฯ ตอบกับหลวงประดิษฐ์ ฯ ว่า จะตรึกตรองดูก่อนแล้วจะแจ้งให้ทราบภายหลัง

ต่อมาในวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้นเอง พระยามโน ฯ ก็บอกรับในการเป็นนายกรัฐมนตรี

สถานการณ์ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการปฏิวัตินี้ ปรากฏเป็นที่แน่ชัดว่า พระบรมวงศานุวงศ์ และผู้ที่ยังคงจงรักภักดีต่อพระปกเกล้าอยู่หัว ได้จับกลุ่มซ่องสุมชุมนุนกันวิพากวิจารณ์ ทำการติเตียนคณะราษฎร์ด้วยประการต่าง ๆ พระบรมวงศานุวงศ์ทรงวิจารณ์ว่า คำแถลงการณ์ของรัฐบาลฉบับแรก เป็นการกล่าวประณามพระราชวงศ์จักรีมากเกินไป และว่า พระราชวงศ์จักรีมิได้เป็นกษัตริย์ที่ทรงโหดเหี้ยมเหมือนพระเจ้าเนโรกษัตริย์แห่งกรุงโรมหรือพระเจ้าซาร์แห่งรัสเซีย พระราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ เพรียบพร้อมไปด้วยทศพิธราชธรรม, ราชจรรยานุวัตร, จักรวรรดิวัตร เกือบจะกล่าวได้ว่า ไม่มีกษัตริย์พระองค์ใดในพระราชวงศ์

จักรี จะมีน้ำพระทัยโหดเหี้ยมทารุณกรรมอย่างนานาประเทศเลย เพราะฉะนั้น พวกเจ้าและพระบรมวงศานุวงศ์ จึงเห็นว่า คณะราษฎร์หมิ่นพระบรมเดชานุภาพมากเกินไป จึงได้มีความเจ็บแค้น ได้ซ่องสุมชุมนุมกันประณามคณะราษฎร์ และหาทางยึดอำนาจกลับคืนมาให้ได้

การเคลื่อนไหวของพระบรมวงศานุวงศ์ และผู้ยังจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์จักรีนั้น คณะราษฎร์ได้ส่งสายลับติดตามการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา แต่คณะราษฎร์ไม่ปรารถนาจะทำอะไรให้เป็นการรุนแรง เกรงไปว่าจะเป็นการกระทบกระเทือนพระราชหฤทัยต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงปล่อยให้การก่อหวอดการปฏิวัติชิงอำนาจกลับคืนได้ดำเนินการไป โดยมิได้ทำการขัดขวางแต่ประการใด การปล่อยปละละเลยเช่นนั้น กลับปรากฏว่าพวกเจ้าและผู้จงรักภักดีเหล่านั้นกลับดำเนินการเป็นปฏิปักษ์กับคณะราษฎร์รุนแรงยิ่งขึ้น

เหตุการณ์อันเลวร้ายด้วยประการดังกล่าว คณะราษฎร์จึงได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันขึ้นถึงสถานการณ์ดังกล่าวแล้วอย่างเคร่งเครียด ผลแห่งการประชุมของคณะราษฎร์ปรากฏผลออกมาว่า จะปล่อยให้มีการมั่วสุมชุมนุมกันวิพากษ์วิจารณ์คณะราษฎร์ต่อไปแล้วบั้นสุดท้าย จะเป็นผลร้ายต่อความสงบสุขของปวงชน และระบอบประชาธิปไตย และชีวิตอิสระภาพของบรรดาผู้ก่อการทั้งร้าย ฉะนั้น คณะราษฎร์ จึงได้พิจารณาใคร่ครวญ ทบทวนเหตุและผลแล้ว ก็ตกลงกันว่า ควรจะทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อทำลายเสี้ยนหนามเหล่านี้เสียที่ประชุมเห็นว่า ก่อนที่จะได้มีการปฏิบัติรุนแรงกับพระบรมวงศานุวงศ์ และผู้มีความจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์จักรี ก็ควรจะนำความขึ้นกราบบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ได้ทรงทราบพฤติการณ์นานาประการของบุคคลกลุ่มนี้ไว้บ้าง

ดังนั้น คณะราษฎร์อันมีพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้า และหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นที่ปรึกษาฝ่ายการเมือง จึงทำหนังสือขึ้นกราบบังคมทูลโดยผ่านเจ้าพระยาวรพงศ์ ฯ เสนาบดีกระทรวงวัง แล้วในที่สุด เสนาบดีกระทรวงวัง ได้นำความขึ้นถวายบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้วพระองค์ท่าน ได้มีกระแสร์พระราชดำรัสให้พระยาวรพงศ์ เสนาบดีกระทรวงวัง นำเอาพระราชหัตถเลขาของพระองค์ขึ้นกราบทูลพระบรมวงศานุวงศ์ และผู้จงรักภักดีต่อพระองค์ ดังมีสำเนาข้อความดังต่อไปนี้คือ

กระทรวงวัง

วันที่ ๒๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕

สำเนา

วังสุโขทัย

วันที่ ๒๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕

ถึงเจ้าพระยาวรพงษ์พิพัฒน์

ด้วยคณะราษฎร์มีหนังสือมาว่า ได้มีปากเสียงอันเป็นเสี้ยนหนามแก่ความสงบเกิดขึ้นในหมู่พระราชวงศ์ ซึ่งถ้าหากเพิกเฉยเสีย เกรงจะเป็นเชื้อฝอยให้ลุกลามต่อไป ฉะนั้น คณะราษฎร์จึงบอกมาให้ทราบ เพื่อขอให้ช่วยปรับความเข้าใจในหมู่พระราชวงศ์ทั้งหลาย มีความแจ้งอยู่ในสำเนาหนังสือผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ซึ่งได้ส่งสำเนามาให้ทราบด้วยแล้ว

ฉันเห็นว่า ถ้าเป็นจริงดังนั้น ก็ไม่สมควรเลย พระราชวงศ์ควรช่วยกันรักษาความสงบโดยละม่อมละมัย เพราะความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญก็เป็นส่วนหนึ่งแห่งความดำริของฉันให้เข้าคุณทูลพระบรมวงศานุวงศ์ และชี้แจงแก่ผู้จงรักภักดีอย่าให้ทำการใด ๆ ซึ่งไม่สงบราบคาบแม้เพียงใช้กิริยาวาจาเสียดสี ก็มิบังควร เพราะว่าถ้าเกิดเป็นปากเสียงขึ้นแล้ว ก็จะเป็นอันตรายแก่ความสงบราบคาบ

(พระปรมาภิไธย ประชาธิปก ปร.)

-๒๐-

ตั้งสมาชิกสภา

หลังจากได้มีการลงมติเป็นเอกฉันท์ ให้แต่งตั้งมหาอำมาตย์โทพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นประธานคณะกรรมการราษฎร์ หรือนายกรัฐมนตรีแล้ว และสภาผู้แทนราษฎรก็จะได้เปิดการประชุมเป็นครั้งแรก ในวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ ด้วยเหตุนี้แหละคณะราษฎร์อันมีพันเอก พระยาพหลฯ เป็นหัวหน้า และเป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร และโดยเฉพาะอย่างยิ่งธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับชั่วคราว ได้ให้สิทธิผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารแต่งตั้งผู้แทนราษฎร์ชั่วคราวขึ้น มีจำนวน ๗๐ นาย เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร์

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราวมีจำนวน ๗๐ นายนั้น มีลายชื่อดังต่อไปนี้

๑. มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาวงศานุประพัทธ์
๒. มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
๓. มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาพิชัยญาติ
๔. มหาอำมาตย์โท พระยาเทพวิทูรพหุลศรุตาบดี
๕. มหาอำมาตย์โท พระยามโนปกรณ์นิติธาดา
๖. มหาอำมาตย์ตรี พระยามานวราชเสวี
๗. มหาอำมาตย์ตรี พระยาศรีวิสารวาจา
๘. มหาอำมาตย์ตรี พระยาไชยยศสมบัติ

๙. มหาอำมาตย์ตรี พระยานิติศาสตร์ไพศาล

๑๐. มหาอำมาตย์ตรี พระยามนธาตุราช

๑๑. นายพลตรี พระยาอินทรวิชิต

๑๒. นายพลตรี พระยาประเสริฐสงคราม

๑๓. นายพลเรือตรี พระยาปรีชาชลยุทธ

๑๔. มหาอำมาตย์ตรี พระยาปรีชานุสาสน์

๑๕. นายพลเรือตรี พระยาศรยุทธเสนี

๑๖. มหาอำมาตย์ตรี พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์

๑๗. มหาอำมาตย์ตรี พระยาวิชัยราชสุมนตร์

๑๘. มหาเสวกตรี พระยาปรีดานฤเบศร์

๑๙. นายนาวาเอก พระยาวิชิตชลที

๒๐. นายพันเอก พระยาทรงสุรเดช

๒๑. นายพันเอก พระยาฤทธิ์อัคเนย์

๒๒. นายพันตำรวจเอก พระยาบุเรศร์ผดุงกิจ

๒๓. อำมาตย์เอก พระยาประมวญวิชาพูล

๒๔. อำมาตย์เอก พระยาอนุมานราชธน

๒๕. อำมาตย์เอก พระยาพิณพนยุทธ

๒๖. นาวาเอก พระเรี่ยมวิรัชชพากย์

๒๗. อำมาตย์เอก พระสุธรรมวินิจฉัย

๒๘. นายพันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ

๒๙. นายพันตำรวจโท หลวงแสงนิติศาสตร์

๓๐. อำมาตย์โท พระวุฒิศาสตร์เนติญาณ

๓๑. นายนาวาตรี หลวงศุภชลาศัย

๓๒. นายนาวาตรีหลวงสินธุ์สงครามชัย

๓๓. นายพันตรี หลวงสินาดโยธารักษ์

๓๔. นายพันตรี หลวงพิบูลสงคราม

๓๕. อำมาตย์ตรี หลวงคหกรรมบดี

๓๖. อำมาตย์ตรี หลวงประดิษฐ์มนูธรรม

๓๗. เสวกตรี หลวงนฤเมศร์มานิต

๓๘. นายเรือเอก หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์

๓๙. รองอำมาตย์เอก หลวงเดชสหกรณ์

๔๐. รองอำมาตย์เอก หลวงดำริอิศรานุวรรตน์

๔๑. รองอำมาตย์เอก หลวงสุนทรเทพหัสดินทร์

๔๒. รองอำมาตย์เอก หลวงเดชาติวงศ์วราวัฒน์

๔๓. รองอำมาตย์เอก หลวงบรรณกรโกวิท

๔๔. รองอำมาตย์เอก หลวงอรรถสารประสิทธิ

๔๕. รองอำมาตย์เอก หลวงอรรถกิติกำจร

๔๖. รองอำมาตย์เอก หลวงชำนาญนิติเกษตร

๔๗. หลวงโกวิท อภัยวงศ์

๔๘. รองอำมาตย์เอก หลวงภิรมย์โกษกร

๔๙. รองอำมาตย์เอกตั้ว ลพานุกรม

๕๐. รองอำมาตย์เอก ประจวบบุนนาค

๕๑. รองอำมาตย์เอก หม่อมหลวงอุดม สนิทวงศ์

๕๒. รองอำมาตย์เอก ประยูรภมรมนตรี

๕๓. รองอำมาตย์โท ทวี บุญยเกต

๕๔. รองอำมาตย์โท จรูญ สืบแสง

๕๕. รองอำมาตย์โท ชุณห์ บิณฑานนท์

๕๖. นายวิลาศ โอสถานนท์

๕๗. นายแนบ พหลโยธิน

๕๘. นายดิเรก ชัยนาม

๕๙. นายยิน สุมานนท์

๖๐. นายวิเชียร สุวรรณทัต

๖๑. นายสงวน ตุลารักษ์

๖๒. นายซิม วีระไวทยะ

๖๓. นายหงวน ทองประเสริฐ

๖๔. นายมานิต วสุวัตร

๖๕. นายจรูญ ณ บางช้าง

๖๖. นายเนตร พูนวิวัฒน์

๖๗. นายมังกร สามเสน

๖๘. นายซุ่นใช้ ตระกูล

๖๙. นายสวัสดิ์ โสตถิพัต

๗๐. นายบรรจง ศรีจรูญ

๒๓

การประชุมสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรก

การเปิดสมัยผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรกนั้น ได้เปิดการประชุมกันขึ้นเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ เวลา ๑๔.๐๐ น. ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม

ก่อนที่เสนาบดีกระทรวงมุรธาธรจะได้เชิญกระแสร์พระบรมราชโองการมาอ่านเปิดการประชุม กรรมการคณะราษฎร์อ่านรายนามบุคคล ซึ่งคณะผู้รักษาพระนครได้ตั้งให้เป็นผู้แทนราษฎรในขณะนั้น

หลวงประดิษฐ์มนูธรรมได้อ่านรายนามสมาชิกผู้แทนราษฎรชั่วคราว โดยผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารเป็ผู้แต่งตั้ง

พระยาวิชิตชลธี ได้บอกป่วยไม่สามารถรับตำแหน่งได้ ขอให้ที่ประชุมเลือกตั้งผู้อื่นต่อไป

พระยาประมวล วิชาพูล เสนอว่า

เมื่อปรากฏว่ามีผู้ป่วยไม่สามารถรับตำแหน่งได้แล้ว เห็นว่าพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นผู้หนึ่งที่เริ่มการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และได้ลงมือกระทำการอันเต็มไปด้วยความเสียสละ นับว่าเป็นผู้มีบุญคุณแก่ราษฎรมากควรที่สภาผู้แทนราษฎรจะได้ไว้ใจให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยอีกคนหนึ่ง

พระยาปรีชานุศาสน์ พระยาวิชัย สุมนตร์ รับรอง

พระยาพหล ฯ ลุกขึ้นแถลงว่า

ข้าพเจ้าไม่มีความปรารถนาข้อนี้มาแต่ก่อน ๆ เลย หวังเพียงแต่จะถากถางให้เพื่อประโยชน์ของราษฎร ๑๒ ล้านคนเท่านั้น

พระยาประมวลวิชา พูลลุกขึ้นกล่าวว่า

พระยาพหลพลพยุหเสนาก็ได้ทำประโยชน์ให้แก่ราษฎรมาแล้ว ขอให้โปรดรับตำแหน่งนี้ เพื่อราษฎรต่อไปอีกสักครั้งด้วย

พระยาพหล ฯ ลุกขึ้นกล่าวอภิปรายว่า

ถ้ากระนั้น เพื่อประโยชน์ของราษฎร ๑๒ ล้านคน จะยอมรับ

ที่ประชุมปรบมือกราวใหญ่เพื่อเป็นเกียรติกับพระยาพหล ฯ

ต่อจากนั้น หลวงประดิษฐ์ก็ลุกขึ้นมาแล้วกล่าวว่า

"สมาชิกทั้งหลาย จำเป็นต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อราษฎรในข้อสำคัญหลายประการ เพราะฉะนั้นขอให้สมาชิกได้พร้อมกันทำปฏิญาณกันเสียก่อน"

ครั้นแล้ว หลวงประดิษฐ์มนูญธรรมก็ได้นำเอาคำปฏิญาณและให้ว่าพร้อม ๆ กันว่า

๑. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมืองในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง

๒. จะรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก

๓. จะต้องบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะพยายามหางานให้ราษฎรทำโดยเต็มความสามารถ จะร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ จะไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก

๔. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่พวกเจ้าได้มีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่)

๕. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระภาพ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดกับต่อหลัก ๔ ประการดังกล่าวแล้วข้างต้น

๖. จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

เมื่อเสร็จจากการให้ปฏิญาณแล้ว เจ้าพระยามหิธร เสนาบดีกระทรวงมุรธาธรได้เชิญพระกระแสร์รับสั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเปิดประชุม มีใจความสำคัญว่า

"วันนี้ สภาผู้แทนราษฎรได้ประชุมเป็นวันแรก นับว่าเป็นการสำคัญวันหนึ่งในประวัติการของประเทศอันเป็นที่รักของเรา ข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านทั้งหลายคงจะตั้งใจที่จะช่วยเหลือปรึกษาการงานเพื่อนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประเทศสยามสืบไปและเพื่อรักษาความเป็นอิสระภาพของไทยไว้ชั่วฟ้าและดินข้าพเจ้าขออำนวยพรแก่บรรดาผู้แทนราษฎรทั้งหลายให้บริบูรณ์ด้วยกำลังกายกำลังปัญญา เพื่อจะได้ช่วยกันทำการให้สำเร็จตามความประสงค์ของเรา และของท่าน ซึ่งมีจุดหมายอันเดียวกันทุกประการเทอญ"

เมื่อกระแสร์พระบรมราชโองการจบแล้ว สภาก็เปิดการประชุมเป็นครั้งแรกแห่ง-ประวัติศาสตร์ในระบบประชาธิปไตย

บุคคลแรกที่ลุกขึ้นกล่าวภายหลัง เมื่อกระแสร์พระบรมราชโองการจบลงแล้ว บุคคลผู้นั้นก็คือพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาหัวหน้าคณะปฏิวัตินั่นเอง

"บัดนี้ ธรรมนูญและสภาผู้แทนราษฎร ก็ได้ตั้งขึ้นสำเร็จแล้วข้าพเจ้าขอมอบการปกครองแผ่นดินที่ยึดไว้ให้แก่สภาผู้แทนราษฎรต่อไป"

เมื่อพระยาพหล ฯ กล่าวอภิปรายจบลง หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ผู้เป็น "Brain Trusts" ของคณะราษฎร์ในทางการเมืองและในทางเศรษฐกิจ ได้ลุกขึ้นกล่าวเป็นบุคคลที่สองว่า

บัดนี้ ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ก็ได้สร้างขึ้นและประกาศใช้แล้วสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ตั้งขึ้นแล้ว ผู้แทนราษฎรก็ประจำตำแหน่งแล้ว ก็เป็นอันว่าสภานี้ เป็นสภาทรงอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ มีอำนาจที่จะประชุมปรึกษาหารือการใด ๆ กันได้แล้วบัดนี้จะได้เริ่มการปรึกษาหารือข้อสำคัญชั้นต้น ตามธรรมนูญนั้น แต่ระเบียบการประชุมนี้ยังมิได้บัญญัติขึ้นไว้โดยเฉพาะ และตามธรรมดาธรรมนูญมาตรา ๒๗ ให้ใช้ระเบียบการประชุมตามที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติองคมนตรีไปพลางก่อน เพียงที่ไม่ขัดกันฉะนั้นการประชุมนี้จะได้ดำเนินให้เป็นไปตามระเบียบนั้นเท่าที่จะเป็นได้

หลวงประดิษฐ์ ฯ กล่าวต่อไปว่า

การประชุมในชั้นต้นนี้มีอยู่ว่าจะต้องเลือกผู้แทนเป็นประธานขึ้นประจำที่ประชุม ตามธรรมดามาตรา ๒๒ เพราะฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายได้ปรึกษาหารือกันเลือกตั้งผู้เป็นประธานขึ้นแต่บัดนี้

ที่สุด ที่ประชุมได้เลือกเอาเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็นประธาน โดยมีคะแนนเป็นเอกฉันท์ที่สุดพระยาพหล ฯ ได้เชิญให้ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีขึ้นนั่งบัลลังก์เป็นประธานสภาต่อไป

จากนั้น....เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรก็ได้แถลงเป็นใจความว่า

ข้าพเจ้าขอบใจท่านผู้แทนราษฎรผู้มีเกียรติ ที่ได้เลือกข้าพเจ้าเป็นประธานในที่ประชุม และขอน้อมรับหน้าที่ประจำตำแหน่งนี้อย่างภาคภูมิใจ และโดยหน้าที่ของประธานสภา จึงไม่ควรให้การประชุมโอ้เอ้ชักช้าต่อไป และการประชุมนั้นจำเป็นจะต้องมีเลขาธิการ สำหรับจดรายงานและอื่น ๆ ข้าพเจ้าเห็นว่าหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ทำหน้าที่นี้อยู่แล้วตั้งแต่เริ่มประชุม ถ้าท่านทั้งหลายไม่ขัดข้อง ก็ขอให้หลวงประดิษฐ์มนูธรรม เป็นเลขาธิการต่อไป

พระยาศรีวิสารวาจาลุกขึ้นค้านว่า

ถ้าจะให้หลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นเลขาธิการประจำตัวแล้วขัดข้อง เพราะเหตุว่าหลวงประดิษฐ์ ฯ ยังมีงานที่ทำอันสำคัญกว่านี้ ถ้าจะเป็นเลขาธิการแล้วก็ไม่ขัดข้อง

พระยาวิชัย ราชสุมนตร์รับรอง

นายสงวน ตุลารักษ์ ลุกขึ้นมาอภิปรายว่า

ในการที่มีผู้เสนอเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นประธานสภานั้น ก็เพราะท่านผู้นี้มีความรู้และความสามารถดี เคยเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ อันเป็นตำแหน่งอันสำคัญมาแล้ว และเป็นผู้ใหญ่ เหมาะสำหรับรักษาระเบียบการประชุมให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อยด้วยดี ควรที่จะได้ตำแหน่งประธานแห่งที่ประชุมผู้แทนราษฎร

พระยามานวราชเสวีรับรอง

จากนั้น พระยานิติศาสตร์ไพศาล ได้เสนอความเห็นว่า

พระยาพหลพลพยุหเสนา ควรเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร แต่ถ้าพระยาพหล ฯ ปฏิเสธโดยเด็ดขาด ไม่ยอมรับตำแหน่งนี้ ก็ควรได้แก่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

นอกจากนี้ พระยานิติศาสตร์ไพศาล ได้เสนอพระยามโน ฯ แต่พระยามโน ฯ ปฏิเสธโดยบอกว่ามีความปรารถนาจะช่วยสร้างชาติในด้านอื่น การเป็นผู้แทนราษฎรเพียงแค่นี้ ก็พอจะมีโอกาสทำประโยชน์แก่ราษฎรได้มากกว่าการเป็นประธาน ด้วยว่าประธานไม่มีหน้าที่โต้เถียงแสดงเหตุผลในที่ประชุม

ในที่สุด เมื่อลงมติแล้วก็ได้แก่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ดำรงตำแหน่งเป็นประธานสภา

ต่อจากนั้น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ประธานสภา ก็แจ้งให้ที่ประชุมได้ทราบว่าวาระแห่งการประชุมต่อไปนี้ คือเลือกรองประธานท่านสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลาย ท่านเห็นใครสมควรที่จะเลือกเป็นรองประธาน ขอให้แสดงความเห็นนั้นขึ้นมา

พระยาศรีวิสารวาจาได้ลุกขึ้นเสนอพระยาเทพวิฑูร มนตรีธาตุราชรับรอง

พระยานิติศาสตร์ไพศาล เสนอหลวงประดิษฐ์มนูธรรม แต่หลวงประดิษฐ์ ฯ ขอถอน และกลับเสนอพระยาอินทรวิชิต พระยาศรีวิสารวาจา พระยาวิชัย ราชสุมนตร์ พระยามานราชเสวี รับรอง

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกล่าวว่า

เราต้องทำงานที่กะไว้สำหรับวันนี้ให้แล้วเสร็จไปโดยเร็ว ฉะนั้นไม่ควรให้เสียเวลา ขอให้ที่ประชุมลงมติกันเสียทีเดียว

ในที่สุด ในที่ประชุมได้ลงมติเลือกเอาพระยาอินทรวิชิตเป็นรองประธาน

พระยาพหล ฯ ได้นำพระยาอินทรวิชิต ขึ้นนั่งบัลลังก์รองประธานสภา

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรกล่าวว่า

บัดนี้ ถึงระเบียบวาระที่จะต้องเลือกประธานคณะกรรมการราษฎร์ ตามธรรมนูญ มาตรา ๓๓ เพราะฉะนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายได้ปรึกษาหารือกัน เลือกตั้งประธานคณะกรรมการราษฎร์ ณ บัดนี้

พระยาพหล ฯ ได้ลุกขึ้นเสนอพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ว่าเป็นผู้องค์คุณเหมาะแก่ตำแหน่งนี้ด้วยประการทั้งปวง

พระยานิติศาสตร์ ไพศาลรับรอง

พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ลุกขึ้นแถลงว่า

รู้สึกเป็นเกียรติอันใหญ่ยิ่ง แต่รู้สึกหนักใจเป็นอันมาก หากจะรับตำแหน่งนี้ เพราะมิใช่ทำเล่น เป็นงานใหญ่โต จะต้องรับผิดชอบในความมั่งมียากจนของคนไทยตั้ง ๑๒ ล้านคน การจะรับไหวหรือไม่นั้น จะขอปรึกษาและสอบถามพระยาพหล ฯ กับหลวงประดิษฐ์ ฯ สัก ๕ นาทีก่อน จึงจะตอบให้ทราบ

การประชุมได้หยุดชงักลงชั่วคราว ต่อจากนั้น พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา พระยามโนปกรณ์นิติธาดา หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ก็เดินออกจากที่ประชุมไปเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวแก่การบริหารประเทศ แต่จะปรึกษาหารือกันด้วยเรื่องอะไร มีความว่ากระไร ไม่มีมนุษย์ตนใดทราบได้ นอกจากภูตผีปีศาจเท่านั้น

เมื่อกลับเข้ามาในที่ประชุมอีกวาระหนึ่ง พระยามโน ฯ ก็ตกลง "OK" กับที่ประชุมและกล่าวว่า

"ข้าพเจ้ามีความยินดี และรู้สึกเป็นเกียรติยศ แต่รู้สึกหนักอกหนักใจมาก ตั้งแต่เกิดมาไม่เคยรู้สึกว่าจะได้รับตำแหน่งนี้ แต่มาคิดถึงประโยชน์ของคน ๑๒ ล้านคน ข้าพเจ้าก็ควรรับตำแหน่งนี้ และจะทำอย่างดีที่สุด"

หลังจากที่พระยามโน ฯ กล่าวสดุดีอย่างใหญ่หลวงแก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว การประชุมสภาในวันนั้น ก็เริ่มประชุมตามระเบียบต่อไป กล่าวคือ การแต่งตั้งคณะกรรมการราษฎร หรือการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีนั่นเอง การเลือกคณะกรรมการราษฎร์ หรือคณะรัฐ-มนตรีนั้น พระยามโนปกรณ์ ฯ เป็นผู้เลือก ภายใต้ความเห็นชอบของคณะราษฎร์ พระยามโน ฯ จึงเลือกคณะกรรมการราษฎร์ ๑๔ คน คือ

๑. นายพลเรือตรี พระยาปรีชาชลยุทธ
๒. มหาอำมาตย์ตรี พระยาศรีวิสารวาจา
๓. นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา
๔. นายพันเอก พระยาทรงสุรเดช
๕. นายพันเอก พระยาฤทธิ์อัคเนย์
๖. อำมาตย์เอก พระยาประมวลวิชาพูล
๗. นายพันโท พระศาสน์พิทยายุทธ
๘. นายพันตรี หลวงพิบูลสงคราม
๙. นายนาวาตรี หลวงสินธุ์สงครามชัย
๑๐. อำมาตย์ตรี หลวงประดิษฐ์มนูธรรม
๑๑. รองอำมาตย์เอก หลวงเดชสหกรณ์
๑๒. รองอำมาตย์เอก ตั้วลพานุกรม
๑๓. รองอำมาตย์เอก ประยูรภมรมนตรี
๑๔. นายแนบ พหลโยธิน

เมื่อได้จัดตั้งคณะกรรมการราษฎร์ หรือคณะรัฐมนตรีเรียบร้อยแล้ว สภาก็เปิดการประชุมเรื่องอื่นต่อไป

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร์ได้กล่าว ถึงระเบียบวาระประชุมต่อไปว่า

บัดนี้ ถึงระเบียบวาระที่จะต้องตั้ง "คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน" ใหม่ให้เรียบร้อยสมบูรณ์

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ผู้เป็น Brain trusts" ของคณะราษฎร์ ลุกขึ้นกล่าวว่า

ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับนี้ เป็นธรรมนูญชั่วคราว เพราะว่าเราได้สร้างขึ้นด้วยเวลาอันฉุกละหุกกระทันหัน อาจจะมีข้อบกพร่องบ้างก็ได้ จึงควรที่จะได้มีผู้มีความรู้ ความชำนาญ ในการนี้ เป็นอนุกรรมการตรวจแก้ไขเพิ่มเติมเสียใหม่ ให้เรียบร้อยบริบูรณ์

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีประธานสภากล่าวว่า

ขอให้สมาชิกเลือกผู้ควรเป็นอนุกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง แล้วจะได้มอบการร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินแก้ไขเพิ่มเติมต่อไป

หลังจากที่ได้มีการอภิปรายกันพอสมควรแล้ว ที่ประชุมตกลงเลือกบุคคลดังต่อไปนี้เป็นอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร คือ

๑. พระยามโนปกรณ์นิติธาดา
๒. พระยาเทพวิฑูร
๓ พระยามานวราชเสวี
๔. พระยานิติศาสตร์ไพศาล
๕. พระยาปรีดา นฤเบศร์
๖. หลวงประดิษฐ์มนูธรรม
๗. หลวงสินาด โยธารักษ์

ปิดประชุมเมื่อเวลา ๑๖.๐๐ น.

หลังจากได้เปิดการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรก ในวันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ และการประชุมในวันนั้น สภาผู้แทนราษฎรได้แต่งตั้งคณะกรรมการราษฎร์ หรือคณะรัฐมนตรี ๑๔ นาย โดยมีพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นประธานคณะกรรมการราษฎร์ เป็นผู้บริหารประเทศแทนองค์พระมหากษัตริย์ และในวันรุ่งขึ้น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ก็นำความขึ้นกราบบังคมทูลถวายมติ และข้อตกลงของสภา ในวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ต่อมาก็ได้มีพระบรมราชโองการ ให้มีการผัดเปลี่ยนเสนาบดีและปลัดทูลฉลอง ดังต่อไปนี้

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศทั่วกันว่า ด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการราษฎร์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งและผัดเปลี่ยนเสนาบดี และปลัดทูลฉลอง และรวมกระทรวงดังต่อไปนี้

๑. ให้เสนาบดีกับรองเสนาบดี กระทรวงกลาโหม เวนคืนตำแหน่งให้พลตรี พระยาประเสริฐสงคราม ปลัดทูลฉลองทำการแทนตำแหน่งเสนาบดีชั่วคราวก่อน

๒. ให้เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เวนคืนตำแหน่งให้มหาอำมาตย์ตรี พระยาจ่าแสนยบดี เป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

๓. ให้เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการกับกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม เวนคืนตำแหน่งให้ รวมกระทรวงเกษตราธิการ กับกระทรวงพานิชย์และคมนาคม เข้าเป็นกระทรวงเดียวกัน เรียกว่า กระทรวงเกษตรพานิชการ กรมทะเบียนที่ดิน กรมป่าไม้ กรมโลหกิจ ซึ่งขึ้นอยู่ในกระทรวงเกษตราธิการในเวลานี้ ไปขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย ให้มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาวงศ์ษานุประพัทธ์ เป็นเสนาบดี

๔. ให้เสนาบดีกับปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ เวนคืนตำแหน่งให้อำมาตย์เอก พระยาประมวล วิชาพูล เป็นปลัดทูลฉลองและกระทำการแทนในตำแหน่งเสนาบดี

๕. ให้เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ เวนคืนตำแหน่งให้มหาอำมาตย์ตรี พระยาศรีวิสารวาจา

๖. ให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม เวนคืนตำแหน่งให้มหาอำมาตย์โท พระยาเทพวิฑูร เป็นเสนาบดี

๗. ให้เสนาบดีกระทรวงคลังมหาสมบัติ เวนคืนตำแหน่งให้พระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นเสนาบดี

๘. ส่วนพระราชวัง และกระทรวงมุรธาธร ให้เป็นเสนาบดี คงมีเกียรติเป็นเสนาบดีอยู่ตามเดิม แต่ให้เรียกเสนาบดีกระทรวงวังว่า ผู้สำเร็จราชการพระราชวัง ให้เรียกตำแหน่งเสนาบดีมุรธาธรว่า ราชเลขาธิการ

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นปีที่ ๘ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระราชโองการ

พระยามโนปกรณ์นิติธาดา

ประธานคณะราษฎร์

-๒๒-

ลาก่อน! ชาวสยามที่รัก

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต รัชทายาทแห่งราชบัลลังก์สยาม พระองค์ทรงเป็นที่เคารพสักการะแห่งพระบรมวงศานุวงศ์ อีกทั้งทหารตำรวจ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ตลอดจนประชาชนพลเมืองทั่วปวง

จากเหตุนี้ จึงทำให้คณะราษฎร์หวาดวิตกในอิทธิพลของกรมพระนครสวรรค์ วรพินิตอยู่เป็นอันมาก ถ้าหากพระองค์ยังทรงประทับอยู่ในประเทศสยาม พระบรมวงศานุวงศ์ และนายทหารชั้นผู้ใหญ่ผู้น้อยที่ถูกปลด ตลอดจนข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ที่ยังมีความจงรักภักดีต่อพระองค์อยู่ ก็จะพากันซ่องสุมชุมนุมกันเพื่อก่อการร้ายทำลายระบอบประชาธิปไตย อันเป็นโภยภัยแก่เสถียรภาพทางการเมือง และความสงบเรียบร้อยของประเทศ เพราะคณะราษฎร์สืบทราบความโดยแน่ชัดว่า พวกเจ้าและนายทหารชั้นผู้ใหญ่ ได้เริ่มก่อหวอดสมทบคบคิดกันทำการปฏิวัติช่วงชิงอำนาจกลับคืนมาเป็นการปกครองในรูปเดิมอีก ส่วนมากบุคคลดังกล่าวนี้มีความศรัทธาเลื่อมใสในบุคคลิกลักษณะของเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ วรพินิต ถ้าหากเจ้านายเชื้อพระวงศ์พระองค์นี้ ยังเสด็จประทับอยู่ในประเทศสยามแล้ว คณะราษฎร์พากันมีความวิตกว่า การปฏิวัติล้มล้างระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเพิ่งจะคลอดออกมาไม่กี่วัน ก็จะไม่สามารถจะเติบใหญ่ต่อไปในอนาคต และที่นับว่าร้ายแรงอย่างยิ่งก็คือ จะไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากการนองเลือดไปได้เพราะขณะนั้น ก็เริ่มสถานะการณ์นองเลือดอยู่อย่างเงียบ ๆ ถ้าจะให้สถานะการณ์อันตึงเครียดนี้มีบรรยากาศสดใสจากเมฆหมอก แห่งการปฏิวัติแล้ว ก็มีอยู่ทางเดียว เท่านั้น กล่าวคือ บีบบังคับให้เจ้ากรมพระนครสวรรค์ วรพินิต รัชทายาทแห่งราชบัลลังก์สยามให้ไปทรงประทับ ณ ดินแดนต่างประเทศ

ความคิดเห็นอันนี้ตรงกับความดำริของเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ ฯ เพราะพระองค์ถูกกักกันปราศจากเสรีภาพ และคณะราษฎร์จะให้อิสระภาพ เสรีภาพ เมื่อใดก็ไม่เป็นที่แน่นอน เมื่อเป็นเช่นนี้ การไปประทับในต่างประเทศดีกว่าจะต้องอยู่ภายใต้อาณัติของคณะราษฎร์ และอีกทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงเห็นพ้องด้วย การที่จะกักกันอิสระภาพ เสรีภาพของเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ไว้ ณ ที่พระที่นั่งอนันตสมาคมนั้น เป็นพฤติการณ์อันทารุณ และปราศจากมนุษยธรรมอย่างยิ่ง เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ ฯ ก็ทรงยินดีจะเสด็จไป ณ ต่างประเทศ เพื่อความอิสระภาพของพระองค์ และเพื่อให้บรรยากาศทางการเมืองคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น

ได้กล่าวมา แล้วว่า เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ วรพินิต เป็นที่เคารพสักการะของข้าราชการและประชาชนทั่วไป ในขณะที่พระองค์ถูกคณะราษฎร์จับพระองค์ไว้เป็นประกัน ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมนั้น ราษฎร์ทั่วพระราชอาณาจักร ต่างก็พากันวิตกทุกข์ร้อนในความปลอดภัยของพระองค์ท่านด้วยความหวั่นเกรงไปว่า คณะราษฎร์จะทำอันตรายแก่ชีวิตของพระองค์ ความข้อนี้ เป็นที่ประจักษ์แจ้งแก่คณะราษฎร์เป็นอย่างดี ด้วยเหตุดังกล่าว จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้พระองค์นิราศจากประเทศสยามไป

เพื่อมิให้ราษฎร์ เกิดความเข้าใจผิดได้ในเรื่องนี้ คณะราษฎร์จึงได้ออกคำแถลงการณ์ขึ้นฉบับหนึ่ง ได้ชี้แจงถึงการที่เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ วรพินิต จะเสด็จเปลี่ยนอิริยาบทไปทรงประทับ ณ ต่างประเทศ

แถลงการณ์ฉบับนั้น มีใจความสำคัญดังนี้

ที่ ๖/๗๕

ด้วย คณะราษฎร์ได้เชิญสมเด็จ พระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ กลับประทับวังบางขุนพรหม เมื่อพระองค์จะเสด็จไปเปลี่ยนอิริยาบท ณ ต่างประเทศในวันที่ ๕ เดือนนี้

การที่คณะราษฎร์ ได้เชิญท่านไปทั้งนี้ ก็เชื่อมั่นพระกระแสร์รับสั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระองค์ท่านทรงรับรองว่า การที่พระองค์เสด็จไปเปลี่ยนพระอิริยา-

บท ณ ต่างประเทศ ย่อมเป็นการปลอดภัยในทางสงบเรียบร้อยภายในอาณาจักรและต่างประเทศยิ่งกว่าในการที่จะเชิญเสด็จประทับอยู่ในบริเวณพระที่นั่งอนันตสมาคมต่อไป ในการเสด็จกลับนี้มีเจ้าหน้าที่สภาผู้แทนราษฎรกำกับการส่งคือ

๑. พ.ต. หลวงอำนวยสงคราม

๒. พ.ต. หลวงเดชรณกิจ

๓. ร.อ. หลวงรณสิทธิพิชัย

๔. ร.อ. หลวงเสรี เริงฤทธิ์

๕ ร.อ. หลวงพรหมโยธี

๖. ร.อ. หลวงกาจสงคราม

๗. ร.อ. หลวงสวัสดิ์ สรยุทธ

๘. ร.อ. หลวงสมิทธิ ศัลยยุทธ

๙. ร.อ. หลวงอดุลย์ เดชจรัส

๑๐. ร.อ. หลวงธำรง นาวาสวัสดิ์ ร น.

๑๑. นายจรูญ ณ บางช้าง

๓ กรกฎาคม ๒๔๗๕

จากคำ แถลงการณ์ของคณะราษฎรนี้เอง ได้ก่อให้เกิดความตื่นเต้นแก่ประชาชนเป็นอย่างมาก ได้มีการโจษจรรย์กันไปด้วยประการต่าง ๆ เป็นส่วนมากมักจะหนักไปในทางอกุศลเพราะประชาชนยังขาดการศึกษา และยังไม่รู้ว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างไร มีนิตินัย และพฤตินัยอย่างไร มีคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและบ้านเมืองอย่างไรทั้งยังไม่ทราบอีกด้วยว่า ในการที่คณะราษฎรได้โค่นล้มการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นทำเพื่ออะไร และทำไมจึงต้องทำเช่นนั้น

ในตอนเช้าของวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๔๗๕ นั้นเอง จอมพลสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอเจ้าฟ้าบริพัตร สุขุมพันธ์กรมพระนครสวรรค์ วรพินิต รัชทายาทแห่งราชบัลลังก์สยาม พร้อมด้วยขบวนคุ้มกันอย่างแข็งแรง เพื่อเป็นการป้องกันมิให้พระบรมวงศานุวงศ์ผู้จงรักภักดีต่อพระองค์ และประชาราษฎร์สยาม ที่ยังไม่รู้จักอิโหน่อิเหน่อะไรกับคำว่าประชาธิปไตย จะมาช่วงชิงพระองค์ในระหว่างทาง คณะราษฎร์จึงได้แต่งตั้งให้ พ.ต. หลวงอำนวยสงครามเป็นหัวหน้า นำกรมพระนครสวรรค์ ฯ จากตำหนักราชฤทธิ์ตรงไปยังวังบางขุนพรหม ทั้งนี้ ให้พระ-องค์ตระเตรียมรวบรวมสิ่งของในการที่จะเสด็จไปเปลี่ยนอิริยาบท ณ ต่างประเทศต่อไป

ขณะที่พระองค์ทรงประทับอยู่วังบางขุนพรหมนั้น ปรากฏว่าที่หน้าประตูวัง มีทหารบก ทหารเรือ ทำการรักษาการณ์อยู่อย่างแข็งแรง ท่ามกลาง "ไทยมุง" ยืนดูเหตุการณ์กันอยู่อย่างหนาแน่น

ภายในวังบางขุนพรหมรู้สึกเต็มไปด้วยบรรยากาศอันเศร้าสลด พระราชวังที่เคยครึกครื้นหรรษา แต่มาบัดนี้ พระราชวังบางขุนพรหมเงียบเหงาเสียงสะอึกสะอื้นร่ำไห้จากมหาดเล็กเด็กชาย ดังอยู่มิได้ขาดระยะ ทุกคนพากันโศกเศร้ารัญจวนปั่นป่วนใจ เมื่อบุคคลเหล่านั้นได้ทราบว่า ทูลเกล้าทูลกระหม่อม จะเสด็จไปเปลี่ยนอิริยาบท ณ ดินแดนต่างประเทศ ก็เป็นเหตุให้บุคคลเหล่านั้นโศกศัลย์กันยิ่งขึ้น และได้ชักชวนกันมานั่งบ้างยืนบ้างอยู่ ณ ที่หน้าตำหนักด้วยน้ำตาอันไหลรินเพื่อคอยเวลาที่พระองค์ท่านจะเสด็จขึ้นรถยนต์ไปประทับแรม ณ ต่างประเทศทุกคนตื้นตันใจเหลือที่จะคณา วังเวงเงียบเหงา และเกิดความว้าเหว่เป็นที่สุด บางคนถึงกับปล่อยโฮออกมาอย่างน่าสงสาร บ้างก็พร่ำรำพันถึงพระเกียรติคุณนานานับประการ

แปลว่า วังบางขุนพรหมขณะนี้เป็นวังแห่งธารน้ำตาไปเสียแล้ว

ท่ามกลางแห่งความวิปโยคโศกเศร้ามหาดเล็กเด็กชานั้น เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตรัชทายาทผู้ทรงอาภัพอัปภาคย์ พร้อมด้วยพระชายา พระราชธิดาและพระราชโอรสทั้ง ๖ พระองค์ คือหม่อมเจ้าหญิงประสงค์สม บริพัตร พระชายาพระองค์เจ้าพินิษฐ์ สมสมัย พระองค์เจ้าสุทธิวงศ์วิจิตร พระองค์เจ้าจันทรกานต์มณี พระองค์เจ้าจุมภฏพงศ์ บริพัตร พระองค์

เจ้าศิริรักษ์ บุษบง พระองค์เจ้าจุไรรัตน์ ศิริมาน นอกจากนี้ก็ยังมีกรมหลวงพิทยรัตน์ หม่อมสัมพันธ์ หม่อมราชวงศ์พันธ์ทิพย์

พระองค์เสด็จออกมาทางตำหนักที่เหล่ามหาดเล็กชา กำลังโศกาอาดูรกันอยู่ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ฯ ทอดพระเนตรเหล่ามหาดเล็กเด็กชาเหล่านั้น ด้วยพระราชหฤทัยอันสุดแสนรันทด พระองค์ทรงตื้นตันพระทัยยิ่งนัก ที่สุดพระองค์ได้เสด็จไปยังกลุ่มบุคคลเหล่านั้นด้วยดวงหทัยอันแสนเศร้าหมอง แล้วทรงรับสั่งด้วยพระสุรสำเนียงอันครวญสั่นสะท้านว่า

อย่าได้ เสียอกเสียใจไปเลย เพราะเป็นความจำเป็นจะทำอย่างไรได้ แม้ชีวิตยังไม่ตายเราคงจะได้พบกันใหม่ เราเข้าใจว่ารัฐบาลใหม่คงจะเห็นใจพวกเจ้า เลี้ยงดูมิให้พวกเจ้าอดอยากอย่าได้โศกเศร้าเสียใจไปเลย มันเป็นกรรมของเรา จะทำอย่างไรได้"

ทรงรับสั่งกับมหาดเล็กเด็กชาด้วยความตื้นตันพระทัย แล้วพระองค์ทรงหันพระพักตร์กลับด้วยความรันทด แล้วก็สาวพระบาทขึ้นประทับบนรถยนต์พระที่นั่งด้วยพระพักตร์เศร้าหมอง ติดตามด้วยพระชายาคู่ชีวิต ราชโอรสและราชธิดา อันเป็นสุดที่รักดุจดั่งหนึ่งดวงหฤทัยพร้อมด้วยประยูรญาติอันใกล้ชิดสนิทของพระองค์ ท่ามกลางเสียงคร่ำครวญโหยไห้ของมหาดเล็กเด็กชา ผู้จงรักภักดีทั้งหลาย

และแล้ว

รถยนต์พระที่นั่งแห่งรัชทายาทราชบัลลังก์สยาม ก็เคลื่อนที่ออกจากวังบางขุนพรหมอันสงัดเงียบ กรมพระนครสวรรค์ฯ ทรงเหลียวพระพักตร์กลับไปทอดพระเนตรวังบางขุนพรหมเป็นครั้งสุดท้าย เสียงมหาดเล็กเด็กชาร้องร่ำไห้คร่ำครวญครางกัมปนาทอยู่ในมโนคติ มันเป็นความโศกเศร้าครั้งแรก และครั้งสุดท้าย ในชีวิต ของพระองค์ พระองค์พยายามข่มสติ และใช้ความเข้มแข็งบังคับความอ่อนแอของพระองค์ เมื่อพระองค์ทรงคิดว่า โลกนี้ไม่มีอะไรที่จะแน่นอน ชีวิตย่อมเป็นไปตามพุทธพจน์ที่กล่าวว่า "อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา" เมื่อพระองค์ทรงคิดอย่างนี้ จึงทำให้พระหฤทัยค่อยเกษมสำราญขึ้นมาบ้าง

ที่สถานีรถไฟสวนจิตรลดา มีตำรวจยืนรักษาการณ์อยู่ประมาณ ๓๐ กว่าคนรถเกราะทหารปืนใหญ่ จอดผงาดสง่าอยู่ที่บริเวณหลังสถานีรถไฟ ๑ คัน เตรียมพร้อมที่จะปล่อยกระสุนแก่ผู้ที่บังอาจช่วงชิงเอาตัวกรมพระนครสวรรค์ฯ จากที่คุ้มกันไป

จะเป็นการปิดบังอำพรางหรืออย่างไรไม่ทราบ ในการเสด็จออกนอกประเทศเพื่อเปลี่ยนอิริยาบทของกรมพระนครสวรรค์ฯ ไม่มีใครทราบกันเลยว่า จะเสด็จสถานีรถไฟไหนกันแน่ เพราะในขณะนั้น หนังสือพิมพ์แทบทุกฉบับ ได้พากันพาดหัวข่าวถึงการเสด็จเปลี่ยนพระอิริยาบท ครั้งนี้เป็นสองเสียง เสียงหนึ่งก็ว่าจะเสด็จโดยเรือยนต์จากท่าเกษมไปประทับรถไฟสถานีบางกอกน้อย บ้างก็ว่าเสด็จไปขึ้นรถไฟที่สถานีจิตรลดา

เหตุที่ทำให้ข่าวเสด็จเกิดความสับสนอลหม่านกันขึ้นนั้น ก็เพราะทางคณะราษฎร์ออกคำสั่งให้ตำรวจเตรียมรักษาการณ์ที่สถานีรถไฟสวนจิตรลดาอย่างพรักพร้อม ตำรวจภูธรของโรงเรียนพลตำรวจปทุมวัน ๑ หมวด กับตำรวจนครบางรักษ์ ๑ หมวด มีปืนพร้อมสรรพ

ยิ่งกว่านั้น ณ ที่ท่าเกษม ก็ยังมีเรือรบจอดอยู่ที่ท่าเกษม ซึ่งพอจะถึงเวลาใกล้เสด็จก็ปรากฏว่ารถยนต์ขนเครื่องสัมภาระ อันเป็นสมบัติส่วนพระองค์บรรทุกน้ำขึ้นรถไฟที่สถานีบางกอกน้อย จากพฤติการณ์ทั้งสองประการนี้ ราษฎร์ที่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าจะได้เห็นพระพักตร์เป็นวาระสุดท้ายของรัชทายาทราชบัลลังก์สยาม ก็พากันเข้าใจว่า อย่างไรเสียพระองค์คงจะเสด็จสถานีบางกอกน้อยอย่างแน่นอน จึงได้พากันไปรอรับเสด็จอย่างล้นหลามที่สถานีรถไฟบางกอกน้อย นอกจากราษฎร์ชาวสยาม ผู้จงรักภักดีต่อพระราชวงศ์พระองค์นี้แล้วก็ยังมีเจ้านายบางพระองค์ไปรอรับเสด็จด้วย เช่น หม่อมเจ้ามานิตย์มงคลฯ เป็น อาทิ

บุคคลดังกล่าวมีความผิดหวังไปตาม ๆ กัน เพราะเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ฯ หาได้เสด็จที่สถานีรถไฟบางกอกน้อยไม่ พระองค์เสด็จเสียที่สถานีรถไฟสวนจิตรลดา

เราขอให้อ่านกลับมาที่สถานีสวนจิตรลดาอีกครั้งหนึ่ง

รถยนต์พระที่นั่งกรมพระนครสวรรค์ วรพินิต ได้มาถึงสถานีรถไฟสวนจิตรลดาเมื่อเวลาประมาณ ๑๔ นาฬิกาเศษ ภายใต้การคุ้มกันอย่างแข็งแรงของทหารและตำรวจ

สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ วรพินิต ฉลองพระองค์แบบทรงกอล์ฟ พระพักตร์เศร้าศลดและหม่นหมอง พระองค์ก้าวพระบาทลงจากรถยนต์พระที่นั่งพร้อมด้วยพระชายา และพระราชโอรสและธิดา รวมทั้งประยูรญาติที่ได้ติดตามพระองค์ท่าน ณ คราวนี้เสด็จไปขึ้นรถไฟพระที่นั่ง ที่คณะราษฎร์ได้เตรียมการไว้แล้ว ในรถไฟพระที่นั่งนี้มีทหารบกคุมไป ๔ นาย แล้วก็ยังมีพันตำรวจเอก พระนรากรบริรักษ์เป็นผู้ควบคุมพระองค์จนกว่าจะพ้นราชอาณาจักรแห่งประเทศสยาม เบื้องหน้ารถไฟพระที่นั่ง ก็มีรถจักรดีเซลนำระวังเหตุการณ์ ๑ คันทิ้งระยะ ๑ กิโลเมตร ขบวนรถไฟพิเศษนี้ได้เดินทางถึงสถานีปาดังเบซาร์เวลา ๑๖.๔๐ น.

ที่สถานีปาดังเบซาร์ ปรากฏว่าไม่มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐบาลอังกฤษมารับเสด็จเลย

ต่อไปนี้ เป็นรายงานการเดินทางของพันตำรวจเอก พระยานรากรบริรักษ์ ได้โทรเลขรายงานการเดินทางครั้งนี้ เพื่อให้อธิบดีกรมตำรวจทราบ

เรียน อธิบดีกรมตำรวจภูธร

เสด็จถึงปาดังเบซาร์ กรกฎาคม ที่ ๕ เวลา ๑๖.๔๐ น. ไม่มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายอังกฤษมารับเสด็จ ออกจากปาดังเบซาร์เวลา ๑๖.๕๐ น. เหตุการณ์เรียบร้อยตลอดทาง”

พระนรากร บริรักษ์

จากนั้น กรมพระนครสวรรค์ วรพินิต พร้อมด้วยผู้ติดตามก็เสด็จโดยขบวนรถไฟพิเศษ ซึ่งเป็นรถจักรแห่งสหรัฐมลายู และได้มาถึงสถานีไปรเมื่อเวลา ๑๙.๕๖ น. พอดี

ที่สถานีไปรในวันนั้น

มีคนไปรอรับเสด็จอย่างล้นหลาม เพราะบุคคลเหล่านั้นทราบว่าประเทศสยามมีการปฏิวัติโค่นล้มพระราชบัลลังก์พระปกเกล้า ฯ เพื่อนำเอาระบอบประชาธิปไตยมาใช้ปกครอง

ประเทศเขายังทราบต่อไปอีกว่า การที่รัชทายาทแห่งราชบัลลังก์สยาม ต้องนิราชมาในสภาพเช่นนี้ ก็เพราะเป็นการเนรเทศของคณะราษฎร์ ยิ่งไปกว่านั้น ประชาชนอยากรู้จักเจ้าชายแห่งประเทศสยามพระองค์นี้ จะมีรูปร่างหน้าตาเป็นประการใด

นอกจากประชาชนชาวปีนังจะมีความสนใจในกรมพระนครสวรรค์ ฯ แล้ว ก็ยังมีผู้ช่วยบัญชาการตำรวจ ได้ทำหน้าที่รับเสด็จแทนผู้ว่าราชการจังหวัด และยังมีนายคอยู่ต๊อก คหบดีคนสำคัญแห่งปีนัง ซึ่งท่านผู้นี้เป็นผู้ที่มีความสนิทสนมในพระราชวงศ์จักรีอย่างดียิ่ง และก็ปรากฏว่า เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ ฯ ทรงคุ้นเคยสนิทสนมเป็นอย่างดีกับนายคอยู่ต๊อก ก็ได้ข้ามฟากไปรับเสด็จ แต่เวลา ๑๖.๐๐ น. ด้วย

เมื่อรถจักรแห่งสหรัฐมลายูเทียบชานชลาไปร สมเด็จเจ้าฟ้าผู้นิราศ ก็ทรงก้าวพระบาทออกมาจากรถไฟก่อนผู้อื่น ต่อจากนั้น พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุมภฏพงษ์ บริพัตร พระองค์เจ้าหญิงประสงค์สม สมเด็จกรมหลวงพิทย์รัตน์ และต่อจากนั้นไปก็เป็นพระราชโอรส พระราชธิดา อันน่าสงสารของพระองค์

ณ สถานีไปรในวันนั้น

หลวงภาษาภิรัช กงศุลสยามประจำปีนัง ได้ไปรอรับเสด็จที่สถานีไปรด้วย เมื่อกรมพระนครสวรรค์ ฯ ทรงเหลือบไปเห็นกงศุลสยามประจำปีนัง ก็ทรงทักทายโอภาปราศรัยด้วยพระพักตร์อันเป็นปกติธรรมดา เสร็จจากนั้น พระองค์ก็เสด็จไปประทับแรมโฮเต็ลวันนี้มีด ๑ ราตรี ตอนเช้าวันรุ่งขึ้น นายคอยู่ต๊อกได้อัญเชิญให้พระองค์และประยูรญาติเสด็จไปประทับแรมเนินปีนังฮิล เพื่อประทับบนบังกาโลว์ของนายคอยู่ต๊อก

ณ โรงแรม วันนี้มีด ผู้แทนหนังสือพิมพ์ "ปีนังกาเซตต์" ได้ขอเข้าสัมภาษณ์ ทั้ง ๆ ที่พระองค์ไม่สู้จะเต็มพระทัยนักในการสัมภาษณ์ ทูลกระหม่อมผู้นิราศ ได้ให้อินเตอร์วิวแก่หนังสือพิมพ์ "ปีนังกาเซตต์" ว่า

"ขออย่าให้ข้าพเจ้าตอบท่านเลยว่า จะกลับคืนกรุงเทพ ฯ หรือไม่ และเดี๋ยวนี้ ข้าพเจ้าเป็นคนภายนอกเสียแล้ว"

อีกครั้งหนึ่ง ที่พระองค์ทรงให้อินเตอร์วิวแก่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ "ปีนังกาเซตต์" ว่า

"ข้าพเจ้ายังบอกท่านไม่ได้หรือกว่า จะพักอยู่ที่ปีนังนานสักเท่าใด"

และเมื่อพระองค์ทูลถามว่า จะนิวัติคืนพระนครหรือไม่ ?

พระองค์ทรงตรึกตรองอยู่ชั่วครู่ แล้วตรัสว่า

"ข้าพเจ้าไม่แน่ใจจะได้กลับกรุงเทพ ฯ หรือไม่ ข้าพเจ้าไม่อาจจะบอกอะไรได้เลย"

ต่อจากนี้ไปอีกท่าน เจ้าฟ้าผู้อาภัพแห่งราชวงศ์จักรี รัชทายาทแห่งราชบัลลังก์พังนินาศ ก็ได้เสด็จออกจากปีนัง ไปประทับแรม ณ บันดงแห่งเกาะชะวา จนวาระสุดท้ายแห่งชีวิตของพระองค์ ณ บนเกาะวิปโยคแห่งนั้น

นี่เป็นบทบาทและละครแห่งชีวิตอันสุดแสนเศร้าวิโยค ของราชตระกูลแห่งพระราชวงศ์จักรีพระองค์หนึ่ง ต้องจบชีวิตของพระองค์อย่างสุดแสนที่จะเอน็จอนาถใจ ณ ดินแดนนานาประเทศ

โลกเราทุกวันนี้ เปรียบไปก็คล้ายลครโรงใหญ่ หรือชีวิตของมนุษย์ย่อมอยู่ภายใต้โลกธรรมแปดประการ ประเดี๋ยวก็รุ่งโรจน์ ประเดี๋ยวก็ล่มจม ประเดี๋ยวก็ร่ำรวย ประเดี๋ยวก็ยากจน ประเดี๋ยวก็หัวเราะ ประเดี๋ยวก็ร้องไห้ แต่แล้วในที่สุดไม่ว่าจะเป็นอะไร จะเกรียงไกรใหญ่ยิ่งแค่ไหน มันก็ต้องตายด้วยกันทั้งนั้น

จะเก่งกาจอาจหาญสักปานใด
จะยิ่งใหญ่ทั่วโลกามหาศาล
จะมีฤทธิ์เดชเดชานานาประการ
ก็วายปราณด้วยกันทั้งนั้นแหละ

เมื่อไม่ตายวายชีวิตจงคิดบ้าง
อย่าบ้าคลั่งให้มากอยากจะแนะ
โลกธรรมนำคนเราเศร้าเยอะแยะ
ใช่พูดแขวะเป็นความจริงทุกสิ่งอัน

เมื่อเป็นใหญ่อย่าทำตัววัวลืมตีน
อย่าลืมศีลจงจำคำของฉัน
อย่าโลภหลงจนตายวายชีวัน
จะจาบัลย์เมื่อบุญหมดกำหนด

โลกธรรมแปดอย่างอย่าห่างจิต
เก็บมาคิดสร้างสรรค์ให้หรรษา
อย่ามัวเมามันนักหนักอุรา
มันจะพาลงนรกหมกโลกันต์

อย่าโลภโมโทสันให้มันมาก
สร้างลำบากให้ชีวิตคิดน่าขัน
ไม่คิดถึงกฎแห่งกรรมมันตามทัน
จะโศกศัลย์ชั่วชีวิตคิดบ้างไหม ?

-๒๓-

การปฏิวัติกองทัพบก

หลังจากพระยามโนปกรณ์นิติธาดาได้เป็นประธาน คณะกรรมการราษฎร์แล้ว ปรากฏว่า ปัญหาแรกที่รัฐบาลชุดนี้ หยิบยกขึ้นพิจารณาก่อนปัญหาอื่นใดนั้นก็คือ การปฏิวัติกองทัพบกเพื่อให้เป็นกองทัพที่มีประสิทธิภาพ เยี่ยงกองทัพใน อารยะประเทศ และวัตถุประสงค์อันสำคัญ ก็คือการกวาดล้างอิทธิพลที่เป็นศัตรูต่อคณะราษฎร์ และกำจัดวิญญาณแห่งระบบ "รอแยลลิสต์" หรือระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มิให้ฟื้นคืนชีพ มาแผลงฤทธิ์ แผลงเดชได้อีก เพราะปรากฏว่าในขณะนั้น ตัวจักรกลในกองทัพบก เป็นส่วนมากยังเป็นจักรกล และเครื่องมือของสมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่ และปรากฏตามข้อที่สืบสวนได้ความว่า พระบรมวงศานุวงศ์ตลอดจนนายทหารชั้นผู้ใหญ่ ที่ยังมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอยู่ กำลังมีการเคลื่อนไหวในการก่อการร้ายทำลายระบบประชาธิปไตย เพื่อเป็นการกวาดล้างปฏิปักษ์ศัตรูใหญ่ในกองทัพบก คณะราษฎร์อันมีพันเอกพระยาพหล ฯ และพันเอกพระยาทรงสุรเดช เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงอันสำคัญในการปฏิวัติกองทัพบก เพื่อกวาดล้างเสี้ยนหนาม และปรับปรุงกองทัพบกให้มีประสิทธิภาพและสมรรถภาพก็เริ่มดำเนินการขึ้น

ที่สุด การพิจารณาปรับปรุงกองทัพบก เพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่ในการกวาดล้างศัตรูต่อระบบประชาธิปไตย และปรับปรุงกองทัพบกให้มีประสิทธิภาพ และสมรรถภาพเยี่ยงนานาอารยะประเทศ ก็ได้นำเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

พันเอก พระยาทรงสุรเดชผู้เชี่ยวชาญในการทหาร ได้ลุกขึ้นแถลงเหตุผล และหลักการต่อสภาผู้แทนราษฎรไปในทำนองว่า จะปรับปรุงกองทัพบกเสียใหม่ให้เป็นไปตามการจัดรูปโครงการณ์ทหารทำนองเดียวกันกับต่างประเทศ จึงได้เสนอหลักการอันนี้ขึ้นมาสู่สภาเพื่อวินิจฉัยดังมีโครงการณ์ในการปฏิวัติใหม่ดังนี้

๑. กระทรวงกลาโหม คงเป็นกระทรวงที่มีเจ้ากระทรวง เป็นชั้นเสนาบดีตามเดิม และมีปลัดทูลฉลองเป็นผู้ช่วย

๒. กระทรวงกลาโหมแบ่งกิจการออกเป็นสามส่วนคือ

ก. กองบังคับการกลาโหมมีกรมต่าง ๆ รวมกันเป็นเจ้าหน้าที่อำนวยการมีปลัดทูลฉลองเป็นผู้บังคับบัญชาและเป็นหัวหน้ากองบังคับการกรมต่าง ๆ มีเจ้ากรมเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อปลัดทูลฉลอง มีเจ้าหน้าที่ชั้นรองตามอัตรากรมต่าง ๆ นั้นคือ

กรมเสมียนตรา กรมสวัสดิ์ กรมพระธรรมนูญ กรมแพทย์ กรมบัญชี ทุก ๆ กรมต่างแบ่งฝ่ายออกตามหน้าที่ปฏิบัติการงาน

ข. กองทัพบก มีผู้บังคับบัญชาทหารบก เป็นผู้บังคับบัญชา มีผู้ช่วยฝ่ายยุทธการ และผู้ช่วยฝ่ายธุระการ ผู้ช่วยฝ่ายจังหวัดทหาร เป็นผู้ช่วยเหลือโดยใกล้ชิด และมีเจ้าหน้าที่ชั้นรองรวมกันเป็นกองบังคับการตามอัตรา

ผู้บัญชาการทหารบก มีผู้บังคับการเหล่าทหารต่าง ๆ ทุกชนิด และจัดกรมต่าง ๆ ซึ่งบังคับบัญชาการทหารเหล่าชนิด และเจ้าหน้าที่ในกรมนั้นขึ้นตรงต่อผู้บังคับบัญชาทหารบก คือ

หน่วยทางฝ่ายรบมี

- กรมยุทธการทหารบก
- กรมยุทธศึกษาทหารบก
- กรมอากาศยาน

– ผู้บังคับการทหารราบ

– ผู้บังคับการทหารม้า

– ผู้บังคับการทหารปืนใหญ่

– ผู้บังคับการทหารช่างและสื่อสาร

หน่วยทางฝ่ายธุระการมี

– กรมยกบัตรทหารบก

– กรมช่างแสงทหารบก

– กรมแผนที่

กรมทางฝ่ายรบและธุระการแบ่งออกเป็นแผนก หรือหลายกอง มีเจ้าหน้าที่ตามอัตรา

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีกิจการท้องที่ทหารบกซึ่งเรียกว่า จังหวัดทหารบก กล่าวคือจังหวัดใดมีทหารบกรวมกันอยู่หลายกองพัน แม้เป็นการสมควรก็ให้มีผู้บังคับการทหารบก พร้อมด้วยกองบังคับการต่างหากจากหน่วยกอง กองบังคับการของหน่วยทหารนั้น ๆ ถ้าในจังหวัดใด มีกองทหารตั้งอยู่หน่วยเดียว ก็ให้มีผู้บังคับทหารหน่วยนั้นเป็นผู้บังคับการจังหวัดทหารบกไปด้วยในตัว และให้มีเจ้าหน้าที่กองบังคับการจังหวัด ช่วยเหลือตามอัตรา

ผู้บังคับการทหารบกนั้นเป็นผู้บังคับการจังหวัดด้วย และมีผู้บังคับกองจังหวัดตามอัตรา

ผู้บังคับการทหารบกอื่น ๆ ทางการจังหวัดน้อยขึ้นกับจังหวัดใหญ่ และจังหวัดใหญ่ขึ้นตรงต่อผู้บังคับบัญชาทหาร

ค. กรมทหารเรือ ให้มีผู้บังคับบัญชาการทหารเรือเป็นผู้ช่วยเหลือโดยใกล้ชิด กับมีเจ้าหน้าที่ผู้ช่วยรวมกันเป็นกองบังคับการตามอัตรา

ผู้บัญชาการทหารเรือ มีหน่วยขึ้นในบังคับบัญชา คือ

– กองทัพเรือ

– กรมเสนาธิการทหารเรือ

– สถานีทหารเรือกรุงเทพ ฯ

หน่วยที่กล่าวมาแล้ว ต่างแบ่งย่อยออกเป็นส่วนย่อยอีกชั้นหนึ่ง มีเจ้าหน้าที่ตามอัตรา

๓. ให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหม กำหนดวางอัตรา และชั้นยศตามตำแหน่งอนุโลมตามที่เปลี่ยนแปลง และสั่งการบรรจุเข้ารูป ตามอัตราใหม่ต่อไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕

(ปรมาภิไธย) ประชาธิปก ปร.

ผู้รับสนองพระราชโองการ

(ลงนาม) **พระยามโนปกรณ์นิติธาดา**

ประธานคณะกรรมการ

หลังจากได้นำเอาโครงการ การปฏิวัติกองทัพบก ภายใต้ทรรศนะและความคิดเห็นของ ๔ ทหารเสือแห่งคณะราษฎร์นำเสนอสภา และสภารับหลักการเป็นเอกฉันท์ ในที่สุดกองทัพบกก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ ก็ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์จำนงหมาย กล่าวคือ ได้รวบรวมสรรพกำลังไว้อยู่ในกำมือได้อย่างสิ้นเชิง

ดังการประกาศการเปลี่ยนแปลง เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕ ดังนี้

๑. พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนารองจเรทหารบก เป็นผู้บัญชาการทหารบก

๒. พ.อ. พระยาทรงสุรเดช อาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการเป็นผู้ช่วยบัญชาการทหารบก ฝ่ายยุทธการ

๓. พ.อ. พระยาอภัยสงคราม หัวหน้าแผนกที่ ๑ กรมเสนาธิการเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ฝ่ายธุรกิจการ

๔. พ.ท. พระสงครามภักดี เสนาธิการของพล ๔ เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ฝ่ายจังหวัดทหารบก

๕. พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ ผู้อำนวยการแผนกโรงเรียนเสนาธิการทหารบกเป็นเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก

๖. พ.อ. พระยาเวหา สนยานศิลปสิทธิ ปลัดกรมอากาศยาน เป็นเจ้ากรมอากาศยาน

๗. พ.อ. พระยาสิทธิ เรืองเดชพล ผ.บ.ก. ๕ เป็นผู้บังคับการทหารราบ

๘. พ.อ. พระยาฤทธิ์ อัคเนย์ ผ.บ.ก. ป. ๑ ร.อ. เป็นผู้บังคับการทหารปืนใหญ่

๙. พ.อ. พระยาศักดาดุลยฤทธิ ปลัดกรมช่างแสงทหารบก เป็นยกบัตรทหารบก

๑๐. พ.อ. พระรณรัฐวิภาคกิจ หัวหน้าแผนกโครงการณ์หลักฐานแผนที่เป็นเจ้ากรมแผนที่

๑๑. พ.ท. พระยาประสิทธิสราวุธ หัวหน้าแผนกที่ ๓ กรมช่างแสงทหารบกเป็นเจ้ากรมช่างแสง

๑๒. พ.ท. พระประสิทธิวรศาสน์ หัวหน้าแผนก ๔ กรมเสนาธิการทหารบกเป็นเจ้ากรมเสมียนตรา

๑๓. พ.อ. พระยาวิชิต เนติศาสน์ หัวหน้าผู้รักษาพระธรรมนูญ เป็นเจ้ากรมพระธรรมนูญ

๑๔. พ.ท. พระยาสุริยสัตย์ สมุหบัญชี ๒ เป็นปลัดบัญชี

๑๕ พ.อ. พระยามหาณรงค์เดช ผ.บ.ก.ร. ๒ ร.อ. เป็น ผ.บ.ก. จังหวัดทหารบก นครสวรรค์

๑๖. พ.อ. พระยาอภิเดชวรฤทธิ์ ผ.บ.ก. ๖ เป็น ผ.บ.ก. จังหวัดนคร-ราชสีมา

๑๗. พ.ท. พระประยุทธอริยั่น ผ.บ.ก.ม. ๑ ร.อ. เป็น ผ.บ.ก. จังหวัดทหารบกปราจีนบุรี

๑๘. พ.ท. พระกำแหงฤทธิรงค์ ปลัด ป.ร.อ. เป็น ผ.บ.ก. จังหวัดทหารบกอยุธยา

๑๙. พ.อ. พระยารามจัตุรงค์ หัวหน้าแผนกที่ ๑ กรมจเรทหารบกเป็นสารวัตรใหญ่ทหาร

๒๐. พล. ร.ต. พระยาประชาชลยุทธ ร.น. ผู้ดำรงตำแหน่งแม่ทัพเรือเป็นผู้บัญชาการ ทหารเรือ

๒๑. พล. ร.ต. พระยาศรยุทธเสนี ร.น. เจ้ากรมยุทธศาสตร์ ทหารเรือ

๒๒. น.อ. พระยาวิชิตชลธี ร.น. เจ้ากรมสรรพาวุธทหารเรือ เป็นเสนาธิการทหารเรือ

๒๓. น.อ. พระประพิณพลยุทธ ร.น. เสนาธิการทหารเรือ เป็นผู้บัญชาการสถานี ทหารเรือกรุงเทพ ฯ

เมื่อได้กวาดล้างอิทธิพลตัวจักรกล แห่งการเมืองและการทหารแห่งระบบ "สมบูรณาญาสิทธิราชย์" จนปราศจากอิทธิฤทธิ์อิทธิพลใด ๆ แล้วจากนั้นก็มีการปลดโยกย้ายเป็นการใหญ่ไปทีเดียว ในการปลดและโยกย้ายนี้ มียศขนาดพลโท ๔ คน พลตรี ๑๐ คน พันเอก ๒๒ คน นาวาอากาศเอก ๕ คน และยังปลดพระยาอธิกรณ์ประกาศ ออกจากตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจด้วย

Unavailable

Unavailable

Unavailable

Unavailable

Unavailable

Unavailable

Unavailable

Unavailable

ด้วยสาเหตุอันนี้ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม จึงมิได้ปฏิเสธที่คณะกรรมการราษฎร มอบให้ตัวเป็นผู้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจขึ้น

ก่อนที่จะมีการร่าง เค้าโครงการเศรษฐกิจ เสนอรัฐสภา พิจารณานั้น ปรากฏว่า สถานะการณ์เศรษฐกิจในเวลานั้น กำลังประสบมรสุมหนักอันเกี่ยวแก่ภาวะเงินฝืด (Deflation) กำลังคุกคามอย่างหนักหน่วง ปัญหาคนว่างงานก็เป็นปัญหาใหญ่ในเวลานั้น และแถมยังบริษัทห้างร้าน กำลังเป็นอัมพาต คือล้มลุกคลุกคลานไปตาม ๆ กัน พฤติการณ์ที่ได้เกิดขึ้นเช่นนี้ ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระปรวิตกอย่างยิ่ง และทั้งพระองค์ก็ยังมิทรงทราบว่า รัฐบาลชุดปัจจุบันจะมีวิธีการแก้ไขเป็นประการใด ในการแก้ไขเศรษฐภัยครั้งนี้ ให้เป็นผลดีแก่ประเทศและประชาชนในอนาคต

ด้วยที่พระองค์ไม่ทรงตระหนักแน่ว่า รัฐบาลจะมีนโยบายในการแก้ไขความตกต่ำแห่งการเศรษฐกิจในรูปไหน แบบไหน จะดำเนินด้วยวิธีใด

ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงรับสั่งให้พระยาพหล ฯ และหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเข้าเฝ้า เมื่อจักได้ไต่ถามความเรื่องนี้ให้หายความวิตก และความกังวลเสียที

ที่สุด พระยาพหล ฯ และหลวงประดิษฐ์ ฯ ผู้ซึ่งเป็น "Brain Trusts" ของคณะราษฎร์ในบัดนั้น ก็พากันเข้าเฝ้าพระปกเกล้า ฯ ที่พระราชวังสวนจิตรลดา

ต่อพระพักตร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงโอภาปราศรัยด้วยพระทัยอันยินดีปรีดา พระองค์ตรัสชมเชยหลวงประดิษฐ์ ฯ และอุดมการณ์ของคณะราษฎร์ว่าเป็นไปเพื่อราษฎร์ แล้วพระองค์ทรงรับส่งถึงปัญหาเศรษฐกิจว่า จะดำเนินไปอย่างไร จะแก้ไขด้วยวิธีไหน และพระองค์ยังทรงแถมท้ายด้วยว่า ทางรัฐบาลมีไอเดียแล้วหรือยัง และไอเดียนั้นเป็นประการใด ?

หลวงประดิษฐมนูธรรม กราบทูลพระปกเกล้า ฯ ว่า

"ข้าพระพุทธเจ้ามีความเห็นว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาตินั้นควรยึดหลักลัทธิโซเชียลลิสต์ ลิเบรัล คอลเล็คติวิสต์ โซชลิสต์ อาแคร สหกรณ์ หรือ

โคโอเบราติสต์ผสมผสานกัน การจัดรูปสหกรณ์ต้องเป็นสหกรณ์ครบรูปและยึดหลักนโยบายเลี้ยงตัวเอง (Self sufficiancy Policy) เป็นสำคัญ"

หลักการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ ก็คือว่า สิ่งใดรัฐควรจัดทำเองก็ควรจัดทำ สิ่งใดควรปล่อยให้เอกชนทำก็ปล่อยไป รวมความว่า รัฐจัดทำเสียเองก็มี รัฐปล่อยให้เอกชนทำก็มี ในเรื่องของลัทธิ "โซเชียลลิสต์ อาแคร" นั้นไม่ใช่ริบที่ดิน แต่เป็นการบังคับซื้อที่ดิน เพื่อให้ชาวไร่ ชาวนา มีที่ดินในการทำกิน และในเรื่องของระบบสหกรณ์นั้นต้องจัดให้ครบรูป เช่นสหกรณ์การผลิต, สหกรณ์บริโภค สหกรณ์การค้า สหกรณ์ชาวนา สหกรณ์ชาวไร่ ฯลฯ เป็น

หลักการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ นับว่าเป็นที่สนพระทัยมาก แต่พระองค์ก็ยังครางแคลงอยู่ว่า โครงการและวิธีการเน้นหนักไปในทางไหน จะวางเค้าโครงการเป็นอย่างไร เพ ราะเท่าที่หลวงประดิษฐ์ ฯ ชี้แจงนั้น เป็นหลักการกว้าง ๆ จึงทรงรับสั่งว่า

" ฉันยังไม่สู้จะเข้าใจนัก ไหนแกลองไปร่างเค้าโครงการ วิธีการ และหลักการมาให้ฉันดูก่อน"

นับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา หลวงประดิษฐ์ ฯ ก็ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจอย่างขมักเขม้น เพราะหลวงประดิษฐ์ ฯ มั่นใจว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดปรานหลักการของตนแล้ว และคณะผู้ก่อการด้วยกัน ก็เห็นพ้องด้วยกับหลักการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ

ในตอนนี้เองพระยามโนปกรณ์ ฯ ได้มาหาหลวงประดิษฐ์ ฯ แล้วบอกให้หลวงประดิษฐ์ทราบว่าพระปกเกล้า ฯ รับสั่งให้เขียนเค้าโครงการเศรษฐกิจขึ้นถวายเพื่อทอดพระเนตรโดยเร็วเพราะพระปกเกล้า ฯ ต้องการทราบรายละเอียดในเรื่องนี้

หลวงประดิษฐ์ ฯ มีความปราบปลื้มปีติมาก เพราะหลวงประดิษฐ์ ฯ มีความปรารถนาต้องการให้ประเทศสยามมีโครงการเศรษฐกิจที่แน่นอน ไม่ใช่ปล่อยให้การเศรษฐกิจเป็นไปตามบุญตามกรรม ใช้แบบเศรษฐกิจเป็นระยะ ๆ ต้องการให้คนมีงานทำ ต้องการดำเนินนโยบาย

เศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง (Self Sufficialcy Policy) เพราะเป็นวิธีเดียวเท่านั้นที่จะทำประเทศสยามก้าวหน้าอย่างมั่นคง

เพราะฉะนั้น ในการร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจครั้งนี้ หลวงประดิษฐ์ ฯ จึงต้องให้ความคิดอย่างหนักและค้นคว้าตำรับ ตำราหลายเล่ม และทฤษฎีต่าง ๆ ของนักปราชญ์ในทางเศรษฐศาสตร์ เช่นหลักการสหกรณ์ ลัทธิโซเชียลลิสต์ ลิเบอรัลลิสต์ เลือกคัดจัดสรรนำเอามาใช้ให้เหมาะสมกับหลักจิตวิทยา วัฒนธรรม ศิลธรรม การศึกษา และสภาพความเป็นอยู่ของคนไทย ตลอดจนรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจในชนบทของ ดร. ซิมเมอร์แมน ที่ทำการสำรวจไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒

ในปลายเดือนกุมภาพันธ์นั้นเอง ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจก็ได้ร่างเสร็จเรียบร้อยเป็นอย่างดี และเค้าโครงร่างเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ นั่นแหละ ทำให้โชคชะตาชีวิตของหลวงประดิษฐ์ ฯ ต้องประสบมรสุมความมืดมนอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้ โดยถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมูนิสต์แห่งประเทศไทย

เมื่อหลวงประดิษฐ์ ฯ ได้ตรวจทานแก้ไขอย่างสุขุมคัมภีรภาพและเป็นที่แน่นอนว่าเป็นการถูกต้องตามหลักวิชา และเจตนารมณ์ของตนแล้ว หลวงประดิษฐ์ ฯ ก็นำเอาเค้าโครงร่างเศรษฐกิจนี้ขึ้นถวายพระปกเกล้า ฯ เพื่อทรงดุลพินิจ ด้วยความมั่นใจเป็นหนักหนาว่าเค้าโครงร่างเศรษฐกิจที่ตนได้ร่างขึ้นนั้น จะเป็นประโยชน์แก่ชาติและบ้านเมืองอย่างเต็มที่แต่หลวงประดิษฐ์ ฯ หาทราบไม่ว่า โครงการเศรษฐกิจของตนนั่นแหละ จะกลายเป็นดาบมาประหัตประหารตัวเองในโอกาสต่อไป

ระหว่างที่พระปกเกล้า ฯ กำลังพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจอยู่นั้น พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ก็มาหาหลวงประดิษฐ์ ฯ อีก คราวนี้มาแจ้งให้หลวงประดิษฐ์ ฯ ทราบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นชอบด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ หลวงประดิษฐ์ ฯ จึงมีความภูมิใจเป็นอันมาก ที่ตนเองสามารถร่างโครงการเศรษฐกิจเป็นที่ถูกพระทัยพระปกเกล้า ฯ

จากนั้น หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ผู้มีอุดมคติว่า "ปฏิวัติทางการเมืองแล้ว ต้องปฏิวัติทางเศรษฐกิจด้วย" ก็จัดพิมพ์เอกสาร "เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" แจกจ่ายไป

ในหมู่ผู้ก่อการทั้งหลาย ทั้งนี้ก็ด้วยมีเจตน์จำนงให้คณะผู้ก่อการได้ตระหนักถึงแผนการณ์เศรษฐกิจว่าจะดำเนินไปอย่างไร

ในกลุ่มของศิษย์ หลวงประดิษฐ์ "OK" กับแผนการณ์นี้ทุกคน แต่ในกลุ่มทหารและกลุ่มขุนนางทั้งหลาย ไม่เห็นด้วยกลับประณามโครงการนี้ว่า เป็นโครงการของคอมมูนิสต์ ซึ่งเป็นโครงการรวมที่ดิน รวมแรงงาน รวมทุน รวมการอุสหกรรมเข้าด้วยกัน พวกฝ่ายทหารนั้นก็มี พระยาสุรเดช พระยาฤทธิ์อัคเนย์ พระประศาสน์พิทยายุทร หลวงชำนาญยุทธศิลป หลวงรณสิทธิพิชัย พระยาศรีสารวาจา สำหรับพระยาพหล ฯ และหลวงพิบูล สงครามไม่มีการแสดงปฏิกิริยาอย่างใดเข้าใจว่าคงจะไม่ชอบเหมือนกัน แต่คงจะสงวนท่าทีเอาไว้

และในระยะนี้ พระยาพหล ฯ และหลวงพิบูลสงคราม รู้สึกว่าพระยาฤทธิ์ ฯ รวมทั้งพระประศาสน์ ฯ ด้วย มีการเหินห่างไปมาก สามทหารเสือแห่งคณะราษฎร์เหล่านั้น กลับไปสมัครสมานสามัคคีกับพระยามโน ฯ และพรรคพวกของพระยามโน ฯ นอกเหนือไปกว่านี้ ก็ได้พยายามดำเนินการในอันเกี่ยวแก่ด้านการทหารอย่างเอกเทศ โดยมิได้มีการปรึกษาหารือกับพระยาพหล ฯ เสียก่อน ในฐานะเป็นผู้บัญชาการทหารบก และพยายามที่จะทำลายคณะราษฎร์ที่ได้ร่วมสร้างสรรค์กันมา

สำหรับพระยามมโน ฯ นั้น บุคคลผู้นี้ไม่ได้มีสปิริตอะไรที่จะเป็นนักประชาธิปไตยอะไรมากนัก และก็มิได้มีสปิริตเป็นนักการเมืองแต่อย่างไร และก็มิได้มีความปรารถนาที่จะทำเพื่อประเทศชาติ จุดความมุ่งหมายและความประสงค์นั้น ถ้าไม่ทำไปเพื่อเผด็จการให้แก่ตัวเองก็ต้องทำไปเพื่อฟื้นฟูระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้นมาอีก จึงไม่มีปัญหาอย่างใดเลย เค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ นั่นแหละ เปิดโอกาสให้พระยามโน ฯ วาดลวดลายทางการเมืองจนบัลลังก์แห่งประชาธิปไตยจวนเจียนจะถึงซึ่งกาลอวสาน

ในที่ประชุมต่อผู้ก่อการนั้น หลวงประดิษฐ์ฯ ได้ชี้แจงอย่างกว้างขวาง ถึงความจำเป็นของประเทศที่จะต้องมีเค้าโครงการเศรษฐกิจ และว่า ประเทศใดก็ตาม ถ้าปราศจากเค้าโครงการเศรษฐกิจเสียแล้ว ประเทศนั้นจะต้องประสบภาวะวิกฤติการณ์อยู่ชั่วนิรันดร และว่า ความสุขสมบูรณ์ของมวลชนนั้น จะปล่อยให้เป็นไปตามยะถากรรมไม่ได้ รัฐบาลจะต้องมีเค้าโครง

การเศรษฐกิจอย่างถูกต้องกับความเป็นจริง และต้องเป็นการถูกต้องตามหลักวิชาการด้วย ถ้าไม่เป็นไปเช่นนั้น การปฏิวัติครั้งนี้ก็จะไร้ผล และบอกกับผู้ก่อการว่า ที่ได้เขียนขึ้นนี้เป็นปฏิญญาของหลัก ๖ ประการ ที่ได้ให้คำมั่นสัญญาแด่ราษฎรไว้

ในการประชุมเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของหลวงประดิษฐ์ฯ นั้น พระยาทรงและพรรคพวกของพระยาทรงฯ เช่นพระยาศรีวิสารวาจา พระยาราชวังสันและคนอื่นๆ ได้พยายามทำการคัดค้านอย่างรุนแรง โดยการกล่าวว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ เป็นคอมมูนิสต์ มีพฤติการณ์อย่างเดียวกับรัสเซีย และจะนำเอามาใช้กับประเทศไทยไม่ได้ เพราะโครงการของหลวงประดิษฐ์ฯ ไม่เหมาะสมกับคนไทย แม้ว่า หลวงประดิษฐ์ฯ จะได้พร่ำจารไนสักเพียงไหนว่านี่ เป็นแต่เพียงหลักการเท่านั้น เมื่อรับ Policy แล้ว จะได้แก้ไขอย่างไรก็แล้วแต่ที่ประชุมจะวินิจฉัย แต่พระยาทรงกับพวก ก็ปฏิเสธอยู่ท่าเดียว ที่สุดการประชุมก็ต้องยุติเพราะพูดกันไม่เข้าใจ

หลังจากเลิกประชุมแล้วปรากฏว่า พระยาทรงสุรเดชได้ไปบอกกับพระยามโนฯ ว่าได้อ่านโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ แล้ว ไม่เห็นเป็นอะไรนอกจากเป็นคอมมูนิสต์อย่างรัสเซีย แล้วเรียนกับพระยามโนฯ ว่า โครงการนี้จะนำเอามาใช้กับประเทศสยามไม่ได้ จะเป็นเหตุให้ประเทศชาติล่มจม พร้อมกันนั้น ก็ปรักปรำหลวงประดิษฐ์ฯ ว่าเป็นคอมมูนิสต์

พระยามโนฯ ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลฯ ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ เป็นคอมมูนิสต์ และโครงการนี้ รวมทั้งตัวหลวงประดิษฐ์ฯ ด้วย เป็นภัยต่อพระราชบัลลังก์ เป็นภัยต่อนายทุนขุนคลัง เป็นภัยต่อวัฒนธรรมแห่งชาติและประเพณี

พระปกเกล้าฯ เมื่อได้รับคำชี้แจงกับพระยามโนฯ เช่นนั้น พระปกเกล้าฯ ก็เกิดลังเลพระทัยขึ้นมาทันที แต่เพื่อให้ตระหนักแน่ว่าจะเป็นจริงจะเป็นจังอย่างพระยามโนฯ กล่าวหรือไม่ พระองค์จึงได้ให้ ม.จ. สกล วรรณากร วรวรรณ ผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐศาสตร์คนหนึ่งมาซักฟอกความคิดเห็น และหลักการของหลวงประดิษฐ์ฯ แต่ท่านสกลวรรณากร วรวรรณ ได้ทำการซักฟอกแล้ว ก็ไม่เห็นมีอะไรเรียกว่าคอมมูนิสต์ จะมีอยู่ในโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ

ที่สุด เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ ก็ได้นำขึ้นเสนอคณะรัฐมนตรี ทันที พระยาทรงสุรเดช พระยามโนปกรณ์นิติธาดา พระยาราชวังสัน พระยาศรีวิสารวาจา พระยาฤทธิ์อัคเนย์ พระประศาสน์พิทยายุทธคัดค้านและกล่าวว่า โครงการนี้เป็นโครงการคอมมูนิสต์แบบเดียวกันกับรัสเซีย

การประชุมในวันนั้น ได้มีการถกเถียงกันอย่างหน้าดำหน้าแดง แต่แล้วในที่สุด โครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ ก็ต้องหยุดชงัก เพราะพระยามโนฯ พระยาทรงฯ ไม่สนับสนุน

จากเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ นี้เอง เป็นสายชนวนให้เกิดความแตกร้าวกันขึ้นระหว่างผู้ก่อการด้วยกัน สามทหารเสือแห่งคณะราษฎร์มี พระยาทรงฯ พระยาฤทธิ์ฯ พระประศาสน์ ได้เอนเอียงและไปร่วมสังฆกรรมกับพระยามโนฯ ซึ่งมีแผนการณ์ทำลายล้างคณะราษฎร์อยู่แล้ว จุดประสงค์ก็คือจะสร้างอมาตยาธิปไตย (**Aristocrycy**) คือเผด็จการจากชนชั้นขุนนาง หรือไม่ก็มอบอำนาจให้ประชาธิปกฯ ปกครองประเทศไปตามเดิม ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งดังกล่าวนี้แหละ ในการที่พระยามโนฯ ได้ใช้กลอุบายนานาประการ เพื่อทำให้ประชาธิปไตยพินาศนั้น เข้าใจว่าพระยามโนฯ คงได้รับการสนับสนุนจากพวกเจ้า และพวกที่ทางคณะราษฎร์ ได้ปลดออกจากทางราชการไปแล้ว เพราะในเวลานั้น พวกเจ้ากำลังเตรียมแผนการณ์จะยึดอำนาจกลับคืน

แผนการณ์อันที่จะผลิตผลโดยสมบูรณ์นั้น จะต้องทำสัมพันธไมตรีกับพระยาทรง พระยาฤทธิ์ พระยาราชรังสันต์ พระประศาสน์ ส่วนขุนนางรัฐมนตรีเช่น พระยาศรีวิสารวาจา และรัฐมนตรีพลเรือนคนอื่นๆ เป็นส่วนมาก ก็เคยเป็นข้าราชกามาแล้วในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และบุคคลเหล่านี้ยังมีความจงรักภักดีต่อพระราชบัลลังก์อยู่ สำหรับพระยาศรีวิสารวาจานั้น ความจริงก็ไม่ค่อยจะพอใจหลวงประดิษฐ์มนูธรรมมาตั้งแต่ครั้งเรียกประชุมเสนาบดีและปลัดทูลฉลอง เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เพราะในวันนั้นหลวงประดิษฐ์มนูธรรมได้แสดงชั้นเชิงและความสามารถอย่างยอดเยี่ยม ทั้งในด้านการเมืองและการปกครอง จนกระทั่งเสนาบดีและปลัดทูลฉลองต้องยอมจำนนในวาทะของหลวงประดิษฐ์ฯ และไม่พอใจหลวงประดิษฐ์ฯ ยิ่งขึ้น เมื่อเค้าโครงการเศรษฐกิจพิมพ์ออกแจกจ่ายเผยแพร่ อันมีแนวโน้มไปในทางคอมมูนิสต์

การแตกร้าว ความจริงนั้นมันมิใช่ปัญหาเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ โดยตรงทีเดียว แต่เป็นกลยุทธกุศโลบายของพวกขุนนางและพวกเจ้าดำเนินโปลิซีทางการเมือง เพื่อบ่อนทำลายเสถียรภาพของคณะราษฎร์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับตัวหลวงประดิษฐ์ ฯ นั้น พวกเจ้าไม่ค่อยชอบขี้หน้านัก เพราะเข้าใจไปว่าคำแถลงการณ์ของคณะราษฎร์ที่ได้ทำการประณามพระราชวงศ์จักรีเสียอย่างยับเยินนั้น หลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นผู้ร่าง

ความอลเวงปั่นป่วนผันผวนในกลุ่มคณะราษฎร์นี้ นายพันตรี หลวงพิบูลสงคราม กำลังจับตามองดูพฤติการณ์ของบุคคลเหล่านั้นอยู่ด้วยความสนใจ แน่ละ ปรากฏการณ์แห่งลางร้าย และการนองเลือด เริ่มคุกรุ่นรุนแรงขึ้นทุกทีจนหลวงพิบูลสงคราม ได้พยายามเตรียมการอยู่อย่างไม่ประมาท เพราะแน่แก่ใจตนเองว่า การตั้งพระยามโนปกรณ์นิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น เป็นความผิดพลาดคาดหมายของคณะราษฎร์อย่างร้ายแรง

โครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ คงยังถูกพระยามโน ฯ แช่เย็นอยู่เกือบ ๒ เดือน โดยมิได้นำขึ้นเสนอสภาผู้แทนราษฎร เพื่อใช้เป็นพระราชบัญญัติต่อไป

เกี่ยวกับปัญหาเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้ เมื่อมีการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น นายเจริญ สืบแสง ลูกสมุนของหลวงประดิษฐ์ ฯ คนหนึ่งได้ลุกขึ้นโจมตีพระยามโน ฯ อย่างรุนแรงว่า

"สภานี้ ได้รอคอยมาเป็นเวลาถึง ๖ เดือนกว่าแล้ว ก็ยังไม่เห็นว่ารัฐบาลนี้ได้ดำเนินการไปอย่างใด เพิ่งจะได้กำหนดประชุมโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคมนี้เอง แสดงให้เห็นได้ว่ารัฐบาลนี้มิได้มีความสนใจในทางเศรษฐกิจ ดังคำปฏิญญามาแล้วว่า จะบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ไม่ให้ราษฎรอดอยาก และให้มีงานทำ ฉะนั้นจึงใคร่จะถามว่า รัฐบาลจะรับรองได้ไหมว่า จะทำเรื่องนี้ให้ทันเวลาที่จะดำเนินการในปีหน้า และถ้าไม่รับรองที่จะทำแล้ว จะได้ขอให้มี "Vote of Confidence" เรียงตัวบุคคลไป"

พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ได้ลุกขึ้นมาแก้ลำข้อกล่าวหาของ นายจรูญ สืบแสง

"ในเรื่องการเศรษฐกิจนั้น ไม่ใช่ว่าจะไม่ได้คิดทำ เรามี Scheme อยู่แล้ว แต่เวลานี้กำลัง พิจารณาอยู่ จนถึงได้จัดตั้ง คณะกรรม การขึ้น พิจารณามี พระยาราชวังสัน

เป็นประธาน ที่เราได้ทำไปนี้ เรานึกว่าได้เป็นไปอย่างดีที่สุดแล้วที่จะทำได้ แต่ที่ได้ทำไปเช่นนี้ไม่พอใจ แก่สภาเราก็ไม่ขอให้ สภานี้ได้ช่วยเอา รัฐบาลนี้ไว้ที่จะแสดงหรือลงมติความไม่ไว้วางใจ เราก็ยินดีจะไปเสมอในเมื่อผู้อื่นดีกว่าเรา และจะทำได้ เพราะฉะนั้น เราไม่มีความรังเกียจอย่างใดที่สภาจะลงมติความไม่ไว้วางใจ"

พระยามโน ฯ ได้กล่าวโต้เถียงนายจรูญ สืบแสง ด้วยกิริยาท่าทีอันไม่เป็นที่พอใจอย่างยิ่ง บรรยากาศในที่ประชุมมีสถานะการณ์อันตึงเครียด เมื่อพระยามโน ฯ กล่าวท้าทายสภาผู้แทนราษฎรเกี่ยวแก่ปัญหาจะลงมติไว้วางใจหรือไม่ประการใด เพราะพระยามโน ฯ รู้ปมด้อยของคณะราษฎร์ดีว่า ยังไม่มีสมรรถภาพเพียงพอที่จะจัดรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศได้และเสถียรภาพทางการเมืองในบัดนั้นก็เป็นสิ่งที่น่าวิตกอยู่มาก การจัดสรรค์การปกครอง การควบคุมอำนาจ และกิจการอื่น ๆ และที่ร้ายแรงไปกว่าสิ่งใดทั้งปวงก็คือ ความแตกร้าวภายในคณะราษฎร์อันเกี่ยวแก่เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ ด้วยเหตุนี้เอง สภาจึงต้องยอมจำนนกับคำท้าทายของพระยามโน ฯ

เมื่อถูกพระยามโน ฯ อภิปรายเป็นเชิงท้าทายเช่นนั้น นายจรูญ สือแสดงดาวจรัสดวงหนึ่งกล่าวเป็นเชิงท้าทายเช่นนั้น นายจรูญ สือแสงดาวจรัสดวงหนึ่งในสภาในเวลานั้น ก็ได้ลุกขึ้นโจมตีอย่างมิได้เกรงขามว่า

"นโยบายในทางเศรษฐกิจนี้ คณะรัฐมนตรีมีความเห็นไม่ลงรอยกัน ต่างคนต่างก็เห็นชอบไปลนละทาง มีความรังเกียจเดียดฉันท์กันในตัวบุคคลบ้าง นโย-บายบ้าง นโยบายของหลวงประดิษฐ์ ฯ มีบางคนเข้าใจไปว่าเป็นนโยบายทางคอมมูนิสต์ หรือของโซเชียลลิสต์ แต่เราต้องคิดว่า นโยบายเป็นไปในทางใดก็ตาม ก็หากจะเป็นไปในทางที่จะให้ราษฎรได้รับประโยชน์แล้ว ก็ควรจะเสียสละได้ แม้แต่ชีวิต"

พระยามโน ฯ ลุกขึ้นมาโต้ตอบด้วยเสียงอันดังว่า

"โครงการหลวงประดิษฐ์ ฯ นั้น เมื่อคณะกรรมการได้พิจารณาแล้ว ก็ลงมติเป็น เอกฉันท์ว่า เป็นเค้าโครง การจัด ระบบเศรษฐกิจ ตามแบบฉบับ คอมมูนิสต์ คณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่ไม่มีใครเห็นด้วยกับโครงการนี้"

การประชุม รัฐสภาอีกครั้งหนึ่ง เริ่มขึ้นเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม เดือนเดียวกัน ที่ประชุมแห่งรัฐสภาเริ่มเกิดวิกฤติการณ์หนัก ที่ประชุมตึงเครียด บรรยากาศชักจะมืดมน การโจมตีรัฐบาลพระยามโน ฯ ได้เป็นไปอย่างรุนแรงอุกฤษฏ์เช่นเคย พระยานิติศาสตร์ ไพศาล ได้ตั้งข้อซักถามถึงเค้าโครงการเศรษฐกิจขึ้นอีก พระยาราชวังสัน ประธานอนุกรรมการตอบว่าขณะนี้ยังอยู่ในการพิจารณาของคณะกรรมการ ยังตอบอะไรไม่ได้

แล้วต่อมา สภาผู้แทน ฯ เปิดการประชุมขึ้นอีก คราวนี้ สภาผู้แทนราษฎรเต็มไปด้วยความอลเวงอย่างหนัก ก็ด้วยสาเหตุที่ว่า พระยามโน ฯ ได้ออกคำสั่งขึ้นฉบับหนึ่ง ห้ามข้าราชการทหาร พลเรือน รวมทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ลาออกจากสมาชิกพรรคการเมือง และล้มสมาคมคณะราษฎร์เสีย พฤติกรรมเช่นนี้ของพระยามโน ฯ เป็นเหตุให้มีการวิพากษ์–วิจารณ์กันมากในกลุ่มคณะราษฎร์เว้นแต่พรรคพวกของพระยาทรง ฯ เท่านั้น คณะราษฎร์มั่นใจยิ่งขึ้นว่า พระยามโน ฯ เริ่มเล่นตลกการเมืองกับคณะราษฎร์เสียแล้ว

เพราะฉะนั้น การประชุมสภาผู้แทนในวันนี้ มันจะต้องเป็นการประชุมที่รุนแรงอย่างมิต้องพิศวง

นายมังกร สามเสน ได้ลุกขึ้นมาห้ำหั่นพฤติกรรมของพระยามโน ฯ ว่า

"ในการที่ห้ามมิให้ข้าราชการเป็นสมาชิกของสมาคม ดังคำสั่งที่ได้ออกไปแล้วนั้นไม่ชอบ เป็นการทำลายรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๑๔ เกี่ยวกับเสรีภาพ เพราะเป็นการตัดสิทธิของราษฎร์ เป็นการตัดกำลังของชาติ และการที่คณะรัฐมนตรีได้กระทำไปแล้วนั้น เป็นการกระทำผิดกฎหมายรัฐธรรมนูญ"

บุคคลต่อมา ได้ลุกขึ้นกล่าวโจมตีพระยามโน ฯ อย่างรุนแรงอีกบุคคลผู้นั้นคือพระยานิติศาสตร์ไพศาล

วิธีการที่ทำนี้ ควรอาศัยกฎหมายห้าม คือไม่ใช้ทำไปโดยไม่มีอำนาจตามกฎหมายอันเป็นเผด็จการแบบ "มโนเครซี่" มากกว่า และพระยานิติศาสตร์แถมท้ายว่า

พฤติการณ์เช่นนี้ จะไม่เรียกว่าเผด็จการแล้ว จะเรียกว่าอะไรดี ?

พระยาวิสารวาจา รัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศเคยกล่าวว่า

ราษฎรโง่ ไม่สมควรจะปกครองตัวเอง เมื่อครั้งพระเจ้ากรุงสยามได้ให้พระยาศรีวิสารวาจาไปร่างรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ได้ลุกขึ้นมากล่าวแก้แทนพระยามโน ฯ ว่า

"เรื่องที่รัฐบาลห้าม มิให้ข้าราชการประจำ เข้าสมาคมการเมืองใด ๆ นี้ ไม่ใช่เป็นการตัดสิทธิอย่างใด กล่าวคือ ถ้าผู้ใดอยากเข้าสมาคมการเมือง ก็ควรลาออกจากราชการเสีย อย่าว่าแต่ประเทศใด แม้แต่ต่างประเทศเขาก็กระทำกัน"

หลวงโกวิท อภัยวงศ์ (ควง อภัยวงศ์) ได้กล่าวโต้พระยาศรีวิสารวาจา

"ตามที่พระยาศรีวิสารวาจาได้กล่าวมาแล้วเป็นคนละกึ่ง ควรออกพระราชบัญญัติห้ามเสีย แล้วถอนคำสั่งนั้นคืน จะถูกต้อง ไม่ควรจะชักช้าอยู่เมื่อรู้ตัวว่าผิด และถ้าเป็นตัวข้าพเจ้าเองแล้วในการทำผิด ยังขืนผิดอยู่เช่นนั้นแล้ว จะรู้สึกละอายมาก"

นายจรูญ สืบแสง ผู้มีหัวรุนแรง และเป็นดาวดวงเด่นในสภาผู้แทนราษฎรในยุคได้ลุกขึ้นมาตอกหน้าพระยามโน ฯ และพระยาศรีวิสารวาจาว่า

"คณะรัฐมนตรีรู้สึกตัวว่าผิดแต่ไม่ยอมรับ ที่ตอบมานี่ก็ไม่ตรงกับคำถาม ปัญหาของเรื่องมีอยู่ว่า คำสั่งที่ออกมานั้นผิดหรือถูก และการที่จะห้ามข้าราชการไม่ให้เกี่ยวข้องกับการเมืองว่าสมควรนั้น ทำไมจึงเพิ่งรู้ตัวว่าไม่ควร เดี๋ยวนี้ไม่มี "Foresieyt" พิจารณาสืบสวนให้แน่นอน จนกระทั่งได้ตั้งสมาคมขึ้นให้ข้าราชการเป็นสมาชิกทั้งประเทศแล้วจึงมาตื่นขึ้น ก็แหละเดี๋ยวนี้ รู้ตัวดีแล้วว่าผิด ก็ควรถอนคำสั่ง และออกเป็นกฎหมายเสีย"

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ผู้เป็นรัฐมนตรีคนหนึ่ง และคำสั่งถูกกล่าวหาจากพรรคพวกพระยามโนฯ ว่าเป็นคอมมูนิสต์ เป็นสานุศิษย์คาร์ลมารคซ์ ได้ลุกขึ้นมากล่าวว่า

"การที่ห้ามข้าราชการเข้าสมาคมนั้น เป็นประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าจะต้องออกเป็นพระราชบัญญัติหรือไม่สภานั้น ย่อมมีอำนาจเต็มที่ ๆ จะตีความตามรัฐธรรมนูญ เมื่อสภาลงมติไปเช่นนั้น คำสั่งที่ออกไปแล้วก็เป็นโมฆะ"

หลังจาก เลิกประชุมแล้วปรากฏว่า บรรยากาศทางการเมืองมีสถานะการณ์อันตรึงเครียดยิ่งขึ้น สมาชิกส่วนมากพากันวิจารณ์ว่า การที่พระยามโน ฯ ทำไปดังนั้น เป็นการผิดกฎหมายรัฐธรรมนูญ และพยายามบ่อนทำลายเสถียรภาพของคณะราษฎร์ และจะทำลายล้างระบอบประชาธิปไตย

ทางด้านพระยามโน ฯ นั้น กำลังตระเตรียมการหาทางพิชิตบุคคลเหล่านั้นอยู่ เพราะโอกาสและจังหวะแห่งวิกฤติการณ์ต่าง ๆ เปิดช่องทางให้ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วาดวางไว้ในมโนภาพพระยามโน ฯ ก็ไปหาพระยาทรงฯ เพื่อปรึกษาหารือถึงปัญหาการป้องกันความวุ่นวายในในสภาผู้แทนราษฎร์ โดยที่มีสมาชิกได้พกอาวุธปืนเข้าประชุมในสภาผู้แทนราษฎร์ พระยามโนฯ หวั่นเกรงว่าจะบังเกิดเหตุถึงกับนองเลือดเกิดขึ้น และอีกประการหนึ่งก็อาจเป็นได้เหมือนกันว่าพระยามโน ฯ ได้วางแผนอุบายอย่างแบบครอมเวลล์ ของอังกฤษ คือเป็นการขู่ให้สมาชิกขวัญเสีย มิให้เกิดความกำแหงหาญขึ้นในสภา พระยามโน ฯ จึงขอความร่วมมือไปยังพระยาทรง ฯ และคณะนั้นกำลังทหารส่วนใหญ่อยู่ในกำมือของพระยาทรง ฯ แม้ว่าพระยาพหล ฯ จะเป็นผู้บัญชาการทหารบกโดยทางนิตินัยเท่านั้น ส่วนทางพฤตินัยตกเป็นของพระยาทรง ฯ แทบทั้งสิ้น เมื่อพระยามโน ฯ มาปรึกษาหารือเช่นนี้ ก็ได้จัดทหารให้เข้าทำการคุ้มครองสภาตามความต้องการของพระยามโน ฯ ต่อไป

ในวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๔๗๕ อันถือว่า เป็นวันสุดสิ้นบริโยสานแห่ง การปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะในตอนเย็นวันนั้น พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ก็ประกาศพระราชกฤษฎีกาปิดสภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา การประชุมครั้งนี้ถือว่าเป็นการประชุมครั้งสุดท้ายแห่งระบอบประชาธิปไตยที่เพิ่งคลอดออกมาสู่บรรณโลก

ก่อนที่จะมีการประชุมสภาในวันนั้น เป็นเวลา ๐๙.๓๕ น. พระยาทรงสุรเดช ผู้แปรพักตร์ไม่ร่วมอุโบสถสังฆกรรมกับพระยามโน ฯ ได้นำเอาทหารประมาณ ๑ กองร้อยพร้อมสรรพด้วยอาวุธ ทหารเหล่านี้ยืนอยู่เชิงบันไดขึ้นสภาผู้แทนราษฎร เพื่อทำการตรวจค้นอาวุธปืนจากสมาชิกที่ได้เอาติดตัวมา ทหารก็เก็บเสียทันที

เรื่องนี้ เป็นเรื่องที่นำความขุ่นเคืองมาให้สมาชิกเป็นอย่างยิ่ง เพราะสมาชิกมีสิทธิ์จะพกปืนได้ และมีสิทธิอย่างสมบูรณ์ตามกฎหมายด้วย การที่พระยามโนฯ มาปฏิบัติการฉะนี้ ถือว่าเป็นการคุกคามและข่มขวัญ และนำเอาลัทธิเผด็จการมาใช้ในสภา

ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งสุดท้ายนั้น มีระเบียบในวาระการประชุมรับสำคัญยิ่งคือ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณแผ่นดินประจำปีพุทธศักราช ๒๔๗๖ ซึ่งเลื่อนประชุมมาจากคราวที่แล้ว แต่ยังมิได้มีการประชุมตามระเบียบวาระ สมาชิกพากันโจมตีเรื่องทหารคุมสภา และตรวจค้นอาวุธ

บุคคลแรก ที่ได้ลุกขึ้นวาดลวดลาย คือ ม.ล. ศรี เดชาติวงศ์ ลุกขึ้นถามว่า

ทหารได้รับคำสั่งมาจากใคร มีอำนาจอันใด จึงมาตรวจค้นอาวุธดังนี้

ทหารนั้นถือว่าเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องความสงบ เมื่อวานนี้ปรากฏว่า มีผู้พกอาวุธเข้ามาในที่ประชุมเลย

ม.ล. กรีฯ โจมตีอย่างรุนแรงต่อไปอีกว่า

เหตุใดจึงไม่ขออนุญาตต่อสภานี้ ความจริง สภานี้เป็นสภาสูงสุดของแผ่นดินกล่าวประณามรัฐบาลอย่างรุนแรงว่า

นายควง อภัยวงศ์

"การกระทำครั้งนี้ผิดมาก รู้สึกว่าคณะรัฐมนตรีจะกลายเป็นดิ๊กเตเตอร์ไปเสียแล้ว อำนาจของสภาย่อมอยู่เหนือคณะรัฐมนตรี ซึ่งเราทราบอยู่ทุกคนแล้ว และประธานสภามีอำนาจเพียงใด เมื่อวานนี้พูดกันอยู่หยก ๆ เรื่องการห้ามข้าราชการเป็นสมาชิกในสมาคมการเมือง มาวันนี้ก็เอาอีก ดูช่างไม่ให้เกียรติแก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลย หรือจะเดินแบบดิ๊กเตเตอร์ไปก็ให้รู้ไป"

พระยามโนฯ ลุกขึ้นตอบนายควงว่า

"ข้าพเจ้ามิได้มีความปรารถนาจะดิ๊กเตเตอร์ หรือดำเนินนโยบายแบบเผด็จการใน การกระทำเช่นนั้นด้วยเจตนาดี ถ้าเป็นความผิดก็ขอรับผิด"

นายจรูญ สืบแสง ดาวร้ายแห่งสภา ได้ลุกขึ้นมาวาดลวดลายตามแบบฉบับของเขาว่า

"ทหารที่มารักษาการนั้น ตามความที่ตกลงกันไว้แต่เดิมนั้นมีอยู่ว่าจะป้องกันอันตรายแก่สมาชิก มาบัดนี้เอาทหารมาป้องกัน มิให้สมาชิกทำอันตรายซึ่งกันและกัน ตัวข้าพเจ้ารู้สึกว่า ถูกหมายหน้าไว้ว่า จะเป็นผู้กระทำการรุนแรงนี้ ความจริงสำหรับงานชนิดนี้ ข้าพเจ้าในเกียรติยศของลูกผู้ชายจะให้ Assurance ว่าจะไม่กระทำการรุนแรง ถ้าจำเป็นแล้วก็เล่นกันอย่างที่เรียกว่า "Fair play" เช่น การต้องการจะยิง หรือนายประยูรฯ เป็นต้น ก็จะบอกให้รู้ตัวว่าจะยิง เล่นอย่างยุติธรรม ไม่ทำอย่างชนิด "ลอบกัด"

นายจรูญ สืบแสง ผู้มีหัวรุนแรง มีวาทะแข็งกร้าว กล่าวประณามพระยามโนฯ ต่อไปอีกว่า

"อีกประการหนึ่ง การที่จะยิงกันในสภานั้นไม่ใช่ของดี ข้าพเจ้าเองก็รู้สึกดีก็เช่นนี้ จะทำให้เป็นที่เสื่อมทรามขายหน้าทำไม เพราะนอกจากจะทำความระส่ำระสายภายในแล้วต่างประเทศรู้เข้าจะดูถูกได้ ทหารที่เอามานี้ ดูเหมือนไม่ได้เอามาเพื่อรักษาการณ์ แต่นำเอามาเพื่อท้าทายให้รบ ซึ่งใครจะรู้สึกอย่างไร อำนาจที่บังคับบัญชาทหารเช่นนี้ เป็นอำนาจอย่างดิ๊กเตเตอร์ชิป ผิดกับการปกครองอย่างมี

รัฐธรรมนูญ เมื่อคราวก่อนก็ที่หนึ่งแล้ว คือเมื่อวันพุธมีการประชุมพิเศษ คณะรัฐมนตรีนึกว่าจะมีการ "Vote of Confidence" สังเกตดูทหารเข้ามาอยู่มากตามบริเวณข้างนอก และดูเหมือนได้เอาลูกบอมบ์มาด้วย สำหรับคอยระวังการโหวต การที่ทำเช่นนี้เพราะอะไร เพื่อเอาอำนาจที่ได้ข่าวว่า จะมีการโหวตคอนฟิเดนสนั้น นำทหารเข้ามาเพื่อล้มสภาหรือ ๆ เห็นว่าที่รัฐมนตรีทำนั้นไม่ถูกกับรัฐธรรมนูญเป็นการผิด เพราะถ้าห้ามสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น ย่อมทำได้ด้วยอำนาจของสภา ทำไมคณะรัฐมนตรีจึงใช้อำนาจโดยไม่ชอบ ขอเรียนว่า การที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยนั้น จะทำได้ก็ด้วยความรักและนับถือ ไม่ใช่การใช้อำนาจเช่นนี้ อำนาจนั้นจะรักษาให้เรียบร้อยตลอดไปหาได้ไม่ อำนาจเป็นของแสลงกระเทือนใจ ฉะนั้นการที่จะปลูกความนิยมนับถือเพื่อความสงบเรียบร้อยนั้น จะต้องใช้ความรักจึงจะอยู่ทนนาน เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะปกครองด้วยอำนาจหรือความรัก ถ้าปกครองด้วยอำนาจแล้วจะอยู่ถาวรไม่ได้ จะต้องแตกหักไปโดยเร็ววัน หรือมิฉะนั้นก็น่ากลัวจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงกันอีก ถ้าใช้ความรักแล้วก็จะอยู่เย็นเป็นสุข ถ้าจะมัวใช้อำนาจเช่นนี้แล้วตราบใด พลเมืองก็จะไม่มีความสุขอยู่ตราบนั้น"

๒๕
โครงการเศรษฐกิจ
ของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม

ปัญหาความแตกร้าวระหว่างคณะราษฎร์ต่อคณะราษฎร์ และความโกลาหลวุ่นวายในรัฐสภา ดังที่ข้าพเจ้าได้หยิบยกสาธกมาแล้วนั้น มันก็มีมูลเหตุมาจากประเด็นข้อมูลฐานอยู่ ๒ ประเด็น ประเด็นแรกพระยามโนปกรณ์นิติธาดา คิดตั้งตัวจะเป็นเผด็จการหรือดิ๊กเตเตอร์ชิป หรือไม่ก็จะเปลี่ยนจากระบอบประชาธิปไตยกลับไปเป็นราชาตามเดิม ซึ่งมีเจ้าและขุนนางบางท่านให้ความสนับสนุนอยู่

ประเด็นที่ ๒ เกี่ยวกับโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ ซึ่งพระปกเกล้าฯ พระยามโนฯ และพวก มีความเห็นว่า โครงการณ์เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม เป็นโครงการณ์แบบเดียวกันกับรัสเซีย จะนำเอามาใช้ในประเทศไทยไม่ได้ สำหรับโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ จะเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ประการใดนั้น ผู้เขียนก็ไม่มีความรู้ความสามารถอะไรในลัทธิเศรษฐกิจ ดังนั้นขอให้ผู้อ่านกรุณาใช้วิจารณาญาณเอาเองว่าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ เป็นคอมมูนิสต์ หรืออะไรกันแน่ ผู้เขียนขอนำเอาโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ มาลงไว้ดังนี้

เค้าโครงการเศรษฐกิจ
ของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม
หมวดหนึ่ง

ประกาศของคณะราษฎร์

เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ คณะราษฎร์ได้ประกาศต่อประชาชนถึงวัตถุที่ประสงค์คือหลัก ๖ ประการ หลักซึ่งเกี่ยวแก่เศรษฐกิจของประเทศมีความว่า

"จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร์ในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎร์ทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎร์อดอยาก"

ความข้อนี้ฝังอยู่ในใจประชาชนทั่วไป และจะจารึกลงในประวัติของการเปลี่ยนการปกครอง ข้าพเจ้าจึงยังคงยืนยันความข้อนี้อยู่เสมอ และเห็นว่าถ้ารัฐบาลได้จัดวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติให้เหมาะสมแล้ว การหางานให้ราษฎร์ทุกคนทำ หาใช่เป็นการสุดวิสัยไม่ การบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรนั้น เป็นจุดประสงค์อันยิ่งใหญ่ของข้าพเจ้า ในการทำการเปลี่ยนการปกครอง ข้าพเจ้ามิได้ปรารถนาจะเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวมาเป็นหลายองค์ ซึ่งเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยแต่เปลือกนอกเท่านั้น ข้าพเจ้ามุ่งต่อสาระอันสำคัญคือ **"บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร"** และถือว่ารัฐธรรมนูญเปรียบประดุจลูกกุญแจที่จะไขเปิดประตูทองให้ราษฎรได้มีส่วนมีเสียในการปกครอง ให้จัดถูกต้องตามความต้องการของตน และเมื่อประตูที่ถือมั่นอยู่ได้เปิดออกแล้ว รัฐบาลจะต้องนำราษฎรผ่านประตูนั้นเข้าสู่ชัยสมรภูมิแห่งความสุขสมบูรณ์ มิใช่นำให้ราษฎรถอยหลังเข้าคลอง ด้วยเหตุดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลซึ่งรับหลัก ๖ ประการของคณะราษฎร์ ที่จะต้องจัดให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคณะราษฎร์นั้น

หมวดสอง

ความไม่เที่ยงแท้แห่งเศรษฐกิจปัจจุบัน

ผู้มีจิตเป็นมนุษย์ประกอบไปด้วยความเมตตากรุณาแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เมื่อเห็นสภาพชาวนาในชนบทก็ดี เห็นคนมากจนอดอยากในพระนครก็ดี ก็จะปรากฏความสมเพทเวทนาขึ้นในทันใด ท่านคงจะเห็นว่า อาหารเครื่องนุ่งห่ม สถานที่ ฯลฯ อันเป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตของบุคคลเหล่านี้ แร้นแค้นปานใดแม้วันนี้มีอาหารรับประทาน พรุ่งนี้และวันต่อไป จะยังคงมี หรือขาดแคลนก็ทราบไม่ได้ อนาคตย่อมไม่แน่วแน่ เมื่อท่านปลงสังขารต่อไปว่า ชีวิตของเราย่อมชรา ย่อมเจ็บป่วย ก็และเมื่อบุคคลเข้าอยู่ในสภาพเช่นนั้น ยังจะคงมีอาหารสำหรับรับประทานอีกหรือ ? เพราะแม้แต่กำลังวังชาจะแข็งแรงก็ขาดแคลนอยู่แล้ว

ความไม่เที่ยงแท้แห่งการดำรงชีวิตนั้น มิใช่จะมีแต่ในหมู่ราษฎรที่ยากจนเท่านั้น ชนชั้นกลางก็ดี คนมั่งมีก็ดี ย่อมจะประสบความไม่เที่ยงแท้ด้วยกันทุกรูปทุกนาม ขอให้คิดว่าเงินทองที่ท่านหามาได้ในเวลานี้ท่านคงจะเก็บเงินนั้นไว้จนกว่าชีวิตของท่านจะหาไม่ และอยู่ตลอดไปสืบถึงบุตรหลานของท่านได้หรือ ตัวอย่างมีอยู่มากหลายที่ท่านคงพบเห็นว่าคนมั่งมีในสมัยหนึ่ง ต้องกลับมาเป็นคนยากจนอีกสมัยหนึ่ง หรือมรดกที่ตกทอดไปถึงบุตรต้องละลายหายสูญ ไม่คงอยู่ตลอดชีวิตของบุตร บุตรของผู้มั่งมีกลับตกเป็นผู้ยากจนเช่นนี้ ท่านคงเห็นแล้วว่าเงินนั้นมิใช่เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ อันจะประกันการดำรงชีวิตของท่านได้ ท่านจะรู้แน่หรือว่าสังขารของท่านจะยังคงแข็งแรงทำงานได้ตลอดชีวิต ถ้าท่านป่วย หรือเกิดความพิการอย่างใดขึ้น ท่านทำงานไม่ได้ท่านต้องใช้เงินที่มีอยู่แล้ว เงินนั้นจะสูญสิ้นไปหมดเช่นนี้แล้ว ท่านจะได้อาหารที่ไหนมารับประทาน เพราะท่านป่วยหรือพิการทำงานไม่ได้ ท่านลองนึกดูว่า ถ้าท่านอยู่ในสภาพเช่นนี้ ท่านจะรู้สึกอย่างไร ?

หมวด ๓

การประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร

ความไม่เที่ยงแท้ในทางเศรษกิจเป็นอยู่เช่นนี้ จึงมีนักปราชญ์คิดแก้ โดยวิธีให้รัฐบาลประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร (Socialassurance) กล่าวคือ ราษฎรที่เกิดมาย่อมได้รับความประกันจากรัฐบาลว่า ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งสิ้นชีวิต ซึ่งในระหว่างนั้นจะเป็นเด็ก หรือเจ็บป่วย หรือพิการ หรือชรา ทำงานไม่ได้ก็ดี ราษฎรก็จะได้มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ ปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต เมื่อรัฐบาลได้ประกันเช่นนี้แล้ว ราษฎรทุกคนก็จะได้นอนตาหลับ เพราะตนไม่ต้องกังวลว่า เมื่อเจ็บป่วยหรือพิการ หรือชราภาพแล้วจะต้องอดอยาก หรือเมื่อตนมีบุตร จะต้องเป็นห่วงเป็นใยในบุตรเมื่อตนสิ้นชีพไปแล้ว ว่าบุตรจะอดอยากหรือไม่ เพราะรัฐบาลเป็นประกันอยู่แล้ว การประกันนี้ ย่อมวิเศษยิ่งกว่าการสะสมเงินทอง

เพราะเงินทองนั้น ก็ย่อมเป็นของไม่เที่ยงแท้ดังได้พรรณนามาแล้ว การประกันเช่นนี้ เป็นการเหลือวิสัยที่บริษัทเอกชนจะพึงทำได้ ราษฎรก็จะต้องเสียค่าประกันแพงจึงจะคุ้ม

เป็นราษฎรจะเอาเงินที่ไหนมา การประกันเช่นนี้ก็จะทำได้ก็แต่โดย "รัฐบาล" เท่านั้น เพราะรัฐบาลไม่จำเป็นจะต้องเก็บเบี้ยประกันภัยจากราษฎรโดยตรง รัฐบาลอาจจัดหาสิ่งอื่นแทนเบี้ยประกันได้ เช่นจัดให้แรงงานของราษฎรได้ใช้ประโยชน์ยิ่งขึ้น การเก็บภาษีอากรโดยทางอ้อมเป็นจำนวนมากคน คนหนึ่งวันละเล็กวันละน้อย ซึ่งราษฎรไม่รู้สึก ฯลฯ ดังนี้เป็นต้น

ความคิดที่จะให้รัฐบาลได้มีประกันเช่นนี้แก่ราษฎร ในต่างประเทศนับวันแต่จะเจริญขึ้นเป็นลำดับ ในการที่จะจัดให้รัฐบาลมีประกันแก่ราษฎรเช่นนี้ ก็ต้องออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ซึ่งบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาล ที่จะต้องจ่ายเงินให้ราษฎรทุกคน เป็นจำนวนพอแก่ราษฎรจะนำเงินนั้นไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ตนต้องการในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ได้ตามสภาพ

การจ่ายเงินเดือนให้ราษฎรถ้วนหน้านี้ เห็นว่าถูกต้องกับนิสัยราษฎรไทยโดยแท้ เพราะเป็นที่ทราบกันอยู่ว่า ทุก ๆ คนชอบทำราชการ ชอบมีเงินเดือน แต่กระนั้น ก็ยังมีข้าราชการบางคนเที่ยวป่าวประกาศ และป้องกันกีดขวาง ไม่อยากให้ราษฎรทำราชการบ้าง ทั้ง ๆ ที่ผู้นั้นเอง ก็เป็นข้าราชการมีเงินเดือน

เมื่อรัฐบาลต้องจ่ายเงินเดือนให้แก่ราษฎรเช่นนี้ จะหาเงินที่ไหนมาจ่าย ก่อนที่จะถึงเรื่องนี้ ขอเตือนให้ระลึกเสียก่อนว่า เงินเป็นสิ่งที่รับประทานไม่ได้ เงินย่อมเป็นสิ่งที่จะใช้แลกเปลี่ยนกับปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต เช่นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ การจ่ายเงินก็เท่ากับการจ่ายอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ ขอให้ระลึกว่า เงินที่ท่านหามาได้ท่านนำเอาเงินนั้นไปทำไม ท่านก็นำไปแลกเปลี่ยนกับปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต เหตุฉะนั้นถ้าจะเปรียบเทียบว่า เงินเป็นคะแนนชนิดหนึ่งก็ไม่ผิด การจ่ายเงินเดือนก็เท่ากับจ่ายคะแนนให้ราษฎร ที่จะจับจ่ายแลกเปลี่ยนกับปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต ตามความต้องการของราษฎร

ผลที่สุดที่ราษฎรพึงได้รับก็คือ ปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต เช่น อาหาร สถานที่อยู่ ฯลฯ

ฉะนั้นในการจ่ายเงินให้แก่ราษฎรนั้น รัฐบาลไม่ต้องการริบทรัพย์ของผู้มั่งมีมาจ่าย รัฐบาลอาจจัดให้ปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต โดยจัดให้มีสหกรณ์ให้พร้อมมูล เพื่อรับแลกเปลี่ยนกับเงินเดือน ซึ่งรัฐบาลจ่ายให้แก่ราษฎร เป็นการหักกลบลบหนี้กันไป เช่นราษฎรคนหนึ่ง

ได้รับเงินเดือน ๒๐ บาท และราษฎรต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ เป็นจำนวนเงิน ๒๐ บาท ดังนั้นแล้วเงินที่รัฐบาลจ่ายให้แก่ราษฎร ก็กลับมาเป็นของรัฐบาลอีก เงินที่ตนคงอยู่แก่ราษฎร ก็ต่อเมื่อราษฎรต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ เป็นจำนวนมากน้อยกว่าที่ตนได้รับ เงินที่ตกอยู่ในมือราษฎรเท่านั้น รัฐบาลจะต้องจัดหาทุนสำรองตามประเพณีนิยมของโลก เช่นทองคำ หรือเนื้อเงิน หรือถ้าจะไม่ต้องออกธนบัตรให้มาก จึงต้องวางทุนสำรองมาก รัฐบาลอาจจัดให้มีธนาคารแห่งชาติ อันเป็นที่เชื่อถือได้ ซึ่งราษฎรจะได้นำเงินมามากและการจับจ่ายจะใช้เช็ค และวิธีหักกลบลบหนี้ Clearing ดังนี้ ธนบัตรจะออกให้หมุนเวียนก็ไม่จำเป็นที่จะต้องมีจำนวนมากมาย

ฉะนั้น การที่จะให้รัฐบาลเป็นผู้ประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร โดยรัฐบาลเป็นผู้จ่ายเงินเดือนให้แก่ราษฎรแล้ว ก็จำเป็นอยู่เองที่รัฐบาลจะต้องจัดให้มีสหกรณ์เป็นผู้ทำสิ่งของ ซึ่งเป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต และเป็นผู้จำหน่ายสิ่งเหล่านี้เสียเอง หรือเป็นผู้ควบคุมแล้วรัฐบาลจะประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎรได้ รัฐบาลจะเอาเงินที่ไหนมาจ่ายเป็นเงินเดือนให้แก่ราษฎร

การประกอบเศรษฐกิจใด ๆ ย่อมอาศัย

๑. ที่ดิน (Nature Orlanoa) ซึ่งรวมทั้งทรัพย์ที่ติดอยู่กับที่ดิน และใต้ดิน

๒. แรงงาน (Labure)

๓. ทุน (Capital)

ราษฎรในเวลานี้ ต่างคนก็มีที่ดิน และเงินทุนเพียงพออยู่หรือเราจะเห็นได้ว่า ๙๙ เปอร์เซ็นต์ของราษฎรหามีที่ดิน และเงินทุนพอที่จะประกอบการแต่ลำพังให้ถูกครบถ้วนไม่ ราษฎรต่างก็มีแรงงานประจำตนของตนแรงงานนี้ตนจะเอาไปทำอะไร เมื่อตนไม่มีที่ดิน และเงินเพียงพอ

แต่ถ้าจะพิจารณาถึงที่ดินแรงงาน เงินของราษฎรรวมกันแล้วจะเห็นได้ว่า ในประเทศสยามมีที่ดิน ๕๐๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตรเศษ คิดเป็นไร่ได้กว่า ๑๒๐,๐๐๐,๐๐๐ ไร่ พลเมืองมีถึง ๑๓ ล้านคนเศษ ส่วนเงินทุนเหล่านั้นแม้เราจะไม่มีมากมาย แต่ประเทศสยามไม่ใช่ป่าเถื่อนเสียทีเดียว ทรัพย์สินและชื่อเสียงของประเทศที่ได้มีอยู่ ก็อาจจะเป็นทางที่จะหาเงินทุนมาได้บ้าง โดยนโยบายการคลัง อันไม่ทำให้เป็นที่เดือดร้อนแก่ราษฎร

หมวด ๔
แรงงานสูญเสียไป และพวกหนักโลก

น่าเสียใจ ซึ่งที่ดินของเราอันอุดมสมบูรณ์ของเรานี้ ยังมิได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งนี้เพราะการปกครองการเศรษฐกิจ ตามทำนองที่เอกชนต่างคนต่างทำที่ได้เห็นมาแล้ว ทำให้แรงงานต้องสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์บ้าง และขาดเครื่องจักรกลที่จะช่วยแรงงานให้ผลดียิ่งขึ้นบ้าง มีพวกหนักโลก (Social Parasite) บ้าง ดังจะได้พรรณนาต่อไป

บทที่ ๑
แรงงานเสียไปโดยมิได้ใช้เต็มที่

จะเห็นได้ว่า ชาวนา ซึ่งเป็นพลเมืองส่วนมากของประเทศสยาม ทำนาปีหนึ่งคนหนึ่งไม่เกิน ๖ เดือน (รวมทั้งไถ คราด หว่าน เกี่ยว ฯลฯ) ยังมีเวลาเหลืออยู่อีก ๖ เดือนนี้ ราษฎรมีทางที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ในการประกอบการเศรษฐกิจได้แล้ว ความสุขสมบูรณ์ของราษฎรก็ย่อมจะเพิ่มขึ้นอีกได้ ข้าพเจ้ายินดีจะยอมรับคำชี้แจงจากผู้สนใจในการเศรษฐกิจว่า การที่จะแก้ไขให้ราษฎรได้ใช้เวลาที่เหลืออยู่นี้ ให้เป็นประโยชน์ได้ด้วยวิธีที่ปล่อยให้เอกชนต่างคนต่างทำนั้น สำเร็จได้อย่างไร ข้าพเจ้าเห็นว่า มีอยู่ก็แต่รัฐบาลที่จะกำหนดการวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติให้ราษฎรได้ใช้เวลาที่เหลืออีก ๖ เดือนนี้เป็นประโยชน์

บทที่ ๒
แรงงานเสียไปเพราะจัดเศรษฐกิจไม่เหมาะ

แม้แรงงานที่ใช้ในการประกอบการเศรษฐกิจในระหว่าง ๖ เดือนนี้ก็ดีแรงงานเหล่านี้ยังเปลืองไปโดยใช้เหตุ เพราะเอกชนต่างคนต่างทำ เช่นชาวนาที่ต่างแยกกันทำเป็นราย ๆ ดังนี้ แรงงานย่อมเปลืองมากกว่ารวมกันทำ ชาวนารายหนึ่งย่อมเลี้ยงกระบือของตนเองไถ หว่าน เกี่ยวของตนเองเกี่ยวของตนเอง (ยกเว้นมีวันลงแขกบางครั้งบางคราว) ต้องหาอาหารเอง แต่ชาวนาร่วมกันทำ ก็อาจประหยัดแรงงานลงได้ เช่นกระบือ ๑ ตัว ชาวนาที่แยกกันทำจะต้องเลี้ยงเอง ถ้ารวมกันหลาย ๆ คนมีกระบือรวมหลายตัวแล้ว กระบือนั้น ๆ ก็อาจจะรวม ๆ กันเลี้ยง และใช้คนเลี้ยงรวมกันได้ เป็นการประหยัดแรงงานได้ส่วนหนึ่ง นอกจากนั้นการบ้านเช่นอาหาร ก็จะร่วมกันทำเหมือนดังเช่นสโมสร หรือร้านจำหน่ายอาหารที่วันหนึ่ง ๆ มีคนมารับอาหารหลายสิบคน และอาจใช้คนปรุงอาหารเพียงคนหนึ่งหรือสองคนก็ได้

ดังนี้ แรงงานในการทำการในการเลี้ยงกระบือ ฯลฯ นั้น เมื่อชาวนารวมกันทำแล้วก็จะได้ประหยัดอีกมาก และแรงงานที่ยังเหลืออยู่ ก็จะได้นำไปใช้เป็นประโยชน์ในการประกอบเศรษฐกิจที่เรายังขาดอยู่ ก็ถ้าหากปล่อยให้เอกชนต่างคนต่างทำอยู่เช่นนี้ตลอดไปแล้ว การประหยัดแรงงานก็ย่อมมีไม่ได้

บทที่ ๓
แรงงานที่เสียไปโดยไม่ได้ใช้เครื่องจักรกล

เรื่องนี้ ย่อมทราบกันดีอยู่แล้วว่าการทำนาของเรา โดยใช้วิธีไถ หว่าน เกี่ยว ของตนเอง ฯลฯ เหล่านี้ โดยแรงของคนและสัตว์พาหนะ จริงอยู่ วิธีทำด้วยแรงคนและสัตว์พาหนะนี้ ย่อมเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งในสมัยป่าเถื่อนและในสมัยที่เครื่องจักรกลยังมิได้คิดขึ้นในเวลานั้น แต่ถ้าให้ผู้ชำนาญการจักรกล ปรับปรุงการจักรกลให้เหมาะสมแก่ภูมิประเทศแล้วซึ่งสามารถเป็นได้เพราะวิทยาศาสตร์ใด ๆ ในโลกที่สามารถทำได้ เช่นนั้นไม่มี เว้นแต่จะไม่ได้สนใจกันเท่านั้น

และเป็นธรรมดาของการเศรษฐกิจ เมื่อมีเครื่องจักรกลแรงงานก็จะเพิ่มขึ้นได้มาก เช่นการไถที่ได้ทดลองทำกันอยู่ในเวลานี้ ก็ย่อมเห็นได้ชัดอยู่แล้วว่า เครื่องไถนาเครื่องหนึ่ง ใช้คนสองคน และอาจทำได้ในฤดูกาลหนึ่งหลายพันไร่ คนไทยเป็นผู้มีร่างกายเล็ก และแข็งแรงน้อยกว่าคนจีนหรือฝรั่ง การทำเศรษฐกิจไถ ถ้าอาศัยกำลังคนแล้วเราจะสู้คนจีนหรือฝรั่งไม่ได้ เราจะสู้เขาได้ก็ต่อเมื่อเราใช้เครื่องจักรกลมาใช้นี้กับชาวนาทุก ๆ คน สามารถมีเครื่องจักรกลได้หรือ เป็นความจริงที่เอกชนบางคนย่อมหามาได้ เพราะมีเงินทุนไม่จำเป็นต้องอาศัยรัฐบาล แต่ให้พึงระวังว่าเครื่องจักรกลมีคุณอนันต์ แต่ก็มีโทษมหันต์เหมือนกัน การที่ในต่างประเทศมีคนไม่มีงานทำมากขึ้นในทุกวันนี้ ไม่ใช่เพราะเครื่องจักรกลที่มีขึ้นแทนแรงงานดอกหรือ? เครื่องจักรเมื่อมีมากคนไม่มีงานทำก็ย่อมมีมากขึ้น สมมุติว่า โรงทอผ้าซึ่งแต่เดิมเป็นโรงงานที่ทำด้วยมือ ใช้คนงาน ๑,๐๐๐ คน เมื่อโรงงานทอผ้าเปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรกลต้องการคนงานเพียง ๑๐๐ คน เช่นนี้แล้ว คนอีก ๙๐๐ คน ก็จะต้องออกจากโรงงานนั้น กลายเป็นคนไม่มีงานทำ แต่ทั้งนี้จะไปโทษเครื่องจักรก็มิได้ เพราะเครื่องจักรกลเป็นสิ่งที่ช่วยมนุษย์มิให้ทรมาน การที่มีคนไม่มีงานทำเพราะโรงงานได้เปลี่ยนใช้เครื่องจักรกลนั้น เป็นโดยเหตุที่เอกชนต่างคนต่างทำ และเป็นธรรมดาอยู่เองซึ่งเมื่อโรงงานต้องการคนงาน ๑๐๐ คน คนงานที่เหลืออีก ๙๐๐ คน เจ้าของโรงงานจะมีความจำเป็นอย่างไร ที่จะต้องจ้างเอาไว้ให้เปลืองเปล่า ๆ และอีก ๙๐๐ คนนี่จะไปหางานที่ไหนทำ ถ้าโรงงานต่าง ๆ หรือการกสิกรรมต่าง ๆ ได้ใช้เครื่องจักรกลทั้งนั้น คนที่ไม่มีงานทำจะมีจำนวนมากขึ้น ผลสุดท้ายความหายนะก็มาสู่ แต่ถ้ารัฐบาลเป็นผู้ปกครองการเศรษฐกิจเสียเองแล้ว ก็มีแต่ผลดีอย่างเดียวที่จะได้รับจากเครื่องจักร

สมมุติว่า โรงงานทอผ้าตามตัวอย่างที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งเปลี่ยนใช้เครื่องจักรกลมีคนที่ต้องออกจากโรงงานนั้น ๙๐๐ คน รัฐบาลอาจรับคนงานเหล่านี้ไปทำงานในโรงงานอื่นที่จะตั้งขึ้นใหม่ เช่นโรงงานทำไหม ทำน้ำตาล หรือสร้างถนนหนทาง โค่นสร้างป่า หรือทำการเพาะปลูก ฯลฯ และสมมุติว่าโรงงานและการประกอบการเศรษฐกิจต่าง ๆ มีอยู่พร้อมบริบูรณ์เพียงพอ ไม่จำเป็นต้องขยายต่อไปแล้วก็ลดเวลาทำงานของคนงานลง เช่นเดิมทำงานวันละ ๘ ชั่วโมง เมื่อเครื่องจักรกลมีมากขึ้น คนงานมีมากก็ลดลง เช่น เหลือไว้วันละ ๗ – ๖ – ๕ – ๔ – ๒

— ๑ ดังนี้ โดยไม่ต้องลดเงินเดือนของคนงานด้วยวิธีนี้ก็จะได้รับผลดีจากเครื่องจักรกล คือลดความทรมานร่างกายของมนุษย์ได้มากขึ้น

จริงอยู่การที่เอกชนเป็นเจ้าของโรงงาน เอกชนลดเวลาทำงานได้ แต่การลดเวลาทำงานนั้นเอกชนย่อมลดค่าจ้างลงได้ ยิ่งกว่านั้นถ้าจำนวนคนงานไม่มีงานทำ มีมากกว่างานที่จะให้มีทำแล้ว ค่าจ้างก็ลดลงเป็นธรรมดา และเป็นกฎแห่งการเศรษฐกิจ ผลร้ายจะตกอยู่แกราษฎร และเครื่องจักรกลจะเป็นสิ่งที่ประหัตประหารราษฎร เมื่อไม่ต้องการประหัตประหารก็ไม่ต้องใช้เครื่องจักรกล เมื่อไม่ใช้เครื่องจักรกล ความล้าหลังก็จะมีอยู่ตลอดไป

การที่รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเอง โดยจัดให้สหกรณ์นั้น นอกจากจะแก้ปัญหาเรื่องงานแล้ว การหาทุนยังสะดวกกว่าเอกชน เพราะรัฐบาลอาจวางนโยบายการคลัง เช่น การเก็บภาษีทางอ้อม (Indirect Tax) ซึ่งเก็บจากราษฎรคนหนึ่งวันละเล็กวันละน้อย ซึ่งราษฎรไม่รู้สึกเดือดร้อนนัก เมื่อรวมเป็นปีก็ได้เงินจำนวนมาก เช่น ถ้าหากจะมีภาษีทางอ้อมทางใด ซึ่งเก็บจากราษฎรคนหนึ่งวันละหนึ่งสตางค์ ในปีหนึ่งพลเมือง ๑๑ ล้าน ก็คงจะได้ ๔๐ ล้านบาทเศษ นอกจากนี้ รัฐบาลยังอาจที่จะอาศัยชื่อเสียงและทรัพย์สินของรัฐบาล จัดตรวจเงินนั้นเป็นประกันดีกว่าเอกชน หรือรัฐบาลอาจตกลงกับต่างประเทศ ซื้อเครื่องจักรกลเป็นจำนวนมากซึ่งได้ราคาถูก และผ่อนส่งเป็นงวด ๆ ดังที่ต่างประเทศได้เคยได้ทำมาได้ผลดีมาแล้ว

บทที่ ๔
แรงงานเสียไปเพราะบุคคลเกิดมาหนักโลก

ในประเทศสยามนี้ มีบุคคลเกิดมาหนักโลกโดยอาศัยบุคคลอื่นกิน มีจำนวนไม่น้อย กล่าวคือ คนผู้ไม่ประกอบการเศรษฐกิจ หรือการใดให้เหมาะสมกับแรงงานของตน อาศัยอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และสถานที่ของผู้อื่น หรือบางทีก็ทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นในกรุงเทพ ฯ หรือในหัวเมือง เมื่อสังเกตดูชนชั้นกลางหรือตามบ้านของคนมั่งมีแล้วก็จะเห็นว่า มีอาศัยกินมีอยู่เป็นจำนวนมาก บุคคลจำนวนนี้นอกจากเป็นการหนักโลกแล้ว ยังเป็นเหตุทำให้ราคาสินค้าเพิ่มขึ้นได้ เช่นในประเทศหนึ่งมีคนทำงาน ๑๐๐ คน คงจะได้เพิ่มขึ้นอีก ๕๐ ตัน ข้าว ข้าวก็จะเพิ่มได้ เพราะข้าวมีจำนวนมากขึ้น บุคคลจำนวนนี้ถ้าปล่อยให้คงอยู่อย่างปัจจุบันนี้ ก็

จะกลายเป็นคนขี้เกียจไป การปล่อยให้เอกชนต่างคนต่างทำ และปล่อยให้มีคนขี้เกียจคร้านคอยอาศัยกินดังนี้ ผลเศรษฐกิจของประเทศก็จะลดน้อยลง ไม่มีวิธีใดที่รัฐบาลจะประกอบการเศรษฐกิจเสียเอง และหาทางที่ต้องบังคับและให้ราษฎรประเภทนี้ทำงาน จึงจะใช้แรงงานของผู้หนักโลกนี้ เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองได้

บทที่ ๕
วิธีซึ่งรัฐบาลจะหา ที่ดิน แรงงานทุน

หลักสำคัญที่ควรคำนึงก็คือ รัฐจะต้องดำเนินวิธีละม่อมคือ ต้องอาศัยการร่วมมือระหว่างคนมีกับคนจน รัฐบาลจะต้องไม่ประหัตประหารคนมั่งมี

บทที่ ๑
การจัดหาที่ดิน

เวลานี้ ที่ดินซึ่งทำการเพาะปลูก ได้ตกอยู่ในกำมือของเอกชนนอกนั้นเป็นป่าที่จะต้องโค่นสร้างที่ดินซึ่งมีอยู่ในมือเอกชนเวลานี้ผลจากที่ดินนั้น ย่อมได้ไม่แทบคุ้มค่าใช้จ่าย และค่าอากร หรือค่าดอกเบี้ย เพราะชาวนาเวลานี้แทบกล่าวได้ว่า ๙๙ เปอร์เซ็นต์ เป็นลูกหนี้เอาที่ดินไปจำนอง หรือเป็นประกันต่อเจ้าหนี้ ฝ่ายเจ้าของเอง ก็เก็บดอกเบี้ย หรือต้นทุนได้หรือผู้มีนาให้เช่า เช่นนาในทุ่งรังสิตเป็นต้น เจ้าของนาแทนที่จะเก็บค่าเช่าได้ กลับจำต้องออกเงินเสียค่านา เป็นการขาดทุนย่อยยับกันไป ไม่ว่าคนจนหรือคนมี เจ้าของนาเป็นจำนวนมากนิยมขายนาแม้จะต้องขาดทุนลงบ้าง หรือฝ่ายเจ้าหนี้ให้ชาวนายืมเงินก็อยากได้เงินของตนคืน

การบังคับจำนอง หรือการนำเอาที่ดินออกขายทอดตลาดนั้น เวลานี้ราคาที่ดินก็ตกต่ำ ทั้งนี้เป็นผลที่การประกอบเศรษฐกิจ รัฐบาลปล่อยให้เอกชนทำ หรือต่างคนต่างทำเมื่อการเป็นเช่นนี้ ถ้ารัฐบาลจะซื้อที่ดินเหล่านั้นคืนมา ก็เชื่อว่าชาวนา เจ้าของที่ดิน ผู้รับจำนองทั้งหลายคงจะยินดีมิใช่น้อย เพราะการที่ตนยังคงมีกรรมสิทธิ์อยู่ในที่ดิน หรือยังคงยึดที่ดิน ไว้เป็นประกัน มีแต่ขาดทุนอย่างเดียว การซื้อที่ดินกลับคืนมานี้เป็นวิธีการต่างกับวิธีริบทรัพย์ของคอมมูนิสต์

รัฐบาลจะเอาเงินที่ไหนมาซื้อที่ดิน

ในเวลานี้ รัฐบาลไม่มีเงินจะซื้อที่ดินได้เพียงพอ แต่รัฐอาจออกใบกู้ให้เจ้าของที่ดินยึดเอาไว้ตามราคาที่ดินของตนในใบกู้นั้น รัฐบาลจะได้กำหนดแทนดอกเบี้ยให้ตามอัตราดอกเบี้ยของการกู้เงินขณะซื้อ ซึ่งไม่เกินร้อยละ ๑๕ อันเป็นอัตราสูงสุดในกฎหมายเช่าที่ดินราคา ๑๐๐๐ บาท เจ้าของที่ดินก็ถือใบกู้เป็นราคา ๑๐๐๐ บาท และสมมุติว่า ดอกเบี้ยในขณะนั้นเป็นร้อยละ ๘ บาท เป็นต้นดังนี้เป็นการได้ที่แน่นอนยิ่งกว่าให้เช่า หรือให้ทำเอง ทั้งนี้ก็เท่ากับเจ้าของที่ดินแทนที่จะถือโฉนดหรือหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินบอกจำนวนที่ดิน เจ้าของที่ดินถือใบกู้ของรัฐบาล บอกจำนวนเงินกู้ที่รัฐบาลเป็นลูกหนี้

ที่ดินชนิดใดบ้างที่รัฐบาลจะต้องซื้อกลับคืนมา

ที่ดินที่รัฐบาลต้องซื้อกลับคืนนี้ ก็คือที่ดินที่จะใช้ประกอบการเศรษฐกิจเช่นที่นาหรือไร่เป็นต้นส่วนที่บ้านอยู่อาศัยนั้น ไม่จำเป็นจะต้องซื้อคืน เว้นไว้แต่เจ้าของประสงค์กู้จะขายแลกกับใบกู้ การจัดให้มีบ้านสำหรับครอบครัว (Homestead) ซึ่งเมื่อคิดเทียบกับเนื้อที่ทั้งหมดในประเทศแล้ว ไม่มีจำนวนมากมายที่จะเป็นการขัดขวางต่อทางดำเนินเศรษฐกิจ เหตุฉะนั้นจะยังคงให้มีอยู่ได้ ก็ไม่เห็นแปลกประหลาดอะไร

เมื่อที่ดินกลับคืนมาเป็นของรัฐบาลเช่นนั้นแล้ว รัฐบาลจะได้กำหนดสั่งไปได้ถนัดว่าการประกอบการเศรษฐกิจในที่ดินนั้น จะแบ่งออกเป็นส่วนอย่างไร และจะต้องใช้เครื่องจักรกลชนิดใด เป็นจำนวนเท่าใด การรดน้ำจะต้องขุดคู หรือคันนาอย่างไร ในเวลานี้ที่ดินที่แยกย้ายอยู่ระหว่างเจ้าของต่าง ๆ นั้น เจ้าของต่างทำคูทำคันนาของตน แต่เมื่อที่ดินตกมาเป็นของรัฐเช่นนี้แล้ว ถ้าที่ ๆ มีระดับอันเดียวกัน ก็จะประหยัดค่าใช้จ่ายลงได้มาก เช่นการทำคู ทำคันนาอาจจะทำน้อยลงได้ นอกจากนั้น การให้เครื่องจักรกลเช่นการไถก็จะได้ดำเนินติดต่อกัน มิฉะนั้นจะต้องไถที่นี่แห่งที่โน่นแห่งหนึ่ง เป็นการชักช้าเสียเวลา และการบำรุงที่ดินโดยวิชาเทคนิคย่อมจะทำได้โดยสะดวก เราจะเห็นได้ว่า ในเวลานี้ยังหลงเชื่อโดยวิธีโบราณแม้ผู้ชำนาญการกสิกรรมจะพร่ำสอนก็ต้องกินเวลานาน เมื่อรัฐบาลเป็นผู้ประกอบเศรษฐกิจเอง รัฐบาลอาจกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ ราษฎรซึ่งเป็นลูกจ้างของรัฐบาลก็จะต้องปฏิบัติตาม

ความรักในที่ดิน

ในตำราเศรษฐวิทยา ซึ่งผู้แต่งนิยมในลัทธิปล่อยให้เอกชนต่างคนต่างทำ และพวกรัฐบาลนั้นมักสอนว่ารัฐบาลจะถูกโค่นโดยการที่ราษฎรร่วมกันทำงานมาก ๆ แล้ว เกรงจะเป็นภัยต่อรัฐบาลนั้นมักจะสอนว่า การที่รัฐบาลจะมีที่ดินเสียเองแล้ว การบำรุงที่ดินจะไม่เกิดผล คำกล่าวเช่นนี้เปรียบเหมือนผู้กล่าวหลับตาพูดการที่เพราะราษฎรได้รักที่ดินของตัวนั้น พูดตามหลักปรัชญาแล้วก็เนื่องมาจากความคิดที่รักตัว (Egoism) กล่าวคือให้รักตนของตน ให้รักทรัพย์สินของตน ดังนี้ย่อมเป็นการตรงกันข้ามกับการที่เพราะให้รักชาติ รักผู้อื่นที่เป็นมนุษย์ร่วมชาติ (Altruism)

มีผู้พูดถึงการรักชาติเสมอ การที่เพราะให้รักตัว ให้รักทรัพย์สินของตัวนี้ มิเป็นการตรงกันข้ามการที่ว่า รักชาติหรือ ข้าพเจ้าสงสัยนักว่า ผู้ที่อ้างว่ารักชาติ แต่เที่ยวสั่งสอน ให้รักตัวเองด้วยเช่นกัน จะรักชาติจริงก็แต่ปาก แต่น้ำใจจะรักชาติจริงหรือไม่ หนึ่งได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า เพื่อจะไม่ตัดความรู้สึกในครอบครัวของราษฎร รัฐบาลก็ย่อมจะให้เอกชนมีกรรมสิทธิ์ ได้ที่อยู่ในบ้านได้แล้ว ก็ควรจะมีความรักที่ดินอันเป็นของตนเพียงพออยู่แล้ว เวลานี้ขอให้สังเกตเช่นในกรุงเทพมหานคร มีผู้ที่เช่าที่ดิน หรือเช่าที่บ้านเขาอยู่ หรือเช่าห้องแถวอยู่มากมายก่ายกอง นอกนั้น มีที่ดินที่ไหนที่เขาจะรัก และถ้าถือว่า คนต้องมีที่ดินจึงจะรักชาติแล้ว ก็คนที่เช่าบ้านเขาอยู่นั้นมิเป็นผู้ที่ไม่รักชาติหรือ ข้าพเจ้ามิเชื่อเลยว่าผู้ที่เช่าบ้านเขาอยู่นั้นจะเป็นผู้รักชาติไปทั้งหมด ความจริง ผู้มีที่ดินอยู่มากนั่นแหละ บางคนที่ตกลงในแผนเศรษฐกิจใด ๆ ก็นึกพะวงแต่ในที่ดินของตน ขอให้สังเกตบุคคลเหล่านั้นว่า คนที่มีที่ดินรักชาติยิ่งกว่าคนไม่มีที่ดินหรือ อย่างดีที่สุด ข้าพเจ้าก็จะตัดสินใจว่ามีความรักชาติเท่ากัน เหตุฉะนั้น การมีที่ดินและไม่มีที่ดิน มิใช่เป็นเหตุที่ให้เกิดความรักชาติยิ่งหย่อนกว่ากันเลย

ส่วนข้อที่ว่า ผู้ที่ไม่ใช่เป็นเจ้าของที่ดิน จะไม่ตั้งใจบำรุงที่ดินนั้น เห็นว่าการเป็นไปไม่ได้ ก็เมื่อที่ดินรัฐบาลกลับซื้อเอามาเป็นของกลาง ก็เท่ากับว่า ราษฎรทั้งหมดเป็นเจ้าของที่ดิน เหมือนบริษัทที่มีผู้ถือหุ้นมาก ๆ และเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์เช่นนี้ บริษัทนั้นจะมิบำรุงที่ดินของเขาดอกหรือ เขากลับจะเห็นตรงกันข้าม ที่บริษัทมีที่ดิน ของเขาดีกว่าเอกชนที่มีที่ดินเสียอีก เวลานี้ เรามีผู้ชำนาญกสิกรรมเป็นข้าราชการคอยดูแลแนะนำในการบำรุงที่ดิน ต่อไปเมื่อที่ดินเป็นของรัฐบาล เราก็คงมีข้าราชการที่เป็นผู้ชำนาญในการกสิกรรม ที่จะตรวจตราบำรุงที่

ดินด้วยอาศัยวิชาความรู้ และความชำนาญ ความสามารถ เหมือนดังที่ข้าราชการกสิกรรมในเวลานี้ ถ้าหากจะกล่าวว่า ที่ดินจะไม่ได้รับการบำรุงขึ้นนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นการพูดอย่างดูหมิ่น ข้าราชการผู้ชำนาญการกสิกรรมโดยมิบังควร

ข้าพเจ้าเห็นเป็นการตรงกันข้าม ที่ที่ดินจะได้รับการบำรุงยิ่งขึ้น เช่นในการรดน้ำ ในการปรับปรุงที่ดิน และในการเพาะปลูก ที่จะใช้เมล็ดพันธุ์ หรือปุ๋ยเหล่านั้น มีข้าราชการกสิกรรม จะได้ใช้ความรู้ความสามารถของเขาเต็มที่ ไม่เหมือนกับปัจจุบันนี้ แม้ผู้ชำนาญทางกสิกรรมจะพร่ำสอนสักเท่าใด ๆ ราษฎรก็ไม่ค่อยจะเชื่อ เพราะนิยมแต่แบบโบราณ ไม่เปิดหูเปิดตา

ราษฎรที่ปราศจากที่ดิน ในการทำกสิกรรม ก็ยังเป็นข้าราชการซึ่งอาจสมัครทำการกสิกรรมตามเดิมหรือถ้างานทางกสิกรรมมีไม่พอ ก็สมัครทำงานอื่นได้ คงมีอาหารกินมีเครื่องนุ่งห่ม มีสถานที่อยู่ ฯลฯ เป็น ไม่เดือดร้อนกันได้ ไปกว่าการที่ประกอบกสิกรรม แต่กลับจะได้รับความสุขสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยที่รัฐบาลเป็นผู้จัดการเศรษฐกิจเสียเอง

ขอให้เปรียบเทียบกับข้าราชการในปัจจุบันนี้เป็นส่วนมากว่า ตระกูลของพวกนี้เดิม ๆ ทีเดียวก็ทำกสิกรรมเป็นส่วนใหญ่ และผู้นั้นก็ต้องละทิ้งนาของตระกูล เข้ามารับราชการในกรุงเทพ ฯ หรือในหัวเมืองเช่นนี้ ข้าราชการผู้นั้น และข้าราชการเหล่านั้น จะมิรักชาติน้อยกว่าชาวนาที่มีที่ดินดอกหรือ ถ้าหากเป็นเช่นนี้แล้ว ก็ไม่ควรจะละทิ้งที่นาของตนมา ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่า จะเป็นไปตามคำกล่าวนั้นหาได้ไม่

เท่าที่ได้พิจารณา คำกล่าวหาของบุคคลบางจำพวก ที่ต้องการให้เอกชนมีที่นาอยู่นั้น มูลเหตุแห่งคำกล่าวนั้น เนื่องมาจากผู้ที่ถือสิทธินิยมให้เอกชนต่างคนต่างทำ และเสกสร้างเหตุผลสนับสนุน ซึ่งล่อใจเอกชนให้มีทรัพย์คล้ายเป็นการให้สินบนโดยทางอ้อม ๆ และพวกรัฐบาลที่ขวัญหนีดีฝ่อในการที่ราษฎร จะละที่นามาสมัครในการทำงานอุตสาหกรรมอื่น ๆ ซึ่งราษฎรต้องอยู่ร่วมกันเป็นส่วนมาก ๆ และเกรงว่า ถ้าราษฎรอยู่รวมกันเป็นส่วนมาก ๆ เช่นนี้จะเห็นการมิดีมิร้ายของตน หรือตนอ่อนแอ ไม่สามารถจะปฏิบัติให้ราษฎรได้รับความสุขสมบูรณ์ในทางเศรษฐกิจได้ และเกรงว่า ตนจะหลุดพ้นจากตำแหน่ง ซึ่งเป็นการหน่วงความเจริญโดยแท้ และพวกนี้ที่ป่าวร้องให้คนนิยมในเหตุผลของตน ซึ่งคนไม่ตรึกตรองก็หลงเชื่อเอาง่าย ๆ และป่าวร้องกันต่อ ๆ ไป

บทที่ ๒
การจัดหางาน

นิสัยของคนไทยชอบทำราชการคือชอบเอาแรงงานแลกกับเงินเดือนของรัฐบาล นิสัยเช่นนี้มีอยู่แน่ชัด แม้ในหมู่บุคคลที่คัดค้านว่า รัฐบาลไม่ควรทำอุตสาหกรรมเสียเอง บุคคลเช่นนั้น เป็นข้าราชการส่วนมาก ตนเองหาได้เหลียวดูว่าในขณะที่ตนพูดอยู่นั้นว่า ตนเป็นข้าราชการหรือไม่ ตนคอยแต่กีดกันผู้อื่นมิให้เป็นข้าราชการ ซึ่งผู้อื่นก็มีนิสัยทำราชการเหมือนกับตนเหมือนกัน ฉะนั้น การมของบุคคลจำพวกนี้ ท่านผู้อ่านพึงระวังจงหนัก และจงย้อนถามผู้นั้นเสมอว่า ท่านเป็นข้าราชการหรือเปล่า เมื่อท่านเป็นข้าราชการแล้ว เหตุใดท่านจึงกีดกันคนอื่นไม่ให้เป็นข้าราชการบ้างเล่า

เมื่อนิสัยของคนไทยชอบทำราชการเช่นนี้แล้ว ไม่เป็นการยากอันใดที่จะรับคนไทยทั้งหมดเข้าทำราชการ แต่การทำข้าราชการไม่ได้หมายความว่า เพียงเป็นการนั่งบัญชาในสำนักงานการประกอบการเศรษฐกิจที่รัฐบาลทำก็เรียกว่าเป็นข้าราชการด้วย ในการนี้รัฐบาลอาจจะกำหนดที่มีอายุ เช่นตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไปถึง ๕๕ ปี ต้องทำงานตามวุฒิ กำลังและความสามารถของตน

ต่อจากนั้นขึ้นไป ราษฎรผู้นั้นจะได้รับบำนาญจนตลอดชีวิต และในระหว่างที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปีก็ต้องเล่าเรียนและทำงานเล็กน้อยตามกำลังของราษฎร จะรับเงินเดือนจากรัฐหรือสหกรณ์เหมือนดังราชการในทุกวันนี้

เงินเดือนนั้นจำต้องต่างกันตามคุณวุฒิกำลังความสามารถของตน แต่อย่างไรก็ตามเงินเดือนชั้นต่ำที่สุดจะเพียงพอแก่การที่ข้าราชการมีนั้นจะซื้ออาหาร ซื้อเครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ ปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตได้

รัฐบาลบังคับให้ราษฎรทั้งหมดให้เป็นข้าราชการ หรือรัฐบาลไม่จำเป็นต้องบังคับราษฎรทั้งหมดให้เป็นข้าราชการ

รัฐบาลอาจยอมยกเว้นให้เอกชนที่มั่งมีอยู่ในเวลานี้ หรือผู้อื่นซึ่งไม่ประสงค์เป็นข้าราชการ ประกอบการเศรษฐกิจของตนเองเมื่อผู้นั้นแสดงได้ว่า การประกอบการเศรษฐกิจตามลำพังของเขา เขาจะมีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงชีวิตของเขาได้ตลอดแม้เจ็บป่วยหรือชราภาพและสามารถจะเลี้ยงดูบุตรของตนให้ได้รับการศึกษาและมีฐานะที่จะเลี้ยงตนส่วนบุคคลอื่น ซึ่งอยู่

ในฐานะที่ก็จำเป็นต้องเป็นข้าราชการ เพราะการทำราชการนั้น ก็เท่ากับได้ออกแรงสะสมไว้เป็นทุนสำรองในเวลาเจ็บป่วยหรือชราแล้ว

แต่เมื่อรัฐบาลประกอบการเศรษฐกิจเสียหมดเช่นนี้ ราษฎรที่เป็นเอกชนจะหาอาชีพตามลำพังอย่างไร

การประกอบการเศรษฐกิจนั้นมีลักษณะการบางอย่าง ซึ่งเอกชนจะประกอบการไม่ได้ผลเช่นการอาชีพอิสระ (Liberal professional) เช่นนักประพันธ์ แพทย์ ทนายความ ช่างเขียนครูในวิชาบางอย่าง ฯลฯ เหล่านี้ เมื่อราษฎรประสงค์จะทำตามลำพัง ไม่อยากเป็นข้าราชการแล้วควรอนุญาตให้ทำได้ หรืออาชีพอื่นเช่น การโรงงาน ซึ่งเอกชนเป็นเจ้าของอยู่แล้วในเวลานี้ เมื่อผู้นั้นประสงค์จะทำต่อไปโดยไม่อยากเป็นข้าราชการแล้วก็อนุญาตเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นจะขายให้แก่รัฐบาล และคนถือใบหุ้นก็ได้ดอกเบี้ยจากรัฐบาลเลี้ยงชีพของตน หรือการพาณิชย์และการกสิกรรมบางอย่าง เมื่อเอกชนแสดงได้ว่า การที่ตนประกอบได้ผลพอเลี้ยงตนแล้วจะอนุญาตให้ทำพิเศษก็ได้

การที่ราษฎรส่วนมากได้สมัครเป็นข้าราชการเช่นนี้ ผลร้ายไม่มีอย่างใด รัฐบาลกลับจะได้ผลดี คือแรงงานของราษฎรจะได้ใช้เป็นประโยชน์ได้ตลอด เช่นในปีหนึ่งเมื่อหักวันซึ่งต้องหยุดพักผ่อนแล้ว ราษฎรจะได้ทำงานตลอดไป รัฐบาลคงใช้เวลาว่างอีก ๖ เดือนเป็นประโยชน์ เช่นเมื่อว่างจากการทำนา ก็อาจทำไร่อย่างอื่น หรือถ้าถนนหนทาง สุดแต่แผนเศรษฐกิจแห่งชาติกำหนดไว้ นอกจากนั้น เมื่อถือว่าราษฎรเป็นข้าราชการแล้ว รัฐบาลยังบังคับให้ศึกษา ให้อบรม ให้ศิลปวิทยาใด ๆ ให้รู้ในการฝึกวิชาการทหาร ซึ่งเมื่อถึงเวลาจะต้องรับราชการทหารได้อีกโสดหนึ่ง

บทที่ ๓
การจัดหาเงินทุน

เงินทุนที่รัฐบาลจำต้องมีในการประกอบการเศรษฐกิจนี้ มีอยู่ ๒ ชนิด

๑. เงินที่ราษฎรมีไว้เพื่อซื้อเครื่องจักรกล และวัตถุที่รัฐบาลทำไม่ได้

๒. เงินที่รัฐบาลมีไว้ เพื่อจ่ายเป็นค่าแรง

เงินทุนประเภทที่ ๒ นี้เป็นเงินที่หมุนเวียน หักกลบลบหนี้กันได้ เช่นราษฎรที่รับเงินเดือนก็นำเอาเงินเดือนมาซื้ออาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่จากรัฐบาล ถ้าจำนวนเงินพอดีก็เป็นการหักกลบลบหนี้กันไป ถ้ายังมีเงินเหลืออยู่ในมือข้าราชการเงินที่เหลือนี้แหละ ซึ่งรัฐบาลจำต้องหาทุนสำรองมาไว้ แต่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า ถ้ารัฐบาลจัดให้มีธนาคารชาติแล้ว ข้าราชการก็จะได้นำเงินมาฝากธนาคาร เท่ากับข้าราชการเป็นเจ้าหนี้รัฐบาลเท่าจำนวนที่ฝากนั้น ไม่จำเป็นต้องเก็บธนบัตรไว้แก่ตน ซึ่งอาจเป็นอันตรายสูญหายได้

ทุนทั้งสองประเภทนี้ รัฐบาลหาได้ด้วยวิธีไหน ตามวิธีที่กล่าวกันว่า เป็นคอมมูนิสต์นั้น นักปราชญ์ในสยามประเทศ ท่านว่าต้องริบทรัพย์ของเอกชน การริบทรัพย์นี้ ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย เห็นว่ารัฐบาลควรจัดหาโดยทางอื่น วิธีจัดหาทุนคือ

การเก็บภาษีบางอย่าง เช่นภาษีมรดก ภาษีรายได้ หรือภาษีจากทางอ้อม (Indirect Tax) ซึ่งเก็บจากราษฎรคนหนึ่ง วันหนึ่งเพียงเล็กน้อย ซึ่งราษฎรไม่รู้สึกเดือดร้อนนักเมื่อรวมกันปีหนึ่งได้เงินจำนวนมากเช่นถ้าหากจะมีภาษีทางอ้อมใด ซึ่งเก็บจากราษฎรคนหนึ่งวันละ ๑ สตางค์ ในปีหนึ่งพลเมือง ๑๐ ล้านคน ก็เก็บได้ ๔๐ ล้านบาทเศษ ภาษีทางอ้อมนี้มีเป็นต้นว่า ภาษีเกลือ ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้จำหน่ายเองเช่นรัฐบาลรับซื้อเกลือจากผู้ทำเกลือผู้บริโภคภาษีน้ำตาล ภาษีบุหรี่ ภาษีไม้ขีดไฟ ฯลฯ

การออกสลากกินแบ่ง (ลอตเตอรี่) ซึ่งไม่เห็นมีการผิดศีลธรรมแต่อย่างใด จริงอยู่การออกสลากกินแบ่งเป็นการพนัน ผู้ถือสลากย่อมเป็นผู้เสี่ยงโชค แต่การเสี่ยงของผู้ถือสลากนั้นต้องเสียเงินเป็นจำนวนเล็กน้อย

การกู้เงิน อาจเป็นการกู้ภายในซึ่งรัฐบาลจะร่วมมือกับคนมั่งมีในเวลานี้ซึ่งเป็นทางกู้โดยตรง หรือออกใบกู้สำหรับโรงงานโดยเฉพาะ เช่น ถ้ารัฐบาลจะตั้งโรงน้ำตาล ต้องการทุน ๑ ล้านบาท รัฐบาลออกใบกู้ทำน้ำตาล ๑ ล้านบาท ผู้ถือใบกู้มีสิทธิได้ดอกเบี้ยตามกำหนดและได้ผลดี โรงงานนั้นทำได้ หรือกู้จากต่างประเทศ ในเมื่อต่างประเทศยินดีให้กู้ ความจริงการกู้เงินจากต่างประเทศ ก็ควรนำเงินนั้นซื้อเครื่องจักรกล หรือวัตถุที่เรายังทำไม่ได้ภายในประเทศ ไม่ควรนำเงินเหล่านั้นมาใช้จ่ายภายในประเทศ เมื่อเราตกลงใจเช่นนี้แล้ว ถ้าเรากู้

เงินจากต่างประเทศไม่ได้ เราก็อาจตกลงซื้อเครื่องจักรกลโดยตรงจากบริษัทในต่างประเทศ และผ่อนส่งเงินเป็นงวด ๆ ดังเช่นบางประเทศเคยกระทำ

สำหรับประเทศสยามเราเห็นควรซื้อจากประเทศสหายเรา คืออังกฤษ ฝรั่งเศส เว้นแต่จะไม่ยอมขายให้โดยผ่อนส่งเป็นงวด ๆ หรือมีราคาแพงอนึ่ง รัฐบาลอาจตกลงกับบริษัทให้มาตั้งโรงงาน และรัฐบาลเอาโรงงานและผลประโยชน์เป็นประกันหนี้บริษัท จนกว่าจะใช้เงินหมด

วิธีต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นวิธีที่รัฐบาลสามารถทำได้ในเวลานี้ บริษัทต่าง ๆ ต้องการขายสินค้าของตน และโดยวิธีผ่อนส่งเงินก็ดี

หมวดที่ ๖

การจัดทำให้รายจ่ายและรายได้เข้าสู่ดุลยภาพ

เมื่อพูดถึงการรัฐบาลจะทำการประกอบเศรษฐกิจเสียเอง โดยการจ่ายเงินเดือนให้แก่ข้าราชการเช่นนี้ ปัญหาย่อมเกิดแก่ท่านผู้อ่านเสมอว่า รัฐบาลจะเข้าสู่ดุลยภาพได้อย่างไร ? ผลจะมิเห็นว่า รัฐบาลต้องล้มละลายราคาเงินของเราตกต่ำ โดยที่รัฐบาลต้องออกธนบัตรมากมายกระนั้นหรือ

บทที่ ๑

ดุลยภาพในประเทศ

ข้าพเจ้าได้กล่าวอภิปรายในตอนต้นว่า เงินเดือนที่ราษฎรได้รับ ก็หักกลบลบหนี้กันไปกับสิ่งที่ราษฎรซื้อจากรัฐบาล ฉะนั้นรัฐบาลจำต้องจัดทำสิ่งที่เป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตซึ่งราษฎรต้องการไว้ให้พร้อมมูล เมื่อราษฎรต้องการสิ่งใดก็ซื้อได้จากรัฐบาลเช่นนี้แล้ว แม้ในเดือนหนึ่ง ๆ หรือปีหนึ่ง ๆ จะมีเงินเหลืออยู่ที่ราษฎร เงินนี้ราษฎรก็เก็บสะสมไว้เพื่อใช้จ่ายในภายหน้าซื้อก็ต้องซื้อจากรัฐบาล ดุลยภาพก็ต้องมีขึ้นภายในประเทศ เป็นแน่แท้นอกจาก นั้น การทำให้สู่ดุลยภาพ ยังอาจจะกระทำได้ด้วยการกำหนดราคาสินค้าจำหน่าย แต่วิธีนี้ไม่ควรใช้ รัฐบาลควรหาวิธีเพิ่มสิ่งที่ราษฎรต้องการให้มากขึ้น

ความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันแห่งการดำรงชีวิต อาจมีความแตกต่างกัน และยิ่งมนุษย์มีความเกี่ยวพันกันกว้างขวางขึ้น และเจริญขึ้นแล้ว ความต้องการก็ยิ่งมีมากเช่นคนป่าต้องการเครื่องนุ่งห่ม แต่พอปกปิดร่างกายเป็นบางส่วนนั้น คนพวกนั้นเจริญขึ้นก็ต้องการเครื่องนุ่งห่มปิดบังร่างกายมากขึ้น ดังนี้เป็นต้น

ฉันใดก็ดี เมื่อราษฎรสยามเจริญขึ้น ความต้องการก็มีมากขึ้นตามส่วน เช่นเครื่องนุ่งห่มก็ต้องการแพร่มากขึ้น เช่นต้องการรถยนต์ ต้องการเดินทางไกล ติดต่อกับประเทศอื่นต้องการหาความพักผ่อนเพลิดเพลิน เช่นการมหรสพ การกีฬาเหล่านี้เป็นต้น

เมื่อรัฐบาลจัดให้มีสิ่งเหล่านี้อย่างพรักพร้อมบริบูรณ์แล้ว เงินเดือนที่รัฐบาลจ่ายก็ยังจะกลับมาสู่ดุลยภาพได้

บทที่ ๒
ดุลยภาพระหว่างประเทศ

รัฐบาลยังคงเป็นลูกหนี้ต่างประเทศในการซื้อเครื่องจักรกล และวัตถุที่รัฐบาลยังทำเองไม่ได้ รัฐบาลจะเอาเงินที่ไหนมาใช้เจ้าหนี้

ในการนี้ เป็นการจำเป็นที่รัฐบาลต้องจัดหาสิ่งที่ทำได้ในประเทศ ให้เป็นการเหลือเพื่อจากการใช้จ่ายภายในประเทศ และนำสิ่งที่เหลือเหล่านั้นออกไปจำหน่ายหักกลบลบหนี้จากจำนวนเงินที่รัฐบาลเป็นลูกหนี้ เช่นข้าว ไม้สัก แร่ เป็นต้น

ความจริง แม้แต่เอกชนต่างคนต่างทำอยู่ในเวลานี้ ประเทศสยามก็ยังมีสินค้าอื่นซึ่งนอกจากเครื่องจักรกลเข้ามาเป็นจำนวนมาก เช่นของรับประทาน น้ำตาล เสื้อผ้าเหล่านี้ ถ้าหากรัฐบาลจัดทำสิ่งที่เราสามารถจะทำได้เองเสียให้เกือบหมดแล้ว สินค้าออก ๑๓๘ ล้านบาทนี้ก็จะใช้แลกเปลี่ยนกับเครื่องจักรกล ซึ่งเรายังไม่สามารถที่จะทำได้ เราจะเห็นได้ว่าความเจริญของเราจะเพิ่มขึ้นสักปานใด นอกจากนั้นแรงงานที่ยังว่างอยู่ ซึ่งรัฐบาลยังอาจจะใช้เป็นประโยชน์ได้อีกนั้น ก็จะทำให้เรามีสินค้าที่เหลือจะใช้ภายในประเทศมากขึ้น ซึ่งกำลังของประเทศในการที่จะแลกเปลี่ยนเอาสิ่ง ซึ่งเรายังทำไม่ได้ เช่น เครื่องจักรกลมากยิ่งขึ้น ดุลยภาพระหว่างประเทศ ก็จะเป็นไปได้

หมวดที่ ๖ (ต่อ)

การจัดเศรษฐกิจโดยรัฐบาลต้องระวังมิให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์ไป

ผู้ที่อ่าน โดยที่มีอุปทานร้ายมักจะเหมาเอาทันทีว่า การที่รัฐบาลจะประกอบการ-เศรษฐกิจเสียเองนี้จะทำให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์ กล่าวคือ ผู้หญิงจะมิเป็นของกลางไปหมดหรือชีวิตภายในครอบครัวจะไม่มี คนจะหมดความมานะพยายาม ในการที่จะช่วยกันส่งเสริมความเจริญคำกล่าวนี้ถ้าจะมีผู้กล่าว ก็จะเป็นการใส่ร้ายโดยมิได้ตรึกตรอง

ความจริงเท่าที่ได้กล่าวมาแล้วข้าพเจ้าได้ถือว่าราษฎรเป็นข้าราชการ มีฐานะเหมือนข้าราชการทุกวันนี้ที่ทำงานแล้ว ได้เงินเดือน และเจ็บป่วยชราก็ได้รับบำนาญ ข้าพเจ้าได้ระวังมิให้มนุษย์มีสภาพเป็นสัตว์ ข้าพเจ้าประสงค์ให้มนุษย์เป็นมนุษย์ยิ่งขึ้น ปราศจากการประทุษร้ายต่อกันอันเนื่องมาจากเศรษฐกิจ ข้าพเจ้ายังเคารพต่อครอบครัวของผู้นั้น ผู้หญิงไม่ใช่เป็นของกลาง ความเกี่ยวพันในระหว่างครอบครัว ผู้บุพพการี เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย บิดามารดากับผู้สืบตนเช่น บุตร หลาน ยังคงมีอยู่ตามลักษณะกฎหมายผัวเมีย ไม่ยกเลิกราษฎรยังคงมีบ้านอยู่ตามสภาพที่จะจัดให้ดีขึ้น ราษฎรก็ยังคงมีมานะที่จะช่วยส่งเสริมความเจริญเหมือนดัง-ข้าราชการในทุกวันนี้ก็จะมิเป็นบุคคลจำพวกที่หมดมานะที่จะช่วยส่งเสริมความเจริญหรือ ?

อาจจะมีผู้กล่าวอีกว่า การค้นคว้าของนักวิทยาศาสตร์จะมีไม่ได้ ข้อนี้เป็นการกล่าวให้ร้ายกันมากเกินไป นักวิทยาศาสตร์ยังค้นคว้าได้เสมอ รัฐบาลมีรางวัลให้และยอมรับกรรมสิทธิ์แห่งการคิดประดิษฐ์สิ่งใดได้ ไม่ต่างกับข้าราชการในทุกวันนี้อย่างไรเลย ขออย่าให้ผู้อ่านหลงเชื่อคำกล่าวที่ใส่ร้ายว่า มนุษย์จะต้องกินข้าวกะทะ อยู่ในรู ถ้าท่านถามผู้กล่าวว่า อ่านจากหนังสือเล่มไหนที่กล่าวมาเช่นนั้น แล้วแจ้งให้ข้าพเจ้าทราบจะขอบพระคุณมาก

หมวดที่ ๗

การแบ่งงานออกเป็นสหกรณ์

แม้ตามหลักรัฐบาลจะเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเองก็ดี แต่ในประเทศที่กว้างขวางมีพลเมืองมากกว่า ๑๑ ล้านคนดังเช่นประเทศสยามนี้ การประกอบการเศรษฐกิจจะขึ้นตรง

ต่อรัฐบาลกลางเสียหมด แล้วการควบคุมตรวจตราอาจเป็นไปโดยทั่วถึงไม่ได้ ฉะนั้นจำต้องแบ่งการประกอบการเศรษฐกิจเป็นสหกรณ์ต่าง ๆ

ในสหกรณ์หนึ่ง ๆ นั้นราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์ จะได้รับเงินเดือนตามอัตราและตนจะต้องทำงานตามความสามารถ เว้นจากแต่เจ็บป่วยหรือพิการ หรือชรา ก็จะได้รับ

ในสหกรณ์นี้จะได้ประกอบการเศรษฐกิจตามแบบแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ เช่นสหกรณ์ในทางกสิกรรมก็จะประกอบการกสิกรรม เช่นการเพาะปลูกพืชพันธุ์ การเลี้ยงสัตว์ ฯ ล ฯ และการกระทำกิจการอื่น เมื่อมีแรงงานเหลืออยู่เช่นการสร้างถนนหนทาง การสร้างบ้านและสถานที่ในสหกรณ์นั้น

ราษฎรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์นั้น นอกจากจะได้เงินเดือนประจำตามอัตรา ยังคงได้รับเงินรางวัลเป็นพิเศษตามผลที่สหกรณ์นั้นทำได้อีกสถานที่หนึ่งด้วย วิธีนี้ไม่ว่าคนจนฉนอนา-ถาย่อมเป็นสมาชิกของสหกรณ์ได้ ส่วนชาวนาที่ต้องเช่านาทำอันมีจำนวนมากมายในเวลานี้ ไม่มีโอกาสที่จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ได้เลย

สหกรณ์จะมีอาณาเขตเท่าใด และจะมีสมาชิกเท่าใดนั้น ก็แล้วแต่สมาชิกของ-สหกรณ์ประเภทหนึ่ง ๆ เช่นสหกรณ์อุตสาหกรรม ย่อมมีสมาชิกเป็นคนงานของอุตสาหกรรมนั้นตามแต่อุตสาหกรรมใหญ่น้อยปานใด และสหกรณ์ในทางกสิกรรม ก็สุดแต่ความเหมาะสมแห่งการที่จะแบ่งเขตที่ดินที่จะประกอบกสิกรรมว่าควรมีเพียงใด และต้องใช้คนงานเท่าใดจึงจะควบคุมใช้เวลาเทคนิคได้สะดวก

สหกรณ์เหล่านี้ ผู้เป็นสมาชิกของสหกรณ์ย่อมร่วมกันประกอบการเศรษฐกิจครบรูปคือ

๑ รวมกันในการประดิษฐ์ (Production) โดยรัฐบาลเป็นผู้ออกที่ดินและเงินทุน สมาชิกสหกรณ์เป็นผู้ออกแรง

๒. ร่วมกันในการจำหน่ายและขนส่ง (Cvireulation) กล่าวคือผลที่สหกรณ์ทำได้เท่านั้น สหกรณ์ย่อมทำการขนส่งและจำหน่ายในความควบคุมของรัฐบาล

๓. ร่วมกันในการจัดหาของอุปโภคและบริโภคแก่สมาชิก เช่นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม แต่อาหารนั้นไม่จำเป็นที่สหกรณ์จะต้องทำอาหารจัดจำหน่าย สหกรณ์อาจจำหน่ายอาหารดิบได้ เช่นข้าวสาร เนื้อดิบ เหล่านี้ ให้สมาชิกซื้อไปจัดปรุงตามใจชอบ

๔. ร่วมกันสร้างสถานที่อยู่ คือ สหกรณ์จะได้สร้างที่อยู่ในความควบคุมของรัฐ-บาลสมาชิกครอบครัวหนึ่งจะมีบ้านอยู่หนึ่งหลัง และปลูกตามแบบแผนผังสกรณ์ให้ถูกต้องตามอนามัยและสะดวกในการที่จะจัดการปกครองและระวังเหตุภัยอันตราย

เมื่อราษฎรได้ร่วมกันเป็นสหกรณ์ มีบ้านอยู่เป็นหมู่เดียวกันแล้วการจัดให้สหกรณ์มีการปกครองแบบเทศบาล (Municipality) ย่อมทำได้สะดวกตลอดจนการอนามัยและการสา-ธารณสุข เช่นสหกรณ์จัดให้มีแพทย์ออกข้อบังคับว่าด้วยการรักษาอนามัย และการอบรมหมู่คนจะดีทำง่าย เพราะสมาชิกอยู่ใกล้กัน เมื่อเสร็จจากการทำงานวันหนึ่ง ๆ สหกรณ์อาจออกข้อบังคับให้เรียน หรืออบรมการเรียนอาจเป็นวิธีเรียนหนังสือ หรือแสดงภาพ ฉายภาพ ฯ และการอื่น ๆ การปราบปรามโจรผู้ร้ายก็สะดวก นอกจากนี้ในทางทหารอาจอาศัยสหกรณ์เป็น-เครื่องมือที่จะอบรมวิชาทหาร บุคคลที่ถูกเกณฑ์หรือพวกกองเกินอัตรา (Military reparation) การเกณฑ์ทหารระดมเหล่านี้ย่อมสะดวกด้วยประการทั้งปวง

หมวดที่ ๘

รัฐบาลจัดให้มีการเศรษฐกิจชนิดใดบ้างภายในประเทศ

รัฐบาลจะต้องถือหลักว่า จะต้องจัดการ กสิกรรม อุตสาหกรรม ตามอย่างใหม่ขึ้นซึ่งในที่สุดประเทศไม่มีความจำเป็นจะต้องอาศัยต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันอันตรายอันที่จะเกิดขึ้นจากการเปิดประตูการค้า ก็ไม่เป็นการเดือดร้อนอันใด ที่หลงเชื่อในลัทธิอดัมสมิธว่าประเทศต่าง ๆ จะต้องแบ่งแยกการงานกันประกอบการ ประเทศใดทำแต่กสิกรรม ก็ทำแต่กสิ-กรรมไม่ต้องประกอบการอุสาหกรรมนั้น ความจริงเป็นหลักที่ดีในเมื่อประเทศต่าง ๆ สุจริตต่อกันไม่มีการปิดประตูการค้ากดราคาแกล้งกัน แต่ปัจจุบันนี้หาเป็นเช่นนั้นไม่

เราจะต้องดำเนินการตามหลักเศรษฐกิจวิทยาเยอรมันนีคนหนึ่งคือ เฟรเดอริคลิสต์ ซึ่งแสดงความเห็นว่าเยอรมันนีต้องทำตนให้เป็นรัฐบริบูรณ์เสียก่อนและเมื่อได้เป็นเช่นนี้แล้ว จะ

มีการแข่งขันในประเทศก็ควร เยอรมันนีได้เจริญขึ้น ก็เพราะถือหลักนี้กันทั่วประเทศเยอรมันนี การที่รัฐบาลจัดทำได้ผลดีเพียงใด เช่นการรถไฟเป็นต้น และในบัดนี้ประเทศเยอรมันนีเห็นว่า บ้านเมืองจะสุขสมบูรณ์ดีได้ ก็แต่รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเท่านั้น

ประเทศเยอรมันนีเห็นว่า บ้านเมืองจะสุขสมบูรณ์ได้ก็แต่รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจซึ่งได้มอบตำแหน่งให้แก่ฮิตเล่อร์ ซึ่งฮิตเลอร์เป็นผู้นิยมในลัทธิที่รัฐบาลทำเศรษฐกิจเองในอังกฤษมีท่านแม็คโดแนล ในฝรั่งเศสมีท่านดาลาดิเอร์เป็นหัวหน้ารัฐบาล ท่านเหล่านี้ดำเนินลัทธิอย่างไรก็ทราบกันอยู่แล้วว่า ดำเนินลัทธิที่ต้องการให้ราษฎรทำร่วมกับรัฐบาล และต้องการประกันของรัฐบาล (Soecial Assurance) ไม่มากก็น้อย

บทที่ ๔

การป้องกันความยุ่งยากในปัญหาเรื่องนายจ้างกับลูกจ้าง

ประเทศสยามจะดำเนินตามลัทธิที่ปล่อยให้เอกชน เป็นเจ้าของโรงงานแล้ว ให้มีผู้สนับสนุนในลัทธินี้พึงสำนึกว่า ตนจะนำความระส่ำระสายและความหายนะมาสู่ประเทศ ผู้ที่เคยออกไปศึกษาวิชาในยุโรป ช่างไม่รู้บ้างหรือว่า การที่กรรมกรกับนายจ้างได้เกิดวิวาทบาดหมางกัน ถึงกับบางคราวนายจ้างต้องปิดโรงงาน (Lock out) บางคราวกรรมกรก็พากันหยุดงาน (Strike) อันโต้เถียงกันด้วยเรื่องค่าจ้างบ้าง เรื่องเวลาทำงานบ้าง เรื่องการพักผ่อนบ้างการประกันภัยของกรรมกรบ้าง เหล่านี้มิใช่เป็นเพราะเหตุที่เอกชนเป็นเจ้าของ โรงงานดอกหรือ ? ในประเทศสยามเรานี้ แม้โรงงานเราจะมีเพียงเล็กน้อยเราก็เห็นแล้วว่า ปัญหาได้เริ่มเกิดขึ้นเช่นกรรมกรรถรางเป็นต้น ยิ่งบ้านเมืองเจริญขึ้น โรงงานมีมากขึ้น คราวนั้นแหละท่านเห็นว่าความระส่ำระสายจะเกิดขึ้นเพียงใด แต่ถ้าเราประกอบเศรษฐกิจทั้งหลายรัฐได้เป็นเจ้าของเสีย - เองแล้ว ราษฎรทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นราษฎร หรือข้าราชการประเภทใด เมื่อทำงานตามกำลังความสามารถเหมือนกับข้าราชการ และกรรมกรประเภทอื่นแล้ว จะได้รับผลเช่นเดียวกัน เป็นการเสมอภาคตามกำลังและความสามารถ รัฐบาลเป็นผู้แทนราษฎรก็เท่ากับรัฐบาลได้เป็นเจ้าของเศรษฐกิจทั้งปวงนั้นเอง

เมื่อผลแห่งการเศรษฐกิจมีมาก ราษฎรเป็นกรรมกรและข้าราชการได้รับเงินเดือนมากขึ้นตามส่วน รัฐบาลจะได้กีดกันเอาไว้ เพื่อประโยชน์ของใครไม่มีเลย ซึ่งต่างกับเอกชนเป็นเจ้าของโรงงาน ซึ่งเป็นธรรมดาอยู่เองที่เอกชนจะต้องกีดกันเอาไว้เป็นผลกำไรให้มาก และกดขี่ หรือฉ้อแรงงานของกรรมกรเอาไว้เป็นประโยชน์ส่วนตัว

จริงอยู่ มีผู้กล่าวว่า ถ้ารัฐบาลประกอบการเศรษฐกิจเสียเองแล้ว รัฐบาลทำมีแต่จะขาดทุน คำกล่าวนี้ ผู้กล่าวเอาตัวอย่างที่เลวของบางประเทศมากล่าว กล่าวคือในประเทศที่มิวินัยบกพร่อง คนทำงานไม่เต็มที่ ทั้งนี้มิใช่แต่รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจรัฐบาลจึงจะขาดทุน แต่ถ้าเป็นเอกชนก็ตาม ถ้าหากการประกอบการเศรษฐกิจนั้นคนงานไม่มีวินัยหรือบกพร่อง เอกชนก็จะต้องขาดทุนเช่นเดียวกัน ทางแก้ไขในเรื่องทางวินัยโรงงานนี้ จึงมิใช่อยู่ในเรื่องที่รัฐ หรือเอกชนเป็นเจ้าของ ความจริงอยู่ที่ระเบียบของโรงงาน และการควบคุมของหัวหน้างาน

อีกประการหนึ่ง ถ้าจะพิจารณาถึงการประกอบเศรษฐกิจทั้งหมดแล้ว จะเห็นว่ารัฐบาลมีแต่ได้กำไร เพราะได้ใช้แรงงานสูญสิ้นไปนั้นได้เป็นประโยชน์ทั้งหมด และจัดประหยัดแรงงานได้ กับทั้งเพิ่มแรงงานได้ด้วย วิธีใช้เครื่องจักรกลอะไรเล่าจะเป็นเหตุทำให้รัฐบาลเกิดขาดทุน

บทที่ ๑๐

แผนเศรษฐกิจแห่งชาติ

เพื่อประกอบการเศรษฐกิจ จึงได้ดำเนินไปโดยความเรียบร้อยและได้ผลดี รัฐบาลก็จำต้องวางแผนการณ์เศรษฐกิจแห่งชาติ การวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ จะต้องคำนวณและสืบสวนเป็นสำคัญต่อไปนี้

๑. **จะต้องคำนวณ**และสืบสวนว่า ปัจจุบันแห่งการดำรงชีวิตตามความต้องการของราษฎรนั้นมีอะไรบ้างและ ฯ ล ฯ จะต้องมีจำนวนเท่าใดจึงจะพอเพียงแก่ความสุขสมบูรณ์ - ของราษฎรตามควรแก่ความเจริญไม่ใช่คำนวณอย่างแร้นแค้น เช่นอาหารก็จะคิดถึงจำนวนข้าว เนื้อสัตว์ เกลือ ผัก ผลไม้ น้ำตาล ฯ ล ฯ ซึ่งบุคคลธรรมดาไม่ยากจนจะต้องมีรับประทานเครื่อง

นุ่งห่มก็จะต้องคิดถึงจำนวนผ้าและแพรซึ่งบุคคลธรรมดาไม่ยากจนจะต้องมี เช่น หมวก เสื้อถุง-เท้า รองเท้า ฯ ล ฯ เหล่านี้ในเรื่องสถานที่อยู่ก็ต้องคิดว่าในครอบครัวหนึ่งมีบ้านอยู่หลังหนึ่งบ้านนั้นไม่ใช่กระท่อมหรือกระต๊อบจะต้องเป็นบ้านที่บุคคลธรรมดาอยู่ ได้ด้วยความผาสุขและทนทานได้นานเช่นตึกเป็นต้น

ต้องคิดถึงความเปลี่ยนสภาพจากกระท่อม หรือโรงนา ซึ่งเหมือนกับคนป่าในเวลานี้มาเป็นตึกรามซึ่งมีสภาพเท่าเทียมกับอารยะประเทศ

ในการคมนาคมเหล่านั้น ต้องคิดถึงการคมนาคมทางบกว่า จะต้องสร้างรถไฟ ถนนหนทางอันเชื่อมราษฎรทุก ๆ สหกรณ์ในตำบลทั่วพระราชอาณาจักรให้ทั่วถึงกัน การสร้างคลองหรือท่า อันเป็นคมนาคมทางน้ำ และการคมนาคมทางอากาศ ตลอดจนยวดยานที่ราษฎรครอบครัวหนึ่ง หรือ ในสหกรณ์หนึ่ง ๆ ควรมีใช้ เช่นรถยนต์เหล่านี้ ต้องเทียบสภาพของคน ไทยที่จะให้มีสิ่งเหล่านี้เท่าเทียมกับคนที่อยู่ในประเทศที่เจริญแล้ว

๒. เมื่อคำนวณและสอบสวนดังกล่าวในข้างต้นแล้ว ก็จะคำนวณและสอบสวนต่อไปว่า สิ่งเหล่านั้นถ้าจะทำขึ้นต้องอาศัยที่ดิน แรงงาน เงินทุนเป็นจำนวนเท่าใด ซึ่งการปลูกข้าว ซึ่งเพียงพอแก่การที่พลเมือง ๑๑ ล้านคนรับประทาน เช่นสมมุติว่าจะต้องการข้าวสาร ๒๓๙๑ ล้านกิโลกรัม จะต้องอาศัยที่นา ๑๕ ล้านไร่และต้องอาศัยแรงงานตามวิธีต่าง ๆ สุดแต่การทำนาจะใช้แรงงานสัตว์พาหนะ หรือจะใช้แรงงานกับเครื่องจักรกลเช่นรถไถ ถ้าคนธรรมดาไถได้วันละ ๑/๒ ไร่ ในการไถก็สิ้นแรง ๓๐ ล้านแรง แต่ถ้าใช้เครื่องจักรกลซึ่งเครื่องจักรกลไถนาเครื่องหนึ่งไถได้วันละ ๔๐ ไร่ ซึ่งต้องการคนขับคนหนึ่งผู้ช่วยผู้หนึ่ง แล้วแรงงานของคนจะได้เพียง ๗๕๐,๐๐๐ แรงเท่านั้นทุ่นแรง ได้หลายเท่า สมมุติว่าการคราดและหว่านถ้า ใช้แรงคนสิ้น ๑๕ ล้านแรง แต่ถ้าใช้เครื่องจักรกล ก็จะต้องใช้เพียง ๗๕๐,๐๐๐ แรง (เทียบตามข้างต้น)

การเกี่ยว การใช้แรงงานคนก็ต้องสิ้น ๓๐ ล้านแรง แต่ถ้าเครื่องจักรกลนำมาใช้ได้โดยปรับที่นาให้ไขน้ำออกได้ ซึ่งเครื่องจักรเกี่ยวถ้าใช้ได้แล้ว ก็จะต้องใช้แรงเพิ่ม ๗๕๐,๐๐๐

ดังนี้ รวมแรงงานที่ต้องใช้ จึงอาจเป็นดังนี้

ก. ถ้าใช้เครื่องจักรกลในการไถ ผสมกับแรงงานสัตว์พาหนะเท่านั้นสิ้นแรงงาน ๙๐ ล้านแรง

ข. ถ้าใช้เครื่องจักรกล คราด หว่าน ลาก ขน ส่วนการเก็บเกี่ยวใช้แรงคน เมื่อเครื่องจักรกลยังนำมาใช้ไม่ได้ก็จะต้องสิ้นแรงงาน ๓๒,๒๕๐,๐๐๐ แรง

ค. ถ้าใช้เครื่องจักรกลทั้งหมดก็จะใช้แรงคนเพียง ๓ ล้านแรงเท่านั้นและเงินทุนจะต้องใช้ก็ต่างกันเช่น ถ้าใช้เครื่องจักรกล ก็ต้องหาซื้อเครื่องจักรกลและน้ำมัน สมมุติว่า ๑๕ ล้านไร่ ใช้เครื่องไถนา ๕๐๐ เครื่อง ๆ ละ ๓๐๐๐ บาท ดังนี้ทุนที่ซื้อเครื่องจักรกลไถนาก็คงเป็นเงิน ๑๕ ล้านบาท ซึ่งรัฐบาลอาจผ่อนส่งเป็นงวด ๆ ได้ และหาทุนในการซื้อน้ำมันหรือตั้งโรงงานกลั่นกรอง ขุดหาน้ำมัน หรือซื้อเชื้อเพลิง

๓. เนื่องจากการคำนวณดังกล่าวข้างต้นแล้ว ก็จะต้องคำนวณ และสืบสวนถึงที่ดินแรงงาน เงินทุนของรัฐที่มีอยู่ในเวลานี้ และที่จะมีขึ้น เพื่อทราบกำลังแห่งการที่จะประกอบเศรษฐกิจ เช่นที่ดินเรามี ๓๒๐ ล้านไร่เศษเป็นที่นาแล้ว ๑๘ ล้านเศษ และเป็นที่ไร่ ที่ป่า ซึ่งจะปลูกพืชได้อย่างไร และจะจัดการทำป่าไม้อย่างไร ในใต้ดินมีแร่อย่างไรซึ่งเราต้องการขุดมาใช้

และคำนวณถึงแรงงานเช่น พลเมือง ๑๑ ล้านคนนี้ สมมุติคนหนึ่งเป็นเด็ก และคนชรา ซึ่งทำงานไม่ได้ ๕ ล้านคน คงเป็นคนทำงานได้ ๖ ล้านคน ในวันหนึ่งทำงานวันละ ๘ ชั่วโมง และปีหนึ่งทำงาน ๒๘๐ วัน หยุด ๘๕ วัน คงได้แรงงาน ๑๖๘๐ แรง แรงงานในบรรดาแรงงานเหล่านี้ ก็แยกเป็นแรงงานที่ทำด้วยน้ำพักน้ำแรงเท่าใดแรงงานฝีมือเท่าใดแรงงานวิชาพิเศษเท่าใด เช่นนายช่าง แพทย์ ครู เท่าใด แรงงานในการควบคุมเท่าใด เช่นหัวหน้างานและข้าราชการฝ่ายปกครองเท่าใด และจะต้องคำนวณถึงทุนที่รัฐบาลจะจัดให้มีได้ เช่นการกู้เงินภายในร่วมกับผู้มั่งมี การเก็บภาษีทางอ้อม อันไม่เป็นการเดือดร้อนแก่ราษฎร

เมื่อเราได้คำนวณดังนี้แล้วก็จะทราบได้ว่า เราจะเริ่มใช้แผนเศรษฐกิจแห่งชาติในท้องที่ใดก่อน และเริ่มการเศรษฐกิจชนิดใดก่อน เช่นนี้เป็นลำดับไปจนทั่วพระราชอาณาจักร

การทำสิ่งใด เมื่อไม่ได้คำนวณกำลังให้ดีแล้ว การนั้นจะและเมื่อเราทราบว่า เราขาดกำลังอันใด เราก็ควรหากำลังอันนั้นเช่นราษฎรขาดผู้ชำนาญการพิเศษมาใช้ไปพลางก่อนและอบรมของคนเรา ซึ่งจะต้องวางแผนการอบรมไว้ด้วย

บทที่ ๑๑
ผลสำเร็จเกี่ยวแก่หลัก ๖ ประการ

การที่รัฐบาลจัดประกอบเศรษฐกิจเสียเอง โดยการแบ่งเศรษฐกิจออกเป็นสหกรณ์นั้น ย่อมทำให้วัตถุประสงค์อื่น ๆ ของคณะราษฎรเป็นผลสำเร็จได้อย่างดี ยิ่งกว่าที่จะปล่อยให้เศรษฐกิจให้เอกชนต่างคนต่างทำ จะเห็นได้ตามที่จะได้ชี้แจงต่อไปนี้

บทที่ ๑

เอกราช

ก. เอกราชทางศาล

ในการที่จัดทำประมวลกฎหมายให้ครบตามที่รัฐบาลได้แถลงนโยบายไว้นั้น ในข้อนี้ไม่จำเป็นจะต้องกล่าว เพราะเหตุว่าการร่างในขณะที่เขียนคำชี้แจงอยู่นี้จวนจะเสร็จอยู่แล้ว

ข. เอกราชในทางเศรษฐกิจ

เมื่อเราจัดทำสิ่งอุปโภคปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตพร้อมมูล เรามีอาวุธป้องกันประเทศได้เพียงพอ และการบำรุงการศึกษาได้ด้วยมีแรงงานที่จัดให้มีการอบรมสั่งสอน เราจัดบำรุงอนามัยของราษฎร โดยอาศัยวิธีที่รัฐบาลจัดเศรษฐกิจเสียเองอันเป็นการเปิดช่องทางความสะดวกแก่การบำรุงการอื่น ๆ แล้ว จะมีประเทศใดเข้ามาราวี เวลานี้มีแต่กันบ่นกลัวฝรั่งไม่กล้าจะทำอะไรลงไป ก็เมื่อเราจัดบ้านเมืองของเราตามความเป็นเอกราชเท่าที่เรามีอยู่เรารักษาสัญญาและข้อตกลงกับเขา เราไม่เบียดเบียน หรือคิดกันอาชีพของเขาที่มีอยู่ในสยามเวลานี้ เรายังคงแลกเปลี่ยนสินค้ากับเขาคือซื้อสินค้าของเรา ในประเภทที่เราทำเองไม่ได้ เช่นเครื่องจักรกล เราซื้อเขามากขึ้น แทนที่จะซื้ออาหารจากเขาซึ่งเราทำของเราเองได้

ดังนี้ ต่างประเทศใดจะมาข่มเหงเรา ถ้าเรามัวแต่กลัวฝรั่งว่าเขาจะมาข่มเหงเราในทางที่ผิดแม้เราเป็นฝ่ายที่จะทำถูกเช่นนี้แล้วเราก็อย่าทำอะไรเลยจะดีกว่า แม้การเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนี้ ในขั้นแรกเรามิได้กลัวฝรั่งมาข่มเหงเราหรือแต่ก็มีน้ำใจดีที่จะไม่มาข่มเหงอันใดฝรั่งพามาเป็นสมาชิกสันติบาตชาติ จริงอยู่แม้ว่าจะมีผู้ดูถูกสันนิบาตชาติว่า ทำอะไรไม่จริง

จัง แต่ก็ยังเป็นเครื่องยับยั้งการกดขี่ข่มเหงโดยไม่เป็นธรรมได้บ้างไม่มากก็น้อย ซึ่งผิดกว่าในครั้งก่อน ๆ ขอให้ดูการพิพากษาระหว่างบริษัทน้ำมันอังกฤษกับประเทศเปอร์เซีย ซึ่งประเทศเปอร์เซียมีอาณาเขตและพลเมืองไล่เรี่ยกับเรา แต่ทำไมประเทศเปอร์เซียถอนสัมปทานอังกฤษ ประเทศอังกฤษก็ไม่จู่โจมมาข่มเหง ข้าพเจ้าคิดว่าเขามีธรรมพอ จึงนำเรื่องมาว่ากล่าวกันในสันนิบาตชาติ แทนที่จะยกทัพไปรบ เมื่อเราไม่ต้องการข่มเหงเบียดเบียนกับชาวต่างประเทศ เราต้องการบำรุงประเทศเหตุไฉนเขาจะกดขี่ข่มเหงเรา

บทที่ ๒
การรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน

ข้าพเจ้าเคยได้ไปแสดงปาฐกถาที่สามัคยาจารย์สมาคม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ว่าเหตุแห่งการที่บุคคลกระทำผิดทางอาญานั้น มีอยู่ ๒ ประการ

๑. เหตุอันเกี่ยวแก่นิสัยสันดานของผู้กระทำผิดนั้นเอง

๒. เหตุอันเนื่องมาจากเศรษฐกิจ เช่น ลักทรัพย์ ปล้นเหล่านี้

เมื่อรัฐบาลได้จัดให้ราษฎรได้มีความสุขสมบูรณ์ มีอาหารการกิน มีเครื่องนุ่งห่ม มีสถานที่อยู่ ฯลฯ แล้วก็เหตุไฉนเล่า การประทุษร้ายต่อกัน อันเนื่องมาจากเศรษฐกิจยังคงจะมีอยู่อีกเล่า เหตุการณ์ในการทำผิดในทางอาญา ยังคงมีเหลืออยู่ ก็เหตุอันเนื่องมาแต่นิสัยสันดานของผู้กระทำผิด ซึ่งจะต้องคิดแก้ไข ด้วยทางอบรม และสั่งสอนดัดนิสัย และเมื่อผู้อบรมสั่งสอน ดัดนิสัยให้มีความสุขสมบูรณ์ในทางเศรษฐกิจแล้ว การอบรมสั่งสอนดัดนิสัย ก็จะได้ผลดียิ่งขึ้น

บทที่ ๓
การเศรษฐกิจ

การเศรษฐกิจซึ่งคณะราษฎร์ได้ประกาศไว้ว่า รัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ จะไม่ปล่อยให้ราษฎรได้รับความอดอยาก ก็จะเป็นการสมจริง

ไม่ใช่หลอกลวงประชาชนซึ่งข้อนี้มีผู้เข้าใจผิด เพราะเห็นว่ารัฐบาลมิได้ทำการอันใด แต่มิได้กระทำการใด ๆ ลงไป ก็ยังมิได้ดำเนินตามความคิดของข้าพเจ้า ที่รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเองแล้ว ราษฎรทุกคนจะมีงานทำ โดยเหตุที่รัฐบาลรับราษฎรทั้งหมดเข้าทำงานเป็นข้าราชการแม้แต่เด็ก คนป่วย คนพิการ คนชรา ซึ่งทำงานไม่ได้ ก็จะได้รับเงินเดือนจากรัฐบาล แล้วราษฎรก็จะมิอดอยาก เพราะเงินเดือนที่รัฐบาลจะให้ในอัตราขั้นต่ำก็จะได้กำหนดไว้ให้เป็นการเพียงพอที่จะซื้อแลกเปลี่ยนกับอาหาร เครื่องนุ่งห่มสถานที่อยู่ ฯลฯ ตามความต้องการของราษฎร

บทที่ ๔

เสมอภาค

ความเสมอภาคนี้ มีขึ้นได้ในสิทธิและหน้าที่ ซึ่งนอกจากเสมอภาคกันบนหน้ากระดาษ ยังเป็นการเสมอภาคในการที่เข้ารับราชการ แม้จะเป็นไปในทางปกครองและในทางเศรษฐกิจก็ดี ราษฎรจะมีสิทธิเสมอภาคกันในการที่จะไม่อดตาย แต่นี่ไม่ใช่ความเสมอภาคในการที่คนมีเงิน ๑๐๐ บาทจะต้องรับเอามาแบ่งเท่า ๆ กัน ในระหว่าง ๑๐๐ คน ๆ ละ ๑ บาท ตามที่นักปราชญ์ในประเทศสยามท่านกล่าวนั้น ๆ และเราไม่ดำเนินวิธีริบทรัพย์แบ่งกันดังที่นักปราชญ์สยามท่านกล่าว

บทที่ ๕

เสรีภาพ

ข้อนี้ผู้ที่มองแต่ผิว ๆ จะค้านทันทีว่า การที่รัฐบาลกับราษฎรทั้งหมดเป็นข้าราชการทั้งนั้นและการที่รัฐบาลจะประกอบการเศรษฐกิจเสียเองนั้น จะเป็นการตัดเสรีภาพจริงอยู่ เมื่อรัฐบาลประกอบการเศรษฐกิจเสียเองเช่นนี้ ย่อมเป็นการตัดเสรีภาพ แต่การตัดเสรีภาพนั้น ก็เพื่อทำให้ราษฎรได้รับความสุขสมบูรณ์ทั้งหมด เป็นการปฏิบัติตามข้อ ๓ รัฐบาลไม่ได้ตัดเสรีภาพในการอื่น ๆ ราษฎรคงมีเสรีภาพในร่างกาย เคหสถาน ในการพูด ในการศึกษาอบรม ในการสมาคม เมื่อราษฎรได้มีความสุขสมบูรณ์ในทางเศรษฐกิจแล้ว ราษฎรก็ย่อมจะมีความสุขกาย ราษฎรต้องการเสรีภาพโดยไม่มีอาหารรับประทานเช่นนั้นหรือ ทั้งนี้ มิใช่ความ

ประสงค์ของราษฎรเลย แม้ในเวลานี้เองราษฎรก็ทำงานเองเพื่อเลี้ยงชีวิต นอกจากที่ได้เกิดมาหนักโลก โดยอาศัยคนอื่นเขากิน (Social Parasite) ไม่ว่าประเทศใด ๆ เสรีภาพย่อมจำกัด เพื่อประโยชน์ของราษฎรทั้งหมดด้วยกัน และคณะราษฎรได้ประกาศไว้แล้วว่า เสรีภาพนั้น จะเกิดได้เมื่อไม่ขัดกับหลัก ๔ ประการ ดังได้กล่าวมาข้างต้น

บทที่ ๖
การศึกษา

ราษฎรมีการศึกษาอย่างเต็มที่เมื่อราษฎรได้รับความสมบูรณ์ โดยรัฐบาลประกอบการเศรษฐกิจเสียเอง ราษฎรก็ย่อมจะได้รับการศึกษา แทนที่จะคอยพะวงถึงทรัพย์สินของตนว่า จะเป็นอันตรายสูญหาย และรัฐบาลก็ยังอาจที่จะบังคับให้ราษฎรที่เป็นข้าราชการจำต้องเล่าเรียน แม้ว่า ราษฎรผู้นั้นจะเป็นผู้ใหญ่มีอายุ ๒๐ ปีขึ้นไปจนถึง ๕๕ ปีก็ตาม เมื่อเป็นข้าราชการแล้วก็จำต้องเรียน โดยวิธีเอกชนต่างคนต่างทำนั้น การบังคับให้ผู้ช่วยเรียนย่อมเป็นการยาก

ก็เมื่อการที่รัฐบาลประกอบการเศรษฐกิจเสียเอง เช่นนี้ เป็นการที่ทำให้วัตถุประสงค์ทั้ง ๖ ประการของคณะราษฎรได้สำเร็จไปตามที่ได้ประกาศแก่ราษฎรไว้แล้ว สิ่งที่ราษฎรพึงปรารถนาคือความสุข ความเจริญอย่างประเสริฐซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า ศรีอาริยะก็จะบังเกิดแก่ราษฎรทั่วหน้า ไฉนเล่าพวกเราที่ได้พร้อมกันไขประตูเปิดช่องทางให้แก่ราษฎรแล้ว จะมัวรี ๆ รอ ๆ ไม่นำราษฎรต่อไปให้ถึงต้นกัลปพฤกษ์ซึ่งราษฎรจะได้เก็บผลจากต้นไม้นั้นคือผลแห่งความสุข ความเจริญ ดังที่ได้มีพุทธทำนายกล่าวไว้ในเรื่องพระศาสนาพระศรีอารย์ ในเรื่องนี้ ผู้ถือศาสนาทุกคน ในการทำบุญมีความปรารถนาจะประสบศาสนาพระศรีอารย์ แม้ในการสาบานยังโรงศาลก็ดี ในการพิจารณาใด ๆ ก็ดี ก็อ้างกันแต่ว่า เมื่อซื่อสัตย์ หรือให้การศัพท์ไปตามความจริงแล้วก็ขอให้ประสบพบพระศรีอารย์ ก็เมื่อบัดนี้ เราจะดำเนินวิธีไปสู่พระศรีอารย์สมัย แต่ก็ยังมีบุคคลที่ถอยหลังเข้าคลอง ซึ่งถอยหนัก ๆ เข้าก็จะกลับไปสู่อริยะสมัยก่อนพุทธกาล คือเมื่อ ๒๔๙๕ ปี ล่วงมาแล้ว

เค้าร่าง
พ.ร.บ. ว่าด้วยประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร

....

....

....

มาตรา ๑ พ.ร.บ. นี้ให้เรียกว่า พ.ร.บ. ว่าด้วยประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร พ.ศ. ๒๔๗๕

มาตรา ๒ ให้ใช้ พ.ร.บ. นี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

หมวด ๑
เงินเดือนและเบี้ยบำนาญของราษฎร

มาตรา ๓ ตั้งแต่รับประกาศใช้แผนเศรษฐกิจแห่งชาติเป็นต้นไปนั้นให้บรรดาบุคคลที่มีสัญชาติไทยอยู่ในประเทศสยามด้วยทุกคน ได้รับเงินเดือนจากรัฐบาลหรือจากสหกรณ์ซึ่งจะได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดไว้ตามอัตราขั้นต่ำ ก. ดังต่อไปนี้

๑. บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ ๑ ปี เดือนละ..บาท

๒. บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ ๑ ปีถึง ๕ ปี เดือนละ..บาท

๓. บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ ๖ ปีถึง ๑๐ ปี เดือนละ......................................บาท

๔. บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ ๑๑ ปีถึง ๑๕ ปี เดือนละ....................................บาท

๕. บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ ๑๖ ปีถึง ๑๘ ปี เดือนละ.................................บาท

๖. บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ ๑๖ ปีถึง ๑๘ ปี เดือนละ.................................บาท

๗. บุคคลที่มีอายุ ๕๕ ปีขึ้นไป เดือนละ..บาท

มาตรา ๔ บุคคลที่มีคุณวุฒิหรือความสามารถพิเศษ หรือมีกำลังพิเศษจะได้รับเงินเดือนสูงขึ้นไปตามวุฒิความสามารถ กำลังและตามชนิดที่ทำตามอัตรา ป. ดังต่อไปนี้

ชั้น ๑ ๘๐ บาท ชั้น ๒ ๙๐ บาท

ชั้น ๓ ๑๐๐ บาท ชั้น ๔ ๑๑๐ บาท

ชั้น ๕	๑๒๐ บาท	ชั้น ๖	๑๓๐ บาท
ชั้น ๗	๑๔๐ บาท	ชั้น ๘	๑๕๐ บาท
ชั้น ๙	๑๖๐ บาท	ชั้น ๑๐	๑๗๐ บาท
ชั้น ๑๑	๑๘๐ บาท	ชั้น ๑๒	๑๙๐ บาท
ชั้น ๑๓	๒๐๐ บาท	ชั้น ๑๔	๒๒๐ บาท
ชั้น ๑๕	๒๔๐ บาท	ชั้น ๑๖	๒๖๐ บาท
ชั้น ๑๗	๒๘๐ บาท	ชั้น ๑๘	๓๐๐ บาท
ชั้น ๑๙	๓๒๐ บาท	ชั้น ๒๐	๓๕๐ บาท
ชั้น ๒๑	๔๐๐ บาท	ชั้น ๒๒	๔๕๐ บาท
ชั้น ๒๓	๕๐๐ บาท	ชั้น ๒๔	๕๕๐ บาท
ชั้น ๒๕	๖๐๐ บาท	ชั้น ๒๖	๖๕๐ บาท
ชั้น ๒๗	๗๐๐ บาท	ชั้น ๒๘	๘๐๐ บาท
ชั้น ๒๙	๙๐๐ บาท	ชั้น ๓๐	๑๐๐๐ บาท

มาตรา ๕ นอกจากเงินเดือนที่ได้รับ ให้ผู้ทำงานหรือรับราชการได้รับรางวัลอีกโสดหนึ่งด้วยตามผลแห่งงานของตน ซึ่งรัฐบาลหรือสหกรณ์จะได้กำหนดส่วนลงไว้

(รางวัลเช่นนี้ เป็นไปในทำนองให้กรรมกรมีส่วนในผลกำไร เรียกกันว่า profit Sharing เงินเดือนของข้าราชการและกรรมกรย่อมต่างกันตามคุณวุฒิและความสามารถ ใครได้รับเงินเดือนสูง ก็ควรได้รับบำนาญสูง)

มาตรา ๖ ผู้ที่รับราชการหรือทำงานได้เงินเดือนสูงกว่าชั้นสามัญ เมื่อออกจากราชการจะได้เบี้ยบำนาญสูงกว่าอัตราขั้นต่ำที่กำหนดไว้ในมาตรา ๓

มาตรา ๗ เงินเดือนและเงินรางวัล และเบี้ยบำนาญจะเพิ่มขึ้นได้ตามส่วนแห่งการที่รัฐบาล หรือสหกรณ์ได้ผลในทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น

หมวด ๒
ว่าด้วยการทำงาน

มาตรา ๘ บรรดาบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปี ขึ้นไปจนถึง ๕๕ ปี รับราชการตามประเภทงาน ให้กำหนดแบ่งตามกำลังความสามารถ คุณวุฒิ และตามเพศ อายุ ดังนี้

๑. ผู้ใดมีคุณวุฒิอย่างใด ก็ให้เข้าสมัครทำงานในประเภทที่ใช้คุณวุฒินั้น ถ้างานประเภทใดมีผู้สมัครมากกว่างานประเภทนั้นต้องการจำนวนคนก็ให้มีการแข่งขัน ผู้ใดที่สอบได้ตามที่กำหนดก็ให้รับเข้าทำงานตามที่ผู้นั้นได้สมัคร

๒. ความสามารถ ให้ปฏิบัติอย่างเดียวกันกับคุณวุฒิ

๓. กำลัง บุคคลที่ไม่มีคุณวุฒิหรือความสามารถเป็นพิเศษ ก็ให้ผู้นั้นทำงานตามลำพังแห่งความแข็งแรงของตน ให้เหมาะสมกับประเภทของตน

๔. เพศ ตามธรรมดางานเบา เช่นงานอันเดียวแก่การรักษาสถานที่ การเสมียน การเป็นครู การอนุบาลเด็ก การจำหน่ายของอุปโภค บริโภคให้พยายามผ่อนผันให้เพศหญิงเป็นพิเศษ

๕. อายุ จะต้องให้ผู้มีอายุมาก ทำงานเบากว่าผู้มีอายุอยู่ในวัยฉกรรจ์

มาตรา ๙ บุคคลมีอายุตั้งแต่ ๑๑ ปีถึง ๑๘ ปี และบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ ๕๕ ปี และบุคคลที่มี อายุตั้งแต่ ๕๕ ปีขึ้นไป ตามปกติไม่ต้องทำงานอันใด เว้นไว้แต่เหตุฉุกเฉินเมื่อขาดแรงงานในการที่ป้องกันภยันตรายในทางเศรษฐกิจ ก็ให้ระดมบุคคลจำพวกนี้เข้าทำงานได้ตามกำลังของผู้นั้นจะทำได้ มิให้เป็นการหักโหม หรือทรมานเกินไป เช่นการระดมเพื่อการเก็บเกี่ยว เมื่อขาดแรงงาน หรือการระดมกันกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อพืชผลเป็นต้น

มาตรา ๑๐ บุคคลต่อไปนี้แม้จะมีอายุอยู่ในวัยที่ต้องทำงาน หรือรับราชการเสียก็ดีแต่ให้ได้รับการยกเว้นที่จะไม่ต้องทำงานโดยตนและบุตรมีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ได้รับเงินเดือนตลอดคือ

๑. หญิงมีครรภ์

๒. คนเจ็บป่วย

๓. คนพิการ

๔. นักเรียนมหาวิทยาลัย หรือโรงเรียนเตรียมอุดม ซึ่งสอบไล่แข่งขันเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย หรือโรงเรียนเตรียมอุดมก็ได้

๕. บุคคลที่เวลาราชการพอที่จะได้รับเบี้ยบำนาญ

มาตรา ๑๑ บุคคลดังต่อไปนี้จะได้รับการยกเว้นที่จะต้องไม่รับราชการแต่ตนเองและบุตรของตน ไม่มีสิทธิ์จะรับเงินเดือนในขณะที่มิได้รับราชการ คือ

๑. บุคคลซึ่งแสดงได้ว่ามีทรัพย์สิน หรือรายได้อันมั่นคงที่จะเลี้ยงตนเองได้

๒. บุคคลที่มีอาชีพอิสระ เช่น แพทย์ ทนายความ ช่างฝีมือ นักประพันธ์ หรือบุคคลที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้ประกอบเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่นการพาณิชย์ การอุตสาหกรรม การกสิกรรมบางชนิด ซึ่งบุคคลเหล่านั้นแสดงได้ว่า การประกอบอาชีพอิสระของตนจะทำให้ตนมีรายได้พอเลี้ยงชีวิตของตนและบุตรของตนได้ตลอด

หมวดที่ ๓
ว่าด้วยการจ่ายเงินเดือน

มาตรา ๑๒ ให้รัฐบาลหรือสหกรณ์จ่ายเงินเดือนราษฎรโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง ดังต่อไปนี้

๑. จ่ายเป็นเงินตราให้ราษฎรนั้น ๆ มีสิทธิได้รับ

๒. จ่ายโดยเช็คของธนาคารแห่งชาติ ตามอัตราที่ราษฎรนั้นมีสิทธิได้รับ และให้หักกลบลบหนี้ (Compensation) กับเงินที่ราษฎรนั้น ๆ เป็นลูกหนี้ต่อรัฐบาล หรือสหกรณ์ ในการซื้ออาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ และปัจจัยอื่น ๆ แห่งการดำรงชีวิต เมื่อหักแล้วราษฎรยังเป็นหนี้รัฐหรือสหกรณ์อยู่เท่าใด ราษฎรก็มีสิทธิฝากเงินนั้นไว้ต่อธนาคารแห่งชาติ หรือไปกู้ของรัฐบาลหรือสหกรณ์ หรือจะถอนมาใช้จ่ายตามใจสมัคร

หมวด ๔
ข้าราชการต่างประเทศ

มาตรา ๑๓ รัฐบาลอาจจ้างชาวต่างประเทศ ผู้ชำนาญการพิเศษ ชาวต่างประเทศที่มีสิทธิตามกำหนดไว้ในสัญญา

หมวด ๕
วินัยข้าราการ

มาตรา ๑๔ ข้าราชการทั้งหลายในประเภทเจ้าหน้าที่ปกครอง หรือกรรมกรในเศรษฐกิจของรัฐบาล จะต้องอยู่ในวินัยทำงานเต็มกำลังความสามารถในการงานที่ตนกระทำ ผู้ใดเกียจคร้านจะถูกลงโทษ เช่นตัดเงินเดือน หรือเพิ่มเวลาทำงาน หรือโทษสถานอื่นความที่ได้มีระเบียบกำหนดไว้

ประกาศมา ณ วันที่..................พุทธศักราช...............
เป็นปีที่..

เค้าร่าง
พ.ร.บ. ว่าด้วยการประกอบเศรษฐกิจ

....

มาตรา ๑ พ.ร.บ. นี้ ให้เรียกว่า พ.ร.บ. ว่าด้วยการประกอบเศรษฐกิจ พุทธศักราช

มาตรา ๒ ให้ใช้ พ.ร.บ. นี้ตั้งแต่รับประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ นับตั้งแต่วันที่ใช้แผนการณ์เศรษฐกิจแห่งชาติเป็นต้นไป ให้รัฐบาลมีอำนาจประกอบการเศรษฐกิจคือประดิษฐกรรมทั้งหลาย ไม่ว่าการประดิษฐนั้นจะเป็นการกสิกรรมหรืออุตสาหกรรมใด ๆ (ปริวรรตกรรม) ทั้งสิ้น เว้นไว้แต่การประกอบการเศรษฐกิจซึ่งรัฐบาลให้สัมปทานแก่เอกชนมีอำนาจจะกระทำได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. การทำเหมืองแร่ป่าไม้และการประกอบกิจอันเป็นสาธารณูปโภค ซึ่งรัฐบาลได้ให้สัมปทาน หรืออาชญาบัตรไปแล้วในเวลานี้

๒. โรงงานของเอกชน ที่ได้ตั้งอยู่แล้วในเวลา รัฐบาลจะผ่อนผันให้ตั้งได้ โดยออกสัมปทานให้

๓. ห้ามร้านขายของเอกชนต่างด้าว ซึ่งมีสัญญาทางพระราชไมตรีเป็นพิเศษแต่ประเทศสยาม

๔. การประกอบการเศรษฐกิจอื่น เช่น พาณิชย์ อุตสาหกรรม กสิกรรม ซึ่งอกชนได้ขออนุญาตมา หรือสัมปทานเป็นราย ๆ ไป เมื่อได้แสดงให้เห็นเป็นที่พอใจแก่รัฐบาลการประกอบการอาชีพอิสระนั้น ได้ผลเพียงพอที่ผู้ประกอบการจะเลี้ยงชีวิตได้ตลอด และตามเงื่อนไขอื่น ๆ ซึ่งได้มีพระราชกฤษฎีเขากำหนดโดยคำนึงถึงเศรษฐกิจแห่งชาติ

หมวดที่ ๑
ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดิน

มาตรา ๔ ให้รัฐบาลมีอำนาจซื้อบรรดาที่ดินทั้งหลาย นอกจากที่อยู่สำหรับครอบครัวเอกชน และนอกจากที่ดินซึ่งเอกชนได้รับอนุญาต หรือสัมปทาน ให้ประกอบการศรษฐกิจ ในที่ดินนั้น

บรรดาที่ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งยังอยู่ในความครอบครอง หรือกรรมสิทธิ์ของผู้ใดนั้น ผู้ใดจะขอครอบครอง หรือมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเหล่านั้นไม่ได้ นอกจากจะได้รับสัมปทานจากรัฐบาล

มาตรา ๕ ในการกำหนดราคาที่ดินนั้น ให้เจ้าของที่ดินและรัฐบาลต่างฝ่ายต่างอนุญาโตตุลาการฝ่ายละหนึ่งคน และรวมกันตั้งผู้ชี้ขาดหนึ่งคน การกำหนดราคาที่ดินนั้น ต้องไม่เกินกว่าที่เป็นอยู่ในวันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

มาตรา ๖ ในการชำระราคานั้น ให้รัฐบาลจ่ายเงินตรา หรือ กู้ไป ให้เจ้าของที่ดินยึดไว้ตามราคาที่ดินซึ่งรัฐบาลซื้อใบกู้นั้นให้กำหนดดอกเบี้ย ตามอัตราดอกเบี้ยธนาคารในขณะที่ตกลงซื้อขาย แต่ไม่เกิน ๑๐๐ ละ ๑๕ ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราสูงสุดในเวลานั้น

ผู้ที่ถือใบหุ้น ยังมีสิทธิ์ที่จะได้รับเงินปันผลอีกโสดหนึ่ง จากผลที่สหกรณ์ อันได้รับโอนที่ดินของตน ได้ทำประโยชน์ตามส่วนที่รัฐบาลกำหนดไว้

หมวดที่ ๒
ว่าด้วยการจัดหาเงินทุนและเครดิต

มาตรา ๗ ให้รัฐบาลจัดหาเงินทุนและเครดิต เพื่อประกอบการเศรษฐกิจดังต่อไปนี้

๑. โดยเก็บภาษีมรดก

๒. โดยเก็บภาษีไม้ของเอกชน

๓. โดยเก็บภาษีทางอ้อม

ใบยาสูบ ไม้ขีดไฟ เกลือ ฯลฯ

๔. โดยบังคับให้นักเลงพนัน ซึ่งปรารถนาเล่นการพนันมาขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประจำตนและเสียค่าจดทะเบียนเป็นงวด ๆ ตามชนิดของการพนัน ซึ่งตนปรารถนาจะเล่นและห้ามมิให้จดทะเบียนการพนันบุคคล ซึ่งในขณะใช้พระราชบัญญัตินี้เล่นการพนันไม่เป็น

นอกจากการเสียค่าจดทะเบียนประจำแล้ว การเล่นทุกคราว จะต้องได้รับอนุญาตและเสียค่าธรรมเนียมอีกต่างหากทุกคราว

๕. ออกใบกู้เพื่อกู้คนมั่งมีภายในพระราชอาณาจักร ซึ่งใบกู้โดย รัฐบาลเอาโรงงานหรือทรัพย์สิน อันเป็นประกัน

๖. ออกสลากกินแบ่ง

๗. กู้เงินจากธนาคารแห่งชาติ

๘. กู้เงินจากต่างประเทศ

๙. ตกลงหาเงินจากเครดิตกับบริษัทที่จำหน่ายเครื่องจักรกลกับต่างประเทศ เพื่อส่งเป็นงวด ๆ

หมวดที่ ๓

ว่าด้วยธนาคารแห่งชาติ

มาตรา ๘ ให้รัฐบาลจัดให้มีธนาคารแห่งชาติ โดยเอาเงินทุนสำรองของรัฐบาลและเงินที่กู้จากเอกชน มาเป็นทุนของธนาคารแห่งชาติ ให้ธนาคารแห่งชาติกระทำกิจการเหมือนดังธนาคารทั้งหลาย และให้มีอำนาจ ออกธนบัตร โดยโอนกรมเงินตราไปกระทรวงมหาสมบัติ มาอยู่ในธนาคารแห่งชาติ โอนคลังจังหวัดต่าง ๆ ในเวลานี้ เป็นสาขาของธนาคารแห่งชาติในจังหวัดต่าง ๆ

หมวดที่ ๔

ว่าด้วยแผนการเศรษฐกิจแห่งชาติ

มาตรา ๙ ให้มีสภาขึ้นสภาหนึ่ง มีหน้าที่จัดวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ คือการกำหนดการประดิษฐกรรม ซึ่งเป็นกสิกรรมและอุตสาหกรรมทั้งหลาย และการบริวรรตกรรมคือขนส่ง และการคมนาคม การจัดสร้างที่อยู่ ให้ราษฎรทั้งหลาย และจัดแยกการงานออกเป็นสหกรณ์ต่าง ๆ

มาตรา ๑๐ แผนเศรษฐกิจแห่งชาตินี้ ได้กำหนดประมาณว่า ในปีหนึ่ง ๆ รัฐบาลจะทำได้อย่างไร และให้แจ้งผลแห่งการกระทำนั้น ต่อมหาชนทุกสัปดาห์

มาตรา ๑๑ ในระหว่างที่ใช้แผนเศรษฐกิจแห่งชาตินั้น ถ้ามีเหตุจำเป็นต้องแก้แผน เพราะรัฐบาลจัดหาทุน และแรงงานไม่ได้ตามกำหนดก็ดี หรือรัฐบาลมีทุนและงานเพิ่มก็ดี ให้กรรมการสภาเศรษฐกิจแห่งชาติแก้แผนนั้น ๆ แล้วแจ้งให้มหาชนทราบ

มาตรา ๑๒ แผนเศรษฐกิจแห่งชาติ จะเริ่มใช้ในเขตใด ให้ประกาศเป็นราย ๆ ไป และให้ชี้แจงถึงที่ดินเงินทุน แรงงาน ของข้าราชการและกรรมกร และผู้เชี่ยวชาญการพิเศษว่าเพียงพอประการใด

หมวดที่ ๕

กรรมสิทธิ์ของเอกชน

มาตรา ๑๓ ให้เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินในสังหาริมทรัพย์ทั้งหลาย ซึ่งเอกชนนั้นหามาได้ ซึ่งเข้าในลักษณะที่จะมีกรรมสิทธิ์ในการค้าไม้ ก็ให้ผู้นั้นเป็นกรรมสิทธิ์ในการ Brevet & Invention บุคคลนั้นจะขอสัมปทานประกอบการนั้นเอง หรือจะร่วมกับรัฐบาลในการประดิษฐ์ ก็ทำได้ตามใจสมัคร

ประกาศมา ณ วันที่........................

-๒๖-

ตั้งกรรมการพิจารณา เค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ

ท่านผู้อ่าน ที่ได้อ่านเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมจบลงแล้ว ถ้าหากท่านผู้อ่านจะได้ใช้วิจารณาญาณโดยความเป็นธรรม ไม่เอนเอียง ไม่มีอคติ อย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว ก็พอจะสรุปเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมได้ว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นทั้งลัทธิคอมมูนิสต์, สหกรณ์, โซลิดารีสต์ของศาสตราจารย์ชาร์ลจี๊ด, คอลเล็คติวิสต์, โซเชียลลิสต์อาแคร, ลิเบอรัล ฯลฯ หมายความว่าหลวงประดิษฐมนูธรรม เอาหลายต่อหลายลัทธิมารวมกัน แต่จะเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่นั้น ผู้เขียนเองก็ไม่มีความรู้อะไรมากนักในเรื่องเศรษฐศาสตร์ จึงขอให้ผู้อ่านได้วินิจฉัยเอาเองว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่

เมื่อหลวงประดิษฐ์ ฯ ได้นำเอาเค้าโครงการเศรษฐกิจเสนอไปยังคณะรัฐมนตรีในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีนั้นเอง ก็มีทรรศนะและความเห็นแตกแยกออกเป็นสองฝักสองฝ่าย บุคคลที่มีความคิดเห็นว่า เค้าโครงร่างเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์ และได้มีการคัดค้านด้วยถ้อยคำอันรุนแรงในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีก็คือ พระยามโนปกรณ์นิติธาดา นายกรัฐมนตรี พันเอก พระยาทรงสุรเดช พระยาศรีวิสารวาจา พระยาราชวังสัน ฯลฯ บุคคลดังกล่าวนี้ ไม่ยอมนำเอาเค้าโครงร่างเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ นำเข้าสู่ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร แต่เนื่องด้วยการรบเร้าของสมาชิกอันเป็นลูกศิษย์ของหลวงประดิษฐ์ ฯ มักจะมีอยู่เสมอ ๆ ทุก ๆ คราวในการประชุมสภา บางครั้งบางคราวก็มีการโต้เถียงกันอย่างรุนแรง

ดังที่ผู้อ่านได้อ่านมาแล้วจะเป็นด้วยพระยามโน ฯ ยับยั้งไว้ไม่ไหวหรือจะเป็นเหตุใดไม่ทราบ พระยามโน ฯ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่พิจารณาเค้าโครงร่างเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ ว่า เป็นการบังควรหรือไม่ จะนำเอามาใช้เป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ

คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วยบุคคลดังกล่าวต่อไปนี้

๑. หลวงคหกรรมบดี
๒. หลวงเดชสหกรณ์
๓. หลวงเดชาติวงศ์ วราวัฒน์
๔. พ.อ. พระยาทรงสุรเดช
๕. นายทวี บุณยเกต
๖. นายแนบ พหลโยธิน
๗. หลวงประดิษฐ์มนูธรรม
๘. นายประยูร ภมรมนตรี
๙. พระยามโนปกรณ์นิติธาดา
๑๐. พล.ร.ท. พระยาราชวังสัน
๑๑. นายวิลาศ โอสถานนท์
๑๒. พระยาศรีวิสารวาจา
๑๓. ม.จ. สกลวรรณากร วรวรรณ
๑๔. หลวงอรรถสารประสิทธิ์

เมื่อพระยามโนปกรณ์นิติธาดานายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งแล้ว คณะกรรมการชุดนี้ได้ร่วมประชุมปรึกษาหารือเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕ เวลา ๘.๒๐ น.

ท่ามกลางการประชุมคณะกรรมานุการนั้น หลวงประดิษฐ์ ฯ ได้ลุกขึ้นแถลงเป็นใจความสำคัญว่า

"ก่อนที่จะได้มาชี้แจงในวันนี้ได้ประชุมผู้เริ่มก่อการมาครั้งหนึ่งแล้ว และได้ทำเรื่องขึ้นเสนอคณะรัฐมนตรีจึงตั้งกรรมานุการชุดนี้ขึ้นพิจารณา การโต้เถียงกันนั้น อาจต้องใช้คำรุนแรงไปบ้าง อันเป็นคำแสลงโดยบังเอิญก็ต้อง ขออภัย"

หลวงประดิษฐ์ ฯ แถลงต่อไปว่า

"หัวข้อสำคัญในการประชุมวันนี้เนื่องมาจากหลัก ๖ ประการที่ได้ประกาศไว้ในข้อ ๓ มีใจความสำคัญอยู่ ๓ ประการ กล่าวคือ ในการบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ คือจะจัดระบบเศรษฐกิจมิให้ราษฎรอดอยากปากแห้ง จะหางานให้ราษฎรทุก ๆ คนทำ จะวางเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ในการที่จะจัดการให้ราษฎรไม่ให้ได้รับความอดอยากนั้น ต้องจัดให้ราษฎรมีความเป็นอยู่พอควร หางานให้ราษฎรทำเหมือนกับพวกที่เราที่อยากทำงาน ข้อความโดยละเอียดได้มีอยู่ในหนังสือนี้แล้ว แต่เราจะไม่ทำโครมครามทีเดียว จะทำตามกำลังของเรา ข้อความที่เป็นตัวเลขบางตอน จะถือเป็นเคร่งครัดไม่ได้ เป็นแต่เพียงอุปมาอุปมัยพอเป็นเค้าเท่านั้นโครงการนี้ไม่ใช่หลักคอมมูนิสต์ เรามีทั้งแคปิตัลลิสต์ และโซเชียลลิสต์รวมกัน ถ้าพวกคอมมูนิสต์อ่านจะติเตียนมากกว่า เรายังรับรองพวกมั่งมีให้มีอยู่ความนี้กล่าวมาแล้ว ตัวเลขนั้นเป็นการอุปมาอุปมัยเท่านั้น หน้าที่ของเราในที่นี้ก็คือจะรับโปลิซีหรือไม่ เมื่อรับแล้วจึงเรียกผู้ชำนาญมาทำการพิจารณาให้ละเอียดในภายหลัง"

เมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมได้ลุกขึ้นแถลงการและเหตุผลต่าง ๆ จบลงแล้ว บุคคลแรกที่ลุกขึ้นอภิปรายสนับสนุนโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ ฯ นั้นก็คือ นายทวี บุณยเกตุ

นายทวี กล่าวสนับสนุนเป็นใจความว่า

"ในการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้ ข้าพเจ้าขอชี้แจงและสนับสนุนข้อความของหลวงประดิษฐ ฯ เพื่อเป็นแนวทางที่จะพิจารณาต่อไป"

นายทวี บุณยเกต ได้กล่าวสนับสนุนหลวงประดิษฐ ฯ ต่อไปอีกว่า

"ถ้าเราจะอ่านแต่เพียงเผิน ๆ โดยมิได้ไตร่ตรอง หรือใช้ความคิดให้ลึกซึ้ง หรือมีใจลำเอียงในลัทธิใดลัทธิหนึ่งแล้ว ก็จะเห็นว่าโครงการนี้ส่อไปในทางลัทธิคอมมูนิสต์ หรือโซเชียลลิสต์ แต่ถ้าหากพิจารณาถึงวิธีการให้ละเอียดละออสักหน่อยแล้วก็จะเห็นได้ว่าในวิธีการโครงการอันนี้ มิใช่เป็นโครงการของคอมมูนิสต์ เพราะเรามิได้รับทรัพย์สินของใคร เราไม่ได้เอาผู้หญิงมาเป็นของกลาง เราไม่ได้บังคับหรือเกณฑ์คนทั้งหมดให้ทำงานให้แต่สหกรณ์ของเรา เราไม่ได้เกณฑ์คนมาให้เป็นทาส เพราะฉะนั้น จะเรียกหรือเหมาเอาว่าโครงการอันนี้จะมีวิธีการเป็นคอมมูนิสต์ หรือโซเชียลลิสต์อย่างไรไม่ ความประสงค์ของรัฐบาลก็คือต้องการให้ราษฎรทุกชั้นได้รับการประกันของรัฐบาล โดยร่วมกันทำและโดยการควบคุมของสหกรณ์ ไม่ต้องการให้ทุกคนเป็นทาสของสหกรณ์โดยเลิกการทำมาหากินส่วนตัว เราต้องให้ผู้มีกำลังทรัพย์ที่ได้ทำมาหากินอยู่ก่อนแล้ว คงดำเนินการต่อไป หรือผู้ที่มีความสามารถหากินส่วนตัวได้ก็ให้ทำไป เราจะช่วยเหลือก็แต่ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาล หรือคนจนกับพวกไม่มีงานจะทำ ไม่มีที่อยู่อาศัยและได้รับความลำบากมากเท่านั้น หาได้พาดพิงไปบังคับไปบังคับคนที่มั่งมีดังที่ในบางประเทศเขากระทำกันอยู่ไม่ เพราะถ้าคนจนเหล่านั้น ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลแล้ว ใครเล่าจะเป็นผู้ช่วย ความหายนะจะต้องมาสู่ประเทศแน่นอนสภาพของความเป็นคนจน จะต้องเสียไปโดยไม่ต้องสงสัย และความไม่สงบจะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน"

นายทวี บุณยเกต ได้กล่าวสนับสนุนโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ ต่อไปอีกว่า

"ไม่ต้องไปวิตกว่า สหกรณ์จะไม่มีคนทำงาน เพราะในเวลานี้คนว่างงานมีอยู่เป็นจำนวนมากมายเมื่อรับรองว่าจะให้ความสุขแก่เขาเช่นนี้แล้วใครเล่าจะไม่อยากมีความสุข และใครเล่าที่ไม่อยากมีเงิน และใครเล่าที่อยากอดตาย"

นายทวี บุณยเกต ได้อภิปรายให้ความสนับสนุนแก่โครงการของหลวงประดิษฐ์ ฯ อีกต่อไปว่า

"พูดกันง่าย การที่จะตั้งสหกรณ์ก็จะไม่ผิดอะไรกับบริษัท หรือห้างร้านที่ทำการค้าขายใหญ่ ๆ ถ้าจะมีผู้เดียวว่า รัฐบาลไม่ควรทำการค้าเสียแล้วไฉนเล่า รัฐบาลจึงสร้างสถานี

รถไฟ รัฐบาลจึงสร้างโรงไฟฟ้า รัฐบาลจึงทำประปา รัฐบาลจึงต้มเหล้า ต่าง ๆ เหล่านี้เสียเองเป็นต้นโดยไม่ยอมให้ราษฎรทำ การที่จะตั้งสหกรณ์ขึ้นนี้ นอกจากจะช่วยเหลือชาวนาที่ยากจนสหกรณ์ยังช่วยเบิดเหมือง และบำรุงความเจริญของประเทศอีกด้วยในผลกำไรที่ได้จากการสหกรณ์นี้เอง

นายทวี บุณยเกต กล่าวสนับสนุนโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของหลวงประดิษฐฯ ต่อไปว่า

"วิธีการโดยย่อของโครงการอันนี้ก็คือ รัฐบาลจะซื้อที่นาจากเจ้าของที่ดิน โดยออกใบบอนด์และดอกเบี้ยตามสมควร การที่ต้องการเนื้อที่เป็นจำนวนมาก และเป็นผืนเดียวกันก็เพื่อความสะดวกในการปกครองและในการประกอบการกสิกรรม เช่นการไถ การคราด การทดน้ำเหล่านี้เป็นต้น

เมื่อมีสหกรณ์ได้เนื้อที่มาตามจำนวนที่ต้องการแล้ว สหกรณ์ก็ประกาศเรียกกรรมกรหรือที่หลวงประดิษฐมนูธรรมเรียกว่า ข้าราชการ เฉพาะผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาลกับผู้ที่ไม่มีอาชีพอย่างอื่น คือพวกที่เบียดเบียนเขากิน แต่จะไม่บังคับผู้มั่งมีและที่มีที่ไม่ประสงค์จะทำงานให้แก่สหกรณ์ ในเมื่อเขาหางาน หรืออาชีพอื่นทำได้ คือเขาจะประกอบอาชีพส่วนตัวก็ได้ สุดแต่ความพอใจของตน

นายทวี บุณยเกต กล่าวสนับสนุนโครงร่างเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ ฯ ต่อไปว่า

"การบังคับคนอื่นที่ไม่มีข้าวกินให้มีข้าวกิน บังคับคนที่ไม่มีที่อยู่ที่อาศัยให้มีบ้านอยู่อย่างสบายบังคับให้คนตกทุกข์ได้ยาก ให้มีความสุขเหล่านี้ ข้าพเจ้าไม่เห็นว่าจะเป็นของเสียหายอะไร เรื่องเช่นนี้พระยารัษฎา ฯ (คอซิมบี้) ก็เคยใช้บังคับคนในความบังคับบัญชาของตนทางมณฑลปักษ์ใต้มาแล้วและปรากฏว่าได้ผลดีจนบัดนี้ก็ยังมีผู้นึกถึงบุญคุณ อนึ่ง การประกาศรับสมัครสมาชิกสหกรณ์ ก็เท่ากับสหกรณ์จ้างไปทำงานให้แก่สหกรณ์ โดยให้เป็นเงินรายเดือนรายปีซ้ำยังได้ส่วนแบ่งในกำไรของสหกรณ์อีกด้วยเช่นเดียวกับการงานของห้าง หรือของบริษัทต่าง ๆ ส่วนเงินค่าจ้างที่สหกรณ์จะว่างอัตราลงไป คงทำได้ดังนี้

ให้สอบสวนดูถึงกำลังแรงงานของชาวนาคนหนึ่งที่มีร่างกายอ่อนแอที่สุด ที่มีความขี้เกียจที่สุดและโง่ที่สุดว่า งานชิ้นหนึ่ง ๆ ที่สหกรณ์จะให้ทำ จะต้องสืบเวลาแรงงานเท่าใด และ

จะคุ้มกับราคาเงินเท่าใด และพิจารณาดูว่าเงินที่ได้มานั้นจะใช้จ่ายในสิ่งจำเป็นแก่ชีวิต เช่นว่าอาหารและเครื่องนุ่งห่มเป็นต้น เมื่อทราบอัตราและวางลงไปเป็นที่แน่นอนแล้ว เราก็ไม่ต้องคอยควบคุม ส่วนคนงานใดที่ทำงานเสร็จก่อน คนงานคนนั้นก็ได้เปรียบที่จะได้รับการพักผ่อนหรือใช้เวลาที่เหลือไปทำงานให้แก่สหกรณ์ เพื่อเป็นการหารายได้ให้งอกเงยขึ้นอีก ด้วยวิธีเช่นนี้ ก็จะเป็นการย้อมน้ำใจ ให้คนทำงานได้ดี ทำงานเต็มความสามารถอยู่ในตัว เมื่อผลประโยชน์ที่ได้จากการกระทำเท่าใด ผลประโยชน์นั้นเป็นของสหกรณ์ทั้งสิ้น สหกรณ์เป็นผู้ขนและผู้ขาย เมื่อได้รับเงินมาเท่าใด เหลือจากเงินทุนแล้วก็หักเอากำไรไว้ แบ่งออกเป็นส่วน ๆ ถือไว้เป็นทุนสำรองบ้าง เป็นทุนที่จะเบิกสมาคม และความเจริญของสหกรณ์บ้าง คิดเฉลี่ยให้แก่สมาชิกสหกรณ์บ้าง

ส่วนเงินที่จะจ่ายเป็นเงินเดือน หรือเงินปีของสมาชิกสหกรณ์นั้น ถ้าจะคิดดูให้ดีแล้วก็จะไม่เป็นตัวเงินเท่าใดนัก เพราะเป็นเงินที่หักกลบลบหนี้และหมุนเวียนอยู่เสมอ ก็คือสหกรณ์วางข้อบังคับว่า สมาชิกสหกรณ์ทุกคนจะต้องซื้อของจากสหกรณ์ โดยสหกรณ์ขายให้ในราคาถูก เมื่อการปรากฏดังนี้แล้ว ก็ไม่เห็นจะมีข้อวิตกอันใดในความสำเร็จของโครงการซึ่งจะนำมาแห่งความสุข และความปลอดภัยของราษฎรชาวนาไทยที่ยากจนทั้งหลาย

การอภิปรายของนายทวี บุณยเกต เป็นการสนับสนุนตามโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมอย่างสุดกำลังความสามารถทีเดียว เมื่อการอภิปรายของนายทวี บุณย-เกต สุดสิ้นลง บุคคลที่ได้ลุกขึ้นมาอภิปรายเป็นบุคคลต่อไปก็คือ พล.ร.ท. พระยาราชวังสันซึ่งเป็นกรรมานุการด้วยคนหนึ่ง บุคคลผู้นี้มีความเห็นเป็นครรลองทำนองเดียวกับพระยามโน ฯ ว่า เค้าโครงร่างเศรษฐกิจแห่งชาติของหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นโครงการแบบเดียวกันกับคอม-มูนิสต์อย่างรัสเซีย

พระยาราชวังสันอภิปรายว่า

ตามหนังสือโครงการที่ข้าพเจ้าได้อ่านนั้น เป็นหนังสือ Ideal ข้าพเจ้ามีความนิยมในหลักนี้ แต่การทำนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่งซึ่งต้องวิเคราะห์ Details เป็นเรื่อง ๆ ไป หลักการเก่าที่รัฐบาลเก่าทำ หรือชุดที่รัฐบาลทำอยู่เวลานี้ก็ดี แม้ว่าเขาจะมิได้ระบุชื่อแต่ความจริงก็เป็นอย่างโซซิอาลิสม์ ที่จริงหลักการก็ควรเป็นเช่นนั้น เพราะแคปิตัลลิสม์เป็นชาวต่างประเทศส่วนมากใน Principle ข้าพเจ้าไม่คัดค้าน แต่ยังขาดรายละเอียดคือวิธีปฏิบัติ”

พล.ร.ท. พระยาราชวังสัน มีความข้องใจในเรื่องที่เกี่ยวกับรายละเอียด และวิธีปฏิบัติตามโครงการอันนี้ เพื่อขจัดความสงสัยในปัญหาข้อนี้ให้หมดไป หลวงประดิษฐ์มนูธรรม จึงได้ลุกขึ้นอภิปราย ชี้แจงจารไนยจึงสงสัย โดยการอภิปรายว่า

"ตามหลักของข้าพเจ้านั้น เป็นลัทธิหลายอย่างที่ได้เลือกคัดเอาแต่ที่ดีมาปรับปรุงให้สมกับฐานะของประเทศสยาม แต่เหตุสำคัญอาศัยหลักโซชิอาลิสม์ไม่ใช่คอมมูนิสต์ คือถือว่ามนุษย์เกิดมาย่อมเป็นเจ้าหนี้ต่อกันเช่นคนจนนั้น เพราะฝูงชนทำให้จนก็ได้ คนเคยทอผ้าด้วยมือ ครั้นมีเครื่องจักรแข่งขัน คนที่ทอด้วยมือต้องล้มเลิก หรือคนรวยในเวลานี้ไม่ใช่มีความร่ำรวยเพราะแรงงานของตนเอง เช่นมีที่มีที่ดินมีราคาแพง สร้างตึกสูง ๆ ดังนี้ ราคาที่ดินแพงขึ้นเนื่องมาจากฝูงชน ไม่ใช่เพราะการกระทำของคนนั้น ฉะนั้น จึงถือว่ามนุษย์ต่างหากมีหนี้ตามธรรมจริยาต่อกัน จึงจำต้องร่วมประกันภัยต่อกัน และร่วมกันประกอบเศรษฐกิจ"

ม.จ. สกลวรรณากร วรวรรณ ผู้เป็นไปปราชญ์ทางเศรษฐศาสตร์ และเป็นกรรมานุการคนหนึ่งในการพิจารณาเค้าโครงร่างเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ ว่า

"คนที่มีที่ดินรวย ๆ นั้น มีอยู่ไม่กี่คน"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ได้ลุกขึ้นแล้วกล่าวว่า

"คนของเราเวลานี้เปรียบเหมือนเด็ก รัฐบาลต้องนำโดยบังคับในทางตรง หรือในทางอ้อมให้ขมักเขม้นประกอบการเศรษฐกิจถ้าเราคงทำตามแบบเก่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนี้ไม่มีประโยชน์เพราะเราไม่ทำสาระอันสำคัญ คือแก้ความผืดเคืองของราษฎร แบบที่เราเดินนั้น ต้องเดินอย่างอาศัยหลักวิชา อาศัยแผน อาศัยโครงการ วิธีโซเซียลลิสม์ เป็นวิธีวิทยาศาสตร์โดยแท้

และรับรองความเห็นของ ม.จ. สกล ว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนี้ไม่ใช Coupoletat เป็น Revolution ในทางเศรษฐกิจไม่มีในการปกครอง ซึ่งเปลี่ยนจากพระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวมาเป็นหลายคนเท่านั้น

พล.ร.ท. พระยาราชวังสัน ยังไม่หมดข้อสงสัยในเค้าโครงการของหลวงประดิษฐ์ ฯ นั้น ยึดเอาลัทธิและหลักการอย่างไรในการสร้างโครงร่างเศรษฐกิจ จึงลุกขึ้นถามว่า

"โครงการของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมนั้น ไม่เป็นลัทธิอันหนึ่งอันใดแน่อยากทราบว่าถือหลักอะไร"

หลวงประดิษฐ์ฯ ลุกขึ้นอรรถาธิบายว่า

"ไม่ถือหลักอะไร โดยเฉพาะอะไรดีก็เลือกเอามา"

พระยาราชวังสัน ได้แสดงโวหารออกมาว่า

"การพูดถึงโซเชียลลิสม์ทั้งหมดนี้อาจยาวเกินไป แต่ขอแบ่งพูดย่อ ๆ ว่า เป็นสเตต-โซเชียลลิสม์อยู่หนึ่ง กับคอมมูนิสต์อีกอย่างหนึ่ง แต่ข้าพเจ้าอยากรับรองลัทธิของชาร์สจี๊ด คือการเดินตามแบบโคเปราตีฟต่าง ๆ"

พระยาทรงสุรเดช ผู้ไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม และกล่าวหาว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์ หลังจากได้ฟังความเห็นของบุคคลต่าง ๆ มาพอสมควรแล้ว ก็ลุกขึ้นเสนอความเห็นว่า

"อยากได้ฟังความเห็นต่าง ๆ ของหลาย ๆ ท่าน และของพระยามโน ฯ มีอะไรบ้างอยากขอฟัง

พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ก็เป็นอีกคนหนึ่งที่มีความเห็นว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ เป็นคอมมูนิสต์ เมื่อพระยาทรง ฯ ขอฟังทรรศนะ จึงลุกขึ้นกล่าวว่า

"เอาไว้ภายหลัง"

หลวงประดิษฐ์ ฯ เมื่อได้ฟังกรรมานุการหลายท่านแสดงข้อสงสัยในหลักการและวิธีปฏิบัติจะดำเนินไปอย่างไร จึงลุกขึ้นแถลงว่า

"ยังมีรายละเอียดเรื่องนัชชั้นนั่ลแบงค์ และอื่น ๆ อีกมาก แต่ต้องรับโปลิซีเสียก่อน โปลิซีของข้าพเจ้านั้น เดินแบบโซเชียลลิสม์ผสมลิเบอรัล"

ม.จ. สกล วรรณากร วรวรรณ ผู้เชี่ยวชาญเศรษฐศาสตร์คนหนึ่ง ลุกขึ้นถามหลวงประดิษฐ ฯ ว่า

ตามโครงการของผู้เสนออาศัยหลัก Surpus Valune คนทำที่ดินไม่ได้ค่าของที่ดินเต็มที่ แต่เห็นว่าชาวนาได้ค่าที่ดินเต็มที่แล้ว และเรื่องคนไทยยากจนนั้น ดีกว่าชาวอินเดียและจีนตั้งเท่า และ Syurlus Valune ทางภาคอุดรนั้น ตกแต่คนพื้นเมืองเป็นส่วนมาก

อันเกี่ยวแก่ข้อสงสัยบางประการของ ม.จ. สกลวรรณากร วรวรรณ ผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐศาสตร์คนหนึ่งนั้นหลวงประดิษฐ ฯ ลุกขึ้นชี้แจงว่า

ในเรื่องที่ดิน การอธิบายข้าพเจ้าไม่ได้อาศัยหลัก Surpus valune ของคาร์ลมาร์คซ์เลย แต่อาศัยที่ว่าแรงงานของคนไทยปีหนึ่ง ๆ เสียไปมาก ๆ จะทำอย่างไร จึงจะใช้แรงงานให้เป็นประโยชน์ ส่วนที่ว่าชาวอินเดียและชาวจีนมีความเป็นอยู่ต่ำ ๆ เราดีกว่าเขานั้น ถ้าพูดเช่นนั้นก็เท่ากับเรายอมรับว่า อยู่อย่างพริมิตีพ Primitive ดีกว่าถ้าเราจะถอยหลังเข้าคลองให้คนที่มีความต้องการเพียงผ้าปกปิดร่างกายนิดหน่อยเหมือนคนป่า เท่าที่ราษฎรมีอยู่ในเวลานี้ดีกว่าคนป่าแล้ว และถ้ากลับเป็นคนป่า เราไม่ต้องทำอะไรมาก ปัญหามีอยู่ว่า เราต้องการกันหรือไม่ เวลานี้มนุษย์เรามีความสัมพันธ์กันมาก เราต้องเทียบของเรากับประเทศที่เจริญแล้ว จึงจะเห็นว่าเรามีความแร้นแค้นเพียงใดเราต้องพยายามทำให้ถึงเขา"

ม.จ. สกลวรรณากร วรวรรณ ลุกขึ้นกล่าวว่า

"ก็เป็นห่วงเวลาที่เหลือของคนงานต่าง ๆ เหมือนกัน แต่แม้จะเป็นเวลา ๖ เดือน ก็เป็น Leisure ของเขา เป็นการดีใช่ไหมที่จะปล่อยให้มีเวลาพักมาก ๆ"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นโต้กับนักเศรษฐศาสตร์ตัวยงในยุคนั้นว่า

"ถ้าเราจะพูดถึงความสุขส่วนตัวของราษฎร ถ้าไม่ทำงานเสียเลยก็ยิ่งชอบใจ คือปล่อยให้เป็นป่าเถื่อนได้ไม่ต้องทำอะไร เช่นคนป่า แต่เห็นว่าถ้าจะพิจารณาถึงประโยชน์ของประเทศแล้ว การว่างงานเกินไปใช้ไม่ได้ คือเราจะถูกรุกรานในทางเศรษฐกิจมากขึ้นทุกที"

ม.จ. สกล ฯ คงรุกถามหลวงประดิษฐ์ ฯ ต่อไป

"ยอมรับหรือไม่ว่า การมีเวลาว่างงานเป็นของดี"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ยืนขึ้นคัดค้านคอเป็นเอ็นว่า

"ไม่ยอมรับ เพราะถ้าเช่นนั้นเราก็ไม่มีโอกาสเทียมหน้าต่างประเทศเขา"

ม.จ. สกล ฯ แสดงความเห็นในการดำเนินกลไกทางเศรษฐกิจว่า

"อยากให้เดินแบบ Compromise คือร่วมกับพวก Capitalits"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ยืนยันว่า

"หลักโครงการเศรษฐกิจของข้าพเจ้าไม่ขัดกับหลัก Capitalits เดินคู่กันไปแท้ ๆ เราต้องการให้มีทุนเราต้องการอาศัยทุนของพวกมั่งมีในนี้และต่างประเทศ"

ม.จ. สกล ฯ แสดงความวิตกในโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ ฯ ว่า

"ตามรูปที่อ่านนั้น ไม่เป็นแนวทางพอ ต้องแสดงให้เป็นลำดับ"

หลวงประดิษฐ ฯ ลุกขึ้นชี้แจงว่า

"โครงการเสนอเพื่อให้รับรองโปลิซีเท่านั้น เมื่อรับรองโปลิซีแล้วการที่ดำเนินการต่อไป ต้องเรียกผู้ชำนาญมาภายหลัง"

ม.จ. สกล ฯ แสดงความคิดเห็นในแนวทางเศรษฐกิจต่อไปว่า

"ตามความคิดเห็นของนายซิมเมอรแมน ข้าพเจ้ายังพอใจอยู่เราค่อยเป็นค่อยไปก็ได้"

หลวงประดิษฐ ฯ คงยืนยันในโครงการของตนต่อไปว่า

"ข้าพเจ้าไม่ใช่คนในกรุงเทพ ฯ จึงรู้หัวอกคนบ้านนอกดี โดยได้รับความลำบากยากจน เพื่อนในหัวเมืองยังยากจนอีกมาก นายซิมเมอร์แมนไม่เคยอยู่อย่างยากจนในเมืองไทย ผู้ที่ไม่เคยประสบแล้วจะรู้อย่างไรได้ สำรวจที่ไหนเจ้าหน้าที่ก็เตรียมนัดหนี้ไว้รับ แม้ข้าราชการในกรุงเทพ ฯ ออกไปก็ไม่เห็นของจริงแท้ และทั้งตนเองก็สบายไม่เคยทุกข์ร้อนเหมือนชาวนาที่ทนทุกข์อยู่ในเวลานี้"

ม.จ. สกล ฯ ยังพยายามซักไซร้และคัดค้านต่อไปว่า

"พริมิตีพนั้นแล้วแต่ความเคยชิน หากว่า เคยชินอยู่อย่างไรก็ชินอยู่อย่างนั้น ไม่รู้จักลำบาก จึงอยากให้เคารพสิทธิ์ของบุคคลให้มาก

หลวงประดิษฐ ฯ ลุกขึ้นชี้แจงเกี่ยวแก่กรรมสิทธิ์และสิทธิ์อันเกี่ยวกับโครงการเศรษฐกิจนี้ว่า

"โครงการนี้ เราต้องการเคารพกรรมสิทธิ์ของเอกชนเหมือนกัน เช่นที่ ๆ เป็นบ้านอยู่ เราไม่เกี่ยวข้องเว้นแต่จำเป็น การที่ต้องรวมนี้ก็เพราะที่ดินของเจ้าของต่าง ๆ มีเป็นหย่อม ๆ ม่สะดวกแก่การควบคุม และทางวิทยาศาสตร์ จึงต้องรวมให้เป็นผืนเดียวกัน"

ม.จ. สกล ฯ ได้แสดงความเห็นอันเดียวกับโครงการที่ดินว่า

"นโยบายที่ดินนั้นควรแยกออกนโยบายอื่น ๆ

พระยามโนปกรณ์นิติธาดาภายหลังที่ได้นั่งฟังมาเป็นเวลานาน เพื่อรอดูท่าทีของผู้อภิปราย จะมีความเห็นว่าหนักไปทางไหน พอ ม.จ. สกลวรรณากร วรวรรณ พูดจบลง ก็ลุกขึ้นกล่าวว่า

"นโยบายแรกนั้น คือที่ดินกสิกรรมใช่ไหม"

หลวงประดิษฐ ฯ เจ้าของเค้าโครงการเศรษฐกิจ ลุกขึ้นแถลงว่า

"นั่นเป็นแต่ส่วนหนึ่ง" พระยามโน ฯ สงสัยถามต่อไปอีกว่า

"ถ้าเช่นนั้น นโยบายมีอะไร"

หลวงประดิษฐ ฯ ลุกขึ้นตอบว่า "มีทั้งรัฐบาลจัดทำเอง และเอกชนจัดทำ ไม่ใช่รัฐจัดทำเองทั้งหมดเช่นการสัมปทานต่าง ๆ มีเหมืองแร่เป็นต้น ยังคงให้เอกชนจัดทำและเรื่องวิตกว่าเจ้าของที่ดินจะไม่พอใจนั้น ไม่น่าวิตกแต่อย่างใด การออกกฎหมายบังคับซื้อเพื่อป้องกันคนเกเรและหน่วงไม่ขาย หรือเกี่ยงเอาราคาแพง ๆ เท่านั้น"

ม.จ. สกล ฯ ได้ให้การสนับสนุนโครงการรวมที่ดินว่า

บัดนี้ ข้าพเจ้ามีความเห็นด้วยให้รวมที่ดินที่นอกเมืองเป็นกสิกรรมและยังเห็นต่อไปว่าและที่ใดเป็นกสิกรรม"

หลวงเดชสหกรณ์ ซึ่งนั่งฟังการอภิปรายอยู่เป็นเวลานาน ได้ลุกขึ้นวาดลวดลายว่า

"ปัญหาใหม่เรื่องรวมที่ดินนั้นสำคัญอยู่ ที่ว่าจะรวมด้วยวิธีใด หลักการนั้นเห็นด้วยหลักการเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ ทุกข้อทุกระยะต้องดูว่า เราจะต้องทำได้แค่ไหน โครงการที่มีถึงการที่รัฐบาลทำการค้าขายเองด้วย จะกระทบกระเทือนถึงชาวต่างประเทศมากไหม เช่นการค้าขายตกอยู่ในกำมือของชาวต่างประเทศเป็นส่วนมาก"

พระยาศรีวิสารวาจา ผู้ซึ่งไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ ฯ และเห็นว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ ฯ มีลักษณะเป็นคอมมูนิสต์ได้ลุกขึ้นถามหลวงประดิษฐ์ ฯ อันเกี่ยวแก่รัฐจะประกอบการเศรษฐกิจว่า

"แต่เมื่อรัฐบาลทำเอง จะทำอย่างไร"

หลวงเดชสหกรณ์ ลุกขึ้นตอบแทนหลวงประดิษฐ์ ฯ ว่า

"ความมุ่งหมายค่อยทำค่อยไป"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นสนับสนุนทันที

"เราก็จะเดินรูปนั้น เราพยายามเจรจากับต่างประเทศ จนกระทั่งไม่มีทาง จึงจะหาวิธีใหม่"

พระยามโน ฯ หันไปถามหลวงคหกรรมบดีว่า

"เห็นอย่างไร ?" หลวงคหกรรมตอบกับพระยามโน ฯ ว่า

"ในทางเศรษฐกิจต้องทำอย่างหลวงประดิษฐ์ ฯ มิฉะนั้นผลประโยชน์ตกแก่คนกลางหมด จะแก้ด้วยวิธีอื่นไม่ได้"

พระยาราชวังสัน ได้เสนอแนะขึ้นว่า

"วิธีตัดคนกลางนั้น มีอยู่หลายวิธี เช่นแบบสหกรณ์ต่าง ๆ"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นกล่าวคัดค้านว่า

"ร้านสหกรณ์นั้นทำได้แต่เป็นเมืองอื่น เราตั้งขึ้นไม่สำเร็จ ชาวนาจะเอาเงินที่ไหนมาซื้อ เวลานี้ก็เป็นหนี้เจ๊กอยู่ท่วมตัว"

พระยาราชวังสัน ยังยืนยันมติของตนว่า

"จะเอาอย่างไร วิธีร้านสหกรณ์นั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าทำได้ แต่ขอสงวนไว้ก่อน"

หลวงคหกรรม ได้ลุกขึ้นมาให้การสนับสนุนด้วยถ้อยคำว่า

"ต้องทำอย่างหลวงประดิษฐ์ ฯ คือสหกรณ์อย่างกรมรูป"

พระยามโน ฯ หันไปถามนายแนบ พหลโยธินว่า

"นายแนบเห็นอย่างไร ?"

นายแนบตอบพระยามโน ฯ ว่า

"เห็นด้วยกับโครงการของหลวงประดิษฐ์ ฯ แต่ขอแก้เรื่องเงินเดือน"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นแถลงข้อสงสัยเกี่ยวกับเงินว่า

"เรื่องเงินเดือนนั้นเป็นแต่เพียงอุปมา ใช้ได้จริงเมื่อโครงการสำเร็จ และต้องแก้ไขให้ถูกต้อง"

พระยามโน ฯ หันไปถามหลวงเดชาติ ฯ ว่า

"จะว่าอย่างไร"

หลวงเดชาติ ฯ ตอบพระยามโน ฯ ว่า

"นั้นแหละ เกี่ยวกับรายละเอียดของการกระทำ"

พระยาวิสารวาจา ที่ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วว่า ไม่เห็นด้วยกับโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ และเห็นว่าโครงการของหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์ ได้ถามหลวงประดิษฐ์ ฯ อีกครั้งหนึ่งว่า

"ความคิดมีอยู่อย่างไร"

หลวงประดิษฐ์ฯ ลุกขึ้นชี้แจงว่า

"หลักการคือรวมแรงงาน รวมที่ดินกันมาทำ"

พระยาศรีวิสารวาจา กล่าววิจารณ์โครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ ว่า

ถ้าเรารับรองหลักการแล้ว ต้องเดินไปอย่างนั้นทั้งหมดนั้น ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยเราต้องเดินเป็นชั้นๆ ไป ข้าพเจ้าเห็นว่าความคิดนี้เป็นความคิดของโซเซียลลิสต์"

พระยามโนฯ ลุกขึ้นถามหลวงประดิษฐ์ฯ ว่า

"รวมใจความในโครงการดังนี้ใช่ไหม รวมที่ดินโดยการบังคับซื้อ หรือสมัคร หรือบังคับทางอ้อม รัฐบาลเป็นผู้หาทุนโดยขึ้นภาษีทางอ้อม และมีอะไรอีก

นายวิลาศ โอสถานนท์ ลุกขึ้นแถลงแทนว่า

"วิธีหาเงินนั้นมีหลายวิธีรายละเอียดมีอยู่ในหนังสือแล้ว"

นายทวี บุญยเกต ผู้สนับสนุนโครงการเศรษฐ์ฯ ของหลวงประดิษฐ์ฯ ได้นำเอาหนังสือเค้าโครงการเศรษฐกิจ ว่าด้วยวิธีการหาทุนมาอ่านให้ที่ประชุม ๕ ตัวอย่าง

พระยามโนฯ ถามต่อไปอีกว่า

"การที่ยกเว้นให้เอกชนโดยที่รัฐไม่จัดเองนั้น มีอะไรบ้าง?

หลวงประดิษฐ์ฯ ตอบว่า

"ในโครงการเสนอขอยกเว้นต่างๆ มีอยู่ในหนังสือที่แจกแล้ว"

พระยามโนฯ ถามต่อไปว่า

"แปลนเงินเดือนเอาไหม?"

หลวงประดิษฐ์ฯ ตอบว่า

"นั่นเป็นขั้นสุดท้าย เมื่อโครงการเปิดฉากเต็มที่แล้ว อันที่จริงเรื่องเงินเป็นคะแนนเท่านั้น และเราจะต้องให้ราษฎรมีประกันในการดำรงชีวิตด้วย"

พระยามโนฯ หันไปถามพระยาทรงสุรเดช

"เจ้าคุณทรงฯ มีความเห็นอย่างไร?"

พระยาทรงฯ กล่าวถึงโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ ว่า

"โครงการนี้เป็นโครงการมหึมา ซึ่งจะสำเร็จได้ตั้ง ๕๐ หรือ ๑๐๐ ปี ถ้าเราตกลงจะไม่ประกาศจะได้ไหม เมื่อเราทำอะไรก็ทำไป พูดง่ายๆ เรื่องรวมที่ดินอย่างเดียว และการ

รวมแรง เราก็ไม่มีเงินที่จะจ่าย แต่ที่เราหวังอยู่ว่า เมื่อเราซื้อที่ดินหมดแล้วเราก็บังคับราษฎรได้เหมือนอย่างเจ๊ก จะให้ทำอะไรก็ได้ตามใจชอบของเรา และมีความเห็นสอดคล้องกับพระยาประเสริฐสงครามว่า ที่ดินที่ว่างเปล่ามีมากมายคนว่างงานก็มีมากมาย เราจะจองที่ดินว่างแล้วเอาคนงานไปบรรจุ ช่วยให้คนมีงานทำได้มาก เพียงเท่านี้ก็ทำไม่สำเร็จ เราอย่าประกาศดีกว่า"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นกล่าวคัดค้านพระยาทรงทันที

"การที่เราเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนี้ ยังเป็นการแสดงไม่เพียงพอว่า เราจะบำรุงการเศรษฐกิจไปในทางใด มีหลายคนอยากทราบ เช่นคณะชาติ การที่จะทำอะไรปิดๆ บังๆ ทำให้คนระแวง และอาจเกิดผลร้ายได้ ดังเช่นพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริจะพระราชทานรัฐธรรมนูญแด่ราษฎร สั่งให้พระยาศรีวิสารวาจา แต่ไม่ประกาศให้ประชาชนทราบ จึงเกิดมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นอย่างเดียวกัน ถ้าเราได้ประกาศให้ทราบทั้งโครงการใหญ่และทั้งจัดเป็นลำดับ และบอกให้เขาทราบทุกระยะๆ เป็นขั้นๆ ไปชี้แจงเหตุผลที่ได้ทำทุกๆ สัปดาห์

พระยาทรง ฯ ลุกขึ้นค้านว่า

"ขออย่าได้ประกาศ เราจะทำอะไรก็ทำไป ม.จ. สกล ฯ ประท้วงว่า

"อายหรืออย่างไรจึงไม่กล้าประกาศ หลักโฆษณา ข้าพเจ้าคิดไว้นานเป็นของดี"

พระยาทรง ฯ ค้านม.จ. สกล ฯ ว่า

"เห็นว่าประกาศเป็นโทษ เช่นเพียงแต่ประกาศว่า เราจะซื้อที่ดินทั้งหมดก็ตกใจแล้ว"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นมาแย้งพระยาทรงว่า

"ถูกแล้ว ถ้าประกาศสู้เช่นนั้น แต่ถ้าประกาศใช้คำพูดให้เข้าใจ ชี้แจงจุดหมายคืออะไร เราจะทำเป็นระยะอย่างไร คนคงเข้าใจ การเข้าใจผิดเพราะเราจักการเรื่องของการโฆษณาให้ดี"

พระยาทรงค้านว่า

"ราษฎร ๑๐ ล้านคน มีความเข้าใจเพียงใด"

ม.จ. สกล ฯ กล่าวถึงการโฆษณาว่า

"วิธีโฆษณานั้น ได้เตรียมวิธีไว้แล้ว อุปาทานที่เข้าใจผิด ถ้าเราเปลี่ยนค่อยทำค่อยไปแล้ว เขาก็เข้าใจเองและไม่น่าจะเกรงกลัวต่างประเทศ เพราะถ้าเรารวมกำลังเป็นปึกแผ่น ก็ไม่เห็นจะน่ากลัวอะไร แม้ทำให้คนแก่ ๆ ตกใจบ้าง ก็ไม่เป็นอะไร"

พระยาทรงสุรเดช กล่าวว่า

"เราประกาศในสิ่งที่เราทำได้จริง ๆ ที่ว่ามีใน ๕-๑๑ ปี เพราะราษฎรใจร้อน"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นกล่าวว่า

"การประกาศโครงการแห่งชาตินี้ เท่ากับเราเพาะนิสัยให้รักชาติด้วย เพื่อให้พลเมืองกระตือรือร้นในความเจริญของชาติ"

พระยาทรงสุรเดชกล่าวว่า

"เราประกาศเพียงในสิ่งที่ทำใน ๕ ปี หรือ ๑๐ ปี ไม่ดีหรือ เพราะตามโครงการนี้อีก ๒๐๐-๑๖๐ ปี ก็ไม่มีทางสำเร็จ ดูแต่รัฐบาลเก่าเขาปกครองเรามาตั้งแต่ ๑๕๐ ปี โดยไม่มีโครงการ ก็ไม่เป็นไร เราประกาศเท่าที่เราทำได้"

พระยามโนปกรณ์นิติธาดา นายกรัฐมนตรี ลุกขึ้นสนับสนุนพระยาทรงโดยทันทีทันใดว่า

"ข้าพเจ้าขอรับรองในชั่วชีวิตว่าของข้าพเจ้า ทำไม่ได้"

"ม.จ. สกลวรรณากร วรวรรณได้ลุกขึ้นคัดค้านพระยามโน ฯ ว่า

"เจ้าคุณเชื่อมั่นเกินไป เวลานี้เศรษฐกิจตามลัทธิตึงเครียด (ลิเบรัล Liberal) ในยุโรปนั้น ทำให้เกิดความปั่นป่วนทั่วไปแล้ว วิธีโซเซียลลิสต์ จะเข้ามาแทนที่"

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ได้ลุกสนับสนุนท่านสกลว่า

"ตามที่ท่านสกล ฯ รับสั่งนั้นถูกต้อง มีผู้ทำนายว่า การต่อสู้ระหว่างชนชั้นจะต้องเกิดมีขึ้น คือมีคนยากจนแร้นแค้น เราจะป้องกันเสียในชั้นต้น ถ้าเราไม่ประกาศเสียให้เขาทราบให้หมด ถ้าคณะชาติทำการโฆษณาเป็นทางโซเซียลลิสม์ เราก็แพ้เขา และป้องกันการเข้าใจครึ่ง ๆ กลาง ๆ"

พระยาทรง ฯ ลุกขึ้นคัดค้านว่า

"ลองประกาศเป็นความคิด ส่วนตัวของคนใดคนหนึ่ง เช่นของคุณหลวงเอง อย่าให้เป็นความคิดของรัฐบาลได้ไหม"

หลวงประดิษฐ์ฯ ลุกขึ้นกล่าวว่า

"ถ้าเช่นนั้นก็ยิ่งดี ราษฎรจะได้เข้าใจกันเสียที ข้าพเจ้าได้ไปที่ไหนมีแต่คนมาด่าว่าไม่เห็นทำอะไรกัน และข้าพเจ้ารับผิดชอบเมื่อประกาศไปแล้ว ให้ราษฎรด่าข้าพเจ้าเถิด"

นายวิลาศ โอสถานนท์ ผู้สนับสนุนโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์คนหนึ่ง

"ขอเงินทำโฆษณานี้"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นสนับสนุน

"ได้เงินสำหรับโฆษณาก็ดี"

พระยาทรง ฯ ตอบว่า "ได้"

ม.จ. สกล ฯ กล่าวถึงการโฆษณาว่า

"เราจะโฆษณาทั้งหมดนี้ไม่ได้ ราษฎรจะไม่เข้าใจ"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นสนับสนุน

"ต้องแก้ถ้อยคำเสียใหม่ เพื่อความเข้าใจของราษฎร"

พระยามโน ฯ นายกรัฐมนตรี ได้ลุกขึ้นคัดค้านอย่างแข็งขันว่า

"เข้าใจว่า พวกเราส่วนมากในที่ประชุมนี้ เห็นอย่างเดียวกับโครงการหลวงประดิษฐ์ ฯ แต่ความเห็นของข้าพเจ้านั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่ข้าพเจ้าเป็นคนเคราะห์ร้ายด้วยเหตุ ๒ ประการ ข้าพเจ้าไม่ได้เรียนเศรษฐกิจประการหนึ่ง และอยู่ในฐานะที่ต้องรับผิดชอบทั้งหลักการและวิธีปฏิบัติ แต่ข้าพเจ้ามีความมั่นใจ มีหลายครั้งที่เราเห็นว่า งานอย่างนี้ถูกแต่แล้วอาจกลับผิดไม่ได้ ความเห็นของข้าพเจ้าในเวลานี้ก็คือว่า เราทำไม่ได้ทั้งหมด ขาดผู้ชำนาญ ขาดประกัน และขาดความนิยมของคนทั่วไป เพราะข้องใจว่า ราษฎรคงไม่มีความนิยมในโครงการนี้ ถ้าประกาศโครงการออกไปในเมื่อเขาไม่มีความนิยมแล้ว มันก็เป็นผลร้ายและต้องดูว่าประชาชนเขามีความรู้สึกเพียงใด เช่นเรื่องเล่าลือต่าง ๆ เพิ่งเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ ประชาชนยังสงสัย ข้าพเจ้าเคยถูกกล่าวหาว่า กลัวฝรั่ง แต่ข้าพเจ้าก็มีความ

มั่นใจอยู่อย่างนั้น ก็ต้องรับ มีคนเข้าใจว่า ข้าพเจ้าต้องการบงการจนข่าวลือว่า **"มโน-เครซี่"** ขอให้เข้าใจว่า ข้าพเจ้ามาเพื่อหวังดี อะไรเห็นว่าจะนำพาไปสู่ความหายนะแล้วข้าพเจ้าไม่ทำ เมื่อทำไปโดยที่ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย ข้าพเจ้าก็ต้องลา แต่ถ้าเราประกาศแต่เพียงการขยายสหกรณ์ประเภทเครดิตแบบช่วยชาวนา หรือการขยายสหกรณ์พอทำได้ถ้าเราประกาศหลักการลงไป มีคนส่วนมากไม่เข้าใจ เพียงแต่คำลือนิดเดียว ยังมีความปั่นป่วนในการค้า เราอยู่ในฐานะที่ต้องถูกบีบบังคับทั้งฝรั่งเศส และอังกฤษ ถ้าเขาคิดจะแกล้งเรา เข้าใจว่าคุณทรง ฯ ก็รับไม่อยู่ เห็นว่า ประกาศหลักการนั้น ราษฎรไม่เข้าใจ จะนำความเข้าใจผิดและไม่เห็นด้วย โครงการนี้อีกกี่ร้อยปีจึงจะทำได้นั้นไม่ทราบ ถ้าคนอยู่ในสมัยพระศรีอาริย์แล้วทำอย่างนี้ได้"

ม.จ. สกล ฯ ได้ลุกขึ้นมาให้ทรรศนะว่า

"ขอให้สังเกตว่า แค็ปตัลลิสม์เวลานี้จนเต็มทีแล้ว อยากจะขายที่ดิน"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ประทัวงว่า

"ไม่ใช่แต่เพียงความคิดเห็น เป็นความจริงด้วย"

นายทวี บุณยเกต ได้ลุกขึ้นมาให้ความสนับสนุนโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ อีกครั้งหนึ่ง

"ข้าพเจ้าเคยถามคนที่มีที่ดินมากคนหนึ่ง เขาอยากจะขายแม้แต่ครึ่งราคาก็เอา"

พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ได้พยายามคัดค้านอย่างหนัก หลังจากนายทวีจบการอภิปรายลงแล้ว พระยามโน ฯ ก็อภิปรายค้านว่า

"การประกาศโครงการออกมานั้นขอให้ฟังข้างนอกบ้างว่า หลวงประดิษฐ์ ฯ นั้นเป็นผู้บงการในวงการรัฐบาลนี้และนายสงวน นายซิม เป็นโมคลาสารีบุตรของหลวงประดิษฐ์ ฯ แยกกันไม่ออก"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นกล่าวแย้งว่า

"ว่าที่จริงนั้น สงวนกับซิมนั้นเป็นลูกศิษย์ของใต้เท้า ขอให้เปิดดูทะเบียนที่โรงเรียนกฎหมายจะเห็นได้ว่าสงวนสอบไล่ได้ใน ปี พ.ศ. ๒๔๖๐ เวลานั้นผมยังไม่ได้สอน และใต้เท้าเป็นครูสอนกฎหมายมรดก"

พระยามโน ฯ กล่าวว่า

"จริง ควรจะเป็นลูกศิษย์ข้าพเจ้ามากกว่า"

นายวิลาศ โอสถานนท์ ลุกขึ้นมาแล้วอภิปรายว่า

"คนที่ไปเข้าใจว่า สองคนนี้เป็นลูกศิษย์หลวงประดิษฐ์ ฯ ก็มีแต่คนข้างใน เพราะสองคนนั้นเป็นสายของหลวงประดิษฐ์ ฯ ก็เพราะคนข้างในที่เป็นหนอนบ่อนไส้นำไปกระพือ แต่ความจริงคนทั้งสองก็ไม่เห็นมีอะไร นอกจากคนที่เกลียดจะนำไปปั้นขึ้น"

พระยาทรงสุรเดช ได้ลุกขึ้นแล้วหันไปถามพระยามโน ฯ ว่า

"สตีมของพระยามโน ฯ ที่ประกาศนั้นมีอะไรบ้าง"

พระยามโน ฯ ได้ลุกขึ้นแสดงถึงหลักการของตนว่า

"เป็นต้นว่า ขยายสหกรณ์เครดิต โซโล ประนอมหนี้ รายละเอียดจะให้หลวงเดช ฯ กับหม่อมเจ้าสกล ฯ ทำ"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นถามที่ประชุมว่า

"เรื่องประกาศนั้นว่าอย่างไร"

พระยาราชวังสัน ผู้ที่มิได้มีความเลื่อมใสศรัทธาในโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ ได้ลุกขึ้นมากล่าวว่า

"จะประกาศโครงการกว้าง ๆ ไว้ แต่ให้ประกาศเป็นขั้น ๆ ในเวลาเดียวกัน เราสอนราษฎรเป็นขั้น ๆ เพื่อไม่ให้ตกใจ

พระยาทรงสุรเดช ลุกขึ้นกล่าวว่า

"ให้ที่ประชุมตกลงให้หลวงประดิษฐ์ ฯ ประกาศโครงการใหม่เอง ถ้ารัฐบาลรับเอาโครงการจึงประกาศซ้ำ แต่รัฐบาลไม่รับรู้ในโครงการจะถือตามโครงการของรัฐบาลเอง หลวงประดิษฐ์ ฯ ไม่ขัดข้องใช่ไหม

พระยามโน ฯ ลุกขึ้นมากล่าวต่อไปว่า

"ที่ข้าพเจ้าเสนอนั้นเป็นความเห็นของคน ๆ เดียว ไม่ทราบว่ารัฐบาลจะตกลงด้วยหรือไม่ สมาชิกในรัฐบาลที่มีอยู่ก็คือ เจ้าคุณศรี ฯ เจ้าคุณทรง ฯ นายแนบ ฯ หลวงประดิษฐ์ ฯ นายประยูร ฯ เจ้าคุณราชวังสัน และข้าพเจ้า"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นคัดค้านว่า

"ของใต้เท้า หรือของรัฐบาลก็เหมือนกัน"

พระยาราชวังสัน ลุกขึ้นมากล่าวว่า

"การประชุมนี้มิใช่เป็นการประชุมของคณะรัฐมนตรีไม่ใช่หรือ ?"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นโต้ว่า

"ส่วนมากเป็นรัฐมนตรี"

พระยามโน ฯ ลุกขึ้นถามที่ประชุมว่า

"ในที่นี้ให้ทำตามโครงการของหลวงประดิษฐ์ ฯ ไม่ใช่หรือ ข้าพเจ้าคนหนึ่งที่ไม่เห็นด้วย แต่จะไม่มีใครอีกไม่ทราบ"

พระยาศรีวิสารวาจา ผู้ไม่สนับสนุนโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ เพราะเห็นว่าเป็นโครงการคอมมูนิสต์ ได้ลุกขึ้นกล่าวว่า

"ข้าพเจ้าพูดไว้แล้วแต่ต้นว่า ถ้าทำทั้งหมดตามโครงการนั้น ข้าพเจ้าไม่เอา ถ้าจะแบ่งทำเป็นบางส่วน ข้าพเจ้ายอมรับ"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ลุกขึ้นกล่าวว่า

"เราตั้งกรรมานุการแล้ว ควรจะแนะความเห็นบางอย่างได้ ไม่ทราบว่าพระยามโน ฯ จะเอาอย่างไร"

พระยาทรง ฯ ได้ขอร้องให้พระยามโน ฯ แสดงโครงการว่าจะเอาอย่างไร

พระยามโน ฯ แสดงความเห็นว่า ในเวลานี้เห็นว่าเราจะทำเช่นการขยายสหกรณ์เครดิตที่มีอยู่แล้วในเวลานี้

หลวงประดิษฐ์ ฯ กล่าวว่า ให้หลวงเดชสหกรณ์จดให้หลวงอรรถสาร ฯ ก็แล้วกัน เพราะหลวงเดชสหกรณ์ทราบหมดแล้ว

หลวงเดชาติวงศ์ – ถ้าเช่นนั้นรัฐบาลดำเนินการตามรัฐบาลเก่าใช่ไหม

หลวงประดิษฐ์ – ตามความคิดเห็นของพระมโน ฯ ฟังได้ว่า รัฐบาลจะทำตามโอกาสที่จะทำได้อย่างรัฐบาลเก่า แต่มีข้อแปลกกว่ารัฐบาลเก่าใช่ไหม

พระยามโน – คิดว่าจะทำอย่างนั้น (ตกลงให้หลวงเดชสหกรณ์ สั่งให้หลวงอรรถสารจดความเห็นของพระยามโน ฯ ว่า)

๑. ขยายสหกรณ์ประเภทเครดิต โดยใช้วิธีประนอมหนี้ และให้ทุนแก่ชาวนา

๒. ขยายร้านสหกรณ์เพื่อให้ชาวนาซื้ออาหาร และของใช้ในราคาถูก

๓. ตั้งยุ้งข้าวในที่ต่าง ๆ เพื่อรับซื้อข้าวจากชาวนา และขนส่งทางกรุงเทพ ฯ (Transport)

๔. ตั้งโรงสีรับสีข้าวที่สหกรณ์ ส่งมาเพื่อจำหน่ายต่างประเทศ

๕. ชาวนาที่ไม่มีนาของตัวเอง รัฐจะทำเซตเติลเมนต์สกีม คือ การจัดหาที่ดินให้ผู้ไม่มีนาของตัวเอง การตั้งยุ้งข้าว การขนและการสีข้าวเป็น "ปับลิคคอร์ปอเรชั่น

หลวงประดิษฐ์ ฯ – จะเอาอย่างไรกัน ฝ่ายหนึ่งไม่เอาเลย คือลิเบรัล และทำแล้วแต่โอกาส และเพิ่มเติมขึ้นบ้าง แต่อีกฝ่ายหนึ่งทำทั้งหมด ความเห็นของพระยามโน ฯ รับส่วนย่อยของโครงการแต่ไม่มีนโยบาย เช่นตั้งโรงสีจะตั้งอย่างลิเบรัลก็ได้ โซเชียลลิสม์ก็ได้

พระยาทรง – วันนี้เราไม่ได้มาตกลงกัน เว้นแต่มาแสดงความเห็นเท่านั้น ที่ประชุมตกลงว่าให้เสนอรายงานประชุมต่อผู้ก่อการ และเสนอคณะรัฐมนตรีคือว่าความเห็นแตกเป็นสองทาง

๑. **พระยามโน ฯ** ให้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจอย่างรัฐบาลเก่า และเลือกทำให้แปลกกว่าตามโอกาสอำนวย ไม่วางนโยบายเศรษฐกิจไว้

๒. **หลวงประดิษฐ์ ฯ** ให้วางหลักที่จะทำและดำเนินนโยบายตามโครงการ เมื่อตกลงนโยบายอะไรแล้ว ตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติสำรวจและวางแผน เมื่อมีกำลังแรงทุนเท่าใด ก็ทำเพียงเท่านั้น และตกลงว่าถ้าความเห็นไม่ลงรอยกัน และถ้ารัฐบาลเห็นทางพระยามโน ฯ ให้หลวงประดิษฐ์ ฯ ประกาศโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ เอง และอย่าให้มาทำความเข้าใจผิดว่ารัฐจะทำอย่างนั้น ได้ชี้แจงว่าหลวงประดิษฐ์ ฯ ไม่ใช่เป็นผู้ชี้ขาดให้คณะรัฐมนตรี

-๒๗-

มโนเครซี

สืบเนื่องมาจากเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ ที่พระมโนฯ พระยาทรงฯ พระยาราชวังสัน พระยาศรีวิสารวาจาฯลฯ มีทรรศนะและความเห็นอยู่ว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจหนักไปในด้านคอมมูนิสต์เป็นโครงการที่ไม่เหมาะสมที่จะนำเอามาใช้กับประเทศไทย นั้นประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง ได้มีการอภิปรายกันอย่างรุนแรงในการที่พระยามโนฯ ให้พระยาทรงสุรเดชนำเอาทหารประมาณ ๑ กองร้อย พร้อมสรรพไปด้วยอาวุธมากุมสภา และค้นอาวุธปืนจากสมาชิก เมื่อคราวมีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๔๗๕ และเจตน์จำนงอีกประการหนึ่งก็คือ พระยามโนฯ คิดจะตั้งตนเป็นเผด็จการ หรือไม่ก็ จะเวนคืนอำนาจให้พระปกเกล้าฯ ปกครองประเทศไปตามเดิม ถ้าไม่มีความคิดดังกล่าวแล้ว พระยามโนฯ คงไม่ปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราเป็นแน่ เมื่อพระยามโนฯ ไม่พอใจโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของหลวงประดิษฐ์ หรือไม่ยอมรับผิดชอบ ในโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ ก็ลาออกเสียจากนายกรัฐมนตรีก็สิ้นเรื่อง แต่พระมโนฯ กลับปิดสภา และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราเช่นนี้ ก็เป็นการแสดงอยู่แล้วว่าพระยามโนฯ ตั้งใจจะล้มระบอบประชาธิปไตย

ในวันเดียวกันนั้นเอง หลังจากที่ได้เลิกประชุมสภาแล้ว พระยามโนฯ นายประยูร ภมรมนตรี กับพวกได้พากันอพยพเข้าไปอยู่ในวังปารุสก์กันอย่างเงียบๆ แต่พฤติกรรมของพระยามโนฯ ก็มิได้รอดพ้นสายตาของผู้ก่อการไปได้ พฤติกรรมของพระยามโนฯ เช่นนั้นเป็นการส่อให้เห็นไว้ว่า คงจะมีเจตนาร้ายแอบแฝงอยู่ในการกระทำไปเช่นนั้นแต่ก็ไม่มีใครคาดคิดว่า

พระยามโน ฯ จะกำแหงหาญ ถึงกับปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราเช่นนั้นในการที่พระยามโน ฯ กระทำไปเช่นนั้นก็ด้วยการสนับสนุนของพระยาทรงสุรเดชนั่นเอง แม้ถึงว่าพระยาพหล ฯ จะเป็นผู้บัญชาการทหาร แต่อำนาจการสั่งการอยู่กับพระยาทรงทั้งสิ้น

ครั้นแล้ว....

ในวันรุ่งขึ้น บรรดาหนังสือพิมพ์ทั้งหลาย ก็ได้พากันประโคมข่าวอย่างเอิกเกริกเกรียวกราวไปทีเดียวว่า พระยามโนปกรณ์นิติธาดานายกรัฐมนตรี พระยาทรงสุรเดช นายประยูร ภมรมนตรี กับพวก ได้พากันเข้าไปนอนในวังปารุสกวัน บรรดาหนังสือพิมพ์นั้นได้พากันวิจารณ์ว่า อาจมีมูลเหตุมาจากกรณีการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้นก็ได้ ด้วยความหวาดเกรงอันตรายอาจจะมีขึ้น จึงลี้ภัยเข้าไปนอนในวังปารุสก-วัน แต่ความจริงแล้ว พระยามโน ฯ มิได้ลี้ภัยอันตรายอย่างใดเลย เพราะในขณะนั้น พระยามโน ฯ มีความมั่นใจในตัวพระยาทรงสุรเดช และพลเรือโท พระยาราชวังสัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอยู่เป็นอันมากเพราะบุคคลทั้งสองนี้ มีกำลังทหารที่พอจะให้ความมั่นใจแก่พระยามโน ฯ ได้ และความจริง ก็เป็นไปอย่างที่พระยามโน ฯ คาดคิดเอาไว้

ในวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ อันเป็นวันที่ประชาธิปไตยเริ่มจะเศร้าหมอง และเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการปฏิวัติ รัฐประหาร และวันมหาวิปโยค หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นวันที่เริ่มต้นแห่งลัทธิคณาธิปไตย วิญญาณแห่งคณาธิปไตย วิญญาณแห่งเอกาธิปไตยจะเข้าสิงสู่อยู่ในร่างของประชาธิปไตยสัญญลักษณ์แห่งการนองเลือดเริ่มฉายแสง ความวุ่นวายวิกฤติ-การณ์ทางการเมืองเริ่มเปิดฉาก ประชาธิปไตยกลายเป็นอนาธิปไตย วันนั้น ก่อนที่พระยามโนปกรณ์นิติธาดา จะปิดรัฐสภาและใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราเล็กน้อย พระยามโนปกรณ์นิติธาดานายกรัฐมนตรี ได้มีการประชุมคณะรัฐมนตรีโดยรีบด่วน คณะรัฐมนตรีในยุคนั้นก็มี พระยามโนปกรณ์นิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี พระยาศรีวิสารวาจาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นายพลเรือโท พระยาราชวังสันเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เจ้าพระยาวงศานุประพัทธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรพาณิชยการ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

เป็นรัฐมนตรีกระทรวงธรรมการ พระยาจ่าแสนยมดีศรีบริบาล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พระยาวิฑูรพหุลศรุตาบดี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม นายพลเรือตรีพระยาปรีชา ชลยุทธ เป็นรัฐมนตรี นายพันเอก พระยาพหลพลพายุหเสนา เป็นรัฐมนตรีนายพันเอก พระยาทรงสุรเดช เป็นรัฐมนตรี นายพันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์ เป็นรัฐมนตรีพระยาประมวล วิชาพูล เป็นรัฐมนตรี นายพันโท พระศาสน์พิทยายุทธ เป็นรัฐมนตรีหลวงประดิษฐ์มนูธรรม เป็นรัฐมนตรี นายพันตรี หลวงพิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรี หลวงเดชสหกรณ์เป็นรัฐมนตรี นายประยูร ภมรมนตรี เป็นรัฐมนตรี นายตั้ว ลพานุกรม เป็นรัฐมนตรี นายแนบ พหลโยธิน เป็นรัฐมนตรี

ในการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งนี้ ปรากฏว่า หลวงประดิษฐ์มนูธรรม มิได้เข้าร่วมในการประชุมด้วยชรอยว่าหลวงประดิษฐมนูธรรม อาจจะตระหนักดีว่า การประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งนี้ คงไม่มีอะไรอื่น นอกจากจะประณามเค้าโครงการเศรษฐกิจ และตัวหลวงประดิษฐ์ ฯ ว่าเป็นคอมมูนิสต์ ดังนั้น เพื่อให้การประชุมวิพากษ์–วิจารณ์เป็นไปอย่างอิสระเสรี หลวงประดิษฐ์ ฯ จึงมิได้เข้าประชุมในวันนั้น

การประชุมคณะรัฐมนตรีในวันนั้น พระยามโน ฯ ได้กล่าวชี้แจงต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า เค้าโครงร่างเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ รวมทั้งตัวของหลวงประดิษฐ์ ฯ ด้วยนั้น มีลักษณะเป็นคอมมูนิสต์ ถ้านำเอาโครงการนี้มาใช้กับประเทศสยาม จะนำความมหาประลัยหายนะให้เกิดขึ้นแก่ประเทศสยามด้วยประการต่าง ๆ จะเป็นการกระทบกระเทือนต่อทางสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศและประณามว่า โครงการนี้ไม่มีทางจะเป็นไปไม่ได้เหมือนอย่างประเทศรัสเซียเพราะความอุดมสมบูรณ์ในประเทศไทยนั้น ยังไม่ถึงกับต้องใช้ลัทธิคอมมูนิสต์ นอกจากนี้พระยามโน ฯ ยังกล่าวอีกว่า สภาผู้แทนราษฎรมีความอลเวงวุ่นวาย อันไม่น่าไว้วางใจต่อสถานะการณ์อันจะเกิดการยิงกันขึ้นในรัฐสภา เพราะปรากฏอย่างชัดแจ้งแล้วว่า พรรคพวกหลวงประดิษฐ์ ฯ เช่น นายเจริญ สืบแสงเป็นต้น ได้พกอาวุธปืนเข้ามาประชุมในสภา พฤติการณ์ของพรรคพวกหลวงประดิษฐ์ ฯ เช่นนี้ พระยามโน ฯ กล่าวกับที่ประชุมว่า เป็นที่น่าหวาดเสียวแก่สมาชิกอย่างยิ่ง นอกจากนั้นยังทำให้สภาอันเป็นสถาบันอันสำคัญของชาติเสื่อมความนิยมทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ในที่สุด พระยามโน ฯ ขอความเห็นว่า จะเป็นการสมควรประการใดหรือไม่ ที่จำเป็นจะต้องปิดสภาเสียเป็นการชั่วคราว แล้วจะมีการเลือกตั้งกันใหม่ตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ

บุคคลที่ได้ลุกขึ้นคัดค้านอย่างแข็งขันก็คือ นายพันตรีหลวงพิบูลสงคราม โดยกล่าวคัดค้านว่าการปิดสภาเป็นการละเมิดกฎหมายรัฐธรรมนูญ ถ้ากระทำเช่นนั้น ก็เป็นการกระทำอย่างเผด็จการนั่นเอง

แต่เสียงคัดค้านดังกล่าวต้องปราชัยพ่ายแพ้อย่างย่อยยับแต่อย่างไรก็ตาม หลวงพิบูล-สงครามมีความรู้สึกอย่างในใจว่า พฤติกรรมของพระยามโน ฯ นั้น เป็นการกระทำที่ละเมิดกฎหมาย และจะสถาปนาตัวเองเป็นเผด็จการณ์อย่างฮิตเล่อร์และมุสโสลินี

ที่สุด ....

ประวัติศาสตร์แห่งระบบรัฐสภาอันสุดแสนเศร้าสลดที่สุดประชาธิปไตยอันเต็มไปด้วยความหม่นหมองรัฐธรรมนูญอันเป็นที่เทิดทูนสักการะสภาผู้แทนราษฎร อันเป็นสถาบันอันสูงสุดแห่งการปกครองประเทศ ก็ได้รับมลทินแห่งความหม่นหมองเป็นครั้งแรกเมื่อตอนค่ำของวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๔๗๕ นั่นคือ....การประกาศปิดสภา และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราของพระยามโน ฯ มีข้อความโดยละเอียดดังนี้คือ

พระราชกฤษฎีกา
ให้ปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร
และตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่
ประชาธิปก ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรม-ราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศทราบกันว่า

โดยที่ทรงพระราชดำริเห็นว่า สภาผู้แทนราษฎรในขณะนี้ ประกอบไปด้วยสมาชิกตั้งขึ้นเป็นการชั่วคราว จนกว่าจะถึงเวลาอันควรที่จะโปรดเกล้า ฯ ให้ราษฎรตั้งผู้แทนขึ้นมา เพราะฉะนั้นจึงไม่เป็นการที่สมควรที่สภาจะพึงพิจารณาดำริการเปลี่ยนแปลง นโยบายของประเทศ

มาแล้วแต่โบราณกาล ณ บัดนี้ปรากฏว่า มีสมาชิกเป็นจำนวนมากแสดงความปรารถนาอันแรงกล้าเพียรจะทำการเปลี่ยนแปลงไปในทำนองนั้น โดยวิธีการอันเป็นอุบายทางอ้อม ในอันที่จะข่มขู่ให้สภาดำเนินการไปตามความปรารถนาของตน อันไม่เป็นการสมควร เห็นได้ชัดแล้วว่าจะนำมาแห่งความไม่มั่นคงของประเทศ และเป็นการทำลายความสมบูรณ์ของอาณาประชาราษฎรทั่วไป

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ขึ้นมีข้อความดังต่อไปนี้

๑. ให้ปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรนี้เสีย และห้ามมิให้เรียกประชุมจนกว่าจะได้มีสภาผู้แทนราษฎรขึ้นใหม่ เมื่อได้มีการเลือกตั้งผู้แทนตามความในรัฐธรรมนูญนั้นแล้ว

๒. ให้ยุบคณะรัฐมนตรีนี้เสียและให้มีคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่ กอปร์ด้วยนายกรัฐมนตรี ๑ นาย และรัฐมนตรีอื่น ๆ อีก ๒๐ กว่านาย และให้นายกรัฐมนตรีซึ่งยุบเป็นนายกรัฐมนตรีใหม่ กับให้คณะรัฐมนตรีซึ่งว่าการกระทรวงการต่าง ๆ อยู่ในเวลานี้เป็นสมาชิกของคณะรัฐมนตรีใหม่โดยตำแหน่ง ส่วนรัฐมนตรีอื่น ๆ จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งขึ้นตามคำแนะนำของนายกรัฐมนตรีต่อไป

๓. ตราบใดยังไม่มีการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎร และยังไม่ได้เรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรใหม่นั้น และยังไม่ได้ตั้งคณะรัฐมนตรี ตามความในรัฐธรรมนูญแล้ว ให้คณะรัฐมนตรีใหม่ตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ เป็นผู้ใช้อำนาจต่าง ๆ ซึ่งรัฐธรรมนูญได้ให้ไว้แก่รัฐมนตรี

๔. ตราบใดที่ยังมิได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร และยังมิได้เรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรใหม่นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติตามคำแนะนำและยินยอมของคณะรัฐมนตรี

๕. ตราบใดที่ยังมิได้มีการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎร และยังไม่ได้เรียกประชุมสภาใหม่นั้นและยังไม่ได้ตั้งคณะรัฐมนตรีตามความในรัฐธรรมนูญแล้ว ให้รอการใช้บทบัญญัติต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญซึ่งขัดกับพระราชกฤษฎีกานี้แล้วส่วนบทบัญญัติอื่น ๆ นั้น ให้เป็นอันคงใช้อยู่ต่อไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๕

ผู้รับสนองพระราชโองการ

พระยามโนปกรณ์นิติธาดา

เจ้าพระยาวงศานุประพัทธ์

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

พระยาเทพวิฑูรพหุลศรุตาบดี

พลเรือโท พระยาราชวังสัน

พระยาจ่าแสนยุบดีบริบาล

พระยาศรีวิสารวาจา

พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช

พ.อ. พระยาฤทธิ์อัคเนย์

พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ

พ.ต. หลวงพิบูลสงคราม

พ.ต. หลวงสินธุสงครามชัย ร.น.

นายประยูร ภมรมนตรี

เมื่อได้ออกพระราชกฤษฎีกาปิดสภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราแล้ว ตามความในข้อ ๒ แห่งพระราชกฤษฎีกาให้ปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร และตั้งรัฐมนตรีชุดใหม่ พุทธศักราช ๒๔๗๖ ซึ่งในประกาศนั้นได้บัญญัติให้รัฐมนตรี ซึ่งผู้ว่าการกระทรวงต่าง ๆ อยู่ในเวลายุบสภา เป็นสมาชิกของคณะรัฐมนตรีใหม่โดยตำแหน่ง ส่วนรัฐมนตรีอื่น ๆ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งขึ้นโดยคำแนะนำของนายกรัฐมนตรี โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงปรมาภิไธยในการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี โดยพระยามโนปกรณ์นิติธาดา นายกรัฐมนตรี เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ มีรายชื่อคณะรัฐมนตรีดังนี้

๑. พระยามโนปกรณ์นิติธาดา นายกรัฐมนตรี และเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

๒. พระยาศรีวิสารวาจา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๓. พล.ร.ท. พระยาราชวังสัน ร.น. เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๔. เจ้าพระยาวงศานุประพัทธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรพาณิชยการ

๕. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นรัฐมนตรีการกระทรวงธรรมการ

๖. พระยาเสนยมดีศรีบริบาล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๗. พระยาเทพวิทุรพหุลศรุดาบดี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๘. พล.ร.ต. พระยาปรีชาชลยุทธ ร.น. เป็นรัฐมนตรี

๙. พระยามานวราชเสวี เป็นรัฐมนตรี

๑๐. พระยาอุดมพงษ์เพ็ญสวัสดิ์ เป็นรัฐมนตรี

๑๑. พ.อ. พระยาพหลพยุหเสนา เป็นรัฐมนตรี

๑๒. พ.อ. พระยาทรงสุรเดช เป็นรัฐมนตรี

๑๓. พ.อ. พระยาฤทธิ์อัคเนย์ เป็นรัฐมนตรี

๑๔. พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ เป็นรัฐมนตรี

๑๕. พ.ต. หลวงพิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรี

๑๖. น.ต. หลวงสินธุสงครามชัย เป็นรัฐมนตรี

๑๗. น.ต. หลวงศุภชลาศัย ร.น. เป็นรัฐมนตรี

๑๘. นายประยูร ภมรมนตรี

เนื่องจากได้มีพระบรมราชโองการ เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๗๖ ว่า พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.อ. พระยาฤทธิ์อัคเนย์ พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งทุกตำแหน่ง อันเป็นกุศโลบายของพระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิ์อัคเนย์ พระประศาสน์พิทยายุทธ ที่จะให้พระยาพหล ฯ หมดอำนาจทั้งในการเมืองและการทหาร ที่จะลุกขึ้นมาทำการปฏิวัติได้ต่อไป จึงแสร้งเป็นลาออกร่วมกันกับพระยาพหล ฯ ไปด้วย

ดังนั้น ในวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๗๖ พระยามโนปกรณ์นิติธาดา นักเผด็จการคนแรกแห่งประเทศไทย จึงได้แต่งตั้งบุคคลต่าง ๆ เป็นรัฐมนตรีแทน คือ

๑. นายพลตรี พระยาพิชัยสงคราม

๒. นายพันเอก พระยาศรีสิทธิสงคราม

เมื่อได้พิจารณาแล้วคณะรัฐมนตรีชุดเผด็จการหรือชุดคณาธิปไตย เราจะเห็นได้ว่าผู้ที่พ้นตำแหน่งรัฐมนตรีโดยการยุบมีอยู่ ๕ นาย คือ

๑. หลวงประดิษฐมนูธรรม

๒. นายแนบ พหลโยธิน

๓. นายตั้ว ลภานุกรม

๔. หลวงเดชสหกรณ์

๕. พระยาประมวลวิชาพูล

ส่วนรัฐมนตรีที่ได้รับการแต่งตั้งใหม่ก็มี

๑. พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์

๒. พระยามานวราชเสวี

๓. หลวงศุภชลาศัย

๔. พลตรีพระพิชัยสงคราม

๕. พันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม

เมื่อพระยามโนปกรณ์นิติธาดาจอมเผด็จการคนแรกแห่งประเทศ ผู้สร้างสรรค์รอยริ้วแห่งความเศร้าหมองไว้ในประวัติศาสตร์แห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เมื่อได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรีเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในวันเดียวกันนั้นพระยามโน ฯ ก็ได้ออกคำแถลงการณ์ในการปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราว่า

"รัฐบาลขอแถลงให้ประชาชนทราบเพื่อเป็นที่เข้าใจโดยทั่วกัน ในเหตุผลอันสำคัญยิ่งที่ได้เกิดขึ้น กระทำให้เป็นความจำเป็นที่ต้องปิดสภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่ และรอการใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา

ในคณะรัฐมนตรี ณ บัดนี้ เกิดแตกแยกเป็นสองพวก มีความเห็นแตกต่าง และไม่สามารถจะคล้อยตามกันได้ ความเห็นข้างน้อยนั้น มีความปรารถนาที่จะวางนโยบายเศรษฐกิจอันมีลักษณะเป็นคอมมูนิสต์ ความเห็นข้างมากนั้นเห็นว่า นโยบายเช่นนั้นเป็นการตรงกันข้ามแก่ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวสยาม และเป็นที่เห็นได้อย่างแน่นอนทีเดียวว่า นโยบายเช่นนั้น จักนำแห่งความหายนะแก่ประชาราษฎร์ และเป็นมหันตภัยแก่ความมั่นคงของประเทศ

ในคณะรัฐมนตรีมีถึง ๒๐ คน จะหวังให้มีความเห็นเหมือนกันไปทุกสิ่งทุกอย่างเสมอไปนั้นไม่ได้ ก็จริงอยู่ แต่ว่า รัฐบาลจักต้องดำรงอยู่ในความสามารถบริหารราชการแผ่นดิน โดยเรียบร้อยแล้ว เป็นความจำเป็นยิ่ง ที่คณะรัฐมนตรีทุกคน จักต้องเป็นผู้มีความเห็นไปในทางเดียวกันในนโยบายอันสำคัญ ๆ ความเป็นไปของคณะรัฐมนตรีในเวลานี้ เป็นภาวะอันสุดแสนที่จะทานทนได้ ไม่ว่าจะเป็นอยู่ หรือจะเกิดขึ้นแก่บ้านเมืองใด และไม่ว่าจะมีรูปรัฐบาลอย่างไร

สมาชิกแห่งสภาผู้แทนราษฎรในเวลานี้เล่า ก็ประกอบขึ้นด้วยสมาชิกที่แต่งตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญ สภานี้มีหน้าที่ในทางนิติบัญญัติ จนกว่าจะได้มีสภาใหม่โดยราษฎรเลือกตั้งสมาชิกขึ้นมา สภาซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่แต่งตั้งขึ้นชั่วคราว เช่นนี้ หาควรไม่ที่จะเพียรวางนโยบายทางเศรษฐกิจใหม่เป็นการเปลี่ยนแปลงของเก่าอันมีอยู่ ใช้อยู่ ประดุจเป็นการพลิกแผ่นดิน ส่วนสภาในเวลานี้ จะอ้างว่าไม่ได้ทำ หรือยังไม่ได้ทำตามกฎหมายอันมีลักษณะไปทางนั้นก็จริงอยู่ แต่เป็นที่เห็นได้โดยชัดแจ้งว่า มีสมาชิกเป็นจำนวนมาก มีความปรารถนาที่จะทำเช่นนั้น และมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อรัฐมนตรีมีจำนวนข้างน้อยอยู่ในคณะรัฐมนตรี

ความแตกต่างกันในสภาซึ่งมีหน้าที่ในทางนิติบัญญัติกับคณะรัฐมนตรี ซึ่งมีหน้าที่ฝ่ายบริหารดังนี้ เป็นที่น่าอันตรายอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของประเทศ โดยทำให้ข้าราชการ

ชักช้าเกิดความแตกแยกกันในรัฐบาล ก่อให้เกิดความหวาดเสียว และความไม่แน่นอนใจแก่ประชาชนทั่ว ๆ ไป

ฐานะแห่งความเป็นอยู่เช่นนี้ จะปล่อยให้คงเป็นไปต่อไปอีกไม่ได้แล้วความปลอดภัยของประชาชน เป็นกฎหมายอันสูงสุดไม่ว่าบ้านเมืองใด และโดยคติเช่นนี้เท่านั้น ที่บังคับให้รัฐบาลต้องปิดสภา และตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่

"รัฐบาลขอย้ำความข้อหนึ่งว่า พระราชกฤษฎีกานี้ให้รอการใช้รัฐธรรมนูญแต่เฉพาะบางมาตราเป็นการชั่วคราวเท่านั้น"

อ้า....! ท่านผู้อ่านที่เคารพ นี่คือจุดปริโยสานแห่งระบบประชาธิปไตยของประเทศสยาม สิทธิเสรีภาพ, เสมอภาพ, ภราดรภาพ ประชาธิปไตยการเมือง ประชาธิปไตยประชาคม (เศรษฐกิจ) อันเพิ่งจะเบิกฟ้ารุ่งอรุณนั้น บัดนี้ แสงทองแห่งระบบประชาธิปไตยกลับมืดสนิทไปเช่นเดิมอีก วิญญาณแห่งคณาธิปไตย วิญญาณแห่งอมาตยาธิปไตย (Aristocracy) กำลังจะเข้าครอบคลุมผืนปฐพีสยามตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และแม้แต่ในปัจจุบันนี้ วิญญาณแห่งอมาตยาธิปไตยและวิญญาณแห่งนายทุนขุนคลังก็ยังปกครองประเทศอยู่ เราไม่ทราบว่าความเป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ ทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัยจะเกิดขึ้นแก่ประเทศไทยเมื่อไรและเราจะต้องใช้เลือดและชีวิตอีกมากน้อยเพียงใด ที่เราจะได้มาซึ่งประชาธิปไตยอันสมบูรณ์

-๒๘-

พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมูนิสต์พุทธศักราช ๒๔๗๖

เมื่อพระยามโนปกรณ์นิติธาดา นายกรัฐมนตรี ได้ออกคำแถลงการณ์ได้พยายามชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ และเหตุผลให้ประชาชนทราบว่าการที่รัฐบาลได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาปิดสภาผู้แทนราษฎร งดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา และยุบคณะรัฐมนตรีนั้น ก็มีมูลเหตุมาจากหลวงประดิษฐ์มนูธรรมกับพวก จะเอาโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติซึ่งพระยามโนปกรณ์นิติธาดา และพระยาทรงสุรเดช ฯลฯ มีความคิดเห็นในทรรศนะของตนว่า เป็นเค้าโครงการคอมมูนิสต์ เพื่อจะป้องกันและปราบปรามคอมมูนิสต์ตลอดจนตัวหลวงประดิษฐ์ ฯ และพรรคพวก พระยามโนปกรณ์นิติธาดาจึงได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมูนิสต์ขึ้น พระราชบัญญัติฉบับนี้ มีความว่า

พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมูนิสต์
พุทธศักราช ๒๔๗๖

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า

โดยการที่ก่อให้เกิดขึ้นหรือแม้แต่เพียงพยายามก่อให้เกิดขึ้นซึ่งคอมมูนิสต์ จักเป็นเหตุนำมาซึ่งความหายนะแก่ประชาราษฎร และเป็นภัยแก่ความมั่นคงของประเทศ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำแนะนำยินยอมของคณะรัฐมนตรี ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า "พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมูนิสต์ พุทธศักราช ๒๔๗๖"

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัติฉบับนี้คำว่า

(๑) คอมมูนิสต์หมายความว่าวิธีการ หรือหลักการเศรษฐกิจ ประกอบด้วยการเลิกร้างทั้งหมด หรือแต่บางส่วน ซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชน โดยให้ประเทศหรือประชาชนร่วมกัน เป็นเจ้าของเสียเอง

(๒) ลัทธิคอมมูนิสต์หมายความว่า ลัทธิใด ๆ ซึ่งสนับสนุนส่งเสริมการรวมที่ดิน หรือการรวมอุตสาหกรรม หรือรวมทุน หรือแรงงานเป็นของรัฐบาล

(Nationlisation Orland Orindustay Orcapital Orlabour)

มาตรา ๔ ผู้ใดสนับสนุนส่งเสริมคอมมูนิสต์ หรือลัทธิคอมมูนิสต์ด้วยวาจา หรือลักษณะอักษร หรือเอกสารตีพิมพ์ หรือด้วยอุบายใด ๆ ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑๐ ปี และให้ปรับไม่เกิน ๕๐๐๐ บาทด้วยอีกโสดหนึ่ง

มาตรา ๕ ผู้ใดเป็นหัวหน้าเป็นผู้จัดการ หรือเป็นพนักงานสมาคมใด ๆ จะเป็นสมาคมลับหรือมิใช่ก็ตาม หากว่าเป็นสมาคมอันมีความประสงค์ที่จะสนับสนุนส่งเสริมคอมมูนิสต์ หรือลัทธิคอมมูนิสต์ ท่านว่า มันมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑๐ ปี และให้ปรับไม่เกิน ๕๐๐๐ บาท ด้วยอีกโสดหนึ่ง

ผู้ใดเป็นสมาชิกของสมาคมดังกล่าวนั้น ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๕ ปี และปรับไม่เกิน ๑๐๐๐ บาท ด้วยอีกโสดหนึ่ง

ประกาศมา ณ วันที่ 12 เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๖ เป็นปีที่ ๘ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระราชโองการ

พระยามโนปกรณ์นิติธาดา

นายกรัฐมนตรี

เมื่อพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ได้ออกพระราชบัญญัติปราบปรามพวกคอมมูนิสต์อย่างรุนแรงแล้วพระยามโน ฯ ก็ได้สถาปนาสภาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น โดยมีพระยามโน ฯ เป็นประธาน นอกจากนั้น ก็เป็นสมัครพรรคพวกของพระยามโน ฯ ทั้งสิ้น สภาเศรษฐกิจแห่งชาตินี้ พระยามโน ฯ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นการแสดงว่า คณะรัฐบาลของพระยามโน ฯ ก็มิได้มีความละเลยในปัญหาเศรษฐกิจของชาติแต่ประการใด และก็มีความสนใจไม่น้อยไปกว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมเหมือนกัน

เมื่อสภาเศรษฐกิจแห่งชาติได้สถาปนาขึ้นแล้ว สภาเศรษฐกิจของพระยามโน ฯ ก็ได้เริ่มประชุมพิจารณาปัญหาเศรษฐกิจต่าง ๆ เป็นการใหญ่ หลักการเป็นไปตามลัทธิ Libera[1] หรือเสรีนิยมนั่นเอง

โครงการเศรษฐกิจต้องอยู่ในวงจำกัด เช่นจักต้องเคารพกรรมสิทธิ์ในสมบัติ และเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลภาพใต้หลักแห่งรัฐธรรมนูญ และในอันที่ควรนั้น ๆ ไม่เป็นภัยในการเบียดเบียนแก่ประชาชนและจัดเคารพข้อสัญญา และการติดต่อระหว่างประเทศ มนุษย์เราจะปลีกตัวอยู่โดยลำพังไม่ได้ ประเทศจะปิดประตูไม่คบค้านานาประเทศไม่ได้ฉันนั้น จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศเล็กดังเช่นประเทศสยามในภาวะปัจจุบัน นอกจากนี้แล้ว ก็ต้องคำนึงถึงความเข้าใจ ความเห็นชอบ ความนิยมของประชาชน และให้เหมาะแก่ความจำเป็นตามภาวะที่เป็นจริง

ข้อสุดท้ายนั้นมีใจความว่า ในสิ่งใหม่ ๆ ที่แปลก **จัด**ต้องทดลองให้มันเกิดผลสมประสงค์ **จึงจะ**ขยายไปตามกำลัง

โครงการนอกจากนี้ ก็จัดให้มีสำรวจภูมิประเทศ และทรัพย์แผ่นดินทั่วไป โดยผู้เชี่ยวชาญ หรือเอตะทัคคะให้ทราบว่า ในท้องที่ใดควรแก่การกระทำอย่างไร

ขยายสถานีทดลองการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ให้แพร่หลายออกไป

จัดการสำรวจที่ดินที่ว่างเปล่าซึ่งยังไม่มีเจ้าของ แล้วจัดการวางระเบียบจับจองที่ดินเพื่อให้เหมาะสมแก่การเพาะปลูก

จัดการวางแผนการณ์ทดน้ำและประสานงานการคมนาคมของประเทศ เพื่อสนับสนุนการเพาะปลูก และการค้าโดยดำเนินงานเป็นขั้น ๆ ไป

สรุปรวมความว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของพระยามโน ฯ นั้น เป็นโครงการเศรษฐกิจลิเบรัลล้วน ๆ ซึ่งแตกต่างกับโครงการของหลวงประดิษฐ์ ฯ หนักไปทางโซเชียลลิสต์ คอลเล็คตีวิสต์ สหกรณ์ โซเชียลลิสต์อาแคร และดำเนินไปตามหลักของเฟรเคริคลิสต์นักเศรษฐศาสตร์ชาวเยอรมัน

-๒๙-

กรรมสนองกรรม

พฤติกรรมต่าง ๆ ของพระยามโน ฯ เป็นการแสดงโดยแน่ชัดว่า เป็นเจตน์จำนงที่จะล้มล้างทำลายหลวงประดิษฐ์ ฯ โดยตรง และก็ทำลายคณะราษฎร์โดยอ้อม

แน่ละ ! เหตุการณ์จะตึงเครียดยิ่งขึ้นที่สุด อาจถึงกับนองเลือดก็ได้ถ้าหากตัวหลวงประดิษฐ์ ฯ ยังคงอยู่ในประเทศไทย

ทั้งนี้ก็เพราะนับตั้งแต่เปิดสภามา ปรากฏว่า พระยามโน ฯ พระยาฤทธิ์ ฯ พระยาราชวังสัน พระประศาสน์ ฯ บุคคลเหล่านี้ได้มีการเคลื่อนไหวกันอย่างคึกคัก เพื่อต้อนรับปฏิกิริยาไม่ว่าจะเกิดขึ้นในทางใด ขณะนั้น หลวงประดิษฐ์ ฯ ได้มุ่งมองสถานะการณ์อยู่ด้วยความสนใจ และก็พอจะอนุมานได้ว่า ชะตาร้ายของตัวเองและของผู้ก่อการ จะอุบัติขึ้นทั้งในทางตรงและทางอ้อม พระราชบัญญัติคอมมูนิสต์ที่พระยามโน ฯ ได้ประกาศใช้ไปแล้วนั้น ก็เป็นการแสดงอยู่อย่างโจ้งแจ้งแล้วว่า พระยามโน ฯ กับพวกได้ตราขึ้นไว้นั้น เพื่อกำราบปราบปรามหลวงประดิษฐ์ ฯ และบุคคลที่มีความเห็นสนับสนุนเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ เมื่อมาพิจารณาใคร่ครวญแล้ว หลวงประดิษฐ์ ฯ ก็ลงความเห็นว่า ถ้าตัวเองขืนอยู่ในประเทศไทยต่อไปแล้ว ก็คงจะถูกพระยามโน ฯ เล่นงานเอาในฐานะเป็นคอมมูนิสต์อย่างแน่นอน และเหตุการณ์บ้านเมืองในระยะนั้น ก็เป็นเผด็จการภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ อีกทั้งลูกศิษย์ลูกหาหลวงประดิษฐ์ ฯ ผู้มีความปรารถนาดีทั้งหลาย ก็แนะนำว่าควรไปอยู่ในต่างประเทศเสียชั่วคราว

ต่อเมื่อเหตุการณ์ทางบ้านเมืองค่อยคลี่คลายขยายตัวดีขึ้นแล้ว จึงค่อยหาหนทางให้กลับมาในประเทศไทยในโอกาสต่อไป หลวงพิบูลสงครามก็รับรองว่าจะหาทางช่วยเหลือ แต่ในระยะนี้ขอให้หลวงประดิษฐ์ ฯ ไปอยู่เสียที่ต่างประเทศชั่วคราวก่อน เพื่อหลีกเลี่ยงการนองเลือดอันจะอุบัติขึ้นอย่างไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงได้

ด้วยการพิจารณาเหตุการณ์โดยละเอียดละออทั้งโดยอนุโลมและปฏิโลมแล้ว ก็ตกลงใจไปอยู่ต่างประเทศตามคำแนะนำของมิตรสหายผู้หวังดี

ระหว่างที่หลวงประดิษฐ์ ฯ กำลังเจรจาอยู่กับรัฐบาลพระยามโน ฯ อันเกี่ยวกับการไปทัศนาจรต่างประเทศนั้น หนังสือพิมพ์ได้พากันประโคมข่าวอย่างครึกโครมถึงการที่หลวงประดิษฐ์ ฯ จะเดินทางไปต่างประเทศ โดยถูกบังคับจากรัฐบาลพระยามโน ฯ และในวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ นั้นเอง หลังจากพระยามโน ฯ ได้เชิญหลวงประดิษฐ์ ไปยังวังปารุสกวัน เพื่อให้ไปต่างประเทศผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์กรุงเทพ ฯ เดลิเมล์ก็ได้ส่งผู้แทนออกไปทำการสัมภาษณ์หลวงประดิษฐ์ ฯ ณ บ้านพักป้อมเพชร ท่ามกลางผู้ไปเยี่ยมเยียนเป็นจำนวนมโหฬาร

หลวงประดิษฐ์ ฯ ได้ออกมาทำการปฏิสันถาร และให้อินเตอร์วิวแก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์ด้วยกิริยาอันปกติมิได้แสดงว่า จะมีความทุกข์โศกในการที่จักต้องจากประเทศสยามครั้งนี้

กับข้อถามของผู้แทนหนังสือพิมพ์กรุงเทพ ฯ เดลิเมล์ที่ถามว่า "การที่รัฐบาลได้เรียกตัวท่านไปยังวังปารุสกวันเมื่อ ๒–๓ วันมานี้นั้น ขอเรียนถามว่ารัฐบาลได้เรียกตัวเข้าไป และเป็นความจริงหรือไม่ ที่มีข่าวว่า ทางรัฐบาลนี้จะให้ไปต่างประเทศ"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ได้คำตอบคำสัมภาษณ์นี้ แก่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์กรุงเทพ ฯ เดลิเมล์ว่า "จะบอกให้ละเอียดในขณะนี้ยังไม่ได้ ขอให้รอไปอีก ๒—๓ วัน เวลานี้ยังตอบอะไรไม่ได้"

ใกล้ ๆ ที่จะเดินทางไปต่างประเทศ ก็มีนักหนังสือพิมพ์เข้าไปสัมภาษณ์กับหลวงประดิษฐ์ ฯ อีก หลวงประดิษฐ์ ฯ ได้ให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์เป็นใจความว่า "การไปต่างประเทศของท่านครั้งนี้ ยังไม่มีกำหนดว่าจะกลับเมื่อใด จนกว่ารัฐบาลจะเรียกกลับ" กับขอถามที่ถูกถามว่าการที่รัฐบาลออกคำแถลงณ์ว่าท่านเป็นคอมมูนิสต์ และโครงการณ์ของท่านเป็นคอมมู-นิสต์นั้น หลวงประดิษฐ์ ฯ ตอบว่า ข้าพเจ้าไม่ใช่คอมมูนิสต์ แต่ข้าพเจ้ายอมรับว่า ข้าพเจ้าเป็นแต่เพียงเรดิกัลโซเชียลลีสต์เท่านั้น โครงการเศรษฐกิจของข้าพเจ้าก็มิใช่โครงการคอมมูนิสต์

จะเป็นคอมมูนิสต์ได้อย่างไร ? เมื่อโครงการณ์ของข้าพเจ้านั้น มีทั้งโซเชียลลิสต์ ลิเบรัล สหกรณ์รวมผสมอยู่ด้วยในโครงการของข้าพเจ้าด้วย”

เมื่อหนังสือพิมพ์ถามหลวงประดิษฐ์ ฯ ถึงการไปต่างประเทศครั้งนี้ จะมีจุดประสงค์อันใดนั้น หลวงประดิษฐ์ ฯ ได้โต้ตอบคำสัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ว่า....เพราะการเรียนวิชาในมหาวิทยาลัย ข้าพเจ้าก็ได้เรียนจนจบหลักสูตรแล้ว แต่อย่างไรก็ดี เมื่อในการเดินทางไปถึงฝรั่งเศสแล้ว ข้าพเจ้าได้ตั้งใจอยู่อย่างหนึ่งว่าจะไปต่อว่าศาสตราจารย์ผู้สอนวิชาโภคกิจให้แก่ข้าพเจ้า ขณะนี้เป็นเสนาบดีกระทรวงการคลังของฝรั่งเศสด้วย ว่าข้าพเจ้าได้ดำเนินการตามหลักวิชาที่อาจารย์สอนให้แก่ข้าพเจ้าก็ไม่เป็นที่พอใจของรัฐบาลสยาม”

เมื่อหนังสือพิมพ์ถามถึงเงินที่รัฐบาลสยามจะจ่ายให้ หลวงประดิษฐ์ ฯ กล่าวว่ายังไม่ทราบแน่นอน

อนึ่ง จากการพาดหัวของหนังสือพิมพ์แทบทุกฉบับลงข่าวกันเกรียวกราวว่า ในการเดินทางออกนอกประเทศพร้อมด้วยมาดามพูลสุข พนมยงค์นั้น ทางรัฐบาลได้จ่ายเงินประมาณปีละ ๑๐๐๐ ปอนด์ หรือปีละ ๑๐๐๐๐ บาท พร้อมด้วยหนังสือเดินทางประจำตัวรับรองว่า ในการเดินทางไปต่างประเทศของหลวงประดิษฐ์ ฯ คราวนี้ กระทรวงการต่างประเทศได้ออกหนังสือสำหรับตัวให้หลวงประดิษฐ์ ฯ ฉบับหนึ่งนอกเหนือจากหนังสือเดินทาง

หนังสือฉบับนั้นมีใจความสำคัญว่า........

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ซึ่งแต่ก่อนเคยเป็นเจ้าหน้าที่ผู้หนึ่งในรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บัดนี้ท่องเที่ยวไปในฐานะคนธรรมดา และตรวจและศึกษาภาวะแห่งเศรษฐกิจในประเทศต่าง ๆ

หนังสือนี้ ออกให้เพื่อสำหรับผู้ที่จะเกี่ยวข้องกับหลวงประดิษฐ์ ฯ ในระหว่างเดินทาง ซึ่งจะให้ความช่วยเหลือความสะดวกให้แก่หลวงประดิษฐ์ ฯ

(ลงนาม) พระยาศรีวิสารวาจา

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ

ในระยะนี้ปรากฏว่า การแสดงปฏิกิริยาอันเป็นปรปักษ์กับรัฐบาลพระยามโน ฯ ก็มีมากขึ้น ทั้งด้านฝ่ายประชาชน และบรรดาลูกสมุนของหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นการแน่นอนเหลือ

เกิน วินาทีของการนองเลือดเพื่อทำการเซ่นสรวงเจ้าแม่เทพีแห่งประชาธิปไตยนั้น กำลังจะถึงขั้นจุดระเบิดเต็มทีแล้ว เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้พระยามโน ฯ หายใจตุ๋ม ๆ ต้อม ๆ เพราะเกรงว่าการนองเลือดจะอุบัติขึ้น ถึงกับพระยามโน ฯ ยื่นอัลติเมตั้ม (ยื่นคำขาด) เอากับพวกหลวงประดิษฐ์ ฯ ว่าถ้าหากยังขืนแสดงตนเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลอยู่ต่อไปแล้วจะจัดการปราบปรามโดยปราศจากความเมตตาปราณีใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ถึงกระนั้นบุคคลเหล่านั้นก็ยังแสดงการเป็นศัตรูอย่างมิหวั่นเกรงอันตรายใด ๆ

เมื่อพระยามโน ฯ เห็นว่า ถ้าขืนใช้กุศโลบายใส่ร้ายป้ายสีกับหลวงประดิษฐ์ ฯ และสมุนมากเกินไปแล้ว สถานการณ์อันตึงเครียดย่อมอุบัติขึ้นอย่างแน่นอน เมื่อเหตุการณ์เป็นดังนี้ พระยามโน ฯ จึงเปลี่ยนกุศโลบายใหม่ โดยออกแถลงการณ์ฉบับหนึ่งสดุดีหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นการใหญ่ดังคำแถลงการณ์ของพระยามโน ฯ ดังนี้

คำแถลงการณ์

"รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอแถลงให้ทราบทั่วกันว่า หลวงประดิษฐ์ซึ่งเคยอยู่ในคณะรัฐมนตรีชุดก่อน แต่มิได้อยู่ในรัฐมนตรีชุดปัจจุบันนี้ก็เพราะความเห็นในวิธีการในทางเศรษฐกิจไม่ถูกกับฝ่ายรัฐมนตรีชุดนี้ ในส่วนตัวนั้นหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นผู้มีความรู้ในทางกฎหมาย และทางรัฐศาสตร์ นับว่าเป็นอย่างดีผู้หนึ่ง และเคยใช้ชีวิตทั้งสองอย่างนี้ เป็นประโยชน์แก่ราชการมาก

และในวันที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๖ เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. เศษ โศกนาฏกรรมของหลวงประดิษฐ์ ฯ ก็ได้อุบัติการณ์ขึ้น ทำนองเดียวกันกับโศกนาฏ-กรรมของเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ที่พระองค์ทรงได้รับความขมขื่นพระทัยเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ จากคณะราษฎรมาแล้ว

กรรมใดที่กระทำกับผู้อื่น กรรมนั้นย่อมตอบสนองทำนองเดียวกัน นักปราชญ์คนสำคัญของจีน อันมีชื่อลือชาทั่วโลกว่า "ขงจื๊อ" ได้ให้สุภาษิตไว้เป็นความจริงว่า "ถ้าจะไม่ให้ผู้อื่นกระทำแก่เราประการใดแล้ว เราก็ไม่กระทำผู้อื่นประการนั้น"

ในวันนั้น ณ ที่ท่าเรือบีไอ ปรากฏว่ามหาชนเต็มไปด้วยความล้นหลาม ผู้ที่ไปส่งครั้งนี้มีทั้งรัฐมนตรี ผู้แทนราษฎร กรรมกร ภิกษุและสามเณร นักเรียน รวมทั้งพ่อค้าคหบดี และประชาชนที่ท่าเรือบีไอหลามไหลไปด้วยมหาชนไม่น้อยกว่าจำนวนถึง ๓-๔ พันคน นับว่าเป็นประวัติการณ์ครั้งแรก ที่มีผู้ไปส่งเป็นจำนวนมากมายถึงเช่นนี้ ซึ่งไม่เคยปรากฏว่ามีคนรับส่งครั้งใดจะมากมายถึงครั้งนี้

ในการส่งหลวงประดิษฐ์ ฯ ครั้งนี้ เป็นชั้นรัฐมนตรีคือ พระยาพหลพลพยุหเสนา พระยามานวราชเสรี หลวงศุภชลาศัย หลวงพิบูลสงคราม นายแนบ พหลโยธิน นายตั้ว ลภานุกรม หลวงเดชสหกรณ์ พระยาฤทธิ์อัคเนย์ พระประศาสน์พิทยายุทธ

นอกจากรัฐมนตรีแล้วก็ยังมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกจำนวนมาก เช่นว่า หลวงแสงนิติศาสตร์ พระวุฒิศาสตร์เนติญาณ พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ นายมานิต วสุวัตร นายจรูญ สืบแสง นายจรูญ ณ บางช้าง หลวงชำนาญนิติเกษตร นายดิเรก ชัยนาม นายทวี บุณยเกต นายชุน ปิ่ณฑานนท์ นายสงวน ตุลารักษ์ นายซิม วีระไวทยะ นายหงวน ทองประเสริฐ นายวิเชียร สุวรรณทัต หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ หม่อมหลวงอุดม สนิทวงศ์ นายวิลาศ โอสถานนท์ นายบรรจง ศรีจรูญ หลวงอรรถกิติกำจร หลวงทัศนัยนิยมศึก

สำหรับหลวงทัศนัยนิยมศึก นายจรูญ สืบแสง และ ร.ท. ทวน วิชัยขัทคะ ได้ร่วมการเดินทางไปส่งหลวงประดิษฐ์ ฯ ถึงสิงคโปร์ด้วย

มีเรื่องขำ ๆ ขัน ๆ ในการไปส่งหลวงประดิษฐ์ ฯ อยู่ด้วย ทั้งนี้อาจจะเป็นการเบ่งกันนั่นเอง เรื่องมีอยู่ว่าทางบริษัทห้างบีไอเห็นคนมาส่งหลวงประดิษฐ์ ฯ มืดฟ้ามัวฝนเช่นนั้น จึงสั่งให้คนยามของบริษัท ปิดประตูทางที่จะเข้าไปในบริเวณชานชลาท่าเรือเสีย เพื่อเป็นการป้องกันความเสียหายต่อทรัพย์สินของบริษัท จึงต้องทำให้ผู้ไปส่ง ต้องออกันอยู่หน้าประตูทางเข้านั่นเอง

ขณะนั้นปรากฏว่าหลวงประดิษฐ์มนูธรรม กับมาดามพูลสุข พนมยงค์ นั่งรถยนต์เก๋งมาถึงที่ประชาชนออกันอยู่พอดี ตัวหลวงประดิษฐ์ ฯ เองก็เข้าไปในบริเวณชานชลาท่าเรือไม่ได้เหมือนกัน หลวงประดิษฐ์ ฯ ได้ลงจากรถยนต์ทักทาย ต้อนรับบรรดาผู้ที่ได้มีน้ำใจจงรัก และทำการโอภาปราศรัยอยู่เป็นเวลานาน ระหว่างที่หลวงประดิษฐ์ ฯ ได้ทำการสังสรรค์

อยู่กับบรรดาผู้มีน้ำใจดีทั้งหลายนั้น ปรากฏว่าได้มีเสียงเอะอะกันขึ้น ทั้งนี้และทั้งนั้น โดยที่มีข้าราชการคนหนึ่งที่ได้มาส่ง หลวงประดิษฐ์ ฯ จะเกิดเบ่งขึ้นมาหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ กล่าวประณามการกระทำของบริษัทบีไอ อย่างรุนแรงว่า พฤติการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งนี้ก็เพราะรัฐบาลพระยามโน ฯ สั่งให้บีด เพื่อมิให้คนไปส่งหลวงประดิษฐ์ ฯ ได้มาก ในที่สุดก็เกิดเป็นปากเป็นเสียงกันขึ้นกับคนของบริษัท ข้าราชการผู้นั้นได้พูดโพล่งออกไปว่า "มีสิทธิ์อะไรเช่นนี้ นี่มันประเทศไทย"

พนักงานบริษัทโมโหจนตัวสั่น แล้วตอบอย่างคมคายราวกับเป็นหมอความว่า

"ถ้าพูดถึงสิทธิกันละก็ ทางบริษัทมีอยู่อย่างสมบูรณ์เพราะเป็นทรัพย์สินของบริษัท และนี่คุณไม่รู้หรอกหรือมันไม่ใช่ทางสาธารณะมันเป็นทางส่วนตัว ถ้าบริษัทไม่มีสิทธิ์แล้วบริษัทจะบีดได้หรือ ?"

การโต้เถียงมีท่าทีว่าจะไปกันใหญ่โต ก็พอดีเจ้าคุณพหล ฯ ได้นั่งรถเก๋งมาถึงพอดี และเมื่อเจ้าคุณพหล ฯ ได้ทราบเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นมูลเหตุข้อพิพาทบาดหมางแล้ว ก็ไปเจรจารับรองกับผู้จัดการฝรั่งว่า ถ้าหากเกิดความเสียหายขึ้นประการใด ตัวท่านเองจะยอมรับใช้ให้

ต่อจากนั้น ประชาชนอันหลามไหลก็ประดาหน้ากันเข้าไปในชานชลาท่าเรืออย่างแน่นขนัดเพื่อส่งตัวหลวงประดิษฐ์ ฯ และภรรยาไป ณ ต่างประเทศ

ณ ที่สนามชานชลาท่าเรือนั้น เจ้าคุณพหล ฯ และคุณหญิงได้เดินทางตรงไปยังหลวงประดิษฐ์ ฯ และภรรยา พร้อมกับสวมพวงมาลัยอันร้อยกรองอย่างวิจิตร ให้แก่หลวงประดิษฐ์ ฯ แล้วเจ้าคุณพหล ฯ ก็โผผวาเข้ากอดจูบหลวงประดิษฐ์ ฯ อย่างมิได้เกิดความขวยเขินแต่ประการใด ส่วนหลวงประดิษฐ์ ฯ เจ้าของโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ก็เข้าสวมสอดกอดพระยาพหล ฯ ดุจหนึ่งชายหนุ่มและหญิงสาวที่มีความปฏิพัทธ์ต่อกัน ภาพตอนนี้เป็นภาพที่สุดแสนจะสะท้อนสะท้านใจแก่ผู้ประสบพบเห็นทั่วไป พร้อมกันนั้นก็มีเสียงไชโยสนั่นหวั่นไหว ผสมผสานไปด้วยเสียงสะอึกสะอื้นร่ำไห้ของบุคคลไม่อาจกลั้นน้ำตาไว้ได้ กับบรรยากาศอันโศกเศร้ารัญจวนเช่นนั้น ช่างภาพหนังสือพิมพ์ได้ทำหน้าที่ของเขาอย่างอลหม่าน

ครั้นแล้ว ก่อนที่หลวงประดิษฐ์มนูธรรม และมาดามพูลสุขยอดพธูคู่ชีวิต จะเดินขึ้นสะพานเรือไป ก็ปรากฏว่าสหายร่วมตายที่ได้ร่วมมือกันทำการปฏิวัติ ทั้งทหารบก ทหารเรือ พลเรือนรวมทั้งลูกศิษย์ของหลวงประดิษฐ์ ฯ ต่างก็ตรงกันเข้าสัมผัสมือ และกอดจูบร่ำพิลาปอาดูรกันด้วยความอาลัยอาวรณ์ แม้ถึงตัวหลวงประดิษฐ์ ฯ เองจะมีจิตใจเข้มแข็งสักปานใดก็มิวายที่จะมีน้ำตาไหลซึมออกมา นับว่าเป็นโศกนาฏกรรมในประวัติศาสตร์ทางการเมืองที่น่าเศร้าใจอย่างยิ่ง อันเป็นสัญญลักษณ์แสดงให้เห็นถึงสาเหตุการณ์อันมืดมนในระบบประชาธิปไตย

ท่ามกลางของความโศกสลดนั้น หลวงประดิษฐ์ ฯ และมาดามยอดพธูคู่ชีวิต ก็เดินขึ้นสพานเรือไปด้วยความละห้อยละเหี่ยแล้วจับมือบ้าง ยกขึ้นบ้าง โบกไม้โบกมือบ้าง ตลอดเวลาที่มีเสียงไชโยดังอยู่มิได้ขาดระยะสอดแซกไปด้วยเสียงเสรีภาพ เสมอภาพ ภราดรภาพ หลวงประดิษฐ์ ฯ จงเจริญ จนกระทั่งตัวหลวงประดิษฐ์ ฯ และมาดามพูลสุขเดินลับหายไปในห้องอาหารซึ่งมวลมิตรสหาย ได้จัดรับรองอย่างเหลือเฟือ

ณ ภายในห้องอาหารนั้ หลวงวิจิตรวาทการ พระสารสาสน์ประพันธ์ ตรงเข้าไปสอมกอดหลวงประดิษฐ์ ฯ อย่างคารวะ บางคนปราดเข้าไปจับมือหลวงประดิษฐ์ ฯ ด้วยความเห็นอกเห็นใจก็มี

เสร็จจากนั้น ภาพอันสุดแสนจะตื้นตันใจ ก็คือภาพตอนที่หลวงประดิษฐ์ ฯ ได้เข้าไปกราบลามารดาอันเป็นที่เคารพอย่างสูง น้ำตาของหลวงประดิษฐ์ ฯ ไหลริน และในทำนองเดียวกันมารดาของหลวงประดิษฐ์ ฯ ก็มีอาการไม่แตกต่างกัน ภาพเหล่านั้นดูเหมือนว่าเป็นภาพที่สร้างความสะท้อนสะท้านใจสุดจะพรรณนาสาธยาย ทุกคนเงียบกริบ เสมือนหนึ่งว่า ณ บริเวณแห่งนั้น ปราศจากวิญญาณใด ๆ ทั้งสิ้น

ต่อจากนั้นหลวงประดิษฐ์ ฯ และมาดามพูลสุข ก็เดินออกจากห้องอาหารขึ้นไปห้องโถงของเรือโคล่า หลวงประดิษฐ์ได้มีโอกาสเจอกับพรรคพวกร่วมก่อการอีกวาระหนึ่ง ต่างคนต่างก็จูบกอด สัมผัสมือ ร่ำลากันอย่างน่าสงสาร ส่วนพระยาพหลพลตรงเข้าจูบกอดหลวงประดิษฐ์ด้วยความอาลัยรัก

และแล้ว พอได้เวลา ๑๖.๓๐ น. เรือโคล่าก็แล่นผ่านท่าเรือ บี ไอ หลวงประดิษฐ์ ฯ และมาดามพูลสุข รวมทั้งหลวงทัศนัย นิยมศึก นายจรูญ สืบแสง ร.ท. ทวน วิชัยขัทคะ ก็โบกผ้าเช็ดหน้าและโบกมืออำลาต่อผู้มาส่งทั้งหลาย ท่ามกลางเสียงไชโยดังอยู่มิได้ขาดระยะ

และแล้ว เรือโคล่า ก็ค่อย ๆ กลืนหายไปกับส่วนโค้งของโลก พร้อมกับเสียงไชโยก็ค่อย ๆ อันตรธานไป

อ้า....พี่น้องที่รัก กฎหรือสูตรอันหนึ่งซึ่งมีอยู่ในหลักพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า "ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว" บัดนี้ได้เวียนมาพบกับหลวงประดิษฐ์เข้าบ้างแล้ว และบุคคลต่อไปนั้นจะเป็นใครไม่ได้นอกจากพระยามโนปกรณ์นิติธาดา

ท่ามกลางคราบน้ำตา ท่ามกลางของความพิลาปรำพันในวันไปส่งหลวงประดิษฐ์ ฯ และภริยา ไปดินแดนต่างประเทศนั้น พระยามโนปกรณ์นิติธาดา นายกรัฐมนตรีก็จัดการแจกจ่ายหนังสือให้ชื่อว่า "บันทึกพระบรมราชวินิจฉัย เรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม" จำนวนการพิมพ์ ๓๐๐๐ เล่ม โจมตีหลวงประดิษฐ์ ฯ ว่า เป็นคอมมูนิสต์ หนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์ ได้ลงบทความวิพากษ์วิจารณ์โครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ อย่างป่นปี้หาชิ้นดีไม่ได้ บทความนั้นวิจารณ์ว่าเป็นโซเชียลลิสต์ชนิดร้าย (Trem socialist) ไม่ผิดแผกอะไรกับรัสเซียและบอกว่า ถ้าโครงการนี้นำออกใช้เมื่อใดประเทศไทยจะพินาศ ชาติจะล้มละลาย สถาบันกษัตริย์ ศาสนา ประเพณีจะสูญไป

เรือโคล่าแห่งอาทิตย์อุทัยได้ใช้เครื่องจักรอย่างเต็มผีจักร ผ่าคลื่นฝืนพายุพา ดร. ปรีดี พนมยงค์และมาดามพูลสุขรวมทั้ง ๓ สหาย ผู้ร่วมอุดมการณ์ มิตรร่วมอุดมคติเป็นเวลาถึง ๔ วัน ๔ คืน เรือโคล่าก็เดินทางไปถึงสิงค์โปร์

ณ ท่าเรือสิงค์โปร์ ยอดชายนายปรีดี พนมยงค์ กับยอดพธูคู่ชีวิตมาดามพูลสุข พนมยงค์ ก็ได้รับการต้อนรับจากมิตรสหายต่างด้าวอย่างเอิกเกริกเหมือนกัน

ในขณะที่นายปรีดี พนมยงค์ เจ้าของคัมภีร์โครงการเศรษฐกิจแห่งชาติถูกพระยามโน ฯ และพระยาทรง ฯ กล่าวหาว่าเป็นคอมมูนิสต์ ได้ไปพักอยู่ ณ เมืองสิงค์โปร์นั้น ผู้สื่อข่าว

หนังสือพิมพ์ "สเตรตไทม์" และหนังสือพิมพ์ "สิงค์โปร์เพรสส์" ได้อินเตอร์วิว นายปรีดี พนมยงค์ อันเกี่ยวกับปัญหาการเมืองของประเทศสยาม และการปิดรัฐสภา รวมทั้งเค้าโครงการเศรษฐกิจที่ถูกกล่าวหาว่า เป็นคอมมูนิสต์

นายปรีดี พนมยงค์ ได้ให้อินเตอร์วิวอันเดียวแก่พระยามโน ฯ ปิดสภาว่า

"ด้วยทราบว่า สยามไม่เปิดสภาคณะรัฐมนตรีอาจบริหารราชการแผ่นดินไปตามรัฐธรรมนูญได้ แต่รัฐธรรมนูญสยามจะคงอยู่ชั่วกัลปาวสาน"

นายปรีดี พนมยงค์ ผู้เป็น "Braintrust" ของคณะราษฎร์ได้ให้อินเตอร์วิวเกี่ยวกับโครงการเศรษฐกิจเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ว่า

"ข้าพเจ้าขอปฏิเสธในข้อที่ถูกกล่าวหาว่า เป็นคอมมูนิสต์ ข้าเจ้าเป็นโซเชียลลิสต์ต่างหาก"

นายปรีดี ได้ให้อินเตอร์วิวต่อไปว่า

"มีหนังสือพิมพ์หลายฉบับลงข่าวว่า เท่าที่ข้าพเจ้าไม่ลงรอยกันกับสมาชิกอื่นแห่งคณะรัฐมนตรีนั้น เนื่องจากว่าข้าพเจ้ามีหัวไปในทางลัทธิคอมมูนิสต์ แท้จริงความคิดของข้าพเจ้าเป็นไปในแนวลัทธิโซเชียลลิสต์ของรัฐบาล ที่ดำเนินการเพื่อราษฎรต่างหาก แต่ความคิดของข้าพเจ้าในแนวนี้ บังเอิญเป็นที่ไม่เห็นพ้องด้วยสมาชิกอื่นแห่งคณะรัฐมนตรี"

ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ "สิงคโปร์เพรสส์" ได้ถามความรู้สึกของนายปรีดีว่า มีความเลื่อมใสศรัทธาในลัทธิคอมมูนิสต์หรือไม่

นายปรีดี พนมยงค์ ได้ยืนยันเจตนารมณ์อย่างแข็งขันว่า

"ข้าพเจ้าไม่ใช่คอมมูนิสต์ และทั้งมิได้นิยมชมชื่นลัทธิคอมมูนิสต์แม้แต่น้อยเลย ข้าพเจ้าจะยอมรับแต่เพียงว่า ข้าพเจ้าเป็น "Radical Socialist" และเป็น "Radical" ที่เป็นไปในแนวของลัทธิโซเชียลลิสต์ แต่ไม่ใช่คอมมูนิสต์แน่ ๆ"

ก่อนที่นายปรีดีจะจากมิตรร่วมตาย สหายร่วมอุดมคติ นายปรีดีและมาดาม ได้ปลุกปลอบสหายผู้จงรักภักดีด้วยประการต่าง ๆ แล้วต่างก็สวมสอดกอดกันด้วยความอาลัยรัก คล้ายกับว่าจะตายจากโลกนี้ ไปสู่โลกหน้ากระนั้น แล้วในที่สุดนายปรีดีและภริยาก็เซย์กู๊ดบายสามสหายผู้ตามมาส่งถึงสิงคโปร์ และเดินทางต่อไปยังกรุงปารีส

เมื่อนายปรีดีและภริยาเดินทางไปถึงกรุงปารีส อันเป็นเมืองอนุสรณ์แห่งประวัติศาสตร์แห่งประชาธิปไตยและเป็นปิตุภูมิมาตุภูมิแห่งประชาธิปไตยของโลก เป็นผู้ให้กำเนิดรุสโซและวอลแตร์ผู้สร้างปรัชญาแห่งลัทธิประชาธิปไตย ณ ประเทศนี้เอง ได้สร้างมันสมองให้แก่นายปรีดีเป็นนักปฏิวัติ เป็นนักอุดมคติ เป็นนักโซเชียลลิสต์ และ ณ บ้านพักที่กรุงปารีสนั้นเอง นายปรีดี พนมยงค์ ก็เปิดการให้อินเตอร์วิวแก่ผู้สื่อข่าวรอยเตอร์ว่า

"ข้าพเจ้ากำลังเดินนโยบายแห่งการคอย และเฝ้าดูภาวะการณ์แห่งกรุงสยาม เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๔๗๕ ข้าพเจ้าได้ไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้ทูลถวายถึงนโยบายของข้าพเจ้า ซึ่งมีรูปการณ์ดังปรากฏมาแล้ว ข้าพเจ้าไม่มีความมุ่งหมายจะทำลายล้างลัทธิคนมีเงิน สิ่งที่ข้าพเจ้าพึงปรารถนาก็คือ เพื่อส่งเสริมสวัสดิภาพของราษฎรเท่านั้น และทั้งข้าพเจ้าประสงค์อย่างยิ่ง ที่จะผดุงชาติโดยได้ประกอบการอุตสาหกรรม และการงานทั่ว ๆ ไป ลัทธิคอมมูนิสต์ในกรุงสยามมีอิทธิพลเล็กน้อยเท่านั้น ถ้าจะกล่าวตามใจชอบของข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้ามีจุดมุ่งหมายไปในทางเกี่ยวกับพรรคเลเบอร์ พรรคกรรมกร ในอังกฤษ

อันเกี่ยวกับปัญหาพระยามโน ฯ กล่าวหาว่า เป็นคอมมูนิสต์นั้น นายปรีดี พนมยงค์ ให้อินเตอร์วิวว่า

"ข้าพเจ้ามิได้เป็นคอมมูนิสต์อย่างที่บางคนเข้าใจกัน และไม่เคยติดต่อสมาคมคอมมูนิสต์ยุคที่ ๓ เลย การที่ข้าพเจ้าออกจากประเทศสยามมาเสียเช่นนี้ ก็เพราะข้าพเจ้าไม่ต้องการให้เกิดความยุ่งยากขึ้น และโดยความเห็นของรัฐบาลผู้ใหญ่บางท่านที่ข้าพเจ้ายังเคารพอยู่"

ข้าพเจ้าขอปิดฉาก "ละครแห่งชีวิต" ของนายปรีดี พนมยงค์ ไว้เพียงแค่นี้

ท่านผู้อ่านที่รัก ชีวิตก็เหมือนละคร ละครก็เหมือนชีวิต นี่เป็นคำของปราชญ์เช็คสเปียร์กล่าวไว้ จริงอย่างไร ก็โปรดพิจารณาเอาเองเถิด

-๓๐-

พระยามโน ฯ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์

หลังจากที่นายปรีดี พนมยงค์ เจ้าของเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติซึ่งพระปกเกล้า ฯ พระยามโน ฯ พระยาทรง ฯ กล่าวหาว่า เป็นโครงการคอมมูนิสต์ได้เดินทางออกประเทศไปเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ พอรุ่งขึ้นวันที่ ๑๓ เมษายน ๒๔๗๖ เวลา ๑๓.๐๐ น. พระยามโนปกรณ์นิติธาดา นายกรัฐมนตรี ได้ออกหนังสือเวียนเชื้อเชิญไปยังหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศให้ไปประชุมฟังข้อแถลงของนายกรัฐมนตรี เกี่ยวกับเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของนายปรีดี ณ ที่วังปารุสกวัน

ก่อนที่พระยามโน ฯ จะมีการแถลงเรื่องราวต่าง ๆ ผู้แทนหนังสือฉบับต่าง ๆ ก็พากันไปนั่งรออยู่ที่ศาลาเล็กหน้าวังปารุสกวัน ครั้นแล้วก็มีผู้มาเชิญผู้แทนหนังสือพิมพ์ ทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ไปสู่ตึกพลเรือนซึ่ง ณ ที่นั้นปรากฏว่า นายประยูร ภมรมนตรีเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ออกมาทำการปฏิสันถารต้อนรับด้วยดี แล้วต่อจากนั้น นายประยูร ภมรมนตรี ก็พาพวกหนังสือพิมพ์ไปยังตึกอีกหลังหนึ่ง ซึ่งจัดเตรียมไว้สำหรับคณะหนังสือพิมพ์ แล้วก็นายประยูร ภมรมนตรี เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ก็จัดให้ผู้แทนหนังสือพิมพ์เซ็นนามไว้ในกระดาษแผ่นหนึ่ง เพื่อต้องการจะทราบว่า หนังสือใดมาประชุมบ้าง และหนังสือฉบับใดที่มิได้มา

เมื่อเสร็จจากกิจการในขั้นต้นแล้วนายกรัฐมนตรี พระยามโนปกรณ์นิติธาดา พร้อมด้วย นายพลเรือโท พระยาราชวังสัน ก็ออกมาสู่ท่ามกลางผู้แทนหนังสือพิมพ์ที่นั่งรออยู่ก่อนแล้ว ครั้นแล้ว พระยามโน ฯ นายกรัฐมนตรี ก็เปิดการสัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ว่า

การที่ข้าพเจ้าได้เชิญท่านมาในวันนี้นั้น ก็เพื่อจะชี้แจงเหตุการณ์บางประการให้เข้าใจกันเสีย ระหว่างรัฐบาลใหม่กับหนังสือพิมพ์ ทุก ๆ ท่านคงจะทราบกันอยู่แล้วว่า วันนี้ รัฐบาลได้สั่งปิดหนังสือพิมพ์ (หลักเมือง) ฉบับนั้นกล่าวยุยงส่งเสริมโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ ซึ่งเป็นโครงการคอมมูนิสต์โดยตรง ในการกระทำของรัฐบาลครั้งนี้ ได้มีเสียงหาว่ารุนแรงเกินไปด้วยประการฉะนี้แหละ จึงได้ชี้แจงให้เป็นที่ทราบเสียว่า เท่าที่ได้สั่งปิดหนังสือพิมพ์นั้นมีกำหนด ๗ วัน รัฐบาลได้ทำฐานปราณี ใจความในหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นมีว่า เขาได้เห็นโครงการนั้นแล้ว แต่ไม่เห็นจะผิดอย่างไร และไม่ใช่ลัทธิคอมมูนิสต์ และหวังว่า ภายในเวลาข้างหน้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ คงจะถูกนำออกใช้เป็นมั่นคง และก็เมื่อได้กล่าวเช่นนี้ ไม่มีทางอื่นจะเข้าใจกันได้เลย นอกจากว่า เป็นการกล่าวส่งเสริมโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ ซึ่งรัฐบาลมีความเห็นว่า เป็นคอมมูนิสต์โดยตรง ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าท่านซึ่งมาในนามของหนังสือพิมพ์ จะได้เห็นโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ มาแล้วหรือไม่แต่โครงการนั้นมีใจความย่อ ๆ ว่า ให้รัฐบาลรวมเอากสิกรรม อุตสาหกรรม และค่าจ้างแรงงานอยู่ในมือรัฐบาล มิปล่อยให้ราษฎรเป็นเจ้าของแล้ว โครงการนั้นจะไม่เป็นคอมมูนิสต์แล้วจะเป็นลัทธิอะไรเล่า ?

ข้าพเจ้าจะเล่าให้ฟังว่าเหตุใด คณะรัฐบาลจึงได้มอบหมายการร่างโครงการเศรษฐกิจให้เป็นหน้าที่ของหลวงประดิษฐ์ ฯ ดังได้รู้กันอยู่แล้วว่า ตลอดเวลาที่รัฐบาลได้มุ่งมองที่จะสร้างโครงการเศรษฐกิจอยู่ก่อนแล้ว และได้นำเรื่องเหล่านี้มาหารือกันในที่ประชุม หลวงประดิษฐ์ ฯ ก็รับว่าตนจะร่างโครงการนี้ให้ ระหว่างเวลาที่หลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นรัฐมนตรีลอยอยู่ในคณะรัฐบาลใหม่นั้น คราวใดมีการจับกุมลงโทษจีนเป็นคอมมูนิสต์แล้ว หลวงประดิษฐ์ ฯ มักจะทักท้วงว่าผู้ซึ่งนับถือลัทธิคอมมูนิสต์ไม่ควรจะมีความผิดถึงได้รับโทษ ต่อเมื่อใดเขายุยง หรือใช้กำลังกายก่อความไม่สงบให้เกิดขึ้นแล้ว เมื่อนั้น จึงถือว่า ผู้นั้นทำผิดกฎหมาย การได้ยินหลวงประดิษฐ์ ฯ กล่าวเช่นนี้อยู่เสมอ ๆ ทำให้ข้าพเจ้าและรัฐมนตรีบางท่านเกิดระแวงตัวขึ้นมาถึงโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ ที่ได้รับเอาภาระไปนั้น จะมีความเข้มไปในทางคอมมูนิสต์เสียละกระมัง

ด้วยความวิตกในข้อนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ให้เจ้าคุณราชวังสัน ไปปลอบโยนหลวงประดิษฐ์ ฯ ไต่ถามถึงจุดหมายโครงการเศรษฐกิจที่ได้รับภาระเอาไปเป็นเวลาแรมเดือน เจ้าคุณราชวังสันทราบมาว่า โครงการที่หลวงประดิษฐ์ ฯ จะสร้างนั้น มีเค้าโครงการเศรษฐกิจเหมือนชาร์ลสจิ๊ด นักการเมืองฝรั่งเศส เพราะเหตุที่โครงการเศรษฐกิจของชาร์ลสจิ๊ด มีจุดหมายข้อใหญ่ใจความให้พวกราษฎรชาวนาร่วมกันกระทำกิจการเพาะปลูกโดยลำพัง และช่วยเหลือ เพราะเหตุที่โครงการชนิดนี้ได้เป็นความมุ่งหวังของรัฐมนตรีทั้งหลายอยู่ก่อนแล้ว จึงเมื่อได้มาทราบว่า โครงการเศรษฐกิจจะมีเข็มไปในทางเดียวกัน ข้าพเจ้าและรัฐมนตรีทั้งหลาย ก็วางใจปล่อยให้หลวงประดิษฐ์ ฯ ทำงานต่อไป

ข้าพเจ้าควรจะเล่าเสียด้วยว่าระหว่างนี้ เมื่อเปิดประชุมรัฐสภาครั้งใดก็มักถูกลูกศิษย์หลวงประดิษฐ์ ฯ บางคนร้องถามที่ประชุมขึ้นว่า เมื่อใดเล่า รัฐมนตรีจะได้จัดการให้มีโครงการเศรษฐกิจบ้างแล้วรัฐบาลจัดทำอะไรไปแล้วบ้าง ซึ่งทั้งเวลานั้น หลวงประดิษฐ์ ฯ กำลังร่างโครงการเศรษฐกิจอยู่ และเวลาที่พวกลูกศิษย์กล่าวเช่นนั้น หลวงประดิษฐ์ ฯ ก็ได้นั่งอยู่ในที่ประชุมด้วย แต่มิได้กล่าวคำใดออกมา เป็นเวลาหลายครั้งที่มีเสียงร้องเตือนอย่างนี้ ดังนั้นข้าพเจ้าและรัฐมนตรีจึงได้เร่งให้หลวงประดิษฐ์ ฯ นำโครงการเศรษฐกิจขึ้นเสนอสภา ต่อมาอีกไม่นานหลวงประดิษฐ์ ฯ ก็นำ "สมุดปกเหลือง" พิมพ์ออกมาแจกจ่ายกับพวกพ้อง สมุดปกเหลืองนั้นคือโครงการเศรษฐกิจที่หลวงประดิษฐ์ ฯ ได้สร้างขึ้นสำเร็จแล้ว ยังมิได้นำขึ้นเสนอสภา

เวลาก่อนหน้านี้เล็กน้อย เสียงร้องเตือนโครงการเศรษฐกิจในรัฐสภา ก็ดังหนาหูขึ้นทุกที จนถึงมีการเดินกันขวักไขว่ และพกปืนเข้ามาประชุม นี่เองเป็นเหตุให้เกิดความหวาดกลัวแก่สมาชิกฝ่ายกลาง ๆ จนที่สุดไม่สามารถประชุมดังแต่ก่อน จึงในรัฐสภาในเวลานั้น มีจำนวนสมาชิก ๗๐ คน ก็มาประชุมเพียง ๓๐–๔๐ คนเท่านั้น ซึ่งเป็นพวกของหลวงประดิษฐ์ ฯ เสียโดยมาก เหลือฝ่ายเจ้าหน้าที่แท้ ๆ ไม่กี่คนนัก จึงเป็นอันว่าเสียงข้างมากอยู่แก่หลวงประดิษฐ์ ฯ ผู้ที่ได้พบและได้อ่านโครงการหลวงประดิษฐ์ ฯ ซึ่งได้แจกจ่ายระหว่างพวกพ้อง ยังมิได้นำเสนอ คือ พระยาทรงสุรเดช เมื่อได้เห็นจุดใจความสำคัญที่มุ่งเข็มไปในทางคอมมูนิสต์เช่นนี้ พระยาทรง ฯ จึงนำขึ้นเสนอคณะรัฐมนตรี เมื่อคณะรัฐมนตรีได้อ่านโครงการของหลวงประดิษฐ์ ฯ ทั่ว

กัน ก็พร้อมกันลงความเห็นว่า โครงการนี้เป็นคอมมูนิสต์ จะนำมาใช้แก่สยามหาได้ไม่ จึงไม่ยอมที่จะนำโครงการเศรษฐกิจออกมาใช้ และเมื่อนำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายในหลวงทอดพระเนตรก็ทรงเห็นพร้อมด้วยว่า สยามจะใช้โครงการนี้หาได้ไม่ และถ้านำออกมาใช้สยามก็จะกลายเป็นคอมมูนิสต์

อนึ่ง เพราะเหตุว่ารัฐสภาในเวลานี้นั้น มีฝ่ายหลวงประดิษฐ์ฯ เป็นส่วนมาก คณะรัฐมนตรี และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงร่วมกันให้ปิดรัฐสภาเสีย และได้ออกกฎหมายกำกับด้วย ลงโทษผู้เป็นและแนะนำลักษณะคอมมูนิสต์อย่างรุนแรง

การปิดรัฐสภาครั้งนี้ มีหนังสือพิมพ์บางฉบับกล่าวเสียดสี และมีเสียงลือกันอย่างเป็นไปไม่ได้ ในเชิงว่าพวกคณะรัฐมนตรี จะรวบอำนาจ "ดิ๊กเตเตอร์ชิป" หรือจะเอาอำนาจไปถวายคืนในหลวง เพื่อให้สยามกลับเป็น "แอ๊ปสอลุดคิงดอม" ตามเดิม ข้าพเจ้าขอชี้แจงว่านี่เป็นคำกล่าวที่ไม่จริงเลย คณะรัฐมนตรีไม่ได้หวังอำนาจและคิดจะเอาอำนาจไปถวายคืนให้ในหลวง หรือราษฎรจะร่วมใจกัน จะถวายอำนาจในการแผ่นดินให้แก่ในหลวง ในหลวงก็ไม่ทรงรับเป็นอันขาด

ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าอยากจะให้ น.ส.พ. ทั้งหลายรับความเข้าใจกันเสียใหม่ อย่าได้เขียนข้อความเป็นเชิงโปรประการดาลัทธิคอมมูนิสต์ หรือเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นอันขาด และในการที่เรียกหนังสือพิมพ์มาประชุมกันในวันนี้เล่า ก็เพื่อจะบอกให้ทราบว่าในเวลาข้างหน้าหากหนังสือพิมพ์ฉบับใด ยังขืนลงข้อความที่ต้องห้ามนั้นแล้ว รัฐบาลจะไม่มีความกรุณาเลย จะได้จัดการตามหน้าที่ ไม่มีการปราณีกันอีกต่อไป นี่เป็นการตักเตือนครั้งสุดท้ายแล้ว"

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้ว พระยามโน ฯ ยังทำการประณามหนังสือบางฉบับ มีอาทิเช่น หนังสือพิมพ์ประชาชาติ ไทยหนุ่ม ไทยใหม่ ศรีกรุงเป็นต้น

อนึ่ง........ ในการที่หลวงประดิษฐ์ ฯ และมาดามพูลสุข เดินทางไปต่างประเทศนั้นพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ก็จ่ายแจกหนังสือ พระบรมราชวินิจฉัยโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นการใหญ่ ราชวินิจฉัยโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ นี้ เรียกว่า "สมุดปกขาว" โดยได้ทำการโจมตีโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ อย่างฉกาจฉกรรจ์รุนแรง โดยกล่าวหาว่าหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์ และโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ ก็เป็นอย่างเดียวกันกับโครงการของสตาลินนั่นเอง

หนังสือพิมพ์ได้ตีพิมพ์เอกสารในสมุดปกขาวอย่างครึกโครม แต่ล่วงไปไม่นานเท่าใดนัก รัฐบาลพระยามโน ฯ ก็สั่งให้เลิกพิมพ์ และเก็บหนังสือที่ได้ลงในเรื่องนี้เสียทั้งสิ้น เข้าใจว่าอาจเป็นด้วยได้เกิดปฏิกิริยาขึ้นจากพวกหลวงประดิษฐ์ ฯ และคณะผู้ก่อการ เพราะข้อความในสมุดปกขาวนั้นได้พาดพิงไปถึงบุคคลเหล่านั้นด้วย อันเป็นพฤติการณ์มุ่งหมายทำลายล้างคณะราษฎรโดยทางปริยายนั่นเอง

-๓๗-

บันทึกพระบรมราชวินิจฉัย เรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจ ของหลวงประดิษฐมนูธรรม

ท่านที่ได้อ่าน "สมุดปกเหลือง" หรือเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ มาแล้ว ท่านจะมีความเข้าใจโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์หรือจะเป็นอะไรนั้นก็ตาม แต่สำหรับตัวหลวงประดิษฐ์ ฯ เองได้ยืนยันในที่ประชุมคณะกรรมานุการว่าโครงการนี้นั้น มิได้นำเอาลัทธิใดลัทธิหนึ่งมาเป็นโครงการ แต่หากว่าได้นำเอาลัทธิหลายลัทธิ เช่น ลัทธิโซเซียลลิสต์ (Socialist) คอลเล็คตีวีสต์ (Collectivisme) สหกรณ์ (Co-oPeratisme) โซเซียลลิสต์ อาแครร์ (Socialist Agraire) เสรีนิยม (Capitalist) โซลิดาริสม์ (Solidarism) ของศาสตราจารย์ชาร์ลจี๊ดมายำกันอย่างยำสลัด และยังได้บอกกับที่ประชุมอีกด้วยว่า หากถ้าว่าพวกคอมมูนิสต์มาอ่านโครงการนี้ของเขาแล้ว พวกคอมมูนิสต์จะทำการติเตียนโครงการนี้อย่างป่นปี้แหลกเหลวไปทีเดียว และยิ่งกว่านั้น เมื่อคราวที่หลวงประดิษฐ์ ฯ ถูกพระยามโน ฯ บังคับให้เดินทางออกนอกประเทศ ก็ได้ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ "สเตรตไทม์" ณ เมืองสิงคโปร์ว่า

"ข้าพเจ้าขอปฏิเสธในข้อที่ข้าพเจ้าถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมูนิสต์ ข้าพเจ้าเป็นแต่เพียงโซเซียลลิสต์ต่างหาก"

หลวงประดิษฐ์ ฯ ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ต่อไปว่า

"มีหนังสือพิมพ์หลายฉบับลงข่าวว่า เท่าที่ข้าพเจ้าไม่ลงรอยกันกับสมาชิกอื่นแห่งคณะรัฐมนตรีนั้น เนื่องจากข้าพเจ้ามีหัวไปในทางคอมมูนิสต์ แท้จริงความคิดของข้าพเจ้าเป็นไปในแนวโซเชียลลิสต์ของรัฐบาลที่ดำเนินการเพื่อราษฎรต่างหาก แต่ความคิดของข้าพเจ้าในแนวนี้บังเอิญเป็นที่ไม่เห็นพ้องด้วยสมาชิกอื่นแห่งคณะรัฐมนตรี"

หลวงประดิษฐ์ให้สัมภาษณ์ต่อไปว่า

"ข้าพเจ้าไม่ใช่คอมมูนิสต์ และทั้งมิได้นิยมชมชื่นคอมมูนิสต์แต่เล็กน้อยเลย ข้าพเจ้ายอมรับแต่ว่า ข้าพเจ้าเป็น "Radical" และเป็น "Radical" ที่เป็นไปในแนวโซเชียลลิสต์ แต่ไม่ใช่คอมมูนิสต์แน่ ๆ"

เมื่อหลวงประดิษฐ์ ฯ เดินทางไปถึงกรุงปารีส ก็ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวรอยเตอร์ว่า

"ข้าพเจ้ากำลังดำเนินนโยบายแห่งการรอคอยและเฝ้าดูภาวะการณ์แห่งกรุงสยาม เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๔๗๕ ข้าพเจ้าได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและได้ทูลถวายถึงนโยบายของข้าพเจ้า ซึ่งมีรูปการณ์ดังที่ได้ปรากฏมาแล้ว ข้าพเจ้าไม่มีความมุ่งมาดจะทำลายล้างลัทธิคนมีเงิน สิ่งที่ข้าพเจ้าพึงปรารถนาอย่างยิ่งนั้นก็คือ เพื่อส่งเสริมสวัสดิภาพของราษฎรเท่านั้น และทั้งข้าพเจ้าประสงค์อย่างยิ่งที่จะผดุงชาติโดยการประกอบการอุตสาหกรรม และการงานทั่ว ๆ ไป ลัทธิคอมมูนิสต์ในกรุงสยามมีอิทธิพลเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ถ้าจะกล่าว

ตามใจชอบของข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้ามีจุดมุ่งหมายไปในทางเกี่ยวกับพรรคเลเบอร์ของอังกฤษอย่างยิ่ง"

อันเกี่ยวแก่พระยามโนปกรณ์นิติธาดากล่าวหาว่าเป็นคอมมูนิสต์นั้น หลวงประดิษฐ์ ฯ กล่าวว่า

"ข้าพเจ้ามิได้เป็นคอมมูนิสต์อย่างที่คนเข้าใจกัน ข้าพเจ้าไม่เคยติดต่อสมาคมคอมมูนิสต์ที่ ๓ เลย การที่ข้าพเจ้าออกจากประเทศไทยมาเสียเช่นนี้ เป็นเพราะข้าพเจ้าไม่ต้องการให้เกิดความยุ่งยากขึ้นและโดยความเห็นของผู้ใหญ่บางท่านที่ข้าพเจ้ายังเคารพอยู่"

การให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ เป็นการให้ความยืนยันอย่างแน่ชัดว่า ตัวหลวงประดิษฐ์ ฯ และเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ ไม่ใช่คอมมูนิสต์ แต่มันเป็นโซเชียลลิสต์ หรือเอาลัทธิทางเศรษฐกิจหลายลัทธิมาผสมผสานกัน แต่ในแนวนั้นนั้น พระปกเกล้า ฯ พระยามโน ฯ พระยาทรง ฯ พระยาราชวังสัน ฯลฯ เห็นว่าเป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจในแบบฉบับของคอมมูนิสต์ ส่วนโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ จะเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่อย่างไรนั้น เชิญท่านผู้อ่านพิจารณาพระบรมราชวินิจฉัย ดังต่อไปนี้ คือ

บันทึกพระบรมราชวินิจฉัย เรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจ ของหลวงประดิษฐมนูธรรม

ข้าพเจ้าได้อ่านเค้าโครงการเศรษฐกิจ และร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร กับเค้าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยประกอบการเศรษฐกิจตลอดแล้ว ขอให้ความเห็นพิจารณาข้อความต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

หมวด ๑

ข้อ ๑ หมวด ๑ ว่าด้วยหลักเศรษฐกิจของคณะราษฎร์ ข้อความหมวดนี้ข้าพเจ้าไม่มีความเห็นอันใดพิศดารนอกจากว่า การที่จะจัดการเศรษฐกิจนั้นก็ดีแล้ว แต่ข้อสำคัญมีอยู่เพียงว่า ถ้าทำตามโครงการเศรษฐกิจนี้เมื่อไรแล้ว ขอได้จัดการให้ราษฎรเป็นผู้เลือกที่จะใช้การเศรษฐกิจดังนี้จริง ๆ คือขอให้พึงเสียงของราษฎรจริง ๆ อย่าทำการหักโหมบังคับโดยทางอ้อมหรือโดยทางใดทางหนึ่ง ให้ออกเสียงเห็นด้วยเลย ขออย่าได้โกรธราษฎรถ้าเขาพากันออกเสียงว่าไม่ชอบวิธีเหล่านี้ ซึ่งย่อมทำให้เกิดความไม่พอใจแก่พวกของผู้เขียนโดยแน่นอน และขออย่าได้ว่าราษฎรนั้นถือทิฐิมานะงมงาย หรืออุบาทว์กาลีโลก

หมวด ๒

ข้อ ๒ หมวด ๒ ความแร้นแค้นของราษฎร

ผู้เขียนกล่าวว่า ราษฎรเวลานี้แร้นแค้นอดอยากเหลือทน และราษฎรไม่ทราบเลยว่า รุ่งขึ้นจะมีอาหารเพียงพอไม่ ขาดแคลนหรือไม่ ข้าพเจ้าขอกล่าวว่า ราษฎรของเราตลอดจนคนขอทาน ก็ยังมิเคยปรากฏว่าอดตาย คนที่อดตายก็มีแต่คนที่กลืนเข้าไปไม่ลง เพราะความเจ็บไข้เท่านั้น แม้แต่สุนัขตามวัด ก็ไม่ปรากฏว่าอดตายแม้แต่ปีน้ำท่วม พ.ศ. ๒๔๖๐ ผู้เขียนก็ยังกล่าวเองในเค้าโครงการเศรษฐกิจว่าไม่มีราษฎรอดตาย เพราะมีข้าวเพียงพอจะแจกกันกิน และยังมีเหลือเอาไปจำหน่ายต่างประเทศอีกด้วยซ้ำ ความอดอยากแร้นแค้นนี้ ย่อมแล้วแต่ใช้ตราชั่งอะไรเอาชั่งเครื่องวัด คนที่ได้เงินเดือน ๒๐๐ บาท ก็นับว่าอดอยากยากแค้นได้ ถ้าเทียบกับฐานะการกินอยู่ของผู้ที่ได้เงินเดือน ๑๐๐๐ บาท

จริงอยู่ ราษฎรของเราไม่มีตึกอยู่โดยทั่วไป และไม่มีเครื่องแต่งตัวอย่างฝรั่งโดยทั่วไป และไม่มีรายได้เท่ากับคนงานของฝรั่ง ถ้าคิดตามอัตราเงิน แต่ฝรั่งนั้นถึงได้มากก็ใช้มาก เพราะราคาเงินของเขาจะสูงก็จริง เมื่อเทียบกับเงินของเรา แต่อำนาจในการซื้อสิ่งของบำรุงร่างกายนั้น มีน้อยกว่าของเราแน่ ๆ ถ้าจะเปรียบถึงใจและความพอใจของราษฎรฝรั่ง และราษฎรของเราแล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่าราษฎรของเรา มีความสุขใจมากเสียอีก ข้าพเจ้ายอมรับว่า ฐานะ

การกินอยู่ของราษฎรเรายังต่ำกว่าฐานะของราษฎรในต่างประเทศ ดังเช่นอังกฤษ หรืออเมริกา แต่ตามรายงานของโปรเฟสเซ่อร์ซิมเมอร์แมนนั้น กล่าวว่าฐานะของราษฎรของเรานี้สูงกว่าราษฎรในประเทศอื่น ๆ ในทวีปอาเซีย ซึ่งใช้โครงการเศรษฐกิจรูปนี้อยู่ ณ บัดนี้โดยแน่นอน ราษฎรของเราน้อยคน หรือเกือบจะไม่มีก็ได้ นอกจาก ผู้นั้นจะกระดุกกระดิกตัวไม่ไหวหาไม่ ฉะนั้นคงหากินกันเสมอ ในประเทศรัสเซียเสียอีก ที่ราษฎรนอนตาไม่หลับ รุ่งขึ้นไม่ทราบว่า จะได้อาหารเพียงพอหรือไม่ เพราะสหกรณ์หาอาหารมาไม่ได้เพียงพอ จึงปรากฏว่าเป็นของประจำวัน การซื้ออาหารก็หาซื้อมากไม่ได้ บางครั้งต้องอดข้าวด้วยซ้ำ จะไปขอใครกินก็ไม่ได้ จะกลับไปทำของตัวกินเองก็ไม่ได้ เพราะไม่มีที่จะทำกินเสียแล้ว คนไทยของเราถ้ายังมีนา มีสวนที่จะปลูกข้าว ปลูกผักได้แล้ว ก็ยังอยู่ได้เสมอว่า จะพอหาข้าวกินได้ไม่อดอยาก นอกจากถ้าดำเนินกิจการแบบรัสเซียเข้าแล้ว ความอดอยากจนตายนี้อาจปรากฏกลายเป็นจริงก็ได้ โปรเฟสเซ่อร์ซิมเมอร์แมนกล่าวว่ารายได้และฐานะของการกินอยู่ราษฎรไทยนั้น สูงกว่าราษฎรชาติใด ๆ ทั้งหมดในทวีปอาเซียที่อยู่บนพื้นทวีปส่วนสำคัญ ย่อมเป็นเครื่องสนับสนุนความเห็นของข้าพเจ้าอีกส่วนหนึ่ง

หมวด ๓
ข้อ ๓ การประกันความสมบูรณ์ของราษฎร

การที่จะคิดประกันความสุขดังนี้นั้น ความจริงย่อมเป็นของดีแน่ แต่ตามธรรมดาของประกันแล้ว ผู้ประกันย่อมจะต้องสละสิ่งใดสิ่งหนึ่งแลกเปลี่ยนเพื่อประกันความสุขสมบูรณ์ตามแบบนี้นั้น ผู้ประกันจะต้องเสียอะไรแลกเปลี่ยน แรงงานและการเสียภาษีไว้วันละเล็กวันละน้อยเท่านั้นละหรือ ? ที่จะเป็นค่าแลกเปลี่ยน ข้าพเจ้าอยากจะว่าค่าประกันความสุขสมบูรณ์อันนี้นั้น คือต้องเสียสละเสรีภาพเสียละกระมัง เพราะตามที่ปรากฏในประเทศรัสเซียซึ่งได้ใช้วิธีกันแบบนี้เหมือนกัน ความสุขด้วยเสรีภาพของเขา และยอมตนเป็นทาสของรัฐบาล เมื่อได้อ่านวิธีดำเนินการตามโครงการเศรษฐกิจที่เขียนมาทั้ง ๒ ภาค ซึ่งเป็นวิธีการเหมือนกับที่ใช้อยู่ในรัสเซีย ณ บัดนี้แล้ว ก็ไม่มีทางอื่นใดที่จะได้เห็นนอกจากว่าการมั่นคงเป็นไปในรูปเดียวกันเสียเป็นแน่ ก็เมื่อการประเทืองความสุขสมบูรณ์นี้อาจต้องแลกเปลี่ยนด้วยเสรีภาพความเป็น

ไทยแล้ว ก็ออกจะเป็นการยากสักหน่อยที่จะเลือกยินดีเสียสละออกประกัน หรือว่าไม่เห็นยากอะไรที่จะสละเสรีภาพ

ข้อ ๔ ราษฎรเป็นข้าราชการ

ความข้อนี้อาจเป็นจริงได้ แต่ก็ไม่ใช่จริงอย่างตลอด เพราะเหตุว่าความหมายของราษฎรในคำว่า "ข้าราชการนั้น" นั้น มิได้หมายตรงดังที่ผู้เขียนหมาย "ข้าราชการ" ตามความจริงของราษฎรนั้น คือผู้ที่นั่งชี้นิ้วอำนวยการงาน หรือผู้ที่นั่งโต๊ะเป็นเสมียน กินน้ำชา อ่านหนังสือพิมพ์ ทำงานเบา ๆ ในประเภทเช่นที่ว่านี้ ข้าราชการเช่นนั้นข้าพเจ้ายอมรับว่าราษฎรอยากเป็นจริง เพราะสบายดีไม่ต้องเหนื่อยยากอะไร แต่ถึงกระนั้นเองก็ยังไม่เป็นการจริงทั้งสิ้น เพราะมีราษฎรหลายคนที่ไม่พึงประสงค์จะเป็นแม้แต่เสมียน เขาชอบประกอบอาชีพทำการเป็นอิสระ ดังนี้มีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ข้าราชการที่ผู้เขียนหมายนั้นมี ๒ ชั้น คือข้าราชการนั่งโต๊ะและข้าราชการขุดดิน ข้าราชการประเภทหลังนี้เชื่อแน่ว่าไม่มีใครอยากเป็นเลย ถ้าจะมีอยู่ก็น้อยเต็มที ดูตัวอย่างกรรมกรว่างงานที่อยากได้งานทำ กรรมกรเหล่านั้นมาบอกว่าว่างงานอยากจะทำงานอย่างเอิกเกริก และแสดงว่าได้งานอะไรก็เอา แต่ครั้นรัฐบาลจะจัดการหางานขุดดิน ทำถนน ให้ก็ไม่มีใครเอา ทั้งนี้ชี้ให้เห็นได้ว่าสิ่งที่เขาประสงค์นั้น เป็นตำแหน่งข้าราชการที่นั่งโต๊ะ หรือมีหน้าที่หมุนโน่น เปิดนี่ สำรวย ๆ ทั้งนั้น พวกที่ชอบอยากเป็นข้าราชการนั้น โดยมากเป็นพวกที่ได้รับการศึกษาและตีราคาตัวของตัวสูงเกินไปที่จะทำนา ชอบแต่ที่จะเป็นเสมียนนั่งซดน้ำชา และนั่งเถียงคารมในข้อกฎหมายเท่านั้น แต่ราษฎรส่วนมากจริง ๆ นั้นเชื่อว่ามีน้อยคนที่อยากเป็น ดูตัวอย่างทหารที่ถูกเกณฑ์เข้ารับราชการเหล่านั้น ก็เป็นข้าราชการโดยพร้อมบริบูรณ์ และมีปัจจัย ๔ ข้อเป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตอย่างบริบูรณ์ ถึงกระนั้นก็ยังปรากฏว่า หลบหนีอยู่เนือง ๆ มิได้ขาด ก็ผู้เขียนจะตั้งสหกรณ์และให้ราษฎรเป็นข้าราชการขุดดินออกแรงงานให้แก่สหกรณ์ และบังคับให้อยู่ใต้วินัยของข้าราชการ ซึ่งถ้าผิดหรือเกียจคร้านก็ถูกลงโทษหลายสถาน เลี้ยงดูก็ไม่ต่างอะไรกับทหารนั้น ดังนี้แล้วผู้เขียนนึกหรือว่าราษฎรจะพากันมีความปีติยินดีพอใจ และไม่มีการหลีกเลี่ยงดังเช่นความเป็นไปในกรมทหาร

การบังคับให้ราษฎรรับราชการทหาร ๒ ปีนั้นดูไม่สู้กระไรนัก แต่การที่จะต้องให้ราษฎรรับเป็นข้าราชการขุดดิน และอยู่ใต้วินัยคล้ายทหารตลอดชีวิตแล้ว ออกจะหนักมือไปสักหน่อยกระมัง ข้าพเจ้าจึงเห็นได้ว่าคงไม่มีราษฎรคนใดอยากเป็นข้าราชการขุดดิน ตามที่คาดหมายนักดอก

ข้อ ๕ เงินเป็นสิ่งที่ใช้แลกเปลี่ยน

เงินนั่น เป็นแต่เพียงคะแนนอันหนึ่ง เป็นสิ่งที่กินเข้าไปไม่ได้ และมีประโยชน์อยู่ก็แต่สำหรับไว้แลกเปลี่ยนดีเท่ากับเงิน เพราะเงินนั้น คนพอใจที่จะรับทุกคน ถ้าเลิกเงินก็ต้องกลับไปใช้วิธีโบราณ คือการแลกเปลี่ยนของด้วยของ ซึ่งคงทำความลำบากให้แก่มหาชนไม่น้อย กล่าวคือคนเรามีน้ำใจไม่เหมือนกัน มีความอยากได้ไม่เหมือนกัน ถ้าเราเอาของเราที่มีอยู่จะไปแลกกับอาหารหรือสิ่งที่เราประสงค์จากผู้อื่น เราจะไม่มีความรู้สึกแน่นอนเลยว่า จะได้ของนั้นมา เพราะเจ้าของสิ่งนั้น เราอาจไม่ต้องการสิ่งที่เราเอาไปแลกก็ได้ การเช่นนี้ย่อมทำให้การติดต่อระหว่างบุคคลลำบากขึ้นอีกมาก ถ้าเลิกเงินก็เท่ากับถอยหลังเข้าคลองไปหาสมัยเก่า ซึ่งผู้เขียนก็ดูเหมือนจะไม่ชอบไม่ใช่หรือ ? คนเรานั้น ผู้เขียนจะได้นำโครงการเศรษฐกิจนี้ออกใช้แล้วก็ดี ก็ยังต้องการติดต่อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ถ้าเลิกเงินความลำบากก็จะมี

จริงอยู่ ผู้เขียนไม่ได้พูดว่าจะเลิกเงิน แต่ทางดำเนินนั้น มันเป็นไปในทางที่จะตัดราคาเงินให้สูญไปทีละน้อย ดังที่ได้ทำกันอยู่ในประเทศรัสเซียมีหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ "แอนอีคอนอมิคฮีสเตอรี่ ของโซเวียตรัสเซีย" แต่งโดยลอตั้น มีข้อความเกี่ยวกับเลิกเงินนี้ว่า ประเทศรัสเซียนั้น ได้พยายามที่จะเลิกเงินมานานแล้ว โดยวิธีการอย่างเดียวกัน คือจะจ่ายเงินเดือนให้แก่ราษฎร แล้วให้ราษฎรนั้นนำเงินไปซื้อของจากร้านสหกรณ์ ที่ยังเหลืออยู่ก็นำไปฝากธนาคาร การที่ดำเนินการดังนั้น รัฐบาลต้องจ่ายเงินเพิ่มขึ้นอีกมาก การเพิ่มเงินก็ต้องเพิ่มธนบัตรขึ้น เมื่อเพิ่มธนบัตรมากขึ้น และมีเงินจริงประสมน้อย ราคาก็ตกต่ำจนในที่สุดต้องเลิกการใช้เงิน ราษฎรพากันใช้วิธีโบราณ คือแลกเปลี่ยนสิ่งของด้วยสิ่งของ ผู้ใดที่ไม่มีสิ่งของ มีแต่เงินเดือนที่รัฐบาลจ่าย แล้วก็อดตาย ฝูงชนที่อยู่ในเมืองใหญ่ ซึ่งย่อมไม่มีสิ่งของพืชผลอันใดที่จะเป็น

เครื่องแลกเปลี่ยนอาหารได้ เพราะตนเป็นแต่เพียงคนงานในโรงงาน ได้แต่เงินเดือนเท่านั้น ราษฎรของสหกรณ์ที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นนั้น ก็หาอาหารให้ราษฎรไม่เพียงพอ คนที่อยากกิน หรือกินไม่อิ่ม ก็อยู่ในเมืองต่อไปไม่ไหว ต้องทิ้งบ้านออกไปอยู่บ้านนอก เพื่อประสงค์จะได้หากินจากพื้นดิน พลเมืองในประเศรัสเซีย ๑๙๐ ล้านคน แต่ปรากฏว่าเพียง ๑๒ ล้านคนที่ได้รับเลี้ยงก็เต็มทน เพราะเงินไม่มีราคา พลเมืองในกรุงเปโตกราดนั้นเคยมีอยู่ ๙,๖๐๐,๐๐๐ คน แต่เมื่อได้เกิดทำพิธีนี้แล้ว มีคนแค่เพียง ๖๐๐,๐๐๐ คนเท่านั้น เพราะอยู่ต่อไปก็ไม่มีอะไรจะแลกเปลี่ยนของกินได้ดังกล่าวแล้ว ดูตัวอย่างทหารของเราที่มีผู้บังคับบัญชา ได้พยายามหลายครั้งแล้วที่จะให้เลี้ยงอาหารเป็นส่วนรวม และงดจ่ายเบี้ยเลี้ยง ทหารไม่พอใจเลย ชอบรับเบี้ยเลี้ยงไปซื้อกินเองดีกว่า ดังนี้ ย่อมเห็นได้ว่า เงินนั้นยังมีความสำคัญเพียงไร เพราะฉะนั้น ผู้เขียนจะดำเนินการอย่างไรนั้นก็ตาม ต้องพยายามอย่าทำลายค่าของเงินให้ป่นปี้ไปเสีย และถ้าจะให้ราษฎรเป็นข้าราชการทั้งหมดแล้ว และจะจ่ายเงินเดือนให้ ก็ต้องให้เป็นเงินจริงๆ ไม่ใช่กระดาษที่ไม่มีราคา หาไม่จะทำให้ราษฎรได้รับความลำบากโดยแท้ อย่าลืมว่า ถ้าเลิกเงินเสียแล้ว จะใช้วิธีตีราคาของอย่างไร จะต้องถอยหลังเข้าคลองไปใช้วิธีแลกเปลี่ยนอย่างโบราณอีกดังนี้หรือคือความเจริญ ?

ข้อ ๖ ธนาคารแห่งชาติ

การตั้งธนาคารแห่งชาตินั้น จะสำเร็จได้ดีหรือไม่ ย่อมแล้วแต่ราษฎรจะเชื่อถือธนาคารนี้แค่ไหน ถ้ารัฐบาลดำเนินการค้าขายขาดทุน และมาเอาเงินจากธนาคารแห่งชาติไปไม่รู้จักจบ ดังนี้แล้วธนาคารก็เห็นจะง่อนแง่นเต็มที่ เพราะฉะนั้น การตั้งธนาคารชาติเพื่อดำเนินการตามวิธีดังกล่าวแล้ว คือจะให้ราษฎรเอาเงินมาฝาก ถ้าราษฎรไม่เชื่อจะทำอย่างไร ราษฎรนั้นยังมีความเข้าใจน้อยเต็มที ดูแต่ชาวนาของฝรั่งเศส ก็ไม่ใคร่จะชอบเอาเงินฝากในธนาคารแล้ว ราษฎรของเราก็ยังมิได้ฉลาดเฉลียวเท่านั้น จะทำบ้างก็เห็นจะเชื่อยากสักหน่อย คลังออมสินก็ตั้งมานานแล้ว แต่ก็ไม่ปรากฏว่า ไม่มีเงินนำฝากเท่าใด การใช้เครื่องแลกเปลี่ยนด้วยเช็คนั้น กับคนไทยทั่วไปคงทำไม่ได้ เพราะยังเขียนหนังสือยังไม่เป็นอีกมาก หรือการทำบัญชีอย่างไม่มีเงินแบบรัสเซียที่ว่าง่ายหนักหนา ไม่ต้องการความรู้อันใด นอกจากบวกลบคูณหาร

เท่านั้น ก็สงสัยว่าจะทำได้ไม่สู้จะสะดวกนัก รัสเซียเคยลองทำการเหล่านี้มาแล้ว เช่น พยายามเก็บเงิน แต่ผลที่สุดก็ต้องกลับมาใช้เงินอีก และข้าราชการก็รับเงินเดือนเป็นเงิน แต่เป็นเงินที่มีราคาตกมาก ๆ เท่านั้น ถ้าไทยเราต้องรับการเช่นนี้บ้าง เห็นจะต้องเต็มที่หน่อย

ข้อ ๗ ราษฎรไม่มีที่ดินและเงินทุนพอ

ผู้เขียนกล่าวว่า ราษฎรของเรานี้เป็นจำนวน ๙๙ % ไม่มีที่ดิน และจนที่จะทำอะไรได้เอง แต่ข้าพเจ้าได้พบในรายการของโบรเฟส.ซอร์ซิมเมอร์แมนกล่าวว่า ราษฎรที่ไม่มีที่ดินและทนที่จะทำการเลี้ยงชีพมีได้เพียง ๓๖ % เท่านั้น ดูไกลกันมากกว่าที่ผู้เขียนได้กำหนด จริงอยู่ตัวเงินอาจไม่มากนัก แต่ที่ดินนั้นเขามีกันแน่ไม่ต้องสงสัยเลย

ข้อ ๘ ที่ดิน แรงงาน เงินทุนของประเทศ

ผู้เขียนกล่าวว่า ชื่อเสียงของประเทศสยามนั้นยังดีอยู่ และพื้นดินจำนวนพลเมืองก็มีมากพอที่จะจัดตามโครงการนี้ได้ โดยไม่ทำให้ใครเดือดร้อนข้อนี้ ยังมีที่น่าสงสัยอยู่กระมัง เพราะในประการที่ ๑ เมื่อเราประกาศที่จะดำเนินตามโครงการนี้แล้ว ผู้เขียนเชื่อได้อย่างไรว่า ประเทศเพื่อนบ้านของเราจะเห็นด้วยวิชาการที่ทำนี้ จริงอยู่มิใช่วิธีคอมมูนิสต์ แต่ก็เป็นวิธีที่รัสเซียเขาใช้อยู่และประเทศต่าง ๆ เขาเห็นว่า วิธีนี้แหละเป็นอันตรายแก่สันติภาพของโลก ถ้าเราใช้บ้าง เราจะไปหวังอย่างไรได้ว่า ชื่อเสียงของเราจะหอมอยู่ดั่งเดี๋ยวนี้ การที่จะทำดังนี้เสียอีก จะทำให้ชื่อเสียงของประเทศที่ยังมีคนนับถืออยู่เสื่อมเสียไป ถ้าเป็นดังนั้นแล้ว จะหาเงินที่ไหนมาเป็นทุน โดยมิต้องทำความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน

หมวดที่ ๔

ข้อ ๙ แรงงานที่สูญเสียไป และพวกหนักโลก

แรงงานสูญเสียไป ๔๐ % จริงอยู่เวลานี้ราษฎรของเราทำงาน ๖ เดือน แล้วก็หยุดไปเสีย ๖ เดือน และถ้าเราสามารถจัดการให้ราษฎรทำงานเพิ่มอีก ๖ เดือนที่ทิ้งว่างอยู่เสียนั้นได้แล้วจะบังเกิดประโยชน์นั้นอีกมาก ข้อนี้ ไม่มีใครเถียงแต่วิธีที่จะให้ราษฎรทำงานเวลาที่เหลือ

อยู่อีก ๖ เดือนนั้น เวลานี้ อย่าลืมว่า เรามิได้ใช้วิธีชักชวน หรือสอนให้เขาอะไรเลย ถ้าได้มีการชักชวนหรือแนะนำโดยตัวอย่างแล้ว บางทีราษฎรก็คงจะพยายามทำตามเป็นส่วนมาก คงยังไม่จำเป็นแน่ที่รัฐบาลจะต้องเข้าแย่งราษฎรทำงาน และเกณฑ์ให้ราษฎรเป็นลูกจ้าง เพราะการที่จะจัดให้ราษฎรทำงานให้แก่รัฐบาลนี้ได้ โดยรัฐบาลมีอำนาจเต็มที่จะสั่งให้ทำอะไรก็ได้ในเวลากำหนดเท่าใดก็ได้ ดังแบบนี้แล้วข้าพเจ้ารู้สึกว่า ถ้าจะทำก็คงต้องถึงกับการใช้บังคับกันอย่างหนัก ถึงกับต้องยิงกัน อย่าลืมว่าคนไทยนั้นรักเสรีภาพ ความเป็นอิสรภาพอยู่ในสายเลือดอยู่แล้ว เขายอมสละเสรีภาพมาให้ง่าย ๆ ไม่ได้แน่ ถ้าจะต้องบังคับดังนี้แล้วจะเป็นการสมควรละหรือ เราหวังจะให้ความสุขสมบูรณ์แก่ราษฎรทั่วไป การต้องบังคับกดคอให้เขาทำงานนั้น จะจัดว่าให้ความสุขสมบูรณ์แก่เขาได้อย่างไร มันจะกลายเป็นทุกข์สมบูรณ์เสียมากกว่า พึงนึกว่าเป็นคนบังคับเขา กับคนถูกบังคับนี้ต่างกันทางความคิด ทางความเห็นของบุคคลทั้งสองประเภทนี้ต่างกันมากทีเดียว ผู้เขียนเป็นทหารถูกบังคับให้อยู่ในวินัยบ้างแล้วหรือยัง การถูกบังคับนั้นไม่ใช่เป็นของสบาย เพราะฉะนั้น ในการนี้ถ้าจะทำได้ทำโดยมิต้องมีการบังคับแล้ว ก็คงเป็นการดีแน่แต่สงสัยว่าทำไม่ได้โดยไม่มีผู้บังคับอย่างน้อยก็คงทำตามหลักเช่น "ใครไม่ทำงานก็ไม่ต้องกิน" ขึ้นใช้เป็นแน่ ผู้เขียนอาจไม่มีความประสงค์ที่จะบังคับราษฎรให้ทำงานดังรัสเซีย ผลที่สุดก็จำต้องทำ เพราะไม่มีทางอื่น ดังที่ปรากฏแล้วในประเทศรัสเซีย ทำให้คนบาดเจ็บล้มตายเพราะความลำบาก และการถูกบังคับกดขี่กันตั้งล้านคน ผลก็น่าจะเป็นเช่นนั้นในประเทศเรา เพราะฉะนั้น จึงต้องขอเตือนให้ตรวจดูให้มากในข้อนี้

บทที่ ๒

ข้อ ๑๐ แรงงานเปลืองเพราะแยกกันทำ

การรวมกำลังกันทำงานนี้ราษฎรก็ร่วมมือกันทำอยู่แล้ว ก็คงได้ผลดีเป็นแน่ แต่ต้องไม่บังคับถ้าบังคับแล้วจะไม่ได้ผลเลย ขออย่าลืมภาษิตโคนันทวิศาล

บทที่ ๓

ข้อ ๑๑ ความคิดของผู้เขียน

ที่กล่าวว่า ถ้าใช้เครื่องจักรกลทำนาแล้วจะทำให้เป็นการทุ่นแรงเป็นอันมากและทำนาได้ผลมากขึ้นกว่าเดิม ข้าพเจ้าสงสัยว่า จะยังไม่สู้เป็นความจริงนัก เพราะในการเก็บเกี่ยว

ข้าวนั้น ตามที่ปรากฏในทางเทคนิคของการทำนา ทราบว่าการทำเช่นนั้นไม่ได้ อย่างไรเสีย การเกี่ยวข้าว ก็คงจะยังต้องใช้คนงานที่เกี่ยวอย่างเดิม นอกจากนั้น ณ บัดนี้ ก็ยังไม่ปรากฏทีเดียวว่า มีเครื่องจักรชนิดใดเหมาะจะนำมาใช้ในการทำนา ซึ่งเจ้าหน้าที่กำลังทดลองค้นคว้าหาอยู่ เพราะถึงแม้รัฐบาลจะเริ่มทำนาเองในบัดนี้ ก็คงจะเว้นเสียมิได้ที่จะใช้แรงคนเป็นจำนวนมากมายดังเดิม ดังนี้ จะเรียกว่าทุ่นแรงงานที่ตรงไหน ความเสียหายเสียอีกอาจจะเกิดมีขึ้นได้ในข้อที่จะใช้คนเป็นทาส อันเป็นสิ่งที่พึงรังเกียจอย่างยิ่ง

อีกประการหนึ่งที่ผู้เขียนกล่าวว่า ถ้าจะอนุญาตให้บุคคลทำอาชีพโดยการใช้เครื่องจักรกลช่วยเหลือแรงงานแล้ว จะทำให้เกิดคนงานไม่มีงานทำนั้น ข้าพเจ้าก็สงสัยอีกเช่นเดียวกันว่าน่าจะไม่เป็นความจริงสำหรับเมืองไทยเรา เพราะในประเทศสยามนั้นเรายังมีที่ดินเหลือ ยังมิได้เปิดขึ้นทำการกสิกรรมอีกมาก ดังจะเห็นได้ว่า ทุกวันนี้เราต้องการกรรมกรมาช่วยเราทำงานอยู่ ถ้างานเรามีน้อยไม่พอที่จะให้ราษฎรรับทำกันได้ทั่วไปแล้ว เราจะต้องการจีนเหล่านี้มาทำงานแทนพวกเราทำไม เรื่องการที่จะเกิดคนไม่มีงานทำสำหรับเมืองไทยเรานั้น ยังเป็นความฝันมากกว่าความจริง เพราะงานเรายังมีอยู่อีกมากมายที่คนจะไปทำได้ ที่เกิดมีคนเรียกตัวเองว่าไม่มีงานทำขึ้นเมื่อเร็ว ๆ นี้นั้น ก็ปรากฏว่าไม่มีงานทำ เพราะหางานไม่ได้จริง ๆ ที่หาไม่ได้ก็เพราะเขาหางานที่สบาย ๆ เช่นการเป็นเสมียนไม่ได้ต่างหาก เพราะฉะนั้น ถึงแม้เราจะต้องเกิดปัญหาไม่มีงานทำ ชนิดแต่ที่ต้องทำงานเบา ๆ นี้ขึ้นเท่าใดก็ตาม ก็ย่อมยังจะดีกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศสยามให้กลายเป็นโรงเลี้ยงทาส บังคับให้คนทำงานให้รัฐบาลดังผู้เขียนกล่าว

การเก็บภาษีทางอ้อม

อย่าลืมว่า การเก็บภาษีทางอ้อมนี้ เกือบจะถึงขีดที่สุดแล้ว ถ้าทำต่อไปก็จะเกิดความเดือนร้อนเท่านั้น เพราะฉะนั้นการที่จะคิดหาเงิน โดยการเก็บภาษีทางอ้อมนี้ ไม่ควรจะหวังให้มากนัก หาไม่แผ่นดินจะร้อนทุกเส้นหญ้า

การหาเงินโดยหวังพึ่งชื่อเสียงรัฐบาล ก็เช่นเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นถ้าดีจริงมีคนเชื่อถือทั่วโลกก็ดี ถ้าเราเสียเข้ามาก ๆ แล้ว ใครเลยเขาจะให้เรายืมเงินคล่อง ๆ การที่จะ

เสียนั้นอาจมีได้เป็นแน่ เพราะทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ที่นับว่าเป็นผู้ชำนาญ ก็ยังไม่มีผู้ชำนิชำนาญพอ หรือมีความชำนาญจริงจังแค่ไหน อาจพลั้งพลาดได้ง่าย ๆ ประเทศรัสเซียนั้น เคยได้มีโรงงานมาก่อนแล้ว แต่ถึงกระนั้น เมื่อจะขยายใหญ่โต ก็ยังเกิดความลำบากเสียหาย เพราะขาดความชำนาญและฝีมือดังกล่าวแล้ว คนที่ทำการค้าขายชำนาญแล้ว ก็ยังพลาดได้ ทำไมเราซึ่งยังไม่เคยทำการค้าขายเลย จะพลาดพลั้งไม่ได้ นอกจากนั้น เมืองเราเป็นเมืองเล็ก หนี้เราก็มีอยู่มากมาย ถ้าเจ้าหน้าที่มีอยู่เดี๋ยวนี้ เขาไม่เชื่อถือในวิธีการกระทำของเราว่าจะเป็นผลสำเร็จนึกละหรือว่า เขาจะลอยหน้าให้เราอยู่เฉย ๆ โดยไม่ขอยึดทรัพย์ของเราไว้เป็นประกัน นอกจากนี้ ปรากฏอยู่แล้วว่า พวกเจ้าหนี้ของเราไม่เห็นด้วยกับวิธีการในทำนองนี้อยู่แล้ว เมื่อเราทำขึ้น เขาคงคิดทวงหนี้ทันที หรือไม่ทวงคือเขาก็จะขอยึดสิ่งของเป็นประกัน ดังมีตัวอย่างมาแล้ว

สำหรับเรานั้น เขาอาจยึดรถไฟขายใช้ หรืออะไรเสียเมื่อไรก็ได้ สันนิบาตชาติจะมาทำอะไรให้เราได้เราจะต้องเอาตัวไปเปรียบกับประเทศรัสเซียนั้นไม่ได้ เขามีคน ๑๙๐,๐๐๐,๐๐๐ คน และที่ดินก็ใหญ่โตกว่าเราหลายสิบเท่า ใครจะทำอะไรเขาก็ลำบากกว่าที่จะทำกับเราเป็นอันมากเทียบกันไม่ได้เลย

บทที่ ๔

ข้อ ๑๒ พวกหนักโลก ทำให้ถ่วงความเจริญ

คนหนักโลก ที่ผู้เขียนกล่าวนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่ามันจะหมดไปได้ นอกจากนั้น ใครจะยอมรับว่าใครหนักโลก ตัวเราก็พูดว่าคนอื่นหนักโลก เรามักเห็นตัวเราไม่หนัก เขาหนักเสมอ ต่างคนต่างก็นึกเช่นนั้นเสมอเป็นธรรมดา เราเห็นว่าเราทำความดีให้ชาติ คนอื่นเขาก็มีเหตุผลอย่างเดียวกันที่จะนึกดังนั้น คนเราย่อมมีใจคิดร้ายกัน ใครจะเป็นผู้ตัดสินว่า ใครผิดใครถูกโดยไม่มีข้อพิสูจน์อย่างใดชัดย่อมไม่ได้ เช่นพวกปรปักษ์ของรัฐบาลบางจำพวกที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เราอาจเห็นตัวเขาไม่หนักโลกแต่เห็นคนอื่นหนักก็ได้

บทที่ ๕

ข้อ ๑๓ วิธีรัฐบาลจะหาที่ดินแรงงานทุน

หลักสำคัญ ที่ผู้เขียนกล่าวว่าจะดำเนินการโดยละม่อม ไม่ประหัตประหารคนมั่งมีนั้น ข้าพเจ้าขอให้เป็นดังนั้นจริง ๆ เถิด ลงท้ายเข้าเกรงจะหันเข้าหาวิธีอย่างรัสเซียใช้ คือเก็บภาษีสูบเลือดไปทีละเล็กทีละน้อย ให้ใบบอนด์ซึ่งไม่มีราคาเดิม ราคากระดาษจัดการเข้าประหัตประหารคนมั่งมี และหาว่าคนมั่งมีหนักโลกเสียละกระมัง

บทที่ ๖

ข้อ ๑๔ เจ้าของที่ดินไม่ได้ผลจากที่ดินเพียงพอ

ความเป็นไปดังนี้ ผู้เขียนกล่าวอาจจะเป็นความจริงก็ได้ และวิธีการที่คิดจะซื้อที่ดินกลับคืนโดยไม่ใช้การริบนั้นก็คงจะเป็นการดี ถ้าการซื้อคืนนี้ โดยผู้ขายเต็มใจขายให้ราคาซื้อพอสมควรและซื้อด้วยเงินตรา และถ้าการซื้อนี้ จะซื้อโดยการให้กระดาษแผ่นหนึ่งคือใบบอนด์ ซึ่งอาจมีผู้เชื่อว่า ไม่มีราคาอะไร นอกจากกระดาษแผ่นหนึ่งแล้วเห็นจะทำการซื้อตามใจผู้สมัครขายไม่สะดวกนัก เพราะการเอาใบบอนด์กู้เงินมาซื้อนี้ไม่มีอะไรมาประกันนอกจากชื่อเสียงที่หอมของสัญชาติ ซึ่งได้พูดข้างต้นแล้วว่ามันอาจจะเหม็นไปก็ได้ ถ้ารัฐบาลทำการค้าพลาดพลั้งไป รัฐบาลจะเอาดอกเบี้ยร้อยละ ๗ ร้อยละ ๘ ที่ไหนมาใช้ความที่ว่า ลงท้ายราคาใบกู้นั้นก็คงไม่เกินราคา สำหรับกระดาษแผ่นนั้นแผ่นเดียว

ข้อ ๑๕ การซื้อที่ดิน

การซื้อ ที่ดินมาและสวนทั้งหมดนั้น ย่อมทำให้เกิดความลำบากแก่ราษฎรได้ เพราะชาวนามีที่นาของตัวเองก็มีอยู่อีกมาก การจะซื้อที่ ๆ เจ้าของไม่ได้ทำเองก็พอทำเนา เพราะก็ยุติธรรมอยู่ที่ทำดังนั้น เมื่อเจ้าของไม่ทำอะไรให้เหมาะสมกับที่ดินนั้นจะเก็บเอาไว้ทำไม เพราะฉะนั้นไม่ขัดข้องในข้อนี้ แต่จะบังคับซื้อที่นาทั่ว ๆ ไปนั้น ยังจะกระไรอยู่ เพราะบัดนี้ก็ยังปรากฏอยู่เนือง ๆ ว่า ราษฎรที่ชอบถางป่า ทำไร่โดยอิสระก็มีอยู่มาก เมื่อเราลงแรงเข้าถางอย่างนั้น โดยประสงค์จะปลูกพืชผลดังนี้ เกรงจะทำให้เกิดความไม่พอใจในที่สุดก็จะต้องบังคับหรือริบเอานั่นเอง

ข้อ ๑๖ รักชาติหรือรักตัว

การที่มนุษย์รักตัวนั้น ไม่ต้องมีใครสอน เกิดมาก็มีอยู่ประจำของธรรมชาติให้มาแล้ว คนเรานั้นจะทำดี หรือทำอะไร ก็เพราะหวังแก่ตัวและลูกหลาน ถ้าผู้ใดรักตัวเองไม่เป็นแล้ว ก็คงจะรักอะไรอื่นอีกไม่เป็นเลยเป็นอันขาด การที่จะรักอะไรได้จริง ๆ จัง ๆ ย่อมต้องเกิดขึ้นจากความรักตัวก่อนทั้งสิ้น ชาติที่เกิดขึ้นได้นั้น ก็เพราะคนรักตัว อยากจะถนอมตัวของตัวให้พ้นภัย จึงเข้าร่วมเป็นหมู่ที่มีความรู้สึกร่วมกันรักษานั้นร่วมกับตัว เพราะการที่จะรักษาตัวไปคนเดียวสู้ภยันตรายลำบาก ถ้ารวมกำลังป้องกันรักษาตัวก็สะดวกเข้าดังนี้ จึงเกิดการรวมกำลังกันขึ้นเป็นหมู่ เพื่อช่วยกันรักษาผลประโยชน์ของตัวที่เป็นหนึ่งอยู่ในหมู่ ก็เกิดความจำเป็นที่จะต้องรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของหมู่ด้วย หมู่ ๆ เดียวก็รักษาตัวยากอีก หมู่ต่าง ๆ จึงได้รวมขึ้นเป็นพวก เป็นชาติ ทั้งนี้ ก็เพื่อจะได้เป็นการร่วมมือกันช่วยรักษาสิทธิและผลประ-โยชน์ส่วนของคนในชาติ และผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติที่ทำให้ชาติตั้งอยู่ได้ การรักชาติจึงเกิดขึ้น และแลเห็นได้ชัดว่า การรักษาชาตินั้น ย่อมเกิดเพราะการรักษาตัวก่อนเป็นที่ตั้ง ไม่สักแต่คนหน้าตาผิวพรรณอย่างเดียวกันที่ไม่มีความรักตัวเลย จะรักพวกพ้องผิวพรรณอันนั้นเท่านั้น ชาตินั้นก็ไม่แปลกกว่าที่ดิน ถ้าที่ดินเป็นชาติแล้ว ที่ดินในเกาะร้าง จะเรียกว่าชาติอะไรเล่า เพราะฉะนั้น การที่จะพูดว่า คนที่เช่าเขาอยู่ หรือคนที่มีที่ดินของตัวเองว่าใครจะรักชาติมากกว่าใครนั้นไม่ได้ เราจะรู้ได้อย่างไรว่า ใครจะรักมากกว่าใคร กลับจะต้องไปพิสูจน์เสียว่า ถ้าชาติเสียพังทำลายเสียแล้ว ผู้ใดจะเสียประโยชน์มากกว่ากัน เป็นคะแนนความรักชาติเสียอีก เพราะย่อมรักของ ๆ ตัว และประโยชน์ของตัวเป็นใหญ่ จึงจะมีความรักใคร่ส่วนรวม คือชาติที่คอยช่วยป้องกันผลประโยชน์ให้ ผู้ที่เช่าห้องแถวเขาอยู่ อาจจะมีความรักชาติมากกว่าคนที่มีที่ดินก็ได้ แต่ต้องอย่าลืมว่า คนพวกนี้นั้น ถึงแม้ชาติจะเสียไป ตนก็มิได้เสียอะไรสำคัญส่วนตัว นอกจากความภูมิใจในความเป็นอิสระ ส่วนการเช่าก็คงเช่าเขาอยู่ตามเคย ส่วนคนที่มีที่ดินนั้นตรงกันข้าม ถ้าเสียชาติแล้วอาจเสียของตัว ๆ ไปด้วยก็ได้ และเสียความภูมิใจในความเป็นไทยในขั้นที่ ๒ ด้วย ซึ่งต่างกันอยู่ เราต้องมีความเข้าใจให้ดีเสียก่อนว่าชาตินั้นคืออะไร หาไม่จะรักไปในทางที่ไม่ถูก เราอาจบอกว่า รักชาติมากกว่าตัว แต่ถ้าการกระทำที่ดำเนินอยู่นั้น แสดงว่ามิได้หวั่นเกรงว่าสิ่งอันตรายที่จะพึงมีมายังชาติของตัว คิดแต่

จะหาชื่อเสียงเข้าตัว ในการที่จะได้ชื่อว่าช่วยชาติ รักชาตินั้น อาจจะเป็นการตรงกันข้ามว่า ไม่รักชาติ พยายามจะขายชาติ ทำลายชาติ เพื่อความเฟื่องฟูในเกียรติของตัวก็ได้

ที่ดินที่กลายเป็นของกลางนั้น จริงอยู่ อาจมีคนรักษา แต่คนที่รักษาทุกคนไม่ตั้งใจรักษา เท่าที่เป็นของตนจริง ๆ ข้อนี้ เป็นความจริงของมนุษยชาติ หาไม่ที่สาธารณสถานในประเทศของเรา คงไม่สกปรกโสโครกดั่งที่ได้เป็นอยู่เดี๋ยวนี้เลย สวนหลวงที่งามได้ ต้องการเงินและคนไปรักษามาก ผิดกับบ้านที่เสียเงินค่ารักษาเท่าใดก็เห็นได้ชัด ๆ เพราะการที่รักษาของกลางนั้น ตนไม่ได้อะไรด้วย เงินเดือนนั้นถึงจะดีวิเศษ หรือดีพอปานกลาง ไม่ให้ถูกตำหนิได้ ก็คงได้เงินจำนวนเท่านั้น นอกจากนั้นเมื่อมีหลาย ๆ มือ การเกี่ยวกับการรักษา ก็คงจะมีมิได้ขาด การที่พูดดังนี้ ผู้เขียนอาจพูดว่า เป็นการดูหมิ่นข้าราชการผู้ชำนาญก็ได้ แต่ก็เป็นการพูดได้เช่นเดียวกันว่า พวกผู้ชำนาญเที่ยวสอนราษฎร และว่าราษฎรไม่เปิดหูเปิดตานั้น ก็เป็นการดูหมิ่นราษฎรได้เท่า ๆ กัน ราษฎรเวลานี้ต้องการดูตัวอย่าง ราษฎรไทยชอบที่จะใช้ของใหม่อยู่เสมอ ดูแต่การเปลี่ยนเครื่องนุ่งห่ม หรือทางจรรยาอันใดที่หนังฉายก็ได้ ราษฎรที่เห็นพากันชอบทำเสมอ ในการเศรษฐกิจก็เหมือนกัน ปรากฏว่า ราษฎรอยากรู้ อยากเห็นวิธีการใหม่ ๆ ข้อที่ขัดข้องอยู่ ณ บัดนี้นั้น เป็นเพราะพวกผู้ชำนาญที่ออกไปทำการสั่งสอนนั้น ยังไม่ได้ทำให้ราษฎรเลื่อมใสเพียงพอ จึงไม่เชื่อ เพราะผู้สอนยังมิได้ทดลองวิชาการที่นำไปสอนให้ประจักษ์ตาเสียก่อน พวกที่ไปสอนก็สอนตามตำรา (Practice) เท่านั้น ความบกพร่องของเรามันอยู่ที่ Theory มากไป และขาด Practice เท่านั้น เพราะฉะนั้นจะว่า ๆ ไม่อยากเรียนของใหม่นั้นไม่ถูก การที่ไม่ได้ผลดังนี้ ก็เพราะการสอนการวางตัว ยังไม่ดีต่างหาก เพราะฉะนั้น ไม่ควรดูหมิ่นราษฎรเลย ผู้นั้นควรจะดูหมิ่นตัวเองได้เท่า ๆ กัน

การที่ว่า ราษฎรจะได้รับความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อรัฐบาลจัดการเศรษฐกิจตามที่โครงการที่เขียนขึ้นมานี้นั้น ก็เป็นแต่ทางคาดผลสำเร็จในทาง Theory ว่าจะเป็นดังนั้น ที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้นั้น ในประเทศที่ได้ใช้วิธีการอย่างเดียวกัน ผลกลับตรงกันข้าม เช่นในประเทศรัสเซียกลับปรากฏว่า ราษฎรได้รับความลำบากขึ้นกว่าเก่าในเรื่องปัจจัย ๔ ที่จะใช้เลี้ยงชีวิตเป็นอันมาก ถึงกับอดตายกันก็มาก

ผู้เขียนกล่าวว่า ข้าราชการในปัจจุบันนี้ ส่วนมากเป็นตระกูลที่เคยทำนา และต้องละทิ้งนาเข้ามารับราชการนั้น ไม่ใช่จะหมายความว่า พวกราชการจะทิ้งนาเข้ามาดังนี้ รักชาติน้อยกว่าชาวนามิได้ ข้อนี้ พูดความจริงก็ไม่ใช่จะมีใครเขาเที่ยวว่ามากนัก นอกจากข้าราชการชนิดนั้น จะเกิดกินปูนร้อนท้องไปเอง การรักชาติก็ได้กล่าวแล้วว่า ใครรักมาก ใครรักน้อยนั้นพิสูจน์ได้ยาก สำหรับข้าราชการที่ละนาเข้ามานั้น ก็ไม่ใช่ว่ารักชาติน้อย แต่การละที่นาเข้ามารับราชการนั้น ก็หาใช่เพราะเหตุที่มีจุดหมายในการรักชาติเป็นที่ตั้งอันเดียวไม่ การที่ละที่ละนาเข้ามานั้นถ้าจะให้เหตุผลแล้ว ก็ต้องว่าความรักตัวเองมากกว่าผู้อื่น หมดน้ำใจที่จะคิดบำรุงพื้นดิน ซึ่งเป็นของบิดามารดา ปู่ย่าตาทวด เพราะความกลัวเหนื่อย อยากหาความสบายให้ได้งานเบา ๆ เงินมาก ๆ ถ้าเราจะว่าคนละทิ้งที่นาเข้ามารับราชการ ทำดังนั้นเพราะความรักชาติแล้ว ข้าราชการอื่น ๆ ตลอดจนบุคคลที่เที่ยววิ่งหาหัวกระไดบ้านผู้มีบุญ ไหว้กราบของานทำหรือผู้ใหญ่ที่จะจัดการเอาลูกเอาหลานของเขาเข้ารับราชการ โดยทางใดทางหนึ่งก็จะต้องนับว่าที่ทำดังนี้เพราะความรักชาติเหมือนกัน

ข้อ ๑๗ ระวังคำล่อลวง

ผู้เขียนกล่าวว่า บุคคลนิยมลัทธิ ต่างคนต่างนั้น พยายามล่อลวงราษฎรให้หลงเชื่อในความคิดความประเสริฐไปในทางนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่า ไม่ล่อลวงก็ได้ผลดีอยู่แต่เดิมแล้ว ลัทธิอันนั้น ไม่มีผู้ใดประกาศสอน หรือสั่งใบปลิว ลัทธินั้นเกิดอยู่เป็นของธรรมดาของมนุษย์แต่ไหนแต่ไรมาแล้ว แต่ถ้าบัดนี้มีพวกเหล่านี้ ออกไปเที่ยวล่อลวงต่าง ๆ อีกอย่างจริง ๆ ดังที่ผู้เขียนว่าแล้ว ข้าพเจ้าอยากจะขอเติมอีกว่า พวกที่คิดจะล่อลวงไปทางอื่นก็มีมากเหมือนกัน เช่นพวกที่ล่อลวงให้คนนิยมนับถือไปในทางศาสนาพระศรีอาริย์คอยเก็บต้นกัลปพฤกษ์ก็มี ล่อลวงให้อยากได้สิ่งให้เห็น สิ่งที่ยังทำไม่ได้ จนในที่สุดแทนที่จะได้ไปสวรรค์ของพระศรีอาริย์ มันจะเลยกลายตกไปส่งนรกอเวจีเสียก็ได้ เพราะพวกที่ล่อลวงนี้เที่ยวเกลี้ยกล่อมอธิบาย ให้เห็นแต่ทางที่จะได้ ส่วนผลร้ายนั้นไม่นึกถึง ล่อเอาด้วยความโลภความโมหะได้เข้าปิดบังนัยน์ตาของผู้ไร้ปัญญา ไม่ให้เห็นในทางอื่น ให้ครอบงำอยู่ในความงมงาย ซึ่งเป็นอากาศธาตุ ของ Theory เท่านั้น พวกนี้ย่อมเป็นพวกที่เป็นอันตรายต่อสันติสุขของประเทศชาติอยู่มิใช่น้อย ราษฎรก็จำเป็นต้องระวังเหมือนกัน

บทที่ ๗

ข้อ ๑๘ ข้าราชการบางคนกีดกัน ไม่อยากให้เป็นข้าราชการ

คำพูดเช่นนี้ เป็นการกล่าวโทษข้าราชการโดยไม่ยุติธรรมเลย หมู่บุคคล หรือข้าราชการที่ค้านว่า รัฐบาลไม่ควรทำอุตสาหกรรมนั้น ถ้ามีจริงดังข้อหาก็คงเป็นเพราะว่า เขาเหล่านั้นเห็นภัยที่จะมาถึงราษฎร ที่เขาพยายามทะนุบำรุงมากกว่าที่จะกีดกัน ถ้าเห็นไฟจะไหม้ป่าในหมู่บุคคลช่วยกันป้องกันมิให้ไฟนั้นเกิดขึ้น จะเรียกได้หรือไม่ว่าเขาเหล่านั้น กีดกันตัดอาชีพของพวกที่จะทำการก่อการสร้างตึกที่จะตกไหม้นั้น ข้าราชการเท่ากับเป็นผู้รับจ้างราษฎร ถ้าเขาพยายามป้องกันภัยมิให้มาถึงราษฎร จะเรียกว่าเขากีดกันนั้นหาควรไม่ การที่จะคิดแย่งอาชีพราษฎร เช่นการทำนา ทำสวนเสียอีก เป็นสิ่งที่ควรรังเกียจ และนับว่าเป็นการกีดกันมิให้ราษฎรได้มีอิสระทำมาหากินตามชอบใจ ถ้าคิดจะช่วยเหลือ ราษฎรให้มีความสุขมากขึ้นก็ควรจะหาช่องทางช่วยที่จะเป็นการขัดขวางต่ออิสรภาพ ของราษฎรในการทำมาหากิน จึงจะถูก แต่แทนที่ผู้เขียนจะคิดจะจัดการหาทางป้องกันไม่ให้ใครมาทำร้ายราษฎร โดยกีดกันมิให้เข้าทำนา ทำสวน ซึ่งเขาเคยทำมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย ผู้เขียนกลับกล่าวโทษผู้ที่จะพยายามจะช่วยป้องกันมิให้ราษฎรถูกแย่งอาชีพ ดังนี้หาควรไม่ อีกประการหนึ่งชี้ให้เห็นชัดว่าข้าราชการมิได้กีดกันผู้ใดที่ประสงค์จะเข้ารับราชการเลย ขอชักตัวอย่างซึ่งผู้เขียนเป็นผู้กล่าวเองว่า มีข้าราชการเป็นอันมากที่มีตระกูลเป็นชาวนา คือแปลว่า ได้ละทิ้งไร่ ทิ้งนาของตัวเข้ารับราชการดังนี้นอกจากนี้ วิธีการรับคนเข้ารับราชการ ก็ไม่มีสิ่งที่แสดงว่ามีการกีดกัน ช่องต่าง ๆ ก็เปิดอยู่เสมอหน้ากัน ใครมีคุณวุฒิ เข้ารับราชการได้เต็มที่ ไม่มีกีดกันว่า คนนั้นเป็นชาวนาชาวสวน เข้าทำราชการไม่ได้ ดังนี้ จะเรียกว่ากีดกันได้อย่างไร

เรื่องที่ว่าราษฎรไทย มีนิสัยชอบทำราชการนั้น มีความจริงแค่ใด ก็ได้กล่าวมาแล้วแต่ต้น แต่จะขอเน้น ให้ฟังอีกว่า คนไทยไม่ชอบเป็นข้าราชการ ชนิดที่ตรากตรำลำบากขุดดิน ข้าราชการที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ แทบทุกคนจะไม่มีใครอยากเป็นข้าราชการกันเลย ถ้าตัวเองต้องไปขุดดิน ไถนา แทนที่จะนั่งโต๊ะชี้นิ้ว อย่าว่าแต่จะให้ขุดดิน หรือทำงานหนักอันใดเลย แม้แต่สั่งให้ย้ายไปรับราชการหัวเมือง ก็ไม่ชอบเสียแล้ว ดังนี้ ใครบ้างที่จะอยาก

เป็นข้าราชการชนิดที่ผู้เขียนจะจัดให้มีขึ้น ถ้าผู้เขียนว่าคนไทยนั้นมีนิสัยชอบเป็นคนนั่งที่ชี้นิ้วให้ผู้อื่นทำงาน ข้าพเจ้าไม่คัดค้านเลยเพราะเป็นความจริง

ข้อ ๑๙ ยกเว้นเอกชนบาง จำพวกที่ไม่ต้องรับราชการ

รัฐบาล จะบังคับให้ราษฎรทั้งหมดเป็นข้าราชการหรือ ผู้เขียนบอกว่าไม่จำเป็นจะต้องบังคับราษฎรทั้งหมดให้เป็นราชการ รัฐบาลอาจยกเว้นชนที่มั่งมี พอที่จะแสดงตนว่าจะเลี้ยงชีพต่อไปเองได้ ให้ทำการเป็นอิสระ ถ้าการเป็นไปอย่างนี้ ตรงไปตรงมาก็ดี แต่เนื่องจากคำว่า อาจยกเว้นให้แต่ต้องแสดงว่าเลี้ยงชีพต่อไปเองได้นี้ มันเป็นเครื่องล่อในตัวค่อนข้างจะเป็นที่น่าสงสัย ราษฎรส่วนมาก จะถูกบังคับให้เข้าทำงาน เพราะข้อพิสูจน์จะเลี้ยงตัวได้หรือไม่นี้ รัฐบาลเป็นผู้ตั้งหาข้อพิสูจน์ ข้อสำคัญในทางพิสูจน์จะเป็นอย่างไร ก็ไม่ทราบแน่นอน แต่ทำให้เกรงไปว่า ข้อพิสูจน์จะสูงเป็นอันมาก ที่เกือบจะไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงได้เสียเลย ทางที่ควรนั้น ถ้ารัฐบาลอยากให้ราษฎรได้รับความสุขสมบูรณ์ โดยไม่ทำความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแล้ว แทนที่จะไปพิสูจน์ว่าราษฎรจะเลี้ยงตัวเองได้หรือไม่ รัฐบาลควรจะเดินตามแผนตรงกันข้าม คือให้ราษฎรมาพิสูจน์ว่า ตนเลี้ยงตัวไม่ได้ ขอให้รัฐบาลช่วยเลี้ยงครั้นแล้ว รัฐบาลก็รับเลี้ยงคนเช่นนั้นต่อไปจะเหมาะกระมัง ถ้าไม่ใช้วิธีดังนี้ การพิสูจน์ของรัฐบาลนั้น จะกลายเป็นการบังคับให้ราษฎรทำงานไปนอกจากนี้เมื่อรัฐบาลดำเนินการเศรษฐกิจดั่งนี้แล้ว ถึงแม้รัฐบาลจะมีนโยบายที่จะบังคับคนทั่วไป ให้เขาทำงานในชั้นต้นนี้ก็จริง ต่อไปก็คงจะต้องค่อย ๆ ตะล่อมคนที่ทำการอาชีพเป็นอิสระนั้น เข้ามาในวงการบังคับให้การให้รัฐบาลทุกที โดยวิธีเก็บภาษีสูบเลือดทางอ้อมทีละเล็ก ทีละน้อย จนคนนอกนั้นสิ้นกำลังอดข้าวก็วิ่งกระเสือกกระสนเข้าหาแอกเอง อันเป็นวิธีบังคับทางอ้อม ที่ประเทศรัสเซียเขาเคยใช้เพื่อดำเนินการ เพื่อดำเนินการโดยนโยบายที่แสดงว่าไม่กดขี่ราษฎรอย่างของผู้เขียนนี้

ข้อ ๒๐ อาชีพอิสระ

การอนุญาตให้ราษฎรมีอาชีพอิสระได้ก็แต่เฉพาะอาชีพเช่น นักประพันธ์ แพทย์ ทนายความ และช่างเขียน และการมีโรงงาน บางชนิดที่ได้มีอยู่ก่อนแล้ว ส่วนการทำนา หรือ

การทำสวนนั้นดูไม่ปรากฏเลยว่าอนุญาต อย่างไรก็ดี ถึงแม้นบัดนี้จะอนุญาตให้ราษฎรมีโอกาส ที่จะทำการอาชีพอิสระได้บ้างก็จริง แต่ต่อไปหน้ากลัวจะค่อย ๆ ดำเนินวิธีการกับเข้าหารัฐบาล จนหมดสิ้นด้วยวิธีการเก็บภาษีทางอ้อม และโดยการแสดงความขัดข้องเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งก็เป็นการบังคับอยู่ในตัวให้เลิกอาชีพอิสระ การที่สัญญาว่าจะอนุญาตนี้ ไม่สู้จะมีน้ำหนักนักข้าพเจ้าจึงอดวิตกไม่ได้เลยว่า ในที่สุดก็จะกลายไปเป็นประเทศรัสเซีย ซึ่งเขาค่อย ๆ ทำลายอาชีพอิสระนี้ไปทีละน้อย จนในที่สุดเกือบไม่มีเหลืออยู่เลย ถ้าผู้ใดอยากทราบว่า ข้าพเจ้าทราบความเป็นไปในประเทศรัสเซียนี้มาได้อย่างไรแล้ว จะบอกหนังสืออ่านให้ก็ได้ นอกจากนี้เรายังชอบเสรีภาพ ถ้าปล่อยให้ตนอิสระได้ ก็คงมีคนทำกันเป็นอิสระส่วนมาก ถ้าเป็นดังนั้นแล้ว โครงการนี้จะดำเนินการไปอย่างไร เมื่อดำเนินการไปตามที่มุ่งหมายไม่ได้ รัฐบาลก็ต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการ ซึ่งในที่สุดก็ต้องบังคับ โดยทางอ้อมให้ต้องเลิกไปเอง ดังในเมืองรัสเซียอย่าลืมคำที่พวกรัสเซีย เขากล่าวว่า "การที่เขายังทำไม่สำเร็จดั่งประสงค์ เป็นเพราะประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกยังไม่ได้เป็นอย่างเขา ถ้าทั้งโลกกลายเป็นดำเนินวิธีการอย่างเขาแล้ว ก็จะสำเร็จโดยเรียบร้อย" นี่เป็นเช่นเดียวกัน ถ้าทำไม่สำเร็จก็คงบอกว่าเพราะคนทุกคนยังไม่รักชาติ หรือยังไม่รักการเป็นทาสพอจึงยังไม่สำเร็จ ก็เมื่อไม่สำเร็จจะนั่งนิ่ง ๆ คงเป็นไปไม่ได้ คงจะต้องเดินวิธีทำให้สำเร็จ รัสเซียเขาไม่ได้พึ่งนิ่ง ๆ เขาคิดจะให้มีการจลาจลเกิดขึ้นในโลกเสมอ ๆ การเปลี่ยนแปลงในประเทศเรานี้ ก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงการรัสเซียก็ได้เพราะฉะนั้น ในที่สุดข้าพเจ้าออกจะรู้สึกหนักใจว่า การอาชีพอิสระก็คงจะมีไม่ได้อีกต่อไปในประเทศเรา

ข้อ ๒๑ ผลดีของราษฎรส่วนมากที่สมัครเป็นข้าราชการ

ในข้อนี้ ถ้าราษฎรเป็นข้าราชการเอง โดยไม่ต้องบังคับทางอ้อมหรือทางตรงก็ดี ส่วนผลดีที่รัฐบาลจะได้รับนั้นข้าพเจ้าก็ไม่สงสัย นอกจากนั้นบรรดาข้าราชการผู้ชำนาญต่าง ๆ ที่นั่งอยู่ในสภาบำรุงเศรษฐกิจและนอกสภา ก็คงได้ผลดีอันประเสริฐเหมือนกัน ใครมีหวังจะได้ตำแหน่งผู้ชำนาญนี้สักตำแหน่งหนึ่งแล้ว ย่อมอยากให้เขาดำเนินเป็นดังนี้เป็นแน่ เพราะถ้าดังนี้แล้ว ตนก็จะเป็นนายชั้นวิเศษมีทาสมาก ๆ สำหรับใช้ ข้อสำคัญก็แต่ว่า อย่าให้กลายเป็นบังคับ

ให้ราษฎรทำงานไปก็แล้วกัน เพราะถ้าเป็นการบังคับแล้ว ราษฎรพากันขัดขืนพากันหนีเข้าป่ากันก็ได้ คนไทยเรานั้นเลือดร้อนไม่เหมือนกับคนรัสเซีย ที่จะยอมให้เถือได้ง่าย ๆ นั้นไม่มี ถ้ายิ่งรู้ว่าผู้ให้สัญญาว่าจะให้ความสุขได้ แล้วเอาความทุกข์ ความลำบากมาให้ เขาอาจจะพากันเอะอะก็ได้ ถ้าเอะอะไม่สำเร็จ อาจจะหนีร้อนไปพึ่งเย็น เช่นสมัครไปอยู่กับฝรั่งเสียเป็นต้น ที่เมืองรัสเซียนั้นราษฎรที่ต้องการหนีร้อนไปพึ่งเย็นก็มีเป็นอันมาก แต่ที่ออกไปนอกประเทศไม่มาก ก็เพราะรัฐบาลทำกำแพงคั่นด้วยวิธีตรวจใบอนุญาตเดินทาง และการหาเรื่องลงโทษผู้ที่พยายามหลบหนี นอกนั้นเมื่อเร็ว ๆ นี้ มีการกบฏในรัสเซีย และถ้าถามว่า ถ้าพวกราษฎรไม่พอใจในวิธีการเช่นนี้แล้ว ทำไมจึงไม่โหวตให้รัฐบาลลาออก และเปลี่ยนการปกครองเสียใหม่ข้อนี้ขอตอบไว้ว่า การที่รัสเซียสามารถเก็บคนไว้เป็นสัตว์ หรือทาสได้นั้น ก็โดยใช้คนทั้งเมืองเป็นสปายซึ่งกันและกัน ให้บังเกิดความไม่เชื่อถือไปหมด สปายของรัสเซียมีตั้ง ๗๐ % ของพลเมือง สปายเหล่านั้นเกิดขึ้นโดยวิธีแบล็คเมล์บ้าง ล่อลวงบ้าง จนในที่สุดไม่มีใครเชื่อถือกันได้ เมื่อความเป็นไปในรัสเซียเป็นดังนั้น ก็ไม่มีใครจะกล้าคิดอะไรเพราะไม่รู้ว่าใครจะเชื่อใครได้ ในการโหวตเลือกผู้แทนราษฎรก็ไม่ยอมให้ออกเสียงจริง ๆ ใครมีเสียงแหลมมากในที่ประชุม ว่าไม่เห็นด้วยคำผู้ที่รัฐบาลจัดมาให้ผู้แทนตำบลนั้น ผู้นั้นก็ถูกรังแกต่าง ๆ จนในที่สุดก็ไม่มีใครกล้าทำอะไร ? นี่เราจัดการให้คนของเรากลายเป็นอย่างนี้บ้างอย่างนั้นหรือ การที่จะดำเนินโครงการเศรษฐกิจแบบนี้ ผู้เขียนกล่าวว่า จะทำให้เป็นการตัดการรบพุ่งระหว่างคนต่างชั้นนั้นไม่จริง กลับจะทำให้เกลียดกันยิ่งขึ้น และไม่ไว้ใจกันยิ่งขึ้น ส่วนชนชั้นก็คงจะไม่หมดไปคงกลายเป็นข้าราชการผู้ชำนาญที่คอยนั่งชี้นิ้วกับชั้นข้าราชการที่ต้องทำกรรมกร หรือผู้เขียนจะนึกว่าตนและพวกพ้อง ที่เป็นผู้ชำนาญจะรักชาติพอที่จะสละกำลังร่างกายของตนเองลงไปเป็นกรรมกรเหมือนกับคนอื่นทั่ว ๆ ไป และยอมผลัดให้ชาวนาได้ขึ้นมาเป็นคนชี้นิ้วบ้างเล่า ขอเตือนอีกทีว่า การที่จะเป็นคนบังคับการ ควรจะต้องเป็นทาสเคยถูกบังคับมาเสียก่อน นั่นแหละ บางทีจะเห็นใจได้บ้าง ดังนี้ถ้าราษฎรไม่ยอมสมัครเป็นข้าราชการชั้นกรรมกร ด้วยน้ำใสใจจริงแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นผลดี และความสุขสมบูรณ์ที่จะเกิดขึ้นดั่งที่ได้สัญญาไว้นั้น ก็จะมีได้แต่เฉพาะท่านพวกผู้ชำนาญที่เคยนั่งชี้นิ้วบัญชาการเท่านั้น ส่วนผลที่ราษฎรจะได้รับนั้น แทนที่จะเป็นสุข จะกลายเป็นฐานที่ต้องนั่งร้องไห้น้ำตาท่วมหัวเข่า

บทที่ ๘

การจัดหาเงินทุน

ข้อ ๒๒ การหมุนเวียนแห่งเงินทุน

ในข้อนี้ผู้เขียนกล่าวถึงวิธีการจัดหาเงินทำทุน ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ประเภท ๑ นั้นเก็บไว้สำหรับซื้อสิ่งของจากต่างประเทศ ซึ่งจะจัดให้เป็นเงินตราที่มีราคาเปลี่ยนได้จริงๆ ส่วนประเภท ๒ นั้น เป็นเงินที่รัฐบาลจะใช้สำหรับแจกเงินเดือนแก่ข้าราชการ จำนวนเงินประเภทที่ ๑ นั้นไม่มีปัญหา แต่สำหรับประเภทที่ ๒ นั้นเป็นที่รัฐบาลจะไม่ให้เสียไปเลย กล่าวคือ จะจัดทำบัญชีชนิดไม่มีตัวเงิน (Money less Account) แบบรัสเซียนั่นเอง การหักกลบลบหนี้กันนี้เป็นการดี ได้ประโยชน์ผู้ให้ เพราะอำนาจตั้งราคาสิ่งของ ที่คนงานจะต้องซื้อกันนั้นอยู่ที่ผู้ให้ คือรัฐบาล

จริงอยู่ผู้เขียนได้กล่าวไว้แล้วว่า จะมีเงินสำรองส่วนน้อยไว้สำหรับค้ากับเงินที่ราษฎรเหลือใช้ที่หักหนี้ออกแล้ว แต่เงินสำรองส่วนนี้อาจไม่ต้องมีเลยก็ได้ เมื่อถึงเวลาเป็นจริงที่จะทำตามโครงการนี้ เพราะรัฐบาลอาจตีราคาของและจัดเสียจนพอที่จะให้ราษฎรที่ทำงานนั้น แทนที่จะเป็นเจ้าหนี้รัฐบาลจะต้องกลายเป็นลูกหนี้ของรัฐบาลไปก็ได้ ข้อนี้เป็นสิ่งที่พึงบังเกิดได้โดยง่าย และเป็นสิ่งที่รัฐบาลจะแก้ตัวได้ง่ายที่สุด

อีกนัยหนึ่งในข้อนี้คือ รัฐบาลอาจสามารถโอนเงินธนบัตรทั้งสิ้นไปรวมไว้ในประเภทที่ ๑ สำหรับซื้อของต่างประเทศ แต่ส่วนสำหรับประเภทที่ ๒ นั้น ทำธนบัตรขึ้นโดยไม่มีเงินทุนสำรองกำกับ เพราะเชื่อแน่ว่าอย่างไรเสียเงินประเภทนี้ก็คงไม่มีโอกาสเล็ดลอดออกไปทางอื่นได้ คงต้องกลับมาเข้าคลังหมด ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีเงินสำรองไว้กันเลยก็แทบได้ วิธีนี้เป็นวิธีที่ฉลาด มีที่มุ่งหมายอย่างเดียวคือ จะตบตาคนทั่วไปที่เป็นข้าราชการให้หลงไปว่าตนได้รับเงินจริงๆ เงินเหล่านี้อาจมีได้ก็แต่การซื้อขายระหว่างรัฐบาลกับราษฎรซึ่งเป็นลูกหนี้ของรัฐบาล แต่ถ้าซื้อขายกับบุคคลอื่นๆ แล้ว อำนาจราคาก็คงไม่มีเท่าใด เพราะคงจะเกิดความไม่เชื่อถือขึ้น อย่าลืมว่าข้าราชการนั้นอยากได้เงินเดือน ไม่อยากเป็นลูกหนี้รัฐบาล เพราะความต้องการนั้นไม่อยู่แต่เฉพาะทางหาของกินและเครื่องนุ่งห่มเท่านั้น ความต้องการอย่างอื่น

ยังมีอีกเป็นอันมาก การหักหบหลบหนี้นี้ในที่สุดราษฎรก็ต้องเป็นลูกหนี้รัฐบาลหมด เพราะรัฐบาลเป็นผู้กำหนดราคาสิ่งของที่จะขายให้ราษฎร ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงราคาให้เป็นที่พอของราษฎรจะต้องเป็นลูกหนี้เมื่อไรก็ได้ดังกล่าวแล้ว ผลที่สุดราษฎรหรือข้าราชการดังกล่าวนี้จะไม่มีเงินสดสักสตางค์เดียวก็อาจเป็นได้ และคนใดไม่อยากเป็นหนี้ก็อาจต้องอดอยากด้วยไม่มีของกินพอกินพอใช้

ภาษีทางอ้อม

การเก็บภาษีทางอ้อมนี้ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เกือบถึงขีดที่สุดแล้วภาษีมรดกที่จะเก็บนั้น เชื่อว่าคงจะไม่ได้เป็นตัวเงินเท่าใด คงได้แต่พื้นดินเสียมาก และเก็บอยู่ไม่เท่าใดก็คงหมดไม่มีเหลือ อย่างมากก็ต้องไม่เกิน ๓ ชั่วคน ซึ่งแปลว่าเป็นการริบอย่างช้า ๆ เท่านั้นเอง ภาษีรายได้ก็เช่นเดียวกัน ราษฎรไม่มีรายได้มากเท่าใดที่เหลือใช้ รัฐบาลจะเก็บมากสักเท่าใดก็คงไม่ได้มากเป็นแน่ เพราะราษฎรออกจะเชื่อว่าการหาเงินทุนในทางนั้นนั้น น่าจะไม่ได้เงินมากเท่าใด

การออกสลากกินแบ่ง (ล๊อตเตอรี่)

ข้อนี้ไม่ขัดข้อง กู้เงิน การกู้เงินภายในนี้ ในเวลานี้รัฐบาลกำลังดำริจะกู้ราษฎรเป็นจำนวน ๑๐ ล้านบาท ข้าพเจ้าเชื่อว่าจะกู้ได้ครั้งนี้ครั้งเดียวเท่านั้น เพราะครั้งต่อไปคงไม่มีถ้ายิ่งมีภาษีรายได้ ภาษีมรดกแล้ว เงินที่จะหากู้ยิ่งไม่มียิ่งขึ้น นอกจากนี้ถ้าราษฎรไม่มีความไว้วางใจในรัฐบาลแล้วการกู้จะทำได้ยาก

๒๑๐

การหาเครดิต

การที่จะจัดให้ฝรั่งมาจัดตั้งโรงงานนี้คงทำได้ดังรัสเซียจัดทำอยู่ เพราะเขามีประกันคือโรงงานของเขาถ้าเราใช้เงินเขาหมดเมื่อใด โรงงานนั้นก็เป็นของเรา ดังนี้บางทีจะใช้ได้ถ้า

เมื่อฝรั่งเขาตกลงตามนี้ข้าพเจ้าก็ตกลง เพราะไม่เห็นความเสียหายอันใด ถ้าเงินไม่มีเขาก็เอาโรงงานของเขาเป็นประกันไปเอง ข้อสำคัญอย่าเดินวิธีอย่างรัสเซียก็แล้วกัน วิธีที่กล่าวกันคือ เมื่อรัฐบาลไม่มีเงินกันแล้ว ก็จะหาทางที่จับผิดฝรั่งต่าง ๆ ว่าเขาผิดสัญญาและพยายามแย่งเอาจากเขาเฉย ๆ อยู่ร่ำไป รัสเซียนั้นทำได้ทั้งได้ชื่อว่าเป็น "เอาท์ลอว์" ของโลกอยู่แล้ว ซึ่งใหญ่โตเหลือเกินที่ใครจะปราบได้ ถ้าเราจะเริ่มทำตัวของเราเป็น "เอาท์ลอว์" บ้างแล้ว อย่าได้นึกเป็นอันขาดว่า เพื่อนบ้านของเขาจะปราบไม่ได้ อย่างที่เขาไม่กล้าปราบรัสเซีย ฐานะของเรากับรัสเซียต่างกันมาก เทียบกันไม่ได้เลย

หมวด ๕
การทำดุลภาพ
บทที่ ๑
ดุลภาพภายในประเทศ
ข้อ๒๓หักกลบลบหนี้

วิธีทำให้เกิดดุลภาพภายในนั้น ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าไม่มีทางใดดีไปกว่าที่จะจัดการให้ราษฎรเป็นลูกหนี้รัฐบาล ดังที่ผู้เขียนเตรียมไว้จะทำในโครงการเศรษฐกิจนี้ ถ้าไม่จัดให้ราษฎรเป็นหนี้รัฐบาลแล้ว รัฐบาลจะต้องจ่ายเงินออกเป็นธนบัตรมากมาย ถ้าราษฎรเป็นหนี้รัฐบาลแล้ว ถ้าราษฎรขาดทุนก็ขึ้นราคาของเสียเอง ราษฎรก็ต้องเป็นหนี้มากขึ้นเพราะไม่มีกิน รัฐบาลก็คงจะล้มละลายได้ยาก ข้าพเจ้าก็เชื่อว่าจะทำได้สะดวกดี แต่มีข้อสำคัญอีกข้อหนึ่งซึ่งจะเดินคู่กันไปกับการเป็นหนี้นี้ ข้อสำคัญก็คือเมื่อราษฎรเป็นหนี้รัฐบาลมากขึ้น และของก็ยังต้องกินอยู่ ถ้าเงินที่ตนจะใช้ซื้อไม่มีแล้ว ก็จะเกิดการคิดลักขโมยของ ๆ รัฐบาลขึ้น รัฐบาลก็จับเอาตัวมาลงโทษ ตั้งแต่จำคุกถึงประหารชีวิตอย่างที่ได้ทำอยู่ในรัสเซียเป็นแน่ เมื่อเป็นดังนี้แล้วบ้านเมืองก็จะหมดความสุข และรัฐบาลจะไปโทษว่าคนเลวระยำ หรืออุบาทว์กาลีโลกไม่ได้เป็นอันขาด ความรับผิดชอบนี้จะต้องอยู่กับรัฐบาล คือผู้ชำนาญที่นั่งโต๊ะชี้นิ้วเป็นยมพบาลประจำขุมนรกเท่านั้น ข้อเสียหายข้อนี้เป็นสิ่งที่ควรคิดอยู่ หรือเห็นดีที่ได้ลงโทษประหารชีวิต

คน เพราะขโมยข้าวโพด ๒ ดอก หรืออะไรเช่นนั้นในประเทศสยาม ดังที่เป็นอยู่ในรัสเซีย การที่จะเกิดความยากนี้ คงจะต้องมีขึ้นโดยไม่ต้องสงสัยเลย ที่รัสเซียอันเป็นพระเจ้าบรมครูของวิธีเหล่านี้ยังปรากฏว่าไม่มีปัจจัย ๔ แจกจ่ายราษฎรได้เพียงพอ เพราะถ้าหากรัฐบาลไม่ขายหรือขายเขาก็เป็นหนี้มาก ลงท้ายก็ต้องเกิดความทุกข์ทรมาน การเช่นนี้คิดเล่นในกระดาษสะดวกดีกว่าจะทำจริง

บทที่ ๒

ดุลภาพระหว่างประเทศ

ข้อ ๒๔ การทำดุลภาพระหว่างประเทศนั้นการที่รัสเซียใช้อยู่ในเวลานี้คือ นำเอาอาหารของกินออกไปขายต่างประเทศ เพื่อเอาเงินมาทำทุนซื้อเครื่องจักร ส่วนราษฎรนั้นต้องอดอยากเป็นอันมาก เมืองไทยนั้นก็คงเป็นอย่างเดียวกัน เงินรายได้จากสินค้าออกเวลานี้นั้นได้อยู่ ๑๓๔ ล้านบาท กว่าจะทำได้มากเท่านี้ก็กินเวลาอีกนาน และกว่าจะถึงเวลาที่เราจะมีน้ำตาลกิน มีเสื้อผ้าใช้บริบูรณ์ จนถึงกับเราสามารถนำเงิน ๑๓๔ ล้านบาท นี้ไปใช้ซื้อเครื่องจักรได้ ประเทศสยามอาจเปลี่ยนมือผู้ปกครองเสีย เสียอิสรภาพก็เป็นได้ หรือมิฉะนั้น รัฐบาลทำการค้าขายเอง ด้วยคนที่ยังไม่มีความชำนาญในการค้าดังที่ได้ปรากฏอยู่ ณ บัดนี้ ให้หมู่ข้าราชการผู้ชำนาญของเราแล้ว เงินรายได้ ๑๓๔ ล้านบาท เกรงว่าจะกลายเป็นเพียงครึ่งหนึ่ง หรือต่ำกว่านั้นก็ได้

หมวด ๖

การแบ่งออกเป็นสหกรณ์

ข้อ ๒๕ ผู้เขียนกล่าวว่า สหกรณ์ที่รัฐบาลจัดอยู่ในเวลานั้น ผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินเท่านั้นจึงจะเป็นสมาชิกในสหกรณ์ได้ ส่วนชาวนาที่เช่าทำอันมีจำนวนมากนั้น ไม่มีโอกาสที่จะเป็นสมาชิกได้ ตามความข้อนี้อาจเป็นจริงได้ แต่อย่าลืมนึกว่าจำนวนที่ไม่มีที่นาของตนเองในประเทศสยามเวลานี้นั้นมีอยู่เพียง ๓๖% และในจำนวน ๓๖% นี้ก็ทำงานรับจ้างเขาในเมืองต่าง ๆ ก็ยังมีอีกมาก

ข้อ ๒๖ ในกิจการต่าง ๆ การจัดให้มีสหกรณ์ในประเทศสยามนั้น ควรจัดให้เป็นไปดังรูปเดนมาร์กทำอยู่นั้นไม่เป็นของรัฐบาลเป็นส่วนของราษฎรที่ได้ร่วมกันขึ้น เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของตัวโดยเฉพาะ ไม่ใช่เอาคนมาเลี้ยงไว้เป็นทาส

หมวด ๗
รัฐบาลจะจัดให้มีการเศรษฐกิจ ชนิดใดบ้างภายในประเทศ

ข้อ ๒๗ ป้องกันปิดประตูการค้า การที่จะคิดการป้องกันปิดประตูการค้านี้เป็นประการดีอยู่ แต่ถ้าจะพูดถึงความจำเป็นแล้วว่า เราควรจะปิดประตูค้าหรือไม่ ก็จะต้องตอบได้ว่า ไม่ควรกลัวเลย การปิดประตูการค้านี้ ถ้าใครทำกับประเทศสยามแล้ว ก็เป็นการโง่ของผู้นั้น เพราะจะมาเสียเงินทำเช่นนั้นทำไม มีวิธีอื่นที่จะบังคับให้ประเทศสยามต้องยอมจำนนได้ถมเถไป มีอาทิเช่นส่งเรือรบซึ่งเครื่องบินบรรทุกอยู่เสร็จ เข้ามากับเรือครูเซอร์ บรรทุกทหารเข้ามากรุงเทพ ฯ ก็สามารถคุมกรุงเทพ ฯ อยู่แล้ว ทุกวันนี้เราย่อมจะรู้ดีว่าเพื่อนบ้านเราไม่ชอบวิธีการเศรษฐกิจแบบนี้ ถ้าเราทำขึ้นเมื่อใด ก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่า เขาจะไม่ส่งคนของเขาเข้ามายึดทรัพย์สินของเราดังกล่าวแล้ว กว่าเราจะมีกำลังพอที่จะป้องกันการปิดประตูการค้าได้บ้านเมืองของเราก็หมดไปเสียแล้ว โดยแม้แต่บานประตูก็ยังจะทำไม่แล้วทัน เพราะฉะนั้นการกลัวที่จะปิดประตูค้านี้ ก็เป็นการกลัวที่จะหาข้อมูลมิได้เป็นการเอาอย่างประเทศรัสเซียเท่านั้น เพราะประเทศรัสเซียกลัวการปิดประตูการค้าเป็นอันมาก ที่ประเทศรัสเซียกลัวเช่นนี้ก็เพราะว่าตนทำตัวของตัวเป็น เอาท์ลอว์ (Out law) ของโลกและกลัวใครเขาจะมาแกล้ง การที่ใครจะแกล้งรัสเซีย หรือบังคับให้รัสเซียยอมแพ้ได้นั้นไม่มีหนทางใดที่ทำได้สะดวกเท่ากับการปิดประตูการค้า เพราะถ้าจะยกทหารไปปราบก็คงจะสิ้นเปลืองเงินมากกว่าปิดประตูการค้า เพราะรัสเซียเป็นประเทศใหญ่ รัสเซียมองเห็นอันตรายทางนี้ จึงต้องป้องกันการปิดประตูการค้า ผู้เขียนมิได้นึกถึงฐานะของประเทศสยามของเรา มัวไปหลงเสียว่าไปเหมือนประเทศรัสเซียเสียหมด เขาทำอะไรก็ไปคัดลอกเขาเอาโดยมิได้ไตร่ตรองให้สมเหตุสมผลเท่านั้น จึงได้คิดจะป้องกันการปิดประตูการค้าในประเทศสยามบ้างซึ่งถึงจะป้องกันไปสักเท่าใด ก็ไม่มีใครเขาทำเช่นนั้น เขามี

วิธีอื่นดีถมไป เพราะเมืองเรานิดเดียวเท่านี้ และสุขภาพก็เหมาะที่จะทำการรุกรานด้วยกำลังทหารได้คล่องแคล่ว เพราะเราไม่มีเครื่องป้องกันการรุกรานอย่างง่ายนี้เพียงพอ ยังมัวจะไปคิดการป้องกันการปิดประตูการค้าทำไมให้ป่วยการ คล้ายกับการวางขวานขวางประตูบ้านกันขโมยแต่นอนเปิดหน้าต่าง ๒ บานเต็มที่ ดังนั้นขโมยอะไรจะดันเข้าไปทางประตู ปีนขึ้นทางหน้าต่างขโมยเอาของมิดีกว่าหรือ

นอกจากนี้ การที่ประเทศสยามจะเป็นรัฐบริบูรณ์ได้นั้นยังสงสัย เพราะเราขาดวัตถุดิบ (Raw materials) ในการทำอุตสาหกรรม เราทั้งเหล็กและทั้งถ่านที่จะทำการดังนี้ กว่าจะทำได้ก็คงเป็นเวลา ๑๐๐ ปี

การที่ยกตัวอย่างว่าอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส จะทำการดังนี้หมดนั้นก็ยังไม่จริง มิสเตอร์ แม็ค โดแนล ฮิตเลอร์ และ ดาลา ดิอาร์ อาจไม่คิดถึงสิ่งเหล่านี้ก็อาจเป็นได้แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีใครเริ่มกระทำการเหล่านี้เลย แม็คโดแนลเองนั้นดูเหมือนจะเลิกเอาเสียด้วยซ้ำ ส่วนฮิตเลอร์นั้นเดินแบบ ฟาสซิสต์ มากกว่าและก็ได้ข่าวว่าได้ทำการปราบปรามคอมมูนิสต์อย่างเต็มที่ ดาลาดิเอร์นั้นก็ยังไม่ปรากฏทำอะไรดังนี้ อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าประเทศทั้งสามนี้เขาจะดำเนินการตามนี้ เขาก็คงกระทำด้วยการไม่บังคับราษฎรดังมีอยู่ในโครงการนี้ ประเทศเหล่านี้เขามีเครื่องจักรเครื่องมือบริบูรณ์แล้ว ตลอดจนคนที่ชำนาญ ถ้าเขาจะทำจริง ๆ เขาก็มีโอกาสจะทำได้สำเร็จได้ดีกว่าเรามากแต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่ปรากฏว่าเขาจะทำ แต่ถ้าผู้เขียนเชื่อว่าถ้าเขาจะทำกันแล้ว ก็ลองดูพวกเขาทดลองทำต่อไปอีกมิดีกว่าหรือ จะรีบฮวบฮาบทำเป็นที่สองรองรัสเซียทำไม ก็จะรอดูเขาไปอีกสักหน่อยจะมิดีกว่าหรือ

หมวดที่ ๘

การป้องกันการยุ่งยากในปัญหาเรื่องนายจ้างกับลูกจ้าง

ข้อ ๒๙ เอกชนเป็นเจ้าของโรงงานทำให้เกิดความระส่ำระสาย

การที่ผู้เขียนกล่าวเช่นนี้ ความจริงก็อาจมีได้บ้าง แต่ข้าพเจ้าคิดว่าถ้ารัฐบาลจัดทำการเศรษฐกิจเสียหมดเองแล้ว และห้ามราษฎรไม่ให้ทำนา ไม่ให้จับจองที่ดินเอง โดยการกำจัด

ออกสัมปทานแล้ว การระส่ำระสายว่าน่าจะมีกว่านี้อีก การป้องกันความยุ่งยากระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างนั้น ประเทศอิตาลีซึ่งได้จัดการเศรษฐกิจตามแบบนี้เขาก็มีวิธีป้องกัน และดำเนินมาเป็นการเรียบร้อยเป็นอันมาก

เรื่องที่ผู้เขียนกล่าวว่า ถ้าคนงานเป็นข้าราชการแล้ว จะไม่มีการหยุดงาน (Strike) นั้นไม่เป็นการแน่นอน การเป็นคนงานหรือข้าราชการก็เป็นคนงานเหมือนกัน ถ้าคนงานไม่พอใจได้ ข้าราชการก็ไม่พอใจได้ นอกจากจะกดขี่ข้าราชการดังกล่าวแล้วให้กลายเป็นรัฐทาสจนคนหมดความเป็นมนุษย์แล้ว การอาจเป็นไปได้อีกอย่างหนึ่งก็ได้ รัฐบาลที่มาทำการค้าขายก็เปรียบเหมือนนายจ้าง ถ้าลูกจ้างได้รับความกดขี่ก็จะสไตร๊ค์ได้อย่างเดียวกัน ผิดกันอยู่ก็แต่ว่าถ้ารัฐบาลเป็นนายจ้างแล้ว ถ้าลูกจ้างเลิกงานหรือเกิดความดื้อดึงขึ้นมา รัฐบาลก็มีปืนกล และออกจากซื้ออาหารเป็นเครื่องมือทำการบังคับ เช่นรัสเซีย ถ้าคนงานคนใดไม่พอใจเขาก็เชิญให้การตัดใบงาน เมื่อออกจากงานแล้วก็ถูกตัดใบซื้ออาหาร คน ๆ นั้นก็ต้องอดตาย

เรื่อง กรรมกรรถรางที่ผู้เขียนอ้างว่าเป็นการแสดงข้อหนึ่งถึงความระส่ำระสายอันนี้นั้นหาใช้หยุดเพราะความเดือดร้อนจริงจังอันใดไม่ ที่เกิดเป็นดังนั้นขึ้น ก็เพราะมีคนพยายามให้เกิดการหยุดงานขึ้น เพื่อจะได้เป็นโอกาสจะได้ตั้งสมาคมคนงาน และตนจะได้เป็นหัวหน้า ได้รับเงินเดือนกินสบาย ๆ เท่านั้น

รัฐบาลทำมีกำไร

ถ้ารัฐบาลทำงานดีมีกำไร ราษฎรจะได้รับเงินเพิ่มขึ้นนั้นแต่ก็ไม่เห็นว่ามีอะไรมาเป็นประกันว่าผลที่ทำนั้นจะดี นอกจากความเชื่อว่าจะดีเท่านั้น แต่ถ้าผลนั้นร้ายราษฎรก็คงพากันอดตายไปหมด จะมีผู้ที่ไม่ไปร่วมอดตายกับราษฎร ก็คือพวกท่านที่ชำนาญคอยชี้นิ้วอำนวยการนั้น การที่ทำอะไรดังนี้ ต้องนึกถึงหัวอกทั้งสองฝ่าย ว่าจะมีความรู้สึกอย่างไร ถ้าท่านผู้ชำนาญต่าง ๆ ลองไปเป็นข้าราชการขุดดิน และกลับให้ราษฎรมานั่งแทนอำนวยการบ้างจะเห็นว่าลำบากไม่น้อย เมื่อตนเกิดการอดอยากขึ้นดังนี้แล้ว ก็จะต้องมีการระส่ำระสายเดือดร้อนโดยแน่นอนซึ่งปล่อยให้ราษฎรทำนาไปเองแล้วคงจะไม่มีความเดือดร้อนถึงขั้นนี้เกิดขึ้นเป็นแน่

การขาดทุน

การขาดทุนนั้นจะเกิดขึ้นได้ คือตามธรรมดานั้น ถ้ารัฐบาลทำอะไรแล้ว อาจเป็นการเปลืองมากความจริงข้อนี้เป็นของที่รู้กันอยู่ทั่วไป เพราะคำว่ารัฐบาลนั้น ข้าราชการผู้ที่ทำไม่รู้สึกว่าไม่คล้ายมนุษย์ ไม่สู้กลัวเสียหายหนัก มีเงินที่ไหลมามิได้ขาดสายถึงจะขาดตกบกพร่องบ้างก็ไม่เป็นไรและมักจะไม่ระวังเท่ากับเป็นตัวของตัวเองตัวอย่างเช่นนี้หาได้มากมาย และถึงแม้ว่ารัฐบาลจะจัดระเบียบเป็นอย่างดี แม้การเช่นนี้จะไม่มีเลยก็ตาม ข้อเสียหายก็อาจมีได้จากการอื่น เช่น ความชำนาญและฝีมือ เพราะสิ่งสำคัญที่สุดในการสร้าง ก็คือฝีมือของคนงานและความชำนาญของผู้ดูแลการงาน การที่จะเพาะฝีมือให้เกิดขึ้นโดยทันทีย่อมไม่ได้ ย่อมต้องการเวลาฝึกหัดอีกเป็นเวลานานพอสมควร และต้องการความชำนาญประกอบ การที่ให้มีฝีมือนั้นย่อมใช้ของเสียเร็วถึงแม้รถยนต์ หรือเครื่องจักรไถนา จะเป็นการใช้ง่ายนั้นก็จริง แต่การที่สอนให้ถนอมขับขี่นั้น ก็ต้องการฝีมือมากเหมือนกัน หาไม่รถนั้นก็จะเสียหายโดยเร็วอันเป็นการเปลืองโดยใช่เหตุ

อีกอย่างหนึ่งดูตัวอย่างรัสเซีย ที่เขาสร้างโรงงานต่าง ๆ เขาก็เอาคนเข้าไปใส่ไว้เพิ่มเติมมากกว่าความจำเป็นอีกเป็นอันมาก คนงานของเขาจึงไม่มีความชำนาญหรือฝีมือ ของที่เขาทำออกจากโรงงาน ก็ใช้ไม่ได้เสียตั้ง 70% ซึ่งภายหลังก็ต้องพังลงทำใหม่ อันเป็นการเปลืองเงินโดยใช่เหตุ นอกจากนี้วิธีหักกลบลบหนี้ดังกล่าวแล้ว ย่อมจะทำให้เกิดการยักยอกขึ้นอีกเป็นอันมาก เพราะคนคงมีหนี้ท่วมหัวและคงต้องหาเงินใหม่ หาโดยตรงไม่ได้ก็ต้องหาโดยทางอ้อมความลำบาก ต้องถูกโทษ เช่นเขี้ยวกัน ก็ต้องมีมิได้ ขาดนอกจาก นี้การช่วยให้พวกกัน เข้าทำงานในตำแหน่งที่สบาย ๆ ก็ย่อมจะต้องเกิดมีขึ้นอีก และการที่เรียกว่า Redtape อีกประการหนึ่ง และการจัดหาคนมีฝีมือดี หรือผู้ชำนาญในเชิงเศรษฐกิจนั้นมีมากกว่าเราหลายเท่า แต่ถึงกระนั้นเมื่อรัฐบาลจัดการทำการเศรษฐกิจเองแล้วขาดทุนบ่นปี ดังจะเห็นได้จากคำพูดของ เซอร์ชินสกี ซึ่งเคยเป็นสภานายกของสภาบำรุงเศรษฐกิจ President of The supreme Economic-Council) ได้พูดในที่ประชุมของสภาเมื่อ วันที่ ๒๐ เมษายน ค.ศ. ๑๙๒๒ ดังปรากฏในหนังสือเรื่อง "แอนอีคอนอมิค ฮิสตอรี่ ออฟ โซเวียต รัสเซีย" เล่ม ๒ หน้า ๓๒๓ – ๓๓๒ รัสเซียนั้นเวลานี้อยู่กินอย่างเปลืองที่สุด ใช้เงินหลายร้อยล้านรูเบิลไปในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ การงาน

ทุกอย่างเดินเป็นอย่างออฟฟีศรัฐบาล การค้าขายทุกอย่างที่รัฐบาลทำ ก็มีข้าราชการเกินจำนวนต้องการตั้ง ๑,๐๐๐ เศษไปทั่วทุกแห่ง การเงินที่ทุกออฟฟีศขอเพิ่มพิเศษก็มากมายก่ายกอง การที่ต้องเปลืองไปเหล่านี้นั้น ก็สำหรับใช้แต่ในเมืองใหญ่ ๆ เท่านั้น ส่วนประเทศบ้านนอกแล้วอดอยาก อาหารไม่ถึงไม่เพียงพอเลยการใช้จ่ายที่เปลืองดังนี้ ทำให้ราคาของสูงขึ้นอย่างมากมายเกินคาดหมาย เสมียนพนักงานก็เพิ่มขึ้นจากจำนวน ๒๕๐ ถึง ๙๐๐ คนแล้วเงินเดือนก็ต้องเสียมากมายขึ้น ข้าราชการที่ทำการติดต่อกับคณะกรรมการร่างโครงการใหญ่มีจำนวนตั้ง ๔๐๐,๐๐๐ คน สหกรณ์ต่าง ๆ ก็มีเสมียนพนักงานเกินตัวไปหมดสิ้นการใช้ถ่านใช้น้ำมัน และของดิบต่าง ๆ ก็สิ้นเปลืองอย่างน่ากลัว ดังนี้เป็นต้น

ซึ่งย่อมแสดงให้เห็นว่าถ้ารัฐบาลเราเริ่มทำบ้าง ก็คงจะไม่พ้นการหมดเปลืองดังว่านี้เป็นแน่ และเมื่อเปลืองเข้า การขาดทุนก็ย่อมจะหนีไม่พ้น การขาดทุนของรัสเซียในการที่รัฐบาลทำเศรษฐกิจนี้ สตาลินเองก็กล่าวเป็นเช่นนั้น (ดูในแอน อิคอนอมีคฮีสโตรี ออฟ โซเวียตรัสเซียหน้า ๓๒๔) ดังคำว่า เวลานี้ผู้ร้ายกำลังเข้าปล้นรัฐบาลผู้ร้ายเหล่านี้เป็นผู้ร้ายใจเย็น เห็นแต่ความสนุกเป็นใหญ่ ขโมยได้อะไรก็ขโมยเอาไปมีจำนวนนับพัน แต่คนเช่นนี้แทนที่จะถูกเรียกว่าเป็นโจร คนกลับเห็นว่า เป็นพวกเก๋ ดังนี้เป็นต้นซึ่งก็เห็นไว้ว่า รัฐบาลที่ทำการค้าขายนั้นก็คงไม่พ้นข้อเสียหายหมดเปลืองอันเดียวด้วยเจ้าหน้าที่ช่วยเลี้ยงคนไม่พยายามให้มีคุณภาพ มีแต่การเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ทั้งสิ้น นี้แหละเป็นทางขาดทุนที่จะมาถึงละก็เมื่อมีการขาดทุนแล้ว ไม่ช้ารัฐบาลก็ต้องเพียงกดขี่คน โดยการขึ้นภาษี เก็บภาษีเป็นสิ่งของ ซึ่งผู้เขียนโครงการก็ได้กล่าวแล้ว การเก็บภาษีเป็นสิ่งของเช่นข้าวปลาเช่นนี้ก็เท่ากับเป็นการริบทางอ้อม และความสันติสุขจะเกิดขึ้นมาได้อย่างไรข้าพเจ้าแลไม่เห็น อย่าว่าแต่เราเลย แม้แต่รัสเซียเอง ซึ่งเป็นบรมครูของการเศรษฐกิจแบบนี้ เขายังเป็นดังนี้ได้ เราหรือจะพ้นไปได้

หมวดที่ ๑๐

แผนเศรษฐกิจแห่งชาติ

ข้อต่อ การวางแผนที่กำหนดนี้ ไม่เป็นการผิดอันใด น่าจะลองสำรวจดู การสำรวจนี้ ย่อมจะต้องทำให้ละเอียดถูกต้องตามหลักการจึงจะควร หาไม่ผลที่ได้จะไม่ดีพอที่จะ

ไปใช้การติดต่อภายหน้าการที่วางนั้นกระทำการมาดังนี้ ไม่มีข้อขัดข้องอย่างไร ควรทำได้ ข้อสำคัญต้องอย่าลืมว่า คนเรานั้นการกิน การต้องการ และการอื่นๆ ย่อมต่างกันทั้งนั้น ถ้าสำรวจที่แห่งหนึ่งแล้วอย่าตกลงใจเสียทันทีว่า ที่อื่นก็คงเหมือนกัน

หมวดที่ ๑๑

ผลสำเร็จเกี่ยวแก่หลัก ๖ ประการ

บทที่ ๑

ข้อ ๓๑ เอกราชทางเศรษฐกิจ

ข้อนี้ไม่เกี่ยวถึง แม้จะไม่มีโครงการเศรษฐกิจเราก็สามารถมีเอกราชในทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี

ข้อ ๓๒ เอกราชทางศาล

การที่เราจะสลัดแอกแห่งความกดขี่ในทางเศรษฐกิจนั้น น่าจะทำได้ยากเพราะถ้าเราจะสลัดหลุดได้เราก็เป็นเจ้าของตลาดใหญ่ที่คนทั่วโลกต้องยอมฟังเสียงเรา การที่เราจะเป็นเจ้าของตลาดใหญ่โตได้นั้น เราจะต้องมีสินค้าที่คนต้องการอยู่ในมือเรามาก ซึ่งคนอื่นจะต้องผ่อนตามราคาของเรา หาไม่ถ้าเราไม่ขายให้เขา เขาก็จะต้องได้รับความลำบาก เมื่อเรายังเล็กนักที่สามารถจะยึดตำแหน่งอันนี้ได้ ไม่ใช่อย่างรัสเซียที่ใหญ่โต มีทางที่จะทำสินค้าเป็นเจ้าของตลาดใหญ่ ๆ ได้

ข้อนี้เป็นข้อหนึ่งแน่ ๆ ที่เราจะต้องก๊อบปี้รัสเซียไม่ได้เราจะเป็นอย่างเขาไม่ได้เพราะของที่เรามีอยู่ ถึงแม้ว่าจะได้จัดการอย่างดีที่สุดก็ยังมิอาจที่จะเป็นผู้วางราคาเล่นตามใจได้ถนัดเรายังจะต้องอนุโลมกับเขาไปเป็นแน่ อย่างดีก็พอจะทำให้เรามีเสียงในเรื่องวางราคาของดีขึ้นเท่านั้น

อีกประการหนึ่ง การค้าขายกับโลกภายนอกนั้น อย่างไรเสียเราก็ยังต้องกระทำทั้งซื้อและขาย ข้าพเจ้าไม่เชื่อเลยว่าประเทศเราจะอยู่ได้เฉย ๆ โดยไม่ต้องค้าขายกับผู้ใดเมื่อเป็น

เช่นนี้ ราคาในโลกเขามีอยู่อย่างไรเราก็คงจะต้องกัดฟันทนซื้อขายอยู่อย่างเดิม เพราะฉะนั้น ในการที่เราจะเป็นเอกราชในทางเศรษฐกิจนั้น ก็คงยังไม่ได้แน่ ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในตอนหนึ่งว่า จะยอมให้คนหากินโดยอิสระได้บ้าง แต่คำพูดอันนี้ย่อมขัดกับความเป็นเอกราชในทางเศรษฐกิจ ซึ่งผู้เขียนกล่าวว่า รัฐบาลจะสามารถกดราคาวางราคาได้เองตามชอบใจภายในประเทศ ถ้ารัฐบาลจะทำดังนี้จริงๆ การค้าขายโดยอิสระก็คงจะมีไม่ได้ เพราะรัฐบาลจะกดราคา วางราคาเท่าใดก็ได้ ถ้าวางราคาเสียต่ำเกินไป พวกที่ทำการค้าขายอิสระก็คงพากันล้มกันไปตามๆ กันหมด นอกจากนี้ ย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นชัดด้วยว่า ตามโครงการนี้รัฐบาลได้คิดบีบให้ราษฎรค้าเป็นหนี้รัฐบาลโดยการหักกลบลบหนี้ และทำการบีบคั้นมิให้ใครทำมาหากินเป็นอิสระได้จริงๆ

อีกประการหนึ่ง ผู้ขายของประเทศใหญ่ๆ เขาอาจเตรียมนำของมาทิ้งไว้มากๆ แล้วกดราคาลงแข่งกับราคาของรัฐบาลก็ได้ ซึ่งย่อมจะทำให้ในวงการวางราคาที่รัฐบาลจะกำหนดทำนั้นเดินไปได้ยาก ดังนี้การเอกราชในทางเศรษฐกิจก็ยังคงจะยังมีไม่ได้

ข้อ ๓๓ เอกราชในทางการเมือง

ถ้าเรา ดำเนินวิธีการเศรษฐกิจแบบนี้แล้วความเป็นเอกราชในทางการเมืองอาจจะมีมิได้ เพราะในชั้นต้นเราย่อมทราบดีแล้วว่า การดำเนินการตามโครงการนี้นั้น เป็นวิธีการดังรัสเซียได้ดำเนิน ประเทศอื่นทั้งโลกรวมทั้งบ้านของเราเขาเห็นว่าวิธีดำเนินการดังประเทศรัสเซียนี้เป็นภัยแก่สันติสุขของพวกเขา วิธีดำเนินการนี้อาจไม่เรียกว่าคอมมูนิสต์ก็ได้ แต่ความจริงมันก็มีอยู่ว่า รัสเซียได้ใช้อยู่ ก็เมื่อโลกเขาว่ารัสเซียนั้นทำการเป็นไปในทางคอมมูนิสต์ พยายามบังคับให้คนมาเป็นทาส และเราก็เอาอย่างเขาหมดทุกอย่างดังนี้แล้ว เขาจะนึกหรือว่านั่นไม่ควรจะรังเกียจ ความจริงแล้ว ถ้าเรารังเกียจรัสเซียเพราะทำเช่นนั้น ถ้าเราทำบ้างเขาก็คงรังเกียจเหมือนกัน เพราะประการหนึ่งเราจะเป็นศูนย์กลางสำหรับคอยช่วยป้องกันเมืองขึ้นของเขาที่เป็นเพื่อนบ้านของเรา เมื่อเกิดความระส่ำระสายขึ้นด้วยวิธีนี้ เขาจะนั่งนิ่งอยู่ไม่ได้เขาอาจไม่ยกกองทัพมารบกับเราหรืออะไรเช่นนั้น แต่ที่เขาจะทำได้อย่างดีที่สุดนั้นคือ เขาจะเข้ามายึดสิ่งของของเราไว้เป็นประกันจำนวนมากเงินที่เขายืมมาการกระทำดังนี้ ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าเขาทำได้อย่างดีสันติบาตชาติจะติเตียนเขาไม่ได้ เพราะเมื่อเจ้าหนี้ไม่ไว้ใจลูกหนี้แล้วก็พยายามรักษาผลประโยชน์

ของตนไว้ การที่เราจะมีเงินซื้อของจากเขานั้น เขาก็คงอยากขายเสมอแต่การที่ขายนั้นก็คงไม่เกี่ยวกับการที่เขาจะมาคุมทวงหนี้ เพราะถ้าเขารู้สึกว่าวิธีการของเรา จะทำให้เงินของเขาสูญเปล่า ๆ แล้วเขาก็นิ่งเฉยอยู่ไม่ได้ ดังนี้ การที่จะทำอะไรไปแล้วคุยว่า ไม่กลัวฝรั่ง ไม่กลัวใครนั้นเปรียบก็เหมือนเราไม่ส่องกระจกดูเงาเสียก่อนว่าเรามีรูปร่างฐานะเป็นอย่างไร อย่าลืมนิทานสุภาษิต เรื่องอึ่งอ่างที่จะพยายามจะขยายตัวแข่งกับวัว ซึ่งในที่สุดก็ท้องแตกตาย การที่เราจะดำเนินการงานตามโครงการนั้น ถึงแม้ว่าเราจะญาติดีกับคนต่างประเทศ ไม่ทำการเบียนเบียดเขาเลยก็ดี ความระส่ำระสายที่จะทำให้เขาเกิดความไว้วางใจก็อาจเกิดขึ้นได้ ครั้งการเปลี่ยนการปกครองนั้นเราทำการได้โดยเรียบร้อย ไม่มีใครเลือดตกยางออก และตลอดมาผู้ที่คุมกิจการเลือดตกยางออกและตลอดมาผู้ที่คุมกิจการรัฐบาล ก็ยังมีชาวต่างประเทศเชื่อถือบังคับการอยู่ฉะนั้นจึงไม่มีอะไรเกิดขึ้น ถ้าลองให้พวกผู้เขียนบังคับการมาโดยอิสระตั้งแต่ต้นมาบ้านเมืองคงจะเกิดระส่ำระสาย มีการฆ่าฟันกันขึ้นเป็นศึกกลางเมือง หรือประกาศโครงการออกไปดัง ๆ ให้เขาเห็นแล้ว อย่าได้นึกเลยว่าเขาจะนิ่งอยู่เฉย ๆ เพราะอย่างน้อย ถึงแม้เขาจะไม่ยกกองทหารใหญ่โตมายึดเมืองเรา เขาก็คงจะจัดให้มีทหารของเขามาดูแลคนของเขาอยู่ที่สถานทูตดังที่เหตุการณ์ได้เป็นอยู่ในประเทศจีน เปอร์เซีย อาฟกานิสตาน และบรรดาเมืองอื่น ๆ ที่เขาไว้วางใจไม่ได้เราจะอยากให้มีทหารต่างประเทศเข้ามาตั้งรักษาการทูตของเขานั้นหรือ , คนไทยจะไม่เจ็บใจละหรือที่จะเห็นทหารต่างประเทศเข้ามารักษาสถานทูตของเขา เพราะเขาหมดความเชื่อถือในตัวเราผู้เขียนยังคงอยากถามอีกว่า ก็บัดนี้บ้านเมืองเรียบร้อยจะประกาศใช้โครงการจะทำให้เกิดความระส่ำระสายได้อย่างไร ขอตอบได้ว่า เมื่อรัฐบาลได้เริ่มงานอันนี้แล้ว และเมื่อราษฎรได้รู้รสแล้วว่าการเป็นข้าราชการได้รับเงินเดือนเป็นกระดาษนั้นเป็นอย่างไรบ้าง ราษฎรก็เริ่มต้นโดยการไปขอรับจ้างชาวต่างประเทศ เพราะชาวต่างประเทศเขาจ่ายเงินเดือนจริง ๆ ให้ เมื่อรัฐบาลรู้ดังนี้ ก็คงอดโกรธไม่ได้ คงจะต้องป้องกันหรือหาวิธีบังคับทางอ้อมมิให้กลายไปเป็นเช่นนั้น ราษฎรก็คงจะถูกกดขี่มากขึ้น เมื่อราษฎรลำบากมากขึ้น ก็คงอยากหนีไปอยู่กับชาวต่างประเทศเสียเช่นนี้ก็คงมีอยู่แล้ว นอกจากนี้ราษฎรที่ชายแดนที่เห็นว่า ราษฎรที่ขึ้นอยู่กับชาวต่างประเทศนั้นเขามีเสรีภาพดีกว่า ก็อาจพากันไป พึ่งโพธิสมภารชาวต่างประเทศก็อาจเป็นได้เพราะการอยู่ทางนี้ต้องเป็นทาสยิ่งกว่าเสียอีก เมืองไทยเรานั้นเมื่อยังเป็นสมบูรณาญา

สิทธิราชอยู่ราษฎรไม่เคยถูกตัดเสรีภาพถึงเพียงนี้ ใคร ๆ จะทำมาหากินอย่างไร ในทางที่ชอบด้วยกฎหมายก็ไม่มีใครห้าม นอกจากนั้น พระเจ้าแผ่นดินของไทยยังสั่งให้เลิกทาส แต่มาบัดนี้ เมื่ออำนาจสูงสุดตกอยู่แก่ราษฎรแล้ว แทนที่จะมีเสรีภาพมากขึ้น พวกท่านที่ชำนาญต่าง ๆ กับตัดเสรีภาพของเขามากขึ้นเสียกว่าเดิมอีก และตัดสิทธิให้ราษฎรทำนา ตัดสิทธิไม่ให้ราษฎรทำการอาชีพตามลำพังโดยสะดวก และห้ามไม่ให้จับจองที่ดินโดยง่าย สิทธิเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นมรดกตกทอดมาแต่โบราณกาล มาบัดนี้ราษฎรกลับกลายเป็นทาสไปอีก เพราะโครงการเศรษฐกิจนี้ แต่ไม่ใช่ทาสของคนธรรมดา เป็นรัฐทาสซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงสมบูรณาญาสิทธิก็ไม่ทรงทำความเดือดร้อนที่มีอยู่ดังนี้ จะไม่ให้ราษฎรอพยพหนีได้อย่างไร ความระส่ำระสายก็จะต้องเกิดมีขึ้นเมื่อเกิดความระส่ำระสายขึ้นการก็จะดำเนินไปไม่สำเร็จ เจ้าหนี้ก็จะเริ่มมายึดทรัพย์ความเป็นเอกราชทางการเมือง ทางการเมืองก็จะสูญเสียไปหรือถึงแม้การจะสำเร็จเพื่อนบ้านเขากลัวไฟลุกที่บ้านเขาบ้าง เขาอาจจะมาช่วยเราดับไฟก็ได้ ใครจะไปคัดค้านอันใดได้ เขาอ้างได้ดีในนี้ข้อนอกจากนี้ เพราะเป็นการป้องกันมิให้ไฟไหม้บ้านของเขาใครจะไปคัดค้านอันใดได้นอกจากนี้การที่เราจะไปหาความเห็นใจ ความเอ็นดู ช่วยเหลือจากสันนิบาตชาติในโอกาสที่เรากลายเป็นสิ่งที่เขารังเกียจแล้วดังนี้ เห็นจะหาความช่วยเหลือได้น้อยสักหน่อยละกระมัง

บทที่ ๒

ข้อ ๓๔ การรักษาความเรียบร้อยภายใน

ในข้อนี้ที่ข้าพเจ้าสงสัยว่า ถ้ารัฐบาลดำเนินโครงการเศรษฐกิจตามแบบแผนนี้แล้วน่ากลัวจะทำให้มีความสงบภายในไม่ได้ดีนัก เนื่องจากวิธีหักลบกลบหนี้นั่นเอง ที่จะทำให้การเป็นไปดังนั้นไม่ได้ เพราะราษฎรจะพากันเป็นหนี้รัฐบาลมากขึ้นและไม่มีทางใด นอกจากเป็นหนี้อยู่เสมอไปแล้วก็อาจลักขโมยของ ๆ รัฐบาล และของซึ่งกันและกันได้ และถ้าเกิดการขโมยกันขึ้นแล้วก็หวังอยู่อย่างเดียวว่า รัฐบาลจะไม่ใช้วิธีปราบปรามอย่างที่ทำอยู่ในประเทศรัสเซีย ซึ่งอาจจะลงโทษผู้ที่ลักของหลวงด้วยการประหารชีวิต หรือเนรเทศไปให้อดตาย

บทที่ ๓

ข้อ ๓๕ การเศรษฐกิจ

ตามโครงการเศรษฐกิจมีความหมายว่า จะมิให้ราษฎรอดอยาก ประเทศรัสเซียเองก็ตั้งใจเช่นนั้น แต่บัดนี้กับปรากฏว่าราษฎรมีความอดอยากยิ่งกว่าแต่ก่อนใช้โครงการเศรษฐกิจเป็นอันมาก ตามบ้านเมืองนอกกรุงที่มีอาหารไปไม่ถึงนั้น ราษฎรมีความอดอยากจนถึงกินเนื้อคนด้วยกันเอง เลนินเองก็ยอมรับว่า การจัดแบบคอมมูนิสต์ ซึ่งเดินไปอย่างเหลวไหลนั้นเป็นเหตุให้เกิดความเป็นไปเช่นดั่งปรากฏอยู่ในหนังสือ "แอน อีคอนอมิค ฮิสตอรี่ออฟ โซเวียตรัสเซีย" หน้า ๒๑๖ ซึ่งกล่าวว่าความอดอยากนั้น ทำให้เกิดการกินเนื้อคนด้วยกันขึ้น ซึ่งไม่เคยมีในรัสเซียเลย นอกจากเมื่อครั้งมีการจลาจลในต้นศตวรรษที่ ๑๗ สภาการแพทย์ ได้เป็นผู้ทำการไต่สวนเรื่องความเจ็บไข้ และการอดอยากครั้งนั้น ได้รายงานมายังรัฐบาลว่า สภาพในรัสเซียในขณะนั้นเป็นของน่าขนลุกขนพองอย่างที่สุด พวกมนุษย์ที่กินคนนี้ก็เป็นคนธรรมดาเรานี่เองไม่ใช่ม้าหรืออะไรเช่นนั้น ตามธรรมดาแล้วก็ดำเนินอาชีพดั่งคนปกติทุกอย่าง นอกจากนั้นบางคนยังได้เคยรักใคร่ผู้ที่ตัวกินเสียด้วยซ้ำ ในระหว่างนั้นความน่ากลัวอันนี้ได้เกิดขึ้นถึงขีดที่สุดแล้ว ในป่าช้าฝังศพมีคนคอยรอขุดศพที่เขาฝังใหม่ ๆ สำหรับเอามากิน พวกที่ไปเที่ยวขุดศพเอามากินนี้ เมื่อเจ้าหน้าที่จับได้ก็เอาตัวมาเฆี่ยนเสียเจียนตาย แต่กระนั้นก็ยังไม่เข็ดหลาบ บิดามารดา พี่สาวน้องชาย ก็เกิดฆ่ากันเอง เวลากลางคืนเด็กชายหญิงเดินตามถนนก็ถูกคนจับเอาไปกินเสีย การที่เป็นดั่งนี้นั้นราษฎรเห็นว่า เป็นการจำเป็นด้วยเหตุว่า ถ้าไม่กินกันลงไปเสียบ้างแล้ว ก็คงพากันอดตายหมดไม่เหลือเลย บิดามารดาที่เห็นบุตรเจ็บมากเพราะขาดอาหาร เห็นว่าอาการร่อแร่ใกล้จะตายอยู่แล้ว ก็จัดการฆ่าบุตรกินเสียแล้วอ้างว่า ถึงเวลาที่เด็กนั้นต้องตายแล้วแต่นี้ถึงอย่างไรก็ไม่รอด ก็ฆ่าเสียเพื่อเลี้ยงบุตรคนอื่น ๆ ที่ยังแข็งแรงต่อไปดีกว่าคนฆ่ากันกินโดยไม่รู้จักบาปนั้น เห็นไปเสียว่าเป็นความจำเป็นบังคับแล้วก็ไม่ผิด นี่เราจะคิดจัดการให้เมืองไทยกลายรูปเป็นอย่างนี้ละหรือ นี่หรือความสุขสมบูรณ์ที่โครงการเศรษฐกิจจะนำมายังประเทศสยามคนไทยอยู่เป็นคนไทยดี ๆ อยากจะให้กลายเป็นยักษ์ เป็นผีกินมนุษย์ซึ่งกันและกัน ความบรมสุขเช่นนั้นเห็นจะเหลือรับสักหน่อย การให้เงินเดือนนั้นจะให้สักเท่าใดก็ตาม แต่ถ้าอาหารไม่มีจะกินแล้ว หรือจะนำเงินนั้นไปซื้ออะไรไม่ได้แล้ว เงินนั้นก็ไม่มีประโยชน์ เงินเดือนที่จะ

แจกให้แก่ราษฎรนั้น อาจมีจำนวนมากกว่ารายได้ที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ แต่ราคาอำนาจที่จะไปซื้อของได้นั้น คงเกือบไม่มีเลย เพราะเหตุที่บรรดาอาหารการกินมีอยู่ไม่เท่าใด รัฐบาลก็เอาไปขายเสียหมดเพื่อยังความดุลภาพระหว่างประเทศ ส่วนคน ๑๑ ล้านคน ถ้าได้รับเงินเดือนดังกล่าวแล้ว ให้กินอยู่ได้อย่างบุคคลชั้นกลาง คือราวเดือนละ ๒๐ บาทต่อ ๑ คน โดยคิดถึงคนซื้อของ Whole Sale ในหนึ่งเดือนรัฐบาลจะต้องจ่ายค่าเงินเดือน ๒๒๐ ล้านบาท ถ้าคิดทั้งปีก็รวม ๓๐๐๐ ล้านบาท เงินนี้จะเอามาจากไหนนอกจากจะต้องเก็บของทุกสิ่งทุกอย่างที่มีทั้งหมดออกขายต่างประเทศ เพื่อเอาเงินกลับมาเท่านั้น ตามรายงานการสำรวจเศรษฐกิจ ในประเทศสยามนั้น อันเกิดจากการทำมาหากินของราษฎรปีหนึ่งเท่ากับ ๓๐๗,๖๓๓,๐๐๐ บาทเท่านั้น ดังนี้จะไปเอาเงินปีละ ๓๐๐๐ ล้านบาทนั้นมาจากไหน โภคทรัพย์ทั้งหมดภายในประเทศสยามที่มีอยู่แล้ว ณ บัดนี้เป็นจำนวนราว ๒,๔๑๕,๖๔๑,๐๐๐ บาทเท่านั้น แปลว่า เวลานี้จากต้นทุนที่มีอยู่ ๑๐๐ บาท (อันเป็นโภคทรัพย์) ก็ทำได้ ๑๒ บาท ๑๒ บาทนี้อาจเป็นจำนวนคงอยู่ก็ได้ แต่รัฐบาลจะจัดการอย่างไร จึงจะเพิ่มเงินรายได้ขึ้นอีก ๑๐ เท่าตัวภายในทันที น่ากลัวจะเป็นความฝันเสียละกระมัง การที่ทำเงินเดือนมากันดังนี้ ก็จะมีอีกวิธีเดียวคือ infation (เงินเฟ้อ) คือพิมพ์ธนบัตรออกมามาก ๆ และปล่อยให้ราคาเงินนั้นตกไปราษฎรจะรู้อะไร จะรู้ได้ก็ต่อเมื่อใช้ซื้อของเท่านั้นว่า ราคาของเงิน ๑ บาทนั้น มันกลับไปเท่ากับ ๑๐ สตางค์เท่านั้น การพิมพ์ธนบัตรนี้ ก็ไม่ยากอะไร จะทำเท่าใดก็ได้ แต่ต้องอย่าลืมว่า จำนวนเงินนั้นไม่สำคัญเท่าอำนาจซื้อ ก็เมื่อราษฎรมีเงิน แต่ไม่มีอำนาจซื้อดังนี้แล้ว ความลำบากที่คะเนว่าจะมีขึ้นอย่างรัสเซีย มันจะไม่มีขึ้นได้อย่างไร เมื่อมันมีขึ้นก็พาแย่กันไปหมดเท่านั้น เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้ายังไม่เห็นเลยว่า ความเจริญสุขจะมีมาได้อย่างไร นอกจากในความฝัน

บทที่ ๔

ข้อ ๓๖ ความเสมอภาค

ในข้อนี้ ข้าพเจ้ามองไม่เห็นว่าจะมีความเสมอภาคกันได้อย่างไร ข้าราชการส่วนหนึ่งต้องทำงานเป็นทาส อีกส่วนหนึ่งเป็นนาย ผู้ชำนาญการงานทำงานชั้นนั้ว ความเสมอภาคที่ผู้เขียนกล่าวนี้ไม่ใช่มีแต่บนกระดาษ เป็นแต่เพียงความเสมอภาคด้วยชื่อ คือว่าข้าราชการด้วย

กันเท่านั้น ถ้าจะให้ข้าพเจ้าพูดบ้างก็ได้ว่า เวลานี้ข้าพเจ้าตั้งใจ ให้คนทุกคนเป็นเจ้าฟ้า ถือศักดินาคนละแสนไร่เท่ากันหมด มันก็คงไม่ต่างกันกับผู้เขียนว่า แต่ความจริงแล้วเจ้าฟ้าเหล่านี้คงจะเสมอภาคกันไม่ได้ ก็เพราะคงต้องทำงานอยู่อย่างทุกวันนี้ทุกคน แล้วมันจะได้ความเสมอภาคกันจริงจังเท่าใด ข้อที่ว่าดำเนินการตามโครงการนี้แล้ว ราษฎรจะมีสิทธิเสมอภาคในการที่จะไม่อดตาย ก็ขอบอกว่าไม่จริงอีก เดี๋ยวนี้ต่างหากที่ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน ในวันที่จะไม่ต้องอดตาย เพราะคนยังทำมาหากิน ตามใจสมัครได้ และทั้งก็ไม่เคยปรากฏว่า มีใครอดตายแม้แต่หมาวัด ก็ยังไม่อดตายดังกล่าวแล้ว ถ้าเราเดินตามโครงการนั้นแล้ว นั่นแหละ อาจมีอดตายกันได้ และถ้าเป็นการตายกันทุกคนอย่างเสมอภาคก็ยังดีอยู่ เพราะอย่างน้อยก็ถูกกับหลักนี้ แต่ข้าพเจ้าเกรงว่า จะไม่เสมอภาคกันในเรื่องการอดตายเสียละกระมัง ผู้อดตายจะเป็นข้าราชการกรรมกร คือ ราษฎรเท่านั้น ส่วนข้าราชการผู้ชำนาญชั้นนี้อาจไม่ต้องอดตายอย่างเดียวกันก็ได้ แล้วจะมีความเสมอภาคกันที่ข้อไหนข้าพเจ้ายังมองไม่เห็น

บทที่ ๕

ข้อ ๓๗ เสรีภาพ

เมื่อห้ามปรามขัดขวางไม่ให้ราษฎรทำงาน ตามใจสมัครดังได้กล่าวมาแล้วนั้น ก็เท่ากับเป็นการตัดเสรีภาพ ก็เมื่อรัฐบาลตั้งใจจะตัดเสรีภาพเช่นนี้ และนับว่าเป็นการนำความสุขสมบูรณ์มาให้แล้ว ก็จะทิ้งคนให้มีชีวิตทำไม ประหารชีวิตเสียให้หมดก็แล้วกัน มันจะไม่ได้อดตาย และคงจะเป็นสุขดีกว่าทุกวันนี้ คนหลายคนยอมตายดีกว่าที่จะละทิ้งเสรีภาพของตน คนคุกที่เราขังเขาเอาไว้ และเลี้ยงดูให้มีความสุขสมบูรณ์ด้วยปัจจัย ๔ ก็ยังอุตส่าห์ฝ่าอันตรายซึ่งมีมาถึงชีวิต แทบทุกคนมีความสุขสมบูรณ์ที่ไม่มีความอิสระ ถึงแม้จะต้องถูกยิงตาย หรือต้องไม่อดตาย ก็มิได้มีความหวาดหวั่น ทหารที่เราเลี้ยงไว้อย่างสุขสมบูรณ์ ก็อยากหนีเพราะความต้องการเสรีภาพ เพราะฉะนั้นอย่าพูดเป็นอันขาดว่า คนเรานั้นรักเสรีภาพน้อยกว่าความสุขสมบูรณ์ ในที่ที่ถูกกดขี่ สุภาษิตของเราก็มีอยู่ว่า "คับที่อยู่ได้ คับใจอยู่ยาก" ผู้เขียนเห็นจะลืมสุภาษิตข้อนี้เสียแล้วกระมัง การรักเสรีภาพอย่าว่าแต่คนเลยแม้แต่สัตว์เดรัจฉานมันก็ยังรักเสรีภาพ สัตว์ในสวนที่เขาเลี้ยงไว้นั้นก็ได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดี มีของกิน มีที่

อยู่พร้อมบริบูรณ์ทุกอย่าง แต่ถ้าลองเปิดกรงเข้าที่ไร มันก็หนีทุกที นี่ก็เพราะความต้องการเสรีภาพยิ่งกว่าความสุขสบายอันเต็มไปด้วยความไม่มีอิสระ เพราะฉะนั้น โครงการเศรษฐกิจที่จะใช้นี้ จะนำเสรีภาพมาสู่ราษฎรทั่วไปนั้น ย่อมไม่เป็นความจริงดังกล่าวเลย

บทที่ ๖

ข้อ ๓๘ การศึกษา

การที่จะจัดให้ราษฎรได้รับการศึกษานี้ ไม่จำเป็นที่จะเป็นของที่จะทำได้ แต่เมื่อรัฐบาลได้ทำการเศรษฐกิจแล้วเท่านั้น จะทำเมื่อใดก็คงทำได้ หรือทำควบกันไปกับโครงการเศรษฐกิจชนิดอื่นก็ได้ การบังคับให้เรียน หรือการบังคับต่าง ๆ นี้ทำไมผู้เขียนจึงชอบนัก ก็ใช้การชักชวนแทนมิได้หรือ ถ้าจะจัดการศึกษา ก็ควรจะต้องชักชวนให้ราษฎรรับการศึกษาและให้ความสะดวกในการศึกษา ทำไมจะต้องใช้แต่ข้อบังคับคาดไป

ผู้เขียนกล่าวว่า ถ้ารัฐบาลได้ใช้วิธีโครงการเศรษฐกิจแบบนี้แล้ว ราษฎรจะได้สิ่งที่ราษฎรพึงปรารถนาทุกคนหมด กล่าวคือจะได้พบพระศรีอาริย์ ซึ่งมีผู้ทำนายไว้นั้น คนไม่ต้องทำอะไรเลย นอนอยู่เฉย ๆ ก็มีสิ่งของอยู่พร้อม การบังคับกดขี่กันทั้งปวงไม่มีเสรีภาพก็มีเต็มที่เสมอภาค ก็แต่ตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า ถ้าดำเนินตามโครงการเศรษฐกิจอันนี้แล้ว การมันจะตรงกันข้ามหมด การบังคับกดขี่ก็มี งานก็ต้องทำกันอย่างหนักซึ่งนึก ๆ ดูแล้ว รูปร่างมันใกล้ไปในทางอเวจีของพระศรีอารย์ มากกว่าสวรรค์ของพระศรีอารย์ดังที่ผู้เขียนกล่าว

นอกจากนี้มีผู้ชอบกล่าวอยู่เนือง ๆ ว่า พระสงฆ์นั้นเป็นโซเชียลลิสต์ (Socialists) แต่อย่าลืมว่าการกินอยู่ของพระสงฆ์นั้น ต่างกันมากกับคนธรรมดา เพราะพระสงฆ์นั้นเองมีเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ อันเป็นธรรมชั้นสูงประการหนึ่ง การอยู่กินก็อย่างที่เรียกว่า รุกขมูลและการบิณฑบาตร และแม้แต่ยารักษาโรค ก็ใช้มูตรใช้คูถ ไม่ได้มุ่งหมายหาความสุขสมบูรณ์ทางกาย ทางโลก อันเป็นความสุขดังมนุษย์ทั่วไปพึงประสงค์ และนอกจากนั้นพระสงฆ์ไม่ค้าขายเองคือไม่มีทั้งการอาชีพอิสระ หรือการที่คณะสงค์ที่ต้องทำ สงฆ์ไม่มีโครงการเศรษฐกิจที่จะบังคับเพื่อนด้วยกัน ให้เป็นทาส พระสงฆ์มีเสรีภาพ ซึ่งประกอบด้วยเครื่องยึดเหนี่ยยศีลธรรม และพระสงฆ์มีความเสมอภาคจริง โดยที่มีวินัยจะต้องปฏิบัติ เป็นอย่างเดียว

กัน ไม่ว่าจะเป็นเจ้าคณะหรือลูกคณะ อันล้วนแล้วแต่เป็นการไม่ว่าจะเป็นเจ้าคณะ หรือลูกคณะ อันล้วนแล้วแต่เป็นการต่างกัน กับการกินอยู่ของมนุษย์ภายนอกแทบทั้งสิ้น พระสงฆ์ไม่ต้องคิดถึงบุตร หลาน เมื่อสิ้นชีพแล้วเข้าของก็เป็นของวัด ไม่ต้องให้ลูกหลาน เพราะไม่มีบุตรหลาน ส่วนคนธรรมดา ทำอะไรย่อมจะเอาของนั้นเป็นของตัวเพื่อจะได้มอบไว้ให้แก่บุตรหลานต่อไป บุตรหลานจะได้มีหน้ามีตากว่าบุคคลอื่น ไม่มีใครทำอะไรโดยไม่นึกถึงตัวเลย โดยเหตุนี้ พระสงฆ์กับคนธรรมดาจึงต่างกัน และพระสงฆ์ที่สามารถควบคุมคณะไปในทางแบบโซเชี่ยลลิสต์ได้

ตามคำของผู้ที่ได้ทำนายไว้ว่า พระศาสนาพระศรีอาริย์ จะมาถึงโลกในปี ๒๕๐๐ นั้น คงจะเป็นจริงได้กระมัง ถ้าจริงแล้ว เวลานี้ซึ่งเป็น พ.ศ. ๒๔๗๕ ก็ยังไม่ถึงเวลาตามคำทำนายเพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่ถึงเวลาแล้ว เราจะรีบด่วนไปทำไม คนเราจะเชื่อคำทำนายอันศักดิ์สิทธิ์นี้ หรือจะเชื่อบุคคลชาวรัสเซีย ซึ่งยอมปล่อยให้พวกพ้อง กินเนื้อมนุษย์ด้วยกันเอง เราก็ควรจะต้องเชื่อคำทำนายอันศักดิ์สิทธิ์นี้มากกว่าคำทำนายนั้น ๆ ว่า จะยังไม่ถึงแล้วจะไปเชื่อเขาทำไม อย่าชิงสุกก่อนห่ามเลย ถ้ามัวจะเก็บต้นกัลปพฤกษ์ เสียแต่เวลาที่ยังไม่สุก หรือยังไม่โตพอ เราจะหาดอกหาผลไม่ได้เลย อาจจะมีก็แต่หนาม ส่วนกิ่งที่เปราะก็หักพาเราลงไปตกเหวตายหมด ก็เมื่อยังไม่ถึงเวลาที่ทำนายไว้แล้วดังนี้ เราลองทิ้งไม่คิดถึงมันเสีย สักพักหนึ่งจะไม่ดีกว่าหรือ และตั้งใจสดับตรับฟังคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราต่อไปก่อน จนกว่าจะถึงเวลาจะดีกว่ากระมัง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านสอนให้เหตุ เชื่อผลฟังผล ไม่ใช่บังคับเป็นทาสแบบอเวจี พระศรีอาริย์ คอยชิงสุกก่อนห่ามดังโครงการเศรษฐกิจก่อนกำหนด

พระราชบัญญัติว่าด้วยการประกันความสุขของราษฎร

หมวด ๑

เงินเดือน เบี้ยบำนาญ

ข้อ ๓๙ ถ้าเมื่อคิดจะประกาศพระราชบัญญัตินี้แล้ว ขออย่าได้ประกาศในนามของข้าพเจ้า

ข้อ ๔๐ เงินเดือนนี้ ฟังดูช่างเป็นความฝันเสียจริง ๆ เพราะถ้าคิดดูสำหรับราษฎร ๑๑ ล้านคนนั้น ถ้าเราจะให้เงินเดือนเฉลี่ยคนละ ๑๐ บาท ต่อเดือนเท่านั้น ก็จะเป็นเงินเดือน ๑๑๐ ล้านบาท หรือปีละ ๑,๓๒๐ บาท เสียแล้ว เราจะเอาเงินที่ไหนมา รายได้ในทางภาษีที่เราเก็บในเวลานี้อย่างสูงราว ๑๐๐ ล้านบาท และเงินที่ราษฎรได้ในการค้าขายทั้งประเทศก็ตกอยู่ในราว ๓๐๐ ล้านบาทต่อปีดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น ถ้ารวมกันเข้าอยู่ในกระเป๋าของรัฐบาลหมดก็คงเป็นปีละ ๔๐๐ ล้านบาท ที่นี้สมมุติว่า รัฐบาลจะจัดการเก่งเป็นอันมาก จะขยายการงานในประเทศขึ้นทันทีจนได้เงินเพิ่มขึ้น ๓ เท่าเดิม คือเพิ่มขึ้น ๓๐๐ % เงินที่คงได้อยู่ราว ๑๒,๐๐๐ ล้านบาท ซึ่งยังต่ำกว่าเงินเดือนที่จะให้ราษฎรอยู่แล้ว ทรัพย์ที่มีอยู่ภายในประเทศสยามในบัดนี้ว่าเป็นโภคทรัพย์แล้ว มีอยู่ไม่เกิน ๒,๕๐๐ ล้านบาท ถ้าจากทุนนี้เราหารายได้ปีละ ๑,๒๐๐ ล้านบาท คือ ๕๐ % ของทุนดังนี้ ก็เป็นการประเสริฐหนักอยู่แล้ว จะทำได้ก็เป็นความฝันอยู่ดังนี้จะเอาเงินที่ไหนมาให้ เงินเดือนข้าราชการดังที่สัญญาไว้ว่าจะให้ความสุขหรูหราดังที่กล่าวแล้ว ข้าพเจ้ายังมองไม่เห็น เห็นแต่ว่ามันเป็นความฝันเท่านั้น นอกจากนั้นจะพิมพ์กระดาษออกเป็นเงิน ซึ่งมีราคา ๑ บาท ของรัฐบาลใหม่ เท่ากับ ๕ สตางค์ของเงินเก่า จึงจะทำตามโครงการณ์นี้ได้บ้าง

หมวด ๒

ว่าด้วยการทำงาน

ข้อ ๔๑ มาตรา ๘ การคิดที่จะให้มีการสอบแข่งขันทำงาน และวางวิธีการดังนั้นเขียนง่ายกว่าการทำมาก การเป็นเสมียนนั้นมีคนอยากเป็นข้าราชการมากกว่าการขุดดิน เพราะฉะนั้นเฉพาะแต่ในกรุงเทพก็อาจต้องสอบไล่คนตั้ง ๕๐๐,๐๐๐ คนก็ได้ เพราะคนทุกคนก็อยากจะเป็นเสมียน แล้วรัฐบาลจะจัดสอบที่ไหน ใครจะเป็นคนตรวจสอบ มันเป็นการทำไม่ได้ง่าย ๆ

ข้อ ๔๒ มาตรา ๙ การเกี่ยวข้าวที่ผู้เขียนกล่าวว่า เป็นงานเบานั้นข้าพเจ้าทราบจากผู้ทำนาแล้ว เขาว่าหนักแน่ เพราะจะต้องยืนหลังแข็งตากแดดทั้ง ๆ วัน ผู้เขียนหรือผู้ชำนาญ เคยมาบ้างแล้วหรือยัง ข้าพเจ้าเห็นว่า ก่อนที่จะระดมพลคนแก่กับเด็กมาทำงานแล้ว

ในพระราชบัญญัตินั้นควรแบ่งให้ชัดว่า ควรจะให้ระดมท่านพวกข้าราชการผู้ชำนาญ และเสมียนที่มีอายุไม่เกิน ๕๕ ปีลงมือทำงานเกี่ยวบ้าง

ข้อ ๔๓ มาตรา ๑๐ บุคคลที่ยกเว้นไม่ต้องมาเป็นข้าราชการ และยอมให้ทำอาชีพไปเองนั้น ตามพระราชบัญญัติว่า จะต้องมาให้แสดงตนว่า มีทรัพย์สินรายได้อันมั่นคงที่จะเลี้ยงตนได้เสียก่อน ถ้ารัฐบาลเห็นว่ามีพอจะยกเว้นฉะนี้ ข้าพเจ้าอยากจะทราบว่า จะเอากฎเกณฑ์อันใดมากำหนด การสอบสวนที่อาจเป็นไม่ได้ในทางลำเอียง และบีบคั้นก็อาจมีขึ้นได้ดังกล่าวมาแล้วในคำอภิปรายชี้แจงในเรื่องนำ ทางที่ควรให้ราษฎรมาพิสูจน์ตัวเองว่า เขาเลี้ยงตัวเองไม่ได้แล้ว ถ้ารัฐบาลเห็นว่าพิสูจน์ตัวเขา ก็ยอมเข้าทำงานจึงจะถูก

หมวด ๓

ข้อ ๔๔ มาตรา ๑๒ ข้อความฟังดูก็เพราะดี แต่ได้ทราบความลึกซึ้งดังได้ชี้แจงไว้ และข้าพเจ้าได้ชี้แจงตอบแล้ว ก็คงเห็นผลอยู่ข้อเดียว คือราษฎรจะต้องเป็นลูกหนี้รัฐบาลเท่านั้น เพราะรัฐบาลเป็นผู้กำหนดทั้งเงินเดือน ทั้งราคาสิ่งของ นอกจากนั้นการจดบัญชีหักกลบลบหนี้ ซึ่งรัสเซียว่าง่ายนั้น ในขั้นต้นก็คงมีความลำบากพอดูอยู่สำหรับในหมู่ราษฎรของเราซึ่งเรายังไม่รู้จักบวกลบคูณหาร

หมวด ๔
วินัยข้าราชการ

ข้อ ๔๕ ผู้เขียนกล่าวว่าข้าราชการกรรมกรจะต้องทำงานเต็มความสามารถ ถ้าผู้ใดเกียจคร้านจะต้องถูกลงโทษ เช่น ตัดเงินเดือนเพิ่มเวลาทำงาน หรือลงโทษสถานอื่นนี่จะไม่เรียกว่าเป็นการกดขี่หรือ บริษัทใดบ้าง ที่เขาทำการลงโทษผู้เกียจคร้านโดยการเพิ่มเวลาทำงานหรือการลงโทษสถานอื่น นอกจากประเทศรัสเซียแล้วก็ไม่มีที่ใดลงโทษคนงานตามแบบนี้ การเป็นดังนี้ก็แปลว่า, ราษฎรทุกคนถูกลงโทษจำคุกตลอดชีวิต ให้ทำงานหนักหนักทุกคนเท่านั้นเองใช่ไหม

พระราชบัญญัติว่าด้วย
การประกอบการเศรษฐกิจ

ข้อ ๔๖ ตามพระราชบัญญัตินี้ก็เช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าไม่ยอมให้ประกาศในนามของข้าพเจ้า

ข้อ ๔๗ มาตรา ๓ นี่แปลว่ารัฐบาลจะห้ามมิให้ราษฎรทำนา ทำสวนโดยลำพัง การมีอาชีพทางนี้รัฐบาลจะแย่งราษฎรทั้งหมด อันเป็นการตัดสิทธิอย่างน่าอนาถใจ บัญญัติข้อนี้เป็นการกดขี่อย่างร้ายแรง ราษฎรจะได้รับความทุกข์อย่างหนัก ข้าพเจ้าไม่เห็นความยุติธรรมที่ใดเลย ที่รัฐบาลจะทำความเจริญให้ราษฎรโดยนำความลำบากมาสู่ราษฎรดังนี้ความเจริญสุขครั้งนี้ ไม่เคยพบสุขก็มีแต่พวกควบคุมกิจการเท่านั้นไม่ใช่สุขทั่วไป ถ้าจะให้ความสุขแก่ราษฎรแล้ว ทำไมไม่ทำโดยวิธีสั่งสอน โดยการออกเงินให้เขากู้ และวิธีอื่น ๆ ที่ไม่เป็นวิธีตัดสิทธิที่เขามีมาชั่วปู่ย่าตาทวดดังนี้ ถ้าดังนี้มิใช่กดขี่แล้ว จะเป็นอะไรข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นการกดขี่อย่างมหานรกทีเดียว

ข้อ ๔๘ ให้สัมปทานโรงงานต่าง ๆ

ก็คือจะคิดบีบคั้นทีละเล็กทีละน้อย โดยการเก็บภาษีและการจับผิด ในที่สุดก็ล้มไปเองหรือรวบรามเข้าเป็นของรัฐบาล โดยหาว่าผิดสัญญาตามแบบรัสเซียเท่านั้น

หมวดที่ ๑
ว่าด้วยการซื้อที่ดิน

ข้อ ๔๙ มาตรา ๔ การบังคับซื้อที่ดินกสิกรรมนั้นเป็นการไม่ถูกเพราะเท่ากับตัดสิทธิมิให้ราษฎรทำนาสัมปทานได้ให้ไปแล้ว ก็จัดการบังคับซื้อเสียภายหลังในไม่ช้า ซึ่งเป็นวิธีการที่รัสเซียกับพวกคิวแล๊ค (Kulak) ในประเทศรัสเซีย พวกคิวแล๊คนั้นรัสเซียอนุญาตให้ทำนาโดยอิสระเหมือนกัน แต่ถ้านาใดเจริญ หรือรัฐบาลขาดอาหารที่จะไปแจกจ่ายในสหกรณ์แล้ว ก็จัดการเก็บภาษีเป็นสิ่งของ (Tnkind) และจับผิดต่าง ๆ ในสัมปทาน และในที่สุดก็

ริบเสีย พวกคิวแล๊คต้องไปหานาทำที่ใหม่ หรือมิฉะนั้น ก็ถูกเนรเทศไปในที่กันดารหรือเกณฑ์เข้าสหกรณ์ ซึ่งเป็นคุกอันตั้งอยู่นอกคุกนั้นเสีย นาที่เจริญมากในรัสเซียนั้น เป็นนาของพวกคิวแล๊ค ไม่ใช่นาของพวกสหกรณ์เลย

ข้อ ๕๐ มาตรา ๖ การซื้อให้ราคาใบกู้นี้ ใบกู้มีราคาแลกเปลี่ยน ได้จริง ๆ ก็ดี แต่ถ้ารัฐบาลซื้อที่มากมายเช่นนี้แล้ว เมื่อไรจึงจะใช้เงินเขาคืนได้ แต่อย่างไรก็ดีกว่าจะริบเอาเฉย ๆ และอย่างไรเสีย ก็คงไม่มีวันที่จะได้เงินสดในการขายเป็นแน่

ข้อ ๕๑ ภาษีนั้น มีขีดที่สุดอยู่เหมือนกัน และการเก็บภาษีนั้น ถ้าเก็บเกินไปก็ทำให้การทำมาหากินล้ม เพราะฉะนั้น จึงกล่าวไว้ข้างต้นว่า วิธีที่รัฐบาลจะริบของนั้น ไม่มีอะไรดีเท่ากับคอยริบเอาด้วยการเก็บภาษี

การเก็บภาษีการพนัน อย่างเก็บคนสูบฝิ่นนั้น ถ้าทำได้ก็นับว่าเก่งเพราะการปราบปรามการพนัน ไม่ง่ายอย่างการสูบฝิ่น ฝิ่นนั้นคนไม่สูบทั่วไป แต่การพนันคนเล่นทั่วไป การคำนวณว่าจะได้เงินอย่างนี้ อย่างนั้น ใคร ๆ ก็คำนวณได้ไม่ยาก เพราะเป็นจริงแต่ในกระดาษ ไม่เชื่อก็ลองดู อย่างไรเสียก็ไม่ได้เงินอย่างที่คิดคำนวณนั้นเป็นแน่ ถ้าจะได้สัก ๒๐% ของจำนวนนั้น ก็นับว่าเก่งเสียแล้ว

หมวด ๒

ข้อ ๕๒ ธนาคารแห่งชาติ มาตรา ๘ การกู้เงิน ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าก็ได้หนเดียวผลสุดท้ายของธนาคารแห่งชาตินี้ก็จะหมุนอะไรไม่ติดเลย เพราะหมุนมากนักเครื่องมันก็คลอนหมด ในที่สุด ก็พากันล่มไปตาม ๆ กัน นอกจากนั้นจะต้องออกพระราชบัญญัติอีกฉบับหนึ่ง คือห้ามคนไทยนำเงินไปฝากต่างประเทศ เพราะธนาคารชาติไม่หมุนเงิน และต้องให้รัฐบาลก็ไปให้เงินเดือนราษฎรดังนี้ มันเป็นการหน้าเชื่อได้อยากว่าจะอยู่ได้ไม่ล่ม คนก็คงเอาไปฝากธนาคารอื่นหมด

อย่าลืมว่า โภคทรัพย์ของเรานั้นมีอยู่ ๒,๕๐๐ ล้านบาทเท่านั้น เราจะไปรีดมาอย่างไรจึงจะได้เงินทุนเกินกำลังที่โภคทรัพย์นั้นมีอยู่

ข้อ ๕๓ มาตรา ๙ การให้รัฐบาลกู้เงิน ได้ตามชอบใจนี้เอง ที่จะเป็นเหตุทำให้ธนาคารของชาติง่อนแง่น คลอนแคลน

หมวด ๓

กรรมสิทธิของเอกชน

ข้อ ๕๔ มาตรา ๑๔ ที่แปลว่า ห้ามมิให้ราษฎรมีสิทธิในที่ดินเลย ใครจะซื้อที่ดินหรือจะจองที่ดินอีกย่อมไม่ได้ เพราะบัญญัติข้อนี้ห้ามชัดเจนว่า ไม่ให้ใครถือกรรมสิทธิ์ ในอสังหาริมทรัพย์ได้ดังนี้แปลว่าอะไร ไม่แปลว่าตัดกรรมสิทธิ ตัดเสรีภาพของราษฎรจริงดังกล่าวแล้วข้างต้นหรือ บัญญัติข้อนี้ที่ผู้เขียน ๆ มาย่อมเป็นกุญแจประเด็นข้อพิสูจน์อย่างชัดเจนว่าตั้งใจจะตัดสิทธิ์และเสรีภาพนี้จริง ๆ โดยไม่ต้องสงสัย

สรุปความ

เรื่องที่ได้พิจารณามาแล้วนี้ ย่อมเป็นความ ย่อมเป็นความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้า ซึ่งจะเป็นการถูกต้องหรือไม่ก็เป็นแต่ทางคิดของข้าพเจ้าเท่านั้น การที่จะรู้กันได้ว่าใครเป็นคนถูกหรือผิด ก็ต้องทดลองดูเท่านั้นจึงจะเห็นได้ แต่มีข้อสำคัญอันหนึ่งที่แลเห็นได้อย่างชัดเจนอย่างไม่ต้องสงสัยเลยว่า โครงการนี้นั้นเป็นโครงการอันเดียวอย่างแน่นอนกับประเทศรัสเซียใช้อยู่ ส่วนใครจะเอาอย่างใครนั้นข้าพเจ้าไม่ทราบ สตาลินจะเอาอย่างหลวงประดิษฐ์ฯ หรือหลวงประดิษฐ์จะเอาอย่างสตาลินก็ตอบไม่ได้ ตอบได้ข้อเดียวว่าโครงการณ์ทั้ง ๒ นี้ เหมือนกันจนรายละเอียด เช่น Slogan ที่ใช้ และรูปร่างของวิธีการกระทำการ จะผิดกันแต่ก็รัสเซียนั้นแก้เป็นสยาม หรือสยามนั้นแก้เป็นรัสเซีย (ถ้าสตาลินเอาอย่างหลวงประดิษฐ์ ฯ) ข้าวสาลีแก้เป็นข้าวสาร หรือข้าวสารแก้เป็นข้าวสาลี รัสเซียเขากลัวอะไร สยามก็กลัวอย่างนั้น สยามก็เดินวิธีตบตาคนอย่างนั้นบ้าง สภาบำรุงเศรษฐกิจของรัสเซียก็มี และในโครงการของเราก็มีโครงการภาคที่ ๑ ที่ ๒ ของหลวงประดิษฐ์ฯ นั้น ตรงกันกับโครงการเศรษฐกิจอันใหม่และ

โครงการ ๕ ปีของรัสเซียทุกอย่างไปและ ขั้นที่ ๓ นั้นก็คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพประเทศสยามให้กลายเป็นคอมมูนิสต์อย่างแท้จริงอย่างรัสเซีย ความข้อนี้มีข้อพิสูจน์อยู่อย่างชัดเจน ในร่างพระราชบัญญัติการประกอบเศรษฐกิจในข้อนี้ ไม่ยอมให้ราษฎรมีสิทธิ์ ในอสังหาริมทรัพย์ ก็เมื่อโครงการเหล่านี้นั้น คือเป็นโครงการอย่างเดียวอย่างที่ใช้อยู่ ในรัสเซียดังกล่าว และถ้ารัฐบาลดำเนินการกระทำทุกอย่างไป โดยตลอด ก็เปรียบเหมือนรัฐบาลเราช่วยเหลือให้สมาคมที่มีความประสงค์จะเปลี่ยนโลกให้กลายเป็นคอมมูนิสต์นั้น ดำเนินการไปถึงจุดประสงค์นั้นโดยง่ายเพราะการที่เราดำเนินการตามนี้นั้น ไม่ต้องสงสัยเลยว่าในที่สุดเราจะกลายเป็นคอมมูนิสต์ ไปอย่างแน่นอน การเป็นคอมมูนิสต์นี้เป็นการเศรษฐกิจเป็นไปทางคอมมูนิสต์ ไม่ได้กล่าวความว่า รัฐบาลจะจัดการทำให้ผู้หญิงเป็นของกลางดังที่ว่ากัน แต่อย่างไรก็ดี ประเทศสยามย่อมจะต้องกลายเป็นคอมมูนิสต์นับเป็นประเทศที่ ๒ ในโลกรวมจากรัสเซีย การที่ประเทศสยามจะได้รับตำแหน่งอันนี้นั้น ไม่มีใครที่จะดีเท่ารัสเซีย และสมาคม (Thirol Wternational) แต่ส่วนประเทศอื่น ๆ เขาคงไม่พอใจเลย ความไม่พอใจที่เขาแสดงต่อประเทศรัสเซียในเวลานี้มีเท่าใด เราก็เห็นประจักษ์ชัดเจนแล้ว เราจะอยากให้เขาไม่พอใจเมืองเราดังนั้นหรือ การที่จะแก้ตัวว่าการทำดังนี้ ถ้าเราไม่ได้ไปรบกวนใครเป็นการกระทำให้ประเทศของเราเอง และไม่มีข้ออันใดที่ชี้ชัดในขั้นต้นเป็นคอมมูนิสต์นั้นย่อมไม่มีประโยชน์ เพราะทุก ๆ ชาติ ยิ่งพวกเพื่อนบ้านของเราแล้วเขาไม่โง่เลย จะตบตาเขาเล่นไม่ได้คล่อง ๆ เป็นแน่ เพราะความจริงที่เขาเห็นว่า เราเดินอย่างรัสเซียนั้นก็พอที่จะทำให้เขาเข้าใจแล้วว่าเราจะกลายเป็นอะไรไป ในที่สุด มิใยเราจะบอกว่า เราไม่ได้เป็นคอมมูนิสต์ไป ให้คอแทบแตกเขาก็ไม่เชื่อเราเลย ก็เขาไม่เชื่อเราดังนี้ก็จะเป็นภัยมากกว่าที่จะเป็นคุณ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในเมื่อที่เราอาจบุกรุกให้เป็นการเสียอิสรภาพได้ เราจะมัวทำพูดว่าไม่กลัว ๆ นั้น เป็นการพูดอย่างผู้หญิงที่เป็นฮิสทีเรียเท่านั้น เพราะใคร ๆ ก็ย่อมจะเห็นได้ โดยชัดเจนว่า ประเทศสยามประเทศสยามมิได้มีฐานะเป็นรัสเซียในการป้องกันภายนอก รัสเซียใหญ่กว่าสยามมากนัก ใครจะไปทำอะไรก็ยากดังกล่าวแล้วก็เมื่อการเป็นเช่นนี้ จะเป็นการสมควรละหรือ ที่เราจะยอมสละความเป็นเอกราชของเรา เพื่อให้เป็นที่พอใจในประเทศรัสเซียชาติเดียว โครงการอันนี้นั้นอย่าว่าจะทำเลย ถึงแม้จะไม่ได้ประกาศออกไปตลอด ๓ ภาครวมทั้งคำชี้แจงเท่านี้นั้นก็ตาม คนจะเริ่มตกใจกันเป็นอันมากดังนี้แล้ว

เราจะทำไปทำไมเวลานี้วิธีการที่จะทำอย่างอื่นก็พลอยได้ไปก่อนอีก ในขณะนี้มีอาทิเช่นคิด พยายามชักชวนให้ราษฎรตั้งเป็นสหกรณ์ ดำเนินการดังที่ใช้กันที่ประเทศเดนมาร์คเป็นต้นมีผู้กล่าวกันว่า ถ้าเราไม่เริ่มโครงการเศรษฐกิจเสียแล้ว แล้วเราคงจะแพ้ในการสงครามเศรษฐกิจเป็นแน่ เพราะราษฎรของเราไม่มีใครทำการค้าขายเอง แต่บัดนี้ฐานะประเทศสยามได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้ว มีราษฎรซึ่งเป็นชั้นขุนนางหรือเจ้านายที่ถูกปลดจากราชการเป็นอันมากที่กำลังจะก่อการทำมาหากินเอง แต่ยังมีวิตกกันอยู่อย่างเดียวว่า รัฐบาลจะไม่ยอมให้ตนไปทำการค้าขายอิสระ ถ้าขืนไปทำการค้าขายหลังอาจเสียหายได้เปล่า ๆ ก็ได้เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ข้าพเจ้ายังมองไม่เห็นด้วยกับโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ ในขณะนี้ให้รัฐบาลดำเนินการบำรุงเศรษฐกิจไปในทางที่ส่งเสริมแนะนำ เช่นส่งเสริมผู้ประสงค์จะตั้งโรงงาน โดยไม่เก็บภาษีมากจนเกินไปจนอยู่ไม่ติด แต่รัฐบาลก็ควรต้องระวังอย่าให้ผู้คิดตั้งโรงงานนี้เอาเปรียบคนงานมากจนเกินไปในทางที่ผิด และนอกจากนั้นก็จัดการแนะนำให้ราษฎรให้เข้าร่วมมือกันทำสหกรณ์ ให้ไกลไปในทางที่ทำกันอยู่ในเดนมาร์ค และต้องทำนาของรัฐบาลรับคนที่ไม่มีงานทำ และคนอื่นที่สมัครเข้าไปทำงาน แสดงตัวอย่างวิธีทำนาอย่างดีและจัดการบำรุงในทางการค้าอื่น ๆ ก็น่าจะดีอยู่ หรือจะคิดแก้ไขอย่างใดบ้างให้เหมาะแก่โอกาสก็ควร แต่ส่วนโครงการเศรษฐกิจแบบหลวงประดิษฐ์ ฯ นี้ควรเลิกล้มความคิดเสีย เพราะแทนที่จะนำมาซึ่งความสุขสมบูรณ์ของประเทศบ้านเมืองดังกล่าวนั้น จะกลายเป็นสิ่งที่จะนำมาซึ่งความร้อนรนทุกหย่อมหญ้า จนเป็นความหายนะถึงแก่ความพินาศแห่งประเทศชาติบ้านเมือง อันเป็นมรดกที่เราคนไทยได้รับมาแต่บรรพบุรุษ

-๓๒-

พระยาพหลฯ ลาออก

ข่าวใหญ่ที่นำความตื่นเต้นมาสู่ประชาชนอย่ามิได้คาดคิด และประชาชนพากันตลึงงันในข่าวใหญ่นั้น ข่าวดังกล่าวนี้คือ ข่าวที่พระยาพหล พลพยุหเสนา หัวหน้าคณะปฏิวัติและพระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิ์อัคเนย์ พระประศาสน์พิทยายุทธ สี่ทหารเสือแห่งคณะปฏิวัติ ได้ยื่นใบลาออกจากตำแหน่งทุกตำแหน่ง ทั้งตำแหน่งในการเมืองและการทหาร การตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งทุกตำแหน่งของสี่ทหารเสือครั้งนี้ ได้รับความตื่นเต้น และมีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างขนานใหญ่ หนังสือพิมพ์ทุกฉบับประโครมข่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า สถานการณ์ชะตาร้ายแห่งประเทศสยาม อาจไม่มีหนทางหลีกเลี่ยงจากการนองเลือดไปได้และบางคนก็วิจารณ์ว่าประชาธิปไตยจะไปไม่รอด ประเทศสยามถ้าไม่เป็นดิกเตเตอร์ชิปหรือมโนเครซี่ ก็ต้องเป็นดิกเตเตอร์คิงดอมอย่างเดิมอีก

ในกลุ่ม ของผู้ก่อการ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ พากันมีความสนเท่ห์ในพฤติกรรมของสี่ทหารเสือ ไม่มีใครเข้าใจเลยว่า เป็นเพราะเหตุใด นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาและพระยาทรงสุรเดช จึงได้สละตำแหน่งทั้งในทางการเมืองและการทหารเช่นนี้ เพราะวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ครอบคลุมอยู่ในขณะนั้น เป็นสัญญาลักษณ์ที่บอกว่ามีสถานการณ์อันไม่น่าไว้วางใจประการใดเลย คณะราษฎร์ก็ยังมีปณิธานแน่วแน่อยู่ ในหลักประชาธิปไตยกลับมีความเห็นไปว่า พระยาพหลพลพยุหเสนานั้น จะตกหลุมกลยุทธการเมืองเสียแล้ว และความจริงก็เป็นเช่นนั้น

นับตั้งแต่ พระยามโนฯ ปิดสภาเป็นต้นมาในกลุ่มของพรรคประชาธิปไตยการเมือง ประชาธิปไตยเศรษฐกิจสังคมก้าวหน้า คือพรรคของหลวงประดิษฐ์ฯ และนายพันตรีหลวงพิบูลสงคราม ปัจจุบันนี้ท่านผู้นี้มีชื่อเรียกอยู่หลายประการ เช่นจอมพลคนขยันบ้าง วิลเลี่ยมพิตตแห่งประเทศไทยบ้าง นายกรัฐมนตรีตลอดกาลบ้าง ยอร์ชวอชิงตันบ้าง แล้วก็เรียกกันว่าอะไรต่ออะไรอีกจนจำไม่ได้นั้น ท่านผู้นี้มีการเคลื่อนไหวอย่างออกหน้าออกตา โดยไปทำการทาบทามเพื่อนฝูง และผู้ก่อการที่ยังมีจิตใจเห็นแก่ชาติอยู่ หลวงพิบูลฯ ทราบดีว่า พระยาทรงสุรเดช และพวกไม่ค่อยชอบน้ำหน้าตัวนักและก็เป็นจังหวะของตัวเองที่จะก้าวเข้าไป ในสถานการณ์เช่นนี้ด้วยเหตุนี้หลวงพิบูลฯ จึงเริ่มวางแผนการณ์ยึดอำนาจจากพระยามโนทันที

ในการ ลาออกของเจ้าคุณพหลฯ ครั้งนี้ ไม่มีทางที่จะพิจารณาเป็นอย่างอื่นใดเลย นอกจากตกหลุมกลยุทธทางการเมืองพระยามโนฯ โดยใช้พระยาทรงสุรเดชและพระยาฤทธิ์อัคเนย์ เป็นเครื่องมือดำเนินกโลบาย จริงอยู่ในขณะนั้น ทั้งที่เจ้าคุณพหลฯ เป็นผู้บัญชาการทหารบก มีอำนาจเด็ดขาดในกองทัพทั้งปวง แต่ในทางปฏิบัติแล้ว พระทรงฯ กลับสอดแซกเข้าดำเนินการเสียเอง และมักจะทำอะไรไปโดยความเห็นชอบของตัว โดยมิยอมฟังเสียงคัดค้านของผู้ใดทั้งสิ้น และหลังจากที่ได้แตกคอกันด้วยเรื่องปัญหาเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ มาทีเดียว พระยาทรงสุรเดชฯ ร่วมด้วยพระยามโนฯ ก็วางแผนการณ์ทั้งในทางการเมืองและการทหาร เพื่อรวมอำนาจนั้นไว้ในกำมือของตน ด้วยเหตุนี้พระยาทรงสุรเดช จึงดำเนินการต่าง ๆ เสียเองทั้งสิ้น อันเกี่ยวแก่การปรับปรุงกองทัพบกก็ดี เกี่ยวแก่การเปลี่ยนแปลง หรือสั่งการใด ๆ ก็ดี พฤติการณ์ทั้งหลายแหล่เหล่านั้น พระยาพหลฯ ได้มุ่งมองพฤติกรรมของพระยาทรงสุรเดช ด้วยความไม่พอใจ แต่พระยาพหลฯ เป็นผู้รักสงบและสันติ จึงมิได้ว่ากล่าวให้พระยาทรงฯ เจ็บช้ำน้ำใจแต่ประการใด

แน่นอนที่สุด ตราบใดพระยาพหลฯ ยังเป็นก้างขวางคออยู่ การดำเนินกิจการใด ๆ ทั้งในทางด้านการเมืองและด้านการทหาร เพื่อรวมอำนาจนั้นไว้ในกำมือของตนด้วยเหตุนี้แหละพระยาทรงสุรเดชกับพระยามโนฯ จึงได้เห็นว่าพระยาพหลฯ เป็นอุปสรรคขัดขวาง

เพราะพระยาพหล ฯ มีตำแหน่งสำคัญทางการทหารอยู่ จะทำด้วยวิธีใดจะดำเนินกโลบายอย่างไร จะใช้กลยุทธอย่างไรก็ตามเถิด จะทำให้พระยาพหลพลพยุหเสนาหมดอิทธิพลในทางการทหารลงได้แล้ว นั่นเป็นความปรารถนาของพระยามโน ฯ

แล้วในที่สุด พันเอกพระยาทรงสุรเดช ก็ไปหาพระยาพหลพลพยุหเสนาพร้อมทั้งสี่ทหารเสือ แล้วก็ปรารภเป็นทำนองว่า ชักเอือมระอาต่อการเมือง และว่าเราเป็นทหารไม่ควรยุ่งกับการเมือง และเวลานี้เราก็ได้เปลี่ยนการปกครองเป็นประชาธิปไตยแล้ว ก็ควรมอบให้เป็นภาระของนักการเมืองเขาดีกว่า และควรจะออกทุกตำแหน่งแม้แต่ตำแหน่งประจำด้วย ตลอดเวลาที่พระยาทรง ฯ กล่าวถึงเรื่องนี้ พระยาฤทธิ์อัคเนย์ ก็กล่าวสนับสนุนมิได้ขาดปาก แต่จะด้วยความโง่เขลาของพระยาพหล ฯ คนซื่อ หรืออาจเป็นด้วยขาดความรอบรู้และหยั่งรู้ ในกลยุทธทางการเมืองก็อาจเป็นได้ พระยาพหล ฯ คนซื่อก็เลยรับปากตกลงว่า "OK" กับเขาไปโดยมิได้มีความสำนึกเลยว่า นั่นเป็นกุศโลบายทางการเมืองของพระยาทรงสุรเดช ต่างหาก

ดังนั้น สี่ทหารเสือ แห่งคณะราษฎร์ก็พร้อมใจกันทำใบลายื่นต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ ๒๔๗๖ นั้นเอง

การพาดหัวข่าว โครมครามว่าสี่ทหารเสือลาออกของหนังสือพิมพ์ทุกฉบับนั้น จึงเป็นข่าวโจษจรรย์กันไปต่าง ๆ นา ๆ

ไม่มีปัญหาอย่างใดละที่การประชุมตกลงอนุมัติโดยมิได้รั้งรอ ไม่มีใครวีโต้แม้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระยาพหล ฯ เข้าใจว่าจะทรง "Veto" หรือยับยั้งในการลาออกครั้งนี้

หลังจากพระยามโน ฯ พระยาราชวังสัน รัฐมนตรีกลาโหม พระยาศรีวิสารวาจารัฐมนตรีต่างประเทศ นายประยูร ภมรมนตรี เลขาธิการคณะรัฐมนตรีกลับจากเดินทางที่ได้นำเรื่องราวสี่ทหารเสือขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระราชวังไกลกังวล และได้เดินทางกลับกรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน เดือนเดียวกัน

ขณะนี้ประชาชนกำลังสนใจว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะมีพระบรมราชวินิจฉัยเรื่องการลาออกของสี่ทหารเสือนี้ประการใด ทางฝ่ายรัฐบาลก็ทำการปกปิดข่าวนี้อย่างเข้มงวดกวดขัน หนังสือพิมพ์หลายฉบับเข้าไปทำการสัมภาษณ์ ก็มิได้ความว่าประการใด ส่วนพระยามโน ฯ นายกรัฐมนตรีนั้นเล่า ก็หลบหน้าหลบตาพวกตากล้องไม่ยอมแถลงข้อความใด ๆ ทั้งสิ้น หนังสือพิมพ์ได้ตีบทความวิจารณ์การเมืองไปในแง่ต่าง ๆ กันแต่ลงรอยกันว่าประชาธิปไตยกำลังจะศรวล และจะถึงจุดแห่งปริโยสาน ส่วนด้านประชาชนนั้นก็หวั่นวิตกเกรงไปว่าจะเกิดมีการนองเลือดกันขึ้น ระหว่างรัฐบาลกับคณะราษฎร์ ทั้ง ๆ ในเวลานั้น ปรากฏการณ์แห่งเงินฝืดและการเศรษฐกิจตกต่ำก็ยังมิได้มีสภาพดีขึ้น และในขณะนั้นปรากฏว่าร้านรวงและบริษัทพากันวิตกมาก เพราะเกรงว่าจะเกิดรบกันขึ้น อันเป็นสาเหตุที่จะมีการกระทบกระเทือนต่อทรัพย์สมบัติและชีวิตของตัว จึงทำให้ภาวะและการเงินในขณะนั้นพลอยปั่นป่วนไปด้วย

พฤติการณ์แห่งความอลเวงเหล่านั้น หลวงพิบูล สงคราม วิลเลียมพิตตแห่งประเทศไทยกำลังจ้องมองเหตุการณ์เหล่านั้น ด้วยความสนใจแน่ละ คนอย่างหลวงพิบูล สงครามนั้นถ้าไม่แน่จริงแล้วก็คงจะไม่เรียกกันว่า นายกรัฐมนตรีตลอดกาล เขาเตรียมแผนการอยู่แล้วที่จะกำจัด **"ระบบมโนเครซี่"** รออยู่แต่ก็จังหวะเท่านั้นเขาไม่ได้แสดงความคิดเห็นแต่อย่างใดเลย ในระหว่างที่เขาทราบว่าสี่ทหารเสือเปิดหมวกอำลาจากสถาบันการเมืองและการทหารไปโดยปราศจากเหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะมันเป็นโอกาศและจังหวะที่เขาจะก้าวเข้าไปสู่ความยิ่งใหญ่ ตามที่จิตใจมีความปรารถนาและใฝ่ฝันอยู่

ความสนเท่ห์ของประชาชนอันเกี่ยวกับการลาออกของสี่ทหารเสือนั้น ได้สิ้นสุดลงเมื่อรัฐบาลพระยามโน ฯ ได้ออกคำแถลงการณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

คำแถลงการณ์

ด้วยการที่นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา นายพันเอก พระยาทรงสุรเดช นายพันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์ นายพันโท พระยาประศาสน์พิทยายุทธ รัฐมนตรีทั้งสี่นายนี้ ได้ถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี และลาออกจากหน้าที่ราชการทหารด้วยในครั้งนี้ มีเสียงหนังสือพิมพ์หลายฉบับกล่าวเป็นเงื่อนชวนให้

เข้าใจไปต่าง ๆ รัฐบาลจึงเห็นควรแถลงให้ประชาชนทราบ โดยนำใจความของใบลาออกแสดงดังต่อไปนี้

ตั้งแต่วันเปลี่ยนการปกครองมาจนบัดนี้ เกือบจะครบรอบปีแล้ว กระผมได้รับราชการด้วยความพยายามที่จะช่วยชาติเต็มที่ หาได้มุ่งหมายที่จะคิดหาความสุขส่วนตัวไม่

บัดนี้กระผมเห็นว่า กิจการของรัฐบาลดำเนินเรียบร้อยมาโดยลำดับ ปราศจากอุปสรรคใด ๆ แล้วประกอบด้วยกระผมมีการเจ็บไข้อยู่เสมอ ไม่สามารถจะช่วยงานได้เต็มที่

เพราะฉนั้น กระผมขออนุญาตลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ ๒๔ เดือนนี้เป็นต้นไป

การลาออกของรัฐมนตรี และนายทหารทั้ง ๔ นายนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ตามความประสงค์แล้ว

กองการโฆษณา

วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

การลาออกของพระยาพหลฯ ครั้งนี้ อาจพิจารณาได้เป็นสองประการ ประการแรกอาจเป็นการลวงหลอกฝ่ายรัฐบาลพระยามโนฯ ให้ตายใจในแผนการปฏิวัติครั้งที่สองก็อาจเป็นได้ เพราะในเวลานั้น พระยามโนฯ กับหลวงพิบูลฯ ก็ได้วางแผนการร่วมกันมานับตั้งแต่ได้มีการเปิดสภา อันเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินของพระยามโนฯ กับพวก แต่ความจริงแล้วโดยทางพฤตินัย พระยาพหลฯ กับหลวงพิบูลฯ ก็เริ่มบทบาทโปรประกานดาหาสมัครพรรคพวกปราบรัฐบาลมโนเครซี่เรื่อย ๆ มา นับตั้งแต่ปิดสภาเป็นต้นมา แต่ที่ต้องทำไปเช่นนั้น ก็เพราะว่าจะเป็นการป้องกันมิให้ฝ่ายรัฐบาลพระยามโนฯ ทราบถึงแผนการณ์ของตน

อีกทางหนึ่งอาจพิจารณาได้ว่า พระยาพหล ฯ เป็นคนซื่อและไม่มีปฏิธานที่แน่นอน ใครจะพูดอย่างไร ก็มักจะเอนเอียงไปอย่างนั้น ไม่มีอุดมคติที่แน่นอนปราศจากกุศโลบายทางการเมืองและปราศจากลักษณะของผู้นำ คือความทะเยอทะยาน การเชื่อตัวเอง การตัดสินใจเด็ดขาด และศิลปในทางการเมือง และการรัฐประศาสน์ ลักษณะเหล่านี้อาจทำให้พระยาพหล ฯ ตกหลุมของพระยาทรงสุรเดชก็ได้ และลักษณะเหล่านี้เอง โชคชตาทางการเมืองของพระยาพหล ฯ จึงมิได้ก้าวหน้ารุ่งโรจน์แต่ประการใดทั้ง ที่ตัวพระยาพหล ฯ เป็นถึงหัวหน้าคณะปฏิวัติ

ที่สุดราชกิจจานุเบกษาก็ได้ประกาศเรื่อง ๔ ทหารเสือลาออก ดังประกาศต่อไปนี้

ประกาศรัฐมนตรีลาออก

ประชาธิปก ป.ร.

มีพระบรมราชองค์การในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ทราบทั่วกันว่านายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) นายพันเอก พระยาทรงสุรเดช (เทพพันธุมเสน) นายพันเอก พระฤทธิ์อัคเนย์ (สละเอมศิริ) และนายพันโท พระประศาสน์ พิทยายุทธ (วันชูถิ่น) ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๖ เป็นต้นไป โดยกราบถวายบังคมทูลพระกรุณาว่า ได้รับราชการตรากตรำในหน้าที่นี้มาเป็นเวลาครบ ๑ ปีแล้ว ทั้งบัดนี้มีความเจ็บป่วยอยู่เนือง ๆ ไม่สามารถที่จะรับราชการสนองพระเดชพระคุณให้เป็นไปโดยพระราชประสงค์ได้ แต่เมื่อมีความเป็นอยู่เช่นนี้ ก็จำเป็นต้องพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตามความประสงค์

ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖

ผู้รับสนองพระราชโองการ

พระยามโนปกรณ์นิติธาดา

นายกรัฐมนตรี

ประกาศปรมาภิไธยอีกฉบับหนึ่งก็คือ ประกาศแต่งตั้งรัฐมนตรีแทนสี่ทหารเสือที่ได้ลาออกไปโดยแต่งตั้งให้

นายพลตรี พระยาพิชัยสงคราม

(แกป สรโยธิน)

นายพันเอก พระยาศรีสิทธิสงคราม

(ดิ่น ท่าราบ)

เป็นรัฐมนตรีแทนสี่ทหารเสือต่อไป หลังจากนั้นประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอันเกี่ยวด้วยสี่ทหารเสือ ก็ประกาศให้ประชาชนทราบดังคำประกาศต่อไปนี้

ประกาศ

เรื่อง นายทหารขอลาออกจากประจำการ

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้นายทหารมีนามดังต่อไปนี้ ซึ่งได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งหน้าที่ราชการ โดยเหตุที่มีอาการเจ็บป่วยอยู่เนือง ๆ จะไม่สามารถราชการสนองพระเดชพระคุณต่อไปได้เห็นควรแก่การออกจากประจำการ เป็นนายทหารกองหนุนคือ

๑. นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ผู้บัญชาการทหารบก

๒. นายพันเอก พระยาทรงสุรเดช ผู้ช่วยบัญชาการทหารบก ฝ่ายยุทธการ และผู้รั้งตำแหน่งเจ้ากรมยุทธการ

๓ นายพันเอก พระยาฤทธิ์อัคเนย์ ผู้บังคับการทหารปืนใหญ่

๔ นายพันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก

ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖

ผู้รับสนองพระราชโองการ

นายพลเรือโท พระยาราชวังสัน

รัฐมนตรี กระทรวงกลาโหม

ประกาศ

เรื่องตั้งนายทหารรักษาราชการแทน

ด้วยนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ผู้บัญชาการทหารบก กับนายพันเอก พระยาทรงสุรเดช ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกทุกฝ่ายยุทธการ และผู้รับตำแหน่งเจ้ากรมยุทธการทหารบก ได้กราบถวายบังคมลาออกจากหน้าที่ราชการ ตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๖ เป็นต้นไป และในระหว่างนี้ลาพักราชการ

ทรงพระกรุณา ดำริเห็นว่าตำแหน่งหน้าที่ทั้งสามนี้ เป็นตำแหน่งสำคัญ ไม่สมควรจะให้ว่างอยู่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้

๑. นายพลตรี พระยาพิชัยสงคราม เป็นผู้รักษาราชการตำแหน่ง ผู้บัญชาการทหารบก

๒. นายพันเอก พระยาศรีสิทธิสงคราม เป็นผู้รักษาราชการในตำแหน่งเจ้ากรมยุทธทหารบก และ

๓. นายพันโท หลวงพิบูลสงคราม รองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่ เป็นผู้รักษาราชการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ฝ่ายยุทธการ

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๖

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเรือโท พระยาราชวังสัน

รัฐมนตรี ว่าการกระทรวงกลาโหม

-๑๑-

มโนเครซีพัง

อ๋อ..! แน่ล่ะ หลังจากที่สี่ทหารเสือได้เปิดหมวกเชยกู๊ดบายไปแล้ว พระยามโนฯ ร่วมด้วยพระยาทรงฯ และพระราชวังสันรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ก็ได้ปรับปรุงป้อมปราการ เพื่อเสริมสร้างกำลังและอำนาจให้มั่นคงยิ่งขึ้น เพื่อกำจัดอิทธิพลของฝ่ายพระยาพหลฯ และหลวงพิบูลสงคราม แต่....แต่.... อนิจจา! ความปรารถนาของคนเหล่านั้นก็ได้พังทลายลงเสียแล้วอย่างไม่มีชิ้นดีนั่นคือ

ในคืนตอนดึกของวันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ท่ามกลางประชาชนกำลังหลับสนิทนิทราอยู่นั้น เสียงรถเกาะก็ได้ดังสะท้านขึ้นอีกครั้งหนึ่ง รถยนต์สงครามติดตั้งปืนกลหนักปืนกลเบาวิ่งตระเวนรอบพระนคร เพื่อรักษาความเรียบร้อยอันจะอุบัติขึ้นในขณะนั้น รถกำลังจอดอยู่ตามจุดต่าง ๆ หลายจุดเพื่อเตรียมรับสถานการณ์ร้ายอันจะอุบัติขึ้น จากรัฐบาลมโนเครซีตามสถานที่ราชการสำคัญทุกแห่ง ทหารได้เข้ายึดไว้อย่างเรียบร้อยทุกแห่ง นี่คือการรัฐประหารซึ่งเกิดขึ้นโดยหลวงพิบูลสงครามกับพวกนั่นเอง

อ้า...! *สยามเทวาธิราชยังคุ้มครองปกป้องประชาชนอยู่ การยึดอำนาจครั้งนี้ปราศจากเลือดแม้แต่หยดเดียวเหมือนกับการปฏิวัติเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เช่นเดียวกัน*

มีหลักทฤษฎีแห่งการปฏิวัติกล่าวสัจจสูตรไว้ข้อหนึ่งว่า— "การปฏิวัติโดยปราศจากเลือดนั่นแหละ คือการปฏิวัติที่เต็มไปด้วยการนองเลือด" ภาษิตบทนี้ ใครจะกล่าวไว้ที่ไหนก็ช่างเถอะ แต่มันก็เป็นความจริงมิใช่หรือ ? ประวัติศาสตร์ของสยาม–ไทย ที่ได้เป็นมาแต่อดีตและแม้แต่ปัจจุบันนี้ มันเป็นบทพิสูจน์อยู่ในตัวแล้วอย่างพร้อมมูล

การรัฐประหารครั้งนี้แหละท่านเอ๋ย ได้สร้างให้นายพันโทหลวงพิบูลสงคราม กลายเป็นนายกรัฐมนตรีตลอดกาลขึ้นในประเทศไทย

การรัฐประหารครั้งนี้ มีนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้า นายพันโทหลวงพิบูลสงคราม เป็นหัวหน้าฝ่ายทหารบก คือสิงห์ในกลุ่มเสือนั่นเอง สำหรับทางด้านทหารเรือมี น.ท. หลวงศุภชลาศัย ร.น. และหลวงนฤเบศร์มานิต เป็นหัวหน้าฝ่ายพลเรือน คณะรัฐประหารได้ควบคุมบุคคลสำคัญไว้ทั้งสิ้น

หลังจากยึดอำนาจไว้เรียบร้อยแล้ว รัฐบาลคณะรัฐประหาร ก็ออกแถลงการณ์ชี้แจงสาเหตุแห่งการทำรัฐประหารครั้งนี้ มีใจความในคำประกาศดังนี้

ประกาศ

ด้วยคณะรัฐมนตรีที่บริหารราชการแผ่นดิน ณ บัดนี้ ไม่ถูกต้องครบถ้วนตามรัฐธรรมนูญ โดยเริ่มต้นปิดสภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญ คณะทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน จึงเห็นเหตุจำเป็นต้องเข้ายึดอำนาจการปกครอง เพื่อให้มีการเปิดสภาผู้แทนราษฎรดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ ขอประกาศให้ราษฎรประชาชนทั้งหลาย อย่ามีความตระหนกตกใจจงช่วยกันรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

คณะนี้ ได้จัดการไปแล้ว คือ ได้โทรเลขกราบบังคมทูลพระกรุณาไปยังพระราชวังไกลกังวล หัวหิน ตามนัยที่กล่าวมาแล้ว กับได้ให้นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง และได้แจ้งให้กระทรวงทบวงกรมการดำเนินราชการไปเช่นเคย ทั้งนี้ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจนครบาลรักษาความสงบเรียบร้อยทั่วไปแล้ว

วังปารุสกวัน

วันที่ ๒๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๖

ลงนาม นายพันเอก พยาพหลพลพยุหเสนา

ลงนาม นายพันโท หลวงพิบูลสงคราม เลขานุการฝ่ายทหารบก

ลงนาม น.ท. หลวงศุภชลาศัย เลขานุการฝ่ายทหารเรือ

ครั้นวันรุ่งขึ้นเป็นวันที่ ๒๐ มิถุนายน คณะรัฐประหาร อันมีนายพันเอก พระยา-พหลพลพยุหเสนา และนายพันโท หลวงพิบูลสงคราม ก็ให้หลวงกาจ กาจสงคราม ซึ่งในปัจจุบันนี้ ท่านมีสรรพนามหลายประการ ไม่ผิดแผกแตกต่างกับหลวงพิบูลสงครามเหมือนกัน เช่นเรียกกันว่า นายพลหูตูบบ้าง นายพลตุ้มแดงบ้าง นายพลรูบี้บ้าง นายพลเจ้าตำหรับทฤษฎีรัฐประหารบ้างพร้อมด้วยทหารจำนวนหนึ่ง ให้ไปยื่นคำขาดกับพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ณ บ้านถนนสาธรใกล้กับโบสถ์ฝรั่ง

คำขาดนั้นมีใจความดังนี้

ส่งจากวังปารุสกวัน เวลา 7.30 น.

ปารุสกวัน แผนกทหาร

วันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖

กราบเรียนพระยามโนปกรณ์ นิติธารา นายกรัฐมนตรี

ด้วยคณะทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน ได้พิจารณาลงมติเห็นพร้อมกันเป็นเอกฉันท์ว่า จำเดิมแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลง การปกครองแผ่นดินสยาม โดยการกระทำของคณะราษฎรเป็นต้นมา จนบัดนี้ก็จวนเจียนจะครบรอบปีอยู่แล้ว คณะรัฐมนตรีซึ่งมีใต้เท้า เป็นนายกมาและได้บริหารแผ่นดินไปมากมาย มีกิจการหลายอย่างซึ่งดำเนินไปโดยชอบด้วยทำนองคลองธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง สมดังความมุ่งหมาย ของผู้เสียสละชีวิตและเลือดเนื้อ เพื่อใคร่เห็นความเจริญของประเทศอยู่บ้าง แต่มีกิจการอื่นอีกมากมายหลายอย่าง ซึ่งคณะรัฐมนตรี ได้ดำเนินไป อันก่อให้เกิดความ

ไม่พึงประสงค์ของบุคคลทั่วไป และของคณะทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน ถ้าได้พิจารณาโดยถ่องแท้แล้วเห็นว่า การบริหารราชการแผ่นดินเท่นที่คณะรัฐมนตรีได้ปฏิบัติการมานั้น ก็มีแต่จะทำให้ประเทศและชาติอันเป็นที่รักของเราดำเนินไปสู่ความหายนะเป็นเที่ยงแท้

ฉะนั้น เพื่อเห็นแก่อิสระภาพความสงบเงียบเรียบร้อยของบ้านเมือง คณะทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน จึงใคร่ให้ใต้เท้าพร้อมทั้งคณะสละตำแหน่งที่ประจำอยู่ในบัดนี้เสีย และขอให้ใต้เท้าซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรี นำความขึ้นกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงเปิดสภาผู้แทนราษฎร และเลือกตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่ต่อไป แต่ถ้าการนี้ขัดข้องไม่สามารถดำเนินไปโดยทันทีดังที่กราบเรียน คณะทหารบก ทหารเรือจะได้เชิญกระผม นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นผู้รักษาพระบริหารราชการแผ่นดินสืบไป

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา

พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม เลขานุการ

ด้วยกำลังทหาร และอาวุธครบมือ หลวงกาจ กาจสงคราม นายพลรูบี้ ก็บึ่งไปยังบ้านพักของพระยามโนฯ โดยทันทีเพื่อนำหนังสือการยื่น "อัลติเมตั้ม" ให้ลาออกเสียจากนายกรัฐมนตรี เมื่อขบวนการนี้ไปถึงบ้านพระยามโนฯ ๆ ก็ได้ออกมาต้อนรับหลวงกาจกาจสงครามด้วยใบหน้าอันตรึงเครียด และเมื่อได้เผชิญหน้ากับหลวงกาจฯ พระยามโนฯ กล่าวขึ้นทันทีว่า

"ผมทราบแล้วถ้าจะพูดกันเสียตรง ๆ ก็ไม่เห็นจะขัดข้องอะไร ผมเองก็เคยปรารภว่าจะลาออกมาหลายครั้งแล้ว แต่ก็เสียคำอ้อนวอนจากขณะทหารไม่ได้ จึงต้องทนรับราชการต่อไปด้วยความเอือมระอาจนบัดนี้ เพราะฉะนั้น ความมุ่งหมายที่เปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ ถ้าจะบอกให้ทราบเรื่องกันมาก่อนก็ไม่จำเป็นจะต้องมีการยึดอำนาจอย่างนี้ เพราะผมก็มีปากกาอยู่อันเดียวเท่านั้นเอง

และแล้ว.... พระยามโนเครซี นักเผด็จการคนแรกแห่งประเทศสยาม ก็ดึงปากกาออกมาจากกระเป๋าเสื้อ เขียนใบลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรี โดยทันทีทันใดนั้น

วันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖

เรียน นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ทราบ

ผมได้รับหนังสือของเจ้าคุณในวันนี้ ขอให้ผมลาออกจากนายกรัฐมนตรี ได้ทราบผมและคณะรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง และจะได้นำโทรเลขกราบถวายบังคมทูลวันนี้

(ลงนาม) พระยามโนปกรณ์นิติธาดา

หลังจากนั้นกองโฆษณาได้ออกประกาศเหล่านั้น มีใจความดังต่อไปนี้

รัฐบาลสยามจะไม่ดำเนินทางคอมมูนิสต์จะดำเนินสายกลาง

รัฐบาลนี้ ไม่มีความตั้งใจจะดำเนินนโยบายในทางคอมมูนิสต์เลย ในเรื่องการค้าขายก็ดี ในเรื่องอื่น ๆ ก็ดี จะดำเนินนโยบายเป็นสายกลาง เพื่อร่วมมือกันกระทำการรักษาประโยชน์อันสามัญแก่กัน

กองโฆษณา

กองโฆษณาแถลงปฏิเสธข่าวเหลวไหล

ตามที่ มีข่าวลือกันว่า คณะทหารบกและทหารเรือและพลเรือน ผู้ที่ยึดการปกครองได้ทำการจับตัวพระยามโนฯ พระยาศรีวิสารวาจา พระยาราชวังสัน นายประยูร ภมรมนตรี ไว้ที่วังปารุสกวัน กับว่าข่าวที่หลวงประดิษฐมนูธรรมสนับสนุนคณะนี้อยู่หลังฉาก หลวงประดิษฐ-มนูธรรม ได้ถูกเรียกตัวให้กลับคืนมายังประเทศสยามนั้น เป็นข่าวที่ปราศจากมูลแห่งความจริงทั้งสามประการ เพราะไม่มีการจับกุมคุมขังผู้ที่กล่าวข้างต้นเลย คงปล่อยให้เป็นอิสระดังเช่นเคย ยิ่งกว่านั้นยังได้ให้การอารักขาทำการป้องกันเพื่อการปลอดภัยให้รัฐมนตรีชุดเก่าที่กล่าวนามแล้วด้วย และหลวงประดิษฐมนูธรรมหรือใครผู้ใด มิได้สนับสนุนหรือยุยงอยู่หลังฉากเลย คณะนี้ได้ทำไปโดยยึดหลักแห่งความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ส่วนตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมนั้นเล่า ขณะนี้ไม่ได้เรียกตัวกลับ และยังไม่ได้ดำริเรื่องนี้เลย

วังปารุสกวัน

วันที่ ๒๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๖

ด้วยคณะทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน เห็นเหตุการจำเป็นต้องยึดอำนาจการปกครองบ้านเมือง และเพื่อจะได้เปิดสภาผู้แทนราษฎรดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ จึงขอแจ้งมายังกระทรวงทบวงกรมทั้งปวง ขอให้ดำเนินการไปตามเคย อย่าให้มีการขาดตกบกพร่องเป็นอันขาด และอย่าให้ราษฎรประชาชนตระหนกตกใจเลย

(ลงนาม) นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา

(ลงนาม) นายพันโท หลวงพิบูลสงคราม

เลขานุการทหารบก

วังปารุสกวัน

วันที่ ๒๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๖

เรียน ปลัดทูลฉลองทุกกระทรวง

ด้วยคณะทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน ได้เข้ายึดอำนาจการปกครองเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และยังเปิดสภาผู้แทนาาษฎรดำเนินตามรัฐธรรมนูญ และได้ขอร้องให้นายกรัฐมนตรีออกจากตำแหน่งวันนี้ ฉะนั้น จึงขอเชิญท่านมาประชุม ณ วังปารุสกวัน เวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกาวันนี้ เพื่อตกลงกิจการบางอย่าง

ขอแสดงความนับถือ

พ.อ. พยาพหลพลพยุหเสนา

พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม

(สำเนาโทรเลข)

ส่งทูลเกล้าในหลวง

(ส่งจากพระนคร เวลา ๗.๒๐ น.)

ทูลหม่อมเจ้าวิบูลย์ สวัสดิวงษ์

ด้วยบัดนี้ความจำเป็น ๆ บางประการที่ทำการกระทำให้คณะทหารบก ทหารเรือ ข้าราชการพลเรือน ต้องยึดอำนาจการปกครองไว้แล้ว โดยมีความประสงค์จะเปิดสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น ฉะนั้นจึงขอให้นำความเข้ากราบบังคมทูลใต้ละอองธุลีพระบาทว่า คณะทหารบก ทหารเรือ ข้าราชการพลเรือน ยังคงซื่อตรงจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทอยู่เสมอ

นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา

นายพันโท หลวงพิบูลสงคราม

นายนาวาโท หลวงศุภชลาศัย

ในตอนเช้าตรู่ของวันรุ่งขึ้น ปรากฎว่าประชาชนเป็นจำนวนมากได้พากันไปดูเหตุการณ์ที่หน้าวังปารุสกวัน และตามถนนหนทางต่าง ๆ ก็มีทหารอ่านประกาศของฝ่ายรัฐประหารอยู่ตามถนนสาธารณะต่าง ๆ ทำการโจมตีรัฐบาลมโนเครซีว่าเป็นรัฐบาลเผด็จการเป็นต้น

และแล้ว เมื่อคืนวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ พระยาพหลพลพยุหเสนาก็ได้ให้เจ้าพิชัยญาติประธานสภาผู้แทนราษฎร และนายร้อยโทจรูญ ณ บางช้าง พร้อมด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน ๑ ใน ๓ ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ พระราชวังไกลกังวลหัวหิน โดยรถไฟขบวนพิเศษ และยังมีนายตำรวจร่วมไปอีก ๒ นาย นอกจากนั้นยังมีขบวนทหารรักษาวัง ๑ กองร้อยเดินทางร่วมไปด้วย ทั้งนี้และทั้งนั้นเป็นความประสงค์ของกระทรวงวัง เพื่อส่งไปทำการพิทักษ์คุ้มครองพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ ที่พระราชวังไกลกังวลด้วย ยิ่งกว่านั้นยังมีข้าราชการในกระทรวงนี้ได้เดินทางร่วมไปด้วย ในรถขบวนพิเศษนี้อีกโสดหนึ่งด้วย

รถขบวนพิเศษนี้ได้ถึงสถานีหัวหิน เมื่อเวลา ๒ น. พอดี ที่สุดเจ้าพระยาพิชัยญาติประธานสภาผู้แทนราษฎร ผู้เป็นทูตของคณะรัฐประหารก็เข้าเฝ้าในหลวงเมื่อเวลา ๓.๐๐ น. ของคืนวันนั้น ดังโทรเลขซึ่งมีมารายงาน พระยาพหลพลพยุหเสนา ดังมีข้อความดังนี้

เรียน เจ้าคุณพระยาพหลพลพยุหเสนา

รถไฟถึงเมื่อ ๒.๐๐ น. ได้เฝ้าในหลวงแล้วตกลงให้เปิดสภา และตั้งนายกตามความประสงค์ รอรับลายพระหัตถ์ กลับรถบ่าย

(ลงนาม) เจ้าพระยาพิชัยญาติ

ขบวนทูตานุทูตแห่งคณะรัฐประหาร เพื่อเปิดการเจรจาการเมืองเรื่องเปิดสภาผู้แทนราษฎร และการสถาปนาแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศสืบไปนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กษัตริย์ผู้อาภัพตกลงยินยอมตามความประสงค์ของผู้ยึดอำนาจทุกประการ เพราะไม่มีทางใดแล้วที่พระองค์จะทรงขัดขืนหรือวีโต้ (Veto) อย่างหนึ่งอย่างใดในระยะนี้จะเห็นได้ว่าพระองค์มักจะทรงใช้ราโชบายด้วยประการต่าง ๆ ในทางการเมืองเพื่อสถาปนาระบอบ "แอปสอลุตคิงดอม" ขึ้นอีก แรก ๆ ก็ดูพระองค์จะทรงชื่นชมสมัครพระทัยเป็นกษัตริย์ใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ เหมือนอย่างกษัตริย์ทั้งหลายในระบอบประชาธิปไตยของอารยะประเทศ ครั้นต่อมา คณะปฏิวัติได้แต่งตั้งพระยามโนปกรณ์นิติธาดา และพวกขุนนางรวมทั้งปลัดทูลฉลองบางพระองค์และบางคนเป็นกรรมการคณะราษฎรบริหารประเทศ แต่บุคคลกลุ่มนั้นได้ใช้กุศโลบายนานัปประการเพื่อกำจัดกวาดล้างพวกราษฎร ด้วยเล่ห์กลอุบายมากมายหลายประการจนปรากฏว่าประชาธิปไตยจวนเจียนจะถึงซึ่งการอาวสานอยู่แล้ว จึงได้มีการรัฐประหารเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ๆ ในหัวเลี้ยวหัวต่อเช่นนี้แหละ พระบาทสมเด็จพระเจ้าหัว พระองค์ทรงเริ่มจะเปลี่ยนพระราชหฤทัยจากปณิธานเดิมคือกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญตามที่พระองค์ทรงมีความปรารถนาอยู่ เพราะฉะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงไม่สู้จะพอพระราชหฤทัยในการรัฐประหารครั้งนี้นัก แต่ก็ไม่ทราบว่าจะทำประการใด จึงจำเป็นต้องอนุโลมและปฏิโลมตามความประสงค์ของฝ่ายรัฐประหาร ด้วยความปวดยอกพระราชหฤทัย

ในตอนบ่าย ของวันรุ่งขึ้น คณะทูตานุทูตแห่งคณะรัฐประหาร ก็ได้จับรถไฟขบวนพิเศษพร้อมด้วยพระราชองค์การโปรดเกล้า ฯ ให้เปิดสภาผู้แทนราษฎร และหมายตั้งนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี จากสถานีรถไฟหัวหินถึงสถานีรถไฟหัวลำโพง เวลา ๑๙.๐๐ น. พอดี

ตอนเช้าของวันที่ ๒๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๖ เวลาประมาณ ๐๙.๐๐ น สภาผู้แทนราษฎรอันเป็นสัญญาลักษณ์แห่งประชาธิปไตย ก็ได้เปิดประชุมกันขึ้นกันอีกวาระหนึ่ง หลังจากที่ได้สลบไสลไปเสียประมาณ ๘๑ วัน อันเป็นการบอกให้ตระหนักว่า สภาประชาธิปไตยนั้นกำลังจะเริ่มฉายแสงอรุณรุ่งต่อไปอีกวาระหนึ่ง

หลังจาก ที่นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ได้เถลิงถวัลย์เป็นนายกรัฐมนตรีควบคุมสถานการณ์อยู่ ๑๕ วัน ตามสัจจะปฏิญาณที่กล่าวไว้แล้วในที่สุดเมื่อครบ ๑๕ วัน ก็ลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรีเพื่อเปิดโอกาสให้แก่ผู้ที่มีความรู้ความสามารถได้นายกรัฐมนตรีต่อไป แต่ในที่สุดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ขอร้องให้พระยาพหล ฯ คงเป็นนายกรัฐมนตรีอีกต่อไป ด้วยขัดพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้ จึงรับเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง

ปรีดี พนมยงค์ ให้สัมภาษณ์

ข่าวการ รัฐประหารรัฐบาล **"มโนเครซี"** ได้กระจายไปทั่วโลกในวันนั้น ขณะนั้นนายปรีดี พนมยงค์ มันสมองคนสำคัญของคณะราษฎร หลังจากที่ได้ออกเตร็จเตร่ทัศนาจรประเทศต่าง ๆ เพื่อสำรวจตรวจสอบภาวะเศรษฐกิจของนานาประเทศ ขณะที่ได้เกิดการรัฐประหารขึ้นโดยหลวงพิบูลสงคราม และพระยาพหลพลพยุหเสนานั้น นายปรีดี พนมยงค์ และมาดามพูลสุขได้พำนักอยู่ในกรุงปารีสและในโอกาสนี้เอง ผู้แทนรอยเตอร์ได้เข้าทำการสัมภาษณ์นายปรีดี พนมยงค์ ณ บ้านพักในกรุงปารีส

ผู้แทนรอยเตอร์ได้ถามว่า "ท่านมีความคิดอย่างไรบ้างในรัฐประหารครั้งนี้"

นายปรีดี พนมยงค์ เจ้าของสมุดปกเหลืองเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ได้ให้สัมภาษณ์แก่ผู้แทนรอยเตอร์ว่า

ถูกแล้ว ในขณะนี้นายทหารชั้นหัวหน้าแห่งกองทัพสยาม ได้ยึดอำนาจการปกครอง และได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เปิดสภาใช้รัฐธรรมนูญดังเดิม และนั่นเองเป็นทางให้ฐานะของข้าพเจ้าบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น แต่กระนั้นข้าพเจ้าก็ไม่พึงประสงค์จะกลับสยามเว้นแต่จะมีผู้ขอร้องมาเท่านั้น

อันเกี่ยวกับหลวงประดิษฐมนูธรรม จะกลับสยามหรือไม่นั้น หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ได้สัมภาษณ์พระยาพหลพลพยุหเสนา เกี่ยวกับเรื่องนี้พระยาพหลฯ ได้ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ว่า

ขณะนี้ ผมยังไม่คิดจะเชิญตัวหลวงประดิษฐ์มนูธรรมกลับมา เพราะหลวงประดิษฐ์ฯ ถูกสงสัยเป็นคอมมูนิสต์ ผมเองก็สงสัยอยู่เหมือนกัน ถ้าผมเรียกตัวหลวงประดิษฐ์ฯ กลับมาเวลานี้เรื่องมันก็จะเป็นไปกันใหญ่ ผมก็กลายเป็นคอมมูนิสต์ไปเลย

"ความจริงหลวงประดิษฐ์ฯ เป็นคนดีมากทำงานจริงจังน่าเห็นใจ แต่จะเรียกกลับมายังไม่ได้ จนกว่าจะเลือกตั้งเสร็จเรียบร้อยเมื่อนั้นแหละจึงจะเรียกตัวกลับมา แต่มิใช่จะเชิญให้อยู่ตำแหน่งใด ผมต้องการให้ผู้แทนราษฎรนั้นแหละซักฟอกความมัวหมองของหลวงประดิษฐ์ฯ ให้ขาวสะอาดเมื่อผู้แทนราษฎรพิสูจน์ หลวงประดิษฐ์ฯ ไม่ใช่คอมมูนิสต์แล้วก็จะได้หาตำแหน่งให้ร่วมมือทำความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ประเทศ และความสุขสมบูรณ์ให้แก่ประชาชนสืบไป แต่ถ้าพิสูจน์ว่าหลวงประดิษฐ์ฯ เป็นคอมมูนิสต์ก็ต้องจัดการไปอีกเรื่องต่างหาก การซักฟอกหลวงประดิษฐ์ฯ พวกผมจะเป็นผู้ซักฟอกไม่ได้ เดี๋ยวจะหาว่าเป็นพวกเดียวกัน"

- ๓๙ -

หลวงประดิษฐ์ฯ กลับสยาม

ด้วยเหตุที่ว่า หลวงประดิษฐ์มนูธรรม เป็นจักรกลอันสำคัญในความรู้ความสามารถในด้านการปกครองด้านการเมือง และเศรษฐกิจการคลัง และเป็น "Brain Trusts" (ขุนปัญญา) ของคณะราษฎร์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนั้นทางความสามารถจัดเจนทางฝ่ายทหาร ในด้านการเมืองก็ยังไม่สู้จะชำนาญอะไรมากนัก ในเล่ห์กะเท่และกลไกทางการเมือง และอีกประการหนึ่ง ในขณะนั้นอำนาจการบริหารประเทศในทางนิติบัญญัติก็ดี บริหารบัญญัติก็ดี การบริหารประเทศ การปรับปรุงพัฒนาประเทศ อำนาจส่วนใหญ่ดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่ยังตกอยู่กับพรรคพวกพระยามโนเคร๊ซี่ และพวกขุนนางซึ่งพยายามอย่างยิ่งจะสถาปนา" อมาตยาธิปไตย "Aristoeracu" ซึ่งข้อนี้พระยาพหลฯ ก็ตระหนักดีอยู่ด้วยความจำเป็นข้อนี้ พระยาพหลพลพยุหเสนา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียกตัวหลวงประดิษฐ์ฯ กลับประเทศสยาม เพื่อช่วยกันบริหาร และเป็นที่ปรึกษาในด้านการเมืองต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่พระยาพหลฯ ก็ทราบดีว่า การกลับมาของหลวงประดิษฐ์ฯ นั้น หมายถึงสถานการณ์อันตึงเครียดจะอุบัติขึ้นอย่างที่จะหลีกเลี่ยงมิได้

หนังสือพิมพ์ แทบทุกฉบับได้พากันประโคมข่าวอย่างครึกโครมว่าหลวงประดิษฐ์ฯ จะเดินทางจากกรุงปารีส ในวันที่ ๓ กันยายน ๒๔๗๖ นี้ สำหรับหนังสือพิมพ์ฝ่ายตรงข้ามนั้นพาดหัวอย่างครึกโครมเช่นเดียวกันว่า การกลับมาของหลวงประดิษฐ์ฯ ครั้งนี้นั้นหมายความว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติอันพระปกเกล้าฯ ตรัสว่าเป็นเค้าโครงการที่หนักไปในทางลัทธิคอมมูนิสต์นั้น จะถูกนำออกมาใช้อย่างแน่นอน นอกจากนี้พวกพระยามโนเครซี และ

พระองค์เจ้าบวรเดช และพวกอมาตยาธิปไตยทั้งหลาย ก็พากันกระพือข่าวเป็นการใหญ่ว่า ในการที่รัฐบาลเรียกตัวหลวงประดิษฐ์ฯ เข้ามาร่วมกับรัฐบาลนั้นแน่นอนเหลือเกินว่า รัฐบาลคงจะนำเอาโครงการ "สมุดปกเหลือง" มาบังคับใช้ในประเทศสยามอย่างไม่มีปัญหาอันใด

ข่าวอกุศลเหล่านี้ เป็นข่าวที่กระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพของรัฐบาล พระยาพหลฯ อย่างรุนแรง พระยาพหลฯ ได้นำเอาข่าวนี้มาวิจัย ก็เห็นว่าจะเป็นข่าวอันนำมาแห่งความไม่สงบของประเทศ และก็ทราบดีอีกด้วยว่า แหล่งข่าวนี้มาจากที่แห่งใด เพื่อให้ประชาชนได้ประจักษ์แจ้งความจริง พระยาพหลฯ ได้ออกประกาศขึ้นฉบับหนึ่ง ชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจว่า การที่หลวงประดิษฐ์ฯ กลับประเทศสยามนั้นมิได้หมายความว่าจะนำเอาสมุดปกเหลืองมาใช้แต่ประการใด รัฐบาลนี้ยังเคารพเอกสิทธิของเอกชนอยู่เสมอ และขอให้ปฏิญาณว่าจะไม่นำเอา "สมุดปกเหลือง" ของหลวงประดิษฐ์ฯ มาใช้เป็นอันขาด

ณ ที่ท่าเรือมาแซลล์

เมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๔๗๖ ท่ามกลางประชาชนแน่นขนัดนั้น หลวงประดิษฐมนูธรรม และมาดามพูลสุขก็พากันเดินลงเรือ "ฮาโกนีมาร" ก่อนที่จะลงเรือนั้นบรรดาเหยี่ยวข่าวหนังสือพิมพ์ก็เข้ารุมล้อมหลวงประดิษฐ์ฯ เพื่อขออินเตอร์วิวหลวงประดิษฐ์คงให้สัมภาษณ์ยืนยันเช่นเดิมว่า เค้าโครงเศรษฐกิจของเขานั้นไม่ใช่คอมมูนิสต์ แต่เป็นเรดิกัลโซเชี่ยลลิสต์ (Radical Socailists) และบอกกล่าวแต่นักข่าวเหล่านั้นว่า เขาไม่ใช้วิธีรุนแรง (Revolution) และโครงการของเขานั้นก็ไม่มีอะไรเป็นวิธีการที่รุนแรง โครงการเศรษฐกิจของเขาไม่ได้เลิกนายทุน ไม่ได้รับทรัพย์สินที่ดินของใคร เป็นการร่วมมือกับเอกชน รัฐและประชาชน ความมุ่งหมายอันยิ่งใหญ่ของโครงการนี้ เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของคนยากจนให้สูงขึ้นเท่านั้น และปัจจัยอันใหญ่ยิ่งก็คือ การเพิ่มผลผลิตของประเทศให้มีปริมาณมากขึ้น โครงการของเขานั้นมีทั้งสหกรณ์นายทุนโซเชียลลิสต์ เมื่อโครงการของผมเป็นอย่างนี้ จะเรียกว่าโครงการคอมมูนิสต์ได้อย่างไร ?

จากการ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์แล้ว หลวงประดิษฐมนูธรรมผู้ยึดถือทฤษฎีทางการเมืองว่า "การปฏิวัติที่สมบูรณ์แบบนั้น จะต้องมีการปฏิวัติทางการเมือง และทางเศรษฐกิจพร้อม ๆ กัน" ถ้าไม่เป็นไปดังนี้แล้วไม่ถือว่าเป็นการปฏิวัติ ก็เดินทางออกจากท่าเรือมาแซลล์มาถึงท่าเรือสิงคโปร์เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน เดือนเดียวกัน รวมการเดินทางจากกรุงปารีสถึงสิงคโปร์ ๒๐ วันพอดิบพอดี

ที่สิงคโปร์นั้น หลวงประดิษฐ์ฯ ก็ให้อินเตอร์วิวแก่หนังสือพิมพ์สิงคโปร์ในทำนองเดียวกัน ข้าพเจ้าไม่ได้เป็นคอมมูนิสต์ และโครงการของข้าพเจ้าก็มิใช่คอมมูนิสต์อีก และทำไมจึงมาปรักปรำข้าพเจ้าว่าเป็นคอมมูนิสต์ เขาควรจะรู้ว่าโซเชียลลิสต์กับคอมมูนิสต์นั้นแตกต่างกัน คอมมูนิสต์เขาจะไม่ใช้วิธีการอย่างข้าพเจ้า วิธีการคอมมูนิสต์จะใช้วิธีการปฏิวัติอย่างเดียวเท่านั้น สำหรับของข้าพเจ้าร่างเป็นโครงการจะรับหลักการก็ได้ จะไม่รับหลักการก็ได้ จะแก้ไขอย่างไรก็ได้ ข้าพเจ้ายังสงสัยไม่หายว่าทำไมตัวข้าพเจ้าและโครงการของข้าพเจ้า จึงกลายเป็นคอมมูนิสต์ไปได้

ในวันที่ ๒๕ กันยายน หลวงประดิษฐ์ฯ พร้อมด้วยมาดามพูลสุขก็ได้โดยสารเรือโคล่าถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๒๙ กันยายน

ในวันที่หลวงประดิษฐ์ฯ และมาดามพูลสุขเดินทางมาถึงกรุงเทพฯ นั้นมีประชาชนและนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์การเมืองไปต้อนรับกันอย่างล้นหลามที่ท่าน้ำวังบางขุนพรหม มีทั้งผู้ก่อการร่วมชีวิต ศิษยานุศิษย์ที่ยังเคารพอยู่

หลวงประดิษฐมนูธรรมและมาดามพูลสุข ก้าวลงมาจากเรือโคล่าขึ้นสู่เรือรบยามฝั่งแห่งราชนาวีไทยซึ่งมีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรีล้นทองในสมัยต่อมา เป็นผู้ออกไปต้อนรับแทนพระยาพหลฯ เมื่อทั้งสองได้พบหน้าค่าตากันเช่นนั้น ทั้งหลวงประดิษฐ์ฯและหลวงธำรงฯ ก็โผผวาเข้าสวมสอดกอดกันดุจดังว่า หญิงสาวกับชายหนุ่มที่ต้องจากกันไปเป็นเวลานานแล้วมาพบกัน ทั้งสองน้ำตาไหลรินที่ได้มีโอกาสพบกันอีกครั้งหนึ่ง มันเป็นความปลื้มปีติอย่างยิ่ง ในความสัมพันธภาพของบุคคลทั้งสองนี้

ที่สุด ....

เรือยามฝั่งแห่งราชนาวีไทย ก็พาหลวงประดิษฐ์ฯ และมาดามพูลสุข แล่นมาตามลำน้ำเจ้าพระยา ท่ามกลางของเรือใหญ่น้อยที่แล่นกันไปมาในน่านน้ำเจ้าพระยาและท่ามกลาง

ของแมกไม้อันเขียวขจีสองฟากฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ทิวทัศน์อันน่าอภิรมย์ชมชื่น ทำให้หลวงประดิษฐ์ฯ และมาดามพูลสุขมีความเพลิดเพลินในทิวทัศน์ดังกล่าว

เรือยามฝั่งแห่งราชนาวีไทยแล่นมาไม่นานนัก ก็บรรลุถึงท่าน้ำวังบางขุนพรหม อันเป็นเวียงวังของพระวรวงศ์เธอ กรมพระนครสวรรค์วรพินิจ ซึ่งพระองค์ต้องประสพโศกนาฏกรรมอย่างหนัก หลักการปฏิวัติเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เพียงเล็กน้อย พระองค์ถูกคณะราษฎร์เนรเทศ และต้องเสด็จไปประทับ ณ ดินแดนต่างประเทศจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิตของพระองค์ ณ ที่แห่งนั้น

เมื่อเรือ ยามฝั่งเทียบท่าวังบางขุนพรหม ท่ามกลางแห่งประชาชนและนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองต่างก็ส่งเสียงไชโยดังสนั่นหวั่นไหว หลวงประดิษฐ์ฯ และมาดามพูลสุขยอดพธูคู่ชีวิต ก็ขึ้นรถยนต์ตรงไปยังวังปารุสกวันทันที

ณ วังปารุสกวัน เจ้าคุณพหลฯ นายกรัฐมนตรีแห่งประเทศสยาม เมื่อได้เห็นหน้าหลวงประดิษฐ์ฯ ก็ผวาเข้าไปกอดหลวงประดิษฐ์ฯ ด้วยความอาลัยรักและปลื้มปีติ ส่วนหลวงประดิษฐ์ฯ ก็เป็นไปในทำนองเดียวกันก็ตรงเข้าไปกอดจูบพระยาพหลฯ ด้วยความนอบน้อมและเคารพยิ่ง ทั้งสองก็มีน้ำตาเอ่ออยู่ในเบ้าตาทั้งสองอย่างมิได้รู้สึกตัว

ก็แน่ละ บุคคลทั้งสองนี้ได้เคยร่วมชีวิต ร่วมกันเสียสละ ร่วมความเป็นความตายเพื่อประเทศชาติและบ้านเมืองมาด้วยกัน และก็เป็นการแน่นอนเหลือเกินว่า ถ้าหากการกระทำครั้งนั้นพลาดพลั้งลงไป มันก็ต้องหมายถึงว่า ชีวิตจะต้องออกจากร่าง คอจะต้องหลุดจากบ่า หรือถ้าหากไม่เป็นไปเช่นนั้น ก็อาจถูกทรมานทรกรรมอยู่ในคุกจนตาย ดังนั้น ความรักและความนับถือดังกล่าวนี้ จึงมีอนุภาพรุนแรงและดูดดื่มยิ่งนัก

ด้วยเหตุประการฉะนี้แหละ บุคคลทั้งสอง จึงมีการกอดจูบกันด้วยความปฏิพัทธ์ธรัดรึงยิ่ง

ในวันที่ หลวงประดิษฐ์ฯ เหยียบย่างผืนแผ่นดินสยาม มีนักเรียนกฎหมายมีจำนวน ๔๐๐ คน ได้พากันเดินขบวนไปแสดงความยินดีในการกลับมาของหลวงประดิษฐ์ฯ ที่วังปารุสกวัน โดยมีนายบุญยรักษ์ เจริญชัย เป็นหัวหน้า หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้ออกมาต้อนรับนักเรียนกฎหมายและได้พาเข้าพบหลวงประดิษฐ์ฯ ณ วังปารุสกวัน

หลวงประดิษฐ์ฯ ได้ออกมาต้อนรับท่ามกลางเสียงไชยโยของนักเรียนกฎหมายเหล่านั้นด้วยดวงหน้าอันแช่มชื่นแล้ว นายบุญยรักษ์ เจริญชัย ก็ได้กล่าวต้อนรับหลวงประดิษฐ์ฯ มีข้อความว่า

ท่านอาจารย์ที่เคารพและรักใคร่

ในโอกาสที่ท่านอาจารย์นิวัตจากการไปดูเศรษฐกิจในต่างประเทศ และเพื่อจะได้ร่วมมือกับรัฐบาลในอันที่จะดำเนินกิจการของชาติ นำประเทศสยามขึ้นสู่ระดับแห่งอารยะฐานะคราวนี้คณะนักเรียนกฎหมาย อันเป็นส่วนหนึ่งแห่งประชาชาติสยามมีความปลื้มปีติเป็นที่ยิ่ง และยินดีที่ได้เห็นท่านอาจารย์และภริยาได้กลับมาโดยสวัสดี พร้อมด้วยความสุขสำราญในท่ามกลางแห่งความนิยมชมชื่นแซ่ซร้องสาธุการของมหาชนชาวสยามผู้รักชนชาติทั้งหลาย

ด้วยน้ำใสใจจริงแต่เดิม คณะนักเรียนกฎหมายมีความหวังว่าจะมีโอกาสได้ต้อนรับท่านอาจารย์ ณ สถานีรถไฟหรือที่แห่งใดแห่งหนึ่ง สุดแต่การมาของท่านอาจารย์ แต่ครั้นแล้วสภาพและโอกาสไม่เปิดช่องให้เหล่าคณะนักเรียนกฎหมาย ยังจะตัดใจระงับความปลื้มปีติยินดีอันมีระดับสูงสุดนี้ลงเสียได้

คณะนักเรียนกฎหมายย่อมทราบดีว่า ท่านอาจารย์และภริยามีความเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางไม่น้อยและการมาแสดงความยินดีทั้งนี้ คณะนักเรียนกฎหมายรู้สึกว่าเป็นการรบกวนท่านอาจารย์เป็นอันมากแม้กระนั้นคณะนักเรียนกฎหมายก็ยังมีความหวังว่า คงจะไม่มากเกินไปที่ท่านอาจารย์จักให้อภัย

ในโอกาสอันประเสริฐนี้คณะนักเรียนกฎหมาย ขออวยพรให้ท่านอาจารย์และครอบครัว จงมีความเจริญและความเกษมสุขสำราญยิ่งขึ้นไปเท่ากัลปาวสานเทอญ

อนึ่ง พวกเราเหล่านักเรียนกฎหมายทั้งหลาย ขอปฏิญาณต่อหน้าท่านอาจารย์ผู้ให้กำเนิดแก่รัฐธรรมนูญของประเทศให้ยืนยงถาวร และถ้าหากมีผู้ใดละเมิดจะยอมสละเลือดเนื้อทุกหยาด เพื่อรักษารัฐธรรมนูญอันศักดิ์สิทธิ์ของพวกเราไว้

หลวงประดิษฐมนูธรรม ได้กล่าวตอบคณะนักเรียนกฎหมายว่า

"ข้าพเจ้ารู้สึกปิติยินดีมากในการที่เหล่าลูกศิษย์ พร้อมใจกันมาต้อนรับในคราวนี้ รู้สึกปราบปลื้มในข้อที่ว่า พวกนักเรียนกฎหมายทั้งหมดได้ปฏิญาณต่อหน้าข้าพเจ้าว่า จะช่วยรักษารัฐธรรมนูญของประเทศไว้ให้มั่นคงถาวรมิให้ผู้ใดละเมิดได้เลย ตัวข้าพเจ้ารู้สึกว่าไม่เสียแรงเปล่าที่เคยเป็นอาจารย์มาขอให้เหล่านักเรียนกฎหมาย จงรักษาคำปฏิญาณที่ว่าจะรักษารัฐธรรมนูญให้มั่นคง ขอให้หมั่นเล่าเรียนและขอให้สอบไล่ได้ เพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่และช่วยกันจรรโลงสยามให้เจริญถาวรสืบไป"

หลังจากนั้น ต่อมาในวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ก็ได้มีประกาศแต่งตั้งให้หลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นรัฐมนตรี ดังนี้

ประชาธิปก ปร.

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้หลวงประดิษฐมนู-ธรรม (ปรีดี พนมยงค์) เป็นรัฐมนตรี รับราชการสนองพระเดชพระคุณ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศวันที่ ๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖

พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี

ผู้รับสนองพระบรมราชองค์การ

-๓๕-

การเลือกตั้ง
ผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรก

การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ หรือราษฎรเป็นผู้ใช้สิทธิในการเลือกตั้งที่ได้มีบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น ได้มีการเลือกตั้งกันขึ้นเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรกนั้น เป็นการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรโดยทางอ้อม กล่าวคือ มีการเลือกผู้แทนตำบลก่อน แล้วให้ผู้แทนตำบลเลือกผู้แทนราษฎรอีกชั้นหนึ่ง ผลแห่งการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรกนั้น มีรายชื่อผู้แทนราษฎรดังนี้ คือ

๑. นายพลโท พระยาเทพหัสดิน (ผาด เทพหัสดิน) ผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร

๒. นายไต๋ ปาณิกบุตร พระนคร

๓. ขุนสมาหารพิตคดี (โป๊ โปรคุมต์) พระนคร

๔. พระบริรักษ์ราชอักษร (มาตย์ ณ ถลาง) ผู้แทนราษฎรจังหวัดกระบี่

๕. นายดามยู่เกียง ทองลงยา ผู้แทนราษฎรจังหวัดกาญจนบุรี

๖. นายฮั้ว ความไทย ผู้แทนราษฎรจังหวัดกำแพงเพชร

๗. รองอำมาตย์เอก หลวงพิพัฒน์ พลดาว (กระจ่างวิโรจน์เพชร) ผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น

๘. หลวงนรินทร์ประสาทเวช (เจน สุนทรโรทัย) ผู้แทนราษฎรจังหวัดจันทบุรี

๙. นายหอมจันทร์ วัฒนวิจารณ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดฉะเชิงเทรา

๑๐. นายนิติ โสรัต ผู้แทนราษฎรจังหวัดชลบุรี

๑๑. นายสอน วงษ์โต ผู้แทนราษฎรจังหวัดชัยนาท

๑๒ หลวงนาถนิติธาดา (เคลื่อบ บุศยนาถ) ผู้แทนราษฎรจังหวัดชัยภูมิ

๑๓. หลวงสโมสรราชกิจ (คอยู่จีน ณ ระนอง) ผู้แทนราษฎรจังหวัดระนอง

๑๔. พระดุลยธารณปรีชาไวท์ (ยม สุขานศาสน์) ผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงราย

๑๕. หลวงศรีประกาศ (ฉันท์ วิชยาภัย) ผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่

๑๖. พระพิพิธ ธนาธร (บุญเพ็ง ยกตะนนท์) ผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่

๑๗. นายจัง จริงจิตร ผู้แทนราษฎรจังหวัดตรัง

๑๘. นายคิมทะ นิรัตพานิช ผู้แทนราษฎรจังหวัดตราด

๑๙. พระประณาทกรณี (ถม อินทรสูตร) ผู้แทนราษฎรจังหวัดตาก

๒๐. นายทองอยู่ พุฒพัฒน์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดธนบุรี

๒๑. นายพันเอก พระยาวิเศษสิงหนาท (หร่าย รัตนกสิกร) ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครนายก

๒๒. นายดามเทียบ ศรีพิสิษฐ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครปฐม

๒๓. นายนาวาโท พระศรวุกรวิจิตร (ช้อย ชลทรัพย์) ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครพนม

๒๔. นายพันเอก พระเสนาภิมุข (แสง เตมิยาจัล) ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครราชสีมา

๒๕. นายสนิด เจริญรัฐ ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครราสีมา

๒๖ รองอำมาตย์โท มงคล รัตนวิจิตร์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช

๒๗. นายสวัสดิ์ ยุวเวศ ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครสรรค์

๒๘. หลวงศรีเขตร์นคร (ปลื้ม กวนะปรีดี) ผู้แทนราษฎรจังหวัดนนทบุรี

๒๙. ขุนชำนาญภาษา (ฤทธิ์ รัตนศรีสุข) ผู้แทนราษฎรจังหวัดนราธิวาส

๓๐. นายจำรัส มหาวงศ์นันท์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดน่าน

๓๑. นายพันตรี หลวงศักดิ์รณการ (นากบี่ตะเสน) ผู้แทนราษฎรจังหวัดบุรีรัมย์

๓๒. นายทองกระจาย รัชตะวรรณ ผู้แทนราษฎรจังหวัดปทุมธานี

๓๓. นายมิ่ง เลาห์เรณู ผู้แทนราษฎรจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๓๔. นายร้อยโท ทองคำ คล้ายโอภาส ผู้แทนราษฎรจังหวัดปราจีนบุรี

๓๕. นายแทน วิเศษสมบัติ ผู้แทนราษฎรจังหวัดปัตตานี

๓๖. นายเลมียด หงสประภาส ผู้แทบราษฎรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓๗. หลวงวัฒนคดี (วันพฤกษะศรี) ผู้แทนราษฎรจังหวัดพังงา

๓๘. นายร้อยตรี ถัด รัตนพันธ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดพัทลุง

๓๙. ขุนคุรุการพิจิตร (เทียนพฤกษวัน)

๔๐. รองอำมาตย์โท ขุนประเจตดรุณพันธ์ (เหล็ง ศุขโรจน์) ผู้แทนราษฎร จังหวัดพิษณุโลก

๔๑. นายแข ยุนิพันธ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรี

๔๒. ขุนอินทรภักดี (ทองอิน ทองมาก) ผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์

๔๓. นายวงษ์ แสนศิริพันธ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่

๔๔. พระพิไสยสุนทรการ (แปลง ณ ถลาง) ผู้แทนราษฎรจังหวัดภูเก็ต

๔๕. พระยาสารคามคณาภิบาล (อนงค์พยัคฆันตรี) ผู้แทนจังหวัดมหาสารคาม

๔๖. นายทองม้วน อัตถากร ผู้แทนจังหวัดมหาสารคาม

๔๗. รองเสวศตรี บุญศิริ เทพาคำ ผู้แทนราษฎรจังหวัดแม่ฮ่องสอน

๔๘. นายสง่า สายศิลป ผู้แทนราษฎรจังหวัดยะลา

๔๙. นายพันตรี พระไพศาลเวชกรรม (สวาสดิ์ โสมเกษตริน) ผู้แทนราษฎร จังหวัดร้อยเอ็ด

๕๐. จ่านายสิบ ขุนเสนาสัสดี (ถั่ว ทองทวี) ผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด

๕๑. ขุนขจรเขานิเวศน์ (อิวเทียน จรขันธ์) ผู้แทนราษฎรจังหวัดระนอง

๕๒ หลวงประสาสานนฤชิต (เดิมอนุคะหานนท์) ผู้แทนราษฎรจังหวัดระยอง

๕๓. นายโกศล สินธุเสก (กิมเส็ง) ผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรี

๕๔. นายสว่าง ศรีวิโรจน์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดลพบุรี
๕๕. นายสร้อย ณ ลำปาง ผู้แทนราษฎรจังหวัดลำปาง
๕๖. นายบุญมี ตุงคนาคร ผู้แทนราษฎรจังหวัดลำพูน
๕๗. นายบุญมา เสรีฐศรี ผู้แทนราษฎรจังหวัดเลย
๕๘. ขุนพิเคราะห์คดี (อินทร์ อินตนัย) ผู้แทนราษฎรจังหวัดขุขันธ์ (ศรีสะเกษ)
๕๙. หลวงวรนิติปรีชา (วรดี พรหมมาขา ณ สกลนคร)
๖๐. รองอำมาตย์ตรี เจือ ศรียาภัย ผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา
๖๑. พระยาสมันตรัฐบุริน (ตุ๋ย บินอับดุลลา) ผู้แทนราษฎรจังหวัดสตูล
๖๒. นายเขียน กาญจนพันธ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดสวุทรปราการ
๖๓. รองอำมาตย์ตรี สุวรรณ มหัคฆะกาญจนะ ผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรสงคราม
๖๔. ขุนสุคนธวิทศึกษากร (สำอางค์สุคนธวิท) ผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรสาคร
๖๕. นายร้อยตำรวจตรี บุญแถม บี่ตยานนท์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดสระบุรี
๖๖. นายไสว อินทรประชา ผู้แทนราษฎรจังหวัดสวรรคโลก (สุโขทัย)
๖๗. นายแข วัจนลักษณะ ผู้แทนราษฎรจังหวัดสิงห์บุรี
๖๘. นายมนูญ บริสุทธิ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดสุพรรณบุรี
๖๙. ขุนวรศาสน์ดรุณกิจ (ฝ้ายบุญเลี้ยง) ผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี
๗๐. ขุนรักษ์รัษฎากร (จาบไมยรัตน์) ผู้แทนราษฎรจังหวัดสุรินทร์
๗๑. ขุนวรสิษฐดรณแวทย์ (นารถ อินทุสมิต) ผู้แทนราษฎรจังหวัดหนองคาย
๗๒. นายเกริ่น แสนโกสิก ผู้แทนราษฎรจังหวัดอ่างทอง
๗๓. ขุนรักษาธนากร (กลึง เพาททัต) ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุดรธานี
๗๔. นายพัก ณ สงขลา ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุตรดิตถ์
๗๕. นายเทียบนันทแพทย์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุทัยธานี
๗๖. นายเลียง ไชยกาล ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี
๗๗. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี
๗๘. นายเนย สุจิมา ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี

ภายหลังได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยความเรียบร้อยแล้ว ต่อจากนั้นก็ได้มีพระราชกฤษฎีกาตั้งสมาชิกประเภท ๒ ขึ้นเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ตามรัฐธรรมนูญบทเฉพาะกาลได้บัญญัติไว้ว่า จำนวนสมาชิกประเภทที่ ๒ นี้ มีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ ๑ ที่ราษฎรได้เลือกตั้งเข้า ดังมีรายชื่อสมาชิกประเภทที่ ๒ ดังนี้คือ

๑. นายพันตรี หลวงกาจสงคราม (เทียนเก่งระดมยิง)
๒. นายพันตรี หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต (ควัน จินตะคุณ)
๓. พระยาโกมารกุลมนตรี (ชื่น โกมารกุล ณ นคร)
๔. หลวงโกวิทอภัยวงศ์ (ควงอภัยวงศ์)
๕. นายพันตรีหลวงขจรเดชะ (เลื่อง นิมิบุตร)
๖. นายเรือเอก จิม ศิริไพบูลย์
๗. นายเรือเอก ชลิต กลกำม์ธร
๘. นายพันตรี หลวงชาติ สงคราม (พานชาริจันทร์)
๙. นายชุณฑ์ บีนทานนท์
๑๐. นายร้อยเอก หลวงเชวงศักดิ์ สงคราม (ช่วง ขวัญเชิด)
๑๑. หลวงชำนาญ นิติเกษตร (อุทัย แสงมณี)
๑๒. นายพันตรี หลวงชำนาญยุทธศิลป (เชย รมยนันทน์)
๑๓. นายดิเรก ชัยนาม
๑๔. หลวงเดชชาติ วงศ์วราวัฒน์ (ม.ล. กรี เดชาติวงศ์)
๑๕. นายตั้ว ลพานุกรม
๑๖. นายทวี บุญยเกตุ
๑๗. นายเรือเอก ทองหล่อ ขำหิรัญ
๑๘. นายเรือเอก ทิพย์ ประสานสุข
๑๙. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)
๒๐. นายเรือเอก หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ (ถวัลย์ ธารีสวัสดิ์)

๒๑. หลวงนฤเบศร์มานิต (สงวน จุฑะเตมีย์)

๒๒. นายนาวาตรี หลวงนาวาวิจิตร (ผัน อำไภวัลย์)

๒๓. พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ (วัน จามรมาร)

๒๔. นายเรือเอกนิเทศกลกิจ (กลาง โรจนเสนา)

๒๕. ขุนนิรันดรชัย (สเหวก นิลัญชัย)

๒๖. นายร้อยตรี เนตร พูนวิวัฒน์

๒๗. นายร้อยเอก น้อม เกตนุติ

๒๘. นายพันโท พระประจันปัจจนึก (พุก มหาดิหก)

๒๙. นายประจวบ บุนนาค

๓๐. หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์)

๓๑. พระยาประมวลวิชาพูล (วงษ์ บุญหลง)

๓๒. นายพลตรีพระยาประเสริฐ สงคราม

๓๓. นายเรือเอก ประเสริฐ สุขสมัย

๓๔. นายพันเอกพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน)

๓๕. นายร้อยเอก หลวงพินิตยุทธศิลป์ (เปลื้อง พรโสภณ)

๓๖. นายพันโท หลวงพิบูลสงคราม (แปลก ขีตตะสังคะ)

๓๗. พระยามานวราชเสวี (ปลอดวิเชียร ณ สงขลา)

๓๘. นายมังกร สามเสน

๓๙. นายพันตรี หลวงพรหมโยธี (มังกร ผลโยธิน)

๔๐. นายพันตรี หลวงโยธาณัติการ (แทน กิตติวิต)

๔๑. นายยล สมานนท์

๔๒. นายพันตรี หลวงรณสิทธิพิชัย

๔๓. นายพันตรี หลวงรวบรัดสปัตคลสอน บุญใหญ่

๔๔. นายนาวาเอก พระเรียมวิรัชชพากย์ (เรียม ทรรทรานนท์)

๔๕. นายร้อยเอกขุนเรืองวีรยุทธ (บุญเรือง วีระหงส์)

๔๖. นายเล้ง ศรีสมวงศ์

๔๗. นายเรือเอกวัน รุยาพร

๔๘. หลวงวิจิตรวาทการ (กิมเหลียงวัฒนปฤดา)

๔๙. นายพันตรี พระวิชัยยุทธเดชาคนี (ดั่ง บุณยะคุปต์)

๕๐. นายพันตรี หลวงวิชิตสงคราม (จิ๊ด ยุวนวรรธนะ)

๕๑. นายพันโท หลวงวิภาครัฐกิจ (ศุขเมนะรุจิ)

๕๒. นายวิลาศโอสถานนท์

๕๓. นายพันตรี หลวงวีระโยธา (ถวินศิริศัพท์)

๕๔. นายพันเอก พระเวชยันตรังสฤษฎ์ (มนี มหาสันทนะ)

๕๕. นายพลเรือตรี พระยาศรยุทธเสนี (กระแส ประวาหะนาวิน)

๕๖. เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศ (จิตร ณ สงขลา)

๕๗. นายนาวาโท หลวงศุภชลาศัย (บุง ศุภชลาศัย)

๕๘. นายเรือเอก สงบ จรูญพร

๕๙. นายพันตรี หลวงสวัสดิ์รณรงค์ (สวัสดิ์ ดาระสวัสดิ์)

๖๐. นายพันตรี หลวงสฤษดิ์ยุทธศิลป์ (เพียร)

๖๑. นายร้อยเอก หลวงสวัสดิ์สรยุทธ (คน บุนนาค)

๖๒. นายพันโท พระสงครามภักดี (แม้น เหมะจุฑา)

๖๓. นายเรือเอก หลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ)

๖๔. นายนาวาโท หลวงสินธุ์สงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน)

๖๕. นายพันเอก พระประสิทธิเรืองเดชพล (แสงพันธุประภาส)

๖๖. นายพันโท หลวงสินาดโยธารักษ์ (ชิตมั่นศิลป์)

๖๗. หลวงศิริราชไมตรี (จรูญ สิงหเสนี)

๖๘. พระสุธรรมวินิจฉัย (ชุม วิณิกเกียรติ)

๖๙. หลวงสุนทรเทพหัสดินทร์

๗๐. นายพันตรี หลวงเสรี เริงฤทธิ์ (จรูญ รัตนกุล)

๗๑. นายร้อยเอก ขุนโสภณรนกิจ (เข็ม โลจายะ)

๗๒. นายพันตรี หลวงอดุล เดชจรัส (บัตร พึ่งพระคุณ)

๗๓. นายพันตำรวจเอก พระยาอธุสรรธุรการ (จ่าง วัจนพุกกะ)

๗๔. พระยาอะภิบาลราชไมตรี (ต่อม บุนนาค)

๗๕. หม่อมหลวงอุดม สนิทวงศ์

๗๖. นายพันโท พระอุดมโยธธิยุต (สด รัตนาวดี)

๗๗. หลวงอรรภกิตติกำจร (กลึง พนมยงค์)

๗๘. หลวงอรรภสารประสิทธิ์ (ทองเย็น หลีละเมียร)

-๓๖-

ญัตติให้มีการสอบสวน หลวงประดิษฐ์ฯ ว่า เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่

หลวงประดิษฐมนูธรรม จะเป็นคอมมูนิสต์ หรือเป็นเชวิค หรือบอลเชวิค หรือเรดิกัลโซเชียลลิสต์ หรือจะเป็นอะไรก็ตามถ้าพูดถึงการเป็นนักอุดมคติหรือความรักชาติหรือมีลักษณะเป็น Altruism กันแล้วบุคคลผู้นั้นดูเหมือนจะมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า ในการที่จะได้เห็นประเทศบ้านเมืองเจริญและประชากรมีความสุขสมบูรณ์ แต่เป็นของธรรมดาบุคคลเราย่อมจะมีทรรศนะหรือความคิดไปคนละทางสองทาง แต่ใครจะเป็นผู้ผิดหรือถูกนั้นไม่มีใครจะเป็นผู้ตัดสินได้ แต่ถ้ากล่าวโดยความปรารถนาดีต่อประเทศอย่างแรงกล้ากันแล้วดูเหมือนว่านายปรีดี พนมยงค์ จะก้าวไปไกลกว่าบุคคลทุกคนในคณะราษฎรทีเดียว

อย่างไรก็ตาม หลวงประดิษฐมนูธรรม จะเป็นคอมมูนิสต์อย่างพระปกเกล้าฯ วิจารณ์หรือไม่นั้นก็ตาม แต่หลวงประดิษฐมนูธรรมก็มีความจำเป็นอยู่มากในการที่จะมาช่วยกันบริหารประเทศเพราะความรู้และความสามารถในทางการเมืองกฎหมาย และวิชาเศรษฐศาสตร์ของหลวงประดิษฐ์ฯ นั้นยังเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนอยู่ด้วยเหตุนี้เอง พระยาพหลพลพยุหเสนาเมื่อท่านเป็นนายกรัฐมนตรี ท่านจึงมีความปรารถนาให้หลวงประดิษฐ์ฯ กลับมาช่วยกันบริหารประเทศทั้ง ๆ ที่พระยาพหลพลพยุหเสนาก็ทราบดีว่า การกลับมาของหลวงประดิษฐมนูธรรมนั้นมันจะหมายถึงบรรยากาศอันตึงเครียดจะอุบัติขึ้นอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงไปได้เลย

ข่าวของการ ที่เจ้าคุณพหลฯ นายกรัฐมนตรีจะเรียกหลวงประดิษฐ์ฯ กลับมาประเทศสยามนั้น เป็นข่าวที่หน้าหนังสือพิมพ์ทุกฉบับได้พากันประโคมข่าวกันเป็นการใหญ่ว่าหลวงประดิษฐ์ฯ จะเดินทางกลับจากกรุงปารีสในวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๖ นี้ หนังสือพิมพ์บางฉบับอันเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลเจ้าคุณพหลฯ ในขณะนั้นได้เขียนวิพากษ์—วิจารณ์กลับประเทศสยามของหลวงประดิษฐ์ฯ ว่า รัฐบาลเจ้าคุณพหลฯ เรียกหลวงประดิษฐ์ฯ กลับประเทศสยามนั้น เป็นการแน่นอนว่ารัฐบาลนี้คงจะนำเอาโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ แบบคอมมูนิสต์มาใช้ ในประเทศสยาม ข่าวนี้ลือลั่นกันแซ่แซดไปทั่วประเทศจนถึงพระยาพหลฯ ต้องออกคำแถลงการแก้ข่าวดังกล่าวอยู่ตลอดเวลา ตราบใดที่ท่านยังเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่โครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ จะไม่นำเอาออกมาใช้เป็นอันขาด

เมื่อหลวงประดิษฐ์ฯ ได้เดินทางมาถึงประเทศไทยก็ได้ยินให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของเขานั้นมิได้มีลักษณะเป็นคอมมูนิสต์แต่อย่างใด แต่เขายอมรับว่าตัวเขาเองนั้นเป็น Radical Socialists และยังบอกแก่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์อีกด้วยว่าสำหรับตัวของเขาเองนั้น ไม่ชอบวิชาการหักโหมอย่างคอมมูนิสต์ โครงการเศรษฐกิจของเขานั้นมันตรงกันข้ามกับวิพากษ์วิจารณ์ของคนทั้งหลาย โครงการของข้าพเจ้านั้นไม่ได้เลิกนายทุนไม่ได้ริบทรัพย์ของใครไม่ได้เอาผู้หญิงเป็นของกลาง ไม่ได้บังคับใครให้ทำงานอย่างทาส เป็นวิธีการของการร่วมมือกันด้วยรูปสหกรณ์บ้าง ด้วยรูปบริษัทหรือ Public Corporation บ้าง ด้วยการร่วมมือกับนายทุนทั้งภายนอกและภายในบ้าง เมื่อโครงการของข้าพเจ้าเป็นดังนี้จะเรียกว่าเป็นโครงการของคอมมูนิสต์ได้อย่างไร ?

แล้วต่อมา ในวันที่ ๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ นั้นเองก็ได้มีประกาศแต่งตั้งให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นรัฐมนตรี ข่าวการแต่งตั้งหลวงประดิษฐมนูธรรมครั้งนี้ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนหนึ่งเขาผู้นั้นคือ นายพั้ก ณ สงขลา ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้เสนอญัตติ "ให้ทำการสอบสวนหลวงประดิษฐมนูธรรมว่าเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ?" และได้เปิดการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ ครั้นเมื่อถึงระเบียบวาระของนายพั้ก ณ สงขลาแล้วเขาได้ลุกขึ้นแถลงหลักการและเหตุผลประกอบญัตติของเขาว่า

ท่านสมาชิก ผู้มีเกียรติทั้งหลาย ท่านยังคงจะจำได้ว่าเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ศกนี้ รัฐบาลพระยามโน ฯ ได้สั่งปิดสภาผู้แทนราษฎรเนื่องจากคณะรัฐมนตรีส่วนน้อยมุ่งที่จะดำเนินการไปในทำนองแบบคอมมูนิสต์ และสภาผู้แทนราษฎรในสมัยนั้นมีสมาชิกส่วนมากไม่พยายามดำเนินตามญัตติของรัฐบาล คณะรัฐมนตรีส่วนมากจึงปิดสภานั้นเสียต่อมาปรากฏชัดว่า การปิดสภานั้นเป็นการไม่ชอบด้วยระบอบรัฐธรรมนูญ จึงได้มีการปฏิวัติขึ้นใหม่และเปิดสภาขึ้น และเมื่อได้เปิดสภาขึ้นแล้วรัฐบาลได้แถลงว่า รัฐบาลจะไม่ดำเนินการปกครองแบบลัทธิคอมมูนิสต์ สมาชิกในสภานี้ยังไม่ทราบชัดเพราะยังมิได้พิจารณากัน บัดนี้รัฐบาลจึงได้เรียกตัวหลวงประดิษฐ์ฯ เข้ามาร่วมงานคณะรัฐบาลส่วนน้อยซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมูนิสต์นั้น มีหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคนสำคัญ เรื่องนี้จนกระทั่งบัดนี้ยังเคลือบคลุมอยู่ยังไม่ประจักษ์ชัดแจ้งลงไปว่าคณะรัฐมนตรีส่วนน้อยนั้นเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ? เพราะฉนั้นข้าพเจ้าจึงมีความเห็นว่าเป็นการสมควรที่จะพิจารณากันให้ประจักษ์ชัดแจ้งลงไปว่ามีมลทินหรือไม่ การพิจารณาว่ามีมลทินหรือไม่นั้นอยู่ที่พิจารณาว่าหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ? วิธีพิจารณานี้ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า "อาจทำได้ด้วยการจัดตั้งคณะกรรมาธิการขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยบุคคลทรงไว้ซึ่งในความยุติธรรมที่พิจารณาการนี้ได้ เมื่อที่ประชุมรับรองญัตติของข้าพเจ้าจะได้เสนอกรรมาธิการ ๑ ท่านต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร คือพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร พระยานลราชสุวัจน์ และพระยาศรีสังกร"

ภายหลัง ที่นายพั่ก ณ สงขลา ได้แถลงญัตติจบลงแล้วได้มีสมาชิกอภิปรายกันในญัตตินี้ แต่แล้วในที่สุดสภารับหลักการเป็นเอกฉันท์

พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีได้ลุกขึ้นแถลงในที่ประชุมสภาว่า

ในการ ที่สมาชิกขอเลือกตั้งคณะกรรมาธิการ ๓๓ คนนั้น ข้าพเจ้าไม่มีความขัดข้องและเห็นด้วย แต่ท่าอยากจะได้ผู้เป็นกลางจริง ๆ ถ้าเลือกบุคคลภายนอกด้วยก็ยิ่งดี และอีกอย่างหนึ่งข้าพเจ้ามีความหนักใจอยู่เพราะได้ยินข่าวว่าพระยามโน ฯ ได้แพร่ข่าวออกไปข้าง ๆ นอกด้วยทำให้ชาวต่างประเทศซึ่งมีโคโลนี่อยู่ใกล้เคียงโจษกันต่าง ๆ นานาเช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงอยากให้มีชาวต่างประเทศเป็นที่ปรึกษาในเวลาพิจารณาเรื่องนี้เพื่อจะให้เขาแลเห็นได้จริง ถ้า

ว่าหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์เขาก็จะเห็นได้ว่าเป็น ถ้าไม่ได้ความจริงว่าหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์เราก็จะเห็นประจักษ์แจ้ง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขอเสนอผู้เชี่ยวชาญ ๒ ท่าน คือ เซอร์โรเบอร์ต ฮอนแลนด์ คนหนึ่งกับมองซิเออร์ดียอง อีกคนหนึ่งสำหรับเป็นที่ปรึกษาข้าพเจ้าอยากจะให้ขาวสะอาดจึงต้องการบุคคลภายนอกและก็เป็นกลางจริง ๆ

ในที่สุด การประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันนั้น ก็เป็นอันว่ามีมติเป็นเอกฉันท์ว่าให้เป็นไปตามเจ้าของญัตติเสนอกรรมาธิการทั้ง ๓ นายนั้น นอกจากนั้นก็ให้เพิ่มผู้เชี่ยวชาญตามที่เจ้าคุณพหล ฯ แนะนำด้วย

คณะกรรมาธิการชุดนี้ให้กระทำหน้าที่สอบสวนดูว่า ทรรศนะคติในส่วนตัวหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ทั้งนี้ให้รายงานให้สภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยในคราวที่จะมีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในสมัยประชุมครั้งต่อไป

คณะกรรมาธิการซึ่งได้มอบหมายจากสภาผู้แทนราษฎร รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญในวิชาการมีรายชื่อดังนี้

๑. ม.จ. วรรณไวทยากร วรวรรณ กรรมาธิการและประธานกรรมาธิการ

๒. พระยาศรีสังกร กรรมาธิการ

๓. พระยานล ราชสุวัชน์ กรรมาธิการ

๔. เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ ผู้เชี่ยวชาญ

๕. นายอาร์กี ยอง ผู้เชี่ยวชาญ

-๓๗-

สอบสวนหลวงประดิษฐ์
ว่าเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่

ท่านผู้อ่านได้อ่านเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ ตลอดจนกรรมานุการซึ่งพระยามโนฯ ได้แต่งตั้งขึ้นพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ รวมทั้งพระบรมราชวินิจฉัยที่เรียกว่า "สมุดปกขาว" ที่พระปกเกล้าฯ ได้วินิจฉัยวิจัยวิจารณ์มาแล้วว่า เป็นเค้าโครงการเศรษฐในระบบคอมมูนิสต์ แต่สำหรับตัวหลวงประดิษฐ์ฯ เองนั้นก็ได้ยืนยันอย่างแข็งขันอยู่ตลอดเวลาว่า เค้าโครงการเศรษฐของเขานั้นไม่ได้มีลักษณะอะไรที่เรียกว่าเป็นคอมมูนิสต์ ถ้าจะเรียกกันให้ถูกต้องแล้วเป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วยลัทธิในทางเศรษฐกิจหลายลัทธิมาผสมกัน และยอมรับว่าตัวเองเป็น "Radical Socialists" สำหรับพระปกเกล้าฯ และพระยามโนฯ พระยาทรงฯ พระยาราชวังสัน พระยาฤทธิ์ฯลฯ ต่างก็พากันกล่าวหาว่า โครงการเศรษฐกิจเป็นแบบเดียวกันกับโครงการคอมมูนิสต์ของรัสเซีย แต่ใครจะผิดจะถูกก็เป็นการยากที่จะวินิจฉัย โครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ จะเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่นั้น โปรดพิจารณาการสอบสวนหลวงประดิษฐ์ฯ จากคณะกรรมาธิการ แต่ในทรรศนะของข้าพเจ้านั้น หลวงประดิษฐ์ฯ ไม่ใช่คอมมูนิสต์แต่ใกล้ ๆ เข้าไปในทางคอมมูนิสต์เท่านั้น

คณะกรรมาธิการและผู้เชี่ยวชาญคณะนี้ ได้เปิดประชุมกันขึ้นเมื่อวันที่ ๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ เวลา ๙.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๐.๐๐ น. ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม

เมื่อคณะกรรมาธิการ และผู้เชี่ยวชาญคณะนี้มาประชุมพร้อมกันแล้ว ม.จ. วรรณ ไวยทยากร วรววรรณ ประธานกรรมาธิการได้กล่าวเปิดประชุมขึ้นว่า

ตามมติ ของสภาผู้แทนราษฎร คณกรรมาธิการนี้ตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมสมาชิกประเภทที่ ๒ และรัฐมนตรีที่ต้องกล่าวหาว่าเป็นคอมมูนิสต์ ในสมัยพระยามโน ฯ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ปิดสภาผู้แทนราษฎรนั้นว่า มีมลทินจริงดังนั้นหรือไม่ตามมติของสภาผู้แทนราษฎรที่ว่านี้ ถ้าจะสรุปความเข้าแล้วมีประเด็นอันจะพึงพิจารณาว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ประธานกรรมการกล่าวต่อไปว่า

เราควร จะทำการตกลงกันเสียก่อนว่าเราจะดำเนินการอย่างไร คณะกรรมาธิการนี้ไม่ใช่กรรมาธิการตุลาการและประเด็นอันพึงจะพิจารณาก็ ไม่ ใช่ประเด็นข้อหาในตุลาการหากเป็นประเด็นคำกล่าวหาทั่ว ๆ ไป ในทางการเมือง เพราะฉะนั้นประเด็นอันพึงพิจารณามิใช่ประเด็นข้อกฎหมายแต่หากเป็นประเด็นข้อการเมืองคือว่า หลวงประดิศฐมนูธรรมมีความเห็นทางการเมืองเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ในการพิจารณาต้องวางบทวิเคราะห์ศัพท์ว่า คอมมูนิสต์คืออะไรเสียก่อน

ท่าน วรรณไวทยาการ วรววรรณ ประธานคณะกรรมาธิการกล่าวต่อไปอีกว่า

ในประเด็น ข้อนี้ ขอให้เป็นหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญทั้งสองได้ทำบันทึกยื่นต่อคณะกรรมาธิการและคณะกรรมาธิการได้รับรองแล้วก็ควรเชิญหลวงประดิษฐมนูธรรมมาถามดูว่า พอใจในบทวิเคราะห์ศัพท์นั้นไหมว่าเป็นบทวิเคราะห์ศัพท์ที่เป็นธรรมแล้วหรือยัง เมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมพอใจในบทวิเคราะห์ศัพท์นั้นแล้ว คณะกรรมาธิการจึงถามว่า ในลักษณะแต่ละข้อแห่งคอมมูนิสต์นั้น หลวงประดิษฐมนูธรรมมีความคิดเห็นในทางการเมืองอย่างไรบ้างเมื่อได้รับคำตอบอย่างไรแล้วคณะกรรมาธิการจึงจะวินิจฉัยว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่

ข้อวินิจฉัยอันเป็นประเด็นอันสำคัญอยู่ที่ความเห็นทางการเมือง ของหลวงประดิษฐ์-มนูธรรมเอง ซึ่งควรจะถามเอาจากปากคำของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเอง โดยมติของสภาผู้แทนราษฎรตั้งปัญหาว่า หลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่

ฉะนั้น เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม จึงมิได้เป็นตัวประเด็นอันจะพึงพิจารณา ตัวประเด็นอยู่ที่ว่า หลวงประดิษฐ์มนูธรรมมีความเห็นทางการเมืองอย่างไรบ้างเมื่อได้รับคำตอบอย่างไรแล้ว คณะกรรมาธิการจึงจะวินิจฉัยว่า หลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ เพราะฉะนั้น จึงได้เสนอวิธีดำเนินการพิจารณาดังกล่าวแล้วข้างต้น

ต่อจากนั้น ท่านวรรณไวทยากร วรวรรณ หันไปถามผู้เชี่ยวชาญทั้งสอง เพื่อขอให้แสดงทรรศนะเกี่ยวแก่ปัญหาในเรื่องนี้

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ ได้แสดงทรรศนะในฐานะผู้เชี่ยวชาญว่า

ถ้าจะวางบทวิเคราะห์คำว่า คอมมูนิสต์ ตามความหมายของศัพท์แล้ว ก็พอจะทำได้ โดยไม่สู้เป็นการยากลำบากนัก แต่ถ้าพูดถึงลัทธิการเมืองในประเทศใด ประเทศหนึ่งว่าเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ไซร้ จะวินิจฉัย ได้ โดยยากยิ่งนัก เช่นประเทศรัสเซียในขณะนี้ เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ? ก็เป็นปัญหาที่ตัดสินได้แน่นอนยาก แต่ถ้าจะพูดกันโดยทั่วไปแล้ว ลัทธิใด ๆ ที่มีความมุ่งหมายการโค่นล้มโดยพลการระเบียบการของชุมชนซึ่งเป็นอยู่ ณ บัดนี้ไซร้ ก็มักจะถือกันว่า เป็นสิทธิคอมมูนิสต์

เมื่อ เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ ผู้เชี่ยวชาญในหลักวิชาการ ได้แสดงทรรศนะของตนจบลงแล้ว จากนั้นนายอาร์ ดียอง ผู้เชี่ยวชาญอีกคนหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องคอมมูนิสต์ว่า

การที่จะวางบทวิเคราะห์ศัพท์แห่งคอมมูนิสต์นั้น จะต้องคำนึงถึงในสองทางคือ

๑. ในทางเทคนิค กล่าวคือคอมมูนิสต์ประกอบด้วยสารสำคัญอย่างไรบ้างและ

๒. ในทางการเมือง ซึ่งจะกล่าวกันง่าย ๆ ว่า เป็นคอมมูนิสต์โดยมิได้อาศัยหลักเกณฑ์ที่แน่นอนอย่างไร

ถึงแม้ว่า รัฐบาลเป็นผู้วางบทวิเคราะห์ศัพท์แห่งคอมมูนิสต์บทวิเคราะห์นั้น ก็ไม่เป็นหลักอันพึงถือได้อย่างแน่นอน เพราะว่ารัฐบาลมีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวข้องอยู่ด้วยหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญในการที่จะวางบท วิเคราะห์แห่ง คอมมูนิสต์ นายดียอง เข้าใจว่า เกี่ยวด้วย ทางเทคนิค กล่าวคือ หลักมูลของคอมมูนิสต์ มีลักษณะอย่างไร มิใช่ว่าเราจะถือเอาง่าย ๆ ตามความนิยมของคณะการเมืองต่าง ๆ เช่นนั้นมิได้

นายดียอง ผู้เชี่ยวชาญ ได้เสนอทรรศนะของเขาต่อที่ประชุมคณะกรรมาธิการต่อไปว่า

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม มิได้ต้องข้อหาทางตุลาการ ว่าเป็นคอมมูนิสต์ และประเด็นจะพึงพิจารณานั้นก็คือ หลวงประดิษฐ์มนูธรรมสนับสนุนลัทธิคอมมูนิสต์หรือไม่ ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวด้วยความเห็นทางการเมืองของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมต่างหาก ไม่ควรจะเอาโครง-การเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม มาตั้งเป็นประเด็นพิจารณา

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ ได้มีความเห็นและทรรศนะสอดคล้องด้วยกับทรรศนะของนายดียองโดยเขาได้กล่าวว่า

คำกล่าวหา ของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมนั้น มิใช่ข้อกล่าวหาในตุลาการ และหน้าที่ของกรรมาธิการก็คือ จะทำการสอบสวนดูว่า ทำนองความเห็นในทางการเมืองของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมนั้น ย้อมสีด้วยคอมมูนิสต์หรือไม่ เพราะฉะนั้น วัตถุประสงค์ที่จะพึงพิจารณานั้นก็คือ ความคิดเห็นทางการเมืองของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม และไม่ใช่โครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม

ตามทรรศนะของผู้เชี่ยวชาญทั้งสอง และประธานกรรมาธิการนั้น พระยาศรีสังกร พระยานลราชสุวัจน์ เห็นชอบด้วยกับข้อเสนอนั้น มีอาทิคือ

คณะกรรมาธิการได้ตกลงตามมติอันนี้ในการอภิปรายถึงวิธีการผู้เชี่ยวชาญจะบันทึกร่วมกัน เพื่อวางบทวิเคราะห์ศัพท์แห่งคอมมูนิสต์นั้น ประธานกรรมาธิการเสนอว่าควรจะเป็นกำหนดการของคณะคอมมูนิสต์ฝรั่งเศสและอังกฤษ ประกอบการพิจารณาด้วย ที่ประชุมเห็น

ชอบตามนี้และประธานกรรมาธิการรับรองว่า ขอร้องให้กระทรวงการต่างประเทศ มีโทรเลขไปยังสถานทูตสยาม ณ กรุงลอนดอนและกรุงปรารีส เพื่อให้รีบส่งกำหนดการที่ต้องการนั้น มาทางไปรษณีย์อากาศ

หลังจาก ได้มีการประชุมปรึกษาถึงบทนิยามความว่า คอมมูนิสต์คืออะไร คอมมูนิสต์มีความหมายอย่างไรเป็นครั้งแรกแล้ว การประชุมของคณะกรรมาธิการ และผู้เชี่ยวชาญได้เปิดการประชุมขึ้นอีกเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๖ เวลา ๙.๑๕–๑๒.๑๔ น.

การประชุมครั้งนี้ ได้เรียกตัวหลวงประดิษฐ์มนูธรรม มาร่วมประชุมด้วย เพื่อต้องการให้หลวงประดิษฐ์มนูธรรมยอมรับหลักการ และวิธีการ ตลอดจนความนิยมความหมายของคำว่า "คอมมูนิสต์"

ในวันนั้น ท่านวรรณไวทยากร วรวรรณ ประธานกรรมาธิการ ได้แจ้งให้หลวงประดิษฐ์มนูธรรม เข้าใจ และทราบวิธีดำเนินการ ตามที่คณะกรรมาธิการนิยมความหมายเอาไว้

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ยอมรับหลักการต่าง ๆ ที่ผู้เชี่ยวชาญร่วมกันบันทึกเอาไว้เว้นแต่หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ได้ตั้งข้อสังเกตเป็น ๒ ตอนคือ

ตอนหนึ่งว่าด้วยหลักการ อีกตอนหนึ่งว่าด้วยความหมาย ของถ้อยคำบางแห่ง ซึ่งใคร่จะให้ไขความให้ชัด

ในส่วนหลักการนั้น ได้ตั้งข้อสังเกตเนื่องในลักษณะการโภคกิจ ๖ ข้อซึ่งได้วางไว้ว่า บังคับให้ทุกคนทำงาน "ใครไม่ได้ทำงาน ก็ไม่ได้มีกิน"

(กำหนดการฝรั่งเศสหน้า ๒๑) ดังนี้

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ตั้งข้อสังเกตว่า หลักข้อนี้มีอยู่ในกำหนดการของนาซีด้วยเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ตามหลักเกณฑ์วินิจฉัย ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้วางไว้ ก็ควรจะตัดลักษณะการโภคกิจข้อ ๕ นี้ออกเสีย เพราะว่ามิใช่ลักษณะเฉพาะคอมมูนิสต์

นายอาร์ดิยอง........หลักการที่ว่านี้ คอมมูนิสต์เป็นผู้เริ่มใช้

แต่บัดนี้ คณะบงการแผ่นดินๆ เช่นคณะนาซี และพาสซิสต์นำเอาไปใช้ด้วย

เซอร์โรเบร์ต ฮอแลนด์........ ถึงแม้ว่าคณะอื่นๆ นำเอาไปใช้ ก็ยังเป็นลักษณะสาตร์ถะสำคัญของคอมมูนิสต์

นายอาร์กิยอง........ ตามเกณฑ์ที่วินิจฉัยได้วางไว้นั้น ควรจะถอนหลักการนี้ออกได้

หลวงประดิษฐ ฯ........ หลักการอันนี้เป็นสุภาษิตซึ่งใช้กันมาแต่ครั้งแซงซิมอง แต่กำหนดการของคอมมูนิสต์ของฝรั่งเศสหน้า ๒๑ นั้น ก็มิได้เป็นเชิงว่า เป็นหลักการ แต่หากกล่าวในเชิงปลุกใจผู้กระทำการเลือกตั้งให้เลื่อมใสในหลักการคอมมูนิสต์ ที่ว่าด้วยมูลค่าต่าง ๆ อาศัยแรงงานเป็นที่ตั้ง

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์........ เป็นหลักเก่าก็จริงอยู่ แต่ก็ยังเป็นหลักการของคอมมูนิสต์

หลวงประดิษฐ์ ฯ........ถ้าจะถือเคร่งตามหลักนี้แล้ว การบังคับให้คนทำงานบางอย่าง ซึ่งมีอยู่ในกฎหมายไทย ณ บัดนี้ เช่นพระราชบัญญัติตัดสันดานคนจรจัด และคนที่ต้องโทษหลายครั้ง ร.ศ. ๑๒๗ และพระราชบัญญัติเกณฑ์จ้าง ร.ศ. ๑๑๙ ก็จะกลายเป็นการกระทำของคอมมูนิสต์

อนึ่ง กฎหมายประเทศ เช่น บัลกาเรีย ปารากวัย ก็มีบังคับให้คนทำงานบางอย่าง และตามอนุสัญญาว่าด้วยการบังคับแรงงานของสันนิบาตชาติ ก็ยอมให้เกณฑ์แรงงานได้ในบางกรณี ปีหนึ่งไม่เกิน ๖๐ วัน

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์........ หลักนี้ ย่อมมีข้อยกเว้นเป็นธรรมดาถึงแม้ว่าในรัสเซียหญิงมีครรภ์ ก็ได้รับการยกเว้นไม่ต้องทำงาน แต่หลักที่ว่า ทุกคนต้องทำงานนั้น ได้วางหลักการไว้อย่างหนักแน่น ถึงกับมีบทบัญญัติว่าจะเอากิจการส่วนตัว เช่นการแต่งานมาเป็นการขัดหน้าที่ต่อรัฐบาลได้เลย

หลวงประดิษฐ์ ฯ............ แนวความคิดเป็นสาระสำคัญของลัทธิคอมมูนิสต์ก็มีแสดงอยู่ในตัวศัพท์แล้วว่า นิยมสรรพสาธารณะ คณะนาซีปฏิเสธอย่างแข็งแรงว่าไม่เป็นคอมมูนิสต์เลย แต่ก็มีบทบังคับให้คนทำงาน

นายอาร์ดิยอง..........หลักนี้เป็นหลักเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง ซึ่งถึงแม้ในชุมชนชั้นกระฎุมพีก็ใช้อยู่ แต่โดยมากมักใช้ในกรณีฉุกเฉิน ไม่วางเป็นบทกฎหมายประจำเป็นนิจ เช่นฝรั่งเศส ก็เคยบังคับให้คนทำงานในกรณีฉุกเฉิน และเท่าที่จำได้ ในมาดามัสการ์ก็คงเหมือนเคย แต่บทกฎหมายเฉพาะแต่วันนั้น บังคับให้ทุกคนต้องมีอาชีพ เป็นหน้าที่ทางธรรมจริยา ของพลเมืองอย่างหนึ่ง และเป็นหลักประเพณีทางโภคกิจ ของประเทศอย่างหนึ่งด้วย แต่พวกคอมมูนิสต์นั้น อยากจะตั้งหลักอันนี้เป็นตัวบทกฎหมาย มีบทลงโทษด้วย และการกระทำอันนี้ โดยที่เป็นผลอันจำเป็น เนื่องมาจากการเลิกล้างรายได้ และมรดก

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์..........ที่ว่า บังคับให้คนทำงานตามลักษณะ ข้อ ๖ ที่เป็นปัญหาอยู่ หมายความถึงบังคับให้ทำเพื่อประโยชน์คอมมูนิสต์

นายอาร์ดิยอง.........แต่ตามข้อความในกำหนดการของฝรั่งเศสซึ่งอ้างมานี้ ไม่มีความหมายเช่นนั้น

หลวงประดิษฐ์ฯ..........หลักการอันนี้ ไม่ได้อยู่ในกำหนดการมอสโคว์

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์........ความมุ่งหมายในกำหนดการของฝรั่งเศสนั้นมีอยู่ว่าจะบังคับให้กระฎุมพีขี้เกียจทำงาน ตามหลักการของคณะคอมมูนิสต์ระหว่างประเทศ

หลวงประดิษฐ์ฯ...........ความมุ่งหมายของหลักการคอมมูนิสต์ ในข้อนี้มีอยู่ว่า โดยที่มูลค่าต่าง ๆ เนื่องมาจากแรงงาน ถ้าผู้ใดไม่ออกแรงงาน จึงไม่ควรยอมให้มีรายได้ ซึ่งมิได้เนื่องมาจากแรงงาน และไม่ยอมให้มีมรดกโดยนัยดุจเดียวกัน

นายอาร์ดิยอง...........ตามกำหนดการมอสโคว์นั้น ได้วางหลักการนี้ไว้เป็นทางวิทยาการมากกว่า ในกำหนดการของฝรั่งเศสตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ในการเลือกตั้ง หลักในการมอสโคว์มีอยู่ว่า งานมิใช่อุปกรณ์หาเลี้ยงชีพ แต่เป็นความจำเป็นแห่งชีวิตทีเดียว และความคิดอันนี้กำลังขยายออกไปในประเทศอื่น ๆ ด้วย

เพราะฉนั้น ในบัดนี้ก็ไม่เป็นลักษณะเฉพาะคอมมูนิสต์เสียแล้ว

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์...........ขอเวลาไปร่างมาใหม่ในส่วนอันจะพึงไขความนั้น

หลวงประดิษฐ์ฯ...........ขอตั้งข้อสังเกตดังต่อไปนี้

การเมือง

๑. คำว่า **"รัฐบาลโดยคณะกรรมการ"** นั้นออกจะกว้างไป มหาชนอาจเข้าใจผิดว่า หมายความถึงคณะกรรมการตามระบอบรัฐธรรมนูญและรัฐสภาก็ได้

ตกลงแก้เป็น **"การตั้งรัฐบาลโซเวียต"**

(คณะกรรมการ คนงาน ชาวนา ทหาร)

การคลัง

๑. คำว่า **"เอาธนาคารเอกชนมาเป็นของประชาชาติ"** อาจมีความเข้าใจผิดถึงการตั้งธนาคารแห่งชาติก็ได้

ตกลงแก้เป็น

"การรับเอาธนาคารมาเป็น....."

เมื่อได้ตกลงในลักษณะต่าง ๆ แห่งคอมมูนิสต์ เว้นแต่ลักษณะโภคกิจข้อ ๖ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญรับเอาไปพิจารณากันแล้ว ประธานกรรมาธิการได้ถามความเห็นในทางการเมืองของหลวงประดิษฐ์ ฯ เนื่องในลักษณะต่าง ๆ นั้น จะเป็นการตอบตรงกันลักษณะต่าง ๆ ครบถ้วนหรือไม่นั้น ขอให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความเห็นด้วย แต่ในข้อที่ว่า คำตอบเหล่านั้นมีน้ำหนักเพียงไร ย่อมเป็นหน้าที่ของคณะกรรมาธิการไม่ใช่หน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญจะวินิจฉัย

หลวงประดิษฐ์ มนูธรรม ได้แสดงเป็นข้อ ๆ ดังนี้

การเมือง

๑. การตั้งรัฐบาลโซเวียต (คณะกรรมการ คนงาน ชาวนา ทหาร)

หลวงประดิษฐ์ ฯ............ข้าพเจ้าไม่คิดตั้งรัฐบาลโซเวียตเลย เพราะว่ามีความเลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งข้าพเจ้าได้มีส่วนในการตั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม และได้มีส่วนในการออกกฎหมายเลือกตั้ง ทั้งนี้เป็นพยานให้เห็นว่า ข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญ และรัฐสภาอยู่แล้ว

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์........คิดจะแก้หลักการอันเป็นสาระสำคัญในพระราชบัญญัติเลือกตั้งฉบับที่ใช้อยู่ ณ บัดนี้หรือไม่

หลวงประดิษฐ์ ฯ........ตั้งใจจะรักษาสาระสำคัญ จะมีการแก้ไขบ้างก็เช่นว่าการเลือกตั้งสองชั้นนั้นคิดว่าต่อไปจะแก้ให้ราษฎรเลือกตั้งโดยตรงทีเดียว และการแก้ไขต่าง ๆ นั้นก็จะแก้โดยวิถีทางรัฐธรรมนูญ และไม่คิดจะใช้วิธีปกครองแบบโซเวียตเลย

การคลัง

๑. การรับเอาธนาคารเอกชนเป็นของประชาชาติ และโอนทองคำสำรองหลักทรัพย์เงินฝาก ฯลฯ ทั้งหมดที่มีอยู่ในธนาคารนั้น ๆ มาเป็นของรัฐ

หลวงประดิษฐ์ ฯ...............ไม่ได้มีความคิดเลยที่จะรับเอาธนาคารเอกชน มาเป็นของชาติ และโอนทองคำสำรองหลักทรัพย์เงินฝาก ฯลฯ ทั้งหมดที่มีอยู่ในธนาคารนั้น ๆ มาเป็นของรัฐ เพราะว่ามีความเลื่อมใสในกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินของเอกชนที่เป็นเจ้าของ

๒. การเพิกถอน และการปฏิเสธหนี้สินต่อนายทุนต่างประเทศ

หลวงประดิษฐ์ ฯ........ ยิ่งการเพิกถอน หรือปฏิเสธหนี้สินต่อนายทุนในประเทศและนอกประเทศแล้ว ยังไม่มีความคิดที่จะกระทำเช่นนั้นเลย เพราะมีความประสงค์จะรักษาสัมพันธ์ไมตรีกับนานาประเทศไว้ให้มั่นคง

เมื่อข้าพเจ้าร่างคำแถลงการณ์ของรัฐบาลพระยามโน ฯ ก็ได้บรรจุข้อความเช่นนี้ไว้ในคำแถลงการณ์นั้น เหมือนกับข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์จะประฏิเสธหนี้สิน ทรัพย์ภายในและภายนอกเลย

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์......................ไม่มีทางจะปฏิเสธลัทธิคอมมูนิสต์ได้ชัดแจ้งยิ่งกว่านี้แล้ว

การชุมชน

๑. การใช้กำลังบังคับเลิกล้มระเบียบการชุมชนซึ่งมีอยู่ตามประเพณีทั้งหมดเพื่อเป็นทางเดียวที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของคอมมูนิสต์

หลวงประดิษฐ์ฯ..................ไม่มีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นการนับ ๑ เลยในด้านการปกครอง ข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

ในการครอบครัว ข้าพเจ้ามีส่วนร่างประมวลกฎหมายแพ่งในเรื่องนี้ และความเห็นของข้าพเจ้าในเรื่องนี้ ก็เป็นไปในทางรักษาประเพณีของไทย ในทางอื่น ๆ ก็เหมือนกัน หลักประเพณีอันใดที่เหมาะสมแก่สมัย ก็ตั้งใจที่จะรักษาไว้

ส่วนในข้อที่จะได้แก้ไข ก็จะได้แก้ไขตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ

ส่วนการเปลี่ยนแปลงเป็นการนับหนึ่งใหม่นั้น เห็นจะไม่เป็นประโยชน์ ในเรื่องของสงครามระหว่างชนนั้น ได้พยายามชี้แจงให้คนต่าง ๆ เข้าใจว่าไม่เป็นการบังควร เพราะจะเป็นการทำให้มีการนองเลือดเปล่า ๆ

นายดิยองและโรเบอร์ต.....................ข้อสำคัญที่ใช้กำลังบังคับในอันที่จะเลิกล้มหลักประเพณีต่าง ๆ แต่ถ้าไม่คิดที่จะใช้กำลังบังคับแล้ว ก็ไม่เข้าอยู่ในลักษณะคอมมูนิสต์

๒. การกระทำสงครามอยู่เนืองนิจในความบงการของพวกคอมมูนิสต์ เพื่อทำลายกำลังประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนอย่างเก่าและทำลายกระฎุมพีที่อาจโผล่ขึ้นมาใหม่

หลวงประดิษฐ์ฯ..........ดิ๊กเตเตอร์ชิม หรือลัทธิบงการนั้น ข้าพเจ้าไม่ชอบเลย ที่ไม่ชอบนั้นไม่แต่เฉพาะแต่การให้คนจนเข้าถืออำนาจบงการเท่านั้น ถึงแม้ว่าชุมชนชั้นอื่นจะเข้ายึดอำนาจบงการแผ่นดินก็ไม่เห็นชอบด้วยเหมือนกัน

การเลิกมรดก

หลวงประดิษฐ์ฯ..............ไม่มีความคิดที่จะเลิกมรดกเลย นายดิยองย่อมทราบอยู่แล้วว่า ในการร่างประมวลกฎหมายแพ่งข้าพเจ้าเคยสนับสนุนให้มีประมวลมรดกอยู่ด้วย

การโภคกิจ

นายอาร์ดิยองฯ....................ข้อ ๑ การริบโดยไม่มีค่าทดแทนซึ่งกิจการเอกชน (นายทุนใหญ่) ทั้งหมด เช่น โรงงาน การงานเหมืองแร่ โรงไฟฟ้า รถไฟ การขนส่ง การคมนาคม อสังหาริมทรัพย์ ที่ดินใหญ่ ๆ เครื่องจักร ฯลฯ มีความเห็นอย่างไร

หลวงประดิษฐ์ฯ ....ข้าพเจ้าไม่มีความคิดเช่นนั้นเลย มีเหตุผลเหมือนกับข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว ว่าด้วยลักษณะการคลัง ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสในทรัพย์สินของเอกชน

นายอาร์กียองฯ ....ข้อ ๒ การโอนอสังหาริมทรัพย์ที่ดิน ซึ่งได้รับมานั้นให้แก่ชาวนา

ข้อ ๓ ต่อจากนั้น ห้ามมิให้ซื้อขายที่ดินที่ได้โอนมานั้น

ข้อ ๔ การริบอสังหาริมทรัพย์บ้านเรือนใหญ่ ๆ และย้ายคนงานและคนจน ๆ เข้าไปอยู่ในบ้านเรือน และถิ่นที่อยู่ของเศรษฐี หรือกระฎุมพี

ข้อ ๕ การเพิกถอน การจำนอง อันเป็นการเสียหายแก่ชาวนาที่ยากจน มีความเห็นอย่างไร

หลวงประดิษฐ์ฯ..........คำตอบ ๒–๓–๔–๕ ก็เช่นเดียวกัน เพราะเป็นลักษณะมาจากข้อ ๑

แต่ในถ้อยคำในข้อที่ ๕ ที่ว่า "การเพิกถอนการจำนอง อันเป็นที่เสียหายแก่ชาวนาที่ยากจน" ดูกำกวมอยู่

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์........เห็นด้วย จะไปแก้ไขเสียให้เหมาะสม และชี้แจงว่า อาจจะเป็นที่พึงปรารถนา ที่จะบรรเทาทุกข์บางอย่างให้แก่ชาวนาที่จน ในเรื่องการจำนอง ข้อสำคัญมีอยู่ว่า จะต้องใช้วิธีการตามรัฐธรรมนูญเท่านั้นเอง

หลวงประดิษฐ์ฯ รับรองว่าถ้าจะทำการใด ๆ ในเรื่องการจำนองเช่นว่านี้แล้วก็จะทำได้โดยวิธีทางรัฐธรรมนูญเช่นให้มีการประนีประนอมเป็นต้น

นายอาร์ กียอง.......ข้อ ๓ บังคับให้ทุกคนทำงาน "ใครไม่ทำงานก็ไม่ได้กิน" ข้อนี้เอาไว้พิจารณากันใหม่

นายอาร์ กียอง..........ข้อ ๗ สัมพันธไมตรีทางโภคกิจ อย่างแข็งแรงกับสหปาลิปับลิคโซชลิสต์โซเวียต มีความเห็นเป็นอย่างไร ?

หลวงประดิษฐ์ฯ.......... ไม่คิดทำสัมพันธไมตรีเช่นนี้ แต่ถ้อยคำยังดูกำกวมอยู่คงไม่หมายความถึงสัญญาการค้าขายอย่างเช่นอังกฤษ และอเมริกาทำ

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์.......... เห็นด้วยและว่าจะได้คิดแก้ไขถ้อยคำให้กระชับขึ้นในการคิดที่จะไปร่างข้อ ๖ ใหม่นั้นอยากทราบความคิดเห็นของหลวงประดิษฐ์-มนูธรรม ในเรื่องการบังคับให้ทำงานนั้น ว่ามีอยู่อย่างไรบ้าง

หลวงประดิษฐ์ฯ...........ฐานะการเป็นไปในประเทศสยามเวลานี้ ต่างกันกับที่ได้เป็นอยู่ในประเทศตะวันตก กล่าวคือในประเทศสยามชนชั้นกลาง บูจัวส์ ก็เป็นคนที่ทำงาน ชาวนาเสียอีกมีเวลาว่างมาก ซึ่งชาวนาจะได้เกียจคร้าน และใช้เวลาที่ว่างนั้นไปในทางที่ไม่พึงปรารถนา เช่นการเสพย์สุรายาเมา และการปล้นสะดมเป็นต้น ซึ่งเราควรจะคิดแก้ไข

อนึ่งคนไม่มีงานทำในกรุงเทพฯ นี้ก็มีเป็นอันมากเขาทั้งหลายนี้ก็ควรมีอาชีพเป็นหลักแหล่งจะได้เป็นทางป้องกันมิให้คนเหล่านี้กระทำความผิดทางอาญา ส่วนอาชีพนั้นก็ให้เลือกเอาตามชอบใจไม่บังคับว่าจะต้องทำอย่างนั้น จะต้องทำอย่างนี้ เป็นแต่ว่าขอให้มีอาชีพเท่านั้น

นายอาร์ กียอง........ที่หลวงประดิษฐ์ฯ ว่ามานี้ ก็คือจะจัดการเพื่อความปลอดภัยแก่มวลชนหรือชุมชน ป้องกันมิให้ผู้ที่มีอาชีพไปกระทำความผิดทางอาญา มิใช่ว่าไปบังคับผู้ที่มีอาชีพอยู่แล้ว ให้ทำงาน

หลวงประดิษฐ์ฯ...........ได้ให้ทรรศนะเพิ่มเติมแก่ผู้เชี่ยวชาญต่อไปอีกว่าคนที่เกาะกินตามวัดก็มี และถ้าเลิกรัชชูปการเสียคนจะมีความขี้เกียจยิ่งขึ้น ถ้าคนไม่ทำงานประเทศก็ไม่เจริญ ข้าพเจ้าจะให้คนเหล่านี้แหละมีอาชีพ และมิได้มีความมุ่งหมายที่จะบังคับให้บุคคลชั้นกลาง (บูจัวส์) ทำงาน

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ พวกคอมมูนิสต์นั้น เป็นปรปักษ์กับพวกบูจัวส์ แต่หลวงประดิษฐ์ฯ ไม่เป็นเจ้าชายแห่งเวลส์ก็สนพระทัยอย่าง หลวงประดิษฐ์ฯ เหมือนกัน คือในการจัดค่ายทำงานให้แก่ยุวชนที่ไม่มีงานทำ ถ้ามีงานประดิษฐ์ผลแล้วก็ควรจะจัดการให้สำเร็จแต่ถ้าไม่มีงานให้ทำแล้ว ก็คงจะจัดได้ด้วยยาก จะทำให้ดีก็แต่การศึกษาและอบรมคนไม่มีงานทำในค่ายทำงาน

หลวงประดิษฐ์ฯ...........คิดจะให้ชาวนาเลี้ยงหมู เป็ด ไก่ ปลา ปลูกผักเองบ้างดังที่เคยทำมาแล้วที่ภูเก็ตแต่ว่าการครั้งนี้ จะต้องทำด้วยกฎหมาย ซึ่งต้องผ่านสภาผู้แทน

ราษฎรตามวิธีทางรัฐธรรมนูญ ที่ดำริไว้นั้นก็คือ จะออกกฎหมายให้คนมีอาชีพ และบำรุงการศึกษาวิชาอาชีพ แต่ในส่วนข้อ ๖ นั้น อยากให้เอาออก เพราะถ้าทิ้งไว้อาจทำให้คนเข้าใจผิดว่าพระราชบัญญัติเกณฑ์จ้าง และพระราชบัญญัติตัดสันดานคนจรจัด และคนที่ต้องโทษหลายครั้ง พระราชบัญญัติรัชชูปการก็มีบทบังคับให้คนทำงานอย่างนั้น จะเข้าอยู่ในลักษณะของคอมมูนิสต์ และจะมีคนขอให้เลิกกฎหมายเหล่านี้เสีย ดังที่ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขอให้ยกเลิกพระราชบัญญัติเกณฑ์จ้าง

เซอร์โรเบ อร์ตฯ...........ถ้าจะเอาข้อ ๖ ออกเสียแล้ว หลวงประดิษฐ์ฯ จะไม่มีช่องทางที่จะบังคับให้คนมีอาชีพ

ประธานกรรมาธิการ......... หลวงประดิษฐ์มนูธรรมได้ให้คำมั่นสัญญากับรัฐบาลไว้แล้วว่า จะไม่ใช้วิธีใหม่ ๆ ใด ๆ ที่จะบังคับซื้อที่ดิน และบังคับจ้างแรงงานเป็นวิธีบำรุงโภคกิจ เพราะฉะนั้น ถ้าจะเอาข้อ ๖ ออกเสีย และให้กรรมาธิการถามหลวงประดิษฐ์ฯ เนื่องในคำมั่นนั้นก็ได้

นายอาร์ กียอง................การบังคับมีลักษณะต่าง ๆ กัน การบังคับอย่างคอมมูนิสต์นั้นคือ การเลิกร้างรายได้มรดก แต่การบังคับอย่างนาซีนั้นเป็นการบังคับในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ของพลเมือง และการบังคับอีกอย่างหนึ่งคือ มนุษย์สงเคราะห์สันนิบาตชาติ

หลวงประดิษฐฯ...........เท่าที่จะคิดทำนั้นคือ แบบมนุษย์สงเคราะห์สันนิบาตชาติ และเพื่อไม่ให้พลเมืองได้มีอาชีพ และหางานให้พลเมืองทำ

ได้มีการประชุมคณะกรรมาธิการกันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖ เวลา ๙.๑๕ น. จนถึงเวลา ๑๒.๔๕ น.

เมื่อคณะกรรมาธิการ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ประธานกรรมาธิการ และพระยาศรีสังกร พระยานลราชสุวัจน์ กรรมาธิการ เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ นายอาร์กียอง ผู้เชี่ยวชาญและหลวงประดิษฐ์ฯ ผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมูนิสต์ ได้มาพร้อมกันแล้ว การประชุมครั้งที่ ๓ ก็ได้เริ่มเปิดฉากขึ้น

ประธานกรรมาธิการ กล่าวเปิดประชุมแล้วต่อจากนั้นก็ให้เลขาธิการอ่านรายงานการประชุมแล้ว ที่ประชุมตกลงแก้ไขการโภคกิจข้อ ๕ เป็นการบรรเทาภาระหนี้สินของชาวนาที่ยากจนโดยเลิกล้างจำนองเสียสิ้น (กำหนดการมอสโคว์หน้า ๒๘ กำหนดการฝรั่งเศสหน้า ๑๙)

หลวงประดิษฐ์ ฯ ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่า หมายความถึงการเลิกล้างมรดกโดยไม่มีค่าทดแทน ถ้าเช่นนั้นจะเติมคำว่า "โดยไม่มีค่าทดแทน" ลงไปไม่ได้หรือ

เซอร์โรเบอร์ต หมายความก็เป็นอย่างหลวงประดิษฐ์ ฯ แต่คำว่า "โดยไม่มีค่าทดแทนไม่มีอยู่ในกำหนดการซึ่งเป็นต้นฉบับ"

เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรจะเติมคำเหล่านี้ต่อไปและชี้แจงคำชี้แจงอังกฤษว่า Annual นั้น มีนัยอยู่แล้วว่า "ไม่มีค่าทดแทน"

ประธานกรรมาธิการ คำว่าเลิกล้างในภาษาไทยก็มีนัยเช่นเดียวกัน

พระยาศรีสังกร และพระยานลราชสุวัจน์ มีความเห็นพ้องด้วย

ที่ประชุมไม่ตกลงแก้ลักษณะการโภคกิจข้อ ๗ (ซึ่งมีคนแก้เป็นข้อ ๖ ดังนี้)

การรวมปับลิคโซเวียตอื่น ๆ เพื่อให้เป็นสหปาลีรัฐสากล เพื่อรวมบรรดาคนงานทั้งหลายให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในทางโภคกิจโดยให้อยู่ในระเบียบโภคกิจโซชลิสต์สากลอันเดียวกัน (กำหนดการมอสโคว์ข้อ ๔๗)

หลวงประดิษฐ์ ฯ ข้าพเจ้าไม่มีความคิดเช่นนี้เลย ข้าพเจ้าไม่คิดตั้งรัฐบาลโซเวียตหรือจะให้รัฐบาลสยามเข้าร่วมสหปาลีรัฐโซเวียตเลย

นายอาร์กียอง เมื่อได้อ่านกำหนดการนาซีดูแล้ว ได้พบข้อความว่าจะเลิกล้างบรรดารายได้ที่มิได้เนื่องมาจากแรงงานเหมือนกัน (กำหนดการ ค.ศ. ๑๙๒๐ ข้อ ๑๑ Direction on obligery work 1929/ Tcm 2)

มรดกก็อยู่ในเกณฑ์ที่จะเลิกล้างตามหลักอันนี้เหมือนกันถึงแม้ฮิตเลอร์ยังไม่ได้ดำเนินการในวันนี้ (และข้าพเจ้าก็ไม่คิดว่า ฮิตเลอร์จะดำเนินการถึงเพียงนี้) แต่ในการกำหนดการของนาซี ก็ได้มีเหตุการณ์บังคับให้มีหลักการดังนี้ ซึ่งแต่เดิมเป็นของคอมมูนิสต์ มาบรรจุด้วย และนัยว่าในนโยบายฟาสซิสต์ก็มีอยู่ด้วยเหมือนกัน ดู (Laurent : national Socialism)

เพราะฉะนั้น อันที่จริงก็ควรจะถอนเอาลักษณะข้อ ๖ นี้ออกเสีย แต่ทว่า ถ้าจะทำเช่นนั้น อาจมีผู้เข้าใจผิดว่าเอาออกเพราะจะทำให้หลวงประดิษฐ์ ฯ อึดอัดในการตอบแต่อันที่จริง

คำชี้แจงของหลวงประดิษฐ์ฯ ในการที่ประชุมครั้งที่แล้วปรากฏว่าความเห็นของหลวงประดิษฐ์ฯ ตรงกันข้ามกับความเห็นของหลวงประดิษฐ์ ฯ ทีเดียว

เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าถึงจะมีข้อความกล่าวไว้ เรื่องการบังคับให้ทำงานนี้บ้างแล้วก็จะเป็นประโยชน์แก่หลวงประดิษฐ์ ฯ เอง ส่วนข้อความที่บรรจุนั้น ข้าพเจ้าจะใช้ถ้อยคำในกำหนดการในมอสโคว์หน้า ๑๘ นั่นเอง คือ "งานเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งแก่ชีวิต" ซึ่งมีความหมาย ๒ นัย

๑. จะต้องทำงาน และ

๒. จำเป็นเพราะไม่มีทางหาเลี้ยงชีพทางอื่น นอกจากการทำงาน

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์.... เราจะต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวัง เพราะพวกคอมมูนิสต์ใช้ความระมัดระวังและความเฉลียวฉลาดมาก ในการที่จะวางหลักข้อนี้ ตามกำหนดการของฝรั่งเศสกำหนดว่า คณะคอมมูนิสต์จะให้โอกาสได้ทำงาน และมีอีกตอนหนึ่งว่า

เมื่อได้ตัวรัฐบาลคอมมูนิสต์ขึ้นแล้วการบังคับใด ๆ ก็จะสุดสิ้นลง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ในที่สุดการบังคับให้ทำงานนั้น ไม่ใช่อุดมคติของคอมมูนิสต์ ซึ่งทุกคนต้องทำงานอยู่เอง คำว่า ความจำเป็นนี้เป็นคำกำกวม และพวกคอมมูนิสต์ก็ตั้งใจให้คำกำกวมแต่ถ้าจะเอากำหนดการมอสโคว์ และกำหนดการฝรั่งเศสมารวมกันเข้าแล้วก็จะร่างขึ้นเป็นลักษณะข้อ ๖ ได้ดังนี้ คือ

การใช้หลักที่ว่า ผู้ใดที่ไม่ทำงานก็ไม่ให้กิน แต่พวกกระฎุมพีขี้คร้านทั้งมวลโดยไม่มีความปรานีเลย และโดยนัยทั่วไป ดำเนินตามแผนการที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ในวันที่จะใช้แรงงานเป็นความจำเป็นแก่ชีวิตและมิใช่เป็นแต่เพียงหาเลี้ยงชีพเท่านั้น (ทั้งนี้ โดยล้างกรรมสิทธิของเอกชนและการประดิษฐ์กรรมแบบแข่งขัน

หลวงประดิษฐ์ ฯ .... ประเด็นสำคัญอยู่ที่การเลิกล้างรายได้และมรดก หรืออยู่ที่การทำงานเป็นจุดสำคัญ

เซอร์ โรเบอร์ต ฮอแลนด์........ ถ้าจะพิจารณาหลักให้ถี่ถ้วนแล้วจะ เป็นการยากลำบากมาก ที่เราจะกระทำได้นั้นคือ คัดเลือกเอาข้อความในกำหนดการต่างๆ แล้วเราจะไม่ผิดพลาด

นายอาร์กียอง........ ในการกำหนดการของมอสโคว์นั้น ก่อนที่ว่างาน จะเป็นสิ่งจำเป็นแก่ชีวิต ได้กล่าวว่า เมื่อได้เลิกล้างกรรมสิทธิของเอกชน และทรัพย์สินของเอกชน แล้ว จึงแสดงให้เห็นว่า ความจำเป็นของงานนั้นเป็นที่หมายที่สุด

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์........ จริงเป็นที่หมายที่สุด แต่ทว่าในระหว่างนั้นมีคั่นดำเนินการเป็นขั้น ๆ ไป

หลวงประดิษฐ์ ฯ........ ชาร์ลจี๊ด ได้แสดงว่า การบังคับให้ทำงานนั้นเป็นระเบียบการของโซเชี่ยลลิสต์หลายอย่าง ถ้าจะพูดโดยเคร่งครัดแล้ว การเกณฑ์ทหารก็เป็นการบังคับให้ทำงานเหมือนกัน ส่วนการวางแผนงานนั้นก็มีคณะอื่น ๆ นอกจากคณะคอมมูนิสต์ใช้วิธีเช่นนี้เหมือนกัน

นายอาร์กียอง........ การวางแผนการณ์เป็นวิธีอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้นควรถอนข้อความตอนนี้ออกได้

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์........ ไม่ควรถอนออก เพราะว่าเป็นลักษณะเฉพาะของคอมมูนิสต์

หลวงประดิษฐ์ ฯ........ แผนการณ์นั้นเป็นวิธีการ ไม่ใช่วัตถุที่หมาย อันวิธีการนั้นมีต่าง ๆ นานา เช่นวรรณคดีในลัทธิต่าง ๆ ก็เป็นวิธีการอย่างหนึ่งเหมือนกัน

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์........ แผนการณ์ในที่นี้ หมายความถึงแผนการณ์ เพื่อบรรลุอุดมคติคอมมูนิสต์ แผนการณ์บังคับให้มีอาชีพอย่างที่หลวงประดิษฐ์ ฯ ดำริอยู่นั้น ไม่เข้าอยู่ในลักษณะ ดังที่ข้าพเจ้าได้วิเคราะห์ขึ้นใหม่นี้ เพราะว่า หลวงประดิษฐ์ฯ มีความประสงค์ที่จะจำแนก พวกที่มีทางหาเลี้ยงชีพอยู่แล้ว นอกจากพวกที่ไม่มีความมุ่งหมายของหลวงประดิษฐ์ ฯ ก็คือ จะให้ที่เป็นภัยต่อประเทศนั้นทำงาน และอีกประการหนึ่ง ความมุ่งหมายของหลวงประดิษฐ์ ฯ ก็มิใช่เลิกล้างกรรมสิทธิของเอกชน และการประดิษฐ์ กรรมแบบแข่งขัน

หลวงประดิษฐ์ ฯ แต่ถ้าบรรจุข้อความซึ่งเข้าใจยากลงไปแล้ว มหาชนอาจเข้าใจผิดไปได้ว่า การบังคับให้ทำงานทุกอย่าง ทุกชนิด มีลักษณะเป็นคอมมูนิสต์

นายอาร์กียอง....... ปัญหาที่ว่าเราจะถือที่หมายในที่สุดเป็นใหญ่ หรือคั่นดำเนินการในระหว่างเป็นใหญ่

ประธานกรรมาธิการ .... จะกลับข้อที่เรียงไว้นั้น โดยเอาตอนท้ายไปไว้ตอนต้น แล้วเอาตอนต้นมาไว้ตอนท้าย ได้หรือไม่

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ .... ควรรักษาอันดับนี้ไว้ เพราะไว้เอาข้อความซึ่งเกี่ยวข้องดำเนินการในระหว่างไว้ข้างต้น เพราะได้เอาข้อความซึ่งเกี่ยวข้องดำเนินการในระหว่างไว้ข้างต้น และข้อความที่เกี่ยวด้วยที่หมายในที่สุดไว้ข้างหลัง

หลวงประดิษฐ์ ฯ .... จะถอนข้อ ๖ ออกเสียแล้ว ให้ข้าพเจ้าแสดงความเห็นในเรื่องบังคับให้มีอาชีพ ในเมื่อกรรมาธิการถามถึงคำมั่น ซึ่งข้าพเจ้าได้ให้รัฐบาลดังที่กรรมาธิการแนะนำไว้ไม่ได้หรือ

ประธานกรรมาธิการ .... เมื่อผู้เชี่ยวชาญทั้งสองไม่ตกลงกัน ลักษณะข้อ ๖ นี้ ก็ควรจะถอนออกจากบันทึกรวม แล้วไปใส่ในบันทึกอุปกรณ์ของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน เรื่องต่าง ๆ ที่มีอยู่ในบันทึกอุปกรณ์นั้น จะได้ขอให้หลวงประดิษฐ์ ฯ แสดงความเห็น และจะได้มีข้อความกล่าวไว้ในรายงานของคณะกรรมาธิการ ถึงผู้แทนราษฎรเหมือนกัน

ที่ประชุมคณะกรรมาธิการตกลงตามนี้ เป็นอันว่า เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ และนายอาร์กิยอง จะร่างบันทึกอุปกรณ์เพิ่มเติมมา ส่วนข้อความนั้น เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ จะใช้ข้อความที่กล่าวแล้วข้างต้น ส่วนนายอาร์กิยองนั้น ใช้ข้อความว่า

"เนื่องจากการเลิกล้างกรรมสิทธิของเอกชน และทรัพย์สินของเอกชนนั้น พึงทำให้งานเป็นความจำเป็นแห่งชีวิตสำหรับคนทั่ว ๆ ไป"

หลวงประดิษฐ์ ฯ .... ลักษณะต่าง ๆ ของคอมมูนิสต์ ที่วางไว้นี้ ถ้ากระทำลักษณะเดียว เช่นลักษณะโภคกิจ

ข้อ ๔ ที่ว่าริมอสังหาริมทรัพย์ บ้านเรือนใหญ่ ๆ และย้ายคนงาน หรือคนจน ไปอยู่ในบ้านเรือน และถิ่นที่อยู่ของเศรษฐี และกระฎุมพี ดังนี้ จะเป็นคอมมูนิสต์ได้หรือไม่ หรือว่าจะกระทำตามลักษณะทุกอย่างแล้ว จึงจะเป็นคอมมูนิสต์

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ .... **และนายกียอง**

สุดแล้วแต่กรณี ลักษณะเดียวกัน ก็อาจทำให้เป็นคอมมูนิสต์ได้ แล้วแต่ผู้มีหน้าที่วินิจฉัยว่าอย่างไร

ประธานกรรมาธิการ ..... คุณหลวงจะมีความเห็นอย่างไร ในเรื่องศาสนา

หลวงประดิษฐ ฯ .... ศาสนาจำเป็นต้องมีใครนับถืออย่างไรนั้น ก็ตาม ทุกคนพึงมีศาสนา แต่เมื่อมีศาสนาอยู่แล้วก็ดีแล้ว ข้าพเจ้าไม่มีความคิดในทางทำลายศาสนา

ประธานกรรมาธิการ .... คำมั่นที่คุณหลวงให้ไว้แก่รัฐบาลก่อนว่า จะไม่ใช่วิธีใหม่ใด ๆ ที่จะบังคับซื้อที่ดิน และบังคับจ้างแรงงาน เป็นวิธีการบำรุงเศรษฐกิจนั้น สำหรับรัฐบาลนี้ก็ยังคงใช้อยู่หรืออย่างไร

หลวงประดิษฐ ฯ .... สำหรับรัฐบาลนี้ ก็เป็นอันใช้ได้อย่างเดียวกัน การคิดบังคับจะให้ผู้คนมีอาชีพ ก็คิดจะดำเนินการมนุษย์สงเคราะห์ของสันนิบาตชาติเพื่อหางานให้คนทำ และให้คนมีอาชีพเท่านั้น หาได้คิดดำเนินการตามวิธีการคอมมูนิสต์หรือนาซีไม่

ประธานกรรมาธิการ .... หลักความเห็นที่คุณหลวงแสดงความเห็นมาทั้งนี้ เป็นหลักการที่คิดเห็นมาแต่ก่อน มิใช่ชั่วแต่ขณะนี้หรืออย่างไร

หลวงประดิษฐ ฯ .... เป็นหลักความเห็นมาแต่ก่อน

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ .... ความเห็นของบุคคลย่อมเปลี่ยนแปลงเป็นครั้งคราว ข้อสำคัญเวลานี้มีความเห็นเป็นอย่างไร

หลวงประดิษฐ์ ฯ .... ในหลักความเห็นของข้าพเจ้า มิได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

ประธานกรรมาธิการ .... เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ และนายกียอง เห็นว่าหลวงประดิษฐ์ ฯ ได้แสดงความเห็นในลักษณะต่าง ๆ ของคอมมูนิสต์ ดังมีอยู่ในบันทึกนั้น ครบถ้วนแล้วหรือยัง

เซอร์โรเบอร์ต และนายกียอง .... ครบถ้วนทุกข้อแล้ว

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ .... ข้าพเจ้ายังไม่เข้าใจแจ่มแจ้งในความคิดเห็นของหลวงประดิษฐ์ ฯ ในเรื่องบังคับให้คนมีอาชีพจะทำหรือไม่ จะใคร่ให้ถอนข้อ ๖ ออก

หลวงประดิษฐ์ ฯ .... การที่ไม่อยากให้มีลักษณะ ข้อ ๖ ว่าด้วยการบังคับให้คนทำงานไว้ในบันทึกรวมนั้น เพราะเห็นว่าตามหลักวิชาการ ไม่ใช่เป็นหลักสาระสำคัญของลัทธิคอมมูนิสต์ แต่หากเป็นวิธีดำเนินการอย่างหนึ่งเท่านั้น ซึ่งคณะนาซี และคณะอื่น ๆ ก็นำเอาไปใช้ด้วยเหมือนกัน และตามที่ชาร์ลจี๊ดได้แสดงไว้ก็ปรากฏว่า เป็นการเกี่ยวกับวิภัชกรรม (การแบ่งสรรโภคทรัพย์) มากกว่าการประดิษฐ์กรรม (บังเกิดโภคทรัพย์) ในเรื่องที่ดินนั้นเมื่อก่อนปิดสภา ข้าพเจ้าก็ได้แถลงในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี และได้มีหนังสือไปยังคุณทรงว่าข้อความในเค้าโครงการเศรษฐกิจของข้าพเจ้านั้นเป็นเพียงเค้าความ ซึ่งจะแก้ไขอย่างไรก็ได้ ข้าพเจ้ามีความมุ่งหมายที่จะตั้งระเบียบ วิธีการไว้ให้รัฐบาลซื้อที่ดิน มิใช่เป็นการบังคับให้บุคคลขาดที่ดิน เป็นแต่ว่าใครสมัครขาย ก็ให้รัฐบาลซื้อเอา

อนึ่ง เรื่องการบังคับให้ทำงานนั้น หนังสือที่พวกโซเวียตแต่งชื่อว่า "Traval Libretrall Force Forche" ก็อ้างว่าไม่มีการบังคับ กลับซัดทอดมาให้เป็นคดีของประเทศที่ถือสิทธิเศรษฐนิยม (Liberal) และทั้งสุภาษิตว่าใครไม่ทำงาน ก็ไม่ได้กิน ซึ่งพบในกำหนดการของคอมมูนิสต์นั้นสืบเนื่องมาจากคัมภีร์ไบเบิล(ไตรปิฎกของศาสนาคริสต์) คือคำสอนของนักบุญชื่อว่าปอลมีว่า (For also when we were wiht you this we dr clare to you that if Anyman will not work: nether let him eat") และศาสตราจารย์ชาร์ลจี๊ด ก็อ้างว่าสุภาษิตนี้ยืมไปจากเซลปอล (Gide Communist and coope Betive colonies 26 p)

ประธานกรรมาธิการ .... หนังสือของหลวงประดิษฐ์ ฯ ถึงเจ้าคุณทรง ฯ ที่ว่านี้ได้สำเนาทูลเกล้า ฯ ถวายก่อนที่จะตกลงเรียกตัวหลวงประดิษ ฯ กลับเข้ามาแล้ว

การประชุมครั้งที่ ๔
วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖

เวลา ๙.๑๐ – ๑๑.๔๕ น.

ประธานกรรมาธิการ........... คุณหลวงเป็นสมาชิก หรือเกี่ยวพันกับคณะคอมมูนิสต์ระหว่างประเทศหรือไม่

หลวงประดิษฐ์ฯ........ ไม่ได้เป็นสมาชิก หรือเกี่ยวพันกับคอมมูนิสต์แต่อย่างไรเลย

เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์........ หลวงประดิษฐ์ ฯ คิดจะถอนการอุดหนุน ซึ่งรัฐบาลอุดหนุนคณะสงฆ์นั้นอยู่หรือไม่

หลวงประดิษฐ์ฯ........ ไม่ได้คิดเลย ตรงกันข้าม เมื่อครั้งรัฐบาลพระยามโน ฯ คิดจะเลิกกฐินหลวงวัดเสียเพราะเป็นการเปลืองพระราชทรัพย์ส่วนพระองค จึงจะให้เป็นกฐินราษฎร์เสียข้าพเจ้าได้คัดค้าน และยังได้เสนอว่าให้เอาเงินกระทรวงธรรมการออกแทน

เซอร์โรเบอร์ต........ หลวงประดิษฐ์ ฯ เห็นด้วยในการที่คณะสงฆ์จะร่วมมือกับรัฐบาลในการศึกษาหรือไม่

หลวงประดิษฐ์ฯ........ อยากจะให้ร่วมมือในข้อนี้ คณะสงฆ์ในเมืองไทยไม่ค่อยอยากจะมาเกี่ยวข้องกับฝ่ายอาณาจักรซึ่งต่างกับที่เป็นอยู่ในประเทศตะวันตก แต่ข้าพเจ้าเองอยากจะให้คณะสงฆ์มาร่วมมือกับรัฐบาลในการศึกษาอบรม

นายอาร์กียอง........ ปัญหาเหล่านี้อยู่นอกกำหนดการคอมมูนิสต์

ประธานกรรมาธิการ........... คำตอบของหลวงประดิษฐ์ ฯ ที่ตอบเซอร์โรเบอร์ตนี้ ข้าพเจ้าจะบันทึกไว้ในรายการประชุม แต่ไม่เติมลงในรายงานคณะ-กรรมาธิการเสนอสภา

ประธานกรรมาธิการ ขอให้คณะกรรมาธิการลงมติว่า ตามที่ได้สอบสวนมานี้ เห็นว่าหลวงประดิษฐ์ ฯ ปราศจากมลทิน ในการที่ได้มีการกล่าวหาได้ สมัยรัฐบาลพระยามโน ฯ เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่

คณะกรรมาธิการ ได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ว่า หลวงประดิษฐ์ ฯ ไม่มีมลทินเป็นคอมมูนิสต์ ดังกล่าวหา

ส่วนเอกสาร และสำเนาที่จะส่งไปยังสภา เพื่อประกอบรายงานของคณะกรรมาธิการนั้น ที่ประชุมตกลงให้ส่งกำหนดการต่าง ๆ กับบันทึกรวม และบันทึกอุปกรณ์ของผู้เชี่ยวชาญนั้นไป ส่วนรายงานการประชุมนั้น ตกลงว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะขอดูได้ที่สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมาธิการไม่ขัดข้อง

ประธานกรรมาธิการ ขอขอบใจผู้เชี่ยวชาญทั้งสองที่ได้ช่วยเหลือเป็นอย่างดี

ผู้เชี่ยวชาญทั้งสอง ขอขอบคุณประธานกรรมาธิการ ที่ได้ดำเนินการประชุมมาเป็นอย่างดี ทั้งได้แปลข้อความที่ยาก ๆ จากไทยเป็นอังกฤษ จากอังกฤษเป็นไทยให้สะดวกด้วย

หลวงประดิษฐ์ ฯ ขอขอบพระคุณกรรมาธิการ ผู้เชี่ยวชาญ ที่ได้พิจารณาเรื่องที่ยากนี้ด้วยความยุติธรรม

-๓๘-

บันทึก

คอมมูนิสต์คืออะไร

ของ

อาร์กียอง และอาร์อี ฮอลแลนด์

---

๑. คอมมูนิสต์ (ลัทธินิยมมวลชนหรือสรรพสาธารณะนิยม) นั้นมักวิเคราะห์ศัพท์กันว่า เป็นการก่อสร้างองค์การเมืองใหม่ตามทำนอง โซชลิสต์ (ลัทธินิยมชุมชน หรือสังคมนิยม) รูปใดรูปหนึ่ง โดยอาศัยแผนการณ์เลิกทรัพย์สินเอกชน และโอนทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งเอกชนครอบครองอยู่แต่ก่อนนั้นไปเป็นของรัฐแล้วรัฐรับภาระในการแบ่งสรรการงานให้แก่พลเมืองแต่ละคน และแบ่งกำไรในระหว่างพลเมืองนั้น ๆ โดยทั่วกัน

๒. ศัพท์ในอดีต ได้ใช้หมายความงวม ๆ ถึงโครงการจัดระเบียบชุมชนโดยมีการเลิกกรรมสิทธิเอกชน และมอบทรัพย์ทั้งหมดให้เป็นของมวลชน พวกคริสเตียนในตอนต้นได้รวบรวมทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งตนมีอยู่นั้นเข้าของกลาง และแต่ละคนเอาของกลางนั้นมาใช้ตามความต้องการ

มหาบุรุษหลายท่านเช่น เปลโต, ธอมัสมอร์, แซงต์ซีมอง, ฟูริเอร์, และโรเบอร์ตโอเวน อาศัยความรู้สึกสังเวชเป็นอย่างยิ่งในความคนจนยากแค้นของคนจน และอาศัยความปรารถนาอันแรงกล้า ในอันที่จะยกระดับแห่งความสุขสบายปรองดองเป็นพี่น้อง และความดำรงศีลธรรมของมนุษย์ชาติ ให้บรรลุในระดับอันสูงขึ้น จึงได้วางแผนการณ์ชุมชนเชิงอุดม

ว่าจะให้สมาชิกในชุมชนนับถือทรัพย์ต่าง ๆ เป็นของร่วมกันแล้ว จะได้มีชีวิตเป็นศรีสุข ปราศ-จากความกังวลทั้งปวง จะได้รับเคอรื่งกินอยู่ เครื่องนุ่งห่ม รับการศึกษา และรับความพิทักษ์รักษาจากรัฐบาล ซึ่งจะได้มีงานอันจะพึงกระทำเพื่อความสวัสดีของมวลชนนั้น ให้แก่สมาชิกแต่ละคนตามส่วนที่สมควร

อุดมคติอันนี้ ได้มีผู้สนับสนุนในประเทศมากหลาย เกือบทุกยุคทุกสมัยและเป็นอุดมคติอย่างที่มีเสน่ห์อย่างแปลกประหลาดจับใจยุวชน ซึ่งมีความรู้สึกแรงกล้า และมีใจไหวติงต่อคติต่าง ๆ

๓. ในวาระต่าง ๆ เป็นลำดับมาได้มีชนเฉพาะอย่างยิ่งในอเมริกา สละกรรมสิทธิทรัพย์สินเอกชน แล้วยังชีคตามทฤษฎีคอมมูนิสต์ แต่สมาคมเช่นว่านี้หายากที่ดำรงอยู่ได้นาน

๔. นอกจากการทดลองกระท่อนกระแท่น ซึ่งเป็นครั้งคราวดังกล่าวนี้แล้ว แนวความคิดที่จะร่วมกรรมสิทธิ์เป็นของกลางนั้น ยังได้มีอิทธิพลอันลึกซึ่งเป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว ในการวิวัฒน์แปรผัน (Evolution) ของมนุษย์ชาติในทางชุมชน ทางการโภคกิจและการเมือง

หลักที่ว่า เอกชนจะต้องมีส่วนพลีในการบำรุงรักษากิจการอันเป็นอุปการะหรือเป็นประโยชน์ที่พึงจะได้รับร่วมกัน เช่น ทางหลวง ความสงบเรียบร้อย ระเบียบการ ท่อระบายสิ่งโสโครก และการประปา บำนาญผู้แก่ผู้เฒ่า ฯ ล ฯ นั้น เป็นหลักอันจำเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันและอารยะธรรมของเรา สมาคมสหกรณ์ต่าง ๆ ที่ใหญ่ ๆ ทั้งในการประดิษฐ์ (การบังเกิดโภคทรัพย์ Production) และการประคน (การจำหน่ายโภคทรัพย์ Supply) ทั้งดำเนินตามแบบโซชลิสต์ และคอลเล็คติวิสต์ (ลัทธินิยมปวงชน หรือสมุหนิยม) นานานับการก็ได้ คติความคิดมาจากคอมมูนิสต์ และในที่สุดกำหนดการของพรรคการเมืองเกือบทุกสีทุกวรรณะ มีแนวความคิดทำนองคอมมูนิสต์ย้อมด้วยเหมือนกัน

เพราะฉะนั้น ถ้าจะพูดในเชิงศัพท์แล้ว **"คอ มมูนิสต์"** หรือ **"คอม-มูนิสต์"** ก็ไม่มีความหมายอันเป็นตำหนิติดพันธ์อยู่ประการใดเลย

๕. แต่ในปีท้าย ๆ นี้ ในประเทศที่ไม่เดียงสาการเมืองแล้ว ได้นำคำ **"คอม-มูนิสต์"** มาใช้เป็นสลากเครื่องหมายสำหรับบรรดาวาทะของพรรคการเมืองชนิดหนึ่ง

การที่เป็นดังนี้ เนื่องมาจากบทประพันธ์ของคารัลมารัคซ์ (ค.ศ. ๑๘๑๘–๑๘๘๓) เป็นสำคัญ

คารัลมารัคซ์ เป็นนักคิดที่ยิ่งใหญ่คนหนึ่ง ซึ่งใช้วิทยาศาสตร์ศึกษาอิทธิพลอันวิธีการโภคกิจมีอยู่ในชีวิตการเมือง

มารัคซ์ เป็นนักสังคมนิยม (วิชาว่าด้วยชุมชน Sociology) และวาทะอันเป็นมูลธาตุของมารัคซ์ ซึ่งได้วิวัฒน์แปรผันเอามาจากการศึกษา ระเบียบการอุตสาหกรรมโรงงานอันกำลังเกิดขึ้น และระเบียบการเมืองรัสเซียนั้น ได้เป็นประหนึ่งตอร์ปิโดระเบิดทฤษฎีแบบบันบั้ในเรื่องชุมชน ซึ่งนักโภคศาสตร์แต่ก่อนได้สันนิษฐานเอาจากระเบียบการเกษตรกรรมซึ่งครอบคลุมสมัยของเขาอยู่ในหนังสือชื่อว่า **"ดัสคาปิตาล"** (Das Kapital) นั้น มารัคซ์ได้พิจารณากลไกแห่งวิธีการแคพิตัลลิสต์ (ทุน) โดยตลอด ทั้งทางประวัติศาสตร์และทางวิพากษ์ มารัคซ์ได้แสดงโดยแจ่มแจ้งว่า ในการวิวัฒน์ผันแปรทางประวัติศาสตร์นั้น ตัวการประดิษฐ-กรรมได้กระทำหน้าที่อย่างไร และดลบันดาลคติความคิดอันเป็นที่ตั้งแห่งรูปองค์การชุมชนนั้นอย่างไร

ทฤษฎีของมารัคซ์มีอยู่ว่าในขั้นที่สุด แนวความคิดและหลักประเพณีของชุมชนในยุคใดยุคหนึ่ง ก็เป็นไปตามวิธีการอยู่กินทางโลกนั่นเอง เพราะฉะนั้น ตัวการเปลี่ยนแปลงหลักมูลในแนวความคิด และหลักประเพณีของชุมชนนั้นด้วยเหมือนกัน

มารัคซ์ถือว่า กำลังประดิษฐกรรมซึ่งมนุษย์มีอยู่นั้น มีอยู่อย่างไร และเจริญมาได้อย่างไร ก็ย่อมบังคับให้ความสัมพันธ์ทางโภคกิจ และการชุมชนมีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างไรนั้น และถือหลักว่าประเพณีของชุมชนในสถานใดสถานหนึ่ง ย่อมอนุโลมตามวิธีการประดิษฐ์-กรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

เพราะฉะนั้น ในขั้นที่สุดประวัติศาสตร์การเมือง และวิชาความรู้สมัยใดสมัยหนึ่งก็ต้องอนุโลมตามวิธีการประดิษฐ์กรรมสมัยนั้น ตามความเห็นของมารัคซ์มีความเห็นว่า ความ

สัมพันธ์ทางโภคกิจมีโครงสร้างอยู่อย่างไร กีบังคับและกำหนดให้ความเจริญทางการเมืองของมวลชน ซึ่งอยู่ในโครงสร้างโภคกิจนั้นเป็นไปอย่างนั้นเพราะว่า รัฐซึ่งต้องจัดระเบียบความสัมพันธ์ของตนในทางการเมือง ย่อมตั้งอยู่เพื่อรักษาภาวะที่จำเป็นสำหรับดำเนินการประดิษฐ-กรรม และอำนวยอุปกรณ์การยังชีพให้แก่พลเมืองเป็นสำคัญ

๖. แต่มาร์ค์ซ์ถือทฤษฎี ซึ่งออกจะเป็นที่สงสัยอยู่ด้วยว่า "มูลค่าแรงงาน" เป็นปัจจัยที่กำหนดมูลค่าแลกเปลี่ยน หรือมูลค่าตลอดสินค้า และเถียงว่า ตามลัทธินายทุนนั้น ได้ถือผิดไปว่า แรงงานเป็นสินค้าอันจะพึงซื้อขายกัน จึงมีผลดังนี้คือ พวกนายทุนได้ผูกขาดเอาอุปกรณ์ประดิษฐกรรมไว้เป็นของตนเสียหมด เป็นเหตุอันจำเป็นต้องนำมาซึ่งการขดใช้กรรมกร ด้วยเหตุฉะนี้ มาร์ค์ซ์จึงเกลียดชังระเบียบการของนายทุน และเชื่อว่าถึงเวลาแล้วที่ฝ่ายปุถุชนซึ่งถูกกดใช้เช่นนี้ จะปลดเปลื้องความเป็นนายของฝ่ายกระฎุมพีที่เป็นนายทุนเสีย

มาร์ค์ซ์ถือว่า การกระทำปลดเปลื้องเช่นนั้น ก็ได้แต่การปลดเปลื้องชุมชนทั่วไปจากบรรดาการกดขี่การจำแนกชั้น และการต่อสู้ระหว่างชั้นนั้นเสียให้สิ้นเชิงในเวลาเดียวกัน

มาร์ค์ซ์อธิบายว่า คำว่าพวกกระฎุมพี (Bourgeoissie) นั้น หมายถึงชนชั้นคนงานรับจ้างในปัจจุบันซึ่งเจ้าของประดิษฐกรรมของชุมชนเป็นผู้จ้างพวกกรรมกรรับจ้าง

ส่วนคำว่า **"พวกชนชั้นกรรมาชีพ"** (Ploretariat) นั้น หมายถึงชนชั้นคนงานรับจ้างในปัจจุบัน ซึ่งไม่มีอุปกรณ์การประดิษฐกรรมของตนเองจึงจำต้องขายแรงงานของตน เพื่อจะให้ยังชีพอยู่ได้

คำป่าวประกาศของมาร์ค์ซ์ มีความว่า พวกชนชั้นกรรมาชีพจะได้ใช้ความเป็นใหญ่ของเขาในทางการเมือง เพื่อแย่งเอาทุนทั้งหมดมาจากกระฎุมพีเป็นคั่น ๆ ไป แล้วรวมเอาอุปกรณ์ประดิษฐกรรมทั้งหมดไว้ในย่านกลางในมือของรัฐ กล่าวคือ ในกำมือของชนชั้นกรรมาชีพซึ่งจัดระเบียบชนชั้นถืออำนาจปกครอง

๗. **นักวิพากษ์** ในปีท้าย ๆ นี้หลายคน แม้ถึงว่ายอมรับว่างานตรวจค้นของมาร์ค์ซ์นั้น มีหลายประการที่มีคุณค่าอันปฏิเสธไม่ได้ ในทางทฤษฎีของมาร์ค์ซ์ในข้อที่ว่าพรรคการเมืองแบ่งแยกกันตามชั้นบุคคลสองจำพวกที่ว่านั้นและชี้แจงว่า ตามระเบียบการอุตสาหกรรมและการ

ชุมชนในปัจจุบันมีขั้นการดำรงชีพและขั้นดำเนินการโภคกิจอยู่ในระหว่างชนทั้งสองนั้นอีกหลายชั้นจึงทำให้เห็นว่า การรวบรัดแบ่งคนออกเป็นสองชั้นนั้น ไม่ตรงต่อความจริง ผลประโยชน์นใขั้นแรกดูประหนึ่งว่า เป็นการขัดขืนต่อกันอันที่จริงเป็นผลประโยชน์ซึ่งเกี่ยวเนื่องกันอย่างสนิทสนม

เพราะฉะนั้น ถ้าจะว่าพวกชนชั้นกรรมาชีพทั้งหมดอยู่ในค่ายหนึ่ง และพวกกระฎุมพีทั้งหมดอยู่ในอีกค่ายหนึ่ง ดังนี้ก็ไม่เป็นความจริงเลย

ในข้อนี้อาจกล่าวข้อความได้อีกมาก ซึ่งเป็นข้อความสำคัญยิ่งเพราะว่าเป็นมูลเหตุแห่งการขัดขืนกันระหว่างพวกนี้เรียกว่า คอมมูนิสต์ เพราะพวกคณะพรรคการเมืองอื่น ๆ ซึ่งนับสนุนโครงการต่าง ๆ จะให้แก้รูปการชุมชนและการเมือง ข้อความที่ว่านี้ให้เห็นว่า ทำไมทฤษฎีที่ว่า พรรคการเมืองแบ่งกันตามชั้นทั้งสองชั้น จึงได้เป็นลักษณะ เฉพาะของวาทะคอมมูนิสต์ทุก ๆ ประเทศอยู่เท่าทุกวันนี้ และเป็นการช่วยถางทางให้เราวางบทวิเคราะห์ศัพท์ของคณะคอมมูนิสต์ในปัจจุบันนี้ได้

๑. ข้อนี้ มีนักประพันธ์หลายคน ได้แสดงเหตุผลอันเป็นที่เชื่อถือได้ ขอให้ดู

Hydman Economic Of Socialism ๑๘๙๖ P. ๙๔ Macdonald; Socialsm And Socidty ๑๙๐๖ P. ๑๑๓ ff;

Well Russia in Shadaw: Intenlnent Guide to Socialism And Capitalism ๑๙๒๙ P. ๒๑๘ And the Repot of the Trade Union Gongress ๑๙๓๐

๘. **พวก**คอมมูนิสต์เชื่อว่า มีความบกพร่องฝังอยู่ในระเบียบการโภคกิจปัจจุบันนี้หลายอย่าง ซึ่งแก้ได้ก็ด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งในโครงสร้างอันเป็นที่ตั้งแห่งระเบียบการโภคกิจสำหรับประชาชนขึ้นและให้เก็บภาษีอากร เพื่อจะได้แบ่งสรรค์โภคทรัพย์ระหว่างประชาชาติให้ดียิ่งขึ้น

สรุปความ

ชีวิตโภคกิจของประชาชาติ ทุกอย่างทุกประการ จะต้องอำนวยมาจากย่านกลางแห่งเดียว เพื่อจะได้บรรลุอุดมคติที่จะให้มนุษย์เสมอภาคกัน แต่จะต้องเป็นที่เข้าใจ ผลประโยชน์ของเอกชน จะต้องเป็นรองต่อผลประโยชน์ของมวลชน

เท่าที่ได้กล่าวมานี้ อุดมคติของพวกคอมมูนิสต์ ยังไม่ผิดแผกมากนัก จากอุดมคติพรรคการเมืองอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก แต่ทว่า คอมมูนิสต์ก้าวไปไกลกว่านั้นมาก

กำหนดการของคอมมูนิสต์ ต่างกับกำหนดการของพรรคอื่น ๆ เพราะว่าตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คือทฤษฎีแห่งการสงครามระหว่างชนชั้นเป็นที่ตั้ง และเพราะฉะนั้นจึงถือว่าการเปลี่ยนแปลงระเบียบการโภคกิจและการเมือง โดยปัจจุบันพลันพลิกนั้น เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ทั้งนี้ มีข้อสาธกอย่างยิ่ง ในกำหนดของพวกคอมมูนิสต์เยอรมัน ซึ่งได้ตั้วขึ้นที่แอร์พอร์ดในปี พ.ศ. ๑๙๙๑ ซึ่งมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

ตามปกติวิสัยแห่งความเจริญในทางโภคกิจ พ่อค้าน้อย ๆ จะต้องกลายเป็นผู้รับจ้างหากินโดยไม่มีทรัพย์สินแต่อย่างใดเลย สุดแต่นายทุนและเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ใหญ่ ๆ ๒-๓ จะกรุณา

ในระยะต่อไปสหธุรกรรม (Trust) มหึมาได้แต่มีแต่นายทุน และเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ จะได้ผูกขาดเอาประโยชน์แห่งสหธุรกรรมนั้นเสีย และพวกคนงานก็จะยากจนค่นแค้นยิ่งขึ้น สงครามระหว่างชนชั้นอย่างขมขื่น จะได้บังเกิดขึ้นระหว่างพวกกระฎุมพี กับพวกคนใช้กรรมาชีพทุกประเทศ อุตสาหกรรมและภาวะปกติของชุมชน ก็ปราศจากความมั่นคงโดยทั่วไป ซึ่งจะมีการปรวนแปรทางอุตสาหกรรม ทำให้ร้ายยิ่งขึ้นอีก

สถานการณ์เป็นไปเช่นนี้ก็จะทำให้การงานหยุดชงักไม่เดิน และพวกคนงานจะได้ลุกฮือกันขึ้นโจมตีพวกกระฎุมพี ริบอุปกรณ์ประดิษฐกรรมและวิธีการวิภัชกรรมแบ่งสรรโภคทรัพย์ (Distribution) มารวมเป็นของปวงชน พวกชนชั้นกรรมาชีพ ก็จะได้เข้าบงการแผ่นดินแทนพวกนายทุน ซึ่งบงการอยู่ ณ บัดนี้

๑๐. กำหนดการที่ว่านี้ เป็นไปตามทำนองของมาร์คซ์เกือบหมด และใจความทั้งนี้ก็ได้เก็บมาบรรจุ ในคำป่าวประกาศเลือกตั้ง ของคณะพรรคคอมมูนิสต์ในเยอรมันนีเท่าทุกวันนี้ ด้วยคณะพรรคนี้ปฏิเสธว่า ถ้าจะให้พรรครัฐคอมมูนิสต์โดยอาศัยทบวงกรมคณะกรรมาธิการ หรือรัฐสภา แล้วก็จะไม่มีทางที่จะสำเร็จได้เลย และถือว่าจะให้สำเร็จได้ ก็มีอยู่ทางเดียวเท่านั้นคือ ให้นิกรชนเข้าโจมตี แต่ทว่า ในการที่จะเข้ามีส่วนในการเลือกตั้งรัฐสภาเพื่อประโยชน์ในการเตรียม **"การเล่นงานทีเดียว"** (Direction) โดยก่อการระสำระสายหรือจัดวางระเบียบการเสียก่อน ดังนี้ย่อมทำได้ พวกนี้ จึงใช้รัฐสภา และสหบาลกรรมกร (Trade union) เป็นเครื่องอาศัยไปสู่การปฏิบัติ เขาเน้นข้อที่ว่า เขาเป็นคณะพรรคระหว่างประเทศ และเป็นความสำคัญที่ชนทุก ๆ ชาติจะพึงปรองดองเป็นพี่น้องกันยิ่งกว่าพวกคาร์ลซ์มาร์คซ์แต่ก่อนได้เห็นเสียอีก พวกนี้อ้างประโยชน์สุดท้าย คำป่าวประกาศ ของคอมมูนิสต์ปี ค.ศ. ๑๘๔๘ นั้นอยู่บ่อย ๆ มีใจความดังต่อไปนี้

พวกคอมมูนิสต์ดูแคนในการซ่อนเร้นความเห็น และความต้องการของตน พวกคอมมูนิสต์ปฏิญาณโดยเปิดเผยว่า จะบรรลุวัตถประสงค์ได้ก็แต่โดยเลิกล้มระเบียบการชุมชนปัจจุบันเสียด้วยพละการ ชนชั้นที่ถืออำนาจการปกครองประหวั่นต่อการปฏิบัติทำนองคอมมูนิสต์ได้ แต่พวกชนชั้นกรรมาชีพไม่ได้ทางเสีย จะมีเสียก็แต่โซ่ล้อมเขาอยู่เท่านั้น พวกชนชั้นกรรมาชีพ มีทั้งที่ชิงชัยได้มา บรรดาชนชั้นกรรมาชีพทางประเทศจะรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเถิด"

สรุปว่า อุดมคติของพวกคอมมูนิสต์ก็คือสหรัฐสากล ซึ่งจะได้ปกครองแผนผังโภคกิจสากลอันเป็นอันเดียวกัน พวกคอมมูนิสต์ไม่เคยคิดเลยว่า สหปาลีโซเวียต เป็นมหาชนรัฐแห่งประชาชาติรัสเซีย โดยที่มีเขตแดน การเมืองปัจจุบันนี้ มันแถมมาจากประเทศอื่น ๆ แห่งโลก แต่น่าถือว่า เป็นสหปาลีรีปับลิกโซชลิสต์ ซึ่งจะขยายออกไปไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อรวบรวมเอาเขตแคว้นใหม่ๆ เข้ามาสมทบด้วย ในเขตแคว้นนั้น ๆ พร้อมแล้วที่จะรับเอาลัทธิคอมมูนิสต์

๑๑. **คตินิยม** ของมาร์คซ์ ที่ว่านี้มีผังอยู่ในกำหนดการคอมมูนิสต์ของทุกประเทศที่มีลักษณะของคอมมูนิสต์ตั้งอยู่

จริงอยู่ พวกคอมมูนิสต์ยังย้อมสีธงแห่งความนิยมของเขา ตามพฤตินัยห้อมล้อมนั้นในประเทศหนึ่งซึ่งเขาเป็นโรคร้ายเบียดเบียนอยู่ ก็มักจะมีรูปร่างต่างกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ทั้งนี้ก็เป็นด้วยเขาเน้นรายการในกำหนดการของเขาต่าง ๆ กัน เพื่อจะใช้ประโยชน์ แห่งความพอใจอันจะพึงมีในท้องที่นั้น ๆ ได้เต็มที่

ในหนังสือชื่อว่า **"กำหนดการคอมมูนิสต์ระหว่างประเทศ"** (ลอนดอน ๑๙๓๔) มีคำแถลงการณ์อย่างตรงไปตรงมา ถึงเงื่อนไขและวิถีทางที่จะบันดาลให้พวกชนชั้นกรรมาชีพเข้าบงการในแผ่นดินประเทศต่าง ๆ ได้โดยสถานะต่าง ๆ กันอย่างไร ?

ในบรรดาประเทศตะวันออกนี้ ความคิดของพวกคอมมูนิสต์ดูเหมือนจะสู้รบกับวิธีการกดใช้ของพวกพิวดัล (ลัทธิสวามิภักดิ์ข้าเจ้า) และพวกอื่น อีกมากมายกับพวกนายทุน และดูเหมือนจะดำเนินการเป็นไปตามลำดับ เพื่อให้ชาวนาปฏิวัติการเกษตรกรรม

พวกคอมมูนิสต์ยอมรับว่าอาจต้องมีระยะเพื่อเตรียมการเป็นขั้น ๆ ไป

ในประเทศเหล่านี้เขาจึงเห็นความสำคัญเป็นพิเศษว่าจะต้องก้าวหน้าด้วยวิธีที่เขาเรียกว่า "ใช้คำขวัญและคำร้องขอแต่บางส่วน ซึ่งตรงกับความต้องการแห่งชีวิตประจำวันของพวกคนงาน" แล้วและเปล่งคำขวัญเหล่านั้นให้เสียงแหลมขึ้น เป็นคำร้องขอให้พวกชนชั้นกรรมาชีพได้บงการแผ่นดินและในที่สุดก็จะต้องรับเอาปรัชญาคอมมูนิสต์ ในอันที่จะให้มีการปฏิวัติแห่งโลกเป็นการสากลและเป็นการหาความปรานีมิได้ เพราะว่าเขาถือความเลื่อมใสเชื่อมั่นเป็นที่ตั้ง เพราะว่า ทางเลือกมีอยู่ทางเดียว สำคัญคือว่าพวกชนชั้นกรรมาชีพจะชิงชัยโลก หรือโลกจะชิงชัยพวกชนชั้นกรรมาชีพเท่านั้นเอง

โดย นัยอย่างเดียวกันการขัดขืนต่อคอมมูนิสต์ ก็อาจจะมีรูปต่าง ๆ กัน และมีความเข้มแข็งต่าง ๆ กันในประเทศต่าง ๆ แต่พวกขัดขืนเหล่านี้ทุก ๆ ประเทศมีความเชื่อถืออย่างเดียวกันว่าอุดมรัฐ (Utdoian states) จะเกิดขึ้นได้ก็แต่โดยบำรุงอารยะธรรมทางโภคกิจซึ่งมีอยู่

บัดนี้เป็นขั้น ๆ ไปและเลิกล้มทุกสิ่งทุกอย่างเป็นการปัจจุบันทันด่วนนั้นหาได้ไม่ เพราะว่าจะนำซึ่งความลำบากยากแค้นของมนุษย์ชาติอย่างที่จะพรรณนามิได้ครั้นแล้วโลกก็จะไม่ดีไปกว่าก่อนนั้นเลย

๑๒. **ใน**ประเทศเยอรมันนี ลัทธิคอมมูนิสต์ถูกจู่โจม เพราะเป็นภัยคุกคามจะทรายริปับลิเยอรมันใหม่นั้นเสียด้วย ทั้งจะมาทลายประเทศด้วยศึกการเมือง และด้วยความล่มจมในทางโภคกิจและการเมือง

การที่พวกฮิตเลอร์ชนะพวกคอมมูนิสต์อย่างขยี้เสียละเอียดเมื่อเร็ว ๆ นี้นั้น มีเสียงสาธุกันว่าเป็นการสู้นิกรชนจากลัทธินิยมชนชั้นกรรมาชีพซึ่งไม่มีทางหวังอยู่แล้ว เน้นการทำลายระเบียบการสงครามระหว่างชั้นให้พินาศไป และเป็นการรักษาไว้ซึ่งสิทธิอันเสมอภาคกันระหว่างนายทุนกับคนงาน

ในประเทศอังกฤษนั้นการที่พวกคอมมูนิสต์โจมตีป้อมแห่งทรัพย์สิน และครอบครัวจนกระทั่งบัดนี้เป็นอันว่าไม่สำเร็จแม้แต่คณะพรรคกรรมกร ซึ่งได้หยิบยืมแนวความคิดอันมากหลายจากลัทธิของมาร์คซ์ ก็ไม่มีความปรารถนาจะแก้รบการเมืองด้วยวิธีปฏิวัติ และได้เข้าสู้รบกับฝ่ายปรปักษ์ของเขาตามวิถีทางรัฐธรรมนูญในสังเวียนสภา

ในขณะนี้ ลัทธิคอมมูนิสต์ไม่น่าจะก้าวหน้าในประเทศอังกฤษเลย

ในประเทศฝรั่งเศส คณะพรรคคอมมูนิสต์หาพรรคพวกได้ไม่มากเท่าใดนัก และถ้าจะพยายาม**"เล่นงานทีเดียว"**คราวใด รัฐบาลก็จัดการเสียอย่างเข้มแข็งทุกคราวไป

ในรัสเซียการปฏิวัติของคอมมูนิสต์เป็นผลสำเร็จ เพราะว่าในประเทศนั้นไม่มีชนชั้นกลางจำพวกใหม่ ระหว่างคนงานกับนายทุน ซึ่งได้โผล่ขึ้นในประเทศอื่น ๆ ตรงกันข้ามกับมาร์คซ์ที่ได้รับความหมายเอาไว้ ชนชั้นกลางที่ว่านี้ คือประกอบด้วยผู้รับจ้างมีเงินเดือนในธุรการใหม่ ๆ และวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งได้มีจำนวน และความสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในเมื่อมาตรฐานการกินอยู่สูงขึ้น ชนเหล่านั้นเป็นเชิงเพิ่มวันหนักแน่นเพื่อต่อสู้กับพวก พยายามจะเลิกล้มระเบียบการชุมชน ด้วยการปฏิวัติด้วยพละการ

ในประเทศรัสเซียเคยมีชนชั้นวิชาชีพเป็นจำนวนน้อยคน มีกำลังน้อย และไม่มีระเบียบการอย่างใดเลย

ส่วนข้าราชการ เป็นชนหมู่กลางระหว่างพวกที่มาครอง และชนชั้นคนงานนั้นเป็นพวกที่เข้าด้วยระเบียบการอย่างเก่า และเมื่อเกิดการปฏิวัติขึ้น ก็ได้ถูกเพิกถอนทำลายเสียสิ้นแล้ว

๑๓. **การที่**จะสอบสวนโชคกรรมแห่งลัทธิคอมมูนิสต์ไปประเทศอื่น ๆ และเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศจีน (ที่คอมมูนิสต์จำแลงรูปเป็นการสงเคราะห์ ในวันที่จะให้ชาวจีนได้ปลดแอกการแซกแซงของต่างประเทศนั้น ก็จัดเป็นเรื่องที่น่าสนใจอยู่ ถ้าหากว่ามีหน้ากระดาษเพียงพอ แต่ได้พูดมาพอแล้วที่จะแสดงให้เห็นว่า การเผยแผ่ทำนองคอมมูนิสต์ในประเทศต่าง ๆ ทรงรูปต่าง ๆ กัน สักแต่ว่ารูปใด เป็นทางที่จะหาพรรคได้ดีที่สุด ก็จะใช้รูปนั้น

อนึ่ง การเผยแผ่ที่ว่านี้เป็นที่อาจหมายได้ว่า จะบรรยายโครงการต่าง ๆ อย่างพิศดาร เพื่อกำจัดเสียซึ่งความยากจน และโลกชุมชนทั้งปวง

(*หมายเหตุ*) ความมุ่งหมายซึ่งมีอยู่ในโครงการเช่นนี้ มีคำอธิบายไว้ดีแล้วในข้อความแห่ง "กำหนดการคอมมูนิสต์ระหว่างประเทศ" หน้า ๓๖ ซึ่งได้คิดมาดังต่อไปนี้

ในการ กำหนดยุทธวิธีนั้นคณะพรรคคอมมูนิสต์ทุกคณะ จะต้องคำนึงถึงว่าการเป็นไปแห่งประเทศของตนทั้งภายในและภายนอก เป็นจริงอยู่อย่างไร กำลังของชนต่างชั้นมีส่วนเกี่ยวพันกันอย่างไรพวกกระฎุมพีมีความทรงตัว และมีกำลังมากน้อยเพียงใด พวกชนชั้นกรรมาชีพมีความพรักพร้อมอยู่แล้วอย่างไร ชนชั้นต่าง ๆ ที่อยู่ในระหว่างนั้น มีท่าทีอย่างไร

คณะพรรคคอมมูนิสต์ย่อมกำหนดคำขวัญ และวิธีการต่อสู้เหตุการณ์ที่ว่านั้น เพื่อจะได้จัดระเบียบการพละการระดมนิกรชนทั้งหลายโดยให้การต่อสู้ที่ว่านี้ เป็นไปตามมาตราส่วนที่กว้างใหญ่ที่สุด และโดยระดับที่สูงที่สุด

เมื่อการกำลังดำเนินในทางปฏิวัติ คณะพรรคคอมมูนิสต์ก็พึงจัดระเบียบการบางอย่างตามคำร้องขอบางส่วน ซึ่งเหมาะแก่ฐานะเหตุการณ์ที่เป็นจริง แต่คำร้องขอและคำขวัญ

เหล่านี้จะต้องเป็นไปในทางที่มุ่งหมายจะปฏิวัติเพื่อยึดอำนาจการปกครอง และเลิกล้มชุมชนกระฎุมพีมีทุนนั้นเสีย คณะพรรคคอมมูนิสต์ต้องไม่เหินห่างจากความต้องการ และการต่อสู้ประจำวันของชนชั้นกรรมกร และจะต้องไม่จำกัดกิจการของตน เพราะการที่ว่านี้เท่านั้น

ภาระหน้าที่ของพรรคคอมมูนิสต์นั้นคือ จะใช้ประโยชน์ความต้องการประจำวันเล็กๆ น้อย ๆ เหล่านี้๗ ที่ตั้ง สำหรับจะนำชนชั้นกรรมกรไปสู่การต่อสู้ เพื่อการปฏิวัติเข้ายึดอำนาจการปกครอง

โครงการเหล่านี้ อาจมีผู้รับรองโดยสุจริตปราศจากปัญหาคือผู้ที่จะบอกปัดลัทธิคอมมูนิสต์ด้วยความสยดสยอง เช่นเดียวกับมาร์คซ์ ก็คงจะบอกปัดความรับผิดชอบในผลแห่งการปฏิวัติในรัสเซีย ด้วยความสยดสยองเช่นเดียวกันและไม่เครื่องจงใจอย่างอื่น นอกจากความรักใคร่ในเพื่อนมนุษย์จริง ๆ และความสงสารในความยากจน ซึ่งเพื่อนมนุษย์จำต้องอดทนอยู่เปล่า ๆ เท่านั้น

๑๔. เท่าที่แสดงมานี้แสดงให้เห็นว่า **"คอมมูนิสต์"** ซึ่งในอดีตเป็นสลากทฤษฎีชนิดหนึ่งหรือคำที่ใช้พรรณนาสาธยายระเบียบการพิเศษบางอย่างในประเทศต่าง ๆ นั้น ในรอบปีที่แล้วมา ไม่นำมาใช้หมายเฉพาะถึงคณะพรรคการเมือง ซึ่งกำหนดการพิเศษและมีความตั้งใจ และกิจการแปลกประหลาดและมีความมุ่งหมายที่จะชิงชัยเอาอำนาจการปก-ครอง ด้วยการล้มเลิกระเบียบการชุมชนที่มีอยู่โดยพละการ คณะพรรคคอมมูนิสต์ ได้โฆษณาข่าวประกาศและกำหนดการต่างๆ เฉพาะอย่างยิ่งในเมื่อเขามีส่วนในการเลือกตั้ง และรับเลือกตั้ง และถ้าเราอ้างอิงอาศัยคำข่าวประกาศและกำหนดการเหล่านี้เราก็ต้องเข้าใจได้ง่ายว่า "คอมมูนิสต์" กินความแค่ไหน และมีกฎเกณฑ์อย่างไรกำหนดการเหล่านี้เราอาจถือได้ว่าเป็นการแสดงให้เห็นได้ถูกต้องบริบูรณ์ว่า "คอมมูนิสต์คืออะไร" ว่าเป็นกำหนดการที่บรรดาผู้ที่อยากจะจดทะเบียนเป็นคอมมูนิสต์นั้น จำต้องรับรองทุกคน นี่ก็เป็นการเคราะห์ดีไปอย่างหนึ่ง เพราะถ้าเราเพียงแต่จะอาศัย คำอธิบายคตินิยมของคาร์ลมาร์คซ์และแองเกลส์ ผู้ริเริ่มคอมมูนิสต์แล้วไซร้ เราก็ไม่สามารถที่จะแสดงให้ผู้อ่านมีแนวความเห็นอย่างแจ่มแจ้งในนโยบายคอมมูนิสต์

มิได้รั้งรอในอันที่จะแก้ไขอุดมคติบางอย่าง ซึ่งมาร์คซ์และแองเกลส์ได้ตั้งขึ้น ทั้งนี้เพื่อดัดแปลงให้เหมาะสมแก่ภาวะในทางปฏิวัติ

อันที่จริงผู้สนับสนุนลัทธิคอมมูนิสต์ในเวลานี้เสียเวลาน้อยนิดเดียว ในการถกคารมของมาร์คซ์และแองเกลส์ เขารู้และเขาสนับสนุนแต่กำหนดการซึ่งคณะคอมมูนิสต์ระหว่างประเทศได้โฆษณา และเพราะฉะนั้น ถ้าจะพิจารณาศึกษากำหนดการที่ว่านี้ คงจะได้รับประโยชน์

๑๕. ได้แสดงมาข้างบนนี้ว่า คณะพรรคคอมมูนิสต์มีความฉลาดพอที่จะดัดแปลงทางดำเนินการให้เหมาะสมแก่ภาวะการณ์ปัจจุบันเป็นไปทุกวันนี้ ในแต่ละประเทศก็เป็นที่แจ่มแจ้งอยู่แล้วว่า ผู้ใดจะจดทะเบียนเป็นคอมมูนิสต์โดยเปิดเผยไม่ได้ เว้นไว้แต่จะรับรองและอนุมัติตามคำอำนวยสำคัญ ๆ อันมีอยู่ในกำหนดการคอมมูนิสต์ระหว่างประเทศซึ่งที่ประชุมสากลครั้งที่ ๕ ได้ตกลงกันณ มอสโคว์ ในปี ค.ศ ๑๙๒๘

บางทีกล่าวกันว่า ใน ๒-๓ ปีที่แล้วมานี้ ลัทธิคอมมูนิสต์ออกจะไพศาลไปอย่างรวดเร็ว ในบรรดาประเทศใกล้เคียงกับประเทศสยาม แต่ความเห็นในข้อนี้ ยังไม่เป็นเอกฉันท์ในอินโดจีนฝรั่งเศส และในอินเดียตะวันออกของฮอลันดา คงจะมีหัวหน้าในการพยายามที่จะทำการปฏิวัติเมื่อเร็ว ๆ นี้ บางคนได้จดทะเบียนเป็นสมาชิกคณะคอมมูนิสต์ เพราะว่าในการกระทำเช่นนี้ เพราะว่า เขาได้รับการสนับสนุนทั้งทางใจและทางทรัพย์จากรีปับลิคโซเวียต แต่บรรดานักรู้มีความเห็นว่า คนซึ่งดำเนินการตามหัวหน้าเหล่านี้ โดยมากไม่ค่อยจะรู้ว่าคอมมูนิสต์คืออะไร และไม่ค่อยสนใจในวาทะนั้น ๆ เขาเหล่านั้นดูเหมือนจะปฏิบัติไปตามความประสงค์เพื่อเห็นแก่ประเทศชาติ ในอันจะกำจัดเสียซึ่งชนชาติต่างประเทศที่ปกครองเขาอยู่นั้น แต่ตามที่ได้ชี้แจงมาแล้วข้างต้น คณะพรรคคอมมูนิสต์ มักจะว่องไวในการใช้ประโยชน์ความต้องการ และความเดือดร้อนในท้องถิ่น เพื่อให้เป็นไปในทางมุ่งหมายปฏิวัติ สำหรับจะเลิกชุมชนเสียในกำหนดการคอมมูนิสต์ระหว่างประเทศ ได้เน้นความสำคัญไว้อย่างหนักแน่นว่า จะต้องใช้ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีอำนวยความช่วยเหลือให้เป็นระเบียบแก่พวกดำเนินการปฏิวัติเพื่อบรรลุอิสรภาพ และพวกดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ของชาติ ที่ได้รับความกดขี่อยู่นั้น ๆ ทั่ว ๆ ไป

(ดูกำหนดการมอสโคว์หน้า ๗๑ ฉบับฝรั่งเศส)

ถ้าเราจะพิจารณาศึกษากำหนดการเหล่านี้ เราจะเห็นว่ามีรายการแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท

ประเภทที่ ๑ ว่าด้วยหลักการหรือรูปการณ์แก้ไข ซึ่งไม่เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะคอมมูนิสต์ คณะพรรคการเมืองทั้งหลาย ได้รวมโครงการบางอย่างไว้ในกำหนดการของตน เช่น โครงการตั้ง หรือขยายการประกันภัยแต่ชุมชน การลดราคา การตัดรายจ่ายที่ไม่ประดิษฐ การแบ่งสรรวันและเวลาทำงานเสียใหม่ การกำจัดความไร้งาน ฯลฯ

*ถึงแม้*การยุยงให้ยึดอำนาจการปกครองด้วยพลการ ก็ไม่จำเป็นจะต้องเป็นลักษณะพิเศษของคอมมูนิสต์ เพราะว่า ตามประวัติศาสตร์แห่งโลก ได้เป็นนโยบายของพรรคที่เป็นฝ่ายปฏิปักหลายคณะแล้ว

ในการที่จะนิยามความหมายของศัพท์ **"คอมมูนิสต์"** ให้แม่นยำ เราควรจะถือหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

อะไรที่มีอยู่เฉพาะในกำหนดการคอมมูนิสต์เท่านั้น และไม่อยู่ในกำหนดการของพรรคการเมืองอื่นไซร้ จึงเป็นส่วนหนึ่งของคอมมูนิสต์โดยไม่มีปัญหา

ถ้าเราตรวจดูกำหนดการต่าง ๆ เพื่อคัดเลือกลักษณะดังที่ว่ามาแล้วเราอาจจะแยกรายการต่อไปนี้ออกได้ดีกว่าอยู่ในประเภทที่ ๒ คือเป็นส่วนประกอบของคอมมูนิสต์

การเมือง

๑. การจัดตั้งรัฐบาลโซเวียต (คณะกรรมการ, คนงาน, ชาวนาและทหาร,) (กำหนดการมอสโคว์หน้า ๓๓ กำหนดการฝรั่งเศสปี ค.ศ. ๑๙๓๒ หน้า ๑๖ และ ๒๐)

การคลัง

๑. การริบเอาธนาคารเอกชน มาเป็นของประชาชาติ และโอนทองสำรองหลักทรัพย์เงินฝาก ฯลฯ ทั้งหมดที่อยู่ในธนาคารนั้น ๆ มาเป็นของรัฐ

(กำหนดการมอสโคว์หน้า ๒๘ กำหนดการฝรั่งเศสหน้า ๑๘)

๒. การเพิกถอน และการปฏิเสธหนี้สินต่อนายทุนต่างประเทศ

(กำหนดการมอสโคว์หน้า ๒๘ กำหนดการฝรั่งเศส หน้า ๑๘)

การชุมชน

๑. การใช้กำลังบังคับเลิกระเบียบชุมชน ซึ่งมีอยู่ตามประเพณีทั้งหมด เพื่อจะเป็นทางเดียวที่จะบรรลุวัตถุประสงค์คอมมูนิสต์

(มอสโคว์หน้า ๗๗)

๒. การกระทำสงครามเป็นเนืองนิจ ในความบงการของชนชั้นกรรมาชีพ เพื่อทำลายกำลังประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนอย่างเก่า ๆ และทำลายพวกกระฎุมพีที่อาจโผล่ขึ้นมาใหม่

(มอสโคว์ หน้า ๔๓)

๓. การเลิกมรดก

(คำป่าวประกาศปี ค.ศ. ๑๘๔๘ หน้า ๒๑)

การโภคกิจ

๑. การริบโดยไม่มีค่าทดแทนซึ่งกิจการเอกชน (นายทุน) ใหญ่ทั้งหมดเช่น โรงงานเหมืองแร่ โรงไฟฟ้า รถไฟ การขนส่ง การคมนาคม อสังหาริมทรัพย์ ที่ดินใหญ่ ๆ เครื่องจักรกล ฯลฯ

(กำหนดการมอสโคว์หน้า ๒๘ กำหนดการฝรั่งเศสหน้า ๑๘)

๒. โอนอสงหาริมทรัพย์ที่ดินซึ่งได้ริบมานั้นให้แก่ชาวนา

(กำหนดการมอสโคว์หน้า ๒๘ กำหนดการฝรั่งเศสหน้า ๑๘)

๒. โอนอสังหาริมทรัพย์ ที่ดินที่ได้ริบมานั้นให้ชาวนา

(กำหนดการมอสโคว์หน้า ๒๗ กำหนดการฝรั่งเศสหน้า ๑๙)

๓. ต่อจากนั้น ห้ามมิให้ซื้อขายที่ดินที่ได้โอนมานั้น

(กำหนดการมอสโคว์หน้า ๑๗)

๔. ริบอสังหาริมทรัพย์ บ้านเรือนใหญ่ ๆ และย้ายคนงานคนจนไปอยู่ในบ้านเรือนและถิ่นที่อยู่ของเศรษฐี หรือกระฎุมพี

(กำหนดการหน้า ๒๙ กำหนดการฝรั่งเศสหน้า ๑๔)

๕. การบรรเทาภาระหนี้สินของชาวนาที่ยากจน โดยเลิกล้างการจำนองเสียทั้งสิ้น

(กำหนดการมอสโคว์ หน้า ๒๗ กำหนดการฝรั่งเศสหน้า ๑๙)

๖. การร่วมริบัปลิคในท้องที่เข้ากับริบับลิคโซเวียตอื่น ๆ เพื่อให้เป็นสหบาลีสากล และรวบรวมบรรดาคนงานทั้งหลายให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทางโภคกิจ โดยให้อยู่ในระเบียบการโภคกิจโซชลิสต์สากลอันเกี่ยวกัน

(กำหนดการมอสโคว์หน้า ๔๘)

ส่วนนโยบายคอมมูนิสต์ในเรื่องการศาสนา และครอบครัวนั้น ผู้เชี่ยวชาญไม่สามารถจะลงเนื้อเห็นร่วมกันได้ จึงได้ทำการบันทึกอุปกรณ์เพิ่มเติมมาแต่ละคน

(ลงนาม) อาร์ กียอง

(ลงนาม) อาร์.อี ฮอแลนด์

-๓๙-

บันทึกอุปกรณ์

ของ

นายอาร์ กียอง

ต่อไปนี้ เป็นบันทึกอุปกรณ์ของนายกียอง ผู้เชี่ยวชาญในหลักวิชาการ ซึ่งในทรรศนะบางประการของนายอาร์อี ฮอแลนด์ ไม่อาจจะมีทรรศนะ ทรงกันนี้เอง ท่านวรรณไวทยากร วรวรรณ ประธานกรรมาธิการสอบสวนว่า หลวงประดิษฐ์ฯ เป็นคอม มูนิสต์ หรือไม่ จึงให้ ต่างคน ต่างบันทึก ไปตาม ความเห็น ส่วนตัว ในการ นิยามความ หรือให้คำวิเคราะห์ศัพท์ว่า ปัญหาคอมมูนิสต์คืออะไร

ต่อไปนี้ เป็นบันทึกอุปกรณ์ของนายอาร์ กียอง มีข้อความดังนี้

ลักษณะคอมมูนิสต์คืออะไร ?

๑. ถ้าพูดในเชิงผู้เชี่ยวชาญแล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่าจะไม่ควรคำนึง ปัญหาเรื่องการศาสนาแล้ว อันที่จริง กำหนดการคอมมูนิสต์ต่าง ๆ ที่เราได้รับมานั้น ก็มีข้อความว่าด้วยศาสนาน้อยที่สุด การสู้รบกันกับศาสนาในโซเวียตรัสเซียนั้น เป็นนโยบายปอลเชวิสต์มากกว่าคอมมูนิสต์แม้ถึงในประเทศอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่คอมมูนิสต์ หรือปอลเชวิสต์ ประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นว่า คณะพรรคทางซ้ายทั้งหมด มีหน้าที่เดียจฉันท์ศาสนาอย่างมาก ๆ อยู่บ่อยในประเทศฝรั่งเศส และประเทศลาตินอื่นๆซึ่งไม่ใช่คอมมูนิสต์ คณะพรรคซ้ายทั้งหมดสนับสนุนในรัฐบาล (ถ้าจะพูดอย่างละม่อม) ก็ไม่นำพาเลยต่อศาสนาทั้งมวล และไม่ยอมสนับสนุนหรือร่วมกิจการคณะสงฆ์ใด ๆ เลย มหาบุรุษการเมืองทางซ้าย เช่นเคลมังโซ แปลเลอเว

(เพื่อจะอ้างผู้ที่วายชนม์ไปแล้วเท่านั้น) หรือมหาบุรุษในพรรคการเมืองที่เดินสายกลางที่อยู่และที่ตาย นอกคณะสงฆ์ และนอกศาสนาใด ๆ ทั้งหมด และนำลัทธิศาสนิก (Agnosticcism) กล่าวคือ ไม่ยอมเชื่อในสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ หรือศาสนาใด ๆ ทั้งนี้ เขาถือว่า เป็นเอกสิทธิ์อย่างหนึ่ง ซึ่งเนื่องมาจากเสรีภาพในทางความคิดซึ่งในประเทศนั้น ได้ทำให้ศาสนาเป็นเรื่องเฉพาะตัว ไม่เกี่ยวกับรัฐบาลอย่างใดเลย ถึงแม้ว่าการศึกษาของมหาชนก็เป็นฆราวาสเท่านั้น ในประเทศเยอรมันนี ก่อนการปฏิวัติ ฟาสซิสต์ก็เช่นเดียวกัน (ไม่นิยมนิยาย Konf Ession Loss)

เพราะฉะนั้น นโยบายในเรื่องศาสนา ไม่เกี่ยวกับการโภคกิจ หรือการเมืองของประชาชนอย่างใด และถ้าจะถือเอาอาการเผยแพร่ขัดขืนศาสนาว่า เป็นลักษณะอย่างหนึ่งเฉพาะคอมมูนิสต์ และถือว่าเป็นหลักวินิจฉัยการกระทำของบุรุษการเมืองว่า ผู้นั้นเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ แล้วก็จะไม่เป็นธรรม

๒. เรื่องครอบครัวก็เช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงก็อย่างใหญ่หลวง ในเรื่องการแต่งงาน และครอบครัวในรัสเซียโซเวียต หาได้เป็นการจำเป็นต้องมาจากคอมมินูสต์ไม่ถ้าจะตรวจดู **"กำหนดการ** คอมมูนิสต์ระหว่างประเทศ" ก็จะเห็นได้ว่า มีข้อความว่าด้วยโภคกิจเสียเกือบทั้งหมด ถ้าอ้างถึงผู้หญิง ก็เป็นแต่เพียงการเรียกร้อง ให้มีความเสมอภาคในกฎหมาย และในชีวิตของชุมชนอย่างเต็มที่ระหว่างมีชายกับผู้หญิง ให้มีการแก้กฎหมายว่าด้วยการแต่งงานและครอบครัว เป็นการแก้รากมูลทีเดียว ให้มีการยอมรับนับถือการเป็นมารดาเป็นกิจหน้าที่ของชุมชนอย่างหนึ่ง ฯลฯ หน้า ๒๙ แต่ข้อความทั้งนี้ ก็มีบุคคลเป็นจำนวนมากในประเทศตะวันตก ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับคอมมูนิสต์เลยนั้นยอมรับแล้ว

ในประเทศตะวันตก เรื่องการแต่งงานและครอบครัว กำลังอยู่ในอาการผันแปรอย่างเต็มที่ ดัง เอช จี. เวลส์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือซันเดย์เอ๊กเปรส (Sunbay Express) ขอโต้เถียงในบัดนี้ ก็เป็นแต่เพียงอาการเบื้องต้น ของการดำเนินอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้แก้ไขหรือวางแผนปัจจุบันในเรื่องการแต่งงานนั้นอย่าใจกล้า

การแต่งงานโดยมีภรรยาคนเดียวของฝ่ายตะวันตก "กำลังอยู่ในภาวะล้มละลาย" นี่เป็นข้อความที่ร้อยเอกมิตต์ริ เวอรัส กล่าวไว้ต่อที่ประชุมชนของสมาคมการศึกษา แผนกสุ

ชาติสมาคม (Euge Nics ณ Universitry Gollege London) และ "มีอาการอย่างหนักแน่นหลายอย่างแสดงว่า ในที่สุด ก็จะต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลง"

ในอเมริกา ท่านสุภาเบนบี ลินด์เซย์ ผู้เรืองนาม ก็ยอมรับเช่นนี้เหมือนกัน ก่อนสงคราม บรรดาแพทย์ และนักสังคมวิทยา เช่น มักนุส ฮิชส์ เฟลด์ นอร์แมน แฮร์ ฯลฯ ซึ่งไม่มีความนำพา หรือใฝ่ใจใน ลัทธิคอมมูนิสต์เลย ได้ตั้งสากลสันนิบาตชาติเพื่อ "แก้รูปเพศการ" ซึ่งสนับสนุนให้แก้ไขเรื่องแต่งงาน และเรื่องครอบครัวอย่างแข็งขัน ถ้าจะคิดว่าแก้รูปการซึ่งเป็นการจำเป็น และหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นนี้เป็นการซึ่งเกี่ยวข้องกับวาทะคอมมู-นิสต์แล้ว ก็จะเป็นการคิดกันกับการเช่นว่านั้น และเป็นการยกยอบุญคุณให้พวกคอมมูนิสต์ มีส่วนในการผันแปรของชุมชนมากเกินไป

อันที่จริง ลัทธิคอมมูนิสต์ตามที่เราเข้าใจตามกำหนดการของเขานั้น ไม่มีนโยบายที่เราริเริ่มขึ้นเองในเรื่องนี้เลย และในสมัยปัจจุบันนี้ ก็ดูเหมือนจะทิ้งความคิดเดิมเสียแล้ว กล่าวคือ

ความคิดทฤษฎีของ เปลโตที่จะให้ผู้หญิงเป็นของกลาง ซึ่งอันที่จริงเป็นความคิดที่คอมมูนิสต์ได้ประเดิมขึ้น เป็นความคิดเฉพาะของคอมมูนิสต์

๓. ส่วน "นโยบายเรื่องงาน" ของพวกคอมมูนิสต์นั้น เข้าใจว่ามีการปรากฏอยู่ในกำหนดการมอสโคว์ หน้า ๑๘ (คำแปลภาษาอังกฤษ)

(๑) ในตอนที่ว่างานนั้น "ไม่ใช่เป็นแต่เพียงอาหารเลี้ยงชีพเท่านั้น แต่หากจะได้เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งแห่งชีวิต"

ข้อความนี้มีเงื่อนไข (ซึ่งได้กล่าวมาแล้วซ้ำหลายหน) ว่า "ความจำเป็นแห่งชีวิต" ที่กล่าวนี้เป็นผลมา จากการเลิกล้างกรรมสิทธิและทรัพย์สินของเอกชน อีกนัยหนึ่งตามระเบียบการของคอมมูนิสต์นั้น งานจะได้เป็นความจำเป็นสำหรับทุกคน เพราะว่าต่อไปจะไม่มีรายได้หรือมรดกอีกแล้ว

โดยเหตุนี้ ระเบียบการซึ่งบังคับให้ทุกคนต้องทำงานนั้น จะเกิดมีขึ้นเอง เนื่องจากพฤติการณ์อันทั่วไปยิ่งกว่า เนื่องจากการบังคับตามกฎหมาย

อันนโยบายในเรื่องงานของพวกคอมมูนิสต์นั้น ถ้าไม่พร้อมกันไปกับการเลิกล้างรายได้ และมรดกแล้ว ก็ไม่สามารถจะเข้าใจได้ คือหมายความว่า ถ้าจะเลิกล้างชนชั้นกระฎุมพี และพวกกระฎุมพีจะต้องทำงานเหมือนชนชั้นอื่น ๆ เหมือนกัน (ดังมีกล่าวไว้ในกำหนดการฝรั่งเศสหน้า ๑๑)

ความเห็นที่ว่า ทุกคนต้องทำงานและมีอาชีพนั้น ไม่ใช่เป็นลักษณะเฉพาะคอมมูนิสต์ บางทีในขั้นต้นความคิดอันนี้ อาจจะเป็นความคิดของคอมมูนิสต์ก็ได้ แต่ตกมาบัดนี้ ระเบียบการชุมชน และการเมืองอื่น ๆ บางราย ซึ่งไม่ใช่คอมมูนิสต์ ก็ได้รับ

หมายเหตุ........ (๑) ภาค ๓ ที่หมายในที่สุดของคณะคอมมูนิสต์ระหว่างประเทศ คอมมูนิสต์สากล

เอาความเห็นนี้เหมือนกัน ถึงกับตั้งเป็นจุดอันสำคัญถึงการสู้รบมีระเบียบ การบงการใหญ่ ๆ ที่เรียกว่า "ฟาสซิสต์" "ฮิตเลอร์ริสม์" เป็นต้น กำหนดการของฮิตเลอร์ ค.ส. ๒๙๒๐ และกำหนดการม๊อคไฮม์ กล่าวไว้อย่างชัดแจ้งว่า

"พลเมืองทุกคนจะต้องถูกบังคับให้ทำงาน จึงจะมีสิทธิรับอาหาร"

ทั้งนี้ ถึงกับเรียกร้องให้ "เลิกล้างรายได้ต่าง ๆ ที่มิได้เป็นผลมาด้วยแรงงานของตน"

ข้อนี้ คล้ายกับการเลิกล้างรายได้ของคณะคอมมูนิสต์อยู่อย่างแปลกประหลาด แต่รัฐบาลฟาสซิสต์ หรือเนชั่นแนลโซลิสต์ เมื่อได้ยึดอำนาจการปกครองแล้วยังมิได้ปฏิบัติตามความเห็นทฤษฎีเช่นนี้เพราะฉะนั้นข้อที่นโยบายโซเวียตกับนโยบายเยอรมัน หรืออิตาลี แตกต่างกันในเรื่องงานนี้ ก็มีอยู่เพียงว่าเยอรมันกับอิตาเลียน ยังมิได้คัดค้านการที่จะรักษาทรัพย์สินเอกชนไว้เท่านั้น อันที่จริงรัฐบาลหลายรัฐบาลได้เคยส่งเสริมบ่อย ๆ ว่า ให้ทุกคนต้องทำงานในฐานะที่เป็นนโยบายชุมนุมที่ควร (เช่นฝรั่งเศสในระหว่างสงครามและบัลกาเรีย บัญญัติลงวันที่ ๙ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๒๕ ว่าด้วยการบังคับแรงงาน เพื่อบำรุงระเบียบทางรถไฟและปาร์กด้วยรัฐบัญญัติบังคับแรงงานลงวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๒๕ เพื่อก่อสร้างและรักษาสะพานและทาง ฯลฯ)

แต่นโยบายเช่นนี้ เป็นแผนการชุมชน ซึ่งมักใช้เฉพาะเพื่อความต้องการในกรณีฉุกเฉินในท้องที่ หรือถ้าจะใช้ทั่ว ๆ ไปก็เพื่อป้องกันไม่ให้คนมีประพฤติผิด ที่เกียจคร้าน ฯลฯ และมิได้เกี่ยวข้องกับระเบียบคอมมิวนิสต์เลย

ส่วนแผนการณ์ ซึ่งคณะคอมมิวนิสต์แนะขึ้นในระยะเวลาเฉพาะการ เพื่อเป็นการบรรลุวัตถุประสงค์อย่างดีที่สุด ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ก็เป็นแต่เพียงแผนการเท่านั้น แผนการณ์เป็นทางดำเนินการอย่างหนึ่ง สำหรับบรรลุวัตถุประสงค์อย่างดีที่สุดเท่านั้น ถ้าแผนการณ์ปรากฏว่าไม่เพียงพอ หรือไม่พอแก่การอย่างใดแล้ว ก็ย่อมเปลี่ยนได้ทุกคราวที่จำเป็น ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าจุดสำคัญใน "นโยบายงานของคอมมิวนิสต์นั้นอยู่ที่เรื่องนโยบายที่ข้าพเจ้าชี้แจงมาแล้วข้างต้น"

(ลงนาม)

อาร์ กียอง

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ค.ส. ๑๙๓๔

-๓๙-

บันทึกอุปกรณ์
ของ
เซอร์โรเบอร์ซ ฮอแลนด์

---

๑. การบังคับแรงงาน ถ้าจะพูดโดยทั่วไปแล้ว ชุมนุมคอมมิวนิสต์รับเอาภาระในอันจะแบ่งสรรค์งานให้แก่พลเมืองทุกคน และแบ่งกำไรระหว่างพลเมืองทั้งปวง ความคิดคล้าย ๆ กันนี้มีอยู่ในวาทะของพรรคการเมืองอื่น ๆ หลายคณะ เช่นความคิดเห็นของพวกโซ-ชลิสต์เป็นตัว จะจำแนกออกความเห็นของคณะคอมมิวนิสต์ได้ด้วยยาก ในกำหนดการของฝรั่งเศสหน้า ๒๑ มีข้อความกล่าวว่า พวกคอมมิวนิสต์จำหลักที่ว่า "ใครไม่ทำงานก็ไม่ได้กิน" นั้น ใช้แก่พวกกระฎุมพีขี้คร้านโดยไม่มีความปรานีเลย แต่เท่าที่เกี่ยวกับบุคคลอื่น ๆ กำหนดการนั้นกล่าวในกำหนดการซึ่งได้ตั้งขึ้น เพื่อชักชวนให้คนเลื่อมใสสนับสนุน เช่นนั้นก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะไม่เป็นความว่าจะต้องเรียกร้องให้พวกชนชั้นกรรมาชีพ (กรรมกร-คนจน) ให้ต้องทำงานเต็มขีด เหมือนอย่างเรียกร้องให้พวกกระฎุมพีทำงาน แต่ความจริงก็เป็นเช่นนั้น ดังจะเห็นได้ในหน้า ๑๘-๒๐ แห่งกำหนดการมอสโคว์ของคณะคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศ

อุดมคติซึ่งคอมมูนิสต์สำหรับภายหน้าก็คือ เมื่อได้เลิกล้างกรรมสิทธิ์เอกชน และการประดิษฐกรรมแข่งขันแล้ว ทุกคนจะได้ทำที่ตั้งงาน ไม่ใช่เป็นการบังคับ แต่เป็นการเนื่องมาจากวาระแห่งการดำรงชีวิต ซึ่งจะทำให้แรงงานเป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งแห่งชีวิต และไม่ใช่แต่เพียงหาทางเลี้ยงชีพเท่านั้น บรรดาการบังคับต่าง ๆ จะได้หมดสิ้นลง เพราะว่ารัฐ

ซึ่งเป็นองค์การแห่งความเป็นใหญ่ของชนชั้นใด ชั้นหนึ่ง จะได้วอดวายไปและชุมชนก็มิได้กอปร์ด้วยชนชั้นต่าง ๆ ซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน แต่หากจะได้เป็น "สาธารณรัฐแห่งกรรมกรอันเดียวกัน"

อุดมรัฐเช่นนี้ ยังอยู่ห่างไกลนักอาจจะไม่มีวันบรรลุถึงก็ได้ในระยะระหว่างนี้ ซึ่งมีตัวอย่างสหปาลีรัฐโซเวียตของรัสเซียอยู่นั้น ถ้าจะใช้ถ้อยคำในการกำหนดการมอสโคว์แล้ว ก็จะต้องมีการ "การประดิษฐ์กรรมตามระเบียบ และแผนการณ์ที่จงใจวางไว้เพื่อให้สำเร็จตามประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน ซึ่งทวีขึ้นทุกวันโดยเร็ว"

อีกนัยหนึ่งก็คือ จะต้องมีการเกณฑ์แรงงานอย่างจริงจังทั่วไป และจะต้องเกณฑ์ต้องเกณฑ์กำลังทรัพย์และสิ่งต่าง ๆ ด้วย เพื่อจะได้ปฏิบัติตามแผนการณ์ที่กำหนดล่วงหน้าไว้นั้นให้เป็นผลสำเร็จเป็นชั้น ๆ ไป แผนการณ์ ๕ ปี ซึ่งเป็นลักษณะของรัสเซียเป็นพิเศษนั้นเป็นกำลังชักจูงใจอย่างใหญ่หลวงโดยไม่มีสงสัย แต่การที่จะทำให้สำเร็จผลตามแผนการที่ว่านี้นั้นจะต้องบังคับให้คนทุกคนมีส่วนบำรุงช่วยเหลือทั่วไปโดยไม่มียกเว้น

ความคิดของคอมมูนิสต์อาจวางบทขึ้นได้ดังนี้

การนำหลักที่ว่า "ใครไม่ทำงานก็ไม่ได้กิน" นั้น ใช้แก่กระฎุมพีขี้คร้านโดยไม่ปราณีเลย และโดยทั่วไป ดำเนินการตามแผนผังที่ได้ล่วงหน้าไว้ เพื่อใช้ประโยชน์บรรดาแรงงานและบรรดาสิ่งสินดังว่านี้ คือว่า โดยที่ได้เลิกล้างกรรมสิทธิเอกชน และการประดิษฐ์กรรมแบบแข่งขันแล้ว ในที่สุดงานจะได้เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งแห่งชาติ และไม่ใช่เป็นเพียงทางหาเลี้ยงชีพอย่างหนึ่งเท่านั้น

๒. **ศาสนา**ท่วงท่าทีของพวกคอมมูนิสต์ ในเรื่องศาสนานั้นมีคำอธิบายอยู่ในกำหนดการคอมมูนิสต์ระหว่างประเทศ ฉบับอังกฤษหน้า ๓๘ มีข้อความดังต่อไปนี้

ภาระอันสำคัญอย่างยิ่งอย่างหนึ่งในการปฏิวัติ พฤติกรรมที่เกี่ยวแก่นิกรชนส่วนมากนั้น คือภาระในการบำบัดศาสนา ซึ่งเป็นเหมือนยาฝิ่นของประชาชนนั้นอย่างเคร่งระเบียบและไม่เว้นวาย รัฐบาลชนชั้นกรรมาชีพจะต้องถอนความอุดหนุนทั้งหมด ของรัฐบาลเสียจากคณะสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นที่ถืออำนาจก็ปกครองอยู่แต่ก่อน จะป้องกันมิให้คณะสงฆ์เข้าเกี่ยวข้องแวะในการศึกษา ซึ่งรัฐบาลจะจัดระเบียบขึ้นเลย และจะต้องปราบการกระทำแห่งระเบียบการคณะสงฆ์ในวันที่ปฏิวัติกันนั้นเสียอย่างไม่ปราณีเลย ในการสักการะบูชาและเลิกฐานะเอกสิท ที่ศาสนาที่เป็นใหญ่อยู่แต่ก่อนมีอยู่แล้วนั้น ก็ยังเผยแพร่การขัดขืนศาสนาด้วยประการทั้งปวงที่สามารถจะทำได้ และการก่อร่างสร้างงานศึกษาทั้งหมดขึ้นใหม่ อาศัยโลกทางวิทยาศาสตร์เป็นหรือไม่นั้นเป็นที่ตั้ง

๓. การแต่งงาน ถ้าจะพูดเพียงเท่านี้ก็พอ คือว่าถ้าจะดำเนินอุดมคติคอมมูนิสต์แล้วก็จำต้องคลายความผูกพันในการเป็นอยู่ของครอบครัว แต่การที่จะเอาผู้หญิงเป็นของกลางนั้นมิได้เป็นส่วนหนึ่งของแผนการคอมมูนิสต์อย่างแน่นอน

๔. ในที่สุด เรื่องวาทะคอมมูนิสต์ทั่วไปนั้น มีข้อสำคัญที่จะกล่าวคือคอมมูนิสต์ไม่เฉพาะการปฏิญาณความนับถืออุดมคติเท่านั้น แต่เป็นระเบียบยุทธวิธีอย่างหนึ่งด้วย

เพราะฉะนั้น ถ้าพลาดเสียในขั้นต้น ในการแสวงหาอุดมรัฐ นี้เป็นเพียงแต่เงาเท่านั้นและอาจกลับตัวไม่ได้เลยก็เป็นได้ อันการเปลี่ยนแปลงอันใหญ่หลวงในชีวิตชุมชน และการเมืองแห่งประชาชาตินั้น จะขีดมาตราแก้กเดียวให้สำเร็จ หรือจะออกกฎหมายฉบับเดียวให้สำเร็จหามิได้ แต่หากจะต้องมีการสยดสยองต่าง ๆ แห่งการปฏิวัติตามมาได้ ถ้าหากจะให้สำเร็จโดยการสงบ ก็จะต้องใช้วิธีการผันแปรไปอย่างช้า ๆ มีการแพร่การศึกษา และรัฐบุรุษแนะนำอย่างสุขุมช่วยเหลือด้วย โดยที่รัฐบาลแห่งประเทศจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่พิทักษ์สันติภาพของประชาชน และโดยที่ประชาชนจะต้องปฏิบัติตามธรรมในใจตน และตามความหวังที่จะรักษาทางอาชีพและความสุขอันย่อมเยาว์ของตนไว้

ฉะนั้น ทั้งสองฝ่ายที่ว่านี้ จะต้องพิเคราะห์โครงการทุกอย่างที่เสนอมานั้น ด้วยการสอบสวน ทดลองตามกฎเกณฑ์วินิจฉัยคอมมูนิสต์อย่างที่จะคลาดเคลื่อนมิได้กล่าวคือ จะต้องพิเคราะห์ดูว่าโครงการนั้นจะปฏิบัติให้สำเร็จ โดยมิต้องเลิกล้มระเบียบการชุมชนและการเมืองทั้งหมดด้วย พลการหรือไม่ประการใดถ้าสอบสวนแล้ว ผ่านการทดลองเช่นนี้ไม่ได้ไซร้ ก็ควรจะบัดโครงการนั้นเสียแต่ต้นมือ มิฉะนั้น โครงการนั้นจะนำความหายนะมาสู่ประชาชาติและในที่สุด จะพาเข้าไปนับวันแห่งการจลาจลคอมมูนิสต์

ลงนาม อาร์อี ฮอแลนด์

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๓๔

-๔๐-

บันทึกการสอบสวน หลวงประดิษฐ์ฯ เข้าสภา

ปัญหาการสอบสวนหลวงประดิษฐ์ ฯ ว่าเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่นั้น ถ้าจะว่ากันไปตามความจริงแล้ว ก็เป็นการสอบสวนกันพอเป็นพิธีเท่านั้นเอง เพราะความมุ่งหมายก็เพียงแต่ว่าเพื่อเป็นการล้างมลทินตัวหลวงประดิษฐ์ ฯ อันเกี่ยวกับข้อหาเป็นคอมมูนิสต์ให้หมดไป เพราะฉะนั้นการสอบสวนจึงมิได้มีความหมายอันใดเกิดขึ้นเท่าใดนัก

คณะกรรมาธิการ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้แต่งตั้งขึ้นเพื่อซักฟอกทรรศนะของหลวงประดิษฐ์ฯ รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญในหลักวิชาการ ได้ทำการซักฟอกหลวงประดิษฐ์ฯ กันหลายครั้งหลายคราว แต่แล้วในที่สุดกรรมาธิการและผู้เชี่ยวชาญก็ลงมติเป็นเอกฉันท์ว่า ในทรรศนะทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทรรศนะทางวัฒนธรรม ทรรศนะทางศาสนา ทรรศนะทางชุมชน หรือไม่ว่าจะเป็นทรรศนะทางใด ๆ ทั้งสิ้น หลวงประดิษฐ์ฯ ไม่เป็นคอมมูนิสต์ ดังพระยามโนฯ กล่าวหาแต่อย่างใดเลย

คณะกรรมาธิการ อันมีพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณเป็นประธานกรรมาธิการ พระยาศรีสังกร และพระยา นลราชสุวัจน์ เป็นกรรมาธิการได้มอบบันทึกการสอบสวนหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ เสนอให้สภาได้วินิจฉัยกันต่อไป

ในวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ สภาผู้แทนราษฎรก็ได้นำเอาบันทึกของคณะกรรมาธิการเข้าสู่สภาทันที

พระยาศรยุทธเสนี เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรในบัดนั้น ได้กล่าวเปิดประชุมว่า

"เรื่องการพิจารณาหลวงประดิษฐ์ มนูธรรมนี้ คณะกรรมาธิการได้เสนอความเห็นหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ไม่มีมลทินตามที่ถูกกล่าวหา ปัญหาในที่นี้มีอยู่ว่า ที่ประชุมจะรับรองรายงานการประชุมคณะกรรมาธิการที่ได้เสนอมานี้หรือไม่ ถ้าผู้ใดคัดค้านในเรื่องคำวินิจฉัยของคณะกรรมาธิการแล้ว โปรดค้านเสียเวลานี้

หลังจากประธานสภาได้กล่าวจบลงแล้ว หลวงวรนิติปรีชา ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร ได้ลุกขึ้นมากล่าวคัดค้านว่า

การที่คณะกรรมาธิการไต่สวนหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่นั้นข้าพเจ้าไม่ยอมเห็นด้วย เราจะต้องสอบสวนโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ ว่า เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ก็สืบเนื่องมาจากโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ ข้าพเจ้าสงสัยนักว่าเป็นเพราะเหตุใด กรรมาธิการจึงไม่เอาโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ มาพิจารณาด้วย

หลวงวรนิติปรีชา โจมตีคณะกรรมาธิการต่อไปอีกว่า

" ข้าพเจ้าขอเสนอสภานี้ว่า เราควรจะได้พิจารณาโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ มาประกอบการพิจารณาด้วย"

สุดการ แห่งการโจมตีอย่างดุเดือดของหลวงวรนิติปรีชา แห่งจังหวัดสกลนครกล่าวว่า

"*การที่คณะกรรมาธิการ มิได้นำเอาโครงการของหลวงประดิษฐ์ ฯ มาประกอบการพิจารณาด้วยนั้น เป็นเพราะเหตุใด ข้าพเจ้าต้องการพึ่งประธานคณะกรรมาธิการแถลง*

ท่านไวทยากร วรวรรณ ประธานคณะกรรมาธิการ ได้ลุกขึ้นมาแถลงว่า

"คณะกรรมาธิการ ได้พิจารณาโดยละเอียดลออแล้ว และได้ถามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญดูแล้ว และความตกลงในข้อนี้ ก็ได้ตกลงเป็นเอกฉันท์ คือหมายความว่า

คำกล่าวหานั้น เป็นคำกล่าวหาทางการเมืองที่ติฉินนินทา ที่ดำหริกล่าวขวัญเช่นนั้น หรือเป็นข้อหาที่กรรมาธิการใช้คำว่าข้อหา ถ้าจะใช้เป็นคำอังกฤษก็แปลว่าคำกล่าวหานั้นเป็น "เยเนรลาโปลิซี่ แอคคิวเซชั่น" (General Policy Accusation) คำกล่าวหาทางการเมือง หรือเป็นข้อหาทางกฎหมาย ซึ่งภาษาฝรั่งเศสใช้ว่า "อินไดเมนต์" (Indiment) คณะกรรมาธิการเมื่อได้ญัตติของสภา ฯ แล้ว มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า หมายความถึงข้อกล่าวหาทั่วไปไม่ใช่ปัญหาข้อกฎหมายและหน้าที่ของคณะกรรมาธิการที่สอบสวน ก็มิใช่เป็นหน้าที่ตุลาการเหมือนศาลพิเศษชำระ แต่หากว่าให้ไปพิจารณา หรือสอบสวนดูว่า ตามความเห็นของคณะกรรมาธิการโดยอาศัยหลักวิชาการแล้ว ความคิดความเห็นของหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ เมื่อได้ตีความในญัตตินั้นแล้ว กรรมาธิการก็ได้พิจารณากันและลงมติประกอบด้วยเหตุผล ดังแจ้งอยู่ในรายงานนั้นแล้ว"

พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ประธานกรรมาธิการแถลงต่อไปว่า

"คณะกรรมาธิการ และผู้เชี่ยวชาญทั้งสองท่าน คือ นายอาร์กียอง และเซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ ได้พิจารณาตีความหมายคำที่กล่าวหานั้นแล้ว และมีความเห็นพ้องกันว่า หมายถึงการกล่าวหาโดยทั่ว ๆ ไปทางการเมือง มิใช่เป็นประเด็นข้อกล่าวหาว่า หลวงประดิษฐ์ ฯ มีความเห็นในทางการเมืองเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ เมื่อตีความได้เช่นนั้นแล้ว จึงดำเนินการพิจารณา ส่วนข้อที่หลวงวรนิติปรีชา เสนอให้พิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ นั้น เป็นเรื่องนอกประเด็นในต่างประเทศนั้นก็ได้ถือความเห็นเป็นใหญ่เหมือนกัน ในเรื่องนี้ถ้ามีประเด็นว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่แล้วก็ต้องพิจารณาอีกปัญหาหนึ่ง

ในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ นั้น ข้าพเจ้าได้แสดงความคิดเห็นเป็นส่วนตัวโดยเปิดเผยแล้วว่า ไม่เป็นเค้าโครงการคอมมูนิสต์ ประเด็นข้อกล่าวหาว่าหลวงประดิษฐ์ ฯ เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่นั้น แบ่งเป็น ๓ ขั้น คือ

๑. นโยบายการเมืองหลวงประดิษฐ์ฯ เคยเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่"

๒. ปัจจุบันนี้เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่

๓, และต่อไปจะเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่

ประเด็น ๓ ข้อนี้แหละ เป็นประเด็นที่กรรมาธิการได้พิจารณา

นายพึ่ก ณ สงขลา ได้ลุกขึ้นอภิปรายอีกครั้งหนึ่งว่า

"**เค้าโครงการ** ของหลวงประดิษฐ์ฯ นั้น ได้มีประจักษ์แจ้งที่หลวงประดิษฐ์ฯ ถูกกล่าวหามิใช่เนื่องมาจากโครงการที่พระยามโนปกรณ์นิติธาดากล่าวหา รัฐมนตรีส่วนน้อยมีนโยบายเอียงไปทางคอมมูนิสต์นั้น ก็มิได้กล่าวถึงโครงการ คงเนื่องมาจากความคิดเห็นเท่านั้น เค้าโครงการนี้อาจไม่มีก็ได้"

ร.ท. ทองคำ คล้ายโอภาส ผู้แทนราษฎรจังหวัดปราจีนบุรี ได้กล่าวสนับสนุนคณะกรรมาธิการว่า

"จะเอาโครงการมาพิจารณาหาได้ไม่ เพราะเค้าโครงการแก้ไขได้ เช่นเดียวกับการร่างหนังสือ เราร่างแล้วอาจแก้ไขอย่างไรก็ได้"

หลวงวรนิติปรีชา ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร ได้กล่าวอภิปรายค้านต่อไปอีกว่า "ผลทั้งหลายย่อมมีแต่เหตุการณ์ที่หลวงประดิษฐ์ฯ ถูกกล่าวหาในเรื่องนี้ ก็เนื่องมาจากเค้าโครงการ ปฐมเหตุผู้เสนอขอให้พิจารณาหลวงประดิษฐ์ฯ ว่า เป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ก็ต้องเนื่องมาจากเค้าโครงการที่หลวงประดิษฐ์เขียนขึ้น ถ้าถือว่าโครงการไม่เกี่ยวข้องในประเด็น เรื่องการพิจารณาหลวงประดิษฐ์ฯ ข้าพเจ้าไม่เห็นชอบด้วย"

พันตรีหลวงรณสิทธิพิชัย ส.ส. ประเภทสองกล่าวว่า

"เมื่อผู้ใดเสนอญัตติให้เป็นอย่างอื่น ก็ขอให้เสนอญัตติในเวลาอื่นไม่ใช่เวลานี้"

หลวงวรนิติปรีชา ลุกขึ้นกล่าวว่า "ควรพิจารณาเพิ่มเติม ควรจะเอาโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ มาพิจารณาด้วย"

พระยาศรยุทธเสนี ประธานถามที่ประชุมว่า

"มีใครรับรองญัตติของหลวงนิติปรีชาบ้าง" ไม่มีใครรับรองญัตติของหลวงวรนิติปรีชา ที่ประชุมจึงลงมติรับรองรายงานและคำวินิจฉัยของคณะกรรมาธิการอย่างพร้อมเพรียงกัน

พระยาศรยุทธเสนี ประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้กล่าวต่อที่ประชุมว่า

"ข้าพเจ้าขอแสดงความปลาบปลื้มต่อผู้ถูกกล่าวหาที่พ้นจากมลทิน"

พอสิ้นเสียงประธานสภา ก็ได้ยินเสียงการปรบมือกราวใหญ่จากมวลสมาชิก จากประชาชนผู้ฟังการประชุม เป็นการแสดงความยินดีกับหลวงประดิษฐ์ ฯ ที่ได้พ้นมลทินในเรื่องนี้

ทันใดนั้นเอง เจ้าของเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ที่พระปกเกล้า ฯ และพระยามโน ฯ กับพวกกล่าวหาว่า เป็นเค้าโครงการคอมมูนิสต์ก็ลุกขึ้นให้คำปฏิญญานต่อสมาชิกว่า

"ข้าพเจ้าขอ ปฏิญญาน กับท่าน ทั้งหลาย อีก ครั้ง หนึ่ง ว่าความคิดของข้าพเจ้ามิได้เป็นคอมมูนิสต์เลย แม้แต่เค้าโครงการเศรษฐกิจที่พูด ตะกัน ก็ตาม ถ้าหากว่า เพียงดูรายงาน ของคณะกรรมาธิการแล้วท่านจะเห็นได้เอง คือข้าพเจ้าไม่ได้เป็นคอมมูนิสต์ ข้าพเจ้าไม่จำเป็นจะต้องพูดอะไรอีก ขอขอบคุณท่านทั้งหลาย และขอรับใช้สภานี้ และประชาชนให้ถึงซึ่งความสุขสมบูรณ์ต่อไป"

พันเอกพระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรี ได้ลุกขึ้นกล่าวในท่ามกลางของมวลสมาชิก เป็นใจความว่า

"ที่จริงข้าพเจ้ารักษาความเป็นกลางไว้ ข้าพเจ้ารู้ดีในเรื่องเหล่านี้ แต่ข้าพเจ้าไม่แสดงออกให้ประชาชนเห็นว่า ข้าพเจ้าเข้ากับหลวงประดิษฐฯ หรือข้าพเจ้าเอนเอียงไปในทางนั้น เพราะฉนั้น ข้าพเจ้าจึงปิดความไว้ในใจให้เป็นไปในทางบริสุทธิ์จริงๆ แต่ข้าพเจ้ารู้สึกว่า ความยุติธรรมนั้นมันไม่หนีหายไปไหนความยุติธรรมต้องเป็นความยุติธรรมเสมอ มันต้องกระจ่างแจ้งให้เห็นชัดได้สักวันหนึ่ง ข้าพเจ้าจะขยายให้ท่านฟังสักเล็กน้อย คือท่านจะเห็นได้ว่าเมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมจากประเทศสยามไป ข้าพเจ้าไปส่ง ข้าพเจ้าได้แสดงกิริยาอาการอย่างไรหนังสือทุกฉบับได้ลงแล้วทำไมข้าพเจ้าแสดงเช่นนั้น ก็เพราะข้าพเจ้ารู้อยู่เต็มใจว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมมิได้เป็นไปดังคำกล่าวหานั้น เพราะฉนั้นจึงกล้าทำไปเช่นนั้น มีคนมาถามข้าพเจ้าว่าทำไปเช่นนั้นไม่กลัวหรือ เพราะว่าคนไม่เห็นความจริงและมีคนถามว่า คนดีแท้ๆ ทำไมจึงถูกออกไปนอกประเทศ ข้าพเจ้าแสดงให้แลเห็นว่า คนดีถูกกล่าวหา แต่เรื่องเช่นนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกอยู่แต่ในใจข้าพเจ้า และได้บอกหลวงประดิษฐ มนูธรรมที่หลังว่า คุณหลวงมีความรู้ แต่ขาดความรู้ในทางน้ำใจของพวกเราบางคน ข้าพเจ้าเองโดนมาอย่างนี้โดยหลายครั้งหลายหนแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกการเช่นนี้เป็นอย่างไร หลวงประดิษฐ มนูธรรม รู้แต่เพียงเท่าที่ได้เคยไปเรียนมาจากต่างประเทศ จึงพลาดท่าเสียทีถึงกับนอนหงายเช่นนี้ เพราะฉะนั้นเมื่อกรรมาธิการวินิจฉัยแล้ว ความบริสุทธิ์ของท่านที่แลเห็นกล่าวคือ เมื่อสังหารความยุติธรรมแล้ว ความยุติธรรมก็เกิดขึ้น"

-๔๑-

กบฏบวรเดช

นับตั้งแต่ นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาพันโทหลวงพิบูลสงคราม นาวาโทหลวงศุภชลาศัย ร.น. ได้ทำการปฏิวัติยึดอำนาจจากพระยามโนปกรณ์นิติธาดาไว้ได้แล้วนั้น พฤติกรรมแห่งการกระทำของพระยาพหล ฯ หลวงพิบูล ฯ หลวงศุภ ฯ ไม่เป็นที่พอใจอย่างยิ่งของพระองค์เจ้าบวรเดชและพวกขุนนางทั้งหลาย ตลอดจนพวก นาย ทหารชั้นผู้ใหญ่ที่ยังจงรักภักดีต่อพระปกเกล้า ฯ อยู่ เป็นที่เข้าใจกันดีอยู่แล้วว่า การกระทำของพระยามโนฯ เป็นการกระทำที่อยู่ภายใต้อาณัติของบรรดาพวกขุนนางทั้งปวง จุดประสงค์อันยิ่งใหญ่ที่พระยามโน ฯ ได้กระทำไปนั้นก็คือ เพื่อเป็นการสถาปนาระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือ "แอบสลุต คิงดอม" หรือระบบ "อมาตยาธิปไตย" (Aristocracy) มากกว่าจะสถาปนาระบบประชาธิปไตย

นอกจากนี้ บรรดาพวกพ้องของพระองค์เจ้าบวรเดชทั้งหลาย ยังไม่หายเจ็บแค้นในกรณีที่คณะราษฎร์ ได้ออกคำแถลงการสาบแช่งพระราชวงศ์จักรีด้วยถ้อยคำอันรุนแรง พระองค์เจ้าบวรเดชและพวกขุนนางทั้งปวงถือว่า เป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างฉกาจฉกรรจที่สุด และยิ่งไปกว่านั้นยังมีความเห็นต่อไปอีกว่า ในกรณีที่นายถวัติ ฤทธิ์เดช ได้เป็น

โจทก์ฟ้องร้องพระปกเกล้า ฯ โดยแต่งตั้งให้ ร.ต.ต. วาศ สุนทรจามร เป็นทนายนั้น ก็มีความรู้สึกว่า เป็นการเหยียบย่ำพระราชวงศ์จักรีสุดที่จะทนทานต่อไปไหว และก็ยังมีความเข้าใจต่อไปอีกว่า พฤติกรรมของนายถวัติ ฤทธิ์เดชนั้น จะต้องด้วยการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างแน่นอน

ความไม่พอใจได้มีมากขึ้นอีก นั่นคือ พระยาพหล ฯ นายกรัฐมนตรี ได้เรียกตัวหลวงประดิษฐ ฯ กลับเข้ามาร่วมเป็นรัฐบาล พระองค์เจ้าบวรเดชและพวกขุนนางเกรงว่าพระยาพหล ฯ จะนำเอาเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ ฯ มาใช้กับประเทศสยาม

และความไม่พอใจของพระองค์เจ้าบวรเดชที่มีต่อคณะราษฎร์ นับตั้งแต่การปฏิวัติเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้นก็คือ พระองค์เจ้าบวรเดชมีความเข้าใจ มั่นใจเป็นหนักหนาว่า พระยาพหล ฯ ซึ่งพระองค์เจ้าบวรเดชได้เคยเรียกมาสนทนาถึงความประสงค์ และความต้องการที่จะให้ประเทศสยามมีการปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย หลายต่อหลายครั้งที่พระองค์เจ้าบวรเดชได้เรียกพระยาพหล ฯ ไปทาบทามความรู้สึกในเรื่องที่อยากจะให้มีการปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย และก็ได้ถามความเห็นถึงเรื่องการปกครองตามแบบฉบับแห่งประชาธิปไตยว่าควรจะเป็นไปอย่าง "Parliamentary Democrycy" หรือจะให้เป็นไปตามครรลองทำนองไหนดี

พระยาพหล ฯ ก็ตอบว่า ชอบการปกครองระบบประชาธิปไตยแบบกษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญอย่างอังกฤษหรือญี่ปุ่น ไม่ชอบมหาชนรัฐหรือวิปับลิค

ทรรศนะคติของพระยาพหล ฯ เป็นทรรศนะคติที่ตรงกับทรรศนะคติของพระองค์เจ้าบวรเดช และพระองค์เจ้าบวรเดชได้บอกให้พระยาพหล ฯ ได้ทราบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อยากจะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ปวงชนชาวสยาม แต่ก็มีอภิรัฐมนตรีได้พยายามคัดค้านเอาไว้ และพระองค์เจ้าบวรเดชจึงกับได้แจ้งเจตน์จำนงให้พระยาพหล ฯ ทราบว่า ถ้าหากต่อไปได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ตัวพระองค์เจ้าบวรเดชเองมีความปรารถนาจะได้เป็นนายกรัฐมนตรี เพราะมีอำนาจเต็มที่ในการบูรณะประเทศ นอกจากนี้พระองค์เจ้าบวรเดชยังได้ให้พระยาพหล ฯ แสดงควกมคิดเห็นด้วยว่าจะทำประการใดดีในการจะเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน พระยาพหล ฯ ได้เสนอความเห็นกับพระองค์เจ้าบวรเดชว่ามีอยู่ทางเดียวเท่านั้น คือการปฏิวัติและจับอภิรัฐมนตรี และขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ

แต่ในประเด็นนี้ พระองค์เจ้าบวรเดช ฯ ไม่เห็นด้วย เพราะเห็นว่า เป็นการกระทำที่รุนแรงเกินไป ควรจะให้วิธีอันละมุนละไมกว่านี้ ไม่ต้องการให้รุนแรงอย่างกับการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส หรือมีสภาพการอย่างรัสเซีย

เมื่อพระยาพหล ฯ ยึดอำนาจได้แล้ว ได้เสนอพระองค์เจ้าบวรเดช ฯ เป็นประธานกรรมการราษฎร์ หรือนายกรัฐมนตรี แต่ที่ประชุมคณะราษฎรไม่เห็นพ้องด้วย แต่ที่ประชุมกับเห็นด้วยกับข้อเสนอของหลวงประดิษฐ มนูธรรม ที่ได้เสนอพระยามโน ฯ เป็นนายกรัฐมนตรี ในการที่พระองค์เจ้าบวรเดช ฯ ไม่ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนี้แหละ ทำให้พระองค์เจ้าบวรเดช ฯ คิดการปฏิวัติขึ้น

การเคลื่อนไหวของพระองค์และพวก ตลอดจนบุคคลที่ยังมีความจงรักภักดีต่อพระปกเกล้า ฯ อยู่นั้น คณะราษฎรได้ติดตามการเคลื่อนไหวอย่างใกล้ชิดอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวนั้นได้รู้สึกตัวว่า การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในวันที่จะคิดทำการปฏิวัติยึดอำนาจกลับคืนนั้น คณะราษฎรได้ทราบเหตุการต่าง ๆ โดยสิ้นเชิงแล้ว และเพื่อให้บุคคลเหล่านั้น เลิกล้มความคิดในการยึดอำนาจ พันเอกหลวงพิบูลสงคราม จึงได้ยื่นคำขาดไปยังบุคคลกลุ่มนั้นว่า

"ในการยึดอำนาจการปกครองทั้งสองคราว คณะผู้ก่อการได้ยึดหลัก และได้ปฏิบัติไปในทางละมุนละม่อม เพื่อเห็นแก่ความสงบของบ้านเมือง และความอิสระภาพของชาติ แต่บัดนี้ ปรากฏเป็นทางสืบสวนว่า ท่านได้มีการประชุม และคิอยู่เสมอในวันที่จะทำให้เกิดความไม่สงบแก่บ้านเมือง และทำให้รัฐบาลเป็นกังวล ซึ่งเป็นเหตุให้การบริหารราชการบ้านเมืองไม่ก้าวเท่าที่จำเป็น

ในฐานะที่ข้าพเจ้า เป็นผู้รับผิดชอบรักษาความสงบเรียบร้อย จึงขอเตือนให้ท่านจงสงบจิตเสีย หากท่านยังจุ้นจ้านอีก คณะตกลงจะทำอย่างรุนแรง และจำต้องถือเอาความสงบของบ้านเมืองเป็นกฎหมายสูงสุดในการทำแก่ท่าน ที่กล่าวมานี้ มิใช่เป็นการขู่เข็ญ แต่เป็นการเตือนมาด้วยความหวังดี

ลงนาม หลวงพิบูลสงคราม

ลงนาม หลวงศุภชลาศัย

คำขู่เข็ญหรือคำขาดดังกล่าวนี้ หลวงพิบูลสงคราม หลวงศุภชลาศัย ได้มีไปถึงบุคคลสำคัญ ๆ หลายคนคือ พระองค์เจ้าบวรเดช, พระองค์เจ้าทศศิริวงศ์ ม.จ. วงศ เนิรชร, ม.จ. ไขแสง ระพีพัฒน์ ม.จ. โสภณ ภาราไดย์ พระยาอธิกรณ์ประกาศ พระยาศราภัยพิพัฒน์

ในวันต่อมานั้นเอง บุคคลสำคัญ ๆ ดังได้ออกพระนามและนามดังได้กล่าวมาข้างบนนั้น ก็ได้พากันไปพบหลวงพิบูลสงคราม และหลวงศุภชลาศัยที่วังปารุสกวันทุกคน เว้นแต่พระองค์เจ้าบวรเดชพระองค์เดียวเท่านั้น ที่ไม่ยอมไปโค้งศีรษะให้กับหลวงพิบูลสงคราม คนอย่างพระองค์เจ้าบวรเดชนั้นไม่เคยสยบหัวให้กับใครง่ายนักและดูเหมือนว่า พระองค์ทรงถือตัวอยู่ไม่น้อย และยิ่งเป็นหลวงพิบูลสงคราม ซึ่งเคยเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาแต่กาลก่อน แล้วคนอย่างพระองค์เจ้าบวรเดชคงจะไม่เข้าไปพบให้เป็นการเสื่อมเสียพระเกียรติเป็นแน่

เป็นความจริงทีเดียว ในระยะนี้การปรากฏว่าพระองค์เจ้าบวรเดชผู้ไม่แคร์ต่อการยื่นคำขาดของหลวงพิบูลสงคราม ได้แสดงบทบาท และปฏิกิริยาในทางการเมืองยิ่งขึ้น ความไม่สมประสงค์ในการเป็นประธานคณะกรรมการราษฎร์ ความผิดพลาดของพระยามโนฯในการปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา การเรียกหลวงประดิษฐ ฯ กลับมาในประเทศสยาม ตลอดจนนาย ถวัติ ฤทธิเดช หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ สิ่งเหล่านี้ทำให้พระองค์เจ้าบวรเดช เริ่มก่อหวอดทำการปฏิวัติขึ้น ได้ประชุมวางแผนการณ์ปฏิวัติกันหลายครั้ง หลายคราว แต่ก็ทุก ๆครั้งทุก ๆ คราวก็มิได้รอดสายตา หลวงพิบูลสงครามไปได้ และก็บ่อยครั้งที่สุด ที่พระองค์เจ้าบวร-เดชไป ๆ มา ๆ ที่จังหวัดนครราชสีมา การเคลื่อนไหวทั้งนี้และทั้งนั้น หลวงพิบูลสงคราม หลวงศุภชลาศัย จึงได้มีจดหมายไปตักเตือนดังได้กล่าวมาแล้วแต่ตอนต้นนั้น

ใกล้ ๆ กับการปฏิวัติ ได้ปรากฏการณ์อันประหลาดขึ้น การปรากฏการณ์อันประหลาดดังกล่าวนี้ก็คือ ณ ใจกลางพระมหานคร ขณะนั้นดูเหมือนว่าจะเป็นเวลาประมาณ ๑๑ น. ท่ามกลางยวดยานพากันวิ่งไปมาอย่างขวักไขว่ และประชาชนเดินกันไปมาตามถนนหลวง วันนั้นมันมิได้มีท่าทีอะไรเลยว่าฝนจะตกหรือว่าพายุจะจัด ท้องฟ้าโปร่งแดดเปรี้ยง แต่ก็เป็นสิ่งน่ามหัศจรรย์เหลือเกิน ปรากฏว่าสายอสุนีบาตได้ฟาดเปรี้ยงลงมาตรงโครมไฟฟ้าซึ่งติดอยู่บนยอดขององค์บรมบรรพตในวัดสระเกศ ไฟฟ้าแตกกระจัดกระจายเสียหาย อย่างยับเยิน ส่วนบรมบรรพตและบุคคลนั้น ไม่มีใครเป็นอันตรายแต่อย่างใด

หนังสือพิมพ์ทุกฉบับ ได้พากันประโคมข่าวอย่างเอิกเกริก เกรียวกราวในทำนองว่าเป็นปรากฏการณ์แปลกประหลาดมหัศจรรย์ ที่ไม่เคยมีมาแต่กาลก่อนเลย ส่วนทางด้านประชาชนนั้นเล่า ก็ได้พากันวิพากษ์ วิจารณ์ ไปต่าง ๆ นา ๆ แต่เป็นความเห็นที่ลงรอยกันว่าปรากฏการณ์ในทำนองนี้ที่เคยมีมาแต่โบราณกาลนั้น มันหมายถึงจะต้องมีเหตุร้ายเกิดขึ้นแก่ประเทศชาติ และบ้านเมืองอย่างแน่นอน คำว่าวิพากษ์วิจารย์ ดังกล่าวนี้เป็นความจริง ปรากฏว่าฟ้าผ่าเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ แล้วต่อมาในวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ พระองค์เจ้าบวรเดชก็เปิดฉากการปฏิวัติขึ้นทันที

บวรเดชยึดโคราช

๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ จังหวัดนครราชสีมาเงียบสงบหรือไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น อนุสาวรีย์ของท้าวสุรนารียังยืนตระหง่านเป็นสง่าผ่าผายอยู่หน้าประตูชุมพล ประชาชนยังคงประกอบอาชีพกันอย่างปกติ ไม่มีใครจะนึกว่า มหาภัยอันใหญ่ยิ่งจะครอบคลุมผืนแผ่นดินแห่งนี้ ในเวลาอันไม่ช้านี้ และก็ไม่มีใครอีกเช่นกันที่คิดว่า นครราชสีมาจะกลายเป็นเมืองกบฏไป

ในวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ นั้นเอง พระองค์เจ้าบวรเดช อดีตเสนาบดีกระทรวงกลาโหม พร้อมด้วยพลตรีพระยาเสนาสงคราม พลตรี พระยาจินดาจักรรัตน์ พลตรีพระยาทรงอักษร พันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม พันเอกพระยาเทพสงคราม พันเอกพระยาฤทธิ์รณเฉท พันเอก พระยาศรีสรศักดิ์ ก็ได้พยายามเล็ดลอดหลบหลีกการติดตามสายลับของหลวงพิบูลสงครามได้อย่างหวุดหวิด หลังจากที่พระองค์เจ้าบวรเดชได้ลงที่สถานีรถไฟจีระแล้ว ก็ตรงไปบ้านพระยาไชยเยนทร์ฤทธิรงค์ซึ่งเป็นนายทหารนอกราชการ และผู้ร่วมคิดการกบฏครั้งนี้ด้วย

ณ บ้านพักพระยาไชยเยนทร์ฤทธิรงค์ นี่เอง การประชุมปรึกษาแผนการณ์ยึดจังหวัดนครราชสีมาก็ได้เริ่มขึ้น นอกจากนั้นยังวางแผนการณ์เคลื่อนย้ายกำลังกองพันทหารหัวเมืองเข้ามายึดพระนครอีกด้วย

ในวันที่ ๘–๑๐ ราษฎรจังหวัดนครราชสีมา ก็พากันโจษจารย์เป็นการใหญ่อันเกี่ยวแก่การตระเตรียมของกองพันทหารต่าง ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา รถยนต์ทหารได้วิ่งกันสับสนอลหม่านในตัวเมืองนครราชสีมาอันยังความพิศวงค์สงสัยให้เกิดขึ้น แก่ราษฎรชาวนครราชสีมาเป็นอันมาก

ในตอนเช้าของวันที่ ๑๐ ตุลาคม นครราชสีมายังสถิตเสถียรอยู่ด้วยความสงบ อนุสาวรีย์ท่านผู้หญิงโม ยังคงยืนตระหง่านเป็นสัญญลักษณ์แห่งศรีสง่าแก่ชาวนครราชสีมาอยู่ นครราชสีมาในบัดนั้น ยังไม่มีเหตุการณ์อันใดเกิดขึ้นไปในทางร้าย

แต่ครั้นแล้ว ..... ถึงเวลา ๙.๐๐ น. ของวันนั้น นครราชสีมาเมืองแห่งประวัติศาสตร์ไปเสียแล้ว

เหตุการณ์ ที่ได้แปรเปลี่ยนไปนั้นก็คือ เหตุการณ์ได้อุบัติขึ้นที่ศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา อันเป็นที่ตั้งแห่งการบริหารท้องถิ่นของประเทศสยาม เหตุการณ์ได้อุบัติขึ้นนั้นก็คือว่า ทหารกลุ่มหนึ่งพร้อมด้วยอาวุธครบมือ ทุกคนถือปืนเล็กยาวสวมดาบปลายปืน มาโดยรถยนต์บรรทุก รถยนต์คันนั้นมาจอดกึกลงที่หน้าศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา พอรถหยุดทหารเหล่านั้น ก็พากันกระโดดลงจากรถยนต์ แล้วก็พากันวิ่งกรูเกรียวไปยังห้องคลังจังหวัด อีกกลุ่มหนึ่งได้พากันวิ่งกรูเกรียวไปจับกุมคุมตัว หลวงเดชาติวงศ์ และนายพิศิษฐ อรรถจินดา เจ้าหน้าที่กองบำรุงรถไฟหลวง เหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นเช่นนี้ ไม่มีใครทราบว่ามันสืบเนื่องมาจากสาเหตุอะไร และแม้แต่ตัวผู้ถูกจับเอง ก็ไม่ทราบว่ามันมีเรื่องราวอะไรเกิดขึ้น

และในทันทีใดนั้นเอง นายพันตำรวจตรี หลวงชาญนิคม นายตำรวจนอกราชการ ได้เข้าไปชี้แจงเหตุผลถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ได้เกิดขึ้นให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบว่าตนเองนั้นได้รับคำสั่งมาจากพระองค์เจ้าบวรเดช ให้มารับตำแหน่งผู้บังคับกองตำรวจแทน พ.ต.อ. พระขจัดทารุณกรรม แล้วต่อจากนั้น ทหารกลุ่มหนึ่งก็ได้ทำการควบคุมตัวพระยานายกนรชุน ผู้ว่าการจังหวัดนครราชสีมา จากที่ทำงานไปยังกรมทหาร ซึ่งในบัดนั้น พระองค์เจ้าบวรเดช และพวก ได้ตั้งกองบัญชาการขึ้น ณ ที่นั้น

ในตอนนี้เอง บรรดารถยนต์บรรทุกทหารได้พากันวิ่งขวักไขว่ไปมาอย่างสับสนอลหม่านไปทีเดียว รถยนต์บรรทุกทหารพร้อมสรรพไปด้วยอาวุธนี้ ได้รับคำบัญชาจากพระองค์เจ้าบวรเดช ให้ไปทำการจับกุมบุคคลสำคัญ ๆ ของจังหวัดนครราชสีมาไปทำการกักขังไว้ในกรมทหาร จนกระทั่งเวลา ๑๔.๐๐ น. ของวันนั้น พระองค์เจ้าบวรเดชหัวหน้ากบฏ ได้ให้ทหารมาเชิญข้าราชการจังหวัดทั้งหมดไปที่กรมทหาร

ณ ที่ตั้งกองบัญชาการของพระองค์เจ้าบวรเดชนั้น ได้มีทหารทำการรับษาการอย่างเข้มแข็ง ทุกคนมีลักษณะท่าทางเหี้ยมเกรียมและเอาจริงเอาจัง ครั้นเมื่อบรรดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้น้อยในจังหวัดนครราชสีมาได้ไปถึงประตูหน้ากองบัญชาการ ก็มีนายทหารนำเข้าไปในห้องใหญ่ห้องหนึ่ง โดยมีทหารติดดาบปลายปืนขนาบหลังไปด้วย

ดูเหมือนว่าบรรดาข้าราชการเหล่านั้น ต่างก็นั่งรอกันอยู่ด้วยความกระวนกระวายใจ เพราะข้าราชการเหล่านั้นก็หาทราบไม่ว่า ในอนาคตอันใกล้ของตัวเองนี้ จะมีเหตุการณ์อะไรอุบัติขึ้นแก่ตนเองบ้าง ทุกคนต่างมองตากันคล้ายกับจะถามความในใจซึ่งกันและกันว่า มันมีเรื่องราวอะไรเกิดขึ้นในจังหวัดนครราชสีมาหรือ

ในระหว่างที่ทุกคนมีความพิศวงสงสัยกันอยู่นี้เอง พระองค์เจ้าบวรเดชในเครื่องแบบนายพลเอกทหารบก ด้วยรูปร่างท่าทีอันมีบุคลิกภาพและบุคลิกลักษณะ อันสง่าผ่าเผยเป็นที่น่ายำเกรงแก่บุคคลทั่วไป ก็ก้าวออกมาหน้ากลุ่มของบุคคลเหล่านั้น แล้วพระองค์เจ้าบวรเดชทรงตรัสแก่ข้าราชการเหล่านั้นว่า บัดนี้ ทางกรุงเทพ ฯ ได้เกิดการมิดีมิร้ายกันขึ้นแล้ว โดยพระยาพหล ฯ คิดจะเป็นใหญ่ เป็นโตและจะฆ่าในหลวง จะนำเอาโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ ฯ ซึ่งเป็นหลักการของคอมมูนิสต์มาใช้ โครงการเศรษฐกิจนี้เป็นภัยอันใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ และทรัพย์สินของเอกชน ดังนี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำทหารไปปราบปราม โดยทหารหัวเมืองต่าง ๆ ที่ยังจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอยู่ เพื่อบำราบปราบให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ ขอให้บรรดาข้าราชการทหาร จงปฏิบัติราชการไปตามหน้าที่ และร่วมมือกันกำจัดกวาดล้างพวกที่เป็นพิษเป็นภัยต่อชาติ อย่ากระทำการใด ๆ เป็นการขัดขวาง หรือขัดคำสั่งเป็นอันขาด

พระองค์เจ้าบวรเดชตรัสเพียงแค่นั้น ก็นุญาตให้ข้าราชการทุกคนกลับไป

ในเวลาเดียวกันนั้น รถยนต์บรรทุกปืนกลหนัก ปืนกลเบา และปืนใหญ่ ก็ลำเลียงออกจากกองพันทหารเป็นการใหญ่ พุ่งมุ่งตรงไปยังสถานีรถไฟจีระมิได้ขาดสาย รถไฟสามขบวนบรรทุกทหารพร้อม เตรียมพร้อมที่จะเคลื่อนที่ได้โดยทันที ประชาชนชาวนครราชสีมาได้พากันมาดูเหตุการณ์ด้วยหัวใจอันระทึก เพราะเขาก็มิได้ทราบเลยว่า การบรรทุกทหารขึ้นรถไฟในครั้งนั้น เขาบรรทุกจะไปไหนกันแน่

มีราษฎรใจกล้าบางคนแอบไปกระซิบถามทหารที่รู้จักกันว่า "เขาขนทหารจะไปไหนกัน" ทหารบางคนก็บอกว่า จะไปปราบคอมมูนิสต์ บ้างก็ว่ามีคนดูหมิ่นพระเจ้าแผ่นดิน จะยกกองทหารไปปราบบุคคลเหล่านั้น บ้างก็ว่าหลวงประดิษฐฯ เป็นคอมมูนิสต์ กลับจากต่างประเทศจะเอาลัทธิคอมมูนิสต์มาใช้ บ้างก็ว่า พระยาพหลฯ หลวงพิบูลฯ จะฆ่าในหลวง บ้างก็ว่าเขาไม่รู้เหมือนกันว่าจะไปไหนกัน

สรุปรวมว่า ไม่มีใครรู้ความจริงว่า บรรดาทหารเหล่านั้น จะไปที่ไหน จะไปรบกับใคร และมีเหตุร้ายอะไรเกิดขึ้นแก่บ้านเมือง

ครั้นแล้ว.....

เวลา ๑๘.๐๐ น. เศษ รถไฟบรรทุกทหาร ๓ ขบวนคั่นรถ พร้อมสรรพด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์ ก็เคลื่อนขบวนออกจากสถานีรถไฟจีระ ภายใต้การควบคุมของ พลเอกพระองค์เจ้าบวรเดช ก็พุ่งตรงเข้าไปยังจังหวัดพระนครทันที

ขบวนรถไฟ บรรทุกทหารขบวนแรก ได้เคลื่อนออกจากสถานีรถไฟจีระไปแล้ว ต่อจากนั้นก็มีขบวนหลัง ๆ ลำเลียงกันเรื่อยไปมิได้ขาดระยะ

ในตอนค่ำ ของคืนวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ นั้นเอง ทางรัฐบาลในกรุงเทพ ฯ ได้ออกคำแถลงการณ์ขึ้นฉบับหนึ่งชี้แจงว่า พระองค์เจ้าวรเดช พระยาศรีสิทธิ สง

คราม พระยาเทพสงคราม ฯลฯ เป็นกบฏต่อแผ่นดินจะพยายามล้มล้างรัฐธรรมนูญแห่งชาติ จะทำลายระบอบประชาธิปไตย จะสถาปนาการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้เป็นไปดุจเดิม

จากคำแถลงการณ์ของรัฐบาลนี้เอง ชาวนครราชสีมาจึงได้ทราบพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่บังเกิดขึ้นในจังหวัดนครราชสีมาคือการกบฏนั่นเอง

ในค่ำคืนวันนั้น พวกของพระองค์เจ้าวรเดช ได้แพร่ข่าวออกมาว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม ได้ยึดอำนาจการปกครองของประเทศไว้ได้จากพระยาพหล ฯ และ หลวงพิบูลฯ และจะประกาศใช้ในโครงการเศษฐกิจแบบรัสเซียในเร็ว ๆ นี้ และว่า หลวงประดิษฐ ฯ ได้เนรเทศพระยาพหล ฯ หลวงพิบูล ฯ ออกนอกประเทศไปแล้ว หลวงประดิษฐ ฯ ตั้งตัวเป็นผู้บงการประเทศ

ครั้นวันรุ่งขึ้น วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ รถยนต์บรรทุกคนคันหนึ่งได้นำเอาใบปลิวออกแจกจ่ายเป็นการใหญ่ในใบปลิวฉบับนี้ก็คือ มีใจความสำคัญว่าพระยาศรีสิทธิสงคราม ได้ให้นายทหารไปยื่นคำขาดกับพระยาพหล ฯ คือหลัก ๖ ประการ ซึ่งเราจะกล่าวในตอนต่อไปว่า หลักประการนั้น มีใจความสำคัญอย่างไร

ในตอนเช้าของวันนั้นเองเมืองนครราชสีมา ครอบคลุมไปด้วยเสียงกัมปนาทไปด้วยเสียงเครื่องบิน เครื่องบินหลายเครื่องได้โผนทยานขึ้นสู่ฟ้า ภายหลังที่ได้บินวนเวียนอวดอนุภาพอันเกรียงไกรให้ชาวเมืองนครราชสีมาเลื่อมใสศรัทธาพอสมควรแล้ว ก็มุ่งหน้าไปยังกรุงเทพ ฯ ทันที

ตอนค่ำของวันนั้น รัฐบาลได้ออกคำแถลงการณ์หลายฉบับ ชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจว่า รัฐบาลนี้มิได้มีความมุ่งหมายจะดำเนินการแบบคอมมูนิสต์ และจะไม่นำเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ ฯ มาใช้ ส่วนที่ว่าหลวงประดิษฐเป็นคอมมูนิสต์นั้นก็ไม่เป็นความจริงเพราะคณะกรรมาธิการได้สอบสวนแล้ว ก็ลงมติเป็นเอกฉันท์พร้อมกันว่า หลวงประดิษฐฯ ไม่เป็นคอมมูนิสต์ และกล่าวโจมตีพระองค์เจ้าบวรเดชว่า เป็นกบฏต่อแผ่นดิน คิดจะล้มล้างรัฐธรรมนูญ และระบอบประชาธิปไตยจะสร้างลัทธิสมบูณาญาสิทธิราชย์ขึ้นมาอีกซึ่งเป็นการผิดเจตนารมณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอให้ประชาชนทั้งหลายอย่าได้เชื่อถือ

เพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจสถานะการณ์อันถูกต้องกับความเป็นจริง รัฐบาลพระยาพหลฯ จึงได้จัดส่งเครื่องบินไปโปรยใบปลิวในจังหวัดนครราชสีมา แต่ก็ทุกครั้งพระยาไชเยนทร์ฤทธิรงค์ ได้สั่งให้ตำรวจเก็บเสียทุกคราว นอกจากจะโปรยใบปลิวแล้ว ยังได้ออกคำแถลงการณ์แก้ข้อหาอยู่เสมอและก็ได้ออกแถลงการณ์ถึงชัยชนะอยู่มิได้ขาดจึงทำให้ราษฎรทั่วประเทศเข้าใจถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้โดยถูกต้อง

ตลอดเวลา ๖ วัน นับตั้งแต่วันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นต้นมา การโรมรันพันตู ได้เป็นไปอย่างฉกาจฉกรรจ์รุนแรงเลือดต่อเลือด ชีวิตต่อชีวิต ได้หลั่งไหลกันอย่างน่าเอน็จอนาถใจเพราะการแย่งอำนาจระหว่างพวก **"อมาตยาธิปไตย"** กับพวก **"คณาธิปไตย"** ฝ่ายคณาธิปไตยหรือรัฐบาลสามารถผลักดันฝ่ายกบฏให้ถอยร่นออกจากจุดต่าง ๆ ที่ฝ่ายกบฏยึดไว้ได้หลายจุด เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ ทำให้เหตุการณ์ในจังหวัดนครราชสีมาแปรเปลี่ยนไป กล่าวคือ

ในวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้มีใบปลิวฉบับหนึ่งมีข้อความสั้น ๆ ว่า

ให้ถอยกำลังมายึดปากช่องไว้เป็นที่มั่น

ประชาชนพากันเข้าใจว่า ฝ่ายกบฏต้องได้รับการปราชัยจนถึงกับถอยมายึดปากช่องไว้เป็นที่มั่น ในตอนนี้ ปรากฏว่าพระยาไชเยนทร์ ฤทธิรงค์ หลบหน้าหลบตาหายไปโดยมิได้ออกมาบัญชาการตามที่เคยปฏิบัติ

ในคืนวันนั้นนครราชสีมาเงียบเหงา เหตุการณ์ที่เคยตึงเครียดนั้นดูบรรเทาเบาบางลงไปมาก ฝ่ายกบฏที่ได้สั่งการอยู่อย่างเอาจริงเอาจังนั้นพากันหลบหนีเอาตัวรอดจนหมดสิ้น

ในวันที่ ๑๖ ตุลาคม นั้นเอง ที่กรมทหารในจังหวัดนครราชสีมา ได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันตั้งแต่เที่ยงวันจนถึงเที่ยงคืน ไม่มีใครทราบว่า นายทหารเหล่านั้นประชุมเรื่องอะไรกัน แต่ทุกคนเต็มไปด้วยความหวาดวิตก และทุกร้อนถึงภัยแห่งอนาคตอันจะเกิดขึ้นแก่ตน สำหรับพระยาไชเยนทร์ฤทธิรงค์นั้น มีหน้าตาหมองคล้ำ มีอาการทุรนทุราย แสดงถึงความทุกข์อันใหญ่หลวงที่เกิดขึ้นกับความรู้สึกของเขา ยิ่งพระประยุทธ ฯ ด้วยแล้ว ยิ่งไปกันใหญ่ทีเดียว รู้สึกว่าหน้าตาซีดเซียวคล้ายกับไก่ใกล้ตรุษจีนทีเดียว

รวมความแล้วก็อาจจะกล่าวได้ว่า ทุกคนเต็มไปด้วยความหม่นหมองเพราะแน่ใจว่าการปฏิวัติครั้งนี้เป็นการล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง

ท่านผู้อ่านคงจะได้ทราบอยู่แล้วว่า การเข้ายึดจังหวัดนครราชสีมาในวันแรกของพระองค์เจ้าวรเดชนั้น ฝ่ายกบฏได้จับบุคคลสำคัญ ๆ มากักขังไว้หลายคน เช่น พ.ต.อ. พระขจัด ทารุณกรรม ร.อ. หลวงโจมพินาศ ร.อ. หลวงไกรสงคราม หลวงเดชาติวงศ์ หลวงสถล ถ่องวีชัย หลวงสุนทร ธนะรักษ์ นายเชาว์ ชัยเวช นายพิสิษฐ อรรถจินดา ร.อ. ขุนศรี ศรากร. หม่อมราชวงศ์ ลาภหัสดิน

ครั้นต่อมาตอนดึกสงัด ของวันที่ ๑๗ ตุลาคม ก็มีบุคคลปลุกให้ตื่น บุคคลดังกล่าวพากันตกตลึงด้วยอารามตกใจ เพราะไม่ทราบว่าพวกกบฏบวรเดช จะดำเนินกับพวกตนอย่างไร ต่างคนก็พากันมองไปยังเสียงที่ปลุก ด้วยหัวใจอันเต้นระทึกระทัก ก็แลเห็นพระประยุทธอริยั่นกบฏคนสำอัญคนหนึ่งยืนหน้าตาซีดเซียวอยู่ ตรงหน้า ลักษณะท่าทางที่ได้ปรากฏต่อหน้าต่อตานั้นดูจะหาสง่าราศีอะไรในตัวพระประยุทธ ฯ มิได้เลยหน้าตาหมองคล้ำ ท่าเงื่องหงอยไม่เหมือนวันแรก ๆ

พระประยุทธ ฯ ได้กล่าวด้วยสำเนียงอ่อย ๆ และแหบแห้งเหมือนคนจะสิ้นใจว่า

"ผมขอลาออก และเลิกทำทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้ทำไปแล้ว จะปล่อยให้ทุกคนออกไปเดี๋ยวนี้ แต่ก็ขอให้รีบหนีไปให้พ้นโคราชก่อนโมงเช้าพรุ่งนี้มิฉะนั้นก็ไม่รับรองเหมือนกันว่า ชีวิตในอนาคตของพวกคุณจะเป็นประการใด"

มันเป็นไปได้หรือ ทุกคนกำลังขบคิดอยู่ในมโนคติ และมองหน้ากันด้วยความฉงนฉงายใจ มันจะเป็นกุศโลบายอะไรสักอย่างหนึ่งดอกกระมังหรือจะเป็นเพราะฝ่ายกบฏถูกฝ่ายรัฐบาลโจมตีล่าถอยยับเยินไปเสียแล้ว ขณะที่กำลังขบคิดปัญหาเหล่านี้อยู่อย่างเคร่งเครียดนั้น พระประยุทธ ฯ ก็นำเอากุญแจมาไขห้องทันที

จากนั้น พระประยุทธอริยั้น ก็เดินคอตกออกจามบุคคลเหล่านั้นไปอย่างคนที่ปราศ-จากชีวิตชีวา

อ้า! ถ้าพระประยุทธ ฯ ไม่ปล่อยให้บุคคลเหล่านี้ออกไปเสียก่อนแล้ว ผู้เขียนก็ไม่แน่ใจนักเหมือนกันว่า พระองค์เจ้าบวรเดช จะไว้ชีวิตบุคคลเหล่านี้หรือไม่

เมื่อเห็นว่า ไม่มีกุศโลบายอะไรแอบแฝงอยู่ ทุกคนก็หายใจโล่งอก ต่อจากนั้นก็ออกจากกรงขังด้วยความดีอกดีใจ ๖ – ๗ วันของการไร้ความอิสระภาพ มันเต็มไปด้วยความทรมารเหลือที่จะพรรณนาปราศรัย ต่างคนต่างก็ลุกขึ้นสะบัดแข้งสะบัดขา ยืดเนื้อยืดตัวเพราะตลอดเวลา ๖ – ๗ วันไม่ได้มีการเคลื่อนไหว หรือออกกำลังกายกันเลย

เมื่อได้พ้นจากที่คุมขังเป็นอิสระภาพแล้ว พ.ต.อ. พระขจัด ทารุณกรรม ก็ได้เปิดการปรึกษาหารือกันขึ้น พระขจัด ทารุณกรรม ได้เสนอความคิดเห็นขึ้นว่าควรจะรีบไปที่สถานีตำรวจเพื่อดูเหตุการณ์ และสามารถจะยึดสถานีตำรวจได้ ก็จะได้ดำเนินการโดยทันทีทันใด ทุกคนมีความเห็นสอดคล้องด้วยกับพระขจัด ทารุณกรรม ดังนั้นบุคคลเหล่านั้นจึงรีบรุดไปยังสถานีตำรวจทันที และในขณะนั้นประมาณ เวลา ๔.๐๐ น. เศษ แล้ว ที่สถานีตำรวจแห่งนี้มีทหารควบคุมอยู่เพียงไม่กี่คน ที่สุดก็สามารถยึดสถานีตำรวจไว้ได้ โดยปราศจากการต่อสู้ แล้วต่อจากนั้นก็ได้จัดการปลดอาวุธทหารทั้งหมด และใช้สถานีตำรวจแห่งนี้เป็นกองบัญชาการต่อไป

แล้วเหตุการณ์ต่อมาในวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ เวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. ชาวนครราชสีมา ได้พากันแตกตื่นตกใจไปตาม ๆ กัน ในเมื่อขบวนรถไฟบรรทุกทหารมาแน่นขนัด ในความบังคับบัญชาของนายพันตรี หลวงพลเดชวิสัย ซึ่งกองพันนี้ได้ยกกำลังเป็นกองหนุน เพื่อช่วยพระองค์เจ้าวรเดชที่สถานีรถไฟบางเขน แต่ที่สุดต้องถอยทหารมายังสถานีจีระจังหวัดนครราชสีมา และท่านได้บอกราษฎรแห่งจังหวัดนครราชสีมาให้ทราบว่า ตัวท่านเองได้ถูกฝ่ายกบฏล่อลวงมาให้รบกับรัฐบาล และขอยึดเอาจังหวัดนครราชสีมาเป็นที่ตั้งมั่น เพื่อทำการกวาดล้างฝ่ายกบฏ หลวงเดชพลวิสัยกล่าวต่อไปว่า ขณะนี้พระองค์เจ้าบวรเดชและพระศรีสิทธิสงคราม ถูกฝ่ายรัฐบาลโจมตีถอยล้นมาแล้วจากดอนเมือง

ต่อจากนั้น นายพันตรีหลวงพลเดชวิสัย ก็จัดการปลดอาวุธทหารกบฏในจังหวัดนครราชสีมาเสียทั้งหมด แล้วส่งทหารอุบลเข้ายึดสถานที่สำคัญ ๆ ไว้ทั้งสิ้น ยิ่งกว่านั้นกองพันทหารอุบลกองพันนี้ ก่อนจะถอยออกจากดอนเมืองยังได้ทำลายทางรถไฟระหว่างปากช่องและโคราชเสียมากมาย ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันทหารฝ่ายกบฏมิให้ถอยหนีจากรัฐบาลลงมาปะทะกับกองทหารอุบลที่นครราชสีมาได้สะดวก

หลังจากที่นายพันตรี หลวงพลเดชวิสัย ได้ตระหนักประจักษ์เป็นการแน่ชัดว่า พระองค์เจ้าบวรเดชและพวกเป็นกบฏต่อแผ่นดิน เป็นผู้จะลบล้างระบบรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย และก็รู้ว่าตนเองนั้นได้ถูกหลอกลวงให้มาทำการสู้รบกับรัฐบาล เพื่อประโยชน์ส่วนตัวในทางการเมือง ดังนั้น หลวงพลเดชวิสัยผู้บังคับกองพันแห่งจังหวัดอุดรราชธานี จึงสั่งผู้ใต้บังคับบัญชาปรับปรุงที่มั่นอย่างขนานใหญ่ และเตรียมตั้งปืนกลหนัก ปืนกลเบา ในบริเวณใกล้สถานีรถไฟจีระ และในเวลาเดียวกันนั้น ก็ได้มีประกาศให้ราษฎรในบริเวณที่ใกล้เคียงสถานีรถไฟจีระ รีบอพยพหลบหนีให้พ้นเขตดังกล่าวนั้นโดยด่วน

คำประกาศให้ราษฎรในบริเวณใกล้เคียงสถานีรถไฟจีระอพยพไปโดยด่วนนั้น ต่างก็มีความวิตกอกสั่นไปตาม ๆ กัน ด้วยความกลัวอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ชีวิตตนเอง และลูกหลานจึงมิได้รีรอ ต่างก็พากันขนข้าวขนของจากที่อาศัยด้วยอาการอันงันงก บ้างก็จูงลูก จูงหลาน ปากก็พร่ำแต่สาปแช่งพระองค์เจ้าบวรเดชเสียงขรม ไม่นานนักราษฎรก็อพยพไปจากแห่งนี้แทบทั้งสิ้น บัดนี้สถานีรถไฟจีระเงียบสงัดและวังเวง ได้ยินแต่เสียงจิ้งหรีดร้องครวญเสียงเย็นยะเยือกเข้าสู่หัวใจ ไม่ผิดแปลกอะไรกับสุสานนั้นเลย

ในตอนบ่ายของวันที่ ๑๗ ตุลาคม นั้นเอง นายพันตรี หลวงพลเดชวิสัย ได้ลำเลียงทหารทั้งหมดจากจังหวัดนครราชสีมากลับยังจังหวัดอุบล ในการที่หลวงพลเดชวิสัยกระทำเช่นนั้น ไม่มีใครทราบว่าหลวงพลเดชวิสัยมีความประสงค์อย่างไร ตามเสียงวิจารณ์ของคนทั่วไปๆ ในขณะนั้น ได้ให้ทรรศนะวิจารณ์กันว่าการที่หลวงพลเดชวิสัย ถอนทหารออกจากจังหวัดนครราชสีมานั้นเห็นจะเป็นด้วยว่า กำลังพลและอาวุธยุทธภัณฑ์เท่าที่มีอยู่ในบัดนั้นอาจไม่เป็นการเพียงพอกับการที่จะต้านทานกองทัพของพระองค์เจ้าบวรเดชก็อาจเป็นได้ และอีกประการ

หนึ่งก็อาจเป็นได้เหมือนกัน คือว่า ถ้าจะไปทำการต้านทานกองทัพของพระองค์เจ้าบวรเดชขึ้น ก็จะไม่ได้รับประโยชน์อะไรให้เกิดขึ้นเลย รังแต่จะให้นครราชสีมากลายเป็นทะเลเพลิง ทะเลเลือด และต้องเสียเลือดเนื้อคนต่อคนไทยไปเปล่า ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงเหตุการณ์ร้ายเหล่านี้ หรือหลวงพลเดชวิสัยจะมีความประสงค์ในการเปลี่ยนความตั้งใจครั้งนี้เป็นประการใดนั้น เราผู้เขียนก็ไม่มีญาณทิพย์หรือจิตทิพย์พอที่จะทราบได้

ในตอนบ่ายของวันที่ ๑๗ ตุลาคมนั้นเอง หลวงพลเดชวิสัยก็มีคำสั่งให้ขนทหารและอาวุธยุทธภัณฑ์ขึ้นบรรทุกรถไฟ ท่ามกลางความฉงนสนเท่ห์ของราษฎรชาวนครราสีมาเป็นอย่างยิ่ง เขาไม่ทราบว่าเพราะเหตุใด กองพันทหารอุบลจึงได้ออกจาก นครราชสีมาทั้งที่ได้ประกาศออกไปอย่างเปิดเผยว่า จะปราบปรามพวกก่อการกบฏ ให้ถึงที่สุด

การเคลื่อนย้ายกำลังกันอย่างอลหม่านสับสนนี้ ปรากฏว่าบุคคลที่ได้ถูกจับในวันแรกที่พระองค์เจ้าวรเดช ยึดนครราชสีมานั้น ได้เดินทางร่วมกับกองทัพทหารอุบล เว้นแต่หลวงโจม พินาศเท่านั้น ไม่ยอมจากไป จะขอหลบหลักอยู่ในนครราชสีมาต่อไป และขอดูหน้าดูตาพระองค์เจ้าบวรเดชให้เต็มตาสักที

ตอนบ่าย ๑๕.๐๐ น. เศษ ๆ นั้น กองพันทหารแห่งจังหวัดอุบล ภายใต้การควบคุมของและการบังคับบัญชาของหลวงพลเดชวิสัยพร้อมกับ ร.อ. หลวงไกรสงคราม หลวงเดชาติวงศ์ หลวงสถลถ่องวิชัย หลวงสุนทรธนรักษ์ นายเชาชัย เวชนาย พิสิษฐ อรรถจินดา ร้อยเอกขุนศรีศรากร ร.ต. หม่อมราชวงศ์ ลาภหัสดิน ก็ได้ร่วมเดินทางไปกับกองทหารจังหวัดอุบลด้วย

ขณะที่กองพันทหารราบแห่งจังหวัดอุบล เคลื่อนย้ายจากสถานีจีระไปนั้น หลวงพลเดชวิสัย ผู้บังคับกองพัน ก็ได้สั่งให้ทหารทำลายรางรถไฟ และล้อถอนรางเหล็กออกจากรางและยังขนเอารางเหล็กรถไฟเอาไปอีกด้วย การที่ทำเช่นนี้ ก็เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ทหารฝ่ายกบฏติดตามได้เร็วเกินไป สะพานลำชีซึ่งเป็น สะพานค่อนข้างยาว ก็ได้ถูกทำลายลงเช่นเดียวกัน

พฤติการณ์ของทหารจังหวัดอุบล ซึ่งเป็นการทรยศหักหลังครั้งนี้ ยังความเป็นเดือดเป็นแค้นให้กับพระองค์เจ้าวรเดช และพระยาศรีสิทธิสงครามเป็นที่สุด เพราะกองพันทหาร

อุบลนี้เอง ทำให้ยุทธวิธีมิได้ดำเนินไปตามแผนการณ์ เพราะกำลังน้อยกว่ารัฐบาล และไม่อาจที่จะต้านทานกำลังที่มากกว่าได้ ร้ายไปกว่านั้นก็คือ หลวงพลเดชวิสัย ยังทำลายการคมนาคมต่าง ๆ ทำให้การเคลื่อนที่ ของทหารชักช้ายิ่งขึ้นด้วย เหตุการณ์ดังได้กล่าวนี้แหละ นายพลเอกพระองค์เจ้าบวรเดชและนายพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามแม่ทัพฝ่ายกบฏ จึงพากันมีความโกรธแค้น และมีปณิธานอาฆาตมาดหมายไว้ว่า จะต้องทำการปราบปรามบดขยี้ให้แหลกพินาศไปให้จงได้

ต้องเสียเวลากันเป็นการใหญ่ทีเดียว ที่กองทัพพระองค์เจ้าบวรเดช ต้องหยุดซ่อมแซมทางรถไฟ เพื่อบรรทุกรถไฟลำเลียงทหารเข้าสู่จังหวัดนครราชสีมา และในขณะนั้นเล่า พันโทหลวงพิบูลสงคราม แม่ทัพฝ่ายรัฐบาลก็โจมตีบุกรุกติดตามมาอย่างกระชั้นชิด ฝ่ายกบฏได้ร่นถอยกระเจิดกระเจิงมามิได้เป็นขบวน

เวลา ๑๓.๐๐ น. ของวันที่ ๑๓ ตุลาคมนั้นเอง รถไฟขบวนแรกของพระองค์เจ้าบวรเดช ก็ได้มาถึงสถานีรถไฟจีระ และในเวลาอันไล่เลี่ยกัน ก็เคลื่อนมาอีก ๓ – ๔ ขบวน

นายพลเอกพระองค์เจ้าบวรเดชผู้มีความมักใหญ่ใฝ่สูง ในการที่จะได้เป็นอัครมหาเสนาบดี ได้เดินลงจากรถไฟด้วยพระพักตร์อันตรึงเครียด ความปรารถนา จะได้เป็นใหญ่เป็นโตได้กลายเป็นอากาศธาตุไปเสียแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างในอนาคตมืดมนเดินลงไปในถ้ำ ความเชื่อมั่นในตัวเองความทะเยอทะยาน อันเป็นบุคลิกลักษณะประจำนิสัยพระองค์เจ้าบวรเดชนั้น บัดนั้นมิได้มีปรากฏอยู่ในจิตใจของท่านเลย ดวงพระพักตร์ของพระองค์เจ้าวรเดชหม่นหมองและเต็มไปด้วยความหวาดระแวงภัยอันจะบังเกิดกับชีวิตของพระองค์

ทันทีทันใดที่กำลังทหารที่ยังเหลืออยู่ลงจากลงไฟไป พระองค์เจ้าบวรเดชมีความมั่นหมายอยู่ในปณิธานว่า จะยึดเอาจังหวัดนครราชสีมาเป็นฐานทัพ สำหรับสู้รบกับพันโทหลวง-พิบูลสงคราม และอีกประการหนึ่งที่พระองค์เจ้าบวรเดช เจ็บพระทัยไม่หาย และประดุจเหล็กแหลมทิ่มแทงพระทัยอยู่เสมอนั้นคือกองพันทหารอุบล ภายใต้การบังคับบัญชาของนายพันตรีหลวงพลวรเด.ชวิสัยที่ทรยศและหักหลัง ทำให้แผนการณ์ยุทธวิธีล้มเหลวด้วยพฤติการณ์ดังกล่าวนี้ พระองค์เจ้าบวรเดชจึงวางแผนการณ์ จะทำการปราบปรามกองพันทหารอุบล

ด้วยมีปณิธานเช่นนั้น พระองค์เจ้าบวรเดช ได้มีคำบัญชาให้นายพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม ไปทำการรบต้านทานทหารฝ่ายรัฐบาลอยู่ที่ปากช่อง และในขณะนั้นปรากฏว่าฝ่ายรัฐบาลได้รุกไล่ โจมตีฝ่ายกบฏอย่างบ้าคลั่ง สำหรับการโจมตีกองพันทหารอุบลนั้น ได้ให้พระยาเสนาสงครามควบคุมกำลังทหารจำนวน ๔๐๐ คน ขึ้นไปยึดจังหวัดบุรีรัมย์ ไว้เพื่อไว้เป็นที่มั่นสำหรับโจมตีจังหวัดอุบลต่อไป

การต่อสู้ อย่างฉกาจฉกรรจ์ ได้เปิดฉากขึ้นที่หินลับทันที

๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ เวลา ๑๘.๐๐ น. การโจมตีอย่างฉกาจฉกรรจ์รุนแรงของฝ่ายรัฐบาลได้ปฏิสนธิขึ้น ทั้งสองฝ่ายได้ทำการตลุมบอนกันอย่างน่าสยดสยองต่างล้มตายเสียหาย เสียชีวิตกันอย่างน่าอนาถ และในการตลุมบอนอันฉกาจฉกรรจ์นี้ จนในที่สุดนายพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามแม่ทัพฝ่ายกบฏได้ถูกยิงตายอย่างน่าเอน็จอนาถใจ

ข่าวการพ่ายแพ้ อย่างยับเยินที่หินลับ ข่าวที่พระยาศรีสิทธิสงครามถูกฝ่ายรัฐบาลยิงตายในท่ามกลางสมรภูมิ ข่าวนี้ยังความเศร้าพระทัยให้แก่พระองค์เจ้าบวรเดชเป็นอันมาก เพราะพระยาศรีสิทธิสงครามนั้นเปรียบแล้วก็ประดุจแขนขวาของพระองค์เจ้าบวรเดช ทำให้ความหวังที่เลือนลางอยู่แล้วนั้นกับมีความเลือนลางและมืดมนยิ่งขึ้น พระองค์เจ้าบวรเดชรู้สึกท้อแท้พระหทัยจะดำเนินต่อไป พระองค์เจ้าบวรเดชทรงจินตนาในพระทัยของพระองค์ว่า เห็นจะไม่มีทางอีกแล้วที่จะปราบปรามฝ่ายรัฐบาลได้ ยังเหลือทางเลือกอยู่ทางเดียวเท่านั้นคือ จะทำอย่างไรให้ชีวิตของพระองค์ปลอดภัย

ในวันที่ ๒๕ ตุลาคม เวลาบ่ายพระองค์เจ้าบวรเดช ด้วยพระพักตร์อันหม่นหมอง ด้วยกิริยาท่าทางอันทุรนทุราย และด้วยความวิตก—วิจารณ์อันเห็นได้ชัดก็ ได้เสด็จโดยทางรถไฟไปทางจังหวัดอุบล การเสด็จไปจังหวัดอุบลครั้งนี้ ไม่ทราบว่าพระองค์เจ้าบวรเดชมีเจตนาประการใด และก็ ในวันเดียวกันนั้นพระองค์เจ้าบวรเดชก็ ได้เสด็จกลับมายังจังหวัดนครราชสีมาอีกคราวนี้พระองค์เจ้าบวรเดชรู้สึกตระหนกตกใจพระหทัยมาก และไม่มีความสนใจใยดีอะไรกับกิจการต่าง ๆ อันเกี่ยวแก่การต้านทานกองทัพทหารฝ่ายรัฐบาล

เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างกลายเป็นความฝันเช่นนั้น สัญชาติญาณของการหนีภัย ก็พลันอุบัติขึ้นในมโนภาพของพระองค์เจ้าบวรเดชทันที พระองค์เจ้าบวรเดชลืมนึกถึงตำแหน่งเสนาบดี ลืมนึกถึงเพื่อนตายในสมรภูมิ ลืมนึกถึงความอาฆาตมาดร้ายที่มีต่อกองพันทหารอุบล ลืมนึกถึงลูกเมียที่ร่ำไห้ถึงโชคชะตากรรมของพระองค์ ณ บัดนี้ สิ่งเดียวที่พระองค์เจ้าวรเดชไม่ลืมนั้นคือชีวิตและอิสรภาพของพระองค์เอง

ในทันทีทันใดนั้น ท่ามกลางความสับสนอลหม่าน และความระสำระสายอย่างสุดขีดนั้น เครื่องบินลำหนึ่งก็โผนทะยานขึ้นสู่ท้องฟ้า เครื่องบินลำนั้นบินวนเวียนอยู่หลายรอบคล้ายกลับจะบอกว่า ลาก่อน เพื่อนตายของข้าเอย ลาก่อนชาวนครราชสีมา ลาก่อนประเทศสยาม ถ้าคนอย่างพระองค์เจ้าบวรเดชยังไม่ตาย จะมาเหยียบผืนแผ่นดินแห่งนี้อีก

เครื่องบินลำนี้ไม่ใช่ใครที่ไหนหรอก เป็นเครื่องบินที่หลวงเวหน ผู้บังคับกองบินน้อยแห่งนครราชสีมาเป็นผู้ขับ โดยมีพระองค์เจ้าบวรเดชโดยสารอยู่ในเครื่องบินลำนี้

หัวหน้ากบฏใหญ่ได้หลบหนีเอาตัวรอดไปเสียแล้ว ยังเหลืออยู่แต่ก็พลพรรคเท่านั้นที่กำลังรอพระยามัจจุราชมาคร่าห์เอาชีวิตไป หรือก็ต้องสูญเสียอิสรภาพไปชั่วนิรันดร์

ในวันที่พระองค์เจ้าบวรเดชได้เสด็จโดยเครื่องบิน อันมีหลวงเวหน ผู้บังคับกองบินน้อยแห่งนครราชสีมาเป็นผู้ขับนั้นปรากฏว่า พระองค์เจ้าบวรเดช หัวหน้ากบฏผู้ปราชัยจับเครื่องบินไปลงไซ่ง่อน ทั้งนี้เป็นข่าวจากหน้าหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง มีชื่อว่า "กดุ๊กอานัน" ได้เล่าเรื่องถึงพระองค์เจ้าบวรเดชไว้ดังนี้

"**ประชาชนในไซ่ง่อน** ได้โจษขานกันถึงเรื่องพระองค์เจ้าบวรเดชได้มาอยู่ที่ไซ่ง่อน โดยที่พวกเขาไม่ทราบว่า พระองค์เจ้าบวรเดชนั้นมาจากไหน และมาโดยอย่างไร หนังสือพิมพ์หลายฉบับเมื่อได้ทราบข่าวนี้ก็ได้ไปหาพระองค์เจ้าบวรเดช เพื่อขออินเตอร์วิวเรื่องราวต่างๆ ของการปฏิวัติในประเทศสยาม พระองค์เจ้าบวรเดชได้ให้อินเตอร์วิวกับหนังสือพิมพ์นั้นว่า นับตั้งแต่ได้เกิดการปฏิวัติขึ้นเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน เมื่อปีกลายแล้ว คณะที่ได้ยึดอำนาจได้กระทำการร้าย เป็นเหตุให้ประชาชนพลเมืองมีความเบื่อหน่ายไม่พอใจ พระองค์เจ้าบวรเดชจึงคิดกำจัดบุคคลเหล่านี้เสีย"

หนังสือพิมพ์ญวนอันมีชื่อว่า "ตุ๊กอานัน" ได้ลีลาข่าว เกี่ยวแก่พฤติการณ์ของพระองค์เจ้าบวรเดชต่อไปอีกว่า

"หลังจากที่พระองค์เจ้าบวรเดชมาถึงไซ่ง่อนแล้ว ๒—๓ วัน ก็ได้ทราบว่าจะมีพรรคพวกของพระองค์เจ้าบวรเดชอีก ๓๔ คน จะเดินทางผ่านศรีโสภณไปสู่เมืองพนมเปญ เจ้าหน้าที่รัฐบาลของฝรั่งเศสที่นั่นได้คุมตัวทั้ง ๓๔ คน ไว้จัดการยึดอาวุธที่มีอยู่ทั้งหมด แล้วก็ปล่อยให้เป็นอิสระภาพเช่นเดิม บุคคลเหล่านั้นได้พักอยู่ในพนมเปญ ๒—๓ วัน ได้โดยสารเรือหลุยส์ปลังเซต์เดินทางต่อไปยังไซ่ง่อนแล้ว"

นายพลตรีพระยาเสนาสงคราม มิได้ทราบว่า พระองค์เจ้าบวรเดช หัวหน้ากบฏใหญ่นั้นได้หลบหนีเอาตัวรอดไปเสียไกลลิบโลกแล้ว ทิ้งพรรคพวกเพื่อนฝูงไว้ให้เผชิญกับชะตากรรมในอนาคตอย่างหนัก ทั้ง ๆ ที่หัวหน้ากบฏได้หนีออกประเทศไปแล้ว ทั้ง ๆ ที่การปฏิวัติ เพื่อสถาปนาลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชนั้นพังทลายลงแล้ว ถึงกระนั้นก็ดี นายพลตรี พระยาเสนาสงคราม ภายหลังได้รับคำบัญชาจากพระองค์เจ้าบวรเดชให้ไปยึดจังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อยึดเป็นฐานทัพจะไปโจมตีกองทหารในจังหวัดอุบล หลังจากได้รับคำบัญชาจากหัวหน้ากบฏ ก็ลำเลียงทหารขึ้นรถไฟเป็นการใหญ่โดยมิได้รู้ว่า นายพลเอก พระองค์เจ้าบวรเดช ได้หนีออกจากประเทศสยามไปแล้ว ก็ได้เคลื่อนขบวนทหารออกจากนครราชสีมาไป เมื่อถึงตอนไหนชำรุดหรือรางรถไฟเสียหายก็จัดการซ่อมแซมให้ใช้การได้ ได้กระทำเช่นนี้จนถึงสะพานลำชี ก็ต้องหยุดชะงักอยู่ที่นั่น เพราะไม่สามารถจะก่อสร้างสะพานลำชีให้ใช้การได้ ก็ต้องหยุดชะงักอยู่ที่นั่นเพราะมันยาวมากเกินไปและกำลังที่ตัวมีอยู่ก็ไม่เพียงพอจะสร้างสรรค์ได้

ข่าวอันน่าสลดเศร้าใจที่นายพลตรีพระยาเสนาสงคราม ได้ทราบข่าวมาว่า ทางปากช่องแตก พระยาศรีสิทธิ สงครามตายในสมรภูมิ และข่าวที่น่าสลดใจยิ่งไปกว่านี้คือข่าวที่พระองค์เจ้าบวรเดชได้ขึ้นเครื่องบินหนีเอาตัวรอดไปเสียแล้ว ข่าวนี้ พระยาเสนาสงครามรู้สึกรันทดสลดใจยิ่ง กำลังใจที่เคยเข้มแข็ง ก็อ่อนปวกเปียกลง การคิดจะต่อสู้ต้านทาน ก็ทำไปไม่ได้ คิดจะหนีไปด้วยความว้าเหว่ และเกิดความลังเลใจ ในที่สุด บุคคลเหล่านั้นก็หาทางเอาตัวรอดทำนองเดียวกับพระองค์เจ้าบวรเดชนั่นเอง

ในการ เคลื่อนขบวนทหารไปสู่จังหวัดบุรีรัมย์ครั้งนั้น นอกจากพลตรี พระยาเสนาสงครามแล้วก็ยังมี นายพันเอก พระยาเทพสงคราม นายพันโท พระยาบั่จนึกพินาศ นายพันเอก พระไชยเยนทร์ ฤทธิรงค์ หลวงลบบาดาล หลวงจรูญฤทธิไกรบุคคลเหล่านี้ได้ออกกลอุบายหลอกลวงให้นายทหารชั้นผู้น้อย ๒–๓ คน ซึ่งหลวงหาญรอนรบเป็นผู้บังคับบัญชาโดยได้หยุดพักที่ทุ่งนาแห่งหนึ่งห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ไปเล็กน้อย แล้วบุคคลดังกล่าวนั้นแจ้งแก่หลวงหาญรอนรบว่า พวกเขานั้นจะออกไปทำการสำรวจเสียก่อนแล้วต่อจากนั้นบรรดาหัวหน้ากบฏชั้นผู้ใหญ่ก็พากันหลบหนีไป ในคืนวันนั้นโดยที่หลวงหาญรอนรบมิได้ทราบกลอุบายของบุคคลดังกล่าวนั้น

ครั้นวันรุ่งขึ้น ปรากฏนายพลตรี พระยาเสนาสงคราม และพวกอีก ๕–๖ คนนั้นหายหน้าหายตาไป สำหรับทหารม้าลาดตระเวนที่ได้ส่งออกไปทำการสำรวจตรวจตราข้าศึกซึ่งได้ส่งออกไปก่อนหน้าพระยาเสนาสงครามจะหนีเอาตัวรอดก็พากันหายสาบสูญไปอีก ไม่เห็นกลับมารายงานเหตุการณ์ให้ทราบ ตอนนี้เองหลวงหาญรอนรบก็สำนึกรู้สึกตัวเองได้ว่า หัวหน้ากบฏเหล่านั้นปราศจากอุดมคติ มีลักษณะเป็นบุคคลขี้ขาดตาขาวไม่กล้าเผชิญหน้ากับอันตราย และมิได้นึกถึงหัวอกผู้น้อยซึ่งได้กระทำไป โดยไม่มีความหวังอะไรในชีวิต และมิได้มุ่งหวังจะเป็นใหญ่เป็นโตในทางการเมือง ดูเหมือนว่าบุคคลเหล่านี้มิได้มีบุคลิกลักษณะในการเป็นผู้นำ ไม่มีวิญ-ญาณเป็นนักการทหาร ไม่ใช่นักรบที่กล้าเสียสละอย่าง นโปเลียน โปนาปาร์ต หรือจอมพลเนย์ ครั้นจะทำการต่อสู้ขัดขืนต่อรัฐบาลต่อไป ก็มองไม่เห็นว่าจะได้ประโยชน์อะไรให้แก่ตัว และตัวเองก็ไม่มีความคิดอะไรในทางการเมืองอีกด้วย

ดังนี้ จะมีประโยชน์อะไรจะไปต่อสู้กับรัฐบาลที่มีกำลังเหนือกว่าอย่างเทียบกันไม่ได้ และอีกอย่างหนึ่งก็หาประโยชน์อันใดมิได้ที่จะนำเอาชีวิตของทหาร ซึ่งไม่รู้อีโหน่อีเหน่อะไรไปตายเสียเปล่า ๆ ก็หาความหมายอะไรไม่ได้ด้วยความรู้สึกและคิดเห็นเช่นนี้ หลวงหาญรอนรบจึงโทรเลขจากจังหวัดบุรีรัมย์มาถึง พระสิทธิสงคราม เสนาธิการจังหวัดทหารบกนครราชสีมาขอยอมสวามิภักดิ์ต่อรัฐบาล มีนายทหาร ๒–๓ นาย นายสิบพลทหารอีก ๔๐๐ คน

แล้วต่อจากนั้น นายทหารนายสิบและพลทหารจำนวน ๔๒๓ คนก็ถูกปลดอาวุธที่จังหวัดบุรีรัมย์นั่นเอง

ข้าพเจ้าขอปิดฉากละครการเมืองเรื่องกบฏบวรเดชในจังหวัดนครราชสีมาไว้เพียงแค่นี้ เพราะไม่มีบทบาทอะไรเกิดขึ้นอีก หัวหน้ากบฏก็หนีเอาตัวรอดไปแล้ว แม่ทัพคือพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามก็ถูกซัลโวดับดิ้นสิ้นชีวิตที่หินลับ พระยาเสนาสงครามกับพวกก็หลบหนีเข้าป่าดงพญาเย็นหายเงียบไป ดังนั้นทางด้านจังหวัดนครราชสีมาจึงไม่มีเหตุการณ์อะไรที่จะมาเล่าให้ฟังอีก

ต่อไปนี้ ข้าพเจ้าจะเปิดฉากละครการเมืองตอนพระองค์เจ้าบวรเดชและนายพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม ยาตราทหารเข้ายึดดอนเมืองและวัดเครายไว้ ตลอดจนยื่นคำขาด ๖ ประการ ร่วมทั้งการรบจนฝ่ายกบฏหลบหนีดังได้กล่าวมาแล้ว

ในทันทีทันใดที่ พระองค์เจ้าบวรเดช ได้ยึดดอนเมืองและวัดเครายไว้ได้นั้นทางฝ่ายรัฐบาลอันมีเจ้าคุณพหล ฯ เป็นนายกรัฐมนตรี ก็ได้จัดส่งตำรวจไปทำการอารักขาบรรดาสถานทูตต่าง ๆ ไว้อย่างเข้มแข็ง เพราะเกรงว่าจะมีบุคคลเข้าไปทำลายชีวิตและทรัพย์สินอันจะเป็นเหตุให้เกิดการแทรกแซงดั่งเช่นกบฏบ็อกเซอร์ในประเทศจีนนอกจากจะให้ความอารักขาแก่บรรดาสถานทูตต่างประเทศอย่างแข็งแรงแล้ว ยังได้จัดทหารไปให้ความอารักขาบุคคลสำคัญ ๆ ของรัฐบาลพระยามโนเครซีไว้ด้วยเช่น พระองค์เจ้าอลงกต พระองค์เจ้าทศศิริวงศ์ พระยาเทพ-หัสดิน ฯ ส่วนพระยาศราภัยพิพัฒน์และครอบครัวได้หลบหนีไปเสียก่อน

ครั้นต่อมา ในวันที่ ๑๒ ตุลาคม เวลา ๑๔.๐๐ น. พระองค์เจ้าบวรเดชและพันเอก พระยาศรีสิทธิสงคราม ก็ได้ให้นาวาเอกพระยาแสงสิทธิการ นายทหารเรือนอกราชการเป็นผู้ถือสาส์นเข้ามายื่น "อัลติเมตั้ม" หรือคำขาดกับพระยาพหล ฯ ใจความในสาส์นการเมืองนั้นมีใจความสำคัญว่า

"**คณะรัฐมนตรี** ปล่อยให้คนดูหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และเอาหลวงประดิษฐ์มนูธรรม กลับมา เพื่อดำเนินการปกครองแบบคอมมูนิสต์อีกต่อไป จึงขอให้คณะรัฐบาลกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งภายใน ๑ ชั่วโมง ถ้ามิฉะนั้นจะใช้กำลังบังคับ และจะเข้ายึดการปกครองชั่วคราว จนกว่าจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่ ซึ่งไม่มีนายทหารเข้าประจำการเข้าเกี่ยวข้องด้วย"

ภายหลัง จากนายนาวาเอก พระแสงสิทธิการไปยื่นคำขาดกับพระยาพหลฯ ไปแล้วในเวลา ๑๔.๐๐ น. ของวันที่ ๑๒ ตุลาคม ครั้นต่อมาในวันรุ่งขึ้น คือในวันที่ ๑๓ ตุลาคม เวลาประมาณ ๑๒ น. พระองค์เจ้าบวรเดช หัวหน้าคณะปฏิวัติก็ได้ให้นายพันเอก พระยาเวหาสยานศิลปสิทธิ (หลวงสินสุข) เจ้ากรมอากาศยาน นายพันโทพระเทเวศร์อำนวยฤทธิ์ (ประเสริฐ อินทุเศรษฐ) นายร้อยเอกเสนาะรักธรรม ร.น. เป็นผู้ถือสาส์นมายื่นคำขาดให้รัฐบาลปฏิบัติโดยเด็ดขาด ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำขาด จะใช้กำลังทหารบังคับ เป็นนโยบายขั้นสุดท้ายในการเจรจาทางการทูตต่อกัน

"คำขาด" หรือ "อัลติเมตั้ม" ของนายพลเอก พระองค์เจ้าบวรเดช มีใจความสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. ต้องจัดการทุกอย่างที่จะอำนวยผลให้ประเทศสยามมี พระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญชั่วกัลปาวสาน

๒. ต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญที่แท้จริง เฉพาะอย่างยิ่งคือ การตั้งและถอดถอนคณะรัฐบาล ต้องเป็นไปตามเสียงข้างมากไม่ใช่ทำด้วยจับอาวุธดังที่แล้วมา โดยเหตุนี้ต้องยอมให้มีคณะการเมือง ที่ชอบกฎหมาย

๓. ข้าราชการที่อยู่ในตำแหน่งประจำการทั้งทหารและพลเรือน ต้องอยู่นอกการเมือง เว้นแต่ผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งมีหน้าที่อยู่ในการเมืองโดยตรง แต่ความข้างต้นนั้นไม่เป็นการตัดสิทธิในการที่ข้าราชการประจำ จะนิยมยึดถือลัทธิการเมืองใด ๆ ที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ห้ามมิให้ใช้อำนาจและโอกาศในตำแหน่งหน้าที่เพื่อสนับสนุนแพร่

ลัทธิที่ตนนิยม หรือเพื่อบังคับขู่เข็ญโดยทางตรงหรือทางอ้อมให้คนเชื่อถือตามที่ตนนิยมนั้นเป็นอันขาด

๔. การแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่ง ราชการจักต้องถือคุณวุฒิตามความสามารถเป็นหลักไม่ถือเอาความเกี่ยวข้องในทางการเมืองเป็นความชอบ หรือเป็นข้อรังเกียจในการบรรจุหรือตำแหน่ง

๕. การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ ต้องถวายให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือก

๖. การปกครองกองทัพบก จักต้องให้มีหน่วนผสมตามหลักยุทธวิธีเฉลี่ยอาวุธสำคัญแยกกันไปประจำตามท้องถิ่น มิให้กำลังส่วนใหญ่เฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่ง

และนอกจากนี้ นายพลเอกพระยาบวรเดช ยังได้บังคับให้รัฐบาลออกพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมให้แก่ตัวเองและพรรคพวกด้วย

จากคำขาดหรือ "อัลติเมตั้ม" ของพระองค์เจ้าบวรเดชนั้น พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีได้นำเอาคำขาดนั้นเข้าสู่ที่ประชุม ได้มีการอภิปรายกันอย่างเคร่งเครียดแล้วที่ประชุมคณะรัฐมนตรีมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ตามเรียกร้องของฝ่ายกบฏนั้นเป็นเล่ห์กลอุบายด้วยประการทั้งปวง และจุดหมายอันสำคัญของฝ่ายกบฏนั้นมีเจตนาที่จะสถาปนาระบบสมบูรณาญาสิทธิราชขึ้นมาอีก เพราะรัฐบาลถือว่าได้ดำเนินไปตามระบบรัฐธรรมนูญอยู่แล้วอย่างเต็มที่ และอีกทั้งรัฐบาลก็ได้ประกาศอยู่โครม ๆ ว่า รัฐบาลนี้จะไม่นำเอาโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ ฯ มาใช้ และสำหรับหลวงประดิษฐ์ ฯ เองนั้นก็ให้คำสัญญาต่อสภาผู้แทนราษฎรแล้วว่าจะไม่เอาโครงการเศรษฐกิจมาใช้ในประเทศสยาม และรัฐบาลนี้ก็มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดมา ก็เมื่อฝ่ายรัฐบาลได้ดำเนินไปโดยถูกต้องตามระบอบรัฐธรรมนูญเช่นนี้ จึงไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องปฏิบัติตามคำเรียกร้องของฝ่ายกบฏ

ดังนั้น ทางรัฐบาลจึงสั่งทำการจับกุมนาวาเอก พระแสงสิทธิการ ไว้ทันทีในฐานที่สมคบกับพวกกบฏ

หลังจากนั้น รัฐบาลก็ออกคำแถลงการณ์ชี้แจงต่อประชาชนให้ได้ทราบถึงพฤติการณ์ของพวกกบฏและนโยบายของรัฐบาลที่พึ่งจะดำเนินการแก่ฝ่ายก่อการกบฏ ดังมีใจความในคำแถลงการณ์ดังนี้

คำแถลงการณ์ ฉบับที่ ๑

เนื่องจากมีการเป่าข่าวลือ และส่อเสียดกันด้วยประการต่าง ๆ และมีผู้ทนงองอาจพยายามจะโค้นล้มรัฐบาลด้วยการใช้กำลังบังคับ ถึงกับยุยงทหารในบางจังหวัดให้หลงเชื่อในทางผิด และนำทหารยึดที่ต่าง ๆ มาทางกรุงเทพฯ อันเป็นเหตุจลาจล รัฐบาลจึงเห็นเป็นความจำเป็นที่จะต้องปราบปรามการจลาจลให้คงคืนสภาพเดิม

อนึ่ง รัฐบาลควรแถลงให้ประชาชนทั้งข้าราชการฝ่ายทหาร พลเรือน และราษฎรทราบว่าการที่ผู้หนึ่งผู้ใดพยายามก่อความไม่สงบให้แก่บ้านเมือง โดยการกระทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจในรัฐบาลให้เกิดความระส่ำระสาย หรือยุยงให้เกิดการประหัตประหารซึ่งกันและกันเช่น เป็นความคิดที่ผิดนักโดยมิได้คำนึงถึงภัยแก่ชาติเป็นการทำลายประเทศชาติโดยตรง

รัฐบาลนี้ได้พยายามทุกทางที่จะต้องให้เป็นการเรียบร้อย และมิได้มีความปรารถนาเลยจะถืออำนาจการปกครองแต่ผู้เดียวหามิได้ การเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นก็ได้เร่งรีบกระทำกันเพื่อให้เสร็จทันกำหนดที่จะเปิดสภาใหม่ ในวันที่ ๑๐ ธันวาคมปีนี้ ซึ่งเป็นวันรัฐ-ธรรมนูญของชาวเรา และรัฐบาลพยายามให้การเลือกผู้แทนราษฎรนั้นเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรมทุกประการ เมื่อสภาใหม่เกิดขึ้นแล้วคณะรัฐบาลจะได้ลาออกทั้งชุด และจะได้มีการแต่งตั้งใหม่ถ้าหากว่าบุคคลในคณะรัฐบาลนี้กระทำการไม่เป็นที่พอใจของราษฎร ก็จะไม่สามารถจะเป็นรัฐบาลต่อไปได้ การเปลี่ยนแปลงอาจทำได้โดยทางรัฐธรรมนูญ

แต่ในเวลานี้ รัฐบาลยังรับผิดชอบบริหารราชการแผ่นดิน จำต้องรักษาความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอก รัฐบาลนี้ได้พยายามจัดการทุกสถานเพื่อให้สภาพบ้านเมืองดีขึ้นทั้งในการปกครอง การศึกษา การเศรษฐกิจและการช่วยเหลือพลเมืองรัฐบาลนี้สามารถยืนยันว่าจะจัดทำให้ดียิ่งขึ้น และถ้าประชาชนจะพิจารณาด้วยใจที่เป็นยุติธรรมแล้วก็จะเห็นประจักษ์ว่ารัฐบาลนี้ได้จัดการให้ดีขึ้นทุกทาง และรัฐบาลก็พยายามจะทำต่อไป

ส่วนบุคคลในคณะรัฐบาลนี้ ก็มิได้ประกอบไปด้วยพวกของผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองแต่ผู้เดียว ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงที่สำคัญๆ ก็ตกอยู่ในมือของรัฐมนตรี ที่มิได้เป็นผู้ก่อการโดยมาก ฉะนั้น ถ้าใครจะกล่าวหาว่ารัฐบาลนี้ถือพวกเหล่าก็เป็นการกล่าวหาที่หาความจริงไม่ได้

รัฐบาลนี้ ขอให้คำมั่นแก่ประชาชนว่า จะปฏิวัติทุกอย่างให้เป็นไปตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญที่ได้ประการของชาติแล้ว และจะถือประโยชน์ของชาติ และราษฎรเป็นสำคัญยิ่งกว่าประโยชน์ทั้งหลาย ขอให้ข้าราชการพลเรือน และประชาราษฎรมีความไว้วางใจ และขอให้มีสมานฉันท์ร่วมกันรักษาความสงบภายในบ้านเมือง และปฏิบัติตามพระราชกำหนดกฎหมายโดยเคร่งครัด เพราะเป็นวาระสำคัญ ที่พลเมืองที่รักชาติประเทศและรัฐธรรมนูญ จะต้องร่วมกำลังร่วมใจกันปราบปรามการทุจริตร้ายต่อประเทศต่อชาติ และต่อรัฐธรรมนูญในครั้งนี้ เพราะว่าการปราบปรามการทุจริตทนงองอาจในครั้งนี้ไม่ได้แล้ว หน่วยเราก็จะถึงซึ่งความพินาศไปด้วย

พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา
วังปารุสกวัน
วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

ก่อนที่จะจัดการปราบปราม พวกก่อการกบฏต่อแผ่นดินให้ราบคาบ รัฐบาลเจ้าคุณพหล ฯ ได้มีโทรเลขไปทูลเกล้า ฯ ถวายต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ข้อความในโทรเลขนั้นมีอยู่ดังนี้

ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยเย็นวานนี้ ทหารช่างอยุธยาได้เคลื่อนกำลังมาถึงบางเขน และทหารนครราชสีมาเคลื่อนกำลังย้ายมาถึงดอนเมือง เมื่อเวลา ๑๔.๐๐ น. เศษวันนี้ นาวาเอกพระแสงสิทธิการ นำเอาหนังสือพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามมายื่น คณะรัฐมนตรีนี้ปล่อยให้คนลบหลู่ดูหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และเอาหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ฯ กลับเข้ามาเพื่อดำเนินการปกครองแผ่นดิน

เป็นคอมมูนิสต์ต่อไป จึงขอให้ข้าพระพุทธเจ้ากราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งภายใน ๑ ชั่วโมง ถ้ามิฉะนั้น จะใช้กำลังบังคับ และเข้ายึดการปกครองแผ่นดินชั่วคราว จนกว่าจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่ ซึ่งไม่มีนายทหารเข้าเกี่ยวข้องด้วย โดยที่ข้อหาทั้ง ๒ นี้ ไม่มีความจริง รัฐบาลได้รับสั่งพ้องผู้หมื่นพระบรมเดชานุภาพ และได้วางหลักประกันไว้แล้วว่าหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ไม่เป็นคอมมูนิสต์ ดังที่ทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ดังข้าพระพุทธเจ้า ได้กราบบังคมทูลปฏิญญาไว้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นผู้บัญชาการทหารบก จึงเห็นจำเป็นที่จะต้องประกาศกฎอัยการศึก โดยอาศัยอำนาจในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๗๕ และได้ประกาศใช้ไปแล้วแต่ ๑๔.๔๔ น. วันนี้เป็นต้นไป

รัฐบาลจะได้จัดการให้เหตุการณ์กลับสู่ความสงบสุขเป็นปกติภาพต่อไป

การจะควรประการใด สุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา
นายกรัฐมนตรี

เหตุการณ์รบต่อไปนี้ เป็นคำแถลงการณ์ ของกองการโฆษณา เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการปราบกบฏครั้งนี้ว่า ได้เป็นมาอย่างไรบ้าง นับตั้งแต่วันเกิดการกบฏ คือตั้งแต่วันที่ ๑๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องการรบ ใคร่จะกล่าวถึงเหตุการณ์อันน่าหวาดเสียวตอนหนึ่งในขณะที่พันโทหลวงพิบูลสงคราม ผู้บังคับการกองผสม กำลังจะมีคำสั่งให้กำลังทหารเคลื่อนขบวนออกจากสถานีรถไฟ เพื่อทำการปราบปรามการกบฏ แต่นายพันเอก พระสิทธิเรืองเดชพล ได้เข้าห้ามไว้ทันทีทันใดนั้น พันโท หลวงพิบูลสงครามชักปืนออกจากกระเป๋าจะยิงพันเอกพระสิทธิเรืองเดชพล เพราะถือว่าการกระทำเช่นนั้น ของพระสิทธิเรืองเดชพลนั้น เป็นการเข้าข้างฝ่ายกบฏ แต่เป็นบังเอิญมีคนห้ามไว้เสียทันท่วงที เหตุการร้ายจึงผ่านพ้นไป นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พันโทหลวงพิบูลสงครามกับพันเอก พระสิทธิเรืองเดชพล ก็กลายเป็นศัตรูกันชั่วชีวิต

เหตุการณ์วันที่ ๑๑ ตุลาคม

พวกกบฏได้รวมกำลังจากนครราชสีมา อุบล สระบุรี และอยุธยา รวมกำลังทั้งสิ้น มีกำลังทหารราบ ๓ กองพัน ทหารปืนใหญ่ ๒ กองพัน ทหารช่าง ๒ กองพัน ทหารม้า ๒ กองพัน ได้เคลื่อนที่เข้ายึดดอนเมือง และอีกส่วนหนึ่งได้ล่วงหน้ามายึดคลองบางเขนไว้

พระองค์เจ้าบวรเดชเป็นหัวหน้ากบฏนอกจากนั้นยังมีนายทหาร นอกราชการ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญ ควรนำมากล่าวคือ ม.ร.ว. อี๋ นพวงศ์ (พลตรี พระยาเสนาสงคราม) นายเจิม อาวุธ (พลตรี พระยาทรงอักษร) นายดิ่น ท่าราบ (พ.อ. พระยาศรีสิทธิสงคราม) นายทองคำ ไทไชโย (พ.อ. พระยาฤทธิรงค์รณเฉท) นายอึ่ง โพธิกกนิษฐ์ (พ.อ. พระยาไชเยนทร์ฤทธิรงค์) นายทองอยู่ ตุกานนท์ (พระยาศรีสรศักดิ์)

เมื่อรัฐบาลได้ทราบเรื่องฝ่ายกบฏในขั้นต้นได้รีบวางกำลังเพื่อรักษาพระนครไว้ก่อน

เหตุการณ์วันที่ ๑๒ ตุลาคม

เวลาประมาณ ๔ นาฬิกา ฝ่ายกบฏได้เคลื่อนที่ต่อมา กำลังส่วนหนึ่งได้เข้ายึดบริเวณวัดแครายทิศใต้สถานีบางเขน ๓๐๐ เมตร

ฝ่ายรัฐบาลได้รวบรวมกำลังทหารในพระนคร จัดเป็นกองผสม มีทหารรวม ๓ กองพัน ทหารม้า ๑ กองพัน กับปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานด้วย ขึ้นอยู่ในความบังคับบัญชาของพันโทหลวงพิบูลสงคราม เข้ายึดแนวสถานีบางซื่อ สนามเป้า สามเสน มักกะสัน กำลังทหารนอกจากนี้ มีนักเรียนนายร้อยทหารบก นักเรียนนายร้อยทหารเรือ ได้รักษาความเรียบร้อยภายในพระนคร รวมขึ้นอยู่ในความบังคับบัญชาของผู้บัญชาการทหารบก

ในตอนบ่ายวันนี้ พวกกบฏได้ใช้เครื่องบินมาทำการบินอยู่เหนือพระนคร ฝ่ายรัฐบาลได้ใช้ปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ทำการยิงขับไล่มิให้บินต่ำ และในเวลา ๑๗.๐๐ น. ได้ใช้ปืนใหญ่ซึ่งตั้งยิงบริเวณสถานีบางซื่อทำการระดมยิงฝ่ายกบฏจนถึงค่ำ

เหตุการณ์วันที่ ๑๓ ตุลาคม

เวลาประมาณ ๑๗.๕๕ น. กองทหารของฝ่ายรัฐบาล ได้เริ่มทำการตีฝ่ายกบฏที่ยึดวัดแครายฝ่ายกบฏได้ถอยไปยึดแนว คลองบางเขน

วันนี้ได้ทราบว่า กองทหารที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง พิษณุโลก ราชบุรี ลพบุรี และปราจีนบุรี มิได้เข้าเป็นพวกฝ่ายกบฏ

กองทหารจังหวัดนครสวรรค์ เฉพาะทหารปืนใหญ่ ม.ร.ว. อี๋ นพวงศ์ (พลตรี พระยาเสนาสงคราม) ได้นำลงมาทางทิศใต้โดยขบวนรถไฟ แต่ถูกกองทหารที่โคกกระเทียม จังหวัดลพบุรี ทำการขัดขวางมิให้เคลื่อนที่มาได้ จึงได้ถอยไปยังจังหวัดนครสวรรค์ และยอมให้ปลดอาวุธแต่โดยดี

ในเวลาค่ำวันนี้ กองทหารในจังหวัดปราจีนบุรี (เว้นทหารม้า) ได้เข้ามาถึงพระมหานครแล้ว ได้ส่งไปเพิ่มเติมกำลังกองผสมในนคืนนั้น

เหตุการณ์วันที่ ๑๔ ตุลาคม

กองทหารฝ่ายรัฐบาล ได้ตีฝ่ายกบฏที่ยึดอยู่ในแนวคลองบางเขน ได้มีการต่อสู้กันอย่างรุนแรง ในที่สุดยึดได้คลองบางเขน ฝ่ายกบฏได้ถอยไปยึดบริเวณหลักสี่อย่างอลหม่าน และทิ้งปืนใหญ่ไว้ ๓ กระบอก ปืนกลหนัก ปืนกลเบา และเครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์อีกมาก

ในค่ำคืนวันนี้ กองทหารปืนใหญ่ราชบุรีในบังคับบัญชาของ พ.ท. พระชัยศรแผลง ได้เดินทางโดยรถไฟมาถึงพระนคร แต่ต้องรีบส่งกลับไปคืนนั้น พร้อมกับจัดกำลังหน่วยผสมทหารราบเพิ่มให้ด้วย เพราะปรากฏว่ากองทหารเพชรบุรีเป็นฝ่ายกบฏ และเตรียมการที่จะเคลื่อนที่ขึ้น มาทางเหนือ

เหตุการณ์วันที่ ๑๕ ตุลาคม

ทางจังหวัดพระนคร กองทหารฝ่ายรัฐบาลได้ทำการรุกรานต่อไป ตอนบ่ายได้เข้ายึดบริเวณอำเภอบางเขน ฝ่ายกบฏได้ถอยหนีไปยึดบริเวณสถานีหลักสี่และเครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์

ทางจังหวัดราชบุรี กองทหารเพชรบุรี ซึ่งเป็นฝ่ายกบฏได้เคลื่อนที่มายึดสถานีบ้านน้อย พวกผสมในบังคับบัญชา พ.ท. พิชัย ศรแผลงไปถึงก็จัดการวางกำลังปืนใหญ่ ปืนกลหนัก ปืนกลเบา รักษาสถานีราชบุรีไว้ วันนี้ตำรวจบ้านโป่งและกาญจนบุรี พร้อมด้วยข้าราชการทหารพลเรือนพ่อค้า และราษฎรในจังหวัดกาญจนบุรี ที่สั่งให้หลวงบวรโกศลรวบรวมได้ไปสมทบทำการปราบปรามกบฏกับทหารราชบุรี

เหตุการณ์วันที่ ๑๖ ตุลาคม

ตอนเช้าพวกกบฏได้ลำเลียงโดยทางรถไฟ ถอยหนีจากดอนเมือง และอยุธยามุ่งไปสระบุรี ทิ้งกำลังเล็กน้อยไว้หน่วงเหนี่ยวที่ดอนเมือง กองทหารของรัฐบาลไล่ติดตามเข้ายึดสถานีหลักสี่ และตอนบ่ายก็เข้ายึดสถานีหลักสี่ พอตกตอนบ่ายก็เข้ายึดดอนเมืองและเครื่องบินไว้ได้ ส่วนทางอยุธยารัฐบาลได้ส่งเรือ สุริยมณฑลไปยึดอยุธยาไว้ได้ในวันนี้

ทางจังหวัดราชบุรี กองทหารคงรักษาสถานีราชบุรี และรักษาความสงบเงียบเรียบร้อย ทางเพชรบุรีพวกกบฏได้ถอยไปจากสถานีบ้านน้อยไปยึดสถานีเพชรบุรีและตัวเมืองไว้

เหตุการณ์วันที่ ๑๗ ตุลาคม

กองผสมของรัฐบาลได้จัดระเบียบที่ดอนเมืองและอยุธยา และจัดการผลัดเปลี่ยนกองทหารทำการใหม่

เช้าวันนี้ กองพันทหารราบที่ ๑๗ ที่อุบลซึ่งถูกหลอกลวงให้ลงมากับพวกกบฏ ได้หลบหนีออกจากกฎจิกเข้ายึดนครราชสีมาไว้ มีกำลังปืนกลหนัก ๒ กระบอก ปืนกลเบา ๒ กระบอก ปืนเล็ก ๖๔ กระบอก และวันนั้นเองได้ถอนไปอุบล ส่วนที่โคราชพระขจัดทารุณกรรม ผู้บังคับการตำรวจภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวบรวมกำลังรักษานครราชสีมาไว้

ทางจังหวัดราชบุรี ผู้บังคับกองผสมได้ไปจากสถานีบางซื่อ แล้วนำเอาทหารที่จังหวัดราชบุรีเคลื่อนที่เข้าหาพวกกบฏที่เพรชบุรี พวกกบฏยอมแพ้ และควบคุมตัวไว้ได้ จังหวัดเพรชบุรีคงเป็นปกติตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป วันนี้ได้ส่งเรือพาลีรั้งทวีป มีทหารบกทหารเรือไปประจำบ้านแหลมจังหวัดเพรชบุรี เพื่อร่วมมือกับทหารราชบุรีปราบกบฏหนี

เหตุการณ์วันที่ ๑๘ ตุลาคม

กองผสมรัฐบาล ได้จัดการ กองทหาร ทำการไล่ ติดตาม พวกกบฏ ไปทาง ชุมทางรถไฟบ้านภาชี เข้ายึดชุมทางบ้านภาชีไว้ได้ เมื่อ ๑๕.๓๘ น. พวกกบฏได้หนีไปทางจังหวัดสระบุรีโดยมิได้มีการต้านทานแต่อย่างใด

ทางนครราชสีมา กำลังตำรวจที่พระขจัดทารุณกรรมคุมทำการต้านทานพวกกบฏไม่ให้พวกกบฏเข้าเมืองได้ จึงต้องถอยไปอุบล และในตอนบ่ายวันนี้ ได้ส่งลาดตระเวณไปตรวจที่จังหวัดบุรีรัมย์ เพราะพวกกบฏเคลื่อนกำลังเข้ามาอุบล

ทางอุดร กองทหารกำลังเตรียมเดินทางมาทางขอนแก่น

เหตุการณ์วันที่ ๑๙ ตุลาคม

ตอนเช้ากองผสมของรัฐบาลได้เตรียมการเข้าตีพวกกบฏ ซึ่งถอยไปยึดจังหวัดสระบุรีและแก่งคอยเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม

ทางอุดร ได้ส่งกำลังส่วนย่อยเข้ายึดกีดกันพวกกบฏที่กิ่งไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ทางอุบล ได้ส่งกำลังส่วนย่อยเหมือนกัน ซึ่งมีทหาร ตำรวจ ข้าราชการพลเรือนและราษฎรผู้สมัครล่วงหน้ามากีดกันพวกกบฏที่สุรินทร์

เหตุการณ์วันที่ ๒๐ ตุลาคม

เวลาเช้า กองทหารของรัฐบาลได้เข้ายึดจังหวัดสระบุรีไว้ได้ พวกกบฏได้ถอยไปคุมเชิงอยู่ที่สถานีบัวใหญ่

เหตุการณ์วันที่ ๒๑ ตุลาคม

กองทหารรัฐบาลยึดแก่งคอยไว้ได้ และส่งหน่วยย่อย ซึ่งมีทหารเรือรวมด้วยขึ้นไปยังทับทราย พวกกบฏถอยไปยังปากช่อง และมีกำลังส่วนอ่อยยึดบริเวณหลัก ๑๒๔ กิโลเมตรระหว่างสถานีทับกวางและหินลับ

ทางอุบลและอุดรคงอยู่สภาพเดิม

เหตุการณ์วันที่ ๒๒ ตุลาคม

ส่วนหน้าของรัฐบาลได้ไปถึงหลัก ๑๔๐ กิโลเมตร อีกประมาณ ๔ กิโลจะถึงหินลับซึ่งพวกกบฏรักษาอยู่

ทางอุบลคงอยู่สภาพเดิม

กองทหารจังหวัดปราจีนบุรีได้ส่งกำลังมาประมาณ ๑ หมวด ไปทำการลาดตระเวนที่นครนายก เพื่อคอยสกัดจับพวกกบฏ

เหตุการณ์วันที่ ๒๓ ตุลาคม

การเคลื่อนที่ของทหารฝ่ายรัฐบาล ยังทำไม่ได้เร็วนัก เพราะพวกกบฏได้ทำลายทางรถไฟเสียหายมากนัก ต้องเสียเวลาซ่อมมาก แต่ก็ได้พยายามเคลื่อนที่ไปจากหลักกิโลเมตร ๑๔๐ กิโลเมตร ตรงนี้ยังยิงกับพวกกบฏในความควบคุมของนายดิ่น ท่าราบ (พระยาศรีสิทธิ์สงคราม พวกกบฏสู้พลางถอยพลาง จนถึงกับเข้า ตลุมบอนที่หลัก ๑๔๑ กิโลเมตร และยึดไว้ได้ นายดิ่น ท่าราบ (พระยาศรีสิทธิสงคราม) ถูกอาวุธตาย

ทางอุบล พวกกบฏยึดบุรีรัมย์ และกองทหารฝ่ายรัฐบาลยึดลำเปรี๊ยะที่ไว้

ทางอุดร กองทหารรัฐบาลได้ขับไล่พวกกบฏแตก ระส่ำระสาย แล้วเข้ายึดอำเภอเมืองพลไว้ได้

ทางช่องตะโก กองทหารรัฐบาล ซึ่งส่งมาจากปราจีนบุรี มีกำลังทหารราบ ๑ กองร้อย ปืนกลหนัก ๒ กระบอก

ทางจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ส่งเรือเร็วทะเลไปรักษา

เหตุการณ์วันที่ ๒๔ ตุลาคม

กองทหารฝ่ายรัฐบาลยึดสถานีหินลับ พวกกบฏถอยหนีไปอยู่จันทึกหมด

ทางอุบล กองทหารรัฐบาลที่ได้ยึดลำเปรี๊ยะที่พวกกบฏยึดบุรีรัมย์ และใช้เครื่องบินยิงทำลายขวัญทหารอุบล

ทางอุดร กองทหารของรัฐบาลทำการรุกเข้าหาโคราช จากอำเภอพล

ทางนครนายก ได้จัดทหารม้าลาดตระเวณจากปราจีนบุรีไปตรวจจับกุมพวกกบฏที่เล็ดลอดหนีออกไปทางบ้านนา

ตามที่ทหารของรัฐบาล ซึ่งได้จัดเป็นกองผสมในบังคับบัญชาของ พ.ท. หลวงพิบูลสงครามได้ทำการปราบปรามกฎ จนถึงกับขับไล่พวกกบฏพ่ายแพ้ไปตามลำดับแต่ต้นมานั้น มีทหารของรัฐบาลถูกอาวุธบาดเจ็บเพียง ๕ นาย นายสิบ ๙ นาย พลทหาร ๔๐ พลเรือน ๕ รวม ๔๙ คน ถูกอาวุธถึงแก่กรรม นายทหาร ๓ นายสิบและพลทหาร ๑๒ รวม ๑๕ นาย ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

๑. นายพันตรี หลวงอำนวย สงคราม ๒. นายร้อยโท ขุนสรนาคเสนีย์ ๓. นายร้อยตรี น่วม ทองจรรยา ๔. นายสิบเอก ละมัย แก้วนิมิตร ๕. นายสิบโทหล่อ วงศพราม ๖. พลทหารชั้ว เขือพุงใหญ่ ๗. พลทหารทองอิน เผือกผาสุก ๘. พลทหารเช้า สุขสวย ๙. พลทหารบุญช่วย สุมลยมาศ ๑๐. พลทหารผัน ยังสว่าง ๑๑. พลทหารจับ สุขเนตร ๑๒. พลทหารดา พุทคำมี ๑๓. พลทหารเฉลิม เงินเจริญ ๑๔. นายสิบเอกสมบุญ บัวสม ๑๕. นายสิบโทแฉล้ม ศักดิ์ศรี

ในจำนวนคนที่ ๑๔–๑๕ ได้ถึงแก่กรรมโดยเครื่องบินตก

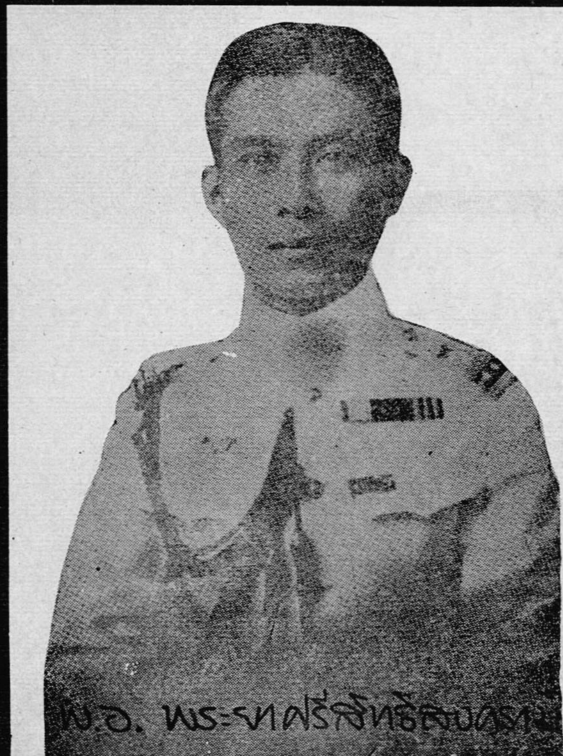
คนที่ ๒–๓–๔–๙ ถูกรถชน
นอกนั้นถูกยิงตาย

ภาพเหตุการณ์ กบฏบวรเดช

พลเอกพระบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดชหัวหน้ากบฏ ที่ได้นำเอาทหารจากหัวเมืองมายึดสนามบินดอนเมือง แล้วยื่นคำขาดให้พระยาพหลฯ ลาออก แต่พระยาพหลฯ ปฏิเสธ จึงเกิดการปะทะกันขึ้น จึงได้รับการปราชัยลี้ภัยไปอยู่อินโดนีเซีย รูปนี้คือเป็นรูปที่พระองค์เจ้าบวรเดชกลับคืนเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2492

พ.อ. พระยาศรีสิทธิสงคราม (ดิ่น ท่าราบ) แขนขวาของพระองค์เจ้าบวรเดช ถูกทหาร ยิงตายที่หินลับ

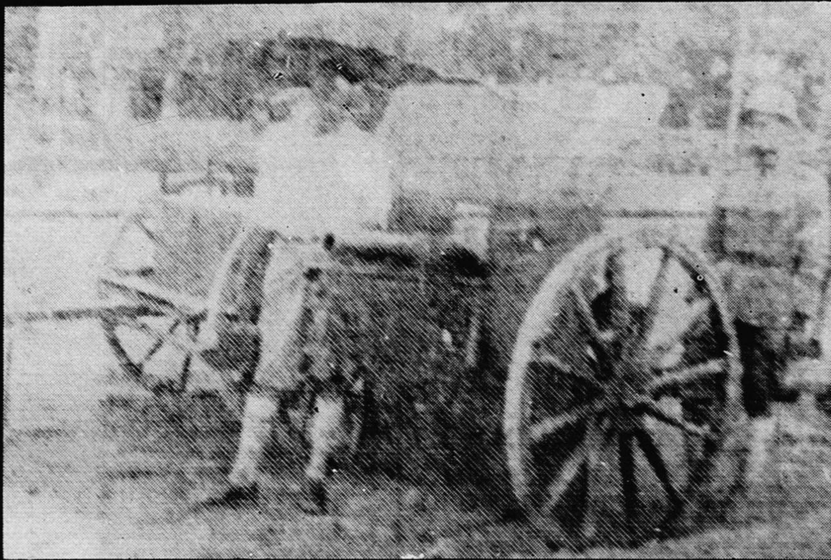

รูปแรกคือ พ.ท. พระประจน บัจจนึก ผู้บังคับกองรบไล่ตีติดตามทหารกบฏจนถึงโคราช รูปถัดมาคือ พต. หลวงเสรีเริงฤทธิ์ พระยาพหลฯ ส่งไปเป็นทูตสันติ แต่กลับถูกจับขังไว้ที่ดอนเมือง

ส่วนหนึ่งแห่งแสนยานุภาพของรัฐบาล ถูกลำเลียงไปสมรภูมิเพื่อปราบกบฏบวรเดช

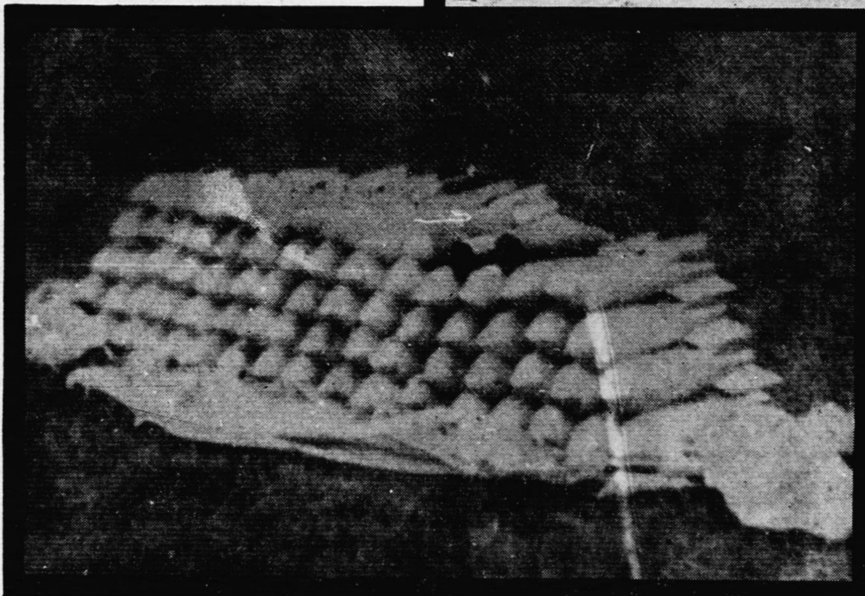
รถถังอันเป็นกำลังส่วนสำคัญที่สุดในการพิชิตกบฏบวรเดชครั้งนี้

อาวุธปืนที่ท่านเห็นอยู่นี้ นั้น คืออาวุธปืน ป.ต.อ. อานุภาพของปืนกระบอกนี้แหละ ทำให้ฝ่ายกบฏขวัญกระเจิงไปตามๆกัน

นี่คือขบวนรถไฟ หลายร้อยขบวน บรรทุกกำลังทหาร เข้าสู่สมรภูมิ จนฝ่ายกบฏ ต้องถอยร่นจนตั้งตัวไม่ติด แล้วรุกไล่ติดตาม จนถึงเมืองโคราช

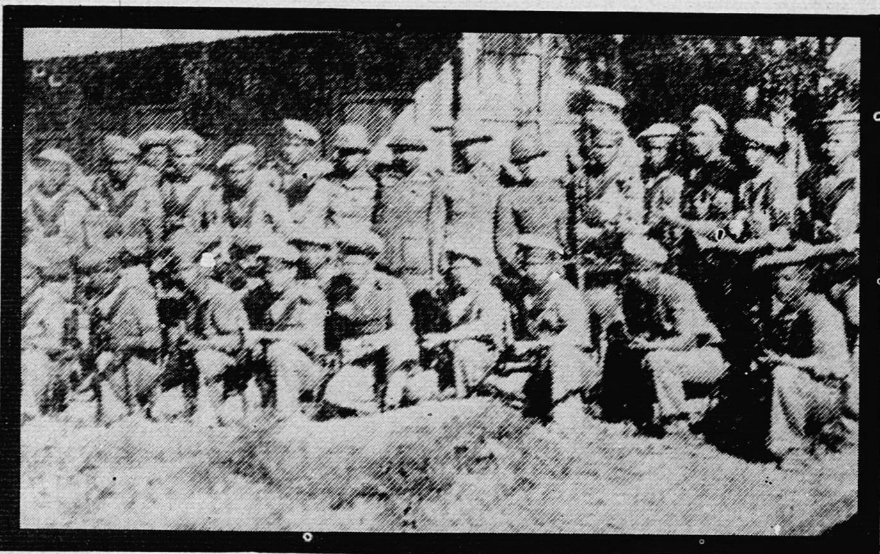

ภาพที่ท่านเห็นอยู่นี้ คือ ลูกระเบิดทางอากาศ และกระสุนปืนใหญ่ ฝ่ายกบฏทิ้งไว้เกลื่อนกราด เมื่อถูกตีแตก พ่ายกลับไป

คนแรกคือ ร.ท. บุศริน ภักดีกุล ผู้บังคับรถปืนยิงอากาศยาน

คนที่ ๒ คือ นายวุฒิ โดดชื่น นายสถานีปากช่อง ถูกฝ่ายกบฏบังคับให้ทำงานอย่างทารุณ

ส่วนหนึ่งของทหารเรือคณะทหารบกได้กวาดล้างพวกจลาจลจนกระทั่งกำลังรุกคืบหน้าไปอย่างรวดเร็ว

ภาพที่เห็นอยู่นั้น คือหลวงพลหาญสงคราม กบฏคนหนึ่งเมื่อหมดทางสู้ก็เลยเอาปืนซัลโวตัวเองดับดิ้นและถูกฝังอย่างไม่อินังขังขอบเลย

-๔๒-

การจัดตั้งศาลพิเศษ
พิจารณาโทษพวกกบฏ

ภายหลังที่หลวงพิบูลสงคราม ได้จัดการปราบปรามฝ่ายกบฏบวรเดชแตกกระเจิดกระเจิงและได้รับการปราชัยไปอย่างราบคาบและยับเยิน หัวหน้ากบฏใหญ่ พลเอก พระองค์เจ้าบวรเดช ได้เสด็จหนีขึ้นเครื่องบินหนีเอาตัวรอดไปได้อย่างหวุดหวิด โดยมิได้คิดทำการต่อสู้ ดังรายงานพฤติการณ์ต่าง ๆ ของหนังสือพิมพ์ "ดุ๊กอานัม" ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น และยิ่งไปกว่านั้นนายพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม ก็ถูกยิงตายที่หินลับ ต่อจากนั้นไปก็ถูกกองทหารฝ่ายรัฐบาลบดขยี้จนไม่มีทางที่จะลุกขึ้นต่อสู้ต่อไปได้ เป็นอันว่ากบฏของพระองค์เจ้าบวรเดช ได้ถูกปราบปรามไปอย่างราบคาบจนไม่สามารถจะสถาปนาระบบสมบูรณาญาสิทธิราชได้ตามความประสงค์ ดังนั้นประชาธิปไตยในแบบหัวสวมมงกุฎท้ายสวมหัวมังกรจึงยังคงยืนหยัดอยู่ต่อไป

เพื่อเป็นการคิดบัญชีเจ้าหนี้ ลูกหนี้หรือเพื่อทำการปราบปรามการกบฏ และพิจารณาความผิดทั้งหลายของพวกกบฏที่ได้ก่อขึ้น ทางฝ่ายรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนานายกรัฐมนตรี ก็ได้ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษขึ้น พิจารณาความผิดของพวกกบฏ กฎหมายฉบับนี้ ได้รับการคัดค้านอย่างรุนแรงในสภา โดยหาว่าเป็กกฎหมายที่ไม่ยอมให้จำเลยทำการต่อสู้ ดูเป็นการทารุณกรรม อย่างปราศจากมนุษยธรรมแต่แล้วสภาก็ลงความเห็นและมติเห็นชอบด้วยตามที่รัฐบาลได้เสนอมา

เพื่อเป็นการศึกษาความเป็นไปแห่งความเป็นมาในทางการเมืองและรัฐสภา ข้าพเจ้าจึงขอนำเอาพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษมาให้ผู้อ่านได้พิจารณาดังต่อไปนี้

ประชาธิปก ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า

โดยที่สภา ผู้แทน ราษฎรถวาย คำปรึกษา เนื่องจากมี การกบฏ และการ จลาจล เกิดขึ้นเป็นการสมควรที่จะต้องจัดตั้งศาลพิเศษขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีในการนี้

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยความแนะนำ และยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า "พระราชบัญญัติ จัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๗๖"

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ พระราชกำหนดกฎหมายและกฎข้อบังคับอื่น ที่มีความขัดแย้ง หรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา ๔ ให้จัดตั้งศาลพิเศษขึ้นศาลหนึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่เกี่ยวกับการกบฏและการจลาจลครั้งนี้ ไม่ว่าผู้ต้องหานั้นจะเป็นทหารหรือพลเรือน มียศศักดิ์ฐานันดรศักดิ์ชั้นใด ๆ ก็ดี

ส่วนบุคคลในบังคับต่างประเทศ ที่ต้องพิจารณาตามสัญญา ทางพระราชไมตรี ให้แยกพิจารณาในศาลซึ่งมีอำนาจตามสัญญาทางพระราชไมตรี เป็นสิทธิเฉพาะตัวไป

มาตรา ๕ องค์คณะของศาลพิเศษนี้ประกอบด้วยประธานกรรมการ ๑ นาย กับกรรมการอื่นอีกอย่างน้อย ๔ นาย

มาตรา ๖ ให้มีอัยการกับเจ้าหน้าที่ประจำศาลตามสมควร

มาตรา ๗ ศาลพิเศษมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ทุกบทกฎหมาย และให้นำวิธีพิจารณาศาลทหารมาใช้โดยอนุโลม

มาตรา ๘ คำพิพากษาศาลพิเศษนี้เป็นเด็ดขาดบังคับคดีได้ทันที ไม่มีอุทธรณ์ฎีกา

มาตรา ๙ ถ้ามีปัญหาขึ้นในเรื่องอำนาจศาล ให้ศาลพิเศษเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด ในปัญหานั้น

มาตรา ๑๐ ให้รัฐมนตรีว่าการกรทรวงกลาโหม มีหน้าที่รักษาให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ และให้เป็นผู้มีอำนาจตั้งประธานและกรรมการ อัยการ กับเจ้าหน้าที่ประจำศาลตามสมควร

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๙ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ เป็นปีที่ ๙ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระราชโองการ

พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี

หลังจากที่ได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษขึ้นพิจารณา กบฏบวรเดช โดยปราศจากการต่อสู้ใด ๆ ในทางกฎหมายแล้วต่อมาพระยาประเสริฐ สงคราม ซึ่งมีอำนาจตั้งประธานกรรมการและทำการตามความในมาตรา ๑๐ แห่พระราชบัญญัติ ๓ จัดการตั้งศาลพิเศษ ดังนั้น พระยาประเสริฐสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาไหมจึงได้แต่งตั้งเป็นประธานกรรมการขึ้นเพื่อดำเนินการวินิจฉัยพวกกบฏต่อไป ดังมีรายชื่อบุคคลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ประกาศตั้งกรรมการ จ่าศาล และอัยการศาลพิเศษ

อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๗๖ มาตรา ๑๐ จึงตั้งให้มีผู้มีนามดังต่อไปนี้ เป็นกรรมการจ่าศาล อัยการศาลพิเศษ คือ

๑. นายพลตรี พระยาประเสริฐ สงคราม

๒. พระยานลราชสุวัจน์ กรรมการ

๓. นายพันเอก พระยาอภัยสงคราม กรรมการ

๔. พระมนูเวทย์วิมลนาท ”

๕. นายนาวาอากาศโท พระวินิจฉัยอัฏการ ”

๖. นายพันโท พระขจรเนติยุทธ ”

๗. นายพันโท พระประจนปัจจานึก ”

๘. นายพันตรี หลวงวีระโยธา ”

๙. นายพันตรี หลวงพรหมโยธี ”

๑๐. นายพันเอก พระยาฤทธิ์อัคเนย์ ”

๑๑. นายพันโท พระศิลปศัตราคม กรรมการสำรอง

จ่าศาล

๑. นายสำราญ คานต์ประภา เนติบัณฑิต

๒. นายช่วง อาภัศร

๓. นายจำรัส กะวาลัย

๔. จ่านายสิบชั้น เฑียรเดช

๕. นายทองดี มหาศรานนท์

๖. เนติบัณฑิต

อัยการ

๑. พระสุธรรมวินิจฉัย

๒. นายพันตรี หลวงรณสิทธิพิชัย

๓. นายพันตรี หลวงวิทิตกลชัย

๔. หลวงวุฒิสาร เนติณัติ

๕. หลวงพินัยนิติศาสตร์

๖. หลวงอรรถสารประสิทธิ์

๗. นายดิเรก ชัยนาม เนติบัณฑิต

๘. นายวิจิตร ลุลิตานนท์ เนติบัณฑิต

๙. นายยล สมานนท์ เนติบัณฑิต

๑๐. ว่าที่นายร้อยตรีไฉน บุญยก เนติบัณฑิต

ประกาศ ณ วันที่ ๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๖

พระประเสริฐสงคราม

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

แล้วต่อจากนั้นไป รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ก็ได้ออกคำสั่งอีกฉบับหนึ่ง คำสั่งฉบับนี้ปลดฐานันดรศักดิ์ ยศ ฐาน์ บรรดาศักดิ์เสียกราวรูด ดังมีคำสั่งดังนี้

โปรดเกล้าให้ถอดยศพวกก่อการกบฏ

ด้วยความปรากฏว่า ข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือนบางนาย ได้ประพฤติตนไม่สมควรที่จะดำรงอยู่ในยศ และบรรดาศักดิ์ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ถอดผู้มีรายนามข้างท้ายนี้ ออกเสียจากยศและบรรดาศักดิ์ คือ

๑. **นายพลเอกพระวรวงศ์เธอ** พระองค์เจ้าบวรเดช

๒. นายพลตรี พระยาเสนาสงคราม (หม่อมราชวงศ์ อี๋ นพวงศ์)

๓. นายพลตรี พระยาจินดาจักรรัตน์ (เจิม อาวุธ)

๔. นายพลตรี พระยาทรงอักษร (ชวน ชวนะลิขิต)

๕. นายพันเอก พระยาสิทธิสงคราม (ดิ่นท่าราบ)

๖. นายพันเอก พระยาเทพสงคราม (สิน อัครนิทัต)

๗. นายพันเอก พระยาฤทธิรงค์รณเฉท (ทองคำ ไทไชโย)

๘. นายพันเอก พระยาศรีสรศักดิ์ (ทองอยู่ ทุตานนท์)

๙. นายพัวเอก พระยาไชเยนทร์ฤทธิรงค์ (อึ่ง โพธิกกนิษฐ์)
๑๐. นายพันเอก พระยาสุรพันธเสนี (อื้น บุนนาค)
๑๑. นายพันโท พระบั่จจานึกพินาศ (แปลก เอกะศิริ)
๑๒. นายพันโท พระวิเศษโยธาภิบาล (ปาน สุนทรจันทร์)
๑๓. นายพันตรี หลวงพลหาญสงคราม (จิตร์ อัคนิพัต)
๑๔, นายพันโท จรูญฤทธิไกร (จรูญ โชติกเสถียร)
๑๕. นายพันตรี หลวงเวหนเหิรเห็จ (พล หงษ์สกุล)
๑๖. นายพันตรี หลวงรณสิทธิสงคราม (เงิน วราภิโมกษ์)
๑๗. นายพันตรี หลวงโหมชิงชัย เวก สู่ชัย)
๑๘. นายพันตรี หลวงลมบาดาล (ดี จารุปานฑุ)
๑๙. นายพันตรี หลวงสิทธิยานุการ (สิทธิ แสงชูโต)
๒๐. นายพันตรี หลวงปรีชากลยุทธ (พิม คงคานนท์)
๒๑. นายพันตรี หลวงแผลงสาท้าน (ม้าย อานกะมัย)
๒๒. นายร้อยเอก หลวงหาญ (สงวน บูรณสัมฤทธิ์)
๒๓. อำมาตย์เอก พระยาวิเศษฤาชัย (หม่อมหลวงเจริญ อิศรางกูร)

-๔๓-

ประพาสยุโรปและอเมริกา

การพ่ายแพ้อย่างย่อยยับของพระองค์เจ้าบวรเดช ตลอดรัฐบาลพระยาพหล ฯ นายกรัฐมนตรี ได้อออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ เพื่อพิจารณาโทษานุโทษพวกก่อการกบฏ และความปรารถนาที่จะกลับคืนเข้าสู่พระราชบัลลังก์ดุจดังแต่ก่อนนั้นเป็นอันว่า ราชบัลลังก์แห่งความใฝ่ฝันนั้น ได้กลายเป็นอากาศธาตุไปเสียแล้ว ความผิดพลาดได้เกิดขึ้นจากพระยามโนปกรณ์นิติธาดาและพระองค์เจ้าบวรเดช ทำให้พระ-ปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรันทดเศร้าสลดพระราชหฤทัยเป็นที่สุด เพราะครั้งแรกพระองค์ทรงเข้าใจว่า คณะราษฎร์จะให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่ปวงชนอย่างสมบูรณ์ แต่ครั้นแล้วพระองค์ได้ทรงทอดพระเนตรกฎหมายรัฐธรรมนูญที่คณะราษฎร์นำมาให้เพื่อปรมาภิไชยแล้ว กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับนั้น ไม่ได้มีสภาพเป็นประชาธิปไตยดังที่พระองค์ทรงคาดหมายเอาไว้เลย สิ่งดังกล่าว ทำให้พระปกเกล้าเจ้าอยู่ในสภาพแห่งกษัตริย์ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญอยู่ต่อไปไม่ไหว และพระองค์ทรงตระหนักดีอยู่ว่าการประหารชีวิตกบฏย่อมจะต้องเกิดขึ้นโดยไม่ต้องสงสัย และรัฐบาลก็จะยัดเยียดให้พระองค์ลงปรมาภิไธยอย่างไม่ต้องสงสัยในกฎหมายฉบับนั้นอย่างแน่นอน และพระองค์ทรงยับยั้งหรือ "Veto" ก็จะหาประโยชน์อันใดมิได้ เพราะสภาผู้แทนราษฎรไม่ยินยอมกฎหมายนั้นก็จะออกไปได้

เมื่อ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพิจารณา เหตุการณ์ต่าง ๆ โดยความ ละเอียดละออแล้ว ก็เห็นว่ามีอยู่ทางเดียวเท่านั้น ที่พระองค์จะทรงหลีกเลี่ยงเหตุการณ์เหล่านั้นเสียได้ ด้วย

การเสด็จประพาสยุโรปและอเมริกา เพื่อเป็นการอ้างเหตุผลต่อคณะราษฎร์ว่า จะเสด็จดำเนินไปรักษาดวงพระเนตร ณ ดินแดนต่างประเทศ แต่ทางรัฐบาลได้ทัดทานเอาไว้ เพราะการเสด็จประพาสยุโรปและอเมริกาในขณะที่พึ่งจะเสร็จในการปราบปรามการบกบฏนั้น ดูเป็นการไม่บังควรกับสถานการณ์ในบัดนั้น ประชาชนจะพากันวิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ นานา อันเป็นไปทางอกุศล และได้กราบทูลต่อพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้พระองค์ทรงประทับอยู่ในพระนคร แล้วทางฝ่ายรัฐบาลจะได้ไปเชิญแพทย์ผู้เชี่ยวชาญมาจากต่างประเทศ เพื่อรักษาดวงพระเนตร แต่พระปกเกล้า ฯ มีความปรารถนาจะต้องเสด็จไปรักษายังต่างประเทศให้ได้ ด้วยพระองค์ทรงมีราโชบายอยู่

ครั้นแล้ว... ในวันที่ ๑๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้กล่าวทางวิทยุอำลาปวงชนชาวสยาม ดังมีข้อความดังต่อไปนี้

"ประชาชนทั้งหลาย"

ในวันที่ ๑๒ มกราคมเดือนนี้ ข้าพเจ้าพร้อมด้วยพระราชินี จะได้เดินทางออกนอกประเทศ ทั้งนี้เป็นความจำเป็น เพื่อการรักษาร่างกายของข้าพเจ้า และข้าพเจ้าได้ถือโอกาสเจริญทางพระราชไมตรีกับนานาประเทศให้ดียิ่งขึ้นด้วย

ข้าพเจ้าทราบตระหนักในความลำบากในทางการเมืองซึ่งมีอยู่ในเวลานี้ แต่ข้าพเจ้ามีความไว้วางใจในคณะรัฐบาลซึ่งมีนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นรัฐมนตรีอยู่อย่างเต็มที่ และสภาผู้แทนกับคณะราษฎรทั้งหลายก็ได้แสดงความไว้วางใจเช่นกัน แม้การกบฏครั้งที่แล้ว ข้าพเจ้าจึงเชื่อมั่นว่าประเทศชาติของเรา จะได้รักษาความสงบและประสานความสามัคคีกันเป็นอย่างดี

บัดนี้ ก็มีสภาผู้แทนราษฎรกอปร์ไปด้วยสมาชิกทั้งสองประเภทครบถ้วนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแล้วและการเป็นไปในสภาเท่าที่ได้เป็นมาแล้ว ก็เป็นการส่อให้เห็นว่า สภาผู้แทนราษฎรจะได้เป็นกำลังส่วนหนึ่ง ซึ่งจะได้ช่วยเหลือรัฐบาลในการบำรุงประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

อันการปกครองแบบรัฐธรรมนูญนี้ ข้าพเจ้าได้มีความเลื่อมใสอย่างจริงจัง ตั้งแต่ต้นมา และเมื่อได้มีรัฐธรรมนูญขึ้นแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้สนใจในอันที่จะให้กิจการดำเนินไปตามระบอบรัฐธรรมนูญทุกประการ ข้าพเจ้าแสดงความประสงค์ของข้าพเจ้าหลายครั้งหลายหนแล้วว่า จะใคร่ให้การเมืองเป็นไปตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าจึงขอแสดงความประสงค์เช่นนั้นอีกครั้งว่า เฉพาะอย่างยิ่งที่ข้าพเจ้าไม่อยู่ในพระนครนี้ ข้าพเจ้าขอให้ประชาชนพลเมืองทั้งหลายของข้าพเจ้าจงได้รักษาความสงบ และความสามัคคีไว้ให้มั่นคง

ในยามยากจน เนื่องด้วยเศรษฐกิจตกต่ำ ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ชนทุกเหล่า ทุกคณะจะขวนขวายหาทางบรรเทาทุกข์ แต่ในการกระทำครั้งนี้ ขอท่านทั้งหลาย อย่าได้ลืมคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม กล่าวคือ สันติสุขของบ้านเมืองเรา ไทยเราอาศัยความอบรมในทางศาสนา มีพระพุทธศาสนาเป็นอาทิ จึงมีอุปนิสัยมีความสงบเป็นที่ตั้ง เพราะฉะนั้น ในระหว่างที่ข้าพเจ้าจะต้องจากประเทศสยามที่รักของเราไปชั่วคราวหนึ่ง ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและบรรดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกได้คุ้มครองรักษา ให้ประชาชนชาวไทย ได้รับสันติสุขทุกประการเทอญ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีกระแส พระราชดำรัส ต่อประชาชนพลเมืองของพระองค์ เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม แล้วในวันรุ่งขึ้น พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พระบรมราชินีพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ อีกทั้งข้าราชบริพารทั้งหลาย ที่ได้ตามเสด็จไปด้วยในคราวนี้ ก็เสด็จออกจากประเทศสยามโดยเร็ว แล้วเสด็จขึ้นประทับเรือวลัยที่เกาะสีชัง แล้วต่อจากนั้นเรือวลัยไม่ได้แวะ ณ ที่ใดอีก ตรงไปยังปีนังในสุมาตราทีเดียว เมื่อถึงปีนังแล้วจะต้องทรงเรือบีโอเนีย ของบริษัท อีสเอเชียติก แล้วพระองค์พร้อมด้วยพระราชินี ได้เสด็จประทับเรือบีโอเนียแล้วพระองค์ก็เสด็จประพาสยุโรป หลายประเทศเช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี ฮังการีเบลเยี่ยม ฯลฯ และสุดท้าย ก็คือ การรักษาพระเนตรที่พระองค์ทรงประชวรอยู่

การเสด็จประพาสยุโรป ได้เสร็จสิ้นลงแล้ว พระเจ้ากรุงสยามจึงทรงพระราชดำริใคร่จะเสด็จพักผ่อนพระอิริยาบทในชนบทแห่งประเทศอังกฤษ เพื่อเป็นการบำรุงพลานามัยและเตรียมพระองค์ไปบำบัดโรคพระเนตรด้วย และประการสุดท้ายนั้น ก็คือ เป็นการต่อสู้วิถีการเมืองเป็นวาระสุดท้ายในชีวิตของพระองค์

พระเจ้ากรุงสยาม ผู้ทรงอาภัพในโชคชะตาชีวิต และปรารถนาจะได้เห็นประชาธิปไตยเป็นของปวงชนก็ตัดสินพระราชหฤทัยยึดเอาบ้านโนล(Knowle)ตำบลครานเลย์(Cranlesgh surrey) ณ ประเทศอังกฤษ เป็นที่ประทับ คฤหาสน์หลังนี้เป็นของเซอร์ อิริค ฮนแฮน ท่านเซอร์ผู้นี้เคยได้รับราชการทหารในสก๊อตส์เกรยส์ ส่วนบิดาของท่านเซอร์อิริคนั้น เคยได้รับหน้าที่เป็นอัครราชทูตประจำราชสำนัก ณ กรุงเทพ ฯ จึงทรงพอพระทัยมากในการที่ได้เช่าคฤหาสน์หลังนี้ไว้เป็นที่ประทับของพระองค์ คฤหาสน์หลังนี้เอง พระองค์ประทับอยู่จนวาระสุดท้ายแห่งพระชนชีพของพระองค์

แม้ว่าพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะได้ทำการศัลยกรรมพระเนตร โดยเปลี่ยนพระเนตรดวงใหม่แล้วก็ตาม แต่ถึงกระนั้นพระองค์ก็ไม่ยอมกลับคืนสู่ประเทศสยาม ทั้งนี้ก็เพราะพระองค์ทรงมีราโชบายทางการเมืองกับรัฐบาลพระยาพหล ฯ มากมายหลายประการ และพระองค์ไม่ปรารถนาจะเป็นกษัตริย์ภายใต้อาณัติแห่งรัฐธรรมนูญ เพราะพระองค์ทรงเห็นแล้วว่าไม่มีทางใดที่จะได้เห็นระบอบประชาธิปไตยตามแบบอย่างต่างประเทศ ดังนั้น ถ้าพระองค์ทรงประทับอยู่ในประเทศสยาม ก็จะเจรจาการเมืองกับรัฐบาลไม่สู้ถนัดนักเพราะพระองค์ปราศจากอิสรภาพและจะถูกอิทธิพลของรัฐบาลบีบบังคับนานาประการ การเจรจาการเมืองก็จะถูกบิดเบือนไปด้วยประการต่าง ๆ การเจรจาก็มิได้เป็นไปตามประสงค์ และพฤติการณ์ พฤติกรรมที่พระองค์ทรงกระทำไปเช่นนั้น ก็ย่อมจะก่อให้เกิดปฏิกิริยากับพระองค์ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ของพระองค์ด้วย ด้วยเหตุฉะนี้ พระเจ้ากรุงสยาม ผู้มีปณิธานจะให้ประเทศสยามมีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ทำนองเดียวกับนานาประเทศ จึงได้ยึดเอาประเทศอังกฤษเป็นยุทธภูมิในการต่อสู้ทางการเมืองของพระองค์ อันเป็นวาระสุดท้ายในการเรียกร้องประชาธิปไตยกับพวกคณะราษฎร์

ในระหว่างที่พระปกเกล้า ฯ ทรงประทับยับยั้งอยู่ ณ ประเทศอังกฤษทางรัฐบาลเจ้าคุณพหล ฯ ก็ได้ติดต่อกับพระปกเกล้า ฯ ด้วยความสวัสดิภาพราบรื่นตลอดมา ความไม่ราบรื่นระหว่างพระปกเกล้า ฯ กับรัฐบาลเจ้าคุณพหล ฯ ได้อุบัติขึ้นนั้นก็คือรัฐบาลเจ้าคุณพหล ฯ ได้นำเอาร่างพระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในลักษณะอาญา พ.ศ. ๒๔๗๗ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร พ.ศ. ๒๔๗๗ รวม ๓ ฉบับ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎร์ได้ผ่านวาระต่าง ๆ เป็นที่เรียบร้อยแล้วนำขึ้นทูลถวายทูลเกล้า ฯ เพื่อให้พระปกเกล้า ฯ ทรงลง

ปรมาภิไธย เพื่อประกาศใช้เป็นกฎหมายต่อไป แต่คราวนี้ พระองค์กลับทรงใช้อำนาจยับยั้ง หรืออำนาจ "Veto" โดยได้พระราชทานกฎหมาย ดังกล่าวมาแล้ว มายังสภาผู้แทนราษฎร

แล้วต่อมาในวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีโทรเลขถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนรีศรานุวัตติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แล้วต่อมาในวันที่ ๑๒ ตุลาคม ในเดือนเดียวกันนั้นเอง ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้มีลายพระหัตถ์ถึงพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีว่าได้รับโทรเลขลงวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ทรงปรารภถึงรายงานอันได้ทรงปฏิบัติต่อรัฐบาล ทรงสังเกตุได้ความโดยแน่ชัดว่า ความเห็นของพระองค์กับของรัฐบาลนั้น ขัดกัน ธรรมดาประเทศที่มีพระมหากษัตริย์ขัดกับรัฐบาล และสภาผู้แทนราษฎร ย่อมไม่เป็นของดีจึงมีพระราชประสงค์จะสละราชสมบัติ และจะได้โปรดเกล้า ฯ พระราชหัตถเลขามาโดยทางไปรษณีย์

โทรเลขของพระปกเกล้าฯอันเป็นการแสดงถึงการที่จะสละราชสมบัตินี้ พระยาพหล ฯ นายกรัฐมนตรีได้มีหนังสือกราบทูลไปยังผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ มีใจความสำคัญในหนังสือนั้นว่า

สำนักนายกรัฐมนตรี

วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

ขอประทานกราบทูล สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระนริศนุวัตติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

คณะรัฐมนตรี ได้รับพระกระแสใส่เกล้า ด้วยความโทมนัสล้นเกล้า ฯ ด้วยคณะรัฐมนตรีมีความจงรักภักดี และซื่อสัตย์สุจริตต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทอยู่เต็มที่

ในที่นี้ ข้าพระพุทธเจ้ายังจะไม่ชี้แจงข้อความในราชปรารภเป็นข้อ ๆ แต่ใคร่จะกราบบังคมทูล เป็นความรวมว่า กิจการอันใดที่รัฐบาล หรือสภาผู้แทนราษฎรกระทำไปนั้น หากเป็นที่ขุ่นเคืองพระราชหฤทัยประการใดแล้ว หาได้มีเจตนาที่จะขัดพระราชหฤทัยประการใดไม่ แต่ได้ปฏิบัติการไปโดยบริสุทธิ์ใจ เพื่อให้การเป็นไปตามรัฐธรรมนูญเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ถ้ามีข้อข้องพระราชหฤทัยด้วยประการใดแล้วขอพระราชทานทราบเกล้าพระราชประสงค์เป็นข้อๆ ไป คณะรัฐมนตรีจะได้พยายามหาลู่ทางที่จะจัดการให้เป็นที่พอพระทัยทุกอย่างทุกประการ อันจะพึงทำตามภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

คณะรัฐมนตรี ตลอดทั้งผู้แทนราษฎร กับอาณาประชาชนทั่วไปมีความปรารถนาแต่อย่างเดียว ที่จะได้เห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกลับมาครองราชสมบัติสืบต่อไปชั่วกาลนานเท่านั้น

ควรมิควรประการใด แล้วแต่ทรงโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี

หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็มิได้โทรเลขมาถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้วต่อมาในวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ นั่นเอง ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้นำเอาโทรเลขของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นำมามอบให้แก่พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี มีข้อความโดยละเอียดดังนี้

ครานเลย์

วันที่ ๒๗ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๓๔

ทูลผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ข้าพเจ้าเคยได้ฟังคำอันไพเราะนี้จากรัฐบาลมาก่อนแล้ว แต่การกระทำหาได้เป็นไปตามนั้นไม่ ข้าพเจ้าได้ทูลเหตุที่ข้าพเจ้าจะสละราชสมบัติมาแล้ว ความปรากฏในโทรเลขลงวันที่ ๑๐ เดือนนี้ ความในโทรเลขฉบับนั้น ก็ควรเป็นที่ชัดแจ้งอยู่แล้วว่า เหตุใด ข้าพเจ้าจึงใคร่จะสละราชสมบัติ ความรู้สึกนี้มิได้บังเกิดขึ้นโดยมีข้อพึงพอใจข้อหนึ่งข้อใดเป็นพิเศษ ซึ่งรัฐบาลหรือผู้หนึ่งผู้ใดจะแก้ไขได้ เหตุการณ์ซึ่งกำลังเป็นไปภายในประเทศโดยทั่วไปรวมกัน

ทั้งหมด ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกว่า ข้าพเจ้ายังคงเป็นพระมหากษัตริย์อยู่ต่อไป ก็ดูเหมือนไม่มีประโยชน์สำหรับผู้หนึ่งผู้ใด นอกจากสำหรับพวกที่ข้าพเจ้าเสียใจที่จัดต้องเห็นว่า เป็นศัตรูของข้าพเจ้าอยู่เสมอนั้น

ข้าพเจ้าแลไม่เห็นประโยชน์ประการใด ซึ่งข้าพเจ้าพึงได้รับในการที่จะให้เงื่อนไข เพื่อให้สภาผู้แทนราษฎร และรัฐบาลรับกระทำและปฏิบัติไป ด้วยเหตุการณ์ที่ข้าพเจ้าอยู่ในฐานะที่ไม่มีทางป้องกัน จึงแลไม่เห็นว่าด้วยทางใดที่จะให้สภาผู้แทนราษฎรและรัฐบาลปฏิบัติไปตามคำมั่นสัญญาและข้อตกลง โดยวิธีที่ง่ายที่สุดคือเปลี่ยนรัฐบาลเสียใหม่ โดยกล่าวว่าไม่สามารถจะบังคับสภาผู้แทนราษฎรให้ยอมรับความต้องการมองข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเสียใจที่จะต้องพูดว่า ไม่รู้สึกเชื่อถือในคำพูดของพวกเหล่านี้เสียแล้ว ในการที่แล้วมา พวกนี้ มิได้รักษาถ้อยคำของเขา ยกตัวอย่างข้าพเจ้าเห็นว่า เขาได้ทำให้ข้าพเจ้าเข้าใจว่า จะเสนอพระราชบัญญัติใหม่แถลงความหมายแห่งพระราชสมบัติส่วนพระมหากษัตริย์ ตามนัยที่ข้าพเจ้าได้วางไว้ ให้ออกใช้เป็นกฎหมายโดยเร็วที่สุดที่จะเร็วได้ ดังที่นายกรัฐมนตรี ได้แจ้งไปตามโทรเลขของลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ร่างพระราชบัญญัตินี้ ควรร่างขึ้นภายในเวลาครึ่งชั่วโมง แทนที่จะทำเช่นนั้น กลับตั้งคณะกรรมการขึ้น เพื่อร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งจะทำให้ข้าเจ้ามีฐานะเช่นเดียวกับฐานะของพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ สภาพการณ์เช่นนี้ข้าพเจ้าจะยอมรับไม่ได้ สภาพการณ์ของทรัพย์สมบัติของกรมพระคลังข้างที่ไปเสียจากข้าพเจ้าวิธีการเช่นนี้อาจเป็นการ ที่พึงพอใจสำหรับผู้อื่นได้ แต่ไม่ใช่สำหรับข้าพเจ้าและข้าพเจ้าคงจะต้องทักท้วงพระราชบัญญัตินี้อีก เรื่องนี้เป็นแต่เพียงเรื่องหนึ่งที่จะตกลงกันไม่ได้ซึ่งข้าพเจ้าเห็นอยู่ในเวลาอันใกล้นี้ เรื่องอื่นยังมีอีกมากข้าพเจ้าเบื่อหน่ายที่จะต้องทะเลาะกันเช่นนี้ ซึ่งข้าพเจ้าคงต้องแพ้ทุกเรื่องไป

อนึ่ง ยังมีเรื่องคดี พระพิบูลย์ไอสวรรย์ ก็อีกเรื่องหนึ่ง ข้าพเจ้าพูดมาแล้วว่า ข้าพ-เจ้าไม่กลับจนกว่าคดีนั้นจะเสร็จไป ถ้าหากคดีพระคลังข้างที่แพ้ ข้าพเจ้าก็จะสละราชสมบัติ ข้าพเจ้าสัญญาไม่ได้ว่า จะไม่สละราชสมบัติและไม่มีประโยชน์อะไรเลยที่จะไปเจรจากันต่อไปจนกว่าคดีนี้จะเสร็จไป

ท่านเห็นจริง ๆ หรือว่า ข้าพเจ้าจะวางข้อเงื่อนไขบางอย่างไปให้ยึดถือ รัฐบาลก็จะได้ปฏิบัติไปตามข้อเหล่านี้ และจะไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น ในเมื่อข้าพเจ้าตกอยู่ในอำนาจของเขาอีกครั้งหนึ่ง จะไม่เป็นการให้ข้าพเจ้าถูกเขาเกลียดชังยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีกหรือ เพราะเขาจะต้องรับข้อเงื่อนไขโดยความจำเป็น และด้วยเหตุนี้จะทำให้ความรู้สึกอาฆาตเกิดขึ้น และคงจะทำให้ข้าพเจ้าได้รับความเดือดร้อนในภายหลังอีกต่อไป ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเงื่อนไขประการใดซึ่งข้าพเจ้าอาจตั้งขึ้น ก็คงไม่ยอมรับด้วยความยินดี เพราะข้อเงื่อนไขของข้าพเจ้า คงจะเป็นสิ่งที่ไม่พอใจสำหรับพวกเหล่านี้ ซึ่งมีความคิดไปในทางที่จะให้ข้าพเจ้าเป็นเพียงลูกมือ ทำอะไรตามต้องการเท่านั้น

ท่านจะแจ้งความในโทรเลขนี้ ให้รัฐบาลทราบทั้งหมด หรือเพียงตอนหนึ่งตอนใดก็ได้ เพราะข้าพเจ้าต้องการให้รัฐบาลทราบความรู้สึกอันแท้จริงของข้าพเจ้า

(พระปรมาภิไธย) **ประชาธิปก ปร.**

-๔๔-

รัฐบาลตั้งผู้แทนไปเจรจากับพระปกเกล้าฯ

การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทำการตำหนิติเตียนรัฐบาลพระยาพหล ฯ ด้วยประการต่าง ๆ ดังผู้อ่านได้กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้รัฐบาลพระยาพหล ฯ มีความวิตกกังวลอยู่มาก และก็ในการนั้น มีการโจษจรรย์ไปในทางอกุศลว่า ในการที่พระปกเกล้า ฯ ไม่ทรงนิวัตกลับคืนสู่ประเทศสยามนั้น เป็นการวิจารณ์กันไปในทำนองว่า รัฐบาลพระยาพหล ฯ บีบบังคับพระราชหฤทัย อันมิได้เป็นไปตามความถูกต้องตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญหรือเป็นนโยบายการผลักไสไล่ส่งโดยทางอ้อม ให้พระปกเกล้าฯ นิราศเสียจากประเทศไทย เพื่อรัฐบาลจะได้สถาปนาลัทธิเผด็จการขึ้น นอกจากนั้นย่อมเป็นการทำลายความเชื่อถือของรัฐบาลทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เมื่อพฤติการณ์เป็นเช่นนี้ เจ้าคุณพหล ฯ นายกรัฐมนตรี จึงต้องตกอยู่ในสถานการณ์มรสุมการเมืองอย่างหนัก เมื่อได้พิจารณาปัญหาดังกล่าวนี้ พระยาพหล ฯ จึงเรียกประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาวิกฤติการณ์ดังกล่าวนี้ เมื่อได้มีการถกเถียงอภิปรายกันอย่างเคร่งเครียดแล้ว ที่ประชุมมีความเห็นเป็นครรลองทำนองเดียวกันว่า จะต้องใช้ความพยายามทุกวิถีทางในอันที่จะอัญเชิญไอ้ในหลวงนิวัตให้ได้ ถ้าหากไม่เสด็จนิวัตแล้ว เสถียรภาพทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ จะได้รับการกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงทั้งภายในและภายนอกประเทศจะต้องได้รับการกระทบกระเทือนอย่างไม่มีปัญหา

เพื่อเป็นการแก้ไขวิกฤติการณ์เหล่านี้ให้เป็นผลดีขึ้นมา รัฐบาลจึงแต่งตั้งคณะผู้แทนเพื่ออัญเชิญให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนิวัตสยาม ผู้แทนเหล่านี้ก็มี เจ้าพระยาศรีธรรมมา

ธิเบศร์ประธานสภาผู้แทนราษฎร นายนาวาโท หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี นายดิเรก ชัยนาม เลขานุการกระทรวงการต่างประเทศ ได้เดินทางไปเฝ้าพระเจ้ากรุงสยาม ประเทศอังกฤษ

คณะผู้แทนรัฐบาลเพื่อเปิดการเจรจาการเมืองเรื่องประชาธิปไตย ได้เดินทางมาถึงกรุงลอนดอนเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ และในวันรุ่งขึ้นนั้นเอา คณะผู้แทนคือหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์และนายดิเรก ชัยนาม เลขาธิการกระทรวงการต่างประเทศ ก็ได้ส่งหนังสือเรียธไปยังนายพลโทพระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร สมุหราชองครักษ์และราชเลขาธิการในพระองค์ประจำขบวนเสด็จ ทั้งนี้ขอให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลว่า คณะผู้แทนซึ่งรัฐบาลได้แต่งตั้งมาเพื่อรับทราบพระราชประสงค์ และจะมาอัญเชิญให้ในหลวงเสด็จกลับประเทศสยาม จะขอเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในวันที่ ๑๒เดือนนี้

ครั้นแล้ว....นายพลโท พระยาวิชิตวงศ์ วุฒิไกร ได้มีหนังสือตอบมายังคณะผู้แทนรัฐบาลว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เฝ้าได้ในวันที่ ๑๒ เวลา ๑๕.๓๐ น.

ในการเข้าเฝ้านี้ คณะรัฐมนตรีได้ลงมติให้พระยาราชวังสัน อัครราชทูตสยามประจำกรุงปารีสสมทบไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทด้วยอีกคนหนึ่ง เพราะฉะนั้น พระยาราชวังสัน อัครราชทูตสยามประจำกรุงปารีส จึงได้เดินทางมาถึงกรุงลอนดอน เมื่อวันที่ ๑๑ เดือนเดียวกัน

ครั้นแล้วพอได้เวลา ๑๕.๑๕ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จออก พลโท พระยาวิชิตวงศ์ วุฒิไกร สมุหราชองครักษ์และเลขาธิการในพระองค์ ได้นำผู้แทนรัฐบาลทั้ง ๔ เข้าเฝ้า

พระปกเกล้าฯ........ การที่พระราชทานรัฐธรรมนูญให้ไปคราวนั้น ก็เชื่อว่ากิจการทุกอย่างจะเป็นไปอย่างดีโมเครซีเช่นอย่างอังกฤษเขา แต่เท่าที่ได้ผ่านมา ได้ทรงสังเกตเห็นว่า มิได้เป็นไปอย่างดิโมเครซี่ เช่นอย่างสมาชิกประเภทที่ ๒ มิได้เลือกจากบุคคลที่มีคุณวุฒิความรู้ กลับเลือกจากบุคคลในคณะ และผิดความประสงค์ซึ่งมิได้เลือกจากบุคคลซึ่งทรงคุณวุฒิสมกับที่มาเป็นครูประเภทที่ ๑ นอกจากนี้ ยังตัดสิทธิพวกหนังสือพิมพ์ และความเห็น

ของบุคคลอีก ซึ่งถ้าจะพูดอะไรก็เป็นการผิดไปหมด เป็นการตัดสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ความจริงข้าพเจ้าได้เคยปรารภกับนายสตีเวนส์ว่า อย่างสมาชิกประเภทที่ ๒ นั้น ควรจะมีผู้แทนอาชีพต่างกับ เช่นข้าราชการก็ควรเป็นข้าราชการทำการคัดเลือกขึ้นมาในการที่พระราชทานรัฐธรรมนูญนี้ ข้าพเจ้าตั้งใจจะให้แก่ราษฎรทั้งหลาย ไม่ได้ให้แก่พวกใดพวกหนึ่งโดยเฉพาะ ถ้าหากมีดิกเตเตอร์ขึ้นก็เหมือนครั้งแอบโซลุตมอนากี่ และถ้าหากมีดิกเตเตอร์จะร้ายกว่าแอบโซลุตมอนากี่เสียอีก จริงอยู่แอบโซลุตมอนากี่กับดิกเตเตอร์ก็เหมือนกัน แต่เป็นมาตราเทรดิชั่นเห็นว่าจะเป็นอย่างที่เป็นมาแล้ว มีผู้ซึ่งหันไปทางริปั่บลิค เป็นต้นว่าเลิกเหรียญตรา เรามีให้ฝรั่งแต่ไทยกลับไม่มีประดับ นอกจากนี้ยังมีผู้ด่าข้าพเจ้าว่า รัฐบาล ๑๕๐ ปี ไม่เห็นทำอะไร เท่ากับด่าวงศ์ตระกูลของข้าพเจ้า ไม่ได้ทำอะไรเสียเลย เพราะฉะนั้น ถ้าจะให้ข้าพเจ้ากลับก็ขอให้มีการดิโมเครซี่จริง ๆ ถ้าไม่เช่นนั้น การกลับไปก็เท่ากับไปเป็นตัวหุ่นช่วยเหลือพวกหนึ่งสำหรับกดหัวราษฎร

หลังจากนั้น พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงรับสั่งถึงพระราชาบัญญัติคุ้มโทษ พ.ศ. ๒๔๗๖ ว่าพระราชบัญญัตินี้จะคุ้มครองบุคคลซึ่งมีการกระทำการในภายหลังด้วยหรือไม่ ?

ในคณะผู้แทนรัฐบาล............ พระราชบัญญัตินี้จะคุ้มครองเพราะผู้ซึ่ง กระทำการในขณะปราบกบฏ และกระทำการโดยสุจริต หากได้คุ้มครองถึงบุคคลซึ่งมากระทำ การภายหลังไม่ และอ้างว่าพระราชบัญญัติเทียบได้กับแอคท์ออนอินเดมนิตียองอังกฤษ

พระปกเกล้า ฯ........ทรงฟังผู้แทนกราบบังคมทูล ก็ทรงพอพระราชหฤทัยในข้อนี้

พระปกเกล้า ฯ.... พระราชบัญญัติป้องกันรัฐธรรมนูญนี้ เป็นการกดขี่และ สิทธิไม่ให้บุคคลแสดงความคิดเห็น เมื่อมีเรื่องขึ้นก็ไม่ให้โอกาสแก่จำเลยสู้คดีใน โรงศาลเมื่อผู้ใดออกความเห็นขัดต่อรัฐบาล รัฐบาลก็หาว่าคิดร้ายต่อรัฐบาล

คณะผู้แทนรัฐบาล............ ความมุ่งหมาย ในการออกพระราชบัญญัติ ฉบับนี้เป็นการให้ประโยชน์มากกว่าการให้โทษเพราะหลักการในร่างพระราชบัญญัตินี้ เป็นการป้องกันดีกว่าแก้ กล่าวคือรัฐบาลไม่อยากให้มีการขึ้นศาลติดคุกติดตะราง นอกจากวิธีบังคับ

ในพระราชบัญญัตินี้ ก็หาได้ถือว่าเป็นการลงโทษตามกฎหมายอาญาไม่ เป็นแต่ว่าจำเลยต้องอยู่ในเขตที่จำกัดพระราชบัญญัตินี้ ไม่ได้ตัดสิทธิในการประกอบอาชีพ และดูเหมือนก่อนออกมานี้เรื่องเบี้ยหวัดเบี้ยบำนาญก็มิได้ถูกตัดด้วย นอกจากนี้ ถ้าหากว่าจำเลยให้คำมั่นสัญญาว่า จะรักษาไว้ ซึ่ง ไว้รัฐธรรมนูญมิคิดร้ายแล้ว ก็เป็นอันว่าพ้นจากโทษนี้ได้ยกตัวอย่างให้เห็นว่า ถึงจะมีบุคคลบางหมู่บางเหล่าซึ่งไม่พอใจและหวาดเกรงในพระราชบัญญัตินี้ ก็ยังมีบุคคลบางหมู่บางเหล่าเห็นว่าเป็นประโยชน์ เช่นหลวงสงครามวิจารณ์ กับหลวงเสนีย์สงคราม และนายไถง สุวรรณทัต เมื่อถูกฟ้องยังโรงศาล ได้ขอร้องให้พิจารณาตามพระราชบัญญัตินี้ โดยอ้างแบบอย่างพระยาวินัยสุนทร นอกจากนี้ กฎหมายอาญามาตรา ๑๐๔ กินความกว้างขวางถ้าแม้จะฟ้องจำเลยทุกคนตามกฎหมายอาญามาตรา ๑๐๔ แล้วทุกคนก็จะไม่มีโอกาสหลุดพ้นไปได้เลย

ปัญหาข้อนี้ พระปกเกล้า ฯ ทรงฟังแล้วนิ่งอยู่ โดยมิได้รับสั่งแต่ประการใดเลย

พระปกเกล้า ฯ ในเรื่องไม่ให้พระองค์ท่านทรงเซ็น ประหารชีวิตข้อนี้เห็นด้วยเพราะไม่ใช่ของสนุกอะไร แต่ข้องพระทัยในการบังคับคดีครั้งสุดท้าย ซึ่งพระปกเกล้า ฯ เห็นว่าควรจะได้ผ่านพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้าแม้รัฐบาลกระทำการได้แน่นอนว่า ในระหว่างซึ่งทูลเกล้า ฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษนั้น จะไม่ดำเนินบังคับคดี เรื่องอาจทำได้เช่นออกร่างพระราชบัญญัติ ว่าด้วยวิธีร้องทุกข์

คณะผู้แทนรัฐบาล............ เรื่องนี้ไม่เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๕๕ คิดว่าคณะรัฐมนตรีคงไม่ขัดข้อง ในการที่จะวางวิธีการในเรื่องนี้โดยออกให้เป็นพระราชบัญญัติไว้ และถ้าเป็นที่ตกลงกันก็น่าจะออกพระราชบัญญัติทันการประชุมสมัยสามัญนี้ เพื่อให้เสร็จก่อนเสด็จกลับ ในการที่เป็นผู้แทนคณะรัฐบาลมาครั้งนี้ ก็เฝ้าเยี่ยมเยียน และกราบบังคมทูลชี้แจงข้อข้องพระทัยประการใด ซึ่งพระราชทานข้อข้องพระทัยเป็นข้อ ๆ แล้ว ก็พยายามหาลู่ทางจะแก้ข้อขัดข้องนั้น ๆ ตามแต่จะทำได้ภายใต้รัฐธรรมนูญ เพื่อความสงบเรียบร้อยและความเจริญของประเทศ ใคร่จะได้เห็นได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเสด็จสู่พระนครเพื่อเป็นประมุข

ของประเทศตามความคิดเห็นของรัฐบาลก็ดี ราษฎรก็ดี สภาผู้แทนราษฎรก็ดี ใคร่ที่จะให้เสด็จกลับโดยแท้จริง และเรื่องนี้เป็นเรื่องซู่ซ่ามาก อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าชาวต่างประเทศมีความสนใจกันมาก และถ้าเสด็จกลับได้ก็จะเป็นการดีที่ระงับเหตุการณ์ อันอาจเกิดขึ้นในทางต่างประเทศ

ถ้าจะมีข้อข้องพระทัยประการใดก็ใคร่ที่จะรับพระราชทานบันทึกเป็นข้อ ๆ เพื่อจะได้ปรึกษากันดูว่า จะมีข้อใดที่กระทำได้ภายใต้รัฐธรรมนูญ ก็จะได้จัดถวาย และขออนุมัติรัฐบาลทางกรุงเทพ ฯ ต่อไป

แล้วต่อจากนั้น พระปกเกล้า ฯ ได้ปรารภถึงนายทหาร รักษาวัง ๒ นายว่าได้ดำเนินการไปเป็นประการใด

คณะผู้แทนรัฐบาล........ ได้เป็นอันเลิกแล้วกันไป คณะรัฐมนตรีได้จัดระงับไปแล้ว ในการที่ได้รับปฏิบัติช้าไปนี้ก็เพราะกระทรวงวังมิได้ใช้อำนาจในการที่จะเสนอความเห็นออกมา เพื่อเปลี่ยนแปลงความเห็นของอัยการศาลพิเศษซึ่งได้ปรากฏว่ากระทรวงอื่น ๆ ก็ได้ใช้วิธีเช่นนี้อยู่แล้ว

พระปกเกล้า ฯ ทรงพอพระทัยในข้อนี้

พระปกเกล้า ฯ ---- เรื่องหลักการคราวปรอบเปอร์ตี เป็นอย่างไร

คณะผู้แทนรัฐบาล........ก่อนออกมาคราวนี้ ได้มีการประชุมกรรมการครั้งหนึ่งแล้ว ได้วางหลักการที่คณะรัฐมนตรีไม่ถวายความเห็น ซึ่งได้ทรงเห็นชอบแล้วคือ

๑. ราชทรัพย์ จะตกทอดไปยังผู้สืบสันตติวงศ์นั้น ไม่ต้องเสียภาษี

๒. ที่ตกไปยังผู้อื่น ซึ่งมิใช่ผู้สืบสันตติวงศ์นั้นต้องเสีย เวลานี้คณะกรรมการได้ตกลงให้เซอร์โรเบอร์ต ฮอแลนด์ ไปจัดร่างเบื้องต้นมา มิได้จัดการอย่างพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ การที่มิได้ลุล่วงไปโดยเร็ว ก็เพราะพระราชบัญญัติยากมากและรัฐบาลหวังว่า ถ้าเสด็จกลับไปร่วมมือในการร่างพระฯราชบัญญัตินี้ ก็จะเป็นการเรียบร้อย แต่ในขั้นนี้อาจทำได้โดยการวางหลักการไว้ และจะทำอินเวนตอรี่สำรวจภายหลังก็ได้

ปัญหาข้อนี้พระปกเกล้าฯ ทรงฟังด้วยความพอพระราชหฤทัย

แล้วต่อจากนั้นพระองค์ทรงรับสั่งว่า เหตุผลในการที่พระองค์ทรงรับสั่งว่า เหตุผลในการที่พระองค์ทรงวิตกพระราชบัญญัตินี้มีอยู่ ๒ ประการคือ

๑. เป็นการทำลายฐานะของพระมหากษัตริย์

๒. การที่ให้ต้องด้วยความประสงค์ของราษฎรทั่วไป

ในข้อ ๒ จะต้องวีโต้ นอกจากนี้แล้วจะไม่ทรงใช้เลย

นอกจากนี้ พระองค์ข้องพระทัยในเรื่องสมาชิกประเภทที่ ๒ ได้รับสั่งอีกตามสมควร

ครั้นได้เวลา ๑๗.๑๕ น. ทรงเลี้ยงน้ำชาพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินี โดยเสด็จ ออกมาจากห้องรับแขก แล้วพระองค์รับสั่งถึงการเดินทาง ทรงเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่พระองค์ทรง ได้เที่ยวมา เวลา ๑๗.๑๕น คณะผู้แทนรัฐบาลกราบถวายบังคมลากลับที่พัก รวมเวลาเฝ้า ๒ ชั่วโมงเศษ

ครั้นต่อมา เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ คณะผู้แทนรัฐบาลได้ไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นครั้งที่ ๒ ภายหลังที่ทรงได้ทักทายกับคณะผู้แทนรัฐบาลแล้วได้เสด็จนำเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ พระยาราชวังสัน และนาวาตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เข้าภายในห้องประทับส่วนพระองค์ แล้วทรงชี้แจงให้ดูแฟ้มหนังสือพิมพ์ที่ทรงตัดไว้แล้วทรงรับสั่งว่า หนังสือพิมพ์ที่ปีนังได้ทำให้เกิดเหตุเกรียวกราว เหตุนี้จึงทรงเห็นว่า ราชบันทึกนั้นจะต้องทำให้มีหลักการ เพราะเหตุกลายเป็นเรื่องของโลกไปเสียแล้ว แต่พระราชบันทึกนี้รัฐบาลจะมีความเห็นประการใดก็อาจจะต่อรองกันได้

คณะผู้แทนรัฐบาล.........เดิมได้พระราชทานเป็นแต่เพียงบันทึกมา คณะผู้แทนเข้าใจว่าคงจะพระราชทานพระราชวโรกาสให้ถวายความเห็น เพื่อทรงพระราชวิจารณ์ว่าควรจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมสถานใด เมื่อตกลงกันแล้วจึงจะพระราชทานพระราชบันทึกไปยังรัฐบาล แต่ภายหลังได้รับโทรศัพท์ว่า ให้ถือเอาร่างพระราชบันทึกนั้นเป็นบันทึกแน่นอนจึงทำให้วิตกไปว่า วิธีปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงไปโดยไม่ได้ให้โอกาสคณะผู้แทนถวายความเห็นได้

พระปกเกล้าฯ........(Stablity) เสรีภาพที่จะกลับไปนั้น มีความประสงค์ที่จะเห็นประเทศสยาม ดำเนินการอย่างเดโมเครซี่ และมีแต่เท่าที่ทรงรู้สึกเห็นว่าเสรีภาพ (Stablity) นั้นยังไม่มีเพราะยังไม่มีการขัดแย้ง (Conflict) กันในระหว่างโซเชียลลิสต์ ถ้าแม้ว่ายอมให้มีพรรคการเมืองเกิดขึ้นแล้ว ก็จะทำต่างฝ่ายต่างรู้กันว่าลัทธิไหนดี เมื่อลัทธิไหนไม่ดีไม่มีคนนิยมก็ตายไปเองการขัดแย้ง (Conflict) ก็ไม่เกิดขึ้นเพราะฉะนั้นก็ชักเบื่อเต็มที ถ้าคิดถึงส่วนตัวก็ไม่อยากไป การไปนั้นต้องทำประโยชน์ได้บ้าง อย่างใดอย่างหนึ่งถ้าไม่มีประโยชน์จะกลับไปทำไม แต่เมื่อไม่นึกถึงส่วนตัวก็ยังเป็นห่วง

อนึ่งทรงรู้สึกว่า ฐานะในขณะนี้กลับจะลำบากยิ่งขึ้น โดยเหตุ ๒ ประการคือ เมื่อครั้งพระยามโนปกรณ์ นิติธาดาปิดสภาครั้งหนึ่ง กับเมื่อครั้งพระองค์เจ้าบวรเดชอีกครั้งหนึ่งคนก็โทษพระองค์ว่าทรงช่วยเหลือเพื่อเอาอำนาจคืน

คณะผู้แทนรัฐบาล.... ในการที่มานี้เพื่อจะหาทางประนีประนอมระหว่างพระเจ้าอยู่หัว รัฐบาลและสภาฯ ภายใต้อาณัติที่ได้มอบหมายมาที่ทรงพระราชวิตกว่าจะมีผู้กล่าวโทษว่า ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ช่วยเหลือเอาอำนาจคืนรัฐบาลหาได้คิดเช่นนั้นไม่ เพราะในเรื่องพระยามโนปกรณ์นิติธาดา คนทั้งหลายก็เห็นแล้วว่า เป็นความผิดของพระยาโนปกรณ์นิติธาดาในการปิดสภาฯ กบฏบวรเดชนั้น ก็ได้ตั้งศาลชำระผู้กระทำผิดและลงโทษไปแล้ว ส่วนที่ทรงพระราชวิตกว่ากลับไปจะไม่มีประโยชน์นั้น ขอกราบบังคมทูลว่า การเสด็จไปนั้นมีประโยชน์มาก เพื่อยังความอบอุ่นใจแก่ประชากรและความเรียบร้อยแก่บ้านเมือง ทั้งพระราชวงศ์ก็ไม่ระส่ำระสาย ถ้าไม่เสด็จกลับแล้วจะเกิดผลเสียมาก ซึ่งทายไม่ได้ว่า จะร้ายแรงเพียงไร เพราะฉะนั้นควรเสด็จกลับ เพื่อเป็นการเรียบร้อย ทั้งภายนอกและภายในเสียคราวหนึ่ง แล้วจึงทรงหาทางให้เป็นที่เรียบร้อยภายหลัง

จากนั้นไป พระปกเกล้าฯ ทรงรับสั่งถึงพรรคการเมือง ซึ่งรวมความว่าทรงเห็นมีประโยชน์ในการที่จะให้มีขึ้นเพราะต่างก็จะได้มีโอกาสต่อสู้กันตามรัฐธรรมนูญ ถ้า

ไม่ยอมให้มีคณะการเมืองแล้ว ก็มีความคิดอย่างเดียวในการชิงอำนาจกัน

คณะผู้แทนผู้แทนรัฐบาล........ปัญหาเรื่องพรรคการเมืองนั้นได้เคยวินิจฉัยในคณะรัฐมนตรีแล้ว จึงร่างพระราชบัญญัติ ว่าด้วยการนี้ คือให้เกิดจากสมาชิกสภา ฯ ก่อนแล้วจึงค่อยขยายออกไปถึงบุคคลภายนอก เพื่อให้โอกาสแก่คนที่จะเรียนรู้เสียก่อน

พระปกเกล้า ฯ............ควรให้มีพระราชบัญญัติยอมให้ตั้งพรรคขึ้นดีกว่าแล้ว ทรงรับสั่งต่อไปว่าสเตบิลิตี้ยังไม่มีเพราะเหตุว่ารัฐบาลจะเอาอะไรก็ไม่แน่สักอย่าง ควรที่รัฐบาลจะประกาศเสียทีเดียวว่า จะดำเนินการอย่างโซเชียลลิสต์ หรือลิเบอรัล ทรงเห็นว่า การที่รัฐบาลลังเลเช่นนี้ ทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุนจากพวกใดเลย เพราะไม่รู้ความประสงค์

คณะผู้แทนรัฐบาล............ ความพระราชประสงค์ซึ่งมีในพระราชบันทึก อันพระราชทานไปกับพระยาราชวังสันนั้น อำนาจอยู่ที่รัฐบาลจะทำได้และรัฐบาลก็ได้จัดการไปเต็มที่แล้วส่วนพระราชบันทึกใหม่นี้ ตั้งแต่ข้อ ๓ ถึงข้อ ๘ คณะผู้แทนก็พอจะเห็นว่ารัฐบาลก็มีทางที่จะผ่อนผันได้บ้างตามราชประสงค์ ถ้าได้เพียงเท่านี้แล้ว เสด็จกลับไปทำความปกครองดองร่วมกับรัฐบาลแล้วคิดการแก้ไขในข้อ ๑–๒ ในโอกาสที่สมควรจะเป็นการดีมาก และในโอกาสที่จะมีการรื่นเริง แล้วก็จะได้มีการลดโทษแก่นักโทษการเมือง และทำให้อุ่นใจแก่พระราชวงศ์ด้วย

พระปกเกล้า ฯ.......รู้สึกประหลาดใจในความคิดที่ว่า รัฐธรรมนูญแก้ไขมิใช่เร็ววัน ตรงกันข้าม ยิ่งนานวันไป ก็ยิ่งแก้ไขลำบากยิ่งขึ้น

แล้วทรงรับสั่งเพิ่มเติมว่าในการที่จะเสด็จกลับไปนั้น จะต้องเป็นประโยชน์แก่นักโทษการเมือง เพราะเขาไม่มีความผิดในทางลักขโมย เพียงแต่เขามีความเห็นไปอีกทางหนึ่ง รู้สึกสงสารพวกนี้มาก

แล้วพระปกเกล้า ฯ ได้ทรงรำพันถึงการเสด็จกลับว่า จะชั่งพระราชหฤทัยว่า ทางใดจะมีประโยชน์มากกว่ากัน

ผู้แทนรัฐบาล............ สมมุติว่าเหตุการณ์จะบังเอิญไปในทางที่จะไม่เสด็จกลับก็อาจเกิดความยุ่งยากขึ้นในบ้านเมือง ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทก็เป็นคนไทยคนหนึ่งถึงแม้จะมาประทับอยู่ในต่างประเทศก็ย่อมจะมีความเดือดร้อนด้วย ทั้งเจ้านายอื่น ๆ ก็จะเที่ยวระส่ำระสายในต่างประเทศเป็นที่เสื่อมเสียพระเกียรติยศ ฉะนั้นในที่สุด ถ้าทรงเห็นว่าไม่เสด็จกลับแล้วก็น่าจะหาหนทางตกลงให้เรียบร้อยอย่าให้มีการออกโดยมีการโต้เถียงกัน กล่าวคือ ทรงประกาศในการลาออกและ ตั้งผู้สืบสันตติวงค์สืบต่อไปและ แม้จะอยู่ใน ต่างประเทศ ก็ไม่เสียพระเกียรติยศอะไร

พระปกเกล้า ฯ........ทรงรับสั่งว่า เรื่องจะเป็นอย่างไรกัน รอฟังรัฐบาลเขาว่ามาก่อน อาจมีการต่อรองกันอีกหนหนึ่ง หรือสองหนก็ได้

ในวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๗ เวลา ๑๕.๑๕ น. คณะผู้แทนรัฐบาล ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอีกเป็นครั้งที่ ๓ เมื่อได้ทรงโอภาปราศรัยทักทายพอสมควรแล้วก็ได้เสด็จนำคณะผู้แทนไปประทับยังห้องพิเศษเช่นเคย

จากนั้นไป คณะผู้แทนได้กราบถวายบังคมทูลเรียนพระราชปฏิบัติ ตามความบันทึกด้วยวาจา ซึ่งได้ตระเตรียม ทำไว้ก่อนแล้ว เมื่อได้กราบถวายบังคมเสร็จแล้ว ทรงรับสั่งว่า เท่าที่ว่ามานี้ก็แปลว่า รัฐบาลไม่ยอมอะไรให้พระองค์สักอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้นก็ไม่มีอะไรจะพูดกันอีก เป็นอันว่าเสร็จสิ้น

คณะผู้แทนรัฐบาล........... เท่าที่ได้ พิจารณา คำตอบของ รัฐบาล เห็นได้ว่ารัฐบาลไม่ยอมปฏิบัติตามพระราชประสงค์หลายอย่าง เป็นต้นว่า การที่จะลดโทษให้แก่นักการเมือง ในการที่จะให้คงที่มีทหารรักษาวังตามจำนวนเดิม เว้นแต่ในการเพิ่มอาวุธ

เสมอเหมือนกับทหารราบอย่างเดิมนั้น รัฐบาลทำไม่ได้เพราะจะทำความโทมนัสให้แก่ทหารบก ทหารเรือ และตำรวจ และในการที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำตามมาตรา ๓๙ นอกจากนี้ รัฐบาลไม่สามารถจะปฏิบัติได้ ก็ได้มีเหตุผลในการนั้น ๆ ซึ่งย่อมอยู่ในพระราชดำริอีกชั้นหนึ่งว่าควรจะฟังเพียงไร

อนึ่ง ในเรื่องนี้ รัฐบาลยังถือว่า ยังเป็นเรื่องที่ยังต่อรองกันอยู่ฉะนั้น จึงคิดด้วยเกล้า ฯ ว่า ยังไม่เป็นสุดสิ้นประการใดมิได้ กล่าวคือ เรื่องใดที่รัฐบาลได้ปฏิบัติตามพระราชประสงค์แล้ว เรื่องนั้นก็เป็นอันตกไป เรื่องใดทรงเข้าพระทัยผิด รัฐบาลก็ได้ชี้แจงมาเรื่องใดรัฐบาลไม่สามารถจะปฏิบัติได้ รัฐบาลก็ได้ให้เหตุผลมาฉะนั้น เมื่อได้ทรงไตร่ตรองโดยรอบคอบแล้ว ถ้าข้อใดไม่ทรงเห็นด้วยกับรัฐบาลก็พระราชทานตอบไป และถ้าข้อใดทรงเห็นว่าถ้ารัฐบาลไม่ยอมปฏิบัติดังนั้นแล้ว หากจะมีพระราชประสงค์จะให้นำเรื่องเข้าสู่สภา ฯ ก็ให้บอกรัฐบาลไปดังนั้น

อนึ่ง บันทึกวาจาซึ่งได้กราบทูลนี้เป็นความประสงค์ของรัฐบาลในการที่จะให้ใช้เป็นเครื่องประกอบ ในการที่ผู้แทนรัฐบาลจะได้กราบบังคมโดยละเอียด

พระปกเกล้า ฯ....เรื่องทหารรักษาวังนั้น มิได้หมายความถึงจะมีรถเกราะรถแทงค์มีความประสงค์ก็แต่เพียงว่า จะขอให้มีกำลังเท่ากับกองร้อยทหารราบอื่น ๆ ที่เขียนไปในราชบันทึกนั้น เคลือบคลุมไปโดยใช้คำว่ากองพัน อันความประสงค์อันแท้จริงนั้นก็คือประสงค์เรื่องปืนกล เพราะเวลานี้มีอยู่เพียง ๕ กระบอกเท่านั้น ไม่เป็นการเพียงพอ

คณะผู้แทนรัฐบาล........ตัวอย่างเช่นในเรื่องนี้ ถ้าหากไม่เป็นการตรงกับพระราชประสงค์ ก็น่าจะแจ้งไปยังรัฐบาลว่า มีความประสงค์จะเพิ่มปืนกลให้เท่ากับกองร้อยทหารอื่นๆ ทั้งนี้ เพราะเหตุว่า คณะผู้แทนได้แจ้งไปยังรัฐบาลภายหลังจากการเฝ้าเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคมศกนี้ว่า พระราชบันทึกนั้นเป็นแต่เพียงเปซัสฟอร์ ดี คัสชั่น เพราะฉะนั้นคำตอบของรัฐบาลนี้ก็ยังไม่ถึงที่สุดมิได้เป็นแต่ชี้แจงพระราชบันทึก เมื่อมีพระราชประสงค์จะต่อรองอย่างใด ก็ทรงต่อรองได้อีก

ผู้แทนรัฐบาล....ในเรื่องมาตรา ๔ แห่งรัฐธรรมนูญนั้น ก็จะเป็นเรื่องตกลงกันได้ให้เด็ดขาดได้ยาก เพราะเป็นเรื่องที่ไม่มีขอบเขตว่า เพียงใดจึงจะมิเป็นการมิได้ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐบาลก็ได้รับรองว่า ได้ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว

พระปกเกล้า ฯ....รัฐบาลบอกมาว่า พวกซึ่งมีมลทินในการกบฏ และต้องออกจากราชการ ได้เบี้ยหวัด เบี้ยบำนาญนั้นเห็นว่าไม่เป็นความจริง เช่นอย่างหม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์ พระราชญาติรักษา ก็ไม่ได้เบี้ยหวัด บำนาญ

คณะผู้แทนรัฐบาล...ในเรื่องหม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์และพระราชญาติรักษานี้ ความจริงจะเป็นอย่างไรจำไม่แน่แต่โปลิซี่รัฐบาลได้ยึดถือปฏิบัติในเรื่องนี้อยู่นั้น ก็คือเช่นเดียวกับข้าราชการ ซึ่งถูกออกด้วยเหตุอื่น ๆ กล่าวคือ ถ้าบุคคลนั้นมีสิทธิจะได้รับเบี้ยบำนาญตามพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญแล้ว รัฐบาลก็ได้ให้เบี้ยบำนาญทุกคนไปสำหรับทางทหาร ถ้าผู้ใดยังไม่มีสิทธิได้รับเบี้ยบำนาญ รัฐบาลก็ให้เบี้ยหวัดไปทุกคน ขอรับรองว่าในเรื่องนี้ รัฐบาลได้ปฏิบัติโดยเคร่งครัดเท่าที่ปรากฏก็มีเพียงเรื่องหลวงจรูญอักษรศักดิ์ ข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งร้องขอเบี้ยบำนาญและรัฐบาลไม่ให้ ก็เพราะไม่มีสิทธิจะได้รับตามพระราชบัญญัติ

พระปกเกล้า ฯ....อันเกี่ยวแก่พระราชบัญญัติป้องกันรัฐธรรมนูญนั้นพระปกเกล้า ฯ ทรงเห็นว่ารัฐบาลไม่ยอมปฏิบัติตามพระองค์ มีความคิดเห็นคัดค้านพระราชบัญญัตินั้น มีความประสงค์แต่เพียงว่า ขอให้เปลี่ยนวิธีการ หรือแทนที่จะใช้คณะกรรมการพิจารณาขอให้เป็นศาลธรรมดาพิจารณา รัฐบาลอาจทำได้ โดยวิธีเพิ่มไว้ในกฎหมายอาญา

อนึ่ง เรื่องฎีกานั้น รัฐบาลก็มิได้กระทำดังที่พระองค์มีพระราชประสงค์ กล่าวคือคราบใดที่ยังมิได้มีพระราชวินิจฉัยแล้ว มีพระราชประสงค์มิให้รัฐบาลจัดการประการใด

คณะผู้แทนรัฐบาล.....ข้อความตอนท้ายแห่งมาตรา ๒๖๓ นั้น เป็นแต่เพียงร่างซึ่งอาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้

พระปกเกล้าฯ....ในเรื่องการลดหย่อนผ่อนโทษให้นักการเมืองนั้น จะลดได้เพียงใด

คณะผู้แทนรัฐบาล.....เท่าที่ได้พิจารณาตามอินทรัดชั้นของรัฐบาล คิดว่ารัฐบาลคงจะได้พิจารณาลดหย่อนให้ตามตัวอย่างที่เป็นมาแล้วเมื่อ ร.ศ. ๑๓๐

นอกจากนั้น คณะผู้แทนได้กราบบังคมทูลว่า เรื่องสมาชิกประเภท ๒ นั้น คณะผู้แทนได้หนักใจดังได้กราบทูลไว้แล้ว ๒–๓ ครั้งแล้วน่าจะเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก

พระปกเกล้าฯ....จะต้องขอเวลาสัก ๒–๓ วัน เพื่อที่จะตอบรัฐบาลและทรงขอรับบันทึกวาจาไว้ เมื่อร่างคำตอบแล้ว จะพระราชทานให้คณะผู้แทนดู แล้วให้ไปเฝ้าใหม่ เมื่อตกลงอย่างไรแล้ว จะได้พระราชทานให้รัฐบาลต่อไป

คณะผู้แทน ได้กราบถวายบังคมลาในเวลา ๑๖.๔๐ น. รวมเวลาที่เข้าเฝ้า๑ชั่วโมงกับ ๑๕ นาที

วันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๗ คณะผู้แทนรัฐบาลได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นครั้งที่ ๔ ได้กราบถวายบังคมทูลว่า ได้รับร่างโทรเลขตอบรัฐบาล ซึ่งพระราชทานไปกับ ม.ร.ว. สมัครสมาน กฤดากร แล้ว วันนี้จึงมาเฝ้าเพื่อรอฟังพระกระแสต่อไป

พระปกเกล้าฯ....เข้าใจว่ารัฐบาลไม่มีประสงค์ให้พระองค์กลับ การที่เป็นเช่นนี้ ก็โดยพระองค์มีข้อพิสูจน์จนได้ ๓ ข้อ คือ

๑. ที่รัฐบาลส่งพวกผู้แทนมาก็คงคิดว่าจะทรงขอเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่จะให้พูดถึงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างใด ต้องพูดกันถึงหลักการ (Principle) ครั้นพูดหลักการไป กลับตอบโยเยเป็นเจ้าถ้อยหมอความ แล้วกลับยังมาลำเลิกเอากับข้าพเจ้า

๒. ได้ทราบว่า รัฐบาลตั้งพระองค์เจ้าจักรพงศ์เป็นนายร้อยเอก และเป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร การที่รัฐบาลทำเช่นนั้น พระองค์เข้าใจว่าเพื่อกีดกันมิให้พระองค์เจ้าจุลจักรพงศ์กลับกรุงเทพ ฯ เพราะพระองค์เจ้าจุลจักรพงศ์และพวก ได้เคยทำโปรประกันดาในเมืองไทย

อนึ่ง ในการที่จะตั้งเจ้านายชั้นสูงเช่นนี้ ควรจะต้องบอกให้ทราบก่อน แต่เรื่องนี้ไม่ทรงทราบเลย

๓. ได้ทราบจากพระองค์เจ้าพระยาวรพงศ์ ฯ หรือพระองค์เจ้าอาทิตย์ ว่ารัฐบาลได้ตกลงกันไว้แล้ว ถ้าพระองค์ลาออก รัฐบาลก็จะลาออกด้วยเช่นเดียวกัน

คณะผู้แทนราษฎร.... ในการที่รัฐตอบมาเช่นนี้ ก็เพราะเข้าใจว่าจะเป็นเรื่องต่อรองกันได้ ฉะนั้น เรื่องใดที่รัฐบาลคิดว่าไม่สามารถจะจัดถวายได้ จึงมิได้ปฏิเสธโดยตรงเป็นแต่ให้เหตุผลเรื่องเหล่านั้นมา สำหรับเจตนาของรัฐบาลนั้นไม่ได้มุ่งร้ายอย่างไรเป็นแต่ถ้อยคำนั้นเคลือบคลุมอยู่บ้าง สำหรับเรื่องพระองค์เจ้าจุล ฯ นั้น คณะผู้แทนเชื่อว่าคงไม่ใช่ความประสงค์ของรัฐบาลที่จะคิดกีดกัน คงจะเป็นการยกย่องพระราชวงศ์มากกว่าการที่กราบบังคมทูลเช่นนี้ เพราะคณะผู้แทนได้ทราบการตั้งแต่เมื่ออยู่กรุงเทพ ฯ แล้วว่า เป็นความประสงค์ของราชการกระทรวงกลาโหมที่คิดจะให้มีผู้ช่วยทูตทหารในประเทศที่สำคัญ ๆ เช่น อังกฤษ, ฝรั่งเศส, ญี่ปุ่น, และอเมริกา แต่เนื่องด้วยรัฐบาลขาดแคลนเงิน ไม่สามารถแต่งตั้งจริงได้ ทางอเมริกาก็ยังเคยทาบทามไปยังหม่อมเจ้านักขัตรมงคล สำหรับปารีสก็มีหลวงชีตว๊ระ ฯ และพระยาราชวังสัน ซึ่งทำหน้าที่เช่นนี้อยู่แล้ว สำหรับอังกฤษยังไม่มี มีแต่พระองค์เจ้าจุลจักรพงศ์ที่เป็นนายทหาร รัฐบาลจึงใคร่ขอร้องมาให้ช่วยทำหน้าที่นี้ แต่ทั้งนี้คณะผู้แทนไม่เชื่อมั่นว่าเป็นอย่างใดแน่ สำหรับข้อตกลงของรัฐบาล ในเรื่องที่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจะทรงลาออกนั้นเข้าใจว่ารัฐบาลคงมีหวังในการเสด็จกลับอยู่น้อย เพราะผู้สำเร็จราชการเคยรับสั่งกับคณะผู้แทน ซึ่งคณะผู้แทนได้นำความมาแจ้งแก่คณะรัฐมนตรีไว้ว่า ในการที่จะมาเฝ้าแล้วเชิญเสด็จกลับครั้งนี้มีความหวังน้อยเต็มที และถ้ารัฐบาลได้ปรึกษากันอย่างรับสั่งแล้ว ก็คงจะเป็นเพราะรัฐบาลเตรียมการไว้รอบครอบมากกว่า

ถ้าหากในที่สุดทรงลาออกจริง ๆ แล้ว จะทรงแนะนำผู้สืบราชสมบัติต่อไปหรือไม่

พระปกเกล้าฯ.... ในกฎมณเฑียรบาลนั้นบัญญัติไว้ว่า

๑. พระมหากษัตริย์จะทรงตั้งผู้ใดก็ได้

๒. ถ้าหากไม่ทรงตั้งใครไว้ ก็ให้เป็นไปตามกฎมณเฑียรบาล

ฐานะในขณะนี้ไม่ใช้สิทธิในข้อหนึ่ง เมื่อไม่ตั้งเช่นนี้แล้ว ก็ต้องเป็นไปตามกฎมณเฑียรบาลนั้นเป็นการดี เพื่อต่อไปจะได้เป็นไปตามแบบไม่แก่งแย่งกัน

คณะผู้แทนรัฐบาล....ถ้าจะให้เป็นไปตามกฎมณเฑียรบาลแล้ว พระองค์เจ้าอานันทมหิดลก็จะทรงเป็นผู้สืบราชสมบัติต่อไป แต่ได้ทราบว่าสมเด็จพระพันวัสสา ฯ ไม่ทรงยินยอมถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงแนะนำ

พระปกเกล้าฯ..... เรื่องนี้ได้จัดการให้กรมหมื่นเทววงศ์ ฯ ไปกราบทูลวิงวอน ให้รับเพื่อเห็นแก่พระญาติวงศ์และความเรียบร้อย และได้ทรงทราบมาว่าสมเด็จพระพันวัสสา ฯ ไม่ขัดข้องในเรื่องนี้แล้ว

คณะผู้แทนรัฐบาล.... สำหรับผู้สำเร็จราชการนั้น จะทรงแนะนำให้แก่ผู้ใดบ้าง

พระปกเกล้าฯ.... ไม่แนะนำผู้ใด แต่เคยทูลไปยังสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศ ฯ ทรงตอบมาว่า ทรงพระชรามากแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้พระองค์ก็ไม่กล้าบังคับ

พระปกเกล้า ฯ ทรงรับสั่งต่อไปว่า

ร่างประมวล วิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๒๖๓ นอกจานรัฐบาลไม่ทำตามคำสั่งที่พระองค์ทรงแจ้งขอร้องไว้ก่อน แล้วยังเป็นการแสดงให้เห็นน้ำใจของรัฐบาลว่า ไม่มีความประสงค์ที่จะผ่อนสั้นผ่อนยาวหาความปรองดองกับข้าพเจ้าเลย เช่นบุคคลผู้ซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียอื่นนั้น ตามกฎหมายเดิมยังให้ทูลเกล้า ฯ ถวายฎีกาได้ แต่กฎหมายใหม่ให้ฎีกาได้ แต่ทางรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ทั้งกำหนดฎีกาให้เพียง ๑๕ วันนั้นน้อยไป

พระปกเกล้า ฯ ทรงตรัสต่อไปว่า

อนึ่ง ประเพณีเดิม ตราบใดที่พระมหากษัตริย์ยังไม่พระราชทานพระบรมพระราชวินิจฉัยจะมีการบังคับคดีไม่ได้ แต่ตามร่างกำหนดว่า ถ้าไม่พระราชทานมาใน ๒ เดือน ให้ถือว่าตกไปนั้นเป็นการตัดสิทธิของราษฎรผู้ถวายฎีกา และตัดพระราชอำนาจด้วย

คณะผู้แทนรัฐบาล........ที่ร่างมาเช่นนี้ ก็เพราะผู้ร่างไม่อาจทราบพระราชประสงค์ และเมื่อมาถึงคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีก็อาจเห็นว่าเป็นเรื่องต่อรองกันได้ จึงส่งมา เมื่อมีพระราชประสงค์ประการใด ก็ทรงแสดงไปรัฐบาลก็อาจพิจารณาใหม่และแก้ไขได้

ในที่สุด พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงรับสั่งว่า เมื่อลาออกแล้วจะไม่ทรงเกี่ยวข้องกับการเมือง และทรงดีพระราชหฤทัยที่รัฐบาลส่งผู้แทนคณะนี้มา เพราะพูดกันเข้าใจง่ายและทรงเห็นความลำบากของคณะผู้แทนรัฐบาล แต่อย่างไรก็ดีทรงรับรองว่า คณะผู้แทนได้ปฏิบัติหน้าที่ของตน โดยเต็มความสามารถแล้ว

คณะผู้แทนรัฐบาล....เรื่องนี้ยังหาถึงที่สุดไม่ เพราะรัฐบาลยังคงนำเรื่องเข้าสู่สภา ฯ เพื่อพิจารณาวินิจฉัยกันอีก แล้วกราบบังคมทูลว่า สำหรับคำตอบของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทมีพระราชประสงค์จะให้กระทำอย่างไร

พระปกเกล้า ฯ....จะพระราชทานต้นฉบับเป็นภาษาอังกฤษทีเดียว ในวัน ๒๕ มกราคม และให้คณะผู้แทนนำส่งทางโทรเลขไปยังกรุงเทพฯ เพื่อให้เสร็จไปเร็วขึ้น

ครั้นแล้ว....คณะผู้แทน ได้กราบถวายบังคมลากลับที่พัก เวลา ๑๖.๔๐ น.

-๔๕-

พระราชบันทึก

ท่านผู้อ่าน ได้อ่านการเจรจาต่าง ๆ ระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับผู้แทนรัฐบาลมาแล้ว ที่สุดแห่งการเจรจา ก็ไม่อาจสามารถตกลงกันได้ และดูเหมือนว่า เป็นการเจตนาจำนงอันแรงกล้าที่จะสละราชสมบัติหากทว่า พระราชประสงค์ของพระองค์ไม่ได้รับการอนุโลม ตามสมควรพระราชบันทึก ก่อนที่จะสละราชสมบัติ นี้มีความสำคัญ และมีคุณค่าอย่างยิ่งในทางประวัติศาสตร์อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความปราถนาอย่างแรงกล้าในหลักประชาธิปไตย ทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัยดังนั้น เอกสารแห่งราชบันทึกจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในทางประวัติศาสตร์แห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญว่าเป็นเพราะเหตุใดเราจึงไม่เป็นประชาธิปไตย เป็นเพราะเหตุใดจึงได้มีการปฏิวัติ รัฐประหารกบฏ จลาจลและเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ เรียกร้องประชาธิปไตย เรียกร้องรัฐธรรมนูญ และยังได้เสียเลือดเนื้อ ชีวิต ทรัพย์สิน มาตลอดเวลา ๔๐ ปีเศษ และจนกลายเป็น "วันมหาวิปโยค" เมื่อ ๑๔ ต.ค. ๑๖ ก็สืบเนื่องมาจากผู้ปกครองประเทศ นับตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ไม่ยอมเสียสละอำนาจอธิปไตย ให้แก่ปวงชนโดยตรง และแม้แต่รัฐธรรมนูญที่ได้ร่างขึ้นใหม่นี้ ก็มีลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญเลือดหรือรัฐธรรมนูญที่มีนิตินัยและพฤตินัยคล้ายกับรัฐธรรมนูญฉบับในอดีตนั่นเอง ซึ่งแน่ละวันมหาวิปโยคผ่านไปแล้ว แต่วันมหาประลัยจะผ่านมา จนกว่าอำนาจอธิปไตยจะเป็นของปวงชนโดยสมบูรณ์

ดังนั้น เอกสารบันทึกของพระปกเกล้า ฯ จะแจ้งจารนัยให้ผู้อ่านตระหนักว่า เป็นเพราะเหตุดังฤา ทำไมบ้านบ้านเมืองจึงปั่นป่วนวุ่นวายหนัก ทำไมบ้านเมืองจึงหาความสงบไม่ได้ ทำไมประชาธิปไตยจึงนองไปด้วยเลือดและน้ำตาสิ่งเหล่านี้ "พระราชบันทึก" จะเป็นกระจกเงาการเมืองบานใหญ่ให้ผู้อ่านได้ใช้วิจารณาญาณถึงความเลวร้ายต่าง ๆ ของผู้กุมโชคชะตากรรมทางการเมืองที่ปราศจากสปีริตแห่งการเป็นนักประชาธิปไตย

ต่อไปนี้ เชิญท่านผู้อ่านโปรดอ่าน **"พระราชบันทึก"** ของพระปกเกล้าฯ ดังมีข้อความโดยละเอียดดังนี้

พระราชบันทึก

หรือพระราชประสงค์ก่อนสละ

พระราชสมบัติที่พระปกเกล้า ฯ

ได้ยื่นต่อรัฐบาลพระยาพหล ฯ

๑. **ก่อนอื่นหมด** ข้าพเจ้าขอชี้แจงเสียโดยชัดเจนว่า เมื่อพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา และคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองของแผ่นดินร้องขอให้ข้าพเจ้าคงอยู่ครองราชสมบัติ เป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญนั้น ข้าพเจ้ายินดีรับรองก็เพราะเข้าใจและเชื่อมั่นว่าคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน ต้องการสถาปนาการปกครองแบบประชาธิปไตย หรือ (Democratie Cove Ronment) ตามแบบอย่างของประเทศอังกฤษและประเทศอื่น ๆ ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้อำนาจกำกัดโดยรัฐธรรมนูญ และมีรัฐสภาซึ่งมีประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งโดยแท้ ข้าพเจ้าเองได้เล็งเห็นอยู่นานแล้วว่า เมื่อประเทศสยามได้

มีการศึกษาเจริญขึ้นมากแล้ว ประชาชนคงจะประสงค์ที่จะให้เปลี่ยนการปกครองของบ้านเมืองเป็นแบบนี้ และตั้งแต่ข้าพเจ้าได้รับสืบราชสมบัติจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ข้าพเจ้าก็ได้คิดการที่จะบันดาลให้การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปโดยความราบรื่นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และได้กล่าวถึงความประสงค์นั้นโดยเปิดเผยหลายครั้งหลายหน โดยเหตุนี้ เมื่อคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน ร้องขอให้ข้าพเจ้าเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าจึงรับรองได้ทันทีโดยไม่มีเหตุขัดข้องอย่างใดเลย

ครั้นเมื่อข้าพเจ้ากลับขึ้นไปถึงกรุงเทพฯ แล้ว และได้เห็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่หลวงประดิษฐมนูธรรมได้นำมาให้ข้าพเจ้าลงนาม ข้าพเจ้ารู้สึกทันทีว่าหลักการของผู้ก่อการฯ มิได้มีความประสงค์ที่จะให้มีเสรีภาพในการเมืองโดยบริบูรณ์ แต่หากต้องการให้มีคณะการเมืองได้แต่คณะเดียว ข้าพเจ้าเห็นว่าเวลานั้นเป็นเวลาฉุกเฉินและสมควรจะพยายามรักษาความสงบไว้ก่อนเพื่อหาโอกาสผ่อนผันในภายหลังและเพื่อมีเวลาสำเหนียกฟังความเห็นของประชาชนก่อน ข้าพเจ้าจึงได้ยอมผ่อนผันไปตามความประสงค์ของคณะก่อการฯ ในครั้งนั้น ทั้งที่ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับหลักการเหล่านั้นเลย

ครั้นต่อมาในระหว่างที่กำลังร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรอยู่ ข้าพเจ้าก็พยายามตักเตือนและโต้เถียงกับคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญอยู่ตลอดเวลา ควรถือหลัก "**Democratic**" อันแท้จริง มิฉะนั้นจะเป็นการเสี่ยงภัยให้แก่ประเทศโดยใช่ที่ ในเวลาที่ฐานะของบ้านเมืองตกอยู่ในขีดคับขันและยากจน นอกจากนี้ ข้าพเจ้ายังได้กล่าวความเห็นของข้าพเจ้าในข้อนี้อย่างเปิดเผยไม่ให้ข้าพเจ้าไปให้รางวัลแก่นักเรียน ร.ร. วชิราวุธวิทยาลัย ข้าพเจ้าได้เคยตักเตือนพระยามโนฯ ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้เสนอคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ว่าการที่จะให้มีสมาชิกประเภทที่ ๒ ซึ่งคณะรัฐบาลเป็นผู้เลือกตั้งเองนั้น จะเป็นเหตุไม่พอใจให้เกิดขึ้นได้ และเป็นอันตรายกับวิธีการปกครองแบบใหม่ ซึ่งกำลังจะสถาปนาขึ้นโดยหวังว่าจะเป็นการถาวรและจะนำความสุขความเจริญมาสู่บ้านเมืองของเรา คำตักเตือนเหล่านี้ของข้าพเจ้าไร้เหตุผลเพราะคณะผู้ก่อการฯ ยืนยันในความประสงค์ที่จะยึดอำนาจไว้ในมือของคณะตนให้จงได้ อย่างน้อยก็เป็นเวลาถึง

๑๐ ปี ข้าพเจ้ารู้สึกในขณะนั้นว่า ถ้าจะโต้เถียงกันต่อไป การร่างรัฐธรรมนูญก็จะชักช้าไม่รู้จักแล้ว และอาจเป็นการแตกหัก ร้ายแรงเสียกว่าที่จะยอมรับให้การเป็นไปตามประสงค์ของคณะผู้ก่อการ ฯ จึงได้ยอมให้เป็นไปตามนั้น ต่อมาข้าพเจ้าได้ยินคำติเตียนหลักการอันนั้นในรัฐธรรมนูญ มากขึ้นทุกทีและหลักการอันนี้เป็นเหตุให้มีคนไม่พอใจ ในคณะรัฐบาลเป็นอันมากจนมีการเริ่มคิดจะล้มรัฐบาลเสียโดยพลการ เพื่อแก้ไขหลักการข้อนี้ตั้งแต่ก่อนกระทำพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญ และยังมีอยู่เนือง ๆ ในการต่อมาการที่พระองค์เจ้าบวรเดชและพระยาศรีสิทธิสงครามหาพวกพ้องได้มากมาย จนถึงกับยกกองทหารมาประชิดพระนคร ทำให้เกิดมีการฆ่าฟันกันเองในระหว่างคนไทย ก็ได้หยิบยกเอาการตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ นี้เป็นข้ออ้างเป็นข้อสำคัญอีกข้อหนึ่งที่ควรเห็นการทำลายรัฐบาลเสียด้วยกำลัง และโดยผิดกฎหมาย เพราะไม่มีทางอื่นจะทำได้ ความวิตกของข้าพเจ้าในเรื่องการตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ ได้เป็นขึ้นจริงอย่างชัดเจนแล้ว ไม่มีทางสงสัยอีกได้ว่าเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้มีการระส่ำระสายขึ้นในบ้านเมืองและคงมีอยู่เนือง ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าตราบใดยังมิได้แก้หลักการอันไม่พึงประสงค์นี้เสีย ความสงบอันราบคราบอย่างแท้จริงจะมีไม่ได้เลย รัฐบาลจะต้องใช้วิธีการประหัตประหารและปราบปรามอย่างเข้มแข็งอยู่เรื่อยไป เป็นที่หวาดเสียวแก่ประชาชนทำให้รู้สึกว่าการปกครองบ้านเมืองไม่มีความมั่นคง ผลการระส่ำระสายและหวาดกลัวเหล่านี้ ทำให้เกิดความเสียหายแก่การค้าขายและความเจริญ ข้าพเจ้าได้พยายามคัดค้านหลักการเหล่านี้ตลอดมา และบัดนี้ข้าพเจ้ารู้สึกแน่ชัดแก่ใจว่า ไม่ควรจะสนับสนุนให้หลักการอันนั้นคงเป็นอยู่ต่อไป จำต้องขอให้เปลี่ยนแปลงแก้ไขในหลักการอันนี้

วิธีที่จะแก้ไขอย่างไรนั้น ย่อมมีหลายทาง แต่ทางที่ดีที่สุดนั้นก็ควรจะให้เป็นการเลือกตั้งอย่างใดอย่างหนึ่งตามความประสงค์ ที่ให้มีสมาชิกประเภทที่ ๒ นั้น ข้าพเจ้าได้ยินกล่าวกันว่า ประเทศเรายังไม่คุ้นเคยกับการปรึกษาราชการในสภา ฯ จึงควรให้มีสมาชิกประเภทที่ ๒ ซึ่งเลือกตั้งโดยคุณวุฒิที่เป็นผู้มีวิชาสูง หรือเคยชินกับการงานแผ่นดิน เพื่อเป็นผู้นำทางให้แก่สมาชิกประเภทที่ ๑ ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมา หลักการอันนี้ก็พอจะพึ่งได้ถ้าทำกันได้ตามนั้นจริง แต่เมื่อได้ทำกันขึ้นแล้วหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ กลับกลายเป็นเลือกตั้งแต่พวกที่อยู่ในคณะผู้ก่อการเป็นส่วนมาก และความจริง หาได้มีคุณวุฒิ หรือความเคยชินกับการงานดีไปกว่าสมาชิกประเภท

ที่ ๑ เลย เมื่อการเป็นดังนี้ ก็จำเป็นอยู่เองที่จะมีผู้กล่าวหาว่า คณะรัฐบาลเลือกตั้งบุคคลเหล่านั้น เพื่อความประสงค์ที่จะกุมอำนาจไว้ให้ได้เท่านั้น แม้ราษฎรจะเห็นด้วยกับนโยบายของตนหรือไม่ก็ตามที ข้อความในมาตรา ๒ แห่งรัฐธรรมนูญเป็นหมันไปทันที เป็นการเขียนเพื่อตบตา เพื่อเป็นการหลอกกันเล่นเท่านั้นเอง

ข้าพเจ้าเห็นว่า สมาชิกประเภทที่ ๒ นี้ ยังควรมีอยู่จริง แต่ควรกำหนดให้เป็นบุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๕ ปี และเป็นผู้เคยชีวิตกับการงานมาแล้ว เช่นรับราชการในตำแหน่งสูง ๆ เป็นต้น

๑ **การเลือกตั้งนั้น** อย่าให้เป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกได้จะดี เพราะจะป้องกันไม่ให้มีเสียงได้ว่า เลือกพวกพ้อง เพราะฉะนั้น จำต้องประชาชนเลือก หรือให้บุคคลที่มีความรู้ของประเทศสยามก็ไม่สู้จะผิดนัก ข้าพเจ้าเห็นว่าหนทางนี้ เป็นทางตัดข้อครหา และความไม่พอใจได้ แต่วิธีการจะเป็นอย่างอื่นก็ตาม แล้วแต่ใครจะมีปัญหาทางหนึ่งทางใด ถ้ามีทางดีกว่านี้ ข้าพเจ้ายินดีรับแต่ขอให้พ้นไปจากคำตำหนิติเตียนว่าเป็นการตั้งพวก เพื่อยึดอำนาจไว้ให้จงได้ เป็นการผิดหลักผิดทางของลัทธิ "**Democracy**"

การเปลี่ยนแปลงอันนี้ อาจมีเกี่ยงกันว่า รอเอาไว้จนหมดชีวิตของสภา ฯ นี้ เสียก่อนเถิด จะได้เปลี่ยนพร้อม ๆ กับสมาชิกประเภทที่ ๑ ข้าพเจ้าเกรงว่าถ้าจะรอไป ก็ไม่ได้แก้ไขและจะต้องรอไปอีกหนึ่งปี ความไม่พอใจของคนไม่หมดสิ้น คงครุ่นอยู่เรื่อยๆและเมื่อครบกำหนดก็อาจมีการผิดเพี้ยนกันไปได้อีกเรื่อย ๆ ถ้าเห็นว่าสมควรเปลี่ยน เพราะเป็นเหตุเกิดความไม่พอใจขึ้นจริง ๆ ก็ควรเปลี่ยนเสียเดี๋ยวนี้ทีเดียว จะได้เห็นความหวังดีของผู้คณะผู้ก่อการ ฯ โดยชัดแจ้ง เมื่อคณะผู้ก่อการได้ประกาศว่า จะขอพระราชทานให้เปลี่ยนการปกครองเป็นแบบรัฐธรรมนูญนั้น คนไทยที่มีความรู้ย่อมโมทนาทั่วไปด้วย แต่เมื่อกลายเป็นการยึดอำนาจกันเฉย ๆ ไม่ได้ทำให้มีเสรีภาพทางการเมืองมีมากขึ้นก็กลายเป็นของขมขื่นกลืนไม่ลง เพราะผลร้ายของการปกครอง "**Absolute**" มิได้เสื่อมคลาย เป็นแต่เพียงตัวเปลี่ยนคณะกันเท่านั้น เสรีภาพกลับน้อยลงไปเสียอีก เพราะต้องระวังจับกุมผู้ไม่พอใจ และปิดปากผู้ที่กล่าวร้ายรัฐบาลสมบูรณาญา

สิทธิราชย์ของพระเจ้าแผ่นดิน ยังมีผู้นับถือเป็นส่วนมากเพราะเคยชินมาแต่ปู่ย่า ตายาย แต่สมบูรณาญาสิทธิราชย์ของคณะ ย่อมไม่มีใครนับถือ ที่ต้องทนไปเพราะกลัวอาชญาและกลัวรถเกราะ และปืนกลน่ากลัวกว่า ความไม่พอใจจะมีอยู่เรื่อยไป ข้าพเจ้าต้องขอให้แก้ไข

ข้าพเจ้าได้พูดมานานแล้วว่า ข้าพเจ้ายอมสละอำนาจของข้าพเจ้าให้แก่ราษฎรทั้งปวง แต่ไม่สมัครที่จะสละอำนาจให้แก่บุคคลใด บุคคลหนึ่ง หรือคณะใดคณะหนึ่ง เว้นแต่จะรู้แน่ว่า เป็นความประสงค์อันแท้จริงของประชาชนเช่นนั้น

๒ **เนื่องจากเหตุที่**สภาผู้แทนราษฎรของเรา ยังไม่เป็นสภาที่มีผู้แทนราษฎร ซึ่งราษฎรเลือกตั้งมาทั้งสิ้นนั้นเอง จึงมีผู้คิดเห็นว่ามาตรา ๓๙ แห่งรัฐธรรมนูญนั้นยังไม่เหมาะ เพราะพระราชบัญญัติใด ๆ ที่พระมหากษัตริย์คัดค้าน สภา ฯ อาจยืนยันให้เป็นไปตามเดิม โดยความเห็นข้างมากแม้แต่เสียงเดียว (Simple M.jority) ตามธรรมดากฎหมาย หรือนโยบายใด ๆ ที่พระมหากษัตริย์ทรงคัดค้านนั้น คงจะต้องเป็นเรื่องสำคัญมาก และเกี่ยวกับการได้เสียของประชาชน หรือหลักการสำคัญอย่างใจอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น จึงเห็นกันว่า ก่อนที่จะให้สภา ฯ ลบล้างคำคัดค้านของประมุขของชาติให้ ควรจะต้องปรากฏโดยแน่ชัดว่า ราษฎรมีความเห็นด้วยนโยบาย หรือกฎหมายนั้นจริง ๆ ในประเทศต่าง ๆ ย่อมใช้วิธีการต่าง ๆ กัน เพื่อสอบความเห็นของราษฎร อย่างที่ในประเทศสวิส มีการลงคะแนนทั้งประเทศ (Rlebiscite) ในประเทศอื่น ๆ อาจใช้วิธีประชุมสภา ฯ ให้เลือกตั้งขึ้นมาใหม่ และโดยมากนั้น ถ้าให้โอกาสให้ประมุขของประเทศคัดค้าน (Veto) ได้แล้วก็มักจะต้องให้สภา ฯ ลงมติมีเสียงข้างมาก ๒ ใน ๓ หรือ ๓ ใน ๔ แล้วจึงจะลบล้างคัดค้านของประมุขได้ (ดูตัวอย่างของสหปาลีรัฐอเมริกา) ในประเทศสยามก็เช่นเดียวกันมีผู้ที่เห็นควรให้มีเสียงข้างมากอย่างน้อย ๒ ใน ๓ เพื่อลบล้างคำคัดค้านของกษัตริย์จึงจะควรการนับเอาเสียงข้างมากเฉย ๆ เช่นที่เป็นอยู่ในเวลานี้ เท่ากับไม่ได้ถวายพระราชอำนาจในทางคัดค้านเลย และเมื่อสภา ฯ มีสมาชิกซึ่งรัฐบาลเลือกตั้งขึ้นเองถึงครึ่งหนึ่งเช่นนี้ แปลว่า สภา ฯ อาจลบล้างคำคัดค้านของพระมหากษัตริย์ได้ โดยเสียงของสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้ง ๆ เพียง ๑ เสียงซึ่งแปลว่า สภา ฯ อาจสนับสนุนนโยบายซึ่งราษฎรไม่เห็นด้วย

จริง ๆ หรือไม่ต้องการจนนิดเดียว ถ้าจะให้เป็นว่า เอาเสียงราษฎรเป็นใหญ่จริง ๆ จะต้องให้มีเสียงข้างมาก ๓ ใน ๔ เพื่อลบล้างคำคัดค้านจึงจะควรแปลว่า อย่างน้อยให้มีเสียงสมาชิกที่ราษฎรเลือกจริง ๆ ครึ่งหนึ่งเห็นด้วยกับการลบล้างนั้น

โดยเหตุเหล่านี้ ข้าพเจ้าเห็นสมควรแก้ไขรัฐธรรมนูญในข้อนี้ให้เห็นว่าว่า "ถ้าและสภา ฯ ลงมติตามเดิมโดยมีเสียงข้างมาก ๓ ใน ๔ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด" ฯลฯ หรือจะเติมข้อความให้ได้ผลลงไปใน "บทเฉพาะกาล" ก็ได้ หรือถ้าเลิกใช้บทเฉพาะกาลเมื่อไร ก็ให้เลิกข้อความนั้นได้ เพราะถ้าสภา ฯ เป็นสภา ฯ ที่ราษฎรเลือกเองทั้งหมดแล้ว ข้อรังเกียจตามที่กล่าวแล้วข้างบนย่อมหมดไป ถึงกระนั้นก็ดี การเหนี่ยวรั้งการออกกฎหมาย หรือดำเนินนโยบายนั้นก็ควรมีอย่างใดอยู่อย่างหนึ่ง แม้ในประเทศอื่น ๆ เขาก็เห็นความจำเป็นจึงมีสภาสูง (Senate) เพื่อเหนี่ยวรั้งเป็นต้น

โดยเฉพาะในประเทศสยามเรา ยังไม่คุ้นเคยกับวิธีการปกครองอย่างใหญ่นี้ทำให้ความรู้สึกจำเป็นในข้อนี้มากขึ้น

การที่ ข้าพเจ้าร้องขอให้มีการเปลี่ยนแปลงในข้อนี้ ไม่ใช่เพราะว่าข้าพเจ้าต้องการอำนาจ เพราะข้าพเจ้าเบื่อหน่ายต่อการเมืองเต็มที ที่ร้องขอให้แก้ เพราะข้อนี้เป็นข้อที่ทำให้คนไม่พอใจในรัฐธรรมนูญตามที่เป็นอยู่นี้ นอจากนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกว่าข้าพเจ้าเป็นผู้ที่ต้องรับบาปปรับความซัดทอด และรับผิดชอบโดยไม่มีอำนาจ จะเหนี่ยวรั้งการกระทำของรัฐบาล หรือของสภา ฯ มิได้เลย แต่ถ้ารัฐบาลทำอะไรที่ไม่ถูกใจคน ข้าพเจ้าก็ถูกติเตียนว่า "ทำไมปล่อยให้ทำไปได้ ทำไมไม่ห้าม" ซึ่งเป็นของที่น่ารำคาญเต็มทนและบางครั้งหนังสือพิมพ์ที่สนับสนุนรัฐบาลก็ชอบพูดซัดทอดด้วยเช่นว่า "ทรงเห็นด้วย และทรงยอมแล้วเมื่อคัดค้านให้เป็นผลจริง ๆ ไม่ได้แล้วยังซัดกันอยู่เช่นนี้ ก็เป็นการหนักมือมาก"

ถ้าไม่อยากจะถวายอำนาจ ในด้านการคัดค้านแก่พระมหากษัตริย์ให้มากขึ้น จะเปลี่ยนว่า ถ้าพระมหากษัตริย์ทรงคัดค้านกฎหมายใด ๆ แล้วต้องให้มีการเลือกตั้งกันใหม่แล้วเปลี่ยนวิธีเลือกสมาชิกประเภทที่ ๒ หรือกำหนดวิธีการให้ราษฎรออกเสียงโดยตรงก็ดีเหมือนกัน แต่ถ้าปล่อยให้เป็นไปอย่างเดี๋ยวนี้ย่อมมีเสียงอยู่ได้เสมอว่า การปกครองตามที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้เป็นลัทธิเผด็จการทางอ้อม ดูไม่ใช่ "Democracy" จริง ๆ เลย

๓. **ใน ๒ ข้อแรกนั้น** ข้าพเจ้าขอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการสมควรก็ได้ เพราะข้าพเจ้าได้ยินยอมลงนามในรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามนั้น แต่แท้ที่จริงนั้นข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยมาแต่ต้นและได้คัดค้านอยู่ตลอดเวลา แต่หากไม่เป็นผลจึงได้จำยอมไป มาบัดนี้มีโอกาสพูดอีกครั้งหนึ่งจึงได้พูดตามใจคิด ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่ควรทำอะไรครึ่ง ๆ กลาง ๆ ถ้าจะดำเนินการปกครองตามแบบรัฐธรรมนูญ ก็ควรทำกันจริง ๆ เหมือนกัน ไม่ใช่บูชารัฐธรรมนูญ แต่ก็ไม่ทำตามหลักการจริง ๆ ทำอะไรครึ่ง ๆ กลาง ๆ ข้าพเจ้าไม่ชอบ

ต่อไปนี้ ข้าพเจ้าให้รัฐบาลทำตามหลักการของรัฐธรรมนูญจริง ๆ คือ ทำตามมาตรา ๑๔ แห่งรัฐธรรมนูญ

ก. ให้เสรีภาพในการพูด การเขียน การโฆษณาจริง ๆ

ตามที่เป็นมาแล้ว หนังสือพิมพ์ที่พูดอะไรไม่เป็นที่พอใจของรัฐบาลก็ถูกบีบ และหนังสือพิมพ์ที่คัดค้านนโยบายของรัฐบาลต้องเลิกล้ม เช่น หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ เป็นต้น ต่อไปขออนุญาตให้หนังสือพิมพ์ออกความเห็นได้จริง ๆ และให้ติชมนโยบายของรัฐบาลได้จริง ๆ จะถูกบีบได้ก็ต่อเมื่อยุยงให้เกิดการจลาจลอย่างชัด ๆ เท่านั้น เมื่อครั้งก่อนมีรัฐธรรมนูญ หนังสือพิมพ์มีเสรีภาพมากกว่านี้เป็นอันมาก

ขอให้เลิกการจับกุมราษฎรโดยข้อหาว่า "กล่าวร้ายรัฐบาล" เวลานี้ต้องระวังปากระวังคอให้เต็มที่ โดยการกลัวสิ่งที่เรียกกันว่า "**โอษฐภัย**"

เสรีภาพในข้อ ก. นี้ย่อมต้องอยู่ภายในกรอบแห่งรัฐธรรมนูญ นั่นเป็นขอบขีดที่ควรวางไว้ได้

ข. ให้เสรีภาพในการประชุมโดยเปิดเผย และตั้งสมาคม

ในเวลานี้ยังตั้งสมาคมการเมืองไม่ได้ ควรอนุญาตให้ตั้งได้ถ้าวัตถุประสงค์ไม่เป็นการขัดกับรัฐธรรมนูญ และต้องไม่ให้ทหารบก ทหารเรือ และตำรวจประจำการ เป็นสมาชิกสมาคมการเมือง

การประชุมนั้น เคยมีเรื่องแปลก ๆ เช่น บุคคลบางจำพวกชวนเพื่อนฝูงไปเลี้ยงอาหารกัน ก็มีการถูกตำรวจฟ้องและถูกห้าม จนเป็นการเกรงกลัวกันมาก เป็นการตัดเสรีภาพและตัดความสุขของประชาชนบางจำพวก เห็นว่าควรเลิกการกระทำเช่นนี้

๔. ขอให้เลิกพระราชบัญญัติป้องกันรัฐธรรมนูญ เพราะพระราชบัญญัติฉบับนี้มีวิธีการที่ขัดกับหลักเสรีภาพในร่างกายของประชาชน เช่นบางคนอาจถูกจับกุมโดยข้อหาว่า คิดจะทำลายรัฐธรรมนูญ แล้วถูกนำตัวขึ้นให้คณะกรรมการที่ไม่ใช่ศาลพิจารณา และคณะกรรมการนั้นอาจสั่งให้เนรเทศบุคคลเหล่านั้นไปอยู่ในที่อันมีเขตจำกัด การกระทำเช่นนี้เป็นการตัดสิทธิของพลเมือง ในการที่จะต่อสู้ข้อหาของเจ้าหน้าที่ ถ้ามีเหตุผลที่ต้องชำระโดยเปิดเผยในศาลหลวง ให้โอกาสให้จำเลยมีทนายว่าความสู้ความได้เต็มที่ ไม่ใช่ตัดสิทธิกันอย่างงุบงิบซึ่งทำให้เห็นว่ารัฐบาลขาดความยุติธรรม เป็นการกดขี่กันอย่างเร้ายแรง

ข้อความต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะคงใช้ต่อไปก็ได้ แต่ควรออกเป็นพระราชบัญญัติเพิ่มเติมแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา และจะคงใช้วิธีลงโทษให้ไปอยู่ในเขตพื้นที่จำกัดก็ได้ แต่การพิจารณาคดีขอให้เป็นไปในศาลหลวงเหมือนคดีชนิดอื่น ๆ

๕. ข้าพเจ้าเชื่อว่าความสงบราบคาบในบ้านเมืองจะมีมากขึ้น ถ้าหากมิได้มีการให้อภัยโทษแก่นักโทษการเมืองที่ต้องถูกขังจำจอง หรือถูกลงโทษด้วยวิธีอื่น ๆ อยู่ในเวลานี้ ถ้ายังไม่ปล่อยนักโทษการเมืองกันเสียบ้าง คงจะมีผู้คิดยึดอำนาจ เพื่อให้นักโทษเหล่านั้นได้พ้นจากทุกขเวทนา ยิ่งทิ้งไว้นานไปก็จะต้องจับกุมกักขังเป็นจำนวนมากขึ้นทุกที เพราะฉะนั้นขอให้มีการอภัยโทษการเมืองดังต่อไปนี้

ก. นักโทษประหารชีวิต ให้เปลี่ยนเนรเทศไปอยู่ในเขตจำกัด ตามแต่กำหนดให้เป็นเวลา ๑๐ ปี (เอาบุตรภรรยาไปด้วยได้)

ข. นักโทษจำคุกตลอดชีวิต ให้เป็นเนรเทศอยู่ในที่เขตจำกัด อย่างเดียวกันกับข้างบนนี้ มีกำหนดเพียง ๕ ปี

ทั้งสองประเภทนี้ ถ้าผู้ใดป่วยเจ็บ และนายแพทย์อันมีชื่อเสียงแนะนำให้รักษาตัว ณ ที่ใด ๆ แล้วขอให้ผ่อนผันให้รักษาตัวได้ตามคำแนะนำของนายแพทย์

ค. นักโทษอื่น ๆ ที่มีโทษต่ำกว่าที่กล่าวมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นประการใด และไม่ว่าจะจับกุมไปในคราวใด ๆ ถ้าเนื่องจากโทษทางการเมืองให้พ้นโทษไปสิ้น

ข้าราชการที่ถูกปลดจากราชการ โดยฐานถูกสงสัยว่าจะมีความผิดในทางการเมืองก็ดี หรือถูกหาว่ากล่าวร้ายรัฐบาล ถูกลงโทษ และพ้นโทษไปแล้วก็ดี แต่ถูกตัดสิทธิ์ในการจะรับเบี้ยบำเหน็จ บำนาญ ขอให้ได้รับบำเหน็จ บำนาญ ตามเกณฑ์ที่จะได้ ตั้งแต่วันที่ได้ถูกปลดนั้น พวกข้าราชการที่ถูกปลดโดยเหตุข้างต้นนี้ อาจมีใจแค้นเคืองรัฐบาลมากและต้องอดอยากเพิ่มขึ้นอีกด้วย ก็อาจมีความคิดไปในทางที่ไม่ดีได้มาก ควรตัดทางไม่สงบนี้เสียโดยให้เขามีอะไรกินบ้าง

ครอบครัว ของข้าราชการที่ถูกลงโทษในทางการเมือง คงจะมีหลายร้อยหลายพันคน ในระหว่าง ๒ ปีที่แล้วมา ควรจะมีใจกรุณาบ้าง เพราะคนเรามีท้องอยู่ด้วยกันทั้งนั้น

๗ **ข้าราชการที่** ที่ถูกสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับการกบฏครั้งใด ๆ ก็ตามและที่กำลังจะฟ้อง หรือดำริที่จะฟ้องต่อไป ขอให้งดฟ้อง ร้องจับกุมเสียในคราวที่ให้อภัยโทษแก่ผู้ที่มีโทษผิดในทางการเมืองคราวนี้ เพื่อเป็นการล้างกันเสียที ทั้งนี้ เพื่อทำให้ข้าราชการหมดความร้อนใจ ร้อนตัว เรื่องราวที่เจ้าหน้าที่รวบรวมเพื่อจะฟ้องร้อง ควรทำลายกันเสียในครั้งนี้ ตั้งต้นกันใหม่ให้ขาว

๘ **ขอให้รัฐบาล** และสภาผู้แทนราษฎรให้คำมั่นเป็นลายลักษณ์อักษรแก่ข้าพเจ้าว่า จะไม่ตัดกำลังงบประมาณของทหารรักษาวังให้น้อยกว่า เท่าที่มีอยู่ในเวลานี้ เว้นแต่ข้าพ-เจ้าจะร้องขอเอง และคงจะให้ทหารรักษาวังอยู่ในฐานะที่เป็นอยู่ ณ บัดนี้ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง และขอให้รัฐบาลจ่ายอาวุธ และลูกกระสุนเท่ากับกองร้อย กองพันทหารราบอื่น ๆ

ในการที่ข้าพเจ้า ขอให้มีทหารรักษาวังไว้ตามเดิมนี้ เพราะบ้านเมืองยังอยู่ในเขตเปลี่ยนแปลง ยังไม่มีอะไรแน่นอน ความคิดเห็นของคนและคณะต่าง ๆ ยังพลุกพล่านเต็มที่จึงอยากให้มีกรมทหารพอที่จะควบคุมมิให้ยุ่งเหยิงในการเมืองได้ เอาไว้รักษาพระราชวัง

และรักษาพระองค์โดยใกล้ชิดเท่านั้น เพื่อเป็นการอุ่นใจสำหรับข้าพเจ้าเอง และเจ้านายพอสมควร

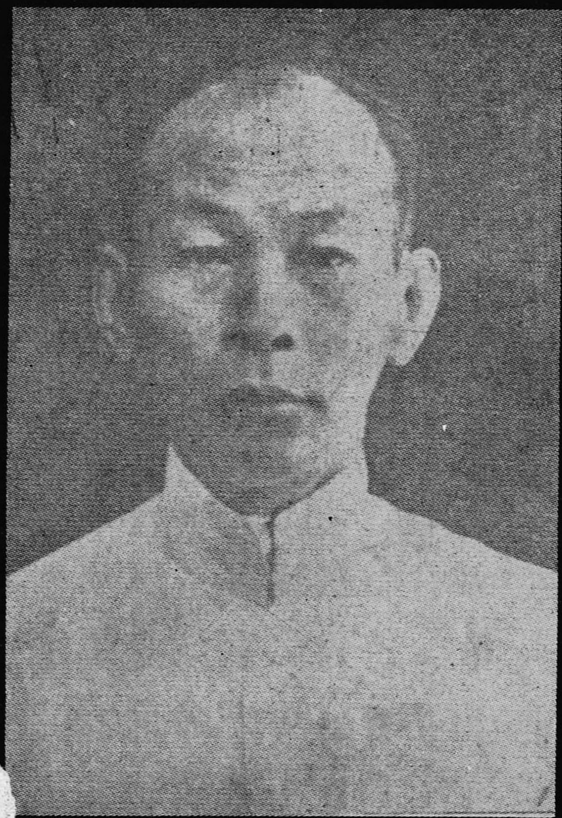
ถ้าหาก เหตุการณ์ภายในบ้านเมืองสงบเรียบร้อย และการปกครองแบบรัฐธรรมนูญเข้าสู่ฐานะปกติ ประชาชนเคยชิน และเข้าใจวิธีการปกครองแบบใหม่นี้ดีแล้ว ก็อาจเปลี่ยนแปลงฐานะของกรมทหารนี้ได้บ้างตามแต่จะเห็นสมควรในเวลานั้น

ข้อไขต่าง ๆ นี้ ถ้ารัฐบาลตกลงรับรองแล้ว ขอให้เสนอสภา ฯ ให้ลงมติรับรองไว้ทุกข้อ

ข้อต่าง ๆ นี้ ต้องให้ข้าพเจ้าพอใจว่า ได้จัดการให้เป็นไปตามที่ขอจริง ๆ แล้ว ข้าพเจ้าจึงจะกลับไปในประเทศไทย

พระปรมาภิไธย **ป.ป.ร. บ้านโนล**

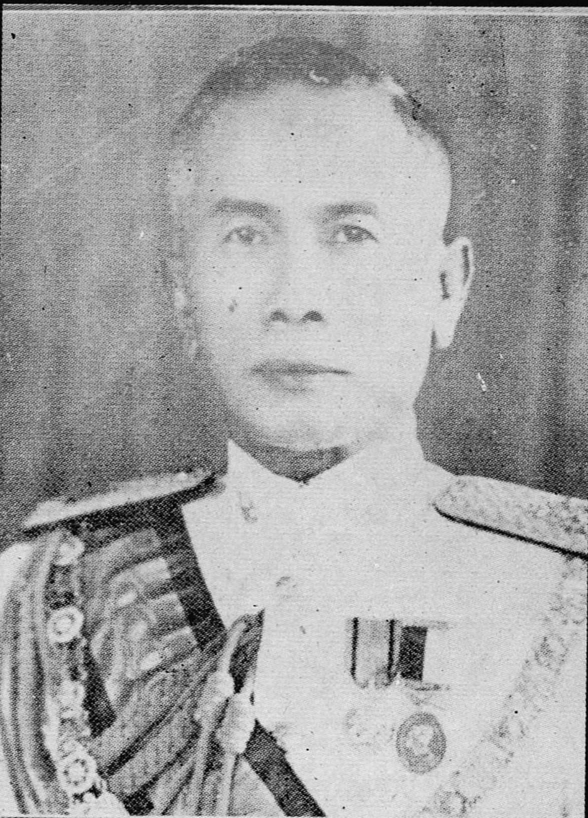
แครนลี ประเทศอังกฤษ

พระยามโนปกรณ์นิติธาดาฯ เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรก ที่ถูกคณะราษฎร์สถาปนาขึ้น แต่แล้วพระยามโนปกรณ์ก็ปิดสภา และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา จนเป็นเหตุให้เกิดการรัฐประหารขึ้นเป็นครั้งที่ 2

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้ร่วมก่อการปฏิวัติคนหนึ่ง เมื่อ 24 มิถุนา และเมื่อพระยามโนฯปิดสภา ฯ จอมพล ป. ได้ร่วมมือกับพระยาพหล ฯ ยึดอำนาจจากพระยามโน ฯ

นายควง อภัยวงศ์ ผู้ร่วมปฏิวัติฝ่ายพลเรือน เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475

พลเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระกำแพงเพ็ชรอัครโยธิน

พลเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพ็ชรอัครโยธิน

สมัยก่อนการปฏิวัติมีตำแหน่งเบ็นเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ คมนาคม พอเกิดการปฏิวัติได้หนีการจับกุมไปเข้าเฝ้าพระปกเกล้า ฯ ยังพระราชวังไกลกังวล

ร.อ. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น.

เบ็นผู้หนึ่งซึ่งร่วมคิดการปฏิวัติอยู่ด้วยเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๗๕กับบุคคลสำคัญอื่น ๆ หลายคนในกองทัพเรือ และต่อมาได้เบ็นนายกรัฐมนตรีต่อจาก นายบรีดี พนมยงค์ เมื่อ ๒๓ ส.ค. ๒๔๘๙

ร.อ. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น.

พระองค์เจ้าธานีนิวัต

พระองค์เจ้าธานีนิวัต

ในขณะที่เกิดการปฏิวัตินั้น พระองค์ทรงเป็นรัฐมนตรี หรือเสนาบดีกระทรวงธรรมการ

กรมหมื่นเทววงศ์วโรทัย

กรมหมื่นเทววงศ์วโรทัย

ในขณะที่มีการปฏิวัติเกิดขึ้น เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พระองค์ท่านเป็นเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ และได้ให้ทรรศนะแก่คณะราษฎร์หลายประการอันเกี่ยวแก่การต่างประเทศ

สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงประทับฉายพระรูปพร้อมด้วยพระประยูรวงศ์

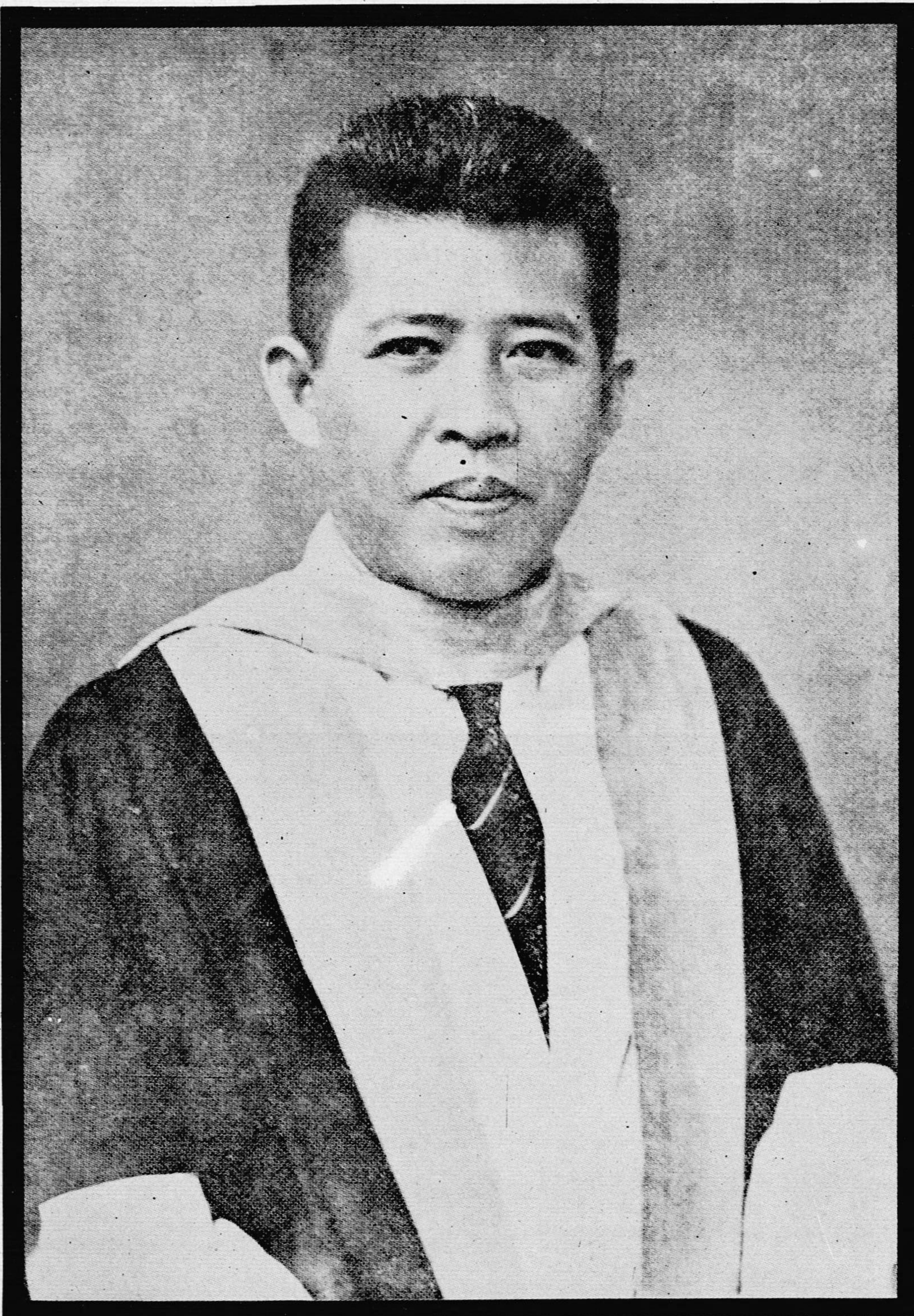
ภาพที่เห็นอยู่นี้เป็นภาพของกรมพระนครสวรรค์วรพินิต และครอบครัว ได้เสด็จออกจากประเทศไทยไปด้วยพระราชหฤทัยอันวิปโยค เพราะถูกบีบบังคับจากคณะราษฎร์

พระยาศรีวิสารวาจา

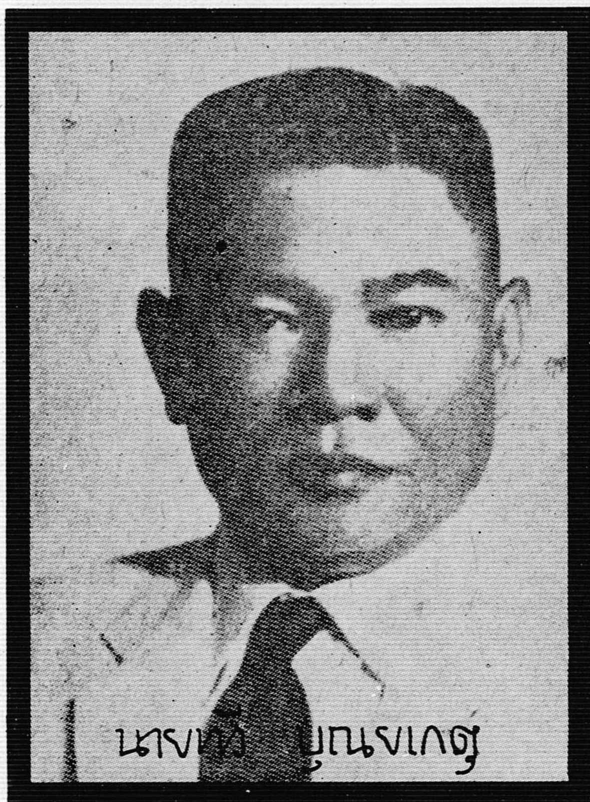
ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ในขณะที่ได้มีการปฏิวัติ

พระยาศรีวิสารวาจา

นายปรีดี พนมยงค์ พระปกเกล้าฯ ให้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจ แต่ภายหลังพระปกเกล้า ฯ พระยามโน ฯ พระยาทรงสุรเดช ฯลฯ กล่าวหาว่าเป็นโครงการคอมมูนิสต์ จึงถูกพระยามโน ฯ เนรเทศออกนอกประเทศ

นายทวี บุญยเกต ผู้ร่วมก่อการคนหนึ่งได้กล่าวสนับสนุนเค้าโครงการเศรษฐกิจว่า เป็นโครงการที่จะนำมาใช้แก้ไขประเทศได้ดี

รูปนี้ นายปรีดี พนมยงค์กับมาดามพูลสุข เดินทางไปถึงกรุงปารีส พร้อมกับให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า เขาไม่ใช่คอมมูนิสต์ แต่เขาเป็น "Radical Socialists".

พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ

ประธานกรรมการสอบสวนหลวงประดิษฐ มนูธรรม ว่า โครงการเศรษฐกิจเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ ตามมติของสภา แต่ผลปรากฏว่าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ ฯ ไม่เป็นคอมมูนิสต์เป็นแต่เพียงคอมมูนิสต์หน่อยเท่านั้น

กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

ผู้รักษาพระนคร ประธานอภิรัฐมนตรี และรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย ถูกคณะราษฎร์ไปจับกุมพระองค์ได้ที่วังบางขุนพรหม และนำเอาพระองค์มากักขังไว้ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม พร้อมด้วยบุคคลสำคัญอีกหลายคน เพื่อเป็นตัวประกัน

-๔๖-

สนองพระราชบันทึก

เมื่อพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ส่ง **"พระราชบันทึก"** มายังรัฐบาลพระยาพหล ฯ ได้เรียกร้องหลายข้อหลายประการ และประการที่สำคัญที่สุดก็คือ เรียกร้องให้รัฐบาลพระยาพหลฯ มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย ทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัย ข้อความโดยละเอียดแห่งข้อเรียกร้องท่านผู้อ่านได้อ่านได้อ่านมาแล้ว ไม่จำเป็นที่ผู้เขียนจะวิพากษ์วิจารณ์อย่างใดทั้งสิ้น ให้เป็นเรื่องที่อยู่ในดุลยพินิจของท่านผู้อ่านเองที่จะใคร่ครวญว่า เป็นการผิดถูกอย่างไร

ในคำร้อง ขอต่าง ๆ ของพระปกเกล้า ฯ นั้น ข้อสุดท้ายพระปกเกล้า ฯ ได้ขอร้องให้พระยาพหล ฯ นำเอาพระราชบันทึกของพระองค์นี้เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร์ เพื่อให้สภาผู้แทนราษฎร์รับข้อเสนอต่าง ๆ ของพระองค์

เพื่อให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ พระยาพหล ฯ นายกรัฐมนตรี จึงได้นำเอาพระราชบันทึกเข้าสู่ที่ประชุมแห่งรัฐสภา ภายหลังที่ได้มีการอภิปรายกันอย่างเคร่งเครียดแล้ว รัฐสภาได้ลงมติเป็นเอกฉันท์สมานฉันท์ให้ผ่านระเบียบวาระไปตามข้อบังคับการประชุมของรัฐสภา เป็นอันว่า "พระราชบันทึก" ของพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงตกไป

เพื่อให้ท่านผู้อ่าน ได้ประจักษ์แจ้งถึง **"การสนองพระราชบันทึก"** หรืออีกนัยหนึ่งการตอบโต้ของรัฐบาลที่มีต่อพระราชบันทึกที่รัฐบาลพระยาพหล ฯ ได้กราบทูลถวายไปยังพระปกเกล้า ฯ นั้น ข้าพเจ้าถือว่า เป็นเอกสารทางการเมืองอันสำคัญอีก

ชิ้นหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าพระราชบันทึก ทั้งนี้และทั้งนั้น เพื่อให้ท่านผู้อ่านได้เปรียบเทียบวินิจฉัยดูว่า การเรียกร้องที่เรียกร้องว่า "พระราชบันทึก" การโต้ตอบชี้แจงกล่าวหาข้อต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า "สนองพระราชบันทึก" นั้น ใครเป็นฝ่ายผิดและใครเป็นฝ่ายถูกกันแน่ ใครเป็นประชาธิปไตย หรือไม่เป็นประชาธิปไตยกันแน่ การเรียกร้องของพระปกเกล้าฯ เป็นการสมควรหรือไม่ และที่พระยาพหลฯ และสภาผู้แทนราษฎรให้ผ่านระเบียบวาระไป เป็นการสมควรเพียงใดนั้น ขอให้ท่านผู้อ่านโปรดพิจารณาเอาเอง

ต่อไปนี้เป็น "สนองพระราชบันทึก" ของรัฐบาลพระยาพหลฯ ซึ่งตอบโต้การกล่าวหาของพระปกเกล้าฯ มีข้อความโดยละเอียดพิสดารดังต่อไปนี้

สนองพระราชบันทึก

พระราชบันทึกนี้ เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญเป็นส่วนใหญ่ คือพระองค์ขอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ เพราะทรงกล่าวว่า ได้ทรงทักท้วงอยู่ตลอดเวลา แต่หากไม่เป็นผล จึงได้ยอมไปนั้น

ข้อนี้ รัฐบาลรู้สึกเสียใจ และประหลาดใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะร่างธรรมนูญฉบับถาวรนั้น อนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้แถลงต่อสภาฯ ว่า

"**อนึ่ง** ข้าพเจ้าขอเสนอด้วยว่า ในการร่างรัฐธรรมนูญนี้ อนุกรรมการได้ทำการติดต่อกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดเวลาจนถึงอาจกล่าวได้ว่า ได้ร่วมมือกันทำ ข้อความตลอดในร่างที่เสนอมานี้ ได้ทูลเกล้าฯถวาย และทรงเห็นชอบด้วยทุกประการแล้ว และที่ได้กล่าวว่าทรงเห็นชอบนั้น ไม่ใช่เพียงเห็นชอบอย่างข้อความที่กราบบังคมทูลขึ้นไป ยิ่งกว่านั้นยังเป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก"

(ดูหนังสือรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๗๖ หน้า ๓๕๐–๓๖๐)

นอกจากนี้ ยังได้ยินคำบอกเล่าของผู้ที่ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทว่า ได้ทรงพอพระราชหฤทัยในรัฐธรรมนูญนั้นมาก

จึงเชื่อได้ว่าพอพระราชหฤทัยแล้ว จึงมิได้ปรากฏว่าได้ทรงปฏิบัติการอย่างใดที่จะค้านรัฐธรรมนูญนั้น ครั้นมาบัดนี้ ปรากฏขึ้นว่ามีข้อความบางอย่างที่ยังทรงข้องพระราชหฤทัยอยู่อีกก็จริงอยู่ แต่เห็นว่าเป็นเรื่องที่เข้าพระทัยผิด ความจริงในทางปฏิบัตินั้น นับว่าได้เป็นไปตามพระราชประสงค์ทุกประการแล้ว โดยไม่ต้องแก้รัฐธรรมนูญ อันจะทำให้เสียความศักดิ์สิทธิ์ไปโดยไม่จำเป็น ดังจะกล่าวต่อไปนี้

๑. **ในเรื่อง** วิธีการเลือกตั้งของสมาชิกประเภทที่ ๒ นั้น รัฐบาลได้กระทำตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งได้ประกาศก่อนมีการฉลองรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้เมื่อก่อนที่จะได้นำขึ้นสู่สภาฯ ประธานอนุกรรมการคือพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ก็ได้นำร่างขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ทำการติดต่อกับพระมหากษัตริย์ พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ได้นำมาแจ้งต่ออนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญว่า ในหลวงทรงโปรดปรานร่างบัญญัตินั้นมาก และรับสั่งว่า เป็นที่พอพระราชหฤทัย จะไม่ขอทรงแก้แม้แต่อักษรตัวเดียว อันที่จริง วิธีการเลือกสมาชิกประเภทที่ ๒ ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น เนื่องจากได้ทรงพระราชปรารภในขณะที่ร่างรัฐธรรมนูญอยู่ว่า การที่จะให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกประเภทที่ ๑ ต้องได้รับความเห็นชอบ "Approval" ของผู้ที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนสมัยที่ ๑ ตามวิธีการในรัฐธรรมนูญชั่วคราวนั้น ทรงเห็นว่าไม่เหมาะเพราะสมาชิกประเภทที่ ๑ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งโดยพระราชกฤษฎีกาถึงครึ่งหนึ่งแล้ว ควรให้สมาชิกประเภทที่ ๑ นั้นสมัครได้โดยไม่ต้องมี "Approval" ดังนี้ อนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญก็ไม่ยอมปฏิบัติตามพระราชประสงค์ ไม่ปรารภเลยว่าไม่ทรงขอร้องให้วางวิธีการเลือกตั้งคัดสมาชิกประเภทที่ ๒ โดยวิธีอื่นนอกที่กล่าวมาแล้ว

ครั้นเมื่อทรงพระราชปรารภมิให้มีคณะการเมือง และให้เลือกคณะราษฎรตาม พระราชหัตถเลขา ลงวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๕ (ภายหลังฉลองรัฐธรรมนูญ) จึงให้ทรงพระราชปรารภที่จะได้เลือกจากบุคคลที่ความรู้ความสามารถทั่วๆ ไป คือทรงหมายถึงข้าราชการชั้น

สัญญาบัตรตามที่ปรากฏอยู่ในพระราชบันทึก รัฐบาลได้คำนึงถึงพระราชปรารภในข้อนี้ ฉะนั้น ก่อนที่จะขอให้ลงพระปรมาภิไธย ในราชกฤษฎีกาตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ รัฐมนตรีหลายนาย จึงได้นำเอารายชื่อไปทูลเกล้า ฯ ถวาย เพื่อทรงดำริแต่ก็มิได้ทรงทักท้วงแต่ประการใด และได้ทรงลงปรมาภิไธยให้ทีเดียวในการเลือกตั้งนั้นเล่า รัฐบาลก็มิได้เลือกเฉพาะผู้ก่อการเท่านั้น จะเห็นได้ว่าจำนวนสมาชิกประเภทที่ ๒ ๗๘ คน นั้นมีผู้ก่อการ ๔๗ คน และในส่วนตัวบุคคลก็ได้เลือกเอาบุคคลที่เป็นชั้นสัญญาบัตร จะมีที่ไม่ใช่สัญญาบัตรอยู่ ๑ คน คือนายมังกรสามเสน แต่ผู้นี้เคยได้รับราชการในตำแหน่งยกกระบัตรเมืองมาแล้ว ซึ่งพอจะเทียบได้กับสัญญาบัตร ส่วนวิธีการที่จะให้ข้าราชการสัญญาบัตร เป็นผู้เลือกผู้แทนของตนนั้นเห็นว่าอาจทำให้ข้าราชการประจำ แบ่งแยกออกเป็นพรรคพวกเพื่อทำการเมืองเช่นนี้ก็ได้ ซึ่งจักไม่เป็นผลอันพึงปรารถนาในราชการ กลับ อาจ มีผล อันไม่ พึง ปรารถนา ยิ่ง ขึ้น ไปกว่า ที่จะใช้ วิธีการ แต่งตั้งโดย พระราช-กฤษฎีกาได้

อันที่จริง เรื่องที่เคยเป็นมาในขณะที่ยังมีสมาชิก แต่ประเภทเดียวนั้นเมื่อทรงรังเกียจผู้ใด เมื่อทราบในพระราชอัธยาศัยแล้ว ผู้นั้นก็ได้ลาออกจากสมาชิกภาพไปแล้วหลายนาย

อนึ่งที่ว่ากบฏหาพวกได้มาก เพราะหยิบยกเอาการตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ ขึ้นอ้างนั้น ข้อนี้เห็นว่าการที่พวกกบฏหาพวกได้มากนั้น เพราะใช้วิธีหลอกลวง ดังปรากฏในสำนวนต่าง ๆ ที่ศาลพิเศษแล้ว

สนองพระราชกระแสที่ทรงไขความข้อ ๓

พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ได้สัญญาไว้ว่ากระไรนั้น รัฐบาลไม่อาจที่จะทราบได้ พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ได้ปิดบังความจริงที่ได้ทราบบังคมทูลไว้ รัฐบาลพึ่งทราบโดยพระราชบันทึกไขความฉบับหลังนี้

ส่วนรายนามสมาชิกประเภทที่ ๒ ซึ่งได้นำทูลเกล้า ฯ ถวายรับสั่งว่า ๑๒ ชั่วโมงก่อนเริ่มพิธีเปิดสภาผู้แทนราษฎรนั้นความเป็นจริงดังนี้

ในระหว่างที่เกิดการกบฏ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปประทับที่สงขลา รัฐบาลพยายามกราบบังคมทูลขอให้รีบทรงกลับสู่พระนคร เพื่อจะได้ทรงพระราชทานความเห็น ในการเลือกสมาชิกประเภทที่ ๒ แต่พระองค์ก็หาได้เสด็จกลับไม่ คงเสด็จมากรุงเทพ ฯ

ในวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งรุ่งขึ้นก็จะเริ่มเปิดพิธีสภาผู้แทนราษฎร์ รัฐบาลก็มิได้นิ่งนอนใจ จึงขอพระราชทาน โอกาสให้ได้เข้าเฝ้าทูลเกล้า ฯ ถวาย รายนามสมาชิกประเภทที่ ๒ ซึ่งรัฐบาล ได้คัดเลือกจากข้าราชการสัญญาบัตรหรือเทียบสัญญาบัตร ที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนบันทึกฉบับก่อน

อีกประการหนึ่ง ข้อไขความในขณะที่เกิดการกบฏนั้น ยังไม่มีสมาชิกประเภทที่ ๒ เลย มีแต่สมาชิกประเภทเดียวกบฏจะมาอ้างถึงสมาชิกประเภทที่ ๒ ดูกระไรอยู่

๒. ตามที่ทรงมีพระราชดำริจะให้แก้รัฐธรรมนูญมาตรา ๓๙ และทรงกล่าวถึงวิธีต่าง ๆ นั้น เห็นว่าวิธีอย่างประเทศสวิสส์ ซึ่งให้มีการลงคะแนนทั้งประเทศ (Prebicite) นั้นจะนำมาใช้ในประเทศสยาม ในเวลานี้ยังไม่ถนัด เพราะการศึกษาของเรายังไม่แพร่หลายและราษฎร์ยังไม่เคยชินต่อในการปกครองระบบนี้ จึงควรงดวิธีนี้ไว้ก่อน

ส่วนวิธีที่ให้สภาลงมติเสียงข้างมาก ๒ ใน ๓ หรือ ๓ ใน ๔ จึงจะลบล้างเสียงคัดค้านของประมุขได้นั้น ในเรื่องนี้เป็นเรื่องของสภา ฯ ส่วนทางรัฐบาลนั้นเห็นว่าในทางปฏิบัติที่เป็นมาแล้ว สำหรับพระราชบัญญัติที่ทรงคัดค้านนั้น บรรดาสมาชิกที่เป็นรัฐมนตรี และเลขานุการรัฐมนตรีทั้งหมด ตลอดจนผู้แทนราษฎร์ประเภทที่ ๒ บางคนที่ไปประชุมก็นิ่งไม่ลงมติ (Abstc n. tion) เสีย ดังจะเห็นได้จากผลแห่งการลงมติ คือ

ก. โหวดพระราชบัญญัติมรดก สมาชิกมาประชุม ๑๓๖ คน (ประเภทที่หนึ่ง ๗๖ นาย ประเภทที่สอง ๖๐ นาย) นิ่งไม่ออกเสียงเสีย ๑๒ เสียงที่ออก ๑๒๔ ผู้ที่ออกเสียงให้ออกเป็นพระราชบัญญัติมี ๘๙ ผู้ไม่เห็นควรออกเป็นพระราชบัญญัติ ๓๕

ข. ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายอาญา สมาชิกมาประชุม ๑๔๐ คน (ประเภทที่หนึ่ง ๗๔ ประเภทที่สอง ๖๖ นิ่ง ไม่ออกเสียง ๒๙ เสียงที่ออก ๑๑๑ ผู้ออกเสียงให้ออกพระราชบัญญัติ ๗๕ ผู้ที่ไม่เห็นควร ออกเป็นพระราชบัญญัติ ๓๖

เมื่อถามผลแห่งการปฏิบัติที่แล้วมา ได้เป็นดังที่ได้กราบบังคมทูลมาแล้วจึงเห็นว่าการที่จะแก้ไขในทำนองนั้น ก็จะไม่ได้ประโยชน์เท่าใดนัก ผลที่จะพึงได้รับจากการแก้ ไม่คุ้มกับที่จะทำให้รัฐธรรมนูญเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์

ยังคงเหลืออยู่อีกวิธีหนึ่งตามที่ได้ทรงรับสั่งว่า คือวิธียุบสภา ฯ ให้เลือกตั้งขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นวิธีที่อาจจะกระทำได้โดยไม่ต้องแก้รัฐธรรมนูญ คือโดยอาศัยแบบบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญมาตรา ๓–๔ ในเรื่องนี้ก็ได้พิจารณาตามพระกระแส สำหรับพระราชบัญญัติที่ไม่ทรงคัดค้านก่อน ๆ แล้ว แต่เห็นว่าการยุบสภา ฯ นั้น ยังไม่สมควร เพราะความจำเป็นยังไม่ปรากฏ และจะทำให้เป็นการเปลืองพระราชทรัพย์โดยใช่เหตุ เพราะร่างพระราชบัญญัติทั้งสองนั้น เป็นเรื่องที่รัฐบาลอาจทำความพอพระราชหฤทัย ให้ตามข้อที่ทรงคัดค้านนั้นได้ แต่ในกาลต่อไปเพื่อที่จะไม่ต้องแก้ไขรัฐธรรมนูญ จะโปรดให้ใช้วิธียุบสภา ฯ เนื่องด้วยพระราชบัญญัติที่ทรง "Veto" ก็ย่อมจะทรงทำได้ โดยโปรดเกล้า ฯ แจ้งพระราชประสงค์ในการยุบสภา ฯ มามาในพระราชหัตถเลขาที่ทรงคัดค้านนั้นด้วย

สนองพระราชกระแสที่ทรงไขความข้อ ๒

การที่ จะให้สภาผู้แทนราษฎรต้องยุบไปเอง โดยเหตุที่พระมหากษัตริย์ทรงทักท้วงราชบัญญัติฉบับใดลงมานั้น เห็นว่าตามระบอบรัฐธรรมนูญทำเช่นนั้นไม่ได้ ส่วนที่ได้เคยทรงขอยุบสภา ฯ และรัฐบาลไม่ยินยอมนั้นข้อนี้ ก็ได้กราบบังคมทูลไปแล้วในครั้งก่อนว่ารัฐบาลยังเห็นเป็นการไม่สมควร จึงมิได้ยุบ

ตามที่รัฐบาลได้ตอบพระราชบันทึกไปนั้น ก็ได้พยายามหาหนทางให้เป็นไปโดยไม่ต้องแก้ไขรัฐธรรมนูญ

๓. ในข้อที่จะขอให้รัฐบาลทำตามหลักการของรัฐธรรมนูญจริงๆ คือทำตามมาตรา ๑๔ แห่งรัฐธรรมนูญนั้นรัฐบาลก็ได้ปฏิบัติอยู่แล้ว

ก. ให้เสรีภาพในการพูด การเขียน การโฆษณาจริง ๆ

ข้อนี้ รัฐบาลรับรองได้แน่ เพราะมีพระราชบัญญัติการพิมพ์ใหม่ เปิดให้มีการอุทธรณ์คำสั่งพนักงานการพิมพ์ได้อย่างเต็มที่เป็นการเพิ่มสิทธิยิ่งกว่าพระราชบัญญัติเดิม

ตามที่ทรงยกย่องตัวอย่างหนังสือพิมพ์เดลิเมล์นั้น หนังสือพิมพ์เดลิเมล์ได้ยุยงให้เกิดจลาจลอย่างชัด จึงถูกปิด กรรมการอุทธรณ์ได้วินิจฉัยยืนคำสั่งพนักงานการพิมพ์ และจะทรงเห็นได้ว่า ตัวการสำคัญในหนังสือพิมพ์เดลิเมล์เช่นนายหลุย ศิรีวัต และพระยาศราภัยพิพัฒน์ ได้เป็นกบฏอย่างชัด ๆ นอกจากนี้ เมื่อมีพระราชบัญญัติใหม่แล้วรัฐบาลมิได้ปิดหนังสือพิมพ์ใดๆ และรัฐบาลต้องระมัดระวังในการ ที่จะสอดส่องมิให้หนังสือพิมพ์ใช้เสรีภาพ ใน การกล่าว กระทบกระเทือนถึงพระองค์ดังที่เป็นมาแล้วก็ได้จัดการปิด หรือฟ้องร้องผู้กระทำผิด

๑. **ดูบัญชีถอนใบอนุญาต** เป็นเจ้าของบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ ตาม ที่ ปรากฏข้างต้นตั้งแต่หน้า ๑๖๐–๑๗๕

อนึ่ง ในเรื่องการกล่าวร้ายรัฐบาลนั้น ถ้าการกล่าวนั้น เป็นการกล่าวติชมธรรมดา ซึ่งไม่เป็นการผิดกฎหมายอาญาแล้ว ก็ไม่ทำการจับกุม นอกจากจะเป็นการกระทำผิดกฎหมายอาญา ซึ่งต้องว่ากล่าวกันไปตามกบิลเมือง

ข. ให้เสรีภาพในการประชุมโดยเปิดเผย และการตั้งสมาคม

ข้อนี้ รัฐบาลยังมีความข้องใจและที่ยังมิได้อนุญาตให้ มีพรรคการเมือง ก็เพราะคำนึงถึงพระราชหัตถเลขาที่ ๒/๑๒๘ ลงวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึงพระยามโนปกรณ์นิติธาดาว่า ไม่ทรงโปรดให้มีพรรคการเมือง และทรงให้เลิกคณะราษฎร์ในฐานที่เป็นคณะ-การเมืองเสีย รัฐบาลในครั้งนั้นก็ได้ปฏิบัติตามแล้ว

ส่วนที่กล่าวว่ามีบุคคลบางจำพวกจะชวนเพื่อนฝูงมาเลี้ยงอาหารกัน ก็มีการถูกตำรวจฟ้อง และถูกตำรวจห้าม ข้อนี้คงจะมีคนกราบบังคมทูลความเท็จเพราะไม่เป็นความ จริงเลย

สนองพระราชกระแสที่ทรงไขความข้อ ๓

ก. รัฐบาลได้ตกลงไว้แล้วว่าจะตั้งกรรมการขึ้นพิจารณาสะสางบทกฎหมายที่ออกในสมัยสมบูรณ์ญาสิทธิราช ซึ่งขัดต่อระบอบรัฐธรรมนูญ

ข. ตามที่ทรงรับสั่งว่า ได้ส่งจดหมายถึงพระยามโนปรณ์นิติธาดาให้เลิกล้มคณะราษฎร เพราะรัฐบาลในครั้งนั้น ไม่ยอมให้คณะชาติตั้งขึ้นความข้อนี้ พระยามโนปกรณ์นิติธาดาจะกราบบังคมทูลไว้อย่างไร ก็ยังทราบไม่ได้ แต่ความจริงในเรื่องนี้รัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดาได้นัดประชุมผู้ก่อการ ฯ ขอพระราชทานรัฐธรรมนูญทั้งหมด ที่ประชุมส่วนมากเห็นสมควรให้ตั้งคณะชาติ และยังไม่ทันที่รัฐบาลดำเนินการอย่างไรก็มีพระราชหัตถเลขา ถึงพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ดังได้กล่าวมาแล้ว ข้อนี้หลวงวิจิตรวาทะการ เลขาธิการคณะชาติในเวลานั้นทราบได้ดี

ที่ทรงรับสั่งว่า การขอเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ ก็เพียงกระทบกระเทือนเพียงบทเฉพาะกาล ไม่ทำให้ความศักดิ์สิทธิ์แห่งรัฐธรรมนูญกระทบกระเทือนใช้ด้วยนั้น ที่จริง ได้ทรงแก้บทถาวรว่าด้วย "Veto" ด้วย และแม้บทเฉพาะกาลก็สำคัญเหมือนกัน เพราะการที่มีบทเฉพาะกาลนั้น ก็เพื่อประคับประครองให้ความเรียบร้อยในสมัยหัวต่อหัวเลี้ยวเช่นนี้ได้โดยความราบรื่น เพื่อความศักดิ์สิทธิ์แห่งรัฐธรรมนูญถาวรนั่นเอง ฉะนั้นถ้าไม่จำเป็นแล้ว ก็ไม่ควรแก้รัฐธรรมนูญ ไม่ว่ามาตราใด ๆ

๔. **การที่จะให้ยกเลิก** พระราชบัญญัติป้องกันรัฐธรรมนูญนั้นเห็นว่า วิธีการตามพระราชบัญญัติ เป็นวิธีเบาที่สุด มิฉะนั้นจะต้องถูกศาลพิเศษ และศาลทหารกันขึ้นเสมอเหมือนดังในต่างประเทศวิธีการตามพระราชบัญญัติป้องกันรัฐธรรมนูญนี้ เป็นวิธีการป้องกันไว้ก่อนแก้ เพราะถ้าจะรอให้มีการแก้ คือเมื่อมีกบฏเกิดขึ้นแล้ว ก็จะทำให้เสียชีวิตของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินไปโดยใช่เหตุ กล่าวคือมีจำเลยบางคนที่ได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ได้ขอร้องให้พิจารณาตามวิธีการของพระราชบัญญัติป้องกันรัฐธรรมนูญ ดังนี้เป็นต้น

สนองพระราชกระแสที่ทรงไขความข้อ ๔

การพิจารณาโดยคณะกรรมการนั้น ได้พิจารณาตามทำนองลูกขุน

คือถือความบริสุทธิใจเป็นใหญ่ ไม่ใช่ถ้อยคำสำนวนเพราะเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ผู้ที่คิดก่อการเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญนั้น ย่อมจะทำลายหลักฐาน เอกสาร เพื่อความสงบเรียบร้อย จึงควรป้องกันไว้ดีกว่าแก้ นอกจากนั้น กรรมการก็ต้องตั้งจากผู้พิพากษาทั้งนั้น

๕ **ในเรื่องลดโทษ** ให้ผู้ที่ถูกศาล พิพากษา ในเรื่องกบฏนั้นรัฐบาลได้ดำริไว้แล้วว่า เมื่อศาลพิเศษได้พิจารณาคดีเสร็จสิ้นทุกสำนวนแล้ว ก็จะได้พิจารณาเทียบกับตัวอย่างที่เคยมาแล้ว และพิจารณาถึงความผิดมากและผิดน้อย ซึ่งความเสียหายซึ่งบุตรภรรยาของผู้ที่ต้องเสียชีวิตไปในการกบฏนั้นด้วย เพื่อแสดงให้เห็นเจตนาดี รัฐบาลขออ้างว่า ในชั้นหลังนี้แม้ศาลพิเศษจะได้ตัดสินแล้วก็ดี รัฐบาลก็สั่งงดการถอดบรรดาศักดิ์ไว้ก่อน เพราะพิจารณาถึงการลดโทษพร้อม ๆ กันกับสำนวน ๆ ซึ่งศาลพิเศษได้ตัดสินแล้ว

(คำสั่งรัฐมนตรีว่ากาะกระทรวงกลาโหมลงวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗ จำเลยมีจำนวน ๓๗ คน)

สนองพระราชกระแสที่ทรงไขความข้อ ๕

ข้อนี้ จะไม่เพิ่มเติมแต่ประการใด สุดแท้แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะวินิจฉัย

๖. **ในเรื่องเบี้ยบำนาญ** ของข้าราชการที่ถูกปลดจากราชการในฐานถูกสงสัยว่าจะมีความผิดการเมืองนั้น เมื่อมีสิทธิตามเกณฑ์ในพระราชบัญญัติเบี้ยบำนาญแล้ว ก็ให้เบี้ยบำนาญทุกคน ทั้งนี้ ต้องพิจารณาถึงเกณฑ์เรื่องอายุและเวลารับราชการ ฯลฯ ส่วนผู้ที่เป็นข้าราชการทหารนั้น มีการได้เบี้ยหวัด เมื่อยังไม่เข้าเกณฑ์ได้เบี้ยบำนาญ ก็ให้เบี้ยหวัดไปทุกคน

สนองพระราชกระแสที่ทรงไขความข้อ ๖

การที่รัฐบาลจะแจ้งความตั้งใจในอันที่จะให้บำนาญ หรือบำเหน็จ ตามสิทธิเขามีได้ตามกฎหมายนั้น รัฐบาลรับทำได้

๗. **ข้าราชการ**ที่ยังถูกสงสัยเกี่ยวข้องกับการกบฏนั้น เวลานี้ได้สั่งให้งดการฟ้องร้องนานแล้ว ส่วนผู้ที่อยู่ในระหว่างคดี ต้องว่ากล่าวไปให้ถึงที่สุดเสียก่อนและในไม่ช้าศาลพิเศษก็คงจะตัดสินให้เสร็จสิ้นไป

ส่วนการที่จะให้ทำลาย เรื่องเจ้าหน้าที่รวบรวมเอาไว้เพื่อจะฟ้องร้องนั้น เห็นว่าจะทำลายเสียมิได้ เพราะเรื่องราวเหล่านี้ ย่อมจะเกี่ยวข้องกับคดีอื่น ๆ

สนองพระราชกระแสที่ทรงไขความข้อ ๗

เรื่องที่ จะให้งดการฟ้องร้องว่ากล่าวคดีที่ยังอยู่ในระหว่างพิจารณานั้น ก็ต้องว่ากล่าวกันต่อไปให้เสร็จสำนวนเสียก่อน จึงจะพิจารณาว่าจะกรุณาแก่จำเลยอย่างไร รวมกันไปกับคดีที่ได้ตัดสินแล้ว

๘. **ในเรื่องที่จะตัดกำลัง** และตั้งบประมาณของทหารรักษาวังนั้น เรื่องงบประมาณนี้เกี่ยวแก่สภาผู้แทนราษฎร รัฐบาลไม่มีความขัดข้องแต่ประการใด ในการที่จะคงให้มีทหารรักษาวังไว้ตามเดิม ในเรื่องที่จะขอให้ทหารรักษาวังมีอาวุธเหมือนทหารราบทุกอย่างนั้น เห็นว่าตามประเพณีที่เป็นมาแล้ว ทหารรักษาวังหามีอาวุธเช่นนั้นไม่ ในต่างประเทศก็ดุจกัน การที่จะเพิ่มอาวุธให้แก่ทหารรักษาวังเช่นนั้นมีข้อควรคำนึงถึง ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นจอมทัพอยู่แล้วตลอดจนตำรวจที่มีความจงรักภักดี อาจรู้สึกโทรสนัสว่า พระมหากษัตริย์ไม่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยก็เป็นได้

สนองพระราชกระแสทรงไขความข้อที่ ๘

เรื่องทหารรักษาวัง ซึ่งทรงพระราชประสงค์ให้มีอาวุธเยี่ยงทหารราบทั้งหลายนั้น เมื่อเสด็จกลับสู่พระมหานครแล้ว รัฐบาลจะได้จัดการถวายตามพระราชประสงค์

๙. **เรื่องนี้** คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาลงมติแก้ไขร่างประมวลวิธีพิจารณาความอาญา เกี่ยวแก่พระราชทานอภัยโทษแล้ว ดังนี้

มาตรา ๒๖๓ ผู้ต้องคำพิพากษาให้รับโทษอย่างใด ๆ หรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว มีอำนาจทูลเกล้า ฯ ถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ขอรับพระราชทานอภัยโทษ

เรื่องราวเช่นนี้ ให้ยื่นต่อรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยในกำหนด ๑๕ วัน นับตั้งแต่วันคดีถึงที่สุด

ถ้าผู้ถวายเรื่องราวต้องจำขัง หรือจำคุก จะยื่นเรื่องราวต่อพะทำมะรงเรือนจำก็ได้ เมื่อรับแล้วให้พะทำมะรงรีบส่งไปยังรัฐมนตรีนั้นโดยทันที

เป็นหน้าที่ว่าการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ พร้อมทั้งความเห็นว่าควรพระราชทานอภัยโทษหรือไม่

ในกรณีซึ่งไม่มีผู้ใดถวายเรื่องราวต่อรัฐมนตรีดุจดังกล่าว เห็นเป็นการสมควรตามความยุติธรรม จะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษานั้นก็ได้

ถ้าไม่มีพระบรมราชวินิจฉัยตกมายังรัฐมนตรีภายในกำหนดสองเดือน นับตั้งแต่วันทรงรับเรื่องราวนั้นตกไป

สนองพระราชกระแสที่ทรงไขความในข้อ ๙

ในเรื่องมาตรา ๒๖๓ แห่งประมวลวิธีพิจารณากฎหมายอาชญานั้น ที่ว่าตรงกันข้ามกับคำของพระองค์ และเป็นการตัดสิทธิซึ่งราษฎรมีอยู่ก่อนนี้ รัฐบาลมองไม่เห็นว่าจะเสียหลักความยุติธรรมอย่างใด เพราะราษฎรก็มีสิทธิทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษเช่นเดียวกัน มีข้อที่แตกต่างอันสำคัญก็คือ ตามพระราชประสงค์นั้นเมื่อทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขึ้นไปแล้วจะปฏิบัติตามคำพิพากษาไม่ได้เลย ไม่ว่าเวลาจะล่วงพ้นไปนานสักเท่าใด แต่ตามร่างมาตรานี้ได้กำหนดไว้ว่า ถ้าไม่พระราชทานวินิจฉัยในฎีกาเมื่อล่วงพ้นกำหนดไปแล้ว ก็เสมือนได้ทรงปฏิเสธไม่พระราชทานอภัยโทษ และปฏิบัติตามคำพิพากษาได้ดังนี้ ปัญหาอยู่ที่ว่าควรจะกำหนดเวลาหรือไม่กำหนดเท่านั้น รัฐบาลเห็นควรกำหนดเวลาในการร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่พอจะขยายให้ยาวออกไปอีกได้

-๔๗-

พระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติ

พระราชบันทึกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้ พระองค์ได้ยื่นคำขาดไปให้รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ตอบมาภายใน ๒๘ กุมภาพันธ์ เป็นอย่างช้า ถ้าหากตอบล่วงเลยไปกว่านี้หรือไม่อนุวรรตน์ให้เป็นไปตามพระราชพระประสงค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงถือเอาว่า คณะรัฐบาลพระยาพหลฯ ไม่มีความปรารถนาที่จะให้พระองค์ทรงอยู่ในราชสมบัติต่อไป เมื่อเหตุการณ์มิได้เป็นไปตามพระราชประสงค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงสละราชสมบัติที่พระองค์ได้มีมโนปณิธานอยู่นั้นทันที

เมื่อ "พระราชบันทึก" อันถือเสมือนหนึ่งว่า "เป็นคำขาด" ให้รัฐบาลพระยา-พหลฯ สถาปนาระบบประชาธิปไตยในรูปที่สมบูรณ์แบบ ทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัย แต่ทั้งนี้ทางรัฐบาลไม่อาจจะปฏิบัติตามพระราชประสงค์ทุกข้อได้ ในกรณีที่เรียกร้องให้แก้ไขรัฐธรรม-นูญให้เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้น ประเด็นข้อนี้เพราะรัฐบาลคณะราษฎร์ไม่ได้มีเจตน์จำนงจะสถาปนาประชาธิไตยแบบอังกฤษ หรือแบบญี่ปุ่น หรือประชาธิปไตยแบบใดๆ ของโลกนอกจากประชาธิปไตยแบบไทยๆ คือ "คณาธิปไตย" หรือ "เอกาธิปไตย" หรือประชาธิปไตยโดยทางนิตินัย แต่โดยทางพฤตินัยแล้วเป็นไปในทำนองคณาธิปไตย หรือเอกาธิปไตยนับตั้งแต่วันที่ได้มีการปฏิวัติเปลี่ยนการปกครองแผ่นดินมาจนถึงปัจจุบันทุกวันนี้ ประเทศสยาม–ไทย ไม่เคยมีการปกครองระบอบแบบประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์เลย ประชาชนไม่เคยได้เสรีภาพ ไม่ว่าเสรีภาพในทางการเมือง เสรีภาพในทางเศรษฐกิจ ความเสมอภาคในทางกฎ-หมาย หรือเสรีภาพใดๆ ที่ควรมีควรได้ ในฐานะที่ประเทศมีการปกครองด้วยระบอบประ-

ชาธิปไตยตลอดเวลา ๔๐ ปีเศษ ประเทศไทยมีแต่การปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏ จลาจล คือการช่วงชิงอำนาจกันตลอดมา ยิ่งมีการปฏิวัติทางการเมืองมากขึ้นเพียงไร ก็ทำให้ความเป็นประชาธิปไตยมืดมนยิ่งขึ้นเพียงนั้น ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญฉบับใดมักมีเล่ห์เหลี่ยมแอบแฝงไปในทางคณาธิปไตยอยู่ตลอดมา เมื่อคณะราษฎร์สิ้นอำนาจ คณาธิปไตยแบบชนชั้นสามัญก็หมดอำนาจ แล้วจากนั้นรัฐธรรมนูญก็มีเค้าโครงร่างเป็นทั้ง "คณาธิปไตย" ผสมผสานด้วย "อมาตยาธิปไตย" เป็นครรลองเดียวกันกับรัฐธรรมนูญในสมัยพระยาพหล ฯ และสมัยจอมพล ป. เวลานี้ปวงชนผู้ต้องการปกครองตัวเอง ต้องการอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน จะต้องลุกขึ้นต่อสู้กับพวก "คณาธิปไตย" พวกใหม่" และพวก "อมาตยาธิปไตย" ที่ถูกสถาปนาขึ้นมาใหม่ แสดงให้เห็นว่าวันมหาวิปโยคยังมิได้หมดสิ้นไปจากประเทศไทย เราร่ำไห้กันมาแล้วในวันเผาศพวีรชนเมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๑๗ เราจะต้องร่ำไห้กันอีกถ้าหากรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗ มิได้แก้ไขให้เป็นประชาธิปไตยจริง ๆ จัง ๆ ขึ้นมา

ส่วนการ ปฏิวัติในทางเศรษฐกิจนั้น เต็มไปด้วยความล้มเหลวทีเดียวนับตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ จนทุกวันนี้ รัฐบาลไม่เคยมีแผนการณ์เศรษฐกิจจริงจังอะไร รัฐบาลแทบทุกรัฐบาล ได้บริหารบ้านเมืองไปด้วยความงมงายขาดหลักวิชาการที่นับว่าเสียหายอย่างหนักก็คือ ขาดอุดมคติ ขาดความรักชาติ ขาดความรู้ในลัทธิการเมืองและลัทธิเศรษฐกิจ ไม่มีใครทราบว่า เราใช้ระบบเศรษฐกิจระบบใดแน่ นักการเมืองไร้ความเป็นมนุษยธรรม ไร้หิริโอตัปปะ มีความโลภะเป็นที่ตั้งภายในประเทศเต็มไปด้วยโรคคอรัปชั่น ฉ้อราษฎร์บังหลวง ใช้ระบบอภิสิทธิ ทั้งการค้าภายในและภายนอก คดโกงงบประมาณแผ่นดินและเงินราชการลับต่างก็มีความร่ำรวยกันอย่างมหาศาล มีเงินทองมากมายนับเป็นพัน ๆ ล้านบาท ใช้อำนาจเผด็จการแบบฮิตเล่อร์ หรือมูสโสลินีปวงชนเดือดร้อนทั่วประเทศทีเดียว

ด้วยเหตุที่ประเทศไทยปราศจากนักการเมืองอย่าเวิลเลี่ยมพิตต แห่งประเทศอังกฤษ ม. ปวงกาเรต์แห่งฝรั่งเศส ลินคอล์นแห่งสหรัฐ ฯลฯ จึงได้สร้างสถานการณ์แห่งความลำเค็ญทุกข์ยากแสนสาหัสให้แก่ปวงชนอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้

"เมื่อพวกเปรตการเมืองปกครองประเทศบ้านเมืองมันก็เป็นเช่นนี้แหละ"

อันเกี่ยวแก่ "พระราชบันทึก" สภาผู้แทนราษฎรได้เปิดการประชุมกันขึ้น เพื่อพิจารณาพระราชบันทึกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่สภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นด้วยกับพระราชบันทึกของพระปกเกล้า ฯ สภาผู้แทนราษฎรจึงได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ ให้ผ่านระเบียบวาระนั้นไป ดังนั้น ทางรัฐบาลจึงได้มีหนังสือถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีข้อความว่า

(สำเนา)

ที่ ก. ๑๐๑๙๔/๒๔๗๗ สำนักนายกรัฐมนตรี วังปารุสกวัน

วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๗๗

เรื่องสนองพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่ เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์

นายกรัฐมนตรี ทูล ราชเลขาในพระองค์

หนังสือที่ ๘๗๖/๒๒๒๑ ลงวันที่ ๑๙ เดือนนี้ นำส่งโทรเลขเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ จากกรุงลอนดอน (ส่งเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๗) เรื่องสนองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตอบบันทึกอันสุดท้ายมานั้น เกล้า ฯ ได้รับทราบเกล้า ฯ แล้ว และได้นำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา และคณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาลงมติว่า เรื่องนี้รัฐบาลได้กราบบังคมทูลอย่างชัดเจนแล้ว และรัฐบาลได้เสนอเรื่องต่อสภาผู้แทนราษฎรซึ่งทูลเกล้า ฯ ถวายไปแล้วนั้น เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งแน่นอนแก่สภา สภาเห็นชอบด้วยแล้ว จึงได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ผ่านระเบียบวาระนั้นไปเพราะฉะนั้นจึงไม่มีอะไรจะกราบบังคมทูลเพิ่มเติมอีก

จึงทูลมา เพื่อได้ทรงนำความกราบบังคมทูล พระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทต่อไปโดยทางโทรเลข

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

(ลงนาม) **พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา**

นายกรัฐมนตรี

เมื่อทางรัฐบาลและรัฐสภา ปฏิเสธไม่อนุโลมตามพระราชประสงค์ของพระองค์เช่นนั้น ก็จะมีประโยชน์อันใดอีกเล่าที่พระองค์จะทรงครองราชย์ไปโดยไร้ความหมาย และโดย

เฉพาะอย่างยิ่ง พระมหากษัตริย์พระองค์นี้ พรรองค์ทรงเป็นตัวของพระองค์เอง ไม่ทรงยอมให้บุคคล หรือคณะบุคคลใด ๆ เอาพระองค์เชิดเล่นเช่นหุ่นกระบอก ก็เมื่อประชาธิปไตยในทรรศนะของพระองค์มีความผิดแผกแตกต่างกับประชาธิปไตยของรัฐบาลเช่นนี้ ก็มีอยู่อย่างเดียวเท่านั้น ที่พระองค์ทรงเห็นว่าเป็นทางออกที่ดีสำหรับพระองค์กล่าวคือ การสละราชสมบัตินั่นเอง

อีกประการหนึ่ง ในการที่พระองค์ทรงใช้อำนาจยับยั้ง (Veto) เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน ก็กลับกลายเป็นไปว่าการ "Veto" แต่ละครั้งของพระองค์ก็ไม่สัมฤทธิ์ผลแม้แต่ครั้งเดียว และเจตนารมย์ที่จะได้เห็นรัฐธรรมนูญฉบับถาวรมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย ทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัย ก็เป็นความฝันลม ๆ แล้งเท่านั้นเอง

เมื่อพระองค์ มาทรงใช้วิจารณญาณโดยความสุขุมคัมภีรภาพแล้วก็ทรงเห็นว่า ตัวพระองค์เองไม่มีความหมายอะไรในระบบรัฐธรรมนูญอันมีสภาพพิกลพิการเช่นนี้ ถ้าทรงครองราชย์สืบต่อไปโดยการเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ หรือเขาจะบริหารประเทศกันอย่างไร รัฐธรรมนูญจะเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ เสรีภาพจะมีกันเพียงใด เสถียรภาพจะมีประการใด ก็ล้วนแต่ความพึงพอใจของเขา แต่สำหรับพระองค์เอง จะทนเป็นกษัตริย์อยู่ในสถานการณ์เช่นนั้นไม่เพราะทรงรู้สึกละอายพระทัย และทรงมั่นใจเป็นหนักหนาว่า คณะราษฎร์คงจะให้อำนาจสูงสุดแก่ปวงชนโดยตรงทีเดียว แต่การณ์หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ อำนาจสูงสุด หรืออำนาจอธิปไตยกลับตกไปอยู่แก่คณะราษฎร์ อันเป็นการผิดความประสงค์ที่พระองค์ ได้ทรงตั้งมโนปณิธานเอาไว้

เมื่อพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พิจารณาโดยความสุขุมรอบคอบแล้วเช่นนี้ พระองค์จึงทรงเห็นว่า ไม่มีประโยชน์อันใดอีกแล้ว ที่พระองค์จะทรงเถลิงถวัลย์ราชสมบัติด้วยความขมขื่นพระราชหฤทัยภายใต้รัฐธรรมนูญจอมปลอมเช่นนั้น ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงให้ ม.ร.ว. สมัครสมาน นำพระราชหัตถเลขา ของพระองค์ ไปยื่นต่อเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ เมื่อเวลา ๑๖.๓๐ น.

พระราชหัตถเลขา ในการสละราชสมบัติ มีข้อความโดยละเอียด พิศดารดังต่อไปนี้

Office Of His Majesy Private Secretary

แครนเลย์

วันที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ราชเลขาในขบวนเสด็จ

เรียน เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์

พร้อมกับหนังสือนี้ ข้าพเจ้าขอเชิญพระราชหัตถเลขา ทรงสละราชสมบัติมา เพื่อเจ้าคุณส่งไปพระราชทานรัฐบาลสยามต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงนาม) ม.ร.ว. สมัครสมาน

ลงนามแทน

(สำเนาสละราชสมบัติ)

ปปร.

บ้านโนล

แครนลี่ย์ประเทศอังกฤษ

เมื่อพระยาพหล ฯ กับพวก ได้ยึดอำนาจการปกครอง โดยใช้กำลังทหารในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ แล้ว ได้มีหนังสือมาอันเชิญข้าพเจ้า ให้ดำรงอยู่ในตำแหน่งพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าได้รับคำเชิญนั้น เพื่อให้ประชาราษฎรได้มีสิทธิที่จะออกเสียง ในวิธีดำเนินการปกครองประเทศ และนโยบายต่าง ๆ อันจะเป็นผลดีแก่ประชาชนทั่วไป ข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสในวิธีการเช่นนั้นอยู่แล้ว และกำลังจะดำริจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศสยามให้เป็นไปตามรูปนั้น โดยมิให้มีการกระทบกระเทือนอันร้ายแรง เมื่อมามีเหตุรุนแรงขึ้นเสียแล้ว และเมื่อผู้ก่อการรุนแรงนั้น อ้างว่ามีความประสงค์ จะสถาปนารัฐธรรมนูญขึ้นเท่านั้น

ก็เป็นอันไม่ผิดกับหลักการที่ข้าพเจ้ามีความประสงค์อยู่เหมือนกัน ข้าพเจ้าจึงเห็นควรโน้มตามความประสงค์ของผู้ก่อการยึดอำนาจนั้นได้ เพื่อหวังความสงบราบคาบภายในประเทศ ข้าพเจ้าได้พยายามช่วยเหลือในการที่จะรักษาความสงบราบคาบ เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงอันสำคัญนั้นเป็นไปโดยความราบรื่นที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ แต่ความพยายามของข้าพเจ้าไร้ผล โดยเหตุที่ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หาได้กระทำให้บังเกิดมีความเสรีภาพ ในทางการเมืองอย่างบริบูรณ์ขึ้นไม่และมิได้ฟังความคิดเห็นของราษฎรโดยแท้จริง และจากรัฐธรรมนูญทั้งสองนี้ มันจะพึงเห็นได้ว่า อำนาจที่จะดำเนินนโยบายต่าง ๆ นั้น จะตกอยู่แก่คณะผู้ก่อการ และผู้สนับสนุนที่เป็นพวกพ้องเท่านั้น มิได้ตกอยู่แก่ผู้แทนราษฎร ซึ่งได้เป็นผู้เลือก เช่นในฉบับชั่วคราวแสดงให้เห็นว่า ถ้าผู้ใดไม่ได้รับความเห็นชอบ ของผู้ก่อการ จะไม่ให้เป็นผู้แทนราษฎรเลย ฉบับถาวรได้มีการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ตามคำร้องขอของข้าพเจ้า แต่ก็ยังไม่มีสมาชิก ซึ่งตนเลือกเอง เข้ากำกับอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร ถึงครึ่งหนึ่ง การที่ข้าพเจ้ามิได้ยินยอม ให้มีสมาชิกประเภทที่ ๒ โดยที่หวังว่าสมาชิกประเภทที่ ๒ ซึ่งข้าพเจ้าตั้งนั้น จะเลือกบุคคลที่รอบรู้การงานและชำนาญในวิธีดำเนินการปกครองประเทศโดยทั่ว ๆ ไป ไม่จำกัดว่าเป็นพวกใด คณะใด เพื่อจะได้ช่วยเหลือนำทางให้แก่สมาชิก ซึ่งราษฎรเลือกตั้งขึ้นมา แต่ครั้นที่จะถึงเวลาจะตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ ขึ้น ข้าพเจ้าหาได้มีโอกาสแนะนำในการเลือกเลย และคณะรัฐบาลก็เลือกเอาแต่เฉพาะผู้ที่เป็นพวกของตนเกือบทั้งสิ้น มิได้คำนึงถึงความชำนาญ

นอกจากนี้ คณะผู้ก่อการบางส่วนได้มีความคิดเห็นที่จะเปลี่ยนแปลงโครงการเศรษกิจของประเทศอย่างใหญ่หลวง ซึ่งเกิดแตกร้าวกันขึ้นเองในคณะผู้ก่อการและพวกพ้อง จนต้องมีการปิดสภา ฯ และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา โดยคำแนะนำของคณะรัฐบาลซึ่งถือตำแหน่งอยู่ในเวลานั้น ทั้งนี้ เป็นเหตุให้มีการปั่นป่วนในการเมือง แต่พระยาพหล ฯ กับพวก ก็กลับเข้าทำการยึดอำนาจโดยกำลังทหารเป็นครั้งที่ ๒ และต่อมานั้น ความหวังที่จะได้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นไปโดยความราบรื่นก็ลดน้อยลง

เนื่องจากเหตุที่ผู้ก่อการ มิได้กระทำให้มีเสรีภาพในการเมืองอันแท้จริง และประชาชนไม่ได้โอกาสออกเสียง ก่อนที่จะเปลี่ยนหลักการ และนโยบายอันสำคัญ มีผลได้เสียแก่พลเมือง รัฐบาลก็ไม่ยินยอม และแม้แต่การประชุมในสภา ฯ ในเรื่องสำคัญ ๆ เช่น เรื่องคำร้องขอต่าง ๆ

ของข้าพเจ้า สมาชิกก็ไม่ได้มีโอกาสพิจารณาเรื่องโดยถ่องแท้ และละเอียดละออเสียก่อน เพราะถูกเร่งรัดให้ลงมติอย่างรีบด่วนในการประชุมเดี่ยว นอกจากนี้รัฐบาลได้ออกกฎหมาย ใช้วิธีปราบปรามบุคคล ซึ่งถูกหาว่าทำความผิดทางการเมือง อันเป็นความผิดความยุติธรรมของโลก คือไม่ให้โอกาสต่อสู้คดีในศาล มีการชำระความโดยคณะกรรมการอย่างลับ โดยไม่เปิดเผย ซึ่งเป็นวิธีการที่ข้าพเจ้าไม่เคยใช้ ในเมื่ออำนาจอันสิทธิ์ขาดยังอยู่ในมือของข้าพเจ้าเอง และข้าพ-เจ้าขอร้องให้เลิกวิธีนี้รัฐบาลก็ไม่ยอม

ข้าพเจ้าเห็นว่า รัฐบาลและพวกพ้อง ใช้วิธีการปกครองซึ่งเป็นการไม่ถูกต้องตามหลักของเสรีภาพในตัวบุคคล และหลักความยุติธรรม ตามความเข้าใจและยึดถือของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่สามารถจะยินยอมให้ผู้ใด คณะใด ใช้วิธีการปกครองแบบนั้นในนามของข้าพเจ้าต่อไปได้

"ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจ อันเป็นของข้าพเจ้าอยู่แต่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะใด โดยเฉพาะเพื่อใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิ์ขาด และโดยไม่ฟังเสียงของราษฎร"

บัดนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าความประสงค์ของข้าพเจ้าที่จะให้ราษฎรมีสิทธิออกเสียงในนโยบายของประเทศโดยแท้จริง ไม่เป็นผลสำเร็จ และข้าพเจ้ารู้สึกว่า บัดนี้ เป็นอันหมดหนทางที่ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือหรือให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนต่อไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอสละราชสมบัติแต่บัดนี้เป็นต้นไป ข้าพเจ้าขอสละสิทธิของข้าพเจ้าทั้งปวงอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่ในฐานะที่เป็นพระมหากษัตริย์ข้าพเจ้าขอสงวนไว้ซึ่งสิทธิทั้งปวงอันเป็นของข้าพเจ้าแต่เดิมมาก่อนที่ข้าพเจ้าได้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์

ข้าพเจ้าไม่ประสงค์จะบ่งนามผู้หนึ่งผู้ใดให้เป็นผู้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ ต่อไปตามที่ข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะทำได้ตามกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์

อนึ่ง ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะให้ผู้ใดก่อการไม่สงบขึ้นภายในประเทศ เพื่อประโยชน์ของข้าพเจ้า ถ้าหากมีใครอ้างใช้นามของข้าพเจ้า พึงเข้าใจว่า มิได้เป็นไปโดยความยินยอมเห็นชอบ หรือสนับสนุนข้าพเจ้า

ข้าพเจ้ามีความเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ที่ไม่สามารถจะยังประโยชน์ให้แก่ประชาชนและประเทศชาติของข้าพเจ้าต่อไปตามความตั้งใจและความหวัง ซึ่งรับสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงได้แต่ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอให้ประเทศสยามจะได้ประสบความเจริญ และขอให้ประชาชนชาวสยาม จงได้มีความสุขสบาย

(พระปรมาภิไธย)

ประชาธิปก ปร.

วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

เวลา ๑๓ นาฬิกา ๔๕ นาที

ภายหลังที่พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้สละราชสมบัติไม่กี่วันก็ปรากฏว่าบรรดาหนังสือพิมพ์ในประเทศอังกฤษหลายฉบับเป็นต้นว่าหนังสือพิมพ์ "Times" และหนังสือพิมพ์ "News Chronicle" ได้นำเอา "พระราชบันทึก" เป็นข้อ ๆ ออกเผยแพร่เป็นการใหญ่ เข้าใจว่า ม.ร.ว. สมัครสมาน คงจะได้ส่งพระราชบันทึกและพระราชหัตถเลขาในการสละราชสมบัติไปให้หนังสือพิมพ์ดังกล่าวนั้น ด้วยวัตถุประสงค์ก็คือ เพื่อให้โลกเข้าใจเรื่องราวที่พระเจ้ากรุงสยาม จำต้องสละราชสมบัติ นอกจากจะให้โลกเข้าใจถึงเหตุผลต่าง ๆ ในการสละราชสมบัติแล้ว ยังเป็นการทำลายเสถียรภาพและความเชื่อถือในทางการเมืองของรัฐบาลพระยาพหล ฯ ในต่างประเทศด้วย

ในเวลาเดียวกันนั้นเองเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ ประธานสภาผู้แทนราษฎร และผู้แทนรัฐบาลในการไปเจรจาให้พระปกเกล้า ฯ นิวัตเสด็จกลับคืนสู่ประเทศสยาม ได้ให้นายดิเรก

ชัยนาม เลขานุการ ไปให้อินเตอร์วิวแก่บริษัทกระจายข่าว มีอาทิ.ช่น "Press Association" และ "บริษัทรอยเตอร์"

นอกจากจะให้อินเตอร์วิวกับ "Press Association" และบริษัทรอยเตอร์แล้ว นายดิเรก ชัยนาม ยังได้ไปให้อินเตอร์แก่หนังสือพิมพ์ "News Chronicle" อีกด้วย

ใจความสำคัญในการให้อินเตอร์วิวนั้นคือ ได้ทำการปฏิเสธด้วยประการต่าง ๆ โดยนำเอาสนองพระราชบันทึกของรัฐบาลนาให้อินเตอร์วิวกับ "Press Association" และบริษัทรอยเตอร์ ตลอดจนหนังสือพิมพ์ "New Chronicle" นายดิเรก ชัยนาม ได้นั้นความสำคัญแก่หนังสือพิมพ์เหล่านั้นว่ารัฐบาลมีความเสียใจเป็น อย่างยิ่งที่ พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสละราชสมบัติรัฐบาลพร้อมที่จะอนุโลมตามพระราชประสงค์เท่าที่จะสามารถจะอนุโลตได้ และว่ารัฐบาลยังคงมั่นอยู่ในหลักประชาธิปไตยตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ และรัฐบาลนี้ก็ยังเทิดทูลองค์พระมหากษัตริย์อยู่เสมอ แต่เมื่อเป็นความปรารถนาอันแรงกล้า ของพระองค์ในการที่จะสละราชสมบัติเช่นนั้น รัฐบาลก็ไม่อาจจะขัดขวาง พระราชประสงค์ได้

ข่าวการสละราชสมบัติของพระเจ้ากรุงสยาม ได้กระจายไปทั่วโลก เป็นที่ฉงนสนเท่ห์แก่นานาประเทศเป็นอย่างมากเกือบไม่กษัตริย์องค์ใด และในประเทศไหน จะทรงสละ-ราชสมบัติดังกษัตริย์ในประเทศสยาม และก็วิจารณ์กันไปว่า ทางรัฐบาลสยามไม่มีเจตนาที่จะให้ประเทศสยามมีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอย่างนานาประเทศทั้งหลาย หรือไม่ก็ทางรัฐบาลสยามคงจะบีบคั้นพระราชหฤทัยของพระองค์มากเกินไป จนพระองค์ไม่ทรงจะทนทานอยู่ในภาวะเช่นนั้นต่อไปได้ สำหรับพระชาชนชาวสยามของเรานั้น มิได้รู้เรื่องราวอะไรเลยเกี่ยวแก่การสละราชสมบัติของพระเจ้ากรุงสยาม เพราะรัฐบาลได้ปกปิดเป็นความลับอย่างสำคัญ แม้ว่ารัฐบาลจะปกปิดเป็นความลับเท่านั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ และร้ายไปยิ่งกว่านั้น ก็คือยังทำการควบคุมข่าวคราวเรื่องราวของการสละราชสมบัติด้วย ห้ามมิให้หมังสือพิมพ์เสนอข่าวการสละราชสมบัติ สภาผู้แทนราษฎรก็ทำการประชุมลับ เรื่องที่เกี่ยวกับที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ มิได้แจ้งให้ประประชาชนได้ตระหนักถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หนังสือพิมพ์หลายฉบับที่เคยสนับสนุนรัฐบาลเช่นหนังสือพิมพ์ "ประชาชาติ" ก็ลงบทความโจมตีว่าเป็นการตัดสิทธิเสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์

และได้เป็นไปตามระบบเดโมเครซี เยี่ยงอารยะประเทศ หนังสือพิมพ์ฝ่ายตรงกันข้ามเช่นหนังสือพิมพ์ "กรุงเทพ ฯ เดลิเมล์" ได้โจมตีรัฐบาลอย่างหนักหน่วงว่า "จะเป็นเผด็จการเช่นนั้นหรือ" ส่วนประชาชนก็พากันวิพากษ์วิจารณ์ไปในแง่ไม่ดีด้วยประการต่าง ๆ โดยกล่าวหาว่ารัฐบาลพระยาพหล ฯ เป็นเผด็จการโดยพฤตินัย หรือเผด็จการภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ

แม้ว่าพฤติการณ์ของราชันย์ผู้นิราศ จะแฝงไว้ด้วยทุคโลบายทางการเมือง แต่ข้าพเจ้าก็อยากสดุดีและเยินยอพระเกียรติคุณของพระองค์ ว่าพระองค์ทรงมีสปิริตเป็นนักประชาธิปไตยมากกว่าพวกปฏิวัติเสียด้วยซ้ำไป เพราะถ้านักปฏิวัติเป็นนักประชาธิปไตยจริง ก็คงจะให้รัฐธรรมนูญอันเป็นประชาธิปไตยในรูปสมบูรณ์แบบแก่ประชาชน แต่กลับให้รัฐ-ธรรมนูญหัวสวมมงกุฎ ท้ายสวมหัวมังกรให้แก่ประชาชน

ท่านผู้อ่านที่รัก บัดนี้พระเจ้ากรุงสยามได้แพ้อย่างยับเยินแก่นักประชาธิปไตยคณะชน พระองค์ได้กลายเป็นเจ้าไม่มีศาล สมภารไม่มีวัดไปเสียแล้ว พระองค์มีอุดมคติอันน่าสรรเสริญ ไม่ทรงอาลัยอาวรณ์กับราชบัลลังก์ที่ไร้ความหมายและไร้เกียรติ ไม่ทรงพระวิตกวิจารณ์กับเหตุการณ์ดีร้ายอะไรจะเกิดขึ้นกับพระองค์ พระองค์ทรงทราบถึงสุภาษิตของวอลแตร์ นักปรัชญาเมธีฝรั่งเศสที่ได้กล่าวหลักสัจจสูตร อักเกี่ยวแก่ความเจริญและความเสื่อมของมนุษย์อย่างน่าใคร่ครวญว่า

"ความยิ่งใหญ่เอิกเกริกมโหฬาร และความพินาศมหาประลัยของมนุษย์ มันมีระยะห่างกันเพียงก้าวเดียวเท่านั้น"

อย่างไรก็ตาม การต่อสู้ของเจ้าฟ้าประชาธิปกนั้น ยังเป็นสิ่งที่ประทับใจชาวไทยอยู่เสมอ การที่พระองค์ทรงให้รัฐบาลเลิกสมาชิกประเภทที่ ๒ ให้เสรีภาพแก่ประชาชนอย่างอย่างสมบูรณ์ ให้เลิกบทเฉพาะกาล ให้ปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยอันแท้จริง ราชประสงค์ดังกล่าวนี้พระองค์ ประชาชนชาวไทยกำลังเรียกร้องและต่อสู้อยู่ทั่วพระราชอาณาจักร แทนเจ้าฟ้าราชันย์ที่ได้สวรรคตแล้ว ถ้าหากเจ้าฟ้าราชันย์มีวิญญาณทิพย์ และได้ทรงถึงพฤติการณ์ของคนไทยในปัจจุบันนี้แล้ว พระองค์จะทรงเกษมเปรมปรีดิ์เป็นอย่างยิ่งว่าประชนชาวไทยจะรับเอาพระราชภาวะของพระองค์มาดำเนินการ เพื่อยืนหยัดลุกขึ้นต่อสู้กับศัตรูของระบบประชาธิปไตยตลอดไป จนกว่าเราจะได้รัฐธรรมนูญอันเป็นของปวงชนอย่างแท้จริง

-๔๘-

รัฐบาลเข้าเฝ้าผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ยื่นเอกสารพระราชหัตถเลขา ว่าด้วยการสละราชสมบัติต่อเจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลในการเปิดการเจรจาการเมืองกับพระปกเกล้าฯ ดังที่ข้าพเจ้าได้นำเอาพระราชบันทึกและการสละราชสมบัติมากล่าวไว้ในข้างต้นนั้น เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ปฏิเสธไม่ยอมรับพระราชหัตถเลขาจากพระองค์ โดยมีข้ออ้างว่าไม่รับอนุญาตจากรัฐบาลให้รับ เมื่อพฤติการณ์เป็นเช่นนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มอบพระราชหัตถเลขาให้แก่เอกอัครราชทูตสยามประจำกรุงลอนดอน ซึ่งถือเสมือนหนึ่งว่า เป็นตัวแทนรัฐบาลโดยชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ และตั้งแต่วันและเวลาดังกล่าวนั้น พระองค์ทรงถือว่าพระองค์หมดภาระในการเป็นกษัตริย์ตามระบอบรัฐธรรมนูญ การลงพระปรมาภิไธยหรือการ Veto หรือพระราชอำนาจใด ๆ อันพระองค์ทรงมีอยู่ในตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ อันว่าเป็นการสุดสิ้นทั้งมวล และทั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็ต้องมีสภาพหมดสิ้นไปด้วย

ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้มีราชโทรเลขมายังเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มิให้ลงนามในพระราชกำหนดกฎหมาย พระราชกฤษฎีกา หรือลงพระนามในราชกิจใด ๆ นับตั้งแต่พระองค์ทรงสละราชสมบัติ ด้วยเหตุนี้เอง ทำให้รัฐบาลพระยาพหล ฯ ต้องประสบอุปสรรคอย่างหนักหน่วงเพราะ พระราชกำหนดก็ดีกฎหมายก็ดีพระราชกฤษฎีกาก็ดี หรือเอกสารใด ๆ ก็ดี จะต้องมีพระปรมาภิไธยของกษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่ผู้สำเร็จราชการไม่ยอมลงพระนามในเอกสารใด ๆ นับตั้งแต่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัตินั้น พฤติกรรมดังกล่าวนี้นับว่าเป็นการสร้างสถานการณ์แห่งความสับสนอลหม่านให้แก่รัฐบาลพระยาพหล ฯ อยู่ไม่น้อย เมื่อรัฐบาลปราศจากองค์พระมหากษัตริย์ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่บัญญัติไว้การดำเนินนโยบายทั้งภายในและภายนอก ก็จะไม่เป็นการสมบูรณ์ทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัย และในการบัดนั้น รัฐบาลก็มีพระราชบัญญัติ และกรณียกิจต่าง ๆ อยู่เป็นอันมากที่จะต้องกระทำไปโดยด่วน

เพื่อแก้อุปสรรคดังกล่าวแล้วนั้นให้สูญสิ้นไป ดังนั้น พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี พร้อมด้วยหม่อนเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ และหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น. เลขาธิการนายกรัฐมนตรี ก็ได้พากันเข้าเฝ้าสมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระนริศานุวัดติวงศ์ ณ พระที่นั่งราชกรัณยสภาเพื่อขอให้พระองค์ลงนามในเอกสารต่าง ๆ ของทางราชการในขณะนั้น

เมื่อได้เข้าเฝ้าผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ณ พระที่นั่งกรัณยสภา เพื่อขอให้พระองค์ลงนามในเอกสารต่าง ๆ ของทางราชการในขณะนั้น

เมื่อได้เข้าเฝ้าผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ณ พระทีนั่งกรัณยสภาแล้ว การเปิดเจรจาก็เปิดขึ้นทันที

พระยาพหล ฯ.... ได้รับลายพระหัตถที่พระราชทานไปว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัติพระราชทานแก่พระยาศรีธรรมาธิเบศร์วันนี้ และมีโองการพระราชดำรัสว่า ตำแหน่งรู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นอันพ้นไป ในวันที่ลงพระปรมาภิไธยในพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัติ จะทรงลงนามในเอกสารอันใดไม่ได้อีกต่อไป ฉะนั้น บรรดาหนังสือราชการซึ่งในหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จะต้องปฏิบัติ จำเป็นจะต้องระงับเป็นอันสิ้นสุดในวันนี้นั้นแล้ว นายกรัฐมนตรีเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่าการที่จะไม่ทรงราชการอีกต่อไปนั้นยังไม่ถูกต้อง ควรจะรอให้พระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัตินั้น มาถึงสภาผู้แทนราษฎรเสียก่อน

สมเด็จเจ้าฟ้า ฯ.... การที่ต้องทรงกระทำเช่นนั้น ก็เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งมาดังนั้น ฉะนั้น จะทรงลงพระนามในเอกสารใด ๆ ในทางราชการอีกต่อไปไม่ได้

หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร .... ว่าตามกฎหมายแล้ว ยังไม่ทรงขาดจากตำแหน่งต้องทรงรอให้สภาผู้แทนราษฎรอนุมัติ การทรงสละราชสมบัติเสียก่อน ทั้งนี้ก็เพราะได้ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์โดยพระราชกฤษฎีกา นอกจากจะทรงแสดงว่าไม่ทรงสามารถที่จะทรงปฏิบัติภาระในหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไปแล้วเท่านั้น ถ้าทรงแสดงเช่นนั้นแล้ว คณะรัฐมนตรีสามารถเข้าทำการแทนได้ตามความมาตรา ๑๐ แห่งรัฐ-ธรรมนูญ

สมเด็จเจ้าฟ้าฯ .... ก็เป็นเช่นนั้น พระองค์ไม่ทรงสามารถที่จะปฏิบัติภาระในหน้าที่สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้อีกต่อไป เพราะมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งห้ามมา

หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ .... ถ้าเช่นนั้นแล้วก็เป็นอันว่า ในระหว่างพระราชหัตถเลขา ถ้ามีเหตุฉุกเฉิน หรือกิจราชการจำเป็นที่จักต้องกระทำแล้ว คณะรัฐมนตรีก็จะดำเนินการไป แต่ข้อตกลงอันนี้ เป็นการตกลงกันภายในเท่านั้น บางทีจะไม่มีเหตุการณ์อันใดเกิดขึ้นที่จะต้องทำเช่นนั้นเลย

พระยาพหลฯ .... ได้มีโทรเลขไปถึงเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ สั่งให้รับพระราชหัตถเลขาที่ทรงสละราชสมบัตินั้นแล้ว และให้เก็บข้อความแจ้งมาทางโทรเลข เพื่อความเสนอสภาผู้แทนราษฎรรับรองการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ก็จะได้ขอให้สภาผู้แทนราษฎรรับรองผู้หนึ่งผู้ใดขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ต่อไป โดยยึดหลักแห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พุทธศักราช ๒๔๗๖ โดยเคร่งครัดทุกประการ แหละได้แก่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนันทมหิดลแล้ว ก็จะได้ให้สภาผู้แทนราษฎรเลือกบุคคล หรือคณะบุคคล ขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไป จนกว่าพระ-มหากษัตริย์จะมีพระชนมายุเข้าเกณฑ์บรรลุนิติภาวะ แล้วคณะรัฐบาลตั้งใจจะไปเฝ้าสมเด็จพระพันวัสสามาตุจฉา เจ้าพระบรมราชเทวีในวันพรุ่งนี้ เพื่อฟังกระแสในข้อที่เกี่ยวแก่พระองค์เจ้าอานันทมหิดล

สมเด็จเจ้าฟ้า ฯ.....ที่คิดจะไปเฝ้าสมเด็จพระพันวัสสานั้น ไม่ทรงดำริว่ามีขัดข้องอันใด

พระยาพหล ฯ.....เมื่อพระองค์เจ้าอานันทมหิดล ได้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว ก็ใคร่จะกราบทูลเชิญสมเด็จเจ้าฟ้า ฯ ทรงดำรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

สมเด็จเจ้าฟ้า ฯ....รับไม่ได้ พระองค์ทรงพระชรามากแล้ว มีพระชันษา ๗๒ พรรษา ทั้งพระกรรณก็ตึง พระบาทก็พิการ ทรงดำเนินไม่ถนัด กับทรงเหน็ดเหนื่อยมามากแล้ว ไม่ทรงสามารถจะปฏิบัติราชการในหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ อีกประการหนึ่งพระองค์เจ้าอานันทมหิดล ก็มีพระชันษาเพียง ๑๐ พรรษาเท่านั้น พระองค์ก็จะต้องทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นเวลาถึง ๑๐ ปี

หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์.......ถึงจะไม่ทรงรับเป็นตลอดไปก็ตาม เพียงอีกปีหรือ ๖ เดือน ๓ เดือน ในตอนต้นหัวเลี้ยวต่อหัวก็ยังดี ขอให้ทรงพระกรุณารับด้วย

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระองค์เป็นเจ้านายที่สมควรจะทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทั้งนี้ ยังได้โปรดเกล้า ฯ พระราชทานลายพระหัตถเลขามาแล้วด้วย นับว่า ถ้าไม่ทรงรับแล้ว การเลือกตั้งผู้หนึ่งผู้ใดเป็นพระมหากษัตริย์อาจจะเป็นไปโดยความไม่ราบรื่นในสภาผู้แทนราษฎรอีกประการหนึ่ง ในตอนหัวเลี้ยวหัวต่อเช่นนี้ ข้อสำคัญอยู่ที่ความไว้วางใจทั้งในและนอกประเทศ ถ้าพระองค์ทรงรับเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว การณ์ก็จะเรียบร้อยเป็นอย่างยิ่ง

สมเด็จเจ้าฟ้า ฯ.....ถึงแม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะได้พระราชทานพระราชหัตถเลขามาจริง แต่ก็มิได้ทรงบังคับ ฉะนั้น แม้จะให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นเวลาเพียง ๑ ปี หรือ ๖ เดือน หรือ ๓ เดือน ก็ทรงคิดว่า รับไม่ได้อยู่นั่นเอง แต่จะทรงยินดีให้ความช่วยเหลือเป็นครั้งเป็นคราว เป็นการส่วนพระองค์ได้เสมอ ตามที่ได้ทรงรับเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในระหว่างที่เสด็จพระราชดำเนินคราวนี้ ก็เพื่อจะสนอง

พระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น และก็มิได้ทรงคาดว่า จะต้องทรงกระทำหน้าที่เป็นเวลานานถึงเพียงนี้ เท่าที่ทรงกระทำมาก็เป็นเวลา ๑๔ เดือนแล้ว ทรงรู้สึกเหน็ดเหนื่อยเต็มที ไม่ทรงสามารถที่จะกระทำได้ต่อไป ขอให้เลือกคนหนุ่ม ๆ เถิด

หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์....เมื่ออยู่ที่ยุโรปได้มีโอกาสไปเฝ้าพระองค์เจ้าจุลจักรพงศ์ และได้ทูลถามว่า จะทรงรับเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จะได้หรือไม่ ทรงตอบปฏิเสธไม่ยอมรับ เพื่อความเรียบร้อยและความมั่นคงของชาติ ขอพระราชทานกราบทูลขอให้เสด็จเจ้าฟ้าทรงรับเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แม้แต่เพียง ๖ เดือน อีกสักครั้งหนึ่ง

สมเด็จเจ้าฟ้าฯ....ยังทรงรับสั่งตามเดิม

พระยาพหลฯ.....ใคร่จะขอพระราชทานบัญชีรายนามเจ้านายเรียงลำดับตามกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ เพื่อได้พิจารณา

สมเด็จเจ้าฟ้าฯ....กระทรวงวังเป็นเจ้าหน้าที่ได้ทำขึ้นแล้ว และส่งมาให้ทรงตรวจแล้ว ได้ทรงลงพระนามว่าถูกต้อง แล้วพระราชทานคืนไปยังรัฐมนตรีกระทรวงวัง ขอให้เรียกเอาจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวังเถิด

-๔๙-

ลำดับเจ้านาย ผู้สืบสันตติวงศ์ ตามกฎมณเฑียรบาล พ.ศ. ๒๔๗๖

บัดนี้ เราเห็นเป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่จะได้เสนอพระนามเจ้านายเชื้อพระบรมวงศ์ ในลำดับแห่งการสืบราชสันตติวงศ์ ต่อจากพระบาทสมเด็จพระ-ปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีลำดับการสืบราชสันตติวงศ์ ตามกฎมณเทียรบาลมีอยู่ดังนี้

๑. สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ (สิ้นพระชนม์แล้ว)
๒. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล
๓. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช
๔. สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต (ถูกคณะราษฎร์เนรเทศไปอยู่ต่างประเทศ)
๕. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุมภฏพงศ์บริพัตร
๖. สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร (สิ้นพระชนม์)
๗. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธ์ ยุคล
๘. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร
๙. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรมงคลการ
๑๐. พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาท (สิ้นพระชนม์)

๑๑. หม่อมเจ้าอมรสมานลักษณ์

๑๒. หม่อมเจ้านักขัตรมงคล

๑๓. หม่อมเจ้าขจรจบ

๑๔. พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงปราจีณกิติบดี (สิ้นพระชนม์)

๑๕. หม่อมเจ้ากัณยาณวงศ์ ประวิตร

๑๖. หม่อมเจ้าจิตรปรีดี

๑๗. หม่อมเจ้าวิกรมสุรสีห์

๑๘. พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช (สิ้นพระชนม์)

๑๙. หม่อมเจ้าประสมศรี จิรประวัติ

๒๐. หม่อมเจ้านิทัศนาธร

๒๑. หม่อมเจ้าขจรจีรพันธ์

๒๒. พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (สิ้นพระชนม์)

๒๓. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา

กล่าวโดยลำดับการสืบราชสันตติวงศ์ ตามกฎมณเฑียรบาลแล้ว ก็เป็นการแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอานันทมหิดล ควรจักได้ขึ้นครองราชสมบัติเป็นกษัตริย์ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญต่อไป ตามมาตรา ๙ แห่งกฎมณเฑียรบาล พุทธศักราช ๒๔๗๖ แต่ทั้งนี้ ต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร ตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามด้วยอีกทางหนึ่ง จึงจะนับว่าเป็นการสมบูรณ์และถูกต้อง

-๕๐-

พระองค์เจ้าอนันทมหิดล ทรงเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ

สภาผู้แทนราษฎรได้มีการประชุมเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ เพื่อเห็นชอบด้วยหรือไม่ ในการที่รัฐบาลเสนอพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดลขึ้นเสวยราชย์แทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้สละราชสมบัติไป อันสุดแสนที่พระองค์จะทนอยู่ไหว ในภาวะประชาธิปไตยแบบไทยๆ ของคณะราษฎร์ต่อไปได้ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงตัดสินพระทัยด้วยความโทมนัส ยื่นพระหัตถเลขาการสละราชสมบัติ ต่อเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ประธานสภาผู้แทนราษฎร อันเป็นตัวแทนของรัฐบาลในการเจรจาต่อรอง อันเกี่ยวแก่ความเป็นประชาธิปไตยอันสมบูรณ์ในอนาคต เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ เวลา ๑๓.๔๕ (เวลาในประเทศอังกฤษ) ในที่สุดสภาผู้แทนราษฎร อันเป็นสถาบันอันสูงสุดในทางนิติบัญญัติก็ได้มีการอภิปรายร่ายรำกันอย่างสุดความสามารถ แต่ที่สุดก็ลงมติเป็นเอกฉันท์เห็นชอบด้วยกับรัฐบาลในการอัญเชิญให้พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนันทมหิดล ขึ้นครองราชย์ตามกฎมนเฑียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ตามที่รัฐบาลได้เสนอต่อสภาฯ

ต่อจากนั้น ทางรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี จึงได้แต่งตั้งเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ ประธานสภาผู้แทนราษฎร ให้ถือสำเนาโทรเลขของรัฐบาลเหิรฟ้าไป

ยังประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เพื่อให้ไปทาบทามหม่อมศรีสังวาลย์มหิดลชนนีของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอานันทมหิดล ซึ่งในขณะนั้นพระองค์ทรงประทับศึกษาอยู่ในประเทศสวิตเซอร์-แลนด์ ดังมีสำเนาโทรเลขของนายกรัฐมนตรีในการอัญเชิญให้ขึ้นครองราชย์ มีใจความสำคัญในโทรเลขดังต่อไปนี้

ส่งจากกรุงเทพ ฯ

วันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนันทมหิดล

โลซาน

ด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร คณะรัฐมนตรีโดยอนุวรรตน์ตามความในรัฐธรรมนูญ และมาตรา ๙ แห่งกฎมณเฑียรบาล (ว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๗๖ ขอพระราชทานอัญเชิญให้ฝ่าพระบาทได้โปรดเกล้า ฯ ขึ้นครองราชย์สมบัติ ต่อจากพระบาท-สมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงสละราชย์สมบัติตั้งแต่วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ เวลา ๑๓.๔๕ น. (เวลาในประเทศอังกฤษ)

เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ได้รับคำสั่ง ในฐานะเป็นผู้แทนรัฐบาลให้รีบไปยังโลซาน เพื่อถวายความเคารพของรัฐบาลต่อใต้ฝ่าพระบาท ในฐานะที่ทรงเป็นกษัตริย์แห่งประเทศสยามแล้ว

(ลงนาม) พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี

ต่อจากนี้ไป เป็นสำเนาโทรเลขของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนันทมหิดล ทรงตอบโทรเลขของพระยาพหล ฯ มีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

สำเนาโทรเลขจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ถึงนายกรัฐมนตรี

โลซาน

๘ มีนาคม ๒๔๗๗

ได้รับโทรเลขของท่านแล้วด้วยดี ขอขอบใจอย่างแท้จริง

(ปรมาภิไธย) **อานันทมหิดล**

ภายหลังจากนั้น พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ก็ออกคำแถลงการณ์แต่งตั้งกษัตริย์องค์ใหม่ ดังมีคำประกาศดังนี้

ประกาศ

โดยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขา ลงวันที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ (เวลาในประเทศอังกฤษ) ทรงสละราชสมบัติแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และสภาผู้แทนราษฎรได้รับทราบแล้ว

โดยที่ตามความในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙ การสืบราชย์สมบัติ ท่านว่าให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎมนเฑียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๗๖ และกอบด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร

โดยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสละพระราชสิทธิ ที่จะทรงสมมุติเจ้านายเชื้อพระบรมวงศ์พระองค์ใดพระองค์หนึ่ง ให้เป็นรัชทายาทตามความในมาตรา ๕ แห่งกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๗๖

โดยที่พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล ทรงเป็นเจ้านายเชื้อพระบรมวงศ์ พระองค์ที่ ๑ ในลำดับพระราชสันตติวงศ์ ดังได้แถลงไว้ในมาตรา ๙ แห่งกฎมนเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๗๖

จึงขอประกาศมาให้ทราบทั่วกันว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล ได้ขึ้นทรงราชย์สืบสันตติวงศ์ ตั้งแต่วันและเวลาที่ว่านี้เป็นต้นไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี

ประกาศของรัฐบาล

โดยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขา ลงวันที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ เวลา ๑๓.๔๕ น. (ในประเทศอังกฤษ) ทรงสละราชสมบัติแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และสภาผู้แทนราษฎรได้รับทราบไว้แล้ว

โดยที่ตามความในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙ แห่งการสืบราชสมบัติ ท่านว่าให้เป็นไปโดยในแห่งกฎมณเฑียร ว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๗๖ และประกอบด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร

โดยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสิทธิ์ ที่จะทรงสมมติเจ้านายเชื้อพระบรมวงศ์พระองค์ใดพระองค์หนึ่งให้เป็นรัชทายาทตามในมาตรา ๕ แห่งกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๗๖

โดยที่พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล ทรงเป็นเจ้านายเชื้อพระบรมวงศ์พระองค์หนึ่งในลำดับพระราชสันตติวงศ์ ดังได้แถลงไว้ในมาตรา ๙ แห่งกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๗๖

โดยสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติ ณ วันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ แสดงความเห็นชอบในการที่จะอันเชิญพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดลขึ้นทรงราชสืบสันตติวงศ์ต่อไปตามความในรัฐธรรมนูญแห่งอาณาจักรสยาม มาตรา ๙ และ

โดยที่คณะรัฐมนตรีได้อัญเชิญเสด็จพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอานันทมหิดลโดยทางโทรเลข ลงวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ให้ขึ้นทรงราชย์ตั้งแต่วันและเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ

จึงขอประกาศให้ทราบทั่วกันว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดลได้ขึ้นครองราชย์สืบสันตติวงศ์ ตั้งแต่วันและเวลาที่ว่านี้เป็นต้นไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี

ตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

โดยที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอานันทมหิดล ยังทรงพระเยาว์อยู่ จะทรงบริหารราชภาระไม่ได้ สภาผู้แทนราษฎรอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๐ แห่งรัฐธรรมนูญได้ลงมติ ณ วันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประกอบด้วย

๑. นายพันเอก พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นอนุวัฒน์จาตุรนต์ เป็นประธาน

๒. นายนาวาตรี พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ร.น.

๓. เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม)

เพื่อให้ประชาชนได้ทราบเรื่องราวแห่งการสละราชสมบัติของพระปกเกล้า ฯ เพราะในกาลบัดนั้น ได้มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ตำหนิติเตียนรัฐบาลด้วยประการต่าง ๆ อันเป็นไปในทำนองอกุศลหนังสือพิมพ์ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลก็ประณามรัฐบาลว่า เป็นการผลักไสให้พระปกเกล้า ฯ และเป็นการเผด็จการภายใต้รัฐธรรมนูญ และประณามต่อไปว่า เป็นการผลักไสให้

พระปกเกล้า ฯ ออกนอกประเทศ และในที่สุดต้องสละราชสมบัติ เพื่อให้ประชาชนได้ทราบข้อเท็จจริงต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นจนอวสาน รัฐบาลจึงได้ออกแถลงการณ์ขึ้นฉบับหนึ่ง มีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

"**เนื่องในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว** ทรงสละราชสมบัติ รัฐบาลขอแถลงให้ทราบทั่วกันว่า นับจำเดิมแต่ประเทศสยามได้เปลี่ยนแปลงจากสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบการปกครองโดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ รัฐบาลก็ได้ดำเนินการปกครองเป็นที่เรียบร้อยตลอดมา ทั้งนี้โดยอาศัยพระบารมีแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ครั้นต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงราชปรารภมายังรัฐบาลว่า ใคร่จะเสด็จพระราชดำเนินไปรักษาพระเนตรในต่างประเทศครั้งที่ ๒

เมื่อคณะรัฐมนตรีได้ทราบพระราชดำริดังนั้น จึงได้ประชุมปรึกษาลงมติว่า ในระหว่างเวลาที่กล่าวแล้ว เป็นเวลาซึ่งกบฏเพิ่งจะเสร็จไปใหม่ ๆ บ้านเมืองยังไม่สู้จะเป็นปกติเรียบร้อยดีนัก อันการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จนิวัตมาประทับยังกรุงเทพพระมหานครนั้น ย่อมเป็นการอุ่นเกล้า ฯ แก่ประชาชนยิ่งนัก ฉะนั้น ถ้าหากจะเสด็จไปรักษาพระเนตรยังต่างประเทศเสียในขณะนี้ ก็จะเป็นที่ว้าเหว่แก่ประชาชนดังปรากฏว่าได้มีปัญหาถกถามกันในสภาผู้แทนราษฎร ด้วยประการดังกล่าวแล้ว รัฐบาลจึงกราบบังคมพระกรุณาว่า ควรจะประทับรักษาอยู่ในพระนคร โดยใช้แพทย์ที่เชิญมาจากต่างประเทศ แต่พระองค์ก็ได้มีพระบรมราชวินิจฉัยโดยเด็ดขาดว่า จำเป็นต้องไปรักษายังต่างประเทศ ซึ่งรัฐบาลก็จำต้องสนองพระบรมราชวินิจฉัยตามพระราชประสงค์

ในระหว่างที่พระองค์ทรงประทับรักษาพระเนตรอยู่ ณ ต่างประเทศ รัฐบาลก็ได้ ทำการติดต่อกับพระองค์ตลอดมา เป็นที่เรียบร้อยปราศจากอุปสรรคทั้งปวง จนเมื่อรัฐบาล ได้นำร่างพระราชบัญญัติ อากรมรดก และการรับมรดก พุทธศักราช ๒๔๗๖ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติให้นำขึ้นทูลเกล้าถวาย เพื่อทรงลงปรมาภิไธย ออกประกาศ ใช้เป็นกฎหมาย พระองค์ได้ทรงทักท้วงในหลักบางประการ แต่รัฐบาลได้กราบบังคมทูล พระกรุณา จนเป็นที่พอพระราชหฤทัยแล้ว จึงได้ทรงลงปรมาภิไธย ในร่างพระราชบัญญัติที่กล่าวมาแล้ว ออกประกาศใช้เป็นกฎ

หมายอยู่จนกระทั่งบัดนี้ ต่อมารัฐบาลได้นำร่างพระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายอาญาทหาร พ.ศ. ๒๔๗๗ รวม ๓ ฉบับ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎร ได้ลงมติแล้ว ขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายเพื่อทรงลงปรมาภิไธยใช้เป็นกฎหมาย แต่พระองค์ไม่พอพระราชหฤทัย ในหลักการบางอย่าง จึงได้พระราชทานร่างพระราชบัญญัติ ทั้ง ๓ คืนกลับไปยังสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสภาได้ลงมติยืนยันตามเดิม รัฐบาลจึงนำร่างพระราชบัญญัติ ทั้ง ๓ ฉบับขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย เพื่อขอให้ทรงลงปรมาภิไธย อีกครั้งหนึ่ง ตามรัฐธรรมนูญ แห่งอาณาจักรสยาม แต่ก็ไม่ทรงลงปรมาภิไธย พระราชทานคืนมาภายในกำหนดรัฐธรรมนูญ

ในระหว่างนี้ รัฐบาลได้ทราบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีข้อข้องพระราชหฤทัยบางประการ ซึ่งถ้ารัฐบาลมิได้จัดถวาย ให้เป็นการสมพระราชประสงค์แล้ว พระองค์ก็ทรงสละราชสมบัติได้ รัฐบาลจึงได้รีบจัดถวาย เพื่อให้ต้องพระราชหฤทัยทุกประการ แต่ต่อมามิช้ารัฐบาลได้รับทราบเกล้า ฯ จากสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงสละราชสมบัติ ในตอนนี้รัฐบาลรู้สึกวิตก.ป็นอันมาก เพราะทราบกรณี และเหตุผลโดยชัดแจ้ง จึงได้แต่งตั้งให้เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ และนายนาวาตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น เลขานุการคณะรัฐมนตรี เป็นผู้แทนรัฐบาลไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ประเทศอังกฤษ และให้พยายามกราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จกลับพระมหานคร คณะผู้แทนรัฐบาล ก็ได้กระทำตามคำสั่งโดยเต็มที่ แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะพระองค์ได้ทรงขอร้อง ต่อรัฐบาลหลายประการ ในประการที่ไม่ขัดกับรัฐธรรม-นูญรัฐบาลก็ได้จัดสนองพระราชประสงค์เท่าที่จะจัดถวายให้ ในส่วนที่ขัดกับรัฐธรรมนูญ ก็ เป็นอันนอกเหนืออำนาจที่รัฐบาลจะจัดถวายได้ตามพระราชประสงค์ ในที่สุด ได้แสดงพระราชประ-สงค์มาว่า ขอให้นำเรื่องทั้งหมดเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อวินิจฉัย ซึ่งรัฐบาลก็ได้ปฏิบัติตามพระราชประสงค์ โดยนำเรื่องขึ้นเสนอสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ ๓๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้ทำการอภิปรายกันแล้ว สภาผู้แทนราษฎรได้เห็นชอบพร้อมกันที่รัฐบาลได้ปฏิบัติไป และลงมติเป็นเอกฉันท์ ให้ผ่านระเบียบวาระไปได้ ตามข้อบังคับประชุม และการปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎร

บัดนี้ ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัติ พระราชทานมายังรัฐบาลแต่วันที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ รัฐบาลได้รับกระแสใส่เกล้า ฯ ด้วยความโทรมนัสอย่างยิ่ง เพราะรัฐบาลรู้สึกอยู่ว่าได้มีความ จงรักภักดีและซื่อสัตย์สุจจริตต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์นี้อยู่เต็มที่ตลอดมา ได้พยายามทุกทางจนสุดความสามารถ ที่จะทัดทานขัดพระราชประสงค์มิให้ทรงสละราชสมบัติ แต่ก็หาล้มความมุ่งหมายไม่ ฉนั้นรัฐบาลจึงได้นำพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัตินี้ขึ้นเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติรับทราบไว้ด้วยความโทมนัส และในโอกาสนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวังซึ่งเป็นผู้รักษาราชการได้นำให้เป็นไปตามกฎมณเฑียรบาลพระนามพระราชวงศ์ ซึ่งสมควรจะสืบสันตติวงศ์ โดยมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทรงลงพระนามว่า ทรงตรวจถูกต้องแล้ว ขึ้นเสนอผู้แทนราษฎร เพื่อรับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา ๙ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรสยาม ในที่สุดสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเห็นชอบด้วยให้สถาปนาพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอนันทมหิดลเป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสืบราชสันตติวงศ์ต่อไปตั้งแต่วันที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ และได้ลงมติเห็นชอบ ให้ตั้งนายพลเอกพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นอนุวัฒน์จาตุรนต์ นายนาวาตรี พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ร.น. และเจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) เป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา ๑๐ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม

ตามเหตุการณ์ดังกล่าวมาแล้ว ประกอบด้วยมีเวลาจำกัด รัฐบาลจึงขอแถลงให้ประชาชนทราบไว้แต่โดยย่อเสียชั้นหนึ่งก่อน ส่วนเรื่องราวโดยละเอียดนั้น รัฐบาลจะได้โฆษณาให้ทราบโดยตลอด พร้อมด้วยสำเนาพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัติ ในโอกาสอันเร็วที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม ขอให้ประชาชนเชื่อมั่นในรัฐบาลนี้ว่า รัฐบาลนี้ย่อมรักษาระบอบรัฐธรรมนูญการปกครองโดยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือพระมหากษัตริย์ อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเสมอ

ในที่สุดนี้ รัฐบาลนี้ขอให้ข้าราชการทั้งฝ่ายทหาร พลเรือน ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์จงตั้งอยู่ในความสงบ อย่าได้หลงเชื่อข่าวอกุศลใด ๆ ซึ่งจะมีผู้ก่อให้เกิดขึ้นและช่วยเหลือร่วมกัน เพื่อสภาพความเรียบร้อยแก่ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญจงทุกประการ

วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

-๕๑-

กบฏนายสิบ

แม้ว่ากบฏพระองค์เจ้าบวรเดช จะได้ถูกฝ่ายรัฐบาลทำการปราบปรามอย่างย่อยยับอับปาง จนถึงกับหัวหน้ากบฏต้องหลบหนีออกนอกประเทศ และที่สุดพันเอก พระยาศรีสิทธิสงคราม (ดิ่น ท่าราบ) ถึงกับถูกยิงตายอย่างทารุณ แต่ถึงกระนั้นก็ดี ก็ยังมีผู้คบคิดที่จะทำการปฏิวัติอยู่เสมอ โดยวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายที่จะสถาปนาระบบ "รอแยลลิสม์" ขึ้นมาอีก ทั้ง ๆ ที่การปกครองระบบนี้เป็นระบบการปกครองที่ล้าสมัย และทั้งในยุโรปและเอเซียก็เกือบจะไม่มีประเทศใดอยู่แล้วที่ใช้ระบบการปกครองระบบนี้ ถึงแม้ว่าการปกครองระบบนี้ จะเป็นการปกครองที่ไร้เสียจาก เสรีภาพ เสมอภาพ ภราดรภาพ แต่ถึงเช่นนั้นก็ดี ก็ยังมีบุคคลสนใจใฝ่ฝันอยู่เสมอที่คิดจะสถาปนาลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และตลอดเวลา ๖-๗ ปี ของระบบประชาธิปไตยชนิดหัวสวมมงกุฎ ท้ายสวมหัวมังกร นับตั้งแต่วันปฏิวัติคือตั้งแต่ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นต้นมา การรณรงค์ต่อสู้ระหว่างลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์กับลัทธิคณาธิปไตย ได้เป็นไปอย่างฉกาจฉกรรจ์รุนแรงยิ่งและมีการนองเลือดเป็นครั้งแรก

เมื่อคราวเกิดกบฏบวรเดช นับว่าเป็นโศกนาฏกรรมอันน่าเศร้าสลดใจเป็นที่สุด ที่ชนชาวไทยได้รับมาจากวันปฏิวัติที่ไม่สมบูรณ์

ผู้เขียนมีความเชื่ออยู่ว่า โศกนาฏกรรมแห่งประวัติศาสตร์ โศกนาฏกรรมแห่งการเมือง โศกนาฏกรรมแห่งการเศรษฐกิจ และโศกนาฏกรรมอื่นใดที่คนไทยทั้งชาติได้รับอยู่อย่างไม่

เป็นธรรมในบัดนี้นั้น ความผิดพลาดดังกล่าวนี้ ผู้เขียนมีทรรศนะของตัวเองอยู่ว่า เป็นความผิดพลาดของคณะปฏิวัติครั้งแรก คือพวกคณะราษฎร์นั่นเอง เพราะว่าการปฏิวัติครั้งแรกนั้นเป็นการปฏิวัติที่ไม่สมบูรณ์ คณะปฏิวัติไม่ยอมให้ประชาธิปไตยอย่างแท้จริงแก่ปวงชน แต่ให้ประชาธิปไตยอย่างจอมปลอม และก็เนื่องจากประชาธิปไตยจอมปลอมนี้แหละ จึงเป็นมูลเหตุให้เกิดปฏิวัติกันเรื่อย ๆ มา และเมื่อการปฏิวัติกันเรื่อย ๆ มา ความเป็นประชาธิปไตยโดยนิตินัยและพฤตินัย ก็มืดมนเข้าทุกทีจนไม่มีทั้งประชาธิปไตยอย่างแท้จริงเสียแต่ในชั้นแรกแล้ว การปฏิวัติ รัฐประหารกบฏ จลาจล จะเกิดขึ้นหรือข้าพเจ้ามีความเห็นในทรรศนะของข้าพเจ้าว่าถ้าคณะราษฎร์ให้ประชาธิปไตยอย่างแท้จริงเสียแต่ในชั้นแรกแล้ว การปฏิวัติรัฐประหาร กบฏจลาจล จะเกิดขึ้นฟุ่มเฟือยมิได้เลย การปฏิวัติไม่สมบูรณ์ ก็เท่ากับขุดหลุมฝังตัวเอง "นั่นเอง"

ดังที่นักปราชญ์ชาโตบริยังด์กล่าวไว้

กลิ่นไอของกบฏบวรเดชยังมิทันที่จะจางไป การสละราชสมบัติของพระปกเกล้า ฯ ก็ยังวิพากษ์วิจารณ์กันอยู่ทั้งในด้าน หนังสือพิมพ์ และประชาชนยังมิทันจะตัดสิ้นสุดยุติลงไป ก็กลับปรากฏว่า บรรดาหนังสือพิมพ์เสนอข่าว เกรียวกราว เอิกเกริกไป ในทำนองว่ารัฐบาลพระยาพหล ฯ ได้เข้าทำการจับกุมนายทหารชั้นประทวนจากกรมกองทหารต่าง ๆ ในพระ-มหานคร โดยข้อกล่าวหาของทางราชการตำรวจในบัดนั้นว่า มีแผนการณ์สังหารโหดบุคคลสำคัญ ๆ ของรัฐบาล บุคคลสำคัญในวงการรัฐบาล ตามแผนการณ์สังหารโหดของนายทหารชั้นประทวนกลุ่มนี้นั้นคือบุคคลแรกคือ พันเอก หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวง-กลาโหม หลวงอดุลย์เดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรวรรณ ที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรี สำหรับเจ้าคุณพหล ฯ นายกรัฐมนตรี คณะปฏิวัติสังหารโหดมีแผนการแต่เพียงว่าจะจับกุมไว้เป็นตัวประกัน ไม่ปรารถนาจะสังหารโหดแก่พระยาพหล ฯ เพราะถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากมายนัก ในกลุ่มพวกคณะราษฎร์ การปฏิวัติครั้งนี้ นายทหารชั้นประทวนลงมติเป็นเอกฉันท์ว่า หากมีผู้ใดขัดขวาง หรือแสดงตัวเป็นอุปสรรค ในการปฏิวัติครั้งนี้ ก็ให้จัดการแก่บุคคลผู้นั้นอย่างรุนแรงที่สุดเท่าที่จะรุนแรงได้

นอกจากแผนการณ์สังหารโหดต่อบุคคลสำคัญ ๆ อันน่าสยดสยองแล้ว นายทหารชั้นประทวนกลุ่มสังหารโหดนี้ ยังได้วางแผนการที่จะยึดเอากระทรวงกลาโหม เป็นกองบังคับการชั่วคราว เพื่อตั้งเป็นกองบัญชาการอำนวยการยึดอำนาจอีกด้วย

นอกจาก แผนการณ์ทั้งสองประการนี้แล้ว คณะนายทหารชั้นประทวนผู้มีแผนการณ์สังหารโหด ยังได้มีแผนการณ์เบิดกรุนักโทษการเมือง ผู้เป็นอริศัตรูกับระบบประชาธิปไตย คือนักโทษการเมืองรุ่นพระองค์เจ้าบวรเดชออกทั้งสิ้น เพื่อให้ร่วมมือกันกวาด ล้างพวกคณาธิป-ไตยที่ได้เถลิงถวัลย์อำนาจอธิปัตย์อยู่ ณ กาลบัดนั้น ให้มหาประลัยแหลกราญตามแผนการณ์สังหารโหด เมื่อได้ทำการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินจากพวกคณาธิปไตยไว้ได้จนสิ้นเชิงแล้วเจตน์จำนงของกลุ่มนายทหารชั้นประทวนที่ตั้งความมุ่งหมายไว้นั้นก็คือ จะได้อัญเชิญเจ้าฟ้าราชันย์ผู้นิราศ ซึ่งได้สละราชสมบัติเพื่อราโชบายบางประการของพระองค์ แต่ราโชบายนั้น รัฐบาลและรัฐสภา กลับปฏิเสธเสียสิ้น จนเจ้าฟ้าราชันย์ ไม่อาจที่จะทรงทนอยู่ในราชสมบัตินั้นต่อไปได้ จึงได้สละราชสมบัติเสีย และนายทหารชั้นประทวน มีความปรารถนาอย่างรุนแรงที่จะให้เจ้าฟ้าราชันย์ขึ้นครองราชย์ต่อไปอีก จึงได้คบคิดกันทำการปฏิวัติ

แผนการณ์มหาประลัย และสังหารโหดบุคคลสำคัญ ๆ ในคณะราษฎร์ของนายทหารชั้นประทวนดังกล่าวนี้ ทางรัฐบาลพระยาพหล ฯ ได้ทราบระแคะระคายล่วงหน้าอยู่ก่อนแล้ว ทั้งนี้ ก็โดยที่บุคคลในกลุ่มเดียวกันเกิดเป็นหนอนบ่อนไส้ ไม่มีความเห็นชอบด้วยกับนายทหารชั้นประทวนเหล่านั้น เพราะเห็นว่าเป็นแผนการณ์อันหฤโหดทารุณเกินไป และในขณะนั้นรัฐบาลก็ได้พยายามอยู่แล้วที่จะให้เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ และไม่ยอมเห็นที่จะกลับไปใช้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างเดิมหรือระบบเจ้า หรือขุนนางเป็นใหญ่ที่เรียกว่า "อมาตยาธิปไตย" Aristcracy จึงได้นำเอาความลับอันมหาประลัย หรือแผนการณ์สังหารโหดบุคคลสำคัญ ๆ ไปแจ้งให้แก่ผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือทราบ แล้วต่อจากนั้นผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือก็แจ้งพฤติการณ์ต่างๆ ของนายทหารชั้นประทวนกลุ่มนี้ ไปยัง พันเอก หลวงพิบูลสงครามรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมทราบ ดังนั้นหลวงพิบูลสงคราม จึงสั่งให้ผู้บังคับบัญชาเหล่านั้น ติดตามการเคลื่อนไหวของนายทหารชั้นประทวนเหล่านั้นอย่างใกล้ชิด โดยที่บุคคลเหล่านั้นไม่ทราบถึงการหักหลังทรยศจากเพื่อนกันเอง

ใกล้ ๆ กับวันที่จะทำการปฏิวัติ และแผนการณ์สังหารโหด จะได้เปิดฉากแห่งความเหี้ยมโหดขึ้นนั้น พันเอกหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จึงได้มีคำสั่งลับ–ด่วนไปยังผู้บังคับกองพันทหารต่าง ๆ เช่นกองพันทหารราบที่ ๒ วังจันทร์เกษม โดยมีนายพันตรี หลวงประหาริปูราบเป็นผู้บังคับกองพัน นายทหารชั้นประทวนในกองพันนี้ ที่ได้ร่วมกันคบคิดวางแผนปฏิวัตินั้นมีอยู่ด้วยกันหลายคนด้วยกัน เช่น สิบเอก แช่ม มัวปลื้ม สิบโทแผ้ว แสงส่งสูง สิบโท หม่อมหลวงกวีวงศ์ วัชรีวงศ์ สิบเอกเข็ม เฉลยพิศ สิบเอกถวย สินธุวงศ์ สินเอกเท้ง แซ่ซิ้ม สิบเอกตะเข็ม สายสุวรรณ สิบเอกถม เกตุอำไพ

นอกจากนั้น หลวงพิบูลสงคราม ยังได้จัดส่งผู้บังคับกองพันทหารราบที่ ๓ และกองพันอื่น ๆ เข้าดำเนินการจับกุมโดยทั่วถึงกัน

การจับกุมได้เป็นไปอย่างเรียบร้อยตามแผนการณ์ทุกประการ ไม่มีการต่อสู้เลือดตกยางออกแต่อย่างใด ทุกคนยอมจำนนโดยดุษณีภาพ จากนั้นนายทหารชั้นประทวนผู้มีแผนการณ์สังหารโหด ก็เดินเข้าแถวคอตกเข้าสู่มหาวิทยาลัยซังเต อย่างทอดอาลัยตายอยากในชีวิต เขาต้องทิ้งเมีย ลูก ให้นั่งพิลาปรำพันโศกศัลย์ แทบว่าหัวใจจะขาดรอน ลาก่อนแม่จ๋า เมียจ๋าลาก่อน ลูกสุดที่รักของพ่อลาก่อน อิสระภาพ เสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพ ลาก่อน เจ้าเพื่อนทรยศที่หักหลังเราอย่างแสบหัวใจที่สุด

การกวาดล้างจับกุมนายทหารชั้นประทวน ได้เริ่มกระทำกันตั้งแต่ วันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ เวลา ๑๒.๓๐ น. และจับตะเรื่อยมา จนถึงวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ นายทหารชั้นประทวนที่ถูกจับกุมครั้งนี้ มีดังนี้ คือ

๑. **จ่าสิบเอกแฉ่ง ฉลาดรบ**
๒. **จ่านายสิบริ้ว รัตนกุล**
๓. **สิบโทเหมือน พงศ์เผือด**
๔. **พลทหารจินดา พันธ์เอี่ยม**
๕. **พลทหารฮกเซ่ง**
๖. **สิบเอกเกิด สีเขียว**
๗. **สิบโทชื้น ชะเอมพันธ์**

๘. สิบโทปลอด พุ่มวัน

๙. สิบโทเลี่ยม คะหินทะพงษ์

๑๐. นายพุ่ม ณ พัทลุง

๑๑. สิบโทแผ้ว แสงส่งสูง

๑๒. สิบเอกถม เกตุอำไพ

๑๓. สิบเอกเท้ง แซ่ซิ้ม

๑๔. สิบเอกตะเข็บ สายสุวรรณ

๑๕. สิบโทหม่อมหลวงทวีวงศ์ วัชรีวงศ์

๑๖. สิบเอกกวย สินธุวงศ์

๑๗. จ่าสาคร ภูมิทัต

๑๘. สิบเอกสวัสดิ์ มหะหมัด

๑๙. จ่านายสิบสวัสดิ์ ภักดิ์

๒๐. สิบเอกสวัสดิ์ ศิษยบุตร

๒๑. สิบโทศาสน์ คชกุล

-๕๒-

การจัดตั้งศาลพิเศษ

เมื่อทางรัฐบาล ได้กวาดล้างจับกุมนายทหารชั้นประทวน ผู้มีแผนการณ์สังหารโหด โดยปราศจากการเสียเลือดเนื้อ ปราศจากการต่อสู้ ต่อนั้นไปพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ก็เตรียมแผนการณ์จะจัดการกับบุคคลกลุ่มนี้โดยทันที โดยที่ได้ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษขึ้น พระราชบัญญัติศาลพิเศษนี้ ได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎรไปโดยง่ายดายเกือบไม่มีฮีโร่คนใดในสภาฯ ลุกขึ้นต่อสู้และคัดค้าน การจัดตั้งศาลพิเศษชำระคดีนั้น เป็นการลงโทษอย่างรุนแรงปราศจากมนุษยธรรม ไม่มีการต่อสู้ หรือเปิดโอกาสให้ต่อสู้อย่างใดๆ ทั้งสิ้น พระ-ราชบัญญัติการจัดตั้งศาลพิเศษ ไม่น่าจะมีขึ้นในประเทศที่ยึดหลักประชาธิปไตยเป็นมาตราฐานการปกครองประเทศ เพราะการปฏิวัตินั้นทั่วโลกมิได้ถือว่าเป็นโทษที่ร้ายแรงอะไร ในทรรศนะทางการเมืองนั้นเราถือว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพจะนับถือหรือไม่นับถือ จะนิยมหรือไม่นิยม ในลัทธิทางการเมือง ลัทธิทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได เพราะไม่มีลัทธิใดในโลกจะไม่เป็นประโยชน์แก่สังคม แต่ว่าจะมีประโยชน์แก่สังคมมากน้อยเพียงใดนั้น มันเกี่ยวแก่ตัวบุคคลมากกว่าลัทธิอะไรก็ได้ แต่ขอให้ผู้นำประเทศเป็นบุคคลที่มีอุดมคติ มีความรักชาติ และทำไปเพื่อชาติ ไม่ว่าลัทธิอะไรมันก็ใช้ได้ทั้งสิ้น

ดังนั้น การจัดตั้งศาลพิเศษของเจ้าคุณพหลฯ ก็เท่ากับสร้างความหม่นหมองอัป-ลักษณ์ไว้ในระบอบประชาธิปไตยนั้นเอง

ต่อไปนี้คือ "พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ" ที่จะใช้เป็นหลักพิจารณาพวกกบฏ มีอยู่ดังนี้

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ

พุทธศักราช ๒๔๗๖

(แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๗๘)

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖)

ตราไว้ ณ วันที่ ๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘ เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่สภาผู้แทนราษฎร สมควรจะขยายอำนาจศาลพิเศษ ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๗๖ ให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาเกี่ยวแก่ความผิดฐานกบฏ และก่อการจลาจลภายในพระราชอาณาจักร

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า "พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๗๖ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๗๘"

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ตั้งแต่วันใช้พระราชบัญญัติเป็นต้นไป ให้ยกเลิกบรรดากฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่น ๆ ในส่วนที่มีบทบัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัติฉบับนี้ หรือซึ่งขัดแย้งกับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔ ให้ศาลพิเศษซึ่งได้จัดขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๗๖ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเกี่ยวกับความผิดฐานกบฏ และก่อการ

จลาจลที่ได้เกิดขึ้น ต่อมาจากการกบฏ และการจลาจลราวเดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ จนกระทั้งวันประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ และให้นำบทแห่งบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๗๖ มาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่คดีความผิดฐานเดียวกับดังกล่าวมาแล้วนี้ซึ่งยังได้ตั้งชำระอยู่ในศาลอื่นใด ในขณะที่ประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ ห้ามมิให้โอนมาชำระในศาลพิเศษ

มาตรา ๕ ในการที่จะลงอาญาประหารชีวิตแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ตามคำพิพากษาศาลพิเศษ ตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าต้องคำพิพากษาจะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ขอพระราชทานอภัยโทษต่อพระมหากษัตริย์ ให้ยื่นฎีกาภายใน ๔๘ ชั่วโมง นับตั้งแต่ได้อ่านคำพิพากษาให้ประหารชีวิต ฎีกาที่กล่าวนี้ ถ้าหากที่จะต้องทูลเกล้าฯ ถวายพระมหากษัตริย์เพื่อทรงพระราชวินิจฉัยภายในกำหนด ๔๘ ชั่วโมง นับตั้งแต่เวลาที่ได้วางฎีกานั้นให้ถือว่า ไม่พระราชทานอภัยโทษ

ถ้าผู้ต้องคำพิพากษา ไม่ยื่นฎีกาภายในกำหนดเวลา หรือได้ยื่นไปแล้วแต่ไม่ได้รับพระราชทานอภัยโทษตามกำหนดเวลานั้น ท่านให้เอาตัวผู้ต้องหานั้นไปประหารชีวิต โดยไม่ชักช้า

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี

หลังจากที่รัฐบาลได้นำเอาร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรได้รับหลักการเป็นเอกฉันท์ จนที่สุด ได้ประกาศใช้เป็นกฎหมาย ใช้บังคับต่อพวกกบฏ และพวกก่อการจลาจล จากนั้น รัฐบาลก็ได้แต่งตั้งคณะกรรมการศาลพิเศษขึ้น มีรายชื่อคณะกรรมการศาลพิเศษดังนี้

๑. พันเอก พระยาอภัยสงคราม

๒. พันโท พระยาวิชัยยุทธเดชาคนี

๓. พันโท หลวงรณสิทธิพิชัย
๔. พันโท หลวงเสรีเริงฤทธิ์
๕. ร้อยเอก หิรัญ ปัทมานนท์
๖. พันโท หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต
๗. นายเสงี่ยม กาญจนเสถียร

เมื่อได้จัดตั้งคณะกรรมการศาลพิเศษ เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีกบฏ และก่อการจลาจลขึ้นแล้ว คณะกรรมการศาลพิเศษชุดนี้ ก็เริ่มทำการสอบสวนคดีนี้อย่างเร่งรีบ การสอบสวนกว่าจะเสร็จสิ้น ก็กินเวลาร่วมปี ที่สุด การพิจารณาได้สุดสิ้นลง เมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๔๗๘

วันนั้น.......

เป็นวันที่ศาลพิเศษนัดอ่านคำพิพากษาแก่พวกกบฏ วันนั้นจึงถือได้ว่า เป็นวันอันสำคัญที่สุดสำหรับพวกกบฏ เพราะมันเป็นวันดีหรือวันร้ายสำหรับพวกเขา ทุกคนมีความตื่นเต้นระทึกใจอย่างใหญ่หลวง เพราะต่างก็ไม่รู้ว่า โชคชะตาชีวิตในอนาคตของตนจะเป็นไปรูปใด

ทุกคนเงียบกริบ หัวใจเต้นระทึก บางคนระงับความตื่นเต้นไว้ไม่ไหว ถึงกับมีเหงื่อไหลไคลย้อยออกมาทีเดียว บางคนมีตาพร่าพราวเห็นคณะตุลาการพิเศษราวกับเป็นพระยามัจจุราช ดูเหมือนพวกกบฏจะเข้าใจดีอยู่ว่า โคษานุโทษของเขานั้น ถ้าไม่หายใจ มันก็ตกนรก ทั้งเป็นโอกาสที่จะออกไปสูดโอโซนแห่งเสรีภาพ มันจะ เป็นความ ฝันมากกว่าความ จริงเสียแล้ว บางคนกัดฟันจนกรามขึ้นเป็นสันนูนเพื่อเสริมสร้างกำลังพลังใจของตัวเองให้แข็งแกร่งขึ้น ภายในห้องพิจารณาเงียบสงัด ได้ยินแต่คณะตุลาการศาลพิเศษอ่านคำพิพากษาด้วยใบหน้าอันตึงเครียด ส.อ. สวัสดิ์ มหะหมัด ไม่มีความรู้สึกสะทกสะท้านหวั่นไหวอะไรกับเหตุการณ์ที่จะบังเกิดขึ้นในอนาคต แต่เขามิได้รู้ดอกว่า เขาเป็นคนที่มีเคราะห์ร้ายที่สุดในพวกกบฏด้วยกัน

ยมพบาลได้ลงชื่อเขาไว้แล้วในบัญชีมรณะ ลครแห่งชีวิตของเขาใกล้จะปิดฉากลงแล้วโศกนาฏ-กรรมอันร้ายแรงจะเป็นของเขา นาทีอันสยดสยองที่เขาไม่ได้เคยพบมาในชีวิต กำลังก้าวมาหาเขาอยู่แล้ว

เข้าสะดุ้งเฮือกจนสุดตัว น้ำตาไหลปรี่เป็นทางบนแก้มทั้งสอง หน้าตาสลดและซีดเซียวเมื่อคณะตุลาการพิเศษอ่านคำพิพากษาว่า

ให้ประหารชีวิต สิบเอกสวัสดิ์ มหะหมัด นอกนั้นตกนรกทั้งเป็นคือ"

๑.	สิบโท ม.จ. ทวีวงศ์ วัชรีวงศ์	ตลอดชีวิต
๒.	สิบเอกเข็ม เฉลยพิศ	"
๓.	สิบเอกถม เกตุอำไพ	"
๔.	สิบเอกเท้ง แซ่ซึ้ม	"
๕.	จ่านายสิบสาคร ภูมิทัต	"
๖.	สิบเอกกวย สินธุวงศ์	"
๗.	สิบโทศาสน์ คชกุล	"
๘.	สิบโทแผ้ว แสงส่งสูง	"
๙.	สิบเอกแช่ม บัวปลื้ม	"
๑๐.	สิบเอกตะเข็บ สายสุวรรณ	"
๑๑.	สิบโทเลี่ยม คะหินทะพงษ์	"
๑๒.	นายนุ่ม ณ พัทลุง	๑๖ ปี
๑๓.	สิบเอกสวัสดิ์ มหะหมัด	ประหารชีวิต

ครั้นแล้ว......!

เสียงปืน ก็คำรามกึกก้องกัมปนาท ร่างของสิบเอกสวัสดิ์ มหะหมัด ปรุพรุนไปทั้งร่าง เลือดสาดกระจายณบริเวณแห่งนั้น คอพับอยู่กับไหล่อันแข็งแรงของเขา วิญญาณแห่งการ

ปฏิวัติล่องลอยออกจากร่างไป แต่จะไปไหน ไปสวรรค์หรือนรกไม่มีใครทราบ ทราบกันก็แต่เพียงว่า ความตายนั้นก็คือ ความเน่าเปื่อย การเปลี่ยนแปลงสภาวะแห่งการมีชีวิต ไปสู่สภาวะแห่งการไม่มีชีวิต หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการหมดสิ้นความดิ้นรน การหมดสิ้นความปรารถนาต้องการ ความหมดสิ้นความทะเยอทะยาน และตัณหาราคะทั้งปวง

อ้า......! ท่านผู้อ่านที่รัก ปราชญ์โอมาคัยยัมกล่าวว่า

"จะตายดี ตายร้าย ก็ตายนั่นเอง ดังนั้น ทุกคนไม่ควรกลัวความตาย"

-๕๓-

กระทู้ถามมฤตยู

นับตั้งแต่พระยาพหลพลยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ได้เข้ารับตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีตลอดมา มักจะประสบมรสุมทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา เช่น การกบฏบวรเดช ต้องใช้กำลังปราบปรามกันอย่างรุนแรงถึงเลือดนองราดสาดปฐพี หลังจากนั้น รัฐบาลพระยาพหลฯ ก็ต้องมาเผชิญสงครามการเมืองอย่างหนักหน่วงเข้าอีก คราวนี้พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติอันเป็นการณรงค์ในทางการเมืองเป็นวาระสุดท้ายของพระองค์ อันเป็นเหตุให้สถานการณ์ทางการเมืองเกิดความปั่นป่วนวุ่นวายทั้งภายในและภายนอกประเทศ และที่ได้เกิดสถานการณ์อันร้ายแรงไปกว่านี้อีกก็คือ ยังมีบุคคลได้พยายามที่จะช่วงชิงอำนาจโดยมีแผนการณ์สังหารโหดบุคคลสำคัญ ๆ เช่น พระยาพหลฯ หลวงพิบูลสงคราม หลวงอดุลเดชจรัส ฯลฯ เป็นต้น

เป้าหมายอันใหญ่ยิ่งแห่งการสังหารโหดก็คือ พันเอกหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมท่านผู้นี้ ถูกลอบสังหารมาหลายครั้งหลายหน แต่ก็เป็นที่น่ามหัศจรรย์เหลือเกิน ท่านได้รอดพ้นอันตรายมาได้อย่างหวุดหวิดเช่นเดียวกับฮิตเล่อร์แห่งผู้นำเยอรมัน เช่นถูกนายพุ่ม ทับสายทอง นักเลงโตแห่งจังหวัดนครปฐม ดักยิงเอาที่ท้องสนามหลวงด้วยระยะอันเผาขน แล้วต่อมาถูกนายลี บุญตา ไล่กวดยิงในบ้านพักหลวงพิบูลเอง ถูกวางยาพิษก็รอดพ้นจากเงื้อมหัตถ์พระยามัจจุราชมาได้อย่างมหัศจรรย์ยิ่ง นับว่าในสมัยที่เจ้าคุณพหลฯ เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น มีสถานการณ์อันตึงเครียดอยู่ตลอดเวลา

สำหรับในด้านรัฐสภานั้น เจ้าคุณนายกรัฐมนตรีก็ต้องประสบภาวะแห่งความปั่นป่วนผันผวน หลายครั้งหลายคราวเช่นเดียวกัน เป็นต้นว่า คราวเปิดอภิปรายนโยบายเก็บค่านาของรัฐบาล เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๙ ก็แสดงท่าทีปฏิกิริยาอยู่ว่า รัฐนาวาของเจ้าคุณพหล ฯ แทบจะอับปางกลางสภาเอาทีเดียว แล้วก็มาอีกครั้งหนึ่งคือ การอภิปรายร่างกฎหมายงบประมาณประจำปี ๒๔๘๐ ก็เกือบทำให้รัฐนาวาของเจ้าคุณนายกรัฐมนตรีแทบจะล้มคว่ำลงไป และอีตอนเจ้าคุณนายกรัฐมนตรีตอบกระทู้ด่วนของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีเรื่อง "ปาฐกถาของทหารตำหนิติเตียนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทางวิทยุกระจายเสียง" มรสุมการเมืองในรัฐสภาครั้งนั้น เต็มไปด้วยบรรยากาศอันตึงเครียด กระทู้ถามของนายทอง-อินทร์ ภูริพัฒน์ ไม่เป็นที่พอใจเป็นอย่างมากของทหาร และในวันตอบกระทู้ถามนั้นเล่า เจ้าคุณพหล ฯ นายกรัฐมนตรีตอบกระทู้ถามด้วยอารมณ์อันรุนแรง ใครต่อใคร ณ ที่นั้น ต่างก็พากันหวั่นวิตกไปว่า การยุบสภาผู้แทนราษฎรเป็นสิ่งที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้เสียแล้ว แต่เหตุการณ์ก็ผ่านไปได้อย่างไม่สู้จะราบรื่นนัก

สำหรับเหตุการณ์ผันผวนปั่นป่วนภายนอกสภานั้น นับตั้งแต่พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ขึ้นเถลิงถวัลย์เป็นนายกรัฐมนตรี ก็มีผู้คิดปองร้ายหมายชีวิตมาหลายครั้งหลายหน แต่ผู้ลอบสังหารโหดมีโอกาสจังหวะไม่ดี เหตุการณ์อันน่าสยดสยองจึงได้ผ่านไป

เหตุการณ์ต่อมาอีกครั้งหนึ่ง ได้มีบุคคลคณะหนึ่งในจำนวน ๑๘ คน ที่ศาลพิเศษได้สั่งประหารชีวิตไปแล้ว ไปว่าจ้างให้นำเอายาพิษไปใส่ในอาหารที่เจ้าคุณนายก ฯ รับประทาน แต่บังเอิญบุคคลผู้นั้นเกิดหิริโอตัปปะ และมีจิตใจเป็นมนุษยธรรมในความรู้สึกของตัวว่า เจ้าคุณพหล ฯ เป็นบุคคลของชาติ เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ และเป็นบุคคลที่จะนำพาประเทศและประชากรไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในอนาคต บุคคลผู้นี้มีพฤติการณ์เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติบ้านเมืองเช่นนี้ ไม่เป็นการสมควรเลยที่จะตายเสีย เพราะชีวิตยังเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติบ้านเมืองต่อไปด้วยจิตใจมีหิริโอตัปปะดังกล่าวนี้ บุคคลที่ถูกจ้างให้เอายาพิษไปใส่ให้พระพหล ฯ รับประทาน จึงได้ตัดสินใจเอาห่อยาพิษนั้นทิ้งลงคลองเสีย ถ้าหากบุคคลผู้นั้นเห็นแก่อามิสสินจ้างปราศจากมโนธรรม ปราศจากมนุษยธรรมเสียแล้ว ก็ไม่แน่นักว่า ชีวิตของพระยาพหล ฯ จะเป็นไปในรูปใด

เมื่อสรุปรวมความแล้ว รัฐบาลเจ้าคุณพหล ฯ นั้นก็คือเป็นรัฐบาลที่ต้องเผชิญอุปสรรคทั้งในรัฐสภา และนอกสภา ดังได้กล่าวย่อ ๆ มาให้ฟังแล้ว

อีกครั้งหนึ่งที่เจ้าคุณพหล ฯ ต้องเผชิญมรสุมการเมืองในรัฐสภาอย่างหนัก เป็นการเผชิญมรสุมการเมืองที่รุนแรงยิ่งกว่าครั้งใด ๆ ทั้งสิ้น รุนแรงจนกระทั่งสภาประชาธิปไตยถึงกับอัปปางลงกลางสภา โดยกระทู้ถามของคนเก่งเมืองอุบลผู้ขึ้นชื่อลือชาในยุคนั้น คนเก่งแห่งเมืองอุบลคนนั้นก็คือ นายเลียง ไชยกาล ผู้แทนราษฎรแห่งจังหวัดอุบลราชธานีนั่นเอง

ก่อนที่จะได้กล่าวเรื่องราวถึงความอัปปางกลางสภาผู้แทนราษฎรของรัฐบาลเจ้าคุณพหล ฯ ในอันเกี่ยวกับกรณีที่ซื้อขายที่ดินอันเป็นทรัพย์ส่วนหนึ่งของพระมหากษัตริย์นั้น ท่านผู้อ่านควรจะได้ทราบเรื่องราวเรื่องนี้เสียด้วยว่า เดิมทีของเรื่องนี้มีสาเหตุสืบเนื่องมาอย่างไร

เดิมทีของเรื่องนี้มันมีอยู่ว่ารัฐบาลเจ้าคุณพหล ฯ ได้ออกกฎหมายขึ้นฉบับหนึ่งเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐ วัตถุประสงค์และความมุ่งหมายของกฎหมายนี้ก็คือ เพื่อเป็นการคุ้มครองทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ให้มีความวัฒนาสถาพร ดังนั้นจึงได้มีกฎหมายโอนพระคลังข้างที่ไปขึ้นอยู่กับกระทรวงการคลังรับภาระเป็นผู้ดูแลต่อไป แต่ก่อนที่จะโอนไปขึ้นอยู่กับกระทรวงการคลังนั้น สำนักราชวังซึ่งขึ้นตรงกับนายกรัฐมนตรี แต่พระยาพหลฯ ได้แต่งตั้งให้พระดุลย์ธารณ์ปรีชาไวท์ รัฐมนตรีผู้รักษาการแทนนายกรัฐมนตรี ในสำนักพระราชวังก่อนที่จะมีการโอนกิจการ สำนักพระราชวังที่จะให้ไปขึ้นอยู่กับกระทรวงการคลังนั้น กระทรวงการคลังมีความปรารถนาที่จะให้เรื่องราวและปัญหาต่าง ๆ นั้นเรียบร้อยเสียก่อนจึงจะได้รับโอนจากสำนักพระราชวัง ในระหว่างที่มีการโอนกันนั้นก็ปรากฏว่า มีบุคคลสำคัญ ๆ ในคณะรัฐบาลเจ้าคุณพหล ฯ มีความปรารถนาที่จะได้ที่ดินเอาไปปลูกบ้านเป็นที่พักอาศัยต่อไปในอนาคต จึงได้พิจารณาเห็นว่า ที่ดินของพระคลังข้างที่อันเป็นทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์นั้นเป็นที่ดินที่มีอยู่หลายต่อหลายแห่งด้วยกัน ที่ดินที่กล่าวนี้เป็นที่ดินเหมาะสำหรับจะปลูกบ้านเป็นที่อยู่ที่อาศัยต่อไป จึงได้ทำหนังสือร้องเรียนทูลไปยังคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้นก็คือ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา เจ้าพระยายมราช

พลเอก พิชเยนทร์โยธิน ผู้ที่ทำหนังสือยื่นเรื่องราวขอกรุณามหาธิคุณนั้นก็คือพระดุลย์ธารณ์ ปรีชาไวท์ ซึ่งกระทำหน้าที่แทนนายกรัฐมนตรีในสำนักพระราชวัง ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ มิได้ทรงขัดข้องในเรื่องนี้จึงได้คิดขายที่ดินพระคลังข้างที่กันขึ้นโดยวิธีงุบงิบ แต่การซื้อขายที่ดินครั้งนี้ เป็นการซื้อขายกันอยู่ในคณะรัฐมนตรี และบุคคลบางหมู่ บางเหล่าเท่านั้น มิได้มีการประกาศหรือออกคำแถลงการณ์ หรือการชักชวน หรือการโฆษณาประการหนึ่งประการใดก็หามิได้ นัยว่า การซื้อขายกันครั้งนั้นนั้น เป็นการซื้อขายกันด้วยราคาถูก ๆ ซึ่งจะหาโอกาสซื้อที่ดินด้วยราคาถูก ๆ เช่นนี้จากที่หนึ่งที่ใดมิได้เลย นอกจากที่ดินของพระคลังข้างที่เท่านั้น นอกจากนี้ ยังปรากฏอีกด้วยว่า มีการซื้อขายที่ดินของพระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา รวมอยู่ด้วย แต่เป็นการซื้อขายที่ดินของพระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา กลับมีราคาสูงลิบ ผิดแผกแตกต่างไปจากราคาที่ดินของพระคลังข้างที่

การซื้อที่ดินทั้งสองประการนี้ นายเลียง ไชยกาล ผู้แทนราษฎรแห่งจังหวัดอุบลราชธานีอันเป็นดาวรุ่งอยู่ในรัฐสภาในเวลานั้น ได้รับทราบเรื่องราวอันเป็นอัปมงคล และมีความคิดเห็นไปว่า การซื้อขายที่ดินรายนี้ เป็นการซื้อขายกันในราคาถูกมาก และเป็นการซื้อขายกันในระหว่างคณะรัฐมนตรี และบุคคลผู้ใกล้ชิดสนิทสนมเป็นบางคนเท่านั้น ควรจะเป็นพระมหากรุณาธิคุณไม่เฉพาะแต่คณะรัฐมนตรี หรือบุคคลบางคนเท่านั้น ควรจะมีพระมหากรุณาธิคุณกับตาสี ตาสา ยายมี ยายมา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วย ไม่ควรจะทรงพระมหากรุณาธิคุณเฉพาะแต่บุคคลในคณะรัฐมนตรี หรือผู้ใกล้ชิดเท่านั้น เพราะไม่เพียงแต่จะเป็นพระดุลย์ธารณ์ปรีชาไวท์ พระยาฤทธิ์อัคเนย์ หลวงพิบูลสงคราม หลวงอดุลย์เดชจรัส ฯลฯ เท่านั้น ที่ไม่มีที่ดินจะปลูกบ้านราษฎรทั่วประเทศในขณะนั้น อย่าว่าแต่จะไม่มีที่ดินอยู่เลย แม้ที่จะทำกินก็ยังไม่มี ชาวนา ชาวไร่ ต้องเช่าที่ดินเขาทำกิน และได้รับความเดือดร้อนแทบน้ำตากระเด็น รัฐบาลในบัดนั้น ก็ไม่มีโครงการอะไรจะช่วยเหลือให้ราษฎรมีที่อยู่ที่อาศัย และที่ทำมาหากิน แล้วมันเรื่องอะไรกันเล่า ? บุคคลเหล่านั้นจึงเดือดร้อนในที่อยู่ที่อาศัย มันเป็นการเห็นแก่ตัวอย่างร้ายแรงฉกาจฉกรรจ์ที่สุดลักษณะเหล่านี้ ไม่น่าจะมีอยู่แก่บุคคลที่เรียกตัวเองว่า เป็นนักปฏิวัติหรือนักการเมืองเลย

เป็นสิ่งที่น่าอนาถใจอย่างเหลือล้น ในขณะ ที่เศรษฐภัยคุกคามประ เทศและ ประชาชนอยู่อย่างหนักหน่วงคนว่างงานเต็มบ้านเต็มเมือง ปัญหาเงินฝืดหรือ "Deflation" ก็ยังเป็นปัญหาที่รัฐบาลแก้ไม่ตก แต่ก็เป็นสิ่งที่น่าเศร้าสลดใจเป็นอย่างยิ่งบุคคลที่เรียกตัวเองว่า เป็นนักการเมือง เป็นนักปฏิวัติ เป็นผู้มีอุดมคติ และสปิริตอันสูง เป็นบุคคลที่เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความปรารถนาทะเยอทะยานใฝ่ฝัน จะสร้างชาติและสร้างประเทศ ต้องการเห็นประชาชนมีการกินดีอยู่ดี แต่... แต่...อนิจจาเขากลับมีความรู้สึกนึกถึงประโยชน์ตนเองเห็นแก่ตัวเอง จะเป็นไปได้ละหรือ? ที่เขาจะสร้างชาติ สร้างประเทศ สร้างความรุ่งเรืองต่อไปในอนาคต เป็นที่น่าเศร้าสลดรันทดใจแก่ชาวไทยอย่างยิ่งที่ประเทศไทยมีแต่นักการเมืองที่มีลักษณะดังกล่าวนี้อยู่มากมายเหลือเกิน

นักการเมืองที่ประชากรทั่วโลกปรบมือให้นั้น ก็คือนักการเมืองที่มีอุดมคติ ไม่เห็นแก่ตัว เป็นผู้เสียสละอยู่ชั่วนิรันดร ไม่ได้มีความสนใจใยดีอะไรกับชีวิตในอนาคต ตัวเองจะเป็นอย่างไร จะมีที่อยู่ที่อาศัยหรือไม่ จะเกิดความทุกข์ยากลำบากเพียงไร ลูกเมียจะเป็นไปด้วยประการใดน นักการเมืองโดยแท้จริง ไม่มีใครเขาคิดกันดอกเขามีแต่ความครุ่นคิดอยู่ชั่วนิรันดรนั่นก็คือ เขาจะทำให้บ้านเมืองเจริญก้าวหน้าขึ้นมาอย่างไร ด้วยมีไอเดียอย่างไร และด้วยวิธีการอย่างไร แต่ถ้าหากเป็นนักการเมืองจอมปลอม หรือพวกเปรตการเมือง นักการเมืองดังกล่าวนี้แหละที่เขาคิดถึงตัวเอง คิดถึงลูกคิดถึงเมีย คิดถึงความอดอยากปากแห้งที่จะเกิดขึ้นแก่ตัวเขาและลูกเมียในอนาคต

การซื้อขายที่ดินอันเป็นทรัพย์สินของพระคลังข้างที่ อันเป็นไปในทำนองว่าเป็นการซื้อขายในทำนองงุบงิบกันนั้นได้มีบุคคลทั้งเป็นผู้ก่อการปฏิวัติ เมื่อ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ บุคคลภายในคณะรัฐบาล บุคคลภายนอกที่ใกล้ชิดแต่หากไม่ใช่ตาสี ตาสา ยายมี ยายมา หรือไม่มีชื่อนายเลียง ไชยกาล นายไต๋ ปาณิกบุตร รวมอยู่ในบัญชีซื้อขายนี้ด้วย แต่ถ้าหากมีชื่อบุคคลทั้งสองนี้อยู่ในบัญชีซื้อขายด้วย กระทู้ด่วน หรือญัตติด่วน อาจไม่เกิดขึ้นก็ได้

ข้าพเจ้าขอนำเอาบัญชีรายชื่อของบุคคลที่ซื้อที่ดินรายนี้ มาให้ผู้อ่านพิจารณาดูว่าเขาสมควรจะเป็นนักการเมืองหรือไม่

บัญชีรายชื่อผู้ซื้อที่ดินของพระคลังข้างที่มีชื่อดังต่อไปนี้

๑ นายพันเอกพระยาฤทธิ์อัคเนย์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ ที่ดินบางรัก ๓ แปลง เป็นราคา ๑๐,๐๐๐ บาท

๒. นายนรเรศ ธิรักษ์ ที่ดินบางซื่อ ๑ แปลง ราคา ๔,๐๐๐ บาท

๓. นายวิลาศ โอสถานนท์ ที่ดินบางรัก ๑ แปลง ราคา ๖,๐๐๐ บาท

๔. พระพิจิตรราชสาส์น ที่ดินบางซื่อ ๑ แปลง ราคา ๕,๕๕๔ บาท

๕. หลวงนิเทศฯ ที่ดินพระนคร ๑ แปลง ราคา ๗,๐๐๐ บาท

๖. นายเอก สุพโปกฏ ที่ดินบางกอกใหญ่ ๑ แปลง ราคา ๒,๘๔๔ บาท

๗. หลวงชำนาญ นิติเกษตร ที่ดินบางรัก ๑ แปลง ราคา ๔,๐๗๖ บาท

๘. นายแสวง มหากายี ที่ดินบางรัก ๑ แปลง ราคา ๖,๖๑๔ บาท

๙. นายสอน ที่ดินสำเพ็ง ๓ แปลง ราคา ๕,๕๘๔ บาท

๑๐. พระนราชจำนงค์ ที่ดินบางรัก ๑ แปลง ราคา ๖,๖๑๔ บาท

๑๑. หลวงอรรถสารประสิทธิ ที่ดินบางรัก ๑ ๑ แปลง ราคา ๑๐,๗๕๐ บาท

๑๒. นายจำนงค์ ราชกิจ ที่ดินอำเภอพระนคร ๑ แปลง ราคา ๖,๑๓๔ บาท

๑๓. ร.อ. กระวี ฉัตรภูติ ที่ดินอำเภอดุสิต ๑ แปลง เป็นเงิน ๕,๔๘๐ บาท

๑๔. ร.อ. กุหลาบ กาญจนสกุล ที่ดินสำเพ็ง ๕ แปลง ราคา ๖,๗๓๔ บาท

๑๕. น.ท. หลวงยุทธศาสตร์โกศล ที่ดินบางซื่อ ๑ แปลง ๑๐,๓๐๓ บาท

๑๖. พระดุลย์ธารณ์ปรีชาไวท์ ที่ดินสำเพ็ง ๑ แปลง เป็นเงิน ๑๔,๐๐๐ บาท

นอกจากบุคคลดังกล่าวนี้แล้ว ก็ยังมีบุคคลในพวกก่อการ ได้ซื้อที่ดินด้วยราคาถูกๆ ในคราวนี้ไว้ด้วยเหมือนกัน แต่เห็นว่าเรื่องราวฉาวโฉ่ ในกรณีที่ท้าวเลียง ไชยกาล ได้อินเตอร์วิว หนังสือพิมพ์ในการตั้งกระทู้ถามในรัฐสภา จึงเร่งรีบคืนที่ดินนั้นเสียผู้ก่อการดังกล่าวนี้ คือพันเอกหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นต้น

จากเรื่องราวและพฤติการณ์อันน่าบัดสีดังกล่าวมานี้นั้น นายเลียง ไชยกาล คนเก่งที่มีคารมกร้าวแกร่ง แห่งจังหวัดอุบลราชธานี จึงได้ตั้งกระทู้ด่วนเสนอเข้าสภาในคราวประชุมในวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐

การประชุมสภาผู้แทนราษฎรวันนั้นเป็นการประชุมที่เต็มไปด้วยบรรยากาศอันมีสถานการณ์เคร่งเครียดที่สุดยิ่งกว่าการประชุมครั้งใดๆ ที่สภาฯ ได้ผ่านมาแล้ว เพราะอย่างไรเสียการประชุมวันนี้ มันจะต้องมีการประทะคารมกันอย่างรุนแรงระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ ที่ราษฎรได้เลือกตั้งเข้ามาเพื่อรักษาประโยชน์ของตน กับรัฐบาล ซึ่งมีพระยาพหลฯ เป็นนายกรัฐมนตรี เพราะการประทะคารมครั้งนี้ ไม่เป็นแต่กระทู้ด่วนของนายเลียง ไชยกาล เท่านั้น แต่ยังมีญัตติมหาประลัยเปิดการอภิปรายของนายไต๋ ปาณิกบุตร ผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนครอีกด้วย แน่ละ อย่างไรเสียสงครามรัฐสภาครั้งใหญ่ยิ่ง และยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์แห่งระบบสภา จะต้องมีการปะทะกันอย่างแรงที่สุดเป็นประวัติการณ์

ในวันที่จะมีสถานการณ์สงคราม แห่งรัฐสภาครั้งยิ่งใหญ่อันอุบัติขึ้นนั้น ในวันนั้นมีราษฎรเข้า ฟังประชุมอย่างล้นหลามออกมาข้างนอก และที่สโมสรสภาผู้แทนราษฎรก็มีผู้ฟังอยู่เป็นจำนวนมากที่ยืน เก้ๆ กังๆ อยู่ที่สนามหน้าสภาผู้แทนราษฎรก็มี แสดงให้เห็นได้ทีเดียวว่าประชาชนมีความสนใจในเรื่องนี้อยู่มากทีเดียว

การประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งยิ่งใหญ่ในวันนั้น มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองประเภท มาประชุมถึง ๑๒๐ คน บางทีสมาชิกสภาผู้แทนเหล่านั้น จะเห็นเป็นกรณีจำเป็นของกระทู้ด่วน และญัตติเกิดอภิปรายนั้นก็ได้ ทั้งนี้เพื่อรักษาผลประโยชน์อันสำคัญยิ่งของชาติไว้ มิฉะนั้นแล้วทรัพย์สินที่ดินอันเป็นของพระคลังข้างที่และเป็นของชาติ จะถูกขายด้วยราคาถูกๆ อย่างไม่น่าจะเป็นไปเช่นนั้น จึงได้พร้อมใจกันมาประชุมกันเป็นพิเศษ

สำหรับที่นั่งของรัฐมนตรี ในวันนั้นก็คับคั่งเป็นพิเศษด้วยเหมือนกัน เพราะต่างก็ถือว่ารายการในวันนี้ เป็นรายการพิเศษอันยิ่งใหญ่ ที่จะต้องรณรงค์กันอย่างสุดฝีมือทีเดียว พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรี มีสีหน้าอันเคร่งเครียดอยู่มากทีเดียวเพราะอย่างไรเสียวันนี้ท่านจะต้องถูกรุกฆาตกินเรืออย่างแน่นอน หรือมิฉะนั้น อาจถูกรุกจนด้วยก็ได้ ดังนั้นบรรยากาศทั่วไปในรัฐสภาดูช่างเป็นบรรยากาศไม่ใคร่จะแจ่มใสอะไรเลย ที่นั่งที่จัดไว้ให้กับพวกหนังสือพิมพ์สำหรับวันนั้นนั้นมันเต็มเปรี๊ยะทุกที่นั่งทีเดียว เพราะเป็นข่าวชิ้นสำคัญที่จะต้องเสนอสนองต่อประชาชน นอกจากบุคคลต่างๆดังได้กล่าวมาแล้วนี้ ก็ยังมีบุคคลที่ได้ซื้อที่ดินของพระคลังข้างที่ด้วยราคาถูกๆ ซึ่งจะหาซื้อที่ดินพระคลังข้างที่เท่านั้น ก็ได้มานั่งฟังการประชุมด้วยเหมือนกัน เช่น นายประจวบ บุรานนท์ พระดุลย์ธารณ์ปรีชาไวท์ หลวงอรรถสารประสิทธิ ร.อ. กุหลาบ กาญจนกุล ร.น. นายเอก สุพโปฎก เป็นต้น

ครั้นแล้ว........ การประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งยิ่งใหญ่เป็นประวัติการณ์ ก็เปิดฉากขึ้นทันที และเมื่อมาถึงกระทู้ ด่วนของคนเก่งแห่งเมืองอุบล ฯ ท้าวเลียง ไชยกาล ดาวร้ายแห่งสภา คนในยุคนั้น คนเก่งแห่งเมืองอุบล ฯ ก็ลุกขึ้นถามพระยาพหล ฯ ทันที

๑. กรมพระคลังข้างที่เดิมขึ้นกับสำนักนายกรัฐมนตรี แต่โอนไปขึ้นกับกระทรวงการคลัง เริ่มโอนจริง ๆ ในวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. นี้ ก่อนใกล้จะโอนไปขึ้นกระทรวงการคลังนี้ ได้มีโอกาส โอนขายอสังหาริมทรัพย์ ของกรมพระคลังข้างที่มากที่สุดในระหว่างนี้คือ ตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๘๐ ถึงวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๘๐ รวมกว่า ๒๕ ราย

วันทำสัญญา และราคาที่ข้าพเจ้าได้เสนอมาท้ายหนังสือ กระทู้นี้ ขอทราบว่าเป็นความจริงเพียงไร

๒. ราคาขายนั้น ถูกมากใช่หรือไม่ ? ถ้าท่านตอบว่าไม่ใช่ ข้าพเจ้าขอถามว่า เหตุใดจึงไม่ประกาศ ให้ประชาชนรู้ เพื่อที่จะซื้อ เพราะเรื่องนี้ปรากฏว่า ขายให้พวกพ้องกันเองทั้งนั้น ทำไมไม่ขายให้แก่คนอื่น ๆ ที่เขาจะซื้อได้ดีกว่านี้

๓. ถ้าท่านตอบว่า เพราะไม่ทราบว่าจะมีผู้ซื้อ ข้าพเจ้าขอถามต่อไปอีกว่า ท่านคิดหรือไม่ว่า เจ้าพนักงาน ก็อยู่ในกรุงเทพ ฯ หลายสิบปี และพนักงานรักษาประโยชน์โดยเฉพาะน่าจะมีความรู้กว่าเด็ก ๆ เช่นข้าพเจ้า แต่ข้าพเจ้ายังประมาณราคา ได้ว่าที่ขายกันนั้นถูกอย่างน่า

สงสัยนัก และเรื่องที่จะทำต่อไปนี้จะได้หรือไม่ คือประกาศให้มหาชนซื้อที่ดินรายนี้ด้วยเงินสด ถ้าได้มากกว่านี้แล้ว ให้ไล่เจ้าหน้าที่ออก และลงโทษ ถ้าไม่ได้ราคาดีกว่าที่ขายกันอยู่นี้ ข้าพเจ้าจะลาออกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยไม่ขอสมัครอีกตลอดชีวิต

๔. ค่าธรรมเนียมในการซื้อขาย ธรรมดาผู้ซื้อออก แต่การซื้อขายคราวนี้ พระคลังข้างที่ออกเองเช่นนั้นใช่ไหม ?

๕. การสำรวจเพื่อแบ่งแยกที่ดิน หากมี ธรรมดาใช้เวลา ๒ เดือน แต่การซื้อขายแบ่งแยกที่ดิน ในคราวนี้มีเพียง ๒ วันเสร็จ เหตุไรจึงเป็นเช่นนั้น ?

๖. เหตุผลในการซื้อขายในที่ดินคราวนี้มีอย่างไร ขอให้อธิบาย และข้าพเจ้าอยากทราบว่า เหตุใดจึงเผอิญ มีแต่ในวังปารุสกวันบ้าง พระคลังข้างที่บ้าง เกษตรบ้าง สมาชิกประเภทที่สองบ้าง รัฐมนตรีบ้าง และเหตุใดรัฐมนตรีอื่น ๆ จึงมิได้ซื้อ เผอิญไปถูกรัฐมนตรีผู้ไปรักษาราชการในพระคลังข้างที่ นอกจากนี้ ก็เป็นเลขานุการคณะรัฐมนตรี และราชเลขาธิการ ในพระองค์เป็นผู้รับซื้อ ขอให้อธิบายให้ข้าพเจ้า หายความข้องใจ

๗. ตามเรื่องที่ปรากฏนี้ ท่านไม่มีความสงสัยอะไรบ้างหรือ และเวลานี้มีเสียงโจษกันว่า ในกรมพระคลังข้างที่ เกิดการทุจริตกันมาก ท่านจะตั้งกรรมการคือ คนภายนอกจริง ๆ ไม่เกี่ยวกับส่วนได้ส่วนเสีย ชำระสะสางถึงเรื่องทุจริต ที่ดินได้หรือไม่ ?

๘. ท่านทราบหรือไม่ว่า ที่ดินแทบทุกแห่งที่ขายคราวนี้ มีลักษณะที่น่าสนใจอยู่ข้อหนึ่ง คือรายได้ที่ดินไล่เลี่ยกับจำนวนเงินค่าซื้อผ่อนส่ง หมายความว่า ผู้ซื้อไม่ต้องลงทุนก็ได้ เช่นที่ดินรายที่ขายกับพระดุลย์ธารณ์ปรีชาไวท์ ได้ค่าเช่าเดือนละ ๕๐ บาท ผ่อนส่งเดือนละ ๑๐๐ บาทเป็นต้น ถ้าท่านไม่ทราบ ขอเรียนข้อเท็จจริง ให้ทราบดังกล่าวนี้ และขอถามว่า ท่านจะลงโทษผู้ทุจริตกว่าการไล่ออกได้ไหม ? เพราะไล่ออกเฉย ๆ เขาไม่ทุข์กร้อน เพราะเขาได้ทรัพย์คุ้มพอ

เมื่อเอ๋ยเมื่อนั้น เมื่อท้าวเลียง ไชยกาล คนดังแห่งเมืองอุบลราชธานี กล่าวกระทู้ถามความเรื่อง "การซื้อพระที่ดิน พระคลังข้างที่" จบลงแล้ว เขาก็นั่งลงคอยสดับตรับฟังพระยาพหล ฯ ตอบกระทู้ถามมหาประลัยของเขา จากนั้นเจ้าคุณพหล ฯ ก็ลุกขึ้น ตอบกระทู้ถามด้วยเสียงอันดังก้องสภาว่า

๑. การซื้อขายเช่นนี้ เวลานี้ก็มี แต่ก่อนๆ ก็มี

๒. ให้ชำระผ่อนได้

๓. บางรายว่าจะถูกก็ได้ ที่ไม่ได้ประกาศก็เพราะไม่ได้ตั้งใจจะขาย หากที่ขายให้นี้ก็เพราะเป็นพระมหากรุณาเท่านั้น

๔. ข้าพเจ้าไม่ทราบ

๕. ไม่ทราบข้อเท็จจริง แม้แต่การสำรวจเพื่อแบ่งแยกที่ดินของเจ้าพนักงาน

๖.ได้ตอบแล้วว่า ขายให้แก่ผู้สมควรได้รับพระราชทานพระมหากรุณา เป็นรายๆ ไป

๗. ข้าพเจ้าไม่สงสัยว่า การกระทำนั้น เป็นการทุจริต เพราะได้กระทำโดยวิธีเปิดเผย

๘. ข้อเท็จจริงไม่ทราบ แต่รายที่ดินที่อ้างนั้นไม่รู้

การตอบกระทู้ถามของนายเลียง ไชยกาลนั้น เป็นการตอบห้วน ๆ และมิได้ให้เหตุผลอันชัดแจ้งว่าเรื่องการซื้อขายกันนั้น เป็นไปเพื่อความสมควรหรือไม่ เป็นราคาที่ยุติธรรม หรือไม่ เมื่อไตร่ตรองพิจารณา คำตอบของพระยาพหล ฯ ดูแล้วคล้าย ๆ กับพระยาพหล ฯ ไม่ได้ทราบเรื่องราวในการซื้อขายที่ดินโดยละเอียดละออนัก และการตอบกระทู้ถามของเจ้าคุณพหล ฯ ก็มิได้ให้ความสว่างไสวแก่สภา แต่ประการใดเลย ดังนั้น นายเลียง ไชยกาล ผู้แทนราษฎรแห่งจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นฮีโร่คนหนึ่ง ของรัฐสภาในบัดนั้น จึงลุกขึ้นมาซักถามทันที

นายเลียง ไชยกาล........ ในคำตอบ ข้อถามที่ ๑ ที่ขายเช่นนี้ เป็นเรื่องเช่นนี้ ในบัดนี้ก็มี แต่ก่อนก็มีนั้น มีกี่ราย

พอนายเลียง ไชยกาล จะซักถามต่อไป ประธานสภาท้วงว่า

"ตามระเบียบซักได้ ๓ ข้อเท่านั้น"

นายเลียง ไชยกาล ลุกขึ้นแถลงว่า

"เพราะเช่นนั้นนะซิ ข้าพเจ้าจะซักรวมคราวละแต่ข้อทีเดียว เพราะกระทู้ของข้าพเจ้ามีด้วยกัน ๘ ข้อ"

ประธานสภามิได้คัดค้าน นายเลียง ไชยกาล จึงได้ซักถามต่อไป

นายเลียง ไชยกาล..... รัฐบาลนี้ระลึกหรือไม่ว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระเยาว์อยู่ พระมหากรุณาที่ให้ ใครเป็นผู้ให้ และเหตุใดจึงมีพระมหากรุณาแก่ผู้ซื้อเหล่านั้น

เจ้าคุณพหลฯ..... ข้าพเจ้าคิดว่า ผู้ที่ยังอยู่ด้วยกันที่นี่ ก็คงจะไม่รู้ว่าจะตอบอย่างไรได้ เพราะถามมามันมากนัก

นายเลียง ไชยกาล ..... ท่านนายกรัฐมนตรี รู้วิธีการขายที่ดินกันบ้างไหม ?

เจ้าคุณพหลฯ..... ที่ดินรายนี้ซื้อกันด้วยพระมหากรุณาธิคุณนี่ ซึ่งเมื่อท่านพอใจอาจยกให้เสียเลยก็ได้

นายเลียง ไชยกาล..... เป็นเพราะเหตุใด จึงเลือกมีพระมหากรุณาแก่พระดุลย์ธารณ์ปรีชาไวท์ ขุนพิชิตสุรการ ทำไมไม่มีพระมหากรุณาแก่หลวงสินธุฯ หลวงประดิษฐฯ หลวงธำรงฯ หรือพระดุลย์ธารณ์ปรีชาไวท์ดีกว่าบุคคลทั้งสามที่ได้ออกนามมาแล้วนั้น

ตอนนี้ พระยาพหลฯ มีสีหน้าอันเต็มไปด้วยความเคร่งเครียดที่สุด และได้โต้ตอบด้วยเสียงอันดังว่า

"ข้าพเจ้าจะไปรู้ได้อย่างไร มันเป็นเรื่องกระเป๋าของเขา"

พฤติการณ์ตอนนี้ มีสถานการณ์อันตึงเครียดหนัก เจ้าคุณพหลฯ คร่ำเคร่ง ส่วนนายเลียง ไชยกาล ก็ไม่กล้าจะซักถามต่อไปอีก เพราะถ้าขืนซักถามกันต่อไปสถานการณ์อันตึงเครียดอยู่แล้ว มันจะตึงเครียดยิ่งขึ้นไปอีก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายคนหายใจไม่ค่อยสะดวกนัก เพราะต่างก็หวาดเกรงไปว่า อาจจะเกิดความวุ่นวายขึ้นในสภา หรือเจ้าคุณพหลฯ อาจยุบสภาผู้แทนราษฎรเสียก็ได้

ที่สุด กระทู้ถามของนายเลียง ไชยกาล ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ก็สิ้นสุดอวสานลงด้วยประการฉะนี้แล

-๕๔-

ญัตติเปิดอภิปราย
การซื้อขายที่ดินของพระคลังข้างที่

กระทู้ถามของนายเลียง ไชยกาลผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ได้ผ่านพ้นไปแล้วทำให้รัฐนาวาของพระยาพหลฯ ประสบมรสุม "Depression" เพียงเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น แต่มรสุม "Depression" ขนาดใหญ่ และมีอนุภาพอิทธิพลลูกใหม่นั้นก็คือ "ญัตติเปิดอภิปรายการซื้อขายที่ดินของพระคลังข้างที่" ญัตติอันนี้ มีอนุภาพอันฉกาจฉกรรจ์รุนแรงมาก รุนแรงจนถึงกับทำให้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ลาออก เจ้าคุณพหลฯ นำสต๊าฟคณะรัฐมนตรีของท่านขึ้นสู่เชิงตะกอน แล้วก็จัดการฌาปนกิจไปตามระเบียบ

ญัตตินี้ จึงมีความสำคัญ ในประวัติศาสตร์แห่งการปกครองในระบอบรัฐสภา ซึ่งเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ควรบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ ดังนั้น จึงเป็นการสมควรที่จะทราบว่าในการซื้อขายที่ดินของพระคลังข้างที่ มันเป็นการสมควรเพียงใดหรือไม่ และพฤติกรรมเช่นนั้น เป็นสิ่งอัปลักษณ์อย่างยิ่งสำหรับผู้ที่เรียกว่า **"เป็นนักการเมือง"**

จากกระทู้ถาม "มฤตยู" ของคนดังเมืองอุบลฯ ได้ผ่านไปแล้วด้วยสถานการณ์อันตึงเครียด ก็มาถึงญัตติด่วนของนายไต๋ ปาณิกบุตร ผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร เขาลุกขึ้นกล่าวถึงเหตุผลต่างๆในการเสนอญัตติของเขาว่า

"เราถือกันว่า ทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์ เป็นทรัพย์แผ่นดิน ไม่ใช่เป็นของส่วนพระองค์ เราต้องรักษาไว้ ฉะนั้นนโยบายการจัดทรัพย์สินจึงมีว่า ต้องจัดให้คงอยู่และเจริญขึ้น มิให้เสื่อมลง ดังนั้น จึงได้มีกฎหมายโอนพระคลังข้าง

ที่ไปให้กระทรวงการคลังรักษาต่อไปก่อนมีการโอนกิจการไป อยู่ กับ กระ ทรวง การ คลัง ได้ความว่า กระทรวงการคลังต้องการให้เรียบร้อยเสียก่อน จึงในระหว่างตอนนี้ ได้มีการขายที่ดินกันเป็นอันมากในการซื้อขายกันนี้ ปรากฎว่าบางท่านซื้อแล้วได้กลับโอนคืนไปด้วยรู้สึกตัวว่าจะถูกต้ม ขอโทษที่ต้องออกนาม คุณหลวงพิบูล-สงคราม ที่น่าชมเชยอย่างยิ่ง ท่านได้ซื้อไว้ ๘ แปลง พอรู้ว่าเป็นเรื่องสกปรกท่านก็คืนหมด คุณหลวงธำรงฯก็เช่นเดียวกัน ท่านไม่ยอมซื้อ นอกจากนี้ยังมีรัฐมนตรีอีกหลายท่าน ถูกชวนให้ซื้อในทำนองนี้ ข้าพเจ้าเห็นแก่ประเทศสยาม จึงใคร่จะล้างมลทินคณะราษฎร์ซึ่งจะอยู่คู่กับประเทศ

มีอยู่รายหนึ่ง จะนำข้ออ้างเป็นข้อเท็จจริงคือ ที่ดินรายพระยาสุรเกษตรโสภณ ผู้เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ได้รับพระราชทานประจำตระกูล ได้จำนองที่ดินราคาหลายหมื่นบาทกับพระคลังข้างที่ แล้วขอซื้อคืนด้วยราคา ๒๐,๐๐๐ บาท แต่คลังไม่ขาย ไปขายให้บุคคลอื่นอื่นผู้หนึ่ง ซึ่งมีเกียรติคุณความดีไม่เท่ากับพระยา-สุรเกษตรโสภณ ด้วยราคาเพียง ๑,๐๐๐๐ บาทเท่านั้น และผ่อนส่งน้อยกว่าที่พระยาสุรเกษตรโสภณให้จึงขอให้เจ้าคุณนายกฯ อภิปราย

พระยาพหล ฯ นายกรัฐมนตรี ได้ลุกขึ้นแถลงเป็นใจความว่า

"ท่านพูดมามาก ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่า ท่านจะเอาอย่างไร จะให้ข้าพเจ้าว่าในข้อไหน"

นายไต๋ ปาณิกบุตร เจ้าของญัตติมหาประลัย ลุกขึ้นกล่าวโต้ตอบอย่างมิประหวั่นพรั่นพรึงว่า

"จริงหรือไม่เล่า ที่จะให้ข้าพเจ้าว่า"

พระยาพหล ฯ ลุกขึ้นตอบด้วยเสียงดัง

"จะให้ข้าพเจ้าพูดจริงหรือ"

พระยาพหล ฯ ส่งเสียงดังก้องสภา ฯ แล้วนายไต๋ ปาณิกบุตร ผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร ลุกขึ้นโค้งคำนับให้แก่พระยาพหล ฯ เป็นทำนองว่า "เอาเลยครับ" แล้วพระยาพหล ฯ จึงกล่าวด้วยเสียงอันครวญสั่นลั่นสภาว่า

"พูดถึงพระยาสุรเกษตรโสภณไม่ใช่ดูถูกดูหมิ่น แต่เมื่อฝ่ายเสนอญัตติจะให้พูดก็จะพูดให้พึ่ง"

พระยาพหล ฯ อภิปรายต่อไปว่า

"ที่ดินรายที่ว่านั้น พระยาสุรเกษตรโสภณเช่าอยู่ในราคาเดือนละ ๔๐ บาท ติดค่าเช่ามาตั้งพันกว่าหรือสองพัน ได้มาเจรจาขอซื้อด้วยเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท โดยจะยอมใช้หนี้เดือนละ ๑๒๐ บาท พระคลังเห็นว่าค่าเช่าเดือนละ ๔๐ บาท ยังติดมาถึง ๒๐๐๐ บาท จะมาขอซื้อให้ถึงเดือนละ ๑๒๐ บาท จะสามารถให้ได้หรือ จึงว่า เอาอย่างนี้เถอะ ผ่อนใช้หนี้เดือนละ ๔๐ บาท ก่อน จนกว่าหนี้เก่าจะหมด เอาไหมล่ะ พระยาสุรเกษตรโสภณก็เงียบไป ต่อมาอีกผู้หนึ่ง พันโทหลวงยุทธศาสตร์โกศล ขอพระมหากรุณาซื้อผ่อนส่งเดือนละ ๕๐ บาท คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พิจารณาเห็นสมควรให้จึงลดลง ๑ ใน ๓ เป็นพระมหากรุณาส่วนพระองค์ ที่นั้นยังเหลือราคา ๓๐,๓๐๓ บาท สำหรับพระยาสุรเกษตรนั้น แม้แต่ ๒๐ บาท ก็ไม่มีจะให้ ๑๒๐ บาท จะให้ได้อย่างไร"

นายไต๋ ปาณิกบุตร ผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร เจ้าของ "ญัตติมหาประลัย" ท่านลุกขึ้นถามนายก ฯ ว่า

"ได้ทราบว่า การซื้อขายที่ดินพระคลังข้างที่ โดยปกติมีกรรมการอยู่หลายชั้น เช่น ชั้นพิจารณา ชั้นจัดซื้อ จึงขอเรียนถามว่า การซื้อคราวนี้ ได้ผ่านกรรมการจัดซื้อทุกชั้นหรือเปล่า"

พระยาพหล ฯ ลุกขึ้นแถลงว่า "ข้อปลีกย่อยต่าง ๆ ข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่ถ้าว่าหวังความสำเร็จ ก็ควรจะมาตกลงกันซี่ แต่นี่ก็เงียบหายไปเสียเฉย ๆ จะให้พระคลังไปตกลงกับใครต่อเมื่อได้มีผู้ขอพระมหากรุณาจึงให้ไป"

บุคคล ที่ได้ลุกขึ้นอภิปรายเป็นคนที่ ๒ ก็มิใช่ใครที่ไหนดอก เขาก็คือ นายเลียง ไชยกาล ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี เจ้าของกระทู้ "มหามฤตยู" นั่นเอง

"มีหลักเกณฑ์อย่างไร ในสิ่งที่เรียกว่า "พระมหากรุณา" ถ้าจะเป็นการให้โดยเสน่หา ก็ขอให้เอาความหมายของกฎหมายมาพูดกัน ซึ่งในกรณีนี้จะไม่เข้าเกณฑ์เลย ครั้ง

พระยามานราชวเสวี เป็นผู้อำนวยการพระคลังข้างที่ ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า การซื้อขายที่ดินเป็นเงินตั้งแต่ ๑,๐๐๐ บาทขึ้นไป ต้องเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษา ที่ขุนวิชิตสุรการถือบัญชีอยู่ในมือมาแล้วส่งให้เลือกซื้อกัน ที่ดินแปลงบางลำภูราคาหลายหมื่นบาท ถูกนำเอามาขายด้วยราคาถูก ๆ อย่างนี้ ใครเป็นผู้รับผิดชอบการกระทำอย่างนี้เป็นเกียรติหรือ หอมนักหรือดีนักหรือ''

นายเลียง ไชยกาล คนเก่งเมืองอุบล ได้อภิปรายต่อไปอีกว่า

''นอกจากจะขายกันในราคาถูก ๆ แล้ว พระคลังยังรับซื้อที่ดินแห่งหนึ่งในราคาตารางวาละ ๓๕ บาท ในเมื่อที่ใกล้ ๆ กันมีราคาตารางวาละ ๑๕ บาท งามแล้วหรือ? นี่หรือเป็นวิธีรักษาทรัพย์สินกษัตริย์ของเรา กรรมการตีราคาก็มี แต่ขุนวิชิตสุรการกับนายประจวบ บุรานนท์ ซึ่งเป็นผู้ซื้อเองในคราวนี้ มาตรา ๑๓๒ แห่งกฎหมายอาญาก็ใช้บังคับได้ ถ้าข้าพเจ้าเป็นรัฐบาลจะจัดการตามกฎหมาย''

เมื่อคนดังแห่งเมืองอุบลฯ อภิปรายจบลงแล้ว บุคคลที่สามผู้มีชื่อลือชาในรัฐสภาครั้งนั้น หรือเป็นคนดังอีกคนหนึ่งแห่งเมืองอุบล ฯ ได้ลุกขึ้นอภิปรายอย่างฉาดฉานว่า

''**การจัดทรัพย์สิน**พระมหากษัตริย์ ต้องทำตามกฎหมายที่ได้ออกไว้ตามรัฐธรรมนูญ การพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณ แต่สมัยก่อนถือว่าเป็นพิเศษ เพราะในขณะนั้น ยังไม่มีกฎหมายควบคุม จะเอายุคนี้ สมัยนั้นขึ้นเทียบไม่ได้ สภาเรามีความต้องการรักษาทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ให้คงไว้ด้วยดี จึงผ่านเฉพาะกฎหมายเฉพาะออกไป''

ต่อจากนี้ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ดาวดวงหนึ่งแห่งสภา ฯ ก็หันเข้าเล่นงานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไป

''**อีกปัญหาหนึ่ง** คือคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทั้ง ๓ ท่าน ได้รับประโยชน์เป็นพิเศษส่วนตัวบ้างในกิจการคราวนี้ เพราะในเวลาที่พระคลังซื้อโรงเรียนการเรือนด้วยราคาตารางวาละ ๓๕ บาทเท่านั้น พระคลังเองก็ขายที่ของตนเองโครม ๆ''

นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ผู้มีอารมณ์คมกล้า ได้กล่าวโจมตีต่อไปอีกว่า

"เรื่องของพระยาสุรเกษตร ฯ นั้น ข้าพเจ้ารู้เรื่องนี้ดี แต่ไม่อยากจะพูดอีก เพราะเป็นที่เข้าใจดี ข้าพเจ้าเป็นทนายให้ แต่ถ้าถามผู้รู้จักกันแล้วจะเห็นได้ว่า พระยาสุรเกษตร ฯ สามารถตามปฏิบัติข้อตกลงส่งเดือนละ ๑๒๐ บาท ได้พฤติการณ์ที่ปรากฏในการที่ได้รับพระมหากรุณานี้ ทำให้เข้าใจไปว่า คนเหล่านั้นได้รับพระมหากรุณาจากพระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ ยิ่งกว่าองค์พระมหากษัตริย์ คนเหล่านั้น ควรจะล้างมือให้สะอาด ถ้าไม่สะอาดจะล้างให้สะอาดได้ควรจะตัดทิ้งเสีย ข้าพเจ้ามีความยินดีอย่างยิ่ง ที่ท่านผู้ก่อการสำคัญ ๆ หลายท่านมีมือสะอาด ท่านเจ้าคุณนายก ฯ จึงควรต้องพยายามจับมือเหล่านั้นมาดู และจัดการให้สะอาดเสีย"

เมื่อนายทองอินทร์ ฯ พูดจบ จากนั้นพระยาพหล ฯ ก็ลุกขึ้นมาร่ายรำว่า

"พูดกันมาจนบัดนี้ ข้าพเจ้ายังจับประเด็นไม่ถูก"

ประโยคสุดท้าย พระยาพหล ฯ ส่งเสียงตะโกนดังลั่นสภาว่า

"ที่จะให้ขาวสะอาดนั้น จะเอากันอย่างไร"

"พูดกันแต่ในที่จริงแล้วไม่ใช่อวด ตั้งแต่ปู่ของข้าพเจ้ามาทีเดียว ได้รับราชการอย่างซื่อสัตย์สุจริต มิได้คิดฉ้อฉลในทางทุจริตใด ๆ เลย ยิ่งกว่านั้นในความรู้สึกของข้าพเจ้าในหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี ท่านจะทำงานสู้ข้าพเจ้าไม่ได้ทีเดียว ข้าพเจ้ามีอำนาจเพียงเท่านี้เท่าที่ท่านได้ให้มา พวกท่านทั้งหลายไม่รู้หรือก"

เจ้าคุณพหล ฯ กระแทกเสียงอย่างหนัก

"ท่านไม่รู้หรือกว่า มันคับอยู่ในใจ มันคับใจ มันมีลับลมคมนัยได้อย่างไร แต่ข้าพเจ้าขอให้คำมั่นสัญญาว่า ในเรื่องสภา ฯ นี้ จะเอาอย่างไรก็เอา หรือจะตั้งกรรมการสอบสวนก็ยังได้"

เมื่อพระยาพหล ฯ กล่าวจบ ดาวร้ายดวงจรัสแห่งจังหวัดอุบลฯ เขาผู้นั้นก็คือ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ก็ลุกขึ้นมาโต้กับพระยาพหล ฯ ต่อไป

"เจ้าคุณนายก ฯ กล่าวมาด้วยความจริงใจเหลือเกิน หน้าที่ของท่านให้ผู้อื่นไปทำแทน ก็ถูกทำเสีย

การอภิปรายของนายทองอินทร์ ฯ พาดพิงไปถึงพระดุลย์ธารณ์ปรีชาไวท์ ท่านก็ยกมือขึ้นขอพูดทันที

"**การที่**ได้มีการเสนอญัตติเปิดอภิปรายทั่วไปในคราวนี้ เป็นโอกาสที่ข้าพเจ้าจะได้แสดงความบริสุทธิ์อย่างเต็มที่ เพราะเพียงแต่การตั้งกระทู้ถามเท่านั้นยังไม่พอ ข้าพเจ้าขอขอบคุณสภา ฯ เฉพาะอย่างยิ่งผู้เสนอ ในเนื้อหานั้นรัฐมนตรีผู้นี้มิได้ให้ไว้มากมายนัก นอกจากว่าเรื่องนี้ไม่มีใครรู้ดีไปกว่าเจ้าคุณนายก ฯ จึงขอให้ฟังท่านเอาเอง"

เมื่อพระดุลย์ธารณ์ปรีชาไวท์ได้กล่าวคำอภิปรายสุดสิ้นลง ต่อจากนั้นไปนายดามยู่เกียง ทองลงยา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งจังหวัดกาญจนบุรี ก็ได้เปิดการอภิปรายเป็นคนต่อไป

"การเปิดอภิปรายทั่วไปครั้งนี้ก็เพื่อเป็นการซักฟอกกันให้ขาวสะอาด ประชาธิปไตยผูกไว้กับสภา ฯ ข้อบังคับของสภานั้นมีอยู่ว่าเมื่อมีกิจการพิเศษเกิดขึ้น สภา ฯ อาจตั้งกรรมการขึ้นสอบสวนได้ อาศัยอำนาจตามข้อบังคับนั้น และเจ้าคุณนายก ฯ ก็รับรองแล้ว ขอให้เสนอตั้งกรรมาธิการไปสอบสวน"

เมื่อนายดามยู่เกียง ทองลงยา กล่าวอภิปรายสุดสิ้นลงแล้ว บุคคลที่ลุกขึ้นมากล่าวเป็นบุคคลต่อไปก็คือ หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ท่านได้วาดลวดลายของท่านว่า

"**มีประเด็น**อะไรที่จะจับให้ฟอก ถ้าสมาชิกจะซักว่า รัฐบาลมีนโยบายอย่างไรในการจัดทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ รัฐบาลก็จะตอบในรัฐสภา ฯ นี้ ถ้ายังไม่เป็นที่พอใจ สภา ฯ ก็อาจลืมเสียได้ ที่อ้างว่าเจ้าคุณนายก ฯ รับรองให้การตั้งคณะกรรมการนั้น หมายความว่ารัฐบาลตั้งขึ้นสอบสวนกันเองในทางบริหาร ไม่ใช่กรรมาธิการของสภา ฯ"

หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ กล่าวต่อไปอีกว่า

"ในการที่ข้าพเจ้าไปซื้อที่ดินนั้น เป็นเหตุเกิดเมื่อครึ่งปีมาแล้วและไม่ซื้อก็เพราะไม่ใช่อะไรอื่น หากข้าพเจ้าไม่สมัครใจจะซื้อเท่านั้น"

เมื่อหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์อภิปรายจบลง ต่อจากนั้น ขุนวรสิทธิ ดรุณเวทย์ ผู้แทนราษฎรแห่งจังหวัดหนองคาย ก็ลุกขึ้นอภิปรายว่า

"การซื้อขายคราวนี้ เราจะตั้งกรรมการไปสอบสวนเอาอะไร จะได้อะไรมาที่มีปัญหาเดียวที่จะต้องขบกันคือ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ปฏิบัติหน้าที่โดยถูกต้องแล้วหรือ หน้าที่ของผู้สำเร็จราชการมีอยู่ ๒ ฐานะคือ ๑. บริหารตามรัฐธรรมนูญ ๒. เป็นตัวแทนจัดทรัพย์สินของผู้เยาว์ เมื่อมีข้อกล่าวหาพาดพิงไปถึง ถ้าเจ้าคุณนายกฯ แก้แทนตก ก็ทำหน้าที่ต่อไป ถ้าแก้ไม่ตก ไม่ควรไว้ใจให้กระทำหน้าที่ต่อไป การที่พูดว่าเป็นพระมหากรุณาส่วนพระองค์ เป็นการกล่าวแก้อย่างไม่มีเหตุผล คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทำไป ไม่ควรไว้วางใจอย่างยิ่ง"

คนเก่งแห่งเมืองอุบลฯ เขาเป็นฮีโร่คนหนึ่งในสภาฯ ยุคนั้น เขาผู้นั้นก็คือ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ได้ลุกขึ้นมากล่าวโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรงอีกครั้งหนึ่ง

"ท่านนายกรัฐมนตรีเคารพ ท่านพยายามปัดความรับผิดชอบแก่ผู้บริหารแต่ละคน เรื่องนี้มีประเด็นสั้น ๆ ว่า การที่รัฐบาลทำอย่างนี้งามแล้วหรือ? ถ้างามก็ผ่านไปได้ แต่ถ้าไม่งามจะทำอย่างไรต่อไป แต่ข้อเท็จจริงนั้นขัดกันอยู่ ส่วนข้อที่รัฐมนตรีมหาดไทย (หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์) กังวลว่าจะตั้งกรรมาธิการไปไม่ได้นั้น ขอค้านว่าตามข้อบังคับย่อมทำได้"

เมื่อการอภิปรายของ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ จบลงแล้ว เจ้าคุณพหลฯ นายกรัฐมนตรี ลุกขึ้นมากล่าวโต้ตอบนายทองอินทร์ฯ ว่า

"ข้าพเจ้าคิดว่าสมาชิกทั้งหลายยังมีความเข้าใจผิดอยู่ ถึงหากข้าพเจ้าจะมีความรับผิดชอบไปให้แต่ละคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน้าที่รัฐบาลไม่มีความผิด แต่หากในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นผู้รับผิดชอบสำนักพระราชวังเมื่อเกิดความผิดขึ้นเช่นนี้ จึงขอให้ตั้งกรรมการไปสอบสวนท่าน ไม่ใช่ไปสอบสวนคนอื่น คณะผู้สำเร็จราชการมีอำนาจที่จะวินิจฉัยว่า อันใดควรให้ อันใดจะกรุณาได้หรือไม่"

ในตอนจบของคำอภิปราย เจ้าคุณพหลฯ แถมท้ายด้วยถ้อยคำเป็นเชิงท้าทายสภาว่า

"ไม่ใช่โอ้อวดดอก ชีวิตยังให้ได้ สำมหาอะไรกับเรื่องนี้จะให้ไม่ได้ ที่พูดนี้ไม่ใช่โกรธ แต่ด้วยความจริงทีเดียว"

- ๕๕ -

พระยาพหลฯ

และ

คณะผู้สำเร็จฯ ลาออก

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เจ้าคุณพหลฯ นายกรัฐมนตรี และคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จะลาออก ก็ใคร่จะขอกล่าวถึงความเป็นนักประชาธิปไตยของพระยาพหลฯ ไว้สักเล็กน้อย เพราะในกลุ่มคณะราษฎร์ด้วยกันแล้ว เจ้าคุณพหลฯ มีความเป็นนักประชาธิปไตยที่เหนือกว่าคนอื่นๆ ในกลุ่มคณะราษฎร์

หลังจากที่รัฐสภาให้มีการเลื่อนการประชุมไปในวันรุ่งขึ้นแล้ว ในกลุ่มสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎร และตลอดจนหนังสือพิมพ์ ก็ได้พากันวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างเอิกเกริกอึงคนึงว่า ทางออกของพระยาพหลฯ ในกรณีเช่นนี้นั้นคงจะยุบสภาผู้แทนราษฎรให้มีการเลือกตั้งกันใหม่ตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ เพราะคำอภิปรายประโยคสุดท้ายของเจ้าคุณพหลฯ นั้นเป็นการแสดงออกอย่างชัดแจ้งแดงแจ๋ทีเดียวว่า เจ้าคุณนายกฯ กล่าวด้วยโทษะจริตจึงได้พูดออกมาเช่นนั้น เพราะแต่ไหนแต่ไรมา ท่านเจ้าคุณนายกฯไม่เคยพูดรุนแรงออกเช่นนี้ เงาแห่งการยุบสภาฯ ได้ตั้งเค้าทมึนขึ้นแล้ว สมาชิกส่วนมากพากันเข้าใจว่า อย่างไรเสียเจ้าคุณพหลฯ จะต้องยุบสภาฯอย่างเด็ดขาด แต่ก็น่าชมเชยสรรเสริญเจ้าคุณพหลฯ เป็นอย่างยิ่งว่า ท่านมีสปิริตสูงสมกับเป็นนักประชาธิปไตย แทนที่ท่านจะยุบสภาฯ ซึ่งท่านสามารถจะทำได้โดยวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ แต่ท่านก็มิได้กระทำเช่นนั้น เพราะถือไม่ได้ว่าการปฏิบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ได้เป็นไปตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ และหลักประชาธิปไตย แต่ถ้าหากจะพิจารณากันด้วยความบริสุทธิ์ใจแล้ว มันเป็นความผิดของรัฐบาลเองมากกว่า เพราะการซื้อขายที่ดิน

พระคลังข้างที่เช่นนั้น ย่อมจะต้องมีกโลบายอันไม่บริสุทธิ์แอบแฝงอยู่อย่างไม่ต้องสงสัยเลย

เราขอชมเชย และสดุดีพระยาพหลฯ ตลอดเวลาที่ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้แสดงสปิริตให้ปรากฏเสมอมาว่า ท่านเป็นผู้มีสปิริตจริยะธรรมการเมือง (Political morality) อยู่ชั่วนิรันดร ซึ่งจะหาบุคคลหนึ่งบุคคลใดในคณะราษฎร์มีมโนธรรมสูง มีหิริโอตัปปะมีมรรยาททางการเมือง (Culture Democracy) มีอุดมคติเหมือนท่านในขณะนั้นเห็นจะหายาก แม้ว่าจะมีบางครั้งบางคราว ท่านได้แสดงมรรยาทอันเป็นการไม่สมควรบ้างในการโต้ตอบในรัฐสภา แต่ก็เป็นเรื่องที่น่าจะให้อภัยแก่ท่าน เพราะท่านเป็นปุถุชนคนธรรมดา กิเลศยังหนาตัณหายังเยอะ โทษะ โลภะ โมหะ ก็ยังมีและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านเป็นนักการทหาร ซึ่งเราท่านทั้งหลายก็ตระหนักกันดีอยู่แล้วว่า จิตวิทยาแห่งการทหารนั้น มันตรงกันข้ามกับจิตวิทยาทางการเมือง ยิ่งเป็นจิตวิทยาในระบอบประชาธิปไตยด้วยแล้ว ก็จะต้องเป็นจิตวิทยาอันละเมียดละไมอ่อนโยน จะเอาตามใจตัวเองไม่ได้

แม้พฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ได้แสดงออกในทางที่ไม่ดีอยู่บ้างของพระยาพหลฯ อันเป็นไปในทำนองที่ว่า ไม่เหมาะสมกับจารีตประเพณี มรรยาท วัฒนธรรม จริยะธรรมแห่งประชาธิปไตยของโลก ที่เราเรียกรวม ๆ ว่า "Culture Democracy" ที่ทั่วโลกยึดถือเป็นหลักวัฒนธรรมของโลกประชาธิปไตยกันอยู่ก็จริงอยู่หรอก ส่วนน้ำใสใจจริงของเจ้าคุณพหลฯนั้น ท่านมีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตยอยู่ ๑๐๐ % ทีเดียว เพราะจะเห็นได้จากการลาออกของท่านหลังจากการประชุมสภาในวันนั้นแล้ว ท่านมิได้ยุบสภาฯ ซึ่งตัวท่านเองก็มีอำนาจอยู่อย่างสมบูรณ์ ที่จะกระทำเช่นนั้นได้ เพื่อกวาดล้างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นเสีย แต่ท่านกลับตัดสินตกลงใจลาออก ซึ่งนับว่าเป็นการถูกต้องโดยแท้ ถ้าพระยาพหลฯ ไม่เชื่อตัวเอง ไม่เป็นตัวของตัวเองแต่ไปเชื่อพวกบ่างช่างยุเข้าแล้ว ประวัติศาสตร์แห่งความมัวหมองในทางการเมืองก็จะเกิดมีขึ้นกับตัวท่านอย่างไม่ต้องสงสัยเลย ในการยึดอำนาจในวันที่ ๒๔ มิถุนายน นั้นเล่าก็เป็นการกระทำอย่างบริสุทธิ์ โดยมีเจตนาการจะให้บ้านเมืองเป็นประชาธิปไตย แต่บุคคลชั้นหลัง ๆ จากท่าน ไม่ยอมเป็นนักประชาธิปไตยเหมือนท่าน บ้านเมืองจึงได้มีการนองเลือดครั้งแล้วครั้งเล่า และยังไม่เห็นทางว่า การนองเลือดนั้นจะสิ้นสุดยุติลงเมื่อใด ?

การประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันนั้น มันสร้างสถานการณ์ แห่งความปั่นป่วนอลเวง ให้เกิดขึ้นอย่างหนัก เป็นการประณามกันอย่างรุนแรงที่สุด แม้แต่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็ถูกประณามอย่างมิได้ยับยั้ง คนแล้วคนเล่าได้ลุกขึ้นโจมตีพระดุลย์ธารณ์ปรีชาไวท์ พระยาพหลฯ และพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ด้วยพฤติการณ์ของสภาฯ ที่ได้ก้าวร้าวฉะนี้ เป็นการที่ทำให้เกิดความเสียหายอย่างยิ่งแก่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพราะการโจมตีของท้าวเลี่ยง ไชยกาล นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายไต๋ ปาณิกบุตร เป็นการกระทบกระเทือนอย่างแรงแก่เกียรติยศ และหน้าที่ของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และเสถียรภาพแห่งรัฐบาลเจ้าคุณพหลฯ ด้วยความน้อยเนื้อต่ำพระทัย ที่สภาฯ มิได้ให้เกียรติแก่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ดังนั้น คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงตัดสินใจยื่นใบลาออกจากคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งยื่นต่อสภาฯ มีข้อความดังนี้

๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐

เรียน พระยามานวราชเสวี
ประธานสภาผู้แทนราษฎร

เนื่องจากได้มีการอภิปรายกันในที่ประชุม สภาผู้แทนราษฎร อันเกี่ยว กับการ ซื้อขายที่ดินเมื่อวานนี้มีท่านสมาชิกผู้แทนราษฎรบางท่าน ได้อภิปรายพาดพิงมาถึงประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ คือตัวข้าพเจ้า อันมีถ้อยคำรุนแรง เป็นเหตุให้ข้าพเจ้ามีความรู้สึกว่า เป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศ และตำแหน่งหน้าที่ราชการ

ทั้งนี้ ข้าพเจ้ามั่นอยู่ในระบอบประชาธิปไตยโดยแท้ ยึดเสียงของประชาชน คือสภาผู้แทนราษฎรเป็นใหญ่ เมื่อสภาผู้แทนราษฎรเห็นว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้กระทำการซึ่งเป็นที่ข้องใจของประชาชนเช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าใคร่ขอลาออกจากคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงนาม) **อาทิตย์ ทิพอาภา**

ก่อนที่จะได้กล่าวถึงเรื่องอื่นต่อไป ข้าพเจ้าจะขอวิจารณ์ถึงการกระทำของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เสียสัก เล็กน้อย ปัญหาที่ ประธาน สำเร็จราชการ แทนพระองค์ที่ได้กระทำไปนั้น เป็นการชอบด้วยกฎหมายหรือผิดประเพณีกษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญหรือไม่

มีบุคคลส่วนมาก มีความสงสัยกันอยู่ว่า การที่ได้มีการอภิปรายพาดพิงไปถึงการกระทำของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น จะเป็นการกระทำได้หรือไม่เพียงไร เพราะตามกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา ๓ บัญญัติว่า "องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะที่ควรเคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้" นั้น ตามความในรัฐธรรมนูญมาตรานี้ ได้บัญญัติไว้โดยเอกเทศ สำหรับองค์พระมหากษัตริย์โดยแท้ ไม่ได้หมายถึงบุคคลอื่น หรือบุคคลหนึ่ง บุคคลใดทั้งสิ้น ซึ่งบุคคลและบุคคลเหล่านั้น ถึงแม้จะกระทำหน้าที่แทนองค์พระมหากษัตริย์ เป็นผู้ สำเร็จราชการแทนพระ-องค์ เป็นต้น ทั้งนี้ จะเห็นได้จากตอนท้ายแห่งรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๐ ซึ่งว่าด้วยและกล่าวถึงการตั้งผู้ สำเร็จราชการแทนพระองค์ ความในตอนท้ายมีอยู่ว่า "ในระหว่างที่สภาฯ มิได้แต่งตั้งผู้ใด ท่านให้คณะรัฐมนตรีกระทำหน้าที่ชั่วคราว" ในระหว่างคณะรัฐมนตรีกระทำหน้าที่เป็นผู้ สำเร็จราชการนี้ ซึ่งสภาฯได้ตั้งขึ้น สภาฯก็ย่อมมีสิทธิ์อภิปรายได้ เพราะถือว่ามิใช่องค์พระมหากษัตริย์

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งจะเป็นบุคคลผู้อื่นจะเป็นรัฐบาลก็ดี ตามวิถีทางแห่งการปกครองในระบบแห่งรัฐธรรมนูญแล้ว คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จะต้องมีความระมัดระวังในการกระทำของตนเป็นอย่างยิ่ง จะต้องไม่กระทำอย่างหนึ่งอย่างใด อันจะยังนำข้อเสียหาย หรือเกิดข้อติฉินนินทาขึ้นได้ ดังเช่นพระมหากษัตริย์ก็เหมือกัน เช่นว่า จะทรงพระราชทานพระมหากรุณา ก็ต้องพระราชทานโดยไม่มีข้อตำหนิติเตียน (Deed Of Irinduess Critecism Lowell) เพราะการปกครองตามวิถีทางรัฐธรรมนูญนั้น องค์พระมหากษัตริย์ทรงทำอะไรได้ เพราะไม่ได้ทำอะไรนั่นเอง ดังสุภาษิตอังกฤษบทหนึ่งว่า "The King Can Do No Wrong" เพราะเมื่อพระเจ้าแผ่นดินไม่ได้ทรงรับผิดชอบด้วยพระองค์เอง แต่มีรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบแทน

ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมาตรา ๕๗ มีข้อความว่า **"บทกฎหมาย พระราชหัตถเลขา และพระราชโองการใด ๆ อันเกี่ยวแก่ราชการแผ่นดิน ท่านว่ารัฐมนตรีนายหนึ่งต้องลงนามรับสนองพระราชโองการเป็นผู้รับผิดชอบ"**

เพราะฉะนั้น การกระทำการใด ๆ ของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ไม่ว่าจะเป็นกรณีใด จะต้องได้รับคำแนะนำ และคำยินยอมจากคณะรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีที่รับผิดชอบในกรณีนั้น ๆ เสียก่อน ถ้าไม่ให้รัฐมนตรีรับรองต้องถือว่า การกระทำเช่นนั้นไม่สมบูรณ์

ท่านแบจอต (Bachat) **นักรัฐธรรมนูญ ได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ขององค์พระมหากษัตริย์ หรือคณะผู้สำเร็จราชการไว้ว่า มีอยู่ ๓ ประการคือ สิทธิปลูกขวัญและสิทธิตักเตือน** (The Right To Beconutted The RightTo Encourage And The Right To Warn) **พระมหากษัตริย์จะต้องสังวรอยู่ด้วยมารยาทอันนี้**

เรามีความเห็นว่า พฤติกรรมของผู้สำเร็จราชการนั้น เป็นไปโดยไม่เหมาะสมกับมรรยาทตามระบบการปกครองตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ เพราะมีอะไรหลายอย่างเป็นที่ติเตียนได้ในการกระทำของผู้สำเร็จราชการ

เราจะได้ดำเนินเรื่องราวต่อไป

ภายหลังที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ยื่นใบลาออกต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรพร้อมทั้งคณะ เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ศกนั้นและในวันเดียวกันนั้นเอง คณะรัฐมนตรีก็ได้เปิดการประชุมกันขึ้นอย่างเคร่งเครียด ผลิตผลจากการประชุมเป็นที่ตกลงกันว่า ในกรณีที่ได้มีการตั้งกระทู้ถาม และเปิดการอภิปรายขึ้นในรัฐสภานั้น นับว่าเป็นความเสียหายอย่างยิ่งแก่เสถียรภาพของรัฐบาล ในที่สุด ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีลงความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ควรจะต้องลาออก เพื่อเปิดโอกาสให้สภา ฯ ได้ทำการสอบสวนหาข้อมูลในเรื่องนี้ให้ขาวสะอาดยิ่งขึ้น

ก่อนเที่ยงของวันนั้น เจ้าคุณพหล ฯ นายกรัฐมนตรี พร้อมด้วยคณะรัฐมนตรี ได้ไปยังสวนกุหลาบเพื่อถวายใบลาออกจากตำแหน่งต่อประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในตอนบ่ายวันนั้นตลอดทั้งวัน เมื่อข่าวการลาออกของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้แพร่สะพัดออกไปทั่วพระราชอาณาจักร และในตอนเย็นวันเดียวกัน ทางวิทยุแห่งกรมประชาสัมพันธ์ ก็ได้เสนอข่าวการลาออกของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และคณะรัฐมนตรี และในคืนนั้น นายพันตรีหลวงสารานุประพันธ์ นายทหารอันสนิทชิดชอบของหลวงพิบูลสงคราม ได้อ่านคำแถลงการณ์ของหลวงพิบูล ฯ เรื่องของการแก้ข้อหาอันเกี่ยวกับว่า เป็นเพราะเหตุใดหลวงพิบูล ฯ จึงคืนที่ดินที่ได้ซื้อไว้นั้นเสีย ส่วนสถานการณ์ในด้านการทหารนั้น ปรากฏว่าได้มีการเตรียมพร้อมทุกกองทัพ เพราะทางราชการสืบได้ความว่า มีบุคคลคณะหนึ่งจะฉกฉวยเอาสถานการณ์ดังกล่าวนี้เข้าทำการยึดอำนาจรัฐบาล

เพื่อเป็นการคลี่คลายสถานการณ์ความมืดมน พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งมีเรื่องอื้อฉาวในกรณีเรื่องราวการซื้อขายที่ดินทรัพย์สินกรมพระคลังข้างที่ พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ได้มีบันทึกชี้แจงแสดงเหตุผลของการซื้อขายที่ดินรายนี้ ส่งไปยังสภาผู้แทนราษฎร

บันทึกนี้มีข้อความว่า

๑. การขายที่ดินของสำนักพระคลังข้างที่ อันเกี่ยวแก่กระทู้ถามนั้น พระองค์ได้นำเข้าปรึกษาในที่ประชุมของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พร้อมด้วยคำเสนอประกอบของท่านนายกรัฐมนตรี หรือผู้ทำการแทน (พระดุลย์ธารณ์ปรีชาไวท์ ทุกรายมิได้ปฏิบัติไปโดยพละการ)

๒. เรื่องที่พระสำนักพระคลังข้างที่ ซื้อที่ดินของพระองค์ท่านที่โรงเรียนการเรือนนั้น ความจริงมีอยู่ว่า

ที่ดินโรงเรียนการเรือนนี้ เดิมเป็นของพระบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ได้รับพระราชทานครั้งรัชกาลที่ ๕ และบัดนี้ ได้ตกเป็นมรดกแห่ง

พระองค์ท่าน ได้ทรงรับราชการแต่แรก เงินเดือนที่ได้รับพระราชทานเลี้ยงครอบครัวไปวันหนึ่ง ๆ บางเดือนก็ไม่พอต้องเงินทุนเดิม ซึ่งบิดาของพระองค์ท่านเหลือไว้ให้เป็นมรดกเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้ ก็เพื่อประโยชน์ในราชการซึ่งทราบกันอยู่แล้ว ครั้นเมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้เลือกพระองค์ท่านเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โดยมิได้สอบถามความตกลงของพระองค์ก่อน แต่พระองค์ท่านจำต้องยอมรับ

ครั้นเมื่อดำรงตำแหน่งประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว การใช้จ่ายของพระองค์ก็เพิ่มขึ้นอีกมาก เช่นการช่วยเหลือในประโยชน์สาธารณะบ้าง การกุศล และการช่วยเหลือสถานที่บางแห่งด้วย ดังที่ผู้แทนราษฎรทั้งหลายทราบกันดีอยู่แล้ว พระองค์ท่านต้องช่วยเหลือตลอดจนกระทั่งผู้มีความเดือดร้อนส่วนตัว ซึ่งมีอยู่แทบทุกวัน พระองค์ท่านก็ได้ช่วยเหลือไปตามสมควร นอกจากนั้น ยังต้องใช้จ่ายในการรับรองข้าราชการ และเป็นชาวต่างประเทศผู้มีเกียรติ ซึ่งเข้ามาเป็นทางราชการอยู่เสมอเป็นนิตย์ ทั้งนี้ ก็เพื่อรักษาเกียรติ บำรุงฐานะให้สมกับตำแหน่งในหน้าที่ราชการ เงินที่ใช้สอยในทางที่ราชการจ่ายถวายพระองค์ท่านไม่เป็นการเพียงพอถึงกับพระองค์ท่านต้องชักเงินทุนเดิม คือพระมรดกออกช่วยใช้จ่ายไปจนหมดสิ้น

ที่ดินโรงเรียนการเรือนนี้ พระองค์ท่านเคยเก็บค่าเช่าเดือนละ ๕๐๐ บาท มาถึงสมัยพระสารสาสน์สประพันธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ได้ขอเช่าโรง โดยให้ค่าเช่าเพียงเดือนละ ๔๐๐ บาท ทั้งนี้โดยขอร้องให้พระองค์ท่านถือเป็นเรื่องช่วยเหลือบำรุงการศึกษาของชาติ โดยที่ในเวลานั้น พระองค์ท่านยังทรงรับราชการเป็นราชเลขานุการในพระองค์ เงินเดือนที่ได้พระราชทานก็พอแก่การใช้จ่ายอยู่แล้วพระองค์ท่านจึงทรงยินดี ยอมรับการช่วยเหลือการศึกษาของชาติตามคำร้องของทางราชการนี้

ครั้นต่อมา เมื่อสภาผู้แทนราษฎรตั้งพระองค์ท่านเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ การใช้จ่ายต้องสิ้นเปลืองขึ้น ดังได้เสนอมาแต่ต้น ถึงกับต้องใช้ทุนเดิมออกใช้จ่ายจนของนั้นหมดไป พระองค์ท่านจึงจำต้องขายที่ดินของที่มีอยู่ปากคลองโอ่ง

อ่างกับบุคคลหนึ่ง เมื่อปีกลายนี้ก็ครั้งหนึ่งแล้ว แต่ต่อมาเงินที่ทรงได้รับจากการขายที่ดินที่ได้รับไว้เป็นมรดกชิ้นสุดท้าย คือที่ดินโรงเรียนการเรือนนี้อีก ประจวบกับบุคคลไปทำการทาบทามจะซื้อขายที่ดินรายนี้ พระองค์ท่านจึงตกลงพระทัยจะขาย แต่โดยที่ดินแปลงนี้ เดิมเป็นของพระคลังข้างที่ ตามพระราชนิยมมีมาแต่ก่อนๆ ว่า ผู้ใดรับพระราชทานที่ดินเช่นนี้ จะโอนหรือจะขายให้แก่ผู้ใด ต้องได้รับพระบรมราชานุญาตเสียก่อน พระองค์ท่านจึงแจ้งไปตามระเบียบ ต่อมาปรากฏว่าเรื่องนี้สำนักพระคลังข้างที่เห็นสมควรที่สำนักพระคลังข้างที่จะรับซื้อไว้ตามความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่และนายกรัฐมนตรี และพระองค์ท่านได้รับทราบเมื่อเรื่องได้เสร็จสับแล้ว

นี่เป็นเรื่องที่ พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กล่าวแก้ข้อหาต่าง ๆ ที่ถูกนำมาอภิปรายอย่างรุนแรงในรัฐสภา แต่อย่างไรก็ตามพฤติการณ์ของพระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา นั้น ถ้าจะให้เป็นไปโดยสมบูรณ์ตามวิถีทางแห่งการปกครองตามระบบรัฐธรรมนูญ และระบบประชาธิปไตยแล้ว การที่จะพระราชทานความกรุณาแก่ผู้ใด จะต้องไม่ให้เกิดการติฉินนินทาขึ้นได้ เพราะจะทำให้ความเคารพสักการะนั้นมีน้อยลงไป

นอกจากพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ จะส่งบันทึกแก้ข้อหาต่าง ๆ ไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎรแล้ว สำหรับทางฝ่ายรัฐบาลนั้น ภายหลังที่ได้ยื่นใบลาออกไปยังคณะผู้สำเร็จราชการแล้ว ก็ได้ออกคำแถลงการณ์ชี้แจงแก่ประชาชนฉบับหนึ่ง แถลงการณ์ฉบับนั้นมีใจความสำคัญว่า

"**โดย**การที่การจัดทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ในเรื่องที่เกี่ยวกับที่ดินบางราย ซึ่งสำนักพระราชวังได้ทำไป ปรากฏเป็นที่ข้องใจในสภาผู้แทนราษฎร นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบในสำนักพระราชวัง เห็นสมควรจะได้มีโอกาสสอบสวนเพื่อความชอบธรรมด้วยกันทุกฝ่าย จึงขอพระราชทานลาออกจากตำแหน่งและคณะรัฐมนตรีก็ขอพระราชทานลาออกด้วยความรับผิดชอบร่วมกันด้วย บัดนี้ ได้ทรงพระ-

กรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ทั้งคณะกราบถวายบังคมลาออกได้แล้ว ตั้งแต่วันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๔๘๐

ระหว่างที่ยังมิได้มีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ คณะเดิมก็คงบริหารต่อไปตามรัฐธรรมนูญจนกว่ารัฐมนตรีชุดใหม่จะเข้ารับหน้าที่"

ปัญหาอันสำคัญที่สภาผู้แทนราษฎรจะต้องพิจารณากันอย่างหนักนั้นก็คือ การจัดตั้งคณะผู้สำเร็จราชการชุดใหม่ ที่จะได้ดำเนินให้เป็นไปโดยความถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ แม้ว่าในขณะนั้นถ้ากล่าวโดยทางนิตินัยแล้ว ก็ไม่เห็นมีอะไรที่จะบกพร่องไป รัฐบาลที่ลาออกก็ยังมีฐานะเป็นผู้บริหารประเทศอย่างถูกต้องสมบูรณ์ ไม่ว่าการกระทำนั้นจะเป็นการกระทำภายในหรือภายนอกประเทศ แต่ถ้าจะกล่าวตามจารีตประเพณีที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว จะต้องมีผู้สำเร็จการแทนพระองค์ตามความเห็นชอบของสภาฯ แต่ในสถานการณ์เช่นนั้น ไม่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ การดำเนินไปตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ จึงไม่อยู่ในลักษณะอันสมบูรณ์ ดังนั้น จึงเป็นสถานการณ์อันน่าวิตกอยู่มิใช่น้อย เพราะถือไม่ได้ว่ามีสถานการณ์ปกติ อาจทำให้นานาชาติมองไปว่า สถานการณ์บ้านเมืองของประเทศสยามในบัดนั้นเกิดวิกฤติการณ์ และอาจอ้างเอาเหตุการณ์เช่นนั้น เข้ามาดำเนินการแทรกแซงการเมืองภายในประเทศของเรา และจะเปิดช่องและโอกาสให้ฝ่ายตรงกันข้าม อ้างเอาเหตุผลดังกล่าวนั้นทำการปฏิวัติก็อาจเป็นได้ เพราะในขณะนั้นก็ยังมีผู้ที่พยายามลบล้างอำนาจของคณะราษฎร์อยู่เสมอ

ดังนั้น รัฐบาลจะปล่อยให้สถานการณ์เป็นอยู่เช่นนั้นต่อไปมิได้ เพราะจะเป็นผลร้ายเกิดขึ้นแก่ประเทศชาติและบ้านเมือง

เพื่อให้มีคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เสียก่อนในชั้นต้น และคณะผู้สำเร็จราชการจะได้แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีขึ้นบริหารประเทศในขั้นต่อไป เพราะผู้จะแต่งตั้งนายกรัฐ-มนตรีได้นั้นคือองค์พระมหากษัตริย์ หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สภาผู้แทนราษฎรจะแต่งตั้งไม่ได้ ด้วยความจำเป็นดังกล่าวนี้การเร่งรีบจัดตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงจะต้องกระทำกันโดยเร่งด่วนที่สุด

พระยามานวราชเสวี ประธานสภาผู้แทนราษฎร จึงไปทาบทามผู้ที่จะดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ปรากฏว่าพระยามานวราชเสวี ประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้ไปทาบทามสมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ และนายพลเอกเจ้าพระยาวงศานุประพัทธ์ ผลจากการไปทาบทามได้ความว่า สำหรับเจ้าฟ้ากรมพระนริศ-รานุวัดติวงศ์นั้น ปัจจุบันได้เสด็จไปประทับประเทศชวา ทางราชการได้โทรเลขไปกราบทูลเชิญให้ทรงรับตำแหน่งประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่เช้าวานนี้ ขณะนี้ยังไม่ทราบว่าพระองค์จะทรงรับหรือปฏิเสธ

สำหรับเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์นั้น พระยามานวราชเสวี ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้ไปทาบทามเจรจาด้วยตนเองแล้ว ปรากฏว่าเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ไม่มีความขัดข้องที่จะเข้ารับตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

สำหรับนายพลเอกเจ้าพระยาวงศานุประพัทธ์ก็เช่นเดียวกัน ยินดีรับใช้บ้านเมืองในภาวะคับขันเช่นนั้น

สภาผู้แทนราษฎรได้เปิดประชุมปรึกษาหารือกันอีกครั้งหนึ่งเมื่อตอนบ่ายวันนี้ แต่การประชุมครั้งนี้เป็นการประชุมลับ เรื่องราวของการประชุมในวันนี้จึงมิได้เปิดเผย

ปัญหาการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นปัญหาอันสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นสภาผู้แทนราษฎรได้เปิดการประชุมกันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐ การประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันนี้ ต้องนับว่าเป็นการประชุมอันสำคัญและยิ่งใหญ่วันหนึ่งในระบบรัฐสภา เพราะเป็นการประชุมตัดสิน "อนาคตของประเทศ"

เมื่อสมาชิกมาประชุมครบองค์ประชุมตามข้อบังคับแล้ว ต่อจากนั้นประธานได้แจ้งแก่สภา ฯ ว่า คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มีหนังสือมาขอถอนใบลาออก ประธานอ่านสำเนาหนังสือในใบลา มีข้อความดังต่อไปนี้

พระที่นั่งบรมพิมาน

วันที่ ๓๐ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐

ถึงพระยามานวราชเสวี
ประธานสภาผู้แทนราษฎร

ด้วยตามที่ข้าพเจ้าทั้งสามได้แสดงความประสงค์ว่า ถ้าสภาผู้แทนราษฎรเห็นว่าข้าพเจ้าปฏิบัติเป็นที่ข้องใจของประชาชนในเรื่องการซื้อขายที่ดินของพระคลังข้างที่แล้ว ข้าพเจ้าใคร่จะขอลาออกจากคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ข้าพเจ้าคอยมติของสภาผู้แทนราษฎรเพื่อรับตอบในเรื่องนี้อยู่จนบัดนี้ ก็ยังหาได้รับคำตอบเป็นการเด็ดขาดด้วยประการใดไม่

บัดนี้ ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งประเภทที่ ๑ และประเภทที่สอง และบรรดาข้าราชการทั้งในพระนครและต่างจังหวัด เป็นส่วนมากได้ขอร้องให้คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์คณะนี้ได้ดำรงตำแหน่งสืบต่อไปอีก เพราะปรากฏว่าในขณะที่มีเหตุขึ้น การเงินและการค้าของประเทศระส่ำระสายและตกต่ำลงทุกที โดยเหตุที่ประเทศไทยไม่มีผู้แทนองค์พระมหากษัตริย์ และไม่มีรัฐบาลที่แน่นอนที่จะบริหารราชการต่อไป กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ ต่างก็มีความวิตกในเหตุการณ์นี้เป็นอย่างยิ่ง เมื่อสถานการณ์เป็นเช่นนี้ หากมีเหตุฉุกเฉินประการใดเกิดขึ้นแล้วข้าพเจ้าทั้งสามก็ไม่พ้นความรับผิดชอบในเรื่องนี้เป็นแน่แท้

ฉะนั้น เพื่อเห็นแก่ความสงบสุข และความสงบเรียบร้อยของประเทศชาติ และประชาชนชาวสยาม ข้าพเจ้าทั้งสามจึงจำต้องถอนหนังสือแสดงความประสงค์ที่จะลาออกนั้นเสีย จนกว่าจะได้ตัวรัฐบาลขึ้นใหม่ตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ และเมื่อเหตุการณ์ได้สงบเรียบร้อยเป็นปกติดีแล้ว ถ้าสภาผู้แทนราษฎรยังมีความข้องใจในตัวข้าพเจ้าทั้งสาม และสมควรจะดำเนินการต่อไปประการใดอีกก็แล้วแต่เห็นสมควร

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงนาม) อาทิตย์ ทิพอาภา

(ลงนาม) ยมราช

(ลงนาม) พลเอก พิชเยนทร โยธิน

การประชุมพิจารณา การถอนใบลาออกของคณะผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ในวันนั้น ที่ประชุมได้มีการอภิปรายกันอย่างเผ็ดร้อน แต่เรางดกล่าวเสีย เพราะเป็นเรื่องยืดยาวมาก

ที่สุด แห่งการประชุมของรัฐสภาในวันนั้น สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้คณะผู้แทนสำเร็จราชการแทนพระองค์ลาออกด้วยคะแนนเสียง ๔๗–๒๙

เป็นอันว่า คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้อวสานสุดสิ้นลงด้วยประการฉะนี้

ต่อมาในวันอาทิตย์ที่ ๑ สภาผู้แทนราษฎรได้ ประชุมปรึกษา กันอย่างเคร่งเครียด ในการเลือกคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในวันนั้น ปรากฏลงคะแนนเสียงของสภาฯ ว่า พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ได้รับเลือกเป็นประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกครั้งหนึ่ง และส่วนคนอื่น ๆ ก็เป็นคนเดิมนั่นเอง

-๔๖-

ตั้งพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี

เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้แต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นการเรียบร้อยแล้ว คราวนี้ก็มาพิจารณาเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีข่าวคราวโจษจรรย์การแต่งตั้งรัฐมนตรีกันอยู่ในบัดนั้นก็คือ หมายเลข ๑ คือนายพันเอก พระยาทรงสุรเดช หมายเลข ๒ พันเอก หลวงพิบูลสงคราม

ก่อนที่สภาผู้แทนราษฎรจะประชุมเพื่อซาวเสียง เพื่อจะเลือกบุคคลขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีขึ้นบริหารประเทศนั้น ปรากฏว่า ได้มีบุคคลผู้หนึ่งไม่ทราบว่าเป็นใคร และไม่ทราบอีกเหมือนกันว่า มีวัตถุประสงค์อย่างไร มีเจตน์จำนงอย่างไร มีนโยบายอย่างไร ในการกระทำเช่นนั้น โดยบุคคลดังกล่าวนี้ ได้แจกหนังสืออยู่ที่ลานพระบรมรูป โดยแจกให้แก่สมาชิกสภา ฯ หนังสือที่แจกนั้นเป็นกรรมกร มีใจความสำคัญว่า ให้เลือกบุคคลนั้นบุคคลนี้เป็นนายกรัฐมนตรี โดยอ้างเหตุผลเสียยืดยาว มีคนเข้าใจว่าอาจจะเป็นกุโลบายอะไรสักประการหนึ่ง ในการกระทำไปดังนั้น

ในวันที่สภาผู้แทนราษฎรเปิดการประชุมเพื่อเลือกตั้งตัวนายกรัฐมนตรีนั้น เป็นการประชุมลับ จึงไม่ทราบว่าที่ประชุมเลือกใครเป็นนายกรัฐมนตรี แต่เป็นที่คาดหมายกันว่า บุคคลที่สมควรที่ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปนั้นคือเจ้าคุณพหล ฯ นั่นเอง

การพิจารณาคัดเลือก นายกรัฐมนตรี ได้สิ้นสุด ลง เมื่อ วันจันทร์ ตอนเย็น ราว ๑๖.๐๐ น. โดยคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ อันประกอบไปด้วย พระองค์เจ้าอาทิตย์

ทิพอาภา เจ้าพระยายมราช และพลเอก เจ้าพระยาพิชเยนทรโยธิน เป็นผู้ลงนามในประกาศ พระยามานวราชเสวีประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้รับสนองพระราชโองการ มีคณะรัฐมนตรีร่วมบริหารดังนี้

๑. พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี

๒. พระยาไชยยศสมบัติ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๓. ขุนสมาหารหิตคดี เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง

๔. หลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๕. นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๖. นายนาวาเอก หลวงสินธุสงครามชัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ

๗. นายนาวาตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น. เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๘. เจ้าพระยามหิธร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๙. นายพันเอก พระบริภัณฑ์ยุทธกิจ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ

๑๐. นายพันเอก หลวงชำนาญยุทธศิลป เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐการ

๑๑. หลวงนาถนิติธาต	เป็นรัฐมนตรี
๑๒ นายนาวาเอก พระยาวิจารณ์ จักรกิจ	”
๑๓. หลวงวิจิตรวาทการ	”
๑๔. นายนาวาเอก พระเวชยันต์รังสฤษดิ์	”
๑๕. พระยาศรีเสนา	”

๑๖.	นายนาวาโทหลวงศุภชลาศัย	เป็นรัฐมนตรี
๑๗.	พระยาสมันตรัฐบุรินทร์	”
๑๘.	พระสารสาสน์ประพันธ์	”
๑๙.	ขุนสุคนธวิทศึกษากร	”
๒๐.	นายพันเอก พระยาอภัยสงคราม	”

รัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ในวันเดียวกัน

-๕๗-

การเลือกตั้งผู้แทนราษฎร
เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน

ผู้แทนราษฎรชุดแรกซึ่งเลือกตั้งโดยทางอ้อม คือราษฎรเลือกผู้แทนตำบลก่อน แล้วผู้แทนตำบลเลือกผู้แทนราษฎรอีกต่อหนึ่งนั้น ผู้แทนราษฎรชุดดังกล่าวนี้ได้สิ้นสุดอวสานลงตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๐ ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกันขึ้นใหม่ การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งจากประชาชนโดยตรง คือราษฎรเลือกผู้แทนของเขาโดยตัวของเขาเอง และการเลือกตั้งจากราษฎรโดยตรงครั้งนี้ เป็นวิธีแบ่งเขต แต่ละเขตให้เลือกผู้แทนราษฎรได้เพียง ๑ คน จำนวนผู้แทนราษฎรคราวนี้มีจำนวนทั้งหมด ๙๑ คน มากกว่าชุดก่อน ๑๓ คน ทั้งนี้ก็โดยผลแห่งการสำรวจสำมโนครัว ปรากฏว่ามีราษฎรเพิ่มขึ้นจึงได้เพิ่มผู้แทนราษฎรให้มากขึ้นตามจำนวนพลเมือง

ผลแห่งการ เลือกตั้งทั่วไปทั้งพระราชอาณาจักรสยาม เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ ๒๔๘๐ นั้น มีสมาชิกผู้แทนราษฎรดังนี้

๑. พระยาโอวาทวรกิจ (เหม พลสนธิน) พระนครเขต ๑

๒. ร.ต.อ. เสวียน โอสถานุเคราะห์ พระนครเขต ๒

๓. นายอรุณ ทองปั่ชโชติ พระนครเขต ๓

๔. นายทองใบ สุคนธ์กนิษฐ กระบี่

๕. นายเต๊ก (พิพัฒน์) ภังคานนท์ กาญจนบุรี

๖. นายฮั้ว ตามไทย กำแพงเพชร

๗. นายโสภณ สุภะธีระ ขอนแก่นเขต ๑

๘. นายผล แสนสระดี ขอนแก่นเขต ๒

๙. นายเทพ โชตินุชิต ขุขันธ์ (ศรีสะเกษ) เขต ๑

๑๐. นายพุฒเทศ กาญจนเสริม ขุขันธ์ เขต ๒

๑๑. นายวงศ์ เว้นชั่ว จันทบุรี

๑๒. นายนิ่ม เรืองเกษตร ฉะเชิงเทรา

๑๓. นายเสงี่ยม เจริญฮวด ชลบุรี

๑๔. พระยาวิชิตสรไกร (เอี่ยม ขัมพานนท์) ชัยนาท

๑๕. นายสอน พงศ์สุวรรณ ชัยภูมิ

๑๖. นายประยูร วิมุกตาคม เชียงราย เขต ๑

๑๗. นายวรการบัญชา (บุญเกิด สุตันตานนท์) เชียงราย เขต ๒

๑๘. พ.ต. หลวงอภิบาลภูวนาถ (สังข์นาควัจนะ) ชุมพร

๑๙. พระศรีวรานุรักษ์ (ศรี บุญเฉลียว) เชียงใหม่ เขต ๑

๒๐. นายอินทร สิงหเนตร เขต ๒

๒๑. นายสุวิช พันธุเศรษฐ เขต ๓

๒๒. นายเชือน สวัสดิปาณี ตรัง

๒๓. นายเฉลา เตาลานนท์ ตราด

๒๔. นายหมัง สายชุ่มอินทร ตาก

๒๕. นายทองอยู่ พุฒพัฒน์ ธนบุรี

๒๖. พระยาสัจจาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ) นครนายก

๒๗. นายสมาน สุชาติกุล นครปฐม

๒๘. นายพันธ์ อินทวงศ์ นครพนม

๒๙. นายเลื่อน พงศ์โสภณ นครราชสีมา เขต ๑

๓๐. ร.ต. ปุ่น สิทธิเวทย์ นครราชสีมา เขต ๒

๓๑. นายเอี่ยม สุภาพกุล นครราชสีมาฐเขต ๓

๓๒. นายฉ่ำ จำรัสเนตร นครศรีธรรมราช เขต ๑

๓๓. ขุนบูรณวาท (พร้อม ณ นคร) นครศรีธรรมราช เขต ๒

๓๔. นายอรุณ แสงสว่างวัฒน์ นครสวรรค์ เขต ๑

๓๕. ขุนอนุกูลประชากร (วงษ์ พยัฆวิเชียร) นครสวรรค์ เขต ๒

๓๖. ร.ต.อ. ฟุ้ง ระงับภัย นนทบุรี

๓๗. นายอับดุลยาลานาเซ (อดุล น.สายบุรี นราธิวาส)

๓๘. นายจำรัส มหาวงศนันท์ น่าน

๓๙. นายพั่น พรหมสิทธิกุล บุรีรัมย์

๔๐. นายดาบทิว มโนมัย ปทุมธานี

๔๑. นายทองสืบ ศุภมาร์ค ประจวบคีรีขันธ์

๔๒. นายดาบสงวน พยุงพงศ์ ประจีนบุรี

๔๓. พระพิพิธภักดี กุมุกดา อับดุลบุตรา ปัตตานี

๔๔. นายประเสริฐ ธารีสวัสดิ์ พระนางศรีอยุธยา เขต ๑

๔๕. นายเยื้อน พานิชวิทย์ พระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๔๖. นายโมรา ณ ถลาง พังงา

๔๗. นายถัด พรหมมาณพ พัทลุง

๔๘. นายเพิ่ม วงศ์ทองเหลือ พิจิตร

๔๙. หลวงสุทธิวุฒินฤเบศร์ (เจริญ ลัดจอง) พิษณุโลก

๕๐. ร.อ. หลวงบำรามประทุษฐ (นิล จุฑานนท์) เพชรบุรี

๕๑. ขุนอนุสรสิทธิกรรม (ทองดี วัชโรทยาน) เพชรบูรณ์

๕๒. นายทอง กันทาธรรม แพร่

๕๓. ขุนชินสถานพิทักษ์ (ตันยู่อี ตัณทวนิช) ภูเก็ต

๕๔. ขุนจรรยาวิเศษ (บุญเที่ยง บุญยนิตย์) มหาสารคาม เขต ๑

๕๕. นายทองดี ณ กาฬสินธ์ เขต ๒

๕๖. นายจำลอง ดาวเรือง เขต ๓

๕๗. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ แม่ฮ่องสอน

๕๘ นายแวแล๊ะ เบญญอามัยร์ ยะลา

๕๙. นายถวิล อุดล ร้อยเอ็ด เขต ๑

๖๐. นายเขมชาติ บุณยรัตพันธ์ ร้อยเอ็ด เขต ๒

๖๑. นายยกเสียง เหมะภูติ ระนอง

๖๒. นายเสกล เจตสมา ระยอง

๖๓. นายกิมเส็ง สินธุเศก ราชบุรี

๖๔. นายแพิ่ม วรพิทยุค ลพบุรี

๖๕. นายแถม คมสัน ลำปาง เขต ๑

๖๖. นายสอย ณ ลำปาง ลำปาง เขต ๒

๖๗. นายบุญมี ตุงคนคร ลำพูน

๖๘. นายเฉลิม ศรีประเสริฐ เลย

๖๙. นายเฑียง ศิริขันธ์ สกลนคร

๗๐. นายเอื้อน ณ สงขลา สงขลา เขต ๑

๗๑. นายกล่อม สาระโพธิกุล สงขลา เขต ๒

๗๒ นายสงวน ณ นคร สตูล

๗๓. ขุนชำนิ อนุสาส์น สมุทรปราการ

๗๔. พระราชญาติรักษา (ประกอบ บุนนาค) สมุทรสงคราม

๗๕. ขุนสุคนธวิทศึกษากร (สำอาง สุคนธวิทย์) สมุทรสาคร

๗๖. นายดิษฐ์ คัมภีระยศ สระบุรี

๗๗. นายทิม อติเปรมานนท์ สวรรคโลก

๗๘. นายอำไพ อิศรางกูร ณ อยุธยา สิงห์บุรี

๗๙. นายสว่าง สนิทพันธ์ สุพรรณบุรี

๘๐. นายวุฒิ สุวรรณรักษ์ สุราษฎร์ธานี

๘๑. นายปรีกษ์ แก้วปลั่ง สุรินทร์ เขต ๑

๘๒. นายบรรณ์ สวันตรัจฉ์ สุรินทร์ เขต ๒

๘๓. ขุนวรวสิษฐดรุณเวทย์ (นารถ อินทุสมิต) หนองคาย

๘๔. นายบุญศรี จันทนชาติ อ่างทอง
๘๕. นายอ้วน นาครทรรพ อุดรธานี
๘๖. นายพึ่ง ศรีจันทร์ อุตรดิตถ์
๘๗. พระยาวิทูรธรรมพิเนต (โต๊ะอัมระนันท์) อุทัยธานี
๘๘. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ อุบลราชธานี เขต ๑
๘๙. นายพิม ภูริพัฒน์ อุบลราชธานี เขต ๒
๙๐. นายฟอง สิทธิธรรม อุบลราชธานี เขต ๓
๙๑. นายเลียง ไชยกาล อุบลราชธานี เขต ๔

การเลือกตั้งครั้งนี้ เป็นการเลือกตั้งโดยตรง เป็นการเลือกตั้งโดยวิธีแบ่งเขต แต่ละเขตให้เลือกผู้แทนได้-เขตละ ๑ คน และถือจำนวนราษฎรสองแสนคนต่อผู้แทน-ราษฎร ๑ คน

ผู้มาลงคะแนนทั้งหมด ๖,๑๒๓, ๒๓๙ คน
ผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง ๒,๔๖๒. ๕๓๕ คน
คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๒๒

-๕๘-

ญัตติร่างข้อบังคับการประชุม
และ
การปรึกษาผู้แทนราษฎรแก้ไขเพิ่มเติม

นับตั้งแต่วันที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นการปกครองตามระบบรัฐธรรมนูญนั้น มีอยู่หลายครั้งหลายหนอันเป็นการแสดงที่ท่าว่า สภาผู้แทนราษฎรจะถึงซึ่งกาลอวสาน แต่ก็ได้ผ่านพ้นวิกฤติการณ์มาได้อย่างทุลักทุเลเต็มที่ แต่แล้วในที่สุดสภาผู้แทนราษฎรก็ถูกยุบจนได้ เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๑ ด้วยญัตติของนายถวิล อุดล ผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด ญัตติมหาประลัยดังกล่าวนี้คือ "ญัตติร่างข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาผู้แทนราษฎรเพิ่มเติม"

การประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อตอนบ่ายวันเสาร์ของวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๑ นับว่า เป็นการ ประชุม ครั้งสุดท้ายในการ ดำรง ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ของ ท่านเจ้าคุณพหล ฯ แล้วต่อจากนั้นไป บทบาทในทางการเมืองของเจ้าคุณพหล ฯ ก็หมดอำนาจวาสนาในทางการเมืองลง ปล่อยให้ความเป็นไปแห่งประชาธิปไตย และรัฐสภาตกอยู่ภายใต้ความมืดมนของลัทธิเผด็จการอยู่ชั่วนิรันดร

ข้าพเจ้า ขอยืนยันว่า เจ้าคุณพหล ฯ นั้น เป็นนักประชาธิปไตยที่มีจริยะธรรมการเมือง (Political Morality) อันสูง ตลอดระยะเวลาที่เจ้าคุณพหล ฯ ได้แสดงบทบาทและลีลาในทางการเมืองตลอดมานั้น เกือบไม่มีครั้งใดเลยที่จะแสดงให้เห็นได้ว่าท่านผู้นี้ เป็นนัก

ประชาธิปไตยจอมปลอมหรือนักประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ชนิดหัวสรวมมงกุฎ ท้ายสวมหัวมังกรเกือบทุกครั้งทีเดียวที่มีเรื่องรุนแรงเกิดขึ้นในรัฐสภา ท่านก็จะขอลาออกโดยทันทีทันใด แต่เมื่อได้ลาออกไปแล้วก็ไม่พยายามที่จะเป็นต่อไปอีก ในการที่เจ้าคุณพหล ฯ ปฏิเสธทุกครั้งทุกคราวนั้นไม่ได้เป็นเพราะมารยาสาไถย หรือเป็นกโลบายในทางการเมืองแต่ประการใด แต่เป็นการเกิดด้วยนิสัยใจจริง และทุกครั้งที่ท่านยอมเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น ก็ด้วยการจำเป็น และขัดการอ้อนวอนไม่ได้ อีกประการหนึ่งนั้นเล่าบุคคลที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ก็หาบุคคลที่เหมาะสมยิ่งกว่าพระยาพหล ฯ ไม่ได้ จะแต่งตั้งบุคคลภายนอก ก็เกรงว่าจะเป็นแบบเดียวกันกับพระยามโน ฯ จะแต่งตั้งพระยาทรงสุรเดช หรือพระยาฤทธิ์อัคเนย์ บุคคลทั้งสองมีก็มองหน้ากันไม่สนิทเสียแล้ว และมีอะไรหลายอย่างที่ไม่น่าไว้วางใจ เพราะเกรงไปว่า จะเป็นพระยามโน ฯ คนที่ ๒ ถ้าเกิดตาผ้าตาฟางไปตั้งบุคคลใด บุคคลหนึ่งในจำนวนสองคนนี้แล้ว เหตุการณ์ก็จะเป็นไปอย่างพระยามโน ฯ หรืออาจร้ายแรงไปยิ่งกว่าพระยามโน ฯ ก็ได้ ครั้นจะตั้งหลวงพิบูลสงครามในเวลานั้น ก็ดูจะยังไม่เหมาะสมนัก เพราะหลวงพิบูลสงครามมีหัวรุนแรง ถ้าเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ก็หวั่นเกรงไปว่า อาจจะทำให้เกิดสถานการณ์อันตึงเครียดยิ่งขึ้น หรืออาจเกิดการกบฏทำนองเกี่ยวกันกับเรียกตัวหลวงประดิษฐ์ ฯ กลับจากฝรั่งเศส โดยพวกกบฏมีข้ออ้างอิงว่า จะเอาโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติแบบสตาลินมาใช้

ด้วยความจำเป็นในทางการเมืองด้วยประการต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ เจ้าคุณพหล ฯ จึงยอมรับเป็นนายกรัฐมนตรีหลายครั้ง ทั้งๆ ที่ท่านมิได้มีความทะเยอทะยานอยากเป็นใหญ่เป็นโตอะไรกับเขาเลย จุดประสงค์อันยิ่งใหญ่ยิ่งของท่านก็มีแต่เพียงว่า ต้องการให้ประเทศสยามมีการปกครองเป็นประชาธิปไตยเท่านั้น

เจ้าคุณพหล ฯ เป็นนักปฏิวัติคนเดียวเท่านั้น ที่สมควรประชาชนคนไทยจะยกย่องนับถือ ท่านมิใช่นักปฏิวัติแบบไทย ๆ อย่างนักประชาธิปไตยของเราทุกวันนี้ ท่านมีความปรารถนาให้คนไทยมีเสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพ ตามแบบอย่างประชาธิปไตยของโลก ไม่ต้องการยึดอำนาจ ไม่ต้องการผูกขาดอำนาจ

หรือเห็นราษฎรเป็นวัวเป็นควายไป เป็นนักปฏิวัติที่ปราศจากความเหิมเห่อทะเยอทะยาน ไม่เคยร่ำรวย ไม่เคยเป็นราชาที่ดิน ราชาบริษัท ในบั้นท้ายของชีวิต ก็มีความยากจนคล้ายๆ กับวิลเลียมพิตต นายกรัฐมนตรีอังกฤษ

เกือบจะหานักปฏิวัตินักรัฐประหาร นักการเมืองคนใดในประเทศไทย มีอุดมคติและจริยะธรรมเหมือนกับเจ้าคุณพหล ฯ ด้วยเหตุนี้แหละ เมื่อพระยาพหล ฯ วางมือ ความเป็นประชาธิปไตยของเราก็เริ่มมืดมน และยังมืดมนอยู่แม้แต่ปัจจุบันนี้

วาระสุดท้าย แห่งชีวิตในทางการเมืองของเจ้าคุณพหล ฯ นั้น ก็เกิดขึ้นจากนายถวิล อุดล ผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด ได้เสนอญัตติ "ร่างข้อบังคับการประชุม และการปรึกษาผู้แทนราษฎรแก้ไขเพิ่มเติม" จากญัตตินั้น ทำให้เจ้าคุณพหล ฯ ถึงกับตัดสินใจยุบสภา ฯ และตัวท่านเองก็อำลาเวทีการเมืองไปจนตลอดชีวิต

ต่อไปนี้ นายถวิล อุดล ผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ลุกขึ้นกล่าวหลักการในญัตติของเขาว่า

"ข้าพเจ้าหวังว่า ท่านสมาชิกแห่งสภานี้ คงจะจำเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อเราได้พิจารณามีงบประมาณแผ่นดินในสมัยประชุมสภาที่แล้วมาได้"

นี่เป็นประโยคแรก ของการเปิดฉากโจมตีของนายถวิล อุดล

"ข้าพเจ้า ได้เสนอญัตตินี้เข้ามาสู่สภา ฯ ก็ได้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น และก็เก็บเอาเหตุการณ์เหล่านั้นมาเพื่อพิจารณาแก้ไข หาหนทางที่จะให้สภา ฯ นี้พิจารณางบประมาณในทางที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ การพิจารณางบประมาณเมื่อสมัยประชุมคราวที่แล้วมานั้น เราได้ใช้เวลาประชุมตั้ง ๔–๕วัน การโต้เถียงอันยืดยาวของสมาชิกนั้น ตาม

ความเห็นของข้าพเจ้า อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ กรณี ๆ ที่ ๑ เนื่องด้วยไม่เห็นด้วยในหลักการแห่งพระราชบัญญัติงบประมาณ

กรณีสอง เนื่องด้วยสมาชิกไม่เข้าใจในตัวเลขแห่งงบประมาณที่รัฐบาลได้เสนอมานี้ การอภิปรายในกรณีแรกย่อมเป็นธรรมดาของการพิจารณาญัตติของข้าพเจ้า ไม่เกี่ยวข้องแก่กรณีนี้ หากแต่ญัตติที่ข้าพเจ้าเสนอขึ้นมาจะแก้ไขปัญหาอันเนื่องมาจากความไม่เข้าใจในตัวเลขแห่งงบประมาณนั้น

การพิจารณางบประมาณคราวที่แล้ว ได้มีสมาชิกหลายท่านคิดหวังในงบประมาณนั้นว่า รัฐบาลเสนอมาอย่างเคลือบคลุม ไม่ชัดแจ้ง จนเกิดเป็นปัญหาว่า สภา ฯ ไม่อาจพิจารณารับหลักการแห่งงบประมาณได้ ข้าพเจ้ามีความเห็นเช่นนั้นเหมือนกัน แต่จำได้ว่าในคราวนั้นท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้อภิปรายว่า งบปรามาณซึ่งได้เสนอมานั้นถูกต้องตามข้อบังคับแห่งการประชุมแล้ว เมื่อพลิกดูข้อบังคับที่ ๖๘ พูดไว้กว้าง ๆ ปล่อยให้อยู่ในดุลยพินิจของรัฐมนตรีการคลังว่า จะทำงบประมาณนั้นเป็นการสมควรเพียงใด เมื่อรัฐมนตรีการคลังมีความเห็นว่า สมควรจะเสนอให้สภา ฯ ทราบเพียงไรแล้ว การเสนอมาเช่นนั้นก็ย่อมชอบด้วยข้อบังคับ เมื่อข้อบังคับมีอยู่เช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงได้เสนอญัตติขึ้นมาโดยหลักการว่า

"การทำงบประมาณนั้น ยอมให้รัฐบาลเสนอโดยมีรายละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น"

หลักการอันนี้วางไว้กว้าง ๆ เพื่อให้โอกาสแก่สภา ฯ ได้ใช้ความวินิจฉัยเอาเองว่าละเอียดยิ่งขึ้นนั้น ควรจะให้ละเอียดกันเพียงไร

การพิจารณาในหลักงบประมาณนั้น ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกจะต้องรู้รายละเอียด เพราะรายได้เป็นที่มาแห่งหลักการงบประมาณนั้นเอง การที่จะพิจารณาหลักการโดยไม่ทราบรายละเอียดนั้น คิดว่า เราอาจจะไม่เข้าใจในหลักการที่เสนอนั้นได้ ข้าพเจ้าใคร่ขอเสนอข้อเท็จจริงบางประการเพื่อประกอบเรื่องนี้ กล่าวคือ เมื่องบประมาณขึ้นยังสภาฯ ได้มีสมาชิกหลายท่านวิ่งไปแทบทุกกระทรวง เพื่อขอทราบรายละเอียดประกอบการพิจารณา แต่ก็วิ่งไปวิ่งมาไม่ได้กี่กระทรวง ทั้งที่มีข้อเท็จจริงซึ่งต้องการทราบนั้น ไม่ใช่ ๒–๓ กรม หากมีอยู่ตั้งหลายกรม

การเสนองบประมาณที่แล้วมา ในทางรายจ่ายประจำ ท่านรัฐมนตรีได้เสนอตัวเลขเป็นรายกระทรวงแต่ละกรม ๆ ไป เปรียบเทียบปีก่อนว่าลดลง หรือเพิ่มขึ้นอย่างไร

ตัวอย่างกรมเกษตร ฯ และการประมง จ่ายเงินเดือนหกแสนบาท สูงกว่าปีที่แล้วมาหมื่นบาท เราไม่รู้ว่าเงินนี้จ่ายให้แก่ข้าราชการตำแหน่งไหน และเงินที่เพิ่มนั้น ไม่รู้ว่าได้เพิ่มตำแหน่งไหน กรมเกษตร ฯ มีอยู่หลายกอง เมื่อเราไม่ทราบว่า จะเอาไปจ่ายให้แก่กรมไหน เราจะพิจารณางบประมาณ ๖ แสนนี้ได้อย่างไร เมื่อรวมหลายกรมก็เป็นกระทรวง และหลายกระทรวงเข้าเป็นหลักการใหญ่แห่งงบประมาณ

ได้มีสมาชิกขอให้นำเอารายละเอียดไปพูดกันในชั้นกรรมาธิการ เมื่อเราได้ดูรายละเอียดแล้ว การที่เราจะนำเอาเรื่องราวไปพูดต่อกรรมาธิการ ก็ย่อมจะพูดได้แต่เฉพาะตัวเลขที่ได้เสนอมาเท่านั้น เมื่อเราไม่รู้รายละเอียดของตัวเลข เราไม่รู้จะพูดกันอย่างไร ข้าพเจ้าเคยได้ถามเพื่อนสมาชิกว่า ที่ขอคัดค้านนั้น ตำแหน่งไหน สมาชิกผู้นั้นบอกว่าไม่รู้ แต่เห็นรัฐบาลเสนอมามากๆ ก็ตัดไปอย่างนั้นเอง และถ้าจะไม่พึ่งในวันประชุมกรรมาธิการ เพื่อรู้รายละเอียดสังกรมกองนั้น ถ้าติดใจจะแปรญัตติ แต่การแปรญัตติได้ผ่านพ้นไปแล้ว หรือไม่ก็ไม่สามารถจะหาผู้รับรองได้ทัน

ในรายการจ่ายพิเศษที่ได้เสนอมา ข้าพเจ้าเห็นพ้องด้วยสมาชิกผู้หนึ่งที่ว่า การเสนอเช่นนั้นเป็นเทคนิคของท่านรัฐมนตรีการคลัง รายการพิเศษนี้ สมัยก่อนนี้เราเรียกว่า เงินจ่ายลงทุน รัฐบาลไม่มีโครงการณ์ที่จะเสนอต่อสภา ฯ อย่างเช่นเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท เพื่อส่งเสริมสินค้าบ่อ กิจการนี้จะทำได้อีกกี่ปีจะสำเร็จตามโครงการณ์ เราก็ไม่ทราบเหมือนกัน

ข้าพเจ้าจำได้ว่า ท่านรัฐมนตรีคลังได้ไปบรรยายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อท่านอธิบดีกรมบัญชีกลางกล่าวว่า

"งบประมาณแผ่นดินที่ดีที่สุดนั้น จะต้องให้ละเอียด และชัดแจ้งที่สุด"

นี่เป็นเหตุผลประการหนึ่งซึ่งจูงใจให้ข้าพเจ้าเสนอญัตตินี้ขึ้นมา"

เมื่อนายถวิล อุดล ผู้แทนราษฎรแห่งจังหวัดร้อยเอ็ด ได้กล่าวถึงหลักการแห่งญัตติสุดสิ้นลงแล้ว จากนั้น พระยาไชยยศสมบัติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้ลุกขึ้นมาอภิปรายตอบโต้กับนายถวิล อุดล ทันที ว่า......

ข้าพเจ้าจะชี้แจงเหตุผลว่า เป็นเพราะเหตุใดจึงไม่ควรรับหลักการของผู้เสนอครั้งนี้ ข้าพเจ้ามีเหตุผลและขอคัดค้านดังนี้

ข้อบังคับการประชุมได้กำหนดไว้ว่า ร่างกฎหมายทั่วไปที่เสนอต่อสภา ฯ นั้น ต้องแบ่งเป็นมาตรามีบันทึกข้อความแสดงเหตุผลว่า มีความจำเป็นอย่างไร สำหรับงบประมาณนั้น จะเสนอเป็นมาตรา ๆ หาเพียงพอไม่ ในข้อบังคับจึงกำหนดต่อไปว่า จะต้องมีรายละเอียดยิ่งขึ้น แยกเป็นรายกรม รายกระทรวง และแบ่งเป็นประเภท ๆ ข้อบังคับที่ใช้มานี้ ข้าพเจ้าขอให้ข้อสังเกตได้กำหนดไว้ว่า ให้ร่างงบประมาณเป็นไปตามแบบที่รัฐมนตรีการคลังเห็นสมควร แต่ร่างนี้ยังกินความต่อไปอีกว่า ให้รัฐบาลแสดงบัญชีรายละเอียด พร้อมกับบันทึกชี้แจงเพื่อสภาได้พิจารณาข้อเท็จจริงรวดเร็วยิ่งขึ้น รัฐบาลต้องการให้พิจารณาเรื่องเป็นไปด้วยความรวดเร็วเหมือนกัน แต่ปัญหาว่า ความจำเป็นๆ การสมควรจะปฏิบัติได้เพียงใดหรือไม่

ข้าพเจ้าขอชี้แจงถึงการทำงบประมาณว่าทำกันอย่างไร เพื่อประกอบการพิจารณาของสภาฯ ก่อนอื่นนั้นขอเรียนว่า รายละเอียดและการชี้แจงงบประมาณนั้น จะใช้ประกอบการพิจารณาของสภาได้เฉพาะฉบับนั้น หรือจำนวนทรัพย์นั้น ๆ เท่านั้น ไม่ใช่ใช้ประกอบได้ตลอดไป เมื่อแก้อย่างเร็วก็ทำกันใหม่ การแก้ไขบ่อย ๆ หามีเวลาทำกันไม่ เพราะจำกัดทั้งเวลาทำเวลาพิจารณา และเวลาที่จะยื่นสภาฯ ถ้าจะทำให้ได้จริงต้องกินเวลามาก รัฐบาลเห็นว่างบประมาณนี้สำคัญ จึงได้พิจารณากลั่นกรองกันเป็นชั้น ๆ หลายครั้งหลายหน ครั้นถึงเวลาจะเสนอต่อสภาฯ เวลาที่กำหนดไว้นั้น จึงเป็นการพอทีเดียว เพื่อสมรรถภาพจึงกำหนดไว้เป็นชั้นๆ เป็นราย ๆ เป็นตอน ๆ คือกำหนดไว้ว่า ให้เจ้ากระทรวงยื่นต่อกรมบัญชีกลางเข้ายอดชั้น ๑ แล้วเสนอคณะรัฐมนตรีอีกชั้นหนึ่ง และตอนเสนอสภาอีกตอนหนึ่ง รายได้นั้น ให้ยื่นถึงกรมบัญชีกลางในวันที่ ๑ พฤศจิกายนของปีรายจ่ายหลังจากนั้น ๑๕ วัน ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าหน้าที่มีเวลาพิจารณาว่า มีรายได้เท่าไร เพื่อจะได้ค้างรายจ่ายเข้าหาเมื่อเขายอดนั้น ต้องทำการสอบสวนเหมือนกัน กล่าวคือ สอบสวนในระเบียบและการคำนวณว่า จะต้องเติมหรือไม่ เมื่อกระทรวงการคลังในชั้นพิจารณานโยบายได้พูดกับเจ้ากระทรวงต่อไป กรมบัญชีกลางต้องการเวลาเดือนเศษ ๆ ตามกำหนดบัญชีกลางต้องยื่นต่อกระทรวงการคลังในเดือนธันวาคม กระทรวงการคลังจึงได้วางนโยบายต่อรัฐบาลว่า ในงบประมาณสำหรับปีต่อไปนั้น จะดำเนินอย่างไรโดยมติคณะรัฐมนตรี ตั้งกรรมาธิการขึ้นพิจารณา และนำเสนอคณะรัฐมนตรีในวันที่ ๒๐

มกราคม คณะรัฐมนตรีตอบโต้เถียงกันอีก ถ้าเมื่อตัดแล้วรายจ่ายสูงกว่ารายได้ ก็ต้องพิจารณากันอีกว่า จะตัดรายได้เรียกกันว่า "บีดหีบ" จะบีดหีบลงหรือไม่ บัญหาจึงมีอยู่ว่า ใครอยู่นอกหีบหรือในหีบ เพราะใคร ๆ ก็ต้องการอยู่ในหีบด้วยกันทั้งนั้น บัญหาจึงวกมาทางรายได้อีกว่า ในการที่จะหารายได้ชดใช้แก่รายจ่ายนั้น จะทำอย่างไร เมื่อได้บีดหีบลงแล้ว เป็นเวลากระชั้นชิดในระหว่าง ๑–๓ บีที่แล้วมา เจ้าหน้าที่ต้องอดตาหลับขับตานอนใน ๒ วันสุดท้ายตั้งแต่ย่ำรุ่งถึงอีกย่ำรุ่งในบีที่แล้ว เจ้าหน้าที่ไม่ได้นอนถึง ๒ วัน ๒ คืน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจะให้ทราบรายละเอียดยิ่งกว่านี้ ในระยะนี้ยังทำไม่ได้

ในเรื่องการตัดรายได้เกี่ยวกับภาษีอากรนั้น ก็ไม่ควรจะเปิดเผยก่อนเวลาจะเสร็จ เพราะจะเกิดหลีกเลี่ยงภาษี เกิดความไม่ยุติธรรม รายได้ก็ตกต่ำในบี พ.ศ. ๒๔๗๙ งบประมาณมีถึง ๔๔๙ หน้า ในบี พ.ศ. ๒๔๘๐ มีถึง ๕๐๐ หน้า ยิ่งรายจ่ายขยายตัวออกไป ก็ยิ่งกินเวลามากขึ้น ทั้งนี้ ข้าพเจ้ามิได้หมายความว่า ถ้าบังคับให้ทำแล้ว จะทำไม่ได้ อาจจะทำได้เหมือนกัน โดยที่เพิ่มเจ้าหน้าที่และเครื่องใช้สอย ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่า ยังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องกระทำเช่นนั้น ในต่างประเทศเท่าที่สอบสวนดู เขาหาได้ทำดังกล่าวที่เสนอนี้ไม่ เขาพูดรายละเอียดกันทีหลัง คือเขายื่นรายละเอียด ตั้งกรรมการเจ้าหน้าที่และเครื่องมือของเขายังไม่เรียบร้อยดี สมาชิกที่เป็นกรรมาธิการคงประจักษ์อยู่แล้ว เมื่อเวลาพิจารณางบประมาณนั้นเพื่อที่จะให้รายงานให้ละเอียดยิ่งกว่านี้ ข้าพเจ้าว่าทำได้แต่เพียงในบางแห่งไม่พร้อมกันทั้งหมด ขณะนี้ กระทรวงการคลังก็ได้เชิญเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณมาอบรมอยู่แล้วตั้งแต่เดือนก่อน ทั้งนี้ เพราะรัฐบาลสนใจจะให้ทำงานดำเนินไปโดยความเรียบร้อยและรวดเร็ว อีกประการหนึ่งงบประมาณนั้น ต้องเปลี่ยนแปลงออกเสนอตามความต้องการยุคและสมัย ถ้าวางข้อบังคับตายตัวแล้ว เราก็ไม่มีโอกาสจะดัดแปลงแก้ไขวิธีการแต่อย่างไรเลย ข้อบังคับนั้นต้องวางไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อจัดให้มีช่องทางที่จะแก้ไขได้โดยง่าย เราต้องให้โอกาสแก่ผู้เข้าทำงานให้ดี เพื่อให้มีความเจริญยิ่งขึ้น มิใช่จะให้งานนั้นอยู่แค่นั้นเสมอไป การแก้ไขข้อบังคับบ่อย ๆ นั้น ความศักดิ์สิทธิ์นั้นจะเสียไปอีกประการหนึ่ง ถ้าจะให้บอกรายละเอียดแล้วก็เท่ากับมัดมือมัดเท้าของฝ่ายบริหารให้เดินไปในทางนั้น ๆ เช่นนี้ก็จะเป็นเหตุให้ต้องมาขอมติแก่สภา

บ่อย ๆ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง อีกประการหนึ่งสภา ฯ ควรจะพิจารณาในนโยบาย คือเงินที่เขาตั้งจ่ายนั้น ตรงตามวัตถุประสงค์ของนโยบายหรือไม่ ไม่ใช่จะมาพิจารณาว่า เอาเงินไปจ่ายกันอย่างไร เช่นขอตั้งห้าหมื่นบาท ก็บอกว่าขอลดลง เช่นนี้ จึงเป็นการแบ่งหน้าที่ระหว่างสภา ฯ กับรัฐบาลเป็นการถูกต้อง และเมื่อบอกลดลงไปแน่นอนแล้ว เจ้าหน้าที่ก็กระทำไปอย่างตรงไปตรงมา ไม่ผ่อนปรนเข้าหากันไม่เป็นไปในทางประหยัด

เรื่องเงินห้าหมื่นของรายการส่งเสริมสินค้าปอนั้น ข้าพเจ้าขอเรียนด้วยความจริงใจว่า ในเรื่องสินค้าปอนั้น ไม่ใช่ว่าเป็นสินค้าทำขึ้นได้ง่าย ๆ ไม่ใช่ว่า เขาทำกันได้แล้วรัฐบาลให้ข้อเท็จจริงได้ว่า ได้คิดจะทำ แต่ว่าในการทำนั้นไปเผยแพร่เข้าในหน้าหนังสือพิมพ์ รัฐบาลก็จำต้องงดเช่นนี้ จึงเห็นได้ว่า มิใช่จะให้รายละเอียดได้ทุกครั้ง ถ้าเปิดเข้าแล้วความมุ่งหวังที่จะทำงานเหล่านั้น ก็จะทำไม่ได้

พระยาไชยยศสมบัติ เน้นอย่างหนักแน่นในที่ประชุมว่า

"**ข้าพเจ้าเห็นว่า** ไม่ควรรับหลักการ และขอย้ำว่า รายการที่เกี่ยวกับรายได้นั้น ไม่เป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาอนุมัติ แต่อย่างไรก็ตามร่างข้อบังคับนี้ กล่าวถึงข้อปลีกย่อยมากเกินไป จนกระทำให้เกิดภาระแก่ฝ่ายบริหารมากขึ้น โดยสภาฯจะไม่ได้ประโยชน์ยิ่งไปกว่าขณะนี้ และที่สำคัญก็คือเรื่อง "เวลา" ที่จะยืนยันนั้นกระทันหันมาก"

เมื่อพระยาไชยยศสมบัติกล่าวอภิปรายจบลง และพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี จะลุกขึ้นมากล่าวแก้ผู้เสนอญัตติ และในเวลาเดียวกันนั้น ก็ได้มีสมาชิกเสนอญัตติด่วนขึ้นมากลางคัน ญัตติด่วนนั้นมีใจความสำคัญว่า

"ให้พิจารณาเรื่องนี้ให้สุดสิ้นลงในวันนั้น"

การที่มีผู้เสนอญัตติด่วนเข้ามากลางคันเช่นนั้น ก็โดยมีความประสงค์อยู่ว่า เป็นการป้องกันมิให้เจ้าคุณพหลฯ เดินแต้มหมากรุกการเมืองในทางใดทางหนึ่ง โดยที่สมาชิกฝ่ายสนับสนุนผู้เสนอญัตติหมายมั่นปั้นมืออยู่ว่า ต้องเอาม้ารุกขุนให้จนให้ได้ จึงได้เสนอญัตติรวบ

รัดให้มีการลงมติในวันเดียวกัน เพราะฝ่ายเสนอญัตติเกรงไปว่า ถ้าหากการอภิปรายยืดเยื้อต่อไป ก็จะทำให้ฝ่ายรัฐบาลแก้กลยุทธฝ่ายเสนอญัตติตก จะโดยกลยุทธกุศโลบายประการใดนั้นก็ตาม

ด้วยเหตุนี้เองฝ่ายเสนอญัตติจึงหาทางป้องกันให้มีการอภิปรายกันให้เสร็จสิ้นในวันนั้นเสียทีเดียว แต่กลยุทธของบุคคลเหล่านั้น มันเป็นผลร้ายของตัวเองในภายหลัง

จากนั้น ได้ลงมติกันว่าจะอภิปรายให้เสร็จสิ้นในวันนั้นหรือไม่ที่ประชุมแห่งรัฐสภาได้ลงมติให้มีการอภิปรายให้เสร็จสิ้นไปในวันนั้น ด้วยคะแนนเสียง ๔๒–๔๐ เป็นอันว่าชัยชนะได้ตกอยู่แก่ผู้เสนอญัตติอย่างงดงาม

จากนั้น เจ้าคุณพหลฯ นายกรัฐมนตรี ได้ลุกขึ้นตอบโต้กับนายถวิล อุดล ด้วยเสียงเครียดว่า

"ข้าพเจ้าขอกล่าวด้วยความจริงใจว่า ข้อบังคับนี้รัฐบาลรับไม่ได้ ถึงแม้จะลงมติไปว่า ได้รับหลักการแห่งร่างข้อบังคับอันนี้ แต่รัฐบาลกลับเห็นว่าเป็นการผูกมัดกันจนเกินไป และไม่มีใครในโลกนี้จะทำกัน ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงถือว่า รัฐบาลต้องรับร่างข้อบังคับนี้ไปเมื่อไม่สามารถจะทำได้แล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่า คณะรัฐบาลจะต้องลาออกหมด"

ได้มีสมาชิกอีกหลายคน ลุกขึ้นอภิปรายให้ความสนับสนุนแก่ผู้ เสนอญัตติ ที่สุดสภาได้ลงมติให้มีการอภิปราย และเสนอญัตติให้ลงคะแนนลับ ผลปรากฏว่า คะแนนให้รับหลักการแห่งร่างข้อบังคับด้วยคะแนนเสียง ๔๕–๓๑ นับว่าเป็นการพ่ายแพ้อย่างยับเยินของรัฐบาลเจ้าคุณพหลฯ

- ๕๙

ยุบสภาผู้แทนราษฎร

หลังจากที่สภาผู้แทนราษฎร ไดรับ หลักการ แห่งร่างข้อบัง คับการ ประชุม ของสภาฯ ของนายถวิล อุดล ผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ดแล้ว ครั้นต่อมาในตอนเช้าของวันอาทิตย์เวลา ๑๓.๐๐น. เศษ เจ้าคุณพหลฯ นายกรัฐมนตรี ผู้รับการพ่ายแพ้อย่างยับเยินในรัฐสภา จึงได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีโดยด่วน เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า จะดำเนินการโดยรูปใด และวิธีใด เพราะอย่างไรเสีย แม้ว่าสภาฯ จะรับหลักการแห่งร่างข้อบังคับการประชุมฯ ของนายถวิล อุดล แล้วก็ตาม แต่ถึงกระนั้นก็ดี ทางรัฐบาลก็ไม่สามารถจะปฏิบัติให้เป็นไปตามความต้องการของสภาฯได้ ทั้งนี้ เพราะสภาฯ ไม่ให้ความไว้วางใจในการบริหารประเทศตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ โดยที่จะให้รัฐบาลเปิดเผยตัวเลข และรายละเอียดต่าง ๆ ให้ชัดแจ้งแดงแจ๋ ไม่ว่าจะเป็นไปในทางราชการลับ การทหาร การภาษีอากร การนโยบายต่างประเทศ การเศรษฐการคลัง หรือจะเป็นเค้าโครงการใด ๆ แต่รัฐบาลปฏิเสธว่าทำไม่ได้ และยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า ไม่มีรัฐบาลใดในโลกจะปฏิบัติเช่นนั้น รัฐบาลต้องมีกลยุทธ กลวิธี กุศโลบาย เทคนิคในการบริหารประเทศ บางครั้งเป็นนโยบายลับ ซึ่งรัฐไม่สามารถที่จะเปิดเผยตัวเลข หรือรายละเอียดได้ บางประการเป็นเทคนิคในทางการคลัง การทหารและเป็นนโยบายการต่างประเทศ บางประการก็เกี่ยวกับรายได้ของประเทศที่เรียกว่า "ภาษีทางอ้อมและภาษีทางตรง"

แต่อย่างไรก็ดีสภาผู้แทนราษฎรได้รับหลักการไว้แล้ว ซึ่งรัฐบาลเจ้าคุณพหลฯ จำต้องพิจารณาใคร่ครวญตัวเองว่า จะอนุวรรตน์ให้เป็นไปตามเจตน์จำนงของสภาฯได้หรือไม่ ถ้าหาก

ไม่มีความปรารถนาตามหลักการนั้น ก็ย่อมจะกระทำได้ ๒ วิธี คือ ลาออกจากรัฐบาลเสียเลย หรือถ้าไม่คิดจะลาออกก็ยุบสภาฯ กวาดล้างผู้แทนราษฎรชุดนี้เสียให้เกลี้ยง และร่างข้อบังคับที่สภาฯ รับหลักการไว้นั้นก็ตกไป

ตอนบ่ายของวันนั้น การประชุมคณะรัฐมนตรีได้เป็นไปอย่างเคร่งเครียด รัฐมนตรีเป็นส่วนมากมีความคิดเห็นว่า ควรยุบสภาฯมากกว่าที่จะคิดลาออก แต่ทรรศนะอันนี้เจ้าคุณ-พหลฯ ไม่เห็นด้วย ควรจะลาออกมากกว่าจะยุบสภาฯ ทรรศนะดังกล่าวนี้ของเจ้าคุณพหลฯ ได้แสดงให้เห็นจริยะธรรมในทางการเมืองอย่างสูงในจิตใจของท่าน แม้ว่าพฤติการณ์ของผู้แทน-ราษฎรจะเป็นการบีบบังคับรัฐบาลอย่างรุนแรงเกินไป ทั้งๆที่ในบัดนั้นประชาธิปไตยของเราก็มีสภาพคล้ายทารก ต่างก็ใหม่ต่อนิตินัยและพฤตินัยด้วยกันทั้งสิ้นและสถานการณ์อันเลวร้ายในบัดนั้นก็คือ บุคคลคณะหนึ่งได้พยายามจะสถาปนาระบอบ "อมาตยาธิปไตย" และหาโอกาสที่จะทำลายล้างระบอบการปกครองประชาธิปไตยเสีย แปลว่า สถานาการณ์ของบ้านเมืองในกาลบัดนั้นยังเป็นสถานการณ์อันเต็มไปด้วยวิกฤติการณ์อย่างเด่นชัด แต่ถึงเช่นนั้นก็ตาม เจ้าคุณพหลฯ ผู้มีจริยะธรรมในทางการเมือง และมีสปิริตเป็นนักประชาธิปไตยอย่างน่าสรรเสริญ ก็มิได้เอาเหตุการณ์เหล่านั้น มาพัวพันกับหลักประชาธิปไตย เป็นการแสดงให้เห็นได้ว่าความเป็นประชาธิปไตยของท่านนั้น มีอยู่มากพอสมควรทีเดียว

การประชุมคณะรัฐมนตรีในตอนบ่ายของวันนั้น ได้มีรัฐมนตรีบางท่านกล่าวคำบริภาษตำหนิติเตียนพฤติกรรมของสมาชิกสภาฯ เหล่านั้นว่า เป็นผู้ขัดขวางในการบริหารประเทศ ทำให้เสถียรภาพทางการ เมืองปั่นป่วนวุ่นวายสร้าง สถาน การณ์แห่งความ ระส่ำระสายให้เกิด ขึ้นภายในบ้านเมือง จนต้องทำให้เจ้าคุณพหลฯ ต้องเผชิญมรสุมการเมืองครั้งแล้ว ครั้งเล่าสภาฯอลเวงนับครั้งไม่ถ้วน พระยาพหลฯต้องลาออกไม่รู้ว่ากี่ครั้งต่อกี่ครั้ง สมาชิกสภาผู้แทน-ราษฎรบางคนกลายเป็นฮีโร่แห่งรัฐสภาและกลายเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงกึกก้องขึ้น เช่น นายทอง อินทร์ ภูริพัฒน์ นายเลียง ไชยกาล นายถวิล อุดล ฯลฯ ทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลระส่ำระสาย การบริหารประเทศดำเนินไปอย่างขลุกขลัก

เหตุการณ์และสถานการณ์อันเลวร้ายดังกล่าวนี้ เจ้าคุณพหลฯ นายกรัฐมนตรี ท่านมิได้กล่าวคำบริภาษกับบุคคลนั้นแต่ประการใด ท่านกลับเห็นไปว่า การกระทำเช่นนั้นของสมาชิกสภาฯ ทำไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและเป็นไปตามวิถีทางรัฐธรรมนูญเมื่อตนเองไม่สามารถจะปฏิบัติได้ก็ควรลาออก ทั้ง ๆ ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ก็มีความเห็นเป็นเอกฉันท์สมานฉันท์อยู่ว่า เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ควรยุบสภาฯ ไม่ควรลาออกเพราะว่าถ้าหากว่าลาออก ก็ไม่มีรัฐบาลไหนจะปฏิบัติตามความประสงค์ของรัฐสภาฯ ได้ แต่ถึงกระนั้นก็ดีด้วยสปิริตมีจิตเป็นเดโมเครซี่โดยแท้จริงของท่าน ท่านได้ยืนยันอย่างแข็งแรงต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี จะขอลาออกท่าเดียว เมื่อเป็นความประสงค์ของท่านเช่นนี้ คณะรัฐมนตรีก็ต้องยอมจำนนในการเป็นนักอุดมการณ์ของท่าน

นี่แหละ คือวิญญาณของนักปฏิวัติ และวิญญาณของนักประชาธิปไตยที่แท้จริงละ ไม่ใช่นักประชาธิปไตยแบบจอมพล ป. แบบจอมพลสฤษดิ์ฯ หรือแบบจอมพลถนอมฯ ซึ่งบุคคลดังกล่าว ไม่ได้คำนึงถึงเสรีภาพ เสมอภาค ภราดภาพ ไม่ยอมรับรู้สิทธิแห่งมนุษยชน ไม่พยายามจะเข้าใจถึงประชาธิปไตย การเมือง (Political Democracy) ประชาธิปไตยเศรษฐกิจ (Ecnomics De mocracy) ประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม (Culture Democracy) รู้จักแต่ประชาธิปไตยเพื่อตัวกู โดยตัวกู สำหรับตัวกู แต่ประชาธิปไตยสำหรับตัวมึง ไม่พยายามรับรู้แต่อย่างใดทั้งสิ้น

เป็นอันว่า ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ได้อนุวรรตน์ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ ของเจ้าคุณพหล ฯ ดังนั้น ในวันนั้นเอง เจ้าคุณพหล ฯ นักปฏิวัติ ที่เคร่งต่ออุดมการณ์ และจริยะธรรมการเมือง เพื่อสร้างสรรค์ให้ประเทศไทยมี "Traddition" อันดี ตามแบบอย่างประชาธิปไตยในต่างประเทศ เช่นท่านวิลเลียมพิตต นายกรัฐมนตรีอังกฤษ เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่นานถึง ๑๖ ปี แต่ก็กลับยากจนค่นแค้น ถึงกับรัฐบาลยอมใช้หนี้แทน ให้เมื่อเขาตาย ม. ปองกาเรต์ ประธานาธิบดีฝรั่งเศส เมื่อท่านเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีใหม่ ๆ ด้วยความเคร่งครัด ในมรรยาทแห่งประชาธิปไตย ด้วยการมีอุดมคติในทางการเมือง ท่านได้ประกาศเป็นอุดมคติออกมาว่า พี่ชายของท่านมีตำแหน่งอันสูงอยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ ตลอดระยะเวลาที่ข้าพเจ้า

เข้าดำรงตำแหน่ง เป็นประธานาธิบดีอยู่ พี่ชายของข้าพเจ้า จะไม่ได้เลื่อนเงินเดือน หรือเลื่อนตำแหน่งเป็นอันขาด ลินคอล์น ได้เป็นประธานาธิบดี ถึง ๒ ครั้ง แต่ก็คงยากจนอยู่เช่นเดิม ฮิตเล่อร์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยไม่ยอมรับเงินเดือน

แต่เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง เมื่อเจ้าคุณพหลฯ ปฏิเสธอย่างแข็งแรง ไม่ยอมเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อีกครั้งหนึ่ง กลับยื่นโยนตำแหน่ง ให้กับพันเอก หลวงพิบูลสงคราม ถือบังเหียนการเมืองต่อไป จากนั้น ประชาธิปไตยก็กลายเป็น เอกาธิปไตย คณาธิปไตย และอนาธิปไตย จากนั้น ก็มีการปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏ จลาจลกันตลอดมา ที่สุด ความเป็นประชาธิปไตย ก็บรรเลงเพลงเลือดกันไม่มีวันสิ้นสุดยุติลงได้

เนื่องด้วยคำแนะนำ ของผู้สำเร็จราชการแผ่นดินทรงเห็นว่า ในกรณีเช่นนี้ เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ควรจะยุบสภาผู้แทนราษฎร มากกว่าที่จะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เจ้าคุณพหล ฯ กลับใจเห็นด้วย จึงตัดสินใจยุบสภาผู้แทนราษฎร ดังมีคำแถลงการณ์ ดังต่อไปนี้

การประชุม เมื่อวันเสาร์ที่ ๑๐ กันยายนศกนี้ สภาผู้แทนราษฎร ได้พิจารณาญัตติของสมาชิก ขอแก้ไขข้อบังคับการประชุม ของสภาผู้แทนราษฎรข้อ ๖๘ เกี่ยวแก่การเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ เมื่อพิจารณาขั้นต้น ในสภาผู้แทนราษฎร ผู้เสนอต้องการให้เสนอบัญชีรายละเอียด แสดงหลักเกณฑ์การคำนวณภาษีอากร สถิติต่างๆ จำนวนคน และรายละเอียดอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก

ความจริง ข้อบังคับการประชุม ของสภาผู้แทนราษฎร ในเรื่องนี้ เวลาร่างขึ้น ก็ได้ปรึกษาระเบียบการสภา ฯ ในนานาประเทศ โดยเปรียบเทียบ และปรับปรุง ให้เหมาะสมแก่ประเทศนี้ และกรรมาธิการของสภา ฯ ก็ได้พิจารณาแล้วเป็นอย่างดี ระเบียบพระราชบัญญัติงบประมาณ ที่เป็นอยู่ในเวลานี้ ได้ใช้ด้วยดีตลอดมา เป็นเวลา ๕ ปี มิได้ปรากฏความขัดข้องเสียหายแต่ประการใด ข้อบังคับนี้ ก็ได้ระบุให้มีรายละเอียด แต่พอสมควร แต่การพิจารณา ในขั้นรับหลักการ ส่วนรายละเอียดนอกจากนั้น ก็แสดงในขั้นกรรมาธิการ ถึงกระนั้นก็ดี รัฐบาลก็ไม่แสดงรายละเอียดเพิ่มเติม เท่าที่จะทำได้

การทำงบประมาณ ในขั้นรัฐบาล ก็ได้พิจารณาโดยความรอบคอบที่สุด เมื่อหัวหน้าส่วนราชการ ได้ร่างงบประมาณขึ้นแล้ว เจ้ากระทรวงก็สอบสวนพิจารณา ในขั้นต้นเสร็จแล้ว ก็เสนอไปยังกระทรวงการคลัง กรมบัญชีกลาง ได้ตรวจตราโดยรอบคอบแล้ว เสนอรัฐมนตรีตั้งคณะกรรมการขึ้นสอบสวน ซักถามโดยละเอียดทางรายการโดยถี่ถ้วน ในขั้นกรรมาธิการนี้ก็มีการตัดทอนแก้ไขเสร็จแล้ว เสนอคณะรัฐมนตรี พิจารณาอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งมีการตัดทอนแก้ไขในขั้นนี้อีก แล้วจึงได้เสนอไปยังสภาผู้แทนราษฎร เมื่อรับหลักการณ์ในขั้นต้น ครั้นสภาผู้แทนราษฎรรับหลักการ และตั้งกรรมาธิการขึ้นแล้ว รัฐบาลก็เสนอรายละเอียดต่อคณะกรรมาธิการทุกประการ และให้เจ้าหน้าที่ ไปคอยชี้แจงตอบคำซักถาม ของกรรมาธิการ ตามที่ต้องการ

แต่การพิจารณา ข้อบังคับ ให้ตายตัวดังที่สมาชิกเสนอนี้ รัฐบาลมีความเห็นว่า เป็นการขอเอารายละเอียดจนเกินความจำเป็น ในขั้นพิจารณารับหลักการ การที่จะเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ ตามวิธีที่สมาชิกเสนอนี้ จะต้องเป็นเอกสารตั้ง ๖๐๐ หรือ ๗๐๐ หน้ากระดาษ ซึ่งรัฐบาลเห็นว่า ไม่จำเป็น สำหรับการพิจารณา เพื่อรับหลักการขั้นต้น และไม่ได้ผลสมควรกับที่ จะต้องทำเช่นนั้น อีกประการหนึ่งรายได้ รายจ่าย หลายเรื่อง ต้องสงวนเป็นความลับที่จะเสนอรายละเอียดเป็นการเปิดเผย เป็นการไม่สมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักเกณฑ์การคำนวณภาษีอากรนั้น ถ้าได้เปิดเผยออกไป ก็จะนำความเสียหายให้แก่ประเทศ อนึ่งรายการปลีกย่อยนั้น ย่อมต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการตามยุค ตามสมัย และตามความต้องการ ของกระทรวงทบวงต่าง ๆ ซึ่งไม่เหมือนกัน และวางข้อบังคับ ให้ตายตัวไปเช่นนั้น ไม่เป็นการสมควร

แม้ว่า รัฐบาลได้ชี้แจงแสดงเหตุผล ดังกล่าวแล้วนั้นอย่างชัดแจ้ง แล้วก็ดี และแม้จะได้แสดงให้เห็นทางเสียหาย ที่ประเทศชาติจะได้รับในการแก้ไขข้อบังคับ เช่นนี้ก็ดีผู้โต้แย้งก็หาสนใจต่อเหตุผลไม่

รัฐบาลได้พยายามอยู่เสมอ ที่จะร่วมมือกับผู้แทนราษฎร และได้ยินยอม ทำความพอใจ แก่ผู้แทนราษฎร มาแล้วในเรื่องที่สำคัญๆ เช่นการยกเลิกร่างพระราชบัญญัติ จัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ (นายเตียง ศิริขันธ์ ผู้แทนราษฎร จังหวัดสกลนคร เสนอให้ยกเลิก) ซึ่งรัฐบาลก็ยอมรับด้วยน้ำใจ อันกว้างขวางในบางเรื่อง เช่นญัตติการร่างพระราชบัญญัติกำหนดเขตการรักษาป่า ซึ่งผู้แทนราษฎรเสนอมา รัฐบาลได้ชี้แจงแล้วว่า ไม่สามารถจะปฏิบัติตามร่างนั้นได้ สภาผู้แทนราษฎร ก็ได้รับหลักการ ครั้นถึงเวลาในขั้นกรรมาธิการ กรรมาธิการของสภาฯ

เอง ก็มีความเห็นว่าปฏิบัติไม่ได้ รัฐบาลก็ยังหาทางทำความพอใจ ให้แก่ผู้เสนอโดยวิธีต่าง ๆ ทั้งนี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลได้พยายามร่วมมือกับผู้แทนราษฎร โดยจริงใจ แต่ผู้แทนราษฎร กลับหาได้ให้ความร่วมมือแก่รัฐบาลตามสมควรไม่

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพิจารณาญัตติแก้ไขข้อบังคับการประชุม และการปรึกษาของสภา ฯ ข้อ ๖๘ นี้ ได้เริ่มอภิปรายมาจนหมดเวลา การประชุมปกติ มีสมาชิกมาประชุมเป็นส่วนน้อยแล้ว และสภา ฯ ก็เห็นเป็นเรื่องสำคัญ สภา ฯ น่าจะให้การประชุมปรึกษา เป็นไปตามระเบียบ คือให้มีการอภิปรายกันต่อไปในวันหลัง เพื่อให้โอกาสสมาชิก ส่วนมากให้พึ่งเหตุผล และใช้ดุลพินิจให้รอบคอบ แต่สมาชิกฝ่ายผู้แทนราษฎร ก็เสนอญัตติ ให้รวบรัดการพิจารณา และเสนอให้ลงมติโดยมิได้ ให้โอกาสแก่รัฐบาลได้ชี้แจงอีก วิธีการเช่นนี้ เป็นวิธีการช่วงชิงเอาเปรียบโดยไม่เป็นธรรม ในที่สุดสภา ฯ ได้ลงมติรับหลักการ แห่งร่างข้อบังคับนั้น

การเป็นดังนี้ รัฐบาลจึงรู้สึกว่า ไม่สามารถจะบริหารราชการของประเทศในความไว้วางใจของสภาฯ นี้ได้ นายกรัฐมนตรี ได้เสนอเรื่องนี้ แก่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ให้ทราบความประสงค์ของคณะรัฐมนตรีที่ขอลาออกจากหน้าที่ แต่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เห็นว่าสถานการณ์ของโลกในเวลานี้อยู่ในระหว่างความปั่นป่วนคับขัน ประกอบกับจะต้องเตรียมการรับเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสู่พระนคร รัฐบาลคณะนี้ ควรจะบริหารประเทศต่อไป เมื่อเป็นเช่นนี้ รัฐบาลก็เห็นมีอยู่ทางเดียวจะดำเนินตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ คือยุบสภาผู้แทนราษฎร จะได้เลือกตั้งผู้แทนราษฎรขึ้นมาใหม่ ดังที่ได้ประกาศไว้ในพระราชกฤษฎีกาแล้ว

ขอให้ประชาชนมั่นใจว่า รัฐบาลนี้มิได้มีความมุ่งหมายจะทำสิ่งใดนอกเหนือไปจากวิถีทางรัฐธรรมนูญ การลาออกของคณะรัฐมนตรีก็ดี การยุบสภาฯก็ดีเป็นเหตุการณ์ตามสภาพแห่งการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญ รัฐบาลจึงขอให้ประชาชนตั้งอยู่ในความสงบอย่าได้มีความหวั่นไหวตกใจอย่างหนึ่งอย่างใด รัฐบาลอยู่ในฐานะที่จะรักษาความปลอดภัยของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของประเทศอยู่เสมอ

-๖๐-

การเลือกตั้งผู้แทนราษฎร
เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๑

เราได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง การเลือกตั้งครั้งนี้นั้น สืบเนื่องมาจากเจ้าคุณพหลฯ ยุบสภาผู้แทนราษฎร ในการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยทางตรงกล่าวคือ ราษฎรเลือกผู้แทนของเขาด้วยตัวของเขาเองโดยวิธีแบ่งเขตแต่ละเขตนั้น เลือกผู้แทนราษฎรได้เพียงคนเดียว

ผลแห่งการเลือกตั้งทั่วพระราชอาณาจักร ปรากฏว่ามีผู้แทนราษฎรจังหวัดต่างๆ ดังนี้คือ

๑. ขุนสมาหารหิตตคดี (โป๊ะ โปรคุปต์) พระนคร เขต ๑
๒. ร.ท.ณ เณร ตาละลักษณ์ พระนคร เขต ๒
๓. นายอรุณ หองบัชโชติ พระนคร เขต ๓
๔. นายเต่า พวงพุ่ม กระบี่
๕. นายพิพัฒน์ (เต๊ก) ภังคานนท์ กาญจนบุรี
๖. นายบุญช่วย ชูทรัพย์ กำแพงเพชร
๗. นายโสภณ สภธีระ ขอนแก่น เขต ๑
๘. นายผล แสนสระดี ขอนแก่น เขต ๒
๙. นายอมร ผลประสิทธิ์ จันทบุรี
๑๐. นายนิ่ม เรืองเกษตร ฉะเชิงเทรา
๑๑. นายจันทรเขต ฉัตรภูติ ชลบุรี

๑๒. นายศิริ บำเพ็ญอยู่ ชัยนาท

๑๓. นายทองดี หาญศึกษา ชัยภูมิ

๑๔. หลวงศรีสุพรรณดิษฐ์ (เผียน ชุมวรฐายี) ชุมพร

๑๕. นายบุญศรี วิญญารัตน์ เชียงราย เขต ๑

๑๖. นายวรการบัญชา (บุญเกิด สุตับตานนท์) เชียงราย เขต ๒

๑๗. นายภิญโญ อินทะวิวัฒน์ เชียงใหม่ เขต ๑

๑๘. นายอินทร สิงหเนตร เชียงใหม่ เขต ๒

๑๙. นายสุวิชชพันธุเศรษฐ เชียงใหม่เขต ๓

๒๐. นายเชื้อน สวัสดิ์ปาณี ตรัง

๒๑. นายเฉลา เตาลานนท์ ตราด

๒๒. นายหมั้ง สายชุ่มอินทร์ ตาก

๒๓. นายกวดหุ้มแพร (โต สุจริตกุล) ธนบุรี

๒๔. นายเย็น ศิริมหา นครนายก

๒๕. ร.ท. วิริยะ ขุนเหิรหาว (วิริยา มีชำนาญ) นครปฐม

๒๖. ขุนอนุสรกรณี (ทะ พรหมประกาย) นครพนม

๒๗. นายคำปั่น ภูมิพานิชย์ นครราชสีมา เขต ๑

๒๘. ร.ท. อู๊ด นิตยสุข นครราชสีมา เขต ๒

๒๙. นายเอี่ยม สุภาพกุล นครราชสีมา เขต ๓

๓๐. นายฉ่ำ จำรัสเนตร นครศรีธรรมราช เขต ๑

๓๑. นายเปี่ยม ปุณยโชติ นครศรีธรรมราช เขต ๒

๓๒. พ.ต. หลวงขจรกลางสนาม (ขจร มกรสุต) นครสวรรค์ เขต ๑

๓๓. ขุนอนุกูลประชากร (วังษ์ พยัคฆวิเชียร) เขต ๒

๓๔. นายทองอยู่ เอี่ยมบุญอิ่ม นนทบุรี

๓๕. นายอับดุลยาลานาเซร์ (อดุล ณ สายบุรี) นราธิวาส

๓๖. นายจำรัส มหาวงศ์นันท์ น่าน

๓๗. นายพัน พรหมมิทธิกูล บุรีรัมย์

๓๘. ร.ต. ลมัย กฤษณภักดี ปทุมธานี

๓๙. ม.ล. ต้อย ชุมสาย ประจวบคีรีขันธ์

๔๐. นายดาบสงวน พยุงพงศ์ ปราจีนบุรี

๔๑. พระพิพิธภักดี (กุมุกดา อันกุลบุตร) ปัตตานี

๔๒ หลวงประสิทธิ์นรกรรม (เจียน หงส์ประพาส) อยุธยา เขต ๑

๔๓. นายฟื้น สุพรรณสาร อยุธยา เขต ๒

๔๔. นายโมรา ณ ถลาง พังงา

๔๕. ร.ต. ถัด พรหมมาณพ พัทลุง

๔๖. นายแก้วสิงหะคเชนทร์ พิจิตร

๔๗. ขุนคุปต์ พงษ์ประพัทธ์ พิษณุโลก

๔๘. นายทองพูน อังกินันท์ เพชรบุรี

๔๙. ขุนอนุสรสิทธิกรรม (ทองดี วัชโรทยาน) เพชรบูรณ์

๕๐. นายทอง กันทาธรรม แพร่

๕๑. นายชิต เวชประสิทธิ์ ภูเก็ต

๕๒. นายทองม้วน อัตถากร มหาสารคาม เขต ๑

๕๓. นายทองดี ณ กาฬสินธุ์ มหาสารคาม เขต ๒

๕๔. นายจำลอง ดาวเรือง มหาสารคาม เขต ๓

๕๕. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ แม่ฮ่องสอน

๕๖. นายวิไล เบญจลักษณ์ ยะลา

๕๗. นายถวิล อุดล ร้อยเอ็ด เขต ๑

๕๘. นายเขมชาติ บุญยรัตพันธ์ ร้อยเอ็ด เขต ๒

๕๙. นายบุลจักร (จู๋) ลืมศิลา ระนอง

๖๐. นายเสกล เจตสมมา ระยอง

๖๑. นายทองดี จันทร์กุล ราชบุรี

๖๒. นายสำอางค์ ศรีสวัสดิ์ ลพบุรี

๖๓. พล. ต. พระยาอมรวิสัยสรเดช (พิณ โรหิตะพินทุ) ลำปาง เขต ๑

๖๔. นายสร้อย ณ ลำปาง เขต ๒

๖๕. เจ้าวรทัศน์ ณ ลำพูน ลำพูน

๖๖. พระยาศรีนครชัย (ประวงษ์ อมาตยกุล) เลย

๖๗. หลวงราษฎร์วิรุณหกิจ (ช้อยสุคนธ์) ศรีสะเกษ เขต ๑

๖๘. นายพุฒเทศ กาญจนเสริม ศรีสะเกษ เขต ๒

๖๙. นายเคียง ศิริขันธ์ สกลนคร

๗๐. นายเชียร (กิมกุ่ย) วิปูลากร สงขลา เขต ๑

๗๑. พระยาศรีธรรมราช (ทองคำ กาญจนโชติ) สงขลา เขต ๒

๗๒. นายสงวน ณ นคร สตูล

๗๓. นายชะอ้อน อำพล สมุทรปราการ

๗๔. พระญาติราชรักษา (ประกอบ บุนนาค) สมุทรสงคราม

๗๕. นายยีนยง (ยิ๊ง) เจียมไชยศรี สมุทรสาคร

๗๖. นายธวัช สุประภาตะนันท์ สระบุรี

๗๗. นายไสว อินทรประชา สวรรคโลก

๗๘. นายอำไพ อิศรางกูร ณอยุธยา สิงห์บุรี

๗๙. นายสว่าง สนิทพันธ์ สุพรรณบุรี

๘๐. นายวุฒิ สุวรรณรักษ์ สุราษฎร์ธานี

๘๑. นายปรึก แก้วปลั่ง สุรินทร์ เขต ๑

๘๒. นายพันธ์ มูลศาสตร์ สุรินทร์ เขต ๒

๘๓. นายพิพัฒน โภคา หนองคาย

๘๔. นายบุญศรี จันทนชาติ อ่างทอง

๘๕. ร้อยโท ขุนสรไกรพิศิษฐ์ (ประจวบ มหาขันธ์) อุดรธานี

๘๖. นางพึ่ง ศรีจันทร์ อุตรดิตถ์

๘๗. พระยาวิทุรธรรมนิเนตร (โต๊ะ อัมระนันท์) อุทัยธานี

๘๘. นายฟอง สิทธิธรรม อุบลราชธานี เขต ๑

๘๙. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ อุบลราชธานี เขต ๒

๙๐. นายเลียง ไชยกาล อุบลราชธานี เขต ๓

๙๑. ขุนบุรัสการกิติคดี (เหมือน บุรัสการ) อุบลราชธานี เขต ๔

การเลือกตั้งครั้งนี้ เป็นการเลือกตั้งโดยทางตรง หมายความว่า ราษฎรเลือกผู้แทนด้วยตัวเขาเอง และเป็นการเลือกตั้งโดยวิธีแบ่งเขต แต่ละเขต ให้เลือกผู้แทนได้เพียง ๑ คน และถือจำนวนราษฎรสองแสนคนต่อผู้แทนราษฎรหนึ่งคน

ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ๖,๓๑๐,๑๗๒ คน ผู้มาใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ๒,๒๑๐,๓๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๐ คน

-๖๑-

หลวงพิบูลสงคราม
เป็นนายกรัฐมนตรี

นับตั้งแต่วันที่พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ได้ยุบสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นต้นมา ทั้งหนังสือพิมพ์และประชาชน ได้พากันกล่าววิพากษ์วิจารณ์ถึงบุคคลที่สมควรจะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นไปอย่างเอิกเกริกเกรียวกราวทีเดียว เสียงที่มีการวิพากษ์วิจารณ์เป็นส่วนมากนั้น มักกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า เจ้าคุณพหลฯ ควรจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป เพราะมีคุณธรรมอันสูงส่งในทางเป็นนักประชาธิปไตย แต่ก็มีข่าวแพร่ออกมาว่า เจ้าคุณพหลฯ ได้ปฏิเสธ และยืนยันเจตน์จำนงอย่างแข็งแรงว่า จะไม่ขอเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งอย่างแน่นอน โดยตัวท่านเองอ้างเหตุผลว่าตัวท่านเองมีสุขภาพอันไม่สู้จะสมบูรณ์นัก ในการที่จะรับภาระอันหนักยิ่งของชาติ และแม้แต่ในการเสี่ยงเสียสละในการทำการปฏิวัตินั้น ก็มิได้มีความปรารถนาทะเยอทะยานใฝ่ฝันจะเป็นใหญ่เป็นโตแต่อย่างไร ขอแต่เพียงว่าให้ประเทศสยาม ได้มีการปกครองตามแบบอย่างของประชาธิปไตยเท่านั้น

แม้ว่า คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะวิงวอนร้องขอให้ท่านรับเป็นนายกรัฐมนตรีสักเพียงใด ท่านก็ปฏิเสธไม่ยอมรับท่าเดียว

เมื่อเจ้าคุณพหล ฯ ปฏิเสธไม่ยอมเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเช่นนั้น เสียงของหนังสือพิมพ์และประชาชน ก็กล่าววิจารณ์กันไปในทำนองว่า ก็ยังเหลือบุคคลอีก ๒ คน ที่สมควรจะเข้ารับภาระหน้าที่อันหนักจากเจ้าคุณพหล ฯ บุคคลแรกนั้นก็คือ พันเอกพระยาทรงสุรเดช ผู้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงอันสำคัญยิ่งในการปฏิวัติเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ แต่บุคคลผู้นี้ในกลุ่มคณะราษฎร์ไม่สู้จะไว้วางใจนัก เมื่อคราวหลวงประดิษฐมนูญธรรม ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ และโครงการเศรษฐกิจที่หลวงประดิษฐ ฯ ได้บรรจงร่างขึ้นนั้น พระยาทรงสุรเดชได้คัดค้านอย่างรุนแรง โดยกล่าวหาว่าเป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจในแบบฉบับคอมมูนิสต์ทำนองเดียวกันกับรัสเซีย และว่าเค้าโครงการนี้ไม่เหมาะสมจะนำมาใช้กับประเทศสยาม และคราวกบฏบวรเดช พระยาทรงสุรเดช ก็เดินทางออกนอกประเทศ พระยาพหล ฯ โทรเลขให้กลับมาช่วยกันปราบกบฏ พระยาทรง ฯ ตอบมาว่า เป็นเรื่องเล็กน้อยขอให้ปราบกันเอาเอง

ด้วยเหตุนี้ พระยาทรงสุรเดชก็ตีตัวออกห่าง โดยมีพระยาฤทธิ์อัคเนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธ ได้แปรพักตร์ไปด้วย และนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา บุคคลทั้งสามก็แสดงปฏิกิริยาทั้งโดยตรงและโดยอ้อมไปในทางที่ไม่น่าจะไว้วางใจ

จากนั้น ความสัมพันธภาพระหว่างเจ้าคุณพหล ฯ กับเจ้าคุณทรง ฯ ก็ขาดสะบั้นลง และขาดสะบั้นลงจนสิ้นเยื่อสิ้นใยลงไปทีเดียว เมื่อคราวครั้งพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ปิดสภา ฯ และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา กาลบัดนั้นปรากฏว่ามีตำรวจมาด้อม ๆ มอง ๆ เพื่อคอยหาโอกาสลอบทำร้ายเจ้าคุณพหล ฯ พฤติการณ์ที่เป็นเช่นนั้น เจ้าคุณพหล ฯ มีความเข้าใจว่าเป็นแผนการณ์ของพระยามโน ฯ และพระยาทรง ฯ ส่งให้ตำรวจมาคอยลอบทำร้ายตัวท่าน และอีกประการหนึ่งพระยาทรง ฯ ได้ให้หลวงพิบูลสงครามซึ่งประจำการอยู่ในหน่วยรบ โดยย้ายให้ไปรับราชการในหน่วยพลาธิการให้หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ไปเรียนการทหารในประเทศฝรั่งเศส แต่บุคคลเหล่านี้รู้ทันไม่ยอมปฏิบัติการใด ๆ ตามคำสั่งและคำแนะนำ

นี่เป็นมูลเหตุอันสำคัญที่ทำให้สี่ทหารเสือแห่งคณะราษฎร์ต้องแตกแยกกัน และในขณะนั้น พระยาพหล ฯ กับพระยาทรง ก็มิได้มีความสมัครสมานกลมเกลียว

เหมือนแต่เดิมเพราะฉะนั้น การที่มีข่าวโจษจรรย์กันโดยทั่ว ๆ ไปว่า เจ้าคุณทรง ฯ จะเป็นนายกรัฐมนตรีแทนเจ้าคุณพหล ฯ นั้น ด้วยเหตุผลแล้ว มันจะเป็นเช่นนั้นไม่ได้เลย

เมื่อผ่านพันเอก พระยาทรงสุรเดชไป บุคคลต่อมาก็คือ พันเอกหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ผู้ปราบกบฏบวรเดชเสียแหลกราน และมีผู้ปองร้ายยิ่งกว่าผู้ก่อการคนใดทั้งสิ้น ถูกยิงก็หลายครั้งหลายหน แต่รอดมาได้อย่างหวุดหวิดดุจดังมีปาฏิหาริย์ บุคคลผู้นี้มีความเด็ดขาด เข็มแข็ง และมีความสามารถที่จะรักษาสถานการณ์ของบ้านเมืองที่ระส่ำระสายวุ่นวายอยู่ในขณะนั้นได้ มีผู้ก่อการบางคนกล่าวคำตำหนิติเตียนเจ้าคุณพหล ฯ ว่าเป็นบุคคลที่อ่อนแอจนเกินไป จึงทำให้รัฐสภาวุ่นวาย และศัตรูในทางการเมืองชักกำเริบเสิบสาน จนถึงกับมีแผนสังหารโหดบุคคลสำคัญ ๆ ในคณะราษฎร์ เป็นเหตุให้รัฐบาลไม่สามารถบริหารประเทศชาติและบ้านเมืองไปตามนโยบายนั้นได้ เพราะมีเรื่องวุ่นวายทั้งภายในภายนอกสภา ฯ ด้วยเหตุนี้เอง คณะราษฎร์จึงมีความเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันว่า บุคคลที่สมควรจะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนเจ้าคุณพหล ฯ นั้น เมื่อได้วิจัยวิจารณ์กันอย่างเคร่งเครียดแล้ว ก็ไม่เห็นมีใครที่จะมีความเด็ดขาด เข้มแข็ง มีความสามารถ ที่จะควบคุมสถานการณ์ได้ดียิ่งกว่าหลวงพิบูลสงคราม

ดังนั้น ที่ประชุมคณะราษฎร์จึงลงมติเป็นเอกฉันท์ ให้หลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีแทนเจ้าคุณพหล ฯ ต่อไป

สำหรับ ในด้านสภาผู้แทนราษฎรนั้น เมื่อพระยาพหล ฯ ปฏิเสธเป็นการเด็ดขาดไม่ยอมรับเป็นนายกรัฐมนตรีอีก ก็ได้มีการประชุมซาวเสียงเลือกเฟ้นบุคคลที่สมควรจะเป็นนายกรัฐมนตรีหลายครั้ง ก็ลงมติเป็นเอกฉันท์พร้อมเพียงกันว่า บุคคลที่สมควรจะเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นก็คือ พันเอกหลวงพิบูลสงครามนั่นเอง

ประกาศแต่งตั้งนายรัฐมนตรี

ในพระปรมาภิไธย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ตามประกาศสภาผู้แทนราษฎร (ลงวันที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศราช ๒๔๘๑)

อาทิตย์ ทิพอาภา
เจ้าพระยายมราช
พลเอก เจ้าพระยาพิชเยนทร์โยธิน

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรชุดที่ให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรี ซึ่งมีนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) เป็นนายกรัฐมนตรีได้สิ้นสุดลงในวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๑ คณะรัฐมนตรีจึงต้องออกจากตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม มาตรา ๕๑

และเห็นได้ว่า นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม (แปลก จิตตะสังคะ) เป็นผู้สมควรไว้วางพระทัยที่จักได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยสมเด็จราชการแทน พระองค์ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๔๖ แห่งราชอาณาจักรสยาม จึงตั้งให้นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี บริหารราชการแผ่นดินแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๑ เป็นปีที่ ๕ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระราชโองการ

พระยามานวราชเสวี

ประธานสภาผู้แทนราษฎร

คณะรัฐมนตรีมีดังนี้

๑. นายพันเอก หลวงพิบูลสงครามเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๒. หลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๓. เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๔. นายนาวาเอก พระเวชยันต์รังสฤษดิ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง-เศรษฐการ

๕. นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ

๖. หลวงโกวิทย์อภัยวงศ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงธรรมการ

๗. นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการมหาดไทย

๘. นายพันตำรวจเอก หลวงอดุลย์เดชจรัส เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ-มหาดไทย

๙. นายนาวาเอก หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง-ยุติธรรม

๑๐. นายพันเอก พระบริภัณฑ์ยุทธกิจ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง-เศรษฐการ

๑๑. นาวาเอก หลวงกาจสงคราม เป็นรัฐมนตรี

๑๒. หลวงชำนาญนิติเกษตร ,,

๑๓. นายพันตรี หลวงเชวิงศักดิ์สงคราม ,,

๑๔. นายดิเรก ชัยนาม ,,

๑๕. หลวงเดชสหกรณ์ ,,

๑๖. นายตั้ว ลพานุกรม ,,

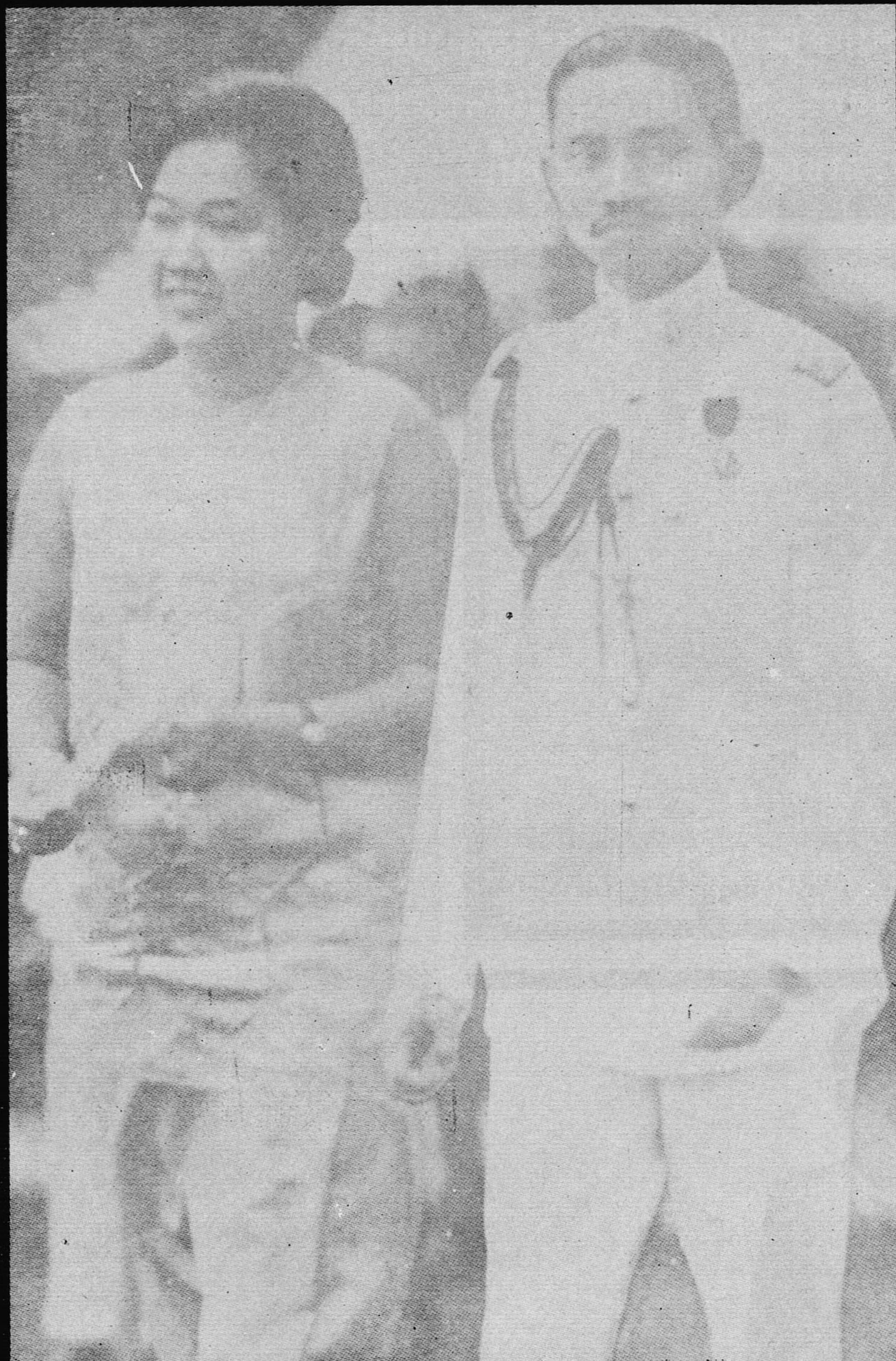
๑๗. หลวงนฤเบศร์ มานิต ,,

๑๘. นายนาวาโท หลวงนาวาวิจิตร ,,

๑๙. นายพันโท ประยูร ภมรมนตรี ,,

๒๐.	นายพันเอก หลวงพรหมโยธี	เป็นรัฐมนตรี
๒๑.	หลวงวิจิตวาทการ	,,
๒๒.	ขุนสมาหารหิตะคดี	,,
๒๓.	นายพันเอก หลวงสฤษดิ์ยุทธศิลป	,,
๒๔.	นายนาวาโท หลวงสังวร ยุทธกิจ	,,
๒๕.	นายพันเอก หลวงเสรีเริงฤทธิ์	,,

ถ้าจะได้ดุลพินิจพิจารณาคณะรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงคราม คราวนี้ก็จะเห็นได้เป็นอย่างดีทีเดียวว่า หลวงพิบูลสงคราม ได้เข้ากุมคุมอำนาจ และหน้าที่อันสำคัญๆ ไว้เกือบทั้งหมด เช่นกระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทยทั้งนี้ เป็นที่เข้าใจกันทั่วๆ ไปว่า พันเอกหลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีเป็นการตระเตรียมการที่จะพิชิตกับเหตุการณ์ร้ายนานาประการที่เป็นอันตรายแก่ประชาธิปไตย และชีวิตของตนเองแน่ละ ! หลวงพิบูลฯ เป็นคนเด็ดขาดเข้มแข็ง คงจะไม่ยอมปล่อยให้เหตุการณ์อันร้ายแรงต่างๆ เกิดขึ้น ทั้งในสภาฯ และนอกสภาฯ ดังเช่นสมัยเจ้าคุณพหลฯ ถ้าหากขืนปล่อยให้สถานการณ์เป็นไปเช่นนั้น ก็เป็นการขัดขวางการบูรณะสร้างสรรค์ประเทศ และความสงบเรียบร้อยของชาติ หมายความว่า หลวงพิบูลสงครามเริ่มเปิดฉากนำเอาลัทธินาซี มาแก้ไขปัญหาวิตฤติการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯพระองค์ต้องประสบโชคชะตากรรมอย่างหนัก เมื่อพระองค์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ เพราะรัฐธรรมนูญที่ร่างนั้น ไม่เป็นไปตามที่พระองค์ประสงค์ไว้ในพระราชหฤทัย

ลำดับเจ้านายผู้สืบสันตติวงศ์ภายหลังที่พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติให้ผ่านพระราชบันทึกของพระองค์

[illegible] ฟ้ามหิดล
อ[illegible]ยเดช กรมหลว[illegible]สงขลานครินท[illegible]

สมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิดล อดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ เสด็จสวรรคตก่อนที่พระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ตามกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ ตามกฎมณเฑียรบาล พุทธศักราช ๒๔๗๖

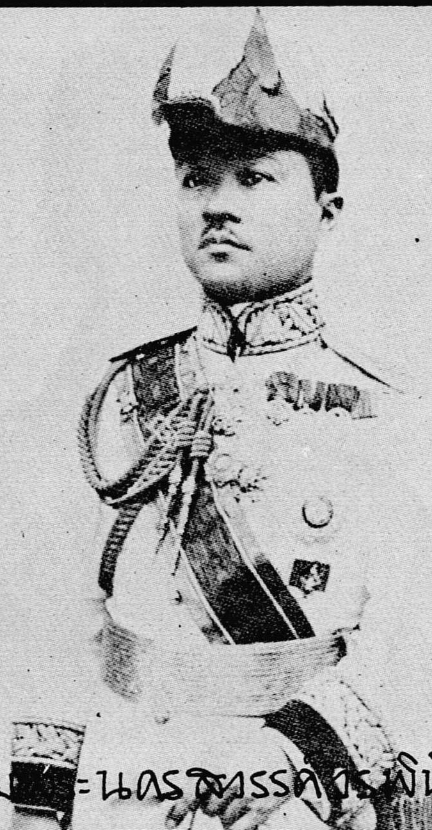
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพล เสด็จขึ้นครองราชตามกฎมณเฑียรบาล และด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร

พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช

เจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต

ทรงสืบราชสันติวงศ์ด้วยพระองค์หนึ่ง แต่พระองค์ถูกคณะราษฎร์ เนรเทศออกจากประเทศไทย ทรงไปประทับอยู่ในอินโดนีเซีย เป็นเวลา ๑๒ ปี และได้สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๗ ศิริพระชนมายุ ๖๓ ปี

กรมหลวงลพบุรีราเมศวร

กรมหลวงลพบุรีราเมศวร

ในรัชกาลที่ ๗ ทรงครองราช เป็นเสนาบดีมหาดไทย เมื่อ พ.ศ ๒๔๖๘ เป็นอภิรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ สิ้นพระชนม์ เมื่อ ๘ เมษายน ๒๔๗๕ เป็นต้นสกุล "ยุคล" ก่อนที่พระราชวงศ์จักรีจะสิ้นอำนาจเพียงไม่กี่วัน

กรมหลวง

จันทบุรีนฤนาถ

พระองค์ท่านก็ทรง
อยู่ในข่ายที่จะได้ครองราช ตาม
กฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบ
สันติวงศ์ ตามกฎมณเฑียรบาล
พุทธศักราช ๒๔๗๖

กรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ

ก.มหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์

ทหารเรือทรงเรียกพระองค์
ว่า "พระบิดาแห่งกองทัพเรือ"
พระองค์ได้ปรับปรุงกองทัพเรือ
ให้มีประสิทธิภาพอย่างดียิ่ง
และพระองค์ทรงเชี่ยวชาญใน
ไสยศาสตร์ จนได้รับฉายาว่า
"ผู้ทรงอิทธิปาฏิหาริย์" หรือ
"อภิญญา" อย่างประเสริฐ

กรมหลวงชุมพร
เขตรอุดมศักดิ์

เมื่อพระปกเกล้าฯ ประพาสยุโรปเพื่อรักษาดวงพระเนตร และมีพระราชประสงค์จะทรงหารือเรื่องเสรีภาพกับคณะราษฎร์ พระองค์จึงได้แต่งตั้ง สมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นพระองค์แรก

ภาพล่าง ผู้สำเร็จราชการชุดแรกหลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อ ร. ๘ ขึ้นครองราช

สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์รัชกาลที่ ๗

ผู้สำเร็จราชการชุดแรก หลังพ.ศ 2475

ผู้สำเร็จราชการชุดแรกหลังพ.ศ. 2475 เมื่อร.๘ขึ้นครองราช

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ ๓ สืบต่อจากพระยาพหลฯ เมื่อ ๑๖ ธ.ค. ๒๔๘๑ สมัยนั้นมียศแค่พันเอกหลวงพิบูลสงครามเท่านั้น

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนักปฏิวัติคนเดียวเท่านั้น ที่รุ่งโรจน์เรืองรองยิ่งกว่านักปฏิวัติคนใด และก็เป็นคนเดียวอีกเหมือนกันที่สร้างระบบเผด็จการขึ้นในรัฐสภา หรือประชาธิปไตยแบบไทยๆ จนเป็นเหตุให้ประชาธิปไตยของเรากลายเป็นอนาธิปไตยไป

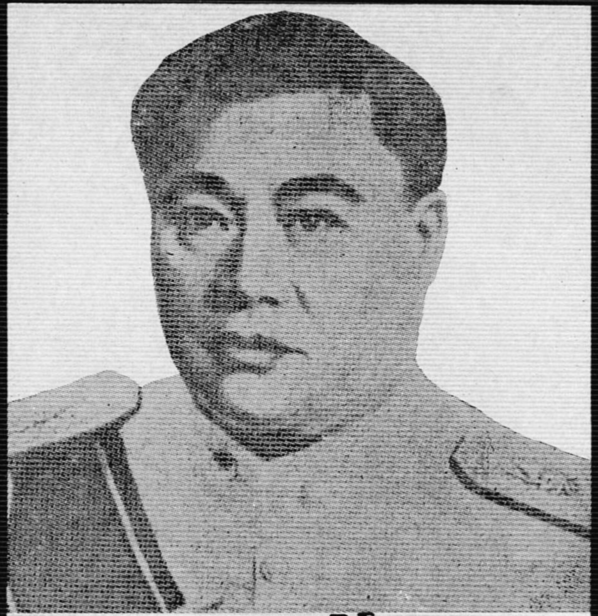

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

เมื่อเป็นผู้บัญชาการสูงสุดระหว่างสงคราม

ชีวิตวัยเด็กใครจะรู้ว่าจะเป็นใหญ่ในแผ่นดิน

ร.ท ณ เณร ตาละลักษณ์

พล.ต.ท. หลวงพิชิตธุระการ

ร.ท. ณ เณร ตาละลักษณ์ อดีต ส.ส. พระนคร ถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏ ศาลตัดสินประหารชีวิต

พล. ต. ท. หลวงพิชิตธุระการ ผู้รับ ๔ อดีตรัฐมนตรีจากสถานีตำรวจต่าง ๆ ในยามดึก และพาขึ้นรถไปเจอจุดจบ พบจุดดับที่บางเขน

จอมพล ฟื้น รณนภากาศฤทธาคนี

พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ
กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

จอมพลฟื้น รณนภากาศ ผู้สั่งให้เครื่องบินไปทิ้งระเบิดเรือรบหลวงศรีอยุธยาจม คราวเกิดกบฏ "แมนฮัตตัน"

พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ อดีตรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ และเป็น BRAIN ให้แก่คณะราษฎร์จนพวกเจ้าจดชื่อไว้ในบัญชีมรณะ

-๖๒-

จับพวกกบฏ

หลังจากที่นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐ-มนตรี เพียงไม่กี่วัน ครั้นแล้วในวันที่ ๑๘ เดือนเดียวกันนั้นเองท่านนายกรัฐมนตรีกระดูกเหล็ก ผู้มีอภินิหารอันมหัศจรรย์คล้ายฮิตเล่อร์กล่าวคือไม่มีใครในโลกจะประหัตประหารเขาได้ เพราะเขาเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับ (OccultPower) ให้ความพิทักษ์รักษาเขาอยู่ ใครจะทำอันตรายแก่เขามิได้ นอกจากตัวเขาเอง หรือเป็นไปตามกฎแห่งวิวัฒนาการเท่านั้น ก็ได้กล่าวคำปราศรัยทางวิทยุ โดยตักเตือนนักการเมืองนักกวนเมือง ผู้มีแผนการณ์ปฏิวัติ และสังหารโหด และผู้คิดร้ายต่อรัฐบาลว่า

ความที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า แต่งตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นนายกรัฐมนตรี ท่านทั้งหลายได้ฟังเหตุผลจากคำแถลงการณ์กระจายเสียงของนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาและของประธานผู้สำเร็จราชการมาแล้ว การที่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้อำนวยความประสงค์ของนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา มีความปรารถนาที่จะได้พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไป ก็เนื่องด้วยสุขภาพอนามัยของท่านประการหนึ่ง และความประสงค์ของท่านที่จะให้มีการผัดเปลี่ยนกันตามระบอบประชาธิปไตย อีกประการหนึ่ง

ส่วนการที่ข้าพเจ้าจะรับฉลองพระเดชพระคุณ และสนองชาติ ในภาระหน้าที่อันหนักเช่นนี้ก็ได้ร้องขอต่อผู้สำเร็จราชการ และนายพันเอก พระยาพหลพลพายุหเสนา จนเป็นที่มั่นใจแล้วว่า จะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านช่วยสอดส่องดูแล และสังเกตการณ์ในราชการของชาติ ตลอดจนให้คำปรึกษาแนะนำตามควร ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงขอแสดงความเคารพคารวะ และขอขอบคุณท่านทั้งสองอย่างสุดซึ้งในโอกาสนี้ด้วย

เฉพาะนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งเป็นผู้นำในการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญมาเพื่อปวงชนชาวสยาม และในการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อความวัฒนาถาวรของประเทศชาตินั้นข้าพเจ้าได้ร่วมงานในความบงการของท่านตลอดมา ข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งในคุณธรรมของท่าน รวมทั้งความดีที่ได้ทำความชอบไว้ในแผ่นดินเป็นอันมาก ข้าพเจ้าเคารพต่อท่านเป็นที่สุด ท่านเป็นรัฐบุรุษที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งสมควรจะได้รับความยกย่องของชาติข้าพเจ้าจึงมีความปีติเป็นอย่างยิ่งที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท่านอยู่ในวังปารุสกวันสืบต่อไปจนตลอดชีวิตนอกจากนั้น ท่านยังได้กรุณารับว่า จะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ การมีรัฐบุรุษชั้นผู้ใหญ่คอยเอาใจใส่ช่วยเหลือให้ความอบอุ่นอยู่เช่นนี้ ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกอบอุ่นใจยิ่งนัก ข้าพเจ้าขอแสดงความขอบพระคุณท่านไว้ เป็นพยานแห่งความกตัญญูกตเวทีของข้าพเจ้า ณ ที่นี้อีกส่วนหนึ่ง

เมื่อเป็นความประสงค์ของคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประธานสภาฯ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่จะให้ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต่อจากนี้ไปข้าพเจ้าก็จำต้องสนองคุณต่อประเทศชาติที่รักของข้าพเจ้าทั้งหลาย แต่การงานที่จะดำเนินไปเป็นผลสำเร็จ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของชาติบ้านเมืองต่อ ไปอย่างไรนั้นย่อมแล้วแต่ความพร้อมเพรียง ความร่วมใจ และการรวมแรงร่วมกำลังใจในระหว่างปวงชนสยามทั่วทุกส่วน ข้าพเจ้าขอความช่วยเหลือร่วมมือจากท่านทั้งหลายโดยทั่วกัน ไม่เฉพาะแต่รัฐบาลและข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือน แต่รวมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ คณะสงฆ์ สมาชิกสภาผู้-แทนราษฎร พ่อค้าคหบดี ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์ด้วย แม้ท่านทั้งหลายได้เห็นร่วมกันที่จะช่วยได้ดังกล่าวแล้ว ข้าพเจ้าก็หวังเป็นอย่างแน่นอนว่า สยามของชาติไทย จะรุ่งเรืองขึ้นอีกเป็นอันมาก

ในวาระที่ข้าพเจ้ามาปราศรัยกับท่านในวันนี้ ข้าพเจ้าใคร่จะถือโอกาสแสดงแนวความคิดเห็นของข้าพเจ้า ให้ท่านทั้งหลายได้ทราบไว้บ้าง เพื่อเป็นทางเริ่มสามัคคีต่อกันยิ่งขึ้นดังนี้

การทำงานของชาติในทางการเมืองนั้น ถ้าได้ปฏิบัติไปด้วยเหตุผลและมีศิลธรรมแล้วย่อมจะนำมาซึ่งความดีงามให้แก่ตนเป็นอย่างดียิ่ง แต่ตรงกันข้ามกลายเป็นเล่นการเมืองโดยปราศจากศิลธรรมแล้ว ย่อมจะเกิดความพินาศอย่างร้ายแรงที่สุด ในเวลานี้ ถึงชาติจะได้เปลี่ยนการ

ปกครองมาเข้า ๕ ขวบปีแล้ว ๖ ปีเศษก็ดี ข้าพเจ้าก็เห็นว่า ภัยของรัฐธรรมนูญยังมีอีกเหลือหลาย ซึ่งบังอาจเกิดขึ้นได้ ทั้งโดยเฉพาะตามแนวรัฐธรรมนูญและ ในทางอื่นๆภัยเหล่านี้ผู้อื่นโดยทั่วไปจะทราบได้โดยยาก นอกจากจะเป็นเจ้าหน้าที่ๆใกล้ชิด เช่นตำรวจเป็นต้น การกล่าวอุปมาก็เหมือนหนึ่งว่า เรามองก้อนน้ำแข็ง ที่ลอยน้ำเราเห็นแต่ก้อนน้ำแข็ง ส่วนบนพื้นน้ำแข็งยังจมอยู่ใต้น้ำยังมีอีกมาก ซึ่งเราไม่สามารถจะมองเห็น เว้นเสียเมื่อเรือต้องอับปาง จึงจะทราบว่านั่นภัย ฉะนั้น บรรดาที่ท่านรักการเมืองเพื่อระบอบประชาธิปไตยโดยบริสุทธิ์ใจ ขอโปรดตรึกตรองดูตามที่ข้าพเจ้ากล่าวนี้โดยระลึกถึงชาติเป็นเบื้องหน้า คือเพื่อชาติ

อันการที่ข้าพเจ้ารับหน้าที่เป็นนายกคราวนี้ ถ้าจะพูดถึงส่วนตัวแล้วข้าพเจ้าขอกล่าวด้วยน้ำใสใจจริงว่าไม่มีความประสงค์เลย เพราะจิตใจของข้าพเจ้านั้น มิได้อยู่รับความยินดีในลาภยศเสียแล้ว เขาหนีข้าพเจ้าไป เนื่องจากการกระทำอันโหดร้ายของผู้เล่นการเมืองในวิถีทางอันสกปรกด้วยเหตุนี้ แม้งานที่ข้าพเจ้าได้รับใช้ท่านทั้งหลาย ก็ขอท่านที่รักนับถือโปรดให้อภัยแก่ข้าพเจ้าด้วย อันงานที่ข้าพเจ้าจะสนองคุณเพื่อนร่วมชาติข้างหน้านั้น ย่อมจะต้องดำเนินการตามหลัก ๖ ประการนี้เอง แต่จะต้องรีบทำให้บังเกิดผลดีสำหรับราษฎร มิใช่ให้ผลนั้นสถิตอยู่เพียงตามโต๊ะทำงานทั้งหลาย มุ่งหวังในการครองชีพของประชาชนพลเมือง ได้รับความสุขสบายขึ้นโดยควรแก่ฐานานุรูป อาทิเช่น ภาษีอากรบางอย่าง ซึ่งไม่เป็นที่พอใจของราษฎร ส่วนมากก็จะได้ทำการปรับปรุงเสียใหม่ หรือยกเลิกเสียเลย แต่ทั้งนี้ จะทำได้เพียงใดย่อมแล้วแต่รายได้ทางอื่นจะเพียงพอแก่การบำรุงประเทศหรือไม

อนึ่ง รัชชูปการนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าเมื่อส่วนรวมของชาติไม่เป็นที่พอใจ ก็ตั้งใจให้ประกาศเลิกเสีย ในเมื่อปรากฏมีรายได้ทางอื่นมาเป็นค่าใช้จ่ายชดเชยกัน นอกจากนี้ ถ้ายังจะต้องร่วมมือบำรุงฐานะการครองชีพ ของราษฎรด้วย วิถีทางต่าง ๆ เท่าที่จะมีเงิน และมีตัวข้าพเจ้านี้เป็นอุปกรณ์ ก็จะต้องรีบเร่งจัดการ ให้แข็งแรงยิ่งขึ้น เพื่อรักษาไว้ซึ่งเอกราช และทรัพย์ของชาติ ซึ่งที่แท้ก็คือ ของประเภทนั้นเอง

ข้าพเจ้าขอยุติคำกล่าวของข้าพเจ้าเพียงเท่านี้ ในวันหลังข้าพเจ้าทำอะไร และจะขอความร่วมมือร่วมใจกับท่านแล้ว ข้าพเจ้าจะได้ถือวิสาสะ หาโอกาสที่มาปราศรัยกับท่านเป็นคราว ๆ ในกาลต่อไป สวัสดี

ท่านผู้อ่านจะเห็นได้ว่าคำปราศรัยของ หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี แฝงฝากไว้ด้วยวาทะอันเด็ดขาด และจริงจัง ในการที่จะกำราบปราบปรามผู้มาตรหมายทำลายล้างรัฐธรรมนูญ และฆาตกรการเมือง อันมีแผนการณ์สังหารโหดบุคคลสำคัญ ๆ ในคณะราษฎร์ หลวงพิบูล-สงคราม ยึดอุดมคติ และหลักการที่ว่า เสถียรภาพทางการเมือง เป็นหลักชัย ในการบูรณะประ-เทศและชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการปกครองรูปใด ระบบใด ถ้าขาดเสถียรภาพทางการเมืองเสียแล้ว การบริหารประเทศ จะเป็นไปตามเป้าหมายไม่ได้เลย เสถียรภาพทางการเมืองนั้นแหละคือหลักปัจจัยอันสำคัญยิ่งของชาติ ข้อนี้ หลวงพิบูลสงคราม ถือเป็นสิ่งสารัตถะที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง

หลังจากปราศรัยแก่ประชาชนไปแล้ว ก็มีเสียงวิพากษ์ วิจารณ์กันทั่วไปว่า หลวงพิบูลสงครามจะเป็นฮิตเล่อร์ และคงจะคิดปราบปรามพวกก่อความไม่สงบ แก่บ้านเมืองอย่างแน่แท้ ความเข้าใจของบุคคลทั่ว ๆ ไปนั้น นับว่า เป็นความเข้าใจที่ถูกต้องที่สุด เพราะเป็นเวลานานมาแล้ว ที่หลวงอดุลย์เดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ จะทำการกวาดล้างจับกุมพวกกบฏ อย่างขนานใหญ่ แต่พระยาพหล ฯ ยังไม่เห็นด้วยกับการกระทำเช่นนั้น จึงต้องทำให้หลวงอดุลย์ ฯ หยุดชงักการจับกุมบุคคลเหล่านั้นเสีย แต่ถึงกระนั้นก็ดี หลวงอดุลย์ ฯ ก็มิได้ลดละ ได้สั่งให้ตำรวจสันติบาล เกาะตรึงบุคคลเหล่านี้อยู่ตลอดเวลา เพื่อจัดการกับบุคคลกลุ่มนี้

ครั้นแล้ว โอกาสนั้นก็มาถึงการกวาดล้างจับกุมอย่างขนานใหญ่ ได้เปิดฉากขึ้นเมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๔๘๑ บุคคลที่ถูกจับก็คือ

๑. **พระบรมวงศ์เธอ** กรมขุนชัยนาทนเรนทร ถูกควบคุมพระองค์อยู่ที่สถานีตำรวจพระราชวัง

๒. พลโท พระยาเทพหัสดินทร์

๓. พันเอก พระยาทรงสุรเดช

๔. พันเอก พระสิทธิ์เรืองเดชพล

๕. พันเอก หลวงมหิทธิโยธี

๖. พันโท พระสุวรรณชิต

๗. พันตรี หลวงธุระไวทยวิเศษ

๘. พันตรี ขุนชิต บั่งจนึก

๙. พันตรี หลวงราญรณกาจ (โดนยิงตาย)

๑๐. พันตรี หลวงสงครามวิจารณ์

๑๑. ร้อยเอก ขุนคลี่ พลพฤนท์

๑๒. ร้อยเอก สำราญ กาญจนสิทธิ์ นายทหารคนสนิทของพระยาทรงสุรเดช

๑๓. นายร้อยเอก ขุนรณมัยพิศาล

๑๔. นายร้อยเอก ขุนประสิทธิสินธวาคม

๑๕. นายร้อยเอก ชลอ เอมะศิริ

๑๖. นายร้อยเอก เพ็ชร์ สุกสว่าง

๑๗. นายร้อยเอก หลวงภักดีภูมิวิภาพ

๑๘. นายร้อยเอก หลวงประจัญสิทธิกาญจน์

๑๙. นายร้อยโท เจือม เอี่ยมคะนุช

๒๐. นายร้อยโท เผ่าพงษ์ เทพหัสดินทร์

๒๑. นายร้อยตรี บุญมาก ฤทธิสิงห์

๒๒. นายร้อยตรี ยิ่ง โรหิตเสถียร

๒๓. นายดาบพวง พลนาวี

๒๔. นายดาบผุดพันธ์ เทพหัสดินทร์

๒๕. นายสิบโทตาด

๒๖. นายพันตำรวจตรี หลวงวรณ์สฤชม์ (ตาย)

๒๗. จ่านายสิบแม้น เลิศนาวี

๒๘. นายมังกร สามเสน ผู้แทนราษฎรประเภท ๒

๒๙. นายร้อยโท ณ เณร ตาละลักษณ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร

๓๐. นายฉัตร บานเย็น สมาชิกสภาจังหวัดพระนคร

๓๑. นายสว่าง อาสังสมานันท์ สมาชิกสภาเทศบาลเมืองจังหวัดนครสวรรค์

๓๒. พระยาอุดมพงศ์ เพ็ญสวัสดิ์

๓๓. พระยาสุเทพภักดี

๓๔. พระยาวุฒิภาคภักดี

๓๕. หลวงสิริราชทรัพย์

๓๖. นายถนอม โภชน์พันธ์

๓๗. นายจ่ายง

๓๘. นายสนิท พันธุกูล

๓๙. นายละมัย แจ่มสมบูรณ์

๔๐. พระราชญาติรักษา

๔๑. นายทองดี จันทกุล ผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรี

๔๒. พระยาโทณวนิกมนตรี

๔๓. นายร้อยโทพิต ไทยอุบล

๔๔. นายโชติ แพร่พันธ์

๔๕. นายพรต พุทธินันท์

๔๖. นายขจร สหัสจินดา

๔๗. นายช่วย มีเดช

นอกจากการจับกุมพวกที่คบคิดทำการกบฏแล้ว ตำรวจสันติบาลยังได้ไปค้นวัง และบ้านบุคคลสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ม.จ. วงศ์นิรชร เทวกุล

๒. ม.จ. ฉัตร โสณกุล

๓. ม.จ. ถาวรมงคล ไชยยันต์

๔. ม.ร.ว. หญิงพันทิพย์ บริพัตร จับได้ ณ วังกรมหมื่นเทววงศ์วโรทัย พร้อมด้วยกรมหมื่นเทววงศ์วโรทัยด้วย

๕. ม.ร.ว. นิมิตมลคล นวรัตน์

๖. ม.ร.ว. หญิงสุดใจ

๗. นายเลียง ไชยกาล ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี

สำหรับ พันเอก พระยาทรงสุรเดช พร้อมด้วยนายทหารคนสนิทคือ ร.อ. สำรวจ กาญจนะสิทธิ์ ได้ถูกตำรวจสันติบาล ควบคุมตัวขึ้นรถไฟสายอรัญญประเทศ เพื่อเนรเทศให้ออกจากประเทศสยามไปยังอินโดจีน

นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา บทบาทในทางการเมืองของพระยาทรงสุรเดชก็ อวสานสุดสิ้นลง เขาเป็นนักปฏิวัติที่นับว่าอาภัพที่สุด ตลอดชีวิตของนักปฏิวัติผู้นี้ มันก็มีแต่ความระทมขมขื่น ความปวดร้าวและผิดหวัง เขามีชีวิตอยู่ในโลกด้วยความลำเค็ญแค้น ณ ดินแดนต่างประเทศบั้นท้ายปลายทางแห่งชีวิตของนักปฏิวัติผู้นั้น เขาถึงกาลอวสานลงด้วยลักษณการอันสุดแสนจะสังเวชเศร้าสลดใจ เขาจบโศกนาฏกรรมแห่งชีวิตด้วยความแร้นแค้นแสนสาหัส แม้ที่สุด โลงที่หาใส่ศพตัวเองก็แทบไม่มี มันเป็นการตายอย่างทนทุกข์ทรมาน มันเป็นการตายอย่างไร้ญาติขาดมิตร แม้ว่า เขาจะจบชีวิตเยี่ยงยาจก หรือวณิพพกก็ตามทีเถิด แต่ก็ทว่า เขาเป็นนักปฏิวัติคนเดียว ที่ไม่มีทรัพย์สินเงินทองใด ๆ เหลือไว้ให้แก่บุคคลชั้นหลังแย่งชิงสมมัติกันอย่างโกลาหลวุ่นวาย เขามิใช่นักปฏิวัติกอบโกย นักปฏิวัติฉวยโอกาส หรือนักปฏิวัติที่เห็นแก่ตัว ผลิตผลที่เขาได้รับในการปฏิวัติก็คือ ต้องทุกข์ทนหม่นหมองจนกระทั่งตาย

มีอะไรบ้างเล่า ? ที่พระยาทรงสุรเดช สร้างบาปสร้างกรรม สร้างความพินาศมหาประลัย ไว้ให้แก่ชาติไทยและคนไทย การกบฏทุก ๆ ครั้งที่ได้อุบัติขึ้นนั้น แม้ว่าพระยาทรงสุรเดชจะมีพฤติการณ์ร่วมด้วย แต่ก็รวมด้วยโดยทางปริยายเท่านั้น เพราะฉะนั้นวาระสุดท้ายของพระยาทรง ฯ จึงเป็นวาระสุดท้ายที่สุดแสนเอน็ดอนาถใจที่สุด ซึ่งเป็นของธรรมดาเหลือเกิน ผู้ที่เป็นนักปฏิวัติ นักการเมืองจะต้องได้พบ ได้เห็น ได้เป็น ดังพระยาทรง-สุรเดช ก็อาจเป็นได้มิใช่หรือ ?

นักปฏิวัติที่แท้จริงนั้น ต้องปฏิวัติเองเสียก่อน แล้วค่อยทำการปฏิวัติสังคม แต่ตัวเองไม่ปฏิวัติ ดันไปปฏิวัติสัง-คม นี่แหละคือความวุ่นวายปั่นป่วนของประเทศไทย นับตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันทุกวันนี้

ในการ กวาดล้างจับกุมพวกบ่อนทำลายเสถียรภาพทางการเมืองครั้งนี้ ได้มีผู้เสียชีวิตเป็นการบวงสรวงเซ่นไหว้ประชาธิปไตยไปหลายคน เช่น พ.ต. หลวงสงครามวิจารณ์ นายทหารนอกราชการผู้นี้ ซึ่งในขณะที่มีการจับกุมกันอย่างขนานใหญ่นั้น พ.ต. หลวง สงครามวิจารณ์ ได้ประกอบการอาชีพอยู่ที่บริษัทยะลาการค้า ตลาดนิบง จังหวัดยะลา บริษัทนี้รับซื้อสินค้าทั่วไป ตลอดจนส่งสินค้า รับเหมาก่อสร้าง และในวันที่จะมีการจับกุม พ.ต. หลวงสงครามวิจารณ์นั้น ก็โดย ร.ต.อ. ขุนพันธรักษ์ราชเดช หัวหน้ากองตรวจสายที่ ๘ ประจำจังหวัดสงขลา ได้เข้าจับกุมตัว พ.ต. หลวงสงครามวิจารณ์ได้ในบริษัทการค้าดังได้กล่าวมาแล้ว และได้นำตัว พ.ต. หลวงสงครามวิจารณ์ มาฝากขังไว้ที่สถานีตำรวจ จังหวัดปัตตานี แล้วต่อมาเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๔๘๑ เวลา ๐๓.๐๐ น เจ้าหน้าที่ผู้จับกุมได้กุมตัว พ.ต.-หลวงสงครามวิจารณ์โดยรถยนต์มายังสถานีโคกโพธิ์ เมื่อนำตัวไปฝากขังไว้ยังสถานีตำรวจจังหวัดสงขลา

ครั้นเวลา ๐๔.๐๐ น. รถยนต์ได้นำตัว พ.ต. หลวงสงครามวิจารณ์ มาถึงหลักกิโลเมตรที่ ๑๔ (ระหว่างปัตตานีกับโคกโพธิ์) ตามรายงานของนายนาวาโทหลวงสุนาวินวิวัฒน์ ร.น. ข้าหลวงประจำจังหวัดปัตตานี ได้รายงานเข้ามายังกระทรวงมหาดไทยว่า ในขณะที่รถยนต์คันที่ได้ควบคุมตัว พ.ต. หลวงสงครามวิจารณ์มาถึงหลักกิโลเมตรที่ ๑๔ นั้น ในขณะนั้นปรากฏว่า มีผู้ร้ายจำนวน ๙ คนจะเป็นโจรมลายู หรือโจรจีนไม่ทราบ บุคคลทั้ง ๙ คนนี้มีอาวุธครบมือ ได้พากันกรูเกรียวเข้ามาหมายจะแย่งชิงเอาตัว พ.ต. หลวงสงครามวิจารณ์ไปจากตำรวจที่ได้ควบคุมตัวมา และยังได้ยิงตำรวจบาดเจ็บที่ขาแต่ไม่สาหัส ขณะเดียวกันนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจยกปืนจะยิงผู้ร้าย แต่ทันใดนั้น พ.ต. หลวงสงครามวิจารณ์ ก็เข้าทำการแย่งปืนตำรวจ จึงได้เกิดการต่อสู้ระหว่างตำรวจกับ พ.ต.หลวงสงครามวิจารณ์ จนที่สุด ตำรวจได้ใช้อาวุธปืนยิง พ.ต. หลวงสงครามวิจารณ์ถึงแก่ความตาย

เท่าที่ได้กล่าวมานี้ เป็นรายงาน ของหลวง สุนาวินวิวัฒน์ ร.น. ข้าหลวงประจำจังหวัดปัตตานี

พฤติการณ์ของ พ.ต. หลวงสงครามวิจารณ์ เป็นเรื่องราวที่มีลักษณะไม่ผิดแผกอะไรกันนักกับ ๔ อดีตรัฐมนตรี มีนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อุดล นายจำลอง ดาวเรือง ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ที่ถูกยิงตายที่บางเขน ซึ่งเป็นพฤติการณ์ของตำรวจในสมัย พล.ต.อ. เผ่าศรียานนท์ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ ดังนั้น การตายของ พ.ต. หลวงสงครามวิจารณ์ จึงเป็นปัญหาที่ใคร ๆ พากันเข้าใจว่า จะเป็นประวัติศาสตร์ซ้ำรอยทำนองเดียวกันกับ ๔ อดีตรัฐมนตรีที่ถูกยิงตายที่บางเขนนั้นก็ได้

หลังจากที่รัฐบาลได้กวาดล้างจับกุมอย่างขนานใหญ่ พร้อมด้วยชีวิตเซ่นไหว้เจ้าแม่เทพีประชาธิปไตยแล้ว หลังจากนั้น รัฐบาลก็ได้ออกคำแถลงการณ์และนำเอกสารหลักฐานนานาประการออกเผยแพร่ให้ประชาชนทราบว่า การที่รัฐบาลต้องทำการจับกุมพวกกบฏครั้งนี้นั้น บุคคลที่รัฐบาลได้สั่งจับกุมคุมขังนั้นล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลที่ได้เตรียมแผนการณ์สังหารโหด และมุ่งมั่นทำลายล้างรัฐธรรมนูญ และจะก่อความไม่สงบขึ้นภายในประเทศ ทางรัฐบาลได้ติดตามการเคลื่อนไหวของบุคคลคณะนี้อยู่ตลอดเวลา เพื่อความสงบสุข และความสงบเรียบร้อยของประเทศมิให้บังเกิดขึ้น รัฐบาลจึงได้ทำการจับกุมเสียก่อนที่เหตุการณ์จะเกิดขึ้น รัฐบาลมิได้มีการกลั่นแกล้งทำการจับกุมโดยปราศจากหลักฐานแต่ประการใดเลย

-๖๓-

ประหารชีวิตพวกกบฏ

การที่รัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม โฆษณาเรื่องการกบฏต่อมหาชนทั้งหลายนั้น วัตถุประสงค์ก็คือ เพื่อให้ประชาชนทั้งปวงประจักษ์ว่า ในการที่รัฐบาลจับกุมพวกก่อการไม่สงบครั้งนี้นั้นมิได้เป็นการจับกุมโดยปราศจากเหตุผล หรือเป็นการสร้างสถานการณ์ขึ้นเอง และตลอดระยะเวลาที่คณะราษฎร์ ได้ยึดอำนาจการปกครองได้มานั้น พวกเจ้าได้มีการเคลื่อนไหวไปทั้งโดยตรง และโดยปริยาย ในการที่จะยึดอำนาจกลับคืนอยู่เสมอ แต่ทางรัฐบาลก็ตระหนักในชั้นเชิงกุศโลบายเป็นอย่างดี จึงได้ส่งสายลับออกติดตามกลุ่มบุคคลดังกล่าว อย่างใกล้ชิด และได้จับกุมบุคคลเหล่านี้ ดังได้กล่าวมาแล้ว

และก็ในเวลาเดียวกันนั้น รัฐบาลก็เริ่มร่างพระราชบัญญัติศาลพิเศษ เพื่อเตรียมเล่นงานพวกกบฏ เมื่อทางรัฐบาลได้ร่างพระราชบัญญัติศาลพิเศษเสร็จสิ้นลงแล้วก็ได้เสนอเข้าสู่รัฐสภา เมื่อวันพฤหัสที่ ๒ กุมภาพันธ์

การประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันนั้น หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี หลวงอดุลย์เดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ มิได้มาร่วมประชุมสภาฯ ในครั้งนี้ด้วย เข้าใจว่า คงจะหลบหน้าเป็นไปในทำนองที่ว่า ฉันไม่รู้ไม่ชี้กับพฤติกรรมการจัดตั้งศาลพิเศษครั้งนี้ปล่อยให้หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ วาดลวดลายแทนนายกรัฐมนตรีแต่ผู้เดียว

การประชุมสภาฯ ในวันนั้น ผู้เขียนขอปรบมือให้เกียรติแก่นายจำลอง ดาวเรือง ผู้แทนราษฎรจังหวัดมหาสารคาม และนายอินทร สิงหเนตร ผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งบุคคลทั้งสองนี้ ได้ทำการคัดค้านร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้อย่างรุนแรงทั้งนี้ ก็เพราะว่าศาลพิเศษนั้น ไม่ให้ความเป็นธรรม ไม่ให้ความยุติธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา ไม่มีทนายความแก้คดี ไม่เป็นไปตามขบวนการแห่งความยุติธรรม เป็นการตัดเสรีภาพกันอย่างร้ายแรงที่สุด

ตอนหนึ่งแห่งการอภิปรายของนายจำลอง ดาวเรือง ผู้แทนราษฎรจังหวัดมหาสารคาม ได้ลุกขึ้นโจมตีร่างพระราชบัญญัติ การจัดตั้งศาลพิเศษอย่างฉกาจฉกรรจ์ว่า

"ข้าพเจ้าไม่เห็นมีความจำเป็นจะต้องใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ อำนาจกรรมการ (ผู้พิพากษา) ดูมีมากนัก ศาลธรรมดาก็มีอยู่แล้ว ซึ่งปรึกษาพิจารณาโทษได้ทุกอย่าง เรื่องที่มีผู้ต้องถูกกล่าวหาโทษเช่นนี้ ศาลควรให้จำเลยมีทางต่อสู้อย่างขาวสะอาด เพราะจำเลยอาจมีความบริสุทธิ์ก็ได้ แต่เป็นด้วยความอิจฉาริษยา หรือความมุ่งร้ายส่อเสียดของผู้อื่น ทำให้ผู้ต้องถูกกล่าวหาเป็นจำเลยในเรื่องนี้ ก็อาจเป็นได้ จึงควรให้ความยุติธรรม ด้วยเขา (จำเลย) ไม่มีการต่อสู้ โดยเต็มที่ พูดในแง่ความเด็ดขาด และความศักดิ์สิทธิ์แล้วก็เป็นการสมควร แต่ในแง่ของความยุติธรรม และความเป็นประชาธิปไตย ไม่จำเป็นจะต้องมีศาลพิเศษ การพูดดังนี้ ข้าพเจ้ามิได้มีความประสงค์เป็นอย่างอื่นเลย นอกจากจะรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม"

ผู้แทนราษฎรอีกนายหนึ่ง ที่ผู้เขียนขอปรบมือให้เกียรติ ในการที่ได้คัดค้านร่างพระราชบัญญัติศาลพิเศษ บุคคลผู้นั้นก็คือ นายอินทร สิงหเนตร ผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ เขาลุกขึ้นมาโต้กับหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ซึ่งหลวงพิบูลสงคราม ให้เขาไปเป็นผู้รับผิดชอบแทนนายกรัฐมนตรี เฉพาะในการออกโรงอันเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติ ศาลพิเศษฉบับนี้

นายอินทร สิงหเนตร อภิปรายว่า

"ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ สภาฯ ไม่ควรรับหลักการ ด้วยเป็นการตัดรอนทอนสิทธิของผู้ต้องหาเป็นอย่างมาก เมื่อ ร.ศ. ๑๓๐ เคยมีศาลพิเศษมาครั้งหนึ่ง แต่พระเจ้าแผ่นดินอยู่เหนือกฎหมาย แต่ครั้งนี้ผิดกว่าครั้งนั้นมากมายนัก การพูดเช่นนี้ไม่ใช่ว่าเป็นทนาย หรืออยากเป็นทนายของพวกกบฏ แต่เป็นสิทธิเสรีภาพของมนุษยชนเท่านั้น รัฐธรรมนูญต้องการให้เราได้สิทธิเสรีภาพ เรามีศาล ๓ ศาล แต่ต้องมีศาลเดียว จึงขอให้คิดว่าการพูดเช่นนี้มิใช่เป็นห่วงพวกกบฏคนใด แต่เป็นการห่วงสิทธิเสรีภาพของประชาชน ถ้าจะออกกฎหมายฉบับนี้ไป จะทำให้รัฐบาลนี้เสียไป ด้วยเขาจะกล่าวหาว่ารัฐบาลกลัวจำเลยหาทนายต่อสู้ และต้องมัดมือพวกกบฏให้อยู่ และว่ารัฐบาลทำให้เสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญเสียไป ขอให้รัฐบาลถอนเรื่องนี้ไปเสีย"

ได้มีผู้แทนราษฎร อีกหลายคนลุกขึ้นกล่าวคัดค้านอย่างหนัก แต่ถึงกระนั้นก็ดี เมื่อได้มีการลงมติกันแล้ว สภาผู้แทนราษฎรรับหลักการแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษเป็นเอกฉันท์

เมื่อพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษได้คลอดออกไปแล้วต่อจากนั้น ทางรัฐบาลก็จัดตั้งกรรมการศาลพิเศษขึ้น ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

๑. นายพันเอก หลวงพรหมโยธี — ประธานกรรมการ
๒. นายพันเอก พระประจญ ปั่จจนึก — กรรมการ
๓. นายพันเอก พระขจรเนติยุทธ — กรรมการ
๔. นายพันเอก พระวิชัยยุทธเดชาคนี — กรรมการ
๕. นายพันเอก หลวงชาญสงคราม — กรรมการ
๖. นายพันตรี อัมพร ศรีไชยยันต์ — กรรมการ
๗. นายพันตรี ขุนนิรันดรชัย — กรรมการ

๘. พระมนูวิมลนาท กรรมการ
๙. พระยารักตประจิตธรรมจรัส กรรมการ
๑๐. พระยาศรีวิกรมาทิตย์ กรรมการ
๑๑. พระสารนิติบัญชา กรรมการ
๑๒. พระนิติธารณ์พิเศษ กรรมการ

จ่าศาล

๑. หลวงอรรถสารประสิทธิ
๒. นายยล สมานนท์
๓. นายพันตรี ขุนโพชัยการประพิต
๔. นายสำราญ การต์ประภา
๕. นายร้อยตำรวจเอกเสริม เรืองไกร
๖. นายร้อยตำรวจเอกบัก จงเจริญ
๗. นายร้อยโทไสว ดวงมณี
๘. นายร้อยโทประเสริฐ ล้ิมอักษร
๙. นายร้อยตำรวจตรีเล่ง หงีท่าโพธิ์

คณะกรรมการศาลพิเศษ ได้ดำเนินการพิจารณาคดีนี้เป็นเวลาแรมเดือน มาสิ้นสุดยุติเอาเมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๑ โดยศาลพิเศษได้อ่านคำพิพากษาอันยืดยาว เมื่อสรุปคำพิพากษาแล้ว ก็ได้ความว่า

"นายลี บุญตา นายพันโท พระสุวรรณชิต (วร ดังสวร) นายร้อยโทณเณร ตาละลักษณ์ นายละมัย แจ่มสมบูรณ์ นายมณี มติวัตร นายดามพวง พลนาวี นายพลโท พระยาเทพหัสดินทร์ (ผาด เทพหัสดินทร์) นายร้อยโทเผ่าพงษ์ เทพหัสดินทร์ นายดาบผุดพันธ์ เทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา นายร้อยตรีบุญมาก ฤทธิ์สิงห์ นายร้อยเอก หลวงภักดี ภูมิวิภาค (ต้ม รัตนภาณุ) นายร้อยเอกขุนประสิทธิ สินธวาดม (เลี่ยม ทองตระหง่าน) นายจ่ายง (เลื่อน วิจารณบุตร) นายร้อยเอกชลอ เอมะศิริ หลวงศิริราชทรัพย์ (ไชย โมรากุล) นายถนอม โภชน์พันธ์ นายร้อยเอกเพ็ชร์ สุกสว่าง นายทอง ช่างชาญกุล พระญาติราชรักษา

(ประกอบ บุญนาค) นายพันเอกหลวงมหิทธิโยธี (สัย ยุกตวิสาร) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร์ นายเพิ่ม เผือนพิภพ นายพลตรีหม่อมเจ้าวงศ์นิรชร เทวกุล นายร้อยตำรวจเอกนิยม เทวคุปต์ นายพันเอกหลวงชำนาญยุทธศิลป (เชย รมยะนันท์) นายร้อยเอกขุนคลี่ พลพฤนท์ (คลี่ สุนทราชุน) นายพันตำรวจตรีขุนนามนฤนาท (ทาบ ประดิษฐานนท์) พันตรีหลวงไววิทยาศร (เสงี่ยม ไววิทย์) นายพันตรีหลวงภูบาลภูวนาท (สังข์ นาคะอัชนะ) พระยาอุดมพงษ์ เพ็ญสวัสดิ์ (ม.ร.ว. ประยูร อิศรศักดิ์) พระวุฒิภาคภักดี (หอมจันทร์ สรวงสมบูรณ์) จ่านายสิบตำรวจแม้น เลิศนาวี นายร้อยเอกประจักษ์ สิทธิการ (บัว สุเดชะ) นายโชติ คุ้มพันธ์ หม่อมราชวงศ์นิมิตรมงคล นวรัตน์ นายร้อยเอกจรัส สุนทรภักดี นายร้อยโทแสง วัณณศิริ นายร้อยโทบุญลือ โตกระแส นายร้อยโทสัย เกษจินดา นายร้อยโทเสริม พุ่มทอง พระยาวิชิตสรไกร (เอี่ยม ขัมพานนท์) นายยันต์ วินิจฉัยภาค

ให้ประหารชีวิตบุคคลเหล่านี้คือ

นายลี บุญตา นายพันโทพระสุวรรณชิต นายร้อยโทณเณร ตาละลักษณ์ นายดามพวง เลิศนาวี นายพลโทพระยาเทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา นายดาบผดุพันธ์ เทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา นายร้อยตรีบุญมาก ฤทธิ์สิงห์ นายทอง ชาญช่างกล นายพันเอกหลวงมหิทธิโยธี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร์ นายพันเอกหลวงชำนาญยุทธศิลป นายร้อยเอกขุนคลี่พลพฤนท์ นายพันตำรวจตรีขุนนามนฤนาท นายพันตรีหลวงไววิทยาศร นายพันเอกพระสิทธิเรืองเดชกุล จ่านายสิบตำรวจแม้น เลิศนาวี นายร้อยเอกจรัส สุนทรภักดี นายร้อยโทแสง วัณณศิริ นายร้อยโทสัย เกษจินดา นายร้อยโทเสริม พุ่มพวง

สำหรับพลโทพระยาเทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา พระบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร และนายพันเอกหลวงชำนาญยุทธศิลป จำเลยเคยทำความดีให้จำคุกไว้ตลอดชีวิต

และให้จำคุกบุคคลเหล่านี้ไว้ตลอดชีวิต

นายละมัย แฉ่มสมบูรณ์ นายมณี มติวัตร นายร้อยเอกหลวงภักดีภูมิวิภาค นายร้อยเอก ขุนประสิทธิสินธวาคม นายร้อยเอกเพ็ชร์ สุกสว่าง นายร้อยเอกชลอ เอมะศิริ หลวงศิริราชทรัพย์ นายถนอม โภชน์พันธ์ นายจ่ายง พระราชญาติรักษา นายเพิ่ม เผือนพิภพ นายพลตรีหม่อมเจ้านิรชร เทวกุล นายร้อยตำรวจเอกน้อม เทวคุปต์ หลวงอภิบาลภูวนาถ พระยาอุดมพงษ์เพ็ญสวัสดิ์ พระวุฒิภาคภักดี นายร้อยเอกหลวงประจัญสิทธิการ นายโชติ คุ้มพันธ์ หม่อมราชวงศ์นิมิตรมงคล นวรัตน์ นายร้อยโทบุญลือ โตกระแส พระยาวิชิตสรไกร นายยันต์ วินิจฉัยภาค

สำหรับบุคคลดังกล่าวต่อไปนี้ ศาลพิเศษได้ปล่อยให้เป็นอิสระ คือ

๑. นายร้อยเอกดาว บุญญเสฐ
๒. นายพันตรี ขุนพิชิตปัจจนึก
๓. นายร้อยเอก ขุนรณมัยพิสาล
๔. นายพันเอก พระยาสรศักดิ์เสนา
๕. พระยาสุเทพภักดี
๖. ขุนนิพันธ์ประศาสน์
๗. นายแป๊ง แสงไข

หลังจากนั้นไม่นานนัก นักโทษที่ถูกศาลพิเศษตัดสินให้ประหารชีวิต ก็ทำฎีกายื่นเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษต่อผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แต่ทว่า ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ให้ยกฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษนั้นเสีย จึงเป็นอันว่าชีวิตของนักโทษกบฏ ๑๘ คน จึงต้องอวสานลงด้วยความสยดสยองอย่างยิ่ง โดยรัฐบาลได้ลงมือประหารเป็นครั้ง ๆ จนกระทั่งหมดทั้ง ๑๘ คน

- ๖๔ -

เรียกร้องอินโดจีนคืน

ก่อนที่จะกล่าวถึงการเรียกร้องดินแดนที่ไทยต้องเสียไปให้แก่ฝรั่งเศส เมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ ข้าพเจ้าขอเล่าถึงมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยย่อ ๆ เพราะจากมหาสงครามโลกครั้งที่สองนี้เองเป็นสาเหตุอันสำคัญที่ได้กระทำให้นาย พลตรีหลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีฉวยโอกาสในขณะที่ฝรั่งเศสจะถึงซึ่ง ความปราชัยพ่ายแพ้แก่เยอรมัน จะขอนำเอาเหตุการณ์ตอนที่ฝรั่งเศสใกล้อวสานมาเล่าให้ท่านผู้อ่านได้ทราบเรื่องไว้บ้างเท่านั้น

เมื่อกองทัพ เยอรมันอันแข็งแกร่งได้พิชิตโปรแลนด์ในระยะเวลาอันรวดเร็วแล้ว จากนั้นกองทัพสายฟ้าแลบของเยอรมัน ก็เริ่มบุกตลุยฝรั่งเศสอย่างหนักหน่วง ในวันที่ ๙–๑๐ แห่งเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ กองทัพฟ้าเยอรมันก็เริ่มโปรยระเบิดลงในสนามบินของฝรั่งเศสหลายจุด ตลอดจนทางคมนาคมต่าง ๆ ในเบลเยี่ยมและฝรั่งเศส เช่นที่เมืองปรัสเซล แอนต์เวิชคาเลส์ ดันเกิร์ก บูลอญ มาร์ดิก ลิลส์นังซี มองต์เมดี ปองตัว ลีอองแค้ลร์มองต์แฟรงค์

วันที่ ๑๐ พฤษภาคม เยอรมันยึดได้แนวคลองอัลแบร์ต

วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ทหารฝรั่งเศสส่วนหนึ่งที่ตั้งรับตามแนวคลองอัลแบร์ต ถูกกองทัพเยอรมันอย่างย่อยยับ

วันที่ ๑๙ พฤษภาคม เยอรมันหักโหมโจมตีเป็นการใหญ่ ผลัดดันฝรั่งเศส–อังกฤษถอยร่นไปอย่างระส่ำระสาย ในยุทธบริเวณกาโต

วันที่ ๙ มิถุนายน เยอรมันส่งทหาร ๒๐ กองพล เข้าตีแนวฝรั่งเศสอย่างฉกาจฉกรรจ์ที่สุด ณ จุดบริเวณเรอแรล จุดยุทธวิธีแห่งนี้ ถูกกองทัพเยอรมันขยี้แหลกราน ทหารฝรั่งเศสที่ยังเหลืออยู่ ได้ร่นถอยไปทางทิศใต้

วันที่ ๑๐ มิถุนายน กองทัพเยอรมันอันแข็งแกร่ง ได้ข้ามแม่น้ำเซนตอนเมืองแอลเบิศใต้ กองทัพที่ ๖ ของฝรั่งเศสออกไปต้านทานที่แม่น้ำมาร์น กองทัพที่ ๔ ออกไปต้านทานทางแถบใต้ของเมืองแรงส์ ในวันนั้นเอง วิเยส์–โกเตอแรต์ ก็ตกอยู่ในกำมือของเยอรมัน รัฐบาลฝรั่งเศสตกลงใจจะทิ้งกรุงปารีสเพื่อย้ายไปอยู่เมืองตูร์ส์

วันที่ ๑๔ มิถุนายน เยอรมันเข้ากรุงปารีส และปารีสก็ประกาศเป็นเมืองเปิด แต่กองทัพเยอรมันที่ขนาบกรุงปารีสอยู่แล้ว ทั้งด้านตะวันตกและด้านตะวันออก เลยพุ่งต่อลงไปเมืองรวงจนถึงเมืองตรัวส์ผ่านตะวันของซาลองซูรมารันไป เพื่อล้อมกำลังฝรั่งเศสอีกหลายกองพลที่อยู่ในป้อมมาจิโนต์ ขณะเดียวกันนั้นกองทัพเยอรมัน ซึ่งประจัญบานหน้าป้อมมาจิโนต์อยู่ทางลอร์แรน และทางด้านแม่น้ำไรน์ ก็เริ่มเข้าทำการตีป้อม ที่สุด แนวป้อมมาจิโนต์ก็ถูกเยอรมันเจาะเป็นผลสำเร็จ หลายแห่งหลายตำบลด้วยกัน

วันที่ ๑๗ มิถุนายน กองทัพเยอรมัน รุกรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วจุดดังสายฟ้าแลบพุ่งไปทางตะวันออกเฉียงใต้ของกรุงปารีสถึงแม่น้ำลัวร์ใกล้เมืองออเลอังส์ พุ่งต่อไปอีกถึงพรมแดนประเทศสวิสส์ ยึดเลอเกรอโซตียองแมซังซอง ล้อมป้อมมาจิโนต์ไว้ทั้งหมด แล้วเข้าตีได้เมืองป้อมเมสส์และโกลมาร์ร์ ในวันนั้นเอง ฝรั่งเศสได้ร้องขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งสุดท้าย หลังจากได้อภิปรายกันในรัฐสภาฝรั่งเศสอย่างเผ็ดร้อนแล้ว รัฐบาลของชุดนายปอลเรโนก็ลาออก รัฐบาลที่เข้ามารับหน้าที่ใหม่ มีจอมพลเปแตงเป็นประมุขแล้วเปิดการเจรจากับฝ่ายเยอรมัน ส่งคำขอสงบศึกผ่านเอกอัครราชทูตสเปญขณะที่กำลังเจรจาสงบศึกอยู่นั้น กองทัพเยอรมันไม่ยอมลดฝีเท้าลง คงเดินหน้าต่อไปอย่างไม่สนใจอะไรกับการเจรจาสงบศึกและยึดได้แซร์บูรค์กัง วิชี และนังซีตามลำดับ

วันที่ ๒๐ มิถุนายน ยึดเมืองแบรสต์ ตรูส์ มองต์ลูซอง รีโอบ และสตราสบูรด์

วันที่ ๒๑ มิถุนายน ยึดได้เมืองลียองและเวียน

วันที่ ๒๒ มิถุนายน ยึดได้เมืองท่าแซงต์ และนีโอรต์

วันที่ ๒๓ มิถุนายน ตีได้เมืองแซงต์–เอเตียนน์ และอังดูแลบ

วันที่ ๒๒ มิถุนายน มีการลงนามในสนธิสัญญาสงบศึกที่เรอตองเดอส์

เป็นอันว่า ฝรั่งเศสหมดฤทธิ์หมดเดชนับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา

เมื่อสถานการณ์ของฝรั่งเศสใกล้จุดจบพบจุดปริโยสานไปทุกวินาทีนั้นพลตรี หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ก็เริ่มพิจารณาในเรื่องดินแดนที่ประเทศไทยต้องเสียไปให้แก่ฝรั่งเศสเมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ ทันที ขณะนั้น กองทัพเยอรมัน กำลังเจาะแนวเวกังเข้าไปได้ และพุ่งเข้าสู่กรุงปารีสนั้น ความคิดของหลวง พิบูลสงคราม ในครั้งกระนั้น ก็มีความเห็นเป็นทำนองว่าอย่างไรเสียฝรั่งเศสจะต้องพ่ายแพ้แก่เยอรมันอย่างไม่ต้องสงสัย การถอยร่นอยู่ทุกจุดแห่งการยุทธนั้น เป็นสัญญลักษณ์บอกให้ทราบอยู่แล้วว่า ความปราชัยจะตกอยู่กับฝรั่งเศสอย่างแน่นอน

ในขณะที่ฝรั่งเศสกำลังจะถึงซึ่งความล่มจมอยู่ร่อมร่อ แล้วนั้น ฝ่ายฝรั่งเศส ได้พยายามทาบทามกับประเทศไทยในการที่จะทำสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ เห็นจะเป็นเพราะว่า ฝ่ายฝรั่งเศสมีความหวาดระแวงเกรงกลัวไทยอยู่ว่า ไทยจะรุกรานเรียกร้องดินแดนที่ไทยเสียไปอย่างไม่ยุติธรรม เมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ เมื่อฝรั่งเศสทาบทามเข้ามาในทำนองนั้น ไทยก็ตอบโต้กับฝรั่งเศสไปว่า ไทยมีความยินดีที่จะทำสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกัน แต่ก่อนจะทำสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันนั้น ฝรั่งเศสและไทยควรจะได้มีการปรับปรุงเขตแดนกันตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และตามหลักแห่งความยุติธรรม แต่ในการที่จะเปิดการเจรจาในครั้งแรกนั้น ก็ควรจะเปิดการเจรจาตามกฎหมายระหว่างประเทศก่อนกล่าวคือ การถือเอาร่องน้ำลึกเป็นเกณฑ์และการปักปันเขตแดนตาม ลำแม่น้ำโขง โดยการ ยึดเอา ร่องน้ำ เดินเรือได้ตลอดปีเป็นหลักเกณฑ์แห่งความยุติธรรมนอกจากนี้ ไทยยังได้นำความเข้าใจถึงการปรับปรุงเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนให้เป็นไปโดยเขตแดนธรรมชาติ ฝ่ายฝรั่งเศสก็ยอมรับว่าจะให้มีการเจรจากัน โดยทางฝรั่งเศสจะส่งข้าราชการชั้นเอกอัครราชทูต เข้ามาในกรุงเทพฯ เพื่อทำความตกลงในปัญหาต่าง ๆ ที่ได้มีความประสงค์อยู่

เมื่อฝ่ายฝรั่งเศสพ่ายแพ้แก่เยอรมัน โดยได้ทำสนธิสัญญาสงบศึกกับเยอรมัน เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ตอนนี้ ฝรั่งเศสกลับแจ้งมายังรัฐบาลไทยว่า ทางรัฐบาลฝรั่งเศสไม่สามารถจะส่งข้าราชการชั้นเอกอัครราชทูตมาได้ แต่กลับส่งรายชื่อข้าราชการในอินโดจีนมาแทน และให้เอกอัครราชทูตในประเทศไทย เป็นประธาน

บุคคลที่ฝรั่งเศสได้แต่งตั้งมาเจรจาปัญหาเรื่องดินแดนนั้นมีอยู่ดังนี้คือ

๑. มองซิเออร์ เลมิสสิเอร์ เอกอัครราชทูตประจำกรุงเทพฯ

๒. มองซิเออร์ มังโตวานี อธิบดีการเมืองแห่งอินโดจีน

๓. มองซิเออร์ คาสสิเอร์ เจ้ากรมโยธา อินโดจีน

๔. มองซิเออร์ น่าโด อธิบดีกรมตำรวจอินโดจีน

๕. ผู้แทนของเรสิดังต์ สุเบริเออร์ แห่งลาว

๖. มองซิเออร์ เลอคูตร์ เจ้ากรมตุลาการ

สำหรับฝ่ายไทยนั้น ได้จัดตั้งคณะผู้แทนขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อเปิดการเจรจากับคณะผู้แทนฝรั่งเศส คณะผู้แทนไทยมีรายชื่อดังนี้คือ

๑. พลตรี หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๒. นายดิเรก ชัยนาม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๓. พ.ต. หลวงเชวงศักดิ์สงคราม

๔. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ที่ปรึกษาฝ่ายไทยกระทรวงการต่างประเทศ

๕. นายพันเอก พระยาอภัยสงคราม ที่ปรึกษาป้องกันพระราชอาณาจักรและเสนาธิการทหาร

๖. พระยาสุนทรพิพิธ ปลัดกระทรวงมหาดไทย

๗. หลวงสิทธิสยามการ

๘. พระเรี่ยมวิรัชพากย์

๙. พระยาศราภัยสฤษดิ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

๑๐. พระยาอนุรักษ์ภูเบศ หัวหน้ากองการต่างประเทศ กระทรวงมหาดไทย

การเปิดการเจรจาทางการทูตกับฝรั่งเศสครั้งนี้ เป็นที่เข้าใจกันอยู่ว่าคงจะได้มีการเจรจาด้วยเล่ห์เหลี่ยมการทูตในยุคใหม่ เพราะฝรั่งเศสเคยประณามเราคราวเจรจาทางการทูตกับฝรั่งเศส เมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ นั้นว่า เป็นการเจรจาทางการทูตแบบโบราณ สนธิสัญญาที่ไทยเราได้

ทำไว้กับฝรั่งเศสใน ร.ศ. ๑๑๒ มันก็เป็นอย่างฝรั่งเศสว่าจริง ๆ แต่คราวนี้คงจะไม่เป็นเช่นนั้นแน่นอน เพราะเรามีผู้เชี่ยวชาญและได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีมาจากต่างประเทศ และเราก็พอจะรู้เล่ห์เหลี่ยมต่าง ๆ ทั้งในทางการเมืองและการทูตพอสมควร และสิ่งสำคัญที่สุดนั้นก็คือ เวลานี้ฝรั่งเศสไม่มีอิทธิพลอะไรจะต้องทำให้ไทยต้องเกรงกลัวเหมือนครั้ง ร.ศ. ๑๑๒ กำลังทหารของฝรั่งเศสที่มีอยู่ในอินโดจีน ก็มีกำลังน้อยเกินไปที่จะมาสู้รบปรมมือกับกองทัพไทยได้ และยิ่งไปกว่านั้นก็คือ คณะผู้แทนไทยแต่ละท่าน ก็นับว่ามีความสามารถในชั้นเชิงการทูตสมัยใหม่อยู่ด้วยกันทุกคน ถ้าหากได้เปิดการเจรจากันขึ้น ฝ่ายไทยจะได้เปรียบอยู่มาก เพราะไม่มีอิทธิฤทธิ์อะไรที่ฝรั่งเศสจะมาคุกคามไทยเหมือน ร.ศ. ๑๑๒ ได้เลย อิทธิพลและศักดิ์ศรีของฝรั่งเศสไม่มีอะไรเหลืออยู่อีกแล้วที่จะต้องทำให้ไทยพว้าพวังในการเจรจากัน

ไทยต้องรอคอยคณะผู้แทนฝรั่งเศส เหมือนฮิตเล่อร์เฝ้ารอคอยผู้แทนพิเศษของโปรแลนด์ที่จะมาเจรจากันด้วยเรื่องดานซิก เพราะฝรั่งเศสไม่ยอมส่งผู้แทนมาเจรจากัน กำลังที่ฝ่ายไทยกำลังรอคอยคณะผู้แทนฝรั่งเศสอยู่นั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของฝรั่งเศสกลับมีหนังสือแจ้งมายังเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศฝรั่งเศสว่า ขอให้กติกาสัญญาไม่รุกรานระหว่างไทยกับฝรั่งเศสมีผลใช้บังคับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป โดยมิต้องมีการแลกเปลี่ยนสัตยาบันซึ่งกันและกัน

เมื่อฝ่ายรัฐบาลไทยได้รับคำตอบจากฝรั่งเศสเช่นนั้น จึงได้มีการประชุมพิจารณาคำตอบของฝรั่งเศสกันอย่างเคร่งเครียด เมื่อได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางละเอียดละออทุกแง่ทุกมุมแล้ว ที่ประชุมได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ว่า เหมือนอย่างฝรั่งเศสเล่นตลกทางการทูตกับไทยมาแล้วเมื่อครั้ง ร.ศ. ๑๑๒ ฝ่ายไทยจึงตอบฝรั่งเศสไปเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ว่า ยินดีตกลงที่ฝรั่งเศสได้แจ้งมา ขอให้ฝรั่งเศสได้ตกลงในปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เสียก่อนคือ

๑. วางแนวเส้นเขตแดนตามลำแม่น้ำโขง ให้เป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ กล่าวคือ ถือหลักร่องน้ำลึกเป็นเกณฑ์

๒. การปรับปรุงเขตแดนให้เป็นไปโดยธรรมชาติคือ ถือเอาแม่น้ำโขงเป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทยและอินโดจีน ตั้งแต่ทิศเหนือมาจดทิศใต้ จนถึงเขตแดนกัมพูชา โดยได้ให้ฝ่ายไทยได้รับดินแดนทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตรงกันข้ามกับหลวงพระบาง และปากเซคืนมา

๓. ขอให้ฝรั่งเศสรับรองว่า ถ้าอินโดจีนจะต้องตกไปอยู่ภายใต้ อธิปไตยของประเทศอื่นแล้ว หรืออีกนัยหนึ่ง ฝรั่งเศสไม่สามารถจะปกครองอินโดจีนต่อไปได้แล้ว ก็ขอให้ประเทศฝรั่งเศสคืนประเทศเขมรให้แก่ไทยปกครองต่อไป

เมื่อไทยได้แจ้งให้ฝรั่งเศสทราบเช่นนั้นแล้ว ฝ่ายฝรั่งเศสได้ตอบโต้โดยทางเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ มีความสำคัญว่า

๑. รัฐบาลฝรั่งเศสไม่ได้ขอว่าให้ใช้กติกาไม่รุกรานกัน ก่อนการเปลี่ยนสัตยาบัน รัฐบาลฝรั่งเศสเพียงแต่แสดงความปรารถนาว่า การแลกเปลี่ยนสัตยาบันกันนั้น ควรจะกระทำโดยเร็วที่สุด ที่สัตยาบันสารของฝ่ายฝรั่งเศสมาถึงกรุงเทพ ฯ

๒. รัฐบาลฝรั่งเศสไม่เห็นเหตุชักจูง ที่ชักจูงรัฐบาลไทยให้ถือว่า เหตุการณ์ปัจจุบันในอินโดจีนนั้นผิดปกติ รัฐบาลฝรั่งเศสจึงไม่เห็นเหตุผลที่ทางรัฐบาลจะต้องวิตกถึงส่วนนั้นส่วนนี้ ของพลเมืองที่อยู่ในภายใต้อาณัติและอธิปไตยของฝรั่งเศส

๓. รัฐบาลฝรั่งเศสพร้อมที่จะให้คณะผู้แทนมาทำความตกลงในเรื่องต่างๆ เกี่ยวแก่แม่น้ำโขง และจะให้คณะผู้แทนประชุมในเวลาเดียวกันกับการสัตยาบันกติกาสัญญาไม่รุกรานกัน

๔. รัฐบาลตกลงใจอย่างหนักแน่น ที่จะป้องกันต่อสู้การเรียกร้องการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของฝ่ายไทย ไม่ว่าจะมาทางทิศใด ถ้าหากว่าจะแปรเปลี่ยนอธิปไตยในอินโดจีน

กับการเรียกร้องดินแดนทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงนั้น เป็นอันยอมรับไม่ได้

ส่วนเหตุที่จะขอคำมั่นกับฝรั่งเศสว่า ด้วยการขอกัมพูชาและลาวคืนให้แก่ไทยนั้น ต้องถือว่าไร้สาระทีเดียว

ในขณะที่ไทยกำลังเจรจาทางการทูตอยู่กับฝรั่งเศสอย่างรุนแรงนั้น ชะตากรรมของฝรั่งเศสกำลังตกอยู่ในภาวะคับขันอย่างหนัก ป้อมมาจิโนต์ของฝรั่งเศสที่คุยโวโอ้อวดหนักหนาว่า ไม่มีอาวุธชนิดใดในโลกทำลายได้นั้น ก็แตกไปแล้ว ทหารฝรั่งเศส ก็ได้ถูกกองทัพเยอรมันตีตลุยแตกกระเจิงไปทุกจุด และที่สุด ฝรั่งเศสก็ยอมคุกเข่าให้แก่เยอรมัน โดยการยอมสงบศึกโดยปราศจากเกียรติ ปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น

ครั้นแล้ว ต่อมาในวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ทางรัฐบาลไทยได้ตอบรัฐบาลฝรั่งเศสไปว่า

๑. รัฐบาลไทยมีความพอใจที่ได้ทราบว่า รัฐบาลฝรั่งเศสที่จะเห็นความตกลงในบรรดาปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวแก่แม่น้ำโขง โดยทางเจรจา

๒. ส่วนข้อเสนอที่เสนอไป ให้ถือลำแม่น้ำโขงเป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีนนั้น ตั้งแต่ทิศเหนือมาจดทิศใต้จนจดแดนกัมพูชานั้น ปรากฏว่า ยังไม่มีความเข้าใจอันถูกต้องอันแท้ในลักษณะ และความมุ่งหมายแห่งคำเสนอนี้ เพราะข้อเสนอมิได้มีความตั้งใจจะให้เป็นไปตามกรณีที่ฝรั่งเศสจะต้องป้องกันอย่างไร แต่เป็นแต่เพียงขอร้องให้รัฐบาลฝรั่งเศสพิจารณาด้วยความเป็นธรรม และด้วยความเห็นอกเห็นใจไทย เพื่อจะยังความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศเพื่อนบ้านให้แน่นแฟ้นต่อไป และเพื่อส่งเสริมมิตรภาพระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสให้สนิทสนมกันยิ่งขึ้น ข้อเสนอนี้เป็นคำเสนอปรับปรุงเส้นเขตแดนกันใหม่ เพื่อ

ประโยชน์ส่วนรวมกันของประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศส โดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ระหว่างประเทศ อันมีความยุ่งยากอยู่ในปัจจุบันนี้ และไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาว่าด้วยการคงไว้ ซึ่งสถานะเดิมในอินโดจีน อันสืบเนื่องมาจากสถานะการณ์ระหว่างประเทศอันยุ่งยากเช่นว่านั้นเลย

ต่อมา ฝรั่งเศสได้ออกคำแถลงการณ์กระจายข่าวไปทั่วโลก ข่าวที่ได้กระจายไปทั่วโลกนั้น มีใจความสำคัญว่า รัฐบาลฝรั่งเศสพร้อมที่จะสัตยาบันกติกาสัญญาไม่รุกรานต่อกันทันที และโดยที่สัตยาบันสาส์นยังมาไม่ถึงกรุงเทพ ฯ ฝรั่งเศสจึงเสนอว่า จะสัตยาบันโดยทางโทรเลข และฝ่ายฝรั่งเศสยืนกรานว่า จะต้องสัตยาบันเสียก่อน คณะกรรมการผสมจึงจะประชุมกันได้ และคณะกรรมการนี้ ไม่มีปัญหาอาณาเขตอะไรที่จะตกลงกับรัฐบาลไทย นอกจากจะแบ่งเกาะในลำแม่น้ำโขงให้เป็นไปโดยความยุติธรรม นอกจากนี้ รัฐบาลฝรั่งเศสยังคงยืนยันปฏิเสธคำเรียกร้องอาณาเขตอื่น ๆ ซึ่งประเทศไทยได้ยื่นบันทึกขอไปเมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ อีกด้วย

ข้อพิพาทระหว่างฝรั่งเศสกับไทยนั้น บรรดาหนังสือพิมพ์ในต่างประเทศ ได้พากันลงข่าววิจารณ์กันเกรียวกราวไปทีเดียว เป็นส่วนมากได้พากันวิจารณ์ว่า รัฐบาลไทยมิได้รับความเป็นธรรมและความยุติธรรมจากสนธิสัญญาเกี่ยวแก่ปัญหาดินแดนแห่งอินโดจีนของฝรั่งเศส ซึ่งบางรัฐเคยเป็นประเทศราชของไทย ตลอดจนสนธิสัญญาปักปันเขตแดน รัฐบาลไทยต้องตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่ตลอดเวลา และกล่าวว่ากรณี ร.ศ. ๑๑๒ ประเทศไทยต้องยอมเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศสไปด้วยการข่มขู่บีบบังคับนานาปการ และยังกล่าวอีกด้วยว่า เป็นโอกาสของไทยที่จะต้องเรียกร้องเอาดินแดนคืนจากฝรั่งเศส อันจะเป็นสาเหตุให้เกิดภาวะสงครามขึ้นกับประเทศทั้งสองอย่างแน่นอน

ในขณะที่ไทย เปิดเจรจาทางการทูตกับฝรั่งเศสอยู่นี้ ทางด้านอินโดจีนของฝรั่งเศสได้มีการเคลื่อนไหวในด้านการทหารกันอย่างคึกคัก นอกจากนั้น ยังได้มีข้อพิพาทเกิดขึ้นตาม

ชายแดนไทยอยู่เสมอ ๆ เครื่องบินของฝรั่งเศสก็บินล้ำเขตแดนเข้ามาโดยที่มิได้คำนึงถึงอธิปไตยของไทย คล้ายกับว่า เป็นการคุกคามไทย หรืออวดแสนยานุภาพให้ไทยกลัวเกรงเหมือนครั้ง ร.ศ. ๑๑๒

และที่เลวร้ายไปกว่านี้ก็คือ ทหารฝรั่งเศสได้นำเอาทหารปืนใหญ่มาซัลโวแก่ไทยที่มุกดาหาร และทหารฝรั่งเศสมาขุดสนามเพลาะ แสดงทีท่าว่า จะทำการรุกรานไทยอีกด้วย แต่พลตรีหลวงพิบูลสงครามต้องการเจรจากันด้วยสันติ จึงมิได้แสดงปฏิกิริยาอย่างไรเพื่อตอบโต้กับฝรั่งเศส ฝรั่งเศสกลับฮึกเหิมคล้ายกับเหตุการณ์ใน ร.ศ. ๑๑๒ ได้ส่งกำลังทหารประชิดชายแดนอยู่เรื่อย ๆ เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ พลตรี หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีจึงตัดสินใจที่จะประกาศกฎอัยการศึกในจังหวัดชายแดน ๒๔ จังหวัด หลังจากประกาศกฎอัยการศึก ๒๔ จังหวัดแล้ว ก็ประกาศสถานะสงครามกับอินโดจีนฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๔๘๔

ครั้นแล้ว กองทัพไทยมิใช่กองทัพใน ร.ศ. ๑๑๒ ก็บุกทะลวงทหารฝรั่งเศสเข้าไปอย่างกล้าหาญชาญชัย ทหารฝรั่งเศสต้องร่นถอยเช่นเดียวกับการรุกของเยอรมัน กองทัพไทยสามารถยึดได้คือหลวงพระบาง นครจำปาศักดิ์ พระตะบอง เป็นต้น

ในขณะที่กองทัพไทย กำลังไล่ต้อนทหารฝรั่งเศสอยู่อย่างโกลาหลนั้น ปรากฏว่าญี่ปุ่นได้แสดงท่าทีทางการทูตออกมาว่า ไม่มีความปรารถนาที่จะได้เห็นตะวันออกมีสถานะสงครามเกิดขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะว่า ไทยก็ดี อินโดจีนของฝรั่งเศสก็ดี ประเทศดังกล่าวนี้ ถ้าจะถือกันในขณะนั้นแล้วก็ดูเหมือนว่า ประเทศดังกล่าวอยู่ภายใต้อาณัติของญี่ปุ่นโดยปริยายก็ไม่ผิด รัฐประศาสโนบายทางการเมืองและการทหารของญี่ปุ่นนั้น ได้แสดงท่าทีให้ปรากฏชัดอยู่แล้วว่า ญี่ปุ่นจะจุดเพลิงสงครามขึ้นในเอเชีย ไทยและอินโดจีนจะเป็นฐานทัพและพลังเศรษฐสงครามญี่ปุ่นในเวลาต่อไป ถ้าทั้งสองประเทศนี้จะต้องมีการรบราฆ่าฟันกันยืดเยื้อต่อไปแล้ว ก็เท่ากับว่า เป็นการทำลายพลังเศรษฐสงครามของญี่ปุ่นนั่นเอง นอกจากนั้น ยังเป็นอุปสรรคในการกวาดล้างพวกจักรพรรดินิยมและจักรวรรดินิยมในตะวันออกอีกด้วย

เพื่อความสัมฤทธิ์ผลแห่งรัฐประศาสโนบายแห่งการเมืองและการทหาร และเศรษฐสงคราม จึงทำให้ญี่ปุ่นยื่นมือเข้ามารอมชอมในขณะที่ไทยกำลังรุกไล่ฝรั่งเศสอยู่อย่างอุตลุด เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔

การประชุมทำความตกลงในกรณีข้อพิพาทที่เกิดขึ้นนี้ ได้เปิดการเจรจากันขึ้นที่กรุงโตเกียว เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยมีผู้แทนไทยและผู้แทนฝรั่งเศสเข้ามาร่วมประชุม ผลจากการเจรจาปรากฏว่า ฝรั่งเศสยอมยกดินแดนให้แก่ไทย คืออาณาเขตบางส่วนได้แก่เมืองศรีโสภณ มงคลบุรี และพระตะบอง นอกจากนี้ ฝรั่งเศสยังตั้งข้อเรียกร้องเงินจากประเทศไทยอีกจำนวนหนึ่ง เป็นเงินถึง ๖ ล้านเบียส โดยฝรั่งเศสอ้างว่า เป็นเงินค่าก่อสร้างอาคารต่าง ๆ รวมทั้งรถไฟ ถนน ซึ่งแต่เดิมมาดินแดนดังกล่าวนี้ ไม่มีสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว แต่เป็นเพราะเหตุใดไม่ทราบ ทำไมไทยไม่เรียกร้องจากฝรั่งเศสบ้างในฐานะที่ฝรั่งเศสได้ปกครองดินแดนเหล่านั้นมาเกือบ ๑ ศตวรรษ ซึ่งทำให้ไทยต้องสูญเสียผลประโยชน์ไปมากมาย และอีกทั้งที่ไทยต้องเสียดินแดนไปใน ร.ศ. ๑๑๒ นั้น ก็เป็นการเสียไปอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมายระหว่างประเทศ

การได้ดินแดนบางส่วนจากฝรั่งเศส ตามสนธิสัญญาที่ได้ทำกันในกรุงโตเกียว พุทธ-ศักราช ๒๔๘๔ นั้น นอกจากไทยจะต้องเสียชีวิต ทรัพย์สินของราษฎรไปในบางจังหวัดแล้ว ไทยยังต้องเสียเปรียบโดยการเรียกร้องจากฝรั่งเศสเป็นเงินถึง ๖ ล้านเบียสให้แก่ฝรั่งเศสด้วย แปลว่าเราซื้อเมืองพระตะบอง ศรีโสภณ นครจำปาศักดิ์ มงคลบุรี จากฝรั่งเศสนั่นเอง ฝ่ายไทยต้องเสียเปรียบแก่ฝรั่งเศสอย่างไม่เป็นธรรมอะไรเลย เราไม่เข้าใจเหมือนกันว่า เป็นเพราะเหตุใดผู้แทนฝ่ายไทยจึงได้ตกลงในสภาพเช่นนั้น มันเป็นวิธีทางการทูตเก่า ๆ โบราณ ๆ ไปหน่อย ไทยไม่ได้กำไรอะไรเลยในการเจรจาครั้งนั้น เป็นการเจรจาที่เสียเปรียบทำนองเดียวกันกับการเจรจาทางการทูตใน ร.ศ. ๑๑๒ ครั้นเมื่อสถานะมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง ฝรั่ง-เศสกลับเรียกร้องดินแดนคืนจากไทย และกลับต้องชดใช้ค่าเสียหายเป็นเงินจำนวนมหาศาลทีเดียว

เพราะฉะนั้น ต้องนับได้ว่า เป็นนโยบายที่หลวงพิบูลสงครามได้กระทำไปโดยความผิดพลาดอย่างมหันต์ ไทยเสียเปรียบตั้งแต่เริ่มต้นจนอวสาน เสียทั้งชีวิต ทรัพย์สิน ผลประโยชน์ที่ควรจะได้รับแม้แต่สตางค์แดงเดียวก็ไม่มี

การได้ดินแดนคืนมาครั้งนั้น ประชาชนชาวไทยพากันปรบมือเกรียวกราวให้แก่หลวงพิบูลสงครามอย่างกึกก้อง แม้แต่รัฐสภาก็ปรบมือให้เกียรติกันกราวใหญ่ จนที่สุด พลตรีหลวงพิบูลสงครามได้เลื่อนยศเป็นจอมพล

แต่ อนิจจา! ไทยหัวเราะในครั้งแรก แต่ก็ต้องหลั่งน้ำตาในภายหลัง คือ

เมื่อมหาสงครามโลก ครั้งที่ ๒ สุดสิ้นลง โดยสหรัฐอเมริกาเอาลูกระเบิดปรมณูลูกแรกมีน้ำหนักถึง ๑๔๐๐ กรัม เหวี่ยงโครมครามลงไปยังเมืองฮิโรชิมาแล้วเมืองฮิโรชิมาก็แหลกเป็นจุลตายในทันทีทันใดนั้น ๑๓๐,๐๐๐ คนและแล้วต่อมาใน วันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ลูกระเบิดปรมาณูลูกที่ ๒ ก็ถูกสหรัฐอเมริกาเหวี่ยงลงไปยังเมืองนางาซากิ พลเมือง ๘๐,๐๐๐ คน ถึงแก่ความตายในทันที แล้วต่อมาในวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ญี่ปุ่นยอมวางอาวุธ ที่สุด มหาสงครามในเอเซียบูรพาก็สุดสิ้นลง

เมื่อมหาสงครามโลก ได้สุดสิ้นลงแล้วด้วยการยอมจำนนของ ญี่ปุ่น ไทยต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องดินแดนอีกครั้งหนึ่ง โดยที่ฝรั่งเศสเรียกร้องเอาดินแดนคืนจากไทย โดยที่ฝรั่งเศสได้เสนอคำเรียกร้องดินแดนคืน โดยผ่านเอกอัครราชทูตอเมริกัน ใจความสำคัญในการเรียกร้องของฝรั่งเศสนั้นมีอยู่ว่า ในการที่ไทยได้รับดินแดนอินโดจีน ไปจากฝรั่งเศส ในคราวพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสนั้น เป็นการไม่สมบูรณ์ในทางนิตินัย คำว่า ไม่มีความสมบูรณ์โดยทางนิตินัยนั้น ไม่มีใครเข้าใจว่า ฝรั่งเศสมีความหมายว่ากระไร ? ถ้าหากอนุสัญญาที่ไทยได้ทำขึ้นที่กรุงโตเกียวไม่เป็นการสมบูรณ์โดยทางนิตินัยแล้ว การทำสัญญากับฝรั่งเศสใน ร.ศ. ๑๑๒ ก็ยิ่งไม่สมบูรณ์โดยทางนิตินัยด้วยเหมือนกัน

ในคำเรียกร้อง ของฝรั่งเศสได้กล่าวต่อไปว่า อนุสัญญากรุงโตเกียว ลงวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ นั้น เป็นสัญญาที่ไม่สมบูรณ์โดยทางนิตินัย ขอให้ประเทศไทยนำข้อพิพาทเข้าสู่ศาลโลกต่อไป

เมื่อทางฝ่ายไทย ได้รับคำบันทึก จากฝรั่งเศสเช่นนั้น ไทยจึงได้ร้องขอให้องค์การสหประชาชาติเป็นผู้ตัดสินในกรณีนี้ เพื่อต่อสู้คดีในศาลโลก ไทยจึงได้แต่งตั้งให้พระวรวงศ์เธอ

พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ เป็นหัวหน้าคณะ และนายควง อภัยวงศ์ เป็นรองหัวหน้าเพื่อเปิดการเจรจาต่อสู้คดีกับฝรั่งเศส แต่ยังมิทันที่จะได้ต่อสู้คดีกัน ก็กลับปรากฏว่าฝรั่งเศสมีความคิดเห็นอย่างไรไม่ทราบ กลับให้ไทยถอนเรื่องราวที่ยื่นไว้แก่องค์การสหประชาชาตินั้นเสีย แล้วนำเรื่องราวมาสู้กันในศาลโลกต่อไป

เป็นอันว่า การต่อสู้ในองค์การสหประชาชาตินั้น ดูเหมือนไทยเสียเปรียบฝรั่งเศสมากกว่า เพราะองค์การสหประชาชาตินั้น ก็คือประเทศพันธมิตรที่ได้ปราบปรามฝ่ายอักษะพินาศแหลกรานไปนั่นเอง ภาคีสมาชิกในองค์การสหประชาชาตินั้น ล้วนแล้วแต่เป็นมิตรของฝรั่งเศสทั้งสิ้น ไหนเลยจะเห็นใจไทย ที่ไทยได้ร่วมเป็นพันธมิตรกับฝ่ายอักษะประเทศ เมื่อฝรั่งเศสไม่กล้าต่อสู้คดีกับไทยในองค์การสหประชาชาติ ฝ่ายไทยรู้สึกงงงวยมาก มันจะต้องมีอะไรที่ฝรั่งเศสเข้าใจว่า จะเป็นการเสียเปรียบแก่ฝ่ายไทย เพราะถ้าไม่เช่นนั้นแล้ว ฝรั่งเศสคงจะไม่เปลี่ยนท่าทีไปในนำนองนั้นอย่างแน่นอน

ถ้าผู้อ่าน ยังจะจำเหตุการณ์ใน ร.ศ. ๑๑๒ ได้แล้ว คงจะยังไม่ลืมว่าในขณะที่ไทยกำลังมีข้อพิพาทอยู่กับฝรั่งเศสนั้น ไทยได้ขอร้องให้ฝรั่งเศสเปิดการเจรจากันในกรุงปารีส ฝรั่งเศสก็ไม่ยอม ไทยขอให้ตั้งอนุญาโตตุลาการ ฝรั่งเศสก็ไม่เอาอีก ถ้าเป็นหนทางใดที่ฝรั่งเศสไม่ได้เปรียบแก่ฝ่ายไทยแล้ว ฝรั่งเศสจะปฏิเสธโดยทันที เพราะฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงจากองค์การสหประชาชาติมาเป็นศาลโลกนั้น ไทยเข้าใจว่า ฝรั่งเศสต้องเห็นข้อบกพร่อง และช่องทางที่จะเสียเปรียบแก่ฝ่ายไทย ฝรั่งเศสจึงได้ท้าทายให้ไปสู้กันที่ศาลโลก

เมื่อสถานะการณ์ได้ ผันแปรเปลี่ยนแปลงไปเช่นนั้น ฝ่ายไทยจึงได้แต่งตั้งคณะผู้แทนขึ้นคณะหนึ่งเพื่อไปต่อสู้กันที่ ศาลโลก การเปลี่ยนแปลงท่าทีของฝรั่งเศสครั้งนี้ ดูเหมือนว่าจะเป็นที่พออกพอใจฝ่ายไทยอยู่มาก เพราะไทยเข้าใจว่า การต่อสู้ที่องค์การสหประชาชาตินั้น ไทยจะเสียเปรียบแก่ฝรั่งเศสดังเหตุและผลที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว ถ้าหากได้มีการต่อสู้กันที่ศาลโลกจะเป็นประโยชน์แก่ไทยมาก เพราะไทยมีหลักฐานอยู่มากมายหลายประการว่าฝรั่งเศส ได้รุนราน เอาดินแดนของ ไทยอย่างไม่ถูก ต้องตามกฎหมาย ระหว่าง ประเทศกล่าวคือฝรั่งเศสได้ยึดครองเอาดินแดนของไทยไปด้วยความไม่ยุติธรรม นอกจากไม่เป็นไปโดยความ

ยุติธรรมแล้ว ยังได้ยึดครองเอาดินแดนของไทยไปโดยปราศจากทางนิตินัย คือเข้าทำการยึดครองเอาไปเฉย แล้วภายหลังจึงบังคับให้ไทยทำสนธิสัญญาโดยถูกต้องตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ เช่นอย่างประเทศเขมรเป็นต้น ฝรั่งเศสได้ยึดครองอยู่เป็นเวลาถึง ๔ ปี จึงบังคับให้ไทยทำสัญญาสละสิทธิ

เมื่อสรุปรวมความแล้วก็คือจะเป็นไปในทางประวัติศาสตร์ก็ดี จะเป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศก็ดี หรือจะเป็นไปในทางความยุติธรรมก็ดี ไทยมีหลักฐานข้อเท็จจริงที่จะพิสูจน์ให้ศาลโลกเห็นได้ว่า ไทยต้องเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศสเมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ นั้น เป็นการสูญเสียไปโดยมิได้ถูกต้องทั้งในทางนิตินัยและพฤตินัย

ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ คณะผู้แทนไทยอันมีพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ผู้เชี่ยวชาญในหลักวิชาการ และนายควง อภัยวงศ์ ก็หอบหลักฐานเหิรฟ้าจากเมืองไทยมุ่งสู่กรุงวอชิงตัน แต่เมื่อคณะผู้แทนไทยเหิรฟ้าไปถึงกรุงวอชิงตันกลับได้รับความผิดหวังอย่างน่าอนาถใจ เพราะว่าฝรั่งเศสได้ถอนข้อเสนอไปเสียจากศาลโลกแล้ว และหนักไปกว่านั้นอีกสหรัฐอเมริกากับกล่าวกับไทยว่า ขอให้ไทยเปิดการเจรจากับฝรั่งเศสเอง

เหตุการณ์อันแสดงท่าทีอยู่ว่า จะเป็นไปโดยความยุติธรรมกับไทยบ้างนั้น กลับเปลี่ยนแปลงผันแปรไปโดยสิ้นเชิง ไทยกลับถูกผลักดันให้เผชิญหน้ากับเหตุการณ์ เช่น ร.ศ. ๑๑๒ เข้าอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อไทยจะหวังพึ่งพาองค์การสหประชาชาติ ก็ไม่สำเร็จ จะต่อสู้ที่ศาลโลกฝรั่งเศสก็ไม่เล่นด้วย ในที่สุด เราก็ต้องยอมให้ฝรั่งเศสเขกหัวเราอีกตามเคย

นาย ย. มิโกต์ เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศเวเนซูเอลลามายังกรุงวอชิงตัน เพื่อเปิดการเจรจากับคณะผู้แทนไทย การเปิดการเจรจากันครั้งนี้ คณะผู้แทนไทยได้รับข้อเสนอจากนาย ย. มิโกต์ หลายประเด็นด้วยกันเป็นต้นว่า ขอให้รัฐบาลไทยประกาศยกเลิก

อนุสัญญากรุงโตเกียว พ.ศ. ๒๔๘๔ เสียก่อน ทั้งนี้ เพื่อให้ไทยหมดสภาพตามสนธิสัญญากรุงโตเกียวนั้นเสีย แล้วต่อจากนั้น ฝรั่งเศสก็มีความยินดีที่จะเปิดการเจรจาว่าด้วยการปรับปรุงเส้นเขตแดนกันใหม่ ยิ่งกว่านั้น ฝรั่งเศสยังยืนยันด้วยความแข็งแรงอีกด้วยว่า จะไม่มีการเจรจานอกไปจากนี้เป็นอันขาด แล้วนาย ย. มิโกต์ ทิ้งท้ายไว้อีกด้วยว่า ถ้าหากไทยต้องการทราบเรื่องนี้แล้ว ก็ขอชวนเชิญให้คณะผู้แทนไทยผู้ทรงเกียรติ ไปเจอกันที่กรุงปารีส เพื่อจะได้ทราบว่ารัฐบาลฝรั่งเศสมีความจำนงในเรื่องนี้ประการไฉน

เพื่อคลี่คลายความมืดมนในขณะนั้น และเพื่อต้องการทราบว่าฝรั่งเศสจะเอากับเราอย่างไร หรือจะเรียกร้องอย่างไรกับไทย ทางรัฐบาลจึงได้แต่งตั้งให้นายควง อภัยวงศ์ นายถนัด คอร์มันตร์ เดินทางไปยังกรุงปารีส เพื่อฟังท่าทีฝรั่งเศสจะเอากับไทยอย่างไรกันแน่

นอกจาก จะได้แต่งตั้งผู้แทนไทยไปเจรจากับฝรั่งเศสที่กรุงปารีสแล้ว ไทยยังได้ส่ง พ.ท. หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ เดินทางไปยังกรุงลอนดอนเพื่อหยั่งดูท่าทีของอังกฤษบ้างว่าจะมีความเห็นเป็นอย่างไรบ้าง ในกรณีที่ฝรั่งเศสเรียกร้องดินแดนคืน แต่อังกฤษได้แสดงท่าทีออกมาว่า อังกฤษจะไม่ยอมรับรองใด ๆ ดินแดนที่ไทยได้ไว้โดยการใช้กำลังบังคับ โดยอังกฤษถือว่าการกระทำในทำนองนั้นเป็นการกระทำที่เรียกว่าฉวยโอกาสและได้มาซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อพันธมิตร

สำหรับสหรัฐอเมริกานั้นก็มีความเห็นเป็นทำนองเดียวกันกับอังกฤษ เป็นอันว่าไทยหมดหนทางที่จะขอความเป็นธรรม หรือความเห็นอกเห็นใจกับประเทศใดๆได้ ก็ยอมเป็นหมูขึ้นเขียงให้ฝรั่งเศสเถือได้ตามความพอใจ

การเปิดการเจรจาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในกรุงปารีสนั้น ฝรั่งเศสได้เสนอหลักการ ๔ ข้อ แต่ละข้อๆนั้นมันก็มีความร้ายแรงไม่ผิดแผกแตกต่างอะไรกับเหตุการณ์ ร.ศ.๑๑๒

ข้อเสนอของฝรั่งเศสมีใจความสำคัญดังนี้คือ

๑. รัฐบาลไทยจะต้องประกาศว่า อนุสัญญาฉบับวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นโมฆะ ฉะนั้นอาณาเขตที่ไทยได้กลับคืนมาใน พ.ศ. ๒๔๘๔ ต้องโอนคืนให้แก่ฝรั่งเศส

๒. หลังจากการกลับคืนสถานะเดิม ซึ่งเลิกสถานะสงครามระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับประเทศไทยแล้ว ความสัมพันธ์ทางการทูต จะได้กลับสถาปนาโดยทันที และการสัมพันธ์ติดต่อระหว่างประเทศทั้งสอง จะได้เป็นไปตามสนธิสัญญาฉบับลงในวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๔๘๐ และข้อตกลงพานิชและศุลกากรฉบับลงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ต่อไปอีก ประเทศไทยจะถอนคำร้องที่ได้เสนอไว้ต่อคณะรัฐมนตรีความมั่นคง ประเทศฝรั่งเศสจะไม่ขัดขวาง ในการที่ประเทศไทยจะเข้าในองค์การสหประชาชาติ

๓. ในทันทีที่รัฐบาลไทยจะได้ประกาศอนุสัญญาฉบับวันที่ ๙ ธันวาคมพ.ศ.๒๔๘๐ เป็นโมฆะประเทศฝรั่งเศสจะยอมรับว่า โดยอาศัยสนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศสลงวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ให้จัดตั้งคณะกรรมาธิการประนีประนอม ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนภาคีทั้งสองฝ่าย ๒ คน และผู้แทนประเทศเป็นกลาง ๓ คนตามตราสารทั่วไปแห่งเจนีวาฉบับลงวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๑ ว่าด้วยการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติวิธี ซึ่งวางระเบียบการจัดตั้งและหน้าที่ของคณะกรรมาธิการไว้ คณะกรรมาธิการจะได้เริ่มงานทันที หลังจากที่ได้ปฏิบัติตามบทแห่งข้อ ๑ ของข้อเสนอนี้แล้ว คณะกรรมาธิการนี้จะมีภาระตรวจพิจารณาข้อโต้เถียงต่างๆ ในทางเชื้อชาติ ในทางภูมิศาสตร์ และในทาง

เศรษฐกิจของภาคี เพื่อแก้ไขหรือยืนยันบทบัญญัติแห่งสนธิสัญญาฉบับวันที่ ๒๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๐๗ ซึ่งคงใช้อยู่ตามความในข้อ ๒๒ แห่ง สนธิสัญญาฉบับลงวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ นั้น

๔. เมื่อได้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ ทางการทูตกันแล้วจะได้เปิดการเจรจา เพื่อสะสางบรรดาปัญหาต่าง ๆ ที่คั่งค้างอยู่ระหว่างประเทศทั้งสอง และเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อกำหนดค่าเสียหายที่รัฐบาลไทยจะต้องชำระ ให้เป็นค่าทดแทนความเสียหาย ที่เกิดจากการกระทำของประเทศไทย ต่อทรัพย์สิน สิทธิและผลประโยชน์ของฝรั่งเศส หรืออินโดจีนนั้นอีกประการหนึ่ง เพื่อกำหนดจำนวนเงินที่จะเป็นเครดิตของรัฐบาลไทยด้วย

ข้อเสนอของฝรั่งเศส ๔ ข้อนี้ ได้นำเข้าสู่ที่ประชุมแห่งรัฐสภา การประชุมรัฐสภาคราวนี้ เสียงของการปรบมือเกียวกราวนั้นไม่มีเลย สภาเงียบกริบ ทุกคนมีใบหน้าหม่นหมอง เพราะอย่างไรเสีย ไทยก็จะต้องมอบดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส อย่างไม่ต้องสงสัยเลย หากไทยไม่มอบดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส ฝรั่งเศสก็จะทำการขัดขวางมิให้ไทยเข้าเป็นสมาชิกแห่งองค์การสหประชาชาติและพฤติการณ์ที่จะบังเกิดความเลวร้ายไป ยิ่งกว่านั้นก็คือ ไทยก็จำเป็นจะต้องทำสงครามกับฝรั่งเศส โดยที่ไทยจะไม่ได้รับการช่วยเหลือจากประเทศหนึ่งประเทศใดทั้งสิ้น เพราะไทยเป็นศัตรูกับเขามา และในขณะที่ไทยเจรจาอยู่กับฝรั่งเศสนั้น ไทยกับฝรั่งเศสก็เกิดการปะทะกันที่ชายแดนหลายครั้ง ไทยได้เชื้อเชิญให้สหรัฐอเมริกาและอังกฤษไปดูเหตุการณ์ที่ฝรั่งเศสรุกรานอธิปไตยของไทยแต่ก็เปล่า ไม่มีประโยชน์อันใดเลย อังกฤษและอเมริกายังคงมีความรู้สึกอยู่แต่ว่า ไทยเป็นฝ่ายอักษะ ไทยเป็นศัตรูต่อพันธมิตร ไทยประกาศสถานะสงครามกับพันธมิตรถึงแม้

ไทยจะได้ประกาศไปว่าการประกาศสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐนั้น เป็นโมฆะ เพราะขัดกับเจตนารมณ์ของคนไทย ขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยที่จอมพล ป. ประกาศสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐโดยพละกำลังและไทยถูกญี่ปุ่นบีบบังคับ ไทยไม่มีทางออกทางใดที่จะหลีกเลี่ยง การประกาศสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐ ไทยไม่ได้รับประโยชน์อะไรกับการร่วมสงครามกับญี่ปุ่น และไทยก็มิได้มีความปรารถนาอะไรเลยที่จะร่วมกับฝ่ายอักษะ ไทยมีความ ปรารถนาอยู่ประการเดียวเท่านั้นคือ **เอกราช"**

แต่อย่างไรก็ที เมื่อสงครามได้อุบัติขึ้นแล้ว ไทยก็ได้ส่งคนไปติดต่อกับอังกฤษ อังกฤษกับบอกกับไทยว่า ให้ช่วยตัวเองไปพลางก่อน ครั้นไทยช่วยตัวเอง ก็กับบอกกับไทยว่าไทยเป็นฝ่ายอักษะประเทศ ไทยเป็นประเทศเล็กเช่นดียวกับเบลเยี่ยม สวีเดน ฟิลแลนด์ นอรเวย์ ฯลฯ ที่เราจำเป็นจะต้องเอนเอียงไปกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่คุกคามเรา หรือมารุกรานแก่ประเทศเล็ก ๆ เช่นประเทศไทยนั้น และถ้าเราต้องเป็นฝ่ายอักษะประเทศ ก็เป็นด้วยภาวะจำยอม หาได้มีเจตนาอย่างหนึ่งอย่างใดไม่

การประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันนั้น ได้มีการอภิปรายกันรุนแรง จุดใหญ่ใจความในการอภิปรายนั้นมีความจำเป็นอย่างไร ที่จะต้องคืนดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส และมีความจำเป็นอย่างไร ที่ไทยจะต้องประกาศอนุสัญญาแห่งกรุงโตเกียว พ.ศ. ๒๔๘๔ ว่าเป็นโมฆะ

นายดิเรก ชัยนาม ได้ลุกขึ้นกล่าวด้วยความขมขื่นอย่างยิ่งว่า ถ้าไทยไม่ยอมคืนดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส ไทยก็ต้องรบ แต่ไทยรบก็ไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย คือให้เขาดีกว่าเพื่อความสันติแก่ประชาชนทั้งหลาย

ต่อจากนั้น ไทยก็จำต้องอพยพออกจากจังหวัดพระตะบอง นครจำปาศักดิ์ ศรีโสภณ มงคลบุรี ด้วยความวุ่นวายโกลาหล มันเป็นรอยเศร้ามาแล้ว ร.ศ. ๑๑๒ แต่มันเศร้ายิ่งขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๙ และคงจะเศร้าต่อไป ถ้าหากว่าประเทศไทยมีแสนยานุภาพอย่างอังกฤษและสหรัฐแล้ว ไทยก็มิต้องมาเจ็บช้ำน้ำใจมิรู้จักสิ้นสุดเหมือนที่เป็นอยู่ในบัดนี้

-๖๕-

โคโนเอะ

ก่อนที่จะได้กล่าวถึงญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกในประเทศไทย เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ นั้น เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ของยุโรป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคลื่อนไหวทางการเมือง การทูต การทหารของญี่ปุ่น ก่อนหน้าจะบุกประเทศไทย และจะกล่าวพอเป็นสังเขปเท่านั้น

รัฐบาลเจ้าชายโคโนเอะนี้ เริ่มเบนเข็มไปสู่การตระเตรียมแผนการณ์สงคราม โดยการทุ่มเทงบประมาณแผ่นดินในด้านการทหาร และการป้องกันประเทศ แต่รัฐบาลของเจ้าชายโคโนเอะก็ต้องสุดสิ้นลง เมื่อวันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ต่อจากนั้น รัฐบาลฮิรานุมาก็ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ในระยะนี้สถานการณ์ทางการเมือง และการทูตในยุโรปกำลังประสบภาวะตึงเครียด ฮิตเล่อร์ผู้บงการเยอรมัน กำลังดำเนินกลไกแห่งการทูตที่เหนือกว่าฝ่ายพันธมิตรหลายประการ กล่าวคือ เพื่อความผูกพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเยอรมันให้แน่นกระชับยิ่งขึ้น ฮิตเล่อร์ได้ตกลงทำสนธิสัญญาทางวัฒนธรรมระหว่างญี่ปุ่นกับเยอรมัน เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๓๘ (พ.ศ. ๒๔๘๑) และในทำนองเดียวกัน ญี่ปุ่นก็ทำสัญญาทางวัฒนธรรมกับอิตาลี เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ หมายความว่า เยอรมัน อิตาลี ญี่ปุ่น เริ่มผูกความสัมพันธภาพกันยิ่งขึ้น และก็เป็นเวลาเดียวกันที่ฮิตเล่อร์เริ่มทำสนธิสัญญาไม่รุกรานต่อกัน ระหว่างนายพลฟรังโกแห่งสเปญกับเยอรมัน แล้วต่อมาในวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ฮิตเล่อร์ก็ผนวกออสเตรียไว้ในมหาอาณาจักรเยอรมัน ชัยชนะอันยิ่งใหญ่ที่ทำให้ยุโรปตลึงงันก็คือ ฮิตเล่อร์ทำสนธิสัญญาไม่รุกรานกับโซเวียตรัสเซีย เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๒

ทั้ง ๆ ที่ในเวลาเดียวกันนั้นอังกฤษได้ส่งทูตพิเศษไปทาบทามโซเวียตรัสเซีย เพื่อร่วมกระทำสนธิสัญญาปราบปรามฮิตเล่อร์ การทำสนธิสัญญาไม่รุกรานระหว่างโซเวียตรัสเซียกับเยอรมันนั้นทำให้นานาประเทศพากันงุนงงมาก เพราะตลอดเวลาที่ฮิตเล่อร์ขึ้นครองเยอรมันนั้น ทั้งสองประเทศนี้ได้มีการประณามกันอยู่ตลอดเวลา และยิ่งไปกว่านั้น ลัทธิการปกครองและลัทธิทางเศรษฐกิจทั้งสองประเทศนี้ก็เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน สนธิสัญญาแอนตี้โคมินเทิร์น และสนธิสัญญา "FrancoRussian Muttual Assitance Pacts" ก็เป็นการแสดงอยู่อย่างชัดแจ้งแล้วว่า ทั้งสองประเทศนี้ไม่มีทางที่จะทำความเข้าใจกันได้เลย อย่างไรก็ดี ความเฉลียวฉลาดอย่างลึกซึ้งของฮิตเล่อร์ในการดำเนินกลไกแห่งการทูตสัมฤทธิ์ผลครั้งนั้น เพราะอย่างน้อยเยอรมันก็ตัดปัญหาทางการทหารการทูตระหว่างรัสเซียให้สิ้นไป แล้วต่อจากนั้นเยอรมันจะได้หมดความกังวลในเรื่องต้องเผชิญหน้ากับรัสเซีย สำหรับประเทศรัสเซียนั้นไม่มีประเทศใดอยากจะเกี่ยวข้องด้วย เพราะมีความรังเกียจในลัทธิคอมมูนิสต์ ในการที่อังกฤษรี ๆ รอ ๆ ในการสร้างความสัมพันธภาพกับรัสเซียนั้น ก็สืบเนื่องมาจากเกรงลัทธิคอมมูนิสต์จะเข้าไปบ่อนทำลายในอังกฤษและประเทศต่าง ๆ ในยุโรป อันที่จริงนั้น ท่านประธานาธิบดีโรสเวลท์ ก็มีความเห็นในทรรศนะของท่านว่า เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศพันธมิตรจะสลัดตัดความสัมพันธ์กับโซเวียตรัสเซียเสียมิได้ เพราะโซเวียตรัสเซียในขณะนั้นถูกฮิตเล่อร์คุกคามอยู่ตลอดเวลา ท่านประธานาธิบดีโรสเวลท์มีความเชื่อมั่นอย่างหนักหนาว่า ความสัมพันธ์สันตวไมตรีกับรัสเซียจะช่วยให้สถานการณ์ของยุโรปและเอเซียจะธำรงไว้แห่งสันติภาพ ด้วยความเข้าใจดังกล่าวนี้ ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ท่านประธานาธิบดีโรสเวลท์ก็เริ่มทาบทามทางการทูตกับรัสเซีย โรสเวลท์ได้เสนอความคิดเห็นของตนต่อรัสเซียว่า "อเมริกามีความยินดีที่จะเจริญสัมพันธไมตรีกับรัสเซีย แต่รัสเซียจะต้องระงับการเคลื่อนไหวใด ๆ อันเกี่ยวแก่พรรคคอมมูนิสต์อเมริกัน นอกจากนี้รัสเซียจะต้องยอมให้มีการนับถือศาสนาอย่างเสรีในประเทศของตน ถ้ารัสเซียรับรองว่า จะปฏิบัติให้เป็นไปตามที่ว่ามานี้แล้ว อเมริกาก็จะรับรองรัสเซียทันที"

แต่ข้อเสนออันนี้ นายลิตวินอฟผู้แทนรัสเซีย ได้ปฏิเสธในการลงนามแห่งข้อตกลงดังกล่าวนั้น แต่นายลิตวินอฟกลับเสนอว่า เขาได้กำหนดการเดินทางกลับรัสเซียไว้โดยเรียบร้อย

แล้ว สำหรับการเดินทางกลับรัสเซียของเขานั้น มีอยู่ ๒ ทางคือ ๑. เดินทางกลับรัสเซียตามกำหนด หรือ ๒. ไม่ลงนามในข้อตกลง ซึ่งต้องปราศจากข้อความเหล่านั้น

แต่แล้วในที่สุด นายลิตวิน๊อพผู้แทนรัสเซียก็ได้ลงนามในข้อตกลงตามที่สหรัฐต้องการ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ความสัมพันธภาพทางการทูตระหว่างสหรัฐกับรัสเซีย ได้เริ่มต้นแต่นั้นมา โรสเวลท์ได้ส่งนายวิลเลียม ซี. บุลลิท ไปเป็นเอกอัครราชทูตประจำรัสเซียเป็นคนแรก แต่แล้วในที่สุด ก็เป็นกลลวงของรัสเซียที่ต้องการให้มีการรับรองรัฐบาลเท่านั้น รัสเซียไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ลงนามไว้ กล่าวคือ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้มีการประชุมคอมมูนิสต์สากลระหว่างประเทศ ครั้งที่ ๗ ขึ้นที่กรุงมอสโคว์ และในตอนนี้เองหัวหน้าคอมมูนิสต์ในอเมริกันก็ได้แสดงตัวเป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรงในสภาคองเกรส และยังได้โปรประกานศาอีกด้วยว่า เขาและพรรคคอมมูนิสต์อเมริกัน สามารถจะใช้กุศโลบายคว่ำรัฐบาลอเมริกันเมื่อไรก็ได้

จากพฤติการณ์ของสตาลินเช่นนี้ เป็นมูลเหตุให้โรสเวลท์ทำการประท้วง แต่สตาลินก็ไม่แยแสหรือสนใจด้วย เพราะมันเป็นนโยบายของพรรคคอมมูนิสต์ที่ต้องทำไปเช่นนั้น

ระหว่างที่เหตุการณ์ทางการทูตในยุโรปกำลังอยู่ในสถานะการณ์อันตึงเครียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีข้อพิพาทโปรแลนด์–เยอรมัน เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำรัสเซียได้ทราบระแคะระคายมาว่า สตาลินต้องการทำความตกลงกับฮิตเล่อร์ ซึ่งความต้องการอันนี้สามารถที่จะทำให้ฮิตเล่อร์มีสนธิสัญญากับสตาลิน และฮิตเล่อร์ก็มีความปรารถนาที่จะทำสัญญากับสตาลินอยู่นานแล้ว การเจรจาลับ ๆ ทั้งสองประเทศนี้ ได้ถูกรายงานไปยังประธานาธิบดีโรสเวลท์ให้ทราบเหตุการณ์อยู่ตลอดเวลา และโรสเวลท์ได้แจ้งเหตุการณ์เรื่องราวดังกล่าวนี้ไปให้อังกฤษ–ฝรั่งเศส ทราบเคลื่อนไหวทางการทูตระหว่างฮิตเล่อร์และรัสเซีย รัสเซียตกลงทำสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันกับฮิตเล่อร์ เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ซึ่งยังความสนเท่ห์ประหลาดใจให้เกิดขึ้นแก่นานาประเทศเป็นอันมาก

นี่คือ.... ชัยชนะทางการทูตของฮิตเล่อร์ ที่ได้เดินแต้มคูทางการทูตที่เหนือกว่าพันธมิตร แล้วต่อจากนั้น ฮิตเล่อร์ก็เริ่มดำเนินกุศโลบายของตนต่อไปตามแผนการณ์

คราวนี้ฮิตเล่อร์ได้ออกประกาศ เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ฮิตเล่อร์เริ่มแสดงบทบาทเข้าไปอารักขาโบเฮเมีย–โมราเวีย แต่การเข้าไปอารักขาครั้งนี้ของฮิตเล่อร์ ฮิตเล่อร์อ้างเหตุผลว่า มิได้อาศัยด้วยหลักการในการตัดสินใจของตัวเองที่ฮิตเล่อร์ได้เคยกระทำมาคราวฮุบเอาออสเตรีย และซูเดเตน แต่ฮิตเล่อร์กล่าวอ้างเชิงการทูตว่า อาศัยมูลฐานแห่งประวัติศาสตร์ เป็นหลักการปกปักรักษาตัวเอง กล่าวคือ

"โบเฮเมียและโมเวีย เคยเป็นของเยอรมันมาหลายพันปีแล้วด้วยอาศัยหลักการปกปักรักษาตัวเองรัฐบาลเยอรมัน จะต้องเข้าไปแทรกแซงอย่างเด็ดขาด เพื่อสถาปนาองค์มูลพระบบรากฐานแห่งการจัดระเบียบการยุโรปขึ้นไว้ให้ เหมาะ สม และเยอรมันจะต้องใช้มาตรการทั้งปวงเข้าดำเนินการตามเหตุผลที่เกิดขึ้น"

นักสังเกตการณ์ทั้งหลายย่อมประจักษ์แล้วว่าฮิตเล่อร์ไม่เพียงแต่จะยึดเอาชาวเยอรมันทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในดินแดนที่มีเขตติดต่อ เข้ามาอยู่ภายใต้ความปกครองแห่งรัฐเยอรมันเท่านั้น แต่ทว่า .. เยอรมันยังต้องการก่อสร้างสิ่งที่คล้ายคลึงกับราชอาณาจักรโรมัน (อันมีเยอรมันนี ออสเตรีย อิตาลี) ของชนชาติเยอรมัน ซึ่งได้ถูกนโปเลียนโปนาปาร์ต ทำลายล้างเมื่อต้นศตวรรษที่ ๑๙ (ราว พ.ศ. ๒๓๔๙ ค.ศ. ๑๘๐๖) เมื่อเร็ว ๆ นี้ ฮิตเล่อร์ก็รวมเอาสโลวาเกียเข้ามาไว้ในอาณาจักรเยอรมันของตนอีก จากการกระทำเช่นนี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่า เยอรมันมิใช่แต่จะมีความปรารถนาจะได้ดินแดนของตนเท่านั้นแต่ เยอรมัน ต้องการ ครอง ยุโรปอีกด้วย ความปรารถนาของฮิตเล่อร์ดังกล่าวนี้ทำให้อังกฤษ–ฝรั่งเศส อเมริกา พากันตกใจไปตาม ๆ กัน

การที่ฮิตเล่อร์ไม่ทำตามสนธิสัญญาที่ได้ให้ไว้กับเนวิลล์ แชมเปอร์เลน นายกรัฐมนตรีอังกฤษ เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๑ (ค.ศ. ๑๙๓๘) ทำให้เนวิลล์ แชมเปอร์เลน เข้าใจว่า ฮิตเล่อร์ไม่ยอมหยุดยั้งความต้องการความสนธิสัญญา ๔ มหาอำนาจ ณ เมืองมูนิค

ในขณะที่ได้เกิดวิกฤตการณ์ที่ซูเดเต้นนั้น เนวิลล์ แชมเปอร์เลนได้ประกาศอุดมการณ์ของเขาว่า ถ้าประเทศใดต้องการครองยุโรป หรือมีวัตถุประสงค์จะจัดระบบใหม่แห่งยุโรปแล้วอังกฤษจะต้องขัดขวางและจัดการกับประเทศนั้นโดยทันที

อันเนื่องมาจากฮิตเล่อร์เข้าครอบครองประเทศเล็ก ๆ โดยการรุกราน และอ้างอิงเหตุผลอะไรต่ออะไรให้ยุ่งเหยิงไปเช่นนี้ ทั่วโลกพากันหวั่นไหวหวาดเกรงไปว่า มหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ จะต้องอุบัติขึ้นอย่างแน่นอน ดังนั้นอังกฤษและฝรั่งเศสจึงเริ่มเปิดการเจรจาปรึกษาหารือทั้งในด้านการทูต การเศรษฐกิจและการทหาร เพื่อรับมือกับเยอรมัน ถ้าหากเยอรมันเข้าฮุบประเทศหนึ่งประเทศใดต่อไปอีก

เพื่อเป็นการประวิงมิให้ฮิตเล่อร์มีการรุกรานต่อไปอังกฤษและฝรั่งเศสได้ประกาศร่วมกันว่า

"ถ้าหากฮิตเล่อร์ มีการกระทำใด ๆ ที่แสดงให้ประจักษ์แจ้งว่าเป็นการข่มขู่เอกราชของโปรแลนด์ และในการนั้นรัฐบาลโปรแลนด์พิจารณาเห็นว่ามีความสำคัญแก่ชีวิต และจำเป็นต้องใช้กำลังรบของชาติเข้าสู้ แล้วอังกฤษกับฝรั่งเศสจะเข้าช่วยเหลือทันที"

หลังจาก "อังกฤษ–ฝรั่งเศส" ไปประกาศเจตน์จำนงไปแล้ว ในที่สุดสนธิสัญญาร่วมความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสหราชอาณาจักรอังกฤษโปแลนด์ ก็ได้ปฏิสนธิขึ้นเมื่อ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๒

สารัตถะแห่งข้อสนธิสัญญามีความสำคัญดังนี้

๑. ถ้าอังกฤษหรือโปรแลนด์ พัวพันในการรบพุ่งกับประเทศในยุโรป ประเทศหนึ่งประเทศใด อันเนื่องมาจากการรุกรานของประเทศนั้นแล้วอีกฝ่ายหนึ่งจะเข้าสนับสนุนช่วยเหลือโดยเต็มกำลัง

๒. อังกฤษหรือโปรแลนด์ ต่างจะสนับสนุนซึ่งกันและกันโดยเต็มกำลัง ถ้าประเทศในยุโรปประเทศหนึ่งประเทศใด ทำการขู่เขี้ญทั้งในทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเอกราชของอีกฝ่ายหนึ่งจนมีลักษณะซึ่งฝ่ายนั้นเห็นว่า ควรขัดขืนในทางทหาร

๓. อังกฤษหรือโปรแลนด์ ต่างก็จะสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างเต็มกำลังความสามารถ ถ้าประเทศในยุโรปประเทศหนึ่งประเทศใดพยายามทำลายเอกราชของอังกฤษหรือในโปแลนด์ โดยการรุกรานทางเศรษฐกิจ หรือด้วยวิธีอื่นใดก็ตาม อังกฤษจะร่วมต่อต้านอย่างเต็มที่

สนธิสัญญาดังกล่าวนี้เป็นการบอกให้ฮิตเล่อร์ตระหนักว่าการรุกรานโปรแลนด์ก็ดีการละเมิดอธิปไตยของโปรแลนด์ก็ดี หรือการรุกรานประเทศใดในยุโรปก็ดี อย่าได้กระทำลงไปทีเดียว ถ้ากำแหงหาญกระทำลงไปแล้ว คราวนี้ อังกฤษจะไม่ยอมโอนอ่อนผ่อนผันให้แก่เยอรมันอีกเป็นอันขาด เพราะอังกฤษได้ดำเนินนโยบายอนุโลมมามากแล้ว คราวนี้ จะดำเนินนโยบายแข็งปึ่งตึงเปรี๊ยะกับเยอรมันบ้างละ

การทำสนธิสัญญาช่วยเหลือและการประกาศ ให้ความ คุ้มครอง อารักขาแก่ประเทศโปรแลนด์นั้นทำให้สถานะการณ์ทางการทูต ระหว่างเยอรมันกับโปรแลนด์ มีสถานะอันตึงเครียดยิ่งขึ้น ทางฝ่ายโปรแลนด์เมื่อมีอังกฤษฝรั่งเศสหนุนหลังเช่นนั้น ก็ทำให้โปรแลนด์ฮึกเหิมและดำเนินนโยบายทางการทูตเข้มแข็งยิ่งขึ้นและในเวลาเดียวกันนั้น อังกฤษและตุรกี ก็เริ่มความสัมพันธภาพกันขึ้นโดยได้มีการประกาศร่วมกันว่า

"ในเหตุการณ์ที่เกิดการรุกรานอันนำไปสู่สงครามในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ประเทศทั้งสองจะต้องเตรียมที่จะดำเนินการร่วมกันให้เกิดประสิทธิภาพ และให้ยื่มสิ่งช่วยเหลือแก่กันและกัน เพื่อสนับสนุนกำลังทั้ง ๒ ฝ่าย"

สนธิสัญญาดังกล่าวนี้ ฝรั่งเศสมีความเห็นว่า ตนเองควรเข้าร่วมในสนธิสัญญาดังกล่าวนี้ด้วย แต่เนื่องจากฝรั่งเศสกับตุรกีมีข้อพิพาทบาดหมางกันอยู่ ข้อพิพาทบาดหมางที่เกิดขึ้นระหว่างฝรั่งเศสและตุรกีมีอยู่ว่า ตุรกีได้ฉวยโอกาสที่จะเอาดินแดนซันจัค ออฟ อะเล็กซานเดรทตา (Sanfok of Aleczandretta) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของซีเรีย (Syrie) มาเป็นของตน เพราะดินแดนส่วนนี้มีชาวตุรกีอาศัยอยู่ภายใต้อาณัติของฝรั่งเศส เมื่อเป็นร่วมสนธิสัญญาดังกล่าว ฝรั่งเศสเห็นว่า การร่วมสนธิสัญญากับตุรกี จะเป็นประโยชน์แก่ตนอย่างมหาศาล จึงได้เปิดช่องทางให้แก่ตุรกีได้รับความสำเร็จในการเข้าครอบครองดินแดนซันจัค ออฟ อะเล็กซานเดรทตา

เมื่อมรสุมทางการเมืองระหว่างตุรกีกับฝรั่งเศส มีบรรยากาศแจ่มใสไพบูลย์ขึ้นแล้ว ฝรั่งเศสก็เปิดฉากทำการทาบทาม ขอทำสนธิสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ และปัจจัยการทำนองเดียวกันกับอังกฤษบ้าง

ในขณะนั้น โปรแลนด์เป็นจุดศูนย์กลางแห่งวิกฤตการณ์ทางการเมืองและการทูต ซึ่งดูเหมือนว่า ได้ทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ๆ หนังสือพิมพ์เยอรมันเริ่มลงข่าวว่า ชาวเยอรมันที่ได้อาศัยอยู่ในฉนวนโปรแลนด์ (Polish Corridar) ถูกทารุณจากพวกโปรแลนด์ และยังพาดหัวข่าวครึกโครมต่อไปอีกว่า

"ชนชาวเยอรมันส่วนน้อยในโปรแลนด์ ถูกชาวโปรแลนด์กดขี่อย่างสุดแสนจะทาน ทน ต่อไป"

ข่าวนี้ ฮิตเล่อร์ผู้บงการเยอรมัน ได้ประกาศออกมาอย่างเกรี้ยวกราดว่า

"ถ้าชาวเยอรมันในโปรแลนด์ยังได้รับการ ทารุณกรรมต่อไปอีกแล้วชาวเยอรมัน ประเทศเยอรมัน ก็สุดแสนจะนิ่งดูดายหรือทนดูความหฤโหดเช่นนั้นต่อไปได้"

ยิ่งกว่านั้นฮิตเล่อร์ผู้นำเยอรมันยังกล่าวประณามโปรแลนด์ด้วยความเกรี้ยวกราดอีกว่า

"ในการที่โปรแลนด์ ร่วมมือกันทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรกับอังกฤษ ในการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั้น เป็นความประสงค์ของโปรแลนด์ ที่จะก่อชนวนสงครามให้เกิดขึ้นในยุโรป"

ฮิตเล่อร์กล่าวประณามต่อไปอีกว่า

"พฤติการณ์เช่นนั้นของโปรแลนด์เป็นการละเมิดสนธิสัญญาที่โปรแลนด์ในสมัยจอมพลพิลซุดสกี้ ได้ทำไว้แก่เรา (หมายถึงสนธิสัญญาปี ๒๔๘๒-ค.ศ.๑๙๓๙) เพราะในสมัยดังกล่าวนั้น เรายอมให้โปรแลนด์ทำสนธิสัญญาช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันได้ แต่เฉพาะประเทศฝรั่งเศสประเทศเดียวเท่านั้น ลักษณะการเช่นนี้ ข้าพเจ้าจักมิได้ทำสัญญาไม่รุกรานกับโปรแลนด์เลยจะมีประโยชน์อันใดเล่า เพื่อนผู้ร่วมภาคีของข้าพเจ้านั้น ไม่นำพาต่อสัญญาที่เรามีต่อกัน"

ฮิตเล่อร์ โจมตีโปรแลนด์อย่างเกรี้ยวกราดต่อไปอีกว่า

ข้าพเจ้าจะถือเสียว่า โปรแลนด์ได้เป็นผู้ละเมิดสัญญาดังกล่าวนั้นโดยพลการแต่ฝ่ายเดียว ข้าพเจ้าขอย้ำอย่างหนักแน่นว่า เหตุการณ์เช่นไรจะร้ายแรงอย่างไรจะบังเกิดขึ้นก็ตาม หลักการที่ข้าพเจ้าได้ยึดถือนั้นก็คือการรักษาไว้ซึ่งสันติภาพอันแท้จริงระหว่างเยอรมันกับโปรแลนด์และถ้าหากว่า โปรแลนด์

ยังมีปณิธานความปรารถนาในอันที่จะธำรงทรงไว้ซึ่งสันติภาพอันแท้จริง และยังมีเจตน์จำนงประสงค์การ ที่จะกลับมาทำสนธิสัญญากับเราใหม่อีกแล้วไซร้ ข้าพเจ้าขอต้อนรับความปรารถนาอันนั้น ด้วยความยินดีปรีดา แต่ก็จงพึงเข้าใจว่าสนธิสัญญาที่จะทำกันขึ้นใหม่นั้น จะต้องเป็นสนธิสัญญาที่ทั้งสองฝ่ายจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน เท่าเทียมกัน และเสมอภาคกัน"

ฮิตเลอร์ทิ้งท้ายไว้ให้โปรแลนด์คิดเป็นปริศนาว่า

"ถ้าเป็นไปดังนั้น เราก็มีความยินดีที่จะปฏิบัติตามนิตินัยและพฤตินัยแห่งสนธิสัญญานั้นอย่างเคร่งครัด"

เมื่อฮิตเลอร์ ได้ประณามโปรแลนด์อย่างรุนแรงแล้ว ก็หันไปประณามอังกฤษต่อไปว่า

"ข้าพเจ้ามองไม่เห็นเอาเลยว่า เราจะทำอย่างไรที่จะรักษามิตรภาพอันดี ระหว่างเรากับอังกฤษไว้ได้เพราะประเทศอังกฤษ ชนชาวอังกฤษมีความเห็นว่า การแสวงหาผลประโยชน์ การพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ เป็นหน้าที่และความจำเป็นของอังกฤษฝ่ายเดียวส่วนประเทศของเรา ชาติของเรานั้น จะมีความเคลื่อนไหวด้วยประการใด ๆ อังกฤษก็เข้าทำการขัดขวางโดยทันทีทันใด อังกฤษมีอาณานิคมและผลประโยชน์อยู่ทั่วโลก แต่ประเทศของเรานั้นไม่มีเลย ขอให้อังกฤษคิดดูว่า มิตรภาพและสันติภาพนั้นจะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยการ เห็นอกเห็นใจและการเคารพผลประโยชน์ซึ่งกันและกันเท่านั้น มหาจักรภพอันมหาศาลของอังกฤษนั้น ได้ก่อร่างสรรค์สถาปนามันขึ้น

ในขณะที่ชาติเยอรมันมีฐานะอ่อนแอก่อนหน้านี้รัฐบาลเยอรมันเป็นรัฐบาลเข้มแข็ง และมีแสนยานุภาพพลานุภาพไม่น้อยไปกว่าอังกฤษ รัฐของเราก็แผ่การปกครองไปเกือบทั่วทวีปยุโรป ภายหลังโดยการต่อสู้กับลัทธิศาสนาโดยการแตกความสามัคคีกัน รัฐนี้ก็ค่อยๆ เสื่อมอำนาจลงที่สุดกลายเป็นรัฐอันหลับสนิท เป็นบุญกุศลหนักหนาที่ในระหว่างรัฐนี้ กำลังอยู่ในลักษณะหลับนิ่งนั่นเอง ก็มีรัฐน้อยๆ เริ่มเกิดขึ้นกับเยอรมันในยุคที่ ๒ และจากรัฐในยุคที่ ๒ นี้เอง มหาชนรัฐเยอรมันในยุคนี้ก็ตาม มาประจักษ์กับสายตาท่านในปัจจุบันนี้แล้ว"

ฮิตเล่อร์ประณามอังกฤษต่อไปอีกว่า

"ข้าพเจ้ารู้จักจิตใจพลเมืองของข้าพเจ้าดีทีเดียว เราไม่ขอร้องสิ่งใดที่มิได้เป็นของเรา เราไม่ปรารถนาจะไปแย่งดินแดนของใคร แต่ทว่า หากมีชนชาติใดบังอาจกล้าหาญมารุกรานแก่เราก่อนไซร้ ชาตินั้นจะต้องเผชิญกับแสนยานุภาพอันทรงไว้แห่งประสิทธิภาพของเรา แสนยานุภาพอันมหาศาลของเรานี้ เหนือกว่าแสนยานุภาพครั้งใด ๆ ที่ชาติเยอรมันเคยมีมาแล้วในหนหลัง เราใคร่ขอเตือนอังกฤษว่า สันติภาพนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความเสมอภาคและความยุติธรรม มิได้ตั้งอยู่บนรากฐานของการเห็นแก่ตัว หรือเฝ้าแต่คำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตัวแต่ฝ่ายเดียว แต่ก็ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นเขาบ้าง"

หลังจากฮิตเล่อร์ได้กล่าวบริภาษนาการโปรแลนด์ และ อังกฤษแล้ว ครั้นแล้ว ในวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๒ (ค.ศ. ๑๙๓๙) ฮิตเล่อร์ก็ประกาศเลิกสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันกับโปรแลนด์ที่ได้ทำกันไว้ในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ (ค.ศ. ๑๙๓๔) และยังบอกเลิกสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับเยอรมัน อันว่าด้วยสัญญากำลังรบทางเรือ สัญญาฉบับนี้ เยอรมันได้ทำไว้กับอังกฤษเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘ (ค.ศ. ๑๙๓๕)

และในวันเดียวกันนี้ฮิตเล่อร์ก็ได้กล่าวสุนทรพจน์ในรัฐสภาย้ำถึงความปรารถนาจะเอาดานซิกกลับมาร่วมกับแคว้นเยอรมัน และกล่าวว่าเยอรมันมีเส้นทางรถยนต์ และทางรถไฟผ่านฉนวนโปรแลนด์อยู่แล้ว เยอรมันย่อมมีสิทธิในสภาพนอกอาณาเขตในฉนวนโปรแลนด์ อย่างเดียวกันกับโปรแลนด์มีอยู่ในดินแดนแห่งนั้นเพื่อเป็นการตอบแทน ถ้าหากโปรแลนด์ยินยอมให้ดานซิกแก่เยอรมัน ฮิตเล่อร์แถลงถึงความตั้งใจที่จะให้โปรแลนด์มีเมืองท่าอิสระที่ดานซิก เพื่อเป็นการระวังความเป็นอยู่ของเส้นเขตแดนระหว่างเยอรมันกับโปรแลนด์ด้วย นอกจากนี้เยอรมันมีความดีจักทำสัญญาไม่รุกรานกันเสียใหม่ที่กรุงวอร์ซอว์ในวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๒

เจตน์จำนง ของฮิตเล่อร์ดังกล่าวนี้ มิได้ทำให้โปรแลนด์ลงความเห็นเป็นการสอดคล้องต้องด้วยไม่ว่าจะเกี่ยวกับปัญหาดานซิกหรือสิทธิในสภาพนอกอาณาเขตในฉนวนโปรแลนด์ (Corridor) แต่โปรแลนด์กลับแนะเยอรมันว่า ให้รับประกันร่วมกันเกี่ยวแก่ความเป็นอยู่ และสิทธิของเมืองอิสระในดานซิก โปรแลนด์แจ้งให้เยอรมันทราบว่า โปรแลนด์พร้อมที่จะยินยอมให้พลเมืองเยอรมันเดินผ่านฉนวนโปรแลนด์ โดยไม่ต้องเสียค่าผ่านด่านศุลกากร หรือมีหนังสือเดินทางตามระเบียบ

สถานะการณ์ ในยุโรปบัดนั้น เมื่ออังกฤษและฝรั่งเศส ประกาศจะให้ความพิทักษ์อารักขาโปรแลนด์อย่างสุดชีวิตชีวา จึงทำให้ข้อพิพาทบาดหมางทางการทูตมีความรุนแรงทวีขึ้นประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ร่วมกันว่า มหาสงครามโลกอันน่ายำเยงเกรงขามมหาสงครามอันจักนำความมหาวิบัติมาสู่โลกมนุษย์นั้น ไม่มีทางหนึ่งทางใดที่จะหลีกเลี่ยงได้เสียแล้ว ต่างก็พากันตระเตรียมการทหาร เศรษฐสงครามอย่างโกลาหลวุ่นวายไปทีเดียว

สำหรับเยอรมันและอิตาลีก็เริ่มลงนามในสนธิสัญญา เป็นพันธมิตรในทางราชการกันในทันที เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ (ค.ศ. ๑๙๓๙) หลังจากได้ลงนามในสนธิสัญญานี้แล้วทั้ง ๒ ผู้นำก็เริ่มประชุมเกี่ยวแก่การทหารในทันที การทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรแห่งการทหารระหว่าง เยอรมันนีและอิตาลี เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ รวมทั้งได้มีการประชุมทางการทหารนั้น เป็นกโลบายของฮิตเล่อร์ เพื่อเป็นการขู่ขวัญให้ นายเนวิลล์แชมเปอร์เลน นายกรัฐมนตรีอังกฤษเกรงกลัว แต่ความปรารถนาและกุศโลบายประการนี้

ของฮิตเล่อร์ ไร้ผล เพราะนายเนวิลล์ แชมเปอร์เลน ไม่ยอมอนุโลมให้แก่ฮิตเล่อร์ ไม่ว่าจะเป็นไปในกรณีใด ทั้งนี้ ก็เพราะนายเนวิลล์เห็นว่า เยอรมันไม่ยอมปฏิบัติตามสนธิสัญญา ๔ มหาอำนาจในเมืองมูนิค ดังนั้น การขู่ขวัญทั้งโดยตรงและโดยอ้อมของฮิตเล่อร์จึงมิได้มีผลิตผลประการใดเกิดขึ้น

จากนั้น ฮิตเล่อร์ก็เริ่มประชุมปัญหาข้อพิพาทกับโปรแลนด์เป็นการใหญ่ เพราะเป็นการตัดสินใจครั้งยิ่งใหญ่ของฮิตเล่อร์ บรรดาสาวกต่าง ๆ ทั้งที่เป็นอัครสาวก อนุสาวก เริ่มปรึกษาหารือกันอย่างเคร่งเครียด อันเกี่ยวกับจะจัดการกับโปรแลนด์อย่างไรดี

หลังจากการประชุมกันอย่างเคร่งเครียดแล้ว ก็ตกลงในที่ประชุมว่า ให้ยื่นอัลติเมตั้ม (คำขาด)กับโปรแลนด์ มีสาระสำคัญดังนี้

๑. ขอให้โปรแลนด์คืนนครดานซิกให้แก่เยอรมัน เพราะนครนี้มีลักษณะเป็นเยอรมันแท้ และประชาชนแห่งนครนี้ ก็มีความปรารถนาเช่นนั้น

๒. ดินแดนที่เรียกว่า "แหลมฉนวน" (Corridor) ซึ่งมีอาณาเขตจากทะเลบัลติกไปถึงเส้นเมือง Marie Newender Grundenz Kolm Bromderg และจากนั้น ในทางทิศตะวันตกถึงเมือง Schoulanke ให้ตัดสินใจว่า เขาอยากจะขึ้นอยู่กับโปรแลนด์หรือเยอรมัน

๓. เพื่อที่จะได้มีการออกเสียงในดินแดนดังกล่าวนี้ ให้บุคคลดังต่อไปนี้ออกเสียงได้ คือ คนเยอรมันทุกคนที่มีภูมิลำเนาในดินแดนดังกล่าว ตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ (ค.ศ. ๑๙๑๙) หรือบุคคลที่เกิดในที่นั้น ภายหลังวันนน และทำนองเดียวกับพวกโปล ซึ่งมีภูมิลำเนาในดินแดนที่กล่าว หรือบุคคลที่เกิดในที่นั้นจนกระทั่งถึงวันที่กล่าว คนเยอรมันซึ่งถูกไล่ออกไปจากดินแดนให้กลับมาเพื่อใช้สิทธิออกเสียงได้ และเพื่อให้มีโอกาสจัดเตรียมการจำเป็นเพื่อการนี้

ดินแดนดังกล่าวให้อยู่ ในความควบคุมของคณะกรรมการระหว่างประเทศ ซึ่งจะได้จัดตั้งขึ้นในทำนองเดียวกันกับดินแดนเขตซาร์ (Sarr) โดยมีกรรมการ ๔ ประเทศ คือ อิตาลี, โซเวียตรัสเซีย, ฝรั่งเศส, อังกฤษ กรรมการนี้จะได้ใช้สิทธิ

อธิปไตยในดินแดนนี้เพื่อการนี้ ดินแดนนี้ให้กองทหารโปล ตำรวจโปล ออกไปเสียจากดินแดนนี้ ในระยะเวลาอันสั้นสุด ที่สามารถจะทำการตกลงกันได้

๔. เมืองท่ากดีเซียของโปรแลนด์ ซึ่งโดยมูลฐานกันแล้ว เป็นดินแดนที่ชาวโปลมีอำนาจอธิปไตยอยู่ เฉพาะที่เกี่ยวกับดินแดนซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวโปล ไม่ให้นับรวมอยู่ในดินแดนดังกล่าวข้างต้น เขตพรมแดนอันแน่นอนของเมืองท่าโปลนี้ให้เยอรมันและโปรแลนด์เป็นผู้กำหนด และถ้าจำเป็นก็ให้จำกัดโดยกรรมการอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ

๕. เพื่อให้มีเวลาอันจำเป็นในการปฏิบัติงานอันกว้างใหญ่นี้ ในการปฏิบัติการออกเสียงให้เป็นธรรม จะให้มีการออกเสียงก่อนกำหนดระยะเวลา ๑๒ เดือน

๖. เพื่อให้เป็นการประกันโดยไม่จำกัด ระหว่างเยอรมันโปรแลนด์ และระหว่างโปรแลนด์กับทะเลในระหว่างเวลานี้ ต้องจัดให้มีการถนนและรถไฟ เพื่อให้มีการขนส่งดำเนินไปโดยเสรี ในกรณีเช่นนี้ ให้เก็บภาษีอากรที่จำเป็น เพื่อบำรุงการขนส่ง และการขนส่งลำเลียงนี้เท่านั้น

๗. ปัญหาว่า จะให้ดินแดนตกไปเป็นของฝ่ายใด ให้วินิจฉัยด้วยเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์

๘. เพื่อที่จะให้ประกันเยอรมัน ที่จะได้มีการคมนาคม โดยเสรีกับดานซิกและปรัสเซียตะวันออกและแก่โปรแลนด์ในการที่จะติดต่อทางทะเล ภายหลังการออกเสียงแล้ว โดยที่มิคำนึงว่า ผลของการออกเสียงนั้นจะเป็นอย่างไร ถ้าการออกเสียงนี้ ทำให้ดินแดนที่ออกเสียงตกไปเป็นของโปรแลนด์ เยอรมันจะต้องได้รับดินแดนสำหรับการติดต่อ โดยมีลักษณะเป็นสหภาพนอกลักษณะอาณาเขต ประมาณโดยลากจากเส้นเมือง Butow ถึงดานซิก หรือ Dirschao ทั้งนี้ เพื่อสร้างรถยนต์และรถไฟ ๔ ราง ถนนและทางรถไฟนั้น จะต้องสร้างใหม่ไม่ให้กระทบกระเทือนแก่โปรแลนด์ โดยให้สร้างข้าม หรือใต้เส้นทางคมนาคมของโปรแลนด์ ส่วนกว้างๆ ของการคมนาคมนี้ จะได้กำหนดไม่เกิน ๑ กิโลเมตร ให้ถือว่า ดินแดนที่เยอรมันนี้มีอธิปไตย ถ้าดินแดนที่ออกเสียงนี้ ตกไปเป็นของเยอรมันโปรแลนด์จะได้ใช้สิทธินี้

โดยอนุโลม กล่าวคือ จะให้ทางคมนาคมมีลักษณะเป็นสภาพนอกอาณาเขตในถนนและรถไฟ เพื่อการคมนาคมโดยเสรี ไม่มีจำกัดกับเมืองกดีเนียของตน

๙. ถ้าหากไรช์เยอรมัน ได้แนวฉนวนกลับคืนมา ไรช์เยอรมันปฏิญาณว่าสิทธิของตนในอันจะแลกเปลี่ยนพลเมืองกับโปรแลนด์ ตามส่วนแห่งลักษณะที่แนวฉนวนจะอำนวยให้ได้เสมอ

๑๐. ถ้าโรปแลนด์จะประสงค์จะใช้สิทธิพิเศษในอ่าวดานซิกประการใดก็ให้มีการเจรจาโดยเอาดินแดนเป็นมูลฐาน เพื่อแลกเปลี่ยนกับสิทธิทำนองเดียวกัน ซึ่งโปรแลนด์จะให้กับเยอรมันในเมืองท่ากดีเนีย

๑๑. เพื่อขจัดความรู้สึกในดินแดนนี้ว่า ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะถูกรุกราน ให้จัดเมืองที่กล่าว และเมืองกดิเนีย มีลักษณะเป็นเมืองสำหรับการพาณิชย์โดยเฉพาะ โดยให้มีจัดตั้งกองทหาร และป้อมปราการทหารขึ้น

๑๒. คาบสมุทรแห่งเฮล่า ซึ่งโดยผลแห่งการออกเสียง อาจตกเป็นของเยอรมันหรือโปรแลนด์ แต่ไม่ว่าจะตกอยู่แก่ฝ่ายใดก็ตาม จะต้องให้เป็นเขตปลอดทหารทำนองเดียวกัน

๑๓. โดยที่ไรช์เยอรมัน มีข้อที่จะร้องต่อโปรแลนด์ในการปฏิบัติต่อชนหมู่น้อย และโดยที่รัฐบาลโปรแลนด์ในส่วนตนจะต้องร้องต่อไรช์เยอรมัน ในทำนองเดียวกัน ให้ทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่า จะเสนอคำร้องนี้ต่อคณะกรรมการระหว่างประเทศซึ่งมีหน้าที่พิจารณาคำเรียกร้องทั้งหมด ในทางเศรษฐกิจ หรือวัตถุหรือในทางอื่นอันเป็นการทารุณ

เยอรมันและโปรแลนด์จะรับจัดทำให้ความเสียหายในทางเศรษฐกิจ หรือในทางอื่นใด ซึ่งฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้กระทำต่อชนหมู่น้อย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๒ (ค.ศ. ๑๙๑๙) ให้คืนดีดังเดิม หรือเพิกถอนการบังคับเวนคืนใด ๆ หรือจัดให้สินไหมทดแทนอย่างบริสุทธิ์แก่บุคคล ซึ่งถูกกระทบกระเทือนเนื่องจากการล่วงละเมิดนี้ ทั้งในทางเศรษฐกิจและอื่น ๆ

๑๔. เพื่อที่จะปลดคนเยอรมันซึ่งอาจตกค้างอยู่ในโปรแลนด์ และคนโปรแลนด์ อาจจะตกค้างอยู่ในเยอรมัน จากความรู้สึกที่ว่าตนจะถูกประเทศนั้นถือว่าตน

เป็นบุคคลนอกกฎหมาย และเพื่อให้ บุคคลเหล่านั้นมั่นใจว่า จะไม่ถูก บังคับให้ปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใด หรือทำงานอันขัดกับความรู้สึกในชาติของตน เยอรมันและโปรแลนด์ตกลงจะให้ประกันสิทธิของชนหมู่น้อยทั้งสองฝ่าย โดยตกลงกัน มีข้อผูกมัดอย่างชัดเจนที่สุด เพื่อเป็นหลักประกันแห่งชนหมู่น้อยนี้ ในการที่จะธำรงไว้แห่งการขยายตัวโดยเสรี และการที่จะใช้สัญชาติของตนโดยเฉพาะเพื่ออนุญาตให้มีองค์การใดตามที่เห็นว่าจำเป็น อัครภาคีทั้งสองรับรองจะไม่เรียกเกณฑ์ให้สมาชิกชนหมู่น้อยเข้ารับราชการทหาร

๑๕. เมื่อได้มีข้อตกลงตามมูลฐานแห่งข้อเสนอนี้แล้ว เยอรมันและโปรแลนด์ปฏิญญาว่า ทั้งสองฝ่ายพร้อมที่จะประกาศปลดทหารที่ระดมไว้ทั้งสองฝ่ายทันที

๑๖. ข้อจำเป็นที่จะจัดการต่อไปเพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงข้างต้น จะได้ตกลงร่วมกันระหว่างเยอรมันกับโปรแลนด์

"Altimatum" ของฮิตเล่อร์ได้ยื่นคำขาดไปให้โปรแลนด์นั้น นายพันเอกแม๊ค รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ ได้ยืนกรานตามความคิดเดิมไม่ยอมอนุวรรตนิใด ๆ ในคำขาดของฮิตเล่อร์ที่ได้ยื่นมา การเจรจาทางการทูตอันเกี่ยวแก่ดานซิก หรือฉนวนโปรแลนด์ หรือปัญหาเรื่องอื่นๆ โปรแลนด์จะไม่ยอมเจรจาด้วยกับเยอรมันเป็นอัน ขาด โปรแลนด์จะยอมเจรจาด้วยก็คือไม่ใช่-ปัญหาโปรแลนด์ และถ้าหากจะเปิดการเจรจากันแล้ว เยอรมันจะต้องเคารพบูรณะภาพเอกภาพอธิปไตย และจะต้องเคารพสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่มีพันธะอยู่กับโปรแลนด์ด้วย

การปฏิเสธของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศโปรแลนด์ครั้งนี้ เป็นการแสดงท่าทีให้เห็นโดยชัดแจ้งว่า การเจรจาใด ๆ ในทางการทูต ระหว่างโปรแลนด์และเยอรมันควรเป็นการเจรจาครั้งสุดท้าย และก็ไม่มีครั้งสุดท้ายอะไรอีกแล้ว นอกจากจะให้ทหารต่อทหารเขาเจรจากันเองจะดีกว่า

สืบเนื่องมาจากการเจรจาทางการทูตระหว่างเยอรมันกับโปรแลนด์มีลักษณะท่าทีแข็งกร้าวยิ่งขึ้นไม่มีช่องทาง หรือแสงสว่างอันใดที่จะรอมชอมกันได้ ที่สุด ฮิตเล่อร์ก็ตัดสินใจยาตรา

กำลังทหารเข้าไปในไรน์แลนด์อันเป็นเขตปลอดทหาร แล้วต่อมาในวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ฮิตเล่อร์ก็เคลื่อนทัพเข้ายึดครองออสเตรียแล้วต่อจากนั้น ฮิตเล่อร์ก็เริ่มคุกคามคำรามคำรณกับซูเคเตนแห่งประเทศเชโกสโลวาเกีย จากนั้นมาสถานะการณ์ของโลกก็ตึงเครียด เชโกสโลวาเกียระดมพลเป็นการใหญ่ เพื่อยืนหยัดขอสู้แค่ตายกับฮิตเล่อร์ แต่ยังมิทันได้เปิดฉากละเลงเลือดระหว่าง ๒ ชาตินี้ แต่ครั้นแล้ว นายเนวิลล์แชมเปอร์เลน นายกรัฐมนตรีอังกฤษ ก็หาทางให้เกิดสันติภาพระหว่าง ๒ ประเทศนี้ ก็บินไปพบกับฮิตเล่อร์ที่เยอรมัน แต่การพบประระหว่างสองรัฐบุรุษนี้ มิได้มีความหมายประการใดเกิดขึ้น ท่ามกลางแห่งการพบประระหว่างสองรัฐบุรุษนี้ ยุโรปได้มีการเรียกระดมพลเป็นการใหญ่ แผนการณ์ทหารและการจัดระบบเศรษฐกิจในยามภาวะสงคราม ถูกนำออกมาใช้ในทันทีทันใดนั่นเอง

ในวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ท่านประธานาธิบดีโรสเวลท์ได้ส่งสาส์นส่วนตัวไปยังเชโกสโลวาเกีย เยอรมัน อังกฤษ ฝรั่งเศส สาส์นของท่านประธานาธิบดีโรสเวลท์นั้นได้วิงวอนขอร้องให้ประเทศเหล่านั้น ได้คำนึกถึงสันติภาพ และความสงบของโลกประชากรทั่วโลกปรารถนาสันติภาพ และหากถ้ามหาสงครามระเบิดขึ้น สหรัฐก็ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงจากมหาสงครามไปได้ และขอให้ประเทศต่าง ๆ ที่มีส่วนจะเป็นผู้บ่อนทำลายสันติภาพ โปรดได้ดุลพินิจพิจารณาดูให้ดี ด้วยเหตุและผล ประกาศอันสำคัญที่สุดก็คือ อย่าดำเนินการใด ๆ ด้วยความเห็นแก่ตัว หรือมืดมนไปด้วยอำนาจโทษะจริต ตอนสุดท้ายของสาส์นนั้น ประธานาธิบดีโรสเวลท์ขอร้องให้มีการเจรจาไกล่เกลี่ยต่อกัน เพื่อประโยชน์สุขของโลก และสันติภาพอันเป็นยอดปรารถนาของมวลมนุษย์

ทุกประเทศได้รับสาส์นวิงวอนสันติภาพของโรสเวลท์ ต่างก็รับรองว่า จะทำไปด้วยความสังวรระวังที่จะธำรงสันติภาพของโลกไว้ จนสุดความสามารถ แต่สำหรับเยอรมันมิได้ให้คำรับรองดังกล่าวนี้ แต่กลับประท้วงออกมาว่า เขาต้องการแคว้นสุเดเต้น ถ้าไม่ได้สุเดเต้นโดยที่มีประเทศใดมาขัดขวาง ฮิตเล่อร์บอกว่า เขาไม่ยอมรับรู้เรื่องราวของสันติภาพ เพราะคำว่าสันติภาพนั้นก็หมายความว่า ไม่ยอมให้เยอรมันเอาดินแดนที่เสียไปเมื่อครั้งมหาสงคราม โลกครั้งที่ ๑

ความปรารถนาอันร้อนแรงของฮิตเล่อร์ ทำให้ประธานาธิบดีโรสเวลท์วิตกมากเพราะเกรงว่า สันติภาพของโลกจะถึงจุดอวสานลงในกาลครั้งนี้เอง ด้วยความปรารถนาสันติภาพและไม่ปรารถนาที่จะเห็นโลกเต็มไปด้วยความวิปโยคโศกศัลย์ ท่านโรสเวลท์ไม่หมดความพยายาม ได้มีสาส์นไปยังมุสโสลินี ผู้เผด็จการแห่งอิตาลีในฐานะที่ชอบพอรักใคร่กับฮิตเล่อร์ขอให้ไปพูดกับฮิตเล่อร์ว่า ขอให้นึกถึงสันติภาพของโลก และว่า อเมริกาพร้อมที่จะให้ความสนับสนุนการไกล่เกลี่ย และจะได้เริ่มจัดให้มีขึ้นในเร็ว ๆ นี้ พร้อมกับส่งสาส์นไปให้มุสโสลินีโรสเวลท์ส่งสาส์นไปให้ฮิตเล่อร์อีก ในสาส์นนั้นกล่าวว่า เรามีความปรารถนาอันแรงกล้าในอันที่จะไกล่เกลี่ยรอมชอม ให้เป็นไปโดยความยุติธรรม ข้าพเจ้าขอเรียนท่านว่า ประเทศของเราต้องการสันติภาพ ประเทศของเราต้องการเจรจากันด้วยสันติวิธี เราไม่ต้องการสงคราม เราจะพยายามละเว้นและหลีกเลี่ยงสงคราม แต่ถ้าหากว่า สงครามได้อุบัติขึ้น เราขอแสดงความเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ทั้ง ๆ ที่เราไม่ปรารถนาสงคราม แต่ถ้าหากสงครามเกิดขึ้น เราจะหลีกเลี่ยงสงครามไม่ได้เลย

เพื่อมิให้สงครามนั้นปฏิสนธิขึ้น และมีมโนปณิธานที่จะธำรงไว้แห่งสันติภาพ และเพื่อให้การณ์เป็นไปดังปณิธานของโรสเวลท์ในวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ก็ได้มีการเจรจาทางการทูตกันขึ้นในเมืองมิวนิค ซึ่งเป็นเมืองที่ฮิตเล่อร์เคยตลุยฝุ่นอยู่ในขณะที่ยังไม่มีอำนาจประเทศที่สังสรรจำนรรจาในทางการทูตครั้งนั้นนั้นก็มี อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และอิตาลีผลแห่งการเจรจาก็คือมอบสุเดเต้นให้กับเยอรมัน และฮิตเล่อร์ก็ให้คำปฏิญาณว่าเมื่อได้แคว้นสุเดเต้นในอาณาจักรไรช์เยอรมันแล้ว จะไม่ปรารถนาดินแดนใด ๆ ของยุโรปอีก

แต่ก็แล้วในวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ฮิตเล่อร์ผู้มากมายไปด้วยมารยาสาไถยแห่งการเมืองและการทูต ก็ยาตรากำลังทหารเข้าทำการยึดครองโกสโลวาเกียไว้ทั้งประเทศโดยหาทางออกเอาดื้อ ๆ ว่า "ประเทศเชโกสโลวาเกีย" ต้องการอยู่ภายใต้อาณัติแห่งอาณาจักรไรช์ ทั้งอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส พากันประณามเยอรมันว่าสับปรับ และใช้เล่ห์เหลี่ยมหลอกลวงอย่างน่าละอายที่สุด

ท่ามกลางแห่งการประณามนั้นฮิตเล่อร์ทำไม่รู้ไม่ชี้ แต่ก็ได้เคลื่อนกำลังทหารเข้าเบิลเมเบล เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ และเมเบิลก็ถูกรวมเข้ากับมหาอาณาจักรไรช์เยอรมันทันที

ข้าพเจ้าขอสรุปเหตุการณ์ย่อ ๆ ของมหาสงครามให้ท่านผู้อ่านได้ทราบไว้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้น ก็ยื่นคำขาดแก่โปรแลนด์ ดังเหตุการณ์ที่ได้กล่าวมาแล้ว เงาแห่งสันติภาพก็พลันสลายตัวลง เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ กองทัพนาซีอันเกรียงไกรก็เข้าทำการบุกโปรแลนด์เป็นการใหญ่จากสถานะสงครามในโปรแลนด์ รัฐบาลอังกฤษและรัฐบาลฝรั่งเศสก็ประกาศสถานะสงครามกับเยอรมัน เมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ เวลา ๑๑.๐๐น. ส่วนฝรั่งเศสประกาศสถานะสงคราม เมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๔๘๒ ท่านองเดียวกัน

โดยฉับพลันทันทีที่สงครามยุโรปปะทุขึ้น ญี่ปุ่นก็เริ่มประกาศรัฐประศาสโนบาย **"ไม่พัวพันและเกี่ยวข้องกับสงครามยุโรป"** ในเวลาเดียวกันนั้นญี่ปุ่นได้ลงนามกับรัฐบาลวังจิเว แล้วได้ทำสัญญาตกลงทางเศรษฐกิจกับอินโดจีนฝรั่งเศส โดยห้ามนำสินค้าผ่านไปยังประเทศจีน เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๓ นอกจากนี้ ยังได้ทำสัญญามิตรภาพและสัมพันธไมตรีกับประเทศไทยในปีเดียวกัน เพื่อมิให้เป็นการห่วงหน้าห่วงหลัง ในการดำเนินนโยบายทั้งในทางการเมืองและการทหาร ญี่ปุ่นได้ทำสัญญาไม่รุกรานกับโซเวียตรัสเซีย เมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๓

รัฐบาลของเจ้าชายโคโนเอะ ได้กลับเข้ามามีอำนาจเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ ภายใต้คำขวัญว่า "แผนการใหม่ของชาติและสามัคคีรวมพรรคการเมืองของประเทศ"

เจ้าชายโคโนเอะได้จัดตั้งสมาคม **"ไทเซยกกุซันโก"** (สมาคมสนับสนุนการปกครองของรัฐบาล) เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ คณะกรรมการบริหารของสมาคม ได้รับเลือกจากบุคคลในคณะรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ และมีอิทธิพลในหมู่ชน

ความขัดแย้งอย่างรุนแรง ในความคิดเห็นเกี่ยวแก่นโยบายทูตของญี่ปุ่น หลังจากที่สงครามรัสเซียและเยอรมันได้ระเบิดขึ้น ในวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นมูลเหตุอันสำคัญทำให้เจ้าชายโคโนเอะต้องตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ และโดยพระบรมราชโองการของพระเจ้าจักรพรรดิ เจ้าชายโคโนเอะได้จัดตั้งรัฐบาลสมัยที่ ๓ ขึ้นอีกในวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

ในรัฐบาลเจ้าชายโคโนเอะนี้ ได้ดำเนินรัฐประศาสโนบายการต่างประเทศผิดพลาดหลายประการ ประการแรกก็คือ ไม่สามารถดำเนินการทูตให้เป็นประโยชน์แก่ญี่ปุ่นได้ ปล่อยให้สหรัฐอเมริกากักกันทรัพย์สินของญี่ปุ่น ไม่สามารถสร้างความสัมพันธภาพกับอเมริกาให้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ญี่ปุ่น นโยบายดังกล่าวนี้ ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการไร้สมรรถภาพ และอ่อนแอ การทำสนธิสัญญาไม่รุกรานแก่รัสเซีย ก็กลับปรากฏว่า ได้ถูกประชาชนทำการประณามอย่างรุนแรง แต่ทว่ากลับได้รับการสรรเสริญสดุดีอย่างเอิกเกริกเกรียวกราวที่ญี่ปุ่นได้ร่วมทำสนธิสัญญาสามมหาอำนาจ หรือ "Three power pacts" (กติกาสัญญาไตรภาคีสามมหาอำนาจ) เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ณ กรุงเบอร์ลิน เจตน์จำนงของประชากรญี่ปุ่นเป็นส่วนมากนั้น ต้องการให้รัฐบาลร่วมมือกับเยอรมันและอิตาลี เพื่อกำจัดกวาดล้างอิทธิพลต่างชาติในตะวันออก

ในการกระทำสนธิสัญญา "Three power pacts" หรือได้ร่วมกันลงนามเป็น "อักษะประเทศ" พลเอก เฮเดกิโตโจ ได้ประกาศออกมาด้วยความภาคภูมิใจว่า

"ข้าพเจ้ารู้สึกปลื้มปีติเป็นล้นพ้น ในการลงนามร่วมกันครั้งนี้ ข้าพเจ้าขอวิงวอน ขอร้องให้ประชากรทั้งหลาย จงกอดคอร่วมทางไปกับเยอรมันนี และอิตาลี เพราะเป็นทางเดียวเท่านั้น ที่เราจักเลือกเอาว่า เราจะหยุดอยู่กับที่หรือจะก้าวต่อไป เราจะต้องผ่าวงล้อมแนว Abcd **มิฉะนั้นเราจะถูก** Sanction **ทางการเมือง การทูต การเศรษฐกิจ การทหาร จากกลุ่มดังกล่าวแล้ว"**

ต่อมารัฐบาลเจ้าชายโคโนเอะ ต้องประสบมรสุมการเมืองอย่างหนัก และก็ไม่สามารถทน "Depression" ทางการเมืองต่อไปได้ จึงได้ขอลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

-๑๖-

พลเอกเฮดิกิโตโจ
เป็นนายกรัฐมนตรี

เมื่อเจ้าชายโคโนเอะ ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปแล้ว พระเจ้าจักรพรรดิก็ไม่ทรงเห็นจะมีใครจะได้รับการสนับสนุนจากปวงชนเท่ากับโตโจ ดังนั้น พระเจ้าจักรพรรดิจึงได้ทรงแต่งตั้งพลเอกเฮเดกิโตโจ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เฮเดกิโตโจนอกจากจะเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว ยังเข้ารับตำแหน่งอีกหลายตำแหน่งเป็นต้นว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการทหารบก แปลว่าโตโจได้เข้าควบคุมขุมกำลังทั้งภายในและนอก อันเป็นสัญญลักษณ์ให้ตระหนักว่า โตโจได้ตระเตรียมการเพื่อการสงครามอย่างเห็นได้ชัด

การเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเฮเดกิโตโจ ทำให้โลกตะวันตกและโลกตะวันออกพากันหวั่นไหวใจระทึกไปทีเดียว การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลจากพลเรือนมาเป็นรัฐบาลทหารนั้น เป็นสิ่งที่บอกอย่างชัดแจ้งเหลือเกินว่า ญี่ปุ่นเตรียมรุกรานเอเซียอย่างแน่นอน หนังสือพิมพ์เยอรมันและอิตาลี ได้กล่าวให้ประชากรญี่ปุ่นและรัฐบาลญี่ปุ่นตระหนักถึงความจำเป็นในการสถาปนาระบบวงไพบูลย์แห่งเอเซียบูรพา และกล่าวเน้นว่า "แนว A B C D อเมริกา อังกฤษ ฮอลันดา จีน" เป็นเขื่อนกั้นสกัดมิให้เราก้าวไปข้างหน้า และเราผ่าวงอ้อม หรือการบิดอ่าวไปได้นั้น ก็ด้วยสถานะสงครามทางเดียวเท่านั้น เยอรมันและอิตาลีตัดสินตกลงใจจะเข้าเผชิญกับสถานะสงคราม ก็เพราะเราไม่ได้รับความเป็นธรรม เราถูกมหาอำนาจตะวันตกขีดเส้นให้เราอยู่ ไม่ให้เรามีการเคลื่อนไหวใด ๆ ทั้งสิ้น เพื่อประโยชน์แห่งเสรีภาพ ความเป็นธรรม ความยุติธรรม เราจำเป็นจะต้องทำลายสิ่งที่ขัดขวางทางของเรา แม้ว่าเหตุการณ์ร้ายหรือดีจะพึงบังเกิดขึ้นแก่เรา เราก็ยินดีเสี่ยง

ถ้าท่านผู้อ่านจะใช้ดุลพินิจในนโยบายของญี่ปุ่น นับตั้งแต่ญี่ปุ่นได้ชัยชนะรัสเซียในปี พ.ศ. ๒๔๔๗--๒๔๔๘ (ค.ศ. ๑๙๐๔–๑๙๐๕) แล้ว ต่อจากนั้น ญี่ปุ่นก็ยึดเอาเกาหลีไว้อยู่ในความครอบครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๙๑๐) แล้วต่อมา พ.ศ. ๒๔๕๔ (ค.ศ. ๑๙๑๑) ญี่ปุ่นก็แก้สัญญากับสหรัฐอเมริกา อังกฤษและประเทศตะวันตกอื่น ๆ โดยยึดหลักแห่งความเสมอภาคต่อกัน แล้วต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ (ค.ศ. ๑๙๑๙) ญี่ปุ่นก็เข้าเป็นสมาชิกแห่งสันนิบาตชาติ แล้วเหตุการณ์ต่อมาก็คือ เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๔ (ค.ศ. ๑๙๓๑) ญี่ปุ่นก็บุกรุกเข้าไปในแมนจูเรีย แล้วตะครุบเอาแมนจูเรียเข้าไว้ในความครอบครอง โดยการสถาปนาพระเจ้าปูยีเป็นกษัตริย์ จีนเรียกร้องให้สันนิบาตชาติ "Sanction" ทางเศรษฐกิจและการทหารกับญี่ปุ่น ญี่ปุ่นไม่พอใจสันนิบาตชาติจึงได้ลาออกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ (ค.ศ. ๑๙๓๓) แล้วต่อมาในวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ (ค.ศ. ๑๙๓๔) รัฐบาลญี่ปุ่นแจ้งความประสงค์ต่อสหรัฐอเมริกา ในอันที่จะระงับสัญญาทางทหารเรือแห่งวอชิงตัน ครั้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ (ค.ศ. ๑๙๓๖) ญี่ปุ่นก็ลาออกจากสมาชิกภาพแห่งข้อตกลงทางการทหารเรือแห่งลอนดอน ในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ (ค.ศ. ๑๙๓๑) ต่อมาในวันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗) จีนกับญี่ปุ่นก็เกิดการเลี๊ยะ–พะกันขึ้นอีก ในวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ ปีเดียวกัน ญี่ปุ่นเข้ายึดเซี่ยงไฮ้ไว้ได้ ในวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ นานกิงก็แตกอีก ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ นครกว้างตุ้งแตก ๑๗ เดือนเดียวกัน ญี่ปุ่นก็เข้ายึดฮันเค้าไว้ได้อีก ลูชวงและฮันยาง ๑๔ มิถุนายน ๒๔๓๒ (ค.ศ. ๑๙๘๒) ญี่ปุ่นได้แสดงบทบาทครั้งยิ่งใหญ่โดยมิได้เกรงมหาอำนาจตะวันตก คราวนี้ ญี่ปุ่นปิดล้อมเขตเช่าของนานาชาติในเทียนสิน แล้วต่อจากนั้นกองทัพแห่งพระเจ้าจักรพรรดิก็ขับไล่ทหารจีนไปจากซัวเถา เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ระหว่างที่เยอรมันกับโปรแลนด์เกิดปะทะกันที่ชายแดน เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ญี่ปุ่นก็เริ่มเปิดฉากแห่งความสัมพันธภาพกับเยอรมันด้วยสัญญาการค้า ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ สหรัฐอเมริกาบอกเลิกสัญญากับญี่ปุ่น ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ อังกฤษเริ่มเปิดการเจรจาในเรื่องโปรแลนด์ แต่แล้วการเจรจาไม่เกิดประโยชน์อันใดขึ้นมาเลย ที่สุดฮิตเล่อร์บุกโปรแลนด์ เมื่อสงครามระหว่างเยอรมันโปรแลนด์ระเบิดขึ้น ในวันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ญี่ปุ่นก็ประกาศนโยบายไม่พัวพันกับสงครามในยุโรป ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ญี่ปุ่นทำสัญญาเป็นพันธมิตรกับอิหร่าน ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ อาริตา รัฐมนตรีต่างประเทศ

ญี่ปุ่น ได้ยืนยันและแถลงต่อบรรดาทูตานุทูตแห่งเยอรมันนี, เนเธอร์แลนด์, สหราชอาณาจักรอังกฤษ, และฝรั่งเศส ถึงนโยบายไม่เกี่ยวข้องกับสงครามในยุโรป ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ญี่ปุ่นก็ได้ทำสัญญากับประเทศไทย ณ กรุงโตเกียว โดยจะเคารพอธิปไตยเหนือดินแดนร่วมกัน

การเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นที่โลกต้องตกตลึงนั้นก็คือ กองทัพญี่ปุ่นยาตราสู่ภาคเหนือของอินโดจีน–ฝรั่งเศส ตามข้อตกลงญี่ปุ่นฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ญี่ปุ่นได้ลงนามในสนธิสัญญาพันธมิตร ระหว่างญี่ปุ่นกับเยอรมันนี และอิตาลี ณ กรุงเบอร์ลิน (Three Power Pacts) วันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ มัตซุโอกะเข้าพบฮิตเล่อร์ ณ กรุงเบอร์ลิน แล้วต่อมามัตซุโอกะเข้าพบมุสโสลินีที่กรุงโรม เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๔ เหตุการณ์ต่อมาก็คือญี่ปุ่นลงนามในสัญญาเป็นกลางในระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซีย ณ กรุงมอสโคว์ เมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๔ ต่อจากนั้น คือในวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ญี่ปุ่นก็ยกพลขึ้นบกที่ไซ่ง่อน

เหตุการณ์โดยย่อพอสังเขปนี้ เป็นเหตุการณ์ที่บอกให้โลกทราบว่า นโยบายการต่างประเทศของญี่ปุ่นนั้น มีความเกี่ยวพันใกล้ชิดอยู่กับเยอรมันและอิตาลี ฮิตเล่อร์ก็พยายามดิ้นรนให้พ้นไปเสียจากพันธะผูกมัดด้วยสัญญาแวร์ซายส์ และสัญญาโลคาร์โน และต้องการจัดระเบียบใหม่แห่งยุโรป หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ต้องการทำลายล้างอิทธิพลในทางการเมือง การทูตเศรษฐกิจ การทหารของอังกฤษ และฝรั่งเศสให้สิ้นไป สำหรับญี่ปุ่นนั้นเล่า ก็อยู่ในลักษณะอันเดียวกันกับเยอรมัน เขาต้องการจัดระเบียบใหม่ในเอเซีย ขับไล่จักรพรรดิ์นิยมให้หมดสิ้นไปจากเอเซีย ญี่ปุ่นมีความจำเป็นที่จะต้องขยายตัวเข้าไปในประเทศจีน เป็นความจำเป็นทั้งในด้านเศรษฐกิจและในด้านทางยุทธศาสตร์ ดังที่ท่านจะเห็นได้ว่า ในการที่ญี่ปุ่นตัดสินใจรบกับรัสเซียในปี พ.ศ. ๒๔๔๗–๒๔๔๘ ก็ด้วยปัญหาทางยุทธศาสตร์ เพราะเกาหลีเป็นเมืองหน้าด่านคล้ายกับไรน์แลนด์ของเยอรมันเหมือนกัน

ย่อมเป็นที่ประจักษ์กันดีอยู่แล้วว่า นโยบายการต่างประเทศของญี่ปุ่นนั้นก็คือนโยบายแห่งวงไพบูลย์ร่วมกันแห่งมหาเอเซียบูรพา นโยบายดังกล่าวนี้ เป็นนโยบายที่มีความ

สัมพันธ์กับการจัดระบบใหม่ของยุโรปตามที่ฮิตเล่อร์ประกาศ แต่อย่างไรก็ตาม นโยบายแห่งวงไพบูลย์ร่วมกัน หรือที่เรียกว่า "Co Prosperity Sphere" ญี่ปุ่นหมายถึงความร่วมสัมพันธ์ทั้งในทางการเมืองเศรษฐกิจและวัฒนธรรมร่วมกัน แต่จะเป็นการร่วมกันโดยสถานใดนั้น ก็เป็นการยากที่จะเข้าใจ เพราะเป็นนโยบายกว้าง ๆ แต่ก็เข้าใจว่า คงจะหมายความว่า การจัดระบบการเมือง การเศรษฐกิจและวัฒนธรรมร่วมความสัมพันธ์กันโดยมีญี่ปุ่นเป็นตัวจักรกลใหญ่ในการดำเนินการ

อันที่จริง นโยบายแห่งวงไพบูลย์ร่วมกันนี้ ได้มีมาตั้งแต่ครั้งอดีตแล้ว นายเออิจิ หัวหน้าองค์การโฆษณาการของญี่ปุ่นก็ได้ประกาศแถลงว่า จะเป็นผู้นำในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจในเอเซีย

ในการเป็นนายกรัฐมนตรีของเฮเดกิโตโจครั้งนั้น เฮเดกิโตโจ ก็ได้ประกาศด้วยความภาคภูมิใจว่า เขาจะก้าวหน้าต่อไปในการสถาปนาวงไพบูลย์ร่วมกันแห่งมหาเอเซียบูรพา คำประกาศอย่างครึกโครมของโตโจ เป็นการนำมาแห่งความตื่นเต้นมาก นักสังเกตุการณ์ทั่วโลกได้พากันวิจารณ์ว่า สันติภาพแห่งเอเซียกำลังได้รับการคุกคามแล้ว เพราะอย่างไรเสียโตโจต้องบุกเอเซียแน่ ทั้งนี้ เพราะญี่ปุ่นจะตั้งตัวเป็นใหญ่ในเอเซีย และญี่ปุ่นก็ทนไม่ไหวต่อการ "Blockade" (ปิดอ่าว) ของแนว "A B C D" (อเมริกา, บริติช, จีน, ฮอลันดา) การกระทำของประเทศทั้ง ๔ นี้ เป็นการขัดขวางต่อการขยายตัวของญี่ปุ่นทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นการบีบบังคับมิให้ญี่ปุ่นเคลื่อนไหวออกจากเกาะญี่ปุ่น แต่ญี่ปุ่นจะอยู่ในฐานะเช่นนั้นได้อย่างไร เมื่อประชากรท่วมท้น และเป็นประเทศที่มีอุตสาหกรรมรุ่งโรจน์ จำเป็นที่ญี่ปุ่นจะต้องดิ้นรนหาทางออก และก็เป็นทางออกที่เปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ในสถานะการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

เมื่อโตโจ รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็เห็นเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องตัดสินใจเผชิญหน้ากับพวก "A B C D" ด้วยความจำเป็นในประเด็นเหล่านี้ โตโจ เห็นชอบด้วยในการเข้าร่วมลงนามในสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรระหว่าง ญี่ปุ่น เยอรมัน อิตาลี ณ กรุงเบอร์ลิน เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๘๓ (ค.ศ. ๑๙๔๐) ในสนธิสัญญาดังกล่าวนี้มี ความสำ-

คัญว่า "เยอรมันนี, อิตาลี จะเคารพต่อการจัดระบบใหม่ในมหาเอเซียบูรพา ตามสนธิสัญญาฉบับนี้ อัครภาคีทั้งสามประเทศ ต่างก็รับว่าจะมีการช่วยเหลือในทางการเมือง เศรษฐกิจและการทหาร สนธิสัญญาฉบับนี้เรียกว่า "Three Power Pacts"

ดังนั้น ทำให้อังกฤษและอเมริกาคาดการณ์เอาว่า ญี่ปุ่นจะรุกรานเอเซียแน่นอน และจะเข้าทำการโจมตีประเทศต่าง ๆ ในเอเซีย ด้วยเหตุนี้เอง โรสเวลท์ ได้พิจารณาสถานะการณ์โดยละเอียดละออแล้ว จึงลงความเห็นว่า เอเซียอยู่ในภาวะคับขัน จึงได้ส่งนายพลแม็คอาเธอร์ไปคอยสกัดกองทัพญี่ปุ่นในฟิลิปปินส์

นายพลเรือมาแชลล์ และนายพลเรือสต๊าร์ก ได้ให้ความคาดคะเนการรุกรานของญี่ปุ่นในทรรศนะของท่านว่า

"การเข้าทำการโจมตีตะวันออกของญี่ปุ่นนั้น ญี่ปุ่นจะเริ่มรุกรานจีน รัสเซีย และจะเข้าควบคุมประเทศไทย มลายา หมู่เกาะอินเดียนตะวันออกของฮอลันดา ฟิลิปปินส์ ต่อจากนั้น บรรดาลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์ผู้มีเลือดมูชิโด จะทำการโจมตีอังกฤษในมลายา และโจมตีฮอลันดาในหมู่เกาะอินเดียตะวันออก กำลังของอังกฤษและฮอลันดา จะไม่สามารถรับการโจมตีจากกองทัพญี่ปุ่นได้ ถ้าหากสหรัฐอเมริกาไม่อุดหนุนหรือช่วยเหลือในด้านการทหาร"

นายพลเรือมาแชลล์ และนายพลเรือสต๊าร์ก ยังวิจารณ์ท่าทีของญี่ปุ่นต่อไปว่า

"วัตถุประสงค์และเจตน์จำนงของญี่ปุ่นก็คือ การสถาปนาระบบวงไพบูลย์เอเซียบูรพาเป็นความปรารถนาอันแน่นอนของญี่ปุ่นที่ จะรวบรวมบริเวณไซบีเรียตะวันออก จีนตะวันออก อินโดจีน ประเทศไทย มลายา หมู่เกาะอินเดียตะวันออกของฮอลันดา ฟิลิปปินส์และพม่า"

นายพลเรือมาแชลล์และนายพลเรือสต๊าร์ก ได้วิจารณ์ยุทธวิธีของญี่ปุ่นว่า

"การเพิ่มกำลังของญี่ปุ่นในเกาะที่อยู่ภายใต้อาณัติของตน โดยการใช้กำลังเรือเป็นส่วนน้อย และใช้กำลังทางอากาศเป็นส่วนใหญ่สนับสนุนโดยเรือผสม การดำเนินการตามวิธีนี้ อาจจะสมทบด้วยการใช้เรือดำน้ำ กับการโจมตีทางอากาศต่อกำลังทางเรือของสหรัฐอเมริกา เส้นทางคมนาคมของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษในมหาสมุทรแปซิฟิคภาคกลาง และภาคตะวันออก การจะเอาชนะประเทศไทย, มลายา หมู่เกาะอินเดียตะวันออกของฮอลันดาและฟิลิปปินส์ ความสำเร็จต้องอาศัยกำลังทหารอย่างเข้มแข็ง กำลังทางเรือขนาดเบา และกำลังภาคพื้นดิน จะไม่เห็นว่าญี่ปุ่นจะใช้กำลังส่วนใหญ่จะทำการโจมตีไปทางเหนือและภาคใต้ เพราะว่าขาดกำลังอาวุธยุทโธปกรณ์ และวัตถุดิบ"

นายพลเรือมาแชลล์ นายพลเรือสต๊าร์ก ได้ให้ทรรศนะวิจารณ์ท่าทีของญี่ปุ่นในการรุกรานตะวันออกต่อไปอีกว่า

"การรักษาหมู่เกาะฟิลิปปินส์ มลายา หมู่เกาะอินเดียตะวันออกของฮอลันดา, ออสเตรเลีย, พม่า, จีน ไว้ได้โดยสหรัฐอเมริกา และสัมพันธมิตรจะเกิดผลในอนาคต กำลังของสหรัฐอเมริกา และสัมพันธมิตรจะเกิดผลในอนาคต กำลังของสหรัฐอเมริกาไม่อาจจะเติมได้ในภาคตะวันออกไกล ถ้าหากว่าจะต้องดำเนินการไปในภาคอื่นอย่างหนัก แต่การกระทำของกองทัพเรือภาคแปซิฟิคยังมีอิทธิพลต่อสถานะการณ์นั้นอยู่ ข้าพเจ้าเห็นว่าสหรัฐอเมริกา ควรแบ่งอาวุธยุทโธปกรณ์และเครื่องบินให้แก่จีนและหมู่เกาะอินเดียตะวันออกของฮอลันดา

ภายหลังที่ญี่ปุ่นได้ยึดครองอินโดจีนไว้ได้แล้ว และฝรั่งเศสก็หมดปัญญาที่จะต้านทาน จากนั้น ก็นำตนเข้าแทรกแซงในกรณีพิพาทไทยกับอินโดจีนของฝรั่งเศส โดยทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยรอมชอมจนเป็นผลสำเร็จ ในเดือนมกราคม และกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ การร่วมมือของรัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ร่วมมือกันทำสนธิสัญญา

เป็นพันธไมตรี เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ปีเดียวกัน ทำให้ญี่ปุ่นมีความรู้สึกว่า ตนมีความแข็งแกร่งที่สุด ทั้งในด้านการทหารและเป็นการเศรษฐกิจ ผู้แทนทางการทูตของสหรัฐอเมริกาในญี่ปุ่น ได้รายงานมายังรัฐบาลของตนว่า ภายหลังที่คณะรัฐมนตรีชุดเจ้าชายโคโนเอะลาออกแล้ว นายพลเอกเฮเดกิโตโจ เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ แล้วการตระเตรียมสงครามก็เป็นไปอย่างรุนแรง

การเจรจาในทางการทูตระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา ได้เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ และก็เป็นเวลาเดียวกันที่กองทัพนาซี ได้เปิดฉากการรุกรานยุโรปเป็นการใหญ่ เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ นครวอร์ซอว์แตกเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม กองทัพนาซีอันทรงพลานุภาพก็ยาตราเข้าสู่กรุงเฮกอย่างสง่าผ่าเผย ครั้นแล้วในวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ กองทัพเยอรมันอันทรงไว้แห่งความประสิทธิภาพ ก็บุกตลุยเข้าไปในบรัสเซลล์ และก็ในตอนนี้เอง อิตาลีภาคีสมาชิกแห่ง "Three power pacfs" ก็ประกาศสงครามกับพันธมิตร เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓ กองทัพนาซีบุกเป็นการใหญ่ ในวันที่ ๑๔ มิถุนายน ก็บุกนายพลเวกังต์แตกกระจุยกระจายเตลิดเปิดเปิง และยาตรากองทัพนาซีเข้ากรุงปารีส โดยปราศจากการขัดขวางแต่อย่างใด แล้วต่อมากองทัพฝรั่งเศสก็พับฐานยอมจำนนโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น แล้วก็ลงนามสงบศึกที่ป่าคอมเปียญ เป็นอันสุดสิ้นรัฐบาลฝรั่งเศส ต่อจากนั้นยอดชายนายฮิตเล่อร์ก็เริ่มสงครามสายฟ้าแลบแก่อังกฤษ โดยนำเอาเครื่องบินเป็นจำนวนพัน ๆ ถล่มทลายกรุงลอนดอน เล่นเอาชาวอังกฤษแทบเป็นบ้า ท่ามกลางแห่งการโหมใหญ่ เพื่อให้เกาะอังกฤษพังพินาศนั้น กองทัพเยอรมันบุกตลุยเข้าสู่เบลเกรด และไปเผชิญหน้ากับกองทัพอังกฤษที่ลิเบียแล้วในวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๔ ยูโกสลาเวียถูกเยอรมันยึดครอง และกรีกยอมจำนนในวันที่ ๒๓ เมษายนปีเดียวกันนั้นเอง และแล้วในที่สุดกองทัพเยอรมันก็บุกรัสเซียและประกาศสถานะสงครามกับรัสเซีย เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๔

เหตุการณ์ย่อ ๆ ดังกล่าวมานี้ ทำให้การเจรจาทางการทูต ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกาได้ดำเนินไปไม่สู้จะราบรื่นนัก ทั้งนี้ ก็เพราะญี่ปุ่นคอยหาจังหวะและโอกาสที่จะรุกรานตะวันออกอยู่แล้ว ในการเจรจากับญี่ปุ่น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๓ นั้น สหรัฐอเมริกาได้เสนอหลักการ ๔ ข้อ ดังนี้คือ

๑. ความคิดเห็นของสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ในการเคารพพันธไมตรีระหว่างชาติ และลักษณะภาพของประชาชาติทั้งสอง

๒. ท่าทีของรัฐบาลทั้งสอง ที่มีต่อสงครามในยุโรป

๓. การสนับสนุนหลักการแห่งสมภาพ รวมทั้งสมภาพในโอกาสดำเนินการพาณิชยกรรม

๔. การไม่ก่อกวนสถานะคงเดิมในแปซิฟิค นอกจากสถานะคงเดิมนั้นจะได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปโดยสันติวิธี

ผลแห่งการเจรจาในทางการทูต ระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ได้เป็นปัญหาเรื้อรังยืดเยื้อ มาตั้งแต่รัฐบาลโคโนเอะ แต่การเจรจาทางการทูตในรัฐบาลโคโนเอะ ไม่ได้ทำให้การเจรจานั้น เกิดประโยชน์แก่ญี่ปุ่นเลย แต่แล้วเจ้าชายโคโนเอะจึงลาออกเมื่อโตโจเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว ในวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๔ ญี่ปุ่นได้จัดส่งทูตพิเศษคือ ซาบูโร คุรุสุไปยังกรุงวอชิงตัน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือพลเรือเอกโนมูระในการเจรจาและแล้วก็ได้เปิดการเจรจากันขึ้นเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน และในวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน เอกอัครราชทูตญี่ปุ่น พลเรือเอกโนมูระ และซาบูโร คุรุสุ ได้เสนอหลักการ ๕ ข้อ ในการเปิดการเจรจากัน

หลักการเจรจา ๕ ข้อมีดังนี้

๑. รัฐบาลญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาทั้งสอง จะไม่ทำการรุกล้ำด้วยอาวุธ เข้ารุกรานดินแดนแห่งหนึ่งแห่งใด เว้นไว้แต่อินโดจีนฝรั่งเศส

๒. รัฐบาลญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา จะร่วมกันในแนวความคิดเห็นที่จะได้มาซึ่งอุปโภคและบริโภค อันจำเป็นสำหรับประเทศทั้งสองในหมู่เกาะอินเดียตะวันออกของฮอลันดา

๓. รัฐบาลญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา ต่างฝ่ายจะดำเนินการฟื้นฟูสัมพันธภาพทางการพาณิชย์ซึ่งกันและกัน ให้กับคืนเข้าสู่สภาพเหมือนเมื่อได้เป็นมาแล้ว

ก่อนที่จะได้มีกักกันสินทรัพย์(๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔) รัฐบาลสหรัฐอเมริกา จะจ่ายน้ำมันตามปริมาณที่ต้องการให้แก่ญี่ปุ่น

๔. สหรัฐอเมริกา จะไม่ก่อความรบกวนด้วยวิธีการ และการกระทำทั้งปวงอันเป็นการไม่ชอบด้วยทำนองคลองธรรมแก่ความพยายามทั้งปวงของ ญี่ปุ่นเพื่อการที่จะฟื้นฟูสันติภาพโดยเสมอกันในภาคแปซิฟิค

๕. รัฐบาลญี่ปุ่นตกลงที่จะถอนทหาร ซึ่งบัดนี้กำลังประจำอยู่ในอินโดจีนไม่ว่า เพื่อจะฟื้นฟูสันติภาพโดยสม่ำเสมอกันในภาคแปซิฟิค

ข้อเสนอของ ญี่ปุ่นทั้ง ๕ ข้อนี้ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ตอบข้อเสนอของญี่ปุ่นเป็นไปในทำนองว่า "เป็นไปไม่ได้" เพราะหลักการ ๕ ข้อของญี่ปุ่นนั้น เป็นการเอาเปรียบในการเจรจาในทางการทูตกับสหรัฐอเมริกามากเกินไป เพราะอย่างไรก็ตาม เจตน์จำนงของญี่ปุ่นก็มีความปรารถนาจะสถาปนาวงไพบูลย์ตามแผนการณ์ของญี่ปุ่น และต้องการขับไล่อิทธิพลตะวันตก ทั้งในด้านการเมืองการเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การทหาร ฯลฯ ให้หมดสิ้นไปเสียจากเอเซีย การเจรจาจึงต้องอวสานลงโดยไม่สามารถจะทำความประนีประนอมรอมชอมกันได้

การเจรจา ทางการทูตขั้นยืดเยื้อ หรือกล่าวกันอย่างง่าย ๆ ก็คือ การใช้กลยุทธแห่งการทูต เพื่อประโยชน์ในการตระเตรียมการในด้านการทหารของโตโจ ได้เริ่มเปิดฉากแห่งการเจรจากันขึ้นอีก เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยมีประธานาธิบดีโรสเวลท์ และฮัลส์ รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา สำหรับฝ่ายญี่ปุ่นก็มี พลเรือเอกโนมูระและคุรุสุ การประชุมเจรจาหารือข้อตกลงปัญหาสันติภาพในตะวันออก ได้เปิดการประชุมกันขึ้น ณ ทำเนียบขาว การเปิดการเจรจาครั้งนั้นนั้น ญี่ปุ่นได้เสนอหลักการ ๗ ข้อ
มีสำคัญ ๆ ที่ควรทราบ คือ

๑. ญี่ปุ่นเสนอให้สหรัฐอเมริกาทำการสนับสนุนรัฐบาลวังจิงไว หรือรัฐบาลนานกิง ที่ญี่ปุ่นได้สถาปนาขึ้น

๒. สิทธิของชาวยุโรปในดินแดนจีนโดยการสัมปทาน กับนิคมนานาชาติในประเทศจีน ตามหนังสือพิธีสารสนธิสัญญาบ๊อกเซอร์ พ.ศ. ๒๔๔๔ (ค.ศ.๑๙๐๑) จะต้องสิ้นสุดลง

๓. การเกี่ยวแก่การลดกำแพงภาษีของประเทศทั้งสอง และสหรัฐจะไม่เก็บภาษีไหมดิบของญี่ปุ่น

๔. ทางจะทำการเพิกถอนการกักกันทรัพย์สิน ซึ่งกันและกัน

๕. จะได้ทำการตกลงกันในแผนการณ์เพื่อทำให้อัตราแลกเปลี่ยนเงินเยนกับเงินดอลล่าร์ เข้าสู่ระดับอันมั่นคง โดยการยอมให้เงินจำนวนเพียงพอแก่ความประสงค์อันนี้ โดยแต่ละประเทศจะออกเงินจ่ายให้ฝ่ายละครึ่ง

๖. ต่างฝ่ายจะไม่ตกลงกับมหาอำนาจที่ ๓ ซึ่งการตกลงนั้น จะนำมาซึ่งการยุ่งยากในการสถาปนา และการรักษาสันติสุข ในภาคแปซิฟิค

๗. ต่างฝ่ายจะใช้อิทธิพลให้ประเทศอื่นปฏิบัติ ให้เป็นไปตามหลักการมาตรแห่งข้อตกลงนี้

ข้อเสนอของญี่ปุ่นดังกล่าวนี้ ถ้าหากจะได้ดุลพินิจพิจารณาให้ลึกซึ้งกันแล้ว ก็หมายความว่า ไม่มีช่องว่าง หรือไม่มีทางใดเลยที่จัดทำให้สหรัฐอเมริกา ยอมตกลงปลงใจด้วย เพราะเป็นการเสียเปรียบแก่ญี่ปุ่นทั้งโดยตรงและโดยปริยาย

แม้ว่า ประธานาธิบดีโรสเวลท์ จะมีความปรารถนาอันแรงกล้าในเรื่องของสันติภาพของโลกสักเพียงใดก็ดี ก็ย่อมจะทำความตกลงปรองดองกันมิได้ เพราะท่านโรสเวลท์ย่อมเข้าใจดีว่า นั่นเป็นกุศโลบายในทางการทูตของญี่ปุ่นมากกว่าจะเป็นอย่างอื่นการคลื่อนไหวทางการทูตและทางการทหารของญี่ปุ่นนั้นโรสเวลท์ได้สังเกตุการณ์อยู่ตลอดเวลา พฤติการณ์ของญี่ปุ่นเช่นว่านั้น ไม่มีอะไรบอกเลยว่าญี่ปุ่นต้องการสันติภาพ ในการที่ญี่ปุ่นเข้าทำการร่วมมือ "Three Power Pacts" ของญี่ปุ่นนั้น เป็นการบอกอยู่ชัดแจ้งแล้วว่า ญี่ปุ่นจะต้องเปิดฉากรณรงค์สงครามในตะวันออกอย่างแน่นอน ขณะเดียวกันนั้นฮิตเล่อร์และมุสโสลินี ก็ได้รับชัยชนะเข้าครอบครองยุโรปเกือบทั้งหมดยังคงเหลืออยู่แต่รัสเซียและอังกฤษและประเทศเล็ก ๆ บางประเทศเท่านั้นข้อเสนอของญี่ปุ่น จึงมิได้เป็นข้อเสนอหาทางตกลงรอมชอมแต่ประการใดไม่ เป็นการเจรจารอท่าทีและโอกาส ในการเตรียมการทางทหารและเศรษฐสงครามให้มีความพรักพร้อมเท่านั้น

ฮัลล์ รัฐมนตรีต่างประเทศได้บันทึกไว้ว่า

ข้าพเจ้าแสดงให้เห็นอย่างชัดแจ้งแล้วว่า จนกว่าการขัดแย้งต่อวิธีการเพื่อสันติภาพ ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลนี้ จะได้สร้างสรรความรู้สึกขึ้นเพื่อทำและพูด และดำเนินไปในทางที่จะมีสันติภาพ ไม่มีการเจรจาใด ๆ เป็นไป หรือได้เป็นไปชัดเจนแจ่มแจ้งเช่นนี้เลย ทุก ๆ คนย่อมจะรู้ว่า ญี่ปุ่นยึดอุดมการณ์ "ร่วมวงไพบูลย์" อันเป็นระเบียบใหม่ในเอเซียตะวันออก และใช้อิทธิพลควบคุมภูมิภาคเหล่านั้น มันเป็นวิธีการอำพรางต่อการดำเนินนโยบายทางการใช้กำลัง และการได้ชัยชนะของญี่ปุ่น ตลอดจนการดำเนินการปกครองทางการเมืองเศรษฐกิจ การสังคมและธรรมจรรยาต่อพลเมือง ตลอดเวลาที่ญี่ปุ่นได้ดำเนินการตามวิธีนั้น ญี่ปุ่นก็ทวีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม การทหาร การค้าและอื่น ๆ กับฮิตเล่อร์ เช่นสัญญาแอนตี้โคมินเทิร์น สัญญาไตรภาคี (Three Power Pacts) แล้วก็ต่อไป ต่อไป ต่อไปก็ย่อมจะไม่ใช่เป็นการก้าวหน้าและสันติสุข"

ยิ่งกว่านี้ ฮัลล์ ยังได้ทำการบันทึก ข้อความของท่านประธานาธิบดีโรสเวลท์ ที่ได้ทำการโต้ตอบกับผู้แทนของญี่ปุ่น มีใจความสำคัญว่า

"ข้าพเจ้ามีความเชื่อว่า ประโยชน์อันดีที่สุดของญี่ปุ่นเองจะไม่เกิดขึ้นเพราะการดำเนินการตามลัทธิฮิตเล่อร์และวิธีการรุกราน ประโยชน์อันดีที่สุดของญี่ปุ่นตั้งอยู่บนวิธีการ ซึ่งเราได้สาธยายแล้ว ในการเจรจาเป็นลำดับ ๆ มา ถ้าอย่างไรก็ตามเป็นคราวเคราะห์ของญี่ปุ่น ที่จะตัดสินใจดำเนินการตามลัทธิฮิตเล่อร์และทำการรุกราน เราเชื่อว่าภายใต้ความงุนงงสงสัยของญี่ปุ่นนั้น หมายความถึงความมหาพินาศล่มจมของญี่ปุ่นอย่างเด็ดขาด"

การเจรจาทางการทูตระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา ไม่เปิดช่องว่างทางใดเลยที่จะสามารถรอมชอมกันได้ ทั้งนี้ เป็นเพราะเห็นว่าเป็นกลยุทธกุศโลบายเพื่อเป็นการปิดบังอำ-พรางการรุกรานตะวันออก การตระเตรียมทางการทหารของโตโจ รวมทั้งโครงการจัดระบบเศรษฐสงคราม และอื่น ๆ ยังไม่พร้อมจะเปิดฉากการรุกรานเอเซีย ด้วยเหตุฉะนี้แหละ

แบบแผนการบริหารประเทศ ได้ถูกพิจารณาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปมากมาย เช่น กระทรวงพาณิชย์ อุตสาหกรรม การรถไฟ และการคมนาคม ได้ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นกระทรวงสรรพาวุธ พาณิชย์ เกษตรการ คมนาคม และการขนส่ง

ยิ่งกว่านั้น โตโจ ยังได้สถาปนากระทรวงมหาเอเซียบูรพาขึ้น กระทรวงนี้ มีหน้าที่ดูแลที่กองทัพญี่ปุ่นจะเข้าไปยึดครอง

ถึงแม้ว่า การเปิดการเจรจาในทางการทูตจะไม่มีทางจะทำความเข้าใจกันได้นั้นก็ตาม แต่ถึงกระนั้นก็ดีโรสเวลท์ผู้ปรารถนาสันติภาพ และพยายามจะหยุดยั้ง มิให้ญี่ปุ่นจุดชนวนสงครามขึ้นในตะวันออก เพราะหากสงครามทางด้านตะวันออกระเบิดขึ้นแล้ว จะทำให้การต่อสู้ของพันธมิตรในยุโรปอ่อนกำลังลงไป โรสเวลท์แม้ว่าจะได้ประกาศนโยบายเป็นกลาง แต่ก็เป็นกลางอย่างมิได้เคร่งครัด ถ้ากล่าวนโยบายต่างประเทศแล้ว โรสเวลท์ให้ความสนับสนุนแก่พันธมิตร คืออังกฤษและฝรั่งเศส โดยให้สินเชื่อในอาวุธยุทโธปกรณ์และการเศรษฐกิจอยู่เสมอ

ระหว่างที่สหรัฐอเมริกาเจรจาทางการทูตกับญี่ปุ่นอยู่นี้ ก็เป็นเวลาเดียวกันที่เยอรมันเปิดฉากการบุกโซเวียตรัสเซียเป็นอย่างหนัก กองทัพเยอรมันอันทรงไว้แห่งความประสิทธิภาพได้ทำการโจมตีโซเวียตรัสเซียได้อย่างหนักหน่วง เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ โทบรุคและลิมยา ถูกเยอรมันยึดครอง เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน นอกนั้น เยอรมัน ก็ยาตรากำลังทหารเข้าสู่ตูลอน

แปลว่า ในระยะนี้ฝ่ายอักษะประเทศ หรือ "Three Power Pacts" ขยายผลแห่งความมีชัยไปทุกหนทุกแห่ง ในการได้ชัยชนะของกองทัพนาซีในจุดยุทธบริเวณต่างๆ นั้น เป็นสาเหตุให้ท่านโรสเวลท์วิตกมาก เพราะโรสเวลท์เกรงว่า จะทำการเหนี่ยวรั้งญี่ปุ่นไม่ไหว แต่ก็ได้ใช้ความพยายามอย่างสูง ในการที่จะประวิงญี่ปุ่นมิให้จุดชนวนสงครามขึ้นในเอเซีย

เมื่อการเจรจาทางการทูตกับผู้แทนฝ่ายญี่ปุ่น ไม่มีทางจะตกลงกันได้ โรสเวลท์ได้ส่งสาส์นวิงวอนไปยังพระเจ้าจักรพรรดิ์แห่งญี่ปุ่น เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ แต่ก็ไร้ประโยชน์ เพราะรัฐบาลโตโจ ได้ตัดสินใจอย่างแน่นอนแล้วที่จะระเบิดสงครามตะวันออก เพราะมีความจำเป็นทั้งในด้านการเมือง และด้านเศรษฐกิจ ที่จะต้องขับไล่พวกจักรพรรดิ์นิยมและพวกจักรวรรดินิยมให้ออกไปเสียจากตะวันออกไกลให้ได้เพราะฉะนั้น ความพยายามของโรสเวลท์จึงหามีความหมายแต่ประการใดไม่

-๖๗-

ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบก
ในประเทศไทย

ทั้ง ๆ ที่การเจรจาทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นยังคาราคาซังอยู่ ตอนใกล้รุ่งอรุณของวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ญี่ปุ่นก็เปิดฉากการโจมตีเพิร์ลฮาเบอร์อย่างฉกาจฉกรรจ์ ยังความเสียหายอย่างหนักที่สุดให้แก่สหรัฐอเมริกา

และในวันเดียวกันนี้ วิทยุกระจายเสียงของอังกฤษก็กระจายข่าวอย่างครึกโครมว่า ขบวนเรือรบของญี่ปุ่นได้เร่งรุดมุ่งหน้ามาสู่อ่าวไทย พร้อมกันนั้น นักวิจารณ์ข่าวทางวิทยุได้ให้ความเห็นว่า ในการที่ญี่ปุ่นเคลื่อนกองทัพเรือมุ่งหน้ามาสู่ไทยนั้น ก็เห็นจะไม่ต้องกล่าวก็ได้กระมังว่า

"จะมีอะไรเกิดขึ้นกับประเทศไทย"

ก่อนที่ญี่ปุ่นจะยกพลขึ้นบกในประเทศไทย ๑ วัน หนังสือพิมพ์ไทยทุกฉบับพาดหัวข่าวอย่างครึกโครมว่า

"กองทัพเรือส่วนหนึ่งของญี่ปุ่น ได้มุ่งหน้ามายังประเทศไทยแล้ว"

บรรดาหนังสือพิมพ์เหล่านั้นได้พากันเตือนให้รัฐบาลเตรียมรับสถานะการณ์สงครามและว่าญี่ปุ่นต้องบุกไทยแน่นอน

ตอนค่ำของคืนวันที่ ๗ ธันวาคม ก่อนหน้าญี่ปุ่นจะยกพลขึ้นบกในประเทศไทย ในตอนค่ำคืนวันนั้นบนฟลอร์หรือเวทีประกวดนางงาม ที่บรรดาเทพีจากจังหวัดต่าง ๆ กำลังนวยนาดยาตรากันอยู่บนเวที เพื่อโอ้อวดทรวดทรงอันไฉไล ท่ามกลางสายตาของผู้มาชมด้วยความระทึกใจ ที่ได้แลเห็นขาอันนวลสอาง และเป็นที่น่าพิศวาทยิ่งนัก ในคืนวันนั้นกรุงเทพฯ พระมหานครแสนสุขสันต์หรรษากับวันเฉลิมฉลองรัฐธรรมนูญ อันเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของชาติ แต่ในค่ำคืนวันนั้นบรรดาชาวญี่ปุ่นในประเทศไทย ได้มีการเคลื่อนไหวกันอย่างผิดสังเกตตลอดทั้งภาคเหนือและภาคใต้เต็มไปด้วยนักธุรกิจญี่ปุ่น ซึ่งส่วนมากบุคคลเหล่านี้เข้ามาดำเนินแผนการณ์ในทางยุทธศาสตร์ทั้งสิ้น ทุกเที่ยวขบวนรถไฟระหว่างกรุงเทพ–ปั่กษ์ใต้ จะมีชนชาวญี่ปุ่นขึ้น ๆ ล่อง ๆ อยู่ตลอดเวลา การไหวตัวอย่างคึกคักของชาวญี่ปุ่นในประเทศไทยเป็นสัญญลักษณ์แสดงให้เห็นว่า เมืองไทย ประเทศไทยจะมีสภาพกับเบลเยี่ยมในมหาสงครามโลกครั้งที่ ๑ แต่อย่างไรก็ดี จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ว่า

"ข้าพเจ้ามีความมั่นใจอย่างเหลือเกินว่า คงจะไม่มีพฤติการณ์อย่างไรเป็นเช่นเบลเยี่ยมในมหาสงครามโลก ครั้งที่ ๑ ทั้งนี้ ก็เพราะเหตุว่าประเทศไทยได้ทำสนธิสัญญาไม่รุกรานกับญี่ปุ่นและอังกฤษ ถ้าหากมหามิตรทั้งสองของเราเห็นว่าสัญญาเป็นเศษกระดาษไปแล้ว ไทยจะรักษาความเป็นกลางไว้อย่างเคร่งครัด และก็แน่เหลือเกินว่า ถ้าหากประเทศใดมาทำลายความเป็นกลางของเราแล้ว เราก็จะยืนหยัดทำการต่อสู้อย่างสุดกำลัง แล้วต่อจากนั้น ชะตากรรมของประเทศไทยจะเป็นไปในรูปใดนั้น ก็สุดแต่พระสยามเทวาธิราชจะโปรดปรานประทานพรให้แก่เรา"

วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในบัดนั้น ได้พยายามปลุกชาวไทยอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันว่า ถ้าหากประเทศใดมารุกรานแก่เราแล้ว ขอให้คนไทยทั้งชาติลุกขึ้นต้านทานต่อสู้อย่างสุดชีวิต เพื่อรักษาเกียรติภูมิและเอกราช ตลอดจนความเป็นกลางของไทยไว้ และถ้าหากไทยต้องได้รับการปราชัยในที่แห่งใด ก็จงก่อความพินาศ หรือเผาผลาญเสียให้วอดวาย อย่าเหลือไว้ให้เป็นประโยชน์แก่ศัตรูเป็นอันขาด

อันที่จริงนั้น การดำเนินนโยบายทางการทหารและการทูต เป็นการลำดับ ๆ มาของญี่ปุ่นนั้น ทำให้จอมพล ป. เริ่มตระเตรียมการทั้งในด้านการเมือง การทูต และการทหาร ตลอดจนการทำสนธิสัญญาไม่รุกรานแก่รัสเซีย อังกฤษและญี่ปุ่น ในการที่ญี่ปุ่นเคลื่อนไหวทางการทหารเข้ามาในอินโดจีน สิ่งเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ทำให้ จอมพล ป. และนายทหารชั้นผู้ใหญ่จับตาดูอยู่ด้วยความสนใจ กรมเสนาธิการเริ่มทำการวิเคราะห์วิจัยสถานะการณ์ดังกล่าวนั้นอยู่ด้วยความวิตกยิ่ง

ภายหลังจากสงครามอินโดจีนแล้วไทยก็เริ่ม แผนการณ์ป้องกันราชอาณาจักรของเราโดยเร่งรีบ ทางจังหวัดภาคใต้ที่ปราศจากการทหาร เราก็รีบส่งกองทัพทหารต่าง ๆ ไปประจำหลายจังหวัด เช่น จังหวัดชุมพร จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดตรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

และได้สถาปนามณฑลที่ ๖ ขึ้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช มณฑลหรือกองพลที่ ๖ เกิดขึ้น เพราะการตระเตรียมแผนป้องกันเอกราช เพราะเราตระหนักดีอยู่ว่า เราจะต้องถูกญี่ปุ่นบุกหรือไม่ก็ถูกอังกฤษบุก แต่เป็นที่เข้าใจกันในวงการทหารว่าจะต้องถูกญี่ปุ่นบุกมากกว่าอังกฤษ ถ้ากล่าวตามเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนี้แล้ว อังกฤษไม่มีทางที่จะบุกไทยได้ เพราะอังกฤษต้องเผชิญสถานะสงครามใรยุโนปอย่างหนักหน่วง คงจะไม่บุกเบิกสถานะสงครามขึ้นอีกอย่างแน่นอนประเทศที่จะรุกรานอธิปไตยของไทยนั้นจะต้องเป็นญี่ปุ่น เพราะนโยบายของญี่ปุ่นในการที่จะสถาปนาระบบวงไพบูลย์ก็ดี ทั้งในการดำเนินกลไกแห่งการทูตในยุโรปและเอเซีย ทำให้เป็นที่เชื่อกันอย่างหนักหนาว่า

"ญี่ปุ่นต้องบุกไทยอย่างแน่นอน"

กองพลที่ ๖ อันมีพลโทศักดิ์ เสนาณรงค์เป็นผู้บัญชาการนั้น ก็เริ่มวิเคราะห์วิจัยสถานะการณ์อย่างละเอียดละออ คณะเสนาธิการกองพลที่ ๖ ได้เปิดการประชุมวิจัย–วิจารณ์จุดประสงค์แห่งกองทัพญี่ปุ่นที่จะยกพลขึ้นบกจุดใดบ้างในประเทศไทย

ที่ประชุมคณะเสนาธิการมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การยกพลขึ้นบกในประเทศไทยนั้น จุดแรกและสำคัญที่สุดก็คือ จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดชุมพร สำหรับจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้นเป็นจุดหมายที่รองลงมา

การที่ได้วิจัย–วิจารณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราชว่า ไม่ใช่จุดอันสำคัญในการถูกบุกนั้น ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าการลำเลียงทหารไม่สะดวก เพราะคลองเล็กและยังมากไปด้วยโคลนตมอีกด้วย นอกจากนี้คณะทหารเสนาธิการยังวิจารณ์ต่อไปอีกว่า นอกจากจะบุกตามจุดต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว ปัจจามิตรจะต้องใช้พลร่มเข้าทำการจู่โจมจุดยุทธศาสตร์อันสำคัญ ๆ เช่นสนามบินเป็นต้น

- ๖๘ -

ญี่ปุ่นบุกท่าแพ

ครั้นแล้วใกล้รุ่งสางของวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๔ ญี่ปุ่นก็ยกพลขึ้นบกในประเทศไทยหลายจังหวัด

พลโทศักดิ์ เสนาณรงค์ ผู้บัญชาการกองพลที่ ๖ ตลึงงันเมื่อได้รับรายงานทางโทรเลขว่า ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่จังหวัดสงขลา เมื่อเวลา ๐๒.๐๐ น. แล้วเหตุการณ์ต่อมาก็คือ เสียงแตรแจ้งเหตุสำคัญ ก็ดังสะท้านขึ้นทั่วบริเวณกองพลที่ ๖ ในขณะนั้น ฝนยังพรำอยู่อย่างหนักทีเดียว

พอสิ้นเสียงแตรนายทหาร นายสิบ พลทหาร ก็พร้อมที่จะเผชิญหน้ากับผู้มารุกรานอธิปไตยของเรา พลโทศักดิ์ เสนาณรงค์ ผู้บัญชาการกองพลที่ ๖ อยู่ในสภาพของนักรบอย่างสมบูรณ์ ฝนยังคงพรำอยู่มิได้ขาดระยะ กองพันต่างๆ อยู่ในลักษณะพร้อมที่จะเคลื่อน ไหว ให้เป็นไปตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา พลโทศักดิ์ เสนาณรงค์ ได้มีคำสั่งให้กองพันต่าง ๆ เคลื่อนกำลังไปช่วยยันลูกพระอาทิตย์ยังจังหวัดสงขลา

ท่ามกลางฝนกระหน่ำ รถยนต์บรรทุกทหารจากกองพลที่ ๖ ก็เริ่มขบวนออกจากกองพลและกองพันอย่างโกลาหลวุ่นวาย เสียงเครื่องยนต์ครางกระหึ่ม พุ่งตรงไปยังสถานีรถไฟแห่งจังหวัดนครศรีธรรมราช

ในระหว่างการเคลื่อนพลเพื่อไปเสริมกำลังยังจังหวัดสงขลานั้น นายสิบโทประสาท สิทธิวิลัย แห่งกองทหารปืนใหญ่ก็วิ่งกระหืดกระหอบเข้ามารายงาน พลโทศักดิ์ เสนาณรงค์ ว่า

"ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ท่าแพ"

และในเวลาเดียวกันนั้นเสียงปืนก็แผดคำรามขึ้น ครั้นแล้วกองพันต่างๆ ที่กำลังจะเคลื่อนพลไปช่วย ก็ต้องหยุดชงัก แต่ได้รับคำสั่งให้ไปต้านทานการยกพลของญี่ปุ่นที่ท่าแพ

กองรักษาการณ์อันมี ร.ต.ผ่อง พ่วงดวงงาม ได้เข้าปะทะกับญี่ปุ่นอย่างกล้าหาญ เสียงปืนดังกึกก้องที่ตลาดท่าแพ ท่ามกลางของเสียงปืนที่ดังกัมปนาทระหว่างกองรักษาการณ์กับญี่ปุ่นที่ยกพลขึ้นบกที่ท่าแพนั้น กองพันทหารปืนใหญ่ที่ ๑๕ เริ่มซัลโวญี่ปุ่นอย่างหนักหน่วง และกองพันที่ ๓๙ เริ่มสาดกระสุนเข้าใส่ญี่ปุ่นดุจดังห่าฝนนอกจากนี้ กองพันต่าง ๆ ก็เข้าสมทบร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับทหารกองรักษาการณ์ในแนวหน้า นอกจากนี้ หน่วยยุวชนในความบังคับบัญชาของ ร.อ.สอาด เขมะสุนทร ก็พร้อมที่จะเสียสละชีวิต เพื่อความเป็นเอกราชของชาติไทย

สถานะการณ์ในตอนนี้ เป็นสถานะการณ์อันรุนแรงฉกาจฉกรรจ์ทีเดียว เพราะฝ่ายญี่ปุ่นลำเลียงทหารเข้ามาไม่หยุดยั้ง การรบเป็นไปอย่างรุนแรง ทหารไทยใจกล้าคงสาดกระสุนใส่ญี่ปุ่นอย่างมิได้หวาดเกรง ต่างก็ล้มตายกันเป็นระนาว ฝ่ายญี่ปุ่นได้ทุ่มเทกำลังอย่างมิได้เสียดมเสียดายเพราะต้องการเผด็จศึกให้รวดเร็วที่สุด แต่ก็ไม่สามารถเป็นไปได้ตามเจตน์จำนง เพราะการต้านทานของเราเป็นไปอย่างเหนียวแน่น แม้ว่าอาวุธยุทโธปกรณ์ของเราจะไม่มีประสิทธิภาพเท่าเทียมกับญี่ปุ่นก็จริง แต่ความแกล้วกล้าอาจหาญกันแล้ว ทหารไทยมิได้ด้อยน้อยหน้าทหารญี่ปุ่นเลย ญี่ปุ่นรุกเข้ามาไทยก็รุกเข้าไป ต่างก็เสียชีวิตดุจดังใบไม้ร่วง การยุทธในบริเวณเบางแห่งถึงกับตลุมบอนกันยับ ดาบปลายปืนของทหารไทยปักอกทหารบูชิโด และดาบปลายปืนของทหารบูชิโดก็ปักอกทหารไทย มันเป็นวีรกรรมอันน่าสรรเสริญและสดุดียิ่ง ทั้งสองสิ้นชีวิตอยู่ใกล้เคียงกัน

การต่อสู้ ยิ่งทวีความดุเดือดยิ่งขึ้นนั้น แต่แล้วเหตุการณ์อันฉกาจฉกรรจ์ก็สิ้นสุดยุติลง โดยคำสั่งของจอมพล ป. ความว่า

"ให้ระงับการต่อต้าน ปล่อยให้ญี่ปุ่นผ่านไป ขณะนี้รัฐบาลกำลังเจรจา"

-๖๙-

ญี่ปุ่นบุกสงขลา

ขณะที่ชาวสงขลา กำลังหลับสนิทอยู่อย่างเป็นสุขนั้น กองทัพเรือแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ์ มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๑๕ ลำ พร้อมด้วยเรือลำเลียงทหารประมาณ ๔๐ ลำ เรือดังกล่าวนี้ ค่อย ๆ เข้าจอดที่เกาะหนูและเกาะแมว ลูกแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ์ ก็พากันขนอาวุธยุทโธปกรณ์ ลงเรือท้องแบนอย่างโกลาหลอลหม่านท่ามกลางความหนาวเหน็บ และลมหนาวพัดกระหน่ำอยู่ตลอดเวลา เรือท้องแบนบรรทุกทหาร พร้อมด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์ก็เคลื่อนขบวนภายในความมืดที่ปกคลุมสงขลาอย่างเงียบสงบ ถ้าจะมีเสียงดังเกิดขึ้นบ้าง ก็เป็นเสียงสนครวญคราง ระคนด้วยเครื่องยนต์ที่ติดตั้งอยู่ภายในเรือท้องแบน

ชั่วเวลาไม่นานนัก ขบวนเรือบรรทุกทหาร ก็พุ่งตรงเข้าสู่ฝั่งทันที

คำสัมภาษณ์ ของจอมพล ป. ที่กล่าวว่า

"เราเชื่อแน่ว่า ญี่ปุ่นคงจะไม่ทำลายสัญญา ไม่รุกรานซึ่งกันและกันนั้น ดูจะเป็นความมั่นใจของจอมพล ป. อย่างเหลือเกิน และมีความเคารพนับถือในสัญญาระหว่างประเทศมากเกินไป ดูแต่เยอรมันกับรัสเซียเถอะ แม้ว่าจะทำสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกัน แต่แล้วในที่สุดเยอรมัน ก็บุกรัสเซียอย่างสายฟ้าแลบ เพราะฉะนั้น บรรดาสนธิสัญญาระหว่างประเทศ จึงหาความหมายอันใดมิได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องดำเนินไปตามรัฐประศาสโนบายของประเทศ"

แม้ว่า อสูรย์สงครามกำลังเคลื่อนตัวเข้ามายังชายฝั่งแห่งจังหวัดสงขลาแล้ว แต่ทว่าชาวจังหวัดสงขลา ก็ยังคงหลับสนิทนิทรา โดยมิได้มีความสำนึกว่า มหาภัยอันใหญ่ยิ่งกำลังคุกคามชีวิตของเขาอยู่ บรรดาลูกพระเจ้าจักรพรรดิที่เคยได้ชัยชนะรัสเซีย และกำลังไล่เลียะ-พะจีนมาเป็นเวลาช้านาน กำลังผ่าความหนาวเคลื่อนกำลังเข้าสู่จังหวัดสงขลาอย่างโกลาหล

แน่ละ ! เงาแห่งความมหาประลัย เงาแห่งเลือดราดสาดกระจาย กำลังจะเปิดฉากการละเลงเลือดขึ้นแล้ว เพราะทหารในจังหวัดสงขลาได้เตรียมพร้อมแล้ว เพื่อกวาดล้างผู้บุกรุกอธิปไตยของไทย

ขณะที่กองทัพลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์ กำลังเคลื่อนขบวนเข้ามาอย่างองอาจกล้าหาญนั้น ก็เป็นการบังเอิญมีครอบครัวชาวประมงได้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อหน้าต่อตาเช่นนั้น ก็เข้าใจว่า เป็นการยกพลขึ้นบกของประเทศใดประเทศหนึ่งอย่างแน่นอน ชาวประมงคนนั้น ก็รีบรุดไปรายงานกับข้าหลวงประจำจังหวัดให้ทราบ

หลวงอังคณาณุรักษ์ ข้าหลวงประจำจังหวัดสงขลา เมื่อได้รับรายงานจากชาวประมงดังนั้น ก็ทราบโดยทันทีทีเดียวว่า จะต้องเป็นญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกอย่างไม่ต้องสงสัย เพราะรูปการณ์ในทางการเมืองขณะนั้น มันก็เป็นการบอกเหตุการณ์อยู่อย่างแน่ชัดแล้วว่า ประเทศที่จะเหยียบย่ำอธิปไตยของไทย และละเมิดความเป็นกลางของเรานั้น จะต้องเป็นญี่ปุ่นอย่างไม่มีปัญหา เพราะญี่ปุ่นมีการเคลื่อนไหวในด้านการเมืองการทูตอยู่ตลอดเวลา

เมื่อได้พิจารณาเหตุการณ์โดยตลอดแล้ว ก็เกิดความเชื่อมั่นอย่างแน่นอนว่า จะต้องเป็นญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกอย่างแน่นอน ดังนั้นหลวงอังคณานุรักษ์ จึงได้โทรศัพท์แจ้งให้ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๑๘ ทราบโดยทันที

"**ญี่ปุ่นยกพล**ขึ้นบกสงขลา ส่งกำลังไปยับยั้งด่วน"

ครั้นแล้ว ต่อจากนั้น เสียงแตรเป่าบอกเหตุการณ์ก็ดังขึ้น เป็นสัญญาณบอกให้ทราบว่า เหตุการณ์อันร้ายแรงได้อุบัติขึ้นแล้ว

ภายในเวลาเพียงไม่กี่นาที ที่กองบัญชาการก็พร้อมเพรียงไปด้วยทหารไทยใจทะแกล้ว พร้อมที่จะเผชิญสถานะการณ์กับลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์อย่างมิหวั่นไหว เพราะทหาร

ไทยนั้นก็มีเลือดนักสู้เข้มข้นมาแต่โบราณกาลแล้ว ดูเหมือนจะมีเลือดเป็นนักสู้ร้อนแรงกว่าเลือดแห่งลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์เสียด้วยซ้ำไป บรรดากีฬาที่มีการต่อสู้กันบนเวทีนั้น ไม่มีกีฬาชนิดไหน หรือกีฬาของประเทศใด จะมีการต่อสู้กันดุเดือดรุนแรง โหดเหี้ยม และน่าหวาดเสียวเหมือนกีฬามวยไทย แม้แต่คาราเต้ของญี่ปุ่นที่นับว่าเก่งกาจแล้ว ยังถูกนักมวยไทยเตะลงนอนอย่างง่ายดาย

ผู้บังคับการจังหวัด เริ่มสั่งการตามแผนที่ได้กำหนดไว้แล้ว ท่านได้ส่งกำลังส่วนหนึ่งไปทำการต้านญี่ปุ่นที่ ๓ แยกสำโรง พร้อมกันนั้นก็ส่ง เอส. โอ. เอส. ไปยังกองพันทหารราบที่ประจำอยู่ที่หาดใหญ่ เพื่อให้ยกกำลังมาช่วยโดยด่วน

ระหว่างที่กองทหารไทยกำลังตระเตรียมการที่จะรณรงค์กับญี่ปุ่นนั้น ปรากฏการณ์ว่า ส่วนหนึ่งของทหารญี่ปุ่นถือธงชาติไทย–ญี่ปุ่นเดินคู่เคียงกันมา ในการที่ทหารญี่ปุ่นถือธงชาติไทย–ญี่ปุ่นเคียงคู่กันนี้ บางทีอาจเป็นด้วยว่า ทางผู้บังคับบัญชาของญี่ปุ่นอาจบอกทหารของเขาให้รู้ว่า การยกพลขึ้นบกในครั้งนี้ ไทยได้ให้ความร่วมมือด้วย หรือในการที่ญี่ปุ่นทำไปเช่นนั้น จะด้วยความประสงค์อย่างไรไม่ทราบ

กองทหารญี่ปุ่นค่อย ๆ เคลื่อนขบวนมา ท่ามกลางชาวจังหวัดสงขลากำลังหลับไหล เสียงรองเท้าญี่ปุ่นที่ย่ำไปบนถนน และเสียงครวญครางของรถยนต์ มันมิได้ทำให้ชาวจังหวัดสงขลาตื่นจากนิทรารมย์เลย เขาไม่รู้ดอกว่า ภายใน ๒–๓ นาทีข้างหน้านั้น จังหวัดสงขลาจะกลายเป็นสมรภูมิเลือดเกิดขึ้นระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

แต่แล้ว กองหน้าของญี่ปุ่น ก็ตรงเข้ายึดศาลากลางจังหวัดตลอดจนที่ทำการของรัฐบาลไว้เกือบทุกแห่งโดยปราศจากการต่อสู้ใด ๆ ทั้งสิ้น การเคลื่อนพลเข้ายึดจังหวัดสงขลาของกองทัพญี่ปุ่นนี้ ทางตำรวจแห่งจังหวัดสงขลาได้ทราบเหตุการณ์ และออกทำการต้านทานอย่างสุดความสามารถ ท่ามกลางแห่งความหนาวเหน็บและมีบรรยากาศอันเย็นยะเยือก เสียงปืนก็ดังกัมปนาทขึ้น แม้ถึงว่า กำลังตำรวจจะมีอยู่เพียงเล็กน้อยก็ตาม แต่ถึงกระนั้น ก็ต่อสู้ต้านทานกับญี่ปุ่นอย่างห้าวหาญชาญชัย

จากเสียงปืนอันกึกก้องกัมปนาทนี้เอง ทำให้ชาวจังหวัดสงขลาพากันตื่นขึ้นด้วยความตระหนกตกใจ เสียงเด็กพากันร้องจ้าทุกทิศ ทุกทาง บางคนเปิดหน้าต่างออกมาดู ก็แลเห็นทหารญี่ปุ่นเต็มบ้านเต็มเมืองไปทั้งนั้น เสียงโครม ๆ คราม ๆ ดังขึ้นไม่ขาดระยะ นั่นหมายความว่า ต่างคนต่างก็ทะยานออกจากบ้านด้วยความตระหนกตกใจ บางคนก็หอบลูกจูงหลานด้วยการเสียงร้องระงม

สภาพของจังหวัดสงขลาไม่แตกต่างอะไรกับกรุงปารีสเมื่อใกล้จะแตก เต็มไปด้วยเสียงร้องคร่ำครวญครางของเด็ก ผสมผสานไปด้วยเสียงปืนอันกึกก้อง ดังนั้น สภาพของจังหวัดสงขลาในยาม ๐๒.๐๐ น. มันสุดแสนจะสับสนอลหม่านเป็นที่สุด

ท่ามกลางแห่งความสับสนอลหม่านนี้เอง การต่อสู้ของตำรวจก็เป็นไปอย่างดุเดือดห้าวหาญ แม้กำลังจะน้อยกว่า แต่ก็มิได้ทำให้การต่อสู้นั้นอ่อนแอลงเลย แสดงให้เห็นชัดทีเดียวว่า เลือดตำรวจไทยนั้น มีความแข็งแกร่งเพียงใด

อีกส่วนหนึ่งของกองทัพญี่ปุ่น อันเป็นกองพลจักรยานยนต์ ได้เคลื่อนขบวนด้วยเสียงอันดังหูดับตับไหม้ ไปตามถนนสงขลา–หาดใหญ่ ด้วยมีความมุ่งหมายจะเข้ายึดกองพันทหารที่ตั้งอยู่ที่หาดใหญ่ ส่วนกองทัพอีกกองหนึ่งมุ่งตรงไปทางสามแยก

ส่วนทางด้านตลาดสามแยกสำโรงนั้น พ.อ. หลวงประหารข้าศึก และ พ.ท. ชุมพร มีระนาม ได้เตรียมแผนการณ์ซัลโวกองทหารญี่ปุ่นไว้พร้อมสรรพ ปืนใหญ่ได้เข้าที่ตั้งยิงไว้อย่างแข็งแรง ปืนกลหนักและปืนกลเบา ก็อยู่ในลักษณะเตรียมพร้อมที่จะซัลโวญี่ปุ่นในทันทีทันใด ส่วนทหารราบก็ฝังตัวอยู่ในที่กำบังตามแผนการณ์ที่ได้เตรียมล่วงหน้าไว้ แปลว่ากองทหารญี่ปุ่นจะเดินลอยชายอย่างเข้ายึดสงขลานั้น มิได้เป็นอันขาด

กองทหารญี่ปุ่นอีกกองหนึ่งเคลื่อนกำลังตรงไปยังกองพันทหารที่ตั้งอยู่สวนตูล การเคลื่อนที่โดยปราศจากการขัดขวางนี้แหละ ทำให้ลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์ชักจะคำแหง บางทีเขาจะเข้าใจว่า กองทหารที่สวนตูลนั้น กำลังนอนหลับอยู่ด้วยความสุขารมย์ หรือไม่ก็อาจจะให้ญี่ปุ่นผ่านไปโดยเสรีก็อาจเป็นได้ เพราะตลอดเวลาแห่งการเคลื่อนที่เข้ามา ไม่เห็นมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นเลย แต่บางทีญี่ปุ่นอาจไม่คิดก็ได้ว่าเราเตรียมแผนการณ์ไว้ต้อนรับญี่ปุ่นอย่างสวยงามทีเดียว

ครั้นแล้ว กองทหารญี่ปุ่นก็เคลื่อนกำลังเข้ามาใกล้ ๆ จนถึงสามแยกสำโรง

ทันใดนั้น เสียงปืนใหญ่ฝ่ายเราก็แผดคำรามขึ้น เป็นการเปิดสัมพันธไมตรี และทำการปฏิสันถารลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์อันทรงเกียรติ แล้วต่อจากนั้น เราก็อภินันทนาการด้วยปืนกลเบา ปืนกลหนัก และปืนเล็กและอาวุธนานาชนิด ในการที่มันบังอาจเหยียบย่ำเกียรติทหารไทยมารุกรานอำนาจอธิปไตยของเรา มาทำลายความเป็นกลางของเรา

สามแยกสำโรง กลายเป็นทะเลเลือด และเสียงแห่งมัจจุราชดังกึกก้องระหว่างปืนต่อปืน ระหว่างชีวิตต่อชีวิต การโรมรันพันตูด้วยเลือดราดสาดกระจายอย่างน่าสยดสยองที่สุด ทหารไทยใจกล้าสู้แค่ตาย ความตายเป็นเรื่องเล็ก ชาติ เอกราช อธิปไตย เป็นเรื่องสำคัญกว่าความตาย เราจะไม่ยอมให้ลูกพระเจ้าแห่งจักรพรรดิ์ จะมีวิญญาณบูชิโดหรือนักรบซามูไร จะชนะรัสเซียมาแล้วในอดีต จะไล่เลี้ยะ–พะจีนในปัจจุบัน หรือจะเป็นคาราเต้อันเก่งกาจหรือจะเป็นอะไรก็เชิญเป็นไปเถิด แต่ทหารไทยนั้นไม่เคยหวั่นไหวอะไรเลย จะเคยชนะรัสเซีย เคยเลี้ยะจีนยักษ์หลับแห่งเอเซียมาแล้วก็ไม่สำคัญ แต่ความสำคัญก็คือ แต่ละก้าวของญี่ปุ่นที่ก้าวเข้ามานั้น มันจะต้องได้รับการต้านทานขัดขวางอย่างหนักหน่วงและทรหดอดทนที่สุดจากทหาร ทะแกล้วแห่งสวนตูล เพราะคติของ พล.๖ มีอยู่ว่า "ตัวตายดีกว่าชาติตาย" หรือมีภาษิตประจำกองพลว่า "ชาติ เกียรติ วินัย กล้าหาญ เสียสละ สามัคคี" นั้น มันมีอยู่ในสายเลือดแห่งกองพลที่ ๖ อย่างสมบูรณ์

การต้านทานอย่างแกล้วกล้าอาจหาญของทหารสวนตูลนั้น ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ ๑๕ คือนายพันเอก ขุนแถวเถลิงพล ก็ได้รับคำสั่งทางวิทยุจากผู้บังคับกองพลใหญ่ให้ทำการต้านทานกองทัพของพระเจ้าจักรพรรดิ์จนวาระสุดท้าย และในเวลาเดียวกันนั้นเอง พลทหารติดต่อก็เข้ามารายงานว่า ทางสงขลาขอให้ส่งกำลังช่วยด่วนด้วย และในขณะนั้นกองทัพแห่งพระมหาจักรพรรดิ์ ก็กำลังเคลื่อนที่จากสงขลาพุ่งตรงไปยังหาดใหญ่

ไม่รีรอให้เป็นการเสียเวลากองพันทหารราบที่ ๑๕ อันอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของพันเอก ขุนแถวเถลิงพลก็เคลื่อนกำลังอย่างเร่งรีบตรงไปยังจุดหมายดังกล่าวนั้นทันที จุดยุทธวิธีอันสำคัญนั้นก็คือ น้ำน้อย อันเป็นสถานีเล็ก ๆ แต่ทว่า มันมีความสำคัญมากในทางยุทธศาสตร์

และยุทธวิธี เพราะเป็นศูนย์กลางรวม ระหว่างทางรถไฟหาดใหญ่–สงขลา และถนนหาดใหญ่ จึงเป็นจุดอันสำคัญทั้งในด้านยุทธวิธีและยุทธศาสตร์

หลังจากได้เคลื่อนกำลังไปสู่จุดดังกล่าวแล้ว กำลังทหารก็ถูกบรรจุตามแผนการณ์อย่างรีบด่วน นายทหาร นายสิบ พลทหาร ผู้รักชาติรักเกียรติ รักอิสระภาพ ก็เตรียมพร้อมต้อนรับลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์อย่างมิได้หวาดเกรง สถานีน้ำน้อยจะเป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งแห่งการนองเลือด กองพันทหารราบที่ ๑๕ ภายใต้การบังคับบัญชาของ พ.อ. ขุนแถวเถลิงพล จะยับยั้งศึกอย่างสุดฤทธิ์สุดแรงทีเดียว

กองพลจักรยานยนต์ของญี่ปุ่นส่งเสียงดังสะท้าน พุ่งตรงไปยังสถานีน้ำน้อย ทหารไทยจ้องมองความกำแหงหาญของญี่ปุ่นอย่างไม่แคร์ พลปืนเล็กถูกประทับอยู่กับไหล่อย่างแน่นกระชับปืนกลหนักปืนกลเบาปืนใหญ่ทหารราบ เตรียมพร้อมจะอภินันทนาการลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์ให้สาสม เพราะมันมาเหยียบย่ำเกียรติของเรา และทำลายความเป็นกลางของเรา ดังนั้น เราจำเป็นจะต้องต้อนรับขับสู้ให้สมเกียรติภูมิในฐานะที่เป็นลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์ผู้เกริกเกียรติในเอเซีย

กระสุนนัดแรกเริ่มคำรณคำรามขึ้นทันที การสู้รบได้เปิดฉากขึ้นแล้ว นาทีแห่งมัจจุราชเริ่มต้นแล้ว อ้อ ! ไม่มีปัญหา ลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์จะต้องเสียชีวิตไม่มากก็น้อย เรายิงโต้ตอบกันดังสนั่นหวั่นไหวไปทีเดียว เพราะลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์ ก็ไม่ใช่เล่นเหมือนกัน เขาเคยสร้างเกียรติประวัติอันยิ่งใหญ่มาแล้ว โลกยอมรับนับถือเขาว่า เป็นประเทศมหาอำนาจ แต่เขาจะเป็นอะไรก็ช่างมันเถอะ ข้อสำคัญก็อยู่ที่ว่า เราจะสู้กับญี่ปุ่นเป็นคนสุดท้าย

ถ้าจะตายขอให้ลือชื่อกระฉ่อน
ไม่ขอตายเยี่ยงสุกรที่ นอนขาย
ตายเพื่อชาติศาสน์กษัตริย์วิบัติกาย
ตายเป็นตายไม่หวั่นหวาดเพื่อชาติเอย

การโรมรันพันตู ที่สถานีน้ำน้อยและที่สามแยกสำโรง กำลังโรมรันพันตูกันอย่างฉกาจฉกรรจ์ยิ่ง การยิงโต้ตอบดังสะเทือนสะท้านแทบว่าพสุธาจะพลิก ปืนใหญ่ของเราซัลโวอย่างหนักหน่วง ฝ่ายญี่ปุ่นเสียเปรียบเราอยู่บ้าง ทั้งนี้ ก็เพราะว่าชัยภูมิที่ญี่ปุ่นยึดอยู่นั้นเป็นชัยภูมิที่มิได้มีการดัดแปลงให้เหมาะสม สำหรับฝ่ายเรานั้น ได้วางแผนเตรียมการณ์ไว้นานแล้ว เพราะฝ่ายเสนาธิการของกองพลที่ ๖ ได้ติดตามการเคลื่อนไหวในทางการเมือง การทูตของญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิด เพราะเราตระหนักดีอยู่ว่า ไทยจะหลีกเลี่ยงการรุกรานไม่พ้นและเราก็รู้กันมานานแล้วว่า ญี่ปุ่นต้องบุกเราแน่ เพราะมีความจำเป็นทางยุทธศาสตร์ และเศรษฐสงคราม เหตุผลดังกล่าวนี้ เราจึงได้เปรียบญี่ปุ่นและสามารถตรึงญี่ปุ่นให้หยุดอยู่กับที่

ท่ามกลางแห่งการณรงค์อันเต็มเปี่ยมไปด้วยความฉกาจฉรรจ์นั้น อรุณก็เริ่มเบิกฟ้าทันที จากดวงอาทิตย์โผล่ขอบฟ้านี้เอง เราแลเห็นแนวรบของญี่ปุ่นได้ถนัด ในแนวรบของญี่ปุ่นนั้นนักรบชาวซามูไร นอนตายกันเกลื่อนกราดอยู่บนถนน ฝ่ายเราก็ล้มตายไปอย่างน่าอนาถใจเหมือนกัน

ท่ามกลางแห่งการดวลกันด้วยปืนเสียงกึกก้องกัมปนาทอยู่นั้น เราเห็นทหารฝ่ายญี่ปุ่นชูธงขาวขึ้น แต่ไม่มีประโยชน์ อาจเป็นกลอุบายก็ได้ ฝ่ายเรายังคงกระหน่ำอยู่อย่างไม่แยแส **เพราะ**เจตนาของญี่ปุ่นนั้น ไม่ต้องการรบกับไทยเพราะไทยไม่ใช่ ศัตรูของญี่ปุ่นศัตรูของญี่ปุ่นก็คือพวกจักรพรรดินิยม และพวกจักรวรรดินิยมต่างหาก ญี่ปุ่นต้องการเคลื่อนทัพไปโดยเร็วที่สุด เมื่อฝ่ายญี่ปุ่นเห็นเราต้านทานอย่างเหนียวแน่นเช่นนี้ เพื่อเผด็จศึกให้อวสานลงโดยรวดเร็ว เครื่องบินนับร้อยได้โผนทะยานขึ้นจากเรือบรรทุกเครื่องบิน ชั่วเวลาเพียงไม่กี่นาทีนกเหล็กแห่งโตเกียวนับร้อย ก็ครวญครางกระหึ่มเหนือฟ้าสงขลา ส่วนหนึ่งประมาณ ๕๐ ลำพุ่งตรงไปยังจังหวัดปัตตานี อีกส่วนหนึ่งพุ่งตรงไปยังสวนตูล แล้วต่อจากนั้นก็ได้ยินเสียงของการระเบิดดังสนั่นหวั่นไหว พร้อมกับควันเพลิงดำทมึนพวยพุ่งขึ้นสู่อากาศ แล้วก็มีแสงไฟลุกรุ่งโรจน์ขึ้นในทันทีทันใด

หมายความว่า ญี่ปุ่นดำเนินกับเราอย่างชนิดเผด็จศึกแล้ว เสียงตูม ตูม ตูม ดังอยู่มิได้ขาดระยะ แต่ถึงเช่นนั้นก็ดี มันก็มิได้ทำให้ขวัญของทหารไทย ต้องสูญเสียไปด้วย คำว่า

"ชาติ, เกียรติ, วินัย, กล้าหาญ, เสียสละ, สามัคคี" อันเป็นอุดมคติของกองพลที่ ๖ นั้น ยังคงก็กก้องกังวานอยู่ในประสาทโสตรทั่วทุกตัวตน ความสำนึกในเกียรติภูมิ หน้าที่ และความเป็นเอกราชของประเทศ จึงมิได้ทำให้ทหารของชาติทั้งมวลเกิดขวัญหนีดีฝ่อแต่ประการใด

ท่ามกลางเสียงระเบิด ทหารไทยใจกล้า ก็ทำการซัลโวอย่างไม่ยอมหยุดยั้งพึ่งเสียงโดยมิได้คำนึงถึงมฤตยูที่ส่งเสียงลั่นฟ้า และเสียงระเบิดตูมตาม ครืนครัน ปืนใหญ่คงกระหน่ำยิงการเคลื่อนที่ของกองทหารญี่ปุ่นอย่างสุดความสามารถ และในทำนองเดียวกัน ปืนใหญ่จากเรือรบของญี่ปุ่นก็กระหน่ำเราอย่างเป็นบ้าเป็นหลังไปเหมือนกัน ยิ่งกว่านั้นหลังแนวรบของญี่ปุ่นภายใต้การอำนวยการของนายพลมาชิตะแม่ทัพญี่ปุ่นผู้เจนศึก ก็ใช้เรือท้องแบนลำเลียงทหารขึ้นบกอยู่มิได้ขาดสาย นอกจากการลำเลียงทหารขึ้นบกอย่างโกลาหลแล้ว ก็ยังลำเลียงรถถังขนาดต่าง ๆขึ้นสู่ฝั่งเป็นการใหญ่

จากนั้น รถถังนับสิบก็ส่งเสียงดังสนั่นหวั่นไหวไปตามถนนสายต่าง ๆ ในจังหวัดสงขลา ตามติดด้วยทหารเป็นกลุ่ม ๆ รถถังส่วนหนึ่งมุ่งตรงไปยังสวนตูล และน้ำน้อย การเคลื่อนกำลังอย่างเร่งรีบของนายพลมาชิตะนี้ ก็มีจุดมุ่งหมายจะเผด็จศึกให้เร็วที่สุดเท่าที่มันจะเร็วได้ถ้าถูกหน่วงเหนี่ยวไว้นาน จะทำให้การต้านทานของอังกฤษมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพราะมีเวลาเตรียมตัวได้เป็นอย่างดีที่สุด เห็นจะเป็นเพราะเหตุนี้ นายพลมาชิตะ จึงได้ทุ่มเทกำลังพลังอันมหาศาล เขาจัดการกับเราอย่างเต็มที่ดังนั้น การรบจึงทวีความดุเดือดยิ่งขึ้นแม้ว่าญี่ปุ่นจะได้เพิ่มปริมาณมากขึ้น แต่เราไม่มีอะไรเพิ่มขึ้นมาเลย แต่ก็มิได้ทำให้การต้านทานของทหารไทยนั้นอ่อนแอลงปืนใหญ่สวนตูล คงทำการกระหน่ำยิงที่มั่นของข้าศึกอยู่ตลอดเวลา ทั้งปืนกลหนักและปืนกลเบา ก็รัวเสียงดังสะท้านหวั่นไหว พวกปืนเล็กก็ปล่อยเปรี้ยงปร้างอย่างไม่ยอมถอย การสัประยุทธชิงชัย ได้เป็นไปอย่างทรหด แต่ละฝ่ายต้องสูญเสียชีวิตลงเป็นจำนวนมากแต่ฝ่ายญี่ปุ่นน่าจะเสียหายหนักกว่าไทยเพราะตั้งอยู่ในชัยภูมิอันไม่ค่อยสู้จะดีนัก

การบุกใกล้กับความมหาพินาศเข้ามาทุกที เพราะนายพลมาชิตะเริ่มนำเอาอ้ายเสือโคร่งที่เคยที่เคยบุกรัสเซีย–จีน ซึ่งเคยได้ชัยชนะมาแล้วนั้น นำเอามาใช้กับเราบ้าง พร้อมกันนั้นปืนใหญ่ที่เคยได้กระหน่ำปอร์ตอาเธอร์และยิงกรุงปักกิ่ง เทียนสินมาแล้ว ก็เริ่มเข้าที่ตั้งยิงเพื่อ

กลุ่มสวนตูลและน้ำน้อย แต่ยังมิทันที่ฉากแห่งการยุทธอันแตกหักจะเปิดฉากขึ้น จนเวลานั้นเป็นเวลา ๑๔.๐๐น. กองบัญชาการรบแนวสามแยกสำโรงก็ได้รับโทรเลขฉบับหนึ่ง มีใจความสำคัญว่า

"ให้หยุดการต้านทาน ปล่อยให้ญี่ปุ่นผ่านไป"

แต่โทรเลขฉบับนี้ ก็มิได้หยุดยั้งการสู้รบให้สงบลงได้ ทั้งนี้ เพราะถือว่า คำสั่งในโทรเลขนั้น มิใช่คำสั่งโดยตรงจากผู้บังคับบัญชา โทรเลขฉบับนั้น จึงหาความหมายอะไรมิได้เลย การต่อสู้ต้านทานก็คงดำเนินต่อไป

ระหว่างที่การต่อสู้กำลังดำเนินไปอย่างรุนแรงนั้น ทางฝ่ายญี่ปุ่นได้ทราบว่า การเจรจาฝ่ายไทย และฝ่ายญี่ปุ่นที่กรุงเทพ ฯ นั้น ได้เป็นไปในทำนองว่า จอมพลป. ให้กองทัพไทยและกองทัพญี่ปุ่นหยุดยิง ดังนั้น ทางฝ่ายญี่ปุ่นก็ได้ให้ทหารถือธงขาวเดินเข้ามาเพื่อเปิดการเจรจาหรือยุติการรบแต่แล้ว ทหารญี่ปุ่นคนนั้นก็ล้มฮวบลงเพราะถูกยิง แล้วบุคคลต่อมาก็ถูกยิงอีก เหตุการณ์ที่เป็นเช่นนี้เพราะฝ่ายเรามิได้รับคำสั่งให้หยุดการต้านทาน ส่วนคำสั่งฉบับแรกนั้นก็เป็นไปโดยไม่ถูกต้องสายบังคับบัญชา แต่ที่สุด โทรเลขอีกฉบับหนึ่งก็มาจากกรุงเทพ ฯ โทรเลขฉบับนี้ลงนามผู้บังคับบัญชาการทหารสูงสุด มีใจความสำคัญว่า

"ให้หยุดการต้านทานปล่อยให้ญี่ปุ่นผ่านไปได้ กำลังเจรจากันอยู่"

เมื่อได้รับคำสั่งจากผู้ บัญชาการทหารสูงสุด คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และก็ทันทีทันใดนั้นเองเสียงแตรเป่าหยุดการรบก็ดังสะท้านขึ้น ที่สุด สงครามเลือดอันหฤโหดทารุณก็สุดสิ้นลงเมื่อเวลา ๑๔.๐๐น. เศษ ๆ เป็นอันว่า เลือดและชีวิตได้ปิดฉากแล้วด้วยคำสั่งของผู้ บัญชาการทหารสูงสุด

-๗๐-

บุกปัตตานี

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่จังหวัดปัตตานี ข้าพเจ้าใคร่จะขอแนะนำให้ท่านรู้จักผู้บังคับกองทัพร่างเล็กใจทะแกล้วสักเล็กน้อยก่อน เพราะท่านผู้บังคับกองพันแห่ง ร. พัน. ๔๒ ร่างเล็กใจทะแกล้วผู้นี้นั้น ท่านมีวิญาญาณแห่งการเป็นนักการทหาร ๑๐๐% ความกล้าหาญของนโปเลียน โปนาปาร์ตหรือความองอาจกล้าหาญของจอมพลเนย์ หรือความกล้าหาญของพลเรือเอก เคานต์โตโงผู้พิชิตปอร์ตอาเธอร์ หรือจะเป็นความกล้าหาญของท่านผู้ใดก็ตามเถิด แต่ถ้าหากพูดถึงความกล้าหาญ เมื่อคราวครั้งญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกในประเทศไทยกันแล้ว พักเอกขุนอิงคยุทธบริหารผู้บังคับกองพัน ร. พัน. ๔๒ ก็มิได้น้อยหน้าวีรบุรุษ หรือวีรกรรมของบุคคลใดในการต้านทานกองทัพแห่งลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์

ท่านผู้บังคับกองกองพันผู้นี้ มีความรักชาติร้อนแรง มากข้อนี้ ข้าพเจ้า ขอยืนยันเพราะข้าพเจ้าเป็นทหารคนหนึ่งในกองพันนี้ จึงทราบดีว่าท่านมีความกล้าหาญ และรักชาติเพียงใด

คราใดพันเอก ขุนอิงคยุทธบริหาร ผู้บังคับกองพันร่างเล็กใจทะแกล้ว เรียกประประชุมนายทหาร นายสิบ พลทหารที่หน้ากองพัน เมื่อท่านได้กล่าวถึงวีรกรรมของบรรพบุรุษไทย หรือคราใดที่กล่าวถึงการสูญเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งสุดท้าย หรือกล่าว ถึงเหตุการณ์ใน ร.ศ. ๑๑๒ ท่านผู้บังคับกองพันผู้รักชาติยิ่งกว่าชีวิต จะมีน้ำตาไหลรินออกมาโดยมิรู้สึกตัว ถ้าพูดเกี่ยวกับชาติครั้งใด เป็นอันรับรองได้ทีเดียวว่า น้ำตาของผู้บังคับกองพันจะต้องไหลอาบหน้า บางครั้งถึงกับชงักการพูดไปชั่วขณะ ในชีวิตแห่งการเป็นทหารของข้าพเจ้า ยังไม่เคยเห็นผู้บังคับกองพันคนใด มีความรู้สึกรุนแรงในเรื่องชาติ เหมือนท่านผู้บังคับกองพันคนนี้

ถ้าเกี่ยวกับชาติ เอกราช อธิปไตย ศักดิ์ศรีและเกียรติศักดิ์แล้ว ท่านผู้บังคับกองพันร่างเล็กใจทะแกล้ว จะเอาชีวิตของตนเองเป็นเดิมพันทีเดียว ด้วยความเด็ดขาดเข้มแข็งของผู้บังคับกองพัน จึงเป็นกองพันที่ได้รับความไว้วางใจมากแก่ผู้บัญชาการแห่งกองพลที่ ๖ คือ พลโทศักดิ์ หลวงเสนาณรงค์ ท่านมีความมั่นใจในกองพันนี้ ที่สู้แค่ตาย หรือสู้จนคนสุดท้าย จากความเข้าใจของผู้บัญชาการกองพลที่ ๖ เป็นความเข้าใจที่ถูกต้องที่สุด กล่าวคือท่านผู้บังคับกองพันได้สูญเสียชีวิตไปในสมรภูมิอย่างห้าวหาญที่สุด ซึ่งในการต่อต้านญี่ปุ่นครั้งนั้น ไม่มีผู้บังคับกองพันคนใดเสียชีวิตในสมรภูมิเลย

ท่านผู้บังคับกองพันมีนิสัยคล้ายกับนโปเลียน โปนาปาร์ตและจอมพลเนย์ ทหารเอกของนโปเลียน กล่าวคือ ชอบคลุกคลีตีโมงอยู่กับทหาร เป็นกันเองกับทหาร แต่เป็นคราวเคราะห์ร้ายของท่าน จึงมาต้องเสียชีวิตอย่างสุดแสนสยดสยอง

พันเอก ขุนอิงคยุทธบริหาร มีอุดมคติคล้าย ๆ กับนโปเลียนมหาราช ฮิตเล่อร์ ซีซาร์ มุสโสลินี ริเชอร์เลียว คือถืออุดมคติที่ว่า **"ไม่มีอะไรที่เป็นไปไม่ได้"** "ข้าพเจ้าไม่รู้จักว่าความอ่อนแอคืออะไร" ในชีวิตของท่านผู้บังคับกองพัน ไม่มีลักษณะแห่งความอ่อนแอ ไม่รู้จักว่าความกลัวคืออะไร ไม่รู้จักว่า "เป็นไปไม่ได้" ในชีวิตของข้าพเจ้าไม่เคยพบเห็นผู้บังคับกองพันคนใด นำทหารวิ่งทุกวันอาทิตย์ จากบ่อทองจนถึงสถานีโคกโพธิ์ ร่างเล็กแต่ทว่าเต็มไปด้วยความแข็งแกร่ง แม้ว่าจะมีอายุมากกว่า ๔๐ ปีขึ้นไปแล้ว แต่ก็ยังสามารถนำนายทหาร นายสิบ พลทหาร วิ่งโดยไม่หยุดเป็นระยะทางไม่น้อยกว่า ๘ กิโลเมตร นี่คือผู้บังคับกองพันที่แท้จริง นี่คือวิญญาณแห่งนักรบที่สมบูรณ์ นักรบที่แท้จริงนั้น จะต้องมีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ใช่มีร่างกายอวบอ้วนเป็นหมูตอน เราจะเห็นโดยทั่วไปว่าผู้บังคับกองพัน ผู้บังคับกองร้อย แม้แต่นายพล ก็มีพุงพลุ้ยอ้วนท้วนราวกับหมูตอน ข้าพเจ้ามองไม่เห็นเลยว่า เขาจะเป็นผู้นำทหารอันแข็งแกร่งได้อย่างไร ?

นอกจาก พ.อ. ขุนอิงคยุทธบริหาร จะเป็นนักการทหารที่แท้จริงแล้ว ท่านผู้บังคับกองพันยังมีจิตใจเป็นทะแกล้ว และเป็นบุคคลที่ขยันขันแข็ง และมีการปรับปรุงตัวเองอยู่เสมอ ทุกเวลาเช้าจะเห็นขุนอิงคยุทธบริหาร บริหารร่างกายด้วยการเล่นบาเดี่ยวและบาคู่ ตลอดจนบริหารร่างกายด้วยแบบบริหารอย่างทหาร มาทำงานเช้าที่สุด ตกตอนเย็นแทนที่จะกลับไป

พักผ่อนเยี่ยงผู้บังคับกองพันทั้งหลาย แต่กลับขี่จักรยานเสือหมอบทาสีแดง ออกไปดูการฝึกทหารตามหน่วยต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ พอตกตอนกลางคืน ก็ดอดไปตรวจดูทหารตามกองร้อยต่างๆ แทบทุกคืน ถ้าวันไหนไม่ได้มาตรวจตราทหาร ท่านก็บึ่งไปสังเกตการณ์ในตัวเมืองปัตตานี เพราะเหตุการณ์ตอนนั้น ได้มีชนชาวญี่ปุ่นเป็นจำนวนมากมาพักตามโรงแรมต่าง ๆ ในจังหวัดปัตตานี บางครั้งมีชาวญี่ปุ่นลักลอบเข้าไปหลังกองพัน เพื่อลอบทำการจารกรรม และสำรวจพื้นที่ต่าง ๆ

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วก็คือ ท่านเป็นนักการทหารที่แท้จริง และเข้มแข็งสมกับเป็นทหารจริง ๆ

ถ้าประเทศไทยมีผู้บังคับกองพันที่แข็งแกร่ง มีบุคคลิกลักษณะเป็นผู้นำดุจดังเช่นขุนอิงคยุทธบริหารแล้ว ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นอย่างหนักแน่นว่า กองทัพไทยของเราจะมีประสิทธิภาพอันน่าเกรงขามมิใช่น้อย และจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่การป้องกันประเทศ และจะเป็นกำลังอันสำคัญในการดำเนินรัฐประศาสโน-บายของประเทศทีเดียว

แม้ว่าญี่ปุ่นจะจุดชนวนสงครามขึ้นที่เพิร์ลฮาเบอร์ เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ แม้ว่าหนังสือพิมพ์จะพาดหัวเกรียวกราวถึงการเคลื่อนไหวของกองทัพญี่ปุ่นว่า กองทัพเรือญี่ปุ่นได้ใช้ผีจักรมุ่งตรงมายังอ่าวไทย ถึงกระนั้นก็ดีในตอนเย็นของ วันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ที่สถานีโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ก็เต็มไปด้วยความชุลมุนวุ่นวายไปด้วยทหารกองหนุนที่ถูกระดมเข้ามาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลาง และในตอนเย็นของวันนั้น รถยนต์สงครามได้บรรทุกทหารจากโคกโพธิ์มายัง ร. พัน. ๔๒ อย่างโกลาหล กว่าจะลำเลียงทหารหมดสิ้น ก็เป็นเวลาเกือบ ๒ ทุ่มเศษ ทหารที่ได้ทำการระดมเข้ามา ยังมิทันที่จะได้จ่ายไปยังหน่วยต่างๆ เพราะเป็นเวลามืด ไม่สามารถที่จะดำเนินการให้เป็นที่เรียบร้อยได้ จึงให้ทหารไปพักผ่อนกันเสียก่อน

คืนนั้น บ่อทองอยู่ภายใต้ความเงียบสงัด ลมหนาวโกรกพัดกระหน่ำอยู่ตลอดเวลา โคมสวรรค์ส่องแสงเจิดจ้าระยิบระยับจับขอบฟ้าอย่างน่าดู นาน ๆ จะได้ยินเสียงไวโอลินดังมาแต่ไกล เสียงของไวโอลินดังลอยลมมานี้ ก็คือการเล่นลครมะโหย่งอันเป็นศิลปชนิดหนึ่ง

ของไทยอิสลาม ภายในบริเวณ ร. พัน. ๔๒ ตกอยู่ภายใต้แห่งความเงียบสงัด และความเย็นยะเยียบ ท่ามกลางแห่งความวังเวงนี้เอง ก็ได้ยินเสียงทหารยามกองรักษาการณ์เคาะระฆังขึ้น ๒ ครั้ง และก็ทันใดนั้น เสียงม้าหลังกองร้อยที่ ๔ ส่งเสียงร้องอย่างเอ็ดอึง แต่ไหนแต่ไรมามันไม่เคยส่งเสียงร้องเช่นนี้มาก่อนเลย แล้วก็มิช้ามินานนักเจ้าม้าประหลาดพวกนั้นก็พากันก่อการจลาจลพังคอกกันออกมาอย่างอุตลุด มหัศจรรย์ไปยิ่งกว่านั้น วัวที่ผอมโกโรโกโรคบัคโกรกเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก ก็พากันพังคอกออกมาอีก เจ้าวัวจำนวน ๕๐ ตัวพากันวิ่งจ้าละหวั่นเสียงสนั่นหวั่นไหว คืนนั้นทั้งคืน ทั้งม้าและวัววิ่งกันสับสนอลหม่านภายในกองพัน มันน่าแปลกประหลาดเสียจริง ๆ เป็นเพราะเหตุใดหนอ เจ้าม้าและวัวจึงได้เตลิดเปิดเปิงในคืนนี้ เพราะนับตั้งแต่ ร. พัน. ๔๒ มาตั้งอยู่เกือบปีเศษ เจ้าวัวและม้าไม่เคยวิ่งเพ่นพล่านเหมือนคืนนี้ บางทีเจ้าวัวและม้าเหล่านี้ จะบอกปรากฏการณ์ลางร้ายที่จะเกิดขึ้นแก่ ร. พัน. ๔๒ ก็ได้

เรื่องของปรากฏการณ์ลางร้าย เป็นเรื่องลึกลับและมหัศจรรย์ ไม่มีใครบอกได้ว่ามันเกิดขึ้นจากอำนาจอะไร แม้แต่พวกฝรั่งเองก็เรียกปรากฏการณ์เช่นนี้ว่า "Occult power" (อำนาจลึกลับ)

อันเกี่ยวแก่ลางร้ายจะอุบัติเกิดขึ้นแก่ ร. พัน. ๔๒ นั้น เรื่องมันมีอยู่ว่า ที่ตั้งกองพันนั้นมีภูเขาอยู่ลูกหนึ่ง บนยอดภูเขานั้นมีพระเจดีย์ตั้งอยู่องค์หนึ่ง พระเจดีย์องค์นี้เป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนในตำบลบ่อทองมาก เพราะแทบทุกปีราษฎรจะนิมนต์พระขึ้นไปทำบุญตักบาตรกันที่นั่น บางครั้งก็มีงานสมโภชเฉลิมฉลองกันเป็นการใหญ่

ก่อนที่ญี่ปุ่นจะยกพลขึ้นบกที่จังหวัดปัตตานีนั้น เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๔๘๔ พระเจดีย์บนยอดเขาบ่อทอง ถูกฟ้าผ่ายอดด้วนลง การเกิดฟ้าผ่าพระยอดเจดีย์บนยอดเขาบ่อทองนี้ ราษฎรในตำบลบ่อทองได้พากันโจษจรรย์กันมาก คนหัวโบราณละแวกนั้น ได้พากันทำนายว่า ร. พัน. ๔๒ จะตั้งอยู่ไม่ได้ หรือไม่เช่นนั้น พันเอกขุนอิงคยุทธบริหารจะต้องตาย ข่าวนี้แพร่ไปทั่วจังหวัดปัตตานี แต่สำหรับตัวขุนอิงค ฯ มิได้หวั่นไหวต่อข่าวนี้เลย เพราะขุนอิงค ฯ เป็นบุคคลที่ไม่เชื่อโชคลาง หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในโลก แต่ก็เพื่อให้การโจษจรรย์นั้นหมดสิ้นไป ท่านก็เริ่มปรึกษาหารือบรรดานายทหารทั้งปวง ที่จะสถาปนาพระเจดีย์ยอดด้วนให้กลับดีอย่างเดิม และพร้อมกันนั้น ท่านก็ดำริห์จะให้มีงานเฉลิมฉลอง ๗ วัน ๗ คืน แต่ความดำริห์ริเริ่มนี้ ยังไม่ทันสัมฤทธิ์ผล ก็พอดีญี่ปุ่นยกพลขึ้นบุกในจังหวัดปัตตานีเสียก่อน

ในการที่คนหัวโบราณพยากรณ์เหตุการณ์ จะถือว่าเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระก็ไม่ได้ เหตุการณ์ในทำนองนั้นนั้น เคยมีมาแต่โบราณกาลนานมาแล้ว และแม้แต่ปัจจุบันนี้ เหตุการณ์อันลึกลับก็ปรากฏให้เราเห็นอยู่เสมอ เช่น ร. ๘ ก่อนจะถูกลอบปลงพระชนม์ ก็เกิดดาวหางขึ้น ๓ วัน ๓ คืน ก่อนที่จะเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งสุดท้าย ก็เกิดสุริย์ขึ้นบนนภา ก่อนเกิดการปฏิวัติในสมัยพระปกเกล้า ฯ ก็เกิดดาวหางขึ้นกลางนภาเหมือนกัน ก่อนจอมพล ป. จะเสียอำนาจให้แก่จอมพลสฤษดิ์ ฯ ก็เกิดสุริย์ขึ้นกลางพระนคร

เรื่องของลางร้ายดังกล่าวนี้ ท่านจะเชื่อหรือไม่ก็ตามใจท่าน แต่เหตุการณ์มันบังเกิดขึ้นเช่นนั้นจริง ๆ

ข้าพเจ้า ขอหวนมากล่าวถึงเหตุการณ์ใน ร. พัน. ๔๒ ต่อไป ขณะที่ทั้งม้าและวัวพากันวิ่งวุ่นวายอยู่ในบริเวณ ร. พัน. ๔๒ นั้น ในคืนนั้น ทางด้านจังหวัดปัตตานี ญี่ปุ่นเริ่มลำเลียงทหารขึ้นบก ส่วนหนึ่งของตำรวจและยุวชนได้เกิดการปะทะกับญี่ปุ่น เสียงปืนชนิดต่าง ๆ ดังสนั่นหวั่นไหว และในตอนตี ๓ ของคืนนั้นเอง หลวงสุนาวินวิวัฒน์ข้าหลวงประจำจังหวัดปัตตานี ก็โทรศัพท์เสียงลั่นมายัง บก. ร. พัน ๔๒.

"ฮัลโหล ฮัลโหล ร. พัน. ๔๒ ใช่ไหมครับ นี่หลวงสุนาวินวิวัฒน์พูด กรุณาเรียนผู้บังคับกองพันด้วยว่า มีข้าศึกไม่ทราบว่าชาติใด ยกพลขึ้นบกที่ปัตตานี เวลานี้ ตำรวจและยุวชนกำลังต้านทานอยู่ ส่งกำลังมาช่วยด่วน"

เท่านั้นเอง จ.ส.อ. เครือ นาคประเสริฐ นายทหารเวรแห่ง ร. พัน. ๔๒ ก็ถลาพรวดพลาดเข้าไปยังโต๊ะตัวหนึ่งที่พลแตรเดี่ยวกำลังนอนฝันหวานอยู่ เขาเขย่าร่างของพลแตรเดี่ยวอย่างแรง

เจ้าพลแตรเดี่ยวลุกขึ้นด้วยอารามตกใจ เมื่อได้รับคำบอกเล่าว่า มีข้าศึกยกพลขึ้นบกที่จังหวัดปัตตานี พลแตรเดี่ยวก็ลุกขึ้นคว้าแตรเดี่ยววิ่งลงไปที่สนามหน้ากองบังคับการ

ทันทีทันใดนั้น เสียงแตรเดี่ยวก็ส่งเสียงกังวานกึกก้องทั่วบริเวณแห่ง ร. พัน. ๔๒ ตอนนี้ ร. พัน ๔๒ เต็มไปด้วยบรรยากาศอันเคร่งเครียด บรรดานายทหาร นายสิบต่างก็ลุกขึ้น

อย่างสับสนอลหม่าน เพราะเสียงแตรนั้นบอกให้รู้ว่า สถานะการณ์อันร้ายแรงได้อุบัติขึ้นแล้ว ต่างก็รีบแต่งตัวสรวมเครื่องสนาม ท่ามกลางแห่งความตกตลึงพรึงเพริดของลูกน้อยและเมียรัก เครื่องรางของขลัง ที่แขวนอยู่ข้างขวา ถูกสรวมใส่คอด้วย ความมั่นใจใน ความคงกระพันชาตรี เสร็จสรรพแล้วต่างก็รีบวิ่งออกจากที่พักอย่างไม่คิดชีวิต เพื่อไปจัดหมวดหมู่ของตนตามระเบียบ

เหตุการณ์ ในกองร้อยจะเป็นไปอย่างไรนั้น ข้าพเจ้าของดกล่าว แต่จะขอกล่าวถึงบ้านขุนอิงค์ ฯ เพราะก่อนเป่าแตรเกิดเหตุสำคัญนั้น จ.ส.อ. เครือ นาคประเสริฐ ได้ให้พลทหารติดต่อไปรายงานเหตุการณ์ให้ทราบแล้ว ขุนศึกใจทะแกล้วกำลังแต่งตัวอยู่อย่างพัลวัน อ้ายซันทหารรับใช้ประจำตัว วิ่งหัวหมุนเพื่อเสนอสนองความต้องการของผู้บังคับกองพัน

เมื่อแต่งตัวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้บังคับกองพันก็ผลุนผลันลงจากเรือน คว้าได้เสือหมอบคู่ชีวิตก็ควบอย่างสุดกำลังมายัง บก. ร. พัน. ๔๒

จ.ส.อ. เครือ นาคประเสริฐ ปราดเข้ารายงานเหตุการณ์ทันที เมื่อได้รับรายงานโดยย่อแล้ว ขุนอิงค ฯ ก็ควบจักรยานคู่ชีวิตไปยังกองรักษาการณ์อย่างรวดเร็ว

ณ ที่ตั้งกองรักษาการณ์ ปรากฏว่า ทหารเข้าแถวอยู่อย่างพรักพร้อมแล้ว เมื่อขุนอิงคยุทธบริหารไปถึงสิบโทสอน (นามสกุลจำไม่ได้) ก็ปราดเข้าไปรายงานทันที

"กระผมสิบโทสอน ผู้ช่วยผู้กองรักษาการณ์ ได้รับรายงานจากข้าหลวงประจำจังหวัดว่า มีข้าศึกมายึดจังหวัดปัตตานีครับ

ขุนอิงค์ ฯ ยืนฟังสิบโทสอนรายงานอยู่ด้วยความร้อนรน เพราะเสียงปืนแห่งการต่อสู้ระหว่างทหารญี่ปุ่นกับตำรวจและยุวชนทหารดังอยู่ตลอดเวลา แน่ละ การต่อสู้ของตำรวจและยุวชนทหารนั้น คงจะเป็นไปอย่างทารุณโหดร้ายเป็นแน่แท้ ข้าพเจ้าเคยได้เล่าถึงอุปนิสัยของขุนอิงค ฯ แก่ผู้อ่านไว้แล้วว่า ในปทานุกรมอุดมการณ์ของท่านนั้น คำว่า "ความกลัวไม่มี" คำว่า "ความอ่อนแอไม่รู้จัก" คำว่า "เป็นไปไม่ได้ไม่มีอยู่กับ ร. พัน. ๔๒"

ขุนอิงค ฯ เคยได้กล่าวอยู่เสมอ เมื่อมีการประชุมทหารทั้งกองพันว่า **"ถ้าข้าศึกมารุกรานเรา ทหารทุกคนต้องสู้ตาย ทหารคนใดก็ตาม ถ้าหากหนีออกจากแนวรบ หรือไม่กล้าที่จะเผชิญหน้ากับศัตรูหมู่ปัจจามิตร ก็ควรจะถอดเครื่องแบบออกเสีย แล้วเอาซิ่นผู้หญิงสรวมแทน"**

นอกจากนี้ ขุนอิงคยุทธบริหารเคยพูดบ่อย ๆ ว่า

"ถ้าข้าศึกบุกเรา ต้องตีให้ตกทะเลไป"

"ที่สุด.....ท่านยังกล่าวอีกว่า "ถ้าใครขี้ขลาดตาขาว ก็ควรลาออกจากอาชีพทหารเสียดีกว่า"

เมื่อได้ฟังรายงาน ส.ท. สอน ผู้ช่วยผู้บังคับกองรักษาการจบลงแล้ว ท่านก็สั่งการด้วยเสียงอันเฉียบขาดว่า

"ให้ผู้ช่วยผู้บังคับกองรักษาการณ์ นำทหารในกองรักษาการทั้งหมด ไปยันข้าศึกไว้ ห้ามมิให้ถอยเป็นอันขาด"

ท่านกล่าวต่อไปอีกว่า

"ที่ฉันพูดนี่เข้าใจไหม ?"

"เข้าใจครับ"

ลิบโทสอนตอบ

ไปได้อย่าลืม ชาติ, เกียรติ, วินัย กล้าหาญ, เสียสละ สามัคคี"

เท่านั้นเอง ทหารกองรักษาการณ์ ภายใต้กองบังคับบัญชาของสิบโทสอน ก็กรูเกรียวกันขึ้นรถยนต์สงคราม ปืนกลหนัก ๒ กระบอก ถูกแบกขึ้นรถอย่างเร่งรีบ แล้วทันใดนั้น เสียงเครื่องยนต์ก็ดังสะท้านขึ้น พร้อมกันนั้น รถยนต์สงครามก็ผ่าความหนาวออกไปจากกองรักษาการณ์ไปอย่างรวดเร็ว ทหารภายในรถยนต์สงคราม ต่างก็กำคอปืนแน่น คำว่า "ชาติ เกียรติ, วินัย, กล้าหาญ, เสียสละ, สามัคคี," ของท่านผู้บังคับกองพันกล่าวนั้น ยังระทึกกึกก้องอยู่ในมโนภาพ ทุกคนนึกถึงชาติ นึกถึงเอกราช นึกถึงอธิปไตย และความเป็นอิสรภาพของประเทศ

รถยนต์สงครามแล่นออกจาก ร. พัน. ๔๒ มุ่งหน้าไปยังจังหวัดปัตตานี ตลาดบ่อทองอันเป็นตลาดเล็กๆ เราได้ยินเสียงเด็กร้องจ้าเขาเหล่านั้นต่างก็วุ่นวายกันอยู่ด้วยเก็บข้าวของอันมีค่า เสียงร้องไห้ของเด็กดังเซ็งแซ่อย่างน่าสงสาร สงครามมันช่างโหดร้ายและทารุณที่สุด แต่ถึงกระนั้นก็ดี โลกก็ยังตระเตรียมสงครามกันอยู่เสมอ ชีวิตมนุษย์เห็นจะหลีกเลี่ยงสงครามยาก เพราะสงครามกลายเป็นเครื่องมือความสำเร็จในการดำเนินรัฐประศาสโนบาย ระหว่างประเทศ

รถยนต์สงครามคงฮ้อเต็มเหยียด มุ่งหน้าไปยังจังหวัดปัตตานี เสียงปืนยังคำรณคำรามกึกก้อง ทหารแห่งกองพัน ๔๒ บนรถยนต์สงครามต่างนั่งนิ่ง ร. พัน ๔๒ จะต้องสู้ตาย สิบโทสอนผู้ช่วยผู้บังคับกองรักษาการณ์สั่งเด็ดขาดว่า ถ้าทหารคนใดหนีออกจากยุทธภูมิ เป็นยิงทันที ทุกคนต้องสู้ตาย และปฏิบัติให้เป็นไปตามคำสั่งของผู้บังคับกองพัน

รถยนต์สงครามวิ่งผ่านสถานีตำรวจหนองจิก เสียงไชยโยให้กำลังใจดังอยู่บนสถานีตำรวจ ประชาชนพี่น้องชาวหนองจิก ยืนเรียงรายอยู่ข้างถนน ต่างก็ไชยโยเสียงดังกึกก้อง แม้ว่ารถยนต์สงครามจะผ่านอำเภอหนองจิกมาไกลแล้ว แต่เสียงไชยโยก็ยังได้ยินอยู่

ไม่มีทหารคนใดดอกที่คิดจะหลบหนี ทุกคนปฏิญาณตนว่าจะสู้จนชีวิตดับ เพื่อความเป็นเอกราชของชาติไทย และเพื่อเกียรติแห่ง ร. พัน ๔๒ รถยนต์เคลื่อนใกล้เสียงปืนเข้าไปทุกที แสงไฟจากรถยนต์พุ่งจ้าออกไปตามถนน สองฝากถนนมองดูคล้ายทะเลสาป เพราะขณะนั้น น้ำท่วมไร่นาสาโทแทบทุกแห่ง ยังเหลืออยู่ก็แต่ถนนเท่านั้น แต่ถนนบางแห่ง

ก็มีน้ำเจิ่งอยู่ รถยนต์สงครามวิ่งใกล้เข้าไปจวนจะถึงวัดนพวงศ์เข้าทุกที เสียงปืนคำรามลั่นอยู่ในจังหวัดปัตตานี เราก็ไม่ทราบเหมือนกันว่า ตำรวจและยุวชนทหาร กำลังทำการต่อสู้กับศัตรูอยู่จุดไหน

ไฟรถยนต์สว่างจ้าไปตามถนน รถยนต์สงครามวิ่งเลยวัดนพวงศ์มานิดหนึ่ง เราก็แลเห็นทหารญี่ปุ่นกำลังเคลื่อนที่เข้ามาเป็นแถวยาวเหยียด รถยนต์สงครามหยุดกึกลงในทันทีต่างคนก็กระโดดลงขยายแถวในบริเวณแห่งนั้น ส่วนปืนกลหนักคงทำการตั้งยิงบนรถยนต์สงคราม

เมื่อได้เตรียมการพรักพร้อมแล้ว ปืนกลหนักบนรถยนต์สงครามก็เริ่มสาดกระสุนไปยังทหารญี่ปุ่นที่กำลังเคลื่อนที่เข้ามาทันที แล้วกระสุนปืนเล็กของเรา ก็กระหน่ำข้าศึกเข้าไปอย่างไม่ยับยั้ง เสียงทหารญี่ปุ่นร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวด เพราะเป็นการยิงในระยะเผาขน จากนั้น การต่อสู้ระหว่างทหารญี่ปุ่น ๑ กองพัน กับทหารกองรักษาการณ์ประมาณ ๑ หมวด ก็เริ่มเปิดฉากขึ้นทันที

พลปืนกลหนักบนรถยนต์สงคราม กระหน่ำข้าศึกอย่างมิได้ลืมหูลืมตา ฝ่ายญี่ปุ่นก็ยิงโต้ตอบเราอย่างดุเดือด ฝ่ายเราจะเสียเปรียบญี่ปุ่นอยู่บ้าง ก็คือญี่ปุ่นได้ขุดหลุมปืนกลตลอดระยะทางมา และ ณ บริเวณการยุทธแห่งนั้น ญี่ปุ่นก็ขุดหลุมปืนกลเตรียมการไว้แล้วเป็นอย่างดี ยิ่งไปกว่านั้นก็คือ กำลังทหารญี่ปุ่นมากกว่าเราหลายสิบเท่า ข้าพเจ้าทราบในภายหลังว่า ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกในจังหวัดปัตตานีถึง ๑ กองพลใหญ่ ถึงแม้ว่าเราจะมีกำลังน้อยกว่า แต่ทว่า เราก็ได้ทำการต่อสู้อย่างห้าวหาญ สมศักดิ์ศรีและเกียรติทหารไทย

การต่อสู้ได้ทวีความดุเดือดฉกาจฉกรรจ์ยิ่งขึ้น เพราะฝ่ายญี่ปุ่นได้ส่งกำลังมาสมทบเข้ามาอีก และนำเอาปืนใหญ่มาซัลโวเราอย่างโกลาหล แต่ถึงอย่างไรก็ตาม พลปืนกลหนักบนรถยนต์สงคราม ก็ยังคงทำหน้าที่ของเขาอยู่อย่างอาจหาญ เขายิงกวาดข้าศึกอย่างมิได้คำนึงถึงชีวิต เพราะถึงเวลาแล้วที่เขาจะต้องแสดงวีรกรรมให้ชาวโลกตระหนักว่า เลือดของการเป็นนักสู้ของทหารไทยนั้น มันไม่แพ้ทหารชาติใดในโลก

ข้าพเจ้าขอยุติการรบระหว่างทหารญี่ปุ่นกับทหารไทยไว้เพียงแค่นี้ก่อน ข้าพเจ้าจะได้กล่าวถึงเหตุการณ์ใน ร. พัน. ๔๒ บ้าง

เมื่อขุนอิงคยุทธบริหารสั่งการให้กองรักษาการณ์ไปยับยั้งข้าศึกไว้แล้ว จากนั้น ขุนอิงคยุทธบริหารก็รีบรุดมายังที่ชุมนุมพลหน้ากองบังคับการ และหน่วยต่าง ๆ ก็ได้มาประชุมพร้อมกันแล้ว จากนั้น ขุนอิงคยุทธบริหารก็สั่งให้กองร้อยต่าง ๆ เคลื่อนที่ไปช่วยกองรักษาการณ์ที่กำลังต้านทานญี่ปุ่นอยู่

เมื่อได้สั่งการเคลื่อนที่แล้ว ขุนอิงคยุทธบริหารก็เรียก พ.ต. วารีย์ อินทรทัต รองผู้บังคับกองพันมาสั่งการเกี่ยวแก่ครอบครัวนายทหารและนายสิบ รวมทั้งการอำนวยการส่งกำลังตามแผนการณ์ที่ได้วางกำหนดล่วงหน้าไว้

หลังจากได้สั่งการกับรองผู้บังคับกองพันเป็นการเรียบร้อยแล้ว ขุนอิงคยุทธบริหารก็ไปขึ้นรถประจำตำแหน่งที่จอดรอคอยอยู่ใกล้ ๆ กับกองบังคับการ ส.ต. ผัน นายสิบคนขับรถประจำตำแหน่ง ก็เหยียบอย่างสุดชีวิตชีวา ท่านผู้บังคับกองพันนั่งนิ่งขรึม ตามอุปนิสัยของท่าน รถยนต์ประจำตำแหน่งผ่านตลาดบ่อทองไปด้วยความเร็วสูงมาก แต่ถึงเช่นนั้นก็ดี ก็ยังไม่เป็นที่ถูกอกถูกใจของผู้บังคับกองพันอยู่นั่นเอง

ขุนอิงคฯ ให้ ส.ต. ผัน เร่งความเร็วขึ้นอีก คราวนี้รถวิ่งราวกับจรวด เมื่อรถยนต์วิ่งใกล้เข้ามาจวนจะถึงสะพานข้าม ระหว่างที่จะไปอำเภอหนองจิก จากแสงไฟหน้ารถที่พุ่งปราดออกไปราวกับไฟฉาย ป.ต.อ. ส.ต. ผัน และขุนอิงคฯ ก็แลเห็นจุดดำ ๆ อยู่ข้างหน้า แต่ก็ไม่ทราบว่าจุดดำที่อยู่ข้างหน้านั้นเป็นอะไร รถประจำตำแหน่งคงฮ้อเต็มเหยียดมิได้ลดละ เมื่อรถยนต์ประจำตำแหน่งวิ่งใกล้เข้ามา ใกล้เข้ามา ใกล้เข้ามา โดยที่ ส.ต. ผัน คนขับรถประจำตำแหน่งก็มิได้ลดความเร็วลงเลย

จุดดำ ๆ ที่มองเห็นอยู่แต่ไกลนั้น ก็กลายเป็นรถบรรทุกปืนใหญ่ทหารราบ อันมี ร.ต. เฉลียว สวามิวัสดิ์ เป็นผู้บังคับหมวด รถบรรทุกปืนใหญ่ทหารราบบังเอิญเกิดการตายขึ้นกลางทาง ร.ต. เฉลียวฯ จึงให้ทหารรุนท้ายรถ เพื่อให้รถยนต์ติด แต่รถยนต์ก็ไม่ติด

ขุนอิงคยุทธบริหารจ้องมองด้วยความตกตะลึง เพราะจุดดำ ๆ นั้นคือรถยนต์ทั้งคันขวางหน้าอยู่ และก็มีทหารรุนรถอยู่อย่างพัลวัน เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ จึงเหลือความสามารถของ ส.ต. ผัน จะชลอรถให้ลดความเร็วลงได้ เพราะอยู่ในระยะกระชั้นชิดติดพันเหลือเกิน ถ้าจะเบรคก็หมายความว่า รถยนต์คงพลิกคว่ำพลิกหงายไปหลายต่อหลายทอด ชีวิตคงไม่รอด

จอดไม่ต้องแจว ครั้นจะวิ่งตรงไปก็ชนกับรถยนต์ข้างหน้า ยิ่งจะซ้ำร้ายใหญ่ ไม่ใช่ชีวิตขุนอิงคฯ หรือชีวิตของ ส.ต. ผัน แต่เป็นชีวิตของทหารอีกหลายสิบคนที่กำลังหันหลังให้ และทำการรุนรถกันอยู่เป็นโกลาหล เมื่อเหตุการณ์เข้าที่คับขันเช่นนี้ ส.ต. ผัน ก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรเหมือนกัน

แต่ก็ในทันใดนั้น ขุนอิงคยุทธบริหารได้ตะโกนขึ้นจนสุดเสียงว่า

"อ้ายผัน รถยนต์ขวางหน้า เลี้ยวลงคลองโว๊ย"

เมื่อสิ้นเสียงผู้บังคับกองพันตะโกน เสียงรถยนต์ประจำตำแหน่งก็ดังโครมขึ้นทางขวามือของถนน รถยนต์ทั้งคันไปนอนหมอบอยู่ในคลองอย่างเงียบสงบ ผู้บังคับกองพันหน้าแตกเลือดไหลอาบ ส.ต. ผัน มิได้เป็นอันตรายอะไร

ทหาร ป. ราบ เห็นเหตุการณ์เช่นนั้นเข้า จึงวิ่งกันเข้าไปที่รถประจำตำแหน่ง แต่ยังไม่ทันที่จะเข้าช่วยผู้บังคับกองพันร่างเล็กใจทะแกล้ว ท่านก็เปิดประตูรถออกมาพร้อมด้วย ส.ต. ผัน บริเวณหน้าผากของผู้บังคับกองพันแตก เพราะกระทบเข้ากับกระจกหน้าอย่างแรง จึงทำให้ใบหน้าของท่านอาบไปด้วยเลือด แต่แม้ว่าจะมีพฤติการณ์เป็นเช่นนั้นก็ดี ขุนอิงคฯ มิได้ส่งเสียงร้องครวญครางแสดงอาการเจ็บปวดออกมาเลย ขุนอิงคฯ เอามือปาดเลือดที่ใบหน้าอย่างมีใจเป็นปกติ และพร้อมกันนั้นท่านก็ควักเอาผ้าเช็ดหน้าในกระเป๋าเช็ดเลือดบริเวณหน้าผาก แล้วส่งผ้าเช็ดหน้าอันแดงฉานไปด้วยเลือดให้ ร.ต. เฉลียว สวามิวัสดิ์ ผู้บังคับหมวด ป. ราบ ไปซักในคลองเล็ก ๆ ที่มีน้ำไหลเชี่ยวกราก จากนั้น ร.ต. เฉลียวฯ ก็เอาผ้าเช็ดหน้ามาพันรอบ ๆ ศีรษะของท่านผู้บังคับกองพัน แล้วต่อจากนั้น ผู้บังคับกองพันก็บัญชาการให้ทหารช่วยกันรุนรถต่อไป แต่มันก็เป็นเรื่องที่น่ามหัศจรรย์เสียจริง ๆ เพียงเวลาไม่กี่นาทีเครื่องยนต์ก็คำรามขึ้นทันที แต่ตรงกันข้ามกับที่ ร.ต. เฉลียวฯ รุนกันเกือบชั่วโมงเครื่องยนต์ก็ไม่ติด

เมื่อเครื่องยนต์คำรณคำรามขึ้น ขุนอิงคฯ ก็ขึ้นรถไปกับปืนใหญ่ทหารราบ เสียงปืนยังคงกึกก้องกัมปนาท สิบโทสอน ผู้ช่วยผู้บังคับกองรักษาการณ์ คงทำการต่อสู้อย่างทรหด

ปืนกลหนักบนรถยนต์สงคราม ยังคงทำหน้าที่ของมันอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถประวิงข้าศึกไว้ได้อย่างน่าชมเชย การยิงโต้ตอบได้เป็นไปอย่างฉกาจฉกรรจ์รุนแรงมาก เพราะฝ่ายเราก็ได้ส่งกำลังเข้ามาช่วยแนวหน้าต้านทานญี่ปุ่นมากขึ้น แต่วีรกรรมอันน่าสดุดีและสรรเสริญอย่างยิ่งนั้นก็คือ พลทหารสวาท ยังเฟื่อง พลยิงปืนกลหนักแห่งกองร้อยที่ ๔ เขายืนหยัดซัดญี่ปุ่นอยู่บนรถยนต์สงครามอย่างอาจหาญ เขาไม่มีที่กำบังอันตรายอย่างใดเลย ท่ามกลางเสียงปืนกึกก้อง ท่ามกลางการระเบิดของปืนใหญ่ ท่ามกลางห่ากระสุนที่ทหารญี่ปุ่นระดมยิงเรามา พลทหารสวาท ยังเฟื่อง มิได้คำนึกถึงอันตรายต่าง ๆ ดังกล่าวนี้เลย เขาตั้งหน้าตั้งตาแต่ที่ ยิง ยิง ยิง ท่าเดียว จึงนับได้ว่า เขาได้แสดงวีรกรรมอย่างสุดความสามารถทีเดียว คำว่า **"ชาติ, เกียรติ, วินัย, กล้าหาญ, เสียสละ, สามัคคี"** ได้มีอยู่ในจิตใจของเขาอย่างสมบูรณ์ สมแล้วที่เขาสรวมเครื่องแบบนักรบ และเป็นกองพันเดียวเท่านั้น ที่พลโทหลวงศักดิ์เสนาณรงค์ให้ความไว้วางใจ

แต่อนิจจา . . .

วีรกรรมของเขา ก็เป็นไปไม่ได้นานเท่าใดนัก เพราะจุดต้านทานอันสำคัญอยู่ที่บนรถยนต์สงคราม ญี่ปุ่นพยายามนักหนาจะทำลายจุดสำคัญจุดนี้ ปืนใหญ่คงกระหน่ำมาในบริเวณดังกล่าวแล้ว แต่ก็คลาดแคล้วไปได้อย่างประหลาด แต่แล้วในที่สุด วาระสุดท้ายของพลทหารสวาท ยังเฟื่อง ก็มาถึง ญี่ปุ่นได้เหวี่ยงลูกระเบิดเข้ามายังบนรถยนต์สงคราม เสียงของการระเบิดดังสนั่นหวั่นไหว และพร้อมกับพลทหารสวาท ยังเฟื่อง และเพื่อน ๆ บนรถยนต์สงครามปลิวว่อนไปในอากาศ ตับไต ไส้ปอด แขนขา ปลิวไปคนละทิศคนละทาง รถยนต์สงครามเกิดเพลิงไหม้ขึ้นทันที แสงสว่างช่วงโชติจับท้องฟ้า ควันไฟม้วนตัวขึ้นสู่อากาศราวกับน้ำพุ มันเป็นสิ่งที่น่าหวาดเสียวเหลือที่จะประมาณ

จากแสงสว่าง อันรุ่งโรจน์ชัชวาลย์นี้เอง เราเห็นศพทหารญี่ปุ่นนอนตายกันเกลื่อนกราดบริเวณแห่งนั้นเนืองนองไปด้วยเลือดแดงฉาน ส.ท. สอน และพลทหารในยุทธบริเวณแห่งนั้นต่างก็พากันโศกเศร้ากับโศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้น มันเป็นภาพที่กระทบกระเทือนใจอย่างรุน

แรงฉกาจฉกรรจ์ เพราะไม่มีภาพใด ๆ มันจะเหี้ยมเกรียมสยดสยองอย่างนี้ และมันจะเป็นภาพที่ฝังอยู่ในความสำนึกอย่างมิรู้ลืม เสียงร้องโอดโอยสักคำเดียวก็มิได้ดังออกมา เป็นการสิ้นสุดแสนที่จะระทึกใจ แต่ก็เป็นวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ที่ ร. พัน. ๔๒ ได้สร้างวีรกรรมขึ้นในประวัติศาสตร์แห่งการรบเมื่อญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่จังหวัดปัตตานี

แสงเพลิง ที่โหมลุกอย่างรุ่งโรจน์ของรถยนต์สงครามนั้น รถยนต์ทหารปืนใหญ่ทหารราบ ซึ่งมีผู้บังคับกองพันนั่งมาด้วยนั้น ก็มาถึงยุทธบริเวณแห่งนั้นทันที ผู้บังคับกองพันจ้องมองดูเพลิงโหมลุกไหม้ ด้วยหัวใจอันสะท้อนสะท้าน กรามทั้งสองถูกขบกันจนเป็นสันนูน ขุณอิงค ฯ ยืนสงบนิ่งคล้ายถูกสะกดจิต ความปวดร้าวแห่งหัวใจจะมีอยู่มากน้อยเพียงใดนั้นเห็นจะไม่ต้องกล่าวกันก็ได้ เพราะเป็นที่ทราบดีอยู่แล้วว่า ท่านบูชาคนกล้าหาญ ท่านเป็นคนรักชาติ ก็บุคคลเหล่านี้ตายเพื่อชาติ ตายเพื่อเอกราช ตายเพื่อความเป็นอิสรภาพของประเทศท่อนลองนึกดูเอาเองก็แล้วกันว่า ท่านจะมีความเสียใจขนาดไหน

นายพันใจเพชรผู้นี้ ไม่เคยหยดน้ำตาให้แก่ความทุกข์ยาก หรือความเจ็บป่วยของตัวเอง แต่ถ้าเป็นไปเพื่อชาติ เพื่อวีรกรรม เพื่อเกียรติ เพื่อศักดิ์ศรี เพื่อวินัย และเพื่อประเทศชาติแล้ว น้ำตาของนายพันผู้นี้มันไหลออกมาง่ายยิ่งกว่าน้ำตาของผู้หญิงเสียอีก จอมพลเนย์ ทหารเอกนของโปเลียน โปนาปาร์ต ไม่เคยหลั่งน้ำตาให้แก่ตัวเอง เมื่อคราวถูกนำตัวไปยิงเป้ากลางกรุงปารีส แต่คราวแพ้สงครามที่วอร์เตอร์ลู จอมพลเนย์ถึงกับร้องไห้ ก็เป็นทำนองเดียวกับขุนอิงค ฯ ไม่เคยแสดงความอ่อนแอแห่งชีวิตของตัวเอง หรือเหตุการณ์ทั้งหลายอื่นอันไม่เกี่ยวกับเรื่องชาติ แต่ถ้าเป็นเรื่องชาติแล้ว ขุนอิงค ฯ อ่อนแอยิ่งกว่าผู้หญิงเสียอีก เพราะน้ำตาของขุนอิงค ฯ หลั่งง่ายเสียจริง ๆ

ขุนอิงค ฯ ยังคงยืนจ้องแสงเพลิงที่ลุกโชนอย่างตื่นตันใจ เกือบไม่มีความสะท้อนสะท้านใจครั้งใดในชีวิตของท่าน จะได้รับความรันทดสลดใจเหมือนครั้งนี้ ท่านจ้องดูอยู่ด้วยความสงบจนไฟที่ไหม้รถยนต์นั้นสงบลง

จากนั้น ขุนศึกผู้แกร่งกล้าแห่ง ร. พัน. ๔๒ กองพันทหารนักสู้ ก็ชิดเท้าเข้าหากัน พร้อมกับยกมือทำวันทยหัตถ์ เป็นการเคารพวีรกรรม เป็นการเคารพวิญญาณวีรชนผู้พลีชีวิตเพื่อชาติ ท่านพึมพัมด้วยเสียงอันเหี้ยมเกรียมว่า

"มันเป็นวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ที่พวกท่านได้ทำให้แก่ประเทศ ข้าขอให้วิญญาณของพวกท่าน จงไปสู่สรวงสวรรค์ และสุขคติเถิด"

จากนั้น ขุนอิงคยุทธบริหารก็มีคำสั่งไปยังหน่วยต่าง ๆ ให้ทำการต่อต้านอย่างสุดชีวิต เพื่อเป็นการขับไล่ญี่ปุ่นให้ตกทะเลไปให้จงได้

การรบดำเนินไปด้วยความรุนแรงยิ่งขึ้น ญี่ปุ่นใช้ทั้งอาวุธและกำลังพลมากขึ้น และจากคำสั่งของผู้บังคับกองพันให้สู้ตาย การสัประยุทธจึงเต็มไปด้วยความฉกาจฉกรรจ์ยิ่งขึ้น ปืนใหญ่ทหารราบอันอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ ร.ต. เฉลียว สวามิสวัสดิ์ ก็ยิงขัดขวางการเคลื่อนที่ของกองทหารญี่ปุ่นอย่างสุดความสามารถ ถึงแม้ว่า จะได้รับการขัดขวางอย่างรุนแรงจากปืนใหญ่ทหารราบและอาวุธนานาชนิด แต่ญี่ปุ่นก็คงรุกเข้ามาเรื่อยอย่างมิได้เสียดมเสียดายชีวิต ทั้งนี้ เจตนาการอันสำคัญของญี่ปุ่นก็คือ ต้องการเผด็จศึกให้รวดเร็วที่สุด ก็เพราะญี่ปุ่นต้องการไปโจมตีอังกฤษให้เร็วที่สุด จึงได้โหมกำลังเข้าบุกตลุยรุนแรงยิ่งขึ้น ปืนใหญ่ทหารราบของเราซัลโวต้านทานอย่างหนักหน่วง ลูกระเบิดถูกขว้างเข้ามาเสียงกัมปนาท ทำให้ชีวิตทหารของเราต้องเสียชีวิตไปหลายคน

ถึงอย่างไรก็ดี ทหารเสือแห่ง ร. พัน. ๔๒ ก็มิได้มีความหวั่นหวาดกับการโจมตีอย่างหนักหน่วงของทหารญี่ปุ่นแต่อย่างไร ทั้งนี้ เพราะว่าในแนวหน้าแห่งยุทธบริเวณนี้ มีขุนอิงค ฯ มาสั่งการร่วมเป็นร่วมตายกับทหารเหมือนนโปเลียนหรือจอมพลเนย์ เขาจะอยู่แนวหน้าเหมือนรอมเมล ขุนศึกคนสำคัญของนาซี ผู้มีฉายาว่า "สิงห์แห่งทะเลทราย" จากการคลุกคลี

ร่วมเป็นร่วมตายกับทหารของเขานี้ ทำให้ทหาร ร. พัน. ๔๒ เกิดขวัญดี และพร้อมจะร่วมเป็นร่วมตายกับท่านผู้บังคับกองพันทั้งนายทหาร นายสิบ และพลทหาร ด้วยเหตุนี้ ต่างก็ยืนหยัดต่อสู้กับญี่ปุ่นอย่างไม่ยอมถอย แม้ว่าญี่ปุ่นจะโถมกำลังหนักหนายิ่งขึ้นก็ตาม

การยิงต่อสู้กัน ตั้งแต่เวลา ๓.๐๐ น. เศษ จนดวงอาทิตย์ทาบฟ้า แสงสว่างสาดกระจายไปทั่วบริเวณ ตอนนี้เอง เราจะเห็นแนวรบของญี่ปุ่นได้อย่างถนัด ซากรถยนต์ยังคุกรุ่นอยู่ด้วยควัน ตับไตไส้ปอดยังกระจัดกระจายอยู่บนถนน ทหารนอนตายเกลื่อนในบริเวณแห่งนั้น บ้างก็ร้องครวญครางเพราะถูกสะเก็ดระเบิดและกระสุนปืน ส่วนบริเวณแนวรบของญี่ปุ่นนั้น ก็มีทหารญี่ปุ่นนอนตายเกลื่อนถนนเหมือนกัน

นอกจากแนวรบบนถนนแล้ว ญี่ปุ่นยังยึดอยู่ด้านเกาะแก่งต่าง ๆ แถว ๆ บริเวณโรงฆ่าสัตว์ด้วย หมายความว่า ทหารญี่ปุ่นได้เปรียบเราในเรื่องอันเกี่ยวแก่ชัยภูมิและที่มั่น นอกจากชัยภูมิและที่มั่นแล้ว ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกคราวนี้ราว ๆ ๑ กองพล อาวุธยุทโธปกรณ์ก็เหนือกว่าเรามาก แถมยังมีรถถังขนาดต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมากอีกด้วย แต่การต้านทานของเรา ก็เต็มไปด้วยความแน่นเหนียว ทั้งที่เรามีกำลังรบน้อยกว่าญี่ปุ่น แต่เราก็รุกเข้าไปเรื่อย ๆ

ข้าพเจ้าเคยได้กล่าวไว้หลายครั้งแล้วว่า ผู้บังคับกองพันร่างเล็กใจทะแกล้วผู้นี้เคยกล่าวเสมอๆ ว่าถ้าใครมารุกรานปัตตานี ร.พัน.๒๔ จะต้องโจมตีให้ตกทะเลไปให้จงได้ และก็ด้วยความกล้าหาญเสียสละเพื่อชาติ ทำให้ขุนอิงค ฯ ยืนขึ้นสั่งการอย่างสง่าผ่าเผย โดยมิได้หวั่นหวาดหรือเกรงกลัวต่อความตาย แต่แล้วทันใดนั้น กระสุนปืนกลของญี่ปุ่นก็รัวเข้าใส่ ขุนอิงค ฯ อย่างสนั่นหวั่นไหว ขุนอิงค ฯ ล้มฮวบลงทันที เสียงร้องครวญครางดังขึ้นอย่างน่าสงสาร แต่ปืนกลของญี่ปุ่นก็รัวเข้าใส่อย่างไม่หยุดยั้งทีเดียว

ทหาร ป.ราบ แลเห็นเห็นเหตุการณ์ต่อหน้าต่อตาเช่นนั้นเขาลืมความตาย ลืมทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต เขาปล่อยให้ผู้บังคับกองพันถูกญี่ปุ่นรัวกระสุนเข้าใส่เช่นนั้นมิได้เป็นอันขาด เมื่อเขาได้ตัดสินตกลงใจโดยเด็ดขาดเช่นนั้นแล้ว เขาก็ผวาขึ้นไปบนถนน แต่ยังมิทันถึงตัวผู้บังคับกองพันก็ถูกกระสุนญี่ปุ่นยิงตาย แล้วต่อมาคนที่ ๒–๓–๔ ก็ทำนองเดียวกัน

เสียงร้องครวญครางของผู้บังคับกองพันยังคงกังวานอยู่ ส.ต. กำแพง ผู้บังคับหมู่ ป.ราบ คนหนึ่งซึ่งได้อยู่บริเวณแห่งนั้นด้วย เมื่อเห็นเหตุการณ์เช่นนั้น ก็สุดแสนที่จะทนทาน

พึ่งเสียงร้องครวญครางอยู่ต่อไปไม่ได้ก็ค่อยๆ คลานขึ้นไปยังตัวผู้บังคับกองพัน ทหารญี่ปุ่นเห็นเช่นนั้น ก็ใช้ปืนกลยิงกราดเข้ามาอย่างหนาแน่น กระสุนต้องโคนขาหลายนัด แต่ก็กัดฟันทนคลานต่อไปด้วยความเจ็บปวดจนถึงร่างอันโชคเลือดของขุนอิงค ฯ ส.ต. กำแพง ก็ค่อย ๆ ลากตัวผู้บังคับกองพันมายังใต้ถุนสะพานใกล้ยุทธบริเวณแห่งนั้น

หลังจากนำตัวผู้บังคับกองพันมายังใต้ถุนสะพานแล้ว อาการพร่ำเพ้อของผู้บังคับกองผู้บังคับกองพันก็เริ่มขึ้น

"รุกเข้าไป ใครถอยอั้วจะยิง"

พร้อมด้วยเสียงครวญครางระคนกันไป แม้ว่า ผู้บังคับกองพันจะได้รับการบาดเจ็บปวดร้าวสักปานใด แทนที่ผู้บังคับกองพันจะรำพันรำพึงถึงความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นจากพิษกระสุนปืนแต่ขุนศึกใจทะแกล้ว กลับพร่ำเพรียกเรียกร้องให้ลูกน้องทำการรุกเข้าไปแสดงให้เห็นว่าขุนอิงค ฯ มีเลือดแห่งความรักชาติร้อนแรง มีวิญญาณในการเป็นนักรบอันแท้จริง ทุกลมหายใจเข้าออกของขุนอิงค ฯ นั้นดูจะเต็มไปด้วยเรื่อง ชาติ ชาติ ชาติ อยู่ชั่วนิรันดร

ท่ามกลางแห่งการพร่ำเพ้อรำพรรณให้ทหารเข้าไปนั้น มีเครื่องบินญี่ปุ่นบินมาจากสงขลาไม่น้อยกว่า ๕๐ เครื่อง เครื่องบินเหล่านี้บินวนเวียนเหนือยุทธภูมิด้วยเสียงดังอันลั่นฟ้าแต่ก็มิได้ทิ้งระเบิดลงมาแต่อย่างไร จากเสียงเครื่องบินอันดังสนั่นลั่นฟ้านี้เอง ทำให้ขุนอิงค ฯ พร่ำเพ้อออกมาอย่างน่าสงสารว่า

"รุกเข้าไป รุกเข้าไป รัฐบาลส่งเครื่องบินช่วยเราแล้ว ใครถอยอั้วจะยิง"

การพร่ำเพ้อรำพรรณของขุนอิงค ฯ นั้น ทำให้ทุกคนที่อยู่ในบริเวณแห่งนั้น อดที่จะตื้นตันใจเสียมิได้ ร.ต. สง่า รามณรงค์ ผู้บังคับหมวดเสนารักษ์ ซึ่งทำการรักษาพยาบาลอยู่อย่างใกล้ชิด ถึงกับหลั่งน้ำตาด้วยความสงสารผู้บังคับกองพันแน่ละ ถ้าผู้บังคับกองพัน ได้ทราบว่าเครื่องบินที่ครวญครางกึกก้องฟ้าเหนือยุทธบริเวณนั้น มันมิใช่เป็นเครื่องบินของไทยที่

ส่งมาช่วย ร.พัน๔๒ แล้วข้าพเจ้าเชื่อว่า ท่านผู้บังคับกองพันอาจช๊อคตาย หรือไม่ก็จะทำให้ผู้บังคับกองพันร้องไห้เป็นเด็ก ๆ ไปก็ได้ แต่เดชะบุญ ไม่มีใครพูดว่าเป็นเครื่องบินต่างชาติขุนอิงค ฯ เลยเข้าใจเอาเองว่าเป็นเครื่องบินที่รัฐบาลไทยส่งมาช่วย

ดูเหมือนว่า ท่านผู้บังคับกองพันไม่มีความสนใจอะไรเลยกับอาการเจ็บปวด เสียงที่พร่ำรำพรรณออกมานั้น ไม่ใช่เป็นเสียงพร่ำรำพรรณของอาการเจ็บปวด เสียงโอดโอยสักคำหนึ่งก็ไม่ได้ยิน เสียงที่ได้ยินนั้นก็คือ "รุกเข้าไป รุกเข้าไป รุกเข้าไป ชาติ เกียรติ วินัย กล้าหาญ เสียสละ สามัคคี" ขุนอิงค ฯ พร่ำเพ้ออยู่แต่เรื่องดังกล่าวนี้ จนวิญญาณของนักการทหารผู้นี้ออกจากร่างไป

"ข้าพเจ้าสงสัยว่า จะมีแม่ทัพคนใด ผู้บังคับกองพันคนใด วีรบุรุษคนไหนมีความรักชาติเท่ากับขุนอิงค ฯ บ้าง"

"ผู้บังคับกองพันถูกยิง"

"ผู้บังคับกองพันถูกยิง"

เสียงโจษขานกันเซ็งแซ่ข่าวนี้ ทำให้ทหารทุกคนเศร้าโศกไปตาม ๆ กัน เพราะทหารมีความรักใคร่ในตัวผู้บังคับกองพันมาก การคลุกคลีอยู่กับทหาร บางครั้งก็นำนายทหารนายสิบ พลทหารออกวิ่งไปตามถนนสายปัตตานี–โคกโพธิ์ด้วยกัน เวลาทหารกินข้าว ขุนอิงค ฯ ผู้รักชาติ ก็เดินดูทหารกินข้าว และตรวจดูอาหารการบริโภคว่าจะมีรสชาติเป็นอย่างไร บางครั้งท่านผู้บังคับกองพันจะนึกสนุกขึ้นมาหรืออย่างไรไม่ทราบก็ฟาดข้าวแดงแกงร้อนกับทหาร ถ้าอาหารดี หรือไม่ดีอย่างไร ก็จะเรียก ร.อ. เถลิง ธนังกูล พลาธิการรูปหล่อเข้ามาปรับความเข้าใจให้พวกหุงต้ม เพิ่มปริมาณและรสชาติให้สูงขึ้น บางครั้งมีการเลี้ยงกันทั้งกองพัน ตั้งแต่ตัวผู้บังคับกองพันลงไปจนถึงพลทหารล้วนแล้วสังสรรค์หรรษาอย่างเป็นกันเอง ระหว่างนี้ตำแหน่งผู้บังคับกองพันไม่มี มีแต่เพื่อนตาย และเพื่อนร่วมชาติ ถ้าถึงคราวสรวมเครื่องแบบแล้วขุนอิงคฯ ไม่เคยให้อภัยกับใคร วินัยต้องเป็นวินัย เล่นต้องเป็นเล่น งานต้องเป็นงาน จะเอามาปะปนกันไม่ได้

อันพฤติการณ์ของขุนอิงคฯ ดังกล่าวนี้ นายทหาร นายสิบ พลทหาร เคารพรักใคร่กันทั้งกองพัน เมื่อทหารทั้งมวลแห่ง ร. พัน ๔๒ ได้ทราบว่าผู้บังคับกองพันอันเป็นที่เคารพอย่างยิ่งถูกยิง เขาจึงพากันโกรธแค้นเป็นอย่างยิ่ง ด้วยความโกรธแค้นนี้เอง การต่อสู้จึงเต็มไปด้วยความดุเดือดยิ่งขึ้น ปืนใหญ่ทหารราบภายใต้การบังคับบัญชาของ ร.ต. เฉลียว สวามิวัสดิ์ เริ่มซัลโวทหารญี่ปุ่นอย่างเป็นบ้าเป็นหลังปืนกลหนักแห่งกองร้อยที่ ๔ อันอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ ร.อ. ทองดี วนมงคล ก็กระหน่ำข้าศึกอย่างโกลาหลอลหม่าน ร.ต. วิชิตลักขนาเวส นายทหารรูปหล่อ และเป็นนายทหารคนสนิทของผู้บังคับกองพัน นำทหารหมวดสื่อสารบุกไปข้างหน้าอย่างห้าวหาญ การโรมรันพันตูเริ่มเปิดฉากความมหาประลัยขึ้นแล้ว

อีกหมวดหนึ่งกำลังรุดไปข้างหน้า ทหารหมวดนี้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ ร.ต. อุดม ไพศาลเวชกรรม ร.ต. หนุ่มหน้าแฉล้มผู้นี้เป็นนายทหารอีกผู้หนึ่งที่ทหารรักเหมือนพ่อ เป็นนายทหารที่เข้มแข็ง ทั้งในการฝึกและในการสอนนายทหารผู้นี้ นายสิบและพลทหารรักใคร่ทั้งกองพัน เพราะไม่เคยดุด่าว่าทหารเลย ไม่มีนายสิบหรือพลทหารคนใด ถูกขังหรือลงโทษจากนายทหารผู้นี้ นายสิบและพลทหารเรียก ร.ต. อุดมว่า "พระ" เพราะใจดีเหมือนพระ เพราะฉะนั้น นายสิบและพลทหารในหมวดนี้ ไม่ว่าผู้บังคับหมวดของเขาจะรุก หรือถอยเขาจะต้องตามติดนายของเขาไปอย่างกระชั้นชิดทีเดียว

เนื่องจากการบุกใหญ่ของเรานี้เอง ทำให้ญี่ปุ่นยิงสะกัดกั้นเราอย่างรุนแรง ปืนใหญ่ของญี่ปุ่นกระหน่ำเราอย่างหนัก ลูกระเบิดขว้างถูกเหวี่ยงเข้ามาอย่างโกลาหล เสียงของการระเบิดดังกึกก้องอย่างน่าสยดสยอง แม้ว่า ฝ่ายญี่ปุ่นจะยิงกั้นกลางเราอย่างฉกาจฉกรรจ์เพื่อเป็นการหยุดยั้งการเคลื่อนที่ของเรา แต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งการเคลื่อนที่ได้สำเร็จเพราะความเจ็บแค้นที่ญี่ปุ่นยิงผู้บังคับกองพันของเรามีอาการร่อแร่

ที่มั่นที่ ร.ต. อุดม ไพศาลเวชกรรม ยึดเป็นสมรภูมิทำการต่อสู้กับญี่ปุ่นนั้น เป็นที่มั่นที่ไม่อำนวยในการต่อสู้กับญี่ปุ่นนัก เพราะบริเวณนั้นเป็นถนน และสองข้างถนนนั้นเล่าก็เจิ่งไปด้วยน้ำ อีกด้านหนึ่งคือด้านซ้ายมือที่จะไปตัวจังหวัดปัตตานี เป็นด้านโรงฆ่าสัตว์ เป็นด้านที่มีพื้นที่แห้ง และเป็นบริเวณที่เหมาะแก่การยุทธวิธี เพราะเป็นป่าละเมาะเกาะแก่งที่จะใช้เป็นที่

กำบังได้ดี แต่ก็จะต้องข้ามคลองไปราวประมาณ ๔–๕ วาจึงจะถึงบริเวณดังกล่าวนั้น ฝ่ายญี่ปุ่นก็เปิดฉากการโจมตีเราอยู่อย่างรุนแรงตลอดเวลา ถ้าหาก ร.ต. อุดมฯ ยังขืนยึดพื้นที่ดังกล่าวนั้นอยู่ต่อไปอีกก็เป็นการแน่นอนเหลือเกินว่า ทหารทั้งหมดจะต้องถูกญี่ปุ่นยิงตายสิ้น

เมื่อ ร.ต. อุดมฯ ได้ใคร่ครวญพิจารณาสถานะการณ์ต่าง ๆ โดยรอบคอบแล้ว ก็ตัดสินตกลงใจว่าจะต้องเคลื่อนที่จากที่ยึดอยู่ ไปสู่ที่มั่นแห่งใหม่ แม้ว่า จะเป็นการเสี่ยงภัยก็จำเป็นจะต้องทำ

ร.ต. อุดม ไพศาลเวชกรรม ได้บอกกับข้าพเจ้าว่า ก่อนการเคลื่อนย้ายไปสู่ที่ใหม่นี้ ร.ต. อุดมฯ ได้ยกมือขึ้นไหว้อำนาจพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ พระสยามเทวราช อันศักดิ์สิทธิ์ สิ่งมหัศจรรย์ทั้งหลายในสากลโลก ขอให้ปกป้องรักษานิราศปราศภัยนานาประการจากฝ่ายปัจจามิตร ขอจงดลบันดาลให้ทหารทุกคนปลอดภัยจากอาวุธนานาชนิดด้วยเถิด

มันเป็นสิ่งมหัศจรรย์เหลือเกิน การว่ายข้ามคลองได้เป็นไปด้วยความสวัสดิภาพ แม้ว่าฝ่ายญี่ปุ่นจะยิงขัดขวางเราอย่างรุนแรงดุจดังห่าฝน แต่ก็ไม่มีทหารคนใดเป็นอันตรายเลยแม้แต่คนเดียว

เมื่อได้เคลื่อนที่มาสู่แนวใหม่แล้ว การรุกไปข้างหน้าจึงเปิดฉากขึ้น ปืนกลหนักเริ่มรัวกระสุนดังสะท้าน หมู่หนึ่งเคลื่อนที่ไปข้างหน้าอย่างมิได้หวาดหวั่นอันตราย ปืนกลหนัก ๒ กระบอกซัลโวข้าศึกไว้อย่างโงหัวไม่ขึ้น เพื่อคุ้มครองการเคลื่อนที่ของหมู่ต่าง ๆ ที่กำลังเคลื่อนที่เข้าหาญี่ปุ่นการประจัญบานอันน่าสยดสยองเริ่มเปิดฉากขึ้นแล้ว ประเดี๋ยวก็รู้ดอกว่าเลือดมูชิโดหรือเลือดไทย ไหนจะเข้มข้นกว่ากัน

จากการรุกของเราเข้าไปหาญี่ปุ่นนี่เอง ญี่ปุ่นยิงสะกัดกั้นเราเป็นการใหญ่ และได้ส่งกำลังเพิ่มเติมเข้ามาอีก แต่จะส่งเข้ามาหรือไม่ส่งเข้ามา ไม่เป็นเรื่องสำคัญ แต่ความสำคัญนั้นก็คือ เราต้องการตลุมบอนแก่พวกมูชิโด เพื่อพิสูจน์กันให้เห็นว่า การต่อสู้ตัวต่อตัวนั้น ไม่มีชนชาติใดจะสู้กับคนไทยได้

เสียง ร.ต. อุดม ไพศาลเวชกรรม สั่งติดดาบปลายปืน เพราะข้าศึกอยู่ในระยะไม่ถึง ๒๐๐ เมตร ร.ต. อุดม ฯ สั่งปืนกลหนักระดมยิงที่มั่นของญี่ปุ่นอย่างฉกาจฉกรรจ์ ปืนใหญ่ทหารราบอันอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ ร.ต. เฉลียว สวามิสวัสดิ์ เริ่มเปิดฉากถล่ม

ทลายที่มั่นของญี่ปุ่นอย่างรุนแรง เพื่อสนับสนุนการเคลื่อนที่ของ ร.ต. อุดม ฯ และในเวลาเดียวกันนั้น ญี่ปุ่นสาดกระสุนเข้าสะกัดกั้นอย่างฉกาจฉกรรจ์ ปืนใหญ่ญี่ปุ่นยิงมาอย่างหนัก แต่ก็ไม่สามารถประวิงการเคลื่อนที่ของเราไว้ได้ เพราะเป็นความปรารถนาอันแรงกล้าของผู้หมวดใจพระ ที่จะขอตลุมบอนให้ยับกันไปข้างหนึ่ง

ระหว่างที่ ร. พัน. ๔๒ ทั้งกองพัน กำลังรุกเข้าหาญี่ปุ่นอย่างแกล้วกล้าอาจหาญนั้น ได้รับรายงานจากหน่วยหลังว่า ส่วนหนึ่งของกองทหารญี่ปุ่นได้ลำเลียงเรือเข้ามาขึ้นที่สะพานอำเภอหนองจิก สะพานแห่งนี้อยู่ระหว่าง ร. พัน. ๔๒ และอำเภอหนองจิก แปลว่า ญี่ปุ่นสะกัดกั้นเรามิให้เราส่งกำลังเพิ่มเติมเข้ามาช่วยแนวหน้า กำลังทหารญี่ปุ่นส่วนนี้ได้เกิดการปะทะกับตำรวจเข้าแล้ว หมวดสื่อสารอันอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ ร.ต. วิชิต ลักขนาเวส (ปัจจุบันนี้คือ พล.ต.ต. วิชิต ลักขนาเวส) ได้สมทบกำลังกับตำรวจเข้าเผชิญหน้ากับญี่ปุ่นอย่างห้าวหาญ ที่อำเภอหนองจิกได้กลายเป็นสมรภูมิเลือดไปอีกแห่งหนึ่งแล้ว เสียงปืนดังระงมไปหมด จำนวนทหารญี่ปุ่นที่ยกกำลังมาล้อมกรอบเรานี้ ก็มีกำลังอันมหาศาลเหมือนกัน

แต่อย่างไรก็ตาม ร.ต. วิชิต ลักขนาเวส ได้พยายามต่อต้านอย่างสุดกำลัง ขณะนี้การรบดำเนินไปอย่างรุนแรงทุกจุด และที่รุนแรงมากก็คือจุดที่ ร.ต. อุดม ฯ กำลังเคลื่อนที่เข้าหาข้าศึก ญี่ปุ่นคงจะนึกแปลกใจไม่น้อยเลย ที่เห็นเราเคลื่อนที่รุกเข้าไป ทั้ง ๆ ที่เรามีกำลังเพียงหยิบมือเดียวเท่านั้น มันควรจะถอยมากกว่าจะรุก หรือไม่เช่นนั้นก็ควรยกธงขาวไปเลย เพราะกำลัง ๑ กองพลกับหนึ่งกองพันนั้น มันไม่มีทางที่จะสู้กันได้เลย แต่นิสัยของคนไทยนั้นมันมีเลือดเป็นนักสู้อยู่ร้อยเปอร์เซ็นต์เต็ม ไม่มีใครเคยคิดดอกว่า จะยอมแพ้ หรือชูมือให้แก่ข้าศึก เพราะฉะนั้น การรุกเข้าหาข้าศึกของเรานั้น ก็เพราะความกล้าหาญอันเป็นเลือดของบรรพบุรุษนั่นเอง

การรุกของ ร.ต. อุดม ฯ ต้องหยุดชงักลงเมื่อเสียงระเบิดดังกึกก้องขึ้นหน้าแนวรบ แล้วต่อจากนั้น ทหารทุกคนก็เริ่มแสบจมูก แสบตา ไปตาม ๆ กัน แน่นอน ฝ่ายญี่ปุ่นเริ่มใช้ไอพิษกับเราแล้ว การที่ญี่ปุ่นใช้ไอพิษแก่เรานั้น บางทีอาจจะเป็นด้วยว่า ญี่ปุ่นไม่ต้องการจะปะทะกับเราก็ได้ ถ้าญี่ปุ่นต้องการตลุมบอนกับเรา ก็คงจะไม่ใช้แกสพิษกับเราเป็นแน่

การต่อสู้ คงดำเนินต่อไปอย่างรุนแรงท่ามกลางเสียงระเบิดกัมปนาท นับตั้งแต่เวลา ๐๓.๐๐ น. ถึง ๑๒.๐๐ น. เศษ ๆ เท่านั้น ครั้นแล้ว การรบก็อวสานลง โดยมีโทรเลขของจอมพล. ป. ผู้บัญชาการทหารสูงสุด โทรเลขมาว่า

"ปล่อยให้ญี่ปุ่นผ่านไป เวลานี้กำลังเจรจากันอยู่"

เมื่อการรบสิ้นสุดลง พ.อ. ขุนอิงคยุทธบริหาร ซึ่งตลอดเวลาของการรบ จนกระทั่งการรบนั้นสุดสิ้นลง ท่านก็คงพร่ำรำพรรณอยู่แต่ว่า รุกเข้าไป รุกเข้าไป ชาติ เกียรติ วินัย กล้าหาญ เสียสละ สามัคคีอยู่ตลอดเวลา และในขณะที่หามผู้บังคับกองพันมาขึ้นรถยนต์ เพื่อนำไปยังโรงพยาบาลจังหวัดปัตตานี ขุนอิงคยุทธบริหาร ก็คงยังพร่ำเพ้ออยู่แต่คำว่า รุกเข้าไป รุกเข้าไป อยู่นั่นเอง บางที ท่านอาจไม่รู้ว่า การรบนั้นได้ยุติลงแล้ว เพราะความสำนึกรู้สึกตัวใด ๆ ของท่านเกือบไม่มีอยู่ในตัวท่านแล้ว

ตลอดเวลาที่รถยนต์ กำลังเคลื่อนที่มายังโรงพยาบาลจังหวัดปัตตานี ขุนอิงคยุทธบริหารก็พร่ำเพ้อจนถึงโรงพยาบาล

และในวันนั้นเอง ขุนอิงคยุทธบริหาร ผู้รักชาติยิ่งกว่าชีวิต ก็สิ้นชีวิตลงท่ามกลางของการพร่ำเพ้อว่า

"รุกเข้าไป รุกเข้าไป ชาติ เกียรติ วินัย กล้าหาญ เสียสละ สามัคคี"

หลังจากที่จอมพล ป. ได้มีโทรเลขมายัง ร. พัน.๔๒ ให้หยุดทำการต้านทานญี่ปุ่นและปล่อยให้ญี่ปุ่นผ่านไปได้นั้น ในตอนเย็นของวันนั้นเอง กองพันญี่ปุ่นก็เคลื่อนกำลังเข้าไปพักอยู่ในกองพัน ๔๒ โรงเก็บรถยนต์กลายเป็นหน่วยสื่อสารของญี่ปุ่นไป กองร้อยต่าง ๆ ก็มีทหารญี่ปุ่นเข้าไปพำนักอยู่ หมวดเสนารักษ์ในขณะนั้นมีทหารตายในสงครามนอนตายอยู่บน

เดียง ๒๔ คน ญี่ปุ่นก็ยื่นอัลติเมตั้มเอากับ พ.ต.อารีย์ อินทรทัต ให้ขนเอาศพทหารเหล่านั้นออกไปเสียจากหมวดเสนารักษ์ ทั้งนี้ เพื่อให้นักบินญี่ปุ่นพัก ที่สุด ต้องขนทหารที่วายชนม์ออกจากหมวดเสนารักษ์ตามความประสงค์ของญี่ปุ่น

ข้าพเจ้ายืนดูเขาหามศพของผู้รักษาชาติลงมาจากหมวดเสนารักษ์ ด้วยความตื้นตันใจ จำนวนศพของวีรชนผู้รักชาติ ถูกหามไปนอนกันเป็นตับอยู่บนศาลาวัดบ่อทอง แต่จะทำอย่างไรได้เหตุการณ์เท่าที่เป็นอยู่นั้น มันไม่เปิดโอกาสให้เราจัดการกับศพเหล่านั้นอย่างสมเกียรติ เราไม่ทราบเหมือนกันว่า เป็นเพราะเหตุใดจึงปล่อยให้ญี่ปุ่นดันทุรังเข้าไปพักใน ร.พัน.๔๒ ได้อย่างไร ทั้ง ๆ ที่กำลังก็ยังมีอยู่ที่จะป้องกันมิให้ญี่ปุ่นเข้าพักใน ร.พัน.๔๒

ในตอนเย็นวันนั้น กองทัพญี่ปุ่นได้เคลื่อนกำลังไปทางจังหวัดยะลาเป็นการใหญ่ ตลอดคืนนั้น การเคลื่อนกำลังของกองทัพญี่ปุ่น ได้เป็นไปอย่างโกลาหลและวุ่นวายทีเดียวส่วนที่สนามบินหน้ากองพันนั้นเล่าได้ยินเสียงเครื่องบินดังสะท้านแก้วหูแทบแตกรถถังขบวนยาวเหยียดได้รุดหน้าไปอย่างเร่งรีบ การลำเลียงพลได้เป็นไปอย่างรวดเร็วมาก

-๗๑-

ญี่ปุ่นบุกชุมพร

ในเวลาเดียวกันที่กองทัพญี่ปุ่นบุกจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานีญี่ปุ่นก็บุกจังหวัดชุมพรด้วยเหมือนกัน ในขณะที่ญี่ปุ่นลำเลียงทหารขึ้นบก และได้เกิดการปะทะกันระหว่างตำรวจและทหารญี่ปุ่นเป็นการใหญ่นั้น ส่วนในจังหวัดชุมพรก็มีพฤติการณ์เป็นทำนองเดียวกัน กล่าวคือ ในตอน ๐๓.๐๐ น. อันเป็นเวลาใกล้สว่างนั้น กำลังตำรวจส่วนหนึ่งพร้อมด้วยยุวชนทหาร ก็ออกทำการต้านทานอย่างสุดความสามารถ เสียงปืนคำรามลั่นท่ามกลางแห่งความเย็นยะเยียบและหนาวเหน็บ ราษฎรจังหวัดชุมพรต่างก็ลุกขึ้นจากที่นอนอย่างอกสั่นขวัญหาย ต่างก็กรีดร้องกันอย่างระงม ความวุ่นวายในจังหวัดสงขลามีอยู่อย่างไร พฤติการณ์ในจังหวัดชุมพรก็เป็นอยู่เช่นนั้น ข้าหลวงประจำจังหวัดชุมพร สั่งตำรวจและยุวชนทหารทำการต่อต้านอย่างทรหด เพื่อเป็นการประวิงจนกว่ากองพันทหารราบที่ ๓๘ จะเข้ามาดำเนินการตามหน้าที่ของทหารต่อไป

ทันทีทันใดนั้น พันโทเชิด เอกสิงห์ ได้รับรายงานถึงการยกพลขึ้นบกของกองทัพญี่ปุ่น แตรเป่าบอกเหตุการณ์สำคัญก็ดังกึกก้องขึ้น ลูกแห่ง ร.พัน.๓๘ ต่างก็ลุกขึ้นแต่งตัวอย่างกระวีกระวาด เพราะทุกคนย่อมตระหนักดีอยู่ว่า เสียงแตรเป่าบอกเหตุการณ์สำคัญนั้น มันมีความหมายว่ากระไรสำหรับทหาร ยิ่งกว่านั้น เสียงปืนที่ดังกึกก้องอยู่ที่ปากน้ำนั้นมันเป็นการแสดงอยู่อย่างชัดแจ้งแล้วว่า ปัจจามิตรเริ่มคุกคามอำนาจอธิปไตยของเราเข้าแล้ว หลังจากได้เกิดการโกลาหลกันชั่วครู่ ทหารแห่ง ร.พัน.๓๘ ก็รีบรุดมาชุมนุมพร้อมกัน ณ ที่ตั้งแห่งการรวมพล เพื่อรอรับคำสั่งจากผู้บังคับกองพันแห่ง ร.พัน.๓๘

แน่นอน แผนการณ์ตั้งรับสำหรับจังหวัดชุมพรนั้น ได้เตรียมการไว้เป็นเวลาหลายเดือนมาแล้ว เพราะเราคาดการณ์ล่วงหน้าไว้แล้วว่า นโยบายของญี่ปุ่นในการจัดระเบียบใหม่ในเอเซียนั้น ญี่ปุ่นจะต้องจุดชนวนสงครามในตะวันออกอย่างแน่นอนการเตรียมป้องกันประเทศเราได้เริ่มขึ้น เมื่อพลเอกโตโจได้รับตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี แม้ว่า การเจรจาทางการทูตจะได้กระทำกันอยู่ระหว่างอเมริกากับญี่ปุ่นในกรุงวอชิงตัน การเมืองการทูตจะทำอย่างไรก็ทำกันไป แต่ในทางการทหารนั้น เราก็ได้วิจัยวิจารณ์กันอย่างหนักว่า ไทยจะได้รับการรุกรานจากประเทศไหน แต่แล้ว นักการทหารของเราก็วิจารณ์ว่า ไทยจะหลีกเลี่ยงการสงครามไม่พ้น สนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันนั้น ไทยทำกับอังกฤษและญี่ปุ่น และญี่ปุ่นก็ให้ปฏิญาณแก่เราเมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓ อันเกี่ยวแก่สนธิสัญญาพันธมิตรเคารพอธิปไตยเหนือดินแดนร่วมกันระหว่างญี่ปุ่นและไทย ณ กรุงโตเกียวนั้น ก็หาความหมายอะไรมิได้ มันเป็นแต่เพียงบทบาทลครการเมืองเท่านั้น เพราะฉะนั้น สนธิสัญญาระหว่างประเทศ มันไม่มีความหมายอะไรที่จะไปให้ความเชื่อถือมันมากนัก

จากนั้น ผู้บังคับก็สั่งการให้กองร้อยที่ ๑ อันอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ ร.อ. ประชา บัณยานนท์ ไปยึดวัดท่ายางติดกับปากน้ำ สั่งให้ทำการต้านทานอย่างสุดความสามารถถ้าไม่ได้รับคำสั่งให้ถอยอย่าถอยเป็นอันขาด

ให้กองร้อยที่ ๔ อันอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ พ.ต. ชลี จารุกลัส ให้ไปทำการช่วยเหลือกองร้อยที่ ๑ สำหรับปืนใหญ่ทหารราบนั้น ให้ไปยึดสะพานท่าสังข์ไว้

หลังจากนั้นเสียงรถยนต์ก็ครางกระหึ่มขึ้น ชั่วเวลาพริบตาเดียวทหารก็เข้าที่ตั้งอย่างเรียบร้อย ทุกคนกัดกรามแน่น รอนาทีเลือดที่จะบังเกิดขึ้น เสียงปืนยังคงดังอยู่ไม่ขาดระยะนั้นหมายความว่า ตำรวจไทยใจกล้า ยุวชนทหารใจเด็ด กำลังต้านทานญี่ปุ่นอยู่อย่างฉกาจ-ฉกรรจ์ แม้ว่ากำลังข้าศึกจะมีอยู่เท่าใด เขามิได้คิดถึงมันเลย เขาคิดอยู่แต่อย่างเดียวเท่านั้นทุกคนต้องสู้ตาย เพื่อรักษาความเป็นเอกราช และอธิปไตยของชาติไว้

การเคลื่อนที่ของกองทหารญี่ปุ่นได้มาถึงคลองนาสังข์ ก็เกิดการปะทะเข้ากับกองร้อยที่ ๔ พ.ต. ชลี จารุกลัส ผู้บังคับกองร้อยที่ ๔ ก็เปิดฉากโอภาปราศรัยกับลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์ด้วยปืนกลหนัก เมื่อลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์ได้รับการทักทายปราศรัยด้วยลูกตะกั่วเช่นนั้น ก็ต้องหยุดชงักการเคลื่อนที่ลง และในทันทีทันใดนั้นปืนใหญ่ทหารราบของเราก็ซัลโวเข้าไปอย่างหนักหน่วง

ฉากแห่งการยุทธได้ดำเนินไปอย่างหนักหน่วง เพราะลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์เริ่มอภินันทนาการแก่เราอย่างสุดเหวี่ยงเหมือนกัน การยิงต่อสู้กันเริ่มความฉกาจฉกรรจ์รุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ๆ เพราะลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์ ได้เริ่มนำเอาอาวุธชนิดร้ายเพิ่มเติมเข้ามาอีก ท่ามกลางแห่งการสัมปะยุทธ และเต็มไปด้วยความสยดสยองอย่างยิ่งนั้น พ.ท. ถวิล นิยมเสน ก็นำเอาตำรวจและยุวชนทหารเข้าร่วมขบวนการรบกับผู้บังคับกองร้อยที่ ๔ ด้วย การรบ ณ ยุทธ-บริเวณแห่งนี้เริ่มรุนแรงขึ้น การต่อสู้ได้เต็มไปด้วยความเหี้ยมหฤโหดทารุณยิ่ง ฝ่ายลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์ก็สาดกระสุนเข้ามาราวกับเม็ดฝน

ขณะที่การต่อสู้กำลังดำเนินไปด้วยสถานการณ์อันตึงเครียดนั้น พ.ท. ถวิล นิยมเสน ผู้มีเลือดรักชาติร้อนแรงไม่ผิดกับขุนอิงคยุทธบริหาร และมีความปรารถนาเป็นทำนองเดียวกันกับขุนอิงค ฯ คือต้องขับไล่ข้าศึกให้ตกทะเลไปยังกรุงโตเกียวให้หมด หรือไม่ก็ให้มันฉิบผายตายโหงไปเลย ก็จับตามองไปข้างหน้า จุดหนึ่งของญี่ปุ่นที่ได้ยึดพื้นที่ไว้ จุดนั้นกำลังยิงกันอย่างรุนแรงมาก เป็นที่มั่นอันสำคัญที่สุดในทางยุทธวิธี ด้วยความปรารถนาในการที่จะทำลายจุดนั้นให้ภินท์พังไป พ.ท. ถวิล ฯ จึงตัดสินตกลงใจในทำนองว่า

"ถ้าจะตาย ขอให้ลือ ชื่อกระฉ่อน
ไม่ขอตาย เยี่ยงสุกร ที่นอนขาย
ตายเพื่อชาติ ศาสน์กษัตริย์ วิบัติคาย
ตายเป็นตาย ไม่หวั่นหวาด เพื่อชาติไทย"

ทันใดนั้นเองเสียง พ.ท. ถวิล นิยมเสน ผู้มีเลือดรักชาติร้อนแรง ก็ส่งเสียงตะโกนขึ้นดัง ๆ ว่า

"ตลุมบอนข้าศึกตรงหน้า ยุวชนทหารตามข้าพเจ้ามา"

ทันใดนั้น ผู้บังคับกองพัน ถวิล นิยมเสน ก็ลุกขึ้นวิ่งตรงไปยังที่มั่นของข้าศึก แต่ก็นำยุวชนทหารไปได้ไม่เท่าใดนัก ก็ต้องล้มฮวบลงในทันที กระสุนหลายนัดเจาะร่างของเขาพรุนไปทั้งตัว แม้แต่เสียงโอดโอยเพียงคำเดียวก็ไม่ได้ยิน เขาจบชีวิตของเขาอย่างชายชาติ

ทหาร วีรกรรมของเขาครั้งนี้จะถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ และความทรงจำของคนไทยมิรู้ลืม เพราะเขาได้เสียสละชีวิตของเขาเพื่อชาติ เพื่อเอกราช เพื่ออธิปไตย และเพื่อเกียรติศักดิ์ของทหารไทย และนักรบไทย

ยุวชนทหารจ้องมองดูผู้บังคับกองพันถวิล ฯ ด้วยความตื้นตันอย่างยิ่ง มันเป็นภาพแห่งวีรกรรมที่ยุวชนทหารได้เห็นพฤติกรรม จะต้องติดหูติดตาไปชั่วนิรันดร และวีรกรรมครั้งนี้ของ พ.ท. ถวิล ฯ จะเป็นเยี่ยงอย่างของทหารไทยในอนาคต

ถ้าโลกหน้ามีจริง ข้าพเจ้าเชื่อว่าวิญญาณของผู้บังคับกองพันถวิล ฯ คงเสยสุขสถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นฟ้าอย่างแน่แท้

จักรพรรดิ์รัฐบุรุษก็สุดสิ้น
ร่างถมดินลงด้วยกันทั้งนั้นหนา
อรหันต์หรือใครในโลกา
ก็อย่างว่ามันต้องตายวายชีวิน
เกิดเป็นคนควรจำคำเขาว่า
เพราะหากถ้าลืมตนคนติฉิน
อย่าถือว่าหน้าโก้ร่างโสภิณ
จนลืมถิ่นแดนป่าช้าคราม้วยมรณ์
เกิดเป็นคนมีหรือจนไม่สำคัญ
ต้องขยันสร้างสรรค์อนุสรณ์
สร้างความดีให้โลกลือชื่อขจร
แม้ม้วยมรณ์คนยังกล่าวเล่าความดี
ถ้าหากประพฤติตนเป็นคนถ่อย
จะมีรอยมลทินสิ้นศักดิ์ศรี
คนประณามหยามเหยียดเกียรติสิ้นดี
แม้ชีวีอยู่ไปเหมือนตายเอย

สงครามสิ้นสุดลงโดยคำสั่งของ จอมพล ป.

"ให้ญี่ปุ่นผ่านไปรัฐบาลกำลังเจรจาอยู่"

-๗๒-

ญี่ปุ่นยื่นอัลติเมตั้ม
กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ในขณะเดียวกัน ที่กองทัพญี่ปุ่นกับกองทัพไทย ได้เกิดการปะทะกันอย่างรุนแรงในหลายจังหวัดในภาคใต้ และยังเข้ายึดอีกหลายจังหวัดในภาคอื่น ๆ แต่ไม่รุนแรงเหมือนภาคใต้

ในสถานการณ์อันตึงเครียดดังกล่าวแล้ว คณะรัฐมนตรีอันมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ก็ได้เปิดการประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณา "Altimatum" ซึ่งเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย พร้อมด้วยนายพล นายพัน ขยับดาบซามูไรกัน กรุก ๆ กริก ๆ และเดินกันไปเดินกันมาอยู่ภายนอกที่ประชุมคณะรัฐมนตรี

นายปรีดี พนมยงค์ เจ้าของเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติซึ่งพระปกเกล้า ฯ กล่าวหาว่ามีลักษณะเป็นคอมมูนิสต์นั้น และบรรดาลูกสมุนของนายปรีดี ฯ ได้พากันคัดค้าน จอมพล ป. อย่างหนัก นายปรีดี พนมยงค์ ค้านว่า ในการที่ประเทศไทยได้ประกาศไปแล้วว่า จะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด ถ้าประเทศใดมาเหยียบย่ำล้ำแดนเรา จะสู้ตาย เพื่อธำรงทรงไว้แห่งรัฐประศาสโนบายแห่งชาติ เกียรติศักดิ์ของประเทศ เราควรทำการต่อต้านไปตามวาจาที่ได้กล่าวไว้

แต่ จอมพล ป. กลับปฏิเสธว่า "No" สู้มันไม่ไหวหรอกท่านอาจารย์ อย่าว่าแต่ประเทศไทยอันเป็นประเทศเล็ก ๆ เลย แม้แต่ประเทศรัสเซียอันเป็นประเทศมหาอำนาจ เคย

ขับนโปเลียน โปนาปาร์ต ให้ออกจากโซเวียตรัสเซียแทบไม่ทัน แต่แล้วก็ยังพ่ายแพ้ไปอย่างยับเยิน จีนหรือก็เคยรุ่งโรจน์มาแต่โบราณกาล ก็ถูกญี่ปุ่นไล่เลี้ยะ–พะอยู่จนบัดนี้ สงครามเกาหลีสงครามเกาเหลา จีนก็พ่ายย่อยยับ ถ้าจะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด มันก็จะแหลกอย่างเบลเยี่ยมหรือสวีเดน หรือประเทศเล็ก ๆ ที่มันยับย่อยมาแล้ว ความเป็นกลางทั้งหลายในโลก มันไม่มีหร๊อกอาจารย์ ศาลโลก สันนิบาตชาติ ก็หาความหมายอะไรมิได้ดอก ดูแต่ฮิตเล่อร์กับสตาลินเป็นตัวอย่างก็แล้วกัน ทำสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกัน แต่แล้วสัญญาฉบับนี้มีสภาพคล้ายกับกระดาษชำระ ฮิตเล่อร์กลับรุกรานรัสเซีย การรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด หรือจะสู้กันให้มันยับไปข้างหนึ่งนั้น มันไม่ยากเย็นอะไรดอกอาจารย์ แต่ขอให้ใช้วิจารณญาณดูให้รอบคอบหน่อย เพราะประโยชน์อะไรไม่ได้มีแต่เสีย ไม่ว่าใครจะชนะหรือใครจะแพ้ เราจะไม่ได้รับประโยชน์อะไรกับเขาด้วย นอกจากจะเสียทางเดียว ทางออกที่ผมว่าดีที่สุดนั้น ให้มันผ่านไป แล้วจะเอาอย่างไรกันค่อยแก้ไขกันทีหลังดีกว่า การประกาศไปเช่นนั้น ก็ทำไปอย่างลิ้นของนักการเมือง หรือนักการทูต ก็ดูแต่สตาลินกับฮิตเล่อร์ซิ เป็นศัตรูกันมาตั้งแต่ฮิตเล่อร์ยังเป็นฮิตเลอะอยู่ จากฮิตเล่อร์หรือฮิตเลอะกลายเป็นท่านฟูเร่อร์ แต่ในที่สุดก็จับมือกันได้ โดยทำสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกัน

ท่านอาจารย์ในโลกของการเมืองจะเอาอะไรให้มันแน่นอนนั้นไม่ได้หรอกแต่ข้อสำคัญก็คือ เราจะทำอย่างไรให้ชาติไทยของเราพ้นจากมหาภัยจากสงคราม หรือถ้าไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ ก็ให้ได้รับผลร้ายแก่ประเทศชาติและบ้านเมืองน้อยที่สุด เวลานี้สถานการณ์ของบ้านเมืองคับขันแล้ว เวลานี้ภาคใต้กำลังยิงกันอยู่ ทหารญี่ปุ่นเต็มเมืองไทยไปหมดแล้ว ผมได้ขอร้องไปยังอังกฤษให้เขาช่วย เขาก็บอกมาว่าเขาช่วยไม่ไหวเพราะในเวลานี้เขาก็แย่เต็มทีแล้วขอให้ประเทศไทยช่วยตัวเองไปก่อนเถิด

เขาว่ามาอย่างนี้ ผมก็เห็นว่าทางออกที่ดีที่สุดในขณะนี้ให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านไป เพื่อความปลอดภัยของชาติเป็นใหญ่ ผมบอกตรง ๆ ว่าสู้ไม่ไหว ใครจะว่าผมเป็นคนอ่อนแอก็ตามแต่ใจ แต่ความอ่อนแอของผมไม่ทำให้ชาติไทยแหลกราญผมก็มีความภูมิใจแล้ว

อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประกาศโป้งป้างโครมครามว่าตัวเป็น "Radical Socialism" ลุกขึ้นค้านจอมพล ป. อย่างรุนแรงว่า เหตุที่ท่านนายก ฯ นำมากล่าวอ้างนั้น เป็นเหตุผล

ของคนขี้แพ้ หรือนะโปเลียนกล่าวว่า เป็นคนอ่อนแอ ผมใคร่เรียนให้ท่านนายก ฯ ทราบไว้เสียด้วยว่า การรักษาเกียรติภูมิครั้งนี้ของชาติไว้นั้น แม้ว่าเราจะได้รับความย่อยยับอับปางแต่ควรกระทำอย่างที่ท่านนายก ฯ อ้างว่า ประเทศเล็ก ๆ เช่นเบลเยี่ยม สวีเดน ลุคเซมเบอร์ก ฯลฯ รักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัดถึงกับย่อยยับไปนั้น เรื่องพรรค์อย่างนี้เป็นธรรมดาของโลก แต่อย่างไรก็ตาม การที่นายก ฯ กล่าวว่าเราจะปลอดภัยนั้นท่านนายก ฯ มีญาณพิเศษอะไร เป็นโสดาบัน หรือเป็นอรหันต์ หรือสำเร็จอภิญญา หรือมีตาทิพย์ ถ้าสมมุติว่าฝ่ายอักษะแพ้เรามิต้องแพ้ไปด้วยหรือเราไม่แหลกราญในวันนี้ เราก็ต้องแหลกราญในวันหน้า ตามหลักจิตวิทยาว่าเราต้องสู้ เพราะคนสู้ยังดีกว่าคนหนี นายก ฯ เป็นทหารไม่รู้จักจิตวิทยาข้อนี้ดอกหรือ เรื่องสู้ได้หรือไม่ได้มาตอบกันง่าย ๆ เป็นเด็ก ๆ โดยไม่พยายามหาลู่หาทางดูให้ทั่วก็มาบอกว่าสู้ไม่ไหวอย่างนี้แสดงว่าไปไม่ไหวแน่ ทุกสิ่งทุกอย่าง สำเร็จลงด้วยการต่อสู้ เพราะคนสู้ นั้นมันมีทางออกของมันเอง แต่คนไม่สู้ นั้นจะหาทางออกไม่ได้เลย ผมไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่าท่านนายก ฯ จะใจเสาะเหมือนปลาซิวเช่นนี้

นายปรีดี พนมยงค์ ผู้บูชา "Das kapital" ของอาจารย์คาร์ลมาร์คซ์ กล่าวคัดค้านอย่างเสียงแข็ง นอกจากนั้น ยังได้รับการสนับสนุนจากนายพันตำรวจเอก หลวงอดุลย์ เดชจรัส **รัฐ**มนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายดิเรก ชัยนาม และบุคคลอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เหตุการณ์โต้เถียงอันเคร่งเครียดนั้น ก็สิ้นสุดลงโดยจอมพล ป. ไม่เห็นด้วย

เมื่อจอมพล ป. มีความเห็นว่าการรบรุกบุกแหลกเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระ คำว่าสู้ สู้ นั้น เราจะต้องมาพิจารณาดูว่าควรจะทำการต่อสู้ หรือไม่ ถ้าจะสู้ จะสู้ ด้วยวิธีใดแต่ถ้าจำเป็นแล้วก็ต้องสู้ กันแหลก ไม่มีใครในโลกนี้จะกลัวใคร แต่ถ้าเกี่ยวกับประเทศ เกี่ยวแก่เอกราช เกี่ยวแก่อธิปไตย เกี่ยวกับความปลอดภัยของปวงชน มันก็ต้องใช้ความคิดกันให้มากสักหน่อย แต่อย่างไรก็ตาม ทรรศนะของนายปรีดี ฯ และทรรศนะของจอมพลป. ใครจะผิดถูกนั้น อนาคตเท่านั้นจะเป็นผู้ตัดสิน

เป็นอันว่า การรบรุกบุกแหลกนั้นผ่านไป เพราะจอมพล ป. ไม่ยอมแหลกด้วย ดังนั้น การประชุมสถานการณ์ภาวะคับขัน จึงมาทำการประชุมกันถึงเรื่องคำขาด ๔ ข้อของเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น แต่ประการที่ ๔ มีข้อความว่าอย่างไรนั้น จอมพลป. บอกว่าจำไม่ได้ ยังคงเหลืออีก ๓ ข้อคือ

๑. ทำสัญญาร่วมรบร่วมรุกกับญี่ปุ่นโดยประกาศสถานะสงครามทันที

๒. ทำสัญญาเป็นพันธมิตรเฉย ๆ โดยไม่ประกาศสถานะสงคราม

๓. ยอมให้ญี่ปุ่นผ่านไปโดยไม่ต้องทำสัญญา ในการนี้ ญี่ปุ่นย่อมให้สัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรว่า จะเคารพเอกราชและอธิปไตยของไทย

คำขาดของ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นนั้น ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ได้เลือกทางออกให้ญี่ปุ่นนั้นผ่านไปโดยไม่ต้องทำสัญญา และไม่ต้องประกาศสถานะสงคราม นอนจากนั้น ญี่ปุ่นยังได้ให้คำมั่นปฏิญญาอีกด้วยว่าจะเคารพบูรณะภาพ และอธิปไตยของไทย เพราะเป็นคำขาด หรือ "Altimatum" ประการเดียวเท่านั้นที่เราควรจะเลือกเอา

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ได้ประชุมกันอย่างเคร่งเครียดในวันนั้นแล้ว ก็ได้เกิดทรรศนะคติและความคิดเห็นแตกแยกกันขึ้น พวกหนึ่งที่เห็นด้วยกับนายปรีดี พนมยงค์ว่าควรจะสู้ เพราะการต่อสู้นั้นถึงแม้ว่าจะแหลกในเบื้องต้น แต่ก็คงจะได้รับผลดีในบั้นปลาย เพราะบุคคลกลุ่มนี้ได้อนุมานตามความเข้าใจของตนว่า ฝ่ายอักษะ หรือ "Three Power Pacts" จะพบกับความปราชัย หรือจะประสบประวัติศาสตร์ ซ้ำรอยเข้าอีก เหมือนกับประวัติศาสตร์ซ้ำรอยที่ได้เป็นมาแล้วในอดีต บุคคลเหล่านี้จึงรู้สึกว่าจอมพล ป. ดำเนินนโยบายผิดพลาดอันจะนำพาประชาชนไปร่วมโศกนาฏะกรรมกับฝ่ายอักษะประเทศด้วยความโง่เขลาเบาปัญญา ด้วยความเศร้าสลดรันทดใจดังกล่าวนี้ จึงทำให้บุคคลกลุ่มหนึ่งที่ได้สนับสนุนในการคัดค้านของนายปรีดี เริ่มหันไปเข้ากับนายปรีดีฯ เพื่อฟังความคิดเห็นของอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจดูบ้างว่า จะมีทรรศนะและความเห็นเป็นไปประการใด ในการกอบกู้ชาติ กอบกู้ประเทศ บุคคลผู้กระหืดกระหอบแห่แหนกันเข้ามาหาอาจารย์ใหญ่ผู้มีหัวรุนแรง

"Radical Socialism" นั้นก็มีนายดิเรก ชัยนาม นักการทูตคนสำคัญของเมืองไทย นายจรูญ สืบแสง ผู้บูชาคาร์ลมาร์คซ์เท่าๆ กับนายปรีดี แล้วก็ยังมีนายสงวน ตุลารักษ์ อัครสาวกคนสำคัญของนายปรีดี ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ผู้ถูกสังหารโหดที่บางเขน นายทวี ตะเวทิกุล ผู้ถูกยิงตายสยองที่สมุทรสาคร หลวงเดชาติวงศ์ และยังมีใครต่อใครอีกเยอะแยะทีเดียว

บุคคลดังกล่าวมานี้ มีความเห็นตรงกันกับนายปรีดีเห็นว่า ควรจะต่อต้านญี่ปุ่นให้ถึงที่สุด

เมื่อบุคคลดังกล่าวนี้ ได้เข้าพบอาจารย์ปรีดี บุคคลดังกล่าวนี้ปวารนาตัวเองให้ให้แก่ชาติ และยินดีสละทุกอย่างเพื่อชาติและเอกราชของไทยพร้อมกันนั้น ก็ยังแนะนำให้อาจารย์ปรีดีช่วยกันกอบกู้เอกราชของไทย และยังได้วิงวอนร้องขอให้อาจารย์ปรีดี เล็ดลอดหลบหนีออกจากประเทศไทย เพื่อการสถาปนาจัดตั้งรัฐบาลใหม่ขึ้นในต่างประเทศไทย

ความปรารถนาใฝ่ฝันของบุคคลผู้รักชาติดังกล่าวนี้ เป็นความใฝ่ฝันปรารถนาที่ตรงกับเจตนารมณ์ของนายปรีดีอยู่แล้ว ได้กล่าวแล้วว่า นายปรีดี พนมยงค์ มีความเห็นว่า ควรจะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และต่อต้านญี่ปุ่นจนสุดความสามารถ เพราะนายปรีดีคาดหมายในมโนภาพของเขาว่าชัยชนะของมหาสงครามครั้งนั้นจะต้องตกเป็นของฝ่ายพันธมิตร จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องแก้ไขสถานการณ์ของประเทศให้หลุดพ้นจากการอยู่ภายใต้พันธนาการของจอมพล ป. และญี่ปุ่น แต่การหลบหนีออกจากประเทศไทยนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะกระทำได้ง่ายนัก ทั้งนี้ก็เป็นเพราะเหตุว่ากองทัพญี่ปุ่นมีอยู่ทั่วไปในประเทศไทยยิ่งไปกว่านั้น ญี่ปุ่นยังส่งสายลับทำการสะกดรอยบุคคลสำคัญๆ อยู่ตลอดเวลา เพราะญี่ปุ่นก็ทราบดีเหมือนกันว่า มีบุคคลใดบ้างเป็นปฏิปักษ์ศัตรูต่อญี่ปุ่น

เพราะฉะนั้น การหลบหนีออกนอกประเทศ จึงต้องใช้วิจารณญาณกันให้ถี่ถ้วน ยิ่งเป็นตัวนายปรีดีด้วยแล้ว จะมีความยุ่งยากลำบากยิ่งขึ้น และญี่ปุ่นก็รู้ดีอยู่ว่านายปรีดี พนมยงค์ เป็นศัตรูตัวสำคัญของญี่ปุ่น จึงเป็นการยากหนักหนาที่นายปรีดีจะหลบหลีกให้รอดพ้นสายตาของญี่ปุ่นไปได้

ขณะที่นายปรีดีกับบุคคลกลุ่มหนึ่งผู้รักชาติ กำลังประชุมปรึกษาหารือว่าจะดำเนินการอย่างไร เพื่อความเป็นเอกราชของชาติไทยในอนาคตนั้น ก็พอดีกับนายนาวาอากาศเอกหลวงกาจสงครามหรือพลโทกาจ กาจสงคราม ได้เข้าพบกับนายปรีดี พนมยงค์ ได้แสดงเจตนารมณ์อุดมการณ์อันแรงกล้าในเรื่องของความเป็นเอกราชของประเทศ นายพลนักรัฐประหารคนสำคัญ กล่าวยืนยันด้วยน้ำตาว่าการตัดสินใจของจอมพล ป. ให้ญี่ปุ่นผ่านไปนั้น เป็นการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดอย่างมหันต์ และก็ยอมรับว่า ทรรศนะของอาจารย์เป็นทรรศนะที่ตรงกับทรรศนะของตน นายพลตุ่มแดง พร่ำรำพรรณด้วยน้ำตานองหน้า ถึงไทยจะต้องประสบชะตากรรมในอนาคต และยืนยันด้วยศรัทธาอันแรงกล้าของตนว่า เพื่อเอกราช และอิสรภาพของประเทศ นายพลตุ่มแดงยินดีเสียสละชีพเพื่อชาติ และเอกราช ของประเทศทุกเมื่อและว่าถ้าไม่กอบกู้เอกราชแล้ว ชาติไทยจะต้องเสียเอกราชแน่นอน

ท้ายที่สุดนั้น นายพลตุ่มแดงหรือนายพลรูบี่ เริ่มทำการชักชวนอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ให้หลบหนีออกนอกประเทศ เพื่อทำการสถาปนาอิสระรัฐขึ้นในนานาประเทศ แม้ว่าการหนีออกนอกประเทศ จะเป็นการเสี่ยงอันตรายก็ยินดีจะเสียสละ แต่ถ้าหากชีวิตไม่ถึงฆาต เราก็จะได้ดำเนินการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติต่อไป

ด้วยความรักชาติของนายพลตุ่มแดง (พลโทกาจ กาจสงคราม) ท่านนายพลได้รำพึงรำพรรณด้วยความพิลาปรำพัน ทำเอานายปรีดี แม้ว่าจะมีจิตใจเข้มแข็งสักปานใด ก็ไม่สามารถระงับความตื้นตันใจนั้นไว้ได้ เพราะมันมิใช่น้ำตาเกิดขึ้นจากเหตุอื่นใดแต่มันเกิดด้วยความรักชาติความรักประเทศความรักอิสรภาพ และเกียรติภูมิแห่งประเทศของตน การร่ำไห้ของนายพลตุ่มแดง จึงมิใช่เป็นการร่ำไห้อันเป็นแสดงออกของความอ่อนแอ แต่เป็นการแสดงออกของความเข้มแข็งแกร่งกล้าการเสียสละ และพร้อมอยู่เสมอที่จะอุทิศถวายชีวิต เพื่อเอกราชของชาติในอนาคต

ความปรารถนาที่จะกอบกู้เอกราช เป็นความคิดของนายปรีดีตั้งแต่เริ่มแรกแล้วบัดนี้ มันค่อยๆ มีอิทธิพลดลใจยิ่งขึ้นนายปรีดี รู้สึกภาคภูมิใจในตัวเองมากที่ทรรศนะของตนได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นทุกที เมื่อนายพลตุ่มแดง นักชาตินิยมตัวเอ้ หยดน้ำหูน้ำตาจนนายปรีดีสะท้อนสะท้านใจจนบอกไม่ถูก จึงตกลงใจยอมรับหลักการที่จะดำเนินการไปตามความคิดเห็นของนายพลตุ่มแดง

ครั้นแล้ว นักชาตินิยม "National Socialism" กับนักสังคมนิยม "Socialism" ก็เริ่มวางแผนการหลบหนีออกนอกประเทศไทยทันทีและแล้วที่สุด นักชาตินิยมรุนแรงและนักสังคมรุนแรง ก็ต้องล้มโครงการของตนเองเสีย เพราะหนทางที่จะออกนอกประเทศไทยนั้นไม่มีทางใดเลยที่จะปลอดภัย เพราะอ้ายยุ่นเข้าไปจุกอยู่แทบทุกจุด ถ้าขืนดำเนินไป นอกจากจะไม่ได้รับผลแล้ว บางทีจะเอาชีวิตไม่รอดเสียอีกด้วย และที่ร้ายไปกว่านั้นก็คือจะทำให้บุคคลคณะกู้ชาติทำงานใต้ดินไปด้วยความยากลำบากยิ่งขึ้น

เมื่อนายปรีดี และนายพลตุ่มแดง ได้พิจารณาหาทางหนีทีไล่โดยอนุโลมและปฏิโลม (คิดกลับไปกลับมา)โดยรอบคอบแล้ว ก็เห็นว่าเป็นการที่กระทำไปด้วยความลำบากอย่างยิ่ง จึงตกลงใจให้ล้มแผนการณ์อันนี้เสียแล้วเริ่มวางแผนการณ์ใหม่ขึ้นอีก คราวนี้อาจารย์ปรีดี ได้เสนอแผนการณ์ใหม่ขึ้นมาบ้าง แผนการณ์ใหม่ดังกล่าวนี้ อาจารย์ปรีดีเสนอแนะว่า เขามีความปรารถนาจะสถาปนารัฐอิสระขึ้นที่จังหวัดนครสวรรค์ เป็นจุดแรกทำการต้านทานกองทัพญี่ปุ่น โดยเอากำลังทหารที่จังหวัดพิษณุโลก และกำลังทหารที่จังหวัดลำปาง เชียงใหม่ พร้อมด้วยราษฎรที่รักชาติจากจังหวัดต่างๆ ดังกล่าวนั้น

นายปรีดีกล่าวต่อไปว่า จากกำลังทหารและประชาชนผู้รักชาติ จะสามารถต้านทานญี่ปุ่นไว้ได้ จนกว่าเราจะได้กำลังสนับสนุนจากฝ่ายพันธมิตรส่งมาช่วย

แต่แล้ว พระสยามเทวาธิราชเจ้า ยังให้ความคุ้มครองอภิบาลอยู่โดยแผนการณ์ของนายปรีดี มิได้รับการสนับสนุนจากทหารดังกล่าวแล้วแน่นอนเหลือเกินว่า ถ้าแผนการณ์กู้ชาติของนายปรีดีได้รับการสนับสนุนจากทหารแล้ว โฉมหน้าทางการเมืองและการเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ของประชาชน ชาวไทยทั้งหลาย จะมิได้เป็นอยู่อย่างทุกวันนี้ ประเทศไทยจะกลับกลายเป็นสมรภูมินองเลือดระหว่างญี่ปุ่นกับไทย และระหว่างไทยกับไทยด้วยกันเอง และก็แน่ที่สุดว่าญี่ปุ่น จะต้องบีบบังคับจอมพล ป. นำเอาทหารไทยผสมด้วยกองทัพญี่ปุ่นอย่างแน่นอน

เมื่อสมรภูมิได้อุบัติขึ้นในประเทศไทยแล้ว ขอให้ท่านผู้อ่านหลับตานึกดูว่า ความพินาศฉิบหายจะเกิดขึ้นกับประเทศไทยอย่างไรบ้าง

-๗๓-

จอมพล ป. ปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่

ระหว่างที่กองทัพตลุยอยู่ในมลายูอย่างโกลาหลนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีเห็นว่า ญี่ปุ่นจะได้ชัยชนะอย่างเด็ดขาดในสงครามตะวันออก และยิ่งกว่านั้น ฮิตเล่อร์และมุสโสลินีสหายศึก ก็เริ่มบุกรัสเซียอย่างเป็นบ้าเป็นหลัง สงครามสายฟ้าแลบ หรือ "Lighting war" ของนาซี ทำให้รัสเซียถดถอย ไม่ผิดอะไรกับอังกฤษและฝรั่งเศส

ในวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ กองทัพสายฟ้าแลบของฮิตเล่อร์ สามารถเข้ายึดแบงกายีและลิมยาไว้ได้ และยังล้อมสตาลิน เลนินกราดไว้อีก แล้วนำเอานกเหล็กแห่งนาซีเข้าถล่มเลนินกราด อันเป็น ชื่อของหัวหน้าพรรคปฏิวัติแห่งคอมมูนิสต์หมายความว่า "Three Power Pact" หรือฝ่ายอักษะประเทศ ได้เปรียบทั้งในยุโรปและเอเซีย สิ่งเหล่านี้เป็นแนวทางให้จอมพล ป. มองเห็นไปว่า ฝ่ายอักษะประเทศ อาจเป็นผู้ได้ชัยชนะในสงครามครั้งนี้ หรือจะเป็นอย่างจอมพล ป. สารภาพก็อาจเป็นได้ คือถูกญี่ปุ่นบีบบังคับให้ร่วมเป็นพันธมิตรรุกรบ เมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม แล้วต่อจากนั้น จอมพล ป. ก็เริ่มปรับปรุงรัฐบาลให้สอดคล้องกับนโยบายของญี่ปุ่น รัฐมนตรีหรือบุคคลที่มีทรรศนะ เป็นปฏิปักษ์ต่อญี่ปุ่นหรือญี่ปุ่นไม่ไว้วางใจ ก็หลุดลอยไปจากการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีครั้งนี้ นายปรีดี พนมยงค์ พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีการคลัง และถูกยกย่องเทิดทูนเสียเลิศลอย ให้ไปรับตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน นายวิลาศ โอสถานนท์ แจวอ้าวจากตำแหน่งรัฐมนตรีและอธิบดีกรมโฆษณา

การปรับปรุง คณะรัฐมนตรีใหม่ตามความจำนงของญี่ปุ่น มีดังนี้

๑. จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี

๒. จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๓. พลตรีเภา เพียรเลิศบริภัณฑ์ยุทธกิจ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๔. จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๕. นายพลตรีจรูญ รัตนกุลเสรีเริงฤทธิ์ เป็นรัฐมนตรีว่า การกระทรวงเศรษฐกิจ

๖. นายพันตรีช่วง เชวงศักดิ์สงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการสาธารณสุข

๗ นายอุทัย แสงมณี เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๘. นายพลโทมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๙. นายโป--ระ สมาหาร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๐. พันเอกประยูร ภมรมนตรี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๑. พลตรีวิชิต เกรียงศักดิ์พิชิต เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง-กลาโหม

๑๒. นาวาอากาศเอก เฑียร เก่งระดมยิง เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระ-ทรวงการคลัง

๑๓. นายวิจิตร วิจิตรวาทการ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๑๔. หม่อมหลวงเดชสนิทวงศ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ

๑๕. พลโทเรือสินธุ กมลนาวิน เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเษตราธิการ

๑๖. พันตรีควง อภัยวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๑๗. พลตำรวจตรีอดุลย์ อดุลย์เดชจรัส เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง-มหาดไทย

๑๘. นาวาเอกถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๑๙. นาวาเอก หลวงศุภาชุลาศัย เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๒๐. นายทวี บูณยเกตุ เป็นรัฐมนตรี

๒๑. พลอากาศตรี มนี่ มหาสันทนะเวชยันต์รังสฤษฎ์ เป็นรัฐมนตรี

๒๒. พลตรีสวัสดิ์ สวัสดิ์รณรงค์ เป็นรัฐมนตรี

๒๓. นายเดือน บุนนาค เป็นรัฐมนตรี

๒๔. พลอากาศตรี บุญเจียม โกมลมิศร์ เป็นรัฐมนตรี

๒๕. นายวณิช ปานะนนท์ เป็นรัฐมนตรี

นี่คือ การปรับปรุงทางการเมืองครั้งใหญ่ เพื่อให้เป็นไปตามความเหมาะสมแก่สถานการณ์ของประเทศ บุคคลสำคัญๆ ที่เคยโต้เถียงกับจอมพล ป. มาอย่างรุนแรงเมื่อครั้งญี่ปุ่นยื่นคำขาด ได้ถูกจอมพล ป. ขจัดออกไปจากรัฐมนตรี เช่นนายปรีดี พนมยงค์ เป็นต้น

จากการกระทำของจอมพล ป. เช่นนี้ เป็นมูลเหตุอันสำคัญทำให้พรรคพวกของนายปรีดี เป็นโกรธเป็นแค้นมาก เพราะเข้าใจว่า จอมพล ป. ไม่ต้องการอาจารย์ปรีดี เข้าเกี่ยวข้องกับการบ้านการเมือง ความไม่พอใจซึ่งกันและกันดังกล่าวนี้ เป็นสาเหตุอันสำคัญที่ทำให้เลือดตกยางออกในภายหลัง อันที่จริงนั้นบุคคลทั้งสองนี้ ไม่มีทางที่จะเข้าใจกันได้อยู่แล้ว จอมพล ป. เป็นนักการทหาร มีทรรศนะในทางการเมืองและเศรษฐกิจแบบฮิตเล่อร์ หรือเรียกว่า "ชาตินิยม" ส่วนนายปรีดี พนมยงค์ เดินสายการเมืองและเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ลัทธิทั้งสองนี้เป็นศัตรูต่อกัน ดังที่เหตุการณ์ที่ได้เป็นอยู่ในเยอรมัน แม้แต่ฮิตเล่อร์และสตาลินก่อนมหาสงครามยุโรปจะระเบิดตูมตามขึ้น ก็ได้ทำการบริภาษนาการซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลาด้วยพฤติการณ์ของรัฐบุรุษที่มีนิตินัยและพฤตินัยในทางการเมือง และในทางเศรษฐกิจที่ผิดแผกแตกต่างกันเช่นนี้ จึงไม่สามารถลงโบสถ์ร่วมทำสังฆกรรมด้วยกันได้ต่อหน้าจอมพล ป. จอมพล ป.

ก็เรียกว่า "อ้ายปรีดี" หรือ "อีตาขรัวท่าช้าง" แต่ก็ในทำนองเดียวกัน ต่อหน้าจอมพล ป. นายปรีดีก็เรียกว่า "ท่านกัปตัน" แต่พอลับหลังก็เรียกว่า "อ้ายแปลก" หรือเจ้ากรุงขีดขิน หมายความว่าบุคคลทั้งสองไม่สามารถจะปรองดอง หรือเข้ากันได้เลย

เมื่อจอมพล ป. ทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นแล้ว ทำให้นายปรีดีและพรรคพวกนายปรีดี อันมีหัวหนักไปในทาง "Socialism" รวมทั้งบุคคลที่มีทรรศนะว่าควรต่อต้านกับญี่ปุ่น ได้พากันแสดงปฏิกิริยาต่อจอมพล ป. มาก ความไม่พอใจได้ทวีขึ้นอีกเมื่อจอมพล ป. ได้ตัดสินใจประกาศสถานะสงครามกับอังกฤษและอเมริกาเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕

การประกาศสถานะสงครามครั้งนี้จะเป็นด้วยจอมพล ป. เห็นว่า ฝ่ายญี่ปุ่นหรือฝ่ายอักษะประเทศ มีอานุภาพอันเกรียงไกรและจะต้องมีชัยชนะในสงครามครั้งนี้อย่างเด็ดขาด หรืออาจจะเป็นเพราะเหตุว่า จอมพล ป. ถูกบีบบังคับให้จำใจต้องประกาศสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา ตามที่จอมพล ป. ได้สารภาพไว้ซึ่งเราจะได้กล่าวต่อไป

แต่อย่างไรก็ตาม นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการคนหนึ่ง ไม่ยอมลงชื่อในคำประกาศนี้ด้วย และได้พยายามหลบไปอยู่ที่บ้านในจังหวัดอยุธยาแม้ว่า จอมพล ป. จะได้พยายามให้คนไปนำเอาไปให้ลงนาม นายปรีดี พนมยงค์ ก็ไม่ยอมลง ทั้งนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ไม่เห็นพ้องด้วยมาตั้งแต่ต้นแล้วและก็ไม่ปรารถนาจะสนับสนุนในกิจการใดๆทั้งสิ้น เพราะการกระทำเช่นนั้น จะทำให้ประเทศไทยมีพันธะกับฝ่ายอักษะมากเกินไป และแน่เหลือเกินการประกาศสงครามกับพันธมิตร จะเป็นผลร้ายที่สุดแก่ประเทศชาติ และจักทำให้ชาติไทยต้องประสบโชคชะตากรรมในอนาคต แบบผู้ร่วม "Three Power Pacts" ไปด้วย

ดังนั้น คำประกาศสถานะสงครามจึงมีแต่พระองค์อาทิตย์ ทิพอาภา ลงนามแต่ผู้เดียวเท่านั้น

พฤติกรรม ของนายปรีดี พนมยงค์ นำความไม่พอใจมาให้แก่จอมพล ป. ไม่น้อยเลย เพราะการกระทำเช่นนั้นย่อมจะทำให้ญี่ปุ่นเข้าใจว่า ได้มีการต่อต้านกับญี่ปุ่นเข้าแล้ว ตามคำสารภาพของจอมพล ป. ก็บอกอยู่แล้วว่า ไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นเกิดความระแวง ไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นเข้ายึดครองประเทศไทย ไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นปลดอาวุธ คือจะไม่ทำอย่างใด อย่างหนึ่งให้ญี่ปุ่นสงสัยพยายามให้ญี่ปุ่นเข้าใจว่า เราร่วมเป็นร่วมตายกับเขา เราจะไม่หักหลังเขา

ด้วยนโยบายแห่งสองรัฐบุรุษนี้ จึงกลายเป็นเรื่องอาฆาตมาดร้ายกันตลอดมาจนสิ้นลมหายใจ

การประกาศสงคราม ของจอมพล ป. ได้รับการวิพากษ์–วิจารณ์มาก ทั้งภายในและภายนอกประเทศ เซอร์โจไซอาห์ครือสบี้ ได้วิจารณ์การประกาศสงครามของจอมพล ป. ว่า

"**ผู้ใดก็ตาม** ที่รับผิดชอบในหลักตรรกวิทยา ข้อนี้ ถ้าไม่ขลังก็คงเป็นเด็กอมมืออย่างหนึ่งอย่างใดเท่านั้นเอง"

เซอร์โจ ไซอาห์ครือสบี้ประณามจอมพล ป. ต่อไปว่า

"ข้าพเจ้าไม่คิดว่า (อังกฤษ) ควรจะตำหนิโทษหลวงพิบูลและคณะของเขาถ้าภายหลังที่เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นได้ยื่นคำขาดในวันที่ ๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑ แล้ว เราจะได้เดินตามแบบอย่างของเดนมาร์ค ในกรณีที่คับขันทำนองเกี่ยวกัน และขณะที่มิได้แสดงหาทางต่อต้านด้วยการใช้กำลังการล่วงละเมิดความเป็นกลางของประเทศตน อย่างน้อยที่สุด ก็ควรจะคัดค้านและเหนือสิ่งอื่นใด ปฏิเสธในการที่จะต้องร่วมมือกับผู้รุกรานด้วยประการทั้งปวง ดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้ว ว่าท่วงทีกิริยาของคณะรัฐมนตรีไทย ไม่มากก็น้อยละม้ายไปในทำนองเดียวกันนั้น ในการลงมติของที่ประชุมในตอนเช้าวันที่ ๘ ธันวาคม แต่ก็ออกจะเคราะห์ร้าย ที่หลวงพิบูลสงครามเป็นผู้ดูแลเสร็จที่จะไม่ให้ท่วงทีกิริยานั้น คงอยู่ได้นานต่อไปและเกือบจะทันทีทันใด ต่อมาและคณะผู้ร่วมใจของเขา ก็จูงมือกันเดินเข้าไปสู่หนทางผิด ในการชักชวนให้คณะรัฐมนตรียินยอมเข้าร่วมมือกับญี่ปุ่น ข้อนั้น เป็นการกระทำที่จะให้อภัยกันไม่ได้ และมันยิ่งทำให้เป็นการให้อภัยกันไม่ได้เลย เมื่อไม่ได้การประกาศสงครามตามทางการต่อมาในเวลาใกล้เคียงกัน"

อย่างไรก็ดี การตัดสินใจของจอมพล ป. จะผิดหรือถูก จะดีหรือร้าย ทั้งจอมพล ป. และนายปรีดี ๆ ก็ไม่ทราบหรือกว่า ใครจะเป็นฝ่ายผิดหรือถูกกันแน่ จอมพล ป. ก็มีความเข้าใจของตนเองว่า เป็นนโยบายที่ถูกต้องแล้ว ส่วนนโยบายของนายปรีดี นายปรีดีก็บอกว่าของเขาถูกต้องที่สุด ใครจะผิด หรือใครจะถูกก็ตามทีเถิด เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้มันมีทั้งผิดและถูก บางทีมันก็ผิด ในขั้นแรก แล้วไปถูกเอาในชั้นปลาย บางทีมันก็ผิดทั้งหมด คนที่จะทำอะไรไม่ผิด ก็คือบุคคลที่ไม่ได้ทำอะไรเลย

เพราะฉะนั้น จอมพล ป. ก็มีความคิดไปอีกทางหนึ่ง เหตุผลของนายปรีดีก็ไปอีกทางหนึ่ง เมื่อสรุปรวมความแล้ว แต่ละท่านก็พยายามกู้ประเทศชาติให้เป็นอิสระเสรีด้วยกันทั้งสิ้น

นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนักอุดมคติคนหนึ่ง เมื่อมีปณิธานเกิดขึ้นอย่างไรแล้ว เขามักไม่ยอมให้ความคิดนั้นสลายตัวไป ถ้าจะกล่าวว่า นายปรีดีไม่เคยหวั่นหวาดต่ออุปสรรคและศัตรูทั้งหลาย คำกล่าวเช่นนี้ ข้าพเจ้ามั่นใจว่าไม่ผิด นายปรีดีเคยเสี่ยงชีวิตเข้าทำการปฏิวัติ เข้าทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้วเข้าทำการปฏิวัติอีกครั้งหนึ่งที่เรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า "กบฏวังหลวง" และยิ่งกว่านั้นยังเป็นนักอุดมคติที่แข็งแกร่ง ไม่ว่านายปรีดีจะเป็นอะไร เขาจะเป็นตัวของเขาเองอยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นต้นมา มีนักการเมืองหลายคน ได้เปลี่ยนทรรศนะการเมืองไปหลายทรรศนะ แต่ทรรศนะของนายปรีดีไม่เคยเปลี่ยนแปลง เขาจะเป็นคอมมูนิสต์หรือไม่ก็ช่างเถิด แต่ชีวิตของเขาก็พัวพันอยู่กับบุคคลที่มีทรรศนะไปในทำนองนั้น เขาเป็น "Radical Socialism" หรือสังคมนิยมชนิดรุนแรง ไม่มีอะไรมันแปรเปลี่ยนแปลงในชีวิตของเขา

เพราะฉะนั้น ถ้าข้าพเจ้าจะกล่าวว่า เขาเป็นนักอุดมคติ–อุดมการณ์ก็เห็นจะไม่ผิดด้วยบุคคลิกลักษณะประการนี้ เมื่อเขาเกิดความรู้สึกที่จะกู้ชาติ จึงไม่มีอันตรายอันใดที่น่ากลัวสำหรับเขา สิ่งที่เขากลัวหนักกลัวหนานั้นก็คือ เขากลัวว่าประเทศไทยจะเป็นขี้ข้าเขา ประเทศไทยจะแพ้สงคราม ประเทศไทยจะสูญสิ้นอิสรภาพ ดังนั้น คนอย่างนายปรีดีซึ่งเป็นนักอุดมคติจะปล่อยให้ชาติไทย คนไทย พินาศล่มจมลงไปนั้นมันจะเป็นไปไม่ได้เลย

ในขณะที่นายปรีดีและพรรคพวกคิดกอบกู้ชาติอยู่นั้น การรุกบุกใหญ่ในจุดยุทธภูมิต่าง ๆ ของญี่ปุ่นได้เป็นไปอย่างฉกาจฉกรรจ์ เช่น ในวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ เสียงบันไซก็ดังสนั่นหวั่นไหวในนครมนิลา ญี่ปุ่นเข้าทำการยึดครองมนิลาไว้ได้ และยังรุกคืบหน้าไปได้เรื่อย ๆ ในด้านมลายู แต่ถึงกระนั้นก็ดีแต่มันก็มิได้ทำลายมโนปณิธานของนายปรีดีให้หมดสิ้นไปได้ เขากลับเกิดความเชื่อมั่นยิ่งขึ้นว่า สถานการณ์ของมหาสงครามโลกจะสิ้นสุดลงโดยฝ่ายพันธมิตรเป็นผู้มีชัย เขาคิดว่าเขาจะต้องแก้ไขให้ประเทศไทยเป็นเอกราชให้จงได้ และไม่ต้องตกอยู่ในสภาพของประเทศที่พ่ายแพ้สงคราม

ดังนั้น ที่ทำเนียบผู้สำเร็จราชการที่ท่าช้าง จึงกลายเป็นสถานที่ปรึกษาหารือและวางแผนการณ์กู้ชาติ บุคคลที่เข้าร่วมมือกับนายปรีดีนั้นส่วนมากเป็นลูกศิษย์ของนายปรีดี ผู้ที่มีทรรศนะตรงกันบ้าง ประชาชนผู้มีความปรารถนาจะเห็นประเทศชาติเป็นเอกราช ขบวนการกู้ชาติของนายปรีดีเริ่มมีพลังอันมหาศาลยิ่งขึ้นทุกที แม้ว่าในบัดนั้นกองทัพญี่ปุ่นจะได้ชัยชนะเกือบทุกแห่งในเอเชีย แต่นายปรีดีก็ยังเต็มไปด้วยความเชื่อมั่นอยู่เสมอว่า สงครามจะสิ้นสุดยุติลงด้วยการปราชัยของฝ่ายอักษะ พลังอันมหาศาลของนาซี ฟาสซิสต์ และโตโจ กำลังอ่อนกำลังลงทุกที

ระหว่างที่นายปรีดีกำลังเริ่มใช้ความคิดอย่างหนัก ในการกอบกู้เอกราชของประเทศอยู่นั้น ก็มีข่าวแพร่สะพัดออกมาว่า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ได้กล่าวคำปราศรัยผ่านทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เค.จี.อี.ไอ. ซานฟรานซิสโกเป็นใจความว่า พฤติการณ์ใด ๆ ของ จอมพล ป. ในการร่วมมือเป็นพันธมิตร และประกาศสถานะสงครามกับพันธมิตรนั้น ทางสถานทูตแห่งกรุงวอชิงตันไม่ยอมรับรู้กับเหตุการณ์เหล่านั้นด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ยังกล่าวว่า

"ไทยทั้งหลายจะต้องมีความสามัคคีกัน ทำการกวาดล้างญี่ปุ่นให้ออกจากประเทศไทยไปให้หมด"

นอกจากการปราศรัยของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เอกอัครราชทูตประจำกรุงวอชิงตันแล้ว ในประเทศอังกฤษก็ได้มีข่าวแพร่ออกมาอีกด้วยว่า บัดนี้เสรีไทยได้อุบัติขึ้นแล้วในประเทศอังกฤษ และข่าวนั้นแพร่ว่า หัวหน้าเสรีไทยในอังกฤษนั้นคือ พันโท ม.จ. ศุภสวัสดิ์ วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ และหัวหน้าเสรีไทยในอังกฤษ ได้ทรงเขียนจดหมายไปถึงนายวินสตัน เชอร์ชิล นายกรัฐมนตรีกระดูกเหล็กอังกฤษบอกว่า บรรดาคนไทยในอังกฤษยินดีจะทำการต่อสู้เพื่อความเป็นเอกราชของไทย และจะร่วมมือกับอังกฤษในการต่อต้านกับญี่ปุ่นทุกวิถีทาง

จดหมายของ พันโท ม.จ. ศุภสวัสดิ์ วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ได้รับการต้อนรับจากเชอร์ชิล นายกรัฐมนตรีอังกฤษอย่างน่าภาคภูมิ วินสตัน เชอร์ชิล ได้ตอบจดหมายมาว่า

"ยินดีสนับสนุนเสรีไทยทุกวิถีทาง"

เวลาเดียวกันนั้น ข่าวการเคลื่อนไหวของเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา ได้แพร่สพัดเข้าไปในอังกฤษด้วย พันโท ม.จ. ศุภสวัสดิ์ วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ จึงได้ทราบว่าเสรีไทยในสหรัฐก็คือ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เอกอัครราชทูตประจำวอชิงตันก็เป็นอีกผู้หนึ่ง ได้ประกาศเอกภาพของตนขึ้นในสหรัฐอเมริกา ด้วยมีความเจตนาร่วมกันในการกอบกู้เอกราช และอิสรภาพของประเทศไทย หัวหน้าเสรีไทยในอังกฤษ และหัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกาดำเนินการร่วมกันเพื่อจัดตั้งกองทหารขึ้น เพื่อทำการร่วมมือกับฝ่ายพันธมิตร

ข่าวการปราศรัยของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และจากการแพร่ข่าวของหนังสือพิมพ์ในสหรัฐเมริกาและในอังกฤษ ทำให้นายปรีดีตื่นเต้นกับข่าวนี้อย่างเหลือที่จะระงับ เมื่อเสรีไทยในสหรัฐอเมริกาได้ยอมรับนับถือ และได้รับรองเป็นทางการเช่นนี้แล้ว การดำเนินการใด ๆ เพื่อสถาปนาอิสระรัฐขึ้น จะเป็นภายในหรือภายนอกประเทศ ก็ไม่มีความจำเป็นอะไรต่อไปอีกแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม ข่าวคราวของขบวนการเสรีไทยที่ได้ทราบนั้น ก็ยังไม่แน่ชัดว่าจะมีรูปโครง หรือโฉมหน้าเป็นไปในทำนองใด เพราะคำปราศรัยของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา ก็ยังมิได้มีรูปเป็นรัฐบาลขึ้นมา

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ทำให้นายปรีด พนมยงค์ ผู้นับถือพระเจ้าองค์เดียว พระเจ้าองค์นั้นคือ "Karl Marxs" ก็ขอให้ขบวนการเสรีไทยภายในประเทศรอดูท่าทีของ ม.ร.ว. เสนีย์ ฯ กันต่อไป เมื่อได้ตกลงกันดังนั้นแล้ว ก็คอยจังหวะและเหตุการณ์ ที่จะอำนวยให้ในเวลาต่อไป

การดำเนินกุศโลบายทุกวิถีทาง เพื่อเสาะ แสวงหา หน ทาง ที่จะ ประ สาน งานกับเสรีไทยในสหรัฐอเมริกาได้แสวงหาหนทางอยู่มิได้หยุดยั้ง มีภาษิตอังกฤษอยู่บทหนึ่งว่า "เมื่อมีความปรารถนาอันแรงกล้าที่ไหน ก็ย่อมมีช่องทางที่นั่น" นี่เป็นความจริงทีเดียว กล่าวคือ

นายดิเรกชัยนาย นักการทูต และบุคคลผู้หนึ่งที่สนับสนุน นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับการแต่งตั้งให้ไปรับตำแหน่ง เอกอัครราชทูตประจำกรุงโตเกียว นอกจากนั้น ก็ยังมีนายทวี ตะเวทิกุล เป็นที่ปรึกษา นายกนต์ศรี ศุภมงคล เป็นเลขานุการ

บุคคลดังกล่าวนี้ ได้รับคำแนะนำจากนายปรีดี ให้เสาะแสวงหาโอกาสทำการติดต่อกับม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หรือถ้าหากว่าไม่สามารถจะกระทำเช่นนั้นได้ ก็ให้หาทางหลบหนีออกนอกประเทศ และไปยังประเทศใดประเทศหนึ่ง ที่เป็นฝ่ายสหประชาชาติหรือประเทศเป็นกลาง แล้วต่อจากนั้นก็ให้หาโอกาสหลบหนีไปยังประเทศรัสเซียและจีน เมื่อสามารถหลบเข้าไปยังประเทศดังกล่าวได้แล้ว ก็ให้เดินทางไปพบ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา เพื่อการสถาปนาจัดตั้งรัฐบาลขึ้นที่นั่น

แต่ทว่า นโยบายดังกล่าวนี้ ไม่สัมฤทธิ์ผลแต่ประการใด เพราะฝ่ายญี่ปุ่น ก็รู้ชั้นเชิงและท่าทีของเราดีเหมือนกัน ตลอดเวลาที่อยู่ในกรุงโตเกียว ก็ถูกญี่ปุ่นสะกดรอยติดตามไปทุกย่างก้าว ในที่สุดการหลบหนีออกนอกประเทศ จึงมิได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

การหลบหนีออกนอกประเทศ เป็นปัจจัยประสงค์อันสำคัญที่นายปรีดีมีความปรารถอย่างยิ่ง และก็มีมโนปณิธานอย่องแรงกล้าด้วยว่า "จะต้องทำให้ได้" ถ้าไม่สามารถทำการติดต่อกับ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หรือประเทศพันธมิตรได้แล้ว การกอบกู้เอกราชจะไร้ความหมายเพราะจะต้องได้รับการสนับสนุนทางอาวุธยุทธภัณฑ์ ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญทางการทหารมาฝึกสอนพลพรรค ดังนั้น นายปรีดี จึงได้พยายามอย่างสุดความสามารถที่จะส่งคนออกไปติดต่อกันฝ่ายพันธมิตรให้จงได้

ด้วยความปรารถนาดังกล่าวนี้ บรรดาผู้แทนราษฎรหลายคนผู้รักชาติได้รับภาระความประสงค์ดังกล่าวนี้ของนายปรีดี บุคคลที่เข้ารับภาระในความประสงค์ดังกล่าวนี้ก็คือ นายถวิล อุดล ส.ส. ปากกล้าแห่งจังหวัดร้อยเอ็ดผู้สร้างประวัติศาสตร์ให้มีการยุบสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรก นอกจากนายถวิล อุดลแล้ว ก็ยังมีนายทอง กันทาธรรม ส.ส. แห่งจังหวัดแพร่ นายผึ้ง ศรีจันทร์ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายจำลอง ดาวเรือง และเจ้าวงศ์ แสนสิริพันธ์ บุคคลดังกล่าวนี้ พร้อมที่จะให้ความประสงค์ของนายปรีดีได้เป็นไปตามความมุ่งมาดปรารถนา

เพื่อให้เป็นไปตามเจตน์จำนงของนายปรีดี ชายฉกรรจ์ ๗ คน อันเป็นคนของเจ้าวงศ์แสนศิริพันธ์ ผู้สละทุกสิ่งทุกอย่างแล้วเพื่อชาติ ก็ดั้นด้นเข้าในป่าดงพงพี เพื่อมุ่งสู่กรุงจุงกิง แห่งประเทศจีน แต่แล้ว ชายฉกรรจ์ทั้ง ๗ คนก็เงียบหายไป เป็นการสันนิษฐานกันว่า ชายฉกรรจ์ทั้ง ๗ คนนั้น คงหลงอยู่ในป่า และคงจะสิ้นชีวิตอยู่ในป่าลึก เพราะหาทางออกไม่ได้ ในที่สุด ก็สิ้นชีวิตเพราะอดอาหาร

แต่ถึงกระนั้นก็ดี ความพยายามที่จะเดินทางไปกรุงจุงกิง เพื่อติดต่อกับฝ่ายพันธมิตรก็มิได้เสื่อมสลายลง ชีวิตของบุคคลย่อมมีความสำคัญน้อยกว่าชาติ เอกราชของบุคคลยังน้อยกว่าเอกราชของชาติ อิสรภาพของบุคคลยังน้อยกว่าอิสรภาพของชาติ คนไทยมีความยินดีพลีชีวิตของตนเพื่อความเป็นเอกราชเสมอ

ดังนั้น ชายฉกรรจ์อีก ๔ คน ก็เป็นไปในทำนองเดียวกันอีก เขาหายไปเงียบไปในท่ามกลางของป่าลึก เป็นความเข้าใจกันว่าเขาคงสิ้นชีวิต เป็นไปในทำนองเดียวกันกับชายฉกรรจ์ผู้กล้าหาญทั้ง ๗ คน

แม้เหตุการณ์จะได้เป็นไปถึงเช่นนั้นก็ดี แต่นายปรีดีก็ยังไม่สิ้นความพยายาม ในการที่จะส่งคนออกไปติดต่อกับประเทศพันธมิตร ชายฉกรรจ์อีก ๒ คนได้ถูกส่งออกไปอีก แต่แล้วก็เงียบหายเหมือนคลื่นกระทบฝั่ง ในจำนวนบุคคลที่ส่งออกไปสู่โลกภายนอกนั้น ได้กลับมารายงานเหตุการณ์ให้ทราบเพียงคนเดียวเท่านั้น คือเขารายงานว่า ไม่มีทางใดเลยที่สามารถออกไปจากป่าลึกเหล่านั้นได้ นอกจากนั้น ก็ยังมีโรคภัยอันร้ายแรงอีกด้วย

ที่สุด แผนการณ์อันกล่าวนี้ก็อวสานลง

ขณะที่นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าเสรีไทยภายในประเทศ พยายามจะหาทางออกนอกประเทศ เพื่อประสานงานแก่ฝ่ายพันธมิตรอยู่นั้นสงครามในตะวันออกกำลังรุดหน้าไปอย่างเร่งรีบ กองทัพอังกฤษต้องถอยร่นทุกจุดในมลายู การสู้รบระหว่างทหารญี่ปุ่นและทหารอังกฤษได้เป็นไปอย่างฉกาจฉกรรจ์ที่สะพานบาตเมกาดา ทางขวาของที่มั่นริมแม่น้ำมูดา และรุกคืบหน้าไปอย่างรวดเร็วใกล้สิงค์โปร์เข้าไปทุกที

จะอย่างไรก็ตาม ขณะที่ฝ่ายอักษะประเทศ หรือ "Three Power Pacts" กำลังรุกใหญ่ทั้งในยุโรปและเอเซีย นายปรีดี พนมยงค์กับพรรคพวกของเขา ก็มิได้มีการย่นย่อท้อถอยในการกอบกู้เอกราชยังคงพยายามหาช่องทางที่จะประสานงานกับขบวนการเสรีไทยนอกประเทศอยู่เสมอ ท่านรัฐบุรุษอาวุโสผู้นี้ ยังคงมีความเชื่อมั่นอยู่เป็นนิตย์นิรันดรว่าฝ่ายอักษะประเทศจะถึงกาลปริโยสานในที่สุด ถึงมาตแม้นว่า ทั้งเยอรมัน อิตาลี และ ญี่ปุ่น จะคืบหน้าไปในการรุกยิ่งขึ้นทุกทีนั้นก็ตาม แต่ก็ยังมีความเชื่ออันมั่นคงอยู่ ฝ่ายพันธมิตรจะมีชัยในบั้นปลายด้วยปริมาณและคุณภาพทั้งการทหารและเศรษฐกิจ

ท่ามแห่งการรุกรานอย่างเป็นบ้าเป็นหลังของ "Three Power Pacts" อยู่นั้น นายปรีดี พนมยงค์ หรือ จอมพล ป. เรียกชื่อเขาว่า "อ้ายขรัวท่าช้าง" ผู้ประกาศตนเป็น "Radical Socialism" ก็สอดส่องหาช่องทางดำเนินงานของเขาไปอย่างไม่หยุดหัวหน้าดำเนินการหลายสายได้เริ่มจัดตั้งขึ้นอย่างเร่งรีบ เช่น นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อุดล นายจำลอง ดาวเรือง ได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าหน่วยในจังหวัดของตน นอกจากนั้น ก็ให้แสวงหาพลพรรค และเริ่มเป็นศัตรูกับญี่ปุ่นด้วยการทำลายการเศรษฐกิจและทางอื่นใดเท่าที่จะทำลายญี่ปุ่นได้

ในขณะที่นายปรีดี กำลังใช้ความคิดอย่างหนักหน่วง เพื่อหาทางประสานกับขบวนการเสรีไทยนอกประเทศของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อยู่นั้น และแล้วก็เป็นโอกาสเดียวกันกับที่ประเทศไทย มีการแลกเปลี่ยนเชลยพลเรือนระหว่างอังกฤษอเมริกากับไทยในวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ นายปรีดี พนมยงค์ ได้ทราบข่าวนี้อยู่ด้วยความตื่นเต้น แน่นอน ความฝันในการที่จะทำการติดต่อกับเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีพฤติการณ์มืดมนเลือนลางตลอดมานั้น คราวนี้ บางทีจะมีช่องทางให้ความฝันอันไม่รู้เสื่อมโทรมนั้น ได้ใกล้ความจริงเข้ามาแล้ว เป็น

ความเข้าใจอย่างแน่วแน่ของนายปรีดี ในการแลกเปลี่ยนเชลยพลเรือนระหว่างอังกฤษ อเมริกา และในคราวนี้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา คงจะได้ส่งคนมาเพื่อดำเนินงานกับเสรีใต้ดินในประเทศไทย

แต่ก็ผิดหวัง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช มิได้ส่งคนมาดำเนินการอย่างนายปรีดีคาดฝัน มันเป็นแต่เพียงความเข้าใจอย่างลม ๆ แล้ง ๆ เท่านั้นเอง แต่ถึงเช่นนั้นก็ตาม มันก็ยังแสดงถึงความรอบคอบของนายปรีดีอย่างน่าชมเชยทีเดียว

ความผิดหวังครั้งแล้วครั้งเล่ามันก็มิได้ทำให้นายปรีดีสิ้นหวังลงไปด้วย นายปรีดียึดมั่นอยู่ในปทานุกรมอุดมคติว่า "ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่เป็นไปไม่ได้" หรือสิ่งที่เป็นไปไม่ได้มีอยู่ในโลกนี้ดังนั้น การหาทางออกเพื่อการกอบกู้เอกราช คงดำเนินกันต่อไปอย่างไม่ท้อถอย

ในวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ อันเป็นศักราชแห่งชัยชนะของฝ่ายอักษะประเทศนั้น นายกำจัด พลางกูร ก็ถูกเรียกตัวเข้าพบนายปรีดีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ไม่มีปัญหาอันใดสำหรับประเทศชาติ อดีตนิสิตแห่งมหาวิทยาลัยอ๊อกฟอร์ด ผู้มีความรักชาติเอกราชและอธิปไตย และผู้ไม่ปรารถนาจะเห็นประเทศไทยเป็นขี้ข้าเขา เมื่อความปรารถนาของนายปรีดีเป็นไปเพื่อเอกราช เป็นไปเพื่ออิสรภาพ เป็นไปเพื่อชาติแล้ว การเสียสละจากชีวิตของนายกำจัด พลางกูร ก็เป็นเรื่องเล็ก นายกำจัด พลางกูร ยอมเสียสละทุกอย่าง แม้ว่าการเดินทางออกนอกประเทศ จะเป็นการเสี่ยงภัยอย่างร้ายแรงประการใด นายกำจัด พลางกูร ก็จะขอต่อสู้จนสิ้นลมปราณ

งานเสรีไทยใต้ดินของนายกำจัด พลางกูร จะเป็นมาอย่างไรนั้น เขาได้บันทึกเหตุการณ์ของเขาไว้ดังนี้

"**เมื่อข้าพเจ้า**ยังเรียนอยู่ในประเทศอังกฤษ ข้าพเจ้ารวบรวมพรรคพวกไว้ได้เป็นอันมาก เพื่อจะมาตั้งคณะต่อสู้กับจอมพล ป. เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยทางลับ ๆ ขึ้นในเมืองไทย แต่ครั้นข้าพเจ้ามาถูกไล่ออกจากราชการเพราะข้าพเจ้าไม่ไปประกาศทางวิทยุกระจายเสียง ถอนคำพูดเกี่ยวกับประชาธิปไตยของข้าพเจ้า เพื่อนฝูงก็เริ่มเหินห่างออกไป"

อันเกี่ยวกับการกู้เอกราชในขณะที่ญี่ปุ่นยึดครองประเทศไทยนั้น นายกำจัด พลางกูร ได้เขียนเรื่องราวของเขาไว้ว่า

ในตอนบ่ายวันที่ ๙ ธันวาคม นายเตียง ศิริขันธ์ ได้มาหาข้าพเจ้าบอกว่า พอได้ทราบญี่ปุ่นเข้าเมือง ก็รีบขึ้นเครื่องบินมาจากสกลนครทันที ข้าพเจ้าได้ปรึกษากับนายเตียง ศิริขันธ์ หาทางออกไปยังนอกอาณาจักรไทยไปยังประเทศพม่า ทราบอยู่ว่ามีทางออกไปแม่สอดและกาญจนบุรี แล้วต่อมาอีก ๒ วัน ก็ได้ข่าวว่าญี่ปุ่นได้ยึดสองทางนั้นเสียแล้ว เป็นอันว่าการเตรียมตัวของเราต้องล้มเหลวไป โดยมีความประสงค์จะทำลายล้างญี่ปุ่น และรัฐบาลจอมพล ป. ฯ ต่อไป หลักการของข้าพเจ้ามีอยู่ว่า จะรวบรวมพรรคพวกเท่าที่จะหาได้ และพรรคพวกนั้นแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น

คือชั้นที่ ๑ เป็นพวกที่รู้แผนการณ์ของข้าพเจ้าได้

ชั้นที่ ๒ คือพวกที่รู้กันเลา ๆ ว่า ข้าพเจ้าทำอะไร

และชั้นที่ ๓ คือพวกที่มีความเลื่อมใส และนิยมในตัวข้าพเจ้าพวกเหล่านี้ให้รู้อะไรไม่ได้ และถึงเวลาจำเป็น ก็คงใช้การได้ พวกนี้ก็ได้แก่ศิษย์ข้าพเจ้าโดยมาก

พวกชั้นที่ ๑ เท่าที่รวบรวมได้ครั้งแรกก็คือนายเตียง ศิริขันธ์ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อุดล นายจำลอง ดาวเรือง นายเรือโทโกเมท เครือตราชู และนายยล สมานนท์

พวกชั้นที่ ๒ ภรรยาของข้าพเจ้า ได้ไปชวนนางปีน บุนนาค (นางราชญาติรักษา)และพวกข้าพเจ้าได้ไปชวนนายแพทย์เฉลิม บูรณนนท์ฯลฯ

พวกชั้นที่ ๓ นั้นมีจำนวนมากมาย

แผนการณ์ล้มล้างคณะรัฐบาลจอมพล ป.

แผนการณ์ของเราในครั้งนั้นก็คือพยายามโค่นอำนาจจอมพล ป. หรือพากันหนีไปจัดตั้งรัฐบาลใหม่ อยู่ทางภาคอิสาน ตามหลักปฏิวัติก็คือ จะต้องมีธงหรือเครื่องหมาย มีคำขวัญ และมีเพลงประจำคณะ แต่ข้อสำคัญก็คือแม้ว่าเราหนีไปตั้งรัฐบาลได้ เราก็มีกำลังไม่พอ มีกำลัง

คน กำลังทรัพย์ กำลังอาวุธ ไม่พอที่จะต่อสู้กับกองทัพของจอมพล ป. กับญี่ปุ่นได้ ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าในระหว่างผู้มีอำนาจ คงจะมีใครบ้างที่จะคิดอย่างเราแล้วรวมคณะของเราเข้าไป คงจะทำประโยชน์ได้บ้างไม่มากก็น้อย

ข้าพเจ้าส่ายตาดู ก็เห็นมีแต่อาจารย์ปรีดี พนมยงค์แต่ผู้เดียวที่จะเป็นหัวหน้า เป็นกำลังอันสำคัญของคณะกู้ชาติของเราได้ ข้าพเจ้าจึงตรงไปหาท่านยังบ้านถนนสีลมโดยทันที

ข้าพเจ้าได้ทำการติดต่อบุคคลสำคัญ ๆ อีกหลายท่าน แต่ในที่สุดข้าพเจ้าก็มอบคณะของข้าพเจ้า ให้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของอาจารย์ปรีดี โดยเด็ดขาด และอยู่ในระเบียบวินัยของท่านโดยเคร่งครัดไม่ไปติดต่อกับใคร หรือไปหาใครเกี่ยวกับทางการเมือง โดยไม่บอกให้ท่านทราบ อุทิศตัวและชีวิตให้แก่ท่าน สุดแล้วแต่จะ ใช้ให้ทำงานเพื่อชาติสิ่งใด

แผนการณ์ของนายกำจัด พลางกูร อันได้มอบหมายให้แก่นายปรีดีนั้นมีอยู่ด้วยกัน ๔ ประการคือ

๑. พยายามโค่นอำนาจจอมพล ป.

๒. พยายามก่อวินาศกรรมต่อญี่ปุ่น

๓. พยายามโฆษณาทำลายความเชื่อถือ และความนิยมในตัวจอมพล ป. และญี่ปุ่น ในขณะเดียวกันก็เผยแพร่ให้เกิดศรัทธาในชัยชนะ และอุดมการณ์ของพันธมิตร และ

๔. พยายามทำการติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร

นอกจาก แผนการณ์กู้ชาติของนายกำจัด พลางกูรแล้ว หรือจะกล่าวถึงการเคลื่อนไหวใด ๆ ของเสรีไทยใต้ดินต่อไป ข้าพเจ้าใคร่ให้ผู้อ่านได้ทราบเรื่องราวของการกู้ชาติไว้หลาย ๆ แง่เพื่อให้อ่านเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ตามคำสารภาพของจอมพล ป. ซึ่งข้าพเจ้าจะไม่กล่าวโดยละเอียดต่อไปนั้น จอมพล ป. ได้เปิดเผยว่า การให้ญี่ปุ่นผ่านไป การทำสนธิสัญญาร่วมรุกร่วมรบ โดยการส่งกอง

ทัพพายัพ รุกเข้าไปในสหรัฐไทยเดิม โจมตีเชียงตุง ตีเมืองยอง เมืองมะ เมืองลา ฯลฯ นั้น ล้วนแล้วแต่เป็นกลลวงญี่ปุ่นให้ตายใจทั้งสิ้น แต่แผนการณ์อันแท้จริงแล้วนั้น เป็นการเตรียมการณ์ที่จะทำการต่อต้านญี่ปุ่นด้วยประการทั้งปวง แต่ถ้าหากเมื่อไรญี่ปุ่นอ่อนเพลียลงกองทัพต่าง ๆ ก็จะเข้าทำการโจมตีกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทยโดยทันที

หมายความว่า จอมพล ป. ทำการร่วมมือกับญี่ปุ่นโดยความจำเป็นบีบบังคับมิได้มีเจตนารมณ์อุดมคติจะเข้าข้างฝ่ายอักษะ และในขณะเดียวกันนั้น ญี่ปุ่นได้ทำลายความเป็นกลางของเรา ไม่เคารพสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกัน ในเรื่องนี้ จอมพล ป. ก็ได้โทรเลขไปยังเชอร์ชิล นายกรัฐมนตรีอังกฤษ ขอให้ช่วย แต่เชอร์ชิลก็โทรเลขตอบมาว่า "ให้ช่วยตนเองไปก่อน" เพราะสงครามในยุโรปก็คับขัน ส่วนกำลังรบของอังกฤษในตะวันออกก็ไม่เข้มแข็ง เมื่อเหตุการณ์เป็นฉะนี้ จึงต้องทำให้จอมพล ป. ตัดสินตกลงใจดังกล่าว

เพื่อให้ท่านผู้อ่านตระหนักว่าขณะที่ประเทศไทย ต้องตกอยู่ในมรสุมร้ายแห่งวิกฤติการณ์นั้น แผนการณ์กู้ชาติของนายปรีดีและพรรคพวกได้ดำเนินการไปอย่างไร

แผนการณ์โดยทั่ว ๆ ไปของขบวนการณ์เสรีไทยนั้น ได้พิจารณาร่วมกับกองทัพอังกฤษ ซึ่งจะเคลื่อนกำลังเข้าสู่ดินแดนไทยในทางทิศตะวันตก คือจากทางประเทศพม่า และจะยกพลขึ้นบกทางแหลมมลายู และเกาะสิงคโปร์พุ่งเข้าสู่จุดหมายสำคัญของฝ่ายพันธมิตร คือต้องเข้ายึดบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง ซึ่งมีทางรถไฟ และแม่น้ำหลายสายรวมอยู่ที่นั่น

ดังนั้น กำลังกองทัพไทยและขบวนการเสรีไทยจะต้องปฏิบัติดังนี้

๑. ยึดกรุงเทพ ฯ กาญจนบุรีเขต ๑ และลพบุรีอีกเขต ๑ ไว้ให้ได้

๒. ไทยจะต้องช่วยกันป้องกันปีก ให้แก่พันธมิตร ที่จะตีโอบมาทางกาญจนบุรี

๓. ช่วยกองทัพสัมพันธมิตรซึ่งจะเข้าตีทางทิศตะวันตก โดยการช่วยก่อกวนในแนวหลังของญี่ปุ่น

๔. ในภาคใต้ของประเทศไทยนั้น พลพรรคของขบวนการเสรีไทย จะต้องตัดทางคมนาคมของญี่ปุ่น ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไป ถึงชายแดนไทยมลายู เพื่อมิให้ญี่ปุ่นส่งกำลังจากภาคกลางมาช่วยภาคใต้ได้

๕. ทางภาคเหนือนั้น กองทัพพายัพของไทย จะต่อต้านกองทัพญี่ปุ่น ซึ่งถอยมาจากประเทศพม่าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งจะติดตามตีหลังญี่ปุ่นมาทางเมืองตองยี่ เชียงตุง เชียงราย ลำปาง

๖. หัวหน้าเสรีไทยคือนายปรีดี พนมยงค์ มีแผนการณ์ที่จะจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราว (ในเมื่อสัมพันธมิตรเปิดการรุกใหญ่ และขบวนการเสรีไทย และทัพไทยลุกขึ้นสู้ญี่ปุ่นในประเทศไทยแล้ว) ขึ้นที่จังหวัดตาก กับที่จังหวัดสุพรรณบุรี รวม ๒ แห่ง เมื่อร่วมงานกับรัฐบาลของสัมพันธมิตรเพราะฉะนั้น กองทหารที่จังหวัดนครสวรรค์ พิษณุโลก ตาก รวมทั้งหน่วยและพลพรรค ที่อยู่ในบริเวณนั้นจะต้องเข้าร่วมงานสมทบกัน เพื่อป้องกันที่ตั้งของรัฐบาลชั่วคราว (ที่ตากและสุพรรณบุรี) ซึ่งจะจัดตั้งขึ้น

๗. ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ศูนย์การบัญชาการ อยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา กำลังทหารและพลพรรคเสรีไทยในท้องถิ่นนั้น จะได้ร่วมกันรบกวนทางคมนาคมในเขตหลังของญี่ปุ่น มิให้คุกคามกองทหารไทยที่ลพบุรี และสระบุรีได้

พลพรรคในจังหวัดสกลนคร เลย อุดรธานี ขอนแก่น มหาสารคาม อุบลราชธานี นครพนม หนองคาย ร้อยเอ็ด ซึ่งมีกำลังมากพอใช้นั้น มีนายเตียง ศิริขันธ์ นายถวิล อุดล นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายจำลอง ดาวเรือง เป็นหัวหน้าใหญ่ทางกองบัญชาการขบวนเสรีไทย มีแผนการณ์ที่จะใช้สำหรับดำเนินการในชั้นหลัง

๘. ส่วนภาคตะวันออกเฉียงใต้ คือจังหวัดปราจีนบุรี และลพบุรีนั้น ทั้งทหารและพลพรรค จะได้ร่วมกันปฏิบัติการทางด้านปราจีน และทางฝั่งทะเล

ตะวันออก เพื่อรักษาฐานทัพเรือที่สัตหีบไว้ให้จงได้ เพราะกำลังทางด้านทราบนี้ว่า ฝ่ายอเมริกันจะส่งกองเรือรบส่วนหนึ่งจากกองทัพเรือประจำมหาสมุทรแปซิฟิคเข้ามาสู่อ่าวไทย กองเรือรบนั้นนัยว่า ประกอบด้วยเรือพิฆาต เรือลาดตระเวนเรือบรรทุกเครื่องบิน กับเรือประจัญบานอีกลำหนึ่ง ทำหน้าที่คอยสะกัดกั้นการลำเลียงกำลังหนุนของญี่ปุ่นที่จะมาทางทะเล จากแหลมอินโดจีน และแหลมมลายู

นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกามีแผนที่จะยกพลหน่วยนาวิกโยธินขึ้นตามฝั่งทะเล ด้านตะวันออกและตะวันตกของอ่าวไทย อาทิเช่น ด้านตะวันออก ที่ตลาดจันทบุรี ระยอง สัตหีบ ทางด้านตะวันตกที่ประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดเพชรบุรี

อย่างไรก็ดี การใช้กำลังของสหรัฐอเมริกาในด้านนี้ ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่าจะได้รับความเห็นชอบจากอังกฤษหรือไม่ เพราะดินแดนไทยนั้น อยู่ในเขตปฏิบัติกาหของอังกฤษ

มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ในสมัยนั้นแม้ว่าอังกฤษกับสหรัฐอเมริกาจะเป็นสัมพันธมิตรร่วมกัน และต่างก็ได้แสดงบทบาทช่วยเหลือร่วมมือกับขบวนการเสรีไทยตลอดมา แต่ประเทศทั้งสองนั้นจะมีการติดต่อร่วมกันก็จริง แต่ปรากฏว่าผลประโยชน์ และความคิดเห็นบางอย่างขัดแย้งกันอยู่

สำหรับแผนการณ์การจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวของไทย เมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรจะเปิดการรุกใหญ่ ก็เป็นปัญหาสำคัญที่ขัดแย้งกัน กล่าวคือ ฝ่ายอังกฤษนั้นต้องการให้รัฐบาลชั่วคราวของไทย หาทางออกไปทางด้านทิศตะวันตก เพื่อร่วมมือกับกองพันที่ ๑๔ ของอังกฤษ ที่จะรุกมาจากประเทศพม่า และต่อไปอาจไปตั้งที่ประ-อินเดีย ซึ่งเป็นสถานที่กองบัญชาการกองทัพของลอร์ดหลุยส์เมาท์แบตแตน ตั้งอยู่แต่สำหรับอเมริกาปรารถนา จะให้ไทยตั้งรัฐบาลชั่วคราว ทางด้านตะวันออกเพราะฉนั้นหัวหน้าเสรีไทย จึงได้รับคำสั่งจากสหรัฐอเมริกา ให้จัดการดังนี้ คือ

๑. จัดตั้งรัฐบาลขึ้น

๒. รัฐบาลในวันดีเดย์ รัฐบาลชุดเดิมคือ นายควง อภัยวงศ์ อยู่ในพระนคร เป็นกันชนและพรางตาข้าศึกไว้ ในขณะเดียวกันนายปรีดี พนมยงค์ ให้เป็นนายกรัฐนตรี และนายทวี บุณยเกต เป็นรองนายกรัฐมนตรี จัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ที่จังหวัดอยุธยา ถ้าเห็นเหตุการณ์เข้าชะตาร้าย ให้ย้ายรัฐบาลไปตั้งที่อำเภอกระทุ่มแบน ในจังหวัดสมุทรสาครทันที

๓. ในกรณีจะรักษาสถานะการณ์อยู่ต่อไปไม่ได้ ก็ให้รัฐบาลใหม่ (ที่กระทุ่มแบน) ลงเรือลอบหนีออกทางจังหวัดสมุทรสงคราม ไปยังจังหวัดชลบุรี หรือจุดใดจุดหนึ่ง ตามชายฝั่งทะเลตะวันออกของอ่าวไทย หรือแล้วแต่จะตกลงกันเพื่อขึ้นเครื่องบิน หรือเรือดำน้ำอเมริกัน ออกไปจัดตั้งรัฐบาลนอกประเทศเพื่อสั่งการต่อสู้ต่อไป

แผนการณ์ปฏิบัติการณ์ ในประเทศไทยนั้น สหรัฐอเมริกาและอังกฤษได้แบ่งแยกประเทศออกเป็น ๒ ส่วน แยกเขตปฏิบัติการของแต่ละฝ่าย คือ

๑. เขตกองทัพอังกฤษ

มีจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, นครศรีธรรมราช, สกลนคร, ตาก, อุบล มหาสารคาม, นครราชสีมา, หนองคาย, นครพนม, เลย, ขอนแก่น, ชุมพร, ระยอง, และจังหวัดพระนคร

๒. กองทัพของสหรัฐอเมริกา

มี จังหวัดเพชรบุรี, ชลบุรี, ฉะเชิงเทรา, ปราจีนบุรี, อ่างทอง, อยุธยา, สุโขทัย, แพร่, กาญจนบุรี, อุทัยธานี, ชัยภูมิ, และจังหวัดสุพรรณบุรี

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาบ้างแล้วว่า นายกำจัด พลางกูร ได้ตัดสินตกลงใจจะดำเนินการติดต่อกับเสรีไทยนอกประเทศ และทั้งจะไปปรับความเข้าใจ กับประ

เทศฝ่ายพันธมิตร ให้ทราบซึ้งถึงวัตถุประสงค์ของเสรีไทยใต้ดิน ในประเทศไทย ปัญหาอันสำคัญยิ่งที่เขารับนโยบายจากนายปรีดี พนมยงค์ โดยจะไปทำความเข้าใจกับประเทศพันธมิตร นโยบายที่นายปรีดี พนมยงค์ มอบหมายให้ก็คือ

๑. ให้ตกลงว่า การประกาศสงครามซึ่งรัฐบาลจอมพลป. ฯ ได้กระทำต่ออังกฤษและอเมริกา เมื่อเวลาเที่ยงวันของวันอาทิตย์ ที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ นั้นเป็นโมฆะ เพราะผิดรัฐธรรมนูญ เนื่องจากเวลาประกาศอาจารย์ปรีดีหลบหนีไปอยู่เสียที่จังหวัดอยุธยาหาได้ลงนาม หรือเห็นชอบด้วยไม่

อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ พึ่งกลับถึงกรุงเทพฯ เมื่อเวลา ๑๕.๐๐ น. หลังจากประกาศสงครามไปแล้ว ๓ ชั่วโมงครึ่ง

๒. เมื่อสถานะสงครามยังมิได้เกิดขึ้น สัญญาสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศฝ่ายหนึ่ง กับประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งได้ใช้บังคับเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นอันว่าคงใช้อยู่ต่อไป

ตามสัญญานี้ จำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนทูตกัน เดี๋ยวนี้ ประเทศไทยถูกข้าศึกยึดครองอยู่ จะทำการแลกเปลี่ยนทูตกับนานาชาติมิได้ แต่ประเทศไทยต้องการรื้อฟื้นสัมพันธไมตรีกับชาติทั้งสองนั้น จึงจำเป็นจะต้องไปจัดตั้งรัฐบาลอยู่ในดินแดนของฝ่ายสัมพันธมิตร จะขอไปตั้งอยู่ในอินเดียเป็นเบื้องต้น ขอให้รัฐบาลฝ่ายอังกฤษ และสหรัฐอเมริการับรองรัฐบาลของเราว่า เป็นรัฐบาลเดียวที่ถูกต้องตามกฎหมายของราชอาณาจักรไทย ผู้ที่จะไปตั้งรัฐบาลไทยนี้ อย่างน้อยที่สุดก็มีนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ซึ่งเท่ากับประมุขของประเทศ มีรัฐมนตรีอย่างน้อยที่สุด ๑ นาย (นายพันตรีควง อภัยวงศ์) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและข้าราชการผู้ใหญ่ฝ่ายทหารและพลเรือนอยู่หลายนาย

๓. ขอให้รัฐบาลอังกฤษให้ความเอื้อเฟื้อ และเกียรติยศต่อรัฐบาลของเราตามสมควรเช่นเดียวกับรัฐบาลนอร์เวย์ ฮอลแลนด์ เป็นต้น

๔. ขอให้รัฐบาลอังกฤษและอเมริกา ปล่อยเงินของรัฐบาลไทยซึ่งได้กักไว้ เพื่อเราจะได้ใช้เงินก้อนนี้ดำเนินสงครามกับญี่ปุ่นต่อไป

นี่เป็นหลักการของนายปรีดี พนมยงค์ ที่ขอร้องให้ฝ่ายพันธมิตรได้ให้ความสนับสนุนแก่เราในการต่อต้านญี่ปุ่นและแถลงความจำเป็นต่าง ๆ ในกรณีที่รัฐบาลจอมพลป. ประกาศสถานะสงครามกับฝ่ายพันธมิตร

จากนั้น นายกำจัด พลางกูร ผู้มีทรรศนะของตัวเองว่า "ตัวตายดีกว่าชาติตาย" หรือ "ชาติย่อมอยู่เหนือสิ่งใดทั้งสิ้น" ก็ตัดใจจากลูกจากเมียอันเป็นที่รักยิ่ง มุ่งสู่ประเทศจีน จะดีหรือร้าย จะร้ายหรือดี นายกำจัด พลางกูร ไม่เคยนำเอามาใฝ่ฝันจินตนาการ แต่สิ่งที่นายกำจัด พลางกูร จินตนาการอย่างระมัดระวังนั้นก็คือ ตามพรมแดนต่าง ๆ แห่งประเทศไทยเต็มไปด้วยลูกพระสุริยะเทพ หรืออ้ายยุ่น เฝ้าสังเกตการณ์และระวังอยู่ตลอดเวลาที่คอยป้องกันมิให้คนไทยหลบหนีออกนอกประเทศ ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วเมื่อมีความตั้งใจอันแรงกล้าที่ไหนก็ย่อมมีความสำเร็จที่นั่น ก็เป็นไปทำนองเดียวกัน นายกำจัด พลางกูร มีความปรารถนาอันแรงกล้าจะหลบหนีออกจากประเทศไทย เขาก็สามารถผ่าวงล้อมออกจากพรมแดนไทยไปได้อย่างหวุดหวิด จากนั้น นายกำจัด พลางกูร ผู้รักชาติยิ่งกว่าตัวเอง ก็เดินทางเข้าไปในอินโดจีนด้วยความทรหดอดทนอย่างแสนสาหัส อาศัยอุดมคติ เป็นเครื่องจรรโลงบูรณะจิตใจ อาศัยความเข้มแข็ง อันเป็นบุคลิกลักษณะส่วนหนึ่งของนายกำจัด พลางกูร อาศัยแรงแห่งความผลักดันในความรักชาติ เขาต้องสู้กับอุปสรรคนานาประการ ในระหว่างการเดินทางจนบรรลุถึงประเทศจีนดังความปรารถนา

เมื่อถึงประเทศจีน นายกำจัด พลางกูร มิได้ปล่อยให้นาทีทองนั้นผ่านไป เขาเริ่มดำเนินการตามพันธะต่าง ๆ ที่ได้รับมอบนโยบายจากนายปรีดี หัวหน้าขบวนการเสรีแห่งประเทศไทย แล้วในที่สุด ผลแห่งการบากบั่น ผลแห่งการเสียสละ ผลแห่งความพากเพียรกล้าหาญ ก็บรรลุเป้าหมาย ที่หัวหน้าเสรีไทยปรารถนาต้องการ กล่าวคือ เสรีไทยภายในประเทศสามารถทำการติดต่อกันได้เป็นอย่างดี และจะได้ร่วมกันอย่างเป็นเอกฉันท์ในการกอบกู้เอกราชแห่งชาติต่อไป

แต่เป็นที่เศร้าสลดใจเหลือเกิน นายกำจัด พลางกูร ผู้เอาชีวิตของตนเองแลกกับความเป็นอิสระของประเทศ ก็ต้องมาจบชีวิตลงอย่างสุดแสนเอน็จอนาถ ณ ดินแดนต่างประเทศ เขาไม่ได้เห็นชัยชนะของขบวนการเสรีไทย เขาไม่ได้เห็นการเดินขบวนอย่างสง่า

ผ่าเผยของขบวนการเสรีไทย เขาไม่ได้เห็นจอมพล ป. และบริวารเป็นอาชญากรสงคราม แต่แทนที่จอมพล ป. และบริวาร จะถูกแขวนคอเหมือนอาชญากรนาซี หรือโตโจ จอมพลเปแตงแห่งฝรั่งเศส อาชญากรแห่งประเทศไทย เป็นอิสระภาพไปทั้งสิ้น เพราะกฎหมายอาชญากรสงครามเป็นโมฆะ และที่สุดเขาก็มิได้เห็นอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าเสรีไทยภายในประเทศ ต้องหลบหนีหัวซุกหัวซุนเผ่นหนีออกนอกประเทศ เพราะเกิดการรัฐประหารขึ้น เขามิได้เห็นนายเตียง ศิริขันธ์ ต้องถูกย่างสดในป่าลึกแห่งเมืองกาญจน์ เขาไม่ได้เห็นนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อุดล นายจำลอง ดาวเรือง นายทองเปลว ชลภูมิ นายทวี ตะเวทีกุล ฯลฯ ถูกยิงตายสุดแสนที่จะสยดสยอง ก็นับว่าเป็นโชคดีของเขาแล้ว ที่ได้เสียชีวิตในดินแดนต่างประเทศ มิฉะนั้นแล้วมัจจุราชโหด ก็คงจะไม่ปล่อยให้เขามีชีวิตอยู่ในประเทศไทยอย่างแน่นอน เพราะความคิดของเขานั้นเป็นปัจจามิตรกับฝ่ายตรงกันข้าม

ข้าพเจ้าของดกล่าวงานของขบวนการเสรีไทยไว้เพียงแค่นี้ก่อนจะขอกล่าวถึงความเป็นไปของการรบราฆ่าฟันในยุโรปบ้าง เพราะสถานะการณ์รบในยุโรปมีส่วนเกี่ยวพันกับสถานะสงครามในเอเซีย และก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวพันแก่ประเทศไทยด้วย สงครามในยุโรปจะเป็นแนวโน้มให้เราทราบว่ามหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ จะลงเอยด้วยรูปการณ์ทำนองใด

ในตะวันออก ญี่ปุ่นเปิดฉากการรุกใหญ่ มาตั้งแต่วันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ จนถึงวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ ๒๔๘๖ ญี่ปุ่นก็สามารถยึดครองมลายู, สิงคโปร์, ฮ่องกง, ฟิลลิปปินส์, ปัตตาเวีย, พม่า, ชะวา, สุมาตรา, คยริจิดอร์ ฯลฯ

นับว่า เป็นชัยชนะอันรวดเร็วไม่แพ้กองทัพนาซีเหมือนกัน นอกชัยชนะดังกล่าวแล้ว ในวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ญี่ปุ่นได้ทำสนธิสัญญาทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่น เยอรมันและอิตาลี ณ กรุงเบอร์ลิน และกรุงโรม เพื่อเสริมพลังเศรษฐสงครามให้มั่นคงยิ่งขึ้น เพื่อชัยชนะในมหาสงครามครั้งนี้

ในเวลาเดียวกันนั้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ไอเซนฮาวร์พร้อมด้วยนายทหารอเมริกันก็ได้เดินทางไปยังกรุงลอนดอน เพื่อปรึกษาหารือวางแผนการณ์บุกอาฟริกาเหนือ

ของฝรั่งเศส อาฟริกาเหนือที่ว่านี้ ตกอยู่ภายใต้ความยึดครองของกองทัพนาซี การเปิดแนวรบขึ้นครั้งนี้ จุดมุ่งหมาย และจุดประสงค์อันยิ่งใหญ่ ก็คือเพื่อตรึงกำลังส่วนนี้ของเยอรมันไว้มิให้นำเอาไปใช้ในการรุกแบบสายฟ้าแลบ เพราะในขณะนั้น ฮิตเล่อร์ ได้ระดมสรรพกำลังอย่างมหาศาล เพื่อเผด็จศึกให้อวสานลงโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ เพราะถ้าหากไม่เผด็จศึกให้ลุล่วงโดยฉับพลันทันทีแล้ว ก็เป็นการยากที่จะเอาชนะรัสเซียได้

ในบัดดล ที่กองทัพนาซีอันแข็งแกร่ง โถมกำลังพลังพลอย่างหนักเข้าบุกรัสเซียนั้น ทำให้โมโลต๊อฟ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เดินทางไปกรุงวอชิงตันความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของโมโลต๊อฟก็คือ มีเจตนารมณ์ที่จะให้พันธมิตร เปิดแนวรบที่ ๒ ขึ้นในยุโรป เพราะหากถ้าว่า พันธมิตรได้กระทำตามความคิดเห็นของโมโลต๊อฟแล้ว โอกาสของกองทัพบอลเชวิค ที่จะเข้าทำการตีโต้เยอรมันก็มีมากขึ้น แต่ความประสงค์ข้อนี้นั้นไร้ผล ฝ่ายพันธมิตรมิได้มีความคิดเห็นเช่นนั้นเลย แต่กลับมีความเห็นไปว่า การเปิดแนวรบที่ ๒ ขึ้นนั้น จะไม่เป็นผลดีแต่อย่างไรเลย แต่จะกลับเป็นผลร้ายเสียด้วยซ้ำ

การปฏิเสธความคิดเห็นของโมโลต๊อฟ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศนั้น ผู้นำฝ่ายพันธมิตร คือท่านวินสตัน เชอร์ชิล ท่านประธานาธิบดีโรสเวลท์ ผู้มองเห็นเหตุการณ์ไกล มีความคิดเห็นไปว่า อาจเป็นการกระทบกระเทือนสัมพันธภาพกันได้ ดังนั้น เชอร์ชิล โรสเวลท์ จึงได้แต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญในกิจการต่างประเทศและนักการทหารส่วนหนึ่งเดินทางไปกรุงมอสโคว์ เพื่อปรับความเข้าใจกับสตาลิน และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในกรณีที่เป็นเพราะเหตุใด จึงไม่สามารถเปิดแนวรบที่ ๒ ขึ้นโดยการชี้แจงว่า การเปิดแนวรบที่ ๒ ขึ้นนั้น ไม่สู้จำเป็นอะไรมากนัก เราจำเป็นจะต้องดำเนินสงครามในด้านอื่นก่อน

การทำความเข้าใจดังกล่าวนี้ สามารถทำความเข้าใจกันได้ระหว่างพันธมิตรตะวันตกและสหรัฐฯ

ครั้นแล้ว สงครามยุโรปก็เปิดฉากขึ้น ฝ่ายพันธมิตรเปิดฉากการบุกขึ้นบ้าง กองทัพนายพลมอนตโกเมอรี ออกทำการตีโต้กองทัพนาซี และกองทัพฟาสซิสต์ ต้องถอยร่น

จากแอลอลาเมียง จากนั้น กองทัพผสมอังกฤษ – อเมริกัน ก็สามารถยกพลขึ้นบกได้ที่อาฟริกา-เหนือ ด้วยการสูญเสียอย่างหนัก แต่แล้ว ก็ได้รับการต้านทานจากทหารฝรั่งเศสอย่างเหนียว–แน่นที่คาซาบลังก้า โอราน และแอลเยียร์ การรบได้ดำเนินไปอย่างรุนแรง ๓ วันเต็ม ๆ แต่แล้ว นายพลดาร์ลัง ก็สั่งให้ทหารฝรั่งเศสยอมจำนน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า นายพลดาร์ลังไม่คิดต่อต้านกับฝ่ายพันธมิตร แต่ฝรั่งเศสจำเป็นต้องทำ เพราะความจำเป็นบีบบังคับ เพราะอยู่ภายใต้อาณัติของนาซี

พฤติการณ์ของพลดาร์ลังทำให้เยอรมันนีเห็นท่าทีไม่ใคร่จะสวยงามไฉไลเลย ก็เข้าทำการยึดครองฝรั่งเศสทั้งประเทศไว้ แต่แล้ว ในวันที่ ๑๑ พฤศจิกายนนั้นเอง บรรดาเรือรบของฝรั่งเศสที่จอดอยู่ที่ฐานทัพเรือตูลอง ก็พยายามหนีออกจากฐานทัพกันอย่างโกลาหลอลหม่าน เพื่อหลีกเลี่ยงการยึดครองจากกองทัพนาซี

สถานะสงครามในอาฟริกา ได้ดำเนินไปอย่างฉกาจฉกรรจ์มาก เพราะกองทัพผสมอังกฤษ – อเมริกา มีกำลังพลังพล และอาวุธยุทโธปกรณ์เหนือกว่านาซี แต่ถึงกระนั้น การผลักดันกองทัพนาซีก็มิได้เป็นไปโดย สะบึมสะบายอะไรนัก แม้ว่ากองทัพนาซีจะมีปริมาณกำลังพลังพล และอาวุธเหนือกว่าก็ดี แต่ประสิทธิภาพของอาวุธยุทโธปกรณ์ของกองทัพนาซี มิได้ด้อยคุณภาพไปกว่าพันธมิตรเลย จึงผลัดกันรุก ผลัดการรับอยู่ตลอดเวลา แต่ด้วยปริมาณทั้งกำลังพลและอาวุธ ทั้งกองทัพอิตาลีก็อ่อนแอ จึงเป็นฝ่ายถอยเรื่อยไป

กองทัพที่ ๒ ของอเมริกัน และกองทหารม้าฝรั่งเศสเสรี ได้ออกตีโต้ทหารเยอรมัน ล่าถอยไปจากเมืองไปเซอร์ตาในตูนิเซีย กองทัพอังกฤษเข้าเมืองทูนิส

สงครามอาฟริกาสิ้นสุดยุติลงด้วยการพ่ายแพ้ของนาซี อย่างย่อยยับ ฝ่ายอักษะเสียชีวิตทหารไป ๙๕๐,๐๐๐ คน ปืน ๖,๒๐๐ กระบอก รถถัง ๒,๕๕๐ คัน รถยนต์ ๗๐,๐๐๐ คัน เรือน้ำหนัก ๒๔๐,๐๐๐ ตัน รวมทั้งตัวแม่ทัพใหญ่เยอรมันด้วย

คราวนี้ เราหันไปดูการรบในดินแดนรัสเซียบ้าง กองทัพรัสเซียเปิดฉากตีโต้เยอรมันในสโมเลนส์ ที่เยอรมันยึดได้อย่างหนักหน่วง จนสามารถขับเยอรมันออกไปจากเมืองนี้ได้

วันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ กองทัพอังกฤษอเมริกัน ก็เข้าทำการโจมตีอย่างหนักที่ซิซิลี การต่อต้านของนาซีได้เป็นไปอย่างทรหดอดทน แต่ถึงกระนั้นก็ต้องเสียซิซิลีให้แก่พันธมิตร

ในวันที่ ๑๙ เดือนเดียวกันฝูงบินนับร้อยของฝ่ายพันธมิตร ก็โปรยระเบิดลงในกรุงโรมราวกับห่าฝน กรุงโรมเลยกลายเป็นทะเลเพลิง และเมืองอเวจีไป

วันที่ ๑๕ สิงหาคม ฝูงบินพันธมิตรนับพันถล่มกรุงโรมเข้าอีก โรมเริ่มระส่ำระสายวุ่นวายทันที

ระหว่างที่พันธมิตรถล่มกรุงโรมเป็นการใหญ่นั้น พวกกู้ชาติอิตาลีโดยมีนายพลบาโดกลิโอ และลูกเขยสุดสวาทสามีเอ็ดดาลูกสาวคนโปรดของมุสโสลินี เขาคือเคานต์เจียโนรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศเข้าร่วมมือด้วยจับมุสโสลินีไปกักขังไว้บนยอดเขา แต่แล้วก็ด้วยความสามารถอาจหาญของฮิตเล่อร์แห่งเยอรมันนี สืบทราบที่กักขังของมุสโสลินีได้ จึงช่วยมุสโสลินีรอดชีวิตมาได้ แล้วต่อจากนั้น พ่อตาก็จัดการให้ลูกเขยเสวยความสุขสันต์หรรษาไปรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศในอเวจีประเทศต่อไป

สงครามกำลังรุนแรงยิ่งขึ้น กองทัพพันธมิตร เริ่มทำการคุกคามอย่างหนัก ในวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๖ กองทัพอังกฤษ สามารถยกพลขึ้นบกได้ที่ปลายสุดของอิตาลีตรงกันข้ามกับเมสสินา แล้วในวันที่ ๓ กันยายน ในเดือนเดียวกัน กองทัพฟาสซิสต์ก็ยอมคุกเข่าให้กับพันธมิตรโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ เพราะนายพลบาโดกลิโอเป็นไส้ศึกจนกระทั่งมุสโสลินีต้องไปตั้งรัฐบาลใหม่ขึ้นทางภาคเหนือของอิตาลี เหตุการณ์ในการยอมจำนนโดยปราศจากศักดิ์ศรีของกองทัพอิตาลีนั้น เป็นมูลเหตุอันสำคัญต้องทำให้กองทัพเยอรมัน หมดความไว้วางใจในกองทัพอิตาลีเสียแล้วทั้งนี้ ก็เพราะเหตุว่า นายพลบาโดกลิโอได้เสนอข้อสงบศึกโดยปราศจากเงื่อนไข โดยแต่งตั้งให้นายพลคาสเตลโล ไปทำการเจรจากับไอเซนฮาวร์ที่ลิสบอน โดยนายพลคาสเตลโล ได้เสนอหลักการในการขอสงบศึกว่า

๑. ขอทำความช่วยเหลือในการทำศึกสงครามกับเยอรมันนี เพราะในการบัดนี้ อิตาลีมีกำลังไม่เพียงพอ และ

๒. ขอโอกาสร่วมกับพันธมิตร เพื่อทำการต่อสู้กับเยอรมันนี

หลักการหรือข้อเสนอของนายพลบาโดกลิโอนี้ นายพลสมิทยอมรับหลักการ แต่แล้ว อิตาลีตกลงยอมแพ้โดยปราศจากเงื่อนไข ที่สุดก็ได้ทำสนธิสัญญาสันติภาพโดยการยอมสงบศึกโดยปราศจากเงื่อนไข ตามความปรารถนาของนายพลสมิท

เมื่อพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปรงผันแปรไปเช่นนี้ ในวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๖ ขบวนรถถังและกองทัพเยอรมัน ก็ยาตรากำลังทหารเข้ายึดครองกรุงโรมไว้โดยทันที

ข้าพเจ้า ขอกล่าวถึงการรบโดยสังเขปในตะวันออกกันบ้าง แต่ก่อนจะกล่าวถึงการปราชัย หรือศักราชแห่งการถดถอยของฝ่ายอักษะในตะวันออกนั้น ก็ขอเรียนให้ผู้อ่านได้ทราบว่าเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๕ นั้นผ่านไป และปีพุทธศักราช ๒๔๘๖ ผ่านเข้ามา สถานะการณ์ของยุโรปกำลังเปลี่ยนสภาพไป การบุกหรือสงครามสายฟ้าแลบ ของฮิตเลอร์เป็นอันว่าไร้ประสิทธิภาพ ฮิตเลอร์ไม่มีกำลังเพียงพอจะทำสงครามสายฟ้าแลบ อีตาลีสหายศึกก็แปรพักตร์ไปเข้ากับฝ่ายพันธมิตร ในแนวรบด้านรัสเซียก็รุกต่อไปไม่ได้ คอยแต่รับการโจมตีของกองทัพบอลเชวิคเท่านั้น

ส่วนกองทัพอังกฤษ–อเมริกาซึ่งมีพลังอันมหาศาลกว่าเยอรมันนี กลับมีชัยหลายแห่ง จนถึงกับกองทัพนาซีเข้ายึดกรุงโรมและกรุงปารีสไว้ ส่วนการรบทางด้านตะวันออกสงครามสายฟ้าแลบของญี่ปุ่น ก็ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ การกวาดล้างกองทัพพันธมิตรไม่หมดสิ้นไป และการที่กองทัพญี่ปุ่นต้องหยุดชงักงันอยู่นั้นก็เป็นการบอกให้ประจักษ์แจ้งอยู่แล้วว่า "Lightning War" แห่งกองทัพพระเจ้าจักรพรรดิ์หมดฤทธิ์หมดเดชเสียแล้ว แน่ละลางแห่งความพ่ายแพ้ของฝ่ายอักษะประเทศ ได้เปิดฉากขึ้นแล้ว

การยุทธนาวีระหว่างกองทัพเรือญี่ปุ่นกับกองทัพเรือสหรัฐอเมริกา ในอาณาบริเวณแปซิฟิคภาคใต้ ได้ซัลโวกันอย่างกัมปนาทกึกก้อง เครื่องบินนับร้อยทะยานเข้าประหัตประหารกันอย่างดุเดือดยิ่ง การยุทธนาวีแปซิฟิคภาคใต้ เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ นั้น

กองทัพเรือญี่ปุ่นต้องสูญเสียจอมพลเรืออิโรโซกุ ยามาโมโต ผู้บัญชาการสูงสุดกองทัพเรือไปและ

วันที่ ๒๙ พฤษภาคม กองทัพภายใต้ การบังคับบัญชาของแม๊คอาเธอร์ ก็เปิดฉากระดมยิงเกาะฮัตตุเป็นการใหญ่การต่อสู้ได้ดำเนินไปอย่างฉกาจฉกรรจ์ เพราะเลือดแห่งการเป็นนักรบของมูชิโดนั้น ไม่ยอมถอยง่าย ๆ หรือไม่รู้จักคำว่าถอยนั่นเอง

ส่วนอเมริกานั้น เลือดของการเป็นนักสู้ก็มิได้ด้อยน้อยหน้าไปกว่า เลือดมูชิโดเลย เพราะว่า กว่าสหรัฐอเมริกาจะสถาปนา หรือเป็นเอกราชรอดพ้นจากอาณาจักรของอังกฤษมาได้นั้น ก็ต้องหลั่งเลือดทาแผ่นดินกันมาอย่างห้าวหาญ และร้ายไปกว่านั้น ยังต้องรบราฆ่าฟันกับพวกอินเดียนแดงผู้มีนิสัยดุร้ายป่าเถื่อนที่สุดในโลกด้วย

เพราะฉะนั้น เกือบไม่ต้องกล่าวก็ได้ว่า กว่ากองทัพอเมริกาจะเข้ายึดเกาะฮัตตุได้เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ นั้น ทั้งสองฝ่ายต้องสิ้นชีวิตดุจดังใบไม้ร่วงทีเดียว

ในวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ฝูงบินฝูงใหญ่ของนายพลแม๊คอาเธอร์ ก็เริ่มโปรยระเบิดลงไปในเกาะโอโตริชิมา (เดิมคือเกาะเวค) ท่ามกลางการยิงสะกัดกั้นด้วย ป.ต.อ. จุดยุทธศาสตร์หลายแห่งถูกทิ้งระเบิดแหลกราน ศพของทหารญี่ปุ่นนอนหลับไม่ตื่นเกลื่อนกราด ไฟรุกแดงโร่ขึ้นหลายแห่ง พร้อมกันนั้น ก็เกิดเสียงระเบิดดังสนั่นหวั่นไหวไปทั้งเกาะ

นอกจากการโจมตีอย่างหนักหน่วง ณ เกาะโอโตริชิมา (เกาะเวค) นั้นแล้ว กองทัพนายพลแม๊คอาเธอร์ เริ่มทำการโจมตีกองทัพญี่ปุ่นเป็นการใหญ่ทีเดียว

วันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ เกาะคริน ก็ถูกกองทัพอากาศอเมริกันโจมตีอย่างหนัก

ในวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ กองทัพบกกองทัพเรือของญี่ปุ่นก็ต้องถอนตัวจากเกาะคิสกาโดยสิ้นเชิง เพราะไม่สามารถจะทนทานต่อการถล่มอย่างหนักของทัพฟ้า และกองทัพเรืออเมริกาได้

วันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๖ จอมพลแม๊คอาเธอร์ สามารถยกพลขึ้นบกได้ที่เกาะนิวกินนี

การรบที่เต็มไปด้วยความฉกาจฉกรรจ์ และหฤโหดที่สุดนั้นก็คือ การรบที่เกาะทาราวาและมาคินแห่งหมู่เกาะกิลเขอร์ต

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๖ ทหารญี่ปุ่นจำนวน ๓,๐๐๐ คน ต่อสู้อย่างทรหดที่สุด แต่แล้ว จำนวนทหาร ๓,๐๐๐ คน แทบไม่เหลือเลย

ท่ามกลางการรุกใหญ่ของนายพลแม๊คอาเธอร์ โตโจนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น ก็เดินทางไปเยี่ยมนานกิง ในวันที่ ๑ เมษายน เดินทางไปเยี่ยมซินกิง วันที่ ๘ พฤษภาคม ไปเยี่ยมมนิลา นอกจากนี้โตโจยังมาเยี่ยมคำนับ จอมพล ป. พิบูลสงครามอีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อสังเกตเหตุการณ์สถานะการรบทั่ว ๆ ไป

และในวันที่ ๑๕ กันยายน ฝ่าย "Three Power Pacts" หรือไตรภาคีมหาอำนาจได้ออกคำแถลงการณ์ร่วมกัน เป็นการข่มขู่ฝ่ายสัมพันธมิตรว่า

"เยอรมัน อิตาลี ญี่ปุ่น จะดำรงอยู่ของสนธิสัญญาไตรภาคีพันธมิตรอย่างมั่นคง"

คล้ายกับจะบอกฝ่ายสัมพันธมิตรให้ทราบว่า ฝ่ายอักษะประเทศขอสู้จนหมดฤทธิ์หรือจนกว่าจะถูกน๊อค การสงบศึกโดยปราศจากเกียรติ หรือการสงบศึกใด ๆ ฝ่ายอักษะจะไม่ยอมเป็นอันขาด ขอต่อสู้โรมรันจนชีวันจะบัลลัยทีเดียว

แสดงว่า ฝ่าย "Three Power Pacts" ขอประกาศสู้จนวาระสุดท้าย

และแล้ว ศักราชใหม่ก็เปิดฉากขึ้น พ.ศ. ๒๔๘๖ โบยบินผ่านไปที่ฝ่ายอักษะต้องถอยร่น และแล้วศักราช๒๔๘๗ ก็ผ่านเข้ามา เยอรมันต้านทานอย่างหนักหน่วงที่สุดในดินแดนของบอลเชวิค และกองทัพอังกฤษ อเมริกา ก็ผลักผันกองทัพนาซีถอยไปเรื่อย ๆ ในระยะนี้ เยอรมันได้ใช้อาวุธพิเศษ คือ "วี ๑ วี ๒" ยิงไปถล่มกรุงลอนดอนอย่างหนัก ฤทธิเดชของวี ๑ วี ๒ มีพิษสงฉกาจฉกรรจ์จนชาวกรุงลอนดอนขวัญหายไปตาม ๆ กัน

การรบในด้านตะวันออกนั้น แม๊คอาเธอร์เล่นงานญี่ปุ่นอย่างไม่ปรานีเหมือนกัน

เพื่อเฉลิมฉลองศักราชใหม่ แห่งปีพุทธศักราช ๒๔๘๗ แม๊คอาเธอร์เปิดฉากการโจมตีเกาะคูเอชเยริน แห่งหมู่เกาะมาแชลล์ เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ การสู้รบเป็นไปอย่าง

ดุเดือดเพราะลูกพระอาทิตย์สู้ไม่ยอมถอย เสียงแบบไซ แบนไซ แบนไซดังระทึกกึกก้องไปทั่วทั้งเกาะ ลูกพระอาทิตย์เข้าโรมรันพันตูชนิดไม่กลัวตาย ที่สุดลูกพระอาทิตย์ ก็สิ้นชีวิตหมดทั้งเกาะ นับว่าเป็นวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ในสงครามคราวนี้

ในวันที่ ๘ กรกฎาคม เครื่องบินอเมริกัน ๑๐ เครื่องจากฐานทัพแห่งหนึ่งในจีนไปโปรยระเบิดลงในเกาะกิวชิวอย่างขนาดใหญ่ จุดยุทธศาสตร์หลายจุดถูกระเบิดย่อยยับ การคมนาคมหลายแห่งถูกทำลายยับเยิน ทหารญี่ปุ่นนอนตายเกลื่อนกราด

และในเดือนเดียวกันนั้นเอง ภายใต้การบัญชาการของแม็คอาเธอร์ ก็สามารถยึดเกาะไซปั่นไว้ได้อีก ทหารญี่ปุ่นบนเกาะไซปั่นได้ทำการสู้อย่างทรหด ถึงแม้ว่าแม็คอาเธอร์จะยึดเกาะไซปั่นได้ ก็ได้รับความเสียหายอย่างเอนกอนันต์ทีเดียว

ศักราช ๒๔๘๗ เป็นศักราชที่ญี่ปุ่นถอยกรูดอยู่ตลอดเวลา ด้วยพลังอันมหาศาลของแม๊คอาเธอร์ และในกาลเวลาอันไล่เรี่ยกันนั้น คือในวันที่ ๒๑ กรกฎาคม แม๊คอาเธอร์ ได้บัญชาการให้เครื่องบินจำนวน ๘๐ เครื่อง เข้าทำการโจมตีเกาะกิวชิวอีก เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม การโจมตีครั้งนี้นั้น ญี่ปุ่นได้รับความเสียหายอย่างหนัก นอกจากการโจมตีกิวชิวแล้ว เครื่องบินดังกล่าวนี้ ยังไปโปรยระเบิดเป็นการใหญ่ ณ บริเวณภาคใต้ของบริเวณชูโงะกุอีกด้วย

-๗๔-

จอมพล ป. ลาออก

ในขณะที่กองทัพพระเจ้าจักรพรรดิ์ เริ่มถอยนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้พิจารณาสถานการณ์ทั้งตะวันตกและตะวันออกโดยละเอียดละออแล้ว ก็ลงความเห็นว่าฝ่ายอักษะต้องปราชัยอย่างแน่ๆ ดังนั้น จอมพลป. ก็เริ่มวางแผนการณ์ต่อต้านญี่ปุ่นขึ้นทันที โดยจะยึดเอาจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นฐานทัพอันสำคัญในการต่อต้าน และในเวลาเดียวกันนั้น ขบวนการเสรีไทยของนายปรีดีก็เริ่มเตรียมการตีโต้ญี่ปุ่นเช่นเดียวกัน

เพื่อให้เป็นไปตามแผนการณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้เสนอร่างพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครเพชรบูรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๗ และร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล พุทธศักราช ๒๔๘๗ ต่อสภาผู้แทนราษฎร

ในการเสนอร่างพระราชกำหนดนั้น ความมุ่งหมายของจอมพล ป. ก็คือจะเอานครบาลเพชรบูรณ์ เป็นฐานทัพใหญ่โจมตีญี่ปุ่น เพราะเพชรบูรณ์เหมาะสำหรับในทางยุทธวิธีเพราะมากไปด้วยขุนเขา และป่าดงพงพี แต่ร่างพระราชกำหนดทั้งสองฉบับนี้สภาไม่อนุมัติทั้งนี้ก็เนื่องมาจาก นายปรีดีได้ใช้กุศโลบายเพื่อโค่นจอมพล ป. เพราะถ้าหากจอมพล ป. ยังคงดำรงตำแหน่งอยู่ต่อไป การกู้ชาติ หรือลุกฮือขึ้นต่อต้านญี่ปุ่น ก็จะไม่ได้รับความสะดวก นายปรีดีจึงสั่งให้ลูกสมุนในสภา ฯ คว่ำจอมพล ป. เสีย

การประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันนั้น เป็นครั้งแรกที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลุกขึ้นโจมตีจอมพล ป. อย่างหนัก ทั้งนี้ก็เป็นแผนการณ์ของนายปรีดี จะโค่นล้มบัลลังก์ของจอมพล ป. นับว่าเป็นครั้งแรก ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประณามจอมพล ป. อย่างไม่เกรงกลัวอิทธิพลอันใดทั้งสิ้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนแล้วคนเล่า ลุกขึ้นกล่าวอภิปรายโจมตีในการสร้างนครหลวงเพชรบูรณ์ว่า เป็นการกระทำไปด้วยความเหี้ยมโหดทารุณ ปล่อยให้ประชาชนที่ได้เกณฑ์เอาไปทำงานนั้น เอาไปใช้ทำงานอย่างทาส เยี่ยงเชลยศึก ปล่อยให้บุคคลเหล่านั้นอดยากปากแห้ง และล้มตายเสียชีวิตด้วยอาการเจ็บป่วยเป็นจำนวนมาก และในที่สุดได้ย้ำอย่างหนักแน่นว่า พระราชกำหนดทั้งสองฉบับนี้ ไม่ควรรับหลักการ

จอมพล ป. นายกรัฐมนตรีไม่สามารถจะให้ความสว่างแก่สภา ฯ ได้ เพราะเป็นนโยบายลับ ครั้นจะเปิดเผยแก่สภา ฯ อย่างโจ่งแจ้งแดงแจ๋ ก็เกรงไปว่าการเปิดเผยนั้น จะเป็นภัยแก่ประเทศชาติ และบ้านเมือง และอีกประการหนึ่งนั้นเล่า ขณะนั้นกองทัพญี่ปุ่นในพม่าก็ถูกกองทหารอังกฤษตีโต้ถอยร่นเข้ามาในประเทศไทย และกองทหารญี่ปุ่นก็คอยสอดส่องการเคลื่อนไหวของกองทัพไทยอยู่ตลอดเวลา สิ่งดังกล่าวนี้ไม่สามารถทำให้ จอมพล ป. ให้ความสว่างแก่สภา ฯ ได้ และจอมพล ป. ก็บอกแก่สภา ฯ แล้วว่า เป็นความลับ จะเปิดเผยโดยละเอียดละออนั้นไม่ได้ หวั่นเกรงไปว่าญี่ปุ่นจะรู้ถึงแผนการณ์ของไทยที่จะต่อต้านเขา

ด้วยเหตุนี้จอมพล ป. นายกรัฐมนตรี จึงให้ความสว่างแก่สภา ฯ ไม่ได้อย่างเต็มที่ และอีกประการหนึ่งจอมพล ป. จะสามารถแจกแจงให้ละเอียดสักเพียงใด สภา ฯ ก็คงไม่ยอมรับรู้อยู่นั่นเอง เพราะสภา ฯ ในตอนนั้นอยู่ภายใต้อาณัติของนายปรีดี และนายปรีดี ก็ได้มีเจตน์จำนงอยู่แล้วที่ล้มรัฐบาลจอมพล ป. เพื่อลุกขึ้นต่อสู้และขัดขวางญี่ปุ่นอย่างเปิดเผย เมื่อมีการลงมติว่า ควรจะรับหลักการหรือไม่ จอมพล ป. ต้องพ่ายแพ้อย่างหวุดหวิดในสภา ฯ

เมื่อสภาผู้แทนราษฎรไม่รับหลกการแห่งพระราชกำหนดทั้งสองฉบับนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี จึงได้ขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทั้ง ๆ ที่จอมพล ป. ก็สามารถที่จะยุบสภา ฯ เพื่อกวาดล้างสมาชิกเหล่านั้นเสียก็ได้ แต่ทว่าจอมพล ป. กลับไม่ทำเช่นนั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสถานะการณ์ของฝ่ายอักษะประเทศ เต็มไปด้วยความระส่ำระสาย

วุ่นวาย เยอรมันก็ถอยกรูด ญี่ปุ่นก็ถอยปราด บทบาทในทางการเมืองของจอมพล ป. ดูเหมือนจะหมดความหมายไปทุกที

เหตุการณ์ของโลกผันแปรเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ เป็นการสมควรแล้วที่ควรจะลาออกมากกว่าที่จะยุบสภา ฯ เลือกตั้งกันใหม่ อันเป็นเรื่องราวยุ่งยาก และสิ้นเปลืองเงินทอง โดยไร้ประโยชน์

ในการลาออกของจอมพลป. นั้น บางทีจอมพลป.อาจมี ความเชื่อมั่นในตัวเองมากเกินไปว่า ตัวเองอาจจะได้กลับเข้ามาอีก เพราะมีความเชื่ออยู่ว่า เมื่อได้ยื่นใบลาต่อผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ คงจะยับยั้งใบลาไว้อย่างแน่นอน เพราะพระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภาเคยได้เห็นฤทธิ์เห็นเดชของจอมพล ป. มาหลายครั้งหลายหนแล้ว ครั้นจะยอมรับใบลาของจอมพล ป. ก็กลัวว่าจอมพล ป. จะทำการปฏิวัติ รัฐประหาร เพราะจอมพล ป. มีทหารบก ทหารอากาศยังเคารพจอมพล ป. อยู่อย่างมั่นคง

เมื่อใบลาออก ของจอมพล ป. ไปถึงพระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็มีรับสั่งให้นายควง อภัยวงศ์ รองประธานสภาผู้แทนราษฎรเข้าเฝ้า เพื่อปรึกษาหารือถึงเรื่องที่จอมพล ป. ลาออก

พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา บอกกับนายควง ฯ ว่า จอมพล ป. เขาลาออกเสียแล้วจะทำอย่างไรดี ?

นายควง อภัยวงศ์ รองประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้ทูลตอบว่ารัฐบาลญี่ปุ่นเขาก็ได้ลาออกเหมือนกัน แม้ว่านายควง อภัยวงศ์ รองประธานสภา ฯ จะยืนยันไปเช่นนั้นก็ตาม แต่พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ก็ไม่กล้าตัดสินพระทัยที่จะรับใบลาของจอมพล ป. ไว้ทั้งนี้ น่าจะเป็นด้วยความเกรงกลัวอิทธิพลของจอมพล ป. จะคิดปฏิวัติก็ได้

นายควง อภัยวงศ์ ได้พยายามชี้แจงแสดงเหตุผลให้ทราบว่า จะปล่อยให้การบริหารประเทศหยุดชงักงัน เพราะขาดรัฐบาลนั้นมิได้เป็นอันขาด เพราะสถานะการณ์ของโลกกำลังตกอยู่ในสภาพวิกฤติการณ์ ถึงอย่างไร ๆ ฝ่าบาทจะต้องทรงรับใบลาไว้ก่อน และรีบจัดตั้งผู้บริหาร-ประเทศโดยด่วน ถ้าไม่เร่งรีบทำเช่นนั้นแล้ว ก็จะทำอะไรไม่ได้ สภา ฯ ไม่มีรัฐบาลจะทำอย่างไร

นายควง ฯ ได้ถามต่อไปว่าฝ่าบาทได้ทรงรับใบลาของจอมพล ป. ไว้แล้วหรือยัง พระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ ก็บอกว่ายังไม่ได้รับ แต่ในที่สุด พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ก็ทรงยอมรับใบลาของจอมพล ป.

การลาออกของจอมพล ป. โดยไม่มีใครคาดคิดมาก่อนนั้น ทำให้มีการวิพากษ์–วิจารณ์ไปในแง่ไม่ดี เพราะไม่มีใครยอมเชื่อว่า จอมพล ป. จะลาออกจริง อีกอย่างหนึ่งนั้นเล่า เพียงแต่การพ่ายแพ้ในรัฐสภา อันเกี่ยวกับพระราชกำหนด การสร้างนครเพชรบูรณ์ และพุทธบุรีมณฑลนั้นไม่น่าจะเป็นไปได้เลยเพราะว่าในขณะนั้นสถานะการณ์บ้านเมืองกำลังตกอยู่ในภาวะคับขันหนัก ฝ่ายอักษะประเทศ อันมีเยอรมันนีเป็นกำลังอันสำคัญนั้นก็ปรากฏว่า ถูกฝ่ายสัมพันธมิตรโจมตีถอยร่นอยู่แทบทุกจุด และที่เลวร้ายที่สุดก็คือ การบุกตะลุยของกองทัพรัสเซียได้เป็นไปอย่างรุนแรง กองทัพนาซี ไม่สามารถจะต้านทานให้หยุดยั้งลงได้ แปลว่า ในขณะนั้นสถานะสงครามในยุโรปนั้น กำลังใกล้อวสานเต็มที เพราะความปราชัยพ่ายแพ้ในมหาสงครามครั้งนี้ จะต้องตกเป็นของฝ่ายอักษะประเทศ สถานะการณ์ทั่วๆไป ในลักษณะที่เป็นอยู่นั้น เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่ออันสำคัญที่ประเทศไทยจะต้องนำมาดุลพินิจพิจารณา เพื่อเป็นการแก้ไขโชคชะตากรรมของประเทศให้ดีขึ้น

ถ้าจะพิจารณากันโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่เป็นการเหมาะสมเลยที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี ในสถานะการณ์เช่นนั้น แม้แต่โตโจก็ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปแล้ว ในสถานะการณ์ขณะนั้น เราควรจะได้เปลี่ยนจักรกลการเมืองเสียใหม่ เพื่อเป็นการต้อนรับสถานะการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในขณะนั้น

อย่างไรก็ตาม ปัญหาอันสำคัญที่จะต้องนำมาดุลยพินิจคิดดู นั้นก็คือ บุคคลที่จะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนจอมพล ป. โดยที่รัฐสภาได้มีการประชุมปรึกษาหารือภายหลังที่จอมพล ป. ได้ยื่นใบลาออกไปแล้ว ที่ประชุมแห่งรัฐสภาได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ว่า บุคคลที่สม-ควรจะเป็นนายกรัฐมนตรีแทนจอมพล ป. นั้น ก็คือนายควง อภัยวงศ์ ราชาแห่งเสรีนิยม แม้ว่ารัฐสภาจะได้มีมติเป็นเอกฉันท์สัมพันธภาพเช่นนั้นแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีอุปสรรคขัดขวางอยู่อีก กล่าวคือ ได้มีข่าวแพร่ออกมาว่า กองทัพพายัพ และกองพันที่ ๒ จะทำการเคลื่อนพลเข้ากรุงเทพ ฯ หากว่าจอมพล ป. มิได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้ มีมติเป็นเอกฉันท์ให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ที่มีความหวาดกลัวว่า จอมพล ป. จะปฏิวัติและมีคนปล่อยข่าวออกมาว่า กองทัพพายัพ และกองทัพที่๒ จะเคลื่อนพลมายังจังหวัดพระนครด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้องค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา มีความปรวิตกมากขึ้น จึงได้มีรับสั่งให้เรียกตัวนายควง ฯ ไปเฝ้าที่พระที่นั่งกรัณสภาในวันรุ่งขึ้นเพื่อเป็นการยืนยันว่า นายควง ฯ จะยอมรับเป็นนายกรัฐมนตรีตามมติของสภา ฯ หรือไม่

เมื่อพระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ถามความรู้สึกของนายควง ฯ ถึงเรื่องว่า จะยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหรือไม่ นายควง ฯ ก็ได้ยืนยันอย่างแข็งแรงว่า หากว่าสภาผู้แทนราษฎรมีมติเป็นเอกฉันท์เช่นนั้น ก็มีความยินดีที่จะเสนอสนอง เพื่อประเทศชาติและบ้านเมืองเพราะในสถานการณ์เช่นนั้น จะปล่อยให้นายกรัฐมนตรีว่างเว้นอยู่ไม่ได้ เพราะจะทำให้เสถียรภาพทางการเมืองปั่นป่วนและวุ่นวาย และอาจเป็นช่องวางให้ญี่ปุ่นเข้ายึดครองประเทศไทยได้โดยง่าย และประกอบด้วย นายควง ฯ และนายปรีดี ฯ ต่างก็มีนโยบายและวัตถุประสงค์ร่วมกันอยู่แล้ว ในการที่จะโค่นบัลลังก์ นายกรัฐมนตรีของจอมพล ป. ด้วยเหตุนี้ นายควง ฯ จึงยืนยันอย่างหนักแน่นว่า จะขอเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งนี้แน่อย่างนอน

ถึงแม้ว่า.......นายควง อภัยวงศ์ จะได้ยืนยันอย่างแข็งแรงเช่นนั้นก็ตามเถิด แต่ถึงกระนั้น พระองค์เจ้า อาทิตย์ ทิพอาภา ก็ยังไม่คลี่คลายหายความวิตก ในการที่จอมพล ป. จะคิดทำการปฏิวัติ จึงได้ถามนายควง ฯ ต่อไปอีกว่า ถ้าหากจอมพล ป. จะทำการปฏิวัติ จะทำอย่างไร ?

นายควง อภัยวงศ์ ก็ยืนยันด้วยความหนักแน่นว่า ถ้าหากจอมพล ป. ปฏิวัติ ก็เป็นความจำเป็นอยู่เองที่รัฐบาลของเขา จะต้องต่อสู้อย่างสุดกำลัง

นายควง อภัยวงศ์ทูลต่อไปว่า เข้าใจว่า จอมพล ป. คงจะไม่คิดทำการเช่นนั้นเป็นแน่ เพราะการกระทำเช่นนั้น จะทำให้บ้านเมือง เกิดความปั่นป่วนวุ่นวาย และอีกประการหนึ่งสถานะสงครามได้เปลี่ยนโฉมหน้าไปอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งถ้าหากจอมพล ป. ไม่

เห็นแก่ตัวจนเกินไปแล้ว คงจะได้ดุลพินิจพิจารณาด้วยตัวเองบ้างว่า สถานการณ์ปัจจุบันนี้เป็นการสมควรหรือไม่ ที่ตนจะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป จึงเข้าใจว่า การที่มีข่าวเล่าลืออื้ออึงคนึงไปว่า จอมพล ป. จะคิดทำการปฏิวัตินั้น จะเป็นข่าวเหลวไหลไร้สาระมากกว่าที่จะเป็นความจริง

ถึงแม้ว่า นายควง อภัยวงศ์ จอมจักรพรรดิ์แห่งเสรีนิยม หรือ "Liberal" หรือ "Individualism" จะได้ยืนยัน ทูลถึงความเป็นไปต่าง ๆ แล้วก็ตาม แต่พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ยังทรงนิ่งเฉยอยู่ ไม่ยอมลงพระนามแต่งตั้งให้นายควง ฯ เป็นนายกรัฐมนตรีตามมติของสภา ฯ ทั้งนี้เพื่อเป็นการขัดขวางป้องกันมิให้นายควง ฯ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จะเป็นเพราะว่าเกรงกลัวจอมพล ป. ปฏิวัติ หรือเพราะว่านับถือจอมพล ป. หรือเห็นว่านายควง ฯ ถ้าได้เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว จะไม่รักษาสถานการณ์ของประเทศไว้ได้ หรือจะเป็นด้วยเหตุใดก็เหลือที่จะอนุมาณ

พฤติการณ์ของพระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา เป็นอุปสรรคอันสำคัญยิ่งที่นายควง ฯ ไม่อาจเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ พฤติกรรมของพระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันเกรียวกราว ทั้งในวงการหนังสือพิมพ์และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต่างก็ลงความเห็นเป็นคล้ลองทำนองเดียวกันว่า พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา เกรงกลัวอิทธิพลของจอมพล ป. และมีความผูกใฝ่สนับสนุนจอมพล ป. ให้กลับเข้าเป็นนายกรัฐมนตรีอีกต่อไป และว่า การกระทำเช่นนั้น เป็นการไม่บังควรในฐานะประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ควรจะตั้งตัวเป็นกลาง ไม่เอนเอียงเข้ากับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ควรจะทำให้เกิดความเชื่อถือศรัทธา เป็นที่เคารพสักการะแก่ปวงชน

เมื่อได้รับคำติฉินนินทามากขึ้น พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ก็ทรงลาออกจากตำแหน่งประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี และเพื่อเป็นการแสดงให้จอมพล ป. เห็นว่า ส่วนตัวพระองค์นั้น ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องอะไรกับการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี และก็มิได้ให้ความสนับสนุนนายควง ฯ แต่อย่างไร

แม้ว่า การลาออกของพระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จะไม่เป็นอุปสรรคขัดขวางในการที่นายควง ฯ จะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้วก็ตาม แต่ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญนั้น ได้บัญญัติไว้ว่า การลงนามแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี เป็นหน้าที่ของประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์โดยตรง

เมื่อพระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ไม่ลงพระนามแต่งตั้งให้ นายควง อภัยวงศ์เป็นนายกรัฐมนตรี พระองค์กลับทรงเลือกเอาทางลาออกจากประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ สภา ฯ จึงได้เรียกประชุมด่วน เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ เพื่อพิจารณาว่าควรจะให้ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ลาออกหรือไม่ หรือให้มีผู้สำเร็จราชการแต่ผู้เดียว และจะแต่งตั้งบุคคลใดเป็นผู้สำเร็จราชการ

การประชุมสภา ฯ ในวันนั้นได้มีการอภิปรายกันอย่างรุนแรงมาก เพราะในสภาผู้แทนราษฎรนั้น ยังมีพรรคพวกที่ให้ความสนับสนุนจอมพล ป. อยู่ไม่น้อยเหมือนกัน

ภายหลังที่ได้มีการอภิปรายกันอย่างเผ็ดร้อนรุนแรงแล้วที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันนั้นได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ อนุมัติให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา ลาออกด้วยคะแนนเสียง ๖๒—๒ และพร้อมกันนั้น ก็ลงมติอีกด้วยว่า เห็นควรมีผู้สำเร็จราชการแต่ผู้เดียว เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในทางราชการ และกับสถานการณ์ที่ได้เป็นอยู่ในบัดนั้น และสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งก็ทราบกันดีอยู่แล้วว่า เป็นพรรคพวกของนายปรีดี และพวกสนับสนุนการกู้ชาติของนายปรีดี จึงลงมติเป็นเอกฉันท์ ให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแต่ผู้เดียว

เป็นอันว่า บทบาทของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็อวสานสุดสิ้นลงดังนั้น ขบวนการเสรีไทยก็ได้มีการเคลื่อนไหวกันอย่างเสรี เพื่อลุกขึ้นยืนหยัดต่อสู้กับญี่ปุ่น และเตรียมแผนการตีโต้กองทัพญี่ปุ่น เมื่อได้รับคำสั่งจากฝ่ายเสรีประชาธิปไตย

-๗๕-

นายควง อภัยวงศ์
เป็นนายกรัฐมนตรี

ภายหลังที่ได้มีประกาศพระบรมราชโองการ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ แต่งตั้งให้ นายพันตรีควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี จากนั้น นายควง อภัยวงศ์ ก็ฟอร์มคณะรัฐมนตรีขึ้นบริหารประเทศดังนี้ คือ

๑. พลเรือโท สินธุ์ กมลนาวิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๒. พันตรีควง อภัยวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
๓. นายเล็ง ศรีสมวงศ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
๔. นายศรีเสนา สมบัติศิริ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ
๕. นายจิตร ศรีธรรมาธิเบศร์ ณ สงขลา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๖. พลเรือตรีผัน นาวาวิจิตร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
๗. หม่อมหลวงอุดม สนิทวงศ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง-อุตสาหกรรม
๘. พลเรือโทสินธุ์ กมลนาวิน เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตราธิการ
๙. พันตรีควง อภัยวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๑๐. นายพรั่ง เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าคมนาคม
๑๑. นาวาเอกมุง ศุภชลาศัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
๑๒. หม่อมหลวงเดชสนิทวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
๑๓. นายจิตร ศรีธรรมาธิเบศร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๑๔. นายทวี บุณยเกต เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๑๕. นายเดือน บุนนาค เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๑๖. นายศรีธรรมราช กาญจนโชติ เป็นรัฐมนตรี
๑๗. พลตรี พิน อมรวิสัยสรเดช เป็นรัฐมนตรี
๑๘. นาวาเอกทหาร ขำหิรัญ เป็นรัฐมนตรี
๑๙. นาวาเอกชลิต กุลกำม์ธร เป็นรัฐมนตรี
๒๐. พลโทชิต มั่นศิลปสินาดโยธารักษ์ เป็นรัฐมนตรี
๒๑. นายโป--ระ สมาหาร เป็นรัฐมนตรี
๒๒. พลเอกพจน์ พหลโยธิน เป็นรัฐมนตรี

รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ และได้รับความไว้วางใจในวันเดียวกัน

ในการที่นายควง อภัยวงศ์ ได้ดึงเอาเจ้าคุณพหลฯ มาร่วมเป็นรัฐบาลครั้งนั้น ทั้งๆ ที่ในเวลานั้น เจ้าคุณพหลฯ ก็ป่วยเป็นโรคอัมพาต ลุกไปไหนมาไหนไม่ได้ แต่ในการที่นายควง อภัยวงศ์ ได้ดึงเอาเจ้าคุณพหลฯ มาร่วมคณะด้วยนั้น บางทีนายควงฯ อาจจะมีความเข้าใจว่า เจ้าคุณพหลฯ ยังเป็นที่เกรงอกเกรงใจแก่จอมพล ป. และทหารทั้งหลาย ทั้งนี้ เพราะพระยาพหลฯ ได้ประกอบคุณงามความดีไว้ในราชการแผ่นดิน เป็นอันมาก และเป็นบุคคลที่มีอุดมการณ์อันมั่นคง ไม่เห็นแก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ ตลอดจนวางตัวเป็นผู้หลักผู้ใหญ่อันเป็นที่น่าเคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง เกือบจะกล่าวได้ว่าในคณะปฏิวัติด้วยกันแล้ว พระยาพหลฯ เป็นบุคคลที่คณะราษฎร์ให้ความนับถือมากที่สุด ท่านเป็น นักประชาธิปไตยที่มีจริยะธรรมอันสูง ไม่เหิมเห่อทะเยอทะยานในการเป็นคนใหญ่ คนโต ไม่ปรารถนาแห่งความโอ่อ่า และความ

ยิ่งใหญ่ในทางการเมือง ตลอดเวลาแห่งการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ไม่เคยได้สร้างประวัติแห่งความด่างพร้อย หรือความอัปลักษณ์ใด ๆ ไว้ในชีวิตของท่านเลย นับว่า ท่านเป็นนักปฏิวัติที่ควรเป็นเยี่ยงอย่างอันดี เพราะท่านได้ปฏิวัติตัวเองก่อนแล้ว จึงได้ทำการปฏิวัติประเทศ และประชาคม

จากคุณงามความดีของเจ้าคุณพหล ฯ ดังได้กล่าวมานี้ ทำให้นายควง ฯ เข้าใจไปว่าถ้าหากได้ดึงเอาเจ้าคุณพหล ฯ มาร่วมเป็นรัฐบาลด้วยคงจะทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลมั่นคงยิ่งขึ้น และคงจะทำให้ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตลอดจนจอมพล ป. เกิดความยำเกรงในตัวท่านเจ้าคุณพหล ฯ เข้าบ้าง และในขณะนั้น มีข่าวลือแพรสพัดว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามจะยกกองทหารจากลพบุรีมายึดอำนาจรัฐบาลนายควง ฯ ก็คงจะเกรงใจเจ้าคุณพหล ฯ เพราะจอมพล ป. เคารพเจ้าคุณพหล ฯ มากถ้าหากเจ้าคุณพหล ฯ ไม่หลีกทางให้จอมพล ป. แล้ว รัศมีของจอมพล ป. ก็คงจะไม่แจ่มจรัสชัชวาลย์โด่งดังขึ้นมาเลย และระบบประชาธิปไตยก็จะไม่เลวร้ายอัปลักษณ์จนถึงปัจจุบันทุกวันนี้ แต่ความจริงแล้วเป็นที่รู้กันอยู่ว่า อิทธิพลในทางการทหารของเจ้าพหล ฯ นั้น ไม่มีอิทธิพลมากมายอะไรเลย มาตั้งแต่ครั้งเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ และแม้แต่ครั้งพระยามโน ฯ ปิดสภา ฯ และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา ฝ่ายพระยามโน ฯ ได้ส่งมือปืนมาเกร่อยู่แถวหน้าบ้านเจ้าคุณพหล ฯ เพื่อหาทางลอบทำร้ายเจ้าคุณพหล ฯ พระยาพหล ฯ ต้องไปขอความช่วยเหลือจาก จอมพล ป. เพื่อทำการยึดอำนาจจากพระยามโน ฯ เป็นครั้งที่ ๒

นี่ก็เป็นการแสดงให้เห็นอยู่อย่างชัดแจ้งแล้วว่า เจ้าคุณพหล ฯ อันที่จริงนั้นมิได้มีอิทธิพลทางทหารเลยแต่ก็มีอิทธิพลในทางเคารพนับถือ และเป็นที่เกรงอกเกรงใจของจอมพล ป. เพราะฉะนั้น ในการที่นายควง ฯ แต่งตั้งพระยาพหล ฯ เป็นรัฐมนตรีร่วมคณะด้วยอาจจะเป็นประโยชน์อยู่บ้าง

ในตอนค่ำของวันเดียวกัน ที่นายควง ฯ ได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรในการแถลงนโยบายนายควง อภัยวงศ์ ก็ได้กล่าวคำปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เพื่อเป็นการชี้แจงนโยบายทั่ว ๆ ไปให้แก่ประชาชนทราบ

คำปราศรัยของนายควง อภัยวงศ์ มีข้อความดังนี้

"**การที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ**" แต่งตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งนี้ ก็ด้วยความยินยอมและความไว้วางใจของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเท่ากับเป็นเสียงของประชาชนชาวไทยตามระบอบรัฐธรรมนูญ แม้ข้าพเจ้าจะได้ตระหนักอยู่แล้วเป็นอย่างดีว่า การเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาสงคราม และในขณะที่สถานการณ์บ้านเมืองอยู่ในภาวะคับขัน ย่อมเป็นภาระที่หนักยิ่งยวด อย่างไรก็ดี มีเสียงประชาชนได้เรียกร้องให้เข้ารับใช้ประเทศชาติในคราวจำเป็นเช่นนี้ ข้าพเจ้าก็มิอาจปฏิเสธหน้าที่ที่มีอยู่ต่อประชาชนนั้นเสียได้

ข้าพเจ้าขอความร่วมมือจากท่านทั้งหลายในอันที่จะจรรโลงประเทศ และผ่าพ้นอุปสรรคทั้งมวล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบาย ๖ ข้อของรัฐบาลใหม่ที่ได้แถลงไว้ต่อสภาผู้แทนราษฎร อันมีสาระอันสำคัญดังต่อไปนี้คือ

รัฐบาลนี้ เป็นรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในระบอบประชาธิปไตยและจะดำเนินการตามหลัก ๖ ประการของคณะราษฎร์ ซึ่งได้ประกาศไว้แล้วเมื่อสถาปนาระบอบรัฐธรรมนูญ

รัฐบาลนี้ จะบริหารและดำเนินการปกครองด้วยความเห็นใจประชาชน จะซื่อสัตย์ต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต่อรัฐธรรมนูญ และต่อประชาชน ทั้งมีเจตน์จำนงที่จะบริหารราชการแผ่นดินด้วยความเที่ยงธรรมและสุจริตเพื่อความผาสุกของปวงชน และความก้าวหน้าของประเทศชาติให้ดีที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

ข้าพเจ้าทราบเป็นอย่างดีว่า ในขณะที่สถานการณ์ของบ้านเมืองอยู่ในภาวะที่คับขันยิ่งเช่นในเวลานี้ท่านทั้งหลายต่างก็มีภาระอันหนักอยู่แล้ว รัฐบาลนี้จึงตั้งใจว่า จะพยายามหลีกเลี่ยงทุกวิถีทางจนสุดความสามารถ ที่จะไม่เพิ่มภาระให้แก่ประชาชนหนักขึ้นไปกว่านี้อีก ทั้งพยายามจะไม่ใช้วิธีบังคับในทางที่ไม่จำเป็น รัฐบาลนี้จะให้ความสะดวก และส่งเสริมการทำมาหากินซึ่งเป็นอาชีพของท่านโดยเสรีทุกอย่าง เท่าที่สามารถจะทำได้ แม้ว่าการที่จะปรับปรุงหรือแก้อุปสรรคใด ๆ ในขณะนี้จะทำได้ไม่ง่ายนักก็ตาม แต่รัฐบาลนี้ก็จะพยายามจนเต็มความสามารถ

โดยเฉพาะทหารและตำรวจ ไม่ว่าจะเป็นนายหรือพล ต่างก็มีบิดา มารดา บุตรภริยา และญาติพี่น้องของท่านมีอย่างไร ผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นผู้แทนของปวงชนชาวไทย ก็

ได้นำมาบอกเล่าอยู่เสมอ ซึ่งในภาวะการณ์เช่นนี้ทั้งสภาผู้แทนราษฎร และรัฐบาลจะได้ร่วมมือกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่จะหาความช่วยเหลือจนเต็มความสามารถ รัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย เพราะฉะนั้น จะต้องพยายามทุกวิถีทาง จะระงับทุกข์บำรุงสุขของราษฎรจนเต็มความสามารถ ถ้าผลแห่งการช่วยเหลือของรัฐบาลนี้มีแก่ประชาชนอย่างไร บิดามารดา บุตร ภริยา ญาติพี่น้องของทหาร และตำรวจทั้งหลายก็ย่อมจะได้รับเช่นเดียวกัน สำหรับข้าราชการพลเรือน ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการปกครองประเทศ รัฐบาลก็ได้คำนึงอยู่เสมอและจะหาทางช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้

ในตอนท้ายของการกล่าวคำปราศรัยของ นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี นายควง ฯ ได้กล่าวย้ำอย่างหนักแน่นว่า

"ในสถานการณ์ปัจจุบัน ความสงบภายในเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เวลานี้ประชาชาติไทยทั้งชาติ ต้องต่อสู้กับภัยสงครามอยู่แล้ว ถ้าหากจะเกิดความไม่สงบภายในขึ้นอีกด้วย ความเดือดร้อนจะกระทบกระเทือน ก็ย่อมจะมาสู่พลเมืองเพิ่มขึ้นอีกหลายเท่า และแม้ที่สุดเอกราชของประเทศที่คนไทยหวงแหนอย่างที่สุด ก็อาจแตกสลายได้"

นายควง อภัยวงศ์ ได้ปราศรัยอย่างเน้นหนักอีกครั้งหนึ่งว่า

"ความสามัคคี และความซื่อสัตย์สุจริตต่อประเทศชาติเท่านั้น เป็นสิ่งที่ช่วยให้พวกเราผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ จึงขอให้ท่านทั้งหลายช่วยกันรักษาไว้ เพื่อเห็นแก่อนาคตของชาติ"

หลังจากที่จอมพล ป. ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปแล้ว จอมพล ป. ก็บ่ายหน้าไปยังจังหวัดลพบุรีโดยทันที เพราะโชคชะตาชีวิตของจอมพล ป. ในขณะนี้ เปรียบแล้วก็คล้ายหัวเดียวกระเทียมลีบ และเกิดความหวาดกลัวไปว่า ขบวนการเสรีไทยของนายปรีดี

จะทำการจับกุมคุมขังดังเช่นมุสโสลินี แล้วนำเอาตัวท่านไปแขวนคออย่างมุสโสลินี ที่พวกกู้ชาติของอิตาลีจับได้ที่ชายแดน ประเทศสวิสส์

ถึงแม้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ตำแหน่งผู้บัญชาการสูงสุด ก็ยังคงดำรงตำแหน่งอยู่ จอมพล ป. มีความเชื่อมั่นอยู่เป็นอย่างหนักหนาว่า ทหารของชาติยังเคารพท่านอยู่ และท่านโอบเอื้อเกื้อกูลทหารตลอดมา ดังนั้น ความปลอดภัยของท่านในบัดนี้นั้น ไม่มีความปลอดภัยในที่แห่งใด จะให้ความปลอดภัยกับตัวท่านได้ นอกจากลพบุรี เท่านั้น

ดังนั้น จอมพล ป. ก็บ่ายหน้าเข้านครลพบุรี ในฐานะแห่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด

และที่ลพบุรีนี้เอง บรรดานายทหารชั้นผู้ใหญ่ ก็อ้าแขนต้อนรับ จอมพล ป. ด้วยความยิ้มแย้มแช่มชื่น และก็เตรียมพร้อม ที่จะให้ความอารักขาป้องกันจอมพล ป. อย่างสุดความสามารถทีเดียว

นับตั้งแต่วันที่จอมพล ป. หายเงียบเข้าไปในจังหวัดลพบุรี ก็มีข่าวลือโจษจรรย์ไปทั่วกรุงว่าจอมพล ป. ได้มีการตระเตรียมกำลังทหารจากลพบุรี จะเข้ามายึดอำนาจจากรัฐบาลใหม่ ข่าวโจษจรรย์ลำลือนี้ จะมีมูลความจริงประการใดนั้นก็ตาม แต่ทว่า ก็เป็นข่าวที่สร้างสรรค์ความตระหนกตกใจให้แก่รัฐบาล นายควงอยู่มิใช่น้อย

แต่พฤติการณ์แห่งความเป็นจริงแล้ว จอมพล ป. อาจมิได้มีความคิดเช่นนั้นก็ได้ อาจเป็นเพราะว่า จอมพล ป. เคยขึ้นชื่อลือชาในเรื่องการปฏิบัติมาแล้ว ก็อาจจะทำให้รัฐบาลใหม่หวาดเกรงไปก็ได้

ในเรื่องข่าวลือของการปฏิวัตินั้น จอมพล ป. คงจะมีวิจารณญาณ หรือสติสัมปชัญญะเพียงพอ ที่จะรู้ว่าอะไรควรหรือไม่ควร ถ้าจะคิดทำการปฏิวัติแล้ว ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าจอมพล ป. มิใช่เป็นคนที่มีความเฉลียวฉลาดอะไรเลยในทางการเมือง เพราะยังมีวิธีการที่ดีไปกว่านั้น และเป็นการปลอดภัยดีกว่าด้วย เลือดเนื้อก็ไม่ต้องเสีย ความยุ่งเหยิงวุ่นวายก็ไม่มี ความพินาศมหาประลัยก็ไม่เกิด ยิ่งกว่านั้น ยังจะเสริมสร้างให้รัฐธรรมนูญมีความศักดิ์สิทธิ์ดีขึ้นด้วย ไม่ใช่ยึดบทเฉพาะกาลอย่างนายควงยึด ไม่ใช่ปิดสภาอย่างพระยามโน ฯ

แต่เป็นการยุบสภา ฯ ตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ แล้วมีการเลือกตั้งกันใหม่ภายใน ๙๐ วัน เมื่อเลือกตั้งมาแล้ว สภา ฯ ยังไม่รับหลักการอีก ก็ยุบสภาเสียอีก

การกระทำเพียงแค่นี้ของจอมพล ป. ก็สามารถเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ได้ ก็มันจำเป็นอะไรกันเล่า ที่จอมพล ป. จะยกกำลังทหารเข้ามาในขณะที่ประเทศชาติ และบ้านเมืองตกอยู่ในภาวะคับขันเช่นนั้น

ข่าวโจษจรรย์ว่า จอมพล ป. จะเคลื่อนกำลังทหารมาจากลพบุรีเข้ามายึดอำนาจรัฐบาลนั้น เป็นข่าวที่โจษจรรย์ค่อนข้างจะหนาหูยิ่งขึ้น ข่าวนี้เป็นข่าวที่นำมาแห่งความหนักอกหนักใจให้แก่รัฐบาลนายควงเป็นอย่างมากเพราะเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ทหารเกือบทุกเหล่า ยังมีความเคารพเลื่อมใส และพร้อมที่จะสนับสนุนจอมพล ป. อยู่ทุกวิถีทาง ในการที่มีข่าวโจษจรรย์ในทำนองเช่นนั้น ที่เป็นข่าวโจษจรรย์ที่ใกล้ความจริงอยู่มาก แต่ไหนแต่ไรมาแล้วจอมพล ป. เป็นนักเผด็จการ และไม่เคยคิดจะลาออกกับใคร สปิริตของการเป็นนักประชาธิปไตย ไม่เคยมีอยู่ในจิตใจของจอมพล ป. ไม่ว่าจะเป็นครั้งใดไม่ว่าจะเกิดวิกฤติการณ์ฉันใด จอมพล ป. ไม่เคยคิดจะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เหมือนพระยาพหล ฯ พยายามจะเป็นท่านผู้เร่อห์ (ผู้นำ) ดังเช่นฮิตเล่อร์หรือมุสโสลินีอยู่เสมอ และทั้งในเวลาเดียวกันนั้น จอมพล ป. ก็ยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดอยู่ด้วย

หมายความว่า จอมพล ป. ยังมีอำนาจการทหารอยู่อย่างสมบูรณ์ และคนอย่างจอมพล ป. นั้น ใครจะมาหลบหลู่ดูถูกง่าย ๆ ไม่ได้ ข้อนี้ นายควง ย่อมประจักษ์แจ้งอยู่ดีแล้วว่า จอมพล ป. เคยพิชิตพระยามโน ฯ พระยาทรงสุรเดช พระองค์เจ้าบวรเดช และจัดตั้งศาลพิเศษประหารชีวิตกบฏ ๑๘ คน และเมื่อจอมพล ป. เถลิงถวัลย์ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งแรก ทั้งในรัฐสภา และนอกรัฐสภา ปราศจากมรสุมร้ายใด ๆ ทั้งสิ้น เหตุการณ์ทั้งหลายเหล่านี้ นายควง อภัยวงศ์ ย่อมจะทราบดี

เพราะฉะนั้น ข่าวที่แพร่สพัดออกมาว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะยกทัพโยธามายึดอำนาจรัฐบาลนายควงนั้น มันไม่ใช่ข่าวที่ไร้สาระอะไรนัก

เพื่อขจัดความสงสัยกังขาในข้อนี้ให้หมดไป นายควง อภัยวงศ์ นายดิเรก ชัยนาม ได้บึ่งไปพบจอมพล ป. พิบูลสงครามที่จังหวัดลพบุรี

เมื่อไปพบจอมพล ป. พิบูลสงคราม อดีตนายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารสูงสุด ไม่พบหรือเห็นเหตุการณ์อะไร ที่เป็นการแสดงให้เห็นว่า จอมพล ป. ตระเตรียมทหารที่ยาตราเข้ากรุงเทพ ฯ จอมพล ป. คงสงบอารมณ์อยู่ภายใต้ความอารักขาของทหาร ในฐานะที่ตนเอง ยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดของชาติ และยิ่งไปกว่านั้น จอมพล ป. ยังโอภาปราศรัย และให้การปฏิสันถารต้อนรับนายควงเป็นอันดี ซึ่งตรงกันข้ามกับคำโจษจรรย์ต่าง ๆ ที่เป็นข่าวเกรียวกราวอยู่ในเวลานั้น และทั้งจอมพล ป. ก็ยืนยันอย่างหนักแน่นว่าท่านมิได้มีความคิดในทำนองนั้นเลย เป็นข่าวลือที่สาระสำรังมิได้ ถ้าหากว่าท่านมีความปรารถนาจะเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไปแล้ว ท่านก็ไม่จำเป็นที่จะต้องลาออก ยุบสภาเสียก็หมดเรื่อง เพียงแค่นี้ก็เป็นการเพียงพอแล้ว สำหรับการเป็นนายกรัฐมนตรีของท่าน แต่ท่านกลับเห็นว่าสถานะการณ์ของบ้านเมืองในภาวะเช่นนั้น กำลังประสบอยู่ในยามภาวะคับขัน ครั้นจะยุบสภาให้มีการเลือกตั้งกันใหม่ ก็จะเป็นเรื่องยุ่งยากและจะสิ้นเปลืองไปโดยไร้ประโยชน์ และสิ่งที่เลวร้ายอย่างยิ่งนั้นก็คือ ในสถานะภาวะของบ้านเมือง มีความปั่นป่วนผันผวนเช่นนั้น ญี่ปุ่นอาจฉกฉวยโอกาสนั้น เข้ายึดครองประเทศไทยเสียก็ได้

เมื่อการยุบสภามีเหตุการณ์จะเป็นไปได้ถึงเพียงนี้ จอมพล ป. แม้ว่าจะไม่มีพฤติการณ์ประการใดที่จะเป็นนักประชาธิปไตย จอมพล ป. ก็ไม่กล้าตัดสินใจจะกระทำไปดังนั้น และในการที่จะยกทัพมาสู้รบกับรัฐบาลใหม่นั้น เหตุการณ์มันจะรุนแรงกว่าการยุบสภา หลายต่อหลายเท่านัก จอมพล ป. จะกล้ากระทำการรุนแรงเช่นนั้นหรือ

แม้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะเป็นนักเผด็จการตัวยง แต่ถึงกระนั้น เขาก็คงจะไม่มัวเมาอำนาจ จนไม่รู้ว่าอะไรควร หรืออะไรไม่ควร ในการที่ประเทศไทยไม่แหลกรานอย่างโปรแลนด์ เบลเยี่ยม นอร์เวย์ ฯลฯ ก็เพราะเขารู้ว่าอะไรควร หรืออะไรไม่ควรนี่เอง

เพื่อเป็นการยืนยันต่อประชาชนทั้งหลายว่า การยกกองทหารมาบังคับให้รัฐบาลลาออกไปนั้น มันมิได้เป็นความประสงค์ของท่านเลย เป็นข่าวโครมลอยหรือสร้างความหวาดกลัว

เพื่อยืนยันในเรื่องนี้ จอมพล ป. จึงได้เขียนจดหมายส่งไปให้หนังสือพิมพ์ทุกฉบับ จดหมายนั้นมีข้อความดังนี้

๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗

"ฉันขอแจ้งให้พี่น้องชาวไทยที่รักทราบว่า ฉันจะยกกองทัพเข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อแย่งตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจาก พ.ต. ควง อภัยวงศ์ นั้น ฉันขอแจ้งว่า ไม่มีมูลแห่งความจริงเลย เพราะฉันได้ลาออกแล้วตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ เหตุใดฉันจะเข้าไปแย่งตำแหน่งจาก พ.ต. ควง อภัยวงศ์ ซึ่งเท่ากับเป็นน้องชายที่รักของฉัน เมื่อ พ.ต. ควง อภัยวงศ์มาพบฉันก็สนทนากันอย่างมิตรสนิท ฉันตั้งใจด้วยดวงจิตอธิษฐานให้รัฐบาลใหม่นี้ ได้บริหารราชการให้สำเร็จสมความปรารถนาต่อไป"

ป. พิบูลสงคราม

จากจดหมายและการยืนยันของจอมพล ป. ดังกล่าวนี้ สามารถระงับข่าวการโจษจรรย์ของบุคคลทั่ว ๆ ไปได้เป็นอย่างดี และก็พากันมีความเชื่อมั่นว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามคงจะไม่มีความคิดเช่นข่าวลือเป็นแน่

ถึงแม้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะให้คำปฏิญาณยืนยันมาเช่นนั้นก็ตาม แต่ก็มิได้ทำให้รัฐบาลนายควงคลายความวิตกทุกข์ร้อนลงเลย เพราะยังคิดอยู่ว่าจอมพลป. สิ้นอำนาจแต่ในทางการเมืองเช่นนั้น แต่อำนาจในทางการทหารยังคงมีอยู่ จอมพล ป. จะเลิกคิดปฏิวัติหรือไม่ อะไรนั้น ไม่มีใครจะไปล่วงรู้จิตใจของจอมพล ป. ได้ เพราะนักการเมืองนั้น มักจะมีผู้กล่าวกันอยู่เสมอ ๆ ว่า "มีลิ้นตะหวัดไม่ถึงหู" แม้แต่นายควงก็เคยพูดว่า "นิสัยของนักการเมืองนั้น เขาบอกว่าจะไม่ปฏิวัตินั่นแหละเขาจะปฏิวัติ"

เมื่อจอมพล ป. ยังไม่หมดอำนาจในทางการทหารแล้ว การดำเนินนโยบายทางการเมือง การทหาร การกู้ชาติ อาจไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ก็ได้ เพราะถ้าหากการดำเนินนโยบายทางการเมือง การทหาร ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ถ้าเป็นไปโดยการกระทบกระเทือนต่อจอมพล ป. แล้ว จอมพล ป. อาจอาศัยอำนาจผู้บัญชาการทหารสูงสุดขัดขวางก็ได้ การยืนยันด้วยจดหมายก็ดี การให้คำมั่นสัญญาก็ตาม เป็นการยากที่ไว้เนื้อเชื่อถือกันได้ เพราะลิ้นของนักการเมืองนั้น ก็คือลิ้นที่ตะหวัดไม่ถึงหู หรือเป็นลิ้นที่หากระดูกบ่มิได้เลย

หมายความว่า เราจะไปเอาอะไรกับพวกนักการเมืองนักไม่ได้หรอก เพราะบุคคลที่เป็นนักการเมืองนั้น ย่อมมีกโลบาย มีมายาการ และเล่ห์กะเท่ห์ร้อยแปดพันประการ เราจะเห็นได้จากนักการเมืองไทย มีเล่ห์ลิ้นกลไกลวงหลอกจนประชาชนสุดแสนจะเอือมระอา สมัยมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร บุคคลดังกล่าว ก็วิ่งเข้าหาราษฎร แสดงนโยบายว่าจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ พอได้แล้วแม้แต่เงาหัวของเขาก็ไม่เห็น

เพราะฉะนั้น ในการที่จอมพล ป. ยืนยันเป็นลายลักษณ์อักษรมาก็ดี ให้คำมั่นสัญญาด้วยวาจาก็ดี ก็ยังเป็นที่เชื่อถือไม่ได้

ดังนั้น เพื่อให้การบริหารประเทศเป็นเอกเทศ และเป็นไปตามนโยบาย จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องกำจัดกวาดล้างอิทธิพลของจอมพล ป. ไม่เพียงแต่ในทางการเมืองเท่านั้น แต่จะต้องกำจัดอิทธิพลในด้านการทหารด้วย

ด้วยความจำเป็นในการดำเนินรัฐประศาสโนบายทั้งภายในและภายนอกประเทศ นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี และนายปรีดี พนมยงค์ จึงได้เริ่มปรึกษาหารือกัน หาทางกำจัดที่จะให้จอมพล ป. พ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และหนทางที่จอมพล ป. จะพ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้นั้น ก็คือ การยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเสีย

ดังนั้น ในเวลาอันมิช้ามินานนัก นายควง อภัยวงศ์ ผู้มีลัทธิในทางเศรษฐกิจเป็นเสรีนิยม (Liberal) หรือนิยมประชาธิปไตยนายทุน (Capitalism Democracy) หรือประชาธิปไตยเศรษฐี (Pluto Democracies) ก็ออกคำประกาศเปลี่ยนตัวผู้บัญชาการทหารบก

เสียใหม่ โดยการประกาศให้จอมพล ป. พ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแม่ทัพบก พร้อมกันนั้นก็แต่งตั้งให้ พลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นผู้บัญชาการทหารบก และแม่ทัพบก มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการบังคับบัญชา แม่ทัพบก แม่ทัพเรือ แม่ทัพอากาศ

นอกจากนี้ ยังได้แต่งตั้งให้ พลโทชิต มั่นศิลป สินาดโยธารักษ์เป็นรองแม่ทัพใหญ่ด้วย

และยิ่งกว่านั้นก็คือ นายพลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ถูกนายปรีดี พนมยงค์ และนายควง อภัยวงศ์ จับเชิดเป็นหุ่นกระบอก ก็ได้ออกคำสั่งเวียนไปยังกองทัพต่าง ๆ ห้ามมิให้เคลื่อนย้ายกำลังทหารเป็นอันขาด และให้พึ่งคำสั่งจากเจ้าคุณพหล ฯ แต่คนเดียวเท่านั้น

หมายความว่า การทำลายล้างอิทธิพลของจอมพล ป. ทั้งในด้านการเมืองและการทหารนั้น ได้สิ้นสุดลงแล้วอย่างสิ้นเชิง

ในโลกนี้ มีอะไรบ้างเล่าที่แน่นอน มนุษย์เราถูกครอบคลุมอยู่ด้วยโลกธรรมแปดประการ คือ มีลาภ ไม่มีลาภ มียศ ไม่มียศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ ดูแต่นโปเลียน โปนาปาร์ต ถึงคราวรุ่งโรจน์ก็ได้เป็นจักรพรรดิแห่งฝรั่งเศส ถึงคราวล่มจม ก็กลายเป็นบุคคลธรรมดาสามัญ และต้องไปทนทุกข์อยู่บนเกาะจนสิ้นชีวิต

ในโลกของโลกียะ ไม่มีอะไรที่แน่นอนจีรังยั่งยืน ความวิวัฒน์กับความวิบัติมันเดินคู่เคียงกันอยู่ ถ้าคนเราทุกคนเข้าใจในหลักปรัชญาข้อนี้แล้ว มันก็มิใช่เรื่องแปลกประหลาดอะไรมิใช่หรือ ที่มนุษย์เราจะหลีกเลี่ยงไม่พ้น ทั้งความวิวัฒน์และความวิบัติอันจะเกิดขึ้นแก่เราเมื่อไรก็ได้

เมื่อจอมพล ป. หมดอำนาจวาสนาชะตาตก หรือภาษาโหราศาสตร์เขากล่าวว่า **"ดวงจู๋"** และแม้ว่า รัฐบาลนายควง ฯ จะแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาคณะรัฐบาล แต่รัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ ก็ไม่มีปัญหาอะไรจะไปปรึกษาจอมพล ป. มันเป็นแต่เพียงตำแหน่งลอย ๆ หรือเป็นการให้เกียรติกันนิดหน่อยเท่านั้น

เมื่อจอมพล ป. ถูกริดรอนอำนาจจนหมดสิ้นเช่นนั้น ก็จะทนคืออยู่ในจังหวัดลพบุรีต่อไปอย่างไรไหว เพราะไม่มีอำนาจอะไรให้ใครเชื่อถือต่อไปแล้ว แต่ถ้ายังขืนดื้ออยู่ต่อไปก็อาจจะทำให้ลูกน้องเกิดความเสียหายขึ้นได้และชีวิตของตนจะเป็นอย่างไรต่อไปนั้น ก็แล้วแต่บุญที่ได้สร้างสรรค์ไว้ในชาติปางก่อนจะถูกแขวนคออย่างมุสโสลินี โตโจ หรือจอมพลเปแตง หรือเหตุร้ายจะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างไร จอมพล ป. ปลงชะตาของตนเองตก ดังนั้น ก็ตัดสินใจเดินทางออกจากลพบุรีบ่ายหน้าไปสู่บ้านพักที่ลำลูกกา เพื่อรอคอยโชคชะตากรรมจะเกิดขึ้นแก่ตนในอนาคต

เมื่อได้ขจัดอิทธิพลอำนาจของจอมพล ป. หมดสิ้นเรียบราบเป็นหน้ากลองไปแล้ว ก็ให้ นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าเสรีไทยภายในประเทศ และนายควง อภัยวงศ์ จักรพรรดิ์แห่งระบบเสรีนิยม (Liberal) ก็ค่อยทุเลาเบาใจขึ้นมาก ต่อไปนี้จะได้ดำเนินกลไกการเมืองการกู้ชาติ โดยประการใด ๆ ก็ได้ โดยที่ไม่ต้องไปกลัวเกรงจอมพล ป. จะแสดงฤทธิ์เดชเดชา เพราะได้ทำลายล้างอย่างสิ้นเชิงแล้วจากนั้น นายควง ก็เริ่มปรับปรุงกระทรวงทบวงกรมขึ้นใหม่ ล้มเลิกการผูกขาดทั้งมวล ปล่อยให้ระบบการเศรษฐกิจเป็นไปอย่างเสรี หรือเป็นไปตามทฤษฎี "Demand Supply" การสงวนอาชีพให้คนไทยในสมัยจอมพล ป. เลิกหมด คงเหลือไว้ ๔ ประการเท่านั้นคือ เช่นการทำนา การหล่อพระพุทธรูป การทำเครื่องถม การเป็นทนายความ นอกจากนั้น สั่งให้เลิกสวมหมวก สวมรองเท้ารำวง วีรกรรม และงดการสร้างจังหวัดเพชรบูรณ์ นครแห่งความวิปโยคและมรณะนั้นเสีย

สรุปรวมความแล้วก็คือ สิ่งใดที่จอมพล ป. ได้สร้างไว้ นายควง หลวงโกวิท อภัยวงศ์ เจ้าตำหรับลัทธิเสรีนิยม หรือ "เลสเสแฟร์" (ปล่อยไปตามบุญตามกรรม) ก็สั่งให้เลิกหมด

การกระทำครั้งนี้ของนายควง อภัยวงศ์ ผู้เทิดทูลระบบขูดรีดค่าเช่า ดอกเบี้ย กำไร ภาษี บริการได้รับการปรบมือกึกก้องทั่วประเทศ เพราะในยุคนั้น จอมพล ป. ได้ดำเนินนโยบายและใช้อำนาจบีบคั้นประชาชนอย่างรุนแรงทั้ง ๆ ที่การบีบคั้นอย่างรุนแรงนั้น ไม่มีความจำเป็นอะไรเลยในทางการเมือง หรือทางการทหาร หรือในทางเศรษฐกิจ เมื่อนายควง จอมจักรพรรดิ์แห่งเสรีนิยมหรือนายทุน เลิกล้มนโยบายของจอมพล ป. ดังได้สาธยายมาแล้ว ประชาชน

ทั่วพระราชอาณาจักร จึงปรบมือให้เกียรติแก่นายควง อย่างกึกก้อง บุคคลที่ปรบมือให้เกียรติแก่นายควงอย่างสนั่นลั่นโลกนั้นก็คือ พวกชนชาวจีนที่จอมพล "Sanction" ในทางเศรษฐกิจ

แต่พฤติกรรมของนายควงครั้งนั้น เป็นภัยอย่างร้ายกาจในทางเศรษฐกิจแห่งชาติ เพราะประเทศไทยยังไม่เหมาะสมที่จะนำเอาลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) หรือปัจเจกชนนิยม (Individualism) คนไทยยังล้าหลัง คนไทยยังด้อยการพัฒนา คนไทยยังมีการศึกษาไม่เพียงพอ ไม่รู้จักศิลปะในการประหัตไม่รู้จักทฤษฎีในการต่อสู้กับนายทุน ความทะเยอทะยาน ความริเริ่มการสร้างสรรค์ (Production) ก็ยังห่างไกลกับการที่จะใช้ระบบเสรีนิยม การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในทรรศนะของข้าพเจ้านั้น จะต้องใช้ชาตินิยมแบบฮิตเล่อร์ หรือสังคมนิยมแบบรัสเซียหรือจีน-แดง หรือไม่ก็ต้องใช้ลัทธิผสม กล่าวคือนำเอาลัทธิสังคมนิยม ชาตินิยม และเสรีนิยม (Nationalists, Socialists, Liberalits) มาผสมกัน

ตามวิธีการที่กล่าวนี้ สิ่งใดที่รัฐเห็นควรจะจัดทำเอง รัฐก็ควรจะจัดทำเสียเอง สิ่งใดที่รัฐจะปล่อยให้ปัจเจกชจัดทำ ก็ปล่อยให้ทำไป สิ่งใดที่รัฐจะร่วมมือกับนายทุน รัฐก็ควรร่วมตามสมควร นอกจากนี้ รัฐอาจร่วมมือกับนายทุน ประชาชน เข้าประกอบการเศรษฐกิจแห่งชาติร่วมกัน เพื่อประโยชน์ร่วมกันก็ยิ่งดี

การปล่อยให้การเศรษฐกิจเป็นไปโดยเสรี จึงเป็นผลร้ายแก่ชุมชนอย่างหนัก เป็นต้น-ว่า ในขณะนี้การเศรษฐกิจทั้งมวล ตกอยู่แก่ชาวจีนและชาวต่างประเทศทั้งสิ้น นับตั้งแต่อุตสา-หกรรมครอบครัว อุตสาหกรรมเบา อุตสาหกรรมหนัก การพาณิชยกรรม การขนส่ง คนกลางฯลฯ เป็นของชาวต่างประเทศแทบทั้งสิ้น เอกราชทางเศรษฐกิจ ไม่มีความหมายอะไรสำหรับคนไทย ประเทศไทยก็เหมือนอินโดนีเซีย หรือสิงคโปร์ ที่มีแต่ชนชาติจีนเข้าไปเกาะกุมคุมเศรษฐกิจไว้ในกำมือ ประเทศไทยจะเรียกว่าประเทศจีนก็เห็นจะไม่ผิด นับตั้งแต่ถนนตกถึงท่าเตียน นับตั้งแต่สนามหลวงถึงประตูน้ำ หรือในย่านชุมนุมชนอันสำคัญ ๆ มีแต่ชนชาวจีนอยู่กันอย่างหนาแน่น อาคารบ้านเรือนที่ได้จัดสร้างขึ้นมาใหม่ ๆ แทนที่คนไทยจะได้เข้าไปอยู่ แต่ก็กลายเป็นชนชาติ-จีนไปแทบทั้งสิ้น อาคารที่ได้จัดสร้างขึ้นมาใหม่ ๆ จึงมิได้มีความหมายอะไรสำหรับคนไทย ความสุขสมบูรณ์มิได้อยู่กับเจ้าของประเทศ แต่กลับตกไปอยู่กับบุคคลต่างชาติ เพราะฉะนั้น ลัทธิเสรีนิยม หรือลัทธินายทุน จึงเป็นที่พออกพอใจแก่บุคคลต่างด้าวมาก เพราะทำให้จีนทำการค้าขายได้โดยเสรี และทำการขูดรีดคนไทยได้สะดวกขึ้น

การกระทำที่ควรปรบมือให้แก่นายควงนั้นก็คือ การกระทำที่รัฐบาลนายควงฯ ได้ตราพระราชกฤษฎีกานิรโทษกรรมให้แก่นักโทษการเมืองที่ได้ถูกจองจำพันธนาการอยู่ในคุกบางขวางบ้าง ที่เกาะตะรุเตาบ้าง เป็นการนิรโทษกรรม ครั้งใหญ่ที่สุด นักการเมืองเกือบทุกรุ่น ถูกปล่อยให้เป็นอิสระภาพไปจนหมดสิ้น นักโทษการเมืองที่ถูกปลดปล่อยเป็นอิสระภาพไปนั้นมีอยู่ดังนี้

๑. นายผาด เทพหัสดิน ณ อยุธยา (พลโท พระยาเทพหัสดินทร์)
๒. นายเชย รมยะนันทน์ (พ.อ.หลวงชำนาญยุทธศิลป)
๓. นายละมัย แจ่มสมบูรณ์
๔. นายมณี มติวัตร
๕. นายตุ้ม รัตนะภานุ (ร.อ. หลวงภักดีภูมิวิภาค)
๖. นายเลียบ ทองตระหง่าน (ร.อ. ขุนประสิทธิ สินธวาคม)
๗. นายเพชร สุขสว่าง (ร.อ. เพชร สุขสว่าง)
๘. นายชลอ เอมศิริ (ร.อ. ชลอ เอมศิริ)
๙. นายไชย โมรากุล (หลวงสิริราชทรัพย์)
๑๐. นายถนอม โภชน์พันธ์
๑๑. นายประกอบ บุนนาค (พระราชญาติรักษา)
๑๒. นายเพิ่ม เผื่อนพิภพ
๑๓. หม่อมเจ้าวงศ์นิรชรเทวกุล (พลตรีหม่อมเจ้าวงศ์นิรชร เทวกุล)
๑๔. นายน้อม เทวคุปต์ (ร.ต. น้อม เทวคุปต์)
๑๕. นายสังข์ นาคะวัฒน์ (พ.ต. หลวงอภิบาลภูวนาถ)
๑๖. หม่อมราชวงศ์ประยูรอิศรศักดิ์ (พระยาอุดมพงษ์ เพ็ญสวัสดิ์)
๑๗. นายหอมจันทร์ สว่างสมบูรณ์ (พระวุฒิภาคภักดี)
๑๘. นายบัว สุเดช (พ.อ. หลวงประจักษ์สิทธิการ)
๑๙. ดร. โชติ คุ้มพันธ์
๒๐. ม.ร.ว. นิมิตมงคล นวรัตน์

๒๑. นายบุญลือ โตกระแส (ร.ท. บุญลือ โตกระแส)

๒๒. นายเอี่ยม ขัมพานนท์ (พระวิชิตสรไกร)

๒๓. นายยันต์ วินิจฉัยภาค

๒๔. นายทองคำ ไชยโย (พ.อ. พระยาฤทธิรงค์รณเฉท)

๒๕. หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤษดากร

๒๖. นายชวน ชวนะลิขิตร (พระยาทรงอักษร)

๒๗ นายเจิม อาวุธ (พล.ต. พระยาจินดาจักรรัตน์)

๒๘. นายสอ เศรษฐบุตร

๒๙. นายจรูญ บัทมินทร์

๓๐. นายอรุณ บุนนาค

๓๑. นายเชื้อ ชมวิทยุ

๓๒. นายปรุง สุเวสี

๓๓. นายเงิน วรภิโมกษ์

๓๔. นายฤทธิ์ ชาลยบุตร

๓๕. นายทองสุก ทิพพานนท์

๓๖. นายเอี่ยง รัตสริง

๓๗. นายสิริ คลัมพากร

๓๘. นายบุญรอด เกษสมัย

๓๙. นายประเสริฐ คชเมหิทธิ

๔๐. นายสุก ลางคลานนท์

๔๑. ม.จ. สุขปรารภ กมลาสน์

๔๒. ม.ล. อุนจิตร สุทัศน์

๔๓. นายน้อม เพ็ญกุล

๔๔. นายเพิ่ม วาทิน

๔๕. นายปาน สุนทรจันทร์

๔๖. นายจงกล ไกรฤกษ์

๔๗. นายสารภี บุนยะนิต

๔๘. นายเพ็ง แซ่ลิ้ม

ข้าพเจ้าไม่สามารถจะนำเอารายชื่อมาลงทั้งหมดได้ แต่ก็ขอให้พึงเข้าใจว่า การนิรโทษกรรมนักโทษการเมืองครั้งนี้ จะเรียกว่าเป็นการนิรโทษกรรม หรือเปิดกรุนักโทษการเมืองรุ่น ๗๖–๗๘–๘๑ หรือทั้งหมดก็เห็นจะไม่ผิด เป็นการปลดปล่อยศัตรูของจอมพล ป. อย่างหมดสิ้น นับว่า เป็นการกระทำอันน่าสรรเสริญและน่าสดุดี เพราะนักโทษการเมืองเหล่านี้ จอมพล ป. ไม่ได้ให้ความยุติธรรมกับเขาเลย จอมพล ป. เล่นงานเขาด้วยการจัดตั้งศาลพิเศษ โดยปราศจากการต่อสู้อย่างหนึ่งอย่างใดทั้งสิ้น ความจริง ศาลธรรมดาก็มีอยู่ แต่ถึงกระนั้น จอมพล ป. ก็ไม่เปิดโอกาสให้เขาได้มีการต่อสู้ด้วยความยุติธรรม

อีกประการหนึ่งนั้นเล่า ในการที่จะลงโทษบุคคลเหล่านั้น ก็ไม่ถนัดนัก เพราะสถาบันแห่งประชาธิปไตยในชั้นแรกนั้น เราพากันเข้าใจว่า คณะราษฎร์จะให้ประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์แก่ราษฎร หรือยอมให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการปกครองอย่างเต็มที่ แม้แต่พระปกเกล้า ฯ ก็ทรงคิดเช่นนั้น แต่ครั้นแล้ว คณะราษฎร์เอารัฐธรรมนูญที่ได้ร่างขึ้นมาให้พระปกเกล้า ฯ ลงพระนาม รัฐธรรมนูญฉบับนั้นกลับไม่มีท่าทีว่าจะเป็นประชาธิปไตยเลย กลับกลายเป็นรัฐธรรมนูญที่มีสภาพเป็นระบบคณาธิปไตยไป เมื่อประชาธิปไตยไม่เป็นประชาธิปไตยเช่นนั้น จึงได้มีคณะบุคคลคิดล้มล้างอำนาจกันเรื่อยมา แม้แต่พระปกเกล้า ฯ ก็ยืนหยัดขึ้นต่อสู้จนวาระสุดท้ายแห่งชีวิตของพระองค์ ในที่สุดประชาธิปไตยก็กลายเป็นประชามหาประลัยไป อันเป็นสมุหฐานอันสำคัญที่ทำให้เกิดการปฏิวัติรัฐประหารกบฏ จลาจล วิปโยคโศกสลดกันเรื่อยมา

พฤติการณ์เช่นนี้เอง ดลบันดาลให้องคาพยพในทางการเมือง องคาพยพในทางเศรษฐกิจ องคาพยพในทางสังคม จึงประสบแต่ความปั่นป่วนวุ่นวายตลอดเวลา ๔๒ ปี แห่งความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยจอมปลอม ประเทศไทยไม่เคยมีนักประชาธิปไตยที่แท้จริงเลย มีแต่นักประชาธิปไตยหัวสวมมงกุฎ ท้ายสวมมังกร มีแต่นักประชาธิปไตยที่เหยียดหยามดูหมิ่นราษฎรว่าโง่เง่า มีการศึกษา

ไม่พอบ้าง ยังปกครองตัวเองไม่ได้บ้าง ไม่เข้าใจว่าประชาธิปไตยคืออะไร ถ้าขืนปล่อยให้ราษฎรโง่เง่าปกครองตัวเองแล้ว ประเทศไทยจะไปไม่รอด บ้านเมืองจะวุ่นวาย นี่เป็นความคิดเห็นมาตั้งแต่ก่อนการปฏิวัติ เมื่อวันที่ ๒๔ แล้ว และแม้กระทั่งบัดนี้ คำพูดในทำนองนั้นก็ยังมีอยู่เสมอ ซึ่งผู้พูดนั้น ล้วนแล้วแต่บุคคลที่ต้องการผูกขาดในการปกครองแทบทั้งสิ้น เมื่อเรายังได้ให้ประชาธิปไตยอันแท้จริงกับเขา เราจะรู้ได้อย่างไรว่า เขาจะปกครองประเทศไม่ได้ เพราะความโง่เง่าของเขา

เพราะฉะนั้น ในการที่นายควง อภัยวงศ์ ได้ตราพระราชกฤษฎีกานิรโทษปลดปล่อยนักโทษการเมืองนั้นเป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่ควรจะปรบมือให้เกียรติแก่นายควง เพราะการกระทำดังกล่าวนั้น เป็นการล้างบาปให้แก่เจ้าคุณพหลฯ จอมพล ป. อีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างสรรค์เสถียรภาพทางการเมือง ให้เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ เพราะการปลดปล่อยนักโทษเป็นอิสระ เป็นการลบล้างความพยาบาทอาฆาต หรือความเจ็บแค้นที่มีต่อกันนั้นเสีย ซึ่งนับว่า การกระทำของนายควงฯ เป็นสิ่งที่ควรสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง

สถานการณ์ทางการเมือง ในขณะที่นายควงฯ เข้ารับหน้าที่ เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น เป็นสถานการณ์ปรวิตกอยู่มิใช่น้อยเลย เพราะกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย ได้จับตามองดูความเคลื่อนไหวของเราอยู่อย่างสนใจ เพราะกองทัพญี่ปุ่นในไทยเข้าใจว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในครั้งนี้นั้น เป็นไปเพื่อเป็นปฏิปักษ์แก่ตน และเกิดความระแวงสงสัยขึ้นว่ารัฐบาลใหม่อาจมีส่วนเส้มพันธภาพกับขบวนการเสรีใต้ดินก็ได้ หรืออาจเป็นอย่างนายพลมาโดกลิโอแห่งอิตาลีก็ได้

ดังนั้น กองทัพญี่ปุ่น จึงได้มีการเคลื่อนไหว และมีปฏิกิริยาเกิดขึ้น อันเป็นสาเหตุให้รัฐบาลนายควงฯ เกิดความหนักอกหนักใจเป็นอย่างมาก โดยที่มีความกริ่งเกรงไปว่า เหตุการณ์จะเข้าทำนองเดียวกันกับที่เยอรมันเข้าไปยึดครองกรุงโรมไว้ จึงต้องทำให้นายควงฯ พยายามทำความเข้าใจกับญี่ปุ่นจนสุดความสามารถ และได้แจ้งให้ญี่ปุ่นทราบว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยนั้น เป็นไปตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ ประเทศไทยจะยืนหยัดต่อ

สู้จนถึงที่สุด ขออย่าให้ญี่ปุ่นมองเราไปในแง่ร้าย นั่นแหละ จึงทำให้ญี่ปุ่นเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของเราดีขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นก็เตรียมพร้อมอยู่เสมอที่จะรับมือกับเรา ถ้าหากเรามีปฏิกิริยาเกิดขึ้น

ในระยะนั้น มีเหตุการณ์หลายประการที่ต้องทำให้นายควง ฯ ต้องใช้ วิจารณญาณอย่างหนัก กล่าวคือ ญี่ปุ่นเข้ายึดเอาอินโดจีนเข้าไว้ในความครอบครอง ส่วนเยอรมันสหายศึกก็ถูกฝ่ายพันธมิตร รุกไล่ใกล้เข้ามาจวนจะถึงกรุงเบอร์ลินอยู่แล้ว การต่อสู้อย่างรุนแรงและฉกาจฉกรรจ์ระหว่างรัสเซียกับกองทัพเยอรมันที่ชานเมืองกรุงเบอร์ลิน นับว่าเป็นการต่อสู้ที่เหี้ยมโหดดุเดือดที่สุด และตลุยทัพเยอรมันแตกพ่ายไปอย่างยับเยิน ฮิตเล่อร์ตัดสินยิงตัวตายพร้อม ๆ กับอีวาบราวด์ ภรรยาลับ ๆ ด้วยการดื่มยาพิษอย่างแรง

ในวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ เวลา ๑๔.๒๐น. นายพลเรือคาร์ล เดอนิตย์ประธานาธิบดีเยอรมัน ที่เยอรมันได้สถาปนาขึ้นตามรัฐพินัยกรรมของท่านฟูเร่อห์ (ผู้นำ) ก็ได้แจ้งความจำนงไปยังฝ่ายพันธมิตร ขอเปิดการเจรจาสันติภาพ และแล้ว สันติภาพก็อุบัติขึ้นในเวลาต่อมา เป็นอันว่า สงครามยุโรปได้สุดสิ้นลงแล้ว

สถานะสงครามที่ได้ผันแปรเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ ทำให้นายควง อภัยวงศ์นายกรัฐมนตรีต้องนำเอาเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นมาไตร่ตรองดุลพินิจอย่างหนักหน่วง นายควง ฯ คาดคะเนเอาว่า ความสิ้นสุดของสงครามนั้น ชัยชนะจะต้องเป็นของฝ่ายพันธมิตร จากเหตุการณ์เหล่านี้แหละ นายควง ฯ จึงวางแผนการณ์ ทั้งในด้านการเมืองและการทหาร เพื่อเตรียมรับมือกับญี่ปุ่น

เมื่อเยอรมันพนมมือ ให้กับฝ่ายสัมพันธมิตรไปแล้ว ตอนนี้ปรากฏว่า ทั้งอเมริกาและอังกฤษ ได้ทุ่มเทกำลังพลังพลอันมหาศาลเข้าทำการรุกรบกับญี่ปุ่น กองทัพญี่ปุ่นได้ลุกขึ้นต่อสู้ต้านทานอย่างทรหด แต่ถึงเช่นนั้นก็ดี ก็ไม่อาจที่จะต้านทานกำลังอันมหาศาลของฝ่ายพันธมิตรได้ ที่สุด นายพลแม็คอาเธอร์ ได้พิจารณาสถานะสงครามกับญี่ปุ่นแล้ว ก็มีความเห็นว่า ถ้าหากจะรุกรบกับญี่ปุ่นด้วยอาวุธธรรมดาสามัญแล้ว ชัยชนะที่จะมีต่อญี่ปุ่นอันเป็นชาตินักรบและนักต่อสู้ที่แข็งแกร่งเช่นนี้ ก็จะต้องรณรงค์สงครามเป็นการยืดเยื้อ และจะเพิ่มความเสียหาย

และชีวิตมากยิ่งขึ้น เพราะแต่ละครั้งที่ยกพลขึ้นบกไม่ว่าในที่แห่งใด อเมริกาต้องพบกับการต่อสู้อย่างบ้าเลือดของญี่ปุ่น จะด้วยเหตุนี้หรือเหตุใดก็ตาม นายพลแม็คอาเธอร์ จึงได้ตัดสินใจเอาระเบิดปรมาณูเหวี่ยงลงไปยังเมืองฮิโรชิมา เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ แล้วเหวี่ยงลงไปอีกลูกหนึ่งยังเมืองนางาซากิ เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ทั้งสองเมืองของญี่ปุ่นกลายเป็นทะเลสาป ชีวิตนับแสน อาคารนับล้าน อันเกิดขึ้นจากฤทธิ์เดชปรมาณูนับว่า เป็นโศกนาฏกรรมครั้งใหญ่ยิ่งในประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น ความเหี้ยมโหดของสงครามครั้งนี้ ได้แก่ประเทศญี่ปุ่นนั่นเอง

จากระเบิดปรมาณูลูกที่ ๒ นี้เอง ทำให้พระเจ้าจักรพรรดิ์ทรงตื่นตันพระทัยยิ่งนัก พสกนิกรของพระองค์ ต้องสูญเสียชีวิตไปดุจดังใบไม้ร่วง พระเจ้าจักรพรรดิ์แห่งญี่ปุ่น ไม่อาจจะทนดูสภาพการณ์ลูกระเบิดปรมาณูลูกที่ ๓ ที่นายแม็คอาเธอร์ ประกาศอย่างเอาเป็นเอาตายว่า ถ้าหากกองทัพญี่ปุ่นยังดื้อดันต่อต้านกับสหรัฐอเมริกาต่อไปแล้ว คราวนี้ จะเอาลูกระเบิดปรมาณูลูกที่ ๓ ไปถล่มทลายกรุงโตเกียวเสียให้แหลกราน พระเจ้าจักรพรรดิ์ไม่ต้องการเห็นกรุงโตเกียวย่อยยับเช่นเมืองฮิโรชิมา นางาซากิ พระเจ้าจักรพรรดิ์จึงได้ประกาศความสิ้นสุดของสงคราม เมื่อวันที ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

เป็นอันว่า มหาสงครามสิ้นสุดยุติลงเพียงแค่นี้

เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิ์ ประกาศความสิ้นสุดของสงคราม และยอมจำนนแก่พันธมิตร โดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น จากนั้น ข่าวทางวิทยุของอเมริกา อังกฤษ และรัสเซีย ก็พากันแพร่ข่าวอย่างเอิกเกริกเกรียวกราวว่า ญี่ปุ่นยอมสงบศึกโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น และญี่ปุ่นยอมปฏิบัติตามกฎปอร์ตสดามทุกประการ

ข่าวนี้ ได้โจษจรรย์กันเกรียวกราวไปทั้งประเทศไทย ในคืนนั้น ประเทศไทยเต็มไปด้วยบรรยากาศอันตึงเครียด กองทัพญี่ปุ่นในไทย มีการเคลื่อนไหวกันอย่างคึกคัก จุดต่าง ๆ ที่ทหารญี่ปุ่นตั้งอยู่ ล้วนแล้วแต่อยู่ในลักษณะของการเตรียมพร้อม เพราะฝ่ายญี่ปุ่นในประเทศไทย มีความไหวหวั่นอยู่แล้วว่า เราจะเล่นงานเอาภายหลัง อย่างที่ญี่ปุ่นได้รับอยู่ในการถอยจากที่ได้ยึดครองอยู่ ดังนั้น กองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย ล้วนแล้วแต่อยู่ในสภาพที่เตรียมพร้อมทั้งสิ้น สำหรับฝ่ายเรานั้น ก็ได้มีการเตรียมพร้อมเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้กองทัพญี่ปุ่นปลดอาวุธของทัพไทย

ในตอนเย็นของวันนั้นเอง เอกอัครราชทูตญี่ปุ่น และนายพลนากามูระ ได้เข้าพบนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีเพื่อเป็นการหยั่งดูท่วงทีของรัฐบาลไทยว่า ในการที่มีข่าวว่าญี่ปุ่นยอมสงบศึกกับพันธมิตรนั้น นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีมีความรู้สึกในเรื่องนี้ประการใด

นอกจากนั้น เอกอัครราชทูตญี่ปุ่น และนายพลนากามูระ คงยืนกรานอยู่ตลอดเวลาว่าข่าววิทยุของอังกฤษ อเมริกา รัสเซีย เป็นข่าวเหลวไหลไร้สาระ แต่นายควง ฯ กลับคัดค้านว่าการประกาศโฆษณาของสถานีวิทยุอังกฤษ อเมริกา ฝรั่งเศส รัสเซีย ไม่ใช่เป็นข่าวเหลวไหลไร้สาระอย่างเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นเข้าใจ และยิ่งไปกว่านั้นอีก แม้แต่สถานีวิทยุแห่งกรุงโตเกียวเองก็ประกาศในทำนองเช่นนั้น นายควง ฯ กลับย้อนถามเอกอัครราชทูต และนายพลนากามูระว่า ถ้าหากพระเจ้าจักรพรรดิ์ทรงยินยอมสงบศึกกับฝ่ายพันธมิตร และนายพลนากามูระจะยอมเชื่อฟังคำสั่งของพระเจ้าจักรพรรดิ์หรือไม่ ?

เอกอัครราชทูตและนายพลนากามูระยอมรับว่า ถ้าเป็นประกาศของพระเจ้าจักรพรรดิ์เขาจะต้องปฏิบัติตามเสมอ

ต่อมาในวันรุ่งขึ้น เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นได้เข้าพบนายควง ฯ อีก และแจ้งให้นายควง ฯ ทราบว่า เขาได้รับคำสั่งจากรัฐบาลของเขาแล้วว่า สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ์ ประกาศความสิ้นสุดของสงครามแล้วเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ และญี่ปุ่นตกลงยอมรับเงื่อนไขของพันธมิตร ณ ปอร์ตสดามแล้ว ดังนั้น สำหรับฝ่ายไทยจะดำเนินในเรื่องของสันติภาพด้วยวิธีใดก็แล้วแต่จะเห็นเป็นการสมควร นายควง ฯ ตอบกับเอกอัครราชทูตว่า เขาจะเจรจาหาทางทำสันติภาพกับพันธมิตรเอง

เมื่อเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น ให้เราหาทางออกเอาเอง ในกรณีสันติภาพ จึงต้องทำให้นายควง ฯ นายกรัฐมนตรีต้องใช้วิจารณญาณ และความไตร่ตรองอย่างหนักว่า เราจะหาทางออกอย่างไรดีในเรื่องของความเป็นเอกราช และอิสรภาพของชาติ ปัญหาดังกล่าวนี้ นายควง ฯ ได้เข้าพบปรึกษาหารือกับ นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และหัวหน้าขบวนการเสรีไทย

แต่นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ก็ไม่มีทางออกอะไรจะให้คำแนะนำกับ นายควง ฯ ตลอดเวลา ๑ สัปดาห์เต็ม ๆ ทั้งนายควง ฯ และนายปรีดี ฯ ก็เฝ้าแต่ขบคิดหาทางออกกันอยู่อย่างเคร่งเครียด

แต่ก็เป็นการบังเอิญพระอร่ามรณชิต ได้นำเอาวิทยุโทรเลขของฝ่ายอังกฤษ มาให้นายควง ฯ อันเป็นรายงานข่าวแสดงความเห็นของฝ่ายอังกฤษว่า ถึงแม้ประเทศไทยจะได้ประกาศสถานะสงครามกับฝ่ายพันธมิตร ก็ไม่เห็นมีอะไรที่ประเทศไทยจะได้ร่วมมือกับญี่ปุ่นอย่างจริงจัง เพียงแต่ส่งกองทัพเคลื่อนเข้าไปในเชียงตุงเท่านั้น

ข่าววิทยุของอังกฤษดังกล่าวนี้ ดูเป็นการแสดงว่า ฝ่ายอังกฤษไม่ติดใจอะไรนัก ในการที่ประเทศไทยได้ประกาศสถานะสงคราม และในการที่ประเทศไทยประกาศสถานะสงครามก็เป็นเพราะความจำเป็นที่จะหลีกเลี่ยงมิได้

ทรรศนะของอังกฤษ ดูเหมือนจะเป็นทางออกที่ดีที่สุดในกรณีสันติภาพ ดังนั้นนายควง อภัยวงศ์ จึงนำเอาโทรเลขฉบับนี้ไปให้ นายปรีดี พนมยงค์ พิจารณา นายปรีดี พนมยงค์ ออกความเห็นว่าถ้าวิทยุออกข่าวในรูปนี้จริง ๆ แล้ว ถ้าเช่นนั้น น่าจะหาทางออกในรูปการณ์ที่ว่า โดยถือเอาการประกาศสถานะสงครามในสมัยจอมพล ป. เป็นโมฆะ

ความเห็นของนายปรีดี พนมยงค์ นายควง ฯ เห็นด้วย และได้ขอร้องให้นายปรีดีร่างข้อความที่ว่าการประกาศสถานะสงครามเป็นโมฆะด้วย

ในวันต่อมาได้มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเป็นการด่วน เพื่อปรึกษาหารือในกรณีสันติภาพ ว่าเราควรจะดำเนินในรูปใดและวิธีใดในระหว่างที่ได้โต้เถียงกันอย่างเคร่งเครียดในสภา ฯ นั้น ก็มีคนมากระซิบกับนายควง ฯ ว่า นายปรีดีได้ร่างประกาศสถานะสงครามเป็นโมฆะเสร็จสิ้นแล้ว นายควง ฯ จึงสั่งพักการประชุมเป็นเวลา ๑๕ นาที

นายควง อภัยวงศ์นายกรัฐมนตรีมีความกระหายใคร่จะทราบว่า นายปรีดี พนมยงค์ หาทางออกเป็นประการใด เพื่อให้เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นและนายพลนากามูระทราบถึงทางออกของเราในทำนองนี้ จึงได้เชิญไปยังทำเนียบด้วยและเมื่อถึงทำเนียบ นายควง ฯ ก็อ่านร่างประกาศสถานะสงครามให้ญี่ปุ่นฟัง แล้วถามญี่ปุ่นว่าในการที่ประเทศไทย ประกาศไปในทำนองนี้ญี่ปุ่นจะขัดข้องหรือไม่ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นและนายพลนากามูระ บอกว่าไม่ขัดข้อง จะดำเนินไปในทำนองใด เพื่อความอิสรภาพและเอกราชของไทยเอง ก็ขอให้ไทยทำไปโดยเสรี

จากนั้น นายควง อภัยวงศ์นายกรัฐมนตรีก็บึ่งไปยังรัฐสภาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคน ต่างก็กระวนกระวายและกระสับกระส่ายไปตาม ๆ กัน เพราะทุกคนย่อมรู้ดีว่า การตกเป็นผู้แพ้นั้น มันหมายถึงความสิ้นสุดแห่งความเป็นอิสรภาพ และการชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามอย่างมหาศาลที่สุด ความทุกข์ยากที่จะหาความทุกข์ใด ๆ มาเสมอเหมือนมิได้อีกแล้ว

ท่ามกลางแห่งมวลสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่มีความกระวนกระวายวิตกวิจารณ์ว่ารัฐบาลจะหาทางออกในลักษณะใด นายควง ฯ ได้กล่าวแก่รัฐสภาว่า เราหาทางออกได้แล้ว ขอให้สมาชิกรับรองอย่างเป็นเอกฉันท์ก็แล้วกัน

ต่อจากนั้น นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ก็นำเอาร่างประกาศ สถานะสงครามกับพันธมิตรเป็นโมฆะของนายปรีดี มาอ่านให้ที่ประชุมฟัง

ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เงียบกริบเหมือนต้องมนต์สกด พอการอ่านนั้นสุดสิ้นลง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก็พากันปรบมือเกรียวกราวอึงคนึงไปทั้งสภา ฯ และมีความเห็นสอดคล้องเป็นเอกฉันท์ ต่างก็สรรเสริญ นายปรีดีกันเป็นการใหญ่ทีเดียว

เมื่อสภาชิกสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบ เราจึงได้ประกาศ "พระบรมราชโองการประกาศสันติภาพ ไทยจะมีสัมพันธไมตรีแก่ทุกประเทศ"

พระบรมราชโองการประกาศสันติภาพ มีข้อความโดยละเอียดดังนี้

พระบรมราชโองการ ประกาศสันติภาพ
ไทยจะมีสัมพันธไมตรีทุกประเทศ

ในพระปรมาภิไธย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ตามประกาศของสภาผู้แทนราษฎร

ลงวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

ปรีดี พนมยงค์

โดยที่ประเทศไทย เคยถือนโยบายอันแน่วแน่ที่จะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และต่อสู้การรุกรานของต่างประเทศทุกวิถีทาง ดังปรากฏเห็นได้ชัดที่ได้มีกฎหมายกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๔ อยู่แล้วนั้น ความจำนงอันแน่วแน่ดังกล่าวนี้ ได้เสนอให้เห็นประจักษ์แล้วในเมื่อญี่ปุ่นได้ยาตราทัพเข้าไปในดินแดนประเทศไทยในวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยได้มีการต่อสู้รุกรานทุกแห่ง ทหาร ตำรวจ ประชนชาพลเมือง ได้เสียชีวิตในการนี้เป็นอันมาก

เหตุการณ์ปรากฏเป็นสักขีพยาน แสดงให้เห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า การประกาศสงคราม เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๔ ต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐเอมริกาตลอดทั้งการกระทำทั้งหลาย ซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อสหประชาชาตินั้น เป็นการกระทำอันผิดเจตน์จำนงของประชาชนชาวไทย และเป็นการฝ่าฝืนขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และกฎหมายบ้านเมือง ประชาชนชาวไทยทั้งภายในและภายนอกประเทศซึ่งอยู่ในฐานะช่วยเหลือสหประชาชาติ ผู้รักที่จะให้มีสันติภาพในโลกนี้ ได้กระทำทุกวิถีทางที่จะช่วยเหลือสหประชาชาติดังที่สหประชาชาติส่วนมากทราบอยู่แล้วทั้งนี้ เป็นการแสดงเจตน์จำนงของประชาชนชาวไทยอีกครั้งหนึ่ง ที่ไม่เห็นด้วยกับคำประกาศ และการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อสหประชาชาติดังกล่าวมาแล้ว

บัดนี้ ประเทศญี่ปุ่นได้ยอมปฏิบัติตามคำประกาศของสหรัฐอเมริกาบริเตนใหญ่ จีน สหภาพโซเวียตซึ่งได้กระทำ ณ นครปอ๊ตสดามแล้ว สันติภาพจึงกลับคืนมาสู่ประเทศไทยอันเป็นความประสงค์ของชนชาวไทย

ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงประกาศเปิดเผยแทนประชาชนชาวไทยว่า การประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่เป็นโมฆะ ไม่ผูกพันกับประชาชนชาวไทยในส่วนที่เกี่ยวกับสหประชาชาติ ประเทศไทยได้ตัดสินใจที่จะให้ได้กลับคืนมาซึ่งสัมพันธไมตรีอันเคยมีมากับสหประชาชาติ ก่อนวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ และพร้อมที่จะร่วมมือทุกทางกับสหประชาชาติ ในการที่จะสถาปนาเสถียรภาพในโลกนี้

บรรดาดินแดนที่ญี่ปุ่นได้มอบให้ครอบครองคือ รัฐกลันตัน รัฐตรังกานู ปลิศ ไทรบุรี เชียงตุง และเมืองพานนั้น ประเทศไทยไม่มีความปรารถนาที่จะได้ดินแดนเหล่านี้ และพร้อมที่จะจัดส่งมอบให้เมื่อบริเตนใหญ่ พร้อมที่จะรับเอาไป

ส่วนบรรดากฎหมายอื่นใด ๆ อันมีผลเป็นปรปักษ์กับสหรัฐอเมริกาบริเตนใหญ่ และเครือจักรภพ ก็จะได้พิจารณายกเลิกในภายหน้า บรรดาความเสียหายอย่างใด ๆ จากกฎหมายเหล่านั้น ก็จะได้รับการจัดให้โดยชอบธรรม

"ในที่สุด ขอให้ประชาชนชาวไทยทั้งหลาย ตลอดจนชาวต่างด้าวที่อยู่ในราชอาณาจักร จงตั้งอยู่ด้วยความสงบ และไม่กระทำการใด ๆ อันจะเป็นการก่อกวนต่อความสงบเรียบร้อย พึงยึดมั่นในอุดมคติซึ่งได้วางไว้ในข้อตกลง ณ นครฟรานซิสโก"

ประกาศมาวันที่ ๑๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘

เมื่อทางรัฐบาล ได้ประกาศกระแสพระราชโองการไปแล้ว รัฐบาลไทยก็ได้ส่งพระบรมราชโองการไปยังสถานทูตต่าง ๆ เพื่อรอดูท่าทีว่า ฝ่ายสหประชาชาติหรือพันธมิตรจะรับรองประกาศว่า สถานะสงครามเป็นโมฆะหรือไม่ เพราะถ้าหากว่า ฝ่ายสหประชาชาติหรือฝ่ายพันธมิตร ไม่ยอมรับรองทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัยแล้ว คำประกาศสถานะสงครามในสมัยจอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรีเป็นโมฆะนั้น ก็จะหาสารัตถะประโยชน์อันใดมิได้ ด้วยเหตุนี้เอง นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี และนายปรีดี พนมยงค์ รวมทั้งคนไทยทั้งชาติจึงคอยสดับตรับฟังข่าวคราวของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษอยู่ด้วยหัวใจอันระทึก

ในขณะที่เรากำลังคอยฟังข่าวจากสหประชาชาติอยู่ด้วยความกระวนกระวายใจนั้น ต่อมาไม่ช้านัก วิทยุกระจายเสียง บี.บี.ซี. ก็ได้กระจายข่าวออกมาว่านายเจมส์เบิร์น รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกา ได้ประกาศยอมรับที่รัฐบาลไทยประกาศสถานะสงคราม

กับพันธมิตร เป็นโมฆะ และยังยอมรับอีกด้วยว่า การประกาศสถานะสงครามที่ได้กระทำในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ไม่ใช่เป็นความต้องการของประชาชนคนไทย เพราะคนไทยไม่ยอมร่วมมือด้วย และกลับช่วยต่อต้านญี่ปุ่นด้วยประการต่าง ๆ เชลยศึกของสหประชาชาติ จะได้รับความเอ็นดูปราณีจากไทย ด้วยการที่คนไทยพบเห็นไม่ว่าในที่ใด มักจะหยิบโยนอาหารบริโภค หรือมีอาการแสดงออกด้วยความเห็นอกเห็นใจอยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้ เรายังมีขบวนการเสรีไทย ทั้งอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ก็ยอมรับรองและให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี ดังนั้น ในการที่วิทยุ บี.บี.ซี ได้ออกคำแถลงข่าวเป็นการรับรองคำประกาศของเราเช่นนั้น ก็พอจะมองเห็นได้อยู่แล้วว่า คำประกาศสถานะสงครามเป็นโมฆะนั้น มีทางที่จะเป็นไปได้ตามที่เราคาดหวังไว้ เพราะเมื่อสหรัฐอเมริกายอมรับว่า การประกาศสถานะสงครามนั้นเป็นโมฆะแล้ว ประเทศอื่นๆ เช่นอังกฤษก็คงจะไม่กล้าคัดค้านแต่อย่างไร ทั้ง ๆ ที่ในเวลานั้น ท่าทีของอังกฤษก็ยังมิได้แสดงอะไรออกมาให้เห็นว่าจะยอมรับคำประกาศสถานะสงครามเป็นโมฆะของเราหรือไม่ แต่เราก็มีความเชื่อมั่นอยู่มากทีเดียวว่า เมื่อสหรัฐอเมริกายอมรับรองคำประกาศของเราเช่นนั้นถึงแม้ว่าอังกฤษจะบังเกิดความไม่พอใจ แต่เราก็เชื่ออยู่ว่า สหรัฐอเมริกา คงจะสามารถให้ความคุ้มครองแก่เราได้ไม่มากก็น้อย

ความคาดคะเนของนายควงฯ และนายปรีดีฯ ในข้อนี้ เป็นการคาดคะเนที่ถูกต้องทีเดียว ซึ่งท่านจะได้ทราบในโอกาสต่อไป

เมื่อโลกได้ประกาศความสันติภาพไปแล้ว ตลอดจนโฉมหน้าในทางการเมือง ก็ได้เปลี่ยนโฉมดังนั้นความจำเป็นของนายควง หรือบทบาททางการเมืองของนายควงที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไปนั้น ก็เป็นการไม่สมควร หรือไม่เป็นความเหมาะสมกับสถานะการณ์ เพราะรัฐบาลนายควง ก็เป็นรัฐบาลที่ได้สืบเนื่องมาจากรัฐบาลจอมพล ป. นั่นเอง อันเป็นปฏิปักษ์ต่อสหประชาชาติ เพราะฉะนั้นเพื่อให้เป็นไปตามสถานะภาพที่เป็นอยู่ในบัดนั้น นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีจึงได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ เวลา ๑๕.๐๐ น.

-๗๖-

นายทวี บุณยเกต
เป็นนายกรัฐมนตรี

เมื่อนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ได้ลาออกจากตำแหน่งไปแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงแต่งตั้งให้นายทวี บุณยเกต เป็นนายกรัฐมนตรี

อันที่จริง รัฐบาลนายทวี บุณยเกตนั้น ก็คือรัฐบาลเสรีไทยนั่นเอง เพราะนายทวี บุณยเกต ก็อยู่ในขบวนการเสรีไทยด้วยผู้หนึ่ง รัฐบาลของนายทวี บุณยเกต เป็นแต่เพียงรัฐบาลที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้สถาปนาขึ้นเพื่อเป็นการแสดงให้สหประชาชาติ หรือพันธมิตรเห็นว่าเราพร้อมอยู่แล้วที่จะเจรจาสันติวิธีทุกโอกาส แต่ความปรารถนาอันแท้จริงของนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็คือมีความปรารถนาต้องการ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีมากกว่าคนอื่น ๆ เพราะบุคคลผู้นี้เป็นที่รู้จักดีของบุคคลสำคัญ ๆ ของสหรัฐอเมริกา โดยที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เคยได้เป็นเอกอัครราชทูตประจำกรุงวอชิงตัน และเมื่อญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกในประเทศไทย เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ แล้วต่อมา จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา

พฤติการณ์ดังกล่าวนี้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ก็ประกาศตนเป็นเสรีไทยในต่างประเทศ ตลอดจนเข้าทำการสมานสามัคคีกับบุคคลสำคัญ ๆ ของสหรัฐอเมริกา บุคคล

สำคัญ ๆ ของสหรัฐฯ รู้จักบุคคลผู้นี้ดี จากความสัมพันธภาพอันใกล้ชิดของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ดังกล่าวนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงมองเห็นว่า บุคคลที่เหมาะสมที่จะ เข้ารับตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี ของไทยในสถาน การณ์เช่น นี้คือ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เพราะสามารถจะทำความเข้าใจอะไรกันได้ดี กับฝ่ายสหประชาชาติ หรือเป็นบุคคลที่สหรัฐอเมริกามีความนิยมนับถือมากกว่าคนอื่น ๆ ในขณะนั้น และยิ่งกว่านั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ยอมรับคำประกาศสถานะสงคราม เป็นโมฆะอีกด้วย

ดังนั้น ถ้าได้บุคคลที่ สหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่รู้จักดีมา เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว การเจรจาสันติภาพคงจะดำเนินไปด้วยการเห็นอกเห็นใจ และคงจะไม่รุนแรงอย่างประเทศเยอรมันและญี่ปุ่นอย่างแน่นอน

แต่เนื่องจากในขณะนั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ยังอยู่ในสหรัฐอเมริกา การเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยทันทีทันใดนั้น จึงทำไม่ได้ ฉะนั้นนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้แต่งตั้งให้นายทวี บุณยเกต เป็นรัฐมนตรีไปชั่วคราวก่อน โดยมีคณะรัฐมนตรีร่วมคณะดังนี้

๑. นายทวี บุณยเกต เป็นนายกรัฐมนตรี

๒. นายดิเรก ชัยนาม เป็นรัฐมนตรี กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงการคลัง

๓. นายทวี บุณยเกต เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวงสาธารณสุข, กระทรวงเกษตราธิการ

๔. น.อ. หลวงศุภาชลาศัย ร.น. เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๕. พล. โท ชิต มั่นศิลปสินาดโยธารักษ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๖. นายพรั่ง เทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงคมนาคม

๗. นายเดือน บุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

๘. พลเรือตรี สังวร สุวรรณชีพ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

๙. พลเรืออากาศโท หลวงเทวฤทธิ์พันลึก เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

๑๐. นายประจวบ บุนนาค เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๑๑. พลตำรวจเอก อดุลย์เดชจรัส เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๒. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นรัฐมนตรีสั่งการ แทนรัฐมนตรีกระทรวงเกษตราธิการ

๑๓. พระตีรณสาร เป็นรัฐมนตรี สั่งราชการแทนรัฐมนตรีศึกษาธิการ

๑๔. นายทวี ตะเวทิกุล เป็นรัฐมนตรี สั่งราชการกระทรวงการคลัง

๑๕. หลวงบรรณากรโกวิท เป็นรัฐมนตรีว่าราชการกระทรวงการคลัง

๑๖. นายสงวน ตุลารักษ์ เป็นรัฐมนตรี สั่งราชการแทนรัฐมนตรีมหาดไทย

๑๗. พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการแทน รัฐมนตรีมหาดไทย

๑๘. นายจำลอง ดาวเรือง ส.ส. มหาสารคาม เป็นรัฐมนตรี

๑๙. นายพึ่ง ศรีจันทร์ ส.ส. อุตรดิตถ์ เป็นรัฐมนตรี

๒๐. นายถวิล อุดล เป็นรัฐมนตรี

๒๑. นายวุฒิ สุวรรณรักษ์ ส.ส. สุราษฎร์ธานี เป็นรัฐมนตรี

๒๒. นายวิจิตร ลุลิตานนท์ เป็นรัฐมนตรี

๒๓. นายเตียง ศิริขันธ์ เป็นรัฐมนตรี

๒๔. นายทอง กันทาธรรม ส.ส.แพร่ เป็นรัฐมนตรี

นายทวี บุณยเกต ได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่เพียง ๑๔ วัน ก็ปรากฏว่า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อดีตเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน หัวหน้าขบวนในการเสรีไทยนอกประเทศ ก็ได้เดินทางเข้ามาในกรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ และในวันเดียวกันนั้นเอง นายทวี บุณยเกต นายกรัฐมนตรีชั่วคราว ก็ยื่นใบลาออก จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยทันที ทั้งนี้เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้แก่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ตามนโยบายของนายปรีดี เพราะทราบกันดีอยู่แล้วว่า ในสถานการณ์บ้านเมืองเป็นเช่นนั้น ไม่มีบุคคลใดที่จะมีความเหมาะสมเท่ากับ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชดังนั้น จึงไม่เป็นปัญหาอันใดที่จะต้องนำมาวิจารณ์ กันให้เป็นการเสียเวลาเปล่า ๆ

-๗๗-

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี

เมื่อนายทวี บุณยเกตได้รับการแต่งตั้งเพียง ๑๔ วันเท่านั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อดีตเอกอัครราชทูตแห่งกรุงวอชิงตัน และหัวหน้าเสรีไทยนอกประเทศ ได้เดินทางเข้ามาถึงประเทศไทยเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ และในวันเดียวกันนั้น นายทวี บุณยเกต นายกรัฐมนตรี ก็ยื่นใบลาออกในทันทีทันใดเมื่อนายทวี บุณยเกต ได้ลาออกแล้ว การแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีว่าควรเลือกเอาใครนั้น จึงไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น เพราะเป็นความประสงค์ของนายปรีดี พนมยงค์อยู่แล้วที่จะให้ ม.ร.ว เสนีย์ เป็นนายกรัฐมนตรีเพื่อให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เปิดการเจรจาในกรณีเกี่ยวกับสันติภาพ เป็นความหวังของนายปรีดี พนมยงค์อยู่เป็นอย่างมากทีเดียวว่า จากการเป็นเอกอัครราชทูตในกรุงวอชิงตัน จากการเป็นหัวหน้าเสรีไทยนอกประเทศ จากการสนิทสนมกับบุคคลสำคัญ ๆ ในวงการแห่งสหรัฐฯคงจะสามารถทำให้สหรัฐอเมริกาเห็นอกเห็นใจไทย และให้ความคุ้มครองจากการเรียกร้องค่าเสียหายต่าง ๆ จากบริเตนใหญ่และเครือจักรภพ จากหนักมาเป็นเบาได้ เพราะบริเตนใหญ่และเครือจักรภพย่อมเกรงใจสหรัฐอเมริกาอยู่มาก นับตั้งแต่มหาสงครามโลกเริ่มปฏิสนธิขึ้น สหรัฐอเมริกาได้ช่วยเหลืออังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย ฯลฯ อยู่ตลอดเวลา และในท้ายที่สุดก็ได้ประกาศสถานะสงครามกับฝ่ายอักษะประเทศและร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับพันธมิตรอื่น ๆ ด้วยพลังอันมหาศาลจึงทำให้มหาสงครามสุดสิ้นลงโดยเร็วแต่ถ้าหากสหรัฐอเมริกา ยังคงเป็นกลางอยู่แล้ว ก็ไม่แน่นักว่ากองทัพนาซีจะถึงกาลอวสานหรือไม่?

ดังนั้นในการที่นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้เจาะจงเอา ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ทุกคนลงความเห็นว่าเป็นความเฉลียวฉลาด มองเห็นการณ์ไกลของนายปรีดี พนมยงค์ อยู่ไม่น้อยทีเดียว

ถ้าเราได้ใคร่ครวญพิจารณานโยบายการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในบัดนั้นแล้ว ดูเหมือนว่า สหรัฐอเมริกามีความปรารถนาอยู่มาก ที่จะให้ไทยเป็นเอกราช เพราะสหรัฐอเมริกาก็มีความหวังอยู่ว่า ประเทศไทยจะเป็นประโยชน์แก่ตนในอนาคต ทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมือง สำหรับฝ่ายเรานั้น เข้าเกาะแข้งเกาะขาสหรัฐอเมริกา ก็เพื่อความเป็นเอกราช และเพื่อค่าชดใช้ความเสียหายต่าง ๆ ให้น้อยลงความปรารถนาของนายปรีดี พนมยงค์ นับว่าใกล้กับความจริงอยู่มาก เพราะเมื่อไทยเราเปิดการเจรจาในกรณีสันติภาพกับอังกฤษ สหรัฐอเมริกามักจะเข้าแทรกแซงและทักท้วงเสมอ

เมื่อ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เดินทางกลับเข้ามาในประเทศไทย และในวันเดียวกันที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช มาถึง ก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการ เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๘๘ โดยการแต่งตั้งให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี

เมื่อข่าวนี้ ได้กระจายไปทั่วโลกแล้ว ปรากฏว่าเป็นที่พออกพอใจแก่สหรัฐอเมริกาอยู่มาก วิทยุซานฟรานซิสโกได้กระจายข่าวเยินยอสดุดีเสียยกใหญ่และยังได้บรรยายพฤติการณ์ของขบวนการเสรีไทยนอกประเทศเสียอย่างยืดยาว ในตอนท้ายแห่งการบรรยายนั้น วิทยุซานฟรานซิสโกกล่าวว่า ประเทศไทยคงจะได้เปิดการเจรจาทางการทูตกับสหประชาชาติด้วยสันตวไมตรีอันดียิ่งและคงจะไม่ช้านัก ในความสัมพันธภาพทางการทูต คงจะได้เปิดให้เป็นดังที่ได้เป็นมาแล้วในอดีต

หลังจากที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีไม่กี่วัน ท่านก็เริ่มฟอร์มคณะรัฐมนตรีโดยรีบด่วน คณะรัฐมนตรีส่วนมากเป็นเสรีไทยแทบทั้งสิ้น คณะ**รัฐมนตรีชุดนี้มีดังนี้**

๑. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี

๒. พล. ต.อ. อดุลย์ เดชจรัส เป็นรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุข

๓. พล. โท ชิต มั่นศิลปสินาดโยธารักษ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๔. นายดิเรก ชัยนาม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๕. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๖. พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๗. ม.ล. อุดม สนิทวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพานิช และกระทรวงอุตสาหกรรม

๘. นายสพลั่ง เทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีกระทรวงคมนาคม

๙. นายทวี บุณยเกต เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๐. พระยานลราชสุวัชน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๑๑. พระตีรณสารวิศวกรรม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๒. นายประจวบ บุนนาค เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๓. นายทวี กตเวทีกุล รัฐมนตรี

๑๔. นายสงวน ตุลารักษ์ ,,

๑๕. นายวิจิตร ลุลิตานนท์ ,,

๑๖. นายเตียง ศิริขันธ์ ,,

๑๗. นายทอง กันทาธรรม ,,

๑๘. นายพึ่ง ศรีจันทร์ ,,

๑๙. นายจำลอง ดาวเรือง ,,

๒๐. นายจรูญ สืบแสง ,,

๒๑. พระสิทธิอรรถนฤมล ,,

๒๒. เจ้าวรทัศน์ ณ ลำพูน ,,

๒๓. นายชิต เวชประสิทธิ์ ,,

นอกจาก การแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีประจำกระทรวงแล้ว รัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ยังได้แต่งตั้งรัฐมนตรีสั่งราชการแทนรัฐมนตรีว่าการอีกตำแหน่งหนึ่ง ดังนี้คือ

๑. นายทวี ตเวทิกุล นายวิจิตร ลุลิตานนท์ เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๒. พระสุทธิอรรถนฤมล เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงว่าการต่างประเทศ

๓. นายจำลอง ดาวเรือง และ นายเตียง ศิริขันธ์ เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพานิช และกระทรวงอุตสาหกรรม

๔. นายชิต เวชประสิทธิ์ เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกลาโหม

๕. นายจรูญ สืบแสง เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๖. นายทอง กันทาธรรม และเจ้าวรทัศน์ ณ ลำพูน เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการแทนรัฐมนตรีว่าการมหาดไทย

๗. นายพึ่ง ศรีจันทร์ เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๘. นายสงวน ตุลารักษ์ เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

นอกจากนี้ ยังได้แต่งตั้งให้นายทวี บุญยเกต รัฐมนตรีว่าการมหาดไทย เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการแทนนายกรัฐมนตรี อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย

เมื่อได้ฟอร์มคณะรัฐมนตรี เป็นการเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว ต่อมาในวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีในยามภาวะคับขัน ก็แถลงนโยบาย เพื่อขอความไว้วางใจต่อสภาผู้แทนราษฎร อดีตเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันและหัวหน้าขบวนการเสรีไทยนอกประเทศ ก็ลุกขึ้นแถลงนโยบาย เพื่อขอความไว้วางใจต่อสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรก็ให้ความไว้วางใจเป็นเอกฉันท์.

-๗๕๘-

จอมพล ป. สารภาพ

ปัญหาอันใหญ่ยิ่งที่กำลังกล่าวขวัญกันอยู่ก็คือ ปัญหาอาชญากรสงครามในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชญากรสงครามในต่างประเทศนั้น ฝ่ายสหประชาชาติ ก็จัดตั้งศาลอาชญากรสงครามขึ้น เพื่อพิจารณาความผิดของฝ่ายอักษะประเทศ ตลอดจนประเทศที่เข้าร่วมกับฝ่ายอักษะประเทศ สำหรับอาชญากรสงครามฝ่ายนาซีนั้น สหประชาชาติ ได้จัดตั้งศาลอาชญากรสงครามขึ้นที่เมืองนูเรมเบอร์ก อาชญากรบุคคลสำคัญ ๆ ของนาซีก็มี เฮสส์, ฟอนริมเบนทรอป พลเอกไคเตล, คานเตน บรูนเนอร์, รูเซนเบอร์ก, แฟรงค์, ฟริคซ์, จูเลียส สเตรเชอร์, ฟุงค์ ดร. ชัคท์ (ศาลตัดสินปล่อย) คาร์ล เดอนิตซ์, เรเดอร์, ฟอนไชรัช, ซอสเคล, พลเอกอัลเฟรค์โจลค์, มร. ฟรอนซ์ ฟอนปาเปน, ไซสอินคว๊อต, เกอริง (กินยาพิษตายก่อนนำตัวไปแขวนคน) พลเอกรูดอล์ฟ เฮสส์, บารอนคอนสแตนติน ฟอนนอยรัอ, ฟอน ไซรอารัช, มร. อัลเบอร์ต สพีร์, มร. ฮันส์ ฟริทซ์เซ,

ศาลอาชญากรสงครามที่เมืองนูเรมเบอร์ก ได้ตัดสินให้แขวนคออาชญากรสงครามนาซี การแขวนคอในวันแรก ได้กระทำกันในวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๔๘๙ จำนวน ๑๒ คน แล้ว

ต่อมาในวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ อาชญากรสงครามนาซี ถูกนำตัวไปแขวนคออีกจำนวน ๑๐ คน

สำหรับประเทศญี่ปุ่นนั้น ฝ่ายสหประชาชาติได้จัดตั้งศาลขึ้นที่กรุงโตเกียว และตุลาการแห่งอาชญากรสงคราม ได้มีคำพิพากษาให้ประหารชีวิตโตโจ อดีตนายกรัฐมนตรีแห่งญี่ปุ่น ได้ถูกนำตัวไปแขวนคออย่างสยดสยอง เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙ พลเอกโตโมยุกิ ยามาชิตะ อดีตผู้บัญชาการทหารญี่ปุ่น ถูกนำตัวไปแขวนคอ ณ ที่ลอสบานิออล์ จอมพลฟิลิป เปแตง อดีตประธานาธิบดีฝรั่งเศส และนายปีแอร์ เลว์น นายกรัฐมนตรีแห่งวิชี ถูกศาลอาชญากรในฝรั่งเศสพิพากษาตัดสินประหารชีวิต และได้ถูกนำตัวไปแขวนคอ เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

เกี่ยวแก่อาชญากรสงครามของไทยนั้น วิทยุซานฟรานซิสโกกระจายข่าวเป็นเชิงว่า ฝ่ายสหประชาชาติจะได้ดำเนินการเกี่ยวแก่อาชญากรสงครามเสียเอง โดยจัดนำเอาอาชญากรสงครามในประเทศไทยไปดำเนินการในศาลต่างประเทศ และยังได้ระบุมาอีกด้วยว่าบุคคลที่เป็นอาชญากรสงครามในประเทศไทยนั้นคือใครบ้าง

วิทยุซานฟรานซิสโก ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า อาชญากรสงครามหมายเลข ๑ นั้นก็คือ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีคนก่อน วิทยุซานฟรานซิสโก ได้ระบุความผิดของจอมพลแปลก พิบูลสงครามว่า เป็นบุคคลที่ได้จัดตั้งลัทธิเผด็จการขึ้นในประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ และยอมให้ญี่ปุ่นผ่านเข้าประเทศไทย ในเดือนธันวาคม ๒๔๘๔ นอกจากนี้ ยังสมรู้ร่วมคิดกับฝ่ายญี่ปุ่น ให้ครอบครองประเทศไทยเรื่อยมา จนถูกพวกเสรีไทยซึ่งมีอิทธิพลมากกว่าในสภาผู้แทนราษฎร ใช้อำนาจบังคับให้ออกจากตำแหน่งในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ขณะนี้หลวงพิบูลสงคราม ได้ออกจากราชการแล้ว แต่ยังได้อาศัยอยู่ในประเทศไทย

อาชญากรหมายเลข ๒ วิทยุซานฟรานซิสโกได้ระบุตัวว่า บุคคลผู้นั้น คือ หลวงวิจิตรวาทการ เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงโตเกียวว่า เป็นบุคคลที่สมรู้ร่วมคิดและเป็นผู้ชี้ช่องแนวทาง ทั้งในด้านการเมืองและการทูตให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายศัตรู

อาชญากรหมายเลข ๓ วิทยุซานฟรานซิสโก ได้ระบุตัวว่า นายประยูร ภมรมนตรี เป็นรัฐมนตรีกระทรวงธรรมการ เป็นผู้แพร่การศึกษาให้รัฐญี่ปุ่นตามโรงเรียนต่าง ๆ และเป็นหัวหน้าหน่วยฟาสซิสต์ ในประเทศไทย

อาชญากรหมายเลข ๔ วิทยุซานฟรานซิสโก ระบุตัวมาว่า เป็นข้าราชการหัวหน้ากองวิทยุกระจายเสียง ในคณะรัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม และได้โฆษณาก้าวร้าวฝ่ายสัมพันธมิตรต่าง ๆ ทางวิทยุกระจายเสียง

การโปรประกันดาของวิทยุซานฟรานซิสโกนี้ เป็นเรื่องที่นำมาแห่งความร้อนอกร้อนใจให้แก่พวกอาชญากรสงครามเป็นอันมาก และยิ่งไปกว่านั้น พวกเสรีไทยได้เปิดไฮด์ปาร์คที่ท้องสนามหลวง กล่าวประณามจอมพล ป. และพวกว่าเป็นผู้ทำลายชาติ และสร้างระบบเผด็จการขึ้นในประเทศ ร่วมกับฝ่ายอักษะ และประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธ์มิตร เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ควรจะถูกแขวนคออย่างอาชญากรสงครามในนานาประเทศ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นภัยอันร้ายแรงจะมาถึงตัวเช่นนั้น จึงได้มีจดหมายส่งไปให้หนังสือพิมพ์แก้ข้อกล่าวหาต่าง ๆ ถึงความจำเป็นที่ต้องให้ญี่ปุ่นผ่านไป และประกาศสถานะสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร สาระสำคัญในจดหมายนั้น นับว่าเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์อันสำคัญชิ้นหนึ่งที่ท่านผู้อ่านควรจะทราบ ดังนั้น ข้าพเจ้าขอนำเอาคำสารภาพของจอมพล ป. มาลงไว้ดังนี้

บ้านหลักสี่

กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘

เรียน ท่านบรรณาธิการหนังสือพิมพ์

ผมขอถือโอกาสส่งจดหมายมายังท่าน หากท่านจะกรุณาอ่านจดหมายนี้ โดยนึกเสียว่า ผมเป็นพลเมืองไทยคนหนึ่งแล้ว คิดว่า ท่านจะได้บำเพ็ญกรณียกิจของท่านด้วยความเป็นธรรมอย่างยิ่ง ขอได้รับความขอบใจด้วยไมตรีเช่นเคยจากผมล่วงหน้าด้วย

ในความตั้งใจของผมนั้น เมื่อได้ตกลงออกจากราชการแล้ว ก็คิดว่าจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องในเรื่องการบ้านการเมืองอีกต่อไป ผมมีเจตนาอย่างยิ่งที่จะเปลี่ยนการดำเนินอาชีพต่อไปของผมไปในทางกสิกรรมและเลี้ยงสัตว์ โดยไม่คิดเปลี่ยนแปลงอย่างใดอีก เฉพาะอย่างยิ่งผมจะเอาชนะเป็นประวัติการณ์ว่า เมื่อได้ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทยมาแล้ว ก็ต้องเป็นการออกเรื่อยไปจนตลอดชีวิต มิใช่ลาออกเพื่อเป็นการกลอุบายจะหาทางเข้ารับตำแหน่งอะไรอีกในอนาคต จะได้เป็นการเบาใจแก่ผู้ที่จะมาเป็นนายกรัฐมนตรีแทนผมต่อไปในอันที่จะมิต้องเป็นกังวลคอยสอดส่องการกระทำของนายกรัฐมนตรีคนเก่าว่า จะเป็นการกระทำเพื่อการชิงอำนาจ จนเป็นสาเหตุทำให้นายกรัฐมนตรีคนใหม่ ไม่มีเวลาวางใจพอจะบริหารราชการแผ่นดินให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ให้เป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่ชาติ ขอให้ท่านมีความเข้าใจตามนี้ก่อน จะเป็นพระคุณยิ่ง

ในการที่ผมมีจดหมายมายังท่าน เพราะเป็นเหตุการณ์บังคับให้ผมต้องทำเพื่อเป็นการปรับความเข้าใจ เพื่อความยุติธรรมและเพื่อขอไมตรีจิตจากหนังสือพิมพ์ของท่าน บางทีผมอาจจะได้รับความยุติธรรมกับเขาบ้าง หลังจากที่ได้มีการปั้นข่าวใส่ร้ายต่าง ๆ นานา ต่อผมเป็นเวลาร่วมปี และในการเขียนจดหมายนี้มาถึงท่าน มิได้เล็งผลไปในการโฆษณา เพื่อจะเข้ารับราชการอีกแต่อย่างใดเลย และถ้าท่านจะบำเพ็ญการกุศลสักอย่างหนึ่งโดยนำความเหล่านี้ให้ประชาชนทราบ ก็จะเป็นการกุศลกรรมอันใหญ่หลวง

ความสำคัญของจดหมายนี้นอกจากมีข้อความที่ท่านได้อ่านมาแล้ว ยังมีข้อความอีกประการหนึ่ง ซึ่งผมจะขอเขียนแต่สั้น ๆ ต่อไป และเป็นข้อความที่สุจริตจริง ๆ มิใช่เขียนขึ้นเป็นการแก้ตัวเลย

บัดนี้ ญี่ปุ่นได้ยอมจำนนโดยสิ้นเชิงแล้ว และกองทัพสหประชาชาติสัมพันธมิตร ก็ได้เข้ามาในประเทศไทยแล้วเพื่อทำการปลดอาวุธกองทหารญี่ปุ่น เป็นบุญอันยิ่งใหญ่ที่ชาติไทยได้บำเพ็ญมาแล้วแต่หนหลัง จึงได้กระทำให้ชาติไทยได้รับผลปฏิบัติอย่างดีในเวลานี้ สรรพยุทธภัยได้ผ่านไปแล้ว พี่น้องชาวไทยและชาวต่างชาติอื่นที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยกลับได้รับสันติสุขคืนมาอีกวาระหนึ่งจะกินก็สะดวกจะนอนก็สบาย แต่ส่วนชาติไทยเป็นส่วนรวมนั้น หากพี่น้อง

ชาวไทยได้ร่วมกันแสดงให้สหประชาชาติสัมพันธมิตรมีความเข้าใจ ในสถานการณ์ของเราที่ได้เป็นมาแล้ว ได้ถูกต้องดีเพียงไร ชาติของเราก็ย่อมจะได้รับความเมตตากรุณามากยิ่งขึ้นเป็นเงาตามตัวไปด้วย

บัดนี้ ผมพอที่จะเปิดเผยความจริงในสถานการณ์ของเราที่ล่วงมาแล้ว ตลอดระยะเวลาที่ผมได้พาชาติเข้าทำการต่อสู้กับญี่ปุ่นเรื่อยมา และที่พี่น้องชาวไทยทั้งชาติในประเทศไทยได้ทำตามผมมานั้น ขอยืนยันด้วยความสัตย์จริงว่า เราทั้งชาติ และรวมทั้งชาวต่างประเทศในประเทศไทยนี้ด้วย ได้ปฏิบัติต่อสู้รอนกำลังญี่ปุ่น ร่วมกับรัฐบาลของผมตลอดมาเป็นอย่างดี แต่ในระหว่างสงคราม ขณะที่ญี่ปุ่นมีอำนาจปกครองไทยอยู่นั้น เราไม่สามารถจะชี้แจงผลแห่งการปฏิบัติเหล่านั้น ให้ผู้ใดทราบได้ ท่านย่อมจะเข้าใจเป็นอย่างดีว่า ถ้าเราประกาศออกให้ทราบทั่วไปว่า การที่รัฐบาลไทยได้ทำอย่างนั้น อย่างนี้ เป็นการกระทำเพื่อต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่น หรือเพื่อเตรียมการขับไล่ญี่ปุ่นในเวลาหรือโอกาสอันเหมาะแล้ว ญี่ปุ่นต้องปลดอาวุธเรา และยึดครองประเทศเราทันที จะเป็นการตัดโอกาสมิให้รัฐบาลเป็นผู้นำทำการขัดขวางญี่ปุ่นต่อไปได้ และผลร้ายอย่างเดียวก็จะเกิดแก่ชาติของเราอย่างแน่แท้ ส่วนผลดีจะไม่เกิดขึ้นเลย

เหตุผลที่กล่าวมานั้นจึงก่อให้เกิดความคิดว่าอะไรว่า ตามกันขึ้นและเหตุผลที่ได้กล่าวมา เพียงเท่านี้โดยมิต้องย้อนไปพิจารณาถึงสภาผู้แทนราษฎร โดยผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ เป็นผู้เสนอและลงมติ มอบความไว้วางใจให้ผมเป็นผู้นำชาติในยามสงคราม เราก็คงจะเห็นเป็นอย่างดีแล้วว่า ในขณะที่ญี่ปุ่นกำลังควบคุมชาติของเราอยู่นั้น หากเราจะคิดต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่น และเตรียมรบญี่ปุ่นในชั้นสุดท้าย ชาติไทยก็จำต้องเสียสละสิทธิบางประการ โดยต้องเชื่อฟัง และทำตามรัฐบาลไปถึงแม้ไม่ทราบเหตุผล ถ้าเห็นรัฐบาลไม่ดีก็แสดงท่าทีออกไปให้รัฐบาลเห็น โดยไม่ต้องอ้างเหตุผลให้อื้อฉาวไป รัฐบาลก็คงจะเข้าใจ และคงจะต้องออกไปเอง และถ้าได้เป็นไปตามที่เขียนมานี้แล้วญี่ปุ่นก็คงจะไม่ทราบความลับของเราอันจะเป็นภัยแก่เขา แล้วชาติไทยก็คงปลอดภัยอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ เพราะฉะนั้น ลัทธิว่าอะไรว่าตามกัน จึงมิใช่ลัทธิเผด็จการ ดังที่มีผู้ปลุกปั่นจนทำให้เราหลงผิดไป

อนึ่ง ทางรัฐบาลของผมและตัวผมเคยชี้แจง ทั้งในการเขียนหนังสือพิมพ์ และอ่านทางวิทยุว่า ยามสงครามเราต้องว่าอะไรว่าตามกัน ต่อเมื่อเสร็จศึกสงครามแล้ว เราจะ

พูดจะว่าจะด่าหรือจะเขียนให้โลดโผนอย่างไรก็ได้ เราเปลี่ยนแปลงการปกครองก็เพื่อเอารัฐธรรมนูญมา เราจะล้างรัฐธรรมนูญเสียอย่างไรได้ เฉพาะตัวผมเองแล้ว มีข้อพิสูจน์มากมายหลายประการเป็นพยานว่า ผมเป็นคนพยายามรักษาให้รัฐธรรมนูญคงไว้เสมอ การที่ครั้งหนึ่งได้มีประกาศงดใช้รัฐธรรมนูญ และปิดสภาผู้แทนราษฎร ผมก็ได้มาเปิดสภาผู้แทนราษฎรและให้ใช้รัฐธรรมนูญต่อไป เมื่อทำเสร็จแล้ว จึงได้ไปเชิญเจ้าคุณพหล ฯ มานี่ ก็ไม่ใช่สาวไส้ให้กากิน เพราะผมต้องการพูดแต่ความจริง การอ่านรัฐธรรมนูญวิทยุทุก ๆ วันนั้นผมเองเป็นผู้ริเริ่มขอให้มี คิดตั้งแต่ครั้งยังทำงานอยู่ที่วังปารุสกวัน สมัยหนึ่ง ได้มีการประดับเข็มตรารัฐธรรมนูญกันอย่างแพร่หลาย เพื่อเป็นการปลุกใจประชาชนให้รักรัฐธรรมนูญ ก็ผมอีกนะแหละได้เป็นผู้สั่งทำแจกจากร้านของ พ.ท. เนรมิตร เลขการ (ครูเยื้อน) และพร้อมทั้งเป็นผู้สั่งให้ออกแบบเอาเองด้วย ทั้งนี้หากจะละเว้นพูดถึงตอน ที่ผมเป็นผู้บังคับกองผสมโดยนายทหารชั้นผู้ใหญ่ยกมือลงมติพร้อมกันที่วังปารุสกวัน เพื่อให้นักรบใน พ.ศ. ๒๔๗๖ ก็คงจะพอเพียงที่ท่านน่าจะให้ความยุติธรรมกับผมบ้าง ผมมิได้เป็นคนคิดจะลบล้างรัฐธรรมนูญตามข่าวที่ได้โฆษณาแพร่หลายเหล่านั้นเลย ตรงกันข้าม ผมได้พยายามทุกทางและผ่าพื้นอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของชาติไทยอยู่เสมอมา

เมื่อพิจารณาถึงตัวผม และรัฐบาลชุดผม ในเรื่องที่เกี่ยวกับการพาชาติเข้าร่วมรบกับฝ่ายญี่ปุ่นนั้น ย่อมเห็นได้ชัดว่า แท้จริง เราไม่มีจิตใจเข้าข้างญี่ปุ่นด้วยเลย แต่ไหนแต่ไรมาแล้วเจตนาของเราต้องการสันติภาพ ไม่ต้องการร่วมทำสงครามกับชาติใด เมื่อเราเป็นผู้ควบคุมราชการแผ่นดิน เรารู้ตัวของเราดีว่ามีกำลังรบอยู่เท่าใด และสามารถทำงานใหญ่โตเพียงไหน กำลังรบของไทยเรานั้นเห็นชัดว่า ยังทำสงครามไม่ได้ เพียงแต่เป็นเพื่อนให้อุ่นใจประชาชนตามสมควรเท่านั้น กำลังรบของเรามีจำนวนหมื่น จะไปสู้กับกองทัพจำนวนล้านและสามารถที่จะเพิ่มเติมกำลังอีกมากมายเท่าใดก็ได้นั้นอย่างไร ถ้าใครคิดเช่นนั้น ก็เป็นความคิดที่ผิด เรามีความคิดอย่างนี้ จึงได้พยายามหลีกเลี่ยงให้ห่างไกลจากสงครามอยู่เสมอ มีการทำสัญญาไม่รุกรานกับประเทศใกล้เคียง มีการประกาศการเป็นกลาง มีการประกาศอย่างเอาจริงเอาจังว่า เราจะสู้ตายแม้ใครไม่เคารพต่อความเป็นกลางของเรา เหล่านี้เป็นต้น

ซึ่งล้วนแล้ว แต่เป็นทำนบคอยกั้นสงคราม มิให้เข้าสู่ประเทศไทยที่รักของเราทั้งสิ้น ในส่วนตัวและครอบครัวของผมก็ ผูกสนิทอยู่กับทุกชาติ และมิได้มีใจผูกสนิทกับชาติญี่ปุ่นมากกว่าชาติอื่น พยานอย่างหนึ่งในข้อนี้ ก็คือ ผมไม่เคยส่งลูกไปญี่ปุ่นทั้ง ๆ ที่ทางสถานทูตทหารญี่ปุ่นขู่บังคับนานาประการ เพื่อหวังจะเอาลูกผมไปศึกษาในญี่ปุ่นให้ได้ แต่ผมได้ส่งลูกของผมทั้งหมดไปศึกษาในยุโรปและอเมริกาทั้ง ๆ ที่ทราบว่า สงครามกำลังจะเกิดขึ้น

ตามที่เขียนมานี้ จะเห็นว่าแม้แต่ครอบครัวของผมอันเป็นส่วนน้อย ยังมิได้ใจฝักใฝ่กับญี่ปุ่นเลย ฉะนั้น จึงไม่มีเหตุผลอันใด ที่ผมจะนำชาติอันเป็นส่วนใหญ่ไปเข้ากับญี่ปุ่นในเรื่องที่มีผู้กล่าวหาว่า ผมไปตกลงปลงใจทำสัญญาลับกับญี่ปุ่นไว้นั้น ก็เมื่อน้ำใจของผมและครอบครัวมิได้มีใจฝักใฝ่ในญี่ปุ่นดังที่ได้เขียนมา ผมจะไปตกลงปลงใจทำสัญญาลับกับปุ่นได้ทีเดียวหรือ ขอปฏิญาณว่าแม้จะตกลงร่วมรบกับญี่ปุ่นด้วยวาจา ก็ไม่มีแม้แต่น้อย และยิ่งเป็นลายลักษณ์อักษร ก็ยิ่งไม่มีเลยทีเดียว

คำโฆษณาบางแห่งที่กล่าวหาว่า ผมไปทำสัญญาร่วมรบกับญี่ปุ่นก่อนที่ญี่ปุ่นจะเข้ามาในประเทศไทยนั้นขอคุณพระศรีรัตนไตรเป็นพยาน ผมไม่ได้เคยทำไว้

ครั้งหนึ่ง เมื่อใกล้ญี่ปุ่นจะรานประเทศของเรา เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นทสุโมกามิ เคยมาพูดทาบทามให้ผมทำสัญญาทางทหารกับเขา ผมยังได้ตอบไปว่า ประเทศไทยเป็นประเทศเล็กนิดเดียว ถึงจะทำสัญญาทางทหาร ก็คงไม่เกิดก่อประโยชน์แต่อย่างใดเป็นแน่ ที่ได้พูดปฏิเสธไปเช่นนี้ เพราะทราบดีว่า หากเราจะยอมทำสัญญากับเขา ก็จะเป็นการขัดขืนความคิดเห็นที่เป็นมติของประชาชน และเป็นการขัดขืนความเห็นส่วนตัวของผมด้วยเช่นเดียวกัน

ยิ่งพิจารณาถึงการจะเสี่ยงโชคเข้ากับฝ่ายอักษะด้วยแล้ว ก็จะเห็นได้ว่า การเข้ากับฝ่ายญี่ปุ่นนั้น ย่อมไม่นำประโยชน์มาให้กับประเทศไทยเลยแม้แต่น้อย เพราะเห็นได้แต่แรกแล้วว่า ญี่ปุ่นจะต้องแพ้สงครามคราวนี้อย่างแน่นอน ความเห็นของผมว่าญี่ปุ่นจะแพ้นั้น ผมได้เคยพูดไว้กับนายทหารผู้ใหญ่ที่ปราจีนบุรี เมื่อครั้งผมไปเลือกแนวต่อสู้ทางด้านปราจีนบุรีกับพลโทวิชิตสง ซึ่ครามงในขณะนั้นเป็นเสนาธิการทหารราบ ก่อนที่ญี่ปุ่นจะรุกเข้ามาในประเทศไทย ผมพูดว่าญี่ปุ่นเขาได้พยายามแหวกวงล้อม C คือจีนวงเดียวมาตั้งหลายปีแล้ว แต่

ก็ยังไม่สำเร็จ จะมาเพิ่มแหวกวงล้อม A คือ อเมริกา B คือ บริเตน และ D คือ ดัทช์ เพิ่มขึ้นอีก รวมเป็น ๔ วงล้อม ถึง ๔ ชั้นดังนี้ย่อมเป็นไปไม่ได้เลยเป็นอันขาด

พล. ต. ไพรีระย่อเดช ผู้บัญชากองพลทหารราบที่ปราจีนบุรี ยังได้ตอบผมว่าการแหวกวงล้อมดังกล่าวนี้คงไม่สำเร็จดอก แต่ในระหว่างนั้นมันจะมา Takets ไปพลางๆ ก่อนแล้ว เราจะแย่ตอบจึงตอบว่านั่นนะซี เราจะต้องมายืนอยู่บนภูเขาลูกนี้ เพื่อเลือกแนวต่อสู้อย่างไรล่ะ

ตามที่ได้เขียนมานี้ ย่อมแสดงว่า เราไม่เคยร่วมคิดทำสิ่งใดๆ กับญี่ปุ่นเลย ตรงกันข้าม เราได้เตรียมต่อสู้กับญี่ปุ่นมาแต่ต้น เมื่อพิจารณาแผนการยุทธของกองทัพที่ได้ส่งไปเป็นเวลา ๒–๓ เดือนก่อนที่ญี่ปุ่นบุกรุก และนำสงครามมาสู่บ้านเราแผนยุทธการนี้ ย่อมจะเป็นเรื่องยืนยันได้ว่า เราได้สั่งระดมทหาร และได้ออกคำสั่งต่อต้านญี่ปุ่นไว้แล้วอย่างเต็มที่ ตามคำสั่งนี้ กองพลที่ ๒ และ ๑ จะไปทำการต่อสู้ทางด้านปราจีนบุรี กองพลที่ ๑ และ ๔ จะไปทำการต่อสู้ทางกรุงเทพฯ และชลบุรี ส่วนกองพลที่ ๖ จะต่อสู้ทางปักษ์ใต้ เมื่อผมได้ไปตรวจราชการทางปักษ์ใต้ผมก็ได้ไปวางทหารที่สวนมะลิริมฝั่งทะเลทางตะวันออกสงขลา ที่นครศรีธรรมราช ก็ได้วางทหารรักษาฝั่งทะเลทางตะวันออก ได้มีการต่อต้านกับญี่ปุ่น ทั้ง๒ แห่ง

เมื่อญี่ปุ่นยกพลขึ้นบก เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ด้วยผลสำเร็จอย่างงดงามแก่ฝ่ายเราที่ได้ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้ว แต่เรามีความเสียใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อเราคาดไม่ถึงว่าญี่ปุ่นจะโจมตีเพิร์ลฮาเบอร์ของอเมริกา ทั้งๆ ที่กำลังดำเนินการเจรจากันอยู่ เมื่อเราคิดว่าทูตกุรุสุยังพูดอยู่ที่อเมริกาแล้ว ญี่ปุ่นคงยังไม่ทำสงคราม และด้วยเหตุนี้ การเตรียมการประจำแนวให้มั่นคงจริงๆ เราก็ต้องการเวลามาก

การที่ผมไปตรวจราชการที่ปราจีนบุรี เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ก็เพราะอยากจะร่วมเดินทางไปกับเสนาธิการทหารบก ไปดูแนวต่อสู้ที่ศรีโสภณไม่ใช่เพื่อหนีสงครามหรือไปทำสัญญาลับกับญี่ปุ่น ตามข่าวเล่าลือที่โฆษณาชวนเชื่อกันอย่างหนาหู เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ผมเห็นว่าสงครามน่าจะเกิดทางบ้านเราเร็วขึ้น เพราะการเจรจาระหว่างกุรุสุกับฝ่ายอเมริกาไม่ตกลงกันได้ ถ้าแม้ว่าการเจรจายังคงดำเนินอยู่ ผมจึงได้เชิญพล. ท. วิชิตสงคราม เสนาธิการทหารบกมาประชุมที่วังสวนกุหลาบ เราคาดผันกันว่าจะเกิดสงครามขึ้น คงจะมีเวลาต่อไปอีก ๒–๓ เดือนก็ได้ อย่างไรก็ดี เราก็มิได้ประมาท ได้สั่งให้เร่ง

ระดมพลให้เร็วขึ้นอีก แต่เราก็ทำไม่ได้เร็วทันใจ เพราะเวลานั้นญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก ได้เข้ามาอยู่ที่ใกล้เขตแดนของเราทางเสียมราฐในเขมร ถ้าหากเราจะประกาศเรียกระดมพลทางวิทยุให้เป็นการเปิดเผย ก็เกรงว่าญี่ปุ่นจะพรวดพราดเข้ามายึดไทยเสียก่อน

ด้วยเหตุผลนี้ ทางกรมเสนาธิการทหารบก จึงรีบตกลงใจให้ระดมพล โดยการส่งหมายไปเฉพาะตัว การระดมพลโดยวิธีนี้ ถึงแม้ว่าผมจะได้เร่ง ๆ จัดการเป็นการด่วนที่สุดแล้วก็ตาม แต่ก็เป็นวิธีการชักช้ากว่าการระดมพลโดยวิธีประกาศทั่วไป ครั้นแล้วเสนาธิการทหารบกแจ้งว่า อยากจะไปดูทหารทางปราจีนบุรีเข้าไปประจำแนวรบต่อต้านที่ศรีโสภณสัก ๒–๓ วัน เราได้หารือกันและเห็นว่า ตราบใดที่การเจรจาระหว่างอเมริกาและญี่ปุ่นกำลังดำเนินอยู่ ญี่ปุ่นก็ยังไม่ลงมือรบเป็นแน่ หรือว่ายังไม่มีเวลาพอ จึงตกลงกันว่า เราจะไปดูการวางทหารที่ศรีโสภณด้วยกัน แล้วจะรีบกลับมาย้ายกองบัญชาการไปอยู่ที่ลพบุรีทันที ตามนี้การต่อสู้ของเราจึงจะบังเกิดผล

เราได้ออกเดินทางเมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เราได้เดินทางไปพบกับผู้บัญชาการกองพลที่ ๒ ที่ปราจีนบุรี และได้ไต่ถามเหตุการณ์ ตลอดจนได้พิจารณาภูมิประเทศประกอบกับเหตุการณ์พอสมควรแล้ว เราจึงได้เดินทางต่อไปยังอรัญญประเทศ รุ่งเช้าวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้ไปถึงเขาโสภณได้ตรวจภูมิประเทศและซ้อมวิธีปฏิบัติการรบ หากญี่ปุ่นจะรุกเข้ามา เสร็จแล้วก็คิดจะกลับ แต่ผู้ที่ไปด้วยบอกว่า ผมยังไม่เคยไปเยี่ยมจังหวัดพระตะบอง เมื่อมาถึงที่นี่แล้ว ก็ควรจะไปเยี่ยมเสียด้วย ผมจึงได้ขับรถเองไปยังพระตะบอง การไปพระตะบองนั้น ก็ได้ผลดีอยู่ ได้พบกับ พล. ต.ต. รามอินทรา ผู้บังคับการตำรวจที่นั่น ผมได้ซ้อมความเข้าใจกับพระรามอินทรา ถึงการปฏิบัติการรบของตำรวจตั้งแต่สวายดอนแก้วจนถึงมาสมทบกับกำลังทหารที่ศรีโสภณ

ผมรู้สึกว่า เราได้ทำกันอย่างเป็นงานเป็นการดีมาก ต่อจากนั้น เราได้เดินทางกลับและถึงอรัญญประเทศในเวลาค่ำ พอถึงก็ได้รับโทรเลขให้รีบกลับกรุงเทพฯด่วน ผมนึกไม่ออกว่าได้เกิดอะไรขึ้นในกรุงเทพฯ ในภายหลังจึงได้ทราบว่า ทูตอังกฤษบอกว่า มีเรือขนส่งทหารญี่ปุ่นมาพลุกพล่านมากทางอินโดจีน ทำให้ผมคิดว่าสถานะการณ์สงครามได้เกิดขึ้นแล้ว ผมจึงได้เดินทางกลับกรุงเทพฯ เมื่อเวลาประมาณ ๑ นาฬิกาของวันที่ ๘ ธันวาคม เมื่อจวนสาง ได้

พบกับ พล.ต.อ. เวชยันต์รังสฤษดิ์ ซึ่งตั้งใจจะไปรับผมที่ศรีโสภณแต่ได้พบกันกลางทางที่บริเวณหินกองสระบุรี ได้ขึ้นรถมาด้วยกัน และผมได้ทราบเหตุการณ์ทางกรุงเทพฯ ซึ่ง พล.ต.อ. เวชยันต์ รังสฤษดิ์ ได้เล่าให้ฟังโดยตลอด ได้ทราบว่า ญี่ปุ่นต้องการเจรจากับเรา ผมก็ตกลงใจเห็นสมควรจะเข้าไปดูท่าที ส่วนการรบก็คงให้ทำการรบกันต่อไปตามแผน และตามคำสั่งที่ได้ตระเตรียมแผนการณ์ล่วงหน้าไว้ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

เมื่อผมมาถึงวังสวนกุหลาบ ก็ได้รับรายงานจาก พล.ต.อ. อดุลย์ เดชจรัสว่า ญี่ปุ่นกำลังเข้ายึดสงขลา นครศรีธรรมราช ประจวบคีรีขันธ์ และปัตตานี ส่วนฝ่ายไทยเราก็ได้ทำการต่อสู้อย่างสุดกำลังตามแผนที่ได้ตกลงกันไว้ นอกจากนั้น สถานทูตต้องการพบผมเพื่อขอโทษที่ได้เข้ามาบุกรุกในประเทศไทย และพร้อมจะเจรจากับฝ่ายไทยด้วยอีกต่อไป ผมเห็นว่าเป็นการสมควรจะฟังความจากฝ่ายญี่ปุ่นดูบ้าง เพื่อทราบการปฏิบัติของเขา เราได้เข้าไปเจรจากันในห้องทำงานของนายกรัฐมนตรีในขณะเดียวกัน ทางคณะรัฐมนตรีกำลังประชุมกันอยู่ในห้องประชุม เพื่อฟังผลแห่งการเจรจา ทางญี่ปุ่นได้บอกว่า เรามีความจำเป็นที่จะต้องบุกรุกเข้ามาในประเทศไทย เขาขอโทษ และขอให้ประเทศไทยเลือกปฏิบัติ ๔ อย่างคือ

๑. ให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านไป

๒. ให้ประเทศไทยร่วมรบกับฝ่ายญี่ปุ่น

๓. ให้ประเทศไทยร่วมรบ โดยเข้าเป็นภาคีในสัญญาไตรภาคี (Three Power Pacts)

และเสียใจจำข้อสุดท้ายไม่ได้ แต่คงจะมีหลักฐานอยู่ที่กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีหรือที่ใดที่หนึ่ง

เมื่อผมได้ทราบคำขาดของฝ่ายญี่ปุ่นเช่นนั้น ก็ไม่ทราบจะทำอย่างใด นอกจากแจ้งกับเขาว่า เราเป็นประเทศเล็กขออย่ามายุ่งกับเราได้ไหม เขาบอกว่า เขาจำเป็นจะต้องผ่านประเทศไทยไปพม่า และมลายู และก็จะทำอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากเลือกเอา ๑ ใน ๔ แผนที่เขาเสนอมานั้น บอกปัดเขาเท่าไร ก็ดูจะไม่ได้รับประโยชน์ทั้งในเวลานั้น การรบก็กำลังคืบ

หน้าอยู่ทางปักษ์ใต้ ที่บางปู กองทหารญี่ปุ่นก็รอดการตรวจตราเข้ามาไม่ได้ ผมได้สั่งให้กองทัพหรือ นำเรือรบมาทำการโจมตีด้วยตนเอง เมื่อเหตุการณ์อยู่ในฐานะบีบคั้นเช่นนี้ ผมจึงขอเวลาไปหารือในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีก่อน ทางญี่ปุ่นจะไม่ยอมให้ผมออกจากห้องนั้นไป เขาจะให้ผมตกลงใจด้วยตัวของผมเองคนเดียว ผมได้บอกปฏิเสธว่าคนเดียวตกลงใจไม่ได้ ก่อนรับรองอย่างใด ขอให้ผมได้มีโอกาสไปปรึกษาคณะรัฐมนตรีก่อน

ในเวลานั้น นายวนิช ปานะนนท์ อยู่กับผมในห้องนั้นด้วยรวมแล้วเรามีคนไทยอยู่ในห้องนั้น ๒ คน ต้องเผชิญกับการขู่เข็ญต่าง ๆ นา ๆ จากญี่ปุ่น ซึ่งมีคณะทูต และพลเรือน ทูตทหาร และนายทหารชั้นนายพล นายพัน ถือดาบอยู่เกะกะนับประมาณ ๒๐ คน นายวนิช ปานะนนท์ ได้ขอร้องให้ญี่ปุ่นให้เกียรติแก่นายกรัฐมนตรีไทย ให้ได้ออกไปจากห้อง เพื่อไปปรึกษาคณะรัฐมนตรีบ้าง ได้พูดกันอยู่นานญี่ปุ่นจึงยอมให้ตัวผม ให้ออกไปยังที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้ เมื่อถึงห้องประชุมผมก็ได้เล่าเหตุผลการเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นให้คณะรัฐมนตรีทราบ ได้ปรึกษากัน และผมได้ขอให้ที่ประชุมลงมติเลือกเอาว่า จะรบกับญี่ปุ่นหรือไม่รบ คณะรัฐมนตรีตกลงกันเป็นเอกฉันท์ไม่รบกับญี่ปุ่นโดยเลือกเอาวิธีให้ฝ่ายญี่ปุ่นผ่านประเทศไทยไปได้ แต่ขอให้เพิ่มเติมว่า ให้ฝ่ายญี่ปุ่นเคารพเอกราชและอธิปไตยของไทยด้วย

ในที่สุด คณะรัฐมนตรี ได้ตกลงให้ตั้งพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ พล.ต.หลวง ธำรงนาวาสวัสดิ์ นายวนิช ปานะนนท์ เป็นผู้ไปเจรจาร่างสัญญากับญี่ปุ่นเมื่อทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายญี่ปุ่นได้ตกลงกันได้แล้ว จำได้ว่าคณะรัฐมนตรีได้มีอนุมัติให้ผมสั่งหยุดการรบได้ ผมจึงได้สั่งการลงไป

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า ในเวลานั้นไม่มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรหากจะรออนุมัติจากสภา ฯ เสียก่อนที่จะตกลงสั่งการไป การรบคงดำเนินรุนแรงถึงขั้นแตกหักไปเสียแล้วในส่วนความคิดของพวกเราที่ทำในเช่นนี้ ย่อมเป็นการแสดงโดยแน่ชัดแล้วว่า ไม่มีใครในพวกเราได้ไปตกลงทำสัญญาอย่างหนึ่งอย่างใดกับฝ่ายญี่ปุ่นเลย ในส่วนตัวผมที่ยอมตกลงให้ญี่ปุ่นผ่านไปเช่นนั้น ก็มิใช่จะเข้ากับญี่ปุ่นหรือได้ตกลงกับฝ่ายญี่ปุ่นแต่อย่างใดก็หามิได้ มีความคิดในทางสันติภาพประจำใจอยู่เสมอ ผมไม่ต้องการให้ชาติไทยรบกับชาติใดในสงครามนี้ เพราะรู้ดีว่า ถ้า

รบกับชาติใดเข้า ไทยก็แหลกหมด เนื่องจากทุกฝ่ายให้ตระเตรียมกำลังกันไว้อย่างมากมาย และอาวุธสมัยใหม่ก็รุนแรงยิ่งนัก การประกาศตนเป็นกลาง จึงเป็นการเหมาะสมแก่สภาพของประเทศไทยอย่างที่สุด และถ้าใครละเมิดความเป็นกลาง เราจะต้องต่อสู้ต่อไป ผู้ที่จะละเมิดความเป็นกลางของเรานั้น ผมทราบดีว่า จะต้องไม่ใช่เป็นฝ่ายอังกฤษ แต่ต้องเป็นฝ่ายญี่ปุ่นแน่นอน ฉะนั้นผมจึงได้ตระเตรียมการต้านทานกับฝ่ายญี่ปุ่นฝ่ายเดียว ตามที่ปรากฏในแผนยุทธศาสตร์ของกรมเสนาธิการทหารบก ทั้งจะขอต่อสู้ไปจนกว่าญี่ปุ่นจะแพ้ และออกไปจากประเทศของเรา แต่ทำไมผม และรัฐบาลชุดของผม จึงได้ตกลงหลีกทางให้ญี่ปุ่นผ่านไป ไม่ใช่สั่งให้วางอาวุธอย่างที่บางคนมีความเข้าใจกันอยู่ การที่ผมได้ยอมหลีกทางให้ญี่ปุ่นผ่านไปเช่นนี้เพราะผมเห็นว่าญี่ปุ่นคงจะได้ต่อสู้กับมหาอำนาจ มีอังกฤษ และกำลังฝ่ายพันธมิตรอื่น ๆ ซึ่งในที่สุดจะต้องอ่อนกำลังลงจนถึงพ่ายแพ้ ในขณะเดียวกันนั้นทางฝ่ายประเทศไทย ก็ได้พยายามต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังข้าศึก และเตรียมรบขับไล่ญี่ปุ่นให้ออกจากประเทศไทย เมื่อถึงเวลาและโอกาสที่เหมาะสม ตามวิถีทางที่จะทำไปเช่นกล่าวมานี้ ชาติของเราได้เดินทางถูกต้องอันเป็นผลดังที่ปรากฏอยู่ในเวลานี้แล้ว กรุงเทพฯและบ้านเมืองของเราทั่วไปยังดีอยู่เป็นส่วนมาก ประชาชนในประเทศไทยล้วนแล้วแต่อยู่เย็นเป็นสุขสมปรารถนาหรือเป็นสุขเสียยิ่งกว่า ความคิดหวังสำหรับประเทศที่ผ่านสงครามอย่างประเทศเราจะคิดหวังไว้เสียอีก ถ้าเราได้ทำตัวเข้ากับญี่ปุ่นแต่พอเข้ากับญี่ปุ่นแล้วชาติไทยก็มิได้ทำการต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังข้าศึก และเตรียมรบข้าศึกโดยติดต่อกับสหประชาชาติดังที่เราได้กระทำมาแล้วนั้น ชาติไทยต้องมีความผิดแน่นอน ฐานเป็นฝ่ายรุกรานร่วมกับญี่ปุ่นและจะเถียงหรือแก้ตัวให้เป็นอย่างอื่นมิได้ แต่ตามเหตุการณ์ที่ชาติไทยได้ปฏิบัติมาแล้วจริงๆ ตั้งแต่ก่อนญี่ปุ่นบุกรุกเข้ามาในประเทศไทย จนถึงญี่ปุ่นได้ยอมจำนนสิ้นเชิง ชาติไทยทุกเพศทุกวัยทุกตำแหน่งหน้าที่ เราทั้งชาติ ได้มีความคิดร่วมเป็นอันเดียวกัน ทำการต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังของญี่ปุ่น เตรียมรบญี่ปุ่นและติดต่อทางสหประชาชาติสัมพันธมิตรโดย มิได้ละเลยเวลาให้ผ่านไปเฉย ๆ ส่วนในการที่ประเทศไทยต้องทำสัญญาร่วมรบกับญี่ปุ่นในภายหลังก็ดี การที่ประเทศไทยต้องประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกาก็ดี แต่ก็เป็นกลอุบายเอาใจญี่ปุ่น เพื่อให้เขาเห็นอกเห็นใจ เป็นการหลีกเลี่ยงมิให้ญี่ปุ่นผู้ศัตรูทำการรุกรานแก่ประชาชน และเป็นการป้องกันมิให้ญี่ปุ่นทำการปลดอาวุธกองทัพของเราเสีย และเพื่อให้ไทยยังคงมีรัฐบาลเป็นไทยที่มีใจคิดต่อสู้

กับญี่ปุ่น และเพื่อที่สุด ให้รัฐบาลนี้สามารถสั่งการอยู่ได้ตลอดไป เหล่านี้เท่านั้น และเมื่อได้พิจารณาถึงสาส์นของ เซอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์ ซึ่งท่านเอกอัครราชทูตอังกฤษส่งต่อมาให้ผมเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ด้วยแล้ว ย่อมจะเป็นการสนับสนุนว่า การปฏิบัติการของประเทศไทยที่แล้วมานั้น พอจะได้รับความกรุณาจากสหประชาชาติได้เป็นอย่างดี ฉะนั้น เราควรจะเข้าใจได้เป็นอย่างดีว่า เท่าที่เราได้ปฏิบัติรอดมานั้นเราได้กระทำไปเพื่อเป็นการป้องกันตัวเองและเพื่อต่อสู้กับญี่ปุ่นโดยมิได้หยุดยั้งเลย ที่เราได้กระทำไปเช่นนั้นจะว่าผิดสัตย์กับญี่ปุ่นหรือจะกล่าวหาว่าเราฉวยโอกาสหาได้ไม่ เพราะเราไม่เคยมีการตกลงใด ๆ กับญี่ปุ่นมาก่อน จะเป็นทางวาจา หรือทางหนังสือก็ตามเป็นความผิดของญี่ปุ่นเอง ที่มาจู่โจมบุกรุกชาติไทยโดยเราไม่รู้ตัว แต่ยังเป็นความผิดหนักขึ้นอีก ถ้าจะคิดว่าญี่ปุ่นได้ทำสัญญาไม่รุกรานประเทศไทยไว้เป็นหลักฐานแล้วด้วย

ยิ่งกว่านั้น ถ้าประชาชนได้ทราบถึงการปฏิบัติของญี่ปุ่นที่บีบบังคับต่อผม ให้ทำสัญญาร่วมรบฉบับต่อมา และบีบบังคับให้ผมประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกาด้วยแล้วเชื่อว่าประชาชนจะรู้สึกเห็นใจผม และรัฐบาลชุดของผมเป็นที่สุด ถ้าจะบรรยายก็จะเป็นการยืดยาว ขอสรุปแต่เพียงว่า ผมได้โต้เถียงกับเขาในทางไม่ทำตามจนแสนจะปวดหัว เรายืนยันทางเดียวว่า เราจะไม่ทำอะไร ฝ่ายญี่ปุ่นที่มาพูดถึงเรื่องนี้ได้แห่กันมาเต็มบ้าน สารพัดจะแห่กันมา มีทั้งนายพล นายพัน นักการทูต ทุกคนส่งเสียงแต่จะให้เราทำตามเขา โต้เถียงกันตั้งแต่บ่าย ๒ โมงจนถึง ๒๔ นาฬิกาก็มี ที่สุดเราต้องยอมทำตาม เพราะเขาบอกว่าถ้าไม่ทำตามพรุ่งนี้บ้าง วันนี้บ้าง เราจะปลดอาวุธประเทศไทยแน่นอน บอกว่าทางโตเกียวสั่งมาเช่นนั้นบางทีนานวันเข้าก็ขู่มาทางโทรศัพท์ พร้อมกับเตรียมทหารของเขาเริ่มจะทำการตามที่ขู่ไว้กับเราด้วย ผมเห็นว่าเรายอมตามเขาดีกว่า สู้เก็บน้ำตาและเก็บความช้ำใจไว้เพื่อแก้มือในวันข้างหน้า โดยจะคิดต่อสู้กับฝ่ายญี่ปุ่นตลอดไป จนกว่าเขาจะถูกขับไล่ออกไปให้พ้นจากประเทศไทยในที่สุด หวังยึดเอาความเมตตาอารีจากประเทศอังกฤษและอเมริกาเป็นกำลังช่วยเหตุการณ์ตามความเป็นจริงดังได้เล่ามานี้ เราย่อมเห็นว่าการที่เราเข้ากับญี่ปุ่นก็ดี การประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกาก็ดี เหล่านี้อยู่ในลักษณะเป็นกลอุบายให้เราสามารถประทังชาติไว้เพื่อการต่อสู้ดังได้ปฏิบัติมาแล้วในระยะต่อ ๆ มา ซึ่งเป็นผลทำให้ชาติได้รับความปลอดภัยมาจนถึงบัดนี้ ดังที่พี่น้องทุกคนย่อมจะเห็นด้วยตนเองแล้ว

เราต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่นและเตรียมทำการต่อสู้ญี่ปุ่นมาอย่างไร นับตั้งแต่เราได้ถูกรุกรานวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ มาจนบัดนี้ พี่น้องชาวไทยส่วนมากยังคงไม่ทราบรายละเอียด จึงยังมีบางคนกล่าวหาว่าผมผิด เพราะได้นำชาติเข้าสู่สงครามกับญี่ปุ่น

ต่อไปนี้ ผมจะได้เล่าเพียงสั้น ๆ ถึงการที่ผมนำชาติไทยเข้าต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่นในตอนแรก ๆ และเตรียมรบกับญี่ปุ่นในตอนสุดท้าย อย่างไรก็ดี หวังว่าทุกคนคงจะเข้าใจว่าจะให้ชาติไทยพ้นสงครามคราวนั้น คงไม่มีทางจะพ้นได้อย่างแน่นอน ซึ่งผมไม่จำเป็นจะต้องเขียนไว้ ณ ที่นี้อีก แต่ผมจะพูดเฉพาะวิธีการที่ผมได้นำชาติต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่น และเตรียมรบกับญี่ปุ่นร่วมกับรัฐบาลตลอดมาทุกคน นับตั้งแต่รัฐบาลชุดของผมเป็นเวลาได้ ๓ ปีเศษ จนถึงรัฐบาลทุกวันนี้ กิจการต่าง ๆ ที่เราได้กระทำมาเพื่อสู้สงครามนั้นบางอย่างประชาชนก็ทราบ บางอย่างประชาชนก็ไม่ทราบ แต่ย่อมเป็นธรรมดาที่เราจะบอกอะไรกันไม่ได้เมื่อศัตรูอยู่ในบ้านของเรา ดังนั้น ประชาชนอาจไม่ชอบรัฐบาลบ้าง ในกรณีที่ประชาชนถูกบังคับให้ทำการต่อสู้กับญี่ปุ่นโดยไม่รู้สึกตัว ซึ่งขอย้ำว่ารัฐบาลบอกอะไรไม่ได้บอกได้แต่ให้ทำตามกันไปก็แล้วกัน มาบัดนี้เราชนะญี่ปุ่นแล้ว ผมจึงถือโอกาสเล่าให้ประชาชนฟังถึงส่วนที่รัฐบาลของผมได้ทำการต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่น และเตรียมรบกับญี่ปุ่นว่ามีอยู่อย่างไรบ้าง เล่าให้ทราบเหตุผลถึงความจริงว่าเราได้ร่วมทำสงครามจนชาติปลอดภัยมาว่าได้กระทำอย่างไรบ้าง บางทีจะเป็นเหตุหนึ่งที่สำคัญ สามารถทำให้ชาติไทยกลับสมัครสมานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันตลอดไป และที่หวังที่สุดนั้น หวังว่าผู้ที่เกลียดผมไปบ้าง ก็จะมีใจกรุณาแก่ผมอันจะเป็นบุญส่วนตัวผมเองเป็นอันมาก

ตามที่ผมได้เล่ามาถึงการที่ชาติไทยได้ทำการต่อสู้กับญี่ปุ่น และขัดขวางญี่ปุ่นตลอดมานั้นมีความจริงเป็นพยานอยู่ มิใช่เป็นการแก้ตัวเมื่อเห็นญี่ปุ่นแพ้แล้ว ผมถือความเป็นสุภาพบุรุษว่าเราต้องพูดในสิ่งที่เป็นจริง และเกลียดการบั้นเรื่องราวเป็นอย่างยิ่ง ทางพระบอกว่าความจริงย่อมหนีความจริงไม่พ้น เพราะฉะนั้นถ้าการที่ผมเขียนเรื่องมานี้เป็นเรื่องที่ปั้นขึ้นความจริงก็ย่อมแสดงออกมาให้โลกเห็นวันหนึ่งข้างหน้าเป็นแน่นอน

นับตั้งแต่ญี่ปุ่นเข้ามา ผมได้เล่ามาแล้วว่า เราได้ทำการต่อสู้ญี่ปุ่นอย่างไร และย่อมเป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชนดีแล้วว่า ชาติไทยได้ทำการต่อสู้อย่างใด ในเวลาที่ประเทศไทยถูกญี่ปุ่นรุกรานเข้ามาจริง ๆ ในเรื่องที่ญี่ปุ่นได้บังคับเราอย่างรุนแรง เพื่อให้เราตกลงทำสัญญา

๒๘

ต่าง ๆ ร่วมกับญี่ปุ่นนั้น บัดนี้ ผมจะเล่าถึงการต่อสู้ขัดขวางรอนกำลัง และเตรียมรบกับญี่ปุ่นเท่าที่รัฐบาลชุดของผมได้กระทำไปแล้ว สิ่งต่าง ๆ ที่ผมและรัฐบาลชุดของผมได้ไว้วางใจมอบให้ผมเป็นผู้นำชาติไทยในสมัยนั้นหรือไม่ก็สุดแต่ท่านจะพิจารณาเอาเอง หวังว่าเรื่องนี้จะได้รับการพิจารณาจากท่านเป็นธรรมดา ตามหลักการดำเนินงานที่ดีของหนังสือพิมพ์ทั่ว ๆ ไป

-๓-

การต่อสู้ ขัดขวางกำลังญี่ปุ่นด้วยเครื่องบริโภค

๑. เกี่ยวด้วยข้าว

เราได้พยายามไม่จัดส่งข้าวให้แก่ญี่ปุ่น ต้องใช้รถไฟทหารไปขนเอง และได้แนะนำให้ราษฎรทำการปลูกอย่างอื่นแทนข้าว โดยอ้างว่าเรามีข้าวมากแล้ว

๒. เกี่ยวด้วยเนื้อสัตว์

เราได้จัดการควบคุมเนื้อสัตว์ต่าง ๆ และจัดการให้งดการฆ่าสัตว์เสียบางวัน อนึ่งการฆ่าสัตว์ในประเทศของเราส่วนมากชาวต่างประเทศเป็นผู้ทำ และก็ส่วนมากชาวต่างประเทศเป็นผู้ขาย ผมจึงได้จัดให้คนไทยทำแทน ซึ่งหวังว่าคนไทยคงมีทำน้อยอันจะเป็นผลที่จะทำให้เนื้อสัตว์ลดน้อยลงได้เอง

ในส่วนควายนั้นเมื่อญี่ปุ่นกว้านซื้อมากขึ้น ผมจึงได้ประกาศห้ามซื้อขาย ถ้าเจ้าของมีวัวน้อยหรือมีเท่ากับปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ถ้ามีมากกว่านั้นจึงจะยอมให้ซื้อขายกันได้ ทั้งนี้ เป็นการขัดขวางมิให้ญี่ปุ่นซื้อควายมิได้สะดวกนั่นเอง

นอกจากนี้ ผมยังได้สั่งให้นำสัตว์เหล่านี้ข้ามจังหวัดอีกด้วย

ส่วนเรื่องไก่ เมื่อได้ทราบว่าญี่ปุ่นซื้อเก็บไว้ที่ห้องเย็นมาก ผมก็ได้สั่งขัดขวางมิให้ญี่ปุ่นได้ไก่กิน โดยผมได้สั่งให้เจ้าของห้องเย็นทำให้ไก่เน่าเสียก่อน ทราบภายหลังว่าเป็นจำนวนหมื่นที่ไก่ของญี่ปุ่นได้เน่าไปด้วยการกระทำนี้

๓. เกี่ยวกับผัก

ได้พยายามให้ชาวจีนใกล้กรุงเทพฯ เลิกปลูกผัก โดยออกอุบายมิให้ชาวจีนอาศัยอยู่ได้ในที่เดิม เราได้อ้างว่า ชาวจีนเหล่านี้ทำให้ที่สกปรก

-๒-

การต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่น เกี่ยวด้วยเครื่องอุปโภค

๑. ได้จัดการควบคุมผ้า และกักผ้ามิให้ขายออกนอกต่างจังหวัด เพราะเห็นว่าจีนเทียวกว้านซื้อผ้าขาวม้าบางจังหวัดแล้วนำเอามาขายให้แก่ญี่ปุ่น และเฉพาะรายที่พบหนึ่งรถกุดังผมก็ได้สั่งให้ทหารบังคับซื้อไว้เสียด้วยจำนวนเงิน ๕,๐๐๐ บาท

๒. ญี่ปุ่นกว้านซื้อสำลี เพื่อเอาไปใช้เกี่ยวกับบาดแผล และส่งไปทอผ้า เมื่อทราบความนี้ ผมก็ได้จัดการควบคุมการซื้อขายเสีย และให้ทางเจ้าหน้าที่รีบรับซื้อไว้ใช้ในราชการของไทยเอง

๓. ญี่ปุ่นกว้านซื้อหนังสัตว์มากมายเพื่อส่งไปญี่ปุ่น ผมได้ทราบเรื่องนี้เข้า ก็ได้สั่งการควบคุมการซื้อขายหนังสัตว์ และตั้งเจ้าหน้าที่รับซื้อกักกันไว้เสียเองทั่วพระราชอาณาจักร

๔. เมื่อญี่ปุ่นต้องการเอาไม้สักไปใช้งาน เช่นจะเอาไปใช้ต่อเรือเป็นต้น ทางเราก็นำเอาไปซุกซ่อนเสีย เราได้พยายามตั้งโรงเลื่อยไม้ เพื่อเป็นสถานที่สำหรับเอาไม้สักไปจัดการเลื่อยเสียเองและได้จำหน่ายไปให้พ้นมือญี่ปุ่นเรื่องการทำป่าไม้นี้ พล.ต.โมริยา ทูตทหารญี่ปุ่นพยายามพูดขู่เพื่อจะทำการป่าไม้เสียเองหลายหน แต่เราได้หน่วงเวลาไว้ จนถึงได้จัดตั้งบริษัทขึ้นควบคุมเองได้สำเร็จ

-๓-

การต่อสู้ ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่น เกี่ยวแก่การอุตสาหกรรม

ญี่ปุ่นพยายามจะมีโรงงานในประเทศไทยอย่างมากมาย โดยใช้วิธีบังคับซื้อโรงงานต่าง ๆ ในประเทศเรา ทั้งเราก็ได้จัดการคิดขัดขวางทันที ส่งคนไปสืบว่าญี่ปุ่นจะตั้งโรงงานอะไร เมื่อทราบแล้วก็รีบจัดการขัดขวาง โดยสั่งให้เจ้าหน้าที่รีบไปซื้อเอามาเป็นโรงงานของรัฐบาลเสียก่อนที่ญี่ปุ่นจะยื่นมือเข้าไปถึงโรงงานต่าง ๆ ที่เราได้จัดการยึดเอามาเป็นโรงงาน

รัฐบาลเท่าที่จดจำได้นั้น มีโรงงานฟอกหนัง, โรงงานกลั่นน้ำมัน โรงงานสบู่, โรงงานมวนบุหรี่, โรงงานทำไม้ขีดไฟ, โรงงานทำเครื่องจักรรายย่อยๆ หลายแห่งและอื่นๆ อีกมาก

การกระทำเช่นนี้ ทำให้ประชาชนร้องกันว่า รัฐบาลบีบบังคับ เราจะทำอย่างไรได้ จะต้องเดือดร้อนกันบ้างโดยต้องยอมเสียสละสิทธิบางประการทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ของชาติใน การต่อสู้ขัดขวางญี่ปุ่น แต่อย่างไรก็ดี ผมก็ตั้งใจไว้ว่า เมื่อเสร็จสงครามแล้วจะคืนโรงงาน ต่างๆ ให้แก่เจ้าของเดิม แม้ว่า ผมจะให้ความพยายามใช้การขัดขวางอย่างเต็มที่ ญี่ปุ่นก็ไม่วาย มีโรงงานอีกหลายแห่งในกรุงเทพฯ นับตามบัญชีที่สืบได้มามีประมาณไม่น้อยกว่า ๔ หน้า กระดาษพิมพ์

–๔–

การต่อสู้ ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่น ด้วยเรื่องของวัฒนธรรม

ที่ได้ตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้น เราก็มิได้มีความประสงค์จะร่วมวัฒนธรรมแก่ ญี่ปุ่นแต่อย่างไร ตรงกันข้าม สภานี้เป็นสภาที่คอยกีดกันมิให้วัฒนธรรมญี่ปุ่นเข้ามายังชาติ ไทยได้ ในเรื่องการแต่งกายของคนไทย ผมเกรงจะมีคนแต่งอย่างญี่ปุ่น จึงได้กวดขัน ให้ใช้แต่งแบบสากลทั่วไป ส่วนหญิงให้แต่งอย่างชาวตะวันตก ระเบียบการกินอาหาร ก็ให้ เอาอย่างชาวยุโรปโดยประกาศให้ถือว่า ช้อนและซ่อมเป็นเครื่องใช้ประจำชาตินั้น ก็เพื่อกัน มิให้คนไทยหันไปนิยมใช้ตะเกียบอย่างญี่ปุ่น

ครั้งหนึ่ง ญี่ปุ่นจะส่งครูสตรีมาสอนการจัดดอกไม้ในโรงเรียนสตรีของเรา ผมได้ ขัดขวางโดยจัดการประกวดดอกไม้ขึ้นที่สภาวัฒนธรรมหญิง เพราะเห็นว่าของเราดีแน่ ญี่ปุ่น เห็นการจัดดอกไม้ ของหญิงไทยเราคงจะอายและคงไม่กล้าส่งครูมาสอนตามโรงเรียนสตรีได้ การจัดงานประกวดดอกไม้นี้ ผมได้เชิญบรรดาคนสำคัญๆ ของญี่ปุ่นมาดู ในที่สุด การส่งครูมา สอนการจัดดอกไม้ ญี่ปุ่นก็เลิกล้มไปจริงๆ

สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง เป็นองค์การของรัฐบาลแห่งหนึ่ง มีความมุ่งหมาย พยายามที่จะขัดขวางมิให้หญิงไปทำงาน หรือคบค้าสมาคมกับญี่ปุ่นด้วยประการต่าง ๆ ด้วยการ

กระทำของสำนักฝ่ายวัฒนธรรมฝ่ายหญิงนี้ มีหญิงที่ได้ไปทำงานกับญี่ปุ่นหลายคนลาออกมาทำงานที่สำนักงานวัฒนธรรมฝ่ายหญิงทั้งยังได้พูดว่า การที่ไปทำงานกับญี่ปุ่นนั้นรู้ว่าตัวได้คิดผิดไป อันเป็นผลที่กระทำให้ญี่ปุ่นลำบากเพราะขาดคนใช้

- ๕ -

การต่อสู้ ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่นในทางภาษา

ในเรื่องของภาษานี้ ผมได้รับรายงานจากกระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่นมายื่นข้อเสนอจะให้เด็กไทยเรียนภาษาญี่ปุ่น อ้างว่าที่มลายูได้สอนกันแพร่หลายมาก ทั้งได้กล่าวว่า ชาวมลายูได้รู้ภาษาญี่ปุ่นกันมากแล้ว แต่ว่า คนไทยยังน้อยหน้ามลายูในเรื่องภาษานี้อยู่มาก ขอให้กระทรวงศึกษาธิการ สอนการเรียนภาษาญี่ปุ่นเข้าไว้ในทุกชั้น เรียนให้มาก ผมได้ทราบเช่นนี้จึงได้หาอุบายเพื่อไม่ให้คนไทยต้องเรียนภาษาญี่ปุ่น ได้ตกลงให้พิจารณา เปลี่ยนการเขียนหนังสือตามแบบใหม่ เราต้องตกลงใช้ภาษามคธ เป็นแม่ภาษา และจากผลที่เราต้องเขียนหนังสือตามแบบใหม่นี้ ก็ได้เป็นหลักให้กระทรวงศึกษาธิการใช้เป็นเหตุผล สำหรับขัดแย้ง ในการที่ญี่ปุ่นจะให้เราเขียนภาษาของเรา กระทรวงศึกษาธิการได้อ้างแก่ฝ่ายญี่ปุ่นว่า เด็กไทยของเรากำลังต้องเรียนภาษาไทยอย่างใหม่อยู่ ขอเวลาให้คนไทยรู้ภาษาไทยรู้หนังสือไทยอย่างใหม่เสียก่อน จึงจะเริ่มต้นให้เด็กไทยเรียนภาษาญี่ปุ่นได้ ในที่สุด เด็กไทยก็ไม่ต้องเรียนภาษาญี่ปุ่นมาจนบัดนี้

นอกจากนี้ ผมได้รับรายงานว่ามีการตั้งโรงเรียนสอนภาษาญี่ปุ่นหลายแห่งในกรุงเทพ ฯ คนไทยทั้งข้าราชการ และทั้งประชาชน พากันไปเรียนโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ผมเองก็ได้สั่งให้อธิบดีกรมตำรวจ ได้จัดการหาวิธีล้มโรงเรียนเสีย เช่นโรงเรียนที่ท่าช้างเป็นต้น

ในเวลาเดียวกัน ผมได้สั่งแก่ข้าราชการว่า ใครจะเรียนภาษาต่างประเทศจะต้องได้รับอนุมัติจากผมก่อน ได้มีผู้เสนอรายงานอนุมัติมา ผมไม่เคยอนุมัติยอมให้ใครเรียนภาษาญี่ปุ่นได้เลย โดยได้ฉีกรายงานขออนุมัติทิ้งเสียทุกราย

- ๖ -

การต่อสู้ ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่น ในเรื่องทั่ว ๆ ไป

ผมได้สั่งให้มีคณะกรรมการประจำกระทรวง และคณะกรรมการจังหวัด ตลอดถึงอำเภอ สั่งให้มีการประชุมกันเป็นการประจำ พิจารณาว่า ญี่ปุ่นกำลังทำอะไรอยู่บ้าง ที่ใดบ้าง หากทำในเขตความรับผิดชอบของกรรมการในท้องถิ่นใด ก็ให้กรรมการเหล่านั้นหาทางขัดขวางเอาเองก็ได้ และถ้าทำเองไม่ได้ ก็ให้รายงานมา การขัดขวางตามคำสั่งนี้ ได้ผลดีเป็นอันมาก เชื่อแน่ว่า หลักฐานของรายงานการประชุมยังคงมีอยู่ทั่ว ๆ ไป

การขัดขวางการทำงาน มีเป็นพิเศษที่กองทัพของญี่ปุ่นในบริเวณดอนเมือง ผมเห็นว่า ญี่ปุ่นได้จัดการก่อสร้างต่าง ๆ ที่ดอนเมืองมากมาย ผมจึงสั่งให้รัฐมนตรี กระทรวงมหาดไทย พล.ท. พรหมโยธี ให้สั่งแก่อำเภอธัญญะ อำเภอบางเขน อำเภอลำลูกกา สั่งไปให้ชี้แจงแก่ราษฎรว่า ขออย่าไปทำงานกับญี่ปุ่น ครั้งหนึ่ง ตอนกลับจากลพบุรี ผ่านมาทางดอนเมือง โดยพบหัวหน้าคนงานคนหนึ่ง กำลังควบคุมการก่อสร้างทางต่าง ๆ ของญี่ปุ่นตามถนน จากดอนเมืองไปรังสิต ยังจำได้ว่า ได้สั่งให้ ร.ต.อ. ชอุ่ม ฯ ให้ลงไปขู่คนนั้นให้เลิกทำงานกับญี่ปุ่น

— ๗ —

การต่อสู้ ขัดขวางญี่ปุ่นเกี่ยวด้วยการเช่าบ้านและสถานที่ของญี่ปุ่น

ผมได้ทำงานนี้เองเป็นอันมาก และทางอธิบดีตำรวจ ก็ช่วยด้วยอย่างดี เมื่อญี่ปุ่นต้องการจะซื้อบ้านนรสิงห์ เพื่อใช้เป็นสถานทูต ผมก็แย่งซื้อไปเสียก่อน เพราะไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นเข้ามาในบริเวณนี้ ท่านเจ้าของบ้านเดิมได้ส่งจดหมายของผมไปลงหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีอยู่ทั่วไปแล้ว เรื่องการขัดขวางการเช่าบ้านต่อญี่ปุ่นในทำนองนี้ เราได้ทำก่อนญี่ปุ่นมาบุกรุกประเทศไทย

ตัวอย่างเช่นที่สงขลา กงสุลญี่ปุ่น และชาวญี่ปุ่น ได้ไปเลือกเช่าบ้านตามจุดยุทธ–ศาสตร์ ผมก็ได้ตกลงกับอธิบดีตำรวจ สั่งให้ตำรวจในท้องที่จัดการแจ้งไปยังเจ้าของบ้าน เพื่อไม่ยอมให้ญี่ปุ่นเช่าบ้านและที่เขาอยู่ แล้วก็บอกเลิกให้เช่าเสีย เรื่องถึงกบมีเหตุรุนแรงต่อว่าต่อ-ขานกันพักหนึ่ง ยิ่งเป็นการซื้อขายที่ดินด้วยแล้ว ถึงกับการเนรเทศ เป็นการลงโทษผู้เป็นนาย-หน้าหาที่ให้ญี่ปุ่น

-๘-

การขัดขวางมิให้ญี่ปุ่นซื้อของเบ็ดเตล็ดได้สะดวก

ในการนี้ เราได้ใช้ความพยายามทั่ว ๆ ไป ตามหน่วยราชการต่าง ๆ เมื่อทราบว่า ญี่ปุ่นจะต้องการซื้ออะไร เราก็ช่วยกันขัดขวางโดยบอกไม่ให้เจ้าของขายบ้าง โดยการบังคับซื้อเอาไปเสียก่อนบ้าง โดยจับเอาตัวไปกักขังเสียบ้าง เช่นจีนที่ขายเนื้อให้แก่ญี่ปุ่น ก็ถูกตำรวจจับตัวไปกักขังไว้ ทางชลบุรีมากที่สุดเห็นว่า การขัดขวางด้วยวิธีนี้ ให้ผลเพียงเล็กน้อยจะตามไปขัดขวางโดยทั่วถึงหาได้ไม่ ผมจึงได้ทำการขัดขวางด้วยวิธีใหม่ โดยห้ามมิให้ชาวต่างประเทศประกอบอาชีพเบ็ดเตล็ด เช่น การห้ามขายหมู ห้ามการขายข้าวสาร ห้ามการขายถ่าน และอื่น ๆ อีกมาก

เห็นได้ว่า เมื่อการค้าได้ตกอยู่ในกำมือชาวต่างประเทศ ซึ่งส่วนมากเป็นชาวจีน และเมื่อได้ห้ามชาวต่างประเทศ มิให้ประกอบอาชีพดังกล่าวเสียแล้ว ประโยชน์ต่อญี่ปุ่นจะได้รับการค้าขายสินค้าประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ ก็จะลดน้อยลงและก็คงจะมีพอสำหรับคนไทยในท้องถิ่นใช้เท่านั้นเอง

ส่วนญี่ปุ่นคงจะได้รับความยากลำบากไปบ้างไม่มากก็น้อย เรื่องนี้มิเป็นการแก้ตัว หวังว่า พี่น้องชาวจีนที่ได้ทราบความจริง คงจะไม่โกรธผมดังที่ได้เป็นอยู่ทุกวันนี้

นอกจากนั้น การห้ามชาวต่างประเทศมิให้อยู่ในเขตหนึ่งที่หวงห้าม ก็เพื่อตัดการค้าขาย อันมีความมุ่งหมายเพื่อก่อความลำบากให้แก่ญี่ปุ่นเท่านั้นเอง และเป็นการไล่ชาวญี่ปุ่น

ให้ออกไปเสีย การกระทำเช่นนี้ฝ่ายไทยจะได้ประกอบการขัดขวางญี่ปุ่นได้สะดวกขึ้น เช่นเมื่อผมไปตรวจราชการทางภาคพายัพ ก็ได้เห็นร้านค้าญี่ปุ่นที่เชียงใหม่มีอยู่ และได้รับรายงานว่าญี่ปุ่นเหล่านั้น ทำการประกอบการจารกรรมด้วย ดังนั้น ผมจึงตกลงใจห้ามมิให้ชาวต่างประเทศอาศัยอยู่ เพื่อประสงค์จะขับไล่ญี่ปุ่น อนึ่ง เราสังเกตเห็นว่า การค้าขายได้ตกอยู่ชาวต่างประเทศแทบทั้งสิ้น ถ้ามีชาวต่างประเทศอยู่ประกอบการค้า ญี่ปุ่นทั่ว ๆ ไปก็จะได้รับประโยชน์สะดวกสบาย ถ้าไม่มีชาวต่างประเทศที่ใด การค้าขายของญี่ปุ่นก็จะขัดข้อง ผมเห็นดังนี้ จึงกำหนดว่าที่ใดมีทหารญี่ปุ่นอยู่มาก ที่นั้น จะต้องเป็นเขตหวงห้าม มิให้ชาวต่างประเทศพำนักอาศัยอยู่ ได้มีการหวงห้ามเขตมากแห่งในภาคพายัพมากกว่าในภาคอื่น ที่เป็นดังนี้เพราะเราคิดจะใช้กองทัพภาคพายัพเป็นฐานทัพกลับตัวต่อสู้กับญี่ปุ่น และเพราะเรามีทหารไทยอยู่ที่นั่นมาก การทำการติดต่อกับกองทัพสหประชาชาติสัมพันธมิตร ก็กำลังดำเนินอยู่ทางทิศนั้น เกรงว่า ญี่ปุ่นจะไปทำยุ่มย่ามขัดขวางเรา เราจึงได้ห้ามคนต่างด้าว ไม่ยอมให้เข้าพักอาศัยอยู่อย่างเด็ดขาด อย่างไรก็ดีสังเกตได้ว่าในภายหลังเราก็ได้อนุมัติให้ชาวจีนเข้าไปพำนักอยู่ได้ เมื่อเห็นว่าจีนไม่เป็นคนชอบทำมาค้าขายกับญี่ปุ่นเสมอ ๆ

-๙-

การขัดขวางญี่ปุ่นด้วยการโฆษณา

เราได้พยายามขัดขวางญี่ปุ่นทุกวิถีทาง ได้พยายามปรับความเข้าใจมิให้หนังสือพิมพ์ลงเรื่องที่ดีเกี่ยวกับญี่ปุ่น การพูดในวิทยุนั้นส่วนมากเป็นการต่อต้านญี่ปุ่น ๙๐% ของเรื่องสามัคคีชัยที่ผมได้ส่งไปให้อ่านทางวิทยุกระจายเสียง ก็ล้วนแต่มีเจตนาที่จะขัดขวางญี่ปุ่น และปลุกปั่นให้คนไทยเกลียดญี่ปุ่นเป็นหลักสำคัญ จนกระทั่งในตอนต้น ๆ ญี่ปุ่นถึงกับส่งทหารออกสืบหาตัวสามัคคีไทย มีการบังคับทางสำนักหนังสือพิมพ์บางแห่งให้แจ้งแก่เขาว่า สามัคคีไทยคือใคร

ผมเชื่อว่า การที่คนไทยพากันเกลียดญี่ปุ่นทั่วไปจนบัดนี้ ก็เป็นผลจากการโฆษณาของเราที่ได้กระทำมาแล้ว ทั้งในทางวิทยุและทางหนังสือพิมพ์ อันเป็นหัวแรงอันสำคัญที่สุด วิทยุที่สั่งให้ฟังคำสั่งของผมโดยตรง และให้ข้าราชการส่งวิทยุเสมอ ก็เพื่อให้ชาติคอยฟังอาณัติสัญญาณของญี่ปุ่นพร้อมกัน

-๑๐-

การไม่คบหาสมาคมกับญี่ปุ่น

ระหว่างที่ญี่ปุ่นอยู่ในประเทศไทย ผมได้ตั้งใจมั่นว่า จะไม่ไปในงานเชิญของญี่ปุ่นเสียเป็นอันขาด และก็ได้ปฏิบัติตามนี้เรื่อยตลอดมาเพื่อเป็นตัวอย่าง มิให้ข้าราชการ และคนไทยอื่น ๆ ไปคบหาสมาคมกับญี่ปุ่นให้เกินไป จนปรากฏต่อมาว่า ในตอนหลัง ๆ ไม่มีคนไทยร่วมงานรับรองซึ่งฝ่ายญี่ปุ่นเป็นผู้จัดขึ้น

ประการสำคัญที่ผมได้คิดว่า จะไม่ยอมให้ญี่ปุ่นเอาผมไปประกาศโฆษณาชวนเชื่อหรือเอาผมไปแสดงลครที่ญี่ปุ่นเลยเป็นอันขาด ญี่ปุ่นมาบังคับผมหลายคราว เพื่อเอาตัวผมไปญี่ปุ่นให้ได้ แต่จนบัดนี้ผมก็ยังไม่เคยได้ขึ้นเหยียบดินแดนญี่ปุ่นเลยสักครั้งเดียว

-๑๑-

การขัดขวางญี่ปุ่นทางการสื่อสาร

ผมได้เคยสั่งแก่เจ้าหน้าที่ไว้ว่า จะส่งสื่อสารให้ทางฝ่ายญี่ปุ่นแล้ว ก็ให้พยายามแกล้งโดยการส่งข่าวผิด ๆ เสียบ้างเป็นต้น เจ้าหน้าที่จะปฏิบัติตามจนถึงกับญี่ปุ่นสงสัยในเรื่องนี้และได้ต่อว่าอยู่พักหนึ่ง ส่วนการโทรเลขในประเทศนั้น เราจำเป็นต้องใช้เกี่ยวแก่การรบของเราข้างหน้าเราจึงได้พยายามรักษาไว้ก่อน แต่ก็ได้มีแผนการณ์จะได้ทำการตัดสายโทรเลขเสียเมื่อถึงเวลาเราร่วมรบกับญี่ปุ่น

-๑๒-

การขัดขวางญี่ปุ่นในการคมนาคม และการสร้างถนนหนทาง

ทางฝ่ายเราได้ตั้งความมุ่งหมายว่า จะสร้างและบำรุงถนนหนทางแต่เฉพาะสายที่เกี่ยวแก่การยุทธนาต่อญี่ปุ่นเท่านั้น นอกจากนี้แล้วเราไม่คิดจะสร้างถนนอื่นใดระหว่างสงคราม

คราวนี้ เฉพาะทางติดต่อระหว่างมลายูกับประเทศไทย และทางสายระหว่างประเทศไทยกับพม่านั้นฝ่ายเราได้พยายามขัดขวางเป็นพิเศษมิให้การสร้างทางเหล่านี้เป็นผลสำเร็จ

ทางสายนครสวรรค์ไปแม่สอด ผมก็ได้สั่งงดมิให้สร้างสะพาน และไม่ให้สร้างทางสายนี้ นอกจากที่ถูกบังคับให้สร้างตอนญี่ปุ่นมาใหม่ๆ แต่ถึงจะสร้างทาง เราก็พยายามสร้างให้เสร็จช้าที่สุด จนถึงกับฝ่ายญี่ปุ่นต้องส่งทหารช่างมาจัดสร้างเองเป็นบางตอน มาในตอนหลังก่อนที่ญี่ปุ่นจะรุกเข้าตีอินเดีย พล.ท.ยามาดา ไปประชุมสิงคโปร์และได้รับคำสั่งจากแม่ทัพสิงคโปร์ ให้ไทยสร้างทางจากกรุงเทพ ฯ ไปหาดใหญ่ และทางไปแม่สอด ให้เสร็จภายใน ๔ เดือน และให้จัดรถตู้ ๑,๐๐๐ หลัง ทั้งมีแจ้งความประสงค์มาว่า จะเริ่มเข้าอินเดีย

นายพลยามาดา ได้เขียนคำสั่งติดมือมาด้วย พร้อมกับกำชับว่างานนี้เป็นงานสำคัญอันแรกที่ฝ่ายญี่ปุ่นจำต้องร้องขอความช่วยเหลือจัดสร้างให้ได้ ผมได้ตอบว่าทางเหล่านี้ทำลำบากและยาวด้วย ทั้งมีหลายสาย ประกอบกับเราไม่มีเครื่องมือเราจะทำให้เสร็จภายใน ๔ เดือนไม่ได้ พลโทยามาดา ตอบว่า เท่าที่ขอมานี้ยังน้อยไป ความจริง ทางสิงคโปร์สั่งให้ไทยสร้างมากกว่านี้ เขาเองเป็นผู้โต้เถียงให้จึงได้ลดจำนวนลงเหลือเพียงเท่าที่ได้ขอมานี้ และไทยจะต้องทำตามที่ฝ่ายญี่ปุ่นขอมานี้ให้สำเร็จ ผมเห็นว่าการโต้เถียงไม่รับทำให้ญี่ปุ่นนั้น คงไม่มีทางสำเร็จได้เป็นอันขาด เพราะเราเคยถูกบังคับให้ทำการต่าง ๆ มาแล้วมากมาย จนกระทั่งเราให้ฉายาแก่ญี่ปุ่นเป็นสัตว์ป่า ซึ่งเป็นที่รู้กันทั่วไปดังนั้น ผมจึงคิดจะไม่ทำตามคำขอของญี่ปุ่นนี้ด้วยอุบาย นับตั้งแต่ผมได้รับคำขอสร้างทางมาแล้ว ผมก็นิ่งเสียเฉย ๆ ไม่ได้จัดการอะไรลงไป นอกจากให้เจ้าหน้าที่ไปพูดเอง

-๑๓-

การสะสมกำลังทั้งชาติเพื่อรบญี่ปุ่นขั้นสุดท้าย

ผมตั้งใจไว้ว่า จะรวบรวมกำลังทั้งสิ้นของชาติทั้งหญิงและชาย เข้าสู้รบกับญี่ปุ่น จึงได้ตั้งกองทัพพลเรือนขึ้น การฝึกหัดรบได้ดำเนินไปด้วยดี ในบางแห่งได้ดำเนินไปจนถึงออกฝึกหัดทำการรบในภูมิประเทศ หวังไว้ว่า กองทัพพลเรือนนี้ จะได้ทำการรบในท้องถิ่นต่าง ๆ ร่วมกับตำรวจและคอยเป็นกองโจรขัดขวางญี่ปุ่นทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ เช่น ทำลายสะพาน ตัดสายการสื่อสารเป็นต้น

กองทหารหญิง ผมก็ได้จัดตั้งขึ้น เพื่อเป็นเครื่องจูงใจให้สู้กับญี่ปุ่นทั้งชาติ และจะใช้เป็นสารวัตรทหารในเวลาฉุกเฉิน เป็นกำลังอีกแรงหนึ่งด้วย

-๑๔-

การติดต่อกับสหประชาชาติสัมพันธมิตร

ในการดำเนินการติดต่อกับสหประชาชาติสัมพันธมิตรนั้น ทางฝ่ายรัฐบาลและตัวผมทำไปด้วยความลำบากมาก เพราะญี่ปุ่นคอยจ้องมองเราทุกฝีก้าว ผมจึงได้คิดว่า จะได้ติดต่อตกลงเป็นขั้น ๆ ไป แต่ต้องเริ่มทำงานจริง ๆ จัง ๆ เมื่อได้วางแนวทหารจวนจะเสร็จ และเมื่อฐานทัพที่เพชรบูรณ์เสร็จใช้งานได้บ้างแล้วด้วย ขั้นแรกคิดไว้แต่ตอนต้นสงครามแล้วว่า เมื่อญี่ปุ่นไล่กองทัพไทยขึ้นไปทางแคว้นยูนาน เช่นเดียวกับทหารฝรั่งเศสในอินโดจีน ผมได้คิดต่อไป เราจะต้องขับไล่ญี่ปุ่นจากฐานทัพซึ่งอยู่ทางเหนือ ภายใต้ความคุ้มครองของกองทัพพายัพ ผมพอใจที่จะถูกขับไล่ไปอยู่ทางเหนือเพราะจะได้มีโอกาสติดต่อกับนอกประเทศได้สะดวก เมื่อถึงเวลาอันควรเมื่อทางผู้บังคับบัญชาทหารในกองทัพพายัพแจ้งมาว่า สามารถติดต่อกับกองทัพจีนได้แล้ว ผมจึงได้อนุมัติ และสั่งไปให้เจรจากันในแคว้นยูนาน มี พล.ต. หาญสงคราม พ.อ. หลวงเดชประดิยุทธ และ พ.อ.เนตร เขมะโยธิน เป็นหัวหน้าแรง เฉพาะ พ.อ. เนตร เขมะโยธิน เป็นหัวแรงในการทำงานนี้ภายใน

ผลแห่งการประชุม เราได้ปรับความเข้าใจต่อกัน และแลกข่าวซึ่งกันและกันเป็นประจำ รายงานนี้ผมได้สั่งให้อธิบดีตำรวจเก็บไว้ทั้งสิ้น ข่าวที่ผมจัดส่งไปให้กองทัพจีน มีแจ้งตำบล แจ้งกำลังทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยและใกล้เคียง ได้ส่งรายงานเหตุการณ์ที่ได้รับจากนักเรียน และข้าราชการที่กลับจากญี่ปุ่นไปให้เสมอ โดยใส่ซองให้ พล.ท. วิชิตสงคราม ส่งไปให้หัวหน้าติดต่อกับแม่ทัพจีน ระหว่างที่ได้ทำการติดต่อกันนี้ เราให้ข้าวสาร ยาควินิน และอาหารกระป๋อง ซึ่งบางครั้ง ผมได้สั่งให้ส่งไปเองจากกรุงเทพ ฯ

การประชุมตอนหลัง ๆ นี้ เราได้แถลงว่า ฝ่ายไทยจะส่งข้าราชการชั้นรัฐมนตรีไปประชุมกับผู้แทนอังกฤษ–อเมริกา และจีนที่จุงกิง ผมได้พูดกับ พล. ต.อ. อดุลย์เดชจรัส และ

ท่านผู้นี้เป็นผู้อาสาเป็นผู้แทนไปประชุมให้เราได้ตกลงกันแล้ว แต่บังเอิญต้องออกจากตำแหน่งเสียก่อน การส่ง พล. ต.อ.อดุลย์เดชจรัส ไปประชุมกับอังกฤษ–อเมริกา และจีนที่จุงกิงจึงต้องเลิกล้มไป

ในที่สุด คิดแผนไว้ว่าเมื่อทหารเข้าประจำที่ ตามคำสั่งเรียบร้อยแล้ว ก็จะได้ติดต่อขอความช่วยเหลือต่อรัฐบาลสหชาติสัมพันธมิตร ต่อไปตามระเบียบด้วยเหมือนกัน ต่อจากการส่งรัฐมนตรีไปประชุมที่จุงกิงนั้น

-๑๕-

การเตรียมรบญี่ปุ่นในขั้นสุดท้าย

เมื่อผมเห็นเป็นโอกาสอันเหมาะที่จะสร้างฐานทัพ สำหรับเตรียมรับรบกับญี่ปุ่นในขั้นสุดท้ายได้แล้ว เพราะเห็นได้ว่า ญี่ปุ่นอ่อนกำลังลงไปมาก ถึงเราจะแข็งมือเอาบ้างญี่ปุ่นก็คงไม่กล้าหักหาญต่อประเทศไทยได้ นอกจากนั้น กองทัพภาคพายัพได้ดำเนินการเจรจากับแม่ทัพจีนที่ประจันหน้ากันอยู่ จนมีความเข้าใจและสนิทสนมกันดีพอแล้ว รู้ทางปฏิบัติว่าประเทศไทยจะเตรียมรบกับญี่ปุ่นอย่างไรเพื่อให้ได้ผลดี ผมจึงลงมือสร้างฐานทัพขึ้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ และสร้างทางให้สามารถติดต่อระหว่างกรุงเทพฯ – ลำปาง ตลอดไปจนถึงติดต่อกับกองทัพจีนในยูนานได้เพื่อว่าเมื่อลงมือรบกับญี่ปุ่น เราจะได้กลับหน้ากองทัพทางเหนือเข้าสู้กับญี่ปุ่นต่างใต้ได้สะดวก โดยยึดเส้นทางหลักกรุงเทพ ฯ – ลำปาง ผ่านเพชรบูรณ์เป็นเส้นทางเคลื่อนที่ได้ตกลงวางแผนเตรียมการ โดยให้กองพล ๑ ซึ่งอยู่ในกรุงเทพ ฯ ยกออกมาตั้งอยู่ตอนของกรุงเทพ ฯ ล้อมกรุงเทพ ฯ ไว้และให้กองพลที่ ๑ นี้ เป็นกองหน้ากองทัพที่ ๒ เตรียมวางแนวไปตามแนวแม่น้ำป่าสัก ตั้งแต่แก่งคอยสระบุรีถึงท่าเรือ มีกองหนุนตั้งเรียงรายขึ้นไปนับตั้งแต่ลพบุรี ขึ้นไปถึงไชยบาดาลและเพชรบูรณ์เหนือขึ้นไป จากนั้นเรามีกองทัพพายัพทำหน้าที่ปลดอาวุธญี่ปุ่นที่ลำปาง และเชียงใหม่ และให้กองทัพพายัพเป็นกองหนุนกองทัพที่ ๒ เพราะเกรงว่าญี่ปุ่นจะส่งกำลังขึ้นมาช่วยจากอินโดจีนและมลายูเหนือขึ้นไปหลังจากกองทัพพายัพ เราได้ตกลงเปิดให้กองทัพสหประชาชาติลงมาช่วย ส่วนกำลังทาง

อากาศของเรามีน้อย และเครื่องบินที่มีอยู่ก็ไม่ดีพอ ผมจึงได้แจ้งขอกำลังจากแม่ทัพจีนขึ้นไป ซึ่งแม่ทัพจีนก็ได้ตกลงแล้วที่จะช่วยให้เป็นผลสำเร็จ เมื่อแผนการณ์ยุทธกับญี่ปุ่นเป็นดังนี้ ทางสายจากไชยบาดาลไปเพชรบูรณ์ และจากหล่มศักดิ์ไปอำเภองาวที่จังหวัดลำปาง กับการสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์ จึงเป็นงานสำคัญยิ่งและเป็นงานขั้นสำคัญของชาติด้วย ถ้าทางสายนี้และฐานทัพที่เพชรบูรณ์เสร็จไม่ทันเวลา การรบกับญี่ปุ่นก็ทำไม่ได้ เพราะเราไม่สามารถจะขนกำลังมาช่วยเราทำการรบกับญี่ปุ่นได้

เหตุผลที่กล่าวมานี้ ทำให้ผมต้องเร่งงานเป็นการใหญ่ เสียเท่าใดก็เสียไป เพราะเห็นเป็นงานที่จะต้องกู้ชาติโดยแท้ พวกเราจะต้องทำงานกันด้วยความยากลำบากอย่างแสนสาหัสบ้าง แต่ก็ถึงคราวแล้วที่จะต้องเสียสละกันครั้งนี้ เพื่อชาติและบ้านเมืองของเรา เราจะยอมให้งานนี้หยุดกลางคันไม่ได้เป็นอันขาด ในเมื่อได้ลงมือทำงานไปตามแผนการณ์นี้ไปบ้างแล้วเพราะถ้าญี่ปุ่นรู้เรื่องเข้าก็จะปลดอาวุธและยึดประเทศไทยทันที ในเวลาเดียวกัน ผมก็ได้สั่งให้ทหารเตรียมรบ จัดกำลังเข้าประจำแนว ถ้าญี่ปุ่นคิดจะปลดและยึดประเทศไทยวันใดวันนั้น เป็นวันที่ชาติไทยเริ่มกระทำการกู้ชาติ และทำการขับไล่ญี่ปุ่นทันที และในขณะนั้นพวกเราก็พร้อมแล้วจะทำการได้ทุกแห่ง

ผลจากการเกณฑ์แรงงานไปทำงานที่เพชรบูรณ์นั้นเอง เราก็ไม่ต้องจัดไปทำในกรุงเทพ ฯ หาดใหญ่ทางใต้ให้สำเร็จตามคำขอของญี่ปุ่น ซึ่งผมได้เล่ามาแล้วในข้อ ๑๒ จนทำให้ญี่ปุ่นไม่สามารถส่งกำลังไปช่วย ตีอินเดียได้สำเร็จ ถ้าจะพิจารณากันให้ลึกซึ้งแล้ว ก็นับว่าการพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นที่มุนีปุระในแคว้นอัสสัมอินเดียนั้น ก็เป็นผลต่อเนื่องมาจากการที่ญี่ปุ่นไม่สามารถส่งกำลังจากสิงคโปร์ไปช่วยได้ ทันกับเหตุการณ์ เพราะฝ่ายไทยได้เกณฑ์เอาคนไปทำงานที่เพชรบูรณ์เสีย นับว่า เราได้ทำการขัดขวางญี่ปุ่นที่ได้ขอให้ฝ่ายไทยสร้างถนนสายใต้เป็นผลสำเร็จด้วยกลอุบายดังที่เราตั้งใจไว้อีกอย่างหนึ่ง

อนึ่ง การสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์ อำเภองาว ลำปาง ซึ่งเป็นทางที่ผ่านทัพนี้เอง ได้ทำให้ญี่ปุ่นเป็นที่สงสัยเป็นอันมาก หาว่าผมไปสร้างอะไรลึกลับ คิดรบกับเขาที่เพชรบูรณ์ ถึงกับส่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จากโตเกียว ให้ขึ้นไปดูการก่อสร้างที่เพชรบูรณ์เป็นพิเศษ เมื่อ

ญี่ปุ่นเกิดความสงสัยขึ้น เขาก็คิดจะยึดพื้นที่รบของกองทัพที่ ๒ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณสระบุรี ไปยึดภูเขาคูทโดยด่วน เราได้ทำการยึดบริเวณภูเขาคูทโดยปลูกโรงเรียนเสร็จเรียบร้อยภายใน ๓วัน ที่เราได้ทำไปดังนี้ ญี่ปุ่นโกรธเรามากและทราบต่อมาว่าญี่ปุ่น คิดจะเอาชนะเราในเรื่องนี้ โดยจะเข้าไปอยู่ในพื้นที่หลังแนวรบของกองทัพที่ ๒ คือระหว่างลพบุรีกับสระบุรี ผมจึงได้เอาพระเข้าช่วย โดยจัดการประกาศสร้างพุทธบุรีมณฑลในบริเวณนี้ทันที ในที่สุดญี่ปุ่นก็ไม่ได้พื้นที่นี้ และได้เลยไปอยู่ตามถนนสายปราจีนบุรีและที่นครนายก แต่ผมก็ได้คิดป้องกันโดยสั่งให้กองพันทหารม้าที่ ๑ ไปอยู่แก่งคอยมีหน้าที่เข้าโจมตีญี่ปุ่นที่อยู่ตอนปลาย ๆ ของถนนสายปราจีนบุรีและนครนายก

เมื่อได้ปฏิบัติมาถึงแค่นี้ ผมก็ต้องลาออก เพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของลัทธิประชาธิปไตยไว้ และเพื่อให้รัฐธรรมนูญอยู่เป็นกฎหมายสูงสุดของชาติตลอดไป ดีกว่าจะชี้แจงอย่างอื่น อันจะเป็นผลร้ายทำให้เราต้องรบกับญี่ปุ่นก่อนเวลาไป เมื่อผมได้ลาออกแล้ว ก็ได้ทำการกสิกรรมและเลี้ยงสัตว์มาจนทุกวันนี้

-๑๖-

การช่วยเหลือสหสัมพันธมิตร

ชนสหประชาชาติสัมพันธมิตรนั้น ตั้งแต่ต้นสงคราม เรามิได้กักขังแต่อย่างไร และถ้าคิดว่าถ้าญี่ปุ่นนิ่ง เราก็จะไม่ทำอะไรเลย แต่ตรงกันข้าม ญี่ปุ่นมาบังคับให้เรากักขัง ทางฝ่ายเราจึงต้องกักขังไปตามความต้องการของญี่ปุ่น แต่ก็ได้พยายามดูแลให้ความสะดวกสบายเป็นอย่างดีทุกทาง อย่างไรก็ดี ผมก็ยังเคยให้พาบรรดาผู้ที่ถูกกังขังออกไปตากอากาศ และผู้ที่เจ็บไข้ผมก็ได้สั่งให้ไปตากอากาศชายทะเล อาหารได้จัดทางโรงแรมราชธานี แต่ภายหลังเขาอยากจะประกอบกันเอง ผมก็อนุมัติ ในวันตรุษฝรั่งก็สั่งให้เพิ่มค่าอาหาร และจัดงานรื่นเริงเป็นพิเศษขึ้น

เครื่องบินของสหประชาชาติสัมพันธมิตรที่มาทำงานในประเทศไทยผมก็ได้ช่วยเหลือ โดยสั่งกรม ป.ต.อ. ว่า ให้ยิงเมื่อจำเป็น และถึงแม้ว่าฝ่ายเราจำเป็นจะต้องทำ เป็นการยิงเพื่อจะหลอกญี่ปุ่น ผมก็เน้นว่า พยายามยิงไม่ให้ถูก เมื่อมีนักบินร่อนลง ผมก็ได้สั่งให้ช่วยเหลือ

เสมอ และถ้ามีโอกาสก็ให้ส่งกลับได้ เข้าใจว่า ได้เคยมีนักบินร่อนลงในประเทศไทย สามารถได้กลับออกไป เพราะคำสั่งของผมก็มี

-๑๗-

การช่วยเหลือเสรีไทยในต่างประเทศ

ได้ทราบว่า มีเสรีไทยเข้ามาในประเทศไทย ผมก็ทราบความมุ่งหมายของเขา และทราบเรื่องราวทุกคราว เพราะมีเจ้าหน้าที่รายงานขึ้นมาเป็นลำดับชั้น แต่การที่มีเสรีไทยเข้าในประเทศนั้น ผมเกรงว่าจะรู้ถึงหูญี่ปุ่นเข้า ผมจึงสั่งรายงานตรงถึงอธิบดีกรมตำรวจทีเดียว โดยมิให้รายงานผ่านใครก่อน เพราะเห็นว่าอธิบดีตำรวจ ก็เป็นรองนายกรัฐมนตรีอยู่ด้วยในเวลานั้น และพยายามซ่อนตัวพวกเสรีไทยเหล่านี้ มิได้เป็นอันตรายได้มอบให้เสรีไทยเหล่านี้อยู่ในความดูแลของอธิบดีตำรวจเอง และได้สั่งกลับไปหาผู้ปกครองได้ ต่อเมื่อจะถึงเวลาจะรบกับญี่ปุ่น จึงเรียกมาช่วยงานร่วมกัน ถ้าญี่ปุ่นได้รู้เรื่องการปล่อยเสรีไทยเหล่านี้ ผมก็ให้แก้ตัวว่าพวกเสรีไทยเหล่านี้อยากจะกลับมาเยี่ยมบ้านเท่านั้นเอง

ด้วยเหตุนี้จะเห็นว่าส่วนมากของพวกเสรีไทย ทั้งที่ได้กระโดดร่มลงมาบ้าง และมาโดยทางเรือบ้าง ก็ปลอดภัยตลอดมา นอกจากไปเกิดการเข้าใจผิดขึ้นในบางแห่งเท่านั้น

-๑๘-

ความจำเป็นต้องโฆษณา
เป็นปรปักษ์กับสหประชาชาติสัมพันธมิตร

ในที่สุด ผมก็ต้องแสดงความเสียใจในที่นี้ว่า เราได้ทำการบางอย่าง ซึ่งดูเป็นปฏิปักษ์ต่อสหประชาชาติสัมพันธมิตร แต่ในใจว่าเป็นส่วนน้อย เพราะจิตใจของผมไม่เคยคิดเกลียดชังฝ่ายสหประชาชาติสัมพันธมิตรแต่อย่างใดเลย ทั้งนี้เพราะสหประชาชาติสัมพันธมิตรมิได้เป็นฝ่ายมาทำการรุกรานประเทศชาติของไทยอย่างญี่ปุ่นที่ได้กระทำมา ผมพร้อมที่จะขอโทษ และขอขมาทุกประการ ในการที่ต้องกระทำไปเช่นนั้น ในการที่กระทำไปก็เนื่องจาก

ได้ถูกบังคับจากญี่ปุ่นบ้าง เป็นการทำลวงให้ญี่ปุ่นเห็นใจบ้าง เป็นอุบายเอาตัวรอดจากการถูกปลดอาวุธ และถูกควบคุมอย่างทาสโดยสิ้นเชิงบ้าง เหล่านี้เท่าที่เป็นเหตุผลของเรา

เมื่อถึงการต่อสู้ขัดขวางรวมกำลังและรบกับญี่ปุ่นแล้ว ยังมีอีกมากมาย เท่าที่เขียนมาแล้วทั้งสิ้นนี้ก็ได้เขียนมาเท่าที่จะจำได้ โดยมิได้ตรวจดูหลักฐานแต่อย่างใดเลย ยังมีสิ่งต่าง ๆ ที่ทำไปแล้วปรากฏอยู่ในเอกสารทั่วไปทุกหนทุกแห่ง ตลอดจนถึงชั้นอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และถ้าได้ไปไต่ถามดูคงจะปรากฏความจริงว่า มีหลักฐานดังกล่าวนี้อยู่ทั่วไปที่กองบัญชาการทหารสูงสุดก็ดี ที่กรมประสานงานก็ดี ถ้าเจ้าหน้าที่ยังมิได้ทำลายหลักฐานต่าง ๆ เสีย โดยอ้างว่าเกรงญี่ปุ่นจะพบเข้าตอนเมื่อออกจากราชการมาแล้ว คงจะมีลายมือคำสั่งของผมเกี่ยวแก่การต่อต้านขัดขวางรอนกำลังของญี่ปุ่น และเตรียมรบกับญี่ปุ่นทั้งสิ้น

สุดท้ายนี้ขอยืนยันได้ว่า ผมไม่เคยหรือแม้แต่ครั้งเดียว กับบุคคลใด บุคคลหนึ่ง ทั้งที่เป็นข้าราชการ หรือประชาชน เพื่อหาวิถีทางช่วยเหลือญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นทางใด ทางหนึ่ง และผมไม่เคยเข้าประชุมในที่ประชุมใด ๆ นับแต่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีลงไป ถ้าเป็นการประชุมเพื่อประโยชน์แก่ญี่ปุ่น การที่ผมไม่ได้ประชุมที่โตเกียวตามคำเชิญของฝ่ายญี่ปุ่น ก็เป็นพยานได้ในข้อนี้ ผมมีแต่หารือเพื่อนึกหาทางขัดขวางเตรียมรบกับญี่ปุ่น หรือหาทางกันมิให้ญี่ปุ่นได้รับสิ่งนั้น สิ่งนี้ ครั้งใดที่ญี่ปุ่นขออะไรมา เราก็ประชุมหารือเพื่อหาวิถีทางที่จะแกล้งหรือขัดแย้งมิให้ญี่ปุ่นได้รับตามคำขอ หรือตามคำขู่บังคับเหล่านั้น และถ้าเราหลีกเลี่ยงไม่พ้นเราก็พยายามให้ญี่ปุ่นได้รับผลประโยชน์น้อยที่สุด นอกจากนั้น ถึงญี่ปุ่นจะได้ไปอย่างน้อยที่สุดแล้วก็ตาม เราก็ยังตามไปคิดขัดขวางข้างหน้าอีก เช่น เมื่อญี่ปุ่นขอกรรมกรไปสร้างทาง เราก็รับทำให้เพราะทนต่อการขู่เข็ญของญี่ปุ่นไม่ไหว แต่ภายหลังเราก็แกล้งทำให้ช้า ๆ เสียบ้าง ไม่หาคนให้บ้าง เอาคนไปทำงานอย่างอื่นบ้าง

ตัวอย่างเช่นนี้ จะเห็นได้ตอนที่ญี่ปุ่นขอกรรมกรไปทำถนน จากกรุงเทพ ฯ ถึงหาดใหญ่สงขลา เราก็ได้แกล้งเอาคนไปทำงานสร้างทาง และสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์เสีย เป็นต้น จนกระทั่งนายพลญี่ปุ่นในกรุงเทพ ฯ มีความเกลียดผม เขาได้พูดต่อว่าโดยทางใดจำไม่ได้ ว่าการที่เขาทำทางไปหาดใหญ่ เพื่อเขาจะส่งกำลังไปพม่า และอินเดียไม่สำเร็จนั้น ก็เพราะเอาคนไปทำงานเสียที่เพชรบูรณ์หมด เป็นการแกล้งถ่วงงานของเขา

ตามที่กล่าวมานี้ ย่อมแสดงให้เห็นชัดแล้วว่า เรามิได้มีใจเข้ากับญี่ปุ่นเลย ถ้าเราเข้ากับญี่ปุ่นจริง ๆ เราก็คงมีการหารือกัน หรือมีการประชุมกันเพื่อช่วยเหลือญี่ปุ่นบ้างเป็นแน่ นี่เป็นลักษณะพิเศษของพวกเราที่จะชี้ให้เห็นว่า ที่เราได้ร่วมมากับญี่ปุ่น เฉพาะในรัฐบาลชุดของผมตลอดเวลา ๓ ปีเศษนั้น ไม่เคยคิดหาทางช่วยเหลือญี่ปุ่นเลยสักครั้งเดียว มีแต่การหารือกัน หรือประชุมกัน เพื่อการต่อสู้ขัดขวางรอนกำลัง และเตรียมรบญี่ปุ่นทั้งสิ้น

งานต่อสู้ของผม ได้พยายามกระทำมา ตลอดระยะเวลา ๓ ปี ได้สิ้นสุดลงด้วยเหตุเพียงที่นายทหารของเรา ได้ออกไปสำรวจภูมิประเทศเวลากลางคืน เพื่อเลือกแนวที่จะหาที่ตั้งปืนในการที่จะป้องกันการรบกับญี่ปุ่นในตอนนั้น

ส่วนงานในขั้นสุดท้าย ที่ทำการปลดอาวุธญี่ปุ่นจริง ๆ ส่วนคำสั่งที่ได้มีไว้แล้วทั่วไปได้ขาดไปเพราะบังเอิญผมลาออกจากราชการมาเสียตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ

ผมได้เล่ามามากมาย แต่ยังไม่หมดงานที่ผม และรัฐบาลของผมได้ทำการขัดขวางกำลังญี่ปุ่น และเตรียมรบกับญี่ปุ่นมา เพราะเป็นงานที่ทำมานานถึง ๓ ปีเศษ แม้เท่าที่บรรยายมานี้ ก็อาจมีข้อบกพร่องไปบ้าง แต่ผมรับรองว่า ประเด็นสำคัญที่ได้กล่าวมานั้น เป็นความสัตย์จริงทุกประการ

ก่อนจบ กระผมขอสรุปชี้แจงไว้อีกครั้งหนึ่งว่า ชาติไทยและผมไม่รักและนิยมญี่ปุ่นมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว เพราะฉะนั้น เมื่อญี่ปุ่นมีทีท่าจะบุกรุกประเทศไทยของเรา ผมจึงได้ใช้กำลังทั้งหมดเตรียมต่อต้านญี่ปุ่น แต่ทางเดียว เมื่อญี่ปุ่นได้รุกเข้ามาจริง ๆ เราก็ได้ทำการต่อสู้ด้วยน้ำใจที่เป็นศัตรูกับญี่ปุ่นจริง ๆ เหมือนกัน แต่เมื่อเห็นว่าสู้ไป ก็เห็นแต่ทางต้องย่อมจำนน ในไม่ช้า เราจึงฉวยโอกาสรับข้อเสนอของญี่ปุ่นเป็นทางออกไว้พลางก่อน เพื่อเป็นการสงวนกำลังกองทัพบก และกำลังของชาติในด้านอื่นไว้สำหรับการแก้ตัวในวันข้างหน้าเพื่อหลีกเลี่ยงชั่วคราวมิให้ญี่ปุ่นทำการทารุณต่อประชาชนทั่วไป และเพื่อป้องกันมิให้ญี่ปุ่นปล้นสดมภ์ทรัพย์สมบัติของชาติ อันมีพระแก้วมรกต และทรัพย์อื่น ๆ ที่เราได้โยกย้ายเอาไปเก็บไว้ที่เพชรบูรณ์ เวลานี้จากประเทศไทยได้

หลังจากนั้นมา เราก็ได้ทำการต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่นทุกโอกาส สิ่งนี้เองเป็นการยืนยันว่าไทยมิได้มีความตั้งใจเข้ากับญี่ปุ่นแต่อย่างไร การที่เราทำตามญี่ปุ่นนั้นก็เพราะ

ถูกบังคับอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งก็เป็นอุบายเพื่อสงวนกำลังของชาติทั้งหมดไว้แก้มือในภายหลัง ถึงแม้ญี่ปุ่นจะมีชัยชนะสงครามในครั้งนี้ การขัดขวางญี่ปุ่นของชาติไทยเรา ซึ่งได้ตั้งต้นมาแล้วก็คงจะหาจบลงไม่ คงจะมีอยู่ต่อไปอีกหากจะมีผู้ใดโต้แย้งว่าการที่เราบอกว่า ชาติไทยได้ทำการต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่นอย่างเดียวเท่าที่ทำมานั้นเป็นการแก้ตัว เราอาจพูดให้เห็นได้ว่า มิใช่เป็นการแก้ตัวแต่อย่างไร เพราะในขั้นสุดท้ายการที่เราทั้งชาติมีทหาร ตำรวจและกองทัพพลเรือน จะได้ทำการรบกับญี่ปุ่นตามแผนการณ์รบ ซึ่งได้สั่งไว้แล้วก็เป็นพยานหลักฐานยืนยันอยู่

ฉะนั้น จึงรวมความได้ว่าชาติไทยได้ต่อสู้ขัดขวางรอนกำลังญี่ปุ่นในขั้นที่สุด ๒ ประการนี้จึงเป็นงานที่ประสานกัน เป็นการแสดงว่าเรามีแผนการณ์ที่จะรบกับญี่ปุ่นอย่างจริงจังทุกประการ

ในส่วนที่ประชาชนถูกบีบบังคับนั้น เราควรจะเข้าใจกันให้ถูกว่ายิ่งประชาชนมองเห็นรัฐบาลชุดของผมบังคับมากเพียงไร นั่นเป็นการแสดงว่าประชาชนยิ่งถูกบังคับให้ต่อต้านกับญี่ปุ่นมากเพียงนั้น บัดนี้ เราควรจะพอใจและถือเป็นความชอบทั่วกัน ในการที่ประชาชนได้ถูกรัฐบาลชุดของผมบังคับให้สู้กับญี่ปุ่นร่วมกันมาตั้งแต่ต้น มีบางคนถูกบังคับซื้อโรงงานบางคนถูกบังคับมิให้ประกอบอาชีพอย่างใดเหล่านี้ เป็นการขัดขวางต่อต้านญี่ปุ่นทั้งสิ้น มิให้ญี่ปุ่นมีโรงงานใช้บ้าง มิให้ญี่ปุ่นซื้อสินค้าได้สะดวกบ้าง อันล้วนแล้วแต่เป็นการตัดการบำรุงกองทัพญี่ปุ่นโดยตรง

ที่แล้วๆมาเจ้าของโรงงานหรือผู้ประกอบอาชีพที่ได้รับความกระทบกระเทือน เพราะการบังคับโดยรัฐบาลของผมดังได้กล่าวมานั้น อาจจะกล่าวหาว่ารัฐบาลใช้วิธีบังคับอย่างเผด็จการ และอาจติเตียนรัฐบาลอย่างมาก แต่ขอให้เข้าใจเสียให้ถูกว่ามันเป็นการสละประโยชน์ส่วนตัว เพื่อเป็นการช่วยรัฐบาลต่อสู้ขัดขวางญี่ปุ่นโดยแท้ อันเป็นการกระทำที่ผมกล่าวมาน่าจะยินดีและน่าจะถือเสียว่าเป็นความชอบ

เมื่อตอนญี่ปุ่นยังมิได้ปลดอาวุธ เราพูดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ได้ แต่บัดนี้เรามีเสรีภาพที่จะพูดได้ ผมจึงเริ่มชี้แจงการปฏิบัติของผมที่ได้กระทำมาแต่กาลก่อน เพื่อประชาชนจะได้ทราบเหตุผลที่ยังมืดมัวถึงการปฏิบัติของเราที่ได้กระทำตลอดเวลาสงคราม จะได้กลับแจ่มแจ้งขึ้นในเวลานี้

สุดท้ายนี้ หวังว่าพี่น้องในประเทศไทยทุกคนคงจะเห็นใจผมและรัฐบาลชุดของผมว่า ได้นำชาติให้เดินมาในทางที่ถูก และด้วยดีเท่าที่สติปัญญาความสามารถที่จะอำนวยให้ได้ ยิ่งกว่านั้น ท่านคงจะมีไมตรีจิตต่อผม ยินดีในงานที่เราไทยทั้งชาติได้ร่วมกันต่อสู้ ขัดขวางรอนกำลังของญี่ปุ่น และเตรียมรบกับญี่ปุ่นมาด้วยน้ำใจอย่างเด็ดเดี่ยว งานที่เราทั้งชาติได้กระทำไป ผสมกับงานคณะเสรีไทย และงานที่รัฐบาลชุดหลัง ๆ ได้กระทำมา ล้วนมุ่งหน้าแต่ประกอบกรณียกิจ กู้ชาติบ้านเมืองให้รอดปลอดภัย และเพื่อให้ไทยได้รับความเมตตากรุณาอารี เห็นอกเห็นใจจากสหประชาชาติสัมพันธมิตรอย่างดีที่สุด

คำสารภาพของจอมพล ป. ดังกล่าวนี้ก็คือการเปิดเผยเบื้องหลังในกรณีที่จอมพลป. ได้ดำเนินรัฐประศาสโนบายของประเทศ ทั้งในด้านการเมือง การทหาร การเศรษฐกิจ ฯลฯ ในการต่อต้านกองทัพแห่งลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์ ข้าพเจ้าขอปรบมือให้แก่จอมพล ป. ที่ได้ดำเนินกลไกการเมือง การทูต การเศรษฐกิจ ฯลฯ ในครั้งแรกนั้น เป็นการถูกต้องที่สุด ที่ได้รักษาทรัพย์สิน ชีวิต เอกราชอิสรภาพไว้ได้ แม้ว่ามันจะเป็นเอกราชอธิปไตย อิสรภาพที่ไม่สู้จะสมบูรณ์นักก็ตาม แต่เราจะไปหาเอกราช อธิปไตยและอิสรภาพโดยสมบูรณ์ ในสถานการณ์เช่นนั้นได้อย่างไรกันเล่า?

แม้แต่ในยุโรปประเทศเล็ก ๆ หลายประเทศ ต้องแหลกเป็นผงธุลี แม้แต่โปแลนด์ อันเป็นประเทศที่อังกฤษและฝรั่งเศสให้ความอารักขา ช่วยเหลือทางการทหารและเศรษฐกิจ แต่ที่สุด โปแลนด์ก็มิได้รับประโยชน์อะไรจากการขัดขวางต่อต้านเยอรมัน และร้ายแรงไปยิ่งกว่านั้น เมื่อโลกประกาศสันติภาพ หรือเมื่อมหาสงครามโลก สุดสิ้นอวสานลง โปแลนด์ แทนที่จะเป็นเอกราช แต่กลับกลายเป็นประเทศอยู่ภายใต้อาณัติของสหภาพโซเวียตรัสเซียไป โดยสรุปแล้ว ประเทศเล็ก ๆ เช่นโปแลนด์, นอรเวย์, สวีเดน, กรีก, ฟินแลนด์, เบลเยี่ยม ยูโกสลาเวีย ฯลฯ ประเทศดังกล่าวยับเยินด้วยการขัดขวางต้านทานบ้าง ยับเยินไปด้วยการรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัดบ้าง ยับเยินไปด้วยรัฐประศาสโนบายแห่งการทหารบ้าง แต่ประเทศไทย ได้รับผลร้ายจากอสูรย์สงครามเพียงเล็กน้อย ข้าพเจ้ายอมรับว่า จอมพล ป. ได้ดำเนินนโยบาย เป็นการถูกต้องแล้ว เพราะเป็นการหลีกเลี่ยงความมหาประลัย

นานานัปการไว้ได้ในชั้นต้น แต่มิได้หมายความว่า จอมพล ป. ได้ใช้ความสามารถทั้งในทางการเมือง และการทูต ให้ประเทศไทยตลอดปลอดภัย ตั้งแต่ต้นจนอวสาน ในการที่ประเทศไทยมิได้กลายเป็นสมรภูมินองเลือดราดสาดกระจายเหมือนกับประเทศเล็กต่าง ๆ นั้น มันมิใช่เป็นพฤติกรรมของจอมพล ป. มิใช่พฤติกรรมของขบวนการเสรีไทย แต่หากเป็นพฤติกรรมของบุคคล ๒ คนคือ คนแรกคือนายพลแม็คอาเธอร์ แม่ทัพแห่งภาคตะวันออก คนที่ ๒ ก็คือ สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ์แห่งญี่ปุ่น

บุคคลทั้งสองคนนี้ช่วยให้ไทยรอดจากความหายนะทั้งปวง ถ้านายพลแม็คอาเธอร์ไม่สั่งให้เอาระเบิดปรมาณูไปหย่อนลงที่เมืองฮิโรชิมา และเมืองนางาซากิแล้ว ป่านนี้มหาสงครามในตะวันออกก็ยังไม่สิ้นสุด เป็นการแน่นอนเหลือเกินว่า ประเทศไทยจะกลายเป็นยุทธภูมิระหว่างญี่ปุ่นและอเมริกา และระหว่างเสรีไทยกับญี่ปุ่นและระหว่างกองทัพของจอมพล ป. กับกองทัพของพระเจ้าจักรพรรดิ์เราเกือบจะไม่ต้องกล่าวก็ได้ว่า สถานการณ์ในประเทศไทย จะประสบสถานการณ์แหลกรานเพียงใด ส่วนที่กล่าวว่าพระเจ้าจักรพรรดิ์แห่งญี่ปุ่น มีส่วนที่ทำให้ประเทศไทย พ้นจากความมหาพินาศนั้น ทั้งนี้ก็เพราะเหตุว่าพระเจ้าจักรพรรดิ์แห่งญี่ปุ่นทรงประกาศสถานการณ์แห่งความสิ้นสุด ของสงคราม ต่อจากนั้นโลกจึงได้ประกาศสันติภาพขึ้น แปลว่าจอมพล ป. สามารถรักษาความมหาพินาศไว้ได้ในชั้นต้น แต่แล้วนายพลแม็คอาเธอร์และพระเจ้าจักรพรรดิ์แห่งญี่ปุ่นทำให้ไทยพ้นจากสถานการณ์แห่งความแหลกราน ประการสุดท้าย ขบวนการเสรีไทยช่วยให้การเจรจากับสหประชาชาติ ได้รับความเป็นเอกราช และชดใช้ค่าเสียหายพอสมควร รวมทั้งจอมพล ป. รอดจากการแขวนคอด้วย เพราะอาชญากรฝ่ายอักษะ ไม่ว่าหน้าลักษณ์หน้ารามหรือพระอินทร์ พระพรหมณ์อะไร ล้วนแล้วแต่ถูกสหประชาชาตินำตัวไปแขวนคอทั้งสิ้น

ในการที่ข้าพเจ้าได้นำเอาคำสารภาพของจอมพล ป. มาลงไว้เสียยืดยาวนั้น จุดประสงค์ก็มีอยู่ว่า ให้ท่านผู้อ่านได้ทราบถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จอมพล ป. ตกอยู่ภายใต้อาณัติของกองทัพญี่ปุ่น แต่คำสารภาพนี้ จะมีความจริงแค่ไหน ไม่มีใครจะตรัสรู้ได้ นอกจากจอมพล ป. คนเดียวเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม อย่างน้อยเอกสารคำสารภาพของจอมพล ป. ก็จะเป็นเอกสารชิ้นหนึ่งที่ช่วยให้งานของประวัติศาสตร์แจ่มแจ้งขึ้น เพราะเอกสารชิ้นนี้ เป็นเอกสารที่ตัวนายกรัฐมนตรีอันเป็นตัวจักรกลอันสำคัญในบัดนั้นเป็นผู้เปิดเผยขึ้น แต่ในการที่ข้าพเจ้าได้นำมาลง

ให้ผู้อ่านได้ทราบเรื่องราวของจอมพล ป. ก็ใคร่ที่จะให้ผู้อ่านได้ทราบว่า ในระหว่างที่ญี่ปุ่นยึดครองประเทศไทยนั้น จอมพล ป. ได้ทำอะไรไปบ้าง และมีความจำเป็นอย่างไร จึงมิได้รักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัดดังที่ได้ประกาศต่อโลกไว้ และเป็นเพราะเหตุใด จอมพล ป. จึงยอมให้ญี่ปุ่นผ่านไป ทั้ง ๆ ที่การต่อต้านกำลังดำเนินอยู่อย่างรุนแรงฉกาจฉกรรจ์ และก็ด้วยเหตุผลกลใดเล่า จอมพล ป. จึงทำสัญญาเป็นพันธมิตรทางการทหารและเศรษฐกิจกับญี่ปุ่นตลอดจนได้ประกาศสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕

ยิ่งไปกว่านั้น พฤติกรรมของจอมพล ป. ในขณะนั้น ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ และการตำหนิติเตียนเป็นอันมาก บางคนก็วิจารณ์จอมพล ป. ว่า "ขี้ขลาดตาขาว" ไม่รักศักดิ์ศรีและรักเกียรติ ในการประกาศต่อโลกว่า จะสู้แค่คนไทยคนสุดท้าย หากประเทศใดละเมิดความเป็นกลาง และมาเหยียบย่ำอธิปไตยของเรา บางคนวิจารณ์จอมพล ป. ว่า จะพาประชาชนไปสู่ความมหาประลัย เพราะท้ายที่สุดนั้น ประวัติศาสตร์จะซ้ำรอยตัวของมันเองเข้าอีก คือ ฝ่ายอักษะ หรือ "Three Power Pacts" จะเป็นผู้ปราชัยทำนองเดียวกันกับมหาสงครามโลกครั้งที่ ๑ บางคนก็วิจารณ์ว่า จอมพล ป. เป็นฮิตเล่อร์เมืองไทย

นาย "John Gunther" นักเขียนชื่อดังแห่งสหรัฐอเมริกาได้วิจารณ์จอมพล ป. ว่า เป็นมุสโสลินีคนที่ ๒ ของโลก

แต่จอมพล ป. จะเป็นอย่างไร ก็เชิญพิจารณาด้วยศรัทธาปสาทะของท่าน ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้นำเอาคำสารภาพของจอมพล ป. มาลงอย่างละเอียดละออแล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม การตกลงตัดสินใจของจอมพล ป. จะให้ญี่ปุ่นผ่านไปตามข้อ ๑ ที่เอกอัครราชทูตญี่ปุ่น และนายพล นายพัน แห่งลูกพระเจ้าจักรพรรดิ์ ขยับดาบกรุก ๆ กริก ๆ อยู่ด้วยความลำพองคะนองใจต่อหน้าต่อตาของจอมพล ป. นั้น ได้มีการโต้เถียงกันอย่างเคร่งเครียดในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ฝ่ายเราหรือหวานั้น เป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งของไทยมีชื่อดังโด่งมาตั้งแต่ครั้งปฏิวัติ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เขาเป็นบุคคลแรกที่บอกว่า "ต้องปฏิวัติการเมืองและการเศรษฐกิจไปพร้อม ๆ กัน"

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเรียกเขาว่า **"สตาลิน"** พระยามโนปกรณ์นิติธาดา นายกรัฐมนตรีคนแรกแห่งประเทศไทยเรียกเขาว่า "คอมมูนิสต์" เขาปฏิเสธอย่างโกลาหลวุ่นวายว่า เขาไม่ใช่คอมมูนิสต์ ไม่ใช่คอลเล็คติวิสต์ หรือโซเซียลลิสต์อาแคร์เขาเป็น "Radical Socialism" ต่างหาก เขาเป็นคนร่างโครงการเศรษฐกิจเป็นคนแรก เขามีเลือดเข้มข้นในการปฏิวัติ เขามิได้มีความปรารถนาจะหักโหมโค่นล้มหรือพลิกแผ่นดินอย่างรัสเซีย เขาจะทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป หรือจัดระบบเศรษฐกิจในแนวคล้ลอง "Socialism" แต่เป็นไปอย่างละเมียดละไม เขาผู้นี้คือนายปรีดี พนมยงค์ นักอุดมคติตัวยงแห่งประเทศไทย

- ๗๖๙ -

กฎหมายอาชญากรสงคราม

ในการที่วิทยุซานฟรานซิสโกระบุบุคคลต่าง ๆ ว่าเป็นอาชญากรสงคราม และนำเอาตัวอาชญากรสงครามในประเทศไทยไปชำระคดีในศาลต่างประเทศนั้น เป็นเรื่องที่ได้มีการวิพากษ์ – วิจารณ์กันเกรียวกราวในวงการเมือง และในหน้าหนังสือพิมพ์ เพราะถ้าหากว่า ฝ่ายสัมพันธมิตรจะเอาอาชญากรสงครามไปดำเนินคดีในศาลต่างประเทศจริงตามที่วิทยุกระจายเสียงแห่งซานฟรานซิสโกกล่าวแล้ว ก็เป็นสิ่งที่น่าประหลาดใจอยู่มาก ทั้ง ๆ ที่ฝ่ายสหประชาชาติสัมพันธมิตร ก็ยอมรับนับถืออยู่แล้วว่า การประกาศสถานะสงคราม ของรัฐบาลจอมพล ป. นั้น มีสภาพเป็นโมฆะ และก็เมื่อการประกาศสถานะสงครามกับสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่เป็นโมฆะไปแล้วเช่นนี้ และสถานการณ์ทุกอย่างทุกประการกลับคืนเข้าสู่สถานะปกติภาพเหมือนดังเดิม เมื่อสภาพการณ์เป็นเช่นนี้ จึงทำให้เกิดความพิศวงงงงวยกันทั่วไปว่า ก็เมื่อสหรัฐอเมริกายอมรับรองว่า การประกาศสถานะสงคราม ในรัฐบาลจอมพล ป. เป็นโมฆะ ถ้าเช่นนั้นเป็นเพราะเหตุใดเล่า จึงมีอาชญากรสงครามเกิดขึ้น

ในขณะที่วิทยุซานฟรานซิสโก แพร่ข่าวซ้ำ ๆ ซาก ๆ ในเรื่องอาชญากรสงครามของไทยนั้น ก็เป็นเวลาเดียวกันที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เริ่มจัดตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติอาชญากรสงครามอยู่ ในการที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เริ่มร่างพระราชบัญญัติอาชญากรสงครามขึ้นนั้น อาจเป็นไปได้ว่า เป็นการป้องกันมิให้สหประชาชาติสัม-

พันธมิตร นำเอาอาชญากรสงครามของไทยไปดำเนินคดีในศาลต่างประเทศ เพราะถ้าปล่อยให้เป็นไปอย่างวิทยุซานฟรานซิสโกกล่าวแล้วพฤติการณ์เช่นนั้น จะเป็นการเสียหายแก่ความเป็นเอกราชอันสมบูรณ์ของไทย ทั้งเอกราชทางการศาลและการเมือง คำว่า "สถานะสงครามเป็นโมฆะ" อันเป็นการแสดงถึงความภาคภูมิใจ ที่เราได้แก้ไขสถานการณ์ด้วยการใช้วิจารณญาณอย่างหนักหน่วง จนสถานการณ์อันมืดมนกลับใสกระจ่างสว่างขึ้นนั้น ประหนึ่งว่า มันไม่มีความหมายอันใดเสียเลย สงครามจะเป็นโมฆะ หรือไม่เป็นโมฆะนั้นก็ตาม เราก็ต้องชดใช้ตามคำเรียกร้องของสหประชาชาติสัมพันธมิตรอยู่นั่นเอง

จะเป็นด้วยเหตุใดก็ตามข้าพเจ้าผู้เขียนไม่มีจิตทิพย์ หรือญาณทิพย์ หรืออภิญญา-ฤทธิ์ จะไปรู้ได้ว่า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ทำไมจึงชิงร่างกฎหมายอาชญากรสงครามเสียก่อน เป็นความเข้าใจของข้าพเจ้าว่าเป็นการป้องกันมิให้สหประชาชาติสัมพันธมิตร เอาตัวอาชญากรไทยไปดำเนินคดีในศาลต่าง ๆ

และแล้วในที่สุด การร่างพระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม ก็เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทุกคนพากันเข้าใจว่า อาชญากรสงคราม ในประเทศไทย คงจะต้องถูกศาลอาชญากรสงคราม เล่นงานเอาอย่างไม่มีทางรอด และก็แน่ละ อาชญากรสงครามตัวฉกรรจ์ ๆ จะต้องถูกศาลอาชญากรสงครามพิพากษาตัดสิน ให้นำตัวไปแขวนคอ ดังเช่นอาชญากรฝ่ายอักษะประเทศ เพราะกฎหมายอาชญากรที่คณะกรรมการร่างขึ้นนั้น ไม่มีทางใดเลย ที่อาชญากรสงครามจะรอดพ้นไปได้จากการนำตัวไปแขวนคอ ทั้งนี้ตามร่างของกฎหมายอาชญากรสงครามนั้น ได้วิเคราะห์ศัพท์ คำว่าอาชญากรสงครามไว้กว้างขวางมาก และก็ได้บัญญัติโทษไว้ในข้อฉกรรจ์ ๆ ทั้งสิ้น จึงกล่าวได้ทีเดียวว่า กฎหมายอาชญากรสงครามฉบับนี้ มีความรุนแรงเอาการอยู่ทีเดียว

แน่ละจอมพล ป. พิบูลสงครามกับพวก คงจะไม่รอดพ้นจากการถูกแขวนคอไปได้ ดังเช่น อาชญากรสงครามฝ่ายอักษะประเทศ เป็นที่เข้าใจกันทั่ว ๆ ไปว่า ถ้าจอมพล ป. ยังมีชีวิตอยู่ ก็ตราบนั้น จะเป็นนายเสนีย์ หรือจะเป็นนายเสนาก็ดี จะเป็นนายปรีดี หรือนายดีปลีก็-ตาม หรือจะเป็นใครก็ดี ก็ไม่สามารถจะเป็นนายกรัฐมนตรีได้เป็นอันขาด เพราะบุคคลดังกล่าวไม่มีทหารสนับสนุนเหมือนอย่างจอมพล ป.

ถ้าพิจารณาตามร่างกฎหมาย "อาชญากรสงคราม" โดยละเอียดแล้ว ดูเหมือนว่า คณะรัฐบาลในยุคนั้น มีเจตนาการอย่างรุนแรงที่จะคิดบัญชีกับจอมพล ป. อย่างสหประชาชาติสัมพันธมิตรคิดบัญชีกับฝ่ายอักษะ แต่ก็เป็นการบังเอิญศาลฎีกามีความเห็นว่า กฎหมายอาชญากรสงครามเป็นโมฆะ เพราะกฎหมายจะลงโทษผู้กระทำผิดย้อนหลังไม่ได้ ดังนั้น พวกอาชญากรสงคราม จึงถูกศาลฎีกาปล่อยให้เป็นอิสรภาพไป ครั้นเมื่อเกิดรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๙๐ พวกเสรีไทยของนายปรีดีจึงถูกคิดบัญชีอย่างหนัก แม้แต่นายปรีดีหัวหน้าเสรีไทยเอง ก็ต้องหลบหนีหัวซุกหัวซุนออกนอกประเทศไทย ส่วนลูกน้องของนายปรีดีนั้น ต้องจบชีวิตอันสุดแสนสยดสยองแทบทุกคน ๔ อดีตรัฐมนตรีมีนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายจำลอง ดาวเรือง นายถวิล อุดล นายทองเปลว ชลภูมิ นายเตียง ศิริขันธ์ นายพร มะลิทอง พ.ต. โผน อินทรทัต พ.ต.อ. บรรจงศักดิ์ ชีพเป็นสุข ทวี ตเวทิกุล ฯลฯ เป็นต้น

กฎหมายอาชญากรสงคราม เสนอเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘

บุคคลที่ลุกขึ้นมาคัดค้านอย่างรุนแรงก็คือ พระยาศรีธรรมราชผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา ท่านผู้นี้ได้ขอเสนอแปรญัตติมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติอาชญากรสงครามโดยพระยาศรีธรรมราช ผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา มาตรา ๔ นี้มีบทบัญญัติกล่าวหาผู้กระทำผิดก่อนมีกฎหมายลงโทษ ไม่ต้องด้วยวิธีการออกกฎหมายที่สภา ฯ นี้ควรจะออกมาลงโทษผู้กระทำผิดซึ่งมีผลย้อนหลัง พระยาศรีธรรมราช ส.ส. แห่งจังหวัดสงขลา ได้ยกเอากฎหมายลักษณะอาญา ซึ่งเป็นแม่บทกฎหมายในการที่จะลงโทษผู้กระทำผิดว่า จะลงโทษผู้ใดโดยไม่มีบทบัญญัติไว้นั้นไม่ได้ ไม่จำเป็นจะต้องออกกฎหมายใหม่ มาหาความผิดย้อนหลังกันเช่นนี้ เพราะเป็นการผิดหลักมนุษยธรรม ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และไม่มีที่ไหนในโลกเขาทำกันด้วย จะปรากฏในประวัติศาสตร์ว่า เราได้ออกกฎหมายที่ผิดหลักแห่งความเป็นมนุษยธรรมเป็นการผิด Spirit แห่งรัฐธรรมนูญ และผิดหลักประชาธิปไตย ให้ความไม่ยุติธรรมแก่ประชาชน ซึ่งมีสิทธิประจำตัวมาแต่กำเนิด ตามคำปราชญ์ตะวันตกอ้างไว้ เว้นไว้แต่จะได้มีบทบัญญัติไว้เท่านั้น

พระยาศรีธรรมราช ส.ส. แห่งจังหวัดสงขลา ได้เปิดการโจมตีร่างพระราชบัญญัติอาชญากรสงครามต่อไปอีกว่า

ข้าพเจ้าได้ขอแปรญัตติมาตรา ๓ วรรคหนึ่ง โดยขอเติมคำว่า "ภายใต้บทบัญญัติแห่งมาตรา ๔" ลงในระหว่างคำว่า "ทั้งนี้" กับคำว่า ไม่ว่าการกระทำนั้น ซึ่งอ่านได้ความดังนี้ การกระทำใด ๆ อันเป็นบุคคลได้กระทำ ไม่ว่าในฐานะเป็นตัวการ หรือเป็นผู้สมรู้ต้องตามที่บัญญัติไว้ ต่อไปนี้ให้ถือว่า เป็นอาชญากรสงคราม และผู้กระทำเป็นอาชญากรสงคราม ทั้งนี้ ภายใต้บทบัญญัติแห่งมาตรา ๔ ไม่ว่าการนั้นจะได้กระทำก่อนหรือหลังไว้ใช้พระราชบัญญัติ เพื่อที่จะให้เข้าความประสงค์แห่งการแปรญัตตินี้ ข้าพเจ้าจำเป็นต้องเอาคำแปรญัตติมาตรา ๔ มาพูดในที่นี้เสียด้วย ข้าพเจ้าขอเพิ่มมาตรา ๓ และแก้มาตรา ๔ เดิม เป็นมาตรา ๔ ทวิ มาตรา ๔ ใหม่ ที่ข้าพเจ้าขอเติมลงนั้นมีความดังนี้

มาตรา ๔ การกระทำใด ๆ ที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๓ ตั้งแต่ข้อ ๑ ถึงข้อ ๖ ถ้าการกระทำนั้น ได้กระทำลงก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ และเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ มีกฎหมายอาญาเป็นความผิดในทางอาญาในเวลาที่กระทำนั้น ท่านว่าการกระทำนั้นไม่เป็นอาชญากรสงคราม ไม่มีโทษตามพระราชบัญญัตินี้"

ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้มีกฎหมายมีผลย้อนหลัง ตามกฎหมายมาตรา ๗ ได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่า ในทางอาญานั้น จะลงโทษผู้ใดโดยไม่มีบทบัญญัติว่า เป็นความผิดในทางอาญาไม่ได้ ข้าพเจ้าเห็นว่ากฎหมายอาญาข้อนี้ เป็นกฎหมายที่มัดไว้เต็มตัว จะออกพระราชบัญญัติใด ๆ แก้ไขหลักกฎหมายนี้ไม่ได้ เว้นแต่จะให้ยกเลิกกฎหมายอาญามาตรานี้เสียก่อน กฎหมายอาญามาตรา ๑๑ ซึ่งว่าจะให้ยกความผิดในส่วนที่ ๑ แห่งกฎหมายอาญามาใช้ได้ เว้นไว้แต่จะ

ได้มีกฎหมายอื่นบัญญัติไว้นั้น ข้าพเจ้าว่า จะเอามาขยำหรือขยี้กฎหมายอาชญามาตรา ๗ นี้หาได้ไม่ กฎหมายอาญามาตรา ๗ นี้ คล้าย ๆ แม่บทใหญ่ คล้าย ๆ ตัวรัฐธรรมนูญ กฎหมายอาญา ใครจะอ้างกฎหมายใหม่ที่มาให้ย้อนหลังไปเป็นผิดกฎหมาย โดยไม่แก้บทใหญ่ของกฎหมายอาญานี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นผิดกฎหมาย และอีกประการหนึ่ง เหตุใดข้าพเจ้ากล่าวดังนั้น ข้าพเจ้าขอเสนอเหตุผลว่า กฎหมายที่ย้อนหลังเช่นนี้ เป็นกฎหมายที่ใช้ไม่ได้ โดยเหตุผลที่จะได้กล่าวต่อไปนี้คือ

๑. เป็นทางผิดมนุษยธรรม ที่จะจับเอาคนมาพิจารณาลงโทษสำหรับการกระทำที่เขาทำนั้น เป็นการชอบด้วยกฎหมาย หรือไม่มีกฎหมายใด ๆ ลงโทษเขา การกระทำเช่นนั้น ไม่ผิดอะไรเลยกับเอาคนดี ๆ มาพิจารณาลงโทษทั้งโทษที่จะลงนี้ ก็เป็นอุกฤษฏโทษ โดยประหารชีวิต ริบทรัพย์สมบัติ จำคุกตลอดชีวิต

๒. การออกกฎหมายเช่นนี้ เป็นการผิดหลักประชาธิปไตย และเป็นการผิดหลักความยุติธรรม ศีลธรรม และหลักกฎหมายทั่วไป เพราะลัทธิประชาธิปไตยก็อยู่ใต้หลักแห่งความยุติธรรม ข้าพเจ้าเชื่อว่าสหประชาชาติ ไม่มีความปรารถนาเลยที่จะให้เราปั้นความผิดขึ้นใหม่ ความผิดเดิม ถ้าไม่มีความผิดแล้ว เอาให้เขาเป็นผิด และลงโทษอาชญากรสงครามนั้น ข้าพเจ้ามีความประหลาดใจที่ได้ยิน ๆ พณ ฯ ท่านนายกรัฐมนตรีกล่าวในสภา ฯ นี้ เมื่อคราวประชุมคราวก่อน ท่านนายก ฯ นี้ ท่านก็เป็นผู้เชี่ยวชาญในกฎหมาย แต่ถ้อยคำที่ท่านกล่าวนั้นมีดังนี้ว่า เป็นกฎหมายย้อนหลังไม่ได้ เพราะความผิดนั้นได้บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยหน้าที่คนไทยในยามสงคราม การที่ออกกฎหมายใหม่นี้ ก็เพื่อผ่อนผันให้โทษเบาลง และให้ลงโทษแก้ไปตามความผิดในบางประการ

อนึ่ง ท่านกล่าวต่อไปว่ารัฐบาลในเวลานั้น ไม่มีอำนาจสั่งให้หยุด หรือหยุดการต่อสู้ญี่ปุ่น ฉะนั้นคนไทยไม่ทำการต่อสู้ผิดหมดทั้งชาติในข้อแรก ข้าพเจ้าขอกล่าวว่า ถ้าท่านมีความประสงค์ดังนั้นโดยแท้จริง ก็ควรออกพระราชบัญญัตินี้เป็นทำนองว่า ความผิดใด ๆ ดังได้กล่าวไว้ ในพระราชบัญญัติว่าด้วยคนไทยในยามสงครามนั้น ให้ลงโทษเฉพาะความผิด

อย่างนั้น และลงโทษตามความผิด เท่าที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ก็คือ ลงโทษผู้เป็นตัวการ หรือคนสำคัญส่วนโทษให้ลดเบาบางที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ถ้าท่านให้ทำดังนั้น ชาวไทยก็เห็นเจตนาดีของท่าน และอาจสรรเสริญเยินยอ แต่การที่รัฐบาลทำเช่นนี้พาให้ประชาชนคิดไปว่า ทำเพื่อเหตุใดเหตุหนึ่ง

ต่อไปนี้ ข้าพเจ้าจะพูดถึงกฎหมายว่าด้วยหน้าที่คนไทยในยามสงคราม ในกฎหมายที่ข้าพเจ้าได้อ่านแล้ว กฎหมายนั้นได้บัญญัติความผิดเฉพาะผู้ที่เป็นกบฏต่อชาติ คือควรจะต่อสู้กับศัตรู กลับไม่ต่อสู้ ซ้ำช่วยศัตรูเสียด้วยแต่ก็มิได้มีบทบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่า คนไทยต้องต่อสู้การ ุกรานตามคำสั่งของราชการ และถ้าไม่สามารถรับคำสั่ง ก็ให้ต่อสู้ตามควรกับเหตุการณ์ ก็เมื่อความจริงปรากฏโดยชัดเจนว่า รัฐบาลก็ได้สั่งให้หยุดต่อสู้ได้สั่งให้ทางเดินแก่ญี่ปุ่น และได้สั่งให้ร่วมมือกับญี่ปุ่น ทั้งรัฐบาลในครั้งกระนั้น ก็เป็นรัฐบาลที่ประชาชนทั้งหลายเชื่อว่า เป็นรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมาย จะเอาผิดแก่ผู้รับคำสั่งได้อย่างไร ถ้าหากว่ารัฐบาลนี้เห็นว่าผู้สั่งมีความผิด ก็ควรจัดแจงพิจารณาลงโทษเขาตามกฎหมายนั้น ถ้าเขาผิดจริงก็ลงโทษเขา และเห็นว่ายังไม่ผิด จะเอาคนทั้ง ๑๗ ล้านไปพิจารณาลงโทษ ก็คงพร้อมที่จะเข้าต่อสู้ในขณะนั้น

อนึ่ง ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการเข้าใจผิดทั้งสิ้น ที่ได้กล่าวกันมากในสภา ฯ นี้ และนอกสภา ฯ นี้ ถ้าไม่มีพระราชบัญญัติอาชญากรสงครามแล้ว ไม่สามารถจะลงโทษใครได้ ข้าพเจ้าเห็นว่าข้อนี้ เป็นผิดแน่ ๆ ข้าพเจ้าได้ทราบหลักของแจ๊กสัน หรือของคนอื่น ๆ ในเรื่องอาชญากรสงครามนี้แล้ว หลักเหล่านั้นเขารวมการฆาตกรรม การทรมานมนุษย์ การทำลายทรัพย์สมบัติ นี่ก็มีอยู่ในกฎหมายธรรมดา โทษก็มีอยู่แล้ว ข้าพเจ้าไม่ทราบว่า ประเทศใดได้ออกกฎหมายพิเศษเฉพาะ สำหรับอาชญากรสงครามเลย เว้นแต่รัฐบุรุษเช่นเปแตงและรัฐบุรุษอื่น ๆ ก็ถูกขึ้นศาลธรรมดาตามกฎหมายบ้านเมือง หาว่าเป็นกบฏต่อบ้านเมือง เช่น ลอร์ดฮอ ฯ หรือวิลเลียมจอยด์ ถูกลงโทษฐานกบฏ ตามกฎหมายแผ่นดินธรรมดาด้วยกันในประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส หรืออเมริกาก็ดี ถ้ารัฐบาลออกกฎหมายชนิดนี้มาในสภา ฯ แล้ว ข้าพเจ้าคิดว่า ต่างประเทศเขาลงโทษอาชญากรสงคราม ตามกฎหมายธรรมดา ในทำนองที่ข้าพเจ้ากล่าวต่อไปนี้

๑. ในการกระทำสงคราม ผิดหรือถูก กฎหมายระหว่างประเทศก็ดี ผู้ใดทำผิดทางอาญาฐานประทุษร้าย ต่อทรัพย์ ชีวิต ร่างกาย และอิสรภาพของผู้อื่น คือนอกหลัก ของกฎสงครามแล้วผู้นั้น เป็นอาชญากร เช่นทำอันตรายเชลยศึก หรือปล้นทรัพย์ในเวลาที่ยกกองทัพเข้าประเทศที่รุกราน พวกนั้นผิดกฎหมายธรรมดาฐานทำร้ายต่อทรัพย์ หรือฆ่าคน หรือเผาบ้านเมือง หรือปล้นอะไรเช่นนั้น และเรื่องเหล่านี้เขาก็ชำระอยู่ที่ทำกับพวกอักษะเป็นต้น

๒. ในการทำสงคราม โดยผิดกฎสงครามระหว่างประเทศ บุคคลนั้นผู้ใหญ่ที่เป็นผู้ใกล้ชิด หรือเป็นผู้ทำผิดสงครามนั้นโดยตรง เป็นอาชญากรสงครามโดยต้องรับผิดชอบคือรับผิดชอบในการเสียทรัพย์ ในการเสียชีวิต ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินสงครามผิดกฎหมายนั้น ก็หมายความว่ามีโทษถึงประหารชีวิต ฐานฆ่าคนตายได้ ฐานเผาทรัพย์สมบัติบ้านเรือนได้โดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายพิเศษที่ไหนเลย

๓. พลเมืองผู้ทำผิดฐานกบฏโดยช่วยศัตรู หรือสู้รบเป็นปฏิปักษ์กับประเทศตน เช่นลอร์ดฮอฯ หรือวิลเลี่ยมจอยด์ เป็นต้น

๔. ถ้ามีการใช้วิธีรบในทางที่ผิดกฎหมายระหว่างประเทศ เช่นใช้ไอพิษหรือยาพิษใส่ลงในบ่อ หรือใช้ลูกปืนดำ ๆ อะไรเหล่านี้ บุคคลผู้รับผิดชอบแต่ตัวใหญ่เสียหมด มีโทษในการทำเช่นนั้น หรืออีกอย่างหนึ่งในการที่รบโดยไม่มีประกาศสงครามเช่นนั้น การกระทำให้เขาตาย เป็นความผิดทางอาญา หรือทำลายทรัพย์สินของเขา

พระยาศรีธรรมราช ส.ส. แห่งจังหวัดสงขลา ได้อภิปรายโจมตีร่างพระราชบัญญัติอาชญากรสงครามอย่างรุนแรงต่อไปอีกว่า

"ตามหลักที่ข้าพเจ้ากล่าวมานี้ จึงเห็นว่าบุคคลก็ดี พ่อค้าก็ดี คนสำคัญก็ดี ของไทยเรานี้ ที่ดำเนินการเป็นหน้าที่ของตนโดยชอบด้วยกฎหมายบ้านเมืองมาในยามสงครามนั้น หาใช่อาชญากรสงครามไม่ ความยุติธรรมหรือความยุติธรรม หรือมนุษยธรรม ย่อมห้ามมิให้จับกุมผู้ใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อนร่วมชาติของเราไปลงโทษ เว้นไว้แต่ได้ผิดกฎหมายที่ได้ตราไว้ จิตใจในทางกฎหมายก็ดี ในทางศีลธรรมก็ดี ย่อมคัดค้านในการกระทำความผิดอาญาทำให้การกระทำในอดีตที่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นความผิดทางอาญา รัฐบาลนี้ควรจะรู้สึกเป็น

หน้าที่ที่จะให้ความร่มเย็นแก่ชาติของเราด้วยความยุติธรรม ข้าพเจ้าไม่มีเหตุอันใดที่จะสงสัยเลยแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ว่าสหประชาชาติซึ่งเป็นผู้นำและเป็นผู้ป้องกันความชอบธรรม ความยุติธรรม จะยุ่งกับอาชญากรสงครามหรืออะไรของนัก ข้าพเจ้าขอกล่าวเพิ่มเติมว่า ถ้าเรามีอาชญากรสงครามลงโทษจริง ๆ ลงโทษอย่าปล่อยไว้ แต่อย่าคิดเอาผิดอย่างอื่นซึ่งไม่เกี่ยวกับความผิดอาชญากรสงครามนั้น มาปนกับอาชญากรสงครามซึ่งไม่ใช่กฎหมาย ไม่ใช่ความยุติธรรม ไม่ใช่นักเลงทุกอย่าง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขอให้สภา ฯ พิจารณาข้อนี้ให้ดี"

ผู้แทนราษฎรอีกคนหนึ่ง เขาคือ ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ส.ส. ประเภท ๒ ได้ลุกขึ้นคัดค้านกฎหมายอาชญากรสงครามว่า

"ความจริงข้าพเจ้าไม่อยู่ในฐานะที่จะพูด แต่เนื่องจากกฎหมายนี้ไม่มีผู้แปรญัตติเฉพาะอย่างยิ่งก็คือเกี่ยวด้วยหลักกฎหมาย สำหรับปัญหาในเรื่องหลักกฎหมายนี้ ข้าพเจ้าไม่สามารถจะนั่งนิ่งอยู่ได้ เพราะเหตุว่าสภาฯ นี้ เป็นสภานิติบัญญัติ การที่เราจะออกกฎหมายอย่างใดไปนั้น เราจะต้องคำนึงถึงความยุติธรรม และหลักกฎหมายให้มาก ไม่ใช่เราออกกฎหมายไปแล้ว แก้ไขได้ตามใจชอบ จะกลายเป็นว่า กฎหมายนั้นเป็นไปตามอารมณ์ของเรา เฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในเรื่องหลักกฎหมายว่าจะมีผลย้อนหลังหรือไม่นั้น ข้าพเจ้าได้เรียนกฎหมายมาตั้งแต่หัวเท่ากำปั้นจนปัจจุบันนี้ ท่านนายกรัฐมนตรีก็เคยเป็นครูข้าพเจ้าสอนกฎหมายมา ข้าพเจ้าเองก็ได้เรียนกฎหมายโรมันมาตั้งแต่สมัยยูสตีเนียม และกฎหมายประเทศต่าง ๆ สำหรับกฎหมายในเรื่องอาญานั้น เขาถือว่าเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ปัญหาที่เราจะออกกฎหมายไปขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือให้มีผลย้อนหลังนั้น ในฐานะที่เป็นนักนิติบัญญัติ หรืออะไร ก็พึงระมัดระวังให้มากที่สุด เช่นเป็นต้นว่า เรามาประชุมกันในเวลานี้ ขณะนี้ ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายของเราถือว่าไม่มีความผิด แต่อีก ๓ เดือนข้างหน้าเกิดมีสภา ฯ ใหม่บัญญัติกฎหมายว่า ที่เราประชุมกันในวันนี้เป็นกบฏ ข้าพเจ้าขอให้ท่านสมาชิกทั้งหลายพิจารณาว่าเป็นอย่างไร

เฉพาะอย่างยิ่งเรื่องกฎหมายอาชญากรสงครามนี้ ข้าพเจ้าเองมีความสนใจตั้งแต่ต้นมา ก่อนหน้าที่นายควง อภัยวงศ์ จะเป็นรัฐบาล รัฐมนตรีมหาดไทยของประเทศฝรั่งเศสผู้หนึ่ง

ซึ่งได้หนีไปแอลจีเรีย แล้วได้อ้างว่าเขาได้ทำการเพื่อชาติ แต่ผลสุดท้าย ศาลตัดสินประหารชีวิต ทั้งนี้ ก็เพราะเหตุว่า การกระทำของเขานั้น ถือว่าเป็น "โอดราอิซอง" คือเป็นกบฏ

ข้าพเจ้าต้องขอประทานโทษที่ต้องใช้คำฝรั่งเศสนี้ และในการพิจารณาคดีลงโทษประธานาธิบดีเปแตงก็ดี เขามีกฎหมายอาญาอยู่แล้ว และการกระทำเช่นนั้นผิดฐานกบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร หรือคดีที่พิจารณาพิพากษาควิสลิงในนอรเวย์มีความผิดฐานกบฏแต่ความจริง ตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าจะเป็นนักกฎหมาย หรืออย่างน้อยที่สุด ก็เพียงแต่เอากฎหมายอาญามาดูตั้งแต่มาตรา ๑๐๙ ไม่ว่าถึงความผิดฐานกบฏภายใน หรือภายนอกราชอาณาจักร เราก็มีกฎหมายอยู่แล้วทั้งสิ้น"

ดร. ทองเปลว ชลภูมิ โจมตีร่างกฎหมายอาชญากรสงครามอย่างรุนแรงต่อไปอีกว่า

"ข้าพเจ้าขอชักตัวอย่างให้ท่านประธานเห็นว่า กฎหมายนี้เป็นกฎหมายอยู่ในมาตรา ๔ ซึ่งมีว่า "การกระทำใด ๆ เพื่อก่อให้เกิดการปกครองในระบบลัทธินาซี หรือฟาสซิสต์ ขึ้นภายในประเทศอันเป็นภัยต่อความสงบ" ในเรื่องเช่นนี้ ก็มีกฎหมายอาญามาตรา ๑๐๔ บัญญัติอยู่แล้ว ทำไม จะต้องมีบัญญัติกฎหมายซึ่งในกฎหมาย เฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องกฎหมายย้อนหลังนี้ ข้าพเจ้าเกรงและมีความวิตกเป็นอย่างยิ่งว่า ถ้าหากว่าสภา ฯ ออกกฎหมายไปตามอารมณ์แล้ว หนักเข้า ข้าพเจ้าเกรงว่าต่อไปสัก ๒–๓ ปีข้างหน้า อาจจะออกกฎหมายให้คนเอาหัวเดินต่างตีนก็ได้ เพราะฉะนั้นขอให้สมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลายพึงสังวรว่าเราเป็นสภานิติบัญญัติ จะออกกฎหมายอะไร จะต้องคำนึงถึงความยุติธรรมตามหลักกฎหมายที่ตราไว้ ไม่ใช่ว่าชอบอย่างไรก็ออกกฎหมายไปอย่างนั้น เฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายย้อนหลัง กฎหมายมีบัญญัติไว้แล้ว แต่ปัญหาที่ว่าเราไม่ทำเช่นนั้น กฎหมายอาญามีไว้ทำไม เราไม่ส่งให้กรมอัยการจัดการฟ้องร้องตามกฎหมาย ความจริงนั้น กฎหมายอาญานั้นก็รุนแรงอย่างยิ่ง แต่เราก็ออกกฎหมายนี้ไป และถ้าหากเราขืนออกกฎหมายให้เป็นไปตามอารมณ์แล้ว อย่างนี้ใน ๗ ปีข้างหน้า อาจจะต้องมาออกกฎหมายนิรโทษกรรมกันอีกแล้ว จะมีประโยชน์อะไร

ในเรื่องเช่นนี้ ข้าพเจ้าในฐานะที่เป็นนักกฎหมาย ก็ขอฝากเพียงแต่ข้อสังเกตไว้ ข้าพเจ้าเห็นด้วยในหลักการที่จะลงโทษอาชญากรสงคราม แต่ว่าอาชญากรสงครามนั้น ก็ผิดอยู่

แล้วในหลักกฎหมายอาญา หรือผิดแต่ในพระราชบัญญัติการกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ ซึ่งถ้าจะเอากฎหมายที่ออกแล้ว เอามาปรับโทษ ผลที่สุดก็ผิดแทบหัวจะไม่อยู่กับตัวแล้ว ทำกันไป ทำกันมาไม่เห็นปฏิบัติสักที ปัญหาว่ารัฐบาลจะปฏิบัติแค่ไหน ถ้าจะปฏิบัติกันจริง ๆ แล้ว กฎหมายเก่าเขาก็มีอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นการที่เราจะออกกฎหมายมาขึ้น ให้เลิกเสียที ออกแล้วไม่ปฏิบัติกันปล่อยให้เซ็งลี้กันไปตามเรื่อง นี่ข้าพเจ้าขอฝากข้อสังเกตไว้เท่านี้''

ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกหลายนาย กล่าวคำคัดค้านร่างกฎหมายอาชญากรสงคราม แต่ก็มีหลักการและเหตุผลคล้ายคลึงกัน จึงไม่ขอนำมาลงอีก

กฎหมายอาชญากรสงครามได้มีการโต้เถียงในลักษณะที่รุนแรงเป็นประวัติการณ์ ในที่สุดสภาผู้แทนราษฎรก็ยอมให้กฎหมายอาชญากรสงครามออกใช้บังคับเป็นกฎหมายต่อไป

-๕๐-

จับอาชญากรสงคราม

เมื่อกฎหมายอาชญากรสงครามได้คลอดออกไปด้วยการประสบมรสุมอย่างหนักในรัฐสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ยอมเห็นด้วยกับกฎหมายอาชญากรสงคราม เพราะเป็นกฎหมายย้อนหลังและขัดแย้งกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ ปัญหาอันร้ายแรงที่สุดนั้นก็คือคณะกรรมาธิการจะจัดตั้งศาลพิเศษเข้าเล่นงานพวกอาชญากรสงคราม เหมือนศาลพิเศษที่พระยาพหลฯ และจอมพล ป. ได้เคยใช้ตัดหัวใครต่อใครมาแล้ว แต่สภาผู้แทนราษฎรขัดขวางไว้เสีย ไม่เช่นนั้นแล้วจอมพล ป. ก็คงหนีไม่พ้นในการถูกแขวนคอ

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายอาชญากรสงคราม ทางรัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการศาลฎีกา หรืออีกนัยหนึ่งผู้พิพากษาคดีอาชญากรสงครามขึ้น คณะกรรมการศาลฎีกา ซึ่งมีเอกสิทธิ์ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาชญากรสงครามนั้น คือบุคคลดังต่อไปนี้

๑. พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์

๒. พระยาธรรมบัณฑิตสิทธิศฤงคาร

๓. พระยาอิศรภักดีธรรมวิเทศ

๔. พระยาเลขวณิชธรรมวิทักษ์
๕. พระมนูภาณวิมลศาสตร์
๖. พระนาถปรีชา
๗. หลวงจำรูญเนติศาสตร์
๘. หลวงประสาทศุภนิตร

นอกจากนี้ ยังได้แต่งตั้งกรรมการขึ้นอีกชุดหนึ่ง คณะกรรมการชุดนี้ มีหน้าที่ดำเนินการเป็นโจทก์ และทำหน้าที่สอบสวนอีกทั้งดำเนินการจับกุมบรรดาอาชญากรสงครามไปด้วยในตัวเสร็จ

คณะกรรมการชุดนี้ มีรายชื่อดังต่อไปนี้คือ

๑. นายสงวน ตุลารักษ์
๒. หลวงบรรณกรโกวิท
๓. นายพันตำรวจเอกสัมฤทธิ สุขุมวาท
๔. นายพันตำรวจตรี นิรันดร์ ชัยนาม
๕. หลวงอรรถไกรวัลวที
๖. หลวงอรรถวิภัชน์เพ็ญจันทร์
๗. พันโท หลวงเจริญเนติศาสตร์
๘. นายอัมพร จินตากานนท์
๙. ร.ต.อ. ชมภู อรรถจินดา
๑๐. ร.อ. สมจิต ยศสุนทร
๑๑ ร.อ. เสนาะ นิลกำแหง
๑๒. ขุนศรียาภัย
๑๓. นายสุพจน์ พูลเกษม
๑๔. นายกมล วรรณประภา เป็นกรรมการและเลขานุการ

เมื่อได้ จัดตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ เป็นการเรียบร้อยแล้ว ประธานกรรมการสอบสวน และกรรมการสอบสวนก็ประชุมกันวางแผนการณ์จับจอมพล ป. พิบูลสงคราม อาชญากรหมายเลข ๑ การจับกุมจอมพล ป. ซึ่งมีใครต่อใคร วิจารณ์กันว่า น่าจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นนั้น แต่การณ์กลับปรากฏว่า การจับกุมจอมพล ป. อาชญากรหมายเลข ๑ ได้เป็นอย่างเรียบร้อยทุกประการ การจับกุมจอมพล ป. ครั้งนั้น ได้ใช้หน่วยจู่โจมผสม อันมีสารวัตรทหารที่เคยเป็นหน่วยเสรีไทยมาก่อน การจับกุมได้กระทำกันขึ้นเมื่อตอนเช้ามืด โดยได้เข้าล้อมบ้านพักของจอมพล ป. และตรึงกำลังเอาไว้ ต่อจากนั้น เจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยจับกุม ก็ได้นำหมายจับ และหมายค้นของคณะกรรมการอาชญากรสงคราม เข้าจับกุมและกระทำการค้น จอมพล ป. มิได้ขัดขืนแต่อย่างไร คงให้จับแต่โดยดี ซึ่งเป็นครั้งแรกในชีวิตทางการเมืองที่ถูกจับในข้อหาการเมือง

คณะกรรมการผู้จับกุมได้นำเอาตัวจอมพล ป. มากักขังไว้ที่สถานีตำรวจ จากสถานีตำรวจก็ส่งเข้าลหุโทษไปเลย

จากนั้น......... ก็จับอาชญากรสงครามตะไปเลย เช่น นายไพโรจน์ ชัยนาม อธิบดีกรมโฆษณาการ นายอัมพร พจนวิสุทธิ นางสาวชวลี ช่วงวิทย์ เจ้าหน้าที่แห่งกรมโฆษณาการ พ.อ. สนิท ไทยยานนท์, พ.ต. บรินทร์ ภักดีกุล, น.ท. ทักษ์ เสนีวงศ์, หลวงไพรีระย่อเดช, พลโท หลวงเสรีเริงฤทธิ์, พ.ท. พระสารสาสน์พลขันธ์, นายเพียร ราชธรรมนิเทศ นายสังข์ พัฒโนทัย, พลโทมังกร พรหมโยธี, นายประยูร ภมรมนตรี, นายฉ่ำ จำรัสเนตร หลวงวิจิตรวาทการ, ร.ต.อ. สนิท ธรรมเช้ เป็นต้น

ในการ สอบสวนอาชญากรสงครามนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม อาชญากรหมายเลข ๑ ได้ปฏิเสธตลอดข้อหา และว่า ฟ้องของโจทก์ขัดต่อประมวลวิธีพิจารณาความอาญา ในการที่จอมพล ป. ได้ร่วมมือกับญี่ปุ่นนั้น จอมพล ป. ให้การต่อศาลว่า เป็นความจำเป็นด้วยเหตุการณ์บังคับ และจำเลยต้องต่อสู้ด้วยใจเย็น หากใจร้อนหรือขาดความวิจารณ์ไตร่ตรองไทยจะแหลกราน จอมพล ป. ได้อ้างอิงและยกตัวอย่างอังกฤษ ซึ่งมีกำลังแข็งแรงกว่าไทยว่ายังสู้ไม่ได้ในขั้นแรก จอมพล ป. ให้การต่อศาลต่อไปว่าพฤติการณ์....พฤติกรรม ที่ได้กระทำ

ไปนั้น เป็นพฤติการณ์–พฤติกรรมที่ทำให้ไทยจากเหตุการณ์ หรือเหตุการณ์อันร้ายแรง มาเป็นสถานการณ์หรือเหตุการณ์ อันบรรเทาเบาบางลงไป

จอมพล ป. พิบูลสงคราม อาชญากรหมายเลข ๑ ได้ให้การต่อศาลต่อไปอีกว่า กฎหมายอาชญากรสงคราม มีผลย้อนหลัง ศาลจะตีความให้ขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญไม่ได้ จอมพล ป. กล่าวว่า การบริหารราชการแผ่นดินของข้าพเจ้านั้น ด้วยความไว้วางใจของสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดเดียวกันนี้ ได้ออกกฎหมายอาชญากรสงคราม จอมพล ป. ประท้วงกฎหมายอาชญากรสงครามอย่างรุนแรงว่า เป็นการเขียนด้วยมือลบด้วยเท้า เพราะจากการกระทำของจำเลยนี้เอง ฐานะเศรษฐกิจภายหลังสงครามของไทย จึงยังมีเสถียรภาพอันมั่งคงอยู่ ไทยยังพุ่มเพื่อยอยู่ และจนกระทั่งได้มีการฉลองสันติภาพ ดังได้ปรากฏเมื่อเร็ว ๆ นี้

ส่วนบรรดาอาชญากรสงครามอื่น ๆ ก็ล้วนแล้วแต่ได้ปฏิเสธในทำนองเดียวกันทั้งสิ้น

ที่สุด....ศาลฎีกาพัดคู่ความคดีอาชญากรสงคราม ให้มาฟังคำพิพากษา ในวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ เวลา ๑๐.๐๐ น.

ในวันนั้น ประชาชนได้พากันหลั่งไหลมาฟังคำพิพากษา เรื่องคดีอาชญากรสงครามอย่างล้นหลามและเวลาใกล้ ๆ จวนจะถึงเวลา ๑๐.๐๐ น. นั้นเอง บรรดาอาชญากรสงครามทั้งปวง อันมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม พันโทพระสารสาสน์พลขันธ์ พลโทเสรีเริงฤทธิ์ รัตนกุล พลตรีประยูร ภมรมนตรี หลวงวิจิตรวาทการ นายเพียร ราชธรรมนิเทศน์ นายสังข์ พัฒโนทัย นายฉ่ำ จำรัสเนตร ฯลฯ ก็มาถึงศาลพอดี

จอมพล ป. พิบูลสงคราม อาชญากรหมายเลข ๑ ผู้ที่ไม่รู้จักคำว่าแพ้ในแกมกีฬาการเมือง ดูมีกิริยาท่าทีเคร่งขรึมซึมเซาอยู่มาก และดูซูบซีดลงไปถนัดใจ เพราะไม่แน่ใจนักว่าตัวเองจะเป็นอย่างอาชญากรสงครามนาซี หรือจะเป็นไปในทำนองเดียวกันกับโตโจ หรือจอมพลเปแตง หรือไม่ จอมพล ป. เดินก้มหน้าก้มตาไม่ยอมสบสายตาประชาชนจำนวนพันที่มองมาด้วยความเห็นอกเห็นใจ

สำหรับพันโท พระสารสาสน์พลขันธ์นั้น หรือนักอ่านทั่วๆ ไปรู้จักกันในนาม "๕๕๕" บุคคลผู้นี้มีความชำนาญช่ำชองในวิชาเศรษฐศาสตร์อย่างหาตัวจับได้ยาก ในวันนี้ "๕๕๕" มีท่วงทีกิริยาเคร่งขรึมที่สุดว่ากันโดยธรรมดาแล้ว พระสารสาสน์พลขันธ์ ก็เป็นบุคคลที่เคร่งขรึมอยู่แล้ว (Introvert) แต่เมื่อตัวเองมากลายเป็นอาญชากรสงครามเข้าอีกเช่นนี้ ก็เลยทำให้ "๕๕๕" มีความเคร่งขรึมหนักเข้าไปอีก

สำหรับดาวบอดตัวตลกแห่งรัฐสภา คือนายฉ่ำ จำรัสเนตร ส.ส. นครศรีธรรมราช คงยิ้มแย้มแจ่มใส รื่นเริงหรรษา ดุจประหนึ่งว่าไม่มีเหตุการณ์อันร้ายแรงอันใดเกิดขึ้นกับเขา

เมื่อจำเลยอาชญากรสงคราม เข้านั่งประจำที่โดยเรียบร้อยแล้ว ตุลาการจึงออกมานั่งบัลลังก์ แล้วอ่านคำพิพากษาคดี พันโท พระสารสาสน์พลขันธ์ก่อน ขอย่อคำพิพากษาให้ท่านผู้อ่านได้ทราบ ดังนี้

"**พระราชบัญญัติ**อาชญากรสงคราม (มาตรา ๓) ซึ่งบัญญัติไว้ตอนหนึ่งว่า "ไม่ว่าการกระทำนั้น จะได้กระทำก่อนหรือหลังวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ก็ถือว่าเป็นอาชญากรสงคราม" เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า กฎหมายนี้เป็นกฎหมายย้อนหลัง ขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔ (ซึ่งระบุไว้ว่า ภายในบังคับแห่งกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหะสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ) และศาลตีความโดยระลึกถึงรัฐธรรมนูญมาตรา ๖๒ ซึ่งระบุว่า ท่านว่าผู้แทนราษฎรเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในกรณีตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้ แต่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๕๘ ได้บัญญัติว่า การพิจารณาอรรถคดี ท่านว่าเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องดำเนินตามกฎหมายในนามขององค์พระมหากษัตริย์เช่นนี้ เป็นการให้อำนาจศาลใช้กฎหมาย ศาลจึงต้องแปลความในกฎหมาย เพราะหากไม่ให้ศาลตีความแล้วไซร้ ศาลก็จะใช้กฎหมายไม่ได้ และรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๔ ก็รับรองเสรีภาพในการกระทำของบุคคลอยู่แล้ว

สรุปแล้ว เห็นว่าบุคคลจะพูด เขียน โฆษณา ฯลฯ ไม่ใช่หมายถึงได้กระทำไปแล้ว จึงมีกฎหมายออกมาบังคับภายหลัง ซึ่งมาตรา ๗ แห่งกฎหมายอาชญากรสงครามก็รับรองอยู่ ขณะที่จำเลยกระทำความผิด ไม่มีกฎหมายบังคับห้าม ถ้าจะตีความมีความผิดย้อนหลัง เป็นการขัดกับรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๔ และมาตรา ๖๑ บัญญัติไว้ว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายใด ๆ ซึ่งมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ ท่านว่า บทบัญญัตินั้นเป็นโมฆะ ดังนั้น บทบัญญัติในพระราชบัญญัติอาชญากรสงครามที่ขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ จึงเป็นโมฆะ

ศาลเห็นว่า ศาลมีอำนาจใช้กฎหมายได้ตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๕๘ และการปกครองในปัจจุบันนี้แยกอำนาจไว้ ๓ ประการคือ

๑. อำนาจนิติบัญญัติ

๒. อำนาจบริหาร

๓. อำนาจตุลาการ

ซึ่งมีอำนาจยับยั้งและกำกับเป็นการควบคุมกันอยู่ ถ้าสภาผู้แทนราษฎรออกกฎหมายขัดกับรัฐธรรมนูญ ศาลก็เป็นผู้ที่จะแสดงสาเหตุที่ขัดกันได้ พระราชบัญญัติอาชญากรสงครามนี้สภา ฯ เป็นผู้ออก จะกลับไปให้สภา ฯ ชี้ขาดไม่ได้

ศาลชี้ขาดว่า พระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม ซึ่งบัญญัติลงโทษผู้กระทำผิดก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินั้น ขัดกับรัฐธรรมนูญและเป็นโมฆะ

คดีนี้ โจทก์ฟ้องให้ลงโทษจำเลย ตามพระราชบัญญัตินี้ไม่เป็นความผิด ศาลก็ไม่มีอำนาจลงโทษจำเลยได้ จึงพร้อมกันพิพากษาให้ยกฟ้องโจทก์เสีย และปล่อยให้จำเลยพ้นข้อหาไป

ศาลได้อ่านสำนวนพันโท พระสารสาสน์พลขันธ์ เสร็จเมื่อเวลา ๑๐.๓๕ น.

จากนั้นไป ศาลได้อ่านคำพิพากษาคดีจอมพล ป. กับนายเพียร ราชธรรมนิเทศน์ นายสังข์ พัฒโนทัย โดยยกข้อวินิจฉัยในกฎหมายอาชญากรสงครามว่า เป็นการขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ และเป็นโมฆะตามที่ศาลฎีกาได้พิพากษาซึ่งพันโทพระสารสาสน์พลขันธ์เป็นจำเลยไว้แล้ว ศาลเห็นว่าคดีนี้ ไม่มีประโยชน์ที่จะฟังคดีนี้ต่อไป จึงพิจารณาพิพากษาให้ยกฟ้องจำเลยทั้ง ๓ ไป

เป็นความตื่นเต้นอย่างสุดขีด ของบุคคลที่กำลังฟังคำพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกา เพราะไม่มีใครในที่นั้น จะคิดว่ามันจะเป็นไปได้ ทุกคนเข้าใจเป็นทำนองเดียวกัน จอมพลแปลก พิบูลสงคราม อาชญากรสงครามหมายเลข ๑ ผู้ร่วมกับฝ่ายอักษะหรือ "Three Power Pacts" แม้ว่าท่านผู้นี้จะได้รอดปลอดภัยมาหลายครั้งหลายคราว เป็นต้นว่า ถูกนายพุ่ม ทับสายทอง ยิงระยะเผาขนที่ท้องสนามหลวง ก็รอดมาได้อย่างมหัศจรรย์ ถูกนายลี บุญตา คนขับรถของจอมพล ป. เอง ไล่กวดยิงบนบ้านพักในกรม ป.ต.อ. ก็รอดจากพระยามัจจุราชมาได้อีก ถูกวางยาพิษ แต่แพทย์ก็สามารถช่วยไว้ได้ แต่ทุกคนเข้าใจว่า อย่างไรเสียคราวนี้ จอมพล ป. จะมีอำนาจลึกลับ จะมีอำนาจสิ่งมหัศจรรย์ จะมีพระเจ้าองค์ใดในโลก ให้ความพิทักษ์คุ้มครองอยู่นั้น แต่คราวนี้ เห็นจะไม่มีพระเจ้าองค์ใด สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไหน อำนาจลึกลับอย่างไร คงไม่สามารถช่วยชีวิตจอมพล ป. ไว้ได้แน่ แต่ชีวิตของจอมพล ป. เหมือนมีปาฏิหาริย์ จอมพล ป. รอดจากการแขวนคอมาได้อย่างน่ามหัศจรรย์ โดยศาลฎีกาพิจารณาพิพากษาว่า กฎหมายอาชญากรสงครามเป็นโมฆะ

ในวันรุ่งขึ้น หนังสือพิมพ์ได้พากันประโคมข่าวกันอย่างครึกโครม ถึงการได้รับความเป็นอิสรภาพเพราะกฎหมายอาชญากรสงครามเป็นโมฆะ ไม่มีใครเคยคิดกันเลยว่า จอมพล ป. อาชญากรสงครามหมายเลข ๑ จะหลุดรอดจากการแขวนคอไปได้ เพราะบรรดาอาชญากรสงครามฝ่ายอักษะประเทศ แต่ละคน ก็ได้ถูกแขวนคออย่างสยดสยองเป็นระนาว

เช่นโตโจ เปแตง ริมเบนทรอป ฯลฯ แต่น่ามหัศจรรย์จริง ๆ จอมพล ป. รอดจากการแขวนคอไปได้อย่างปาฏิหาริย์ คล้ายกับจอมพล ป. มีอำนาจลึกลับ (Occult Power) อะไรอยู่ในตัวท่าน อำนาจลึกลับนี้ฝรั่งเรียกว่า "จิตเหนือสำนึก" (Super–Conscious Mind) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ประสาทที่ ๖" ทางพุทธศาสนาเรียกว่า "เจโตปริยญาณ" หรือ "อนาคตังสญาณ" ซึ่งทางนักวิทยาศาสตร์ฝรั่งพิสูจน์ว่าอำนาจลึกลับคือสิ่งเหล่านี้ คุณสมบัติเหล่านี้จะมีได้ก็แต่บุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความกล้าหาญไม่กลัวตาย มีสมาธิอย่างเยี่ยมยอด เป็นต้น

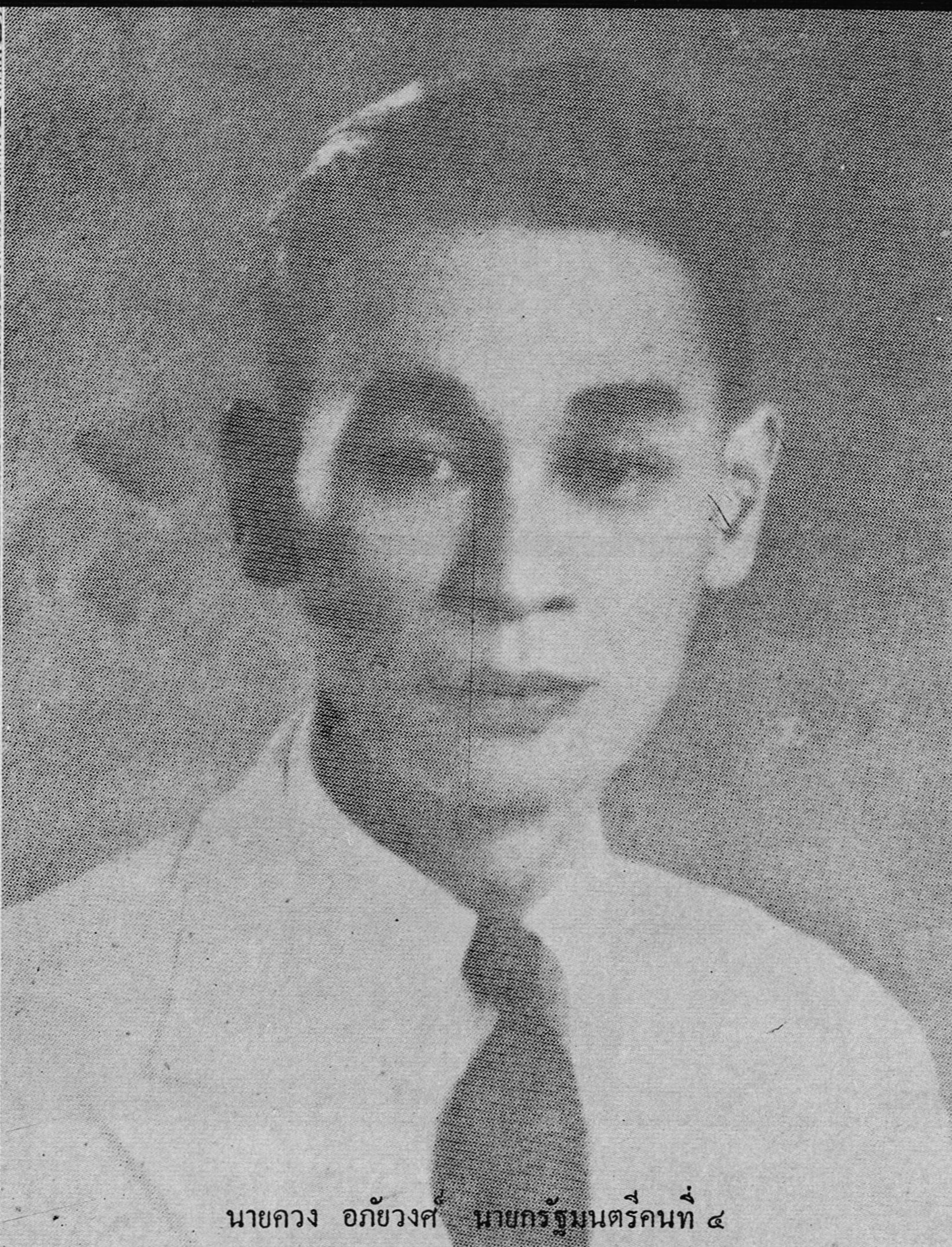
บุคคลิกลักษณะดังกล่าวนี้มีอยู่ในตัวจอมพล ป. อย่างบริบูรณ์ทีเดียว

ในการที่ศาลฎีกาพิจารณาพิพากษาคดีอาชญากรสงครามว่า กฎหมายอาชญากรสงครามเป็นโมฆะนั้น ฝ่ายเสรีประชาธิปไตย มิได้มีความคิดเนื้อข้องใจแต่ประการใด บางทีรัฐบุรุษและบุคคลสำคัญ ๆ ของฝ่ายเสรีประชาธิปไตย จะตระหนักดีว่า ในการที่จอมพล ป. ต้องดำเนินการเมืองไปในครรลอง เช่นนั้น ก็เป็นเพราะความจำเป็น และอีกประการหนึ่ง ถ้าจะกล่าวว่าประเทศไทยในสมัยจอมพล ป. นั้นก็มิได้ร่วมมือกับญี่ปุ่นอย่างล่มหัวจมท้าย จอมพล ป. ได้ใช้ความพยายามหลีกเลี่ยงอยู่ทุกกรณี ในด้านการทหารด้วยแล้ว เราเกือบจะไม่ได้ทำให้ฝ่ายเสรีประชาธิปไตย ได้รับการกระทบกระเทือนแต่ประการใด เราส่งทหารเข้าไปรบในยุทธบริเวณที่ไม่มีความหมายอะไรในทางยุทธศาสตร์ และในทางยุทธวิธี เราประกาศสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา เกือบไม่ได้รบกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเลยยิ่งนั้น จอมพล ป. ยังให้ความเมตตาอารีย์แก่เชลยของสหประชาชาติ ในประเทศไทยเป็นอย่างดี ไม่มีเชลยศึกในประเทศใดในสงครามคราวนี้ จะได้รับความโอมอ้อมอารีย์อย่างเช่นเชลยในประเทศไทย

เป็นการสมควรแล้ว ที่ประเทศไทยไม่ควรมีอาชญากรสงคราม เพราะเมื่อฝ่ายเราประกาศสถานะสงครามเป็นโมฆะ และก็ทำไมเล่า เราจึงต้องมีอาชญากรสงคราม เพราะฉะนั้น การที่ศาลพิจารณาพิพากษาว่า กฎหมายอาชญากรเป็นโมฆะ จึงเป็นการถูกต้อง

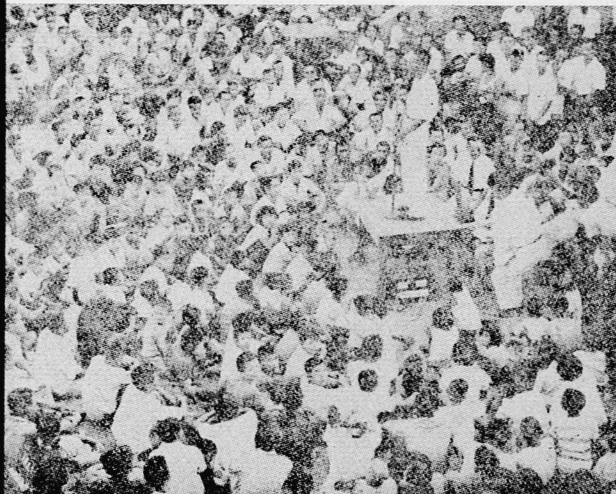
นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีคนที่ ๔

นับตั้งแต่ประชาธิปไตยเปิดฉาก ท่านมีบทบาทแสดงลครการเมืองมาโดยตลอด และเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ฝ่ายค้าน ที่ได้รับความนิยมทั่วประเทศ แม้ตัวท่านเองตายไปแล้ว แต่พรรคประชาธิปัตย์ก็ยังได้รับความนับถืออยู่เช่นเดิม

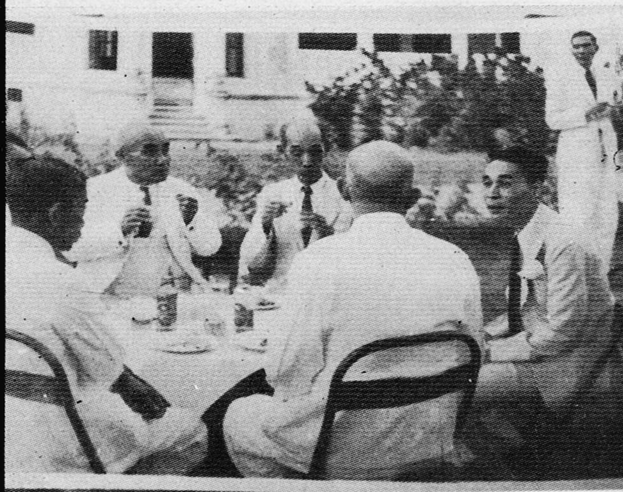
นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีคนที่ ๔

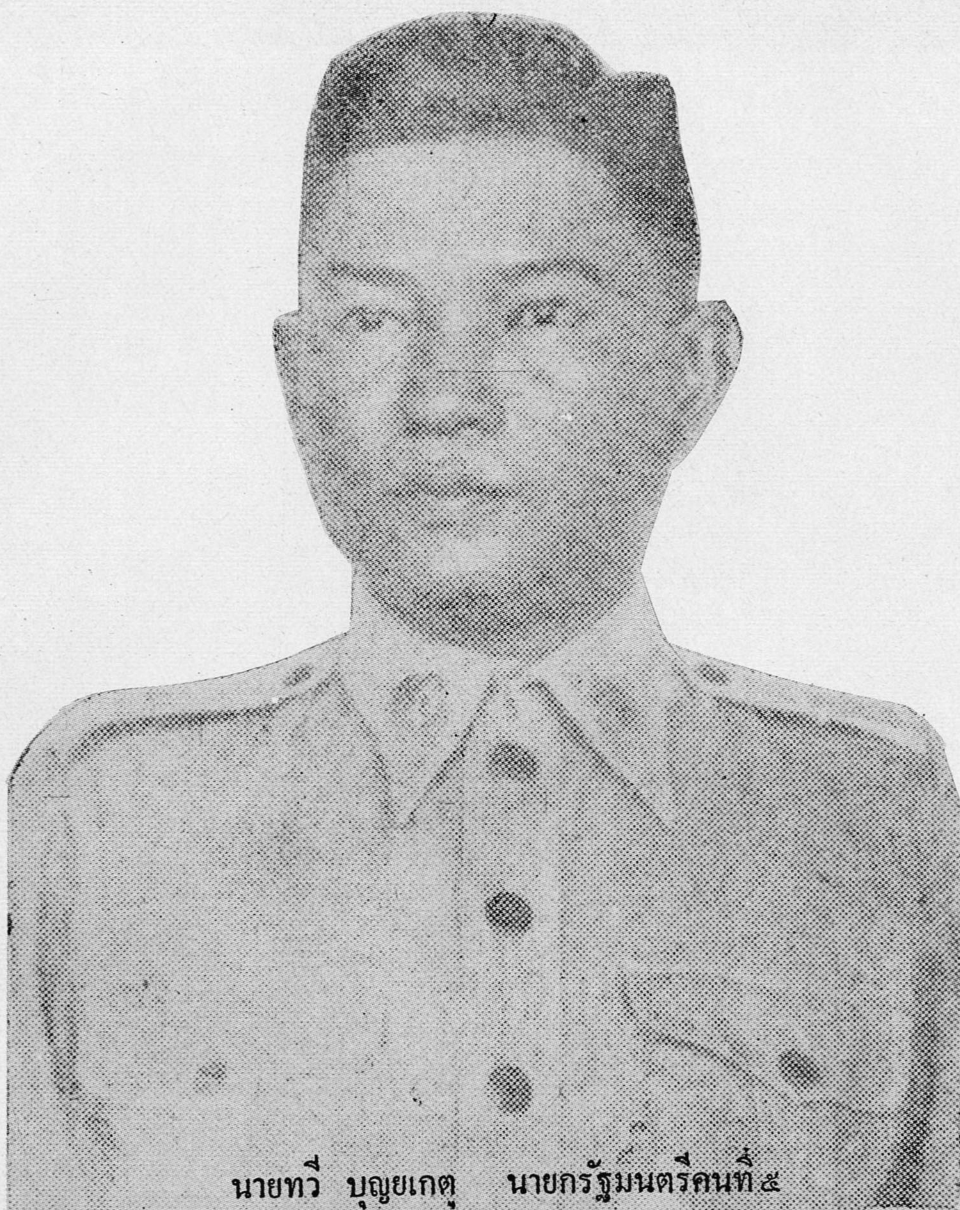
นี่เป็นภาพส่วนหนึ่งที่นายควง เป็นนายกรัฐมนตรี และออกปราศรัยหาเสียงในที่สาธารณะ
และการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ ตลอดจนการสังสรรค์ระหว่างเพื่อนฝูงอย่างเป็นกันเอง

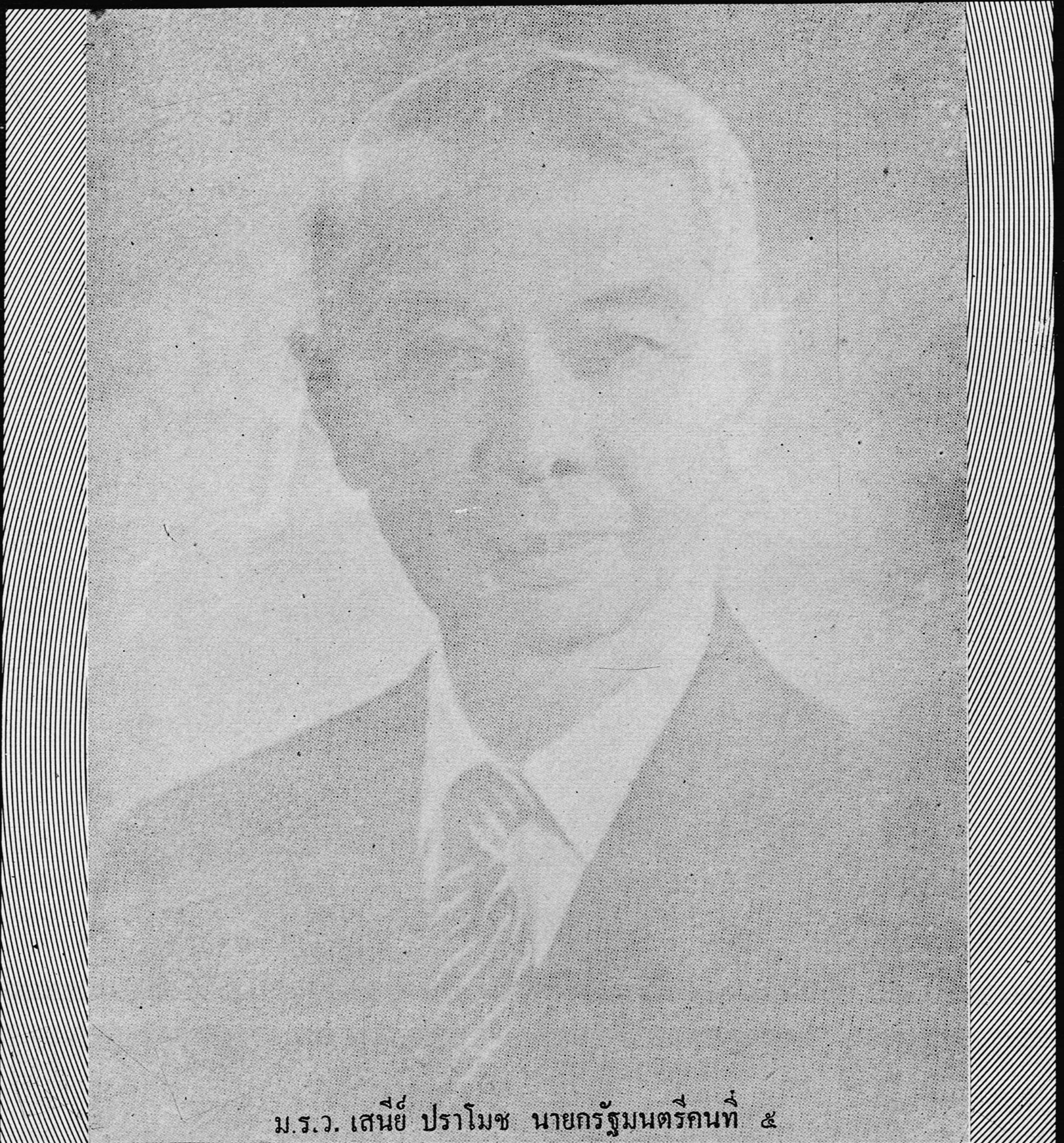
นายทวี บุญยเกตุ นายกรัฐมนตรีคนที่ ๕

นายทวี บุญยเกตุ นายกรัฐมนตรีคนที่ ๕

เมื่อมหาสงครามสงบลง ไทยประกาศสงครามเป็นโมฆะ เพื่อเปลี่ยนนโยบายทางการเมือง นายปรีดี จึงตั้งให้นายทวีเป็นนายกชั่วคราว เพื่อรอให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าเสรีไทย นอกประเทศมารับตำแหน่ง ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่เพียง ๑๗ วัน ก็ลาออก

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

นายกคนที่ ๖ ตั้งแต่ ๑๗ ก.ย ๒๔๘๘-๒๔ ม.ค. ๒๔๘๙ รวม ๔ เดือน

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีคนที่ ๕

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าเสรีไทยนอกประเทศ เข้ารับตำแหน่งนายกฯ เพื่อเปิดการเจรจากับฝ่ายพันธมิตร ขณะที่ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ได้ออกกฎหมายอาชญากร และยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อกวาดล้างพรรคพวก จอมพล ป.

นายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรี คนที่ ๗

นายปรีดี พนมยงค์ มันสมองคณะราษฎร์ มีร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และหัวหน้ากบฏวังหลวง เขาเป็นคนหนึ่งที่มีบทบาททางการเมือง จนกระทั่งกบฏวังหลวง จากนั้นนายปรีดี พนมยงค์ ก็ลี้ภัยไปอยู่ปักกิ่ง และปัจจุบันยังอยู่ในฝรั่งเศส เขายังไม่สามารถกลับเมืองไทยได้

ภาพเหตุการณ์เมื่อปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี

กำลังรับพระราชทานรัฐธรรมนูญ
ฉบับ ๒๔๘๙ เมื่อ ๙ พ.ค. ๘๙

ท่านปรี ฯ กับขบวนเสรีไทย

แก้ไขสนธิสัญญากับญี่ปุ่น
เมื่อ๘ ธ.ค. ๘๐

เดินทางไปต่างประเทศ
ปัจจุบันยังอยู่ที่ฝรั่งเศส

พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรีคนที่ ๘

เป็นรัฐมนตรีต่อจากนายปรีดีฯ เมื่อ ๒๓ ส.ค. ๘๙

ถูกรัฐประหารโดย พลโท ผิน ชุนหะวัน พลอากาศโทหลวงกาจ สงคราม
พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พลตรี เผ่า ศรียานนท์ เมื่อ ๘ พ.ย. ๙๐

พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ (ฉายา นายกลิ้นทอง) นายกรัฐมนตรีคนที่ ๘

คณะรัฐมนตรีของนายกลิ้นทอง หลวงธำรง นาวาสวัสดิ์
แถวหน้า ดร. เดือน บุนนาค หลวงเชวงศักดิ์สงคราม นายวิจิตร ลุลิตานนท์
พระยาสุนทรพิพิธ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์
แถวหลังสุด นายชิต เวชชประสิทธิ์ นายจำลอง ดาวเรือง

-๘๑-

ยุบสภาผู้แทนราษฎร

ปัญหาอันใหญ่ยิ่ง และยิ่งใหญ่ ที่กำลังเผชิญหน้า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อยู่ในเวลานั้นก็คือ ในรัฐสภามีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง ๒ ประเภทนี้ ส่วนมากยังเป็นพรรคพวกของจอมพล ป. อยู่มิใช่น้อย ประเด็นที่เป็นการแสดงให้เห็นโดยเด่นชัดก็คือ สมาชิกทั้งสองประเภทนี้ ยังเป็นพรรคพวกของจอมพล ป. นั้นก็คือ เมื่อครั้งรัฐบาลเสนอร่างพระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม ซึ่งร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ เป็นความประสงค์อันแรงกล้าของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และพวกเสรีไทยจะเอาตัวจอมพล ป. ไปแขวนคอในฐานะอาชญากรสงคราม นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะหัวหน้าเสรีไทยภายในประเทศ ได้ใช้กุศโลบายนานาปการที่จะทำให้จอมพล ป. ต้องออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และก็ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ กล่าวคือเมื่อจอมพล ป. เสนอพระราชกำหนดการจัดสร้างเพชรบูรณ์ และพุทธบุรีมณฑล โดยที่รัฐสภาซึ่งมีพวกนายปรีดีอยู่เป็นจำนวนมากในบัดนั้น รัฐสภาไม่รับหลักการแห่งพระราชกำหนดทั้งสอง เป็นสาเหตุให้จอมพล ป. ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แล้วนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้แต่งตั้งให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อจอมพล ป. หมดอำนาจลงแล้ว จากนั้นก็มุ่งกวาดล้างอิทธิพลของจอมพล ป. อย่างขนานใหญ่ ทั้งในด้านการทหารและการเมือง ยุบกองบัญชาการทหารสูงสุด และปัญหาอันสุดท้ายนั้นก็คือ คิดจะกวาดล้างสมาชิกประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๒ ให้หมดสิ้นไปจากสภาฯ

โดยนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีได้วางแผนให้เลิกล้มรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ โดยสภาผู้แทนราษฎรได้แต่งตั้งกรรมการขึ้นชุดหนึ่งขึ้นร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ จุดมุ่งหมายอันสำคัญก็คือให้เลิกบทเฉพาะกาล เลิก ส.ส. ประเภทที่ ๒ เพื่อความสำเร็จตามเป้าประสงค์อันนี้ สภาผู้แทนราษฎรในบัดนั้น จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมาธิการขึ้นชุดหนึ่งมีจำนวน ๑๕ นาย ประกอบด้วยบุคคลดังกล่าวนี้คือ

๑. *หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช*
๒. *นายดิเรก ชัยนาม*
๓. *นายเดือน บุนนาค*
๔. *นายเตียง ศิริขันธ์*
๕. *นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์*
๖. *นายปริญญา จุฑามาตย์*
๗. *นายปรีดี พนมยงค์*
๘. *นายพิชาญ บุญยงค์*
๙. *พระยามานวราชเสวี*
๑๐. *นายเยื้อน พานิชวิทย์*
๑๑. *พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ*
๑๒. *เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์*
๑๓. *หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช*
๑๔. *นายอินทร สิงหเนตร*
๑๕. *พระยาอรรถการีย์นิพนธ์*

แต่ก็ยังมิทันที่จะได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น แต่ก็บังเอิญนายควง อภัยวงศ์ ได ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม เพราะเหตุที่ของแพ้มติที่ประชุมใน

การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในยามภาวะคับขัน ที่ประชุมลงมติรับหลักการด้วยคะแนนเสียง ๖๕-๖๓ เมื่อสภาฯ รับหลักการ แต่นายควง ฯ เห็นว่าทำไม่ได้จึงได้ลาออก เป็นอันว่า การกวาดล้างอิทธิพลของจอมพล ป. ในการสร้างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่นั้น เป็นอันยุติลงไปด้วย

การโค่นล้มบัลลังก์ทางการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์ รวมทั้งมีเจตนามุ่งหมายจะแขวนคอจอมพล ป. ในฐานะอาชญากรสงครามนั้น ดูเหมือนว่าเป็นรอยแตกร้าวอันใหญ่ยิ่งให้แก่รัฐบุรุษทั้งสอง นอกจากนี้ ถ้าจะกล่าวตามลัทธิการเมืองและลัทธิเศรษฐกิจแล้ว บุคคลทั้งสองนี้ ก็มีทรรศนะที่แตกต่างกันอย่างขาวกับดำ สำหรับจอมพล ป. นั้น มีนโยบายทางการเมืองและทางเศรษฐกิจเป็นชาตินิยม สำหรับนายปรีดี มีนโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจไปในทางโซเซียลลิสต์ แต่จะเป็นโซเซียลลิสต์แบบเลนิน หรือแบบสตาลิน หรือแบบอเลกซานเดอร์ ลัสซัล อย่างไรไม่ทราบ เพราะโซเซียลลิสต์มีทางดำเนินอยู่ ๒ ทาง โซเซียลลิสต์โดยแท้จริงนั้น ยึดหลักปฏิบัติ (Revolution) เป็นสารัตถะอันสำคัญ เพราะถือว่า การปฏิวัติเท่านั้นจะบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ การแก้ไขปัญหาชุมชนจะสำเร็จเสร็จสิ้น ก็ด้วยการปฏิวัติเท่านั้น

ส่วนโซเซียลลิสต์อีกแบบหนึ่งนั้น เป็นไปตามคัลลองของอเลกซานเดอร์ ลัสซัล นักเศรษฐศาสตร์ชาวเยอรมัน ซึ่งให้ใช้ลัทธิโซเซียลลิสต์แบบวิวัฒนาการ คือใช้วิธีต่อสู้ในทางการเมืองโดยการอาศัยรัฐสภา คือไม่ทำการรุนแรงหรือหักโหม เพราะลัสซัลมีความเข้าใจในทรรศนะของเขาว่าระบบนายทุน หรือเสรีนิยมนั้น มันจะสลายตัวของมันไปเอง ตามหลักวิวัฒนาการแห่งประวัติศาสตร์

นโยบาย หรือทางเดินของโซเซียลลิสต์ทั้งสองประการนี้ นายปรีดี จะเป็นโซเซียลลิสต์แบบไหนไม่ทราบ ถึงทราบก็ไม่อยากวิจารณ์

ความเป็นปฏิปักษ์ ศัตรู ระหว่างจอมพล ป. กับนายปรีดี ในกรณีต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นนิยายโศกนาฏกรรมในทางการเมือง อันสุดแสนสยดสยองต่อมา บุคคลที่ฝักใฝ่ในตัวนายปรีดี เช่นนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายจำลอง ดาวเรือง นายถวิล อุดล

นายทองเปลว ชลภูมิ นายเตียง ศิริขันธ์ นายทวี ตเวทิกุล นายพร มลิทอง พ.ต.อ. บรรจงศักดิ์ ชีพเป็นสุข พ.ต. โผน อินทรทัต ฯลฯ

บุคคลดังกล่าวนี้ เมื่อจอมพล ป. ขึ้นบริหารประเทศอีกครั้งหนึ่งก็ถูกสังหารโหดอย่างทารุณ

ข้าพเจ้า ขอหวลมากล่าวเรื่องราวของการยุบสภา ฯ อันมีวัตถุประสงค์ที่จะกวาดล้างอิทธิพลของจอมพล ป. ให้หมดสิ้นไป

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า เมื่อคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎร เรื่องร่างพระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม ปรากฏว่า การประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันนั้น สภาผู้แทนราษฎรได้รับหลักการโดยพร้อมเพรียงกัน ต่อมาได้มีการประชุมกันอีกในวาระที่ ๒–๓ กลับปรากฏว่ามีสมาชิกผู้แทนราษฎร ทั้งประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๒ ได้มีการคัดค้าน และโต้เถียงกันอย่างรุนแรงบรรดาผู้แทนราษฎรที่มีความรู้ในทางกฎหมาย ได้คัดค้านว่า พระราชบัญญัติอาชญากรสงครามนั้น เป็นกฎหมายย้อนหลัง ผิดกฎหมายรัฐธรรมนูญ ลักษณะเช่นนี้ เป็นกฎหมายที่มีลักษณะเป็นโมฆะ

การประชุมในวันนั้น แม้ว่า กฎหมายอาชญากรสงครามจะผ่านสภา ฯ ไปได้แต่ก็ผ่านไปได้ด้วยความไม่สู้จะราบรื่นนัก

จากการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันนั้น ม.ว.ร. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีก็หาหนทางที่จะทำลายล้าง รัฐสภาเรื่อยมา ตราบใดสภา ฯ ยังมีพรรคพวกจอมพล ป. อยู่ตราบนั้น การดำเนินนโยบายทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการเมืองภายนอกหรือการเมืองภายในก็จะมิสัมฤทธิภาพเป็นไปตามความมุ่งหมายที่มีนโยบายอยู่ เพราะฉะนั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี จึงได้ตัดสินตกลงใจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเป็นการกวาดล้างเสี้ยนศัตรูให้หมดสิ้นไป นอกจากนั้น ยังเสนอแก้ไข รัฐธรรมนูญพุทธศักราช ๒๔๗๕ เสียใหม่เพื่อกวาดล้างสมาชิกประเภทที่ ๒ ซึ่งเป็นพรรคพวกของจอมพล ป. อยู่ในบัดนั้นด้วยความมุ่งหมายดังกล่าวแล้ว ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี จึงตัดสินใจยุบสภาผู้แทนราษฎรเสีย

หลังจาก ที่ได้ออกพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ก็ได้ออก คำแถลงการณ์ถึงเหตุผลในการยุบสภา ฯ ว่า

"รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พิจารณาเห็นว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปัจจุบัน ซึ่งได้รับเลือกมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ นั้น ได้มีพระราชบัญญัติขยายกำหนดเวลาให้อยู่ในตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อมาอีกถึง ๒ ครั้ง ทั้งนี้นับว่าเป็นเวลานานเกินควร ย่อมเป็นเหตุให้จิตใจ และความคิดเห็นของสมาชิกส่วนมากเหินห่างจากเจตนา และความประสงค์อันแท้จริงของราษฎร ซึ่งร่างพระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม พุทธศักราช ๒๔๘๘ มีการลงโทษกระทำก่อให้เกิดการปกครองระบอบเผด็จการกล่าวคือ ลัทธินาซี หรือฟาสซิสต์ อันเป็นระบอบการปกครอง ของผู้รุกรานทำลายสันติของโลกนั้น สภาผู้แทนราษฎรกลับลงมติไม่เห็นด้วย และให้ตัดออกเสีย การกระทำของสมาชิกแห่งสภาผู้แทนราษฎรเช่นนี้ อาจจะทำให้โลกภายนอกเข้าใจผิดว่า ประชาชนชาวไทยสนับสนุนลัทธิเผด็จการ ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นการผิดตรงกันข้ามกับความรู้สึกอันแท้จริงของประชาชนชาวไทยแล้ว ยังจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศอีกด้วย

ฉะนั้น เพื่อให้การเป็นไปตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ รัฐบาลจึงได้นำความกราบบังคมทูลขอพระกรุณาให้พระมหากษัตริย์ ทรงยุบสภา ฯ เสีย ตามความในมาตรา ๓๕ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร เพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดนี้ ได้พ้นอำนาจไป และเปิดโอกาสให้ราษฎร เลือกตั้งผู้แทนของตนใหม่ ดังพระราชกฤษฎีกาได้ประกาศมาแล้ว"

การประกาศพระราชกฤษฎีกา ยุบสภาผู้แทนราษฎรนั้น ความจริง ไม่เพียงแต่จะเป็นการกวาดล้างพรรคพวกของ จอมพล ป. แต่อย่างเดียว เพราะนับตั้งแต่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เข้ามือบังเหียนการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรีนั้น เป็นการแสดงให้เห็นท่วงทีอย่างชัดเจนว่าได้ดำเนินนโยบายการเมืองผิดพลาดไปหลายประการ เป็นต้นว่า ร่างกฎหมายอาชญากรสงครามเป็นโมฆะ และที่นับว่า ร้ายแรงที่สุดก็คือ การให้ข้าวฟรีแก่สหประชาชาติ

เดือนละสองแสนตัน มีกำหนด ๑ ปี เป็นจำนวนข้าวทั้งสิ้น ๒๔ แสนตันนับว่า เป็นจำนวนมิใช่เล็กน้อย และทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้น ประชาชนชาวไทยก็กำลังประสบกับภาวะแห่งความขาดแคลนอยู่ทั่วประเทศ และประเทศในขณะนั้น ประเทศไทยก็มีภาวะเงินเฟ้อ (Inflation) อยู่อย่างหนัก และสหประชาชาติก็มิได้เรียกร้องอะไรจากเรา เป็นการยื่นโยนให้แก่เขาเอง ดูเหมือนว่า การกระทำไปเช่นนั้น มีความหวังอยู่ประการเดียวคือ เพื่อให้เขาเห็นใจไทยเท่านั้น

แต่ความเสียหายครั้งนี้เป็นการกระทบกระเทือนอย่างยิ่งต่อมาตรฐานแห่งการครองชีพ (Standard Of Living) และยังผลให้รัฐบาลชุดต่อมา ประสบกับความยุ่งยากในการขาดแคลนข้าว และข้าวมีราคาสูงขึ้น ความผิดพลาดดังกล่าวนี้ ของหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช จึงเป็นมูลเหตุให้ไม่ได้รับความเชื่อถือจากสภาผู้แทนราษฎรชุดต่อมา

หลังจากได้ยุบสภาผู้แทนราษฎรแล้ว เราได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรทั่วพระราชอาณาจักร เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๙ ผลแห่งการเลือกตั้งครั้งนั้นปรากฏว่าแต่ละจังหวัดมีผู้แทนราษฎรดังนี้

๑.	นายโชติ คุ้มพันธ์	พระนคร เขต ๑
๒.	นายควง อภัยวงศ์	,, ,, ๒
๓.	ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช	,, ,, ๓
๔.	นายรังสฤษดิ์ เชาวนะศิริ	,, ,, ๔
๕.	ขุนชำนิอนุศาสน์	,, ,, ๕
๖.	นายปริญญา จุฑามาตย์	กระบี่
๗.	นายจำลอง ธนโสภณ	กาญจนบุรี
๘.	นายประสิทธิ์ ชูพินิจ	กำแพงเพชร
๙.	นายกระจ่าง ตุลารักษ์	ขอนแก่น เขต ๑
๑๐.	ร.ต.ท. เสวตร ชุมแสงวาปี	,, ,, ๒
๑๑.	นายทิม ภูริพัฒน์	,, ,, ๓

๑๒. นายอรัญ รยมานนท์ จันทบุรี
๑๓. นายกิจจา วัฒนสินธุ์ ฉะเชิงเทรา
๑๔. นายธรรมนูญ เทียนเงิน ชลบุรี
๑๕. นายประยูร ปานะดิษฐ ชัยนาท
๑๖. ขุนประเสริฐ สรรพกิจ ชัยภูมิ
๑๗. นายประมวล กุลมาตย์ ชุมพร
๑๘. นายประยูร วิมุกตาคม เชียงราย เขต ๑
๑๙. นายบรรณจบ บรรณสิทธิ เชียงราย เขต ๒
๒๐. นายทองอินทร์ ปัณฑรานนท์ เชียงใหม่ เขต ๑
๒๑. นายอินทร สิงหเนตร เชียงใหม่ เขต ๒
๒๒. นายสุวิชช พันธุเศรษฐ เชียงใหม่ เขต ๓
๒๓. นายเลียบ นิลระตะ ตรัง
๒๔. หลวงอรรถพรพิศาล ตราด
๒๕. นายเทียม ไชยนันท์ ตาก
๒๖. นายสอ เศรษฐบุตร ธนบุรี เขต ๑
๒๗. นายวิรัช พึ่งสุนทร ธนบุรี เขต ๒
๒๘. นายสอน บุตรโรบล นครจำปาศักดิ์
๒๙. นายสานน สายสว่าง นครปฐม
๓๐. นายพันธุ์ อินทวงศ์ นครพนม
๓๑. นายเลื่อน พงษโสภณ นครราชสีมา เขต ๑
๓๒. นายมนตรี วีระแพทย์ นครราชสีมา เขต ๒
๓๓. นายทองคำ คลังอาวุธ นครราชสีมา เขต ๓
๓๔. นายเกษม บุญศรี นครสวรรค์ เขต ๑
๓๕. นายใหญ่ ศวิตชาติ นครสวรรค์ เขต ๒
๓๖. นายวงศ์ ไชยสุวรรณ นราธิวาส

๓๗.	ร้อยตรีมงคล รัตนวิจิตร	นครศรีธรรมราช เขต ๑
๓๘.	นายคล่อง ไตรสุวรรณ	นครศรีธรรมราช เขต ๒
๓๙.	นายกุล ธรรมวงศา	หนองคาย
๔๐.	นายสมบูรณ์ บัณฑิต	น่าน
๔๑.	นายฟูม มณีวรรณ	บุรีรัมย์
๔๒.	นายสุจิตร หิรัญพฤกษ์	ปทุมธานี
๔๓.	หลวงอุปกรรัถวิถี	ประจวบคีรีขันธ์
๔๔.	นายดุสิต บุญธรรม	ปราจีนบุรี
๔๕.	นายเจริญ สืบแสง	ปัตตานี
๔๖.	นายวิโรจน์ กมลพันธ์	พระนครศรีอยุธยา เขต ๑
๔๗.	นายเยื้อน พาณิชวิทย์	พระนครศรีอยุธยา เขต ๒
๔๘.	นายชวลิต อภัยวงศ์	พระตะบอง
๔๙.	นายจำรูญ อันติมานนท์	พังงา
๕๐.	นายสมบุญ ศิริธร	พัทลุง
๕๑.	นายเพิ่ม วงศ์ทองเหลือ	พิจิตร
๕๒.	พระยาสุนทรพิพิธ	พิษณุโลก
๕๓.	นายประยูร อภัยวงศ์	พิบูลสงคราม
๕๔.	พันเอก พระยาสุรพันธ์เสนี	เพชรบุรี
๕๕.	นายเชื้อ สนั่นเมือง	เพชรบูรณ์
๕๖.	นายทอง กันทาธรรม	แพร่
๕๗.	นายชิต เวชประสิทธิ์	ภูเก็ต
๕๘.	หลวงอังคณานุรักษ์	มหาสารคาม เขต ๑
๕๙.	นายกว้าง ทองทวี	มหาสารคาม เขต ๒
๖๐.	นายบุญช่วย อัตถากร	มหาสารคาม เขต ๓

๖๑.	นายเอื้อม ทองสวัสดิ์	แม่ฮ่องสอน
๖๒.	นายประสาท ไชยะโต	ยะลา
๖๓.	นายยกเสียง เหมะภูติ	ระนอง
๖๔.	นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์	ระยอง
๖๕.	นายสิงห์ ประกาสิทธิ์	ร้อยเอ็ด เขต ๑
๖๖.	นายวิเชียร บำรุงพานิช	ร้อยเอ็ด เขต ๒
๖๗.	นายเทียม ณ สงขลา	ราชบุรี
๖๘.	นายสังคม ริมทอง	ล้านช้าง
๖๙.	นายกฤตย์ สงวนวงศ์	ลพบุรี
๗๐.	นายอินทูล วรกุล	ลำปาง เขต ๑
๗๑.	นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์	ลำปาง เขต ๒
๗๒.	นายบุญมี ตุงคนาคร	ลำพูน
๗๓.	นายร้อยตำรวจโทสงกรานต์	อุดมสิทธิ์ เลย
๗๔.	นายบูรณะ จำปาพันธ์	ศรีสะเกษ เขต ๑
๗๕.	นายผล ศิลารัตน์	ศรีสะเกษ เขต ๒
๗๖.	นายเตียง ศิริขันธ์	สกลนคร
๗๗.	นายนิสัย โรจนหัสดิน	สงขลา เขต ๑
๗๘.	นายคล้าย ละอองมณี	สงขลา เขต ๒
๗๙.	นายเจ๊ะ อับดุลลาหลังปูเต๊ะ	สตูล
๘๐.	นายกฤษณ์ บัวสรวง	สมุทรสงคราม
๘๑.	ร้อยเอกประเสริฐ สุดบรรทัด	สระบุรี
๘๒.	ขุนระดับคดี	สุโขทัย
๘๓.	ขุนขจิตสารกรรม	สิงห์บุรี
๘๔.	หลวงชาญภูเบศร์	สุพรรณบุรี

๘๕. นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร สุราษฎร์ธานี
๘๖. นายขาว ธรรมสุชาติ สุรินทร์ เขต ๑
๘๗. นายยืน สืบนุการ สุรินทร์ เขต ๒
๘๘. นายอ้วน นาครทรรพ อุดรธานี เขต ๑
๘๙. นายสงวน พรหมกาย อุดรธานี เขต ๒
๙๐. นายสุ่ม ตันติผลาผล อุตรดิตถ์
๙๑. นายพร มากวงศ์ อุทัยธานี
๙๒. นายวิรัตต์ ศุขะพันธ์ อ่างทอง
๙๓. นายเลี่ยง ไชยกาล อุบล เขต ๑
๙๔. นายฟอง สิทธิธรรม อุบล เขต ๒
๙๕. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ อุบล เขต ๓
๙๖. นายบุญมา เกษมวัน อุบล เขต ๔

-๘๒-

สนธิสัญญาสมบูรณ์แบบ

เมื่อประเทศไทยได้ประกาศว่า การประกาศสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นโมฆะ และสหรัฐอเมริกาก็ยอมรับว่า การประกาศสถานะสงครามของไทยเป็นโมฆะ เพื่อต้องการหยั่งดูทีท่าของอังกฤษ ที่จะเรียกร้องเอาความเสียหายแก่เราอย่างไรบ้างนั้น

ในกรณีดังกล่าว หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้งคณะทูตขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีพลโทศักดิ์ เสนาณรงค์ อดีตแม่ทัพภาคได้เป็นหัวหน้า นอกจากนี้ก็ยังมี พ.อ. สุรจิต จารุเสรณี รองเสนาธิการทหารบก พลเรือตรีแชน ปัจจุสานนท์ รองเสนาธิการทหารเรือ นายนาวาโท ทวี จุลทรัพย์ นายทหารเสนาธิการทหารอากาศ นายทวี ตเวทิกุล พ.อ. เนตร เขมะโยธิน นายป่วย อึ๊งภากรณ์ ร.อ. เสริมศักดิ์ เป็นต้น

การเปิดเจรจาครั้งนี้นั้น เราเปิดเจรจากัน ณ เมืองแคนดี้ แห่งประเทศลังกา การเปิดการเจรจาครั้งนี้ไม่เป็นที่ตกลงกันได้ เพราะฝ่ายอังกฤษยืนกรานอยู่แต่ว่า ประเทศไทยยังมีสถานะสงครามกับประเทศอังกฤษอยู่ และไม่ยอมรับว่า การประกาศสงครามของเรานั้น เป็นโมฆะ และยิ่งกว่านั้น อังกฤษยังเรียกร้องค่าปฏิกรรมสงครามกับเราอย่างฉกาจฉกรรจ์เกินกว่าที่เราจะตกลงด้วยได้ ดังนั้น คณะทูตจึงไม่สามารถทำความตกลงกับอังกฤษได้

เมื่อเหตุการณ์เป็นไปในรูปนี้ เราได้ตั้งทูตสันติขึ้นอีกชุดหนึ่ง โดยมี ม.จ. วิวัฒน์ไชย ไชยยันต์ เป็นหัวหน้า นอกจากนั้นก็มี นายเสริม วินิจฉัยกุล พลโท พระยาอภัยสงคราม

นายกนธีร์ ศุภมงคล พ.ต. ม.จ. อุทัย เฉลิมลาภ ร.น. พ.อ. ม.จ. ชิดชนก กฤษดากร นายประหยัด บูรณะศิริ เพื่อเปิดการเจรจากับอังกฤษอีกวาระหนึ่งที่เมืองแคนดี้ จากเมืองแคนดี้มาเปิดเจรจากันอีกที่สิงคโปร์

ระหว่างที่ประเทศไทยเปิดการเจรจาในเรื่องที่อังกฤษจะเอาอย่างไรกับเราแน่ ดูเหมือนสหรัฐอเมริกามีความสนใจในเรื่องของการเจรจาสันติภาพ อังกฤษตั้งข้อเรียกร้องค่าเสียหายกับเราอย่างรุนแรงยิ่ง บรรดาหนังสือพิมพ์ในสหรัฐอเมริกาหลายฉบับ พากันประณามและวิพากษ์–วิจารณ์สนธิสัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษว่า อังกฤษได้ตั้งข้อเรียกร้องเอากับไทยมากเกินไป

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนังสือพิมพ์ "วอชิงตันสตาร์" ได้วิจารณ์ว่ากระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา มีนโยบายที่จะส่งเสริมให้ประเทศไทยกลับมีอธิปไตยอย่างสมบูรณ์เช่นแต่ก่อน ทั้งในปัญหาการเมือง และปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่ครั้นแล้วกลับได้รับข่าวว่าอังกฤษมีนโยบายที่จะครอบครองไทย เราหวังว่า นโยบายต่างกันของอังกฤษและอเมริกา จะเป็นที่พอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย

หนังสือพิมพ์ "นิวยอร์คฮิรัลด์" ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งที่มีอิทธิพลอยู่ในสหรัฐอเมริกา ได้วิจารณ์การเรียกร้องของอังกฤษอย่างรุนแรงว่า การเรียกร้องของอังกฤษอันเกี่ยวแก่สนธิสัญญาสันติภาพนั้น ได้ตั้งข้อเรียกร้องเอากับไทยนั้นรุนแรงเกินไป อันที่จริงแล้ว รัฐบาลอังกฤษควรจะลดหย่อนผ่อนปรนลงมาบ้าง ในฐานะที่คนไทยมีเจตนาดีต่อสหประชาชาติจริง ๆ มาแต่ไหนแต่ไรแล้ว

หนังสือพิมพ์ "นิวยอร์คไท" กล่าวยืนยันถึงนโยบายของสหรัฐ ฯ ซึ่งมีอยู่แก่ไทยว่าสหรัฐอเมริกามีความปรารถนาจะให้ประเทศไทยมีเอกราช และเสรีภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองโดยสมบูรณ์ เพราะฉะนั้น จึงขอร้องให้อังกฤษลดหย่อนข้อเรียกร้องอันค่อนข้างหนักนั้นลงเสียบ้าง เพื่อให้ไทยมีโอกาสอยู่ร่วมกับสหประชาชาติต่อไปกับเขาบ้าง

หนังสือพิมพ์ "นิวยอร์คไท" ได้ให้ความเห็นต่อไปว่า

"อังกฤษเรียกร้องให้ไทยส่งข้าว เป็นจำนวนถึง ๑ ล้าน ๕ แสนตัน ให้แก่ประเทศต่าง ๆ ในภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อังกฤษได้เปิดเผยที่เจรจานี้หลังจากที่นายแอดจิสัน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาแถลงว่า อเมริกาได้ยื่นมือเข้าไปเกี่ยวข้องในการเจรจาระหว่างอังกฤษกับไทย ครั้งหนึ่ง คำเรียกร้องที่ปรับข้างต้น และในข้ออื่นๆ ซึ่งอังกฤษได้เสนอมานั้น เป็นสิ่งที่ขัดแย้งของสหรัฐอเมริกา รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้พยายามที่จะไม่ให้ทั้งสองฝ่ายลงนามตกลงอย่างหนึ่งอย่างใด ระหว่างที่รัฐบาลอังกฤษและสหรัฐอเมริกากำลังดำเนินการเจรจากันอยู่ เพื่อหาทางประนีประนอมในการขัดแย้งกันอยู่นี้ รัฐบาลอเมริกันไม่ให้รัฐบาลอังกฤษ เรียกร้องข้าวจากประเทศไทยดังกล่าว เพราะไม่ถือหลักปฏิบัติมา แต่ความพยายามของอเมริกาไร้ผล ดังนั้น อเมริกาขอให้อังกฤษลดหย่อนข้อเรียกร้องลงเสียบ้าง และขอให้ประเทศไทยส่งข้าวไม่เกิน ๘ แสนตัน แต่ก็ได้ปรากฏว่าประเทศไทยได้ส่งข้าวไปยังดินแดนอังกฤษที่ต้องการถึง ๒ แสน ๔ หมื่นตันแล้ว รัฐบาลอังกฤษได้เสนอให้ผู้แทนอังกฤษ อเมริกาและไทยตัดสินการใช้ข้าวเป็นหนี้สงคราม อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประเทศไทยขาดแคลนข้าวมาก อังกฤษอาจต้องรับผิดชอบที่ได้ตกลงไว้

การเจรจาระหว่างไทยและอังกฤษนั้น เราจะเห็นได้ว่า สหรัฐอเมริกาได้เข้าแทรกแซงอยู่ตลอดเวลา บรรดาหนังสือพิมพ์ของสหรัฐอเมริกา ก็พากันวิพากษ์วิจารณ์และตำหนิติเตียนข้อเรียกร้องของอังกฤษอย่างรุนแรง ความมุ่งหมายของอเมริกานั้น ก็เพื่อเป็นการป้องกันมิให้อังกฤษเรียกร้องค่าเสียหายจากไทยรุนแรงเกินไป เพราะถ้าหากปล่อยให้อังกฤษเรียกร้องเอาตามความพอใจแล้ว เอกราชทางการเมือง เอกราชทางเศรษฐกิจของไทย และเศรษฐกิจการค้าทั่วไปจะทรุดโทรม ภาวะที่ได้เกิดขึ้นแก่ไทยเช่นนั้น เป็นการกระทบกระเทือนต่อการค้าของอเมริกาในอนาคต ถ้าจะพิจารณาดูแล้ว อเมริกามีความหมายมั่นปั้นมืออย่างเอาจริงเอาจังว่า จะยึดตลาดการค้า การเศรษฐกิจในประเทศไทยไว้เป็นของตัวเอง เพราะหากไทยเสียเอกราช และอยู่ภายใต้อาณัติของอังกฤษแล้ว สหรัฐอเมริกาก็จะเสียตลาดไปทั้งประเทศ เพราะดังนั้น ไม่ว่าในกรณีใด ๆ อเมริกาจะยอมให้ไทยเสียเอกราช หรือยอมให้อังกฤษเรียกค่าเสียหายจนเป็นสาเหตุให้เกิดเศรษฐภัยขึ้นในประเทศไทยนั้น ย่อมจะเป็นไปไม่ได้เลยทีเดียว

การเจรจาระหว่างอังกฤษและไทยกำลังดำเนินอยู่นั้น สหรัฐอเมริกาก็ยื่นคำขาดไปยังอังกฤษเป็นใจความว่า มิให้อังกฤษและไทยเซ็นสัญญากัน โดยอเมริกันมิได้รู้เห็นด้วย เพราะ

การเซ็นสัญญาระหว่างอังกฤษกับไทยนั้น เป็นการขัดผลประโยชน์ของอเมริกาที่มีอยู่ในประเทศไทย และให้รอลงนามในสัญญานั้นไว้ก่อน จนกว่าอเมริกาจะเห็นว่า สนธิสัญญานั้นเป็นการสมควรแล้ว แก่การเรียกร้องค่าเสียหายในประเทศไทย

หลังจากที่อเมริกาได้ยื่นคำขาดไปยังอังกฤษ–ไทยแล้ว อังกฤษยอมแก้ไขสนธิสัญญาบางประการตามคำเรียกร้องของสหรัฐ แต่ถึงกระนั้นก็ดี อเมริกาก็ยังเห็นว่า คำเรียกร้องของอังกฤษนั้น ลดความรุนแรงลงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

นายหลุย ดีเมอร์ นักเขียนของสำนักยูไนเต็ดเพรสส ได้วิจารณ์ว่า หลังจากอังกฤษได้ใคร่ครวญความเห็นของสหรัฐอเมริกาแล้ว ก็ได้ยอมแก้ไขข้อเรียกร้องบางอย่างในสนธิสัญญาสันติภาพกับประเทศไทย สิ่งที่อังกฤษได้แก้ไขไปแล้วนั้น ทางการในกรุงวอชิงตันเห็นว่า เป็นเรื่องที่จะช่วยพิทักษ์รักษาเอกราชทางเศรษฐกิจของไทย แม้กระทั่งกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ยังไม่เป็นที่พอใจในสนธิสัญญาฉบับนี้ก็ตาม แต่เป็นเรื่องเกี่ยวโยงโดยตรงกับนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ซึ่งค่อย ๆ ปรากฏเป็นรูปร่างขึ้นช้า ๆ การกระทำของสหรัฐอเมริกาในเรื่องอันเกี่ยวกับประเทศไทยนี้ เป็นการแสดงให้เห็นได้ว่า สหรัฐอเมริกามีนโยบายที่จะส่งเสริมอิสรภาพแก่ประเทศเล็ก ๆ แทนที่จะปล่อยให้ประเทศเล็ก ๆ ด้อยพัฒนาต้องเผชิญกับสถานการณ์วิกฤติการณ์ในทางเศรษฐกิจ อันจะเป็นผลกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาในอนาคต

ระหว่างที่การเจรจากำลังดำเนินอยู่ ปรากฏว่า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีจะมีความคิดเห็น หรือทรรศนะอย่างไรไม่ทราบ ได้ประกาศโครมครามออกมาว่า เพื่อเป็นการบรรเทาความอดอยากของพลโลกในขณะนั้น ประเทศไทยมีความยินดีจะให้ข้าวแก่สหประชาชาติเดือนละ ๒ หมื่นตัน มีกำหนดเวลา ๑ ปี ทั้งที่ในเวลานั้นปริมาณข้าวภายในประเทศก็มีอยู่อย่างไม่เพียงพอกับการเสนอและสนองอยู่แล้ว (Demand–Supply) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งราคาข้าวในเวลานั้นก็สูงอยู่แล้ว

พฤติการณ์เช่นนั้นของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี จะเป็นความโง่หรือความฉลาดก็ตาม แต่การกระทำเช่นนั้นเราเข้าใจเอาว่า คงจะเป็นความมุ่งหมายที่จะให้สหประชาชาติเห็นว่า ไทยเป็นประเทศที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่นเสมอ ไทยประกอบไปด้วยความเมตตาอารีย์ ไทยเป็นเมืองแห่งมนุษยธรรม และเป็นประเทศที่รักความสงบ อันมีหลักพุทธศาสนาเป็นมาตรฐานอันสำคัญ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพื่อประโยชน์ที่ว่า ต้องการที่จะให้สหประชาชาติเห็นใจไทย และเกิดความสงสารไทย

แต่ อนิจจา!

นั่นเป็นแต่เพียงความเข้าใจของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เท่านั้น แต่สำหรับสหประชาชาติอาจเห็นว่าเป็นความโง่บัดซบของนายกรัฐมนตรีไทย เพราะการดำเนินนโยบายเช่นนั้นของหม่อมไม่ได้เกิดประโยชน์อะไรขึ้นเลย นอกจากไทยต้องยอมเซ็นสนธิสัญญาสมบูรณ์แบบด้วยการเรียกร้องค่อนข้างจะรุนแรงไม่มีการลดลาวาศอก แต่ด้วยสหรัฐอเมริกามีความปรารถนาที่จะสถาปนาเอกราชทางการเมือง และเอกราชทางเศรษฐกิจโดยสมบูรณ์ให้แก่ไทยจะเพื่อประโยชน์อันใดนั้นก็ช่างเถิด แต่ก็เป็นประโยชน์อย่างยิ่งให้ไทยรอดพ้นวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจเท่าที่ควรจะเป็นไปได้

ข้าพเจ้าไม่เข้าใจเลยว่า เป็นเพราะเหตุใดหม่อมเสนีย์จึงได้กระทำไปเช่นนั้น เพราะเป็นการกระทบกระเทือนต่อภาวะแห่งการครองชีพ และทำให้ราคาข้าวสูงขึ้น ผลจากการกระทำเช่นนั้น มันไม่ได้ทำให้อังกฤษและเครือ จักร วรรดิ ของ อัง กฤษ ลด หย่อน ผ่อน ผันการเรียกร้องลงมาเลย

หลังจากที่ผู้แทนไทย คือ ม.จ. วิวัฒนไชย ไชยยันต์ และนายเดนิง ที่ปรึกษาทางการเมืองของพลเรือเอก ลอร์ดหลุยส์ เมาแบตแตน รวมทั้งผู้แทนฝ่ายอินเดีย คือ นายอาเนย์

ได้ตกลงเซ็นสัญญาเลิกสถานะสงครามระหว่างประเทศกันเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ปรากฏว่า ทางวิทยุ บี.บี.ซี และหนังสือพิมพ์อังกฤษได้แสดงความชื่นชมยินดี ถึงกับกล่าวว่า ข้อตกลงไทยกับอังกฤษนั้น เป็นข้อตกลงที่มิได้มีการเรียกร้องอะไรเลย และจะไม่เป็นการกระทบกระเทือนต่อปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ประเทศไทยไม่ถึงกับจะต้องอดอยากหรือมีการขาดแคลนเกิดขึ้น และว่า ในเวลาอีกไม่ช้านี้ การสถาปนาความสัมพันธ์ในทางการทูตระหว่างไทยกับอังกฤษ ก็จะได้เริ่มขึ้น จากนั้นไป สันถวไมตรีระหว่างไทยและอังกฤษ ก็จะกลับคืนเข้าสู่สันติภาพต่อไป

แต่อย่างไรก็ดี หนังสือพิมพ์ "โปสต์" แห่งกรุงวอชิงตันกลับมีความเห็นตรงกันข้ามกับวิทยุ บี.บี.ซี. และหนังสือพิมพ์อังกฤษหนังสือพิมพ์ "โปสต์" กล่าวว่า ความลำบากที่ประสบในการปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นมีอยู่ ๒ ประการ ประการแรก ไทยจะต้องส่งข้าวจำนวน ๑,๕๐๐,๐๐๐ ตัน ให้แก่สหราชอาณาจักร ในเมื่อข้าวที่เหลือใช้ของไทยในขณะนี้มีอยู่เพียง ๗๕๐,๐๐๐ ตันเท่านั้น

หนังสือพิมพ์ "โปสต์" กล่าวต่อไปอีกว่า เงื่อนไขที่ไทยจะต้องไม่ทำการจำหน่ายข้าว, ดีบุก, ยาง และไม้สักออกนอกประเทศ เว้นแต่จะได้รับคำอำนวยจากคณะกรรมการผสมหรือองค์การใด ๆ ที่ทำการแทน

และนี่เอง ประเทศอังกฤษได้ "Blockade" (บีดอ่าว) ทางเศรษฐกิจแก่ประเทศไทยอย่างกระดิกกระเดี้ยวแทบไม่ไหว และจากสนธิสัญญาสมบูรณ์แบบนี้ ทำให้สถานการณ์เศรษฐกิจของไทยเกิดวิกฤติการณ์ภายในประเทศอย่างรุนแรง ทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้นประเทศไทยได้เกิดภาวะเงินเฟ้อ (Inflation) อย่างฉกาจฉกรรจ์

ทั้ง ๆ ที่หนังสือพิมพ์อเมริกาแทบทุกฉบับ ได้กล่าวคำตำหนิติเตียนสนธิสัญญาสมบูรณ์แบบว่า เป็นสนธิสัญญาที่ได้แก้ไขแล้วตามความเห็นชอบของสหรัฐ ฯ แต่ถึงกระนั้นก็ดี ก็ยังมีการเรียกร้องและบีบบังคับอย่างรุนแรงอยู่นั่นเอง

ในการเซ็นสนธิสัญญาสมบูรณ์แบบ ระหว่างไทยกับอังกฤษนั้น หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้เปิดให้มีการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นใจความว่า

"เอกราชของไทยที่เป็นห่วงกันอยู่อย่างหนักหนานั้น เป็นอันรับรองได้ว่า เอกราชของเรายังมีอยู่อย่างสมบูรณ์ รัฐบาลอังกฤษและรัฐบาลอินเดีย มีความยินดีที่จะสนับสนุนให้ไทยได้มีโอกาสเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ และไทยตกลงรับผิดชอบในการพิทักษ์รักษา และคืนในสภาพไม่เสื่อมเสียในบรรดาทรัพย์สินสิทธิและผลประโยชน์ทุกชนิดของอังกฤษในประเทศไทยและการใช้จ่ายทดแทน เพื่อความพินาศหรือบุบสลาย

คำว่า "ทรัพย์สิน สิทธิและผลประโยชน์" ให้กินความตลอดไปถึงทรัพย์สินทางราชการของรัฐบาลอังกฤษและอินเดีย ทรัพย์สินที่ได้โอนกรรมสิทธิหลังสงครามที่ได้อุบัติขึ้น บำนาญที่ให้แก่ชนชาติอังกฤษ สต๊อคดีบุก ไม้สักและโภคทรัพย์อื่น ๆ เรือและท่าเทียบ สัญญาเช่า สัมปทานเกี่ยวแก่ดีบุก ไม้สัก และอื่น ๆ ให้ไว้แก่ห้างและเอกชนอังกฤษ ในวันที่ ๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑ และยังคงสมบูรณ์อยู่ในวันนั้น"

หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ อันเกี่ยวแก่สนธิสัญญาสมบูรณ์แบบต่อไปว่า

"รัฐบาลไทยจะไม่ตัดคลองข้ามอาณาเขตไทย เชื่อมมหาสมุทรอินเดียกับอ่าวไทย โดยรัฐบาลอังกฤษมิได้เห็นพ้องด้วยก่อน และไทยรับว่า โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ โดยการเอาข้าวไว้ให้เพียงพอแก่ความต้องการ ภายในประเทศของไทยแล้ว จะจัดให้มีข้าวสารในกรุงเทพ ฯ โดยไม่คิดมูลค่า เพื่อให้องค์การแห่งราชอาณาจักร ให้แจ้งให้ทราบนั้น ใช้ประโยชน์ได้เป็นปริมาณเท่ากับข้าวสาร

ที่เหลือ ซึ่งสะสมไว้และมีอยู่ในประเทศไทย ณ บัดนี้ แต่ไม่เกิน ๑ ล้าน ๕ แสนตัน เป็นอย่างมาก หรือตกลงกันให้เป็นข้าวเปลือก หรือข้าวกล้องในปริมาณที่มีค่าเท่ากันก็ได้”

เมื่อได้ให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ไปแล้ว หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ก็ได้ออกคำแถลงการณ์ให้ประชาชนทราบแห่งความเป็นไป แห่งการลงนามเลิกสถานการณ์ศึก ณ สิงคโปร์ เพราะในขณะนั้น ประชาชนคอยเงี่ยหูฟังอยู่ตลอดเวลาว่า โชคชะตากรรมของไทยจะเป็นไปในรูปใด ทำนองใด เพราะคนไทยมีความห่วงใยอยู่ว่า เราจะถูกคิดบัญชีอย่างเยอรมัน ญี่ปุ่น หรือไม่ ? และเราจะต้องเสียเอกภาพหรือไม่

นอกจากการเซ็นสัญญากับอังกฤษแล้ว เรายังต้องเซ็นสัญญากับออสเตรเลีย ในทำนองนี้อีกด้วย

เพื่อเป็นหลักประวัติศาสตร์ ข้าพเจ้าขอนำเอาสัญญาสมบูรณ์แบบมาลงให้ท่านผู้อ่านได้รับทราบไว้ด้วย

สัญญาสมบูรณ์แบบ มีข้อความโดยละเอียดดังนี้

ข้อ ๑ รัฐบาลตกลงว่า จะบอกเลิกปฏิเสธบรรดากระบวนการเนื่องจากประกาศสงคราม อันได้กระทำเมื่อ ๒๕ มกราคม ค.ศ. ๑๙๔๒ ดังกล่าวแล้วข้างต้น และจัดขบวนการทางนิตินัยบัญญัติการปกครอง เพื่อให้เป็นผลแก่การปฏิเสธนั้น

ข้อ ๒ รัฐบาลแถลงว่า โมฆะบรรดาการที่นับว่าได้อาณาเขตแห่งบริติช ที่ประเทศไทยได้ทำหลังจากวันที่ ๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑ กับบรรดาหลักสิทธิ์ สิทธิทรัพย์สิน และผลประโยชน์ ซึ่งรัฐบาลไทย หรือคนในบังคับไทยได้มาในอาณาเขตดังกล่าวหลังจากวันที่ว่านั้น รัฐบาลตกลงว่า จะจัดกระบวนทางนิติบัญญัติที่จำเป็น เพื่อให้เป็นผลตามข้อแถลงข้างบนนี้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

(ก) การยกเลิกแถลงว่า เป็นโมฆะ ตั้งแต่บรรดากระบวนการทางนิติบัญญัติ และทางการปกครองอันสมควร ซึ่งนับว่าเป็นการผนวก หรือร่วมเข้าภายในประเทศไทยแห่งอาณาเขตบริติช ซึ่งกระทำหลังวันที่ ๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑

(ข) จะถนอมบรรดาเจ้าหน้าที่ทหารไทย ตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน หรือฝ่ายทหารผู้มีอำนาจออกจากอาณาเขตบริติชตลอดในบรรดาข้าราชการ และคนชาติไทย ซึ่งได้เข้าไปในอาณาเขตเหล่านี้ หลังจากที่นับว่าได้ผนวก หรือร่วมเข้าในประเทศไทยแล้ว

(ค) จะให้ค่าทดแทน หรือความพินาศ หรือความสลายแห่งทรัพย์สิน สิทธิ และผลประโยชน์ในอาณาเขตเหล่านั้น อันเกิดขึ้นจากที่ประเทศไทยยึดครองอาณาเขตเหล่านั้น

(ง) จะไถ่ถอนเป็นเงินสเตอร์ลิง จากทุนสำรองสเตอร์ลิงที่มีอยู่ อันเจ้าหน้าที่บริติชได้เก็บรวบรวมไว้ในอาณาเขตบริติช ที่ประเทศไทยยึดครอง ภาพหลังวันที่ ๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑

ข้อ ๓ รัฐบาลตกลงว่า จะยอมรับผิดชอบในการพิทักษ์รักษา และคืนในสภาพที่ไม่เสื่อมเสียบรรดาทรัพย์สิน สิทธิ และผลประโยชน์ทุกชนิดของฝ่ายบริติชในประเทศไทย และในการใช้ทดแทน เพื่อในความพินาศ หรือความบุบสลายที่ได้รับ คำว่า "ทรัพย์สิน สิทธิ และผลประโยชน์" ให้กินความรวมตลอดถึงทรัพย์สินทางราชการของรัฐบาลแห่งราชอาณาจักร์ และรัฐบาลอินเดีย ทรัพย์สินที่โอนกรรมสิทธิ หลังจากที่สงครามได้อุบัติขึ้นบำนาญที่ให้แก่ชาติอังกฤษ ดีบุก ไม้สัก และโภคทรัพย์อื่นๆ เรือและท่าเทียบ และสัญญาเช่าและสัมปทานเกี่ยวแก่ดีบุก ไม้สัก และอื่นๆ ซึ่งให้ไว้แก่ห้างร้าน และเอกชนบริติช ก่อนวันที่ ๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑ และยังสมบูรณ์อยู่ในวันนั้น

ข้อ ๔. รัฐบาลไทยตกลงว่า จะเลิกการพิทักษ์ธุรกิจ การธนาคารและการพาณิชย์ฝ่ายบริติชยอมให้กลับดำเนินกิจธุระต่อไป

ข้อ ๕. รัฐบาลตกลงว่า จะยอมรับผิดโดยบวกดอกเบี้ย ตามอัตราส่วนร้อยที่สมควรในการใช้เงินค้างจ่ายเกี่ยวกับเงินกู้ และเกี่ยวกับการใช้เงินบำนาญเต็มจำนวน ตั้งแต่วันที่หยุดใช้เงินตามระเบียบ

ข้อ ๖. รัฐบาลไทยยอมรับนับถือว่า กระบวนเหตุการณ์ในสงครามกับญี่ปุ่น แสดงให้เห็นความสำคัญของประเทศไทย เนื่องในการป้องกันมลายา พม่า อินเดีย และอินโดจีน และความมั่นคงของมหาสมุทรอินเดีย และเขตแคว้นแปซิฟิคตะวันตกเฉียงใต้ และรัฐบาลตก

ลงว่า จะร่วมมือเต็มที่ในบรรดาข้อตกลง เพื่อความมั่นคงระหว่างประเทศ ซึ่งองค์การสหประชาชาติ หรือคณะมนตรีความมั่นคงแห่งองค์การนั้น เห็นชอบแล้ว หากจะเกี่ยวเนื่องถึงประเทศไทย และเฉพาะอย่างยิ่ง ในบรรดาข้อตกลงเพื่อความมั่นคงระหว่างประเทศ ซึ่งหากจะเกี่ยว หรือเขตแคว้นนั้น ๆ

ข้อ ๗. รัฐบาลไทยรับว่า จะไม่ตัดคลองข้ามอาณาเขตไทยเชื่อมมหาสมุทรอินเดียกับอ่าวไทย โดยรัฐบาลแห่งราชอาณาจักร มิได้เห็นพ้องด้วยก่อน

ข้อ ๘. รัฐบาลตกลงว่า จะจัดการกระบวนการที่จะกระทำได้ เพื่อกลับสถานการณ์ขาเข้าและขาออกระหว่างประเทศไทยฝ่ายหนึ่ง กับอาณาเขตบริติชที่ใกล้เคียงอีกฝ่ายหนึ่ง และจะยึดถือและรักษานโยบายฐานเพื่อนบ้านที่ดี ในส่วนที่เกี่ยวกับเดินเรือข้ามฝั่ง

ข้อ ๙. รัฐบาลไทยรับว่า จะเจรจากับรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรโดยเร็วที่สุดที่จะกระทำได้ เพื่อทำสนธิสัญญาการพาณิชย์ และการเดินเรือฉบับใหม่ โดยอาศัยถ้อยทีถ้อยใช้หลักการในขั้นต่อไปนี้เป็นมูลฐาน

ข้อ ๑๐. รัฐบาลไทยรับว่า จะเจรจากับรัฐบาลอินเดียโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ เพื่อทำสนธิสัญญาการพาณิชย์และการเดินเรือฉบับใหม่ โดยอาศัยถ้อยทีถ้อยใช้หลักการในขั้นต่อไปนี้เป็นมูลฐาน

๑. ระหว่างที่ยังมิได้ทำสนธิสัญญา และอนุสัญญาดังกล่าวในข้อ ๙ และ ข้อ ๑๐ข้างบนนี้ และภายใต้บังคับแห่งวรรค (๒) ของข้อนี้ รัฐบาลไทยรับว่า จะถือตามบทบัญญัติแห่งสนธิสัญญาการพาณิชย์ และการเดินเรือ ซึ่งลงนามกัน ณ กรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๓๗ กับทั้งรับว่า นอกจากสนธิสัญญานั้นจะอนุญาตให้กระทำได้โดยชัดแจ้ง จะมิใช้กระบวนการใด ๆ บังคับอันเป็นการอาศัยเหตุสัญชาติ หรือผลประโยชน์ทางพาณิชย์ หรืออุตสาหกรรมฝ่ายบริติช จากการมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจและการค้าของไทย หรือกระบวนการใด ๆ ที่บังคับให้รักษาไว้ซึ่งสต๊อคหรือส่วนสำรองที่เกินกว่าปฏิบัติกันอยู่โดยปกติในการพาณิชย์เดินเรือ อุตสาหกรรม หรือการธุรกิจ

๒. คำมั่นสัญญาของรัฐบาลไทย ดังกล่าวข้างบนนี้

(ก) ไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ ได้ตามแต่จะได้ตกลงกันในเวลาใด ๆ ระหว่างรัฐบาลสหราชอาณาจักร หรือรัฐบาลอินเดีย แล้วแต่กรณีกับรัฐบาลไทย

(ข) นอกจากจะได้ยืดเวลาออกไปด้วยความตกลงพร้อมกัน จะเป็นอันตกไป ถ้าหากว่าสนธิสัญญา และอนุสนธิสัญญาดังกล่าวในข้อ ๙ และ ข้อ ๑๐ ไม่ได้กระทำกันภายในกำหนดเวลา ๓ ปี นับตั้งแต่วันใช้ความตกลงนี้

๓. ความในข้อนี้ไม่ถือว่า เป็นการตัดทางที่จะให้ผลปฏิบัติ ซึ่งให้ประโยชน์อนุเคราะห์เท่าเทียมกัน แต่คนชาติและภาระธุระของสหประชาชาติทั้งหมด หรือแต่ชาติหนึ่งชาติใด

ข้อ ๑๑. รัฐบาลรับว่า จะมีส่วนร่วมในข้อตกลงระหว่างประเทศทั่วไปใด ๆ เกี่ยวแก่ดีบุก หรืออีกอย่างซึ่งอนุโลมตามหลักการเกี่ยวกับข้อตกลงว่าด้วยโภคภัณฑ์ตามองค์การสหประชาชาติ หรือคณะมนตรีเศรษฐกิจและการสังคมแห่งองค์การนั้น จะได้ตกลงกัน

ข้อ ๑๒. จนกระทั่งวัน ซึ่งจะเป็นวันเดียวหรือต่างวันกันได้ แต่ต้องไม่ช้ากว่าวันที่ ๑ กันยายน ค.ศ. ๑๘๔๘ ถ้ารัฐบาลไทยรับว่า นอกจากจะได้เป็นไปตามคำอำนวยการขององค์การเศรษฐกิจที่จะจัดตั้งขึ้นเพื่อการนั้นแล้ว จะห้ามบรรดาการส่งข้าว ดีบุก ยาง ไม้สักออกนอกประเทศ และจัดระเบียบการค้า และเรื่องการผลิตโภคภัณฑ์เหล่านี้

ข้อ ๑๓. รัฐบาลรับว่า โดยเร็วที่สุดพอจะทำได้ โดยให้เอาข้าวไว้เพียงพอแก่ความต้องการภายในของไทยแล้ว จะจัดให้มีข้าวสารกรุงเทพ ฯ โดยไม่คิดมูลค่า เพื่อให้องค์การที่รัฐบาลแห่งราชอาณาจักร จะได้แจ้งให้ทราบนั้น ใช้ประโยชน์ได้เป็นปริมาณเท่ากับข้าวสารส่วนที่เหลือซึ่งสะสมไว้ และมีอยู่ในประเทศ ณ บัดนี้ แต่ไม่เกินหนึ่งกับกึ่งล้านเป็นอย่างมาก หรือจะตกลงกันเป็นข้าวสารเปลือกหรือข้าวสารกล้อง ในปริมาณอันมีเท่ากันก็ได้ เป็นที่ตกลงกันว่า จำนวนข้าวสารอันแน่นอนที่จะจัดให้มีไว้เพื่อใช้ประโยชน์ได้ตามความในข้อนั้น องค์การดังกล่าวข้างต้นจะเป็นผู้กำหนด และข้าวสาร ข้าวเปลือก หรือข้าวกล้อง ที่ส่งตามความในข้อนี้ จะอนุโลมตามมาตรฐานคุณภาพอันเป็นที่ตกลงกันตามที่เจ้าหน้าที่ดังกล่าว จะได้กำหนด

ข้อ ๑๔. จนกระทั่งวันที่ไม่ช้าไปกว่าวันที่ ๑ กันยายน ค.ศ. ๑๙๔๗ รัฐบาลตกลงว่า จะจัดให้องค์การข้าวดังกล่าวในข้อ ๑๓ และข้อ ๑๔ ใช้ประโยชน์ได้ในข้าวทั้งหมด อันเป็นส่วนที่เหลือจากความต้องการภายในของประเทศ ข้าวที่ว่านี้ นอกจากข้าวที่ส่งมอบโดยไม่คิดมูลค่า ตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ในข้อ ๑๔ นั้น จะได้ส่งให้โดยวิธีองค์การพิเศษ ดังกล่าวในข้อ ๑๑ และข้อ ๑๔ จะได้แจ้งให้ทราบ และตามราคาที่กำหนดด้วยความตกลงกับองค์การนั้น ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงราคาข้าวที่กำหนดด้วยความตกลงกับองค์การนั้น ให้คำนึงถึงราคาทั้งที่ควบคุมในเขตแคว้นอื่น ๆ ในอาเซีย ซึ่งส่งข้าวออกนอกประเทศ

ข้อ ๑๕. รัฐบาลไทยจะให้สายการเดินอากาศฝ่ายพลเรือนแห่งจักรภพประชาชาติบริติชได้รับผลปฏิบัติโดยความตกลงอันจะได้เจรจากับรัฐบาลแห่งสมาชิกของจักรภพประชาชาติบริติชในเรื่องการจัดตั้ง บำรุงรักษา และเดินสายการเดินอากาศเป็นระเบียบประจำซึ่งให้ประโยชน์อนุเคราะห์ไม่น้อยกว่าที่ได้แลกเปลี่ยนกันในกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๓๗

ข้อ ๑๖. รัฐบาลไทยรับว่าจะทำความตกลงกับรัฐบาลแห่งสหราชอาณาจักร และรัฐบาลอินเดียต่างฝ่ายต่างบำรุงรักษา ๆ ที่ฝังศพสงคราม ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่การจัดตั้งถาวรและการดูแลภายหน้าแห่งที่ฝังศพสงครามของฝ่ายบริติชกับฝ่ายอินเดีย และที่ฝังศพสงครามของฝ่ายไทยในอาณาเขตของแต่ละฝ่าย

ข้อ ๑๗. รัฐบาลตกลงถือว่า ยังคงใช้อยู่ซึ่งบรรดาสนธิสัญญาสองฝ่าย ระหว่างสหราชอาณาจักรกับประเทศไทย ตามแต่รัฐบาลแห่งราชอาณาจักร หรือรัฐบาลอินเดียจะได้ระบุแล้วแต่กรณีภายใต้ข้อบังคับข้อแก้ไขใด ๆ ที่รัฐบาลแห่งสหราชอาณาจักร หรือรัฐบาลอินเดียจะแจ้งให้ทราบ และถือว่า สนธิสัญญาใด ๆ ซึ่งมิได้กล่าวระบุดังกล่าวนั้น เป็นอันยกเลิกไป

ข้อ ๑๘. รัฐบาลตกลงถือว่า ยังคงใช้อยู่ระหว่างสหราชอาณาจักรกับประเทศไทยและระหว่างอินเดียกับประเทศไทย บรรดาสนธิสัญญา อนุสัญญา หรือความตกลงหลายฝ่ายซึ่งทำไว้ก่อนวันที่ ๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑

(ก) ที่ประเทศไทยและสหราชอาณาจักร หรืออินเดีย แล้วแต่กรณีเป็นภาคีอยู่ในเวลานั้น และคงเป็นภาคีอยู่

(ข) ที่สหราชอาณาจักร หรืออินเดีย แล้วแต่กรณี เป็นภาคีอยู่ในขณะนั้น และยังเป็นภาคีอยู่ แต่ประเทศไทยมิได้เป็นภาคี ทั้งนี้ รัฐบาลสหราชอาณาจักร หรือรัฐบาลอินเดียจะได้แจ้งให้รัฐบาลไทยทราบเมื่อได้รับคำแจ้งความดังกล่าว รัฐบาลจะได้จัดการว่าที่เป็นไปโดยทันทีตามความในสนธิสัญญา อนุสัญญา หรือความตกลงดังกล่าว ซึ่งประเทศไทยมิได้เป็นภาคีผู้ทำสัญญาอยู่นั้น เมื่อเข้าเป็นภาคี หรือเข้าเป็นภาคีไม่ได้ ก็จะได้ปฏิบัติให้เป็นผลตามบทบัญญัติแห่งหนังสือสัญญานั้น ๆ ในส่วนที่เกี่ยวแก่สหราชอาณาจักร หรืออินเดีย แล้วแต่กรณี โดยวิธีนิติบัญญัติ หรือการปกครอง ตามแต่จะเหมาะสม รัฐบาลตกลงด้วยว่าจะสนองตามข้อแก้ไขใด ๆ ในหนังสือสัญญานั้น ๆ ซึ่งหากจะได้ใช้บังคับตามข้อกำหนด แห่งตราสาร หลังจากวันที่ว่านั้น

ข้อ ๑๙. ในระหว่างที่ยังไม่ได้รับให้เป็นภาคี แห่งองค์การระหว่างประเทศไทย ซึ่งตั้งขึ้นภายหลังวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๑๙๔๑ อันเป็นองค์การสหราชอาณาจักร หรืออินเดียเป็นสมาชิกอยู่ รัฐบาลตกลงว่า จะปฏิบัติตามข้อผูกพันธะใด ๆ ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องด้วยองค์การนั้น ๆ หรือเอกสารที่จัดตั้งองค์การนั้น ๆ ขึ้น ตามแต่รัฐบาลสหราชอาณาจักร หรือรัฐบาลอินเดีย แล้วแต่กรณี จะได้ระบุในเวลาใด ๆ

ข้อ ๒๐. โดยคำนึงถึงคำมั่นสัญญา ซึ่งรัฐบาลไทยให้ไว้ข้างบนนี้ รัฐบาลแห่งราชอาณาจักร และรัฐบาลอินเดียตกลงว่า สถานการณ์สงครามเป็นอันสิ้นสุดลง และจะดำเนินการโดยทันทีในอันที่จะกลับเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทย และแลกเปลี่ยนการทูตกัน

ข้อ ๒๑. รัฐบาลแห่งสหราชอาณาจักร และรัฐบาลอินเดียรับรองด้วยว่า จะสนับสนุนที่ประเทศไทยสมัครเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ

ข้อ ๒๒. ภาคีผู้ทำสัญญาตกลงกันว่า คำว่า **"บริติช"** ในความตกลงนี้

(๑)เมื่อใช้แก่บุคคลธรรมดา หมายความว่า บรรดาคนในบังคับของสมเด็จพระมหากษัตริย์แห่งบริเตนใหญ่ ไอร์แลนด์ และอาณาจักรบริติชแห่งทะเลทั้งหลาย จักรพรรดิแห่งอินเดีย ตลอดจนบรรดาบุคคลในความอารักขาของสมเด็จพระมหากษัตริย์

(๒) เมื่อใช้แก่อาณาเขต หมายความว่าอาณาเขตใด ๆ ในอธิปไตย อธิราชย์ อารักขา หรืออาณัติของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ์ แล้วแต่กรณี

(๓) เมื่อใช้แก่นิติบุคคล หมายความว่า บรรดานิติบุคคล ซึ่งได้รับสถานะภาพเช่นนั้น จากกฎหมายที่ใช้อยู่ในอาณาเขตใด ๆ ดังกล่าวแล้ว และ

(๔) เมื่อใช้แก่ทรัพย์สิน สิทธิ หรือผลประโยชน์ หมายความว่า ทรัพย์สิน สิทธิ หรือผลประโยชน์ของบุคคลดังได้ระบุไว้ (๑) หรือ (๒) ข้างบนนี้ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๒๓. ความตกลงนี้ ใช้แต่บัดนี้เป็นต้นไป

เพื่อเป็นพยานแก่การนี้ ผู้ลงนามข้างท้ายนี้ ได้ลงนามและได้ประทับตราความตกลงไว้เป็นสำคัญ

ทำรวมกันเป็นสามฉบับ เป็นภาษาอังกฤษ ณสิงคโปร์ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๙

-๘๓-

นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี

การเลือกตั้งผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้ผ่านไปแล้ว บุคคลที่อยู่ในข่ายสายตาของประชาชนในการเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น ก็มีการโจษจรรย์อยู่หลายคนเหมือนกัน บุคคลแรกที่ประชาชนโจษจรรย์กันมากก็คือ นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และเจ้าของเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติที่ถูกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยามโนปกรณ์นิติธาดา พระยาทรงสุรเดช พระยาศรีวิสารวาจา พระยาราชวังสัน ฯลฯ กล่าวหาโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดีว่า เป็นเค้าโครงการทำนองเดียวกันกับโครงการคอมมูนิสต์ ในการที่มีประชาชนโจษจรรย์ขานกล่าวไปในทำนองเช่นนั้นอาจเป็นด้วยว่า นายปรีดี พนมยงค์ เป็นคลังมันสมอง ขุมบัญญา หรือ "Braintrusts" ของคณะราษฎรเป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยภายในประเทศ ทำการต่อต้านญี่ปุ่น รวมทั้งวางแผนการณ์โค่นล้มบัลลังก์ของจอมพล ป. ให้ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และที่กล่าวขวัญสรรเสริญกันมากนั้นก็คือเป็นที่ปรึกษานายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี เพื่อหากลไกและวิธีการ ให้ไทยหลุดพ้นจากการพ่ายแพ้สงคราม และนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ร่างคำประกาศว่า สถานะสงครามเป็นโมฆะ จากคุณงามความดีของนายปรีดีดังกล่าวนี้จึงเป็นความปรารถนาต้องการ ของ ประชาชนที่ จะให้นายปรีดี พนมยงค์ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่นายปรีดี พนมยงค์ กลับปฏิเสธ ไม่ยอมเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ในการที่นายปรีดี พนมยงค์ ไม่ยอมเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในชั้นต้นนั้น ไม่ใช่นายปรีดี ไม่อยากเป็นนายกรัฐมนตรี แต่เห็นจะเป็นเพราะว่า อาจไม่เป็นการเหมาะสมกับสถานการณ์เช่นนั้น ประการแรกก็คือว่า การเป็นนายกรัฐมนตรีของนายปรีดีอาจเกิดความไม่สงบขึ้นได้ เพราะพรรคพวกของจอมพล ป. ที่ยังมีความปรารถนาดีอยู่ ประการต่อมาก็คือนายปรีดี พนมยงค์ มีทรรศนะและอุดมคติหนักไปในทางคอมมูนิสต์และถ้าหากว่า นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับการแต่งตั้งให้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ อาจนำเอาโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติอันมีลักษณะเป็นคอมมูนิสต์ ตามคำกล่าวหาว่าเป็นโครงการคอมมูนิสต์ มาใช้ก็ได้ และที่ร้ายไปกว่านั้นก็คือพวกเจ้าและนิยมเจ้า นายทุนขุนคลังพ่อค้าพาณิชย์ นักธุรกิจ ธนาคารซึ่งไม่ชอบทั้งตัวนายปรีดี และโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี อยู่แล้ว นับตั้งแต่วันปฏิวัติเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ก็เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีบุคคลเหล่านั้น อาจคิดทำการปฏิวัติก็ได้ และสถานการณ์เมืองในบัดนั้น ก็ยังไม่มีบรรยากาศอันแจ่มจรัสชัชวาลย์เท่าใดนัก จอมพล ป. พิบูลสงคราม แทนที่จะถูกแขวนคอเหมือนอย่างอาชญากรสงครามฝ่ายอักษะประเทศ แต่กลับรอดพ้นเป็นอิสรภาพไป โดยศาลฎีกาพิจารณาพิพากษาว่า พระราชบัญญัติอาชญากรสงครามเป็นโมฆะ

พฤติการณ์ดังกล่าวนี้ นายปรีดี พนมยงค์ รู้สึกหวั่นไหวอยู่เหมือนกัน เพราะอย่างไรก็ดี จอมพล ป. นั้นยังคงมีความเจ็บแค้นอยู่ในการหักหลังของนายปรีดี และจอมพล ป. ก็ยังมีอิทธิพลในด้านการทหารไม่เสื่อมคลาย ถ้าจอมพล ป. จะคิดทำการปฏิวัติ รัฐประหารแล้ว ก็ไม่มีอะไรที่นายปรีดี จะทำการต่อต้านได้ เพราะนายปรีดีไม่มีกำลังทหารสนับสนุนประชาธิปไตยในประเทศไทยนั้น เป็นประชาธิปไตยในระบบทหาร หมายความว่า บุคคลที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทยนั้น จะต้องได้รับการสนับสนุนจากทหารอยู่เสมอ เรายังมิได้เป็นประชาธิปไตยอย่างอังกฤษ ญี่ปุ่น หรือประเทศประชาธิปไตยทั้งหลายในโลก ที่มีกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นประชาธิปไตยทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัย แต่รัฐธรรมนูญในประเทศไทยตั้งแต่ฉบับแรกจนถึงฉบับปัจจุบันทุกวันนี้ หาใช่เป็นรัฐธรรมนูญของปวงชนไม่ แต่เป็นรัฐธรรมนูญของปัจเจกชนบ้าง คณะชนบ้าง ถ้ารัฐธรรมนูญเป็นของปวงชน เป็นประชาธิปไตยทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัยแล้ว ใครจะเป็นนายกรัฐมนตรี ใครจะเป็นรัฐบาลนั้น ก็แล้วแต่ประชาชน

ให้ความสนับสนุนแก่พรรคการเมืองพรรคใด ที่ได้รับเลือกจากประชาชนมากที่สุดเข้าไปในรัฐสภา หัวหน้าของพรรคการเมืองพรรคนั้นๆ ก็จัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ

แต่ประชาธิปไตยของเราไม่ได้เป็นเช่นนั้น เราไม่ยอมให้ประเทศไทยเป็นประชาธิปไตย เรามีรัฐธรรมนูญที่มีหลักการโน้มเอียงไปในทำนองคณาธิปไตยและเอกาธิปไตย เราพอจะเป็นประชาธิปไตยกับเขาบ้าง ก็มักเกิดการปฏิวัติรัฐประหาร ก็กลับคืนเข้าสู่ประชาธิปไตยมืดบอดต่อไป บางคนลงโทษรัฐธรรมนูญว่าไม่ดีด้วยประการต่างๆ บางคนก็วิจารณ์ว่าประชาธิปไตยแบบกรีก โรมัน หรือประชาธิปไตยแบบยุโรป ใช้ไม่ได้ ต้องใช้รัฐธรรมนูญแบบไทย ๆ อันที่จริงนั้นความวุ่นวายในประชาธิปไตยการเมือง และประชาธิปไตยประชาคม (เศรษฐกิจ) ไม่เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญอะไรมากนัก มันเกี่ยวแก่สปิริตของนักการเมืองไม่มีอุดมคติ ไม่มี "Altruism" (ความรักชาติ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม) เขาไม่ได้ปฏิวัติจิตใจของตัวเองเสียก่อน เขาก้าวขึ้นสู่เวทีการเมืองด้วยความโลภ ด้วยการอยากเป็นใหญ่ เป็นโต ต้องการมีอำนาจ ต้องการเกียรติชื่อเสียง ต้องการความร่ำรวย ไม่มีนักปฏิวัติ หรือนักการเมืองคนใดที่จะยอมเสียสละ หรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

นี่แหละ เป็นมูลเหตุอันสำคัญว่า เป็นเพราะเหตุใด ประเทศไทยจึงเป็นประชาธิปไตยไม่ได้ ทั้งๆ ที่นักปฏิวัติรัฐประหาร ไม่เคยให้ประชาธิปไตย แก่คนไทยเลย

ประการที่สำคัญอย่างยิ่งนั้นก็คือการที่นายปรีดี พนมยงค์ กระโดดเข้าเล่นการเมืองในขณะนั้น ก็เป็นการไม่เหมาะสมกับสถานะเหตุการณ์ เพราะตัวนายปรีดีไม่ได้เป็นสมาชิกประเภท ๒ บุคคลที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ควรจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้นในทรรศนะของนายปรีดีเห็นว่า เป็นการสมควรแล้วที่ นายควง อภัยวงศ์ สมควรจะเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น และก็ไม่เป็นการยากเย็นอะไรนักที่จะกำจัดนายควงออกไป เพราะสมาชิกในรัฐสภานั้นก็ล้วนแล้วแต่เป็นพรรคพวกของ นายปรีดีแทบทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้เอง นายปรีดี จึงปฏิเสธในการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งนี้

กับหนังสือพิมพ์ที่เข้าไปสัมภาษณ์ นายปรีดี พนมยงค์ ได้เปิดเผยในการที่ตัวเองไม่ยอมเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีว่า เพราะมีสุขภาพไม่สมบูรณ์ และตัวเองมิได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ แต่อย่างไรก็ดี นายปรีดีกล่าวว่า จะขอเวลาตรึกตรองดูก่อนว่า จะเป็นการสมควรหรือไม่ ในการที่จะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งนี้ และจะให้คำตอบที่แน่นอนแก่หนังสือพิมพ์ในโอกาสต่อไป

แต่แล้วในที่สุด นายปรีดี พนมยงค์ ก็ปฏิเสธไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทั้ง ๆ ที่นายปรีดีก็มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี เพราะนายปรีดีเห็นว่ารัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้ดำเนินนโยบายผิดพลาดไปมากมายหลายประการ ในการเซ็นสนธิสัญญาสมบูรณ์แบบ และมอบข้าวฟรีให้แก่สหประชาชาติถึงเดือนละ ๒ แสนตัน ปัญหาอันนี้เป็นผลให้ราคาข้าวในท้องตลาดสูงลิ่วไปทีเดียว สำหรับสนธิสัญญาสมบูรณ์แบบก็ผูกมัดไทยอย่างกระดิกกระเดี้ยวไม่ไหว ตามความจริงแล้ว การดำเนินการทางการทูตในช่วงระยะนั้น ได้เป็นไปอย่างอ่อนแอที่สุด ทั้ง ๆ ที่สหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนอยู่ตลอดเวลา แต่มาดแม้นว่า ทางการทูตของเราในเวลานั้น ผู้ประสิทธิภาพเข้มแข็งแล้ว เข้าใจว่า สนธิสัญญาสมบูรณ์แบบ คงจะไม่รุนแรงถึงขนาดนี้ แต่สหรัฐอเมริกาไม่พยายามแทรกแซแล้ว อังกฤษคงเล่นงานเราอย่างย่ำแย่แน่นอน แต่ไทยยังโชคดีอยู่ ที่ยังมีสหรัฐอเมริกาหนุนหลังและคอยป้องกัน เพื่อมิให้ไทยได้รับการกระทบกระเทือนมากนักในทางเศรษฐกิจ

นอกจากการปฏิเสธของนัก "Radical socialism" (ปรีดี) แล้วในขณะเดียวกันนั้น ก็ได้มีบุคคลทั่ว ๆ ไปกล่าวขวัญถึงบุคคลอื่น ๆ อีกหลายคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น ได้มีวิพากษ์–วิจารณ์ถึง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายควง อภัยวงศ์ และ นายดิเรก ชัยนาม ด้วย

สำหรับ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้พากันวิจารณ์ว่า เป็นการดำเนินนโยบายผิดพลาดในการเจรจาสนธิสัญญาสมบูรณ์แบบ และเป็นผู้ไม่เด็ดขาดในการที่จะแก้ไขสถานการณ์วิกฤติในทางเศรษฐกิจในขณะนั้น จึงเป็นบุคคลที่ไม่เหมาะสมกับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น

กับหนังสือพิมพ์ที่เข้าไปในสัมภาษณ์ ม.ร.ว. เสนีย์ ประโมช ได้ให้ทรรศนะในการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งนี้ว่า ถ้าหากเป็นความประสงค์ของรัฐสภา ในการที่จะให้ท่านเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป ท่านก็ไม่อาจปฏิเสธความปรารถนาดีเช่นนั้นได้ แต่ถ้าจะกล่าวโดยน้ำใสใจจริงแล้ว สำหรับตัว ม.ร.ว เสนีย์ ปราโมชนั้นไม่อยากเป็น และมีความประสงค์ใคร่จะให้บุคคลที่มีสมรรถภาพเข้าบริหารประเทศ เพราะเป็นธรรมดาเหลือเกินว่าประเทศ ภายหลังมหาสงครามโลกสงบนั้น ย่อมจะต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ อย่างที่จะหลีกเลี่ยงเสียมิได้ ด้วยเหตุนี้ บุคคลที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น นายควงจะเป็นบุคคลเข้มแข็งมีความสามารถจัดเจนจริง ๆ ในด้านรัฐศาสตร์ และเศรษฐกิจ

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ต่อไปว่า

งานของชาติในอนาคตมีปัญหามากหลาย ที่รัฐบาลจะต้องจัดทำโดยด่วนตัวอย่างเช่นปัญหาการเงิน การเศรษฐกิจ การต่างประเทศ ซึ่งปัญหาทั้งหลายเหล่านี้ เราจะจับต้นชนปลายกันอย่างเต็มความสามารถทีเดียว ส่วนว่าจะเลือกใครขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ทั้งนี้ก็แล้วแต่ผู้แทนราษฎร ผมเข้าใจว่าสภาผู้แทนราษฎรจะได้ใช้ดุลพินิจคิดใคร่ครวญให้เหมาะสมเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติในอนาคต

ในตอนท้าย แห่งการให้สัมภาษณ์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช กล่าวย้ำอย่างหนักแน่นว่า

"ผมไม่เป็นห่วงดอกครับเรื่องตำแหน่งนายก ฯ เพราะผมเคยได้ตั้งปณิธานไว้ก่อนแล้ว โดยมีเอกสารหลักฐานยืนยันว่า ผมไม่ต้องการตำแหน่งการเมือง แต่ที่ผมต้องมารับตำแหน่งเช่นนี้ ก็เพราะความจำเป็นทางการเมืองมาบังคับผม ซึ่งก็ควรจะพอกันที "

สำหรับนายควง อภัยวงศ์ ผู้เทอดทูนระบบเสรีนิยม (Liberal) *คือลัทธินิยมปัจเจกชนนิยม* (Individualism) *หรือลัทธิปล่อยตามบุญตามกรรม* (Laieser Faire) *หรือ*

ลัทธิที่ให้เอกชนประกอบการเศรษฐกิจไปโดยเสรี รัฐบาลไม่ควรเข้าทำการแทรกแซงแข่งขันกับเอกชนหรือเข้าลักษณะที่ว่า ใครมือยาวสาวได้สาวเอา ใครมือสั้นก็นับวันแต่จะตาย หรือนายทุนก็คือพวกเทวดา คนยากจน คนจนก็เหมือนหมา หรือเหมือนเปรต ท่านผู้นี้ได้ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ว่า ผมไม่มีความปรารถนาหรือกครับ ที่จะให้คนดีของกรุงศรีอยุธยาเข้าบริหารประเทศ เพื่อเป็นการแก้ไขภาวะวิกฤติการณ์ในปัจจุบันนี้

นายควง อภัยวงศ์ จอมจักรพรรดิ์แห่งเสรีนิยม กล่าวให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ต่อไปอีกว่า

"ถ้าเขาตั้งให้ผมเป็นนายกรัฐมนตรีหรือครับ ผมก็ต้องรับนะซิ จะเป็นจะตายอย่างไร ก็ต้องว่ากันให้ถึงที่สุด แต่ในใจของผมแล้วละก็ มีความมุ่งหมายเหมือนอย่างคนอื่น คืออยากได้อาจารย์ปรีดี"

ผู้แทนหนังสือพิมพ์ ได้ซักถามถึงลู่ทางของชาติในอนาคตว่าจะเป็นไปในรูปใดนั้น นายควง ฯ ตอบโพล่งโดยทันทีว่า

"มืดมน สถานการณ์ในประเทศไทยนี้เปรียบแล้วก็ไข้หนัก ขั้นตรีทูตทีเดียวแหละคุณ สภาผู้แทนราษฎรเป็นเจ้าของไข้หนัก จะเลือกหมอไหนรักษาก็แล้วแต่สภา ฯ เพราะคนไข้รายนี้ถึงอนาคตจะต้องมีการผ่าตัดกันทีเดียว"

ในขณะที่ทั้งหนังสือพิมพ์ และประชาชน กำลังวิพากษ์ วิจารณ์กันอย่างเอิกเกริกอึงอลอยู่นั้น ปรากฏว่า หนังสือพิมพ์ "Siam The Cross Roads" ได้ลงข่าววิจารณ์ถึงการเป็นนายกรัฐมนตรีของเรา เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบว่า เขาวิจารณ์เรื่องการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีของเราว่าอย่างไร

บุคคลที่ถูกหนังสือพิมพ์ "Siam The Cross Roads" วิจารณ์นั้นก็คือ นายดิเรก ชัยนาม และนายควง อภัยวงศ์ ข้อความที่หนังสือพิมพ์ "Siam The Cross Rods" วิจารณ์มีข้อความดังนี้

นายควง อภัยวงศ์ ผู้นี้เป็นมิตรอันสนิทของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นนักศึกษาในประเทศฝรั่งเศส เป็นผู้ที่รู้จักกันว่าเป็นคนพูดโผงผาง ส่วนนายดิเรก ชัยนามนั้น คือพวกฝ่ายลัทธิเสรีนิยมที่ได้ถูกหลวงพิบูลสงคราม ยกย่องให้ได้รับตำแหน่งสูง โดยที่แสดงให้เห็นว่า ตนก็นับถือลัทธินี้อยู่ด้วยเหมือนกัน ในขณะที่นายดิเรก ชัยนาม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศในสมัยหลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี นายดิเรก ได้รับการต้อนรับจากคณะทูตานุทูตที่มาประจำประเทศไทย เนื่องด้วยเป็นผู้มีมรรยาทอันงาม และด้วยความปรีชาสามารถ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอันสำคัญที่มีอายุน้อยที่สุด นายดิเรกได้เคยไปศึกษาในประเทศอังกฤษเป็นเวลาเพียงปีหนึ่ง หรือสองปีเท่านั้นแต่มิตรภาพ และความรู้สึกเลื่อมใสในประเทศนั้น ได้มีอยู่เป็นอันมาก"

หนังสือพิมพ์ "Siam The Cross Roads" กล่าววิจารณ์ต่อไปว่า

"ในระยะแรก ๆ บุคคลทั้งสองได้ปฏิบัติงานร่วมกันในรัฐบาลหลวงพิบูล ฯ อยู่ แล้วต่อมานายควงได้แยกออก เท่าที่ทราบก็คือว่า มีความคิดเห็นไม่ลงรอยกันในเรื่องการเป็นประธานสภา ฯ ส่วนนายดิเรกนั้นเล่า ในชั้นต้นได้ถูกญี่ปุ่นประณามว่า เป็นเครื่องมือของกระทรวงว่าการต่างประเทศ และถูกหลวงพิบูล ฯ ให้ไป.เป็นเอกอัครราชทูตประจำกรุงโตเกียว ซึ่งไม่ต้องสงสัยว่า งานของท่านผู้นี้ จะไม่ถูกญี่ปุ่นควบคุมโดยใกล้ชิดต่อจากนั้น ท่านก็ต้องเดินทางกลับเข้ามาประเทศไทย และกลับเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าไม่เคยสงสัยเลยแม้แต่น้อยที่ความบริสุทธิ์ใจของท่านผู้นี้ ข้าพเจ้าเป็นผู้รักท่าน และเฝ้าดูท่านในฐานะรัฐบุรุษหนุ่มผู้มีอนาคตอันแจ่มใส หากแต่พฤติการณ์แวดล้อมแรงเกินไป"

หนังสือพิมพ์ "Siam Cross The Roads" ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของอังกฤษ ได้กล่าวยกย่องสรรเสริญ นายดิเรก ชัยนาม เสียอย่างเลิศลอยฟ้า เพราะนายดิเรก ชัยนาม เป็นผู้สนับสนุนนโยบายของอังกฤษตลอดมา และยังมีความนิยมชมชื่นในหนังสือของปราชญ์ อดัม สมิธ นักเศรษฐศาสตร์ ชาวอังกฤษเป็นผู้รจนาขึ้น หนังสือเล่มนั้นมีชื่อว่า "The Wealth Of Natinos" ถ้าหาก นายดิเรก ชัยนามได้เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษ ทั้งในด้านการเมืองและการเศรษฐกิจ จะเป็นที่สนิทเสน่หาเป็นอย่างยิ่ง

ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเป็นการพิจารณาการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีนั้น ได้สิ้นสุดยุติลงเป็นเอกฉันท์พร้อมเพียงกัน ให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีคำประกาศพระบรมราชโองการ แต่งตั้งให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๙ โดยมีคณะรัฐมนตรีร่วมบริหารดังนี้

๑. พระยาศรีวิสารวาจา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๒. หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๓. พระสุทธิอรรถนฤมนตร์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๔. พลโทชิต มั่นศิลป สินาดโยธารักษ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๕. พระยาอัชราชทรงสิริ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๖. พลโทหลวงเกรียงศักดิ์พิชิต เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๗. นายประจวบ บุนนาค เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๘. นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๙. พันตรีควง อภัยวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๑๐. พระยาศรีธรรมาธิเบศร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๑๑. พลอากาศตรีมุนี มหาสันทนะเวชยันต์รังสฤษฎ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

๑๒. นายศรีเสนา สมบัติศิริ เป็นรัฐมนตรีว่าการมหาดไทย

๑๓. พระตีรณสารวิศวกรรม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๔. นายชม จารุรัตน์ รัฐมนตรี

๑๕. พันเอกน้อม เกตนุติ ,,

๑๖. นายเลียง ไชยกาล ,,

๑๗. หลวงอังคณานุรักษ์ รัฐมนตรี
๑๘. นายสุวิชช พันธุเศรษฐ ,,
๑๙. นายใหญ่ ศวิตชาติ ,,
๒๐. นายฟอง สิทธิธรรม ,,

มีผู้วิจารณ์กันว่า การฟอร์มรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์นั้น อยู่ภายใต้อาณัติของนายปรีดี พนมยงค์ แต่หากถ้าจะได้พิจารณาคณะรัฐมนตรีทั้งคณะของนายควง ฯ แล้ว กลับปรากฏว่า ไม่มีลูกพรรคของนายปรีดีเข้าร่วมทำการสังฆกรรม การเมืองแม้แต่คนเดียว นายปรีดีและนายควงจะเข้าร่วมสังฆกรรมกันได้อย่างไร ในเมื่อนายควงนิยมชมชอบอดัมสมิธ ริการ์โด บาสติอาร์ต ฯลฯ อันเป็นคณาจารย์ในลัทธิเศรษฐกิจในระบบเสรีนิยม หรือระบบประชาธิปไตยเศรษฐี (Pluto Democracies System) สำหรับนายปรีดีนั้น นิยมชมชอบปราชญ์คาร์ลมาร์คซ์ เองเกลส์ หรือนายควงเป็น Capital Democracy นายปรีดีเป็น Socialism Democracy ก็ไม่มีทางที่นายควงและนายปรีดีจะเข้ากันได้อยู่แล้ว ทั้งนายปรีดี นายควง จอมพล ป. ก็เข้ากันไม่ได้ เพราะจอมพล ป. เป็นอย่างเดียวกันกับระบบนาซี

เมื่อนายควง อภัยวงศ์ ได้ฟอร์มคณะรัฐมนตรีเป็นการเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว จากนั้น นายควงก็ได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙ ในวันที่นายควงแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจนั้น ลูกสมุนของนายปรีดีผู้นิยม "Daskapital" ของคาร์ลมาร์คซ์ ทำการคัดค้านและโจมตีอย่างหนัก กว่าจะลงมติไว้วางใจกันได้ ก็ได้มีการอภิปรายกันอย่างเคร่งเครียดอยู่ถึง ๒ วัน รัฐบาลเสรีนิยม จึงผ่านไปได้อย่างหวุดหวิดด้วยคะแนน ๘๙–๑๖๖

-๘๔-

พระราชบัญญัติคุ้มครอง ค่าใช้จ่ายในภาวะคับขัน

แม้ว่า นายปรีดี พนมยงค์ จะได้ปฏิเสธในการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาครั้งหนึ่งแล้วก็ตามถ้ากล่าวกันอย่างตรงไปตรงมา ปราศจากมายาสาไถยกันแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ มีความทะเยอทะยานอย่างแรงกล้าอยู่แล้ว ในการที่จะกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (Altruism) แต่ตลอดเวลามานั้น โอกาสและจังหวะที่จะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ไม่เปิดโอกาสให้นายปรีดีได้แสดงบทบาทอย่างเต็มที่สักครั้งเลย และอีกประการหนึ่ง ผู้แทนราษฎรที่มีหัวเป็นกลางๆ ก็ไม่กล้าให้ความสนับสนุนให้นายปรีดีเป็นนายกรัฐมนตรี เพราะมีความหวั่นเกรงกันอยู่ว่า กลัวนายปรีดีจะเอาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติมาใช้ตลอดเวลาที่นายปรีดี ก้าวขึ้นสู่เวทีการเมืองนั้น นายปรีดีมีอุดมคติประจำใจอยู่คือ "การปฏิวัติทางการเมือง ต้องกระทำไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติทางเศรษฐกิจ" นายปรีดีมีความเห็นว่า การปฏิวัติที่แท้จริงนั้น จะต้องมีการปฏิวัติทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ วางโครงการเศรษฐกิจให้เกิดประโยชน์แก่ปวงชน ให้ราษฎรมีที่อยู่ที่กิน มีงานทำ และได้รับการประกันสวัสดิภาพอย่างสมบูรณ์

ด้วยเหตุที่นายปรีดี มีมโนคติประจำใจอยู่ดังนี้ จึงทำให้นายปรีดี คิดจะเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่เสมอแต่โอกาสและจังหวะ ไม่อำนวยให้จึงต้องทำให้นายปรีดีคอยจังหวะนั้นอยู่ด้วยความเร่าร้อน

ในที่สุด โอกาสและนาทีทองของนายปรีดีก็มาถึง กล่าวคือ

นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ อัครสาวกของนายปรีดี ซึ่งถูกโจรมลายูยิงตายที่บางเขน ภายหลังต่อมาปรากฏว่า โจรมลายูนั้น คือลูกสมุนของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ที่ศาลได้พิจารณาพิพากษาให้จำคุกไปแล้วโจรมลายูก๊กนี้ก็คือ พล.ต.จ. ผาด ตุงคสมิต พล.ต.จ. ทม จิตรวิมล ส.ต.อ. แนบ นิ่มรัตน์ นายทองอินทร์ กำลังวางแผนการณ์ล้มรัฐบาลนายควง โดยดำริริเริ่มร่างพระราชบัญญัติขึ้นฉบับหนึ่งเรียกว่า " ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน "

อย่างไรก็ตาม ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ เป็นแต่เพียงอาวุธประหัตประหารรัฐบาลนายควงเท่านั้น ไม่ว่ารัฐบาลในโลกเห็นจะปฏิบัติได้ยาก สำหรับนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์นั้นเล่า คงมิได้มีความปรารถนาที่จะให้เป็นอย่างอื่น นอกจากจะมีความมุ่งหมายล้มรัฐบาลเสรีนิยมของนายควงเท่านั้น ทำนองเดียวกันกับโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี ถ้าพระยามโนปกรณ์นิติธาดาจะรับเอาไปทำ ก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรเหมือนกัน มีแต่หลักการกว้าง ๆ แต่รายละเอียดจะทำอย่างไรไม่มี

หลังจากที่นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ส.ส.ปากกล้าแห่งจังหวัดอุบลราชธานี ได้นำเอา " ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน " ยื่นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรแล้วจากนั้น ส.ส. ปากกล้าแห่งเมืองอุบลก็ให้อินเตอร์วิวแก่หนังสือพิมพ์เป็นการใหญ่ไปทีเดียวว่า ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของเขานี้แหละจะสามารถดลบันดาลให้ภาวะแห่งการครองชีพของประชาชนนั้นดีขึ้น และว่า ร่างพระราชบัญญัติของเขานอกจากจะสกัดกั้นของแพงแล้ว ยังเป็นการป้องกันเงินเฟ้ออีกด้วย

สำหรับนายควงนั้น กับให้อินเตอร์วิวแก่หนังสือพิมพ์ว่า ถ้าหากสภาผู้แทนราษฎรรับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้แล้ว นายควงบอกว่า จะขอลาออกโดยทันที เพราะไม่สามารถจะทำได้ ถ้าใครสามารถจะทำได้ก็ให้เขาทำไปก็แล้วกัน

นายควง ย่อมตระหนักแก่ใจดีอยู่ว่า มันมิใช่เป็นความหวังดีอะไรของนายทองอินทร์เลย แต่นั่นมันเป็นกุศโลบายของนายปรีดี หรือสมุนของนายปรีดี ที่จะพยายามขับไล่ไสส่งตัว

เองให้พ้นไปเสียจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แล้วก็จะได้เชื้อเชิญให้อาจารย์ปรีดีเขารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป ลูกไม้ของอาจารย์ปรีดีดังกล่าวนี้ นายควงย่อมจะทราบดี เพราะเคยได้ร่วมมือ คว่ำบัลลังก์การเมืองจอมพลป. มาแล้ว แต่คนอย่างนายควงนั้นไม่แคร์ และดูเหมือนว่า จะไม่ให้ใครประณามได้ว่า เป็นนายกรัฐมนตรีหน้าทน หน้าด้าน การขับให้นายควงออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ไม่จำเป็นจะต้องใช้รถเกราะรถถังหรือปฏิวัติ รัฐประหาร เพียงแต่การใช้กุศโลบายทางการเมืองเท่านั้น นายควงก็ควงตัวเองออกโดยทันทีทันใด

หลักการกว้างๆ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขันนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนให้มีการครองชีพด้วยดี เนื่องจากปรากฏว่าค่าใช้จ่ายของประชาชนในขณะนี้ได้ทวีสูงขึ้น เป็นการเดือดร้อนแก่ผู้ยากจน และมีรายได้อยู่ในวงจำกัด เช่นชาวเขา กรรมกร และข้าราชการเป็นต้น ทั้งนี้ เพราะผู้ขายผู้จำหน่าย หรือผู้รับประโยชน์ต่าง ๆ ได้เรียกร้องตามใจชอบ ทั้งฉวยโอกาสแสวงหากำไร หรือรายได้พิเศษ โดยมิได้เหลียวแลถึงความเดือดร้อน ของประชาชน ผู้อยู่ร่วมบ้านเมืองในส่วนรวม คนจนก็จนยิ่งขึ้น คนรวยก็ยิ่งรวยยิ่งขึ้น กินอยู่อย่างฟุ่มเฟือยกว่าปกติ หาความสะดวกสบายจากความเดือดร้อนของคนหมู่มาก ความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ในการครองชีพ ระหว่างบุคคลยิ่งเห็นได้ชัดยิ่งขึ้น หากไม่หาทางป้องกันไว้ ความเดือดร้อนของประชาชนยิ่งทวีขึ้น อันก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางศิลธรรมโดยทั่ว ๆ ไป โจรผู้ร้ายชุกชุมขึ้น ความเดือดร้อนเช่นที่ได้เห็นกันอยู่ หากไม่เหลียวแลและคำนึงถึง ก็จะต้องถึงจุดอันตราย อันจะก่อกวนความสงบเรียบร้อย ศิลธรรมอันดี และสันติสุขของประชาชน กฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลานี้ ก็ใช้บังคับไม่ได้ผล ทั้งมิได้เป็นที่หวั่นเกรงแก่ผู้มีนิสัยชั่ว มิจฉาชีพ และแอบอิงอาศัยอำนาจหน้าที่แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ฉะนั้น จึงเป็นการสมควรที่ตรากฎหมายนี้ขึ้น เพื่อคุ้มครองประชาชน ให้มีการครองชีพอยู่ด้วยดี

เมื่อนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ได้ลุกขึ้นแถลงหลักการและเหตุผลนานาปการ ถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากกฎหมายนี้จบลงแล้ว ปรากฏว่าที่ประชุมได้มีการโต้เถียงกันอย่างหน้าดำหน้าแดง ฝ่ายนายควง ฯ ก็ปฏิเสธว่า ทำไม่ได้ตามร่างพระราชบัญญัตินี้ เพราะรัฐบาลไม่อาจจะควบคุมราคาสินค้าได้ทุกสิ่งทุกอย่าง การควบคุมสินค้า ไม่ได้หมายความว่า จะเกิดผลดีเสมอไป อาจเกิดผลร้ายก็ได้ คือทำให้ผู้ค้ากักตุนสินค้าเอาไว้ไม่นำออกจำหน่าย และกฎหมายนี้จะทำให้

"Demand—supply" ไม่เป็นไปตามทฤษฎี และประการสำคัญที่สุดก็คือรัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลเสรีนิยม ถือระบบการแข่งขันโดยเสรีเป็นสำคัญ รัฐบาลนี้จะเข้าแทรกแซงก็แต่เฉพาะจำเป็นจริงๆ เท่านั้น

ฝ่ายพรรคพวกที่เห็นด้วยกับกฎหมายนี้ ก็กล่าวอภิปรายสนับสนุนว่าการที่มีข้าวของแพงขึ้นก็เพราะ พ่อค้ารวมหัวกันขึ้นราคาสินค้า หรือขึ้นกันตามความพอใจ หาได้คำนึงถึงหลัก "Demand supply" แต่ประการใดไม่ จะแก้ไขปัญหาอันเลวร้ายอัปลักษณ์เหล่านี้ได้ ก็แต่โดยใช้วิธี "Sanction" เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การอภิปราย ได้เป็นไปอย่างรุนแรง นายควงฯ ก็ได้แต่ปฏิเสธว่าทำไม่ได้ท่าเดียว ในที่สุด ที่ประชุมมีความเห็นว่า ควรรับหลักการด้วยคะแนน ๖๕ – ๖๓ เป็นอันว่าสภาผู้แทนราษฎร รับหลักการเป็นเอกฉันท์

นายควงฯ ลุกขึ้นกล่าวด้วยเสียงอันดังว่า

"ท่านสมาชิก ก็เป็นอันว่าถูกต้อง เมื่อสมาชิกจะให้รัฐบาลทำ ทางรัฐบาลทำไม่ได้ ข้าพเจ้าก็ต้องลาออก"

- ๘๕ -

นายควง ฯ ลาออก

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า การเสนอร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขันนั้น มันเป็นกุศโลบายทางการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์ ที่จะกำจัด นายควง อภัยวงศ์ ให้พ้นไปเสียจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเท่านั้น ไม่ได้มีความมุ่งหมายจะใช้พระราชบัญญัตินี้ เข้าแก้ไขความยุคเข็ญในเวลานั้น ข้อนี้ เราจะพอเห็นได้ว่า เมื่อนายควง อภัยวงศ์ ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปแล้ว และเมื่อนายปรีดีพนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ กลับเข้ามาสู่สภาผู้แทนราษฎรอีกเป็นวาระที่ ๒ แต่ก็น่าประหลาดใจเสียจริง ๆ ร่างพระราชบัญญัติ อันทรงคุณค่ามหาศาลฉบับนี้ อันมีหลักการอันประเสริฐเลิศลอยฟ้า ที่สกัดกั้นของแพงแต่การปฏิบัติจะเป็นไปได้เพียงไร แค่ไหนนั้น ยังเป็นปัญหาอยู่ และถ้าหากว่า ถ้ามันมิใช่เป็นแผนกุศโลบายของนายปรีดีที่จะให้นายควงออกแล้ว และก็ด้วยเหตุผลกลใดกันเล่า มาในสมัยนายปรีดีเป็นนายกรัฐมนตรีต่อจากนายควง จึงมิได้รับเอาร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้มาใช้ในรัฐบาลนายปรีดี กลับปรากฏว่า สภาผู้แทนราษฎร กลับไม่รับหลักการในวาระที่ ๒ เป็นอันว่า ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนภาวะคับขัน จึงตกไป หมายความว่า นายปรีดี พนมยงค์ ก็ทำไม่ได้เหมือนกัน ถ้าทำได้ เพราะเหตุใดในวาระที่ ๒ สภาผู้แทนราษฎร จึงไม่รับหลักการ ทั้ง ๆ ที่ผู้แทนราษฎรชุดเดียวกันนี้ ได้รับหลักการวาระแรกมาแล้ว ในสมัยนายควงเป็นนายกรัฐมนตรี

เมื่อสภาผู้แทนราษฎร รับหลักการแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขันไว้แล้ว นายควง อภัยวงศ์ ได้เบิดอกให้อินเตอร์วิวแก่หนังสือพิมพ์อย่างเอิกเกริกเกรียวกราวว่า

"ผมไม่สามารถจะปฏิบัติตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้หรอกครับ และผมคิดว่าคงไม่มีรัฐบาลใดปฏิบัติตามได้ แต่ถ้าหากว่ารัฐบาลใดทำได้ผมก็จะยอมรับนับถือ ผมต้องลาออกแน่นอน เพื่อเปิ่นการเปิดโอกาสให้แก่รัฐบาลที่เขาทำได้ ทำต่อไป"

จากนั้น--- นายควง อภัยวงศ์ นักประชาธิปไตยหน้าบางผู้เทอดทูนระบบเศรษฐกิจในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งมีศิลาจารึกบันทึกไว้ว่า "เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าบ่เอาจังกอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนใครจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจะค้าช้างค้า ใครจะค้าม้าค้า ใครจักค้าเงินค้าทอง ไพร่ฟ้าหน้าใส" หรือเรียกระบบเศรษฐกิจในสมัยนี้ว่า "สัทธิเสรีนิยม" หรือลัทธินายทุน ก็นำสต๊าฟคณะรัฐมนตรีทั้งชุดขึ้นสู่เชิงตะกอน เพื่อฌาปนกิจตนเองไปตามธรรมเนียม กล่าวคือ ได้ยื่นใบลาออกต่อนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙

ในใบลานั้น มีข้อความดังนี้

ขอเดชะฝ่าละอองธุลี พระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม แต่งตั้งข้าพระพุทธเจ้าเป็นนายกรัฐมนตรีและโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งรัฐมนตรีนั้น ข้าพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งคณะรัฐมนตรีได้พยายามที่จะบริหารราชการสนองพระเดชพระคุณโดยเต็มความสามารถ

ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรบ่ายวันนี้ สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาร่างพระราช-บัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน พ.ศ. ๒๔๘๙ ซึ่งสมาชิกเป็นผู้เสนอ ข้าพระพุทธเจ้าได้แถลงต่อสภา ฯ ให้ทราบแล้วว่า รัฐบาลไม่สามารถจะปฏิบัติตามร่างพระราชบัญญัติตามร่างนั้นได้ และยังได้แถลงต่อไปด้วยว่า การปฏิบัติเช่นนั้น แทนที่จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชน กลับจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนทั่วไป โดยไม่ได้รับผลตอบแทนตามความมุ่งหมายของผู้เสนอ แต่สภา ฯ ได้ลงมติรับหลักการร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ โดยคะแนนเสียง ๖๕–๖๓ เมื่อเป็นดังนี้ คณะรัฐมนตรีจึงไม่สามารถบริหารราชการต่อไปได้ ข้าพระพุทธเจ้า พร้อมด้วยคณะรัฐมนตรีทั้งคณะ ขอพระราชทานกราบถวายบังคมลาออกจากหน้าที่ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

การจะควรประการใด สุดแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี

เมื่อใบลาออกของนายควง อภัยวงศ์ ถึงมือนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ นายปรีดี พนมยงค์มิได้เรียกตัวนายควง ฯ เข้าไปพบเพื่อไต่ถามถึงเหตุผลต่าง ๆ ว่าเป็นเพราะเหตุใด จึงทำไปไม่ได้ กลับอนุมัติให้เป็นไปตามความประสงค์ของนายควง ฯ ในทันที โดยได้มีพระราชหัตถเลขาถึงนายควง ฯ นายกรัฐมนตรี มีใจความสำคัญดังนี้

พระที่นั่งบรมพิมาน

วันที่ ๑๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๘๙

ถึงพันตรี ควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี

ตามหนังสือลงวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๔๘๙ ว่า โดยที่สภาผู้แทนราษฎร ได้ประชุมพิจารณาร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน ซึ่งสมาชิกเป็นผู้เสนอ และท่านได้แถลงว่า รัฐบาลไม่สามารถจะปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินั้นได้ เพราะการปฏิบัติเช่นนั้น แทนที่จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชน กลับจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่

ประชาชนทั่วไปโดยไม่ได้รับผลตอบแทนตามความมุ่งหมายของผู้เสนอ แต่สภาฯ ได้ลงมติรับหลักการแห่งพระราชบัญญัติที่กล่าวนี้ เมื่อเป็นดังนี้ คณะรัฐมนตรีจึงไม่สามารถที่จะบริหารราชการต่อไปได้ ท่านพร้อมด้วยคณะรัฐมนตรีทั้งคณะ จึงขอลาออกจากตำแหน่งนั้นทราบแล้ว

ฉันขอขอบใจท่านและคณะรัฐมนตรี ที่ได้ปฏิบัติราชการมาด้วยความลำบาก ถึงแม้จะได้ดำรงตำแหน่งในเวลาอันสั้น แต่ก็แสดงความสามารถให้เป็นที่ปรากฏแก่ประชาชนทั่วไป แต่เมื่อเหตุการณ์ได้เป็นไปเช่นนี้ท่านกับคณะรัฐมนตรีของท่าน จึงได้ขอลาออกเพื่อให้เป็นไปตามวิถีแห่งรัฐธรรมนูญ ฉะนั้น จึงอนุญาตให้ท่านและคณะรัฐมนตรีของท่านลาออกจากตำแหน่งได้ตามความปรารถนา

ปรมาภิไธย อนันทมหิดล

ในการที่นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไม่ยับยั้งใบลา และไม่เรียกตัวนายควงฯ ไปไต่ถามถึงเหตุผลต่างๆ นั้นพฤติการณ์ของนายปรีดีเช่นนี้ เป็นการแสดงให้เห็นโดยชัดแจ้งทีเดียวว่าเป็นความประสงค์ของนายปรีดี พนมยงค์ที่จะให้นายควงฯ พ้นไปเสียจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ความปรารถนาของนายปรีดี พนมยงค์ ไม่มีความปรารถนาเลยในเกียรติอันสูงส่งแห่งการดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน เพราะตำแหน่งนี้จะมีเกียรติอันสูงส่งเพียงใดก็ตาม แต่ก็จะลืมเสียมิได้ว่า นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนักปฏิวัติ อุดมคติของนักปฏิวัตินั้น มีความปรารถนาอันแรงกล้าจะปฏิวัติสังคมในทางเศรษฐกิจและการเมือง ในการที่นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น เป็นขึ้นเพราะความจำเป็นในทางการเมืองผลักดันให้นายปรีดีต้องเป็นไป เพราะฉะนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ไม่ได้มีความนิยมชมชอบอะไรกับตำแหน่งอันสูงเกียรติที่จอมพล ป. ยัดเยียดให้ เพราะมันไม่มีความหมายอันใดในทางการเมือง

และตลอดระยะเวลามานายปรีดี พนมยงค์ ก็มีความทะเยอทะยานอยู่เสมอที่จะได้เป็นนายกรัฐมนตรีเพื่อนำเอานโยบาย ความคิดของตนเข้าทำการพัฒนาประเทศ แต่โอกาสและจังหวะไม่เปิดอำนวยให้ จึงต้องทำให้นายปรีดีต้องเก็บเอาความคิดโครงการ ไอเดีย ของเขาไว้ด้วยความไม่สบายใจนัก การที่นายปรีดีได้สนับสนุนให้ใครต่อใครเป็นนายกรัฐมนตรี

นั้นเป็นมายาการในทางการเมืองของนายปรีดี เพราะนายปรีดี ก็วางแผนการณ์โค่มล้มในเวลาเดียวกัน ในการที่นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ผู้แทนราษฎรปากกล้าแห่งจังหวัดอุบลเสนอร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขันต่อสภาผู้แทนราษฎร จนถึงกับนายควง ฯ ต้องลาออกนั้น ก็เป็นที่เข้าใจกันว่า เป็นนโยบายของนายปรีดี ถ้าหากนายปรีดีไม่ชักใยอยู่เบื้องหลังแล้ว หรือร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน เป็นประโยชน์อย่างจริงจังจนถึงกับสภาฯ รับหลักการแล้ว ก็ด้วยเหตุผลกลใดเล่าเมื่อนายปรีดี เป็นนายกรัฐมนตรี จึงมิได้รับเอาร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายในภาวะคับขันมาใช้ในสมัยปรีดีแม้แต่โครงการเศรษฐกิจของนายปรีดีเองก็ไม่นำมาใช้ ไม่มีใครเข้าใจว่านายปรีดี ร่างโครงการเศรษฐกิจขึ้นมาเพื่อประโยชน์อะไร เพราะเมื่อตนเป็นนายกรัฐมนตรีก็เป็นโอกาสอย่างประเสริฐที่จะนำเอาโครงการเศรษฐกิจมาใช้ เมื่อไม่นำเอามาใช้ก็หมายความว่า นายปรีดีกลัวว่า จะมีสถานการณ์อันเลวร้ายเกิดขึ้นดังเช่นกบฏบวรเดช ก็อาจเป็นได้

-๘๖-

นายปรีดี พนมยงค์ เป็น นายกรัฐมนตรี

เมื่อนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ต่อผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และนายปรีดีมิรั้งรออนุมัติให้ลาออกโดยทันทีทันใด ทั้งนี้ ก็เพราะนายปรีดี พนมยงค์ มีความปรารถนาในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่แล้ว และนายปรีดีก็มีความมั่นใจอย่างเหลือเกินว่า ไม่มีผู้ใดจะมีบารมี หรือประสิทธิภาพเหนือไปกว่าตน

สำหรับ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นอันว่าไม่มีหวังแน่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีความเห็นกันว่า เหมาะที่จะเป็นนักการทูตมากกว่าที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี ความผิดพลาดของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ในกรณีที่เซ็นสัญญาสมบูรณ์แบบอย่างหละหลวง ดำเนินทางการทูตด้วยลักษณะแห่งความอ่อนแอ ทั้ง ๆ ที่สหรัฐอเมริกาสนับสนุนอยู่อย่างแข็งแรง และเป็นนักบุญการเมือง ยกข้าวให้สหประชาชาติฟรี ๆ ได้กล่าวมาแล้ว นอกนั้น สภาผู้แทนราษฎรยังกล่าวตำหนิติเตียนในกรณีที่ ชาวจีนกับตำรวจเกิดปะทะต่อสู้กันขึ้นที่เยาวราช และที่อื่นอีกหลายแห่งว่า เป็นการปฏิบัติที่อ่อนแอที่สุด ดูเหมือนว่า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช จะใช้นโยบายทางการทูตมากกว่า ทางการเมือง ความผิดพลาดของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ไม่มีทางใดเลยจะได้กลับเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกต่อไป

บุคคล อีกคนหนึ่งที่มีเสียงวิพากษ์–วิจารณ์กันหนาหูก็คือ นายดิเรก ชัยนาม แต่มีเสียงให้ความสนับสนุนในสภาผู้แทนราษฎรไม่มากนัก เพราะท่านผู้นี้ไม่ได้สร้างสรรค์พรรคพวกหรืออุดมคติอะไรเป็นตัวของตัวเองไม่เคยแสดงทรรศนะในทางเศรษฐกิจ และการเมืองว่า จะไปทางไหนกันแน่จะเป็นชาตินิยมก็ไม่เชิง จะเป็นเสรีนิยมก็ไม่ใช่ จะเป็นสังคมนิยม ก็ไม่

แน่ ในรัฐสภาหาผู้สนับสนุนได้ยาก เมื่อมาเปรียบเทียบกับนายปรีดีแล้ว จะแสดงให้เห็นว่า แสงสีรัศมีด้อยกว่านายปรีดีอยู่มากทีเดียว นายปรีดี พนมยงค์ มีบทบาททางการเมืองมาตั้งแต่ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นขุมปัญญา หรือ "Braintrusts" ของคณะราษฎร์ เป็น รัฐมนตรีมาหลายกระทรวง เป็นหัวหน้าเสรีไทยกู้ชาติ เป็นผู้ร่างคำประกาศว่า การประกาศ สงครามของจอมพล ป. เป็นโมฆะ เป็นรัฐบุรุษอาวุโส

สรุปรวมความแล้วก็อาจกล่าวได้ว่า บุคคลที่เหมาะสมกับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นก็คือ นายปรีดี พนมยงค์นั่นเอง

ได้มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ เพื่อเป็น การซาวเสียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดูว่า ใครที่สมควรจะได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี บริหาร ประเทศชาติและบ้านเมืองต่อไป

ที่สุด การประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี ได้ปฏิสนธิขึ้นเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ โดยมีคณะรัฐมนตรีร่วมคณะดังนี้

๑. นายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรี

๒. นายปรีดี พนมยงค์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๓. นายดิเรก ชัยนาม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๔. นายทวี บุณยเกต เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๕. พระสุนทรพิพิธ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๖. นายสงวน จูฑะเตมีย์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๗. นายสพรั่ง เทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๘. หม่อมหลวงกรีเดชาติวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
๙. พ.อ. เชวิง ศักดิ์สงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
๑๐. หลวงชำนาญนิติเกษตร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๑๑. นายเดือน บุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๑๒. นายวิจิตร ลุลิตานนท์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
๑๓. ขุนระดับคดี เป็นรัฐมนตรี
๑๔. นายวิโรจน์ กมลพันธ์ ,,
๑๕. พันเอกทวน วิชัยขัตคะ ,,
๑๖. นายอิ้น บุนนาค ,,

เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ได้แต่งตั้งคณะรัฐบาลเสร็จแล้ว ก็ได้แถลงนโยบายขอความไว้วางใจต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ และสภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความไว้วางใจเป็นเอกฉันท์

-๘๗-

รัฐธรรมนูญปี ๒๔๘๙

ในสมัยที่นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี นายควงและนายปรีดี มีความปรารถนาจะแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ ให้มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น โดยวัตถุประสงค์อันสำคัญนั้นก็คือ จะพยายามเลิกล้มสมาชิกประเภทที่ ๒ และบทเฉพาะกาล อันเป็นเรื่องราวที่สร้างความหม่นหมองอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์แห่งการปกครองระบบประชาธิปไตย เรื่องราวของสมาชิกประเภทที่ ๒ และบทเฉพาะกาล ได้สร้างความขมขื่นให้แก่พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและบุคคลอื่น ๆ ที่เห็นว่า คณะราษฎรผูกขาดอำนาจปกครองประเทศ และไม่ยินยอมให้อำนาจอธิปไตยแก่ปวงชนอย่างแท้จริง จนถึงกับพระปกเกล้า ฯ สละราชสมบัติ และเกิดกบฏอันเกี่ยวกับเรื่องนี้ขึ้นหลายครั้งหลายคราว

เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ เมื่อนายควงเป็นนายกรัฐมนตรี ก็มีความคิดเห็นว่า ควรจะได้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญเสียใหม่ เพื่อให้รัฐธรรมนูญมีสภาพเป็นประชาธิปไตยโดยแท้จริง จะได้หมดสิ้นไปแห่งคำประณาม หรือการกบฏต่าง ๆ ที่พึงจะบังเกิดขึ้นในอนาคต

ความดำริริเริ่มของนายควง อภัยวงศ์ นับว่า เป็นความคิดก้าวหน้าอีกก้าวหนึ่งในการสร้างประชาธิปไตยให้เป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น แต่ก็ยังมิทันที่จะได้เป็นไปตามมโนภาพของนายควงที่ได้ริเริ่มวางแผนการณ์เอาไว้ บังเอิญ นายควงต้องลาออกจากนายกรัฐมนตรีเสียก่อน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อแก้สถานการณ์เฉพาะหน้า แล้วต่อมานายควง อภัยวงศ์ ได้กลับเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีอีก

ครั้งหนึ่ง ภายหลังที่ ม.ร.ว. เสนีย์ยุบสภาฯ เมื่อนายควงเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งในวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙ นั้นเอง ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ มีจำนวน ๖ คน คือ

๑. พระยามานวราชเสวี
๒. นายทองเย็น หลีละเมียร
๓. พลโท หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต
๔. หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช
๕. นายยล สมานนท์
๖. นายดิเรก ชัยนาม

บุคคลดังได้กล่าวนามมานี้ ได้ร่วมกันเสนอร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อสภาผู้แทนราษฎร โดยให้หลักการและเหตุผลในการเสนอญัตตินี้ว่า

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ พระมหากษัตริย์พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยมาจนกระทั่งบัดนี้ เป็นเวลา ๑๔ ปีเศษ เหตุการณ์บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก การปกครองระบอบประชาธิปไตยได้ยังความเจริญให้แก่ประเทศชาติเป็นเอนกประการ บัดนี้รู้สึกว่า ประชาชนชาวไทยต่างได้ซาบซึ้งถึงคุณประโยชน์ของการปกครองระบอบนี้เป็นอย่างดี พยานในข้อนี้จะเห็นได้จากการสมัครรับเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในสมัยหลัง ๆ นี้ ประชาชนได้มีความสนใจขึ้นเป็นลำดับ ฉะนั้น จึงควรจะได้มีการสังคายนารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๔๗๕ ให้เหมาะสมกับสภาวการณ์ของชาติในขณะนี้ และเพื่อให้ระบอบการปกครองประชาธิปไตยสมบูรณ์เยี่ยงอารยะประเทศทั้งหลาย"

ในวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙ สภาผู้แทนราษฎรได้เปิดการประชุมในญัตติดังกล่าวนี้ ภายหลังที่ได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางแล้ว ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้รับหลักการ

โดยเป็นเอกฉันท์ และก็ได้ตั้งคณะกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่งมีจำนวน ๑๕ คน เพื่อพิจารณาแก้ไขปรับปรุงรัฐธรรมนูญ ๒๔๗๕ คณะกรรมาธิการ ๑๕ นายนั้น ก็มี

๑. หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช
๒. นายดิเรก ชัยนาม
๓. นายเดือน บุนนาค
๔. นายเตียง ศิริขันธ์
๕. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์
๖. นายปริญญา จุฑามาตย์
๗. นายปรีดี พนมยงค์
๘. นายพิชาญ บุญยง
๙. พระยามานวราชเสวี
๑๐. นายเยื้อน พานิชวิทย์
๑๑. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร
๑๒. เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์
๑๓. หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช
๑๔. นายอินทร สิงหเนตร
๑๕. พระยาอรรถการีย์นิพนธ์

เมื่อที่ประชุมได้เลือกคณะกรรมาธิการโดยเรียบร้อยแล้ว และคณะกรรมาธิการได้เลือกตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นประธานกรรมาธิการ นอกจากนั้น ที่ประชุมคณะกรรมาธิการ ได้เลือกให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเลขานุการกรรมาธิการ

เหตุการณ์ต่อมาก็คือนายควง อภัยวงศ์ ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพราะแพ้มติในที่ประชุมในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่า ใช้จ่าย ของ ประชาชนในภาวะคับขัน นายควงจึงได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และที่สุด จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีดังได้กล่าวมาแล้ว

ดังนั้น ในวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๙ นายปรีดี พนมยงค์ ประธานกรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้ขอลาออกจากตำแหน่งประธานกรรมาธิการ โดยอ้างเหตุผลว่า เพราะได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมีภาระกิจมาก ไม่สามารถจะปลีกตัวมาประชุมพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญโดยความสม่ำเสมอได้ อาจทำให้การประชุมล่าช้า

เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ได้ลาออกจากประธานกรรมาธิการไปแล้ว ที่ประชุมแห่งรัฐสภา จึงได้ลงมติแต่งตั้งให้พลเรือตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นกรรมาธิการแทนนายปรีดี และคณะกรรมาธิการได้เลือกพระยามานวราชเสวี เป็นประธานกรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแทนนายปรีดี พนมยงค์ต่อไป

นับตั้งแต่วันที่คณะกรรมาธิการชุดนี้ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐสภาก็ได้เริ่มสังคายนากันเรื่อยมา เมื่อได้ร่างรัฐธรรมนูญเป็นการเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว จึงเสนอเข้าที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อได้มีการอภิปรายและซักถามกันเพียงเล็กน้อย สภาผู้แทนราษฎรก็ได้ลงมติเห็นชอบเป็นเอกฉันท์

ครั้นแล้วในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ ๒๔๘๙ นั้นเอง ก็ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่แทนรัฐธรรมนูญ ปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้เสด็จออกพระราชทาน ณพระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙

ตามความที่มีบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อำนาจนิติบัญญัตินั้น ได้แก่สภาผู้แทนราษฎรและพฤฒสภา สำหรับสมาชิกประเภทที่ ๒ นั้นเป็นอันเลิกล้มไป

ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้กำหนดไว้ว่า พฤฒสภานั้นประกอบไปด้วยสมาชิก ๘๐ คน ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง มีอายุคราวละ ๔ ปี ในวาระเริ่มแรกแห่งการใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญนี้ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ในตำแหน่งวันสุดท้ายก่อนใช้รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ เป็นผู้เลือก

สำหรับสภาผู้แทนราษฎร รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดไว้ว่า ในวาระเริ่มแรกแห่งการใช้รัฐธรรมนูญนี้ให้ผู้แทนราษฎรที่ได้เป็นอยู่แล้ว เป็นผู้แทนต่อไป และถ้าหากจังหวัดใด

มีจำนวนราษฎรเกินกว่า ๑ แสนคน ก็ให้เลือกสมาชิกผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่ง ตามจำนวนราษฎรทุกๆ แสนคน เศษของหนึ่งแสนถ้าถึงกึ่งหนึ่งหรือกว่านั้น ให้นับเป็น ๑ แสน

ในการเลือกสมาชิกพฤฒสภานั้น ได้มีประกาศกำหนดวิธีการเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภาตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ ได้มีองค์การเลือกตั้งขึ้น ณ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เพื่อดำเนินการเลือกตั้งพฤฒสภา และได้มีการเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภา เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๔๘๙ โดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เป็นเจ้าหน้าที่ในการเลือกตั้ง ผลแห่งการเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภาในวาระเริ่มแรกนั้น มีรายชื่อสมาชิกพฤฒสภาดังต่อไปนี้คือ

รายชื่อสมาชิกพฤฒสภา
เลือกตั้งวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๔๘๙

๑. พันตรี หม่อมหลวงกรี เดชาติวงศ์
๒. เรือเอกกำลาภ กาญจนสกุล
๓. พันโทก้าน จำนงภูมิเวท
๔. นายแก้ว สิงหดเชนทร์
๕. พันเอกกาจ เก่งระดมยิง
๖. พลเรือตรี กระแสประวาหะนาวินศรยุทธเสนี
๗. พลโท หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต
๘. นายเขียน กาญจนพันธ์
๙. พลโท จิระ วิชิตสงคราม
๑๐. นายจรูญ สืบแสง
๑๑. นายจิตตะเสน ปัญจะ
๑๒. พันโทเจือ สฤษดิ์ราชโยธิน
๑๓. นายจำรัส สุวรรณชีพ
๑๔. นายจินดา พันธุมจินดา

๑๕. นายจำลอง ดาวเรือง
๑๖. พลโทจุมพล รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์
๑๗. นายเฉลียว ปทุมรส
๑๘. พันเอก หลวงชาญสงคราม
๑๙. พันเอกช่วง เชวงศักดิ์สงคราม
๒๐. หลวงชำนาญนิติเกษตร
๒๑. นายพันตำรวจโท ชั้น รัศมิทัต
๒๒. นายชาญ บุนนาค
๒๓. นายชุณห์ ปิณฑานนท์
๒๔. พลตรีไชย ประทีปประเสน
๒๕. นายช่วย สุคนธมัต
๒๖. ร้อยโทเชย กลัญชัย
๒๗ นายดิเรก ชัยนาม
๒๘. นายเดือน บุนนาค
๒๙. นายไต๋ ปาณิกบุตร
๓๐. พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์
๓๑. นายถวิล อุดล
๓๒. ร้อยเอกทิพย์ ประสานสุข
๓๓. นายทองม้วน สถิรบุตร
๓๔. พันเอกทวน วิชัยขัทคะ
๓๕. พันเอกเทศ กิตติรัต
๓๖. นายร้อยตรีเที่ยง เฉลิมศักดิ์
๓๗. นายทัน พรหมมิทธิกุล
๓๘. นายเชียรไทย อภิชาติบุตร
๓๙. พระยานลราชสุวัจน์
๔๐. พระยานิติไพศาล

๔๑. พระนิติการณ์ประสบ

๔๒. นายบรรจง ศรีจรูญ

๔๓. นายประเสริฐ ศรีจรูญ

๔๔. นายปรีดี พนมยงค์

๔๕. นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร

๔๖. เรือเอกประเสริฐ สุขสมัย

๔๗. พลเรือตรีปลด ปลดปรปักษ์ พิบูลภานุวัฒน์

๔๘. พลโทประจน มหาดิลก ประจนปัจจนึก

๔๙. นายปพาฬ บุญหลง

๕๐. หลวงประสิทธินรกรรม

๕๑. พลตรีประยูร ภมรมนตรี

๕๒. นายประทุม รมยานนท์

๕๓. นายผุก ปาลธรรมมี

๕๔. นายพันตำรวจเอก พระพิจารณ์พลกิจ

๕๕. นายพึ่ง ศรีจันทร์

๕๖. พลโทมังกร พรหมโยธี

๕๗. พระยามานวราชเสวี

๕๘. นายมิ่ง เลาห์เรณู

๕๙. พันเอก หม่อมราชวงศ์ลาภ หัสดินทร์

๖๐. นายเลี้ง ศรีสมวงศ์

๖๑. นายวิจิตร ลุลิตานนท์

๖๒. นายวิลาส โอสถานนท์

๖๓. นายร้อยเอกวิมล วิมลสรกิจ

๖๔. เรือเอกวัน รุยาพร

๖๕. เรืออากาศโท วิริยะ วิริยะเหิร

๖๖. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร

๖๗. พลตรี เศียร สู่ศิลป

๖๘. นายศิริ ชาตินันท์

๖๙. นายสงวน จูฑะเตมีย์

๗๐. พระสุธรรมวินิจฉัย

๗๑. พันตรี สมาน เทพหัสดิน ณ อยุธยา

๗๒. นายสนิท เจริญรัฐ

๗๓. นายสุรินทร์ ชิโนทัย

๗๔. นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์

๗๕. นายไสว อินทรประชา

๗๖. พันตรี เสวก นิรันดร

๗๗. พันโท พระยาอภัยพลรบ

๗๘. นายเอก สุภโปฎก

๗๙. หลวงอรรถกัณยาณวินิจ

๘๐. นายอรุณ แสงสว่างวัฒนะ

นอกจากการเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภาให้เป็นไปโดยรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ แล้ว ยังได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรตามบทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญอีก ในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรครั้งนั้น พรรคประชาธิปัตย์และพรรคสหชีพ ได้มีการรณรงค์กันอย่างครึกครื้น แม้แต่นายปรีดี พนมยงค์และหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ก็ได้เข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรแห่งจังหวัดอยุธยาด้วย

นายปรีดี พนมยงค์ รู้ตัวดีอยู่ว่า ถ้าหากสมัครแข่งขันกับนายควงในกรุงเทพแล้ว ไม่มีทางเลยที่จะต่อสู้กับนายควงได้ จึงหนีหน้าไปสมัครเสียที่จังหวัดอยุธยาอันเป็นถิ่นกำเนิดของนายปรีดี การสมัครผู้แทนราษฎรครั้งนั้น ได้เป็นไปในนโยบายและรูปพรรคโดยแท้จริง หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือการต่อสู้ระหว่างนโยบายต่อนโยบาย สำหรับพรรคนายควงนั้น เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า มีนโยบายทางเศรษฐกิจโดยเสรี โดยรัฐบาลเข้าแทรกแซงในทางเศรษฐกิจ

น้อยที่สุด หรือปล่อยให้เป็นไปตามหลัก "Demand—Supply" สำหรับพรรคสหชีพนั้น ยึดถือแนวเศรษฐกิจในลัทธิโซเชียลลิสท์หรือสังคมนิยม

การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้น ตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ นี้ ได้กระทำกันเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๘๙ ซึ่งเป็นการเลือกตั้งโดยตรง กล่าวคือให้ราษฎรเลือกตั้งผู้แทนของตนเองโดยวิธีแบ่งเขต การเลือกตั้งเพิ่มครั้งนี้ เป็นการเลือกตั้งเพิ่มอีก ๔๗ จังหวัด

ผลจากการเลือกตั้งครั้งนี้ได้ผู้แทนราษฎรจากจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้คือ

๑.	หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช	พระนคร เขต ๑
๒.	พระยาศรีวิสารวาจา	,, ,, ๒
๓.	นายร้อยตำรวจเอกภิเศก พรหมายน	,, ,, ๓
๔.	นายร้อยตำรวจเอก อภัย สงเคราะห์ราษฎร์	,, ,, ๔
๕.	นายประสาท สุขุม	,, ,, ๕
๖.	นายดิเรก ชัยนาม	,, ,, ๖
๗.	นายเลื่อน ศราภัยวนิช	ธนบุรี เขต ๑
๘.	นายสุเทพ รัตนเสวี	,, ,, ๒
๙.	นายพร มะลิทอง	,, ,, ๓
๑๐.	นายทอง สุดออมสิน	กาญจนบุรี
๑๑.	ร้อยโทจารุบุตร เรืองสุวรรณ	ขอนแก่น เขต ๑
๑๒.	ร้อยตรีไฉยา เกตุเลขา	,, ,, ๒
๑๓.	นายอุดร วัฒยานนท์	ฉะเชิงเทรา
๑๔.	หม่อมเจ้านนทิยาวัต สวัสดิวัฒน์	ชลบุรี
๑๕.	นายไกรสร สุขสว่าง	ชัยนาท
๑๖.	นายทอง พงศ์อนันต์	ชัยภูมิ เขต ๑
๑๗.	นายวิเศษ พงศ์วิศิษฐ์	,, ,, ๒

๑๘. นายศิริ เพชรโรจน์ เชียงราย เขต ๑
๑๙. นายบุญยฝาง ทองสวัสดิ์ ,, ,, ๒
๒๐. ขุนพิพิธสุขอำนวย ,, ,, ๓
๒๑. นายสุบิน อุปโยคิน เชียงใหม่ เขต ๑
๒๒. นายสุรชัย จันทรบัญญา ,, ,, ๒
๒๓. พันเอก ช่วง เชวงศักดิ์สงคราม นครปฐม
๒๔. นายบั๋น แก้วมาตย์ นครพนม เขต ๑
๒๕. นายเกษม ศักดิ์เจริญ ,, ,, ๒
๒๖. ขุนคงฤทธิ์ศึกษากร นครราชสีมา เขต ๑
๒๗. ร้อยโทอุ๊ต นิตย์สุข ,, ,, ๒
๒๘. นายเอี่ยม สุภาพกุล ,, ,, ๓
๒๙. ร้อยตำรวจเอก เอิบ อินทกนก ,, ,, ๔
๓๐. นายสวัสดิ์ คำประกอบ นครสวรรค์
๓๑. ร้อยตำรวจโท สุริยน ไรวา นราธิวาส
๓๒. นายไสว สุทธิพิทักษ์ นครศรีธรรมราช เขต ๑
๓๓. ขุนประสงค์สุขการี ,, ,, ๒
๓๔. นายพินทุ พฤกษศรี ,, ,, ๓
๓๕. นายมานพ ประทุมอิน น่าน
๓๖. นายนคร พินสิริกุล บุรีรัมย์ เขต ๑
๓๗. ร้อยตรี กาจ อุดมวิเชียร ,, ,, ๒
๓๘. นายทองเปลว ชลภูมิ ปราจีนบุรี เขต ๑
๓๙. นายจันทร โกมุทพงศ์ ,, ,, ๒
๔๐. นายจรูญ สืบแสง ปัตตานี
๔๑. พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ พระนครศรีอยุธยา เขต ๑
๔๒. นายปรีดี พนมยงค์ พระนครศรีอยุธยา เขต ๒
๔๓. นายสวาสดิ์ อภัยวงศ์ พระตะบอง เขต ๑

๔๔. พระพิเศษพาณิชย์ พระตะบอง เขต ๒
๔๕. ร้อยตำรวจตรี กลาด ขุทรานนท์ พัทลุง
๔๖. นายจิตร สุวรรณโรจน์ พิจิตร
๔๗. นายอุดม อินทวงศ์ พิษณุโลก
๔๘. นายญาติ ไหวดี พิบูลสงคราม
๔๙. นายเยื่อ พลจันทร์ เพชรบุรี
๕๐. นายวิภาค บุญศรี วังซ้าย แพร่
๕๑. นายจำลอง ดาวเรือง มหาสารคาม เขต ๑
๕๒. นายนาถ เงินทาบ ,, ,, ๒
๕๓. นายสิงห์โต พลวิจิตร ,, ,, ๓
๕๔. นายเอ็จ บุญไชย ,, ,, ๔
๕๕. นายฉันท์ จันทชุม ร้อยเอ็ด เขต ๑
๕๖. นายประมวล ประสาน ,, ,, ๒
๕๗. นายจำรัส ทับแสง ,, ,, ๓
๕๘. นายใย อุลิศ ราชบุรี
๕๙. นายบุญช่วย มาประเสริฐ ลพบุรี
๖๐. นายประเวศ บริราช ลำปาง
๖๑. นายสม ชุตินันท์ ลำพูน
๖๒. นายทองหนัก สุวรรณสิงห์ เลย
๖๓. นายประเทือง ธรรมสาลี ศีรสะเกษ เขต ๑
๖๔. ร้อยตำรวจตรี สวัสดิ์ ศรีอุทุมพร ,, ,, ๒
๖๕. นายประสิทธิ์ บุญญารมย์ สกลนคร เขต ๑
๖๖. นายทองปาน วงศ์สง่า ,, ,, ๒
๖๗. นายเจียม ศิริลักษณ์ สงขลา เขต ๑
๖๘. นายเซ็งจือ ลือประเสริฐ ,, ,, ๒
๖๙. ขุนสรกิจวิจารณ์ สระบุรี

๗๐.	หลวงนรัตถรักษา	สุโขทัย
๗๑.	นายกมล ชลศึก	สุพรรณบุรี เขต ๑
๗๒.	นายสนิท บริสุทธิ์	,, ,, ๒
๗๓.	นายพันตำรวจโทพัฒน์ นีลวัฒนานนท์	สุราษฎร์ธานี
๗๔.	นายสิงห์ทอง กรองทรัพย์	สุรินทร์ เขต ๑
๗๕.	นายสุบรรณ สืบสิทธิ์	,, ,, ๒
๗๖.	นายบุญคุ้ม จันทรศรีสุริยวงศ์	อุดรธานี
๗๗.	นายพึ่ง ศรีจันทร์	อุตรดิตถ์
๗๘.	นายชื้น อยู่ถาวร	อ่างทอง
๗๙.	นายน้อม วนรมย์	อุบลราชธานี เขต ๑
๘๐.	นายสุวิชช จิตตะขะโสธร	,, ,, ๒
๘๑.	นายนาถ มนตเสวี	,, ,, ๓
๘๒.	นายสุดใจ ศุภสร	,, ,, ๔

ในการเลือกตั้งเพิ่มเฉพาะ ๔๗ จังหวัดนี้ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมีจำนวน ๕,๘๑๙,๖๖๒ คน แต่มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งเพียง๒,๐๒๖,๘๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๘๒

-๘๘-

นายปรีดีลาออก

เมื่อการเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภา ท่ามกลางเสียงการวิพากษ์-วิจารณ์ไปในทำนองว่า เป็นการเลือกเล่นพรรค เล่นพวก เพราะสมาชิกพฤฒสภานั้น ล้วนแล้วแต่เป็นพรรคพวกของ นายปรีดี พนมยงค์ เกือบทั้งสิ้น แล้วต่อมาในวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๔๘๙ ก็ได้มีพระราชกฤษฎีกาเรียกประชุมสภาฯ ในสมัย สำหรับในด้านทาง พฤฒสภานั้น ที่ประชุมพฤฒสภาได้เลือกให้ นายวิลาส โอสถานนท์ เป็นประธานพฤฒสภา สำหรับสภาผู้แทนราษฎรนั้น ที่ประชุมได้เลือกให้นายเกษม บุญศรี เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้สภาผู้แทนราษฎรยังเลือกนายมงคล รัตนวิจิตรผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร

ทั้งพฤฒสภา และสภาผู้ แทนราษฎร ได้เลือกตั้งประธานเป็นการเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ พร้อมด้วยคณะรัฐมนตรี ก็ได้กราบถวายบังคมลาออก จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่ออนุวรรตน์ให้เป็นไปตามบท เฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ และในวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้มีพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง แต่ยังมิทันที่นายปรีดี พนมยงค์จะได้แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีร่วมคณะ และในวันรุ่งขึ้นก็เกิดเหตุร้ายแรงที่สุดในประวัติศาสตร์เหตุการณ์อันร้ายแรงที่สุด ใน

ประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้ก็คือ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้เสด็จสวรรคตด้วยพระแสงปืน และในตอนกลางคืนของคืนวันนั้นเอง นายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรีก็ได้ออกคำแถลงการณ์ชี้แจงถึงข่าวกรณีสวรรคต ในคำแถลงการณ์นั้นกล่าวว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประชวรเกี่ยวกับพระนาภีไม่ปกติ แล้วพระองค์ทรงเสวยน้ำมันละหุ่ง แล้วเข้าพระที่เวลา ๐๙.๐๐น. มหาดเล็กห้องพระบรรทมได้ยินเสียงปืนดังขึ้นในพระที่นั่ง จึงได้รีบวิ่งไปดูเห็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับบนอยู่พระที่นั่งพระโลหิตไหลเปื้อนพระองค์ และสวรรคตเสียแล้ว

หลังจาก ที่นายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรี ได้ออกคำแถลงการณ์เกี่ยวแก่กรณีสวรรคตไปแล้ว สภาผู้แทนราษฎร ก็ได้เปิดการประชุมกันขึ้น เมื่อเวลา ๒๑.๐๐ น. การประชุมในค่ำคืนวันนั้น โดยมีวัตถุประสงค์ในอันที่จะอัญเชิญสมเด็จพระอนุชา เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดชขึ้นครองราชสมบัติแทนตามกฎมลเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบสันติวงศ์ รัฐสภาได้ลงมติเป็นเอกฉันท์สมานฉันท์ ให้สถาปนาเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช เป็นองค์พระมหากษัตริย์

เมื่อที่ประชุมแห่งรัฐสภา ได้ลงมติเป็นเอกฉันท์สมานฉันท์เช่นนั้น ทั้งประธานพฤฒสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎร ก็ได้เข้าไปเฝ้ามอบราชสมบัติให้กับสมเด็จพระอนุชา แต่ทั้งนี้ เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชยังทรงพระเยาว์อยู่และในขณะนั้นก็ไม่สามารถที่จะแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ แต่กฎหมายรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในบัดนั้นได้มีบทบัญญัติไว้ว่า "ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักรไทย หรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง จะทรงบริหารราชภาระไม่ได้ จะได้ทรงตั้งบุคคลหนึ่ง หรือหลายคนขึ้นให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา ถ้าหากพระมหากษัตริย์มิได้ทรงตั้ง หรือไม่สามารถจะทรงตั้งได้ ก็ให้รัฐภาเป็นผู้แต่งตั้งขึ้น และในระหว่างที่รัฐบาลยังมิได้แต่งตั้งผู้ใด ให้สมาชิกพฤฒสภาผู้มีอายุสูงสุด ๓ คน ประกอบเป็นผู้คณะสำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้นชั่วคราว"

ดังนั้น ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว ก็ได้แก่

๑. พระสุธรรมวินิจฉัย

๒. พระยานลราชสุวัจน์

๓. นายสงวน จูฑะเตมีย์

และก็ในวันที่ ๙ มิถุนายน นั้นเอง นายปรีดี พนมยงค์ ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีก เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ โดยมีคณะรัฐมนตรีร่วมคณะดังนี้

๑. พลโทจิระวิชิตสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๒. นายปรีดี พนมยงค์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๓. นายดิเรก ชัยนาม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๔. นายทวี บุญยเกต เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๕. พระยาสุนทรพิพิธ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๖. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๗. หม่อมหลวงกรี เดชาติวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

๘. นายสพรั่ง เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๙. พันเอกช่วง เชวงศักดิ์สงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๐. พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๑๑. นายเดือน บุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๒. พันเอกทวน วิชัยขัทคะ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๑๓. นายวิจิตร ลุลิตานนท์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง

๑๔. พันเอก พระยาสุรพันธเสนี เป็นรัฐมนตรี

๑๕. ขุนระดับคดี ,,

๑๖. นายวิโรจน์ กมลพันธ์ ,,

รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ และได้รับความไว้วางใจด้วยคะแนนเสียง ๙๐ ต่อ ๒๖

การกลับเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งนั้น ได้ประสบมรสุมทางการเมืองอย่างหนัก ในกรณีอันเกี่ยวแก่การสวรรคต ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ข่าวแห่งการโจษจรรย์อันเกี่ยวแก่การเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล แพร่สพัดออกไปอย่างกว้างขวาง และในตอนเย็นของวันนั้นเอง บรรดาหนังสือพิมพ์ได้พากันพาดหัวข่าวอย่างครึกโครมว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้เสด็จสวรรคตเสียแล้ว บางฉบับพาดหัวข่าวเป็นอุปัทวเหตุ คืนนั้นวิทยุอ่านคำแถลงการณ์ของรัฐบาลว่า การสวรรคตเป็นอุปัทวเหตุแต่หนังสือพิมพ์บางฉบับบอกว่า เป็นการลอบปลงพระชนม์

เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบว่าหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ มีความเห็นในการสวรรคต ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลนั้น มีความเห็นเป็นอย่างไร

หนังสือพิมพ์ "ประชาธิปไตย" อันมีนายดำหริ ปัทมศิริ เป็นบรรณาธิการได้ตั้งเป็นกระทู้ถามในกรณีสวรรคต เมื่อรวมแล้ว ก็เป็นใจความสำคัญว่า

๑. ใครเป็นผู้ออกคำสั่งให้เคลื่อนที่ หรือแตะต้องพระบรมศพ ตลอดจนเคลื่อนที่สิ่งอื่น ๆ (เช่นพระแสงปืน) ในห้องบรรทมก่อนเจ้าหน้าที่ผู้ถวายการตรวจพระบรมศพไปถึง

๒. เมื่อพระบรมศพและสิ่งอื่นได้เคลื่อนที่ ตลอดจนบาดแผลก็ได้รับการถวายชำระล้างแล้ว เจ้าหน้าที่ผู้ถวายตรวจพระบรมศพ ย่อมสันนิษฐานจากคำบอกเล่าของผู้ประจักษ์ในภาวะแรก ใครเป็นผู้บอกผู้เล่า และในวิชาการตำรวจ ข้อบอกเล่าเช่นนี้จะถือเป็นจริงจังได้หรือไม่ ?

๓. เหตุที่เกิดขึ้นนั้น น่าจะสืบสวนได้ทางวิทยาศาสตร์ ทำไมไม่ใช้ตำรวจผู้เชี่ยวชาญในการสอบสวนโดยทางวิทยาศาสตร์ ทำไมไม่ใช้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจพระบรมศพ

๔. กระสุนปืนพกขนาด ๑๑ ม.ม. มีความแรงเพียงใด ถ้ายิงในระยะใกล้เพียงช่วงแขน จะสามารถทะลุเข้าในกระโหลกศีรษะ และทะลุออกหรือไม่ แผลกระสุนปืน เข้าและออกควรจะเป็นอย่างไร ?

๕. พระแสงปืนที่ได้กล่าวว่าลั่นออก และทำลายพระชนม์นั้นบรรจุกระสุนได้กี่นัด และมีเซฟกี่เซฟห้ามลั่นไกกี่ชั้น

๖. ใครเป็นผู้ได้ยินเสียงปืนได้ยินกี่นัด ในห้องพระบรรทม มีปลอกกระสุนตกอยู่หรือไม่ ?

๗. ตามคำแถลงการณ์ของตำรวจว่า มีแผลกระสุนปืนที่ตรงพระขนงด้านซ้ายแผลหนึ่งและยังมีอีกแผลหนึ่งที่ตอนพระปฤษฏางค์แห่งพระเศียรค่อนข้างซ้าย มีรอยผิวหนังขาดกลมเพียงประมาณครึ่งเซ็นติเมตร พระอัฏิแตกละเอียดหลายชั้น แผลทางเบื้องพระปฤษฏางค์เกิดจากอะไร ?

๘. หนังสือบางฉบับเสนอข่าวว่า กระสุนปืนฝังอยู่ในพระเศียรจริงหรือไม่ ถ้าฝังอยู่จริง ได้ทำการผ่าออกว่า เป็นกระสุนชนิดใดหรือไม่ ?

๙. ตามคำแถลงว่า มหาดเล็กเฝ้าอยู่ที่เฉลียงใกล้ห้องพระบรรทมเมื่อได้ยินเสียงปืนก็วิ่งเข้าไปดู เข้าไปทันทีหรือ ?และได้เห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในสภาพอย่างใด ?

๑๐. จะเป็นการขัดข้องหรือไม่ที่จะเขียนแปลนห้องพระบรรทมออกเปิดเผย และได้แสดงว่า ได้ตบแต่งห้องไว้อย่างไร เช่นมีพระวิสูตรอย่างไรบ้าง และแสงสว่างเข้าทางไหน

หนังสือพิมพ์ "สยามนิกร" พาดหัวข่าวในกรณีสวรรคตว่า

"ข่าวแห่งการสวรรคตถูกปิดมิให้พระพันวัสสาทรงทราบ"

หนังสือพิมพ์ที่โจมตีรัฐบาลนายปรีดีอย่างรุนแรง ก็คือหนังสือพิมพ์ "อิทธิธรรม" โดยกล่าวว่า การออกคำแถลงการณ์ว่าเป็นอุบัติเหตุนั้น เป็นทางออกที่ง่ายเกินไป และว่า ในกรณีเช่นนี้นายปรีดีจะทนหน้าด้านเป็นนายกรัฐมนตรีอีกต่อไปหรือ ?

หนังสือพิมพ์ "ศรีกรุง" ฉบับลงวันที่ ๑๘ มิถุนายน ลงข่าวว่าในท้องที่อำเภอปทุมวัน ได้มีผู้ปิดและแจกใบปลิวประณามนายปรีดี พนมยงค์ อย่างรุนแรง

เมื่อสรุปรวมความแล้วนายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรีถูกสวดอย่างยับเยิน ทั้งในรัฐสภา หนังสือพิมพ์ และประชาชน แม้แต่ในโรงหนังเฉลิมกรุง ก็มีคนตะโกนด้วยเสียงอันดังว่า "นายปรีดีฆ่าในหลวง" หมายความว่าสถานการณ์ในขณะนั้น กำลังก้าวเข้าไปสู่สถานการณ์วิกฤติหนักขึ้นทุกที หนักขึ้นจนนายปรีดี ทนไม่ไหว จึงปิดปากหนังสือพิมพ์ด้วยการเซ็นเซ่อร์ และจับกุมนายดำหริ ปัทมศิริ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย และนายชื้น โรจนวิภาค บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "อิทธิธรรม" ถูกยิงตายอย่างลึกลับ นับว่า เป็นเหตุการณ์อันปั่นป่วนผันผวนที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองของไทย

การเสด็จเข้าสู่สวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลนั้น ไม่เพียงแต่จะนำความวิปโยคโศกศัลย์รัญจวนมาให้แก่ประชาชนชาวไทยเท่านั้น แม้แต่สหรัฐอเมริกา มร. ชาลส์ ดับลยู โยสท์ อุปทูตอเมริกัน ได้แสดงความเศร้าใจอย่างสุดซึ้งในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเขากล่าวว่า

"รัฐบาลสหรัฐอเมริกัน มีความเศร้าโทมนัสมายังประชาชนชาวไทย ผู้ได้สูญเสียองค์พระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพและรัก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระชันษาในวัยหนุ่ม พระองค์ได้ทรงเป็นภาพพิมพ์ใจแก่บุคคลทุกคนที่เข้าไว้ ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าใจจนบอกไม่ถูกว่าข้าพเจ้ามีความเศร้าใจเพียงใดในการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของพระองค์ครั้งนี้"

มร. ชาลส์ ดับลยู โยสท์ ได้แสดงความเศร้าโศกต่อไปอีกว่า

"ข้าพเจ้าขอแสดงความเห็นอกเห็นใจอย่างแท้จริงต่อชาวไทย ที่ได้สูญเสียสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อันเป็นที่เคารพสักการะ และทรงพระเมตตาต่อพระบรมวงศานุวงศ์ในยามวิปโยคนี้"

นอกจากอุปทูตอเมริกันจะได้ แสดง ความ โทมนัสเศร้า สลดใจ ในการ เสด็จ สวรรคต ประมุขของชาติของเราแล้ว หนังสือพิมพ์ "สเตรทไทมส์" ก็ได้แสดงความโทมนัสอย่างเดียวกัน

หนังสือพิมพ์ "สเตรทไทมส์" ได้พรรณนาด้วยความโศกเศร้าอย่างยืดยาวว่า

"สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ประทับอยู่ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ตลอดเวลาสงคราม และในระหว่างนั้น คณะผู้สำเร็จราชการได้ทำการปกครองประเทศโดยปรมาภิไธย ภายหลังที่ญี่ปุ่นได้ยอมแพ้แล้วพระองค์เสด็จนิวัตประเทศสยาม เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม เดือนก่อน และนับตั้งแต่นั้น พระองค์ก็ดำเนินพระราชกรณียกิจด้วยพระองค์เองตลอดมา

แม้ว่า จะเสด็จไปในราชพิธีต่างๆ ให้ประชาชนได้ชมพระบารมีบ่อยครั้ง เรื่องราวของพระองค์ที่มีโอกาสรู้น้อยมาก ราชสำนักในกรุงเทพฯ รายงานข่าวว่า พระราชชนนีทรงมีอิทธิพลเหนือพระองค์อยู่มาก

ไม่เคยเลยที่พระองค์จะได้ทรงสัมภาษณ์จากผู้สื่อข่าวต่างๆ และไม่มีใครถวายอนุญาตให้พระองค์เสด็จประพาสที่ไหนเป็นการส่วนพระองค์ดังที่บรรดากษัตริย์ทั้งหลาย ในยุโรปได้กระทำกัน เพื่อให้เป็นที่สนิทสนมแก่ไพร่ฟ้าประชาชนยิ่งขึ้น

แต่ประชาชน ๑๘ ล้านคน ก็ได้ถวายความจงรักภักดี และความเคารพนับถือเป็นอันดี ส่วนมากยังคงจำได้ในสมัยโน้นเมื่อ ๑๔ ปี ผ่านมาแล้วขณะที่สมเด็จพระบิดาของพระองค์เถลิงถวัลย์ราชสมบัติอยู่ จริงอยู่แม้จะไม่มีพระราชอำนาจเต็มในการปกครองประเทศ พระองค์ยังคงได้รับความนับถือจากประชาชนในฐานะเป็นพระผู้ควรแก่ความเคารพอยู่เสมอ

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงแสดงพระประสงค์อันแน่วแน่อยู่เสมอ ที่จะเสด็จไปศึกษาต่อ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ข่าวจากราชสำนักกล่าวว่า บรรดาพระบรมวงศา-นุวงศ์ผู้สูงด้วยอาวุโส และผู้มีอำนาจทางการเมืองบางคน ได้ทูลคัดค้านการเสด็จจากพระนครในคราวนี้ ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้พระองค์ประทับอยู่ในประเทศสยาม และให้อาจารย์ทั้งไทย และต่างประเทศ ถวายความรู้อยู่ในประเทศนี้สืบไป

การเสด็จประพาสต่างประเทศคราวนี้ อาจจะมองไปในแง่ที่ว่า เป็นการเสด็จหนีไปให้พ้น และเพื่อหาโอกาสที่จะศึกษาต่อก็อาจเป็นได้ พระราชกรณียกิจในสยามก็ไม่มีอะไรนอกจากจะทรงทำเป็นพระราชประเพณีวันหนึ่งๆ เท่านั้น ซึ่งไม่เปิดโอกาสให้ทรงทำอะไรอย่างปกติธรรมดาในสังคม อันนอกเหนือไปจากพระบรมวงศานุวงศ์

ตอนสุดท้าย หนังสือพิมพ์ "สเตรทไทมส์" ได้แสดงความเศร้าสลดรันทดใจว่า

"ข้าพเจ้าพลอยมีความเศร้าโศกเสียใจไปด้วยกับประชาชนชาวไทยทั้งปวง ในการที่ต้องสูญเสียองค์พระมหากษัตริย์ อันเป็นที่เคารพสักการะไปในครั้งนี้ และเป็นการสูญเสียที่ชาวไทยพิลาปร่ำไห้ทั่วพระราชอาณาจักร"

ในทำนองเดียวกันนี้บรรดาหนังสือพิมพ์ที่ออกในประเทศจีน ได้พากันแสดงความเศร้าสลดใจ ในการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และยิ่งไปกว่าความโศกกำศรวญครวญอาดูร ยังได้กล่าวเป็นเชิงวิพากษ์–วิจารณ์ว่า ในการที่ทางการตำรวจแถลงการณ์ว่า การเสด็จสวรรคตครั้งนี้ เป็นอุบัติเหตุนั้น เป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระ มีเหตุผลหลายประการที่เป็นไปไม่ได้ มันจะเป็นอย่างอื่นประการใดมิได้ นอกจากจะมีผู้เข้าไปลอบปลงพระชนม์ จะมีใครที่ไหนเล่าที่จะยอมเชื่อว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลจะปลง

พระชนม์พระองค์เอง และพระองค์มีความเดือดร้อนอะไรมากนักหรือ ถึงกับจะต้องปลงพระชนม์พระองค์เอง

หนังสือพิมพ์จีนดังกล่าวยืนยันอย่างหนักแน่นว่า

"มันต้องมีแผนการณ์ลอบปลงพระชนม์ อย่างไม่ต้องสงสัยเลย"

ในการเสด็จสวรรคตครั้งนี้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลครั้งนี้ มันมิได้เป็นสิ่งที่น่าเศร้าสลดใจแก่ปวงชนชาวไทยเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความวิปโยคโศกรัญจวนไปทั่วโลก วิทยุสิงคโปร์หยุด ๓ วัน เพื่อเป็นการไว้อาลัยต่อการเสด็จสวรรคตครั้งนี้ วิทยุ บี.บี.ซี. ของอังกฤษหยุดครึ่งนาที และพร้อมกันนั้นก็ได้ส่งสาส์นถึงพระราชชนนี ในหลวง ผู้สำเร็จราชการและชาวไทย แสดงความกำสรดในเรื่องที่มีสถานการณ์อันเลวร้ายกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

หนังสือพิมพ์ในอังกฤษทุกฉบับแสดงความเศร้าใจในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และได้นำเอาชีวประวัติอันเกริกเกียรติของพระองค์ โดยกล่าวถ้อยคำสดุดีอย่างน่าภาคภูมิใจ

นอกจากหนังสือพิมพ์อังกฤษจะลงข่าวสดุดีพระเกียรติภูมิอย่างเอิกเกริกเกรียวกราวแล้ว รัฐบาลอังกฤษอันมีระบบการปกครองกษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย ได้ส่งสาส์นมาถึงรัฐบาลไทยมีใจความสำคัญว่า

" ในนามของรัฐบาล สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงอังกฤษ สถานทูตอังกฤษ กองทัพอังกฤษในประเทศไทย ท่านอัครราชทูตอังกฤษประจำกรุงเทพ ฯ ได้ส่งสาส์นแสดงความเศร้าสลดใจในการที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จสวรรคตไปยังรัฐมนตรีต่างประเทศของไทย อนึ่ง การกำหนดต้อนรับแขกที่กำหนดจะให้มีในตอนบ่ายวันที่ ๑๓ มิถุนายน เดือนนี้ สถานทูตบอกงด"

นอกจากรัฐบาลอังกฤษจะได้ส่งสาส์นแสดงถึงความเศร้าสลดใจมายังรัฐมนตรีต่าง-ประเทศของเราแล้ว รัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็ได้แสดงความโทมนัสมายังชาวไทยด้วย

สถานีวิทยุอังกฤษที่สิงคโปร์ได้ส่งสาส์นถึงพระราชชนนีว่า

"ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบถวายความวิปโยคอย่างสุดซึ้ง ในฝ่าละอองธุลี ที่ทรงสูญเสียพระบรมราชปิโยรส ผู้เป็นประมุขแห่งชาติไทย"

บัดนี้....กรุงเทพฯ พระมหานคร ได้กลายสภาพเป็นธารน้ำตาไปเสียแล้ว กรุงเทพฯ ที่เคยมีบรรยากาศอันครื้นเครงสนุกสนานครื้นเครงหฤหรรษ์บันเทิง แต่กลับมีบรรยากาศอันเงียบเหงาเศร้าสร้อย ณ ลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท อันเป็นที่ตั้งพระบรมศพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กลายเป็นลานแห่งน้ำตา ลานแห่งความหม่นหมองวิปโยค ลานแห่งความโศกศัลย์พรรณนา ทุกวันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันอาทิตย์ ตั้งแต่ ๐๙.๐๐–๑๒.๓๐ น. เป็นวันที่ชาวไทยต้องหลั่งไหลน้ำตา ด้วยความอาลัยอาวรณ์ ต่อประมุขของประเทศที่ต้องจากไปไม่มีวันกลับ

สถานการณ์ของประเทศ ณ กาลบัดนั้น รู้สึกว่ามีสถานการณ์โน้มน้อมไปในด้านของความไม่สงบสันติ แม้ว่ารัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ จะได้ออกคำแถลงการณ์ไปแล้วหลายฉบับว่า การเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลนั้น เป็นอุบัติเหตุ ไม่มีใครยอมเชื่อว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลจะปลงพระชนม์พระองค์เอง หรือเกิดอุปัทวเหตุ เพราะเหตุผลมีอยู่ไม่เพียงพอที่จะให้เชื่อว่า เหตุการณ์จะเป็นได้เช่นนั้น ทุก ๆ คนมีความปักใจอันแน่นแฟ้นว่า เป็นแผนการณ์อันหนึ่งในทางการเมือง ที่จะสถาปนาระบอบมหาชนรัฐขึ้น หรือระบอบอื่นใดที่ปราศจากกษัตริย์ ถ้าหากว่าพระมหากษัตริย์ยังมีอยู่ตราบใด การเป็นมหาชนรัฐ ก็มีทางที่จะเป็นไปได้ยาก ยิ่งนายปรีดี พนมยงค์ ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ และถูกพระปกเกล้าฯ พระยามโนฯ พระยาทรงฯ กล่าวหาว่าเป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจเป็นคอมมูนิสต์ด้วยแล้วยิ่งทำให้ประชาชนเชื่อหนักขึ้นว่า ต้องเป็นแผนการณ์ที่จะสถาปนาระบบคอมมูนิสต์ขึ้นอย่างแน่นอน

อย่างไรก็ดี ในขณะนั้นนายปรีดีถูกหนังสือพิมพ์โจมตีอย่างรุนแรง และกล่าวคำตำหนิติเตียนว่า ไม่มีความสามารถจะให้ความคุ้มครองพิทักษ์แก่องค์พระมหากษัตริย์ได้ การเสด็จสวรรคตในครั้งนี้ รัฐบาลนายปรีดี ต้องรับผิดชอบ และดำเนินการสอบสวนคดีโดยเปิดเผย และ

ให้เป็นไปอย่างขาวสะอาด นอกจากนี้ยังแนะนำอีกด้วยว่า เป็นการสมควรหรือไม่ที่นายปรีดีควรจะได้พิจารณาตัวเองว่า ควรจะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหรือไม่

ในสถานการณ์เช่นนี้ นายปรีดีและพรรคพวก ย่อมจะตระหนักดีอยู่ว่า ทั้งตัวเองและพรรคพวกกำลังเผชิญหน้าอยู่กับสถานการณ์อันร้ายแรงอย่างไรบ้าง หนังสือพิมพ์ด่านายปรีดีอยู่ทุกวัน บทความในหน้าหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ คงรุมด่านายปรีดีอย่างสาดเสียเทเสียทีเดียว

สถานการณ์ได้ทวีความเลวร้ายอัปลักษณ์ยิ่งขึ้น เพื่อให้บรรยากาศทางการเมืองอันตึงเครียดนั้น มีสถานการณ์บรรเทาเบาบางลงบ้าง นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้ตัดสินใจลาออก แต่ในเวลาเดียวกันนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้รับการแต่งตั้งเข้ามาอีก และในวันที่ได้มีการแถลงนโยบาย เพื่อขอความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรนั้น ในวันนั้นปรากฏว่า พล.ต.ต. พระรามอินทรา อธิบดีกรมตำรวจ ในฐานะเป็นผู้สอบสวนกรณีสวรรคต ได้นำเอาเครื่องประกอบ และเครื่องอุปกรณ์ที่จะพิสูจน์ให้เห็นข้อสันนิษฐานที่ว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้สวรรคตนั้น เนื่องมาจากอุบัติเหตุ

พล.ต.ต. พระรามอินทรา ได้นำเอาหัวหมูสด ๆ ๑ หัว ซึ่งได้ทำการทดลองยิงดูแล้วในระยะ ๖ นิ้วฟุต และปรากฏว่ารอยกระสุนทางเข้า ทางออก ไม่ต่างกับพระแสงปืนกระบอกนั้น ก็ได้ถูกนำเอามาเพื่อเป็นการพิสูจน์ ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาด้วยว่าจะเป็นการอุบัติเหตุได้หรือไม่ นอกจากหัวหมูสด ๆ แล้ว ยังมีรอยกระสุนที่หน้าผากหมูด้วย แล้วก็ยังมีแผนผังห้องพระบรรทม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า บุคคลภายนอก จะไม่สามารถเลยที่จะเล็ดลอดเข้าไปปลงพระชนม์ ได้ดังข่าวลือ

ในการแถลงนโยบายของ นายปรีดี พนมยงค์ **ในวันนั้น**ปรากฏว่าได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซักถามถึงนโยบาย แต่แล้วรัฐสภาก็ให้ความไว้วางใจด้วยคะแนนเสียง ๙๐ ต่อ ๒๖ ผู้ที่ไม่ไว้วางใจนั้น เป็นพรรคประชาธิปัตย์ทั้งสิ้น

ในการแถลงนโยบายของนายปรีดีนั้น ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนายหนึ่ง ลุกขึ้นถามอธิบดีกรมตำรวจว่า

"ตามข่าวลือที่หนาหูว่า การที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศสวรรคตครั้งนี้ มีสมาชิกพฤฒสภาคนหนึ่ง คือ นายเฉลียว ปทุมรส เป็นผู้ลอบปลงพระชนม์นั้น ทางการสืบสวนได้วี่แววอย่างไรบ้างหรือไม่? เพื่อเป็นการปลดเปลื้องข่าวไม่ดีสำหรับท่านผู้นี้ ขอให้อธิบดีกรมตำรวจโปรดชี้แจง"

พล.ต.ต. พระรามอินทราอธิบดีกรมตำรวจลุกขึ้นแถลงการว่า

"ข้าพเจ้าเป็นคนไทยคนหนึ่ง ที่มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และนายเฉลียวก็มิได้มีความเกี่ยวพันเป็นญาติกับข้าพเจ้า ขอแถลงว่าการสืบสวนได้มีทางจะพาดพิงไปถึงนายเฉลียว ปทุมรส ตามข่าวที่ลือนั้นเลย"

หลังจากนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ลุกขึ้นแถลงว่า

"สำหรับข่าวที่ลือแพร่สพัดไปนั้น เนื่องมาจากความอิจฉาริษยาเป็นมูลเหตุ และในขณะนี้ทางการกำลังรวบรวมหลักฐานต่างๆ อยู่ แต่เป็นการแน่เหลือเกินว่า ทางรัฐบาลนี้จะได้สอบสวน ให้ได้ข้อเท็จจริงต่อไป และเมื่อนั้น ทางรัฐบาลนี้ อันมีข้าพเจ้าเป็นนายกรัฐมนตรี จะได้แถลงให้สภาฯ และประชาชนให้ทราบโดยละเอียดต่อไป

หลังจากนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ก็ประกาศภาวะฉุกเฉิน และเซ็นเซ่อร์หนังสือพิมพ์แล้วทำการจับกุม นายดำหริ ปั้ทมศิริ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย จับดร.โชติ–คุ้มพันธ์ นายเลียง ไชยกาล ส.ส. อุบลราชธานี ในข้อหาเป็นกบฏก่อกวนความสงบสุขของประชาชน

เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ได้ประกาศภาวะฉุกเฉิน และเซ็นเซ่อร์หนังสือพิมพ์แล้วในวันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ ก็ได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง เพื่อทำการสอบสวนพฤติการณ์การสวรรคต ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วย

ประธานศาลฎีกา	*เป็นประธานกรรมการ*
อธิบดีศาลอุธรณ์	*กรรมการ*
อธิบดีศาลอาญา	*กรรมการ*
อธิบดีกรมอัยการ	*กรรมการ*
ประธานพฤฒสภา	*กรรมการ*
ประธานสภาผู้แทน ฯ	*กรรมการ*
พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภานุพันธ์ยุคล	*กรรมการ*
พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุมภฏพงศ์บริพัตร	*กรรมการ*
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต	*กรรมการ*
พลตรีวิเชียร สุตันตานนท์	*กรรมการ*
พลเรือตรีแชน ปัจจุสานนท์	*กรรมการ*
พลอากาศตรี หลวงเชิดวุฒากาศ	*กรรมการ*
นายสัญญา ธรรมศักดิ์	*เลขานุการ*
นายสะอาด นาวีเจริญ	*ผู้ช่วยเลขานุการ*

กรรมการทั้งหมดมีหน้าที่สอบสวนให้ได้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในกรณีสวรรคต ว่าความเป็นจริงเป็นอย่างไร และการสอบสวนนี้เป็นการกระทำอย่างเปิดเผย หรือเรียกอีกนัยหนึ่งก็ คือ ศาลกลางเมืองนั่นเอง ซึ่งไม่เคยมีประวัติความเป็นมา ในประเทศใดในโลกมาก่อน นับว่า เป็นเรื่องราวที่แปลกมาก และศาลธรรมดาก็มีอยู่ ก็สามารถดำเนินการในเรื่องนี้ได้ แต่นายปรีดีได้ตั้งศาลกลางเมืองขึ้นนี้ น่าจะเป็นเพราะว่า ต้องการให้ประชาชนทราบข้อเท็จจริงต่าง ๆ โดยละเอียด ว่าเหตุการณ์เป็นมาอย่างไรกันแน่

ในวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ อธิบดีกรมตำรวจ ได้มีหนังสือเชิญนายแพทย์ มาร่วมเป็นกรรมการชันสูตรพระบรมศพด้วย

มีนายแพทย์เข้ามาร่วมชันสูตรพระบรมศพดังนี้ คือ

๑. พลตรี พระยาดำรง แพทยคุณ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลจุฬา ฯ ประธานกรรมการ

๒. หลวงพิณพากษ์ พิทยาเพท คณบดีคณะแพทย์ ศิริราชพยาบาล กรรมการ

๓. พ.ต. นายแพทย์นิตย์ เวชวิศิษฐ อธิบดีกรมการแพทย์ และแพทย์ประจำพระองค์ กรรมการ

๔. นายแพทย์ประจักษ์ ทองประเสริฐ หัวหน้าแผนกศัลยศาสตร์ ร.พ. ศิริราช กรรมการ

๕. นายแพทย์ใช้ ยูนิพันธ์ อดีตอาจารย์อายุรศาสตร์ ร.พ. ศิริราช กรรมการ

๖. นายแพทย์ชุบ โชติกเสถียร ศัลยแพทย์ ร.พ. จุฬาฯ กรรมการ

๗. นายแพทย์ ม.ล. เต่อ สนิทวงศ์ ผู้อำนวยการ ร.พ. กลาง กรรมการ

๘. นายแพทย์เกษตร สนิทวงศ์ สูติแพทย์ ร.พ. จุฬาฯ กรรมการ

๙. นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว จิตแพทย์ ร.พ. โรคจิต กรรมการ

๑๐. นายแพทย์สงกรานต์ นิยมเสน พยาธิแพทย์ และผู้ชำนาญวิชานิติเวชศาสตร์ ร.พ. ศิริราช

๑๑. นายแพทย์สุด แสงวิเชียร หัวหน้าแผนกกายวิภาคศาสตร์ ร.พ. ศิริราช กรรมการ

๑๒. นายแพทย์ต่วน จีรเศรษฐ พยาธิแพทย์ ร.พ. จุฬา กรรมการ

๑๓. นายแพทย์ชูช่วง เศวตรุนทร์ แพทย์ประจำบ้าน ร.พ. จุฬา กรรมการ

๑๔. นายแพทย์สงัด เปล่งวานิช กรรมการ

๑๕. พลตรี นายแพทย์สงวน โรจนวงศ์ แพทย์ใหญ่ทหารบก กรรมการ

๑๖. นายแพทย์อี ซี คอร์ด (อเมริกัน) ผู้อำนวยการ ร.พ. แมคคอมิก เชียงใหม่ กรรมการ

๑๗. พันเอก เจ ไดรเบอร์ก แพทย์ใหญ่ทหารกองทัพอังกฤษ กรรมการ

๑๘. พันโท เอชรีส แพทย์ทหารกองทัพอังกฤษ กรรมการ

๑๙. ร้อยเอก ดี ซี คุปตา ผู้เชี่ยวชาญรังสีวิทยา กองทัพอังกฤษ กรรมการ

๒๐. พ.ต.ท. เอ็จ ณ ป้อมเพชร (นอกราชการ) เป็นกรรมการผู้เชี่ยวชาญการพิสูจน์

๒๑. สิบเอกวินเซนต์ เป็นผู้เชี่ยวชาญทางอาวุธปืน

คณะกรรมการผสม ซึ่งมีคณะนายแพทย์รวมอยู่ด้วยนั้น เมื่อได้มีการประชุมกันอย่างเคร่งเครียดแล้ว ต่างก็มีความเห็นตรงกันว่า กระสุนปืนได้เข้าทางพระนลาต และออกทางเบื้องหลังพระเศียรนั้น มีพฤติการณ์เป็นอย่างไร นายแพทย์ต้องการจะทราบ

ดังนั้น พระบรมศพจึงถูกเคลื่อนลงมา เพื่อให้นายแพทย์ผู้ชำนาญทำการพิสูจน์ ในการพิสูจน์นี้ นายแพทย์ได้เปิดปากแผลออก ปรากฏว่าพระบรมศพยังมิได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเท่าใดนัก แต่ทว่า พระพักตร์ของพระองค์หมองคล้ำลงไปมาก ในพระนาภีของพระองค์มีพระสุธาราเล็กน้อย เพื่อมิให้พระบรมศพนั้นเน่าเปื่อยลงโดยเร็ว นายแพทย์จึงได้สั่งให้เจ้าหน้าที่นำเอาพระสุธาราอันเน่าไปทิ้งเสียที่หลังพระที่นั่งดุสิตมหาประสาท

เพื่อเป็นการพิสูจน์ว่า การเสด็จสวรรคตครั้งนี้นั้นเป็นไป เพื่ออุบัติเหตุ หรือว่ามีการลอบปลงพระชนม์เกิดขึ้น คณะกรรมการมีความเห็นร่วมกันเป็นเอกฉันท์ว่า ควรได้มีการทดลองยิงศพดูว่า จะมีพฤติการณ์เป็นอุบัติเหตุ หรือว่า จะมีพฤติการณ์เป็นการลอบปลงพระชนม์ ทั้งนี้และทั้งนั้น เพื่อจะได้เอามาเปรียบเทียบกันดู ฉะนั้น จึงได้เกิดการทดลองยิงศพกันขึ้นที่โรงพยาบาลศิริราช

ภายในห้องตึกพยาธิวิทยา แห่งโรงพยาบาลศิริราช เจ้าหน้าที่ได้นำศพมา เพื่อเป็นการทดลองยิงให้คณะกรรมการชันสูตรบาดแผล โดยมีผู้ชำนาญในการใช้ปืนและนายแพทย์ผู้ชำนาญในกายวิภาควิทยาเข้าร่วมวิจัย-วิจารณ์ในการทดลองครั้งนี้ด้วย

ครั้นแล้วเสียงปืนก็ดังขึ้น ๑ นัด นั่นคือ การทดลองยิงศพอาบยา แล้วต่อจากนั้นก็ทดลองยิงศพดองยาอีก ส่วนการทดลองยิงศพที่ ๓ นั้นปรากฏว่าเป็นศพที่ได้สิ้นใจไปใหม่ๆ ผลของการทดลองยิงศพครั้งนี้ ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ศพที่ ๑ เป็นการทดลองยิงในระยะเผาขน โดยการใช้กระสุน ๑๑ ม.ม. ผลจากการทดลองปรากฏเหตุการณ์ดังนี้

มีรอยไหม้ที่หน้าผาก เมื่อเอาศรีษะออกมา ปรากฏว่าภายในแตกละเอียดไม่มีชิ้นดี เจ้าหน้าที่ได้ถ่ายภาพเหล่านี้ไว้ทุกระยะ พร้อมด้วยการบันทึกข้อความไว้เป็นหลักฐาน ทั้งนี้ เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะได้เอาพฤติการณ์เหล่านี้ มาทำการเปรียบเทียบกับพระบรมศพต่อไป

เมื่อคณะกรรมการแพทย์ ได้ทำการทดลองยิงศพที่โรงพยาบาลศิริราชแล้ว บรรดานายแพทย์เหล่านั้น ก็เริ่มประชุมวินิจฉัยพฤติเหตุพฤติการณ์ เพื่อเป็นการเปรียบเทียบว่า การสิ้นพระชนม์ชีพของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น จะเป็นอุบัติเหตุ หรือทรงปลงพระชนม์พระองค์เอง หรือมีบุคคลลอบปลงพระชนม์

ในการประชุมวินิจฉัยครั้งนี้ บรรดานายแพทย์ และผู้เชี่ยวชาญได้มีความเห็นผิดแผกแตกต่างกัน เพราะฉะนั้น เพื่อให้เห็นว่า ทรรศนะของบรรดานายแพทย์ และผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้น มีความคิดเห็นเป็นประการใด ผู้เขียนขอนำเอาความคิดเห็นของบรรดานายแพทย์และผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นมาให้ท่านผู้อ่านประกอบการพิจารณาด้วยดังนี้

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ.อ. ไครเบอร์ก นายแพทย์แห่งกองทัพบกบริติชที่ได้ถูกเชิญให้ร่วมมือในการพิสูจน์ครั้งนี้ด้วย ได้ชี้แจงว่าข้าพเจ้า พร้อมที่จะสาบานในผลแห่งการชันสูตร-พลิกพระบรมศพว่า ลูกกระสุนปืนที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศสวรรคตนั้น ได้เข้าข้างหน้า และผ่านออกไปข้างหลังแห่งพระเศียร รูในพระอัฐิด้านหน้าแสดงว่ากระสุนปืน ๑๑ ม.ม. ทำให้เกิดบาดแผล กระสุนปืนที่ว่าพบในพระที่นั้น เป็นลูกขนาด ๑๑ ม.ม. และน่าจะก่อให้เกิดบาดแผลนั้น กระสุนนัดเดียวกันนี้ น่าจะได้ยิงจากปืนสั้นโคลท์โอโตเมติกขนาด ๑๑ ม.ม. ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจนำมาแสดงตามผลแห่งการทดลองศพ ด้วยปืนสั้นโคลท์โอโตเมติกกระบอกเดียวกันนั้น เป็นการแน่นอนที่จะสันนิษฐานว่า ปืนกระบอกนั้นเมื่อยิงออกมีระยะน้อยกว่า ๕ ซ.ม. จากหน้าผากเท่านั้น ที่บาดแผลในหน้าผากที่ปรากฏ จะมีลักษณะอย่างเดียวกับบาดแผลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

สำหรับในทรรศนะของ พ.ต.ท. เอ็จ ณ ป้อมเพชรนั้น ท่านมีทรรศนะและความเห็นว่า

"ตามความเห็นของข้าพเจ้าเห็นว่าบาดแผลนั้น เนื่องมาจากการกระทำของพระองค์เอง หรือเกิดจากการกระทำของผู้อื่น"

นายแพทย์คอร์ทให้ความเห็นว่า

"ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า เหตุการณ์อาจเกิดขึ้นได้ ๓ ประการคือ ถูกลอบปลงพระชนม์ หรือปลงพระชนม์เอง หรืออุบัติเหตุ แต่ตามความเห็นของข้าพเจ้าเห็นว่า ที่มาของบาดแผลคล้ายถูกลอบปลงพระชนม์มากกว่าปลงพระชนม์เอง สำหรับปัญหาอุบัติเหตุนั้นดูไม่น่าจะเป็นไปได้เลย"

นายแพทย์ใช้ ยูนิพันธ์ ให้ความเห็นว่า

"ตามความเห็นของข้าพเจ้าแล้ว เป็นการถูกลอบปลงพระชนม์ หรืออุบัติเหตุเป็นขั้น ๆ ไป"

นายแพทย์ ชุบ โชติกเสถียร ให้ความเห็นว่า

"เมื่อคนเราเล่นปืนนั้นเขามักไม่หันปืนไปทางศีรษะของเขาทั้งปากกระบอกปืน ก็ชิดหน้าผากมากเกินไปที่จะเป็นอุบัติเหตุได้ไม่เป็นการถนัด และยากที่สุดในการที่จะยิงตัวเองในท่าเช่นนั้น เหตุใดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงต้องเสียน้ำมันละหุ่งถ้าพระองค์จะตั้งพระทัยปลงพระชนม์เอง ในระยะต่อมาอันใกล้ชิดตามความเห็นของข้าพเจ้า เรื่องนี้เป็นการปลงพระชนม์และข้าพเจ้าไม่สงสัยว่า เป็นการปลงพระชนม์หรือเป็นการอุบัติเหตุโดยสิ้นเชิง"

นายแพทย์สงกรานต์ นิยมเสน ให้ความเห็นว่า

"ความเห็นของข้าพเจ้านั้นเป็นการถูกลอบปลงพระชนม์ ปลงพระชนม์เอง หรืออุบัติเหตุ ตามลำดับเป็นขั้น ๆ ไป"

นายแพทย์เต๋อ สนิทวงศ์ ให้ความเห็นว่า

"ตามความเห็นของข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นอุบัติเหตุ การถูกปลงพระชนม์ หรือปลงพระชนม์เองเป็นขั้น ๆ ไป"

นายแพทย์ฝน สิงห์แก้ว ให้ความเห็นว่า

"ตามความเห็นของข้าพเจ้าเป็นการอุบัติเหตุ ถูกลอบปลงพระชนม์ หรือปลงพระชนม์เอง เป็นขั้น ๆ ไป"

พล.ต. สงวน โรจนวงศ์ ให้เหตุผลว่า

"ตามความเห็นของข้าพเจ้าเป็นการถูกลอบปลงพระชนม์ หรือปลงพระชนม์เอง ตามลำดับเป็นขั้นไป"

นายแพทย์สุด แสงวิเชียร แสดงความเห็นว่า

"ข้าพเจ้าได้หนังบาดแผลมาชิ้นหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าได้ตัดออกจากพระนลาตของสมเด็จพระบรมโกศ ขณะนำชัณสูตรพลิกศพ บาดแผลเสมือนกาละบาด มีหนังแยกเป็น ๔ แฉก แฉกบน แฉกล่าง แฉกขวา แฉกซ้าย เมื่อได้ใช้กล้องจุลทัศน์ชนิดสองตาส่องดู บนแฉกขวาและแฉกซ้าย แฉกบนเห็นไม่ถนัดนัก และแฉกล่างไม่เห็นเลย ถ้าเอาส่วนโค้งเหล่านี้มาต่อกันเข้าเป็นรูปวงกลมขึ้น มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑๑ ม.ม. เป็นที่สังเกตด้วยว่า ปลายแฉกเหล่านั้นเป็นรอยโค้ง และเส้นโคงบนผิวหนังไม่ต่อกันเป็นรูปวงกลม นอกจากนี้ยังมีเนื้อที่เล็ก ๆ ไหม้อยู่ที่แฉกล่าง และมีสีแดงว่า เป็นดินปืนด้านในหนังชั้นนั้นด้วย ตามความเห็นของข้าพเจ้า รอยกดในหนังนั้นอาจจะเป็นด้วยกระบอกปืนกระชับแน่นลงไปที่พระนลาตก่อนยิง ถ้าหากจะเป็นอุบัติเหตุแล้ว หากกระบอกปืนคงไม่กดลงไปที่พระนลาตกระชับแน่น ตามความเห็นของข้าพเจ้ามีทางอธิบายที่เป็นไปได้ ๒ ประการเท่านั้นคือ ปลงพระชนม์เองหรือถูกปลงพระชนม์ ทั้งสองประการเท่า ๆ กัน

นายแพทย์ ม.ล. เกษตร์ สนิทวงศ์ ได้แสดงทรรศนะว่า

"ตามความเห็นของข้าพเจ้า ถูกลอบปลงพระชนม์ หรือปลงพระชนม์เอง ตามลำดับเป็นขั้นๆไปข้าพเจ้าเห็นไม่มีทางเลย จะเป็นอุบัติเหตุไม่ได้"

พ.ต. ต่วน จีรเศรษฐ แสดงทรรศนะในเรื่องนี้ว่า

"ตามความเห็นของข้าพเจ้าเป็นการถูกปลงพระชนม์ หรืออุบัติเหตุ ตามลำดับเป็นขั้น ๆ ไป"

นายแพทย์ ชูช่วง เศวตรเนตร ได้แสดงความเห็นในกรณีนี้ว่า

"ความเห็นในเรื่องนี้ของข้าพเจ้านั้น เป็นการลอบปลงพระชนม์ ปลงพระชนม์เอง หรืออุบัติเหตุเป็นขั้น ๆ ไป"

พ.ต. นิตย์ เวชวิศิษฐ์ มีทรรศนะว่า

"ตามความเห็นของข้าพเจ้านั้น มีความเห็นว่า เป็นการถูกปลงพระชนม์ หรือปลงพระชนม์เอง ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งสองประการ ข้าพเจ้าไม่มีความเห็นด้วยในพฤติการณ์อุบัติเหตุ"

นายแพทย์ส่ง เปล่งวานิช ให้ทรรศนะว่า

"ตามความเห็นของข้าพเจ้าเป็นการถูกปลงพระชนม์ ปลงพระชนม์เอง หรืออุบัติเหตุ เป็นลำดับ ๆ ไป"

นายแพทย์ประจักษ์ ทองประเสริฐ ให้ทรรศนะว่า

"ตามความเห็นของข้าพเจ้า เป็นการปลงพระชนม์เอง หรือถูกปลงพระชนม์ ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับการอุบัติเหตุ"

นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ให้ทรรศนะว่า

"เราจะให้น้ำหนักความเห็นของนายแพทย์สุด เรื่องรอยกดที่หนังได้เพียงใด การสวรรคตได้ล่วงมา ๑๒ วันก่อน ได้ตัดหนังนั้นออกข้าพเจ้าได้ทราบว่า น้ำหนักความกดของกระบอกปืน จะทำให้รอยบนหนังอยู่ได้ตลอดระยะเวลาเช่นนั้นหรือ กระสุนปืนอาจจะดันส่วนใต้หนังออกข้าง ๆ หรือเข้าไปในกระโหลก ทำให้แฉกเหล่านั้น บางกว่าหนังส่วนอื่น ข้อนี้ อาจต้องใคร่ครวญ ตามความเห็นของข้าพเจ้าไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะอนุมานได้โดยสิ้นเชิงว่า จะเป็นประการใด ประการหนึ่งเช่นว่านั้น แต่ข้าพเจ้าเลือกจะถือว่า เป็นการถูกปลงพระชนม์เป็นประการแรก เป็นอุบัติเหตุ เป็นประการที่ ๒ และเป็นการปลงพระชนม์เอง เป็นประการที่ ๓"

นายแพทย์หลวงพินัยพากย์ กล่าวว่า

"รายงานการตรวจทางเอกซเรย์ ยื่นยันการชัณสูตรพลิกพระบรมศพรอยแตกร้าวทั้งหมดแสดงออกอย่างชัดแจ้งว่า ไม่ปรากฏเศษโลหะ ตามความเห็นของข้าพเจ้า การสวรรคตเนื่องมาจากการปลงพระชนม์ ปลงพระชนม์เอง อุบัติเหตุ ตามลำดับเป็นขั้น ๆ ไป"

พล.ต. พระยาดำรงแพทยาคุณมีความเห็นว่า

"ตามความเห็นของข้าพเจ้าเป็นการถูกลอบปลงพระชนม์ หรือปลงพระชนม์เอง อุบัติเหตุ ตามลำดับ ๆ เป็นขั้น ๆ ไป"

สำหรับนายแพทย์ พ.อ. ไดรเบอร์ก พ.ท. เรสส และ ร.อ. คุปตา แสดงทรรศนะของเขาว่า

"เขาไม่ขอออกความเห็นอย่างหนึ่งอย่างใดทั้งสิ้นว่า การสวรรคตครั้งนี้ จะมีสมุฏฐานเป็นประการใดโดยนายแพทย์ทั้งสามได้กล่าวว่า ในการที่เขาทั้งสามต้องมาปฏิบัติเช่นนั้นนั้นเพียงแต่ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคำชวนเชิญเท่านั้น เขาจึงรู้สึกว่า เขาควรจะแสดงความเห็นแต่ในทฤษฎีทางแพทย์ตามสิ่งที่ปรากฏการณ์ในทางการแพทย์ ซึ่งปรากฏผลจากการพิสูจน์นี้ เขาบอกว่าไม่เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะให้เขาแสดงทรรศนะอันไม่บังควร และเป็นการเกินหน้าที่สำหรับเขา ที่จะแสดงความเห็นอย่างอื่นนอกเหนือไปกว่านี้"

ตามทรรศนะ ของนายแพทย์และผู้เชี่ยวชาญ เป็นส่วนมากแล้ว มีทรรศนะตรงกันว่าเป็นการลอบปลงพระชนม์ มากกว่าที่จะเป็นการปลงพระชนม์ด้วยพระองค์เอง หรือสิ้นพระชนม์ด้วยอุบัติเหตุเมื่อเป็นเช่นนี้ ก็เป็นความจำเป็นที่จะดำเนินการต่อไปในทางที่มีผู้ลอบปลงพระชนม์

อย่างไรก็ตาม ในด้านประชาชนนั้น ต่างก็มีทรรศนะและความเห็นไปในทำนองเดียวกันกับนายแพทย์และผู้เชี่ยวชาญ ไม่มีใครยอมเชื่อคำแถลงการณ์ของตำรวจ เพราะต่างคนก็ต่างเข้าใจว่า จะเกิดจากการปลงพระชนม์เอง ย่อมจะเป็นไปไม่ได้โดยเด็ดขาด คงจะไม่มีใครในโลกนี้คิดจะฆ่าตัวเอง ในขณะที่ตนเองได้รับเกียรติ ได้รับการเทิดทูน และได้รับความสุขสำราญอย่างเหลือล้นพ้นประมาณเช่นนั้น และยิ่งกว่านั้น ขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ก็ยังทรงพระเยาว์ ไม่มีเรื่องราวร้อนพระทัยอันใดที่จะต้องนำมาขบคิดถึงกับปลงพระชนม์ตนเอง เรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ ก็ไม่มี การเจ็บพระนาภีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จะถือเป็นสาเหตุแห่งการปลงพระชนม์ตนเอง เป็นเหตุผลที่เล็กเกินไป ยังไม่เคยมีประวัติศาสตร์ที่ไหนเลยว่า ผู้เยาว์ที่มีจิตใจว่างเปล่า จะคิดฆ่าตัวเองเพื่อหนีจากโลกไป

ดังนั้น คำแถลงการณ์ของตำรวจจึงไม่มีคุณค่าอะไรที่ประชาชนจะเชื่อถือ กลับกลายเป็นไปในทำนองว่ารัฐบาลใช้กุศโลบายจะให้กรณีสวรรคตปิดฉากลงเพียงแค่นั้น จากพฤติการณ์ดังกล่าวนี้ จึงมีเสียงวิพากษ์–วิจารณ์ กล่าวคำตำหนิติเตียน ทั้งในหน้าหนังสือพิมพ์และจากประชาชนทั่ว ๆ ไป อันทำให้นายปรีดี พนมยงค์ ต้องประสบมรสุมอย่างหนักในทางการเมือง และนอกจากนั้น การหาเสียงเลือกตั้งในขณะนั้น พรรคประชาธิปัตย์ ได้ถือเอาเหตุการณ์กรณีสวรรคตเป็นเรื่องใหญ่และโจมตีนายปรีดีอย่างรุนแรงว่า มีส่วนเกี่ยวข้องในกรณีสวรรคต และปิดบังอำพราง ตลอดจนไม่ให้ความกระจ่างในกรณีสวรรคต

นายปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามทุกวิถีทางที่จะให้คลื่นการเมืองนั้น มีสภาพบางเบาลง แม้ว่าจะได้เซ็นเซ่อร์หนังสือพิมพ์ จับบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ จับนักการเมือง แต่ถึงกระนั้น สถานการณ์ของบ้านเมืองก็ยังอยู่ในฐานะอันเลวร้ายอยู่นั่นเอง และมีลักษณะท่าทีจะเกิดความเลวร้ายยิ่งขึ้น เมื่อสถานเหตุการณ์เป็นไปเช่นนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ทนต่อการวิพากษ์–วิจารณ์ไม่ไหว จึงต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๙

การเป็นนายกรัฐมนตรีของนายปรีดี พนมยงค์ นับว่า อยู่ในช่วงระยะเวลาอันสั้น เพราะมีเหตุการณ์อันร้ายแรงมาเป็นอุปสรรคขัดขวางเสีย ชีวิตทางการเมืองของนายปรีดี มีแต่เรื่องร้าย ๆ และฉกรรจ์แทบทั้งสิ้น เป็นต้นว่า ถูกกล่าวหาว่า เป็นคอมมูนิสต์ ถูกกล่าวหามีแผนการณ์ในการปลงพระชนม์ ร. ๘ ไม่มีนักปฏิวัติคนใดในคณะราษฎร์จะได้รับเคราะห์กรรมอย่างนายปรีดี การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล จะถูกลอบปลงพระชนม์ก็ดี หรือจะเป็นอุบตเหตุก็ตาม หรือจะปลงพระชนม์พระองค์เอง ตามทรรศนะแพทย์ นับว่าเป็นเหตุการณ์อันร้ายแรงอย่างยิ่งสำหรับชีวิตทางการเมืองของนายปรีดี

นายปรีดี ได้รับเคราะห์กรรมมาแล้วในสมัยพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นนายกรัฐ-มนตรี กล่าวหาว่า โครงการเศรษฐกิจเป็นโครงการคอมมูนิสต์ จนถึงกับต้องเดินทางออกนอกประเทศ แต่เหตุร้ายในครั้งนี้นั้น มันร้ายแรงที่สุดในชีวิตของนายปรีดี ซึ่งทำให้เขาต้องระหกระเหินไปอยู่ในดินแดนต่างประเทศจนกระทั่งทุกวันนี้ เป็นการแสดงให้เห็นชัดว่าชีวิตในทางการเมืองของนายปรีดี มันมีแต่ความมืดมนตั้งแต่เริ่มต้นจนอวสาน

แม้ว่านายปรีดี พนมยงค์ จะมีโอกาสได้เป็นนายกรัฐมนตรีเพียงระยะเวลาอันสั้น แต่ถึงกระนั้นก็ดี เขาก็ได้แก้ปัญหาต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้หลายประการ ปัญหาแรกนั้นก็คือโดยการร่างพระราชบัญญัติให้รัฐบาลจ่ายเงินไปพลางก่อน โดยวัตถุประสงค์ของร่างพระราชบัญญัตินี้ก็คือ กระทำไปเพื่อเพิ่มเงินเดือนให้แก่ข้าราชการทั่วไป เพื่อความสมดุลย์ในการครองชีพ ทั้งเพิ่มเงินเดือนให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนั้นยังจ่ายเงินค่าทดแทนพิเศษให้แก่บรรดานายทหาร นายสิบที่ถูกปลดหลังมหาสงครามโลกสงบและให้จ่ายเงินค่าพาหนะเดินทางกลับภูมิลำเนา เพราะในบัดนั้นปรากฏว่า บรรดานายทหาร นายสิบที่ถูกปลดทั่วพระราชอาณาจักร ได้เดินกลับภูมิลำเนาด้วยความลำบากยากแค้น บางคนอดทนต่อความหิวโหยไม่ไหว ก็เที่ยวฉกชิงวิ่งราวปล้นสดมเขากินอย่างไร้ศักดิ์ศรี เพราะรัฐบาลนายควงในยุคนั้น มิได้มีความสนใจใยดีอะไรกับทหารเดนตายเหล่านั้น ทั้งที่ทหารเดนตายเหล่านั้น ได้กระทำไปเพื่อชาติ เพื่อเอกราช เพื่ออธิปไตยแต่ก็ได้รับการปลดปล่อยออกไปประดุจดังหมาหัวเน่า โดยมิได้รับการช่วยเหลืออย่างใดเลยจากนายควง ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในบัดนั้น

ในการแก้ไข ความมืดมนของชาติอีกประการหนึ่งก็คือ อันเกี่ยวแก่สนธิสัญญาสมบูรณ์แบบที่รัฐบาลเสนีย์ ปราโมช ได้เซ็นสัญญากับสหราชอาณาจักรบริติชที่สิงคโปร์ และในการเซ็นสัญญาครั้งนั้น ไม่เป็นที่พอใจของสหรัฐอเมริกา และหนังสือพิมพ์สหรัฐอเมริกามากเพราะเห็นว่า เป็นการเรียกร้องเอามากเกินสมควรไป และสหรัฐอเมริกา ก็มีนโยบายที่จะสถาปนาเอกราชแห่งชาติไทยทั้งในด้านการเมืองและการเศรษฐกิจอยู่แล้ว แต่การเจรจาทางการทูตของไทยเป็นไปในลักษณะที่อ่อนแอ เกือบจะไม่เข้าใจในนโยบายของสหรัฐอเมริกาหรือความปรารถนาดีของสหรัฐอเมริกาเสียเลยผลจากสนธิสัญญาสมบูรณ์ แบบนี้แหละเป็นสมุฏฐานอันใหญ่หลวง ที่ทำให้ประเทศไทย ขาดแคลนข้าวบริโภค และราคาข้าวสูงขึ้น มาในสมัยนายปรีดี เป็นนายกรัฐมนตรี ก็เปิดการเจรจากับอังกฤษอีก โดยมีหลักการแห่งการเจรจาครั้งนี้ว่า ขอให้ฝ่ายอังกฤษได้ลดหย่อนผ่อนปรนในการส่งข้าวตามสนธิสัญญาสมบูรณ์แบบให้น้อยลงกว่าเดิม อังกฤษยอมอนุโลมให้แก่ไทยด้วยความเห็นอกเห็นใจ

นับว่า เป็นงานชิ้นโบว์แดงชิ้นหนึ่งของนายปรีดี ที่ได้แก้ไขความมืดมนของชาติให้มีอนาคตอันแจ่มใสขึ้นมาบ้าง เพราะถ้าไม่เปิดการเจรจากับอังกฤษแล้ว ความเดือดร้อนดังกล่าว อาจทำให้บ้านเมืองต้องมีสถานการณ์ อันเลวร้ายอย่างหนึ่งอย่างใด อุบัติการณ์ขึ้นก็ได้

นอกจากนี้ นายปรีดี ยังทำอีกหลายสิ่ง หลายอย่าง แต่เป็นระยะอันสั้นเกินไป ที่สุด ก็มีเหตุการณ์ อันร้ายแรงเกิดขึ้นเสียก่อน จึงไม่รู้ว่า "อัจฉริยภาพ" ของนายปรีดีมีอยู่อย่างไร และโครงการเศรษฐกิจที่นายปรีดี ได้ร่างขึ้นในสมัยพระยามโน ฯ จะนำออกมาใช้หรือไม่ ?

ขอให้ผู้อ่านเข้าใจเสียด้วยว่า ผู้เขียนจะยังไม่กล่าวรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ในตอนนี้ จะกล่าวถึงรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์บ้าง ก็แต่เฉพาะที่เกี่ยวกับกรณีสวรรคตเท่านั้น

เมื่อหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี สถานการณ์อันตึงเครียดก็มิได้มีบรรยากาศอันดีขึ้น การวิพากษ์–วิจารณ์ในทางเลวร้าย ยังคงเป็นไปเช่นเดิม และหลวงธำรง-นาวาสวัสดิ์ ก็มิได้ทำอย่างไรให้กรณีสวรรคต ก้าวหน้าไปกว่านายปรีดีได้ทำมาแล้ว จนในที่สุดได้เกิดการรัฐประหารขึ้น เมื่อวันที่ ๘ พ.ย. ๙๐

เมื่อเกิดการรัฐประหารขึ้นแล้ว คดีสวรรคตก็เริ่มเปิดฉากขึ้นทันที เจ้าหน้าที่ตำรวจเริ่มทำการจับกุมบุคคลที่คณะปฏิวัติสงสัยว่า จะเป็นผู้ลอบปลงพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

ในตอนบ่ายของวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ นายเฉลียว ปทุมรส ถูกจับในขณะที่กำลังเพลิดเพลินอยู่กับการกีฬาม้าแข่ง ณ สนามราชตฤณมัย โดย ร.ต.อ.พระองค์เจ้าเฉลิมพลฑิฆัมพร และ ร.ต.อ. เกษียร ศรุตานนท์ กับตำรวจและทหารอีกสองสามนาย ได้นำตัวนายเฉลียว ปทุมรสไปขังไว้ที่กระทรวงกลาโหม

และนอกจากนี้ ยังได้จับตัวนายชิต สิงหเสนี และนายบุศย์ ปัทมศรินด้วย

สำหรับตัวนายปรีดี พนมยงค์ และเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ได้ทราบล่วงหน้าอยู่ก่อนแล้วว่า จะมีผู้คิดปฏิวัติรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ และก็ได้เตรียมการหลบลี้หนีภัยไว้

แล้วอย่างเรียบร้อย เมื่อมีการรัฐประหารเกิดขึ้น ก็หลบหนีไปได้อย่างสวัสดิภาพ พร้อมด้วยสมัครพรรคพวกอีกหลายคน

ภายหลังที่นายปรีดี พนมยงค์ และพวกได้หลบหนีออกนอกประเทศไปแล้ว ทางการตำรวจได้ออกหมายประกาศจับ เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ มีความสำคัญในการประกาศนั้นว่า

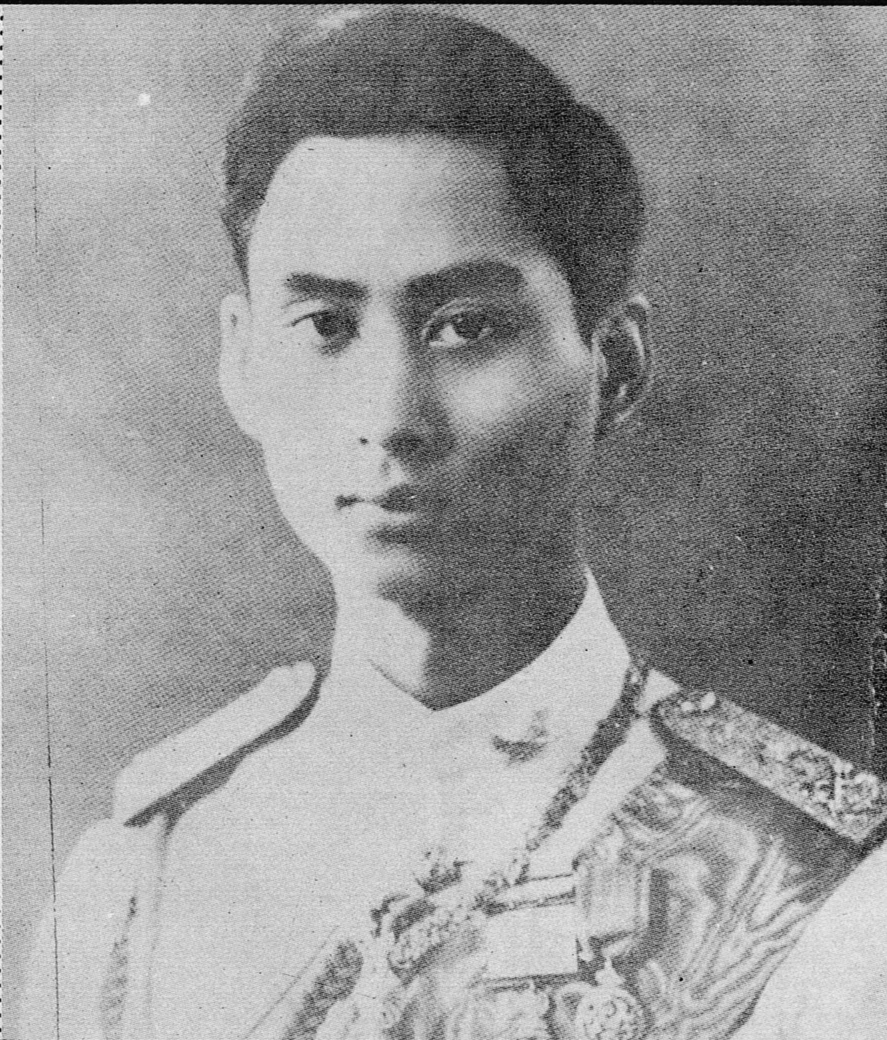
"**นายปรีดี พนมยงค์** อดีตนายกรัฐมนตรี กับเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร.น. ได้สมคบกับพวก ตระเตรียมวางแผนการณ์ลอบปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ถึงแก่สวรรคต และปกปิดทำลายหลักฐานในการกระทำ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นอาญา จึงออกหมายจับ กับตำหนิรูปพรรณ ขอให้จับผู้ต้องหาคือ

๑. **นายปรีดี พนมยงค์** อายุ ๔๘ ปี เชื้อชาติไทย สัญชาติไทย เป็นบุตรนายเสียง นางลูกจันทร์ พนมยงค์ เกิดที่ตำบลกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตำบลท่าช้างวังหน้า ที่อาศัยครั้งสุดท้ายอำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร มีญาติชื่อนายหลุย พนมยงค์ นางชื่นตำหนิรูปพรรณ ผมสั้น ศรีษะกลมใหญ่ หน้าสี่เหลี่ยม ฟันหักแต่ใส่ไว้ คิ้วใหญ่ ร่างท้วม

๒. **เรือเอกวัชรชัย หรือตุ๊ ชัยสิทธิเวช ร.น.** อายุ ๓๔ ปี เป็นบุตร น.ท. พระชัยสิทธิเวช นางส้วน เกิดที่ตำบลวัดแคนางเลิ้ง ตำบลวัดโสมนัส อำเภอป้อมปราบ จังหวัดพระนคร ที่อาศัยอยู่ครั้งสุดท้าย บ้านเลขที่ ๒๐ ตำบลคลองเตย อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร ตำหนิรูปพรรณ ผมดำสั้น หน้ารูปไข่ แก้มตอบ ตาดำ รูปร่างโปร่ง ผิวค่อนข้างดำ แผลเป็นหัวแม่มือซ้าย สูง ๑.๖๑ เมตร

เราจะไม่ขอนำเอาการสืบพยานต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อความที่ยืดยาวมาก และหนังสือเล่มนี้ ก็มิได้เขียนโดยเฉพาะเจาะจงอันเกี่ยวแก่กรณีสวรรคตโดยตรง แต่ประมวลเรื่องราวในกรณีสวรรคต ว่าได้เป็นมาอย่างไร จึงขอนำเอาคำพิพากษาของศาลอาญา ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา มาให้ท่านผู้อ่านใคร่ครวญพิจารณาต่อไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระองค์เป็นที่เคารพสักการะของปวงชนชาวไทย

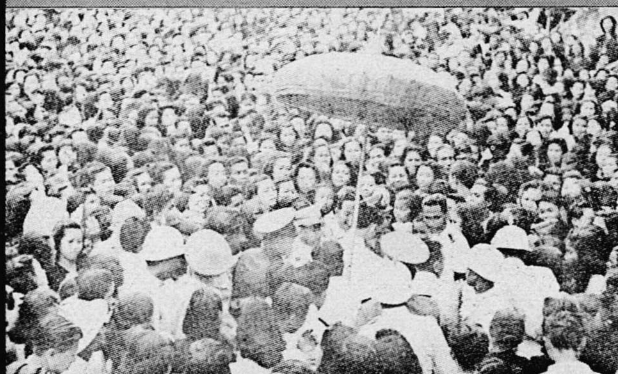
เช้าวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ เวลา ๙.๐๐ น. เศษ คนไทยทั้งชาติต้องเศร้าอาดูร เมื่อได้ทราบว่าพระองค์ได้สิ้นชีพเสียแล้ว โดยมีคนร้ายเข้าไปลอบปลงพระชนม์ในพระที่บรรทม ไม่เพียงแต่คนไทยเท่านั้นที่ต้องโศกอาดูร แม้ทั่วโลก ก็แสดงความเศร้ากำศรวล ในการจากไปของพระองค์ มันเป็นประวัติศาสตร์แห่งน้ำตา ที่ไทยไม่เคยได้รับพฤติการณ์อันเลวร้ายเช่นนี้มาก่อนเลย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
เสด็จไปถวายบังคมพระบรมศพทุกวัน

ประชาชนรับเสด็จและเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
หลังถวายบังคมพระบรมศพ

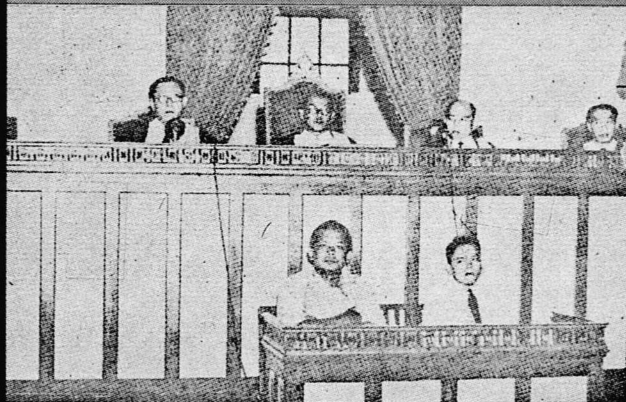

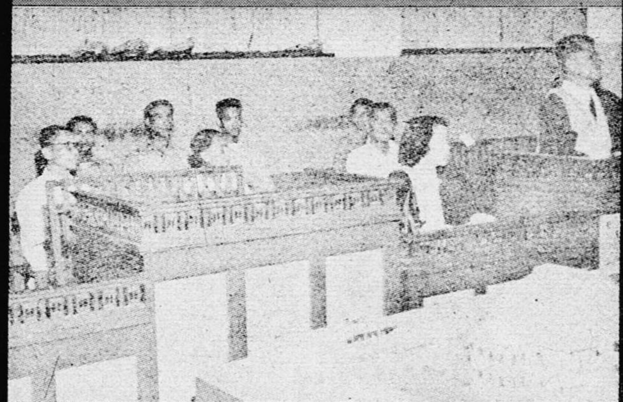
ความทุกข์ระทมฉายอยู่บนพระพักตร์ของสมเด็จพระราชชนนี

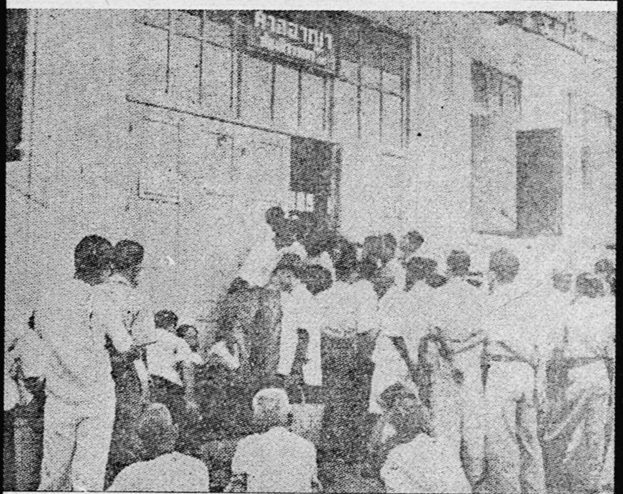
พระตำหนักวิลลาวัฒนาในเมืองโลซานน์ ที่ประทับของ
สมเด็จพระราชชนนี และพระโอรสพระธิดา

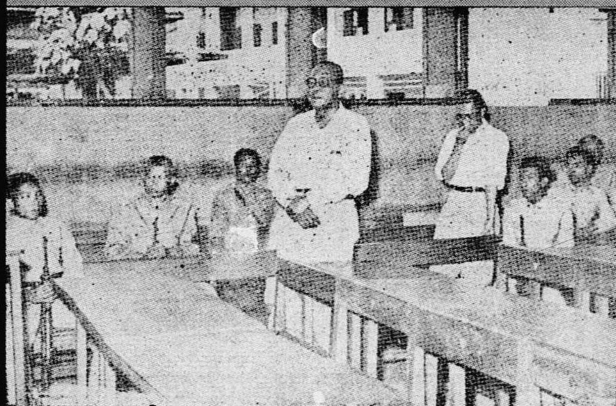
ตามบริเวณหน้าพระที่นั่งจักรี จนถึง พระบรมมหาปราสาท จะมีราษฎรจากทิศานุทิศ เพื่อมากราบถวายพระบรมศพด้วยน้ำตาไหลริน ท่ามกลางแห่งความรัญจวนของปวงชนนี้เอง จอมพล ป. และมาดามละเอียด ก็มาปรากฏตัวด้วย อันเป็นปรากฏลางร้ายของรัฐบาลนายปรีดี และรัฐบาล หลวงธำรง นาวาสวัสดิ์ในอนาคตอันใกล้

คดีนี้เป็นคดีประวัติศาสตร์
ที่ประชาชนสนใจอย่างยิ่ง
จากภาพที่ปรากฏ ท่านก็
พอจะทราบดีอยู่ว่า ไม่ว่า
คดีนี้จะนำจำเลยมาถึงศาล
ครั้งใด นัดไหนก็นัดนั้น
ประชาชนก็พากันมาฟัง
อย่างล้นหลามทีเดียว

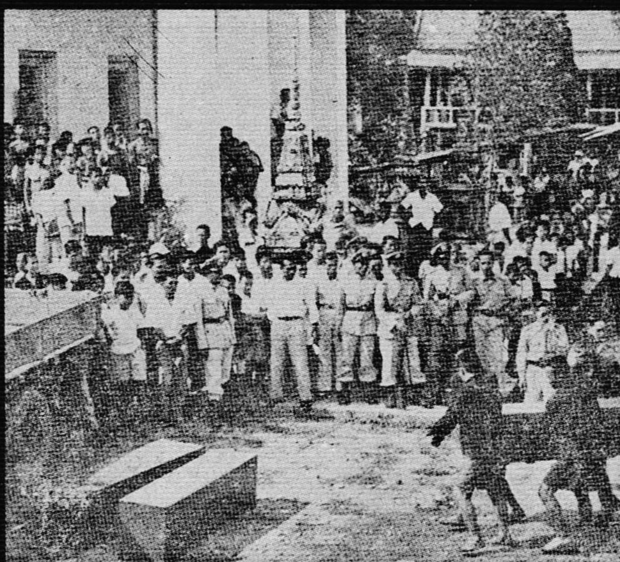

ภาพแรก ชาวบ้านเมืองนนทบุรีแห่แหนกันไปดูการประหารชีวิต นายชิต นายบุศย์ นายเฉลียวภาพติดกันนั้น คือเจ้าหน้าที่เรือนจำกำลังนำโลงใส่ศพไปรับร่าง ๓ นักโทษที่ศาลสั่งประหารชีวิต

ภาพต่อมา คือ ศพทั้งสามถูกประคองมา เพื่อบำเพ็ญกุศลตามประเพณี

ภาพที่เห็นหน้าบิดหน้าเบี้ยวอยู่นั้น คือนางชูเชื้อ สิงหเสนี เธอร่ำไห้ตลอดเวลาที่ไปรับศพ มันเป็นโศกนิยาย อันสุดแสนรันทดหดหู่ เหลือประมาณ

คำพิพากษาของศาลอาญา
และศาลอุทธรณ์

คดีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลนี้ พนักงานได้ทำการสอบสวน เริ่มต้นตั้งแต่วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ สอบสวนปากบุคคลมากกว่า ๒๘๐ ปาก โดยละเอียดถี่ถ้วนที่สุด ใช้เวลาการสอบสวนถึง ๗ เดือนเศษ พนักงานอัยการจึงได้ยื่นฟ้องต่อศาล เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๔๙๑ และศาลได้เริ่มสืบพยานเป็นวันแรก เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๔๙๑ รวมพยานที่โจทก์นำเข้าสืบ ๑๒๕ คน จำเลยนำสืบ ๓๕ คน ได้สืบพยานปากสุดท้าย เมื่อวันที่๓ พฤษภาคม ๒๔๙๔

หลังจากศาลอาญาได้ฟังคู่ความแถลงการณ์ปิดสำนวน โดยอธิบดีกรมอัยการ เป็นผู้แถลงปิดสำนวนเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๙๔ โดยเสนอโทษแก่จำเลยทั้งสาม คือนายเฉลียว ปทุมรส นายชิต สิงหเสนี นายบุศย์ ปัทมศิริน ให้ประหารชีวิตโดยเด็ดขาด

ศาลได้ใช้เวลาพิจารณา ๓ ปี มีผู้พิพากษาออกนั่งพิจารณาคดี ถึง ๕ ท่าน คือ พระยานิติธารณ์พิเศษ (อธิบดีศาลอาญา) หลวงการุณย์นราทร หลวงคำจรนิติสาร นายวิจิตร อัครวิจิตร ไกรฤกษ์ นายทวี เจริญพิทักษ์ ได้พิพากษายืดยาวถึง ๒๑๔ หน้ากระดาษพิมพ์ ประมาณ ๙๔.๕๐๐ คำ เมื่อวันที ๒๗ กันยายน ๒๔๙๔ โดยเริ่มอ่านคำพิพากษาเมื่อเวลา ๙.๐๐ น. ไปจนถึงเวลา ๑๒.๐๐ น. แล้วอ่านต่อไปเมื่อเวลา ๑๓.๐๐ น. จนสิ้นสุดคำพิพากษาเมื่อเวลา ๑๕. ๑๗ น. รวมเวลาในการอ่านคำพิพากษา ๕ ชั่วโมงเศษ จบคำพิพากษาด้วยข้อความว่า

"**ศาล** จึงเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่า นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ได้รู้เห็นร่วมมือกับผู้ร้ายกระทำปลงพระ ชนม์ชีพ พระบาทสมเด็จพระ ปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ด้วยผู้หนึ่ง

ส่วนพฤติการณ์ของนายบุศย์ ปัทมศิริน จำเลยที่ ๓ นั้นเมื่อได้คำนึง และตั้งข้อสังเกตว่าผู้ร้ายรายนี้ จะต้องมีแผนการณ์โดยแนบเนียน ไม่เที่ยวเกลี้ยกล่อมใครให้เข้าร่วมมือ

รู้เห็นด้วยโดยไม่จำเป็นจริง ๆ และรูปการณ์นี้อาจเป็นว่า ผู้ร้ายเล็ดลอดเข้าออกโดยนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ อาจไม่ได้เห็นก็ได้ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นแล้ว ก็ไม่มีพฤติการณ์ของนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ อันใดที่แสดงว่า ได้ร่วมมือรู้เห็นกับผู้ร้ายด้วย การที่นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ ไปขอให้พระอาจารย์พร้อมบุตรเกตุ รดน้ำมนต์ให้นั้น ตามปกติไม่ใช่เสมอไปว่ารดน้ำมนต์เพื่อคุ้มครองที่จะกระทำการร้าย หรือรดน้ำมนต์เพื่อปัดเป่าอัปมงคลที่เกิดจากไปก่อการร้ายอะไรมา อาจรดน้ำมนต์ด้วยต้องการความสวัสดิมีชัยแก่ตนก็ได้ หรือบางคนกลุ้มอก กลุ้มใจ ก็รดน้ำมนต์เพื่อแก้กลุ้มก็มี จึงไม่เป็นพฤติการณ์อันเพียงพอที่จะชี้ว่า นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ ได้ร่วมมือรู้เห็นกับผู้ร้ายรายนี้ พระมหากรุณาธิคุณที่โปรดปรานชุบเลี้ยง นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ ถึงแก่โปรดเกล้า ฯ ให้ติดตามเสด็จไปรับใช้ในคราวจะเสด็จไปประทับต่างประเทศครั้งนี้ด้วย ก็ยิ่งแสดงว่า นอกจากตัวนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ เองจะปลาบปลื้มปีติในพระมหากรุณาธิคุณนั้นจนไม่น่าจะคิดคดทรยศแล้ว ยังมีผู้อื่นจะคิดเกลี้ยกล่อม หรือชักชวนให้นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ ให้กลับกลายเป็นคนทรยศไปได้ ดีไม่ดีเรื่องจะแตกขึ้นมากกว่าสำเร็จเลยไม่กล้าคิดเกลี้ยกล่อมอีกต่อไป ทั้งกลับจะเป็นเหตุก่อความริษยาให้เกิดแก่ผู้ที่อยู่ในฐานะเดียวกัน แต่มิได้รับพระมหากรุณา ตลอดจนผู้อื่นอีกก็ได้เสียซ้ำ ดังที่นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ เบิกความไว้ตอนหนึ่งว่าสมเด็จพระราชชนนี ได้รับสั่งกำชับแก่ นายบุศย์ ปั้ทมศิรินจำเลยที่ ๓ ว่า

อย่าเที่ยวพูดไป และอย่าแสดงความยินดี หรืออาการเห่อเหิมอย่างใด โดยทรงเกรงว่าผู้อื่นจะพากันอิจฉา และจะมีผู้มารบกวนขอตามเสด็จบ้าง ให้เป็นที่ขุ่นเคืองพระยุคลบาท

กล่าวถึงความริษยาเช่นนี้แล้ว ทำให้กลับย้อนไปถึงนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ว่า อาจถูกใครยกเอาเหตุที่นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ ได้ตามเสด็จไปต่างประเทศแต่นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ไม่ได้ตามเสด็จด้วยนั้น ขึ้นยุยั่วอารมณ์ นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ให้กำเริบพิษริษยาขึ้นในจิตใจ ประกอบกับอื่น ๆ อีก เลยมองเห็นกงจักรเป็นดอกบัวไปได้

อนึ่ง ศาลได้พิจารณาตลอดไปถึงบุคลิลักษณะของนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ ตามที่มีวี่แววอยู่ในท้องสำนวนบ้าง ปรากฏต่อหน้าศาลพิจารณา เป็นเวลานานวันมาแล้วบ้าง รู้สึกว่านายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ ไม่ใช่คนฉลาด มีไหวพริบ ต่างกับนายชิต สิงหเสนี

จำเลยที่ ๒ ค่อนข้างมากทีเดียว และชรอยด้วยขาดความฉลาด ไหวพริบนี่เอง จึงทำให้ชวนจะเห็นเป็นพิรุธไปว่า เกิดเสียงปืนดังทางห้องพระบรรทม แทนที่นายบุศย์ ปั้ทมศิรินจำเลยที่ ๓ จะกระปรี้กระเปร่า กระทำอย่างหนึ่งอย่างใด ให้สมกับหน้าที่ ๆ เป็นมหาดเล็กห้องพระบรรทมคอยรับใช้ และถวายความปลอดภัย กลับนั่งเซ่อซ่าอยู่พักหนึ่ง แล้วก็วิ่งเร่อร่าตามนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ไปเสมือนจะรู้เห็นเป็นใจกับใครอยู่ด้วย พฤติการณ์ของนายบุศย์ ปั้ทมศิริน ที่จำเลยที่ ๓ ตอนนี้ศาลจึงไม่ติดใจสงสัย เพราะเป็นบุคลิกลักษณะของนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ เป็นเช่นนั้น ประกอบกับไม่ทราบว่าเกิดอะไรขึ้น ทั้งเห็นนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ เข้าไปดูในห้องบรรทม แล้วก็กลับออกมา โดยไม่ปริปากว่าอะไรก็อาจเป็นธรรมดาของผู้มีบุคลิกลักษณะเช่นนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ ที่ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรให้ดีกว่าที่ได้ทำแล้วนั้น ไม่พอจะถือเป็นข้อพิรุธแก่นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ ได้ อีกข้อหนึ่งที่นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ เบิกความแตกต่างกับนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ในตอนที่ได้ยินเสียงปืนแล้ว นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ได้เข้าไปมองดูในห้องพระบรรทม โดยนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ เบิกความว่า เห็นนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ เข้าไปหยุดอยู่แค่หน้าพระทวารที่จะเข้าสู่ห้องพระบรรทม เท่านั้นก็กลับมา หาได้ล่วงล้ำเลยเข้าไปในห้องพระบรรทมจนเข้าไปใกล้ห่างพระวิสูตรออกมาเพียง ๒ วาเศษ ดังนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ เบิกความนั้นไม่ ความแตกต่างกันนี้ ย่อมแสดงว่านายบุศย์ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ พูดผิดก็ได้ หรือนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ พูดผิดก็ได้ หรือผิดทั้งสองก็ได้ แต่ที่แน่เห็นจะต้องมีว่า นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ได้เข้าไปมองจริง ซึ่งถ้าเข้าไปมอง เพราะไม่รู้อะไรอยู่ก่อน ต้องการจะรู้ว่า มีอะไรเกิดขึ้นแล้ว ก็ควรจะเข้าไปถึงห้องพระบรรทม แล้วเข้าไปจนสามารถเห็นอะไร เป็นอะไรได้ การเข้าไปเพียงแค่หน้าทวาร แล้วกลับออกมา เป็นทำนองเข้าไปดูพอเป็นพิธีเท่านั้น อาจไม่สมกับรูปการณ์ที่นายชิต สิงหเสนีจำเลยที่ ๒ แสดงว่ารู้อะไรอยู่ก่อน และได้วินิจฉัยรับเชื่อพึงมาแล้วว่านายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ได้รู้เห็นร่วมมือกับผู้ร้ายด้วย จึงอาจเป็นความจริง ตามที่นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ เบิกความก็ว่าได้ นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ เข้าไปเพียงแค่หน้าพระทวารเท่านั้น ข้อนี้แทนจะเป็นพิรุธแก่นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ ควรเป็นพิรุธตกอยู่แก่นายชิต สิงหเสนี

จำเลยที่ ๒ มากกว่า ที่เกรงว่าเบิกความไปตามตรงอย่างนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ อาจจะไม่สมกับรูปการณ์ เลยเสแสร้งแต่งเติมให้ยิ่งขึ้นก็ได้

รวมความตามที่วินิจฉัยถึงพฤติการณ์ของนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ และนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ มาแล้วนั้น ศาลฟังว่า นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ได้รู้เห็นร่วมมือกับผู้ร้ายรายนี้ ส่วนนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ ยังไม่มีพฤติการณ์เป็นหลักฐานให้ฟังว่า ได้รู้เห็นร่วมมือกับผู้ร้ายรายนี้ด้วย อาจมีข้อข้องใจขึ้นว่า มหาดเล็กห้องพระบรรทมทั้งคู่นั่งอยู่ด้วยกันเวลาเกิดเหตุ และใกล้ที่เกิดเหตุ เป็นไฉนจะรู้เห็นร่วมมือกับผู้ร้ายแต่คนเดียว แต่ถ้าคนเดียวแล้ว ทำไมไม่ก่อการร้ายขึ้นในวันที่คนนั้น เป็นเวรเสียเองจะมิแนบเนียนดีกว่าหรือ ด้วยเกรงจะข้องใจดังนี้ ศาลจึงได้กล่าวไว้ให้คำนึงในเบื้องต้น ก่อนที่จะวินิจพฤติการณ์ของจำเลยคู่นี้แล้วว่า รูปการณ์ที่ผู้ร้ายจะเล็ดลอดเข้าออกเป็นได้ต่าง ๆ ไม่จำกัดเฉพาะจะต้องเล็ดลอดเข้าไปทางพระทวารห้องแต่งพระองค์ ในระหว่างเวลาที่นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ นั่งรอตื่นพระบรรทมอยู่เท่านั้น และเมื่อไม่ได้เล็ดลอดเข้าไปในเวลาที่นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ อยู่ด้วยแล้ว นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ ก็อาจไม่ได้ร่วมรู้กับผู้ร้ายได้ ส่วนการที่เกิดเหตุในขณะเป็นเวรของนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ แทนจะเกิดในขณะเป็นเวรของนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ซึ่งดูจะแนบเนียนดีกว่านั้น แท้จริง ศาลกลับเห็นว่า เมื่อนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ได้รู้เห็นร่วมมือกับผู้ร้ายแล้ว ก็จะคิดหาทางหนีทีไล่ สำหรับนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ไว้ด้วย และเหตุเกิดในขณะที่นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ อยู่ตามลำพังคนเดียวแล้วแม้จะช่วยประกอบกรรมอันชั่วช้าใด ๆ อาจสะดวกกว่ามีคนอื่นมาร่วมอยู่ด้วยก็ดี แต่เรื่องจะตกหนักแก่นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ผู้เดียว โดยไม่มีใครจะเป็นหลัก ให้อ้างอิงได้ว่า ตนมิได้เป็นผู้ร้ายดังที่อ้างอิงเอานายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ เป็นหลักอยู่ในเวลานี้ ลองคิดกลับกันเสียใหม่ว่า ถ้าเหตุเกิดขึ้นในขณะที่นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ เป็นเวรนั่งรอตื่นบรรทมอยู่คนเดียวแล้ว รูปการณ์ของเรื่องนี้จะรัดตรึงนายชิต สิงหเสนี จำเลย ที่ ๒ สักเพียงใด อย่างน้อยนายชิตสิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ก็อ้างได้ยากว่าได้นั่งอยู่ข้างนอกจนได้ยินเสียงปืนดังแล้วจึงได้เข้าไปดู เพราะมีแต่เพียงคนเดียวเท่านั้นที่จะอ้างขึ้น แต่นี่เพราะมีนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ อยู่ด้วย ได้ช่วยรับรองอีกคนหนึ่ง

ที่จะตกหนักแก่นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ก็เบาขึ้นเป็นกองยิ่ง นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ มีบุคลิกลักษณะเป็นของตนอยู่ด้วยก็ยิ่งเหมาะที่จะหวัง เอาความเขลาเบาปัญญา ขาดไหวพริบของนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ นั่นแหละจะช่วยให้รูปการณ์แนบเนียนยิ่งขึ้น ดังเป็นเรื่องยุ่งยากสลับซับซ้อนมาจนกระทั่งบัดนี้

อนึ่ง ผู้ร้ายรายนี้คือใครเป็นผู้ลงมือยิงนั้น ได้กล่าวได้แล้วว่า นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ไม่อยู่ในฐานะที่จะเชื่อว่าเป็นผู้ลงมือยิง ฉะนั้นตามที่จำเลยได้ขอวัดความสูงของร่างกายจำเลยไว้ ซึ่งชรอยก็จะแสดงว่าเหมาะสมที่จะเป็นผู้ยิงหรือไม่ เพราะตามสภาพของแท่นบรรทม ปรากฏว่ามีพนักทางเบื้องพระเศียรสูงสุดวัดจากพื้น ๑.๐๑ เมตร และท่าทางที่ผู้ร้ายจะลอบปลงพระชนม์ตามที่ได้ทดลองกันมาตั้งแต่คณะกรรมการสอบสวน ก็ว่าควรจะเข้ายิงทางเบื้องพระเศียร โดยเอื้อมแขนข้ามพนักพระแท่นเข้ายิง จึงจะเป็นท่าหนึ่งที่สะดวก และได้บาดแผลเช่นที่ปรากฏในพระบรมศพนั้น จึงไม่เป็นข้อสำคัญที่จะต้องพิจารณาแต่ศาลก็ใคร่จะกล่าวเสียในที่นี้ว่า ผู้ที่มีร่างกายเรียกว่าสูงตามธรรมดาเท่านั้น ไม่ต้องสูงเกินขนาดธรรมดาก็สามารถเอื้อมแขนข้ามพนักพระแท่นเข้าไปยิงให้เกิดบาดแผลเช่นพระบรมศพได้

และอย่างไรก็ตาม ผู้ร้ายนี้จะทนงองอาจเข้ายิงในท่าทางอย่างใดแน่นั้น ไม่มีใครอ้างว่าเห็นคงได้แต่สันนิษฐานตามวัตถุพยานที่ปรากฏอยู่ว่า ควรจะเห็นท่านั้นท่านี้ซึ่งอาจไม่แน่ว่าจะเป็นเท่าที่ผู้ร้ายได้กระทำเช่นนั้นจริงก็ได้ เพราะจะเข้ายิงทางอื่น ไม่ใช่เอื้อมมือข้ามพนักพระแท่นเข้ามายิงก็ได้ หากแต่สะดวกและเหมาะสมต่างกันเท่านั้น อีกประการหนึ่งที่ผู้ร้ายสามารถเล็ดลอดเข้าไปปลงพระชนม์ได้จนถึงในพระวิสูตร อาจเห็นเป็นการทนงองอาจเหลือขนาดจนบางคนคิดว่าเกินไปนั้น บัดนี้ ปรากฏว่า มีมหาดเล็กห้องพระบรรทมเป็นผู้รู้เห็นร่วมมือด้วย และมหาดเล็กห้องพระบรรทมผู้นี้เอง ได้เคยพูดเป็นนัยไว้กับนางสาวจรูญ ตะละภัฏ ข้าหลวงสมเด็จพระราชชนนีว่า จะไม่เสด็จในวันที่ ๑๓ ไม่เชื่อก็คอยดูไปก็แล้วกัน ซึ่งต่อมาการก็เป็นจริง สมตามที่พูดเป็นนัยไว้นั้นทุกประการ ดังนี้ คงจะไม่เป็นการประหลาดในความทนงองอาจของผู้ร้ายต่อไป

อาศัยเหตุต่าง ๆ ดังได้พิจารณาวินิจฉัยมาโดยยืดยาว ตามกระบวนความแล้ว จึงเห็นชอบต้องกันเป็นเอกฉันท์พิพากษาชี้ขาดว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ได้

เสด็จสวรรคตโดยถูกผู้ร้ายลอบปลงพระชนม์ และนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ได้รู้เห็นร่วมมือกับผู้ร้ายรายนี้ด้วย ยังให้การประทุษร้ายต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น สำเร็จลุล่วงไปตามเจตนาที่ทนงองอาจ มิเกรงกลัวต่อพระราชอาชญา ความผิดของนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ต้องด้วยกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๙๗ ตอนสอง ซึ่งบัญญัติโทษไว้เป็นอุกฤษฏ์สถานเดียวคือ ให้ประหารชีวิต ส่วนที่โจทก์ขอให้ลงโทษนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๑๕๔ ในข้อหาว่า สับเปลี่ยนปลอกกระสุนปืนของกลาง โดยกล่าวเท็จแก่เจ้าหน้าที่ช่วยเหลือผู้กระทำผิดให้พ้นอาญาด้วยนั้น ทางพิจารณาได้ความสมจริงตามข้อหานี้ นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ จึงมีความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๑๕๔ ด้วยแต่เป็นการกระทำเกลื่อนกลืน อยู่ในการรู้เห็นร่วมมือกับผู้กระทำการปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั่นเอง ไม่ถึงแยกกะทงลงโทษอีกได้ ฉะนั้น ให้ลงโทษนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๙๗ ตอนสองเพียงบทเดียว โดยให้ประหารชีวิตนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ส่วนนายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ กับนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ คดียังไม่มีหลักฐานให้พอฟังว่า ได้ร่วมกระทำผิดด้วยดังข้อหา ให้ยกฟ้องของโจทก์เฉพาะที่เกี่ยวแก่นายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ และนายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ ปล่อยจำเลยคู่นี้พ้นคดีไป''

การพิจารณาพิพากษา ของศาลอุทธรณ์ ต้องใช้เวลาอันยาวนานถึง ๒ ปี นับตั้งแต่อุทธรณ์ เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๔๙๔ มาสิ้นสุดยุติถึงวันพิพากษาเมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๔๙๖ อันนับว่าเป็นประวัติการณ์ของศาลที่ต้องใช้เวลาอ่านคำตัดสินพิพากษาเป็นเวลาอันยาวนานถึง ๑๖ ชั่วโมงเศษทั้งนี้ ก็สืบเนื่องมาจาก นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ไม่เป็นที่พึงพอใจในคำพิพากษาของศาลอาญา ต่างได้อุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษา ทั้งได้โจทก์และจำเลย รวมทั้งการแก้อุทธรณ์และแถลงการณ์ประกอบรวมถึง ๙๗๔ หน้ากระดาษพิมพ์ ทั้งนี้ ศาลอุทธรณ์ต้องพิจารณาจากพยานบุคคล ๓,๙๐๐ หน้า และจากเอกสารหลักฐานต่าง ๆ อีก ๔,๓๐๐ หน้าเศษในการแถลงการณ์ด้วยวาจาของโจทก์ และจำเลยได้ใช้เวลาติดต่อกันมาถึง ๓ วันอีกทั้งแต่ละประเด็นกว่า ๓๐ ประเด็น ซึ่งคู่ความเสนอขอให้ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยล้วนแล้วแต่เป็นปัญหายุ่ง

ยากยอกย้อนสลับซับซ้อน จึงจำเป็นที่ศาลอุทธรณ์จะต้องตรวจพินิจพิจารณาและปรึกษากันโดยละเอียดทุกแง่ทุกมุม ผู้พิพากษาคือ พระดุลยกรทิการณ์ พระพิบูลย์ ไอศวรรย์ พระดุลย์นิติศาสตร์โกศล หลวงสุทธิภาคนฤพนธ์

ในตอนท้ายคำตัดสินพิพากษาของศาลอุทธรณ์ ก็ได้ปรากฏถึงชาตากรรมของนายบุศย์ ปัทมศิริน นายบุศย์ ปัทมศิริน ให้การไว้เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๔๙๐ มีข้อความว่า ข้า ฯ เชื่อว่า มีคนร้ายลอบปลงพระชนม์โดยใช้อาวุธปืนยิง ข้า ฯ ไม่เห็นว่าเป็นอุบัติเหตุ เพราะขณะเกิดเหตุนั้น ในหลวงรัชกาลที่ ๘ ทรงประชวร ร่างกายอ่อนเพลียและอยู่ในระหว่างเสวยน้ำมันละหุ่ง จึงไม่มีเหตุผลอันใดที่จะคิดว่าในหลวงรัชกาลที่ ๘ เล่นปืนจนปืนลั่นถูกพระองค์เอง อีกประการหนึ่งรอยกระสุนเข้า และรอยกระสุนออกก็แสดง ให้เห็นว่า ไม่ใช่กรณีอุบัติเหตุ ส่วนกรณีปลงพระชนม์เองนั้นก็เป็นไปไม่ได้ เพราะพระองค์ท่านไม่มีเรื่องขุ่นมัวพระทัยแต่อย่างใดเลยนอกจากนี้ ในระหว่างพระราชชนนี และสมเด็จพระอนุชากลมเกลียวสนิทสนมรักใคร่กันมาก ไม่ปรากฏการทะเลาะวิวาท หรือผิดพ้องหมองใจแต่อย่างใด อีกประการหนึ่ง พระองค์ท่านตั้งพระทัยอย่างแน่วแน่ที่จะเสด็จไปต่างประเทศ ได้ตระเตรียมพระองค์ และจัดเข้าของไว้เกือบบริบูรณ์แล้ว นอกจากนี้ รอยกระสุนเข้าที่พระนลาต และรอยกระสุนออกที่ท้ายทอยก็แสดงให้เห็นว่า ไม่ใช่ปลงพระชนม์เองด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ข้า ฯ จึงเชื่อว่าในหลวงรัชกาลที่ ๘ ถูกคนร้ายลอบปลงพระชนม์ เหตุผลที่ลอบปลงพระชนม์นั้นได้แก่

๑. เพื่อจะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองไม่ให้มีพระเจ้าแผ่นดิน

๒. (มีข้อความยืดยาวเกี่ยวกับการที่โปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายข้าราชการซึ่งอยู่ใกล้ชิดพระองค์)

๓. เมื่อปรากฏกรณีสวรรคตแล้ว ไม่ปรากฏว่ารัฐบาลได้ทำการจับกุมผู้ต้องหามาสอบสวนตามกฎหมาย

๔. ในหลวงรัชกาลที่ ๘ เป็นผู้มีความคิดคอบคอบสุขุม พระองค์ตรัสน้อย ไม่แสดงอาการโกรธเคืองให้ปรากฏเลย พระองค์ท่านอยู่ในเกณฑ์ฉลาดเฉียบแหลม ถ้าพระองค์ท่านยังอยู่ในราชสมบัติอยู่แล้วก็จะเป็นการขัดขวางรัฐบาลได้ เช่นรัฐบาลมีความเห็นอย่างหนึ่ง พระองค์ท่านอาจจะไม่มีความเห็นด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ จึงเป็นเหตุให้พระราชชนนี รับ

สั่งในหลวงรัชกาลที่ ๙ ในวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ ที่แท่นพระบรรทมว่า "เล็ก **อย่ารับเป็นพระเจ้าแผ่นดิน**" ข้อความดังกล่าวนี้ ข้า ฯ ได้ยิน และยังมีนายชิต สิงหเสนี ส่วนพระพี่เลี้ยงเนื่องจะได้ยินหรือไม่ ไม่ทราบ"

ในการลอบปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘ ดังกล่าวแล้วบุคคลภายนอกจะทำได้โดยยาก ถ้าบุคคลภายนอกจะทำแล้ว จะต้องร่วมมือกับบุคคลภายใน ซึ่งอยู่ใกล้ชิดจึงจะทำได้สะดวก คนภายในลอบปลงพระชนม์แล้ว ย่อมสะดวกกว่าคนภายนอก คนภายในใกล้ชิด ในขณะเกิดเหตุก็มีแต่ ข้า ฯ กับนายชิตเพียง ๒ คนเท่านั้น ในการปลงพระชนม์รัชกาลที่ ๘ นี้ ข้า ฯ สงสัยว่า นายชิต จะเป็นผู้นำบุคคลภายนอกมาลอบปลงพระชนม์

นายชิต สิงหเสนี จำเลย ได้ให้การไว้เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๔๙๐ มีข้อความ ฯลฯ ในกรณีในหลวงรัชกาลที่ ๘ สวรรคต ข้า ฯ นี้สงสัยว่า นายบุศย์ จะเป็นสายให้แก่บุคคลอื่นลอบปลงพระชนม์ รัชกาลที่ ๘ โดยมีเหตุผลดังนี้คือ

ด้วยเหตุผลทั้ง ๔ ประการ ข้างต้นนี้ ข้า ฯ จึงลงความเห็นว่า ในหลวงรัชกาลที่ ๘ ถูกลอบปลงพระชนม์ ไม่ใช่เป็นการปลงพระชนม์เองหรืออุบัติเหตุ

ในการลอบปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘ นี้ ถ้าเป็นบุคคลเข้ามาลอบปลงพระชนม์ จะต้องมีมหาดเล็ก หรือบุคคลภายใน เป็นสายชักจูงนำเข้ามา จึงจะทำการได้สำเร็จ ถ้าเป็นบุคคลภายในลอบปลงพระชนม์แล้ว ย่อมทำได้สะดวกกว่าบุคคลภายนอก สำหรับบุคคลภายในที่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ ดังกล่าวข้างต้น ก็มีแต่ข้า ฯ กับนายบุศย์ สองคนเท่านั้น หากจะมีความผิดในกรณีสวรรคตนี้แล้ว ข้า ฯ กับนายบุศย์สองคนนี้เท่านั้น ที่จะต้องรับผิดอยู่ด้วย

บุคคลที่คิดจะลอบปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘ นั้น จะต้องมีการวางแผนแล้วจะต้องมีสมัครพรรคพวกหลายคน ผู้ต้นคิดทำต้องเป็นผู้มีอำนาจ ผู้ที่เป็นคนต้นคิดลอบปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘ นี้จะเป็นใคร ข้า ฯ บอกไม่ถูก ฯ ล ฯ

อาศัยเหตุผลทั้งหลาย ดังได้บรรยายมานี้ ศาลอุทธรณ์จึงได้พิพากษาแก้คำพิพากษาศาลอาญาว่า นายบุศย์ ปัทมศิริน จำเลย มีความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๙๗ ตอนสอง ให้ลงโทษประหารชีวิต นายบุศย์ ปัทมศิริน จำเลย นอกจากที่แก้ไขนี้คงยืนตาม

ศาลฎีกา เริ่มพิจารณาคดี ประทุษร้ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๙๗ เวลา ๐๙.๐๐ น. เศษ

หลังจาก ได้มีการแถลงต่อศาลทั้งฝ่ายโจทก์เสร็จสิ้นแล้วเกือบ ๔ เดือน คดีกรณีสวรรคต ก็ยังมิได้มีคำพิพากษาออกมาแต่อย่างไร จำเลยและญาติ ต่างก็คอยการตัดสินของศาลฎีกาว่า จะเป็นไปรูปใด อยู่ด้วยความกระวนกระวายใจ ถึงโชคชะตากรรมของจำเลยจะลงเอยด้วยประการใด

วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๙๗

ศาลฎีกาได้ออกหมายจับอดีตราชเลขาในพระองค์ ในคดีลอบปลงพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

เหตุการณ์ต่อมาก็คือ ตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๔๙๗ พ.ต.อ. รัตน์ วัฒนมหาตม์ ผู้บังคับการตำรวจสันติบาล พ.ต.ท. อรรณพ พุกประยูร รองผู้กำกับการ ร.ต.ท. ธำรงค์ กลัมทานนท์ รองสารวัตรกองกำกับการ ๒ พร้อมด้วยตำรวจสันติบาล ได้เดินทางไปยังบ้านนายเฉลียว ปทุมรส ที่ซอยอารี บางกะปิ

เมื่อไปถึงบ้านนายเฉลียว ปทุมรสแล้ว เจ้าหน้าที่สันติบาลอันมี พ.ต.อ. รัตน์ วัฒนมหาตม์เป็นหัวหน้า ก็แจ้งให้นายเฉลียว ปทุมรสทราบถึงคำสั่งของศาลฎีกาให้มาทำการจับกุม นายเฉลียว ปทุมรส ตกตลึงไปชั่วครู่ เพราะเขาไม่คิดว่า เหตุการณ์ร้ายที่ผ่านมาแล้วนั้น จะกลับย้อนเข้ามาหาเขาอีก ตอนนี้ นายเฉลียว ปทุมรส มีดวงหน้าสลด และยืนงงงันเหมือนคนเมาหมัด นอกจากนั้น ภรรยาของเขาก็อีกคนหนึ่งที่ยืนมองดูสามีอย่างระทึกใจ

จากนั้น นายเฉลียว ปทุมรส ก็ถูกนำตัวไปมอบให้ศาลฎีกา ตลอดระยะเวลาที่ถูกนำตัวมานั้น นายเฉลียว ปทุมรส มีดวงหน้าอันขาวซีด และภรรยาที่ติดตามมาด้วยก็หลั่งน้ำตามาตลอดทาง

และในเวลา ๑๓.๐๐ น. นั้นเอง นายเฉลียว ปทุมรส ในความอารักขาอย่างแข็งแรงของตำรวจ ก็ถูกนำตัวไปฝากขังไว้ที่ระหุโทษ ตามติดด้วยภรรยาและญาติมิตร ติดตามไปด้วยความเศร้าสลด

ในเวลาต่อมานายเฉลียว ปทุมรส ขอประกันตัวด้วยการอ้างเหตุผลนานานัปการ แต่ศาลฎีกาปฏิเสธการออกมาสูดบรรยากาศแห่งเสรีภาพ เป็นครั้งสุดท้ายของเขา จึงเป็นอันว่า โลกของนายเฉลียว ปทุมรส หมดสิ้นกันเสียทีบนเวทีแห่งโลกมนุษย์

ในที่สุด วาระสุดท้ายของ ๓ จำเลยในกรณีสวรรคต ก็ถูกนำตัวมายังศาลฎีกา ท่ามกลางประชาชนมุงดูกันอย่างหนาแน่น จำเลยทั้งสามไม่มีใครเลยมีดวงหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ดูเหมือนทุกคนจะเข้าใจดีว่า โลกและชีวิตของเขานั้น มันเป็นโลกที่มืดมนเสียแล้ว ดังนั้น เขาทั้ง-สามจึงมีดวงหน้าหม่นหมอง ไม่ยอมพูดจาปราศรัยซึ่งกันและกัน

นาทีอันตื่นเต้นระทึกใจของ ๓ จำเลยในกรณีสวรรคต และบรรดาญาติมิตรภรรยาก็มาถึง มันเป็นช่วงระยะเวลา ๑๓.๐๐น. ตรง วันนั้นเป็นวันอ่านคำพิพากษาของศาลฎีกา และก็วันนี้แหละ เป็นวันอันสำคัญที่สุด แห่งชีวิตของ ๓ จำเลย ในกรณีสวรรคต วันที่จะเป็นวันตัดสินว่า ใครจะเป็นมนุษย์ หรืออมนุษย์ ก็จะรู้กันในวันนี้

ในการอ่านคำพิพากษาในวันนั้นนั้น ก็มี พระยาเลขวณิชธรรมพิทักษ์ พระยาธรรมบัณฑิตสิทธิศฤงฆาร พระดุลยพากย์สุวบัณฑ์ พระศิลปสิทธิ์วินิจฉัย, พระนาทปริญญา เป็นเป็นองค์คณะ

ศาลฎีกา ได้เริ่มอ่านคำพิพากษา ซึ่งมีข้อความโดยละเอียด ดังจะขอคัดมาดังต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาคดีสวรรคต

คำพิพากษา

ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

ที่ ๑๕๔๔ ศาลฎีกา

วันที่ ๑๒ เดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๗

ความอาญา

พนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์

ระหว่าง นายเฉลียว ปทุมรส ที่ ๑ นายชิต สิงหเสนี ที่ ๒ นายบุศย์ ปัทมศิริน ที่ ๓ จำเลย

เรื่อง ประทุษร้ายต่อองค์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

โจทก์ จำเลยที่ ๒ ที่ ๓ ฎีกาคัดค้านคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ลงวันที่ ๒๘ เดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๖

โจทก์ฟ้องว่า นายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่๒ นายบุศย์ ปั้ทมศิริน จำเลยที่ ๓ กับพวกที่ยังหลบหนีอยู่ บังอาจสมคบกันกระทำการประทุษร้ายต่อพระ–องค์พระมหากษัตริย์ ในรัชกาลที่ ๘ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ต่างกรรมต่างวาระกันคือ

ก. เมื่อระหว่างวันที่ ๙ เมษายน ๒๔๘๙ จำเลยทั้งสามนี้กับพรรคพวกสมคบกันคิดการตระเตรียม และกระทำการปลงพระชนม์พระองค์ท่าน โดยประชุมปรึกษาวางแผนการณ์ตกลงกันในอันที่จะทำการปลงพระชนม์ และให้ผู้ได้รับหน้าที่ร่วมกัน ไปกระทำการปลงพระชนม์ แล้วจำเลยทั้ง ๓ ช่วยปกปิดไม่นำความไปร้องเรียน เหตุเกิดที่ตำบลชนะสงครามท้องที่อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร

ข. วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลากลางวัน นายชิตและนายบุศย์ จำเลยกับพรรคพวกสมคบกันกระทำการปลงพระชนม์พระองค์ท่าน โดยใช้อาวุธปืนยิง ๑ นัด ถูกพระนลาตทะลุ เบื้องหลังพระเศียร ในขณะบรรทมอยู่บนพระที่ เป็นเหตุให้สวรรคตทันที ขณะที่จำเลยกับพวกจะได้กระทำการปลงพระชนม์ดังกล่าว นายชิต นายบุศย์ได้ร่วมรู้อยู่ในที่นั้นด้วยจงใจไม่ถวายความพิทักษ์ตามหน้าที่มหาดเล็ก ห้องพระบรรทม กลับบังอาจเป็นใจช่วยเหลือให้ช่องโอกาสแก่พรรคพวก อันเป็นการอุปการะในการประทุษร้ายได้สำเร็จ และปกปิดไม่นำความไปร้องเรียน เหตุเกิด ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง

ค. วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลากลางวัน ภายหลังที่ถูกปลงพระชนม์แล้วนายชิต บังอาจเพทุบายเอาปลอกกระสุนปืน ๑ ปลอกส่งให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยกล่าวเท็จว่า เก็บได้ใกล้พระแท่นบรรทมในขณะประทุษร้าย ประสงค์จะให้เจ้าหน้าที่หลงเชื่อในทางที่เป็นเท็จว่า เป็นปลอกกระสุนปืนที่ได้ยิงในวันนั้น จากปืนกระบอกหนึ่งซึ่งวางอยู่ใกล้พระกรเบื้องซ้าย และเพื่อจะให้หลงเชื่อต่อไปว่า ทรงใช้ปืนกระบอกนั้นประทุษร้ายพระองค์ท่านเอง

ความจริงปืนกระบอกนั้น หาได้ใช้ยิงในวันนั้นไม่ และไม่ใช่กระบอกที่ใช้ประทุษร้าย ทั้งนี้ โดยนายชิตรู้อยู่แล้วว่าเป็นเท็จด้วยเจตนาช่วยเหลือพรรคพวกให้พ้นอาญา และปกปิดมิให้ความปรากฏว่า ได้มีผู้ประทุษร้ายพระองค์ท่านเหตุเกิด ณ พระที่นั่งบรมพิมาน

ขอให้ลงโทษตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๙๗–๑๕๔–๖๓–๖๔–๗๐และ ๗๑

จำเลยทั้ง ๓ ให้การปฏิเสธและว่า เหตุที่จำเลยถูกกล่าวหานี้ เพราะมีบุคคลบางจำพวกฉวยโอกาสการสวรรคตเล่นเป็นเกมการเมืองเพื่อทำลายล้างผู้อื่น มีอาทิเช่น นายปรีดี พนมยงค์ นายเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช นายเฉลียว ปทุมรส และพลอยไปถึงนายชิต นายบุศย์ด้วย

ศาลอาญาพิจารณา พิพากษาว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เสด็จสวรรคตโดยถูกผู้ร้ายลอบปลงพระชนม์ นายชิตรู้เห็นร่วมมือกับผู้ร้ายรายนี้ด้วย ความผิดของนายชิต ต้องด้วยกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๙๗ ตอนสอง ส่วนข้อขอให้ลงโทษนายชิตตามมาตรา ๑๕๔ ในข้อหาว่า สับเปลี่ยนปลอกกระสุนของกลาง โดยกล่าวเท็จแก่เจ้าหน้าที่เพื่อช่วยผู้กระทำผิดนั้น ทางพิจารณาก็ได้ความกันแต่เป็นความผิดที่เกลื่อนกลืนอยู่ในความผิดประธานข้างต้น ไม่พึงแยกกะทงลงโทษอีกได้ จึงลงโทษนายชิตจำเลยตามมาตรา ๙๗ ตอน ๒ บทเดียวให้ประหารชีวิต ส่วนนายเฉลียวและ นายบุศย์จำเลยคดีนี้ยังไม่มีหลักฐานให้พอฟังว่า ได้ร่วมกระทำผิดด้วยให้ยกฟ้อง

นายชิต จำเลยอุทธรณ์ได้ยกฟ้องโจทก์อุทธรณ์ขอให้ลงโทษจำเลย อีก ๒ คน ด้วย

ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้ให้ลงโทษประหารชีวิตนายบุศย์ จำเลยตามมาตรา ๙๗ ตอน ๒ ด้วยอีกคนหนึ่งส่วนนายชิต นายเฉลียว จำเลยคงยืนตามเดิม แต่มีความเห็นแย้งของผู้พิพากษานายหนึ่งว่า ควรยกฟ้องปล่อยจำเลยทั้ง ๓

โจทก์ฎีกา ขอให้ลงโทษนายเฉลียว จำเลย โดยอธิบดีกรมอัยการรับรอง

นายชิต นายบุศย์ จำเลยฎีกา ขอให้ยกฟ้อง

ศาลฎีกานั่งฟังคำแถลงการณ์ของฝ่ายโจทก์ จำเลย ตรวจสำนวนและประชุมปรึกษาหารือคดีแล้ว

ตามคำแถลงการณ์ของจำเลยเป็นใจความว่า การแต่งตั้งรัฐบาลเนื่องจากการกระทำรัฐประหารเป็นการไม่ชอบ ฉะนั้น การสอบสวนตลอดจนการฟ้องร้องจำเลยในคดีนี้ จึงเป็นการไม่ชอบด้วยนั้น เห็นว่าความข้อนี้ศาลล่างทั้ง ๒ ได้วินิจฉัยไว้แล้วว่าโจทก์ฟ้องคดีได้ และศาลนี้ ก็ได้เคยวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ ๔๕/๒๔๙๖ คดีระหว่างนายทองเย็น หลีละเมียร โจทก์ กระทรวงการคลังจำเลยว่า รัฐบาลที่ตั้งขึ้นภายหลังรัฐประหาร เป็นรัฐบาลที่ชอบ ฉะนั้นโจทก์จึงมีอำนาจฟ้องคดีนี้ได้ จะได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงต่อไป

ทางพิจารณาได้ความว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลพร้อมด้วยสมเด็จพระราชชนนี และสมเด็จพระอนุชา เสด็จกลับประเทศไทย เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ประทับ ณ พระที่นั่งบรมพิมาน พระองค์ท่านประทับอยู่ทางริมฝ่ายด้านตะวันออก ส่วนอีก ๒ พระองค์ประทับริมซ้ายด้านตะวันตก นายชิตและนายบุศย์ เป็นมหาดเล็กประจำห้องพระบรรทมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นายเฉลียว เป็นราชเลขานุการในพระองค์ และเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ประจำพระองค์ด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง นายปรีดีพ้นตำแหน่งหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ยกย่องให้นายปรีดีไว้ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส มีหน้าที่รับปรึกษาราชการแผ่นดิน ต่อมาได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สืบต่อจากนายควง อภัยวงศ์ ตามประกาศพระบรมราชโองการลง วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๔๘๙

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนิวัติสู่พระนครแล้ว ทรงพระบำเพ็ญกรณียกิจ หลายประการเพื่อให้เกิดผลดีแก่ประเทศชาติพระองค์ทรงพระราชอุตสาหะ เสด็จไปในที่ต่าง ๆ ทั้งในกรุงและต่างจังหวัด เช่นเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๔๘๘ เสด็จประพาสจังหวัดชลบุรีพร้อมด้วยนายปรีดี พลโท พระศราภัยสฤษดิ์การสมุหราชองครักษ์ นายเฉลียว นายชิต ทอดพระเนตรการแสดงอาวุธของพลพรรคเสรีไทยมีผู้น้อมเกล้าถวายอาวุธปืน กับของอื่นที่พลพรรคเสรีไทยใช้อยู่ ทรงโปรดการหัดยิงปืนชนิดใหม่ๆ ที่มีผู้น้อมเกล้าฯ ถวาย

ต่อมาเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรตามจังหวัดต่างๆ หลายแห่ง ทรงพระราชปฏิสันถารแก่ราษฎรที่มาเฝ้า ราษฎรถวายสิ่งของแม้เล็กน้อยก็ทรงยินดีรับ และโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินก้นถุงให้เป็นศิริมงคล ผู้ใดทุกข์ร้อน ก็ทรงรับสั่งให้เจ้าหน้าที่ช่วยเหลือ ครั้งสุดท้ายเสด็จประพาสสำเพ็ง เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๔๘๙

ในด้านเกี่ยวกับบริหารงานประเทศชาติ พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยที่จะทรงทราบและศึกษา โปรดเกล้าฯ ให้นายทหารชั้นผู้ใหญ่ ปลัดกระทรวงและอธิบดีผลัดเปลี่ยนกันเข้าเฝ้า เพื่อเป็นโอกาสที่จะทรงซักถามกิจการในหน้าที่และแลกเปลี่ยนความรู้ ในทางพระพุทธศาสนา ก็ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์บำรุงวัดวาอาราม และตั้งพระราชหฤทัยจะทรงผนวชแม้ทางศาสนาอื่นก็อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ยิ่งนานวันพระองค์ก็ยิ่งทรงได้รับความนิยมเป็นมิ่งขวัญที่เคารพสักการะอย่างประทับใจด้วยความชื่นชมโสมนัสของบรรดาข้าทูลละอองธุลีพระบาทและพสกนิกร

โดยที่มีพระราชประสงค์จะทรงกลับไปศึกษาต่อยังประเทศสวิตเซอร์แลนด์อีก กำหนดเสด็จวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๙ ตามที่โหรถวายพระฤกษ์ ในโอกาสนี้ รัฐบาลแห่งสหรัฐอเมริกา และอังกฤษได้กราบทูลอัญเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปยังประเทศนั้น ๆ ด้วย

วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๙ ทรงประชวรเกี่ยวกับพระนาภี งดเสด็จงานพระราชทานเพลิงศพ พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา และงานที่กรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ เวลา ๑๗.๐๐ น. หลวงนิตย์เวชวิศิษฐ์ถวายตรวจพระวรกาย ปรากฏมีพระอาการไข้เล็กน้อย ขอให้สมเด็จพระราชชนนีถวายพระโอสถไบแวลยินแก้ไข้ ๑ เม็ด ตอนค่ำถวายสวนล้างพระนาภีถวายยาอ๊อบตาลิดอนแก้เมื่อย และตอนเช้าถวายน้ำมันละหุ่งอีกครั้งหนึ่ง

ในวันที่ ๘ นี้พระอาการไม่มาก เสด็จไปเสวยพระกระยาหารเช้าและกลางวันอย่างปกติ ส่วนพระกระยาหารค่ำ สมเด็จพระราชชนนีรับสั่งให้จัดมาเสวยร่วมที่ห้องทรงพระสำราญ สมเด็จพระราชชนนีได้ถวายพระโอสถ และอื่นๆ อยู่จนเสด็จเข้าที่พระบรรทม เมื่อเวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. แล้วจึงเสด็จจากไป

รุ่งขึ้นวันอาทิตย์ที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลาราว ๑๖.๐๐ น. สมเด็จพระราชชนนีเสด็จไปปลุกบรรทม รับสั่งถามว่าหลับดีไหม ? ทรงตอบว่า หลับดี สมเด็จพระราชชนนี ถวายน้ำมันละหุ่งผสมกับบรั่นดี แล้วทรงรู้สึกว่า ยังใคร่จะทรงบรรทมต่อ จึงถวายโอกาสโดยรีบเสด็จกลับไป ขณะนั้น มหาดเล็กห้องพระบรรทม ยังไม่มีใครมา ต่อมา ๐๗.๐๐ น. เศษ นายบุศย์เวรประจำจึงมาและนั่งเฝ้าอยู่ตามหน้าที่ที่ ระเบียงหน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์ ซึ่งเป็นทางเข้าสู่ห้องพระบรรทมครั้นเวลา ๐๘.๐๐ น. เศษ นายชิตได้มานั่งอยู่กับนายบุศย์

เวลา ๐๙.๐๐ น. สมเด็จพระราชอนุชา เสด็จไปที่ระเบียงหน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์รับสั่งถามนายชิต นายบุศย์ว่า ในหลวงมีพระอาการเป็นอย่างไร ทรงได้รับคำตอบว่าทรงสบายดีขึ้น เสด็จเข้าห้องสรง แล้วสมเด็จพระอนุชาก็เสด็จกลับยังห้องพระบรรทมของพระองค์

ต่อนั้นมาเวลาไม่ถึง ๐๙.๓๐ น. มีเสียงปืนดังขึ้น ๑ นัด ภายในห้องพระบรรทมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขณะนั้น สมเด็จพระราชชนนี จะเสด็จออกจากห้องบรรทมของพระองค์ ไปเสวยพระกระยาหารเช้า นายชิตวิ่งไปกราบทูลว่า "ในหลวงยิงพระองค์เอง"

สมเด็จพระราชชนนี ก็ทรงวิ่งไปทันที นายชิต นางสาวเนื่อง จินตดุลย์ สมเด็จพระราชอนุชา และนางสาวจรูญ ตะละภัฏ ตามติดๆ เข้าไปในห้องพระบรรทมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ขณะนั้นปรากฏว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรรทมบนพระแท่น พระเศียรหนุนพระเขนยดุจบรรทมหลับอย่างปกติ มีผ้าดอกคลุมพระองค์อยู่เรียบ ตั้งแต่เหนือพระอุระตลอดลงไปจนถึงข้อพระบาท กึ่งกลางของผ้าอยู่กึ่งกลางของพระองค์พอดี ชายผ้าทั้งสองข้างล้ำพระองค์มาพอๆกัน ผ้าลาดพระยี่ภู่ ปูอยู่เรียบร้อยดี พระเขนยคงอยู่ในที่ตามปกติ มีพระโลหิตไหลโทรมพระพักตร์ลงมาพระที่เขนย และผ้าลาดพระยี่ภู่ พระเศียรตะแคงไปทางขวาเล็กน้อยเหนือพระขนงซ้ายมีแผลกระสุนปืน หนังฉีก เป็นแฉกคล้ายเครื่องหมายคูณ กว้างยาวประมาณ ๔ เซนติเมตร พระเนตรทั้งสองหลับสนิท ไม่ได้ทรงฉลองพระเนตร ฉลองพระเนตรวางอยู่บนโต๊ะข้างพระแท่น พระเกษาแสกเรียบอยู่ในรูปที่เคยทรง พระโอษฐ์ปิด พระกรทั้งสองเหยียดทอดทับนอกผ้าคลุมพระองค์แนบพระวรกายตามปกติ พระหัตถ์ทั้งสองแบอยู่ในท่าธรรมดาพระบาททั้งสองเหยียดทอดชิดกันอยู่ห่างจากปลายพนักพระแท่นประมาณ ๗ เซนติเมตร มีปืนของกลางขนาด ๑๑ ม.ม. วางอยู่ข้างพระกรซ้าย ลำกล้องขนาน และห่างพระกร ๑ นิ้ว ปากกระบอกหันไปทางพระบาท ศูนย์ท้ายของปืนอยู่ตรงระดับข้อพระกร (ข้อศอก)

นางสาวเนื่อง เห็นพระวรกายไม่ไหวติง จึงเข้าจับชีพจรที่ข้อพระหัตถ์ซ้าย ยังเต้นแรงและเร็วอยู่ สักครู่หนึ่งหรือหนึ่งนาทีก็หยุดเต้น แล้วนางสาวเนื่องใช้ ๓ นิ้วจับกลางกระบอกปืนนั้น ขึ้นวางบนหลังตู้เล็กข้างพระแท่น รู้สึกว่ากระบอกปืนไม่ร้อนไม่เย็น และไม่มี

อะไรเปื่อนเปรอะ การที่หยิบย้ายปืนไปเสียนั้น เพราะเกรงว่าจะไม่ปลอดภัยแก่สมเด็จพระราชชนนี ซึ่งยังคงซบพระพักตร์อยู่ที่พระชงฆ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ต่อมาราว ๒๐ นาที หลวงนิตย์ฯ ไปถึงตรวจพระอาการแล้วทูลว่า ไม่มีหวัง สมเด็จพระราชชนนีรับสั่งให้แต่งพระบรมศพ

โจทก์นำสืบต่อไปว่า เวลา ๑๐.๐๐ น. เมื่อ ม.ร.ว. เทวาธิราช ทราบข่าวการสวรรคต แล้วได้ไปพบนายปรีดีที่ศาลาท่าน้ำ ทำเนียบท่าช้าง บอกว่า สวรรคตแล้ว นายปรีดีร้อง "เอ๊ะ อะไรกัน" มีท่าทางสะดุ้งตัวแสดงว่าตกใจ ม.ร.ว. เทวาธิราช ตอบว่า ไม่ทราบ อีกสัก ๑๕ นาที ม.จ. นิกร เทวัญ ซึ่งถูกเรียกก็มาถึง เวลานั้นนายปรีดีแต่งตัวเสร็จแล้วกำลังเดินอยู่หน้าตึกรับแขก ม.จ. นิกร เทวัญ เข้าไปหานายปรีดีแล้วเงยหน้าเป็นเชิงถาม พอไปชิดตัว นายปรีดีพูดเป็นภาษาอังกฤษพอได้ยินเฉพาะตัว แปลเป็นภาษาไทยว่า ในหลวงปลงพระชนม์พระองค์เอง และพูดต่อไปว่ารอท่านอยู่นะซีเข้าไปในวังด้วยกัน แล้วก็พากันเข้าไปในพระที่นั่งพระบรมพิมานพร้อมทั้ง พ.อ. เชวงศักดิ์สงครามรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและพลตำรวจโท พระรามอินทรา อธิบดีตำรวจ ซึ่ง ๒ คนหลังนี้ได้ไปอยู่ที่ทำเนียบท่าช้างก่อนตั้งแต่เช้าแล้ว

ต่อมาพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาชัยนาทนเรนทร พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภานุพันธุ์ยุคลพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุมภฏพงศ์บริพัตร และพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัต ข้าราชการผู้ใหญ่อีกหลายท่าน ก็เสด็จและไปถึงทยอย ๆ กัน

นายปรีดีในฐานะนายกรัฐมนตรี และว่าการสำนักพระราชวังให้เรียกตัวนายชิต นายบุศย์ นางสาวเนื่องมาถาม

นายชิตให้ถ้อยคำในเวลานั้นว่า ในหลวงยิงพระองค์ นายปรีดีให้ทำท่าให้ดู นายชิตจึงลงนอนหงายมือจับปืนทำท่าส่องที่หน้าผาก ม.จ. ศุภสวัสดิ์ ซึ่งอยู่ในที่นั้นรับสั่งว่าปืนอย่างนี้ยิงเองที่พระนลาตอย่างนั้นไม่ได้ จึงปรึกษากันว่าจะออกแถลงการณ์อย่างไรดี นายปรีดีพูดว่าออกแถลงการณ์ว่าสวรรคตเพราะพระนาภีเสียได้ไหม หลวงนิตย์ฯ ตอบว่าออกไปเช่นนั้นผมไปก่อนเพื่อนแน่ เพราะเมื่อวานนี้ยังดี ๆ อยู่ วันนี้สวรรคตไม่ได้ พันเอกช่วงว่า ถ้าเช่นนั้นเอาเป็นโรคหัวใจได้ไหม หลวงนิตย์ฯ ตอบว่า ไม่ได้เหมือนกัน เพราะอย่างไรคนก็ต้องทราบความจริงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทรรับสั่งว่า เห็นจะต้องแถลงตามความจริง

นายปรีดีว่า เพื่อถวายพระเกียรติ ให้ออกแถลงการณ์ว่าเป็นอุบัติเหตุ จึงได้ออกแถลงการณ์สำนักพระราชวัง เป็นฉบับแรก ลงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ มีข้อความดังนี้

"ด้วยนับตั้งแต่วันที่ ๒ มิถุนายน ๒๔๘๙ เป็นต้นมา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เริ่มทรงพระประชวรเกี่ยวแก่พระนาภีไม่เป็นปรกติ และทรงเหน็ดเหนื่อยไม่มีพระกำลัง แม้กระนั้นก็ดี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสเยี่ยมเยียนราษฎร เป็นพระราชกรณียกิจของพระองค์ ครั้นต่อมาพระอาการเกี่ยวกับพระนาภีก็ยังมิได้ทุเลาลง จึงต้องเสด็จประทับอยู่แต่บนพระที่ มิได้เสด็จออกงานตามหมายกำหนดการ ครั้นวันที่ ๙ มิถุนายนศกนี้ เมื่อตื่นพระบรรทมตอนเช้าเวลา ๐๖.๐๐น. ได้เสวยพระโอสถ น้ำมันละหุ่งแล้วเข้าห้องสรง ซึ่งเป็นพระราชกิจประจำวัน แล้วก็เสด็จเข้าพระที่ ครั้นเวลาประมาณ ๐๙.๐๐น. มหาดเล็กห้องบรรทม ได้ยินเสียงปืนดังขึ้นในพระที่นั่ง จึงรีบวิ่งเข้าไปดู เห็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรรทมอยู่บนพระที่ มีพระโลหิตไหลเปื้อนพระองค์ และสวรรคตเสียแล้ว มหาดเล็กห้องบรรทมจึงได้กราบทูลสมเด็จพระราชชนนีให้ทรงทราบ แล้วเสด็จไปถวายบังคมพระบรมศพ ต่อนั้นมา มีพระบรมวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ นายก–รัฐมนตรีได้ไปกราบถวายบังคม และอธิบดีตำรวจ กับอธิบดีกรมการแพทย์ ได้ไปถวายตรวจพระบรมศพ และสอบสวนได้ความสันนิษฐานว่าคงจะทรงจับคลำพระแสงปืนตามพระอัธยาศัยที่ทรงชอบ แล้วเกิดอุบัติเหตุขึ้น

เกี่ยวกับบาดแผลที่พระบรมศพ ครั้งแรกหลวงนิตย์ฯ ไม่ได้พบแผลทางเบื้องหลังพระเศียร เข้าใจว่า มีแผลทางพระนลาฏด้านเดียว บรรดาท่านที่ประชุมกันอยู่ ก็พลอยเข้าใจเช่นนั้น ครั้นรุ่งขึ้นวันที่ ๑๐ เจ้าหน้าที่จากสภากาชาดมาแต่งพระบรมศพ เพื่อเตรียมการสรงน้ำพระบรมศพในตอนเย็น จึงได้พบแผลหลังพระเศียรอีกแผลหนึ่งตรงท้ายทอย มีพระเกษาปกคลุมบาดแผล ทำให้แลเห็นเป็นแผลเล็กกว่าแผลที่พระนลาฏ จึงมีเสียงกล่าวกันว่า ถูกยิงทางเบื้องหลังพระเศียรทะลุออกทางพระนลาฏ

ด้วยเหตุที่มีเสียงครหาว่า คำแถลงการณ์ฉบับแรกไม่ถูกต้องกับความจริง นายกรัฐมนตรีและพระบรมวงศานุวงศ์ ได้ประชุมกันพิจารณารายงานของอธิบดีกรมตำรวจ ณ พระที่นั่งพระบรมพิมาน แล้วได้ออกเป็นคำแถลงการณ์ของกรมตำรวจในวันที่ ๑๐ มิถุนายน

๒๔๘๙ มีข้อความพิศดารประกอบคำแถลงการณ์ของสำนักพระราชวัง เพื่อจะให้พึ่งได้หนักแน่นยิ่งขึ้นโดยอ้างการสอบสวนอย่างกว้างขวางตั้งเป็นข้อสังเกต ๓ ประการ

๑. มีผู้ลอบปลงพระชนม์
๒. ทรงปลงพระชนม์เอง หรือ
๓. อุบัติเหตุ

คำแถลงการณ์อ้างว่าตามทางสอบสวน ไม่มีกรณีเหตุอันใดที่น่าสงสัยในทางลอบปลงพระชนม์ทั้งไม่มีเหตุอันใดที่จะส่อให้เห็นว่าพระองค์ปลงพระชนม์เอง แต่มีพฤติการณ์ควรให้สันนิษฐานว่า คงจะทรงหยิบพระแสงปืนมาลูบคลำเล่นตามพระราชอัธยาศัยที่โปรดเช่นเคย โดยมิได้ทรงตรวจก่อน คงจะทรงหันปากลำกล้องขึ้นส่องดู แล้วนิ้วพระหัตถ์ต้องไกปืน กระสุนปืนลั่นไปถูกพระนลาต จึงเกิดอุบัติเหตุขึ้น

รุ่งขึ้นวันที่ ๑๑ กรมตำรวจออกแถลงการณ์เป็นฉบับที่ ๒ ดังนี้

ได้ความในการสอบสวน เพิ่มเติมจากพระราชกิจประจำวันว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ กำหนดให้หม่อมเจ้าอาชวดิศ ดิศกุล เข้าเฝ้าในวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา เพื่อกราบบังคมทูลลาทรงผนวช กับนัดหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ร่วมโต๊ะเสวยพระกระยาหารกลางวัน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายวงศ์ เชาวนะกวี ไปกราบทูลสมเด็จพระสังฆราชว่า จะเสด็จไปทูลลาเสด็จสหรัฐอเมริกา ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศ ในวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๔๘๙ อันเป็นหลักฐานเพิ่มเติมข้อสันนิษฐาน แถลงการณ์ ฉบับที่ ๑ ว่า การสวรรคตได้เป็นไปอุบัติเหตุ ไม่มีทางส่อแสดงว่าทรงปลงพระชนม์เอง

แต่อย่างไรก็ดี คำแถลงการณ์ไม่เพียงพอที่จะระงับเสียงวิพากษ์– วิจารณ์ของหมู่ประชาชนซึ่งยิ่งแพร่สพัดออกไปทุกที่ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้เสด็จสวรรคตโดยอุบัติเหตุ แต่ถูกลอบปลงพระชนม์ ถึงกับมีผู้ไปร้องตะโกนในโรงภาพยนตร์ว่า นายปรีดีฆ่าในหลวง เป็นเหตุให้รัฐบาลเกรงจะเกิดจลาจล จึงได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง โดยนายกรัฐมนตรีออกประกาศเมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๘๙ ความว่า คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้อนุมัติให้ตั้งคณะกรรม

การขึ้นคณะหนึ่งมีหน้าที่สอบสวนพฤติการณ์ในการที่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จสวรรคต แล้วให้เสนอรายงานละเอียด และความเห็น เพื่อนำความกราบบังคมทูลต่อไป ให้อธิบดีกรมตำรวจนำพยานมาสอบสวนต่อหน้ากรรมการ

ในการนี้ ได้ขอพระบรมราชานุญาต เปิดพระบรมโกษฐ์ตรวจชัณสูตรพระบรมศพโดยถี่ถ้วน และทำการทดลองยิงศพคนที่โรงพยาบาลศิริราช เพื่อทราบระยะยิงที่จะให้เกิดบาดแผลที่พระบรมศพ

เมื่อคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์สวรรคต ที่เรียกกันว่าศาลการเมือง สอบสวนเสร็จแล้วรายงานเสนอความเห็นว่า สำหรับกรณีอุบัติเหตุไม่เห็นทางที่จะเป็นไปได้เลย ส่วนกรณีถูกลอบปลงพระชนม์ ไม่มีพยานหลักฐาน แต่ก็ไม่สามารถจะตัดออกเสียได้ เพราะท่าทางของพระบรมศพค้านอยู่ ในกรณีทางปลงพระชนม์พระชนม์เองนั้น ไม่ปรากฏเหตุผลและหลักฐานอย่างใดว่า ได้เป็นอย่างนั้นโดยแน่ชัด คณะกรรมการไม่สามารถชี้ขาดว่า เป็นกรณีหนึ่งกรณีใดใน ๒ กรณีนี้ ตกเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะดำเนินการสอบสวนและปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป คณะรัฐมนตรีซึ่งประกอบด้วย พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ในขณะนั้น (สืบต่อจากนายปรีดี) และคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เห็นพ้องด้วยกับความเห็นของคณะกรรมการ เรื่องจึงถูกส่งไปยังกรมตำรวจเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๔๘๙ พลตำรวจตรีพระพิจารณ์พลกิจ อธิบดีตรวจสำนวนเท่าที่มีอยู่ในเวลานั้น แล้วมีความเห็นว่า ยังไม่พอที่จะวินิจฉัย จึงสั่งตั้งกรรมการขึ้นตรวจสำนวนและสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แล้วให้เสนอความเห็นต่อกรมตำรวจโดยด่วน แต่กรณีก็ยังไม่คลี่คลายจนกระทั่งเกิดรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ พลตำรวจตรีหลวงชาติตระการโกศล เป็นอธิบดีกรมตำรวจ ได้ออกคำสั่งตั้งนายตำรวจ ๑๐ นาย เป็นพนักงานสอบสวนกรณีนี้เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ มีพันตำรวจเอกเนื่อง อาขุบุตร เป็นหัวหน้า ในคำสั่งท้าวความว่า " โดยที่ทางราชการฝ่ายทหารได้ส่งหลักฐานแผนการณ์ของบุคคลคณะหนึ่งสมคบกันดำเนินการประทุษร้ายองค์พระมหากษัตริย์ มีการลอบปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลและเตรียมการเปลี่ยนระบอบการปกครองแผ่นดิน โดยทำลายล้างรัฐบาลมาให้กรมตำรวจสอบสวนคดี "

วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ กระทรวงมหาดไทยออกคำสั่งให้พันตำรวจโท หลวงแผ้ว พาลชน เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนแทนพันตำรวจเอกเนื่อง

ต่อมา รัฐมนตรีว่าการมหาดไทย ตั้งให้พลตำรวจตรีพระพินิจชนคดี เป็นหัวหน้าพนักงาเสอบสวนกรณีสวรรคต และคงให้หลวงแผ้ว พาลชน เป็นพนักงานสอบสวนต่อไปด้วย

เมื่อเกิดรัฐประหารแล้วไม่กี่วัน นอกจากจำเลยทั้ง ๓ นี้ ก็ถูกจับกุมคุมขัง ตลอดจนถูกฟ้อง พระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียร หัวหน้ากองมหาดเล็กและนายชะอุ่ม ชัยสิทธิเวช ภรรยาเรือเอกวัชรชัย ก็ได้ถูกจับมาด้วย แต่แล้วก็พ้นข้อหาไปในขั้นสอบสวน ส่วนนายปรีดีและเรือเอกวัชรชัย หลบหนีไปในคืนที่เกิดรัฐประหารจนบัดนี้

โจทก์ตั้งรูปคดีแล้วนำสืบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ สวรรคตโดยถูกลอบปลงพระชนม์ แต่พยานบุคคลที่รู้เห็นประจักษ์ขณะลอบปลงพระชนม์ไม่มีสืบ แต่หลักฐานพยานแวดล้อมกรณีต่าง ๆ แสดงว่า จำเลยเหล่านี้ สมคบกันกับพรรคพวกที่ยังหลบหนีอยู่ ซึ่งได้แก่นายปรีดีและเรือเอกวัชรชัย กระทำการปลงพระชนม์

ประเด็นเบื้องต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จสวรรคต โดยถูกลอบปลงพระชนม์จริงหรือประการใด

พระที่นั่งบรมพิมานเป็นที่ระโหฐาน อยู่ในพระบรมมหาราชวัง มีทหารยามและเจ้าหน้าที่ประจำ ตามธรรมดาผู้ร้ายไม่สามารถจะเล็ดลอดเข้าไปกระทำการเช่นนั้นได้ แต่ถ้าได้ใช้ความพยายาม และรู้ลึกลู่ทางเข้าออก ตลอดจนความเป็นอยู่ของนายทหารยาม และเจ้าหน้าที่ประจำไม่เข้มงวดกวดขันแล้ว ผู้ร้ายก็เข้าไปกระทำการสำเร็จได้ หรือถ้ามีคนภายในรู้เห็นเป็นใจด้วย หรือคนที่อยู่ภายในนั้น เป็นผู้ร้ายเสียเอง การก็ยิ่งสะดวกง่ายดายเป็นอันมาก

รัฐบาลในสมัยเกิดเหตุ แม้จะได้ตั้งศาลกลางเมืองขึ้น ก็มีจุดมุ่งหมายจะให้เป็นกรณีอุบัติเหตุ หรือปลงพระชนม์เอง ทางพิจารณาได้ความว่า นายปรีดีเป็นผู้ให้ส่งคำซักถามพยานมาจากทำเนียบท่าช้าง สำหรับนายตำรวจผู้มีหน้าที่ใช้ซักถามพยาน เมื่อรัฐบาลสมัยนั้นเห็นว่ามิใช่กรณีถูกลอบปลงพระชนม์แล้ว การที่จะสอบสวนหาพยานหลักฐานไปในทางถูกลอบ ปลงพระชนม์ ก็ย่อมไม่มี

ปรากฏในทางพิจารณาว่า มีคำสั่งของรัฐบาลในการสืบสวนและสอบสวน ถ้าจะต้องจับกุมผู้ใด ต้องได้รับอนุญาตจากนายกรัฐมนตรีเสียก่อน

อนึ่ง มีประกาศเป็นทางการให้ผู้ที่รู้เรื่องราวการสวรรคตมาแจ้งแก่เจ้าพนักงาน แต่ผู้ใดยืนยันรู้เรื่องว่า เป็นการถูกลอบปลงพระชนม์ ก็ย่อมเป็นภัยแก่ตน ดังเช่น เมื่อพันเอกถ้าพระยาวิชิตสรศาสตร์ร้องเรียนว่า เป็นกรณีลอบปลงพระชนม์ โดยพาซื่อหลงเชื่อตามประกาศ ก็กลับถูกจับกุมฟ้องร้องว่าร้องเรียนเท็จ อ้างว่าจะก่อให้เกิดจลาจลเป็นต้น

ทั้งที่เป็นที่รู้กันอยู่ในพระราชสำนักว่า ห้ามการวิพากษ์วิจารณ์กรณีสวรรคต

เมื่อทางราชการปฏิบัติดังนี้ ก็เป็นการตัดหนทางของพยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์

ได้ความว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องกระสุนปืนขณะบรรทมหงายอยู่บนพระที่ตามคำเบิกความของนายแพทย์ที่กระทำการชัณสูตรพระบรมศพ และจากผลการทดลองยิงศพที่โรงพยาบาลศิริราชว่า กระสุนปืนแล่นเจาะพระนลาฏทะลุออกทางเบื้องหลังพระเศียรตรงท้ายทอยผ่านสมองส่วนหน้าออกทางส่วนหลัง เป็นการทำลายสมองโดยตรง เป็นผลให้หมดความรู้สึก และหมดกำลังทันทีที่จะเคลื่อนไหว กำลังหายใจเข้าอยู่ ก็คงจะหายใจเข้าไปตามธรรมดาอีกเฮือกหนึ่ง ถ้ากำลังหายใจออกอยู่ก็ไม่มีการหายใจออกได้ หัวใจอาจเต้นต่อไปได้อีกนิดหน่อยราวครึ่งนาที หรือกว่าเล็กน้อย นัยตาถ้าลืมอยู่ก็คงลืมอยู่อย่างเดิม ถ้าหากหลับก็คงหลับอยู่อย่างเดิมเหมือนกัน อาการอย่างนี้แสดงว่า ได้เสด็จสวรรคตทันทีในขณะต้องกระสุนปืน

ดังนี้ คดีจึงฟังได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ เสด็จสวรรคตทันทีที่ต้องกระสุนปืน

การเสด็จสวรรคตโดยทันทีเช่นนี้ ได้ความตามคำพยานที่เป็นแพทย์หลายปากว่า ไม่ใช่เป็นเรื่องกระทำพระองค์เอง เพราะท่าทางของพระหัตถ์และพระกรทั้งสองข้างไม่งอหรือกำ ถ้าหากเป็นการปลงพระชนม์พระองค์เอง หรืออุบัติเหตุโดยการกระทำของพระองค์เองแล้วพระหัตถ์และพระกรจะไม่เป็นเช่นนั้นเด็ดขาด

คดีได้ความชัดว่า เมื่อต้องกระสุนปืนแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรรทมอยู่บนพระที่ดุจบรรทมหลับ พระกรทั้งสองข้างทอดเหยียดชิดพระวรกาย พระภูษาที่คลุมพระองค์ก็อยู่ในสภาพเรียบร้อยดังกล่าวมาแล้ว

จึงฟังได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต้องกระสุนปืนสวรรคต โดยมิใช่การกระทำของพระองค์ท่าน

นอกจากนี้ โจทก์ยังสืบว่าปืนกระบอกที่วางอยู่ใกล้พระหัตถ์ ขณะเสด็จสวรรคต ไม่ใช่กระบอกที่ใช้ยิงพระองค์ท่าน เพราะโดยการพิสูจน์ปรากฏว่า ได้ใช้ยิงมาก่อนวันเกิดเหตุหลายวันแล้ว และหัวกระสุนที่เก็บได้ในยี่ภู่ ไม่ใช่กระสุนที่ทะลุผ่านพระเศียร เพราะมีลักษณะเรียบร้อยไม่มีรอยยับเยิน

ผู้ร้ายในคดีนี้ มิได้คิดมุ่งมาตรปรารถนาแก่ทรัพย์สินอย่างใด ในห้องพระบรรทมไม่ปรากฏว่าทรัพย์สินสิ่งของอย่างใดได้ขาดหายไป

โจทก์นำสืบพฤติการณ์ระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับนายปรีดี ว่ามีข้อขัดแย้งกัน ในการจะตั้งใครเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ถึงกับนายปรีดีได้พูดกับนายวงศ์เชาวนะกวี เมื่อก่อนสวรรคตเพียงวันเดียว เป็นภาษาไทยปนอังกฤษว่า ต่อไปนี้จะไม่คุ้มครองราชบัลลังก์

นายเฉลียวและเรือเอกวัชรชัย ทั้งสองนี้เป็นผู้ฝักใฝ่ใกล้ชิดสนิทสนมกับนายปรีดีเป็นอย่างมาก นายปรีดีจัดให้นายเฉลียว ได้เข้ารับราชการตำแหน่ง สำคัญในราชสำนัก ส่วนเรือเอกวัชรชัย ซึ่งออกจากราชการไปแล้ว ก็ได้เข้ามารับราชการเป็นราชองครักษ์

ส่วนนายชิตนายบุศย์มหาดเล็กรับใช้ประจำห้องพระบรรทม ก็อยู่ภายใต้อำนาจของนายเฉลียว เพราะนายชิตนั้น ยังเป็นผู้สนิทชิดชอบกับนายเฉลียว เป็นพิเศษอีกด้วย

โจทก์นำสืบต่อไปว่า เนื่องจากนายเฉลียวขาดความเคารพยำเกรงต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้นว่าส่งรถยนต์ประจำพระองค์ไปให้ผู้อื่นใช้ จนขัดข้องแก่การที่จะทรงใช้ นั่งรถยนต์ไขว่ห้างล่วงล้ำไปถึงหน้าพระที่นั่ง ถวายหนังสือราชการด้วยอาการขาดความคารวะ จูบหญิงพนักงานในที่ทำการ ซึ่งอยู่ตรงหน้าพระที่นั่งพระบรมพิมาน จนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็น เหล่านี้ เป็นการเหยียดหยามพระราชประเพณี และพระองค์ท่าน ไม่เป็นที่ต้องพระราชอัธยาศัย ทรงรับสั่งกับนายปรีดี ขอเปลี่ยนราชเลขานุการ นายเฉลียวจึงจำต้องออกจากตำแหน่ง ในราชสำนักไปตั้งแต่ตอนต้น ๆ เดือนพฤษภาคม ๒๔๘๙ แล้วต่อมานายเฉลียว ก็ได้ดำรงตำแหน่งสมาชิกพฤฒสภา สืบต่อไป

ส่วนเรือเอกวัชรชัยมิได้ปฏิบัติงานในหน้าที่ราชการองครักษ์ตามสมควร ขาดราชการบ่อย ๆ ฝักใฝ่อยู่ทางทำเนียบท่าช้าง ไม่เป็นที่พอพระราชหฤทัย ภายหลังถูกปลดออกจากตำแหน่งราชองครักษ์ แล้วก็ได้เป็นเลขานุการนายกรัฐมนตรีสืบต่อไป

ในระหว่างที่นายเฉลียวเป็นราชเลขานุการในพระองค์ มีข้าราชการในราชสำนักเข้าฝักใฝ่เป็นพรรคพวก ทั้งนายเฉลียวได้จัดพรรคพวกของตนเข้ามารับราชการเพิ่มเติมอีก ถึงกับเมื่อคราวที่นายเฉลียวพ้นหน้าที่ พวกข้าราชการที่กล่าวมานี้ มีนายนเรศน์ ธิรักษ์ นายกำแพง ตามไทย เป็นหัวหน้าพร้อมใจกันกล้าแสดงออกอย่างเปิดเผย ทำเรื่องราวถึงนายปรีดีคัดค้านว่าไม่ควรปลดนายเฉลียว ซึ่งเป็นการทนงจงใจที่จะขัดขวางพระราชประสงค์โดยตรง ถ้าพวกนั้นไม่มีนิสัยหยาบช้า คงไม่กล้าขัดแย้งพระราชประสงค์ อันเกี่ยวกับกิจการในราชสำนักของพระองค์ท่านถึงปานนั้น

นายนเรศน์ ธิรักษ์ ผู้นี้เป็นหัวหน้ากองมหาดเล็ก โดยนายปรีดีเป็นผู้แต่งตั้ง ให้แทนเจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า เป็นผู้ไม่ได้รับราชการ จึงให้ไปทำหน้าที่อื่น ต่อมานายปรีดีจัดให้ไปรับตำแหน่งเลขานุการนายกรัฐมนตรีสืบไป

อาจเป็นเพราะเหตุดังกล่าวมาแล้ว หรืออย่างไรไม่ปรากฏชัด นายฉันท์ หุ้มแพร ผู้มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงวิตกกังวลเป็นห่วงพระองค์นักว่าจะทรงเป็นอันตราย ถึงแก่พกปืนและคอยระแวดระวังเฝ้าพระองค์ท่าน แต่นายฉันท์ก็มาตายเสียก่อน และเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้วไม่ถึง ๗ วัน พันเอกช่วง เชวงศักดิ์-สงคราม พูดกับหลวงนิตย์ ฯ ว่าถ้ามีโอกาสเข้าเฝ้าสมเด็จพระราชชนนี ให้ช่วยกราบทูลว่าไหน ๆ ในหลวงก็สวรรคตแล้ว ยังเหลือในหลวงองค์ใหม่อยู่ ขอให้สมเด็จพระราชชนนีระวังให้ดีด้วย เพราะตามประวัติศาสตร์ก็มีอยู่ว่า พี่ฆ่าน้อง น้องฆ่าพี่ อนึ่งยังได้กลั่นแกล้งปล่อยข่าวอกุศล ให้เป็นที่เสื่อมเสียต่อพระราชชนนีบ้าง สมเด็จพระราชบิดาบ้าง ดังปรากฏในการพิจารณาลับ

นอกจากเหตุผลแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งจะกล่าวต่อไปข้างหน้า โจทก์นำสืบว่า กรณีนี้ไม่มีการสมคบ และประชุมคิดทำการปลงพระชนม์ ที่บ้านพลเรือตรีกระแส ศรยุทธเสนี ที่ถนนจักรพงษ์ จังหวัดพระนคร มีพยานคือ

ก. พลเรือตรีกระแส เบิกความว่าก่อนหน้าสวรรคตประมาณ ๒ เดือน นายปรีดีไปที่บ้านพยานครั้งหนึ่งหรือ ๒ ครั้งจำไม่ได้ ไปถึงเมื่อเวลาเย็นมากแล้ว มีเรือเอกวัชรชัย นายเฉลียว กับพวกอีกคนหนึ่ง หรือสองคนไปด้วย พยานได้เชิญเข้าไปนั่งในห้องรับแขก เข้าไปเพียง ๓ คน คือ นายปรีดี เรือเอกวัชรชัย และนายเฉลียว

ครั้งหนึ่งตอนซักค้าน ของพยานจำเลย พยานกลับว่า สำหรับนายปรีดีเข้าไปนั่งในห้องรับแขกแน่ ส่วนอีก ๒ คน จะใช่เรือเอกวัชรชัย และนายเฉลียวหรือไม่จำไม่ได้

นายปรีดีบอกว่ามาเยี่ยมถามพยานถึงการค้าไม้ พยานบอกว่ายังไม่ได้ลงมือ คุยอยู่ราว ๕ นาที พยานขอตัวออกไปให้คนไปจัดน้ำมารับรอง ๒ – ๓ นาทีก็กลับเข้ามาคุยเรื่องการค้าต่อไป ประมาณ ๑๐ นาที นายปรีดีกับพวกก็กลับไป

คำพยานปากนี้ปรากฏว่าในชั้นสอบสวนได้แสดงอาการอิดเอื้อน ไม่ยอมที่จะให้ถ้อยคำอย่างธรรมดา พระพินิจชนคดีผู้สอบสวนถามว่า นายปรีดีได้ไปบ้านพยานหรือไม่ เพียงเท่านี้พยานก็ไม่ตอบ ซักหนักๆ เข้าก็ว่าจำไม่ได้ เมื่อคาดคั้นว่าเป็นเหตุการณ์ใกล้ชิด ซึ่งพยานน่าจะจำได้ และตอบได้ว่าไปหรือไม่ พยานก็ยืนยันว่าจำไม่ได้ ร่ำแต่นัดยาอยู่ท่าเดียว ตั้งแต่เวลากลางวันไปจนเย็นค่ำ ก็ยังไม่ยอมเผย พระพินิจ ฯ เห็นว่าพยานจงใจปิดบังความจริง จึงให้เชิญภรรยา และบุตรเขย (ซึ่งเป็นทนาย) ของพยานมาปรึกษาหารือ จะได้ช่วยกันรื้อฟื้นความจำ จวบจนถึงเวลาประมาณ ๒๒.๐๐ นาฬิกา พยานจึงยอมให้การออกมา เป็นปกติ ดังเช่นข้อความที่เบิกจากศาล การที่พยานมากลับคำ ในตอนถูกทนายจำเลยซักค้านว่า ๒ คนนั้น จะใช่เรือเอกวัชรชัยและนายเฉลียวหรือไม่ จำไม่ได้นั้น พิเคราะห์เห็นว่า เป็นการกลับคำอย่างไม่มีเหตุผล เป็นคนเคยรู้จักกันดี และไปนั่งคุยกันอยู่ เหตุใดจะจำไม่ได้

ข. นายตี๋ ศรีสุวรรณ เบิกความว่า เมื่อปีจอ (๒๔๘๙) เดือน ๔ ข้างขึ้น นายแม้นจันทวานิช ไปหาพยานที่ปากน้ำโพบอกว่า พลเรือตรีกระแสจะซื้อไม้หมอน จึงชวนกันลงมาหาพูดเรื่องไม้หมอนที่จะซื้อขายกันไม่ตกลง นายแม้นกลับไปก่อน ส่วนนายตี๋นั้นพลเรือตรีกระแส จะให้มีหน้าที่ตรวจไม้หมอนจากคนทำ โดยจะแบ่งกำไรได้บ้าง นายตี๋จึงอยู่ด้วยจนกระทั่ง ๖ เดือนข้างขึ้นปีเดียวกัน พลเรือตรีกระแสใช้ให้นายตี๋ขึ้นไปดูงานไม้ที่แก่งคอย ลพบุรีและปากน้ำโพ นายตี๋ไปอยู่ปากน้ำโพ ๙ หรือ ๑๐ วัน ก็ได้ทราบข่าวการสวรรคต กลับจากดูไม้ แล้วก็กลับมาอยู่อีกรวมเวลาที่อยู่บ้านพลเรือตรีกระแสนี้ปีเศษ

ระหว่างที่อยู่บ้านนี้ นายดี่ว่า ได้เห็นนายปรีดีกับพวกไปหาพลเรือตรีกระแส ๓ ครั้ง ครั้งแรกเมื่อ เดือน ๖ ข้างขึ้นปีจอ อยู่ในระหว่างวันที่ ๑ ถึง ๑๕ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ไปถึงเวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกาเศษ มีชายอีก ๒ คนไปด้วย คนหนึ่งสูงโปร่ง อีกคนหนึ่งสูงท้วมไม่ทราบว่าเป็นใคร พลเรือตรีกระแสออกมาเชิญเข้าไปในห้องรับแขกทั้ง ๓ คน นายปรีดีถามพลเรือตรีกระแสถึงตัวพยานซึ่งปรากฏอยู่ในที่นั้นด้วย ว่าเป็นใคร พลเรือตรีกระแสบอกว่าเป็นพ่อค้าไม้มาจากนครสวรรค์เป็นคนดีไว้ใจได้ แล้วพลเรือตรีกระแส ก็ให้พยานไปหานายหงวนที่บางลำภูเรื่องไม้หมอน พยานกลับมาเวลา ๒๑.๐๐ นาฬิกา นายปรีดีกับพวกไปหมดแล้ว

ครั้งที่ ๒ หลังจากครั้งแรกสัก ๙ วัน ๑๐ วัน ไปถึงเวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกาคราวนี้ไป ๕ คน นายปรีดีไปกับพวก ๒ คน ที่ไปครั้งแรก กับคนใหม่อีก ๒ คน คนที่สูงท้วมอีกคนหนึ่งเตี้ยเล็กเข้าไปในห้องรับแขกนั้นทั้ง ๕ คน สัก ๕ นาทีได้ยินเสียงถามว่า การค้าไม้เป็นอย่างไร พลเรือตรีกระแสตอบว่า ได้บ้างเสียบ้าง ยังไม่ได้ผล แล้วมีเสียงพูดขึ้นว่า ใกล้จะไปอยู่แล้วจะทำอย่างไรก็ทำกันเสีย ได้ยินเท่านี้พยานก็ลุกไปกินกาแฟนอกบ้าน ชั่วโมงเศษจึงกลับมาไม่พบคนเหล่านั้นแล้ว

ครั้งที่ ๓ หลังจากครั้งที่ ๒,๗–๘ วัน ไปเวลา ๑๙.๐๐ นาฬิกาเศษ คราวนี้ซ้ำหน้ากัน ๕ คน เช่นครั้งที่ ๒ เข้าไปในห้องรับแขกทั้ง ๕ คน แต่ไม่เห็นพลเรือตรีกระแสอยู่ในห้องรับแขก พยานนั่งอยู่ที่ม้าข้างขวาห้องรับแขกด้านนอก ได้ยินเสียงพูดกันในห้องรับแขกว่า "ผมไม่นึกเลยเด็กตัวนิดเดียวปัญญาจะเฉียบแหลมถึงเพียงนี้" แล้วอีกเสียงพูดว่า "ผมก็ได้ยิน ผมอยู่ใกล้ พี่ชายว่าจะสละราชสมบัติให้น้อง คิดจะสมัครเป็นผู้แทนราษฎร เป็นนายก" อีนสัก ๕ นาที ก็มีเสียงพูดขึ้นว่า "นั่นซิ พวกเรา เขาคิดเรื่องนี้สำเร็จรอดไปได้ พวกเราจะเดือดร้อนไม่ได้ อย่าให้พ้นไปได้รีบกำจัดเสีย" เสียงหนึ่งพูดขึ้นทันทีว่า "นั่นตกเป็นพนักงานพวกผมเอง" อีกเสียงหนึ่งว่า "พวกผมทำสำเร็จแล้ว ก็ให้เลี้ยงดูให้ถึงขนาดก็แล้วกัน" มีเสียงตอบว่า "กันพูดไม่จริง ก็ให้เอาปืนมายิงกันเสียซี" อีกเสียงหนึ่งว่า "ให้สำเร็จแล้วกันจะมีรางวัลให้อย่างสมใจ" หลังจากนั้นเงียบไปสัก ๑๐ นาที นายปรีดีคนเดียวออกจากบ้านไป พลเรือตรีกระแส

ตามออกไปส่ง ส่วนพวกที่มากับนายปรีดีอีก ๔ คนนั้น ออกไปนั่งดื่มสุราใต้ต้นมะม่วงริมสนามหญ้าหน้าบ้านราว ๒๐ นาที จึงพากันกลับไป

ในตอนนั่งดื่มสุรากันอยู่นี้ พยานได้ยินคนเหล่านั้นเรียกชื่อกันจึงทราบชื่อ ๓ ชื่อ คือ นายตุ๊ นายเฉลียว นายชิต ส่วนอีกคนหนึ่งคงไม่รู้จักเช่นเดิม ปรากฏในทางพิจารณาว่า เรือเอกวัชรชัย มีชื่อเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า ตุ๊

พยานเบิกความต่อไปว่า คนที่มากับนายปรีดีครั้งแรกคือ นายตุ๊ นายเฉลียว นายชิต อีกคนหนึ่งไม่รู้จักชื่อ พยานดูหน้าจำเลยแล้วชี้ นายเฉลียว นายชิต จำเลยว่า คือ นายเฉลียว นายชิต ที่เห็นไปกับนายปรีดี

พยานเบิกความต่อไปว่า เมื่อพวกดื่มสุรากลับไปแล้ว พยานพูดกับพลเรือตรีกระแสว่า "เจ้าคุณในเรื่องนี้เอากับเขาด้วยหรือ" ก็ได้รับตอบว่า "เราไม่เอาหรอก เราเออ ๆ คะๆ ไปกับเขาเช่นนั้น เขามีวาสนา เขามีบุญคุณกับเรา" พยานจึงว่า "ไม่เอากับเขาเป็นการดี"

การพิจารณาปรากฏว่า นายตี๋ผู้นี้เป็นพ่อค้า มีบ้านเรือนครอบครัวเป็นหลักฐาน มาพักอยู่บ้านพลเรือตรีกระแสชั่วคราว เพื่อร่วมการค้าไม้ ฝ่ายจำเลยคัดค้านว่า นายตี๋ว่าพักอยู่บ้านพลเรือกระแสภายหลัง วันเสด็จสวรรคต ย่อมจะไม่รู้เหตุการณ์ดังที่ได้ให้การมาแล้ว ความข้อนี้จำเลยอ้างจดหมายของนายแม้น ลงวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๔๘๙ ถึงพลเรือตรีกระแสว่า นายตี๋จะขายไม้ให้ อันเป็นทำนองให้แปลความว่า ถ้าระหว่างนั้นนายตี๋อยู่ที่บ้านพลเรือตรีกระแสแล้ว นายแม้นจะมีจดหมายมาบอกทำไม

เมื่อพิเคราะห์จดหมายฉบับนี้แล้ว ไม่ปรากฏชัดว่า นายตี๋จะมาอยู่บ้าน พลตรีกระแสก่อนหลังสวรรคตอย่างไร และก็ได้ความตามคำนายตี๋ว่า เมื่อมาพักอยู่บ้านพลเรือตรีกระแสนั้นไม่ได้อยู่ประจำ ต้องขึ้นล่องไปดูไม้ต่างจังหวัด เช่นไปปากน้ำโพ สระบุรี ข้อโต้เถียงของจำเลยข้อนี้ จึงฟังไม่ได้

อย่างไรก็ดี คำให้การของนายตี๋ที่ว่า ได้เห็นพวกนั้นไปที่บ้านพลเรือตรีกระแส จะฟังได้เพียงใดนั้น จะได้วินิจฉัยต่อไป

ค. นางสาวทองใบ แนวนาค เบิกความว่า เป็นลูกจ้างอยู่ในบ้าน พลเรือตรีกระแส เมื่อก่อนสวรรคต ๑๐ กว่าวัน เวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา เด็กชายเพิ่มศักดิ์ บุตรพลเรือตรีกระแส ใช้ให้พยานไปซื้อข้าวโพดเผา จึงเดินออกจากครัวผ่านไปทางหน้าห้องรับแขก เห็นมีแขกนั่งอยู่กับพลเรือตรีกระแส กี่คนไม่ทันสังเกต แต่มีนายเฉลียวจำเลยนั่งอยู่ที่โต๊ะกลมกลางห้องคนหนึ่ง พยานผ่านห้องรับแขกไป แล้วพบนายตี๋นั่งอยู่ที่ม้านั่งใต้ต้นมะม่วงหน้าห้องรับแขก เมื่อกลับจากซื้อข้าวโพด พยานเดินผ่านหน้าห้องรับแขกอีก สังเกตเห็นมีแขกนั่งอยู่กับพลเรือตรีกระแสในห้องรับแขก ๓–๔ คน

ง. ขุนเทพประสิทธิ์ นายชวน จนิษฐ์ และหลวงแผ้วพาลชน เบิกความประกอบกันว่า เมื่อเดือนมีนาคม ๒๔๙๑ นายตี๋ ศรีสุวรรณ ซึ่งเป็นคนคุ้นเคยกับขุนเทพฯ ได้ไปพักอยู่บ้านขุนเทพฯ คือวันหนึ่งหลังจากพักอยู่แล้ว ๒–๓วัน ซึ่งตรงกับวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๔๙๑ (ขุนเทพฯ บันทึกไว้ในสมุดพก) นายชวนมาคุยที่บ้านขุนเทพฯ ตามที่เคยมา นายตี๋มาร่วมวงคุยด้วยชั้นแรกคุยกันถึงเรื่องอื่น ๆ เลยมาถึงเรื่องกรณีสวรรคต วิพากษ์วิจารณ์โต้เถียงกันระหว่างขุนเทพฯ กับนายชวนว่า ใครเป็นคนปลงพระชนม์ในหลวง นายปรีดีจะรู้เห็นด้วยหรือไม่ ถ้ารู้ได้รู้แต่เบื้องต้น หรือรู้เมื่อภายหลัง โต้เถียงกันอยู่นาน นายตี๋ได้ฟังการโต้เถียงนั้นแล้วอดอยู่ไม่ได้พูดโพล่งออกมาว่า "ลื้อ ๒ คนไม่รู้จริงหรอก อั๊วนี่ถึงจะรู้จริงว่าใครฆ่าในหลวง" ขุนเทพฯ และนายชวนอยากรู้ความจริง จึงชวนกันซักถามต่อไป นายตี๋ตอบเป็นทำนองว่า หลวงประดิษฐฯ เป็นหัวหน้าคิดปลงพระชนม์ในหลวง ก่อนปลงพระชนม์เข้าประชุมกันมาตั้งเดือนแล้ว ที่บ้านข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง และว่านายตี๋อยู่ในบ้านนั้นด้วยจึงรู้ ซักถามผู้ใหญ่คนนั้นว่าเป็นใคร นายตี๋ไม่ยอมบอก อ้างว่าเป็นผู้มีบุญคุณ เกรงจะเป็นที่เสียหาย นายตี๋ได้กำชับเป็นหนักเป็นหนาว่ารู้แล้วอย่าพูดให้ใครฟังอีกต่อไป ครั้นนายชวนกลับไปแล้ว ขุนเทพฯ นึกถึงบ้านข้าราชการผู้ใหญ่ที่นายตี๋พูดก็เข้าใจว่า เป็นพลเรือตรีกระแส จึงถามนายตี๋ โดยเฉพาะตัวนายตี๋ก็รับว่าใช่ แล้วเลยขยายความให้ขุนเทพฯ ฟังต่อไปว่า มีคนไปประชุมกันที่นั่นหลายคนและหลายครั้ง ผู้ที่ไปประชุมกับหลวงประดิษฐฯ มีนายเฉลียว นายชิต นายบุศย์ โดยได้ยินเรียกชื่อกัน นอกจากนั้นไม่รู้จักชื่อ เมื่อขุนเทพฯ ได้ยินจากนายตี๋เช่นนั้นเกิดกังวล ในที่สุดตัดสินใจบอกกับเจ้าหน้าที่ ต่อมาเมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๔๙๑ ตรงกับวันอาทิตย์ เวลาเข้าไปเที่ยว

ตลาดนัดท้องสนามหลวง เผอิญพบหลวงแผ้ว พาลชน ซึ่งเคยรู้จักกันมาตั้งแต่เล็ก จึงถือโอกาส เล่าเรื่องที่ทราบจากนายตี๋ หลวงแผ้ว พาลชนขอรู้จักกับนายตี๋ ขุนเทพ ฯ จึงโทรเลขถึงนายตี๋ว่า ต้องการพบด่วน เมื่อนายตี๋ลงมาบ้านขุนเทพ ฯ ตามโทรเลขแล้ว ขุนเทพ ฯ ลอบโทรศัพท์ถึง หลวงแผ้ว พาลชนว่า นายตี๋มาแล้วให้มาพบ อย่าแต่งเครื่องแบบ หลวงแผ้ว พาลชน ก็มาที่ บ้านขุนเทพ ฯ แนะนำให้นายตี๋รู้จักว่าเป็นเพื่อนเรียนหนังสือมาแต่เล็ก ร่วมคุยกันถึงเรื่องการ ค้าขายสักครู่ แล้วคุยกันถึงกรณีสวรรคต ขุนเทพ ฯ ว่านายตี๋นี่แหละรู้เรื่องกรณีสวรรคตดี หลวงแผ้ว ฯ ถามนายตี๋ ๒–๓ คำ แล้วแสดงว่าเป็นตำรวจ นายตี๋ตกตลึงนิ่งอึ้งอยู่ ขุนเทพฯก็ ปลอบว่า จงเห็นแก่ชาติเกิดมาตายครั้งเดียว นำเรื่องให้นายตำรวจทราบสักหน่อย ครั้งแรก นายตี๋ไม่พอใจ แต่แล้วก็ยอมไปให้ถ้อยคำแก่เจ้าพนักงาน เสร็จแล้วกลับต่อว่าขุนเทพ ฯ ว่า บอกแล้วอย่าบอกตำรวจทำไมจึงบอกมาต้มกัน ทีแรกคิดว่าโทรเลขเรื่องไม้

หลังจากนายตี๋เป็นพยานแล้ว จึงได้ดำเนินการเรียกตัวพลเรือตรีกระแสและนางสาว ทองใบ มาสอบสวนเป็นพยานดังกล่าว

พึงสังเกตว่า พยานชุดนี้ ต่างรู้ต่างเห็นเบิกความเกี่ยวโยงติดต่อกันเป็นลำดับประกอบ เจือสมกันตลอดสาย มิใช่เป็นพยานโดดเดี่ยวขึ้นมาลอย ๆ และไม่มีท่าว่าแกล้งเสกสรรปั้นเรื่อง ขึ้นเลย

ตามที่พยานหลักฐานที่ได้ความมานี้ ศาลเห็นควรฟังได้ว่า นายเฉลียว นายชิต กับ พวกไปบ้านพลเรือตรีกระแสก่อนหน้าวันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสวรรคตจริง ดังคำพยาน

ส่วนปัญหาว่า ไปเพื่ออะไรนั้น พลเรือตรีกระแสว่า นายปรีดีมาเยี่ยมพูดกันเรื่อง ค้าไม้ ก็เมื่อยังไม่ได้ลงมือค้าจริงจัง เหตุใดจึงต้องพากันไปตั้งหลายหน และถ้าจำเลยไปที่บ้าน พลเรือตรีกระแสโดยสุจริตแล้ว ก็ไม่น่าจะปิดบังถึงแก่เบิกความปฏิเสธข้อนี้ ยิ่งเมื่อระลึกถึงกิริยา อิดเอื้อนเป็นเวลานานหลายชั่วโมงของพลเรือตรีกระแสในการตอบคำถามชั้นสอบสวนถึงข้อนี้ ประกอบด้วยแล้ว ย่อมส่อให้เห็นข้อพิรุธ ว่ามิได้มาหาสู่กันอย่างปกติ

ส่วนถ้อยคำของพวกที่จะไปพูดจากันอย่างไรบ้าง เพื่อแสดงให้เห็นความประสงค์ของ ผู้พูดนั้น ตอนนี้พยานโจทก์เบาบาง มีแต่คำนายตี๋ถึงจะได้แย้มพรายความข้อนี้แก่ผู้อื่นอย่างลับๆ โดยยั้งใจไม่อยู่ และมิได้มุ่งหมายจะให้เป็นเรื่องราวเกิดขึ้นแล้ว ตนก็กลับไปอยู่ต่างจังหวัดห่าง

ไกล ไม่น่าสงสัยว่า เป็นผู้เสกสรรปั้นเรื่องขึ้นก็ดี แต่พยานที่สนับสนุนนายตี๋ในข้อที่ได้ยินพูดจาดังนั้นหามีไม่ นายตี๋อาจได้ฟังถ้อยคำบางคำแล้วเสริมความ หรือหมายให้เกินไปกว่าความจริงของถ้อยคำก็ได้ หรือสังเกตเห็นจากอากัปกิริยาแล้ว เดาเอาตามเค้าเรื่องที่ตนคิดเห็นก็ได้ หรืออาจได้ยินข้อความเหล่านั้นจนจับเนื้อความได้ก็ได้ ในเหตุต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ศาลนี้เห็นว่าจะฟังความหรือถ้อยคำที่พูดกันให้เป็นแน่อย่างใดอย่างหนึ่งยังไม่เป็นการถนัด

ต่อไปนี้ จะได้วินิจฉัยว่า ใครเป็นผู้ประทุษร้ายพระองค์ท่าน

โจทก์มีพยาน ๒ ชุด ชุดหนึ่งรู้เห็นว่า เรือเอกวัชรชัยปรากฏตัวในพระบรมมหาราชวังตอนก่อนเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ ความว่า เช้าวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ ราว ๐๘.๐๐ นาฬิกา เรือเอกวัชรชัยนั่งรถยนต์ไปลงที่กระทรวงการต่างประเทศ ต่อมาจวน ๐๙.๐๐ นาฬิกา มีผู้เห็นเรือเอกวัชรชัย เดินอยู่แถวหน้าโรงลครหลังพระที่นั่งพระบรมพิมาน บ่ายโฉมหน้าจะไปยังพระที่นั่งเมื่อเสียงปืนดังแล้ว มีผู้เห็นเรือเอกวัชรชัยเดินลงบันไดพระที่นั่งบรมพิมานด้านหลังไปอย่างรีบร้อน แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีใครได้เห็นเรือเอกวัชรชัยขึ้นไปถึงบนพระที่นั่ง และได้ทำอะไร อย่างไรบ้าง

พยานอีกชุดหนึ่งนำสืบว่า ก่อนวันสวรรคต นายสี หรือชูรัตน์ ได้บอกแก่ร้อยตรีกรี พิมพกร คนชอบกันตั้งแต่ครั้งต้องโทษอยู่ในเรือนจำว่า นายชาติ เศรษฐทัต พวกของนายปรีดี ได้ว่าจ้างนายสี หรือนายชูรัตน์ ให้ยิงคนสำคัญ สัญญาให้ค่าจ้าง ๔ แสนบาท รับปากไว้แล้วรุ่งขึ้นจากสวรรคต นายสี หรือชูรัตน์ ได้ไปหาร้อยตรีกรี ร้องให้บอกว่าที่รับจ้างยิงคนสำคัญนั้นคือ ยิงในหลวง โดยที่นำตัวเขาเข้าไปในวังก่อนวันสวรรคตวันหนึ่งหรือสองวันเพื่อให้ยิง ผู้ที่รออยู่ในวังก็คือนายชิต นายบุศย์ แต่นายสี หรือนายชูรัตน์ไม่กล้ายิง จึงหลบออกมาเสีย ส่วนผู้ที่ยิงในหลวงคือเรือเอกวัชรชัย และว่าตำรวจติดตามจะยิงเขาอยู่ จึงขออาศัยอยู่กับร้อยตรีกรีด้วย ปรารภว่าจะไปฆ่าเรือเอกวัชรชัยให้ได้ ขอร้องให้ร้อยตรีกรี ช่วยพาไปหาพลโทพระยาเทพหัสดิน เพื่อจะไปฝากลูกเมีย พระยาเทพหัสดินฟังเรื่องแล้วห้ามปราม แนะนำให้รักษาตัวให้ดี เจ้าหน้าที่จะได้ปฏิบัติตามกฎหมายยังมีอยู่ ในที่สุดบอกปัด ไม่ยอมรับ

ให้อาศัยอยู่ด้วย นายสีหรือชูรัตน์จึงมาอาศัยอยู่กับร้อยตรีกรี ต่อมาสักเดือน ๑ ก็จากไป ว่าจะไปอยู่กับร้อยตำรวจเอกเฉียบ ชัยสงค์ แล้วก็หายสาปสูญไป

เฉพาะคำที่พาดพิงมาถึงนายชิต นายบุศย์ คงมีแต่คำร้อยตรีกรีผู้เดียวเท่านั้นที่อ้างว่าได้รับคำตอบเล่าจากนายสี หรือชูรัตน์ พระยาเทพหัสดิน หาได้รับคำบอกเล่าละเอียดถึงเพียงนั้นไม่

พยาน ๒ ชุดนี้ ยังไม่เป็นหลักฐานพอที่จะได้ชี้ว่าใครเป็นผู้ลอบลงมือลอบปลงพระชนม์

ต่อไปนี้จะได้วินิจฉัยถึงตัวนายชิต นายบุศย์ จำเลยที่อยู่ในที่นั้นเสียก่อนว่า เป็นผู้กระทำผิดหรือไม่

ทางที่ผู้ร้ายจะปีนป่ายขึ้นมาบนพระที่นั่งนั้น ตามคำพยานได้ความว่า ไม่มีร่องรอยอย่างใดเลย บนพระที่นั่งมีทางเข้าออกห้องพระบรรทมได้ ๓ ทาง ด้านกลาง (คือทางห้องทรงพระสำราญซึ่งอยู่ติดกับห้องพระบรรทม ๆ อยู่ทางตะวันออก) ด้านหน้า (เหนือ) และทางด้านหลัง (ใต้)

ด้านกลางมี ๓ ช่อง หรือ ๓ ประตู มีฉากกั้นและลงกลอนข้างใน ทางห้องพระ-บรรทมทั้ง ๓ ช่อง ส่วนภายนอกฉากซึ่งเป็นห้องทรงพระสำราญ มี ตู้ โต๊ะ เก้าอี้ วางกันอยู่เป็นอันว่าทางด้านกลางนี้ไม่ได้เป็นทางเข้าออก

ด้านหน้า (เหนือ) มีประตูเดียว จากเฉลียงเข้าประตูถึงห้องพระอักษรส่วนพระองค์แล้วถึงห้องพระบรรทม ประตูด้านนี้มีฉากลงกลอนในเช่นเดียวกัน ได้ความว่าจะเปิดต่อเมื่อพระองค์ท่านเสด็จพระราชดำเนินออกไปเสวยพระกระยาหารเช้าที่ห้องทางเฉลียงด้านหน้า ตามคำนายบุศย์จำเลยว่า ในคืนวันที่ ๘ มิถุนายนนั้น เมื่อพระองค์ท่านเสด็จเข้าที่พระบรรทมแล้ว นายบุศย์เป็นผู้ลงกลอนที่ฉากด้านในโดยเรียบร้อยตามหน้าที่ด้วยมือตนเอง ต่อนี้ไปจนพระองค์ท่านต้องกระสุนปืน ไม่ปรากฏว่ามีใครได้เข้าออกทางนี้อีก จนเมื่อสมเด็จพระราชชนนีเสด็จจากห้องพระบรรทมกลับออกทางด้านเหนือนี้ นายชิต จำเลย ยังต้องเปิดฉากถวาย คดีอันเป็นพึงได้ว่า ทางด้านหน้า (เหนือ) นี้เปิดอยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่เสด็จเข้าที่บรรทมไปจนภาย

หลังพระองค์ท่านต้องกระสุนปืนแล้ว และเพิ่งจะถอดกลอนเปิดฉากในตอนสมเด็จพระราชชนนีจะเสด็จออกจากห้องพระบรรทม ห้องทรงพระอักษรออกไปนั้นเอง

คงมีทางเข้าออกพระบรรทมทางเดียวทางด้านหลัง (ใต้) ซึ่งนายชิต นายบุศย์ นั่งเฝ้าอยู่ที่เฉลียงหน้าประตู เป็นทางเข้าห้องแต่งพระองค์แล้วสู่ถึงห้องพระบรรทม แล้วจำเลยเองก็ให้การต่อสู้คดีไปในทางว่า ไม่มีทางอื่นที่ผู้ร้ายจะเข้าไปสู่ห้องพระบรรทมได้

ฉะนั้น ผู้ร้ายที่เข้าออกห้องพระบรรทมจะต้องผ่านที่ที่นายชิต นายบุศย์ นั่งเฝ้าอยู่

ต่อนี้จะได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับนายชิต จำเลยต่อไป

นายชิตเป็นมหาดเล็กห้องพระบรรทม มีเวรผลัดเปลี่ยนกับนายบุศย์ ในขณะเหตุเกิดเป็นเวรของนายบุศย์ แต่นายชิตได้ไปนั่งอยู่หน้าทวารห้องแต่งพระองค์กับนายบุศย์ด้วย

กรณีมีเหตุควรจะพิจารณาคือ :

๑. นายชิตรีบวิ่งไปทูลเท็จต่อสมเด็จพระราชชนนีว่า ในหลวงยิงพระองค์ ความข้อนี้นายชิตเพียงแต่เห็นพระองค์ท่านทรงบรรทมหงายอย่างปรกติ และมีพระโลหิตที่พระนลาตเท่านั้น เหตุใดจึงว่าท่านทรงยิงพระองค์เอง ย่อมเห็นได้ชัดว่า เป็นการกล่าวเพื่อกลบเกลื่อนเรื่องร้ายให้หายสูญ ข้อที่นายชิตกล่าวแก้ว่า พูดผิด เพราะเข้าใจผิดว่า ไม่มีใครเข้าไปทำพระองค์นั้นไม่มีเหตุอันควรเชื่อฟังเลย

๒. ในเวลากระชั้นชิดกับที่เสด็จสวรรคต นายชิตยังได้แสดงกิริยาวาจาและท่าทางอย่างเป็นจริงเป็นจัง ถึงกับทำท่านอนหงายสับปืนจ่อหน้าผากต่อหน้าพระบรมวงศ์ นายกรัฐมนตรี และข้าราชการผู้ใหญ่ ณ พระที่นั่ง ทั้ง ๆ ที่ตนไม่รู้เห็น และเมื่อพันเอกประพันธ์ กุลวิจิตร ราชองครักษ์ถามถึงเรื่องสวรรคต นายชิตตอบว่าทรงยิงพระองค์เอง ครั้นถามถึงสาเหตุนายชิตก็ว่า ทรงมีเรื่องกับสมเด็จพระราชชนนี ไม่ได้ร่วมโต๊ะเสวยกันมา ๒–๓ วันแล้ว ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการเพทุบายกล่าวเท็จโดยจงใจทั้งสิ้น

๓. นายชิตว่า เช้าวันนั้น นายชิตไปว่าจ้างทำหีบพระตรา ช่างต้องการให้วัดขนาดพระตรา นายชิตจึงมานั่งอยู่กับนายบุศย์รอให้ตื่นบรรทม เพื่อเข้าไปเอาพระตราออกมาวัด

ความข้อนี้ พระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียร พยานจำเลยเบิกความว่า หีบตัวอย่างที่นำไปมอบแก่ช่างมีรอยบุ๋มตามขนาดดวงพระตราอยู่แล้ว ทั้งนี้ แสดงว่านายชิตไม่มีความจำเป็นที่จะต้องกลับมาวัดพระตรา อนึ่ง พระตราเก็บอยู่ในตู้ห่างจากพระแท่นบรรทมประมาณ ๖ วา มีพระฉากกั้นระหว่างตู้กับพระแท่น นายชิตคุ้นเคยแก่การเข้าออก เพียงแต่เข้าไปเปิดตู้นำพระตราออกมาวัด ไม่น่าจะถึงแก่ทำให้บังเกิดเสียงดังรบกวนการบรรทม เหตุใดนายชิต ต้องรั้งรอการตื่นบรรทม คำนายชิตไม่สมเหตุผลด้วยประการฉะนี้ กลับเป็นการแสดงว่า นายชิตไปนั่งรอเพื่อเหตุ

๔. ราวสองสัปดาห์ก่อนหน้าสวรรคตเวลาเย็น นางสาวจรูญ ตะละภัฏ ไปหยิบสิ่งของในห้องพระภูษาพบนายชิตอยู่ในห้องนั้น นายชิตพูดขึ้นว่า "เพราะอะไร" นายชิตนิ่งเฉยเสีย นางสาวจรูญจึงว่า "ไม่เชื่อหรอก" นายชิตก็หัวเราะแล้วพูดว่า "ไม่เชื่อก็แล้วไป คอยดูไปก็แล้วกัน" นางสาวจรูญเข้าใจว่า นายชิตล้อเล่น เพราะเห็นกระตือรือร้นเตรียมการเสด็จไปต่างประเทศ ต่อมาคืนวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๙ นางสาวจรูญได้เล่าความตามที่ได้พูดโต้ตอบกับนายชิตให้นางสาวนิภาน้องสาวฟัง เป็นทำนองคุยกันตามธรรมดา ครั้นเกิดการสวรรคตขึ้น พันตำรวจตรีพจนาถ จันทรสุวรรณ เป็นผู้สอบสวนนางสาวจรูญจากข้ออื่น นางสาวจรูญได้ให้การถึงความข้อนี้ด้วย นางสาวจรูญได้ให้การถึงความข้อนี้ด้วยในชั้นกรรมการศาลกลางเมืองสอบสวนก็ได้ให้การไว้เช่นเดียวกัน

สมเด็จพระราชชนนี ก็ได้พระราชทานพระกระแสรับสั่งเป็นพยานว่า นางสาวจรูญเคยกราบทูลว่า มหาดเล็กคนหนึ่งพูดว่า ในหลวงจะเสด็จในวันที่ ๑๓ ไม่ได้ เขาบอกชื่อมหาดเล็กคนนั้นเหมือนกันจะเป็นนายชิต หรือนายบุศย์ คนใดคนหนึ่งใน ๒ คนนี้ เวลานี้ ทรงจำไม่ได้เสียแล้ว

ฉะนั้น คำเบิกความของนางสาวจรูญ จึงประกอบด้วยน้ำหนักหลักฐานควรฟังเป็นความจริงได้

นอกจากนี้ นายมี ทาผล ยังเบิกความยืนยันว่า นายชิตได้พูดกับนายมีทำนองเดียวกัน โดยเช้าวันหนึ่งก่อนเสด็จสวรรคต ในขณะที่นายมีอยู่เวรบนพระที่นั่งชั้นบน นายชิตได้มาคุยด้วย ตอนหนึ่ง นายชิตพูดขึ้นว่า "แปลกใจ ทำไมในหลวงจึงเสด็จในวันที่ ๑๓ ฝรั่ง

เขาถือ" นายชิตว่า "ท่านจะไม่ได้เสด็จน่ะนา" นายมีว่า ก็โหรให้ฤกษ์แล้ว ท่านก็คงเสด็จ นายชิตพูดในที่สุดว่า ท่านจะไม่เสด็จนา

หลังจากให้การที่ศาลกลางเมืองแล้วสัก ๒-๓ วัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันได้รับสั่งให้นายมีเข้าเฝ้า ทรงซักถามว่า ได้รู้เรื่องอะไรให้เล่าถวาย นายมีจึงกราบบังคมทูลให้ทรงทราบถึงข้อความที่นายชิตพูดคุยกันดังที่กล่าวมาแล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ได้พระราชทานพระราชกระแสรับสั่งเป็นพยานว่า ภายหลังสวรรคตแล้ว ๒-๓ อาทิตย์ นายมี ทาผล เคยกราบทูลว่า นายชิตพูดว่าวันที่ ๑๓ เสด็จกลับไม่ได้

ตามคำพยานหลักฐานที่กล่าวมานี้ เป็นอันฟังได้ว่านายชิตได้พูดเช่นนั้นจริง เป็นการพูดยืนยันรู้ความจริงอย่างหนึ่งอย่างใดมา ไม่ใช่เป็นการแสดงความคิดเห็น พูดออกมาโดยความแน่ใจ และอดใจไว้ไม่อยู่เป็นข้อที่ส่อให้เห็นว่า เพราะนายชิตได้ล่วงรู้เหตุร้ายที่จะบังเกิดขึ้นภายในระยะเวลาอันใกล้ มั่นใจในความสำเร็จตลอดปลอดโปร่งด้วยความอิ่มใจและทนงใจ จึงกล้าเผยข้อความออกมาเป็นนัยเพื่อแสดงความศักดิ์สิทธิ์ของตนว่า เป็นความรู้สึกอันลี้ลับ

๕. ได้ความตามคำพระพิจิตรราชสาส์น ผู้ช่วยราชเลขานุการในพระองค์ว่า ในวันเสด็จพระราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ตามหมายกำหนดการเวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา แต่งพระองค์สายสะพายนพรัตน์ พยานมีหน้าที่ตามเสด็จ ได้ไปถึงพระที่นั่งบรมพิมาน เวลา ๐๙.๐๐ นาฬิกาเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกวักพระหัตถ์เรียกให้ขึ้นไป รับสั่งว่าช่วยดูทีเถิด เขา (นายชิตจำเลย) ติดเหรียญตราให้แยะเชียว แล้วทรงนำพยานไปดูฉลองพระองค์ ขณะนั้น นายชิตกำลังจัดฉลองพระองค์ติดเหรียญอยู่แถบหนึ่งประมาณ ๑๐ กว่าเหรียญ พยานเห็นว่า ไม่ใช่เหรียญสำหรับพระองค์ ถามนายชิตว่า เหรียญของใคร นายชิตตอบว่า เหรียญของรัชกาลที่ ๖ พยานว่าติดไม่ได้ ไม่ใช่เหรียญของท่านให้เอาออกเสีย พยานเห็นสอดสายสะพายนพรัตน์ไว้แล้วแต่ไม่มีดวงตราและดวงห้อย ถามนายชิตว่า ดวงตราอยู่ที่ไหน นายชิตว่า ยังให้คนไปเอาอยู่ พอดีสมเด็จพระราชชนนีเสด็จมา รับสั่งถามว่า อย่างไรกัน พยานกราบทูลว่า ยังรอดวงตรากับดวงห้อย สมเด็จ ฯ รับสั่งว่า พระพิจิตร ฯ ช่วยดูให้ด้วยนะ ฉันจะล่วงหน้าไปก่อน พยานดูนาฬิกาเห็นจวนเวลาเต็มที จะไม่ทันฤกษ์ตามหมาย

กำหนดการ จึงสั่งให้เปลี่ยนเครื่องฉลองพระองค์ ใช้สายสะพายจักรีแทน ไม่ตรงหมายกำหนดแทน ระหว่างเปลี่ยนสายสะพายอยู่นั้น นายชิตทำไปพูดไป ในหลวงรับสั่งว่า ทำไปไม่ต้องพูด พยานรู้สึกว่าทรงกริ้ว

การกระทำของนายชิตในข้อนี้ส่อให้เห็นว่า นายชิตดูหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ มีเจตนาให้พระองค์ท่านทรงได้รับอัปยศในงาน พระราชพิธีท่ามกลางรัฐสภา ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมจะเป็นเหตุให้คนทั้งหลายเข้าใจผิดในพระราชจริยาวัตร

ส่วนนายบุศย์จำเลยนั้น แม้โจทก์จะมิได้สืบถึงข้อพิรุธนานาประการอย่างเช่นนายชิต แต่การที่นายบุศย์มีหน้าที่อยู่เวรคอยอารักขาพระองค์ท่านอย่างใกล้ชิด ขณะยังไม่ได้เสด็จจากพระแท่นบรรทม นับว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญอย่างยิ่ง และผู้ร้ายเข้าออกจะต้องผ่านทางระเบียงหลังที่นั่งอยู่ แต่นายบุศย์มิได้ทำการขัดขวางป้องกัน หรือเอะอะโวยวายขึ้น หรือแม้จะสมมุติว่าผู้ร้ายจะเข้าออกทางห้องทรงพระสำราญได้ ก็ปรากฏว่าทางห้องทรงพระสำราญติดกับเฉลียงด้านหลังมีช่องโค้งโล่ง ๒ ช่อง ไม่มีบานประตูจากที่นายบุศย์นั่งอยู่ นายบุศย์ก็ย่อมแลเห็นได้ เพราะอยู่ในระยะใกล้ชิดกัน อีกประการหนึ่ง เมื่อเสียงปืนดังขึ้นในห้องพระบรรทมในขณะที่ทรงบรรทมอยู่ นายบุศย์ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงก็มิได้เข้าไปดูเหตุการณ์ว่าเป็นอย่างไร กลับอ้างในชั้นสอบสวนว่า ไม่กล้าเข้าไปเพราะกลัวจะถูกกล่าวหาว่ายิงในหลวง

การกระทำหรืองดเว้นกระทำของนายชิต นายบุศย์ จำเลยทั้งสองเช่นนี้ ไม่มีทางให้วินิจฉัยเป็นอย่างอื่น นอกจากจะพึงว่า จำเลยทั้งสองคนนี้ อย่างน้อยก็เป็นผู้สมรู้ร่วมคิดในการลอบปลงพระชนม์ด้วย

นายเฉลียว ปทุมรส จำเลย มีข้อที่ควรวิเคราะห์ดังต่อไปนี้ :-

๑. เป็นคนสนิทชิดชอบของนายปรีดี เป็นคนหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เดิมรับราชการอยู่ในกรมไปรษณีย์โทรเลข หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองได้โอนไปรับราชการในกองตรวจคนเข้าเมืองกรมตำรวจ แล้วโอนไปรับราชการในกรมสรรพ-

สามิต จน พ.ศ. ๒๔๘๐ ลาออก ในปีนั้นเองเข้ารับราชการในสำนักพระราชวัง ตำแหน่งหัวหน้าแผนกคลัง แล้วเลื่อนขึ้นเป็นเลขานุการสำนักพระราชวัง ต่อมาเลื่อนเป็นรองเลขาธิการพระราชวัง พ.ศ. ๒๔๘๗ ย้ายไปดำรงตำแหน่งราชเลขานุการในพระองค์ ทั้งนี้ เป็นด้วยทางการเมืองเข้าไปครอบงำในพระราชสำนัก

นายเฉลียวนั้น นอกจากมีจิตใจผักใฝ่อยู่กับนายปรีดีมาก่อนนานแล้ว เมื่อนายปรีดีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สมบูรณ์ด้วยอำนาจรัฐธรรมนูญแต่ผู้เดียว นายเฉลียวก็ยิ่งมีอำนาจมากขึ้น นายเฉลียวดำรงตำแหน่งราชเลขานุการในพระองค์ ๓ เดือน แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จนิวัติพระนคร นายทวี บุณยเกตุ รองนายกรัฐมนตรี มีคำสั่งลงวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๘ ว่า เพื่อให้มีความเรียบร้อยและเหมาะสมเป็นการสมควรจัดให้มีข้าราชการผู้ใหญ่ประจำพระองค์ เพื่อถวายพระกรณียกิจ และรับภาระกระแสพระบรมราชโองการต่าง ๆ ให้เป็นที่เรียบร้อย จึงให้นายเฉลียวซึ่งดำรงตำแหน่งราชเลขานุการในพระองค์ มีหน้าที่ติดต่อใกล้ชิดพระองค์อยู่แล้ว ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวประจำพระองค์อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย

ด้วยเหตุเหล่านี้ นายเฉลียวจึงตั้งสำนักงานขึ้นอีกแห่งหนึ่งที่ตึกหน้าพระที่นั่งบรมพิมาน ภายในประตูเหล็กกล้า ซึ่งน่าหวังว่ากิจการจะเป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นที่ปลอดภัย แต่กลับกลายเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม นายฉันท์ หุ้มแพร มีความหวั่นหวาด และปรารภกับบุคคลหลายคนว่าเกรงจะมีภยันตรายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ตระเตรียมตัวระวังเหตุการณ์อย่างเต็มที่ แต่มาตายเสียก่อนเกิดกรณีสวรรคต

๒. ว่าถึงในหน้าที่ราชการในพระราชสำนักแล้ว นายชิต นายบุศย์ จำเลย อยู่ในบังคับของนายเฉลียว

ส่วนนายชิตนั้น เป็นคนชอบพอคุ้นเคยกับนายเฉลียว เป็นกันเองอย่างสนิทอีกด้วย

๓. เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จนิวัติพระนคร ทางราชการได้จัดรถเชฟโรเล็ต และรถแนชถวายเป็นรถพระที่นั่งส่วนพระองค์ ถ้าจะเสด็จเป็นพระราชพิธีหรือรัฐพิธีแล้วก็ใช้รถพระที่นั่งส่วนพระองค์ และรถเดมเล่อร์

วันหนึ่ง หลังจากเสด็จกลับหัวหิน สมเด็จพระราชชนนีไปทรงซื้อของ นายฉันท์ หุ้มแพร จึงสั่งให้นายระวิ ผลเนื่องมา หัวหน้าแผนกพระราชยานพาหนะจัดรถยนต์ถวาย นายระวิขัดข้อง ว่ารถไม่มี ทั้งนี้ เป็นเพราะก่อนเสด็จหัวหิน รถ ๒ คันนี้ยังอยู่ แต่เมื่อเสด็จกลับจากหัวหินแล้ว ปรากฏว่ารถเชฟโรเล็ตนั้น นายเฉลียวจัดส่งไปให้นายปรีดีใช้ ส่วนรถแนชสำนักพระราชวังส่งไปกรมพาหนะทหารบก เพื่อซ่อมไว้ให้แขกเมืองใช้ จึงเป็นอันว่า รถพระที่นั่งสำหรับทรงใช้ส่วนพระองค์ไม่มี นอกจากนี้ ก็มีแต่รถที่ใช้งานพระราชพิธี กับรถมอร์รีสเป็นรถประทุนทาสีน้ำเงิน ใช้สำหรับท้าวนางหรือหม่อมเจ้า นายฉันท์ดูรถนั้นแล้วว่าน่าจะไม่โปรด จะกลับไปกราบบังคมทูลก่อน สักครู่หนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปทอดพระเนตร และรับสั่งถามว่า รถคันนี้หรือที่จะจัดถวายพระราชชนนี แล้วเสด็จไปทอดพระเนตรที่โรงรถ ไม่ทรงโปรดรถคันใด ต่อมา นายฉันท์จึงไปสั่งนายระวิว่า ให้หารถที่เคยทรงมาถวายในตอนบ่ายให้ได้ นายระวิ จึงติดต่อไปทางกรมพาหนะทหารบก ได้ความว่า ยังไม่ได้รื้อเครื่อง ตอนบ่ายจึงนำเอาไปจอดถวายที่มุขหน้าพระที่นั่งบรมพิมาน พอสมเด็จพระราชชนนีเสด็จลง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จตามมาส่ง และทรงรับสั่งว่า "รถที่ไหน ๆ ไม่มีแล้วหรือ จึงมาเอารถของฉันไปเสียหมด" นายระวิกราบบังคมทูลว่า ทางราชการสั่งให้เอาไปก็ขัดไม่ได้

วันนั้นเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชกระแสรับสั่งกับพระยาชาติเดชอุดมว่า เมื่อเช้านี้สมเด็จพระราชชนนีจะเสด็จไปซื้อของเรียกรถไม่ได้ ถามเขาว่า นายเฉลียวจัดเอาไปให้นายปรีดีใช้ เพราะรถของนายปรีดีเสีย ในที่สุดทรงรับสั่งว่า "ทำไม ของคนอื่นจึงขาดไม่ได้ แต่ของฉันขาดได้ ถ้าเช่นนั้นไฟไหม้ทำเนียบท่าช้าง ฉันมิต้องเอาวังให้อยู่หรือเรื่องผู้คนก็เหมือนกัน เอาไปจากราชเลขาก็มี สำนักพระราชวังก็มี เมื่อต้องการจะมีทำไมไม่ตั้งขึ้นเอง"

เมื่อเกิดเรื่องรถยนต์ที่กล่าวมานี้ นายปรีดีไม่มีหน้าที่เกี่ยวกับสำนักพระราชวังแล้ว การจึงเป็นว่า นายเฉลียวได้ใช้อำนาจและหน้าที่ซึ่งตนปกครองอยู่ สั่งให้จัดไปเพื่อประโยชน์ของนายปรีดี เป็นการขาดความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พฤติการเรื่องรถพระที่นั่ง ต่อมาได้เกิดปฏิกิริยา คือหลังจากที่วันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชกระแสรับสั่งกับนายระวิ ประมาณ ๑๕-๒๐ วัน รถแนชพระที่นั่งคันนั้นหายไปจากโรงเก็บรถในพระบรมมหาราชวังในเวลากลางคืนทั้ง ๆ มีเวรยามเฝ้ารักษา ซึ่งน่าจะเป็นเพราะผู้ร้ายแสดงอำนาจเหยียดหยามพระองค์ท่านในการที่ทรงสนพระทัยในรถคันนี้ แต่ทั้งนี้ ใครเป็นผู้กระทำหรือสั่งการนั้น เป็นเรื่องที่ยังไม่กระจ่าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวข้องพระราชหฤทัยมาก มีพระราชประสงค์จะพบนายปรีดี แต่พระยาชาติเดชอุดมกราบบังคมทูลว่า ได้ให้พระรามอินทรา อธิบดีกรมตำรวจ จัดการสืบหาคนร้ายอยู่แล้ว ถึงกระนั้นยังทรงพระราชอุตสาหะไปทรงตรวจสถานที่ในคืนวันหนึ่งว่าเก็บอย่างไร ยามอยู่ตรงไหน หลังจากนั้นยังได้ทรงเตือนถามพระยาชาติอีก ๒-๓ ครั้งว่าได้ความอย่างไรหรือยัง และได้เคยทรงถามพระรามอินทรา ในที่สุดก็หาได้ผู้ร้ายไม่

เหตุการณ์ได้บังเกิดขึ้นในพระราชสำนักเกี่ยวแก่พระราชกรณียกิจแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังนี้ หน้าที่นายเฉลียวจะจัดการให้ได้เรื่องราว เพราะมีสมัครพรรคพวกเป็นอันมาก ตลอดทั้งคนรถ แต่หาปรากฏว่าได้นำมาเป็นกิจธุระประการใดไม่

ส่วนเรื่องที่นายเฉลียวกระด้างกระเดื่องต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น พึงเห็นได้จากอาการที่แสดงออกต่าง ๆ หลายประการเช่นจะกล่าวต่อไปนี้ :-

ก. นายเฉลียวนั่งรถยนต์ล่วงล้ำไปถึงพระที่นั่งบรมพิมาน ซึ่งเป็นพระราชฐานภายใน ในเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประทับ ผิดระเบียบประเพณี บางครั้งนั่งไขว่ห้างเข้าไป ทรงทราบถึงพระเนตรพระกรรณแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชชนนีเนือง ๆ

ข. เวลานายเฉลียวนำหนังสือไปทูลเกล้าฯถวาย สวมแว่นดำและสูบบุหรี่ พรวดพราดขึ้นไป ไม่ได้บอกมหาดเล็กไปกราบบังคมทูลเสียก่อนตามระเบียบ ต่อเมื่อเห็นพระองค์ท่านจึงถอดแว่นและทิ้งบุหรี่ บางทีเมื่อถึงชั้นบนแล้วจึงถอดพลางเดินพลาง ชั้นบนไม่มีกระโถนนายเฉลียวก็โยนบุหรี่ทิ้งลงกับพื้นมหาดเล็กต้องคอยรีบเก็บ เพราะเกรงจะไหม้พรม

ขณะทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือ นายเฉลียวไม่ปฏิบัติตามระเบียบประเพณี แทนที่จะคุกเข่ากลับยืน

ระเบียบประเพณีการเข้าเฝ้าทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือราชการ ถ้าราชเลขาอ่านหนังสือราชการถวายตามธรรมเนียม ต้องหมอบอ่าน ถ้าพระองค์ท่านประทับอยู่บนเก้าอี้ทรงพระอักษรแล้วจึงอ่านหนังสือราชการนั้น ส่วนนายเฉลียวไปยืนอ่านใกล้ ๆ โต๊ะทรงพระอักษร

เมื่ออ่านถวายแล้ว ก็จะต้องกราบบังคมทูลว่า เรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยปฏิบัติมานั้นจะควรสั่งอย่างไร ถ้าทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วยก็หมอบเขียนบันทึกในหนังสือราชการพระราชกระแสรับสั่งของพระองค์ ถวายให้ทรงลงพระบรมนามาภิไธย

ค. นายเฉลียวเปิดวิทยุที่ตึกทำงาน ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับพระที่นั่งบรมพิมาน ถึงเวลาบรรทมก็ยังหาหยุดเปิดไม่ จนมีพระราชกระแสรับสั่งถามว่า ที่นั่นเขาทำอะไรกันอยู่จนดึกดื่น

๔. การที่นายเฉลียว จำต้องพ้นจากตำแหน่งราชเลขานุการในพระองค์ เพราะปฏิบัติตนไม่ต้องด้วยพระราชประสงค์ ย่อมเป็นเหตุกระทบกระเทือนจิตใจนายเฉลียวอย่างแรง

ข้อนี้ นายเฉลียวว่าไม่สมใจ เพราะไปได้รับตำแหน่งใหม่เป็นสมาชิกวุฒิสภานั้นข้อนี้ไม่เป็นเหตุผลที่จะเห็นว่า นายเฉลียวจะหายโกรธเคืองพระองค์ท่าน

๕. ได้วินิจฉัยแล้วว่า บุคคลที่ได้ไปประชุมที่บ้านพลเรือตรีกระแส มีนายชิตกับนายเฉลียวด้วย

นายชิตเป็นผู้สมคบร่วมมือกับผู้ร้ายในการกระทำปลงพระชนม์ ส่วนนายเฉลียวก็เป็นผู้ขาดความจงรักภักดี มีสาเหตุไม่พอใจในการที่ถูกออกจากตำแหน่งราชเลขานุการในพระองค์โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่พอพระทัยที่จะให้ดำรงอยู่ และนายชิตเป็นผู้ที่สนิทชิดชอบและคุ้นเคยกันเป็นอันมาก คนทั้ง ๒ นี้กับพวกได้มาประชุมกันที่บ้านพลเรือตรีกระแส โดยไม่ปรากฏชัดว่า ประชุมกันด้วยเรื่องอะไร เป็นข้อน่าสังเกตประการหนึ่ง

๖. โหรถวายพระฤกษ์และทางราชการกำหนดนัดหมาย แล้วว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จต่างประเทศในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๙ ต้องเป็นเข้าใจในหลวงจะเสด็จตามกำหนดในวันนั้นแน่ เพราะมีกำหนดเป็นทางราชการแล้ว และการกำหนดเช่นนี้มิใช่แต่เพียงทางราชการในประเทศไทยเกี่ยวข้องแก่ต่างประเทศ ซึ่งเป็นประเทศที่จะเสด็จ

ไปพำนักนั้นด้วย เช่น สหรัฐอเมริกาเป็นต้น ซึ่งจะต้องเตรียมการต้อนรับ เพราะจะเสด็จไปในฐานะพระมหากษัตริย์องค์ประมุขแห่งชาติ ซึ่งต่างประเทศได้ทูลเชิญเสด็จไว้ ฉะนั้น การกำหนดนัดหมาย จึงจำต้องเป็นการแน่นอน

แต่มีคนบางหมู่รู้ความจริงอย่างเที่ยงแท้ว่า ในหลวงจะไม่ได้เสด็จในวันที่ ๑๓ นั้น ผู้ที่พูดออกมาให้ปรากฏความข้อนี้คือ

๑. นายชิต

๒. นายเฉลียว

เป็นที่น่าประหลาดว่าบุคคลผู้รู้เหตุการณ์ล่วงหน้าอย่างแม่นยำ ได้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันถึง ๒ คน และบุคคลทั้งสองนั้น ก็สนิทชิดชอบกันเป็นอันมากด้วย

สำหรับนายชิต ได้กล่าวความข้อนี้แก่ใครที่ไหนบ้าง ได้ยกขึ้นมากล่าวแล้ว ต่อไปนี้ จะได้กล่าวถึงนายเฉลียว

ก. กำหนดพระราชทานเพลิงศพพระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน เสด็จแทน พระองค์ ตอนกลางคืน ๒๐.๐๐ นาฬิกา เป็นเวลาเผาจริง พันเอก ประพันธ์ ดุลวิจิตร ได้พบนายเฉลียว ณ ที่นั่น ระหว่างนั่งรออยู่ที่เก้าอี้หน้าพลับพลา ได้พูดจาวิสาสะกัน พันเอกประพันธ์ได้ถามนายเฉลียวว่า "ทำไมไปกำหนดในวันที่ ๑๓" ทั้งนี้ พันเอกประพันธ์ข้องใจ โดยที่ฝรั่งเขาถือ นายเฉลียวตอบว่า "ไม่ได้ไปหรอก" พันเอกประพันธ์ถามว่า "เพราะเหตุไร" นายเฉลียวตอบว่า "คอยดูไปก็แล้วกัน"

พันเอกประพันธ์ผู้นี้ เป็นราชองครักษ์ประจำกรมราชองครักษ์มาช้านาน ระหว่างที่นายปรีดี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ยังเป็นอยู่ ขณะนั้น นายเฉลียว ดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการในพระองค์ จึงมีความชอบพอกัน เมื่อนายเฉลียว ปทุมรส จะพ้นจากตำแหน่ง พันเอกประพันธ์ยังเตือนนายเฉลียวด้วยความหวังดีว่า "ไม่ขึ้นไปเฝ้าทูลลาพระเจ้าอยู่หัวหรือ" นายเฉลียวตอบว่า" ไม่ขึ้นไปละ ทำให้ท่านลำบากใจเปล่า ๆ เดี๋ยวจะหาว่าไปยิงท่านเข้า"

ทำให้พันเอกประพันธ์รู้สึกในขณะนั้นว่า เคยมีเรื่องที่โคราช นายทหารคนหนึ่งถูกออกแล้วเข้าไปยิงผู้บัญชาตาย

ความสนิทสนม ซึ่งนายเฉลียวแสดงต่อพันเอกประพันธ์มีอยู่ต่อกัน เช่น เมื่อพันเอกประพนธ์อุปสมบท นายเฉลียวนิมนต์ไปฉันที่บ้าน

นายเฉลียว จำเลยอ้างตนเองเป็นพยานก็ยังรับว่า "ได้พูดคุยปรารภกันว่า ในหลวงประชวรลงเช่นนี้จะเสด็จตามกำหนดหรือไม่ ไม่มีใครพูดว่า วันที่ ๑๓ จะไม่เสด็จ เป็นอันว่าคำของนายเฉลียว จำเลย ก็มีเค้าความว่า ได้พูดจากันในข้อนี้จริงไม่มีเหตุอันใดที่จะสงสัยว่าพันเอกประพันธ์ป้ายร้ายใส่ความ

ข. วันเดียวกัน ในงานพระราชทานเพลิงศพพระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ ตอนบ่ายเจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดีไปถึงก่อนในหลวงองค์ปัจจุบันเสด็จ นายเฉลียวเรียกเจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดีเข้าไปหา นั่งเก้าอี้เคียงกันกับนายเฉลียว พระพิจิตรราชสาส์นนั่งขวา เจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดี นายเฉลียวถามถึงการทำมาหากิน ของเจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดี ในฐานที่ออกจากราชการไปแล้ว คุยกันสัก ๑๕ นาที ในหลวงองค์ปัจจุบันก็เสด็จถึง เจ้าหมื่นสรรเพ็ชรถามขึ้นว่า ทำไมในหลวงจึงไม่เสด็จซึ่งหมายถึงในหลวงรัชกาลที่ ๘ พระพิจิตร ฯ ตอบว่า ประชวร เจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดีถามว่า ประชวรอะไร พระพิจิตร ฯ ตอบว่า เกี่ยวกับพระนาภี ต่อมาอีก ๒ นาที นายเฉลียวพูดขึ้นบ้าง ประโยคแรกจะว่าอะไรฟังไม่ได้ศัพท์ ฟังได้แต่ประโยคท้ายว่า "นายเฉลียวพูดขึ้นเบา ๆ แต่ไม่ใช่กระซิบ เวลาพูดเอียงตัวยื่นปากมาใกล้ ๆ ทางเจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดี ๆ เข้าใจว่า หมายถึงในหลวงรัชกาลที่ ๘ ไม่ได้กลับไปเมืองนอก ที่เข้าใจเช่นนี้ ก็โดยพูดกันถึงในหลวงประชวรจึงเข้าใจว่า ในหลวงประชวรหายไม่ทันกำหนดเสด็จกลับเมืองนอก

รุ่งขึ้นเป็นวันสวรรคต เจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดีทราบเมื่อเวลาบ่าย ๓ โมงเย็น วันแรกทราบว่าถูกเป็นเอ๊กซิเดนท์ วันหลังได้ยินโจษกันว่า ปลงพระชนม์เองบ้าง ทำให้นึกถึงคำของนายเฉลียวในวันที่ "ไม่ได้กลับ" ซึ่งเดิมเข้าใจว่า ในหลวงคงหายประชวรไม่ทันจึงไม่ได้กลับ เรื่องช่างมาตรงกันเข้า เมื่อเจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดี คิดถึงคำพูดของนายเฉลียวแล้ว

ก็คิดสงสัยวนเวียนไปมาและคิดว่า ถ้าในหลวงถูกปลงพระชนม์จริงแล้ว นายเฉลียวคงเกี่ยวข้องรู้เห็นด้วย จึงได้พูดขึ้นเช่นนั้น

วันหนึ่ง เจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดี ได้ไปพบกับพระยาชาติเดชอุดม ในงานบำเพ็ญกุศลพระบรมศพในพระบรมมหาราชวัง ได้เล่าคำพูดของนายเฉลียวที่พูดในงาน พระราชทานเพลิงศพพระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ นั้นให้พระยาชาติเดชอุดมฟังซึ่งความข้อนี้ พระยาชาติเดชอุดม ก็เบิกความรับรองว่าเป็นความจริง

เห็นว่า ตามที่เจ้าหน้าที่เจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดี เข้าใจความหมายในถ้อยคำของนายเฉลียวตามที่กล่าวมานั้น กับเหตุผลไม่มีทางจะหมายความไปอย่างอื่น เมื่อระลึกว่า นาย-เฉลียวเคยพูดความข้อนี้กับ พันเอกประพันธ์อย่างชัด ๆ ได้แล้ว ทำไมจะมาพูดแก่เจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดีเช่นนั้นไม่ได้

การที่เฉลียว พูดความข้อนี้น่าจะเป็นเพราะความกระหยิ่มอิ่มใจ และมั่นใจในความสำเร็จ ไม่เห็นมีทางเป็นภัยประการใด

คำที่นายเฉลียวพูดนี้เป็นการยืนยันเหตุการณ์ภายหน้าอย่างแน่ชัด มิใช่เป็นการแสดงความคิด ความเห็น โดยอาศัยเหตุใด เหตุหนึ่ง จึงมิอาจตีความเป็นอย่างอื่นไปได้ นอกจากว่า เพราะนายเฉลียวรู้เหตุการณ์แห่งความจริงของเรื่องที่พูดนั้น จึงพูดได้ถูกต้องตรงต่อความจริง

เมื่อประมวลเหตุทั้งหลาย ที่เกี่ยวแก่ตัวนายเฉลียว จำเลยมาวินิจฉัยประกอบกัน ก็จะเห็นได้ถนัดชัดว่า นายเฉลียวได้รู้อยู่แล้วว่า มีผู้คิดจะกระทำการปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล หมดโอกาสที่จะได้เสด็จไปต่างประเทศตามกำหนดนัดหมายนั้นได้ นายเฉลียวช่วยปกปิด ไม่เอาความนั้นไปร้องเรียนขึ้น จนมีเหตุบังเกิดการประทุษร้ายแก่พระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถึงแก่การสวรรคต

อาศัยคำพยานหลักฐาน และเหตุผลทั้งหลายในท้องสำนวนตามที่ได้กล่าวมาแล้วแต่เบื้องต้นศาลเห็นว่านายเฉลียว ปทุมรส นายชิต สิงหเสนี นายบุศย์ ปัทมศริน จำเลยทั้ง ๓ ได้กระทำความผิดจริงดังโจทก์ฟ้องฎีกาโจทก์ฟังขึ้น

จึงพร้อมกันพิพากษาแก้คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ว่า นายเฉลี่ยว ปทุมรส จำเลย มีความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๙๗ ตอน ๒ ให้ลงโทษประหารชีวิต นอกจากที่แก้นี้ คงให้ยืนตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ให้ยกฎีกาของจำเลย

เลขวณิชธรรมพิทักษ์
ธรรมบัณฑิต
ดุลยพฤกษ์สุวมัณฑ์
ศิลปสิทธิวินิจฉัย
นาถปริญญา

-๘๙-

ประหารชีวิต ๓ จำเลยกรณีสวรรคต

ในที่สุด ศาลฎีกา ได้พิพากษาตัดสินให้ประหารชีวิตจำเลยทั้ง ๓ อาศัยสิ่งแวดล้อมและเหตุผล หลักฐานพยานต่าง ๆ ว่าจำเลยทั้ง ๓ มีส่วนพัวพันและสมคมร่วมคิด ในการลอบปลงพระชนม์ชีพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

ครั้นแล้ว โศกนาฏกรรมแห่งชีวิตของนายเฉลียว ปทุมรส นายชิต สิงหเสนี นายบุศย์ ปัทมศิริน ก็มาถึง

ก่อนที่จะมีการประหารชีวิตบุคคลทั้ง ๓ ทางราชการเรือนจำบางขวางได้ตระเตรียมแผนการณ์ประหารชีวิต ภายในเรือนจำบางขวางนั้น เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ได้ดำเนินงานของตนไปอย่างเร่งรีบ กว่าจะเรียบร้อยเป็นไปตามความมุ่งมาตรปรารถนา ก็ทำให้เจ้าหน้าที่หัวหมุนไปตาม ๆ กัน

เมื่อ ทุกสิ่งทุกอย่างได้เป็นไปโดยเรียบร้อยแล้ว นักโทษกรณีสวรรคต ก็ถูกนำตัวขึ้นรถยนต์ไปยังเรือนจำบางขวาง ภายใต้การคุ้มกันอย่างแข็งแรง

เมื่อรถยนต์มาถึงเรือนจำบางขวาง บุคคลแรกที่ก้าวลงมาจากรถยนต์ก็คือนายเฉลียว ปทุมรส ตามติดด้วยนายชิต สิงหเสนี แล้วบุคคลต่อมานั้นก็คือ นายบุศย์ ปัทมศิริน ภายใต้การควบคุมของนายทุ้ม แสงบัว นายดอกรัก วงศ์ยัง ผู้บังคับแดน นายกล้าคำประสิทธิ์ นายปราศรัย อภิตนพันธ์ นายจวง สุขคะตุงคะ นายอุทัย พยัคฆาต

บุคคลทั้ง ๓ เดินผ่านเจ้าหน้าที่เรือนจำ ซึ่งยืนเรียงรายอยู่อย่างผิดปกติ เขาพอที่จะเข้าใจในสถานการณ์เช่นนั้นได้ว่า การมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์นั้น มันมีเวลาเหลืออยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทุกคนเดินไปอย่างปราศจากชีวิตชีวา หน้าตาแม่นหมองและซีดเผือด เพราะเขารู้ดีว่า ความตายอันน่าสยดสยองนั้น มันกำลังจะเกิดขึ้นแก่พวกเขาแล้ว

จากนั้น เสียงอันดังสนั่นหวั่นไหวก็ดังกึกก้องกัมปนาท นั่นคือเสียงจากฆ้อนและเหล็กกระทบกันด้วยการตีตรวนขนาด ๑๐ ม.ม แก่นักโทษทั้ง ๓ ตอนนี้ ทำให้นักโทษทั้ง ๓ แน่ตระหนักยิ่งขึ้นว่า การดิ้นรนกระเสือกกระสนในโลกมนุษย์นั้น มันเป็นสิ่งที่แน่นอนแล้ว

จากนั้น นักโทษประหารทั้ง ๓ ก็เดินเต๊ะตรวนเฉ่งฉ่างตามเจ้าหน้าที่ไปเพื่อพิมพ์ลายมือและให้นายแพทย์ตรวจร่างกายว่าจะสมบูรณ์หรือไม่ และได้จดบันทึกไว้ตามระเบียบ

ภายในห้องเยี่ยมญาติ แสงไฟสว่างเจิดจ้า ภายใต้ความพิทักษ์รักษาอย่างแข็งแรงของเจ้าหน้าที่นักโทษประหาร ได้ถูกจัดให้นั่งบนม้ายาว แล้วมีเจ้าหน้าที่นำเอาเสื่อหมอน เก้าอี้มาให้นักโทษปูนอน และพักผ่อนคนละชุด นายแพทย์สังเกตดูปฏิกิริยาของนักโทษทั้ง ๓ เต็มไปด้วยความกระสับกระส่ายวุ่นวาย แพทย์ตรวจดูหัวใจของนายเฉลียว ปรากฏว่ามีอาการผิดปกติ จึงฉีดยาบำรุงหัวใจให้ ๑ เข็ม ส่วนนายบุศย์เป็นลมพับไปพับมา ต้องช่วยกันแก้ไขโดยให้ยาดมอยู่ตลอดเวลาทีเดียว

เมื่อถึงวันรุ่งขึ้นเวลา ๐๑.๕๐ น. พระภิกษุเนตร ปัญญาทีโป เจ้าอาวาสวัดบางขวางมาเทศน์ให้นักโทษประหารทั้ง ๓ ฟัง การเทศน์เริ่มขึ้นเมื่อเวลา ๐๒.๐๐ น. โดยนายเฉลียว ปทุมรส เป็นผู้อาราธนาศีลด้วยตนเอง ตอนนี้นายเฉลียวอาจจะปลงตกก็ได้ว่า ไม่มีใครในโลกนี้แม้แต่คนเดียวจะมีชีวิตอยู่ค้ำฟ้า ค้ำแผ่นดิน ไม่ว่าจะเป็นพระอรหันต์ หมดสิ้นแล้วแห่งกิเลสตัณหา อุปาทาน หรือเป็นจักรพรรดิ์ หรือเป็นมหาเศรษฐี หรือเป็นยาจก หรือวณิพก มันก็ต้องเอาร่างถมพสุธาด้วยกันทั้งสิ้น เมื่อมีความเกิดที่ไหนก็มีความตายที่นั่น

อาจเป็นเพราะเหตุนี้ก็ได้ นายเฉลียวจึงอาราธนาศีลด้วยเสียงอันปกติและชัดถ้อยคำ เมื่อท่านเจ้าอาวาสแสดงธรรมเทศนาจบลงแล้ว เจ้าอาวาสก็ไปพูดให้นักโทษทั้ง ๓ เข้าใจคำว่าอนิจจังคือ ความไม่เที่ยง ทุกขัง คือความเป็นทุกข์ อนัตตา คือความไม่มีตัวไม่มีตน เพื่อให้จิตใจของนักโทษทั้ง ๓ สงบลง

แล้วต่อจากนั้น พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ อธิบดีตำรวจและนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ก็มาถึง นายเฉลียวเห็นอธิบดีเผ่า ศรียานนท์ มาเช่นนั้น ก็ขออนุญาตพูดเรื่องส่วนตัวกับพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ การสนทนาเป็นเวลาประมาณ ๕ นาที เรื่องราวที่นายเฉลียวพูดกับพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ นั้น ไม่มีใครทราบว่า นายเฉลียวพูดเรื่องอะไรกับพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ แต่เป็นที่เข้าใจกันว่า นายเฉลียวคงจะพูดถึงกรณีสวรรคตอย่างแน่นอน

ครั้นแล้วนาทีแห่งความสยดสยองก็เปิดฉากขึ้น เจ้าหน้าที่นำตัวนายเฉลียวเข้าที่ประหารด้วยอาการทุลักทุเล ตอนนี้นายเฉลียวเดินขาปัดขาเป๋คล้ายคนเมาเหล้า กว่าจะนำตัวเข้าหลักประหารได้ก็ต้องขนาบซ้ายขนาบขวากันอย่างวุ่นวายทีเดียว

นายเฉลียว ปทุมรส อดีตราชเลขาในพระองค์ อดีตสมาชิกพฤฒสภา ถูกนำตัวเข้ามัดกับหลักประหาร หันหน้าไปสู่มูลดิน หันหลังให้กับปากกระบอกปืนแบล็กมัน ขาทั้งสองยืนคล่อมไม้เสาทั้ง ๆ ที่ยังจำจองด้วยตรวน ๑๐ ม.ม. มือถูกจับให้พนม มีดอกไม้ธูปเทียนใส่ไว้ยกมือขึ้นเหนือศีรษะ

นายอุ่น ครุกุล มัดมือนายเฉลียวติดกับหลักด้วยสายสิญจน์เป็นเปราะ ๆ มัดที่มือที่แขนเหนือศอกที่ลำตัวและที่ขาอย่างแน่นหนานอกจากนี้ ยังมีไม้สีน้ำเงินรูป ๔ เหลี่ยมก็ถูกนำมาบังร่างนักโทษประหารกระดาษเป้าสีขาว มีเครื่องหมายวงกลม ถูกนำมาติดที่ฉากไม้ตรงกับระดับหัวใจ

เพชฌฆาตเหรียญ เพิ่มกำลังเมือง วัย ๖๔ ปี เข้าประจำปืนกลแบล็กมันในทันทีปืนหนึ่ง เพื่อรอสัญญาณลั่นไก เพื่อส่งวิญญาณของนักโทษประหารไปอยู่อีกโลกหนึ่งแต่เป็นโลกทิพย์ หรือโลกอะไรยังมีการถกเถียงกันอยู่ ว่ามันมีจริงหรือเปล่า ถ้ามีจะพิสูจน์ให้เห็นจริงเห็นจังกันได้หรือไม่

จากนั้นนายเหรียญ เพชฌฆาตผู้เคยส่งวิญญาณใครต่อใครไปนรกมาแล้วจนจำไม่ได้ว่ากี่คนกันแน่ ก็คอยเวลาที่จะลั่นไกตามหน้าที่ ครั้นแล้วหม่อมเจ้าทัศนาวรพงษ์ วรวุฒิ ได้ตรวจความเรียบร้อยที่นักโทษประหารแล้ว ก็โบกธงแดงให้เพชฌฆาตเตรียมตัว

เมื่อธงแดงถูกโบกขึ้น นายเหรียญ เพิ่มกำลังเมือง ก็โค้งคำนับนักโทษประหาร เป็นสัญญลักษณ์ให้ทราบว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาได้กระทำไปนั้น มิได้มีความปรารถนาหรือจงใจแต่อย่างหนึ่งอย่างใดก็หาไม่ แต่มันเป็นหน้าที่ของเขาที่จะต้องปฏิบัติ ขอให้การกระทำของเขา

นั้น อย่าเป็นเวรเป็นกรรมซึ่งกันและกันในชาติไหนปางไหนเลย จงอโหสิกรรมให้แก่เขาด้วย เมื่อธงแดงถูกตีลง อันเป็นสัญญาณบอกให้รู้ว่า ให้จัดการตามหน้าที่

จากนั้น แบล็กมันก็คำรามเสียงดังสนั่น ๑๐ นัด วิ่งตรงไปยังร่างนายเฉลียว เมื่อเวลา ๔.๒๐ น. ของวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๘ นายเฉลียว ปทุมรส สิ้นใจทันทีทันใดนั้นเอง

จากนั้นนายแพทย์เชื้อ พัฒนเจริญ ได้เข้าไปตรวจชีพจรตามหน้าที่ นอกจากนั้น พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ผู้ไปเป็นสักขีพยานในการนี้ก็ได้เข้าไปตรวจดูด้วย เป็นอันว่า นายเฉลียว ปทุมรส สิ้นบทบาทในโลกมนุษย์นี้แล้ว เขา....พ้นจากความทุกข์ใด ๆ ที่มนุษย์ยังหายใจอยู่ยังไม่พ้น เขาถึงแล้วซึ่งสันติภาพ ยิ่งกว่าสันติภาพใด ๆ ของคนมีชีวิตอยู่ เขาหมดสิ้นความดิ้นรน หมดสิ้นความริษยา หมดความอาฆาต หมดทุกสิ่งทุกอย่างในโลกมนุษย์ และมนุษย์เราพ้นก็มีเพียงแค่นี้เองมิใช่หรือ ?

บุคคลต่อมาก็คือนายชิต สิงหเสนี มันก็อย่างว่านั่นแหละ เขาก็เป็นอีกคนหนึ่งที่มีพฤติการณ์ในทำนองเดียวกันกับนายเฉลียว สำหรับนายบุศย์ก็สิ้นสุดลงในสภาพเดียวกับนักโทษประหารทั้งสอง

เป็นอันว่าคดีลอบปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้สิ้นสุดยุติลงแล้ว เป็นคดีในประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่คดีหนึ่งที่มีข่าวเกรียวกราวไปทั่วโลก และจากคดีนี้เองทำให้เกิดการรัฐประหารขึ้นเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ซึ่งเราจะได้กล่าวในบทต่อไป

-๙๐-

พระราชประวัติของ
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระราชสมภพ ณ วันอาทิตย์ ที่ ๒๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๘๗ ที่เมืองไฮเดิลเบอร์ก ประเทศเยอรมันนี (HEDELBERG GERMANY) ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๒ ของสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ และสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์

เมื่อทรงเจริญพระชนม์พรรษาได้ประมาณ ๓ เดือน พระองค์ได้ตามเสด็จพระราชบิดา ฯ ไปประทับ ณ ประเทศฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา ประทับอยู่จนเจริญพระชนม์พรรษาได้ ๓ ปี จึงได้เสด็จพระราชดำเนินกลับสู่ประเทศไทย เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๑

ในปีพุทธศักราช ๒๔๗๒ สมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ เสด็จทิวงคต เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๒ มีพระชนมายุเพียง ๔๓ พรรษาเท่านั้น

เมื่อเจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดชเสด็จสวรรคตแล้วไม่นานนัก สมเด็จพระราชชนนีศรีสัง-วาลย์ ก็ได้จัดส่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเข้ารับการศึกษาเป็นครั้งแรก ณ โรงเรียนมาแตร์ เดอีวิทยาลัย แผนกอนุบาล โดยมีแม่ชีมากาเรต แมรี่ เป็นผู้ถวายการอบรมสั่งสอน และในขณะนั้นพระองค์มีพระชนมายุได้ ๕ พรรษา พระองค์ทรงศึกษาอยู่ในโรงเรียนแห่งนี้เป็นเวลา ๒ ปี

จากนั้น คือเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ พระองค์ได้ทรงย้ายไปศึกษาวิชาโรงเรียนมัธยมที่เทพศิรินทร์

แล้วต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ พระองค์ได้เสร็จพระราชดำเนินไปทวีปยุโรป เพื่อรักษาพระองค์และบำรุงพระราชอนามัย และเพื่อจักได้ทรงศึกษาวิชาการด้วย ได้เสด็จประทับ ณ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ และได้เสด็จเข้าศึกษาวิชาขั้นต้นตามหลักสูตรวิชาชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียน มีเรมองต์ (MIREMENT) ณ เมืองโลซานน์นั้น

ในวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ โดยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ได้ทรงสละราชสมบัติ และให้เป็นไปตามกฎมณเฑียรบาล และตามความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติสืบต่อไป

เมื่อพระองค์ได้ขึ้นครองราชย์ตามนัยแห่งกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์พุทธศักราช ๒๔๖๗ และโดยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๘ พระองค์ได้ทรงย้ายจากโรงเรียนมีเรมองต์ ไปทรงศึกษาที่โรงเรียนใหม่แห่งภาคฝรั่งเศส ในประเทศสวิสเซอร์แลนด์ (ECOLEDELA SUISSE ROMANDE) ตำบลไคยี (CHAILLY) เขตเมืองโลซานน์ ทรงเป็นนักเรียนภายนอก คือเสด็จไปกลับ

ในเดือนพฤศจิกายน ๒๔๘๑ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับมาเยี่ยมประเทศไทย เป็นการชั่วคราว ประทับอยู่ภายในพระราชอาณาจักรเป็นเวลา ๒ เดือน แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับประเทศสวิสเซอร์แลนด์ เมื่อเดือนมกราคม ๒๔๘๑ เพื่อทรงศึกษาวิชาต่อไป

ในเดือนกันยายน ๒๔๘๖ เสด็จเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยในแผนกนิติศาสตร์

จากการรายงานการศึกษาของพระองค์ เป็นการแสดงให้เห็นถึงอัจฉริยภาพของพระองค์อย่างเด่นชัดทีเดียวว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล มีอัจฉริยะในการศึกษาอย่างดีเลิศทุก ๆ ครั้งของการสอบไล่ ทรงได้รับผลดีอย่างยอดเยี่ยม นับตั้งแต่การศึกษาในชั้นแรก ๆ จนสำเร็จเตรียมปริญญา ไม่ปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงสอบไล่ตกเลย ในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงศึกษาวิชาเป็นผลดีอันยอดเยี่ยมเช่นนี้ เป็นที่พอพระราชหฤทัยของสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวีพระพันธ์วัสสาอัยยิกาเจ้า

เป็นอันมาก จนถึงกับเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้โปรดให้ส่งรางวัลไปทูลเกล้าถวาย เพื่อเป็นการส่งเสริมพระราชหฤทัย ที่จะได้ทรงศึกษาให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

โดยปรกติเมื่อโรงเรียนปิดภาคฤดูร้อนและฤดูหนาว สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ก็จะเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ พักผ่อนพระราชอิริยาบท และบำรุงพระราชอนามัยตามแถบ ภูเขาตำบลต่าง ๆ ของประเทศสวิส จึงทรงพระราชสำราญอยู่เสมอ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพอพระทัยในการกีฬาต่าง ๆ ทรงโปรดกีฬาตามฤดูกาล ในฤดูหนาวทรงโปรดสกีเลื่อนบนน้ำแข็ง ในฤดูร้อนทรงโปรดการไต่ภูเขา กรรเชียงเรือ ว่ายน้ำ ทั้งทรงฝักใฝ่พระทัยในการช่างไม้ สวนครัว และการดนตรี

นอกจากนี้ ยังสนพระราชหฤทัยในการสะสมภาพเรือรบ และเรือจำลอง กับไปรษณียากรของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกอีกด้วย

ประการที่สำคัญที่ควรจะนำมากล่าวในที่นี้ด้วยก็คือ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล แม้ว่า ในขณะที่ทรงประทับอยู่ในต่างประเทศก็ดี พระองค์ก็ได้ทรงระลึกถึงประเทศชาติของพระองค์อยู่เสมอ ทรงมีน้ำพระทัยอันดีเลิศ ทรงใฝ่พระราชหฤทัยต่อสถานการณ์บ้านเมืองของพระองค์อยู่เป็นนิจนิรันดร และทรงเป็นห่วงใยต่อความทุกข์สุขของปวงชนชาวไทย ซึ่งเป็นอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์เป็นนิจสิน อาทิเช่น เมื่อคราวที่ประชาชนชาวไทยได้รับภัยทางอากาศ ก็ได้ทรงแสดงความเศร้าสลดพระราชหฤทัยเป็นอันมาก อันน้ำพระราชหฤทัยอันดียิ่งของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลนี้ เฉพาะอย่างยิ่ง บรรดานักเรียนไทยที่ได้ศึกษาอยู่ในประเทศสวิส ย่อมจะซึมทราบอยู่ดีทั่วกัน ที่พระองค์ได้มีพระราชหฤทัยโอบอ้อมอารีย์ต่อเขาทั้งหลาย และต่างก็มีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ทั่วทุกคน

๕ ธันวาคม ๒๔๘๘ ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับประเทศไทยอีกวาระหนึ่ง (ตามที่รัฐบาลได้กราบบังคมทูลพระกรุณาอัญเชิญเสด็จ)

๙ ธันวาคม ๒๔๘๙ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่

และในวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๔๘๙ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเปิดการประชุมพฤฒสภาและสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรก ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๙

ในขณะที่พระองค์ทรงเสด็จประทับอยู่ในพระราชอาณาจักร ก็ได้ เสด็จประพาสเยี่ยมเยียนอาณาประชาราษฎร เป็นพระราชกรณียกิจอยู่เสมอมิได้ขาด นับว่าเป็นประมุขของชาติที่ได้มีคุณธรรมอันสมบูรณ์ตามคุณธรรมของกษัตริย์ กล่าวคือพระองค์ทรงบริบูรณ์อยู่ด้วยทศพิธราชธรรมราชจรรยานุวัตร และจักรวรรดิวัตร ดังนั้น เมื่อพระองค์มาทรงสิ้นพระชนม์ลงเช่นนี้ จึงเป็นที่วิปโยคแก่ประชากรทั่วประเทศ

-๙๑-

หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์
เป็นนายกรัฐมนตรี

เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ทนต่อมรสุมการเมืองที่โหมกระหน่ำเข้ามาเป็นโกลาหล จากคำตำหนิติเตียนอย่างรุนแรงของหนังสือพิมพ์ และจากการโจมตีอย่างฉกาจฉกรรจ์ของพรรคประชาธิปัตย์ ตลอดจนประชาชนคนทั่วไป นายปรีดี พนมยงค์ ทนต่อการวิพากษ์–วิจารณ์ไม่ไหว ก็ได้นำคณะรัฐบาลของเขากราบถวายบังคมลาออก โดยการอ้างเหตุผลในการลาออกว่า ได้ตรากตรำทำงานสนองคุณประเทศชาติมาเป็นเวลานานพอสมควร รู้สึกว่าอนามัยนั้นเสื่อมโทรมลงมาก ไม่สามารถจะปฏิบัติภาระกิจของรัฐให้เต็มที่ได้

เมื่อพฤติการณ์เป็นเช่นนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้พลเรือตรีหลวงธำรง นาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๘๙ โดยมีคณะรัฐมนตรีดังนี้

๑. นายดิเรก ชัยนาม เป็นรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๒. พลโทจิระวิชิตสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๓. นายวิจิตร ลุลิตานนท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๔. นายจรูญ สืบแสง เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๕. พระยาสุนทรพิพิธ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๖. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๗. หม่อมหลวงกรี เดชาติวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๘. นายพันตรีวิลาศ โอสถานนท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

๙. พันเอกช่วง เชวงศักดิ์สงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๐. พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๑๑. นายเดือน บุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๒. พันเอกทวน วิชัยขัทคะ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๑๓. นายจำลอง ดาวเรือง เป็นรัฐมนตรี

๑๔. นายเตียง ศิริขันธ์ ,,

๑๕. นายทองเปลว ชลภูมิ ,,

๑๖. หม่อมเจ้านนพิยาวัต สวัสดิวัฒน์ ,,

๑๗. นายเยื้อน พาณิชย์วิทย์ ,,

๑๘. นายวิโรจน์ กมลพันธ์ ,,

แล้วต่อมาในวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๘๙ ได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งรัฐมนตรีเพิ่มขึ้นอีก ๑ ท่าน เขาคือ นายทอง กันธาธรรม

จากนั้น หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี ก็ได้แถลงนโยบายขอความไว้วางใจต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๙ โดยได้รับคะแนนเสียงให้ความไว้วางใจอย่างอุ่นหนาฝาคั่ง กล่าวคือมีเสียงให้การสนับสนุนถึง ๑๔๗ ต่อ ๔๕ ในจำนวนสมาชิกเข้าประชุมทั้งหมด ๒๐๗ คน

ถ้าเราจะพิจารณาดูให้ดีเราจะเห็นได้ว่า คณะรัฐบาลพลตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์นั้นได้มีผู้แทนราษฎรหลายคน ได้เข้าร่วมบริหารประเทศ เช่น นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ผู้แทนราษฎรปากกล้าขาแข็งแห่งจังหวัดอุบลราชธานี นายเตียง ศิริขันธ์ ผู้แทนราษฎรแห่งจังหวัด

สกลนคร นายจรูญ สืบแสง ผู้แทนราษฎรจังหวัดปัตตานี นายจำลอง ดาวเรือง ผู้แทนราษฎรจังหวัดมหาสารคาม เป็นต้น

นอกจากนั้นก็คือ เป็นส่วนมากเคยได้ร่วมเป็นรัฐบาลร่วมกับนายปรีดี พนมยงค์มาแล้วทั้งสิ้น หมายความว่า รัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ธำรงนาวาสวัสดิ์ ในรัฐสภานั้นถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนจากนายปรีดีแล้ว พลเรือตรีถวัลย์ธำรงนาวาสวัสดิ์ จะเป็นนายกรัฐมนตรีไม่ได้ เพราะไม่มีพรรคให้ความสนับสนุนอย่างมั่นคง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า พลเรือตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์เป็นนายกรัฐมนตรี โดยทางนิตินัย สำหรับนายปรีดีนั้น อาจพูดได้ว่า เป็นนายกรัฐมนตรี โดยทางพฤตินัยนั่นเอง

สำหรับนโยบายของหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์นั้น ก็คือนโยบายของนายปรีดีนั่นเอง และนโยบายของ นายปรีดีก็เป็นที่เข้าใจกันว่า เป็นไปในแนวทางของลัทธิโซเชียลลิสต์ (Socialism) นั่นเอง

และขอทำความเข้าใจกับผู้อ่านสักเล็กน้อยก่อนว่าลัทธิโซเชียลลิสต์นั้น มีทางดำเนินอยู่ ๒ ประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเป็นนิกายของมาร์คซ์ ผู้เขียน "Das Kapital" (ทุน) แล้ว มักจะยึดหลักปฏิวัติ (Revolution) เป็นสำคัญ เพราะถือหลักที่ว่า การบรรลุเป้าหมายอันสูงสุดของลัทธิโซเชียลลิสต์นั้น จะสำเร็จโดยบริบูรณ์ได้นั้นก็ด้วยการปฏิวัติเท่านั้น

ถ้าหากเป็นนิกายของอเล็กซานเดอร์ ลัสซัล นักเศรษฐศาสตร์ชาวเยอรมันแล้ว เขาถือรัฐสภาเป็นเป้าหมาย หรืออีกนัยหนึ่งนั้นก็คือ ค่อย ๆ ทำ ค่อย ๆ ไป ไม่หักโหมรุนแรง เพราะอย่างไรเสียเขาคิดว่า วิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์แห่งสังคมเสรีนั้น มันก็จะหลีกเลี่ยงไม่พ้น ที่โลกจะเป็นสังคมนิยม โซเชียลลิสต์ของลัสซัส เอาสภาผู้แทนราษฎรเป็นหลักชัยชนะ และแก้ปัญหาสังคมต่าง ๆ ในทางเศรษฐกิจ ถ้าหากประชาชนเลือกโซเชียลลิสต์เข้าไปสภาผู้แทนราษฎรมาก พรรคโซเชียลลิสต์ก็จัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศ มีอยู่ครั้งหนึ่งในประวัติ

ศาสตร์ที่พวกโซเซียลลิสต์ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วประเทศและได้จัดตั้งรัฐบาลขึ้น ประเทศนั้นก็คือประเทศ สเปนหลังมหาสงครามโลกครั้งที่ ๑ แต่ก็ถูกนายพลฟรังโกปฏิวัติจนพวกโซเซียลลิสต์หลบหนีออกนอกประเทศกันอย่างจ้าละหวั่นทีเดียว

นี่เป็นการแสดงให้เห็นแล้วว่า ชัยชนะของพวกโซเซียลลิสต์ โดยระบบรัฐสภานั้น ยังไม่มีประเทศใดในโลกทำสำเร็จ หรือได้รับการชัยชนะอย่างสมบูรณ์ นอกจากจะเกิดจากการปฏิวัติเท่านั้น

ปัญหาเฉพาะหน้าที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับมรสุมทางการเมืองมาอย่างไรนั้น มาในสมัยรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ก็คงมีมรสุมในทำนองเดียวกัน ปัญหาอันเกี่ยวแก่กรณีสวรรคต ยังเป็นปัญหาที่ร้ายแรงต่อเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เสียงสาปแช่งว่ารัฐบาลหลวงธำรง ฯ ไม่ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดอันเกี่ยวแก่กรณีสวรรคต ยังคงมีเสียงสาปแช่งอย่างรุนแรงยิ่ง ถึงแม้รัฐบาลหลวงธำรง ฯ จะรับรองแก่ประชาชนว่า จะดำเนินเกี่ยวแก่กรณีสวรรคต โดยสุดความสามารถ แต่ถึงกระนั้นก็ดี ประชาชนก็ไม่ยอมเชื่อถือ เพราะประชาชนพากันเข้าใจว่า หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นั้นเป็นลูกสมุนของนายปรีดี และอยู่ภายใต้คอลโทรลของนายปรีดี คงจะไม่ดำเนินการเกี่ยวแก่กรณีสวรรคตอย่างจริงจัง และเป็นไปตามที่ได้ปฏิญญาแก่ประชาชน แม้จะได้เปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรีแล้ว แต่สถานการณ์อันเลวร้ายอัปลักษณ์ ก็หาได้มีบรรยากาศอันสดใสไพบูลย์ขึ้นมาเลย เสียงตำหนิติเตียนนั้นยังคงมีอยู่เสมอ และทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที

ในสมัยนายปรีดี พนมยงค์นั้น ได้ประกาศภาวะฉุกเฉิน และเซ็นเซ่อร์หนังสือพิมพ์ แต่มาในสมัยหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ดูจะมีความเป็นนักประชาธิปไตย สูงกว่านายปรีดี ได้ยกเลิกประกาศภาวะฉุกเฉิน ยกเลิกการเซ็นเซ่อร์หนังสือพิมพ์ ปล่อยให้มีการพูด การวิจารณ์กันได้อย่างเสรี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกที่เปิดโอกาสให้ได้ใช้สิทธิเสรีภาพกับอย่างจริงจังกว่ารัฐบาลใด ๆ ที่ได้เป็นกันมาแล้ว

นอกจากกรณี สวรรคตแล้วปัญหาอันใหญ่ยิ่งไม่แพ้กรณีสวรรคตนั้นก็คือ ปัญหาเงินเฟ้อ (Inflation) ทำให้ราคาสินค้าทั่ว ๆ ไป มีราคาสูงขึ้น ทำให้ค่าครองชีพ (Cost of

Living) และระดับแห่งการครองชีพ (Lavel of Living) สูงขึ้น ข้าวมีปริมาณลดลงอย่างน่ากลัว เครื่องอุปโภคและบริโภคขาดแคลน พฤติการณ์และพฤติกรรมที่เป็นเช่นนี้ ก็สืบเนื่องมาจากสนธิสัญญาสมบูรณ์แบบที่ได้ลงนามกับอังกฤษที่เมืองสิงคโปร์ และที่มีพฤติการณ์อันเลวร้ายไปกว่านี้ก็คือ ยังมีพ่อค้าคนกลาง และพวกฉวยโอกาสพากันกักตุนสินค้าและข้าว และยังลักลอบข้าวส่งไปขายต่างประเทศ เพราะในขณะนั้นต่างประเทศต้องการข้าวของไทยมาก ด้วยเหตุนี้ ข้าวจึงขาดตลาด ทำให้การเสนอและการสนอง (Demanol–Supply) ไม่สมดุล จึงทำให้ราคาข้าวภายในประเทศสูงขึ้น ดังนั้น ทั่วพระราชอาณาจักร จึงได้มีการปล้นสดมภ์ แย่งชิงวิ่งราวกันไม่เว้นแต่ละวัน ศิลธรรมและวัฒนธรรมก็เสื่อมโทรมอย่างหนักทีเดียว

หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี เข้าแก้ปัญหานี้อย่างหนักโดยจัดตั้งองค์การสรรพาหารขึ้น โดยการจัดหาซื้อสินค้าต่าง ๆ มาขายให้แก่ประชาชน และข้าราชการในราคาถูก โดยมี ดร. ทองเปลว ชลภูมิ เป็นผู้ดำเนินการองค์การสรรพาหารนี้มีทุนดำเนินการถึง ๑๐ ล้านบาท แต่ ๑๐ ล้านบาทนี้ก็อันตรธานไปจนหมดสิ้น

นอกจากองค์การสรรพาหารแล้ว หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ยังได้ขายทุนสำรองทองคำที่มีอยู่ในธนาคารสหรัฐอเมริกา เพื่อซื้อของเหลือใช้จากสงคราม มาขายให้แก่ประชาชนในราคาถูก และยังขายทุนสำรองทองคำภายในประเทศ ให้แก่ประชาชน เพื่อเป็นการแก้ไขสถานะเงินเฟ้อ แต่ผลแห่งพฤติกรรมดังกล่าวนี้ ก็มิได้ทำให้สถานการณ์เมือง และสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้นก็หามิได้ แต่ในกรณีสวรรคตนั้น หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ มิได้ทำอะไรให้ดีขึ้นมาเลย

สถานการณ์อันเลวร้ายที่เกิดมีขึ้นในสมัยนายปรีดี เป็นต้นว่า ได้มีการจับกุมนายดำริห์ ปัทมศิริบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "ประชาธิปไตย" และจับกุม ร.ท. สัมพันธ์ ขันธะชวนะ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "เกียรติศักดิ์" นายสมัย เรืองไกร บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "สหภาพ" และนายเลียง ไชยกาล ส.ส. อุบลราชธานี และนายโชติ คุ้มพันธ์ ส.ส. พระนคร ทั้งสองคนนี้สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ และนายฮวด ทองโรจน์ นายกเทศมนตรีเมืองมหาสารคาม

และนายไถง สุวรรณทัต ถูกขว้างระเบิดขาขาด นายสุวิชช พันธเศรษฐถูกยิง ก็เพราะบุคคลเหล่านี้ กล่าวโจมตีอย่างรุนแรงในกรณีสวรรคตว่า นายปรีดีมีแผนการณ์สมคบคิดกับพวกลอบปลงพระชนม์ในหลวง

มาในสมัยหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เก่งดำอาละวาด หรือภัยมืดก็ยังมิได้หมดสิ้นไป กล่าวคือ ในวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๐ นายชิ้น โรจนวิภาต บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "เที่ยงธรรม" อันเป็นหนังสือพิมพ์ที่โจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรงในกรณีสวรรคต ถูกมัจจุราชเก่งดำยิงตายที่ถนนเพชรบุรี

เหตุการณ์อันร้ายแรงในกรณีสวรรคต จนเป็นเหตุให้เกิดอนาธิปไตยขึ้นภายในประเทศ และรัฐบาลหลวงธำรง ฯ ก็ไม่สามารถป้องกันเหตุร้ายต่าง ๆ ได้ และประการต่อมาก็คือ ข้าวของแพงรัฐบาลหลวงธำรง ฯ แก้ไม่ตก ดังนั้น ในวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๔๙๐ พรรคประชาธิปัตย์ อันมีนายควง อภัยวงศ์เป็นหัวหน้า ได้เสนอญัตติเปิดอภิปรายทั่วไปตามความในรัฐธรรมนูญมาตรา ๓๔ ไม่ไว้วางใจรัฐบาล ในญัตตินั้น มีหัวข้ออันสำคัญ ๆ ๘ ข้อ คือ

๑. ไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยภายในตามนโยบายที่แถลงไว้

๒. ไม่รักษานโยบาย การเงินของชาติในทางที่มั่นคง ทำให้ฐานะการคลังล้มเหลวลงทุกทาง

๓. ในทางเศรษฐกิจผิดพลาด ไม่เหมาะสมแก่ภาวะการณ์ปัจจุบัน เป็นเหตุให้ประชาชนเดือดร้อนในการครองชีพ

๔. การต่างประเทศ ไม่อาจสร้างความเชื่อถือกับนานาประเทศตามนโยบายที่แถลงไว้

๕. ใช้อำนาจทางการเมือง แทรกแซงในข้าราชการประจำ ทำให้เกิดผลเสียหายแก่ราชการแผ่นดิน

๖. ไม่สามารถรักษาฐานะของข้าราชการให้อยู่ในระดับที่สมควร ทำให้ข้าราชการขาดกำลังใจที่จะปฏิบัติราชการ

๗. ในทางการศึกษาของชาติ รัฐบาลนี้ไม่ได้ปรับปรุง และดำเนินนโยบายที่ได้แถลงไว้

๘. ไม่สามารถค้นหาข้อเท็จจริง แถลงต่อประชาชนให้ทราบว่าในหลวงรัชกาลที่ ๘ สวรรคตเพราะเหตุใด

การเปิดอภิปราย ของพรรคประชาธิปัตย์ครั้งนี้ ถ้าจะดุลย์พินิจพิจารณากันให้ถี่ถ้วนแล้ว ก็จะเห็นได้อย่างชัดแจ้งว่าไม่มีทางหนึ่งทางใดเลยที่จะโค่นรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง นายควง อภัยวงศ์ ก็คงตระหนักอยู่ด้วยดีว่าเสียงสนับสนุนในรัฐสภาของเขานั้น ไม่มีอิทธิพลเพียงพอจักทำลายรัฐบาลหลวงธำรงฯ ได้ เข้าใจว่า เพียงแต่เป็นเจตน์จำนงหาทางทำลายเสถียรภาพทางการเมือง ของพรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรคสหชีพ พรรคอิสระ ในจังหวะ และโอกาสที่จะมีการเลือกตั้งในครั้งต่อไปมากกว่า และเป็นการเปิดเผยพฤติกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาลให้ประชาชนทราบ

สำหรับหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์นั้นเล่า ก็มีใจป้ายินดีที่จะให้พรรคประชาธิปัตย์ทำการซักฟอกได้อย่างเต็มที่ โดยให้มีการกระจายเสียงในการอภิปรายครั้งนี้ ให้ประชาชนทั่วประเทศได้รับฟังด้วย พฤติการณ์ในทำนองนี้ ยังไม่มีนายกรัฐมนตรีของไทยคนใด ได้เคยทำมาก่อนเลย เป็นการเปิดหูเปิดตาประชาชนอย่างกว้างขวาง เพราะการอภิปรายแต่ละครั้งในอดีตนั้น ประชาชนทั่วประเทศไม่ทราบเรื่องราวเลยว่า สภาผู้แทนราษฎรเขาพูดถึงเรื่องอะไรกันบ้าง และผู้แทนที่ตนเลือกเข้าไปนั้น พูดอย่างไร ก็เป็นครั้งแรกที่ประชาชนได้ทราบเรื่องราว ของสภาผู้แทนราษฎร และรัฐบาล อันเป็นหลักประกันความเป็นไปของตนและของประเทศ

การอภิปรายเป็นเวลาถึง ๘ วัน ๙ คืน นับว่าเป็นการอภิปรายที่ใช้เวลาอันยาวนานยิ่งไปกว่าครั้งใดทั้งสิ้น หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เปิดโอกาสให้พรรคประชาธิปัตย์อภิปรายวาดลวดลายได้สุดฝีมือ พรรคประชาธิปัตย์โจมตีหนักอันเกี่ยวแก่กรณีสวรรคต และสถานการณ์การคลังการครองชีพ รัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ก็ลุกขึ้นโต้ตอบอย่างสุดความสามารถ การเปิดอภิปรายครั้งนั้น หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์นายกรัฐมนตรี ถูกหนังสือพิมพ์ยกย่องให้เกียรติภูมิว่า

"นายกรัฐมนตรีลิ้นทอง" เพราะพูดได้แคล่วคล่องว่องไว มีปฏิภาณโวหารอันเปรื่องปราดสามารถ ยากที่จะหานกยกรัฐมนตรีคนใดพูดได้ดีเช่นหลวงธำรง ฯ

เป็นที่น่าเสียใจว่า ข้าพเจ้าไม่สามารถนำเอาการอภิปรายครั้งสำคัญนี้มาลงโดยละเอียดได้ เพราะเป็นข้อความอันยืดยาวเกินกว่าที่บรรจุลงในหนังสือเล่มนี้ได้

หลังจากการอภิปรายจบประเด็นทั้ง ๘ ข้อแล้ว สภาผู้แทนราษฎรก็ได้ลงมติ ปรากฏว่าสภาฯ ให้ความไว้วางใจต่อรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์เป็นเอกฉันท์ เป็นอันว่า รัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์คงบริหารประเทศต่อไป

หลังจากการเปิดอภิปรายถล่มรัฐบาลของหลวงธำรงฯแล้ว เพื่อเป็นการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี หรือสร้างเสถียรภาพทางการเมืองของตนขึ้นใหม่ จึงได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๔๙๐ แต่ครั้นแล้วก็ได้รับทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง โดยมีคณะรัฐมนตรีร่วมบริหารดังนี้

๑. นายเดือน บุนนาค เป็นรองนายกรัฐมนตรี

๒. พลโทจิระวิชิตสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๓. นายวิจิตร ลุลิตานนท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ

๔. นายอรรถกิติ พนมยงค์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๕. พันเอกช่วง เชวงศักดิ์สงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๖. นายแสง สุทธิพงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๗. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๘. พระยาประกิตกลศาสตร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๙. นายเดือน บุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

๑๐. พระยาสุนทรพิพิธ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๑. พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๑๒. นายเดือน บุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๓. พันเอกทวน วิชัยขัทคะ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

๑๔. หม่อมเจ้านนพิยาวัต สวัสดิวัฒน์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๑๕. นายเยื้อน พาณิชย์วิทย์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๑๖. นายจำลอง ดาวเรือง เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

๑๗. นายทอง กันทาธรรม เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๘. นายวิโรจน์ กมลพันธ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๙. นายชิต เวชประสิทธิ์ รัฐมนตรี

๒๐. หลวงรัตถรักษา ,,

๒๑. ขุนระดับคดี ,,

หลังจากที่ได้มีการแต่งตั้งรัฐมนตรี เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว ในวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๙๐ พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรีก็ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา และก็ได้รับความไว้วางใจเป็นเอกฉันท์

-๙๒-

รัฐประหาร

นับตั้งแต่วันที่ได้เกิดกรณีสวรรคตเป็นต้นมา เงาแห่งการปฏิวัติ รัฐประหาร เริ่มมีบทบาทเกิดขึ้นทันที บุคคลที่คิดทำการปฏิวัติ รัฐประหารกลุ่มนี้ก็คือ คณะทหารทั้งนอกและในประจำการ บุคคลกลุ่มนี้มีความเห็นร่วมกันว่า คณะรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ไม่ได้ให้ความสว่างกระจ่างชัดแก่ประชาชน ในกรณีสวรรคต และในนโยบายที่ได้แถลงแก่รัฐสภานั้นเล่า ก็ไม่แสดงให้ชัดแจ้งลงไปว่า จะดำเนินกรณีสวรรคตอย่างไรต่อไป ปัญหากรณีสวรรคตเป็นปัญหาอันสำคัญมาก ที่ประชาชนทั่วประเทศต้องการทราบ ตั้งแต่รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ จนถึงรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ในเรื่องเกี่ยวแก่กรณีสวรรคตนั้น มิได้ดำเนินการไปอย่างจริงจัง จนเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ในหน้าหนังสือพิมพ์แทบทุกวันว่าจะปล่อยให้กรณีสวรรคตลบเลือนหายไปเช่นนั้นหรือ ?

มูลเหตุอันสำคัญที่ทำให้เกิดการรัฐประหารอีกประการหนึ่งนั้นก็คือ มีเสียงโจษจรรย์กันหนาหูว่า รัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์นั้น อยู่ภายใต้อาณัติของนายปรีดี และว่า นายปรีดีบงการอยู่หลังฉาก เมื่อสถานการณ์เป็นเช่นนี้ มีบุคคลหวาดเกรงกันอย่างหนักหนาว่า นายปรีดี พนมยงค์ จะนำเอาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวหาว่า เป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์อย่างรัสเซียมาใช้บรรดาพวกนายทุนขุนนางพากันหวาดวิตกเป็นอันมาก และที่มีความกลัวไปยิ่งกว่านั้นก็คือ จะนำลัทธิการปกครองระบบมหาชนรัฐมาใช้ปกครองประเทศอันจะทำให้ราชบัลลังก์นั้นสิ้นสภาพไป

นอกจาก จะมีการวิพากษ์วิจารณ์กันในแง่ต่าง ๆ ดังได้พรรณนาสาธยายมาแล้ว ยังได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างเอิกเกริกเกรียวกราวต่อไปอีกว่า นายปรีดี พนมยงค์ เตรียมการปฏิวัติแบบเลนิน ทั้งนี้ ก็โดยที่เกิดมหาสงครามโลกในมหาบรูพาเอเซียนั้น นายปรีดี พนมยงค์ และพวกเสรีใต้ดิน ได้รับอาวุธยุทโธปกรณ์จากฝ่ายพันธมิตรไว้เป็นอันมาก เมื่อมหาสงครามโลกสิ้นสุดยุติลงแล้ว นายปรีดีและพวกเสรีไทย ก็ไม่ยอมมอบอาวุธให้เป็นของชาติ คงซุกซ่อนรวบรวมเก็บเอาไว้เป็นประโยชน์ส่วนตัว ในการที่นายปรีดีได้กระทำไปเช่นนั้นต่างก็มีความเข้าใจไปในครรลองเดียวกันว่า คงจะใช้อาวุธเหล่านั้นไปเพื่อทำการปฏิวัติล้มเลิกระเบียบชุมชนอย่างเก่ามาใช้ระบบชุมชนอย่างใหม่แบบรัสเซีย

นอกจากนี้ ภาวะของประเทศในยามนั้น ก็เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างหนัก ราคาข้าวของแพงเป็นบ้าเป็นหลัง ศีลธรรมและวัฒนธรรมรีกีเสื่อมโทรม การปล้นสดมภ์ก็เกิดขึ้นทั่วประเทศ การกักตุนสินค้าตลอดจนมีการลักลอบส่งข้าวออกนอกประเทศ มีการคอรัปชั่นทั่วหัวระแหง

เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ จึงได้เกิดมีคณะบุคคลกลุ่มหนึ่งคิดทำการรัฐประหาร อันมีจอมพลผิน ชุณหวัน นักรัฐประหารเจ้าน้ำตา พลโทกาจ กาจสงคราม ผู้มีฉายาว่า นายพลหูตูม นายพลตุ่มแดง นายพลรูบี่ นายพลเจ้าตำหรับรัฐประหาร และยังมีนายพันคนอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก โดยมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้ความสนับสนุนอยู่หลังฉาก

ในการที่มีผู้คิดการรัฐประหารครั้งนั้น ความจริง หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี ได้รับรายงานการเคลื่อนไหวของคณะรัฐประหารชุดนี้อยู่เสมอ และหลวงธำรง ฯ ก็เตรียมการรับมืออยู่ด้วยเหมือนกัน เมื่อได้รับรายงานพฤติการณ์ของคณะรัฐประหารเช่นนั้นก็ได้มีการประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาสถานการณ์ในบัดนั้น

ภายหลังที่ได้มีการประชุมกันอย่างเคร่งเครียดแล้ว ก็เป็นอันมีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า ตกลงจะลาออกในวันจันทร์ ต่อมาในวันเสาร์ได้มีการประชุมกันอีก และในตอนบ่ายของวันเดียวกัน หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี ก็ได้รับรายงานเหตุการณ์ของคณะ

รัฐประหารอีก แต่หลวงธำรง ฯ ก็มิได้มีความหวาดหวั่นต่อเหตุการณ์นี้แต่อย่างไร กลับให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์เป็นทำนองท้าทายเสียอีกด้วยว่า

"กำลังนอนคอยการรัฐประหารอยู่ทีเดียว"

๘ **พฤศจิกายน** ๒๔๙๐ เวลา ๒๔.๐๐ น. ผู้คิดการรัฐประหาร เพื่อโค่นบัลลังก์หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ก็เปิดฉากการแสดงลครการเมือง เรื่องการรัฐประหารขึ้นทันที ตามถนนหลายสาย เสียงรถถังดังสนั่นหวั่นไหว ตามแผนการณ์ที่ได้วางไว้อย่างเรียบร้อยแล้วจุดแรก กำลังทหารส่วนหนึ่งอันมี พันโทก้าน จำนงภูมิเวท พร้อมด้วยนายทหารหลายนาย ได้พุ่งตรงไปยังทำเนียบท่าช้างอันเป็นที่พักพาอาศัยของรัฐบุรุษอาวุโสปรีดี พนมยงค์ เจ้าของเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ

เมื่อเคลื่อนกำลังทหารไปถึงทำเนียบท่าช้างแล้ว พันโทก้าน จำนงภูมิเวท ก็จัดการวางกำลังทหารล้อมทำเนียบไว้ และพร้อมกันนั้น ก็สั่งให้ทหารเปิดประตูทำเนียบเข้าไปจับตัวนายปรีดี จากเสียงรถถังและรถยนต์บรรทุกทหารนี้เอง ทำให้แสงสว่างอันเจิดจ้าภายในทำเนียบท่าช้างดับพึบลง เป็นเครื่องหมายอันแสดงให้เห็นว่า ทางทำเนียบท่าช้างเตรียมสู้เต็มที่ และในขณะทหารผลักประตูทำเนียบอยู่นั้นทางทำเนียบของรัฐบุรุษอาวุโส ก็สาดกระสุนออกมาอย่างโกลาหล เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ พันโทก้าน จำนงภูมิเวท ก็สั่งให้ ป.ต.อ. ซัลโวทำเนียบอย่างรุนแรง พร้อมกับสั่งให้รถ ป.ต.อ. วิ่งเข้าชนประตูทำเนียบท่าช้าง เสียงดังโครมใหญ่ ประตูทำเนียบท่าช้างพังยับเยิน ทหารพากันวิ่งกรูเกรียวเข้าไปในทำเนียบรัฐบุรุษอาวุโสอย่างรวดเร็ว ภายในบริเวณทำเนียบนั้น จะแลเห็นรถบรรทุกขนาดใหญ่คันหนึ่งกำลังจอดอยู่มีลักษณะท่าทีเป็นการแสดงให้เห็นว่า เตรียมการที่จะหลบหนีออกจากทำเนียบไป บนรถบรรทุกคันนั้นมีอาวุธนานาชนิดบรรทุกอยู่ และมีนายชาญ บุนนาค หัวหน้าเสรีไทยคนหนึ่งกำลังยืนควบคุมอยู่ พร้อมด้วยชายฉกรรจ์อีก ๗ คน ทหารจึงเข้าควบคุมตัวนายชาญและพรรคพวกไว้ โดยนายชาญ บุนนาค มิได้มีการต่อสู้แต่อย่างใด ต่อจากนั้น พันเอกเผ่า ศรียานนท์ ก็เข้าทำการค้นทำเนียบ เพื่อจับตัวนายปรีดี พนมยงค์ แต่ก็ไม่สามารถจะจับกุมตัวนายปรีดีได้

เพราะนายปรีดีลงเรือจ้างไปกับจ่าบัว ตำรวจผู้อารักขารัฐบุรุษอาวุโส โดยแจวเข้าคลองบางหลวงไป ไปพักอาศัยอยู่บ้านนายลิขิต สารสนอง ในที่สุดลี้ภัยเข้าไปในกองทัพเรือ โดยทหารเรือเอาไปซ่อนไว้ที่สัตหีบ และที่สุดได้ไปลี้ภัยอยู่ในปั๋กกิ่ง

สาย ที่ ๒ ผู้ที่เป็นผู้บังคับบัญชาสายนี้นั้น ได้แก่ร้อยเอก ขุนปรีชา รณเสฏฐ์ ได้ควบคุมกำลังส่วนหนึ่ง เพื่อไปทำการจับกุมตัวหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ กำลังส่วนหนึ่งได้รีบรุดไปยังบ้านหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ กำลังส่วนนี้ มีกำลังหน่วย ป.ต.อ. และทหารราบ ๑ พัน ๓ ได้มุ่งหน้าตรงไปยังบ้านหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี ซึ่งนิวาสสถานอยู่ที่ถนนราชวิถี ตรงกันข้ามกับสวนจิตรลดา

เมื่อเคลื่อนกำลังไปถึงบ้านพักนายกรัฐมนตรีลิ้นทองแล้ว ก็สั่งให้ทหารล้อมบ้านหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ไว้ จากนั้น ร.อ. ขุนปรีชา รณเสฏฐ์ กับทหารจำนวนหนึ่ง ก็เดินเข้าไปในบ้านหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ไม่พบตัวหลวงธำรง ฯ คงพบแต่ภรรยาเท่านั้น และภรรยาหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์บอกว่า ถ้าต้องการที่จะพบหลวงธำรง ฯ ให้ได้ ขอได้โปรดไปพบกับหลวงธำรง ฯ ที่สวนอัมพร เพราะท่านได้รับเชิญให้ไปในงานลีลาศของโรงเรียนสายปัญญาสมาคม และเทพศิรินทร์

เมื่อไม่พบตัวหลวงธำรง ฯ อยู่ในบ้านพัก ร.อ. ขุนปรีชา รณเสฏฐ์ ก็เคลื่อนกำลังรถถังและรถยนต์บรรทุกทหารพุ่งไปยังสวนอัมพร และในขณะนั้น กำลังทหารส่วนหนึ่งอันอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ พลตรีวีรวัฒน์โยธิน ผู้บัญชาการทหารมณฑล ๑. กรุงเทพ ฯ ได้เคลื่อนกำลังทหารมาถึงหน้าบ้านเรือตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เมื่อรถยนต์จอดแล้วมีนายทหารชั้นนายร้อยเอกผู้หนึ่ง ได้ร้องตะโกนให้ ร.อ. ขุนปรีชา รณเสฏฐ์ มารายงานกับผู้บัญชาการทหารบกมณฑล ๑ แต่ ร.อ. ขุนปรีชา รณเสฏฐ์ ไม่ยอมไปรายงานตัว เพราะทราบดีอยู่ว่า การเข้าไปรายงานตัวนั้น ก็หมายถึงตัวเองจะต้องตกอยู่ในภายใต้อาณัติของ พลตรี วีรวัฒน์โยธิน แผนการรัฐประหารทั้งหลายก็จะล้มเหลว ดังนั้น ร.อ. ขุนปรีชา รณเสฏฐ์ จึงสั่งให้รถถังและรถยนต์บรรทุกทหารเคลื่อนที่ต่อไปสวนอัมพร ซึ่งหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ กำลังรื่นเริงหรรษาอยู่ที่นั้น

เมื่อรถถังและรถยนต์บรรทุกทหาร เคลื่อนกำลังมาถึงหน้าประตูสวนอัมพร และภายในสวนอัมพรขณะนั้น ก็เจิดจ้าสว่างไสวไปด้วยแสงไฟหลากสี เสียงดนตรีดังอยู่ตลอดเวลา บนเวทีลีลาศกำลังหฤหรรษ์บันเทิงกันอยู่อย่างสุดเหวี่ยงหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ผู้คอยการรัฐประหาร คงสนุกสนานไปกับการลีลาศ จนลืมนึกไปว่า มีบุคคลกลุ่มหนึ่งทั้งเป็นข้าราชการทหารประจำการ และนอกประจำการ คิดจะทำการรัฐประหารในเร็ว ๆ นี้

จากนั้น กำลังทหารอันอยู่ภายใต้ การบังคับบัญชาของ ร.อ.ขุนรณเสฏฐ์ ก็รีบรุดเข้าไปยังเวทีลีลาศในสวนอัมพร เพื่อทำการจับกุมคุมตัวหลวงธำรงฯ แต่ผิดความคาดหมาย หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์นายกรัฐมนตรี ได้หายตัวไปจากเวทีลีลาศก่อนที่ทหารจะเข้ามาจับ ทั้งนี้ ก็โดยที่มีนายร้อยตำรวจเอก ผู้หนึ่ง นายร้อยตำรวจเอกผู้นี้เป็นผู้รักษาการณ์ประจำบ้านพลเรือตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้ขับรถล่วงหน้ามาก่อนที่ ขุนปรีชา รณเสฏฐ์ จะมาถึง แล้วนายร้อยตำรวจเอกผู้นี้ได้เขียนข้อความลงไว้ในนามบัตรว่า **"เกิดปฏิวัติ"** เมื่อพลเรือตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ทราบเหตุการณ์ดังนั้น จึงได้หลบหนีออกไป เสียก่อนที่ ขุนปรีชา รณเสฏฐ์ จะมาถึง การจับกุมพลเรือตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ จึงไม่ได้เป็นไปตามเจตน์จำนง

กำลังสายที่ ๓ กำลังสายนี้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของพันเอก หลวงสถิตยุทธการ สำหรับสายนั้นนั้น คณะรัฐประหารมีคำสั่งให้ไปจับกุมพลเรือตรี หลวงสังวร สุวรรณชีพ เมื่อรถยนต์พร้อมด้วยกำลังทหาร ได้เคลื่อนมาถึงราชประสงค์ เป็นเวลาใกล้กับ๒๔.๐๐ น. แล้ว สี่แยกราชประสงค์นี้เอง ก็ได้สวนกับรถยนต์ของตำรวจคันหนึ่งบรรทุกเอาตำรวจมาเต็มคันรถ รถยนต์ของตำรวจคันนี้ ตรงไปยังบ้านของอธิบดีกรมตำรวจเป็นความเข้าใจของหลวงสถิตยุทธการเดาเอาว่า คงจะไปให้ความอารักขากับอธิบดีกรมตำรวจอย่างมิต้องสงสัย และคงจะบอกให้อธิบดีกรมตำรวจเตรียมการต่อสู้เอาไว้

ความเข้าใจของหลวงสถิตยุทธการ เป็นความจริงทุกประการเมื่อกำลังส่วนนี้ เคลื่อนที่มาถึงบ้านพักของพลเรือตรี หลวงสังวร สุวรรณชีพ อธิบดีกรมตำรวจแล้ว ก็เป็นไปตามความคาดหมายนั้นทุกประการ ภายในบ้านของพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ เงียบกริบ และไฟก็ดับสนิทแสดงให้เห็นว่า ภายในบ้านของอธิบดีกรมตำรวจนั้น กำลังคิดที่จะต่อต้าน

เมื่อพฤติการณ์เป็นเช่นนี้ พันเอก หลวงสถิตยุทธการ จึงได้จัดการวางกำลัง ตั้งอาวุธเตรียมที่จะทำการซัลโว หากว่า ฝ่ายตรงกันข้ามแข็งข้อ เมื่อได้จัดวางกำลังโดยเรียบร้อยแล้ว จึงส่งเสียงตะโกนเข้าไปให้บุคคลที่อยู่ภายในบ้านเปิดไฟ ถ้าไม่เปิดไฟภายใน ๕ นาที จะทำการยิงโดยทันที

พอสิ้นเสียงตะโกนภายในบ้านพลเรือตรี สังวร สุวรรณชีพ ก็สว่างจ้าขึ้นทันที เป็นการแสดงว่าตำรวจภายในบ้านของพลตรีหลวงสังวร สุวรรณชีพ ยอมจำนนอย่างดุษณีภาพ ไม่คิดจะทำการต่อสู้คณะรัฐประหารแต่อย่างไร

เมื่อเหตุร้ายกลายเป็นดีเช่นนี้ และเป็นชัยชนะที่ไม่คิดว่าจะเป็นไปได้เช่นนี้ หลวงสถิตยุทธการจึงเดินตรงเข้าไปโดยมิต้องระมัดระวังอะไร เพราะรู้อยู่ว่า คงจะไม่มีสถานการณ์อะไรรุนแรงอะไรเกิดขึ้น เมื่อหลวงสถิตยุทธการเข้าไปในบ้านของอธิบดีกรมตำรวจแล้ว ก็ได้พบกำลังตำรวจ มีทั้งจ่านายสิบและพลตำรวจเป็นจำนวนไม่น้อย พร้อมสรรพไปด้วยปืนกลหนัก ปืนกลเบา เป็นจำนวนมากมาย หลวงสถิตยุทธการ จึงแจ้งให้ตำรวจเหล่านั้นทราบว่า ต้องการพบกับอธิบดีตำรวจ แต่ยังไม่ทันที่ตำรวจเหล่านั้นจะกล่าวว่าอย่างไร และในทันทีทันใดนั้นเอง ภรรยาของพลเรือตรีหลวงสังวร สุวรรณชีพ ก็ผลุนผลันออกมาจากห้องเพื่อต้อนรับ และแจ้งว่าพลเรือตรีหลวงสังวร สุวรรณชีพ ไม่อยู่บ้าน ไม่ทราบว่าไปกิจธุระอะไร ที่ไหน

ต่อจากนั้น พันเอกหลวงสถิตยุทธการ จึงกล่าวชี้แจงแก่ตำรวจเหล่านั้นว่า บัดนี้จอมพล ป. พิบูลสงคราม หัวหน้าคณะรัฐประหารได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ได้โดยสิ้นเชิงแล้ว และเข้าใจว่านายปรีดี พนมยงค์ พลเรือตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ พลเรือตรีหลวงสังวร สุวรรณชีพ และบุคคลสำคัญคนอื่นๆ คงจะถูกจับไว้ที่กระทรวงกลาโหมหมดแล้ว การปกครองของประเทศไทยในบัดนี้ ตกอยู่แก่คณะรัฐประหารด้วยประการทั้งปวง การต่อต้านใดๆ จึงถือว่า เป็นความผิด ทางที่ดีที่สุดนั้น ควรมอบอาวุธให้แก่คณะทหารเสีย เพื่อความปลอดภัยแก่ตัวเองและจะไม่มีความผิด

บรรดา จ่านายสิบและนายสิบตลอดจนพลตำรวจ ได้พากันมอบให้แก่หลวงสถิตยุทธการ ด้วยดี เป็นอันว่าแคล้วคลาดปราศภัยไปได้อย่างหวุดหวิดทีเดียว

เมื่อตำรวจยอมให้ปลดอาวุธแล้ว พันเอกหลวงสถิตยุทธการสั่งให้ทหารค้นหาตัวหลวงสังวร สุวรรณชีพ ทั้งภายในบ้านและห้องใต้ดินก็ไม่พบ ทั้งนี้ ก็สืบเนื่องมาจากหลวงสังวร สุวรรณชีพ อธิบดีกรมตำรวจ ไม่ได้อยู่บ้านจริงๆ เมื่อทราบว่าเกิดการรัฐประหารขึ้น อธิบดีกรมตำรวจจึงหลบหนีไปอยู่ในความอารักขาของทหารเรือที่บางนา

และในตอนรุ่งเช้า คณะรัฐประหารอันมีพลโทผิน ชุณหวัน และนาวาอากาศเอกกาจ กาจสงคราม ก็ได้ให้พันเอกเผ่า ศรียานนท์ ไปเชิญจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาเป็นประธานในที่ประชุม ณ กระทรวงกลาโหม อันเป็นที่ตั้งกองอำนวยการของคณะรัฐประหาร

พอจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลงจากรถยนต์เท่านั้น คณะรัฐประหารก็ส่งเสียงไชโยด้วยความดีอกดีใจ เพราะในขณะนั้น พ.ล ต.อ. หลวงอดุลย์เดชจรัส ผู้บัญชาการทหารบกกำลังไล่ต้อนทหารให้กลับกรม ทำให้ทหารเริ่มระส่ำระสาย เพราะพลโทผิน ชุณหวัน และหลวงกาจ กาจสงครามนั้น ทหารไม่ใคร่เชื่อถือและศรัทธาเท่าใดนัก เมื่อจอมพล ป. มาปรากฏตัว จึงเป็นที่ยินดีปรีดาแก่คณะรัฐประหารเป็นอันมากจึงได้ส่งเสียงไชโยโห่ร้องกันดังสนั่นหวั่นไหว เพราะจอมพล ป. คนเดียวเท่านั้น ที่จะขจัดเสียได้แห่งความระสำระสาย และความเชื่อถือของทหารทั่วประเทศ พร้อมกับเสียงไชโยอย่างอึงคนึงนั้น คณะรัฐประหารก็แบกจอมพล ป. ขึ้นบ่า แล้วพาจอมพล ป. ขึ้นไปบนกระทรวงกลาโหม แล้วทุกสิ่งทุกอย่างที่วุ่นวายสับสนอยู่นั้น ก็สงบลงอย่างง่ายดาย

จากนั้นมา เพียงเวลาเล็กน้อย ก็ได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย พลโทผิน ชุณหวัน เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก นาวาอากาศเอกกาจ กาจสงคราม เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก

การยึดอำนาจ ของคณะรัฐประหารได้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปราศจากการนองเลือด โดยอาศัยบารมีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นสำคัญ หลังจากนั้น คณะรัฐประหาร ได้ออกคำแถลงการณ์ในการทำรัฐประหารครั้งนี้ว่า

พี่น้องที่รักทั้งหลาย

ด้วยคณะทหาร ข้าราชการพลเรือน ตำรวจ และประชาชนของชาติไทย มีความเห็นร่วมกันเป็นเอกฉันท์ว่า ภาวะการณ์ของชาติไทย เท่าที่ปรากฏอยู่ในทุกวันนี้ คณะรัฐบาล

ปัจจุบัน ไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปด้วยดีได้ จึงเป็นเหตุให้พี่น้องทั้งหลายได้รับทุกข์ทรมาน อย่างแสนสาหัส ดังที่ได้ผจญอยู่ในเวลานี้ คณะรัฐบาลชุดปัจจุบัน ย่อมรู้ดีว่า ตนไม่สามารถ จะทำการแก้ไขได้ เช่นไม่สามารถจะแก้ไขในการครองชีพของประชาชน โดยเฉพาะเรื่อง ข้าว มิหนำซ้ำยังปล่อยให้เกิดการทุจริตในเรื่องนี้ และเรื่องอื่น ๆ อย่างขนานใหญ่ ทั้ง ๆ รัฐบาลมีอำนาจสามารถป้องกันและปราบปรามและป้องกันได้ นับว่าเป็นการกระทำให้ราษฎร ได้รับความทรมานในทางจิตใจ และร่างกายอย่างยิ่งยวด ยิ่งกว่านั้น พวกนักการเมืองบางคน ที่ถือเอาการเมืองเป็นเครื่องบังหน้า ยังฉวยเอาโอกาสในยามที่บ้านเมืองคับแค้นเช่นนี้ ทำ การฉ้อราษฎร์บังหลวงกอบโกยเอาผลประโยชน์เข้าสู่ตน มิได้ละอายแก่ใจแต่ประการใด ใน ขณะที่ราษฎรทั้งประเทศจะอดตายแต่พวกคณะรัฐบาล และพวกฉวยโอกาสบางเหล่า กลับมี ความเป็นอยู่อย่างสุขสำราญและฟุ่มเฟือย โดยไม่ได้คำนึงถึงเสียงร่ำร้องของประชาชนแต่ ประการใดความเหลวแหลกในทางปฏิบัติของวงการรัฐบาล เป็นผลให้เกิดความทุกข์ร้อนขึ้น ทุกหย่อมหญ้า

โดยเหตุที่ได้ตระหนักในความเหลวแหลกของวงการรัฐบาล และความทุกข์ยากของ ประชาชนเช่นนี้จึงจำใจต้องกระทำยึดอำนาจบังคับให้รัฐบาลลาออก และจัดรัฐบาลขึ้นใหม่ ต่อไปตามรัฐธรรมนูญ เพื่อช่วยกันกวาดล้างความทุจริต และความเหลวแหลกนานาประการ ในวงการรัฐบาลเสีย และกำจัดความเดือดร้อนทุกข์เข็ญของประชาชนโดยรีบด่วน

ฉะนั้น เพื่อความสงบเรียบร้อยขอให้บรรดาประชาชน คนไทยและชาว ต่างประเทศ จงตั้งอยู่ในความสงบอย่าได้กระทำการใด ๆ เป็นการขัดขวางเป็น อันขาด บรรดาข้าราชการทั้งหลายพึงรักษาหน้าที่ของตนตามปกติ และรอรับคำ สั่งต่อไป ในวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ให้ข้าราชการทุกคนปฏิบัติหน้าที่ไป ตามปกติ

คณะทหาร

๙ พ.ย. ๒๔๙๐

-๙๓-

นายควง อภัยวงศ์
เป็นนายกรัฐมนตรี

เมื่อการยึดอำนาจได้เป็นไปอย่างเรียบร้อยแล้ว ปัญหาอันสำคัญก็คือ ปัญหาการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ ปัญหาอันสำคัญดังกล่าวนี้ ได้มีการปรึกษาหารือกันอย่างเคร่งเครียด จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ยอมเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเหตุว่า จอมพล ป. ยังมีความกริ่งเกรงฝ่ายสัมพันธมิตรหรือฝ่ายเสรีประชาธิปไตยจะตั้งข้อรังเกียจ เพราะจอมพล ป. เคยได้ประกาศสถานะสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร และตัวเองเข้ากับฝ่ายอักษะประเทศจนต้องกลายเป็นอาชญากรสงคราม และได้รอดการแขวนคอไปได้อย่างปาฏิหาริย์ ทั้ง ๆ ที่อาชญากรฝ่ายอักษะประเทศ เกือบไม่มีบุคคลใดที่รอดจากความตายไปได้เลย

ทั้ง ๆ ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ก็เกรงราษฎรจะเกิดปฏิกิริยาในการเป็นเผด็จการของตัว และเกรงจะเกิดความปั่นป่วนวุ่นวายขึ้นภายในประเทศ จึงทำให้จอมพล ป. ไม่กล้าเข้ารับตำแหน่งนายก–รัฐมนตรี และเพื่อให้ประชาชนเห็นว่า การรัฐประหารครั้งนั้น มิได้ทำไปเพื่อประโยชน์ตนเองและคณะ แต่มีความตั้งใจอย่างจริงจังและแน่วแน่ ในการจะแก้ไขปัญหาค่าครองชีพ และสะสางกรณีสวรรคตด้วยมาตรการอันเด็ดขาด ด้วยเหตุฉะนี้เอง จอมพล ป. จึงใช้มายาการทางการเมือง ไม่ยอมเป็นนายกรัฐมนตรี และได้ปรึกษาหารือกันที่จะเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติอันสมควรเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีชั่วระยะหนึ่ง

หลังจากที่คณะรัฐประหารได้ถกเถียงกันอย่างเคร่งเครียดแล้วที่ประชุมได้ลงความเห็นเป็นเอกฉันท์พร้อมกันว่า บุคคลที่มีบุคลิกลักษณะพอที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีได้นั้น ไม่มีใครจะมีบุคลิกลักษณะ หรือคุณสมบัติอันดีเลิศไปกว่านายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เพราะท่านผู้นี้มีประสบการณ์ในทางการเมืองมาพอสมควร และเคยเป็นนายกรัฐมนตรีมาหลายครั้ง หลายคราว นานาประเทศรู้จักท่านผู้นี้ดี ประชาชนก็มีความนิยมเลื่อมใส เคารพรักใคร่ในตัวท่านผู้นี้เป็นอย่างดียิ่ง และอีกอย่างหนึ่งที่คณะรัฐประหารพอใจมากก็คือนายควง ฯ เป็นนักประชาธิปไตยจัดอยู่ในจำพวก "นักประชาธิปไตยหน้าบาง" มิใช่นักประชาธิปไตยหน้าทน หรือหน้าด้าน หรือหน้าหนา ถ้าจะให้นายควง ฯ ออกไม่ต้องปฏิวัติ ไม่ต้องรัฐประหาร รวมความแล้วก็คือ สิ่งที่คณะรัฐประหาร มีความพอใจมากที่สุดก็คือ นายควง ฯ ถ้าจะให้ออกจากตำแหน่งเมื่อไรก็ได้

ในฐานะที่นายควง ฯ เป็นนักประชาธิปไตยหน้าบาง โดยไม่จำเป็นจะต้องทำการปฏิวัติ รัฐประหาร ดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้น นายควง ฯ หลวงโกวิท อภัยวงศ์ จึงเป็นบุคคลที่อยู่ในแผนการณ์ของคณะรัฐประหาร ด้วยแผนการณ์ของคณะรัฐประหาร ต้องการเอานาย–ควง ฯ เป็นเครื่องมือ เพื่อหยั่งดูท่าทีทั้งการเมืองภายนอกและภายในประเทศ ว่าจะมีความรู้สึกอย่างไรในการรัฐประหารครั้งนี้

เพื่อให้เป็นไปดังเจตน์จำนงดังกล่าวนี้ คณะรัฐประหารจึงได้ให้คนไปเชิญนายควง-หลวงโกวิท อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ และหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรี มาพบกับคณะรัฐประหารที่กองบัญชาการในศาลาว่าการกระทรวงกลาโหม โดยมีจอมพล ป. เป็นองค์ประธานในการประชุม

การประชุมในวันนั้น จอมพล ป. ได้แถลงถึงความจำเป็นนานานัปการที่จำเป็นต้องทำการรัฐประหารครั้งนี้ว่า เขาและคณะรัฐประหาร จะทนดูสภาพแห่งความเสื่อมโทรมของสังคมต่อไปไม่ไหว ด้วยค่าครองชีพก็สูงขึ้น (Higher standard of living) รัฐบาลแก้ปัญหาเหล่านี้ไม่ตก การคอรัปชั่นก็เกิดขึ้นทั่วประเทศ การปล้นสดมภ์ก็มีอยู่ทั่วประเทศ อาหารการบริโภคขาดแคลน เกิดภาวะเงินเฟ้อ กรณีสวรรคตมืดมน รัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์

ไม่ทำอย่างหนึ่งอย่างใดให้ขาวสะอาดขึ้น การทำรัฐประหารครั้งนี้ ปัจจัยยาการอันใหญ่ยิ่ง มิได้มีความปรารถนาจะกลับเข้ามาจะเป็นนายกรัฐมนตรีแต่อย่างไร ดังนั้น จึงมีความประสงค์ จะมอบอำนาจการเมือง ในการจัดตั้งรัฐบาลให้แก่พรรคประชาธิปัตย์ต่อไป เพื่อเอกราช และความสงบเรียบร้อยของประเทศ ทางคณะรัฐประหาร จึงมีความมั่นใจเป็นหนักหนาว่า พรรคประชาธิปัตย์คงจะไม่ขัดข้องแต่อย่างไร

นายควง ฯ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ยอมรับหลักการแต่โดยดี เพราะเห็นแก่สวัสดิภาพของประเทศ เพราะถ้าคณะทหารเป็นรัฐบาลอาจจะเกิดปฏิกิริยาจากต่างประเทศก็ได้ เพราะหัวหน้าคณะรัฐประหารนั้นก็คือพวกฝ่ายอักษะประเทศ เมื่อจอมพล ป. เป็นรัฐบาล อาจได้รับการขัดขวางในนโยบายการต่างประเทศก็ได้

เมื่อคณะรัฐประหาร ได้เจรจากับนายควง ฯ และหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ต่อจากนั้น คณะรัฐประหาร จึงประกาศให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับลงวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ อันเป็นรัฐธรรมนูญที่ได้ปฏิสนธิขึ้นในสมัยนายปรีดีเป็นนายกรัฐมนตรี และพร้อมกันนั้น ก็ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวขึ้นแทน รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนี้ ผู้ร่างคือพลโทกาจ กาจสงคราม หรือเรียกรัฐธรรมนูญฉบับนี้อีกอย่างหนึ่งว่า "รัฐธรรมนูญใต้ตุ่ม" หรือรัฐธรรมนูญตุ่มแดง เพราะรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เมื่อได้ร่างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็นำเอาไปซุกซ่อนไว้ใต้ตุ่มน้ำ จึงมีชื่อเรียกกันไปในทำนองนั้น

รัฐธรรมนูญตุ่มแดง หรือรัฐธรรมนูญชั่วคราวนี้ เกือบมีสภาพคล้ายกับรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ จะมีความผิดแผกแตกต่างกันอยู่บ้างก็คือ ได้บัญญัติให้มีคณะอภิรัฐมนตรี เป็นผู้บริหารราชการในพระองค์ และถวายคำปรึกษาแด่พระมหากษัตริย์ ส่วนรัฐสภานั้น ก็มีนิตินัยและพฤตินัยคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญปีพุทธศักราช ๒๔๘๙ กล่าวคือ ระบบแห่งรัฐสภามีอยู่ ๒ สภา คือสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา สำหรับวุฒิสภานั้น เปลี่ยนฐานะจากประชาชนเป็นผู้เลือกตั้ง มาเป็นองค์พระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงแต่งตั้ง แทนที่จะให้ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง นับว่า เป็นรัฐธรรมนูญฉบับถอยหลังเข้าคลอง หรือมิได้มีลักษณะก้าวหน้าเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นเลย นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญใต้ตุ่ม หรือรัฐธรรมนูญตุ่มแดง ยังได้ตราบทเฉพาะกาลลง

ไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวอีกด้วยว่า ให้สมาชิกวุฒิสภาทำหน้าที่นิติบัญญัติไปจนกว่าจะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายในกำหนด ๙๐ วัน

ในวันเดียวกันกับคณะรัฐประหารได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญใต้ตุ่ม หรือรัฐธรรมนูญของพลโทกาจ กาจสงครามนั้นเอง ในวันนั้น ก็ได้มีการประกาศการแต่งตั้งคณะอภิรัฐมนตรีขึ้น โดยมีพระนามและนามดังต่อไปนี้

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมขุนชัยนาทนเรนทร
๒. พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัต
๓. พลโท พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอลงกฏ
๔. พระยามานวราชเสวี
๕. พลเอกอดุลย์ อดุลย์เดชจรัส

เมื่อได้มีการแต่งตั้งคณะอภิรัฐมนตรี เป็นการเรียบร้อยแล้ว ครั้นต่อมาในวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ จึงได้มีประกาศแต่งตั้งให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีคณะรัฐมนตรีประจำกระทรวงต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยยันต์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
๒. พระยาศรีวิสารวาจา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๓. นายประจวบ บุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๔. พลเรือตรีเล็ก สุมิตร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๕. พลโท หลวงชาตินักรบ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๖. พันเอกน้อม เกตนุติ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
๗. นายควง อภัยวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๘. พลอากาศตรีมุนีมหาสันทนะเวชยันต์รังสฤษฎ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๙. หม่อมหลวงอุดม สนิทวงศ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

๑๐. หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

๑๑. พลโทชิต มั่นศิลป สินาดโยธารักษ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๒. พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๓. หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๑๔. นายเลื่อน ศราภัยวาณิชย์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๕. นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๑๖. นายชม จารุวัตน์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๑๗. หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นรัฐมนตรี

๑๘. นายเลื่อน พงษ์โสภณ เป็นรัฐมนตรี

๑๙. นาวาเอก พระยาวิชิตชลธี เป็นรัฐมนตรี

๒๐. นายศรีเสนา สมบัติศิริ เป็นรัฐมนตรี

๒๑. หลวงอังคณานุรักษ์ เป็นรัฐมนตรี

คณะรัฐมนตรี ได้มีการเปลี่ยนแปลงต่อมาคือ นายควง อภัยวงศ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการแทน

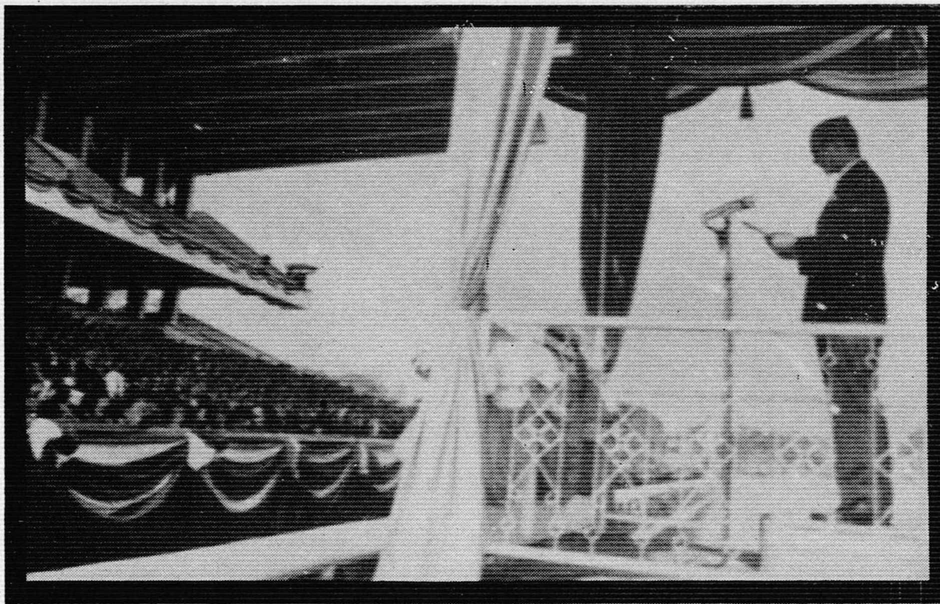
นอกจากนี้ ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้ง นายใหญ่ ศวิตชาติ และนายสอ เศรษฐบุตร เป็นรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๔๙๐

ภาพเหตุการณ์การประชุมในสภาหลายสมัย

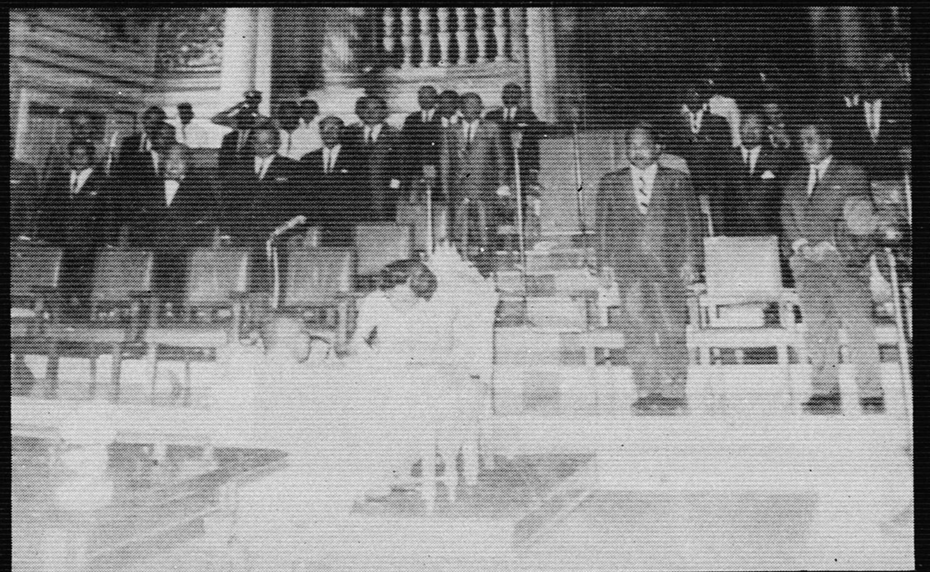

ภาพที่ท่าน จะได้ทัศนาต่อไปนี้ ก็คือความเป็นมาของรัฐสภาในยุคสมัยต่าง ๆ ท่านจะเห็นได้ว่าภายในที่ประชุม ได้มีการประชุมกัน อย่าง เคร่ง เครียด น่า ศรัท ธา แต่ถ้าหากการประชุมนั้น มิได้สร้างลัทธิเผด็จการในรัฐสภาหรือเป็นการประชุมกันเพื่อประโยชน์สูงสุดของชาติ ก็จะน่าศรัทธามิใช่น้อย แต่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน มันเป็นการประชุมกัน เพื่ออวดคารม หรืออยากดังมากกว่า

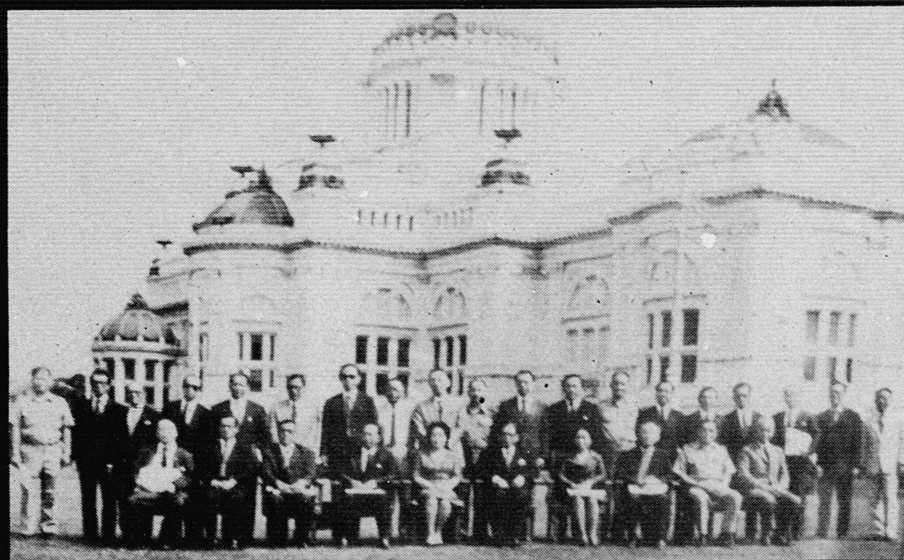

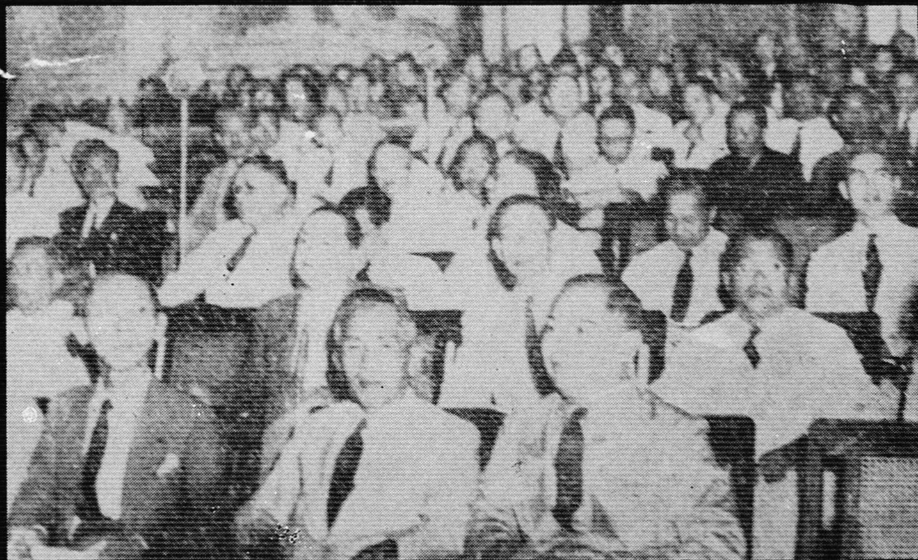
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวเปิดการประชุม สมาชิกสมัชชาแห่งชาติ เพื่อเลือกตัวเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ

ภาพเหตุการณ์อีกภาพหนึ่ง ที่แสดงความเป็นไปในระบบรัฐสภา

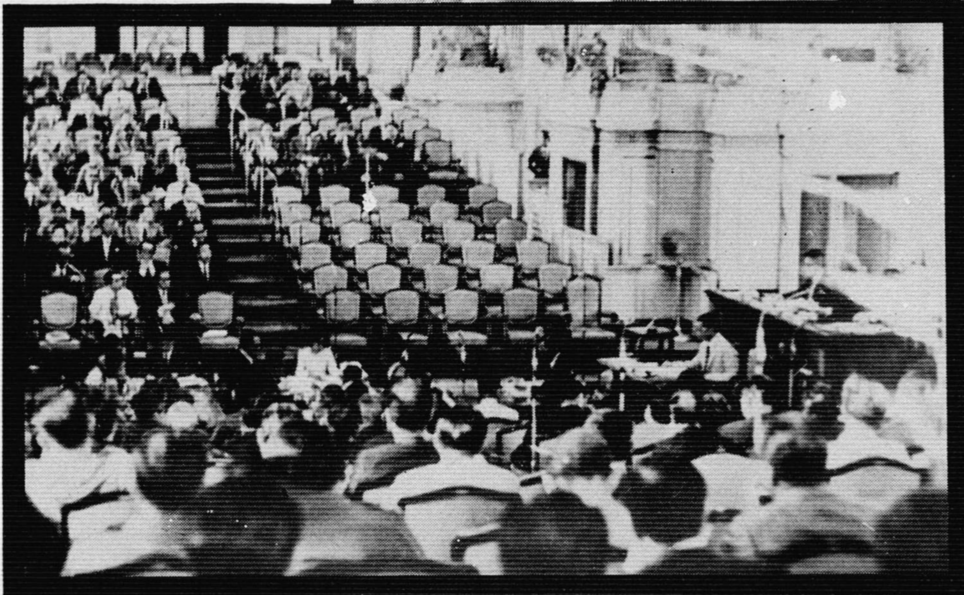
ส่วนหนึ่งแห่งสมาชิก สภาผู้แทน ได้ถ่ายรูปร่วมกันเป็นอนุสรณ์

จอมพล ป. และคณะรัฐมนตรี กำลังฟังการอภิปราย ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อยู่อย่างสนใจ ที่ถูกสมาชิกโจมตีอย่างรุนแรง

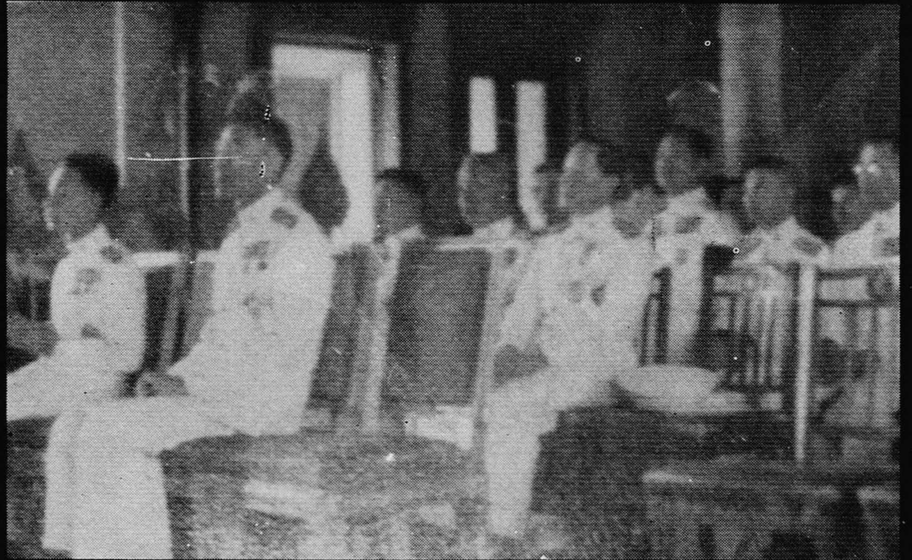
บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กำลังทำหน้าที่ อันมีเกียรติของเขาอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งภาพนี้ ท่านก็เห็นอยู่แล้วว่าต่างคนก็สาระวนอยู่กับ การ จด บันทึก ข้อความที่จะอภิปราย

นี่ก็เป็นภาพหนึ่งของการประชุม แต่ก็น่าเสียใจว่าสภาของเรานั้น มันเคร่งเครียดกันกันในเรื่อง หมู่ คณะ พรรค มากกว่าจะเคร่งเครียดเพื่อปวงชน

ภาพในอดีตเมื่อจอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรี จอมพล ป. คนเดียวเท่านั้น ที่เป็นนายกของประเทศไทยหลายสมัยที่สุด เข้าออกต่อสู้ในสภามากที่สุด

นายควง อภัยวงศ์ เคยเป็นทั้งนายก และเป็นฝ่ายค้านในสภา ขับเคี่ยวกับจอมพล ป. มากที่สุด แต่ทั้งคู่เคยเป็นเพื่อนกันมา และเป็นผู้ก่อการปฏิวัติ ๗๕ ด้วยกัน

โต้กันไปโต้กันมา ใครจะถกกันเรื่องอะไร ฉันก็ฟัง ๆ กัน นานเข้ามันก็ง่วง เมื่อง่วงมันก็ต้องหลับ ๆ ให้สบายอย่างนี้และครับ ..

เมื่อมีการแต่งตั้งรัฐมนตรีประจำการกระทรวงต่าง ๆ แล้ว ต่อนั้นไปจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาขึ้น เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ มีจำนวน ๑๐๐ คน โดยที่รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ได้บัญญัติให้วุฒิสภา มีอำนาจหน้าที่ของรัฐสภาไปจนกว่าจะได้เลือกสมาชิกสภาผู้แทนต่อไป

รายชื่อสมาชิกวุฒิสภามีอยู่ดังนี้

๑. พระยากฤตราราชทรงสวัสดิ์
๒. พลโทหลวงเกรียงศักดิ์พิชิต
๓. พระยาโกมารกุลมนตรี
๔. พลเรือตรี พระยาจักรานุกรกิจ
๕. พลเรือตรีเจริญ นายเรือ
๖. นายจรินทร์ กฤษณะภักดี
๗. พระยาจินดารักษ์
๘. หม่อมเจ้าเฉลิมศรี จันทรทัต
๙. พลโท พระยาเฉลิมอากาศ
๑๐. หลวงชลานุสร
๑๑. หม่อมเจ้าชัชวลิต เกษมสันต์
๑๒. นายเชวง เคียงศิริ
๑๓. พระยาไชยยศ สมบัติ
๑๔. พระยาไชยสุรินทร์
๑๕. พระชัยบัญชา
๑๖. พันโท หลวงชัยอัศวรักษ์
๑๗. พันตำรวจตรีชั้น รัศนิทัต
๑๘. พันเอกหลวงชำนาญ ยุทธศิลป
๑๙. พระยาดรุณพันพิทักษ์

๒๐. พลตรี พระยาดำรงแพทยาคุณ
๒๑. พระตรีรณสารวิศวกรรม
๒๒. พระยาทรงสรรรัชฎ์
๒๓. พระทิพย์บัญญา
๒๔. พระยาเทพวิทูร
๒๕. พระยาโทวณิกมนตรี
๒๖. พระยานายกนรชน
๒๗ พระนิตินัยประสาน
๒๘. นาวาตรีหลวงนิเทศกลกิจ
๒๙. พระยาบริรักษ์เวชชการ
๓๐. พระยาบูรณะศิริพงศ์
๓๑. พระยาบำเรอภักดิ์
๓๒. นายบรรจง ศรีจรูญ
๓๓. หม่อมราชวงศ์ประยูร อิศรศักดิ์
๓๔. พระยาประชาศรัยสุรเดช
๓๕. หลวงประกอบนิติสาร
๓๖. พระยาปรีชานฤเบศร์
๓๗. นายผาด เทพหัสดิน
๓๘. นายเผดิม อังสุวัฒน์
๓๙. พระยาเพ็ชรดา
๔๐. พระยาพนานุจร
๔๑. นาวาเอก หม่อมเจ้าพรปรีชากมลาศน์
๔๒. พลตรีพระยาพิไชยสงคราม
๔๓. พระพิพิธภักดี
๔๔. พระยาพิพัฒนธนาการ

๔๕. พระเพชรคีรี

๔๖. พระยาภะรตาราชา

๔๗. พระยาภิรมย์ภักดี

๔๘. พลตรีเภา เพียรเลิศบริภัณฑ์ยุทธกิจ

๔๙. พระยาเมธาธิบดี

๕๐. พระมนูภาณวิมลศาสตร์

๕๑. พระยามโหสถศรีพิพัฒน์

๕๒. พันโท เจ้าราชบุตร ณ เชียงใหม่

๕๓. พันเอก พระยาฤทธิ์อัคเนย์

๕๔. นายเลี้ยง ศรีสมวงศ์

๕๕. พลโท พระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร

๕๖. พลเรือตรี พระยาวิจารณ์จักรกิจ

๕๗. พลตรี พระยาวิบูลอวรยเวท

๕๘. พันเอก พระวิทยาสารรณยุทธ

๕๙. หม่อมเจ้าวัฒยากร เกษมศรี

๖๐. พลโท หม่อมเจ้าเศรษฐศิริ กฤดากร

๖๑. เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์

๖๒. พระยาศรีธรรมราช

๖๓. พันเอก พระยาศรีพิชัยสงคราม

๖๔. พระยาศรีราชโกษา

๖๕. พลโท พระยาศรีสรราชภักดี

๖๖. พระยาสมันตรัฐบรินทร์

๖๗. พันเอก หม่อมสนิทวงศ์เสนี

๖๘. นายสง่า วรรณดิษฐ์

๖๙. นายสวัสดิ์ โอสถานุเคราะห์

๗๐. พระยาสารศาสตร์ศิริลักษณ์
๗๑. พระยาสาริกพงศ์ศิริลักษณ์
๗๒. พันโท พระสารสาสน์พลขันธ์
๗๓. พลตรี พระยาเสนีณรงค์ฤทธิ์
๗๔. หม่อมเจ้าสฤษดิเดชชยางกูร
๗๕. พลโท พระยาศรีหราชฤทธิไกร
๗๖. พลโท พระยาศรีหราชเดโชชัย
๗๗. พระยาสุพรรณสมบัติ
๗๘. พลตรี พระยาสุวิวงศ์วิวัฒนา
๗๙.
๘๐. พระยาสุริยานุวงศ์ประวัติ
๘๑. พระสุทธิอรรถนฤมนต์
๘๒. พลตรี พระสุริยสัตย์
๘๓. นายสัญญา ยมสมิต
๘๔. หลวงสุริยพงษ์พิสุทธิแพทย์
๘๕. นาวาเอก หลวงสำรวจวิถีสมุทร
๘๖. พลตรี หม่อมหลวงอภิรุม ชุมสาย
๘๗. พระยาอภิบาลไมตรี
๘๘. พลโท พระยาอภัยสงคราม
๘๙. พระยาอมาตย์วงศ์ธรรมพิศาล
๙๐. พลตรี พระยาอนุภาพไตรภพ
๙๑. พระยาอาณาจักรบริบาล
๙๒. นายอาทร สังขวัฒน์
๙๓. พระยาอัชราทรงศิริ
๙๔. พันเอก หม่อมหลวงกาบสนิทวงศ์

๙๕. **พลตรี พระอุดมโยธาธิยุต**

๙๖. **พระยาอรรถกรมมนุตตี**

๙๗. **พระยาอรรถกฤตนิรุติ**

๙๘. **พระยาอัพพันตราพาธพิศาล**

๙๙. **พลตรี พระยาอินทรวิชิต**

๑๐๐. **หม่อมเจ้าอุปลีสานชุมพล**

พระยาอภิบาลราชไมตรี ได้ลาออกจากสมาชิก เมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๔๙๑ ทางราชการได้แต่งตั้งให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นสมาชิกวุฒิสภาแทน เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๑

นาวาตรี หลวงนิเทศกลกิจ ได้ถึงแก่กรรมลง เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๑ และในวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๙๒ ก็ได้แต่งตั้งให้หม่อมเจ้าดิศานุวัตร ดิศกุล ได้รับแต่งตั้งแทน

พระยามโหสถศรีพิพัฒน์ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๒ และในวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๔๙๒ แต่งตั้งให้พลโทมังกร พรหมโยธี เป็นแทน

พระยาโกมารกุลมนตรี ขอลาออกเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๑ ในวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๙๑ ทางราชการได้แต่งตั้งให้ พ.อ. เสงี่ยม รามณรงค์ เป็นแทน

พระยาไชยสุรินทร์ ลาออกเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๒ แล้วในวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๙๒ แต่งตั้งให้หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยยันต์ เป็นแทน

พระยามรณะศิริพงษ์ ขอลาออก เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๒ แต่งตั้งให้ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เป็นแทน

นาย เล้ง ศรีสมวงศ์ ลาออกเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๒ แต่งตั้งให้นางเลขา อภัยวงศ์ เป็นแทน

พระพิทักษ์ ชินประภา ได้ลาออกเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๒ แล้วในวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๙๒ ก็แต่งตั้งให้นาวาเอกพระยาวิชิตชลธี เป็นแทน

พ.อ. หลวงชำนาญยุทธศิลป ลาออกเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๒ ในวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๙๒ แต่งตั้งให้ พล.ต. สวัสดิ์ สวัสดิ์รณชัยสวัสดิ์เกียรติ เป็นแทน

พลโท หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต ลาออกเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๒ แต่งตั้งให้ พ.อ. พระยาสุรพันธ์เสนี เป็นแทน

พ.ต.ต. ชั้น รัศมิทัต ลาออกเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๒ ในวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๙๒ แต่งตั้งให้พระยาศรีวิสารวาจา เป็นแทน

พลโท พระสารสาสน์พลขันธ์ ลาออกเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๒ แต่งตั้งให้พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ เป็นแทน

พล.ต. เจ้าราชบุตร ณ เชียงใหม่ ลาออกเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๒ ในวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๙๒ แต่งตั้งให้พระยาอนุมานราชธน เป็นแทน

พล.ร.ต. เจริญ นายเรือ ลาออกเมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๙๒ แล้วในวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๒ แต่งตั้งให้ พล.ต. ม.จ. ปรีดิเทพย์พงษ์ เทวกุล เป็นแทน

พล.ต. ม.ล. อภิรุม ชุมสาย ลาออกเมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๔๙๒ ในวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๔๙๒ แต่งตั้งให้พระยาอภิบาลราชไมตรี เป็นแทน

พระยาเทพวิทูร ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๔๙๒ แล้ววันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๔๙๒ แต่งตั้งให้นายพจน์ สารสิน เป็นแทน

เมื่อได้มีการแต่งตั้งวุฒิสภาเป็นการเรียบร้อยแล้ว รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ก็ได้แถลงนโยบายขอความไว้วางใจกับวุฒิสภา เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ได้มีการอภิปรายและซักถามนโยบายต่างๆ กันอย่างเคร่งเครียดอยู่ถึง ๓ วัน เกี่ยวแก่การลดค่าครองชีพ แก้ภาวะเงินเฟ้อ และการปราบปรามโรคคอรัปชั่น ตลอดจนกรณีสวรรคต

นายควง ได้ให้คำตอบอย่างกว้างขวาง ในกรณีต่าง ๆ ที่สมาชิกวุฒิสภาข้องใจ จนเป็นที่พอใจของสมาชิกวุฒิสภา จึงให้ความไว้วางใจเป็นเอกฉันท์

-๙๔-

การเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญชั่วคราว

เมื่อคณะรัฐประหาร ได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศไว้ได้ และก็ล้มเลิกกฎหมายรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. ๒๔๘๙ แล้วประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ซึ่งร่างขึ้นโดยพลโทกาจ กาจสงคราม ในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนี้ ได้มีบทบัญญัติไว้ว่า ให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ภายในกำหนดไม่เกิน ๙๐ วัน ดังนั้น จึงได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๔๙๑

ผลจากการเลือกตั้งทั่วประเทศนั้น ได้มีผู้แทนราษฎรจังหวัดต่าง ๆ ดังมีรายนามดังต่อไปนี้

๑. นายควง อภัยวงศ์	พระนคร
๒. หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช	พระนคร
๓. หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช	พระนคร
๔. ร.ต.อ. ภิเศก พรหมมายน	พระนคร
๕. นายไถง สุวรรณทัต	ธนบุรี
๖. นายเนิ่น เกษสุวรรณ	กระบี่
๗. นายสวัสดิ์ สาระสาลิน	กาญจนบุรี
๘. นายกว้าง ทองทวี	กาฬสินธุ์

๙.	นายเกษม จงสวัสดิ์	กำแพงเพชร
๑๐.	นายทัศน์ กลิ่นโกมุท	ขอนแก่น
๑๑.	นายโสภัณ ศุภธีระ	ขอนแก่น
๑๒.	นายประวัติ จินทนพิมพ์	ขอนแก่น
๑๓.	นายวงศ์ วีรชาติพลี	จันทบุรี
๑๔.	นายกิจจา วัฒนสินธุ์	ฉะเชิงเทรา
๑๕.	นายชวลิต อภัยวงศ์	ชลบุรี
๑๖.	นายไกรสร สุขสว่าง	ชัยนาท
๑๗.	นายถัด ไชยบุตร	ชัยภูมิ
๑๘.	พลเรือตรี หลวงสุนาวินวิวัฒน์	ชุมพร
๑๙.	นายทองดี อิสราชี่วิน	เชียงใหม่
๒๐.	นายบุญเลิศ ณ เชียงใหม่	,,
๒๑.	นายสุกิจ นิมานเหมินทร์	,,
๒๒.	พันโท แสวง ทัพพะสุต	เชียงราย
๒๓.	นายวรการบัญชา	,,
๒๔.	นายก่อเกียรติ ษัฏเสน	ตรัง
๒๕.	หลวงอรรถพรพิศาล	ตราด
๒๖.	นายเที่ยม ไชยนันท์	ตาก
๒๗.	นายล้วน เวกชาลิกานนท์	นครปฐม
๒๘.	ขุนอนุสรกรณี	,,
๒๙.	นายภู่ เนาวรังษี	นครพนม
๓๐.	ขุนคงฤทธิ์ ศึกษากร	นครราชสีมา
๓๑.	พลตรีไชยยันต์ เกรียงเดชพิชัย	,,
๓๒.	ร้อยโทสัมพันธ์ ขันทะชวนะ	,,
๓๓.	นายเลื่อน พงษ์โสภณ	,,

๓๔. นายเกษม บุญศรี	นครสวรรค์
๓๕. นายใหญ่ ศวิตชาติ	,,
๓๖. นายสมรรถ เอี่ยมวิโรจน์	นราธิวาส
๓๗. นายชิต โปษยานนท์	นครนายก
๓๘. นายกุหลาบ แก้ววิมล	นนทบุรี
๓๙. นายภักดี พัฒนภักดี	นครศรีธรรมราช
๔๐. นายฉ่ำ จำรัสเนตร	,,
๔๑. นายจำรัส มหาวงศนันท์	น่าน
๔๒. นายชื้น รวิวรรณ	หนองคาย
๔๓. นายเสรี อิศรางกูร ณ อยุธยา	บุรีรัมย์
๔๔. นายไพรัช วิเศษโกสิน	,,
๔๕. พระราชธรรมนิเทศ	ปทุมธานี
๔๖. หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร	ประจวบ
๔๗. นายสมบูรณ์ เดชสุภา	ปราจีนบุรี
๔๘. นายเจริญ สืบแสง	ปัตตานี
๔๙. นายฟื้น สุพรรณสาร	อยุธยา
๕๐. หม่อมเจ้านิตยากร วรวรรณ	,,
๕๑. นายสาคร กลิ่นผกา	พังงา
๕๒. นายถัด พรหมมานพ	พัทลุง
๕๓. นายเพิ่ม วงศ์ทองเหลือ	พิจิตร
๕๔. ร้อยโท จงกล ไกรฤกษ์	พิษณุโลก
๕๕. พันโท พโยม จุฬานนท์	เพชรบุรี
๕๖. ร้อยตำรวจโทสงกรานต์ อุดมสิทธิ์	เพชรบูรณ์
๕๗. นายวัง ศศิบุตร	แพร่

๕๘. ขุนประเทศจีนนิกร ภูเก็ต
๕๙. นายฮวด ทองโรจน์ มหาสารคาม
๖๐. นายบุญช่วย อรรถากร ,,
๖๑. นายเสนอ กัญฑาธัญ แม่ฮ่องสอน
๖๒. นายสาลี่ กุลณรงค์ ยะลา
๖๓. นายยกเลี้ยง เหมะภูต ระนอง
๖๔. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ ระยอง
๖๕. นาย ซ. เชื้อสาย ร้อยเอ็ด
๖๖. นายนิวัฒน์ พูนศรี ศรีวรนันท์ ,,
๖๗. นายเขมชาติ บุญรัตนพันธ์ ,,
๖๘. นายปฐม โพธิ์แก้ว ราชบุรี
๖๙. นายบุญมี ปาร์มวงศ์ ลพบุรี
๗๐. ขุนสีมะสิงห์สวัสดิ์ ลำปาง
๗๑. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ,,
๗๒. นายชัยวัธน์ อินทะพันธ์ ลำพูน
๗๓. นายมา เสริฐศรี เลย
๗๔. นายเจี่ยม ศิริขันธ์ สกลนคร
๗๕. นายคล้าย ละอองมณี สงขลา
๗๖. ร้อยตำรวจเอกหวล มุตตาหารัฐ ,,
๗๗. นายเจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ สตูล
๗๘. นายอรุณ พันธ์พัก สมุทรปราการ
๗๙. นายลาภ เงินดี สมุทรสาคร
๘๐. นายฉะอ้อน อำพล สมุทรสงคราม
๘๑. ร้อยเอกประเสริฐ สุดบรรทัด สระบุรี
๘๒. นายเพ่ง ลิมปะพันธ์ สุโขทัย

๘๓.	นายทรัพย์ ภานุทัต	สิงห์บุรี
๘๔.	ขุนวีรประศาสน์	สุพรรณบุรี
๘๕.	นายขวัญชัย ภมรพล	,,
๘๖.	นายโชติ วิชัยดิษฐ	สุราษฎร์ธานี
๘๗.	นายขาว ธรรมสุชาติ	สุรินทร์
๘๘.	นายนิล ประจันต์	สุรินทร์
๘๙.	นายบุญเพ็ง พรหมคุณ	ศีรสะเกษ
๙๐.	นายเทพ โชตินุชิต	,,
๙๑.	นายบุญคุ้ม จันทรศรีสุริยวงศ์	อุดรธานี
๙๒.	นายสวน พรหมกาย	อุดรธานี
๙๓.	นายเทพ เกตุพันธ์	อุตรดิตถ์
๙๔.	พันตำรวจตรี หลวงเจริญตำรวจการ	อุทัยธานี
๙๕.	หลวงอังคนานุรักษ์	อ่างทอง
๙๖.	นายผดุง โกศัลวิตร	อุบลราชธานี
๙๗.	นายฟอง สิทธิธรรม	,,
๙๘.	นายเลี่ยง ไชยกาล	,,
๙๙.	นายยุทธ พึ่งพบ	,,

เมื่อได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ ตามรัฐธรรมนูญชั่วคราวสุดสิ้นลงแล้ว สภาพของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ก็สุดสิ้นลงด้วย คณะรัฐบาลนายควงก็ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑ โดยคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ประกอบด้วย กรมขุนชัยนาทนเรนทร พระองค์เจ้าอลงกฏ พระองค์เจ้าธานีนิวัต พระยามานวราชเสวี และพลตำรวจเอกอดุลย์ อดุลยเดชจรัส ได้ลงพระนามและนามประกาศแต่งตั้งให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีคณะรัฐมนตรีแต่ละกระทรวงดังนี้

๑. หม่อมเจ้าวิวัฒน์ไชย ไชยยันต์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๒. พระยาศรีวิสารวาจา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๓. พอเรือตรีเล็ก สุมิตร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๔. พลโท หลวงชาตินักรบเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๕. นาวาเอก พระวิชิตชลธี เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

๖. หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๗. พันเอก น้อม เกตุนุต เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๘. หม่อมหลวงอุดม สนิทวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๙. นายชม จารุรัตน์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

๑๐. พลอากาศมุนี มหาสันทนะเวชยันต์ รังสฤษฎ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

๑๑. นายควง อภัยวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๒. นายศรีเสนา สมบัติศิริ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๓. พระยาอรรถการีนิพนธ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๔. หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๕. นาวาเอกหลวงศุภชลาศัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๑๖. หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์ รัฐมนตรี

๑๗. หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ,,

๑๘. นายใหญ่ ศวิตชาติ ,,

๑๙. นายเลื่อน พงษ์โสภณ ,,

๒๐. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ,,

๒๑. นายถัด พรหมมานพ ,,

๒๒. นายฟอง สิทธิธรรม รัฐมนตรี

๒๓. นาวาอากาศเอก หม่อมเจ้ารังสิยากรอาภากร รัฐมนตรี

๒๔. นายชวลิต อภัยวงศ์ รัฐมนตรี

รัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๔๙๑ ได้มีการอภิปรายกันอย่างเคร่งเครียด ๕ วันเต็ม ๆ สภาทั้งสองจึงให้ความไว้วางใจเป็นเอกฉันท์

-๙๕-

รัฐธรรมนูญ ๒๔๙๒

เนื่องจากรัฐธรรมนูญชั่วคราวที่คณะรัฐประหารใช้ปกครองประเทศอยู่นั้น ไม่มีทั้งนิตินัยและพฤตินัยที่เรียกได้ว่า เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์แบบ เพื่อที่จะให้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน เป็นประชาธิปไตยจริง ๆ หรือใกล้ชิดเข้าไปกับความเป็นประชาธิปไตยให้มากขึ้น เพราะรัฐธรรมนูญตั้งแต่ฉบับแรกจนถึงฉบับชั่วคราวที่ได้ใช้อยู่ในขณะนี้ ล้วนแล้วแต่ได้มีการวิพากษ์–วิจารณ์ไปต่าง ๆ นา ๆ ในทำนองว่า ไม่มีหลักการทั้งโดยนิตินัยและ พฤตินัย เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ แม้แต่รัฐธรรมนูญ ๒๔๗๕ หรือเรียกว่ารัฐธรรมนูญฉบับถาวร ก็ถูกตำหนิติเตียนจากพระปกเกล้า ฯ ว่า มิใช่รัฐธรรมนูญตามแบบฉบับของโลก หรือตามแบบประชาธิปไตยที่ใช้กันอยู่ในยุโรป แต่เป็นรัฐธรรมนูญคณาธิปไตย หรืออนาธิปไตย เพราะตลอดระยะเวลาที่ใช้รัฐธรรมนูญที่มีหลักการดังกล่าวนี้ เหตุการณ์ของบ้านเมืองหาความสงบสุขไม่ได้เลย ภายในประเทศมีแต่การปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏ จลาจล และประชาชนพากันเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยเป็นของปวงชน เรียกร้องเสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพ อยู่ตลอดเวลา บ้านเมืองมีสภาพเป็นอนาธิปไตย และความวุ่นวายเรื่อยมาทำให้การวางโครงฐานทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทางการคลัง การศึกษา ฯ ล ฯ มิได้เป็นไปตามหลักการ และวิชาการ อันเป็นมูลเหตุอันสำคัญทำให้ความเจริญของประเทศมิก้าวหน้าเท่าที่ควรจะก้าวไป

เมื่อจอมพล ป. นักเผด็จการตัวยงแห่งประเทศไทย หมดอำนาจวาสนาลง ได้มีบุคคลกลุ่มหนึ่งเสนอญัตติให้แก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับนี้ขึ้นในรัฐสภา และสภาผู้แทนราษฎรรับ

หลักการ หลังจากนั้น สภาผู้แทนราษฎร ได้แต่งตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่งมีจำนวน ๑๕ นาย เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ จึงได้มาสำเร็จเสร็จสิ้นเอาเมื่อนายปรีดี เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ ประกาศออกใช้ มีหนังสือพิมพ์และบุคคลทั่วไปวิจารณ์กันว่า เป็นรัฐธรรมนูญของนายปรีดี เพราะปรากฏว่าพฤฒสภา อันเป็นสภาสูงนั้น มีพรรคพวกของนายปรีดีอยู่แทบทั้งสิ้น

คำกล่าวตำหนิติเตียนเช่นนี้ ทำให้สภาผู้แทนราษฎรแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว หรือรัฐธรรมนูญของคณะรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๔๙๑ โดยได้บัญญัติให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นสภาหนึ่ง วัตถุประสงค์ก็คือ เพื่อสร้างรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น สภาร่างรัฐธรรมนูญนี้ประกอบขึ้นด้วยสมาชิกซึ่งรัฐสภาเลือกตั้งจากสมาชิกวุฒิสภา ๑๐ คน จากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑๐ คน จากผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรม-นูญอีก ๔ ประเภท ประเภทละ ๕ คน

ประเภทที่ ๑ เลือกจากผู้มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนประเภททั่วไป

ประเภทที่ ๒ เลือกจากผู้ที่ดำรง หรือเคยดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวง หรืออธิบดี หรือเทียบเท่า

ประเภทที่ ๓ เลือกจากผู้ที่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกสภาผู้แทน หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือดำรง หรือเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี

ประเภทที่ ๔ เลือกจากผู้สำเร็จการศึกษา ได้รับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้สภาร่างรัฐธรรมนูญนี้ไว้ด้วยอีกว่า ให้สภาร่างรัฐธรรมนูญให้เสร็จสิ้นภายใน ๑๘๐ วัน นับตั้งแต่เลือกตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้น

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ตามข้อบังคับว่าด้วยวิธีการสมัครรับเลือกตั้ง และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ๒๔๙๑ ในวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๔๙๑ ในการนี้ เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา เป็นเจ้าหน้าที่ในการเลือกตั้ง

ผลจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ปรากฏผลดังนี้

ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากวุฒิสภา

๑. เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์
๒. พระยาเทพวิทูร
๓. พลโทพระยาเทพหัสดิน
๔. หลวงประกอบนิติสาร
๕. พระยาชัยบัญญา
๖. พระยากฤตราทรงสวัสดิ์
๗. พระยาสาริกพงษ์ธรรมพิลาศ
๘. หม่อมเจ้าเฉลิมศรีจันทรทัต
๙. พระยาปรีดานฤเบศร์
๑๐. พระยาศรีธรรมราช

ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากสภาผู้แทน

๑. หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช
๒. หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร
๓. นายเกษม บุญศรี
๔. ขุนคงฤทธิ์ ศึกษากร
๕. หลวงอังคณานุรักษ์
๖. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์
๗. นายเพียร ราชธรรมนิเทศ
๘. นายชวลิต อภัยวงศ์
๙. ร้อยโทสัมพันธ์ ขันธะชวนะ
๑๐. นายเทพ โชตินุชิต

ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากผู้สมัครประเภท ๒

๑. นายเกษม ดำรงบุล
๒. พระยาอรรถพิทย์พิศาล

๓. พันเอกก้าน จำนงภูมิเวท

๔. พลโทจีระวิชิตสงคราม

ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากผู้สมัครประเภทที่ ๓

๑. พลโทชิต มั่นศิลป สินาดโยธารักษ์

๒. นายสุวิชช พันธุเศรษฐ

๓. นายอินทร สิงหเนตร

๔. พลเรือตรีเล็ก สุมิตร

๕. นายทองม้วน อัตถากร

ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากผู้สมัครประเภทที่ ๔

๑. นายหยุด แสงอุทัย

๒. นายโชติ คุ้มพันธุ์

๓. หม่อมราชวงศ์สุมานชาติ สวัสดิกุล

๔. พันตรีหลวงสรสิทธิยานุการ

๕. ขุนประเสริฐศุภมาตรา

สภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้ร่างรัฐธรรมนูญเสร็จเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ หลักการอันสำคัญในรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ อำนาจนิติบัญญัตินั้นคงมี ๒ สภา คือสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา วุฒิสภามีสมาชิกจำนวน ๑๐๐ คน ซึ่งองค์พระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้ง มีอายุคราวละ ๖ ปี เมื่อได้เป็นมาครบกำหนด ๑ ปีแล้วให้มีการเปลี่ยนสมาชิกเป็นจำนวนกึ่งหนึ่งโดยวิธีจับสลาก

แต่ในวาระแรกนี้ ให้สมาชิกวุฒิสภา ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ก่อนวันใช้รัฐธรรมนูญนี้คงดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกวุฒิสภาต่อไป โดยที่ให้นับอายุตั้งแต่วันที่ได้รับแต่งตั้งมา

และก็ในทำนองเดียวกัน สมาชิกสภาผู้แทนซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ก่อนวันใช้รัฐธรรมนูญนี้ ก็คงดำรงเป็นสมาชิกสภาผู้แทนไปกว่าจะหมดอายุ

เมื่อสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ร่างเสร็จแล้ว และได้นำเสนอเข้าสู่ที่ประชุมรัฐสภา ภายหลังที่ได้มีการอภิปรายกันอย่างเคร่งเครียดแล้ว สภาเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ เมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๔๙๒ และคณะอภิรัฐมนตรี ในหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ลงนามในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ณ พระที่นั่งกลัณยสภา เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๔๙๒ ให้ใช้รัฐธรรมนูญแทนรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) ต่อไป

แทนที่เราจะได้เห็นแสงสีรัศมีแห่งประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ แต่ก็ยังมีสิ่งที่แอบแฝงมาในรูปเผด็จการ หรือคณาธิปไตยอยู่นั่นเอง กล่าวคือ ในการให้องค์พระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งวุฒิสภา ทำให้องค์พระมหากษัตริย์มีบทบาทและส่วนเกี่ยวข้องในอำนาจนิติบัญญัติ เมื่อองค์พระมหากษัตริย์มีบทบาทเกี่ยวข้องในทางการเมืองเช่นนี้ ก็เป็นการขัดกันกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่ว่า "พระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้" เมื่อในรัฐธรรมนูญได้ตราไว้ให้องค์พระมหากษัตริย์มีอำนาจการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาเช่นนี้ เป็นการผิดเจตนารมณ์ในระบอบประชาธิปไตยที่องค์พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญแทนที่ปวงชนจะได้ใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรงทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัย กลับกลายไปเป็นองค์พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยร่วมกับประชาชน หรือจะเรียกอีกทีว่า วุฒิสภาก็คือสมาชิกประเภท ๒ นั่นเอง แต่เปลี่ยนจากบุคคลธรรมดามาเป็นพระมหากษัตริย์เท่านั้น ความหวังที่จะเป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์นั้น ยังมีเมฆหมอกมาอำพรางปิดบังอยู่ ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ แม้แต่รัฐธรรมนูญปีพุทธศักราช ๒๕๑๗ ก็ยังมีสภาพเช่นเดียวกันกับรัฐธรรมนูญในอดีต การร่างรัฐธรรมนูญออกมาในสภาพเช่นนี้ แสดงให้เห็นเจตนาของผู้ร่างมิต้องการให้ประเทศไทยเป็นประชาธิปไตยเป็นของปวงชนนั่นเอง

เมื่อรัฐบาลได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ๒๔๙๒ ไปแล้ว เราได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง การเลือกตั้งครั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า ราษฎรในหลายจังหวัดได้มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากกว่าที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ กล่าวคือโดยมีเกณฑ์จำนวนราษฎรแต่ละจังหวัด หนึ่งแสนห้าหมื่นคนต่อสมาชิกสภาผู้แทน ๑ คน ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ๑ คน ดังนั้น จึงได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นอีก ๑๙ จังหวัด มีจำนวนผู้แทนราษฎรจำนวน ๗๑ คน ได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรกันขึ้น เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๙๒

ผู้แทนราษฎรที่เลือกตั้งเพิ่มนั้น มีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑.	พลตรีขุนปลดปรปักษ์	พระนคร
๒.	นายประพัฒน์ วรรธนะสาร	,,
๓.	ร้อยโท จารุบุตร เรืองสุวรรณ	ขอนแก่น
๔.	หลวงนรกิจบริหาร	ฉะเชิงเทรา
๕.	นายทอง พงศ์อนันต์	ชัยภูมิ
๖.	นายบุญช่วย ศรีสวัสดิ์	เชียงราย
๗.	นายทองย้อย กลิ่นทอง	เชียงใหม่
๘.	นายเพทาย โชตินุชิต	ธนบุรี
๙.	นายสานนท์ สายสว่าง	นครปฐม
๑๐.	นายอนันต์ ขันธะชวนะ	นครราชสีมา
๑๑.	นายเปี่ยม บุณยโชติ	นครศรีธรรมราช
๑๒.	นายเผด็จ จิราภรณ์	พิจิตร
๑๓.	นายนาท เงินทาบ	มหาสารคาม
๑๔.	นายโกศล สินธุเศก	ราชบุรี
๑๕.	นายสุวัฒน์ พูลลาภ	ร้อยเอ็ด
๑๖.	นายประเทือง ธรรมสาลี	ศรีสะเกษ
๑๗.	นายเตียง ศิริขันธ์	สกลนคร
๑๘.	นายยืน สืบนุการณ์	สุรินทร์
๑๙.	นายทิม จันทสร	อุดรธานี
๒๐.	นางอรพิน ไชยกาล	อุบลราชธานี
๒๑.	นายทองพูน อาจธะขันธ์	,,

เนื่องจากนายเลื่อน พงษ์โสภณ ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครราชสีมา ได้ลาออก ได้มีการเลือกตั้งซ่อมใหม่ได้แก่ ร.อ. ขุนสุรจิตจตุรงค์

นายกว้าง ทองทวี ผู้แทนราษฎรจังหวัดกาฬสินธ์ ได้ถึงแก่กรรมลง เลือกตั้งซ่อมใหม่ได้แก่ นายเอ็จ บุญไชย

-๙๖-

นายควง ฯ ถูกคณะรัฐประหารจี้

ในขณะที่นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศอยู่นั้น เป็นการบริหารประเทศที่เต็มไปด้วยความเฉื่อยชา ไม่เข้มแข็งเด็ดขาด ในการปราบปราม หรือใช้มาตรการเด็ดขาดปราบปรามของแพง ปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรมตามลัทธิเสรีนิยมของท่าน นอกจากนั้น ยังมีสถานการณ์อันเลวร้ายหลายประการ เช่นคณะรัฐประหารสืบทราบว่า นายปรีดีและพรรคพวก คิดจะสถาปนามหาชนรัฐขึ้น และสืบทราบว่า ดำเนินแผนการณ์นี้ ในวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๒ เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ คณะรัฐประหารได้เปิดการประชุมกันอย่างเคร่งเครียดที่สุด ที่ประชุมได้มีทรรศนะร่วมกันเป็นเอกฉันท์ว่า จะปล่อยให้สถานการณ์อันเลวร้ายดำเนินต่อไปมิได้เป็นอันขาด และรัฐบาลนายควง ฯ ก็เฉยเมยมิได้ดำเนินการอย่างไรให้เป็นการเด็ดขาดลงไป ภัยอันนี้นั้น ไม่เป็นการกระทบกระเทือนอะไรกับตัวนายควง หรือคณะรัฐมนตรีของนายควงเท่าใดนัก แต่จะเป็นภัยอันใหญ่หลวงแก่คณะรัฐประหาร ซึ่งเป็นสิ่งที่คณะรัฐประหารจะยอมให้เป็นไปเช่นนั้นไม่ได้

เพื่อปราบปรามผู้คบคิดจะทำการปฏิวัติ คณะรัฐประหารได้ขอร้องรัฐบาลนายควง ฯ โดยได้ขอให้ พันเอกเผ่า ศรียานนท์ ไปเป็นผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปราม แต่พลโทชิตมั่นศิลป์ สินาดโยธารักษ์ รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยปฏิเสธ และแถมท้ายด้วยคำประณามเสียอีกด้วยว่า

"ถ้าข้าพเจ้ายังเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอยู่ตราบใดแล้ว อย่าว่าแต่เป็นผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจเลย แม้แต่พลตำรวจ ก็ยอมให้เป็นไม่ได้"

หมายความว่า ไม่ยอมให้คณะรัฐประหารเข้าแทรกแซงเกี่ยวข้องแต่ประการใดทั้งสิ้นทั้ง ๆ ที่มีพฤติการณ์เป็นไปเช่นนั้นจริง ๆ ดังเช่นคณะรัฐประหาร ได้ไปตรวจค้นบ้านนาย

ทองอินทร์ ภูริพัฒน์ อดีตรัฐมนตรีกระทรวงอุตสาหกรรม และอดีต ส.ส. อุบลราชธานี ก็ได้พบอาวุธยุทธภัณฑ์เป็นจำนวนมากซุกซ่อนอยู่ห้องใต้ดิน อาวุธเหล่านี้ เป็นอาวุธที่สหประชาชาติได้ให้กับพวกเสรีไทยไว้ต่อต้านญี่ปุ่นสิ่งเหล่านี้ ย่อมเป็นประจักษ์พยานโดยแน่ชัดว่า นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งลี้ภัยการเมืองไปพร้อม ๆ กับเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช โดยไปพำนักอยู่ในสาธารณรัฐประชาชนจีน และพลพรรคเสรีไทยภายในประเทศ กำลังมีการเคลื่อนไหวในการจะยึดอำนาจคืน

เมื่อคณะรัฐประหารได้พิจารณาใคร่ครวญโดยสุขุมคัมภีรภาพแล้ว ถ้าขืนปล่อยให้นายควงเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป จะเกิดความไม่สงบสุขขึ้นภายในประเทศอย่างแน่นอน และทั้งรัฐบาลนายควงก็ไม่มีฝีไม้ฝีมือ หรือไม่มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพอะไร ในการลดค่าครองชีพ ในการปราบปรามโรคคอรัปชั่นและที่ร้ายกาจไปยิ่งกว่านั้นก็คือ คณะรัฐประหารจะให้คำแนะนำกับรัฐบาลนายควงอย่างไร รัฐบาลนายควงก็ปฏิเสธหมดไม่ยอมรับฟังอย่างใดทั้งสิ้น

คณะรัฐประหาร อันมีจอมพล ป. เป็นประธานในที่ประชุม จึงพิจารณาเห็นว่า ไม่มีทางใดที่จะหลีกเลี่ยงได้อีกแล้ว ที่จำเป็นจะต้องให้นายควงออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง แต่ในขั้นต้นนี้ จะใช้วิธีสันติก่อน แต่ถ้าไม่ได้ผลจะใช้วิธีรุนแรงต่อไป

ดังนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ตกลงให้พลโท กาจ กาจสงคราม เจ้าตำรับรัฐประหาร หรือเรียกกันอีกนัยหนึ่งว่า นายพลหูดูบ นายพลตุ่มแดง นายพลรูบี่ กับพันเอกสวัสดิ์ สวัสดิ์รณชัย นายพันโทก้าน จำนงภูมิเวท พันโทละม้าย อุทยานานนท์ ไปยื่นอัลติเมตั่ม หรือคำขาด ขอให้นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ภายในเวลา ๒๔ ชั่วโมง

ภายหลังที่คณะรัฐประหาร ได้ยื่นคำขาดให้ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ภายในเวลา ๒๔.๐๐ ชั่วโมงนั้น นายควงและคณะรัฐมนตรีได้เปิดการประชุมกันอย่างเคร่งเครียดที่สุด มีคณะรัฐมนตรีเป็นจำนวนไม่น้อย เห็นว่าพวกคณะรัฐประหารเป็นกบฏ ให้จัดการตามกฎหมาย และให้กระทำทุกอย่างในฐานะที่เป็นรัฐบาลชอบด้วยกฎหมาย แต่นายควงไม่เห็นด้วย เพราะถ้าขืนทำเช่นนั้นก็ไร้ประโยชน์ เพราะกำลังทหารส่วนใหญ่อยู่ในกำมือของคณะรัฐประหารแทบทั้งสิ้น และกล่าวว่า เขาเชิญให้เราเป็นนายก ฯ เมื่อเขาเชิญเราออก เราจะอยู่ไป

ทำไมกัน เราก็ทราบกันดีอยู่แล้วว่า เราเข้ามาเป็นรัฐบาล ก็เพื่อความสงบสุขของชาติและเพื่อความสันติของประเทศ เขาไม่ต้องการเรา เราก็ลาออกไปมันก็สิ้นเรื่องสิ้นราว

เมื่อนายควง อภัยวงศ์ ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปแล้ว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีคณะรัฐมนตรีร่วมคณะดังต่อไปนี้

๑. พลโทหลวงชาตินักรบ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๒. พลเรือตรี หลวงพล สินธวาณัติก์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

๓. พระยาโทณวณิกมนตรี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๔. พลตรีหม่อมเจ้าปรีดิเทพพงษ์ เทวกุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๕. นายพจน์ สารสิน เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๖. พระยาบริรักษ์เวชชการ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๗. พันเอก หม่อมหลวงสนิทวงศ์เสนี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๘. นายนาวาเอก หลวงประสิทธิจักรการ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๙. พระยาพจนานุจร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๑๐. พันเอกน้อม เกตุนุติ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๑๑. พันเอก พระยาศรีพิชัยสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๑๒. พระยามไหยสวรรย์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

๑๓. จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๔. พระยาจินดารักษ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๕. นายเลียง ไชยกาล เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๖. พระมนูภาณวิมลศาสตร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๑๗. พลโทมังกร พรมหโยธี เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๘. นาวาอากาศเอก หม่อมเจ้ารังสิยากรอาภากร เป็นรัฐมนตรี

๑๙. นายกิจจา วัฒนสินธุ์ ,,

๒๐. นายเขมชาติ บุณยรัตนพันธ์ ,,

๒๑. นายเจ๊ะ อับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ ,,

๒๒. นายปฐม โพธิ์แก้ว ,,

๒๓. นายฟื้น สุพรรณสาร ,,

๒๔. นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ ,,

๒๕. นายวรการบัญชา ,,

๒๖. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ ,,

คณะรัฐมนตรีดังกล่าวนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงดังนี้คือ

พระยามไหยสวรรย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ได้ลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๔๙๑ และทางราชการได้แต่งตั้งให้พลตรีเภา เพียรเลิศบริภัณฑ์ยุทธกิจ เป็นแทน

นาวาเอก หลวงประสิทธิ์จักรการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๑

พระยาโทณวณิกมนตรี พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง พระยาพจนานุจรพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ พันเอกพระยาศรีพิชัยสงครามพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม นายเจ๊ะ อับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๑

แล้วทางรัฐบาลได้แต่งตั้งแทนรัฐมนตรีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยยันต์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

พระช่วงเกษตรศิลปการ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

พลโท พระยาเทพหัสดิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

พลตรีสวัสดิ์ สวัสดิ์รณชัยสวัสดิ์เกียรติ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

เป็นที่น่าสังเกตว่า *ทั้งในตำแหน่งรัฐมนตรีและสภาสูง จอมพล ป. ได้แต่งตั้งพวกกบฏบวรเดช เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นทั้งสมาชิกสภาและรัฐมนตรีหลายท่าน เช่น พลโท พระยาเทพหัสดิน พันเอกพระยาศรีวิชัย พระยาโทณวณิกฯลฯ เป็นต้น เหตุผลที่จอมพล ป. กระทำไปดังนั้น อาจเป็นด้วยว่า จอมพล ป. คงสำนึกรู้สึกตัวว่าการที่ตัวเองเข้าอยู่ในคุมขังมาครั้งหนึ่งนั้น มันมีความทุกข์ยากลำบากใจเพียงไร มันทรมานทรกรรมเพียงใด เพียงการอยู่ในคุกของ จอมพล ป. เพียงไม่กี่วัน มันก็สุดแสนจะทรมานอย่างเหลือเกิน และจอมพล ป. เอาเขาเข้าตะรางนับเป็นปี มันจะทรมานและโหดร้ายทารุณแค่ไหน จอมพล ป. อาจคิดล้างบาปในใจตนเอง และเพื่อสร้างสันถวไมตรีให้เกิดมีขึ้นแก่ผู้ที่จอมพล ป. สร้างเวรสร้างกรรมจนแทบจะเป็นบ้าตาย จึงได้แต่งตั้งบุคคลเหล่านั้น ให้เข้ารับตำแหน่ง เป็นรัฐ-มนตรี และสภาสูง เพื่อล้างบาปกรรมที่ตนได้ทำขึ้นไว้นั่นเอง*

-๙๗-

กบฏ ๑ ต.ค.

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ปัญหาแรกที่จอมพล ป.ฯ ได้กระทำก่อนปัญหาอื่นก็คือ การวางแผนปราบปรามพวกคิดการปฏิวัติรัฐประหาร อันมีนายปรีดี พนมยงค์ และลูกสมุน เป็นผู้คิดก่อการขึ้น การคิดทำการปฏิวัติของนายปรีดีและลูกสมุนนั้น คณะรัฐประหารเข้าใจว่าเป็นแผนการณ์ที่จะสถาปนาระบบมหาชนรัฐ และจะนำเอาโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติมาเปลี่ยนระบบชุมชนเสียใหม่ แต่วัตถุประสงค์อันแท้จริงนั้น นายปรีดีจะมีแนวทางในทางการเมือง และแนวทางในทางเศรษฐกิจเป็นอย่างไรนั้น ไม่มีใครทราบแน่นอนนัก

เพื่อให้แผนการณ์ปราบกบฏให้สัมฤทธิ์ผลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงได้แต่งตั้งให้พันเอกเผ่า ศรียานนท์ ไปเป็นรองอธิบดีตำรวจ และในเวลาเดียวกันนั้นก็ได้เลื่อนยศขึ้นเป็นพลตำรวจตรี มีตำแหน่งเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปราม

เมื่อพลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ ได้รับตำแหน่งรองอธิบดีตำรวจฝ่ายปราบปรามแล้ว ก็เริ่มประชุมวางแผนการณ์ปราบปรามการกบฏอย่างเร่งรีบ เพราะเป็นที่ทราบโดยแน่ชัดแล้วว่า พวกนายปรีดี พนมยงค์ ยังพยายามอยู่เสมอที่จะยึดอำนาจคืน

หลังจากที่ จอมพล ป. ได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาอันไม่ช้าเท่าไรนัก หมอกควันแห่งการกบฏก็เริ่มพักตัวของมันขึ้น บุคคลที่คิดการกบฏคราวนี้ นับว่าเป็นการผิดแผกแตกต่างกับการกบฏทุก ๆ ครั้งที่ได้ผ่านมาแล้ว กล่าวคือ พวกกบฏมิได้คิดทำการปฏิวัติทางการเมืองโดยตรง แต่จะคิดจะทำการปฏิวัติกองทัพบกเสียใหม่ เพื่อให้กองทัพบกมีสมรรถ

ภาพและประสิทธิภาพให้ทันสมัย พวกคิดการปฏิวัติรทั้งนี้ส่วนมากเป็นนายพลนายพันแทบทั้งสิ้น ดังเช่นกมีอาจารย์ในโรงเรียนเสนาธิการหลายท่าน เป็นต้นว่า พลตรีเนตร เขมะโยธิน พลตรีสมบูรณ์ ศรานุชิต พลตรีหลวงวรรณกรรมโกวิท พันโทพโยม จุฬานนท์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรี พันเอกกิติ ทัตตานนท์ นอกจากนี้ยังมีนักเรียนเสนาธิการทหารบกเข้าร่วมอีกเป็นจำนวนมาก

ในการที่คณะอาจารย์แห่งโรงเรียนเสนาธิการทหารบกดังกล่าวนี้ มีความคิดที่จะทำการปฏิวัติกองทัพบกนั้น คณะอาจารย์และนักเรียนเสนาธิการทหารบก มีทรรศนะความเห็นร่วมกันว่า นับตั้งแต่มหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลง กองทัพบกได้รับความเสื่อมโทรมอย่างหนักในเรื่องที่เกี่ยวกับวินัย การปกครอง บังคับบัญชา และหลักยุทธวิธีต่าง ๆ ควรมีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของโลกที่ได้เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ทหารของชาติเสื่อมศักดิ์ศรีลงมาก ความเสื่อมโทรมเหล่านี้ จำเป็นจะต้องมีการแก้ไขโดยรีบด่วน มิฉะนั้นแล้วกองทัพบกก็จะต้องตกอยู่ในฐานะอันไร้ความหมายในการป้องกันรักษาประเทศ

ลักษณะแห่งความเสื่อมโทรมดังกล่าวนี้ จึงเป็นเหตุให้อาจารย์และนักเรียนเสนาธิการทหารบก คิดจะทำการปฏิวัติกองทัพบกเสียใหม่ แต่คิดการปฏิวัติครั้งนี้ ยังเป็นที่สงสัยอยู่ว่าจะมีนักการเมืองกลุ่มนายปรีดีสนับสนุนอยู่เบื้องหลังหรือไม่นั้น ยังเป็นที่สงสัยอยู่ เพราะการปฏิวัติ ไม่ว่าจะคิดการปฏิวัติอะไร จะต้องมีการปฏิวัติในทางการเมืองเสียก่อน แล้วต่อไป จะทำการปฏิวัติอะไรก็ได้

แผนการณ์กบฏ ๑ ต.ค. ๙๑ เป็นแผนการณ์สังหารโหดคณะรัฐประหารทั้งสิ้น โดยที่กบฏ ๑ ต.ค. ได้วางแผนการณ์ไว้ดังนี้

ในวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๙๑ เวลา ๒๐.๐๐ น. วันนั้น คณะรัฐประหารจะมาประชุมพร้อมกัน ณ ทำเนียบรัฐบาลเพื่อเลี้ยงส่งทหาร และแสดงความยินดีในงานพิธีสมรสระหว่างพันเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับนางสาววิจิตรา ในวันนั้นคณะปฏิวัติ ๑ ต.ค. จะใช้วิธีการสังหารโหดบุคคลสำคัญ ๆ ในคณะรัฐประหาร

แล้วแผนการณ์ขั้นต่อไปของกบฏ ๑ ต.ค. ก็คือ เวลา ๐๔.๐๐ น ของวันที่ ๒ ตุลาคม จะยกกำลังทหารส่วนหนึ่งเข้ายึดสวนพุดตาล โดยให้ พ.ต. เจริญ พงศ์พานิชย์ ไป

เป็นผู้จับ พล.ต. หลวงสถิตยุทธการ เพราะในเวลานั้นเป็นเสนาธิการอยู่กองทัพที่ ๑ และเป็นผู้ควบคุมกำลังป้องกันกองบัญชาการทหารบก ณ วังสวนกุหลาบ

ต่อจากนั้น ให้ไปจับตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และพลโทผิน ชุณหวันผู้ บัญชาการทหารบก และพันเอกกาจ กาจสงคราม รองผู้บัญชาการทหารบกด้วย

นอกจากนี้ แผนการณ์กบฏ ๑ ต ค. ยังวางไว้อย่างแน่ชัดว่า ให้พันโทพโยม จุฑา-นนท์เป็นผู้ไปจับพันเอกบัญญัติ เทพหัสดิน ผู้บังคับกองทหารราบที่ ๑

สำหรับพันเอก กิตติ ทัตตานนท์ และนายทหารเสนาธิการให้เข้าทำการยึดกระทรวงกลาโหมไว้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นที่ตั้งกองบัญชาการ และการแจกจ่ายอาวุธยุทโธปกรณ์ไปตามแผนการณ์

ในคืนนั้น อันเป็นคืนของแผนการณ์สังหารโหด และจับบุคคลสำคัญ ๆ ในคณะรัฐประหาร ก็เป็นคืนที่เป็นงานศพบิดาของ พล.ต. หลวงรณกรรมโกวิท จึงเป็นจังหวะและโอกาสอันงดงามมาก ที่นัดกันมาประชุมปรึกษาหารือในเรื่องการปฏิวัติผู้ที่ได้เข้ามาร่วมประชุมในครั้งนั้น ก็มี พ.อ. สมบูรณ์ ศรานุชิต พ.อ. ประจวบ ภูมิรัตน์ พันโท พโยม จุฑานนท์ และ พ.ต. กำธร

อย่างไรก็ตาม แผนการณ์ของคณะนายทหารฝ่ายเสนาธิการ ทางฝ่ายรัฐบาลได้สืบทราบ และติดตามการเคลื่อนไหวอยู่ทุกระยะ และได้ตระหนักถึงแผนการณ์สังหารโหดและจับบุคคลสำคัญ ๆ เป็นอย่างดี เพราะเหตุดังนั้น ก่อนที่พวกกบฏ ๑ ต.ค. จะเริ่มแผนการณ์สังหารโหด และบุคคลสำคัญ ๆ ในคณะรัฐประหารนั้น พลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ รองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปราม พร้อมด้วยกำลังตำรวจก็ดำเนินการจับกุมพวกก่อการกบฏในทันทีทันใดนั้น โดยเข้าจับกุมตัวนายพันเอก ขุนศรีสิงหสงคราม เจ้ากรมพาหนะทหารบก นอกจากการจับกุมตัวขุนศรีสิงหสงครามแล้ว ยังได้จับพรรคพวกผู้ร่วมคิดก่อการอีกหลายคน เช่น ร้อยเอกหิรัญ สมัครเสวี, ร้อยเอกสุรพันธ์ ชีวรานนท์ และร้อยโทบุญช่วย ศรีทองบุญเกิด

นอกจากกระทำการจับกุมบุคคลดังกล่าวมาแล้ว ในตอนกลางคืนของวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๙๑ พลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปราม พร้อมด้วย

พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พันโทละม้าย อุทยานานนท์ พันโททม จิตรวิมล พันโทชลอ จารุกลัส พล.ต. สถิต ยุทธการ ก็รีบรุดไปล้อมกระทรวงกลาโหมไว้ และส่วนหนึ่งทั้งกำลังของทหารและตำรวจ ได้เข้าไปล้อมห้องที่พวกกบฏยึดเป็นกองอำนวยการไว้ และในขณะนั้น ฝ่ายกบฏกำลังปรึกษาหารือกันอยู่ และรอคอยโอกาสเวลาตามแผนที่ได้นัดหมายกันไว้

ตลอดคืนทั้งสองฝ่ายกำลังเผชิญหน้ากันอยู่นั้น พลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ ได้ส่งเสียงตะโกนเข้าไปในห้องที่พวกฝ่ายกบฏยึดอยู่ ขอให้พวกกบฏเหล่านั้น มามอบตัวเสียโดยดี เพราะการกระทำเช่นนั้นของพวกท่าน เป็นการผิดกฎหมาย และผิดวินัยอย่างร้ายแรง เพื่อความสงบเรียบร้อยของประเทศ และมิต้องเสียชีวิตเลือดเนื้อไทยต่อไทยกันเอง ตลอดจนทรัพย์สินของชาติ ขอให้พวกท่านกลับใจเสีย และออกมามอบตัวแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจแต่โดยดี

แต่แทนที่ฝ่ายกบฏ ๑ ต.ค. จะออกมามอบตัว เขากลับอภินันทนาการด้วยเสียงปืนอันดังสนั่นหวั่นไหว ทำให้พวกที่ล้อมอยู่วิ่งหนีกระสุนกันอย่างชุลมุนวุ่นวาย บ้างก็หมอบราบอยู่กับพื้นกระดานด้วยอารามตกใจ

แม้ว่า ฝ่ายกบฏจะดำเนินการอย่างรุนแรงเช่นนั้น ฝ่ายพลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ ก็ไม่กล้าปฏิบัติการอย่างรุนแรงอย่างหนึ่งอย่างใดลงไป ถ้าหากกระทำการรุนแรงลงไป ก็เห็นว่าเป็นคนไทยด้วยกัน และการกระทำรุนแรงนั้น จะเกิดผลเสียหายแก่ทรัพย์สินของชาติเป็นอันมาก เพราะสถานที่ฝ่ายกบฏยึดไว้เป็นกองบัญชาการนั้น เป็นสถานที่ราชการ

ในที่สุด ที่ประชุมฝ่ายปราบปรามกบฏมีความเห็นร่วมกันเป็นเอกฉันท์ว่า ไม่ควรจะมีการโต้ตอบด้วยประการใด ๆ ทั้งสิ้น ควรล้อมไว้เฉย ๆเท่านั้น พวกกบฏก็ไม่มีทางออกทางหนึ่งที่จะสู้รบปรบมือกับเราได้ และในที่สุดก็จะยอมจำนนไปเอง เพราะไม่มีทางออกทางใดที่ดีไปกว่านั้น

ฝ่ายทหารและตำรวจคงล้อมไว้เฉย ๆ จนรุ่งขึ้นของวันใหม่ ตอนนี้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้อำนวยการปราบปราม ได้พูดกรอกเสียงลงไปในเครื่องขยายเสียง ขอให้ออกมามอบตัวเสีย ในฐานะที่ท่านเป็นกบฏต่อแผ่นดินเป็นกบฏภายในราชอาณาจักร เราไม่มีความปรารถนาจะมาเข่นฆ่ากันเอง เราไม่ต้องการเห็นเลือดจากทหารกับทหาร จากคนไทยกับคนไทย

เรามาที่นี่ ไม่ได้มาปราบปราม มาเพื่อความประนีประนอม และแสวงหาทางสันติ หากข้าพเจ้าไม่คิดว่า ท่านคือทหารเหมือนข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าจะสั่งถล่มห้องที่ท่านอยู่นั้นทันที แล้วในห้องนั้นมันจะมีอะไรเหลืออยู่ แม้แต่ชีวิตของท่าน

ขอให้ท่านมามอบตัว เพราะแผนการณ์ของท่านได้ล้มเหลวลงโดยสิ้นเชิงเลย รัฐบาลได้จับกุมพวกของท่านไว้ได้ทั้งหมดแล้ว ขอให้ออกมามอบตัวเสียโดยดี

จากนั้น ภายในห้องของฝ่ายกบฏที่ยึดไว้เป็นกองบัญชาการ ก็เกิดการปรึกษาหารือกันอย่างเคร่งเครียด ทุกคนเห็นว่า ถ้าจะยืนกรานแข็งขันต่อไป ก็ไม่มีประโยชน์อะไรจะเกิดขึ้น เพียงแต่ถูกล้อมไว้เท่านั้นมันก็แย่แล้ว เสบียงอาหารก็ไม่มีจะกิน ครั้นจะต่อสู้ก็มีกำลังไม่เพียงพอ แผนการณ์ต่าง ๆ ก็ล้มเหลวหมด ในที่สุดทางออกที่ดีที่สุดก็คือยอมจำนน และออกไปมอบตัวตามคำเรียกร้องของฝ่ายบ้านเมือง

เสียงตะโกนดังมาจากห้องที่ฝ่ายกบฏยึดอยู่

"พวกเราพร้อมแล้วที่จะมอบตัว แต่เรามีอะไรเป็นประกันในความปลอดภัยของชีวิต เราจะไม่ถูกยิงเมื่อเราออกไปมอบตัวใช่หรือไม่? ท่านรับรองกับเราได้ไหม ที่จะไม่ทำอันตรายกับพวกเรา"

"ข้าพเจ้า พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขอรับรองด้วยเกียรติทหาร ท่านจะได้รับความปลอดภัยด้วยประการทั้งปวง"

แล้วต่อจากนั้น ฝ่ายกบฏก็เดินออกจากห้องที่ยึดเป็นกองบัญชาการด้วยกิริยาท่าทางอันเงื่องหงอย พวกกบฏที่เข้ามอบตัว มีดังนี้คือ

๑. พลโทสมบูรณ์ ศรานุชิต

๒. พันเอกกิตติ ทัตตานนท์

๓. พล.ต. เนตร เขมะโยธิน

๔. พ.ต. ไสว ทัตตานนท์

๕. พันโท พโยม จุฑานนท์

สำหรับหลวงอรรถกิติกำจร หลบหนีไปได้

นอกจากการจับกุมบุคคลดังกล่าวนี้แล้ว ยังได้ทำการจับกุมบุคคลที่ร่วมก่อการอีกหลายคน เป็นอันว่าการจับกุมครั้งนี้ เป็นไปโดยความเรียบร้อยปราศจากเลือดตกยางออก เป็นการปราบปรามที่ได้ผลดีที่สุด แต่ถึงกระนั้นก็ดี ก็ยังมีผู้ก่อการกบฏชั้นหัวหน้าอีกหลายคน ได้พยายามหลบหนีการจับกุมไปได้

กบฏ ๑ ต.ค. ๒๔๙๑ นี้ ทางคณะรัฐมนตรี ได้ส่งเรื่องราวไปให้ตำรวจทำการสอบสวนดำเนินคดี เมื่อทางการตำรวจได้สอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ก็ส่งไปให้พนักงานอัยการประจำกรมพระธรรมนูญ เพื่อดำเนินตามกฎหมาย แต่เจ้าพนักงานรัฐธรรมนูญเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่มีความผิดกฎหมาย จึงสั่งไม่ฟ้อง เป็นอันว่า พวกกบฏ ๑ ต.ค. ถูกปล่อยเป็นอิสรภาพไป

-๙๘-

กบฏแยกดินแดน

ดูเหมือนว่าประเทศเรานั้นนับตั้งแต่วันที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ประเทศเราเริ่มมีบทบาทเป็นปฏิปักษ์ต่อลัทธิประชาธิปไตย เช่นพระยามโนปกรณ์ นิติธาดา ปิดสภา งดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา แล้วต่อจากนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ เกิดกบฏบวรเดช และกบฏอะไรต่ออะไรอีกมากมาย เหตุการณ์ที่ได้เป็นไปเช่นนี้ก็โดยที่ว่า คณะราษฎร์ไม่ยอมให้อำนาจอธิปไตยแก่ปวงชนโดยตรง โดยใช้กุศโลบายร้อยแปดพันประการ ที่จะไม่ให้อำนาจอธิปไตยตกไปอยู่แก่ประชาชน ไม่ว่ารัฐธรรมนูญฉบับใดใครจะเป็นผู้ร่างขึ้นมา ก็มักจะสร้างสรรปันส่วนให้แก่พวกตน หรือผูกขาดอำนาจให้แก่พวกตนเสมอมา อำนาจอธิปไตยไม่เคยเป็นของปวงชนโดยแท้จริง หรือโดยสมบูรณ์แม้แต่ครั้งเดียว แม้กระทั่งในปัจจุบันนี้

จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้เอง ทำให้ภายในประเทศมีแต่การปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏจลาจลเรื่อยมา แต่ก็ไม่มีการปฏิวัติครั้งใด หรือจะเป็นใครที่จะทำให้ประชาธิปไตยเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น มีแต่ที่จะทำให้ประชาธิปไตยมืดมน เสรีภาพมืดมัว ความเสมอภาคอลเวง ความเป็นภราดรภาพวุ่นวาย การเมืองและเศรษฐกิจวิกฤติการณ์ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากนักปฏิวัติ นักการเมืองขาดอุดมคติ และมิได้มีสปิริตเป็นนักปฏิวัติและนักการเมือง โดยแท้จริงและสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้เอง ปัญหาความวุ่นวายระส่ำระสาย ไม่ว่าจะเป็นไปในทางการเมือง เศรษฐกิจ การคลัง การศึกษา ฯลฯ จึงมิได้ถูกจัดระเบียบให้เป็นไปตามหลักวิชาการ และตามครรลองที่ถูกต้อง

ความเลวอัปลักษณ์ในปัญหาต่าง ๆ อันเกิดขึ้นมาตั้งแต่ในสมัยอดีต จนล่วงเลยมาจนถึงปัจจุบันนี้นั้น ก็เพราะมีสาเหตุมาจากนักการเมืองการขาดความรักชาติ ขาดอุดมคติ—อุดมการณ์ และขาดการเสียสละนั่นเอง

เมื่อราชสีห์นำโรม โรมก็โรจน์
ราชสีห์โฉดนำโรม ก็ฉิบหาย
อ้ายพวกเปรตนำประเทศ ก็วอดวาย
อสุรกายนำเรา ก็เศร้าเอย.

หลังจากที่พลตำรวจตรี เผ่า ศรียานนท์ รองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปรามได้ทำการกวาดล้างพวกกบฏ ๑ ต.ค. เรียบร้อยไปแล้ว ต่อมาในเดือนพฤศจิกายนในปีเดียวกันนั้นเอง การกวาดล้างจับกุมพวกกบฏก็ได้เกิดมีขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เท่าที่ตำรวจจับกุมบุคคลดังกล่าวนี้คือ นายทิม ภูริพัฒน์ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อุดล นายฟอง สิทธิธรรม นายเตียง ศิริขันธ์

เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำการสอบสวนบุคคลดังกล่าว แต่แล้วก็ปล่อยเป็นอิสรภาพไป แต่สำหรับนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายเตียง ศิริขันธ์ เท่านั้น ที่จะนำตัวไปฟ้องร้องศาลต่อไป

การกบฏครั้งนี้ พวกกบฏมีความประสงค์ที่จะแบ่งแยกดินแดนภาคอิสานออกจากประเทศไทย และจะแบ่งแยกเป็นแต่ละรัฐ ๆ โดยมีการปกครองเป็นอิสระ หรือพวกกบฏแบ่งแยกดินแดน จะแบ่งแยกด้วยรูปใดไม่ทราบ

อย่างไรก็ดี การแบ่งแยกดินแดนถือได้ว่า เป็นการผิดกฎหมายรัฐธรรมนูญเพราะกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา ๑ ได้บัญญัติไว้ว่า "พระราชอาณาจักรไทย นั้นจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะทำการแบ่งแยกมิได้" เพราะถ้าหากใครคิดจะแบ่งแยกดินแดนออกจากกันบุคคลเหล่านั้นก็ได้ชื่อว่า "กบฏ" เพราะผิดกฎหมายรัฐธรรมนูญ

เป็นการน่าแปลกประหลาดอยู่มากที่พวกกบฏแบ่งแยกดินแดนครั้งนี้ ไม่มีสรรพกำลังอันใด ที่จะบังคับให้รัฐบาลลาออกจากตำแหน่งใด เพราะไม่มีทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ให้การสนับสนุนแม้แต่คนเดียว มันอาจเป็นความคิดลมๆ แล้งๆ หรืออาจเป็นความคิดจะเป็นใหญ่เป็นโต ดังเช่นในกรณีที่มีบุคคล ๔ ดินแดนในภาคใต้คิดแยกดินแดนที่เหตุการณ์ได้เป็นอยู่ในบัดนี้ก็ได้

อย่างไรก็ตาม กบฏ ๑ ต.ค. กบฏแยกดินแดน ล้วนแล้วแต่มีลูกสมุนนายปรีดี เข้าเกี่ยวข้องอยู่ด้วยทั้ง ๒ คราว ก็ทำให้เข้าใจไปว่า เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายนายปรีดี ที่จะยึดอำนาจคืนจากจอมพล ป. แต่ฝ่ายตำรวจก็ได้ติดตามการเคลื่อนไหวเหตุการณ์ดังกล่าวอย่างใกล้ชิด และตระหนักเป็นที่แน่ชัดว่า เงาหรือควันแห่งการกบฏนั้น มีท่าทีกิริยาบ่งอย่างชัดแจ้งอยู่ว่าคงจะไม่นานนัก การปฏิวัติ นองเลือดอาจเกิดขึ้นในทันทีทันใดอย่างแน่นอน ดังนั้น จอมพล ป. จึงได้กล่าวคำปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียง เพื่อให้พวกคบคิดกันทำการกบฏ ทราบว่า แผนการณ์แห่งการปฏิวัตินั้น ทางรัฐบาลทราบดีอยู่แล้วนอกจากนั้น ยังบอกกล่าวให้ประชาชนทราบไว้อีกด้วยว่า การนองเลือด เป็นเรื่องที่หมดหนทางที่จะหลีกเลี่ยงได้ ในกรณีเช่นนี้ ทางรัฐบาลจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำทุกอย่างเพื่อความสงบของประเทศและรักษาไว้แห่งรัฐธรรมนูญ อันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของประเทศ

-๙๙-

กบฏ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒

กบฏ ๑ ต.ค. และกบฏแบ่งแยกดินแดน ยังมิทันที่จะมีใครลืมเหตุการณ์นั้นเสีย เหตุการณ์กบฏอีกครั้งหนึ่งก็เกิดขึ้นอีก คราวนี้เราเรียกกบฏว่า "กบฏ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒"

อนุสนธิเรื่องราวของการกบฏครั้งนี้ เปิดฉากขึ้นเมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ในตอนเช้าของวันที่ดังกล่าวนี้ คณะรัฐมนตรีได้ทราบการเคลื่อนไหวของการกบฏครั้งนี้มาทุกระยะ เพื่อวางแผนการปราบปรามการคิดกบฏ ให้สงบลง คณะรัฐมนตรีกำลังทำการประชุมกันอยู่ ณ ทำเนียบรัฐบาล

ขณะที่คณะรัฐมนตรีได้มีการประชุมกันอยู่อย่างเคร่งเครียดนั้น และในบัดนั้นเอง พันเอกศิลป รัตนพิบูลชัย เจ้ากรมรักษาดินแดน ได้ผลุนผลันเข้าไปในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี และกล่าวด้วยเสียงอันครวญสั่นให้จอมพล ป. ทราบว่า มีคณะนายทหารชั้นผู้น้อยจำนวนหนึ่ง ได้รับสินจ้างรางวัลแก่พวกกบฏ ได้นำรถถังจำนวน ๖ คันพร้อมสรรพด้วยอาวุธครบมือ ขณะนี้กำลังเดินทางตรงมายังทำเนียบรัฐบาลเพื่อมีเจตนาการสังหารโหดแก่คณะรัฐมนตรีนี้ทั้งชุด แต่การสังหารโหดคราวนี้มิได้เป็นไปตามแผนการณ์ ทั้งนี้ ก็เพราะเหตุว่า พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทราบแผนการณ์เหตุการณ์เหล่านี้ล่วงหน้าก่อน จึงได้จัดการยับยั้งสกัดกั้น ไว้ได้โดยทันท่วงที พร้อมกับให้นายทหารชั้นผู้น้อยเหล่านั้น นำเอารถถังกลับกรมไป แล้วแจ้งเรื่องราวและเหตุการณ์ให้ตำรวจดำเนินคดีไปตามกฎหมาย

นอกจากการจับกุมนายทหารชั้นผู้น้อยแล้ว พลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปราม กับ พันตำรวจเอกประจวบ กิรติบุตร ก็ออกทำการกวาดล้าง

จับกุมบุคคลต่างๆ ที่มีความเข้าใจว่า จะมีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการกบฏครั้งนี้ด้วย บุคคลแรกที่พลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ และพันเอกประจวบ กิรติบุตร ได้เร่งรีบไปทำการจับกุมพันเอกทวน วิชัยขัทคะ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในรัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ ณ บ้านพัก ร. พัน ๙ พร้อมด้วยร้อยเอกสุนทร ทรัพย์ทวี เรือเอกชลิต ชัยสิทธิเวช นอกจากนี้ยังจับกุมนายทหารอีกหลายคน เพื่อนำมาสอบสวนดำเนินคดีตามกฎหมาย

ด้วยเหตุการณ์และสถานการณ์อันตึงเครียดดังกล่าวนี้ทางรัฐบาลให้มีคำสั่งให้ทั้ง ๓ กองทัพเตรียมพร้อมที่จะรับสถานการณ์อันตึงเครียดนั้นโดยทันที และยิ่งไปกว่านั้น ยังทำการปิดถนนสายสำคัญหลายสายเช่นถนนสายกรุงเทพฯ สมุทรปราการ บริเวณพระบรมรูปทรงม้า บริเวณทำเนียบรัฐบาล ถนนสายบางกระบือ ร. พัน ๓ จากสะพานควายถึงบางซื่อ บริเวณกระทรวงกลาโหม นอกจากนี้ ยังนำเอารถถังมาวิ่งเพ่นพ่านตามถนนหนทาง เพื่อเตรียมการปราบกบฏอันจะมีสถานการณ์อันแรงร้ายขึ้น เพราะจอมพล ป. แน่แก่ใจว่าการกบฏครั้งนี้ จะเป็นชนวนแห่งการกบฏใหญ่ อย่างไม่ต้องสงสัยเลย

แต่ก็เป็นโชคดีเหลือเกิน ที่ไม่มีเรื่องราวหรือเหตุการณ์อันร้ายแรงประการใดเกิดขึ้นกับประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม เงาของการนองเลือด เงาแห่งเลือดราดสาดแผ่นดิน และเงาแห่งความมหาพินาศมหาประลัยนั้น มันกำลังคืบใกล้เข้ามาทุกที จนจะถึงวินาทีเลือดอยู่แล้ว

-๑๐๐-

กบฏล้มล้างพระราชบัลลังก์ และก่อวินาศกรรมกรุงเทพ ฯ

ทางการสืบสวนของตำรวจได้ความว่า มีบุคคลคณะหนึ่งได้วางแผนการณ์สังหารคณะรัฐมนตรี นอกจากมีแผนการณ์สังหารคณะรัฐมนตรีแล้วยังมีแผนการณ์อันฉกาจฉกรรจ์ไปยิ่งกว่านั้นอีก กล่าวคือ พวกกบฏยังมีแผนการณ์อันฉกาจฉกรรจ์ไปยิ่งกว่านั้น กล่าวคือจะลอบวางเพลิงเผาผลาญกรุงเทพ ฯ ให้กลายเป็นทะเลเพลิง หรือเป็นเถ้าเป็นถ่านไป ตามความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของบุคคลกลุ่มนี้คือ ต้องการล้มล้างพระราชบัลลังก์ ให้มีการปกครองด้วยระบบมหาชนรัฐ จะเป็นแบบมหาชนรัฐอย่างมีประธานาธิบดี หรืออย่างคอมมูนิสต์ ไม่มีใครทราบ

อย่างไรก็ดี เป็นที่เข้าใจกันว่า การล้มล้างพระมหากษัตริย์ หรือราชบัล-ลังก์ หรือแผนการณ์ก่อวินาศกรรมทำลายกรุงเทพพระมหานครให้กลายเป็นทะเลเพลิงไปนั้นเป็นพวกกลุ่มเดียวกันที่มีความคิดเห็นไปในครรลองเดียวกัน และครรลองของนายปรีดีก็คือโซเซียลลิสต์ แต่ไม่ใช่โซเซียลลิสต์ในแบบประชาธิปไตย แต่เป็นโซเซียลลิสต์ในแบบเลนินหรือแบบปฏิวัติ การจัดระบบการเมือง การเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ฯลฯ ตามแนวโซเซียลลิสต์อันแท้จริงนั้น จะเกิดขึ้นด้วยการปฏิวัติแต่อย่างเดียวเท่านั้น

การเคลื่อนไหวของการกบฏแบบต่าง ๆ นั้น เป็นทรรศนะไปในแนวโน้มของลัทธิโซเซียลลิสต์ และปัญหาการแยกดินแดนแทบทั้งสิ้น หรืออีกนัยหนึ่งก็กล่าวได้ว่า เป็นการต่อสู้และแย่งชิงอำนาจกันระหว่างขวาสุดและซ้ายสุด มากกว่าพวกที่จะผักใฝ่ในระบอบประชาธิปไตย

จอมพล ป. ซึ่งนิยมลัทธิเผด็จการแบบนาซีของฮิตเล่อร์ แต่มิได้สรวมวิญญาณหรืออุดมการณ์ของฮิตเล่อร์เมื่อได้พิจารณาดูสถานการณ์ของประเทศในขณะนั้นแล้วก็ มีความเห็นว่า เหตุการณ์อันเลวร้ายอัปลักษณ์ เห็นทีจะไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ นายปรีดีและลูกสมุนของนายปรีดี ยังคงพยายามจะยึดอำนาจคืนอยู่เสมอ เพื่อต้อนรับสถานการณ์อันเลวร้ายที่จะบังเกิดขึ้น ครั้นแล้ว ในวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ จอมพล ป. ก็ออกโรงให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ว่า รัฐบาลมีความจำเป็นที่จะหลีกเลี่ยงเสียมิได้ ในการที่จะต้องประกาศภาวะฉุกเฉิน เพราะรัฐบาลใคร่จะเรียนให้แก่ประชาชนทราบว่า เงาแห่งการกบฏ เงาแห่งการนองเลือดนาทีแห่งความวิปโยค ได้แสดงให้เห็นชัดแจ้งยิ่งขึ้นว่า ภาวะของประเทศในขณะนี้มีท่าทีอันเป็นการแสดงอยู่อย่างชัดแจ้งว่า ความวุ่นวายและความไม่สงบจะอุบัติขึ้น เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่รัฐบาลจะต้องประกาศภาวะฉุกเฉิน ทั้งนี้ เพื่อธำรงรักษาไว้แห่งความสงบเรียบร้อยของประเทศ และให้รัฐบาลมีอำนาจเต็มที่ในการปราบปรามผู้คิดก่อการร้ายต่อรัฐบาล

จอมพล ป. ยังได้กล่าวอีกต่อไปว่า

ในขณะนี้ กำลังเสนอขออนุญาตต่อคณะอภิรัฐมนตรีอยู่ แต่คณะอภิรัฐมนตรี ได้พยายามคัดค้านว่า การประกาศภาวะฉุกเฉินนั้นควรจะทำในเมื่อมีเหตุการณ์จริง ๆ หรือมีสถานการณ์อันจะหลีกเลี่ยง เสียมิได้เท่านั้น เพราะการประกาศภาวะฉุกเฉิน เป็นการตัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน และหนังสือพิมพ์ แม้ว่ารัฐบาลจะได้กล่าวถึงความจำเป็นต่าง ๆ ในการที่จะต้องประกาศภาวะฉุกเฉิน แต่คณะอภิรัฐมนตรีก็คงยืนกรานอยู่เช่นเคยว่า ยังไม่มีเหตุผลที่จะกระทำไปเช่นนั้น เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ จอมพล ป. ก็ต้องยับยั้งอยู่ด้วยความไม่พอใจนัก

ในการที่จอมพล ป. กล่าวคำปราศรัยในทางวิทยุกระจายเสียง และให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ ในกรณีที่มีความจำเป็นจะต้องประกาศภาวะฉุกเฉินนั้น บรรดาหนังสือพิมพ์ ได้พากันวิพากษ์–วิจารณ์เป็นเสียงเดียวกันว่า รัฐบาลจะตัดสิทธิเสรีภาพหนังสือพิมพ์ จะปิดปากหนังสือพิมพ์และจะใช้ลัทธิเผด็จการปกครองประเทศ เพราะไม่มีเหตุการณ์อันร้ายแรงอะไรที่จะต้องประกาศภาวะฉุกเฉิน เมื่อเหตุการณ์ร้ายแรงมีขึ้นจริง ๆ แล้ว ถ้ารัฐบาลจะประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินก็ไม่มีใครเขาว่าอะไร

สำหรับหนังสือพิมพ์ฝ่ายซ้ายนั้น ได้พยายามคัดค้านอย่างแข็งแรงว่า การกระทำไปเช่นนั้นของรัฐบาล จะเป็นสัญญลักษณ์อย่างหนึ่งอย่างใดมิได้ นอกจากเป็นการแสดงออกของลัทธิเผด็จการ ซึ่งได้เคยมีบทบาทมาแล้วในอดีตนั่นเอง

แม้ว่า อภิรัฐมนตรีและเสียงของหนังสือพิมพ์ จะได้พยายามคัดค้านอย่างแข็งขันสักเพียงใด จอมพล ป. ก็ประกาศภาวะฉุกเฉินออกมาจนได้ โดยอาศัยเอาเหตุเกิดการกบฏเมื่ออุบัติขึ้น เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ เป็นข้ออ้าง การเกิดกบฏเมื่อวันที่๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ นั้น พวกกบฏมีแผนการณ์สังหารโหดรัฐมนตรีทั้งคณะ และสายลับก็ได้ติดตามการเคลื่อนไหวของกบฏอยู่ทุกระยะพวกกบฏยังมิได้ละความพยายามที่มีอยู่ และยังพยายามคิดจะทำการปฏิวัติต่อไป

ดังนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี จึงได้ตัดสินใจประกาศภาวะฉุกเฉินทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ เวลา ๑๙.๓๐ น. และก็ได้ออกประกาศคำแถลงการณ์ ตักเตือนหนังสือพิมพ์ให้ตั้งอยู่ในความสงบ และให้คำนึงถึงความสงบของประเทศ การเขียนหรือการโฆษณาใด ๆ อย่าได้กระทำไปในทางที่จะให้เกิดความไม่สงบสุขขึ้นได้เป็นอันขาด จงคำนึงถึงชาติ และความสามัคคีภายในชาติ ถ้าหนังสือพิมพ์ฉบับใด ยังคงผ่าฝืน และแสดงตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของประเทศชาติต่อไปแล้ว ก็เป็นเรื่องที่รัฐบาลจะทนนิ่งดูดายอยู่ไม่ได้ จำเป็นจะต้องดำเนินการเท่าที่เห็นสมควร

นอกจากจอมพล ป. จะออกคำแถลงการณ์ตักเตือนหนังสือพิมพ์แล้ว จอมพล ป. ยังวิงวอนขอความร่วมมือกับประชาชน ขอร้องให้ผู้สุจริตจงตั้งอยู่ในความสงบ และจงประกอบการทำมาหากินไปด้วยความสุจริต อย่าประพฤติการณ์ใด ๆ อันเป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศเป็นอันขาด

-๑๐๑-

กบฏวังหลวง

นับตั้งแต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นถือบังเหียนการปกครองประเทศ ท่านผู้อ่านก็พอจะเห็นได้แล้วว่า ได้มีการปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏ จลาจล กันอยู่ตลอดเวลา การปฏิวัติ รัฐประหาร นั้น จะเป็นฝ่ายพลเรือนหรือทหารก็ตาม เป็นการต่อสู้กันระหว่างลัทธิชาตินิยม (National Socialism) กับลัทธิสังคมนิยม (Socialism) หรือในระหว่างจอมพล ป. ผู้ยึดถือระบบ "นาซี" แบบฮิตเล่อร์ กับนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ยึดถือสังคมนิยม (Socialism) แบบ "Revolution" สำหรับพวก "อมาตยาธิปไตย" (Aristocracy) นั้น ก็มีบทบาทแต่แรก ๆ เท่านั้น เมื่อจอมพล ป. เถลิงถวัลย์อำนาจแล้ว อิทธิพลของพวก "อำมาตยาธิปไตย" ก็หมดอิทธิพลลง เพราะจอมพล ป. กำจัดเสียราบคาบจนหมดฤทธิ์อิทธิปาฏิหาริย์

เมื่อจอมพล ป. ได้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินไปแล้วนั้น ประชาชนเกิดความตระหนกตกใจแก่ประชาชนเป็นอันมาก เพราะไม่มีใครได้คาดหมายกันมาแต่ก่อนว่าจะมีเหตุการณ์ร้ายแรงอันใดเกิดขึ้นในประเทศไทย ต่างก็พากันวิพากษ์วิจารณ์ไปด้วยความทุกข์ร้อนต่าง ๆ เพราะความกริ่งเกรงอยู่ว่า ถ้าหากการปฏิวัติเกิดขึ้นแล้ว ไม่ได้เป็นอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของรัฐเท่านั้น มันอาจจะลามปามมาถึงชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนด้วย นับตั้งแต่ได้มีการปฏิวัติกันมาโดยพระองค์เจ้าบวรเดชเป็นต้น ก็ยังนำความเสียหายให้แก่ประชาชนและสมบัติของชาติไปอย่างมหาศาล ดังนั้น การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ประชาชนจึงพากันหวาดหวั่นว่า เหตุการณ์ร้ายจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

ในคืนที่จะมีการกบฏวังหลวงเกิดขึ้น เป็นคืนวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ อันเป็นวันวิปโยคอีกวันหนึ่งในระบบประชาธิปไตยแบบไทย หรือแบบอนาธิปไตย คืนนั้น เป็นเวลาประมาณ ๒๐.๐๐ น. แล้ว กรุงเทพ ฯ กำลังหฤหรรษ์บันเทิงกันอย่างสุดเหวี่ยง ที่ท่าพระจันทร์ ผู้คนยังคงเดินพลุกพล่านไปมาอย่างสับสน และในคืนนั้น ไม่มีใครทราบว่าจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นในประเทศไทย

ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในยามราตรีนั้น นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส เจ้าของเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ภายใต้เครื่องแบบทหารเรือยศพันจ่าเอก เอาไว้หนวดเล็กน้อยคล้ายกับฮิตเลอร์ นอกจากนั้นก็ยังมีเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร.น. ได้มาปรากฏตัวที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพราะได้มีการนัดแนะพรรคพวกมากินเลี้ยงกันในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บุคคลที่นายปรีดีนัดแนะมาพบปะสังสรรค์กันก็คือ พล.ต. สมบูรณ์ ศรานุชิต นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร นายสมพงษ์ ชัยเจริญ นายละออ เชื้ออภัย นายกมล ชลศึก นายทวี ตเวทิกุล นายประสิทธิ์ ลุลิตานนท์ นายร้อยตำรวจโทสมาน สาทกร นายทองเย็น หลีละเมียร นายธรรมศักดิ์ ชลภูมิ นายมานิตย์ จูฑะเตมีย์ นายพร้อม ลุลิตานนท์ นอกจากนี้ ยังมีบุคคลอื่น ๆ อีกประมาณ ๕๐ คน

ในขณะที่บุคคลสำคัญ ๆ เลี้ยงสุราอาหารกันอย่างสนุกสนาน เพื่อความร่วมมือกันเป็นเอกฉันท์ในการล้มล้างรัฐบาลจอมพล ป. ตลอดระยะเวลาการเลี้ยงดูสังสรรค์ได้ดำเนินไปอย่างเป็นกันเองและสนิทสนมนั้น พรรคพวกของนายปรีดีได้ลำเลียงอาวุธซึ่งได้มาเมื่อคราวเป็นเสรีไทยเข้าไปรวบรวมไว้ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นจำนวนมากมาย

หลังจาก การกินเลี้ยงได้ผ่านไปแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ผู้นับถือพระเจ้าองค์เดียวคือคาร์ลมาร์กซ์ ก็เริ่มวางแผนการณ์ที่จะทำการยึดอำนาจทันที แผนการแรกก็คือ ใช้กำลังส่วนหนึ่งเข้าทำการยึดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เอาไว้ เป็นกองบัญชาการ และรวบรวมสรรพกำลังทั้งปวง

แผนการณ์ในขั้นต่อไปก็คือ จะใช้กำลังอีกส่วนหนึ่งเข้ายึดพระบรมมหาราชวังไว้เป็นกองบัญชาการชั่วคราว ส่วนที่บัญชาการคุมกำลังส่วนใหญ่นั้น หรือเป็นที่รวบรวมสรรพอาวุธอันสำคัญนั้น อยู่ที่กองสัญญาณทหารเรือ ตำบลศาลาแดง

กำลังอีกส่วนหนึ่ง นายปรีดี ได้บัญชาการให้ไปยึดบริเวณวัดพระเชตุพนตรงข้ามกับ ร. พัน. ๑ เพื่อเป็นการตรึงกำลัง ร. พัน ๑ ไว้

เมื่อกล่าวโดยสรุปของแผนการณ์ในการปฏิวัติครั้งนี้แล้ว ก็อาจจะสรุปได้ว่า เมื่อกำลังส่วนต่าง ๆ ในพระนคร โดยมีทหารบก พลเรือน ตำรวจเข้ายึดสถานที่อันสำคัญ ๆ และเข้ายึดเพื่อตรึงกำลังของหน่วยทหารบกบางแห่งไว้แล้ว ในด้านกลุ่มเสรีไทย ซึ่งเคยร่วมมือกับนายปรีดีต่อต้านญี่ปุ่น ก็จะเคลื่อนกำลังเข้ามาสมทบโดยเร็วที่สุด โดยนายชาญ บุนนาค ผู้จัดการป่าไม้สัมปทานหัวหินประจวบคีรีขันธ์ จะเป็นผู้นำพวกเสรีไทยเข้ามาสู่พระมหานคร นายชวน เข็มเพชร นำพวกเสรีไทยภาคตะวันออกอันมี ลาว ญวนอิสระ เข้ามาทางอรัญประเทศ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายจำลอง ดาวเรือง นายถวิล อุดล และนายเตียง ศิริขันธ์ จะนำเสรีไทยยึดภาคอิสาน แล้วจะนำพวกเสรีไทยเข้ามาสมทบในพระมหานคร นายเปลว ชลภูมิ จะนำเสรีไทยจากจังหวัดกาญจนบุรีเข้าสู่พระมหานคร

สำหรับกำลังทหารเรือซึ่งเป็นฝ่ายสนับสนุนการปฏิวัติของนายปรีดีนั้น ก็มี พล. ร.ต. สังวร สุวรรณชีพ พล. ร.ต. ทหาร ขำหิรัญ ก็จะนำทหารเรือบางส่วนจากสัตหีบ ชลบุรี ระยอง เคลื่อนมารวมกำลังที่ชลบุรี แล้วต่อจากนั้น ก็จะมุ่งเข้าสู่พระนคร เพื่อดำเนินแผนการณ์ที่ได้กำหนดไว้

ท่ามกลางยวดยานพาหนะที่วิ่งกันไปวิ่งกันมาอย่างสับสนอลหม่านนั้นเอง ดูเหมือนในเวลานั้นเป็นเวลา ๒ ทุ่มเศษ ๆ รถยนต์บรรทุก ๔ คัน ภายในรถมีอาวุธและพลพรรคเต็มคันรถ ภายใต้การนำของ ร.อ. วัชรชัย ชัยประสิทธิเวช ร.น. ได้เคลื่อนออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างปกติ และก็ไม่มีใครเฉลียวใจสักนิดเดียวว่า รถยนต์ทั้ง๔คันนั้น เป็นรถของใครและจะไปไหนกัน

รถยนต์ทั้ง ๔ คันนั้นมาหยุดกึกลงที่หน้าประตูวิเศษไชยศรี จากนั้น นายเรือเอก วัชรชัย ชัยประสิทธิเวช ร.น. ก็กระโดดลงจากรถยนต์ และพลพรรคในรถนั้น ก็พร้อมอยู่แล้วสำหรับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะบังเกิดขึ้น

นายเรือเอก วัชรชัย ชัยประสิทธิเวช ร.น. ก็ร้องเรียกให้นายร้อยโทพร เลิศล้ำ ผู้กองรักษาการณ์ ร.พัน. ๑ ประจำพระบรมมหาราชวัง ออกมาพบที่หน้าประตูวิเศษไชยศรี เมื่อ

ร.ท. พร ล้ำเลิศ ออกมาพบกับเรือเอกวัชรชัย ชัยประสิทธิเวช ร.น. ก็ถูกเอาปืนจี้บังคับให้ปลดอาวุธโดยทันที จากนั้น ก็บุกเข้าไปปลดอาวุธทหารรักษาการณ์ทั้งหมด แล้วเข้ายึดพระบรมมหาราชวังไว้ได้ โดยสวัสดิภาพเรียบร้อย

เมื่อการยึดอำนาจได้จาก ร.ท. พร เลิศล้ำ ได้แล้ว จากนั้น ก็ลำเรียงอาวุธยุทโธปกรณ์นานาชนิดเข้าไปในพระบรมมหาราชวัง

เมื่อการยึดพระบรมมหาราชวังได้เป็นไปตามแผนการณ์แล้ว นายปรีดี พนมยงค์ มีความดีใจมาก จากนั้น นายปรีดีกับพลพรรค ก็รีบรุดเข้าไปในพระบรมมหาราชวัง เพื่อคอยเวลาที่ได้นัดหมายกันไว้

เมื่อนายปรีดีหัวหน้าคณะปฏิวัติ ได้เข้าบัญชาการอยู่ในพระบรมมหาราชวังแล้ว จากนั้นไปเพียงเวลาเล็กน้อย ปรากฏว่า พลพรรคของนายปรีดี ๗ คน สรวมเครื่องแบบทหารสื่อสาร พร้อมด้วยอาวุธครบมือ ได้พากันวิ่งกรูเกรียวเข้าไปในสถานีวิทยุพญาไท แล้วใช้อาวุธบังคับเจ้าหน้าที่กรมโฆษณาการแล้วทำการกระจายข่าวว่า

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เลิกล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเสียและคณะรัฐมนตรีออกจากตำแหน่ง และแต่งตั้งให้นายดิเรก ชัยนาม เป็นนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงการคลัง ให้นายทวี บุณยเกต เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นอกจากนี้ให้ปลัดกระทรวง รักษาการแทนในตำแหน่งรัฐมนตรีไปพลางก่อน

นอกจากนี้ ยังประกาศแต่งตั้งและปลดบุคคลสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ให้พล ร.ต. ทหารขำ หิรัญ ผู้บัญชาการกองพลนาวิกโยธินสัตหีบ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๒. ให้พล. ร.ท. หลวงสินธุสงครามชัย ผบ.ทร. เป็นผู้บัญชาการทหารเรือ และแม่ทัพใหญ่

๓. ให้ พลตรีสมบูรณ์ ศรานุชิต เป็นรองแม่ทัพใหญ่

๔. ให้พลตรีเนตร เขมะโยธิน เป็นผู้บัญชาการทหารบก

๕. ให้ปลดพลโทผิน ชุณหวัน ผบ.ทบ. พลท. กาจ กาจสงคราม รอง ผบ.ทบ.

๖. ปลด พ.ต.ท. ละม้าย อุทยานานนท์ ผู้บังคับสันติบาล ให้ พ.ต.อ. บรรจงศักดิ์ ชีพเป็นสุขแทน

๗. ให้ พล.ร.ท. หลวงสังวร สุวรรณชีพ เป็นผู้รักษาความสงบทั่วประ-เทศ และเป็นอธิบดีกรมตำรวจ ปลด พล.ต.ท. หลวงชาติตระการโกศลอธิบดีกรมตำรวจกับพล.ต.ต. เผ่า ศรียานนท์ รองอธิบดีกรมตำรวจ

ย้ายหลวงอุตรดิตถาพิบาล ข้าหลวงประจำจังหวัดชลบุรีเข้าประจำกระทรวงให้ น.ท. ประดิษฐ์ พูลเกษ ผู้บังคับการกรมนาวิกโยธิน เป็นข้าหลวงประจำจังหวัด

และประกาศต่อมา ฝ่ายกบฏประกาศห้ามการเคลื่อนไหว ย้ายกำลังทหารทุกหน่วยจากที่ตั้งไม่ว่ากรณีใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากได้รับคำสั่งจากแม่ทัพใหญ่คือ พล.ร.ท. หลวงสินธุสงครามชัย

เมื่อการประกาศแต่งตั้ง และปลดบุคคลสำคัญ ๆ แล้ว พวกกบฏก็ถอดชิ้นส่วนสำคัญ ๆ ของเครื่องวิทยุกระจายเสียงไปเสียด้วย เพื่อป้องกันมิให้รัฐบาลทำการกระจายเสียงต่อไปได้

คำแถลงการณ์ จากวิทยุของพวกกบฏแพร่สพัดไปอย่างรวดเร็วดุจดังไฟไหม้ป่า ฝูงชนที่สัญจรไปมา และยวดยานที่วิ่งกันอยู่บนถนน ได้พากันกลับบ้านอย่างจ้าละหวั่น เพราะเกรงอันตรายจะบังเกิดขึ้นแก่ตน ร้านรวงต่าง ๆ พากันปิดเสียงดังสนั่นหวั่นไหว เพราะกลัวว่า พวกปล้นสดมภ์จะฉวยโอกาสเข้าปล้นจี้เอาทรัพย์ของเขาไป

การประกาศทางวิทยุกระจายเสียงของพวกกบฏ ทำให้จอมพล ป. และคณะรัฐมนตรีมิได้มีความตกอกตกใจอะไรเลย เพราะเหตุการณ์ร้ายดังกล่าวนี้ จอมพล ป. ทราบดีอยู่ก่อนแล้วว่า การกบฏจะต้องระเบิดขึ้นมิวันหนึ่งก็วันใด ในการที่จอมพล ป. ประกาศภาวะฉุกเฉิน และได้ออกคำแถลงการณ์ เพื่อแจ้งให้ประชาชนได้ทราบถึงการปฏิวัตินั้น เพราะรัฐบาลได้ติดตาม

การเคลื่อนไหวของพวกกบฏโดยใกล้ชิดอยู่ทุกระยะ จึงได้ทราบอย่างแน่ชัดว่า ไม่มีวิถีทางอันใดที่จะหลีกเลี่ยงการนองเลือดได้ ดังนั้น จอมพล ป. จึงเตรียมอยู่ทุกโอกาสที่จะรับมือกับพวกกบฏเมื่อการกบฏเกิดขึ้น ฝ่ายรัฐบาลจึงได้แต่งตั้งให้พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ผู้บัญชาการทหารบกที่ ๑ เป็นผู้อำนวยการปราบปรามพวกกบฏคราวนี้

พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลแล้ว ก็วางแนวการต้านทานดังนี้ คือ

๑. **ด้านพระบรมมหาราชวัง** ร. พัน ๑ ทหารมหาดเล็ก ให้เข้าทำการยึดบริเวณรอบที่ตั้งโรงทหาร ร. พัน. ๑ ที่ตรงข้ามกับวัดโพธิ์ไว้ก่อน เพื่อรอรับคำสั่งต่อไป

๒. ร. พัน. ๒ เข้าทำการยึดพื้นที่ในชั้นต้น ตามแนวทางรถไฟสายอรัญประเทศ แต่แล้วต่อมาจึงได้ย้ายกำลังส่วนนี้กลับ เพราะตามแนวดังกล่าวนั้น ไม่มีทหารเรือวางแนวการต้านทานไว้เลย พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้สั่งย้ายกรมทหารราบที่ ๑ ซึ่งมีกำลังทหารรวบ ๓ กองพัน เข้ายึดแนวสะพานเฉลิมโลก และวางกำลังต้านทานไว้ตามถนนเพชรบุรี และสะพานยมราช สะพานขาวตามแนวผดุงกรุงเกษม ตลอดจนถึงสะพานเทเวศร์ นอกจากนี้ยังมีรถถังอีกส่วนหนึ่งอยู่ตามจุดต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ อีกด้วย

๓. ในเขตบริเวณบางซื่อ หน่วยทหารบกต่าง ๆ ได้จัดกำลังรักษาไว้อย่างเข้มแข็ง

๔. ที่กระทรวงกลาโหม ก็ได้จัดให้กองรักษาการณ์ รักษาการณ์อยู่อย่างเข้มแข็ง และได้วางแนวติดต่อจากกระทรวงกลาโหม ตั้งแต่ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตลอดไปตามแนวต้นมะขามริมท้องสนามหลวงด้านตะวันออก ไปจนถึงปากคลองหลอด

จุดแรก ที่นายปรีดี พนมยงค์และพลพรรค จะเข้ายึดหรือทำการจู่โจมนั้นก็คือ บุกเข้ายึดกรมรักษาดินแดน อันอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ พ.อ. จำรัส โรมรัน รองเจ้ากรม และจะทำการปลดอาวุธทหารให้สิ้นเชิง

แต่ก็ช้าไป คำสั่งจากกองบัญชาการของรัฐบาลให้เตรียมรับสถานการณ์จากฝ่ายกบฏ ดังนั้น ทหารในกรมรักษาดินแดน จึงพร้อมอยู่เสมอในการที่จะรับการจู่โจมจากฝ่ายกบฏ ทหารเข้าประจำจุดต่าง ๆ อย่างพรักพร้อมที่จะหยุดยั้งการจู่โจมของฝ่ายกบฏ และในเวลาเดียว

กันนั้น ฝ่ายรัฐบาลก็ลำเลียงกำลังทหาร และอาวุธเข้ามาอยู่เรื่อย ๆ ทำให้กรมรักษาดินแดนมีกำลังต้านทานแข็งแกร่งยิ่งขึ้น

แผนการณ์จู่โจมซึ่งได้กระทำความสำเร็จมาแล้วในการยึดวังหลวงนั้น สำหรับกรมรักษาดินแดนนั้นทำไม่สำเร็จ เพราะรัฐบาลสั่งการและบอกมาให้ทราบเสียก่อน เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ฝ่ายกบฏจึงเปลี่ยนยุทธวิธีเสียใหม่ เพราะหากการใช้กำลังในขณะนั้น กำลังที่มีอยู่น้อยเกินไปที่จะสู้รบกับทหารในกรมรักษาดินแดน และกำลังส่วนต่าง ๆ ตามแผนการณ์ ก็ยังไม่ได้ส่งกำลังมาสมทบ เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการใช้อาวุธ จึงเปลี่ยนมาใช้ลิ้นทางการทูตแทน โดยให้บุคคล ๒ คน พร้อมด้วยยกธงขาวอันเป็นการแสดงว่า ขอเปิดการเจรจาด้วยสันติวิธี แต่ก็ได้รับการปฏิเสธไม่ยอมร่วมมือด้วย ทูตสันติจึงกลับมารายงานให้ทราบถึงความล้มเหลวในการไปเจรจา และ พันเอกจำรัส โรมรัน เจ้ากรมรักษาดินแดน ยังยืนคำขาดให้ทูตสันติมาบอกหัวหน้ากบฏอีกด้วยว่า ให้ฝ่ายกบฏถอยออกไปเสียจากวังหลวงและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ยึดอยู่ภายในเวลาก่อนรุ่งอรุณ ถ้าไม่ถอยออกไปภายในเวลาดังกล่าวนี้ ฝ่ายทหารกรมรักษาดินแดน จะจัดการโดยเด็ดขาดต่อไป

ก่อนที่เสียงปืนจะคำรณคำรามขึ้น พลตรีเผ่า ศรียานนท์ รองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปราม ได้นำเอากำลังตำรวจสถานีชนะสงครามมายึดกรมโฆษณาการไว้โดยเรียบร้อย และจัดกำลังรักษาการณ์อยู่อย่างชุลมุน และที่หน้ากรมโฆษณาการนั้น ก็คับคั่งไปด้วยฝูงชนที่มาดูเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

และในเวลาเดียวกันนั้น เสียงดังสนั่นหวั่นไหวของรถยนต์หุ้มเกราะขบวนหนึ่งนั้นก็วิ่งมากรมโฆษณาการ พร้อมด้วยทหารและอาวุธครบครัน กำลังส่วนนี้ นำโดย พลโทหลวงกาจ กาจสงคราม รองผู้บัญชาการทหารบก และในเวลาอันใกล้เคียงกันนั้น กำลังทหารอีกหน่วยหนึ่งจากสวนเจ้าเชตก็รีบรุดมาถึง และเข้าทำการรักษากรมโฆษณาการสืบต่อจากกำลังตำรวจ

ครั้นแล้ว--- เวลา ๒๓.๐๐ น. ของวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์นั้นเอง นายปรีดีก็ให้ลูกน้องซัลโวฝ่ายรัฐบาลโดยทันที คือยิงจากท่าวาสุกรีตรงไปยังวังสวนกุหลาบ อันเป็นที่ตั้งกองบัญชาการทหาร ฝ่ายกบฏใช้เครื่องยิงลูกระเบิด (ค. ๘๕) ชุดแรกยิงไป ๔ นัด แต่ลูกกระสุน

ที่ยิงไปนั้น หาได้ตกลงตรงเป้าหมายไม่ แต่กลับตกลงมาในบริเวณหมู่บ้าน ซึ่งอยู่หลังบ้านพลโทสุข ชาตินักรบ

ในเวลาเดียวกับที่ฝ่ายกบฏเปิดฉากการโจมตีขึ้นนั้น ที่สี่แยกราชประสงค์ อันมีทหารเรือยึดเป็นแนวการต้านทานอยู่นั้น ก็ได้มีการปะทะกันขึ้นที่สะพานเฉลิมโลก โดยรถยนต์ของทหารเรือคันหนึ่งได้บรรทุกมาเต็มคันรถ พร้อมด้วยอาวุธพร้อมสรรพได้เกิดปะทะกันขึ้นกับรถถังของฝ่ายรัฐบาล ซึ่งคอยสกัดกั้นทหารเรืออยู่ในบริเวณแห่งนั้น ได้เกิดการปะทะกันชั่วครู่ ทหารเรือก็พากันหลบหนีไป

ทางด้านพระบรมมหาราชวัง อันเป็นป้อมปราการของนายปรีดี พนมยงค์ นั้น นอกจากจะเปิดฉากการระดมยิงวังสวนกุหลาบเป็นการใหญ่แล้ว ยังเปิดฉากการยิงเข้าไป ร. พัน. ๑ ด้วย ลูกระเบิดตกลงในบริเวณดังกล่าว เสียงดังสนั่นหวั่นไหว ในการระเบิดครั้งนี้ มีทหารเสียชีวิตไป ๑ คน และบาดเจ็บหลายคน สำหรับผู้บัญชาการกองทัพทหารราบที่ ๑ ได้สั่งให้ยิงโต้ตอบไปบ้าง ยิงโต้กันไป ยิงโต้กันมา เสียงลั่นสนั่นกรุง ประมาณสัก ๑ ชั่วโมง ก็เงียบไปชั่วระยะหนึ่ง

ในระหว่างนี้ได้มีการเจรจาเพื่อความสันติ ระหว่างทหารเรือกับทหารบก แต่การเจรจาเพื่อสันติไร้ผล ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถทำความตกลงกันได้ เมื่อการเจรจาทำความตกลงเพื่อความสันติ ไม่สัมฤทธิ์ผลเช่นนี้แล้ว การปราบปรามก็ต้องทำโดยเร่งรีบที่สุด ที่สุด พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ตัดสินตกลงใจที่จะบุก พระบรมมหาราชวัง อันมีนายปรีดีบงการต่อสู้อยู่ เมื่อพลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตัดสินตกลงใจเช่นนั้น จึงสั่งให้พันโทกฤษ ปุณณกันต์ ผู้บัญชาการกองรถรบ นำขบวนรถถังบุกตลุยเข้าไปในพระบรมมหาราชวัง

ครั้นแล้ว... รถถังก็เคลื่อนเข้าไปทางประตูวิเศษไชยศรีทันที พร้อมกันนั้น ทหารราบและ ป.ต.อ. ก็วิ่งตามรถถังเข้าไปอย่างมิได้เกรงกลัว และในทันทีทันใดนั้นเอง รถถังเคลื่อนเข้าไปที่ประตูวิเศษไชยศรีนั้นเอง พวกฝ่ายกบฏในพระบรมมหาราชวัง ก็ยิงปืนกราดออกมาดุจดังห่าฝน รถถังคันหนึ่งในจำนวนหลายคัน ถูกบาซูก้ากระหน่ำเสียจนต้องหมอบนิ่งอยู่กับที่ แต่ทว่า เหตุการณ์มันมิได้หยุดอยู่เพียงแค่นั้น รถถังคันใหญ่อีก ๒ คัน ที่มิได้ถูกบาซูก้ายิงจนหมอบนิ่ง ก็พุ่งอย่างแรงเข้าชนประตูวิเศษไชยศรีเสียงดังสนั่นหวั่นไหว บานประตู

ทางเบื้องซ้ายของประตูวิเศษไชยศรีพังคลืนลงโดยทันที จากนั้นรถถังก็บุกเข้าไปอย่างสง่าผ่าเผย ทหารราบที่ติดตามรถถัง ก็พากันวิ่งฝ่าแนวกระสุนตามรถถังเข้าไป ตอนนี้ การยิงต่อสู้กันเป็นไปอย่างรุนแรงที่สุด รถถังซัลโวฝ่ายกบฏอย่างหนักหน่วง และทหารราบก็ขยายแถว และหาที่กำบัง ทำการยิงโต้ตอบฝ่ายกบฏอย่างหนักหน่วง

ในขณะที่ในพระบรมมหาราชวัง กำลังมีการต่อสู้กันอย่างรุนแรงนั้น กำลังฝ่ายรัฐบาลอีกส่วนหนึ่งได้บีบรัดเข้าไปอย่างเงียบ ๆ โดยกำลังทหาร ร. พัน ๑ สวนเจ้าเชต ได้เคลื่อนเข้ายึดวังสราญรมย์ เพื่อล้อมพระราชวังทางด้านนั้นไว้ และพร้อมกันนั้น ก็ระดมยิงด้วยปืนใหญ่และปืนเล็กเป็นโกลาหลอลหม่าน พอเวลา ๐๖.๐๐ น. ก็พังทลายประตูสวัสดิ์โสภาและเทวาพิทักษ์ลงได้ เปิดทางให้ทหารราบกรูกันเข้าไปในพระบรมมหาราชวังอีก ๒ ทาง ฝ่ายกบฏจึงถูกบีบวงล้อมกระชับยิ่งขึ้น นับว่า ฝ่ายกบฏตกอยู่ในฐานะที่ไม่ใคร่จะดีนัก

ในสถานการณ์เช่นนี้ นายปรีดี ได้เฝ้าพิจารณาสถานการณ์อยู่อย่างเคร่งเครียด ฝ่ายรัฐบาลได้บุกเข้ามาในพระบรมมหาราชวังถึง ๒ ทาง กำลังคนและอาวุธเท่าที่มีอยู่นั้น ก็ไม่เพียงพอที่จะต่อต้านกับฝ่ายรัฐบาล กำลังส่วนต่าง ๆ ที่ได้นัดหมายกันไว้ ก็ไม่เห็นมีมาแม้แต่คนเดียว เพราะถูกรัฐบาลสกัดกั้นไว้ทุกด้าน

เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้สัญชาติญาณการหนีเอาตัวรอดก็เกิดขึ้นกับนายปรีดีและพรรคพวก ที่สุด นายปรีดีและชนชั้นหัวหน้า ก็พากันหลบหนีออกจากพระบรมมหาราชวัง ทางประตูด้านราชวรดิตถ์ โดยเรือโท สิริ ข้าราชการกรมพระธรรมนูญทหารเรือ เป็นผู้นำออก แต่เมื่อได้นำตัวนายปรีดีออกไปได้แล้ว จะเกิดกลัวความผิดที่ตนได้พาหัวหน้ากบฏ และพรรคพวกออกจากพระบรมมหาราชวังไป จึงเป็นสาเหตุให้นายเรือโท สิริ ไปกระโดดน้ำตายที่ท่าวรดิตถ์นั่นเอง

การหลบหนีของนายปรีดีและพรรคพวก ถูกทหารเรือทำการปลดอาวุธทุกคน แต่แล้วก็ปล่อยให้นายปรีดีและพรรคพวกหลบหนีไปอย่างลอยนวล

นอกจากการต่อสู้อย่างฉกาจฉกรรจ์ในพระบรมมหาราชวัง จนนายปรีดีและพรรคพวก ต้องหลบหนีออกจากพระราชวังไปแล้ว การต่อสู้อย่างรุนแรงอีกจุดหนึ่งที่มีความฉกาจ

ฉกรรจ์ไม่แพ้การต่อสู้ในพระบรมมหาราชวังเช่นกัน จุดระเบิดดังกล่าวนี้คือ ทหารเรือกับทหารบกที่ได้ประจัญหน้ากันอยู่ด้านสะพานเฉลิมโลก สะพานราชเทวี และสะพานยมราช

สำหรับทหารเรือนั้นมีพลเรือตรี สังวร สุวรรณชีพ และพลเรือตรีทหาร ขำหิรัญ เป็นผู้นำ สำหรับทางฝ่ายรัฐบาลนั้นเล่ามีกำลังทหารราบ ร. พัน ๒ พร้อมด้วยรถถัง ในความบังคับบัญชาของ พันเอก ประภาส จารุเสถียร ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๑

ฉากการรบเปิดฉากขึ้นโดยทหารเรือ เป็น ฝ่ายเปิดฉาก การยิง ทหารบก เป็นการใหญ่ ฝ่ายทหารบกก็ยิงโต้ตอบอย่างดุเดือดเช่นเดียวกัน ฝ่ายทหารบกดูเหมือนจะเสียเปรียบแก่ฝ่ายทหารเรืออยู่บ้าง เพราะมีอาวุธยุทโธปกรณ์ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพด้อยกว่า ทางฝ่ายทหารบกจึงได้นำเอากำลังมาเพิ่มเติมอีก ดังนั้น การต่อสู้จึงเพิ่มความเหี้ยมโหดยิ่งขึ้น

ในขณะที่การโรมรันพันตูกำลังดำเนินไปอย่างหฤโหดทารุณนั้นกำลังทหารเรืออีกส่วนหนึ่ง ก็เคลื่อนออกจากสี่แยกราชประสงค์มุ่งเข้ายึดสะพานราชเทวี และทางรถไฟสายอรัญ-ประเทศ แต่ทหารบกออกทำการตีโต้เอาบ้าง จนทหารเรือต้องถอยกลับไป และสามารถยึดสะพานราชเทวีไว้ได้

แต่ละฝ่ายได้นำกำลังเพิ่มเติมเข้ามาอีก คราวนี้ การต่อสู้เต็มไปด้วยความดุเดือดที่สุด เสียงปืนที่ยิงกันดังสนั่นหวั่นไหว ทหารทั้งสองฝ่ายล้มตายเสียชีวิตลงเป็นอันมาก ทหารบกตีโต้ฝ่ายทหารเรือถอยร่นไปตั้งรับอยู่สี่แยกสระประทุม และยึดได้สะพานราชเทวี และยึดสะพานแห่งนี้เป็นแนวต้านทานฝ่ายทหารบก

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ภายหลังที่ได้ทำการปราบปรามพวกกบฏในพระบรมมหาราชวังเรียบร้อยแล้วก็ได้ทราบว่า ทหารบกกำลังต่อสู้กับทหารเรืออยู่ที่สะพานราชเทวี และมักกะสัน จึงได้นำกำลังที่มีอยู่เคลื่อนที่มายังจุดยุทธบริเวณดังกล่าว การต่อสู้จึงเต็มไปด้วยความฉกาจฉกรรจ์ยิ่งขึ้น

ท่ามกลางแห่งการโรมรันอย่างสนั่นหวั่นไหวนั่นเอง ครั้นเวลา ๐๙.๐๐ น. พลตรีประวัติ ศรีพิพัฒน์ เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารเรือ ได้เข้าพบ พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพื่อเปิดการเจรจาหยุดยิง พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยอมรับข้อเสนอในการหยุดยิงของฝ่ายทหารเรือ ทั้งนี้ เพราะจอมพลสฤษดิ์ไม่มีความปรารถนาที่จะได้เห็นคนไทยต่อคนไทยฆ่าฟันกันเอง แต่ได้

ตั้งข้อสังเกตในการหยุดยิงว่า ฝ่ายพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ และพลเรือตรีทหาร ขำหิรัญ จะยอมหยุดยิงหรือไม่ ?

ฝ่ายทหารเรือยอมรับว่า จะหยุดยิง ดังนั้น พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงให้ตั้งนาฬิกาให้ตรงกันคือ เวลา ๑๐.๑๕ น. ฝ่ายทหารบกจะหยุดยิงทันที

ครั้นได้เวลา ๑๐.๑๕ น. ฝ่ายทหารบก ทหารเรือ ก็ได้หยุดยิงกันตลอดทุกแนว และจากนั้นก็ไกล่เกลี่ยจนเป็นที่เข้าใจกันดีแล้ว แต่ละฝ่ายก็เคลื่อนกำลังเข้าสู่ที่ตั้งของตน การปิดฉากนองเลือดก็อวสานลงเพียงแค่นี้

หลังจากการปิดฉากรณรงค์ลงแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจเขาทำการจับกุม พ.ต.อ. บรรจงศักดิ์ ชีพเป็นสุข อดีตผู้บังคับสันติบาล และ พ.ต. โผน อินทรทัต อดีตผู้อำนวยการโรงงานยาสูบ แต่ทั้งสองคนถูกตำรวจยิงตายในข้อกล่าวหาว่า ต่อสู้เจ้าหน้าที่

-๑๐๒-

กบฏแมนฮัตตัน

ใกล้ ๆ กับการเกิดกบฏแมนฮัตตันนั้น ภายในประเทศไทย มีเหตุการณ์ปั่นป่วนยุ่งเหยิงหลายประการ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพทางการเมืองของจอมพล ป. หลายประการ ประการแรกนั้นก็คือพวกคอมมูนิสต์ พิมพ์ใบปลิวเถื่อนโจมตีจอมพล ป. เป็นการใหญ่ โดยกล่าวหาว่าจอมพล ป. เป็นเผด็จการ และอยู่ภายใต้อาณัติจักรพรรดินิยมสหรัฐอเมริกานอกจากนี้ วิทยุกระจายเสียงปักกิ่ง ก็ประณามจอมพล ป. ว่า เป็นเครื่องมือของสหรัฐฯ และกดขี่ประชาชนชาวไทย ในการที่วิทยุกระจายเสียงปักกิ่งประณามจอมพล ป. นั้น ก็เกิดขึ้นจากเรื่องราวที่ทางราชการตำรวจ ทำการจับกุมตัวบรรณาธิการหนังสือพิมพ์จีนชื่อฉวนหมินเยอะเป้า พร้อมด้วยผู้พิมพ์ผู้โฆษณาอีก ๒ คน แล้วในที่สุดรัฐบาลจอมพล ป. ก็ทำการเนรเทศออกจากประเทศไทยในฐานะที่เป็นบุคคลไม่พึงปรารถนา เพราะมีพฤติกรรม พฤติการณ์ เป็นคอมมูนิสต์ การกระทำของจอมพล ป. ดังกล่าวนี้ ไม่เป็นที่พอใจอย่างยิ่งของจีนแดงและพรรคคอมมูนิสต์ในประเทศไทย

ความไม่ราบรื่น อันเกิดขึ้นจากการบ่อนทำลายเสถียรภาพการเมืองของของจอมพล ป. แล้ว นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์อื่นมาแทรกแซงบ่อนทำลายเสถียรภาพทางการเมืองของจอมพล ป. เรื่องราวนั้นมีอยู่ว่า ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดหนึ่งที่เป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล จะเสนอญัตติเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายตัว และบุคคลที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดนี้เจาะจงตัวนั้นก็คือ นายเทพ โชตินุชิต รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดนี้ ให้ข้อคิดเห็นว่า นายเทพ โชตินุชิตมีแนวคิดและทรรศนะ

เอียงเอนไปในทางคอมมูนิสต์ ถ้าจะให้เป็นคณะรัฐบาลต่อไปแล้ว อาจจะทำให้ฐานะของรัฐบาลไม่มีความมั่นคงต่อไปก็ได้

เหตุการณ์ที่เป็นไปในทำนองอันแสดงถึงความวุ่นวายทางการเมืองก่อนหน้าเกิดกบฏแมนฮัตตัน ก็คือความแตกแยกกัน ระหว่างคณะรัฐประหารกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเรื่องราวที่จะทำให้เกิดการแตกแยกนี้ก็มีอยู่ว่า พลโทบัญญัติ เทพหัสดิน ในฐานะที่เป็นหัวหน้าพรรคชาติสังคม ท่านผู้นี้ ได้เปิดให้การสัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์เป็นใจความว่า เขาจะส่งสมาชิกลูกพรรคเข้ารับสมัครเลือกตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสนับสนุนจอมพล ป. ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปอีก

ท่านผู้อ่านควรจะทราบเสียด้วยว่าพรรคการเมืองที่สนับสนุนจอมพล ป. โดยแท้จริงนั้น มีอยู่ ๓ พรรค ด้วยกัน คือพรรคชาติสังคม พรรคกสิกร พรรคธรรมาธิปัตย์ การให้สัมภาษณ์ของพลโท บัญญัติ เทพหัสดิน ในทำนองเช่นนั้น ไม่เป็นที่พอใจอย่างยิ่งแก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้สนับสนุนจอมพล ป. อยู่ด้วย เพราะคำสัมภาษณ์เช่นนั้น ดูเหมือนจะเป็นการบอกให้ตระหนักประจักษ์ว่า จะเป็นกีดกันมิให้มีส่วนร่วมมือ สนับสนุน จอมพล ป. เพราะในขณะนั้น บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นพรรคการเมืองก็ดี เช่นพรรคประชาชน พรรคราษฎร และพรรคอิสระ ได้ร่วมกันเป็นสหพรรค เพื่อสนับสนุนจอมพล ป. อย่างแท้จริงนั่นเอง เมื่อท่าทีของรัฐบาลแปลเปลี่ยนไปในทำนองเช่นนั้น บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ให้ความสนับสนุน จอมพล ป. อยู่ จึงได้นัดประชุมกันขึ้น ผลแห่งความประชุมนั้น จึงได้ตกลงทำหนังสือร้องเรียนจอมพล ป. นายกรัฐมนตรี โดยการร้องขอว่าให้ขับ พลโท บัญญัติ เทพหัสดิน หัวหน้าพรรคชาติสังคมออกเสียจากตำแหน่งรัฐมนตรี

เมื่อจอมพล ป. ได้รับหนังสือของผู้แทนราษฎรเช่นนั้น จึงได้เรียกประชุมคณะรัฐประหารเป็นการด่วนและในการประชุมคณะรัฐประหารในวันนั้น พลโท บัญญัติก็ได้ร่วมเข้าประชุมในวันนั้นด้วย จอมพล ป. ได้พยายามไกล่เกลี่ยรอมชอม เรื่องจึงได้สงบเงียบกันไป

แต่อย่างไรก็ดี รอยแห่งการแตกร้าวที่ได้บังเกิดขึ้นนั้น แม้ว่าจอมพล ป. สามารถรอมชอมลงได้ แต่ก็ไม่สามารถลบรอยแตกร้าวให้อันตรธานหมดไปได้ คณะรัฐประหารพยายามจะเป็นตัวของตัวเอง มากกว่าที่จะได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองอื่น ๆ แต่ที่จะเป็นตัวของตัวเองได้นั้น ก็มีความจำเป็นเหลือเกินที่จะต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้มาก

ที่สุด จะมากได้ก็ต้องส่งลูกพรรค ออกต่อสู้การเลือกตั้งทั่วประเทศ แต่การกระทำดังนั้นเท่ากับไปขัดขวาง ในการรับสมัครเลือกตั้งของสหพรรคที่ได้สนับสนุนจอมพล ป. อยู่ จอมพล ป. จะไม่อาศัยเสียงจากสหพรรค ก็ย่อมทำไม่ได้ เพราะตัวเองไม่มีเสียงข้างมากในรัฐสภา การบริหารประเทศจะเป็นไปได้ด้วยความลำบากยากยิ่ง

สถานการณ์เหล่านี้ สร้างความยุ่งยากลำบากใจให้แก่จอมพล ป. เป็นที่สุด เมื่อจอมพล ป. ไม่สามารถจะแก้ไขวิกฤติการณ์ ดังกล่าวนี้ได้จึงได้ให้จอมพลผิน ชุณหวัณ ทำการรัฐประหารทางวิทยุ ดังเราจะได้กล่าวเรื่องนี้โดยละเอียดต่อไป

นี่เป็น เหตุการณ์ส่วนหนึ่งที่ได้เกิดขึ้นก่อนการกบฏแมนฮัตตัน การเกิดกบฏแมนฮัตตันนั้น ถ้าจะดุลพินิจพิจารณาให้ดีแล้ว ดูเหมือนว่า จะมีนโยบายสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ หรือมีนโยบายทำนองเดียวกันกับการกบฏวังหลวงนั่นเอง ซึ่งนโยบายของนายปรีดีนั้น ก็เป็นที่เข้าใจกันดีอยู่แล้วว่า เป็นนโยบายที่หนักไปในระบบสังคมนิยม การกบฏวังหลวงกับการกบฏแมนฮัตตันนั้น เป็นไปในครรลองทำนองเดียวกันเพราะกบฏวังหลวงนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากกองทัพเรือ ในการที่นายปรีดีได้หลบหนีจากการจับกุมไปได้อย่างสบายนั้น ก็ด้วยการให้ความคุ้มครองอารักขาจากทหารเรือ

สำหรับ นโยบายกบฏวังหลวงมีวัตถุประสงค์เป็นไปอย่างไรนั้นภายหลังที่รัฐบาลได้ทำการปราบปรามการกบฏเรียบร้อยไปแล้ว ทางรัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเพื่อทำการสอบสวนและวิจัย วัตถุประสงค์และนโยบายของการกบฏวังหลวงว่า กบฏวังหลวงมีนโยบายทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ฯ ล ฯ เป็นไปในรูปใด ทำนองใด

คณะกรรมการชุดนี้ มีพลโทเสนาณรงค์ เป็นประธานการสอบสวนคณะกรรมการได้วิเคราะห์วิจัยว่ากบฏวังหลวงได้ดังนี้

ขั้นที่ ๑. จะสังหารคณะรัฐมนตรีในชุดรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามทุกคน สังหารคณะรัฐประหาร และพรรคฝ่ายค้านให้หมดสิ้นไป โดยการจับตัวแขวนคอคณะรัฐประหารที่เสาชิงช้าหน้าวัดสุทัศน์ เพื่อมิให้ผู้อื่นเอาเยี่ยงอย่าง กับจะประหารพวกพระราชวงศ์ชั้นหม่อมเจ้าให้หมดสิ้นไป

ขั้นที่ ๒. จะล้มล้างราชบัลลังก์ และปลงพระชนม์พระมหากษัตริย์ และเลิกล้มประเพณีต่าง ๆ เสียโดยสิ้นเชิง

ขั้นที่ ๓. จะเลิกล้มรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และนำเอารัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มาใช้แทนชั่วคราว แล้วจัดร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใช้ใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับระบบมหาชนรัฐแบบคอมมูนิสต์

ขั้นที่ ๔. จะกวาดล้างนายทหารชั้นผู้ใหญ่ทั้ง ๓ กองทัพ และนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ที่มิใช่พวกพ้องของตนโดยสิ้นเชิง แล้วเปลี่ยนแปลงระเบียบทั้ง ๓ กองทัพ และเปลี่ยนระเบียบการตำรวจเสียใหม่ โดยใช้พลพรรคเสรีไทยชั้นหัวหน้าเป็นผู้บงการบังคับบัญชา

ขั้นที่ ๕. จะเลิกล้มพระพุทธศาสนา และทำการปฏิรูปวัดวาอารามให้หมดสิ้นไป แล้วจะใช้เป็นสถานที่พยาบาล โรงเรียน และสาธารณะอื่น ๆ เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน

การปกครอง แบบมหาชนรัฐนี้จะมีประธานาธิบดีแทนพระมหากษัตริย์ซึ่งตามแผนการณ์นั้น จะได้แก่พระยารามราฆพเป็นคนแรก ซึ่งถ้าไม่สมัครใจ ก็จะบังคับให้เป็น และจะมีคณะกรรมการราษฎร เป็นผู้กำกับการบังคับบัญชาอยู่เบื้องหลัง คนสำคัญในคณะกรรมการราษฎร และคณะรัฐมนตรีจะต้องเป็นพรรคเสรีไทยทั้งหมด

นี่เป็น การวิจัยวิเคราะห์ของคณะกรรมการ อันมีพลโท เสนานรงค์ เป็นประธาน แต่ข้อเท็จจริงแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ จะมีนโยบายอันน่าสยดสยองดังวิเคราะห์วิจัยด้วยหรือเปล่านั้นยังเป็นปัญหาอยู่ และก็ยังไม่แน่ชัดว่า นายปรีดี พนมยงค์ เป็นโซเชียลลิสต์ในแบบฉบับของอเลกซานเดอร์ ลัสซัล หรือในแบบของพวกบอลเชวิค (ถือเอาการปฏิวัติเป็นหลักการสำคัญ) และในวันที่เลิกการกบฏวังหลวง–กบฏแบบฮัตตัน, ก็ไม่มีเอกสารหลักฐานอันใดพอที่จะกล่าวได้ในทำนองเช่นนั้นเป็นแต่เพียงเข้าใจกันทั่วไปเท่านั้นว่านายปรีดี พนมยงค์ เป็นคอมมูนิสต์ ก็เพราะเนื่องมาจากโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี ก็เลยพากันเข้าใจว่าการกระทำของนายปรีดีและพวกที่สนับสนุนนายปรีดีเป็นคอมมูนิสต์ไปหมด นโยบายของลัทธิคอมมูนิสต์นั้น เท่าที่ทราบกันอยู่ก็คือ ลิเกล้างกรรมสิทธิ์ของเอกชนทั้งสิ้น เลิกล้มระเบียบชุมชนสมัยเก่า

นำเอาระบบชุมชนสมัยใหม่มาใช้ ล้มเลิกพระราชบัลลังก์ ล้มเลิกวัฒนธรรมและประเพณีอันล้าหลัง ล้มเลิกศาสนา หรือไม่สนับสนุนศาสนาใด ๆ ทั้งสิ้นสถาปนามหาชนรัฐแบบฝ่ายซ้ายขึ้น ริบที่ดินทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ ริบธนาคารต่าง ๆ ไว้เป็นของรัฐปฏิเสธหนี้สินต่างประเทศ ฯลฯ

นายปรีดี พนมยงค์ จะมีนโยบายและลัทธิดังกล่าวนี้หรือไม่ประการใดนั้น นายปรีดีคนเดียวเท่านั้นที่ทราบเรื่องนี้ดี เพราะการปฏิวัติ เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ และกบฏแมนฮัตตัน เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๔ ก็ไม่เห็นมีคำแถลงการณ์ของกบฏแจ้งถึงนโยบายแต่ประการใดเลย

กบฏวังหลวงจะสงบยุติลงด้วยการไกล่เกลี่ยรอมชอมไปแล้วก็ตาม แต่ถึงกระนั้นก็ดีกลิ่นไอของการกบฏก็ยังมีท่าทีอยู่เสมอ ยังรออยู่ก็แต่โอกาสและจังหวะเท่านั้น ถ้ามีโอกาสหรือจังหวะเมื่อใด การปฏิวัติจะต้องเกิดขึ้นอีกอย่างไม่มีปัญหา

แม้ว่า กบฏวังหลวงจะถูกปราบราบคาบไปแล้ว แต่นั่นมิได้หมายความว่า ควันแห่งการกบฏนั้นจะสลายตัวไปด้วย ฝ่ายตรงกันข้ามกับรัฐบาลยังคอยจ้องหาโอกาสอยู่เสมอที่จะยึดอำนาจกลับคืน

เมื่อมีความปรารถนาที่ไหน ก็ย่อมมีช่องว่างที่นั่น นี่เป็นภาษิตที่มีความจริงอยู่มากทีเดียว

เนื่องจากจอมพล ป. ได้ไปเป็นประธานในพิธีรับมอบเรือขุด "แมนฮัตตัน" เรือขุดแมนฮัตตันนี้ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้มอบหมายให้แก่ประเทศไทย ตามโครงการว่าด้วยการช่วยเหลือร่วมมือระหว่างประเทศทั้งสอง โดยที่รัฐบาลจะได้รับเอาเรือขุดแมนฮัตตันนี้ไปใช้ในการขุดลอกสันดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยา พิธีอันทรงเกียรติเพื่อรับเรือขุดแมนฮัตตันนี้ ที่ได้กระทำกันที่ท่าราชวรดิษฐ์ ในพิธีอันเกริกเกียรตินี้ได้มีทูตานุทูตของประเทศต่าง ๆ ได้มาร่วมเป็นเกียรติเป็นจำนวนมาก

โดยที่ไม่มีใครคาดฝันมาก่อนเลยว่า เหตุร้ายจะเกิดขึ้นในวันอันสำคัญนี้ แม้แต่ตัวจอมพล ป. เองก็มิได้คาดคิดมาก่อนว่าจะมีเหตุร้ายอะไรเกิดขึ้นในพิธีอันทรงเกียรตินี้ ด้วยเหตุนี้เอง จอมพล ป. จึงมิได้คิดตระเตรียมการป้องกันตัวเลยแม้แต่น้อย

ภายหลังจากการทำพิธีมอบหมายเรือขุดแมนฮัตตันเป็นการเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว จอมพล ป. ก็ได้รับการเชิญให้ขึ้นไปชมเรือแมนฮัตตัน เมื่อจอมพล ป. เหยียบย่างขึ้นบนเรือขุดแมนฮัตตันนั่นเอง เหตุการณ์ร้ายก็อุบัติขึ้นทันที กล่าวคือ ทหารเรือกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีปืนกลมือถืออยู่ ทหารเรือกลุ่มนี้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ นาวาตรี มนัส จารุภา ผู้บังคับการเรือรบหลวงสุโขทัย ก็ปราดเข้าประชิดตัวจอมพล ป. และปืนกลมือบังคับให้ไปลงเรือยังกองเรือรบ ท่ามกลางการตกตลึงพรึงเพริดของบรรดาทูตานุทูตต่างประเทศและผู้ติดตามจอมพล ป. มา ไม่มีใครเข้าทำการขัดขวาง หรือให้ความช่วยเหลือแก่จอมพล ป. แต่อย่างไร ได้แต่มองดูเหตุการณ์ด้วยอกสั่นขวัญหายกับเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้น นาวาตรีมนัส จารุภา ได้นำเอาตัวจอมพล ป. ไปยังเรือรบศรีอยุธยา ซึ่งในขณะนั้นจอดลอยลำอยู่กลางแม่น้ำเจ้าพระยา

การจับกุมคุมตัวได้เป็นไปโดยเรียบร้อยที่สุด ในการที่ทหารเรือกลุ่มหนึ่ง เข้าทำการเกาะกุมคุมตัวจอมพล ป. ไว้นั้น ดูเหมือนว่าจะมีความประสงค์จะเอาตัวจอมพล ป. เป็นประกัน ในการตั้งข้อเรียกร้องด้วยประการต่าง ๆ ในทางการเมือง

ทันทีทันใดที่ข่าวได้แพร่สพัดไปนั้นเองว่า จอมพล ป. ได้ถูกทหารเรือควบคุมตัวไว้ในเรือรบหลวงศรีอยุธยาแล้วนั้น คณะรัฐมนตรีได้เปิดการประชุมกันอย่างเคร่งเครียด เพื่อพิจารณาสถานการณ์ที่ได้เกิดขึ้น ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีมีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า ไม่ว่าในกรณีใด ๆ ไม่ว่าการเรียกร้องใด ๆ รัฐบาลจะไม่อนุโลมตามด้วยประการใดทั้งสิ้น

นอกจากนี้ยังได้ลงมติให้ทำการปราบปรามพวกกบฏด้วยความรุนแรงอีกด้วย นอกจากมติดังกล่าวนี้แล้ว คณะรัฐมนตรียังได้ลงมติให้นายวรการบัญชา เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนจอมพล ป. ชั่วคราว

และช่วงระยะต่อมา รัฐบาลได้ออกคำแถลงการณ์ ประกาศให้ประชาชนได้ตระหนักว่า การเรียกร้องใด ๆ ของฝ่ายกบฏนั้น ทางรัฐบาลจะไม่ยินยอมด้วยประการทั้งปวง และยิ่งไปกว่านั้นยังได้ประกาศว่า ให้ฝ่ายกบฏปล่อยตัวจอมพล ป. ให้เป็นอิสรภาพโดยเร็วที่สุด ถ้าไม่ปล่อยจอมพล ป. ให้เป็นอิสรภาพ ทางรัฐบาลจะจัดการโดยเด็ดขาดและรุนแรงต่อไป

คำแถลงการณ์ของรัฐบาลไร้ผล ฝ่ายทหารเรือที่จับตัวจอมพล ป. ไว้ไม่ยอมปล่อยตัวให้จอมพล ป. เป็นอิสระ เพราะมีความมั่นใจอยู่เป็นอย่างยิ่งว่า การควบคุมตัวจอมพล ป.

ไว้เป็นประกันนั้น จะสามารถเรียกร้องสิทธิทางการเมืองได้เป็นอย่างดี และยังเข้าใจต่อไปอีกด้วยว่า คงจะไม่มีเหตุการณ์รุนแรงอะไรเกิดขึ้น ในขณะที่จอมพล ป. ยังถูกควบคุมตัวอยู่ในความอารักขาของทหารเรือ

ความเข้าใจของทหารเรือเป็นความเข้าใจผิดถนัด จะเห็นได้ในเวลาต่อมาว่า คณะรัฐประหารมิได้มีความอาลัยอาวรณ์กับชีวิตของจอมพล ป. แม้แต่น้อยเลย ความเลื่อมใสศรัทธาในตัวจอมพล ป. นั้น มันเกือบจะไม่มีอยู่ในคณะรัฐประหารแล้ว ดังนั้น คณะรัฐประหารจึงได้ส่งกำลังรบเข้าปราบปรามทหารเรือริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา การต่อสู้อย่างฉกาจฉกรรจ์ได้เกิดขึ้นในบริเวณแห่งนี้อย่างนองเลือด แต่ทหารบกสามารถยึดสถานที่สำคัญ ๆ ไว้ได้ และตีทหารเรือแตกกระจัดกระจายไป จนไม่สามารถจะควบคุมกันสู้รบต่อไปได้ จึงพากันหลบหนีไปอย่างอลหม่านสับสน

แม้ว่า ทหารบกจะจัดปราบปรามทหารเรือแตกพ่ายกระจัดกระจายไปแล้วก็ดี แต่ถึงกระนั้นก็ตาม สำหรับทหารเรือบนเรือรบหลวงศรีอยุธยา อันมีนาวาตรีมนัส จารุภา เป็นผู้บังคับบญชาและทำการควบคุมตัวจอมพล ป. ไว้นั้น ยังไม่ยอมปล่อยตัวจอมพล ป. ให้เป็นอิสรภาพ เพราะยังมีความมั่นใจอยู่ว่า ถ้าตราบใดตัวจอมพล ป. ยังถูกควบคุมตัวอยู่บนเรือรบหลวงศรีอยุธยาแล้ว คณะรัฐประหารไม่กล้ากระทำการรุนแรงเป็นแน่ แต่ความเข้าใจในทำนองนี้เป็นความเข้าใจที่ผิดถนัด จอมพล ป. เกือบจะหาอิทธิพลประการใดมิได้แล้วต่อคณะรัฐประหาร คณะรัฐประหารมิได้นับถือจอมพล ป. เหมือนเมื่อวันแรกแห่งการรัฐประหาร เพราะเป็นความจำเป็นที่จะต้องเอาจอมพล ป. เป็นเครื่องมือ เพราะในระหว่างนั้น การรัฐประหารแสดงทีท่าอยู่ว่าจะล้มเหลว เมื่อจอมพล ป. มาปรากฏตัวเหตุการณ์จึงเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ ในวันที่ ๓๐ มิถุนายน นั่นเอง รัฐบาลก็ได้ส่งเครื่องบินจากกองทัพอากาศมาทิ้งระเบิดรอบ ๆ เรือศรีอยุธยา เพื่อเป็นการคุกคามให้คณะทหารที่จับตัวจอมพล ป. ไว้เป็นประกันนั้นให้ปล่อยจอมพล ป. ให้เป็นอิสระไป แต่นาวาตรีมนัส จารุภา ยังยืนกรานที่จะควบคุมตัวไว้จนกว่าจะเปิดการเจรจาเรื่องราวต่าง ๆ กันขึ้น เมื่อฝ่ายทหารเรือในเรือรบหลวงศรีอยุธยาไม่ยอมปล่อยตัวจอมพล ป. ให้เป็นอิสระภาพไปเช่นนี้ คณะรัฐบาลจึงตัด

หลวงอดุลยเดชจรัส

จอมพลผิน ชุณหวัน

พลโทหลวงกาจ กาจสงคราม

พล. ต.อ. หลวงอดุลยเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ ผู้มีบทบาทอันสำคัญ ทั้งในสมัย จอมพล ป. และสมัยนายปรีดี และมาสิ้นรัศมีเมื่อเกิดการปฏิวัติ 8 พ.ย. 90

จอมพลผิน ชุณหวัน นักรัฐประหารเจ้าน้ำตา และนักรัฐ-ประหารทางวิทยุ เป็นหัวหน้ารัฐประหารขับหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์กระเจิงกระจาย

พลโทหลวงกาจ กาจสงคราม หัวหน้ารัฐประหาร ๘ พ.ย. ๙๐ ใครๆ เรียกเขาว่า นายพลรูบี นายพลหูตูบ นายพลใต้ดุ่ม เขามีบทบาทมาตั้งแต่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ และมาหมดอำนาจวาสนาลงเมื่อเขาถูกบุรุษเหล็กแห่งเอเซียเนรเทศไปอยู่ฮ่องกง

๔ อดีตรัฐมนตรี ผู้มีการมกร้าวแกร่ง อดีตเสรีไทย ผู้จะเอาจอมพล ป. แขวนคอ แต่ตัวเองกลับพบจุดดับอันสุดแสนสยดสยอง !

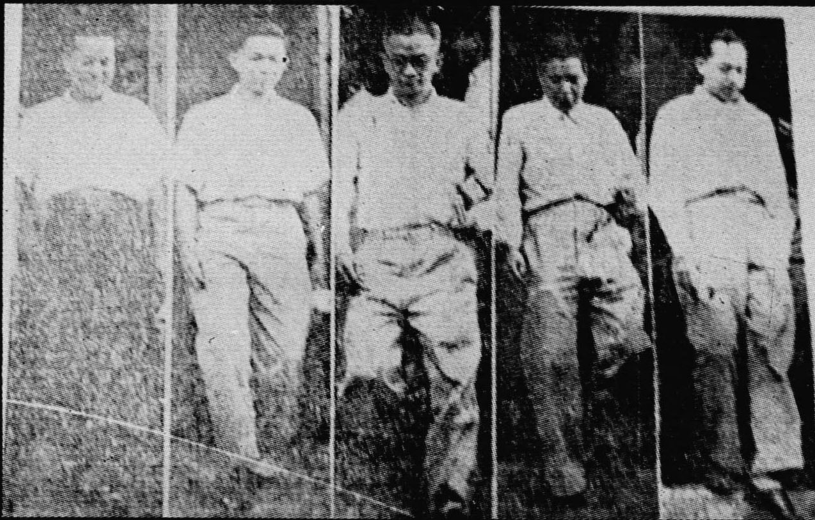
บุคคลแรก ดร. ทองเปลว ชลภูมิ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์, นายถวิล อุดล, นายจำลอง ดาวเรือง

ภาพแรก ที่นอนสลบไสลไม่ได้เรื่อง นั่นคือ คุณนิ่มนวล ชลภูมิ เสียใจเมื่อรู้ว่าสามีนิทราชั่วนิรันดร

ภาพต่อมา ก็ภรรยา นายทองอินทร์นั่นเอง พอรู้ข่าวเธอก็ร่ำไห้ แทบ เลือดตากระเด็นทีเดียวครับ

ภาพแรก คุณนิ่มนวล นายวิจิตร ลุลิตานนท์ นายประหลาด อิศรางกุล นายประพัฒน์ วรรธนะสาร นายพร มะลิทอง ๓ คนหลังต้องหากบฏทั้งนั้นแหละครับ

พลตรีเนตร เขมะโยธิน กบฏ ๑ ต.ค. ๙๑

นายประสิทธิ์ สุลีตนนท์ (คนถือหมวก) ผู้ต้องหาจลาจล

พลตรีเนตร เขมะโยธิน ผู้ต้องหากบฏ ๑ ต.ค. ๙๑ คนที่สรวมหมวกนั่นแหละ เขาละครับ

ทั้ง ๕ คนนี้รึครับเป็นพวกกบฏทั้งนั้น เช่น กบฏสันติภาพ กบฏจี้จอมพล ป. เป็นต้น

บุคคลแรกเขามีชื่อว่า นายสุภัทร สุคนธาภิรมย์ แล้วต่อมา น.ต. มนัส จารุภา นายเจริญ สืบแสง แล้วก็ กุหลาบ สายประดิษฐ์ อดีตบรรณาธิการ น.ส.พ. ประชาชาติ คนสุดท้ายจะเป็นใครไม่ได้ เขาคือสมาชิกวุฒิสภาปัจจุบันเขาคือ อุทธรณ์ พลกุล ที่ปรึกษา น.ส.พ. ไทยรัฐ

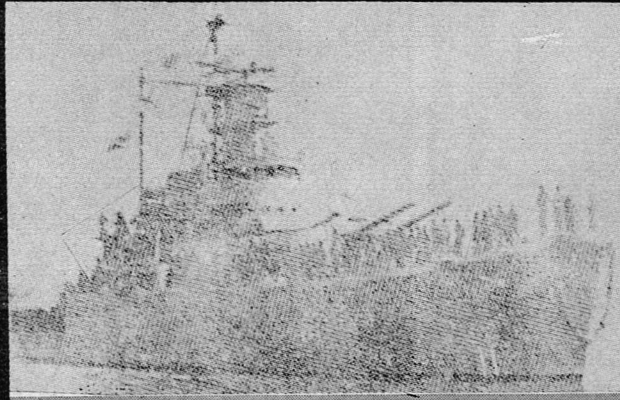
กบฏแมนฮัตตัน

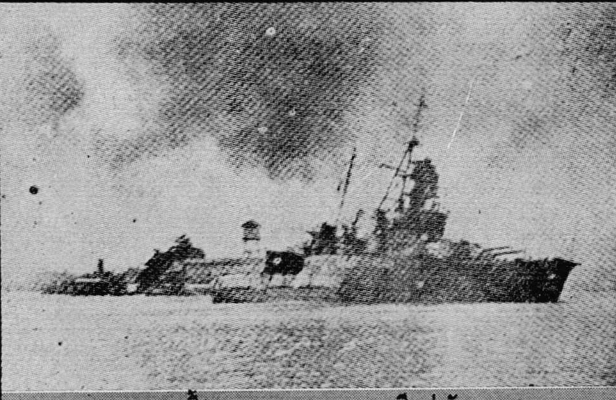
บริเวณที่จอดเรือแมนฮัตตัน ที่ท่าราชวรดิษฐ

เมื่อพิธีผ่านไปแล้ว ทหารเรือส่วนหนึ่ง
ได้เข้าจับตัว จอมพล ป. ไว้ได้

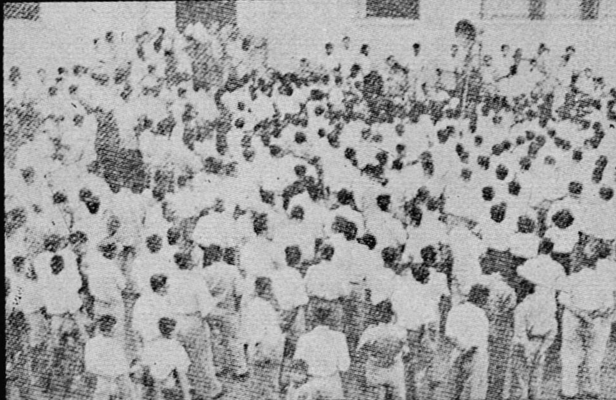
ร.ล. ศรีอยุธยาเป็นที่กักขัง จอมพล ป.

จอมพลฟื้น รณภากาศฤทธาคนีแม่ทัพอากาศ
สั่งให้เอาลูกระเบิดทิ้งลงไปในเรือ
ผลที่สุด ร.ล. ศรีอยุธยาก็จมจนบัดนี้

ทหารเรือบางส่วนที่กระโดดน้ำหนีจากการบอมบ์
มาขึ้นที่ปากคลองตลาด เที่ยวขอผ้านุ่ง

ผลที่สุดถูกฝ่ายรัฐบาลกวาดล้างหมด
ถูกจับฟ้องศาลเข้าคุกกันระนาว

สินใจที่จะทิ้งระเบิดเรือรบหลวงศรีอยุธยา โดยมิได้คำนึงถึงชีวิตจอมพล ป. และความเสียหายใด ๆ อันจะบังเกิดขึ้นกับเรือรบหลวงศรีอยุธยา

ครั้นแล้ว....

การเปิดฉากโจมตีเรือรบหลวงศรีอยุธยาก็เริ่มขึ้นทันที เสียงแห่งการระเบิดดังสนั่นหวั่นไหว เรือรบหลวงศรีอยุธยาถูกระเบิดเข้าอย่างจัง ภายในไม่กี่วินาทีเรือรบหลวงศรีอยุธยาก็เริ่มเอียงซ้าย เอียงขวา แสดงอากัปกิริยาบอกให้รู้ว่า จะลงไปนอนกบดานอยู่ภายใต้แม่น้ำเจ้าพระยา ภายในเรือรบหลวงศรีอยุธยาเกิดการโกลาหลวุ่นวายกันเป็นการใหญ่ ทหารเรือบางส่วนได้พากันลงเรือกรรเชียงแจวอ้าวเข้าหาฝั่ง บางคนก็กระโดดลงแม่น้ำเจ้าพระยาว่ายน้ำเข้าหาฝั่ง ทหารเรือคนหนึ่งได้พยายามช่วยให้จอมพล ป. กระโดดน้ำหนีเอาตัวรอดมาได้อย่างหวุดหวิด สำหรับนาวาตรี มนัส จารุภา เมื่อได้เอาตัวรอดมาจากเรือรบหลวงศรีอยุธยาแล้วก็พยายามหลบหนีออกนอกประเทศ โดยการลี้ภัยการเมืองอยู่ในประเทศเขมร

หลังจากเกิดกบฏแมนฮัตตันแล้ว กองทัพเรือได้มีการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ จนเกือบจะกล่าวได้ว่ากองทัพเรือนั้นไม่มีอิทธิพลอันใดอีกแล้ว ในการคิดจะทำการปฏิวัติ ทั้งนี้ตัวจักรกลอันสำคัญ ๆ ในกองทัพเรือที่ให้ความสนับสนุนนายปรีดี และมีทรรศนะจัดระบบการเมืองไปในแนวโซเชียลลิสต์ ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง โดยการจัดส่งพวกของคณะรัฐประหารที่ไว้วางใจได้เข้าสรวมตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการทหารเรือ แม่ทัพเรือ และตำแหน่งสำคัญอื่น ๆ ส่วนนายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ถูกปลดออกจากตำแหน่งทั้งสิ้น เป็นการปฏิวัติทหารเรือครั้งใหญ่ จนกองทัพเรือไม่มีอิทธิพลอันใดอีก ในการที่จะแสดงบทบาทในทางการเมืองอีกต่อไป

นับตั้งแต่เกิดการกบฏ "แมนฮัตตัน" เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันทุกวันนี้ กองทัพเรือ หรือตัวจักรกลอันสำคัญ ๆ ในกองทัพเรือที่ได้ให้ความสนับสนุน นายปรีดี พนมยงค์นั้นก็หมดประสิทธิภาพลง เมื่อตัวจักรกลในกองทัพเรืออันสำคัญ ๆ หมดอำนาจลง อิทธิพลของนายปรีดีในทางการเมืองก็หมดลงไปด้วย

สงครามระหว่าง โซเชียลลิสต์ กับ นาซี ก็สุดสิ้นอวสานลงเพียงแค่นี้

-๑๐๓-

สังหารโหด ๔ อดีตรัฐมนตรี

เกือบไม่มียุคใด สมัยใดที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มักจะมีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้นเสมอ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจาก จอมพล ป. ปกครองประเทศด้วยลัทธิเผด็จการ และเมื่อใครขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี จะเป็นไปโดยการปฏิวัติ รัฐประหาร หรือจะเป็นนายกรัฐมนตรีขึ้นมาโดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือเป็นไปตามระบบประชาธิปไตยก็ตาม จอมพลป. ในฐานะที่มีกองทัพบก กองทัพอากาศให้ความสนับสนุนอยู่อย่างแข็งแรง จึงทำการปฏิวัติรัฐประหาร รัฐบาลต่าง ๆ ที่ได้เป็นมาโดยถูกต้องตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ด้วยการที่จอมพล ป. ผูกขาด อำนาจ และใช้ระบบปฏิวัติ รัฐประหารตลอดมา จอมพล ป. จึงไม่เป็นที่พอใจของนักการเมืองต่างๆ และในการรัฐประหารครั้งสุดท้าย คือการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ขับไล่รัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ให้ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แม้แต่นายปรีดี พนมยงค์ และสมัครพรรคพวก ต้องพากันหนีออกนอกประเทศเป็นจ้าละหวั่น ดังนั้นความบาดหมางในระหว่างนายปรีดี ผู้นิยมลัทธิโซเชียลลิสต์กับจอมพล ป. ผู้นิยมลัทธิชาตินิยม หรือระบบนาซี จึงเป็นปฏิปักษ์ศัตรูต่อกันเรื่อยมา ก่อให้เกิดความวิปโยคนานาประการแก่พรรคพวกนายปรีดี ที่มีความนิยมโซเชียลลิสต์ และจะเอาตัวจอมพล ป. แขวนคอ ในฐานะอาชญากรสงครามแต่จอมพล ป. รอดจากการถูกแขวนคอมาได้ด้วยศาลฎีกาถือว่า กฎหมายอาชญากรสงคราม เป็นกฎหมายย้อนหลัง มีสภาพเป็นโมฆะ จากลักษณะเหล่านี้เอง เมื่อจอมพล ป. มีอำนาจอีกครั้งหนึ่ง ลูกสมุนและพรรคพวกของนายปรีดี จึงถูกคิดบัญชีอย่างทารุณ

ถ้าเราจะพิจารณารัฐบาลจอมพล ป. นับตั้งแต่เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรก จนถึงครั้งสุดท้าย จอมพล ป. ใช้อำนาจเผด็จการปราบปรามพวกคิดปฏิวัติอย่างไม่ปรานี จอมพล ป.

ต้องเผชิญการกบฏจลาจล อยู่ตลอดเวลา และนับว่า เป็นนายกรัฐมนตรีของไทยคนเดียวเท่านั้น มีศัตรูรอบด้านคล้ายๆ กับฮิตเล่อร์ หรือมุสโสลินี จอมพล ป. จะถือหลักสุภาษิตเหมือนอย่างมุสโสลินีหรือไม่ ไม่ทราบภาษิตของมุสโสลินีนั้นมีอยู่ว่า "จงมีชีวิตในท่ามกลางอันตราย" และฮิตเล่อร์ก็ถือหลักข้อนี้เช่นเดียวกัน ความเด็ดขาดกล้าหาญ ไม่กลัวความตาย เป็นหลักอันสารัตถะอันสำคัญที่สุดสำหรับรัฐบุรุษ และเป็นบุคคลสำคัญ จอมพล ป. ต้องเผชิญสถานการณ์เหล่านี้อยู่ตลอดเวลาที่ตัวเองเป็นนายกรัฐมนตรี

ในสมัยจอมพล ป. กบฏเกิดขึ้นราวกับดอกเห็ด จับนายทิม ภูริพัฒน์ อดีตผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีในข้อหา "กบฏแยกดินแดน" เมื่อ ๓๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑ ในที่สุดศาลตัดสินปล่อยไป เมื่อวันที่ ๕ มกราคม ๒๔๙๓ จับกลุ่มขบวนการเสรีไทย ซึ่งจอมพล ป. ถือว่าเป็นศัตรูอันร้ายแรงที่โค่นบัลลังก์ของตัวในรัฐสภา และจับนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายฟอง สิทธิธรรม นายถวิล อุดล นายเตียง ศิริขันธ์ แต่ศาลปล่อยตัวเป็นอิสรภาพไป สั่งจับมไฮยินดิน และจับใครต่อใครอีกเป็นจำนวนมาก และพร้อมกันนั้นก็สังหารโหดลูกสมุนนายปรีดีอย่างทารุณ

รัฐมนตรีที่ถูกสังหารโหดที่ข้าพเจ้าจะนำมาเล่านั้น ก็คือรัฐมนตรี คือนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายจำลอง ดาวเรือง นายถวิล อุดล นายเตียง ศิริขันธ์ นายทวี ตเวทิกุลและดร. ทองเปลว ชลภูมิ

เมื่อรัฐประหารเกิดขึ้นนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายจำลอง ดาวเรือง นายถวิล อุดล นายเตียง ศิริขันธ์ ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ดำดินหายตัวไปอย่างลึกลับ สำหรับดร.ทองเปลว ชลภูมิ ไปปรากฏตัวอยู่ที่ปีนัง สำหรับนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อุดล นายจำลอง ดาวเรือง นายเตียง ศิริขันธ์ หลบหายเงียบ ตำรวจออกล่าตัวกันจ้าละหวั่น แต่ก็หาร่องรอยอะไรไม่พบแต่เท่าที่ทราบในภายหลังปรากฏว่า นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ กับนายจำลอง ดาวเรือง ต้องระเหระเหินไปในสถานที่ทุรกันดานด้วยความลำบากยากแค้น โดยข้อหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการกบฏ และมีอาวุธอันร้ายแรงไว้ในความครอบครองเป็นจำนวนมากและมีส่วนพัวพันกับกบฏวังหลวง

ครั้นแล้วเหตุการณ์อันไม่คาดฝันก็ปรากฏขึ้น นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นักพูดคารมกร้าว นายจำลอง ดาวเรือง ได้มาปรากฏตัวในพระที่นั่งอนันตสมาคม ในขณะที่รัฐสภากำลังทำการประชุมกันอยู่ การปรากฏตัวของเขาครั้งนั้น เขามีความมั่นใจว่า ตัวเขาไม่ได้ทำอะไรผิดเขาจึงกล้ามาปรากฏตัวเช่นนั้น

วันนั้น เป็นวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑ ในวันนั้น เขาได้พบกับพลโทกาจ กาจสงคราม รองผู้บัญชาการทหารบก และ พ.ต.อ. หลวงพิชิตธุระการ การเจรจาขั้นแรกเป็นที่ตกลงกันว่าเขากับนายจำลองนั้น ไม่มีความผิดใดๆอันเกี่ยวกับเรื่องอาวุธเป็นจำนวนมหาศาลในบ้านของเขาที่อุรุพงษ์ อันเป็นข่าวครึกโครมอื้อฉาวในเวลานั้น ทางพลโทกาจและหลวงพิชิตธุระการก็ บอกว่า ทางทหารและตำรวจมีความเข้าใจดีแล้ว แต่พอไปพบกับอธิบดีตำรวจ พล.ต.ต. หลวงชาติตระการโกศล ได้เข้าไปพบกับพลโท หลวงสินาดโยธารักษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เมื่อกลับออกมาก็แจ้งว่า เขาต้องถูกดำเนินคดีฐานต่อต้าน หรือเป็นกบฏภายในราชอาณาจักร จึงต้องถูกกักตัวไว้สอบสวนจนกระทั่ง ๑๖.๐๐ น. วันนั้น

เรื่องราวของนายทองอินทร์นั้น เป็นเรื่องพัวพันกับเรื่องของ ส.ส. อิสานกลุ่มหนึ่งอันมีนายเตียง ศิริขันธ์ นายถวิล อุดล นายจำลอง ดาวเรือง เป็นที่ทราบกันว่า ในสมัยดำเนินงานเสรีไทยนั้น บุคคลเหล่านี้ จำต้องสัมพันธ์กับชาวญวน ลาว ทางอินโดจีนอย่างใกล้ชิด เพื่อทำการร่วมมือกันขับไล่ญี่ปุ่นออกไปจากเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ ผลแห่งการสัมพันธ์อย่างใกล้ได้ทำให้เกิดความรู้สึกกันขึ้นภายหลังสงครามสงบว่า ในอนาคต สถานการณ์ของประเทศเล็ก ๆ ด้านนี้ จะตกอยู่ในความลำบาก หากจะดำรงสภาพต่างคนต่างอยู่เช่นเดิม จำต้องหาวิธีผูกสัมพันธ์กันเข้าต่อต้านลัทธิแผ่อำนาจ ดังนั้น เราจึงเห็นข่าวในต่อมาว่า ได้มีการดำเนินการเพื่อจัดตั้งสันนิบาตเอเซียอาคเนย์ขึ้น โดยให้ประเทศเล็ก ๆ เหล่านี้รวมกันขึ้นตรงต่อสันนิบาตนี้ มีโครงการว่าจะเอากรุงเทพ ฯ เป็นศูนย์กลางดำเนินการเพื่อโครงการนี้ ดูเหมือนจะขยายกว้างขวางออกไปทุกที ก็พอดีมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นในวงการเมืองไทย ดังนั้น บุคคลที่เป็นตัวตั้งตัวตีในเรื่องนี้ จึงถูกเพ่งเล็งจากรัฐบาลในแง่ร้ายตลอดมา ในฐานที่มีการเคลื่อนไหวอันเป็นภัยต่อรัฐบาล และความมั่นคงแห่งชาติ และในที่สุด ก็ถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏภายในราช

อาณาจักรดังกล่าวแล้ว ข้อนี้ เมื่อเรื่องราวไปถึงศาล ไม่มีหลักฐานอะไร ศาลจึงปล่อยตัวให้เป็นอิสระไป

เนื่องจากนายทองอินทร์ มีความสัมพันธภาพอย่างใกล้ชิดกับรัฐบุรุษอาวุโสปรีดี พนมยงค์ ในฐานะที่เป็นผู้นิยมลัทธิโซเซียลลิสต์ ร่วมขบวนการเสรีไทยใต้ดินต่อต้านญี่ปุ่น และในฐานะที่เป็นพรรคสหชีพที่ให้ความสนับสนุนนายปรีดี พอเกิดการจลาจลเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ เขาจึงเป็นบุคคลที่อยู่ในบัญชีที่คณะรัฐประหารไม่ต้องการ

นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ดาวรุ่งแห่งรัฐสภา นายถวิล อุดล ผู้มีคารมอันคมกล้า ได้ถูกจับอีกครั้งหนึ่งที่ทำการสันติบาล เป็นการถูกจับครั้งสุดท้าย และเป็นครั้งสุดท้ายทั้งในโลกการเมือง และโลกมนุษย์ที่เขาดิ้นรนกระเสือกกระสนอยู่เหมือนผู้ที่มีชีวิตทั้งหลาย

และในวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ นายจำลอง ดาวเรือง ก็ถูกจับด้วย

บุคคลที่ถูกจับเป็นบุคคลต่อมาก็คือ ดร. ทองเปลว ชลภูมิ นั่นเอง

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า เมื่อเกิดการรัฐประหารขึ้น เมื่อ ๘ พ.ย. ๙๐ ดร. ทองเปลว ชลภูมิ เผ่นหนีออกจากประเทศไทยไปลี้ภัยการเมืองอยู่ที่ปีนัง เมื่อกบฏวังหลวงเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ นายปรีดี พนมยงค์ เข้าบัญชาการอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ข่าวการกบฏวังหลวงแพร่สพัดไปทั่วโลก ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ฟังข่าวการปฏิวัติอยู่ด้วยความสนใจ แต่แล้วพวกกบฏวังหลวงก็ถูกกำราบปราบปรามแตกกระเจิงไป การถูกฝ่ายรัฐบาลปราบปรามฝ่ายกบฏจนต้องหลบหนีออกนอกประเทศไปนั้น ดร. ทองเปลว อาจไม่ทราบ เพราะเวลาต่อมาทางการตำรวจไปตรวจค้นที่บ้านเขาที่ฝั่งธน และในห้องน้ำนั่นเอง เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ได้เห็นกระดาษแผ่นหนึ่งเหน็บไว้ข้างฝาในห้องน้ำ กระดาษที่ได้เหน็บไว้นั้น เป็นโค๊ตลับ จากโค๊ตลับแผ่นนี้เอง กลายเป็นโศกนาฏกรรมสำหรับชีวิตของเขาเอง

"ทุกอย่าง เรียบร้อยแล้วกลับด่วน"

เมื่อได้รับโทรเลขเช่นนี้ ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ก็ดีอกดีใจมาก แต่ก็หารู้ไม่ว่านั่นเป็นกลลวงของตำรวจต่างหาก แต่ความเข้าใจของ ดร. ทองเปลว เข้าใจไปว่า อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ คงจะทำการปฏิวัติสำเร็จ

โดยมิได้ให้ชักช้า ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ก็รีบโดยสารเครื่องบินมาจากปีนังทันที เขาก้าวลงจากเครื่องบินที่ท่าอากาศยานดอนเมืองอย่างภาคภูมิ อย่างขึงขังหมาดหมา สำหรับความเป็นด๊อกเตอร์อย่างเขานั้น อย่างน้อย ๆ ก็รับตำแหน่งรัฐมนตรีไม่กระทรวงใดก็กระทรวงหนึ่งอย่างไม่มีปัญหาเลย แต่กระทรวงที่ ดร. ทองเปลว ชลภูมิ จะไปดำรงตำแหน่งก็คือกระทรวงโลกันต์นั่นเอง

และในทันทีทันใดนั้นเอง แทนที่จะมีเพื่อนฝูง หรืออาจารย์ปรีดี นายทองอินทร์ หรือนายถวิล ฯลฯ มาคอยต้อนรับเป็นเกียรติภูมิ ในการเดินทางมารับตำแหน่งอันสำคัญ แต่ที่ไหนได้กลับกลายเป็นนายร้อยตำรวจเอก ต่อศักดิ์ ยมนาค นายร้อยตำรวจสันติบาลมาต้อนรับเป็นเกียรติภูมิ เพื่อนำตัวไปเป็นรัฐมนตรีในห้องขัง

อดีตรัฐมนตรีทั้ง ๔ ถูกแยกไปฝากขังไว้ในสถานที่ต่าง ๆ กัน นายถวิล อุดล ถูกนำตัวไปควบคุมตัวไว้ที่สถานีตำรวจนางเลิ้ง นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ถูกควบคุมตัวไว้ที่สถานีสามเสน นายจำลอง ดาวเรือง ถูกฝากขังไว้ที่สถานีตำรวจยานนาวา และนายทองเปลว ชลภูมิที่กองบัญชาการสวนกุหลาบ

แล้วคืนแห่งวันวิปโยคของ ๔ อดีตรัฐมนตรีก็มาถึง

คืนนั้น เป็นคืนวันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๙๒ ท่ามกลางแห่งความดึกสงัด อากาศเย็นยะเยียบ บนถนนสายต่าง ๆ มีรถยนต์วิ่งไปมาน้อยมากผู้คนหลับสนิทนิทรากันอย่างสุขสันต์ในขณะนี้เอง พันตำรวจเอก หลวงพิชิตธุระการ ได้ใช้รถยนต์ของตำรวจ ๓ คัน ไปรับตัว ๔ อดีตรัฐมนตรีจากสถานีตำรวจหลายแห่ง ไปรับตัว ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ที่สถานีตำรวจนครบาลปทุมวัน ไปรับตัวนายจำลอง ดาวเรืองที่สถานีตำรวจนครบาลยานนาวา ไปรับตัวนายถวิล อุดล ที่สถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้งและไปรับตัวนายทองอินทร์ ที่สถานีตำรวจนครบาลสามเสน

การไปรับตัว ๔ อดีตรัฐมนตรีในครั้งนี้ นายพันตำรวจเอกหลวงพิชิตธุระการ อ้างว่า จะเอาไปทำการสอบสวน

ครั้นแล้ว รถยนต์บรรทุก ๔ อดีตรัฐมนตรี ก็วิ่งมาถึงหลักกิโลเมตรที่ ๑๔–๑๕ ถนนพหลโยธิน เสียงปืนแผดคำรามขึ้นหลายนัด แต่มิได้เป็นพฤติกรรมของโจรมลายู แต่เป็น

พฤติกรรมของนายสิบตำรวจเอก แนบ นิ่มรัตน์ อดีตนักมวยชื่อดังแห่งสวนสนุก ๔ อดีตรัฐ-มนตรีดับสยองในทันใดนั่นเอง

โจรมลายูก๊กนี้ก็คือ พลตำรวจจัตวา ผาด ตุงคะสมิต นายพลจัตวา ทม จิตรวิมล นายร้อยตำรวจโท จำรัส ลิ้มละมัย นายร้อยตำรวจโท ธนู พุกใจดี นายสิบตำรวจเอกแนบ นิ่มรัตน์

ศาลตัดสิน – ให้นายพลตำรวจจัตวา ผาด พลตำรวจจัตวา ทม และนายสิบตำรวจเอก แนบ ไว้ตลอดชีวิต ส่วนจำเลยอีก ๒ คนให้ยกฟ้องเสีย

คราวนี้ เรามาฟังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า มันมีพฤติการณ์เป็นไปอย่างไร ตอนนี้เรามาฟังข่าวจากหนังสือกันบ้างว่า เขากล่าวถึงการสังหารโหดกันว่าอย่างไร

หนังสือพิมพ์ไทย ฉบับวันที่ ๕ ให้ข่าวว่า

"สาเหตุการตายของนักการเมืองทั้ง ๔ คน เนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ต้องการจะย้ายผู้ต้องหาทั้ง ๔ จากวังสวนกุหลาบไปที่สถานีตำรวจบางเขนอันปลอดภัยกว่า การขนย้ายได้กระทำกันอย่างแข็งแรง ให้ผู้ต้องหาทั้ง ๔ นั่งรถจี๊ปของตำรวจออกไปเมื่อ ๐๒.๐๐ น. วานนี้ (ที่ ๔) มีรถจี๊ปตำรวจและอาวุธครบมือติดตามควบคุมไปอีก ๒ คัน

หนังสือพิมพ์ "แนวหน้า" ได้ให้รายละเอียดในการสังหารโหด ๔ อดีตรัฐมนตรีไว้ว่าดังนี้

"นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ จำลอง ดาวเรือง ถวิล อุดล ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ได้ถูกกระสุนปืนถึงแก่ความตายเสียแล้ว ที่ถนนประชาธิปัตย์ ตอนใกล้สี่แยกบางเขน เมื่อ ๒ น. วันที่ ๔ เดือนนี้"

แนวหน้าได้เล่ารายละเอียดต่อไปว่า

"เมื่อเวลา ๒ น. เศษคืนนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจกองบัญชาการ ได้นำตัวบุคคลทั้ง ๔ ซึ่งต้องหาฐานเป็นกบฏตัวการก่อการจลาจลครั้งนี้ ขึ้นรถจี๊ปหมายเลข ๑๐๓๗๑ เพื่อจะนำไปฝากขังที่สถานีตำรวจบางเขน โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจพร้อมด้วยอาวุธควบคุมตัวไปด้วย

ขณะที่รถแล่นมาถึง ๔ แยกบางเขน ตามถนนประชาธิปัตย์ รถจี๊ปบรรทุกบุคคลสำคัญทั้ง ๔ ก็ต้องหยุดชงักลง เพราะปรากฏว่ามีขอนไม้ขวางทางอยู่ และทันทีที่ตำรวจหยุดรถลงไปที่ขอนไม้ขวางนั้น คนร้ายไม่ปรากฏจำนวนก็ลั่นกระสุนมายังรถทันที

ตามกระแสร์ที่เปิดเผยกล่าวต่อไปว่า "เจ้าหน้าที่ได้พยายามจะให้ ๔ อดีตรัฐมนตรีลงจากรถยนต์ แต่ ๔ อดีตรัฐมนตรีไม่ยอมลง จึงถูกกระสุนคนร้ายตายดังกล่าวแล้ว"

เสียงไทย ฉบับวันที่ ๖ มีนาคม ๒๔๙๒ เขียนวิพากษ์–วิจารณ์การตายของ ๔ อดีตรัฐมนตรีไว้ว่า

การตายของ ๔ อดีตรัฐมนตรี ถวิล ทองอินทร์ จำลอง ทองเปลว ซึ่งเกิดขึ้นกลางดึกของวันที่ ๓ และตายอยู่บนรถยนต์บรรทุกผู้ต้องหาของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ณ เส้นทางที่เปลี่ยว เกือบจะเรียกว่า ปราศจากผู้สัญจรไปมานั้น ข้าพเจ้าคิดว่าคงจะสั้นสะเทือนขวัญผู้ได้รู้ได้ฟังข่าว ทั้งที่ได้เคยรู้จัก ๔ อดีตรัฐมนตรี หรือไม่รู้จักก็ตามมากมายเหลือเกิน ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ย่อมมีความรักใคร่เมตตาสงสารซึ่งกันและกันบ้าง ถ้าหากว่าการตายของคนทั้ง ๔ อาจจะมีมนุษย์ใดเกิดความรู้สึกชอบใจไซร้ มันก็จะเป็นมนุษย์แต่เพียงร่าง ส่วนใจนั้นหฤโหดต่ำช้าสามานย์ ยิ่งกว่าสัตว์เดรฉานเสียอีก

ตามหน้าที่ของตำรวจกล่าวว่าเหตุที่บุคคลทั้ง ๔ ถึงแก่ความตาย ก็เพราะทางการตำรวจจะส่งบุคคลทั้ง ๔ ไปฝากขังไว้ ที่สถานีตำรวจบางเขน ซึ่งตั้งอยู่กลางทุ่งนาเปลี่ยวไกลจากใจกลางพระนครหลวง ครั้นแล้ว ก็มีจำนวนผู้ร้ายจำนวนหนึ่ง จะมาแย่งผู้ต้องหา จึงเกิดการยิงต่อสู้กันขึ้น และผลที่สุด ๔ อดีตรัฐมนตรีหนีไม่ได้ต้องถึงแก่ความตายหมด ส่วนตำรวจไม่มีใครบาดเจ็บเลย และจับผู้ร้ายที่มาแย่งมิได้เลย

คำแถลงการณ์อย่างนี้ก็น่าฟัง แต่ปัญหามันเกิดขึ้นว่า เพราะเหตุใดจึงมีการขนย้ายผู้ต้องหาในเวลาวิกาลตั้งตี ๑ และเป็นเพราะเหตุใดจึงต้องไปฝากขังที่สถานีตำรวจเล็ก ๆ และอยู่กลางทุ่งนาเปลี่ยว ๆ เช่นนั้น ข้าพเจ้าคิดว่า ทางเจ้าหน้าที่มิอาจแถลงเหตุผลนั้น เป็นเวลาตี ๑ และเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมผู้ต้องหาทั้ง ๔ ไว้ก่อน ก็มิอาจรู้ว่าเบิกเอาตัวเข้าไปที่ไหนเช่นนี้ มันน่าคิดเหลือเกินว่า เหตุไฉนเล่าผู้คิดจะมาแย่งชิงผู้ต้องหารู้ล่วงหน้า และได้ไปดักกลางทางและที่

เปลี่ยวได้ทันท่วงที จะเป็นการตรัสรู้นั้นไม่ได้เด็ด นอกจากจะมีสายข้างในบอกไป เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงว่า ทางเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่น่าจะค้นคว้าเอาตัวผู้บอกข่าวให้ผู้ร้ายมาแย่งชิงให้ได้ เพราะมิฉะนั้นแล้วย่อมแสดงว่า ภายในวงการตำรวจของเรา ยังมีมนุษย์ชั่วช้ากาลีแอบแฝงอยู่มาก

ข้าพเจ้ายังไม่มีความเชื่อว่า การตายของ ๒ อดีตรัฐมนตรีนั้น เป็นเจตนาไว้เดิมของใครคนหนึ่ง และข้าพเจ้าก็ยังไม่เชื่อว่าเมืองไทยในขณะนี้ได้กลายเป็นภาราสาวัตถี เต็มไปด้วยมนุษย์ป่าเถื่อนเชื่อถืออะไรกันไม่ได้เสียแล้ว แต่ข้าพเจ้าก็อดคิดไม่ได้ว่า การตายของบุคคลทั้ง ๔ มันก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย ปัญหาที่จะต้องตัดสินกันด้วยเหล็กกับเลือด ปัญหาจะต้องมีการตามพิฆาตเข่นฆ่ากันตลอดไป ตราบสิ้นโคตร ซึ่งจะไม่ต่างอะไรกับนิคมของสัตว์ป่านั้นหรือไฉน

อย่างไรก็ตาม แถลงการณ์ของตำรวจ ได้ออกคำแถลงการณ์ แจ้งข่าวในกรณีที่ ๔ อดีตรัฐมนตรีถูกยิงตายสยองว่า

ขณะรถผ่านไปถึง ๔ แยกบางเขน ใกล้กรมวิทยาศาสตร์ ปรากฏคนร้ายจำนวนหนึ่งใช้ปืนยิงรถตำรวจอย่างหนาแน่น เจ้าหน้าที่จึงได้หยุดรถจับยิงต่อสู้ด้วยคาร์ไบน์ เมื่อเสียงปืนสงบลง เพราะคนร้ายหลบหนีไปหมดแล้ว ก็พบว่าจีบ ก.ท. ๑๐๓๗๑ ถูกกระสุนพรุนไปทั้งคัน ส่วนนักการเมืองทั้งหมดหาทางออกไม่ได้ จึงถูกปืนตายหมด เจ้าหน้าที่ทุกคนปลอดภัย

ในด้านรัฐสภาผู้แทนราษฎร ก็ทำนองเดียวกัน ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พลโท หลวงสินาด โยธารักษ์ ได้ตั้งกระทู้ถามถึงรัฐบาลถึงการสังหารโหด ๔ รัฐมนตรี รัฐบาลก็มิให้คำตอบอะไรมากไปกว่า เรื่องนี้ยังดำเนินการอยู่ ยังให้ความแจ้งชัดอะไรไม่ได้

นายนาถ เงินทาบ ส.ส. มหาสารคาม ได้ตั้งกระทู้ด่วน ถามถึงเรื่องนี้อีก แต่กระทู้ด่วนนี้กลับชงักงัน เพราะถูกกีดกันเพื่อป้องกันมิให้เรื่องอื้อฉาวต่อไป แต่นายนาถ เงินทาบ ยืนยันว่า ประธานสภาผู้แทนราษฎร คือพระราชธรรมนิเทศ ไม่มีเอกสิทธิอันใดจะมายับยั้งกระทู้ด่วนของเขาได้ แต่แล้วกระทู้ด่วนอย่างเอาจริงเอาจังของนายนาถ เงินทาบ ก็มิได้แสดงบทบาทอะไร เพราะเจ้าตัวไม่มาปรากฏตัวในรัฐสภา เพื่อถามถึงรัฐบาล ไม่มีใครทราบเหมือนกันว่าทำไม นายนาถ เงินทาบ จึงหายหน้าหายตาไป ?

เหตุการณ์ตายของ ๔ อดีตรัฐมนตรี ก็ไม่ผิดแผกแตกต่างกับการตายของบุคคลหลายคนในสมัยนายปรีดีเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งผู้เขียนก็เข้าใจว่าผู้อ่านก็คงจะเข้าใจดี ปัญหาการตายของ ๔ อดีตรัฐมนตรี กับปัญหากรณีสวรรคต ร. ๘ ดูเหมือนจะมีพฤตินัยคล้ายคลึงกัน ในกรณีสวรรคต ทางรัฐบาลในยุคนั้น บอกว่า เป็นอุบัติเหตุ มาถึงการตายของ ๔ อดีตรัฐมนตรี ก็บอกว่าถูกโจรจีนยิงตาย เรื่องราวทั้งหลายเหล่านี้ เป็นเรื่องของทีใครทีมัน พวกใครพวกมัน เป็นเรื่องที่หนีไม่พ้น และยิ่งประชาธิปไตยมีสภาพการณ์เป็น "อนาธิปไตย" มาตั้งแต่ต้นจนอวสานด้วยแล้ว และที่ร้ายแรงไปกว่านี้ก็คือ นักการเมืองไม่มีคุณธรรม ไม่มีสปิริตเป็นนักประชาธิไตย ไม่มีอุดมการณ์ – อุดมคติ ไม่มีการเสียสละ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองคนใด เมื่อได้เป็นผู้มีอำนาจปกครองบ้านเมือง ก็พยายามผูกขาดการเมือง การปกครอง การเศรษฐกิจ ฯลฯ ไว้เฉพาะพรรคพวกตน รัฐธรรมนูญไม่ว่าจะร่างขึ้นในยุคใดสมัยใด ไม่เคยเป็นประชาธิปไตยอันสมบูรณ์แม้แต่ครั้งเดียว แม้แต่รัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗ ก็เช่นเดียวกัน อำนาจอธิปไตยนั้น มิใช่มาจากปวงชนโดยตรง ส่วนหนึ่งมาจากปวงชน อีกส่วนหนึ่งมาจากกษัตริย์ นี่ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่า ประชาธิปไตยยังไม่เคยมีในประเทศไทยเลย และก็นี่แหละ เป็นสัญญลักษณ์แห่งการนองเลือดในอนาคต

หลังจากที่ ๔ อดีตรัฐมนตรีถูกตำรวจสังหารโหด และตำรวจเป็นใครบ้างนั้น ข้าพเจ้าก็ได้กล่าวนามมาแล้ว ที่สุด ตำรวจที่ควบคุมตัว ๔ อดีตรัฐมนตรีไปฝากขังสถานีตำรวจบางเขน ก็นำศพของบุคคลทั้ง ๔ มายังโรงพยาบาลกลาง เมื่อเวลาเกือบตี ๕ ทางการตำรวจได้ส่งเจ้าหน้าที่มารักษาการณ์อย่างแข็งแรงที่หน้าห้องดับจิต ตำรวจหมู่หนึ่งยืนคุมประตูอยู่อย่างน่าเกรงขาม ไม่ยอมให้บุคคลภายนอกแม้แต่ญาติมิตร ก็ไม่ยอมให้ผ่านเข้าไป บรรดาญาติมิตรของผู้ตาย กำลังคอยอยู่หน้าห้องดับจิตด้วยความกระวนกระวายใจเป็นที่สุด ต่างก็ส่งเสียงสะอึกสะอื้นรำพันด้วยน้ำตาอันนองหน้า บ้างก็ร้องโฮออกมาอย่างสิ้นความอาย ท่ามกลางญาติมิตรมาเยี่ยมเยียนอย่างคับคั่ง บรรยากาศในที่แห่งนั้น มันเกิดความสะท้อนสะท้านใจอย่างบอกไม่ถูก มันทั้งปวดร้าวและเจ็บแค้นระคนกันอยู่ในหัวอก มีภรรยาผู้ตายบางคน ได้เห็นหน้าสามีของตนเป็นครั้งสุดท้าย ถึงกับโผผวาเข้าไปจะพยายามดูศพสามีให้ได้ แต่ก็ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจรักษาการณ์อยู่ขัดขวางไว้ และชี้แจงให้ฟังว่า อธิบดีตำรวจ สั่งห้ามอย่างเด็ดขาดมิให้ใครเข้าไปอย่างเด็ดขาด

ครั้นเวลา ๑๓.๐๐ น เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง มาทำการถ่ายภาพผู้ตายทั้ง ๔ ในห้องดับจิตจนเวลา ๑๖.๐๐ น. จึงได้อนุญาตให้ญาติเข้าไปรับศพได้

ภายในห้องดับจิต ภาพ ๔ อดีตรัฐมนตรีนอนตายเปรอะเปื้อนด้วยคาบโลหิตทั่วร่าง มันเป็นภาพที่ใครได้เห็น จะอดกลั้นความเศร้าสลดใจไว้เสียมิได้เลย นี่คือ ลครการเมืองอันวิปโยค ลครการเมืองที่ใคร ๆ ก็อยากเล่น ผู้ที่แสดงลครการเมืองนั้น ตายกันมามากต่อมากนักแล้ว และตายในลักษณะอันสุดแสนสยดสยองเสียด้วย เช่น ฮิตเล่อร์ ผู้นำเยอรมันนียิงตัวตาย มุสโสลินี ถูกแขวนคอตาย ลินคอล์น อดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ถูกยิงตายในโรงลคร นายเคนเนดี้ อดีตประธานาธิบดีสหรัฐ ก็ถูกยิงตาย ซีซาร์แห่งกรุงโรม ถูกแทงตายในรัฐสภา โตโจ ถูกแขวนคอตาย ฯลฯ ลครการเมือง หรือเรื่องราวของการเมืองเป็นเรื่องที่เต็มไปด้วยอันตราย แต่ถึงกระนั้นก็ดี ก็ยังมีบุคคลเป็นจำนวนมาก ยังต้องการแสดงลครการเมือง เป็นนักการเมือง ทั้งๆที่รู้ว่าการเมืองนั้น มันเต็มไปด้วยอันตรายนานาปการ ดังได้เป็นอยู่ในประวัติศาสตร์นานาประเทศและภายในประเทศไทย เห็นจะเป็นดังสุภาษิตของ ดร. ซิกด์มันฟรอยด์ นักจิตวิทยาชาวออสเตรียในศตวรรษที่ ๒๐ กล่าวว่า

"**มนุษย์เรา** โดยธรรมชาติแล้ว ย่อมมีความกระเสือกกระสนดิ้นรนอยู่ ๒ ประการคือ ๑. มีความปรารถนาต้องการในกามารมณ์ และ ๒. ความอยากจะดัง"

หรือพูดง่าย ๆ ว่า มนุษย์เรามีความปรารถนาในกามารมณ์ อยากจะดัง, อยากจะมีชื่อเสียง, อย่างมีเกียรติ, อยากจะให้คนเคารพนับถือ และอยากมีอำนาจ

เสียง ของการสะอึกสะอื้นร่ำไห้เซ็งแซ่ไปทั่วห้อง บางคนโผเข้าไปซบศีรษะเคลือบหน้าไปมาอยู่บนอกของสามี ทั้ง ๆ ที่ทั่วร่าง ของสามีของเธอนั้นเกรอะกรังไปด้วยเลือดเสียงพิลาปร่ำพันพร่ำเพรียกเรียกชื่อสามีปิ่มว่าจะขาดใจตาย แม้ว่าจะร่ำไห้น้ำตาเป็นสายเลือด ๔ อดีตรัฐมนตรีก็คงไม่ฟื้นคืนชีพมาได้ เขาสิ้นแล้วในการดิ้นรน ไม่ว่าการดิ้นรนนั้น จะเกิดการดิ้นรนด้วยเรื่องอะไร โลกของการเมือง ชีวิตของการเมือง และความเป็นไปในทางการเมือง มันก็มีพฤติการณ์เป็นตามสภาพการณ์ของมันเช่นนี้แหละ ผู้เป็นนักการเมือง เป็นภรรยาของนักการเมือง ต้องมีใจเข้มแข็งและเข้าใจหลักปรัชญาของการเมืองให้ถูกต้อง การโด่ง การดับ การเป็นการตาย มันเป็นเรื่องธรรมดาของนักการเมืองนะครับ !

เจ้าภาพ ได้นำหีบไปบรรจุศพภายในห้องดับจิต ศพทุกศพคลุมร่างด้วยกางเกงในชิ้นเดียว ตามร่างกายปรุพรุนไปด้วยกระสุน

ทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ถูกกระสุนที่หน้าอกสามรู ขมับซ้ายทะลุขวาหนึ่งรู ไหล่ขวา ๑ รู แขนขวาหัก ตาทั้งสองช้ำ

ถวิล อุดล มีรูกระสุนที่ข้อมือซ้าย ๓ รู ข้อศอกขวา ๑ รู แขนขวา ๔ รู ดั้งจมูก ๑ รู เหนือริมฝีปากซ้าย ๑ รู หน้าแข้งซ้าย ๓ รู กระดูกแข้งหัก เหนือเข่าขวา ๑ รู ขมับขวา ๑ รู หลังสบักบ่าซ้าย ๑ รู ศีรษะด้านหลังอีก ๑ รู เป็นผู้ถูกกระสุนมากกว่าใครทั้งหมด

จำลอง ดาวเรือง ถูกที่ไหล่ขวา ๑ รู ที่คอ ๒ รู ไหปลาร้า ๑ รู กระสุนทะลุออกทางศีรษะ ๑ รู หน้าผากมีรอยช้ำเขียว

ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ข้อมือทั้งขวาและซ้ายทะลุ ที่ไหล่ขวา ๑ รู คอ ๑ รู ซี่โครงข้างซ้ายทะลุขวา กลางหลังพกช้ำ ลูกตาทั้งสองเขียวโปน

หีบศพแรก ที่ได้ถูกนำออกมาจากห้องดับจิตนั้น เป็นหีบศพของ ของ ดร. ทองเปลว ชลภูมิ แล้วต่อจากนั้น หีบศพอีก ๓ ศพก็ติดตามมาอย่างใกล้ชิด ๔ ภรรยาอดีตและญาติมิตรของ ๔ อดีตรัฐมนตรี เดินตามหีบศพกันเป็นพรวน ๔ ภรรยาของอดีตรัฐมนตรี ยังคงร่ำไห้ตามหีบศพสามีอย่างอ่อนระโหยโรยแรง ทุกคนที่อยู่ ณ ที่นั้นมันสุดแสนตื้นตันใจอย่างเหลือประมาณ ครั้นแล้วหีบศพของ ๔ อดีตรัฐมนตรีก็ถูกนำมายังวัดมกุฎกษัตริยาราม เพื่อบำเพ็ญกุศลตามประเพณีต่อไป

ภายใน วัดมกุฎกษัตริยาราม อันเป็นสถานที่ตั้งศพบำเพ็ญการกุศลของ ๔ อดีตรัฐมนตรี ต้องเสียชีวิตลงด้วยการเมืองเรื่องของประเทศชาติในคืนวันนั้น เสียงครวญคร่ำรำพันพี่ขา พี่ขา ดังอยู่มิได้ขาดระยะ น้ำตาถูกหลั่งไหลออกเกือบไม่มีน้ำตาจะไหล มันเป็นภาพที่น่าสมเพทเวทนาแก่บุคคลที่อยู่ในที่นั้น ทำให้เขาปั่นป่วนรัญจวนใจไปด้วย บางคนต้องหันหน้าไปเสียทางอื่น เพราะไม่มีจิตใจแข็งพอที่จะทนดูสภาพเช่นนั้นได้ เพราะรู้สึกสะท้อนสะท้านใจเหลือที่จะทนทาน

บุคคลที่กำลังยืนหน้าเศร้าหมองอยู่ในกลุ่มของผู้เศร้าหมองทั่วไปนั้นก็มิใช่ใคร ที่ไหนดอก เขาคือ นายทิม ภูริพัฒน์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลและขอนแก่น อันเป็น

พี่ชายสืบสายโลหิตเดียวกันนั่นเอง พอศพน้องชายร่วมสายโลหิตยกออกจากหีบนายทิม หัวหน้ากบฏแบ่งแยกดินแดนก็พรวดพราดแหวกผู้คนเข้าไปดูหน้าน้องชายเป็นครั้งสุดท้าย ภาพของน้องชายที่มีดวงหน้าอันขาวซีด ตาหลับสนิทตามร่างกายปรุพรุนไปด้วยกระสุนเหล็ก นอนเหยียดยาวอยู่ภายในโลงศพ เขายืนนิ่งเหมือนต้องมนต์สกด แม้ว่า เขาจะเข้าใจปรัชญาการเมืองคืออะไร มันมีความเลวร้ายอย่างไร มันมีความริษยาอาฆาตอย่างไร และก็แม้ว่า เขาจะมีจิตใจเข้มแข็งสักเพียงไหน แต่ก็มิวายที่จะมีน้ำตาไหลเอ่อออกมาจนได้เขาจ้องดูภาพน้องชายอยู่ชั่วครู่ แต่แล้วเขาก็ผลุนผลันออกไปด้วยหัวใจแทบจะภินท์พัง แล้วเขาก็มาร้องไห้กระซิกๆ อยู่ในท่ามมิตรสหายและหนังสือพิมพ์ เขาพูดอะไรไม่ออก และบอกอะไรไม่ถูกมันรู้สึกตื้นตันใจจนเกินไป จนสมองตึงเครียดไปหมด

นี่แหละคือชีวิตของนักการเมืองมันมีทั้งโด่งดัง และมันมีทั้งดับ มีทั้งหัวเราะ และร้องไห้ มีทั้งความสว่าง และความมืด มีทั้งความเป็นและความตาย มีทั้งเสียงสดุดี และเสียงสาปแช่ง ใครรักจะเล่นการเมือง ก็ต้องเข้าใจปรัชญาการเมืองเสียก่อน ตายเป็นเรื่องเล็ก ชาติ เอกราช อุดมคติ เป็นสิ่งสูงส่ง และเป็นเกียรตินิยมของนักการเมือง

๔. อดีตรัฐมนตรี ได้กระทำหน้าที่มาอย่างสมภาคภูมิ เขาได้ทำหน้าที่อย่างสุดความสามารถในฐานะผู้แทนราษฎร ในฐานะรัฐมนตรี เขาเป็นรัฐบุรุษคนหนึ่งที่มีส่วนช่วยเหลือให้ประเทศชาติ และประชาชนได้รับเอกราชเสรี เขายืนหยัดอยู่ด้วยอุดมการณ์ของเขาอย่างแข็งแรง เขาจะเป็นโซเชียลลิสต์ หรือชาตินิยม หรือเสรีนิยม หรืออะไรนิยม ก็ช่างเถิด แต่เขาก็เป็นบุคคลที่ทำไปเพื่อประโยชน์ประเทศชาติไม่มีรอยริ้วของความด่างพร้อย ไม่มีความเสียหายในเรื่องคอรัปชั่น ไม่มีการกอบโกยโกงกิน ดังที่ได้ประจักษ์กันอยู่ในทุกวันนี้ การจากไปของเขา จึงเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งกับบุคคลที่เป็นประโยชน์แก่ชาติเช่น ๔ อดีตรัฐมนตรี

ในโลกของการเมือง ความตายให้ถือเสียว่าเป็นของธรรมดา เพราะเราจะหาความยุติธรรมจากโลกการเมืองไม่ได้ โลกของการเมืองไม่มีความยุติธรรมจะมอบให้กับใคร และถ้าใครเล่นการเมืองโดยความยุติธรรมแล้ว ก็ควรเลิกเล่นการเมืองเสียดีกว่า

-๑๐๔-

นายเตียง ศิริขันธ์

นอกจาก ๔ อดีตรัฐมนตรีจะถูกสังหารโหดที่บางเขนแล้วนายเตียง ศิริขันธ์ อดีตผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนครอีกคนหนึ่งที่ถูกสังหารผลาญชีวิตอย่าง ทารุณโหดเหี้ยมในฐานะที่เขาเป็นผู้ฝักใฝ่ลัทธิสังคมนิยม และมีความฝักใฝ่ในตัวนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยามโนปกรณ์นิติธาดา พระยาทรงสุรเดช ฯลฯ กล่าวหานายปรีดีว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของ นายปรีดีเป็นคอมมูนิสต์และยิ่งไปกว่านั้น เมื่อญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกในประเทศไทย นายเตียง ศิริขันธ์ ก็มีแผนการณ์ต่อต้านญี่ปุ่น และพยายามโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. ด้วยการร่วมมือกับนายปรีดี จัดตั้งขบวนการเสรีไทยใต้ดิน สำหรับนายเตียง ศิริขันธ์นั้น เป็นหัวหน้าเสรีไทยในจังหวัดสกลนคร

ในการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. ในขณะที่ญี่ปุ่นยึดครองอำนาจอยู่นั้น นายเตียง ศิริขันธ์ เป็นผู้มีบทบาทอันสำคัญคนหนึ่งในการโค่นบัลลังก์การเมืองของจอมพล ป. นอกจากนั้น เมื่อมหาสงครามโลกมหาเอเซียบูรพาสงบลงแล้ว จอมพล ป. และพรรคพวกตกเป็นอาชญากรสงครามในสมัย ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี กฎหมายอาญากรสงครามเข้าสภา เขาเป็นคนหนึ่งที่สนับสนุนให้จัดตั้งศาลพิเศษเล่นงานพวกอาชญากรสงคราม แต่สภาไม่เห็นด้วย ต่อมาศาลฎีกาพิจารณาคดีอาชญากรสงคราม พิจารณาเห็นว่ากฎหมายอาชญากรสงคราม เป็นกฎหมายย้อนหลัง เป็นการขัดกับกฎหมาย จึงถือว่าเป็นโมฆะ และให้ปล่อยจำเลยอาชญากรสงครามพ้นข้อหาไป

จากนั้นมา ได้เกิดมีการรัฐประหารขึ้นเมื่อวันที่ ๘ พ.ย. ๙๐ นายปรีดีและพรรคพวกรวมทั้งตัวนายเตียง ศิริขันธ์ด้วย พากันหลบหนีภัยจากการรัฐประหารเป็นการใหญ่ได้ทราบว่า

นายเตียง ศิริขันธ์ ไปหลบลี้ภัย ตามถ้ำ ตามเขา เขาถูกกล่าวหาว่า สมคบกันพยายามก่อการกบฏ เพื่อทำลายรัฐบาล และเพื่อจะเปลี่ยนแปลงประเพณีการปกครองราชอาณาจักรไทย กระทำการเพื่อจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาล และกฎหมายแผ่นดิน และจะให้เกิดความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชนกับมีอาวุธ เครื่องกระสุนปืน และวัตถุระเบิดไว้โดยมิได้รับอนุญาตอันเป็นความผิดกฎหมายมาตรา ๖๓, ๗๑, ๑๐๒, ๑๐๔ แห่งกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และพระราชบัญญัติกฎหมายลักษณะอาญา พ.ศ. ๒๔๖๘ กับพระราชบัญญัติอาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืน พ.ศ. ๒๔๙๐ มาตรา ๗–๕๓–๖๓–๖๔ และ ๗๘

ในขณะนั้น หนังสือพิมพ์ให้ฉายานายเตียง ศิริขันธ์ว่า "ขุนพลเตียง" บ้าง "ขุนเขาเตียง" บ้าง และคณะรัฐบาลของกองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย ได้ประกาศให้รางวัล ๕,๐๐๐ บาท ในเมื่อมีผู้ใดรู้ว่าขุนพลเตียงซุกซ่อนอยู่ ณ ที่แห่งใด และจับตัวส่งกองบัญชาการทหารได้ ทางราชการจะจ่ายรางวัลให้ ๕,๐๐๐ บาท โดยทันที

ปัญหานายเตียง ศิริขันธ์ จะมีพฤติการณ์เป็นไปอย่างไรนั้น นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และอดีตผู้แทนราษฎรคารมกร้าว ได้บันทึกเรื่องของขุนพลเตียงไว้ว่า

ในระหว่างที่ข้าพเจ้าซ่อนตัวอยู่เพื่อหลีกรัฐประหารภัยนั้นข้าพเจ้าได้ทราบข่าวของเตียง ศิริขันธ์ ซึ่งเดินทางไปสกลนคร หลังจากเกิดการรัฐประหารใหม่ ๆ ในเจตนาอันหนึ่งที่จะเข้าสมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน ว่าต้องหลบซ่อนตัวอยู่ในเขาอันทุรกันดาร และต้องเจ็บป่วยลง และทราบด้วยความเศร้าใจด้วยว่า ได้มีการจับกุมราษฎรมากคนไปทรมาน เพื่อบรรลุความหวังที่จะจับเตียงให้ได้ และทรัพย์สินของราษฎรบางแห่ง ได้รับการทำลาย ข้าพเจ้าจึงได้ติดต่อเพื่อให้เตียงเดินทางเข้ากรุงเทพฯ หรือหาทางออกนอกประเทศ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน ข้าพเจ้าเชื่อว่าเตียงและพวกเราไม่มีอะไร ที่จะถือเป็นการกระทำผิดกฎหมาย แต่ความปลอดภัยในเสรีภาพ เป็นสิ่งที่เราคำนึงถึงก่อนอื่น การที่จะให้เตียงเดินทางกลับกรุงเทพฯ เป็นสิ่งที่ยากลำบากและการเดินทางออกนอกประเทศก็ดูประหนึ่งว่าเตียงได้กระทำความผิด ดังนั้นจึงได้ติดต่อกับเตียง แจ้งความประสงค์ไปว่าจะนำเข้าหาเจ้าพนักงานเพื่อสู้คดีต่อไป โดยขอเงื่อนไขว่า ให้ได้ประกันตัวในระหว่างสอบสวน ฉะนั้นจึงขอให้เตียงระงับการเดินทางออกนอกประเทศก่อน จนกว่า การเจรจาจะเรียบร้อย

เมื่อข้าพเจ้าได้แสดงตัวในที่ประชุมรัฐสภา ในวันเปิดประชุมรัฐสภา เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑ แล้ว ข้าพเจ้าพร้อมด้วยจำลอง ดาวเรือง พึ่ง ศรีจันทร์ และ ถวิล อุดล ได้เข้าพบพลโทกาจ กาจสงคราม และ พ.ต.อ. หลวงพิชิตธุระการ (ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปราม) และเมื่อเจรจากันแล้วตกลงว่า สำหรับข้าพเจ้าและจำลอง ดาวเรือง ไม่มีการกระทำผิดใด ๆ จึงไม่อยู่ในฐานะที่จะเป็นผู้ต้องหา และการตรวจค้นอาวุธได้ที่บ้านของข้าพเจ้านั้น ทางทหารและทางตำรวจเข้าใจดีแล้ว เมื่อเรื่องของข้าพเจ้าและจำลอง ดาวเรือง เรียบร้อยไปแล้วเช่นนี้ข้าพเจ้าจึงชี้แจงถึงเรื่องเตียง โดยขอนำเตียงเข้าพบเจ้าพนักงาน โดยมีเงื่อนไขประกันตัวในระหว่างสอบสวน ส่วนคดีนั้นก็ให้ดำเนินไปตามระเบียบไม่ขอร้องประการใด ท่านทั้งสองก็ตกลงด้วยดี จึงให้ข้าพเจ้าไปตกลงรายละเอียดในเรื่องนี้กับอธิบดีกรมตำรวจ (พล.ต.ต. หลวงชาติตระการโกศล) ข้าพเจ้าพร้อมด้วยจำลอง และพึ่งศรีจันทร์ พ.ต.อ. หลวงพิชิตธุระการ และ พ.ท. ละม้าย อุทยานานนท์ ไปพบอธิบดีกรมตำรวจอธิบดีได้เข้าพบ พล.ท. หลวงสินาดโยธารักษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่ออธิบดีกรมตำรวจกลับมาข้าพเจ้าได้รับแจ้งความว่า รัฐมนตรีสั่งให้ดำเนินคดีเฉพาะตัวข้าพเจ้าในข้อหาว่าต่อต้าน (กบฏภายในราชอาณาจักร) ข้าพเจ้าจึงตกเป็นผู้ต้องหาแต่บัดนั้นมา และได้มีการสอบสวนข้าพเจ้าในวันนั้นเสร็จเมื่อ ๑๖.๐๐ น. เมื่อข้าพเจ้าถูกสอบสวนเสร็จแล้ว จึงได้พูดถึงเตียงตามที่นัดกันมา ก็รับการผลัดไปในวันรุ่งขึ้นและข้าพเจ้าต้องตามติดต่อกับทางตำรวจหลายคราว ก็ได้รับแจ้งในที่สุดว่าเรื่องนี้เกิดที่จังหวัดสกลนคร เป็นเรื่องกรมมหาดไทย ทางตำรวจไม่มีอำนาจในการตกลงเงื่อนไขประการใดได้ ข้าพเจ้าจึงต้องไปติดต่อกับอธิบดีกรมมหาดไทย และปลัดกระทรวงมหาดไทย ซึ่งทั้งสองท่านนี้ก็ไม่สามารถตกลงอะไรกับข้าพเจ้าได้อ้างระเบียบการและว่า จะต้องเรียนปฏิบัติรัฐมนตรีว่าการฯ ก่อน ข้าพเจ้าจึงติดต่อรัฐมนตรีสั่งราชการ (นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์) ก็ได้รับชี้แจงว่า เรื่องนี้ เป็นราชการประจำ ทางการเมืองไม่ควรเกี่ยวข้องและขอให้ติดต่อกับทางตำรวจและปลัดกระทรวง ข้าพเจ้าต้องวิ่งไปทางตำรวจ ทางปลัดกระทรวงและทางรัฐมนตรีอีกหลายคราวไม่สามารถจะตกลงกันได้ ข้าพเจ้าจึงพบรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งชี้แจงว่าการโยกโย้เช่นนี้ ทำให้ข้าพเจ้าเสียเวลาเรื่องระเบียบการ และการก้าวก่ายหน้าที่นั้นก็รู้กันดีอยู่ แต่ที่ข้าพเจ้าต้องติดต่อครั้งนี้ ก็เพราะเห็นว่าทางการเมืองจะเข้าแทรกแซง จึง

ขอคำรับรองว่า ข้าพเจ้าจะได้ติดต่อกับพนักงานสอบสวนโดยตรง ขออย่าให้ทางการเมืองเข้าแทรกแซงก็แล้วกัน ข้าพเจ้าก็ได้รับคำรับรองเช่นนั้น

ข้าพเจ้าจึงได้เดินทางไปจังหวัดสกลนคร ในวันที่ ๙ มีนาคม ๒๔๙๑ ถึงจังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๔๙๑ เวลา ๑๓.๐๐ น. เศษ ได้รับทราบจาก นายเจียม ศิริขันธ์ พี่ชายเตียงว่า ได้มีการเจรจากับตำรวจที่นั่น ตามที่เราติดต่อกันไว้บ้างแล้ว แต่ยังไม่เป็นที่ตกลงกัน เมื่อข้าพเจ้าไปถึงจึงได้พบกับ ร.ต.อ. บัณฑิต บูรณะศิริ ผู้บังคับกองโรงเรียน จังหวัดสกลนคร กับ ร.ต.อ. วาด กรกานนท์ ผู้บังคับการตำรวจสกลนคร โดยข้าพเจ้าเสนอว่า จะนำเตียงกับพวกเข้าหาพนักงาน โดยขอเงื่อนไขให้ประกันตัวในระหว่างสอบสวน เจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งสองก็แสดงความพอใจ แต่ต้องตกลงกับข้าหลวงประจำจังหวัด (นายเพ็ชร วงศิริ) ข้าพเจ้าจึงเข้าพบข้าหลวงประจำจังหวัด และเสนอเงื่อนไขดังกล่าวแล้ว ข้าหลวงประจำจังหวัดก็ตกลง และเชิญนายอำเภอเมือง (ร.ต.ต. พิศาล นพสุวรรณ) ซึ่งเป็นพนักงานสอบสวน โดยตรงมาตกลงก็ได้รับการตกลงด้วยดี แต่ต้องเรียนปฏิบัติ พ.ต.ท. หลวงวีระเดชกำแหง รองผู้บังคับการตำรวจเขต ๓ อุดรธานี ซึ่งเป็นผู้อำนวยการติดตามจับกุมเตียงกับพวกในคราวนี้ เมื่อได้พบหลวงวีระเดชกำแหงแล้ว หลวงวีระเดชกำแหงขอให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนโดยตรง ข้าพเจ้าพร้อมด้วยพวกเรา คือเจียม ศิริขันธ์ ฟอง นวลมณี และศาสตร์ พรหมสาขา ฝ่ายตำรวจมี พ.ต.ท. หลวงวีระเดชกำแหง ร.ต.อ. บัณฑิต วงศ์หนองหว้า ร.ต.อ. วาด กรกานนท์ ร.ต.อ. ณรงค์ วงศ์หนองหว้า และนายสิบพลตำรวจอีกหลายนาย ออกจะเดินทางจากสกลนครเวลา ๑๘.๔๕ น. ในวันนั้น ไปถึงบ้านเชียงเครือ รถธรรมดาต่อไปไม่ได้ เราจึงใช้รถจี๊ปเดินทางต่อไปเพียง ๔ คน คือ ร.ต.อ. บัณฑิต ขับรถ ร.ต.อ. วาด ข้าพเจ้าและนายศาสตร์ พรหมสาขา ณ สกลนคร ไปถึงบ้านหนองผือก็ได้ทราบว่าเตียงกับพวกอีก ๕ คน ได้ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับแล้วในเวลา ๑๕.๑๐ น. เศษ ทั้งนี้ โดยเหตุที่เตียงได้รับคำสั่งไม่ให้เคลื่อนย้ายที่ในระหว่างการเจรจาประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง การติดต่อในระหว่างเจรจากับตำรวจนี้ เป็นเหตุให้ตำรวจติดตามถูกทาง ข้าพเจ้าพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงเดินทางกลับมาพบขบวนของหลวงวีระเดชกำแหง ที่คุมเตียงเข้าสู่สกลนครที่บริเวณที่จะเข้าเมือง จึงพากันไปสถานีตำรวจ ได้คุยกันอยู่จนกระทั่ง ๒ น. เศษ จึงเลิก เตียงกับพวกถูกคุมขังที่สถานีตำรวจในวันนั้น

รุ่งขึ้นได้มีการเจรจาทำความเข้าใจกัน ก็รับว่า การที่จับเตียงกับพวกได้ก็เพราะผลของการเจรจา จึงยอมให้เตียงประกันตัว แต่ผู้ต้องหาอื่น ๆ ยังไม่ยอมให้ประกันตัว คงให้ประกันเรืออากาศโทพีระ ศิริขันธ์ อีกคนหนึ่ง เมื่อเหตุการณ์เรียบร้อยข้าพเจ้าเดินทางไปอุบลฯ อยู่อุบลได้ ๕ วัน ก็ได้โทรเลขแจ้งว่า เตียงถูกถอนประกัน เพราะรัฐมนตรีสั่ง ข้าพเจ้าจึงต้องเดินทางไปสกลนครอีกครั้ง ก็ได้รับทราบทั่ว ๆ ไปว่า การสั่งถอนประกันคราวนี้ ก็เนื่องจากมีโทรเลขจากรัฐมนตรีมหาดไทย ข้าพเจ้ารู้สึกสลดใจในการแทรกแซงของรัฐมนตรี ซึ่งถึงแม้ว่า ได้รับรองกับข้าพเจ้าไว้ก่อนแล้วนั้นก็ตาม ซึ่งข้าพเจ้าเกรงในการแทรกแซงอยู่ก่อนแล้วก็ตาม จึงได้ติดต่อทางกรุงเทพ ฯ ดังกล่าวข้างต้น และพึงเข้าใจว่า พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นรัฐบาลในขณะนั้น มีปฏิปักษ์ทางการเมืองกับพวกเรา ซึ่งถึงแม้ข้าพเจ้าเองในระหว่างหลบซ่อนตัวอยู่ ได้เคยร้องผ่านทางนายกรัฐมนตรี (นายควง อภัยวงศ์) รัฐมนตรีมหาดไทย (หลวงสินาดโยธารักษ์) เพื่อขอสมัครเข้ารับเลือกตั้ง แม้จะจับกุมคุมขังก็ให้เป็นไปตามข้อหาที่จะพึงมี แต่ขอให้ได้ใช้สิทธิ์เลือกตั้ง แต่ข้าพเจ้าก็หาได้รับสิทธิ์เลือกตั้งไม่ โดยทางรัฐบาลอ้างว่ากฎหมายต้องเป็นกฎหมาย แต่ข้าพเจ้ารักที่จะเห็นกฎหมายไม่ใช่เป็นกฎหมายเป็นเครื่องมือของการกีดกันคู่ต่อสู้ในทางการเมืองของตน และการใช้อำนาจการการเมืองแทรกแซงราชการประจำเป็นเหตุให้เตียงกับพวกต้องถูกคุมขังอีกต่อไป จนกระทั่งศาล ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจอิสระทางตุลาการให้ประกันตัวมาจนบัดนี้

อนึ่ง ข้าพเจ้าขอตั้งข้อสังเกตว่า คดีนี้ทางรัฐบาลถือเป็นเรื่องพิเศษ และเรื่องสำคัญและก็เคยให้คำรับรองกับข้าพเจ้าว่า การพิจารณาจะต้องทำกันที่ศาลจังหวัดสกลนคร โดยไม่มีการขอโอนคดี แต่แล้วก็ต้องโอนคดีมาพิจารณาที่ศาลอาญา และที่ว่าเป็นเรื่องพิเศษและสำคัญนั้น ขอให้ท่านได้อ่านคำพยานหลักฐานที่สืบสวนและจะสืบต่อไป ก็จะประจักษ์ความจริง และในทรรศนะของข้าพเจ้า เห็นว่า การดำเนินคดีของเตียงกับพวกนี้ ไม่มีผลดีแก่บ้านเมืองประการใดเลย และการติดตามจับกุมเตียงกับพวก ซึ่งใช้กำลังทหาร และตำรวจ ๘ จังหวัด ทำให้สิ้นเปลืองเงินของประเทศไปมากมาย รวมทั้งการใช้จ่ายในการนำพยานบุคคลมาสืบที่ศาลอาญาอีกด้วย

ในที่สุดคดีนี้ ศาลตัดสินปล่อยให้เป็นอิสรภาพไป

เหตุการณ์ต่อมา เมื่อนายเตียง ศิริขันธ์ได้ทราบข่าวว่า ๔ อดีตรัฐมนตรี อันมี นายทองอินทร์ นายถวิล นายจำลอง ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ถูกยิงตายที่ ๔ แยกบางเขน ตอนนี้ นายเตียง ศิริขันธ์ ตกอยู่ในสถานการณ์อันตราย เขาถูกโจรมลายูสะกดรอยติดตามไปทุกหนทุกแห่งเงาแห่งมัจจุราชตามติดเข้าไปไม่ว่าในที่ใด อาณาจักรแห่งความกลัว อาณาจักรแห่งความตาย คุกคามชีวิตเขาอยู่รอบด้าน แต่เขาก็พร้อมอยู่แล้วที่จะเผชิญชะตากรรมเช่น ๔ อดีตรัฐมนตรี

แต่ครั้นแล้ว เหตุการณ์อันสยดสยองทำนองเดียวกันกับ ๔ อดีตรัฐมนตรีก็มาถึงวันมหาวิปโยคแห่งชีวิตของนายเตียงนั้นก็คือเป็นวันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ หนังสือพิมพ์พาดหัวกันโครมครามว่า ขุนพลเตียง ศิริขันธ์ อดีตผู้แทนราษฎรแห่งจังหวัดสกลนคร **พร้อมด้วยนายสง่าคนขับรถ** ได้หายตัวไปเสียแล้ว

เขา----นายเตียง ศิริขันธ์ อดีตผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร อดีตรัฐมนตรี และอดีตเสรีไทย พร้อมด้วยนายชาญ บุนนาค นายเล็ก บุนนาค นายผ่อง เขียววิจิตร นายสง่า ประจักษ์วงศ์ อดีตเสรีไทย ได้ถูกโจรมลายูก๊กเดียวกับที่ฆ่า ๔ อดีตรัฐมนตรีถูกนำตัวไปรัดคอตายในป่าลึกแห่งเมืองกาญจน์อย่างสยดสยอง

สำหรับนายทวี ตเวทิกุล ด๊อกเตอร์อังดรัวส์แห่งประเทศฝรั่งเศส ผู้ร่วมกบฏวังหลวงกับนายปรีดี พนมยงค์ ถูกตำรวจยิงตายในขณะที่ลงเรือแจวจะหนีออกนอกประเทศ ที่ปากอ่าวแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม

-๑๐๕-

พลเอกผิน ชุณหวัน
ทำการรัฐประหารทางวิทยุ

รัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ และรัฐธรรมนูญ ๒๔๙๒ นับว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีวิวัฒนาการเป็นประชาธิปไตยเป็นลำดับ ๆ มา แม้ท่ว่า... ถึงจะยังไม่เป็นประชาธิปไตยอันสมบูรณ์ แต่ก็ยังนับได้ว่า ความเป็นประชาธิปไตยนั้น ได้มีลักษณะก้าวหน้าเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น แต่แล้ว ความเป็นประชาธิปไตยของเราก็กลับมืดมนลงอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการรัฐประหารทางวิทยุ ของจอมพลผิน ปุณหวัน ภายใต้การบงการของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้สร้าง "Traddition" แห่งลัทธิเผด็จการ หรือคณาธิปไตย เป็นอันว่า ระบบประชาธิปไตยที่มีลักษณะท่าที่จะเรืองรองผ่องใสต่อไปในอนาคต ก็กลับมีสภาพอันมืดมนต่อไปอีก และก็แน่ละมันเป็นสัญญลักษณ์แห่งการนองเลือด และความปั่นป่วนวุ่นวายในทางการเมืองและเศรษฐกิจต่อไปในอนาคต

หลังจากที่จอมพลผิน ชุณหวัน นักรัฐประหารเจ้าน้ำตา ได้ทำการรัฐประหารทางวิทยุแล้ว จอมพลผิน ชุณหวัน หัวหน้ารัฐประหารทางวิทยุ ก็ได้ออกคำแถลงการณ์ถึงความจำเป็นในการรัฐประหารครั้งนี้ว่า

เนื่องจากสถานการณ์ของโลกปัจจุบันนี้ ตกอยู่ในความคับขันทั่วไป ภัยแห่งคอมมูนิสต์ได้คุกคามเข้ามาอย่างรุนแรง ในคณะรัฐมนตรีปัจจุบันนี้ก็ดี ในรัฐสภาก็ดี มีอิทธิพลของคอมมูนิสต์เข้าแทรกซึมอยู่เป็นอันมาก แม้ว่า รัฐบาลจะทำความพยายามสักเพียงใด ก็ไม่

สามารถจะแก้ปัญหาคอมมูนิสต์ได้ ทั้งไม่สามารถปราบการทุจริตที่เรียกว่า คอรัปชั่น ดังที่มุ่งหมายจะปราบนั้นด้วย ความเสื่อมโทรมมีมากขึ้นจนเป็นที่วิตกกันทั่วไปว่า ประเทศชาติจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์การเมืองอย่างนี้

ซึ่ง คณะทหารบก, ทหารเรือ, ทหารอากาศ, ตำรวจ, ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ คณะรัฐประหาร ๒๔๙๐ พร้อมด้วยประชาชนผู้รักชาติ มุ่งความมั่นคงดำรงอยู่แห่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์บรมวงศ์จักรี และระบอบรัฐธรรมนูญ ได้พร้อมใจกันเป็นเอกฉันท์กระทำการ เพื่อนำเอารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับลงวันที่ ๑๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕ กลับมาใช้ให้เป็นความรุ่งเรืองสถาพรแห่งประเทศชาติสืบไป

จึงขอประกาศให้มหาชนทราบดังต่อไปนี้

๑. อำนาจและหน้าที่ของรัฐบาล ได้สุดสิ้นลงในวันเวลาที่ประกาศนี้
๒. รัฐสภาในปัจจุบัน ทั้งสภาผู้แทนและวุฒิสภา เป็นอันยุบเลิกไป
๓. มีคณะบริหารประเทศชั่วคราว ดังรายนามต่อไปนี้

๑. พลเอกผิน ชุณหวัน
๒. พลโทเดช เดชประดิยุทธ
๓. พลโทสฤษดิ์ ธนะรัชต์
๔. พลเรือตรี หลวงยุทธศาสตร์โกศล
๕. พลเรือตรี หลวงชำนาญ อรรถยุทธ
๖. พลเรือตรี สุนทร สุนทรนาวิน
๗. พลอากาศเอก ฟื้น รณนภากาศฤทธาคนี
๘. พลอากาศโท หลวงเชิด วุฒากาศ
๙. พลอากาศโท หลวงปรุง ปรีชากาศ

๔. คณะบริหารประเทศชั่วคราว กำลังดำเนินการกราบบังคมทูลพระมหากรุณาเพื่อแต่งตั้งสมาชิกประเภท ๒ ตามมาตรา ๖๕ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๕ และจัดตั้งคณะรัฐบาลบริหารประเทศ ตามความในบทบัญญัติมาตรา ๔๖ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับนั้น ดังจะได้ประกาศให้มหาชนทราบโดยเร็วที่สุด

ขอพี่น้องชาวไทยทั้งหลายจงให้ความร่วมมือกับการเปลี่ยนแปลงอันใหญ่ครั้งนี้ และมั่นใจในความบริหารประเทศชั่วคราวว่า จะดำเนินการในทางเป็นผลดีที่สุดแก่ประเทศชาติและราษฎร ทั้งจะเทิดทูนองค์พระมหากษัตริย์ไว้เป็นที่เคารพ สักการะ อย่างแน่นแฟ้น ส่วนชนชาวต่างประเทศทั้งหลาย ขอให้มั่นใจว่า การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ เป็นแต่การภายใน ส่วนชนชาวต่างประเทศจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงประการใด จะคงรักษาอุดมคติของสหประชาชาติ รักษาการไมตรีกับนานาประเทศ ต่อต้านและปราบปรามคอมมูนิสต์ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ชนชาวต่างประเทศ ที่ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองทุกประการ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๔

คณะบริหารประเทศชั่วคราว

คำแถลงการณ์ของรัฐบาลฉบับที่ ๒

เนื่องจากพฤติการณ์ที่แน่ชัดว่า รัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ได้เปิดช่องทางให้เกิดความเสียหายแก่ชาติหลายประการ เท่าที่เห็นได้ง่าย ๆ เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมิได้รู้สึกความรับผิดชอบของตนต่อประเทศชาติ มีการขาดประชุม ได้จำนวนผู้ประชุมไม่ครบองค์ ทำให้งานของชาติล่าช้า ในบางเรื่องมีความสำคัญมาก แต่มีสมาชิกมาประชุมจำนวนน้อยประหนึ่งว่าไม่มีความสำคัญ พฤติการณ์อย่างนี้ไม่เคยมีในสมัยที่ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ เพราะมีสมาชิกประเภท ๒ ควบคุมอยู่

อนึ่ง ในเวลาที่โลกอยู่ในความคับขันเช่นนี้ และประเทศไทยมีความจำเป็นจะต้องต่อสู้ป้องกันลัทธิคอมมูนิสต์ ที่กำลังเป็นอันตรายต่อชาติ ศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์อยู่ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ไม่เปิดโอกาสให้ทำได้ แม้แต่จะออกกฎหมายป้องกันลัทธิคอมมูนิสต์ก็ยังไม่สามารถทำได้ ภายใต้รัฐธรรมนูญปัจจุบันนี้

คณะทหารและพลเรือนที่ดำเนินการตามคำแถลงการณ์ฉบับที่ ๑ นั้น ได้คำนึงเห็นว่า หนทางเดียวที่จะรักษาไว้แห่งชาติไทย พระศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์บรมราชจักรีวงศ์ ให้มั่นคงอยู่ในแผ่นดินไทยได้นั้น จำเป็นต้องนำเอารัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๕ กลับมาใช้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานเป็นพิธีการอันสำคัญยิ่ง และได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ไว้ในราชพระปรารภว่า

"ขอให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรของเรานี้ จงเป็นหลักที่สถาพรสถิตประดิษฐานสมรรถภาพอันประเสริฐ เป็นบ่อเกิดความผาสุขสันติคุณวิบุลราศีแก่อาณาประชาราษฎรตลอดการจำเนียรกาลประวัติ นำประเทศสยามบรรลุสรรพพิพัฒนชัยมงคล เอนกศุภผลสกลเกียรติยศมโหฬาร ขอให้พระบรมราชวงศานุวงศ์ และข้าราชการทั้งทหาร พลเรือน ทวยอาณาประชาราษฎร จงมีความสมัครสโมสรเป็นเอกฉันท์ ในอันจะรักษาปฏิบัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามนี้ให้ยืนยงคงอยู่กับสยามรัฐราชสีมาตราบเท่ากัลปาวสาน สมดั่ง พระบรมราชประณิธาน ทุกประการเทอญ"

ด้วยกระแสพระบรมราชโองการ ดังกล่าวข้างต้นนี้ ย่อมเห็นได้ชัดว่า เป็นพระราชประณิธานอันแรงกล้า ที่จะให้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๕ สถิตสภาพรโดยไม่ให้ถูกเลิกล้างและทำใหม่ ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็มีบทบัญญัติให้แก้ไข ไม่เป็นการสมควรที่ใครจะยกเลิกและสร้างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ แต่ก็เป็นที่น่าเสียใจว่า ในชั่วเวลาไม่ถึง ๒๐ ปี ก็ได้มีการแก้ไขและทำรัฐธรรมนูญขึ้นหลายครั้ง ยกเลิกรัฐธรรมนูญที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานไว้นั้นเสีย และก็ได้แลเห็นผลร้ายที่เกิดความยุ่งยากลำบากให้แก่ประเทศชาติตลอดมา และยิ่งมาถึงในเวลานี้ ในขณะที่สถานะการเมืองเข้าสู่ความคับขันอย่างยิ่งเช่นนี้ เป็นการแน่นอนว่าประเทศชาติไม่สามารถดำรงอยู่ได้ และหนทางเดียวที่จะรักษาประเทศชาติ ศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์ไว้ก็คือ ต้องนำเอารัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานไว้นั้น กลับมาใช้ใหม่

ขอให้มหาชนชาวไทย และชาวต่างประเทศทั้งหลาย ได้ให้ความสนับสนุนแก่วิธีดำเนินการอันนี้ โดยเห็นแก่ความผาสุขสวัสดีของประเทศชาติ กิจการที่จะดำเนินต่อไปนี้ก็คือ ประกาศตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ และตั้งรัฐบาลใหม่ แล้วต่อไปจะได้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ ตามกำหนดในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายเลือกตั้ง

ประกาศ ณ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๔

คณะบริหารประเทศชั่วคราว

เมื่อได้ออกคำแถลงการณ์ ให้อาณาประชากรได้เข้าใจถึงจุดหมายปลายทางในการกระทำรัฐประหารทางวิทยุแล้ว คณะบริหารประเทศชั่วคราว ก็ประกาศแต่งตั้งรัฐมนตรีชั่วคราวขึ้นโดยมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีชุดชั่วคราวนั้น มีดังนี้

๑. พลโทสวัสดิ์ สวัสดิ์รณชัย สวัสดิเกียรติ เป็นรองนายกรัฐมนตรี

๒. จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๓. หลวงวิจิตรวาทการ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๔. นายวรการบัญชา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๕. พลตรีเภา เพียรเลิศ บริภัณฑ์ยุทธกิจ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ

๖. พลโทสวัสดิ์ สวัสดิ์รณชัย สวัสดิเกียรติ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๗. พลอากาศตรี มุนี มหาสันทนะเวชยันต์รังสฤษฎ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

๘. พลตรีบัญญัติเทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๙. พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๐. นายเขมชาติ บุณยรัตนพันธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๑๑. พระยาบริรักษ์ เวชชการ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๑๒. นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๑๓. พลตรีประยูร ภมรมนตรี รัฐมนตรี

๑๔. พลเรือตรีหลวงสุนาวินวิวัฒน์ รัฐมนตรี

๑๕. นายเลื่อน พงษ์โสภณ รัฐมนตรี

๑๖. พระนิติธารณ์พิเศษ รัฐมนตรี

เมื่อได้จัดตั้งรัฐมนตรีชั่วคราวขึ้นบริหารประเทศแล้ว และต่อมาในวันรุ่งขึ้น ก็ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ ขึ้นมีจำนวน ๑๒๓ คน สมาชิกประเภทที่ ๒ นี้ ให้ทำหน้าที่เป็นผู้แทนราษฎรไปด้วยในตัว จนกว่าจะได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเข้ามาตามรัฐธรรมนูญ

สมาชิกประเภทที่ ๒ ที่คณะบริหารประเทศชั่วคราวแต่งตั้งนั้น มีอยู่ดังนี้คือ

๑. พลอากาศตรีหลวงกรโกสียกิจ

๒. พันตำรวจโทกระเชียร ศรุตานนท์

๓. พันเอกกฤช ปุณณกันต์

๔. พันโทกฤษณ์ สีวะรา

๕. พลตรีหลวงกัมปนาท แสนยากร

๖. พลโท หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต

๗. พลตรี หม่อมหลวงขาบ กุญชร ณ อยุธยา

๘. พลตรีบัญญัติเทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๙. นาวาเอกจรูญ เฉลิมเตียรณ

๑๐. พันเอกจำเป็น จารุเสถียร

๑๑. พันโทจำรูญ วีณคุปต์

๑๒. พันเอกจำลอง ยงยุทธ

๑๓. พลจัตวาจิตติ นาวีเสถียร

๑๔. นายจิตตะเสน ปั่ญจะ

๑๕. พันโทจิตต์ สุทานนท์

๑๖. พลตรีหลวงกลยุทธยรรยง

๑๗. พลตรีเจียม ญาโนทัย

๑๘. พลอากาศโท หลวงเชริญจรัมพร

๑๙. นายเจริญ ปั่นฑโร

๒๐. พลศรีเจริญ สุวรรณวิสูตร

๒๑. นายเฉลิม เชี่ยวสกุล

๒๒. พันเอกเฉลิม พงศ์สวัสดิ์

๒๓. นาวาอากาศเอก เฉลิมเกียรติวัฒนางกูร

๒๔. พลจัตวาชลอ จารุกลัส

๒๕. พลเรือตรีชลอ สินธุเสนีย์

๒๖. พันเอกช่วง เชวงศักดิ์สงคราม

๒๗. นายชวน จนิษ

๒๘. พันโทชาญ บุญญะสิทธิ์

๒๙. พันโทชาติชาย ชุณหวัน

๓๐. หลวงชำนาญนิติเกษตร

๓๑. พันเอกหลวงชำนาญยุทธศิลป

๓๒. พลเรือโท หลวงชำนาญ อรรถยุทธ

๓๓. หลวงชำนาญอักษร

๓๔. น.อ. ขุนชิต ผดุงพล

๓๕. นาวาเอก ชื้น กันแจ้ง

๓๖. พันโท เชิดชัย ทองสิงห์

๓๗. พลอากาศโท หลวงเชิดวุฒากาศ

๓๘. นายพลตำรวจตรี โชติ โชติชนาภิบาล

๓๙. พันเอกณรงค์ สาลีรัฐวิภาค

๔๐. พลโทเดช เดชประดิยุทธ

๔๑. พลจัตวาตรี บุษยกนิษฐ

๔๒. พันเอกไตรเดช บั้นตระกูล

๔๓. พลตรีถนอม กิตติขจร

๔๔. พันตำรวจโท ทม จิตรวิมล

๔๕. พลอากาศจัตวา ทวี จุลละทรัพย์

๔๖. นาวาเอกทัศน์ กรานเลิศ

๔๗. นาวาเอกเทพ เกษมุติ

๔๘. พลตรีน้อม เกตุนุติ

๔๙. นาวาเอก นักรบ บินษรี

๕๐. พระนิติธารณ์พิเศษ

๕๑. พระยาบริรักษ์เวชชการ

๕๒. พลตรีบัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา

๕๓. พันเอก บุญชัย บำรุงพงศ์

๕๔. นาวาอากาศเอก บุญชู จันทรุเบกษา

๕๕. พลโทพระประจญปั่จจนึก

๕๖. นายประจวบ บุนนาค

๕๗. พระยาประชาศรัยสุรเดช

๕๘. พันโทประดุจ อินธาระ

๕๙. พลตรีประภาส จารุเสถียร

๖๐. พลตรีประยูร ภมรมนตรี

๖๑. พันเอกประยูร สุคนธทรัพย์

๖๒. พันโทประยูร หนุนภักดี

๖๓. พันเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์

๖๔. พลอากาศโท หลวงปรุงปรีชากาศ

๖๕. พลตรีปรุง รังสิยานนท์

๖๖. พันเอกปุ่น ปุณยฤทธิ์เสนีย์

๖๗. นาวาเอกเปลี่ยน นิ่มเนื้อ

๖๘. จอมพล แปลก พิบูลสงคราม

๖๙. พันเอก เผชิญ นิมิบุตร

๗๐. พันตำรวจโท ผาด ตุงคสมิต

๗๑. พลเอก ผิน ชุณหวัน

๗๒. พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์

๗๓. พลตรีผ่อง บุญสม

๗๔. พันโทพงษ์ ปุณณกันต์

๗๕. พันตำรวจเอก พิชัย กุลละวณิชย์

๗๖. พลตำรวจตรีหลวงพิชิตธุระการ

๗๗. พลตำรวจโท พระพินิจชนคดี

๗๘. พันเอก เพียร สฤษยุทธศิลป์นริยะโยธิน

๗๙. พลอากาศโท เพิ่ม ลิมปี่สวัสดิ์

๘๐. พลอากาศเอกฟื้น รณนภากาศฤทธาคนี

๘๑. พันเอกเฟื้อ ฤทธาคนี

๘๒. พลอากาศตรีเฟื่อง เฟื่องวุฒิราญ

๘๓. พลตรี เภา เพียรเลิศ บริภัณฑ์ยุทธกิจ

๘๔. พลเรือตรี หลวงมงคลยุทธนาวี

๘๕. พลอากาศจัตวามนัส เหมือนทองจีน

๘๖. พลเอก มังกร พรหมโยธี

๘๗. พลอากาศตรี มุนี มหาสันทนะเวชยันต์รังสฤษฎ์

๘๘. พันตำรวจเอกเยื้อน ประภาวัตร

๘๙. พลเรือโท หลวงยุทธศาสตร์โกศล

๙๐. พันโท หลวงรณสิทธิพิชัย

๙๑. พันตรีรักษ์ ปั้ณยารชุน

๙๒. พลโทเรือง วีรยุทธ

๙๓. พันตำรวจเอก อุทยานานนท์

๙๔. พันเอกเล็ก สงวนชาติศรไกร

๙๕. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณ ไวทยากร

๙๖. ขุนวิจารณ์คาวี

๙๗. พันเอกวิชัย พงศ์อนัต

๙๘. พลตำรวจโท หลวงวิพิศกลชัย

๙๙. พันเอกศิริ สิริโยธิน

๑๐๐. พลตรี ขุนศิลปศรชัย

๑๐๑. พลเรือตรีสงบ จรูญพร

๑๐๒. พลโท หลวงสถิตย์ยุทธการ

๑๐๓. พันเอกเสถียร พจนานนท์

๑๐๔. พลเรือจัตวา สนอง ธนศักดิ์

๑๐๕. พลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์

๑๐๖. พลโทสวัสดิ์ รณรงค์

๑๐๗. พลโทหลวงสวัสดิ์กลยุทธ

๑๐๘. พันตรี เสวก นิรันดร

๑๐๙. พลตำรวจตรี หลวงสัมฤทธิ์ สุขุมวาท

๑๑๐. พันเอกสาย เชนยวณิช

๑๑๑. พระยาสาลีรัฐวิภาค

๑๑๒. พลอากาศตรี หม่อมราชวงศ์สุเกษม เกษมสันต์

๑๑๓. พระสุขุมวินิจฉัย

๑๑๔. พลโทสุทธิสารรณกร

๑๑๕. พลจัตวา สุรใจ พูลทรัพย์

๑๑๖. นายสุวิชช พันธุเศรษฐ

๑๑๗. พลเรือโทสุนทร สุนทรนาวิน

๑๑๘. พลเรือตรี เสนาะ รักธรรม

๑๑๙. นายเสริม วินิจฉัยกุล

๑๒๐. พลโทไสว ไสวแสนยากร

๑๒๑. พันโทอร่าม เมนะคงคา

๑๒๒. พลตรี พระยาอานุภาพไตรภพ

๑๒๓. พันโท อุดม สุขมาก

เมื่อคณะผู้บริหารประเทศชั่วคราว ได้แต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ เสร็จสิ้นลงแล้ว และในวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๔๙๕ ก็ได้มีพระราชกฤษฎีกาเรียกประชุมสมัยวิสามัญ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม และในสมัยประชุมสมัยวิสามัญนั้นเอง คณะรัฐมนตรีได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๔๙๕ ต่อสภาผู้แทนราษฎร

หลังจากได้มีการอภิปรายพอหอมปากหอมคอแล้ว สภาผู้แทนราษฎร ได้ลงมติเป็นเอกฉันท์รับหลักการโดยพร้อมเพรียงกัน และสภาก็ได้แต่งตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นชุดหนึ่ง เพื่อพิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ ให้มีสภาพเหมาะสมยิ่งขึ้น

คณะกรรมาธิการวิสามัญชุดนี้มีรายนามดังนี้

๑. พลตรี หลวงจุลยุทธ์ยรรยง
๒. พันเอกช่วง เชวงศักดิ์สงคราม
๓. พันโท ชาติชาย ชุณหวัน
๔. พลเรือตรี หลวงชำนาญอรรถยุทธ
๕. พลตรีถนอม กิตติขจร
๖. พันตำรวจโท ทม จิตรวิมล
๗. พระยานิติธารณ์พิเศษ
๘. พลตรีบัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา
๙. พระยาประชาศรัยสรเดช
๑๐. พันเอกประภาส จารุเสถียร
๑๑. พลเอกผิน ชุณหวัน
๑๒. พลตำรวจโทเผ่า ศรียานนท์
๑๓. พันตำรวจเอกพิชัย กุลละวณิชย์
๑๔. พระพิจิตรราชสาสน์
๑๕. พลตำรวจโท พระพินิจชนคดี
๑๖. พระมนูเวทย์ วิมลนาท
๑๗. พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์

๑๘. นายวรการบัญชา

๑๙. หลวงวิจิตรวาทการ

๒๐. พันเอกศิริ ศิริโยธิน

๒๑. พลโทสฤษดิ์ ธนะรชต์

๒๒. นายสุวิชช พันธุเศรษฐ

๒๓. นายเสริม วินิจฉัยกุล

๒๔. นายหยุด แสงอุทัย

คณะกรรมาธิการวิสามัญได้พิจารณาแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญนี้เป็นการเรียบร้อยแล้ว และได้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร ภายหลังที่ได้มีการอภิปรายกันอย่างเคร่งเครียดแล้ว ก็ให้ใช้เพื่อปกครองประเทศต่อไป

ในวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ นั้นเอง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จออกพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๔๙๕ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม

เมื่อได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๔๙๕ ไปแล้ว ก็ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกประเภท ๑ กันขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๕ ผลจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๑ นั้น ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากจังหวัดต่างๆ มีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑.	นายเนิ่น เกษสุวรรณ	กระบี่
๒.	นายฉาย วิโรจน์ศิริ	กาญจนบุรี
๓.	นายชาญยุทธ ชัยคำมิ่ง	กาฬสินธุ์
๔.	นายสุมน พูลทรัพย์	กาฬสินธุ์
๕.	นายประสิทธิ์ ชูพินิจ	กำแพงเพชร
๖.	นายแคล้ว นรปติ	ขอนแก่น
๗.	ร้อยโท จารุบุตร เรืองสุวรรณ	ขอนแก่น
๘.	นายประหยัด เอี่ยมศิลา	ขอนแก่น

๙.	นายสวัสดิ์ พึ่งตน	ขอนแก่น
๑๐.	นายสุรพงษ์ ตรีรัตน์	จันทบุรี
๑๑.	นายจวน กุลละวณิชย์	ฉะเชิงเทรา
๑๒.	นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์	ฉะเชิงเทรา
๑๓.	นายชาย สุอังคะ	ชลบุรี
๑๔.	นายไกรสร สุขสว่าง	ชัยนาท
๑๕.	นายพัฒน์ นิวาศานนท์	ชัยภูมิ
๑๖.	นายวิเชียร สาคริชานนท์	ชัยภูมิ
๑๗.	พลเรือโท หลวงสุนาวินวิวัฒน์	ชุมพร
๑๘.	นายบุญช่วย ศรีสวัสดิ์	เชียงราย
๑๙.	นายบุญฝาง ทองสวัสดิ์	เชียงราย
๒๐.	นายวรการบัญชา	เชียงราย
๒๑.	นายไชยณรงค์ ณ เชียงใหม่	เชียงใหม่
๒๒.	นายพิรุณ อินทราวุธ	เชียงใหม่
๒๓.	นายเมธ รัตนประสิทธิ์	เชียงใหม่
๒๔.	นายสงวน ศิริสว่าง	เชียงใหม่
๒๕.	นายประภาศ คงสมัย	ตรัง
๒๖.	หลวงอรรถพร พิศาล	ตราด
๒๗.	นายเทียม ไชยนันท์	ตาก
๒๘.	นายไถง สุวรรณทัต	ธนบุรี
๒๙.	นายเพทาย โชตินุชิต	,,
๓๐.	นายทองพูน พิมฉิม	นครนายก
๓๑.	เรือเอก พระสาครบุรารักษ์	นครปฐม
๓๒.	นายสานนท์ สายสว่าง	,,
๓๓.	นายพันธ์ อินทวงศ์	นครพนม
๓๔.	นายเอื้อ จันทรวงศ์	,,

๓๕.	ขุนคงฤทธิ์ ศึกษากร	นครราชสีมา
๓๖.	นายยศ อินทรโกมาลย์สุต	,,
๓๗.	นายเลื่อน พงษ์โสภณ	,,
๓๘.	นายอารีย์ ตันติเวชกุล	,,
๓๙.	ร.ท. อู๊ด นิตยสุข	,,
๔๐.	พันโท ทอง ศิริเวชภัณฑ์	นครศรีธรรมราช
๔๑.	นายน้อม อุปรมัย	,,
๔๒.	นายปลื้ม กมุกะมกุล	,,
๔๓.	ขุนวิวรณ์ สุขวิทยา	นครสวรรค์
๔๔.	นายสวัสดิ์ คำประกอบ	,,
๔๕.	นางสุนีย์ เตลาน	,,
๔๖.	พันตรี หลวงราชเวชชพิศาล	นนทบุรี
๔๗.	นายเอิบ อิสสระ	นราธิวาส
๔๘.	นายประดิษฐ์ ณ น่าน	น่าน
๔๙	นายสอิ้ง มารังกุล	บุรีรัมย์
๕๐.	นายเสรี อิสรางกูร ณ อยุธยา	,,
๕๑.	พระราชธรรมนิเทศ	ปทุมธานี
๕๒.	นายทองสืบ ศุภามาร์ค	ประจวบคีรีขันธ์
๕๓.	ร้อยโท พัฒน์ ณ ถลาง	ปราจีนบุรี
๕๔.	พันตรี วิเชียร สีมันตร	,,
๕๕.	พระพิพิธภักดี	ปัตตานี
๕๖.	นายจิตตะเสน ไชยาคำ	พระนคร
๕๗.	นายฉัตร ศรียานนท์	,,
๕๘.	นายโชติ คณะเกษม	,,
๕๙.	นายประพัฒน์ วรรธนะสาร	,,
๖๐.	พลโท ปลด ปรบักษ์ภิบูลภานุวัฒน์	,,
๖๑.	นายเพทาย อมาตยกุล	,,

๖๒.	พันตรี หลวงจม กระบวนยุทธ	พระนครศรีอยุธยา
๖๓.	นายฟื้น สุพรรณสาร	พระนครศรีอยุธยา
๖๔.	นายโมรา ณ ถลาง	พังงา
๖๕.	นายถัด พรหมมาณพ	พัทลุง
๖๖.	นายแก้ว สิงหะคเชนทร์	พิจิตร
๖๗.	นายเผด็จ จิราภรณ์	,,
๖๘.	ร้อยโท จงกล ไกรฤกษ์	พิษณุโลก
๖๙.	ขุนวิเศษดรุณการ	เพชรบุรี
๗๐.	พันตำรวจตรี สงกรานต์ อุดมสิทธิ์	เพชรบูรณ์
๗๑.	นายวัง ศศิบุตร	แพร่
๗๒.	นางแรม พรหมโมบล บุณยประสพ	ภูเก็ต
๗๓.	นายธรรมนูญ ภูมาศ	มหาสารคาม
๗๔.	นายนาถ เงินทาบ	,,
๗๕.	หลวงบริหารชนบท	,,
๗๖.	นายเสมอ กัณฑาธัญ	แม่ฮ่องสอน
๗๗.	นายประสาท ไชยะโท	ยะลา
๗๘.	นายจรินทร์ สุวรรณธาดา	ร้อยเอ็ด
๗๙.	นายฉันท์ จันทชม	,,
๘๐.	นายวิวัฒน์ พูนศรี ศรีวรนันท์	,,
๘๑.	นายอัมพร สุวรรณบล	,,
๘๒.	นางระพีพรรณ พรหมวีระ	ระนอง
๘๓.	นายเสวตร เปี่ยมพงษ์ศานต์	ระยอง
๘๔.	นายเทียม ณ สงขลา	ราชบุรี
๘๕.	นายสมศักดิ์ สมบูรณ์ทรัพย์	,,
๘๖.	นายศิริ ภักดีวงศ์	ลพบุรี
๘๗.	นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์	ลำปาง
๘๘.	นายวิชัย โลจาระ	,,

๘๙.	นายชัยวัธน์ อินทพันธ์	ลำพูน
๙๐.	ร้อยตำรวจตรี สัมฤทธิ์ อินทรตระกูล	เลย
๙๑.	นายทิม ไชยยงยศ	ศรีสะเกษ
๙๒.	นายเทพ โชตินุชิต	,,
๙๓.	นายมานิต อุทธิเสน	,,
๙๔.	นายเตียง ศิริขันธ์	สกลนคร
๙๕.	หลวงปริวรรตวรวิจิตร	,,
๙๖.	นายคล้าย ละอองมณี	สงขลา
๙๗.	นายประสิทธิ์ จุลละเกษ	,,
๙๘.	นายเจ๊ะ อับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ	สตูล
๙๙.	นายเผดิจ ศิวะทัต	สมุทรปราการ
๑๐๐.	นายพร มลิทอง	สมุทรสาคร
๑๐๑.	พันเอก ประมาณ อดิเรกสาร	สระบุรี
๑๐๒.	นายเพียรศักดิ์ นิสสัยสุข	,,
๑๐๓.	นายธวัช ทานสัมฤทธิ์	สุโขทัย
๑๐๔.	นายถวิล วัฏฏานนท์	สุพรรณบุรี
๑๐๕.	นายสะอาด จันทร์ผา	,,
๑๐๖.	พันตำรวจเอกพัฒน์ นิลวัฒนานนท์	สุราษฎร์ธานี
๑๐๗.	นายญาติ ไหวดี	สุรินทร์
๑๐๘.	นายยืน สืบนุการ	,,
๑๐๙.	นายเลื่อน พันธ์พฤกษ์	,,
๑๑๐.	นายชื่น รวิวรรณ	หนองคาย
๑๑๑.	พลตรี หลวงวิสิษฐ์ยุทธศาสตร์	อ่างทอง
๑๑๒.	นายบุญคุ้ม จันทร์ศรีสุริวงศ์	อุดรธานี
๑๑๓.	หลวงวิวิธ สุรการ	,,
๑๑๔.	นายสวน พรหมกาย	,,

๑๑๕. นายชื่น อยู่ถาวร อุตรดิตถ์

๑๑๖. พันตำรวจตรี หลวงเจริญตำรวจการ อุทัยธานี

๑๑๗. นายดิเรก มณีรัตน์ อุบลราชธานี

๑๑๘. นายทิม ภูริพัฒน์ ,,

๑๑๙. นายผัน บุญชิต ,,

๑๒๐. นายยงยุทธ พึ่งพบ ,,

๑๒๑. นายเลียง ไชยกาล ,,

๑๒๒. นางอรพิน ไชยกาล ,,

๑๒๓ นายสุเทพ สุวงศ์สิน สมุทรสงคราม

เมื่อได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ แล้ว คณะรัฐมนตรีชุด จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็อวสานสุดสิ้นลง ความบทเฉพาะกาลแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๔๙๕ ครั้นแล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้จอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง แล้วและรัฐบาลจอมพล ป. ได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕ กว่าจะได้รับการไว้วางใจก็ได้มีการอภิปรายกันอย่างเคร่งเครียดเป็นเวลาถึง ๒ วัน ที่สุด สภาได้ให้ความไว้วางใจเป็นเอกฉันท์ ด้วยคะแนนเสียง ๑๖๗ – ๔

-๑๐๖-

เลือกตั้งเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐

การเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ได้มีการเลือกตั้งกันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ ทั้งนี้เนื่องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๑ ได้รับเลือกตั้ง จนหมดอายุตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้น เพื่ออนุวรรตน์ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติมปีพุทธศักราช ๒๔๙๕ จึงได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐

การเลือกตั้งครั้งนี้ เป็นการเลือกตั้งโดยตรง โดยวิธีรวมเขตจังหวัด ผลจากการเลือกตั้งปรากฏดังนี้คือ

๑. จอมพล ป. พิบูลสงคราม พระนคร พรรคเสรีมนังคศิลา

๒ พันตรี ควง อภัยวงศ์ พระนคร พรรคประชาธิปัตย์

๓. พลเอก เภา เพียรเลิศ บริภัณฑ์ยุทธกิจ พรรคเสรีมนังคศิลา

๔. พลอากาศโท มุนีมหาสันทนะ เวชยันต์รังสฤษฎ์ พระนคร พรรคเสรีมนังคศิลา

๕. พันโท บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา พระนคร พรรคเสรีมนังคศิลา

๖. นาวาโท พระประยุทธชลธี พระนคร พรรคประชาธิปัตย์

๗. พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์ พระนคร พรรคมนังคศิลา

๘. พลเอก มังกร พรหมโยธี พระนคร พรรคเสรีมนังคศิลา

๙. พลเอก หลวงสวัสดิ์ สรยุทธ พระนคร พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๐. นายเนิ่น เกษสุวรรณ กระบี่ พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๑. นายฉาย วิโรจน์ศิริ กาญจนบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๒. นายชาญ ศิริกุล กาฬสินธุ์ พรรคประชาธิปัตย์

๑๓. นายฉลอง ประจันบาน กาฬสินธุ์ พรรคประชาธิปัตย์

๑๔. นายเหรียญ สืบพันธุ์ กาฬสินธุ์ พรรคประชาธิปัตย์

๑๕. นายประสิทธิ์ ชูพินิจ กำแพงเพชร พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๖. นายแคล้ว นรปติ ขอนแก่น พรรคเศรษฐกร

๑๗. นายทวีศักดิ์ ตีพลี ขอนแก่น พรรคเศรษฐกร

๑๘. นายเจริญ ปราบณศักดิ์ ขอนแก่น พรรคเศรษฐกร

๑๙. นายสว่าง ตราชู ขอนแก่น พรรคเศรษฐกร

๒๐. นายอินทร์ ประจันตเสน ขอนแก่น พรรคเศรษฐกร

๒๑. นายสุรพงษ์ ตรีรัตน์ จันทบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๒๒. นายจวน กุลละวณิชย์ ฉะเชิงเทรา พรรคเสรีมนังคศิลา

๒๓. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ พรรคเสรีมนังคศิลา

๒๔. พลตรี ศิริ สิริโยธิน ชลบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๒๕. พลเอก ประยงค์ เฉลิมสุข ชลบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๒๖. พลตำรวจตรี ละม้าย อุทยานานนท์ ชัยนาท พรรคเสรีมนังคศิลา

๒๗. นายเลิศ สัมพันธารักษ์ ชัยภูมิ พรรคธรรมาธิปัตย์

๒๘. นายวิเชียร สาคะริชานนท์ ชัยภูมิ พรรคธรรมาธิปัตย์

๒๙. นายเชาว์ ชัยวิรัตน์ ชัยภูมิ พรรคเสรีมนังคศิลา

๓๐. นายศิรินทร์ รักศรีวงศ์ ชุมพร พรรคประชาธิปัตย์

๓๑. พันเอก นายวรการบัญชา เชียงราย พรรคเสรีมนังคศิลา

๓๒. นายบุณยฝาง ทองสวัสดิ์ เชียงราย พรรคเสรีมนังคศิลา

๓๓. นายบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ พรรคเสรีมนังคศิลา

๓๔. พันตรี เล็ก ทองสุนทร เชียงราย พรรคเสรีมนังคศิลา

๓๕. นายอำนวย ปาฐะเดชะ เชียงราย พรรคมเสรีนังคศิลา

๓๖. นายวรศักดิ์ นิมานันท์ เชียงใหม่ พรรคประชาธิปัตย์

๓๗. พลโท ประยูร ภมรมนตรี เชียงใหม่ พรรคเสรีมนังคศิลา

๓๘. ร้อยโท ราศรี สิงหเนตร เชียงใหม่ ไม่สังกัดพรรคใด

๓๙. นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เชียงใหม่ ไม่สังกัดพรรคใด

๔๐. นายทองดี อิสสระชีวิน เชียงใหม่ ไม่สังกัดพรรคใด

๔๑. นายก่อเกียรติ ษัฏเสน ตรัง พรรคประชาธิปัตย์

๔๒. หลวงอรรถพรพิศาล ตราด พรรคเสรีมนังคศิลา

๔๓. นายเทียม ไชยนันท์ ตาก พรรคประชาธิปัตย์

๔๔. นายไถง สุวรรณทัต ธนบุรี พรรคประชาธิปัตย์

๔๕. นายมนัส สุวรรณทัต ธนบุรี พรรคประชาธิปัตย์

๔๖. นายสุริยะ ขีตตะสังคะ ธนบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๔๗. พันโท ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม นครนายก พรรคเสรีมนังคศิลา

๔๘. นายล้วน เวกชาลิกานนท์ นครปฐม พรรคธรรมาธิปัตย์

๔๙. นายสมัย จิตตะกานนท์ นครปฐม พรรคเสรีมนังคศิลา

๕๐. นายสงวน จันทรสาขา นครพนม พรรคเสรีมนังคศิลา

๕๑. นายสุข รอบรู้ นครพนม พรรคประชาธิปัตย์

๕๒. นายช้อน กิติศรีวรพันธ์ นครปฐม พรรคประชาธิปัตย์

๕๓. นายยศ อินทโกมาลยสุต นครราชสีมา พรรคเสรีมนังคศิลา

๕๔. กายจรัล กมลเพ็ชร นครราชสีมา พรรคเสรีมนังคศิลา

๕๕. นายน้อย พินราช นครราชสีมา พรรคประชาธิปัตย์

๕๖. นายคำมูล สุทธิจันทึก นครราชสีมา พรรคประชาธิปัตย์

๕๗. นายอารี ตันติเวชกุล นครราชสีมา ไม่สังกัดพรรคใด

๕๘. ขุนคงฤทธิ์ศึกษากร นครราชสีมา พรรคเสรีมนังคศิลา

๕๙. นายฉ่ำ จำรัสเนตร นครศรีธรรมราช พรรคธรรมาธิปัตย์

๖๐. นายไสว สวัสดิสาร นครราชสีมา พรรคประชาธิปัตย์

๖๑. ร้อยตำรวจเอก เปี่ยม บุณยโชติ นครศรีธรรมราช พรรคธรรมาธิปัตย์

๖๒. นายน้อม อุปรามัย นครศรีธรรมราช พรรคเสรีมนังคศิลา

๖๓. นายสวัสดิ์ คำประกอบ นครสวรรค์ พรรคเสรีมนังคศิลา

๖๔. นายพิชัย มากคุณ นครสวรรค์ พรรคเสรีมนังคศิลา

๖๕. นายวสันต์ อินทรสูตร นครสวรรค์ พรรคเสรีมนังคศิลา

๖๖. นายใหญ่ ศวิตชาติ นครสวรรค์ พรรคประชาธิปัตย์

๖๗. นายทนง นิยมะสินธุ นนทบุรี พรรคธรรมาธิปัตย์

๖๘. ร้อยตำรวจโท สุริยน ไรวา นราธิวาส พรรคเสรีมนังคศิลา

๖๙. นายโสภณ เอี่ยมอิทธิพล นราธิวาส พรรคธรรมาธิปัตย์

๗๐. นายสมบูรณ์ บัณฑิต น่าน พรรคเสรีมนังคศิลา

๗๑. นายชื่น ระวิวรรณ หนองคาย พรรคเสรีมนังคศิลา

๗๒. นายสอิ้ง มารังกุล บุรีรัมย์ พรรคเสรีมนังคศิลา

๗๓. นายแถม วงศ์อำมาตย์ บุรีรัมย์ พรรคเสรีมนังคศิลา

๗๔. นายโต๊ะ แก้วเสมา บุรีรัมย์ พรรคเสรีประชาธิปไตย

๗๕. นายยิ่ง รัศมิทัต ปทุมธานี พรรคเสรีมนังคศิลา

๗๖. นายทองสืบ ศุภมาร์ค ชุมพร พรรคเสรีมนังคศิลา

๗๗. พันเอก หลวงบุรกรรมโกวิท ปราจีนบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๗๘. พันตรีวิเชียร สมันกร ปราจีนบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๗๙. นายบันเทิง อัมกุลบุตร ปัตตานี พรรคเสรีมนังคศิลา

๘๐. นายอามิน โต๊ะมีนา ปัตตานี

๘๑. นายประเสริฐ บุญสม พระนครศรีอยุธยา พรรคเสรีมนังคศิลา

๘๒. นายสมศักดิ์ ชมจันทร์ พระนครศรีอยุธยา พรรคเสรีมนังคศิลา

๘๓. พันตรี หลวงบรรจบขบวนยุทธ พระนครศรีอยุธยา พรรคเสรีมนังคศิลา

๘๔. นายปิฎิ เปลี่ยนสายสืบ พังงา พรรคประชาธิปัตย์

๘๕. นายเปลื้อง คชภักดี พัทลุง พรรคธรรมาธิปัตย์

๘๖. นายแก้ว สิงหะคเชนทร์ พิจิตร พรรคเสรีมนังคศิลา

๘๗. พันโท เผ่าชัย บุพพะกสิกร พิจิตร พรรคเสรีมนังคศิลา

๘๘. นาวาอากาศโท ทินกร พันธุ์กระวี พิษณุโลก พรรคเสรีมนังคศิลา

๘๙. ร้อยโท จงกล ไกรฤกษ์ พิษณุโลก พรรคเสรีมนังคศิลา

๙๐. นายชาติ วัฒนางกูร เพชรบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๙๑. นายพานิช สัมภวคุปต์ เพชรบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๙๒. พันตำรวจตรี สงกรานต์ อุดมสิทธิ เพชรบูรณ์ พรรคมนังคศิลา

๙๓. ร้อยตำรวจตรี ชัยชาญ งามสง่า เพชรบูรณ์

๙๔. นายทอง กันทาธรรม แพร่ พรรคชาตินิยม

๙๕. นายวัง ศศิบุตร แพร่ พรรคเสรีมนังคศิลา

๙๖. นายสตางค์ พุทธรักษา ภูเก็ต พรรคประชาธิปัตย์

๙๗. นายนิกร จันทรวิโรจน์ แม่ฮ่องสอน พรรคเสรีมนังคศิลา

๙๘. นายบุญคง บุญเพชร มหาสารคาม

๙๙ นายเกียรติ นาคะพงษ์ มหาสารคาม อิสระ

๑๐๐. นายเรืองยศ ทองโรจน์ มหาสารคาม อิสระ

๑๐๑. นายประสาท ไชยะโท ยะลา พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๐๒. นายอัมพร สุวรรณบล ร้อยเอ็ด พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๐๓. นายเทพเจริญ พูลลาภ ร้อยเอ็ด พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๐๔. นายฉันท์ จันทชุม พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๐๕. นายสมพร จุรีมาศ ร้อยเอ็ด พรรคประชาธิปัตย์

๑๐๖. นายจง พรหมวีระ ระนอง พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๐๗. นายเสวตร เปี่ยมพงษ์สานต์ ระยอง พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๐๘. นายสมศักดิ์ สมบูรณ์ทรัพย์ ราชบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๐๙. นายเทียม ณ สงขลา ราชบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๑๐. นายเทียม ณ สงขลา ราชบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๑๑. พลตรีเฉลิม พงษ์สวัสดิ์ ลพบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๑๒. นายบุญช่วย มาประเสริฐ ลพบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๑๓. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ลำปาง พรรคประชาธิปัตย์

๑๑๔. นายบุญเรือง ชุมอินทรวิจักร ลำปาง พรรคประชาธิปัตย์

๑๑๕. นายอินทูล วรกุล ลำปาง พรรคประชาธิปัตย์

๑๑๖. เจ้าวรทัศน์ ณ ลำพูน ลำพูน พรรคประชาธิปัตย์

๑๑๗. นายบุญมี ตุงคะนาคร ลำพูน พรรคประชาธิปัตย์

๑๑๘. นายบัวผัน ไชยแสง เลย พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๑๙. นายบูรณะ จัมปาพันธ์ ศรีสะเกษ พรรคเสริมนังคศิลา

๑๒๐. นายเลื่อน ทองดี ศรีสะเกษ พรรคเสริมนังคศิลา

๑๒๑. นายเทพ โชตินุชิต ศรีสะเกษ พรรคเศรษฐกร

๑๒๒. นายตรีเพชร ศรแก้ว ศรีสะเกษ พรรคเศรษฐกร

๑๒๓. นายดาบชัย อัคราช สกลนคร พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๒๔. นายวิกรานต์ โสตถิสวัสดิ์ พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๒๕. นายทองปาน วงศ์สง่า สกลนคร พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๒๖. ร้อยตำรวจเอก ปราณีต กลิ่นโกสุม สงขลา พรรคเสริมนังคศิลา

๑๒๗. นายคล้าย ละอองมณี สงขลา พรรคประชาธิปัตย์

๑๒๘. นายเชื้อ ทิทยมณี สงขลา ไม่สังกัดพรรคใด

๑๒๙. นายเจ๊ะ อับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ สตูล พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๓๐. นายเผด็จ ศิวะทัต สมุทรปราการ พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๓๑. นายเทพ สวงสินธุ์ สมุทรสงคราม พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๓๒. นายบุญล้อม ศรีสุวรรณ สมุทรสาคร พรรคธรรมาธิปัตย์

๑๓๓. พลตรี ประมาณ อดิเรกสาร สระบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๓๔. นายสมบัติ พัฒนพงศ์พานิช สระบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๓๕. นายเพียรศักดิ์ นิสสัยสุข สิงห์บุรี พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๓๖. นายเพ่ง ลิมประพันธ์ สุโขทัย พรรคธรรมาธิปัตย์

๑๓๗. นายบุญธรรม ชมดวง สุโขทัย พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๓๘. นาพีร์ บุนนาค สุพรรณบุรี พรรคขบวนการไฮด์ปาร์ก

๑๓๙. นายทองหยด จิตตะวีระ สุพรรณบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๔๐. นายถวิล วัฏฏานนท์ สุพรรณบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๔๑. นายสงวน กนกวิจิตร สุราษฎร์ธานี ไม่สังกัดพรรคใด

๑๔๒. นายโชติ วิชัยดิษฐ์ สุราษฎร์ธานี พรรคประชาธิปัตย์

๑๔๓. นายญาติ ไหวดี สุรินทร์ พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๔๔. นายเหลื่อม พันธ์พฤกษ์ สุรินทร์ พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๔๕. นายยืน สืบนุการ สุรินทร์ พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๔๖. พลตรี หลวงวิสิษฐยุทธศาสตร์ อ่างทอง พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๔๗. นายญวง เอี่ยมศิลา อุดรธานี เสรีประชาธิปไตย

๑๔๘. นายบุญคุ้ม จันทร์ศรีสุริยวงศ์ อุดรธานี พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๔๙. นายเกษม ปทุมเวียง อุดรธานี พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๕๐. นายพิมพ์ มหาพินิจ อุดรธานี พรรคประชาธิปัตย์

๑๕๑. นายเทพ เกตพันธุ์ อุตรดิตถ์ พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๕๒. นายพึ่ง ศรีจันทร์ อุตรดิตถ์ พรรคชาตินิยม

๑๕๓. นายทวาย เศรษฐพานิช อุทัยธานี พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๕๔. นายทิม ภูริพัฒน์ อุบลราชธานี พรรคเศรษฐกร

๑๕๕. นายฟอง สิทธิธรรม อุบลราชธานี พรรคประชาธิปัตย์

๑๕๖. นายกลิ่น ปลั่งนิล อุบลราชธานี พรรคประชาธิปัตย์

๑๕๗. นายทองพูน อาจธะขันธ์ อุบลราชธานี พรรคประชาธิปัตย์

๑๕๘. นายเจียม โชติรัษฎ์ อุบลราชธานี พรรคเศรษฐกร

๑๕๙. นายเลียง ไชยกาล อุบลราชธานี พรรคเสรีมนังคศิลา

๑๖๐. นายผัน บุญชิต อุบลราชธานี พรรคเสรีมนังคศิลา

หลังจากที่ได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรทั่วประเทศแล้ว สภาพของคณะรัฐมนตรีชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็สิ้นสุดลงเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ ในเวลาต่อมาจึงได้มีประกาศพระบรมราชโองการ ลงวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง มีคณะรัฐมนตรีร่วมบริหารดังต่อไปนี้คือ

๑. จอมพลฟื้น รณนภากาศฤทธาคนี เป็นรองนายกรัฐมนตรี

๒. จอมพลเรือ หลวงยุทธศาสตร์โกศล เป็นรองนายกรัฐมนตรี

๓. จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกลาโหม

๔. พักเอกวรการบัญชา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๕. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๖. พลโท บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๗. จอมพล ผิน ชุณหวัน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร

๘. พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๙. พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๑๐. จอมพลเรือ หลวงยุทธศาสตร์โกศล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

๑๑. พลอากาศโท มุนี มหาสันทนะ เวชยันต์รังสฤษฏ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระ–ทรวงศึกษาธิการ

๑๒. พลเอก เภา เพียรเลิศ ยุทธกิจบริภัณฑ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ

๑๓. พลตรี ศิริ สิริโยธิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์

๑๔. จอมพล ฟื้น รณนภากาศฤทธาคนี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๑๕. พลตรี ประมาณ อดิเรกสาร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๑๖. พลโท ถนอม กิตติขจร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

๑๗. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง

๑๘. พันตรี รักษ์ ปั้นยรชุน เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๑๙. พลตำรวจตรี ละม้าย อุทยานานนท์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร

๒๐. พลอากาศโท เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

๒๑. พลตรี ประภาส จารุเสถียร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๒๒. พันเอก หลวงบุรกรรมโกวิท เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๒๓. นายเลียง ไชยกาล เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๒๔. พลเอก หลวงสวัสดิ์ สรยุทธ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

๒๕. พลตรี เฉลิม พงศ์สวัสดิ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๒๖. ขุนคงฤทธิ์ศึกษากร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๒๗. นายสุรพงษ์ ตรีรัตน์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๒๘. นายยศ อินทรโกมาลย์สุต เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสหกรณ์

๒๙. นายสวัสดิ์ คำประกอบ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๓๐. นายชื่น รวิวรรณ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายขอความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๐๐ หลังจากได้มีการอภิปรายและซักถามพอสมควรแล้ว ในวันเดียวกันนั้นสภาผู้แทนราษฎร ได้ให้ความไว้วางใจเป็นเอกฉันท์

-๑๐๗-

จอมพลสฤษดิ์ยึดอำนาจ

หลังจากที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกทัศนาจร ๒๒ ประเทศ ทั้งนี้เพื่อไปสังเกตการณ์ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และเพื่อการสร้างสรรค์สันถวไมตรีกับนานาประเทศให้มีความสนิทสนมกลมกลืนยิ่งขึ้น

การไปทัศนาจรของจอมพล ป. ครั้งนี้ ปรากฏว่า เมื่อได้เดินทางกลับมาถึงท่าอากาศยานดอนเมืองแล้ว ก็เปิดการให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์เป็นการใหญ่ไปทีเดียวว่า ท่านมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า ที่จะเป็นประชาธิปไตยอย่างตะวันตก ท่านจะให้สิทธิแก่ประชาชนปกครองกันเอง ท่านจะพัฒนาการเศรษฐกิจของประเทศให้รุ่งโรจน์ขึ้น จอมพล ป. ได้ให้สัมภาษณ์อีกหลายครั้งหลายคราวที่จะได้แสดงออก และยืนยันอย่างแข็งแรง ที่จะให้ประเทศชาติและบ้านเมืองเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ทั้งโดยนิตินัย และพฤตินัย

การให้สัมภาษณ์นับตั้งแต่วาระแรก ที่ท่านจอมพล ป. มาถึงสนามบินดอนเมืองจนถึงทำเนียบรัฐบาลนั้น บรรดาหนังสือพิมพ์ ได้พากันประโคมข่าวอย่างครึกโครมว่า จอมพล ป. จะเป็นนักประชาธิปไตย จอมพล ป. จะเลิกใช้ลัทธิเผด็จการปกครองประเทศ ทุกรูปทุกแบบ และให้อำนาจอธิปไตยแก่ปวงชนปกครองกันเอง

การให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของจอมพล ป. ไปในทำนองดังกล่าวนี้แหละ หนังสือพิมพ์ได้พากันวิพากษ์ วิจารณ์ ไปด้วยประการต่างๆ ว่า จะเป็นไปได้หรือ เพราะไม่มีใครศรัทธาเชื่อถือนักว่า จอมพล ป. จะเป็นนักประชาธิปไตยกับเขาได้ เพราะตลอดระยะที่จอมพล ป. มีอำนาจในการปกครองประเทศนั้น ไม่มีสักครั้งเดียวที่จอมพล ป. จะแสดงออกเป็นนักประชาธิปไตย มีแต่จอมพล ป. แสดงออกเป็นเผด็จการ ไม่ว่าครั้งใดสมัยใด เมื่อ

จอมพล ป. ขึ้นเถลิงถวัลย์อำนาจ จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญทุกฉบับ มักมีบทเฉพาะกาล มีสมาชิกประเภทที่ ๒ ให้ความสนับสนุนอยู่ในรัฐสภา แม้แต่รัฐธรรมนูญ ๒๔๙๒ อันนับว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะใกล้เข้าไปกับความเป็นประชาธิปไตย จอมพล ป. ก็กลับเลิกเสียด้วยการรัฐประหารทางวิทยุ ดังได้กล่าวมาแล้ว

ดังนั้น ในการที่จอมพล ป. ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ไปในทำนองนั้น จึงเป็นที่พิศวงงงงวยกันมาก ไม่มีใครศรัทธาในถ้อยคำของจอมพล ป. เลย แต่ความเป็นจริงแล้วจอมพล ป. มีความปรารถนาอันแท้จริงที่จะให้ประเทศไทยมีการปกครองเป็นประชาธิปไตยจริงๆ บางทีจอมพล ป. อาจรู้สึกละอายแก่ใจในการพูดบิดเบือนข้อเท็จจริงต่าง ๆ และอาจเกิดความเบื่อหน่ายต่อการปราบปรามปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏ จลาจล ต่างๆ เพราะถ้าหากตราบใดการปกครองยังไม่เป็นประชาธิปไตยในรูปสมบูรณ์แบบแล้ว ในการที่จะหลีกเลี่ยงเสียจากการปฏิวัติรัฐประหาร กบฏ ฯลฯ นั้นก็เป็นเรื่องที่จะเป็นไปไม่ได้ทีเดียว

บางทีจอมพล ป. อาจมีความคิดดังกล่าวนี้เกิดขึ้น ก็ได้ ด้วยเหตุนี้ จอมพล ป. จึงมีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะสถาปนาระบบประชาธิปไตยแบบตะวันตก ไม่ใช่ประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ดังที่ได้เป็นอยู่ในขณะนั้น

หลังจากที่จอมพล ป. ได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ถึงเจตนารมณ์อุดมคติ ในการที่จะให้ประเทศไทยมีความปกครองเป็นประชาธิปไตยอย่างจริงจัง หรือตามแบบอย่างที่ใช้กันอยู่ในโลก ตอนนี้ จอมพล ป. มีอะไรต่ออะไรหลายอย่างที่เปลี่ยนแปลงไปมาก เป็นต้นว่า ได้ทำการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเสียใหม่ จอมพล ป. ได้ครองอำนาจในกระทรวงอันสำคัญๆ เอาไว้ เปิดให้มีการพูดไฮด์ปาร์คกลางกรุงอย่างสนุกสนาน ปล่อยให้พวกไฮด์ปาร์คเดินขบวนเรียกร้องเสรีภาพและประชาธิปไตย ประณามสมาชิกประเภทที่ ๒ และคณะรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ คณะรัฐประหารถูกสวดอย่างยับเยิน แม้แต่ตัวจอมพล ป. เอง พวกไฮด์ปาร์คก็สวดอย่างยับเยินเช่นเดียวกัน

ในการที่จอมพล ป. ให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์วิพากษ์วิจารณ์กันได้อย่างเต็มที่ และปล่อยให้พวกไฮด์ปาร์คด่าคณะรัฐประหารอย่างยับเยินนั้น ปรากฏว่า คณะรัฐประหารไม่มีความพอใจเป็นอย่างยิ่งและก็ไม่ยอมเห็นด้วยกับจอมพล ป. ในการที่จะให้เป็นประชาธิปไตยแบบตะวันตก เพราะถือว่าคนไทยยังไม่รู้ว่าประชาธิปไตยคืออะไร เสรีภาพเป็นอย่างไร

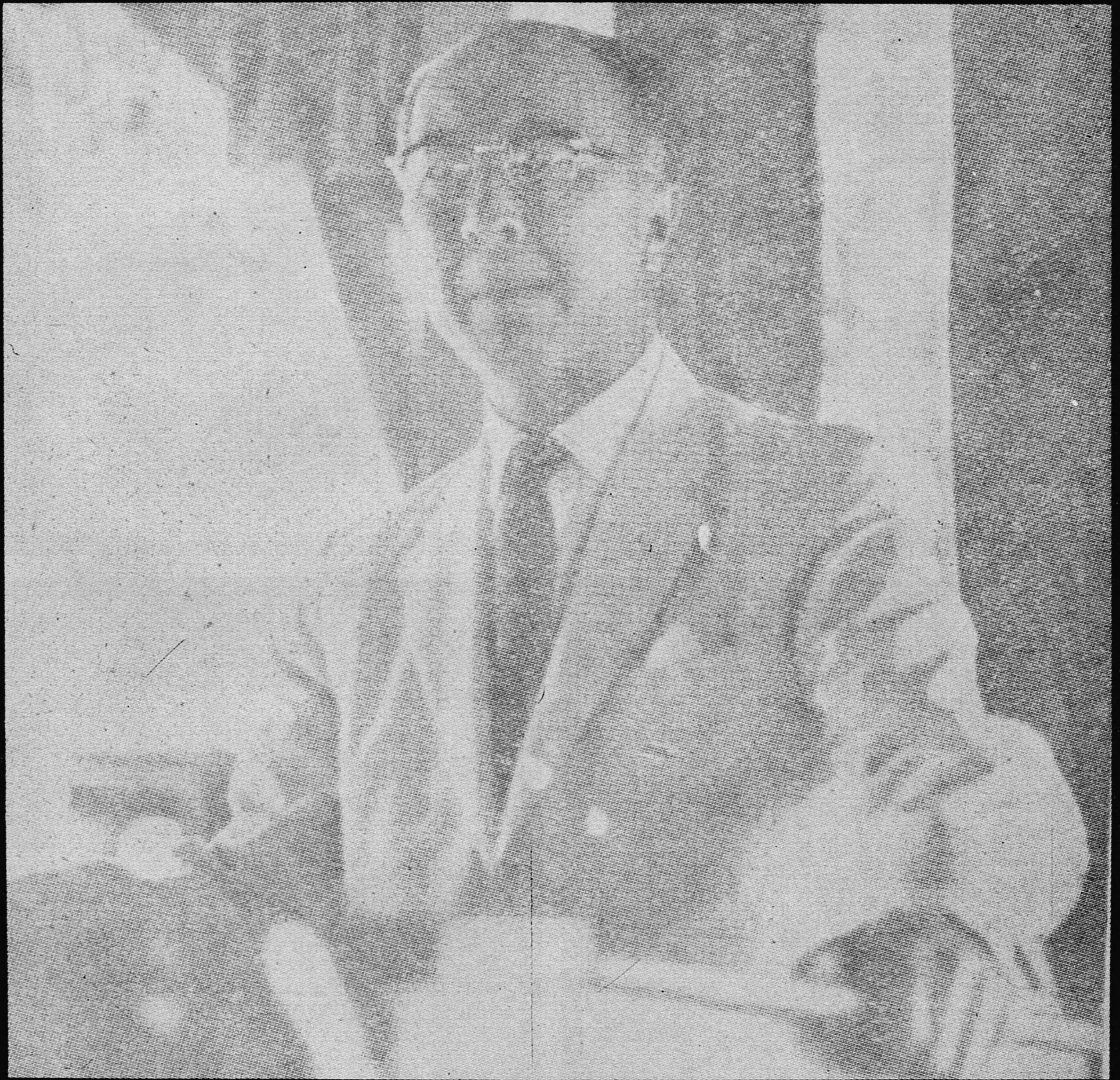
เสมอภาคเสมอกันอย่างไร ภราดรภาพนั้นหมายความว่ากระไร เมื่อเป็นเช่นนี้ ควรจะให้การปกครองประชาธิปไตย เป็นแบบไทยๆ ไปก่อน จนกว่าประชาชนจะเข้าใจการศึกษาดีกว่านี้ หรือเข้าใจลัทธิประชาธิปไตยยิ่งกว่านี้ จึงเป็นการสมควรจะให้ประชาชนปกครองกันเอง

ความแตกร้าวของจอมพล ป. กับคณะรัฐประหารก็เริ่มคุกรุ่นขึ้นเป็นลำดับ ๆ และในคณะรัฐประหารนั้น ก็เกิดการแตกแยกออกเป็น ๒ ก๊ก ก๊กหนึ่งแม้ว่าจะไม่ชอบจอมพล ป. ในการที่จะให้ประชาธิปไตยแบบตะวันตกนั้นก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถที่จะกลมเกลียวสามัคคีกับอีกก๊กหนึ่งได้ แต่ก็จำใจต้องร่วมกับจอมพล ป. ไปด้วยความจำใจ อีกก๊กหนึ่งนั้นเป็นก๊กของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งมีความต้องการจะให้ใช้รัฐธรรมนูญแบบไทย ๆ (คณาธิปไตย) ใช้การปกครองประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ใช้อุดมคติแบบประชาธิปไตยไทย ๆ การแสดงออกแห่งการเป็นปฏิปักษ์ต่อจอมพล ป. ของจอมพล สฤษดิ์ ฯ ได้อุบัติขึ้นอีก เมื่อมีเหตุการณ์และโอกาสเปิดให้ กล่าวคือ เมื่อมีการเลือกตั้งทั่วประเทศเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ ซึ่งถือกันว่าเป็นการเลือกตั้งสกปรกที่สุด เต็มไปด้วยทุจริตคดโกงเป็นประวัติการณ์ นับตั้งแต่ได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเป็นต้นมา ด้วยพฤติการณ์อันเป็นการโน้มเอียงไปในทางสกปรกและการทุจริตแอบแฝงอยู่ดังกล่าวนี้ จึงเป็นสาเหตุให้นักศึกษาพร้อมด้วยประชาชน พากันเดินขบวนประท้วงการเลือกตั้งครั้งนั้น จนถึงกับนักศึกษาและประชาชนพังทำเนียบรัฐบาล ตอนนี้แหละ แสงสีรัศมีของจอมพล ป. ที่เคยเรืองรองรุ่งโรจน์มาตลอดระยะเวลานั้น ก็เริ่มอับเฉาลง เมื่อจอมพล ป. นำตัวออกมากล่าวคำปราศรัย ชี้แจงแสดงเหตุผลของการกล่าวคำประท้วงของนิสิตนักศึกษาและประชาชน ก็กลับมีเสียงตะโกนอึงคนึงว่า "เราไม่ต้องการฟังจอมพล ป. พูด เราต้องการฟังจอมพลสฤษดิ์พูด"

เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ออกมาปรากฏตัว ก็กลับปรากฏว่านิสิตนักศึกษาและประชาชนพากันปรบมือเกรียวกราว แสดงถึงการต้อนรับและให้เกียรติเป็นอย่างสูง ด้วยโอกาสและจังหวะดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงยื่นข้อเสนอให้รัฐบาลปรับปรุงเสียใหม่ เพื่อเป็นการขจัดความไม่พอใจของนิสิตนักศึกษาและประชาชน ที่มีต่อคณะรัฐมนตรีบางคน แต่จอมพล ป. ไม่ยอมฟังเสียง เพราะถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างนั้นต้องเป็นไปโดยวิถีทางประชาธิปไตยเท่านั้น และรัฐสภาในเวลานั้น รัฐบาลจอมพล ป. ก็มีเสถียรภาพอันมั่นคงที่จะยืนหยัดอยู่ได้ โดยมิต้องอาศัยเสียงสนับสนุนจากก๊กของจอมพล สฤษดิ์ ฯ

นายพจน์ สารสิน

นายกรัฐมนตรีคนที่ ๙ เป็นรัฐบาลตั้งแต่ ๒๑ กันยายน ๒๕๐๐-๒๖ ธันวาคม ๒๕๐๐

นายพจน์ สารสิน ไปลงคะแนนเลือกตั้ง

นายพจน์ สารสิน (นายกรัฐมนตรี ๙๐ วัน)
ท่ามกลางนักข่าวหนังสือพิมพ์

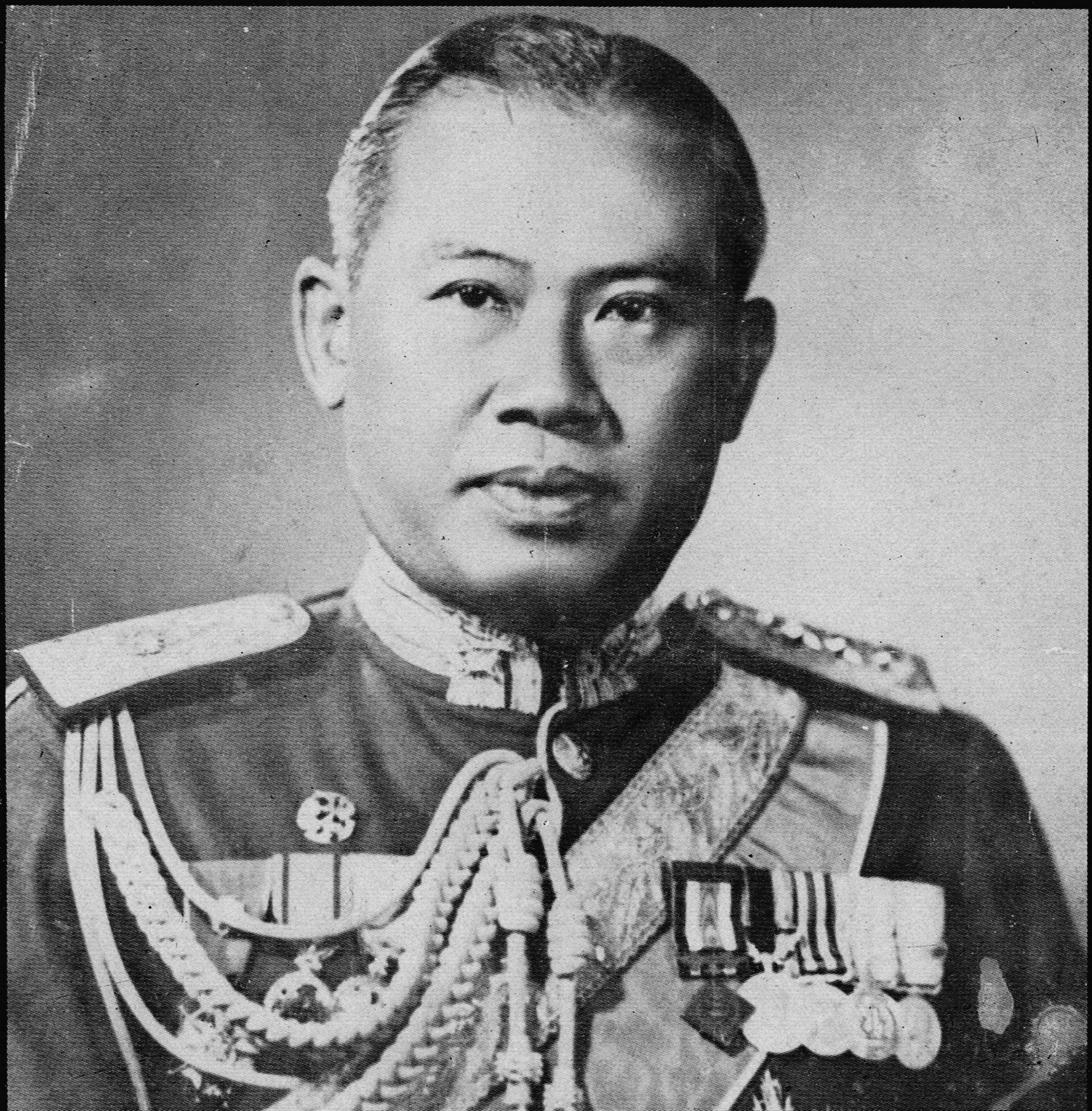

นายกรัฐมนตรี พจน์ สารสิน ในงานเลี้ยงบุฟเฟ่

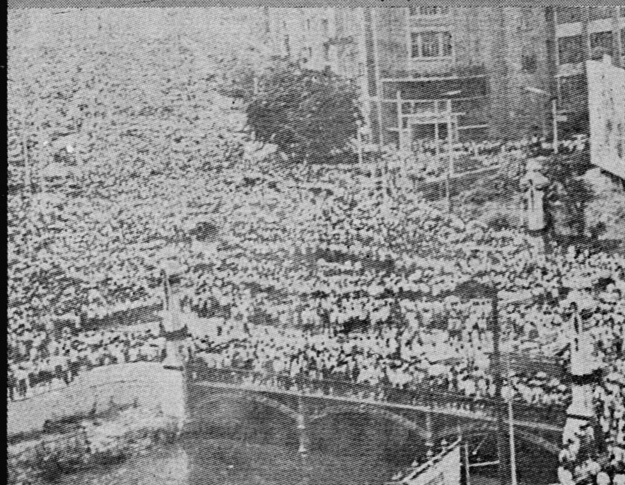
พล.ต.อ ไสว ไสวแสนยากร
อธิบดีกรมตำรวจคนแรกหลังรัฐประหาร ๑๖ ก ย. ๒๕๐๐

จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีคนที่ ๑๐

จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ที่ถูกประชาชนยกย่องว่า " ขวัญใจของประชาชน " แต่ภายหลังถูกนิสิต นักศึกษา ประชาชน ขับไล่ออกนอกประเทศไปแล้ว เขากับถูกเรียกว่า " อ้ายพวกทรราชย์ "

ภาพเหตุการณ์ที่ท่านแลเห็นอยู่นี้นั้นเป็นภาพนิสิต นักศึกษา ประชาชน เรียกร้องให้จอมพลถนอม กิตติขจร ให้รัฐธรรมนูญอันเป็นประชาธิปไตยทั้งโดยนิตินัย และพฤตินัย แต่จอมพลถนอมฯ ขัดขืน จึงได้เกิดปะทะกันขึ้นอย่างฉกาจฉกรรจ์ เรื่องราวโดยละเอียดของเหตุการณ์ตอนนี้ หาอ่านได้จาก "วันมหาวิปโยค" เขียนโดยคนเดียวกันนี้

ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป. กับคณะของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทวีความรุนแรงฉกาจฉกรรจ์ยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ๆ มา จนถึงกับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำเอาพรรคพวกอันเป็นสมาชิกประเภทที่ ๒ ออกจากพรรคการเมืองเสรีมนังคศิลา เหตุการณ์ตอนนี้ทำให้สถานะการเมืองตรึงเครียดยิ่งขึ้น ซึ่งต่างฝ่ายก็ตระเตรียมที่จะทำการปฏิวัติและมีคนหวาดหวั่นกันว่า กองทัพทหารซึ่งส่วนมากจอมพล สฤษดิ์ ฯ มีอำนาจอยู่ กับกองทัพตำรวจอันมีจอมอัศวิน พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ จะยกทัพเข้าสู้รบเพื่อแย่งชิงอำนาจกัน

สถานการณ์เมื่อทวีความตรึงเครียดยิ่งขึ้น เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยื่นอัลติเมตั้มให้จอมพล ป. ลาออก แต่จอมพล ป. ก็ปฏิเสธและบอกว่า จะต้องให้เป็นไปโดยรัฐสภาต้องเป็นไปตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญ เมื่อพฤติการณ์เป็นเช่นนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พร้อมด้วยคณะทหารก็ใช้กำลังยึดอำนาจจากจอมพล ป. แต่จอมพล ป. ได้หลบหนีออกนอกประเทศไปได้ และไปลี้ภัยอยู่ประเทศญี่ปุ่น จนสิ้นชีวิตในประเทศนั้น

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินจากจอมพล ป. เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ หลังจากได้ขับไล่จอมพล ป. ออกนอกประเทศไปแล้ว ก็ได้มีการประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้งให้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร แล้วต่อมาในวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๐ ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ถึงการใช้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๔๙๕ ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

(ก) ให้สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๒ สิ้นสุดลงในวันประกาศพระบรมราชโองการนี้

(ข) ให้ดำเนินการเลือกตั้งสภาชิกประเภทที่ ๑ ภายในเวลา ๙๐ วัน นับตั้งแต่วันประกาศพระบรมราชโองการนี้

(ค) จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ จากบุคคลซึ่งทรงเห็นสมควร มีจำนวนไม่เกิน ๑๒๓ นาย ในวันและภายหลังประกาศพระบรมราชโองการ

(ง) ในระหว่างที่สมาชิกประเภทที่ ๑ ยังไม่ได้เข้ารับหน้าที่ ให้สภาผู้-แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกประเภทที่ ๒ ไปพลางก่อน

(จ) ก่อนที่จะได้มีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเข้าบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นหน้าที่รักษาพระนครฝ่ายทหารเป็นผู้ลงนามรับสนองพระราชโองการ

หลังจากที่ได้ประกาศพระบรมราชโองการไปแล้ว และในวันเดียวกันนั้นก็ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ ขึ้น โดยมีรายชื่อสมาชิกประเภทที่ ๒ ดังนี้คือ

๑. พันตำรวจเอกกระเชียร ศรุตานนท์

๒. พลตรี กฤช ปุณณกันต์

๓. พลจัตวา กฤษณ์ สีวะรา

๔. พลโท หลวงกัมปนาทแสนยากร

๕. พลเรือตรี เฉลิม เตียรณ

๖. พลจัตวา จิตต์ สุนทานนท์

๗. พลจัตวา อัครเดช ยงยุทธ

๘. พลโท จิตติ นาวีเสถียร

๙. พลเอก หลวงจุลยุทธยรรยง

๑๐. พลอากาศโท หลวงเจริญจุรัมพร

๑๑. พลโทเจริญ สุวรรณวิสูตร

๑๒. พลโท เจียม ญาโนทัย

๑๓. พลอากาศโท เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร

๑๔. พลตรี ชลอ จารุกลัส

๑๕. นายชวน จนิษฐ

๑๖. พันเอกชาญ บุญญสิทธิ์

๑๗. พลเรือเอก หลวงชำนาญอรรถยุทธ

๑๘. หลวงชำนาญอักษร

๑๙. พลตรี ขุนชิตผดุงพล

๒๐. พลเรือตรี ชื้น กันแจ้ง

๒๑. พันเอก เชิดชัย ทองสิงห์

๒๒. พลตรี ณรงค์ สาลีรัฐวิภาค

๒๓. พลตรี ตรี มณยกนิษฐ

๒๔. พลตรี ไตรเดช บั้นตระกูล

๒๕. พลโท ถนอม กิตติขจร

๒๖. พลตำรวจจัตวา ทม จิตรวิมล

๒๗. พลอากาศตรี เทพ เกษมุติ

๒๘. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเนราธิปพงศ์ประพันธ์

๒๙. พลจัตวา บุญชัย บำรุงพงศ์

๓๐. พลอากาศโท บุญชู จันทรุเบกษา

๓๑. พลเอก ประภาส จารุเสถียร

๓๒. พันเอกประดุจ โชติศาสน์อินทาระ

๓๓. พลเอก พระประจนปั่จจนึก

๓๔. พลตรี ประยูร สุคนธทรัพย์

๓๕. พลตรี ประยูร หนุนภักดี

๓๖. พลตรี ประเสริฐ รุจิรวงศ์

๓๗. พลโท ปรุง รังสิยานนท์

๓๘. พลจัตวา ปุ่น ปณยะฤทธิเสนี

๓๙. พลตรี เผชิญ นิมิบุตร

๔๐. จอมพล ผิน ชุณหวัน

๔๑. พลโท ผ่อง บุญสม

๔๒. พลตรี พงษ์ ปุณณกันต์

๔๓. พลจัตวา เฟื้อ ฤทธาคนี

๔๔. พลตรี เล็ก สงวนชาติสรไกร

๔๕. พลตรี วิชัย พงศ์อนันต์

๔๖. พลเอก หลวงสถิตยุทธการ

๔๗. พลเรือโท สนอง ธนศักดิ์

๔๘. จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

๔๙. พลเอก หลวงสวัสดิ์กลการ

๕๐. พลจัตวา สาย เชนอวณิช

๕๑. นายเจริญ บั๋ณฑโร

๕๒. พลเอก สุทธิ์ สุทธิสารรณกรรม

๕๓. พลตรี ขุนเสนาพิณ

๕๔. พลจัตวา เสถียร พจนานนท์

๕๕. นายเสริม วินิจฉัยกุล

๕๖. พลเอก ไสว ไสวแสนยากร

๕๗. พันเอก อร่าม เมนะคงคา

๕๘. พันเอก อุดม สุขมาก

๕๙. พันเอก โชติ หิรัณยัษฐิตา

๖๐. พันเอก ประจวบ สุนทรางกูร

๖๑. หม่อมหลวงบึนไทย มาลากุล

๖๒. นายกมล พหลโยธิน

๖๓. พลตรี ก้าน จำนงภูมิเวท

๖๔. นายเสรี วีระรัตน์

๖๕. นายเทพ สาริกบุตร

๖๖. พลเรือตรี ดำริห์ ปาลกวงศ์ ณ อยุธยา

๖๗. พลเรือตรีสวัสดิ์ ภูมิอนันต์

๖๘. พลเรือตรี วิเชียร พันธุโภคา

๖๙. พลเรือตรี อนันต์ เนตรโรจน์

๗๐. นาวาเอก สงัด ชลออยู่

๗๑. พลเรือตรี ศิริ กระจ่างเนตร

๗๒. พลเรือตรี ยิ่ง ศรีหงษ์

๗๓. นาวาเอก สนิท โปษะกฤษณะ

๗๔. นาวาเอก สนอง นิสาลักษณ์

๗๕. พลเรือตรี ศรี ดาวราย

๗๖. พลอากาศจตวา สวัสดิ์ พรชำนิ

๗๗. พลอากาศจัตวา วงศ์ พุ่มพูลผล

๗๘. พลอากาศศิริ เมืองมุณี

๗๙. นาวาอากาศเอก กระแส อินทรัตน์

๘๐. นาวาอากาศเอก เอกชัย มุสิกบุตร

๘๑. นาวาอากาศเอก ชูเดช ดวงอุดม

๘๒. พลอากาศจัตวา พิชิต บุณยเสนา

๘๓. นาวาอากาศเอก ขุนถิระระณรงค์

๘๔. นาวาอากาศเอก ชู สุทธิโชติ

๘๕. นาวาอากาศเอก ชิตชัย สุวรรณพฤกษ์

๘๖. นาวาเอก โทมานะ สังขวิจิตร

๘๗. พลโท ครวญ สุทธานินทร์

๘๘. พลตรี เอกศักดิ์ ประพันธโยธิน

๘๙. พลโท พจน์ บูรณะศิลปิน

๙๐. พลตรี ฉลอง อุชุโกมล

๙๑. พลตรี อำนวย ไชยโรจน์

๙๒. พลตรี รัศมี รัชนิทัต

๙๓. พลตรี ประทักษ์ จันทราภา

๙๔. พลจัตวา สุรกิจ มัยลาภ

๙๕. พลโท สนิท ไทยยานนท์

๙๖. พลโท หลวงสวัสดิ์ฤทธิรณ

๙๗. พันเอกพร ธนภูมิ

๙๘. พันเอกยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา

๙๙. พันเอก เกรียงไกร อัตตะนันทน์

๑๐๐. พันเอก ประเสริฐ ธรรมศิริ

๑๐๑. พันโทสิทธิ ศิลปสุขุม

๑๐๒. พันโท ประเทือง อารีนิจ

๑๐๓. พันเอก สมศักดิ์ ปัญจมานนท์

๑๐๔. พันโทจิตต์ ธนะโชติ

๑๐๕. พันเอกอำนวย โสมนัส

๑๐๖. พันเอกศักดิ์ พิศิษฎพงศ์

๑๐๗. พันเอกวิรัช เพ็ชรโยธิน

๑๐๘. พันเอกเฉลิม จารุวัสตร์

๑๐๙. พันตำรวจโทสง่า กิตติขจร

๑๑๐. พลตรีอัมพร จินตกานนท์

๑๑๑. พระยาอรรถการีย์นิพนธ์

๑๑๒. นายสัญญา ธรรมศักดิ์

๑๑๓. นายมนูญ บริสุทธิ์

๑๑๔. นายเสกล บุณยัษฐิติ

๑๑๕. หลวงอรรถปรีชาชนมการ

๑๑๖. พันเอกสุข เปรนาวิน

๑๑๗. นายเล็ก จุณณานนท์

๑๑๘. พลโท ไสว ดวงมณี

๑๑๙. พลจัตวา จำเบิ่น จารุเสถียร

เมื่อได้แต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ แล้ว ในวันที่๒๑กันยายน ๒๕๐๐ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี โดยที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ถึงการใช้รัฐธรรมนูญ ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๔๙๕ ภายใต้เงื่อนไข ๔ ประการ ดังได้กล่าวมาแล้ว คณะรัฐมนตรีชุดนายพจน์ สารสิน มีดังนี้

๑. พลโท ถนอม กิตติขจร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๒. นายพจน์ สารสิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๓. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิพงศ์ประพันธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ

๔. นายวิบูลย์ ธรรมบุตร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร

๕. นายสพรั่ง เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๖. พลโทประภาส จารุเสถียร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๗. พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๘. หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๙. นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ

๑๐. นายวิบูลย์ ธรรมบุตร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์

๑๑. นายเฉลิม พรมมาศ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๑๒. พลเอก หลวงสวัสดิ์กลยุทธ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๑๓. พลอากาศโท บุญชู จันทรุเบกษา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๑๔. พลเรือโท สนอง ธนศักดิ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

๑๕. พลโท เจียม ญาโนทัย เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง

๑๖. นายวิสูตร อรรถยุติ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๑๗. พลตรี กฤช ปุณณกันต์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร

๑๘. พลตรี พงษ์ ปุณณกันต์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

๑๙. พลเรือตรี จรูญ เฉลิมเตียรณ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

๒๐. พลโท หลวงฉัมปนาทแสนยากร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๒๑. นายทวี แรงขำ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๒๒. พลตรี อัมพร จินตกานนท์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม

๒๓. พลตรี เผชิญ นิมิตรบุตร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๒๔. พลโท จิตติ นาวีเสถียร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐการ

๒๕. พลตรี ชลอ จารุกลัส เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสหกรณ์

๒๖. นายเจ๊ะ อับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๒๗. นายสงวน จันทรสาขา เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

เมื่อ ได้ตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ และแต่งตั้งรัฐบาลแล้วโดยที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ถึงการใช้รัฐธรรมนูญ ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๔๙๕ ภายใต้เงื่อนไข ๔ ประการดังได้กล่าวมาแล้ว แต่ในข้อ ๑ ในหลัก ๔ ประการนั้น ได้กำหนดไว้ว่า ให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ ๑ ภายในกำหนด ๙๐ วัน นับตั้งแต่วันประกาศพระบรมราชโองการนี้ ดังนั้น จึงได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรกันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๐ เป็นการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนทีเดียว และโดยวิธีรวมเขตจังหวัด โดยถืออาพลเมืองจำนวนหนึ่งแสนห้าหมื่นคน ต่อผู้แทนราษฎรหนึ่งคน ผลจากการเลือกตั้งในครั้งนั้น ปรากฏผลดังนี้คือ

๑. จ่านายสิบตำรวจตรี ศรี บุญเสริฐ พิจิตร ไม่สังกัดพรรคใด

๒. นายยะเสิศร วงศ์ทองเหลือ พิจิตร พรรคประชาธิปัตย์

๓. นายฟื้น สุคนธกนิษฐ์ กระบี่ พรรคประชาธิปัตย์

๔. นายเลิศ สัมพันธารักษ์ ชัยภูมิ พรรคสหภูมิ

๕. นายวิเชียร สาคะริชานนท์ ชัยภูมิ ไม่สังกัดพรรคใด

๖. นายพัฒน์ นิวาศานนท์ ชัยภูมิ ไม่สังกัดพรรคใด

๗. นายสมพงษ์ หาญประเสริฐ อุตรดิตถ์ พรรคสหภูมิ

๘. นายส่ง ศัลยพงษ์ อุตรดิตถ์ ไม่สังกัดพรรคใด

๙. นายแถม วงศ์อำมาตย์ ไม่สังกัดพรรคใด

๑๐. นายสอ้ง มารังกุล บุรีรัมย์ พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๑. นายโต๊ะ แก้วเสมา บุรีรัมย์ พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๒. นายเกษม จงสวัสดิ์ กำแพงเพชร พรรคสหภูมิ

๑๓. นายญาติ ไหวดี สุรินทร์ พรรคสหภูมิ

๑๔. นายเปลื้อง วรรณศรี สุรินทร์ ไม่สังกัดพรรคใด

๑๕. นายสุธี ภูวะพันธ์ สุรินทร์ ไม่สังกัดพรรคใด

๑๖. นายไสว สุวัสดิสาร นครศรีธรรมราช พรรคประชาธิปัตย์

๑๗. นายน้อม อุปรมัย นครศรีธรรมราช พรรคสหภูมิ

๑๘. นายฉ่ำ จำรัสเนตร นครศรีธรรมราช พรรคสหภูมิ

๑๙. นายปรีดา ด่านตระกูล นครศรีธรรมราช พรรคสหภูมิ

๒๐. นายชื่น รวิวรรณ หนองคาย ไม่สังกัดพรรคใด

๒๑. นายแคล้ว นรปติ ขอนแก่น พรรคเศรษฐกร

๒๒. นายทวีศักดิ์ ตีพลี ขอนแก่น พรรคขบวนการไฮด์ปาร์ค

๒๓. นายเจริญ ปราบณศักดิ์ ของแก่น พรรคเศรษฐกร

๒๔. ร้อยโท จารุบุตร เรืองสุวรรณ ขอนแก่น พรรคเสรีประชาธิปไตย

๒๕. นายสว่าง ตราชู ขอนแก่น พรรคเศรษฐกร

๒๖. นายสงวน จันทรสาขา นครพนม พรรคสหภูมิ

๒๗. นายบุญนาค อนันตชัย นครพนม พรรคสหภูมิ

๒๘. นายสุข รอบรู้ นครพนม พรรคสหภูมิ

๒๙. นายชาญยุทธ ไชยคำมิ่ง ไม่สังกัดพรรคใด

๓๐. นายสุบิน พูลพัฒน์ กาฬสินธุ์ ไม่สังกัดพรรคใด

๓๑. นายชาญ ศิริกุล กาฬสินธุ์ ไม่สังกัดพรรคใด

๓๒. นายทองปาน วงศ์สง่า สกลนคร พรรคสหภูมิ

๓๓. ร้อยตรี ประทีป ศิริขันธ์ สกลนคร พรรคสหภูมิ

๓๔. นาย ครอง จันดาวงศ์ สกลนคร พรรคเศรษฐกร

๓๕. นายสง่า วัชราภรณ์ ศรีสะเกษ ไม่สังกัดพรรคใด

๓๖. นายพรชัย แสงชัช ศรีสะเกษ พรรคเศรษฐกร

๓๗. นายบูรณะ จำปาพันธ์ ศรีสะเกษ พรรคสหภูมิ

๓๘. นายเทพ โชตินุชิต ศรีสะเกษ พรรคเศรษฐกร

๓๙. นางแร่ม พรหมโมบลบุณยประสพ ภูเก็ต ไม่สังกัดพรรคใด

๔๐. นายต้าน ประจวบเหมาะ ประจวบคีรีขันธ์ พรรคสหภูมิ

๔๑. นายไถง สุวรรณทัต ธนบุรี พรรคประชาธิปัตย์

๔๒. พลเรือตรี ทหาร ขำหิรัญ ธนบุรี พรรคประชาธิปัตย์

๔๓. นายมนัส สุวรรณทัต ธนบุรี พรรคประชาธิปัตย์

๔๔. นายเฉลิม ศรีสุวรรณ สมุทรสาคร ไม่สังกัดพรรคใด

๔๕. นายวิรัตต์ ศุขะพันธ์ อ่างทอง ไม่สังกัดพรรคใด

๔๖. นายทนง นิยมะสินธ์ นนทบุรี พรรคสหภูมิ

๔๗. นายดำหริ สโมสร สมุทรสงคราม พรรคสหภูมิ

๔๘. นายสุทิน คลัมเจริญ สมุทรสงคราม พรรคประชาธิปัตย์

๔๙. นายอดุลย์ ภูมิณรงค์ ยะลา พรรคสหภูมิ

๕๐. นายดุสิต บุญธรรม นครนายก พรรคสหภูมิ

๕๑. นายสาคร กลิ่นผกา พังงา ไม่สังกัดพรรคใด

๕๒. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ ระยอง ไม่สังกัดพรรคใด

๕๓. นายก่อเกียรติ ษัฏเสน ตรัง พรรคประชาธิปัตย์

๕๔. นายผาด อังกินันท์ เพชรบุรี พรรคสหภูมิ

๕๕. นายพานิช สัมภวคุปต์ เพชรบุรี ไม่สังกัดพรรคใด

๕๖. นายพิชัย ศิริวรรณ ฉะเชิงเทรา พรรคสหภูมิ

๕๗. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ฉะเชิงเทรา ไม่สังกัดพรรคใด

๕๘. นายประยูร ปานะดิษฐ ชัยนาท ไม่สังกัดพรรคใด

๕๙. นายเพียรศักดิ์ นิสัยสุข สิงห์บุรี ไม่สังกัดพรรคใด

๖๐. นายนนท์ วรรักษา ปทุมธานี พรรคสหภูมิ

๖๑. พันโท ประเสริฐ สุดบรรทัด สระบุรี พรรคสหภูมิ

๖๒. พลตรีประมาณ อดิเรกสาร สระบุรี พรรคเสรีมนังคศิลา

๖๓. พลตรีวิเชียร สีมันตร ปราจีนบุรี ไม่สังกัดพรรคใด

๖๔. พันเอก หลวงบุรกรรมโกวิท ปราจีนบุรี ไม่สังกัดพรรคใด

๖๕. นายธรรมนูญ เทียนเงิน ชลบุรี พรรคประชาธิปัตย์

๖๖. พลตรี ศิริ สิริโยธิน ชลบุรี ไม่สังกัดพรรคใด

๖๗. นายนิคม สุขพัฒนธี พระนครศรีอยุธยา พรรคสหภูมิ

๖๘. นายสมศักดิ์ ชมจันทร์ พระนครศรีอยุธยา

๖๙. นายประเสริฐ บุญสม พระนครศรีอยุธยา ไม่สังกัดพรรคใด

๗๐. นายควง อภัยวงศ์ พระนคร พรรคประชาธิปัตย์

๗๑. หลวงอังคณานุรักษ์ พระนคร พรรคประชาธิปัตย์

๗๒. นาวาโท พระประยุทธชลธี พระนคร พรรคประชาธิปัตย์

๗๓. พลเรือตรี ชลิต กุลกำม์ธร พระนคร พรรคประชาธิปัตย์

๗๔. ร้อยโท ถวิล ระวังภัย พระนคร พรรคประชาธิปัตย์

๗๕. นายสมบุญ ศิริธร พระนคร พรรคประชาธิปัตย์

๗๖. นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย พระนคร พรรคประชาธิปัตย์

๗๗. หลวงศรีสาลีนิช พระนคร พรรคประชาธิปัตย์

๗๘. พลเอกเภา เพียรเลิศบริภัณฑ์ยุทธกิจ พระนคร ไม่สังกัดพรรคใด

๗๙. หลวงอรรถพรพิศาล ตราด พรรคสหภูมิ

๘๐. นายสุรพงษ์ ตรีรัตน์ จันทบุรี ไม่สังกัดพรรคใด

๘๑. นายสว่าง แก้ววิจิตร นครปฐม พรรคสหภูมิ

๘๒. นายล้วน เวกชาลิกานนท์ นครปฐม ไม่สังกัดพรรคใด

๘๓. นายสมศักดิ์ สมบูรณ์ทรัพย์ ราชบุรี ไม่สังกัดพรรคใด

๘๔. ร้อยเอก ประลอง บูชา ราชบุรี พรรคประชาธิปัตย์

๘๕. นายปฐม โพธิ์แก้ว ราชบุรี ไม่สังกัดพรรคใด

๘๖. พลตรีเฉลิม พงษ์สวัสดิ์ ลพบุรี ไม่สังกัดพรรคใด

๘๗. นายบุญมี ปาลัมวงศ์ ลพบุรี พรรคสหภูมิ

๘๘. นายโสภณ เอี่ยมอิทธิพล นราธิวาส พรรคสหภูมิ

๘๙. นายขาว อินด้วง พัทลุง พรรคประชาธิปัตย์

๙๐. นายอามีน โต๊ะมีนา ปัตตานี ไม่สังกัดพรรคใด

๙๑. นายเอิบ อิสสระ นราธิวาส พรรคสหภูมิ

๙๒. นายเจริญ สืบแสง ปัตตานี ไม่สังกัดพรรคใด

๙๓. นางสุนีย์ เตลาน ระนอง ไม่สังกัดพรรคใด

๙๔. นายเจ๊ะ อับดุลลาห์ สตูล พรรคสหภูมิ

๙๕. นายบุญมี ตุงคนคร ลำพูน พรรคประชาธิปัตย์

๙๖. นายบุญศรี ปรีคำ ลำพูน ไม่สังกัดพรรคใด

๙๗. นายไชย วงศ์สว่าง แพร่ พรรคประชาธิปัตย์

๙๘. นายทอง กันทาธรรม แพร่ พรรคชาตินิยม

๙๙. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ลำปาง พรรคประชาธิปัตย์

๑๐๐. นายบุญเรือง ชุ่มอินทรจันทร์ ลำปาง พรรคประชาธิปัตย์

๑๐๑. นายอินทูล วรกุล ลำปาง พรรคประชาธิปัตย์

๑๐๒. นายศิรินทร์ ชุมพร พรรคประชาธิปัตย์

๑๐๓. นายเอื้ออารี อุดมสิทธิ์ เลย ไม่สังกัดพรรคใด

๑๐๔. นายประสิทธิ์ จุลละเกศ สงขลา ไม่สังกัดพรรคใด

๑๐๕. นายคล้าย ละอองมณี สงขลา พรรคประชาธิปัตย์

๑๐๖. นายเชื้อ ทิพย์มณี สงขลา ไม่สังกัดพรรคใด

๑๐๗. นายบุญธรรม ชุบดวง สุโขทัย ไม่สังกัดพรรคใด

๑๐๘. นายสุข แสนโกศิก สุโขทัย พรรคสหภูมิ

๑๐๙. นายลออง แสงเดช สุราษฎร์ธานี พรรคประชาธิปัตย์

๑๑๐. นายโชติ วิชัยดิษฐ สุราษฎร์ธานี พรรคประชาธิปัตย์

๑๑๑. นายแผน สิริเวชชพันธ์ กาญจนบุรี พรรคประชาธิปัตย์

๑๑๒. นายญวง เอี่ยมศิลา อุดรธานี พรรคเสรีประชาธิไตย

๑๑๓. นายบุญคุ้ม จันทรศรีสุริยวงศ์ อุดรธานี พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๑๔. นายศรี สงคราม อุดรธานี พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๑๕. นายวรพจน์ วงศ์สง่า อุดรธานี พรรคสหภูมิ

๑๑๖. นายบรรเจิด สายเชื้อ ร้อยเอ็ด พรรคสหภูมิ

๑๑๗. นายฉันท์ จันทชุม ร้อยเอ็ด ไม่สังกัดพรรคใด

๑๑๘. นายจรินทร์ สุวรรณธาดา ร้อยเอ็ด ไม่สังกัดพรรคใด

๑๑๙. นายสมพร จรีมาศ ร้อยเอ็ด พรรคเสรีประชาธิปไตย

๑๒๐. นายอารี ตันติเวชกุล นครราชสีมา ไม่สังกัดพรรคใด

๑๒๑. นายเลื่อน พงษ์โสภณ นครราชสีมา ไม่สังกัดพรรคใด

๑๒๒. ร้อยโทสัมพันธ์ ขันทชวนะ นครราชสีมา พรรคสหภูมิ

๑๒๓. พลตรีเนตร เขมะโยธิน นครราชสีมา สหภูมิ

๑๒๔. นายจรัส กมลเพ็ชร์ นครราชสีมา ไม่สังกัดพรรคใด

๑๒๕. ขุนคงฤทธิ์ศึกษากร นครราชสีมา ไม่สังกัดพรรคใด

๑๒๖. นายฟอง สิทธิธรรม อุบลราชธานี พรรคประชาธิปั๋ตย์

๑๒๗. นายทิม ภูริพัฒน์ อุบลราชธานี พรรคสหภูหมิ

๑๒๘. นายวีระ รมยะรูป อุบลราชธานีพรรค พรรคสภูมิ

๑๒๙. นางสาวอรอินทร์ ภูริพัฒน์ อุบลราชธานี พรรคสหภูมิ

๑๓๐. นายผัน บุญชิต อุบลราชธานี พรรคสหภูมิ

๑๓๑. นายเลียง ไชยกาล อุบลราชธานี ไม่สังกัดพรรคใด

๑๓๒. นายนาถ เงินทาบ อุบลราชธานี ไม่สังกัดพรรคใด

๑๓๓. นายสมบูรณ์ บัณฑิต น่าน ไม่สังกัดพรรคใด

๑๓๔. ขุนวิวรณ์ สุขวิทยา นครสวรรค์ ไม่สังกัดพรรคใด

๑๓๕. นายใหญ่ ศวิตชาติ นครสวรรค์ พรรคประชาธิปั๋ตย์

๑๓๖. นายสวัสดิ์ คำประกอบ นครสวรรค์ พรรคประชาธิปั๋ตย์

๑๓๗. นายอวยชัย ธนศรี นครสวรรค์ พรรคประชาธิป่ัตย์

๑๓๘. นายพีร์ บุนนาค สุพรรณบุรี พรรคสหภูมิ

๑๓๙. นายทองหยุด จิตตะวีระ สุพรรณบุรี พรรรคสหภูมิ

๑๔๐. นายบุญเอื้อ ประเสริฐสุวรรณ สุพรรณบุรี พรรคประชาธิปัตย์
๑๔๑. นาวาอากาศโท ทินกร พันธ์กระวี พิษณุโลก ไม่สังกัดพรรคใด
๑๔๒. นายอุทัย แสงศรี พิษณุโลก ไม่สังกัดพรรคใด
๑๔๓. ร้อยตำรวจตรี ชัยชาญ งามสง่า เพชรบูรณ์ พรรคเสรีมนังคศิลา
๑๔๔. นายมนัส พรหมบุญ เพชรบูรณ์ พรรคเสรีมนังคศิลา
๑๔๕. นายศิลป์ มิลึกฤาเดช อุทัยธานี พรรคสหภูมิ
๑๔๖. นายส่งศักดิ์ สายปัญญา เชียงราย พรรคประชาธิปัตย์
๑๔๗. พันเอกนายวรการบัญชา เชียงราย พรรคเสรีมนังคศิลา
๑๔๘. นายแถม นุชเจริญ เชียงราย พรรรคประชาธิปัตย์
๑๔๙. นายประพันธ์ อัมมร เชียงราย พรรคประชาธิปัตย์
๑๕๐. นายบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ เชียงราย ไม่สังกัดพรรคใด
๑๕๑. นายไชยณรงค์ ณ เชียงใหม่ เชียงราย ไม่สังกัดพรรคใด
๑๕๒. นายทองดี อิสราชีวิน เชียงใหม่ ไม่สังกัดพรรคใด
๑๕๓. นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เชียงใหม่ พรรคสหภูมิ
๑๕๔. นายวรศักดิ์ นิมานันท์ เชียงใหม่ พรรคประชาธิปัตย์
๑๕๕. นายไกรสร ตันติพงษ์ เชียงใหม่ พรรคประชาธิปัตย์
๑๕๖. นายนิกร ไชยนันทน์ แม่ฮ่องสอน ไม่สังกัดพรรคใด
๑๕๗. นายเทียม ไชยนันท์ แม่ฮ่องสอน ไม่สังกัดพรรคใด
๑๕๘. นายเกียรติ นาคะพงษ์ มหาสารคาม พรรคสหภูมิ
๑๕๙. นายดิลก บุญเสริม มหาสารคาม ไม่สังกัดพรรคใด
๑๖๐. นายเกตุ วงศ์ตไสย มหาสารคาม พรรคอิสสระ

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วมีพรรคการเมือง และไม่สังกัดพรรคการเมือง ได้รับเลือกตั้งเข้ามาในรัฐสภาดังนี้คือ

พรรคสหภูมิ ๔๔ คน
พรรคประชาธิปัตย์ ๓๙ คน

พรรคเศรษฐกร	๖ คน
พรรคเสรีประชาธิปไตย	๕ คน
พรรคเสรีมนังคศิลา	๔ คน
พรรคชาตินิยม	๑ คน
พรรคขบวนการไฮด์ปาร์ค	๑ คน
พรรคอิสระ	๑ คน
ไม่สังกัดพรรคใด	๕๘ คน

เมื่อได้มีการเลือกตั้งทั่วประเทศเรียบร้อยแล้ว นายพจน์ สารสิน พร้อมด้วยคณะรัฐมนตรี ก็ได้ถวายกราบบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๐๐

บทบาททางการเมืองภายในระยะ ๙๐ วัน ของนายพจน์ สารสิน นั้น ไม่มีเหตุการณ์อะไรมากนักที่จะนำมาเล่าให้ผู้อ่านฟัง นอกจากนายพจน์ สารสิน จะมีความสำคัญอยู่แค่เป็นตัวหุ่นให้จอมพลสฤษดิ์ฯ เชิดนั่นเอง เพราะในรัฐบาลนั้น นายพจน์ สารสิน ไม่ได้ทำประโยชน์อะไรในทางการเมือง เศรษฐกิจ การคลัง การศึกษา ฯ ให้ดีขึ้นเลย

-๑๐๘-

พลเอกถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี

เมื่อนายพจน์ สารสิน นายกรัฐมนตรีชั่วคราว ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปแล้วตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๑ จากนั้น ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พลเอกถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี และพลเอกถนอม กิตติขจร ได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ปรากฏว่า ได้รับความไว้วางใจด้วยคะแนนเสียง ๑๖๒-๔๐ คะแนน

การเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอก ถนอม กิตติขจร ครั้งนี้ มีเหตุการณ์อันสำคัญในทางการเมืองกำลังเผชิญหน้าอยู่ ปัญหาประการแรกนั้นก็คือ บรรดานักการเมืองที่มีความคิดเห็นเอนเอียงไปในทางคอมมูนิสต์ เริ่มเบิดฉากการแสดงความสัมพันธภาพกับกลุ่มคอมมูนิสต์ยิ่งขึ้น โดยการทัศนาจรทั้งนักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ นักกีฬา พ่อค้า และแม้แต่พวกศิลปิน พฤติการณ์ดังกล่าวนี้ ได้มีมาแล้วในสมัยของจอมพล ป. และยังคงมีอยู่ต่อไปในสมัยพลเอกถนอม กิตติขจร

อันที่จริงความสัมพันธภาพเหล่านี้ ทำให้ สหรัฐอเมริกาจ้องมองดูการเคลื่อนไหวของไทยอย่างพินิจพิเคราะห์ สหรัฐอเมริกาอนุมานเอาว่า ไทยคงจะเปลี่ยนนโยบายเป็นกลางอย่างประเทศเป็นกลางทั้งหลายรอบๆ ประเทศของเรา มีนักหนังสือพิมพ์ของสหรัฐอเมริกาหลายคน เข้าทำการสัมภาษณ์จอมพล ป. ในสมัยนั้น ถึงท่าทีและนโยบายการต่างประเทศทั้งนี้ เพราะการโจมตีของพวกไฮด์ปาร์คบางพวกที่มีแนวโน้มไปในทางคอมมูนิสต์ได้ทำการประณามจักรพรรดินิยมประณามซีอาโต และในขณะเดียวกันนั้น ก็แนะนำให้รัฐบาลสถาปนาสันถวไมตรีกับกลุ่มคอมมูนิสต์ ให้เปิดการค้าขาย ให้รับโครงการพัฒนาการเศรษฐกิจจากกลุ่ม

คอมมูนิสต์ การเปลี่ยนแปลงรูปการณ์ทางการเมืองของไทยเช่นนี้ ได้สร้างสถานการณ์ระหว่างประเทศให้เกิดความเข้าใจไปในทางอกุศล ในขณะที่จอมพลสฤษดิ์ฯ เริ่มบทบาททางการเมือง โดยได้ให้นายสงวน จันทรสาขา น้องชายไปจัดตั้งพรรคสหภูมิขึ้น นักข่าวของสหรัฐอเมริกาคนหนึ่ง ก็เข้าสัมภาษณ์ถึงชีวประวัติของจอมพลสฤษดิ์ฯ เพราะนักข่าวผู้นั้นเข้าใจว่า จอมพลสฤษดิ์ฯ ที่ได้จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นนั้น มีวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายอย่างไร และมีนโยบายไปในทางคอมมูนิสต์ด้วยหรือไม่ เพราะจอมพลสฤษดิ์ ฯ มีท่าทีเป็นการแสดงว่า จะยึดถือนโยบายเป็นกลาง จึงทำให้หนังสือพิมพ์ในสหรัฐอเมริกาสนใจในท่าทีของท่านผู้นี้เป็นอันมาก

ความสงสัยสนเท่ห์ของหนังสือพิมพ์สหรัฐอเมริกา มีมาแต่ในสมัยจอมพล ป. อย่างไร มาในสมัยพลเอกถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ก็ยังคงมีพฤติการณ์เป็นเช่นนั้นอยู่ การทัศนาจรจีนแดงหรือสาธารณรัฐประชาชนจีน คงดำเนินกันต่อไปอย่างมิได้หยุดยั้ง พวกไฮด์ปาร์คยังคงด่าจักรพรรดินิยมอย่างครื้นเครงไม่ละลด

นี่เป็นเหตุการณ์ประการหนึ่ง ที่สร้างความยุ่งยาก และความวุ่นวายให้แก่พลเอกถนอม กิตติขจร เพราะอย่างไร ๆ ก็ตาม การหลีกเลี่ยงนโยบายในเรื่องของความสัมพันธภาพกับประเทศนายทุนนั้น เป็นการหลีกเลี่ยงไม่สู้จะดีนัก เราจะต้องเผชิญสถานการณ์มากมายทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ และสถานการณ์ในขณะนั้น ก็ยังไม่เป็นสถานการณ์อันเหมาะสมในขณะนั้น

สำหรับสถานการณ์ภายนอกประเทศนั้น ถ้าหากเราประกาศความเป็นกลาง จะทำให้เราต้องประสบปัญหาต่าง ๆ ทั้งในปัญหาทางการเมืองและการเศรษฐกิจและบางที อาจเป็นการดำเนินนโยบายการต่างประเทศ เป็นการผิดพลาดไปก็ได้ในขณะนั้น ไทยเรายังมีความจำเป็นอยู่มากมายหลายประการที่จะสันถวไมตรี กับกลุ่มคอมมูนิสต์ไม่ได้ เพราะประเทศกลุ่มคอมมูนิสต์ มีลัทธิการเมืองและลัทธิเศรษฐกิจ ตรงกันข้ามกับเรา และถ้าเราเปลี่ยนแปลงนโยบายใหม่ เราอาจไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างเต็มที่จากสหรัฐอเมริกา ประการที่สำคัญที่สุดนั้นก็คือ ค่ายนายทุนหรือ ค่ายเสรีประชาธิปไตย ก็ยังมีอิทธิพลทางการเมือง ทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่าฝ่ายคอมมูนิสต์ ข้อนี้ เป็นเรื่องอันสำคัญเหมือนกัน เมื่อสถานะสงครามเกิดขึ้นไม่

ครั้งใดประเทศเป็นกลาง หรือไม่เป็นกลางก็ต้องประสบชะตากรรมไปด้วยกันทั้งสิ้น ปัญหาข้อนี้ เราจะเห็นได้จากประเทศเป็นกลางต่าง ๆ ในมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒

เหตุการณ์อันยุ่งยากประการต่อมาก็คือ พรรคประชาธิปัตย์อันมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค ก็เป็นพรรคการเมืองฝ่ายค้านที่สำคัญที่สุด เคยสร้างเกียรติประวัติมาหลายครั้งหลายคราวในการเปิดอภิปรายอย่างรุนแรงเช่น ในสมัยหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ พรรคประชาธิปัตย์ก็แสดงวีรกรรมในการนี้มาแล้ว ถึงกับหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ต้องลาออก มาในสมัยจอมพล ป. เถลิงอำนาจก็อีกครั้งหนึ่ง พรรคประชาธิปัตย์ได้ร่วมมือกับพรรคอื่น ๆ เปิดการอภิปรายนโยบายทั่วไป จนกระทั่งจอมพล ป. ต้องมีอันเป็นไปถึงกับต้องลี้ภัยไปต่างประเทศ และในทำนองเดียวกัน พรรคประชาธิปัตย์ อันเป็นพรรคการเมืองฝ่ายค้านที่น่ายำเกรงนั้น ก็เริ่มให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์เป็นการใหญ่ว่า จะเสนอญัตติ เปิดการอภิปรายเรื่องอิสานกำศรวลโดยปราศจากการลงมติ และว่า ได้ส่งสมาชิกในพรรคประชาธิปัตย์ ออกไปสำรวจความเป็นอยู่ของชาวอิสานแล้ว และจะได้เสนอญัตติในสภาในเร็ว ๆ นี้

สถานการณ์ของความปั่นป่วนวุ่นวายเหล่านี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และบรรดาคณะทหาร ได้จับจ้องมองดูพฤติการณ์อยู่ด้วยความสนใจบางทีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อาจจะพิจารณาไปว่า ความเป็นประชาธิปไตยอันสมบูรณ์แบบ อาจเป็นการไม่เหมาะสมกับประเทศไทยก็ได้ และรัฐธรรมนูญตั้งแต่ฉบับแรกคือ

๑. รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕

๒. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ และรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ๒๔๘๒–๒๔๘๓

๓. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๙

๔. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๔๙๐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) และแก้ไขเพิ่มเติม

๕. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒

๖. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๔๙๕

๗. รัฐธรรมนูญปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๐๒

รัฐธรรมนูญ เหล่านี้อาจเป็น รัฐธรรมนูญ ที่ไม่เหมาะ สม แก่ความ เห็นไป ของไทย เพราะนับตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับแรกเป็นต้นมา ได้สร้างสถานการณ์วิกฤติการณ์ในทางการเมืองตลอดมา ถ้าไม่เกิดความยุ่งยากในทางปฏิวัติ รัฐประหาร ก็เกิดความยุ่งยากขึ้นในรัฐสภา อันเป็นลักษณะของลัทธิประชาธิปไตย ไม่ว่าประเทศใด เมื่อใช้ลัทธิการปกครองในแบบฉบับประชาธิปไตยแล้วการขัดแย้ง ความวุ่นวายในรัฐสภาการเดินขบวน หรือความวุ่นวายอื่น ๆ เป็นเรื่องธรรมดาของการปกครองในระบบประชาธิปไตย

ในขณะที่ความโกลาหลวุ่นวายของสถานการณ์เมืองเกิดขึ้นด้วยประการต่าง ๆ นั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้เดินทางไปรักษาตัวในต่างประเทศ และประกอบกับเหตุการณ์ในประเทศฝรั่งเศสในขณะนั้น กำลังประสบความวุ่นวายระส่ำระสายอย่างหนัก ทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจ เกิดภาวะเงินเฟ้อ (Inflation) อย่างหนักหน่วงมูลเหตุก็สืบเนื่องมาจากมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ ความวุ่นวายระส่ำระสายดังกล่าวนี้ นายพลเดอร์โกลด์ ผู้กอบกู้ประเทศฝรั่งเศส ได้ถูกเรียกร้องให้มาจัดการแก้ไขสถานการณ์อันเลวร้ายของประเทศดังกล่าวนั้น และนายพลเดอร์โกลด์ ได้ขออำนาจใช้รัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์ชั่วคราว รัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์นี้ มีนิตินัยและพฤตินัยหนักไปในทางเผด็จการ รัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์เป็นที่พิมพ์ใจ ประทับใจ พลเอกถนอม กิตติขจรมาก จนถึงกับพลเอกถนอม ให้คนแปลรัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์มาพิจารณา

ในการที่พลเอกถนอม กิตติขจร ได้เอาใจใส่ในรัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์นั้นบรรดาหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย ได้พากันวิพากษ์–วิจารณ์ไปในทำนองว่า รัฐบาลจะเอารัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์มาใช้ปกครองประเทศและกล่าวว่า รัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์เหมาะแก่ประเทศฝรั่งเศสเท่านั้น เพราะรัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์ เป็นรัฐธรรมนูญเผด็จการ จึงเป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่เหมาะสมแก่ประเทศไทย

ในกรณีที่พลเอก ถนอม กิตติขจร ได้มีความสนใจในรัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์ จนถึงกับให้มีคนแปลมาให้พิจารณานั้น พลเอก ประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ ในเรื่องใช้รัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์ว่า ไม่เห็นชอบด้วยในการใช้รัฐธรรมนูญแบบเดอร์โกลด์ และว่า รัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในขณะนี้ ก็ดีอยู่แล้ว เราไม่จำเป็นจะต้องใช้รัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์ เพราะรัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์ ไม่เหมาะสมแก่ประเทศไทย

เหตุการณ์ในระหว่างนี้ ทุกคนพากันวิตกว่า "วิญญาณของเดอร์โกลด์" กำลังจะอุบัติขึ้นในประเทศไทยอย่างแน่นอน ผู้แทนราษฎรหลายท่าน ปรารภกับข้าพเจ้าว่า น่ากลัวจะเอารัฐธรรมนูญแบบเดอร์โกลด์มาใช้แน่ ข่าวที่พลเอกถนอม กิตติขจร จะให้คนคัดแปลงรัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์ เพื่อนำมาสู่การพิจารณานั้น เป็นข่าวที่ทุกคนพากันเข้าใจว่า รูปการณ์และสถานการณ์ทางการเมืองของไทยในอนาคตนั้น จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างแน่นอน และการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเป็นไปในรูปเผด็จการ

ระหว่างที่กำลังโจษจรรย์กันถึงเรื่องรัฐธรรมนูญเดอร์โกลด์ อย่างเกรียวกราวนี้นั้น จอมพลอากาศ เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร ก็เดินทางไปพบจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่วอชิงตัน แน่นอน การไป ๆ มา ๆ ของจอมพลเฉลิมเกียรติ วัฒนางกูรนั้น มันมิใช่อะไรอื่นเลย ก็คือการวิจัยวิจารณ์สถานการณ์บ้านเมืองของไทยในบัดนั้น ความปั่นป่วนวุ่ยวายของรัฐสภาอันเกิดขึ้นจากนักการเมือง ตลอดจนมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีหัวเอียงซ้าย ได้พากันไปทัศนาจรจีนแดง เรื่องราวเหล่านี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มคิดทำการปฏิวัติ และก็แน่นอน พลเอกถนอม กิตติขจร ก็มีความเห็นชอบด้วยที่จะทำการปฏิวัติ เพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมืองไปในรูปเผด็จการ

ในวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๐๑ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พร้อมด้วย จอมพลอากาศ เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร ก็บินมาถึงประเทศไทยอย่างเงียบ ๆ และไม่พยายามพบปะกับหนังสือพิมพ์ ยิ่งไปกว่านั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะกลับไปยังที่พักตามปกติ แต่กลับตรงไปยังกองพลที่ ๑ ที่เดียว พร้อมกันนั้น ก็เรียกประชุมบรรดาบุคคลสำคัญ ๆ ทั้งในวงการเมืองและการทหาร จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ยอมออกจากกองพลที่ ๑ ทำให้บรรดาเหยี่ยวข่าวที่กำลังออกันอยู่หน้ากองพล ๑ ต้องคอยเก้อไปตาม ๆ กัน

ในตอนเช้าของวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ พลเอกถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ทั้ง ๆ ที่ก็ทราบดีอยู่ว่า การปฏิวัติตัวเองกำลังจะเกิดขึ้นในระยะอันใกล้ แต่ถึงกระนั้น ก็ฝืนใจนั่งถกเถียงปัญหางบประมาณแผ่นดินกันอย่างเคร่งเครียด และในตอนบ่ายของวันนั้นเอง พลเอกถนอม กิตติขจร ก็ลุกออกจากที่ประชุมอย่างรีบร้อน ซึ่งทำความแปลกใจให้กับที่ประชุมเป็นอย่างมาก เพราะงบประมาณแผ่นดินเป็นเรื่องใหญ่ และสำคัญที่สุด แต่พลเอกถนอมฯ กลับไม่สนใจ และลุกออกไปจากที่ประชุมเสียเฉย ๆ

สักครู่หนึ่ง เสียงเครื่องยนต์ก็ดังขึ้น แล้วเสียงเครื่องยนต์นั้นก็อันตรธานไปในเวลาอันรวดเร็ว รถยนต์คันนั้นเป็นรถยนต์ของพลเอกถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี พุ่งตรงไปยังพระที่นั่งจิตรลดาระโหฐาน ไม่มีปัญหาอะไร การไปสู่พระที่นั่งสวนจิตรลดาระโหฐาน ของพลเอกถนอม กิตติขจรนั้น ต้องเป็นเรื่องราวอันสำคัญอย่างแน่นอน

ข่าวการกลับมาของจอมพลสฤษดิ์ ฯ และได้มีการประชุมกันอย่างเคร่งเครียดที่กอง–พล ๑ นั้นเป็นข่าวที่มีการวิพากษ์ วิจารณ์กันมาก บางคนวิจารณ์ว่า อาจจะประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวแก่การใช้รัฐธรรมนูญแบบเดอร์โกลด์ บางคนวิจารณ์ว่าคงเกี่ยวกับการยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อขจัดความวุ่นวายของรัฐสภา บางคนก็กล่าวว่า การประชุมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และบรรดาบุคคลสำคัญ ๆ นั้น เกิดขึ้นจากสถานการณ์รอบ ๆ บ้านอันเต็มไปด้วยภาวะวิกฤติการณ์ และในช่วงระยะนั้น ดินฟ้าอากาศ มันช่างเต็มไปด้วยความมืดมนวิปริตผิดสังเกต คล้ายกับจะบอกเหตุการณ์ในอนาคตว่า จะมีเหตุการณ์ร้ายอุบัติขึ้นเช่นนั้น

ก่อนที่จอมพลสฤษดิ์ ฯ จะปฏิวัติเล็กน้อย ก็ได้มีอุบัติเหตุอาเพทให้เกิดขึ้น กล่าวคือ ฝูงกบกับคางคกยกพวกเข้าโรมรันพันตูกันอย่างโกลาหล ทั้งกบและคางคกก็ถึงกับอาการมอดม้วยมรณาไปข้างละฝ่ายไม่น้อย คราวเกิดการกบฏบวรเดช ก็มีปรากฏการณ์ลางร้ายเหมือนกัน และแม้แต่จอมพล ป. ฯ จะสูญเสียอำนาจ ก็เกิดสุรย์ขึ้นกลางพระนคร ปรากฏการณ์นี้จะเกิดขึ้นด้วยอำนาจอะไรดลบันดาลนั้นก็ตาม แต่ถ้ามีเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้นแล้ว ก็มักจะเกิดสิ่งมหัศจรรย์ให้ทราบล่วงหน้าเสมอ อำนาจลึกลับดังกล่าวนี้ ทางฝรั่งเขาเรียกว่า "Occult power"

ราว ๆ ๒๐.๐๐ น. ของคืนนั้น วิทยุกรมประชาสัมพันธ์กระจายข่าวว่า

"ขอให้ประชาชนคอยฟังข่าวสำคัญทางราชการ จะประกาศให้ทราบเวลา ๒๐.๔๕ น.

ขณะนั้นฝนตกอยู่ปรอย ๆ บรรยากาศเย็นยะเยียบไปทั่วกรุง แม้ว่าในคืนวันนั้นฝนตกปรอย ๆ ลงมาจนทำให้บรรยากาศเย็นยะเยียบสักเพียงใดแต่ถึงกระนั้นก็ดี ก็มีคนจับกลุ่มเป็นจำนวนมากคอยฟังการประกาศข่าวสำคัญของรัฐบาลอยู่ว่า จะมีข่าวอันสำคัญอะไร และจะมีความสำคัญเพียงไหน ตามร้านกาแฟและร้านขายสุรา ที่มีวิทยุรับฟัง ก็มีคนมานั่งกินเหล้า กินกาแฟกันเต็มร้าน ทั้งนี้ เพื่อคอยฟังข่าวอันสำคัญของรัฐบาล เพราะทุกคนต้องการทราบว่ารัฐบาลมีข่าวสำคัญอะไร และระหว่างที่คอยฟังข่าวสำคัญนั้นต่างก็พากันวิพากษ์–วิจารณ์ ไปต่าง ๆ นา ๆ ผู้แทนราษฎรบางคนหลบออกจากบ้านไปก็มี เพราะกริ่งเกรงว่า จอมพลสฤษดิ์ฯ จะปฏิวัติทางวิทยุแปลว่า ขณะนี้ ทุกคนก็พากันตื่นเต้นข่าวสำคัญของทางราชการอยู่ด้วยความสนใจ

ครั้นแล้ว–––เวลาอันตื่นเต้นที่ทุกคนต้องการทราบก็มาถึง นั่นคือเวลา ๒๐.๔๕ น.

"วันนี้ เวลา ๑๔.๐๐ น. พลเอกถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ได้เข้าไปเฝ้ากราบทูลละอองธุลีพระบาท ณ พระที่นั่งตำหนักจิตรลดาระโหฐานพร้อมกับน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี"

เมื่อ วิทยุกรมประชาสัมพันธ์ได้ประกาศลาออกของพลเอก ถนอม กิตติขจร ไปแล้ว จากนั้น ก็มีการประกาศการปฏิวัติทางวิทยุติดตามต่อมาว่า

"ด้วยคณะปฏิวัติ ซึ่งประกอบไปด้วยทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และพลเรือน ได้ทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศในนามของปวงชนชาวไทย ตั้งแต่เวลา ๒๑.๐๐ น. ของวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ นี้เป็นต้นไป และสถานการณ์ทั้งหลายตกอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะปฏิวัติโดยทั่วไปแล้ว ขอให้ประชาชนพลเมืองประกอบกิจการงานในหน้าที่ตามเคย และให้ทุกคนตั้งอยู่ในความสงบ มิพึงกระทำการใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดความไม่เรียบร้อยในประเทศ ห้ามเคลื่อนย้ายกำลังทหาร นอกจากด้วยคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติ และให้ผู้บังคับบัญชาการกำลังหน่วยต่าง ๆ ของประเทศฟังและปฏิวัติ ตามคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติแต่ผู้เดียว

อนึ่ง ขอแจ้งให้ทหารและตำรวจทั้งหลายทราบว่า การยึดอำนาจครั้งนี้ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงผู้บังคับบัญชาในวงการทหารตำรวจ ทหารและตำรวจทุกคน ยังคงอยู่ใต้ผู้บังคับบัญชาคนเดิม จึงให้ทหาร ตำรวจทั้งหลายฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชาคนเดิมต่อไป"

และแล้ว ---

การปฏิวัติอีกครั้งหนึ่งก็เกิดขึ้น แต่เป็นการปฏิวัติที่แปลกประหลาดกว่าการปฏิวัติทั้งหลายในโลกกล่าวคือ เป็นการปฏิวัติตัวเอง อันมีความมุ่งมาตรปรารถนาจะสร้างระบบเผด็จการแทนระบบประชาธิปไตย ไม่ได้ปฏิวัติเพื่อให้ประชาธิปไตยดีขึ้น แต่กลับทำให้ประชาธิปไตยมืดมน เสรีภาพมืดมัว ภราดรภาพหม่นหมอง นับตั้งแต่นั้นมา คำว่าประชาธิปไตยก็สิ้นความหมายลงทันที

เมื่อได้ประกาศยึดอำนาจตัวเองหรือพรรคพวกแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติก็ได้ออกประกาศต่อมาว่า

๑. ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๙๕

๒. สภาผู้แทนราษฎร สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎร เป็นอันสุดสิ้นลง

๓. ศาลทั้งหลาย คงมีอำนาจดำเนินการพิจารณา และพิพากษาอรรถคดี ให้เป็นไปตามบทกฎหมายเช่นเดิมทุกประการ

๔. คณะปฏิวัติ จะได้รับภาระการบริหารประเทศโดยมีกองบัญชาการปฏิวัติซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติในนามของปวงชนชาวไทยเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด รักษาสถานการณ์ทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้ จนกว่าจะได้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

๕. ให้ปลัดกระทรวงรักษาการในหน้าที่ และบรรดาอำนาจที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ว่าเป็นอำนาจของคณะรัฐมนตรี ให้เป็นอำนาจของปลัดกระทรวงการปฏิบัติงานให้ขึ้นตรงต่อหัวหน้าคณะปฏิวัติ ราชการงานใดเป็นงานปกติให้ปลัดกระทรวงสั่งไปตามระเบียบปฏิบัติที่เคยทำมา ส่วนเรื่องที่เป็นปัญหา และมีความผูกพัน ถ้าหากเป็นเรื่องด่วน ให้ปลัดกระทรวงเสนอข้อวินิจฉัยต่อหัวหน้าคณะปฏิวัติโดยผ่านทางหัวหน้ากองอำนวยการ สำหรับราชการทหารให้ผ่านทางหัวหน้าอำนวยการฝ่ายทหาร สำหรับพลเรือน ให้ผ่ายทางหัวหน้ากองอำนวยการฝ่ายพลเรือน

นอกจากนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นักเผด็จการตัวยงแห่งประเทศไทย ยังได้สั่งให้ยกเลิกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พุทธศักราช ๒๔๙๘ เป็นอันว่า พรรคการเมืองต่าง ๆ ถูก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ล้มเลิกจนหมดสิ้น

ต่อมา ในวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๐๒ จึงได้มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้า ฯ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญปกครองราชอาณาจักร ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความวิตถาร ว่ารัฐธรรมนูญฉบับใดในโลก คือคณะรัฐมนตรีนอกจากจะมีอำนาจในทางนิติบัญญัติแล้ว ยังมีอำนาจตุลาการโดยเอกเทศอีกด้วย เช่นในมาตรา ๑๗ เป็นต้น คณะรัฐมนตรีทำหน้าที่ตุลาการแทนศาล ดำเนินการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่าง ๆ เท่าที่เห็นสมควรจึงนับว่า เป็นรัฐธรรมนูญที่มีความวิตถารที่สุดในโลก จอมพล ป. พิบูลสงครามว่า เป็นเผด็จการแล้ว แต่ความเป็นเผด็จการของจอมพล ป. ก็ยังไม่ถึงร้อยเปอร์เซ็นต์เหมือน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ในรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ อันเกี่ยวแก่อำนาจนิติบัญญัตินั้น ได้มีบทบัญญัติไว้ว่าให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นสภาหนึ่ง มีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น นอกจากจะมีหน้าที่ในการร่างรัฐธรรมนูญแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติไปด้วยในตัวสภาร่างรัฐธรรมนูญนี้ประกอบไปด้วยสมาชิกมีจำนวน ๒๔๐ คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมาชิกสภาราง

เมื่อได้มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ทรงแต่งตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญแล้ว ต่อมา ได้มีพระบรมราช เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ ทรงแต่งตั้งให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีคณะรัฐมนตรีร่วมดังนี้คือ

พลเอก ถนอม กิตติขจร เป็นรองนายกรัฐมนตรี

พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นรองนายกรัฐมนตรี

พลเอก ถนอม กิตติขจร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

นายโชติ คุณะเกษม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

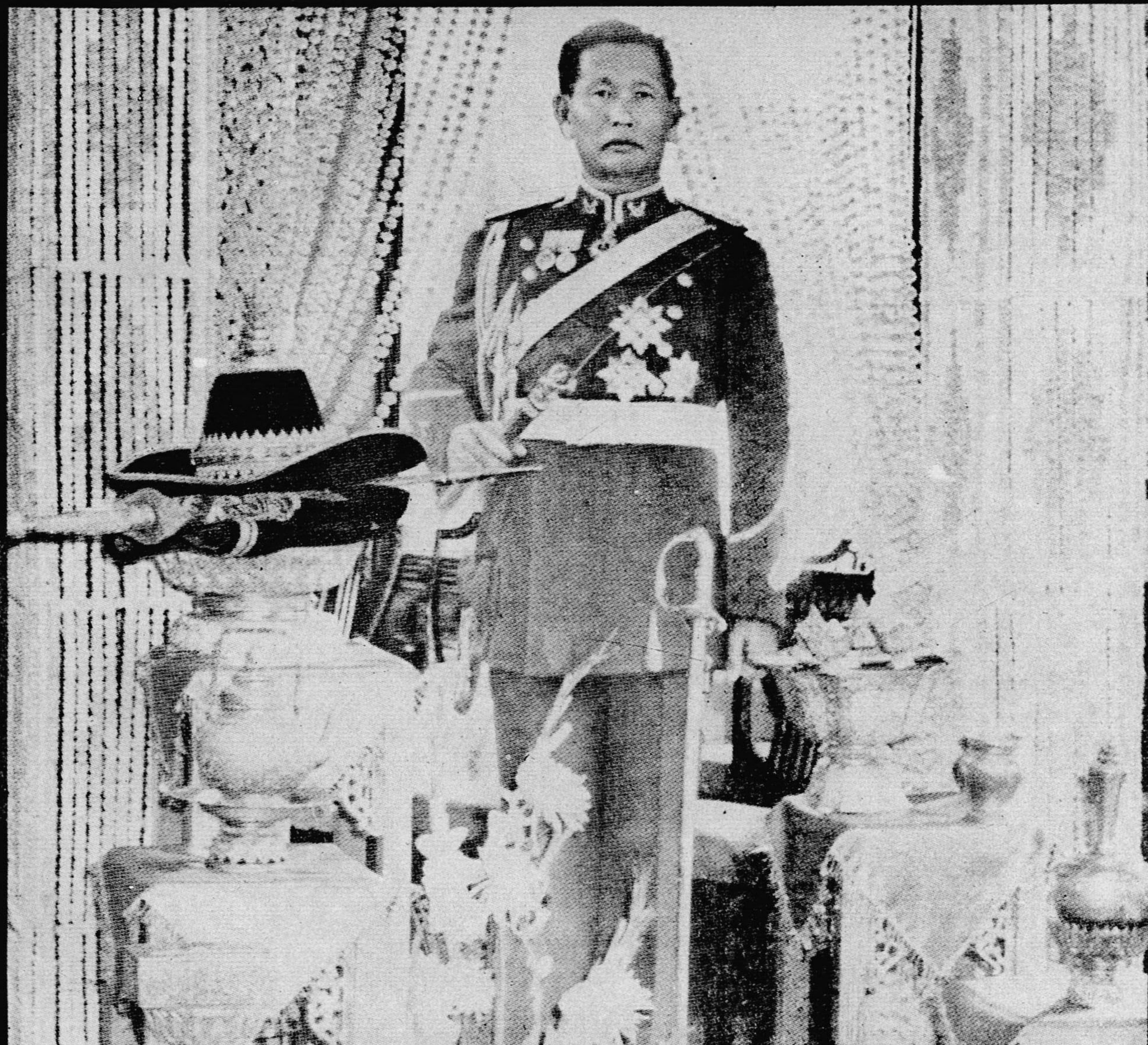
นายถนัด คอมันตร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

นายสวัสดิ์ มหาผล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร

พลตรีพงศ์ ปุณณกันต์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

พลโท ประภาส จารุเสถียร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
นายกรัฐมนตรีคนที่ ๑๑

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นบุคคลคนเดียวที่สามารถพิชิต จอมพล ป. ได้ เขาเป็นนายกรัฐมนตรีคนเดียวเท่านั้น เป็นทั้งผู้สร้างสรรค์ และเป็นผู้ทำลายแต่เป็นที่น่าเสียใจว่าถ้าเขามีความรักชาติอย่าง ฮิตเล่อร์แล้ว เกียรติคุณของเขาจะอยู่ชั่วนิรันดร แต่เขาเป็นนักอุดมคติจอมปลอม จึงกลายเป็นบุคคลที่คนไทยไม่ปรารถนา

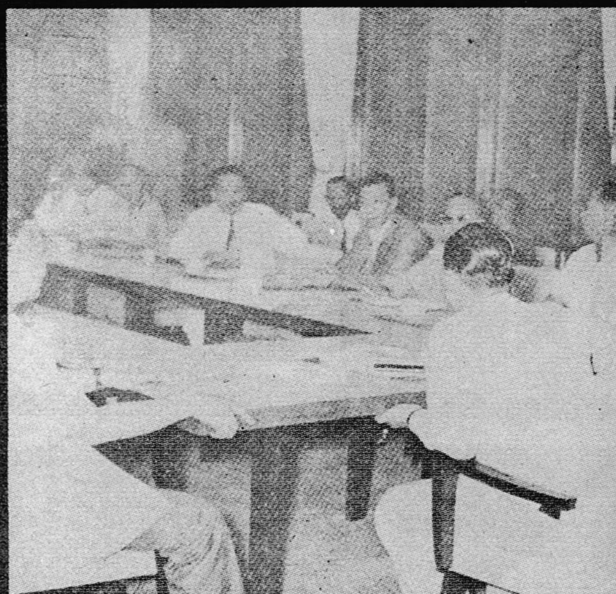
บทบาทและลีลาของเขานั้น เป็นที่ประทับใจแก่คนไทยทั่วไป เหตุการณ์ตอนนี้นั้น เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่จอมพลสฤษดิ์ ฯ จะปฏิวัติตัวเอง และแล้วเหตุการณ์ต่อมาก็คือการยึดอำนาจตัวเอง เมื่อ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ เพื่อสถาปนาลัทธินาซีแบบฮิตเล่อร์

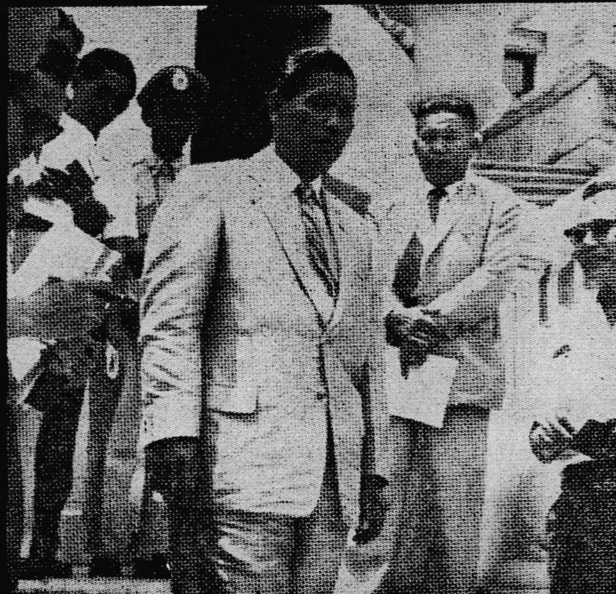
ตอนนี้กำลังเป็นขวัญใจของประชาชนเมื่อไฮด์ปาร์คเดินขบวน จอมพลสฤษดิ์ห้ามไว้

แก้ไขปัญหาให้จอมพล ป.

ประชุมลับในกองพล • ก่อนที่จะปฏิวัติ

จอมพลสฤษดิ์กับนักข่าว

นับตั้งแต่ จอมพลสฤษดิ์ ฯ รุ่งเรือง จอมพลสฤษดิ์ ฯ จะเอาอะไรก็ได้ ทรัพย์สมบัติก็มหาศาล อำนาจก็บริบูรณ์เกียรติก็ขจรกำจาย และยังมีทั้งท่านผู้หญิงวิจิตรา ฯ ไว้แนบชิด ยิ่งกว่านั้นยังมีเทพี ดาราภาพยนตร์นับร้อย มาปรนเปรอบำเรอกามารมณ์ แต่ในที่สุดทุกสิ่งทุกอย่างก็ปราศจากไปสิ้น เมื่อมัจจุราชมาถึง ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า "อนิจจัง"

ชีวิตภายหน้าใครจะรู้ได้

ลงนามเป็นครั้งแรกเมื่อเป็นนายก

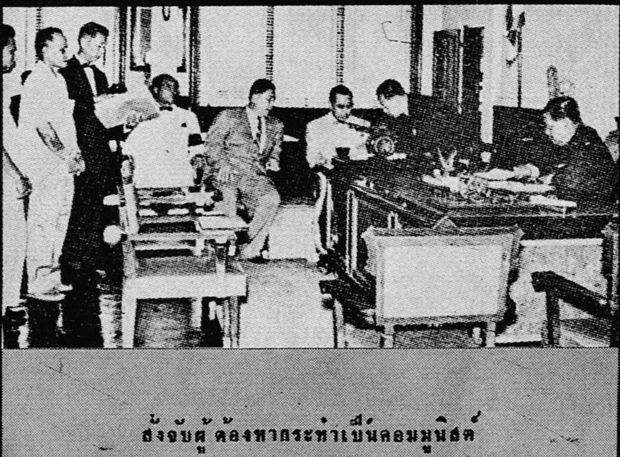
การประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ

เป็นผู้สั่งเลิกการสูบฝิ่นและเผากล้องสูบฝิ่น

เป็นผู้สั่งจับปราบอันธพาลและเมื่ออบรมแล้วก็ปล่อยไป

สั่งจับผู้ต้องหากระทำเป็นคอมมูนิสต์

จอมพลสฤษดิ์กับท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์ขณะกำลังเรืองอำนาจวาสนา

การประชุมครั้งสุดท้ายที่บ้านแหลมแท่น

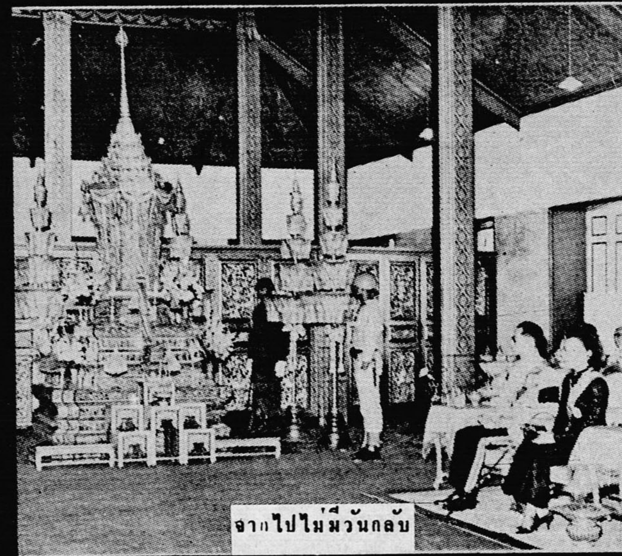
ล้มเจ็บอาการหนัก

ด้วยเกล้ากระหม่อมขอบารมีของพระองค์เป็นที่พึ่ง

สมเด็จพระสังฆราชเสด็จเยี่ยม

จากไปไม่มีวันกลับ

พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

หม่อมหลวงปิ่นมาลากุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

นายสุนทร หงษ์ลดารมภ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

พระประกาศสหกรณ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์

พระบำราศนราดูร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

นายบุณย์ เจริญไชย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

เมื่อจัดตั้งคณะรัฐมนตรีเป็นการเรียบร้อยแล้ว จากนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้แถลงนโยบาย ต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญ โดยการปราศจากมติไว้วางใจ หรือมิไว้วางใจ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักร เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒

สารัตถะอันสำคัญตอนหนึ่ง ในการแถลงนโยบายต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญนั้นคือ

๑. จะเทอดทูนพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุขของชาติตลอดไป

๒. จะบริหารประเทศ โดยยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย และเคารพในสิทธิแห่งมนุษยชน การใดจะอำนวยความผาสุกแก่ประชาชน รัฐบาลจะได้ปฏิบัติการอย่างเฉียบขาดเพื่อประโยชน์ที่ว่านั้น

๓. จะรักษาไว้ซึ่งสิทธิ และปฏิบัติหน้าที่อันมีตามสนธิสัญญากับประเทศทั้งหลาย เฉพาะอย่างยิ่งจะยึดมั่นในอุดมการณ์ร่วมกันแห่งเอเซียตะวันออกเฉียงใต้

๔. จะยึดมั่นในหลักกฎบัตรแห่งสหประชาชาติ และส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ ตามหลักสันติซึ่งตั้งอยู่บนฐานแห่งความยุติธรรม ความผาสุกของประชาชน และความมั่นคงของประเทศชาติ และถือว่า ความเข้าใจอันดี และความร่วมมือกันโดยใกล้ชิดระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่เป็นมิตร โดยเฉพาะประเทศในภาคพื้นอาเซียตะวันออกเฉียงใต้ จะช่วยดำรงไว้ซึ่งสันติสุขในภาคส่วนนี้ของโลก

ในส่วนที่เกี่ยวแก่การช่วยเหลือจากต่างประเทศนั้น รัฐบาลนี้จะพิจารณาเท่าที่เห็นจำเป็นโดยจะไม่ให้กระทบกระเทือนถึงอำนาจอธิปไตยของชาติ อย่างไรก็ดีรัฐบาลมีเจตนาอันแท้จริง ที่จะให้ประเทศไทยอยู่ในฐานะช่วยตัวเองได้อย่างกว้างขวางที่สุดเท่าที่จะทำได้

หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายต่อสภาร่างเพื่อรับทราบแล้ว จากนั้น จอมพลสฤษดิ์ ฯ ก็เริ่มทำการปฏิวัติประเทศ ตามนโยบายอย่างเร่งรีบ ไปทำการปราบปรามพวกบ่อนทำลายทางการเมือง บ่อนทำลายความมั่นคงแห่งชาติ บ่อนทำลายทางเศรษฐกิจการเงิน บ่อนทำลายศิลธรรมและวัฒนธรรม พวกบ่อนทำลายความมั่นคงแห่งชาติ พวกคอมมูนิสต์หลายคนถูกยิงตาย โดยอาศัยมาตรา ๑๗ แห่งรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย และเป็นร้อยถูกจับกุมไปคุมขังไว้อย่างทนทุกข์ทรมาน อันธพาลที่ก่อความเดือดร้อนนานาประการนั้น ถูกจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จับกุมไปคุมขังไว้เกือบทั้งสิ้น ถนน-หนทาง จอมพลสฤษดิ์ ฯ ปฏิวัติเสียเรียบร้อย กล่าวคือถนนหนทางสะอาดสะอ้าน หาบเร่แผงลอยที่ตั้งขายกันอยู่ตามข้างถนนต่าง ๆ นั้น สั่งให้กวาดล้างรื้อถอนออกไปโดยด่วนที่สุด ใครผ่าฝืน ดื้อดึง ยังทำการค้าขายอยู่ ก็จับกุมเอาตัวไปปรับที่สถานีตำรวจ การค้าฝิ่น การสูบฝิ่น ยกเลิกโดยทันที และแถมยังให้ตำรวจเอาเครื่องอุปกรณ์ไปเผาเสียที่ท้องสนามหลวง

นอกจากนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังจับนักหนังสือพิมพ์ และปิดหนังสือพิมพ์ที่เอียงซ้ายหลายฉบับ ตลอดจนนักทัศนาจรจีนแดง นักทัศนาจรจีนแดงดังกล่าวนี้คือ นายยงยุทธ พึ่งพบ นายสบั่น พูนพัฒน์ นายฉันท์ จันทร์ชุม นายบุญเรือง ชุมอินทร์จักษ์ นอกจากนี้ ยังมีนายบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ นายทอง กันทาธรรม นายเทพ โชตินุชิต หัวหน้าพรรคเศรษฐกร แล้วประธานแห่งพรรคแนวร่วมสังคมนิยม นายแคล้ว นรปติ เลขาธิการพรรคเศรษฐกร นายเจริญ สืบแสง กบฏสนติภาพ ที่ถูกปลดปล่อยให้เป็นอิสรภาพไปเมื่อคราวจอมพล ป. ออกกฎหมายนิรโทษกรรมกบฏนักสันติภาพผู้นี้ ถูกเจ้าหน้าที่จับกุมตัวที่บ้านพักจังหวัดปัตตานี

และยิ่งไปกว่านี้ ทางตำรวจสันติบาล ยังได้รวบตัว ร.ต. ธรรมนูญ ตันทเตมีย์ **อดีตนิสิตรัฐ**ศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อดีตนักรัฐศาสตร์ผู้คลั่งลัทธิมาร์คผู้นี้ ในขณะนั้นถูกเกณฑ์เข้าเป็นทหารประจำอยู่ที่ค่ายจักรพงษ์ดงพระรามจังหวัดปราจีนบุรี

ในวันเดียวกันที่ได้มีการปฏิวัติ นักรัฐประหารหนุ่มแห่ง ๘ พ.ย. ๙๐ และก็เป็นบุคคลที่โทรศัพท์ไปให้จอมพล ป. หนีออกจากกรุงเทพ ฯ โดยด่วนที่สุด ซึ่งในขณะที่จอมพล

สฤษดิ์ ฯ และจอมพลถนอม ยึดอำนาจตัวเองนั้น นักรัฐประหารหนุ่มผู้นี้ กำลังนอนป่วยอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช เขาได้มามอบตัวให้แก่คณะปฏิวัติ ตามหมายสั่งจับของอธิบดีตำรวจในข้อกล่าวหาว่า เขาเป็นบุคคลหนึ่งในจำนวน โจรมลายูที่ดักยิง ๔ อดีตรัฐมนตรีตายโหงที่บางเขน

เขาผู้นั้นคือ พล.ต.จ. ทม จิตรวิมล นั่นเอง

การจับกุมกวาดล้างครั้งใหญ่ยิ่ง อันเป็นการบ่อนทำลายเสถียรภาพแห่งสังคม ทำลายเสถียรภาพแห่งการเมือง ทำลายเสถียรภาพแห่งการเศรษฐกิจ ทำลายเสถียรภาพแห่งความสงบสุขของปวงชน และทำการขัดขวางการดำเนินนโยบายของคณะปฏิวัตินั้น ยังคงกวาดล้างรุดหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง

การจับกุม ของตำรวจสันติบาลคราวนี้ก็คือ ลูกสมุนคนโปรดของนายปรีดี พนมยงค์ เจ้าของเค้าโครงการเศรษฐกิจ อันถูกพระปกเกล้า ฯ และพระยามโน ฯ กล่าวหาว่า เป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจคอมมูนิสต์ จากโครงการนี้เอง ใคร ๆ ก็เรียกนายปรีดี ฯ ว่า เลนินแห่งประเทศไทย หรือเมาเซตุงแห่งประเทศไทย แต่นายปรีดี ฯ ปฏิเสธอย่างวุ่นวายไปทีเดียวว่า เขาไม่ใช่คอมมูนิสต์และเขาก็มิใช่คอลเล็คติวิสต์ เขามิใช่โซชลิสต์ อาแคร์แต่เขายอมรับว่าเขาเป็น "Radical Socialists" ต่างหากล่ะ พุทธโธ่เอ๋ย มาให้ร้ายป้ายสีเห็นเป็นของสนุกไปได้ บางทีผู้ที่เรียกเขาในทำนองนั้น อาจจะมีความรู้ในลัทธิเศรษฐศาสตร์เพียงแค่หางอึ่งเท่านั้น จึงได้เซอะเซ่อดันทุลังไปเข้าใจว่า "Radical Socialists" เป็นคอมมูนิสต์ไปได้

สาวกคนโปรดคนนี้ของนายปรีดี ฯ ก็คือ นายสงวน ตุลารักษ์ อดีตเอคอัครราชทูตไทยประจำประเทศจีน บุคคลผู้นับถือนายปรีดี ฯ เหมือนเองเกลส์นับถือคาร์ลมาร์คซ์ หรือสตาลินนับถือเลนิน นายปรีดี ฯ จะเป็นคอมมูนิสต์ หรือคอมมูหน่อย มันก็ไม่สำคัญอะไรนัก แต่ความสำคัญมันอยู่ที่ว่า นายปรีดี ฯ เป็นตัวของตัวเองอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศไทย หรือนอกประเทศไทย นายปรีดี ฯ จะยืนกรานอยู่เป็นนิตย์นิรันดร์ว่า เขามิได้เป็นคอมมูนิสต์ โครงการเศรษฐกิจของเขาก็มิใช่คอมมูนิสต์ แต่เขายอมรับว่า เขาเป็น

“Radical Socialists” นายปรีดี ฯ ไม่เคยขายอุดมคติให้แก่ใคร ไม่เคยแสดงตนเป็นนกมีหูหนูมีปีก ไม่เคยเปลี่ยนทรรศนะ ไม่เคยเปลี่ยนลัทธิ ไม่เคยเปลี่ยนความเห็น บางที อาจจะเป็นเพราะด้วยเหตุนี้กระมัง นายปรีดี ฯ ถึงคราวตกทุกข์ได้ยากเพียงไร ก็ยังมีสาวกร่วมเป็นร่วมตายกับเขาเหมือนกัน

ความสำคัญของนักการเมืองนั้น ก็คือ “อุดมคติ” นั่นเอง เป็นสำคัญ

นายสงวน ตุลารักษ์ ผู้นี้ในขณะที่รัฐบุรุษอาวุโส แจวอ้าวราวกับลมพัด เมื่อรถถังของพวกนาซีวิ่งฝุ่นตลบยึดอำนาจหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นายปรีดี ฯ เผ่นหนีจากท่าเนียบท่าช้างแล้วดำดินล่องหนหายตัวไป ที่สุดไปโผล่ที่สิงคโปร์ แล้วจากนั้น พร้อมด้วยลูกสมุนแห่ง “Radical Socialists” ก็ดั้นด้นไปหาเมาเซตุง ผู้นำสาธารณรัฐประชาชนจีน จากนั้น ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ก็ขาดสบั้นลงทันที อดีตเอกอัครราชทูตแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ก็ลี้ภัยการเมืองอยู่กับอาจารย์ ปรีดี ฯ ที่ปักกิ่ง เมื่อจอมพล ป. ทัศนาจรรอบโลก แล้วนำเอาลัทธิประชาธิปไตยติดไม้ติดมือมาด้วย เลยทำให้ประเทศไทยสนุกสนานไปพักหนึ่ง ตอนนี้แหละสาวกของนายปรีดี ฯ ทยอยกันกลับประเทศไทยเป็นทิวแถว เพราะแน่ใจว่า การยิงตายแบบ ๔ อดีตรัฐมนตรี หรือย่างสดอย่างนายเตียง ศิริขันธ์คงไม่มีแน่ เพราะจอมพล ป. ดูจะมีใจคอเหี้ยมโหดลดน้อยลง ดังนั้น นายสงวน ตุลารักษ์ พร้อมด้วยนายปากเบี้ยว สุรีย์ ทองวาณิช อดีตบรรณาธิการเสียงไทย นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร อดีตหัวหน้าพรรคคอมมูนิสต์แห่งประเทศไทย และผู้แทนราษฎรแห่งจังหวัดสุราษฎร์ธานีรวมทั้ง ร.ต.อ. สมศักดิ์ พัวเวศ นายตำรวจคนสนิทของรัฐบุรุษอาวุโสผู้เร่ร่อนกับอีกคนหนึ่ง นางจรวยพร กัณยาณมิตร ภรรยาเอดิเตอร์เสียงไทยปากเบี้ยว ก็เหิรฟ้าจากผืนแผ่นดินใหญ่ มาต่อสู้คดีที่ถูกกล่าวหา แต่แล้ว ก็ถูกปล่อยเป็นอิสรภาพไปด้วยการนิรโทษกรรมบ้าง ปล่อยไปเฉย ๆ บ้าง ก็ถูกตำรวจสันติบาลรวบตัวไว้ได้ทั้ง ๕ คน

การกวาดล้างพวกคอมมูนิสต์ พวกคอมมูหน่อย ได้เริ่มต้นกันยกใหญ่อีกครั้ง คราวนี้ ทำการจับกุมในจังหวัดอุบลราชธานี ตำรวจตะคลุบตัวญวนได้ ๔๖ คน ในท้องที่ทั้ง ๖ คือ

อำเภอเมือง, อำเภอเขมะราษฎร์, อำเภอยโสธร, อำเภอพิบูลมังสาหาร, อำเภอเชิงนกทา, และอำเภออำนาจเจริญ

ต่อจากนั้น ญวนคอมมูนิสต์ ก็ถูกนำขึ้นเครื่องบินเข้ามากรุงเทพฯ เพื่อดำเนินสอบสวนในข้อหาเป็นคอมมูนิสต์ต่อไป

การกวาดล้างคอมมูนิสต์ อันเป็นจักรกลทำลายรัฐประศาสโนบายของประเทศ บ่อนทำลายทางวัฒนธรรมบ่อนทำลายเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ บ่อนทำลายสันติสุข ยังคงดำเนินอยู่อย่างมิได้ยั้งหยุด

คราวนี้ ตำรวจสันติบาล รีบรุดไปทำการตรวจค้นร้านอักษรวัฒนา เชิงสะพานพุทธ ฝั่งธนบุรี เพราะเข้าใจว่า ร้านขายหนังสือแห่งนี้ มีหนังสืออาจารย์คาร์ลมาร์คซ์ หรือมีหนังสือที่มีแนวโน้มไปในทางวัตถุนิยมของคาร์ลมาร์คซ์ หรือเองเกลส์ หรือมีรูปเลนิน สตาลิน เมาเซตุง หรือไม่ สันติบาลได้หนังสือไว้เป็นจำนวนมาก แต่จะเป็นหนังสืออะไร ทางตำรวจไม่ยอมเปิดเผย

ในขณะที่ตำรวจสันติบาลดำเนินการตรวจค้นหนังสือ อันมีแนวโน้มไปในทางคอมมูนิสต์ หรือคอมมูหน่อยนั้น ตำรวจสันติบาลอีกสายหนึ่ง ก็พุ่งตรงไปยังแถวราชวงศ์ เยาวราช สามแยก เข้าทำการตรวจค้นหนังสือตำหรับตำรา ของพวกบอลเชวิค ร้านที่ถูกค้นว่าจะมีตำหรับตำราของพวกบอลเชวิคนั้น มีจำนวนถึง ๓๐ ร้าน การตรวจค้นครั้งนี้ ทางตำรวจสันติบาลได้อายัดหนังสือไว้เป็นจำนวนมาก แต่จะเป็นหนังสืออะไรไม่ทราบ

คราวนี้ ตำรวจสันติบาลได้ไปเดินวนเวียนอยู่ ณ ท่าอากาศยานดอนเมือง เพื่อคอยต้อนรับนักทัศนาจรจีนแดงผู้ทรงเกียรติ ในจำนวนนักทัศนาจรจีนแดง ๕ คน คือ นายสอ้ง มารังกูร นายอัมพร สุวรรณบล นายบูรณะ จำปาพันธ์ นายบรรเจิด สายเชื้อ และนายทวีศักดิ์ ตีพลี นักพูดไฮด์ปาร์คที่ชอบด่าจักรพรรคนิยม และด่าซีอาโต และมักชอบพูดถึงนโยบายเป็นกลาง หรือการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ชอบด่าพวกนายทุนขุนคลัง และพวกตีนเล็ก เขามีความปรารถนาจะทำการค้าขายติดต่อกับทุกประเทศ เขายกย่องสรรเสริญจีนแดงและรัสเซีย เขามีความเห็นว่ารัฐบาลไทย ควรจะดำเนินนโยบายเป็นมิตรแก่ทุกประเทศ

ในทันทีทันใดนั้น ที่นายทวีศักดิ์ ตีพลี ก้าวลงจากเครื่องบินเท่านั้น ตำรวจสันติบาลก็ต้อนรับให้เกียรติอย่างน่าภาคภูมิใจ โดยนำรถไปรับ แล้วก็พาเอาตัวอดีต ส.ส. แห่งจังหวัด

ขอนแก่น ผู้คลั่งไคล้หลงใหลในนโยบายเป็นกลางไปยังบ้านพักของเขา เพื่อตรวจค้นตำรา "Das Kapital" (ทุน) ของอาจารย์ "คาร์ลมาร์ค" การตรวจค้นบ้านนายทวีศักดิ์ ตีพลี ปรากฏว่าตำรวจได้หนังสือไว้หลายเล่ม จะเป็นนิยายอ่านเล่น หรือเรื่องอะไรไม่ทราบชัด

นอกจากการจับกุมพวกคอมมูนิสต์ พวกบ่อนทำลายการเมือง ทำลายศิลธรรมและวัฒนธรรมแล้ว และที่ค่อนข้างจะรุนแรง และฉกาจฉกรรจ์ยิ่งกว่าที่ได้กล่าวมาแล้วก็คือ การใช้มาตรา ๑๗ ตามความในรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรพุทธศักราช ๒๕๐๒ คือการยิงเป้าพวกวางเพลิง และพวกคอมมูนิสต์

รายแรกที่ถูกยิงเป้าอย่างน่าสยดสยองนั้นก็คือ นายซ้ง แซ่ลิ้ม โดยเขาถูกกล่าวหาว่าเป็นมือเพลิง โดยว่าจ้างให้คนเผาตลาดพลู เพื่อความปรารถนาประการเดียวคือหวังจะได้รับเงินประกันภัยจากบริษัทประกันภัยแห่งหนึ่ง แต่นายพิมพ์ ทองขาว ผู้รับจ้างนายซ้ง แซ่ลิ้ม ถูกตำรวจรวบตัวในขณะที่ตัวเอง วิ่งออกมาจากต้นเพลิงที่ตนจุด จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการสอบสวนด้วยตนเอง มือเพลิงให้การสารภาพโดยสิ้นเชิง ดังนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงให้ตำรวจจับกุมตัวนายซ้ง แซ่ลิ้มไว้ได้โดยละม่อม

เสียงปืนกลมือแผดคำรามกึกก้อง เมื่อเวลาประมาณ ๒๐.๓๐ น. เสียงปืนที่แผดคำรามขึ้นในใจกลางพระนครครั้งนั้น มิใช่เกิดการปฏิวัติรัฐประหาร หรือจลาจล อะไรก็หามิได้ แต่เป็นเพราะว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีคำสั่งให้ประหารชีวิตนายซ้ง แซ่ลิ้ม ที่ข้างกำแพงหอสมุดแห่งชาติ ในฐานะว่าจ้างให้วางเพลิงในย่านตลาดพลู

การยิงเป้าอีกรายหนึ่ง รายนี้เกิดขึ้นที่ตลาดพลูเช่นเดียวกัน

ต้นเพลิงเกิดขึ้นที่ร้านขายยายี่ห้อ "ซือเม็งการแพทย์" เลขที่ ๑๑๕๑/๑ ตรงทางสี่แยกตลาดพลูห่างจากเพลิงไหม้ครั้งแรกประมาณ ๔๐๐ – ๕๐๐ เมตรเท่านั้น

ทันทีทันใดที่เกิดเพลิงไหม้ขึ้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ผู้มีภรรยานับร้อย นักคอรัปชั่นผู้ยิ่งใหญ่แห่งประเทศไทย นักเผด็จการผู้สรวมวิญญาณหฤโหด ได้ไปอำนวยการดับเพลิงด้วยตนเอง

เพื่อเอาตัวการมาลงโทษตามมาตรา ๑๗ ให้ได้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้สั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการสอบสวนหาตัวผู้กระทำผิดให้จงได้ ผลแห่งการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้หลักฐานประกอบการพิจารณาว่า ต้นเหตุของการเกิดเพลิงไหม้ครั้งนั้นเกิดขึ้นบนเพดานของร้านขายยา "ซือเม็งการแพทย์" นอกจากหลักฐานดังได้กล่าวมานี้แล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจ ยังได้พบถังน้ำมันพร้อมด้วยเครื่องมือวางเพลิงอย่างครบถ้วน

เมื่อทางเจ้าหน้าที่ตำรวจได้หลักฐานอันแน่ชัดเช่นนั้นแล้ว จึงได้ดำเนินการจับกุมผู้สงสัยว่า จะเป็นมือเพลิงผู้ก่อการวินาศกรรมครั้งนี้ บุคคลที่ทางการตำรวจสงสัยว่า จะเป็นมือเพลิงก่อการวินาศกรรมครั้งนั้นนั้นก็คือ นายแพทย์พั่งซู แซ่หว่อง เจ้าของร้านขายยา "ซือเม็งการแพทย์" และรวบตัวนายเฉี่ยงขิน แซ่โง่ว เจ้าของร้านตัดเสื้อ "เพ็ญงาม" นอกจากนี้ยังได้จับตัวนายยิวหยิ่น แซ่ฉิ่น น้องชายนายจำนงค์ และก็จับพลทหารอากาศฉิวลึม แซ่ฉิ่นน้องชายคนหนึ่งของนายจำนงด้วย

ภายหลังที่เจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้เชี่ยวชาญ ได้ทำการสอบสวนสองพี่น้องแล้ว จากนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็เรียกตัวนายจำนงค์ และนายซิวหยิ่นเข้าพบ เพื่อทำการสอบปากคำอีกครั้งหนึ่ง เป็นเวลานานถึง ๑ ชั่วโมง จึงได้สั่งให้นำตัวไปขังไว้ตามเดิม

แล้วต่อมา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีคำสั่งให้ประหารชีวิตทั้งสองพี่น้อง

เพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งของจอมเผด็จการ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้พาสองพี่น้องขึ้นรถสารวัตรทหารเรือด้วยความลำบากยากยิ่ง เพราะทั้งสองพี่น้องได้มีสภาพเหมือนคนเมาเหล้าไปเสียแล้ว เขาเดินขาแกว่งโงนเงนคล้ายกับผีดิบ ตำรวจต้องเข้าประคองพี่น้องทั้งสองพามาขึ้นรถยนต์ด้วยอาการอันทุลักทุเล

รถยนต์สารวัตรทหารเรือพาสองพี่น้องมายังแดนประหาร ท่ามกลางประชาชนพากันวิ่งตามดูอย่างอลหม่าน

ณ สถานที่ประหารชีวิตมือเพลิงนั้น ได้ใช้ไม้กางเขนตรึงยืนคู่กัน เบื้องหลังของบุคคลทั้งสองนั้น มีแผ่นเหล็กป้องกันมิให้กระสุนออกไป และในบริเวณใกล้เคียงกับที่ประหารชีวิตนั้น มีโลงสำหรับใส่ศพ ๒ โลงตั้งอยู่ มือเพลิงทั้งสองมองดูที่ประหารตัวเอง และโลงศพ

สำหรับใส่ตัวเองอย่างเฉยเมย บางทีเขาอาจปลงตกก็ได้ว่าไม่มีใครในโลกนี้ จะหนีความตายได้แม้แต่คนเดียว ไม่ว่าการตายนั้นจะตายแบบไหน อย่างไร มันก็ตายนั่นเอง

นาทีมัจจุราชก็ดังกึกก้องขึ้นหลายนัด นั่นหมายความว่า ความทุกข์อันใดในโลกมนุษย์ เขาได้ชัยชนะมันอย่างสิ้นเชิงแล้ว

เหยื่อมัจจุราชรายต่อไปนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ออกแถลงการณ์ว่า

"แม้ข้าพเจ้าจำเป็นจะต้องประหารชีวิต ผู้กระทำการวางเพลิงไปแล้วถึง ๒ ครั้ง ถึงกระนั้นก็ยังมีการวางเพลิงเผาผลาญทรัพย์สินของประชาชนขึ้นอีก ผู้กระทำความผิดรับสารภาพว่า เป็นผู้วางเพลิงเพราะความโกรธแค้น เห็นได้ชัดว่า เป็นบุคคลที่ชั่วร้ายอำมหิต บุคคลเช่นนี้ เป็นภัยแก่ความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าจำเป็นจะต้องสั่งประหารเสีย ณ บัดนี้ เจ้าหน้าที่กองทัพอากาศ ได้ปฏิบัติตามคำสั่งของข้าพเจ้าแล้ว"

นี่เป็นคำแถลงการณ์ตอนหนึ่งของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หลังจากที่ได้นำตัวนายฮั่นฉีนไปประหารชีวิตที่วัดดอนแล้ว

เหยื่อมัจจุราชสังเวยอำนาจเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ ๆ รายนี้ มิได้เกิดขึ้นในจังหวัดพระนคร หรือธนบุรี คราวนี้เกิดขึ้นในต่างจังหวัด จังหวัดที่เกิดเพลิงไหม้นั้นก็คือจังหวัดสุพรรณบุรี มือเพลิงรายนี้ก็คือ เป็นเจ้าของร้าน "ศิลปงาม" ในตลาดท่าข้าม อำเภอเดิมบางนางบวช

หลังจากการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้ว ก็ได้ความชัดว่า เป็นแผนการณ์ก่อการวินาศกรรมทางเศรษฐกิจ อันเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายคอมมูนิสต์ เพราะฉะนั้น ปัญหาที่จะจัดการอย่างไรกับมือเพลิงนั้น จึงไม่เป็นที่น่าสงสัยอะไรอีก

จากบริเวณอันเตียนโล่งราวกับเป็นทุ่งนา ตลอดจนเกลื่อนกล่นไปซากสลักปรักพังของอาคารบ้านเรือน ได้ถูกดัดแปลงสถาปนาขึ้นเป็นที่ประหารชีวิตมือเพลิง ประชาชนแห่งอำเภอเดิมบางนางบวช ได้พากันมายืนดูการประหารชีวิตอย่างแออัดยัดเยียดทีเดียว ต่างก็ส่งเสียงสาปแช่งกันอย่างอึงคนึง ไม่มีใครเลยแม้แต่คนเดียวที่จะแสดงออกถึงความสงสาร มีแต่สมน้ำหน้าและแช่งชักหักกระดูก ขอให้มันเป็นผีตายโหงตายห่า เมื่อตายโหงตายห่าไปแล้วก็ขออย่าให้ได้ไปผุดไปเกิดขึ้นในโลกนี้อีกเลย ถ้ามันจะเกิดมาก็ขออย่าให้มันเกิดในประเทศไทยเลย

ตอนเย็นของวันนั้น ใกล้ ๆ กับพระอาทิตย์ตกดิน ท่ามกลางประชาชนใจหายใจคว่ำที่จะได้เห็นเหตุการณ์อันสุดแสนสยดสยองนั้นเอง

เสียงปืนคำรามคำรณกึกก้องขึ้นหลายนัด นั่นเป็นการแสดงว่าวิญญาณของนายอึ้งเจ้าของร้าน "ศิลปงาม" ได้ออกจากร่างกลายเป็นพวกเปรตไปแล้ว ผู้มาดูหายใจสะท้อนสะท้านใจไปตาม ๆ กัน

เหยื่อมัจจุราชอีกรายหนึ่ง เหยื่อมัจจุราชรายนี้ผิดแผกแตกต่างกับเหยื่อมัจจุราชรายอื่น ๆ คือ เกิดผีบุญขึ้น เหตุการณ์ในอดีตของผีบุญนั้นได้สร้างความสยดสยองพิลึกพิลั่นมาแล้ว แต่แล้วผีบุญก็กลับมาแผลงฤทธิ์ในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าอีก

นายศิลา วงศ์สิน หรือ ผีบุญ คนนี้ มีอายุวัย ๕๐ ปีเศษแล้ว มีเมียสาวคราวลูกคราวหลาน ตัวผีบุญผู้นี้มีนัยว่า เป็นอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญสันทัดจัดเจนในวิชาไสยศาสตร์ ปลุกเสกคาถาอาคม ให้อยู่ยงคงกระพันชาตรี และยิ่งกว่านั้นยังสถาปนาตัวเองเป็นกษัตริย์ แต่เป็นกษัตริย์ราชวงศ์ไหนไม่ทราบ

ก่อนที่จะเกิดเรื่องราวผีบุญขึ้นนั้น ได้ความว่ามีรถยนต์ ๓ คัน มาจากทิศทางใดไม่มีใครทราบ รถยนต์ทั้ง ๓ คันนี้บรรทุกคนมาเต็มทั้ง ๓ คันรถพร้อมด้วยเครื่องเสบียงอาหารและปืนผาหน้าไม้ครบครันวิ่งผ่านหมู่บ้านใหม่ไทยเจริญไป และได้หยุดลงในที่แห่งหนึ่ง ห่างจากหมู่บ้านเพียง ๒๐๐ เมตร

ณ สถานที่แห่งเดียวกันที่รถยนต์หยุด นายศิลา วงศ์สิน หรือ ผีบุญ พร้อมด้วยราษฎรจำนวน ๒๐๐ คน ก็พากันลงจากรถยนต์ จับจองที่ดินแห่งนี้ แล้วทำการสถาปนาเป็นดินแดนอิสระ มีอำนาจอธิปไตยเต็มที่ ประกาศความเป็นเอกราช แล้วสถาปนาตัวเองเป็น

รัชกาลที่ ๘ ประกายแก้ว เมียคราวลูกคราวหลานถูกสถาปนาเป็นราชินี ประกาศความเป็นเอกราชเสรี ไม่อยู่ภายใต้อาณัติรัฏฐาธิปัตย์แห่งธรรมนูญการปกครองมาตรา ๑๗ ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

จากพฤติการณ์ของนายศิลา วงศ์สิน ได้ทราบไปถึงนายสงวน อิ่มลา ผู้ใหญ่บ้านใหม่ไทยเจริญว่า นายศิลา วงศ์สิน นั้น ได้สถาปนาตัวเองเป็นกษัตริย์ ประกาศความเป็นเอกราชสมบูรณ์ ใช้อำนาจนิติบัญญัติ บริหารบัญญัติ ตุลาการ โดยเอกเทศ และประกาศนโยบายเป็นทางการว่าจะนำพลพรรคเข้ายึดพระมหานครในเร็ว ๆ นี้

ผู้ใหญ่สงวน อิ่มลา ได้รายงานพฤติการณ์ของนายศิลา วงศ์สิน ไปให้นายอำเภอโชคชัยทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

เท่านั้นเอง นายเลิศ พุกกะรัตน์ นายอำเภอโชคชัย พร้อมด้วย ร.ต.อ. ประเสริฐ สุนทรเสรี ผู้บังคับกองตำรวจ นายหวล แก่นกระโทก ป่าไม้อำเภอ นายม่วง แก่นกระโทก ครูใหญ่ นายฉ่ำ สุขกระโทก ผู้ใหญ่บ้าน นายเทพ หาญครวญ ปลัดอำเภอตรี นายเอื้อน และนายบัว ขรัวกระโทก ก็ควบรถยนต์บึ่งไปยังพระราชวังของเจ้าศิลา วงศ์สิน ทันที

นายอำเภอกับพวกได้เดินตรงไปยังเรือนหลังหนึ่ง อันสง่างามกว่าบ้านหลังอื่น นั่นคือ เป็นที่ประทับของเจ้าศิลา วงศ์สิน ราชาแห่งไสยศาสตร์ และราชาแห่งมายาศาสตร์ด้วยและบังอาจทรนงสถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์ นายเลิศ พุกกะรัตน์ นายอำเภอโชคชัย ได้ก้าวขึ้นไปบนเรือนพร้อมกับ ร.ต.อ. ประเสริฐ สุนทรเสรี ส่วนพรรคพวกนั้นรอคอยอยู่ข้างล่างท่ามกลางสายตาของสมุนเจ้าศิลา วงศ์สิน จับตามองด้วยสายตาที่ไม่เป็นมิตร

เสียงกุก ๆ กัก ๆ อยู่ที่ระเบียงเรือนนั้น ทำให้เจ้าศิลา วงศ์สิน ราชาแห่งไสยศาสตร์ออกมาจากห้องทันที พร้อมกันนั้นนายอำเภอโชคชัยก็ขอเชิญกษัตริย์ศิลา วงศ์สิน ไปอำเภอฐานเป็นกบฏภายในราชอาณาจักร และบังอาจสถาปนาตัวเองเป็นกษัตริย์ ประกาศอิสรภาพเสรี และแบ่งแยกดินแดน เป็นการผิดมาตรา ๑๐๔ และผิดกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ว่า "ราชอาณาจักรไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแบ่งแยกมิได้"

เมื่อโดนข้อกล่าวหาในทำนองนี้ กษัตริย์ศิลา วงศ์สิน ก็ทรงพระพิโรธจนเนื้อตัวสั่นเพราะเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างมิได้เกรงกลัวพระราชอาญาอะไรเสียเลย อันตัว

เรานั้นเป็นถึงกษัตริย์ครองราชสมบัติเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ทรงไว้ซึ่งพระอำนาจอันสมบูรณ์ จะเป็นการบังควรละหรือ ? จะมาทำการลบหลู่ดูหมิ่นพระบรมเดชานุภาพกูถึงเพียงนี้ กล่าวร้ายหมายทำลายว่าเป็นกบฏต่อบ้านเมือง อีกมิช้ามินานนี้แล้วกูก็จะยกทัพเข้ายึดกรุงเทพ ฯ จะเป็นใหญ่ในแผ่นดิน การกระทำของพวกนี้เป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างร้ายแรง จำเป็นจะต้องจัดการลงโทษให้รู้จักฟ้าสูงแผ่นดินต่ำไว้เสียบ้าง เพื่อเป็นเยี่ยงอย่างแก่ชนทั้งหลายต่อไป

ดังนั้น กษัตริย์ศิลา วงศ์สินจึงส่งเสียงตะโกนขึ้นว่า

"เฮ้ย! พวกเราเอามันให้ตาย อ้ายพวกนี้ หมิ่นพระบรมราชานุภาพกู"

เท่านั้นเอง เหตุการณ์อันนองเลือดก็อุบัติขึ้นทันที คมแฝกอันเบ้อเร่อ ถูกเหวี่ยงโครมเข้าที่บริเวณก้านคอของนายเลิศ พุกกะรัตน์ นายอำเภอโชคชัย ถึงกับกระเด็นตกเรือนไปอย่างน่าสงสาร ร.ต.อ. ประเสริฐ สุนทรเสรี ชักปืนออกจะยิงแต่ก็ช้าไป ถูกลูกสมุนของเจ้าศิลา วงศ์สินซัดด้วยไม้คมแฝกที่ต้นคอตกจากเรือนไปอีกคนหนึ่ง และที่ฉกาจฉกรรจ์ไปยิ่งกว่านั้นก็คือพวกที่รอคอยอยู่ข้างล่าง ก็ถูกลูกสมุนเจ้าศิลา วงศ์สิน กรูเกรียวกันเข้าตลุมบอนเป็นการใหญ่ เสียงปืนดังขึ้นหลายนัด นายหวล แก่นกระโทก ดิ้นเร่า ๆ เหมือนปลาถูกทุบหัว นายม่วง แก่นกระโทก ครูใหญ่นอนจมกองเลือดอย่างไม่กระดิกกระเดี้ยว นายฉ่ำ สุขกระโทก ผู้ใหญ่บ้าน และปลัดอำเภอสิ้นชีวิตในทันที เหลือนอกนั้นต่างก็พากันโกยอ้าวอย่างไม่เหลียวหลังทีเดียว

ท่ามกลางเสียงไชโยโห่ร้องในชัยชนะของสมุนผีบุญนั้น พลตำรวจตรีประชา บูรณธนิต พล.ต.จ. มุข พลีสมบูรณ์ ผู้กำกับการตำรวจภูธรภาค ๓ พ.ต.อ. ชอุ่ม สินธุชีวะ พ.ต.อ.สนั่น สะอาดพักตร์ รองผู้กำกับการ พ.ต.ต. สังคม บัวชาติ พร้อมด้วยนายสิบพลตำรวจนับร้อย แล้วยังมีทหารสารวัตร อีก ๑ กองร้อย ควบรถยนต์ตรงไปยังที่เกิดเหตุทันที

เมื่อถึงที่ประทับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระเจ้าศิลา วงศ์สิน นักไสยศาสตร์ตัวยง ตำรวจและสารวัตรทหารก็ขยายแถวรายล้อมค่ายของจอมมายาการเหล่านั้นไว้ เสียงไชโยโห่ร้องยังคงกึกก้องกัมปนาทอยู่ครั้นแล้ว ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ใช้เครื่องขยายเสียงพูดโกรก

ไมโครโฟนเข้าไปยังที่พักของศิลา วงศ์สิน ขอให้มามอบตัวกับเจ้าหน้าที่โดยเร็วที่สุด มิฉะนั้น เจ้าหน้าที่จะใช้มาตรการเด็ดขาดในการปราบ เพื่อมิให้เสียเลือดเนื้อระหว่างคนไทยต่อคนไทย ด้วยกันของให้นายศิลา วงศ์สิน นำพรรคพวกมามอบตัวเสียโดยเร็ว

เสียงไชโยโห่หิ้วยังคงดังอยู่ ครั้นเงียบเสียงไชโย เสียงปืนก็ดังขึ้นหลายนัดจาก สมุนของศิลา วงศ์สิน จากนั้น เสียงปืนก็ดังสนั่นหวั่นไหวลั่นป่าไปทีเดียวการยิงต่อสู้กันได้ เป็นไปอย่างดุเดือดจนเวลา ๑๗.๐๐ น. เสียงปืนทางฝ่ายนายศิลา วงศ์สิน ก็เงียบเสียงไปนั่น หมายความกษัตริย์เฮงซวยพร้อมด้วยพระราชินีจอมปลอม และพลพรรค ได้หลบหนีออกจาก พระราชวังไปเสียแล้ว

การหนีของนายศิลา วงศ์สิน กับภรรยา ต้องบุกป่าฝ่าดงไปด้วยความลำเค็ญที่สุด ส่วนพลพรรคต่างก็พากันหลบหนีเอาตัวรอดไปคนละทิศคนละทาง จุดหมายของการหลบหนี ของนายศิลา วงศ์สิน นั้น คือประเทศลาว ครั้นหลบหนีไปถึงเขตลาวนั้นเอง ก็ถูกเจ้าหน้าที่ ตำรวจยามประจำด่านตะครุบตัวไว้ได้ จากนั้น ผีบุญศิลา วงศ์สิน ก็ถูกนำตัวเข้ากรุงเทพฯ

การสอบสวนของตำรวจได้ดำเนินไปอย่างเคร่งเครียด นายศิลา วงศ์สิน ปฏิเสธข้อ กล่าวหาโดยสิ้นเชิง เขาบอกว่า เขาไม่เคยสถาปนาตัวเป็นกษัตริย์ ไม่เคยคิดแบ่งแยกดินแดน ไม่เคยคิดจะนำพลพรรคมายึดอำนาจรัฐบาล ในการมายึดทำมาหากินเช่นนั้น ก็เพราะไม่มีที่ดิน จะทำกินการกล่าวหาของตำรวจล้วนแล้วแต่เป็นการปรักปรำเขาโดยไม่ยุติธรรม

ในวันเดียวกันนั้นนักปฏิวัติผู้ยิ่งใหญ่ ก็แน่วตรงมายังกองปราบสามยอด แล้วให้ ตำรวจนำตัวกษัตริย์เฮงซวยขึ้นไปพบชั้นบนของกองปราบสามยอด

ต่อหน้าจอมพลสฤษดิ์ ฯ ผีบุญ ราชาแห่งไสยศาสตร์มีอาการตัวสั่นราวกับเป็นไข้ คำว่า พระบรมราชานุภาพนั้นหมดสิ้นไป อำนาจอันยิ่งยงแห่งการเป็นกษัตริย์ปราศนาการไปสิ้น มันมีอยู่ก็แต่ว่า ความวิตกทุกข์ร้อนที่ตัวเองจะกลายเป็นผีตายโหงเหมือนคนอื่น ๆ ที่จอมพล สฤษดิ์ฯ ได้สั่งประหารชีวิตไปแล้ว แทนที่เขาจะแสดงกิริยาท่าทียะโสโอหัง เขากลับก้มลง กราบจอมพลสฤษดิ์ ฯ อย่างน่าสงสาร

"เฮ้ย! เขาว่าลื้อเป็นราชาไสยศาสตร์ใช่ไหมว๊ะ ถ้าลื้อใช้ไสยศาสตร์สามารถอมกระโถนได้ อั๊วจะปล่อยให้ลื้อเป็นอิสระไป"

แต่นักไสยศาสตร์อมกระโถนไม่ได้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงให้อมลูกกระสุนแทน

เพื่อให้เป็นไปดังจอมพลสฤษดิ์ฯ สั่งการ ทางตำรวจจึงนำตัวนายศิลา วงศ์สิน กลับไปยังนครราชสีมา เพื่อนำตัวไปประหารชีวิตตามคำสั่ง

ครั้นแล้ว---บาเรตต้า ๖ กระบอกก็แผดเสียงคำรามกึกก้อง กษัตริย์เฮงซวย วงศ์สิน ราชาไสยศาสตร์พรุนปรุไปทั้งร่าง วิญญาณอันอัปลักษณ์ของเขาออกจากร่างไป จะไปเป็นเปรต หรือเป็นเทวดาในโลกทิพย์ ไม่มีใครทราบ

เหยื่อมัจจุราชเพื่อสังเวยความเป็นเผด็จการของจอมพล สฤษดิ์ฯ นั้น คราวนี้ตำรวจสันติบาลรวบตัวหัวหน้าคอมมูนิสต์ใหญ่ไว้ได้ หัวหน้าคอมมูนิสต์ใหญ่รายนี้ ก็คือ นายศุภชัย ศรีสติ เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้ไปทัศนาจรจีนแดง เพื่อเข้าร่วมพิธีในวันเมย์เดย์ที่กรุงปักกิ่ง

ทางการตำรวจเปิดเผยว่า ในการจับตัวนายศุภชัย ศรีสติ ครั้งนี้ ได้เอกสารหลักฐานมากมายหลายประการ เช่นเครื่องโทรศัพท์สนาม พิมพ์ดีด เครื่องอัดโรเนียว ปืน ๕ กระบอก กระสุนปืนเจาะเกราะ พร้อมด้วยอุปกรณ์ภาพถ่ายบรรดาหัวหน้าคอมมูนิสต์ มีตั้งแต่อาจารย์คาร์ลมาร์คซ์ เลนิน สตาลิน เมาเซตุง จูเอนไล และบุคคลสำคัญๆ ของจีนแดง และก็มีหนังสืออีกหลายเล่ม อันเป็นหนังสือที่มีแนวโน้มไปในทางคอมมูนิสต์เกือบทั้งสิ้น

เพื่อให้ประชาชนเกิดศรัทธาเลื่อมใสยิ่งขึ้น ทางการตำรวจสันติบาล ได้นำเอาหลักฐานต่างๆ มาโชว์ให้ประชาชนดูที่ท้องสนามหลวง และพร้อมกันนั้น ก็มีคนสาธยายให้ราษฎรที่มาพึ่งนั้นเข้าใจว่า นายศุภชัย ศรีสติ เป็นคอมมูนิสต์ ทั้งๆ ที่ประชาชนก็ไม่รู้เหมือนกันว่าคอมมูนิสต์นั้นคืออะไร มีความหมายแค่ไหน

ภายหลังจากจับตัวนายศุภชัย ศรีสติ ได้แล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า

"นี่แหละ! อ้ายตัวการใหญ่ละ ไม่มีปัญหาอะไรอีกแล้ว"

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ต่อไปอีกว่า

"มันเป็นคนไทยแท้ ๆ แต่ไม่ร่วมมือกับรัฐบาลของตัวเอง ดันเสือกทะลึ่งไปร่วมมือกับรัฐบาลนอกประเทศ อย่างนี้จะเรียกว่ารักชาติได้อย่างไร น่าเสียดายที่เกิดมา เป็นคนไทย"

จอมพลสฤษดิ์ ฯ ให้สัมภาษณ์ต่อไปอีกว่า

"ปั๊ะ! อ้ายหมอนี่มันแน่มาก มันแน่เสียยิ่งกว่าอ้ายกษัตริย์ศิลาบ้า ๆ บอ ๆ นั่นเสียอีก เห็นจะต้องเป็นอ้ายศิลาคนที่ ๒ เสียแล้ว"

เท่านั้นเอง รถยนต์คันหนึ่ง พร้อมด้วยรถตำรวจควบคุมมาอย่างแข็งแรง ก็วิ่งตรงไปยังบางขวาง ตลอดทางมานั้น นายศุภชัย ศรีสติ คงนั่งเงียบขึมอยู่ เขารู้ตัวดีอยู่ว่า มันจะมีอะไรที่จะเกิดแก่เขาในกาลข้างหน้า แต่ดูเหมือนว่าเขาไม่มีความวิตกอะไร กับมหาภัยอันร้ายแรงที่จะเกิดขึ้นกับเขาใน ๒-๓ ชั่วโมงข้างหน้า เขาอาจจะปลงตกก็ได้ ก็ทำไมเล่าคนอย่างเขาจะถูกยิงเป้าไม่ได้ มุสโสนีผู้นำอิตาลี เฮเดกิโตโจ จอมพลเปแตง พระเยซู ซีซาร์ ลินคอล์น ก็ล้วนแล้วแต่ถูกแขวนคอบ้าง ถูกตรึงไม้กางเขนบ้าง ถูกฆ่าตายบ้าง จะมีใครที่ไหนบ้างเล่าจะอยู่ค้ำฟ้าค้ำแผ่นดิน ผู้ใดเล่าใครเล่าจะไม่ตาย เกิดเท่าไรมันก็ตายเท่านั้น จะตายอย่างไรจะตายด้วยวิธีไหน มันก็ตายนั่นเอง แต่เมื่อชีวิตยังไม่สิ้นมันก็จะต้องดิ้นรนไป เมื่อตายก็หมดสิ้นกันไป

บางที นายศุภชัย ศรีสติ อาจเข้าใจในหลักปรัชญาแห่งชีวิตข้อนี้ดี ดูเขาช่างมีความเยือกเย็นราวกับเป็นนักบุญ หรือสมณะฉะนั้น

ท่ามกลางพยับฝนอันมืดมัวฝอยยังคงปรอยเม็ดบาง ๆ บรรยากาศเศร้าสลด หรือมีสภาพแห่งความเศร้าโศก แต่ทว่า---นายศุภชัย ศรีสติ หาได้เศร้าโศกไปกับธรรมชาติด้วยไม่

ครั้นแล้ว----รถยนต์ก็เลี้ยวเข้าคุกบางขวาง แต่นายศุภชัย ศรีสติ คงนั่งซึมอยู่เช่นเดิม ถึงแม้ตัวเองจะรู้อยู่เต็มอกแล้วว่า ความสิ้นสุดแห่งชีวิตของเขานั้น มันใกล้เข้ามาเต็มทีแล้ว

ภายในคุกบางขวางนั้นเอง นายศุภชัย ศรีสติ ยืนฟังคำสั่งประหารชีวิตตัวเองอยู่อย่างปกติ ดวงตาของเขายังแข็งกร้าวอยู่ตามเดิม เมื่อฟังคำสั่งประหารจบ เปล่า! เขามิได้มีอาการเข่าทรุดเหมือนอย่างผีบุญ เขามิต้องประคองปีกอย่างมือเพลิงที่ถูกประหารชีวิตไปแล้ว เขามีความรู้สึกเป็นปกติธรรมดาแล้วจากที่คุมขัง และก็ยังเป็นปกติอยู่เมื่อรถยนต์เลี้ยวเข้าคุกบางขวาง และเมื่อเขาฟังคำสั่งประหารชีวิตจบลง เขาก็คงเป็นปกติอยู่เช่นเดิม

แสดงว่า เขาเข้าใจในหลักปรัชญาแห่งชีวิตพอสมควรทีเดียว

ก่อนที่จะนำตัวนายศุภชัย ศรีสติ ไปประหารชีวิต นายศุภชัย ศรีสติ ได้ขออนุญาติชั่วครู่ เขาผละออกจาก ณ ที่นั้น เขาเพ่งสายตาออกไปทางหน้าต่าง พยับฝนยังมืดครึ้มอยู่เช่นเคย ฝนยังคงปรอยเม็ดอยู่เช่นเดิม บรรยากาศชอุ่มไปด้วยละอองฝน ทิวทัศน์แห่งธรรมชาติมืดครึ้ม แน่ละ ในการที่ศุภชัย ศรีสติ มีพฤติการณ์เป็นไปเช่นนั้น มันต้องมีความหมายอะไรสักอย่างหนึ่งเป็นแน่ หรือบางทีเขาอาจคิดว่า มันไม่มีชีวิตใครในโลกนี้หรอกที่ไม่ตาย เขาอาจจะนึกถึง อนิจัง ทุกขัง อนัตตา ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ก็ได้ หรือเขาอาจคิดอย่างปราชญ์เช็คสเปียของอังกฤษที่กล่าวว่า "โลกนี้คือลคร" ไม่มีอะไรแน่นอนสักอย่างเดียว

หลังจากที่นายศุภชัย ศรีสติ เพ่งมองธรรมชาติอันมืดมัวอยู่ชั่วครู่ เขาก็หันหน้ากลับมาโดยฉับพลันทันที พร้อมกับกล่าวด้วยเสียงกร้าวว่า

"ผมพร้อมแล้วครับ"

เท่านั้นเอง เสียงปืนก็แผดคำรามขึ้นหลายชุด นายศุภชัย ศรีสติ ก็สิ้นสุดยุติแห่งลครชีวิต เขาหมดความทะเยอทะยาน (Ambition) หมดความปรารถนา หมดความดิ้นรนหมดทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ยังไม่หมด เขาจะไปนรก หรือสวรรค์ จะไปเป็นเปรตหรือ

เทวดาไม่มีใครทราบ ถ้านรกมีจริง แต่นรกในเมืองมนุษย์มันเหี้ยมโหดดุร้าย อัปลักษณ์กว่านรกในทางพุทธศาสนากล่าวมากมายนัก

เหยื่อมัจจุราชรายต่อมาก็คือนายครอง จันดาวงศ์ อดีตผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร และนายทองพันธุ์ สุทธิมาศ บุคคลทั้งสองนี้ถูกข้อกล่าวหาว่า มีการกระทำเป็นคอมมูนิสต์ เขาถูกนำตัวไปประหารชีวิต เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ เมื่อเวลา ๑๒.๓๐ น. ที่อำเภอสว่างดินแดน จังหวัดสกลนคร

หลังจากนั้นได้มีการยิงเป้าอีก ๒ คน ทั้ง ๒ คนนี้ เป็นราชาแห่งเฮโรอีน และอีกคือนายรวม วงศ์พันธ์ หัวหน้าคอมมูนิสต์ใหญ่แห่งจังหวัดสุพรรณบุรี

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตรากตรำทำงานอย่างหนัก จนถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ก็เกิดล้มป่วยลงด้วยโรคหวัด ปรากฏว่ามีการไออย่างรุนแรงเกิดขึ้น นอกจากนั้นคางของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก็บวมเพราะเหงือกอักเสบ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการปวดฟัน แพทย์ได้แนะนำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พักผ่อนเพื่อรักษาร่างกาย แต่จอมพลสฤษดิ์ฯ ยังดื้อดันทำงานต่อไปไม่หยุดยั้ง ทำให้ความเจ็บป่วยของจอมพลสฤษดิ์ฯ ที่มีอาการหนักอยู่แล้วหนักยิ่งขึ้น เมื่อเกิดเพลิงไหม้โรงผ้าที่คลองเตยในคืนวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๐๖ ทั้งๆ ที่จอมพลสฤษดิ์ฯ กำลังป่วยหนักอยู่ แต่ถึงกระนั้นก็ดีจอมพลสฤษดิ์ฯ ก็ยังพยายามไปอำนวยการดับเพลิงในตอนดึกของคืนนั้น ตอนนี้อาการป่วยของจอมพลสฤษดิ์ฯ กลับทวีหนักยิ่งขึ้น อาการป่วยที่ทวีหนักยิ่งขึ้นทุกทีนั้น จึงทำให้จอมพลสฤษดิ์ฯ ไปพักผ่อนรักษาตัวที่บางแสน ชลบุรี แต่ก็ไปพักผ่อนไม่นานนักก็เดินทางกลับกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ ทั้งนี้ เพื่อดูการซ้อมรบใหญ่ในพิธีสาบานธง อาการโรคอีกอย่างหนึ่งได้แทรกเข้ามาอีก ได้แก่โรคท้องร่วงอย่างรุนแรงและมีอาการอ่อนเพลียมาก เพราะท้องร่วงตลอดทั้งคืน

ในตอนเช้าของวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีอาการอ่อนเพลียอย่างหนัก และในวันนั้น เป็นวันที่จอมพลสฤษดิ์ฯ จะไปเป็นประธานในงานพิธีสวนสนามสาบานธงในตอนบ่าย แพทย์ได้ให้คำแนะนำให้งดการไปในงานอันสำคัญนี้เสีย แต่

ด้วยนิสัยใจคอของการเป็นนักการทหาร และเป็นบุคคลที่มีความเข้มแข็ง จึงไม่ยอมเชื่อคำแนะนำของแพทย์ จอมพลสฤษดิ์ฯ ได้ไปในงานพิธีนี้ด้วยอาการอ่อนระโหยโรยแรง จากวันนั้นอาการป่วยของจอมพลสฤษดิ์ ฯ ก็ถึงกับล้มหมอนนอนเสื่อ ในที่สุด ก็ได้เดินทางไปพักผ่อนที่บางแสนอีกวาระหนึ่ง ตอนนี้อาการโรคของจอมพลสฤษดิ์ ฯ นั้น มีโรคมากมายหลายชนิดแทรกแซงเพิ่มขึ้น เช่น มึนศีรษะ หัวใจเต้นเร็ว ความดันโลหิตสูง จอมพลสฤษดิ์ฯ จึงได้เดินทางกลับมารักษาตัวในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เมื่อตอนเย็นของวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๖

ครั้นแล้ว เวลา ๑๗.๐๒ น. ของวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๐๖ จอมพลสฤษดิ์ฯ นักคอรัปชั่นผู้ยิ่งยง นักเผด็จการผู้ยิ่งใหญ่ ผู้มีภรรยานับร้อย ผู้สั่งประหารชีวิตมนุษย์อย่างปราศจากมนุษยธรรม ก็ได้สิ้นชีวิตจากโลกนี้ไป แต่จะไปสถิตอยู่โลกไหน ไม่มีใครทราบ

การปฏิวัติของจอมพล สฤษดิ์ ฯ นั้น ภายหลังที่ได้สิ้นชีวิตไปแล้ว จึงทราบว่าจอมพลสฤษดิ์ ฯ มิใช่คนดิบคนดีอะไร ที่กล่าวสรรเสริญยกยอกัน จอมพลสฤษดิ์ ฯ ไม่ใช่นักปฏิวัติที่แท้จริง เขามิได้มุ่งสร้างสรรค์ประชาธิปไตยการเมือง หรือประชาธิปไตยเศรษฐกิจหรือประชาธิปไตยในทางวัฒนธรรม ในด้านการเมืองนั้น ทำให้ประชาธิปไตยมืดบอดยิ่งกว่ายุคใด สมัยใด เสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพถูกทำลายยับเยิน ประชาธิปไตยเศรษฐกิจ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประชาธิปไตยประชาคม ปรากฏว่าจอมพล สฤษดิ์ ฯ คอรัปชั่นเงินของชาติไปเกือบ ๒,๐๐๐ ล้านบาท และยังปล่อยให้นายทุนต่างชาติมาผูก ขาดกอบโกยทรัพยากรแห่งธรรมชาติอย่างมหาศาล เป็นผู้ทำลายเศรษฐกิจการคลังของประเทศอย่างร้ายแรง อันเป็นภาระอันยุ่งยากทั้งในปัจจุบันและอนาคตให้แก่คนไทยทั้งชาติอยู่ในเวลานี้ ส่วนประชาธิปไตยทางวัฒนธรรมนั้น จอมพล สฤษดิ์ ฯ ไม่มีสปิริตเป็นมนุษยธรรมเลย ไม่มีหิริโอตัปปะ ไม่มีอุดมคติ ไม่มีอุดมการณ์ ไม่มีจิตใจเป็นนักปฏิวัติ ไม่ได้ทำไปเพื่อชาติ เพื่อประเทศ เพื่อเอกราช เพื่ออธิปไตย และกลับทำลายสิ่งเหล่านี้อย่างย่อยยับที่สุดในประวัติศาสตร์ และยังสร้างระบบทรราชย์ขึ้นในแผ่นดิน และเอาเยี่ยงอย่างกันเรื่อยมาจนถึงยุคสมัยจอมพล ถนอม กิตติขจร จนกลายเป็นการนองเลือดเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ กากเดนของทรราชย์ที่ยังเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งก็ไม่แน่ใจนักว่า พวกกากเดนทรราชย์เหล่านี้จะกลับมีอำนาจขึ้นอีกหรือไม่ ?

จอมพลถนอมฯ เป็นนายกรัฐมนตรี

เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นักคอรัปชั่นผู้ยิ่งใหญ่แห่งประเทศไทยได้สิ้นชีวิตลงแล้ว พลเอก ถนอม กิตติขจร ก็ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ซึ่งเป็นการเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นครั้งที่ ๒ หลังจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๐๖

คณะรัฐมนตรีชุดพลเอก ถนอม กิตติขจร มีอยู่ดังนี้

๑. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นรองนายกรัฐมนตรี

๒. พลเอก ประภาส จารุเสถียร เป็นรองนายกรัฐมนตรี

๓. พลเอก ถนอม กิตติขจร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๔. นายสุนทร หงษ์ลดารมภ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๕. พันเอก ถนัด คอมันตร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๖. พลเอก สุรจิต จารุเศรณี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร

๗. พลโท พงษ์ ปุณณกันต์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๘. นายพจน์ สารสิน เป็นรัฐมนตรีว่าการพัฒนาการแห่งชาติ

๙. พลเอก ประภาส จารุเสถียร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๐. พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๑๑. หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๒. นายเกษม ศรีพยัคฆ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ

๑๓. พระบำราศนราดูร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๑๔. นายบุณย์ เจริญไชย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
๑๕. พระประกาศสหกรณ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสำนักนายกรัฐมนตรี
๑๖. พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๑๗. พระประกาศสหกรณ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการ
๑๘. นายชนะ อัตถากร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ
๑๙. นายทวี แรงขำ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

เมื่อพลเอก ถนอม กิตติขจร เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรียังไม่ทันจะข้ามปี เบื้องหลังแห่งความอัปลักษณ์ของจอมพลคนดังก็โผล่ขึ้น โดยที่มิได้มีการฟ้องร้องอันเกี่ยวแก่มรดกของจอมคอรัปชั่น สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อตอนเย็นของวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ นางฉวี ธนะรัชต์ พันตรี เศรษฐา ธนะรัชต์ ร.ท. สมชาย ธนะรัชต์ ได้ให้นายชมภู อรรถจินดา ทนายความชื่อดังแห่งสำนักงานทนายความ "ชมภูและเพื่อน" เป็นตัวแทนในการยื่นคำร้องต่อศาลแพ่ง เมื่อเวลา ๑๕.๓๐ น. ของวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พอรุ่งขึ้นตอนเช้าหนังสือพิมพ์พากันประโคมข่าวอย่างครึกโครมว่า นางฉวี ธนะรัชต์ พ.ต. เศรษฐา ธนะรัชต์ ร.ท. สมชาย ธนะรัชต์ ร้องขอต่อศาลแพ่ง ขอจัดการมรดกจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

สำหรับท่านผู้หญิงวิจิตร ธนะรัชต์ ภริยา ก็ได้จัดตั้งทนายความชื่อดังคือนายทวี เจริญพิทักษ์ เป็นทนายยื่นต่อศาลแพ่งขอจัดการมรดกเอง

จากนั้น ได้มีการแฉโพยทั้งเบื้องหน้า เบื้องหลัง ทรัพย์สินที่ดิน ทั้งที่เป็นอสังหาริมทรัพย์สิน และสังหาริมทรัพย์ ทั้งที่มีอยู่ในธนาคารและในที่อื่น ๆ รวมทั้งอนุภรรยาบางคนของจอมพลสฤษดิ์ ฯ ก็แสดงตัวออกมาให้ปรากฏว่า เขาก็ควรจะมีสิทธิในทรัพย์สินนั้นด้วย ทนายความฝ่ายโจทก์ได้แสดงบัญชีทรัพย์สินอย่างละเอียด ซึ่งนับว่า เป็นยอดเงินเป็นพัน ๆ ล้านบาท ทรัพย์สินต่าง ๆ ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นที่วิพากษ์–วิจารณ์กันมากในวงการหนังสือพิมพ์ว่า ทรัพย์สินมรดก อันเป็นจำนวนมากมายมหาศาลของจอมพลสฤษดิ์ ฯ นั้น ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ได้มาโดยสุจริต หรือทุจริต ได้มาโดยฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือได้มาโดยวิธีใด จึงได้มีความร่ำรวยถึงขนาดนั้น

หนังสือพิมพ์ ได้เสนอบทความโจมตีไม่หยุดยั้ง จอมพลถนอม กิตติขจร ไม่อาจที่จะทนต่อการเรียกร้องของหนังสือพิมพ์ต่อไปได้ จึงได้ออกคำสั่งจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบขึ้นคณะหนึ่ง มีข้อความดังนี้

คำสั่งนายกรัฐมนตรี

ที่ ๖๖/๒๕๐๗

เรื่อง มรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

โดยที่ขณะนี้ได้มีพฤติการณ์รวมทั้งข่าว และบทความใน หนังสือพิมพ์และหลายฉบับแสดงว่า ได้มีทรัพย์สินอันเป็นของรัฐรวมอยู่ในกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อดีตนายกรัฐมนตรีผู้ถึงอสัญญกรรม เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๐๖ ซึ่งถ้าความเป็นจริงเป็นเช่นนั้น ก็ย่อมเป็นการสมควรที่จะต้องดำเนินการ เพื่อให้รัฐได้คืนมาซึ่งทรัพย์สินนั้น ๆ หรือถ้าไม่เป็นความจริง ก็เป็นการสมควรเพื่อประโยชน์ของความเป็นธรรม ที่จะให้ประชาชนได้ทราบข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง มิให้เป็นมลทินมัวหมองแก่ชื่อเสียงของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินและเพื่อความเป็นธรรมดังกล่าว จึงได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งประกอบด้วย

๑. พระมนูเวทย์วิมลนาท เป็นประธานกรรมการ
๒. หลวงอรรถปรีชาชนูปการ
๓. นายเลื่อน ชุ่มกมล
๔. นายป๋วย อึ๊งภากรณ์
๕. นายเรณู สุวรรณสิทธิ เป็นกรรมการและเลขานุการ

มีหน้าที่สอบสวนให้ได้ข้อเท็จจริงว่า ได้มีทรัพย์สินอันใด ซึ่งเป็นของรัฐรวมอยู่ในกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หรือรวมอยู่ในกองทรัพย์สิน ซึ่งมีหรือน่าเชื่อว่ามีผู้กล่าวอ้างว่าเป็นมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และหรือรัฐบาลมีสิทธิ เรียกร้องอันใดไป

หรือจากกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์บ้างหรือไม่ หรือมีข้อเท็จจริงอันใดเกี่ยวแก่มรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งคนทั้งหลายควรจะได้ทราบตามความเป็นจริงอันจะเป็นประโยชน์แก่ชื่อเสียงเกียรติคุณของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ประการใดบ้าง แล้วรายงานต่อข้าพเจ้า เพื่อพิจารณาดำเนินการตามควรแก่กรณีต่อไป

อนึ่ง ถ้าปรากฏว่ามีความจำเป็นรีบด่วนในระหว่างการสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้นที่จะต้องใช้มาตรการอันใดตามกฎหมาย เพื่อป้องกันมิให้ทรัพย์สินของรัฐต้องสูญเสียไป ก็ให้รีบรายงานโดยด่วนต่อข้าพเจ้า เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

สั่ง ณ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๐๗

(ลงนาม) จอมพล ถนอม กิตติขจร

(ถนอม กิตติขจร)

นายกรัฐมนตรี

การจัดตั้งคณะกรรมการ เข้าทำการตรวจสอบกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ครั้งนี้ ทั้งหนังสือพิมพ์และประชาชน ต่างก็พากันสรรเสริญ จอมพลถนอม ฯ อย่างเอิกเกริกเกรียวกราวมาก เพราะเป็นการตัดสินใจครั้งยิ่งใหญ่ที่สุด ในการที่จะรักษาเงินของชาติไว้ เป็นการแน่นอนเหลือเกินว่า จำนวนทรัพย์สินของชาติจะต้องมีส่วนเข้าไปปะปนอยู่ในกองมรดกอันมหาศาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อย่างไม่ต้องสงสัย เพราะพฤติการณ์ต่าง ๆ ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ได้ถูกเปิดเผยโดยทนายโจทก์นั้น เป็นทรัพย์สินที่ดินอันมหาศาล เป็นการแสดงว่า จะต้องมีทรัพย์สินของรัฐเข้าไปรวมอยู่ในกองมรดกด้วย และทรัพย์สินทั้งมวลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คงจะได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือคอรัปชั่นหรือได้รับทรัพย์สินมาโดยวิธีใด ๆ ที่ไม่สุจริต ถ้าเป็นไปในทำนองเช่นนั้นก็เป็นการชอบแล้วที่เงินของชาติ เงินของรัฐ เงินของประชาชน จะต้องได้กลับคืนมาเป็นของชาติ

นับตั้งแต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ประเทศไทยต้องกู้หนี้ยืมสินเขามาประมาณ ๙,๐๐๐ ล้านบาทเศษ นับว่าเป็นภาระอันหนักแก่ประชาชนคนทั้งชาติที่จะต้องเฉลี่ยกันเป็นลูกหนี้ เกือบจะกล่าวได้ว่า ประเทศที่ต้องปราชัยเมื่อมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ เขาได้แก้ไขปัญหาเงินเฟ้อ หรือความเสื่อมโทรมของชาติสิ้นสุดยุติไปหมดแล้ว แต่ในประเทศไทยกลับมีภาวะเงินเฟ้อทวีสูงขึ้น และมีพฤติการณ์อันรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที นายสุนทร หงษ์ลดารมภ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในขณะนั้น กล่าวว่าสถานการณ์คลังมีเสถียรภาพ รายได้ของชาติสูงขึ้น มาตรฐานแห่งการครองชีพดีขึ้น คำกล่าวเช่นนี้ดูเหมือนว่า ท่านรัฐมนตรีการคลังมองไปในแง่ดีมากกว่ามองไปตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น การที่จอมพลถนอม กิตติขจร ได้จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงนับว่าเป็นการถูกต้องและควรได้รับการสรรเสริญอย่างยิ่ง

หลังจากได้ประกาศการจัดตั้งคณะกรรมการ เพื่อทำการสอบสวนกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปแล้ว คณะกรรมการก็เปิดการสัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ บุคคลแรกที่ให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ก็คือ พระมนูเวทย์วิมลนาท อดีตประธานศาลฎีกา

ประธานกรรมการกองมรดกอันมหาศาลของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวยืนยันด้วยความสุจริตใจ และมิได้แสดงความหวั่นไหวกับอิทธิพลใด ๆ ว่า

"ผมทำได้ เพราะผมไม่เคยเป็นฝ่ายไหน หรือคนสนิทของใคร และผมไม่ถือว่าใครสำคัญ สำหรับผมอย่างเดียวคือตรง"

อดีตประธานศาลฎีกากล่าว พร้อมกับยกไม้ยกมือประกอบ

ประธานคณะกรรมการศาลพิเศษสอบสวนกองมรดกของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กล่าวชี้แจงถึงงานอันสำคัญครั้งนี้ว่า

"การเข้าไปสอบสวนจะต้องมีการประชุมคณะกรรมการสอบสวนก่อนเป็นขั้นแรก ขั้นต่อไปก็ต้องพิจารณาจากพยานและหลักฐานเป็นสำคัญ ถ้าหาพยานหลักฐานไม่ได้ก็จนใจ"

พระมนูเวทย์วิมลนาท ประธานกรรมการสอบสวนมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวต่อไปว่า

"ผมอยู่ในฐานะเป็นกลาง ผมไม่เคยเป็นคนสนิทของใคร ผมจะตั้งใจทำโดยสุจริต ไม่เข้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดทั้งสิ้น เพราะเรื่องนี้คนไทยทั้งชาติสนใจ"

พระมนูเวทย์วิมลนาท ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ต่อไปว่า

"รู้สึกหนักใจ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวแก่ประชาชน"

"เพราะข้าราชการผู้ใหญ่ใช้ก็ต้องทำ และผมก็ไม่มีอะไรกับใครด้วย"

คณะกรรมการได้มีการประชุม เพื่อหาข้อมูล หลักฐานพยานต่าง ๆ อย่างเคร่งเครียด เพื่อพิจารณาว่า ทรัพย์สินของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่าจะมีอยู่ในที่ใดบ้าง ในที่สุดคณะกรรมการสอบสวนกองมรดกของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้ความตามการสอบสวนข้อเท็จจริง ดังนี้คือ

รายงานเรื่องบัญชี "แผน"
เงินราชการลับของสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี

ฉบับที่ ๑

๗ เมษายน ๒๕๐๗

คณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐ ในกองมรดก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้พิจารณาสอบสวนเรื่องการจ่ายเงินราชการลับของสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๐๗ (หนังสือลับ–เฉพาะ ด่วนที่ สร. ๐๒๐๔/๑๓๑๕) แล้ว ขอรายงานข้อเท็จจริงและเสนอความเห็นของคณะกรรมการดังต่อไปนี้

๑. ขอบเขตของการรายงานนี้

เงินราชการลับของสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี มีอยู่ ๒ ประเภท

ก. เป็นเงินที่ได้รับอนุมัติตามงบประมาณรายจ่ายประจำปี ซึ่งปรากฏว่ามียอดปีละเก้าแสนบาท และ

ข. ซึ่งเป็นเงินที่คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้โอนจากยอดอื่นในงบประมาณรายจ่ายประจำปี หรืองบประมาณเพิ่มเติม (ส่วนมากมาจากงบกลาง) มาตั้งจ่ายให้ที่สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี โดยวิธีการและบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๒ มาตรา ๑๙

ในรายงานนี้จะได้เพ่งเล็งพิจารณาเฉพาะเงินประเภท (ข) ซึ่งเป็นยอดใหญ่ ๆ และจะเพ่งเล็งเฉพาะยอดที่นำส่งเข้าบัญชี **"แผน"** หมายเลขที่ ๕๐๑๘ ที่ธนาคารทหารไทยจำกัด เพราะเป็นบัญชีที่มีหลักฐานแน่นอนโดยปราศจากข้อสงสัย ถือได้ว่าเป็นบัญชีของราชการ

๒. การอนุมัติของคณะรัฐมนตรีและยอดเงิน

คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติให้สำนักงบประมาณ โอนเงินจากงบกลาง ประเภทเงินสำรองจ่ายไปเพิ่มเงินงบประมาณเงินราชการลับ ของสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี รวม ๔ ครั้ง เป็นเงิน ๕๔ ล้านบาท ตามความประสงค์ของนายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีรายละเอียดต่อไปนี้

ครั้งที่ ๑ มติเมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ เงิน ๑๒ ล้านบาท

ครั้งที่ ๒ มติเมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๐๕ เงิน ๒ ล้านบาท

ครั้งที่ ๓ มติเมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๐๖ เงิน ๓๐ ล้านบาท

ครั้งที่ ๔ มติเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๐๖ เงิน ๑๐ ล้านบาท

๓. วิธีการเบิกเงินจากคลัง

เมื่อคณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติเงินตามข้อ ๒ และสำนักงบประมาณ ได้จัดสรรโอนเงินไปตั้งจ่าย ณ กระทรวงคลังแล้ว กองคลังสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ได้วางฎีกา

เบิกเช็คสั่งจ่ายเงินไปจากกระทรวงการคลัง แล้วนำเข้าบัญชีของสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี บัญชีที่ ๑ ไว้ ณ ธนาคารประเทศไทย แล้วได้รายงานให้นายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทราบด้วยทุกครั้ง

การเบิกรับเช็คจากกระทรวงการคลัง มีรายการดังนี้

ครั้งที่ ๑ จำนวนเงิน ๑๒ ล้านบาท เบิกรับไปเมื่อ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๐๕

ครั้งที่ ๒ จำนวนเงิน ๑๒ ล้านบาท เบิกรับไปเมื่อ ๒๘ กันยายน ๒๕๐๕

ครั้งที่ ๓ จำนวนเงิน ๓๐ ล้านบาท เบิกรับไปเมื่อ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๐๖

ครั้งที่ ๔ จำนวนเงิน ๑๐ ล้านบาท เบิกรับไปเมื่อ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๖

๔. การเปิดบัญชีแผน

หลังจาก ที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติ (ครั้งที่ ๑) เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๐๕ อนุมัติให้สำนักงบประมาณ โอนเงินจากงบกลาง ประเภทเงิน สำรองจ่าย ไปเพิ่มงบ ประมาณราชการลับของสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีเป็นเงิน ๑๒ ล้านบาทแล้ว ก็มีวิธีการดำเนินการต่อไปนี้

เมื่อ วันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๐๕ พลโท เนตร เขมะโยธิน เลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรี จึงได้รายงานต่อนายกรัฐมนตรี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ว่า ได้ตั้งเบิกเงินรายแรกจำนวน ๑๒ ล้านบาทแล้ว พร้อมกันนี้ก็ได้เสนอแบบการขอเปิดบัญชีเงินฝาก ณ ธนาคารทหารไทย จำกัด เพื่อนายกรัฐมนตรีลงลายมือชื่อเพื่อนำเงินเข้าฝากธนาคาร

ในวันเดียวกันนี้ นายกรัฐมนตรี เมื่อได้ลงลายมือชื่อแล้ว ก็ได้สั่งการไว้ว่า ให้ใช้บัญชีดังกล่าวว่า **"แผน"**

การสั่งจ่ายเงินจากบัญชี **"แผน"** จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี เป็นผู้สั่งจ่ายแต่ผู้เดียว

๕. การนำเงินเข้าบัญชี

๕.๑ ในวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๐๕ เลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรี พลโท เนตร เขมะโยธิน ได้สั่งให้นายอรุณ ประสานทอง ผู้อำนวยการกองคลัง นำเงินจำนวน ๑๒ ล้านบาทเข้าฝากในบัญชี **"แผน"** ที่เปิดไว้นั้น

นายอรุณ ประสานทอง ผู้อำนวยการกองคลัง สำนักทำเนียบ นายกรัฐมนตรี ได้เขียนเช็คธนาคารแห่งประเทศไทย เลขที่ ข. ๖๘๓๔๒๑ ลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๐๕ เงิน ๑๒ ล้านบาท สั่งจ่ายในนามพลโทเนตร เขมะโยธิน และได้นำเช็คดังกล่าวไปเข้าบัญชี **"แผน"** ด้วยตนเองในวันนั้น

๕.๒ เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๐๕ นายกรัฐมนตรี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีคำสั่งให้เลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรี จ่ายเงินจำนวน ๒ ล้านบาท จากบัญชีของสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี บัญชีที่ ๑ ณ ธนาคารแห่งประเทศไทย ให้นายอรุณ ประสานทอง ผู้อำนวยการกองคลัง สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี เพื่อนำไปเข้าบัญชี **"แผน"** และนายอรุณประสานทอง ได้นำเช็คขีดคร่อมธนาคารแห่งประเทศไทย เลขที่ ข. ๗๐๔๗๓๓ ลงวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๐๕ จำนวน ๒ ล้านบาท สั่งจ่ายในนามนายอรุณ ประสานทอง และนายอรุณ ประสานทอง นำไปเข้าบัญชี **"แผน"** ตามบัญชาเมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๐๕

๕.๓ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๐๖ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีคำสั่งให้กองคลังสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี จ่ายเงิน ๓๐ ล้านบาท ให้ พลโท เนตร เขมะโยธิน เพื่อนำไปเข้าบัญชี **"แผน"**

ในวันรุ่งขึ้น ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๐๖ กองคลังสำนักทำเนียบ นายกรัฐมนตรี ได้เขียนเช็คขีดคร่อม ธนาคารแห่งประเทศไทย เลขที่ ค. ๐๔๙๕๒๑ ลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๐๖ เงิน ๓๐ ล้านบาท สั่งจ่ายในนามพลโท เนตร เขมะโยธิน และ พลโท เนตร เขมะโยธิน ได้มอบให้นายอรุณ ทองประสาน ผู้อำนวยการกองคลังสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี นำเช็คนั้นไปเข้าบัญชี **"แผน"** ในวันนั้น

๕.๔ เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ นายกรัฐมนตรี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งให้กองคลังสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี จ่ายเงินราชการลับจำนวน ๑๐ ล้านบาท ให้พลโท เนตร เขมะโยธิน นำไปเข้าบัญชี "**แผน**"

ต่อมาในวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ กองคลังสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ได้ออกเช็คขีดคร่อมธนาคารแห่งประเทศไทย เลขที่ ค. ๑๓๑๔๓๕ ลงวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ เงิน ๑๐ ล้านบาท สั่งจ่ายในนามพลโท เนตร เขมะโยธิน เช็คฉบับนี้ได้นำไปเข้าบัญชี "**แผน**" เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๖

๖. บัญชี "แผน" เป็นบัญชีของราชการ

ข้อเท็จจริงข้างต้น ยืนยันให้เห็นได้โดยชัดแจ้งว่า บัญชี "**แผน**" เป็นบัญชีของราชการ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

(ก) นายกรัฐมนตรี เป็นผู้ออกคำสั่งให้เลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรีไปเปิดบัญชี

(ข) เงินทั้งมวลที่นำเข้าบัญชีตั้งแต่ต้นมา เป็นเงินจากงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งคณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี สำนักงานงบประมาณและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ของรัฐบาล เป็นผู้ปฏิบัติและดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๒

(ค) ดอกผลจากการฝากเงินในบัญชีนี้ มีแต่เฉพาะดอกเบี้ยซึ่งธนาคารผู้รับฝากจ่ายแก่ผู้ฝากตามระเบียบ

(ง) วิธีการนำเงินเข้าบัญชีได้ปฏิบัติการตามระเบียบราชการ และโดยเจ้าหน้าที่ทางราชการปกติ

(จ) เงินในบัญชี "**แผน**" มีแต่เงินของราชการ และไม่มีเงินอื่นใดมาปะปน

๗. เงินคงเหลือในบัญชี "แผน"

ด้วยเหตุผลที่ยืนยันได้ว่า บัญชี "**แผน**" เป็นบัญชีของทางราชการ และนายกรัฐมนตรีปัจจุบัน เป็นผู้มีอำนาจสั่งจ่ายตามบัญชีนี้ สืบต่อจากนายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์

ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี จอมพล ถนอม กิตติขจร ในฐานะเจ้าของบัญชีจึงได้มีหนังสือถึงผู้จัดการธนาคารทหารไทย จำกัด ที่ สร. ๑๓๐๔/๑๔๑๐ ลงวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๐๗ อนุญาตให้ ธนาคารทหารไทย จำกัด เปิดเผยรายการรับ–จ่าย เงินและยอดเงินในบัญชี **"แผน"** ต่อคณะกรรมการฯ ได้ตามระเบียบประเพณีในกิจการธนาคารและผู้จัดการธนาคารทหารไทย จำกัด ก็ได้ให้ความร่วมมือ ตามบัญชาของนายกรัฐมนตรีเจ้าของบัญชี

ปรากฏผลสรุป จากการพิจารณาตรวจบัญชี และหลักฐานต่าง ๆ ดังนี้

(ก) รายการรับเงินเข้าบัญชี **"แผน"** มีเพียง ๔ ครั้ง ๔ จำนวนเป็นเงิน ๕๔ ล้านบาท ตรงกันกับรายการ และจำนวนเงินที่สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีนำเช็คไปเข้าไว้ กับมีรายการรับเป็นดอกเบี้ยเงินฝากอีก ๓ ครั้ง รวมเป็นเงิน ๑๕๐,๕๑๖ บาท ๘๗ สตางค์

(ข) เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๐๖ ซึ่งเป็นวันที่นายกรัฐมนตรีสั่งอายัดการสั่งจ่ายจากบัญชี **"แผน"** มียอดเงินคงเหลือในบัญชี ๔๑,๙๑๙,๘๓๘ บาท ๕๕ สตางค์ ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา มิได้มีการจ่ายเงินจากบัญชีนี้ แต่มีรายรับประเภทดอกเบี้ย เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๐๖ เพิ่มขึ้น

(ค) สรุปการจ่ายและเงินคงเหลือ เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๐๖ มีดังนี้

รายการรับฝาก	๕๔,๐๐๐,๐๐๐.๐๐	บาท
ดอกเบี้ยตั้งแต่เริ่มฝากจนสิ้นธันวาคม ๒๕๐๖	๑๕๐,๕๑๖.๘๗	,,
รวม	๕๔,๑๕๐,๕๑๖.๘๗	,,
รายการจ่าย	๑๒,๑๔๑,๙๐๗.๐๐	,,
ยอดคงเหลือ	๔๒,๐๐๖,๖๐๙.๘๗	,,

๘. ความเห็นของคณะกรรมการฯ เกี่ยวกับยอดคงเหลือในบัญชี "แผน"

คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาเรื่องนี้ ตามเอกสารหลักฐานประกอบคำชี้แจงของผู้เกี่ยวข้อง เห็นพ้องต้องกันว่า

(ก) การเริ่มเปิดบัญชีที่ใช้ชื่อว่า **"แผน"** ณ ธนาคารทหารไทย จำกัด นี้เริ่มเปิดโดยทางราชการ โดยเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรี ได้เสนอบันทึกต่อนายกรัฐมนตรี

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พร้อมกับได้เสนอแบบตัวอย่างลายมือชื่อสำหรับบัญชีเงินฝากธนาคารทหารไทย จำกัด เพื่อนายกรัฐมนตรีลงนาม และนายกรัฐมนตรีก็ได้ลงนาม และสั่งการไว้ว่าให้ใช้ชื่อบัญชีว่า "**แผน**"

(ข) ต่อมาเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรี ได้สั่งผู้อำนวยการกองคลัง สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี จ่ายเงินจากกองคลังสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี อันเป็นเงินของแผ่นดิน ซึ่งทำบัญชีโอนจากงบประมาณประเภทอื่นมาให้โดยกองคลัง สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีได้จ่ายเช็คธนาคารแห่งประเทศไทย ต่างกรรม ต่างวาระ รวม ๔ คราว เป็นเงิน ๕๔ ล้านบาท แล้วนำไปเข้าบัญชี "**แผน**" ไว้

(ค) การเปิดบัญชีก็ดี การนำเงินของราชการไปเข้าบัญชีก็ดี ได้กระทำโดยตำแหน่งหน้าที่ราชการทั้งสิ้นแม้แต่กระดาษเอกสารที่ใช้ ก็เป็นกระดาษเอกสารของราชการ รายการเงินเข้าบัญชีที่เป็นการเฉพาะสำหรับเงินราชการลับ จำนวน ๕๔ ล้านบาทนี้เท่านั้น ไม่ปะปนกับเงินอื่นใด

(ง) คณะกรรมการฯ จึงมีความเห็นว่า บัญชี "แผน" นายกรัฐมนตรีเป็นผู้มีอำนาจสั่งจ่ายเงินแต่ผู้เดียว และเมื่อนายกรัฐมนตรี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ถึงแก่อสัญกรรมไปแล้ว ผู้เป็นเจ้าของบัญชี และผู้มีอำนาจสั่งจ่ายเงินสืบต่อมาก็คือ นายกรัฐมนตรีปัจจุบัน เป็นผู้มีอำนาจสั่งจ่ายเงินแต่ผู้เดียว

(จ) คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาเห็นว่า เมื่อบัญชี "แผน" เป็นของราชการรัฐบาลโดยนายกรัฐมนตรีปัจจุบัน ย่อมมีสิทธิ์ในยอดเงินคงเหลืออย่างสมบูรณ์เป็นจำนวน ๔๒,๐๐๘,๖๐๙ บาท ๘๗ สตางค์ และสมควรที่รัฐบาลจักดำเนินการเพื่อใช้สิทธิ์ดังกล่าวโดยวิธีการและโอกาสอันเหมาะสม คณะกรรมการฯ เชื่อว่า ธนาคารคงจะยอมรับถือสิทธิ์ดังกล่าวนี้ ตามหลักฐานที่ฝ่ายรัฐบาลมีอยู่อย่างสมบูรณ์

แต่เพื่อเป็นหลักฐานประกันแก่ธนาคาร คณะกรรมการฯ เห็นว่า รัฐบาลอาจให้ประกันแก่ธนาคารได้ว่า รัฐบาลจะเป็นผู้รับผิดชอบในกรณีที่หากจะปรากฏต่อไปโดยชอบด้วยกฎหมายว่า เงินในบัญชี "แผน" นี้ผู้อื่นมีสิทธิ์เรียกร้อง บางส่วนหรือทั้งหมด

๙. การพิจารณา และข้อเสนอของคณะกรรมการฯ ในขั้นต่อไปเกี่ยวกับบัญชีแผน

๙.๑ คณะกรรมการ ฯ กำลังศึกษาและวิเคราะห์จ่ายจากบัญชี "แผน" ปรากฏว่ามีการจ่ายเงิน ๗๘ ครั้ง เป็นเงินทั้งสิ้น ๑๒,๑๔๑,๕๐๗ บาท และจะได้นำข้อเท็จจริงมาสรุปเสนอ

๙.๒ เงินราชการลับ ประเภท (ข) ดังกล่าวในข้อ ๑. ซึ่งไม่อยู่ในข่าวในรายงานนี้ สำหรับสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีมีเพียง ๒ ยอดคือ จำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๐๔ และจำนวน ๓๐๐,๐๐๐ บาท ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๐๖ ซึ่งทั้งสองจำนวนนี้ คณะกรรมการ ฯ จักได้สอบสวน และรายงานให้ทราบ

๙.๓ คณะกรรมการมีข้อสังเกต เรื่อง วิธี การ และ ระเบียบ ปฏิบัติ ราช การ เกี่ยวกับราชการลับ ซึ่งเห็นว่าถ้ารัฐบาลจะได้กำหนดขึ้นเพิ่มเติม เพื่อป้องกันมิให้มีการบกพร่องรั่วไหล หรือเป็นที่สงสัยได้ อันอาจเป็นอันตรายต่อเงินแผ่นดินต่อไปเบื้องหน้า ข้อสังเกตนี้คณะกรรมการ ฯ จักได้นำเสนอในกาลต่อไปด้วย

๑๐. การดำเนินการของรัฐบาลชั้นนี้

๑๐.๑ คณะกรรมการ ฯ ใคร่เสนอว่า ข้อความในบันทึกรายงานนี้ ๘ ข้อแรกเป็นข้อความที่ประชาชนสนใจใคร่จะทราบผลการพิจารณาของคณะกรรมการ ฯ นี้อยู่ สมควรจะนำมาเปิดเผย ให้เป็นรายงานฉบับที่ ๑ และสมควรแจ้งให้ประชาชนทราบด้วยว่า คณะกรรมการ ฯ ยังกำลังพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ต่อไป รวมทั้งรายจ่ายจากบัญชีต่าง ๆ ด้วย รัฐบาลก็จะพิจารณาเปิดเผยให้ทราบ เป็นระยะ ๆ ต่อไป

๑๐.๒ คณะกรรมการ ใคร่ขอเสนอให้รัฐบาล เริ่มดำเนินการยืนยันสิทธิในจำนวนยอดคงเหลือในบัญชี **"แผน"** ตามที่ได้เสนอไว้ในข้อ ๘ (จ) ข้างต้น โดยคำนึงถึงฐานะการเงินของธนาคารทหารไทย จำกัดด้วย

พระมนูเวทย์วิมลนาท	ประธานกรรมการ
หลวงอรรถปรีชาชนูปการ	กรรมการ
นายเลื่อน ชุ่มกลม	,,
นายป่วย อึ๊งภากรณ์	,,
นายเรณู สุวรรณสิทธิ์	กรรมการและเลขานุการ

ทราบ ลงนามในหนังสือถึงธนาคารทหารไทยแล้ว

จอมพล ถ. กิตติขจร

นายกรัฐมนตรี

๗ เมษายน ๒๕๐๗

รายงานการสอบสวน
คณะกรรมการสอบสวน ทรัพย์สินของรัฐ ในกองมรดก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ฉบับที่ ๒

๓๑ กรกฎาคม ๒๕๐๗

รายงานเรื่องสั่งจ่ายเงินจากบัญชี "แผน" จำนวน ๑๒,๑๔๑,๙๐๗ บาท

๑. รายงานนี้เป็นฉบับที่ ๒ สืบต่อจากรายงายฉบับที่ ๑ เรื่อง บัญชี **"แผน"** เงินราชการลับของสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้นำเสนอ ฯ พณ ฯ นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๐๗

๒. เรื่องเดิมตามที่ปรากฏในรายงานฉบับที่ ๑ ดังกล่าวนั้น มีข้อเท็จจริงดังนี้

๒.๑ คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติ ให้สำนักงบประมาณโอนเงินจากงบกลาง ประเภทเงินสำรองจ่ายไปเพิ่มงบประมาณเงินราชการลับของสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี รวม ๔ ครั้ง เป็นเงิน ๕๔ ล้านบาท ตามความประสงค์ของนายกรัฐมนตรี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยวิธีการ และตามบทบัญญัติมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติงบประมาณ ๒๕๐๒

๒.๒ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ได้นำเงินราชการหมายเลข ๒.๑ เข้าฝากไว้ในธนาคารทหารไทย จำกัด ใช้ชื่อบัญชีว่า "**แผน**" รวม ๔ ครั้ง ระหว่างวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๐๖ รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๕๔ ล้านบาท

๒.๓ ธนาคารผู้รับฝาก ได้คิดดอกเบี้ยให้ถึงสิ้น ธันวาคม ๒๕๐๖ เป็นเงิน ๑๕๐,๕๑๖.๘๗ บาท ซึ่งรวมกับต้นเงินฝากเป็นเงิน ๕๔,๑๕๐,๕๑๖.๘๗ บาท

๒.๔ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งจ่ายไปรวม ๗๘ ครั้ง เป็นเงิน ๑๒,๑๔๑,๙๐๗ บาท จึงมีเงินเหลือในบัญชีเมื่อสิ้นปี ๒๕๐๖ เท่ากับ ๔๒,๐๐๘,๖๐๙.๘๗ บาท

๓. คณะกรรมการ ฯ ได้เสนอความเห็นในรายงานฉบับแรกว่า คณะกรรมการ ฯ มีหลักฐานอย่างสมบูรณ์แสดงว่า เงินในบัญชี "**แผน**" นี้เป็นเงินของราชการโดยปราศจากข้อสงสัย และรัฐบาลโดย ฯ พณฯ นายกรัฐมนตรีในปัจจุบันย่อมมีสิทธิ์ในยอดเงินที่เหลืออยู่ในบัญชี จำนวน ๔๒,๐๐๘,๖๐๙,๘๗ บาทนั้น และควรใช้สิทธิ์เงินนั้น ตามโอกาสอันควร

ส่วนจำนวนที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สั่งจ่ายไปแล้วรวม ๗๘ ครั้ง เป็นเงิน ๑๒,๑๔๑,๖๐๙.๘๗ บาท นั้น คณะกรรมการได้เสนอว่า จักได้ศึกษาวิเคราะห์แล้วรายงานเสนอ ฯ พณ ฯ ต่อไป

๔. คณะกรรมการ ฯ ได้พยายามสอบสวนข้อเท็จจริงทั้งมวล เกี่ยวกับการจ่ายเช็ค การขึ้นเงินจากเช็ค การจ่ายเงินของผู้ที่ได้รับเช็ค และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และได้เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องมาสอบปากคำเป็นจำนวน ๔๒ คน บางคนก็เชิญมาสอบมากกว่า ๑ ครั้ง เพื่อ

พิจารณาพิเคราะห์การจ่ายเงิน ๑๒,๑๔๑,๙๐๗ บาท นั้นว่าได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้อนุญาตไว้ตามกฎหมายหรือไม่

รายชื่อ ผู้ที่ได้เชิญมาสอบปากคำ อยู่ในบัญชีที่ ๑ ด้วยรายการนี้

๕. จากหลักฐานที่คณะกรรมการ ฯ ได้สอบถาม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้เริ่มออกเช็คสั่งจ่ายเงินจากบัญชี **"แผน"** เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๐๕ จนถึง ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ รวม ๗๘ ฉบับใช้สมุดเช็คชนิดสมุดละ ๒๐ ฉบับดังนี้

สมุดเล่มที่ ๑ เลขที่บี. ๑๕๐๒๒๑ ถึงบี. ๑๕๐๒๔๐ (เว้นบี. ๑๕๐๒๓๘) ๑๙ฉบับ

สมุดเล่มที่ ๒ เลขที่ บี. ๑๖๘๑๘๑ ถึง บี. ๑๖๘๒๐๐ – ๒๐ ฉบับ

สมุดเล่มที่ ๓ เลขที่ บี. ๑๘๓๙๒๑ ถึงบี. ๑๘๓๙๔๐–๒๐ ฉบับ

สมุดเล่มที่ ๔ เลขที่ บี. ๑๘๙๒๔๑ ถึงบี. ๑๘๙๒๕๐–๑๐ ฉบับ

สมุดเล่มที่ ๕ เลขที่ บี. ๑๙๐๕๔๑ ถึงบี. ๑๙๐๕๔๖–๙ ฉบับ

สมุดเช็คเล่มที่ ๑–๒ และ ๓ ได้ถูกนำใช้สั่งจ่าย เรียงตามลำดับเลขหมาย ตั้งแต่กลางเดือนเ ๒๕๐๕ จนถึงปลายเดือนพฤศจิกายน ๒๕๐๖ ผู้สั่งจ่ายได้ใช้สมุดเล่มที่ ๔ และ ๓ สลับกันไปอยู่บ้าง

รายละเอียดการสั่งจ่ายตามลำดับเวลา ปรากฏเป็นบัญชีที่ ๒ ท้ายรายงานนี้

๖. การสั่งจ่ายเช็คทุกฉบับเป็นการสั่งจ่ายเงินสด เว้นแต่หมายเลขที่บี. ๑๖๘๑๙๗ และ บี. ๑๖๘๑๙๗ และบี. ๑๘๓๙๓๑ ซึ่งเป็นการสั่งจ่ายแก่ผู้ที่ระบุชื่อไว้

จากการสอบสวน คณะกรรมการ ฯ ได้สามารถวิเคราะห์ และแยกรายการผู้รับเงินจากเช็คต่าง ๆ ดังปรากฏในบัญชีที่ ๓ ท้ายรายงานนี้

๗. ผู้รับเงินหมายเลข ๑ ตามบัญชีที่ ๓ ท้ายรายงานนี้คือ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์เอง ซึ่งมี ร.ต. เบ้า ไวคุณา ไปเบิกเงินจากธนาคาร ๒๒ ฉบับ อีกหนึ่งฉบับ ส.ท. ยิ่งศักดิ์ วุฒิศักดิ์สกุลเดช เป็นผู้ไปเบิกเงินจากธนาคาร (จำนวนเงิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท) รวมทั้งสิ้น ๒๓ ฉบับ เป็นเงิน ๔,๑๒๘,๔๐๐ บาท จากปากคำของ ร.ต. เบ้า ไวคณา และ ส.ท. ยิ่งศักดิ์ วุฒิศักดิ์สกุลเดช ผู้ไปเบิกเงินเบิกมาแล้ว ได้มอบให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เก็บไว้ในตู้เซฟในบ้านหลังกองพลที่ ๑ เพื่อนำไปใช้ในกิจการส่วนตัวทั้งสิ้น เช่นจ่ายเงินให้แก่อนุภรรยา จ่าย

เป็นรางวัลแก่ผู้รับใช้ และจ่ายเงินให้แก่บิดามารดาของอนุภรรยา ชำระค่าที่ดินเป็นต้น มิได้นำไปใช้ในราชการแต่อย่างหนึ่งอย่างใด

๘. ผู้รับเงินหมายเลข ๒,๓,๔,๕, และ ๖ เป็นบุคคลซึ่งเรียกตนเองว่า ผู้รับใช้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ บ้าง เป็นแม่บ้านหลังกองพลที่ ๑ บ้าง (มีอีกผู้หนึ่งชื่อ สุวรรณา โชติยกุล ที่เรียกตนเองว่าผู้รับใช้ แต่ไม่ปรากฏว่าเกี่ยวข้องกับ เช็คบัญชี "**แผน**") ได้เป็นผู้รับเช็คจากบัญชี "**แผน**" ไปขึ้นเงินบ้าง เข้าบัญชีธนาคารบ้าง รวมทั้งสิ้น ๒๔ ฉบับ

แยกได้ดังนี้ แน่งน้อย ทาลดารมย์ ๑๒ ฉบับ เงิน ๑,๔๐๗,๓๐๐ บาท สร้อยแก้ว ณ ลำปาง ๖ ฉบับ เงิน ๔๐๘,๐๕๐ บาท ประนอม โพธิโสภณ ๒ ฉบับ เงิน ๑๑๖,๕๐๐ บาท สุมล สุมานันท์ ๒ ฉบับ เงิน ๑๖๗,๐๐๐ บาท สมวรรณ ท้าวสัน ๒ ฉบับ เงิน ๑๘๐,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงิน ๒,๒๗๘,๘๕๐ บาท

ทั้ง ๕ คนให้ถ้อยคำว่า เงินที่ได้รับตามเช็คทั้งมวลนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้ให้ไปซื้อของต่าง ๆ และชำระค่าของต่าง ๆ เพื่อกิจการส่วนตัวของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ทั้งสิ้น มิได้เกี่ยวข้องกับราชการแต่อย่างหนึ่งอย่างใด ของที่ซื้อได้แก่เครื่องทอง เครื่องเพชร และบ้านที่ปลูกสำหรับอนุภรรยา (เฉพาะอย่างยิ่ง แน่งน้อย ทาลดารมย์) เครื่องเรือน เครื่องใช้ส่วนตัว เช่นเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม เครื่องเล่นจานเสียงต่าง ๆ เป็นต้น และอาจจะมีเช็คบางฉบับ ซึ่งเกี่ยวกับรางวัลเรื่องอนุภรรยา

บุคคลผู้รับใช้นี้ นอกจากจะได้รับเงินเดือนประจำจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แล้ว ยังได้รับเงินรางวัลเป็นเงินสดทุกคืนที่เข้าประจำรับใช้ และนอกจากนั้น ยังได้รับค่าธรรมเนียมจากอนุภรรยาซึ่งเข้าพบ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นครั้งแรกด้วย เป็นเงินจำนวนเรือนแสนแต่ละครั้ง

เช็คบางฉบับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้เขียนทั้งหมดแต่บางฉบับก็ใช้ให้ผู้อื่นเขียนแล้วจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลงนาม ผู้เขียนเช็คให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้แก่ สร้อยแก้ว ณ ลำปาง สมวรรณ ท้าวสัน สุวรรณา โชติยกุล และจันทร์ฉาย พูลสวัสดิ์

๙. จันทร์ฉาย พูลสวัสดิ์ เป็นอนุภรรยาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และได้รับเช็คบัญชี "**แผน**" ในลำดับหมายเลข ๗ เป็นจำนวน ๓ ฉบับ เป็นเงิน ๗๐๐,๐๐๐ บาท โดยใช้ผู้อื่นไปเบิกจากธนาคารแทนตน เงินทั้งสิ้นที่ได้รับมาเนื่องจากเช็ค ๓ ฉบับนี้ เป็นเงินที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำไปใช้ในการส่วนตัวทั้งนั้น มิใช่เกี่ยวข้องแก่ราชการอย่างใด เพราะจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่เคยใช้จันทร์ฉาย พูลสวัสดิ์ ในทางราชการเลย

๑๐. ผู้รับเงินลำดับที่ ๘๙ และ ๑๐ อรสา อิศรางกูร ณ อยุธยา (เช็ค ๒ ฉบับ เงิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท) ออยเหล่ง แซ่พัว (เช็ค ๑ ฉบับ ๕๐,๐๐๐ บาท) และอุทัยวรรณ พินิจสาร (เช็ค ๑ ฉบับ เงิน ๘๐,๐๐๐ บาท) ได้รับเช็คในกิจการส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มิได้เกี่ยวแก่ทางราชการอย่างใด

๑๑. ผู้รับเงินในลำดับที่ ๑๑ คือนายเท้ง แซ่เบ๊ หรือนายทิน วชิรัตศตวกุล เจ้าของขายทองฮั่วหลี ตำบลหัวเม็ด จังหวัดพระนคร ได้รับเช็คบัญชี "**แผน**" ๒ ฉบับ เป็นเงิน ๓๕๐,๐๐๐ บาท เป็นการขายแหวนและเครื่องประดับ ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำไปใช้ส่วนตัวมิได้เกี่ยวกับราชการ

๑๒. นายชุนเฉ่ง แซ่แหล่งหรือนายชุน ชาตะรูปะเสวี ผู้รับเงินลำดับที่ ๑๒ ได้รับเช็คจากบัญชี "**แผน**" เป็นเงินรวม ๓๓๓,๑๐๐ บาท ได้ยืนยันว่า เงินจำนวนนี้ได้รับผ่าน ร.ต. เป๋า ไวคุณา เป็นค่าก่อสร้างบ้านและค่าซ่อมแซมบ้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจการส่วนตัว ซึ่งเป็นกิจการส่วนตัวของจอมพลสษฤดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งสิ้นมิได้เกี่ยวกับราชการ

๑๓. ท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์ (ผู้รับเงินลำดับที่ ๑๓) ได้รับเช็ค ๔ ฉบับ จากบัญชี "**แผน**" เป็นเงิน ๘๘๓,๐๐๐ บาท ซึ่งนำเข้าบัญชีส่วนตัวของท่านผู้หญิง ณ ธนาคารฮ่องกงและเซียงไฮ้ และได้เงินเช็ค ซึ่ง พ.อ. อัจฉ์ บุญกระพือ นำไปขึ้นเงินอีก ๑ ฉบับ เป็นเงิน ๗๔,๒๕๐ บาท รวมเป็นเงิน ๙๕๗,๒๕๐ บาท ท่านผู้หญิงให้ถ้อยคำแก่คณะกรรมการ ฯ ว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มักจะเบิกเงินสดจากท่านผู้หญิงไปเป็นครั้งคราวเพื่อใช้ในกิจการส่วนตัว แล้วก็จ่ายเช็คให้ชำระเป็นครั้งคราว สำหรับเช็คจำนวนเงิน ๗๔,๒๕๐ บาท นั้น พ.อ. อัจฉ์ บุญกระพือ แจ้งว่าเป็นเงินที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จ่ายชำระท่านผู้หญิงเนื่องจากการทดรองจ่ายซื้อรถยนต์ให้แก่ ร.ท. สมชาย ธนะรัชต์ เงิน ๙๕๗,๒๕๐ บาท นี้สรุปว่า เป็นการจ่ายเรื่องส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

๑๔. ร.อ. เศรษฐา ธนะรัชต์ (ปัจจุบัน พ.ต.) ได้รับเช็คจากบัญชี **"แผน"** ๑ ฉบับ เงิน ๒๑๐,๐๐๐ บาท โดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้เป็นการส่วนตัว

๑๕. พล.ท. เนตร เขมะโยธิน (ปัจจุบันพลเอก) ได้รับเช็คจากบัญชี **"แผน"** ๑ ฉบับ เงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท เป็นของขวัญในวันเกิดปี ๒๕๐๖

๑๖. ร.ต. ชนินทร์ จันทรุเบกษา ได้รับเช็คจากบัญชี **"แผน"** ๑ ฉบับ เงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท คณะกรรมการ ฯ ได้รับทราบมาว่าเป็นเงินที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้เนื่องในงานสมรส สมรสของ ร.ต. ชนินทร์ จันทรุเบกษา เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๐๖

๑๗. ธนาคารแห่งเอเซียจำกัด ได้รับเช็คจากบัญชี **"แผน"** ๑ ฉบับ เงิน ๙๐๓,๒๒๒ บาท เป็นค่าซื้อที่ดินโฉนดเลขที่ ๖๒๖๐ ตำบลบ้านทวาย จังหวัดพระนคร เป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัวของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

๑๘. บริษัทปุ๋ยเคมี จำกัด ได้รับเช็คจากบัญชี **"แผน"** ๑ ฉบับเงิน ๒๓๓,๑๑๐ บาท เป็นการจ่ายค่าหุ้นส่วนหนึ่ง ในบริษัท หุ้นนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ถือส่วนตัว

๑๙. ผู้รับเงินลำดับที่ ๑๙ สลักหลังเช็คเป็นภาษาจีน อ่านได้ความเป็นสำเนียงแต้จิ๋วว่า "เถาะเพ้ง" ได้รับเช็คจากบัญชี **"แผน"** ๓ ฉบับ เงิน ๗๐๐,๐๐๐ บาท (นอกจากนั้นยังได้รับเช็คจากบัญชีอื่นที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีอำนาจสั่งจ่ายอีกหลายฉบับ) คณะกรรมการ ฯ ได้พยายามสืบหาตัวโดยหลายวิถีทาง อาทิเช่น สอบกับผู้ที่เกี่ยวข้องหรืออยู่ใกล้ชิดกับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้ที่ได้รับเช็คจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของธนาคารที่คิดว่าอาจจะทราบเรื่อง รวมมากคนด้วยกันก็ไม่สามารถเรียก "เถาะเพ้ง" มาให้ถ้อยคำได้ แต่ลักษณะการจ่ายเงินและรับเงิน ประกอบคำให้การของผู้ใกล้ชิดสันนิษฐานได้ว่าเป็นผู้ที่ขายของ หรือทำของ หรือก่อสร้าง หรือเป็นผู้รับใช้แก่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้ที่ได้รับเช็คจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นเรื่องส่วนตัวเป็นประจำ มิได้เกี่ยวกับราชการแต่อย่างใด เพราะปรากฏตามหลักฐานว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มิได้เคยติดต่อทางราชการกับคนจีนโดยตรง

๒๐. ร.อ. ประยูร ชีรานนท์ หัวหน้าดุริยางค์มณฑลทหารบกที่ ๑ ได้รับเช็คจากบัญชีแผน ๑ ฉบับ เป็นเงิน ๕๕,๐๐๐ บาท ร.อ. ประยูร ชีรานนท์ ได้แสดงหลักฐานแก่

คณะกรรมการ ฯ ว่า เงินนี้ได้นำไปซื้อเครื่องดนตรีไว้ใช้ในราชการ และได้นำเครื่องดนตรีดังกล่าวขึ้นบัญชีเป็นสมบัติของกองดุริยางค์มณฑลทหารบกที่ ๑

๒๑. ร.ท. ประกอบ ดาระกะมาศ หัวหน้ากองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ได้รับเช็คจากบัญชี "**แผน**" ๑ ฉบับ เป็นเงิน ๑๔,๙๗๕ บาท และมีหลักฐานแสดงว่าได้นำเงินนั้นไปใช้ในราชการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ คือการพบปะสังสรรและร่วมรับประทานอาหารระหว่างข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๐๖ ตามบัญชาของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ

๒๒. พ.ท. จำรัส นิคมบริรักษ์ (กรมข่าวทหารบก เช็ค ๑ ฉบับ เงิน ๒๐,๐๐๐บาท ลำดับที่ ๒๒) พ.อ. วิชิต สอนสมสุข (ปัจจุบัน พลตรี เจ้ากรมข่าวทหารบก เช็ค ๑ ฉบับ เงิน ๕๐,๐๐๐ บาท ลำดับที่ ๒๓) และ พล.ท. ชัยรัตน์ อินทภูติ ผู้บังคับศูนย์รักษาความปลอดภัย (เช็ค ๑ ฉบับ เงิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท ลำดับที่ ๒๔) ได้ให้การแก่คณะกรรมการ ฯ

ว่าเงินที่ได้รับจากบัญชี "แผน" นั้น ได้นำไปใช้ในราชการตามหน้าที่

เฉพาะ พล.ท. ชัยรัตน์ อินทรภูติ ได้ให้การแก่คณะกรรมการ ฯ ว่า สำหรับเงิน ๓๐๐,๐๐๐ บาทนั้น หลักฐานการจ่ายเงินมีอยู่พร้อมที่ศูนย์รักษาความปลอดภัย

๒๓. สรุปการจ่ายเงินจากบัญชี "**แผน**" สรุปตามผลของการสอบสวนได้ดังนี้—

ก. จ่ายเป็นเรื่องส่วนตัวของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

(ข้อ ๗ ถึงข้อ ๑๙ ของรายงานนี้) ๑๑,๗๐๑,๙๓๒ บาท

ข. จ่ายเพื่อราชการ แต่มิใช่ราชการลับ

(ข้อ ๒๐—๒๑) ๖๙,๙๗๓ บาท

ค. จ่ายเพื่อราชการลับ

(ข้อ ๒๒) ๓๗๐,๐๐๐ บาท

รวม ๑๒,๑๔๑,๙๐๕ บาท

๒๔. เงินราชการลับ คณะกรรมการพิจารณาเห็นว่า

๒๔.๑ เงินราชการลับ ที่ได้มีการจ่ายเป็นเรื่องส่วนตัว ตามข้อ ๒๓ (ก) นั้น รัฐบาลชอบที่จะเรียกร้องคืนจากกองมรดกได้

๒๔.๒ เงินราชการลับ ที่ได้มีการจ่ายเพื่อราชการ แต่มิใช้เพื่อราชการลับตามข้อ ๒๓ (ข) นั้น ถ้าจะพิจารณาว่า เงินนั้นมิได้นำไปใช้เป็นประโยชน์ส่วนตัว แต่ได้ใช้ไปเป็นประโยชน์แก่ราชการ ก็อยู่ในดุลพินิจของรัฐบาล หากจะพิจารณาโดยเคร่งครัดตามกฎหมายแล้ว รัฐบาลก็มีหน้าที่ที่จะเรียกร้องคืนจากกองมรดกเพราะเป็นการสั่งจ่าย และการจ่ายผิดประเภท

๒๔.๓ เงินราชการลับ ซึ่งได้จ่ายเพื่อราชการลับ ตามข้อ ๒๓ (ค) และเมื่อรัฐบาลตรวจสอบหลักฐานได้ความว่า เป็นการจ่ายเพื่อราชการลับจริง รัฐบาลไม่มีอำนาจ และไม่สมควรที่จะเรียกร้องประการใด

๒๔.๔ ในการใช้สิทธิเรียกร้องจากกองมรดก ในกรณีมีการจ่ายเงินรัฐเพื่อกิจการส่วนตัว และการจ่ายเงินผิดประเภทอื่นๆ นั้น รัฐบาลน่าจะคำนึงถึงดอกผล อันพึงจะได้รับจากเงินที่ได้จ่ายไปนั้นด้วย

พระมนูเวทย์วิมลนาท	ประธานกรรมการ
หลวงอรรถปรีชาชนูปการ	กรรมการ
นายเลื่อน ชุ่มกมล	”
นายป๋วย อึ๊งภากรณ์	”
นายเรณู สุวรรณสิทธิ์	กรรมการเลขานุการ

รายงานการสอบสวนของ
คณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐ
ในกองมรดก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ฉบับที่ ๓

๓๑ สิงหาคม ๒๕๐๗

รายงานเรื่องเงินราชการลับสองล้านบาท ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๐๔

๑. **เมื่อ**วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๐๔ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ได้เสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี และได้รับมติอนุมัติให้ถือจ่ายเงินงบกลาง ประเภทเงินสำรองจ่าย จำนวน ๒ ล้านบาท ในงบประมาณเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นเงินจ่ายราชการลับ โดยให้สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีเป็นผู้เบิกจ่าย (หนังสือเลขาธิการคณะรัฐมนตรีถึงเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๐๖๗๙/๒๕๐๔ ลงวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๐๔

๒. พลโท เนตร เขมะโยธิน เลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้เสนอต่อนายกรัฐมนตรีเมื่อ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๔ ว่า สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ได้เบิกเงิน ๒ ล้านบาทนั้นจากคลังแล้ว และฝากไว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย **"อำนาจสั่งจ่ายจำนวนนี้ได้มี ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีแต่ผู้เดียว"** จึงขอรับคำสั่งว่า จะโปรดให้ปฏิบัติการอย่างไรต่อไป

นายกรัฐมนตรีบันทึกไว้ในวันเดียวกันว่า "มาปรึกษากันก่อน"

๓. วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๐๔ นายกรัฐมนตรีมีคำสั่งเรื่องเงินราชการลับ ๒ ล้านบาทนี้ว่า "ให้จ่ายให้ พล.ท. เนตร เขมะโยธิน รับไป" และเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้บันทึกเป็นหลักฐานว่า ได้รับเช็คจากธนาคารแห่งประเทศไทย หมายเลข ข. ๕๓๗๖๔๔ จำนวนเงิน ๒ ล้านบาท ไว้แล้วในวันเดียวกัน

๔. จากถ้อยคำของพลเอกเนตร เขมะโยธิน และจากหลักฐานที่ปรากฏ เจ้าหน้าที่สำนักนายกรัฐมนตรีได้นำเงินสองล้านบาทนั้นไปฝากธนาคารทหารไทย จำกัด เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๐๔ โดยเปิดบัญชีเงินฝากขึ้นใหม่เพื่อการนี้ เรียกชื่อว่า "S.M.๒" เป็นบัญชีเลขที่ ๕๐๐๘ ของธนาคารทหารไทย จำกัด โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี เป็นผู้มีอำนาจสั่งจ่ายแต่ผู้เดียว

๕. นับตั้งแต่วันเริ่มเปิดบัญชี "S.M.๒" มาจนถึงวันที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงอสัญกรรม บัญชี "S.M.๒" นี้ มิได้มีการเคลื่อนไหว ทั้งในด้านรับหรือจ่ายประการใด ปรากฏมีดอกเบี้ยซึ่งธนาคารทหารไทย จำกัด จ่ายให้จนถึง ๓๐ มิถุนายน ๒๕๐๗ เป็นเงิน ๒๗,๖๒๙.๐๘ บาท รวมเป็นเงินคงเหลือเมื่อ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๐๗ เท่ากับ ๒,๐๒๗,๖๒๙.๐๗ บาท

๖. คณะกรรมการฯ พิจารณาแล้วมีความเห็นว่า บัญชี "S.M. ๒" เป็นบัญชีของราชการ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

(ก) เงินที่เข้าบัญชี "S.M. ๒" เป็นเงินราชการ ซึ่งเบิกจ่ายตามบทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๙ แห่งพระราช บัญญัติงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๒ และดอกผลของเงินฝากนั้นมีแต่เฉพาะดอกเบี้ยซึ่งธนาคารผู้รับฝากจ่ายตามระเบียบ ไม่มีเงินอื่นใดปะปนอยู่

(ข) แม้ว่า การเปิดบัญชีนี้จะผิดระเบียบตามมติคณะรัฐมนตรีลงวันที่ ๘ เมษายน ๒๔๙๒ (หนังสือกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ยืนยันถึงกระทรวงคลัง ลับ–ด่วนมาก ที่ น.ว. ๕๕/๒๔๙๒) ในข้อที่ไม่นำเงินไปฝากที่ธนาคารแห่งประเทศไทย และนำไปฝากที่ธนาคารอื่น โดยไม่ได้รับความตกลงเห็นชอบจากกระทรวงการคลังก่อนก็ตาม แต่วิธีการนำเงินเข้าบัญชีฝากได้ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ

(ค) นายกรัฐมนตรี เป็นผู้มีอำนาจสั่งจ่ายเงินในบัญชีนี้

๗. เนื่องด้วยเหตุผลตามข้อ ๖ และเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีได้ถึงอสัญกรรมไปแล้ว ผู้เป็นเจ้าของบัญชี และผู้มีอำนาจสั่งจ่ายเงินสืบมา คือนายกรัฐมนตรีในปัจจุบัน ฉะนั้น สมควรที่รัฐบาลจักดำเนินการใช้สิทธิ์ในยอด เงินคงเหลือในบัญชี "S.M.๒" ณ ธนาคารทหารไทย จำกัด รวมทั้งดอกผลอันจะพึงได้รับจากบัญชีเงินฝากนั้นโดยวิธีการและโอกาสอันเหมาะสม

(ทำนองเดียวกันกับในกรณีบัญชี "แผน" ที่ธนาคารเดียวกัน)

พระมนูเวทย์วิมลนาท	*ประธานกรรมการ*
หลวงอรรถปรีชาชนูปการ	*กรรมการ*
นายเลื่อน ชุ่มกมล	,,
นายป๋วย อึ๊งภากรณ์	,,
นายเรณู สุวรรณสิทธิ์	*กรรมการและเลขานุการ*

รายงานการสอบสวน
ของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐใน
กองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ฉบับที่ ๔

๘ กันยายน ๒๕๐๗

รายงานเรื่องการสั่งจ่ายเงินจากสำนักสลากกินแบ่งรัฐบาล

๑. สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ได้ส่งหลักฐานที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริหารสลากกินแบ่งรัฐบาล ได้มีคำสั่งจ่ายเงินของสำนักนั้น เป็นเงินราชการลับ ตั้งแต่วันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๐๒ ถึงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ รวม ๓๐ ครั้ง รวมเป็นเงิน ๒๓๘,๐๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นการจ่ายจากเงินงบสาธารณกุศล และบำรุงอาคารและสังคมสงเคราะห์กับงบเงินค่าใช้จ่ายต่างๆ ของสำนักงาน ๓ เปอร์เซ็นต์ มาให้คณะกรรมการพิจารณา

๒. ต่อมาคณะกรรมการฯ ได้รับหลักฐานที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะประธานกรรมการสลากกินแบ่งรัฐบาล ตั้นแต่วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๐๑ ถึงวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๐๖ ได้สั่งจ่ายเงินรายได้ของกองการพิมพ์สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เพื่อส่งไปบำรุงการกุศลสาธารณะ ๒ ครั้ง ลับ ๑ ครั้ง รวมเป็นเงิน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท ตามหลักฐานเพิ่มเติมที่ได้จากสำนักงานสลากกินแบ่งของรัฐบาล

๓. คณะกรรมการ ฯ ได้เชิญเจ้าหน้าที่การเงินของสำนักสลากกินแบ่งรัฐบาล ๒ นาย คือ นายทวน ทิพย์มาบุตร หัวหน้ากองคลัง และนายแย้ม นิรบำมะ ผู้ช่วยหัวหน้ากองคลัง มาชี้แจงประกอบหลักฐานเอกสาร คงได้ความว่ากิจการสลากกินแบ่ง ได้รับโอนมาจากเทศบาล เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๘๒ เดิมได้ออกสลากซึ่งเป็นของรัฐบาลทั้งหมด เริ่มแต่เดือนละ ๑ งวด ใน พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้ออกสลากอีกประเภทหนึ่งเรียกว่าสลากกินแบ่งสาธารณกุศล สำหรับหาทุนใช้จ่ายในการสาธารณกุศล ต่อมาในเดือนธันวาคม ๒๔๙๕ ได้ออกสลากกินแบ่งอีกประเภท

หนึ่งเรียกว่าสลากกินแบ่งเพื่อบำรุงอาคาร และสังคมสงเคราะห์ในปัจจุบันนี้ (สอบถามเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๐๗) ได้ออกสลากเดือนละ ๖ งวด แบ่งเป็นของรัฐบาล ๒ งวด เพื่อสาธารณกุศล ๑ งวด บำรุงอาคารและสังคมสงเคราะห์ ๓ งวด รายได้จากการจำหน่ายสลากแต่ละงวด ซึ่งจำหน่ายได้เป็นเงิน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท นำไปจ่ายดังนี้

เป็นรางวัลของผู้ถูกสลาก ๖๐ เปอร์เซ็นต์
เป็นภาษีและค่าธรรมเนียมการพนัน ๑๐ เปอร์เซ็นต์
เป็นส่วนลดที่ให้แก่ผู้รับไปจำหน่าย ๑๐ เปอร์เซ็นต์
เป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ของสำนักงาน ๓ เปอร์เซ็นต์
เป็นรายได้สุทธิของแต่ละงวด ๑๗ เปอร์เซ็นต์

เงินรายได้สุทธิงวดละ ๑๗ เปอร์เซ็นต์นี้ ถ้าเป็นงวดของรัฐบาลก็มาส่งคลังเป็นรายได้ของแผ่นดินนอกนั้นก็เป็นรายได้เข้าบัญชีกองทุนที่ตั้งไว้ เพื่อใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์นั้น ๆ ไม่ต้องนำส่งคลัง

๔. เงินรายได้จากสำนักสลากกินแบ่งนั้น เป็นเงินรายได้ของแผ่นดิน ดังปรากฏจากหนังสือกระทรวงการคลังที่ ม. ๕๖๓๔๒/๒๔๘๑ ลงวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๔๘๑ ถึงกระทรวงมหาดไทยในเรื่องรับโอนการออกสลากกินแบ่งมาจัดทำ ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๘๒ ว่า "ตั้งแต่วันรับโอนเป็นต้นไปรายได้ที่เกิดจากการออกสลากกินแบ่งต้องนำส่งเป็นรายได้ของแผ่นดิน"

อนึ่ง ตามกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลัง เมื่อได้นำมาประกอบลักษณะงานของสำนักสลากกินแบ่งรัฐบาลแล้ว เงินรายได้สุทธิ และเงินที่กันไว้เป็นค่าใช้จ่ายของสำนักสลากกินแบ่งรัฐบาลแล้ว เงินรายได้สุทธิและเงินที่กันไว้เป็นค่าใช้จ่ายของสำนักสลากกินแบ่งนั้น เป็นเงินที่พึงส่งเข้าคลัง ส่วนการจ่ายก็สมควรที่จะตั้งงบประมาณจ่ายไว้ แต่เมื่อคณะรัฐมนตรี ได้มีมติให้จัดสรรเงินสลากกินแบ่งเป็นทำนองกรณีดังกล่าวไว้ใน ๓. และตามระเบียบกระทรวงการคลังซึ่งจะได้กล่าวต่อไปใน ๕. เงินรายได้ของแผ่นดินเหล่านั้นก็ต้องจัดสรรใช้จ่ายให้เป็นไปตามมติของคณะรัฐมนตรี และระเบียบของการคลัง จะใช้ให้ผิดจากนั้นไปหาได้ไม่

๕. กระทรวงการคลัง ได้วางระเบียบว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินรายได้สลากกินแบ่งสาธารณกุศลและสลากกินแบ่งบำรุงอาคารและสังคมสงเคราะห์ โดยคำสั่งที่ ๒๙๑๖/๒๔๙๘ เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๔๙๘ ไว้ดังนี้

คำสั่งที่ 2916/2498

เรื่อง ระเบียบว่าด้วยการเบิกจ่ายสลากกินแบ่งสาธารณกุศล และสลากกินแบ่งบำรุงอาคาร และสังคมสงเคราะห์

โดยที่เห็นสมควรมีระเบียบเกี่ยวแก่การเบิกจ่ายรายได้จากการจำหน่ายสลากกินแบ่งเพื่อสาธารณกุศล และสลากกินแบ่งบำรุงอาคาร และสังคมสงเคราะห์จึงให้วางระเบียบขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ระเบียบนี้เรียกว่า "ระเบียบว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินรายได้จากการจำหน่ายสลากกินแบ่งเพื่อสาธารณกุศล กับสลากกินแบ่งบำรุงอาคาร และสังคมสงเคราะห์" หรือเรียกว่า ร.ส.ส.

ข้อ ๒. ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๘ เป็นต้นไป

ข้อ ๓. เงินประเภทนี้แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน กล่าวคือ จากการจำหน่ายสลากกินแบ่งเพื่อสาธารณกุศลส่วนหนึ่ง และจากการจำหน่ายสลากกินแบ่งบำรุงอาคาร และสังคมสงเคราะห์อีกส่วนหนึ่ง

ข้อ ๔. เงินรายได้แต่ละส่วนดังกล่าวไว้ในข้อ ๓ จะเบิกจ่ายได้โดยเฉพาะรายจ่ายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสาธารณกุศล และเพื่อบำรุงอาคารและสังคมสงเคราะห์ โดยแยกเป็นส่วนสัดกัน

ข้อ ๕. เมื่อกระทรวงทบวงกรมที่เกี่ยวข้อง หรือบุคคลใดได้รับอนุญาตจากท่านนายกรัฐมนตรีแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง จะได้ส่งเรื่องเฉพาะที่จะต้องควบคุมไปยังกรมบัญชีกลางและกรมบัญชีกลาง จะได้สอบสวนถึงการใช้จ่ายนี้ว่า สมควรหรือไม่ เพียงใด

ข้อ ๖. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง จะได้พิจารณาการขอจ่ายของกระทรวงทบวงกรม และบุคคลนั้น ๆ ตามลำดับความสำคัญของกิจการก่อนหลัง เป็นราย ๆ ไป

ข้อ ๗. เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง อนุมัติการเบิกจ่ายเงินรายได้ให้กระทรวงทบวงกรมใด หรือบุคคลใด เป็นจำนวนเท่าใด จะได้แจ้งให้สำนักงานสลากกินแบ่งทราบเพื่อจ่ายเงินให้แก่กระทรวงทบวงกรมนั้น ๆ ตามความจำเป็น และสมควร เป็นคราวๆ ไป

ข้อ ๘. ให้กรมบัญชีกลางปฏิบัติการขึ้นบัญชีเงินประเภทนี้ไว้เป็นหลักฐานโดยสำนักงานสลากกินแบ่ง ฯ เป็นผู้แจ้งยอดเงินรายรับและรายจ่ายจริงให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังทราบทุกคราวที่จ่าย เพื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจักได้ส่งให้กรมบัญชีกลางทราบต่อไป

ข้อ ๙. ให้กระทรวงทบวงกรม หรือผู้ได้รับเบิกเงินประเภทนี้ ส่งใบสำคัญคู่จ่ายเงินพร้อมด้วยหลักฐานเช่น สำเนา สัญญา ใบตรวจงาน และคำชี้แจงอื่น ๆ ถ้าจำเป็นต้องมีไปให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังโดยอนุโลมตามระเบียบ ว่าด้วยการเบิกจ่ายเงินจากคลัง พุทธศักราช ๒๔๘๖ ทำนองเดียวกับการเบิกจ่ายเงินการจร

ข้อ ๑๐. เพื่อมิให้สับสนกับการจ่ายเงินประเภทอื่น ๆ ให้เจ้าหน้าที่เบิกเงินประเภทนี้เขียนด้วยตัวแดงซึ่งเห็นได้ชัดเจนบนมุมด้านขวาของใบสำคัญคู่จ่าย หรือเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจ่ายเงินนั้นทุกฉบับด้วยอักษรย่อว่า ร.ส.ส.

กระทรวงการคลัง

สั่ง ณ วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๔๙๘

(ลงชื่อ) ภ. บริภัณฑ์ยุทธกิจ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๖. สำนักงานสลากกินแบ่งชี้แจงมาด้วยว่า การใช้จ่ายเงินรายได้จากสลากกินแบ่งสาธารณกุศล และสลากกินแบ่งบำรุงอาคารและสังคมสงเคราะห์นั้น กระทรวงการคลังได้วางระเบียบระบุให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้อนุมัติ และกระทรวงการคลังเป็นผู้สั่งจ่าย ซึ่งสำนักงานสลากกินแบ่งได้ถือปฏิบัติตลอดมา จนเมื่อมีการปฏิวัติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไม่ใช้ระเบียบของกระทรวงการคลัง เมื่อหัวหน้าคณะปฏิวัติได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและยังดำรงตำแหน่งประธานกรรมการสลากกินแบ่งรัฐบาลด้วย ก็คือคำสั่งนายกรัฐมนตรี สั่งจ่ายเงินตรงไปยังสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล

อนึ่ง สมควรกล่าวไว้ด้วยว่า เนื่องจากการสั่งจ่ายนี้ ย่อมเป็นการไม่ชอบ กระทรวงการคลังได้รายงานนายกรัฐมนตรี (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) ใน พ.ศ. ๒๕๐๒ ความว่า ระเบียบการเบิกจ่ายเงินรายได้สลากกินแบ่งสาธารณกุศล และสลากกินแบ่งบำรุงอาคารและสังคมสงเคราะห์ที่กระทรวงการคลังได้วางระเบียบไว้ ซึ่งมีหลักการว่า การเบิกจ่ายเงินรายได้สลากกินแบ่งประเภทดังกล่าวต้องได้รับอนุมัติจากนายกรัฐมนตรีก่อน และให้กระทรวงการคลังเป็นผู้สั่งจ่าย โดยให้หน่วยราชการที่ได้รับเงินไปส่งใบสำคัญคู่จ่ายเงินไปให้กระทรวงการคลังเป็นผู้ตรวจสอบ กระทรวงการคลังไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากหน่วยราชการในการเรียกใบสำคัญคู่จ่ายเงินและรายงานมาด้วยว่า สำนักงานสลากกินแบ่งได้จ่ายเงินสลากกินแบ่งให้หน่วยราชการต่าง ๆ ตามคำสั่งสำนักงบประมาณ และตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี เป็นการผิดหลักการในระเบียบที่กระทรวงการคลังกำหนดไว้ ดังนั้น จึงขอให้พิจารณาว่า นายกรัฐมนตรีจะอนุมัติการเบิกจ่ายแล้ว แจ้งให้กระทรวงการคลังทราบหรือจะให้เป็นไปตามหลักการเดิมขอให้สั่งการให้เป็นระเบียบต่อไป นายกรัฐมนตรี (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) ได้สั่งว่า ให้สำนักงานงบประมาณ สำนักสลากกินแบ่งรัฐบาลร่วมกันร่างระเบียบการ และให้เสนอร่างนั้น ให้นายกรัฐมนตรีพิจารณาโดยตรง

แต่ปรากฏว่า จนกระทั่งบัดนี้ ยังหาได้ร่างระเบียบขึ้นใหม่ตามคำสั่งดังกล่าวนั้นไม่ ฉะนั้น จึงต้องถือว่า คงใช้ระเบียบกระทรวงการคลัง ตามคำสั่งที่ ๒๙๑๖/๒๔๘๙ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๔๙๘ ดังได้กล่าวใน ข้อ ๕.

๗. โดยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะนายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งให้จ่ายเงินงบสาธารณกุศลและบำรุงอาคารและสังคมสงเคราะห์ เป็นเงินราชการลับของสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ดังจะได้กล่าวต่อไปใน ข้อ ๘ จึงต้องพิจารณาถึงเงินราชการลับว่า จะมีขึ้นได้ในทางราชการประการใด และจะสั่งจ่ายได้อย่างไร

คณะกรรมการ ฯ ได้เสนอไว้ในรายงานเรื่องบัญชี **"แผน"** ว่าเงินราชการลับของสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี มีอยู่ ๒ ประเภท

(ก) เป็นเงินที่ได้รับอนุมัติจากงบประมาณรายจ่ายประจำปีและประเภท

(ข) เป็นเงินซึ่งคณะรัฐมนตรี อนุมัติให้โอนจากยอดอื่น ในงบประมาณรายจ่ายประจำปี หรืองบประมาณเพิ่มเติม มาตั้งจ่ายที่สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี โดยวิธีการบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๒ มาตรา ๑๙

การจ่ายเงินราชการลับสำหรับส่วนราชการอื่น นอกจากสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ก็ย่อมมีที่มาแห่งเงินราชการลับอยู่ ๒ ประเภทเช่นเดียวกับที่ได้เสนอไว้ข้างต้น กล่าวคือ เป็นเงินที่ได้รับอนุมัติตามงบประมาณรายจ่ายประจำปี เป็นเงินราชการลับ หรือเป็นเงินในงบประมาณรายจ่ายงบอื่น ซึ่งคณะรัฐมนตรีอนุมัติให้โอนไปใช้เป็นเงินราชการลับ

๘. ปรากฏว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งจ่ายเงินของสำนักสลากกินแบ่งรัฐบาล ทั้งในฐานะนายกรัฐมนตรี และในฐานะประธานกรรมการสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล จากงบสาธารณกุศล และบำรุงอาคารสงเคราะห์เป็นเงินราชการลับ ให้แก่หน่วยราชการดังต่อไปนี้

ก. สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี โดยพลโทเนตร เขมะโยธิน เป็นผู้รับ ๑๔ ครั้ง

ข. กองบัญชาการพิเศษฝ่ายทหาร

๑. จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้รับ ๑ ครั้ง

๒. โดยพล.ต. วิรัช เพชรโยธิน เป็นผู้รับ ๔ ครั้ง

๓. โดยพลเอก สุรินทร์ ชลประเสริฐ เป็นผู้รับ ๙ ครั้ง

ก. สำนักนายกรัฐมนตรี โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งจ่ายในงบค่าใช้จ่ายต่าง ๆ (จำนวน ๓ เปอร์เซ็นต์) ของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลเพื่อนำไปบำรุงการกุศลสาธารณะ ซึ่งเป็นคำสั่งในฐานะประธานกรรมการสลากกินแบ่งรัฐบาล ให้จ่ายแก่ พ.อ. เฉลิมชัย จารุรสตร์ เป็นผู้รับไปอีก ๑ ครั้ง

รวมสั่งจ่ายไป ๓๐ ครั้ง เป็นเงิน ๒๓๘,๐๐๐,๐๐๐ บาท

อนึ่ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งจ่ายเงินของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลจากงบของกองการพิมพ์อีก ๓ ครั้ง ดังนี้

๑. สั่งจ่ายในฐานะประธานกรรมการบริหาร ฯ ๒ ครั้ง ให้ พ.อ. เฉลิมชัย จารุวัสต์ เป็นเงิน ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อส่งไปบำรุงการกุศลสาธารณะ

๒. สั่งจ่ายในฐานะนายกรัฐมนตรี และฐานะประธานกรรมการ ฯ อีก ๑ ครั้ง เป็นเงินจำนวน ๕๐๐,๐๐๐ บาท โดยอ้างว่า จ่ายให้แก่กองบัญชาการพิเศษฝ่ายทหารเป็นราชการลับ ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มอบให้ พ.อ. สุรินทร์ ชลประเสริฐ เป็นผู้รับเงิน

ได้มีหลักฐานการสั่งจ่ายเงินสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลดังกล่าวมาแล้วข้างต้น รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน ๒๔๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท ดังปรากฏในสำเนาคำสั่งจ่ายของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะนายกรัฐมนตรี และในฐานะประธานกรรมการสำนักงานกินแบ่งรัฐบาล ตามเอกสารหมายเลขที่ ๑ ท้ายรายงานนี้

๔. เงินของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ๒๔๐,๐๐๐,๐๐๐ บาทนั้น นอกจาก (ก) เช็คสั่งจ่ายเงินสดจำนวน ๔๐๐,๐๐๐,๐๐๐ บาทนั้น ซึ่ง พ.อ. สุรินทร์ ชลประเสริฐไปขึ้นเงิน และ (ข) เช็คสั่งจ่ายจำนวน ๔,๐๗๖,๕๖๘.๘๐ บาท ให้แก่ธนาคารแห่งเอเซีย ฯ (เป็นค่าชำระหนี้ส่วนหนึ่งของบริษัทธนะการพิมพ์ จำกัด) แล้ว เป็นการสั่งจ่ายเช็คซึ่งผู้รับเช็คทั้งมวลได้นำเข้าฝากในบัญชีส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ ธนาคารต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

ธนาคารฮ่องกง ฯ ๑ บัญชี คือ เลขที่ ๐๔๑๖๘๗๒๘
ธนาคารแห่งเอเซีย ฯ ๒ บัญชี คือ เลขที่ ๑๐๐๘๓ "จี ๒"
และบัญชีฝากประจำ เอช ๖๔/๒๔
ธนาคารทหารไทย ฯ ๖ บัญชี คือ เลขที่ ๕๐๐๖ "ขจร"
เลขที่ ๕๓ "เอส ๒"
เลขที่ ๒๕๘ "เอส ซี"
บัญชีฝากประจำ ก. ๔๐๖/๐๖
บัญชีฝากประจำ ก. ๖๐๖/๐๖
และบัญชีฝากประจำ ก. ๖๕๖/๐๖ "เอสเอม ๒"
สหธนาคารกรุงเทพ ฯ ๑ บัญชี คือ เลขที่ ๕๓๖๙ "เอส เอส ดี"

รวม ๔ ธนาคาร ๑๐ บัญชี

เงินบางส่วนในบญชีทั้ง ๑๐ บัญชีดังกล่าวนี้ ได้มีการโอนไปเปิดเป็นบัญชีเงินฝากประจำในธนาคารเดียวกันบ้าง โอนไปเข้าบัญชีกระแสรายวันบัญชีอื่นบ้าง ปรากฏว่า มีบัญชีเงินฝากธนาคารที่เกี่ยวข้องในทำนองนี้ นอกเหนือไปจากบัญชีทั้ง ๑๐ ข้างต้น ดังต่อไปนี้

ธนาคารฮ่องกงฯ ๑ บัญชี คือ บัญชีฝากประจำเลขที่ ๘๙/๑๕๒

ธนาคารแห่งเอเซียฯ ๑ บัญชี คือ บัญชีฝากประจำเลขที่ ๖๔/๖

ธนาคารทหารไทยฯ ๒ บัญชี คือ บัญชีฝากประจำเลขที่ ก. ๓๐๘/๐๖ เอส.ซี. ๒ และบัญชีกระแสรายวันเลขที่ ๕๐๐๗ เอส.ซี.

สหธนาคารกรุงเทพฯ ๑ บัญชี คือ บัญชีฝากประจำเลขที่ ๑๕/๓๒๗

ธนาคารนครหลวงไทยฯ ๑ บัญชี คือ บัญชีกระแสรายวันเลขที่ ๑๕๕๘ (สาขาราชดำเนิน)

รวม ๕ ธนาคาร ๖ บัญชี

รายละเอียด และจำนวนเงินปรากฏในเอกสารหมายเลข ๒ หมายเลข ๓ และหมายเลข ๔ ท้ายรายงานนี้

๑๐. การที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งจ่ายเงินงบสาธารณกุศลและบำรุงอาคารและสังคมสงเคราะห์นั้น ไม่ชอบด้วยระเบียบที่กระทรวงการคลังได้วางไว้ด้วย ซึ่งกรณีเช่นนี้กระทรวงการคลังจะต้องเป็นผู้สั่งจ่ายไปยังสำนักงานสลากกินแบ่ง และจะจ่ายเป็นเงินประเภทอื่น เช่น ราชการลับ ย่อมทำไม่ได้ เพราะเป็นการผิดวัตถุประสงค์ที่คณะรัฐมนตรีได้กำหนดให้ใช้เฉพาะสาธารณกุศล และบำรุงอาคารและสังคมสงเคราะห์เท่านั้น กับทั้งผิดจากลักษณะการจ่ายเงินราชการลับดังกล่าวในข้อ ๖. เพราะไม่ใช่เงินที่ได้รับอนุมัติงบประมาณเป็นราชการลับ หรือได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้จ่ายเป็นราชการลับ และยังปรากฏว่า เงินดังกล่าวนั้นได้สั่งจ่ายให้เข้าบัญชีส่วนตัวในธนาคารปะปนกับเงินส่วนตัวอยู่ด้วย เงินเหล่านี้ นอกจากที่คงเหลืออยู่ในบัญชีขณะนี้ ได้นำเอาไปใช้ในกิจการส่วนตัว และสั่งจ่ายเงินทั้งหมดนี้ จึงเป็นการไม่ชอบและไม่มีอำนาจจะสั่งจ่ายเช่นนั้นได้

ส่วนที่ได้สั่งจ่ายเงินของสำนักงาน ๓ เปอร์เซ็นต์ ไปบำรุงการกุศลสาธารณะ ก็เป็นการสั่งจ่ายผิดวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และไม่มีหลักฐานว่า ได้จ่ายไปบำรุงสาธารณกุศลอย่างใด กับทั้งปรากฏเงินรายนี้ ไปเข้าบัญชีส่วนตัวในธนาคารเสียด้วย จึงเป็นบัญชีส่วนตัวในธนาคาร และได้รับเงินสดไว้เสียบ้างเช่นนี้ เป็นการสั่งจ่ายที่ไม่ชอบ และไม่มีอำนาจที่จะสั่งได้

กล่าวโดยสรุป การที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จ่ายเงินทั้ง ๒๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท ของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องรับผิดนำมาคืนสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลทั้งหมด

๑๑. อย่างไรก็ดี เนื่องจากผลของการตรวจสอบเงินในธนาคารต่าง ๆ ที่ปรากฏว่าเงิน ๒๓๙,๕๐๐,๐๐๐ บาท ของสำนักสลากกินแบ่งรัฐบาลที่ถูกสั่งจ่าย และนำไปฝากไว้นั้น พบว่าได้ไปปะปนกับเงินส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และปะปนกับเงินราชการของราชการส่วนอื่น ซึ่งเข้ามารวมฝากในบัญชีส่วนตัวดังกล่าว และยังปรากฏแน่ชัดว่า ได้ใช้จ่ายในการส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปรวม ๑๐๔,๗๔๓,๒๔๕.๓๓ บาท ตามรายละเอียดในเอกสารหมายเลข ๕ อันเป็นบัญชีจ่ายให้แก่ผู้ได้รับไป

๑๒. ดังเสนอไว้ใน ๑๐ ว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะต้องรับผิดนำเงินทั้งหมด ๒๔๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท มาคืนสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล แต่เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ถึงแก่อสัญกรรมเสียแล้ว จึงต้องเรียกร้องเอาเงินจำนวนนี้จากกองมรดกของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจากท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์

๑๓. วิธีการที่จะได้เงินรายนี้คืน มีทางที่จะเลือกดำเนินการดังนี้

(ก) หาทางประนีประนอมกับผู้จัดการมรดก (ถ้ามี) หรือกับทายาทของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทุกคนให้ใช้เงินคืน หรือ

(ข) ส่งกรมอัยการดำเนินคดีเรียกร้องเงินคืนจากกองมรดก และจากท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์ โดยมีกระทรวงการคลังเป็นผู้เสียหาย หรือ

(ค) ใช้มาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญปกครองแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งคณะกรรมการกฤษฎีกาเต็มคณะมีมติว่า นำมาใช้ในกรณีนี้ได้ โดยสั่งให้ธนาคารจ่ายเงินฝากของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปให้สำนักงานกินแบ่งรัฐบาล กระทรวงการคลัง ถ้าเงินนั้นไม่พอใช้คืน การสั่งให้ขายทรัพย์สินอื่นของกองมรดก และของท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์ เพื่อนำเงินมาใช้จนครบ

อนึ่ง โดยที่การดำเนินคดีในทางใช้สิทธิ์เรียกร้องจากกองมรดกนั้น มีอายุความที่จะต้องฟ้องภายใน ๑ ปี นับตั้งแต่วันที่เจ้าของมรดกตาย จึงต้องระวังกำหนดเวลาในการดำเนินการในเรื่องนี้

๑๔. เนื่องจากการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ในคณะกรรมการ ฯ ในขณะนี้ได้พบเงินของสำนักสลากกินแบ่งรัฐบาลนำมาฝากในบัญชีส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในธนาคารอีกเป็นจำนวน ๑๗ ล้านบาท ต่างหากจากในยอดเงิน ๒๕๐ ล้านบาท ตามที่ได้เสนอมาแล้ว คณะกรรมการ ฯ จะได้ดำเนินการต่อไป

พระมนูเวทย์วิมลนาท	*ประธานกรรมการ*
หลวงอรรถปรีชาชนูปการ	*กรรมการ*
นายเลื่อน ชุ่มกมล	,,
นายป๋วย อึ๊งภากรณ์	,,
นายเรณู สุวรรณสิทธิ์	*กรรมการเลขานุการ*

รายงานการสอบสวนของคณะกรรมการ ฯ สอบสวนทรัพย์สินของรัฐในกองมรดก ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ฉบับที่ ๕

๒๒ กันยายน ๒๕๐๗

รายงานเรื่องเงินค่าส่วนลดจากการจำหน่ายสลากกินแบ่งในโควต้าของกองทัพบก

คณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐ ในกองมรดกของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้พิจารณาสอบสวน เรื่องค่าส่วนลดจากการจำหน่ายสลากกินแบ่งในโควต้าของกองทัพบก

ที่ ๆพณๆ นายกรัฐมนตรีส่งไปให้พิจารณา ตามหนังสือของกองบัญชาการกองทัพบก ที่ กท ๐๓๑๓/๑๑๓๘ ลงวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๐๗ แล้ว ขอรายงานผลการพิจารณาข้อเท็จจริงและความเห็นของคณะกรรมการ ฯ ดังต่อไปนี้

๑. การสอบสวนข้อเท็จจริงทางด้านกองทัพบก

๑๑. คณะกรรมการ ฯ ได้ติดต่อขอหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ จากกองทัพบก พล. ท. อวบ โทณานนท์ รองเสนาธิการทหารบก ซึ่งเป็นผู้มอบหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้แจ้งว่า ท่านเองเพิ่งเข้ามาเกี่ยวข้องในระยะหลัง เอกสารหลักฐานอื่นใดก็อาจมีไม่ครบถ้วน จึงได้เชิญตัว นายทองดุลย์ ธนะรัชต์ ผู้จัดการสำนักงานปิยะมิตร นายบรรจง ชลวิจารณ์ ผู้รับมอบการรับสลากในโควต้าของกองทัพบกไปเจรจา ทั้งสองคนไม่ปฏิเสธในการเป็นตัวแทน การจำหน่ายสลากในโควต้าของกองทัพบก

นายบรรจง ชลวิจารณ์ รับต่อกองทัพบกว่า

(ก เป็นผู้ดำเนินการ ในนามของสำนักงานปิยะมิตรกับกองสลากกินแบ่งในนามของกองทัพบก จำนวนสลาก ๒๓,๙๙๙ เล่ม ได้ค่าส่วนลดเล่มละ ๔ บาท

ข) ผลประโยชน์รายได้ต่าง ๆ เมื่อได้ดำเนินการไปแล้ว ได้นำไปมอบให้แก่นายทองดุลย์ ธนะรัชต์ ทั้งสิ้น

ค) นายบรรจง ชลวิจารณ์ และเจ้าหน้าที่ในสำนักงานปิยะมิตร ต่างได้รับรายได้เป็นประจำเดือน สำหรับการใช้จ่ายต่าง ๆ นายบรรจง ชลวิจารณ์ ตลอดจนสำนักงานปิยะมิตรไม่ทราบเรื่อง

นายทองดุลย์ ธนะรัชต์ ชี้แจงว่า

ก) ได้ดำเนินการต่อจาก นายบรรจง ชลวิจารณ์ และนายบุญเทียง พานิชพันธ์ แรกทีเดียวสำนักงานปิยะมิตร ได้รับโควต้าสลากมาจากสมาคมชาวเหนือ ประมาณ ๔๐๐–๕๐๐ เล่ม และได้รับโอนมาจากกองทัพภาคที่ ๑ อีก จึงมีโควต้าค้าสลากมากขึ้น และเพิ่มขึ้นอยู่เรื่อย ๆ

ข) การดำเนินงานต่าง ๆ ในภายหลัง (ก่อนที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญ-กรรม) นายบรรจง ชลวิจารณ์ เป็นผู้ดำเนินการ ในนามของสำนักงานปิยะมิตรโดยตลอด เมื่อรวบรวมผลรายได้แต่ละงวดแล้วก็มอบให้นายทองดุลย์ ธนะรัชต์ เพื่อนำไปฝากธนาคารต่อไป

ค) การใช้จ่ายในงบเงินจำนวนนี้ เป็นอภิสิทธิ์ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่ผู้เดียว นายทองดุลย์ ธนะรัชต์ ไม่ทราบเรื่อง

ง) เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรมแล้ว นายทองดุลย์ ธนะรัชต์ ได้นำผลรายได้ให้แก่ท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์ต่อไป

๑.๒ ต่อมากองทัพบกได้เชิญนายทองดุลย์ ธนะรัชต์ ไปพบอีก เพื่อขอให้ชี้แจงผลได้ต่าง ๆ อันเป็นส่วนของกองทัพบก นายทองดุลย์ ธนะรัชต์ ชี้แจงว่าไม่สามารถจะชี้แจงได้ และเสนอแนะให้มีหนังสือแจ้งเรื่องให้ผู้จัดการสำนักงานปิยะมิตรทราบ และดำเนินการตามที่กองทัพบกต้องการ

๑.๓ กองทัพบกได้ดำเนินตามข้อเสนอแนะของนายทองดุลย์ ธนะรัชต์ โดยได้มีหนังสือถึงสำนักงานปิยะมิตร ขอให้ส่งผลประโยชน์ให้กองทัพบก ตามอัตราส่วนที่สมควร สำนักงานปิยะมิตร จึงได้มีหนังสือนำส่งรายได้ในระยะภายหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ถึงอสัญกรรมไปแล้วจนถึงวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๐๗ จำนวนเงิน ๑,๔๒๒,๑๐๑ บาท โดยแจ้งว่า "ซึ่งเงินจำนวนนี้ ได้หักค่าใช้จ่ายในสำนักงานปิยะมิตรแล้ว ตามรายละเอียดที่แนบมาพร้อมนี้ สำหรับรายละเอียดนั้น สรุปได้ดังนี้

จำนวนสลากทั้งหมดงวดละ ๒๓,๙๙๙ เล่ม จำหน่ายได้ค่าส่วนลดเล่มละ ๔ บาท เป็นเงินงวดละ ๙๕,๙๙๖ บาท จำหน่ายเดือนละ ๖ งวด เป็นเงิน ๕๗๕,๙๗๖ บาท

รายรับ

(๑) งวด ๕ – ๓๐ ธ.ค.๐๖ รวม ๖ งวด เป็นเงิน ๕๗๕,๙๗๖ บาท

(๒) งวด ๕ – ๓๐ ม.ค.๐๗ รวม ๖ งวด เป็นเงิน ๕๗๕,๙๗๖ บาท

(๓) งวด ๕ – ๒๙ ก.พ.๐๗ รวม ๖ งวด เป็นเงิน ๕๗๙,๙๗๖ บาท

(๔) งวด ๕ – ๑๕ มี.ค. ๐๗ รวม ๓ งวด เป็นเงิน ๒๘๗,๙๘๘ บาท

รวมรายรับ ๒,๐๑๕,๙๑๘ บาท

รายจ่าย

(๑) เดือนธันวาคม ๒๕๐๖ เป็นเงิน ๒๗๙,๗๖๘.๐๕ บาท

(๒) เดือนมกราคม ๒๕๐๗ เป็นเงิน ๑๔๓,๖๕๕.๖๐ บาท

(๓) เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ เป็นเงิน ๑๓๙,๕๓๔.๙๕ บาท

(๔) เดือนมีนาคม ๒๕๐๗ เป็นเงิน ๓๐,๗๖๖.๔๐ บาท

รวมจ่ายเงิน ๕๙๓,๗๒๕.๔๐ บาท

เมื่อหักรายจ่ายออกจากรายรับแล้ว คงเหลือเป็นเงินที่สำนักงานปิยะมิตร นำส่ง ๑,๔๔๒,๑๙๑ บาท

๑.๔ จากหนังสือนำส่งเงินของสำนักงานปิยะมิตร จะเห็นได้ว่า คิดเอาค่าส่วนลด เล่มละ ๔ บาท และเมื่อหักค่าใช้จ่ายประจำเดือนของสำนักงานออกแล้ว จึงนำเงินส่งที่เหลือ

เงินค่าใช้จ่ายในสำนักงานนั้น นอกจากประเภทค่าใช้จ่าย เพื่อดำเนินงานในสำนักงานแล้ว ยังมีค่าใช้จ่ายพิเศษ เช่น

เงินราชการลับ

ค่าจ่ายนายทหารและครอบครัว

เงินส่วนแบ่งให้จังหวัดต่าง ๆ ตามข้อตกลง

เงินอุทิศเพื่อการกุศล

(เอกสารหมายเลข ๑ ถึง ๙)

๒. การสอบสวนสำนักงานสลากกินแบ่ง ฯ

๒.๑ จากการสืบถามสำนักสลากกินแบ่งรัฐบาล คงได้หลักฐานการมอบหมายโควต้าสลาก ตามหนังสือของ พล.ต. จิตติ นาวีเสถียร ลงวันที่ ๒ กันยายน ๒๔๙๕ ถึงผู้อำนวยการสลากกินแบ่ง ฯ มอบหมายให้นายบรรเจิด ชลวิจารณ์ เป็นผู้แทนรับมอบสลากในโควต้าของกองทัพบก ตั้งแต่สลากงวดที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๙๕ และหนังสือลงวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน

๒๔๙๘ ถึงเลขานุการทั่วไป สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ให้หน่วย ทบ. และ ท. มอบหมายให้นายบุญเทียง พานิชพันธ์ หรือนายบรรจง ชลวิจารณ์ ผู้ใด ผู้หนึ่ง มาทำสัญญารับสลากโควต้า ของหน่วย ทบ. และ ท. ตั้งแต่สลากงวดวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๙๘ แทนได้

อาศัยหนังสือมอบหมายการรับสลากของทัพบก ตั้งแต่งวดประจำวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๙๕ เป็นต้นมา จนถึงงวด ๑๕ มีนาคม ๒๕๐๗ ประกอบกับหลักฐานที่มีอยู่ ณ สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล คณะกรรมการ ฯ ได้ทำการสำรวจการจำหน่ายสลากในโควต้า ของกองทัพบก คงปรากฏว่า ผู้แทนซึ่งได้รับมอบหมายจากกองทัพบก รับสลากในโควต้าของกองทัพบกไปจำหน่ายตามบัญชีรายละเอียด (หมายเลข ๑๒) ที่เสนอมาด้วย ซึ่งสรุปได้ดังนี้

จำนวนสลาก ๑๗,๑๐๔,๙๘๒ เล่ม
จำนวนเงินค่าสลาก ๓,๔๔๔,๐๘๖,๓๐๐ บาท
จำนวนเงินส่วนลด ๓๔๖,๔๐๘,๖๓๐ บาท

๒.๒ อัตราเงินส่วนลด สำนักงานสลากกินแบ่งฯ มีข้อกำหนดที่จะจ่ายเงินส่วนลดแก่ผู้รับสลากไปจำหน่ายเป็นครั้งคราวครั้งล่าสุดเท่าที่ค้นหาได้ ตามความประกาศลงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๔๙๔ "ให้ส่วนลดแก่ผู้รับสลากกินแบ่งรัฐบาลไปจำหน่ายในอัตราร้อยละ ๙ และให้กันไว้เป็นค่าอำนวยการของส่วนราชการเพียงร้อยละ ๑ เพื่อให้เป็นระเบียบเดียวกันกับที่สำนักงานปฏิบัติอยู่"

จากผลการสอบสวน ทางด้านสำนักงานสลากกินแบ่งฯ และจากคำชี้แจงของนายทองดุลย์ ธนะรัชต์ในข้อ ๑. ก็ย่อมชวนให้คิดได้ว่ากองทัพบกในฐานะเจ้าของโควต้า ก็ควรจะได้รับค่าส่วนลดในอัตราร้อยละ ๑ ตามที่สำนักงานสลากกินแบ่งฯ กำหนดไว้ซึ่งจะคำนวณได้เป็นเงิน ๓๔,๖๔๐,๘๖๓ บาท

แต่การที่คณะกรรมการฯ ได้รับคำยืนยันจากกองทัพบกว่า ไม่เคยได้รับประโยชน์ตอบแทน หรือทราบเรื่องมาก่อนเลยเช่นนั้น คณะกรรมการฯ จึงขอให้กองทัพบกสอบถาม พล.อ.จิตติ นาวีเสถียร ผู้สั่งการมอบหมายเพื่อให้ได้ความแน่ชัดลงไปว่า

(๑) พล.อ. จิตติ นาวีเสถียร ได้มอบหมายให้ใครเป็นผู้รับผิดชอบติดตามผลประโยชน์ส่วนลดอันควรเป็นของกองทัพบก

(๒) การมอบหมายให้แก่สำนักงานบี่ยะมิตร พล.อ. จิตติ นาวีเสถียร ได้มีสัญญาผูกพันกับสำนักงานฯ ไว้อย่างใด ตลอดจนผลประโยชน์รายได้ รายจ่าย ตกลงกันไว้อย่างไร การนำเงินส่วนลดส่งกองทัพบก สำนักงานบี่ยะมิตร มีหน้าที่ต้องนำส่งใคร

(๓) ถ้าหากว่า พล.อ. จิตติ นาวีเสถียร ไม่อาจแสดงข้อเท็จจริงดังกล่าวได้ ก็ขอให้ท่านแสดงเหตุผลที่มิได้มีการดำเนินการตามที่สมควรจนกระทั่งกองทัพบก ไม่มีผู้ใด ทราบเรื่องเงินส่วนลดเลย

และคณะกรรมการฯ ได้ขอให้กองทัพบก ดำเนินการตรวจสอบและคำนวณตัวเลขความเสียหายให้ทราบจำนวนที่แน่นอน และพยายามค้นหาหลักฐานเพิ่มเติมให้ชัดแจ้งว่าความรับผิดชอบทั้งมวลอยู่กับสำนักงานบี่ยะมิตร และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์โดยตรง ตลอดจนให้ได้ข้อยุติที่แน่นอนว่า สำนักงานบี่ยะมิตร ควรจะมีรายได้เท่าใดหักค่าใช้จ่ายเพียงใดจะต้องนำส่งกองทัพบกเป็นจำนวนเท่าใด

(เอกสารหมายเลข ๑๐ ถึง ๑๓)

๓. ผลการดำเนินการในขั้นต่อมา

๓.๑ เมื่อ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๐๗ นายทองคุลย์ ธนะรัชต์ ได้จัดส่งภาพถ่ายเอกสารเกี่ยวกับสำนักงานบี่ยะมิตรตามรายงานต่อไปนี้คือ

(๑) บัญชีกระแสรายวัน ตั้งแต่เริ่มเปิดบัญชีธนาคารเอเซีย จำกัด

(๒) บัญชีเงินฝากประจำวัน

(๓) เอกสารแสดงการติดต่อระหว่างกองทัพบก สำนักงานบี่ยะมิตร และสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล

(๔) เอกสารซึ่งสำนักงานบี่ยะมิตร ได้ชำระเงิน ๑,๔๒๒,๑๙๐ บาท ให้แก่กองทัพบก

ครั้นเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๐๗ ประธานกรรมการฯ ได้เรียกเอกสารเพิ่มเติมไปยังนายทองดุลย์ ธนะรัชต์ให้ส่ง

๑) บัญชีและเอกสาร หลักฐาน ซึ่งอาจแสดงการรับ–จ่าย ของสำนักงานบี่ยะมิตร ตั้งแต่เริ่มรับสลากกินแบ่งฯ มาจำหน่าย ถึงเลิกจำหน่าย

๒) รายงานแสดงจำนวนสลาก และเงินส่วนลดที่สำนักงานบี่ยะมิตร ได้รับทุกงวด

๓) หลักฐานการจ่ายเงินของสำนักงานบี่ยะมิตร อันเป็นรายจ่ายประจำ และการจ่ายพิเศษ ซึ่งมอบให้แก่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หรือบุคคลอื่นใด

๔) และเมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๐๗ และวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๐๗ คณะกรรมการฯ ได้เชิญตัวนายทองดุลย์ ธนะรัชต์ ท่านผู้หญิงวิจิตร ฯ มาชี้แจงต่อที่ประชุมด้วย

(เอกสารหมายเลข ๓ ถึง ๕ และ ๖ ถึง ๑๙)

๔. การสอบสวนของคณะกรรมการฯ

คณะกรรมการฯ ได้ขอให้นายทองดุลย์ ธนะรัชต์ และท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์ ให้คำชี้แจงเกี่ยวกับหลักฐาน และการดำเนินการของสำนักงานบี่ยะมิตร และได้พิจารณาคำชี้แจงประกอบกับการตรวจสอบของกองทัพบกแล้วคงได้ความว่า

๔.๑ เอกสารและหลักฐานในเรื่องนี้ นายทองดุลย์ ธนะรัชต์แจ้งมาตามหนังสือลงวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๐๗ (เอกสารหมายเลข ๒๐) ว่าหลังจากสำนักงาน ฯ ได้เลิกกิจการไปแล้วตั้งแต่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๐๗ เป็นต้นมา หลักฐานทุกชิ้น ทุกอย่างเจ้าหน้าที่ของสำนักงานบี่ยะมิตรได้จัดมอบให้กับท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์ รับคืนไปหมดสิ้น

ท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์ ได้ให้ถ้อยคำกับคณะกรรมการ ฯ เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๐๗ ว่า เอกสารหลักฐานต่าง ๆ ท่านเคยเห็นอยู่ที่บ้านสี่เสา แต่เมื่อต้อนย้ายบ้านใหม่ สิ่งของต่าง ๆ ปะปนกันหมด เกรงว่าเด็กจะทำสูญหาย รับว่าจะไปค้นหาเอกสารหลักฐานส่งมาให้ถ้าหากพบ แต่จนบัดนี้คณะกรรมการ ฯ ก็ยังไม่ได้รับ

๔.๒ กิจการสำนักงานบี่ยะมิตรได้ตั้งขึ้นโดยบัญชาการของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ก่อรูปขึ้นมาโดยมิได้เป็นนิติบุคคล ธุรกิจการงานที่ปฏิบัติกันมา ในลักษณะที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นเจ้าของ และผู้บัญชาแต่ผู้เดียว นายทองดุลย์ ธนะรัชต์ เข้ามาร่วมภายหลัง ก็เพียงควบคุมดูแลการใช้จ่าย และการรับเงินประจำให้เป็นการถูกต้องแต่ละเดือนเท่านั้นในการสั่งการ ดำเนินธุรกิจปรกติจะเป็นประการใด ทั้งนี้ สุดแต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะมีบัญชา

๔.๓ ปัจจุบันเงินคงเหลือในธนาคารเอเซีย จำกัด สำนักงานบี่ยะมิตร มีอยู่ในบัญชีเป็นเงิน ๖,๖๓๑,๒๑๓.๖๓ บาท แยกได้ดังนี้

ฝากประจำ ๓,๓๐๘,๖๔๓.๘๐ บาท ฝากกระแสรายวัน ๓,๓๒๒,๕๖๙.๘๓ บาท

๔.๔ วันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๐๗ กองบัญชาการกองทัพบก ได้ตอบชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการขายสลากกินแบ่ง ฯ ในโควต้ากองทัพบก สรุปความว่า

๑. ตามหนังสือมอบหมายให้รับสลากจากสำนักงานกินแบ่ง ฯ ทั้งสองคราวนั้น พล.อ. จิตติ นาวีเสถียร ลงนามไปโดย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น เป็นผู้สั่ง และ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำหนังสือมาให้เสร็จเรียบร้อย พล.อ. จิตติ นาวีเสถียร มิได้ลงนามแทนกองทัพบก ในตำแหน่งหน้าที่

๒. พล.อ. จิตติ นาวีเสถียรไม่เคยมอบหมายผู้ใดในกองทัพบกให้เป็นผู้รับผิดชอบติดตามผลประโยชน์ส่วนลดอันควรจะเป็นของกองทัพบก

๓. พล. อ. จิตติ นาวีเสถียร ไม่เคยทราบว่า การมอบหมายให้ผู้อื่น (สำนักงานบี่ยะมิตร) รับสลากกินแบ่งในโควต้าของกองทัพบกแทน กองทัพบกนั้น มีสัญญาผูกพันกันไว้ประการใด ในสัญญานี้มีข้อตกลงว่าด้วยการแบ่งผลประโยชน์แก่กองทัพบก และวิธีการหักค่าใช้จ่ายจากรายได้นั้นไว้อย่างไร และสำนักงานบี่ยะมิตร มีหน้าที่นำเงินค่าส่วนลดให้แก่กองทัพบก

๔. การที่ พลเอก จิตติ นาวีเสถียร มิได้มีคำสั่งดำเนินการอย่างใดตามที่ควร พล.อ. จิตติ นาวีเสถียรอ้างว่า เรื่องนี้ เป็นเรื่องของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบกโดยเฉพาะ และท่านเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเองโดยตลอด

๔.๕ จากคำชี้แจงของผู้บัญชาการทหารบกดังกล่าวข้างต้น ยังขาดประเด็นสำคัญที่คณะกรรมการ ฯ ต้องประสงค์ คือ จำนวนเงินแสดงความเสียหายที่แน่นอนของกองทัพบกคณะกรรมการ ฯ จึงได้ขอให้กองทัพบกรีบดำเนินการ เพื่อแจ้งให้คณะกรรมการทราบโดยด่วน

๔.๖ กองบัญชาการกองทัพบกได้แจ้งมาเมื่อ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๐๗ ความว่า "เรื่องเงินส่วนลดจากการจำหน่ายสลากกินแบ่งในโควต้าของกองทัพบกนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้บัญชาการทหารบก เป็นผู้ดำเนินการทุกอย่างด้วยตนเองโดยตลอด ดังปรากฏคำชี้แจง ของ พล.อ. จิตติ นาวีเสถียร โดยเหตุนี้กองทัพบกจึงไม่มีหลักฐานที่จะเรียนให้ทราบได้ว่าผลประโยชน์ที่กองทัพบกควรจะได้เงินค่าส่วนลด ในการจำหน่ายสลากกินแบ่งในโควต้าของกองทัพบกเป็นจำนวนเงินเท่าใดแน่ กองทัพบกเสนอว่า หากคณะกรรมการ ฯ ตรวจพบหลักฐานที่กองทัพบกควรจะได้รับเงินค่าส่วนลดจากการจำหน่าย สลากกินแบ่งในโควต้าของกองทัพบก ตั้งแต่เมื่อมีหลักฐานปรากฏว่า กองทัพบกได้รับโควต้ามาจนถึงวันที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ถึงแก่อสัญกรรม เป็นจำนวนเงินเท่าใดก็ให้ถือว่า กองทัพบกได้รับความเสียหายเท่ากับจำนวนเงินที่คณะกรรมการ ฯ ตรวพบนั้น และขอให้คณะกรรการฯดำเนินการเรียกร้อง เงินรายนี้แทนกองทัพบกต่อไปด้วย

(เอกสารหมายเลข ๑๙ ถึง ๒๕)

๕. ข้อสรุปในการสอบสวน

๕.๑ จากรายงานของกองทัพบก ซึ่งได้รับคำชี้แจงจาก พล.อ. จิตติ นาวีเสถียร ผู้มอบหมายโควต้าสลากกินแบ่งของ ทบ. และ ท. ให้เจ้าหน้าที่ของสำนักงานบี่ยะมิตร (นายบุญเที่ยง พาณิชพันธ์ นายบรรเจิด ชลวิจารณ์ และนายบรรจง ชลวิจารณ์) รับไปดำเนินการแทนกองทัพบก ประกอบกับคำชี้แจง ของผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ดังกล่าวนามมาแล้ว พึ่งได้ว่า

ก) จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะประธานกรรมการสลากกินแบ่งรัฐบาล และผู้บัญชาการทหารบก ใช้อำนาจหน้าที่ดำเนินการจำหน่ายสลากกินแบ่งในโควต้าของกองทัพบกด้วยตนเองมาโดยตลอด

ข) การใช้จ่ายเงินในงบจำนวนนี้ เป็นอภิสิทธิ์ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่ผู้เดียว

ค) เมื่อ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรม กิจการไปตกอยู่กับท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์

ง) ไม่ปรากฏข้อตกลงสัญญาเกี่ยวกับเงินผลประโยชน์ เงินส่วนลดว่าสำนักงานบี่ยะมิตร จะต้องนำส่งกองทัพบกประการใด และไม่มีผู้ใดทราบจะต้องนำส่งหรือไม่

๕.๒ กองทัพบกมิได้รับบัญชีเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับรายได้ รายจ่าย เกี่ยวกับกิจการค้าสลากกินแบ่งของบี่ยะมิตร จึงมิได้ส่งมาให้คณะกรรมการ ฯ ตรวจสอบ คณะกรรมการฯ ได้พยายามติดตาม จากนายทองดุลย์ ธนะรัชต์ และท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์ ก็ได้รับแจ้งว่า เอกสารเหล่านั้นสูญหายหรือได้ทำลายไปแล้ว

๕.๓ ต่อมาเมื่อกองทัพบกได้เรียกร้องเงินคืนสำนักบี่ยะมิตร ท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์ ได้ยินยอมให้นายทองดุลย์ ธนะรัชต์ นำเงินมามอบให้กองทัพบก เป็นจำนวนเงิน ๑,๔๒๒,๑๙๑ บาท

๕.๔ คณะกรรมการ ฯ ได้สอบพบว่า นอกจากเงินฝาก ณ ธนาคารแห่งเอเซีย ฯ จำกัด ซึ่งเพียง วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๐๗ สำนักงานบี่ยะมิตรมีเงินฝากคงเหลือเป็น ๖,๖๓๑,๒๑๓.๖๓ บาท แล้วยังมีเงินฝากธนาคารอื่น เมื่อรวมทั้งสิ้นแล้วเป็นเงิน ๘,๐๔๒,๒๐๖.๕๒ บาท ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เงินฝากคงเหลือของสำนักงานบี่ยะมิตร
ธนาคารเอเซีย ฯ จำกัด

กระแสรายวัน	เลขบัญชีที่	๑๑๔๘๔	๒๙๓,๖๘๘.๔๔
,,	,,	๗๐๔๘	๒,๔๒๐,๔๘๕.๓๙
ประจำ	เลขบัญชีที่	๖๓/๘๗๗	๒๒๓,๐๓๖.๐๐
,,	,,	๖๔/๔๑	๖๑๘,๐๐๐.๐๐

(ชื่ออัจราพรรณ เงินโอนมาจากบี่ยะมิตร)

ประจำ	เลขบัญชีที่	๖๓/๒๙๘	๓๐,๘๐๐.๐๐
,,	,,	๖๓/๑๘๙	๑๕๐,๓๖๐.๐๐
,,	,,	๖๓/	๒๒๐,๐๐๐.๐๐

ประจำ	เลขบัญชีที่	๖๓/๒๔๘	๘๐,๐๐๐.๐๐
,,	,,	๖๓/๒๖๗	๘๐๐,๐๐๐.๐๐
,,	,,	๖๔/๑๖๗	๑,๗๖๕,๖๔๓.๘๐

รวม ๖,๖๓๑,๖๓

ธนาคารฮอลันดา

กระแสรายวัน เลขบัญชีที่ ๖๑๘๘ ๔,๗๒๐.๒๑

ประจำ ,, ๑๕/๑๗๘ ๑,๓๒๐,๐๖๐.๐๐

ดอกเบี้ยเงินฝากประจำ ๙๒,๔๐๙–๑,๔๑๗,๑๘๑.๒๑

ธนาคารออมสิน

กระแสรายวัน เลขบัญชีที่ ๑๖๔๒ ๘๑๑.๖๘–๘,๐๔๙,๒๐๖.๕๒

๕.๕ จำนวนสลากในโควต้าของกองทัพบก รวม ๑๗,๑๐๔,๙๘๒ เล่ม เป็นเงินค่าสลาก ๓,๔๖๔,๐๘๖,๓๐๐ บาท คิดเป็นเงินส่วนลด ๑๐ เปอร์เซ็นต์ เป็นเงิน ๓๔๖,๔๐๘,๖๓๐ บาท ค่าอำนวยการ ๑ เปอร์เซ็นต์ เป็นเงิน ๓๔,๖๔๐,๘๖๓ บาท

๕.๖ กองทัพบกแจ้งว่า ไม่พบหลักฐานที่จะเรียกร้องว่า เกิดความเสียหายจำนวนแน่นอนเท่าใด จากจำนวนค่าส่วนลดทั้งสิ้น ๓๔๖,๔๐๘,๖๓๐ บาท ขอให้ถือสิทธิ์เรียกร้องตามจำนวนที่คณะกรรมการตรวจพบ

๖. ความเห็นของคณะกรรมการ

๖.๑ บรรดาเงินที่ส่วนราชการต่าง ๆ ได้รับเป็นค่าส่วนลดของสลาก ฯ ที่ได้รับไปจำหน่ายนั้น ต้องถือว่ามิใช่เงินของรัฐ เพราะเงินที่มิได้รับมาจากงบประมาณ หรือจากรายได้ของแผ่นดิน หรือจากการปฏิบัติงานในหน้าที่วัตถุประสงค์ ที่ให้ส่วนราชการได้รับโควต้าสลากกินแบ่ง ฯ ไปจำหน่ายนั้น ก็เพื่อช่วยเหลือส่วนราชการให้มีเงินไว้ใช้จ่ายช่วยเหลือในด้านสวัสดิ

การแก่ราชการในหน่วยงานนั้น ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่อาจเบิกจ่ายจากงบประมาณแผ่นดินได้ ทั้งในการเก็บรักษาเงินประเภทนี้ กรมบัญชีกลางก็ได้กำหนดไว้ว่าไม่ให้มารวมกับเงินของราชการ แต่แนะนำให้แยกทำเป็นบัญชีรับ–จ่ายไว้อีกชุดหนึ่งต่างหากจากเงินของราชการ ตามสำเนาบันทึกของกรมบัญชีกลาง ลงวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๐๖

(เอกสารหมายเลข ๒๖)

๖.๒ การที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้อำนาจหน้าที่ราชการในฐานะผู้บัญชาการทหารบก และประธานกรรมการสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ดำเนินการโดยตนเองจนกระทั่งทั้งกองทัพบกไม่มีผู้ใดทราบเรื่องนี้ เป็นการกระทำที่ผิดแผกไปจากวิธีปฏิบัติโดยทั่วไปของส่วนราชการอื่น ๆ ที่ได้รับโควต้าสลากกินแบ่งไปจำหน่าย กับทั้งไม่ปรากฏเป็นหลักฐานว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้นำเงินค่าส่วนลดไปตั้งเป็นบัญชีของกองทัพบก ให้เป็นที่ประจักษ์ว่า สวัสดิการกองทัพบกได้รับผลประโยชน์นี้เท่าใด หรือ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้จ่ายเงินจากผลประโยชน์นั้น เพื่อบำรุงสวัสดิการของข้าราชการในกองทัพบกโดยทั่วไปแต่ประการใด

๖.๓ นอกจากนั้นยังไม่ปรากฏหลักฐาน ณ กองทัพบกว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้บัญชาการทหารบกได้ให้กำหนดให้ผู้ใดในกองทัพบกเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเพื่อเก็บรักษาหรือจ่ายเงินส่วนลดสลากกินแบ่งในโควต้าของกองทัพบก กับทั้งไม่ปรากฏว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำสัญญาผูกพัน หรือมีข้อตกลงกับสำนักงานบียะมิตรให้เป็นที่เรียบร้อยตลอดจนบัญชีและเอกสารแสดงการรับ– จ่ายเงินนี้ ก็ไม่มีมาให้คณะกรรมการ ฯ ได้ตรวจพิจารณา พฤติการณ์ทั้งปวงนี้แสดงให้เชื่อได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้บัญชาการทหารบกละเลยมิได้รักษาผลประโยชน์ของกองทัพบกตามที่ควร ยิ่งกว่านั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตั้งสำนักงานบียะมิตรขึ้น โดยตนเองเป็นเจ้าของแต่ผู้เดียว แล้วได้ใช้สิทธิ์และอำนาจในฐานะเป็นผู้บัญชาการทหารบก และประธานกรรมการสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลนำเอาสลากในโควต้าของกองทัพบกให้สำนักงานบียะมิตรจำหน่าย โดยมิได้นำผลประโยชน์มา

ส่งให้กองทัพบก เท่ากับเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่เหมาะสม คณะกรรมการ ฯ มีความเห็นว่า ผลประโยชน์ที่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับจากค่าอำนวยการขายสลากกินแบ่งในอัตราร้อยละ ๑ ของโควต้ากองทัพบก เป็นเงิน ๓๔,๖๔๐,๘๖๓ บาทนั้น ควรตกเป็นของกองทัพบกจึงจะชอบ แม้การใช้จ่ายเงินผลประโยชน์นั้นจะเป็นไปโดยชอบหรือมิชอบก็ตาม ซึ่งทางทายาทของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และผู้จัดการสำนักงานบียะมิตร ก็มิได้นำหลักฐานมาพิสูจน์แต่อย่างใด จึงควรฟังได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หรือกองมรดกชอบที่จะรับผิด นำเงินมาคืนให้แก่สวัสดิการกองทัพบกเป็นเงิน ๓๔,๖๔๐,๘๖๓ บาท

เนื่องจากสำนักงานบียะมิตรได้ส่งเงินจำนวน ๑,๔๒๒,๑๙๑ บาท คืนเข้าแก่สวัสดิการกองทัพบกแล้ว (ข้อ ๕.๓) จึงควรหักเงินจำนวนนี้ ออกจากยอดเงินที่สวัสดิการกองทัพบกควรได้รับคืน คงเหลือเป็นเงินที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หรือกองมรดก ชอบที่จะนำมาใช้คืนแก่สวัสดิการกองทัพบกเป็นเงิน ๓๓,๒๑๘,๖๗๒ บาท

๖.๔ เนื่องด้วยกองทัพบกมิได้ทำข้อตกลงเป็นสัญญาผูกพัน สำนักงานบียะมิตรจึงไม่มีทางที่จะดำเนินคดีในศาลบังคับให้ จอมพลฤสษดิ์ ธนะรัชต์ นำเงินมาคืนได้ เว้นแต่กรณี ฯพณฯ จะได้พิจารณาเห็นสมควรใช้อำนาจมาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร มาบังคับเรียกเงินคืนจากกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในกรณีเช่นนี้คณะกรรมการ ฯ ใคร่เสนอว่า กองทัพบกควรรับเงินส่วนลดสลากกินแบ่งรัฐบาลคืนจากกองมรดกโดยครบถ้วนแล้ว

พระมนูเวทย์วิมลนาท	*ประธานกรรมการ*
หลวงอรรถปรีชาชนูปการ	*กรรมการ*
นายเลื่อน ชุ่มกมล	,,
นายป๋วย อึ๊งภากรณ์	,,
นายเรณู สุวรรณสิทธิ์	*กรรมการเลขานุการ*

รายงานการสอบสวน
คณะกรรมการสอบสวน ทรัพย์สินของรัฐ
ในกองมรดก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ฉบับที่ ๖

๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๗

รายงานเรื่องการสั่งจ่าย เงิน สำนักสลากกินแบ่งรัฐบาลเพิ่มเติม

๑. อนุสนธิรายงานของคณะกรรมการ ฯ ฉบับที่ ๔ ลงวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๐๗ เรื่องการสั่งจ่ายเงินจากสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ได้เสนอไว้ในข้อ ๑๔ ว่า เนื่องจากการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ในคณะกรรมการ ฯ ในขณะนี้ได้พบเงินของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล นำมาฝากไว้ในบัญชีส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในธนาคารอีกเป็นจำนวนเงิน ๑๗ ล้านบาท ต่างหากจากยอดเงิน ๒๔๐ ล้านบาท และ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ได้มีบัญชาให้ดำเนินการต่อไปนั้น

๒. ในการตรวจสอบของคณะกรรมการ ฯ ยังได้พบการนำเงินของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลมาฝากในบัญชีส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อีก ๒ จำนวนคือ

๒.๑ เงินการไฟฟ้านครไชยศรีซึ่งเป็นเงินในการออกสลากเพื่อการถือหุ้นการไฟฟ้านครไชยศรี นำฝากในบัญชีส่วนตัวจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ๓๒ ล้านบาท และยังมีอีกครั้งหนึ่งเป็นเงิน ๒ ล้านบาท จ่ายเป็นเช็ค ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งเป็นเงิน ๑ ล้านบาท นำไปเข้าบัญชีส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และอีกฉบับหนึ่งเป็นเงิน ๑ ล้านบาท นำไปเข้าบัญชีส่วนตัวจอมพลสษฤดิ์ ธนะรัชต์ และอีกฉบับหนึ่งเป็นเงิน ๑ ล้านบาท รับเป็นเงินสดให้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ๘ แสนบาท และพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ๒ แสนบาท (ดู ๔.๒๓) รวมเป็นเงินของการไฟฟ้านครไชยศรีทั้งสิ้น ๓๔ ล้านบาท

๒.๒ อีกจำนวนหนึ่งเป็นเงิน ๑๐ ล้านบาท ซึ่งจ่ายจากบัญชีของการไฟฟ้านครไชยศรี ๖ ล้าน ๕ แสนบาท และจ่ายจากบัญชีสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลในงบใดไม่ได้หลักฐานชัดเจน ๓ ล้าน ๕ แสนบาท

๓. หลักฐานในการสั่งจ่ายเงินทุกจำนวนดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการ ฯ ได้ติดตามมาเพื่อประกอบการพิจารณาคงได้มา บ้างเท่าที่ได้รับจาก สำนักงาน สลาก กินแบ่งรัฐบาลและกระทรวงการคลังซึ่งยังไม่ครบถ้วน ทั้งนี้ เพราะปรากฏว่าเมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๐๐ นายกระวี ฉัตรภูติ ซึ่งขณะนั้นเป็นรองผู้อำนวยการของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลได้บันทึกเสนอประธานกรรมการสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) ว่า

"เนื่องจากกระผมได้สังเกตว่า ในขณะนี้ ได้มีบุคคลทั้งภายนอกและภายในได้พยายามสนใจ จะเข้าสอบถามถึงเงินที่สำนักงานของเรา ได้จ่ายตามคำสั่งของรัฐบาลในโอกาสต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในราชการลับ ซึ่ง ฯพณฯ ได้ทราบและเคยมีบัญชาให้นำเอกสารเหล่านั้นมามอบแก่ ฯพณฯ เพื่อเก็บรักษาไว้เพื่อความปลอดภัย เพราะไม่พึงประสงค์จะให้แพร่งพรายไปถึงบุคคลอื่นนั้น กระผมเห็นชอบด้วยความดำริของ ฯพณฯ เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพราะมีบุคคลหลายฝ่ายอาจจะตั้งตัวเป็นศัตรู เพื่อเอาความลับนั้นไปแพร่งพรายแก่บุคคลภายนอก ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อเร็ว ๆ นี้มีข่าวรั่วไหลเรื่องเกี่ยวแก่เงินราชการลับคงคลังที่กระทรวงคลังสั่งจ่าย และรู้ไปถึงหนังสือพิมพ์ ฉะนั้น เพื่อประโยชน์ในการมิให้บุคคลภายนอกรู้เรื่องที่จ่ายในราชการลับ ซึ่งจ่ายจากเงินของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลประเภทต่าง ๆ ตามที่ ฯพณฯ เคยมีบัญชาไว้ กระผมจึงขอประทานอนุมัติมอบเอกสารที่มีบัญชาไว้ให้ ฯพณฯ เป็นผู้เก็บรักษาไว้ตามที่เคยมีบัญชาต่อหน้ากระผมและ นายยศ อินทร์โกมาลย์สุด ต่อไป จึงขอประทานเสนอมาเพื่อโปรดประทานอนุมัติ"

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้บันทึกสั่ง เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๐๐

"ลับ อย่าวิตกและวุ่นวายอะไรเลย นิ่งได้ดีที่สุด การมอบเอกสารผมยินดีเวลากลับไป"

และนายกระวี ฉัตรภูติ ได้บันทึกสั่งเจ้าหน้าที่ในวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๐๐ ให้มอบเรื่องให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ รับไป ต่อมาในวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๐๗ นายกระวี ฉัตรภูติ ได้บันทึกชี้แจงยืนยันความดังกล่าวข้างต้นต่อสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลอีกด้วย (เอกสารหมายเลข ๑ และ ๒)

๔. คณะกรรมการ ฯ จะได้แยกพิจารณาเกี่ยวกับเงินแต่ละจำนวน ดังต่อไปนี้

๔.๑ ในจำนวน ๑๗ ล้านบาท

โดยที่ปรากฏหลักฐานเพิ่มเติมว่า ในจำนวนเงิน ๑๗ ล้านบาท นี้ เป็นเงินที่จ่ายให้บริษัทไทยเซฟวิ่งทรัสต์ จำกัด ยืมไป ๓ ล้านบาท ซึ่งเป็นเงินแผนกกระดาษ ได้ไปเข้าบัญชีบริษัท ฯ เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๐๓ และบริษัท ฯ ได้ใช้เงินจำนวนนี้คืนแล้ว ตามหนังสือผู้อำนวยการสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลที่ ๓๒๘/๒๕๐๗ ลงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ ถึงผู้จัดการบริษัท ฯ จึงจะพิจารณาในจำนวนเงินเพียง ๑๔ ล้านบาท เท่านั้น เพื่อความกระจ่างสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ได้ให้บริษัทไทยเซฟวิ่งทรัสต์จำกัด ยืมเงินไปเพื่อเกี่ยวกับซื้อกระดาษ ๒ ครั้ง เป็นเงิน ๓,๐๐๐,๐๐๐ บาท เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๐๓ ครั้งหนึ่ง ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างบนนี้

อีกครั้งหนึ่งเป็นเงิน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ดังนั้นจึงได้ปรากฏในหนังสือผู้อำนวยการสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลที่อ้างถึงข้างบนว่า ได้รับเงินจากบริษัทไทยเซฟวิ่งทรัสต์จำกัด เป็นจำนวน ๑๓,๐๐๐,๐๐๐ บาท

เงิน ๑๔ ล้านบาทดังกล่าวนี้ในบัญชีสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ได้ลงไว้ว่าจ่ายไปจริง ๆ แต่ได้ระบุไว้ในบัญชีเพียงรายการว่า ได้จ่ายจากงบบำรุงอาคารและสังคมสงเคราะห์รายการอื่น ๆ ที่เหลือนั้น ในบัญชีมิได้ระบุที่จ่ายไว้ เป็นการจ่ายตั้งแต่วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๔๙๙ ถึงวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๐๑ (วันที่ตามที่หักบัญชี) รวม ๑๓ ครั้ง โดยเช็ค และเข้าบัญชีธนาคารดังนี้

เช็คธนาคารแห่งประเทศไทย

เลขที่	*เข้าบัญชีในธนาคาร*	*หักบัญชีวันที่*	*จำนวนเงิน*
๔๗๑๖๑๗	ฮอลันดา บัญชีหมายเลขที่ ๔๔๓๔ (MR. Lion)	๒๒ ส.ค. ๙๙	๑,๐๐๐,๐๐๐
๔๗๑๖๑๘	,,	,,	๑.๐๐๐,๐๐๐
๔๗๑๖๑๙	,,	,,	๑,๐๐๐,๐๐๐
๔๗๑๖๒๐	,,	,,	๑,๐๐๐,๐๐๐
๔๗๑๖๒๑	,,	,,	๑,๐๐๐,๐๐๐
๔๗๑๕๗๔	,,	,,	๕๐๐,๐๐๐
๔๗๑๕๗๕	,,	,,	๕๐๐,๐๐๐
		รวม	**๘,๐๐๐,๐๐๐**
๔๗๑๕๙๖	ฮอลันดา บัญชีเงินฝากประจำ	๑๓ ธ.ค. ๐๐	๑,๐๐๐,๐๐๐
๔๗๑๖๔๓	ฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ฯ บัญชีเลขที่ ๐๔๑๖๘๗๒๘ (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์)	๑๖ ต.ค. ๐๐	๒,๐๐๐,๐๐๐
๔๗๑๕๔๔	,,	,,	๒,๐๐๐,๐๐๐
๔๗๑๕๔๕	,,	,,	๒,๐๐๐,๐๐๐
		รวม	**๘,๐๐๐,๐๐๐**
๔๗๑๕๕๓	ทหารไทยจำกัดบัญชีเลขที่ ๒๕๘ (เอสซี)	๔ ม.ค. ๐๑	๕๐๐,๐๐๐

เช็คสหธนาคารกรุงเทพ ฯ

เลขที่			
๓๔๙๓๔๘	สหธนาคารกรุงเทพ ฯ บัญชีเลขที่ ๕๓๖๔ (เอฟ.เอส ดี)	๗ ส.ค. ๐๑	๕๐๐,๐๐๐

(ปรากฏตามเอกสารหมายเลข ๓ ท้ายรายงานนี้)

เอกสารสั่งจ่าย ๑๓ ครั้งนี้ คงได้หลักฐานการสั่งจ่ายครั้งเดียว อันเป็นหลักฐานรวมอยู่ในเรื่องเงินการไฟฟ้านครไชยศรี ซึ่งมีการสั่งจ่ายเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๐๐ จ่ายโดยเช็คเลขที่ ๔๗๑๕๙๖ เงิน ๑ ล้านบาท ฝากประเภทประจำ โดยธนาคารฮอลันดา ส่วนการจ่ายอีก ๑๒ ครั้ง ยังหาหลักฐานไม่พบ

(เอกสารหมายเลข ๔)

อย่างไรก็ดี แม้ไม่มีหลักฐานการสั่งจ่าย และไม่อาจจะพิจารณาได้ว่า วิธีการสั่งจ่ายเงินรายนั้น ๆ เป็นการชอบหรือไม่ก็ตาม แต่ก็มีหลักฐานแน่ชัดว่า เงินจำนวนนี้ทั้งหมดนำเข้าบัญชีส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งปะปนกับเงินรายอื่นบ้าง และปนกับบัญชีการสั่งจ่ายในเรื่องส่วนตัวบ้าง และเงินฝากประเภทประจำ ๑ ล้านบาทนั้น ก็ยังอยู่ในธนาคารจนกระทั่งบัดนี้ ฉะนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงต้องรับผิดชอบเงินทั้ง ๑๔ ล้านบาทนี้ให้แก่สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล

๔.๒ ในจำนวนเงิน ๓๔ ล้านบาท

เงิน ๓๔ ล้านบาทนี้ จ่ายจากบัญชีการไฟฟ้านครไชยศรี ตั้งแต่วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๔๙๙ ถึงวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๐๐ (วันที่ตามที่หักบัญชี) รวม ๑๕ ครั้ง โดยเช็คและเข้าบัญชีธนาคารดังนี้

เช็คธนาคารแห่งเข้าบัญชีในธนาคาร หักบัญชีเมื่อวันที่
จำนวนเงิน
ประเทศไทย

๙๑๙๗๕๒ ฮ่องกงและเซียงไฮ้ ฯ บัญชีเลขที่ ๐๔๑๘๗๒๘

(จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) ๘ ต.ค. ๙๙ ๑,๐๐๐,๐๐๐

เลขที่

๙๑๙๗๕๓ ฮ่องกงและเซียงไฮ้ ฯ ๘ ธ.ค ๙๙ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

ก. ๐๒๑๙๕๘ ฮ่องกงและเซียงไฮ้ ฯ ๕ ต.ค. ๐๐ ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท

รวม ๗,๐๐๐,๐๐๐

เช็คในธนาคาร เข้าบัญชีในธนาคาร หักบัญชีเมื่อวันที่
จำนวนเงิน
ประเทศไทย

เลขที่			
๙๑๙๗๗	ฮอลันดา บัญชีเลขที่ ๔๔๓๔ (MR Lion)		
		๓ ม.ค. ๐๐	๑,๐๐๐,๐๐๐
๙๑๙๗๕๘	,,	,,	๑,๐๐๐,๐๐๐
๙๑๙๗๕๙	,,	,,	๑,๐๐๐,๐๐๐
๙๑๙๗๖๐	,,	,,	๑,๐๐๐,๐๐๐
๙๑๙๗๖๑	,,	,,	๑,๐๐๐,๐๐๐
๙๑๙๗๖๕	,,	๓ ม.ค. ๐๐	๑,๐๐๐,๐๐๐
ก. ๐๒๑๙๕๑	,,	๒๗ ก.ค ๐๐	๓,๐๐๐,๐๐๐
ก. ๐๒๑๙๕๒	,,	,,	๓,๐๐๐,๐๐๐
ก. ๐๒๑๙๕๗	,,	๘ ต.ค. ๐๐	๕,๐๐๐,๐๐๐
		รวม	**๑๗,๐๐๐,๐๐๐**

นอกจากนี้ มีเช็คเลขที่ ๙๑๙๗๖๔ เงิน ๑ ล้าน บาท ซึ่งถอนเป็นเงินสด โดย นายกระวี ฉัตรภูติ กับนายแย้ม นีรบั่ทมะ เป็นผู้สลักหลังผู้รับเงิน
(ปรากฏตามเอกสารหมายเลข ๕ ท้ายรายงานนี้)

๔.๒.๑. หลักฐานการสั่งจ่ายเงิน ๓๔ ล้านบาทนี้ เนื่องจากได้ตรวจพบว่า ก่อนที่เจ้าหน้าที่สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล จะมอบเรื่องเกี่ยวกับการสั่งจ่ายเงินให้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เก็บไว้ดังข้อ ๓ ข้างต้น เจ้าหน้าที่ได้รีบทำบัญชีหนังสือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะรับไปก็จดไว้แต่บางเรื่อง แต่ละเรื่องที่เจ้าหน้าที่จดไว้นั้น มีเลขที่หนังสือของกรมสารบรรณ คณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร และเลขที่หนังสือของกระทรวงคลังที่สั่งจ่าย กับเลขที่เช็คที่สั่งจ่ายคณะ

กรรมการฯ จึงอาศัยบัญชีหนังสือนั้นติดตามขอสำเนาหนังสือที่นายกรัฐมนตรีสั่งจ่ายเหล่านั้น จากกรมสารบรรณ คณะรัฐมนตรีฝ่ายทหาร และหนังสือเรื่องเหล่านั้น จากกระทรวงการคลัง กับสำเนาหนังสือกระทรวงการคลัง ที่แจ้งสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล สั่งจ่ายเงินตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี นำมาประกอบการพิจารณา คงได้รับหลักฐานการสั่งจ่าย ๑๑ ราย อีก ๔ ราย หาหลักฐานยังไม่พบ ตามหลักฐานที่ได้มานั้น มีดังนี้

๔.๒.๒. เช็คเลขที่ ๙๑๙๗๖๑ รวม ๕ ฉบับๆละ ๑ ล้านบาท รวม ล้านบาท หักบัญชีวันที่ ๓มกราคม ๒๕๐๐ มีหลักฐาน คือ หนังสือกระทรวงการคลังที่ ๑๑๗/๒๕๐๐ ลงวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๐๐ ถึงประธานกรรมการสลากกินแบ่งรัฐบาลความว่า ผู้บัญชาการทหารบก (จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์) มีราชการสำคัญที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ในการป้องกันประเทศชาติและการเมือง เป็นการจำเป็นที่จะต้องใช้เงินเกี่ยวแก่ราชการลับ สำนักคณะรัฐมนตรี ได้พิจารณาแล้ว ให้สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลจ่ายเงิน ๕ ล้านบาท ให้แก่ผู้บัญชาการทหารบกรับไปเพื่อดำเนินการ ตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว และอนุมัติให้กระทรวงการคลังสั่งจ่ายเงินนี้จากงบอาคาร และสังคมสงเคราะห์ มอบให้ผู้บัญชาการทหารบกรับไป จึงมีการสั่งจ่ายรายนี้

ข้อที่ควรสังเกตในการจ่ายเงินรายนี้ก็คือ ได้มีการหักบัญชีจ่ายตั้งแต่วันที่ ๓ มกราคม ๒๕๐๐ ก่อนได้รับหนังสือสั่งจ่ายจากกระทรวงการคลัง ลงวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๐๐

๔.๒.๓. เช็คเลขที่ ๙๑๙๗๖๔,๙๑๙๗๖๕ ฉบับๆละ ๑ ล้านบาท รวม ๒ ล้านบาท มีหลักฐาน คือหนังสือกรมสารบรรณคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร ที่ลับ-พิเศษ/๒๕๐๐ ลงวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๐๐ ถึงกระทรวงการคลัง และหนังสือกระทรวงการคลังลับ ที่ ๒๘๐๔/๒๕๐๐ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ถึงประธานกรรมการสลากกินแบ่งรัฐบาลความว่า นายกรัฐมนตรีสั่งจ่ายเงินสลากกินแบ่งบำรุงอาคารและสังคมสงเคราะห์ จำนวน ๒ ล้านบาท ให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบก รับไปจ่ายให้แก่ นายพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ จำนวน ๒ แสนบาท เพื่อใช้เดินทางไปตรวจราชการปราบปรามสลากกินรวบ

ส่วนจำนวนที่เหลือให้ผู้บัญชาการทหารบกใช้จ่าย เพื่อราชการลับทางการเมืองอย่างอื่น จึงมีการสั่งจ่ายตามคำสั่งนั้น เช็คเลขที่๙๑๙๗๖๕ เข้าบัญชีธนาคารฮอลันดา ส่วนเช็คเลขที่ ๙๑๙๗๖๔ นายกระวี ฉัตรภูติ และนายแย้ม นีรปั๋ทมะ เป็นผู้สลักหลังรับเงินสด

๔.๒.๔. เช็คเลขที่ ก. ๐๒๑๙๕๗ ก. ๐๒๑๙๕๘ รวม ๒ ฉบับ ๆ ละ ๕ ล้านบาท รวม ๑๐ ล้านบาท มีหลักฐาน คือหนังสือกรมสารบรรณ คณะรัฐมนตรีฝ่ายทหาร ที่ลับพิเศษ ๒๕๐๐ ลงวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๐ ถึงกระทรวงการคลังและหนังสือของกระทรวงการคลัง ที่ลับ ๓๘๙/๒๕๐๐ ลงวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๐๐ ถึงประธานกรรมการสลากกินแบ่งรัฐบาลความว่า นายกรัฐมนตรีสั่งจ่ายเงินในสลากกินแบ่งรัฐบาลบำรุงอาคารสงเคราะห์จำนวน ๔ ล้านบาท ให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด เพื่อดำเนินการเกี่ยวข้องกับข้าราชการลับทางการเมือง จึงสั่งจ่ายโดยให้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ รีบไปดำเนินการ จึงมีการสั่งจ่ายตามคำสั่งนี้

๔.๒.๕. เช็คเลขที่ ก. ๐๒๒๑๐๖ ก. ๐๒๒๑๐๗ รวม ๒ ฉบับ ๆ ละ ๔ ล้านห้าแสนบาท มีหลักฐานคือหนังสือกรรมสารบรรณคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร ได้มีหนังสือที่ลับพิเศษ ๒๕๐๐ ลงวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๐๐ ถึงประธานกรรมการสลากกินแบ่งรัฐบาล แจ้งว่ามีราชการพิเศษอันสำคัญยิ่งทางด้านการเมือง และราชการลับอันจำเป็น นายกรัฐมนตรีสั่งให้จ่ายเงินงบอาคาร และสังคมสงเคราะห์ หรือสาธารณกุศล ของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ให้ผู้บัญชาการทหารสูงสุด (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) รับไปดำเนินการเพื่อประโยชน์ดังกล่าว และกระทรวงการคลังก็ได้มีหนังสือมาทางสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลเช่นเดียวกัน โดยหนังสือ ลับ–พิเศษ–ด่วนมาก ลงวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๐๐ จึงมีการสั่งจ่ายตามคำสั่งนี้ เงินทั้ง ๙ ล้านบาทนี้ เข้าบัญชีฝากประจำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในธนาคารฮอลันดา เงินยังอยู่บัญชี ฝากประจำจนบัดนี้ ส่วนอีก ๑ ล้านบาท แยกจ่ายงบสาธารณกุศล หรืออาคารสงเคราะห์ ตามเช็คเลขที่ ๔๗๑๕๙๖ เข้าบัญชีฝากประจำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในธนาคารฮอลันดา เงินยังคงอยู่ในบัญชีฝากประจำจนบัดนี้

๔.๒.๖. ในการตรวจสอบบัญชีการไฟฟ้านครไชยศรี เจ้าพนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ตรวจพบยอดเงิน ของการไฟฟ้านครไชยศรี ยังมีอยู่ครบถ้วน ทั้งที่ปรากฏว่า ได้มีการจ่ายออกไปถึง ๓๔ ล้านบาท แต่ได้พบว่า ได้มีการโอนเงินในงบสาธารณกุศลและอาคาร สังคม

สงเคราะห์ของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เข้าบัญชีการไฟฟ้านครไชยศรีเป็นการชดใช้ ดังเจ้าหน้าที่พนักงานตรวจเงินแผ่นดินได้คัดสำเนาบัญชีแนบมา (ตามเอกสารหมายเลข ๖–๗) และบัญชีเงินสลากกินแบ่งเพื่อถือหุ้นการไฟฟ้านครไชยศรี ซึ่งเจ้าหน้าที่สลากกินแบ่งส่งมา (เอกสารหมายเลข ๘)

คณะกรรมการเห็นว่า การสั่งจ่ายเงินงบประมาณสาธารณกุศล หรืองบอาคารและสังคมสงเคราะห์ เป็นราชการลับ เป็นการสั่งที่ไม่ชอบตามเหตุผล ที่ได้เคยเสนอไว้ในรายงานฉบับที่ ๔ เรื่อง เงินสลากกินแบ่งของรัฐบาล ๒๔๐ ล้านบาท และผู้สั่งจ่ายเงินจาก สำนักสลากกินแบ่งรัฐบาล กลับสั่งจ่ายงบการไฟฟ้านครไชยศรี ผิดจากคำสั่งนายกรัฐมนตรี และผิดจากคำสั่งกระทรวงการคลัง ใครเป็นผู้สั่งจ่ายนี้ โดยเข้าใจว่าหลักฐานอยู่ที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เก็บไว้จึงหาไม่พบ แต่นายแย้ม นีรปัทมะและ นายยศ อินทรโกมาลย์สุด เจ้าหน้าที่การเงินของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลชี้แจงว่า ในการที่กองคลังสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล จะนำเงินไปฝากธนาคารนั้น เป็นนโยบายโดยเฉพาะของ ฯ พณ ฯ ประธานกรรมการในสมัยนั้น ฯ พณ ฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่าจะให้นำเงินประเภทใด ฝากไว้ในยอดธนาคารใด

ฉะนั้น การที่กองคลังนำเงินประเภทอื่นใดซึ่งเป็นของสำนักงาน ฯ เข้าฝากในบัญชีการไฟฟ้านครไชยศรี ณ ธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น เป็นการปฏิบัติไปตามบัญชาของ ฯ พณ ฯ ประธาน ฯ โดยเคร่งครัดเท่านั้น เป็นการสั่งด้วยวาจาโดยผ่านผู้บังคับบัญชามาเป็นลำดับ

จึงทำให้เข้าใจว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้สั่งจ่ายงบการไฟฟ้านครไชยศรี และเป็นผู้สั่งให้นำเงินประเภทอื่นมาฝากเข้าบัญชี การไฟฟ้านครไชยศรีแทน

หากจะโต้แย้งว่า การจ่ายเงินรายนี้ ได้จ่ายตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี และตามคำสั่งของกระทรวงการคลัง ควรเป็นการสั่งจ่ายโดยชอบ แต่เมื่อไม่ปรากฏว่า เงินจำนวนนี้ได้จ่ายราชการลับประการใด กลับพบหลักฐานว่า เงินรายนี้ทั้ง ๓๓ ล้านบาท ได้นำเข้าฝากในบัญชีส่วนตัวจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในธนาคารปะปนกับเงินอื่น เช่นเงินสลากกินแบ่ง เช่นเงินสลากกินแบ่งราย ๒๔๐ ล้านบาท และได้นำเอาไปใช้เป็นส่วนตัวไปบ้างแล้ว ตามเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นการกระทำมิชอบ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ย่อมต้องรับผิดนำเงินทั้ง ๓๓ ล้านบาท คืนสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล

๔.๒.๗. ส่วนเงินสด ที่จ่ายตามเช็คเลขที่ ๙๑๙๗๖๔ ซึ่งนายกระวี ฉัตรภูติ กับนายแย้ม นีรบัทมะ ได้รับไปนั้น ตามคำสั่งจ่ายให้จ่ายแก่ นายพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ๒ แสนบาท อีก ๘ แสนบาท ตามคำสั่งนั้นตกอยู่แก่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพื่อใช้ราชการลับ นอกจากจะเห็นว่าจะนำเงินประเภทนี้ไปใช้ราชการลับเป็นการไม่ชอบแล้ว เจ้าพนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ก็ไม่พบหลักฐานว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้จ่ายไปในราชการลับ ดังนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ย่อมต้องรับผิดชอบนำเงิน ๘ แสนบาท คืนสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลด้วย

ความรับผิดชอบที่จะต้องคืนเงินในจำนวนนี้ จึงรวมเป็น ๓๓ ล้านบาท ๘ แสนบาท

๕. ในจำนวนเงิน ๑๐ ล้านบาท

เงิน ๑๐ ล้านบาทนี้ จ่ายจากการบัญชีไฟฟ้านครไชยศรี เมื่อวันที่ ๗ และ ๙ มกราคม ๒๕๐๑ โดยเช็คเลขที่ ก. ๐๒๒๑๐๘ ก. ๐๒๒๑๐๙ รวม ๒ ฉบับ เป็นเงิน ๖ ล้าน ๕ แสนบาท และจ่ายจากบัญชีสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลในงบใดไม่ปรากฏ เมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๐๑ โดยเช็คเลขที่ ๔๗๑๗๓๔ เลขที่ เอ. ๑๐๙๕๕๐ เงิน ๓ ล้าน ๕ แสนบาท รวมเป็นเงิน ๑๐ ล้าน เข้าบัญชีส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในธนาคารฮ่องกง และเซี่ยงไฮ้ (ปรากฏเอกสารหมายเลข ๙) ท้ายรายงานนี้

หลักฐานการจ่ายเงิน ๑๐ ล้าน บาทนี้ ปรากฏในบันทึกเจ้าหน้าที่กองคลังสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล อ้างว่าเป็นคำสั่งของผู้รักษาการแทนผู้อำนวยการซึ่งขณะนั้นคือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (แม้จะมีคำสั่ง นายสงวน จันทรสาขา เป็นผู้รักษาการแทนผู้อำนวยการโดยคำสั่งลงวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๑ ก็ดี แต่ในคำสั่งว่าตั้งแต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เดินทางปรากฏว่าในวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๐๑ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลงชื่อเช็ครายนี้จึงยังไม่ได้เดินทาง และปรากฏตามคำชี้แจงหัวหน้ากองกลาง สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลว่าเมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๐๑ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังเซ็นหนังสืออยู่) และอ้างให้จ่ายแก่ผู้บัญชาการทหารสูงสุด (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) ตามหนังสือลับพิเศษของกระทรวงการคลัง ลงวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๐๑ เช็คทุกฉบับนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ลงชื่อรับไป (ปรากฏตามเอกสารหมายเลข ๑๐ ถึง ๑๓ ท้ายรายงานนี้)

หลักฐานทั้งหมด เกี่ยวกับการสั่งจ่ายเงินรายนี้ นายแย้ม นีรบำทมะผู้ช่วยหัวหน้ากองการคลังสลากกินแบ่งรัฐบาล บันทึกไว้เมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๐๑ ว่า "ต้นเรื่อง ๆ พณ ๆ ท่านประธานเก็บรักษา" จึงไม่อาจนำเรื่องมาประกอบการพิจารณาได้

โดยที่เงินรายนี้ ได้จ่ายบัญชีการไฟฟ้านครไชยศรี เป็นเงิน ๖ ล้าน ๕ แสนบาท แต่เจ้าพนักงานตรวจเงินแผ่นดินตรวจพบว่า บัญชีไฟฟ้านครไชยศรี มีเงินอยู่ครบถ้วนในขณะนั้น ทั้งนี้ เพราะได้นำเงินงบสาธารณกุศล และอาคารสงเคราะห์ โอนเข้าบัญชีใช้แทน ดังปรากฏตามบัญชีซึ่งพนักงานตรวจเงินแผ่นดินได้คัดสำเนาแนบมา

(ตามเอกสารหมายเลข ๖–๗)

คณะกรรมการเห็นว่า แม้ไม่ได้หลักฐานการสั่งจ่ายเงินรายนี้มาประกอบการพิจารณาก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่า เงิน ๑๐ ล้านบาทนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับไป และนำเข้าบัญชีส่วนตัวในธนาคาร เป็นการกระทำมิชอบ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงต้องรับผิดนำเงิน ๑๐ ล้านบาท คืนสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล

กล่าวโดยสรุป *จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องรับผิดนำเงินทั้ง ๓ จำนวน รวม ๕๗ ล้าน ๘ แสนบาท คืนสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล แต่โดยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ถึงแก่อสัญกรรมเสียแล้ว จึงต้องเรียกร้องเงินจำนวนนี้ พร้อมทั้งดอกเบี้ย ซึ่งจะได้รายงานมาต่อไป คือจากมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจากท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์*

ส่วนวิธีการที่จะดำเนินการ ให้ได้เงินรายนี้คืนมา คณะกรรมการ ฯ ได้เสนอไว้ในรายงานฉบับที่ ๔ ลงวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๐๗ แล้ว

พระมนูเวทย์วิมลนาท ประธานกรรมการ
หลวงอรรถปรีชาชนูปการ กรรมการ
นายเลื่อน ชุ่มกมล ,,
นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ,,
นายเรณู สุวรรณสิทธิ์ กรรมการและเลขานุการ

เห็นด้วยกับคณะกรรมการสรุป
จอมพล ถ. กิตติขจร
นายกรัฐมนตรี

๒๖ ต.ค. ๐๗

รายงานการสอบสวนของ
คณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐ
ในกองมรดก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ฉบับที่ ๗

๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๗

เรื่องบัญชีกองบัญชาการของคณะปฏิวัติ การเปิดบัญชี "กองบัญชาการคณะปฏิวัติ" และการนำเงินเข้าบัญชี

๑. เมื่อเริ่มประกาศปฏิวัติ ในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีคำสั่งโดยหนังสือ เลขที่ ๑๓/๒๕๐๑ ถึงปลัดกระทรวงการคลัง "ให้กระทรวงการคลังจ่ายเงินคงคลังหรือเงินงบอื่นใด มิใช่งบประมาณของกระทรวงกลาโหม" เป็นเงิน ๑๐ ล้านบาท "เนื่องในการปฏิวัติเพื่อจัดระบอบการบริหารราชการแผ่นดิน"

(*เอกสารหมายเลข ๑*)

นายเสริม วินิจฉัยกุล ปลัดกระทรวงการคลัง ได้มีหนังสือที่พิเศษ ๑/๒๕๐๑ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๐๑ อนุมัติให้ "จ่ายเงินรายได้ตามพระราชบัญญัติเงินคงคลังมาตรา ๗ อนุ ๑" และกระทรวงการคลัง ได้ออกเช็คธนาคารแห่งประเทศไทย เลขที่ ก. ๒๕๐๐๕๑ ให้แก่กรมการเงินกลาโหมแล้ว กรมการเงินกลาโหม ได้ออกเช็คธนาคารแห่งประเทศไทยเลขที่ ก. ๒๕๘๐๕๔ จำนวน ๑๐ ล้านบาทตรงกัน ไปเปิดบัญชี ณ ธนาคารแห่งประเทศไทย หมายเลขที่ ๑๑๙๕ เรียกชื่อบัญชีว่า "บัญชีกองบัญชาการคณะปฏิวัติ"

(*เอกสารหมายเลขที่ ๒*)

๒. เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๑ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีคำสั่งหนังสือที่ก.ค. ๑๖๑/๒๕๐๑ ให้กระทรวงการคลังจ่ายเงินคงคลัง เป็นเงินราชการลับ โดยมิต้องส่งใบสำคัญเป็นเงิน ๑๐ ล้านบาท

(เอกสารหมายเลข ๓)

นายเสริม วินิจฉัยกุล ปลัดกระทรวงการคลัง รักษาการในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้มีหนังสือที่พิเศษ ๒/๒๕๐๑ ลงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๑ อนุมัติ และกระทรวงการคลังได้ออกเช็คธนาคารแห่งประเทศไทย เลขที่ ๒๕๙๗๐๑ เงิน ๑๐ ล้านบาท ซึ่งได้เข้าบัญชีกองบัญชาการคณะปฏิวัติ

(เอกสารหมายเลข ๔)

๓. จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติ ได้ส่งเมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๑ ให้โรงงานยาสูบจ่ายเงินของโรงงานยาสูบ "เพื่อใช้ในหน้าที่คณะปฏิวัติ" เงิน ๑๐ ล้านบาท

(เอกสารหมายเลข ๕)

พล.ต.เล็ก สงวนชาติสรไกร ผู้อำนวยการโรงงานยาสูบ ได้มีหนังสือตอบอนุมัติ เลขที่ ท. ๑๖๔๕/๒๕๐๑ ลงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๑ และได้ออกเช็ค ๒ ฉบับ เป็นเช็คธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด เลขที่ ๙๖๖๗๖๑ เงิน ๕ ล้านบาท กับเช็คธนาคารแห่งประเทศไทย เลขที่ ก. ๒๕๔๓๕๑ เงิน ๕ ล้านบาท รวม ๑๐ ล้านบาท ซึ่งได้เข้าบัญชีกองบัญชาการปฏิวัติ

(เอกสารหมายเลข ๖)

๔. จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งให้กระทรวงการคลังจ่ายเงินจาก "ค่าจำหน่ายฝิ่น" แล้วนำเข้าบัญชีกองบัญชาการปฏิวัติ ๓ ครั้ง รวมเป็นเงิน ๖๕ ล้านบาท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เลขที่หนังสือ	*วันที่สั่ง*	*เลขเช็คจากคลัง*	*จำนวนเงิน*
๑ ก.ค. ๓๓๕/๒๕๐๑	๑๕ ธันวาคม ๑๕๐๑	ก. ๒๖๔๒๒๖	๒๐ ล้านบาท
๒ ก.ค. ๖๒/๒๕๐๒	๓๐ มกราคม ๒๕๐๒	ก. ๒๙๙๖๕๑	,, ,,
๓ พ/๒๕๐๒	๑๓ เมษายน ๒๕๐๒	ก. ๓๒๗๘๐๑	๒๕ ,,

เหตุผลในการสั่งจ่ายเงินข้างต้น ปรากฏหนังสือสั่งจ่ายดังนี้

(ก) วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๑ "คณะปฏิวัติมีความจำเป็นต้องจ่ายเงินจำนวนมาก เฉพาะอย่างยิ่งเงินค่าใช้จ่ายในราชการลับ ค่าเลี้ยงดูทหารและข้าราชการที่ได้ปฏิบัติงานนอกที่ตั้งปกติ"

(ข) วันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๐๒ "จำเป็นต้องใช้เงินราชการลับในการปฏิบัติงานที่มีความสำคัญยิ่งของประเทศชาติ"

(ค) วันที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๐๒ "จำเป็นที่จะต้องจ่ายเงินเนื่องในการปฏิวัติ ซึ่งยังติดค้างเกี่ยวพันอยู่ และเพื่อราชการลับอย่างอื่นบางประการ"

(เอกสารหมายเลข ๗-๘ และ ๙)

๕. เงินค่าจำหน่ายฝิ่น เป็นเงินที่กรมสรรพสามิตได้รับจากการจำหน่ายฝิ่น ซึ่งเดิมเคยนำส่งเป็นรายได้แผ่นดินในงบประมาณ แต่ภายหลังรัฐบาลระงับการนำส่งเข้างบประมาณ แต่กันไว้เป็นเงินฝาก ณ กระทรวงการคลัง ตามคำชี้แจงของกระทรวงการคลัง การปฏิบัติเช่นนี้เป็นไปตามนโยบายให้ประชาชนเลิกสูบฝิ่นตามข้อตกลงกับสหประชาชาติ และตามข้อเสนอของผู้เชี่ยวชาญสหประชาชาติ เมื่อ ตุลาคม ๒๔๙๖

เงินฝากยอดนี้ ตามปกติกรมสรรพสามิตเบิกถอนออกมาเป็นค่าใช้จ่ายในการปราบฝิ่นเถื่อน รวมทั้งค่าสินบนรางวัลการนำจับ แต่ใน พ.ศ. ๒๕๐๑ ก่อนการปฏิวัติ รัฐบาลได้นำเงิน ๒๖ ล้านบาท จากบัญชีเงินฝากค่าจำหน่ายฝิ่นนำส่งเข้าคลังเป็นเงินรายได้ในงบประมาณ เพื่อเป็นการชดเชยรายจ่ายตามงบประมาณของกองฝิ่น และกองโรงงานฝิ่น ประจำปี ๒๕๐๐ และ ๒๕๐๑

การสั่งจ่ายเงินค่าจำหน่ายฝิ่นตามหนังสือลงวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๑ และวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๐๒ ครั้งละ ๒๐ ล้านบาท เป็นไปในรูปคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติ ส่วนหนังสือสั่งจ่ายลงวันที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๐๒ นั้นจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลงนามในฐานะนายกรัฐมนตรี ข้อนี้ ได้อาศัยอำนาจตามหนังสือคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติ ลงวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๐๒ ให้เงินค่าจำหน่ายฝิ่น "คงอยู่ในบัญชีเงินฝากของกระทรวงการคลัง และให้เป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรี ที่จะพิจารณาอนุมัติการใช้จ่าย เพื่อความจำเป็นของทางราชการได้"

(การจ่ายพิเศษจากเงินฝาก "ค่าจำหน่ายฝิ่น" นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้ว ในข้อ ๔ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว ยังได้สั่งจ่ายไปเข้าบัญชีส่วนตัว ๑๓ ล้านบาท แล้วนำเข้าบัญชี R.T.A. เลขที่ ๕๐๐๕ ณ ธนาคารทหารไทย จำกัด อีก ๑๐ ล้านบาท ซึ่งจะได้รับรายงานมาต่างหาก)

๖. การจ่ายเงินจากบัญชีของกองบัญชาการปฏิวัติ ซึ่งจะได้ วิเคราะห์ข้อต่อๆ ไป แยกเป็นรายการจ่ายเช็คโดยตรงแก่ผู้รับเป็นส่วนมาก กับการเป็นการจ่ายเช็ค ๔ ฉบับ เพื่อขึ้นเงินสดมาเก็บไว้สำหรับรองจ่ายที่กองบัญชาการคณะปฏิวัติ รวมเป็นเงิน ๖๕๐,๐๐๐ บาท ดังนี้

เช็คเลขที่	*๒๕๙๐๕๑ ตุลาคม ๒๕๐๑*	*๕,๐๐๐ บาท*
,,	*๒๕๙๐๕๒ ตุลาคม ๒๕๐๑*	*๙๕,๐๐๐ บาท*
,,	*๒๕๙๐๖๖ ธันวาคม ๒๕๐๑*	*๕๐,๐๐๐ บาท*
,,	*๒๕๙๐๗๑ ธันวาคม ๒๕๐๑*	*๕๐๐,๐๐๐ บาท*

รวม ๖๕๐,๐๐๐ บาท

การเก็บรักษาเงินสดดังกล่าวอยู่ในความรับผิดชอบของ พล.ท. เจียม ญาโณทัย และ พ.อ. ประทีป ประทีปวณิชหัวหน้าและรองหัวหน้ากองเงินคณะปฏิวัติ และได้จ่ายไปตามคำสั่งของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อมาเมื่อได้จัดตั้งรัฐบาลแล้ว ได้มีการนำเงินสดเหลือจ่ายเข้าบัญชีกองบัญชาการคณะปฏิวัติ ๓ ครั้ง วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ นำเข้า ๓๔,๘๓๒.๒๗ บาท จากกองการเงินฝ่ายทหาร วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๐๒ นำเข้า ๑๘.๘๗ บาท จากกองการเงินฝ่ายทหาร วันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๐๒ นำเข้า ๒๓๖,๕๐๒.๕๕ บาท

รวม ๒๗๑,๓๕๓.๖๙ บาท

๗. ด้านรายรับของบัญชี กองบัญชาการคณะปฏิวัติ รวมเงินทั้งสิ้นเป็นเงิน ๙๒,๒๗๑,๓๖๓.๖๙ บาท ประกอบด้วยรายการดังนี้

เงินคงคลัง (ข้อ ๑. และข้อ ๒.)		๒๐,๐๐๐,๐๐๐	*บาท*
เงินโรงงานยาสูบ	*(ข้อ ๓.)*	๑๐,๐๐๐,๐๐๐	,,
เงินค่าจำหน่ายฝิ่น	*(ข้อ ๔.)*	๔๕,๐๐๐,๐๐๐	,,
เงินสดเหลือจ่ายส่งคืน (ข้อ ๖.)		๒๗๑,๓๕๓,๖๙	,,

รวม ๙๕,๒๗๑,๓๕๓.๖๙ บาท

๘. การจ่ายเงินจากบัญชีกองบัญชาการปฏิวัติ ถือหลักปฏิบัติดังนี้ คือหัวหน้าคณะปฏิวัติหรือรองหัวหน้าคณะปฏิวัติ เป็นผู้อนุมัติสั่งจ่าย (ในทางปฏิบัติรองหัวหน้าคณะปฏิวัติมิได้เคยเป็นผู้อนุมัติเลย) และมีผู้มีอำนาจลงนามสั่งจ่ายในเช็คมีดังนี้

ก. เมื่อเปิดบัญชี วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๐๑ พล. ท. เจียม ญาโณทัย และ พ.อ. สุวรรณ เกษมมงคล ลงนามร่วมกัน

ข. เมื่อวันที่ ๒๓ ๒๕๐๑ ได้เปลี่ยนแปลงผู้มีอำนาจลงนามสั่งจ่ายใบเช็ค เป็น พล. ท. เจียม ญาโณทัย และ พ.อ. ประทีป ประทีปวณิช ลงนามร่วมกัน

ค. หลังจากที่ได้ตั้งรัฐบาลขึ้นแล้ว เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ยังเป็นผู้อนุมัติสั่งให้จ่ายต่อไป แต่สำหรับผู้มีอำนาจลงนามสั่งจ่ายในเช็คนั้น ตั้งแต่วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๐๒ เป็นต้นมา ได้มีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นผู้มีอำนาจสั่งจ่ายในเช็คเพิ่มขึ้นจาก ข้อ ข. อีก ๑ คน โดย ๒ คนใน ๓ คนนั้น เป็นผู้ลงนามสั่งจ่ายเช็คร่วมกัน

ง. ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๐๒ พล. ท. เจียม ญาโณทัย เจ้ากรมการเงินกลาโหม ได้มีหนังสือถึงธนาคารแห่งประเทศไทย ขอเปลี่ยนชื่อบัญชีกองบัญชาการคณะปฏิวัติ พร้อมด้วยเงินคงเหลือเป็นบัญชีงบพิเศษของผู้บัญชาการทหารสูงสุด โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ พล. ท. เจียม ญาโณทัย เป็นผู้มีอำนาจลงนามสั่งจ่ายในเช็คร่วมกัน

๙. ตั้งแต่เริ่มเปิดบัญชี กองบัญชาการคณะปฏิวัติ เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๐๑ จนถึงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๐๒ ซึ่งเป็นอันปิดบัญชีเงินงบประมาณพิเศษ ของผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้มีการสั่งจ่ายเช็ค ๙๐ ฉบับ จากสมุดเช็ค (เล่มละ ๒๕ ฉบับ) ๕ เล่มดังนี้

(ก) เช็คเลขที่ ก. ๒๕๙๐๕๑ ถึง ก. ๒๕๙๐๗๕ (เว้น ก. ๒๕๙๐๖๑) ๒๔ ฉบับ

(ข) ,, ก. ๒๘๐๘๕๑ ,, ก. ๒๘๐๘๗๕ (เว้น ก. ๒๘๐๘๕๗) ,, ,,

(ค) ,, ก. ๓๐๒๓๐๑ ,, ก. ๓๐๒๓๒๕ (เว้น ก. ๓๐๒๓๒๐) ,, ,,

(ง) ,, ก. ๓๑๙๐๕๑ ,, ก. ๓๑๙๐๕๕ ๕ ,,

(จ) ,, ก. ๓๕๒๔๐๑ ,, ก. ๓๕๒๔๑๕ (เว้น ก. ๓๕๒๔๐๒ และ ก. ๓๕๒๔๐๓ ๑๓ ฉบับ

รวม ๘๐ ฉบับ

(เอกสารหมายเลข ๑๐)

๑๐. พึงสังเกตว่า หลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนชื่อบัญชีกองบัญชาการคณะปฏิวัติเป็นบัญชีงบพิเศษของผู้บัญชาการทหารสูงสุด เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๐๒ แล้วยังได้มีการสั่งจ่ายเช็คของบัญชีเดิม คือ ก. ๓๑๙๐๕๔ และ ก. ๓๑๙๐๕๕ อีก ๒ ฉบับ แล้วจึงได้เริ่มใช้สมุดเล่มใหม่ ซึ่งเริ่มด้วยเช็คหมายเลข ก. ๓๕๒๔๐๑ เป็นต้นไป

การสั่งจ่ายที่คณะกรรมการฯ เห็นว่าถูกต้อง

๑๑. คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาหลักฐานการสั่งจ่ายเงิน จากบัญชีกองบัญชาการคณะปฏิวัติ และบัญชีพิเศษของผู้บัญชาการทหารสูงสุดแล้วเห็นว่าการจ่ายเงิน ตามรายการต่อไปนี้ เป็นการจ่ายเงินถูกต้องตามกฎหมาย และชอบด้วยระเบียบปฏิบัติราชการคือ

ก. จ่ายแก่ กองการเงินฝ่ายทหาร เช็ค ๑๓ ฉบับ เงิน ๑๗,๐๐๐,๐๐๐ บาท

ข. จ่ายแก่ กรมตำรวจ เช็ค ๕ ฉบับ เงิน ๘๑๐,๐๐๐ บาท

ค. จ่ายแก่ กองบัญชาการกองทัพภาคที่ ๑ เช็ค ๓ ฉบับ เป็นเงิน ๑๐๕,๐๐๐ บาท

ง. จ่ายแก่ ร.ร. รักษาความปลอดภัย เช็ค ๒ ฉบับ เงิน ๑,๕๒๗,๔๖๓ บาท

จ. จ่ายแก่ พล. ร.ต. ชื้น กันแจ้ง เช็ค ๑๑ ฉบับ เงิน ๑,๕๒๗,๔๖๓ บาท

ฉ. จ่ายแก่ พล. อ.อ. เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร เช็ค ๕ ฉบับ เงิน ๓๖๓,๓๑๖ บาท

ช. จ่ายแก่ พล. ท. หลวงกัมปนาทแสนยากร เช็ค ๒ ฉบับ เงิน ๕๐,๐๐๐ บาท

ซ. จ่ายแก่ พล. อ.อ. ทวี จุลละทรัพย์ เช็ค ๑ ฉบับ เงิน ๔,๐๐๐ บาท

ฌ. จ่ายแก่ การรถไฟแห่งประเทศไทย เช็ค ๑ ฉบับ เงิน ๓๐,๙๐๐ บาท

ญ. จ่ายแก่ กรมการเงินทหารบก เช็ค ๑ ฉบับ เงิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

ฎ. จ่ายแก่ อ.จ ส. เช็ค ๑๐ ฉบับ เงิน ๒๐,๗๕๓.๘๐ บาท

ฏ. จ่ายแก่ บริษัทวิทยาคม จำกัด เช็ค ๒ ฉบับ เงิน ๘,๗๐๑ บาท

ฐ. จ่ายแก่ บริษัทไทยพิมพ์สัมผัส จำกัด เช็ค ๑ ฉบับ เงิน ๖,๕๐๐ บาท

ฑ. จ่ายแก่ บริษัทเคียนหงวน เช็ค ๑ ฉบับ เงิน ๑๙,๕๐๐ บาท

ฒ. จ่ายแก่ กรมแผนที่ทหารบก เช็ค ๑ ฉบับ เงิน ๑๓,๐๐๐ บาท

ณ. จ่ายแก่ สำนักงานสลากกินแบ่ง เช็ค ๑ ฉบับ เงิน ๒,๐๐๐ บาท

นี่เป็นผลของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐที่ไปปะปนอยู่ในกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อันเป็นกรณีข้อพิพาทระหว่างทายาททั้งหลาย อันกำลังเป็นเรื่องราวอื้อฉาวอยู่ในศาลแพ่ง ระหว่าง นางฉวี ธนะรัชต์ ที่ ๑ ร.อ. เศรษฐา ธนะรัชต์ที่ ๒ และ ร.ท. สมชาย ธนะรัชต์ ที่ ๓ โจทก์ ผู้ร้องขอต่อศาลเป็นผู้จัดการมรดก (ตามพินัยกรรม) กับจำเลย คือ ท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์ การตรวจสอบของคณะกรรมการ ฯ ปรากฏว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้จ่ายเงินของชาติไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว และกลายเป็นมรดกมหาภัยไปนั้น มีจำนวนเงินประมาณ ๒,๐๐๐ ล้านบาท แต่ที่ตรวจสอบได้ทั้งสิ้นเพียง ๖๐๐ ล้านบาทเศษ ๆ เท่านั้น จอมพลถนอม กิตติขจร จึงใช้มาตรา ๑๗ ริบทรัพย์สินในกองมรดกไว้เป็นของรัฐ ดังนั้น ข้อพิพาทในศาลแพ่งจึงยุติลง เพราะไม่มีมรดกอะไรจะเหลือไว้ให้แก่ทายาทต่อไปอีกแล้ว

เป็นเพราะเหตุใด บรรดาเทพีหรืออนุภรรยาของขุนพลนักรักบรรลือโลก นักคอรัปชั่นผู้ยิ่งใหญ่ นักฉ้อราษฎร์บังหลวงผู้เกรียงไกร จึงได้พากันยกย่องคุณงามความดีด้วยประการต่าง ๆ ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ว่า เป็นสุภาพบุรุษ และใจดี บางนางถึงกับกล่าวว่า

ถ้าชาติหน้านั้นมีจริงก็ขอให้ได้พบกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นัก "ฉ้อราษฎร์บังหลวง" ผู้ยิ่งยงแห่งประเทศไทย ทุก ๆ ชาติไป อนุภรรยาจำนวน ๑๐๐ ไม่มีแม้แต่คนเดียวที่จะประณามจอมพลสฤษดิ์ ฯ มีแต่ยกย่องเป็นเสียงเดียวกันว่า เป็นเทพบุตรในดวงใจเป็นเทพบุตรที่จะหาไม่ได้อีกแล้วในโลกนี้ บางทีอาจเป็นเพราะว่า จอมพลนักคอรัปชั่น นักฉ้อราษฎร์บังหลวง ได้ให้ความสุข และเงินทอง อย่างที่ไม่มีผู้ชายคนใดในโลก จะปรนเปรออย่าง จอมพลสฤษดิ์ ฯ นอกจากจะให้เงินเรือนแสนบ้านอันโอ่อ่า หรูหรา ที่ดิน รถยนต์ เครื่องเฟอร์นิเจอร์แล้วยังให้เงินเดือนใช้ประจำเดือนอีกด้วย ดังบัญชีเงินเดือนที่จอมพลสฤษดิ์ ฯ จ่ายให้แก่อนุภรรยาดังนี้ คือ

๑.	ทัศนีย์	๔,๐๐๐	บาท	๑๙.	ศุภลักษณ์	๒,๐๐๐	บาท
๒.	ม.ร.ว. บุปผา	๔,๐๐๐	,,	๒๐.	พรรณี	๒,๐๐๐	,,
๓.	จันทร์ฉาย	๓,๐๐๐	,,	๒๑.	สาลี่	๑,๕๐๐	,,
๔.	แววปราณี	๓,๐๐๐	,,	๒๒.	สายใจ	๑,๕๐๐	,,
๕.	วัชรวลี	๓,๐๐๐	,,	๒๓.	เล็ก	๑,๐๐๐	,,
๖.	อุไร	๒,๕๐๐	,,	๒๔.	แดงดาราวรรณ	๑,๐๐๐	,,
๗.	จารึก	๒,๕๐๐	,,	๒๕.	แน่งน้อย	๒,๕๐๐	,,
๘.	รัชนี	๒,๐๐๐	,,	๒๖.	สุวรรณา	๒,๐๐๐	,,
๙.	จุไรทอง	๒,๕๐๐	,,	๒๗.	อ๊อด	๒,๐๐๐	,,
๑๐.	ร.ท. หญิงวนิดา	๓,๐๐๐	,,	๒๘.	สุมา	๒,๐๐๐	,,
๑๑.	สมวรรณ	๓,๕๐๐	,,	๒๙.	สมวรรณ	๑,๕๐๐	,,
๑๒.	แดง	๒,๕๐๐	,,	๓๐.	โสพิศ	๑,๐๐๐	,,
๑๓.	คาหวัน	๑,๕๐๐	,,	๓๑.	วาสนา	๓,๐๐๐	,,
๑๔.	วาณี	๒,๕๐๐	,,	๓๒.	เพียงดาว	๒,๐๐๐	,,
๑๕.	พูนศรี	๒,๐๐๐	,,	๓๓.	นวลวรรณ	๒,๐๐๐	,,
๑๖.	นงคราญ	๓,๐๐๐	,,	๓๔.	ดวงเดือน	๒,๐๐๐	,,
๑๗	ศิริวัฒน์	๒,๐๐๐	,,	๓๕.	มารศรี	๒,๐๐๐	,,
๑๘.	นัยนา	๒,๐๐๐	,,	๓๖.	กฤษณา	๒,๐๐๐	,,

๓๗. ช่อชะบา ๒,๐๐๐ บาท
๓๘. ชุดิมา ๒,๐๐๐ „
๓๙. อุดมลักษณ์ ๒,๐๐๐ „
๔๐. กาญจนา ๒,๐๐๐ „
๔๑. โสภิดา ๓,๐๐๐ „
๔๒. มารศรี ๓,๐๐๐ „
๔๓. อริสา ๒,๐๐๐ „
๔๔. พัชรี ๑,๕๐๐ „
๔๕. สะใบทิพย์ ๓,๐๐๐ „
๔๖. จันทร์แรม ๓,๐๐๐ „
๔๗. สมจิตร์ ๒,๕๐๐ „
๔๘. รสริน ๒๕,๐๐ „
๔๙. สุชาดา ๑,๕๐๐ บาท
๕๐. อุษาวรรณา ๓,๐๐๐ „
๕๑. วิภาภรณ์ ๒,๐๐๐ „
๕๒. กุลวดี ๓,๐๐๐ „
๕๓. ประนอม ๑,๕๐๐ „
๕๔. สร้อยแก้ว ๑,๕๐๐ „
๕๕. ไสล ๑,๐๐๐ „
๕๖. จิตรา ๓,๐๐๐ „
๕๗. จินตนา ๓,๐๐๐ „
๕๘. สุดสาคร ๓,๐๐๐ „
๕๙. สายฝน ๒,๐๐๐ „
๖๐. อรสา ๒,๐๐๐ „

เงินเดือนที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จ่ายให้แก่อนุภรรยานั้น เบ็นเงินที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "ฉ้อราษฎร์บังหลวง" หรือ "คอรัปชั่น" จากเงินงบประมาณลับ จากสลากกินแบ่งรัฐบาลและเงินจากการขายฝิ่น นับว่า เบ็นการฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือคอรัปชั่นครั้งยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ ไม่มีนักการเมืองคนใดในโลก จะโกงกินเหมือนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นักการเมืองชนิดนี้ ไม่สมควรจะได้รับการยกย่อง เพราะเบ็นนักการเมืองที่เห็นแก่ตัวอย่างร้ายกาจ ไม่มีอุดมคติ ไม่มีจริยะธรรม ไม่มีหิริโอตัปปะ ไม่ได้ทำไปเพื่อชาติ ไม่ได้ทำไปเพื่อประเทศอย่างนักการเมืองทั้งหลายในโลก เดชะบุญ จอมพลสฤษดิ์ฯ ตายเสียก่อน ถ้ายังมีชีวิตอยู่อีกต่อไป – ประเทศชาติจะล่มจม บ้านเมืองจะฉิบหายเสถียรภาพแห่งการคลังจะย่อยยับ และยังสร้างความเลวร้ายในทางการเมืองในทางเศรษฐกิจ ไว้ให้แก่ประชาชนต้องเผชิญอย่างหนักในขณะนี้ เช่นให้สัมปทานต่าง ๆ แก่ต่างประเทศปล่อยให้สหรัฐอเมริกา มาตั้งฐานทัพในไทย ทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียเอกราชทางการเมือง เอกราชทางเศรษฐกิจ เอกราชทางศาล และทำให้ประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงเบ็นศัตรูกับเรา ทำให้สัมพันธภาพระหว่างประเทศกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ ต้องเสียไป

นี่เป็นความเลวร้ายขั้นอุกฤษฏ์ เพราะอนาคตจะกลายเป็นเรื่องใหญ่โต และนำความยุ่งยากมาให้แก่ชาติไทยอย่างไม่มีปัญหาเลย

นอกจาก จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี จะริบทรัพย์สินจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อันเป็นงานชิ้นโบว์แดงแล้ว จอมพลถนอม กิตติขจร ยังเร่งรัดให้สภาร่างรัฐธรรมนูญ ร่างรัฐธรรมนูญให้เร็วขึ้น ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งขึ้นนั้น ได้ใช้เวลายืดเยื้อเป็นเวลาสิบ ๆ ปี ก็ยังร่างไม่เสร็จมาในยุคจอมพลถนอม กิตติขจร รัฐธรรมนูญจึงได้เสร็จสิ้น เราเรียกรัฐธรรมนูญฉบับนี้ว่า "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑ แต่แล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ถูกยกเลิกไป ด้วยการปฏิวัติเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๒๑.๐๐ น.

(เหตุการณ์ของประวัติศาสตร์ตอนนี้ ท่านจะหาอ่านได้จากสารคดีประวัติศาสตร์ทางการเมืองเรื่อง "วันมหาวิปโยค ยุคจอมพลถนอมปฏิวัติ" ซึ่งข้าพเจ้าได้รวบรวมเหตุการณ์ต่าง ๆ นับตั้งแต่เริ่มปฏิวัติ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ จนถึงวันมหาวิปโยคแห่งการนองเลือด ภายในเล่ม มีภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ หนังสือหนาประมาณ ๑๒๐ ยก เล่มขนาดใหญ่ หรือรูปเล่มขนาด ๘ หน้ายก ราคาเล่มละ ๒๐๐ บาท สั่งซื้อได้จากสำนักพิมพ์ "รวมการพิมพ์" เช็คไปรษณีย์สั่งจ่ายไปรษณีย์บางซื่อ โรงพิมพ์ "รวมการพิมพ์")

ภาคผนวก
รัฐบาลยุคปัจจุบัน

เมื่อ ๓ ทรราชย์ กล่าวคือจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร พันเอกณรงค์ กิตติขจร ได้ยื่นใบลาออกจากตำแหน่งที่ดำรงอยู่ทุกตำแหน่ง โดยการประกาศลาออกทางวิทยุกระจายเสียง และสถานีโทรทัศน์ทุกช่อง เมื่อเวลา ๑๘.๐๐ น. ของวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ โดยกล่าวอ้างว่า เพื่อคลี่คลายสถานการณ์ และเพื่อมิให้เสียเลือดเนื้อมากไปกว่านี้อีก และพร้อมกันนั้นทางวิทยุกระจายเสียง ยังประกาศอีกด้วยว่า จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร พันเอกณรงค์ กิตติขจร ๓ ทรราชย์ ได้เดินทางออกจากประเทศไทยไปแล้ว

แล้วในวันต่อมา เมื่อเวลา ๑๙.๐๐ น. ของวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ วิทยุกระจายเสียงและสถานีโทรทัศน์ก็ประกาศออกมาว่า นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี และต่อมาในวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ ก็ได้แต่งตั้งคณะรัฐมนตรี และหลังจากนั้น ก็ได้แถลงนโยบายขอความไว้วางใจต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ภายหลังที่ได้มีการอภิปรายกันแล้ว ก็ให้ความไว้วางใจเป็นเอกฉันท์

เพื่อให้เป็นไปตามคำเรียกร้องของนิสิต นักศึกษา และประชาชนที่จะให้มีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย ทั้งโดยนิตินัย และพฤตินัย นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบไปด้วยบุคคลดังกล่าวนี้ คือ

๑. นายประกอบ หุตะสิงห์ ประธานกรรมการ
๒. นายกมล วรรณประภา กรรมการ
๓. นายโอสถ โกศิน
๔. พลเอก สุรกิจ มัยลาภ
๕. นายสมภพ โหตระกิตย์
๖. ม.ร.ว. ศึกฤทธิ์ ปราโมช
๗. นายจิตติ ติงศภัทย์
๘. นายสรรเสริญ ไกรจิตติ
๙. นายเอนก สิทธิประศาสน์
๑๐. นายมนูญ บริสุทธิ์
๑๑. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์
๑๒. นายอมร จันทรสมบูรณ์
๑๓. นายปราโมทย์ นาครทรรพ
๑๔. นายชัยอนันต์ สมุทวณิช
๑๕. นายพงษ์เพ็ญ ศกุนตาภัย
๑๖. นางสุมาลี วีระไวทยะ
๑๗. นายไพศาล กุมาลย์วิสัย
๑๘. นายอัคราทร จุฬารัตน์

นับตั้งแต่ คณะกรรมการชุดนี้ อันมีนายประกอบ หุตะสิงห์เป็นประธานกรรมการ ได้ใช้เวลาการร่างอยู่ประมาณ ๓ เดือน จึงแล้วเสร็จ แล้วคณะกรรมการส่งให้รัฐบาลพิจารณาอีกทอดหนึ่ง ภายหลังที่รัฐบาลนายสัญญาได้แก้ไขบางมาตราแล้ว ก็สั่งให้สภานิติบัญญัติแห่ง

ชาติ เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗ ทางสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้นำเข้าพิจารณาในวาระแรก เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๑๗ และได้พิจารณาเสร็จวาระแรก เมื่อวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๗ สภาได้ตั้งคณะกรรมาธิการแปรญัตติ และได้พิจารณาแปรญัตติเสร็จเรียบร้อย เมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๑๗ ต่อจากนั้น ได้นำเข้าพิจารณาในวาระที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๑๗ ในวาระที่ ๓ อันเป็นวาระสุดท้ายว่า ควรจะรับหลักการแห่งร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับนี้หรือไม่นั้น ปรากฏว่า ที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ให้รับหลักการแห่งร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญ ด้วยคะแนนเสียง ๒๘๐ ต่อ ๖ คะแนน เป็นอันว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ใช้เป็นมาตรฐานการปกครองประเทศสืบต่อไป

กฎหมาย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ ได้ผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติไปแล้ว ด้วยคะแนนเสียงอันท้วมท้น แต่ถึงกระนั้นก็ดี ก็มีเสียงวิพากษ์–วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางจากสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จากนิสิต นักศึกษา และประชาชน หลักใหญ่ใจความในการคัดค้านนั้น ประเด็นอันสำคัญที่สุดก็คือ เจตนารมณ์ของผู้ร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ดูเหมือนว่า ผู้ร่างมีความปรารถนาที่จะสร้างระบบ **"อมาตยาธิปไตย"** (Aristocracy System) เข้าไว้ในระบบรัฐธรรมนูญ และสร้างสรรค์รัฐธรรมนูญ ให้เป็นแบบเดียวกันหรือครรลองเดียวกัน กับร่างรัฐธรรมนูญ ปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ กล่าวคือในรัฐธรรมนูญปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ นั้น มีสมาชิกประเภท ๒ บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ก็ด้วยความประสงค์และมุ่งหมายที่จะให้ ส.ส. ประเภท ๒ เป็นเครื่องมือในการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองในรัฐสภา หรือสร้างลัทธิเผด็จการขึ้นในรัฐสภา ไม่ยินยอมให้ปวงชนใช้อำนาจอธิปไตย หรืออำนาจสูงสุดโดยตรง ปัญหาสมาชิกประเภทที่ ๒ ทำให้เกิดความเลวร้ายขึ้นภายในประเทศอย่างที่จะหาความสิ้นสุดมิได้ ทำให้เกิดการกบฏต่อแผ่นดินเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ เราเรียกการกบฏครั้งนั้นว่า "กบฏบวรเดช" แล้วเหตุร้ายต่อมาก็คือ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสละราชสมบัติเพื่อเป็นการประท้วงรัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้ว ต่อจากนั้นมา ก็มีการกบฏ จลาจล และเรียกร้องเสรีภาพกันเรื่อยมา

ความวุ่นวายในทางการเมือง ที่ได้เป็นมาแล้วในอดีต ก็เพราะรัฐธรรมนูญมีนิตินัยและพฤตินัยไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์นั่นเอง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ ก็เป็นรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ นั่นเอง จาก ส.ส. ประเภท ๒ ในรัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ มากลายเป็น "วุฒิสภา" ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๐๗ และวุฒิสภานี้ ก็มีวิธีการและพฤติการณ์คล้ายคลึงกับ ส.ส. ประเภท ๒ กล่าวคือ "วุฒิสภา" นั้น เป็นการแต่งตั้งโดยตรงจากองคคณะมนตรี แต่องคคณะมนตรีแต่งตั้งถอดถอน จากองค์พระมหากษัตริย์ เพราะฉะนั้น ถ้าจะดุลพินิจพิจารณาตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๐๕ แล้ว คณะองคมนตรีจะเสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นเป็นสมาชิกนั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากองค์พระมหากษัตริย์ด้วย รัฐธรรมนูญมาตรานี้ก็เท่ากับให้องค์พระมหากษัตริย์ อันเป็นที่เคารพสักการะเทิดทูน อันเป็นมิ่งขวัญของประชาชาติ อันเป็นศูนย์รวมแห่งความสามัคคีภายในชาติ กลับดึงเอาพระมหากษัตริย์ให้มาคลุกคลีกับการเมือง อันจะเป็นมูลเหตุให้เกิดตำหนิติเตียนและวิพากษ์วิจารณ์ได้ การปกครองในระบอบกษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญนั้น พระเจ้าแผ่นดินทำอะไรไม่ผิด เพราะพระองค์ไม่ทรงทำอะไรเลยหรือเข้าทำนองสุภาษิตที่กล่าวว่า "The king Can Do No Wrong" ก็เท่ากับว่า ให้องค์พระมหากษัตริย์มาเกี่ยวข้องกับอำนาจนิติบัญญัติโดยปริยายนั่นเอง ปัญหาข้อนี้มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์กันมากทั้งในสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และนิสิตนักศึกษา ส่วนมากมีความเห็นว่า การมีวุฒิสภานั้น ก็มีลักษณะไม่ผิดอะไรกับ ส.ส. ประเภท ๒ ที่ได้ตราไว้ในรัฐธรรมนูญปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ นั่นเอง เห็นสมควรจะยกเลิกเสีย ถ้าจะมีวุฒิสมาชิก ควรมาจากการเลือกตั้งจากประชาชน เพราะถ้ารัฐธรรมนูญยังเป็นไปในทำนองดังกล่าวนี้แล้ว เพราะอย่างไรเสียประชาชนผู้รักเสรี ประชาชนผู้รักประชาธิปไตย ประชาชนผู้ไม่ต้องการรัฐธรรมนูญ "หัวสวมมงกุฎ ท้ายสวมหัวมังกร" คงจะพากันเรียกร้องรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยโดยแท้จริง แน่ละ ถ้าไม่มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยโดยแท้จริงแล้ว เราก็ไม่แน่ใจนักว่า การนองเลือดจะเกิดขึ้นอีกหรือไม่ ?

นายกรัฐมนตรี คนที่ ๑๒

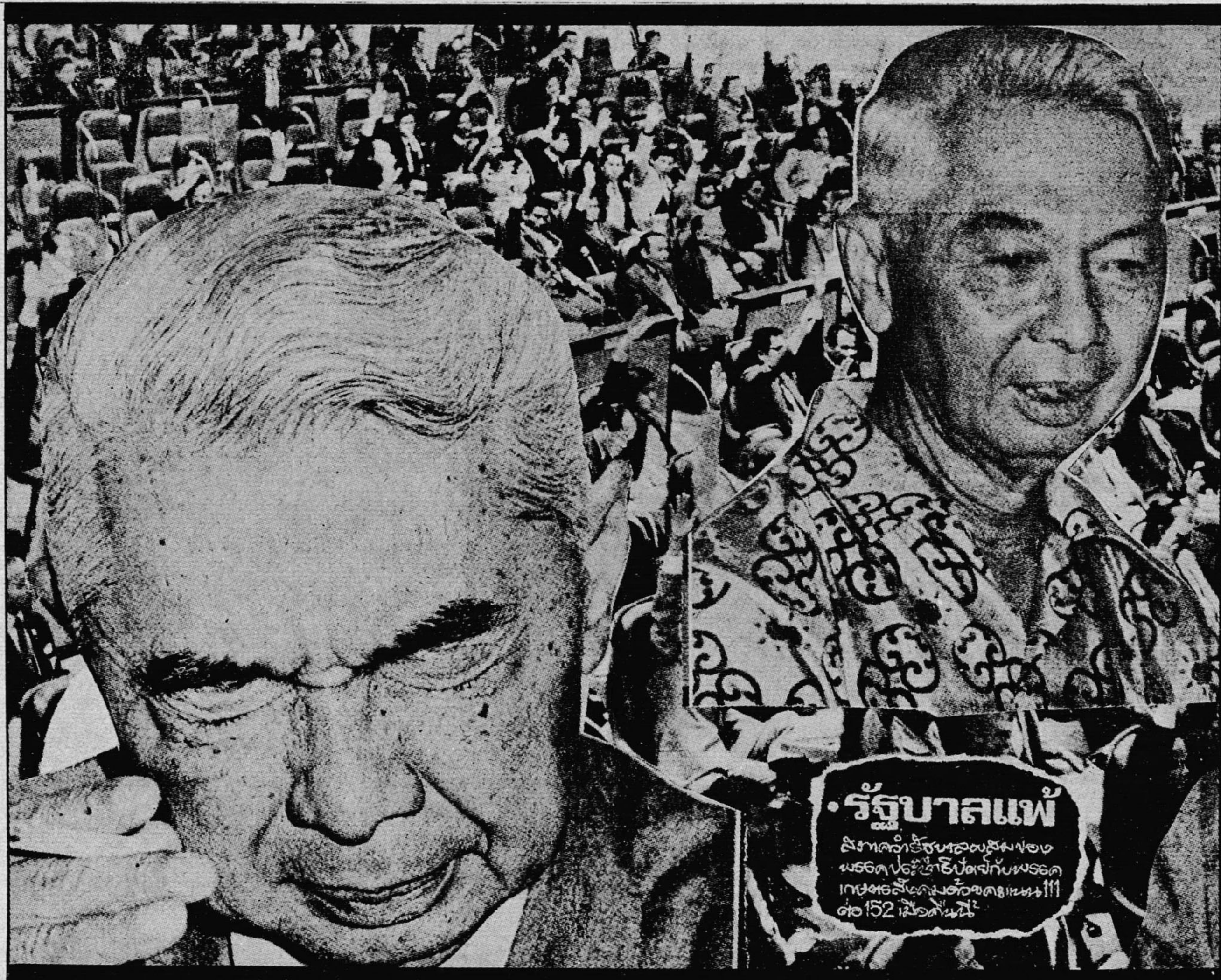
ฯพณฯ ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ผู้ใกล้แล้วต่อการสุดสิ้นอาสวกิเลส เป็นนายกรัฐมนตรีคนเดียวเท่านั้น ที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ปวงชนยิ่งกว่านายกรัฐมนตรีคนใด ในยุคของท่านต่างก็เรียกร้องให้ช่วยเหลือที่ทำกิน ค่าจ้าง และด้วยประการอื่น ๆ แต่ท่านก็ทำได้เพียงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น ดูเหมือนจะทำได้อย่างสมบูรณ์ก็คือเสรีภาพทางการเมือง แต่ในเรื่องเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ ท่านทำอะไรไม่ได้เลย

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

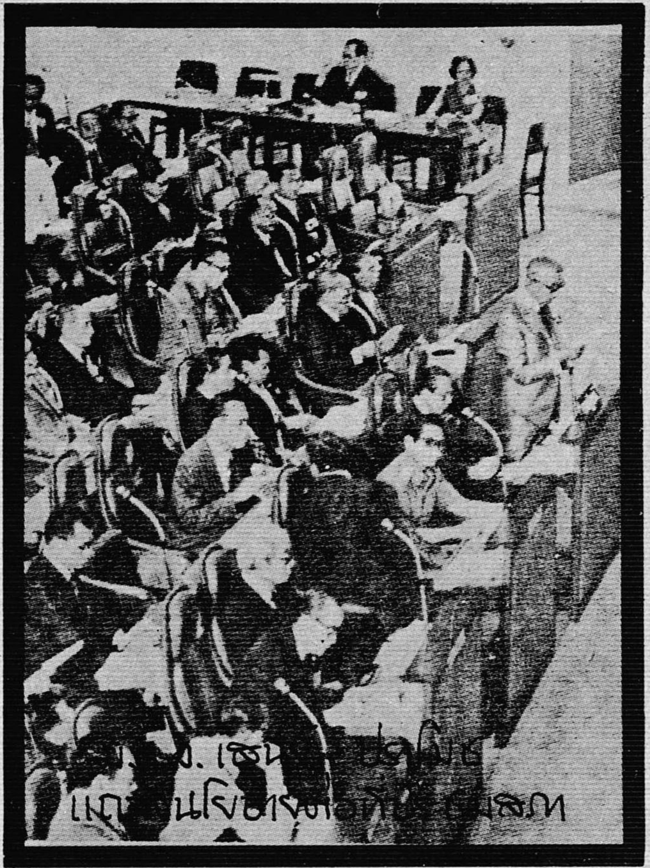
นายกรัฐมนตรีที่สภาไม่ไว้วางใจ

พรรคประชาธิปัตย์ อันมี ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นหัวหน้าพรรค ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนมากที่สุด ในการเลือกตั้ง เมื่อ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘ แต่แล้วเขากับพรรคเกษตรสังคม อันมี นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ เป็นหัวหน้าพรรค ก็ร่วมกันตั้งรัฐบาล แต่แล้วก็แถลงนโยบายขอความไว้วางใจต่อสภา สภาไม่ให้ความไว้วางใจ จึงต้องลาออกไปตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ

.ว. เส...ป...
...งรับมา...บ...

...ว. เสน... ...ปราโมช
แถ...นโยบายต่อที่ประ...สภา

...ลงคะแน...ลับผลปรา...ว่า สภา
...ต่อรัฐบ...ลชุด ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

จึงต้องลาออกตามระบอบประชาธิปไตย
มอบงานให้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช
เป็นรัฐบาลชุดต่อไป

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช
นายกรัฐมนตรีคนที่ ๑๔
แห่งระบอบประชาธิปไตย
ที่ประชาชนกำลังดู
ผลงาน.

ม.ร.ว คึกฤทธิ์ ปราโมช คนดังแห่งยุค ทั้งในด้านการเขียนและการพูด ผู้ปรารถนาจะเป็นนายกรัฐมนตรีมานานแล้ว เมื่อรัฐบาลหม่อมพี่พัง หม่อมน้องก็ถูกพรรคเจ้าบุญทุ่มสนับสนุนให้เป็นนายกรัฐมนตรี หม่อมน้องยอมโอเคทันที ในวันแถลงนโยบายถูกโจมตีหนัก

ภาพพระราชทาน

เมื่อวันที่ 18 มี.ค. 2518 เวลา 16.30 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ออกรับหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรี เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

ทั้งเสียงนิสิต นักศึกษา ประชาชน ได้มีเสียงเรียกร้องเป็นเอกฉันท์ พร้อมกันว่า เพื่อความเป็นประชาธิปไตยอันสมบูรณ์ และเป็นการประหยัดการเงินของประเทศ ควรมีสภาเดียว คือสภาผู้แทนราษฎร ที่ราษฎรได้เลือกตั้งเข้ามาเท่านั้น

ในการที่พระมหากษัตริย์เข้าไปมีบทบาทในอำนาจนิติบัญญัตินั้น ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะพระองค์ไม่ทรงปรารถนาที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องในอำนาจนิติบัญญัติ ไม่ว่าการเกี่ยวข้องนั้น จะเป็นไปในรูปใด ทำนองใด พระองค์ทรงปรารถนาอย่างยิ่ง ที่จะเป็นประมุขของประเทศ เป็นที่เคารพสักการะแห่งปวงชน เป็นมิ่งขวัญของชาติ เป็นศูนย์รวมความสามัคคี ภายในชาติพระองค์จึง ทรงแถลง ออกมา ด้วยน้ำพระทัย อันบริสุทธิ์ว่า พระองค์ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ที่จะให้ทรงแต่งตั้งวุฒิสมาชิกเพราะประธานองคมนตรี เป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงเลือก และแต่งตั้งตามพระราชอัธยาศัย ตามความในมาตรา ๑๖ เป็นการขัดกับหลักที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือการเมือง (ในระบอบประชาธิปไตย) ทั้งจะทำให้ประธานองคมนตรีอยู่ในสภาพเสมือนเป็นองค์การเมือง ซึ่งขัดกับมาตรา ๑๗ ด้วย

เราจะเห็นได้แล้วว่า วุฒิสภาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ไม่ทรงปรารถนา แม้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี จะเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติให้ยกเลิกวุฒิสภาเสีย แต่สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ที่ยังต้องการประโยชน์ส่วนตัวจากการเป็นสมาชิกวุฒิสภา ก็ไม่ยอมรับหลักการแก้ไขรัฐธรรมนูญตามเสียงเรียกร้องของประชาชน เพราะบุคคลที่ไม่ยอมรับหลักการนั้น หวังว่าตนเองจะได้กลับเข้ามาอีกในการเป็นสมาชิกวุฒิสภา นับว่าเป็นการเห็นแก่ตัวอย่างร้ายแรงทีเดียว

อย่างไรก็ตาม เรามีความเห็นว่า ควรมีสภาเดียว คือ สภาผู้แทนราษฎร ส่วนวุฒิสมาชิกนั้น ถ้ามีในรูปพระมหากษัตริย์เป็นผู้แต่งตั้ง ก็ดี หรือนายกรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้งก็ดี ก็เป็นวิธีการสร้างลัทธิเอกาธิปไตย หรือคณาธิปไตย ขึ้นในรัฐสภานั่นเอง

เพื่อมิให้ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย ดังที่เหตุการณ์ได้เป็นมาแล้วในอดีต เรามีความเห็นอย่างหนักแน่นว่า ควรเลิกล้มวุฒิสภาเสียจะดีกว่า เพราะวุฒิสภาไม่แตกต่างอะไรกับ ส.ส. ประเภท ๒ และรัฐธรรมนูญที่มีนิตินัย และพฤตินัยในทำนองนี้ ได้มีเหตุการณ์อันเลวร้ายมาแล้วในอดีตแห่งประวัติศาสตร์อย่างไรนั้น ย่อมเป็นที่ประจักษ์กันดีอยู่แล้วมิใช่หรือ?

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาปัญหาการเมือง และการปกครองของประเทศ ข้าพเจ้าขอนำเอารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ มาลงไว้ดังนี้

หมวด ๑
บททั่วไป

มาตรา ๑ ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแบ่งแยกดินแดนมิได้

มาตรา ๒ ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๔ บุคคลย่อมได้มาและเสียไปซึ่งสัญชาติไทย ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ

มาตรา ๕ บทบัญญัติแห่งกฎหมายใด มีข้อความแย้ง หรือขัดต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

หมวด ๒
พระมหากษัตริย์

มาตรา ๖ องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้

มาตรา ๗ ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้

มาตรา ๘ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

มาตรา ๙ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา

มาตรา ๑๐ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารบัญญัติทางคณะรัฐมนตรี

มาตรา ๑๑ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาลยุติธรรม

มาตรา ๑๒ พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย

มาตรา ๑๓ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ที่จะสถาปนาฐานันดรศักดิ์และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

มาตรา ๑๔ พระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นประธานองคมนตรีคนหนึ่ง และองคมนตรีอื่นอีกไม่เกินกว่าสิบสี่คน ประกอบเป็นองคมนตรี

คณะองคมนตรีมีหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ ในพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่พระมหากษัตริย์ทรงปรึกษา และมีหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้

องคมนตรีจะได้รับเงินประจำตำแหน่ง และผลประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๑๕ การเลือกและการแต่งตั้งองคมนตรีก็ดี การให้องคมนตรีพ้นจากตำแหน่งก็ดี ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย

ให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ แต่งตั้งประธานองคมนตรี หรือให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับรองพระบรมราชโองการแต่งตั้งองคมนตรีอื่นหรือให้องคมนตรีอื่นพ้นจากตำแหน่ง

มาตรา ๑๖ องคมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ รัฐมนตรี หรือข้าราชการการเมืองอื่น สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิก หรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง และต้องไม่แสดงอาการฝักใฝ่ในพรรคการเมืองใด ๆ

มาตรา ๑๗ ก่อนเข้ารับหน้าที่องคมนตรี ต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

"ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอถวายสัตย์ปฏิญาณว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ของ

ประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้ และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ''

มาตรา ๑๘ องคมนตรีพ้นจากตำแหน่งเมื่อตาย ลาออก หรือมีพระบรมราชโองการให้พ้นจากตำแหน่ง

มาตรา ๑๙ การแต่งตั้งและถอนข้าราชการในพระองค์ และสมุหราชองครักษ์ ให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย

มาตรา ๒๐ ในเมื่อพระมหากษตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือจะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ด้วยเหตุใดก็ตาม จะได้ทรงแต่งตั้งผู้ใดผู้หนึ่งด้วยความเห็นชอบของรัฐสภาเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และให้ประธานรัฐสภา เป็นผู้ลงนามรับสนองพระราชโองการ

มาตรา ๒๑ ในกรณีที่พระมหากษัตริย์มิได้ทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา ๒๐ ก็ดี ในกรณีที่พระมหากษัตริย์ไม่สามารถทรงแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เพราะยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะ หรือเพราะเหตุอื่นใดก็ดี ให้คณะองคมนตรีเสนอชื่อผู้ใดผู้หนึ่งที่สมควรดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อรัฐสภา เพื่อขอความขอเห็นชอบเมื่อรัฐสภาได้ให้ความเห็นแล้ว ให้ประธานรัฐสภาประกาศในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์แต่งตั้งผู้นั้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

มาตรา ๒๒ ในระหว่างที่ไม่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๐ หรือ มาตรา๒๑ ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไปพลางก่อน

ในกรณีที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามมาตรา ๒๐ หรือมาตรา ๒๑ ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ประธานองคมนตรีทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว

ในระหว่างที่ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามวรรคหนึ่งก็ดี ในระหว่างที่ประธานองคมนตรี ทำหน้าที่เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามวรรคสองก็ดี ประธานองคมนตรี จะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นประธานองคมนตรีมิได้ในกรณีเช่นว่านี้ ให้คณะองคมนตรีเลือกองคมนตรีคนหนึ่งขึ้นทำหน้าที่ประธานองคมนตรีชั่วคราว

มาตรา ๒๓ ก่อนเข้ารับหน้าที่ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตาม มาตรา ๒๐ หรือ มาตรา ๒๑ ต้องปฏิญาณตนในที่ประชุมรัฐสภา ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

"ข้าพเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอปฏิญาณว่า ข้าพเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ (พระปรมาภิไธย) และจะปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้ และปฏิบัติตาม ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาชอาณาจักรไทยทุกประการ"

มาตรา ๒๔ การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ และประกอบด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา

การยกเลิก หรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎมณเฑียรบาล พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ จะกระทำมิได้

มาตรา ๒๕ ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลง ให้คณะองคมนตรีเสนอพระนามผู้สืบราชสันตติวงศ์ตามกฎมณเฑียรบาล พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ ต่อรัฐสภา เพื่อขอความเห็นชอบ เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ให้ประธานรัฐสภาอัญเชิญองค์ ผู้สืบราชสันตติวงศ์ขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์สืบไป แล้วให้ประธานรัฐสภาประกาศเพื่อให้ประชาชนทราบ

ในระหว่างที่ยังไม่มีประกาศองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์ตามวรรคหนึ่ง ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไปพลางก่อน แต่ในกรณีที่ราชบัลลังก์ว่างลง ในระหว่างที่ได้แต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไว้ตามมาตรา ๒๐ หรือมาตรา ๒๑ หรือระหว่างเวลาที่ประธานองคมนตรี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามมาตรา ๒๒ วรรคหนึ่ง ก็ให้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้นๆ แล้วแต่กรณี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไป ทั้งนี้จนกว่าจะได้ประกาศองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์

ในกรณีที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งไว้ และเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไปทั้งนี้ จนกว่าจะได้ประกาศผู้สืบราชสันตติวงศ์

ในกรณีที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งไว้และเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไปตามวรรคสอง หรือทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราวตามวรรคสาม ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๒๒ วรรคสาม มาใช้บังคับ

หมวด ๓
สิทธิ และ เสรีภาพของชนชาวไทย

มาตรา ๒๖ บุคคลย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญเสมอกัน

มาตรา ๒๗ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา ๒๘ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

การจำกัดสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นการผ่าฝืนเจตนารมณ์ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรา ๒๙ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือหรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตนเมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิ์ หรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนานิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น ๆ

มาตรา ๓๐ บุคคลจะไม่ต้องไม่รับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้น จะหนักกว่าที่กำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

มาตรา ๓๑ ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่า บุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือน ซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญา จะต้องได้รับการพิจารณา และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกัน ต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และจะต้องแจ้งเหตุที่ไม่ให้ประกันแก่ผู้ต้องหา หรือจำเลยทราบ

บุคคลผู้ถูกคุมขัง หรือถูกจำคุก ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมเยียนตามสมควร

มาตรา ๓๒ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในร่างกาย

การจับกุมคุมขัง หรือตรวจค้นตัวบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และผู้จับกุมหรือตรวจค้น จะต้องแจ้งข้อหา หรือเหตุ และรายละเอียดตามสมควร ให้ผู้ที่ถูกจับกุม หรือตรวจค้นทราบทันที พร้อมทั้งแจ้งให้ผู้ถูกจับกุมทราบว่า ผู้ถูกจับกุมผู้มีสิทธิที่จะให้การต่อเจ้าพนักงานหรือไม่ ก็ได้ หากให้การ คำนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และแจ้งให้ผู้จับกุมทราบด้วยว่า ผู้ถูกจับกุมมีสิทธิที่จะพบ และปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว

ในกรณีที่มีการคุมขังตัวบุคคล ผู้ถูกคุมขังเองก็ดี พนักงานอัยการก็ดี บุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขังก็ดี มีสิทธิร้องต่อศาลท้องที่ ซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาว่า การคุมขังเป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีคำร้องเช่นว่านี้ ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยฉับพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่พอใจของศาลไม่ได้ว่า การคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที

มาตรา ๓๓ การจับกุม และการสอบสวนเพื่อฟ้องร้องให้บุคคลรับโทษอาญา มิให้กระทำโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ สังกัดอยู่ในหน่วยงานเดียวกัน เว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๓๔ ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลย มีสิทธิที่จะได้รับการสอบสวน หรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว

ในกรณีที่ผู้ต้องหา หรือจำเลยเป็นผู้ยากไร้ ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้ บุคคลดังกล่าว ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๓๕ บุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา

คำสารภาพของบุคคลซึ่งเกิดจากการถูกทรมาน ขู่เข็ญ หรือใช้กำลังบังคับ หรือกิจการกระทำใด ๆ ที่ทำให้คำให้การนั้น เป็นไปโดยไม่สมัครใจ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานแห่งคดีได้

มาตรา ๓๖ บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่า บุคคลนั้น มิได้เป็นผู้กระทำความผิด ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไข และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๓๗ การเกณฑ์แรงงาน จะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการป้องปัดภัยพิบัติ สาธาณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉิน หรือโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งบัญญัติให้กระทำได้ ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบ หรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา ๓๘ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหะสถาน

บุคคลย่อมได้รับการคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัย และครอบครองเคหะสถานโดยปรกติสุข การเข้าไปในเคหะสถาน โดยปราศจากการยินยอมของผู้ครอบครองก็ดี การตรวจค้นเคหะสถานก็ดี จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๓๙ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน ย่อมได้รับความคุ้มครองขอบเขต และการจำกัดสิทธิเช่นนี้ ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การสืบมรดก ย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคล ในการสืบมรดก ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศโดยตรง หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อการผังเมือง หรือเพื่อการพัฒนาการเกษตร หรืออุตสาหกรรมอย่างอื่น และต้องชดใช้ค่าทำขวัญ อันเป็นธรรมแก่เจ้าของ ตลอดจนผู้ทรงสิทธิ บรรดาผู้ที่ได้รับความเสียหายในการเวณคืนนั้น ทั้งนี้ ตามที่ได้ระบุไว้ในกฎหมาย

การกำหนดค่าทำขวัญตามวรรคสาม ให้คำนึงถึงสภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์และวัตถุประสงค์ของการเวณคืน

มาตรา ๔๐ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา

การจำกัดเสรีภาพที่ว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความปลอดภัยของประเทศหรือเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เกียรติยศ

หรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความเสื่อมทรามทางจิตใจของเยาวชน

การปิดโรงพิมพ์ หรือห้ามทำการพิมพ์ เพื่อบั่นทอนเสรีตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้

การให้เสนอเรื่องหรือข้อความในหนังสือพิมพ์ไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อน กระทำมิได้ เว้นแต่กระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก ทั้งนี้ จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์ ต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขกฎหมายบัญญัติ

การให้เงิน หรือทรัพย์สินอย่างอื่นสนับสนุนหนังสือพิมพ์ของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้

มาตรา ๔๑ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการศึกษา อบรมศิลปะและวิทยาการต่าง ๆ เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองในการเข้ารับการ ศึกษา อบรมตาม กฎหมายว่าด้วยการอบรม และไม่ขัดต่อกฎหมาย ว่าด้วยการจัดการตั้งสถานศึกษา

มาตรา ๔๒ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ และปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสะดวกของประชาชนที่จะใช้สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบ หรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา ๔๓ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม

การจัดตั้ง วัตถุประสงค์และการดำเนินกิจการของสมาคม ต้องไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย

มาตรา ๔๔ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการร่วมกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจการในทางการเมือง ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

การจัดตั้ง และการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง

พรรคการเมืองต้องแสดงที่มาของรายได้ และการใช้จ่ายโดยเปิดเผย

มาตรา ๔๕ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์หรือทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือ การเปิดเผยกฎหมาย โทรเลข โทรศัพท์ หรือสิ่งสื่อสารอื่นใดมีติดต่อถึงกันรวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่มีบุคคลมีติดต่อถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการใช้การสื่อสารที่จัดไว้เป็นบริการสาธารณะ

มาตรา ๔๖ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความปลอดภัยของประเทศ หรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือการผังเมือง หรือเพื่อรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว

การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร จะกระทำมิได้

มาตรา ๔๗ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบการอาชีพ

การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความปลอดภัยของประเทศ หรือเศรษฐกิจแห่งชาติ หรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือการผังเมือง หรือเพื่อรกษาความสัมพันธ์ในครอบครัว

มาตรา ๔๘ สิทธิของบุคคลในครอบครัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา ๔๙ บุคคลคนเดียว หรือหลายคนร่วมกัน ย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ ภายในเงื่อนไข และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๐ สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ ซึ่งเป็นนิติบุคคลให้รับผิดเพื่อการกระทำของเจ้าพนักงาน ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา ๕๑ บุคคลซึ่งเป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ และพนักงานท้องถิ่น ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประชาชนพลเมือง เว้นแต่ที่จำกัดในกฎหมาย หรือกฎ หรือข้อบังคับ ที่ออกโดยอาศัยอำนาจกฎหมาย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพหรือวินัย

หมวด ๔
หน้าที่ของชนชาวไทย

มาตรา ๕๒ บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่ง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๕๓ บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ

มาตรา ๕๔ บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามกฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๕ บุคคลมีหน้าที่เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย

มาตรา ๕๖ ในการใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิออกเสียงประชามติ บุคคลมีหน้าที่ต้องกระทำโดยสุจริต และมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวม

มาตรา ๕๗ บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๘ บุคคลมีหน้าที่ช่วยเหลือราชการ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๙ บุคคลมีหน้าที่การศึกษาอบรมชั้นประถมศึกษา ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด ๕
แนวนโยบายแห่งรัฐ

มาตรา ๖๐ บทบัญญัติในหมวดนี้ มีไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายและการกำหนดนโยบาย และไม่ก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องรัฐ

มาตรา ๖๑ รัฐจะต้องรักษาไว้ซึ่งเอกราช

มาตรา ๖๒ รัฐพึงส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ และถือหลักเสมอภาคในการปฏิบัติต่อกัน

มาตรา ๖๓ รัฐพึงร่วมมือกับนานาประเทศ ในการรักษาความยุติธรรมระหว่างประเทศ และผดุงสันติสุขของโลก

มาตรา ๖๔ รัฐพึงจัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรม ให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชน และมีหลักประกันความเป็นอิสระของศาล

มาตรา ๖๕ กำลังทหารพึงมีได้ โดยเหมาะสมแก่ความจำเป็นสำหรับรักษาเอกราช ความมั่นคงและผลประโยชน์แห่งชาติ

มาตรา ๖๖ กำลังทหารเป็นของชาติ ไม่ขึ้นต่อเอกชน คณะบุคคล หรือพรรคการเมืองใด ๆ

มาตรา ๖๗ กำลังทหารพึงใช้เพื่อการรบ หรือการสงคราม หรือเพื่อการปราบปรามการกบฏ การจลาจล หรือการก่อการร้าย อันเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ หรือเพื่อสนับสนุนการรักษาความสงบ

การใช้กำลังทหารเพื่อการอื่น ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๖๘ รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษาอบรม

การจัดระบบการศึกษาอบรมเป็นหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะ สถานศึกษาทั้งปวง ย่อมอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ

การศึกษาอบรมชั้นอุดมศึกษา รัฐพึงจัดให้สถานศึกษาดำเนินกิจการของตนเองได้ในขอบเขตกฎหมายบัญญัติ

สถานศึกษาของรัฐและท้องถิ่นพึงให้ความเสมอภาคแก่บุคคลในการเข้ารับการศึกษาตามความสามารถของบุคคลนั้น ๆ

มาตรา ๖๙ การศึกษาอบรมชั้นประถมศึกษา ในสถานศึกษาของรัฐและของท้อง-ถิ่น จะต้องจัดให้โดยไม่เสียค่าเล่าเรียน

รัฐพึงช่วยเหลือผู้ยากไร้ ให้ได้รับทุนและปัจจัยต่าง ๆ ในการศึกษาอบรมทุกระดับตามสมควร

มาตรา ๗๐ รัฐพึงสนับสนุนการค้นคว้าและการวิจัยในศิลปะ และวิทยาการต่าง ๆ และการส่งเสริมการสถิติ

มาตรา ๗๑ รัฐพึงส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติ แต่ต้องไม่กระทำโดยวิธีการบังคับผืนใจบุคคล

มาตรา ๗๒ รัฐพึงบำรุงรักษาสถานที่ และวัตถุมีค่าในทางประวัติศาสตร์ วัฒน-ธรรม และศิลปกรรม

มาตรา ๗๓ รัฐพึงบำรุงรักษาความงามทางธรรมชาติ รวมทั้งป่าไม้และต้นลำธาร

มาตรา ๗๔ รัฐพึงส่งเสริมการค้นหาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ

มาตรา ๗๕ รัฐพึงดำเนินการให้ความเหลื่อมล้ำในฐานะของบุคคล ในทางเศรษฐกิจ และสังคมให้ลดน้อยลง

มาตรา ๗๖ รัฐพึงจัดระบบการถือกรรมสิทธิ์ และความครอบครองที่ดิน เพื่อประโยชน์แห่งการส่งเสริมเกษตรกรรม หรืออุตสาหกรรม และพึงกำหนดพันธะให้เจ้าของที่ดินใช้ที่ดินให้เป็นประโยชน์ตามความเหมาะสมแก่สภาพของที่ดิน

มาตรา ๗๗ รัฐพึงส่งเสริมให้ชาวนาและเกษตรกรอื่น มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เพื่อประกอบการเกษตรกรรมตามสมควร

มาตรา ๗๘ รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงเกษตรกรรม

รัฐพึงคุ้มครอง และรักษาผลประโยชน์ของชาวนา และเกษตรกรอื่น ในด้านการจำหน่ายผลผลิต

มาตรา ๗๙ รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการสหกรณ์

มาตรา ๘๐ รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนพาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม

มาตรา ๘๑ รัฐพึงสนับสนุนให้เอกชนได้มีการริเริ่มในทางเศรษฐกิจ

รัฐพึงประกอบกิจการ อันมีลักษณะเป็นสาธารณูปโภค ในทางที่จะให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนเป็นส่วนรวม การประกอบกิจการอันมีลักษณะเป็นสาธารณูปโภค เอกชนจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

รัฐพึงวางมาตรการ มิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ โดยเอกชนที่มิได้อาศัยอำนาจ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ทั้งนี้ไม่ว่าการผูกขาดนั้นตัดตอนนั้น จะเป็นโดยทางตรงหรือทางอ้อม

มาตรา ๘๒ รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการสังคมสงเคราะห์ เพื่อสวัสดิภาพ และความผาสุกของประชาชน

มาตรา ๘๓ รัฐพึงส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงาน มีงานทำตามควรแก่อัตภาพ และคุ้มครองแรงงานให้เป็นไปโดยเป็นธรรม

มาตรา ๘๔ รัฐพึงจัดให้บุคคลทุพพลภาพ มีงานทำตามความสามารถ และความเหมาะสม

มาตรา ๘๕ รัฐพึงส่งเสริมประชาชนให้มีที่อยู่ที่อาศัยโดยถูกสุขลักษณะ

มาตรา ๘๖ รัฐพึงส่งเสริมการสาธารณสุข ตลอดถึงการมารดา และทารกสงเคราะห์ และพึงคุ้มครองสุขภาพของบุคคล และสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วย

รัฐพึงให้การรักษาพยาบาลแก่ผู้ยากไร้โดยไม่คิดมูลค่า

มาตรา ๘๗ รัฐพึงบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมให้สะอาด และบริสุทธิ์ และพึงขจัดสิ่งเป็นพิษซึ่งทำลายสุขภาพและอนามัยของประชาชน

หมวด ๖
รัฐสภา

ส่วนที่ ๑
บททั่วไป

มาตรา ๘๘ รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎร

รัฐสภาจะประชุมร่วมกันหรือแยกกัน ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๘๙ ให้รัฐสภาเลือกประธานวุฒิสภา หรือประธานสภาผู้แทนราษฎร คนใดคนหนึ่งเป็นประธานรัฐสภา และอีกคนหนึ่ง เป็นรองประธานสภา

การเลือกประธานรัฐสภา และรองประธานรัฐสภา ตามวรรคหนึ่ง ให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนลับ

ประธานรัฐสภา มีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการของรัฐสภา ในกรณีประชุมร่วมกันให้เป็นไปตามระเบียบและมีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้

ในกรณีที่ประธานรัฐสภาไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ให้รองประธานรัฐสภาทำหน้าที่แทน

มาตรา ๙๐ ประธานรัฐสภาหรือรองประธานรัฐสภา ดำรงตำแหน่งจนสิ้นอายุของของสภา หรือเมื่อมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร

ในกรณีที่ประธานรัฐสภาหรือรองประธานรัฐสภา พ้นจากตำแหน่งประธานวุฒิสภา หรือตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎร ให้ประธานวุฒิสภา หรือประธานสภาผู้แทนราษฎร ที่ได้รับเลือกเข้ามาใหม่ ดำรงตำแหน่งประธานรัฐสภา หรือตำแหน่งรองประธานรัฐสภาที่ว่างลง แล้วแต่กรณี

มาตรา ๙๑ ร่างพระราชบัญญัติจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้ ก็แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

มาตรา ๙๒ ร่างพระราชบัญญัติซึ่งได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา ๙๓ ร่างพระราชบัญญัติใด พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วย และพระราชทานคืนมายังรัฐสภา หรือเมื่อพ้น ๙๐ วันแล้วมิได้พระราชทานคืนมา รัฐสภาจะต้องปรึกษาร่างพระราชบัญญัติ นั้นใหม่ ถ้ารัฐสภาลงมติยืนยันตามเดิมด้วยคะแนนเสียงไม่ต่ำกว่า ๒ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภาแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ ทรงลงปรมาภิไธยพระราชทานลงภายใน ๓๐ วัน ให้นายกรัฐมนตรีนำพระราชบัญญัตินั้นประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับเป็นกฎหมายได้ เสมือนหนึ่งว่า พระมหากษัตริย์ได้ทรงลงปรมาภิไธยแล้ว

มาตรา ๙๔ ร่างพระราชบัญญัติใดพระมหากษัตริย์ทรงพระราชดำริเห็นว่า กระทบกระเทือนประโยชน์ได้เสียสำคัญของประเทศ หรือประชาชน และทรงพระราชดำริเห็นสมควรให้ประชาชนได้วินิจฉัย พระมหากษัตริย์ย่อมทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้ประชาชนทั่วประเทศออกเสียงเป็นประชามติว่า เห็นชอบหรือไม่ด้วยร่างพระราชบัญญัตินั้น

ในการให้ประชาชนออกเสียงเป็นประชามติ จะได้มีประกาศพระบรมราชโองการภายใน ๙๐ วัน นับตั้งแต่วันที่นำร่างพระราชบัญญัติขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายและให้ประธานองคมนตรี เป็นผู้ลงนามรับสนองพระราชโองการ

เมื่อมีประกาศพระบรมราชโองการตามวรรคสอง ให้ตราพระราชกฤษฎีกากำหนดวันให้ประชาชนออกเสียงเป็นประชามติภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันประกาศพระบรมราชโองการและวันออกเสียงประชามติ ต้องเป็นวันเดียวกันทั่วพระราชอาณาจักร

ในเมื่อพระมหากษัตริย์ พระราชอำนาจตามมาตรานี้ มิให้นำบทบัญญัติมาตรา ๙๓ มาใช้บังคับ

มาตรา ๙๕ บุคคลผู้มีสิทธิ์ เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ย่อมมีสิทธิ์ออกเสียงประชามติ

เพื่อประโยชน์แห่งวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าปีที่มีการออกเสียงประชามติ เป็นปีที่มีการเลือกตั้ง และวันออกเสียงประชามติเป็นวันเลือกตั้ง

หลักเกณฑ์ และวิธีการออกเสียงประชามติ ให้เป็นไปตามกฎหมาย ว่าด้วยการออกเสียงประชามติ

มาตรา ๙๖ ในการให้ประชาชนออกเสียงตามมาตรา ๙๔ ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ ถ้ามีประชามติเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัติ พระมหากษัตริย์จะได้ทรงลงปรมาภิไธยภายในสามสิบวัน นับตั้งแต่วันประกาศผลประชามติ และเมื่อได้ประกาศพระราช-บัญญัตินั้นในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้ ถ้ามีประชามติไม่เห็นด้วยร่างพระราชบัญญัติ ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

มาตรา ๙๗ สมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะได้รับเงินประจำตำแหน่ง และประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นตามบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๙๘ บุคคลจะเป็นสมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในขณะเดียวกันมิได้

มาตรา ๙๙ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะเป็นข้าราชการประจำมิได้

มาตรา ๑๐๐ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(๑) ต้องไม่รับตำแหน่ง หรือหน้าที่ใด จากหน่วยราชการ หรือหน่วยของงานรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ หรือดำรงตำแหน่งหน้าที่เช่นว่านั้น ทั้งนี้ นอกจากตำแหน่งรัฐมนตรี หรือข้าราชการเมืองอื่น ต้องดำรงโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

(๒) ต้องไม่เป็นผู้จัดการ กรรมการ ที่ปรึกษา ตัวแทน หรือลูกจ้าง ของหุ้นส่วนบริษัท ที่หน่วยราชการ หรือหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจเป็นผู้ลงทุน หรือถือหุ้นมากกว่าร้อยละห้าสิบของทุน หรือจำนวนหุ้นทั้งสิ้น

(๓) ต้องไม่รับสัมปทานจากรัฐ หรือหน่วยราชการของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือคงถือไว้แห่งสัมปทานนั้น หรือเป็นคู่สัญญากับรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจอันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน ทั้งนี้ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยทางอ้อม

(๔) ต้องไม่รับเงินหรือประโยชน์ใด ๆ จากหน่วยราชการ หรือหน่วยงาน หรือรัฐวิสาหกิจเป็นพิเศษ นอกเหนือไปจากที่หน่วยราชการ หรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจปฏิบัติกับบุคคลอื่น ๆ ในธุระกิจการงานตามปรกติและนอกจากเงินหรือ ประโยชน์ที่พึงได้รับในฐานะเป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือในฐานะที่ได้ปฏิบัติงานในตำแหน่งที่ดำรงโดยไม่ต้องห้ามตามมาตรานี้

บทบัญญัติมาตรานี้ มิให้ใช้บังคับในกรณีที่สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรับเบี้ยหวัด บำเหน็จบำนาญหรือเงินปีพระบรมวงศานุวงศ์ หรือเงินอื่นใดที่ต้องจ่ายตามข้อผูกพัน ซึ่งมีระบุให้จ่ายในงบประมาณแผ่นดิน และมิให้ใช้บังคับในกรณีที่สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรับ หรือดำรงตำแหน่งกรรมาธิการของรัฐสภา หรือวุฒิสภา หรือสภาผู้แทนราษฎร หรือกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๑๐๑ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะต้องไม่ประพฤติในทางนำมา ซึ่งความเสื่อมเสียแก่สภา

มาตรา ๑๐๒ เมื่อสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่น้อยกว่ายี่สิบห้าคน เห็นว่า สมาชิกผู้ใดในสภาที่ตนเป็นสมาชิก มีความประพฤติในทางนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สภาที่ตนเป็นสมาชิก เพื่อให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัย และให้ประธานแห่งสภารับคำร้อง ส่งคำร้องนั้นไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้ว ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยนั้น ไปยังประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องดังกล่าวในวรรคหนึ่ง

ในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่า สมาชิกผู้ใดมีความประพฤติในทางที่นำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สภา ให้สมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลงในวันที่ประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกได้รับแจ้งคำวินิจฉัย

มาตรา ๑๐๓ สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่าห้าคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่า สมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งแห่งสภานั้นสิ้นสุดลง ตามมาตรา ๑๐๙ (๓) (๔) (๕) (๖) หรือ (๗) หรือมาตรา ๑๒๖ (๓) (๔) (๕) (๖) (๗) (๘) (๙) หรือ (๑๐) แล้วแต่กรณี และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้อง ส่งคำร้องนั้นไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เพื่อวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพผู้นั้นสิ้นสุดลงหรือไม่

เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้ว ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยนั้นไปยังประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องดังกล่าวในวรรคหนึ่ง

มาตรา ๑๐๔ การออกจากตำแหน่งของสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ภายหลังวันที่สมาชิกภาพสิ้นสุดลงก็ดีคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่า สมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงก็ดี ย่อมไม่กระทบกระทั่งกิจการที่สมาชิกผู้นั้น ได้กระทำไปในหน้าที่สมาชิกรวมทั้งการได้รับเงินประจำตำแหน่ง หรือประโยชน์ตอบแทนอื่นก่อนที่สมาชิกผู้นั้น ออกจากตำแหน่ง หรือก่อนที่ประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ แล้วแต่กรณี

ส่วนที่ ๒
วุฒิสภา

มาตรา ๑๐๕ วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวนหนึ่งร้อยคน ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีความรู้ความชำนาญในวิชา หรือกิจการต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน และสัญชาติไทยโดยกำเนิด ทั้งไม่เป็นบุคคลต้องห้ามตามมาตรา ๑๑๗ และมาตรา ๑๒๐

คณะองคมนตรี เป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคหนึ่ง มีจำนวนสามร้อยคน เป็นบัญชีลับ เพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้ง

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนลับ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา

เมื่อได้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาแล้ว ให้ผู้ทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุมเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา นำความกราบบังคมทูล เพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง และลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา ๑๐๖ การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ต้องจัดให้มีขึ้นภายในสิบห้าวัน นับตั้งแต่วันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๐๗ อายุของวุฒิสภาเริ่มแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา และสิ้นสุดลงพร้อมกับอายุสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๐๘ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา เริ่มแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง

มาตรา ๑๐๙ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา สิ้นสุดลงเมื่อ

(๑) ถึงคราวออกตามอายุของวุฒิสภา

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) เสียสัญชาติไทย

(๕) กระทำการอันต้องห้าม ตามมาตรา ๑๐๐

(๖) มีลักษณะต้องห้าม ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๑๗ (๑) (๒) (๓) หรือ (๕) หรือมาตรา ๑๒๐ (๑) หรือ(๒)

(๗) ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดอันเป็นลหุโทษ หรือความผิดที่มีกำหนดโทษชั้นลหุโทษ

(๘) คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่า มีความประพฤติในทางนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่วุฒิสภา

มาตรา ๑๑๐ เมื่อตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาว่างลง เพราะเหตุอื่นใดนอกจากถึงคราวออกตามอายุของวุฒิสภาคณะองคมนตรี จะเสนอรายชื่อบุคคลผู้มีลักษณะต้องตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๕ จำนวนสามเท่าของจำนวนตำแหน่งที่ว่าง ให้สภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกแทน เว้นแต่อายุของวุฒิสภา จะเหลือไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวัน สมาชิกวุฒิสภา ซึ่งได้รับเลือกตั้งย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน

ในการเลือกตั้งตามวรรคหนึ่ง ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๐๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ส่วนที่ ๓
สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๑๑ สภาผู้แทนราษฎรประกอบไปด้วยสมาชิกซึ่งราษฎร เลือกตั้งมีจำนวนไม่น้อยกว่าสองร้อยสิบสี่คน แต่ไม่เกินสามร้อยคน ทั้งนี้ ตามเกณฑ์ที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๑๒

มาตรา ๑๑๒ จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แต่ละจังหวัดจะพึงมีให้คำนวณตามเกณฑ์จำนวนราษฎรที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

จังหวัดหนึ่งอย่างน้อยให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน

จังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ไม่เกินสามคนให้ถือเขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้งและจังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เกินกว่าสามคน ให้แบ่งเขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือกตั้ง โดยจัดให้แต่ละเขตเลือกตั้งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตละสามคน

ในกรณีที่จะแบ่งเขตเลือกตั้งในจังหวัดหนึ่ง ให้มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครบสามคนทุกเขตไม่ได้ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น เขตเลือกตั้งที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตละสามคนเสียก่อน และเขตที่เหลือต้องไม่น้อยกว่าเขตละสองคน

ในกรณีที่จังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้สี่คน ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็นสองเขต เขตหนึ่งให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสองคน

มาตรา ๑๑๓ จังหวัดใดมีการแบ่งเขต เลือกตั้งเกินกว่าหนึ่งเขต ต้องแบ่งพื้นที่ของเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้ติดต่อกัน และต้องจัดอัตราส่วนของจำนวนราษฎรกับจำนวนสมาชิกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในแต่ละเขตให้ใกล้เคียงกัน

มาตรา ๑๑๔ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

ในเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้ผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น

มาตรา ๑๑๕ บุคคลผู้มีคุณสมบัติ ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๑๖ และไม่เป็นบุคคลต้องห้ามตามมาตรา ๑๑๗ ย่อมมีสิทธิเลือกตั้ง

มาตรา ๑๑๖ ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(๑) สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทย และถือสัญชาติอื่นด้วย ในขณะเดียวกันก็ดี บุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงชาติก็ดี ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย เว้นแต่บุคคลผู้เสียสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่เกิดในต่างประเทศไม่ต้องมีคุณสมบัติดังกล่าว

(๒) อายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ ๑ มกราคม ของปีที่มีการเลือกตั้ง

มาตรา ๑๑๗ บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ ในวันเลือกตั้งเป็นผู้ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ

(๑) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

(๒) หูหนวกและเป็นใบ้ซึ่งไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้

(๓) ภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช

(๔) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาล

(๕) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยคำพิพากษา

มาตรา ๑๑๘ บุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามมาตรา ๑๑๕ และมีคุณสมบัติตามมาตรา ๑๑๙ ทั้งไม่เป็นบุคคลต้องห้ามตามมาตรา ๑๒๐ ย่อมมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่บทบัญญัติมาตรา ๑๑๗ (๔) มิให้นำมาใช้บังคับในกรณีที่ยังมิได้มีคำพิพากษาของศาลใดศาลหนึ่งให้จำคุกผู้ต้องคุมขัง

มาตรา ๑๑๙ ผู้รับสมัครเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ

(๑) สัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทย และถือสัญชาติอื่นด้วยในขณะเดียวกันก็ดีบุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงชาติก็ดี ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิก สภา ผู้แทน ราษฎรอีกด้วย เว้นแต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่เกิดในต่างประเทศไม่ต้องมีคุณสมบัติดังกล่าว

(๒) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบสามปีในวันเลือกตั้ง

(๓) มาตรฐานการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(๔) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียว

มาตรา ๑๒๐ บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิ์สมัครรับเลือกตั้ง คือ

(๑) ติดยาเสพติดให้โทษ

(๒) เป็นบุคคลล้มละลายซึ่งศาลยังไม่สั่งให้พ้นจากคดี

(๓) เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไป โดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันเลือกตั้ง เว้นแต่เป็นความผิดอันได้กระทำโดยการประมาท

(๔) เป็นข้าราชการ หรือพนักงานท้องถิ่น ซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำ นอกจากข้าราชการการเมือง

(๕) เป็นพนักงานของหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ

มาตรา ๑๒๑ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๒๒ อายุของสภาผู้แทนราษฎร มีกำหนดคราวละสี่ปี นับตั้งแต่วันเลือกตั้ง

มาตรา ๑๒๓ เมื่ออายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง พระมหากษัตริย์จะได้ตราพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรใหม่เป็นการเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งต้องกำหนดวันเลือกตั้งภายในหกสิบวันนับตั้งแต่วันที่อายุของผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง และวันเลือกตั้งนั้น ต้องกำหนดวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

มาตรา ๑๒๔ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่

การยุบสภาผู้แทนราษฎรให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา ซึ่งต้องกำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่ เป็นการเลือกตั้งทั่วไปภายในเก้าสิบวัน และวันเลือกตั้งนั้นต้องกำหนดวันเดียวกันทั่วพระราชอาณาจักร

การยุบสภาผู้แทนราษฎร จะกระทำได้ครั้งเดียวในเหตุการณ์เดียวกัน

มาตรา ๑๒๕ สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เริ่มแต่วันเลือกตั้ง

มาตรา ๑๒๖ สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สิ้นสุดลง

(๑) ถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎร หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) การกระทำอันต้องห้ามตามมาตรา ๑๐๐

(๕) ขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๑๑๖ (๑) หรือตามมาตรา ๑๑๙ (๑) หรือ (๓)

(๖) มีลักษณะต้องห้ามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๑๗ (๑) (๒) (๓) หรือ (๕) หรือมาตรา ๑๒๐ (๑) หรือ (๒)

(๗) ลาออกจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง หรือพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกยุบเลิก

(๘) ขาดจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งยุบเลิกพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเป็นสมาชิก หรือพรรคการเมืองมีมติให้พ้นจากการเป็นสมาชิก และไม่อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในหกสิบวันนับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง หรือพรรคการเมืองมีมติ แล้วแต่กรณี ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่า ขาดจากสมาชิกภาพนับตั้งแต่วันถัดจากวันที่ครบกำหนดหกสิบวันนั้น

(๙) ไม่มาประชุมตลอดสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

(๑๐) ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท หรือเป็นความผิดอันลหุโทษ หรือความผิดที่มีกำหนดโทษชั้นลหุโทษ

(๑๑) คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ มีคำวินิจฉัยว่า มีความประพฤติในทางนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา ๑๒๗ เมื่อตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ว่างลงเพราะเหตุอื่นใดนอกจากถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎร ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นแทนภายในกำหนดเวลาเก้าสิบวัน เว้นแต่อายุของสภาผู้แทนราษฎรจะเหลือไม่ถึงร้อยแปดสิบวัน

สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้เข้ามาแทนนั้นเริ่มแต่วันเลือกตั้ง และอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าอายุของสภาผู้แทนราษฎรที่เหลืออยู่

ส่วนที่ ๔
บทที่ใช้แก่สภาทั้งสอง

มาตรา ๑๒๘ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ย่อมเป็นผู้แทนของปวงชนชาวไทย

มาตรา ๑๒๙ ก่อนเข้ารับหน้าที่สมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องปฏิญาณตนในที่ประชุมแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

"ข้าพเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอปฏิญาณว่า ข้าพเจ้าจะปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของข้าพเจ้าโดยบริสุทธิ์ใจ เพื่อประโยชน์ส่วนร่วมของปวงชนชาวไทย ทั้งจะรักษาไว้ปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ"

มาตรา ๑๓๐ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรแต่ละสภา มีประธานสภาคนหนึ่ง และรองประธานสภาคนหนึ่ง ซึ่งพระมหากษัตริย์ ทรงแต่งตั้งจากสมาชิกแห่งสภานั้นตามมติของสภา

มาตรา ๑๓๑ ประธานและรองประธานวุฒิสภา ประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรดำรงตำแหน่งจนสิ้นอายุของสภา หรือเมื่อมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร

ประธานและรองประธานวุฒิสภา และประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร ย่อมพ้นจากตำแหน่งก่อนถึงวาระพ้นจากตำแหน่งตามวรรคหนึ่ง เมื่อ

(๑) ขาดจากสมาชิกภาพแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก

(๒) ลาออกจากตำแหน่ง

(๓) ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี หรือข้าราชการการเมืองอื่น ๆ

(๔) ต้องคำพิพากษาโทษจำคุก

มาตรา ๑๓๒ ประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎร มีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการของสภานั้น ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบ รองประธานมีอำนาจหน้าที่ทำกิจการแทนประธาน เมื่อประธานไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

มาตรา ๑๓๓ เมื่อประธานและรองประธานวุฒิสภา หรือประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร ไม่อยู่ในที่ประชุม ให้สมาชิกแห่งสภานั้น ๆ เลือกตั้งกันขึ้นเอง เป็นประธานในคราวประชุมนั้น

มาตรา ๑๓๔ การประชุมวุฒิสภาก็ดี การประชุมสภาผู้แทนราษฎรก็ดี ต้องมีสมาชิกประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดแต่ละสภา จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา ๑๓๕ ภายใต้บังคับมาตรา ๒๔ มาตรา ๙๓ มาตรา ๑๕๐ มาตรา ๑๕๙ มาตรา ๑๗๔ มาตรา ๑๗๖ มาตรา ๑๘๔ มาตรา ๑๑๘ และมาตรา ๒๑๙ การลงมติวินิจฉัยข้อปรึกษา ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ

สมาชิกคนหนึ่ง ย่อมมีเสียงหนึ่งในการออกเสียงลงคะแนน ถ้ามีคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้น เป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๑๓๖ ในที่ประชุมวุฒิสภาก็ดี ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาก็ดี สภาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ในทางแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน ย่อมเป็นเอกสิทธิ์โดยเด็ดขาด ผู้ใดจะนำเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใดมิได้

เอกสิทธิ์นี้ ย่อมคุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์ผู้โฆษณา รายงานการประชุมโดยคำสั่งของสภา และคุ้มครองไปถึงบุคคลซึ่งประธานในที่ประชุมอนุญาตให้แถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมด้วย

มาตรา ๑๓๗ ภายในสามสิบวัน นับตั้งแต่วันเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎร ให้มีการเรียกประชุมรัฐสภาเพื่อให้สมาชิกได้มาประชุมเป็นครั้งแรก

ในปีหนึ่งจะมีสมัยประชุมสามัญของรัฐสภาสมัยหนึ่ง หรือสองสมัย แล้วแต่ผู้แทนราษฎรจะกำหนด

วันประชุมครั้งแรกตามวรรคหนึ่ง ให้ถือเป็นวันเริ่มสมัยประชุมสามัญประจำปี ส่วนวันเริ่มสมัยประชุมสามัญประจำปีของรัฐสภาสมัยต่อ ๆ ไป ให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้กำหนด

มาตรา ๑๓๘ สมัยประชุมสามัญของรัฐสภาสมัยหนึ่ง ๆ ให้มีกำหนด ๙๐ วัน แต่พระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้า ฯ ให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

การปิดสมัยประชุม ก่อนครบกำหนดเวลาเก้าสิบวัน จะกระทำได้แต่โดยความเห็นชอบของรัฐสภา

มาตรา ๑๓๙ พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมรัฐสภา ทรงเปิดและปิดประชุม

พระมหากษัตริย์จะเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำพิธี เปิดสมัยประชุมสามัญประจำปีสมัยแรกด้วยพระองค์เอง หรือจะโปรดเกล้า ฯ ให้รัชทายาทซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว หรือผู้แทนผู้หนึ่งผู้ใด เป็นผู้แทนพระองค์มาทำพิธีก็ได้

มาตรา ๑๔๐ เมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งรัฐ พระมหากษัตริย์จะทรงเรียกประชุมรัฐสภาเป็นประชุมสมัยวิสามัญ

มาตรา ๑๔๑ สมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้นำความกราบบังคมทูลเพื่อมีพระบรมราชโองการเรียกประชุมรัฐสภา เป็นการประชุมสมัยวิสามัญได้

คำร้องขอดังกล่าวในวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นของสมาชิกทั้งสองสภา ให้ยื่นต่อประธานรัฐสภา ถ้าเป็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้ยื่นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร

ให้ประธานสภา ผู้ได้รับคำร้องขอ นำความกราบบังคมทูลและลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา ๑๔๒ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๔๑ การเรียกประชุมและการเปิดประชุมรัฐสภา ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๑๔๓ ในระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับ หรือคุมขัง หรือหมายเรียกตัวสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไปทำการสอบสวน ในฐานะที่สมาชิกผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา เว้นแต่ในกรณีที่ได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก หรือในกรณีที่จับในขณะกระทำความผิด

ในกรณีที่มีการจับสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในขณะกระทำความผิด ให้รายงานไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกโดยด่วน และประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกอาจสั่งปล่อยผู้ถูกจับให้พ้นจากการคุมขังได้

มาตรา ๑๔๔ ในกรณีที่มีการฟ้องสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในคดีอาญา ไม่ว่าจะได้ฟ้องนอก หรือฟ้องในสมัยประชุม ศาลจะพิจารณาคดีนั้นในระหว่างสมัย

ประชุมมิได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก แต่การพิจารณาคดี ต้องไม่เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะเข้าประชุมสภา

การพิจารณาที่ศาล ได้กระทำไปก่อนมีคำอ้างว่าจำเลยเป็นสมาชิกของสภาใด สภาหนึ่ง ย่อมเป็นอันใช้ได้

มาตรา ๑๔๕ ถ้าสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถูกคุมขังในระหว่างสอบสวน หรือพิจารณาอยู่ก่อนสมัยประชุม เมื่อถึงสมัยประชุม พนักงานสอบสวน หรือศาลแล้วแต่กรณี ต้องสั่งปล่อยทันที ถ้าหากสภาที่ผู้นั้น เป็นสมาชิกได้ร้องขอ

คำสั่งปล่อยตามวรรคหนึ่งให้มีผลบังคับ ตั้งแต่วันสั่ง ปล่อย จนถึง วัน สุดท้ายแห่งสมัยประชุม

มาตรา ๑๔๖ ร่างพระราชบัญญัติ จะเสนอได้ก็แต่โดยคณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวด้วยการเงิน สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกรัฐมนตรี

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวด้วยการเงิน หมายความถึงร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อความต่อไปนี้ทั้งหมด หรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง

(๑) การตั้งขึ้น หรือยกเลิก หรือลด หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือผ่อนหรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับภาษีหรืออากร

(๒) การจัดสรร หรือรับ หรือรักษา หรือจ่าย หรือก่อภาระผูกพันเงินแผ่นดิน

(๓) การกู้เงิน หรือการค้ำประกัน หรือการใช้เงินกู้

(๔) เงินตรา

ในกรณีที่สงสัยว่าร่างพระราชบัญญัติใด เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวด้วยการเงินที่จะต้องมีคำรับรองนายกรัฐมนตรีหรือไม่ให้เป็นอำนาจของประธานแห่งสภา ที่ได้รับร่างพระราชบัญญัตินั้น เป็นผู้วินิจฉัย

มาตรา ๑๔๗ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๕๔ ร่างพระราชบัญญัติของคณะรัฐมนตรีและร่างพระราชบัญญัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร ร่างพระราชบัญญัติของวุฒิสมาชิก ให้เสนอต่อวุฒิสภา

มาตรา ๑๔๘ เมื่อสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภา ได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่เสนอตาม มาตรา ๑๔๗ และลงมติให้ใช้ได้แล้ว ให้สภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อวุฒิสภา หรือสภาผู้แทนราษฎรแล้วแต่กรณี วุฒิสภา หรือสภาผู้แทนราษฎร ต้องพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่อีกสภาหนึ่งเสนอมานั้นให้เสร็จภายในหกสิบวัน แต่ถ้าร่างพระราชบัญญัตินั้น เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวด้วยการเงินต้องพิจารณาให้เสร็จภายในสามสิบวัน ทั้งนี้ เว้นแต่สภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภา ที่เสนอร่างพระราชบัญญัติมานั้น จะได้ลงมติให้ขยายเวลาออกไปเป็นพิเศษ กำหนดวันดังกล่าวให้หมายถึงในสมัยประชุม และให้เริ่มนับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นมาถึงวุฒิสภา หรือสภาผู้แทนราษฎรแล้วแต่กรณี

ระยะเวลาดังกล่าวในวรรคหนึ่ง ไม่ให้นับรวมระยะเวลาที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๑

ถ้าวุฒิสภา หรือสภาผู้แทนราษฎร ไม่ได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติให้เสร็จภายในกำหนดเวลาที่กล่าวในวรรคหนึ่ง ก็ให้ถือว่า วุฒิสภา หรือสภาผู้แทนราษฎร ได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น

ในการที่สภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างพระราชบัญญัติไปยังวุฒิสภาหรือวุฒิสภาเสนอร่างพระราชบัญญัติไปยังสภาผู้แทนราษฎร ตามวรรคหนึ่ง ให้ประธานแห่งสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัติไปยังอีกสภาหนึ่งนั้นแจ้งไปตามความเห็นของประธานแห่งสภานั้น ด้วยว่าร่างพระราชบัญญัติที่เสนอไปนั้น เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวด้วยการเงินหรือไม่ คำแจ้งของประธานแห่งสภาให้ถือเป็นเด็ดขาด

ในกรณีที่ประธานแห่งสภามิได้แจ้งไปว่า ร่างพระราชบัญญัติใด เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวด้วยการเงินหรือไม่ ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้น มิใช่ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวด้วยการเงิน

มาตรา ๑๔๙ เมื่อวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎร ได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติเสร็จแล้ว

(๑) ถ้าเห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภา ที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นมา ก็ให้ดำเนินการไปตามมาตรา ๙๒

(๒) ถ้าไม่เห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นมา ในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้น เป็นร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนราษฎรเสนอมา ก็ให้ยับยั้งพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อน และส่งพระราชบัญญัตินั้นคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร ในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัตินั้น เป็นร่างพระราชบัญญัติที่วุฒิสภาเสนอมา ก็ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

(๓) ถ้าแก้ไขเพิ่มเติมก็ให้ส่งพระราชบัญญัติ ที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้น ไปยังสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นมา แล้วแต่กรณี ในกรณีเช่นว่านี้ ให้สภาทั้งสองต่างตั้ง ตั้งบุคคลที่เป็น หรือมิได้เป็นสมาชิกแห่งสภานั้น ๆ มีจำนวนเท่ากันตามที่วุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรที่เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นกำหนดประกอบเป็นคณะกรรมาธิการร่วมกันเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นแล้วให้คณะกรรมาธิการร่วมกันนั้นรายงาน และเสนอร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมาธิการร่วมกันได้พิจารณาแล้วต่อสภาทั้งสอง ถ้าสภาทั้งสองต่างเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมาธิการร่วมกันพิจารณาแล้วนั้นก็ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา ๙๒ ถ้าสภาใดสภาหนึ่งเห็นชอบด้วยในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้น เป็นร่างพระราชบัญญัติของสภาผู้แทนราษฎรก็ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อนในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัตินั้น เป็นร่างพระราชบัญญัติของวุฒิสภา ก็ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

คณะกรรมาธิการร่วมกันย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใด ๆ มาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติได้ และเอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๖ นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลกระทำหน้าที่ ตามมาตรานี้ด้วย

การประชุมคณะกรรมาธิการร่วมกัน ต้องมีกรรมาธิการ ไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนกรรมาธิการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม และให้นำข้อบังคับการประชุม ของสภาผู้แทนราษฎรในส่วนที่เกียวกับกรรมาธิการมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๕๐ ร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ตามบทบัญญัติมาตรา ๑๔๙ นั้น สภาผู้แทนราษฎรจะยกขึ้นพิจารณาใหม่ได้ต่อเมื่อเวลาหนึ่งร้อยแปดสิบวันได้ล่วงพ้นไป นับตั้งแต่วันที่วุฒิสภาลงมติไม่เห็นชอบด้วย ในกรณีเช่นว่านี้ถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมติยืนยันร่างเดิม หรือร่างที่คณะกรรมาธิการร่วมกันพิจารณา ด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้ง

หมดของสภาแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้น เป็นอันว่าได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา และให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา ๙๒

ถ้าร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้เกี่ยวด้วยการเงินสภาผู้แทนราษฎรอาจยกร่างพระราชบัญญัตินั้น ขึ้นพิจารณาใหม่ได้ทันที ในกรณีเช่นว่านี้ถ้าสภาผู้แทนลงมติยืนยันร่างเดิม หรือร่าง ที่คณะกรรมาธิการร่วมกัน พิจารณาด้วย คะแนน เสียงมากกว่ากึ่ง จำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้น เป็นอันได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา และให้ดำเนินการต่อไป ตามมาตรา ๙๒

มาตรา ๑๕๑ ในระหว่างที่มีการยับยั้งร่างพระราชบัญญัติใดตามบทบัญญัติมาตรา ๑๔๙ คณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะเสนอร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกัน หรือคล้ายกันกับหลักการ ของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้มิได้

ในกรณีที่สภารับร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้พิจารณา สงสัยว่าเป็นร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกัน หรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ให้ประธานแห่งสภานั้น ส่งร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวให้ตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ถ้าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า เป็นร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ให้ร่างพระราชบัญญัตินั้นตกไป

มาตรา ๑๕๒ ในกรณีที่ผู้แทนราษฎรสิ้นอายุ หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร บรรดาร่างพระราชบัญญัติที่รัฐสภายังมิได้ให้ความเห็นชอบ หรือที่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วย หรือเมื่อพ้นเก้าสิบวันแล้ว มิได้พระราชทานคืนมา หรือที่จะประชาชนมิได้ออกเสียงเป็นประชามติ ตามมาตรา ๙๔ ให้เป็นอันตกไป

มาตรา ๑๕๓ งบประมาณรายจ่ายของแผ่นดินประจำปีงบประมาณ ให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ ถ้าพระราชบัญญัติออกไม่ทันปีงบประมาณใหม่ ให้ใช้พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีก่อนนั้นไปพลาง

มาตรา ๑๕๔ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณและร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมให้คณะรัฐมนตรีเสนอต่อรัฐสภา เมื่อรัฐสภาได้พิจารณาเสร็จแล้ว ให้ดำเนินการตามมาตรา ๙๒ ต่อไป

มาตรา ๑๕๕ การจ่ายเงินแผ่นดิน จะกระทำได้ก็เฉพาะที่ได้อนุญาตไว้ในกฎหมายว่าด้วยงบประมาณรายจ่าย หรือกฎหมายว่าด้วยวิธีงบประมาณ เว้นแต่ในกรณีจำเป็นรีบด่วนจะจ่ายไปก่อนก็ได้ แต่ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีเช่นว่านี้ต้องขออนุมัติจากรัฐสภาในโอกาสแรกที่พึงกระทำได้

คำอนุมัติของรัฐสภาให้ทำเป็นพระราชบัญญัติเฉพาะเรื่อง หรือรวมลงไว้ในพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย หรือพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม หรือพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีงบประมาณถัดไป

มาตรา ๑๕๖ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร มีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดิน โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๑๕๗ ในที่ประชุมวุฒิสภา หรือสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องใดเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบเมื่อเห็นว่าเรื่องนั้นยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัย หรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

มาตรา ๑๕๘ สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่ต่ำกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของแต่ละสภา มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอให้เปิดอภิปรายทั่วไป ในที่ประชุมวุฒิสภา หรือสภาผู้แทนราษฎรแล้วแต่กรณี เพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในปัญหาอันเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน

ญัตติดังกล่าวในวรรคหนึ่ง เป็นของสมาชิกสภาใด ให้ยื่นต่อสภานั้น และให้ประธานสภาผู้ได้รับญัตติ แจ้งไปยังนายกรัฐมนตรี เพื่อกำหนดเวลาสำหรับเปิดอภิปรายทั่วไป ซึ่งต้องไม่ช้ากว่าสามสิบวัน นับแต่วันที่นายกรัฐมนตรีได้รับแจ้ง แต่คณะรัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะขอให้ระงับการเปิดอภิปรายทั่วไปนั้นเสียได้ เมื่อเห็นว่าเป็นเรื่องที่ยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัย หรือประโยชน์อันสำคัญของแผ่นดิน

ในการเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรานี้ สภาจะลงมติในปัญหาที่อภิปรายมิได้

มาตรา ๑๕๙ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองสภารวมกัน หรือสมาชิกของแต่ละสภา มีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภามีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ รัฐมนตรีเป็นรายตัว หรือทั้งคณะ

ญัตติดังกล่าวในวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นของสมาชิกทั้งสองสภา ให้ยื่นต่อประธานรัฐสภา ถ้าเป็นของสมาชิกสภาใด ให้ยื่นต่อประธานสภานั้น

การเปิดอภิปรายทั่วไปตามญัตติดังกล่าวในวรรคหนึ่งให้กระทำในที่ประชุมรัฐสภา

เมื่อการเปิดอภิปรายทั่วไปสิ้นสุดลง โดยมิใช่ด้วยมติให้ผ่านระเบียบวาระเปิดอภิปรายนั้นไป ให้ที่ประชุมรัฐสภาลงมติไว้วางใจ หรือไม่ไว้วางใจ การลงมติในกรณีเช่นว่านี้ มิให้กระทำในวันเดียวกับวันที่การอภิปรายสิ้นสุด มติไม่ไว้วางใจต้องมีเสียงมากกว่ากึ่งจำนวนของสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

ในกรณีที่ มติไม่ไว้วางใจ มีเสียงไม่มากกว่า กึ่งจำนวน ของสมาชิกทั้งหมด ของทั้งสองสภา สมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายนั้น เป็นอันหมดสิทธิ์ที่จะเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายตัวหรือทั้งคณะอีกตลอดสมัยประชุมนั้น

มาตรา ๑๖๐ การประชุมวุฒิสภา การประชุมสภาผู้แทนราษฎร และการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ย่อมเป็นการเปิดเผย ตามลักษณะที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของแต่ละสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกันแล้วแต่กรณี มีจำนวนไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าคน ร้องขอให้ประชุมลับ ก็ให้ประชุมลับ

มาตรา ๑๖๑ วุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎร มีอำนาจเลือกสมาชิกของแต่ละสภาตั้งเป็นคณะกรรมาธิการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลผู้เป็นสมาชิก หรือมิได้เป็นสมาชิก ตั้งเป็นคณะกรรมาธิการวิสามัญ เพื่อกระทำกิจการ หรือพิจารณาสอบสวน หรือศึกษาเรื่องใด ๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภา แล้วรายงานต่อสภาคณะกรรมาธิการที่กล่าวนี้ ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใด ๆ มาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในกิจการที่กระทำ หรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวน หรือศึกษาอยู่นั้นได้

เอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๖ นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำหน้าที่ตามมาตรานี้ด้วย

กรรมาธิการที่ตั้งจากผู้ที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด ต้องมีจำนวนตามหรือใกล้เคียงกับอัตราส่วนของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ในระหว่างที่ยังไม่มีข้อบังคับการประชุมของสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา ๑๖๔ ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้กำหนดอัตราส่วนตามวรรคสาม

มาตรา ๑๖๒ การประชุมคณะกรรมาธิการ ต้องมีกรรมาธิการทั้งหมดจึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา ๑๖๓ ภายใต้บังคับมาตรา ๒๑๕ ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่จะต้องตีความรัฐธรรมนูญให้เป็นอำนาจของรัฐสภาที่จะตีความและให้ถือว่า การตีความของรัฐสภาเป็นเด็ดขาด

ในการตีความรัฐธรรมนูญตามวรรคหนึ่ง ต้องมีสมาชิกประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา ๑๖๔ วุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจตราข้อบังคับการประชุมเกี่ยวกับการเลือก และการปฏิบัติหน้าที่ของประธานสภา รองประธานสภา และกรรมาธิการ วิธีการประชุม และเสนอพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ การเสนอญัตติ การปรึกษา การอภิปราย การลงมติ การตั้งกระทู้ถาม การเปิดอภิปรายทั่ว ๆ ไป การยืนยันขอความไว้วางใจ การรักษาระเบียบ และความเรียบร้อย และกิจการอื่น เพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

ส่วนที่ ๕
การประชุมร่วมกันของรัฐสภา

มาตรา ๑๖๕ ในกรณีต่อไปนี้ ให้รัฐสภาประชุมร่วมกัน

(๑) การให้ความเห็นชอบ ในการตั้งผู้สำเร็จราชการตามมาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๑

(๒) การปฏิญาณตน ของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต่อรัฐสภาตามมาตรา ๒๓

(๓) การให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติตามมาตรา ๒๕

(๔) การเลือกประธานรัฐสภา และรองประธานรัฐสภา ตามมาตรา ๘๙

(๕) การปรึกษาร่างพระราชบัญญัติใหม่ ตามมาตรา ๙๓

(๖) การให้เห็นชอบในการปิดสมัยประชุม ตามมาตรา ๑๓๘

(๗) การเปิดประชุม ตามมาตรา ๑๓๙

(๘) การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ และร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม มาตรา ๑๕๔

(๙) การอนุมัติการจ่ายเงินแผ่นดิน ตามมาตรา ๑๕๕

(๑๐) การเปิดอภิปรายทั่วไป ตามมาตรา ๑๕๙ และมาตรา ๑๗๕

(๑๑) การตีความรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา ๑๖๓

(๑๒) การแถลงนโยบาย และขอความไว้วางใจ ตามมาตรา ๑๗๔ และการยืนยันขอความไว้วางใจ ตามมาตรา ๑๗๖

(๑๓) การพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติ พระราชกำหนด ตามมาตรา ๑๘๐ และมาตรา ๑๘๑

(๑๔) การมีมติเลิกใช้กฎอัยการศึก ตามมาตรา ๑๘๓

(๑๕) การให้ความเห็นชอบในการประกาศสงคราม ตามมาตรา ๑๘๔

(๑๖) การให้ความเห็นชอบแก่หนังสือสัญญา และสนธิสัญญา ตามมาตรา ๑๘๕

(๑๗) การให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้ง การลงโทษ การถอดถอนหัวหน้าหน่วยราชการ ตามมาตรา ๒๐๔

(๑๘) การแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา ๒๐๘

(๑๙) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๘ และมาตรา ๒๑๙

มาตรา ๑๖๖ ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ให้ใช้บังคับการประชุมของสภาผู้แทนราษฎรโดยอนุโลม

มาตรา ๑๖๗ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๖๓ วรรคสอง ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ให้นำบทที่ใช้แก่สภาทั้งสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่เฉพาะการตั้งคณะกรรมาธิการสามัญหรือวิสามัญ กรรมาธิการที่ตั้งจากผู้ที่เป็นสมาชิกของแต่ละสภา จะต้องมีจำนวนตามหรือใกล้เคียงกับอัตราส่วนของจำนวนสมาชิก ของแต่ละสภา

หมวด ๗
คณะรัฐมนตรี

มาตรา ๑๖๘ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีไม่น้อยกว่าสิบห้าคน และไม่มากกว่าสามสิบคนประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

ให้ประธานสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการตั้งนายกรัฐมนตรี

มาตรา ๑๖๙ ก่อนเข้ารับหน้าที่ รัฐมนตรีต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

"ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอถวายสัตย์ปฏิญาณว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาอาณาจักรไทยทุกประการ"

มาตรา ๑๗๐ รัฐมนตรีจะเป็นข้าราชการประจำมิได้

มาตรา ๑๗๑ รัฐมนตรีจะกระทำการใด ๆ ที่ห้ามไว้มิให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกระทำตามที่บัญญัติในมาตรา ๑๐๐ มิได้ และนอกจากนั้นรัฐมนตรีจะเป็นผู้จัดการ กรรมการ ที่ปรึกษา ตัวแทน หรือลูกจ้างของบุคคล ห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือองค์การใด ๆ ซึ่งดำเนินธุรกิจเพื่อค้ากำไรก็มิได้ด้วย

มาตรา ๑๗๒ รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิเข้าประชุมและแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นในประชุมสภา ซึ่งตนมิได้เป็นสมาชิก แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

เอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๖ ให้นำมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๗๓ ในการดำเนินนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องได้รับความไว้วางใจของรัฐสภา

รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภาในหน้าที่ของตน และต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อรัฐสภา เพื่อขอความไว้วางใจ มติให้ความไว้วางใจในนโยบายทั่วไป ของคณะรัฐมนตรี

มาตรา ๑๗๔ คณะรัฐมนตรีที่จะเข้าบริหารราชการแผ่นดิน ต้องแถลงนโยบายต่อรัฐสภา เพื่อขอความไว้วางใจ ต้องได้รับคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งจำนวนของสมาชิกทั้งสองสภาที่มาประชุม

มาตรา ๑๗๕ ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับราชการแผ่นดินที่คณะรัฐมนตรีเห็นสมควรจะฟังความคิดเห็นของสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายกรัฐมนตรีจะแจ้งไปยังประธานรัฐสภา ขอให้มีการเปิดอภิปรายทั่วไปในที่ประชุมรัฐสภาได้ในกรณีเช่นว่านี้ รัฐสภาจะลงมติในปัญหาที่อภิปรายมิได้

มาตรา ๑๗๖ ในระหว่างบริหารราชการแผ่นดิน ภายหลังที่ได้รับความไว้วางใจจากรัฐสภาแล้วถ้ามีพฤติการณ์ที่คณะรัฐมนตรีเห็นสมควร คณะรัฐมนตรีจะขอให้รัฐสภายืนยันความไว้วางใจอีกก็ได้ในกรณีเช่นว่านี้ ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๗๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๗๗ รัฐมนตรีทั้งคณะจะพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

(๑) รัฐสภาลงมติไม่ไว้วางใจ ตามมาตรา ๑๕๙

(๒) ไม่ได้รับความไว้วางใจ ตามมาตรา ๑๗๔ หรือ มาตรา ๑๗๖

(๓) สภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุ หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร

(๔) คณะรัฐมนตรีลาออก

(๕) ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลงตามมาตรา ๑๗๘

คณะรัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่งต้องอยู่ในตำแหน่ง เพื่อดำเนินงานไปจนกว่าจะตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

มาตรา ๑๗๘ ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว เมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) ขาดคุณสมบัติสำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามมาตรา ๑๑๙ หรือมีลักษณะต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๑๗ (๑) (๒) (๓) หรือ (๕) หรือมาตรา ๑๒๐ (๑) หรือ (๒)

(๔) ต้องคำพิพากษาโทษจำคุก

(๕) รัฐบาลลงมติไม่ไว้วางใจ ตามมาตรา ๑๕๘

(๖) กระทำที่ต้องห้าม ตามมาตรา ๑๗๑

(๗) มีพระบรมราชโองการ ตามมาตรา ๑๗๙

ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๐๔ มาใช้บังคับแก่การสิ้นสุดลงของความเป็นรัฐมนตรี ตามมาตรา ๑๗๘ (๒) (๓) (๔) หรือ (๖)

มาตรา ๑๗๙ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการให้ รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี ตามที่นายกรัฐมนตรีถวายคำแนะนำ

มาตรา ๑๘๐ ในกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วน ในอันจะรักษาความปลอดภัยของประเทศ หรือความปลอดภัยสาธารณะ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ ไม่สามารถจะเรียกประชุมรัฐสภาได้ทันท่วงที เมื่อกรณีเช่นว่านี้ เกิดขึ้นในระหว่างสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบก็ดี พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ในการประชุมรัฐสภาคราวต่อไป ให้คณะรัฐมนตรีเสนอพระราชกำหนดนั้นต่อสภาโดยไม่ชักช้า ถ้ารัฐสภาอนุมัติแล้ว ให้พระราชกำหนดนั้น มีผลใช้บังคับเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติให้พระราชกำหนดนั้นตกไป แต่ทั้งนี้ ไม่กระทบกระทั่งกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่ใช้พระราชกำหนดนั้น

การอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราชกำหนดให้นายกรัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในกรณีไม่อนุมัติให้มีผลตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๘๑ ในระหว่างสมัยประชุม ถ้ามีความจำเป็นต้องมีกฎหมายเกี่ยวด้วยภาษีอากร หรือเงินตราซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับ เพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดิน พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

พระราชกำหนดที่ได้ตราขึ้นตามวรรคหนึ่ง จะต้องนำเสนอต่อรัฐสภาภายในสองวันนับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาและให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๘๐ วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๘๒ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการตราพระราชกฤษฎีกา ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายอื่น

มาตรา ๑๘๓ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการประกาศใช้ และเลิกใช้กฎอัยการศึก ตามลักษณะและวิธีการว่าด้วยกฎอัยการศึก

ในกรณีที่มีความจำเป็น ต้อง ประกาศใช้ กฎอัย การศึก เฉพาะแห่ง เป็น การ รีบ ด่วน เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารย่อมกระทำได้ตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

เมื่อได้ใช้กฎอัยการศึกเกินสิบวันแล้ว สมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองสภารวมกันหรือสมาชิกของแต่ละสภา มีจำนวนไม่น้อยกว่ายี่สิบห้าคน มีสิทธิร้องขอต่อรัฐสภา เพื่อให้รัฐสภามีมติยกเลิกใช้ได้ มติให้เลิกใช้กฎอัยการศึก ต้องมีเสียงมากกว่ากึ่งจำนวนของสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

การประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึกตามวรรคสาม ให้ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

มาตรา ๑๘๔ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศสงคราม เมื่อได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

มติให้ความเห็นชอบของรัฐสภา ต้องมีเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

มาตรา ๑๘๕ พระมหากษัตริย์ ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการทำหนังสือสัญญาสันติภาพสงบศึก และทำหนังสือสัญญาอื่นกับนานาประเทศ

หนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามสัญญา หรือสนธิสัญญาพันธมิตรทางทหาร ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

มาตรา ๑๘๖ พระมหากษัตริย์ ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ

มาตรา ๑๘๗ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ ซึ่งพระราชอำนาจในการถอดถอนฐานันดรศักดิ์ และเรียกคืนเครื่องราชอิสริยาภรณ์

มาตรา ๑๘๘ พระมหากษัตริย์ ทรงแต่งตั้งและถอดถอนข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือนตำแหน่งปลัดกระทรวง อธิบดี และเทียบเท่า

มาตรา ๑๘๙ การกำหนดคุณสมบัติ การบรรจุ การแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน การถอดถอน และการลงโทษข้าราชการให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๑๙๐ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๕ วรรค ๒๐ มาตรา ๙๔ มาตรา ๑๐๕ มาตร ๑๑๐ มาตรา ๑๔๑ มาตรา ๑๖๘ และมาตรา ๒๒๐ บทกฎหมาย พระราชหัตถเลขา และพระบรมราชโองการใด ๆ อันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ต้องมีรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

หมวด ๘
ศาลยุติธรรม

มาตรา ๑๙๑ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี เป็นอำนาจของศาลยุติธรรม ซึ่งจะต้องดำเนินตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธย พระมหากษัตริย์

มาตรา ๑๙๒ บรรดาศาลยุติธรรมทั้งหลาย จะตั้งขึ้นได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ

มาตรา ๑๙๓ การตั้งศาลยุติธรรมขึ้นใหม่ เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใด คดีหนึ่ง หรือที่มีข้อหาฐานใด ฐานหนึ่งโดยเฉพาะ แทนศาลยุติธรรม ธรรมดาที่มีอยู่ตามกฎหมาย สำหรับพิจารณาพิพากษาคดีนั้น จะกระทำมิได้

มาตรา ๑๙๔ การบัญญัติกฎหมายให้มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขเพิ่มเติม กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลยุติธรรม หรือวิธีพิจารณา เพื่อใช้แก่คดีใด คดีหนึ่งโดยเฉพาะ จะกระทำมิได้

มาตรา ๑๙๕ ผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ให้เป็นไปตามกฎหมาย

มาตรา ๑๙๖ พระมหากษัตริย์ ทรงตั้งแต่ง และถอดถอนผู้พิพากษา

มาตรา ๑๙๗ การแต่งตั้ง และการถอดถอนผู้พิพากษา จะต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการ ตุลาการ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการก่อน แล้วจึงนำความกราบบังคมทูล

การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน และการลงโทษผู้พิพากษาจะต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

มาตรา ๑๙๘ คณะกรรมการตุลาการ ประกอบด้วยประธานศาลฎีกา เป็นประธานกรรมการ ข้าราชการฝ่ายตุลาการเป็นกรรมการ โดยตำแหน่งสามคน ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอีกแปดคน ซึ่งข้าราชการตุลาการ เป็นผู้เลือกจากข้าราชการตุลาการสี่คน กับจากข้าราชการบำนาญที่เคยรับราชการเป็นผู้พิพากษามาแล้ว และต้องไม่ดำรง ตำแหน่งข้าราชการ การเมือง ไม่เป็นสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือทนายความอีกสี่คน

ตำแหน่งของข้าราชการตุลาการ ผู้มีสิทธิได้รับเลือกเป็นกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิ และการเลือกตั้งกรรมการตุลาการ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

มาตรา ๑๙๙ ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ตามที่กฎหมายบัญญัติ ตุลาการทหารมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ให้เป็นไปตามกฎหมาย การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาศาลทหาร ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด ๙
ศาลและองค์กรอื่นของรัฐ

มาตรา ๒๐๐ ศาลปกครองและศาลในสาขาแรงงาน สาขาภาษีหรือสาขาสังคม จะตั้งขึ้นได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ

การแต่งตั้ง และการถอดถอนผู้พิพากษาอำนาจหน้าที่ของศาล ตลอดจนวิธีพิจารณาของศาลตามวรรคหนึ่งให้เป็นตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลนั้น

มาตรา ๒๐๑ ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยว กับอำนาจหน้าที่ ระหว่างศาล ยุติธรรมกับศาลอื่นหรือระหว่างศาลอื่นด้วยกัน ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัย

มาตรา ๒๐๒ การตรวจสอบบัญชีรายรับ รายจ่าย บัญชีการเงินทรัพย์สิน และเอกสารที่เกี่ยวข้องของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ และรัฐวิสาหกิจ รวมทั้งหน่วยงานอื่น ๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของหน่วยราชการหน่วยใด หน่วยหนึ่งโดยเฉพาะ ที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย

มาตรา ๒๐๓ หน่วยราชการที่จัดตั้งขึ้น ตามมาตรา ๒๐๒ มีอิสระในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ และต้องเสนองบปีเงินรายรับ–จ่ายของแผ่นดินพร้อมทั้งรายงานผลการปฏิบัติงานและข้อสังเกตต่อรัฐสภา และคณะรัฐมนตรีเป็นประจำทุกรอบปี

มาตรา ๒๐๔ การแต่งตั้งการลงโทษ และการถอดถอนหัวหน้าหน่วยราชการตามมาตรา ๒๐๒ ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

หมวด ๑๐
การปกครองท้องถิ่น

มาตรา ๒๐๕ การจัดระเบียบการปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องเป็นไปตามหลักแห่งการปกครองตนเอง ตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๒๐๖ การปกครองท้องถิ่นทุกระดับในทุกจังหวัด ต้องจัดให้มีองค์กรท้องถิ่นที่มาจากเลือกตั้ง ตามระยะเวลาที่กำหนดในกฎหมาย

องค์กรตามวรรคหนึ่ง ต้องมีอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครองท้องถิ่นของตน

มาตรา ๒๐๗ การเลือกตั้งสมาชิกขององค์กรท้องถิ่น ให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรง

หลักเกณฑ์ และวิธีการเลือกตั้ง ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกขององค์กรท้องถิ่น

หมวด ๑๑
ตุลาการรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๒๐๘ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยตุลาการรัฐธรรมนูญมีจำนวนเก้าคน โดยรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และคณะกรรมการตุลาการ ตามมาตรา ๑๙๘ เป็นผู้เลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิในทางกฎหมายมีจำนวนฝ่ายละสามคน

ให้คณะกรรมการตุลาการเลือกตุลาการ รัฐธรรมนูญเป็น อันดับแรก และแจ้งผลเลือกต่อรัฐสภา และคณะรัฐมนตรีเลือก เมื่อรัฐสภาได้เลือกแล้วให้แจ้งผลการเลือกต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อคณะรัฐมนตรีได้เลือกแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำรายชื่อผู้ได้รับเลือกทั้งหมดกราบบังคมทูล เพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ให้กระทำให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวัน นับตั้งแต่วันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเลือกตุลาการรัฐธรรมนูญคนหนึ่งเป็นประธาน

ในกรณีที่ประธานไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ตุลาการรัฐธรรมนูญเลือกตั้งกันขึ้นเอง เป็นประธานในคราวประชุมนั้น

มาตรา ๒๐๙ ตุลาการรัฐธรรมนูญ จะเป็นสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ หรือพนักงานท้องถิ่นมิได้

มาตรา ๒๑๐ ตุลาการรัฐธรรมนูญ จะได้รับเงินประจำตำแหน่งและประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๒๑๑ บุคคลจะดำรงตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญติดต่อกันสองครั้งมิได้

มาตรา ๒๑๒ ตุลาการรัฐธรรมนูญ พ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) เปิดสมัยประชุมรัฐสภาครั้งแรก หลังจากการเลือกตั้งทั่วไป

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) เป็นสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ หรือพนักงานท้องถิ่น

(๕) ต้องคำพิพากษาจำคุก

มาตรา ๒๑๓ เมื่อตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญว่างลง ให้รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือคณะกรรมการตุลาการที่ได้เลือกตุลาการรัฐธรรมนูญผู้พ้นจากตำแหน่งแล้วแต่กรณี เลือกตุลาการรัฐธรรมนูญแทนตำแหน่งที่ว่างนั้น

มาตรา ๒๑๔ เมื่อร่างพระราชบัญญัติใดได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาแล้ว ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูนเกล้า ฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงปรมาภิไธย ตามมาตรา ๙๒

(๑) หากสมาชิกวุฒิสภาและสภาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งสองสภารวมกัน หรือสมาชิกของแต่ละสภา มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภาเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติตามวรรคหนึ่งมีข้อความแย้ง หรือขัดต่อรัฐธรรมนูญให้เสนอความเห็นต่อประธานรัฐสภาประธานวุฒิสภา หรือประธานสภา ผู้แทนราษฎรแล้วแต่กรณี แล้วให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นดังกล่าวส่งความเห็นนั้น ไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย แล้วแจ้งให้นายกรัฐมนตรีทราบ

(๒) หากนายกรัฐมนตรี เห็นว่าร่างพระราชบัญญัติตามวรรคหนึ่งมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญให้ส่งความเห็นเช่นว่านั้น ไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เพื่อพิจารณา

วินิจฉัย แล้วแจ้งให้ประธานรัฐสภาทราบ ประธานวุฒิสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎรทราบ

ในระหว่างที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ให้นายกรัฐมนตรีระงับการดำเนินการเพื่อประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัติตามวรรคหนึ่ง จนกว่าจะมีคำวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัตินั้นมีข้อความแย้ง หรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ ให้นายกรัฐมนตรี ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นคืนไปยังรัฐสภาต่อไป

มาตรา ๒๑๕ ในการที่ศาลจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับแก่คดีใดถ้าศาลเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา ๕ และยังไม่มีคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น ให้ศาลรอการพิจารณาพพากษาคดีไว้ชั่วคราว แล้วส่งความเห็นเช่นว่านั้นตามทางการ เพื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัย

คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ให้ใช้ในคดีทั้งปวง แต่ไม่กระทบกระทั่งคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดแล้ว

มาตรา ๒๑๖ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ให้ถือเป็นเด็ดขาด และให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๒๑๗ วิธีการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ให้เป็นไปตามกฎหมาย

หมวด ๑๒
การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๒๑๘ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ จะกระทำได้ก็แต่โดยหลักเกณฑ์และวิธีการดังต่อไปนี้

(๑) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติม ต้องมาจากคณะรัฐมนตรี หรือมาจากวุฒิสภา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองสภารวมกัน หรือจากสมาชิกของแต่ละสภา มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

(๒) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องเสนอเป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม และให้รัฐสภาพิจารณาเป็นสามวาระ

(๓) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขั้นรับหลักการ ให้ใช้วิธีเรียกชื่อ และต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

(๔) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สองขั้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ

(๕) เมื่อการพิจารณาวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้ว ให้รอไว้สิบห้าวัน เมื่อพ้นกำหนดนี้แล้วให้รัฐสภาพิจารณาในวาระที่สามต่อไป

(๖) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามขั้นสุดท้าย ให้ใช้วิธีเรียกชื่อ และต้องมีเสียงเห็นชอบด้วย ในการที่จะให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา

(๗) เมื่อการลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวข้างบนนี้ ให้ทำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย และให้นำบทบัญญัติมาตรา ๙๒ และมาตรา ๙๓ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๒๑๙ ในการออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามตามมาตรา ๒๑๘ (๖) ถ้ามีเสียงเห็นชอบด้วยไม่ถึงสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา แต่มีเสียงเห็นชอบด้วยมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา เมื่อเวลาหนึ่งปีได้ล่วงพ้นไปแล้วนับตั้งแต่วันที่มีการลงมติดังกล่าว ให้นำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมนั้นขึ้นพิจารณาใหม่เป็นวาระที่สามอีกครั้งหนึ่ง การออกเสียงลงคะแนนในวาระนี้ให้ใช้วิธีเรียกชื่อ ถ้ามีเสียงเห็นชอบด้วยมากกว่ากึ่งจำนวนของสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา ก็ให้ดำเนินการตามมาตรา ๒๑๘ (๗) ต่อไป

ในกรณีที่มีเสียงเห็นชอบด้วยไม่ถึงจำนวนตามที่กำหนดในวรรคหนึ่งก็ดี ในระหว่างระยะเวลาปีหนึ่งตามวรรคหนึ่งนั้น ถ้าสภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุ หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรก็ดี ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมนั้นเป็นอันตกไป

มาตรา ๒๒๐ ถ้าพระมหากษัตริย์ทรงพระราชดำริเห็นว่า ร่างรัฐธรรมนูญที่นำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายตามมาตรา ๒๑๘ หรือมาตรา ๒๑๙ กระทบถึงประโยชน์ได้เสียสำคัญของประเทศหรือประชาชน และทรงพระราชดำริเห็นสมควรให้ประชาชนได้วินิจฉัย พระมหากษัตริย์ย่อมทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้ประชาชนทั่วประเทศออกเสียงเป็นประชามติ ว่าเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบด้วยร่างรัฐธรรมนูญนั้น และให้นำบทบัญญัติมาตรา ๙๔ วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ และมาตรา ๙๕ และมาตรา ๙๖ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๒๒๑ ให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ให้เสร็จสิ้นภายในเก้าสิบวัน นับตั้งแต่วันใช้รัฐธรรมนูญ

มาตรา ๒๒๒ ในระหว่างที่รัฐธรรมนูญใช้บังคับ จนถึงวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา ๒๒๑ ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ทำหน้าที่รัฐสภาตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ และมิให้นำบทบัญญัติมาตรา ๙๙ และมาตรา ๑๐๐ มาใช้แก่การดำรงตำแหน่งของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติตามมาตรานี้

มาตรา ๒๒๓ ให้คณะรัฐมนตรีที่บริหารราชการแผ่นดิน อยู่ในวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ หรือคณะรัฐมนตรีหากจะมีขึ้นก่อนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตาม มาตรา ๒๒๑ เป็นคณะรัฐมนตรีบริหารราชการแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญนี้ และมิให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๗๐ และมาตรา ๑๗๑ มาใช้บังคับแก่การดำรงตำแหน่งของรัฐมนตรีตามมาตรานี้

เมื่อได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ให้คณะรัฐมนตรีตามวรรคหนึ่งพ้นจากตำแหน่ง แต่ต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินงานไปจนกว่าจะตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

มาตรา ๒๒๔ บรรดาคำสั่งซึ่งนายกรัฐมนตรีได้สั่งการ โดยอ้างมาตรา ๑๗ แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรที่ยังใช้บังคับอยู่ในวันประกาศรัฐธรรมนูญนี้ ให้คงมีผลใช้บังคับต่อไป การยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งดังกล่าวให้ตราเป็นพระราชบัญญัติ

ภายหลังที่ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๗ เป็นมาตรฐานการปกครองประเทศแล้ว หลังจากนั้น รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ก็คลอดกฎหมายพรรคการเมืองเป็นอันดับต่อมา ปรากฏว่ามีผู้ไปขอจดทะเบียนเป็นสมาคม

พรรคการเมืองถึง ๔๒ พรรค นับว่าเป็นพรรคการเมืองที่มากที่สุดในประวัติศาสตร์แห่งการปกครองระบอบรัฐสภา และแต่ละพรรคไม่ว่าจะเป็นพรรคชาตินิยม (National Socialism) พรรคเสรีนิยม (Liberal) และพรรคสังคมนิยม (Socialism) ล้วนแล้วแต่มีนโยบายคล้ายคลึงกันจนไม่รู้ว่าพรรคไหนเป็นชาตินิยม พรรคไหนเป็นเสรีนิยม พรรคไหนเป็นสังคมนิยม แม้ว่ารัฐธรรมนูญใหม่จะกำหนดให้นักการเมืองสังกัดพรรคแต่ไม่จำกัดจำนวนพรรค ทำให้พรรคการเมืองมีถึง ๔๒ พรรค ซึ่งนับว่าเป็นพรรคการเมืองที่มากเกินไป พรรคการเมืองอย่างมากก็ควรจะมีเพียง ๓ พรรคก็พอ คือพรรคสังคมนิยม พรรคเสรีนิยม พรรคชาตินิยม เพราะอุดมการทางการเมืองและอุดมการทางเศรษฐกิจ ถ้าจะสรุปรวมทรรศนะต่าง ๆ กันแล้วก็รวมอยู่ใน ๓ พรรคนี้ การมีพรรคมากเกินไป ทำให้เสถียรภาพทางการเมืองไม่มั่นคงดังที่เหตุการณ์ และสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนี้ การที่พรรคการเมืองปราศจากเสถียรภาพอันมั่นคงสมบูรณ์ พรรคที่ขึ้นบริหารประเทศ ย่อมจะไม่สามารถที่จะดำเนินไปสู่เป้าหมายตามนโยบายของตนได้ ยิ่งนักการเมืองไม่มีสปิริต ไม่มีมรรยาททางการเมือง ไม่มีอุดมคติ ไม่มีมนุษยธรรม และไม่คำนึงถึงประเทศชาติและประชาชนด้วยแล้ว ยิ่งจะทำให้เกิดความวุ่นวายระส่ำระสายยิ่งขึ้น สถานะการเมืองในแบบนี้ เป็นสถานการณ์การเมืองที่จะแก้ไขประเทศและสังคมไม่ง่ายนักเลย

อีกประการหนึ่ง แม้ว่าเราจะมีพรรคการเมือง อันมีนโยบายและวัตถุประสงค์เป็นไปตามเป้าหมายของตน แต่ประชาชนเป็นส่วนมาก ยังไม่เข้าใจนโยบายของพรรคแน่นอนนัก เขาไม่รู้ว่า พรรคเสรีนิยมนั้นมีพฤติการณ์มีนิตินัย และพฤตินัยอย่างไร มีเค้าโครงฐานเศรษฐกิจอย่างไร มีนโยบายทางการเมืองอย่างไร เขาไม่รู้ว่า หลักของชาตินิยมนั้นเป็นอย่างไร ใช้ระบบทางการเมือง ระบบทางเศรษฐกิจอย่างไร เขาไม่รู้ว่า สังคมนิยมคืออะไร มีแนวโน้มทางการเมืองและแนวโน้มทางเศรษฐกิจอย่างไร ด้วยความไม่เข้าใจในลัทธิการเมือง และลัทธิทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริงนี้เองจึงทำให้ประชาชนไปออกเสียงลงคะแนนอย่างมิได้ตรงเป้าหมายที่ควรจะเป็นไป ระบบพรรคการเมืองจะผลิดอกออกผลอย่างเต็มที่ ก็ต่อเมื่อประชาชนเข้าใจในลัทธิการเมืองและลัทธิเศรษฐกิจอย่างแท้จริงเท่านั้น และพรรคการเมือง ก็ควรจะมีเพียง ๓ พรรคเท่านั้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

นับว่า เป็นครั้งแรกในระบบรัฐสภา ที่ได้มีการรณรงค์หาเสียงกันอย่างสุดเหวี่ยง แต่การหาเสียงแต่ละพรรคนั้น มักจะมีการประณาม หรือด่ากัน มากกว่าจะชี้แจงนโยบายให้ประชาชน

เข้าใจในนโยบายของตน พรรคการเมืองที่ได้รับเกียรติได้รับการปรบมือเกรียวกราว ก็เพราะพรรคนั้น สามารถด่าได้ดี พูดจาเปรียบเทียบถากถาง เย้ยหยัน ใช้วาทะและคารมอันหนักไปในทางที่ไม่เป็นมงคลหนัก บางพรรคไม่ยอมออกมาปราศรัยเลยว่า จะมีนโยบายแก้ไขปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาเงินเฟ้อ ปัญหาเงินฝืด ปัญหาคนว่างงาน ปัญหานโยบายการต่างประเทศอย่างไร เลยทำให้ประชาชนไม่ตระหนักว่า พรรคนั้น ๆ มีนโยบายอย่างไร มีวาทะคมคายแค่ไหน มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพเพียงใด พรรคการเมืองแบบนี้ ไม่น่านิยมเลื่อมใสเลยไม่กล้าเผชิญหน้า ข้าพเจ้าสงสัยว่าเขาเป็นนักการเมืองในแบบไหนกันแน่ เป็นเจ้าบุญทุ่ม แต่ลักษณะเช่นนี้จะเป็นไปได้ชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้น ถ้าประชาชนฉลาดขึ้น วิธีการและแผนการณ์ "เจ้าบุญทุ่ม" จะหมดคุณค่าลง ไหน ๆ จะเล่นการเมืองกันแล้ว ก็ควรจะเผชิญหน้าอย่างเต็มภาคภูมิ ไม่ควรจะเล่นการเมืองแบบใต้ดิน หรือเกิดความหวาดกลัวฝ่ายตรงกันข้าม ถ้าเล่นการเมืองในแบบนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า ไปเลี้ยงควายจะเหมาะกว่า

ข้าพเจ้า จะไม่ขอกล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างที่มีการรณรงค์หาเสียงทั่วประเทศ เพราะท่านทั้งหลายก็ย่อมทราบดีอยู่แล้วจากการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ ต่อไปนี้ข้าพเจ้าขอนำเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากจังหวัดต่าง ๆ เมื่อได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘ มาให้ท่านผู้อ่านได้รู้จักไว้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษาทางประวัติศาสตร์ต่อไป

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศมีดังนี้ คือ

กรุงเทพฯ	**เขต**	**พรรค**
๑. พ.อ. ประกอบ ประยูรโภคราช	๑	ชาติไทย
๒. นายประทวน รมยานนท์	,,	,,
๓. ม.ร.ว คึกฤทธิ์ ปราโมช	,,	กิจสังคม
๑. วีระ มุสิกพงศ์	๒	ประชาธิปัตย์
๒. ดำรง ลัทธพิพัฒน์	,,	,,
๓. สมบุญ ศิริธร	,,	,,
๑. พิชัย รัตตกุล	๓	,,
๒. ยวด เลิศฤทธิ์	,,	,,
๓. เล็ก นานา	,,	,,

กรุงเทพฯ	เขต	พรรค
๑. ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม	๔	ประชาธิปัตย์
๒. ประยูรศักดิ์ ชลายนเดชะ	,,	,,
๓. แนบ ผ่องแผ้ว	,,	,,
๑. สิงห์โต จ่างตระกูล	๕	,,
๒. วิชิต วิเศษสุวรรณภูมิ	,,	,,
๓. เจริญ คันธวงศ์	,,	,,
๑. ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช	๖	,,
๒. สมัคร สุนทรเวช	,,	,,
๓. พิภพ อะสีติรัตน์	,,	,,
๑. พรรณทิพา วัชรโรบล	๗	,,
๒. เปลื้อง ณ นคร	,,	,,
๓. พล.ร.อ. หลวง ชลธารพฤฒิไกร	,,	,,
๑. พลเรือตรี ทหาร ขำหิรัญ	๘	,,
๒. ทอง ธนกาญจน์	,,	,,
๓. ธาดา สงวนพงษ์	,,	,,
๑. สุดจิตร จำบีทอง	๙	,,
๒. เสริมชาติ ยามะรัตน์	,,	,,
กระบี่		
นายปริญญา จุฑามาตย์	–	,,
กาญจนบุรี		
๑. นายแผน ศิริเวชชะพันธ์	–	เกษตรสังคม
๒. พลโท ชาญ อังสุโชติ	–	ธรรมสังคม
๓. นายฉ่ม ชอบธรรม	–	ประชาธิปัตย์
๑. นายทองเส็ง ภูวิชัย	๑	,,
๒. นายขุนทอง ภูผิวเดือน		,,

กาฬสินธุ์	เขต	พรรค
๓. นายมานิต ไสยวิจิตร	–	เกษตรสังคม

กำแพงเพชร		
๑. นายแพทย์ปรีชา มุสิกุล	–	ประชาธิปัตย์
๒. นายมีชัย พันธุวร	–	,,
๓. นายเสนาะ พึ่งเจียม	–	,,

ขอนแก่น		
๑. นายแคล้ว นรปติ	๑	แนวร่วมสังคมนิยม
๒. นายเจริญ ปราปณศักดิ์	,,	,,
๓. นายวิรัตน์ กระวุธมาศ	,,	พลังใหม่
๑. นายสันติ อนุโณทัย	๒	แนวร่วมสังคมนิยม
๒. นายสว่าง ตราชู	,,	,,
๓. นายแถม ดีบุญมี	,,	ชาติไทย
๑. นายทองบั๋ก เพียงเกตุ	๓	แนวร่วมสังคมนิยม
๒. นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์	,,	พลังใหม่

จันทบุรี		
๑. นายประภัทร์พงษ์ เวชชาชีวะ		ไท
๒. นายประหยัด ธรรมสาคร		ธรรมสังคม

ฉะเชิงเทรา		
๑. นายอนันต์ ฉายแสง	–	สันติชน
๒. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์	–	สังคมชาตินิยม
๓. นายเกษม สรศักดิ์เกษม	–	ประชาธิปัตย์

ชลบุรี	เขต	พรรค
๑. นายอุทัย พิมพ์ใจชน	๑	ประชาธิปัตย์
๒. นายบุญชู โรจนเสถียร	,,	กิจสังคม
๑. นายณรงค์ สิงห์โตทอง	๒	สันติชน
๒. นายประจวบ ศิริวรรณ	,,	ชาติไทย

ชัยนาท		
๑. นายทินกร ปรีชพันธ์	–	ธรรมสังคม
๒. นายสมหวัง ศรีโย	–	พลังใหม่

ชัยภูมิ		
๑. นายสุระ ชัยวิรัตน์	๑	ประชาธรรม
๒. นายสมัคร ชาลีกุล	–	แนวร่วมสังคมนิยม
๓. นายบุญเกิด หิรัญคำ	–	อธิปัตย์
๑. นายจรูญ กมลเพชร	๒	ชาติไทย
๒. นายวิจิตร วงษานุทัศน์	,,	แนวร่วมสังคมนิยม

ชุมพร		
๑. นายประมวล กุลมาตย์	–	ธรรมสังคม
๒. นายณรงค์ บุษยวิทย์	–	ชาติไทย

เชียงราย		
๑. นายทรงธรรม ปัญญาดี	๑	ชาติไทย
๒. นายพายัพ กาญจนารัณย์	,,	เกษตรสังคม
๓. นายสัณฐาน สุริยะคำ	,,	พลังใหม่
๑. นายสมศาสตร์ รัตนสัค	๒	เกษตรสังคม
๒. นายฤทธิ์ อินทนันท์	,,	กิจสังคม

เชียงราย	เขต	พรรค
๓. นายประพันธ์ อัมพุช	๒	สันติชน
๑. นายเชวง วงศ์ใหญ่	๓	สันติชน
๒. นายประสิทธิ์ พันธุ์จินดา	,,	กิจสังคม
เชียงใหม่		
๑. นายทองดี อิสราชีวิน	๑	ประชาธิปัตย์
๒. นายธวัชชัย นามวงศ์พรหม	,,	ไท
๓. นายปรีดา พัฒนถาบุตร	,,	สันติชน
๑. นายไกรสร ตันติพงศ์	๒	ประชาธิปัตย์
๒. นายอารีย์ วีระพันธ์	,,	,,
๑. นายอินสอน บัวเขียว	๓	สังคมนิยมแห่งชาติไทย
๒. นายส่งสุข ภัคเกษม	,,	ประชาธิปัตย์
ตาก		
๑. นายเทียม ไชยนันท์		ประชาธิปัตย์
๒. นายเทอดพงษ์ ไชยนันท์		,,
ตราด		
๑. นายประชุม รัตนเพียร	–	ธรรมสังคม
ตรัง		
๑. นายชวน หลีกภัย	–	ประชาธิปัตย์
๒. นายประกิจ รัตตมณี	–	,,
นนทบุรี		
๑. นายแสวง ศรีมาเสริม	–	ประชาธิปัตย์
๒. นายประยูร จอประยูร	–	,,
นครนายก		
๑. พ.ต.ท. บุญเลิศ เลิศปรีชา	–	ธรรมสังคม

นราธิวาส	เขต	พรรค
๑. นายลิคดิก สารีพ	–	ประชาธิปัตย์
๒. นายถาวร ไชยสุวรรณ	–	ธรรมสังคม
น่าน		
๑. นายประเสริฐ ทุ่งสี่	–	ประชาธิปัตย์
๒. นายสมบูรณ์ บัณฑิต	–	ธรรมสังคม
นครศรีธรรมราช		
๑. นายสุรินทร์ มาศดิตถ์	๑	ประชาธิปัตย์
๒. นายโสภณ วัชรสินธุ์	,,	,,
๓. นายสัมพันธ์ ทองสมัคร	,,	,,
๑. นายระบิล นานากุล	๒	กิจสังคม
๒. นายชำนิ ศักดิ์เศรษฐ์	,,	สังคมนิยมแห่งประเทศไทย
๓. นายอาคม สุวรรณนพ	,,	,,
๑. นายมนัส สุวรรณรัตน์	๓	ประชาธิปัตย์
๒. นายเสริม มุสิกวัตร	,,	,,
นครสวรรค์		
๑. นายประสงค์ วงศ์สุนทร	๑	เกษตรสังคม
๒. นายประวัติ เพียรภาค	,,	,,
๓. นายใหญ่ ศวิตชาติ	,,	กิจสังคม
๑. นายวสันต์ อินทรสูตร	๒	เกษตรสังคม
๒. นายสวัสดิ์ คำประกอบ	,,	,,
๓. นายประเทือง คำประกอบ	,,	,,
นครราชสีมา		
๑. พล.ต. ชาติชาย ชุณหวัน	๑	ชาติไทย
๒. นายเจริญ เปรมหทัยรัตน์	,,	ประชาธิปัตย์

นครราชสีมา	เขต	พรรค
๓. นายสุวรรณ ธนกัญญา	๑	ธรรมสังคม
๑. นายบุญทัน ดอกไทสง	๒	,,
๒. นายองอาจ ตั้งสถิตชัย	,,	ประชาธรรม
๓. นายสนิท วงศ์เบญจรัตน์	,,	ชาติไทย
๑. นายเต็มศักดิ์ ช่างหล่อ	๓	ฟื้นฟูชาติไทย
๒. นายชูศักดิ์ นาระกำ	,,	,,
๓. นายสุขุม เลาวัณย์ศิริ	,,	ชาติไทย
๑. นายมงคล สุคนธขจร	๔	,,
๒. นายมนุญ สันติวงศ์	,,	ประชาธรรม
นครพนม		
๑. นายไขแสง สุขใส	๑	สังคมนิยมแห่งประเทศไทย
๒. นายเฉลียว ศิวงศ์	,,	ธรรมสังคม
๓. นายถนอม แรงสุริยจันทร์	,,	กิจสังคม
๑. นายแสวง ธวัชวะชุม	๒	ธรรมสังคม
๒. นายมงคล บุพศิริ	,,	สังคมชาตินิยม
นครปฐม		
๑. นายสราวุธ นิยมทรัพย์	–	ประชาธิปัตย์
๒. นายประยงค์ โมกขพันธุ์	–	ชาติไทย
๓. นายถวิล พองสาลี	–	ฟื้นฟูชาติไทย
หนองคาย		
๑. นายนิตินัย นาครทรรพ	๑	พลังใหม่
๒. นายสุกาญจน์ นารายนะคมิน	,,	สังคมชาตินิยม
๑. นายธเนตร์ เอียสกุล	๒	,,
๒. นายสลัด สุวรรณรอด	,,	,,

บุรีรัมย์	เขต	พรรค
๑. นายประเสริฐ เลิศยะโส	๑	สังคมนิยมแห่งประเทศไทย
๒. นายจำลอง วงษ์ทอง	,,	ธรรมสังคม
๓. นายสมาน มณีราชกิจ	,,	ชาติไทย
๑. นายบุญเยี่ยม โสภณ	๒	ธรรมสังคม
๒. นายจรัญ ปราบริปูตลุง	,,	,,
๓. นายปกรณ์ กุลกำจร	,,	,,
ประจวบคีรีขันธ์		
๑. นายอุดมศักดิ์ ทั่งทอง	–	ธรรมสังคม
๒. นายพีระพงษ์ อิศรภักดี	–	ประชาธิปัตย์
ปทุมธานี		
๑. นายจรูญ กุวานนท์	–	สังคมชาตินิยม
๒. นายชูชีพ หาญสวัสดิ์	–	สันติชน
ปราจีนบุรี		
๑. นายบุญส่ง สมใจ	–	ธรรมสังคม
๒. นายโปร่ง เจริญรัตน์	–	กิจสังคม
๓. พ.ต. ทองคำ เสมะกนิษฐ	–	สังคมชาตินิยม
ปัตตานี		
๑. นายทวีศักดิ์ อับดุลบุตร	–	ชาติไทย
๒. นายกำธร ลาชโรจน์	–	,,
๓. นายสุดิน ภูยุทธานนท์	–	เกษตรสังคม
พังงา		
๑. นายบรม ตันเถียร	–	กิจสังคม

เพชรบูรณ์	เขต	พรรค
๑. นายเทียนชัย อุทัยวงศ์	๑	ธรรมสังคม
๒. นายบัญจะ เกษรทอง	,,	เกษตรสังคม
๑. นายไชยวัฒน์ ไตรยสุนันท์	๒	ประชาธิปัตย์
๒. นายเกษม บุตรขุนทอง	,,	,,
เพชรบุรี		
๑. นายปิยะ อังกินันท์	–	ชาติไทย
๒. นายอุดม ผาสุก	–	ประชาธิปัตย์
พัทลุง		
๑. นายอ่ำ รองเงิน	–	อธิปัตย์
๒. นายเจริญ หนูสง	–	ประชาธิปไตย
พิจิตร		
๑. นายวิศาล ภัทรประสิทธิ์	–	พัฒนาจังหวัด
๒. นายไพฑูรย์ แก้วทอง	–	พลังใหม่
๓. ดร. ยะเลิศร์ วงศ์ทองเหลือง	–	ประชาธิปัตย์
พิษณุโลก		
๑. นายอนันต์ ภักดิ์ประไพ	๑	ไท
๒. น.ท. ทินกร พันธุ์กระวี	,,	ชาติไทย
๑. นายสุรปราณี ไกรฤกษ์	๒	ประชาธิปัตย์
๒. นายประเทือง วิจารณ์ปรีชา	,,	กิจสังคม
แพร่		
๑. คุณหญิงบัวเขียว สังคศิริ	–	สังคมชาตินิยม
๒. นายเมธา เอื้ออภิญญกุล	–	ธรรมสังคม
๓. จ.ส.อ. สมชาย อินทราวุธ	–	เสรีชน

พระนครศรีอยุธยา	เขต	พรรค
๑. นายประมวล สภาวสุข	๑	กิจสังคม
๒. นายอนันต์ บูรณวนิช	,,	สันติชน
ภูเก็ต		
๑. นายอมรศักดิ์ วงศ์สารณะคม	–	ประชาธิปัตย์
มหาสารคาม		
๑. นายอุดม ขอเพิ่มการ	๑	กิจสังคม
๒. นายสวาท ศิริโกทุม	,,	แนวร่วมสังคมนิยม
๓. นายดิลก มะลิมาศ	,,	,,
๑. นายอัมพล จันทร์เจริญ	๒	ธรรมสังคม
๒. นายยุทธพล ศรีมุงคุณ	,,	ประชาธิปัตย์
แม่ฮ่องสอน		
๑. นายนรินทร์ศร รัตนไพฑูรย์	–	พลังใหม่
ยะลา		
๑. นายประสาท ชยะโท	–	ธรรมสังคม
ยโสธร		
๑. นายอุดม ทองน้อย	–	สังคมนิยมแห่งประเทศไทย
๒. นายสุทิน ใจจิต	–	เกษตรสังคม
๓. นายประยงค์ มูลสาร	–	สังคมนิยมแห่งประเทศไทย
ระยอง		
๑. นายชำนาญ ผุดผ่อง	–	สันติชน
๒. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์	–	เกษตรสังคม
ระนอง		
๑. นายการุณ โฆษิตสกุล	–	สังคมชาตินิยม

ราชบุรี	เขต	พรรค
๑. นายสมศักดิ์ สมบูรณ์ทรัพย์	–	เกษตรกร
๒. นายวินิจ วังตาล	–	ธรรมสังคม
๓. นายจรูญ วัฒนากร	–	,,
๔. ดร. นิพนธ์ ศศิธร	–	,,
ร้อยเอ็ด		
๑. นายสนิท ขุราษี	๑	พลังใหม่
๒. นายชู อุ่นสมัย	,,	ชาติไทย
๓. นางสุนีรัตน์ เตลาน	,,	แผ่นดินไทย
๑. นายชัชวาลย์ ชมภู่แดง	๒	พลังใหม่
๒. นายถวิล พิมพ์มหินทร์	,,	เกษตรสังคม
๓. นายอำพัน หิรัญโชติ	,,	ชาติไทย
ลพบุรี		
๑. นายนิยม วรปัญญา	๑	สังคมนิยมแห่งประเทศไทย
๒. นายบุญมี ปารัมวงศ์	,,	เกษตรสังคม
๑. นายประเสริฐ สายพิมพ์	๒	ชาติไทย
๒. นายเฉลิมชัย ทองตันไตรย์	,,	พลังใหม่
ลำปาง		
๑. นายสะอาด ปิยะวรรณ	๑	แรงงาน
๒. นายคุสิต พานิชพัฒน์	,,	กิจสังคม
๑. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์	๒	กิจสังคม
๒. นายพินิจ จันทรจุลินทร์	,,	ธรรมสังคม
เลย		
๑. นายปรีชา เพ็ชรสิงห์	–	ธรรมสังคม
๒. นายประดิษฐ์ เสริฐศรี	–	สังคมชาตินิยม
๓. นายชาญยุทธ สุทธิรักษ์	–	ธรรมสังคม

ศรีสะเกษ	เขต	พรรค
๑. นายสง่า วัชราภรณ์	๑	ธรรมสังคม
๒. นายมานิต อุทธิเสน	,,	แผ่นดินไทย
๓. นายมานิตย์ พรหมมานนท์	,,	เกษตรสังคม
๑. นายบียะณัฐ วัชราภรณ์	๒	ธรรมสังคม
๒. นายสุจินต์ เชาว์วิศิษฐ์	,,	,,
๓. นายเริ่มรัฐ จิตรภักดี	,,	เศรษฐกร
สมุทรปราการ		
๑. นายสนิท กุลเจริญ	–	ประชาธิปัตย์
๒. นายสุธีย์ อัศวาณิชย์	–	,,
๓. นายวัฒนา อัศวาหม	–	สังคมชาตินิยม
สมุทรสงคราม		
๑. นายสุนทร ยิ่งนคร	–	ประชาธิปไตย
สมุทรสาคร		
๑. นายสุรินทร์ เทพกาญจนา	–	ธรรมสังคม
๒. นายณรงค์ สุขทรวง	–	ประชาธิปัตย์
สตูล		
๑. นายชูสิน โกนันท์	–	ธรรมสังคม
สระบุรี		
๑. นายสละ หนูเงิน	–	ชาติไทย
๒. พลตรีประมาณ อดิเรกสาร	–	,,
๓. พ.ท. ประเสริฐ สุดบรรทัด	–	ธรรมสังคม
สิงห์บุรี		
๑. นายสวัสดิ์ ขวัญเมือง	–	ชาติไทย

สุโขทัย	เขต	พรรค
๑. นายพจน์ เกิดผล	–	ชาติไทย
๒. นายไพฑูรย์ โมกขมรรกุล	–	ประชาธิปัตย์
๓. นายธวัช สุรินทร์คำ	–	,,
สุพรรณบุรี		
๑. นายบุญเอื้อ ประเสริฐสุวรรณ	๑	ธรรมสังคม
๒. นายทองหยด จิตตวีระ	,,	,,
๓. นายวิรัช วัฒนไกร	,,	ชาติไทย
๑. นายประภัทร ชินธรรม	๒	,,
๒. นายพีร์ บุนนาค	,,	พลังประชาชน
สุราษฎร์ธานี		
๑. นายบัญญัติ บรรทัดฐาน	–	ประชาธิปัตย์
๒. นายวิจิตร ยืนนาน	–	,,
๓. นายชิน ทองศิริ	–	,,
สุรินทร์		
๑. นายบุญเกิด มากดี	๑	ประชาธรรม
๒. นายคำ คงจันทร์	,,	ประชาธรรม
๓. นายสมัคร เกริกรัตน์	,,	,,
๑. นายสุรี ภูวพันธ์	๒	แนวร่วมสังคมนิยม ฯ
๒. นายรามิศร ภัทรพานี	,,	ธรรมสังคม
๓. นายศิริ ผาสุก	,,	สังคมนิยมแห่งประเทศไทย
สงขลา		
๑. นายคล้าย ละอองมณี	๑	ประชาธิปัตย์
๒. นายวิจิตร สุคนธพันธุ์	,,	,,
๓. นายอำนวย สุวรรณคีรี	,,	,,

สงขลา	เขต	พรรค
๑. ร.ท. อุทิศ นาคมณี	๒	ธรรมสังคม
๒. นายดาบชัย อัคราช	,,	ชาติไทย
อ่างทอง		
๑. นายบุญส่ง ภู่พานิช	–	เกษตรสังคม
๒. นายอรุณ เอี่ยมเอก	–	ธรรมสังคม
อุทัยธานี		
๑. นายศิริ ทุ่งทอง	–	เกษตรสังคม
อุตรดิตถ์		
๑. นายบรรลือ ห้องมณี	–	สังคมชาตินิยม
๒. ร.ท. บุญยงค์ วัฒนพงษ์	–	ธรรมสังคม
๓. นายเปรม มาลากุล	–	สังคมนิยมแห่งประเทศไทย
อุดรธานี		
๑. นายประยูร สุรนิวงค์	๑	พลังใหม่
๒. นายบุญคุ้ม จันทรศรีสุริยวงศ์	,,	พลังประชาชน
๓. นายสมเจตน์ ฤกษะสุต	,,	ธรรมสังคม
๑. พ.อ. สมคิด ศรีสังคม	๒	สังคมนิยมแห่งประเทศไทย
๒. นายโสภณ วีรชัย	,,	,,
๓. นายสุรยุทธ กิติราช	,,	พลังใหม่
๑. นายสม วาสนา	๓	สังคมนยมแห่งประเทศไทย
๒. นายเติม สืบพันธุ์	,,	,,
อุบลราชธานี		
๑. นายประวิทย์ ศรีธัญรัตน์	๑	กิจสังคม
๒. นายสุรศักดิ์ เทียมประเสริฐ	,,	สังคมชาตินิยม
๓. นายประทีป ทองคำใส	,,	ธรรมสังคม

อุบลราชธานี เขต พรรค

		เขต	พรรค
๑.	นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ	๒	ประชาธรรม
๒.	นายเพียร พุ่มจันทร์	,,	ธรรมสังคม
๓.	นายสมาน งามสนิท	,,	,,
๑.	นายสุทัศน์ เงินหมื่น	๓	สังคมนิยมแห่งประเทศไทย
๒.	นายอดิศักดิ์ โภคกุลลานนท์	,,	ชาติไทย
๓.	นายวิชัย เสวะมาตย์	,,	สังคมนิยมแห่งประเทศไทย

เมื่อได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเสร็จสิ้นแล้ว และในวันเดียวกันที่ได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งวุฒิสมาชิกจำนวน ๑๐๐ คน จากกลุ่มบุคคลที่มีอาชีพต่างๆ โดยนายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ซึ่งถ้าจะแยกแยะ สมาชิกวุฒิสภาเป็นประเภทๆ แล้วก็จะแยกประเภทๆ ได้ดังนี้

อดีตรัฐมนตรี

นายเชาวน์ ณ ศิลวันต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม นายเกรียง กีรติกร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พลเอกครวญ สุทธานินทร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นายเทียน อัชกุล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายพันธุ์เลิศ บูรณะศิลปิน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร นายจรูญ สืบแสงบุญเรือง อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ พลอากาศเอกบัว ศิริทรัพย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลเรือเอกถวิล รายนานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม นายแพทย์สม พรึ้งพวงแก้ว รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข นายบุญชนะ อัตถากร อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ และรองประธานสภานิติบัญญัติ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายพ่วง สุวรรณรัฐ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายมนุญ บริสุทธิ

รัฐมนตรีประจำสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี นายเยื่อ สุสายัณห์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง, นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ อดีตรองนายกรัฐมนตรี นายเสริม วินิจฉัยกุล อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายแพทย์อุดม โปษะกฤษณะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข, นายอภัย จันทวิมล อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พลตำรวจเอกพิชัย กุลละวณิชย์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ม.ร.ว. จักรทอง ทองใหญ่ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร และสหกรณ์

ทหารและตำรวจ

พลเรือเอกอนันต์ เนตรโรจน์ อดีตเลขาธิการพรรคคณะรัฐมนตรี พลเอกสุรกิจ มัยลาภ พลเรือเอก ยิ่ง ศรีหงษ์, พลเอกเล็ก แนวมาลี, พลอากาศเอกหริน หงสกุล พลเอก ทวิช เสนีวงศ์, พลโทเฉลิม อินทกนก, พลตำรวจโทต่อศักดิ์ ยมนาค. พลโทไสว ดวงมณี, พลโทประสาน แรงกล้า, พลโทสวัสดิ์ มักการุณ, พลเรือโทสนิท โปษะกฤษณะ, พลตำรวจตรี หม่อมหลวงจเร สุทัศน์, พันตำรวจโทสนอง อภัยวงศ์

แพทย์

นายแพทย์สุด แสงวิเชียร, นายแพทย์อวย เกตุสิงห์,

นักกฎหมาย

นายจิตติ ติงศภัทย์, นายจินดา ชัยรัตน์, นางจันทนี สันตะบุตร, นายชวน สิงหลกะ, นายโพยม เลขยานนท์, นายแถม สุรฑิณฑ์, นายเชื้อ คงคากุล, นายวินัย ทองลงยา, นายเสนาะ เอกพจน์, นายเสนอ บุญยเกียรติ, นายเล็ก จุณณานนท์, นายมานะ พิทยาภรณ์, นายมณี ชุติวงศ์, นายประธาน ดวงรัตน์, นายพจน์ บุษปาคม, นายมารุต บุนนาค, พระมนูเวทยวิมลนาท, นายสนอง ตู้จินดา, คุณหญิงสุภัทรา สิงหลกะ หลวงอรรถไพศาล ศรุตี, หลวงอรรถวิภาคไพศาล และนายเหม สุไลมาน

พ่อค้านักธุรกิจ

นายกิตติรัตน์ ศรีวิสารวาจา, นางไกรศรี นิมมานเหมินทร์, นายเซ็งจือ ลือประเสริฐ, นายบุญธรรม ต. สุวรรณ, นายบรรหาญ ศิลปอาชา, นายประจวบ ภิรมย์ภักดี, นายประโพธิ์ เปาโรหิต ม.ร.ว. พัฒนไชย ไชยยันต์ นายสานนท์ สายสว่าง, นายอบ วสุรัตน์ และนายอาทร สังขวัฒนะ

นักหนังสือพิมพ์

นายอุทธรณ์ พลกุล ที่ปรึกษาหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และนายนพพร บุณยฤทธิ์ บรรณาธิการสยามรัฐ

อดีตข้าราชการและคนทั่วไป

นายนาถ มนตเสวี นายเพทาย อมาตยกุล, คุณหญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์, นายพา ไชยเดช, นายอินทรีย์ จันทรสถิตย์, นายโอบบุญ วณิกกุล, นางเอื้อนทิพย์ เปรมโยธิน, นายปุ่ย โรจนะปรานนท์, นายสนั่น สุมิตร, คุณหญิงสายหยุด ดิษฐการภักดี, นางสุวัฒนา เพชรทองคำ, นายสมจัย อนุมานราชธน, นายสุหัท พิชัยรณรงค์สงคราม, นายไสว อินทรประชา, นายบรรณา ชโนดม, นายบุญ อินทรัมพรรย์, นางสาวนวลนาฏ อมาตยกุล, หม่อมหลวงซัง สนิทวงศ์, นายทวี สุขวานิช, นายดุษฎี ณ ระนอง, หม่อมหลวงเจตน์ สุทัศน์, นายสมจิตร เที่ยงธรรม, นางสมถวิล สังขทรัพย์, นายประวิทย์ เลาหกุล, นายจ่าง รัตนรัตน์, นายสุขุม อัศเวศน์, นายเล็ก วานิจอังกูร, นายโรจ สุวรรณสิทธิ์, นายนพพันธ์ ภักดีผดุงแดน,

เมื่อได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาแล้ว ก็ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๑๗ ก่อนหน้าเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเล็กน้อยผลแห่งการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลทั่วประเทศนั้น เป็นไปดังกล่าวนี้คือ

เทศบาลเมืองสมุทรปราการ

๑. นายแพทย์โอสถ โรจนสุพจน์ ๒. นายแพทย์ชลิต เกษมสุพัฒน์ ๓. นายวิเชียร โรจนุตมะ ๔. นางหงษ์ทิพย์ อร่ามวงศ์สมุทร ๕. นายสมรัตน์ ผิวแสงทอง ๖. นายรัตนพล

วุฒจันทร์ ๗. จ.อ. ถนอม ม่วงทอง ๘. นายขนธ์ ปลั่งเปล่ง ๙. พ.ต.อ. กมล แพทยคุณ ๑๐. นายประจงศักดิ์ เลาหะจินดา ๑๑. นายถนอม วารีดี ๑๒. น.ต. พิทักษ์ อันโต ร.น. ๑๓. นายบุญนาก สงวนสัตย์ ๑๔. นายอรุณ ศิริจันทร์ ๑๕. ร.อ. สุทธิ บุรารักษ์ ๑๖. นายคำนึง ศิริจันทร์ ๑๗. นายสงวน ศิริจันทร์ ๑๘. นายอุดม วงแกล้ว

เทศบาลเมืองนครปฐม

๑. นายจินดา ถิระวันธ์ ๒. นายคนึงเดช สุวรรณกูฏ ๓. นายไมตรี มณีเลิศ ๔. นายศิริ เสนานนท์ ๕. นายวิวัฒน์ ถิระวันธ์ ๖. นายเฉลิม เจริญสุข ๗. นายเกษม บุญชู ๘. นายดำริห์ กลกิจ ๙. นายสุนทร แก้ววิจิตร ๑๐. นายทวีป จิตรมณี ๑๑. นายศักดิ์ สุธีธร ๑๒. นายเศก โพธิรังษี ๑๓. นายสุพิศ จันทรวรรณ ๑๔. นายชลัช คิมหะจันทร์ ๑๕. นายละออง แก้วภักดี ๑๖. นายประเสริฐ เลี้ยงนาค ๑๗. นายพัฒนะ พงษ์ขวัญ ๑๘. นายแพทย์สมศักดิ์ วินิจฉัยกุล

เทศบาลเมืองสมุทรสงคราม

๑. นายทองใบ สอนภู่ ๒. นายสมชาย แสงวณิก ๓. นายสมศักดิ์ ชัยชวลิต ๔. นายเยื่อ ศรีเนียม ๕. นายอนันต์ หยกสกุล ๖. นายเตื้อง สุคนธมาน ๗. นายแพทย์เสน่ห์ เมตติชวลิต ๘. นายเฉลียว สุวรรณบุตร ๙. นายสมรวม วงษ์ทอง ๑๐. นายปรีชา รักชาติ ๑๑. นายส่ง ซิ้มสกุล ๑๒. นายประเสริฐ พิทักษ์สิน ๑๓. นายสุนทร เครือวรรณ ๑๔. นายประสิทธิ์ อิทธิวัฒนะ ๑๕. นายจำนง สุขภูติ ๑๖. นายบรรหาร กองแก้ว ๑๗. นาย อุ้ย เผ่าจินดา ๑๘. นายทวิ เกียรตินิรชา

เทศบาลเมืองราชบุรี

๑. พ.ต อ. พร้อม สุขมาก ๒. นายณรงค์ วิรัตน์โยสินทร์ ๓. นายรัตนชัย โฆษะบดี ๔. นายเดช ลิมบีทีป ๕ นายเชย เทพยสุวรรณ ๖. นายสมศักดิ์ นาคสุ ๗. นายสมบัติ ภูบาล ๘. นายนิวิสน์ อัตถศาสตร์ ๙. นายพิเชฐ เพ่งเรืองโรจนาชัย ๑๐. นายตระการ ตันศิริมาศ ๑๑. นายปฐม ศิริวัฒนา ๑๒. นายยี่โถ จอมทอง ๑๓. นายทองดี ฉิมพงษ์ ๑๔. นายวิเชียร ศุภกาญจน์ ๑๕. นายสมศักดิ์ เรืองกิจ ๑๖. นายรวม พรหมาบุรี ๑๗. นายอารีย์ ช่วงสุวนิช ๑๘. นายเฉลียว จงเจริญ

เทศบาลเมืองชล

๑. นายเอื้อ จาตถะวร ๒. นายวิรัตน์ ศรีตะกสิกร ๓. นายอำพล สูตรมงคล ๔. ร.อ. อภิรักษ์ ประเสริฐวิทย์ ๕. นายสุทัศน์ ฐิติวร ๖. นายจรูญ งามพิเชษฐ ๗. นายเอนก ประเสริฐวิทย์ ๘. นายชูชาติ เกศยานนท์ ๙. นายวิชัย อินทราสา ๑๐. นายพัลลภ ทองประเสริฐ ๑๑. นายบุญเลี้ยง วงศ์ศิริรัตน์ ๑๒. นายโกวิท ศรีสวัสดิ์ ๑๓. นายอิทธิพล สิทธิพงศ์ ๑๔. นายวิโรจน์ ชื่นวารินทร์ ๑๕. นายบี่ยะ วิวัฒนศร ๑๖. นายกิตติ ชลวิชิต ๑๗. ร.อ. บำรุง สิงห์ดาวณิชย์ ๑๘. นายธวัช ฐิติวร

เทศบาลเมืองกาญจนบุรี

๑. นายนิทัศน์ ถนอมทรัพย์ ๒. นายกิ่ง ดังสภัทรกุล ๓. นายเสรี กุลสุวรรณ ๔. นางเจียมจิตต์ คำสัมฤทธิ์ ๕. นายประทีป ประเสริฐกุล ๖. นายวิศาล ศิริชุมแสง ๗. นายวิชิต เหลืองสะอาด ๘. นายบี่ยะพล คูหากาญจน์ ๙. นายสุเทพ ลิมวัฒนานนท์ ๑๐. นางปรียา สิทธิศร ๑๑. นายสุภาพ ขาวสำอางค์ ๑๒. นางพัชรี แต้มทอง ๑๓. นายอนันท์ ชำนาญกิจ ๑๔. นายสุทธิศักดิ์ อ่อนนิ่ม ๑๕. นางวาสนา ก้านเหลือง ๑๖ นายเฉียม ร่มโพธิ์เย็น ๑๗. นายเล็ก บี่ยะรัตน์ ๑๘. นายสมชัย อินทรสกุล

เทศบาลเมืองเพชรบุรี

๑. นายยุทธ อังกินันทน์ ๒. นายบุญลือ พรรณราย ๓. นายวิเชียร บุญยตีรณะ ๔. นายทรง ลิลิตธรรม ๕. นางน้อย เก่าเจริญ ๖. นางสุภาณี อังกินันทน์ ๗. นายผ่อน วัชโรภาส ๘. นายเพิ่มผล พลบุตร ๙. นายสัญญา บุญวานิช ๑๐. นายภิมุข อังกินันทน์ ๑๑. นายบุญมาก กองทรัพย์ ๑๒. นายพันธ์ เปี่ยมสง่า ๑๓. นายเพชร เวชครี ๑๔. ร.ต.ท. สวัสดิ์ ภัยลี้ ๑๕. นายโกย วรรณคีรี ๑๖. นายไพบูลย์ พูลสวัสดิ์ ๑๗. นายสวัสดิ์ พันธ์เจริญ ๑๘. นายฉัตรชัย ผลพานิช

เทศบาลเมืองนนทบุรี

๑. ร.อ. ชะโลม รัตนเสถียร ๒. นายวิโรจน์ จรูญพันธ์ ๓. นายประสม สุขก้อน ๔. นายสมาน สุขมาก ๕. นายบริบูรณ์ จันทรกานต์ ๖. นายจรัส ค้าสุวรรณ ๗. นาย

ธนุตร์ เพียนเกษม ๘. นายบุญช่วย กล่อมเอี้ยง ๙. นายประสม สีน้ำเงิน ๑๐. นายเตือนจิตต์ เกตุสมบูรณ์ ๑๑. นายประสาน พูลขำ ๑๒ นายสมนึก ธนเดชากสุล ๑๓. นายบุตร พัดพ่วง ๑๔. นายบี่ยะ ร่มโพธิ์ ๑๕. นายเฉลา รัตนเสถียร ๑๖. นายสุรินทร์ อุตเดช ๑๗. นายทองวิชัย ไกรกุล ๑๘. นายชูชีพ เอี่ยมเอิบ (วิชาญน้อย พรทวี)

เทศบาลเมือง อ. บางบัวทอง จ. นนทบุรี

๑. ม.ล. แจ่ม อิศรางกูร ณ อยุธยา ๒. นายชื้น ทองญวน ๓. นายทองย้อย แก่นใน ๔. นายพรศักดิ์ เอี่ยมพรชัย ๕. นายสมบัติ เฟื่องภักดี ๖. นายวิเชียร พงษ์ทองคำ ๗. นางชื่นจิต เวลาดี ๘. พ.ต.ต. จำลอง เงินโสภา ๙. นายสุรินทร์ อัมโภชานนท์ ๑๐. นายวัฒนา วัฒนมโน ๑๑. นายประสาน ธนะโกเศศ ๑๒. นายอุดม อนุพันธนันท์ ๑๓. นายประเวช ชูจิต ๑๔. นายอวยชัย ฉัตรอนันเทเวช ๑๕. นายนิรัตน์ รุทธพิชัยรักษ์ ๑๖. นายวีระ อัครพุทธิพร ๑๗. นางฉลวย วันแอเลาะห์ ๑๘. จ.ส.ต. ภู่ ศรีสุนทร

เทศบาลเมืองตรัง

๑. นายเธียร เสกธีระ ๒. นายยุทธ สินชัย ๓. นายแพทย์วิสาท เชาวน์ชูเวช ๔. นายบรรเจิด เกษมวิทย์ ๕. นายชาญ จริงจิตร ๖. นายสุพจน์ บัวเลิศ ๗. นายฟอง เถระวงศ์ ๘. นายสวัสดิ์ พานิชกุล ๙. นายโกศล เสาวภาคย์ ๑๐. นายมานะ วงศ์สุรีย์รัตน์ ๑๑. นายมนัส ธรรมมารักษ์ ๑๒. นายรัตน์ จริงจิตร ๑๓. นายวิชัย อุยสุย ๑๔. นายวิวัฒน์ จำปา ๑๕. นายประเวศ พิมประภา ๑๖. นายนิทัศน์ ไทรงาม ๑๗. นายชื่น ชุมศรี ๑๘. นายวิเชียร คันฉ่อง

เทศบาลเมืองจนทบุรี

๑. นายปรีชา โพคะบาล ๒. นายประสิทธิ์ แสวงทรัพย์ ๓. นายประยงค์ สินธุนาวา ๔. ส.ต.อ. ทองหล่อ ศรีสังข์ ๕. ส.ต.อ. ปาน สิทธิเวทย์ ๖. นายชัยยันต์ เอกระพานิชย์ ๗. นายประสงค์ สุวะจะสุวรรณ ๘. นาย ธีระพงษ์ ผดุงงาม ๙. นายบุญชัย บุญเจริญ ๑๐. นายหลอ พานุพันธ์ ๑๑. นายโอภาส กิจยารักษ์ ๑๒. นายทวีป

แสวงกาญจน์ ๑๓. นายประชา อังศุสิงห์ ๑๔. นายสมชาย แซ่ตัน ๑๕. นายสมนึก อานามวัฒน์ ๑๖. จ.ส.ต. เขื่อง วัฒนชีพ ๑๗. นายจรรยา พานิชกุล ๑๘. นายสำรวย กะทอง

เทศบาลตำบลกันตัง จ. ตรัง

๑. นายเสริฐแสง ณ นคร ๒. นายแหยง พัฒนา ๓. นายสุพรรณ ตั้งปอง ๔. นายจำนรรจ์ วงษ์ขจร ๕. นางสมพร เลี่ยนกิ้ม ๖. นายวิรัช บุณเจริญ ๗. นายปกรณ์ วิโรจนกุล ๘. นายสุทธิ เบญจกุล ๙. นายประทีป สุวรรณเทพ ๑๐. นายบุญครบ ทักษิณธรรม ๑๑. นายสมบูรณ์ ผ่าห้อง ๑๒. นายชัชวาลย์ ณ นคร

เทศบาลเมืองสุพรรณบุรี

๑. นายสะอาด จันทร์ผา ๒. นายมนัส รุ่งเรือง ๓. นางจาระนัย อินทร์ใจเอื้อ ๔. นายสมชาย แก้วปาน ๕. นายมนู พนาสันติภาพ ๖. นายสมพล ศิริสมบูรณ์เวช ๗. นางศิริพร จันทร์สว่าง ๘. นายกู้เกียรติ โกวิทวณิชชา ๙. นายจำเนียร คำเภา ๑๐. นายอุดม สังฆสุวรรณ ๑๑. นายไชยสิทธิ์ ไกรคุณาศัย ๑๒. นายประมูล ธรรมวุฒิพิศาล ๑๓. นายชื่น เที่ยงตรง ๑๔ ร.ต.ท. เต็ม ข้องเกี่ยวพันธ์ ๑๕. นายเจริญ ยิ่งเจริญ ๑๖. จ.ส.ต. ชำนาญ ดิษฐแก้ว ๑๗. นายชาญ สกุณี ๑๘. นายโปร่ง พลายบุญ

เทศบาลเมืองศรีสะเกษ

๑. นายแพง กลางเมือง ๒. นายสกล จันทราช ๓. นายบั๊กษ์ เกตุชุมพล ๔. นายวิศาล พงษ์สมบัติ ๕. นายสมชาย เกตุชุมพล ๖. นายสมุทร จันทร์สระแก้ว ๗. นายสมพงษ์ เกตุชุมพล ๘. นายชาญ จันทมาศ ๙. นางกาญจนา ภมรมานพ ๑๐. นายบุญเย็น จันทรวิจิตร ๑๑. นายนคร จรรยาสุทธิวงศ์ ๑๒. นายไพโรจน์ เครือรัตน์ ๑๓. นายประกอบ เกียรติสุรนันท์ ๑๔. นายพิมพ์ ชัยชิด ๑๕. นายเลื่อน ศิริพุฒ ๑๖. นายประมวล ห้วยคำ ๑๗. นายทนง ลิมบีจำนงค์ ๑๘. นายประสิทธิ์ วรสมันต์

เทศบาลเมืองลพบุรี

๑. นายเฉลียว เกิดภู่ ๒. นายประจวบ ศิริมงคล ๓. นายวิชัย จิโรจน์วงศ์ ๔. ร.อ. ช่อ ชื่นจินดา ๕. นายศักดิ์ กล่ำนาค ๖. ร.ต. ทรงวาท ตันติเวส ๗. พ.อ.อ. วิเชียร จิโรจน์วงศ์ ๘. นายประยูร เกื้อกูล ๙. ร.อ. อำนวย ชุ่มมี ๑๐ นายสุพัตร ศิริศิลป ๑๑. นายชริก ชิตสุข ๑๒. นายชื้น มั่งคั่งสง่า ๑๓. นายประไพ ตันติวงศ์ ๑๔. นายบรรจางค์ สุวรรณประกร ๑๕. นายเชิด กล่ำนาค ๑๖. นายบุญไทย พุทธา ๑๗. นายชุบ พานทอง ๑๘. นายสนั่น นัทธี

เทศบาลตำบลโคกสำโรง จ. ลพบุรี

๑. นายไพฑูรย์ ผิวผ่อง ๒. นายเสงี่ยม ยาหอม ๓. นายสำเภา สังข์นาค ๔. นายเกษม ตันกมลลาศน์ ๕. นายประสิทธิ์ ชินวัตร ๖. นายกุ่ย วงศ์ศรีไทย ๗. นายสวง บัวเจริญ ๘. นายวิรัช เทพอารักษ์ ๙. นายสุรินทร์ ประเสริฐวงศ์ ๑๐. ร.ต.อ. เสงี่ยม จักษ์ดี ๑๑. ร.ต. สุชิน สงวนศิลป ๑๒. นายอภิวัฒน์ เนียมทรัพย์

เทศบาลเมืองนครราชสีมา

๑. นายนรินทร์ ไกรฤกษ์ ๒. นายสกุล ศรีพรหม ๓. นายเตี๊ยม บูณยกร ๔. นายบุญรอด โชตะมังสะ ๕. นายสมศักดิ์ ศิริโชติ ๖. นายไชย กริบชัย ๗. นายอั้มสม วิบูลยานนท์ ๘. นายสง่า เกียรติภิญโญชัย ๙. นายก้องศักดิ์ อังศุพันธ์ ๑๐. นายแพทย์เฉลิมชัย จีระศิริ ๑๑. นายปรีดา กาญจนวัฒนา ๑๒. นายบวร ศรีวิไลลักษณ์ ๑๓. นายอรุณ ตั้งพานิชย์ ๑๔. นายดำรงศักดิ์ ศิริจินดา ๑๕. ร.ต.ต. คลี วัลลิภากร ๑๖. นายวิชัย ธรรมธาราณา ๑๗. นายชัยวิทย์ ก้อนจันทร์ ๑๘. นายพินิต เดชะศิริ

เทศบาลตำบลสองพี่น้อง จ. สุพรรณบุรี

๑. นายสนิท วรรณโรจน์ ๒. นายสุพจน์ บุญญฤทธิ์ศรีพงษ์ ๓. นายยศ สุรพลชัย ๔. นายสมบุญ สถาบีตานนท์ ๕. นายบุญเลี้ยง ลับบัวงาม ๖. นายประเจตน์ ๗. นายเจตน์ อุดมผล ๘. นายสนั่น บั้นบุญมี ๙. นายธานินทร์ โพธิ์ทอง ๑๐. นายกมล ทวีพัฒน์ ๑๑. นายแฉล้ม ศรีรุ่งเรือง ๑๒. นายเฉลียว นพอุดมพันธ์

เทศบาลเมืองชัยนาท

๑. นายพิริยะ ชาตะสุภณ ๒. นายโสรัจ อัตพุฒ ๓. นายสมจิตต์ มณีรอด ๔. นายสุธา เลาหะโรจนพันธ์ ๕. นายวิเชียร ปานพรหม ๖. นายกรอง โคจีน ๗. นายกิจการ พาณิชย์สาย ๘. นายสมชาย นิลพลับ ๙. นายสัมพันธ์ วรรณลพ ๑๐. นายบุญพัน พุกพ่วง ๑๑. นายหรีม หล่ำอุบล ๑๒. นายเชาวน์ ฤทธิ์เรืองเดช ๑๓. นายโทสุขสันต์ ๑๔. นายพิม ภิญโญยิ่ง ๑๕. นายพงษ์ทวี ส่งศิริ ๑๖. นายสุจินต์ ลิ้มเจริญ ๑๗. นายศุภชัย แตงฉ่ำ ๑๘. นายสมศักดิ์ งามสมจันทร์

เทศบาลตำบลวัดสิงห์ จ. ชัยนาท

๑. นายบุญเลิศ จ่องพานิช ๒. นายสำราญ ปรีชาจารย์ ๓. นายสมชัย ทองวัฒนา ๔. นายมานะ ตั้งอุสาหะ ๕. นายอุทัย สุราฤทธิ์ ๖. นายทองเลื่อน จ่องพานิช ๗. นางสวาสดิ์ บุตรประเสริฐ ๘. นายสมพงษ์ ปรีชาจารย์ ๙. นายวิชัย ห้องหิรัญ ๑๐. นายเอิบ บุษฤกษ์ ๑๑. นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีชัย ๑๒. นายชม หณุกำแหง

เทศบาลนครเชียงใหม่

๑. นายแพทย์กนก รัตนัย ๒. เจ้ากลวงศ์ ณ เชียงใหม่ ๓. ร.อ. ทองแถม สิทธิพงศ์ ๔. นายโสภิต สุขเกษม ๕. นายจรัญ สุขเกษม ๖. นายประเวศ เชมนะศิริ ๗. นายแพทย์มนู แมนมนตรี ๘. นายชุณห์ พุกกะชาติกุล ๙. นายสมบูรณ์ จันทรปัญญา ๑๐. ร.ต.ท. แก้ว เนตตโยธิน ๑๑. นายวิทยา กระแสชัย ๑๒. นายสีมา ขัตติยะวงศ์ ๑๓. นายจรูญ จารุวัสดิ์ ๑๔. นายณรงค์ ไพวิบูลย์ ๑๕. นายบุญเลื่อน กันติวงศ์ ๑๖. นายสิงห์คำ พรหมบุตร ๑๗. นายประพันธ์ เสนาวงศ์ ๑๘. พ.ต.อ มังกร ชื่นมนุษย์ ๑๙. นางเยาวลักษณ์ คล่องคำนวณการ ๒๐. นายสถิตย์ ฅนะพงษ์ ๒๑. นายประเสริฐ ทองพิทักษ์ ๒๒. นายสุเจตน์ ชินวัตร ๒๓. นายสมศักดิ์ แสงวรรณ ๒๔. นายเรือง นิมมานเหมินทร์

เทศบาลเมืองบุรีรัมย์

๑. นางไฉไล วงษ์ทอง ๒. นายชลอ บุญฤทธิ์ ๓. นายพรหม เขียมศิริวิทย์ ๔. นายพรเทพ สุขจินดาเสถียร ๕. นายถนัด บำรุงธรรม ๖. นายสุรินทร์ ชัชวาลย์วงศ์ ๗. นายเนาว์ พฤฒิธรรม ๘. นายพูน มณีวรรณ ๙. นายบุญส่ง สุขอนันต์ ๑๐. นายชาญ ทิพยาภรณ์ ๑๑. ร.ต.อ. ทับ เนาวิรัช ๑๒. นายเรวัต สุขรัตน์ ๑๓. นายทอง พิพิธภัณฑ์ ๑๔. นายปลอม โภคทรัพย์ ๑๕. นายเผด็จ เตวะสุข ๑๖ นายเฉลิม พลสยาม ๑๗. นายคุสิต พงษ์ประสพ ๑๘. นายถนอม บุญสิงห์

เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช

๑. นายเฉลิม พงษ์วัชร ๒. นายอัมพร ณ สงขลา ๓. นายแพทย์ประทีป หุตางกูร ๔. นายจรัล เสือทอง ๕. นายจรูญ วิเชียรรัตน์ ๖. นายสุบิน สินไชย ๗. นายอุดม เพชรชู ๘. นายบุญส่ง กิจวิบูลย์ ๙. นายสมบูรณ์ ภารพบ ๑๐. นายไสว สวัสดิสาร ๑๑. นายณรงค์ สงกุมาร ๑๒. นายอุตส่าห์ มิตรกูล ๑๓. นายบุญธรรม สาธร ๑๔. นายอนันต์ สิงห์โกวินท์ ๑๕. นายบุญฤทธิ์ ธนาวุฒิ ๑๖. นายวิชิต บุศยรัตน์ ๑๗. นายนิวาสน์ จูงศิริ ๑๘. นายอำนาจ เขมศิริ

เทศบาลเมืองสระบุรี

๑. นายโสภณ ศิริบุญ ๒. นายเดชา องควิสิษฐ์ ๓. นายสละ ศิริบุญ ๔. พ.อ. กิติ กาญจนกนก ๕. นายสมศักดิ์ คูสุวรรณ ๖. นายสมาน จับบาง ๗. นายประพาส ไอน้ำทิพย์ ๘. นางวารี ศิริบุญ ๙. นายสมนึก บริบูรณ์ ๑๐. นายจุน จีระจิตต์ ๑๑. นายชินวร แก้วสถิตย์ ๑๒. นายอรรณพ ย่านเดิม ๑๓. นายพร้อม พงษ์ประจักษ์ ๑๔. นายสำเนา บุตรขุนทอง ๑๕. นายเล็ก มนูญพร ๑๖. นายบุญเกิด ประเสริฐกิจ ๑๗. นายเผชิญ แพรวพราวรัตน์ ๑๘. นายมนัส เรืองบุญ

เทศบาลเมืองลำปาง

๑. นางบุญเทียม สุวรรณอัตถ์ ๒. นายแก้ว คันธวงศ์ ๓. นายแพทย์สมคิด มานะรัตน์ ๔. นายเกษม โรจนศักดิ์ ๕. นายสุนทร สุวรรณอัตถ์ ๖. นายนิรันดร์ จิวะ

สันติการ ๗. นายปาล สุวรรณอัตถ์ ๘. นายอินทนูน วินิจกูล ๙. นายเมธี มณีนันท์ ๑๐. นายศิริ วิภาตะวณิช ๑๑. นายอวด อำไพศักดิ์ ๑๒. นายไพธร เครือแก้ว ๑๓. เจ้าศรีรัตน์ ณ ลำปาง ๑๔. นายคำปอง วรรณจำรัส ๑๕. นายวิชัย มโนกุลอนันท์ ๑๖. นายเรือง เขื่อนแก้ว ๑๗. นายนิมิตร จิวะสันติการ ๑๘. นายสมบูรณ์ สุขจันทร์

เทศบาลเมืองนครสวรรค์

๑. ขุนวิวรณ์สุขวิทยา ๒. นายถาวร นิโรจน์ ๓. นายอุดม จิตราธร ๔. นายแพทย์โรจน์ เหล่าสุนทร ๕. นายสรศักดิ์ สุวรรณเทศ ๖. นายแพทย์กมล ผลาชีวะ ๗. นายวินัย ฉายประเสริฐ ๘. นายสวัสดิ์ อัมพรายน์ ๙. นายสมชอบ ศรีสุข ๑๐. นางฉลาด ศิริภาพ ๑๑. นายเจริญผล สุขารมย์ ๑๒. นายวิบูลย์ ไชยประสิทธิ์ ๑๓. นายประเสริฐ บุลสถาพร ๑๔. นายถนัด คล่องแคล่ว ๑๕. นายเจน สุวรรณศิลป์ ๑๖. นายเอก แสงสว่าง ๑๗. นายเธียร เพ็ญประดับพร ๑๘. นายอิ่น สุขวัฒน์

เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา

๑. นายจำลอง เทวารุทธ ๒. นายกฤษณ์ มุสิกุล ๓. นายสุเมธ สุริยจันทร์ ๔. นายปรีดา วรอุไร ๕. นายสนอง ตันฑิกุล ๖. นายประเสริฐ ศรีชวนะ ๗. นายบุญยง ศรีสุข ๘. นายธานินทร์ คงปัญญา ๙. นายเสรี วรรณไกรโรจน์ ๑๐. นายไพโรจน์ สันทัดค้า ๑๑. นายอุทัย พลาธัญญะ ๑๒ นายอุบล รัฐประเสริฐ ๑๓. นายมนต์รักษ์ มงคลสมัย ๑๔. นายวิศิษฐ์ พัฒนศรี ๑๕. นายวณิชย์ จิตตาณิชย์ ๑๖. ส.ท. สุทิน เผือกพูนผล ๑๗. นายบุญยงค์ สากิยะ ๑๘. นายฤทธิ์ ธีรวัฒน์

เทศบาลเมืองมหาสารคาม

๑. นายเกียรติ นาคะพงษ์ ๒. นายทวีป เสรีรัตน์ ๓. นายกมล เหล่าอรรคะ ๔. นายมหันต์ นครไชย ๕. นายสม สมศรี ๖. นายสุพจน์ วุฒิพันธ์ ๗ นายประยุทธ คูสมิท ๘. นายวรนันท์ ศิริลัดดา ๙. ๑๐. นายสมพงษ์ ศรีไพรวรรณ ๑๑. นายใหม่ สมสาร์ ๑๒. นายมา สาระภักดิ์ ๑๓. ขุนศรีราชสุรากร ๑๔. นายภักดี ภูมิภักดิ์

๑๕. นายบำรุง พงษ์จันทรเพ็ญ ๑๖. นายสงบ ภาคอุทัย ๑๗. นายสวน อินทาวงษ์ศรี ๑๘. นายเกตุ วงศ์กาไสย

เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี

๑. นายยงยุทธ วงศ์เจริญ ๒. นายบรรลือ วงศ์เจริญ ๓. นายผาด เรืองอัมพร ๔. นายยุทธกิจ เจนเปรมจิตต์ ๕. นายสุวดิษฐ์ เนตรพุกกะณะ ๖. นายพันธ์ ทิพย์มณี ๗. นายสุจินต์ ยุวนานนท์ ๘. นายวิรัช ถาวรสุข ๙. นายนพภา พงษ์กรี ๑๐. นายลาภ ชัยสุวรรณ ๑๑. นายกาจ กนกวิจิตร ๑๒. นายอรุณ ปติฐพร ๑๓. นายอบกิจ บุญชิต ๑๔. นายประเทือง รักษะจิตร ๑๕. นายธงชัย วีแก้ว ๑๖. นายวิศาล จันทราพร ๑๗. ร.ต.ท. เชษฐ ประทุมสุวรรณ ๑๘. นายประทักษ์ ศิระวัฒน์

เทศบาลเมืองอุดรธานี

๑. นายมณเฑียร แก้ววงษ์ ๒ นายกิตติศักดิ์ หัตถสงเคราะห์ ๒. นายวิโรจน์ อินทร์อุดม ๔. นายธง เลขาวิจิตร ๕. นายประสงค์ ถาวร ๖. นายเติม พุทธรักษ์ ๗. นายอุดม ลีบำรุง ๘. นายอาทร ขำสมบัติ ๙. นายวัลลภ ประดิษฐ์ด้วง ๑๐. นายสว่าง วุฒิเสน ๑๑. นายเต็ม ขันดี ๑๒. นายบัณฑิต ลักขราสา ๑๓. นายชิน ไชยสิทธิ์ ๑๔. นายอุเทศ ปลัดบาง ๑๕. นายผาสุก บุรชาติ ๑๖ นายจำนงค์ สุขประเสริฐ ๑๗. นายประเทือง รีรมย์ ๑๘. นายดำรง นันทศิริ

หลังจากที่ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสร็จสิ้นลงแล้ว เป็นการแสดงให้เห็นชัดว่า พรรคที่ประชาชนเลือกตั้งขึ้นมานั้น ไม่มีพรรคใดที่มีเสถียรภาพอันมั่นคงในการจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศ พรรคประชาธิปัตย์แม้ว่าจะเป็นพรรคที่มีเสียงมากกว่าพรรคอื่น ๆ กล่าวคือมีเสียงทั้งสิ้น ๗๒ แต่ก็ไม่มีเสถียรภาพเมื่อรวมพรรคต่าง ๆ ทั้งสิ้นแล้ว ในกรณีที่พรรคประชาธิปัตย์มีเสียงข้างมากในการได้รับเลือกตั้งครั้งนี้ พรรคประชาธิปัตย์จึงถือโอกาสนั้นจะจัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ แต่ในการที่จะจัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศนั้น จำเป็นที่รัฐบาลจะต้องมีเสถียรภาพในทางการเมือง มิฉะนั้นแล้วจะบริหารประเทศไปไม่ได้

ในเรื่องของเสถียรภาพทางการเมืองนั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะมีเสียงมากที่สุดในการที่ราษฎรทั่วประเทศเลือกตั้งเข้ามาในรัฐสภา ก็เป็นความจำเป็นอยู่เองที่จะหาเสถียรภาพทางการเมืองได้ ก็โดยจัดตั้งรัฐบาลในรูปผสม คือเข้าร่วมกับพรรคใดพรรคหนึ่งหรือหลายพรรค เพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมืองให้มั่นคงต่อไป แต่พรรคการเมืองที่มีเสียงอันน่ากลัวก็คือพรรคชาติไทยและพรรคธรรมสังคม เพราะมีเสียงในรัฐสภาเป็นอันดับรองลงมา ส่วนพรรคอื่น ๆ ไม่มีเสียงจะจัดตั้งรัฐบาลได้ นอกจากจะไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้แล้วก็มีนโยบายเข้ากันยาก เพราะบางพรรคเช่นแนวร่วมสังคมนิยม สังคมนิยมแห่งประเทศไทย พลังใหม่ ล้วนแล้วแต่มีนโยบายหนักไปในทางสังคมนิยม พรรคพอที่จะร่วมกันได้ก็คือ พรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคม พรรคกิจสังคม พรรคเกษตรสังคม ชาตินิยมสังคม เพราะพรรคต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้มีแนวโน้มในนโยบายหลักเป็นลัทธิเสรีนิยม หรือลัทธินายทุนด้วยกัน แต่พรรคประชาธิปัตย์ หรือ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช มีความเห็นว่าพรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคม พรรคสังคมชาตินิยม ประชาชนตั้งข้อรังเกียจว่าเป็นพรรคอันสืบสายเลือดมาจากพวกทรราชย์ ซึ่งนิสิต นักศึกษา ประชาชน ได้ขับไล่ออกนอกประเทศไปเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และที่ร้ายแรงอย่างยิ่งก็คือ พรรคชาติไทยได้มีข้อเรียกร้องในการจัดรัฐบาลรูปผสมมากมายหลายประการ กล่าวคือกระทรวงอันสำคัญ ๆ พรรคชาติไทยจะขอเข้าไปเป็นรัฐมนตรี เช่นกระทรวงมหาดไทย กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงการคลัง เป็นต้น ซึ่ง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ไม่ยอมตกลงด้วย เจตน์จำนงของพรรคชาติไทยนั้นต้องการจะจัดตั้งรัฐบาลเอง โดยพยายามติดต่อกับพรรคต่าง ๆ เพื่อร่วมเป็นรัฐบาลผสม แต่ถึงกระนั้นก็ดีก็ยังไม่สัมฤทธิ์ผลตามความปรารถนา เพราะพรรคที่มีแนวโน้มไปในทางสังคมนิยม ยังสงวนท่าทีของตนอยู่ ยังไม่ยอมให้ความสนับสนุนอย่างเต็มที่ พรรคชาติไทยจึงยังไม่กล้าเสนอตัวเข้าจัดตั้งรัฐบาล เพราะเสถียรภาพทางการเมืองยังไม่สมบูรณ์

ในขณะที่ทั้งพรรคประชาธิปัตย์และพรรคชาติไทยกำลังวิ่งเต้นแสวงหาพรรคการเมืองสนับสนุนตนนั้น ในระหว่างนี้พรรคประชาธิปปัตย์และพรรคชาติไทยมักจะให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์เป็นเชิงบ่อนทำลายซึ่งกันและกันอย่างรุนแรงอยู่ตลอดเวลา จนทั้งสองพรรคนี้ไม่มีโอกาสจะทำสังฆกรรมร่วมกันได้ นอกจากจะเป็นปฏิปักษ์ต่อกันในทางการเมืองเท่านั้น

สำหรับพรรคที่มีแนวโน้มไปในทางโซเซียลลิสต์ หรือสังคมนิยม ซึ่งถือได้ว่า เป็นพรรคที่มีความสำคัญมาก ในการตัดสินโชคชะตากรรมในทางการเมืองในอนาคตนั้น บางพรรคก็เรียกร้องจนเกินไป บางพรรคก็สงวนท่าทีในนโยบายของตนที่จะเข้าร่วมกับพรรคประชาธิปัตย์ เพราะนโยบายสังคมนิยมกับเสรีนิยมมันเข้ากันไม่ได้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ก็ไม่ต้องการเข้าร่วมพรรคกับพวกโซเซียลลิสต์อยู่แล้ว เมื่อ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ไม่สามารถร่วมพรรคการเมืองกับพรรคหนึ่งพรรคใดได้ก็เข้าร่วมมือกับพรรคเกษตรสังคม อันมีนายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ เป็นหัวหน้าพรรค พรรคเกษตรสังคมมีผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนทั้งสิ้น ๑๘ คน รวมทั้งสิ้นเป็น ๙๐ คน อาจได้รับการสนับสนุนจากพรรคพลังใหม่ ๑๒ คน พรรคกิจสังคมอีก ๑๘ คน แต่ก็ไม่แน่นอนนัก ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ยังไม่ได้ให้ความมั่นใจอะไรนัก แสดงตัวเป็นนกมีหู หนูมีปีกอยู่ จึงจะหวังอะไรไม่ได้มากนักจากพรรคกิจสังคม และนัยว่า พรรคชาติไทยจะเอาตัวคึกฤทธิ์เป็นหุ่นเชิดในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วย เมื่อพิจารณาแล้ว เสถียรภาพทางการเมืองของ ม.ว.ร. เสนีย์ ปราโมช คลอนแคลนมาก เกรงว่าจะไปไม่รอด จอดไม่ต้องแจวอย่างแน่นอน เพราะพรรคเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านั้น ไม่สนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ จะเป็นเพราะเหตุใดนั้น เห็นจะไม่ต้องบอกกันก็ได้

ในที่สุด ม.ร.ว เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ก็ตัดสินใจเด็ดขาดเข้าร่วมความเป็นความตายกับนายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ หัวหน้าพรรคเกษตรสังคม เข้าจัดตั้งรัฐบาล ท่ามกลางแห่งการวิพากษ์–วิจารณ์ และคัดค้านของพรรคชาติไทย และธรรมสังคม ทั้งสองพรรคนี้เป็นที่ทราบดีกันอยู่แล้ว เป็นกากเดนของพวกทรราชย์ เป็นพวกอภิสิทธิ์ชนในการค้า เป็นราชาแห่งการผูกขาด หรือ "Monopoly" เป็นผู้มีผลประโยชน์อย่างมหาศาล ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ถ้าหากปล่อยให้รัฐบาลประชาธิปัตย์เป็นรัฐบาลต่อไปแล้ว ประโยชน์ทั้งภายนอกและประโยชน์ทั้งภายใน ก็จะอันตรธานไปหมดสิ้น จึงพยายามอย่างสุดความสามารถที่จะยับยั้ง หรือทำลาย มิให้พรรคประชาธิปัตย์ขึ้นเป็นรัฐบาลได้

ทั้ง ๆ ที่มีมรสุมการเมืองหรือ "Depression" จากพรรคต่าง ๆ ด้วยประการต่าง ๆ เสนีย์ ปราโมชหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ และนายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ หัวหน้าพรรคเกษตรสังคม ก็ยืนหยัดจัดตั้งรัฐบาลทั้ง ๆ ที่รู้ดีอยู่ว่า เสถียรภาพทางการเมืองเหมือนเรือ

ต้องคลื่นลมในท่ามกลางมหาสมุทร และได้พยายามฟอร์มคณะรัฐมนตรีร่วมกับพรรคเกษตรสังคมอย่างมิได้หวาดหวั่นว่า รัฐนาวาของตนนั้น จะข้ามมหาสมุทรไปสู่ฝั่งได้หรือไม่ มีทั้งพรรคการเมือง หนังสือพิมพ์ และประชาชนที่มีความสนใจในทางการเมือง พากันวิจารณ์ว่ารัฐนาวาของเสนีย์ ประโมช จะประสพมรสุมอับปางกลางสภา เพราะด้วยฤทธิ์เดชแห่งปรมาณูแห่งเงินตรา หรือเรียกกันทั่ว ๆ ไปในบัดนี้ว่า "เจ้าบุญทุ่ม" แต่ถ้าหากว่า ได้ผ่าน "Depression" ไปได้ มรสุมหรือ "Depression" ลูกหลัง ๆ อันมีอานุภาพร้ายแรง ไม่แตกต่างไปกว่าลูกที่ ๑ นั้นคือ ปัญหาฐานทัพสหรัฐอเมริกาในไทย ปัญหาเท็มโก้ ปัญหาถังแดง ปัญหาเงินเฟ้อปัญหาเงินฝืด ปัญหาค่าครองชีพสูง ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาชาวไร่ชาวนาไม่มีที่จะทำกินปัญหานโยบายต่างประเทศอันเกี่ยวสัมพันธ์ภาพกับกลุ่มโซเซียลลิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ปัญหาดุลการค้าเสียเปรียบ ฯลฯ ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวนี้เป็นปัญหาที่จะต้องเด็ดขาด เข้มแข็ง และเสียสละ ว่าโดยหลักเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมของเสนีย์ ปราโมช จะแก้ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ เพราะแม้ว่า พรรคประชาธิปัตย์จะประกาศนโยบายออกมาว่า เป็นอ่อน ๆ แต่ก็ไม่มีใครทราบว่า สังคมนิยมอ่อน ๆ นั้น มีขอบเขตแค่ไหน และจะทำอะไรบ้างตามความรู้สึกของข้าพเจ้าแล้วจะต้องมีการผ่าตัดครั้งใหญ่ แต่นายเสนีย์ คงไม่กล้าจะทำการผ่าตัดก็เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น ซึ่งอาการโรคของประเทศไทยนั้น มันต้องผ่าตัดอย่างน้อย ๆ ก็ถึง ๓๐% ทีเดียว จึงจะสามารถให้ประเทศลดน้อยวิกฤติการณ์ทางการเมืองและทางเศรษฐกิจลงได้บ้าง

Depression ลูกที่ ๒ นี้ เสนีย์จอดไม่ต้องแจว เพราะทำไม่ได้ จิตใจและสปิริตยังไม่ถึง

เพื่อให้แน่ตระหนักประจักษ์ว่า ใครสมควรจะได้เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นธรรมเนียมหรือเป็นธรรมดาของประธานสภาผู้แทนราษฎร จะต้องซาวเสียงให้เป็นการแน่ชัดว่า สภาผู้แทนราษฎรต้องการใครเป็นนายกรัฐมนตรี นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ผู้ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้เลือกตั้งให้เป็นประธานสภาด้วยคะแนนเสียงอันท้วมท้น ก็ได้เรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘ เพื่อขอฟังความเห็นในที่ประชุมว่า ใครควรเป็นนายกรัฐมนตรี

ในการประชุมในวันนั้น ก่อนที่จะเลือกเอาใครเป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์แสดงความเห็นว่าการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีครั้งนี้ ควรจะให้เป็นไปโดยเปิดเผย เพื่อให้ประชาชนได้ทราบเรื่องราวโดยละเอียด แต่พรรคชาติไทยและธรรมสังคมเสนอให้ลงคะแนนลับ แต่แล้วในที่สุด ประธานสภาผู้แทนราษฎร ก็จำใจต้องเลือกนายกรัฐมนตรีด้วยวิธีการอันเปิดเผย ตามคำเรียกร้องของสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์

ผลจากการออกเสียงปรากฏว่า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้รับคะแนนเสียง ๑๓๓ คะแนน พล.ต.ชาติชาย ชุณหวันได้ ๕๒ คะแนน เป็นอันว่าที่ประชุมมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ควรได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

พรรคที่ให้ความสนับสนุนแก่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นั้นก็มี พรรคประชาธิปัตย์ ๗๒ เสียง เกษตรสังคม ๑๙ เสียง กิจสังคม ๑๘ เสียง พลังใหม่ ๑๒ เสียง แนวร่วมสังคมนิยม ๑๐ เสียง รวมเป็น ๑๓๑ เสียง และพรรคอธิปัตย์อีก ๒ เสียง รวมเป็น ๑๓๓ เสียง ถ้าพิจารณาแล้ว ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช มีเสถียรภาพอันมั่นคงในรัฐสภาพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้

เมื่อ สภาผู้แทนราษฎรให้ความไว้วางใจด้วยคะแนนเสียงอันท่วมท้นเช่นนั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชกับนายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ ก็ฟอร์มคณะรัฐมนตรีเป็นการใหญ่ ท่ามกลางการโจมตีของพรรคชาติไทย และกลุ่มบางกลุ่มและพรรคการเมืองบางพรรค โดยกล่าวหาว่านโยบายของพรรคประชาธิปัตย์เคลือบคลุม ไม่กระจ่างชัด และบ้างก็ว่า พรรคประชาธิปัตย์อิงเอาสถาบันมหากษัตริย์เป็นการค้ำจุนบัลลังก์นายกรัฐมนตรีของตน บ้างก็วิจารณ์ว่า รัฐบาลสมควรจะแถลงนโยบายต่อสภาก่อน จึงเข้าเฝ้าเพื่อถวายสัตย์ปฏิญาณ บ้างก็กล่าวว่า เป็นการกระทำที่มิได้เป็นไปตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ได้บัญญัติไว้ แปลว่า ต่างก็พากันโจมตี เสนีย์ ปราโมช อย่างหนักรวมทั้งการพ่นไฮด์ปาร์คที่ท้องสนามหลวงด้วย

หมายความว่า ในระยะนี้ เสนีย์ ถูกโจมตีอย่างหนัก แม้แต่พวกที่ยกมือสนับสนุนให้ในวันชาวเสียงเลือกตั้งว่าใครสมควรจะเป็นนายกรัฐมนตรีด้วย

ท่ามกลาง มรสุมการเมืองที่โหมเข้าพัดกระหน่ำต่อรัฐนาวาประชาธิปไตยของเสนีย์ ปราโมชนั้น เมื่อเวลา ๒๑.๐๐ น. ก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยมีข้อความดังต่อไปนี้

ประกาศ

ตั้งคณะรัฐมนตรี

ปรมาภิไธย

ภูมิพลอดุลยเดช ปร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ตามประกาศลงวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๘ แล้วนั้น

บัดนี้ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เพื่อบริหารราชการแผ่นดินแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรี ตามความในมาตรา ๑๗๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ดังต่อไปนี้

๑. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ เป็นรองนายกรัฐมนตรี

๒. นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

๓. นายบุญยิ่ง นันทาภิวัฒน์ เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

๔. พลเอกทวิช เสนีย์วงศ์ ณอยุธยา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๕. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๖. นายพิชัย รัตตกุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๗. นายสวัสดิ์ คำประกอบ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๘. นายสุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๙. นายดำรง ลัทธพิพัฒน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

๑๐. พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๑. นายเทียน ไชยนันท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๑๒. นายก่อ สวัสดิพาณิชย์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๓. นายคล้าย ละอองมณี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

๑๔. นายนิธิพัฒน์ ชาลิจันทร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๑๕. นายเกษม สุวรรณกุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาวิทยาลัยของรัฐ

๑๖. พลเรือเอกถวิล รายนานนท์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

๑๗. พลอากาศโท อุสาห์ ชัยนาม เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

๑๘. นายประมุท บูรณศิริ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง

๑๙. นายเล็ก นานา เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๒๐. นายไกรสร ตันติพงศ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๒๑. นายสมัคร สุนทรเวช เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๒๒. นายแผน ศิริเวชภัณฑ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๒๓. นายอุทัย พิมพ์ใจชน เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

๒๔. นายสมศาสตร์ รัตนศักดิ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

๒๕. นายประเทือง คำประกอบ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

๒๖. นายธรรมนูญ เพียนเงิน เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๒๗. นายสมบุญ ศิริธร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๒๘. นายสันต์ เทพมณี เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๒๙. นายชวน หลีกภัย เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม

๓๐. นายขุนทอง ภูผิวเดือน เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๗

เป็นปีที่ ๓๐ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

(หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช)

นายกรัฐมนตรี

วันอันสำคัญในระบบรัฐสภาก็มาถึง วันนั้น เป็นวันอันสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ เพราะนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ไม่เคยปรากฏเหตุการณ์ในทำนองนี้มาก่อน แต่เท่าที่ปรากฏการณ์มานั้น มีแต่ปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา ยุบสภาผู้แทนราษฎรในชั้นที่รัฐบาลแถลงนโยบายขอความไว้วางใจต่อสภาผู้แทนราษฎรนั้น ตลอดระยะเวลา ๔๒ ปี แห่งระบบรัฐสภา ไม่เคยมีคณะรัฐมนตรีชุดใด จะไม่ได้รับความไว้วางใจดังเช่นรัฐมนตรีเสนีย์ ปราโมช ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นนี้ จึงเป็นปรากฏการณ์ครั้งแรกในระบบรัฐสภาที่มีอายุยาวนานถึง ๔๒ ปี

นับตั้งแต่วันที่เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศ เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘ ประชาชนทั่วประเทศต้องการให้มีรัฐบาลโดยเร็ว เพราะประชาชนต้องการให้รัฐบาลใหม่เข้าจัดการปัญหาอันเลวร้ายต่าง ๆ ในสังคม

เป็นต้นว่าในระยะที่ไม่มีรัฐบาลเข้ารับผิดชอบโดยตรงนั้น ปรากฏว่า พ่อค้าแม่ค้าหน้าเลือดได้พยายามขึ้นราคาสินค้าเอาตามความพอใจ โดยมิได้คำนึงถึงความเป็นอยู่ของผู้บริโภค นอกจากนี้ ประชาชนจะให้รัฐบาลเข้าแก้ไขเศรษฐภัย ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาเงินเฟ้อ–เงินฝืด ปัญหาการต่างประเทศ และปัญหาอันสำคัญที่สุดนั้นก็คือ ปัญหาเอกราชทางการเมือง เอกราชในทางเศรษฐกิจ เอกราชในทางการศาล ด้วยปัญหาดังกล่าวนี้ ประชาชนทั่วประเทศจึงปรารถนาจะให้จัดตั้งรัฐบาลโดยด่วนที่สุด

ในวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๑๘ อันเป็นวันที่พรรคประชาธิปัตย์จะต้องจดจำไว้จนตาย เพราะเป็นวันที่พลาดท่าเสียทีในชั้นเชิงกุศโลบายแห่งการเมืองอย่างสิ้นลาย ในวันอันสำคัญนั้น พรรคประชาธิปัตย์อันมีเสนีย์ ปราโมช และนายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ จะเป็นวันแถลงนโยบายขอความไว้วางใจต่อสภาผู้แทนราษฎร ในวันนั้น ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจได้รักษาการอย่างเข้มแข็ง นอกจากตำรวจแล้ว ยังมีพวกกะทิงแดงมาให้ความคุ้มครองกับ ส.ส. อีกด้วย แต่จะเป็น ส.ส. พวกไหนไม่ทราบ รวมทั้งประชาชนผู้สนใจในทางการเมือง ก็ได้มาฟังการประชุมอย่าล้นหลาม เพราะเขาต้องการทราบว่ารัฐบาลเสนีย์ ปราโมช จะผ่านมรสุมไปได้หรือไม่ หรือจะอับปางกลางสภา ตามที่มีเสียงวิจารณ์กันว่า รัฐบาลเสนีย์พังแน่

ครั้นแล้ว เวลาอันสำคัญนั้นก็มาถึง เป็นเวลา ๙.๑๐ น. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎร หัวหน้าพรรคสังคมชาตินิยมก็ขึ้นนั่งบัลลังก์ ทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุม

การประชุมในเรื่องอื่นใดผู้เขียนจะไม่นำมากล่าว ขอนำมากล่าวก็แต่เฉพาะเรื่องที่เสนีย์ ปราโมช แถลงนโยบายขอความไว้วางใจต่อสภาเท่านั้น

เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้ลุกขึ้นแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ดำเนินนโยบายทางการเมืองโดยยึดมั่นในวิถีทางแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ให้เป็นรัฐบาลของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน เคารพและปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

และจะยึดชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์รวมพลังแห่งความสามัคคี และความเป็นปึกแผ่นภายในประเทศ

๒. เสริมสร้างกองทัพของชาติให้มีกำลังอำนาจที่เหมาะสมกับสถานการณ์ตามกำลังเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อรักษาไว้ซึ่งเอกราชและอธิปไตยของชาติ ปรับปรุงสวัสดิการ บำรุงส่งเสริมสมรรถภาพและขวัญของทหารให้สูงอยู่เสมอ และส่งเสริมให้ทหารมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

๓. ดำเนินนโยบายทางการเมืองระหว่างประเทศอย่างอิสระ โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่แท้จริงของประเทศไทย จะไม่ยอมเป็นเครื่องมือ หรือเข้าไปพัวพันในการดำเนินนโยบายของประเทศใด ๆ เป็นมิตรกับทุกประเทศที่ต้องการเป็นมิตรกับประเทศไทย โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของระบบการปกครอง และระบบเศรษฐกิจ ทั้งจะดำเนินนโยบายทุกวิถีทางเพื่อปรับปรุงสัมพันธภาพกับประเทศในภูมิภาคเอเซียที่ยังขาดการติดต่อกันให้เข้าสู่สภาพปกติ โดยอาศัยหลักแห่งความเสมอภาค และเคารพในบูรณภาพซึ่งกันและกัน

นโยบายเศรษฐกิจประกอบด้วย

๔. ทำการปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อให้ความเหลื่อมล้ำในฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลลดน้อยลง โดยจะใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมประชาธิปไตย เคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคล แต่รัฐจะต้องเข้าแทรกแซงจัดระเบียบเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม กำจัดการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจโดยเอกชน ไม่ว่าจะเป็นโดยทางตรงหรือทางอ้อม กับทั้งจะตรึงราคาสินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพของประชาชน พัฒนาการส่งสินค้าออกทั้งประเทศที่ทำการค้าโดยรัฐให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ส่งเสริมการค้าภายใน ให้ดำเนินไปด้วยความราบรื่น ให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย และจะต้องป้องกันผลประโยชน์ของผู้บริโภคโดยจะให้มีกฎหมายจัดระเบียบทางการค้าและกฎหมายคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้บริโภค

๕. ดำเนินการให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น โดยเฉพาะจะทำการปฏิรูปที่ดินโดยรีบด่วน และจะกำจัดสิทธิ์ในการถือครองที่ดินเพื่อเกษตรกร จะได้มีกรรมสิทธิ์และสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบการกสิกรรมโดยทั่วถึง จะให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกร เพื่อให้ได้ผล

ผลิตสูงและจะให้เกษตรกรร่วมกันในการผลิต และการจำหน่ายผลผลิตตามระบบสหกรณ์ ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรให้เป็นปึกแผ่นยิ่งขึ้น ทั้งดำเนินการให้เกษตรกรได้จำหน่ายผลิตผลของตนในราคาที่เป็นธรรม ส่งเสริมการประมง การปศุสัตว์ ให้ขยายตัวจนเป็นสินค้าส่งออกอนุรักษ์และพัฒนาป่าให้เหมาะสมแก่จำนวนประชากรของประเทศ ขยายงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เพื่อช่วยให้เกษตรกรได้รับสินเชื่อในอัตราดอกเบี้ยอย่างต่ำทั่วถึง

๖. ส่งเสริมอุตสาหกรรมให้เจริญกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบในประเทศ และอุตสาหกรรมที่ส่งผลผลิตออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ และรีบดำเนินการให้อุตสาหกรรมกระจายไปสู่ส่วนภูมิภาค เพื่อจะได้เป็นแหล่งงานสำหรับประชากรเพิ่มขึ้น ป้องกันและควบคุมมิให้เกิดภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ดำเนินการให้รัฐเป็นผู้ประกอบกิจสาธารณูปโภคและกิจการอื่นที่เห็นว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประชาชนและในการพัฒนาทรัพยากรบางอย่างที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศ ดำเนินการโดยรัฐวิสาหกิจ หรือโดยธุรกิจร่วมกับเอกชน ในด้านแรงงานรัฐบาลนี้จะช่วยให้ฝ่ายแรงงานได้รับค่าจ้างและการปฏิบัติจากนายจ้างอย่างเป็นธรรม และจะสนับสนุนให้ฝ่ายแรงงานได้ร่วมกันเป็นองค์กรในระบบต่าง ๆ จะได้จัดตั้งทบวงแรงงานขึ้น เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจนี้ด้วยความคล่องตัว และทันต่อเหตุการณ์

๗. ขยายและปรับปรุงระบบการคมนาคมของประเทศให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ขยายระบบโทรคมนาคมให้เพียงพอแก่ความต้องการของประชาชน และเร่งรัดการก่อสร้างทางด่วนพิเศษ สำหรับการคมนาคมในส่วนภูมิภาค จะได้เน้นหนักไปในการพัฒนาทางหลวงระดับจังหวัดและชนบท

๘. ปรับปรุงระบบภาษีอากรเพื่อให้เป็นธรรมแก่สังคมยิ่งขึ้น เช่นจะเน้นเก็บภาษีทางตรงให้มากขึ้น และบริหารงานเก็บภาษีอากรให้มีประสิทธิภาพ ปรับปรุงวิธีการ และการบริหารงบประมาณแผ่นดิน ให้การใช้จ่ายเงินแผ่นดินเป็นไปโดยประหยัดและคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชน ของประเทศเป็นส่วนใหญ่ ทั้งจะดำเนินการให้สถาบันทางการเงินมีบทบาทร่วมในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจมากขึ้น รักษาเสถียรภาพของเงินตราให้มั่นคง

๙. จัดให้ประชาชน มีโอกาสเท่าเทียมกันตามความสามารถของบุคคลในการรับการศึกษาภาคบังคับชั้นประถมปลายทั่วประเทศ ปรับปรุงการศึกษาทุกระดับให้สอดคล้องกับความ

ต้องการของประชาชน ยกมาตรฐานการศึกษาให้สูงขึ้น จัดให้มีสถานที่เรียนและครูอย่างเพียงพอ กระจายอำนาจบริหารการศึกษาไปสู่ท้องถิ่น สนับสนุนให้สถานศึกษาชั้นอุดมศึกษาสามารถดำเนินการในด้านบริหาร และวิชาการโดยอิสระ และมีประสิทธิภาพ

๑๐. ปรับปรุงระบบบริหาร และการให้บริการสาธารณสุข ทั้งในด้านการรักษาพยาบาล การป้องกัน และการส่งเสริมสุขภาพ ให้กระจายไปส่วนภูมิภาคอย่างเพียงพอ จัดให้ประชาชนที่ยากจน ได้รับการศึกษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่า และให้มีหน่วยพยาบาลเคลื่อนที่สำหรับให้การรักษาพยาบาลในท้องที่ทุรกันดาร และห่างไกลการคมนาคม สนับสนุนและส่งเสริมให้เอกชน ได้มีส่วนรอบในการสาธารณสุข และริเริ่มประกันสุขภาพ ลดอัตราการเพิ่มประชากร

นโยบายการบริหารประกอบด้วย

๑๑. เคารพความเป็นอิสระของศาล ปรับปรุงเร่งรัดการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้ดำเนินไปโดยรวดเร็ว ฯล ฯ

๑๒. รักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย และความเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยจะดำเนินการปราบปราม และลงโทษผู้ละเมิดกฎหมายโดยไม่มีการละเว้น สำหรับผู้ที่มีความคิดเห็น และอุดมการทางการเมืองต่างกัน ก็ไม่ใช้กำลังปราบปรามอย่างเดียว และมิให้มีการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่ และผู้มีอิทธิพล และทนุบำรุงพุทธศาสนา ให้มีการปฏิบัติถูกต้องตามธรรมวินัย รักษาวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ ส่งเสริมการสังคมสงเคราะห์ทั้งส่วนรัฐและเอกชน ให้แพร่หลายสู่ภูมิภาคอย่างทั่วถึง และส่งเสริมให้เยาวชนมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะในชนบทให้มากขึ้น

๑๓. จะปฏิรูประเบียบ และวิธีปฏิบัติราชการ เพื่อให้ข้าราชการทุกฝ่ายทำหน้าที่รับใช้ และเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง และจัดระบบราชการให้มีประสิทธิภาพ ดำเนินการป้องกันและปราบปรามการแสวงหาประโยชน์ในทางมิชอบ ในวงราชการและคนของรัฐ ตลอดจนการข่มแหงราษฎรอย่างจริงจัง ปรับปรุงสวัสดิการของข้าราชการผู้น้อย ให้สมดุลกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น

เมื่อ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายจบลง บุคคลแรกที่ลุกขึ้นมาอภิปรายก็คือ ดร. นิพนธ์ ศศิธร ผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรี สังกัดพรรค "ธรรมสังคม" ซึ่งได้คะแนนเสียงในการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นที่สองรองจากพรรคประชาธิปัตย์ คือได้คะแนนเสียง ๔๕ เสียง ดร.นิพนธ์ ฯ โจมตีว่า

"**รัฐบาล** เขียนนโยบายคลุมเครือไม่กระจ่างชัด ไม่มีการกำหนดนโยบายที่แน่นอนในทางการเมือง ซึ่งดูแล้วก็เหมือนกับนโยบายของรัฐบาลเก่าๆ ที่มิได้ระบุไว้ของการรวมกลุ่มของประชาชน ที่จะสร้างอำนาจให้กระจายไปทั่วทุกสัดส่วนของประชาชนที่ยากจนแต่อย่างไร และยิ่งไปกว่านั้น นโยบายทางเศรษฐกิจ ที่ว่า รัฐบาลนี้จะนำเอาระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมอ่อนๆ มาใช้ปฏิรูปการเศรษฐกิจของประเทศนั้น เป็นการเขียนสับสน ไม่มีการให้คำมั่น หรือเขียนไว้ให้แน่ชัดในเรื่องการครองชีพของชาวนา ชาวไร่ เกษตรกร การประกันราคาข้าว การควบคุมเงินเฟ้อ การจัดการเกี่ยวกับการป่าไม้ ว่าจะส่งเสริมหรือลดลง และในนโยบายทางการศึกษาก็ดี การปกครองท้องถิ่นก็ดี รัฐบาลนี้ไม่ได้กล่าวถึงสิ่งที่บริหารประเทศที่ครอบคลุมถึงประชาชนที่อยู่ห่างไกลความเจริญว่า จะทำอย่างไรบ้าง เป็นนโยบายที่เลื่อนลอยที่พรรคธรรมสังคมนี้เห็นจะไม่มีจุดยืนพอจะเป็นหลักประกันให้ลงมติไว้วางใจต่อรัฐบาลชุดนี้ได้

ดร. นิพนธ์ ศศิธร ผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรี สังกัดพรรคธรรมสังคมเปิดการอภิปรายโจมตีนโยบายของพรรคประชาธิปัตย์อย่างรุนแรงต่อไปว่า

" ที่ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะให้ความไว้วางใจได้ ก็เพราะได้พิจารณาถึงความสามารถของรัฐบาลชุดนี้ รวมถึงตัวบุคคลที่ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรีว่า จะมีความสามารถเพียงใดด้วย และไม่น่ามีความศรัทธาเลย ประกอบกับเป็นรัฐบาลที่มีเสียงข้างน้อย ซึ่งมิได้ถูกต้องตามหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเลย"

บุคคลที่ลุกขึ้นอภิปรายเป็นบุคคลต่อไปนั้น มันก็มิใช่ใครที่ไหนดอกเขาก็คือนายคึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมนั่นเอง ซึ่งพรรคนี้มีสมาชิกที่เป็นผู้แทนราษฎรอยู่ทั้งหมด ๑๘ คน

นายคึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวอภิปรายโจมตีพี่ชายของตนว่า

" พรรคกิจสังคมนี้ ขอยืนยันตามที่ได้ให้สัจวาจาครั้งแรกว่า จะสนับสนุนให้พรรคประชาธิปัตย์จัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ แต่ทั้งนี้ ไม่ใช่เป็นเพราะความเลื่อมใสศรัทธา หรือลุ่มหลงเลย กลับตรงกันข้ามไม่เคยมีความเชื่อถือเลยว่าประชาธิปัตย์นี้จะบริหารได้ตลอดรอดฝั่งหรือดีกว่าพรรคอื่น แต่ที่ให้ความสนับสนุนไปก็เพราะจะอนุวรรตน์ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนที่ได้เลือกพรรคประชาธิปัตย์เข้ามาถึง ๗๒ ที่นั่ง ก็เพื่อให้จัดตั้งรัฐบาล "

คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวถึงนโยบายที่รัฐบาลเขียนไว้ว่า จะกระทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรมนั้น คึกฤทธิ์ฯ อภิปรายว่า

" พวกเราในสภานี้จำนวน ๒๐๐ กว่าคนนี้ คงจะได้รู้รสชาติมาแล้วอย่างดี จากการดำเนินด้วยวิธีการบริสุทธิ์ยุติธรรมของพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อตอนหาเสียงแม้แต่น้องของหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เอง ก็ยังไม่แคล้วจะถูกกล่าวหาว่าเลวทรามด้วยประการทั้งปวง (ตอนนี้ ส.ส.ทั้งสภา เว้น ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ ปรบมือกราวใหญ่ด้วยความถูกอกถูกใจ) พวกเราทุกคนล้วนแล้วแต่ถูกประณาม เป็นผู้ไม่มีความบริสุทธิ์ทั้งนั้น ประชาธิปัตย์ไม่เคยละเว้นแม้แต่ผู้หญิงที่สมัครรับเลือกตั้งก็ถูกกล่าวโจมตี หาว่าเป็นเมียน้อยหัวหน้าพรรคบ้าง เคราะห์ดีที่ประชาชนเขามีเหตุผล พวกเราจึงได้มีโอกาสเข้ามานั่งในสภานี้ มิฉะนั้นคงต้องไปรวมกันอยู่นอกสมาคมที่มีแต่ผู้ไม่บริสุทธิ์ "

คึกฤทธิ์ โจมตีพรรคประชาธิปัตย์ ด้วยคารมอันเมามันต่อไปอีกว่า

" อย่างไรก็ตาม ก็หวังเมื่อได้รับเป็นรัฐบาลแล้ว พรรคประชาธิปัตย์ก็คงจะเปลี่ยนทัศนคติทางการเมืองบ้างทั้ง ๆ ที่ไม่เชื่อว่า จะทำได้เลย เพราะภายในพรรคไม่มีวินัย "

คึกฤทธิ์ ปราโมช โจมตีอย่างเหลวแหลก ต่อไปอีกว่า

" สำหรับนโยบายอื่น ๆ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลมิได้เขียนอะไรไว้เลยที่เป็นหลักแน่นอน เป็นตัวของ

ตัวเอง และเพียงเข้าใจเดี๋ยวนี้เองว่า ที่คณะรัฐมนตรียุคนี้ ผลีผลามเข้าไปนั่งเก้าอี้ก็เพราะต้องการจะไปจำชื่อปากเก่า ๆ ของคนเก่ามาเขียนนโยบายของตัวเอง "

หลังจาก คึกฤทธิ์ ปราโมช ด่าพี่ชายของตนอย่างปราศจากเยื่อใยแล้ว จากนั้นนายแพทย์ กระแส ชนะวงศ์ หัวหน้าพรรคพลังใหม่ ซึ่งมีแนวนโยบายหนักไปในสังคมนิยม ก็ลุกขึ้นอภิปรายว่า

"ถึงอย่างไรพรรคพลังใหม่ขอสนับสนุนให้ความไว้วางใจให้รัฐบาลชุดนี้ได้บริหารประเทศต่อไป หากแต่มีข้อสังเกต ขอให้รัฐบาลแถลงให้แจ่มชัดกว่านี้ในเรื่องการพัฒนาชนบท แผนการณ์พัฒนาผังเมือง เมื่อประชาธิปัตย์ เกษตรสังคมบริหารประเทศแล้ว พรรคพลังใหม่ จะคอยควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด และจะยอมไม่ได้ หากการบริหารที่ปราศจากความรับผิดชอบของรัฐบาลที่ไม่เป็นไปตามนโยบายที่ให้ต่อสภานี้"

เมื่อนายแพทย์กระแส ชนะวงศ์ กล่าวอภิปรายจบลง นายแคล้ว นรปติ หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคม ก็ลุกขึ้นอภิปรายทันที

"เมื่อได้ศึกษานโยบายของรัฐบาลแล้ว ไม่พอใจเลย และไม่ขอสนับสนุนด้วย เพราะมิได้ปฏิบัติตามข้อเสนอที่ได้ให้ไว้แม้แต่น้อย โดยเฉพาะในเรื่องการถอนกำลังทหารต่างชาติ การปรับปรุงหน่วยงาน กอ. รมน. และหน่วยที่เกี่ยวกับการชำระความในประเทศ เช่น ซี. ไอ. เอ. และการยกเลิกกฎหมายคอมมูนิสต์ อีกทั้งขอถามว่า ต่อไปสภานี้ ไม่ให้ความไว้วางใจจะยุบสภาหรือไม่

การป้องกันแก้ไข โจรผู้ร้ายชุกชุม ไม่เคยบอกให้ชัด ดีแต่พูดว่า รัฐบาลนี้จะทำตามกฎหมาย ซึ่งเป็นการพูดแบบเจ้าถ้อยหมอความ ที่เราแสนเบื่อมาแล้วที่มีอยู่ในระบบกฎหมายทั้งเมือง และเราจะต้องมาเผชิญอีกในรัฐบาลชุดนี้ ที่นับว่าเป็นความจริง ฉะนั้นการให้ความไว้วางใจ ก็ด้วยความจำใจจริง ๆ"

ต่อจาก นายแคล้ว นรปติ หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยม ก็คือ พ.อ. สมคิด ศรีสังคม หัวหน้าพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ลุกขึ้นมาอภิปรายว่า

"การปฏิบัติของรัฐบาลไม่เป็นไปตามขั้นตอนแห่งบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และไม่ขอยอมรับว่าเป็นรัฐบาลที่สมบูรณ์แบบ และยิ่งกว่านั้น พรรคประชาธิปัตย์ยังดึงเอาสถาบันพระมหากษัตริย์ลงมาเกลือกกลั้วกับการเมือง เอาเป็นหลักประกันข่มขวัญประชาชน ในการที่ข้าพเจ้าหยิบยกเอาเรื่องนี้ขึ้นมาพูด เพราะเห็นว่ามีความสำคัญเท่า ๆ กับนโยบาย เพราะพฤติการณ์ของรัฐบาล ย่อมมีความสำคัญที่เราจะวัดได้ว่า รัฐบาลนี้ จะมีความบริสุทธิยุติธรรมแค่ไหน ? ในการบริหารประเทศ ซึ่งพรรคสังคมนิยมเห็นแล้วว่า นโยบายที่แถลงมาแล้วก็ดี พฤติการณ์ที่แสดงออกของรัฐบาลนี้ก็ดี ไม่สมควรได้รับความไว้วางใจ เพราะนโยบายไม่ตรงเป้าหมายกับของพรรคสังคมนิยมแต่อย่างใด"

เมื่อ พ.อ. สมคิด ศรีสังคม หัวหน้าพรรค "สังคมนิยมแห่งประเทศไทย" กล่าวอภิปรายจบลง ต่อจากนั้น พระเจ้าตาเสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีในภาวะวิกฤติการณ์ ก็ลุกขึ้นมาโต้ตอบกับผู้ที่ได้อภิปรายต่าง ๆ มีใจความสำคัญว่า

"ในเรื่องนโยบายการถอนทหารอเมริกันออกไปนั้น กำหนดไว้ ๑๘ เดือน ถ้าทำได้ใน ๖ เดือนก็ยินดี การที่ไม่ได้เขียนรายละเอียดต่าง ๆ ที่สมาชิกข้องใจไว้ในนโยบายนั้น ก็เพราะสมาชิกอาจซักถามรายละเอียดได้ ที่แถลงไปนั้นเป็นนโยบายว่าจะทำอย่างนี้

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช กล่าวถึงการเข้าเฝ้า ฯ ว่า เป็นการเข้าเฝ้า ฯ อย่างข้างพระบาท เพื่อกราบบังคมทูลรายงานให้ทรงทราบถึงสถานการณ์การจัดตั้งรัฐบาล เรื่องที่ว่าเป็นรัฐบาลที่ไม่สมบูรณ์นั้น ก็ขอชี้แจงว่า "รัฐบาลนี้ทำถูกต้องตามรัฐธรรมนูญแล้ว"

เมื่อ หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช ได้ลุกขึ้นแถลงข้อข้องใจต่าง ๆ ที่มีสมาชิกยังสนเท่ห์อยู่จบลงแล้ว ต่อจากนั้นไป นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง หัวหน้าพรรคเกษตรสังคม ก็ได้ลุกขึ้นมากล่าวอภิปรายปัญหาเกี่ยวแก่การคลัง และภาษีอากร เป็นใจความสำคัญว่า

"เท่าที่ผ่านมา เราเก็บภาษีทางตรงน้อยมาก คือ ๑๕.๘ % เท่านั้น รัฐบาลจะพยายามจัดเก็บให้มากไม่ต่ำกว่า ๒๐ % จะปรับปรุงเก็บภาษีมรดกภาษีโอนทรัพย์สิน ภาษีกำไรจากการโอนทรัพย์สิน ภาษีเงินได้ ภาษีบำรุงท้องที่เพื่อกระจายรายได้จากคนรวยไปสู่คนจน และคนคนที่ยังไม่มีทำกิน ได้มีที่ดินของตนบ้าง รายได้ถัวเฉลี่ยต่อหัวของคนไทยในขณะนี้ที่ว่ามีแค่เดือนละ ๔๘๐ บาทนั้น คำนวณจากอัตราค่าแรงงานกรรมกรในหัวเมือง ได้ขั้นต่ำวันละ ๑๘ บาท หรือในเขต ๕ จังหวัดรอบกรุงเทพฯ ยังต่ำกว่าวันละ ๒๕ บาท แต่ถ้าคำนวณรายได้ของชาวนาจะต่ำไปกว่านี้ กล่าวคือ ชาวนามีรายได้เฉลี่ยต่อหัวเพียงปีละ ๓,๐๐๐ บาท จะต้องปรังปรุงยกระดับใหม่ เพื่อเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น"

นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และหัวหน้าพรรคเกษตรสังคม ได้ลุกขึ้นมาชี้แจงเกี่ยวแก่ภาษีอากรและรายได้ของกระทรวงการคลังจบลงแล้ว ต่อจากนั้น พล.ต. ประมาณ อดิเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย ผู้แทนราษฎรจังหวัดสระบุรี ได้ลุกขึ้นมาโจมตีพรรคประชาธิปัตย์อย่างรุนแรงว่า

"**รัฐนี้** ยังไม่มีความสมบูรณ์ เพราะยังไม่ได้แถลงนโยบายเพื่อขอความเห็นชอบจากรัฐสภา ก็เข้ายึดที่นั่งในทำเนียบ ไปบ่งการเรียกประชุมข้าราชการ แม้แต่คำแถลงนโยบายรัฐบาลก็ใช้โรงพิมพ์สำนักทำเนียบจัดทำ เป็นการยึดอำนาจเงียบ นโยบายที่แถลงมาก็เลื่อนลอยไม่กระจ่างชัด ไม่บอกว่าจะทำอย่างไรให้แน่ชัด จึงไม่รู้ว่าคนที่ลำบากทุกข์ยาก จะได้รับผลอันใดบ้าง ประชาธิปัตย์สร้างความแตกแยกในทุกคน ทุกหมู่ ทุกเหล่า ไม่เคยสร้างความสามัคคีแล้วจะไปปกครองประเทศได้อย่างไร"

จากนั้น พล.ต. ประมาณ อดิเรกสาร ก็กล่าวถึงเรื่องราวของการปรับปรุงกองทัพบก การถอนทหารต่างชาติ และระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมประชาธิปไตย

เมื่อ พล ต. ประมาณ อดิสาร กล่าวจบลง นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ ก็ลุกขึ้นมากล่าวแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่สมาชิกโจมตี

"รัฐบาลนี้ผสมสองพรรค ไม่ใช่เป็นของประชาธิปัตย์เพียงพรรคเดียว การถอนทหารต่างชาติออกไปนั้น จะพยายามช่วยเหลือคนไทย ที่ไปหากินกับหน่วยทหารต่างชาติทุกทาง โดยอพยพกลับภูมิลำเนาเดิม และหาอาชีพใหม่ให้ทำ นโยบายสังคมนิยมประชาธิปไตยคือการปฏิรูปที่ดินเพื่อให้ชาวนาชาวไร่ มีที่ทำกินเป็นสิทธิของตนเอง"

นอกจาก นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ จะลุกขึ้นมาแถลงเพื่อให้สภาเข้าใจในนโยบายของตนแล้ว นายสวัสดิ์ คำประกอบ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ก็ลุกขึ้นมากล่าวคำชี้แจงให้สมาชิกทราบถึงนโยบายอันสำคัญ ๆ ว่า

"การที่คณะรัฐมนตรีชุดนี้เข้าบริหารประเทศนั้น เป็นการถูกต้องแล้วไม่ได้ผลีผลามเข้ามารับหน้าที่ แต่ต้องเข้าทำงานเพื่อรักษาการ และพยายามรักษามรรยาทอย่างดีที่สุด เนื่องจากเป็นรัฐบาลเสียงข้างน้อย"

ได้มีสมาชิกลุกขึ้นอภิปรายอีกหลายคน ก็ล้วนแล้วแต่ลุกขึ้นมาโจมตีนโยบายของพรรคประชาธิปัตย์อย่างฉกาจฉกรรจ์ พรรคประชาธิปัตย์ไม่สามารถจะชี้แจงแสดงเหตุผลให้ชัดเจนแจ่มกระจ่างได้แม้แต่ตัวหัวหน้าพรรคเอง ก็ไม่มีวาทศิลป์ที่จะจูงใจ หรือมีปรัชญาคารมในทางการเมืองอันเปรื่องปราดเท่าใดนัก ทำให้ผู้ฟังมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า พรรคประชาธิปัตย์ มีลิ้นลมคารมการเมืองไม่เอาไหนเลย อ่อนแอเกินไป เป็นตัวของตัวเองน้อยมาก ดูเหมือนจะกลัวเขาไม่ไว้วางใจมากเกินไป ได้เป็นนายกรัฐมนตรีหรือไม่ได้เป็น มันก็ไม่สำคัญอะไรนักมิใช่หรือ ? มีเหตุผลอะไร จะทำได้แค่ไหนจะทำโดยวิธีใด ก็ว่ากันให้จะแจ้งแดงแจ๋ไปเลย แต่กลับตรงกันข้าม พรรคประชาธิปัตย์มีแต่นักพูดข้างถนนเท่านั้น แต่นักพูดในรัฐสภาหามีไม่ จึงให้พรรคต่าง ๆ โขกสับเอาตามความพอใจ แม้แต่น้องชายของตัวเอง ก็ประณามเสียยับเยิน

นักพูดการเมืองที่เป็นนักพูดที่ดีที่สุดนั้น ไม่ใช่ด่าเก่งตามข้างถนนเท่านั้นแม้แต่ในรัฐสภาก็ต้องเก่งด้วย

การประชุมสภาผู้แทนราษฎร เพื่อพิจารณานโยบายของรัฐบาลประชาธิปัตย์ได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งที่ ๒ ในตอนบ่ายของวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๑๘ เวลา ๑๔.๐๐ น.

นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์หรือโค้วตงหมง ประธานสภาผู้แทนราษฎรขึ้นนั่งบัลลังก์ประธานสภาผู้แทนราษฎร แล้วเปิดให้มีการอภิปรายกันต่อไป

บุคคลแรกที่ "โค้วตงหมง" อนุญาตให้พูด ก็คือ นายบุญคุ้ม จันทรศรีสุริยวงศ์ ส.ส. จังหวัดอุดรธานี

นายบุญคุ้ม จันทรศรีสุริยวงศ์ ส.ส. แห่งจังหวัดอุดรธานี ลุกขึ้นมากล่าวว่า

รัฐบาลนี้ ซื้อเสียงสนับสนุนจากสมาชิก และกำลังเผยเบื้องหลังของรัฐมนตรี แต่พูดไปไม่เท่าใดนักประธานโค้วตงหมงก็ประท้วงว่า ขอให้พูดให้เข้าประเด็น แต่นายบุญคุ้ม จันทรศรีสุริยวงศ์ ยังคงวาดลวดลายต่อไปอย่างมิได้ยินเสียงประธาน

แต่ในขณะเดียวกันนั้น นายไชยวัฒน์ ชัยภิวัฒน์ ลูกพรรคประชาธิปัตย์ ขอให้ถอนคำพูดที่ได้กล่าวหาว่า รัฐบาลซื้อเสียงสนับสนุน แต่นายบุญคุ้ม จันทรศรีสุริยวงศ์ไม่ยอมปฏิบัติตาม ทำให้เกิดการปะทะคารมกันขึ้นอย่างรุนแรง จนเกิดการให้มีการสาบานกันขึ้น บรรยากาศในตอนนี้ มีสถานการณ์อันตึงเครียดอย่างยิ่ง และมี ส.ส. อีกหลายคนขอร้องให้ ส.ส. อุดร ถอนคำพูดนั้นเสีย แต่ ส.ส. อุดร ก็คงยืนกรานไม่ยอมถอน จนประธานขอร้องให้ถอนนั่นแหละ ส.ส. แห่งจังหวัดอุดรจึงถอน

เมื่อ เหตุการณ์แห่งความวุ่นวายในสภาหมดสิ้นลงแล้ว บุคคลที่ลุกขึ้นอภิปรายโจมตีนโยบายของพรรคประชาธิปัตย์ก็คือ นายบุญชู โรจนเสถียร รองหัวหน้าพรรคกิจสังคมผู้แทนราษฎรจังหวัดชลบุรี อดีตกลุ่ม ๙๙ ในสมัยนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ลุกขึ้นมาอภิปรายว่า

"**เขาหวังที่** จะได้เห็นรัฐบาลเข้าใจความทุกข์ยากของประชาชน แต่พอฟังนโยบายแล้ว ก็เหมือนรัฐบาลก่อน ๆ เขียน โดยเอาเรื่องเอาราวที่กำลังทำอยู่ในเวลานี้ มาเรียงความว่า จะทำเพื่อประชาชนเหมือนรัฐบาลอื่นในตอนแรก เห็นว่ารัฐบาลนี้มาจากประชาชน ควรจะรู้ว่าเขาต้องการอะไรรีบด่วน ควรเขียนนโยบายให้ชัดเจน ถ้าไม่รู้อะไรแก่ก่อนหลังก็จะบอกให้

นายบุญชู โรจนเสถียร ส.ส. แห่งชลบุรี กล่าวโจมตีต่อไปว่า

"ปัญหาที่ใหญ่ที่สุดก็คือประชาชนส่วนใหญ่ยากจน เพราะค่าครองชีพทุกคนทุกอาชีพอยู่ในสภาพย่ำแย่มานานแล้ว ซ้ำในสองปีที่ผ่านมาค่าครองชีพตกต่ำลงไปอีก ของแพงขึ้น ๒๗% อดีตเคยเป็นหนี้อยู่แล้วก็ยิ่งทับทวียิ่งขึ้น จะปลดหนี้พวกเขาอย่างไร ดุลการค้าเสียเปรียบจะรุนแรงขึ้นในปีนี้

การอภิปรายยังคงดำเนินต่อไปอย่างดุเดือด จนเวลาถึง ๑๗.๕๗ น. ได้มีผู้เสนอให้มีการปิดอภิปราย แต่ในเวลาเดียวกันนั้น ก็มีผู้เสนอให้เปิดอภิปรายต่อไป จึงได้มีการขอมติในที่ประชุม ผลปรากฏว่าเห็นควรให้มีการอภิปรายต่อไป โดยมีคะแนนเสียงผู้ให้เปิดอภิปราย ๑๔๙ เสียง ปิดอภิปราย ๘๗ เสียง

นายวิรัช กมุทมาศ ส.ส. ขอนแก่น พรรคพลังใหม่ อภิปรายว่ารัฐบาลนี้ควรจะกำหนดเวลาดำเนินการและชี้อย่างแจ่มชัดว่า จะแก้ไขเรื่องการปราบปราม ผ.ก.ค. เรื่องถังแดงเท็มโก้ และเร่งเร้าให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาเรื่องการศึกษา ซึ่งแก้เรื่องคอมมูนิสต์ได้ดีกว่า กอ.รมน. เสียอีก

นายสุธี ภูวพันธ์ ส.ส. สุรินทร์แห่งพรรคแนวร่วมสังคมนิยมได้อภิปรายว่า เชื่อว่ารัฐบาลจะทำตามที่แถลงนโยบาย หากไม่ทำแล้ว ส.ส. ก็จะค้าน

"ไม่มีพลังอะไรจะยิ่งใหญ่ไปกว่าพลังประชาชน ไม่มีพลังไหนจะทัดทานพลังประชาชนได้"

จ.ส.อ. ทรงธรรม ปัญญาดี ส.ส. เชียงราย แห่งพรรคชาติไทย ได้ขึ้นมาอภิปรายโจมตีพลเอกทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา โดยอบรมรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมว่า ที่ว่าพร้อมจะรบกับทุกประเทศนั้น อาวุธเราต้องซื้อเขามา พวกนายพลรบในห้องแอร์ ให้พลทหารไปตายแทน ทำไมไม่พูดถึงทหารผู้น้อยบ้าง และเขาเรียกร้องให้มีการจัดการเอาทหารจีนกองพลที่ ๙๓ ออกไปจากประเทศไทยด้วย เพราะมาปลูกฝิ่นผลิตเฮโรอีน ตั้งด่านรีดไถคนไทย

นายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ส.ส. จังหวัดตรัง ลุกขึ้นมาอภิปรายว่า เคยเป็นผู้แทนมา ๒ ครั้ง ไม่มีครั้งใดเคยมีการซักถามนโยบายอย่างก้าวร้าวรุนแรง

และเหยียดหยามเหมือนครั้งนี้ ดังนั้นการที่สภาจะลงมติไว้วางใจหรือไม่ ไม่ขอให้ทำได้โดยไม่ต้องเกรงใจ โดยเฉพาะเมื่อเช้านี้ ม.ร.ว. ศึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวเหยียดหยามดูหมิ่นก้าวร้าวพรรคประชาธิปัตย์ คนอย่าง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ทำได้ แต่ตนเองนั้นทำไม่ได้ คึกฤทธิ์ว่าต้องยกมือให้ เพราะได้ลั่นวาจาไว้แล้ว แต่พอดูนโยบายแล้วก็ไม่อยากจะไว้วางใจ เรื่องนี้ความเห็นเรายังแย้งกันได้ ไม่ใช่ความเห็นอย่างท่านหรืออย่างเราถูก ท่านว่ารัฐบาลชุดนี้เป็นรัฐบาลนายทุนคนขายยา หรือนายทุนเป็นรัฐมนตรีไม่ได้ ทำไมยังแยกชนชั้น ควรจะพิจารณาว่า เขารวยมาโดยสุจริต หรือโกงชาติ ถ้าเขารวยโดยสุจริต ควรหรือที่จะถูกประณาม

นายชวน หลีกภัย กล่าวต่อไปว่า เพราะชาติเหนือสิ่งใด ถ้าเห็นว่ารัฐบาลชุดนี้ไม่สามารถบริหารประเทศ เบื้องหลังของคณะรัฐมนตรีไม่เหมาะสม หัวหน้าคณะรัฐมนตรีมีความประพฤติชั่วร้าย นโยบายพรรคไม่สามารถนำชาติไปรอด และจะนำไปสู่หายนะแล้ว ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ว่าจะไม่รับรองแล้ว ก็เปลี่ยนใจได้ ให้ถือเสียว่าชาตินี้ยิ่งใหญ่กว่าสิ่งอื่นใดความรับผิดชอบของ ส.ส. สำคัญกว่า และการที่นายบุญชู โรจนเสถียร กล่าวทำนองเดียวกันและว่าจะเป็นบาปติดตัวนั้น ถ้าบังเอิญมันมีบาปกรรมตามทันและท่านมีกรรมจริง อาจเป็นบาปกรรมที่ทำไว้ในรัฐบาลชุดก่อน ๆ ก็เป็นได้ เมื่อไรท่านอยู่ในฐานะอย่างเราถูกดูถูกเหยียดหยามนั้น ท่านจะรู้สึกอย่างไรบ้าง ถ้าเราได้เป็นรัฐบาลมาด้วยการปฏิวัติ เราจะไม่ว่าอะไรเลย แต่เราได้มาจากการเลือกจากประชาชน จึงต้องมีความรู้สึกในการเหยียดหยามของท่าน แต่อย่างไรในการซักถามในนโยบายของท่านวันนี้ ก็ยังดีกว่าไม่มีการซัก เชื่อว่าหลังจากวันนี้ผ่านไปแล้ว คงมีผู้มีความสามารถ และมีความเหมาะสมมากกว่ามาเป็นรัฐบาล และเมื่อถึงเวลานั้นเราขอยืนยันว่าจะใช้เหตุผลพิจารณานโยบาย ไม่ใช้ความเครียดแค้นครั้งนี้มาวินิจฉัยงานของเรา

การอภิปรายได้ดำเนินไปอย่างเคร่งเครียด จนถึงเวลา ๒๑.๐๓ น. ได้มีผู้เสนอให้ปิดอภิปรายเพื่อลงมติ เพราะได้อภิปรายกันมานานเป็นเวลาพอสมควรแล้ว แต่ก็ยังมีผู้เสนอให้เปิดการอภิปรายต่อไป จึงลงมติว่าจะเปิดการอภิปรายหรือปิดการอภิปราย ปรากฏว่าให้มีการปิดการอภิปราย ๑๔๑ คะแนน เปิดอภิปราย ๓๒ คะแนน เป็นอันว่าการอภิปรายได้ยุติลงโดยสิ้นเชิงแล้ว

ในการลงมตินั้น นายพินิจ จันทรสุรินทร์ ส.ส. ลำปาง พรรคธรรมสังคม เสนอญัตติให้ลงคะแนนลับ โดยมีผู้รับรอง ๓๐ คน แต่มีการประท้วง แม้แต่เรื่องบัตรลงคะแนนที่มีหมายเลขลำดับชุดสำหรับลงคะแนนเสียง แต่ประธานสภา ฯ ให้ดำเนินลงคะแนนต่อไป โดยเรียกชื่อเรียงลำดับตัวอักษร

จนกระทั่งเวลาประมาณ ๒๑.๑๕ น. การนับคะแนนของกรรมการเสร็จ ประธานสภา ฯ ได้ประกาศผลปรากฏว่า สมาชิกลงมติไว้วางใจรัฐบาล ๑๑๑ เสียง ไม่ไว้วางใจ ๑๕๒ เสียง มีเสียงที่ไม่ได้มาประชุมคือ พลเรือตรี ทหาร ขำหิรัญ ซึ่งป่วยหนัก

นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ประธานสภาได้ประกาศผลปรากฏว่า สมาชิกลงมติไว้วางใจรัฐบาล ๑๑๑ เสียง ไม่ไว้วางใจ ๑๕๒ เสียง ไม่ออกเสียง ๓ บัตรเปล่า ๑ และบัตรเสีย ๑ รวมเป็น ๒๖๘ เสียง จึงเป็นอันว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ไว้วางใจในรัฐบาลนี้

พอสิ้นเสียงประธานสภา ฯ ก็มีเสียงไชยโยดังสนั่นหวั่นไหวไปทั่วสภา

การพ่ายแพ้อย่างย่อยยับของ หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช ครั้งนั้น เป็นที่คาดหมายในวงการทั่วๆ ไปอยู่แล้วว่า รัฐบาลของหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช จะต้องมรสุมหนักและที่สุดนั้นจะถึงซึ่งความอับปางกลางสภา เพราะตระหนักกันดีอยู่ว่าถ้าหากปล่อยให้พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคเกษตรสังคม เป็นรัฐบาลบริหารประเทศแล้ว พรรคการเมืองบางพรรคจะสูญเสียผลประโยชน์อันใหญ่หลวง ทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ ดังนั้นพรรคดังกล่าวจึงได้ทุ่มเทเงินทองอย่างไม่อั้น เพื่อซื้อเสียงจากพรรคเล็ก ๆ แม้แต่พรรคที่มีแนวโน้มไปในทางโซเซียลลิสต์ ซึ่งทั่วโลกยอมรับว่า เป็นพรรคที่มีอุดมคติรุนแรงแข็งแกร่งและยากที่จะใช้อำนาจเงินฟาดหัวได้ พวกโซเซียลลิสต์ที่ยอมขายตัวไม่ว่าในกรณีย์ใด ๆ ก็เป็นพวกโซเซียลลิสต์ฉวยโอกาส โซเซียลลิสต์จอมปลอม โซเซียลลิสต์ที่หาค่านิยมในตัวเองมิได้ด้วยอำนาจเงิน ด้วยนักการเมืองขาดมารยาทในทางการเมือง ไม่เป็นตัวของตัวเอง ไม่รักศักดิ์ศรีและรักเกียรติ รัฐบาลหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช จึงพังภินท์ลงกลางสภา เป็นไปตามความคาดหมายของบุคคลทั่วไป ที่คาดคิดกันไว้ก่อนแล้วว่าจะเป็นไปในทำนองนั้น

ในการที่ รัฐบาลหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช ต้องได้รับการปราชัยพ่ายแพ้ เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๑๗ นั้น ข่าวนี้ได้แพร่สพัดไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งอเมริกา ได้กระจายข่าวของหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช ไม่ได้รับความไว้วางใจจากสภา เป็นใจความสำคัญว่า

"ในการที่รัฐบาลของเสนีย์ ปราโมช ไม่ได้รับความไว้วางใจ ไม่เป็นที่แปลกประหลาดอะไร เพราะก่อนหน้านั้นในวงการเมืองไทย ก็มีการวิจารณ์กันว่ารัฐมนตรีบางคนไม่มีความเหมาะสม นโยบายของเสนีย์ก็กำกวม ทำให้พ่ายแพ้มติไว้วางใจไป"

สถานีวิทยุ วี.โอ.เอ. วิจารณ์ต่อไปว่า

" ผู้ที่จะเป็นผู้จัดรัฐบาลขึ้นมาแทนต่อไปนั้น จะได้แก่ พลตรี ประมาณ อดิเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย ซึ่งพลตรีประมาณ อดิเรกสาร เคยบอกว่าจะให้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี"

สำหรับ หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เปิดเผยกับผู้สื่อข่าวเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๑๘ ว่า

"เวลา ๑๔.๐๐ น. จะได้มีการประชุมคณะรัฐมนตรีที่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อประชุมพิจารณาการทำหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐบาล ในระหว่างรักษาการ เพื่อรอคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับงานประจำทั้งสิ้น"

หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช ให้สัมภาษณ์เกี่ยวแก่ชะตากรรมแห่งรัฐบาลของตนต่อไปว่า

" ตัวผมเองมีความรู้สึกมาตั้งนานแล้วว่า ไม่มีความมั่นใจแต่อย่างไรเลยในการที่จะขอความไว้วางใจต่อสภาฯ และเมื่อมีลงคะแนนเสียงวิธีการลับอีก ก็ยิ่งทำให้รู้สึกว่า โอกาสที่จะผ่านความไว้วางใจเป็นไปได้ยากขึ้น แต่ทุกอย่างก็ต้องเป็นไปตามระบบ ไม่สามารถที่จะแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงอะไรได้

อย่างไรก็ตาม นอกจากหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช จะถูก "พรรคเจ้าบุญทุ่ม" เล่นงานย่ำแย่แล้ว แม้แต่ลูกพรรคของตัวเองก็แปรพักตร์ไปจากตัวเหมือนกัน กล่าวคือ นายทองดี อิสราชีวิน ดาวโวยแห่งรัฐสภาในอดีต ผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ และนายปริญญา จุฑามาตย์ ผู้แทนราษฎรแห่งจังหวัดกระบี่ กับ ส.ส. อีก ๔ คนในการที่ลูกพรรคประชาธิปัตย์ไม่ยอมปฏิบัติตามมติของพรรคนั้น จะได้รับซองขาวด้วยหรือเปล่า ไม่ทราบ แต่นายทองดี อิสราชีวิน ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์เป็นทำนองว่า เขาไม่มีความพอใจเป็นอย่างยิ่ง ที่ตนเป็นสมาชิกของพรรคที่มีอาวุโสคนหนึ่ง แต่ไม่ได้รับการปรึกษาหารือจากทางพรรค เกี่ยวกับการฟอร์มตัวรัฐมนตรีเลย และที่สำคัญนั้น นายทองดี อิสราชีวิน เน้นหนักว่า

๑. ไม่พอใจที่เอาคนนอกมาเป็นรัฐมนตรี
๒. ไม่พอใจที่เอา ส.ส. สอบตกมาเป็นรัฐมนตรี
๓. ไม่พอใจที่เอา ส.ส. บางคน ซึ่งไม่มีความเหมาะสมมาเป็นรัฐมนตรี

มีเสียง ที่วิจารณ์กันมากว่า พรรคประชาธิปัตย์ตั้งพวกของตนเองมากเกินไป และยังเจนจัดในเวทีการเมืองน้อยเกินไป รัฐมนตรีบางคนไม่เคยเป็นผู้แทนราษฎรมาก่อนเลย ความรู้และความสามารถก็ไม่เคยประจักษ์ อย่างนายทองดี อิสราชีวิน เคยชำนิชำนาญในโลกการเมืองมาเท่า ๆ กับ เสนีย์ ปราโมช กลับไม่ได้รับตำแหน่งอะไรเลย กลับไม่เห็นความสำคัญของท่านผู้นี้เสียเลย จะว่านายทองดี อิสราชีวิน แก่เกินไปแต่ก็ยังมีสมรรถภาพ และประสิทธิภาพ พอที่จะทำงานในหน้าที่รัฐมนตรีได้ การไม่เหลียวแลหรือสนใจใยดีซึ่งกันและกันนั้นนับว่า นายเสนีย์ ปราโมช ขาดบุคลิกลักษณะผู้นำอยู่มาก อ่อนชั้นเชิงในจิตวิทยาการเมืองและจิตวิทยาฝูงชน จนเป็นเหตุให้รัฐนาวาของท่านล่มจมลงอย่างไม่เป็นท่าเป็นทางในรัฐสภา

ในระยะนี้ เสียงวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ ตลอดจนนิสิตนักศึกษาและประชาชน ต่างก็มีทรรศนะและความเห็นแตกต่างกัน บางกลุ่มต้องการให้เสนีย์ยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อกวาดล้าง ส.ส. ขายตัวในรัฐสภา และเพื่อให้พรรคมีเสถียร

ภาพทางการเมืองอย่างสมบูรณ์ เพราะในสถานการณ์ที่เป็นเช่นนี้ ไม่มีพรรคใดจะมีเสถียรภาพในการปกครองประเทศได้ ถ้าจะให้มีเสถียรภาพได้มันก็หลีกหนีไม่พ้นเจ้าบุญทุ่มไม่ได้เลยและประการสำคัญที่สุดก็คือ มันมีพรรคการเมืองมากเกินไป และมีถึง ๔๒ พรรค ได้รับเลือกเข้ามาถึง ๒๒ พรรค สมมุติว่าถ้ายุบสภาเลือกตั้งผู้แทนราษฎรกันใหม่ มันก็คงจะหนีไม่พ้นกับความยุ่งยากที่เป็นอยู่ในขณะนี้ข้าพเจ้าผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรแก้กฎหมายรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายพรรคการเมืองเสียใหม่ พรรคที่จะจัดตั้งขึ้นนั้น ควรมี ๓ พรรคเท่านั้นเช่นพรรคสังคมนิยม พรรคเสรีนิยม พรรคชาตินิยม บางทีอาจจะแก้ไขความยุ่งยากดังกล่าวได้

บุคคลบางกลุ่มเห็นว่า ไม่ควรยุบสภา เพราะเปลืองเงินเปลืองทองไม่เข้าเรื่อง บางคนกลัวว่าจะเกิดการแทรกแซงจากต่างประเทศ บางคนกลัวว่าจะเกิดการปฏิวัติขึ้นอีก เพราะบุคคลพวกนี้คอยจังหวะและโอกาสอยู่แล้ว บางคนก็กล่าวว่า ต้องการให้มีรัฐบาลโดยเร็วที่สุดเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่วุ่นวายอลเวงอยู่ในขณะนี้ เพราะปรากฏว่าในขณะที่มีรัฐบาลไม่แน่นอนนั้น พวกหากินด้วย กำไร ค่าเช่า ดอกเบี้ย ได้ฉวยโอกาสขูดรีดเราอย่างรุนแรง โดยปราศจากมนุษยธรรม และมโนธรรม พวกนี้ เห็นว่าไม่ควรยุบสภา เพราะเกรงเรื่องเลวร้ายนานาปการดังกล่าวจะเกิดขึ้น

ในเรื่องการยุบสภาหรือไม่นั้น เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีรักษาราชการได้ยืนยันทั้งในสภาผู้แทนราษฎร และในการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า จะไม่ยุบแน่นอน

เมื่อรัฐนาวาของ เสนีย์ ปราโมช อับปางกลางสภา ฯ ตอนนี้ พลตรี ประมาณ อดิเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย นายทวิช กลิ่นประทุม ส.ส. สอบตก หัวหน้าพรรคธรรมสังคม ก็ตระเวนหาเสียงสนับสนุนทั้งกลางวันและกลางคืน พล.ต. ประมาณ อดิเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย ได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์อย่างเชื่อมั่นว่า ได้หาเสียงสนับสนุนอย่างเพียงพอที่จะกล่าว

ได้ว่า จะไม่อับปางกลางสภาแน่นอน และยืนยันว่า บุคคลที่สมควรจะเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ทางพรรคเห็นสมควรจะมอบตำแหน่งนี้ให้กับ คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม เพราะเป็นบุคคลที่มีความรู้และความสามารถ ประสพการณ์และความเชื่อถือพอสมควร และจะให้อิสระเสรีทุกประการในการแต่งตั้งรัฐมนตรีขึ้นบริหารประเทศ

ก่อนที่ จะมีการซาวเสียงเลือกตั้งตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น พ.ต.ต. อนันต์ เสนาขันธ์ ผู้เปิดโปงเบื้องหลังของ ทวิช กลิ่นประทุม จน ทวิช กลิ่นประทุม เท่งทึง ในการเป็น ส.ส. ราชบุรี นอกจากนี้ ยังเปิดโปงหลังฉากอันโสมมของ "โค้วตงหมง" เสียอย่างยับเยินที่ท้องสนามหลวงอีกและในตอนเย็นของวันที่ ๑๒ มีนาคม เวลา ๑๖.๓๐ น. ขบวนการชนวนโดยการนำของ พ.ต.ต. อนันต์ เสนาขันธ์ และนายเปรมชัย พริ้งศุลกะ กับพวก ส.ส. สอบตกบางคนได้พากันเปิดไฮด์ปาร์ค เรียกร้องให้หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ยุบสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา ๑๒๒ เพราะกลุ่มพรรคการเมืองที่จะมาเป็นรัฐบาลใหม่นั้น เป็นรัฐบาลที่มีพฤติการณ์อันไม่น่าไว้วางใจ

พ.ต.ต. อนันต์ เสนาขันธ์ ตะโกนด้วยเสียงดังลั่นท้องสนามหลวงว่า ในการที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ไม่ได้รับความไว้วางใจนั้น เกิดจากสาเหตุหลายประการ คือรัฐธรรมนูญมีข้อบกพร่อง ไม่มีเงินมากพอ ประธานสภา "โค้งตงหมง" เปิดโอกาสให้ ส.ส. อภิปรายมากไป เป็นการเจตนาให้ ส.ส. ด่าพรรคประชาธิปัตย์ ทั้ง ๆ ที่ประธานสภา ฯ น่า จะควบคุมให้มีการพูดอยู่ในแนวนโยบายนอกจากนั้นความดีของพรรคประชาธิปัตย์เองด้วย ที่ในการหาเสียงเอาวิธีการเก่า ๆ มาใช้ คือการด่าผู้อื่นมากเกินไป ทางด้านตัวรัฐมนตรี บางกระทรวงยังไม่เหมาะสม และอีกทั้งพรรคประชาธิปัตย์เองก็มีการแตกแยกกัน และ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช มักจะเชื่อกรรมการอยู่กลุ่มหนึ่งเท่านั้น

พ.ต.ต. อนันต์ ส่งเสียงตะโกนดังลั่นท้องสนามหลวงต่อไปอีกว่า

ผู้ที่จะมาเป็นรัฐบาลต่อไปนั้นได้แก่พรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคม พรรคสังคมชาตินิยม พรรคกิจสังคม เพราะเขาเข้ามาเพื่อรักษาผลประโยชน์ของเขา เช่น พลตรีประมาณ อดิเรกสาร เป็นนักอุตสาหกรรมใหญ่ โดยเฉพาะโรงงานทอผ้า มีโรงงานปูนเป็นหมื่นล้าน และ

ทำการตุนผ้าเอาไว้เป็นพันล้านบาท จึงต้องมีความต้องการอย่างมากที่จะมาเป็นรัฐบาล เพื่อต้องการส่งผ้าออกนอกประเทศในราคาถูก นอกจากนั้น บุคคลในกลุ่มนี้ โดยเฉพาะผู้ที่ไปติดต่อซื้อน้ำมันเมื่อไม่นานมานี้ ได้ไปติดต่อขายน้ำตาลเอาไว้ด้วย มีการกักตุนน้ำตาลทรายเอาไว้ในโกดังของธนาคารศรีอยุธยาเป็นแสน ๆ ตัน นอกจากนั้น ยังมีการกักตุนข้าว เพื่อที่จะส่งออกนอกอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งทางชนวนยอมไม่ได้ที่จะยอมให้บุคคลกลุ่มนี้มาเป็นรัฐบาลเป็นอันขาด เพราะพวกนี้ฉวยโอกาสใช้อำนาจกอบโกยทันที จึงขอให้รัฐบาล เสนีย์ ปราโมช ยุบสภาเสีย

พ.ต.ต. อนันต์ วิจารณ์การเป็นนายกรัฐมนตรีของคึกฤทธิ์ว่า

นอกจากนั้น ภาพพจน์ของทั้ง ๔ พรรคที่จะมาเป็นรัฐบาลไม่ดี ประชาชนไม่ชอบและจะต้องมีการต่อต้าน ซึ่งจะทำให้รัฐบาลตัดสินใจใช้อำนาจเด็ดขาดในการปราบปรามประชาชน คือเอากำลังทหาร ตำรวจเข้าปราบปรามประชาชนอย่างแน่นอน หากทำการยุบประชาชนจะได้ไม่ถูกปราบปราม นอกจากนั้นพรรคกิจสังคมได้คะแนนเพียง ๑๘ เสียง เป็นเครื่องแสดงว่า ประชาชนไม่ต้องการให้คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี

นอกจาก พ.ต.ต. อนันต์ เสนาขันธ์ หัวหน้าขบวนการชนวนลูกสมุนพรรคประชาธิปัตย์แล้ว ดร. ธวัช วิชัยดิษฐ์ อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทางรัฐศาสตร์กล่าวว่าประชาชนถูกตบหน้าอย่างแรง รัฐบาลของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ทำถูกต้องตามรัฐธรรมนูญที่สุดแล้ว การที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ขัดขวางรัฐบาลของพี่ตนนั้น เพราะความอยากดังอย่างไร้สติ

จากนั้น พ.ต.ต. อนันต์ เสนาขันธ์ ลูกสมุนพรรคประชาธิปัตย์ ก็เชิญชวนให้ผู้ฟังไปประท้วงเรื่องให้เสนีย์ยุบสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่จะมีการซาวเสียงเลือกตั้งนายกรัฐมนตรี

วันอันสำคัญ อีกวันหนึ่งในระบบประชาธิปไตยยุคใหม่ วันนั้น เป็นวันที่ประธานสภาฯ จะซาวเสียงเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีแทน ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ซึ่งถูกสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจ ซึ่งทานผู้อ่านก็ได้ทราบมาแล้ว

ในวันนั้น คือวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๘ ในเวลาเช้าตรู่ท่ามกลางของความหนาว ที่หน้าสภาผู้แทนราษฎร ได้มีประชาชนผู้มีความสนใจในการเมืองได้ทยอยกันมาทั่วทิศานุทิศ อีกกลุ่มหนึ่งเข้าใจว่า เป็นของขบวนการชนวนอันมี พ.ต.ต. อนันต์ เสนาขันธ์ เป็นหัวหน้าขบวนการนี้ มีเครื่องขยายเสียง และมีแผ่นผ้าบอกไว้ว่า "ยุบสภา" และ "กำจัดเผด็จการสภา" และก็เปิดการอภิปรายประณามบรรดา ส.ส. โสเภณี ที่ขายตัวให้เจ้าบุญทุ่ม

ในวันนั้น นอกจากประชาชนจะล้นหลามหน้าตึกรัฐสภาแล้ว ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นจำนวนมากถือไม้พลองกระบองสั้นรักษาการอยู่ด้วยความเข้มแข็ง เพราะเกรงว่าจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้น

นอกจากกลุ่มของ พ.ต.ต. อนันต์ เสนาขันธ์แล้ว ยังมีกลุ่มศูนย์กลางนิสิต นักศึกษาแห่งประเทศไทย และแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติได้นำเอาจดหมายเปิดผนึกแจกจ่ายแก่ ส.ส. ที่หน้าประตูทางเข้าไปในรัฐสภา ในจดหมายมีความโดยย่อว่า เรียกร้องให้มีรัฐบาลถาวรเข้ามาบริหารประเทศชาติ และแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเร็วที่สุด เพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเพื่อประชาธิปไตยได้ออกแถลงการณ์เรียกร้องให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ทำการยุบสภาโดยด่วน

สถานการณ์ที่หน้าตึกรัฐสภาตึงเครียด ขบวนการชนวนของ พ.ต.ต. อนันต์ เสนาขันธ์ กล่าวบริภาษณ์ ส.ส โสเภณีและโค้วตงหมงอย่างรุนแรง ฉกาจฉกรรจ์ ข้าพเจ้ายืนพิงอยู่ด้วยความหวั่นเกรงว่า การหลั่งเลือดทาแผ่นดินจะเกิดขึ้นอีกระนั้นหรือ แต่ในวันนั้นเหตุการณ์ร้ายต่าง ๆ ก็ผ่านพ้นไปอย่างไม่สู้จะราบรื่นนัก

ท่ามกลางการอภิปรายโจมตีอย่างหนักหน่วงของ พ.ต.ต. อนันต์ เสนาขันธ์ ภายในรัฐสภาก็เริ่มเปิดการประชุมขึ้นเมื่อเวลา ๙.๔๐ น. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรขึ้นนั่งบัลลังก์ และได้บอกให้ที่ประชุมทราบว่า ได้มีสมาชิกมาประชุม ๒๕๓ คน และบอกสมาชิกที่ประชุมว่า ในการมาประชุมก็เพื่อชาวเสียงเลือกตัวนายกรัฐมนตรี ถึงแม้ว่าในขณะนี้ ตนเองได้รับลายเซ็นของ ส.ส. ๑๔๐ คน สนับสนุนให้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากได้นัดประชุมไปแล้ว ดังนั้น เพื่อความสะดวกและรวดเร็ว จึงขอให้มีการเสนอชื่อผู้สมควรเป็นนายกรัฐมนตรีเลย

ขณะนั้น ได้มีสมาชิกเข้ามาประชุมเพิ่มอีกเป็น ๒๖๒ คน

เมื่อนายประสิทธิ์ฯ กล่าวจบลง นายเปรม มาลากุล ณ อยุธยา ส.ส. อุตรดิตถ์ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ได้ลุกขึ้นเสนอชื่อ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นคนแรก

แต่ก็ในทันใดนั้น นายไขแสง สุกใส ส.ส. นครพนม รองหัวหน้าพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยได้กล่าวคัดค้านการเสนอชื่อ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ว่า พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ไม่เคยมีมติตกลงให้เสนอใคร นายไขแสง สุกใส โวยวายอยู่พักหนึ่ง จึงทำให้ประธานสภาโค้วตงหมงประท้วงว่า นั่นเป็นเรื่องราวภายในของพรรคสังคมนิยมฯ ให้ไปว่ากันเอง ขออย่าได้มาพูดที่นี่

บุคคลที่ลุกขึ้นกล่าวอภิปรายเป็นบุคคลต่อมาก็คือ นายประยูร สุระนิวงศ์ ส.ส. อุดรธานี แห่งพรรคพลังใหม่ โดยท่านผู้นี้ได้อภิปรายว่า ตนไม่เสนอชื่อ ขอเสนอญัตติให้มีการซาวเสียงนายกฯ

นายประยูรฯ พูดไม่ทันจะจบ ประธานโค้วตงหมงขัดขึ้นว่า นี่เป็นการซาวเสียงอยู่แล้ว

นายประยูรฯ ทักท้วงว่า ถ้ามีการเสนอชื่อผู้สมควรจะเป็นนายกฯ คนเดียว ข้าพเจ้าขอเสนอญัตติใหม่

นายสุทัศน์ เงินหมื่น ส.ส. อุบลราชธานี แห่งพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ลุกขึ้นเสนอชื่อพันเอกสมคิด ศรีสังคม เป็นนายกฯ

ประธานโค้วตงหมง ถามที่ประชุมว่า จะมีใครเสนอชื่อผู้ใดอีกหรือไม่ ปรากฏว่าไม่มีสมาชิกคนใดเสนอผู้ใดเข้ามาอีก

จึงเป็นอันว่า ผู้แข่งขันเป็นนายกรัฐมนตรีมี ๒ คนคือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และพันเอกสมคิด ศรีสังคม

จากนั้น ประธานโค้วตงหมง จึงได้กำหนดให้ลงคะแนนเสียงโดยวิธียกมือ แล้วให้เจ้าหน้าที่สภา เป็นผู้นับคะแนนยกมือ

ขณะนั้นภายในห้องประชุมก็ยังมีสมาชิกเดินกันขวักไขว่ไม่นั่งอยู่กับที่ ระหว่างประธานโค้วตงหมงดำเนินการโดยขอมติว่า ใครเห็นชอบจะเลือกพันเอกสมคิด ศรีสังคม ก่อน พอนับเสร็จก็ขอมติในเสียงของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ

เมื่อเจ้าหน้าที่นับเสร็จก็ส่งจำนวนคะแนนให้กับ นายประสิทธิ์ ศรีสุชาติ เลขาธิการรัฐสภา เขียนลงในกระดาษบันทึกส่งต่อไปให้ประธานสภาเพื่อประกาศผล

เมื่อนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ได้ตัวเลขแล้วก็ประกาศทันทีว่า พันเอกสมคิด ศรีสังคม ได้ ๕๙ เสียง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ ได้ ๑๓๕ เสียง

ทันที การประกาศผลของประธานสภาสุดสิ้นลง ก็มีเสียงตะโกนโหวกเหวกโวยวายขึ้นบ้างก็ลุกขึ้นยืน และบ้างก็ยกมือขึ้นเพื่อจะขอพูด จนไม่รู้ว่าใครเป็นใคร บางคนตะโกนด่าประธานโค้วตงหมงว่า ประธานโค้วตงหมงใช้อำนาจเผด็จการ ไม่ยุติธรรม บ้างก็ส่งเสียงตะโกนขับไล่ นอกจากจะไล่ประธานโค้วตงหมงแล้ว ก็ยังส่งเสียงตะโกนขับไล่นายประสิทธิ์ ศรีสุชาติ เลขาธิการรัฐสภาว่านับคะแนนไม่ถูก เป็นการกระทำไม่สุจริต

ฝ่ายประธานโค้วตงหมงนั้นใครจะบริภาษ ใครจะประณาม ก็ไม่ยอมพึ่งทั้งสิ้น สั่งให้เลิกประชุมทันที แล้วก็เดินลงจากบัลลังก์เข้าไปในห้องทำงาน โดยไม่พูดจากับใครทั้งสิ้น

ในระหว่างนั้นภายในห้องประชุมเริ่มอลเวงหนัก ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์กับเกษตรสังคม พากันโกรธแค้นประธานโค้วตงหมง โดยบอกกับนักข่าวว่าประธานสภาทำผิด ไม่ยุติธรรม การเลือกคราวนี้เป็นโมฆะแน่ พวกเขาจะเข้าชื่อประท้วง และว่าคะแนนเสียงวันนี้เกินจำนวนสมาชิกที่มาประชุม ยืนยันว่าพรรคประชาธิปัตย์กับพรรคเกษตรสังคมรวมกันเข้าแล้วก็มี ๙๐ เสียง ไม่มีการยกมือให้ใครทั้งสิ้น แล้วเสียงของคึกฤทธิ์ ปราโมช มาจากไหนถึง ๑๓๕ เสียง

ในกรณีที่นายประสิทธิ์ ศรีสุชาติ ถูกพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเกษตรสังคมตะโกนขับไล่ กล่าวหาว่าร่วมมือทุจริตกับประธานโค้วตงหมงนั้น เขาได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า เขาทำหน้าที่ไปโดยสุจริต แต่กลับถูกขับไล่ ถือว่าเป็นการดูถูกดูหมิ่นกันโดยตรงจึงขอลาออกตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ภายหลังจากการยื่นใบลาออกจากประธานสภาโค้วตงหมงแล้ว นายประสิทธิ์ ศรีสุชาติ ก็ผลุนผลันลงจากรัฐสภาขึ้นรถยนต์ส่วนตัวกลับบ้านด้วยความเสียใจ

อันเกี่ยวแก่ลูกพรรคสังคมนิยมแปรพักตร์ไปร่วมรักร่วมใคร่กับนายทุนใหญ่ หรือราชาแห่งเจ้าบุญทุ่มนั้น นายวิรัติ ศักดิ์จิระภาพงษ์ รองเลขาธิการพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย และนายนพพร สุวรรณพานิช ผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญจนกลายเป็นวันนองเลือด เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นั้น ได้ร่วมกันให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า ที่ประชุมของพรรคได้มีมติให้ขับนายสม วาสนา นายเติม สืบพันธ์ ส.ส. อุดรธานี และนายเปรม มาลากุล ณ อยุธยา ส.ส. อุตรดิตถ์ ออกจากความเป็นสมาชิกของพรรคแล้ว ในฐานะที่ผิดวินัยอย่างร้ายแรง ไม่ปฏิบัติตามมติของพรรคที่ไปลงคะแนนเสียงสนับสนุน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

นายวิรัติกล่าวให้สัมภาษณ์ต่อไปว่า

ในการที่ พ.อ. สมคิด ศรีสังคม ได้รับคะแนน ๕๙ เสียงนั้นว่า เป็นเสียงที่ได้รับมาจากพรรคแนวร่วมสังคมนิยม พลังใหม่ ๓๓ เสียง และจาก ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ ที่ไม่ต้องการเป็น "ไดโนเสา" อีก ๒๖ เสียง

นายอุดร ทองย้อย ส.ส. สังคมนิยมแห่งประเทศไทย ผู้แทนราษฎรแห่งจังหวัดยโสธร กล่าวโจมตีในการที่สมาชิกในพรรคของตนแปรพักตร์ว่า

เป็นการฝืนมติพรรคฯ โดยการยอมขายตัวอย่าง "ริยำที่สุด" ราคาที่ขายตัวไปคงจะถูกมาก เมื่อเทียบแล้วก็คงจะเท่ากับราคาควายเพียง ๓ ตัวเท่านั้น

นายโสภณ วีระชัย ส.ส. อีกผู้หนึ่งยืนยันว่า นายเปรม มาลากุล ณ อยุธยา ได้ถูกซื้อไปจริง โดยตนเองเห็น นายประมวล กุลมาตย์ รองประธานสภา ฯ ถามหาเมื่อนั่งอยู่ในที่ประชุม แล้วก็ออกมาพบกันชั่วครู่หนึ่ง

เราขอยุติเรื่องราวเหล่านี้ไว้ เพราะประชาชนทั่วไปได้คาดการณ์ล่วงหน้ากันไว้แล้วว่า เหตุการณ์ต่าง ๆ มันจะต้องดำเนินการไปตามรูปการณ์ที่ประชาชนคาดคะเณไว้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ในฐานะที่เป็นคนอยากดัง ก็จะได้เป็นนายกรัฐมนตรีสมดังความมุ่งหมาย แต่ก็เป็นเพียง "หุ่นการเมือง" ที่พรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคม จับเชิดชั่วระยะหนึ่งเท่านั้น

ไม่ผิดแผกแตกต่างอะไรกับนายควง อภัยวงศ์ และหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ถูกจอมพล ป. จับเชิด หลังจากที่ได้ขับรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เตลิดเปิดเปิงไปแล้ว เพราะในระยะนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังไม่อาจที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีได้ เพราะตัวเองเป็นฝ่ายอักษะประเทศ ประกาศสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่ และสหรัฐอเมริกา อีกทั้งจอมพล ป. ก็เป็นอาชญากรสงคราม ถ้าหากจอมพล ป. เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ประเทศฝ่ายพันธมิตรอาจไม่รับรองฐานะของรัฐบาลจอมพล ป. ก็ได้

แต่ในกรณีคึกฤทธิ์ฯ นั้น ก็เป็นเพราะว่า พลตรีประมาณ อดิเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย ยังมีเกียรตินิยมความนับถือ ความรู้และความสามารถ ประสบการณ์ในทางการเมือง น้อยเกินไป ประชาชนทั้งประเทศไม่เชื่อถือศรัทธาเท่าใดนัก และประชาชนพากันหวาดระแวงอยู่ทั่ว ๆ ไปว่า ในกาลอดีตที่ผ่านมานั้น เคยเป็นสมุนของพวกทรราชย์ เป็นผู้ทำลายล้างระบอบประชาธิปไตยตลอดมา เป็นนายทุนขุนคลัง ที่ได้รับประโยชน์อันมหาศาลทั้งภายในและภายนอกประเทศ ถ้าหากท่านผู้นี้ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว อาจเกิดความระส่ำระสายภายในประเทศก็ได้ เพราะความอ่อนในชั้นเชิงการเมือง ทางออกที่ดีที่สุด ก็ยกย่องคนอยากดังอย่างคึกฤทธิ์ ให้เป็นนายกรัฐมนตรีไปชั่วระยะหนึ่ง และคึกฤทธิ์ก็เข้าได้กับนายทุนขุนคลัง และสมุนทรราชย์มาแล้ว การสนับสนุนให้คึกฤทธิ์เป็นนายกรัฐมนตรีในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ จึงเป็นความจำเป็น ถ้าคึกฤทธิ์เป็นตัวของตัวเองมากเกินไปหรือแสดงเป็นปฏิปักษ์กับผลประโยชน์ของเขาจนพวกเขาทนไม่ได้ คึกฤทธิ์ก็จะเป็นอย่างนายควง อภัยวงศ์ ที่ถูกจอมพล ป. จี้ให้ออกนั่นเอง

ท่ามกลาง แห่งการวิพากษ์–วิจารณ์คึกฤทธิ์ว่า จะเป็นเผด็จการในรัฐสภา จะเป็นเครื่องมือของพวกทรราชย์ จะทำให้เสรีภาพทางการเมืองมืดมนลงนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้คึกฤทธิ์เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมีนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ประธานรัฐสภา เป็นผู้รับสนองพระราชโองการ

ในพระบรมราชโองการตั้งนายกรัฐมนตรีนั้นกล่าวว่า

ตามที่ได้มีการประกาศตั้งหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ และประกาศแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๘ แล้วนั้น เนื่องจากในการแถลงนโยบาย เพื่อขอความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘ สภาผู้แทนราษฎรลงมติให้ความไว้วางใจในคณะรัฐมนตรีนี้ ด้วยคะแนนเสียงน้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกที่มาประชุม คณะรัฐมนตรีคณะนี้ จึงเป็นอันต้องพ้นจากตำแหน่ง ตามความในมาตรา ๑๘๗ (๒) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗

และโดยที่ทรงพระราชดำริหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้ที่สมควรไว้วางใจพระราชหฤทัยให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๗๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๘ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตั้งให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี บริหารราชการแผ่นดินตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

เมื่อ ได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีแล้ว หลังจากนั้น ก็มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีประจำกระทรวงต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

นายกรัฐมนตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช พรรคกิจสังคม

รองนายกรัฐมนตรี พลตรีประมาณ อดิเรกสาร พรรคชาติไทย

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พลตรีประมาณ อดิเรกสาร พรรคชาติไทย

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลเรือเอกกมล สีตะกลิน พรรคกิจสังคม

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายบุญชู โรจนเสถียร พรรคกิจสังคม

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง นาวาอากาศโททินกร พันกระวี พรรคชาติไทย

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พลตรีชาติชาย ชุณหวัน พรรคชาติไทย

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ นายทวิช กลิ่นประทุม พรรคธรรมสังคม

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นายดาบชัย อัครราช พรรคชาติไทย

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นายอนันต์ ภักดิ์ประไพ พรรคไท

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม พลตรีศิริ สิริโยธิน พรรคชาติไทย

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม เรืออากาศตรี บุญยง วัฒนพงษ์ พรรคธรรมสังคม

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม นายอนันต์ ฉายแสง พรรคสันติชน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายทองหยด จิตตะวีระ พรรคธรรมสังคม

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ พรรคกิจ-สังคม

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายบุญเลิศ เลิศปรีชา พรรคธรรมสังคม

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย พันเอก ประกอบ ประยูรโภคลาภ พรรคชาติไทย

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม นายใหญ่ ศวิตชาติ พรรคกิจสังคม

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม นายบุญคุ้ม จันทรศรีสุริยวงศ์ พรรคพลังประชาชน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายนิพนธ์ ศศิธร พรรคธรรมสังคม

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายประเสริฐ บุญสม พรรคสังคมชาตินิยม

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายสุวรรณ ธนสัญญา พรรคธรรมสังคม

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม นายสุรินทร์ เทพกาญจนา พรรคธรรมสังคม

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข นายประชุม รัตนเพียร พรรคธรรมสังคม

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข นายอุทัย ชุณหจันทร์ พรรคสังคมชาตินิยม

รัฐมนตรีว่าการสำนักนายกรัฐมนตรี นายปรีดา พัฒนถาบุตร พรรคสันติชน

รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ พลโทชาญ อังศุโชติ พรรคธรรมสังคม

เมื่อ คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ฟอร์มคณะรัฐมนตรีตามเป้าหมายของตนเรียบร้อยแล้ว ก็เริ่มร่างนโยบายเป็นการใหญ่เพื่อแถลงต่อสภาผู้แทนราษฎร ในการขอความไว้วางใจในการบริหารประเทศต่อไป

เมื่อได้ร่างนโยบายเสร็จสิ้นลงแล้ว คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีก็ได้นำเอานโยบายที่ได้เขียนไว้ออกเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ และยังได้ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์อีกด้วยว่า นโยบายที่เขาได้ร่างขึ้นนั้น เป็นนโยบายที่มีไอเดียใหม่และเหมาะกับสถานการณ์ในขณะนี้อย่างที่สุด จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นไปในทางการเมือง ทางการคลัง ทางเศรษฐกิจ การศึกษา การทหาร และปัญหาค่าครองชีพ ตลอดจนปัญหารายได้ของบุคคลและประเทศ

เมื่อเค้าโครงร่างนโยบายนี้ออกเผยแพร่ในหน้าหนังสือพิมพ์ ก็มีเสียงวิพากษ์–วิจารณ์กันว่า เป็นนโยบายแบบเพ้อฝันมากกว่าที่จะเป็นได้ บางคนก็วิจารณ์ว่า ทำไปไม่ได้

เพราะคณะรัฐมนตรีส่วนมากเป็นพวกนายทุนขุนคลัง หรือพวกขูดรีดแทบทั้งสิ้น จะดำเนินตามนโยบายไปได้อย่างไร

วันเวลาอันสำคัญก็มาถึง วันนั้นเป็นวันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นวันที่คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งมีความฝันมาเป็นเวลานานแล้วว่า ตนเองจะได้เป็นนายกรัฐมนตรี และความฝันอันยาวนานนั้น ก็เป็นจริงเป็นจังขึ้นตามความฝันของคึกฤทธิ์ วันนั้น พอพระอาทิตย์ทาบฟ้า ก็ปรากฏว่า รถยนต์ได้ทยอยกันเข้าไปในรัฐสภาอย่างคึกคัก ส่วนนอกสภานั้นเล่า ประชาชนผู้สนใจต่อการเมือง ก็มาออกันอยู่หน้ารัฐสภาเป็นจำนวนมาก และได้ส่งเสียงตะโกนประณาม ส.ส. และเปิดเผยเบื้องหลังการกินโกงของคณะรัฐมนตรีในชุดคึกฤทธิ์ และว่า คณะรัฐมนตรีชุดนี้เป็นพวกเดียวกันกับพวกทรราชย์ และยังได้ตะโกนด่าคึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าเป็นคนขายตัวให้แก่พวกทรราชย์ ไม่เป็นตัวของตัวเอง บุคคลเช่นนี้หรือสมควรจะเป็นนายกรัฐมนตรีมาแก้ไขสถานการณ์อันร้ายแรงที่เป็นอยู่ในขณะนี้

การประชุม ได้เริ่มต้นขึ้นโดยประธานสภาโค้วตงหมง อนุญาตให้คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีแถลงนโยบาย นโยบายของคึกฤทธิ์ ฯ ที่ได้แถลงในวันนั้น มีใจความสำคัญว่า

ท่านประธานสภา ฯ และท่านสมาชิกผู้มีเกียรติ

ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นนายกรัฐมนตรี ตามประกาศพระบรมราชโองการ ลงวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๑๘ และแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี ตามประกาศพระบรมราชโองการ ข้าพเจ้าและคณะรัฐมนตรี ได้กำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยคำนึงถึงสถานการณ์ของประเทศ อย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว จึงขอแถลงเพื่อสภาผู้แทนราษฎร จะได้พิจารณาดังต่อไปนี้

ในเบื้องต้น จำเป็นต้องแถลงให้ชัดแจ้งเสียก่อนว่า รัฐบาลซึ่งข้าพเจ้า และคณะรัฐมนตรีได้ร่วมกันก่อตั้งขึ้นนี้ เป็นรัฐบาลผสมระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ล้วนสำนึกในความรับผิดชอบที่มีต่อประเทศชาติ และประชาชนในอันที่จะจัดตั้งรัฐบาลที่มีเสถียรภาพพอสมควร เพื่อดำเนินการปกครองประเทศตามคัลลองระบอบประชาธิปไตยต่อไป

ดังนั้น จึงขอให้เข้าใจด้วยว่า การจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้นในครั้งนี้ เป็นการร่วมกันในทางการเมือง ในเชิงนโยบายที่ใช้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประเทศชาติอันเป็นที่รักของเราในขณะนี้เป็นสำคัญ แกนกลางที่ผนึกกำลังของพรรรคการเมืองต่าง ๆ ซึ่งร่วมกันเป็นรัฐบาลครั้งนี้นั้น หาใช่พรรคหนึ่งพรรคใดไม่ แท้ที่จริง แกนกลางคือนโยบาย และแผนปฏิบัติการต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลนี้จะได้แถลงให้สภาผู้แทนราษฎรทราบ เพื่อขอความไว้วางใจในวันนี้

รัฐบาลผสมชุดนี้ ตระหนักดีถึงปัญหาสำคัญที่ชาติบ้านเมืองของเรา กำลังเผชิญอยู่ขณะนี้ สังคมไทยกำลังอยู่ท่ามกลางความตึงเครียด เรากำลังเผชิญกับความแตกแยกซึ่งกำลังเริ่มปรากฏขึ้น เราเริ่มเห็นความเป็น "เรา" เป็น "เขา" มากขึ้นทุกที ทุกวันนี้ เราทุกคนได้ยินเสียงที่กล่าวขวัญถึงความแตกต่าง และการต่อสู้ระหว่างชนชั้น ตลอดจนการล้มล้างรุนแรงต่าง ๆ เสียงเรียกร้องเหล่านี้ หาใช่เป็นเรื่องเหลวไหลเสียทีเดียวไม่ เราต้องยอมรับความเป็นจริงว่า ในบ้านเมืองของเราในขณะนี้ มีความไม่เป็นธรรมมากมายหลายประการ เราจะต้องยอมรับว่า ความไม่เป็นธรรมที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ เป็นความบกพร่องและผิดพลาดของการบริหารราชการแผ่นดินในอดีต ซึ่งเราจะต้องรีบแก้ไขขจัดปัดเป่าเสียแต่บัดนี้ เพื่อจะได้ไม่สายจนเกินไป

เราจึงต้องใคร่ครวญให้ดีว่า บ้านเมืองไทยของเรา จำเป็นต้องถูกปล่อยให้ผ่านเข้าสู่กระแสของความรุนแรง ประหัตประหารกัน ดังที่บางฝ่ายกำลังเรียกร้องเสี้ยมสอนกันอยู่ด้วยหรือ ทำไมเราจึงไม่พยายามขจัดความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ด้วยสันติวิธี ซึ่งเป็นอุปนิสัยดั้งเดิมของคนไทยซึ่งรักความสงบ และรู้จักสมานประโยชน์เพื่อความสามัคคีของบ้านเมืองตลอดมา รัฐบาลผสมชุดนี้มีความเชื่อว่า กระบวนการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมที่กอปรด้วยความเป็นธรรมนั้น ไม่จำเป็นต้องดำเนินบนวิถีทางแห่งการล้มล้างชนชั้นใดๆ ก็มีทางสู่ความสำเร็จได้อย่างแน่นอน

เป้าหมายทางเศรษฐกิจ

รัฐบาลนี้มีความเชื่อมั่นว่ามนุษย์เราดำรงอยู่มิใช่เพื่อรับใช้รัฐ แต่รัฐต่างหากที่ดำรงอยู่เพื่อรับใช้ประชาชน ฉะนั้น รัฐบาลนี้จึงถือว่าเป้าหมายทางเศรษฐกิจเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของนโยบายของรัฐบาล เพราะเรื่องปากเรื่องท้องของประชาชนนั้น ย่อมเป็นเรื่องที่รัฐบาลนี้จะให้ความเป็นห่วงใยมากที่สุด

กล่าวโดยย่อ เป้าหมายทางเศรษฐกิจ ตามนโยบายของรัฐบาลนี้ สรุปได้เป็น ๓ ประการคือ

๑. ต่อต้านและขจัดความยากจน โดยมุ่งให้ประชาชนที่บรรลุนิติภาวะทุกคน ที่ทำงานมีรายได้อย่างน้อยไม่ต่ำกว่าเดือนละ ๑,๐๐๐.– บาท ทั่วทุกคน

๒. สร้างงานให้ประชาชนคนไทย ในประเทศได้ทำทั่วทุกคน ภายในไม่เกินเวลา ๕ ปี และ

๓. ต่อต้านภาวะเงินเฟ้อ

๑. ต่อต้านความยากจน

การต่อต้านความยากจนเป็นงานที่ต้องดำเนินระยะยาว และอันที่จริงการพัฒนาเศรษฐกิจ ก็คือการขจัดความยากจน หรือในกรณีที่ความยากจน ได้หมดสิ้นไปแล้ว การพัฒนานั้น ก็เป็นการยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้น และด้วยความเป็นธรรม สำหรับประเทศเราเท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ปัญหาความยากจนจะจางหายไปแน่ หากประชาชนที่บรรลุนิติภาวะทุกคนที่ทำงาน มีรายได้อย่างต่ำไม่น้อยกว่าคนละ ๑,๐๐๐.– บาทต่อเดือน ดังนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายประการนี้ รัฐบาลได้กำหนดแผนการปฏิบัติไว้ดังนี้

เขตปฏิบัติการสำหรับเขตชนบท

ก. บรรเทาความทุกข์ยากเฉพาะหน้า

เป็นที่ทราบกันอยู่ว่าชาวไร่ ชาวนา ของเราส่วนใหญ่ กำลังทุกข์ยากด้วยเหตุที่การเพาะปลูกได้ผลน้อย เพราะขาดน้ำบ้าง เพราะน้ำท่วมบ้าง ศัตรูพืชก็รังควาญมาก ยิ่งหนี้สินด้วยแล้ว ส่วนมากก็มีท้วมท้นล้นตัวทีเดียว แผนปฏิบัติการรีบด่วนของรัฐบาลนี้ จึงอยู่ที่ช่วยให้มี

รายได้เพิ่มขึ้นทันที เพื่อจะได้บรรเทาความทุกข์ยากของชาวไร่ ชาวนาลงอย่างฉับพลัน กล่าวคือ จะจัดสรรเงินงบประมาณมอบหมายให้สภาตำบลใช้จ้างแรงงานในท้องถิ่น ขุดคูคลอง ทำฝายเก็บน้ำ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยกำหนดหมายไว้ว่า บริเวณซึ่งกำลังเดือดร้อนเพราะถูกภัยธรรมชาติ เช่น ในเขตอิสาน ภาคใต้ และที่ราบภาคกลาง จะเป็นเขตที่ได้รับความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์เป็นพิเศษ ปริมาณเงินที่รัฐบาลจะจัดสรรให้เพื่อการนี้ จะไม่น้อยกว่า ๒.๕ พันล้านบาท และจะจัดสรรให้ทันที เพื่อให้ทันใช้ในช่วงเวลาก่อนที่จะถึงฤดูกาลทำไร่ทำนา ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ชาวไร่ชาวนากำลังว่างงาน การจัดสรรเงินงบประมาณเพื่อการนี้ จะกระทำโดยส่วนหนึ่ง จะตัดรายการรายจ่ายที่เห็นว่าไม่รีบด่วน พอจะรอไว้ก่อนได้ หรือที่มีความจำเป็นน้อยออกจากงบประมาณรายจ่ายปี ๒๕๑๘

ข. วางแผนบรรเทาทุกข์ยากช่วงต่อไป

ในระยะ ๖ เดือนแรก จะมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติขึ้นใหม่ แผนพัฒนาดังกล่าวนี้ จะยึดถือเอาความต้องการของประชาชนแต่ละตำบลทั่วประเทศ ซึ่งทางรัฐบาลจะได้รับทราบจากทุกตำบล เมื่อสภาตำบลได้ใช้เงินก้อนแรกที่รัฐบาลจัดให้ตามความมุ่งหมาย ที่ระบุไว้ในข้อ ก. ไปแล้ว ทั้งนี้ เพื่อสร้างความหวังใหม่ที่จะได้รับการปรับปรุงภาวะทำกิน และภาวะความเป็นอยู่อย่างแน่นอน ให้เกิดขึ้นในใจประชาชนอย่างถ้วนหน้า

รัฐบาลนี้มีความเชื่อมั่นว่า การวางแผนที่มาจากระดับท้องถิ่น จะช่วยแก้ปัญหาความยากจน และลดอัตราอาชญากรรมให้บรรเทาเบาบางลงได้อย่างแน่นอน เมื่อได้ดำเนินการวางแผนในทำนองนี้แล้ว แต่ละตำบลจะได้รับการจัดสรรงบประมาณ เป็นส่วนสัดครบเป็นรายตำบล ซึ่งจะได้ใช้เป็นปัจจัยในการสร้างงานให้แก่ประชาชนภายในตำบลได้เพิ่มขึ้น อนึ่ง การวางแผนระดับท้องถิ่น จะมีมาตรการกำกับให้กลมกลืนกับแผนร่วมของประเทศ เช่น การชลประทาน และเพื่อการขนส่งทางน้ำ ตามแผนรวมของภาคและประเทศเป็นต้น

ค. ผันเงินทุนจากสถาบันการเงินสู่เกษตรกร

ระหว่างฤดูกาลเพาะปลูก ปี ๒๕๑๘/๑๙ รัฐบาลนี้จะใช้มาตรการผันเงินทุนจากสถาบันการเงินทุกประเภท โดยเฉพาะธนาคารพาณิชย์ เข้าสู่มือเกษตรกรในชนบทเพิ่มขึ้นจาก

เดิมจำนวนไม่น้อยกว่า ๔ พันล้านบาท และจะกระทำต่อเนื่องกันทุกปี เพื่อให้เงินทุนไหลสู่มือเกษตรกรครบถ้วนตามความจำเป็นในการผลิต ซึ่งจะต้องขยายตัวขึ้นเรื่อย ทั้งนี้โดยมุ่งหมายที่จะให้เงินทุนจากสถาบันการเงินไหลเข้าแทนที่เงินทุนเอกชน ซึ่งดอกเบี้ยแพงมากจนครบ

อนึ่ง เพื่อกันมิให้เงินทุนในภาคเอกชน จนถูกใช้ไปในทางฟุ่มเฟือย หรือเป็นผลเสียในทางเศรษฐกิจอย่างอิสระปราศจากขอบเขต รัฐบาลจะดำเนินการด้วยการขอความร่วมมือจากสถาบันการเงินเอกชนที่มั่งคั่งทั้งหลาย รวมทั้งจะใช้มาตรการต่าง ๆ ที่มีอยู่ และที่จะสร้างขึ้นใหม่ ระงับการใช้ทุนของประเทศที่มีอยู่ จำกัดมากไปในด้านที่เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจส่วนรวมน้อย หรือเป็นไปในทางทำลายทุนให้สูญเสียไปอย่างน่าเสียดายลง ด้วยมาตรการดังกล่าวนี้ จะมีผลการยับยั้งการลงทุนในกิจการที่ส่งเสริมความฟุ่มเฟือยในเมืองไว้ และจะผลักดันให้ทุนไหลไปสู่ชนบทให้มากขึ้น

ง. เข้าประกันราคาผลิตผลของเกษตรกร

เพื่อให้เกษตรกรของชาติมีความมั่นใจในรายได้ ที่จะได้รับจากการผลิตของตนว่าจะได้ในจำนวนต่ำสุดเท่าใด ก่อนที่จะถึงฤดูกาลเพาะปลูกปี ๒๕๑๘/๑๙ รัฐบาลนี้จะดำเนินการประกันราคาข้าวเปลือก ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง ถั่วเหลือง ปอ และพืชอื่นๆ ที่เกษตรกรปลูกทำกันอย่างแพร่หลาย จะเป็นพืชหลักที่ทำรายได้ให้กับเกษตรกรจำนวนมาก รวมทั้งจะขจัดอุปสรรคที่ขัดขวางมิให้ราคาพืชผลของเกษตรกรเคลื่อนไหวไปตามราคาตลาดโลกได้หมดสิ้นไปด้วย สำหรับชาวไทยที่มีอาชีพในการทำยางพารานั้น รัฐบาลจะพิจารณาช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ ทั้งในด้านการส่งเสริมการผลิต และการตลาด เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

จ. ส่งเสริมการประมงและการเลี้ยงสัตว์

รัฐบาลนี้เห็นว่า อาชีพหลักของชาวไทยทุกประเภท จะต้องส่งเสริมสนับสนุนอย่างทั่วถึงกัน ทั้งในด้านการผลิตและการตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาชีพการประมงและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นอาชีพหลักที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศสูง และมีประชากรประกอบอาชีพเหล่านี้อยู่เป็น

จำนวนมาก รัฐบาลนี้จะเข้าอุ้มชู และสนับสนุนด้วยการขจัดอุปสรรคที่ขัดขวาง มิให้งานอาชีพนั้น มีรายได้สูงพอจะยึดถือเป็นงานสร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัวได้อย่างแท้จริง

แผนปฏิบัติสำหรับในเมือง

การขจัดความยากจนในเขตเมือง หรือนครใหญ่ รัฐบาลจะดำเนินการดังต่อไปนี้

ก. จะอาศัยโครงการสร้างอาคารสงเคราะห์จำนวน ๒๐,๐๐๐ หน่วยต่อปี ซึ่งกำหนดหมายไว้ เพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อย และยังขาดที่อยู่อาศัยให้เกิดผลในทางสร้างงานให้ประชาชนทำเพิ่มขึ้นด้วย

ข. จะดำเนินการให้ประชาชนผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว และมีรายได้ต่ำกว่า ๑,๐๐๐บาทต่อเดือน ได้รับการสงเคราะห์ในประการดังกล่าวต่อไปนี้อย่างครบถ้วนโดยจะดำเนินการให้สำเร็จหลังจากเข้าบริหารแล้ว ๖ เดือน คือ

๑. ได้รับสิทธิโดยสารรถประจำทางทุกสาย โดยไม่ต้องเสียค่าโดยสาร เพื่อให้การสงเคราะห์ประการนี้สำเร็จตามเป้าหมาย จะดำเนินการแก้ไขสัมปทานเดินรถโดยสารเสียใหม่ และจะกำหนดให้ผู้ได้รับสัมปทานเดินรถโดยสารจัดรถเฉพาะ เพื่อให้นักเรียน ซึ่งเป็นบุตรของประชาชนผู้มีรายได้ต่ำ ตามเกณฑ์ดังกล่าวโดยสาร โดยไม่ต้องเสียค่าโดยสารด้วยเช่นกัน

๒. ได้รับสิทธิไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือ และค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับสำหรับบุตรทุกคน

๓. ได้รับบริการด้านการรักษาความเจ็บป่วย โดยไม่ต้องเสียค่ารักษา

๒. สร้างงานให้ประชาชนคนไทยในประเทศได้ทำทั่วทุกคน

รัฐบาลนี้เห็นว่า ประชาชนจะมีรายได้ดีตามที่กำหนดไว้ ก็เมื่อประชาชนมีงานทำอย่างบริบูรณ์ และเมื่อประชาชนมีรายได้ดีแล้ว ประชาชนก็ย่อมมีกำลังซื้อสูงขึ้น และอยู่ในวิสัยที่จะใช้จ่ายได้มากขึ้น กำลังซื้อของประชาชนหากสูงมากแล้ว บรรยากาศในการลงทุนทางธุรกิจทุกแขนงก็ย่อมจะดี เป็นทางให้งานมีเพิ่มให้ประชาชนทำมากยิ่งขึ้น ฉะนั้น รัฐบาลนี้จึงมีเป้าหมายที่จะสร้างงาน ให้คนไทยทั้งชาติ มีทำอย่างบริบูรณ์ โดยกำหนดหมายไว้ว่าจะให้บรรลุเป้าดังกล่าวได้ภายในเวลา ๕ ปี ซึ่งแผนปฏิบัติการจะเป็นดังต่อไปนี้

ก. จะจัดตั้งหน่วยงานส่งเสริมสินค้าออกแห่งชาติขึ้น เพื่อทำหน้าที่ประสานงานทุกด้าน ที่เกี่ยวกับส่งเสริมสินค้าออก รวมทั้งติดตามขจัดอุปสรรค และข้อเสียเปรียบในเชิงการแข่งขันในตลาดต่างประเทศ เพื่อให้โอกาสในการส่งเสริมสินค้าที่ผลิตได้ในประเทศทุกชนิดออกไปขายในต่างประเทศมีมากขึ้น ซึ่งย่อมจะมีผลในด้านการสร้างงานให้ประชาชนได้ทำทั่วหน้ากัน หน่วยงานนี้ในชั้นต้น จะมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บริหาร และรับผิดชอบโดยตรง เพื่อให้การประสานงานด้านเศรษฐกิจทุกแขนงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูง เป็นผลให้มีขยายสูงการลงทุนด้านการผลิต ทั้งที่เป็นทุนในประเทศ และจากการต่างประเทศเพิ่มขึ้นรวดเร็ว ทันกับความจำเป็นที่จะต้องได้งานทำของประชาชนซึ่งเพิ่มขึ้นทุกปี หน่วยงานส่งเสริมสินค้าออกแห่งชาตินี้ จะจัดตั้งขึ้นภายในเวลา ๑ เดือน หลังจากรัฐบาลชุดนี้ ได้รับความไว้วางใจให้เข้าบริหารงาน อนึ่ง จุดหมายอีกประการหนึ่งของการดำเนินงานส่งเสริมสินค้าออกแห่งชาติก็คือการลดความเสียเปรียบทางดุลการค้าลง

ข. โครงการสร้างอาคารสงเคราะห์ ๒๐,๐๐๐ หน่วยนั้น จะทำให้คนมีงานทำ โดยตรงจำนวนถึง ๑๐๐,๐๐๐ คน และมีงานทางอ้อมด้านต่าง ๆ อีก ๒๕๐,๐๐๐ คน

ค. จะดำเนินการส่งเสริม การท่องเที่ยวอย่างจริงจัง เพราะการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรม ที่สร้างงานให้คนทำได้มากอย่างและหลายแขนง ทั้งนี้ โดยจะยกฐานะและขยายบทบาท ตลอดจนความรับผิดชอบขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เทียบเท่าทบวง และจะกำหนดหน้าที่ให้เน้นหนักไปในทางสร้างงานอาชีพของประชาชนในชนบท โดยมอบหมายให้ดำเนินการปรับปรุงบริการ และพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวในต่างจังหวัด เป้าหมายของการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามแนวทางดังกล่าว ไม่เพียงแต่จะเพื่อขยายงานอาชีพของประชาชนเท่านั้น แต่จะมุ่งไปที่แสวงเงินตราต่างประเทศ เพื่อรักษาดุลการชำระเงินไว้มิให้ต้องเสียเปรียบอีกด้วย

ง. จะส่งเสริมให้คนต่างจังหวัดมีงานทำอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะพยายามให้มีการลงทุนในต่างจังหวัดมากขึ้น ทั้งจะกระทำได้โดยการยกเว้นภาษีบางอย่างเป็นพิเศษแก่ธุรกิจที่จัดตั้ง และดำเนินการในต่างจังหวัด

จ. เพื่อช่วยเสริมให้การลงทุน การธุรกิจแขนงต่าง ๆ ขยายตัวได้ง่ายขึ้น อันจะเป็นผลให้ประชาชนมีงานทำเพิ่มขึ้น รัฐบาลจะมอบหมายให้ธนาคารแห่งประเทศไทยดำเนินมาตรการให้ปริมาณเงินในตลาดขยายตัวดี มีผลทางลดอัตราดอกเบี้ยลง

ฉ. จะส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ เฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนที่จะสร้างงานให้คนทำได้จำนวนมาก อย่างไรก็ตาม รัฐบาลนี้จะได้กำหนดเงื่อนไขการส่งเสริม ให้เป็นไปในทางที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชนคนไทย และของประเทศไว้ให้มากที่สุด อีกทั้งเป็นไปในทางที่จะจูงใจผ่ายลงทุนได้ดีด้วย นอกจากนี้ยังจะกำหนดเงื่อนไขที่มีผลในทางป้องกันพิษภัยที่จะเกิดกับทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมอย่างรอบคอบอีกด้วย

๓. ต่อต้านภาวะเงินเฟ้อ

รัฐบาลนี้ไม่มีเป้าหมายถึงขั้นที่จะขจัดภาวะเงินเฟ้อให้หมดสิ้นไป เพราะความจริงมีอยู่ว่า ภาวะเงินเฟ้อนั้น ยังไม่อาจจะหยุดยั้งไว้ได้ แต่พอจะผ่อนคลายให้เบาบางและช้าลงได้แน่นอน อย่างไรก็ตาม การให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีรายได้ประจำ ให้เพียงพอ

เป็นทางที่จะบรรเทาความเดือดร้อนอันเกิดจากภาวะเงินเฟ้อ ที่ตกหนักอยู่กับประชาชนกลุ่มที่มีรายได้ประจำและต่ำให้เบาบางลงได้ดี และเร็วที่สุด

มาตรการกระทรวงการคลังก็จำเป็นจะต้องใช้เข้าช่วยบรรเทาความเดือดร้อน อันเกิดจากภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรงด้วย ซึ่งรัฐบาลจะดำเนินการทันที เมื่อเห็นว่าจำเป็น

อนึ่ง ระบบการค้าและการผลิต ที่มีลักษณะเป็นการผูกขาด ก็ต้องเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ค่าครองชีพของประชาชนสูงขึ้น กิจการที่มีลักษณะเป็นการผูกขาด มีทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน ฉะนั้น เพื่อสกัดกั้นมิให้ค่าครองชีพของประชาชนสูงขึ้นเพราะการผูกขาด รัฐบาลนี้จะจัดตั้งหน่วยงาน ที่มีหน้าที่ติดตามพิจารณา และตรวจสอบดำเนินงานทุกประเภท ที่มีลักษณะเป็นการผูกขาดขึ้นในสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี โดยนายกรัฐมนตรีจะเป็นผู้รับผิดชอบควบคุมและสั่งการให้มีการปรับปรุงแก้ไข เพื่อขจัดการดำเนินการที่เอารัดเอาเปรียบประชาชน โดยกิจการกลุ่มนี้อย่างทันท่วงที

เป้าหมายทางสังคม

เป้าหมายทางสังคมของรัฐบาลนี้ มีดังต่อไปนี้

๑. ลดช่องว่างระหว่างคนมีกับคนจน และจัดสวัสดิการสังคมให้ดีขึ้น

๒. จัดระบบการศึกษาให้เป็นธรรมขึ้น

๓. เปลี่ยนค่านิยมทางสังคมไทยเสียใหม่

๔. อำนวยความสงบสุขภายในบ้านเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

๑. ลดช่องว่างระหว่างคนมีกับคนจน

รัฐบาลนี้จะดำเนินการ ลดช่องว่างระหว่างคนมีกับคนจน ด้วยการปรับปรุงวิธีจัดเก็บและระบบภาษีทางตรง เพื่อให้ภาษีทางตรงเป็นรายได้ส่วนสำคัญของรัฐ และในขณะเดียวกันจะได้ผ่อนคลายภาวะภาษีทางอ้อมลง ทั้งนี้ โดยตั้งเป้าหมายไว้ว่า แต่ละปีจะให้ภาษีทางตรงมีอัตราเป็นส่วนร้อยของภาษีอากรทั้งหมดของประเทศเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ และ

เพื่อสกัดกั้น การรั่วไหลของภาษีทางตรงให้สำเร็จผลตามความมุ่งหมายได้เร็วขึ้น นอกจากจะปรับปรุงวิธีการจัดเก็บ โดยใช้เครื่องจักรสมองกลเข้าช่วยแล้ว จะใช้การลงโทษทางอาญาอย่างหนักเข้าช่วยอีกแรงด้วย

รัฐบาลนี้ให้สัญญาว่า ในช่วง ๒ ปีแรก รัฐบาลจะไม่เพิ่มอัตราภาษีเงินได้โดยเด็ดขาด แต่กลับจะช่วยผ่อนคลายภาระภาษีให้แก่ผู้มีรายได้น้อย ด้วยการเพิ่มอัตราการลดหย่อนให้อีก

อนึ่ง เพื่อช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของข้าราชการพลเรือน ทหาร ตำรวจ และลูกจ้างชั้นผู้น้อย ที่กำลังได้รับอยู่ เพราะค่าครองชีพสูง รัฐบาลจะดำเนินการให้สวัสดิการแก่ข้าราชการเหล่านี้อย่างจริงจัง ในด้านที่อยู่อาศัยเป็นพิเศษ

รัฐบาลนี้ จะจัดตั้งกองทุนสวัสดิการคนงานขึ้น โดยกำหนดให้ทั้งฝ่ายนายจ้าง และลูกจ้าง หรือคนงาน จ่ายเงินสมทบให้แก่กองทุนนี้ในอัตราที่เป็นธรรมด้วยกันทั้งสองฝ่าย กองทุนนี้จะจ่ายเงินสงเคราะห์ให้แก่ลูกจ้าง หรือคนงานในขณะที่ว่างงาน หรือเมื่อตาย และคนงาน หรือลูกจ้างมีสิทธิ์ที่จะกู้ยืมเงินจากกองทุนนี้ เพื่อใช้ในกิจการที่จำเป็นได้ เช่นกู้ไปซื้อที่อยู่อาศัยเป็นต้น

เมื่อประชาชนมีโอกาสที่จะได้งานทำกันทั่วหน้าแล้ว ค่าจ้างแรงงานก็จะสูงขึ้นอัตราเงินเดือนก็จะต้องได้รับการปรับปรุงตามขึ้นตลอดไป

เมื่อมีการสนับสนุน การพัฒนาชนบทอย่างจริงจังดังที่ได้แถลงไว้ในเป้าหมายในทางเศรษฐกิจแล้วชาวชนบทก็จะมีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้นด้วย

๒. สร้างระบบการศึกษาให้เป็นธรรมขึ้น

การสร้างระบบการศึกษาให้เป็นธรรมขึ้น โดยดำเนินการให้การศึกษา มีพื้นฐานอยู่ที่การให้ความเสมอภาคในด้านการศึกษา และให้ความเสมอภาคในด้านโอกาสที่จะศึกษาในทุกท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกันโดยคำนึงถึงความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ รัฐบาลมีแผนปฏิบัติการ เพื่อบรรลุเป้าหมายประการนี้ไว้ดังนี้

(๑) ขยายการศึกษาภาคบังคับ เป็นการให้เปล่าแก่ประชาชนทุกคน อย่างทั่วถึงทั้งประเทศ ภายในระยะเวลาไม่เกิน ๔ ปี โดยให้การศึกษาภาคบังคับ มีคุณภาพทัดเทียมกันทั่วทุกท้องถิ่น

(๒) ดำเนินมาตรการ ประกันความเสมอภาคแห่งโอกาสสำหรับการศึกษา ที่มิใช่ภาคบังคับ ให้ผู้สำเร็จการศึกษาแต่ละระดับ ได้มีโอกาสศึกษาสูงขึ้นตามความต้องการของแต่ละบุคคล โดยการจัดสถานการศึกษาชั้นมัธยมและอุดมศึกษา ไว้ให้เพียงพอ และจัดหาทุนการศึกษาไว้สำหรับนักเรียนที่ขาดแคลนแต่เรียนดี

(๓) กระจายบริการด้านการศึกษาไปยังท้องที่ในเขตชนบทโดยทั่วถึง และให้เป็นระบบการศึกษาที่สำเร็จประโยชน์ในตัว สามารถเอื้ออำนวยให้ผู้ที่จบการศึกษาในแต่ละระดับมีวิชาชีพพอที่จะนำไปใช้ทำมาหากินเลี้ยงตัวได้ตามอัตภาพ

(๔) ให้อำนาจการบริหารการศึกษาแก่ท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ให้จัดรูปการบริหารการศึกษาท้องถิ่นเสียใหม่ มิให้มีความซ้ำซ้อนกัน และให้หน่วยงานที่รับผิดชอบทางการศึกษาในแต่ละท้องถิ่น สามารถกำหนดเนื้อหาวิชา และวิธีการเรียนรู้บางประการที่จำเป็น ให้สอดคล้องกับความต้องการ ด้านเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่น

(๕) จัดการศึกษานอกโรงเรียนอันได้แก่การศึกษาผู้ใหญ่ ในรูปแบบต่าง ๆ โดยเน้นวิชาที่สอนให้หนักไปในด้านการผลิตการจำหน่าย การจัดการไร่นา รวมทั้งการสหกรณ์และการตลาดด้วย

(๖) จัดรายการโทรทัศน์ และวิทยุ เพื่อการศึกษา ความยาวรวมกันวันละไม่น้อยกว่า ๒ ชั่วโมง ออกอากาศสัปดาห์ละ ๖ วัน ในหัวข้อวิชาต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวแก่การเกษตร และวิชาชีพอื่น ๆ ตลอดจนอบรมด้านธรรมจริยา และภูมิปัญญาทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามแนวความคิดเรื่อง "มหาวิทยาลัยเปิด" ทั่วประเทศ

๓. การเปลี่ยนค่านิยมทางสังคมของสังคมไทย

ค่านิยมทางสังคมบางประการ ที่ยังเป็นตัวถ่วงความเจริญของบ้านเมืองอยู่ในระยะนี้ จะต้องมีการชี้นำให้เปลี่ยนไป และรัฐบาลนี้ ได้กำหนดวิธีการไว้ดังนี้

ก. ใช้สื่อสารมวลชนชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจว่า สิทธิอำนาจต่าง ๆ นั้น มาจากประชาชน ไม่ใช่มาจากผู้ทรงอำนาจที่ไหน

ข. คนไทยจะต้องไม่ยอมรับนับถืออำนาจอันไม่ชอบธรรม และได้มาด้วยการทุจริตเป็นอันขาด

ค. ชักนำให้เกิดความเข้าใจ และความเลื่อมใสศาสนาในทางที่ชอบด้วยเหตุผล และขจัดความเชื่อถืออันงมงายต่าง ๆ ให้หมดไป

ง. สร้างอุปนิสัยประหยัด ให้เป็นคติธรรม แทนความฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อที่มีอยู่ทั่วไป

๔. อำนวยความสุขภายในบ้านเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

รัฐบาลนี้เชื่อมั่นว่า บ้านเมืองที่สงบสุข จะต้องมีระเบียบวินัยและมีกฎหมายใช้บังคับอย่างศักดิ์สิทธิ์ และยุติธรรมเสมอหน้ากันทุกคน ดังนั้น รัฐบาลนี้จะดำเนินการทุกวิถีทางเพื่ออำนวยความสงบสุขให้เกิดขึ้นในบ้านเมืองของเรา เพื่อให้สุจริตชนทั้งหลายได้รับความปลอดภัย และอบอุ่นใจ ทั้งในการทำมาหากินและดำรงชีวิตของตน จะใช้มาตรการเด็ดขาดในการปราบปรามโจรผู้ร้าย และผู้ประพฤติตนเป็นภัยต่อสังคม โดยจะธำรงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายอย่างแท้จริงในการอำนวยความสงบสุขภายในดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ รัฐบาลจึงได้กำหนดเป็นเป้าหมายเร่งด่วนที่จะพิจารณาเพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่รักษาความสงบให้เพียงพอแก่ความจำเป็น และในขณะเดียวกัน ก็จะจัดตั้งศาลยุติธรรมในชนบทเพิ่มขึ้นในรูปของศาลยุติธรรมประจำถิ่นโดยเร็วที่สุด อนึ่ง ในการรักษาความสงบของบ้านเมืองนั้น หากรัฐบาลมีความจำเป็นจะต้องใช้มาตรการรุนแรงอย่างใดไปบ้างก็ตาม รัฐบาลจะกระทำเพื่อส่วนรวมเท่านั้น จะไม่กระทำไปเพื่อกลุ่มอิทธิพลใดอิทธิพลหนึ่งอย่างเด็ดขาด

เป้าหมายทางบริหาร

รัฐบาลนี้ได้พิจารณาเห็นว่าการปรับปรุงภาวะการทำกิน ภาวะการเป็นอยู่ของประชาชนในชนบท ซึ่งเป็นปัญหาเร่งด่วนของชาตินั้น จะสำเร็จมิได้เลย ถ้ายังมิได้แก้ไข และปรับปรุงกลไกการบริหารในระดับต่าง ๆ เสียใหม่ ฉะนั้น ภาระกิจรีบด่วนที่รัฐบาลนี้จะดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชาติดังกล่าวแล้ว ก็คือการแก้ไขและปรับปรุง การบริหารท้องถิ่น หัวใจของนโยบายการบริหารของรัฐบาลนี้ ก็คือการบริหารประเทศที่จะอำนวยให้ประชาชนมีภาวะในทางเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ดีขึ้นโดยเร็ว ดังนั้น การปฏิรูปการบริหารของรัฐ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ รัฐบาลนี้จึงได้กำหนดแผนเร่งด่วนที่จะดำเนินการปรับปรุงกลไกการบริหารในขั้นต้นนี้ไว้ ๒ ประการคือ

๑. กระจายอำนาจการบริหารไปสู่ท้องถิ่น โดยให้จังหวัดเป็นศูนย์กลางในการบริหารอย่างแท้จริง

๒. ส่งเสริมการบริหารท้องถิ่นโดยสภาตำบล

๑. รัฐบาลนี้ได้พิจารณาเห็นว่า ในอดีตนั้นการบริหารของเราเป็นไปในลักษณะรวมอำนาจไว้ในส่วนกลาง หรือกับกระทรวงทบวงกรม รัฐบาลนี้เห็นว่าอุปสรรคต่อการกระจายความเจริญไปสู่ชนบท และไม่เป็นผลดีต่อประชาชนรัฐบาลนี้ จึงได้กำหนดขั้นตอนในการแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ดังนี้

ก. กระจายอำนาจการบริหารตามแผนงาน หรือนโยบายทุกประการที่จะต้องดำเนินการในท้องถิ่น จากส่วนกลางของทุกกระทรวงทบวงกรมไปยังจังหวัด และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นศูนย์กลางรับผิดชอบดำเนินการให้บังเกิดผลงานที่กำหนดไว้ในแผน และนโยบายนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานของกระทรวงทบวงกรมใดก็ตามโดยตลอด ทั้งนี้ รัฐบาลจะได้พิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎกระทรวง หรือระเบียบตลอดจนคำสั่งต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการกระจายอำนาจให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาไม่เกิน ๖ เดือน

ข. จะดำเนินการกระจายอำนาจปกครองไปสู่ประชาชน กล่าวคือ จะเสนอกฎหมายปรับปรุงท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เพื่อเปิดโอกาสให้การปกครองท้องถิ่นในรูปต่าง ๆ มีการบริหารตนเองโดยอิสระอย่างแท้จริง เพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นทุกจุด

๒. รัฐบาลนี้ได้พิจารณาเห็นว่า ประชาชนของชาติจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๕ อาศัยอยู่ในชนบท และทำมาหากินเลี้ยงชีพทางเกษตรกรรม ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมีรายได้ต่ำมาก การที่จะยกฐานะรายได้ของคนกลุ่มนี้ให้สูงขึ้นได้ รัฐบาลจะต้องมีมาตรการในการดำเนินงานไว้อย่างสมบูรณ์ และรัฐบาลนี้เชื่อว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่จะบรรลุผลตามเป้าหมายได้นั้น จะต้องเป็นแผนที่กำหนดขึ้นจากท้องถิ่นและโดยท้องถิ่นเอง อีกนัยหนึ่งก็คือ การกำหนดแผนพัฒนาจะต้องเริ่มจากตำบลขึ้นมาอำเภอ และจังหวัด แล้วประกอบเข้าเป็นแผนรวมของชาติ มิใช่เป็นแผนที่กำหนดไปจากส่วนกลางเช่นในปัจจุบันนี้ ด้วยเหตุและผลดังกล่าวนี้เอง รัฐบาลนี้จึงได้กำหนดนโยบายส่งเสริมการบริหารท้องถิ่นโดยสภาตำบลไว้เป็นนโยบายเร่งด่วนประการหนึ่ง กล่าวคือ รัฐบาลนี้จะดำเนินการให้สภาตำบลเป็นหน่วยมูลฐานทางประชาธิปไตย และทางเศรษฐกิจ โดยจะมอบอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบในการปกครองตนเองอย่างเต็มที่ เช่น

ก. วางแผนพัฒนาตำบลทางระยะสั้น และระยะยาว พร้อมทั้งจัดทำงบประมาณ และติดตามผลการปฏิบัติงาน

ข. มีอำนาจในการเก็บภาษีที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่

ค. บริหารการสาธารณสุข และสถานีอนามัย

ง. ควบคุมและดำเนินงานการสำรวจและปักหลักเขต เพื่อการออกเอกสารสิทธิในที่ดินของเกษตรกร เพื่อให้การออกเอกสารสิทธิในที่ดิน กระทำได้ครบถ้วนภายในเวลา ๔ ปี ตำบลใดเมื่อได้มีการกำหนดเขตกรรมสิทธิ์ที่ดิน และออกเอกสารสิทธิครบถ้วนแล้ว ก็จะมอบหมายให้ตำบลนั้น ดำเนินการปฏิรูปที่ดินตามแผนรวมของราชการส่วนกลางต่อไปในทันที

จ. เข้าร่วมในการบริหารการศึกษาของตำบล

ฉ. ดำเนินการรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันโจรผู้ร้ายภายในตำบล

รัฐบาลนี้ได้พิจารณาเห็นว่า สภาตำบลเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับปัญหาส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งย่อมจะต้องทราบดีว่า ราษฎรในท้องถิ่นกำลังประสบปัญหาใด หรือต้องการจะใช้วิธีใดเพื่อแก้ภาวะการทำมาหากิน และภาวะความเป็นอยู่ของตน รัฐบาลนี้จึงเห็นว่า การมอบหมายให้สภาตำบลเป็นผู้กำหนดแผนพัฒนาของตนขึ้น เป็นสิ่งเริ่มต้นที่ถูกต้อง ภาระหน้าที่ของรัฐบาลคือ จัดสรรเงินงบประมาณให้สภาตำบลทุกแห่งรับไปดำเนินการ ในการจัดสรรงบประมาณนั้น รัฐบาลจะพิจารณาตามความจำเป็น และความเร่งด่วน ซึ่งแต่ละตำบล เพื่อแก้ปัญหาการทำมาหากิน และการดำรงชีพของราษฎรส่วนใหญ่เป็นสำคัญ และเมื่อได้รับงบประมาณจากส่วนกลางไปแล้ว การสร้างงานในตำบลก็จะเกิดขึ้น ซึ่งก็เป็นทางหนึ่งที่จะช่วยหนุนให้คนในท้องที่มีงานทำและมีรายได้มากขึ้น และเป็นการลดแรงงานจากชนบทมิให้ไหลบ่าเข้ามาส่วนกลางอีกด้วย

เป้าหมายทางทหาร

รัฐบาลนี้ถือว่า เป็นภาระสำคัญสูงสุดของรัฐบาลที่จะต้องดำรงไว้ซึ่งเอกราชและอธิปไตยของชาติ ให้ปลอดภัยจากการรุกรานของอริราชศัตรูภายนอกทั้งหลายทั้งปวง รัฐบาลนี้ จึงกำหนดเป้าหมายทางการทหารไว้เป็นภารกิจ ที่จะต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. จะจัดกำลังทหารให้เพียงพอแก่ความจำเป็น และให้มีสมรรถภาพสูง ทั้งในด้านกำลังพลและอาวุธยุทโธปกรณ์ พร้อมที่จะรับภาระในการพิทักษ์รักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติด้วยสมรรถภาพ และแสนยานุภาพของตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยใครทั้งสิ้นและกำลังทหารต้องเป็นของชาติ ไม่ขึ้นกับบุคคลคณะใด

๒. จะส่งเสริมกำลังใจ-ขวัญ และสวัสดิการทหารให้ทั่วถึงทุกด้าน รวมทั้งจะส่งเสริมให้ทหารเกณฑ์ได้เรียนรู้การประกอบอาชีพ เมื่อปลดจากกองประจำการแล้ว

๓. จะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างทหาร ข้าราชการ และประชาชน เพื่อให้เกิดความสามัคคีอย่างแท้จริงขึ้นในชาติ ในขณะเดียวกัน รัฐบาลนี้จะสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันประเทศมากขึ้น เช่นอาสาสมัครรักษาดินแดนเป็นต้น

เป้าหมายทางการต่างประเทศ

เป้าหมายนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลนี้ คือการรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ โดยจะดำเนินการดังต่อไปนี้

รัฐบาลนี้ จะดำเนินนโยบายต่างประเทศอิสระ โดยจะคำนึงถึงผลประโยชน์ตามเป้าหมายเศรษฐกิจและความมั่นคงปลอดภัยของประเทศเป็นสำคัญ

รัฐบาลนี้จะส่งเสริมดำรงอยู่ร่วมกันโดยสันติ โดยยึดหลักการที่จะเป็นมิตรกับทุกประเทศ ที่มีเจตนาดีต่อประเทศไทย ไม่คำนึงถึงความแตกต่างในอุดมการทางการเมือง และระบุการปกครอง แต่จะยึดหลักความยุติธรรมและความเสมอภาคเป็นสำคัญ ทั้งจะไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน

เพื่อให้เกิดดุลยภาพในความสัมพันธ์กับประเทศอภิมหาอำนาจรัฐบาลนี้จะดำเนินการให้มีความสัมพันธ์เป็นปกติกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนจะให้มีการถอนทหารต่างชาติออกจากประเทศไทยภายในเวลา ๑ ปี โดยคำนึงถึงสถานการณ์ในภูมิภาคนี้ และจะเจรจากันอย่างฉันท์มิตร

รัฐบาลนี้จะกระชับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และสนับสนุนความร่วมมือกับประเทศอาเซียนในทางวิถีทาง ทั้งจะไม่ลดละความ พยายามในการหาลู่ทาง เพื่อให้มีการติดต่อในทางสร้างสรรค์กับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามเหนือ ในด้านการรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศนั้น รัฐบาลนี้จะพิจารณาถึงภาวะผูกพันเป็นสำคัญและจะไม่ยอมให้มีการเสียเปรียบใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะรัฐบาลประสงค์ที่จะสร้างพื้นฐานพึ่งตนเองให้มากที่สุด และโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการทหาร

เมื่อ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี แถลงนโยบายขอความไว้วางใจต่อสภาผู้แทนราษฎรจบลงแล้ว บุคคลแรกที่ลุกขึ้นอภิปรายก็คือ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ กล่าวว่า

"รู้สึกดีใจที่รัฐบาลได้เข้าถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทำให้การแถลงนโยบายในที่ประชุมวันนี้มีผลสมบูรณ์ตามรัฐธรรมนูญ และรู้สึกข้องใจเล็กน้อยใน

กรณีที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้แถลงข่าวกับหนังสือพิมพ์บางฉบับว่า ถ้าไม่ได้รับความไว้วางใจก็จะลาออก และให้รับหน้าที่ตั้งรัฐบาลใหม่นั้นขอชี้แจงว่า ถ้าสภาไม่รับรองแล้ว นายก ฯ ก็พ้นตำแหน่งตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญไม่จำเป็นจะต้องมีการลาออก เพราะไม่มีตำแหน่งให้ลาออกได้ และไม่มีใครจะแต่งตั้งให้ใครแทนได้ด้วย มันเป็นเรื่องของสภาที่จะเฟ้นหาตัวนายกรัฐมนตรี"

เมื่อ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้กล่าวประท้วง คึกฤทธิ์ ปราโมช ในกรณีที่ให ข่าวหนังสือพิมพ์ดังได้กล่าวแล้ว จากนั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ก็หันเข้าโจมตีนโยบายว่า

"**ในนโยบายที่กล่าวว่า** จะทำให้ประชาชนที่บรรลุนิติภาวะมีรายได้คนละ ๑,๐๐๐ ต่อเดือนนั้น เท่าที่รัฐบาลประมาณไว้ว่ามี ๑๖ ล้านคน สงสัยว่าจะทำได้โดยวิธีใดส่วนกรณีสภาตำบลนั้น ทำให้มองดูคล้ายกับว่า จะเป็นการเอาเงิน ๒๕๐๐ ล้านบาทไปหาเสียงเหมือนกับที่สมัยถนอม กิตติขจร เคยได้ใช้ทำนองนี้ด้วยการตั้งเป็นงบพัฒนาและถูกกล่าวหามาแล้ว จึงขอให้รัฐบาลรับรองว่า จะไม่ดำเนินการทำนองนั้น ส่วนกรณีที่รัฐบาลจะผันเงินทุนการพัฒนาให้กระจายไปสู่ชนบทนั้น รู้สึกว่าขณะนี้มีธนาคารพาณิชย์เพียงไม่กี่แห่ง ที่ได้รับการผูกขาด จะเป็นไปได้หรือไม่ที่จะให้มีการตั้งธนาคารได้โดยทั่วไป ส่วนการประกันราคาพืชผลเช่นข้าว ข้าวโพด ปอ มันสำปะหลัง และอื่น ๆ นั้น อยากจะรู้ว่าจะประกันจริง ๆ ได้หรือ ในการประกันราคาข้าว รัฐบาลจะต้องใช้เงินไม่ต่ำกว่า ๒,๔๐๐ ล้านบาท ข้าวโพด ๑,๒๐๐ ล้านบาท มันสำปะหลังและปออีก ๑,๒๐๐ ล้านบาท รวม ๓ อย่างก็เป็นเงินถึง ๔,๐๐๐ ล้านบาทแล้ว จะเอาเงินจากไหนมาทำ"

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้เปิดการโจมตีนโยบายของ คึกฤทธิ์ ปราโมชต่อไปว่า

"**ในเรื่อง** ที่รัฐบาลจะให้ผู้มีรายได้น้อยกว่า ๑,๐๐๐ บาทต่อเดือนขึ้นรถเมล์ฟรีนั้น อยากทราบว่าจะทำโดยวิธีเพิ่มรถหรืออย่างไร แถลงมาไม่ชัดแจ้ง ขณะนี้รถก็ไม่พออยู่แล้ว ถ้าขืนไปเพิ่มรถจะเอารถที่ไหนให้คนนั่ง และจะให้เงินอุดหนุนบริษัทด้วยวิธีการอย่างไร เท่าที่ได้ประมาณตัวเลขแล้วบริษัทต่าง ๆ จะต้องได้รับเงินช่วยเหลือนับเป็นร้อยเป็นพันล้าน ส่วนการ

รักษาฟรีก็เช่นเดียวกัน สถิติผู้ป่วยในกรุงเทพฯ ตกวันละประมาณ ๑๐,๐๐๐ คนเศษ ส่วนต่างจังหวัดจะประมาณ ๕๐๐ คน รวมแล้วแต่ละวัน จะมีคนไทยไปรับการรักษาพยาบาลราว ๆ ๔ หมื่นคน ๕ หมื่นคน พันคน ถ้าคิดคนละ ๑๐ บาท ปีหนึ่งก็เป็นเงินนับร้อย ๆ ล้านบาท จะหาเงินงบไหนมาใช้จ่าย"

ม.ร.ว. เสนีย์ ฯ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ โจมตีนโยบายของคึกฤทธิ์ ฯ ต่อไปว่า

"ในกรณีที่รัฐบาลจะสร้างอาคารสงเคราะห์ปีละ ๒ หมื่นหน่วย ตามราคาก่อสร้างหน่วยละห้าหมื่นบาท จะเป็นเงินถึง ๑ พันล้านบาท เมื่อรวมกับบ้านพักของข้าราชการที่รัฐบาลจะให้ช่วยเหลืออีกนับหมื่นหน่วยจะตกเป็นเงินถึง ๒,๕๐๐ ล้านบาท ทั้งสองยอดนี้ก็ปาเข้าไป ๓,๕๐๐ ล้านบาท แล้วจะหาเงินมาใช้จ่ายได้จากทางใด และที่ว่าจะช่วยให้คนมีงานทำอีกปีละนับแสน ๆ คนนั้นจากสถิติที่ได้จากสิงคโปร์ การสร้างบ้านพัก ๒ หมื่นหน่วย จะใช้คนงานเพียง ๒ หรือ ๓ หมื่นคนเท่านั้น ไม่ใช่เป็นแสน ๆ คน"

ม.ร.ว เสนีย์ ปราโมช เปิดฉากการโจมตีอย่างหนักหน่วงต่อไปอีกว่า

"เกี่ยวแก่นโยบายการศึกษา คำนวณดูโดยละเอียดยังไม่ได้ เพราะไม่มีตัวเลขที่แน่นอน และเมื่อได้พิจารณารวมยอดจากนโยบายต่าง ๆ จะเห็นได้ว่ารัฐบาลจะต้องใช้จ่ายถึงปีละ ๑๓๖,๔๑๐ ล้านบาท เมื่อรวมกับงบประมาณรายได้อีกปีละ ๔๐,๐๐๐ ล้านบาท เทียบกับรายได้ของประชาชาติทั้งหมด ซึ่งจะมีรวมกันประมาณแสนล้านบาท ก็เกือบหมดแล้ว คนทั้งประเทศจะเอาอะไรกิน นอกจากจะกินลมกันเท่านั้น"

ม.ร.ว. เสนีย์ ฯ ได้โจมตีเรื่องสภาตำบล ซึ่งเป็นผู้วางแผนในการสร้างสรรค์ความเจริญของท้องถิ่นนั้น ทำไมจึงไม่กล่าวถึงการดำเนินในรูปสหกรณ์ ซึ่งจะเป็นการช่วยตัดทอนคนกลางอย่างได้ผลที่สุด เคยไปเห็นตัวอย่างมาแล้วที่จังหวัดสกลนคร นอกจากนี้ ในเรื่องป่าสงวนก็ไม่ได้มีการพูดถึงอย่างชัดแจ้ง ขณะนี้ป่ามันราบไปหมดแล้ว ฝนก็ไม่ค่อยตก จะสงวนหรือจะเปิดป่าก็ไม่ชี้ไว้ให้ชัดแจ้งอะไรเลย"

ม.ร.ว. เสนีย์ ฯ ได้ทักท้วงอย่างหนักหน่วงอันเกี่ยวแก่การเพิ่มของประชากรว่า

"เวลานี้ประชากรเพิ่มขึ้นปีละ ๓.๒๕ เปอร์เซ็นต์ คนราว ๔๐ ล้านคนในขณะนี้ ใน ๔๐ ปีข้างหน้าก็จะเพิ่มขึ้นถึง ๕๐ ล้าน และต่อไปอีก ๑๐ ปี ก็จะทวีถึง ๗๐ ล้าน รัฐบาลได้มีนโยบายที่จะรอรับและแก้ไขในเรื่องนี้อย่างไร"

เมื่อ ม.ร.ว. เสนีย์ ฯ กล่าวถึงปัญหาประชากรจะเพิ่มขึ้นในอนาคตแล้ว ก็หันมาวิจารณ์ถึงการส่งสินค้าออกว่า

"รู้สึกวิตกว่าครั้งหนึ่งรัฐบาลเคยส่งของออกมาก จนต้องเข้าคิวซื้อของในประเทศมาแล้ว ได้วางมาตรการที่จะใช้ระบบชดเชยการส่งออก และสงวนไว้การบริโภคภายในอย่างไร"

ในตอนท้ายของการอภิปราย เสนีย์สรุปว่า

"นโยบายที่ผ่านมาทั้งหมดไม่ได้มีการกล่าวถึงปัญหาที่สำคัญ เช่นเป็นเรื่องใหญ่เช่นการปราบคอรัปชั่นเลย นอกจากนี้ การถอนทหารต่างประเทศก็เขียนไว้ไม่ชัดแจ้ง ส่วนพระราชบัญญัติควบคุมการกระทำอันเป็นคอมมูนิสต์ จะเลิกก็เลิก แต่ขอให้ข้อคิดว่า แม้ในประเทศคอมมูนิสต์เองก็มีกฎหมายเพื่อควบคุมความมั่นคงอยู่เหมือนกัน ดังนั้นในกรณีนี้ ไทยจะไม่มีกฎหมายควบคุมความมั่นคงกระนั้นหรือ ?"

เมื่อหม่อมพี่อภิปรายสุดสิ้นลง หม่อมน้องก็ลุกขึ้นมาตอบโต้ว่า

"การเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้มีรายได้น้อย ถ้าคิดว่าเอาเงินไปแจกกัน มันก็จะเกิดภาวะเงินเฟ้อจริง ๆ แต่ทั้งนี้เป็นเป้าหมายของรัฐบาลทุกรัฐบาลที่ผ่านมา ที่ดีแต่พูดถึงเรื่องปากท้องของประชาชนอย่างเลื่อนลอย ดังนั้น จึงต้องวางเป้าหมายไว้เพื่อดำเนินการต่อไปตามขั้นตอนผู้ใดที่มีรายได้น้อยกว่าหนึ่งพันบาทต่อเดือน จึงต้องช่วยในด้านสวัสดิการต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะการพัฒนาที่ผ่านมาแล้วไม่ได้ผล ไม่รู้ว่าใครได้รับการช่วยเหลือบ้าง"

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ กล่าวอภิปรายต่อไปว่า

"ข้าพเจ้ายอมรับว่าข้าพเจ้าเป็นนักฝันจริง แต่เป็นความฝันที่ตรงกับความฝันของผู้แทนทั้ง ๒๖๙ คน คือต้องการให้ประชาชนมีกินมีใช้ ทำให้คนจนลดน้อยลง ถ้าผมฝันผิดไปต้องขอความกรุณา ทุกวันนี้คนไทยทุกคนมีค่าใช้จ่ายไม่ต่ำกว่าวันละ ๒๕.๑๘ บาทต่อวัน และเดือนหนึ่งจะต้อง ๘๘๐.๘๐ บาท จึงคิดเพิ่มรายได้ให้เป็นหนึ่งพันบาท"

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ กล่าวชี้แจงแสดงเหตุผลให้หม่อมพี่ฟังต่อไปว่า

"รัฐบาลนี้ไม่โง่เขลาเบาปัญญาอย่างนี้ จึงได้วางแผนเศรษฐกิจ และการพัฒนาทางเกษตร ไว้ให้เขาหารายได้ของเขาเอง ถ้าเขายังมีรายได้ไม่ถึงเป้าหมาย คือคนละหนึ่งพันบาทต่อเดือน ก็ยังไม่ยุติ ไม่เลิก จะทำต่อไป ที่ทำไปนี้เพื่อเป็นการหาเสียง แต่การหาเสียงให้แก่

สมาชิกทุกคนที่นั่งอยู่ในที่นี้ ก็เพราะที่ทุกคนทำดังนี้ก็เพราะหาเสียง สำหรับเงินสองพันห้าร้อยล้านบาท ที่จะจ่ายให้สภาตำบลนั้นเรามีจ่าย จ่ายไปให้เขาทำกันเอง ตามความปรารถนาของเขา โดยจะมีคนของรัฐบาลคอยควบคุมชักนำ แต่สภาตำบลต้องวินิจฉัยเอาเอง"

สำหรับเรื่องการประกันราคาผลิตผลการผลิตนั้น ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ ได้กล่าวตอบโต้ ตามที่ ม.ร.ว. เสนีย์ คัดค้านขึ้นมาว่า

สมาชิกอาจจะเข้าใจผิด เพราะเป็นห่วงแต่ว่าจะเอาเงินที่ไหนไปซื้อผลิตผล จะเอายุ้งฉางที่ไหนมาเก็บ พร้อมกับกระแนะกระแหนตามนิสัยของคึกฤทธิ์ว่า "ถ้าเราอยู่ในระบบน้ำเน่าคิดอย่างไดโนเสาแล้ว เราจะยอมให้ชาวไร่ชาวนายากจนมีหนี้สินต่อไปอย่างนี้หรือ" จะต้องแก้ไขที่ระบบการค้า

การรักษาพยาบาลนั้นเล่า ถ้าจะหาว่าเอาเงินหลวงมาใช้จ่าย ก็ยอมรับอาสาที่เป็นผู้จ่าย เพราะดีกว่าเก็บไว้คงคลัง เหมือนรัฐบาลที่แล้วมา จะเปิดการอบรมแพทย์ "ประชารักษ์" ออกไปช่วยตามชนบท เหมือนที่ทางทหารมีแพทย์เสนารักษ์ หรือแพทย์เท้าเปล่า "ใครจะว่าผมผั้นบ้า ก็ยอมรับ"

เมื่อ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ ออกร่ายรำตามนิสัยของตนแล้ว บุคคลที่ลุกขึ้นอภิปรายเป็นบุคคลต่อมาก็คือ นายทุนขุนคลังใหญ่แห่งการธนาคาร บุคคลผู้นี้เป็นราชาเจ้าบุญทุ่มคนหนึ่งในการสมัครผู้แทนราษฎรเมืองชลบุรี เขาคือ นายบุญชู โรจนเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เขากล่าวชี้แจงข้อข้องใจของสมาชิกที่เกี่ยวกับการเพิ่มรายได้ของรัฐบาล เพื่อนำมาใช้ในการบริหารประเทศว่า

"เนื่องจากการเก็บภาษีทางตรงไม่ได้ผล รัฐบาลจึงต้องเพิ่มการเก็บภาษีทั้งหมดของงบประมาณแผ่นดิน ให้เพิ่มขึ้นร้อยละสิบของภาษีทางตรง ในอัตราภาษีปัจจุบัน แต่จะเพิ่มอะไรบ้างนั้นยังตอบไม่ได้"

บุคคล ต่อมาที่ลุกขึ้นมาอภิปรายก็คือ พ.อ. สมคิด ศรีสังคม หัวหน้าพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย

" การตั้งรัฐบาลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เข้าใจว่าจะถูกบีบบังคับจากแต่ละฝ่าย และสงสัยว่าจะมีอุบายหลอกลวงสภา ในเรื่องการไม่แต่งตั้งรัฐมนตรีอีกหลายตำแหน่ง

สำหรับนโยบายก็ไม่แจ้งชัด เป็นนโยบายมืดสว่างๆ และก่อให้เกิดการแตกแยก เช่นการกล่าวถึงเหตุการณ์บ้านเมืองที่แบ่งเป็นหลายฝักหลายฝ่าย และกล่าวโจมตีคึกฤทธิ์ว่า ในการที่เอา ส.ส. สอบตกร่วมเป็นรัฐบาล ทั้ง ๆ ที่เรื่องนี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ เคยโจมตีรัฐบาลประชาธิปัตย์ – เกษตรสังคมมาแล้ว แสดงว่าได้ทำในสิ่งที่ตนเองเคยกล่าวว่า ไม่ต้องมา

เมื่อ พ.อ. สมคิด ศรีสังคม หัวหน้าพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยกล่าวอภิปรายจบลง คึกฤทธิ์ ปราโมช คนเก่งแห่งสยามรัฐ ก็ลุกขึ้นมากล่าวโต้ตอบกับหัวหน้าพรรคสังคมนิยม ฯ ว่า

" อันที่จริงนโยบายของรัฐบาลนี้ก็เป็นสังคมนิยมเหมือนกัน และขอยืนยันว่า การจัดตั้งรัฐบาลนี้แม้จะทำร่วมกับหัวหน้าพรรคต่าง ๆ แต่ไม่มีใครบีบบังคับ และไม่คิดที่จะหลอกสภา ฯ ในเรื่องการเว้นตำแหน่งรัฐมนตรีให้ไม่เต็มเพราะเห็นว่า ในขณะนี้รัฐมนตรีเท่านี้ก็พอแล้ว ส่วนเรื่อง ส.ส. สอบตกมาเป็นรัฐมนตรีนั้น ไม่เคยโจมตีใครทำนองนี้ เพราะไม่เคยรังเกียจ ส.ส. สอบตก ซึ่งเรื่องทั้งหมดนี้ผมลงทุนสาบานวัดไหนก็ได้ "

บุคคลต่อมาก็คือ นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์ หัวหน้าพรรคพลังใหม่ ลุกขึ้นมาอภิปรายว่า

" ไม่มีความเชื่อถือว่า รัฐบาลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ จะทำได้ การเพิ่มเงินต่าง ๆ จะเอาเงินมาจากไหน หรือจะไปกู้ยืมสร้างหนี้สินให้กับประเทศขึ้นอีก หรือว่าจะให้พิมพ์ธนบัตรเพิ่ม ซึ่งจะได้เป็นผลประโยชน์ให้แก่พวกธนาคาร" (ตอนนี้ที่ประชุมปรบมือเสียงดังสนั่นหวั่นไหว เพราะพูดถูกใจดำ)

นายแพทย์กระแสกล่าวต่อไปว่า การรักษาพยาบาลฟรีตามนโยบายของรัฐบาลจะทำได้อย่างไร ในเมื่อในขณะนี้คนไข้ล้นโรงพยาบาล หมอไม่พอเพียง

บุคคล ที่ร่ายรำเป็นบุคคลต่อมา เขาเป็นหัวหน้าพรรคเกษตรสังคม ซึ่งได้เป็นรัฐบาลอยู่ไม่ทันนกกระจอกกินน้ำ ก็ถูกรัฐสภาไม่ไว้วางใจ เขาผู้นั้นก็คือ นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ ส.ส. แห่งจังหวัดระยองนั่นเอง

นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ โจมตีนโยบายของคึกฤทธิ์ ฯ ว่า

"นโยบายของคึกฤทธิ์ฯ ทำไม่ได้เลย หรือจะฝืนทำก็เป็นการสร้างความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคม เพราะในขณะที่รัฐบาลมุ่งช่วยเหลือผู้ที่มีงานทำ และคนในเมือง แต่ชาวไร่ชาวนา กลับไม่ได้เต็มที่ นโยบายของคึกฤทธิ์ยิ่งจะทำให้คนจนหนัก แต่คนรวย รวยขึ้น"

พอนายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ กล่าวจบลง ประธานโค้วตงหมง ก็สั่งให้พักการประชุม และจะเปิดประชุมใหม่ เวลา ๑๔.๐๐ น.

ในการ ประชุมตอนบ่ายนั้น เมื่อสมาชิกมาประชุมครบองค์ประชุมแล้ว ในรอบบ่ายนี้บุคคลแรกที่ลุกขึ้นเฉลิมฉลองศรัทธาปสาทะแก่ผู้ฟัง และมวลสมาชิกผู้มีเกียรตินั้นก็คือเขามีชื่อว่า นายแคล้ว นรปติ แห่งหัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยม ซึ่งมีอุดมการไปทางการจัดขบวนการเศรษฐกิจไปในทางโซเซียลลิสต์ แต่จะเป็นโซเซียลลิสต์แบบไหนนั้น ยังเป็นที่สงสัยกันอยู่ เพราะพวกโซเซียลลิสต์ในประเทศนั้น ไม่คงเส้นคงวาต่ออุดมการเท่าใดนัก อุดมการของโซเซียลลิสต์ที่แท้จริงนั้น ก็คือพวกโซเซียลลิสต์ที่ใช้ "Revolution" (ปฏิวัติ) เป็นสรณะอย่างเดียวเท่านั้น ส่วนพวกโซเซียลลิสต์ในระบอบรัฐสภานั้น เป็นพวกโซเซียลลิสต์ที่ไม่เคยทำความสำเร็จให้เกิดขึ้นที่ไหนในโลก หรือในประเทศใดเลย นับตั้งแต่ลัทธิโซเซียลลิสต์เกิดขึ้นในโลก

นายแคล้ว นรปติ หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยม อภิปรายว่า

"สำหรับภาคอิสาน ไม่ต้องการช่วยเหลือในด้านการชลประทานระยะสั้น อย่างที่รัฐบาลแถลง แต่ต้องการที่จะให้มีการจัดสรรช่วยเหลือด้วยโครงการระยะยาว ด้วยการจัดสรรเงินให้ เป็นรายปี ๆ ละ ๑,๐๐๐ – ๒,๐๐๐ ล้านบาท รัฐจะทำได้หรือไม่ ส่วนการถอนทัพสหรัฐฯ ออกไปภายใน ๑ ปีนั้น ไม่คำนึงถึงสถานการณ์จะได้ไหม และการรับรองจีนแดงโดยรับรองไต้หวันด้วยนั้นเป็นสิ่งที่จีนแดงรับไม่ได้ จึงขอถามว่า จะรับรองจีนแดง โดยไม่รับรองจีนไต้หวันในทันทีที่เป็นรัฐบาล ได้หรือไม่"

นายแคล้ว นรปติ หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยม ซักถามคึกฤทธิ์ต่อไปว่า

"ในอดีตสมัย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์เคยเขียนบทความในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ให้รัฐบาลยุคจอมพลถนอม กิตติขจร กำจัดนักการเมืองที่มีแนวนิยมซ้ายให้หมดนั้น อดที่จะทำให้นึก

ไม่ได้ว่า มันจะเป็นความฝันที่ตนเองฝันเห็น ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ จะจับกุมนิสิตนักศึกษา และนักการเมืองฝ่ายซ้ายไปคุมขังอีกไม่ได้ จึงต้องการขอให้ยืนยันว่า จะไม่ทำอย่างนั้นอีก และขอให้รัฐบาลเป็นผู้เสนอยกเลิก พ.ร.บ. คอมมูนิสต์ โดยไม่ต้องมี พ.ร.บ. อะไรมาทดแทนอีก เพราะกฎหมายอาญาก็มีอยู่เพียงพอที่จะลงโทษผู้กระทำผิดอยู่แล้ว นอกจากนี้นายแคล้วได้วาดภาพ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ว่าทำให้นึกว่า เหมือนลอนนอลของเขมร และเหงียนวันเทียวของเวียดนามใต้ ไม่ได้เพราะได้ทราบว่า มีการแทรกแซงของ ซี.ไอ.เอ. ออกไปจากไทยได้หรือไม่

เมื่อนายแคล้ว นรปติ หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยมซักถามจบลงแล้ว คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีตอบข้อซักถามว่า

"ยอมรับว่า มีเจ้าหน้าที่ในบางแห่งอาศัยและแอบอิง พ.ร.บ. นี้ ไปทำร้ายข่มขู่ประชาชน จึงขอให้คำมั่นว่าจะยกเลิกและรัฐบาลจะเป็นผู้เสนอ พ.ร.บ. ยกเลิก พ.ร.บ. ป้องกันอันเป็นการกระทำคอมมูนิสต์เอง และจะใช้กฎหมายอาญาเพียงอย่างเดียว และว่าที่เคยเขียนบทความไปนั้น จำไม่ได้ว่าเขียนอะไรไปบ้าง อาจหลงลืมไปแล้ว เมื่อเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไปก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ไปเป็นธรรมดา มิเช่นนั้นก็อยู่ไม่ได้

เมื่อ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ กล่าวถึงประโยคนี้ จะเป็นเพราะเข้าใจว่า คึกฤทธิ์ หาทางออกได้สวย หรือจะเข้าใจว่า คึกฤทธิ์ โอ๋ นายแคล้ว นรปติ หรือจะเห็นว่าผู้ที่เป็นนักการเมืองนั้นต้องมีลิ้นตวัดไม่ถึงหู หรือจะเป็นเพราะเหตุใดก็ตาม ก็สามารถเรียกร้องเสียงเฮฮาจากสมาชิกได้อย่างเกรียวกราวทีเดียว

ส่วนกรณี ซี.ไอ.เอ. ที่นายแคล้วเสนอขอให้ขับออกนอกประเทศนั้น ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ผู้พิชิตเสนีย์ กล่าวว่า

ซี.ไอ.เอ. เป็นองค์การลับของสหรัฐที่ส่งเข้าไปตามประเทศต่าง ๆ แต่ก็ไม่รู้ว่าเขามาอยู่เมืองไทย อยู่ที่ไหน แต่ขอยืนยันว่ารัฐบาลจะไม่รับการช่วยเหลือ หรือสมคบแก่องค์การลับแห่งนี้อย่างเด็ดขาด ส่วนกรณีที่นายแคล้วเรียกร้องให้รัฐบาลนี้ให้คำมั่นสัญญา จัดสรรเงินงบประมาณช่วยเหลือการชลประทานภาคอีสานระยะยาว โดยกันเงินช่วยเป็นรายปี ๆ ละ ๑,๐๐๐ ล้านบาทนั้น เรื่องนี้ คึกฤทธิ์ ไม่ยอมตอบ

บุคคลต่อมาลุกขึ้นอภิปรายโจมตีนโยบายของคึกฤทธิ์ ฯ ได้แก่นายสวัสดิ์ คำประกอบ ส.ส. จังหวัดนครสวรรค์กล่าวว่า

ฟังดูนโยบายของรัฐบาลชุดนี้เหมือนกับว่าได้มาถึงยุคพระศรีอาริย์ มีการรักษาพยาบาลฟรี ขึ้นรถเมล์ฟรี แต่ท่านายกรัฐมนตรีเองก็ยอมรับไปแล้วว่า เป็นความฝันของท่าน ฉะนั้นจะเอาประเทศชาติมาบริหารกับความฝันย่อมเป็นไปไม่ได้ นอกจากนี้รัฐบาลชุดนี้ยังมี ส.ส. สอบตกอีกหลายท่านเข้ามาเป็นรัฐมนตรี เมื่อถามนายกรัฐมนตรีท่านก็ว่าผลประโยชน์ของท่านเป็นใหญ่ นายสวัสดิ์ ฯ กล่าวต่อไปว่า ถึงเรื่องที่ธนาคารจะให้ชาวนาชาวไร่กู้เงิน กู้เงินย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะชาวนาชาวไร่ส่วนใหญ่ยังไม่มีที่ดินของตนเองเป็นประกัน ธนาคารไหนจะให้กู้ ในตอนท้ายนายสวัสดิ์กล่าวว่า รัฐบาลจะประกันโน่นประกันนี่ "แต่ยังไม่มีประกันราคาถั่วดำเลย" และยังกระแนะกระแหนต่อไปว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช แถลงนโยบายในลักษณะของคนที่กะล่อน

พอนายสวัสดิ์ คำประกอบ อภิปรายจบลง นายไกรสร ตันติพงษ์ ส.ส. จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ก็ลุกขึ้นมาอภิปรายว่า

นโยบายของรัฐบาลชุดนี้ไม่ได้แก้ถูกจุด และไม่ได้เน้นแก้ปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชาติ คือชาวไร่ชาวนาซึ่งมีจำนวนมากถึง ๘๕ เปอร์เซ็นต์ ของคนในชาติ นายไกรสรกล่าวว่า แม้รัฐธรรมนูญยังระบุให้มีการปฏิรูปที่ดิน แต่นโยบายของรัฐบาลไม่แจ่มชัด ไม่ได้ช่วยชาวไร่ชาวนา ซึ่งนายไกรสรตั้งข้อสังเกตว่าที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะว่า รัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนี้มีใครที่เป็นเจ้าของที่ดินเป็นหมื่นไร่ ซึ่งเราไม่กล้านำมากล่าว เพราะจะเป็นเหตุให้เกิดการฟ้องร้องกันได้ เราไม่มีเอกสิทธิ์อันใดให้ความคุ้มครองแก่เรา เหมือนอย่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเราจึงของดไว้

เมื่อนายไกรสร ตันติพงษ์ ส.ส. จังหวัดเชียงใหม่ อภิปรายสุดสิ้นลงแล้ว จากนั้นสมศักดิ์ สมบูรณ์ทรัพย์ ดาวสภาในอดีต ส.ส. จังหวัดราชบุรี แห่งพรรคเกษตรกร ออกมาร่ายรำทำเพลงตามคัลลองทำนองของเขา ท่ามกลางเสียงปรบมือในการพูดถากถางของเขาว่านโยบายของคึกฤทธิ์เป็นเรื่องความเพ้อฝัน กรณีที่ต้องการให้ประชาชนมีรายได้ไม่น้อยกว่าเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท ทั้งที่เป็นข้อเท็จจริง ชาวนาขณะนี้มีรายได้เพียงเดือนละ ๑๐๐-๒๐๐

บาทเท่านั้น ถ้าขึ้นทำอย่างคึกฤทธิ์ผิน เงินก็ต้องเฟ้ออย่างไม่มีปัญหา ส่วนปัญหาขึ้นรถเมล์ฟรีก็เป็นการแก้ที่ไม่ถูกจุด เพียงแต่จะทำให้บริการรถเมล์นั่งให้สบาย โดยไม่ต้องเบียดเสียด และราคาไม่สูงก็ไม่ใช่ทำได้ง่าย ๆ อยู่แล้ว ในด้านการเกษตรไม่เห็นทางที่จะช่วยชาวนาได้มากกว่าการส่งเสริมให้ชาวนาจัดสหกรณ์ด้วยตัวของตัวเอง

นายสมศักดิ์ สมบูรณ์ทรัพย์ เปิดฉากการโจมตีคึกฤทธิ์ต่อไปว่า

"ในวันแถลงขอความไว้วางใจของรัฐบาลชุดที่แล้ว ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ฯ ได้กล่าวกระทบกระเทียบว่า ม.ร.ว. เสนีย์ แล้วตัวเองก็ไม่สามารถที่จะทำอะไรได้มากนัก นายสมศักดิ์เน้นอย่างหนักแน่นว่า "ผมไม่ใช่ท่านเป็นน้องแล้วด่าพี่ได้ แต่พี่ (ม.ร.ว. เสนีย์) ด่าน้องไม่ได้" ที่เป็นเช่นนี้ก็เป็นเพราะพ่อแม่ มักจะสอนให้พี่อภัยให้กับน้อง น้องก็เลยด่าพี่อย่างสบาย"

ตอนนี้ มีเสียงทั้งการปรบมือหัวเราะ และเสียงฮา กึกก้องไปทั้งสภาผู้แทนราษฎร

นายสมศักดิ์ สมบูรณ์ทรัพย์ ดาวโวยในอดีต และยังโวยอยู่ในปัจจุบัน และคงจะโวยต่อไปในอนาคตได้โวยต่อไปว่า

"เคยมีใครในพรรคกิจสังคม จำไม่ได้เหมือนกันว่าเป็นใคร เคยกล่าวว่าไม่ยอมพูดกับ ส.ส. ที่สอบตก แต่ชาวราชบุรีที่เลือกสมศักดิ์มาเป็นอันดับ ๑ ได้ฝากมาว่า ขอให้เลือกคณะรัฐมนตรี ใครก็ได้ให้เป็นคนฉลาด และซื่อสัตย์ และชาวราชบุรีอีกเหมือนกันมีความสงสัยว่าทำไม ส.ส. ราชบุรีสอบตก นายทวิช กลิ่นประทุม ได้เป็นรัฐมนตรี ส่วนนายสมศักดิ์ได้คะแนนเป็นที่ ๑ กลับไม่ได้เป็น เราสงสารเขาเถอะ เงินย่อมซื้อคนชั่วได้ แต่จะซื้อคนดีไม่ได้ (ตอนนี้มีเสียงปรบมือ)

นายสมศักดิ์ สมบูรณ์ทรัพย์ จอมโวยในอดีต โจมตีนายทวิช กลิ่นประทุม อย่างดุเดือดต่อไปว่า

"ที่เขากล่าวว่านายทวิชไม่ดีนั้น เขาว่ากันว่าสมัยไปอยู่ท่าเรือ ก็ร่วมกันกับผู้อำนวยการค้ารถเทลเลอร์จนรวยไปไม่รู้เท่าไร"

ตอนนี้ ประธานโค้วตงหมงขัดจังหวะ บอกว่าเป็นการพูดนอกประเด็น ขอให้พูดแต่ในประเด็นนายสมศักดิ์จึงวกเข้าสู่ประเด็นว่า

"แม้นายทวิชจะค้าขายเพียงไม่กี่ปีก็ร่ำรวยถึง ๔๐๐–๕๐๐ ล้าน ก็ไม่อยากจะติดใจอะไรนัก อยากจะถามเพียงข้อเดียวว่า เขาได้รับเงินหนุนหลังมาจากทรราชย์หรือเปล่าเท่านั้น"

นายสมศักดิ์ สมบูรณ์ทรัพย์ กล่าวถึงรัฐบาลคึกฤทธิ์ว่า

แม้รัฐบาลชุดนี้จะมีพฤติการณ์อย่างไรก็ตาม ถ้าทำดีสมศักดิ์ก็จะสนับสนุน แต่ทำไม่ดีดึงทรราชย์กลับมาก็จะชวนทหารเรือ ทหารอากาศ ตลอดจนนิสิต นักศึกษา ร่วมกันขับไล่ โดยสมศักดิ์จะขอเป็นผู้นำทหารตำรวจ ไล่พวกนี้ออกไปให้ได้"

นายบุญชู โรจนเสถียร รัฐมนตรีกระทรวงการคลัง ส.ส. ชลบุรี พรรคกิจสังคม นักธนาคารใหญ่ ลุกขึ้นมากล่าวถ้อยแถลงว่า

"การแก้ปัญหาของชาวไร่ ชาวนาก็คือผันทุนเข้าช่วย เพราะแต่ก่อนชาวนาทำไม่พอกิน จึงต้องเป็นหนี้สินจนต้องจำนองจำนำที่นา ถ้าเราผันทุนเข้าไปช่วย ก็จะทำให้เขาเอาที่ดินกลับมาได้ เกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดิน จะจัดทำเป็นขั้นตอนออกเอกสารแสดงสิทธิ ทำไปแต่ละตำบลไม่ได้ทำทั่วประเทศ นอกจากนี้ทางรัฐบาลมีโครงการที่จะทำให้พื้นดินชุ่มชื้นอีกด้วย อย่างที่สมาชิกกล่าวว่า พื้นดินในภาคอิสานแห้งแล้ง ถ้าเราสามารถจะเอาน้ำมาจากแม่น้ำโขงได้เราก็จะทำเราคิดกันอยู่แล้ว"

นายบุญชู โรจนเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ยืนยันอย่างแข็งแรงต่อไปว่า

"อันเกี่ยวแก่ให้เงินกู้แก่เกษตรกร ๔,๐๐๐ ล้านบาทนั้น ผมสามารถทำได้เวลาไม่กี่เดือนเท่านั้น ส่วนการเพิ่มผลิตผลนั้นไม่ได้เขียนไว้ แต่ก็มีอยู่ที่เป้าหมายที่ว่าต้องการให้คนไทยมีรายได้เดือนหนึ่งไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท ต่อเดือน รวมไปถึงชาวไร่ ชาวนาด้วย ในเรื่องเงิน ๒,๐๐๐ ล้านบาท ที่จะกระจายไปยังยังสภาตำบลนั้น จะจัดสรรออกไปในลักษณะที่เหมาะสมตามความต้องของชาวบ้าน ซึ่งเราจะรู้ว่าชาวบ้านต้องการอะไรในเวลาไม่กี่อาทิตย์เท่านั้น"

ต่อจากนายบุญชู โรจนเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังก็คือ นายวีระ มุสิกะพงษ์ ส.ส. กรุงเทพฯ สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ได้ลุกขึ้นอภิปรายเป็นบุคคลต่อไปว่า

จากนั้น นายวีระ มุสิกะพงษ์ ส.ส.แห่งพรรคประชาธิปัตย์ ได้เป็นผู้อภิปรายเป็นบุคคลต่อมาว่า

"นโยบายรัฐบาลนี้นั้นพอใช้ได้ แต่ข้อสำคัญที่ ส.ส. ติดใจซักถามแต่เช้าคือ ความเป็นไปได้ว่าจะทำอย่างใด และทำได้แค่ไหน ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องพูดซ้ำ แต่ที่อยากจะชี้ในตอนนี้คือ ผู้ที่จะดำเนินการให้นโยบายเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือบุคคล เป็นนโยบายฝั่นแต่ว่าฝั่นค้าง "ผีหลอกกลางสภา" เพราะพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นไปไม่ได้

นายวีระ มุสิกะพงษ์ ส.ส. แห่งกรุงเทพฯ พรรคประชาธิปัตย์กล่าวโจมตีต่อไปว่า

"ข้าพเจ้าได้อ่านบันทึกรายงานการประชุมสภาผู้แทน พ.ศ. ๒๔๙๐ หลังมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ ตอนนั้นชาวนาไม่มีจอบเสียมทำนา สัมพันธมิตรส่งจอบมาช่วยเหลือ เป็นจอบอย่างดีตราตะเข้ รัฐบาลได้แจกลูกพรรค ให้แจกแก่ราษฎรทั่วประเทศ มีการกินจอบกินเสียมเพราะสอบสวนพบว่า มีรายชื่อ ส.ส. ๕๐ กว่าชื่อ ซึ่งปรากฏว่ามีชื่อรัฐมนตรีบุญคุ้ม จันทรศรีสุริยวงศ์ และนายประมวล กุลมาตย์ รวมอยู่ด้วย ในขณะเดียวกันรัฐมนตรีว่าการยุติธรรมก็มีคดีกว่า ๖๐ คดี คดีเช็คเด้งและไม่เด้ง"

ท่ามกลางแห่งการสาวไส้รัฐมนตรีบางคนของนายวีระ มุสิกะพงษ์อยู่นั้น ประธานโค้วตงหมงก็เตือนว่าอย่าพูดให้เป็นการเสียดสี แต่นายวีระ คงพูดต่อไปว่า ในวันที่ ๘ เดือนหน้านี้ ศาลจะต้องว่าคดีรัฐมนตรียุติธรรมเป็นจำเลย ผมไม่แน่ใจว่า อำนาจรัฐมนตรียุติธรรมจะไปก้าวก่ายศาลเข้า

นายวีระ มุสิกะพงษ์ หันเข็มไปเล่นงานนายทวิช กลิ่นประทุม ผู้ที่ถูก พ.ต.ต. อนันต์ เสนาขันธ์ เผยเบื้องหลังจนไม่ได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่า

"นายทวิช กลิ่นประทุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร มีพฤติการณ์อันมัวหมองมีมลทิน พฤติการณ์ไม่สมควรที่จะเป็นรัฐมนตรี

"ในการที่คนนี้ ประกอบอาชีพขนสินค้าให้ทหารอเมริกัน โดยมีคดีที่ สภ.อ. ปากช่อง รับแจ้งความว่ารถขนอาวุธหายเป็นร้อยๆ คัน ซึ่งอาวุธเหล่านี้ กลายเป็นอาวุธนำมาปล้นประชาชน ฆ่าตำรวจ ฆ่าทหาร หลักฐานก็มียืนยัน คนเช่นนี้ สมควรจะเป็นรัฐมนตรี ของรัฐบาลที่มีนโยบายยอดเยี่ยมโสภาหรือ"

นายวีระฯ เปิดการชำแหละด้วยคารมอันแยบยลต่อไปอีกว่า

"เรื่องแสตมป์ปลอม เป็นคดีอยู่ที่กรมตำรวจ และรัฐมนตรีเกษตรผู้นี้ ยังเป็นกรรมการบริหารบริษัทเทพอวยชัย บริษัทผู้สร้างรถทัวร์ ซึ่งวิ่งทับเส้นทางรถ บขส. และถูกฟ้องร้องเป็นคดีในศาล ผลก็คือต้องยอมประนีประนอมความ แสดงว่ามีความผิดจริง"

นายวีระ เผยหลังฉากของนายทวิช กลิ่นประทุม ต่อไปว่า

"คนที่มีความผิดเช่นนี้ สภาจะลงมติไว้วางใจให้บริหารประเทศอีกหรือ ความรู้สึกของประชาชนเห็นว่า รัฐมนตรีผู้นี้เป็นผู้ที่มัวหมอง ถ้าสภานี้ยอมรับมลทินมัวหมองของเขาจะหมดไป สภานี้พิทักษ์ผลประโยชน์"

ประธานโค้วตงหมงเตือนนายวีระขอให้พูดเข้าประเด็น

นายวีระกล่าวต่อไป

"เรื่องต่างประเทศที่ว่า รัฐบาลจะสร้างสัมพันธไมตรีกับเวียดนามเหนือ อยากจะให้รัฐมนตรีต่างประเทศออกมาตอบว่า จะไปพูดกับเขาได้อย่างไร ในเมื่อรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลของท่านเป็นผู้ขนระเบิดให้สหรัฐไปทิ้งระเบิดเขาจนกลายเป็นลานขนมครก"

นายวีระ หันมากล่าวถึงการลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนว่า

"ใครเล่าเป็นผู้สร้างช่องว่างขึ้นมา เพราะดีแต่ชัดทรราชย์ถนอม ประภาส ณรงค์ จะสร้างช่องว่างขึ้นมาอย่างไร ถ้าหากไม่ได้รับการเสี้ยมสอนจากคนเหล่านี้ คนพวกนี้ เป็นผู้สร้างช่องว่างขึ้นมาเอง แล้วจะมาแก้ จึงเป็นเสมือนเสือสำนึกบาป "หรือรัฐบาลโจรกลับใจ"

ตอนนี้ คารมของนายวีระเรียกเสียงปรบมือจากสมาชิกอย่างกึกก้องสภา

นายวีระโหมโจมตีอย่างหนักต่อไปอีกว่า

"ใครจะยกมือให้ก็เชิญ เขาเชื่อว่าสภานี้ คงจะไม่ยกมือให้ เพราะมันทำไม่ได้"

อีกคนหนึ่งที่ลุกขึ้นมา โจมตีนโยบายของคึกฤทธิ์อย่างรุนแรงก็คือ นายศิริ ทั่งทอง ส.ส. จังหวัดอุทัยธานี สังกัดพรรคเกษตรสังคม เขากล่าวว่า

"หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์กับนายใหญ่ ไปหาเสียงที่อุทัยธานี โจมตีพรรคเกษตรสังคม พรรคธรรมสังคม พรรคชาติไทย ล้วนแล้วแต่เป็นพรรคทรราชย์ทั้งนั้น"

นายศิริ ทั่งทอง โจมตีอย่างหนักหน่วงต่อไปว่า

"แต่เวลานี้หัวพรรค" "แสป" เที่ยวเอาพลพรรคทรราชย์มาเป็นรัฐมนตรี เป็นการเอาน้ำปลา น้ำมัน น้ำมันพืช น้ำอัดลมมารวมกัน"

ในตอนท้ายนายศิริกล่าวถึงคึกฤทธิ์ว่า

"พี่ฆ่าน้องไม่ได้ น้องฆ่าพี่ได้" จะเห็นได้จากกรณีหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ กับหม่อมราชวงศ์เสนีย์นี่เอง

หม่อมน้องผู้มีพฤติการณ์เป็นไปอย่าง ดร. ฟรอยด์ แห่งออสเตรียที่กล่าวว่า มนุษย์เราที่ดิ้นรนกระเสือกกระสนอยู่ทุกวันนี้ ก็อยู่ภายใต้กฎ ๒ ประการ คือต้องการกามารมณ์ และอยากจะดัง คนอยากจะดังลืมหมด ขอให้ข้าดังเท่านั้นเป็นที่พอใจแล้ว เขาลุกขึ้นโต้ ส.ส. อุทัยธานีว่า

"การเป็นสมุนทรราชย์ เพราะบางคนไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะข้าราชการประจำ ซึ่งหนีไปไหนไม่ได้ ผมก็ชี้หน้าว่าใครเป็นสมุนทรราชย์ได้ แต่ถ้าว่าพรรคนี้มีสมุนทรราชย์เป็นรัฐมนตรี ก็ขอกราบว่า รัฐบาลกับประชาธิปัตย์–เกษตรสังคมก็มี"

คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวต่อไปว่า

"การที่ ส.ส. บางคนกล่าวว่าเป็นคนฆ่าพี่ ไม่รักษาผลประโยชน์ของพี่ว่า สำหรับพี่น้องคู่นี้ ผลประโยชน์ส่วนตัวไม่เคยคิด เมื่อเข้าไปในสภาคิดแต่ผลประโยชน์ของบ้านเมืองเมืองเท่านั้น"

ครั้นแล้ว การโต้เถียงอย่างเคร่งเครียด ก็ได้อวสานสุดสิ้นลงโดยมีสมาชิกผู้หนึ่งเสนอญัตติให้ปิดการอภิปราย ผลจากการลงคะแนนปรากฏว่า คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รับชัยชนะอย่างงดงาม โดยมีเสียงมติไว้วางใจ ๑๔๐ เสียง เสียงที่ไม่ไว้วางใจ ๑๒๔ เสียง สมาชิกไม่ออกเสียง ๑ คน ไม่มาประชุม ๔ คน ชัยชนะครั้งนี้ เพราะได้รับการสนับสนุนจากพรรค

๑๔ พรรค คือ พรรคธรรมสังคม, พรรคชาติไทย, พรรคกิจสังคม, พรรคสังคมชาตินิยม, พรรคสันติชน, พรรคประชาธรรม, พรรคไท, พรรคฟื้นฟูชาติไทย, พรรคพลังประชาชน, พรรคแผ่นดินไทย, พรรคประชาธิไตย, พรรคเสรีชน, พรรคพัฒนาจังหวัด, พรรคแรงงาน, และอีกสามเสียงจากสมาชิกพรรคสังคมนิยม ฯ

สำหรับเสียงคัดค้านนั้นก็มีพรรคประชาธิปัตย์ พรรคเกษตรสังคม พรรคพลังใหม่ พรรคแนวร่วมสังคมนิยม พรรคสังคมนิยม ฯ พรรคประชาธิปไตย พรรคอธิปัตย์ พรรคเกษตรกร

ผู้ไม่ออกเสียงก็คือนายศิริ ทั่งทอง แห่งพรรคเกษตรสังคม

ผู้ที่ขาดประชุม ได้แก่สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ๔ คน คือ พลเรือตรีทหารขำหิรัญ นายพิชัย รัตตกุล นายเลิศ วงศ์ทองเหลือ และนายพีระพงษ์ อิศรภักดี

จุดที่รัฐบาลคึกฤทธิ์ ฯ ถูกโจมตีอย่างหนักหน่วง ได้แก่ปัญหาทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วยเป้าหมายที่รัฐบาลได้ตั้งไว้ว่า จะยกระดับรายได้ของประชาชนที่บรรลุนิติภาวะ ให้มีเงินเดือนละอย่างน้อยเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท และการผันเงินจากส่วนกลางไปช่วยเกษตรในชนบท ตลอดจนการช่วยเหลือ อย่างฉุกเฉินต่อการมีรายได้ของชาวชนบท ในระยะก่อนฤดูเพาะปลูกด้วยการใช้เงิน ๒,๕๐๐ ล้านบาท แจกจ่ายไปสภาตำบล เพื่อสร้างให้ท้องถิ่นมีรายได้ทั่วประเทศ

อีกปัญหาหนึ่งก็คือ ปัญหาให้สหรัฐถอนฐานทัพออกจากประเทศไทย ปัญหานี้ ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยในการมีฐานทัพในประเทศไทย เพราะจะทำให้เราสูญเสียเอกราชในทางการเมือง เอกราชในทางเศรษฐกิจ เอกราชในทางศาล และเป็นปฏิปักษ์ ต่อความสัมพันธภาพระหว่างประเทศซึ่งจะเป็นอันตรายแก่ความสงบสุขของประเทศในอนาคตอันใกล้ เราต้องการความเป็นอิสระ เราต้องการความเป็นเอกราช เราต้องการเป็นตัวของเราเอง และไม่ปรารถนาจะอยู่ภายใต้อาณัติของประเทศใด ดังนั้น เราจึงไม่ต้องการให้ต่างชาติ มาตั้งฐานทัพในแผ่นดินของเรา เพื่อประโยชน์ส่วนตัวของเขา
